1 7 M 9

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

M(

Digitized by Google

HISTORIÆ FRANCORVM SCRIPTORES

A PHILIPPO AVGVSTO REGE VSQVE AD REGIS PHILIPPI DICTI PVLCHRI TEMPORA.

TOMVS V.

BIBL. ... ROMA

Digitized by Google

HISTORIÆ
FRANCORVM
SCRIPTORES,

A PHILIPPO AVGVSTO REGE
VSQVE AD R. PHILIPPI IV. DICTI PVLCHRI TEMPORA.

Quorum plurimi nunc primùm ex variis Codicibus MSS. in lucem prodeunt: alij verò auctiores & emendatiores.

CVM EPISTOLIS REGVM, PONTIFICVM, DVCVM, Abbatum, & aliis veteribus rerum Francicarum monumentis.

Opera ac ſtudio Filij poſt Patrem FRANCISCI DVCHESNE, in Suprema Pariſienſium Curia, & Sacro Conſiſtorio Patroni, necnon Geographi, & Hiſtoriographi Regij.

TOMVS V.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

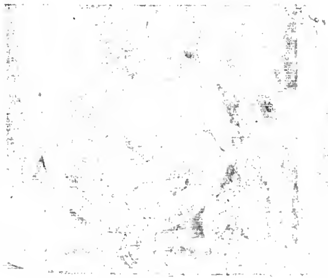

LVTETIÆ PARISIORVM,

Sumptibus SEBASTIANI CRAMOISY, Regis, & Reginæ Regentis Architypographi: ET GABRIELIS CRAMOISY. viâ Iacobæâ, ſub Ciconiis.

M. DC. XLIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI.

Digitized by Google

7.1 M.9 4

INTEGERRIMO VIRO

MICHAELI LE TELLIER,

DOMINO DE CHAVILLE,

REGI

AB INTERIORIBVS CONSILIIS,

ET A SECRETIS, IISQVE BELLICIS.

PERPETVAM Hiſtoriarum Gallici Imperij ſeriem à Parente inchoatam ipſe eius ductu ac veſtigiis proſecutus, & iam quintum tanti operis volumen publicæ luci daturus (VIR ILLVSTRISSIME) nihil conſultiùs facere me poſſe exiſtimaui, quàm vt ipſum ſub clariſſimi nominis tui præſidio ac

Digitized by Google

tutela in Orbis conſpectum prodiret. Quid enim rationi magis conſentaneum, quàm vt nobiliſsimam eruditionis partem, homini eruditione ſpectatiſsimo; antiquæ Galliæ noſtræ monimenta, viro Patriæ amantiſsimo; Regum denique ac Principum facta dictaque, arcanorum Regni conſiliorum participi fideliſsimo nuncuparem? Acceſsit etiam quòd eorum Principum vitam in hac noſtri operis parte repræſentaturum me tibi videbam, quam tum ingenio iucundiſsimam tuo, tum grauitati atque auctoritati accommodatiſsimam fore intelligebam. Habes enim hîc quatuor Principes, Regum decora lumina, & ornamenta Galliarum, PHILIPPVM AVGVSTVM, LVDOVICVM Octauum,

SANCTVM LVDOVICVM, PHILIPPVM eius filium: quorum ſimiles alios aliis ſuccedentes, non modò vlla alia gens, ſed ne ipſa quidem Gallia noſtra magnorum Regum fœcunda parens vnquam tulit. Quis enim è Principibus PHILIPPO illo AVGVSTO, aut animi excelſi atque inuicti magnitudine præſtantior, aut bellica fortitudine commendatior, aut rebus geſtis illuſtrior? Quis LVDOVICI Octaui, vt cætera taceam, pudoris ac caſtitatis, (quæ quidem & in claris Principibus rara virtus eſt) laudibus ornatior? Quis LVDOVICO Nono tum Regalibus omnibus, tum ſacris & Chriſtianis virtutibus abundantior? Quis PHILIPPO eius filio animi certi robore atque conſtantia, vnde & nomen traxit, in-

ſignior? Quanquam de LVDOVICO *quidem Octauo, & PHILIPPO AVDACI, quos inter* SANCTVS LVDOVICVS *interpoſitus eſt, licèt claris alioquin per ſe Principibus haud quidquam magnificentius dici queat, quàm quod ille tanto filio pater, hic tanto patre filius dignus extiterit. Nam inter* LVDOVICVM SANCTVM *& cæteros Reges hoc maximè intereſt, quod ex iis vix quemquam reperias, in quo plurimarum quibus enituere virtutum ſplendor non aliquorũ vitiorum infuſcetur vmbris, & quaſi contagione polluatur. Vnus eſt* LVDOVICVS, *cuius in omni vita nihil occurrat diſpar ſui, atque diſſimile, qui ad perfectæ cumulatæque virtutis apicem euectus, ita omnium hominum, omnium gentium*

prædicatur vocibus, vt ſine exceptione prædicetur. Alius enim Regum in alio, hic in omni genere laudis excelluit. Quare pro ſingulari tua ſapientia cernis profectò (VIR CLARISSIME) quanti referat, hoc tempore præſertim cùm Chriſtianiſſimi Regis noſtri magna indole tanta in poſterum ſpondens pueritia artibus ac litteris Rege dignis excolitur, LVDOVICI Ataui ipſius vitam veris ſcriptorum quorumcumque grauiſſimorum teſtimoniis expreſſam publicè exhiberi. Hæc eſt enim noſtrorum propria Principum gloria, quòd ad omnem regiam laudem non alienis, ſed domeſticis prouocentur exemplis, cùm ab eodem SANCTO LVDOVICO, à quo & inſignia Regni & vitæ ſpiritum ac-

ceperunt, haurire ipſis omnia liceat Regiæ vitæ inſtituta, & documenta virtutis. Hinc diſcet Princeps Adeodatvs *quid Deo, quid ſibi, quid ſubditis debeat. Hinc ad omnia recta ſtudia ſtimulabitur atque accendetur, vt Regem præclariſsimum, quem & maieſtate & nomine refert, factis etiam animóque referat,* magnorum haud vnquam indignus Auorum. *Verè etenim dixerim, quod profectò meliùs per te intelligis (*Vir Sapientissime*) ad perfectam Regis vel inſtitutionem vel adminiſtrationem nihil requiri aliud, quàm vt in diuiniſsimi* Lvdovici *mores ac ſtudia mentis ſemper defigat oculos, eiúſque præceptis atque exemplis parere, quàm tot populis imperare ſibi glo-*

*rioſius fore putet. Viget enim ac ſpirat in eo germana illa quam olim in nominatiſsimo Opere Xenophon Cyro ſuo tantùm affinxerat, veri Principis effigies, non iam verbis adumbrata, ſed factis expreſſa, viua moribus, non picta coloribus. Sed amore tanti Principis longiùs progredior, (*VIR NOBILISSIME*) & magis quem tibi prædicem, quàm te cui prædicem, attendere fortaſsè videor. Quanquam ſi hoc erratum eſt, ingenuè fateor, in illud non inuitus incurri. Cùm enim te à quodam nobili Græco diuerſiſſimum alienas laudes lubentiſsimè, tuas ægrè ferre intelligerem, te omiſſo, atque iniecta Clariſsimi Regis mentione ſingulari, modeſtiæ tuæ penè ad cæterarum tuarum virtutum iniuriam pluſquam æquum fuerat, indulgere decreui. Hoc*

tamen in illo conſilio me recreat, quod quæ tui ornandi cauſa oratione commemoraſſem, ea multo clariùs videar commemoraſſe reticendo. Alij enim prædicent vt non caſu aliquo aut repentina gratia, ſed variis honoribus ſumma cum ingenij, eruditionis, integritatis, ac conſtantiæ laude perfunctus, glorioſæ memoriæ Rege LVDOVICO *XIII. auctore & iudice, ad ſummam illam dignitatem ab ea non honeſtandus demum, ſed & eam decoraturus aſcenderis. Alii tuam illam in rebus maximis ſuſtinendis induſtriã, adminiſtrandis fidem, regendis prudentiam, exequendis vim atque conſtantiam obſtupeſcant. Me certè in illo tuo ſplendore nihil magis rapit, quàm quòd in diſsimili publicorum munerum genere tuî ſemper ſimilis, ita ad ſummos ho-*

nores

Digitized by Google

*nores bonis omnibus gratulantibus es prouectus, ut iis ſemper ſuperior eſſe viderere. Non te poteſtas (quod pleriſque contigit) impotentẽ, non amplitudo faſtidiosũ fecit: ſed in excelſo illo gradu non quòd multis præcelleres, ſed quòd de multis benè mereri poſſes, felicem te ratus, inuidiam atque obtrectationem virtute & modeſtia viciſti. Quod ſupereſt igitur, (*VIR CLARISSIME*) quando ſimul & opinioni de te noſtræ & pudori conſulendum eſt tuo, hæc tibi Hiſtoriarum monimenta offerens, his quaſi partes mandaui meas, ut in iis laudum tuarum tibi proponam imaginem, quam à me delineatam aures tuæ minùs ferrent. Hîc tibi quaſi in ſpeculo intueri licebit, quanto ſemper in honore fuerint Regiorum negotiorum adminiſtri tui ſimiles, quid*

vtilitatis ab iis Reges, quid ipſi dignitatis ac præmiorum à Regibus acceperint, quæ illos & viuentes admiratio, & mortuos gloria conſecuta ſit. Quò maiorem in ſpem venio (VIR ILLVSTRISSIME) fore vt hoc à nobis dicatum tibi munus non grauatè accipias, quòd eadem opera, & eximiarum tuarum virtutum fidelem atque ab omni adulationis ſpecie alienam effigiem, & perpetuum ſingularis in te noſtri ſtudij atque obſeruantiæ monimentum exhibebit.

FRANCISCVS DVCHESNE.

INDEX EORVM

QVÆ IN TOMO V.

HISTORIÆ FRANCICÆ

CONTINENTVR.

GESTA Philippi Auguſti Francorum Regis, Ludouici Iunioris filij. Deſcripta à Magiſtro Rigordo, ſeu Rigoto, ipſius Regis Chronographo, ab anno primo inunctionis eiuſdem, vſque ad vigeſimum octauum Regni annum. *Editio Petri Pithœi collata cum Codice MS. Cœnobij Sancti Dionyſij, & multis in locis emendata.* pagina 1.

Hiſtoria de vita, & geſtis Philippi Auguſti Francorum Regis poſt Rigordum. Auctore Guillelmo Armorico ipſius Regis Capellano. *Ex Codice MS. viri clariſſimi Alexandri Petauij Senatoris Pariſienſis, recèns in lucem emiſſa.* 68.

Willelmi Britonis Armorici, Philippidos libri duodecim, ſiue Geſta Philippi Auguſti Regis Franciæ, verſibus heroïcis deſcripta. *Editio Petri Pithœi à mendis innumeris repurgata, & locis aliquot auctior facta, ope duorum Codd. MSS. quorum vnus eſt in bibliotheca Alexandri Petauij Senatoris Pariſienſis, alter penes Philippum Loyaulté in eodem Senatu Patronum.* 93.

Epitaphium Philippi Auguſti Francorum Regis. 257.

Geſta alia Philippi Auguſti Francorum Regis. *Ex Codice MS. viri clariſſimi Alexandri Petauij Senatoris Pariſienſis.* 257.

Teſtamentum Philippi Auguſti Francorum Regis. *Ex veteri Codice MS. nunc primùm in lucem editum.* 261.

Epitaphium Ingeburgis, ſeu Iſenburgis Reginæ Francorum. *Quod eſt in Eccleſia Sancti Iohannis Corbolienſis.* 262.

Epitaphium Petri Carloti Epiſcopi Nouiomenſis Philippi Auguſti filij. *Quod in Eccleſia B. Mariæ Nouiomenſis illi poſitum eſt.* 262.

Nomina militum Franciæ ferentium bannerias, tempore Philippi Auguſti Regis. 262.

Nomina priſionum qui in bello Bouinenſi capti anno MCCXIV. traditi ſunt Præpoſitis Pariſienſibus, per manum magiſtri Guarini, & Iohannis Paaleé. *Ex veteri Regiſtro MS.* 268.

Nomina militum & Armigerorum, qui pro aliquibus dictorum priſionum ſe plegios aut hoſtagios erga Philippum Regem conſtituerunt. *Ex eodem Regiſtro.* 270.

Epiſtola Guidonis de Baſainuilla Domorum militiæ Templi præce-

ptoris in regno Hieroſolymitano. De rumoribus partium tranſmarinarum Regis Philippi Auguſti tempore. *Ex MS. Exemplari Nicolai Camuſati Canonici Trecenſis.* 271.

Epiſtola Hugonis Comitis S. Pauli ad Henricum Ducem Brabantiæ, De Conſtantinopolitanæ Vrbis expugnatione per Latinos facta anno MCCII. *Ex Annalibus Godefridi Monachi S. Pantaleonis apud Coloniam Agrippinam, quos Marquardus Freherus Conſiliarius Palatinus edidit.* 272.

Epiſtola altera eiuſdem Hugonis Comitis ad Colonienſem Archiepiſcopum. De capta eadem ciuitate, & de Balduini Comitis Flandriæ in Imperatorem Conſtantinopolitanum electione. *Ex eiſdem Annalibus.* 275.

Epiſtola Balduini Imperatoris ad omnes Chriſtianos. De eiuſdem vrbis Conſtantinopolitanæ expugnatione. *Ex MS. Exemplari, quod Joannes Bolandus Societatis Ieſu Antuerpia tranſmiſit.* 278.

Epiſtola eiuſdem Balduini Imperatoris ad ſummum Pontificem. *Ex eodem MS. Exemplari.* 281.

Epiſtola reſponſiua ſummi Pontificis ad Balduinum Imperatorem. *Ex eodem MS. Exemplari.* 283.

Geſta Ludouici Octaui Regis Franciæ, Philippi Auguſti filij. Authore incerto. *Editio Petri Pithœi emendatior.* 284.

Fragmentum de vita eiuſdem Ludouici Octaui. *Ex veteri Codice MS.* 288.

Geſta alia Ludouici Octaui heroïco carmine, authore Nicolaio de Braia. *Ex Codice MS. Joannis Beſly Pictonis, in Præpoſitura Fontiniaci Comitalis Conſiliarij, & Regij Patroni.* 290.

Fragmenta de Ludouico Octauo Rege, & de Pariſienſibus litteratis. Ex Karolino Ægidij Pariſienſis, ſcripto ad inſtructionem eiuſdem Ludouici. *Cuius operis duo MSS. Codices Pariſiis reperiuntur: alter quidem in inſtructiſſima* PETRI SEGVERII *Franciæ Cancellarij illuſtriſſimi Bibliotheca: alter verò in illa, eáque ſelecta, quæ eſt Iacobi Mentelij, viri Patricij, & Doctoris Medici Pariſienſis.* 323.

Teſtamentum Ludouici Octaui Regis Francorum. *Ex MS. Codice nunc primùm in lucem editum.* 324.

Geſta Sancti Ludouici Noni Francorum Regis. Deſcripta per fratrem Guillelmum de Nangiaco Monachum Sancti Dionyſij in Francia. *Editio Petri Pithœi collata cum Codice MS. eiuſdem Cœnobij.* 326.

Geſta alia Sancti Ludouici Noni Francorum Regis, authore Monacho Sancti Dionyſij anonymo. *Ex Codice MS. viri clariſſimi Alexandri Petauij Senatoris Pariſienſis, recens in lucem emiſſa.* 395.

Fragmentum de matrimonio Ludouici Regis cum Margareta Berengarij Comitis Prouinciæ filia. *Ex vita MS. Sancti Theobaldi Abbatis Vallium Cernaij, ordinis Ciſtercienſis.* 406.

Hiſtoria ſuſceptionis Coronæ ſpineæ Ieſu Chriſti, quam Ludouicus Rex à Balduino Imperij Conſtantinopolitani hærede obtinuit, ac Pariſiis reportauit anno MCCXXXIX. Authore Galtero Cornuto Archiepiſcopo Senonenſi. *Ex MS. Exemplari virorum clariſſimorum Puteanorum fratrum.* 407.

Epiſtolæ Innocentij IV. Papæ ſuper profectione Ludouici Noni Regis in ſubſidium Terræ ſanctæ, & ſuper eius captione per Saracenos. *Ex Codice MS.* 412.

Indulgentiæ variæ conceſſæ à ſummo Pontifice Vrbano huius nominis quarto, in fauorem Ludouici Noni Francorum Regis, & Philippi eiuſdem Ludouici primogeniti. *Ex veteri Codice MS.* 418.

Conſtitutiones Sancti Ludouici Francorum Regis, de Hæreticis, Excommunicatis, & Decimis Eccleſiarum. *Ex veteri Regiſtro MS.* 420.

Statutum eiuſdem Ludouici Sancti Francorum Regis, de Iudæis. *Ex eodem Regiſtro MS.* 421.

Litteræ Sancti Ludouici Francorum Regis de Eleemoſyna Quadrageſimæ. *Ex Codice MS.* 422.

Litteræ eiuſdem S. Ludouici Francorum Regis, quibus dat poteſtatem Stephano Epiſcopo Pariſienſi Eccleſiaſtica conferendi beneficia, tam ratione Regalium, quàm alio quocumque iure Regi pertinentia, quandiu ipſe Ludouicus extra Regnum commorabitur. *Ex Codice MS.* 423.

Epiſtola Balduini Imperatoris ad S. Ludouicum Francorum Regem, ſuper donatione à ſe facta de terra de Curtiniaco Principi Achaiæ, & ſuper dotalitio vxoris ſuæ Mariæ Imperatricis. *Ex Codice MS.* 423.

Epiſtola eiuſdem Balduini Imperatoris ad Blancham Reginam Franciæ. Super matrimonio Soldani de Yconio cum eiuſdem Balduini Imperatoris nepte. *Ex Regiſtro MS.* 424.

Epiſtola Blanchæ Reginæ ad Comitiſſam Campaniæ. De bello inter Chriſtianos. *Ex MS. Codice.* 426.

Fragmentum de bello inter Chriſtianos. *Ex eodem Codice MS.* 427.

Epiſtola Sancti Ludouici Regis de captione & liberatione ſua. 428.

Fragmentum ex libro de ſtatu Saracenorum, poſt Ludouici Regis de Syria reditum, quem frater Guillelmus Tripolitanus, Aconenſis Conuentus Ordinis Prædicatorum ſcripſit, ac venerabili Patri ac Domino Theoldo Leodienſis Eccleſiæ Archidiacono digno Sanctæ Terræ Peregrino, qui poſteà fuit Papa Gregorius X. nũcupauit. Ann. MCCLXXIII. *Ex Codice MS. viri nobilis, Henrici Ludouici Habert de Montmort libellorum ſupplicum in Regia Magiſtri.* 431.

Contractus nauigij Domini Regis cum Venetis factus anno Domini MCCLXVIII, poſtquam idem Rex ſecundò ad acquiſitionem Terræ Sanctæ proficiſci ſtatuit. *Ex veteri Regiſtro MS.* 435.

Teſtamentum Ludouici Noni Regis, quod in Terram Sanctam ſecundò profecturus condidit, anno MCCLXIX. 438.

Epiſtola publicata ſuper obitu Ludouici Noni Regis. *Ex MS. Exemplari Nicolai Camuſati Canonici Trecenſis.* 440.

Epitaphia fratrum ac liberorum Sancti Ludouici Regis. 442.

Vita & ſancta Conuerſatio piæ memoriæ Ludouici Noni Regis Francorum, per fratrem Gaufridum de Belloloco Ordinis Prædicatorum eius Confeſſorem. *Ex Codice MS. Fratrum Prædicatorum Conuentus Ebroicenſis.* 444.

De vita & actibus inclytæ recordationis Regis Francorum Ludouici Noni, & de miraculis quæ ad eius ſanctitatis declarationem contigerunt. Auctore fratre Guillelmo Carnotenſi, Ordinis Prædicatorum, eiuſdem Regis Capellano. *Ex eodem Codice.* 466.

Miracula facta in domo Fratrum Prædicatorum Ebroicenſium, præſi-

dio Beati Ludouici Confeſſoris, quæ fuit prima Eccleſia in Regno Franciæ dedicata in nomine Sancti Regis. Anno Domini MCCXCIX. 477.

Bonifacij VIII. Papæ ſermones duo, de Canonizatione Regis Ludouici ſanctiſſimi. *Ex Bibliotheca Canonicorum Regularium Sancti Victoris Pariſienſis.* 481.

Bulla Canonizationis Beati Ludouici Regis Francorum. *Ex Editione Iacobi Bongarſij.* 486.

Indulgentia pro Sancto Ludouico in tranſlatione corporis eius, vnius anni & quadraginta dierum, conceſſa à Bonifacio Octauo ſummo Pontifice. 492.

Religioſiſſimi viri Fratris Ioannis Raulin, artium & Theologiæ profeſſoris ſcientiſſimi, oratio ad laudem Diui Ludouici Francorum Regis. *Habita in Regali Collegio Nauarræ in ſolemni feſto eiuſdem Ludouici, per Thema, Domine in virtute tua lætabitur Rex.* 493.

Chriſtophori Longuolij Pariſienſis oratio de laudibus Diui Ludouici Francorum Regis. *Habita Pictauij in Cœnobio fratrum Minorum.* 500.

Geſta Philippi Tertij, Audacis dicti, Dei gratia Regis Franciæ, filij ſanctæ memoriæ Ludouici Noni Francorum Regis. Deſcripta per fratrem Guillelmum de Nangiaco Monachum S. Dionyſij in Francia. *Editio Petri Pithœi recognita & emendata, ope duorum Codd. MSS. quorum vnus eſt in bibliotheca Cœnobij eiuſdem: alter in Bibliotheca viri Clariſſimi Alexandri Petauij Senatoris Pariſienſis.* 516.

Fragmentum de vita eiuſdem PHILIPPI Regis Franciæ Audacis dicti, Sancti Ludouici filij. *Ex veteri Codice MS.* 549.

Nomina militum & Armigerorum qui venerunt in exercitum PHILIPPI Tertij Regis apud Apamiam, cùm aduerſus Comitem Fuxi profectus eſt. Anno MCCLXXI. *Ex veteri Regiſtro MS.* 550.

Taxatio Expenſarum & Emendarum contra Nobiles, qui ſubmoniti, non fuerunt in exercitum Fuxenſem. *Ex Regiſtro MS.* 553.

APPENDIX PRIMVS AD TOMVM V.
Continens Rerum Albigenſium Scriptores.

PETRI Monachi Cœnobij Vallium Cernai, ordinis Ciſtercienſis, Hiſtoria Albigenſium, & ſacri belli in eos ſuſcepti, anno MCCIX. Duce & Principe Simone de Monteforti. *Ex Editione Nicolai Camuzati, Canonici Trecenſis, quæ recèns collata eſt cum MS. Codice Domni Martini Marier Sancti Martini Pariſienſis Monachi.* 554.

Chronica Magiſtri Guillelmi de Podio Laurentij, ſuper hiſtoria Negotij Francorum aduerſus Albigenſes, quod actum eſt in Prouinciis Narbonenſi, Albienſi, Ruthenenſi, Caturcenſi, Agennenſi Diœceſibus, pro tuenda fide Catholica, & prauitate hæretica extirpanda. *Ex Editione Guillelmi Catel Regij in Senatu Tholoſano Conſiliarij.* 666.

Epiſtolæ Innocentij Tertij ſummi Pontificis ad Regem & Principes Galliæ, & Reſcripta eiuſdem Papæ ſuper Negotio Albigenſium. 706.

Domini Innocentij Pontificis Maximi, huius nominis Tertij, expeditionis pro recuperanda Terra Sancta, Ordinatio. 749.

De Subuentione Terræ Sanctæ. . 756.

Præclara Francorum facinora, variáque ipſorum certamina pluribus in locis, tam contra Orthodoxæ fidei, quàm ipſius Franciæ Gentes non impigrè geſta, ab Anno Domini M. CC. I. vſque ad Annum M. CCC. XI. quæ vulgò Chronici Simonis Comitis Montisfortis nomine deſignatur. *Auctore, vt quidam putant, Petro Lodouenſis Eccleſiæ Epiſcopo.* 764.

Epiſtolæ Innocentij Tertij Papæ, & aliorum ſuper Negotio Terræ Sanctæ. 792.

Ordinationes, tractatus & ſtatuta, Ludouici Noni Francorum Regis, Raymundi Comitis Tholoſæ, & Legati Papæ, pro extirpatione hæreſis Albigenſium. 810.

APPENDIX SECVNDVS AD TOMVM V.
Continens Rerum Sicularum Scriptores.

DESCRIPTIO victoriæ, quam habuit Eccleſia Romana, Anno Dominicæ Incarnationis M. CC. LXVI. quarto Martij ſub Sanctiſſimo patre Domino Clemente Papa IV. Pontificatus ſui anno II. per brachium magnifici viri Domini Caroli victorioſiſſimi Regis Siciliæ, Ducatus Apuliæ, Principatus Capuæ, Almæ Vrbis Senatoris, Andegauiæ, Prouinciæ, & Forcalquerij Comitis, qui fuit frater Sancti Ludouici Noni Francorum Regis. *Ex Codice MS. Bibliothecæ Regiæ.* 826.

Epiſtolæ ſummorum Pontificum, Honorij III. Gregorij IX. Innocētij IV. Alexandri IV. Vrbani IV. & Martini IV. ad Principes & Reges Francorum, & ſuper Negotio Regni Siciliæ. *Ex Diuerſis Codicibus MSS.* 851.

Excerpta ex Chronicis fratris Ptolemæi de Luca ordinis fratrum Prædicatorum, ſuper Genealogia, & poſteritate Caroli Regis Siciliæ fratris Ludouici IX Francorum Regis, vſque ad annum MCCCLXX. 893.

GESTA
PHILIPPI AVGVSTI
FRANCORVM REGIS,
B
LVDOVICI IVNIORIS FILII.

DESCRIPTA A MAGISTRO RIGORDO, SEV RIGOTO IPSIVS REGIS CHRONOGRAPHO.

Ab anno I. inunctionis eiuſdem , vſque ad XXVIII. regni annum.

Editio Petri Pithœi collata cum Codice M S. Cœnobij ſancti Dionyſij, & multis in locis emendata.

SERENISSIMO & amantiſſimo Domino ſuo Ludouico Dei gratia Philippi Regis Francorum ſemper Auguſti illuſtri filio, regiæ indolis adoleſcenti gloria & honore ſublimando: Magiſter Rigordus natione Gothus , profeſſione Phyſicus, Regis Francorum Chronographus, beati Dionyſij Areopagitæ clericorum
C
minimus, vitam & ſoſpitatem ab eo per quem reges regnant. EXVLTAT & lætatur in Domino ſancta mater Eccleſia , quia viſitans viſitabit Dominus populum ſuum & in ſeruis ſuis miſerebitur. Vox ſiquidem exultationis & ſalutis in tabernaculis Francorum paſſim inſonuit, quia vident Regem ſuum Regis Auguſti filium , à cunis ſapientiæ laribus educatum, ad regalem ſapientiæ thronum maturè conſcendere,& diuina ſibi ſtudenti arridente gratia cœlum haurientem, in iuſtitia & iudicio ſibi ſolium præparare. O ſolemnes & regales noſtri Salomonis nuptias! ô copulam qua non eſt in terris vlla felicior! cùm & Rex ſibi conglutinat ſapientiæ contubernium, & ſapientia relatiuo iure Regis aſſumit officium, iuxta diuinum Platonis oraculum; qui tum demum beatum orbem terrarum futurum prædicauit, cùm aut ſapientes regnare, aut Reges ſapere cœpiſſent. O admirandam huius regij pueri maturitatem, qui cùm ſit adhuc in annis teneris; iam quodammodo ſeipſo maior eſt, & iam ſit tempeſtiuus honori, quia maturus virtuti! Ætatem

namque ſuperat ſenſus, & ratione potenti æuo concludit animus. Regia ſiquidem magnificentia degeneris & ignauiæ damna malè ſuſtinens, tarda non expectat annorum molimina, quia Cæſaribus virtus contigit ante diem. Iam videre mihi videor in temporibus huius clementiſſimi Principis, & pauperibus pacem, & antiquam Eccleſiis reformari dignitatem; quando & collata erit ei poteſtas ad iudicium ſceleris, & per ſcientiam compti mores ad exemplar honeſtatis, quando ſcilicet & poterit & nouerit reddere, quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei reddere Deo. Tunc ſiquidem ipſe morum columen & militum gloria, non minori laude promet exemplum, quàm gladium; quia tunc de ceteris hoſtibus triumphabit, cùm per ſapientiæ præſidium de vitiis triumphauerit. In altero ſcilicet mentis libertatem, in reliquo ſtatum regni conſeruans incolumem. Quicquid enim animo, quicquid manu, quicquid lingua eſt admirabile, huius ſapientia ſuis in temporibus ad cumulum laudis perducet. Hinc eſt, *O puer attauis edite Regibus,* quia literas diſciris & diligiris, quòd ego ſereniſſimæ prudentiæ veſtræ literas meas mittere præſumpſi, & lucubrariunculam quandam, quam de glorioſi patris veſtri Philippi ſemper Auguſti geſtis vtcunque contexui, vobis primùm videndam & legendam deſtinaui. Duplici nimirum intentione, vt & vos deuotionem meam erga regnum Francorum & glorioſum patrem veſtrum perfectè cognoſcatis, & vos tanti Principis commendabiles actus, quaſi ſpeculum præ oculis ſemper habeatis in exemplar virtutis. Licèt etenim viri fortis progenies armorum faciem inter ipſos matris agnoſcat amplexus, & dum naturæ obſequitur, diſcat amare terrorem, per exempla tamen non minimum animatur ad virtutem. Accipite igitur, quæſo, gratanter, puer inclyte, de manibus clerici veſtri nuncium paternæ virtutis opuſculum; quod quamuis rudi nimis & incompto ſtylo & indignis tantæ materiæ verbis ſim perſequutus, tamen ex humili ſermone veritatem, & in veritate poteritis contemplari virtutem. Nec regia ſoboles regia faſtidiat fercula, quamuis luteis, ſed tamen mundis vaſis ſibi ſint propinata. Recognoſcite igitur & recolite, regia progenies, heroum laudes & veſtri facta parentis: vt & vos poſſitis, quæ ſit virtus, agnoſcere: & nos in vobis tribus Auguſte virtutem gaudeamus parentare. *Vt poſtquam firmata virum vos fecerit ætas, Iamiam pacatum patriis virtutibus orbem* in iuſtitiæ & pacis oſculo glorioſè gubernetis. In fine tamen huius epiſtolæ Saluatoris exoremus clementiam, vt ipſe in cuius manu ſunt omnium poteſtates, & iura regnorum, reſpiciat ad Francorum benignus imperium, & per glorioſi martyris ſui & patroni noſtri macarij Dionyſij, ſociorúmque eius interceſſionem, ipſe vos eadem gratia quâ feliciter educauit in puerum, feliciùs vos promoueat in iuuenem, & tractu temporis per proſperos ad vota ſucceſſus feliciſſimè vos in perfectam conſummet ætatem, ad ſui nominis laudem & gloriam, & Eccleſiæ ſuæ ſanctæ defenſionem.

A

INCIPIT PROLOGVS IN LIBRVM GESTORVM REGIS PHILIPPI AVGVSTI A DEO DATI.

LIBRVM geſtorum Philippi Auguſti Chriſtianiſſimi Francorum Regis mihi ſcribere geſtienti, multa concurrerunt impedimenta, egeſtas, ſeu rerum inopia, acquiſitio victualium, inſtantia negotiorum, ſtyli ſimplicitas, & mens in huiuſmodi minus exercitata. Et maximè quia cùm in auribus multorum aliquid noui recitatur, ſolere auditores in diuerſa ſcindi vota, & hunc quidem applaudere, idque, quod audit, laude dignum prædicare: illum verò ſeu ignorantia ductum, ſeu liuoris aculeo, vel odij fomite peruerſum etiam benè dictis detrahere. Et mirum eſt, humanum genus à primâ ſui origine, ſecundùm quem cuncta quæ fecit Deus
B valdè bona creata ſunt; ita eſſe deprauatum, vt promptius ſit ad condemnandum quàm indulgendum, & facilius ſit ei ambigua deprauare, quàm in partem interpretari meliorem. Multum enim in vtramque partem fama mentitur crebro, & tam de bonis mala, quàm de malis bona, falſorum ora concelebrant. Virtus enim ſemper inuidiæ patet, & venantium æmulorum ſubiacet latratibus. Scripturus enim geſta Chriſtianiſſimi Philippi Regis, ſi cuncta de virtutibus eius congrua dixero, adulari putabor: Si quædam ſubtractione incredibilia videantur, damnum laudibus eius mea faciet verecundia. Hoc ego pertimeſcens, opus decennio elaboratum, habui in voluntate ſupprimere, aut penitùs delere, vel certè quantum viuerem, in occulto ſepelire. Tandem ad preces venerabilis patris Hugonis beatiſſimi Dionyſij Abbatis, cui iſta familiariter reuelaueram, & ad iſtius inſtantiam hoc opus in lucem protuli; vt ſic demum per manus ipſius Regis in publica veniret monumenta. Veruntamen lectores huius operis exoratos eſſe volo, vt ſi quid in hoc ſatyra dignum inuenerint, conſiderent altitudinem materiæ, & ſimplicitatem meæ literaturæ, nec ad tam arduum opus vires meas ſuppetere: & ad hæc habito reſpectu, diſcant ſaltem ex diſpenſatione
C tolerari debere pleraque, quæ ſi quid forte diligentiùs diſcuteret, poſſet de rigore condemnari. Scripſi enim quædam quæ propriis oculis vidi, quædam quæ ab aliis diligentiùs inquiſita, forſan minus plenè edidici, quædam mihi incognita penitus prætermiſi. Sed fortè miramini, quòd in prima fronte huius operis voco Regem Auguſtum. Auguſtos enim vocare conſueuerunt ſcriptores Cæſares, qui Rempublicam augmentabant, ab augeo, auges, dictos. Vnde iſte meritò dictus eſt Auguſtus ab aucta Republica. Adiecit enim regno ſuo totam Viromandiam, quam prædeceſſores ſui multo tempore amiſerant, & multas alias terras. Reditus etiam regni plurimùm augmentauit. Natus eſt enim menſe Auguſto, quo ſcilicet menſe replentur horrea & torcularia, & omnia temporalia bona redundant. Et primùm à natiuitate ipſius Regis miraculoſâ, Deo diſponente initium ſumamus, ipſo iuuante qui omnium Princeps eſt & principium.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

GESTA PHILIPPI AVGVSTI CHRISTIANISSIMI FRANCORVM REGIS.

ANNO Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo ſexageſimo quinto natus fuit Philippus Rex Francorum, menſe Auguſto, vndecimo Kalendas Septembris, in feſto Timothei & Simphoriani. Iſte antonomaſicè debet vocari à Deo datus, quia cùm ſanctiſſimus pater eius Ludouicus Rex, numeroſam ſobolem filiarum de tribus vxoribus ſuis ſuſcepiſſet, ſucceſſorem regni maſculum habere non poterat. Tandem cum vxore ſua Adela illuſtri regina & vniuerſo clero & omni populo totius regni, ad orationes conuerſus & eleemoſynas, filium à Deo petiit; non de meritis ſuis iactans, ſed de ſola Dei miſericordia confidens & dicens: Obſecro Domine, memento mei, & non intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens; B ſed propitius eſto mihi peccatori. & ſi peccaui ſicut ceteri homines, tamen Domine parce, ne pereant apud te quæ feci côram te. Miſerere mei Domine ſecundùm magnam miſericordiam tuam, & da mihi filium regni Francorum hæredem, & ſtrenuum gubernatorem, ne dicant aduerſarij: Vana facta eſt ſpes tua, & eleemoſynæ tuæ, & orationes perierunt. Sed tu Domine, ſecundùm voluntatem tuam fac mecum, & in fine dierum meorum præcipe in pace recipi animam meam. Sic eo orante, cum vniuerſo clero & populo totius regni, exauditæ ſunt preces eorum in conſpectu Domini. Et datus eſt ei à Deo filius nomine Philippus, quem ipſe ſanctiſſimè nutriri fecit, & in fide Domini noſtri Ieſu Chriſti pleniter erudiri. quem ipſe ſolemniter Remis coronari fecit, & poſtea per annum ferè viuens in ſolio regni Francorum glorioſiſſimè regnantem vidit. De quo Rex Ludouicus, antequam natus eſſet, talem in ſomnis vidit viſionem. Videbatur ei quòd Philippus filius ſuus tenebat calicem aureum in manu ſua plenum humano ſanguine: de quo propinabat omnibus Principibus ſuis, & omnes in eo bibebant. Hanc autem viſionem extremo tempore vitæ ſuæ retulit Henrico Albanenſi Epiſcopo, Apoſtolicæ Sedis in Franciam legato, per nomen Domini adiurans, ne alicui ante mortem ipſius Regis reuelaret. Rege autem Ludouico defuncto, Henricus Epiſcopus hanc viſionem multis viris religioſis manifeſtauit. Cuius regni anno primo Chriſtianiſſimus Rex Ludouicus pater prædicti Philippi in ciuitate, quæ quondam Lutetia, nunc Pariſius vocatur, feliciter migrauit ad Dominum. Sed de his infrà pleniùs dicemus. Nunc ad geſta primi anni regni Philippi Auguſti illuſtris Francorum Regis C ſtylum vertamus.

Geſta primi anni regni Philippi Auguſti Francorum Regis.

ANNO Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo ſeptuageſimo nono, Ludouicus Chriſtianiſſimus Francorum Rex penè ſeptuagenarius, conſiderans humanæ vitæ breuitatem, ſentiénſque ſe aduerſa valetudine paralyſi aliquantulum prægrauari, conuocauit Pariſius generale concilium omnium Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, Abbatum, nec non & Baronum totius regni Francorum, in palatium venerabilis patris noſtri Mauricij Pariſienſis Epiſcopi. Vbi reſidentibus omnibus, ſolus Ludouicus capellam ingreſſus primò, vt in omnibus operibus ſuis facere conſueuerat, oratione ſua ad Dominum, deinde vocatis ſingulatim Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, & omnibus regni Principibus, communicauit eis conſilium, quòd dilectiſſimum filium ſuum Philippum à Deo datum in inſtanti Aſſumptione beatæ virginis Mariæ, cum conſilio eorum & voluntate, in Regem Francorum ſubleuare volebat. Audientes autem Prælati & Principes voluntatem Regis, omnes vnanimiter clamauerunt dicentes: Fiat, fiat. Et ſic ſolutum eſt concilium.

A Adueniente autem feſtiuitate iam dicta beatiſſimæ virginis Mariæ, Chriſtianiſſimus Rex Ludouicus cum dilectiſſimo filio ſuo Philippo Karnopolim * venit: vbi Domino ordinante aliter quàm ſperabat euenit; quia dum ibi Rex moram faceret, prout fama multorum referente didicimus, inclytus Philippus à patre acceptâ licentiâ cum venatoribus Regis, nemus cauſa venandi intrauit. Confeſtim ingreſſus aprum inuenit. Quo viſo, mox venatores diſcopulatis canibus inſecuti ſunt aprum per deuia nemoris & vaſtæ ſolitudinis, clangentes cornibus, diuerſas ſemitas nemoris proſequentes.

PHILIPPVS AVGVSTVS.
* ſ. Karlopolim.

Interea Philippus equo velociſſimo inſidens ſegregatus ab aliis curſu rapidiſſimo diu aprum inſecutus eſt ſolus per aliam ſecretiorem ſemitam, & pòſt paululum reſpiciens, declinante iam die, nullum de venatoribus adeſſe cognouit. Videns autem ſe eſſe ſolum relictum in illa vaſta ſolitudine nemoris, non immeritò timere cœpit, pergens huc & illuc ſoliuagus & neminem videns, cum gemitu & ſuſpiriis Deo & beatæ Mariæ virgini, & beatiſſimo Dionyſio Regum Francorum patrono & defenſori, ſignum ſanctæ crucis fronti imprimens, ſe affectuoſiſſimè commendauit. Finita oratione ad dexteram partem reſpiciens, eminus ruſticum quendam, ſtatura procerum, prunas in igne ſufflantem ſubitò proſpexit, aſpectu horribilem, carbonum nigredine infectum, vultu deformem, ſuper collum ſecurim magnam tenentem. B Quem vt vidit primò, ſicut puer aliquantulum timuit, ſed timorem illum magnitudine animi ſuperans, propiùs acceſſit, & hominem illum benignè ſalutauit. Et cognito quis erat, & vnde & quare venerat, protinus dimiſſo ruſticus negotio, per viam compendij, Dominum ſuum ipſum eſſe cognoſcens, Karnopolim feſtinus reduxit. Ex hoc enim timore Philippus à Deo datus grauiter tunc acuto morbo laborauit. Qua de cauſa protelata eſt eius ſublimatio vſque ad ſequens feſtum omnium Sanctorum. Sed Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui nunquam relinquit ſperantes in ſe, per orationes & merita ſanctiſſimi patris Ludouici, qui die ac nocte inceſſanter pro eo Dominum deprecabatur, & per orationes vniuerſalis Eccleſiæ, effluxis aliquot diebus, priſtinæ ſanitati reſtituit. Superueniente autem omnium Sanctorum feſtiuitate, Philippus Auguſtus conuocatis Archiepiſcopis, Epiſcopis, & omnibus terræ Baronibus, à Wilhelmo illo reuerendo Remenſium Archiepiſcopo tituli ſanctæ Sabinæ preſbytero Cardinali, Apoſtolicæ Sedis Legato, ipſiúſque Regis auunculo coronatus eſt Remis, aſtante Henrico Rege Angliæ, & ex vna parte coronam ſuper caput Regis Franciæ ex debita ſubiectione humiliter portante: cum omnibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, ceteriſque regni Principibus, & vniuerſo clero & populo clamantibus: Viuat Rex, viuat Rex. Cuius ætas fuerat annorum quatuordecim in feſtiuitate Timothei & Simphoriani prætetita. Et tunc cœperat volui annus decimus quintus: ita quòd in anno quintodecimo ſuæ ætatis in Regem eſt inunctus, in feſto ſcilicet omnium Sanctorum, adhuc viuente patre C Chriſtianiſſimo Rege Ludouico, tamen aduerſa ægritudine nimis grauato: videlicet paralyſi, quæ ei greſſum prorſus negauerat.

De his autem quæ in exordio regni ſui geſſit, pauca ſcribere propoſuimus, ne prolixitas voluminis, & nimia ſimplicitas ſermonis, delicatis auditorum auribus faſtidium generaret. A primæua igitur ætate ſua, timorem Domini pro pædagogo habuit, quia initium ſapientiæ timor Domini; togans in orationibus ſuis & humiliter deprecans Dominum, vt omnes actus & greſſus eius dirigeret. Iuſtitiam quaſi propriam matrem dilexit. Miſericordiam ſuperexaltare iudicio contendit. Veritatem nunquam à ſe alienari permiſit. Continentiam coniugalem præ omnibus aliis Regibus in domum ſuam tranſtulit. Veruntamen quia à tenera ætate in his glorioſis virtutibus ſeipſum exercitari complacuit, ideo tempore procedente factum eſt, quòd ſicut ipſe Rex Deum timebat & reuerebatur: ita ab omnibus in Curia ſua manentibus obſeruari præcepit. Et quod mirabilius eſt, iuramenta quæ ab aleatoribus frequenter in curiis vel in tabernis aleatorum fieri ſolent enormia, in tantum abhorruit; quòd quando fortuito caſu miles, vel quilibet alius ludens præſente Rege ex improuiſo iuramentum incurrebat, ſtatim ad mandarum Regis in flumine vel in lacu aliquo proiiciebatur. Et tale Edictum ab omnibus firmiſſimè ſeruari in poſterum iuſſit. Mactè virtute, cuius talia erant principia, qualis erit finis? Etenim manus Domini erat cum eo.

Reuolutis autem quàm paucis diebus, ex quo nouus Rex poſt ſacram inunctio-

PHILIPPVS AVGVSTVS

nem Pariſius tedijt: opus quod longo tempore mente geſtauerat, ſed pro nimia re- A
uerentia, quam Chriſtianiſſimo patri ſuo exhibebat, perficere formidabat, aggreſ-
ſus eſt. Audierat enim multoties à Principibus, qui cum ipſo pariter in palatio fue-
rant nutriti, & hoc ſine obliteratione memoriæ commendauerat, quòd Iudæi qui
Pariſius manebant, ſingulis annis Chriſtianum vnum in opprobrium Chriſtianæ re-
ligionis, quaſi pro ſacrificio in cryptis ſubterraneis latentes in die Cœnæ, vel in illa
ſacra hebdomada pœnoſa, iugulabant. Et in huiuſmodi nequitia diabolicæ fraudis
diu perſeuerantes, tempore patris ſui multoties deprehenſi fuerant, & igne con-
ſumpti. Sanctus Ricardus, cuius corpus quieſcit in Eccleſia ſancti Innocentij in
Capellis Pariſius, ſic interfectus à Iudæis & crucifixus feliciter per martyrium mi-
grauit ad Dominum. Vbi ad honorem Domini per preces, & per interceſſiones ſan-
cti Ricardi multa miracula, ipſo Domino operante, facta fuiſſe audiuimus. Et quia
Chriſtianiſſimus Rex Philippus diligenti inquiſitione à maioribus hæc & alia quam-
plurima nefanda de Iudæis pleniùs didicerat: ideò zelo Dei inflammatus, ad man-
datum ipſius, eodem anno quo Remis ſacra regni Francorum ſuſcepit gubernacula,
decimoſexto Kalendas Martij in ſabbato, capti ſunt Iudæi per totam Franciam in
Synagogis ſuis. Et tunc expoliati ſunt auro & argento & veſtibus, ſicut & ipſi Iudæi
in exitu de Ægypto Ægyptios expoliauerant. Hoc ipſo ſignificata fuit futura eo- B
rum eiectio, quæ procedente tempore Deo diſponente ſubſecuta eſt.

Factum eſt autem quaſi poſt menſem dierum, ex quo ſacram ſuſcepit inunctio-
nem Philippus Auguſtus, quòd Hebo de Carantonio in pago Bituricenſi cœpit ty-
rannidem in Eccleſia Dei exercere, & grauibus exactionibus clericos ibidem Deo
ſeruientes opprimere. Cuius ſæuitiam clerici ſufferre non valentes, miſerunt nun-
tios ad Chriſtianiſſimum Regem Philippum Auguſtum, de violentia à iam dicto
Hebone ſibi illata conquerentes, & à Rege iuſtitiam humiliter exigentes. Audita
Rex virorum religioſorum conqueſtione, zelo Dei accenſus pro defenſione Eccle-
ſiarum, & cleri libertate, contra illum tyrannum mouit arma, & cum manu valida
terram ipſius vaſtauit, & prædas duxit, & in tantum eius audaciam repreſſit, quòd
neceſſitate compulſus, videns quòd manum Regis effugere non poſſet, procidit ad
pedes Regis, impetrans ab eo veniam, & ſub atteſtatione iuriſiurandi promittens,
quòd ſecundum beneplacitum & voluntatem ipſius Regis, omnibus Eccleſiis &
clericis Deo ſeruientibus pleniſſimè ſatisfaceret, & de cætero ſe ab huiuſmodi ob-
temperaret. Hoc primum bellum geſſit in initio regni ſui Philippus à Deo datus in
ætate quindecim annorum: quia ad liberationem Eccleſiarum & cleri, & ad cuſto-
diam totius populi Chriſtiani datus eſt à Deo in Regem.

Portò eodem anno regni ſui, videlicet primo, ad ſuggeſtionem antiqui ſerpentis,
hoſtis humani generis, egreſſi ſunt filij iniquitatis, ſcilicet Ymbertus de Bello-ioco,
& Comes Cabilonenſis cum complicibus ſuis aduerſus Eccleſias Dei. Qui cùm C
grauiter contra regias immunitates ipſas Eccleſias grauare præſumpſiſſent, clerici &
viri religioſi ibi iugiter Deo ſeruientes ſignificauerunt omnia iſta mala domino ſuo
Chriſtianiſſimo Francorum Regi. Tunc Rex pro defenſione Eccleſiarum & Cleri
libertate collecto exercitu, terras eorum intrauit, & magnas prædas duxit, & in tan-
tum ſuperbiam illorum & tyrannidem Domino operante confregit, quòd eis iniu-
tis ablata Eccleſiis in integrum reſtitui fecit, & clericis ibidem Domino famulanti-
bus pacem temporis reformauit, eorum orationibus humiliter ſe commendans. Et
certè meritò debet vniuerſalis Eccleſia orare pro Chriſtianiſſimo Rege Philippo,
quia iſte eſt, qui aſſiduè ſtat pro ipſa Eccleſia, eam protegens ab inimicis & defen-
dens, exterminando Iudæos fidei Chriſtianæ inimicos, propulſando hæreticos de fi-
de Catholica malè ſentientes. Bona enim illius opera ſtabilita ſunt in Domino, &
ideò facta eius & dicta debet enarrare omnis Eccleſia ſanctorum.

Porro anno primo regni Philippi Auguſti, & ætatis ipſius anno quintodecimo,
ortis quibuſdam ſimultatibus & fictis odiis inter Principes regni: quidam de Princi-
pibus eius, ſtimulante diabolo, Eccleſiaſticæ pacis inimico, conſpirationem contra
dominum ſuum Regem Philippum Auguſtum facere præſumpſerunt; qui collecto
exercitu terras Regis vaſtare cœperunt. Videns autem hæc Chriſtianiſſimus Rex
Philippus, nimio furore ſuccenſus infinitæ multitudinis contra illos duxit exerci-
tum, & paucis reuolutis diebus, omnes fugauit, & tam potenter & viriliter perſe-
cutus eſt, quòd Domino miraculosè operante, omnes ſibi ſuppeditauit, & ad

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A omnem voluntatem eius faciendam potentiſſimè coëgit. Veruntamen omnium Dominus retributor bonorum, & remunerator, qui nullum bonum relinquit irremuneratum: quia duo prima prælia in initio regni ſui pro defenſione Eccleſiarum & Cleri libertate Chriſtianiſſimus Rex Philippus Auguſtus ad honorem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & beatæ Dei genitricis & virginis Mariæ ſtrenuè geſſerat: ideo Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui non relinquit ſperantes in ſe, in fraude iſtorum circumuenientium illi affuit, vt omnes aduerſarios ſuos vinceret, & potētiam aduerſus eos, qui eum iniuſtè deprimere moliebantur. Dominus enim eſt qui diſſipat conſilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat conſilia Principum. Hic enim vir non eſt derelictus à Deo in die certaminis, quia Angelus Domini ſtans à dextris eius, confringit capita inimicorum ſuorum. Et quare hoc? Quia fideliter permanet in mandatis Domini.

Geſta ſecundi anni regni Philippi Auguſti Francorum Regis.

ANNO Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo octogeſimo primo, Kalendis Iunij, eà die qua Dominus noſter Ieſus Chriſtus baiulis nubibus cœlos aſcendit, in Eccleſia beati Dionyſij ad ſuggeſtionem & conſilium cuiuſdam boni viri, qui zelum Dei videbatur habere, idem Rex Philippus ſecundò impoſuit ſibi
B diadema, & tunc inuncta fuit Elizabeth vxor eius venerabilis Regina filia Balduini illuſtris Comitis Haenuenſis, neptis Philippi magni Comitis Flandrenſium, qui ea die, prout moris eſt, enſem ante dominum Regem honorificè portauit. Sed dum hæc in Eccleſia beatiſſimi Dionyſij ſolenniter agerentur, & ipſe Rex cum Regina ante maius altare flexis genibus & inclinatis capitibus, nuptialem benedictionem à venerabili Guidone Senonenſi Archiepiſcopo, aſtantibus multis Epiſcopis & Baronibus humiliter reciperent: accidit quiddam dignum memoria, quod huic operi inſerendum vtiliter æſtimauimus. Interea dum multa turba populi de circumpoſitis ciuitatibus, ſuburbiis, vicis & villis, cum magno gaudio ad tantam ſolennitatem videndam conueniſſent, & vt viderent Regem cum Regina diademate inſignitos, conflictum cum tumultu facerent: quidam miles de officialibus Regis tenens virgam in manu ſua, cùm ad ſedandum tumultum populi virgam huc & illuc in incertum iaceret, tres lampades ſuper capita ipſorum ante maius altare pendentes ſubito vno ictu fregit, & oleum illarum ſuper capita Regis & Reginæ, in ſignum plenitudinis donorum Spiritus ſancti cœlitus miſſum, miraculosè emiſſum fuiſſe credimus, & ad dilatandam famam nominis ipſius & gloriam in omnem terram circunquaque diffundendam. Vnde in Cantico amoris Salomon de iſto propheticè videtur dixiſſe; Oleum effuſum nomen tuum. Quaſi diceret; Fama nominis tui & gloria & ſapientia diffundetur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum, & inclinabunt capita ſua ante eum Reges, & multæ gentes ſer-
C uient ei. Ex his & aliis huiuſmodi coniicere poſſumus, quòd ea quæ circa ipſum Regem Deo ordinante geſta ſunt, ſic intelligi poſſunt.

De obitu piiſſimi Regis Ludouici.

EODEM anno decimoquarto Kal Octobris, feria quinta obiit Ludouicus Francorum Rex, in ciuitate quæ nunc Pariſius dicitur, & eſt caput regni Francorum. Fortè Domino ita procurante factum eſt, vt ille qui Rex erat, & caput totius regni Francorum, in ciuitate, quæ caput regni Francorum eſt, in palatio ſuo feliciter migrauit ad Dominum. Vt etiam ſic omnibus manifeſtum fieret, quòd de palatio ad palatium, de regno ad regnum gloriosè tranſiret: de palatio terreno ad latitudinem cœleſtis paradiſi: de regno tranſitorio ad regnum æternum, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec humanus animus comprehendere potuit, quod ab æterno præparauit Deus his, qui diligunt eum in veritate. Cuius corpus gloriosè ſepultum fuit in Eccleſia ſanctæ Mariæ Barbael, quam ipſe fundauit. Vbi ad honorem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & beatæ Dei genitricis & virginis Mariæ, & omnium Sanctorum die ac nocte à ſanctis religioſis viris diuina celebrantur officia pro anima ipſius, & omnium prædeceſſorum ſuorum, & pro ſtatu regni Francorum. In eadem Eccleſia ſuper ſepulturam ipſius Regis, Adela prædicta illuſtris

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Francorum Regina, mater iam dicti Philippi Auguſti Francorum Regis, fecit con- A
ſtrui ſepulchrum miro artificio compoſitum, ex lapidibus auro & argento, & ære &
gemmis ſubtiliſſimè decoratum. Tale opus tantæ ſubtilitatis à diebus Salomonis
non fuit repertum in vniuerſis regnis. Sed de his hactenus. Nunc ad ea quæ circa
perfidos Iudæos Domino inſpirante ab ipſo Rege facta ſunt, tranſitum faciamus.

Cauſæ quare Chriſtianiſſimus Rex Philippus ſemper Auguſtus exterminauit Iudæos de tota Francia, hîc ponuntur.

I. Cauſa.

EO tempore multitudo maxima Iudæorum in Francia habitabat, quæ à longis
retroactis temporibus de diuerſis mundi partibus, ob pacis diuturnitatem, &
Francigenarum liberalitatem, ibi conuenerat. Audierant enim Iudæi ſtrenuitatem
Regum Francorum contra inimicos, & pietatem magnam erga ſubditos. Et ideò
maiores eorum & ſapientiores in lege Moyſi, qui ab ipſis Iudæis Didaſcali vocaban-
tur, Pariſius venire decreuerunt: vbi longam habentes conuerſationem in tantum
ditati ſunt, quòd ferè medietatem totius ciuitatis ſibi vendicauerant, &, quod con-
tra Dei decretum eſt & inſtitutionem Eccleſiaſticam, Chriſtianos in ſeruos & an-
cillas in domibus ſuis habebant, qui à fide Ieſu Chriſti manifeſtè recedentes, cum B
ipſis Iudæis iudaïzabant. Et quia Dominus per Moyſen in Deuteronomio dixerat;
Non fœnerabis fratri tuo, ſed alieno, per alienum Iudæus prauè omnem Chriſtia-
num intelligens, tradentes Chriſtianis ſub vſuris pecunias ſuas, in tantum grauaue-
runt ciues & milites & ruſticos de ſuburbiis, oppidis, & vicis, quòd plurimi ex eis
compulſi ſunt poſſeſſiones ſuas diſtrahere. Alij Pariſius in domibus Iudæorum ſub
iuramento aſtricti, quaſi in carcere tenebantur captiui. Quod audiens Chriſtianiſſi-
mus Rex Philippus, pietate commotus, conſuluit quendam eremitam nomine
Bernardum, virum ſanctum & religioſum, qui eo tempore in nemore Vicenarum
degebat, quid facto opus eſſet. De conſilio cuius relaxauit omnes Chriſtianos de
regno ſuo à debitis Iudæorum: quinta parte totius ſummæ ſibi retenta.

Secunda cauſa hîc ponitur.

AD cumulum etiam damnationis ſuæ, vaſa Eccleſiaſtica Deo dicata, ſcilicet
cruces aureæ & argenteæ, habentes imaginem crucifixi Domini Ieſu Chriſti,
& calices, quæ pro inſtanti neceſſitate Eccleſiarum nomine vadij fuerant eis ſuppo-
ſita, in vituperium & opprobrium Chriſtianæ religionis tam viliter tractabant,
quòd in calicibus, in quibus corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti conficie-
batur, infantes eorum offas in vino factas comedebant, & cum ipſis bibebant. Non C
reducentes ad memoriam illud quod legitur in libro Regum; quomodo Nabugo-
donoſor Rex Babyloniæ vndecimo anno regni Sedechiæ Regis Hieruſalem, pecca-
tis Iudæorum exigentibus, per Nabuzardam Principem militiæ, ſanctam ciuitatem
Hieruſalem cepit, & templum expoliauit, & vaſa pretioſa Deo conſecrata, quæ Sa-
lomon ſapientiſſimus fecerat, ſecum portauit. Sed Nabugodonoſor licèt gentilis
& idololatra, tamen timens Deum Iudæorum, noluit in vaſis illis bibere, nec ad vſus
ſuos transferre: imo quaſi ſacroſanctum theſaurum in templo ſuo iuxta idolum
conſeruari. Sed ſuperueniens Balthaſar, qui ſextus ab eo regnauit, grande conui-
uium ſuis faciens optimatibus & principibus, præcepit vt afferrentur vaſa, quæ ſuus
auus Nabugodonoſor de templo Domini aſportauerat, & biberunt in eis Rex & o-
ptimates & vxores & concubinæ eius. In eadem hora iratus Dominus contra Bal-
thaſar, oſtendit ei ſignum deſtructionis ſuæ, ſcilicet manum contra eum in pariete
ſcribentem; *Mane, Techel, Phares*: quod interpretatum ſonat; Numerus, appenſio;
diuiſio. Eadem nocte capta eſt Babylon à Cyro & Dario, & interfectus eſt Balthaſar
in ipſo conuiuio; vt Iſaias longè antè prædixerat: Pone menſam, contemplare in
ſpecula, id eſt in pariete, comedentes & bibentes in vaſis Domini: ſurgite princi-
pes, accipite arma, quia ciuitas capta eſt. Et ſtatim ex improuiſo ſuperuenientibus
Medis & Perſis, interfectus eſt Balthaſar in ipſo conuiuio. Cæterùm quis obnubi-
lare audeat, quod Deus reuelare diſponit.

Tertia cauſa eiectionis Iudæorum hic ponitur.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

EO igitur tempore Iudæis timentibus ne officiales Regis ſcrutarentur eorum domus: factum eſt quòd quidam Iudæus, qui eo tempore Pariſius morabatur, habens vadia Eccleſiaſtica, videlicet crucem auream gemmis inſignitam, & librum Euangeliorum auro & lapidibus pretioſis mirificè decoratum, cum ciphis argenteis & aliis, in ſacco ponens, in foſſam profundam, vbi ventrem purgare ſolebat, proh dolor! viliſſimè deiecit. Quæ omnia paulò pòſt, Domino reuelante, à Chriſtianis ibidem ſunt inuenta, &, ſoluta quinta parte totius debiti domino Regi propriæ Eccleſiæ cum ſummo gaudio & honore ſunt reportata. Iſte annus poteſt meritò vocari Iubilæus; quia ſicut in veteri Lege in anno Iubilæo omnes poſſeſſiones liberè reuertebantur ad priſtinos poſſeſſores, & omnia debita remittebantur: ita tanta relaxatione debitorum à Chriſtianiſſimo rege facta, Chriſtiani in regno Franciæ manentes perpetuam libertatem à debitis Iudæorum ſunt conſecuti.

Geſta tertij anni Philippi Auguſti Francorum Regis.

B ANNO Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo octogeſimo ſecundo, menſe Aprili, qui ab ipſis Iudæis dicitur Niſan, exiit Edictum à ſereniſſimo Rege Philippo Auguſto, quòd omnes Iudæi de regno ſuo, vſque ad ſequens feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ ad exeundum parati eſſent. Et tunc data eſt eis licentia à Rege, quòd omnem ſuam ſuppellectilem venderent, vſque ad præfinitum tempus, ſcilicet feſtum ſancti Ioannis, reſeruatis ſibi & ſucceſſoribus ſuis Francorum Regibus poſſeſſionibus, videlicet domibus, agris, vineis, granchiis, torcularibus & huiuſmodi. Quo audito perfidi Iudæi, quidam ex ipſis regenerati ex aqua & Spiritu ſancto, conuerſi ſunt ad Dominum, perſeuerantes in fide Domini noſtri Ieſu Chriſti, quibus Rex intuitu Chriſtianæ religionis omnes poſſeſſiones eorum in integrum reſtituit, & perpetuæ libertati eoſdem donauit. Alij errore antiquo excæcati in perfidia ſua permanentes, Principes terræ, videlicet Comites, Barones, Archiepiſcopos, Epiſcopos donis & promiſſionibus magnis allicere cœperunt, tentantes ſi aliquo modo per conſilium eorum & ſuggeſtionem & infinitam pecuniæ promiſſionem, animum Regis à tam fixo propoſito reuocare potuiſſent. Sed miſerator & miſericors Dominus, qui non relinquit ſperantes in ſe, & de ſua virtute præſumentes humiliat, infundendo gratiam ſuam cœlitus miſſam, ita robore Spiritus ſancti in flammam, mentem ipſius Regis illuſtratam confirmauit, quòd nec precibus, nec promiſſionibus rerum temporalium potuit emolliri. Et vt verum fatear, huic congruè poteſt adaptari quod de beata Agatha legitur; Faciliùs poſſunt ſaxa molliri, & C ferrum in plumbum conuerti, quàm mens Chriſtianiſſimi Regis ab intentione diuinitus inſpirata poſſit reuocari.

Videntes ergo infideles Iudæi, Principes repulſam fuiſſe paſſos, per quos alios Reges prædeceſſores ſuos ad voluntatem ſuam faciendam facilè inclinare conſueuerant, admirantes Philippi Regis magnanimitatem & firmam in Domino conſtantiam, attoniti, & quaſi ſtupefacti, & ſub quadam admiratione clamantes; Scema Iſraël, id eſt, *audi Iſraël*, aggreſſi ſunt vendere omnem ſuam ſuppellectilem. Tempus enim imminebat, quo de præcepto Regis de tota Francia tenebantur exire, quod nulla ratione vlteriùs poterat prorogari. Tunc Iudæi Regis iuſſa complere ſatagentes, res ſuas mobiles ſub mira feſtinatione vendiderunt. Poſſeſſiones enim omnes ad fiſcum Regis ſunt deuolutæ. Igitur Iudæi venditis rebus ſuis, pretium habentes pro viatico, egreſſi ſunt cum vxoribus & filiis, & vniuerſo comitatu ſuo, anno Domini ſuprà dicto M.C.LXXXII. menſe Iulij, qui ab ipſis Iudæis dicitur Tamuz, regni Regis Philippi Auguſti anno tertio, & ætatis ſuæ anno decimo ſeptimo, incæpto menſe Auguſto præterito, videlicet in feſto ſancti Symphoriani, vndecimo Kalendas Septembris. Et ſic annus ſeptimus decimus ætatis Regis in menſe ſequenti poſt Iudæorum expulſionem, ſcilicet Auguſto, completus eſt. Exierant enim menſe Iulio, vt prædictum eſt. Ergo ad completionem ſeptimi decimi anni non reſtabant niſi tres hebdomadæ, vel quindecim dies.

Facta autem infidelium Iudæorum eiectione, & eorumdem per vniuerſum or-

PHILIPPVS AVGVSTVS. bem diſperſione, Philippus rex ſemper Auguſtus non immemor fratrum ſuorum, A anno Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo octuageſimo tertio, ætatis ipſius decimo octauo anno incœpto, opus glorioſè incœptum, Deo diſponente glorioſiùs conſummauit. Nam omnes ſynagogæ Iudæorum, quæ ſcilicet ſcholæ ab ipſis vocabantur, vbi Iudæi ſub nomine fictæ religionis, cauſa orationis quotidie ſimulatè conueniebant, priùs mundari iuſſit, & circa voluntatem omnium Principum, eaſdem ſynagogas Eccleſias Deo dedicari fecit, & ad honorem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & beatæ Dei genitricis & virginis Mariæ, in eiſdem altaria conſecrari præcepit. Conſiderauit equidem pia conſideratione & honeſta, quòd vbi nomen Ieſu Chriſti Nazareni, teſte Hieronymo ſuper Iſaiam, de die in diem blaſphemari ſolebat, à clero & vniuerſo populo Chriſtiano ibidem laudaretur Deus, qui fecit mirabilia magna ſolus.

Videntes autem milites totius Franciæ & ciues & alij burgenſes opera Regis miraculoſa, quæ tempore ipſorum Deo ordinante fiebant, Regem bonæ indolis adoleſcentem contemplantes, & opera ipſius admirantes, benedixerunt Deum, qui talem poteſtatem dedit hominibus. Et ſi vultis diligenter attendere, inuenietis in iſto illas quatuor glorioſas virtutes, quas Moyſes dixit conſiderandas in eligendo Principe, videlicet potentiam, timorem Dei, amorem veritatis, deteſtationem auaritiæ. Iſte, ſalua pace omnium dico, eſt in ſermone ſubtilis, iuſtus in iudiciis, acutus in reſponſis, prouidus in conſiliis, fidelis in commiſſis, ſtrenuus in agendis, acer in hoſtes, B pius erga ſubditos, conſpicuus in bonitate, præclarus in omnimoda morum honeſtate. Huius ad exemplum Aurelianenſes ciues inducti caput ſuum, id eſt, Regem imitari cupientes, in Eccleſia, quæ quondam Aurelianis fuerat ſynagoga, præbendas perpetuò inſtituerunt, vbi clerici ordinati die ac nocte diuina celebrant officia pro Rege & pro omni Chriſtiano populo, & pro ſtatu ipſius regni Francorum. Simili modo in Eccleſia Stampenſi, quæ fuerat ſynagoga, factum fuiſſe vidimus. Quòd talis eiectio Iudæorum, vel expulſio reuolutis quampluribus annis alia vice facta fuerit ex geſtis Regum Francorum didicimus.

Legimus enim in geſtis Francorum, quòd tempore Dagoberti Regis Francorum facundiſſimi, imperium Romanorum Imperatorum Eraclius gubernabat, vir ſapientiſſimus in liberalibus artibus, & maximè in Aſtronomia, quæ eo tempore multùm vigebat. Sed multiplicato numero fidelium, ſublata eſt de medio, & ab omni cœtu fidelium veluti idololatria eliminata. Iſte Eraclius ſcripſit Dagoberto excellentiſſimo Regi Francorum, vt omnes Iudæos de regno ſuo exterminaret; quod & factum eſt. Præſcierat enim idem Imperator per ſigna ſyderum, quibus ſæpiſſimè intentus erat, quòd imperium Romanorum per gentem circumciſorum delendum eſſet. Sed quod ille intellexit de Iudæis, hoc certum fore dignoſcitur per gentem Agarenorum, quos nos Sarracenos vocamus, quoniam ab ipſis eius imperium poſtmodum noſcitur eſſe captum atque violenter vaſtatum, & ſecundò futurum dicit C Methodius in fine temporum. Iſti ſunt Iſmaëlitæ, qui de Iſmaële deſcenderunt, & omnes ſunt circumciſi, quia pater eorum Iſmaël filius Abrahæ circumciſus fuiſſe legitur. De his enim Methodius martyr ſcriptum nobis reliquit; Futurum eſt enim in fine temporum, ſcilicet circa tempora Antichriſti, vt exeant adhuc ſemel, & obtinebunt orbem terræ per octo hebdomadas annorum, id eſt, per quinquaginta ſex annos, & propter preſſuras & tribulationes, quas tunc Chriſtiani patientur, vocabitur iter eorum via anguſtiæ. In ſacris locis interficient ſacerdotes, ibidem cum mulieribus dormient, & ad ſepulchra ſanctorum religabunt iumenta, id eſt, in Eccleſiis iuxta corpora Sanctorum Martyrum ſtabula facient. Et hoc pro nequitia Chriſtianorum, qui tunc erunt. Ioſephus etiam dicit, totum orbem futurum eorum habitaculum, & etiam inſulas maris eos obtinere teſtatur. His breuiter decurſis, ad geſta quarti anni regni Philippi Auguſti Francorum Regis pertractanda, Deo annuente, redeamus.

Geſta quarti anni regni Philippi Auguſti Francorum Regis.

FACTVM eſt autem eodem anno quo ſuprà, videlicet Dominicæ incarnationis M.C.LXXXIII. regni Chriſtianiſſimi Regis Philippi anno IIII. quòd idem Rex ad preces multorum, & maximè ad ſuggeſtionem cuiuſdam ſeruientis, qui eo

A tempore fideliſſimus in negotiis regiis pertractandis eſſe videbatur: Pariſius à leproſis extra ipſam ciuitatem manentibus, nundinas ſibi & ſuis ſucceſſoribus emit, & in ciuitate transferri fecit, ſcilicet in foro quod Campellis vocatur. Vbi ob decorem & maximam inſtitorum vtilitatem, per miniſterium prædicti ſeruientis, qui in huiuſmodi negotiis probatiſſimus erat, duas magnas domos, quas vulgus halas vocat, ædificari fecit. In quibus tempore pluuiali omnes mercatores merces ſuas mundiſſimè venderent, & in nocte ab incurſu latronum tutè cuſtodirent. Ad maiorem etiam cautelam circa eaſdem halas iuſſit in circuitu murum ædificari, portas ſufficienter fieri præcipiens, quæ in nocte ſemper clauderentur. Et inter murum exteriorem & ipſas halas mercatorum ſtalla fecit erigi deſuper operta, ne mercatores tempore pluuioſo à mercatura ceſſarent, & ſic damnum incurrerent. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Eodem igitur tempore Philippus Auguſtus Francorum Rex de augmento & ampliatione regni ſollicitus, nemus Vicenarum, quod toto tempore prædeceſſorum ſuorum fuerat diſcluſum, & omnibus tranſeuntibus olim fuerat patens & peruium, muro optimo circumcingi fecit. Quo audito, Henricus Rex Anglorum, qui in regimine regni Angliæ regi Stephano ſucceſſerat, feras per totam Normanniam & Aquitaniam colligi fecit, videlicet hinnulos ceruorum, damulos, & capras ſylueſtres. Quas cum ſummâ diligentiâ in nauem magnam poſitas, & ingenioſè cooper-
B tas, habentes ibidem victus neceſſaria per fluuium Sequanæ, longo ſcilicet ductu aquarum Regi Philippo domino ſuo Pariſius tranſmiſit. Quod munus Chriſtianiſſimus Rex benignè ſuſcipiens, in nemus Vicenarum iuxta prædictam ciuitatem includi fecit, poſitis ibi perpetuo cuſtodibus.

Incidentia. Eodem tempore combuſti ſunt multi hæretici in Flandria à Guillelmo reuerendo Remenſium Archiepiſcopo, tituli ſanctæ Sabinæ presbytero Cardinali, Apoſtolicæ ſedis Legato, & à Philippo illuſtri Comite Flandrenſium.

Aliud incidens. Eodem anno in prouincia Caturcenſi, in caſtro, quod vulgo dicitur Martel, tertiodecimo Kalend. Iunij obiit inclitus Henricus iuuenis Rex Angliæ. Cuius corpus tranſlatum eſt in ciuitate Rotomagenſi, in prouincia quæ quondam Neuſtria, nunc Normannia vocatur.

Eodem anno in prouincia Bituricenſi, interfecta ſunt ſeptem millia Cotarellorum & eo ampliùs, ab incolis illius terræ in vnum contra Dei inimicos confœderatis. Iſti terram Regis vaſtando prædas ducebant, homines captos ſecum viliſſimè trahebant, & cum vxoribus captorum, proh nefas! ipſis videntibus dormiebant. Et quod deterius eſt, Eccleſias Deo conſecratas incendebant: ſacerdotes & viros religioſos captos ſecum ducentes, & irriſoriè Cantores ipſos vocantes, in ipſis tormentis ſubſannando dicebant; Cantate nobis cantores, cantate; & confeſtim dabant eis alapas, vel cum groſſis virgis turpiter cædebant. Quidam ſic flagellati beatas animas Domino reddiderunt; alij longâ carceris cuſtodiâ mancipati ſemimor-
C tui datâ pecuniâ pro redemptione ad propria redierunt. Sed quomodo quod ſequitur ſine lachrymis & ſuſpiriis referre poterimus?

Eodem igitur tempore, peccatis noſtris exigentibus, iam dicti Cotarelli inuadentes Eccleſias, ipſas expoliabant, & corpus Domini noſtri, quod pro inſtanti neceſſitate ægrotantium in vaſis aureis vel argenteis, prout decet, ibidem reſeruabatur, ſuggerente diabolo, auſu temerario, manibus humano ſanguine pollutis de ipſis extrahentes vaſis, proh dolor! in terram viliter proiicientes, pedibus conculcabant, & de illo ſancto linteamine, quod Corporale dicitur, concubinæ eorum pepla capitibus ſuis componebant; & vaſa aurea vel argentea, in quibus ſeruabatur vel conficiebatur, ſecum irreuerenter portabant, & malleis confringentes vel lapidibus diſtrahebant. Quod videntes incolæ illius prouinciæ, per literas ſuas omnia iſta mala ſignificauerunt domino ſuo Philippo Chriſtianiſſimo Francorum Regi. Qui audito verbo, zelo Dei accenſus, miſit exercitum ſuum eis in adiutorium. Recepto autem Regis exercitu, inſultum vnanimiter in hoſtes fecerunt, & interfecerunt omnes à minimo vſque ad maximum, & ditati ſunt multi de præda illorum. Videntes autem populi ea quæ facta fuerant, reuerſi ſunt glorificantes & laudantes Deum de his omnibus, quæ audierant & viderant.

De reformatione pacis miraculoſa inter Comitem Sancti Egidij Raimundum, & Regem Arragonenſium. A

ORTA autem fuerat diſſenſio magna à longis retrò euolutis temporibus inter Regem Arragonenſium, & Comitem ſancti Egidij Raimundum, quæ ſuggerente diabolo humani generis inimico, nulla ratione poterat pacificari. Sed Dominus pauperes ſuos in tanta oppreſſione & afflictione diutina clamantes exaudiens, miſit eis ſaluatorem, non Imperatorem, non Regem, non Principem aliquem Eccleſiaſticum, ſed pauperem quendam nomine Durandum, cui Dominus dicitur apparuiſſe in ciuitate Anicienſi, quæ vulgò nunc Podium dicitur, & etiam illi tradidiſſe ſchedulam, in qua erat imago beatæ virginis Mariæ ſedentis in throno, tenens in manibus Domini noſtri Ieſu Chriſti pueri habens ſimilitudinem, & in circuitu impreſſam huiuſmodi circumſcriptionem; Agnus Dei qui tollis peccata mundi dona nobis pacem. Audientes autem Principes maiores & minores cum vniuerſis populis hæc, quæ Domino coöperante facta fuerant: in Aſſumptione beatæ Mariæ, ſicut ſingulis annis ſolet fieri, apud Anicium conuenerunt. Tunc Epiſcopus illius ciuitatis cum clero & populo & vniuerſa multitudine ad diem feſtum congregata, illum Durandum pauperem & humilem carpentarium in medio populi in edito ponentes, aure intentiſſima audierunt. Qui mandatum Domini de pace inter B
eos reformanda audaciſſimè referens, & ſchedulam cum imagine beatæ virginis Mariæ pro ſigno omnibus oſtendens, eleuantes vocem cum fletu, admirantes Dei pietatem & miſericordiam, tactis ſacroſanctis Euangeliis, mente promptiſſima, ſe obſeruaturos pacem omnibus modis quibus poſſent firmiſſimè iurantes, Domino promiſerunt. Et in ſignum ſeruandæ pacis, ſigillum beatæ Virginis prædictum, in ſtagno impreſſum & pectori ſuperpoſitum cum caputiis lineis albis, ad modum ſcapulare monachorum alborum factis, in ſignum fœderis initi ſemper ſecum portauerunt. Et quod mirabilius eſt, omnes huiuſmodi caputium cum ſigno portantes in tantum ſecuri erant, quòd ſi aliquis fratrem alterius aliquo caſu interfeciſſet, & frater ſuperſtes fratricidam cum ſigno iam dicto accurrentem vidiſſet, ſtatim morte fratris obliuioni data in oſculo pacis cum fletu & lachrymis illum recipiebat, & in propriam domum adducens victui neceſſaria miniſtrabat. Nonne in hoc loco prophetia Iſaiæ quodammodo iterum poteſt dici fuiſſe impleta? Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, vitulus & leo, ouis & vrſus paſcentur ſimul, & puer paruulus minabit eos. Sanè per beſtias illas, quæ rapinâ & carne viuunt, impios homines, ſcilicet homicidas & raptores intelligimus: per reliquas verò pecudes, manſuetos & ſimplices. Et de illis Prophetia dixit, quòd Chriſtus eos ſimul habitare, ac pacem habere præciperet. Et quare hoc? Quia repleta eſt terra ſcientiâ Domini. Hæc pacis reconciliatio per virum Dei facta, per totam Gothiam firmiſſimè per aliquod tempus fuit obſeruata. C

Geſta quinti anni regni Philippi Auguſti Francorum Regis.

ANNO Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo octogeſimo quarto, regni Philippi Auguſti anno quinto, ætatis ipſius anno viceſimo, orta eſt diſſenſio, quæ in nouis rebus accidere ſolet, inter Chriſtianiſſimum Philippum Francorum Regem, & Philippum Flandrenſium Comitem, pro quadam terra, quæ vſitato vocabulo Viromandia dicitur. Aſſerebat enim Rex totam Viromandiam cum caſtellis, vicis, & villis titulo ſucceſſorio ad Reges Francorum iure hæreditario pertinere: & hoc totum per clericos & laicos, videlicet Archiepiſcopos, Epiſcopos, Comites, Vicecomites, alióſque Principes ſe probaturum allegabat. Comes autem Flandriæ è contrario reſpondebat, terram prædictam viuente Chriſtianiſſimo beatæ memoriæ Rege Ludouico diu tenuiſſe, & per multa tempora ſine omni inquietudine in pace poſſediſſe, & quandiu viueret ſe numquam dimiſſurum firmiſſimè proponebat. Videbatur enim Comiti, quòd de facili animum Regis, quia puer erat, multis promiſſionibus & blandis allocutionibus à tali incœpto poſſet reuocare. Manus equidem Principum tunc, vt dicebatur, cum eo erat: ſed vt dici ſolet in prouerbio; Ventum conceperunt, & telas araneæ texuerunt. Tandem de conſilio Principum

A cipum & Baronum Philippus Auguſtus apud Karnopolim caſtrum pulcherrimum, quod vulgò Compennium dicitur, omnes Principes terræ ſuæ conuocauit: & communicato cum eis conſilio, infinitæ multitudinis collegit exercitum, verſus ciuitatem quæ Ambianis vocatur. Comes verò Flandriæ aduentum Regis audiens, exaltatum eſt cor eius, & collecto aduerſus Regem exercitu, contra ipſum Regem dominum ſuum mouit arma, & iurauit in brachio fortitudinis ſuæ, quòd defenderet ſe de omnibus. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Igitur anno quinto regni Philippi Auguſti, & ætatis ipſius anno vigeſimo, egreſſus eſt Rex cum exercitu ad omnem terram illam, & operuerunt faciem terræ ſicut locuſtæ. Videns autem Comes Flandriæ exercitum Regis magnum & fortem valdè, conterritus eſt ſpiritus eius, & liquefactum cor populi ſui, fugæ præſidium quærentes. Tunc Comes habito conſilio cum ſuis, per internuntios principem militiæ Regis Theobaldum Comitem Bleſenſium, Franciæ Seneſcallum vocauit, & Guillelmum Remenſem Archiepiſcopum, ipſius Regis auunculos: quibus ſicut Regis fidelibus cura rerum gerendarum eo tempore commiſſa fuerat. Iſtis mediantibus Comes Flandriæ in hunc modum Regem allocutus eſt; Deſinat indignatio tua Domine circa nos, veni nobis pacificus, & vtere ſeruitio noſtro ſicut placuerit tibi. Terram quam quæris, ſcilicet Viromandiam, cum omnibus caſtellis & villis ad
B eam pertinentibus, liberè & ſine omni procraſtinatione tibi, Domine mi Rex, in integrum reſtituo Tamen ſi veſtræ regiæ maieſtati placet, caſtrum ſancti Quintini, & caſtrum quod Perona vocatur, dono regio quandiu vixero mihi dimitti poſtulo. Et poſt deceſſum meum ad vos, vel ad heredes veſtros ſucceſſores, videlicet regni Francorum, ſine aliqua contradictione deuoluantur.

Quod audiens Philippus Chriſtianiſſimus Francorum Rex, conuocauit omnes Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates, Comires, & omnes Barones, qui ad domandam feritatem illius, & ſuperbiam frangendam vnanimiter conuenerant. Et habito conſilio cum illis, omnes quaſi vno ore reſpondentes, hoc quod Comes Flandriæ Regi offerebat faciendum eſſe laudauerunt. His peractis, Comes Flandriæ introductus eſt, qui coram omnibus Principibus & vniuerſa mulritudine ibidem collecta, terram prædictam, ſcilicet Viromandiam, quam iniuſtè longo tempore poſſederat, iuſtè Regi Philippo reſtituit, & ſtatim coram omnibus terra reddita, in poſſeſſionem miſit. Præterea iuramentum Regi præſtitit, quòd omnia damna quæ Babeloino * Comiti Haencenſi, & aliis amicis Regis intulerat, ſecundùm voluntatem Regis & mandatum cuncta in integrum & ſine mora reſtitueret. Et ſic pax inter Regem & Comitem, quaſi per miraculum eſt reformata; quia ſine humani ſanguinis effuſione eſt finem conſecuta. Quod videntes vniuerſi populi nimio gaudio repleti, laudantes benedixerunt Deum, qui ſaluat ſperantes in ſe.

* *l. Balduino.*

C Inter cætera admiratione plena, quæ Dominus pro ſeruo ſuo Philippo Rege in terris hominibus oſtendere dignatus eſt, iſtud maiori admiratione dignum, ſcribere dignum duximus. Retulerunt nobis quidam boni viri Ambianenſes Canonici, quòd dum Chriſtianiſſimus Rex cum exercitu ſuo moram faceret iuxta caſtrum quod Bouas vocatur, trahentes equi gigas paſſim per campos, tam homines quàm equi totius exercitus conculcauerunt meſſes, & maximam partem cum falciculis pro pabulo colligentes, equis ad comedendum dederunt: ita quòd penè non remanſit aliquid virens ſuper terram. Erat enim tempus quando meſſis eſt in ſpica & flores producit, videlicet circa feſtum S. Ioannis Baptiſtæ. Sed reformata pace quidam Canonici Ambianenſes, qui fructus præbendarum ſuarum in loco, vbi exercitus Regis fuerat, colligere conſueuerant; videntes meſſem equorũ pedibus confractã, & vſq; ad deletionẽ conculcatã, dolentes de amiſſione fructuum, cœperunt conqueri Decano ſuo & Capitulo, humiliter petentes, & de iure hoc debere fieri aſſerentes, quòd anno illo de omnibus alus præbendis, fructus præbendarũ ſuarum amiſſos, illis cauſa fraternitatis de communi reſtituere dignarentur. Tandem Decanus cum Capitulo habito conſilio, rogauit eos, vt patienter ſuſtinerent vſque ad collectionem meſſium & granorum excuſſionem, & diligenter colligi facerent reſiduum meſſis conculcatæ ab exercitu Regis Francorum, & ſi quid illis de conſueta fructuum perceptione deficeret, Capitulum illis plenè reſtitueret. Mira res, & nimis ſtupenda. Succedente itaq; tempore, miraculosè Domino operante ita factum eſt, quòd contra omnium opinionem, meſſis quæ ab exercitu Regis fuerat conculcata, ita plenè & abundanter eo

Philippvs Avgvstvs.

anno reſtituta, quòd poſt granorum excuſſionem, & areæ ventilationem, inuenerunt A
centuplum æſtimatum, non tantùm de ſpicis conculcatis, ſed etiam de his, quæ
cum falciculis ſectæ fuerant, & equis totius exercitus ad comedendum datæ. In lo-
co autem vbi exercitus Comitis Flandriæ collectus fuerat, ita omnia virentia ſunt
deſiccata, quòd & herba ſuper terram eo anno ibi non eſt reperta. Hæc & alia, quæ
fecit Dominus pro ſeruo ſuo Philippo Rege Chriſtianiſſimo nonne digna ſunt ſcri-
bi in libro Geſtorum ipſius? Videntes autem Canonici Ambianenſes tantum mira-
culum cum vniuerſo populo, timuerunt Regem, videntes ſapientiam Dei eſſe in
illo, quæ inſtruit eum & docet ad faciendum quicquid vult, eo adiuuante qui om-
nium princeps eſt & principium.

Eodem anno ſeptimo decimo Kalendas Februarij IV. Heraclius Patriarcha Hie-
roſolymitanus, cum Priore Hoſpitalis tranſmarino, & Magiſtro magno Templi, ad
Philippum Auguſtum Chriſtianiſſimum Francorum Regem miſſi Pariſius vene-
runt. Intrauerant enim eo tempore Sarraceni cum magno exercitu terras Chriſtia-
norum tranſmarinas, & multos ex ipſis interfecerant, plures etiam captiuos ſecum
duxerant. Vadum Iacob, videlicet quandam fortiſſimam munitionem Chriſtiano-
rum ceperant, vbi multos ex fratribus Hoſpitalis & Templi militibus miſerabili-
ter occiderant, alióſque captiuos ſecum traxerant. Hac de cauſa omnes Chriſtiani B
tranſmarini timentes, ne ſumpta audacia Sarraceni ſanctam ciuitatem Hieruſalem
caperent, & Templum cum ſepulchro Dominico polluendo prophanarent, miſe-
runt Patriarcham cum duobus Magiſtris prædictis in Franciam, portantes claues
ciuitatis Hieruſalem, & ſancti Sepulchri Domini ad Chriſtianiſſimum Regem
Francorum Philippum, rogantes & humiliter deprecantes, quatenus intuitu Dei
& amore Chriſtianæ religionis, terræ Hieroſolymitanæ oppidò deſolatæ ſuccurſum
præſtare dignaretur. Qui per multa maris pericula, & frequentes incurſus Pirata-
rum, & longo tractu terrarum, Magiſtro militiæ Templi interim in fata collapſo,
duo ſuperſtites Domino ducente Pariſius venerunt. Vbi cum ſolenni proceſſione à
venerabili Mauritio Epiſcopo Pariſienſi, & Clero, & vniuerſo totius ciuitatis po-
pulo, Patriarcha receptus eſt quaſi Angelus Domini. Sequenti die in Eccleſia bea-
tæ Mariæ Miſſam celebrauit, & ſermonem ad populum fecit.

Quo audito, Philippus Auguſtus Francorum Rex, omnibus aliis negotiis omiſ-
ſis, nuntiis citiſſimè occurrit, & in oſculo pacis honorificè recepit: diligentiſſimè
præpoſitis terræ ſuæ, ſiue diſpenſatoribus præcipiens, quòd vbicumque per terram
irent, de reditibus Regis ſufficientes expenſas illis miniſtrarent. Et cognita cauſa
quare venerant, paterna pietate commotus, generale Concilium omnium Ar-
chiepiſcoporum, Epiſcoporum, & Principum terræ ſuæ Pariſius conuocari præce-
pit. Celebrato autem cum illis communi Conſilio; Archiepiſcopis, Epiſcopis, & o-
mnibus Eccleſiarum prælatis regia auctoritate mandauit, quòd ipſi per frequen- C
tes prædicationes & admonitiones populos ſibi ſubditos admonerent, quatenus
pro fide Chriſtianorum defendenda, contra inimicos crucis Chriſti pugnaturi
Hieroſolymam peterent. Ipſe enim Philippus Rex tunc regni Francorum guber-
nacula ſolus ſtrenuè regebat. Nondum enim ex Elizabeth venerabili Regina vxo-
re ſua ſobolem deſideratam acceperat. Et ideò de conſilio Principum ſtrenuos mi-
lites cum magna multitudine peditum armatorum, de propriis reditibus, ſumptus
ſufficientes, prout fama referente didicimus, miniſtrans, Hieroſolymam deuotè
tranſmiſit.

Interea Dux Burgundiæ Hugo collecto exercitu in extremis terræ ſuæ finibus,
caſtrum quoddam, quod dicitur Vergi, potentiſſimè obſederat, & quatuor muni-
tiones in circuitu firmauerat. Dicebat enim caſtrum illud ad iuriſdictionem ſuam
pertinere, & quaſi ſub iuramento firmabat, quòd nulla pactione interueniente ab
obſidione recederet, quouſque caſtrum illud in ſuam poteſtatem, & dominium
transferret. Videns autem Guido dominus caſtri firmum propoſitum Ducis, &
quòd caſtrum ſuum Dux omnino auferre moliebatur, miſit nuntios ſuos ad Phi-
lippum Auguſtum ſtrenuiſſimum Francorum Regem, voluntatem ſuam per literas
illi ſignificans, quatenus citò veniret, & caſtrum ſcilicet Vergi Regi & ſucceſſoribus
ſuis habendũ perpetuò traderet. Rex autem ſemper Auguſtus viſis literis & auditis,
collecto exercitu, ſuppetias illi venire feſtinauit, vt liberaret inopem de manu for-
tiorum eius, obſeſſum & incluſum à diripientibus eum. Qui quaſi ex impro-

A uiſo ſuperueniens obſidionem diſſoluit, & illas munitiones, quas Dux ædificari fecerat, funditus euertit. Et recepto caſtro, poſitis ibi cuſtodibus, ad dominium ſuum in perpetuum tranſtulit, & regno Francorum adiecit. Et paulò pòſt Guido de Vergiaco regi dominium fecit, ſub atteſtatione iuſiurandi, & ſucceſſoribus ſuis perpetuam fidelitatem firmauit. Quo facto ſtatim rex caſtrum Vergiaci cum omnibus ad ipſum pertinenribus integerrimè domino Guidoni & hæredibus ſuis reſtituit, tamen tantùm & ſibi & ſuis ſucceſſoribus retento dominio. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Incidentia. Eodem anno fuit eclipſis Solis particularis prima die Maij hora nona, Sole exiſtente in Tauro.

Poſt hæc breui temporis elapſo curriculo, ab Epiſcopis & Abbatibus & aliis viris religioſis totius Burgundiæ, miſſi ſunt nuntij ad Chriſtianiſſimum Frãcorum Regem Philippum Auguſtum, de iam dicto Hugone Duce Burgundiæ in multis conquerentes, & à Rege iuſtitiam exigentes. Antiquitus enim piiſſimi Reges Francorum zelo Chriſtianæ fidei inflammati, vt Carolus & eius ſucceſſores, expulſis Sarracenis Chriſtianæ fidei inimicis, & cum multo ſudore & labore in pace regnantes, Eccleſias ſeu Monaſteria plurima in honore Domini noſtri Ieſu Chriſti, & beatæ Dei genitricis & virginis Mariæ, & omnium Sanctorum, propriis manibus fundauerunt: eiſdem Eccleſiis de propriis reditibus ſuis pro dote ſufficientes reditus aſſignantes,
B vnde clerici ibidem perpetuo Deo ſeruientes, honeſtè victui neceſſaria percipere potuiſſent. Quidam autem ex ipſis in Eccleſiis, quas fundauerant, ſibi ſepulturas viuentes elegerunt, omnimoda immunitate eas donantes; vt Clodoueus, qui primus omnium regum Francorum fidem Chriſtianorum ſuſcepit, cum venerabili regina Clotildi vxore ſua in Eccleſia beati Petri Pariſius, quæ modò mutato nomine Sanctæ Genoueſæ Eccleſia dicitur, quam ipſe fundauerat, ſepultus eſt. Childebertus in Eccleſia, quæ quondam fundata fuerat in honore ſancti Vincentij Martyris, quæ nunc Abbatia ſancti Germani de Pratis vocatur, ſepultus eſt. Clotarius primus in Eccleſia ſancti Medardi Sueſſionis: ſed iſte Clotarius non fuit pater Dagoberti. Dagobertus in Eccleſia beatiſſimi Dionyſij, quam ipſe fundauit, ad dexteram partem maioris altaris eſt tumulatus. Ludouicus piæ recordationis pater Philippi Auguſti Regis noſtri in Eccleſia ſanctæ Mariæ de Barbeel ſepultus eſt, quam ipſe fundauit.

De libertate Eccleſiarum à regibus conceſſa.

IGITVR Reges Francorum prædictas Eccleſias in ſua libertate ſemper cuſtodire cupientes, quibuſcumque Principibus terras cuſtodiendas tradidiſſent, tamen Eccleſias ſub poteſtate ſua & protectione retinere decreuerunt: nę Principes, quibus terra cuſtodienda à Regibus delegabatur, Eccleſias vel clericos ibidem Domi-
C no ſeruientes, aliquibus angariis, talliis, vel aliis exactionibus grauare præſumerent. Verumtamen quia Dux Burgundiæ Eccleſias terræ ſibi commiſſæ huiuſmodi exactionibus frequentibus contra regias immunitates grauiter oppreſſerat: ideò Philippus Rex audita religioſorum virorum conqueſtione, ipſum Ducem bis vel ter coram omnibus amicis ſuis benigniſſimè commonuit, quòd intuitu Dei, & per fidem, quam regno Francorum debebat, ablata prædictis Eccleſiis reſtitueret, & de cætero talia non præſumeret: & ſi pecuniam illam Eccleſiis reſtituere nollet, grauiter in ipſum vindicaret.

Videns autem Dux Burgundiæ Chriſtianiſſimi Regis voluntatem, & in omnibus factis & dictis ſuis firmam in Domino conſtantiam, turbatus à curia recedens, in Burgundiam rediit. Præceperat enim illi regia maieſtas, quòd ſummam triginta millia librarum Pariſienſium, quam violenter Eccleſiis abſtulerat occaſione poſtpoſita Eccleſiis reſtitueret, & de violentia illata Regi ſatisfaceret. Quod cùm Dux fruſtratorias dilationes petendo facere nollet, Philippus ſemper Auguſtus Francorum Rex contra ipſum mouit arma, & collecto exercitu Burgundiam miles Chriſti pugnaturus intrauit, & pro defenſione Eccleſiarum & Cleri libertate (conculcabatur enim tunc vt populus, ſic ſacerdos) caſtrum, quod Caſtellonem vocant, obſedit. Et euolutis quindecim diebus vel tribus hebdomadibus, erectis in circuitu machinis, caſtrum Rex viriliter impugnari fecit. In quo conflictu tam de interioribus, quàm de exterioribus nonnulli ceciderũt, ... vulnerati, beneficio medicinæ priſtinæ

PHILIPPVS AVGVSTVS.

ſanitati ſunt teſtituti. Tandem Rex potitus victoria, prædictum caſtrum ſcilicet Caſtellonem cepit, & poſitis cuſtodibus ſuis muniri fecit. A

Dux autem Burgundiæ videns quòd Chriſtianiſſimo Regi reſiſtere non poſſet, ſumpto ſalubri conſilio veniens procidit ad pedes Regis, impetrans ab eo veniam, promittens quòd ſecundùm iudicium Curiæ Regis omnibus Eccleſiis & clericis ibidem Deo famulantibus, pleniſſimè ſatisfaceret. Sed Philippus Auguſtus ſatis acutè proſpiciens multam malitiam hominum eſſe in terra, & quòd tunc cogitatio illius intenta eſſet ad malum omni tempore, voluit ſibi & Eccleſiis præcauere in futurum. Audierat enim Rex à multis qui cum patre bonæ memoriæ Ludouico diutinam conuerſationem habuerant, quòd iſte Dux Burgundiæ perſæpe ipſum Regem offendebat, & frequenter citatus ad Curiam veniebat Regi ſecuritatem faciens, quòd omnibus modis quibus poſſet regalibus præceptis obediret, & de cætero ſe ab huiuſmodi obtemperaret. Sed ex quo in Burgundiam reuertebatur, iterum Regem piiſſimum Ludouicum offendere non formidabat. Ex his & aliis huiuſmodi Philippus Rex ſufficienter præinſtructus, à Duce Burgundiæ cautionem ſufficientem, tria caſtra optima, nomine vadij recepit: tali tamen pactione, quòd tamdiu illa habeat & poſſideat, quouſque prædictam pecuniæ ſummam, ſcilicet XXX. millia librarum Eccleſiis integrè reſtituat. Sed poſtea breui temporis elapſo ſpatio, habito Rex cum amicis ſuis ſaniori conſilio, illa tria caſtra Duci reſtituit. Et inſuper quia prædictam pecuniæ ſummam Eccleſiis de proprio reddere non poterat, feudum quod ſpectabat ad dominium Vergiaci dono regio Duci conceſſit. Et ſic pace reformata Philippus Rex ſemper Auguſtus cum ſuis Dominum laudans & magnificans in palatium ſuum Pariſius reuerſus eſt cum gloria. B

Factum eſt autem poſt aliquot dies, quòd Philippus Rex ſemper Auguſtus Pariſius aliquantulum motam faciens, dum ſollicitus pro negotiis regni agendis in aulam regiam deambularet, veniens ad palatij feneſtras, vnde fluuium Sequanæ pro recreatione animi quandoque inſpicere conſueuerat, rhedæ equis trahentibus per ciuitatem tranſeuntes, fœtores intolerabiles lutum reuoluendo procreauerunt. Quod Rex in aula deambulans ferre non ſuſtinens, arduum opus, ſed valdè neceſſarium excogitauit, quod omnes prædeceſſores ſui ex nimia grauitate & operis impenſa aggredi non præſumpſerant. Conuocatis autem Burgenſibus cum Præpoſito ipſius ciuitatis, regia auctoritate præcepit, quòd omnes vici & viæ totius ciuitatis Pariſij duris & fortibus lapidibus ſternerentur. At hoc enim Chriſtianiſſimus Rex conabatur, quòd nomen antiquum auferret ciuitati: lutea enim à luti fœtore priùs dicta fuerat. Sed gentiles quondam huiuſmodi nomen propter fœtorem abhorrentes à Paride Alexandro filio Priami Regis Troiæ Pariſius vocauerunt. Legimus enim in geſtis Francorum, quòd primus omnium Regum Francorum, qui apud illos more regio regnauit, fuit Pharamundus filius Marcomiri filii Priami Regis Auſtriæ. Iſte Priamus Rex Auſtriæ non fuit ille magnus Priamus Rex Troiæ, ſed ab Hectore filio ſuo per Francionem filium Hectoris deſcendit, ſicut ſubiecta docet figura. C

PRIAMVS Rex Troiæ.

HECTOR	fratres	TROILVS	
FRANCIO filius Hectoris.		TVRCVS filius Troili.	
PRIAMVS Rex Auſtriæ.			
MARCOMIRVS filius eius.			
FARAMVNDVS filius, primus Rex in Gallia regnauit			annis XI.
CLODIVS filius ipſius			annis XX.
MEROVEVS de genere ipſius			annis XVII.
CHILDERICVS filius eius			annis XX.

Et quoniam multi ſolent dubitare de origine regni Francorum, quomodo & qualiter Reges Francorum ab ipſis Troianis deſcendiſſe dicantur: ideò ſollicitiùs prout potuimus colligere ex hiſtoria Gregorij Turonenſis, & ex Chronicis Euſebii, & Hidacij, & ex aliorum multorum ſcriptis, in hac noſtra hiſtoria ſatis lucidè determinauimus.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Poſt euerſionem Troiæ multitudo magna inde fugiens, ac deinde in duos populos ſe diuidens, alia Francionem quondam Priami Regis Troiæ nepotem, videlicet Hectoris filium ſuper ſe Regem leuauerit: alia Turchum nomine filium Tr[o]ili filij Priami ſecuta ſit. Atque ex eo, vt quidam tradunt, duos populos ſumpto nomine Francos & Turchos vſque hodie vocari. Inde digreſſi iuxta Thraciam ſupet tipas Danubij fluuij conſederunt. Sed poſt paululùm temporis, Tutchus cum ſuis à Francione conſanguineo ſuo recedens, in Scythia inferiote ſe tranſtulit, & ibi tegnauit; à quo deſcenderunt Oſttogoti, Ypogoti, Wandali, & Normanni. Francio autem circa Danubium fluuium cum ſuis temanſit, & ædificans ibi ciuitatem, Sicambtiam vocauit. Regnauit autem ibi ipſe, & qui ab eo deſcenderunt annis M.D.VII. vſque ad tempora Valentiniani Imperatoris, qui impetauit anno ab incarnatione Domini CCCLXXVI.* à quo fuerunt inde expulſi, pro eo quòd tributa Romanis iuxta morem cæterarum gentium ſoluere recuſarent. Egteſſi inde Marcomiro filio Priami Regis Auſtriæ, & Sonnone Antenoris filio, & Genebaudo Ducibus, venerunt & habitauerunt circa ripam Rheni, in confinio Germaniæ & Alemanniæ, quæ terra Auſtria vocatur. Quos cùm multis poſtmodum idem Valentinianus prælíis attentaſſet, nec vincete potuiſſet, proprio eos nomine Francos, quaſi fetancos, id eſt, feroces appellauit. Ab illo enim tempote in tantum virtus Ftancorum excteuit, vt tandem totam Germaniam & Galliam vſque ad iuga Pyrenei & vltrà ſubiuga-

* al. LXVII.

B rent. Sed poſtea Sonnone & Genebaudo Ducibus in Auſtria remanentibus, Marcomirus filius Priami Regis Auſtriæ, qui à Francione nepote Priami Regis Troiæ per multas ſucceſſorum generationes, quas hîc longum eſſet enumerare, deſcenderat, in Galliam venit cum ſuis. Euaſerunt autem & alij de excidio Troiano, vt Helenus vates filius Priami, cui cum mille & ducentis viris in tegno Pandraſi Regis Græcorum ſe tranſtulit. Sed poſtea Brutus cum ſuis in Angliam tranſduxit. Antenor verò circa Tirreni æquoris littora, cum duobus millibus virorum & quingentis manete diſpoſuit. Æneas cum tribus millibus vitorum & CCCC. per mare nauigans, cum ſummo labore traiectus eſt in Italiam. Iſti & multi alij de conſanguinitate Priami, poſt excidium Troiæ diſſeminati ſunt per diuerſas tegiones. Æneas cum Aſcanio filio ſuo nauigio Italiam venit, vbi Aſcanius Lauiniam filiam Latini Regis in vxotem duxit, de qua filium nomine Filinum ſuſcepit. Hic furtiuæ veneri indulgens de nepte matris ſuæ Brutum ſuſcepit. Qui poſt adiuncta ſibi ptogenie Heleni filij Priami, & Corinneo, qui ab Antenore deſcendetat, Albion inſulam applicuit, quam de nomine ſuo Britanniam nominauit. Et videns inſulæ amœnitatem, ciuitatem Londoniarum ad ſimilitudinem Ttoiæ fundauit, & Trinouantum vocauit, id eſt nouam Troiam. Ab iſto deſcendiſſe dicuntur omnes Reges Angliæ, quæ ab ipſo Bruto primo dicta fuit Btitannia.

Et nota quòd Reges fuerunt in Auſtria vſque ad Childericum filium Clodouei filij Dagoberti. Sed tunc deficientibus Regibus, Duces dominari cœperunt, vt Pi-
C pinus, Catolus Martellus, & cæteri.

Marcomirus Priami Regis Auſtriæ filius Galliam cum ſuis adiit, vbi reperit homines ſimpliciter viuentes, qui de excidio Ttoiano deſcenderant, & apud Sicambriam circa fluuium Tanaim iuxta Mæotidas paludes cum Francione venerant, habitauerúntque illic annis mulris, creuerúntque in gentem magnam. Sed teuolutis ducentis triginta quinque annis, viginti & ttia millia ex Ttoianis à Sicambtia receſſerunt, habentes ducem nomine Ibor, quætentes vbicunque commodum ſi reperire potuiſſent. Et tamen ſitum facientes pet Alemanniam, Germaniam, & Auſtriam, venerunt in Galliam; & ibi remanentes ſedem ſuam apud Lutetiam conſtituetunt, octingenteſimo nonageſimo quinto anno ante incarnationem Domini, & à Paride Alexandro filio Priami ſibi nomen imponentes, Pariſios ſe vocauerunt, ſatis ſimplicem vitam ibidem longo tempote ducentes. Vel ſecundùm alios dicti ſunt Pariſij ab hoc Græco nomine Pariſia, quod inteptetatum ſonar audacia. Fuerũt autem ibi ex quo à Sicambria teceſſerunr annis M.CC.LXX. vſque ad tempora Valentiniani iam dicti Imperatoris. In diebus illis non erat Rex in Gallia, ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur faciebat. Subditi tamen Romanis etant, & ſecundùm morem ipſorum ad tegendum populum, Conſules ſingulis annis ex ſemetipſis creabant.

Eo tempote Marcomirus cum ſuis Gallias intrauit: & audientes Pariſij quòd de Ttoianis deſcendetat, ab ipſis honorificè teceptus eſt. Quos quia ad exercitium at-

PHILIPPVS AVGVSTVS. morum docuit, & ciuitates propter frequentes incurſus latronum murari fecit, ab A ipſis defenſor totius Galliæ conſtitutus eſt. Hic Pharamundum filium ſuum militem ſtrenuum primum Regem Francorum diademate inſigniuit, qui ob honorem Paridis filij Priami Regis Troiæ, à quo ipſi populi denominati fuerant, & vt magis ipſis placeret, ciuitatem Pariſiorum, quæ tunc Lutetia vocabatur, de nomine Paridis Pariſius vocari voluit. Affectabant enim omnes Troiani, qui de excidio Troiæ deſcenderant, quòd nomen eorum per vniuerſum orbem longè latéque diffunderetur. Pharamundus genuit Clodium. Clodius genuit Meroueum, à quo Rege vtili, Reges Francorum Merouingi ſunt appellati. Meroueus genuit Childericum. Childericus genuit Clodoueum primum Regem Chriſtianum, à quo nomina Regum Francorum ab ipſo deſcendentium, propter ordinem hiſtoriæ memoriter tenendum, hic poſuimus.

Clodoueus genuit Clotarium. Clotarius genuit Childericum. Qui Clotarium. Qui Dagobertum primum. Hic Eccleſiam hieromartyris Dionyſij fundauit, & multa donaria eidem Eccleſiæ contulit. Dagobertus genuit Clodoueum: Qui Clotarium, Childericum, & Theodericum. Iſti tres fuerunt fratres filij Clodouei, filij Dagoberti primi & ſanctæ Baltildis. Childericus * genuit Dagobertum. Qui Theodericum. Qui Clotarium. Deindè regnauit Anſbertus. Qui genuit Arnoldum. Qui S. Arnulfum poſtea Metenſem Epiſcopum. Qui Anchiſen vel Anſegiſilum, vel Anſedunum. Qui Pipinum Maiorem domus. Qui Carolum Martellum. Qui Pipinum Regem. Qui Carolum Magnum Imperatorem. Qui Ludouicum Pium Imperatorem. Qui Carolum Caluum Imperatorem. Hic attulit ad Eccleſiam ter beati Dionyſij clauum & ſpineam coronam, & brachium ſancti ſenis Simeonis, & criſtam auream cum gemmis pretioſiſſimis & preciabilem, & crucem auream cum lapidibus pretioſis pondere octoginta marcarum, & multa alia cariſſima dona iam dictæ Eccleſiæ contulit, quæ longum eſſet hîc ponere. Carolus Caluus genuit Ludouicum Regem. Qui Carolum Simplicem. Tẽpore iſtius Dani de Scicia per Oceanum vecti ceperunt Rotomagum, habentes ducem nomine Rollonem, qui multa Eccleſiis Dei intulit mala. Iſte totam ſibi Neuſtriam ſubiugauit, & à nomine gentis ſuæ Normanniam vocauit. Normanni verò lingua barbara homines Septentrionales dicti ſunt, eo quòd ab illa mundi parte venerint. *Nort* enim Septentrio; *Mann* homo dicitur. Carolus verò Simplex inito cum eis fœdere, filiam ſuam Rolloni vxorem dedit, & Normanniam cum ipſa conceſſit. Qui ſcilicet Rollo anno ab incarnatione Domini DCCCCXII. baptizatus Robertus nomen accepit; atque exinde gens Normannorum Chriſto credens fidei Chriſtianæ ſubiecta eſt. Deinde multis reuolutis annis Guillelmus, qui dictus eſt Nothus, Dux Normanniæ Angliam conquiſiuit. Et tunc defecerunt Reges qui à Bruto deſcenderant. Poſtea Humfredus ſeptimus ab eo Apuliam ſubiugauit. Deinde Robertus Guiſcardus filius eius addidit & Calabriam. Boamundus Siciliam adiecit. Carolus Simplex genuit Ludouicum. Qui Lotharium. Qui Ludouicum huius regalis proſapiæ vltimum. Ludouico quoque defuncto, Francorum Proceres Regem ſuper ſe ſtatuerunt Hugonem Ducem Burgundiæ, qui fuit filius Hugonis magni Ducis, cognomento Chaper. Qui genuit Robertum. Qui Hugonem, Henricum & fratrem eius Odonem. Iſte Henricus Rex auditis rumoribus quòd in Alemannia in ciuitate Ratiſpona in abbatia S. Hermantranni martyris inuentum fuit quoddam corpus, quod dicebant eſſe Dionyſij Areopagitæ; miſit nuncios ſuos ad Henricum Imperatorem cum literis ſuis, vt diem eleuationis illius corporis protelaret, quouſque per certos nuncios vtrum corpus hieromartyris Dionyſij Areopagitæ Athenarum Archiepiſcopi diſcipuli Apoſtoli Pauli, in Francia in Eccleſia quam Dagobertus fundauerat, eſſet vel non, pleniſſimè certificarentur. Quo audito Imperator miſit magnos viros & ſapientes in Franciam, vt plenè rei veritatem agnoſcerent. Viſis nunciis Imperatoris Henricus Rex conuocauit Archiepiſcopos, Epiſcopos, & Barones totius regni, & cum Odone chariſſimo fratre ſuo ad Eccleſiam beatiſſimi martyris Dionyſij miſit. Facta autem oratione, allata ſunt tria vaſa argentea, Dionyſij, Ruſtici, & Eleutherij coram omni populo diligẽtiſſimè ſigillata. Et aperto vaſe beati martyris Dionyſij, totum corpus ipſius cum capite inuentum eſt, exceptis duobus oſſibus de collo, quæ ſunt in Eccleſia Vergiacenſi, & os quoddam de brachio, quod Stephanus Papa tertius ſecum ad Romanam portauit Eccleſiam, & poſuit in Eccleſia quæ hodie Schola Græcorum voca-

* vel Chilpericus.

B

C

A tur. Hoc videntes vniuerſi populi, cum lachrymis & ſuſpiriis putas manus leuantes ad Dominum, Deo & beatæ Mariæ Virgini, & ſanctis Martyribus ſe commendantes, cum gaudio receſſerũt. Tunc nuncij qui miſſi fuerant, ad Imperatorem citiſſimè reuertentes, ſuper his quæ viderant & audierant Imperatorem pleniſſimè certificauerunt. Hoc fuit factum tempore Leonis Papæ IX. anno Domini M. L. Poſt Henricum Regem regnauit Philippus. Qui genuit Ludouicum Groſſum. Qui Philippum à porco interfectum. Cui ſucceſſit frater eius Ludouicus Pius Rex. Qui genuit Philippum Auguſtum. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Veruntamen quia diſtinximus breuiter generationem Regum, ſupponamus tempus, quo in Franciam Chriſtiani Reges regnare cœperunt, probantes hoc ſecundùm chronica Ydatij & Gregorij Turonenſis, per annos Dominicæ incarnationis. Sciendum quòd ſanctus Martinus Turonenſis Epiſcopus ex hoc mundo migrauit ad Dominum anno vndecimo Arcadij Imperatoris, qui eſt CCCCVII. annis ab incarnatione Domini. Et à tranſitu S. Martini, vſque ad tranſitum Clodouei fluxerunt anni D. XVIII. A tranſitu verò Clodouei vſque ad ſeptimum annum regni Philippi Auguſti fluxerunt anni DCLXVII. Reſtat ergo quòd ſeptimus annus Philippi Auguſti ſit annus Dominicæ incarnationis M. C. LXXXVI.

B

Item alia probatio de eodem.

Tempore Aiot iudicis Iſraël quarti ædificata fuit Troia, & ſtetit CLXXXV. annis. Tertiodecimo anno Abdon iudicis Iſraël, qui duodecimus fuit à Ioſue, capta eſt Troia. Et à captiuitate Troiæ vſque ad natiuitatem Domini noſtri Ieſu Chriſti fluxerunt anni mille centum ſeptuaginta ſex. Et ab incarnatione Domini vſque ad tranſitum ſancti Martini fluxerunt anni CCCC. XLV. Et à tranſitu S. Martini vſque ad tranſitum Clodouei fluxerunt anni centum duodecim. Et à captiuitate Troiæ vſque ad initium regni Clodouei fluxerunt anni M. DCLX. Et nota quòd Marcomirus cœpit in Gallia regnare anno Domini CCC. LXXVI. Ergo ab eo tempore fluxerunt anni Dominicæ incarnationis octingenti & decem vſque ad ſextum annum regni Philippi Auguſti Francorum Regis. Hæc ſine aliorum præiudicio huic hiſtoriæ noſtræ inſerenda cenſuimus; quia ab hac antiqua radice omnes Reges Francorum credimus deſcendiſſe.

Geſta ſexti anni regni Philippi Auguſti Francorum Regis.

ANNO Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo octogeſimo quinto, regni Philippi Auguſti anno ſexto, ætatis ipſius anno vigeſimo primo, incdia exiſtente quadrageſima factus eſt terræ motus in Gothia in ciuitate quæ Vcericum dicitur. Et in ſequenti menſe Aprilis, Nonas eiuſdem menſis fuit eclipſis Lunæ particularis in vigilia Dominicæ paſſionis. Et in ſequenti Paſcha Girardus præpoſitus de C Piziaco vndecim millia marcas argenti de proprio ſuo in Theſauris Regis accreuit, & ſic à curia receſſit. Loco cuius Galterus Camerarius eſt ſubſtitutus.

Eo igitur tempore Guillelmus natione Vapincenſis Eccleſiam beati Dionyſij tepidè regebat. Quod Chriſtianiſſimus Rex grauiter ferens, alium rectorem illi Eccleſiæ prouidere ſatagebat. Quadam autem die dum pro negotiis regni agendis Rex per villam beati Dionyſij tranſitum faceret, in Abbatiam beati Dionyſij, ſicut in propriam cameram ſuam, deſcendit. Audiens enim prædictus Abbas Regis aduentum, nimio timore percuſſus, (petebat enim tunc Rex ab eo mille marcas argenti) conuocatis omnibus fratribus in capitulum ſexto Idus Maij ſabbato poſt nonã ſeipſum deponens, Abbatiam dimiſit. Quo facto, monachis cum Hugone venerabili Priore ibidem reſidentibus, quidam de fratribus à communi capitulo delegati, nuntiauerunt Domino Regi quæ facta fuerant, liberam ab eo petentes electionem. Rex verò de conſueta benignitate ſine mora liberam licentiam eligendi eis conceſſit, rogãs illos & benigniſſimè deprecans, quatenus intuitu Dei & honore ipſius Regis ſine diſſenſione & diſcordia vtilem perſonam & honeſtam & bonis moribus approbatam in tam celebri Eccleſia, quæ corona regni Francorum eſt, & Regum ſeu Imperatorum ſepultura, eligant. Reuerſis autem in capitulo fratribus Regis mandata reportantibus, ſtatim Domino procurante ita factum eſt, quod vnanimiter ab omni-

PHILIPPVS AVGVSTVS. bus fratribus Hugo venerabilis Prior eiuſdem Eccleſiæ in Abbatem eſt electus. Et ſtatim à Chriſtianiſſimo Rege in ipſo capitulo, aſtante Clero & populo, electio illius eſt confirmata. Tali tamen conditione, regiáque prohibitione adiecta, quòd in illa nouitate ſeu promotione ſua, aliqui de parentela Regis clerico ſeu laico, vel alicui alij de curia ſua munus aliquod nec daret, nec promitteret. A

Porrò venerabilis Hugo Eccleſiæ beati Dionyſij electus, conſiderans promotionem ſuam à ſolo Deo factam eſſe, & non ab homine, dignitatem antiquam Eccleſiæ beatiſſimi Dionyſij integerrimè ſeruare cupiens, ad benedictionem ſuam in ipſa Eccleſia celebrandam venerabiles duos Epiſcopos, Meldenſem ſcilicet & Syluanectenſem benigniſſimè conuocauit. Iſti duo de antiqua Eccleſiæ Romanæ inſtitutione tenentur Eccleſiæ beati Dionyſij in conſecratione altariorum ſeu in ordinatione monachorum viciſſim ſubuenire, & præcipuè Epiſcopus Meldenſis. Celebrata eſt autem benedictio iſta à prædictis Epiſcopis beati Dionyſij, aſtantibus ſeptem Abbatibus, cum maxima multitudine cleri & populi, decimoquinto Kalendas Iunij die Dominica.

Sed dum hæc in Francia gerebantur, miſſi ſunt nuncij à Bele Rege Hungariæ, Pannoniæ, Cromaciæ, Auatiæ, Dalmatiæ, Ramæ ad Philippum Auguſtum Chriſtianiſſimum Regem Francorum. Audierat enim Rex Hungariæ Henricum minorem Regem Angliæ filium Henrici, ſub quo glorioſus martyr Thomas Cantuariorum Epiſcopus paſſus eſt, Domino vocante, de medio fuiſſe ſublatum. Vxorem eius nomine Margaritam videlicet ſororem Regis Franciæ Philippi, tum pro antiqua dignitate Regum Francorum, tum pro ſapia & religione ipſius Reginæ, quæ fama multorum referente didicerat, ſibi in matrimonium coniungi affectuoſiſſimè cupiebat. Interea nuntij Regis Hungariæ Pariſius venientes, petitionem ſuam humiliter Regi Philippo propoſuerunt. Quorum petitiones benignè ſuſcipiens, conuocauit Archiepiſcopos, Epiſcopos & Principes regni maiores, quorum conſilio & ſapientia in negotiis ſuis pertractandis frequentiùs vti conſueuerat. Et habito cum illis conſilio Margaritam dilectiſſimam ſororem ſuam quondam Angliæ Reginam, cum Epiſcopis & Abbatibus terræ ſuæ honorificè nuntiis tradens, Bele Regi Hungariæ in legitimam vxorem conceſſit, nec non ipſis nuntiis dona regalia ſufficienter largitus eſt. Et accepta à Rege licentia, nuntij cum Regina gaudentes in Hungariam redierunt. B

Factum eſt eodem tempore quo ſuprà, quòd Gaufridus illuſtris Comes Britanniæ, filius Henrici Regis Angliæ, Pariſius veniens, incidit in lectum ægritudinis. Quod audiens Rex Philippus, qui nimis tenerè eum diligebat, conuocauit omnes medicos qui eo tempore Pariſius morabantur, præcipiens illis, quòd curam & diligentiam quantamcunque poſſent, circa ipſum Comitem adhiberent. Sed poſteà paucis euolutis diebus, medicis incaſſum laborantibus, quartodecimo Kalendas Septembris viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt. Ciues autem Pariſiēſes & milites cuſtodierunt corpus eius cum honore & reuerentia in Eccleſia beatæ Mariæ vſque ad aduentum Regis; interim Canonicis & Clericis ipſius Eccleſiæ deuotiſſimè exequias debiti funeris celebrantibus. Sequenti die Rex cum Comite Thibaldo Franciæ Seneſchallo Pariſius veniens, corpus illius conditum aromatibus, & in ſarcophago plumbeo repoſitum in eadem Eccleſia ante maius altare fecit ſepeliri à reuerendiſſimo Mauritio Pariſienſi Epiſcopo, conuocatis Abbatibus & viris religioſis & clericis totius ciuitatis. C

Peracto autem ſolenniter officio ſepulturæ, Chriſtianiſſimus Rex Philippus cum Comite Thibaldo, & Comite Henrico, & matre ipſius Comitiſſa Campaniæ, & Regina quondam Angliæ Margarita iam dicti Regis ſorore (nondum enim ab Hungaris fuerat traducta) in palatium reuerſus eſt. Grauiter enim Rex caſum tanti Principis ferebat; & vt conſolarentur Regem Principes iam dicti, & quamplures alij cum ſecuti fuerant. Recepta verò amicorum conſolatione, nouiſſima ſua ſæpiùs reducens ad memoriam, ad opera pietatis & miſericordiæ, ſecundùm conſuetam patris ſui benignitatem, animum reflectens, quatuor ſacerdotes in Eccleſia beatæ Mariæ prædicta, in qua Comes ſepultus fuerat, pro ſeipſo & pro anima piiſſimi patris ſui Ludouici, & pro anima dilecti ſui Comitis Britanniæ perpetuò inſtituit. De propriis reditibus ſuis ſufficientes reditus duobus aſſignans ſacerdotibus, tertio Comitiſſa Campaniæ, quarto Capitulum beatæ Mariæ reditus aſſignandos promiſit.

A *Incidentia.* Anno Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo octogeſimo ſexto incœpto, regni Philippi anno ſexto, octauo Kalendas Aprilis, nocte ſequenti hora vndecima fuit eclipſis Lunæ penè vniuerſalis, Luna exiſtente in vndecimo gradu Libræ, Sole verò in vndecimo gradu Arietis, capite Draconis in quarto gradu Arietis. Pars verò Lunæ obſcurata, fuit aliquantulum rubei coloris & deformis. Et durauit Eclipſis illa pet duas horas. PHILIPPVS AVGVSTVS.

De multis bonis operibus Chriſtianiſſimi Regis Philippi Auguſti, hîc quædam ſatis digna memoriæ ſcribere dignum duximus. Quadam autem die dum Philippus Rex Pariſius moram faceret, petlatum eſt ad aures eius verbum de cimiterio, quod in Campellis eſt iuxta Eccleſiam S. Innocenrij reparando. Cimiterium enim illud antiquitùs fuerar platea grandis omnibus tranſeuntibus peruia, & vendendis mercibus expoſita, vbi ciues Patiſienſes mortuos ſuos ſepelire conſueuerant. Sed quia corpora defunctorum minùs honeſtè poterant ibi ſepeliri ptoptet concurſus pluuiarum, & luti fœtentis nimiam abundantiam: ideò Philippus Rex Chriſtianiſſimus bonis operibus ſemper intenrus, conſiderans hoc opus eſſe honeſtum & valdè neceſſarium, præcepit vt totum cimitetium circumquaque muro lapideo clauderetur, & portæ ſufficientes ipſi muro aptarentur, quæ in nocte propter inſidias ſuperuenientium ſemper clauderentur. Conſiderauit equidem celebri conſideratione &
B pia, quòd cimiterium, in quo tot millia virorum ſepulta iacebant, à poſteris ſuis Deum timentibus mundiſſimè cuſtodiretur.

Cùm in Curiis Regum ſeu aliorum Principum frequens turba hiſtrionum conuenire ſoleat, vt ab eis aurum, argentum, equos ſeu veſtes, quas perſæpè murare conſueuerunt Ptincipes, ab eis extorqueant, verba iocularoria variis adulationibus plena proferre nituntur. Er vt magis placeanr, quicquid de ipſis Principibus probabiliter fingi poteſt, videlicet omnes delicias & lepores, & riſu dignas vrbanitares, & cæteras ineptias trucinanribus buccis in medium eructare non erubeſcunt. Vidimus quondam quoſdam Principes, qui veſtes diu excogitatas & variis florum picturationibus artificioſiſſimè elaboratas, pro quibus forſan viginti vel rriginta marchas argenti conſumpſerant, vix reuolutis ſeptem diebus, hiſtrionibus, miniſtris ſcilicet diaboli, ad primam vocem dediſſe. Proh pudor! Cerrè de ptetio illarum veſtium viginti vel triginra pauperes per totum annum victui neceſſaria percipere potuiſſent. Sed Chriſtianiſſimus Rex Philippus Auguſtus videns omnia iſta eſſe vana, & saluri animæ contratia, inſtinctu Spiritus ſancti reducens ad memoriam quod à ſanctis & religioſis viris quandoque didicerar; quòd hiſtrionibus date, dæmonibus eſt immolare; mente promptiſſimâ Domino Deo promiſir, quòd omnes veſtes ſuas quandiu viueret intuitu Dei pauperibus erogaret: quoniam eleemoſyna ab omni peccato liberat, & magnam fiduciam præſtat coram Deo omnibus facientibus. Et nudus fui,
C dicir Dominus, & cooperuiſtis me. Melius eſt enim nudum Chriſtum veſtire, quàm adularoribus veſtes dando peccatum incurrere. Si iſta quotidie Principes conſiderarent, non tot lecatores per mundum diſcurrerent. Videant etgo minores Principes Regem miſericordem & pium, & opera ipſius contemplanres, diſcant ab eo pietatem & miſericotdiam: quoniam pro certo ſciant quòd iudicium fiet illi ſine miſericordia qui non fecerit miſcticordiam.

De ventis falſa Aſtrologorum prophetia.

EODEM anno Aſtrologi Orientales, Iudæi videlicet & Sarraceni, & etiam Chriſtiani, miſerunt literas per vniuerſas mundi patres: prædicentes & ſine dubio aſſerentes in Septembri futuram validorum ventorum tempeſtatem, & terræ motum, & mortalitatem hominum, & ſeditiones, & diſcordias, tegnorum mutationes, & multa alia comminantes, in hunc modum. Sed poſtea ſubſequens rerum euentus aliter quàm diuinando prædixerant, ſatis manifeſtè probauit. Tenor literarum illarum talis erat.

Nouit Deus, & oſtendit ratio numeri, quòd anno Domini milleſimo centeſimo octogeſimo ſexto, Arabum verò anno quingenteſimo ſexageſimo ſecundo, Planetæ tam ſuperiores quàm inferiotes conuenient in Libra menſe Septembri. Præcedet autem eodem anno coniunctionem illam eclipſis Solis particularis igneique coloris, in prima videlicet hora viginti primi diei menſis Aprilis. Quam quidem præcedet

BIBLIOT. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PHILIPPVS AVGVSTVS.

eclipſis Lunæ totalis eiuſdem menſis Aprilis die quinta, prima videlicet hora noctis, A
quæ præcedet horam Mercurij. Anno igitur prædicto Planetis in libra concurren-
tibus, in ſigno ſcilicet aërio & ventoſo, cum cauda draconis ibidem exiſtente, ter-
ræ-motus accidet mirabilis, in regionibus præcipuè in quibus fieri conſueuit, de-
ſtruétque loca terræ motibus aſſueta, & ærumnis perditionis obnoxia Nam à parti-
bus Occidentis orietur ventus vehemens & validus, denigrans aërem, & fœtore
corrumpens venenoſo. Inde mortalitas & infirmitas plures occupabunt; & audient
fragores & voces in aëre, corda hominum terrificantes audientium. Et eleuabit
ventus arenam & puluerem à ſuperficie terræ, operiétque ciuitates in planicie ſi-
tas, & in arenoſis maximè regionibus, in quinto ſcilicet climate. Deſtruetur quo-
que penitus Mecha, Balſara, Baldach, & Babylonia, nec aliqua relinquetur quin ter-
ra operiatur: & deſtruentur arenis & puluere, vt verè fiant inhabitabiles regiones
Ægypti & Æthiopiæ. Et ab Occidente perringet hæc calamitas, vſque in partes
Orientis. In partibus verò Occidentalibus orietur diſcordia, fiéntque ſeditiones
in populo. Et erit vnus ex eis, qui infinitos congregabit exercitus, faciétque bellum
ſecus ripas aquarum, in quo tanta ſtrages efficietur, quòd impetus effuſi ſanguinis
vndis exteſcentibus adæquabitur. Pro certo autem ſciatur, quòd futura coniun-
ctio mutationes regnorum, excellentiam Francorum, dubietatem & ignorantiam
inter Iudæos, Sarracenæ gentis deſtructionem, & Chriſti legis pietatem maiorem,
& exaltationem, & eorum qui poſtmodum naſcentur prolixiorem vitam ſignificat, B
ſi Deus voluerit.

Item alia literæ de eodem.

SAPIENTES Ægypti prædixerunt ſigna quæ futura ſunt tempore conuentio-
nis omnium Planetarum, & caudæ draconis cum eis in ſigno Moranaim, menſe
Eilul, viceſima nona die eiuſdem menſis ſecundùm Hebræos, anno ab initio Domi-
ni IIII. M. D. CCCC. XLVI. die Dominica, nocte ſequenti circa mediam noctem,
incipient ſigna ſequentia, & durabunt vſque ad quartam feriam ſequentem, in me-
ridie. Orietur enim de mari magno ventus validiſſimus concutiens corda homi-
num, & eleuabit arenam & puluerem à ſuperficie terræ, in tantum quòd operiet
arbores & turres. Et hoc ideò quia coniunctio iſta Planetarum erit in libra, in ſigno
ſcilicet aërio & ventoſo Et ſecundùm quod ipſi ſapientes iudicant, coniunctio iſta
ſignificat ventum fortiſſimum confringentem montes & rupes, & fragores & toni-
trua, & voces in aëre audientur, terrorem in cordibus hominum incutientes, & o-
perientur omnes ciuitates arenis & puluere, in quinto ſcilicet climate. Nam ventus
iſte incipiet ab angulo Occidentis, & pertinget vſque in . ngulum Orientis, occu-
pans omnes ciuitates Ægypti & Æthiopiæ, ſcilicet Mecham, Balſara, & Habeb,
& Sennaat, & terras Arabum, & omnem terram Helam, Romam, Carmen, & Se- C
geſtam, & Calla & Norozaſatan, & Chebil, & Tanbraſten, & Barach; quia om-
nes iſtæ ciuitates ſiue regiones continentur ſub ſigno Libræ, & etiam terras Roma-
norum. Et poſt tantam concuſſionem ventorum ſubſequentur quinque miracula.
Primò ſurget ab Oriente quidam homo ſapientiſſimus in ſapientia forinſeca, id eſt,
in ſapientia quæ eſt ſupra hominem, & ambulabit in iuſtitiis, & docebit legem ve-
ritatis, & ad rectos mores reuocabit plurimos de tenebris ignorantiæ, & de incre-
dulitate ad viam veritatis, & docebit peccatores ſemitas iuſtitiæ, & non extolletur
ex eo quòd inter Propbetas connumerabitur. Secundò, exiet homo quidam de He-
lam, & congregabit multos & fortes exercitus, & ſtragem faciet magnam in genti-
bus, & non diu viuet. Tertiò, ſurget quidam alius homo, dicens ſe eſſe Prophetam,
tenens librum in manu ſua, & dicens ſe eſſe miſſum à Deo, & per Prophetas ſuos:
& per prædicationem multos de gentibus errare faciet, & ſeducet plurimos, &
quod gentibus prophetauerit ſuper ſemetipſum conuertetur: & ille idem diu non
viuet. Quartò, videbitur in cælo cometes, ſtella ſcilicet crinita, ſiue caudata. Et
hæc apparitio ſignificabit conſummationes & tumultus & prælia dura, & retentio-
nes pluuiarum, & ſiccitates terrarum, & pugnas fortes, & effuſiones ſanguinis in
terra Orientis, & per tranſuerſum Heberi fluminis pertinget vſque ad fines Occi-
dentis: & in tantum opprimentur ſeu perſecutiones patientur iuſti & viri religioſi,
quòd diſturbabuntur domus orationis. Quintò erit eclipſis Solis ignei coloris tanta,

A quòd totum corpus illius obſcurabitur, & tanta erit obſcuritas ſuper terrám tempore eclipſis, quanta fieri ſolet circa mediam noctem, quando Luna non lucet tempore pluuioſo. Et hæc de huiuſmodi literis ad præſens ſufficiant quæ dicta ſunt. Nunc ad geſta ſexti anni regni Philippi Auguſti redeamus.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Porrò eodem anno quo ſuprà, orta eſt diſſenſio inter Chriſtianiſſimum Regem Philippum, & Regem Angliæ Henricum. Petebat enim Rex Philippus prima fronte à Ricardo filio ſuo Comite Pictauenſi, hominium pro toto comitatu Pictauẽſi: & hoc Ricardus à patre inſtructus de die in diem facere diſſimulabat. Secundò idem Rex Philippus petebat à Rege Angliæ caſtrum quod dicitur Giſortium, & alia caſtra adiacentia, quæ tradita fuerant à patre ſuo Rege Ludouico pro dote, Margaritæ ſuæ ſorori, quando eam illuſtri Henrico Regi filio maioris Henrici in matrimonio copulauit. Tali tamen conditione dos iſta conceſſa fuit Regi Henrico, quòd ſi prolem ex ea ſuſciperet, quandiu viueret, poſſideret; & poſt mortem eius ad ipſam prolem deuolueretur. Si verò ſobolem ex prædicta Margarita non ſuſciperet, mortuo Henrico Rege ad Regem Franciæ ſine aliqua contradictione dos iam dicta reuerteretur. Super his autem quæſtionibus frequenter Rex Angliæ. citatus fuerat à Rege Philippo, ſed ſemper fictas proponendo dilationes, ſtare iudicio Regis Curiæ in dies protelabat. Videns autem Chriſtianiſſimus Rex Philippus aſtutias & calliditates Anglici Regis, & ſatis acutè proſpiciens moram ſibi & ſuis in futurum eſſe dam-

B noſam, terram Regis Angliæ cum multitudine armatorum intrare decreuit.

Factum eſt autem in anno VII. regni Philippi, & ætatis ipſius anno XXII. ipſe eſt annus Dominicæ incarnationis milleſimus centeſimus octogeſimus ſeptimus. Philippus Rex infinitum collegit exercitum in pago Bituricenſi, & in manu valida Aquitaniæ fines ingreſſus eſt, & depopulauit terram illam, & cepit caſtrum quod dicitur Eiſoldunum, & Crazzacum, & alias quamplures munitiones & terras circumpoſitas vaſtauit, vſque ad Caſtellum Radulfi. Quo audito, Rex Angliæ Henricus & Ricardus Comes Pictauenſis magnum collegerunt exercitum, & ad Caſtellum Radulfi contra Regem Franciæ dominum ſuum adducere præſumpſerunt. Volebant enim ſi poſſent, ipſum Regem Philippum ab obſidione Caſtelli Radulfi & exercitum eius omnem violenter fugare. Sed videntes Francorum conſtantiam & magnanimitatem, caſtra metati ſunt contra eos. Indignatus autem Rex Philippus, & omnes viri bellatores, acies pugnatorum contra eos ordinari fecit. Timentes autem illi magnanimitatem Regis Philippi, & Francorum ſolitam audaciam, miſerunt viros induſtrios & religioſos cum Legatis Romanæ Eccleſiæ, qui eo tempore pro pace reformanda à latere ſummi Pontificis ad partes Franciæ miſſi fuerant, ad Regem Philippum. Qui ex parte Regis Angliæ & Ricardi filij ſui præſtita cautione firmauerunt, quòd ipſi de tota querela ſecundùm iudicium Curiæ Regis Franciæ in omnibus plenè ſatisfacerent. Quo peracto, datis induciis vnuſquiſque ad propria remeauit.

G

De imagine beatæ Virginis, quam percuſſit Cotarellus.

DVM autem circa idem Caſtrum Radulfi Rex in obſidione moram faceret, accidit quiddam ſatis dignum relatu. Quadam die Ricardus Comes Pictauenſis multitudinem Cotarellorum ad Caſtellum Radulfi pro ſuccurſu tranſmiſerat. Cùm autem ibi moram facerent, congregati ante Eccleſiam beatæ Virginis Mariæ in platea quadam ad aleam cum teſſaris ludere cœperunt. Inter quos vnus de filiis iniquitatis plenus dæmone, quia denarios quos malè acquiſierat malè perdebat, prorupit in verba blaſphemiæ in beatam Virginem & Deum. Deinde ira furibundus, eleuatis ſurſum oculis, vidit in porticu Eccleſiæ imaginem beatiſſimæ Virginis Mariæ puerum Ieſum in manibus tenentem, vt ſolet in Eccleſiis fieri, pro excitanda memoria ſeu deuotione laicorum in lapide ſculptam. Quam oculis fulgurantibus toruiſque reſpiciens, & verba blaſphemiæ in ipſam Dominam noſtram & Deum auſu temerario congeminans, proh dolor! ille infelicior Iuda, lapidem coram omnibus in ipſam iecit imaginem, & brachium imaginis pueri Ieſu viliſſimè fregit, & in terram deiecit. De qua fractura, vt à multis qui in obſidione fuerant audiuimus, ſanguis abundanter fluxit in terram, & multi de illo colligentes à variis morbis curari meruerunt. Brachium autem illius imaginis ita ſanguinolentum, Ioannes qui dictus

eſt ſine terra filius Regis Angliæ iunior, qui miſſus à patre fortè ibi venerat, pro reliquiis cum honore & reuerentia ſecum portauit. Infelix autem Cotarellus, qui imaginem beatæ Virginis tam ignominioſè percuſſerat, eadem die à dæmone, quo priùs agitabatur, arreptus, miſerrimè vitam finiuit. Alij autem Cotarelli videntes quæ facta fuerant, timore perculſi, laudantes Dominum, qui nullum ſcelus impunitum relinquit, & beatiſſimam Virginem Mariam Dei genitricem immenſis laudibus extollentes, à Caſtello Radulfi receſſerunt. Monachi autem illius loci, videntes miracula quæ Domino operante ibi de die in diem fiebant, imaginem iam dictam infra ipſam Eccleſiam cum hymnis & laudibus tranſtulerunt. Vbi ad honorem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & beatæ Virginis Mariæ multa fiunt miracula vſque in hodiernum diem. A

De nuntiis Hieroſolymitanis ad Regem miſſis.

INTERIM autem dum hæc agerentur, ſuperuenerunt nuntij de tranſmarinis partibus ad Regem Philippum: qui cum gemitu & ſuſpiriis nuntiauerunt ei, quòd peccatis Chriſtianorum exigentibus, Saladinus Rex Syriæ & Ægypti terras Chriſtianorum tranſmarinas inuaſerat, & multa millia Chriſtianorum miſerabiliter trucidauerat, & multis de fratribus Templi & Hoſpitalis, cum Epiſcopis ipſius terræ & Baronibus crudeliter gladio peremerat, & cum paucis reuolutis diebus creſcente iniquitate ſanctam ciuitatem Hieruſalem, & omnem terram promiſſionis ſibi ſubiugauerat, præter Tyrum, Tripolim & Antiochiam, & quædam caſtra fortiſſima, quæ nunquam habere potuit. B

De natiuitate Ludouici filij Philippi Auguſti.

ANNO Dominicæ incarnationis M. CLXXXVII. quarta die Septemb. hora tertia, fuit eclipſis Solis particularis, in XVIII. gradu Virginis, & durauit per duas horas. Sequenti die, videlicet quinta die Septemb. natus fuit Ludouicus filius Philippi Auguſti incliti Francorum Regis, feria ſecunda, hora vndecima diei vſualis. In cuius natiuitate ciuitas Pariſij, in qua natus eſt, tanto gaudio fuit repleta, quòd per ſeptem dies ſingulis noctibus cum faculis cereis accenſis populus totius ciuitatis laudes debitas ſoluentes creatori ſuo, ducendo choreas canere non ceſſauit. Eadem hora qua natus eſt, curſores miſſi ſunt per vniuerſas prouincias, gaudia tanti Regis exteris nuntiantes. Quinimio exhilarati gaudio, laudantes benedixerunt Deum, qui talem ac tantum hæredem regno Francorum ſuſcitare dignatus eſt.

De frequenti tranſitu ſummorum Pontificum.

EODEM anno in feſto ſancti Lucæ, menſe Octobri, Vrbanus Papa quartus migrauit ad Dominum, qui ſedit anno & dimidio. Cui ſucceſſit Gregorius octauus, qui ſedit menſe & dimidio. Cui eodem anno ſucceſſit Clemens tertius natione Romanus. Et nota quòd tam frequens mutatio ſummorum Pontificum nulla ratione fieri potuit, niſi ex culpa ipſorum, & inobedientia ſubditorum per gratiam Dei redire nolentium. De Babylone enim, id eſt de confuſione peccatorum, nemo ſuis viribus aut ſcientia reuertitur, niſi exeundi gratia deſuper ei largiatur. Seneſcit en[illegible] ipſe mundus, ſeneſcit & omnis regiminis vſus, & declinat in ſenium, & tanquam iterato relabitur in puerum, vt effluat in omne voluntatis ſuæ profluuium. Et nota quòd ab eodem anno Domini, quando crux Dominica in tranſmarinis partibus ab eodem Saladino capta fuit, infantes qui ab eo tempore nati ſunt non habent niſi viginti duos dentes, aut tantùm viginti, cùm antea triginta, aut triginta duos habere conſueuerant. C

Quòd intuitu Dei Philippus Rex & Henricus Rex Angliæ cruces aſſumpſerunt.

SVPERVENIENTE autem ſancti Hilarij feſtiuitate, quæ tertiadecima die Ianuarij celebratur, factum eſt colloquium inter Regem Franciæ Philippum & Henricum Regem Angliæ, inter Triam & Giſortium. Vbi præter omnium hominum opinio-

A opinionem, Domino miraculosè operante, factum eſt, quòd per inſpirationem Spiritus ſancti cælitus miſſi, illi duo Reges in eodem loco, pro liberatione ſancti ſepulchri Domini & ſanctæ ciuitatis Hieruſalem, ſignum ſanctæ crucis aſſumpſerunt, & multi Archiepiſcopi, Epiſcopi & Comites, Duces & Barones cum eis: ſcilicet Galterus Rotomagenſis Archiepiſcopus, Balduinus Cantuarienſis Archiepiſcopus, Epiſcopus Beluacenſis, Epiſcopus Carnotenſis: Dux Burgundiæ, Ricardus Comes Pictauiæ, Philippus Comes Flandriæ, Thibaldus Comes Bleſenſis, Rotroudus Comes Perticenſis, Guillelmus de Barris Comes de Rupeforti, Henricus Comes Campaniæ, Robertus Comes Drocarum, Comes Clarimontis, Comes Bellimontis, Comes Sueſſionenſis, Comes Barenſis, Bernardus de S. Galerico, Iacobus de Auennis, Comes Niuernenſis, G. de Merloto, Droco de Merloto, & plures alij zelo Dei accenſi, quorum nomina longum eſſet hìc ponere. Et in eodem loco in monumentum huius facti, iſti duo Reges deuotè erexerunt crucem ligneam, fundantes ibi Eccleſiam, & inter ſe fœdus perpetuò percutientes, & vocantes ipſum locum Sanctum agrum, eo quòd ibi ſacris crucibus ſunt inſigniti.

Geſta octaui anni regni Philippi Auguſti Francorum Regis.

B ANNO Domini milleſimo centeſimo octogeſimo octauo, menſe Martio media quadrageſima Pariſius celebratum eſt generale Concilium à Philippo Rege, conuocatis omnibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, & totius regni Baronibus. In quo innumerabilis militum multitudo, ſeu peditum, ſacratiſſima cruce inſigniti ſunt. Et propter hanc inſtantem neceſſitatem (oppidò enim iter Hieroſolymitanum Rex affectabat) cum aſſenſu cleri & populi, quaſdam decimas ab omnibus eſſe accipiendas eo tantùm anno decreuit, quæ dictæ ſunt decimæ Salahadini, quas in præſenti libro poſuimus.

Inſtitutio Decimarum.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Amen. Conſtitutum eſt à Domino Philippo Francorum Rege, conſilio Archiepiſcoporum, Epiſcoporum & Baronum terræ ſuæ, quòd Epiſcopi, & Prælati, & clerici conuentualium Eccleſiarum, & milites qui ſignum crucis aſſumpſerunt, de debitis ſuis reddendis, quæ debebantur tam Iudæis quàm Chriſtianis, antequàm crucem Rex aſſumpſiſſet, reſpectum habebunt à proximo feſto omnium Sāctorum poſt diem motionis Domini Regis in duos annos. Ita videlicet, quòd primo feſto omnium Sanctorum creditores habebunt tertium debiti, & ſequenti feſto omnium Sanctorum alium tertium debiti, & tertio feſto omnium Sanctorum vltimum tertium debiti. Vſura autem non currit ſuper aliquem à die qua ipſe crucem aſſumpſit de debitis priùs contractis. Si miles † habens
C qui ſit legitimus hæres, filius vel gener militis † non habentis, vel alicuius viduæ, & ſit de manu paſtu patris, vel matris ſuæ, pater eius, vel mater reſpectum de debito ſuo habebit iuxta factam ordinationem. Si autem filius eorum vel gener † habens legitimus extra familiatus fuerit, vel etiam ſi miles non fuerit & † non habeat, pro eo reſpectum non habebit. Debitores autem, qui terras & reditus habebunt, infra quindenam proximi feſti S. Ioannis Baptiſtæ creditoribus ſuis terra & reditus, ex quibus creditores ſua recipient debita, ad præfatos terminos iuxta formam prædictam aſſignabunt per dominos, in quorum dominio fuerint terræ debentium. Domini verò aſſignamenta illa contradicere non poterunt, niſi ipſi creditori de pecunia ſua pacem fecerint, qui terras ſeu reditus non habuerint, vnde facere poſſint ſufficiens aſſignamentum debiti ſui, faciant creditoribus per fideiuſſores, vel per vadia, creantum ſuum ſoluendi debita ad prædictos terminos. Et niſi infra quindenam proximi feſti ſancti Ioannis Baptiſtæ, per aſſignamentum terræ, vel per fideiuſſores, vel per vadia, ſi terram non habuerint, creantum fecerint, ſicut diſpoſitum eſt, non habebunt reſpectum qui aliis conceſſus eſt. Si quis clericorum vel militum † habentium, debet clerico vel militi † habenti, reſpectum habebit de debito illo vſque ad proximum feſtum omnium Sanctorum, præſtita quidem bona ſecuritate de pace indè tunc facienda.

Si quis illorum qui † aſſumpſerunt octo diebus ante Purificationem beatæ Ma-

riæ, vel deinceps, aurum vel argentum, vel bladum, vel aliud mobile vadium alicui aſſignauerit, creditor ſuper hoc dare reſpectum non compelletur. Si quis emit A ab aliquo † non habente fructus terræ vnius anni certo pretio, ſtabile eſt. Si quis miles vel clericus terram ſuam vel reditus alicui Burgenſi † etiam habenti, vel Clerico vel militi † non habenti inuadiauerit, vel ad annos aſſignauit; debitor hoc anno fructus terræ vel reditus percipiet, & creditor poſt impletionem annorum, per quos vadium vel aſſignamentum tenere debebat, per annum vnum pro recompenſatione illius anni illud tenebit: Ita tamen quòd creditor medietatem bladi habebit hoc anno pro cultura, ſi vel terras vel vineas inuadiatas excoluit. Omnia mercata quæ facta fuerunt ab octo diebus ante purificationem beatæ Virginis, vel quæ deinceps fient, rata erunt. De omnibus debitis vnde datur reſpectus, oportebit vt debitor det æquè bonam fidemiſſionem, vel meliorem quàm antea dediſſet. Et ſi de fideiuſſione orietur diſcordia, ad conſilium Domini ſub quo erit creditor, parietur æquè bona vel melior fideiuſſio quàm priùs. Et ſi fideiuſſio per Dominum non emendaretur, ad conſilium Principis terræ oportebit emendari. Si quis Dominorum vel Principum, in quorum iuriſdictionibus dicti creditores vel debitores fuerint, quod ordinatum eſt de reſpectu debitorum dando, vel aſſignamentis faciendis, tenere noluerit, vel teneri non fecerit, & à Metropolitano vel B Epiſcopo ſuo commonitus, id infra quadraginta dies non emendauerit, ab eodem excommunicationis ſententiæ ſupponi poterit. Veruntamen quandiù Dominus vel Princeps monſtrare voluerit in præſentia Metropolitani, vel Epiſcopi ſui, ſe ſuper hoc creditori vel etiam debitori non deeſſe, & paratum quod inde ordinatum eſt tenere, Metropolitanus vel Epiſcopus non poterit eum excommunicare. Nullus † habentium ſiue clericus, ſiue miles, ſiue alius quilibet, alicui reſpondebit ſuper hoc vnde tenens erat ea die qua crucem aſſumpſit, donec ab itinere ſuſcepto redierit: niſi ſuper eo tantùm, vnde in cauſam tractus erat antequam aſſumpſiſet.

His imprimis conſtitutum eſt de Decimis, quòd omnes illi † non habentes quicunque ſint, decimam ad minus dabunt hoc anno de omnibus mobilibus ſuis, & de omnibus reditibus, exceptis illis qui ſunt Ciſtertienſis ordinis, & ordinis Carthuſienſis, & ordinis Fontis Ebrardi, & exceptis Leproſis, quantum ad ſuum pertinet proprium. In nullas Communias mittet aliquis manum, niſi ille Dominus, cuius ipſa Communia fuerit. Quale tamen ius in aliqua Communiarum habebat priùs aliquis, tale habebit. Qui alicuius terræ magnam iuſtitiam habet, eidem terræ decimam habebit. Et ſciendum quòd qui decimas ſunt daturi, de toto mobili ſuo & reditibus decimas dabunt, non exceptis inde priùs debitis ſuis: imò poſt donationem decimæ, de reſiduo poterunt ſua debita ſoluere. Vniuerſi laici tam milites quàm alij præſtito iuramento ſub anathemate, Clerici excommunicatione aſtricti, ſuas dabunt decimas. Miles † non habens, Domino ſuo † habenti, ei, cuius C erit homo ligius, dabit decimam de ſuo proprio mobili, & de feudo quem ab ipſo tenebit. Si autem ab eo nullum tenebit feudum, de ſuo proprio mobili decimam domino ſuo ligio dabit. Singulis verò à quibus tenebit, decimam de ſuis feudis dabit. Et ſi nullum dominum ligium habebit, ei in cuius feudo manſerit leuans & cubans dabit decimam de ſuo proprio mobili. Si quis terram ſuam decimans, res alterius quàm illius quem debet decimare, inuenerit in terra ſua, & ille cuius res fuerint, illas eſſe ſuas legitimè monſtrare poterit, decimans non poterit eas retinere. Miles † habens qui ſit hæres legitimus, filius, vel gener militis † non habentis, vel alicuius viduæ, habebit decimam patris vel matris ſuæ. In res Archiepiſcoporum ſeu Epiſcoporum, ſeu Capitulorum, ſeu Eccleſiarum quæ ab eis mouent in capite, non mittet aliquis manum: niſi Archiepiſcopi, Epiſcopi, Capitula & Eccleſiæ, quæ ab eis mouent. Si Epiſcopi colligent inde decimas, & eas dabunt, quibus dare debuerint. Quicumque † habens, qui dare talliam vel decimam debeat, & eas dare noluerit, ab illo capiatur, cui ſuam debet talliam vel decimam, vt inde ſuam faciat voluntatem. Qui eum ceperit, propter hoc non poterit excommunicari. Qui deuotè & legitimè & ſine coactione decimam ſuam dederit, à Deo remunerationem accipiet.

De irruptione fœderis à Richardo Comite facta.

EVOLVTIS autem duobus vel tribus menſibus, ex quo hæc facta ſunt, videlicet inter Pentecoſten & feſtum S. Ioannis, Ricardus Comes Pictauenſis collecto exercitu intrauit terram Comitis Tholoſæ, quam tenet à Rege Francorum, & cepit Moiſacum & alia caſtella ad Comitem Tholoſæ pertinentia. Quo audito Comes Tholoſæ Raimundus, miſit nuntios ſuos ad Chriſtianiſſimum Regem Philippum; ſignificans ei omnia mala quæ contra ius & fœdus, quæ præceſſerant, à Comite Pictauenſi ei illata fuerant. Frangebat enim Comes Ricardus pactionem quæ facta fuerat, & per iuſiurandum confirmata anno præcedenti inter Caluum montem & Giſortium inter Philippum Regem Francorum, & Henricum Regem Angliæ & ipſum Ricardum, quæ talis erat; quòd terra eorum in eo ſtatu remaneret, in quo erat, quando crucem aſſumpſerunt: quouſque peracto ſeruitio Domini vltra mare in terra ſancta vnuſquiſque ad propria cum gaudio remearet. Audiens autem Philippus Rex ſemper Auguſtus irruptionem fœderis, quod duo iamdicti Reges inter ſe percuſſerant, felle commotus, collecta multitudine armatorum, ſubitò terras eorum intrauit, & nobile Caſtellum Radulfi cepit, & Buſenzacum, & Argentonium, B & quartum obſedit, quod vocatur Leuroſium. Vbi dum Rex in obſidione breuem faceret morulam, accidit quiddam ſatis dignum memoria.

De incremento cuiuſdam torrentis miraculosè facto.

TORRENS quidam ante caſtrum prædictum erat, in quo, inundantibus pluuiis, aqua ſufficienter ſolebat inueniri, ſed ex nimio feruore æſtatis exſiccatus fuerat. Cùm autem Rex & totus exercitus eius penuria aquarum & ſiti nimia multum affligeretur (æſtas enim erat) ſubitò de profundis viſceribus terræ aqua torrentis miraculosè tantùm excreuit & ſine pluuia, quòd attigit vſque ad cingulas equorũ, & refocillatus eſt totus exercitus, & eorum animalia. Quod videntes populi, & gaudio tanti miraculi nimis exhilarati, laudauerunt Deum, qui omnia quæ voluit fecit in mari & in omnibus abyſſis. Et tamdiu aqua durauit, quandiu ipſe Rex in obſidione fuit. Et reuolutis paucis diebus, cepit caſtrum, ſcilicet Leuroſium, & Ludouico conſanguineo ſuo filio Comitis Thibaldi dono dedit. Eo autem recedente, reuerſæ ſunt aquæ ad priorem locum, nec poſtea apparuerunt.

De Monte Tricardi funditus euerſo.

C EGRESSI indè venerunt, & Montem Tricardum obſederunt. Vbi Rex aliquantam in obſidione faciens moram, erectis in circuitu machinis cum ſummo labore cepit, & totum vicum incendio flagrauit, & turrim fortiſſimam, in qua L. milites armati erant, funditus euertit. Deinde Paluellum, & Monteſorium, & Caſtelletum cepit, & Rupem Guillebaldi, & Cullencum, & Montem Luzzonis, & quicquid iuris Rex Angliæ in tota Bituria & Aruernia habebat, Philippus Rex ſibi ſubiugauit. Quo viſo, Rex Angliæ nimis iratus reduxit exercitum ſuum per marchiam Normanniæ verſus Giſortium. Quo audito, inſequutus eſt etiam Rex Franciæ Philippus: & in ipſo tranſitu cepit Vindocinum, & perſequutus eſt Regem vſque ad caſtrum quod dicitur Trou, de quo turpiter Regem Angliæ cum filio ſuo Ricardo eiecit, & totum vicum incendio combuſſit. Tranſiens verò Rex Angliæ per marchiam prædictam caſtrum Drocarum incendit, & in tranſitu ſuo multas villas campeſtres vſque ad Giſortium deſtruxit. Tandem ſuperueniente hyeme datis induciis vterque à bello quieuit.

Quòd Ricardus Comes Pictauenſis fecit Regi hominium.

INTERIM dum hæc agebantur, Ricardus Comes Pictauenſis petiit à patre ſuo vxorem, quæ ei de iure debebatur, videlicet ſororem Philippi Regis Francorum: quæ tradita ei fuerat à bonæ memoriæ Rege Ludouico ad cuſtodiendum: & cum ipſa petiit & regnum. Ita enim fuerat in pactis, quòd quicunq; de filiis Regis Angliæ

PHILIPPVS AVGVSTVS.

eam haberet in vxorem, poſt mortem ipſius Regis haberet & regnum. Hoc de iure dicebat ſibi competere Ricardus, quia poſt Henricum fratrem ſuum primogenitus erat. Quo audito, Rex Angliæ nimis ſollicitus, nulla ratione facere decreuit. Qua de cauſa Ricardus Comes Pictauenſis turbatus, à patre ſuo manifeſtè receſſit, & ad Chriſtianiſſimum Francorum Regem ſe tranſtulit, & coram patre ſuo hominium Regi Philippo fecit, & fœdus ſub iuramento firmauit. A

Incidentia. Eodem anno milleſimo centeſimo octogeſimo octauo, ſecunda die Februarij feria quinta fuit eclipſis Lunæ vniuerſalis hora noctis quarta, & durauit per tres horas. Item quarto Idus Februarij, me exiſtente apud Argentolium, in plenilunio paulò ante auroram nocte ſereniſſima, viſa fuit Luna, per quam deſignatur Eccleſia, in momento vſque ad terras deſcendere, & facta morula quaſi reſumptis viribus, iterum paulatim aſcendere vſque ad locum vnde deſcenderat, à quibuſdam fratribus religioſis R. de Giſortio eiuſdem Eccleſiæ Priore, & I. Carnotenſi, Eccleſiæ beati Dionyſij Capicerio, & ab alijs multis fratribus, qui nobis eadem retulerunt.

Eodem anno verſus de Philippo Rege quaſi propheticè dicti à quodam verſificatore:

Paruulus iſte leo luſtrabit luſtra parentis,
Seruiet vſque Deo, renouabit gaudia gentis.
Seruat ei Brutus catulorum quatuor enſes, B
Anſer erit mutus cùm Romulus audiet enſes.
Gaudebit Babylon pingueſcens chriſmate ciues,
Gaudebitque Silo Gallorum munere diues.
Conteret iſte leo totius climata mundi,
Et gaudebit eo quòd viderit arma recondi.
Hic leo, coruus, ouis renouabit mœnia Iebus,
Augebitque nouis ieiunia quinque diebus.

Geſta noni anni regni Philippi Auguſti Francorum Regis.

ANNO Domini milleſimo centeſimo octogeſimo nono, menſe Maio, Philippus Rex ſemper Auguſtus duxit exercitum apud Nogentum, & tunc cepit firmitatem Bernardi, cum alijs quatuor caſtellis fortiſſimis, & cum manu valida vrbem fortiſſimam Cenomannis cepit, de qua ſatis turpiter Henricum Regem Angliæ cum DCC. militibus armatis fugauit, & cum electis bellatoribus perſecutus eſt vſque ad caſtrum quod dicitur Chinonium. Et Cenomannis reuerſus, turrim fortiſſimam & benè munitam, adductis minatiis, quos ſemper ſecum ducebat; de ſub terra murum ſuffodientes, cum multo labore cepit. Deinde paucis reuolutis diebus, verſus ciuitatem Turonis exercitum duxit. Vbi ſuper ripam Ligeris fixis tentoriis, ſolus Rex fluuium circunſpiciens tentando aquas cum lancea, quod à ſeculis non eſt auditum, C vadum inuenit: & poſitis à dextris & à ſiniſtris in flumine ſignis, vt totus exercitus inter illa duo ſigna poſt eũ tranſuaderet, primus Ligerim ante omnes alios tranſiuit. Videns autem totus exercitus diminutionem aquarum, quæ miraculoſè in momento facta fuerat, ſtatim euulſis paxillis & tentoriis collectis, omnes à minimo vſque ad maximum per vadum ſequuti ſunt Regem. Omnibus cum tota ſupellectili ſua & armamentis inſimul collectis, reuerſæ ſunt aquæ fluminis in priorem ſtatum. Quod ciues Turonenſes videntes timuerunt Regem. Et hoc factum accidit in vigilia ſancti Ioannis Baptiſtæ. Veruntamen dum Rex circunquaque immunita ciuitatis conſideraret, Ribaldi ipſius, qui primos impetus in expugnandis munitionibus facere conſueuerant, eo vidente in ipſam ciuitatem impetum fecerunt, & per muros cum ſcalis aſcendentes ex improuiſo ceperunt. Quo audito, Rex & totus exercitus ciuitatem integram recepit: poſitis ibi cuſtodibus. Et ibidem per aliquot dies Deo gratias ſoluentes, ſolemnizauerunt.

De obitu Henrici Regis Angliæ.

REVOLVTIS autem diebus duodecim, videlicet in octauis Apoſtolorum Petri & Pauli, obiit Henricus Rex Angliæ apud Chinonium ſatis in omnibus pro-

A ſperè agens vſque ad tempora Philippi Francorum Regis, quem Dominus pro fræno in ore eius poſuit, pro vindicando ſanguine beati Thomæ martyris Cantuarienſis; vt per talem vexationem daret ei intellectum, & ad ſinum matris Eccleſiæ reduceret. Sepultus eſt autem apud Fontem Ebrardi, in quadam Abbatia monialium. Cui ſucceſſit Ricardus filius eius, Comes Pictauenſium. Ad cuius primum ingreſſum eodem anno apud Giſortium totum caſtrum incendio flagrauit, & in egreſſu ipſius Caſtelli ſequenti die pons ligneus ſub pedibus eius fractus eſt, omnibus ſociis ſuis liberè tranſeuntibus, ita quòd ipſe Ricardus cum equo ſuo in foſſato cecidit. Paucis autem effluxis diebus, pax quæ interloquuta fuerat inter Regem Philippum & Regem Angliæ Henricum, eo ſublato de medio, inter Regem Ricardum & Regem Philippum eſt perfecta & conſummata. Et tunc Philippus Rex pro bono pacis reddidit Ricardo Regi Angliæ ciuitatem Turonis & Cenomannis, & etiam Caſtellum Radulfi cum toto feudo ſuo. Qua de cauſa Ricardus Rex Philippo Francorum Regi totum feudum quod pertinet ad Crazzacum, & omnia feuda quæ pertinent ad Eiſoldunum, & totum feudum quod habebat in Aluetniam, ſibi & ſucceſſoribus ſuis perpetuò quitauit.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

De obitu Reginæ vxoris Philippi Francorum Regis.

B EODEM anno milleſimo centeſimo octogeſimo nono, regni Philippi decimo, Idus Martij, obiit Eliſabeth regina vxor Philippi Francorum Regis, quæ ſepulta eſt in Eccleſia beatiſſimæ Virginis Mariæ Pariſius. Pro cuius memoria venerabilis Mauritius Pariſiorum Epiſcopus in eadem Eccleſia altare erexit, & Chriſtianiſſimus Rex ſemper Auguſtus intuitu pietatis pro remedio animæ illius & omnium prædeceſſorum ſuorum duos ſacerdotes perpetuò ibidem inſtituit, vnicuique XV. libras Pariſienſes ſingulis annis pro victualibus perpetuò aſſignans.

Geſta decimi anni regni Philippi Auguſti Francorum Regis.

Quòd Philippus Rex in Eccleſia beati Dionyſij baculum & ſportam peregrinationis accepit.

ANNO Domini milleſimo centeſimo nonageſimo, in feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ, Philippus Rex ad Eccleſiam beatiſſimi martyris Dionyſij cum maximo comitatu venit, cauſa licentiam accipiendi. Conſueuerant enim antiquitùs Reges Francorum, quòd quandocumque contra hoſtes arma mouebant, vexillum deſuper altare beati Dionyſij pro tutela ſeu cuſtodia ſecum portabăt, & in prima acie pugnatorum ponebant. Quod videntes aduerſarij & cognoſcentes territi, multoties terga dederunt. Ideò Chriſtianiſſimus Rex ante corpora ſanctorum martyrum Dionyſij, Ruſtici, & Eleutheri, humiliter ſuper pauimentum marmoreum in oratione C proſtratus, Deo & beatæ Virgini Mariæ, & ſanctis Martyribus, & omnibus Sanctis ſe commendauit. Tandem cum lachrymis ab oratione ſurgens, ſportam & baculum peregrinationis de manu Guillelmi Remenſis Archiepiſcopi auunculi ſui Apoſtolicæ Sedis Legati deuotiſſimè ibidem accepit. Deinde deſuper corpora Sanctorum duo ſtandalia decenter inſignita pro memoria ſanctorum martyrum & tutela, contra inimicos crucis Chriſti pugnaturus propriis manibus accepit. Demum orationibus fratrum ſe commendans, accepta benedictione claui & ſpineæ coronæ & ſancti Simeonis brachij, receſſit, & feria quarta poſt octauás S. Ioannis Baptiſtæ cum Rege Angliæ Ricardo apud Vizeliacum venit. Vbi accepta licentia ab omnibus Baronibus ſuis, Adelæ chariſſimæ matri ſuæ, & Guillelmo Remenſi Archiepiſcopo auunculo ſuo, pro tutela & cuſtodia totum regnum Francorum cum filio ſuo dilectiſſimo Ludouico commendauit. Et paucis euolutis diebus apud Ianuam venit, vbi naues & ea quæ erant victui neceſſaria cum armamentis diligentiſſimè parari fecit. Ricardus autem Rex Angliæ apud Maſſiliam cũ omnibus ſuis mare intrauit. Et ſic iam dicti catholici Reges pro ſancta Chriſtianitate defendenda, & propter amorem Domini noſtri Ieſu Chriſti ventis & mari ſe committentes, cum multis & magnis periculis apud Meſſanam venerunt. Sed antequam Rex Philippus de regno Francorum exiret, Pariſius conuocatis amicis & familiaribus teſtamentum condidit, & regni totius ordinationem fecit in hunc modum:

PHILIPPVS AVGVSTVS.

In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Amen. Philippus Dei gratia Fran- A
corum Rex. Officium regium eſt ſubiectorum commodis modis omnibus proui-
dere, & ſuæ vtilitati priuatæ publicam anteferre. Quoniam igitur ſummo deſiderio
votum peregrinationis noſtræ ad ſanctæ terræ ſubuentionem totis viribus amplecti-
mur: idcirco conſilio Altiſſimi ordinare decreuimus, qualiter in abſentia noſtra re-
gni negotia, quæ agenda erunt, tractari debeant, & vitæ noſtræ, ſi quid in via huma-
nitus accideret, extrema diſponi. In primis igitur præcipimus, vt Bailliui noſtri per
ſingulos Præpoſitos in poteſtatibus noſtris ponant quatuor homines prudentes, le-
gitimos, & boni teſtimonij, ſine quorum, vel duorum ex eis ad minus, conſilio ne-
gotia villæ non tractentur, excepto quòd Pariſius ſex homines probos & legitimos
conſtituimus, quorum nomina ſunt hæc T. A. E. R. B. N. Et in terris noſtris,
quæ propriis nominibus diſtinctæ ſunt, Bailliuos noſtros poſuimus, qui in Bailliuiis
ſuis ſingulis menſibus ponent vnum diem, qui dicitur Aſſiſia, in quo omnes illi
qui clamorem facient recipient ius ſuum per eos, & iuſtitiam ſine dilatione, & nos
noſtra iura & noſtram iuſtitiam, forefacta, quæ propriè noſtra ſunt, ibi ſcriben-
tur. Præterea volumus & præcipimus, vt chariſſima mater noſtra A. Regina ſta-
tuat cum chariſſimo auunculo noſtro & fideli Guillelmo Remenſi Archiepiſcopo
ſingulis quatuor menſibus vnum diem Pariſius, in quo audiant clamores homi-
num regni noſtri, & ibi eos finiant ad honorem Dei & vtilitatem regni. Præci- B
pimus inſuper, vt eo die ſint ante ipſos de ſingulis villis noſtris & Bailliui noſtri,
qui aſſiſias tenebunt, vt coram eis recitent negotia terræ noſtræ. Si autem aliquis de
Bailliuis noſtris deliquerit, præter quàm in murtro, raptu, vel homicidio, vel pro-
ditione, & hoc conſtabit Archiepiſcopo & Reginæ, & aliis qui aderunt, vt audiant
forefacta Bailliuorum noſtrorum; præcipimus eis, vt nobis ſingulis annis, & hoc ter
in anno litteris ſuis nobis duobus prædictis ſignificent quis Bailliuus deliquerit, &
quid fecerit, & quid acceperit, & à quo pecuniam, vel munus, vel ſeruitium, pro-
pter quod homines noſtri ius ſuum amitterent, vel nos noſtrum. Similiter de
Præpoſitis noſtris, ſignificent nobis Bailliui noſtri. Bailliuos autem noſtros non
poterunt amouere Regina & Archiepiſcopus à Bailliuiis ſuis, niſi pro murtro,
vel raptu, vel homicidio, vel proditione: vel Bailliui Præpoſitos, niſi pro aliquo
iſtorum. Nos autem in conſilio Dei talem faciemus de eo vindictam, poſtquàm
prædicti viri nobis rei veritatem nuntiauerint, per quam alij non immeritò pote-
runt deterreri. Similiter Regina & Archiepiſcopus de ſtatu regni noſtri & nego-
tiis ter in anno ſignificent. Si fortè contigerit ſedem Epiſcopalem, vel aliquam
Abbatiam Regalem vacare, volumus vt canonici Eccleſiæ, vel Monachi mona-
ſterij vacantis veniant ad Reginam & Archiepiſcopum, ſicut ante nos venirent,
& liberam electionem ab eis petant; & nos volumus quòd ſine contradictione eis
concedant. Nos verò tam Canonicos, quàm Monachos monemus, vt talem pa- C
ſtorem eligant, qui Deo placeat & vtilis ſit regno. Regina autem & Archiepiſco-
pus tam diu Regalia in manu ſua teneant, donec electus conſecratus ſit, vel bene-
dictus, & tunc Regalia ſine contradictione ei reddantur. Præterea præcipimus,
quòd ſi præbenda vel beneficium aliquod Eccleſiaſticum vacauerit, quando Re-
galia in manu noſtra venient, ſecundùm quod melius & honeſtius poterunt Re-
gina & Archiepiſcopus viris honeſtis & litteratis conſilio fratris Bernardi confe-
rant: ſaluis tamen donationibus noſtris, quas per litteras noſtras patentes quibuſ-
dam fecimus Prohibemus etiam vniuerſis Prælatis Eccleſiarum & hominibus no-
ſtris, ne talliam vel toltam donent quandiu in ſeruitio Dei erimus. Si verò Do-
minus Deus de nobis ſuam faceret voluntatem, & nos mori contingeret, prohi-
bemus diſtrictiſſimè omnibus hominibus terræ noſtræ, tam clericis, quàm lai-
cis, ne talliam vel toltam donent, donec filius noſter, quem Deus ſeruitio ſuo
ſanum & incolumem conſeruare dignetur, veniat ad ætatem in qua gratia ſancti
Spiritus poſſit regere regnum. Si autem aliquis filio noſtro vellet mouere guer-
ram, & redditus ſui quos habet non ſufficerent, tunc omnes homines noſtri adiu-
uent eum de corporibus ſuis & aueris, & Eccleſiæ tale faciant ei auxilium, quale ſo-
litæ ſunt facere nobis. Præpoſitis inſuper noſtris & Bailliuis prohibemus, ne ali-
quem hominem capiant, neque auerum ſuum, quandiu bonos fideiuſſores dare
voluerit de iuſtitia proſequenda in curia noſtra, niſi pro homicidio, vel murtro, vel
raptu, vel proditione. Præterea præcipimus, quòd omnes redditus noſtri &

A ſeruitia, & obuentiones affetantur Pariſius per tria tempora. Primò ad feſtum ſancti Remigij. Secundò ad purificationem beatæ Virginis. Tertiò ad Aſcenſionem ; & tradatur burgenſibus noſtris prædictis,& P. mareſcallo. Si contingeret aliquem ex eis mori, G. de Garlandia alium in loco eius ſubſtitueret. In receptionibus aueri noſtri Adam clericus noſter præſens erit, & eas ſcribet, & ſinguli habeant ſingulas claues de ſingulis archis, in quibus reponetur auerum noſtrum in Templo, & Templum vnam. De iſto auero tantum nobis mittetur, quantum litteris noſtris mandabimus. Si in via quam facimus nos mori contingeret, præcipimus quòd Regina,& Archiepiſcopus,& Epiſcopus Pariſienſis, & Abbates ſancti Victoris, & de Sardenio,& frater G. theſaurum noſtrum in duas partes diuidant. Vnam medietatem pro arbitrio ſuo diſtribuant ad Eccleſias reparandas, quæ per guerras noſtras deſtructæ ſunt ; ita quòd ſeruitium Dei poſſit in eis fieri. De eadem medietate donabunt illis, qui per tallias noſtras aporiati ſunt; & de eadem dabunt reſiduum illis quibus voluerint, & quos magis egere crediderint : ob remedium animæ noſtræ & genitoris noſtri Regis Ludouici, & anteceſſorum noſtrorum. De altera medietate præcipimus cuſtodibus aueri noſtri, & omnibus hominibus Pariſienſibus, quòd eam cuſtodiant ad opus filij noſtri donec ad ætatem veniat, in qua conſilio Dei & ſenſu ſuo poſſit regere regnum. Si autem tam nos quàm filium noſtrum mori contingeret,
B præcipimus, quòd auerum noſtrum per manum v I. prædictorum, pro anima noſtra, & filij noſtri, pro arbitrio ſuo diſtribuatur. Quàm citò etiam certum eſſet de morte noſtra, volumus quòd auerum noſtrum vbicunque foret ad domum Epiſcopi Pariſienſis portaretur, & ibi cuſtodiretur, & poſtea de eodem fiet quod diſpoſuimus. Præcipimus etiam Reginæ & Archiepiſcopo, vt omnes honores, qui dum vacant, pertinent ad donationem noſtram, quos honeſtè poterunt retinere, ſicut Abbatiæ noſtræ, & Decanatus, & aliæ quædam dignitates, in manu ſua teneant, donec à ſeruitio Dei redierimus: & quos retinere non poterunt, donent ſecundùm Deum, & aſſignent conſilio fatris G. & hoc faciant ad honorem Dei & vtilitatem regni. Si autem in via moriemur, volumus vt honores & dignitates Eccleſiarum donent illis, quos magis dignos viderint. Quod vt firmum & ſtabile permaneat, præſentem paginam ſigilli noſtri auctoritate, & Regij nominis charactere inferiùs annotato præcipimus confirmari. Actum Pariſius anno Verbi incarnati milleſimo centeſimo nonageſimo, regni noſtri anno vndecimo: aſtantibus in palatio noſtro, quorum nomina ſubpoſita ſunt & ſigna. S. Comitis Thibaldi dapiferi noſtri, S. Guidonis Buticularij, S. Mathæi camerarij, S. Radulfi Conſtabularij. Data vacante Cancellaria. P. R. S. P.

Præcepit etiam ciuibus Pariſienſibus, quòd ciuitas Pariſij, quam Rex multum diligebat, muro optimo cum tornellis decenter aptatis & portis diligentiſſimè clau-
C deretur. Quod breui temporis elapſo ſpatio completum vidimus. Et hoc idem in aliis ciuitatibus & caſtellis fieri mandauit per totum regnum. Nunc ad ea quæ apud Meſſanam inter iam dictos Reges geſta ſunt, & qualiter in tranſmarinis partibus ſe habuerunt, teditum faciamus.

Quando Rex Philippus apud Meſſanam venit menſe Auguſto, honorificè receptus eſt in palatio Regis Tancredi, & de victualibus ſuis abundanter ei donauit, & infinitam auri ſummam ei dediſſet, ſi vnam de filiabus ſuis ei, aut filio ſuo Ludouico deſponſaſſet. Sed Rex Philippus propter amicitiam, quam erga Hericum Imperatorem habebat, vtrilibet deſponſationi ſuperſedit. Poſtmodum contentio quædam, quam Rex Angliæ pro dotalitio ſororis ſuæ cum Rege Tancredo habebat, interuentu & labore Regis Philippi hoc modo terminata eſt. Rex Angliæ habuit à Rege Tācredo quadraginta millia vncias auri : de quibus Rex Philippus habuit tertiam partem, cùm medietatem habere deberet, ſed pro bono pacis tertia fuit contentus. Iurauerunt etiam ex parte Regis Angliæ quidam viri nobiles vnam de filiabus Regis Tancredi Arturo futuro Duci Britanniæ. Rex verò Francorum Philippus apud Meſſanam Natale Domini tunc celebrauit, & militibus terræ ſuæ pauperibus, qui res ſuas orta tempeſtate in mari perdiderant, multa dona dedit & magna. Duci Burgundiæ mille marcas ; Comiti Niuernenſi ſexcentas ; Guillelmo de Barris quadringentas marcas ; Guillelmo de Merloto quadringentas vncias auri ; Epiſcopo Carnotenſi trecentas ; M. de monte Motētiaco trecentas ; Drogoni ducentas, & multis aliis ducentas, quorum nomina longum eſſet hîc ponere. Quæcunque eo tempo-

PHILIPPVS AVGVSTVS. te venalia ibi inueniebantur, cariſſima erant. Sextarius frumenti valebat viginti A quatuor ſolidis Andegauenſium, hordei octodecim ſolidis, vini x v. ſolidis, gallina duodecim denariis. Hac de cauſa Philippus Rex miſit ad Regem & Reginam Hungariæ, vt ſibi ſubuenirent in victualibus Poſtmodum miſit ad Imperatorem Conſtantinopolitanum, pro ſuccurſu terræ ſanctæ faciendo, & ſi Rex Deo volente per terram Imperatoris rediret, quòd ei Imperator præſtaret ſecurum tranſitum, & Rex præſtaret ei bonam ſecuritatem de pacifico ingreſſu & egreſſu.

Reuolutis autem paucis diebus Rex Francorum Regem Angliæ compellauit, vt ad paſſagium medij Marcij paratus inueniretur, mare cum eo tranſiturus. Ille verò reſpondit, quòd tranſire non poterat donec in Auguſto. Iterum autem Rex Francorum mandauit, & quaſi hominem ſuum commonuit, vt ſicut ei iurauerat, mare cum eo tranſiret: & ſi vellet filiam Regis Nauarræ, quam mater Regis Angliæ illuc adduxerat, Accij deſponſaret. Si verò tranſire nollet, ſororem ſuam duceret in vxorem, ſicut de iuramento tenebatur. Rex autem Angliæ penitus negauit hoc vel illud facere. Tunc verò Rex Francorum illos, qui ſuper hoc iuramento ei tenebantur, facere hoc quod iurauerant compellauit. G. autem de Ranchonio & Vicecomes de Caſtelloduno pro omnibus reſpondentes, conceſſerunt quod iurauerant ſe facturos, & cum eo quandocunque voluerit ſe ituros. Vnde Rex Angliæ vehementer iratus, eos exhæredare iurauit. Quod poſtea ſubſequens rerum euentus probauit. Et extunc cœperunt oriri diſcordiæ, & inuidiæ, & inimicitiæ inter duos B Reges. Rex autem Francorum Philippus cum ſummo deſiderio volens iter perficere quod inceperat, Martio menſe mare intrauit, & reuolutis paucis diebus proſperis ventis, cum omnibus rebus ſuis, vigilia Paſchæ Acon applicuit, & cum ſummo gaudio ab vniuerſo exercitu, qui in obſidione Accij longo tempore ſederat, cum hymnis & laudibus & effuſione lachrymarum multa, receptus eſt quaſi Angelus Domini. Et ſtatim ita prope muros ipſius ciuitatis domum fecit fieri, quòd inimici Chriſti & quarellos cum baliſtis, & ſagittas cum arcubus vſque ad domum illam emitterent, & ſæpè vltrà. Poſtmodum verò erectis petrariis ſuis & mangonellis, & aliis ingeniis, tantum fregerat de muris ciuitatis ante aduentum Regis Angliæ, quòd non deerat ad ciuitatem capiendam niſi aſſaltus. Nolebat enim Francorum Rex ciuitatem aſſilire, abſente Rege Angliæ. Sed quàm citò Rex venit, loquutus eſt ei Rex Francorum, quia omnium erat vna voluntas, de aſſaltu faciendo. Rex verò Angliæ in corde & ore loquens benè conſulit vt aſſaltus fieret, & mitteret omnes quos habere poſſet. Sequenti die manè Rex Philippus cum ſuis voluit aſſalire: ſed Rex Angliæ ſuos non permiſit abire, & Piſanos cum quibus iuratus erat prohibuit aſſalire, & ſic defecit aſſaltus. Poſtmodum verò conſilio vtriuſque partis, electi ſunt dictatores ex vtraque parte, viri ſapientes & probi: quorum arbitrio & conſilio vniuerſus exercitus regeretur. In quibus promiſerunt duo Reges & per fidem quam Deo debebant, & peregrinationem ſuam iurauerunt, & quicquid dictatores dicerent, facerent. Poſtea dixerunt arbitri, quòd Rex Angliæ ad aſſaltum mitteret ſuos, C & cuſtodes poneret ad barras, & faceret mangonellos ſuos leuari, & alia ingenia, quia Rex Francorum hæc omnia faciebat. Quod quia renuit, Rex Philippus ſuos à iuramento abſoluit, quod fecerat, de exercitu regendo. Rex Angliæ & ſui dum veniunt per mare, tranſitum facientes per inſulam Cypri, ipſam cum Imperatore ſuo & filiam Imperatoris ceperunt, & omnes theſauros ſuos aſportauerunt. Tandem verò inſulâ de ſuis benè munita, committens carbaſa ventis, habuit obuiam nauem Salahadini miro modo munitam, quæ veniebat in ſuccurſum ciuitati: in qua erant infinitæ phialæ vitri plenæ igne Græco, & baliſtæ ducentæ & quinquaginta, & arcuum & armorum maxima abundantia, & fortiſſimi erant in ea bellatores, qui omnes à Rege Angliæ & à ſuis interfecti fuerunt, & nauis confracta periit Aliam autem nauem eiuſdem Salahadini apud Tyrum noſtri ceperunt, quia ventum habere non poterat, in qua erat copia armorum, & homines pauci, quæ ſimiliter veniebat ad ſuccurſum ciuitatis Accij.

Eodem anno Fredericus Romanorum & Theutonicorum Imperator Chriſtianiſſimus cum filio ſuo Duce Bohemiæ, & vniuerſo exercitu ſuo, veniens in tranſmarinis partibus inter Niceam Bithiniæ ciuitatem & Antiochiam, non minimam Chriſtianis relinquens mœſtitiam, viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt, filio ſuo Duci Bohemiæ vniuerſum exercitum ſuum relinquens. Qui cum paucis de terra

A viroꝛum euaſit,& cum illis apud Accium venit, vbi breuiter lege naturali vitam fi- **Philippvs Avgvstvs.**
niuit. Friderico Imperatori ſucceſſit filius eius Henricus,ſtrenuus in agendis,& acer
in hoſtes, omnibus ad eum accedentibus largus & munificus.

Anno Domini milleſimo centeſimo nonageſimo primo, quintodecimo Kalen-
das Maij obiit Clemens Papa,qui ſedit duobus annis & quinque menſibus: cui ſuc-
ceſſit Celeſtinus natione Romanus.

Eodem anno, menſe Auguſto, Iunio, & Iulio, tanta aëris intemperies ex nimie-
tate pluuiarum facta eſt,quòd ſegetes in campis, priuſquam colligi poſſent, in ſpi-
cis & folliculis ſuis germinauerunt.

Eodem anno, XXIII. die Iunij, vigilia ſancti Ioannis Baptiſtæ, exiſtentibus regi-
bus in obſidione Accij,fuit eclipſis Solis in ſeptimo gradu Cancri, Luna exiſtente in
ſexto gradu eiuſdem ſigni,& cauda Draconis in duodecimo, & durauit per quatuor
horas. Sequenti menſe, decimo Kalendas Auguſti, Ludouicus filius Regis cœpit
ægrotare morbo grauiſſimo, qui à phyſicis dyſenteria vocatur. Omnibúſque de vita
deſperantibus, factum eſt de communi conſilio, quòd ſacer Conuentus beati Dio-
nyſij,ieiuniis & orationibus deuotè præmiſſis,portans ſecum clauum & ſpineam co-
ronam Domini, & brachium ſancti ſenis Simeonis, cum proceſſione Cleri & popu-
li nudis pedibus incedentes, & preces cum lachrymis Domino fundentes, ad Ec-
B cleſiam ſancti Lazari iuxta Pariſium venerunt. Vbi facta oratione & populi ſubſe-
quentis oblatione, vniuerſi Conuẽtus religioſorum Pariſienſes,& venerabilis Man-
ritius Pariſienſis Epiſcopus cum Canonicis ſuis & Clericis, & infinita ſcholatium &
populi concurrente multitudine, corpora Sanctorum & reliquias ſecum portantes
nudis plantis flentes & lachrymantes eis obuiam venerunt. Et coniungentes ſe illis,
cantantes cum fletu multo & ſuſpiriis, ad palatium Regis vbi puer ægrotabat vene-
runt, & facto ibi ſermone ad populum, & cum multa lachrymarum effuſione, ora-
tione populi fuſa pro eo ad Dominum, ad tactum claui & ſpineæ coronæ, & bra-
chij ſancti Simeonis per totum ventrem pueri in modum crucis, eodem die ab
imminenti periculo eſt liberatus, & pater ſuus Philippus Rex in tranſmarinis parti-
bus exiſtens, eodem die & eadem hora à conſimili morbo curatus Deinde puer Lu-
douicus oſculatis reliquiis, & benedictione accepta, omnes proceſſiones ad Ec-
cleſiam beatæ Mariæ venerunt. Vbi laudes cum oblationibus Domino ſoluentes,
proceſſio beatæ Mariæ cum aliis multis proceſſionibus, Conuentum beati Dionyſij
cum hymnis & laudibus & multa Domino gratiarum actione, vſque ad exitum vil-
læ perduxerunt. Et ibi ſeſe mutuò cum reliquiis benedicentes, vnuſquiſque ad pro-
pria remeauit. Canonici verò beatæ Mariæ cum populo reuertebantur gaudentes,
quia tempore ſuo reliquiæ beati Dionyſij prædictæ Pariſius fuerant deportatæ. Non
enim legitur in aliqua Scriptura, quòd vſque ad tempus illud pro aliquo imminenti
periculo extra villam beati Dionyſij portarentur. Nec eſt ſilentio prætereundum,
C quòd eadem die per orationes Cleri & populi ſerenitas aëris & temperies reſtituta
eſt vniuerſis terris. Pluerat enim Dominus, peccatis hominum exigentibus, multo
tempore ſuper terram.

Eodem anno Epiſcopus Leodicenſis à facie Henrici Imperatoris fugiens, Re-
mis aliquantulam fecit moram, à Guillelmo reuerendo Remenſi Archiepiſcopo
honorificè receptus, & in propria domo paratis ſufficienter neceſſariis collocatus.
Sed reuolutis paucis diebus, inſtigante diabolo, miſſi ſunt ab Imperatore quidam
milites, imò condicti ſathanæ ſatellites ad prædictum Leodicenſem Epiſcopum. E-
piſcopus autem ſicut vir manſuetus & pius, eos honorificè recepit, & in menſa ſua
quaſi amicos & domeſticos collocauit. Dicebant enim ſeſe ab Imperatore iniuſtè
exhæredatos, callidè & doloſè in corde & corde loquentes. Conceperunt enim do-
lorem, & in proximo perpetrati ſunt iniquitatem. Nam effluxis aliquot diebus cau-
ſa ſpatiandi educentes Epiſcopum extra ciuitatem, euaginatis gladiis chriſtum Do-
mini viliſſimè interfecerunt, quia canonicè electus & conſecratus fuerat contra vo-
luntatem Imperatoris, & fugam arripientes curſu rapidiſſimo ad Imperatorem re-
uerſi ſunt.

Eodem anno Comes Thibaldus pius & miſericors Regis Francorum Seneſcallus,
Comes Clarimõtis, Comes Perticenſis, Dux Burgundiæ, & Philippus Comes Flan-
driæ, in obſidione Accij Domino vocante, viam vniuerſæ carnis ingreſſi ſunt. Ter-
ra verò Comitis Flandriæ, quæ alium non habebat hæredem, ad Balduinum nepo-

PHILIPPVS AVGVSTVS. tem ſuum filium Comitis Henoenſis eſt deuoluta, qui poſtea factus eſt Imperator Conſtantinopolis. A

Eodem anno octauo Kalendas Septembris, conſilio Domini G. Remenſis Archiepiſcopi, & Adelæ reginæ, & omnium Epiſcoporum, corona beatiſſimorum martyrum Dionyſij, Ruſtici, & Eleutherij, cum puriſſimis vaſis argenteis, in quibus diligentiſſimè ſigillata continebantur, ſunt extracta, & ſuper altare poſita, adiunctis ibi aliis corporibus Sanctorum in eadem Eccleſia quieſcentium, vt ibi omnes fideles ad tam ſanctum ſpectaculum conuenientes, cum gemitu & ſuſpiriis pro ſancta terra liberanda, & pro Rege Francorum & vniuerſo comitatu ſuo, puras manus cum Moyſe leuantes ad Dominum preces funderent: quia non in armorum potentia, ſed in Chriſti virtute & miſeratione Chriſtiani confidunt: nec in ſe, ſed in Deo virtutem faciunt, ſuperantes populos infideles, & ad nihilum redigentes inimicos crucis Chriſti. Sequenti verò feſto beati Dionyſij, aperto vaſe argenteo, in quo corpus ſacratiſſimi martyris Dionyſij continebatur, aſſiſtentibus venerabilibus Epiſcopis Syluanectenſi & Meldenſi, & Ala Francorum Regina, & multis Abbatibus & viris Religioſis, totum corpus ipſius cum capite, vt prædiximus, eſt inuentum; & vniuerſis Dei fidelibus, qui de longinquis partibus orandi cauſa conuenerant, deuotiſſimè demonſtratum. Et ad remouendũ errorem Pariſienſium, retento capite hieromartyris Dionyſij, & in vaſe argenteo decenter collocato, corpora Sanctorum cum vaſis ſuis ſub altare in cripta marmorea, vnde extracta fuerant, ſunt deuotiſſimè repoſita. B Caput verò pro excitanda deuotione fidelium, per totum annum omnibus peregrinis eſt oſtenſum, & in ſequenti feſto beati Dionyſij cum corpore in vaſe ſuo repoſitum.

Cùm hæc autem in Francia gerebantur, Philippus Rex Franciæ coadiuuantibus Dei fidelibus in tantum ciuitatem Achon impugnauit, confractis muris ipſius ciuitatis cum petrariis & manganellis ſuis; quòd inimicos crucis Chriſti, ſcilicet cuſtodes Salahadini, qui ibi erant, videlicet Limathoſium & Carachoſium ſattapas ipſius, cum ingenti armatorum copia, ſub certa pactione ad deditionem coëgit. Promiſerunt enim legis iuramento aſtricti, tantùm corporibus ſuis ſaluis dimiſſis, veram crucem Domini, quam Salahadinus habebat, & omnes captiuos Chriſtianos, quos in tota terra ſua inuenire poſſent, Regi Francorum & Regi Angliæ antequam ab ipſis Regibus dimitterentur, in integrum reſtituere. In quo conflictu Albericus vir magnanimus Regis Francorum Mareſcallus, in armis ſtrenuus, infra portam ipſius ciuitatis interceptus, à paganis occiſus eſt. Turris autem, quæ Maledicta dicebatur, quæ longo tempore noſtris multa mala intulerat, à minariis Regis fuerat ſuffoſſa, & lignis ibi poſitis appodiata: ita quòd ad ipſius ruinam non reſtabat, niſi quòd ignis ſupponeretur. Videntes verò pagani, quòd Regibus & Principibus & aliis Chriſtianis reſiſtere non poſſent, habito cum Regibus & Principibus colloquio, ſaluis corporibus, & pactione iam dicta appoſita, ciuitatem Achon cum vniuerſis armis, & munitionibus, & copia ſufficienti victualium, menſe Iulio Regibus noſtris & Principibus reddiderunt. C Intrantes populi Chriſtiani ciuitatem, flentes præ gaudio & lacrymantes, & manus vtraſque ad cælum leuantes, clara voce dicebant; Benedictus ſit Dominus Deus noſter, qui reſpexit labores & ſudores noſtros, & inimicos crucis ſanctæ de ſua virtute & virtutibus præſumentes ſub pedibus noſtris humiliauit. Victualia verò, quæ ibi inuenta ſunt, Chriſtiani inter ſe diuiſerunt, pluribus maiorem, paucioribus minorem partem tradentes. Reges autem omnes captiuos in ſortem acceperunt, æqua lance inter ſe diuidentes. Sed Rex Francorum partem ſuam Duci Burgundiæ, cum multa ſumma auri & argenti, & infinita copia victualium delegauit, commiſſis eidem omnibus exercitibus ſuis. Grauabatur enim Rex tunc morbo grauiſſimo; & ex alia parte Regem Angliæ valdè ſuſpectum habebat: quia Rege celato frequentes nuntios ad Salahadinum mittebat, & mutua dona ab eo accipiebat. Qua de cauſa habito cum Principibus ſuis familiari conſilio, ordinato ſuo exercitu, acceptâque à ſuis licentia, cum fletu & lachrymis ventis & mari ſe committens, cum tribus tantùm galeis, quas Rufus de Volta Ianuenſis ei parauerat, ad partes Apuliæ Deo volente tranſuectus eſt. Vbi recuperata quantulacunque ſanitate, ſatis debilis, cum paucis iter arripuit. Et tranſitum faciens per Romanam ciuitatem, viſitatis Apoſtolorum liminibus, & accepta benedictione à Romano Pontifice Celeſtino, in Franciam rediit circa natiuitatem Domini.

A Rex verò Angliæ in tranſmarinis partibus remanens, captiuos quos habebat, ſcilicet Limathoſium & Catachoſium, & alios quos alij Principes habebāt, ad id quod promiſerant compellauit; vt crucem Dominicam, quam Salahadinus habebat, & omnes captiuos Chriſtianos, ſicut de proximo iuramento legis ſuæ tenebantur, ſine dilatione ſanctæ Chriſtianitati reſtituerent. Quod quia ſicut facere iurauerant, ad effectum perducere non potuerunt, Rex Angliæ vehementer iratus, captiuos paganos extra ciuitatem educens, quinque millia & eo ampliùs decollari fecit, retentis maioribus & ditioribus, à quibus innumeram pecuniæ ſummam pro redemptione accepit. Inſula verò Cypri, quam ipſe in tranſitu ſuo ceperat, Templariis pro viginti quinque millibus marcharum argenti vendidit. Poſtmodum verò ab ipſis ablatam, Guidoni quondam Hieroſolymitano Regi perpetuò habendam ſecundò vendidit. Ciuitatem Aſchalonem multo auri pretio, paganis petentibus, fundit[us] euertit. Ducis Auſtriæ vexillum, circa Achon cuidam Principi abſtulit, & in cloacam profundam, in opprobrium Ducis & dedecus viliſſimè confractum deiecit. Sed quia hiſtoriam Regis Angliæ ſeu geſta ipſius ſcribere non propoſuimus, ad ea quæ de Rege noſtro Philippo intendimus, ſtylum vertamus.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Reuerſo igitur in Franciam Philippo Francorum Rege, Natale Domini apud fontem Eblaudi celebrauit: & reuolutis paucis diebus ad Eccleſiam beatiſſimi Martyris Dionyſij, cauſa orationis quantociùs properauit. Vbi ſacer Cōuentus cum B Hugone Abbate ſuo, facta proceſſione, cum hymnis & laudibus in Eccleſiam induxit. Finita oratione, proſtratus ante corpora Sanctorum, Deo & beatis Martyribus gratias referens, quia de tot & tantis periculis eum liberauerat, in pignus amoris & charitatis pallium ſericum optimum ſuper altare humiliter poſuit. Et reuolutis aliquot menſibus eiuſdem anni, decimoquinto Kalendas Aprilis, Philippus Rex exiſtens apud ſanctum Germanum de Laia, audita cuiuſdam Chriſtiani morte ignominioſa à Iudæis perpetrata, fidei & religioni Chriſtianæ compatiens, ſubitò neſcientibus ſuis familiaribus quò pergebat, iter arripuit, & greſſu velociſſimo ad caſtrum, quod Braiam vocant, velociter venit, poſitis in portis ipſius caſtri cuſtodibus: & comprehenſis Iudæis, octoginta & eo ampliùs fecit cōburi. Comitiſſa enim ipſius caſtri magnis Iudæorum muneribus corrupta, tradiderat eis quendam Chriſtianum, cui falsò imponebant furtum & homicidium. Quem Iudæi antiquo odio commoti, manibus à tergo ligatis, ſpinis coronatum, per totam villam fuſtigantes duxerunt, & poſtea patibulo ſuſpenderunt: cùm ipſi tempore Dominicæ paſſionis dicerent, Nobis non licet interficere quenquam.

Eodem anno pridie Idus Maij in Pertico apud Nogentum, viſæ ſunt acies militum de aëre in terram deſcendentium, & ibi factâ inter ſe mirabili pugnâ, ſubitò euanuerunt. Quod videntes incolæ illius terræ, nimio terrore perculſi, tundentes pectora ſua reuertebantur.

Anno Domini milleſimo centeſimo nonageſimo ſecundo, viceſima die menſis C Nouembris fuit eclipſis Lunæ particularis, poſt mediam noctem, in ſexto gradu geminorum, & durauit per duas horas. Maio verò ſequenti, ſexto Idus ipſius menſis, tempore Rogationum, apud Pontiſaram, ſacerdos quidam Anglicus natione, Guillelmus nomine, ſanctitate vitæ & moribus pollens migrauit ad Dominum. Ad cuius ſepulchrum, tempore mortis ipſius, Domino operante, multa facta miracula, cæci illuminati, claudi curati, alij verò à variis morbis priſtinæ ſoſpitati plenè reſtituti. Fama autem tanti viri per orbem diffuſa, de diuerſis partibus cauſâ peregrinationis ad locum ſepulturæ ipſius multos venire fecit.

Eodem anno creſcente inter Chriſtianos iniquitate, allatæ ſunt Philippo Regi apud Pontiſaram litteræ de tranſmarinis partibus, quòd ad ſuggeſtionem & mandatum Regis Richardi Angliæ mittebantur Arſacidæ ad Philippum Regem interficiendum. Interfecerant enim eo tempore Marchiſium Regis conſanguineum, in tranſmarinis partibus, virum in armis ſtrenuum, qui viribus ſuis & potentia, terram ſanctam, antequam Reges iſti illuc venirent, mirâ ſtrenuitate regebat. Rex verò Philippus auditis litteris, irâ inflammatus, ſtatim ab eodem caſtro receſſit, & plurimum ſollicitus multis diebus permanſit. Et quia animus ipſius Regis pro huiuſmodi rumoribus multùm turbabatur, & ſollicitudo magis ac magis creſcebat in dies, habito cum familiaribus conſilio, miſit nuntios ſuos ad vetulum Arſacidarum Regem, vt per ipſum rei veritatem diligentiùs & pleniùs cognoſceret. Interim tamen inſti-

tuit Rex ad maiorem cautelam cuſtodes cotporis ſui, clauas æreas ſemper in manibus portantes, & per totam noctem alternatim circa ipſum vigilantes. Reuerſis nuntiis ad Regem per literas Vetuli rumores falſos eſſe cognouit, & per relarionem nuntiorum ſuorum ab ipſis diligentiùs inquiſitâ veritare & cognitâ, animus eius abiecto falſo rumore à falſâ ſuſpicione quieuit. A

Rex verò Angliæ ad terram ſuam tedire diſponens, Comiri Henrico nepoti ſuo excellentiſſimo iuueni totam terram tranſmarinam, quam Chriſtiani eo tempore tenebant, dimiſit, & exercitum ſuum eidem tradidit. Et mare ingreſſus orta tempeſtate accidit, vt ventus tapta naui, in qua ipſe erat, ducerer eam verſus partes Hiſtriæ, ad locum qui eſt inter Aquileiam & Venetias. Vbi idem Rex Dei permiſſione paſſus naufragium, cum paucis euaſit. Quidam autem Comes Mamardus de Guorze, & populus regionis illius, audito quòd in terra erat, & conſiderato diligentiùs, qualem nominatus Rex in terra promiſſionis ſeditionem iuperditi ... is ſuæ cumùlum exercuetar: inſecuti ſunt eum, inrendentes ipſum capriuare, cõtra morem omnium peregrinorum per quaſcunque terras Chtiſtianorum ſecurè tranſeuntium. Ipſo autem Rege in fugam verſo, ceperunt de ſuis octo milites. Poſtmodum Rex fecit tranſitum ad Burgum qui eſt in Archiepiſcopatu Salezburgenſi, qui vocatur Friſacum, vbi Fredericus de ſancta Sowe, Rege cum tribus tanrùm verſus Auſtriam noctu properanre, ſex milites de ſuis cepir. Lunpoldus autem Dux Auſtriæ Imperaroris conſanguineus, obſeruata ſtrara, & poſitis vbique cuſtodibus, ſæpedictum Regem iuxra Viennam in villa viciniori in domo deſpecta inuenrum captiuauit, & omnibus bonis ſuis exſpoliauit. Sequenti verò meuſe Decemb. Henrico Imperatori tradidit, à quo iniuſtè ferè per annum & dimidium carcere detentus, & multis expenſis & variis exactionibus grauatus, tandem datis ducentis millibus marcarum argenti pro redemptione Imperatori, pet mare traiectus eſt in Angliam. Timebat enim ne iterum à Rege Francorum caperetur, quem valde offenſum habebat, ſi per terram ſuam tranſitum faceret. B

Videns autem Henricus bonæ indolis iuuenis Comes Campaniæ, vir illuſtris, vtriuſque Regis ex parte ſororis nepos, terram ttanſmarinam pro reditu duorum Regum nimis deſolatam, intuitu Dei & paterna pietate commotus, ptecibúſque multorum in ſeruitio Dei remanentium deuictus, maluit ibi cum ſuis remanere, & cum multo labore & ſudore, & ſumma rerum inopia, onus Ieſu Chriſti portare, & animam ſuam ſi locus ſe obtulerit, pro ipſo ponere, quàm ad rerram ſuam ſine viſitatione Dominici Sepulchri cum rubore redire. Hoc autem videntes milites ſacri Templi, & Hoſpitalis Hieroſolymitani, & alij peregrini quamplures, qui illuc pro liberanda terra ſancta conuenerant, conſiderantes ipſius Comitis magnanimitatem, & firmam in Domino conſtantiam, ipſum in Regem ciuitatis Dei ſumini vnanimiter elegerunt, & filiam Regis Hieroſolymitani in vxorem dederunt, laudantes & Deum benedicentes, quòd de ſanguine Regum Francorum ſaluarorem & liberatorem Sanctæ terræ ſuſcitauerat. C

Anno Domini milleſimo centeſimo nonageſimo tertio, pridie Idus Aprilis, Philippus Rex collecto exercitu cepit Giſortium, & breui temporis elapſo ſpatio totum Vulcaſſinum Normannicum, quòd Rex Angliæ iniuſtè poſſidebat, in ſuam redegit poteſtatem. Subacto Giſortio, & tota marchia Normanniæ in ſuam poteſtatem reducta, Philippus Rex reſticuir beato Dionyſio Nouum caſtellum, quod Rex Angliæ Henricus iniuſtè per violentiam longo tempore derinuerat, deinde Richatdus filius eius.

Eo tempore Salahadinus Rex Syriæ & Ægypti apud Damaſcum obiit. Cui ſucceſſerunt duo filij eius, vnus nomine Zafadinus ſuper Syriam, alius verò nomine Meralitius ſuper Ægyptum.

Eodem anno, in feſto beati Dionyſij, quidam puerulus ſubitò mortuus à parentibus ſuis ad Eccleſiam beatiſſimi martyris Dionyſij deuotiſſimè deportatus eſt. Quem ſuper altare ante corpora Sanctorum ponentes, & cum lachrymis & ſuſpiriis, Sancte Dionyſi adiuua nos, clamantes, meritis Sanctorum martyrum & interceſſionibus à Domino coram vniuerſo populo reſuſcitarus eſt.

Hiſdem temporibus Philippus Rex miſir Stephanum Nouiomenſem Epiſcopum virum venerabilem ad Kanutum Regem Danorum, rogans eum & deptecans, quòd vnam de ſorotibus ſuis, quam ipſe legitimam haberet, vxorem ei mittere dignaretur.

A tur. Quo audito Rex Danorum Kanutus gratanter accepit, & Ingeburgem ſoto- PHILIPPVS AVGVSTVS.
rem ſuam pulcherrimam, puellam ſanctam, & bonis moribus ornatam, nuntiis
Regis Francorum tradidit, & muneribus ſuis honorauit. Et accepta licentia ventis
& mari ſe committentes, apud Attrebatum venerunt; vbi Rex Francorum Philip-
pus cum Epiſcopis & regni proceribus cum maximo accurrens gaudio, Ingeburgem
diu deſideratam in legitimam duxit vxorem, & in Reginam Francorum coronari
fecit. Sed mirum eadem die inſtigante diabolo, ipſe Rex quibuſdam, vt dicitur,
maleficiis per ſortiarias impeditus, vxorem tam longo tempore cupitam, exoſam
habere cœpit. Et paucis reuolutis diebus, linea conſanguinitatis per Karolum Co-
mitem Flandrenſium ab Epiſcopis & Baronibus computata, per cenſuram Eccleſia-
ſticam huiuſmodi matrimonium eſt ſeparatum. Regina tamen Ingeburgis ad Da-
nos redire nolens, in partibus Galliarum in locis religioſis manere decreuit, malens
continentiam coniugalem cum orationibus toto tempore vitæ ſuæ ſeruare, quàm
alteri iuncta, prima matrimonij fœdera maculare. Sed quia huiuſmodi matrimo-
nium iniuſtè dicebatur fuiſſe diſſolutum, Romanus Pontifex Celeſtinus ad conque-
ſtionem Danorum miſit legatos ſuos in Franciam, Meliorem ſcilicet presbyterum
Cardinalem, & Cencium Subdiaconum. Qui Pariſius venientes, conuocauerunt
Concilium omnium Archiepiſcoporum & Epiſcoporum, nec non Abbatum totius
regni, in quo tractauerunt de reformando matrimonio inter Philippum Regem &
B vxorem eius Ingeburgem. Sed quia facti ſunt canes muti non valentes latrare, ti-
mentes etiam pelli ſuæ, nihil ad perfectum deduxerunt.

Eodem anno, quarto Idus Nouembris fuit eclipſis Lunæ vniuerſalis, prima hora
noctis, & durauit per duas horas.

Eodem anno, quidam Arreptitius in Eccleſia beatiſſimi martyris Dionyſij mira-
culosè curatus eſt.

Superueniente verò menſe Februario, Philippus Rex collecto exercitu, iterum
intrauit Normanniam, & ciuitatem Ebroicum cepit, & Nouumburgum, & vallem
Ruolij, & multas munitiones alias fortiſſimas ſibi ſubiecit, & quamplures deſtruxit,
& multos milites cepit, & Rothomagum obſedit. Sed conſiderata loci munitione,
& damno ſuorum, videns quòd nihil ibi proficeret, nimio furore ſuccenſus, com-
buſtis petrariis & mangonellis ſuis, & aliis ingeniis, receſſit. Tandem ſacro tempore
quadrageſimæ ſuperueniente à bello quieuit. Et tunc Ioannes frater Regis Angliæ,
qui ſine terra cognominatur, Regi Francorum Philippo confœderatus eſt in dolo,
quod rei exitus manifeſtiùs poſtea declarauit.

Anno Domini M. C. XC IV. Michaël Decanus Pariſienſis electus eſt in Patriar-
cham Hieroſolymitanum. Sed Domino aliter ordinante, reuolutis quindecim die-
bus, iterum à Clero Senonēſi electus eſt in Archiepiſcopum aſſenſu Regis Philippi,
& totius populi eiuſdem ciuitatis, octauo Kalend. Maij ſequentis in Archiepiſcopū
C conſecratus. Qualis & quantus in regendis ſcholis Pariſius, & in largiendis eleemo-
ſynis, & aliis pluribus bonis ante Archiepiſcopatum floruerit, non eſt noſtræ facul-
tatis euoluere.

Eodem anno, puerulus trium annorum de Curtenoua, forte in aquis extinctus,
per preces & merita beatiſſimi martyris Dionyſij reſuſcitatus eſt.

Reuolutis autem tribus menſibus, ſexto Idus Maij, Philippus Rex iterum colle-
cto exercitu Normanniam intrauit, & Vernolium obſedit, & reuolutis tribus hebdo-
madibus parte murorum deſtructa, ſuperuenit nuntius dicens, quòd ciuitas Ebroi-
ca, quam ipſe Rex munitam tenebat, à Normannis capta fuerat, & milites Regis ibi-
dem capti, & plures quàm turpiter decapitati. Quo audito turbatus Rex, nimióque
furore ſuccenſus, ab obſidione receſſit, & fugatis Normānis ipſam funditus euertit:
nec non & ipſas Eccleſias Dei in ſpiritu vehementi contriuit. Videns autem exerci-
tus, qui in obſidio remanſerat, Regis abſentiam, & inimicorum inſtantiam, ſubitò
collectis papilionibus, & tentoriis, relictis ibidem in maxima parte victualibus, re-
ceſſerunt, & ſequuti ſunt Regem. Obſeſſi autem exeuntes, de victualibus Franco-
rum & ſpoliis ex feſtinantia dimiſſis, ditati ſunt.

Eodem anno XVII. Kalend. Iulij Guillelmus Comes Leceſtriæ, vir fortis & ma-
gnanimus à Rege Philippo captus eſt, & Stāpis in carcere poſitus. Interim Rex An-
gliæ cum exercitu ſuo Lochas cepit, & canonicos S. Martini Turonenſis eiecit, &
res eorum violenter abſtulit, & multa mala in partibus illis Eccleſiis Dei intulit.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Eodem anno in pago Beluacenſi inter Clarummontem & Compennium, tantæ A
pluuiæ cum tonitruis & fulminibus & tempeſtatibus factæ ſunt, quantas nulla hominum antiquitas memorat. Lapides enim ad quantitatem ouorum quadranguli vel trianguli, mixtim cum pluuia de cælo cadentes, arbores fructiferas, vineas & ſegetes penitus deſtruxerunt. Villæ etiam in pleriſque locis deſtructæ ſunt à fulminibus & combuſtæ. Corui etiam quamplures cum huiuſmodi tempeſtate viſi ſunt in aëre, de loco ad locum volantes, & cum roſtris ſuis viuos carbones portantes, & domos incendentes. Vtriuſque ſexus homines ictu fulminum interierunt, quod ingens miraculum cernentibus præbuit, & multa alia horrenda ea die monſtrata ſunt. Prodigioſa equidem res multum terrere debet, & homines à vitiis coërcere. Eadem die in Epiſcopatu Laudunenſi caſtrum ſcilicet Caluum montem à fulminibus deſtructum audiuimus. Eodem anno Eccleſia beatæ Mariæ Carnotenſis incendio conflagrauit. Eodem anno quidam homo Virſionenſis per preces beati Dionyſij de carcere liberatus eſt apud Rothomagum.

Rex autem Francorum Philippus audito quòd Rex Angliæ clericos de Eccleſia ſancti Martini Turonenſis eiecerat, & rebus exſpoliauerat, verſa vice cepit omnes Eccleſias, quæ erant in terra ſua pertinentes ad Epiſcopatus vel ad Abbatias, quæ erant ſub poteſtate Regis Angliæ & inſtinctu quorundam priuatorum hominum monachos vel clericos ibidem Deo famulantes eiecit, & reditus eorum ad vſus proprios tranſtulit, nec non proprias Eccleſias in regno ſuo exiſtentes grauibus exactionibus vehementer oppreſſit, & inſolitis. Theſauros etiam multos in diuerſis locis congeſſit, expenſa modica contentus dicens, quod prædeceſſores ſui Francorum Reges pauperes exiſtentes, tempore neceſſitatis ſtipendiariis militibus nihil miniſtrantes, ingruentibus bellis regni diminutionem paſſi fuerant non modicam. Principalis tamen intentio ipſius Regis erat in theſaurorum congregatione, Sanctæ terræ Hieroſolymitanæ à paganis liberatio, & Chriſtianorum reſtitutio, & regni Francorum ab inimicis ſtrenua defenſio. Licèt quidam minus diſcreti Regis ignorantes propoſitum & voluntatem, ambitionem & nimiam ei auaritiam obiicerent. Sed quia tempus colligendi, & tempus ſpargendi quod collectum eſt, à ſapientibus didicerat, nacta opportunitate multum collegit, vt tempore neceſſitatis pluribus plurimum ſpargeret. Quod in munitionibus ciuitatum, & murorum reparationibus, & caſtellorum ædificationibus innumeris manifeſtiſſimè declaratur. B

Poſtmodum Rex Philippus tranſitum cum exercitu faciens per terram Comitis Ludouici, Rex Angliæ ex improuiſo de nemoribus egreſſus, militum caterua armatorum ſtipatus non modica, ſagmarios Regis Philippi cum denariis, & argento multo, & varia ſupellectile potenter abduxit. Sed dum hæc agebantur in terra Comitis Bleſenſis Ludouici, Ioannes ſine terra & Comes de Arundello cum exercitu ſuo & ciuibus Rothomagenſibus obſederunt vallem Ruolij, quàm Rex Philippus munitam tenebat. Sed reuolutis VII. diebus Philippus Rex cum paucis baliſtariis C
nocte ſuperueniens, illuceſcente aurora diei caſtra eorum irrupit. Normanni verò feſtinatam arripientes fugam, in nemoribus ſe receperunt, relictis petrariis ſuis & manganellis, & aliis belli apparamentis, cum ſufficienti victualium copia. Nonnulli de Normannis fugientes, in bello interfecti ſunt, & plures capti & redempti.

Eodem anno Henricus Imperator totam Apuliam, & Calabriam, & Siciliam, quæ iure hæreditario ex parte vxoris eum contingebant, ſuo ſubiugauit imperio.

Eodem anno Raimundus Tholoſæ obiit. Cui ſucceſſit filius eius Raimundus Regis Francorum conſanguineus ex Conſtantia ſorore Ludouici Regis. Aëris inſolita commotio, turbines, tempeſtates, grandines, vineas & meſſes deſtruxerunt: vnde in ſequenti anno fames valida ſecuta eſt.

Anno Domini M. C. X C V. menſe Iulio redditæ ſunt treugæ à Rege Angliæ, & guerra denuo incepta. Et tunc Philippus Rex vallem Ruolij, quam munitam tenebat, funditus euertit. Et paucis reuolutis diebus, ſcilicet XIII. Kalend. Septembr. ſororem ſuam A. quam Rex Angliæ Ricardus remiſerat, Comiti de Pontiuo in vxorem dedit.

Eo tempore Rex Moabitarum Hemirmomelim, id eſt Rex credentium, cum innumerabili Moabitarum multitudine armatorũ Hiſpanias intrauit, & terras Chri-

A ſtianorum vaſtauit. Cui Hildefonſus Rex Caſtellæ cum multitudine armatorum occurrit, & pugna commiſſa victus ab eis cum paucis Chriſtianis euaſit. In quo bello pluſquam 50. millia Chriſtianorum cæſa fuiſſe dicuntur. Hoc infortunium Chriſtianis accidit, quia Rex Hildefonſus milites ſuos grauiter opprimebat, & ruſticos potentet ſublimabat. Hac de cauſa militibus aporiatis, equos & arma non habentibus, ruſtici vſum armorum non habentes terga dederunt, in fugam celerem conuerſi, Moabitis à tergo inſiſtentibus, & miſerabili cæde cædentibus.

Dum hæc autem in Hiſpania gerebantur, Ricardus Rex Angliæ collecto vndecunque exercitu, caſtrum quod Archas vocant, quod Rex Francorum munitum tenebat, obſedit. Sed paucis diebus effluxis, Rex Francorum cum DC. electis militibus Francigenis ſuperueniens, omnes Normannos fugauit, & villam quæ Deppa vocatur, deſtruxit, & homines abduxit, & naues eorum combuſſit. Reuertente verò Rege Philippo cum ſuis, & tranſitum iuxta nemora faciente, quæ vulgus foreſtas vocat, Rex Angliæ ex improuiſo de foreſtis illis cum ſuis egreſſus, quoſdam extremi agminis interfecit. Merchaderius tunc dux Cotarellorum exiſtens, cum ſuis in pago Bituricenſi ſuburbium Eiſolduni deſtruxit, & ipſam munitionem cepit, & de ſuis ad opus Regis Angliæ muniuit. Et poſt paullulum datis induciis vterque Rex à bello quieuit.

B Eo anno tanta intemperies aëris facta eſt inundantibus pluuiis, quòd ſegetes antequam temporibus ſuis colligi poſſent, in ipſis ſpicis & folliculis germinauerunt. Vnde cùm ex præcedentis anni aëris inſolita commotione, tum ex ſubſequentis immoderata imbrium effuſione, tanta temporis auaritia ſecuta eſt, quòd ſextarius frumenti Pariſius pro XVI. ſolidis vendebatur, hordei pro X. ſolidis, mixturæ pro XIII. ſolidis aut XIV. ſextarius ſalis pro 40. ſolidis. Hac igitur de cauſa Rex Philippus motus pietate, largiores eleemoſynas de ſuo pauperibus erogandas præcepit, & Epiſcopos & Abbates & vniuerſum populum ad idem faciendum per literas ſuas affectuosè commonuit. Conuentus verò beati Dionyſij omne argentum, quod præ manibus habere potuit, pauperibus erogauit.

Eodem anno, & ſacerdos quidam Fulco nomine in Galliis prædicare cœpit: per cuius prædicationem & frequentem populis admonitionem, multi ab vſuris ſunt reuocati, pauperibus Chriſtianis vſuras reſtituentes.

Sequenti menſe Nouembri, termino tranſacto, redditæ ſunt treugæ, & guerra inter duos Reges iterum incœpta. Philippus verò Rex collegit exercitum in pago Bituricenſi iuxta Eiſoldunum, Rege Angliæ cum exercitu ſuo exiſtente ex oppoſita parte. Dum autem vterque exercitus ad pugnandum promptiùs armis accingeretur, contra omnium ibi exiſtentium opinionem, Domino miraculosè operante, qui mutat quando vult conſilia Regum, & cogitationes populorum diſſipat, factum eſt,

C quòd Rex Angliæ armis depoſitis, cum paucis de ſuis ad Regem Francorum quantocius peruenit. Vbi coram omnibus pro Ducatu Normanniæ & Comitatu Pictauenſium & Andegauenſium hominium Regi Philippo fecit; & deinceps de pace ſeruanda vterque Rex in eodem loco iuramentum præſtitit. Et de reliquo in octabas Epiphaniæ inter vallem Ruolij & caſtrum Gaallonij, ab ipſis regibus de pace conſummanda & confirmanda colloquium fuit inſtitutum. Et ſic vtriuſque exercitus ad propria cum gaudio remeauit. Rex verò Philippus non immemor patroni & defenſoris beati Dionyſij, quàm citiùs potuit ad Eccleſiam beatiſſimi martyris properauit. Vbi pro gratiarum actione Deo & beatis martyribus pallium ſericum pretioſum in pignus charitatis humiliter ſuper altare obtulit.

Superueniente verò menſe Ianuario, XV. die eiuſdem menſis, conuocatis vtrinque Archiepiſcopis, Epiſcopis, & Baronibus in loco iam dicto, pax inter duos Reges firmiſſimè reformata eſt, & iuramentis & obſidibus ab vtraque parte præſtitis confirmata: ſicut in authentico vtriuſque continetur inſtrumento.

Anno Domini M.C.XCVI. menſe Martio, ſubita & nimia aquarum & fluminum inundatio facta eſt, quod pluribus in locis villas deſtruxit, & homines in eiſdem habitantes extinxit, & pontes fluuij Sequanæ confregit. Videntes autem Clerus & populus Domini comminantia prodigia in cælo ſurſum, & ſigna in terra deorſum, timentes denuò cataclyſmum, plebs fidelis Deo deuota cum gemitibus & lachrymoſis ſuſpiriis, & iugi ieiuniorum & precum inſtantia, clamauerunt ad Dominum proceſſiones nudis pedibus facientes, vt correctis parceret, & ab eis iracun-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

diæ ſuæ flagella clementer auerteret, & ipſos per pœnitentiam & congruam ſatiſfactionem miſericorditer exaudire dignaretur. Proceſſiones autem iſtas Philippus Rex quaſi vnus è populo cum lachrymis & ſuſpiriis humiliter ſequebatur. Sacer verò conuentus beati Dionyſij portans ſanctum clauum Domini, & ſpineam coronam & ſancti ſenis Symeonis brachium, cum lachrymis & ſuſpiriis clamantes ad Dominum benedicebant aquis in modum crucis, dicentes, Per hæc ſigna ſuæ ſanctæ paſſionis reducat Dominus aquas iſtas ad locum ſuum. Et paucis reuolutis diebus Domino placato reuerſæ ſunt aquæ ad alueum ſuum. A

Eodem anno, menſe Maio, Ioannes Prior Eccleſiæ beati Dionyſij factus eſt Abbas Corbeiæ.

Eodem anno, menſe Iunio, Balduinus Comes Flandriæ fecit hominium Regi Philippo apud Compennium, aſtantibus Guillelmo Remenſi Archiepiſcopo, & M Campaniæ Comitiſſa, & multis aliis.

Eodem anno, & eodem menſe, Philippus Rex duxit vxorem nomine Mariam filiam Ducis Meraniæ & Bohemiæ, Marchioniſque Hyſtriæ.

Poſthæc breui temporis elapſo ſpatio, Richardus Rex Angliæ poſtpoſitis iuramentis & pactionibus iam dictis, Philippum Regem Francorum bello aggreſſus eſt; qui in agro Bituricenſi caſtrum Virſonis in dolo cepit, & funditus euertit. Iurauerat enim domino Virſonis quòd non ei noceret. Qua de cauſa Rex collecto exercitu, caſtrum quod dicitur Aubamala potenter obſedit. Dum autem Rex Philippus ibi moram faceret, Rex Angliæ in dolo & ſub proditione, caſtellum quod Norencort vocant, data pecunia militibus ipſum cuſtodientibus recepit: & poſitis ibi militibus & baliſtariis cum ſufficienti copia victualium & armorum, contra Regem cum ſuis Normannis & Cotarellis, reuerſus eſt. Rex autem Francorum erectis in circuitu caſtri prædicti petrariis ſuis & manganellis, per VII. hebdomadas & eò ampliùs viriliter impugnauit. Viri autem interiores ſtrenui defenſores, verſa vice Francos potenter repellebant, & ſtragem aliquando de ipſis non modicam faciebant. Quadam die Rex Angliæ cum ſuis impetum faciens in hoſtes, ſuperuenientibus Francis terga dedit. Fugiente verò Rege Angliæ, captus eſt Guido de Toarz, vir in armis ſtrenuus, & acer in hoſtes, cum quibuſdam aliis militibus. Reuerſi verò Franci ad obſidium, prædictum caſtrum die ac nocte acriùs cœperunt impugnare. Tandem fracta turre cum petrariis & manganellis, & muris confractis, viri bellatores interiores dederunt Regi Philippo ſummam argenti, taxata pactione, quòd ſaluis corporibus ſuis, & aueris, & equis, & armis cum pace recederent. Quod factum quidam de Francis, ignorantes Regis propoſitum & voluntatem, perperam eſſe dicebant. Ipſis egreſſis, & vſque ad ſuos cum rebus ſuis ſecurè conductis, Philippus Rex prænominatum caſtrum ſolo tenus deſtruxit. Tandem Giſortium veniens, reuolutis paucis diebus Nonencort obſedit, & erectis in circuitu machinis die ac nocte viriliter impugnans, ſatis breui mora tranſacta, ſæpè nominatum caſtellum mirabili pugna cum quindecim militibus & octodecim baliſtariis & multis aliis ibidem captis, & ſufficienti victualium copia cepit, & Comiti Roberto cuſtodiendum tradidit. B C

Eodem anno, III. Idus Septembris Mauricius venerandæ memoriæ Pariſiorum Epiſcopus, pater pauperum & orphanorum feliciter migrauit ad Dominum. Hic inter innumera bona quæ fecit, quatuor Abbatias fundauit, & propriis ſumptibus deuotiſſimè dotauit; videlicet Heriuallem, Hermerias, Hederam, Gif, & alia quamplura, quæ longum eſſet hîc ponere. In fine tandem quicquid in re mancipi habuit, pauperibus erogauit. Et quia reſurrectionem corporum, de qua multos peritos tempore ſuo hæſitantes audierat, firmiſſimè credebat, cupiens illos ab incredulitate ſua etiam moriens reuocare, rotulum ſcribi mãdauit, huiuſmodi ſcripturam continentem; Credo quòd redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & in carne mea videbo ſaluatorem meum: quem viſurus ſum ego ipſe, & non alius, & oculi mei conſpecturi ſunt. Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. Hunc rotulum in extremis agens ſuper ſuum pectus extenſum à fidelibus ſuis & familiaribus poni præcepit, vt omnes viri literati ad eius ſepulturam in die obitus ſui conuenientes, & hanc ſanctam ſcripturam legentes, firmiſſimè communem omnium corporum reſurrectionem crederent, & deinceps nullatenus dubitarent. Huic ſucceſſit Odo natione Soliacenſis, frater Henrici Bituricenſis Archiepiſcopi, longè à prædeceſſore moribus & vita diſſimilis.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Anno Domini M. C. XCVII. Balduinus Comes Flandrenſis à fidelitate Regis Francorum manifeſtè recedens, Regi Angliæ Richardo confœderatus eſt, & Regem Francorum & terram ipſius grauiter perſecutus eſt. Similiter & Rainaldus filius Comitis Domini Martini, Regi Angliæ confœderarus eſt. Cui & maximo amore & familiaritate Comitiſſam Boloniæ cum ſuo Comitatu in vxorem dederat Rex Francorum. Sed inſtigante diabolo, ſpreto hominio, ruptis pactionibus & iuramentis, dominum ſuum Regem Francorum bello aggreſſus eſt, & adiunctis ſibi Cotarellis, & aliis regni Francorum inimicis, terras vaſtauit, & prædas duxit, & multa mala tegno Francorum intulit.

Eodem anno, nono Kalend. Nouembr. feria VI. obiit Hugo Fulqualdi Abbas beati Dionyſij, hora diei tertia. Cui ſucceſſit Hugo Mediolanenſis Prior ſanctæ Mariæ de Argentolio.

Eodem anno Henricus Romanorum Imperator obiit, qui eo tempore per tyrannidem ſuam Siciliam ſibi ſubiugauerat, & multos viros magnos & nobiles ibidem peremerat, & contra religionem Chriſtianam Archiepiſcopos & Epiſcopos trucidauerat. Contra Eccleſiam Romanam, ſicut & prædeceſſores ſui, ſemper tyrannidem exercuerat. Qua de cauſa Innocentius Papa III. in promotione Philippi fratris ſui aduerſarius fuit, & omnes fautores eius excommunicauit, & Othoni filio Ducis Saxoniæ viriliter adhæſit, & Aquiſgrani in Regem Germaniæ coronari fecit.

B Temporibus iſtis Henricus Comes Trecenſis, qui in terra tranſmarina poſt reditum duorum Regum Rex Hieroſolymitanus conſtitutus fuerat, apud Achon obiit. Cui in Comitatu Trecenſi ſucceſſit Theobaldus frater eius.

Eodem anno VI. Idus Ianuarij Celeſtinus Papa III. migrauit ad Dominum: cui ſucceſſit natione Romanus Innocentius III. qui priùs Lotharius vocabatur.

Eodem anno, obiit Maria illuſtris Trecenſis Comitiſſa ſoror Philippi Regis Francorum, ex parte patris, & ſoror Richardi Regis Anglorum ex parte matris, menſe Martio, mater duorum prædictorum, videlicet Henrici Regis Hieroſolymitani, & Theobaldi Comitis Trecenſis.

Eodem anno, ſcilicet à principio prædicationis Fulconis ſacerdotis anno tertio, dominus Ieſus Chriſtus multa miracula per prædictum ſacerdotem operari cœpit, cæcis viſum, ſurdis auditum, mutis loquelam, claudis greſſum, per orationem & manus ipſius ſacerdotij impoſitionem reſtituit, & alia multa quæ longum eſſet hîc ponere, quæ prætermittimus, propter hominum nimiam incredulitatem.

Anno Domini M. CXCVIII. ſæpedictus Fulco alium ſibi ſacerdotem nomine Petrum de Roſſiaco de eodem Epiſcopatu Pariſienſi, ad officium prædicationis aſſociauit; virum ſcilicet literatum, & vt nobis videbatur, ſpiritu Dei plenum. Qui ſingulis diebus prædicationi inſiſtens diuinæ, multos à peccato vſurarum retraxit, & à furore libidinis infinitos reuocauit. Mulieres etiam in proſtibulis manentes, & omnibus tranſeuntibus ſine delectu perſonæ pro vili pretio & ſine rubore ſe exponentes,

C ad continentiam coniugalem procreauit*. Aliæ verò coniugium reſpuentes, & ſoli Deo deuotè ſeruire cupientes, ſumpto regulari habitu in noua Abbatia ſancti Antonij Pariſius, quæ cauſa illarum eo tempore fundata fuit, collocatæ ſunt. Aliæ verò diuerſis peregrinationibus & laboribus nudis pedibus incedentes, ſe expoſuerunt. Sed qui ſcire deſiderat qua intentione quiſque prædicauerit, finem attendat: quia finis intentiones hominum manifeſtiſſimè declarat. Affectus tuus operi tuo finem imponit. Præter hos duos Herloinus monachus beati Dionyſij Pariſienſis, vir in ſacris litteris eruditus, verſus marinam Britanniam prædicauit: per cuius miniſterium & prædicationis officium Brittonum innumera multitudo cruces de manu eius aſſumpſerunt, & ſubitò aliis peregrinis mari tranſito apud Achon ductore monacho iam dicto peruenerunt; ſed ibi in multis partibus diuiſi rectorem non habentes, nihil ad perfectum duxerunt.

*f. prouocauit.

Hoc anno infinitæ nouitates apparuerunt. Apud Roſeum in Bria, in ſacrificio altaris vinum viſibiliter mutatum eſt in ſanguinem, & panis in carnem. In Vermendeſio miles quidam, qui mortuus fuerat, reuixit, & multa futura multis poſtmodum prædixit, & poſtea ſine cibo & potu longo tempore vixit. In Gallia circa feſtum S. Ioannis Baptiſtæ, in nocte, ros de cælo cadens mellitus ſpicas ſegetum infecit, ita quòd multi ſpicas in ore ponentes, ſaporem mellis manifeſtiſſimè percipiebant. Orta tempeſtate fulmen Pariſius quendam hominē interfecit, & grādo ſubita

PHILIPPVS AVGVSTVS.

quibuſdam in locis ſegetes læſit & vineas. Et paucis reuolutis diebus menſe Iulio iterum facta eſt tempeſtas valida, ita quòd à Tremblaco vſque ad Kalam monaſterium, & circa loca adiacentia, ſegetes, vineas, & nemora penitus deſtruxit. Lapides enim viſi ſunt de cælo cadere ad quantitatem nucum maiorum, & in quibuſdam locis ad quantitatem ouorum, & etiam fama referente, maiores. Rumor popularis Antichriſtum in Babylonia natum eſſe dicebat, & finem mundi imminere. His tribus præcedentibus annis, ægra ſeges victum hominibus negauit, ex nimia pluuiarum inundatione, & ad temporis auaritiam Franciam ſubduxit. Et eodem anno menſe Iulio Philippus Rex contra omnium hominum opinionem ipſiúſque Regis Edictum Iudæos Pariſius reduxit, & Eccleſias Dei grauiter perſecutus. Qua de cauſa ſequenti menſe Septemb. vigilia ſcilicet S. Michaëlis, pœna ſecuta eſt. Rex enim Angliæ ex improuiſo, Rege Francorum imparato, cum M. D. militibus armatis, & Cotarellis multis, & infinita peditum armatorum multitudine, Vulcaſſinum circa Giſortium vaſtauit, & munitionem quandam, quam Corcellas vocant, deſtruxit, & plures villas campeſtres igne combuſſit, & prædas earum abduxit. Rex verò Philippus nimia inflammatus ira, cum quingentis militibus tantùm ad caſtrum Giſortium tranſire cupiebat: ſed hoſtibus impedientibus, facilis ei tranſitus non patebat. Quo viſo magnanimitatem animi audacia ſuperans, per medias acies hoſtium furibundus irruptionem faciens, & cum paucis militibus contra hoſtes viriliter pugnans, per Dei miſericordiam ſanus euaſit, & vſque Giſortium peruenit, multis de militibus ſuis captis, aliiſque fugatis. In illa verò confectura capti fuerunt viri nominati, Alanus de Ruciaco, Mathias de Marli, Guillelmus de Merloto iuuenis, Philippus de Nantolio, & alij plures, quorum nomina ex nimia animi turbatione ſcribere noluimus. Et ſic Rex Angliæ hac vice cum triumpho receſſit, & prædas diuiſit. Rex verò Francorum nimis ſollicitus circa ea quæ facta fuerant, non reducens ad memoriam Dei offenſam, exercitum collegit, & Normanniam ingreſſus, eam vaſtauit vſque ad Nouumburgum, & vſque ad Pulchrummontem Rogerij, & magnas prædas duxit: & ſtatim exercitum dimiſit, ita quòd vnuſquiſque ad propria remeauit, quod minus cautè actum populi iudicauerunt. Quo audito, Rex Angliæ paucis diebus ſecutis, cum ſuis Cotarellis, quibus præerat Marchaderius, de pago Beluacenſi & de Vulcaſſino magnas prædas duxit. Epiſcopum verò ipſius ciuitatis virum in armis ſtrenuum, & Guillelmum de Merloto, vt prædas ab eo excuterent acriter inſequentes, poſitis inſidiis cepit, & longo tempore carceri mancipauit. Comes autem Flandriæ eo tempore ſanctum Hotmarum cepit. A B

Philippus Dux Sueuiæ frater Imperatoris Henrici, maximam partem Imperij obtinuit. Contra quem Otto Ducis Saxoniæ filius habens coadiutorem Regem Angliæ Ricardum auunculum ſuum, Comitémque Flandrenſem, & Archiepiſcopum Colonienſem, Aquiſgrani in Regem Germaniæ coronauerunt. Rex autem Francorum Philippus iam dicto Philippo Regi Alemanniæ Ducique Sueuiæ confœderatus eſt, ſperans per eum Comitem Flandriæ ſibi ſubiicere, & Regi Angliæ faciliùs poſſe reſiſtere. Dum hæc agerentur, Innocentius Papa III. miſit in Franciam legatum Petrum Capuenſem, ſanctæ Mariæ in via lata Diaconum Cardinalem, ad reformandam pacem inter Philippum Regem Francorum, & Regem Angliæ Ricardum. Veniens autem in Franciam vir venerandus circa Natiuitatem Domini, pacem quæ nimis deformata videbatur, reformare non potuit: ſed fide duorum Regum interpoſita, quinquennes treugas ab ipſis accepit, quas nunquam per obſides dolis Regis Angliæ interuenientibus, confirmare non potuit. C

Geſta XIX. *anni Philippi Auguſti Francorum Regis.*

ANNO Domini M. C. XCIX. ſexto Idus Aprilis, Ricardus Rex Angliæ iuxta Lemouicam ciuitatem grauiter vulneratus occubuit. Obſederat enim caſtrum quoddam, quod Caſtrum Lucij de Capreolo Lemouicenſes vocant, hebdomada paſſionis Dominicæ, occaſione cuiuſdam theſauri, à quodam milite ibidem inuenti, quod ex nimia ambitione à Vicecomite Lemouicenſi inſtantiſſimè ſibi reddi petebat. Miles enim, qui theſaurum inuenerat, ad ipſum Vicecomitem confugerat. Dum verò Rex in obſidione caſtri moram faceret, & per ſingulos dies ipſum caſtrũ viriliter impugnaret, baliſtarius quidam ex improuiſo quarello tranſmiſſo, Regi An-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A gliæ lethale vulnus intulit, & paucis reuolutis diebus viam vniuerſæ carnis ingreſ-
ſus eſt. Sepultus verò quieſcit apud Fontem Ebrardi, in quadam Abbaria monia-
lium, iuxta patrem ſuum. Theſaurus enim prædictus, vt ferebatur, fuerar Impe-
rator quidam de auro puriſſimo cum vxore & filiis & filiabus ad menſam aurcam re-
ſidentibus, qui poſteris, quo tempore fuerant, certam dabant memoriam. Succeſ-
ſit verò Regi Ricardo frarer eius Ioannes, qui ſine terta dicebatur, coronatus apud
Cantuariam ſequenri Aſcenſione Domini.

Eo tempore Rex Francorum ſtatu rerum ſibi in melius mutato ciuitatem Ebroi-
cum cepit cum circumpoſitis munitionibus, ſcilicer Apriliacum & Aquiniacum, &
ſuis muniuit hominibus, & rotam Normanniam vſque Cenomannis vaſtauit. Ar-
turius verò adhuc puer Comes Britannici littoris nepos Regis Angliæ, cum manu
valida fines Andegauenſium ingreſſus, Comitatum Andegauenſium cepit, & apud
Cenomannis Regi Francorum occurrens, hominium fecit, & omnimodam fideli-
tatem cum matre ſua ſub iuramento firmauit. Dum hæc & alia ibidem agerentur,
Philippus Comes Namurij, frater Comitis Flandrenſis, captus eſt à Roberto de Be-
ſio, & ab Euſtachio de Noua-villa cum duodecim miliribus menſe Maio, iuxra ca-
ſtrum quod Lentium vocant, & Regi Philippo tradirus, cum Perro de Doaio cle-
rico, qui multa mala Regi machinatus fuerat. Electus verò Cameracenſis captus
fuerat ab Hugone d'Amelencort: pro quo Petrus iam dictus ſanctæ Romanæ Ec-
B cleſiæ legatus, totam Franciam ſub interdicto poſuit. Sed reuolutis tribus menſibus,
habito Rex ſaniori conſilio, Eccleſiæ ſanctæ Perrum prædictum liberum reddidit.
Alienordis quondam Angliæ Regina apud Turonis Philippo Regi fecit hominium
pro Comitatu Pictauenſium, qui iure hæreditario eam contingebat. Er runc
Rex adduxit Arturium ſecum Pariſius v. Kalend. Auguſti. Terria verò die ſequen-
ti, videlicet III. Kalend. Auguſt. Eccleſiam beati Dionyſij humilirer, cauſa pere-
grinationis adiit, vbi in pignus charitatis & deuorionis pallium ſericum Deo & bea-
tis Martyribus humiliter ſuper altare obtulir. Menſe autem Octobris treugæ ſub
iuramento firmatæ ſunt inter duos Reges, vſque ad ſequens feſtum ſancti Ioannis.
Similiter inter Comitem Flandriæ Balduinum & Regem Francorum Philippum.

Eodem anno Henricus Biruricenſis Archiepiſcopus obiit. Cui ſucceſſir Guiller-
mus Abbas Karoli loci. Sequenri verò videlicet menſe Nouembri, Michaël Seno-
nenſis Archiepiſcopus, vir Theologus & Deo placens, migrauit ad Dominum.
Cui ſucceſſit Petrus de Corbolio, quondam Innocentij Papæ didaſcalus. Per
cuius manum & auctoritatem primò Cameracenſem Epiſcoparum, ſecundò Seno-
nenſem meruit obtinere.

Eodem anno menſe Decemb. in feſto S. Nicolai conuocatum eſt Concilium
apud Diuionem à Petro prædicto Cardinali, omnium Epiſcoporum, Abbatum &
Priorum totius regni. Sed quia contra Regem Franciæ tegnum ipſius ſub interdicto
ponere moliebatur, à nuntiis Regis ad Romanam ſedem eſt appellatum. Tamen ipſe
C Cardinalis appellarioni non deferens, in eodem loco aſtantibus Epiſcopis vniuerſis,
ſententiam protulit, ſed vſque ad xx. dies poſt Natiuiratem Domini non eſſe pu-
blicandam præcepit. Tranſactis verò xx. diebus à Natiuitate, tota rerta Regis
Francorum interdicto ſubiacuit. Quo audito Rex vehementer iratus, quia Epiſco-
pi ſui interdicto faciendo conſenſeranr, ipſos Epiſcopos à propriis ſedibus pertur-
bauit, & canonicos ipſorum ſeu clericos omnibus rebus ſuis expoliatos de terra ſua
eiici ptæcepit, & bona eorum confiſcauit. Preſbyteros etiam qui in patochiis ma-
nebant, omnes eiecit, & bona eorum diripuir. Ad cumulum verò totius mali, In-
geburgem vxorem ſuam legitimam, Reginam ſanctam, omnibus bonis moribus &
virtutibus urnatam, omniúmque ſuorum ſolatio deſtirutam, apud Srampas in caſtro
ſuo recluſit. Aliud etiam addidit, quod totam Franciam turbauit. Milites, qui olim
ſua liberrate gaudere conſueuerant, & homines ipſorum, tertiauit, id eſt, rertiam
partem omnium bonorum ſuorum eis violenter abſtulit. A Burgenſibus ſuis intole-
rabiles tallias & exactiones inauditas extorſit.

Geſta xx. anni Philippi Auguſti Francorum Regis.

ANNO Domini M.CC. menſe Maio in Aſcenſione Domini pax reformata eſt
inter Regem Francorum Philippum & Ioannem Angliæ Regem, inter Verno-

nem & inſulam Andeliaci. Qualiter aut quomodo inter eos ſit illa pax confirmata, A vel terra inter eoſdem fuerit diuiſa, in authenticis inſtrumentis ab ipſis confectis & ſigillatis pleniùs conrinetur. Porrò ſequenti feria ſecunda, Ludouicus Regis Francorum vnigenitus duxit vxorem in eodem loco, Blanchiam filiam Hildefonſi Regis Caſtellæ, neptem Ioannis Regis Angliæ. Et pro illo matrimonio Ioannes Rex Angliæ quitauit omnes munitiones, & ciuitates, & caſtella, & totam terram quam Rex Francorum ceperat, Ludouico prædicto & hæredibus ſuis in perpetuum. Et poſt deceſſum ſuum totam terram ciſmarinam, ſi ſine hærede legitimo ipſum moti contingeret, omni contradictione poſtpoſita, eidem Ludouico conceſſit.

Anno Domini M. CC I. in Natiuitate beatæ Virginis, Octouianus Oſtienſis & Velletrenſis Epiſcopus venit in Franciam Legatus. Per cuius admonitionem Dominus Rex Ingeburgem vxorem ſuam in qualemcunque gratiam recepit, & ſuperinductam ad tempus à ſe ſeparauit. Tunc verò conuocatum eſt Cōcilium Sueſſionis ab Octouiano, & Ioāne de S. Paulo preſbytero Cardinali, Apoſtolicæ Sedis Legatis. Cui interfuit Philippus Rex cum Archiepiſcopis, Epiſcopis, & totius regni Principibus, menſe Aprili, vbi tractatum fuit per XV. dies de matrimonio Ingeburgis Reginæ confirmando vel ſeparando. Poſt varias & multas diſputationes Iuriſperitorum, Rex longa mora tædio affectus, relictis ibi Cardinalibus & Epiſcopis, cum Ingeburge vxore ſua ſummo mane ipſis inſalutatis receſſit: mandans illis per nunrios ſuos, quòd vxorem ſuam ſecum ducebat ſicut ſuam, nec ſeparari tunc ab ea volebat. Quo audito, ſolutum eſt Concilium, ſtupefactis Cardinalibus & Epiſcopis B qui ad diuortium faciendum conuenerant. Et tunc Ioannes de S. Paulo cum nimia erubeſcentia penitus receſſit. Octouianus autem in Francia remanſit. Et ſic Philippus Rex hac vice manus Romanorum euaſit.

Eodem anno IX. Kal. Iunij obiit Theobaldus Comes Trecenſis ætate XXV. an. Et quia hæredem maſculum non habebat, Rex Francorum terram ipſius recepit ſub tutela & cuſtodia, cum vxore, & filia vnica quam habebat. Sed poſtea natus ei filius poſthumus. Vxor enim eius prægnans remanſerat.

Eodem anno pridie Kalend. Iunij, Ioannes Rex Angliæ venit in Franciam, à Rege Philippo honorificè receptus, & in Eccleſia beati Dionyſij cum hymnis & laudibus & proceſſione ſolemni glorioſiſſimè collocatus. Poſtea Rex Francorum duxit eum Pariſius cum mirabili reuerentia & honore à ciuibus receptum, & in palatio Regis cum omnibus rebus ſuis deuotiſſimè procuratum. Vina domini Regis omnibus modis fuerunt ei expoſita, & ad bibendum ſibi & ſuis liberaliter conceſſa. Præterea munera pretioſa, aurum, argentum, veſtéſque varias, dextrarios Hiſpanicos, palafridos, & alia cariſſima dona Philippus Rex Ioanni Regi Angliæ liberaliter dedit; & ita cum bona pace & dilectione accepta à Rege licentia, vale dicto, receſſit.

Eodem anno, antequam Octouianus Legatus Romam rediret, Maria ſuperinducta, Domino vocante, viam vniuerſæ carnis ingreſſa eſt: de qua Rex Francorum C ſuſceperat filium nomine Philippum, & filiam nomine Ioannam. Quinque enim annis contra legem & Dei decretum eam habuit & tenuit. Poſt mortem verò ipſius Mariæ, ad petitionem Regis Francorum Innocentius Papa tertius infantes prædictos legitimos hæredes eſſe mandauit, & poſtmodum litteris ſuis confirmauit. Quod factum eo tempore pluribus diſplicuit.

Eodem anno Philippus Rex collecto exercitu apud Sueſſionum venit. Propoſuerat enim vaſtare terram Comitis de Rereſt, & terram Rogeri de Roſeio, qui per tyrannidem ſuam Eccleſias Dei & res earum rapientes, ad mandatum domini Regis, nec per litteras, nec per nuntium ad eos deſtinatum redire volebant. Sed audito Regis aduentu, feſtinanter ei occurrerunt. Et datis ſecuritatibus cum iuramentis & obſidibus, quòd ablata Eccleſiis pro voluntate Regis in integrum reſtituerent, & domino Regi pro offenſa ſatisfacerent: reuerſus eſt Rex apud Vernonem, vbi inter Vernonem & inſulam Andeliaci habuit cum Rege Angliæ colloquium in hunc modum.

Rex Francorum Ioannem Regem Angliæ ſubmonuit ſicut hominem ſuum ligium, quòd pro Comitatu Pictauenſi & Andegauenſi, & pro Ducatu Aquitaniæ XV. diebus ab Paſcha inſtanti reuolutis Pariſius veniret, ſuper his, quæ Rex Francorū aduerſus eum proponeret, ſufficienter reſponſurus. Sed quoniam Rex Angliæ

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A ad diem præfixum nec in ptoptia perſona venit, nec reſponſalem ſufficientem mit-
tere voluit, habito Rex Francorum cum Ptincipibus & Baronibus ſuis conſilio, col-
lecto exercitu Normanniam ingreſſus munitiunculam quandam, quam Botauant
vocabant, funditus euertit, deinde Arguellum cepit, & Mortamer, & tandem Gor-
nacum, & totam terram quam Hugo de Gotnaco tenebat, potentet ſibi ſubiecit.
Et in eodem loco Atturium militem fecit, tradens ei Britanniæ Comitatum, qui
iure hæreditario eum contingebat, adiiciens Comitatum Pictauenſium & Andega-
uenſium, quos iure armorum ſibi adquireret. Et in auxilium c c. ei milites tradidit,
cum maxima pecuniæ ſumma. Qua de cauſa Rex Atturium perpetuò in hominem
ligium accepit, & accepta à Rege licentia, menſe Iulio receſſit. Et paucis reuolu-
tis diebus, quia terram Regis Angliæ nimis audacter cum paucis intrauerit, Rex An-
gliæ cum infinita multitudine armatorum ex inſperato ſuperueniens Atturium cum
ſuis confecit; ipſumque cum Hugone Bruno & Gaufrido de Ladinanno, & quam-
pluribus aliis militibus cepit. Rex verò Philippus auditis huiuſmodi rumoribus, ca-
ſtrum Archarum, quod obſeſſum tenebat, dimiſit, & cum exercitu ſuo Tutonis ve-
niens, ipſam ciuitatem cepit & igne combuſſit. Iterum ſuperueniens Rex Angliæ
cum ſuis, poſt Regis Francorum receſſum, eandem ciuitatem cum toto caſtro peni-
tus deſtruxit. Effluxis deinde aliquot diebus, Rex Angliæ Vicecomitem Lemoui-
carum cepit, & ſecum abduxit. Veruntamen Hugo Brunus, Vicecomes Toarcen-
B ſis, Gaufridus de Ladinanno, & Vicecomes Lemouicenſis homines erant ligij Re-
gis Angliæ. Sed quia vxorem ſuam Hugoni Bruno in dolo abſtulerat, filiam ſcilicet
Comitis Engoliſmenſis, & multa alia mala eiſdem Pictauenſibus intulerat, à fideli-
tate eius receſſerant, & Regi Francorum ſub iuramento, necnon datis obſidibus
confœderati fuerant. Superueniente verò hyeme, vterque ſine pace & treuga, mar-
chiis munitis, à bello ceſſauit.

In hoc loco dignum duximus inſerendum facta memorabilia quæ Barones Fran-
corum, videlicet Balduinus Comes Flandriæ, Ludouicus Comes Bleſenſis, Stepha-
nus Perticenſis, Marchiſius de Monteferrato, & alij quamplures magni viri & ſtre-
nui bellatores, qui mortuo inclytæ recordationis Rege Angliæ Richardo, pro libe-
ratione ſanctæ terræ cruces aſſumpſerant, apud Conſtantinopolim egerunt, aſcito
ſibi Duce Venetiarum ſub iuramento cum ſuis Venetianis & Stolio. Vt autem rei
geſtæ ſeries vobis plenius intimetur, præſenti ſcripto plenius referre curauimus.
Temporibus noſtris Emmanuel Imperator ſanctiſſimus & omnimoda magnificentia
clarus apud Conſtantinopolim imperabat, habens filium nomine Alexium. Cui da-
ta fuit Agnes in vxorem, filia Ludouici Regis Francorum Chriſtianiſſimi. Quem A-
lexium poſt mortem Imperatoris Emmanuelis Androinus patruus ſuus regnandi cu-
piditate illectus in mari proiectum extinxit. Agnes vxor ſua in ſancta viduitate re-
manſit. Androinus verò adepto per tyrannidem imperio, ſeptem annis vel paulò
C minus imperauit. Tandem Conzerac * ex inſperato ſuperueniens, ipſum Androi- * Conrezac
num in compitis viarum apud Conſtantinopolim ad ſtipitem ligatum, quaſi ſignum
ad ſagittam propter immenſa ſui flagitia ſagittari fecit. Et poſt Conzerac imperauit,
habens A. fratrem in armis ſtrenuum, ſed iniquum, cui totam poteſtatem imperij
tanquam fratri chariſſimo tradiderat, præter coronam & imperij dignitatem. Tan-
dem inſtigante diabolo ambitionis imperandi inuidia permotus, & potentioribus
imperij per multa & magna donalia ſibi aſcitis, Conzerac Imperatorem fratrem ac
dominum ſuum crudeliter excæcauit, & nomen Imperatoris ſibi vſurpare præſum-
pſit. Excæcati filium excæcari præcepit. Sed per Dei miſericordiam de ſqualore
carceris liberatus, elapſus à Græciæ finibus ad ſororem ſuam, & Philippum Regem
Germaniæ ſororium ſuum in Alemanniam proficiſcens, quidam de Francis in Ita-
liam veniens decentiſſimus adoleſcens occurrit. Tandem cùm Venetias Franci ve-
niſſent, competentes nuncios prædictus puer deſtinauit, qui patris cauſam & filij
lachrymabiliter proponentes multis precibus ſuggerebant; quod ſi patri & filio im-
perium reſtituerent, liberarent eos debitis x x x. trium millium marcharum argenti,
quibus Venetianis tenebantur, nec non & pecuniam quam pro naulo dederant: &
ipſe puer cum virtute imperij ſui ad liberationem ſanctæ terræ cum illis veniret, &
de fiſco ſuo exercitui victualia ſufficienter miniſtraret. Eccleſiam quoque Conſtan-
tinopolitanam Eccleſiæ Romanæ & Domino Papæ tanquam membrum capiti ſub-
deret & vniret. Vocato ergo puero, & ab eodem iuramento recepto, quòd miſſa

PHILIPPVS AVGVSTVS. nunciorum ſuorum inuiolabiliter obſeruaret, ſtatim viri ſtrenui & fideles committentes ſe ventis & mari cum prædicto puero per medios fluctus maris ſecuriſſimè nauigantes apud Conſtantinopolim applicuerunt. Græci autem qui erant de foris Francorum audaciam intuentes, & firmam in Domino conſtantiam conſiderantes, ſine congreſſu aliquo fugientes, ſeſe inter vrbis mœnia receperunt. Cùm autem per ſeptem dies terra marique vrbem diſtrictè & fortiter obſediſſent, & frequenti & vario interueniente conflictu Franci victoriam obtinerent, tandem die octauo Imperator, qui diu latuerat, interiùs foras egrediens, cum ſexaginta millibus equitum, & infinita multitudine peditum armatorum, ad dimicandum contra Francos acies ordinauit. Franci autem reſpectu Græcorum pauciſſimi, cum lætitia tamen præſtolabantur congreſſum, quia ſecuriſſimè de victoria confidebant. Quorum accendens conſtantiam & audaciam ille proditor & tyrannus, ſtatim cum ſuis fugiens intra muros illicò ſe recepit, quòd pugnaret in craſtino multis comminationibus aſſeuerans. Sed nocte ſequenti cum vxore & liberis clam aufugit, ſequenti die Franci ciuitatem viriliter impugnauerunt, & per muros cum ſcalis aſcendentes vera laude digniſſimi, infra muros inter Græcos audaciſſimè ſe præcipitauerunt, & de Græcis ſtragem non minimam fecerunt. Audiens autem Dux Venetiarum, quòd Francos concluſerat Græcorum multitudo, & morti & exitio dabat illos, ſtatim cum ſuis Veneticis viriliter & potenter cum ſuo ſtolio ad ſuccurrendum Francis venit ad pugnam paratiſſimus. Inter quos ipſe Dux licèt ſenex & debilis corpore, fortis tamen & feruens animo, intrepidè primus galeatus Francis pugnantibus ſeſe adiunxit. Quod videntes Franci, reſumptis viribus & renouatis, ad pugnam acerrimè recaleſcentes, fugato impio proditore & tyranno cum ſuis fermentariis hæreticis, & paruulos noſtros rebaptizantibus, ciuitas Conſtantinopolitana à Francis & Veneticis ſtrenuè capitur, pater adoleſcentis è carcere liberatur, ſtatim in palatio dominatur. Puer autem potenter introducitur, & tam à clero quàm populo dignis ſibi & debitis laudibus exolutis, tam in Eccleſia maiori quàm in palatio Imperiali diademate pretioſiſſimo ſolemniter coronatur. Adepto puer imperio filius Conzerac excæcati Francos ſine mora à debitis Venetiorum liberat, pretium verò nauium integerrimè ſoluit. Exercitui Francorum de fiſco imperiali liberaliter victualia miniſtrauit. Dux Venetiarum cum ſuis Venetianis iurauerunt Francis ſe exhibituros nauigium, & ſtolium ſeruaturos, promittentes ſi Francis Deus benefecerit, quod & ipſi indubitanter ſperabant, nunquam ab ipſis receſſuros, niſi ad plenum confuſis & ſubiugatis hoſtibus Ieſu Chriſti. Ad quam ipſi promiſſionem imperiali munificentia ſunt inducti, quibus centum millia marcarum argenti exſoluit pro obſequiis Francis hactenus exhibitis, & poſtmodum exhibendis. Mortuo puero Imperatore in bello, Franci de conſilio Ducis Venetiæ aliorúmque Principum, cum aſſenſu cleri & populi, Balduinus Comes Flandrenſis in Imperatorem electus eſt, & poſtmodum coronatus. Eccleſia quoque Orientalis tunc ab iſto Imperatore, annuentibus Principibus ſuis & concedentibus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & domino Papæ tanquam membrum capiti ſuo, ſubdita eſt & vnita. Hæc in litteris eorum ſcripta vidimus & legimus: maiora & meliora, Deo volente, in terra ſancta in poſterum ab ipſis ſperantes, quando vnus perſequetur mille, & duo fugabunt decem millia.

Geſta XXII. *anni Philippi Auguſti Francorum Regis.*

ANNO Domini M. CCII. infra XV. dies poſt Paſcha Rex Francorum collecto exercitu Aquitaniam intrauit, & adiunctis ſibi in auxilium Pictauenſibus & Britonibus, multas munitiones cepit. Et tunc Philippo Regi Comes de Alancione confœderatus eſt, & totam terram ſuam Regi tradidit cuſtodiendam. Reuerſus verò in Normanniam cum exercitu ſuo Conchas cepit, & inſulam Andeliaci, & vallem Ruolij. Sed dum hæc in Francia agebantur, Innocentius Papa III. miſit Abbatem de Caſamarij ad Regem Francorum & Regem Angliæ pro pace inter eos reformanda. Qui de mandato domini Papæ, adiuncto ſibi Abbate Trium fontium, mandatum Apoſtolicum vtrique Regi propoſuerunt, præcipientes quòd conuocatis Archiepiſcopis, Epiſcopis, totiúſque regni Principibus ſalua vtriuſque Regis iuſtitia, pacem facerent, & Abbatias monachorum ſeu monialium, & alias Eccleſias

A propter guerras eorum deſtructas ad priſtinum reformarent ſtatum. Audito apud
Medontam huiuſmodi mandato in octauis Aſſumptionis beatæ Virginis Mariæ à
Domino Rege appellatione interpoſita conuenientibus Epiſcopis, Abbatibus, &
Baronibus, ad examen ſummi Pontificis huiuſmodi cauſam reuocauerunt. Vltima
die eiuſdem menſis Rex Franciæ collecto exercitu obſedit Radipontem. Reuolutis
verò quindecim diebus, erectis in circuitu turribus ligneis ambulatoriis aliiſque
tormentis quamplurimis, viriliter impugnauit & cepit. In quo caſtro cepit xx. mi-
lites ſtrenuos defenſores, & c. ſeruientes, & xxx. baliſtarios. Reſumptis autem vi-
ribus & exercitu reparato, ſequenti menſe Septembri obſedit Guallardum. Erat
autem caſtrum fortiſſimum in rupe excelſa à Rege Ricardo ſuper fluuium Sequanæ
ædificatum iuxta inſulam Andeliaci. In qua obſidione Rex Francorum cum exerci-
tu ſuo per quinque menſes & eo ampliùs moram fecit. Nolebat enim caſtrum im-
pugnare, tum propter hominum ſuorum interfectionem, tum propter murorum &
ipſius turris deſtructionem: per famem enim & penuriam victualium interiores ad
deditionem cogere volebat. Sed quia fugam ipſorum ſuſpicabatur, circa ipſum ca-
ſtrum foſſata fieri cœpit optima, ita quòd infra foſſatum illum totus exercitus fixit
tentoria, & decem turres ligneas in circuitu erexit. Tandem ſuperueniente cathe-
dra S. Petri, Rex Francorum erectis petrariis & manganellis, & turre ambulatoria,
ſuéque lignea, acerrimè caſtrum impugnari cœpit. Interiores verò econtrà ſe defen-
B debant, & Francos acriter repellebant. Effluxis autem xv. diebus pridie Nonas
Martij ruptis muris & confractis, cum maxima pugna prædictum caſtrum Franci ce-
perunt. Vbi capti fuerunt xxxvi. milites viri illuſtres & ſtrenui defenſores. Qua-
tuor verò milites in ipſa obſidione mortui fuerant.

Anno Domini M. CCIII. Philippus Rex Francorum collecto exercitu Norman-
niam intrauit, VI. Nonas Maij, & Faleſiam caſtrum ſcilicet fortiſſimum & Domno-
frontem, & vicum opulentiſſimum, quem vulgus Cadumium vocat, cepit cum
omni terra circumpoſita, vſque ad montem S. Michaëlis in periculo maris ſuo ſub-
iecit dominatui. Poſtea Normanni à Rege veniam petentes tradiderunt ei ciuitates
quas ipſi cuſtodiebant; videlicet Conſtancias, Baiocas, Luxouium, Abrincas, cum
caſtellis & ſuburbiis. Nam Sagium & Ebroicum iam ceperat. Nihil enim de tota
Normannia remanebat, præter Rothomagum ciuitatem opulentiſſimam, viris no-
bilibus refertam, caput ſcilicet Normanniæ totius: Vernolium, & Archas, oppida
munitiſſima & ſitu loci fortiſſima, ſtrenuis bellatoribus munita. Reuerſus autem
Rex à Cadumio, priùs ciuitatibus & caſtellis munitis, obſedit Rothomagum. Vi-
dentes autem Normanni quòd defendere ſe non poterant, nec à Rege Angliæ ſuc-
curſum præſtolabantur, tamen habito ſaniori conſilio ad cautelam & fidelitatem
Regi Angliæ conſeruandam inducias impugnandi ciuitatem Vernolium & Archas,
caſtra ſcilicet quæ cum Rothomagenſibus fuerant coniurata, xxx. dierum à Rege
Francorum humiliter petierunt; videlicet vſque ad ſequens feſtum S. Ioannis Ba-
C ptiſt. vt interim nuncios ſuos ad Regem Angliæ mittere poſſent, rogantes quòd ſuc-
curſum eis in tam arcto poſitis dignaretur præſtare. Sin autem, ſe & ſua, ciuitatem
etiam & caſtra prædicta victorioſiſſimo Philippo Francorum Regi datis obſidibus
LX. filiis Burgenſium Rothomagenſium ex condicto tradere tenebantur. Superue-
niente verò S. Ioannis feſtiuitate, nullum à Rege Angliæ ſuccurſum accipientes,
Rothomagum ciuitatem opulentiſſimam totius Normanniæ caput & principatum,
cum duobus caſtellis prædictis Regi Francorum, ſicut promiſerant, ſine contradi-
ctione tradiderunt. Hanc autem ciuitatem cum tota Normannia per CCC. & XVI.
annos prædeceſſores ſui, ſcilicèt Reges Francorum, non habuerant, à tempore
Caroli Simplicis, cui Rollo Danus cum ſuis paganis ſuperueniens, iure armorum
abſtulerat.

Sequenti verò tempore in feſto S. Laurentij, Philippus Rex collecto exercitu
Aquitaniam ingreſſus, ciuitatem Pictauis cum omni terra circumpoſita, caſtellis
ſcilicet, vicis, & villis, recepit, & Barones illius terræ ei fidelitatem fecerunt, ſicut
domino ſuo ligio facere conſueuerant. Rupellam verò, & Chinonium, & Lochas
tunc ſuperueniente hyeme dimiſit, & circa Lochas & Chinonium poſita obſidione
in Franciam reuerſus eſt.

Superueniente verò Paſchali ſolemnitate anno Domini M. CCIIII. Philippus
Rex vocauit Comites, Duces, & magiſtratus virtutis Francorum, & conuocauit

PHILIPPVS AVGVSTVS. multa millia peditum pugnatorum, & equites ſagittarios dinumerauit, & omnem A expeditionem militum præire fecit cum his quæ exercitibus victui ſufficerent copioſè. Et profectus venit apud Lochas cum quadrigis & equitibus & ſagittariis & innumerabili tormentorum apparatu: & erectis in circuitu machinis, viriliter caſtrum impugnauit & cepit. In quo viros pugnatores, milites & ſeruientes circiter centum & viginti, cepit; caſtrum verò Drogoni de Merloto dedit præſtita fidelitate, & caſtro munito. Deinde totum exercitum apud Chinonium direxit, & fixit ibi tentoria cum maximo apparatu tormentorum. Paucis elapſis diebus caſtrum potenter impugnauit, & cepit. Milites autem baliſtarios & pedites non paucos fortiſſimos defenſores in eodem præſidio captos apud Compendium carceri mancipauit. Prædictum verò caſtrum fortius reædificari fecit, & poſitis ibi cuſtodibus, Philippus Rex Auguſtus reuerſus eſt in Franciam, circa feſtum S. Ioannis Baptiſtæ.

Anno Domini M. C C V. Philippus Rex Francorum in pignus charitatis & dilectionis Eccleſiæ beati Dionyſij Areopagitæ contulit pretioſiſſimas reliquias; quas Balduinus Imperator Conſtantinopolitanus de ſancta Capella Imperatorum, quam Os leonis vocant, cum timore & reuerentia præmiſſis ieiuniis & orationibus acceperat, ſcilicet de ſancta cruce, in qua Saluator mundi pependit, ad quantitatem vnius pedis in longum, in groſſum quantum aliquis claudere manu poteſt iuncto pollici B indice. De capillis Domini noſtri Ieſu Chriſti pueri. De ſpinea corona Domini ſpinam vnam. Coſtam vnam S. Philippi Apoſtoli, cum vno dente ipſius. De panno lineo albo, in quo inuolutus fuit Saluator in præſepio. De purpureo indumento ipſius. Crux in vaſe aureo cum gemmis pretioſis ornamento poſita eſt ad quantitatem eius facto. Aliæ reliquiæ prædictæ poſitæ habentur in alio vaſe aureo. Omnes reliquias prædictas Chriſtianiſſimus Rex Francorum Henrico Abbati beati Dionyſij propria manu Pariſius tradidit VII. Id. Iunij. Quas prædictus Abbas cum gaudio lachrymarum pleno accipiens, regali munificentia exhilaratus pſalmos cum orationibus pſallendo vſque indictum venit. Vbi proceſſio monachorum beati Dionyſij, albis & capis ſericis induti, nudis pedibus cum vniuerſo clero & populo obuiam occurrit. Et data in eodem loco cum reliquiis benedictione, cum hymnis & laudibus, pulſantibus campanis vniuerſis in Eccleſia ter beati Dionyſij ſuper corpora ſanctorum Martyrum in vaſis maioribus auro puro & lapidibus pretioſis tectis cum capite ipſius pretioſiſſimi martyris Dionyſij, & ſcapula S. Ioannis Baptiſtæ, habentur reconditæ. Per omnia benedictus Deus, qui mihi ſeruo ſuo licèt indigno & fragili peccatori ferè in ſenio iam exiſtenti, diuina pietas videre conceſſit.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexto, pridie Calendas Martij, fuit eclipſis ſolis particularis hora ſexta diei, in X V I. gradu piſcium. Sequenti verò menſe Iunio, pridie Nonas eiuſdem obiit Ala Regina mater ſæpè nominati Francorum regis apud Pariſium, poſtea verò ſepulta apud Pontiniacum in Burgundia, iuxta pa- C trem ſuum Theobaldum Comitem Trecenſem & Bleſenſem, qui prædictam Abbatiam fundauerat, vt relatu multorum didicimus.

Eodem anno menſe Iunio iterum Philippus Rex collecto exercitu Pictauiam intrauit, audito quòd Ioannes Rex Angliæ apud Rupellam cum exercitu valido applicuerat. Quo tempore Ludouicus Regis Philippi vnigenitus Aurelianis aliquantulum temporis ægrotauit, ſed per Dei miſericordiam citò conualuit. Rex verò Philippus exercitum ſuum apud Chinonium duxit, & ciuitatem Pictauis muniuit, Laudunum, & Mirabellum, & alia quæ ibi habebat, poſitis ſufficienter militibus & ſeruientibus, Pariſius rediit. Ioannes verò Rex Angliæ ciuitatem Andegauis cepit, & totam deſtruxit. Vicecomes Toarcenſis à fidelitate Regis Francorum recedens, Regi Angliæ confœderatus eſt. Quo audito, Rex Francorum cum exercitu valido in Pictauiam reuerſus eſt. Et ordinatis aciebus quaſi ad pugnandum, Rege Angliæ apud Toarcum exiſtente, terram illius Vicecomitis Toarcenſis deſtruxit. Tandem à feſto omnium Sanctorum vſque ad duos annos datis treugis Philippus Rex in Franciam, Ioannes verò reuerſus eſt in Angliam.

Eodem anno, menſe Decembri, peccatis hominum exigentibus, tanta aquarum & fluminum inundatio facta eſt, quanta ab hominibus illius temporis nunquam viſa vel audita à prædeceſſoribus fuerat Pariſius: tres arcus parui pontis fregit, & quamplures domos ibidem euertit, & infinita damna multis in locis intulit. Qua de cauſa conuentus beati Dionyſij cum Abbate ſuo Henrico & vniuerſo clero & populo

pro-

A processionem nudis pedibus faciens, cum clauo & ſpinea corona Domini & ſacratiſſimo ligno crucis Dominicæ, aquis benedixit. Peracta verò benedictione cum multiplici lachrymarum effuſione, ſtatim aquæ cœperunt diminui. Per omnia benedictus Deus, qui ſaluat ſperantes in ſe. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Anno Domini M. C C V I I. Philippus Rex collecto exercitu Aquitaniam intrauit & terram Vicecomitis Toarcenſis vaſtauit, Partenacum cepit, & alias quamplures circumpoſitas munitiones euertit, & quaſdam munitas ſub cuſtodia Mareſcalli ſui & Guillelmi de Rupibus reliquit. Rex verò Pariſius reuerſus eſt.

Sequenti anno, videlicet M. C C V I I I. Odo Pariſius Epiſcopus obiit, III. Id. Iul. Cui ſucceſſit Petrus Theſaurarius Turonenſis. Eo anno Mareſcallus prædictus & Guillelmus de Rupibus collectis ferè trecentis militibus Vicecomitem Toarcenſem & Sauaricum de Maloleone, qui cum manu valida terras Regis intrauerant, & magnas prædas ducebant, ex improuiſo ſuperuenientes confecerunt. In qua confectura capti ſunt X L. milites Pictauenſes & eo ampliùs, videlicet Hugo de Toarcio frater Vicecomitis: Haimericus de Liſinnano, filius Vicecomitis, Portaclea, & quamplures alij ſtrenui bellatores, quorum nomina ſcribere noluimus. Hos omnes domino Regi Francorum Pariſius ſub diligenti cuſtodia captos miſerunt. Demum datis treugis à bello quieuerunt.

B Eodem anno quidam Comes Palatinus, qui lingua eorum Landagraua vocabatur, id eſt, Comes Palatij, Philippum Romanum Imperatorem interfecit. Quo mortuo, Otho filius Ducis Saxoniæ per induſtriam & auctoritatem Innocentij Papæ imperium obtinere nitebatur.

Eodem anno Innocentius Papa III. miſit Legatum in Franciam Gual. tituli Sanctæ Mariæ in Porticu Diaconum Cardinalem, iuriſperitum, bonis moribus ornatum, omnium Eccleſiarum viſitatorem diligentiſſimum, Eccleſiæ beati Dionyſij beneuolum & deuotum. His temporibus Innocentius Papa ſcripſit Regi Francorum Philippo, & omnibus Principibus regni ſui, mandans & præcipiens, quòd cum magno exercitu terram Tholoſanam, & Albigenſem, & Cadurcium, & partes Narbonenſium & Biterrenſium, & alias multas adiacentes, ſicut viri Catholici & fideles Ieſu Chriſti inuaderent, & omnes hæreticos, qui terras illas occupauerant, delerent. Et ſi in via vel bellando contra illos morte intercipiuntur, idem Papa ex parte Dei & auctoritate Apoſtolorum Petri & Pauli, & ſua, ab omnibus peccatis à die natiuitatis ſuæ contractis, de quibus confeſſi fuerint, & pœnitentiam non egerint, abſoluit.

Regnante Francorum Rege Philippo magnanimo Ludouici Pij filio, anno eiuſdem regni X X V I I I. ab incarnatione Domini M. C C I X. acceſſit ad Philippum Regem Francorum Iuchellus de Mediana vir nobilis & fidelis, deferens ei querimoniam de eo quòd quidam firmauerunt caſtrum quoddam in quadam rupe excelſa, C cui nomen erat Guarplic, quod ſonat ex Britannico in Latinum, mollis plica, ſiue ſuper plicam, eo quòd ſit ſuper ſinum maris, vel quia ibi molliter plicatur refluxus maris, in Septentrionali latere Britanniæ minoris, quæ Armorica dicitur, ab antiquo ſupra mare, vnde patebat facilis tranſitus in maiorem Britanniam, quæ nunc Anglia nuncupatur. Munierant enim caſtrum illud armis, hominibus, & victualibus, & machinis bellicis, & recipiebant in eo Anglicos inimicos regni, & damnificabant circumadiacentem prouinciam. Ad eiuſdem ergo Iuchelli inſtantiam Rex Philippus congregauit exercitum apud Medontam caſtrum, & miſſo cum Comite ſancti Pauli & prædicto Iuchello exercitu, expugnauit viriliter caſtrum, & vi cepit, & muniuit ſuis fidelibus, & tradidit dicto Iuchello.

Cùm omnes Barones & Epiſcopi vocati ad hunc exercitum conueniſſent apud Medontam, & miſiſſent ad mandatum Regis homines ſuos prout debebant in expeditionem illam, Aurelianenſes & Altiſiodorenſes Epiſcopi cum militibus ſuis ad propria ſunt reuerſi, dicentes ſe non teneri ire vel mittere in exercitum, niſi quando Rex ipſe perſonaliter proficiſcitur. Et cùm nullo ad hoc priuilegio ſe tueri poſſent, generali conſuetudine contra eos faciente, petiit Rex vt hoc emendarent. Ipſis autem emendare nolentibus, Rex eorum regalia confiſcauit, ſcilicet ea tantùm temporalia, quæ ab eo feodaliter tenebant, decimas & alia ſpiritualia eis in pace dimittens. Ipſe enim Rex Chriſtianiſſimus ſemper timebat offendere Eccleſiam Dei, & eius miniſtros. Ipſis ergo terram & homines Re-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

gis interdicentibus, & ad Romanam curiam mittentibus, & in propriis perſonis ac- A
cedentibus, domino Papa Innocentio tertio, conſuetudines & iura regiæ nolente
infringete, aut in aliquo reuocare; emenda tandem facta & Regi ſolura poſt duos
annos recuperauerunt omnia, quæ à Rege fuerant confiſcata.

In diebus illis ſtudium literarum florebat Pariſius, nec legimus tantam ali-
quando fuiſſe ſcholarium frequentiam Athenis vel Ægypri, vel in qualibet par-
te mundi, quanta locum prædictum ſtudendi gratia incolebat. Quod non ſolùm
fiebat propter loci illius admirabilem amœnitatem, & bonorum omnium ſuper-
abundantem affluentiam; ſed etiam propter libertatem, & ſpecialem prærogati-
uam defenſionis, quam Philippus Rex & pater eius ante ipſum ipſis ſcholaribus im-
pendebant. Cùm itaque in eadem nobiliſſima ciuitate non modò de triuio & qua-
driuio, verùm & de quæſtionibus iutis Canonici & Ciuilis, & de ea faculrare quæ
de ſanandis corporibus, & ſanitatibus conſeruandis ſcripta eſt, plena & perfecta
inueniretur doctrina, feruentioti tamen deſiderio ſacram paginam & quæſtiones
Theologicas docebantur. Fuit igitur in eadem ſacra facultate ſtudens quidam
Clericus Almaricus nomine, de territorio Carnotenſi, villa quæ Bena dicitur
oriundus. qui cùm in arte logica peritus eſſet, & ſcholas de arte illa, & de aliis
artibus liberalibus diu rexiſſet, tranſtulit ſe ad ſacram paginam excolendam. Sem-
per tamen ſuum per ſe modum docendi & diſcendi habuit, & opinionem pri-
uatam, & iudicium quaſi ſectum & ab aliis ſeparatum. Vnde & in ipſa Theo- B
logia auſus eſt conſtanter aſſeuerare, quòd quilibet Chriſtianus teneatur crede-
re ſe eſſe membrum Chriſti, nec aliquem poſſe ſaluari qui hoc non crederet,
non minus quàm ſi non crederet Chriſtum eſſe natum & paſſum, vel alios fidei ar-
ticulos; inter quos articulos ipſe hoc ipſum audacter audebat dicere annume-
randum eſſe. Cùm igitur in hoc ei ab omnibus Catholicis vniuerſaliter contradi-
ceretur, de neceſſitate acceſſit ad ſummum Pontificem; qui audita eius propoſi-
tione & Vniuerſitatis ſcholarium contradictione, ſententiauit contra ipſum. Re-
dit ergo Pariſius, & compellitur ab Vniuerſitate confiteri ore, quòd in contrarium
prædictæ opinioni ſuæ ſentiret, ore dico, quia corde nunquam diſſenſit. Tædio er-
go & indignatione affectus, vt dicitur, ægrotauit, & lecto incumbens deceſſit in
breui, & ſepultus eſt iuxta Monaſterium S. Martini de Campis. Poſt mortem eius
ſurrexerunt quidam venenoſa eius doctrina infecti, qui eo ſubtiliùs plus quàm
oporter ſapere ſapientes, ad exſufflandum Chriſtum, & ad euacuandum noui Te-
ſtamenti ſacramenta, nouos & inauditos errores & inuentiones diabolicas confixe-
runt. Inter alios eorum errores impudenter aſtruere nitebantur, quòd poteſtas
patris durauit quandiu viguit lex Moſaica. Et quia ſcriptum eſt: Nouis ſuperue-
nientibus abiicientur vetera, poſtquam Chriſtus venit, aboleuerunt omnia Teſta-
menti veteris ſacramenta, & viguit noua lex vſque ad illud tempus. In hoc ergo
tempore dicebant Teſtamenti noui ſacramenta finem habere, & tempus ſancti Spi-
ritus incepiſſe, quo dicebat Confeſſionem, Baptiſmum, Eucbariſtiam & alia ſine C
quibus ſalus haberi non poteſt, locum de cætero non habere, ſed vnumquemque
tantùm per gratiam Spiritus ſancti interiùs ſine actu aliquo exteriori inſpiratam ſal-
uari poſſe. Charitatis virturem ſic ampliabant, vt id quod aliàs peccatum eſſet, ſi in
virtute fieret charitatis, dicerent iam non eſſe peccatum. Vnde & ſtupra, & adulte-
ria, & alias corporis voluptates in charitatis nomine committebant. Mulieribus,
cum quibus peccabant, & ſimplicibus quos decipiebant, impunitatem peccati
promittentes, Deum tantummodò bonum & non iuſtum prædicantes. Fama hu-
iuſmodi peruenit occultè ad viros venerabiles Petrum Pariſienſem Epiſcopum, &
fratrem Garinum Regis Philippi Conſiliarium, qui miſſo clam magiſtro Rad. de
Nemurcio Clerico diligenter inquiri fecerunt huius ſectæ viros. Idem Rad. articu-
loſus & aſtutus & verè Catholicus ſic miſſus, imitabili modo fingebat ſe eſſe de ſe-
cta eorum cùm ad ſingulos veniebat; & illi reuelabant ei ſecreta ſua tanquam ſuæ
ſectæ participi vt putabant. Et ita huius ſectæ plures ſacerdotes, clerici, & laici, ac
mulieres diutiùs latentes prout Domino placuit, tandem detecti, & capti, & Pariſius
adducti, & in Concilio ibidem congregato conuicti & condemnati, & ab ordinibus
in quibus erant degradati, traditi fuerunt curiæ Philippi Regis, qui tanquam Rex
Chriſtianiſſimus & Catholicus vocatis apparitoribus fecit omnes cremari, & crema-
ti ſunt Pariſius extra portam in loco qui nuncupatur Campellus. Mulieribus autem

A & aliis ſimplicibus, qui per maiores corrupti fuerant & decepti, pepercerunt. Prædictum autem hæreſiarcham Amalricum, quia plane conſtitit ſectam illam ab eo originem habuiſſe, licèt in pace Eccleſiæ, vt putabatur, ſepultus fuiſſet, ab vniuerſo Concilio etiam poſt mortem excommunicatus fuit & condemnatus, & à cimiterio ſacro eiectus, & oſſa ac cinis eius per ſterquilinia ſunt diſperſa. Benedictus Deus per omnia. PHILIPPVS AVGVSTVS.

In diebus illis legebantur Pariſius libelli quidam ab Ariſtotele, vt dicebantur, compoſiti, qui docebant metaphyſicam, delati de nouo à Conſtantinopoli, & à Græco in Latinum tranſlati, qui quoniam non ſolùm prædictæ hæreſi ſententiis ſubtilibus occaſionem præbebant, imò & aliis nondum inuentis præbere poterant, iuſſi ſunt omnes comburi, & ſub pœna excommunicationis cautum eſt in eodem Concilio, ne quis eos de cetero ſcribere, legere præſumeret, vel quocunque modo habere.

Poſt hæc Comes Guido Aluerniæ multis multas iniurias irrogabat, multæque de eius intolerantia ad aures Philippi Regis magnanimi querimoniæ. Qui correptus à Rege per litteras, & per nuntios increpatus, non deſtitit à ſæuis actibus. Immò in Dei Eccleſiam manum iniiciens, quoddam regale Monaſterium violenter deſtruxit, & Epiſcopum Claromontenſem cepit. Quod cùm audiſſet Rex, qui hanc ſibi virtutem quaſi innata conſuetudine ſpecialiter appropriabat, vt Eccleſiarum B iniurias nunquam dimitteret impunitas, congregato exercitu, illum exheredauit.

Anno ab incarnatione Domini M. CC X. Innocentius Papa III. contra voluntatem Philippi Regis Francorum, & contradicentibus pro maxima parte Romanis, imo & multis de magnatibus Imperij non aſſentientibus, coronauit Romæ Imperatorem Othonem filium Ducis Saxoniæ. Cuius pater, ſcilicet Dux Saxoniæ, de crimine læſæ maieſtatis conuictus à Frederico Imperatore & vniuerſo Baronum imperij iudicio damnatus, & à Ducatu in perpetuum fuerat eiectus. Exegit tamen Papa ab eo in ipſa coronatione iuſiurandum de patrimonio & iure beati Petri indemniter ei & Eccleſiæ Romanæ in pace dimittendo, & contra quoſlibet defendendo. Recepto itaque iureiurando, & inſtrumentis publicis ſuper hoc confectis, & imperiali charactere confirmatis, eodem die quo coronam ſuſcepit contra iuramentum temere veniens, ſignificauit Papæ ſe non poſſe ei dimittere caſtra quæ ab anteceſſoribus ſuis aliquibus temporibus fuerant poſſeſſa. Propter hoc, & propter quaſdam expenſas, quas Romani ab Imperatore ex debito petebant, & propter quaſdam iniurias, quas Romanis Theutonici irrogabant, orta fuit inter eos diſcordia, & conflixerunt Romani cum eis, & multi de Theutonicis occiſi ſunt, & plurimum damnificati, adeo vt cùm de damnis ſibi reſarciendis ageret poſtea Imperator cum Romanis, diceret ſe in illo bello mille centum equos amiſiſſe, præter homines occiſos, & C alia damna. Rediens inde Imperator ſicut dudum in animo conceperat, occupauit caſtra & munitiones quæ erant iuris beati Petri, Aqua pendens, Radicofonum, Sanctum Quircum, Montem Flaſconis, & ferè totam Romaniam. Et inde tranſiens in Apuliam, oppugnauit terram Frederici filij Henrici Imperatoris, & cepit ciuitates multas & caſtella in regno Apuliæ, quod totum eſt de patrimonio & feudo beati Petri. Miſſis itaque nuntiis & legationibus, cùm nullo modo vellet Imperator ea quæ occupauerat reſignare, imò & Romipetas faciebat à ſuis viſpilionibus, quos in caſtris poſuerat, ſpoliari. Dominus Papa communicato fratrum conſilio, excommunicationis in ipſum ſententiam promulgauit. Et cùm nec ſic reſipiſcere voluiſſet, immo magis ac magis res Eccleſiæ occuparet, & iter Romipetarum impediret, cùm creſcente contumacia creſcere debeat & pœna, abſoluit Papa omnes ſubditos eius ab ipſius fidelitate, ſub interminatione anathematis inhibens, nè quis eum haberet vel nominaret eum Imperatorem. Et ita receſſerunt ab eo Landegrauius Thuringiæ, & Moguntinus Archiepiſcopus, & Treuerenſis Archiepiſcopus, Dux Auſtriæ, & Rex Boëmiæ, & multi alij tam ſeculares quàm Eccleſiaſticæ perſonæ.

Anno igitur ab incarnatione Domini M. CC XI. iidem Barones Alemanniæ mediante conſilio Philippi Regis Franciæ, elegerunt Fredericum filium Henrici Imperatoris, rogantes Papam, vt electionem eius confirmaret. Qui licèt hoc benè vellet, tamen diſſimulauit, quia Romana Eccleſia ſemper grauitatem obſerua-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

re, & noua non niſi cum difficultate & maturitate concedere conſueuit, & quia A
progeniem illam non amabat. Idem itaque Fredericus de conſilio Regis Franco-
rum vocatus à Baronibus nauigio venit Romam, & honorificè receptus eſt à ſum-
mo Pontifice, & à Romanis. Inde diſcedens per mare venit Ianuam, & ibidem cum
maximo gaudio & honote receptus, adiuuãte Bonifacio Marchione Montisferrati,
& ciuibus Papienſibus, & Cremonenſibus, & ferè omnibus ciuitatibus Lombar-
diæ, & præcipuè Eſteneñ. Martione tranſiuit, per Cimas tranſiuir Alpes, & intra-
uit Alemanniam, & venit Conſtanciam. Digna res memoria, quòd omnis qui in-
tendit Eccleſiam Dei deprimere, in breui deiicitur. Eodem die venturus erat Otho
in eandem ciuitatem, & iam præmiſerat famulos ſuos & coquos, qui iam cibos pa-
rauerant, nec diſtabant à ciuitate per tres leugas, quando Fredericus cum L X. mili-
tibus intrauit, quem Otho cum C C. militibus eius aduentum ſciens ſequebatur.
Sed Ftederico recepto clauſa eſt Othoni ianua, & ipſe cum ſuis viliter eſt repulſus.
Et dicunt, quòd ſi Fredericus moram feciſſet per tres horas, nunquam intraſſet
Alemanniam. Otho itaque à Conſtanciis cum vitupetio ſic expulſus, acceſſit Briſac,
à quo & quia Theutonici ciues illius oppidi contumeliis & iniuriis afficiebant, & eo-
rum filias & vxores conſtuprabant, non minori dedecore quàm à Conſtanciis eſt
propulſus. Fredericus autem tam ab ipſis, quàm ab aliis Imperij Baronibus cum B
gaudio & honorificentia eſt receptus.

Eodem anno celebratum eſt colloquium inter eundem Fredericum & Philip-
pum magnanimum Regem Francorum apud Vallem-coloris, Metenſi Epiſcopo
mediante. Cui tamen non interfuit ipſe Rex, ſed Ludouicus filius eius primogeni-
tus, cum magnatibus regni, & percuſſerunt fœdus inter ſe, & renouauerunt amici-
tias perpetuas, ſicur fuerant inter eorum prædeceſſores.

Anno eodem Philippus Rex magnanimus totum in circuitu circumſepſit à parte
auſtrali vſque ad Sequanam fluuium, ex vtraque parte maximam terræ amplitudi-
nem infra murorum ambitum concludens, & poſſeſſores agrorum & vinearum com-
pellens, in terras illas & vineas ad ædificandum in eis nouas domos habitatoribus
locarent, vel ipſimet nouas ibidem domos conſtituerent, vt tota ciuitas vſque ad
muros plena domibus videretur. Sed & alias ciuitates, oppida, & municipia regni,
muris & turribus inexpugnabilibus muniuit. Mira & laudanda iuſtitia Principis, li-
cèt de iure ſcripto poſſet propter publicum regni commodum in alieno fundo mu-
ros erigere & foſſata, ipſe tamen iuri præferens æquitatem, damna ſua quæ per hoc
homines incurrebant, de fiſco proprio compenſabat.

Eodem anno Rex quidam Sarracenus, qui dicebatur Mummilinus, quod lin-
gua eorum ſonat Regum Rex, collecto exercitu infinito Paganorum, aggreſſus fines
Hiſpaniæ, & locutus eſt in magna ſuperbia conrra Chriſtianos, & obtulir eis bel-
lum. Qui pugnauerunt cum eo in fide & nomine Ieſu Chriſti, & vicerunt eum, C
& ferè omnes qui cum eo eranr occiderunt. Ipſe autem victus & confuſus & ferè
ſolus ad propria eſt reuerſus. Huic bello interfuerunt multi boni & fortes viri de
regno Franciæ, & Rex Arragoniæ, miles probiſſimus, qui in ſignum victoriæ lan-
ceam & vexillum ipſius Mummilini Romam miſit, quæ adhuc in Eccleſia beati
Petri in loco eminenti poſita, fauorem & miſericordiam Chriſti, qua ſuos licèt
paucos, reſpectu hoſtium, in prædicto bello victores fecit, in perpetuum repræ-
ſentant.

Anno ab incarnatione Domini milleſimo ducenteſimo duodecimo, regnante vt
dictum eſt Chriſtianiſſimo Rege Francorum Philippo magnanimo, filio ſanctiſſimi
Regis Ludouici Pij; Reginaldus de Domno Martino Comes Boloniæ diruit quan-
dam forteriſciam nouam, quam Philippus Beluacenſis Epiſcopus cognatus Re-
gis erexerar in pago Beluacenſi, pto eo quòd videbatur poſſe damna facere Comi-
tiſſæ Clarimontis, quæ erat cognata eiuſdem Comitis. Proptet quod idem Epiſco-
pus diruit quandam aliam munitiunculam fundatam de nouo à dicto Comite
in foreſte de Halmes. Vnde orta eſt diſcotdia inter ipſum Comitem ex vna par-
te, & prædictum Epiſcopum & nepotes ſuos filios Roberti Comitis ex altera. Et
cùm idem Comes Boloniæ ſuſpectus eſſet Regi, non propter hanc guerram tan-
tùm, ſed quia caſtrum quoddam inexpugnabile, quod Moretonium vocatur, in cõ-
finio minoris Britanniæ & Neuſtriæ ſitum, muniuerat victualibus & hominibus ar-
matis, & quia nuncios ſuos in regni & Regis præiudicium ad Othonem Impera-

A torem, & ad Regem Angliæ Ioannem mittere dicebatur: petiit Rex ab eo, vt ei traderet munitiones, quas cùm ei contra ius & conſuetudinem patriæ denegaſſet, Rex congregato exercitu acceſſit ad prædictum caſtrum, quod tam naturali ſitu quàm artificiali opere inexpugnabile videbatur, & ipſum præter ſpem infra triduum expugnauit, & quarto die per vim cepit. Et caſtro ſuis fidelibus munito direxit inde acies in partes Boloniæ. Comes verò videns Regis fortitudinem, cui reſiſtere non poterat, totum Comitatum Boloniæ, & omnia caſtella dimiſit Ludouico Philippi Regis primogenito, de quo id totum feodaliter tenebat. Rex autem cùm occupaſſet totum Moretonij Comitatum, & Comitatum Domni Martini, Comitatum Albemarnæ, Inſulambonam, Domfrontem, & omnia eis appendentia, quæ omnia idem Comes tam dono, quàm regis patientia poſſidebat. Et ſic Comes à toto regno recedens, acceſſit ad Comitem Barri cognatum ſuum, & manſit apud eum. In eodem Comite multa erant laudabilia, & plura laudi contraria. Eccleſias Dei deprimebat, vnde & ferè ſemper excommunicatus erat. Pauperes, orphanos, viduas depauperabat; vicinos ſuos nobiles perſequebatur odio, & eorum municipia, impetrata Regis licentia, qui eum multùm ſolebat diligere, deſtruebat. Et licèt vxorem haberet nobiliſſimam, cuius gratia Comitatum Boloniæ obtinebat, & cuius filia nupta erat domino Philippo Regis filio, ſpretis eius amplexibus cum alijs mulie-
B ribus ſcortabatur, & concubinas publicè circumducebat. Cùm igitur excommunicatus eſſet, tranſtulit ſe ad excommunicatos, & confœderatus eſt Othoni Imperatori & Ioanni Regi Anglorum, quorum vterque ab ore ſummi Pontificis excommunicatus erat: Otho pro eo quod patrimonium beati Petri occupabat; Ioannes eo quòd Stephanum ſanctæ opinionis virum Cantuarienſem Archipræſulem à ſummo Pontifice conſecratum, ad ſuam cathedram accedere non ſinebat, imo omnes Epiſcopos à regno ſuo eiecerat, & omnes res Eccleſiarum & clericorum & monachorum nigrorum & etiam alborum beneficia fiſco applicuerat, & in vſus proprios conuerterat iam per ſeptennium. Idem autem ſanctus Archipræſul & alij Epiſcopi à Philippo Rege liberaliter recepti in regno Franciæ exulabant.

Antè tamen quàm Comes confœderatus eſſet dictis Regibus, miſſis nuntiis inſtanter petebat reſtitutionem terræ ſuæ, & caſtrorum. Rex autem offerebat ei reſtitutionem, ſi vellet ſtare iudicio regalis aulæ, & Baronum regni. At ipſe abſolutè petens reſtitutionem, iudicium repellebat. Et quia Rex non niſi cum conditione volebat eum reſtituere, tranſtulit ſe, vt diximus, primò ad Othonem, & poſt per Flandriam ad Ioannem Regem, & fœdus cum vtroque percuſſit.

Eodem anno, conuocauit Philippus Rex Concilium in ciuitate Sueſſionenſi in craſtino Dominicæ Palmarum, cui interfuerunt omnes Proceres regni, & Dux Brabantiæ, cui ibidem Rex Philippus deſponſauit Mariam filiam ſuam iuuenculam relictam Philippi Comitis Nemurtij, quam idem Dux ſtatim poſt octabas inſtantis
C Paſchæ ſolemniter duxit in vxorem. Ibidem igitur tractatum fuit de transfretando in Angliam; & placuit ſermo iſte Baronibus vniuerſis, & ſpoponderunt auxilium, & quod etiam perſonaliter transfretarent cum ipſo. Solus autem Comes Flandriæ Ferrandus ſuum Regi negauit auxilium, niſi priùs ei redderet duo caſtella, videlicet ſanctum Audomarum, & Ariam, quæ Ludouicus Regis primogenitus tenebat. Rex verò obtulit ei excambium, ad æſtimationem iuſtam eorumdem caſtrorum. Ferrandus autem hac acceptilatione non recepta receſſit, quia iam, vt pòſt apparuit, confœderatus erat Regi Ioanni, Comite Boloniæ mediante.

Anno itaque ab incarnatione Domini M. CCXIII. nauigio ad eundum in Angliam iam peracto, Philippus Rex magnanimus recepit in gratiam Iſamburgem vxorem ſuam, filiam Regis Danorum, à qua iam per annos XVI. & ampliùs diſſenſerat. Et facta eſt lætitia magna in populo, quia in ipſo Rege nihil aliud culpa dignum inueniebatur, niſi hoc ſolum, quòd dictæ vxori ſuæ carnis debitum ſubtrahebat, licèt ei omnia neceſſaria alia honorificè miniſtraret. Vnde & ipſa in ipſius gratiam recepta, merito gauiſi ſunt vniuerſi, qui priùs illam in ea diſſenſione tantæ virtuti contrariam eſſe dolebant.

Eodem anno factum eſt bellum in Liguria, in territorio Cremonenſi. Cùm enim anno præcedenti ſecundo Papienſes ciues producerent Fredericum Romanorum electum vſque Cremonam, Mediolanitæ poſitis inſidiis pugnauerunt cum eis iuxta Laudam ciuitatem nouam fundatam 53. annis elapſis à Frederico Imperatore ma-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

PHILIPPVS AVGVSTVS. gno auo iſtius Frederici: ſed non ſunt auſi aggredi eos, dum eſſet præſens cum eis ipſe Fredericus. Vnde & ipſo apud Cremonam relicto, cùm iam redirent Papiam, prodierunt de latibulis Mediolanitæ, & adorti ſunt eos ex improuiſo. Vnde tam ipſi Papiani, quàm Cremonenſes conceperunt rancorem & odium immortalem contra Mediolanitas; ſed vindictam diſtulerunt, quouſque opportunitas ſe offerret. Mediolanitæ verò, qui immortali odio ſemper perſecuti ſunt totum genus Frederici magni, qui eos de bello conficiens olim Papianis auxiliantibus, omnes eorum turres explanauerat, non expectauerunt vltionem ſibi inferri; imò exercitu magno congregato aggreſſi ſunt fines Cremonenſium: ſed & Cremonenſes eductis copiis multò minoribus, iureiurando interpoſito firmauerunt, vt ſi congreſſus fieret, nullus eorum vacaret prædæ, ſiue homini capiendo, ſed agmine conſerto & indiſſoluto hoſtium cuneos penetrarent. Cùm autem eſſet dies ſanctus Pentecoſtes, ſupplicauerunt Cremonenſes, vt propter diem ſanctum differretur pugna vſque in craſtinum ſaltem. Quod cùm negaretur eis à Mediolanenſibus, qui ſemper dies ſanctos odio conſueuerunt habere, & hæreticos confouere, & maximè quia timebant, ne vires eorum illo interuallo, licèt breuiſſimo, augerentur, congreſſi ſunt eis Papiani ſicut propoſuerunt, & breuiter triumpharunt de eis. A

Item Mediolanitæ non multo tempore pòſt viribus recollectis intrauerunt fines Papianorum, & obſederunt caſtrum quoddam in territorio Papianorum. Papiani autem eductis copiis aggreſſi ſunt eos. Et licèt iidem Mediolani ad retardandum impetum eorum, ignem domibus & caſtris impoſuiſſent, ipſi tamen per medios ignes cum furore tranſeuntes, pugnauerunt cum eis, & eos ab obſidione penitus fugauerunt, multos ex eis interficientes, & multos capientes, papiliones & omnia vtenſilia quæ erant in caſtris demum poſt victoriam rapientes: & ſic bis eodem anno victi ſunt Mediolanitæ, Domino vindicante in eis variarum hæreſum crimen, & fauorem illicitum, quem ipſi contra Dei voluntatem Othoni depoſito impendebant. B

Eodem anno venit Rex Philippus magnanimus cum immenſo exercitu Boloniam; & ibi per dies aliquot naues ſuas & homines de diuerſis partibus venientes expectans tranſiuit vſque Grauaringas villam opulentam in finibus Flandriæ ſuper mare Anglicum ſitam, ad quam tota claſſis eius ſecuta eſt eum. Ibi ex condicto debebat Comes Ferrandus venire ad Regem, & ei ſatisfacere de omnibus iniuriis. Qui in hoc ſicut in aliis fidem non ſeruans, per diem integrum expectatus nec venit, nec in aliquo ſatisfecit: licèt ad eius petitionem dies ille ad ſatisfaciendum de omnibus retroactis ei à Rege aſſignatus fuiſſet. Communicato itaque Baronum conſilio, qui de Francia, de Britannia, de Burgundia, de Normannia, de Aquitania, & de omni prouincia regni conuenerant, Rex Philippus magnanimus dimiſſo propoſito eundi in Angliam, cum vniuerſo exercitu ſuo diuertit in Flandriam, & cepit Caſellum, Ypram, & totam terram vſque Brugias. Claſſis autem ſua, quam Grauaringis dimiſerat, ſecuta eſt eum per mare vſque in portum famoſiſſimum qui dicitur Dam, diſtantem à Brugiis duobus milliaribus tantùm. Facta ergo voluntate ſua de Brugiis, profectus eſt ad oppidum opulentiſſimum, cui nomen eſt Gandauum, dimiſſis ibi paucis militibus & ſatellitibus, ad cuſtodiam nauium. Propoſitum enim eius erat Gandauo acquiſito in Angliam transfretare. C

Dum autem eſſet Rex in obſidione Gandaui, venerunt de Anglia Reginaldus Comes Boloniæ, & Guillelmus Comes Saleberienſis, qui cognominatus eſt Longa ſpada, Hugo de Boues, & multi alij; quibus occurrit Ferrandus Comes cum Iſangrinis & Bloetinis, & Flandrenſibus, vtpote qui bene prænouerant eorum aduentum: & ita ſubitò in nauibus curſoriis irruentes, occupauerunt naues noſtras, quæ diſperſæ erant per littora; quia portus licèt eſſet miræ amplitudinis eas capere non poterat, cùm eſſent numero mille ſeptingentæ, & abduxerunt omnes naues extra portum inuentas, & in craſtino obſederunt portum & villam. nos autem prout potuimus, muniuimus portum, naues & villam. Quo audito, Rex dimiſſa obſidione Gandaui, reuerſus eſt cum exercitu ad obſeſſos, & ſoluit obſidionem, & fugauit eos vſque ad naues ſuas, multis occiſis & ſubmerſis vſque ferè duo millia, & multos probos & ſtrenuos captos abduxit, & cum victoria Dam reuertens, tota regione in circuitu incendio commendata, reſiduas naues fecit victualibus & aliis rebus euacuari, & igne immiſſo vniuerſas naues illas & villam totam in cinerem redegit. Et iterum profectus eſt Gandauum. Receptis obſidibus de Gandauo, Ypra, Brugis, In-

A ſula, & Duaco, in Franciam eſt reuerſus; & retinens in manu ſua Inſulam, Duacum, & Caſellum, obſides ſuos ei abſolutos remiſit. Gandaui verò, Y præ, & Brug. obſides pro triginta millibus marcarum argenti in pace reddidit: Inſulam verò propter malitiam inhabitantium in ea funditus euertit, Caſellum ſemidirutum dereliquit, Duacum in manu ſua retinens. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Cauſa quæ Philippum Regem magnanimum mouerat ad hoc, vt vellet in Angliam transfretare, fuit, vt Epiſcopos, qui diu à ſedibus ſuis eiecti in regno ſuo exulabant, ſuis Eccleſiis reſtitueret, vt diuinum ſeruitium quod iam per ſeptennium in tota Anglia ceſſauerat, faceret renouari, & vt ipſum Regem Ioannem, qui nepotem ſuum Arturum occiderat, qui & plurimos paruulos obſides ſuſpenderat, & flagitia innumerabilia perpetrauerat, vel pœnæ condignæ ſubiiceret, vel à regno prorſus expellens, ſecundùm agnominis ſui interpretationem omnino efficeret ſine terra. Vnde & ipſe Ioannes Rex hæc omnia metuens, dum prædicta agerentur, compoſuit cum Clero, miſſis nuntiis ad ſummum Pontificem, qui Pandulfum Subdiaconum ſuum in Angliam mittens, pacem inter Regem & Clerum vt potuit reformauit. Quæ quidem compoſitio quantum ad reſtitutionem poſſeſſionum Eccleſiæ & Cleri valuit: ſed quantum ad ablatorum reſartionem nullatenus eſt ſeruata, licèt ipſe iuramento ſe aſtrinxerit ad vtrumque.

B Eiuſdem anni, ſcilicet ab incarnatione Domini M. CCXIII. quadrageſima ſequenti, Ioannes Rex Angliæ, qui cognominatus eſt ſine terra, transfretauit de Anglia in Aquitaniam, & applicuit Rupellæ in Pictauia cum magno exercitu, & non multo pòſt reconciliatus eſt Comiti Augi, Comiti Marchiæ, Gaufrido de Leſignan, & aliis proceribus Aquitanicis, qui priùs fauebant Regi Franciæ Philippo magnanimo, & percuſſit fœdus cum eis. Quorum fretus auxilio tranſiuit per territorium Pictauenſe, & venit in Andegauiam, & occupauit quædam municipia, ſcilicet caſtrum quod vocatur Bellum forte, Vldonem, Andeneſium, & alia quædam, & ciuitatem Andegauorum florentiſſimam.

Quadam etiam die, miſſis curſoribus cum immenſa multitudine militum, collegerunt prædam trans Ligerim iuxta Namnetum ciuitatem. Ad quos repellendos ponte tranſito militauit incautè cum paucis militibus Robertus primogenitus Roberti Comitis Drocarum cognati Philippi Regis magnanimi, & captus eſt ab eis, & cum eo alij XIIII. milites Francigenæ.

In diebus illis, Petrus filius prædicti Comitis Drocarum duxerat in vxorem filiam Guidonis de Toarcio ſororem vterinam Arturi ex parte matris ſuæ Duciſſæ Britanniæ: & ita cum eadem acceperat à Philippo Rege magnanimo totum Ducatum Britanniæ minoris. Qui vocato exercitu militum Britanniæ præſtabat auxilium Ludouico primogenito Regis Philippi magnanimi, qui cum militibus à patre ſuo

C in partes illas miſſus morabatur Kinone, confinia illa ab impetu Ioannis Regis & Pictauenſium protegens & defenſans.

Elienordis autem ſoror eiuſdem Arturi primogenita filia Gaufridi quondam eiuſdem Armoricæ Ducis, fratris Ioannis Regis, de quo nunc agimus, primogeniti, tenebatur capta ab ipſo Ioanne & incarcerata in Anglia. Qui verens per eam amittere Regni iura, eam matrimonium contrahere cum aliquo non ſinebat. Et ſic annis XVIII. elapſis, poſtquam eam ceperat, ſub arcta cuſtodia conſeruabat.

Eodem anno, Gaufridus Siluanectenſis Epiſcopus ſentiens ſe tam ætate, quàm corpulentia ponderoſa inſufficientem oneri, quod iam per XXX. annos portauerat, impetrata à ſummo Pontifice, ſicut in iure cautum eſt, licentia, renuntiauit Epiſcopatui, & tranſtulit ſe ad monachos Karoli loci Ciſtercienſis ordinis. Cui ſucceſſit frater Garinus, qui cùm eſſet frater profeſſus Hoſpitalis Hieroſolymitani, Regis Philippi magnanimi ſpecialis Conſiliarius effectus in aula Regia propter prudẽtiam & incomparabilem conſilij virtutem, & alias animi dotes multiformes ita laudabiliter ſe habebat, quòd quaſi ſecundus à Rege, negotia regni inculpatè tractabat, & Eccleſiarum neceſſitudines tanquam vir literatus ad plenum nihilominus omni ſtudio procurabat, libertates & priuilegia earum modis omnibus, quaſi ſub chlamyde conſeruans indemnes. Sicut olim legimus de beato Fabiano: qui cùm eſſet clarus in palatio, militem Chriſti ſub abſconſo chlamydis tegebat, vt Chriſtianis opportuniùs ſubueniret, & eorum animos confortaret, ne deficerent in tormentis.

Eodem tempore Gaufridus vir ſanctiſſimus Meldenſis Epiſcopus, Epiſcopatui ſi-

militer renuntians, in monaſterio ſancti Victoris Pariſius, diuinæ contemplationi ſe A
ſe arctiùs mancipauit. Qui inter alia ſanctitatis opera, quibus viriliter inſiſtebat, abſ-
tinentiam admirabilem & cunctis inauditam ſeculis obſeruabat: omni anno in qua-
dragesima & in aduentu Domini ter tantùm in ſeptimana cibum, potum verò nun-
quam ſumere, conſueuit. In aliis verò temporibus, comedebat & bibebat, ſed ra-
rò, & talia, quæ ſua amaritudine & inſipiditate vix aliquis hominum dignaretur
guſtare. Cui ſucceſſit Willelmus cantor Pariſienſis. Et ita fuerunt tres fratres vte-
rini ſimul Epiſcopi, & ſibi contemporanei: Stephanus Nouiomenſis, Petrus Pariſien-
ſis, & Guillermus Meldenſis, filij Galteri quondam Franciæ Camerarij, fratres Gal-
teri iunioris viri ſatis virtute laudabilis & in palatio Regis præclari.

Eodem anno, videlicet ab incarnatione Domini M.CCXIII. in præcedente Se-
ptembri commiſſum fuit mirabile prælium in terra Albigenſium. Quinquennio
enim iam elapſo, cùm viri venerabiles P. Senonenſis, R. Rothomagenſis, Rob. Ba-
iocenſis, Iord. Lexuuienſis, Reginaldus Carnotenſis, & alij infiniti Epiſcopi, & per-
ſonæ aliæ Eccleſiaſticæ; Odo Dux Burgundiæ, Herueus Comes Niuernenſis, &
multi alij Barones, milites, & populi infiniti de regno Francorum diuino zelo ſuc-
cenſi, & peccatorum remiſſione à ſummo Pontifice eis affluentiſſimè indulta pro-
uocati, cruce in pectore ſignati in partes illas ad debellandam hæreſim, quam Apo-
ſtolus in epiſtola ad Timotheum prædixerat in fine ſeculorum futuram, deteſtantem
nuptias, & carnem comedi prohibentem, & alia fidei Catholicæ contraria, quæ in B
eadem epiſtola pleniùs exprimuntur, quæ ibidem pleniùs quàm maximè pullulabat,
accincti lumbos fortitudine deueniſſent, & ciuitatem opulentiſſimam Biterim ce-
piſſent, & funditus euertiſſent, X. millibus hominum & ampliùs in ea gladio truci-
datis, & inde ad Carcaſſonem ciuitatem accedentes, in breui eam debellaſſent,
emiſſis ab ea omnibus indigenis & vicinis, qui illuc propter loci munitionẽ de mul-
tis locis confugerant ex condicto nudis, ſola vita comite, pudendis tantùm velatis,
per quendam poſticum exeuntibus. Barones repatriare volentes, omni Clero, & v-
niuerſitate catholicorum aſſentiente, inuocata ſancti Spiritus gratia, electus fuit Si-
mon Comes Montis fortis, vt præeſſet exercitui Chriſtianorum, & vniuerſæ illi ter-
ræ. Qui priuatum commodum vtilitati publicæ anteponens, & bella Dei gratanter
gerenda ſuſcipiens, debellauit ciuitates & caſtella, & omnes hæreticos & eorum
fautores ſæua morte interire coëgit, & multa bella geſſit, & multas victorias non ſi-
ne miraculo conſecutus eſt. Sed ad vltimum Rex Arragonum, Comes ſancti Egi-
dij, & Comes Fuxi, & alij infiniti obſederunt eum in caſtro quod Murellum voca-
tur. Ille autem cùm non haberet niſi ducentos & LX. milites, & circiter quingentos
ſatellites equites, & peregrinos pedites ferè ſeptingentos inermes, Miſſa audita,
gratia ſancti Spiritus inuocata, exierunt de caſtro, & pugnauerunt cum eis, & ipſum
Regem Arragonum occiderunt, & de exercitu XVII. millia percuſſerunt, & diuina
eos gratia protegente, de omni numero ſuo non perdiderunt die illo niſi octo tan-
tùm peregrinos, nec fuit à ſeculis auditum bellum, quod maiori miraculo aſcribi C
debeat, quàm illud. Iſte Simon propter virtutem admirabilem in partibus illis
Comes fortis vocabatur; qui cùm eſſet in bellis ſtrenuiſſimus, omni tamen die Miſ-
ſam & Horas canonicas omnes audiebat, ſemper ſub armis, ſemper in periculo
ſpreta pro Dei ſeruitio patria ſic ſe agebat militem in hac peregrinationis via, vt de-
mum ſe videat ciuem in patria Eccleſiæ triumphantis.

Anno ab incarnatione Domini M.CCXIV. Ioannes Rex Angliæ ciuitatem An-
degauis, quam occupauerat, muro ex vtraque parte vſq; ad Medianam fluuium cir-
cumuallare cœpit. Et cùm in breui obtinuiſſet municipia ſuprà dicta, arridente for-
tuna præſumens auxilio Aquitanorum & Pictauenſium poſſe de facili reſiduum ter-
ræ recuperare, obſedit caſtrum quod Rupes Monachi nuncupatur. Caſtrum illud
ædificatum erat de nouo à Guillelmo de Rupibus Seneſcallo Andegauiæ viro ſtre-
nuo, & integræ fidei, & in bellis probato, ob tuitionem itineris, quo itur ab Ande-
gaui ciuitate Namnetum: quia antequam rupes illa munita erat, tranſibant viſpil-
liones per Ligerim fluuium, de quodam caſtro inexpugnabili ex altera parte amnis
Ligeris ſito, quod vocatur Rupesfortis. Et erat caſtrum illud Pagani, qui cogno-
minatus eſt de Rupeforti, militis probatiſſimi, ſed rapinis & ſpoliis vicinorum in-
tenti: & ſpoliabant omnes per ſtratam illam publicam iter agentes, & omnes agri-
colas infeſtabant. Facta itaque obſidione, erectis petrariis & aliis machinis bellicis,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A cœpit Rex Ioannes caſtrum mirabiliter expugnare. Obſeſſi autem non minus ſtre-
nuè ſe defendebant; inter quorum probitates illud quod ibidem contigit, reticere
non poſſum. Quidam de obſidione conſueuerant venire ad foſſas parma prætenta,
quam quidam famulus ante ipſum portabat, non manuali quidem parma, ſed in
menſa, quales in obſidionibus deferri ſolent. Sub ea igitur tutò latens & propiùs
deambulans damnificabat obſeſſos, quia arcubaliſtarius erat, & aditus explorabat,
& ſic quotidie faciebat. Quidam ergo arcubaliſtarius de caſtro indignatus, quadam
die noua fraude admirabili, & inter hoſtes non culpanda vſus eſt: iuxta idem dolus
an virtus quis in hoſte requirat? Fecit itaque quêdam funiculum ſubtilem & fortem
tantæ longitudinis, quòd poſſet attingere ad eum, quem prædiximus, alligauitque
caput funiculi quadrello pennato, altero capite adhærente clauo cuidam iuxta il-
lum. Emiſit ergo quadrellum de arcubaliſta; quadrellus emiſſus cum cordella ſte-
tit firmiter in parma. Ille autem qui de caſtro quadrellum emiſerat, traxit ad ſe fu-
niculum, & cùm parmam & famulum qui parmam tenebat, qui prolapſus eſt in
foſſatum cum parma, & ille arcubaliſtarius remanſit ſuper oram foſſati, & patuit ſi-
ne omni munimine ad omnes ictus quadrellorum, & ita interiit cum famulo ſuo.
Propter hoc iratus Rex Ioannes erexit furcas in conſpectu obſeſſorum, & minatus
eſt eis ſub quodam iuramento, niſi ſe ad eius dederint voluntatem. Illi verò ſe de-
dere nullo modo voluerunt, ſed ſe viriliter defendentes ſuſtinuerunt obſidionem per
B tres ſeptimanas, & valdè damnificauerunt exercitum Regis, & de maioribus occi-
derunt ipſum capellanum Regis dum incautè deambularet iuxta muros, & quen-
dam magni nominis virum Lemouicenſis pagi Aimericum cognomine le Brun, &
multos alios, & ipſum Paganum de Rupeforti. Qui cùm ſe ſentiret vulneratum, re-
uerſus trans Ligerim in domum ſuam, fingens ſe vulneratum non eſſe, ſed infirmitate
alia grauatum, infra paucos dies obiens, inuentus eſt in duobus locis ſui corporis le-
thaliter vulneratus.

In diebus illis Ludouicus primogenitus Regis Philippi magnanimi, patre ſuo per
confinia Flandriæ & Viromandiæ cum militibus diuerſa viciſſim municipia viſitan-
te, & ab hoſtium incurſibus defenſante, congregauit exercitum apud caſtrum Kino-
nis, quod à Caio quondam dapifero Arturi Regis, qui ipſum fundauerat, nomen
accepit. Mouit ergo de Kinone cum exercitu ſuo, vt prædictis ſuccurreret obſeſſis:
& cùm iam diſtaret à loco quantum exercitus vno die poteſt procedere, Ioannes
Rex eius aduentum in craſtino futurum non ſuſtinens, omnibus petrariis, manga-
nellis, papilionibus, & aliis belli vtenſilibus dimiſſis, & prædæ expoſitis, per vada Li-
geris nauigio, & modis quibus potuit fugiens, parte ſuorum non modica ſubmerſa,
& dum fugeret interfecta, equitauit die illa XVIII. milliaria; nec poſtea auſus eſt
accedere ad locum, quò audiret ipſum Ludouicum eſſe, vel venturum eſſe. Ludoui-
cus itaque ipſum intelligens ſic fugiſſe, diuertit ad munitiones prædictas, quas Ioan-
nes Rex occupauerat, & eas recuperauit in breui, & caſtellum de Bello-forte fun-
C ditus euertit, & intrauit in manu valida terram Vicecomitis Toarcij, & oppida opu-
lentiſſima deuaſtauit, & caſtrum de Moncontor per vim captum ſolo adæquauit, &
ciuitatem Andegauim, quam Ioannes Rex ceperat, & muris circumſepſerat, recu-
perauit, & muros eius omnes deſtruxit.

Hanc victoriam Ludouici ſecuta eſt modico tempore interiecto victoria Philip-
pi Regis: ita quòd infra vnius menſis ſpatium filius in Pictauia de Rege Angliæ &
Pictonibus ſine conflictu: pater in Flandria de Othone & Flandrenſibus bello qui-
dem difficili, ſed victorioſo, protecti dextra ſummi Regis, glorioſo certamine trium-
pharunt.

Paucis poſtea elapſis diebus ægrotauit Henricus Mareſcallus Franciæ, in partibus
illis: vir per omnia laudabilis in militia, & timens Deum. qui poſt dies aliquot de-
functus in monaſterio de Torpanaio ſepultus eſt, licèt ipſe extrema voluntate iuſ-
ſiſſet, quòd in patriam deferretur, & in Abbatia de Sacra-cella Ciſtercienſis Ordi-
nis inter patres ſuos tumularetur. Et planxerunt vniuerſa multitudo Franciæ, qui
eum omnes tenerrimè diligebant. Cui ſucceſſit Ioannes filius eius adhuc impubes,
cuius vices commiſſæ fuerunt Galteto de Nemoſio ad tempus, quo vſque ipſe ad
adultam perueniret ætatem. Et hoc totum fuit de benignitate Regis, quia hæredi-
taria ſucceſſio in talibus officiis locum non habet. In hoc autem antequam morere-
tur feliciter ei euenit, quòd ſenſibus ſuis adhuc vigentibus, paucis ante obitum

Philippvs Avgvstvs. ſuum diebus habuit nuntium, qui ei Regis victoriam nuntiauit, cui ipſe præ gaudio A equum ſuum, quo in bellis vtebatur, dedit, cùm non haberet quid aliud ei daret, omni facultate ſua ab ipſo tanquam de morte certò in vſus pauperum diſtributa. Nunc ad prælibatam victoriam, prout poterimus, deſcribendam adiuuante Domino procedamus.

Anno ab incarnatione Domini M.CCXV. Ioanne Rege in partibus Andegauicis, vt ſuprà ſcriptum eſt, debacchãte, Otho Imperator illectus ab ipſo Ioanne Rege pecunia mediante, congregauit exercitum in Comitatu Henoniæ, in oppido cui eſt vocabulum Valenciene, in terra Ferrandi Comitis. Et fuerunt cum eo miſſi à Ioanne Rege ad ſtipendia ſua Comes Boloniæ, & Comes Saleberiæ, & ipſe Ferrandus, Dux de Lamburg, Dux Brabantiæ, cuius filiam idem Otho duxerat in vxorem, & multi alij tam proceres, quàm Comites de Alemannia, de Henonia, de Brabantia, & de Flandria. Eodem tempore Philippus Rex, licèt filius eius haberet maiorem partem militiæ ſuæ in Pictauia, congregauit exercitum, & mouit in craſtino feſti beatæ Mariæ Magdalenæ, de caſtro quæ Perona vocatur, & intrauit in manu forti terram Ferrandi, & tranſiuit per eam, omnia à dextris & à ſiniſtris incendiis deuaſtando & regaliter deprædando. Et ſic venit vſque Tornacum ciuitatem, quam Flandrenſes anno præterito fraudulenter ceperant & multum damnificauerant: ſed idem Rex eam recuperauerat, ſine mora miſſo exercitu cum fratre Garino & Comite ſancti Pauli. Otho verò cum exercitu ſuo venit ad caſtrum quod Moretania B nuncupatur, diſtans à Tornaco per ſex milliaria, quod à prædicto Regis exercitu, recuperata ciuitate Tornaco, vi captum fuerat & euerſum. Sabbato proximo poſt feſtum ſancti Iacobi Apoſtoli & Chriſtophori martyris propoſuit Rex inuadere illos: ſed diſſuaſerunt Barones. Non enim patebat aditus ad illam, niſi arctus & difficilis. Inde propoſitum mutauerunt, ſcilicet vt inde redirent, & per aliam viam pleniorem Henoniæ fines inuaderent, & penitus deuaſtarent. Die ergo craſtina, ſcilicet VI. Kal. Auguſti mouit Rex de Tornaco, vt iret ad caſtrum quod Inſula nuncupatur; vbi propoſuerat quieſcere cum ſuo exercitu nocte illa. Eodem mane mouit Otho cum ſuo exercitu de Moretania. Rex autem neſciebat, nec credere ſuſtinebat, quòd ipſi venirent poſt ipſum. Vicecomes itaque Meleduni diuertit ab exercitu Regis cum quibuſdam leuis armaturæ equitibus, & perrexit verſus partes illas vnde Otho veniebat; quem perſecutus eſt vir ſtrenuiſſimus, prudentis & admirabilis conſilij, & ad ea quæ contingere poſſunt prouiſor diſertiſſimus G. Syluanectenſis electus, quem ſuperiùs fratrem G. nominaui: erat enim frater profeſſus Hoſpitalis Hieroſolymitani, tunc etiam electus ad cathedram Syluanectenſis Eccleſiæ, nihilominus habitum religionis ſemper portans in pectore ſicut priùs. Profecti ſunt ergo ab exercitu Regis pluſquam tria milliaria, quouſque venerunt in locum quendam eminentem, vnde potuerunt manifeſtè videre acies properantes, & ad pugnam diſpoſitas. Vicecomite itaque ibidem aliquantulum demorante, electus properauit ad Regem, & dixit ei quòd hoſtes veniebant diſpoſiti, & ad bellum parati: & dixit quòd viderat equos militum coopertos, & ſatellites pedites præcedentes, C quod erat euidentiſſimum futuræ pugnæ ſignum. Rex itaque iuſſit acies ſtare, & cõuocatis proceribus conſuluit illos quidnam eſſet agendum: qui non multum ſuadebant pugnandum eſſe, ſed potiùs procedẽdum. Cùm ergo hoſtes veniſſent ad quendam riuulum, quo non patebat facilis meatus, tranſierunt paulatim, & finxerunt, vt videbatur quibuſdam de noſtris, quòd vellet proficiſci Tornacum. Exiit ergo ſermo iſte inter milites noſtros, quòd ipſi hoſtes declinabant Tornacum. Electus autem in contrarium ſentiebat, aſſertiſſimè proclamans vel pugnandum eſſe neceſſariò, vel confuſione & damno recedendum. Præualuit tamen clamor & aſſertio plurimorum. Proceſſimus itaque ad pontem quendam Bouinum nomine, qui eſt inter locum qui Sanguineus dicitur, & villam quæ vocatur Ceſona. Et iam maior pars exercitus tranſierat pontem, & ipſe Rex exarmauerat ſe: ſed nondum tranſierat pontem ſicut hoſtes putabant, quorum intentio erat, ſi Rex pontem tranſiſſet, eos quos citra pontem inuenirent aut penitus interimere, aut de eis pro ſuæ voluntatis arbitrio triumphare. Dum itaque Rex armis aliquantulum & itinere fatigatus ibidem ſub vmbra cuiuſdam fraxini iuxta quandam Eccleſiam in honore beati Petri fundatam modicè quieti vacaret: ecce nuntij miſſi ab illis qui ſtabant in poſtrema acie, curſu nimio properantes, cum clamore maximo hoſtes referunt aduentare, & poſtremis aciebus ferè

A iam confligere. Vicecomitem & arcubaliſtarios, & leuis armaturæ equites, & ſatellites eorum incurſum cum maxima difficultate & periculo ſuſtentare, & vix poſſe eorum furorem & audaciam diutiùs retardare. Quo audito Rex intrauit Eccleſiam, & breuiter orans ad Dominum, egreſſus iterum arma induitur, & alacri vultu, nec minori lætitia quàm ſi ad nuptias vocaretur, equum inſiliit. Clamatur vbique per campos; arma, arma viri, clangunt tubæ, reuertuntur cohortes, quæ iam pontem tranſierant, reuocatur vexillum beati Dionyſij, quod omnes præcedere in bella debebat. nec ſatis properè reuertitur, vnde nec expectatur. Immo Rex curſu rapido reuertitur, & ponit ſe in prima fronte belli, vbi nullus inter ipſum & hoſtes eminebat. Hoſtes itaque videntes Regem retrogradum, & præter ſpem ſuam reuerſum, quaſi ſtupore, & vt arbitror, quodam horrore perculſi, diuerterunt ad dexteram partem itineris quo gradiebantur, & protenderunt ſe quaſi ad Occidentem, & occupauerunt eminentiorem partem campi, & ſteterunt à parte Septentrionali, ſolem qui die illo ſolito feruentiùs incaluerat ante oculos habentes. Rex etiam alas ſuas nihilominus extendit è regione contra illos, & ſtetit à parte Auſtrali cum exercitu ſuo, per ſpatia campi non parua linealiter protenſo, ſolem habens in humeris. Et ita ſteterunt hinc inde vtræque acies æquali dimenſione protenſæ, modico campi ſpatio à ſeinuicem diſtantes. In medio huius diſpoſitionis in prima fronte erat Philip-

B pus Rex, lateratim adhærebant Willelmus Barrenſis flos militum, Bartholomæus de Roia vir prouectæ ætatis & ſapiens, & Galterus iuuenis vir prudens & probus, & maturi conſilij, Petrus Maleuicinus, Gerardus Scropha, Stephanus de Longocampo, Willelmus de Mortuomari, Ioannes de Roboreto, Willelmus de Garlanda, Henricus Comes Barri iuuenis ætate, animo ſenex, vir virtute, & forma venuſtus, qui patri ſuo Regis conſobrino nuper defuncto ſucceſſerat in honore & onere Comitatus; & alij quamplures, quorum nomina longum enumerare eſſet, viri virtute ſpectabiles, & in armis ſemper exercitati, & ideo ad ipſius Regis cuſtodiam in ipſo prælio ſpecialiter deputati. Ab oppoſita parte ſtabat Otho in medio agminis conſertiſſimi, qui ſibi pro vexillo erexerat aquilam deauratam ſuper draconem pendentem in pertica oblonga erecta in quadriga. Rex autem antequam congrederetur, hac breui & humili oratione ſuos ſuit milites allocutus: In Deo tota ſpes & fiducia noſtra eſt poſita: Rex Otho & exercitus ſuus à domino Papa excommunicati ſunt, qui ſunt inimici & deſtructores rerum ſanctæ Eccleſiæ, & pecunia qua eis ſtipendia miniſtrantur, de lachrymis pauperum, & de rapina Eccleſiarum Dei & Clericorum acquiſita eſt. Nos autem Chriſtiani ſumus, & communione & pace ſanctæ Eccleſiæ fruimur; & quamuis peccatores ſimus, tamen Eccleſiæ Dei conſentimus, & Cleri pro poſſe noſtro defendimus libertates. Vnde præſumere fiducialiter debemus de Dei miſericordia, qui nobis licèt peccatoribus dabit de ſuis & de noſtris ho-

C ſtibus triumphare. His dictis petierunt milites à Rege benedictionem; & ſtatim inſonuerunt tubæ, & fecerunt inſultum viriliter in hoſtes, & audaciſſimè & ſtrenuiſſimè conflixerunt. In ipſa hora ſtabant retrò Regem non procul ab ipſo Capellanus qui ſcripſit hæc, & quidam clericus, qui audito tubarum clangore cecinerunt pſalmum: Benedictus Deus meus qui docet, vſque in finem. Et poſt; Exurgat Deus, vſque in finem. Et, Domine in virtute tua lætabitur Rex, vſque in finem, prout potuerunt, propter irrumpentes lachrymas & ſingultus immixtos: & cum pura deuotione coram Deo reducebant ad memoriam honorem & libertatem, qua Dei Eccleſia gauderet, in poteſtate Regis Philippi, & dedecus & opprobria quæ patitur, & paſſa eſt per Othonem, & per Regem Ioannem, cuius muneribus omnes illi hoſtes prouocati contra Regem in regno ſuo & contra dominum ſuum præſumebant pugnare. Primus tamen pugnæ congreſſus non fuit ibi, vbi Rex erat: quia iam antequam ipſe congrederetur, confligebatur contra Ferrandum & contra ſuos in dextro cornu, à dextris videlicet Regis, ipſo Rege, vt arbitror, ignorante. Prima quidem frons pugnatorum protenſa erat, vt diximus, directè, & occupabat campi ſpatium mille quadraginta paſſuum. Erat enim ibi electus, non vt quidem pugnaret, ſed armatos exhortabatur & animabat ad honorem Dei, & regni, & Regis, & ad defenſionem ſalutis propriæ; videlicet Odonem nobiliſſimum Ducem Burgundiæ, Gaucherum Comitem ſancti Pauli, qui quibuſdam ſuſpectus erat, tanquam aliquando fauiſſet hoſtibus: vnde & ipſe dixit electo, ſe die illo futurum bonum proditorem, Matthæum de Montmorenci militem probiſſimum, Comitem Bellimontis, & mul-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

tos alios ſtrenuos milites, & præterea milites Campaniæ C L X X X. numero. Omnes A
iſti erant in vna acie, electo ſic diſponente, qui quoſdam alios præcedentes rerropo-
ſuit, quos formidoloſos & cupidos nouerat. Iſtos autem de quorum probitate &
feruore certus erat, in vna & prima acie poſuit, & dixit illis; Campus amplus eſt,
extendite vos per campum directè, ne hoſtes vos intercludant. Non decet vt vnus
miles ſcutum ſibi de alio milite faciat: ſed ſic ſtetis, vt omnes quaſi vna fronte poſſi-
tis pugnare. His dictis præmiſit idem electus de conſilio Comitis S. Pauli C L. ſatelli-
tes in equis ad inchoandum bellum ea intentione, vt prædicti milites egregij inueni-
rent hoſtes aliquantulum motos & turbatos. Indignati ſunt Flandrenſes, qui erant
feruentiſſimi ad pugnam, quòd non à militibus, ſed à ſatellitibus primò inuadeban-
tur, nec ſe mouerunt de loco quo ſtabant, ſed eos ibidem expectantes acriter rece-
perunt, & equos eorum ferè omnium interfecerunt, & eos multis vulneribus affe-
cerunt, neminem eorum niſi duos tantùm lethaliter vulnerauerunt. Erant enim ſa-
tellites illi probiſſimi de valle Sueſſionenſi, nec minus pugnabant ſine equis, quàm in
equis. Galterus autem de Guiſtella, & .... Buridanus qui cùm eſſet admirandæ vir-
tutis, & quaſi imperterritus, reducebat militibus memoriam ſuorum antiquorum,
non aliter quàm ſi turocinio luderet. Cùm quoſdam de ipſis ſatellitibus in terram
proſtrauiſſent, declinauerunt ab eis, & prodierunt in campo aperto volentes con- B
gredi militibus; quibus congreſſi ſunt quidam milites de acie Campanenſi, non mi-
nori virtute quàm ipſi. Fractis itaque vtrorumque lanceis, & euaginatis gladiis ictus
ingeminant: ſed ſuperueniente Petro de Remi, & illis qui in eadem acie erant, Gal-
terus de Guiſtella & Buridanus per vim capti ducti ſunt, quibus adhærebat quidam
miles Euſtachius nomine de Maquelinis, cum magna ſuperbia vociferans; Ad mor-
tem Francorum, ad mortem Francorum, quem circundederũt Franci, ita quòd vnus
eorum complexatus eſt eum, & caput eius inter cubitum & pectus ſuum premens,
galeam euellit de capite illius, alius cultellum intra mentum & loricam per guttur
pectus vſque ad vitalia immittens, mortem quam Francis minabatur cum clamore,
ſubite fecit cum horrore. Et ita eo mortuo, Galtero & Buridano captis, creuit Fran-
corum audacia, & quaſi certi de victoria omni timore abiecto, totis viribus vſi ſunt.

Satellites, vt diximus, ab electo præmiſſos ſecutus eſt non minori leuitate, quàm
ſi aquila volaret in columbas, Gaucherus Comes ſancti Pauli cum ſuis militibus ele-
ctis ab ipſo optimis, & perforauit eos per medium eorum mira velocitate tranſiens,
multos feriens, & à multis percuſſus, equos & homines indifferenter occidens &
proſternens, & nullum capiens, & ita reuerſus eſt per aliam partem hoſtium, mul-
titudinem eorum quammaximam intercludens quaſi in ſinu quodam. Proſequitur
illum non minori audacia Comes Bellimontis, Matthæus de Monte Morencij cum
ſuis, & ipſe Dux Burgundiæ multis bonis militibus ſtipatus, & pugna Campanenſi.
Facta eſt ibi admirabilis pugna ex vtraque parte. Dux Burgundiæ, qui erat valdè C
carnoſus & phlegmaticæ complexionis, proſternitur in terram, equo ſuo ab hoſti-
bus occiſo. Denſatur itaque circa illum, cunei Burgundiorum circumuallant illum,
adducitur alius equus, de terra ſuorum manibus eleuatur, equo ſiſtitur, gladium vi-
brat in dextra, dicit ſe velle vlciſci lapſum ſuum, & inuadit hoſtes cum iracundia,
nec diſcernit cui obuiet, ſed in omnibus ſibi obuiantibus caſum ſuum vlciſcitur, non
aliter quàm ſi equum ipſius eorum quilibet occidiſſet. Ibidem pugnabat Vicecomes
Meleduni, qui mirabiliter præliabatur, habens in acie ſua probiſſimos milites, qui
eodem modo quo & Comes ſancti Pauli inuaſit hoſtes in alia parte, & perforauit
eos, & reuerſus eſt per aliam partem per medios hoſtes. Ibi percuſſus fuit in alia
acie Michael de Harmes à quodam Flandrenſi lanceâ per ſcutum, loricam, & fe-
mur, & conſutus fuit alueæ ſellæ & equo, & ita tam ipſe quàm equus corruerunt in
terram. Hugo de Malo auneio proſtratus in terram, & multi alij equis occiſis pro-
ſtrati, & viriliter reſurgentes, non minus acriter pugnabant ſuper pedes ſuos quàm
ſuper equos.

Comes S. Panli ab illa cæde paululum digreſſus, vt qui ictibus innumeris tam ſibi
quàm à ſe illatis fatigatus erat, aliquantulum repauſauit facie ſua ad hoſtes verſa, vi-
dit vnum de militibus ſuis circumuallatum ab hoſtibus, ad quem liberandum cùm
nullus ei pateret aditus, licèt nondum ſpiritum reſumpſiſſet, vt per inſertiſſimum
cuneum hoſtium cum minori periculo tranſire poſſet, incuruauit ſe ſuper collum
equi, ipſum collum vtroque brachio amplectens, & equum calcaribus vrgens, cu-

neum

A neum hoſtium irrupit. Ibi ſe erigens, gladio exerto omnes circum aſtantes hoſtes PHILIPPVS AVGVSTVS.
mirabiliter diſſipauit,& ſic audacia admirabili ſeu temeritate, cum ingenti ſuo peri-
culo, ſuo milite à morte incolumi liberato, de manibus hoſtium euadens, in ſuo-
rum agmine ſe recepit. Teſtati enim ſunt qui affuerunt, quòd ipſe in tanto ibidem
periculo fuit, quòd duodecim lanceis vno eodémque momento impellebatur, non
tamen ipſum vel equum proſternere, aut illum ab equo euellere potuerunt. Spiri-
tu itaque parumper reſumpto, iterum cum ſuis militibus, qui interim reſpirauerant,
in medios hoſtes infertur.

Victoriâ itaque ibidem dubiis alis aliquandiu circumuolante, cùm iam pugna
feruentiſſima ſpatio trium horarum durauiſſet, tandem totum pondus belli verſum
eſt in Ferrandum & in ſuos. Nam & ipſe mulris confoſſus vulneribus proſtrarus in
terram, & captus ductus eſt, & plurimi de militibus eius cum eo. Ipſe quidem ferè
exanimis diuturnitate pugnandi Hugoni de Maroil & Ioanni fratri eius ſpecialiter
ſe reddidit. Alij omnes, qui in ea parte campi pugnabant, aut inrerfecti, aut capri,
aut turpi fuga Francis inſequentibus ſunr ſaluati.

Interea adueniunt legiones Communiarum, quæ ferè vſque ad hoſpitia proceſſe-
rant, & vexillum beati Dionyſij, & accurrunt quantociùs ad aciem Regis, vbi vide-
bant ſignum regale, vexillum videlicet floribus lilii diſtinctum, quod ferebat die il-
lo Galo de Montigni[illegible]o miles fortiſſimus, ſed non diues. Superuenientes Com-
B muniæ ſpecialiter Corbeij, Ambianenſes, Beluaci, & Compendij, Arrrebaræ, pe-
netrauerunt cuneos militum, & poſuerunt ſe ante ipſum Regem. Et illi qui erant in
acie Othonis, viri bellicoſi & audaciſſimi, ipſos in continenti repulerunr vſque ad
Regem: & ipſis diſſipatis ferè peruenerunt ad Regem. Quo viſo milires prænomi-
nati, qui eranr in acie Regis, proceſſerunr, Rege, cui rimebanr, aliquanrulum poſt
ſe relicto, & oppoſuerunt ſe Othoni & ſuis furore Theutonico ſolum Regem quæ-
rentibus. Eis itaque quærentibus, furorem Theuronicorum virtute admirabili im-
pedientibus, pedites circumuallauerunt Regem, & ab equo vncinis & lanceis
gracilibus in terram prouoluerunt: & niſi dexrra ſuperna & incomparabili arma-
tura protegeretur, eum penitus occidiſſent. Pauci autem milires, qui cum eo re-
manſerant, & ſupradictus Galo, qui vexillo ſæpiùs inclinato auxilium vocabat, &
ſpecialiter Petrus Triſtanides, qui ſponte ab equo deſcendens, ſe & pro Rege icti-
bus exponebant, eoſdem pedites proſtetnunt, diſſipanr, & occidunt. Sed & ipſe
Rex ſpe citiùs à terra ſurgens inopinata leuirare equum aſcendit. Pugnatur ergo ibi
ab vtraque parte virtute admirabili, & cadunt multi. Ibique anre oculos ipſius Re-
gis occiditur Stephanus de Longo-campo, miles probus & fidei inregræ, cultello
recepto in capite per ocularium galeæ. Hoſtes enim quodam genere armorum vte-
bantur admirabili, & hactenus inaudiro. Habebant enim culrellos longos, graciles,
triacumines quolibet acumine indifferenter ſecanres, à cuſpide vſque ad manu-
brium, quibus vtebantur pro gladiis. Sed per Dei adiutorium præualuerunt gladij
C Francorum, & virtus eorum indefeſſa. Repulerunt itaque rotam aciem Orhonis
& peruenerunt vſque ad eum, adeo vt Perrus Maleuicinus miles quidem plus ar-
mis, quibus alios præcellebat, quàm ſeculari prudenria pollens, ipſum Orhonem
per frænum apprehenderet. Sed cùm non poſſet ipſum à turba qua conſertus erat
extrahere, Girardus Scropha culrellum quem nudum in manu habebat, dedit in
pectus eius: ſed ipſum propter armorum denſitatem, quibus milites noſtri tempo-
ris impenetrabiliter muniuntur, lædere non valens, ictum reïterauit. Sed ictui ſecun-
do obuiauit caput equi, quod erat arduum & erectum. Deſcendir ergo cultellus
mira fortitudine impulſus in cerebrum equi per oculum receptus. Equus itaque
lethaliter vulneratus ſe gyrauit, & flexit capur ſuum verſus illam partem qua vene-
rat. Et ita Imperator oſtendit militibus noſtris dorſum, & à campo receſſit, aquila
cum carro demiſſa & prædæ expoſita. quo viſo Rex ait ſuis; Hodie non videbitis am-
pliùs faciem ipſius. Cùm igitur paululum proceſſiſſet, labitur equus, & ſtarim ad-
ducitur alius equus recens, in quem cùm aſcendiſſet, fugæ velociter ſe mandauit.
Iam enim non poterat noſtrorum militum vlteriùs ſuſtinere virtutem. Nam ipſe Bar-
renſis bis ipſum per collum tenuerat, ſed equi velocitate, & ſuorum milirum den-
ſitate, præreptus eſt ei, qui dum Imperator fugeret, mirabilirer præliabantur, adeò
vt ipſum Barrenſem, qui proceſſerat pluſquam alij, proſternerent in terram. Gal-
terus enim iunior, & W. de Garlandâ, lanceis ſuis fractis & gladiis ſanguinolentis, &

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Bartholomæus de Roia, cùm eſſent, vt dictum eſt, prudentes viri, & alij qui cum eis erant, non iudicabant bonum eſſe Regem, qui pleno greſſu ſequebatur, procul à ſe dimittere. Vnde non fuerant progreſſi quantum & ipſe Barrenſis, qui cùm pedes eſſet, equo occiſo, circumuallatus hoſtibus, ſe mira virtute, more ſuo, defendebat. Tamen quia vnus contra multitudinem obtinere nõ poteſt, captus aut interfectus fuiſſet, niſi ſuperueniſſet Thomas de ſancto Valerio, vir quidem ſtrenuus, potens in armis, cum equitatu ſuo, in quo erant L. equites & duo millia peditum. Et ita ipſum Barrenſem à manibus hoſtium liberauit, ſicut mihi ille, qui interfuit, enarrauit. Reuiuiſcit ibidem prælium. Præliabantur enim dum Imperator fugeret Bernardus de Hoſtemale miles fortiſſimus, Comes Otho de Tinquenebure, Comes Conradus de Tremognia, & Girardus de Randerodes, cum aliis viris fortiſſimis, quos ſpecialiter elegerat Imperator propter eminentem militiæ virtutem, vt eſſent prope ſe in prælio. Iſti pugnabant, & ſternebant, & vulnerabant noſtros, tamen præualuerunt noſtri. Nam ibidem capti ſunt duo præfati Comites cum ipſo Bernardo, & Girardo, carrus diſcerpitur, draco frangitur, aquila alis euulſis & confractis ad ipſum Regem defertur. A

Comes verò Boloniæ ab ipſo pugnæ initio nunquam pugnare ceſſauit, nec poterat ab aliquo ſuperari. Iſte Comes Boloniæ arte quadam mirabili vſus erat. Fecerat enim ſibi quaſi vallum quoddam de ſatellitibus armatis & conſertiſſimis duplici ſerie in modum rotæ ad inſtar caſtri obſeſſi: vbi patebat quidam aditus quaſi porta qua recipiebatur, quotiens vel ſpiritum volebat reſumere, vel ab hoſtibus vrgebatur. Et ſic ſæpiſſimè faciebat. B

Iſte Comes, & Ferrandus, & Imperator ipſe, ſicut poſtea didicimus à captiuis, iurauerant quòd ad aciem Regis Philippi, aliis omnibus neglectis, progrederentur, & quouſque ad ipſum peruenirent, non retorquerent habenas, & ipſum occiderent: ea videlicet intentione, quia ſi Rex, quod Deus auertat, occiſus fuiſſet, de reliquo exercitu facillimè poſſe triumphare ſperabant. Et propter hoc iuſiurandum Otho & ſua acies non pugnauit, niſi cum Rege & acie ſua. Ferrandus voluit, & incœpit venire ad ipſum, ſed non potuit, quia vt dictum eſt, interclusa fuit via eius à Campanenſibus. Reginaldus Comes Boloniæ omnibus aliis omiſſis ad ipſum Regem in ipſo pugnæ initio peruenit: ſed cùm prope eſſet Regem, dominum ſuum, vt arbitror, reueritus, ab ipſo declinauit, & congreſſus eſt cum Roberto Comite Drocarum, qui non procul à Rege ſtabat in acie valdè denſa. Sed & Petrus Comes Altiſiodori cognatus Regis viriliter pugnabat pro Rege; licèt, proh dolor! Philippus filius eius cognatus vxoris Ferrandi ex parte matris ſtaret ab oppoſito contra Regem. Adeò enim excæcati erant oculi aduerſariorum, quòd multi eorum licèt haberent fratres, priuignos, vitricos, & cognatos ex parte noſtra, nihilominus tamen reuerentia domini ſecularis ſpreta, timore Dei abiecto, bello iniuſto eos quos reuereri & diligere ſaltem naturali iure tenebantur, laceſſere præſumebant.

Iſte Comes Boloniæ licèt ita ſtrenuè præliaretur, multum diſſuaſerat pugnandum eſſe, ſciens audaciam & probitatem Francorum. C Vnde Imperator & ſui ipſum pro proditore habebant; & niſi prælio conſenſiſſet, ipſum vinculis mancipaſſent. Cùm igitur pugna præ manibus haberetur, ipſe dicitur dixiſſe Hugoni de Boues; Ecce pugna quam tu ſuadebas, ego autem diſſuadebam. Tu fugies tanquam formidoloſus; ego autem ſub periculo mei capitis pugnabo, & remanebo captus vel interfectus. Et his dictis acceſſit ad locum pugnæ ſibi deſtinatum: & pugnauit, vt dictum eſt, diutiùs & fortiùs, quàm aliquis qui eidem prælio intereſſet.

Interea rareſcunt acies ex parte Othonis, ipſo inter primos fugiente. Dux Louaniæ, Dux de Lamborc, Hugo de Boues, & alij per centenarios, per quinquagenarios, & per diuerſi numeri turbas ſe iam mandauerant turpi fugæ. Comes tamen Boloniæ adhuc pugnans euelli non poterat à campo, adiutus tantùm ſex militibus, qui cum nolentes dimittere cum eo pugnabant, donec ſatelles quidam, Petrus ſcilicet de Turella, qui cùm probiſſimus eſſet, & equus ſuus occiſus eſſet ab hoſtibus, pedes pugnabat, acceſſit ad ipſum Comitem, & eleuata equi tectura, mucronem vſque ad capulum in ventrem equi eius immiſit. Quod cùm quidam miles ipſius Comitis vidiſſet, fræno apprehenſo ipſum à conflictu retrahebat inuitum. Inſequuntur illos duo fratres milites ſtrenui, Queno & Ioannes de Couduno,

A & ipſum militem proſternunt in terram, & ſtatim ibidem labitur equus Comitis, & ipſe Comes ita iacuit ſupinus, femur dextrum habens ſub collo equi iam mortui. vnde vix extrahi potuit. Superuenerunt Hugo & Galterus de Fontibus, & Ioannes de Roboreto, qui cùm contenderent cui eorum aſcriberetur captio Comitis, ſuperuenit Ioannes de Nigella cum ſuis militibus, miles quidem procerus corpore & formæ venuſtiſſimæ, ſed virtus animi venuſtati corporis in eo minimè reſpondebat. Vnde & in prælio illo nondum cum aliquo conflixerat die tota: rixabatur tamen cum aliis qui ibi detinebant Comitem, volens ſibi ex eius detentione laudis aliquid mendicare; & præualuiſſet niſi ſuperueniſſet electus. Quem cùm cognouiſſet Comes, ſe illi reddidit, & rogauit, vt ſoli vitæ illius faceret miſereri. Garcio quidam fortis ſcilicet corpore & virtutis integræ Comotus nomine, cùm ſtaret ibi, ferro exerto, abſtulerat iam ipſi Comiti galeam, & vulnus impreſſerat maximum in facie ipſius, & militibus, vt dictum eſt, inter ſe concertantibus voluit ab inferiori immittere cultellum: ſed cùm ocreæ conſutæ eſſent pannis loricæ, viam vulneris non potuit inuenire. Cogitur itaque Comes ſurgere de terra. Sed cùm vidiſſet non procul inde Arnulphum de Andenarda militem probiſſimum cum aliquot equitibus ad eius auxilium properantem, finxit ſe non poſſe pedibus ſtare, & in terram ſponte prolapſus, adiutorium expectabat. Sed qui aſtabant ictus plurimos ingeminantes, velit nolit compellunt illum aſcendere in runcinum: ſed & ipſe Arnulphus, & qui cum eo erant capiuntur.

B Omnibus itaque ferè equitibus aut fuga de campo ereptis, aut captis, aut interfectis, cùm iam Othonitæ vtraque belli latera denudaſſent, ſtabant adhuc in medio campi ſatellites pedites fortiſſimi, Brabantiones, & alij, quos per aduerſa quaſi vallum ante ſe poſuerant numero ſeptingenti. Quos cùm vidiſſet ipſe Rex magnanimus adhuc ſtare, miſit Thomam de ſancto Valetio virum nobilem virtute commendabilem, & aliquantulum literatum, contra illos; qui cùm eſſet bene munitus, licèt iam armis aliquantulum fatigatus pugnando, habens ſecum de terra ſua ibidem fideles viros equites quinquaginta, & pedites duo millia, irruit cum magno furore in eos, & omnes penitus trucidauit. Mirabile dictu, cùm ibidem Thomas poſt victoriam recenſeret numerum ſuorum, non inuenit de toto numero ſuo deeſſe niſi vnum ſolum, qui ſtatim inter occiſos quæſitus & inuentus, & in caſtra delatus, infra paucos dies vulneribus per medicos ſanatis, incolumis eſt effectus Nec voluit Rex quòd ſui ſequerentur fugientes, niſi tantùm per vnum milliare, propter loca incognita & noctis vicinitatem; & ne caſu aliquo viri magni qui capti tenebantur euaderent, vel de cuſtodum manibus raperentur, qui timor illum maximè coartabat. Dato itaque ſigno, tubis clangentibus, reuocantur acies, & ad caſtra cum magno gaudio reuertuntur.

C O mira Principis clementia, & inaudita à ſeculo nouitas pietatis! Eodem veſpere cùm adducti fuiſſent ante conſpectum Regis proceres, qui capti fuerant, quinque videlicet Comites, & xxv. alij qui tantæ erant nobilitatis, vt eorum quilibet vexilli gauderet inſignibus, præter alios quamplurimos inferioris dignitatis. Licèt omnes de regno ſuo, qui in mortem ipſius conſpirauerant, & pro poſſe ſuo ipſum occidere procurauerant, ſecundùm leges, & ſecundùm terræ illius conſuetudinem, tanquam rei læſæ maieſtatis capitibus eſſent plectendi. Ipſe tamen tanquam mitis & miſericors, vitam omnibus condonauit. Quanta enim feruebat in eo contra rebelles rigoris ſeueritas, tantò, imò duplo maior ſemper vigebat in eodem clementia in ſubiectos: cuius ſumma intentio ſemper erat parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. Omnes tamen ergaſtulis mancipauit. Eis itaque incatenatis, & quadrigis impoſitis, iter Pariſius direxit.

Cùm autem eſſet Bapalmis, intimatum eſt ei quòd Comes Reginaldus Boloniæ nuntium poſt prælium miſerat ad Othonem, ſuggerens ei vt Gandauum accederet, & vires recolligens auxilio Gandauotum & aliorum bellum renouaret. Quo audito, ſiue veridico auctore, ſiue non, Rex admodum perturbatus aſcendit in turrim, vbi poſiti erant duo maiores Comites, Ferrandus videlicet & Reginaldus; & ira dictante improperauit ei, quòd cùm eſſet homo ſuus legitimus, fecerat eum nouum militem: cùm eſſet pauper, fecerat eum diuitem: ipſe verò pro bonis mala retribuens, vna cum Comite Alberico patre ſuo ad Henricum quondam Regem Angliæ in Regis & regni perniciem ſe tranſtulerat. Poſtmodum reſipiſcens

in magnam ipſius amicitiam eſt receptus, & præter Comitatum Domnomartini, A
qui Alberico Comite patre eius in partibus Neuſtriæ in ſeruitio Regis Angliæ de-
functo ad eum fuerat iure hæreditario deuolutus, addiderat ei Comitatum Bolo-
niæ. Ipſe verò poſtmodum culpam culpæ adiiciens, ad Regem Angliæ Richardum
tranſiens, quandiu idem Richardus vixit, ei ſemper contra ipſum adhæſit. Defuncto
verò Richardo Rege, ipſum iterum in ſuam recipiens amicitiam, cum duobus Co-
mitatibus prædictis, addiderat ei tres Comitatus Moretonij, Albemarnæ, & Warc-
narum. His omnibus beneficiis obliuioni traditis, ſine cauſa commouit contra ip-
ſum vniuerſam Angliam, Theutoniam, Flandriam, Henolliam, & Brabantiam.
Naues etiam eius apud Dam partim anno præterito cum aliis diripuerat; nuper
cum reliquis eius mortem iurauerat, contra ipſum corporaliter pugnauerat: poſt
pugnam, poſt vitam ei miſericorditer condonatam, miſſis nuntiis Othonem &
alios, qui de bello euaſerant, ad bellum iterum procurauerat incitare. Hæc omnia,
inquit, mihi fecisti, vitam tamen tibi non adimam, ſed donec hæc omnia lueris, er-
gaſtulum non euades. Et cùm hæc dixiſſet, inde fecit eum Peronam adduci, & ibi in
turrim munitiſſimam includi, & cautiſſimè cuſtodiri ligatum compedibus mira ſub-
tilitate perplexis, & ferè indiſſolubilibus, coniunctis inuicem catena tantæ bre-
uitatis, quòd vix paſſum efficiat ſemiplenum. Eiuſdem catenæ medio inſerta erat
& alia catena longitudinis x. pedum infixa apud alterum cuidam trunco mobili,
quod duo homines vix mouere poterant, quotiens Comes iturus erat ad ſecreta na- B
turæ. Ferrandum verò Pariſius deuectum in turri noua extra muros incluſum arctæ
cuſtodiæ mancipauit. Comes verò Saleberienſis ipſo die pugnæ traditus eſt à Rege
Comiti Roberto, ea intentione, vt Rex Angliæ, cuius frater idem Saleberienſis erat,
filium eiuſdem Comitis Roberti, quem captum tenebat ſicut ſuprà commemoraui-
mus, commutaret pro eo. Sed idem Rex tanquam naturæ contrarius, carnem &
ſanguinem ſuum ſemper odio habens, qui nepotem ſuum Arturum, cui, cùm eſſet
filius Gaufridi fratris eius primogeniti, iure primogenituræ debebatur regnum, ma-
nu propria occiderat, & Elienordim ſororem eiuſdem Arturi virginem neptem ſuam
iam ferè per annos viginti incarceratam tenebat, extraneum, quem tenebat, pro
fratre ſuo naturali ſeu carnali noluit commutare. Verè ipſe eſt Lynx typica Merli-
ni, de qua idem Merlinus, de patre eius, quem Leoni comparauerat, loquens: Ex
eo, inquit, procedet Lynx penetrans omnia, quæ ruinæ propriæ gentis imminebit.
per illam namque vtramque inſulam amittet Neuſtria & priſtina dignitate ſpolia-
bitur. Alij verò priſiones in duobus Caſtelletis in capitibus vtriuſque pontis ſitis Pa-
riſius, & in aliis munitionibus per diuerſa regni loca carceribus mancipantur. O
quàm recta, quàm iuſta, quàm irreprehenſibilia ſunt iudicia tua Domine! qui diſ-
ſipas conſilia Principum, & reprobas cogitationes populorum, qui malos toleras vt
exerceas bonos, qui vindictam ad tempus differs, vt mali interim conuertantur, qui
expectatos fruſtra ad pœnitentiam tandem dignè permittis, citra tamen merita, fla-
gellari; qui quod mali ad exterminium bonorum temerè diſponunt ſemper in con- C
trarium, conuertis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum. Ecce non ſo-
lùm iſti, qui fuerunt in hoc bello confecti, conſpirauerant contra Regem, imò do-
nis & promiſſis illecti Comes Herueus Niuernenſis, & omnes proceres trans Lige-
rim & Cenomaniæ, & Andegauiæ, & Neuſtriæ, excepto ſolo Willelmo de Rupi-
bus Seneſcallo Andegauiæ, Iuchello de Mediana, Vicecomite ſanctæ Suſannæ, &
aliis quàm paucis, iam Regi Anglorum ſuum ſpoponderant fauorem, occultè ta-
men propter metum Regis ſua vota regentes, quouſque certi eſſent, quis eſſet pu-
gnæ exitus futurus. Iam quaſi de victoria præſumentes, regnum diuiſerant vniuer-
ſum, Viromanniam cum Perona Reginaldo Comiti, Pariſius Ferrando quaſi funi-
culo diſtributionis, & aliis alia oppida Othone diſtributore, temerè partientes. Et
ita Ferrandus & Reginaldus id quod pro honore, vt putabant, petierant, pro ſuæ cō-
fuſionis ignominia habuerunt, Deo ſic iuſtiſſimè ordinante. Hæc ſupradicta de eo-
rum præſumptionibus & proditionibus à certis relatoribus & ipſorum conſiliorum
participibus poſt victoriam ad aures Regis delata ſunt. Abſit enim vt de eis, licèt ho-
ſtibus, aliquid contra noſtram conſcientiam confingamus; ſed tantùm id quod ſci-
mus & verum eſſe credimus referamus.

Sicut etiam famæ loquacitate cognouimus, ipſa vetula Comitiſſa Flandriæ Hi-
ſpana genere, matertera ipſius Ferrandi, filia Regis Portigalenſis, vnde & regina

A Comitiſſa appellabatur, præſtigiis & ſortilegiis euentus belli ſcire deſiderans, ab Angelis qui huiuſmodi artibus præſunt, ſecundùm morem Hiſpanorum tale meruerat habuiſſe reſponſum: Pugnabitur, & in ipſa pugna Rex proſternetur in terram, & equorum pedibus conculcabitur, & carebit ſepultura. Ferrandus poſt victoriam cum maxima pompa à Pariſianis recipietur. Hæc omnia rectè intelligenti poſſunt interpretari in verum. Conſuetudo enim dæmonis eſt ſemper talibus, qui eum colunt, amphibologicè loqui, eorum deſideria palliata veritate inuoluens, vt ſuos ſemper cultores decipiat, & vt ipſi de ſe bona ſemper credant dici, quæ Deus ad eorum confuſionem & aliorum honorem fieri diſponit. Vnde illud:

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Crœſus perdet Alim tranſgreſſus maxima regna. Et Iuuenalis:

—— *Ambiguo deceptus Apolline Crœſus.*

Quis autem verbis explicare, quis corde cogitare, quis calamo, charta aut tabulis exarare poſſet gratulabundos plauſus, hymnos triumphales, innumera tripudiorum genera populorum, mellifluos clericorum cantus, dulciſonas in Eccleſiis claſſicorum pulſationes, ornatus Eccleſiarum intus & extra ſolemnes: vicos, domos, vias per vniuerſa oppida & ciuitates cortinis & pannis ſericis intextas, floribus, herbis, & viridibus arborum ramis vbique ſtratas. Omnes autem cuiuſque generis, ſexus, & ætatis homines ad tanti triumphi ſpectacula concurſantes, ruſticos & meſſores intermiſſis operibus, falcibus, raſtris, & tribulis in collo ſuſpenſis (erat B enim meſſionis tempus) ad vias cateruatim ruentes, cernere cupientes Ferrandum in vinculis, quem modò formidabant in armis. Nec verecundabantur illudere ei; ruſtici, vetulæ, & pueri, nacta occaſione ab æquiuocatione nominis, quia nomen eius tam equo quàm homini æquiuocum erat. & caſu mirabili duo equi eius coloris, qui hoc nomen equis imponit, ipſum in lectica vehebant. Vnde & ei improperabant, quod modò ipſe erat ferratus, quod recalcitrare non poterat, qui priùs impinguatus dilatatus recalcitrauit, & calcaneum in dominum ſuum eleuauit. Hæc omnia vbique fiebant, quouſque peruentum eſt Pariſius. Pariſiani verò ciues, & vniuerſa ſcholarium multitudo incomparabiliter omnibus aliis, Clerus & populus cum hymnis & canticis ipſi Regi obuiam procedentes, quanta eſſet in animo lætitia geſtis exteriotibus declarabant, nec ſufficiebat eis de die taliter exultare, imò de nocte, imò ſeptem noctibus continuis, numeroſis luminibus, adeò vt nox ſicut dies illuminari videretur. Maximè ſcholares cum maximo quidem ſumptu conuiuia, choros, tripudia, cantus indefeſsè agere non ceſſabant.

Paucis poſtea elapſis diebus, Pictones tantæ fama victoriæ perterriti, miſſis legationibus Regi magnanimo reconciliari elaborabant. Sed Rex magnanimus eorum perfidia ſemel, imò multotiens iam comperta, ſciens eorum fauorem ſemper ſuo domino oneroſum, & nunquam fructuoſum fore, eorum petitioni minimè acquieuit, & collecto exercitu in Pictauiam, vbi erat Rex Ioannes, proficiſcitur feſtinanter. Cùm igitur perueniſſet Loudunum, quod erat oppidum opulentum & benè C munitum in finibus Pictauorum, venerunt ad eum Legati à Vicecomite Toarcii viro prudente & potente, omnes ferè Pictones etiam Aquitanicos potentia præcellente, pro pace vel ſaltem pro induciis ſupplicantes. Rex magnanimus malens more ſuo pace ſemper quàm bello vincere, mediante Petro Duce minoris Britanniæ cognato Regis, cuius vxor neptis erat dicti Vicecomitis, ipſum Vicecomitem in amicitiam ſuam ſine difficultate recepit. Sed & ipſe Rex Anglorum cùm diſtaret ab eo loco, ſeptemdecim milliaribus, nec haberet quò fugeret, nec expectare Partenaci vbi erat, nec in apertum vt pugnaret procedere auderet, miſſo Renulfo Comite Ceſtriæ cum magiſtro Roberto domini Papæ Legato, & aliis, cœpit de induciis tractare. Et licèt Rex Philippus magnanimus, cùm haberet in exercitu ſuo duo millia militum & ampliùs præter aliam aliorum multitudinem, poſſet & totam terram, & ipſum Regem Angliæ occupare in breui, quinquennium tamen ei & ſuis ſolita benignitate conceſſit. Induciis itaque ex vtraque parte firmatis, Rex magnanimus reuertitur Pariſius, vbi inito cum vxore Ferrandi & Flandrenſibus colloquio, ſextodecimo Calendas Nouembris, contra ſpem & voluntatem ferè omnium de conſueta manſuetudine ſua conceſſit, vt Godefrido filio Ducis Brabantiæ quinquenni in obſidem ſibi dato, & omnibus munitionibus Flandriæ & Henoldiæ eorundem ſumptibus omninò deſtructis, tam ipſum Ferrandum quàm alios proceres reddita pro vnoquoque legitima redemptione tanto delicto debita ad propria re-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

mitteret carcere liberatos. Comiti verò Herueo, & aliis quos ſuſpectos habebat, A licèt eos de maieſtate læſa potuiſſet damnare, nullam aliam pœnam inflixit, niſi quòd de fidelitate erga ipſum ſaltem in poſterum obſeruanda, ab eis iuſiurandum exegit.

Martio ſequenti facta fuit eclipſis Lunæ generalis, XVI. eiuſdem menſis, incipiens à primo galli cantu, vſque poſt Solis ortum diei ſequentis.

Eo tempore quo Philippus Rex Francorum, ſicut prædictum eſt, pugnabat contra Othonem Imperatorem & Flandrenſes in Flandria, bellabat Ludouicus primogenitus eius contra Ioannem Regem Angliæ in Andegauia, & eum fugauit viriliter de obſidione quam fecerat ad Rupem Monachi. Quia verò pater & filius de tam magnis aduerſariis eodem tempore triumphare meruerunt; in eiuſdem triumphi memoriam Rex Philippus ædificari fecit Abbatiam de Ordine S. Victoris Pariſienſis, iuxta Syluanectum, quæ appellatur Victoria.

Poſt hæc tempora Innocentius Papa celebrauit Romæ Concilium, vir clari ingenij, magnæ probitatis & ſapientiæ, cui nullus ſecundus tempore ſuo. Fecit enim mirabilia in vita ſua. Eo anno quo Concilium factum eſt, mortuus eſt idem Innocentius apud Peruſium.

Poſt hæc Ludouicus primogenitus Philippi Regis Franciæ perrexit in Angliam cum apparatu & exercitu valido contra Ioannem Regem Angliæ. Londonienſes ſtatim eum receperunt; multæ ciuitates ei ſe dederunt. Barones de terra illa ferè B omnes eidem homagium fecerunt. Rex Ioannes nimio terrore & timore perterritus aufugit; non multo pòſt mortuus eſt. Barones Angliæ Henrico filio Ioannis Regis Angliæ ſtatim adhæſerunt, Ludouicum turpiter relinquentes, ſpreto moderamine iuramenti quod ei fecerant. Comperta ab eo proditione Anglorum Ludouicus rediit in Franciam. Præfatus Ioannes Rex Anglorum terram ſuam iam poſuerat ſub protectione Eccleſiæ Romanæ, & Papæ Innocentio de toto regno ſuo homagium fecerat.

Per hæc tempora Simon Comes Montifortis factus eſt Comes Tholoſanus, Innocentio Papa procurante, & Rege Philippo concedente, propter hæreticam prauitatem Albigenſium, & propter apoſtaſiam Raimundi Comitis Tholoſani. Et cùm tota terra Albigenſium dicto Simoni reddita fuiſſet, Albigenſes & Tholoſani contra iuramentum & homagium venientes, Tholoſani contra ipſum ciuitatem munierunt, quam dictus Simon viriliter obſedit. Sed in ipſa obſidione lapide percuſſus, vitam in fide Catholica finiuit.

Eo tempore quo Philippus Rex Francorum magnanimus cœpit infirmari, cometes horribilis apparuit in Occidente, prætendens ſignum mortis eiuſdem, & debilitatem Regni Francorum, pro cuius morte dolendum ſi funus haberet amicum.

Anno ab incarnatione Domini milleſimo ducenteſimo viceſimotertio, pridie Idus Iulii obiit Philippus Rex Francorum illuſtris, apud caſtrum quod vocatur Medunta. Qui ſenſus & induſtria vir prudentiſſimus, virtute ſtrenuus, geſtis magnificus, fama præclarus, victorioſus in bellis, ac triumphis multis & magnis plurimùm glorioſus, ius & potentiam Regni Francorum mirabiliter dilatauit, & regalem fiſcum ampliauit in multis. Multos etiam præclaros Principes terris, militibus, armis & opibus præpotentes, regno ſuo & ſibi grauiter aduerſantes debellauit viriliter & deuicit. Eccleſiarum quoque defenſor maximus & protector. Iſtam præcipuè ſanctam Eccleſiam, ſancti videlicet Dionyſij, ſpeciali fauoris gratia, & quaſi quodam amoris priuilegio fouit propenſiùs & protexit, & quem habebat erga ipſam dilectionis affectum, multotiens effectu operis comprobauit. Porrò ipſe ab annis teneris zelator fidei Chriſtianæ vexillo crucis affixo humeris in ſua iuuenili ætate contra Sarracenos in manu valida transfretauit, vbi in obſidione Aconitanæ vrbis, vſque ad eius conſummatam debellationem plenámque recuperationem, præclarè & efficaciter laborauit. Ac poſtmodum vergens in ſenium, proprio filio ſuo primogenito non pepercit, quin eum mitteret bis aduerſus hæreticos Albigenſes cum magnis ſumptibus & expenſis. Et alia tam in vita ſua quàm in ſuo deceſſu multa largitus eſt ad eiuſdem negotij Albigenſis ſubſidium & iuuamen. Præterea dando pauperibus, & dona plurima charitatiuè per loca varia diſpergendo, eleemoſynarum fuit largiſſimus ſeminator. Sepultus autem eſt in Eccleſia beati Dionyſij dignè

A & honorificè, ſicut tali & tanto Principi competebat. Ad ipſius enim exequias, quod non ſine nutu & prouidentia Dei geſtum eſſe videtur, affuerunt duo Archiepiſcopi, videlicet Remenſis Guillelmus, Senonenſis Galtetus: & viginti Epiſcopi, videlicet de Romana Curia Coraldus Portuenſis Epiſcopus Cardinalis, & Sedis Apoſtolicæ in terram Albigenſium tunc Legatus. De Anglia Pandulfus Noruicenſis Epiſcopus. De Remenſi prouincia, Catalaunenſis Guillelmus, Beluacenſis Milo, Nouiomenſis Girardus, Laudunenſis Anſellus, Sueſſionenſis Iacobus, Syluanectenſis Garinus, Attebatenſis Pontius, Ambianenſis Gaufridus. De prouincia Senonenſi, Carnotenſis Galterus, Altiſſiodorenſis Henricus, Pariſienſis Willelmus; Aurelianenſis Philippus, Meldenſis Petrus, Niuernenſis Rogerus. De prouincia Rothomagenſi, Baiocenſis Robertus, Conſtantienſis Hugo, Abricenſis Willelmus, Lexouienſis Willelmus. De prouincia Narbonenſi, Fulco Tholoſanus. Qui prælati de mandato domini Papæ, imò de ipſa potiùs, vt credibile eſt, ordinatione diuina, pro negotio Albigenſi tunc temporis erant Pariſius congregati. Miſſam autem exequialem celebrarunt ſimul Portuenſis Epiſcopus, & Remenſis Archiepiſcopus, vna voce ad duo altaria propinqua: ceteris Epiſcopis cum clericis & monachis, quorum aderat innumera multitudo, aſſiſtentibus & eis reſpondentibus, ſicut vni. Inter quos adfuit & Ioannes illuſtris Rex Hieroſolymitanus, qui in Franciam venerat, pro negotiis & neceſſitatibus ſanctæ terræ. Præſentibus
B ad hoc inclytis prædicti Regis Philippi filiis, Ludouico primogenito, & Philippo. Sæpedictus autem Rex Philippus tale condidit teſtamentum. Legauit ad ſubſidium terræ ſanctæ trecenta millia librarum Pariſienſium, videlicet præfato Regi Ioanni centum millia: Militiæ Templi centum millia: Hoſpitali Hieroſolymitano centum millia. * Datum eſt de ſuo Almarico Comiti Montifortis viginti millia librarum Pariſienſium, ad vxorem eius & ſuos de Albigenſi terra & manu hoſtium reducendos. Præterea dedit quinquaginta millia librarum Pariſienſium pauperibus eroganda. Magnam etiam ſummam pecuniæ dicitur inſuper erogaſſe.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

* *Ex MS. Cod.* Conceſſit etiã Almarico Monfortis xx. millia librarum Pariſ. vt ipſe, vxor eius, & filij, in terra Albigenſi detēti liberatentur.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

militer renuntians, in monaſterio ſancti Victoris Pariſius, diuinæ contemplationi ſe A ſe artiùs mancipauit. Qui inter alia ſanctitatis opera, quibus viriliter inſiſtebat, abſtinentiam admirabilem & cunctis inauditam ſeculis obſeruabat: omni anno in quadrageſima & in aduentu Domini ter tantùm in ſeptimana cibum, potum verò nunquam ſumere, conſueuit. In aliis verò temporibus, comedebat & bibebat, ſed rarò, & talia, quæ ſua amaritudine & inſipiditate viẋ aliquis hominum dignaretur guſtare. Cui ſucceſſit Willelmus cantor Pariſienſis. Et ita fuerunt tres fratres vterini ſimul Epiſcopi, & ſibi contemporanei: Stephanus Nouiomenſis, Petrus Pariſienſis, & Guillermus Meldenſis, filij Galteri quondam Franciæ Camerarij, fratres Galteri iunioris viri ſatis virtute laudabilis & in palatio Regis præclari.

Eodem anno, videlicet ab incarnatione Domini M. CC XIII. in præcedente Septembri commiſſum fuit mirabile prælium in terra Albigenſium. Quinquennio enim iam elapſo, cùm viri venerabiles P. Senonenſis, R. Rothomagenſis, Rob. Baiocenſis, Iord. Lexuuienſis, Reginaldus Carnotenſis, & alij infiniti Epiſcopi, & perſonæ aliæ Eccleſiaſticæ; Odo Dux Burgundiæ, Herueus Comes Niuernenſis, & multi alij Barones, milites, & populi infiniti de regno Francorum diuino zelo ſuccenſi, & peccatorum remiſſione à ſummo Pontifice eis affluentiſſimè indulta prouocati, cruce in pectore ſignati in partes illas ad debellandam hæreſim, quam Apoſtolus in epiſtola ad Timotheum prædixerat in fine ſeculorum futuram, deteſtantem nuptias, & carnem comedi prohibentem, & alia fidei Catholicæ contraria, quæ in B eadem epiſtola pleniùs exprimuntur, quæ ibidem pleniùs quàm maximè pullulabat, accincti lumbos fortitudine deueniſſent, & ciuitatem opulentiſſimam Biterim cepiſſent, & funditus euertiſſent, x. millibus hominum & ampliùs in ea gladio trucidatis, & inde ad Carcaſſonem ciuitatem accedentes, in breui eam debellaſſent, emiſſis ab ea omnibus indigenis & vicinis, qui illuc propter loci munitionē de multis locis confugerant ex condicto nudis, ſola vita comite, pudendis tantùm velatis, per quendam poſticum exeuntibus. Barones repatriare volentes, omni Clero, & vniuerſitate catholicorum aſſentiente, inuocata ſancti Spiritus gratia, electus fuit Simon Comes Montis fortis, vt præeſſet exercitui Chriſtianorum, & vniuerſæ illi terræ. Qui priuatum commodum vtilitati publicæ anteponens, & bella Dei gratanter gerenda ſuſcipiens, debellauit ciuitates & caſtella, & omnes hæreticos & eorum fautores ſæua morte interire coëgit, & multa bella geſſit, & multas victorias non ſine miraculo conſecutus eſt. Sed ad vltimum Rex Arragonum, Comes ſancti Egidij, & Comes Fuxi, & alij infiniti obſederunt eum in caſtro quod Murellum vocatur. Ille autem cùm non haberet niſi ducentos & LX. milites, & circiter quingentos ſatellites equites, & peregrinos pedites ferè ſeptingentos inermes, Miſſa audita, gratia ſancti Spiritus inuocata, exierunt de caſtro, & pugnauerunt cum eis, & ipſum Regem Arragonum occiderunt, & de exercitu XVII. millia percuſſerunt, & diuina eos gratia protegente, de omni numero ſuo non perdiderunt die illo niſi octo tantùm peregrinos, nec fuit à ſeculis auditum bellum, quod maiori miraculo aſcribi C debeat, quàm illud. Iſte Simon propter virtutem admirabilem in partibus illis Comes fortis vocabatur; qui cùm eſſet in bellis ſtrenuiſſimus, omni tamen die Miſſam & Horas canonicas omnes audiebat, ſemper ſub armis, ſemper in periculo ſpreta pro Dei ſeruitio patria ſic ſe agebat militem in hac peregrinationis via, vt demum ſe videat ciuem in patria Eccleſiæ triumphantis.

Anno ab incarnatione Domini M. CCXIV. Ioannes Rex Angliæ ciuitatem Andegauis, quam occupauerat, muro ex vtraque parte vſq; ad Medianam fluuium circumuallare cœpit. Et cùm in breui obtinuiſſet municipia ſuprà dicta, arridente fortuna præſumens auxilio Aquitanorum & Pictauenſium poſſe de facili reſiduum terræ recuperare, obſedit caſtrum quod Rupes Monachi nuncupatur. Caſtrum illud ædificatum erat de nouo à Guillelmo de Rupibus Seneſcallo Andegauiæ viro ſtrenuo, & integræ fidei, & in bellis probato, ob tuitionem itineris, quo itur ab Andegaui ciuitate Namnerum: quia antequam rupes illa munita erat, tranſibant viſpilliones per Ligerim fluuium, de quodam caſtro inexpugnabili ex altera parte amnis Ligeris ſito, quod vocatur Rupesfortis. Et erat caſtrum illud Pagani, qui cognominatus eſt de Rupeforti, militis probatiſſimi, ſed rapinis & ſpolus vicinorum intenti: & ſpoliabant omnes per ſtratam illam publicam iter agentes, & omnes agricolas infeſtabant. Facta itaque obſidione, erectis petrariis & aliis machinis bellicis,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A cœpit Rex Ioannes caſtrum mirabiliter expugnare. Obſeſſi autem non minus ſtrenuè ſe defendebant; inter quorum probitates illud quod ibidem contigit, reticere non poſſum. Quidam de obſidione conſueuerant venire ad foſſas parma prætenta, quam quidam famulus ante ipſum portabat, non manuali quidem parma, ſed in menſa, quales in obſidionibus deferri ſolent. Sub ea igitur tutò latens & propiùs deambulans damnificabat obſeſſos, quia arcubaliſtarius erat, & aditus explorabat, & ſic quotidie faciebat. Quidam ergo arcubaliſtarius de caſtro indignatus, quadam die noua fraude admirabili, & inter hoſtes non culpanda vſus eſt: iuxta idem dolus an virtus quis in hoſte requirat? Fecit itaque quẽdam funiculum ſubtilem & fortem tantæ longitudinis, quòd poſſet attingere ad eum, quem prædiximus, alligauitque caput funiculi quadrello pennato, altero capite adhærente clauo cuidam iuxta illum. Emiſit ergo quadrellum de arcubaliſta; quadrellus emiſſus cum cordella ſtetit firmiter in parma. Ille autem qui de caſtro quadrellum emiſerat, traxit ad ſe funiculum, & cùm parmam & famulum qui parmam tenebat, qui prolapſus eſt in foſſatum cum parma, & ille arcubaliſtarius remanſit ſuper oram foſſati, & patuit ſine omni munimine ad omnes ictus quadrellorum, & ita interiit cum famulo ſuo. Propter hoc iratus Rex Ioannes erexit furcas in conſpectu obſeſſorum, & minatus eſt eis ſub quodam iuramento, niſi ſe ad eius dederint voluntatem. Illi verò ſe dedere nullo modo voluerunt, ſed ſe viriliter defendentes ſuſtinuerunt obſidionem per B tres ſeptimanas, & valdè damnificauerunt exercitum Regis, & de maioribus occiderunt ipſum capellanum Regis dum incautè deambularet iuxta muros, & quendam magni nominis virum Lemouicenſis pagi Aimericum cognomine le Brun, & multos alios, & ipſum Paganum de Rupeforti. Qui cùm ſe ſentiret vulneratum, reuerſus trans Ligerim in domum ſuam, fingens ſe vulneratum non eſſe, ſed infirmitate alia grauatum, infra paucos dies obiens, inuentus eſt in duobus locis ſui corporis lethaliter vulneratus.

In diebus illis Ludouicus primogenitus Regis Philippi magnanimi, patre ſuo per confinia Flandriæ & Viromandiæ cum militibus diuerſa viciſſim municipia viſitante, & ab hoſtium incurſibus defenſante, congregauit exercitum apud caſtrum Kinonis, quod à Caio quondam dapifero Arturi Regis, qui ipſum fundauerat, nomen accepit. Mouit ergo de Kinone cum exercitu ſuo, vt prædictis ſuccurreret obſeſſis: & cùm iam diſtaret à loco quantum exercitus vno die poteſt procedere, Ioannes Rex eius aduentum in craſtino futurum non ſuſtinens, omnibus petrariis, manganellis, papilionibus, & aliis belli vtenſilibus dimiſſis, & prædæ expoſitis, per vada Ligeris nauigio, & modis quibus potuit fugiens, parte ſuorum non modica ſubmerſa, & dum fugeret interfecta, equitauit die illa XVIII. milliaria; nec poſtea auſus eſt accedere ad locum, quò audiret ipſum Ludouicum eſſe, vel venturum eſſe. Ludouicus itaque ipſum intelligens ſic fugiſſe, diuertit ad munitiones prædictas, quas Ioannes Rex occupauerat, & eas recuperauit in breui, & caſtellum de Bello-forte fun-C ditus euertit, & intrauit in manu valida terram Vicecomitis Toarcij, & oppida opulentiſſima deuaſtauit, & caſtrum de Moncontot per vim captum ſolo adæquauit, & ciuitatem Andegauim, quam Ioannes Rex ceperat, & muris circumſepſerat, recuperauit, & muros eius omnes deſtruxit.

Hanc victoriam Ludouici ſecuta eſt modico tempore interiecto victoria Philippi Regis: ita quòd infra vnius menſis ſpatium filius in Pictauia de Rege Angliæ & Pictonibus ſine conflictu: pater in Flandria de Othone & Flandrenſibus bello quidem difficili, ſed victorioſo, protecti dextra ſummi Regis, glorioſo certamine triumpharunt.

Paucis poſtea elapſis diebus ægrotauit Henricus Mareſcallus Franciæ, in partibus illis: vir per omnia laudabilis in militia, & timens Deum. qui poſt dies aliquot defunctus in monaſterio de Torpanaio ſepultus eſt, licèt ipſe extrema voluntate iuſſiſſet, quòd in patriam deferretur, & in Abbatia de Sacra-cella Ciſtercienſis Ordinis inter patres ſuos tumularetur. Et planxerunt vniuerſa multitudo Franciæ, qui eum omnes tenerrimè diligebant. Cui ſucceſſit Ioannes filius eius adhuc impubes, cuius vices commiſſæ fuerunt Galtero de Nemoſio ad tempus, quo vſque ipſe ad adultam perueniret ætatem. Et hoc totum fuit de benignitate Regis, quia hæreditaria ſucceſſio in talibus officiis locum non habet. In hoc autem antequam moreretur feliciter ei euenit, quòd ſenſibus ſuis adhuc vigentibus, paucis ante obitum

PHILIPPVS AVGVSTVS.

ſuum diebus habuit nuntium, qui ei Regis victoriam nuntiauit, cui ipſe præ gaudio A
equum ſuum, quo in bellis vtebatur, dedit, cùm non haberet quid aliud ei daret,
omni facultate ſua ab ipſo tanquam de morte certo in vſus pauperum diſtributa.
Nunc ad prælibatam victoriam, prout poterimus, deſcribendam adiuuante Domi-
no procedamus.

Anno ab incarnatione Domini M.CCXV. Ioanne Rege in partibus Andegauieis,
vt ſuprà ſcriptum eſt, debacchãte, Otho Imperator illectus ab ipſo Ioanne Rege pe-
cunia mediante, congregauit exercitum in Comitatu Henoniæ, in oppido cui eſt
vocabulum Valenciene, in terra Ferrandi Comitis. Et fuerunt cum eo miſſi à Ioan-
ne Rege ad ſtipendia ſua Comes Boloniæ, & Comes Saleberiæ, & ipſe Ferrandus,
Dux de Lamburg, Dux Brabantiæ, cuius filiam idem Otho duxerat in vxorem, &
multi alij tam proceres, quàm Comites de Alemannia, de Henonia, de Brabantia, &
de Flandria. Eodem tempore Philippus Rex, licèt filius eius haberet maiorem par-
tem militiæ ſuæ in Pictauia, congregauit exercitum, & mouit in craſtino feſti bea-
tæ Mariæ Magdalenæ, de caſtro quæ Perona vocatur, & intrauit in manu forti ter-
ram Ferrandi, & tranſiuit per eam, omnia à dextris & à ſiniſtris incendiis deuaſtan-
do & regaliter deprædando. Et ſic venit vſque Tornacum ciuitatem, quam Flan-
drenſes anno præterito fraudulenter ceperant & multum damnificauerant: ſed
idem Rex eam recuperauerat, ſine mora miſſo exercitu cum fratre Garino & Co- B
mite ſancti Pauli. Otho verò cum exercitu ſuo venit ad caſtrum quod Moretania
nuncupatur, diſtans à Tornaco per ſex milliaria, quod à prædicto Regis exercitu,
recuperata ciuitate Tornaco, vi captum fuerat & euerſum. Sabbato proximo poſt
feſtum ſancti Iacobi Apoſtoli & Chriſtophori martyris propoſuit Rex inuadere il-
los: ſed diſſuaſerunt Barones. Non enim patebat aditus ad illam, niſi arctus & diffi-
cilis. Inde propoſitum mutauerunt, ſcilicet vt inde redirent, & per aliam viam ple-
niorem Henoniæ fines inuaderent, & penitus deuaſtarent. Die ergo craſtina, ſcilicet
VI. Kal. Auguſti mouit Rex de Tornaco, vt iret ad caſtrum quod Inſula nuncupa-
tur; vbi propoſuerat quieſcere cum ſuo exercitu nocte illa. Eodem mane mouit
Otho cum ſuo exercitu de Moretania. Rex autem neſciebat, nec credere ſuſtinebat,
quòd ipſi venirent poſt ipſum. Vicecomes itaque Meleduni diuertit ab exercitu Re-
gis cum quibuſdam leuis armaturæ equitibus, & perrexit verſus partes illas vnde
Otho veniebat; quem perſecutus eſt vir ſtrenuiſſimus, prudentis & admirabilis con-
ſilij, & ad ea quæ contingere poſſunt prouiſor diſertiſſimus G. Syluanectenſis ele-
ctus, quem ſuperiùs fratrem G. nominaui: erat enim frater profeſſus Hoſpitalis
Hieroſolymitani, tunc etiam electus ad cathedram Syluanectenſis Eccleſiæ, ni-
hilominus habitum religionis ſemper portans in pectore ſicut priùs. Profecti ſunt
ergo ab exercitu Regis pluſquam tria milliaria, quouſque venerunt in locum quen-
dam eminentem, vnde potuerunt manifeſtè videre acies properantes, & ad pu-
gnam diſpoſitas. Vicecomite itaque ibidem aliquantulum demorante, electus pro-
perauit ad Regem, & dixit ei quòd hoſtes veniebant diſpoſiti, & ad bellum para- C
ti: & dixit quòd viderat equos militum coopertos, & ſatellites pedites præcedentes,
quod erat euidentiſſimum futuræ pugnæ ſignum. Rex itaque iuſſit acies ſtare, & cõ-
uocatis proceribus conſuluit illos quidnam eſſet agendum: qui non multum ſuade-
bant pugnandum eſſe, ſed potiùs procedẽdum. Cùm ergo hoſtes veniſſent ad quen-
dam riuulum, quo non patebat facilis meatus, tranſierunt paulatim, & finxerunt, vt
videbatur quibuſdam de noſtris, quòd vellẽt proficiſci Tornacum. Exiit ergo ſermo
iſte inter milites noſtros, quòd ipſi hoſtes declinabant Tornacum. Electus autem in
contrarium ſentiebat, aſſertiſſimè proclamans vel pugnandum eſſe neceſſariò, vel
confuſione & damno recedendum. Præualuit tamen clamor & aſſertio plurimo-
rum. Proceſſimus itaque ad pontem quendam Bouinum nomine, qui eſt inter locum
qui Sanguineus dicitur, & villam quæ vocatur Ceſona. Et iam maior pars exercitus
tranſierat pontem, & ipſe Rex exarmauerat ſe: ſed nondum tranſierat pontem ſicut
hoſtes putabant, quorum intentio erat, ſi Rex pontem tranſiſſet, eos quos citra pon-
tem inuenirent aut penitus interimere, aut de eis pro ſuæ voluntatis arbitrio trium-
phare. Dum itaque Rex armis aliquantulum & itinere fatigatus ibidem ſub vmbra
cuiuſdam fraxini iuxta quandam Eccleſiam in honore beati Petri fundatam modicè
quieri vacaret: ecce nuntij miſſi ab illis qui ſtabant in poſtrema acie, curſu nimio pro-
perantes, cum clamore maximo hoſtes referunt aduentare, & poſtremis aciebus ferè

A iam confligere. Vicecomitem & arcubaliſtarios, & leuis armaturæ equites, & ſatellites eorum incurſum cum maxima difficultate & periculo ſuſtentare, & vix poſſe eorum furorem & audaciam diutiùs retardare. Quo audito Rex intrauit Eccleſiam, & breuiter orans ad Dominum, egreſſus iterum arma induitur, & alacri vultu, nec minori lætitia quàm ſi ad nuptias vocaretur, equum inſiliit. Clamatur vbique per campos; arma, arma viri, clangunt tubæ, reuertuntur cohortes, quæ iam pontem tranſierant, reuocatur vexillum beati Dionyſij, quod omnes præcedere in bella debebat. nec ſatis properè reuertitur, vnde nec expectatur. Immo Rex curſu rapido reuertitur, & ponit ſe in prima fronte belli, vbi nullus inter ipſum & hoſtes eminebat. Hoſtes itaque videntes Regem retrogradum, & præter ſpem ſuam reuerſum, quaſi ſtupore, & vt arbitror, quodam horrore percuſſi, diuerterunt ad dexteram partem itineris quo gradiebantur, & protenderunt ſe quaſi ad Occidentem, & occupauerunt eminentiorem partem campi, & ſteterunt à parte Septentrionali, ſolem qui die illo ſolito feruentiùs incaluerat ante oculos habentes. Rex etiam alas ſuas nihilominus extendit è regione contra illos, & ſtetit à parte Auſtrali cum exercitu ſuo, per ſpatia campi non parua linealiter protenſo, ſolem habens in humeris. Et ita ſteterunt hinc inde vtræque acies æquali dimenſione protenſæ, modico campi ſpatio à ſe inuicem diſtantes. In medio huius diſpoſitionis in prima fronte erat Philip-B pus Rex, lateratim adhærebant Willelmus Barrenſis flos militum, Bartholomæus de Roia vir prouectæ ætatis & ſapiens, & Galterus iuuenis vir prudens & probus, & maturi conſilij, Petrus Maleuicinus, Gerardus Scropha, Stephanus de Longocampo, Willelmus de Mortuomari, Ioannes de Roboreto, Willelmus de Garlanda, Henricus Comes Barri iuuenis ætate, animo ſenex, vir virtute, & forma venuſtus, qui patri ſuo Regis conſobrino nuper defuncto ſucceſſerat in honore & onere Comitatus; & alij quamplures, quorum nomina longum enumerare eſſet, viri virtute ſpectabiles, & in armis ſemper exercitati, & ideò ad ipſius Regis cuſtodiam in ipſo prælio ſpecialiter deputati. Ab oppoſita parte ſtabat Otho in medio agminis conſertiſſimi, qui ſibi pro vexillo erexerat aquilam deauratam ſuper draconem pendentem in pertica oblonga erecta in quadriga. Rex autem antequam congrederetur, hac breui & humili oratione ſuos fuit milites allocutus: In Deo tota ſpes & « fiducia noſtra eſt poſita: Rex Otho & exercitus ſuus à domino Papa excommunica- « ti ſunt, qui ſunt inimici & deſtructores rerum ſanctæ Eccleſiæ, & pecunia qua eis ſti- « pendia miniſtrantur, de lachrymis pauperum, & de rapina Eccleſiarum Dei & Cle- « ricorum acquiſita eſt. Nos autem Chriſtiani ſumus, & communione & pace ſanctæ « Eccleſiæ fruimur; & quamuis peccatores ſimus, tamen Eccleſiæ Dei conſentimus, « & Cleri pro poſſe noſtro defendimus libertates. Vnde præſumere fiducialiter debe- « mus de Dei miſericordia, qui nobis licèt peccatoribus dabit de ſuis & de noſtris ho- « C ſtibus triumphare. His dictis petierunt milites à Rege benedictionem; & ſtatim in- « ſonuerunt tubæ, & fecerunt inſultum viriliter in hoſtes, & audaciſſimè & ſtrenuiſſimè conflixerunt. In ipſa hora ſtabant retrò Regem non procul ab ipſo Capellanus qui ſcripſit hæc, & quidam clericus, qui audito tubarum clangore cecinerunt pſalmum: Benedictus Deus meus qui docet, vſque in finem. Et poſt; Exurgat Deus, vſque in finem. Et, Domine in virtute tua lætabitur Rex, vſque in finem, prout potuerunt, propter irrumpentes lachrymas & ſingultus immixtos: & cum pura deuotione coram Deo reducebant ad memoriam honorem & libertatem, qua Dei Eccleſia gauderet, in poteſtate Regis Philippi, & dedecus & opprobria quæ patitur, & paſſa eſt per Othonem, & per Regem Ioannem, cuius muneribus omnes illi hoſtes prouocati contra Regem in regno ſuo & contra dominum ſuum præſumebant pugnare. Primus tamen pugnæ congreſſus non fuit ibi, vbi Rex erat: quia iam antequam ipſe congrederetur, confligebatur contra Ferrandum & contra ſuos in dextro cornu, à dextris videlicet Regis, ipſo Rege, vt arbitror, ignorante. Prima quidem frons pugnatorum protenſa erat, vt diximus, directè, & occupabat campi ſpatium mille quadraginta paſſuum. Erat enim ibi electus, non vt quidem pugnaret, ſed armatos exhortabatur & animabat ad honorem Dei, & regni, & Regis, & ad defenſionem ſalutis propriæ; videlicet Odonem nobiliſſimum Ducem Burgundiæ, Gaucherum Comitem ſancti Pauli, qui quibuſdam ſuſpectus erat, tanquam aliquando fauiſſet hoſtibus: vnde & ipſe dixit electo, ſe die illo futurum bonum proditorem, Matthæum de Montmorenci militem probiſſimum, Comitem Bellimontis, & mul-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

tos alios ſtrenuos milites, & præterea milites Campaniæ CLXXX. numero. Omnes iſti erant in vna acie, electo ſic diſponente, qui quoſdam alios præcedentes retropoſuit, quos formidoloſos & cupidos nouerat. Iſtos autem de quorum probitate & ſetuote certus erat, in vna & prima acie poſuit, & dixit illis; Campus amplus eſt, extendite vos per campum directè, ne hoſtes vos intercludant. Non decet vt vnus miles ſcutum ſibi de alio milite faciat: ſed ſic ſtetis, vt omnes quaſi vna fronte poſſitis pugnare. His dictis præmiſit idem electus de conſilio Comitis S. Pauli CL. ſatellites in equis ad inchoandum bellum ea intentione, vt prædicti milites egregij inuenirent hoſtes aliquantulum motos & turbatos. Indignati ſunt Flandrenſes, qui erant feruentiſſimi ad pugnam, quòd non à militibus, ſed à ſatellitibus primò inuadebantur, nec ſe mouerunt de loco quo ſtabant, ſed eos ibidem expectantes acriter receperunt, & equos eorum ferè omnium interfecerunt, & eos multis vulneribus affecerunt, neminem eorum niſi duos tantùm lethaliter vulnerauerunt. Erant enim ſatellites illi probiſſimi de valle Sueſſionenſi, nec minus pugnabant ſine equis, quàm in equis. Galterus autem de Guiſtella, & .... Buridanus qui cùm eſſet admirandæ virtutis, & quaſi impertertitus, reducebat militibus memoriam ſuorum antiquorum, non aliter quàm ſi turocinio luderet. Cùm quoſdam de ipſis ſatellitibus in terram proſtrauiſſent, declinauerunt ab eis, & prodierunt in campo aperto volentes congredi militibus; quibus congreſſi ſunt quidam milites de acie Campanenſi, non minori virtute quàm ipſi. Fractis itaque vtrorumque lanceis, & euaginatis gladiis ictus ingeminant: ſed ſuperueniente Petro de Remi, & illis qui in eadem acie erant, Galterus de Guiſtella & Buridanus per vim capti ducti ſunt, quibus adhærebat quidam miles Euſtachius nòmine de Maquelinis, cum magna ſuperbia vociferans; Ad mortem Francorum, ad mortem Francorum, quem circundederūt Franci, ita quòd vnus eorum complexatus eſt eum, & caput eius inter cubitum & pectus ſuum premens, galeam euellit de capite illius, alius cultellum intra mentum & loricam per guttur pectus vſque ad vitalia immittens, mortem quam Francis minabatur cum clamore, ſubire fecit cum horrore. Et ita eo mortuo, Galtero & Buridano captis, creuit Francorum audacia, & quaſi certi de victoria omni timore abiecto, totis viribus vſi ſunt. A B

Satellites, vt diximus, ab electo præmiſſos ſecutus eſt non minori leuitate, quàm ſi aquila volaret in columbas, Gauchérus Comes ſancti Pauli cum ſuis militibus electis ab ipſo optimis, & perforauit eos per medium eorum mira velocitate tranſiens, multos feriens, & à multis percuſſus, equos & homines indifferenter occidens & proſternens, & nullum capiens, & ita reuerſus eſt per aliam partem hoſtium, multitudinem eorum quammaximam intercludens quaſi in ſinu quodam. Proſequitur illum non minori audacia Comes Bellimontis, Matthæus de Monte Morencij cum ſuis, & ipſe Dux Burgundiæ multis bonis militibus ſtipatus, & pugna Campanenſi. Facta eſt ibi admirabilis pugna ex vtraque parte. Dux Burgundiæ, qui erat valdè carnoſus & phlegmaticæ complexionis, proſternitur in terram, equo ſuo ab hoſtibus occiſo. Denſatur itaque circa illum, cunei Burgundiorum circumuallant illum, adducitur alius equus, de terra ſuorum manibus eleuatur, equo ſiſtitur, gladium vibrat in dextra, dicit ſe velle vlciſci lapſum ſuum, & inuadit hoſtes cum iracundia, nec diſcernit cui obuiet, ſed in omnibus ſibi obuiantibus caſum ſuum vlciſcitur, non aliter quàm ſi equum ipſius eorum quilibet occidiſſet. Ibidem pugnabat Vicecomes Meleduni, qui mirabiliter præliabatur, habens in acie ſua probiſſimos milites, qui eodem modo quo & Comes ſancti Pauli inuaſit hoſtes in alia parte, & perforauit eos, & reuerſus eſt per aliam partem per medios hoſtes. Ibi percuſſus fuit in alia acie Michael de Harmes à quodam Flandrenſi lanceâ per ſcutum, loricam, & femur, & conſutus fuit alueæ ſellæ & equo, & ita tam ipſe quàm equus corruerunt in terram. Hugo de Maloaunéio proſtratus in terram, & multi alij equis occiſis proſtrati, & viriliter reſurgentes, non minus acriter pugnabant ſuper pedes ſuos quàm ſuper equos. C

Comes S. Pauli ab illa cæde paululum digreſſus, vt qui ictibus innumeris tam ſibi quàm à ſe illatis fatigatus erat, aliquantulum repauſauit facie ſua ad hoſtes verſa, vidit vnum de militibus ſuis circumuallatum àb hoſtibus, ad quem liberandum cùm nullus ei pateret aditus, licèt nondum ſpiritum reſumpſiſſet, vt per inſertiſſimum cuneum hoſtium cum minori periculo tranſire poſſet, incuruauit ſe ſuper collum equi, ipſum collum vtroque brachio amplectens, & equum calcaribus vrgens, cuneum

A neum hoſtium irrupit. Ibi ſe erigens, gladio exerto omnes circum aſtantes hoſtes mirabiliter diſſipauit, & ſic audacia admirabili ſeu temeritate, cum ingenti ſuo periculo, ſuo milite à morte incolumi liberato, de manibus hoſtium euadens, in ſuorum agmine ſe recepit. Teſtati enim ſunt qui affuerunt, quòd ipſe in tanto ibidem periculo fuit, quòd duodecim lanceis vno eodémque momento impellebatur, non tamen ipſum vel equum proſternere, aut illum ab equo euellere potuerunt. Spiritu itaque parumper reſumpto, iterum cum ſuis militibus, qui interim reſpirauerant, in medios hoſtes infertur. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Victoriâ itaque ibidem dubiis alis aliquandiu circumuolante, cùm iam pugna feruentiſſima ſpatio trium horarum durauiſſet, tandem totum pondus belli verſum eſt in Ferrandum & in ſuos. Nam & ipſe multis confoſſus vulneribus proſtratus in terram, & captus ductus eſt, & plurimi de militibus eius cum eo. Ipſe quidem ferè exanimis diuturnitate pugnandi Hugoni de Maroil & Ioanni fratri eius ſpecialiter ſe reddidit. Alij omnes, qui in ea parte campi pugnabant, aut interfecti, aut capti, aut turpi fuga Francis inſequentibus ſunt ſaluati.

Interea adueniunt legiones Communiarum, quæ ferè vſque ad hoſpitia proceſſerant, & vexillum beati Dionyſij, & accurrunt quantociùs ad aciem Regis, vbi videbant ſignum regale, vexillum videlicet floribus lilij diſtinctum, quod ferebat die illo Galo de Montigniaco miles fortiſſimus, ſed non diues. Superuenientes Communiæ B ſpecialiter Corbeij, Ambianenſes, Beluaci, & Compendij, Attrebatæ, penetrauerunt cuneos militum, & poſuerunt ſe ante ipſum Regem. Et illi qui erant in acie Othonis, viri bellicoſi & audaciſſimi, ipſos in continenti repulerunt vſque ad Regem: & ipſis diſſipatis ferè peruenerunt ad Regem. Quo viſo milites prænominati, qui erant in acie Regis, proceſſerunt, Rege, cui timebant, aliquantulum poſt ſe relicto, & oppoſuerunt ſe Othoni & ſuis furore Theutonico ſolum Regem quærentibus. Eis itaque quærentibus, furorem Theutonicorum virtute admirabili impedientibus, pedites circumuallauerunt Regem, & ab equo vncinis & lanceis gracilibus in terram prouoluerunt: & niſi dextra ſuperna & incomparabili armatura protegeretur, cum penitus occidiſſent. Pauci autem milites, qui cum eo remanſerant, & ſupradictus Galo, qui vexillo ſæpiùs inclinato auxilium vocabat, & ſpecialiter Petrus Triſtanides, qui ſponte ab equo deſcendens, ſe & pro Rege ictibus exponebant, eoſdem pedites proſternunt, diſſipant, & occidunt. Sed & ipſe Rex ſpe citiùs à terra ſurgens inopinata leuitate equum aſcendit. Pugnatur ergo ibi ab vtraque parte virtute admirabili, & cadunt multi. Ibique ante oculos ipſius Regis occiditur Stephanus de Longo-campo, miles probus & fidei integræ, cultello recepto in capite per ocularium galeæ. Hoſtes enim quodam genere armorum vtebantur admirabili, & hactenus inaudito. Habebant enim cultellos longos, graciles, triacumines quolibet acumine indifferenter ſecantes, à cuſpide vſque ad manubrium, quibus vtebantur pro gladiis. Sed per Dei adiutorium præualuerunt gladij C Francorum, & virtus eorum indefeſſa. Repulerunt itaque totam aciem Othonis & peruenerunt vſque ad eum, adeo vt Petrus Maleuicinus miles quidem plus armis, quibus alios præcellebat, quàm ſeculari prudentia pollens, ipſum Othonem per frænum apprehenderet. Sed cùm non poſſet ipſum à turba qua confertus erat extrahere, Girardus Scropha cultellum quem nudum in manu habebat, dedit in pectus eius: ſed ipſum propter armorum denſitatem, quibus milites noſtri temporis impenetrabiliter muniuntur, lædere non valens, ictum reiterauit. Sed ictui ſecundo obuiauit caput equi, quod erat arduum & erectum. Deſcendit ergo cultellus mira fortitudine impulſus in cerebrum equi per oculum receptus. Equus itaque lethaliter vulneratus ſe gyrauit, & flexit caput ſuum verſus illam partem qua venerat. Et ita Imperator oſtendit militibus noſtris dorſum, & à campo receſſit, aquila cum carro demiſſa & prædæ expoſita. quo viſo Rex ait ſuis; Hodie non videbitis ampliùs faciem ipſius. Cùm igitur paululum proceſſiſſet, labitur equus, & ſtatim adducitur alius equus recens, in quem cùm aſcendiſſet, fugæ velociter ſe mandauit. Iam enim non poterat noſtrorum militum vlteriùs ſuſtinere virtutem. Nam ipſe Barrenſis bis ipſum per collum tenuerat, ſed equi velocitate, & ſuorum militum denſitate, præreptus eſt ei, qui dum Imperator fugeret, mirabiliter præliabantur, adeò vt ipſum Barrenſem, qui proceſſerat pluſquam alij, proſternerent in terram. Galterus enim iunior, & W. de Garlandâ, lanceis ſuis fractis & gladiis ſanguinolentis, &

Bartholomæus de Roia, cùm eſſent, vt dictum eſt, prudentes viri, & alij qui cum eis A
erant, non iudicabant bonum eſſe Regem, qui pleno greſſu ſequebatur, procul à ſe
dimittere. Vnde non fuerant progreſſi quantum & ipſe Barrenſis, qui cùm pedes eſ-
ſet, equo occiſo, circumuallatus hoſtibus, ſe mira virtute, more ſuo, defendebat. Ta-
men quia vnus contra multitudinem obtinere nõ poteſt, captus aut interfectus fuiſ-
ſet, niſi ſuperueniſſet Thomas de ſancto Valerio, vir quidem ſtrenuus, potens in ar-
mis, cum equitatu ſuo, in quo erant L. equites & duo millia peditum. Et ita ipſum
Barrenſem à manibus hoſtium liberauit, ſicut mihi ille, qui interfuit, enarrauit. Re-
uiuiſcit ibidem prælium. Præliabantur enim dum Imperator fugeret Bernardus de
Hoſtemale miles fortiſſimus, Comes Otho de Tinquenebute, Comes Conradus de
Tremognia, & Girardus de Randerodes, cum aliis viris fortiſſimis, quos ſpecialiter
elegerat Imperator propter eminentem militiæ virtutem, vt eſſent prope ſe in præ-
lio. Iſti pugnabant, & ſternebant, & vulnerabant noſtros, tamen præualuerunt no-
ſtri. Nam ibidem capti ſunt duo præfati Comites cum ipſo Bernardo, & Girardo,
carrus diſcerpitur, draco frangitur, aquila alis euulſis & confractis ad ipſum Regem
defertur.

Comes verò Boloniæ ab ipſo pugnæ initio nunquam pugnare ceſſauit, nec po-
terat ab aliquo ſuperari. Iſte Comes Boloniæ arte quadam mirabili vſus erat. Fece-
rat enim ſibi quaſi vallum quoddam de ſatellitibus armatis & confertiſſimis du-
plici ſerie in modum rotæ ad inſtar caſtri obſeſſi: vbi patebat quidam aditus quaſi
porta qua recipiebatur, quotiens vel ſpiritum volebat reſumere, vel ab hoſtibus vr- B
gebatur. Et ſic ſæpiſſimè faciebat.

Iſte Comes, & Ferrandus, & Imperator ipſe, ſicut poſtea didicimus à captiuis,
iurauerant quòd ad aciem Regis Philippi, aliis omnibus neglectis, progrederen-
tur, & quouſque ad ipſum peruenirent, non retorquerent habenas, & ipſum occi-
derent: ea videlicet intentione, quia ſi Rex, quod Deus auertat, occiſus fuiſſet,
de reliquo exercitu facillimè poſſe triumphare ſperabant. Et propter hoc iuſiu-
randum Otho & ſua acies non pugnauit, niſi cum Rege & acie ſua. Ferrandus vo-
luit, & incœpit venire ad ipſum, ſed non potuit, quia vt dictum eſt, intercluſa fuit via
eius à Campanenſibus. Reginaldus Comes Boloniæ omnibus aliis omiſſis ad ip-
ſum Regem in ipſo pugnæ initio peruenit: ſed cùm prope eſſet Regem, dominum
ſuum, vt arbitror, reueritus, ab ipſo declinauit, & congreſſus eſt cum Roberto
Comite Drocarum, qui non procul à Rege ſtabat in acie valdè denſa. Sed & Pe-
trus Comes Altiſiodori cognatus Regis viriliter pugnabat pro Rege; licèt, proh
dolor! Philippus filius eius cognatus vxoris Ferrandi ex parte matris ſtaret ab
oppoſito contra Regem. Adeò enim excæcati erant oculi aduerſariorum, quòd
multi eorum licèt haberent fratres, priuignos, vitricos, & cognatos ex parte no-
ſtra, nihilominus tamen reuerentia domini ſecularis ſpreta, timore Dei abiecto,
bello iniuſto eos quos reuereri & diligere ſaltem naturali iure tenebantur, laceſſere
præſumebant. C

Iſte Comes Boloniæ licèt ira ſtrenuè præliaretur, multum diſſuaſerat pugnandum
eſſe, ſciens audaciam & probitatem Francorum. Vnde Imperator & ſui ipſum pro
proditore habebant; & niſi prælio conſenſiſſet, ipſum vinculis mancipaſſent. Cùm
igitur pugna præ manibus haberetur, ipſe dicitur dixiſſe Hugoni de Boues; Ecce
pugna quam tu ſuadebas, ego autem diſſuadebam. Tu fugies tanquam formidolo-
ſus; ego autem ſub periculo mei capitis pugnabo, & remanebo captus vel interfe-
ctus. Et his dictis acceſſit ad locum pugnæ ſibi deſtinatum: & pugnauit, vt dictum
eſt, diutiùs & fortiùs, quàm aliquis qui eidem prælio intereſſet.

Interea rareſcunt acies ex parte Othonis, ipſo inter primos fugiente. Dux Lo-
uaniæ, Dux de Lamborc, Hugo de Boues, & alij per centenarios, per quinquage-
narios, & per diuerſi numeri turbas ſe iam mandauerant turpi fugæ. Comes tamen
Boloniæ adhuc pugnans euelli non poterat à campo, adiutus tantùm ſex militi-
bus, qui eum nolentes dimittere cum eo pugnabant, donec ſatelles quidam, Pe-
trus ſcilicet de Turella, qui cùm probiſſimus eſſet, & equus ſuus occiſus eſſet ab
hoſtibus, pedes pugnabat, acceſſit ad ipſum Comitem, & eleuata equi tectura, mu-
cronem vſque ad capulum in ventrem equi eius immiſit. Quod cùm quidam mi-
les ipſius Comitis vidiſſet, fræno apprehenſo ipſum à conflictu retrahebat inui-
tum. Inſequuntur illos duo fratres milites ſtrenui, Queno & Ioannes de Couduno,

A & ipſum militem proſternunt in terram, & ſtatim ibidem labitur equus Comitis, & ipſe Comes ita iacuit ſupinus, femur dextrum habens ſub collo equi iam mortui. vnde vix extrahi potuit. Superuenerunt Hugo & Galterus de Fontibus, & Ioannes de Roboreto, qui cùm contenderent cui eorum aſcriberetur captio Comitis, ſuperuenit Ioannes de Nigella cum ſuis militibus, miles quidem procerus corpore & formæ venuſtiſſimæ, ſed virtus animi venuſtati corporis in eo minimè reſpondebat. Vnde & in prælio illo nondum cum aliquo conflixerat die tota: rixabatur tamen cum aliis qui ibi detinebant Comitem, volens ſibi ex eius detentione laudis aliquid mendicare; & præualuiſſet niſi ſuperueniſſet electus. Quem cùm cognouiſſet Comes, ſe illi reddidit, & rogauit, vt ſoli vitæ illius faceret miſereri. Garcio quidam fortis ſcilicet corpore & virtutis integræ Comotus nomine, cùm ſtaret ibi, ferro exerto, abſtulerat iam ipſi Comiti galeam, & vulnus impreſſerat maximum in facie ipſius, & militibus, vt dictum eſt, inter ſe concertantibus voluit ab inferiori immittere cultellum: ſed cùm ocreæ conſutæ eſſent pannis loricæ, viam vulneris non potuit inuenire. Cogitur itaque Comes ſurgere de terra. Sed cùm vidiſſet non procul inde Arnulphum de Andenarda militem probiſſimum cum aliquot equitibus ad eius auxilium properantem, finxit ſe non poſſe pedibus ſtare, & in terram ſponte prolapſus, adiutorium expectabat. Sed qui aſtabant ictus plurimos in-
B geminantes, velit nolit compellunt illum aſcendere in runcinum: ſed & ipſe Arnulphus, & qui cum eo erant capiuntur.

Philippus Augustus.

Omnibus itaque ferè equitibus aut fuga de campo ereptis, aut captis, aut interfectis, cùm iam Othonitæ vtraque belli latera denudaſſent, ſtabant adhuc in medio campi ſatellites pedites fortiſſimi, Brabantiones, & alij, quos per aduerſa quaſi vallum ante ſe poſuerant numero ſeptingenti. Quos cùm vidiſſet ipſe Rex magnanimus adhuc ſtare, miſit Thomam de ſancto Valerio virum nobilem virtute commendabilem, & aliquantulum literatum, contra illos; qui cùm eſſet bene munitus, licèt iam armis aliquantulum fatigatus pugnando, habens ſecum de terra ſua ibidem fideles viros equites quinquaginta, & pedites duo millia, irruit cum magno furore in eos, & omnes penitus trucidauit. Mirabile dictu, cùm ibidem Thomas poſt victoriam recenſeret numerum ſuorum, non inuenit de toto numero ſuo deeſſe niſi vnum ſolum, qui ſtatim inter occiſos quæſitus & inuentus, & in caſtra delatus, infra paucos dies vulneribus per medicos ſanatis, incolumis eſt effectus Nec voluit Rex quòd ſui ſequerentur fugientes, niſi tantùm per vnum milliare, propter loca incognita & noctis vicinitatem; & ne caſu aliquo viri magni qui capti tenebantur euaderent, vel de cuſtodum manibus raperentur, qui timor illum maximè coartabat. Dato itaque ſigno, tubis clangentibus, reuocantur acies, & ad caſtra cum magno gaudio reuertuntur.

O mira Principis clementia, & inaudita à ſeculo nouitas pietatis! Eodem veſpere
C cùm adducti fuiſſent ante conſpectum Regis proceres, qui capti fuerant, quinque videlicet Comites, & xxv. alij qui tantæ erant nobilitatis, vt eorum quilibet vexilli gauderet inſignibus, præter alios quamplurimos inferioris dignitatis. Licèt omnes de regno ſuo, qui in mortem ipſius conſpirauerant, & pro poſſe ſuo ipſum occidere procurauerant, ſecundùm leges, & ſecundùm terræ illius conſuetudinem, tanquam rei læſæ maieſtatis capitibus eſſent plectendi. Ipſe tamen tanquam mitis & miſericors, vitam omnibus condonauit. Quanta enim feruebat in eo contra rebelles rigoris ſeueritas, tantò, imò duplo maior ſemper vigebat in eodem clementia in ſubiectos: cuius ſumma intentio ſemper erat parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos. Omnes tamen ergaſtulis mancipauit. Eis itaque incatenatis, & quadrigis impoſitis, iter Pariſius direxit.

Cùm autem eſſet Bapalmis, intimatum eſt ei quòd Comes Reginaldus Boloniæ nuntium poſt prælium miſerat ad Othonem, ſuggerens ei vt Gandauum accederet, & vires recolligens auxilio Gandauorum & aliorum bellum renouaret. Quo audito, ſiue veridico auctore, ſiue non, Rex admodum perturbatus aſcendit in turrim, vbi poſiti erant duo maiores Comites, Ferrandus videlicet & Reginaldus; & ira dictante improperauit ei, quòd cùm eſſet homo ſuus legitimus, fecerat eum nouum militem: cùm eſſet pauper, fecerat eum diuitem: ipſe verò pro bonis mala retribuens, vna cum Comite Albetico patre ſuo ad Henricum quondam Regem Angliæ in Regis & regni perniciem ſe tranſtulerat. Poſtmodum reſipiſcens

Philippvs Avgvstvs. in magnam ipſius amicitiam eſt receptus, & præter Comitatum Domnomartini A qui Alberico Comite patre eius in partibus Neuſtriæ in ſeruitio Regis Angliæ defuncto ad eum fuerat iure hæreditario deuolutus, addiderat ei Comitatum Boloniæ. Ipſe verò poſtmodum culpam culpæ adiiciens, ad Regem Angliæ Richardum tranſiens, quandiu idem Richardus vixit, ei ſemper contra ipſum adhæſit. Defuncto verò Richardo Rege, ipſum iterum in ſuam recipiens amicitiam, cum duobus Comitatibus prædictis, addiderat ei tres Comitatus Moretonij, Albemarnæ, & Warenarum. His omnibus beneficiis obliuioni traditis, ſine cauſa commouit contra ipſum vniuerſam Angliam, Theutoniam, Flandriam, Henolliam, & Brabantiam. Naues etiam eius apud Dam partim anno præterito cum aliis diripuerat; nuper cum reliquis eius mortem iurauerat, contra ipſum corporaliter pugnauerat: poſt pugnam, poſt vitam ei misericorditer condonatam, miſſis nuntiis Othonem & alios, qui de bello euaſerant, ad bellum iterum procurauerat incitare. Hæc omnia, inquit, mihi feciſti, vitam tamen tibi non adimam, ſed donec hæc omnia lueris, ergaſtulum non euades. Et cùm hæc dixiſſet, inde fecit eum Peronam adduci, & ibi in turrim munitiſſimam includi, & cautiſſimè cuſtodiri ligatum compedibus mira ſubtilitate perplexis, & ferè indiſſolubilibus, coniunctis inuicem catena tantæ breuitatis, quòd vix paſſum efficiat ſemiplenum. Eiuſdem catenæ medio inſerta erat & alia catena longitudinis x. pedum infixa apud alterum cuidam trunco mobili, quod duo homines vix mouere poterant, quotiens Comes iturus erat ad ſecreta naturæ. Ferrandum verò Pariſius deuectum in turri noua extra muros incluſum arctæ B cuſtodiæ mancipauit. Comes verò Saleberienſis ipſo die pugnæ traditus eſt à Rege Comiti Roberto, ea intentione, vt Rex Angliæ, cuius frater idem Saleberienſis erat, filium eiuſdem Comitis Roberti, quem captum tenebat ſicut ſuprà commemorauimus, commutaret pro eo. Sed idem Rex tanquam naturæ contrarius, carnem & ſanguinem ſuum ſemper odio habens, qui nepotem ſuum Arturum, cui, cùm eſſet filius Gaufridi fratris eius primogeniti, iure primogenituræ debebatur regnum, manu propria occiderat, & Elienordim ſororem eiuſdem Arturi virginem neptem ſuam iam ferè per annos viginti incarceratam tenebat, extraneum, quem tenebat, pro fratre ſuo naturali ſeu carnali noluit commutare. Verè ipſe eſt Lynx typica Merlini, de qua idem Merlinus, de patre eius, quem Leoni comparauerat, loquens; Ex eo, inquit, procedet Lynx penetrans omnia, quæ ruinæ propriæ gentis imminebit. per illam namque vtramque inſulam amittet Neuſtria & priſtina dignitate ſpoliabitur. Alij verò priſones in duobus Caſtelletis in capitibus vtriuſque pontis ſitis Pariſius, & in aliis munitionibus per diuerſa regni loca carceribus mancipantur. O quàm recta, quàm iuſta, quàm irreprehenſibilia ſunt iudicia tua Domine! qui diſſipas conſilia Principum, & reprobas cogitationes populorum, qui malos toleras ve exerceas bonos, qui vindictam ad tempus differs, vt mali interim conuertantur, qui expectatos fruſtra ad pœnitentiam tandem dignè permittis, citra tamen merita, flagellari; qui quod mali ad exterminium bonorum temerè diſponunt ſemper in contrarium, conuertis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum. Ecce non ſolùm iſti, qui fuerunt in hoc bello confecti, conſpirauerant contra Regem, imò donis & promiſſis illecti Comes Herueus Niuernenſis, & omnes proceres trans Ligerim & Cenomaniæ, & Andegauiæ, & Neuſtriæ, excepto ſolo Willelmo de Rupibus Seneſcallo Andegauiæ, Iuchello de Mediana, Vicecomite ſanctæ Suſannæ, & aliis quàm paucis, iam Regi Anglorum ſuum ſpoponderant fauorem, occultè tamen propter metum Regis ſua vota tegentes, quouſque certi eſſent, quis eſſet pugnæ exitus futurus. Iam quaſi de victoria præſumentes, regnum diuiſerant vniuerſum, Viromanniam cum Perona Reginaldo Comiti, Pariſius Ferrando quaſi funiculo diſtributionis, & aliis alia oppida Othone diſtributore, temerè partientes. Et ita Ferrandus & Reginaldus id quod pro honore, vt putabant, petierant, pro ſuæ cõfuſionis ignominia habuerunt, Deo ſic iuſtiſſimè ordinante. Hæc ſupradicta de eorum præſumptionibus & proditionibus à certis relatoribus & ipſorum conſiliorum participibus poſt victoriam ad aures Regis delata ſunt. Abſit enim vt de eis, licèt hoſtibus, aliquid contra noſtram conſcientiam confingamus; ſed tantùm id quod ſcimus & verum eſſe credimus referamus. C

Sicut etiam famæ loquacitate cognouimus, ipſa vetula Comitiſſa Flandriæ Hiſpana genere, matertera ipſius Ferrandi, filia Regis Portigalenſis, vnde & regina

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Comitiſſa appellabatur, præſtigiis & ſortilegiis euentus belli ſcire deſiderans, ab Angelis qui huiuſmodi artibus præſunt, ſecundùm morem Hiſpanorum tale meruerat habuiſſe reſponſum: Pugnabitur, & in ipſa pugna Rex proſternetur in terram, & equorum pedibus conculcabitur, & carebit ſepultura. Ferrandus poſt victoriam cum maxima pompa à Pariſianis recipietur. Hæc omnia rectè intelligenti poſſunt interpretari in verum. Conſuetudo enim dæmonis eſt ſemper talibus, qui eum colunt, amphibologicè loqui, eorum deſideria palliata veritate inuoluens; vt ſuos ſemper cultores decipiat, & vt ipſi de ſe bona ſemper credant dici, quæ Deus ad eorum confuſionem & aliorum honorem fieri diſponit. Vnde illud:

Crœſus perdet Alim tranſgreſſus maxima regna. Et Iuuenalis:

—— *Ambiguo deceptus Apolline Crœſus.*

Quis autem verbis explicare, quis corde cogitare, quis calamo, charta aut tabulis exarare poſſet gratulabundos plauſus, hymnos triumphales, innumera tripudiorum genera populorum, melliſluos clericorum cantus, dulciſonas in Eccleſiis claſſicorum pulſationes, ornatus Eccleſiarum intus & extra ſolemnes: vicos, domos, vias per vniuerſa oppida & ciuitates cortinis & pannis ſericis intextas, floribus, herbis, & viridibus arborum ramis vbique ſtratas. Omnes autem cuiuſque generis, ſexus, & ætatis homines ad tanti triumphi ſpectacula concurſantes, ruſticos & meſſores intermiſſis operibus, falcibus, raſtris, & tribulis in collo ſuſpenſis (erat
B enim meſſionis tempus) ad vias cateruatim ruentes, cernere cupientes Ferrandum in vinculis, quem modò formidabant in armis. Nec verecundabantur illudere ei, ruſtici, vetulæ, & pueri, nacta occaſione ab æquiuocatione nominis, quia nomen eius tam equo quàm homini æquiuocum erat. & caſu mirabili duo equi eius coloris, qui hoc nomen equis imponit, ipſum in lectica vehebant. Vnde & ei improperabant, quod modò ipſe erat ferratus, quod recalcitrare non poterat, qui priùs impinguatus dilatatus recalcitrauit, & calcaneum in dominum ſuum eleuauit. Hæc omnia vbique fiebant, quouſque peruentum eſt Pariſius. Pariſiani verò ciues, & vniuerſa ſcholarium multitudo incomparabiliter omnibus aliis, Clerus & populus cum hymnis & canticis ipſi Regi obuiam procedentes, quanta eſſet in animo lætitia geſtis exterioribus declarabant, nec ſufficiebat eis de die taliter exultare, imò de nocte, imò ſeptem noctibus continuis, numeroſis luminibus, adeò vt nox ſicut dies illuminari videretur. Maximè ſcholares cum maximo quidem ſumptu conuiuia, choros, tripudia, cantus indefeſsè agere non ceſſabant.

Paucis poſtea elapſis diebus, Pictones tantæ fama victoriæ perterriti, miſſis legationibus Regi magnanimo reconciliari elaborabant. Sed Rex magnanimus eorum perfidia ſemel, imò multotiens iam comperta, ſciens eorum fauorem ſemper ſuo domino oneroſum, & nunquam fructuoſum fore, eorum peritioni minimè acquieuit, & collecto exercitu in Pictauiam, vbi erat Rex Ioannes, proficiſcitur feſtinanter. Cùm igitur perueniſſet Loudunum, quod erat oppidum opulentum & benè
C munitum in finibus Pictauorum, venerunt ad eum Legati à Vicecomite Toarci, viro prudente & potente, omnes ferè Pictones etiam Aquitanicos potentia præcellente, pro pace vel ſaltem pro induciis ſupplicantes. Rex magnanimus malens more ſuo pace ſemper quàm bello vincere, mediante Petro Duce minoris Britanniæ cognato Regis, cuius vxor neptis erat dicti Vicecomitis, ipſum Vicecomitem in amicitiam ſuam ſine difficultate recepit. Sed & ipſe Rex Anglorum cùm diſtaret ab eo loco, ſeptemdecim milliaribus, nec haberet quò fugeret, nec expectare Partenaci vbi erat, nec in apertum vt pugnaret procedere auderet, miſſo Renulfo Comite Ceſtriæ cum magiſtro Roberto domini Papæ Legato, & aliis, cœpit de induciis tractare. Et licèt Rex Philippus magnanimus, cùm haberet in exercitu ſuo duo millia militum & ampliùs præter aliam aliorum multitudinem, poſſet & totam terram, & ipſum Regem Angliæ occupare in breui, quinquennium tamen ei & ſuis ſolita benignitate conceſſit. Induciis itaque ex vtraque parte firmatis, Rex magnanimus reuertitur Pariſius, vbi inito cum vxore Ferrandi & Flandrenſibus colloquio, ſextodecimo Calendas Nouembris, contra ſpem & voluntatem ferè omnium de conſueta manſuetudine ſua conceſſit, vt Godefrido filio Ducis Brabantiæ quinquenni in obſidem ſibi dato, & omnibus munitionibus Flandriæ & Henoldiæ eorundem ſumptibus omninò deſtructis, tam ipſum Ferrandum quàm alios proceres reddita pro vnoquoque legitima redemptione tanto delicto debita ad propria re-

A & honorificè, ſicut tali & tanto Principi competebat. Ad ipſius enim exequias, quod non ſine nutu & prouidentia Dei geſtum eſſe videtur, affuerunt duo Archiepiſcopi, videlicet Remenſis Guillelmus, Senonenſis Galterus: & viginti Epiſcopi, videlicet de Romana Curia Coraldus Portuenſis Epiſcopus Cardinalis, & Sedis Apoſtolicæ in terram Albigenſium tunc Legatus. De Anglia Pandulfus Noruicenſis Epiſcopus. De Remenſi prouincia, Catalaunenſis Guillelmus, Beluacenſis Milo, Nouiomenſis Girardus, Laudunenſis Anſellus, Sueſſionenſis Iacobus, Syluanectenſis Garinus, Atttebatenſis Pontius, Ambianenſis Gaufridus. De prouincia Senonenſi, Carnotenſis Galterus, Altiſſiodorenſis Henricus, Pariſienſis Willelmus, Aurelianenſis Philippus, Meldenſis Petrus, Niuernenſis Rogerus. De prouincia Rothomagenſi, Baiocenſis Robertus, Conſtantienſis Hugo, Abricenſis Willelmus, Lexouienſis Willelmus. De prouincia Narbonenſi, Fulco Tholoſanus. Qui prælati de mandato domini Papæ, imò de ipſa potiùs, vt credibile eſt, ordinatione diuina, pro negotio Albigenſi tunc temporis erant Pariſius congregati. Miſſam autem exequialem celebrarunt ſimul Portuenſis Epiſcopus, & Remenſis Archiepiſcopus; vna voce ad duo altaria propinqua: ceteris Epiſcopis cum clericis & monachis, quorum aderat innumera multitudo, aſſiſtentibus & eis reſpondentibus, ſicut vni. Inter quos adfuit & Ioannes illuſtris Rex Hieroſolymitanus, qui in Franciam venerat, pro negotiis & neceſſitatibus ſanctæ terræ. Præſentibus B ad hoc inclytis prædicti Regis Philippi filiis, Ludouico primogenito, & Philippo. Sæpedictus autem Rex Philippus tale condidit teſtamentum. Legauit ad ſubſidium terræ ſanctæ trecenta millia librarum Pariſienſium, videlicet præfato Regi Ioanni centum millia: Militiæ Templi centum millia: Hoſpitali Hieroſolymitano centum millia. * Datum eſt de ſuo Almarico Comiti Montifortis viginti millia librarum Pariſienſium, ad vxorem eius & ſuos de Albigenſi terra & manu hoſtium reducendos. Præterea dedit quinquaginta millia librarum Pariſienſium pauperibus eroganda. Magnam etiam ſummam pecuniæ dicitur inſuper erogaſſe.

* Ex MS. Cod. Conceſſit etiã Almarico Montifortis xx. millia librarum Pariſ. vt ipſe, vxor eius, & filij, in terra Albigenſi detẽti liberarentur.

A des paludes, qui creuerunt in gentem magnam.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Reuolutis autem ducentis & triginta annis, receſſerunt ab eis viginti tria millia ſub duce Hybor, locum regnandi commodioſiorem quærentes, & tranſeuntes per Alemaniam, Germaniam, & Auſtriam, venerunt in Galliam, & ædificauerunt ibi ciuitatem, nacti locum amœniſſimum & commodoſum ſuper fluuium Sequanam, quam Lutetiam à lutoſitate loci vocauerunt: ſibi autem à Paride filio Priami nomen Pariſios impoſuerunt, octingenteſimo nonageſimo quinto anno ante incarnationem Domini, vel potiùs ἀπὸ τῆ Pariſia Græco, quod ſonat audacia, vocati ſunt Pariſij. Fuerúntque ibi ex quo à Sicambria receſſerunt annis mille ducentis ſeptuaginta, antequam Franci veniſſent, & longo tempore ſatis ſimplicem vitam ducentes, nec habebant Regem: ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, faciebat. Subditi tum Romanis ad regendum populum Conſules ſibi annuos ſecundùm conſuetudinem Romanorum creabant, vſque ad aduentum Francorum.

Francio autem, & qui ab illo deſcenderunt, regnauerunt apud Sicambriam in partibus illis mille quingentis ſeptem annis vſque ad Priamum Regem Auſtriæ, cui, cùm mortuus eſſet, ſucceſſit Marcomirus filius eius. Cùm autem iidem Franci negarent triburum iuxta morem cæterarum nationum ſoluere Romanis, Valentinianus Imperator Chriſtianus anno ab Incarnatione trecenteſimo ſeptuageſimo ſexto

B eos inde expulit; qui inde egreſſi prædicto Marcomiro, & Somnone filio Antenoris, & Genebaudo Ducibus, habitarunt iuxta ripam Reni inter Germaniam & Alemaniam, quæ regio vocatur Auſtria. Quos cùm idem Valentinianus multis prœliis inſecutus fuiſſet, nec eos vincere potuiſſet, vocauit eos verè Francos, quaſi ferancos à ferocitate. Virtus enim Francorum à tempore illo in tantum creuit, vt totam tandem Germaniam & Galliam vſque ad Pireneos montes ſibi egregiis viribus ſubiugarent. Poſtea remanentibus ibidem, id eſt in Auſtria, Somnone, & Genebaudo, Marcomirus cum ſuis Francis per multa prælia venerunt Lutetiam, & inuenerunt ibi Pariſios ſimpliciter degentes; & quum intellexerunt eos olim de eodem genere deſcendiſſe, confœderati ſunt eis, & facti ſunt populus vnus.

In diebus illis regnabat Valentinianus Imperator, Damaſus Papa regebat Eccleſiam, Auguſtinus & Hieronymus ſacram exponebant ſcripturam.

Euaſerunt autē & alij de excidio Troiano, vt Helenus vates filius Priami, qui cum mille ducentis viris in regno Pandraſi in partibus Græciæ remanſit: Antenor cum duobus millibus viris & ducentis in Thyrrenia habitauit: Æneas cum tribus millibus & quadringētis viris cum magno labore in Italiam eſt tranſuectus, cum Aſcanio filio ſuo, cuius ſcilicet Aſcanij filius Syluius nomine de nepte patris ſui furtiuo concubitu genuit Bruthum; qui cùm adultus eſſet, trāſtulit ſe in Græciam, & inuenit ibi de genere Troianorum, qui cum Heleno ibi remanſerant, populum infinitum, &

C factus eſt Rex eorum; cum quibus inde recedens adiuncto ſibi Turno & Corineo, nauigio venit in partes Galliæ, vbi Ligeris flumen in Oceanum influit; & volentes ſibi Galliam ſubiugare, pugnauerunt cum Gallis ſuper ripam Ligeris, ibique interfectus eſt Turnus, & honorificè in pyramide nobiliſſima tumulatus, quæ vſque in hodiernam diem ibidem oſtenditur, non procul à Turonis. Ab eodem Turno primam fundationem & nomen accepit ciuitas Turonica.

Brutus autem cum Corineo & aliis inde receſſerunt, & in inſulam, quæ Albion vocabatur, nauigio venerunt, & eam totam inhabitarunt, & à nomine Bruti Britaniam vocauerunt. Pars autem inſulæ eiuſdem à Corineo, qui in ea regnauit, Cornubia ſiue Cornugallia vocata eſt. Poſt multum verò temporis, inde multis prælijs à Saxonibus ſub Orſo & Hengiſto ducibus laceſſiti, repulſi ſunt pro maxima parte in Armoricam, quæ nunc minor Britania nuncupatur. Nunc ad Francorum hiſtoriam reuertamur.

Marcomirus itaque à Pariſiis honorificè receptus, eos docuit vſum armorum, & propter frequentes Latinorum & hoſtium incurſus, fecit ciuitates murari, & factus eſt totius Galliæ defenſor. Hic habuit filium quendam militem ſtrenuum, nomine Faramundum, quem primum Francorum diademate inſigniuit, tamen Chriſtianus non fuit. Hic vt Pariſiis placeret, ciuitatem Lutetiam mutato nomine Pariſius vocari inſtituit.

Poſt Faramundum regnauit Clodius filius eius. Poſt Clodium Meroueus filius eius. Poſt Merouuem Childericus filius eius. Childericus genuit Clodoueum,

PHILIPPVS AVGVSTVS. qui primus Regum Francorum factus eſt Chriſtianus, & cum maximo Dei miraculo à beato Remigio Rhemorum Archiepiſcopo baptiſatus eſt. A

Dum beatiſſimus Antiſtes eundem Clodoueum Regem catechizaret, ampulla in qua erat ſacrum chriſma caſu, immò diabolo faciente, qui de tanto Chriſtianorum commodo condolebat, fracta fuit. Viri & multi diſſuaſerunt Regi ne baptiſmum ſuſciperet, dicentes, quòd ſi Deus eum voluiſſet fieri Chriſtianum, ampullam frangi nullatenus permiſiſſet: ſed ſtatim experti ſunt quòd omnia cooperantur in bonum his qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt Sancti. Nam ſanctus Antiſtes, videntibus Rege & aliis omnibus, ſanctis precibus & lacrymis impetrauit à Domino ampullam cæleſtem plenam oleo angelico per manus Angeli à Deo ſibi mitti, & palam omnibus inter manus & ipſius orantis deponi: quo non ſolùm idem Clodoueus, immò omnes Reges Franciæ in perpetuum conſecrantur. In quo dignitas regni & Regum Franciæ incomparabiliter præeminet vniuerſis.

Clodoueus genuit Clotarium; Clotarius Chilpericum: Chilpericus Clotarium; Clotarius Dagobertum, qui fundauit & munificè dotauit Eccleſiam hieromartyris Dionyſij Areopagitæ. Dagobertus Clodoueum de Sancta Batildi genuit, Childericum, Clotarium, & Theodoricum: Childericus Dagobertum, ſub quo fuit Ebroinus Maior domus, de quo habentur in vita Leodegarij: Dagobertus Theodericum: Theodericus Clotarium.

Poſt Clotarium regnauit Aubertus: Aubertus genuit Arnoldum: Arnoldus Sanctum Arnulphum poſtea Metenſem Epiſcopum. Arnulphus genuit Anchiſem vel Anſegiſum: Anſegiſus ſiue Anſegiſilus Pipinum: Pipinus Carolum Martellum: Carolus Martellus ſiue ..... genuit Pipinum Breuem: Pipinus Breuis genuit ex Berta Carolum Magnum Imperatorem: Carolus Magnus Ludouicum: Ludouicus Carolum Caluum Imperatorem. Iſte Caluus contulit Eccleſiæ beati Dionyſij clauum & ſpineam coronam, & multa alia cariſſima dona. Carolus Caluus genuit Ludouicum Album ſiue Balbum: Ludouicus Rex Carolum Simplicem. B

In diebus illis venerunt Daci ſiue Dani de Scytia duce Rollone, & ſubiugauerunt ſibi totam Neuſtriam, quam & Normaniam appellauerunt vocabulo compoſito ab his duobus nominibus *Nort*, quod ſonat Septentrio, & *mar*, quod ſonat homo. Sed & Britanniam minorem, & multas alias regiones in regno Francorum depopulati ſunt, & Eccleſias vniuerſas deſtruxerunt; ſed & Lunam Tuſciæ ciuitatem in diebus illis florentiſſimam penitus euerterunt, putantes, vt dicitur, quòd illa eſſet Roma. Et inde reuerſi in Franciam, tandem Carolo Simplici confœderati ſunt. Nam & ipſe Rollo filiam eiuſdem Caroli Simplicis in vxorem ducens baptiſatus eſt, & vocatus fuit Robertus, & omnes alij Normanni cum eo Chriſtiani facti ſunt anno ab Incarnatione Domini nongenteſimo ſeptimo.

De genere eiuſdem Rollonis ſiue Roberti multis euolutis annis Willelmus nothus Dux Normaniæ, propter proditionem quandam, quam Heraudus Rex ſorori eiuſdem Willelmi vxori ſuæ fecerat, in Angliam transfretans, ipſum Heraudum bello confectum occidit, & totam ſibi terram ſubiugauit. Et tunc defecerunt Reges de genere Saxonum, qui inde Britones expulerant violenter. C

Nam dictus Rollo genuit Willelmum Longam-ſpatam, qui Ricardum, poſt quem regnauit Robertus frater eius, qui genuit Willelmum nothum Regem Angliæ, qui Willelmum Regem, cui ſucceſſit Henricus frater eius Rex.

De eiuſdem Roberti genere Humfredus ſeptimus ab eo Apuliam conquiſiuit; Robertus filius eius cognomine Guiſcardus addidit Calabriam. Illa tamen tota conquiſitio aſcribitur ſoli Guiſcardo. Buamundus Siciliam adiecit. Sed & Rogerus Dux, qui poſtea diadema ſibi impoſuit, Africam ſuperadiecit. Vnde & in ſcuto eius verſus iſte litteris aureis ſcriptus erat:

Apulus & Calaber, Siculus mihi ſeruit, & Afer.

Carolus Simplex genuit Ludouicum, qui nihil fecit: Ludouicus Lotharium, Lotharius Ludouicum, huius proſapiæ regalis vltimum. Quo ſine hærede defuncto, Franci elegerunt ſibi in Regem Hugonem Capet Ducem Burgundiæ ſiue Allobrogiæ. Hugo Capet genuit Robertum: Robertus Hugonem, Henricum, & fratrem eius Odonem tempore Leonis Papæ noni anno Dominicæ Incarnationis milleſimo quinquageſimo. Poſt Henricum regnauit Philippus, qui genuit Ludouicum Groſſum. Ludouicus Groſſus genuit Philippum & Ludouicum. Sed Philippo in marti-

A reto beati Geruaſij Pariſius caſu mirabili à porco quodam inter pedes equi ſui veniente, in terram prolapſo, & interempto, Ludouicus Pius ſucceſſit patri ſuo Ludouico Groſſo in regno. Ludouicus Pius quoque per miraculum in ſenectute ſua Philippum magnanimum, qui nunc regnat, qui Adeodatus dictus eſt, pro eo quod pater eius ſanctiſſimus ſemper poſtulabat à Deo prolem maſculam, & ſupplicabat omnibus viris religioſis, vt ſuper hoc pro eo orarent ad Dominum, quia multas habebat filias, & nullum filium, tandem exauditæ ſunt preces eius, & datus eſt ei filius à Deo, iſte ſcilicet Philippus qui modò regnat, qui natus eſt ei anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo ſexageſimo quinto, menſe Auguſto, vndecimo Calendas Septembris, in feſto Timothei & Symphotiani. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Iſte Ludouicus cùm omnes Abbates ordinis Ciſterienſis iuxta conſuetudinem ſuam conueniſſent in eodem Monaſterio, ſicut ſolent ſingulis annis facere, proſtrauit ſe in oratione manibus expenſis in capitulo in medio eorum; & cùm clamarent omnes vt ſurgeret, nunquam voluit corpus de terra leuare, quouſque illi oratione fuſa ad Dominum, ex parte Dei omnipotentis certificauerunt eum, quòd in breui prolem eſſet maſculam habiturus.

Incidentia. Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo quinquageſimo quinto, Heudo, Comes qui Ducatum minoris Britanniæ tunc regebat, expellitur à Ducatu, cui ſucceſſit Conanus paruus filius Alani Ducis. Heudo verò Comes re-
B ceptus eſt à Ludouico Pio Rege Francorum: qui cùm haberet inimicitias & bella in partibus Lugdunenſibus, miſit eundem Heudonem cum exercitu in partes illas. Qui cùm probatiſſimus eſſet in militia, omnes bello confectos, & ipſum Comitem Matiſconenſem, qui aliis præerat, bello captum Regi pro voluntate ſua de omnibus iniuriis ſatis facere coëgit.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo ſexageſimo tertio, Herueus Comes Leoniæ miles ſtrenuiſſimus, qui in Anglia & in aliis locis multa bella præclara geſſerat, vndèque monoculus factus erat, dolo captus fuit vnà cum Guidomaro filio ſuo, & truſi ſunt in carcerem apud caſtellum Nini. Haymo verò Epiſcopus Leonenſis, vnà cum militibus & populo armis arreptis obſederunt caſtrum, quibus Conanus paruus Dux Britanniæ præſtitit auxilium, & perſonaliter interfuit. Caſtro itaque oppugnato & per vim capto liberati ſunt inde Comes Herueus, & filius eius. Vicecomes verò Fagi cum fratre & filio ſuo, qui dolum illum fecerant, incarcerati ſunt apud Donglaſium, & fame & ſiti interire coacti. Eodem anno fuit fames valida in eadem terra.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo ſexageſimo nono, expulſus eſt Haymo Epiſcopus de Epiſcopatu ſuo, à Guidomaro fratre ſuo Vicecomite, propter quod Conanus paruus cum eodem Epiſcopo congregato exercitu intrauit terram Leoniæ, & pugnauit cum dicto Guidomaro, & filiis eius, & eos bello
C confecit iuxta Comannam in loco qui dicitur Mechuoet, quod interpretatur pudor fuit.

In diebus illis beatus Thomas Archipræſul Cantuarienſis exulabat in Francia, & honorificè tractabatur, & recipiebatur à Ludouico Pio Rege Francorum Chriſtianiſſimo.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo ſeptuageſimo coronatus eſt Henricus primogenitus Henrici Regis Angliæ, qui beatum Thomam perſequebatur.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo ſeptuageſimo primo paſſus eſt beatus Thomas in Eccleſia ſua, miſſis ſpiculatoribus ab Henrico Rege in craſtino feſti Sanctorum Innocentium. Paucis poſtea elapſis diebus interfectus fuit Haymo Epiſcopus Leonienſis in feſto conuerſionis beati Pauli, in loco qui dicitur Rengar, quod interpretatur fides.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo ſeptuageſimo nono conſecratus eſt in Regem Philippus magnanimus in feſto omnium Sanctorum, patre ſuo Ludouico Pio adhuc viuente ſeptuagenario. Idem Philippus magnanimus audierat à coæuis anno ætatis ſuæ decimo quinto conſodalibus ſuis, dum ſæpius cum eis in palatio luderet, quòd Iudæi ſingulis annis vnum Chriſtianum immolabant, & eius corde ſe communicabant: & ideò concepto ex hac occaſione rancore contra eos, omnes propoſuit eiicere de regno ſuo.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

In diebus illis ſanctus Ricardus à Iudæis crucifixus fuit, & martyrium paſſus, cu- A ius corpus requieſcit in Eccleſia ſancti Innocentij Pariſius in loco qui Campellus dicitur, & fiunt ibi per orationes eius mirabilia vſque in hodiernam diem.

Eodem anno quo Philippus magnanimus coronatus, Hebo in pago Bitutienſi, Imbertus in pago Lugdunenſi, & Comes Cabilonenſis, cœperunt Eccleſias opprimere, & Clerum perſequi, & libertates & immunitates Eccleſiarum euertere conati ſunt. Sed Rex magnanimus primitias Eccleſiæ ſuæ Deo & Eccleſiis conſecrare volens, congregato exercitu eos in manu forti debellauit, & libertates Eccleſiis reformauit.

Eodem anno multi Principes regni ſui contra ipſum conſpirationem fecerunt, ſed ipſe ſpe citiùs bello confectos & humiliatos in ſuam gratiam recepit. Inter quos erat Stephanus Comes Sacricæſaris caſtri, ſcilicet quod tempore Iulij Cæſaris Auaricon vocabatur: qui licèt eſſet ipſius Regis aulicus, frater ſcilicet Adelæ Reginæ, ipſum Regem bello attentare præſumpſit. Sed regiæ magnitudini reſiſtere non valens, victus in breui faſtu depoſito ipſius Regis imperio colla ſubmiſit.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo, Regni verò Philippi magnanimi ſecundo in Aſcenſione Domini, impoſuit ſibi iterum Philippus magnanimus coronam in Eccleſia beati Dionyſij, & inuncta fuit ibidem Eliſabeth venerabilis Regina vxor eius filia Bauduini Comitis Hainellorum.

Eodem anno decimoquarto Calendas Octobris feria quinta obiit Ludouicus Rex B piiſſimus, pater eiuſdem Philippi magnanimi in ciuitate regia, & deportatum eſt corpus eius ad cœnobium quod ipſe fundauerat, Ordinis Ciſtercienſis Barbeellum nomine, & conditum aromatibus ibidem honorificè tumulatum.

Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo centeſimo octuageſimo primo, Philippus magnanimus Deo & Chriſto in primitiuis operibus ſuis placere quærens, prohibuit ne quis ludendo vel alio modo, caput, ventrem, vel aliud membrum Dei iurare præſumeret blaſphemando. Et quia Iudæos odio habebat, & multas de eis in nomine Chriſti Ieſu blaſphemias audiebat, omnes debitores eorum à debitis abſoluit, quinta parte totius ſummæ fiſco retenta.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo ſecundo, omnes Iudæos de regno eiecit Philippus magnanimus, datis prius induciis vendendi ſupellectiles ſuas, & parandi ea quæ neceſſaria erant egreſſuris, tanquam eos omnino eiiceret: domos autem & vineas, & alias eorum poſſeſſiones retinuit fiſco.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo tertio fecit Philippus magnanimus Eccleſias in nomine Ieſu Chriſti, & Sanctorum eius ædificari vbique per ciuitates & caſtella, in locis quibus erant ſynagogæ Iudæorum.

Eodem anno Philippus magnanimus de ampliatione regni, & rerum fiſci ſollicitus, nundinas quæ dicuntur ſancti Lazari à domo leproſorum Pariſius reduxit, & fiſco applicuit de voluntate leproſorum & miniſtrorum loci, aſſignata eis ab ipſo Rege annua penſione, ſecundùm æſtimationem nundinarum, quam ipſi de fiſco C annis ſingulis recipiunt ſine labore & tumultu.

Eodem anno circumcinxit Philippus magnanimus nemus Vicenarum muro fortiſſimo, & delectabili, & incluſit ibi maximam multitudinem caprorum, & damorum, & ceruorum.

Eodem anno obiit Henricus iuuenis Rex Angliæ, cuius vxor erat ſoror Philippi magnanimi, in caſtro quod vocatur Marrelli, decimo tertio Calendas Iunij. Cuius corpus delatum eſt in ciuitate Rothomagenſi, & honorificè tumulatum.

Eodem anno interfecti ſunt in pago Bituſienſi Cotherelli, qui vulgo dicuntur Ruptarij, vno ſolo die ſeptem millia, qui inuaſerant fines regni, nemini parcentes, aut propter ætatem, aut propter ſexum vel religionem, aut propter ſacrum locum, qui omnes occiderent, aut diuerſis tormentis ad refundendam eis pro redemptore ſua pecuniam compellerent. Quo audito, à Rege miſſo exercitu in adiutorium hominum illius prouinciæ, omnes à ſummo vſque ad minimum trucidati ſunt.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo quarto, fuit orta diſſenſio inter Philippum magnanimum, & Philippum Comitem Flandriæ patruum ſuum, qui nolebat ei reddere Viromanniam, quia ſua erat de iure. Vnde & idem Comes in magna ſuperbia duxit curſum ſuum cum immenſo exercitu per terram Regis, cremando & deprædando eam vſque ferè ciuitatem Siluanectenſem,

&

A & obſedit Beſtiſiacum. Sed ſuperueniente Rege ſtatim receſſit, & obſedit Corbeiam oppidum florenriſſimum, & extremum eius vallum fregit. Rex autẽ collocato exetcitu apud Compendium feſtinauit ſuccurrere obſeſſis. Quo audito inde receſſir Comes. Rex autem obſedit caſtrum quod Bouas appellatut. Comes autem metatus eſt caſtra è regione contra Regis exercitum, ſed infra paucos dies mediantibus bonis viris pacificatus eſt Regi, Viromanniam ei reſtituens, & eius voluntati iuramento præſtito pet omnia ſe commirrens.

Tempus erat quo meſſis iam in culmum prodietat, & in ſpicas. exercitus autem Regis occupabar agrotum quatuor millia in circuitu. Meſſis verò fuit partim conculcata, partim falcibus reſecata. Cùm autem poſtea meſſionis tempus adeſſet, ſuperabundauit ibi meſſis in maiori quantitate, quàm priùs, & in vbetiori fertilirate quàm in aliis locis. In loco autem Flandrenorum nulla ſpica potuit inueniri. Quidam canonici Eccleſiæ Ambianenſis, cùm viderent meſſem omnino vaſtatam, vt dictum eſt, per Regis exercitum in terra de qua decimas expectabant, ſupplicauetunt aliis canonicis ſuis, vr damnum illud ſaltem in parte eis de aliis decimis miſericotditet teſarcirent. Illi autem conſuluerunt vt tempus meſſionis expectaretur, & ſiquidem Dominus eos reſpiceret, bonnm eſſer: ſin autem petitioni eotum æquanimiter aſſentirent. Adueniente autem meſſionis tempote, diuino vt dictum eſt miraculo nullam paſſi ſunt annonæ conſuetæ iactutam.

B Factum eſt poſt aliquot dierum curriculum, Hugo Dux Allobrogum obſedit Vergiacum, & cùm admonirus à Rege nunquam vellet obſidionem dimittete, Rex collecto exercitu ad ſupplicationem Guidonis Domini eiuſdem caſtri acceſſit, & Ducem ab obſidione fugauit. Nec multò pòſt idem Rex Philippus frequentibus * Eccleſiarum, quas Dux opprimebat, motus obſedit Caſtellionem caſtrum nobiliſſimum ſupet fluuium Sequanam ſitum, & cepit per vim, & coëgit Ducem vellet nollet reſtituere Eccleſiis & Clero triginta mille libras, quas eis abſtulerat violenter, ſecundùm quod damna ab eo illata æſtimata fuerunt.

* deeſt verbum.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo quinto, nupſit Margareta nobilis Angliæ Regina relicta Henrici Regis Angliæ iuuenis, ſotor Philippi Regis Francotum magnanimi, illuſtri Hungarorum Regi Beli nomine, eodem Beli Rege Hungarorum pro ea habenda Philippo magnanimo per ſolemnes nuncios ſupplicante.

Circa eadem tempora Philippus magnanimus pia & regali indignatione ſuper intolerantiam luti vicorum Pariſiacæ ciuitaris motus, fecit omnes vicos quadratis lapidibus pauimentari.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo ſexto Philippus magnanimus, Deo ſemper ſanctis operibus placere deſiderans, fecit cimiterium publicum miræ & amœniſſimæ amplirudinis in loco, qui ad ſanctum Innocentium Pariſius Campellus dicitur, muro lapideo circumcingi & ornari.

C Eodem anno obiir XIV. Calendas Septembris Gaufridus nobilis Dux Britanniæ, Comes Richemonris, filius Hentici Regis Angliæ, quem cùm Philippus magnanimus mira dilectione amplecteretur, fecir condiri aromatibus, & in choro beatæ Mariæ Pariſiis cotpus eius honorificè tumulati, & in ſignum dilectionis quatuot præbendas ſacerdotales perpetuas in Eccleſia Pariſiaca de bonis propriis inſtituit ad vſum quatuot ſacerdotum, qui ibidem perpetuò pro defunctis debeant celebtare.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo ſeptimo fuerunt quidam aſtrologi falſidici, qui audaciſſimè prophetare præſumetent vẽtum vehementiſſimum futurum in ſequenti Septembri ab aquilone venturum, & omnia ædificia deleturum cum immenſa hominum clade, & animalium. quod ad literam falſum fuit. Myſticè autem potuit intelligi de perſecutione Saladini, qui eo tempore quo ventus ille dicebatur futurus eſſe, omnes Chriſtianos in Orientali Eccleſia deleuit, ciuitatem ſanctam Hieruſalem cepit, & omnes alias ciuitates præter Tirum, Tripolim & Antiochiam, & pauca caſtra munitiſsima, quæ nunquam habere potuit.

Eodem anno in Nonis Septembris feria ſecunda hora diei vndecima natus fuit Ludouicus filius Philippi magnanimi ex Eliſabeth vxore ſua caſtiſsima.

Eodem anno ſcilicet ſeptimo regni Philippi magnanimi, ætatis verò eius vigeſimo ſecundo, orta eſt diſſenſio inter eundem Philippum & Henricum Angliæ Regem, pro eo quòd Richardus filius eius multoties requiſitus nolebat hominium facete ei-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

dem Philippo pro Comitatu Pictauiæ, patre ſuo in hoc ei conſentiente. Idem etiam A patet eius in præiudicium Philippi Regis tenebat Giſortium & alia municipia Giſortio appendentia, quæ data fuerant à Ludouico Pio, Henrico Regi Angliæ in dotem cum Margareta filia ſua. Sed eodem Henrico ſine liberis iam defuncto, & eadem Margareta Regi Hungariæ Beli nupta, dos reuerti debebat ad hæredē. Quod cùm ei poſt multas admonitiones negaretur, collocato exercitu in pago Bituricenſi, intrauit fines Aquitanicos, & cepit per vim oppidum florentiſſimum, nomine Vrſellodunum, quod vulgò dicitur Euſſodunum. Cepit etiam Cracaium, & depopulatus eſt terram totam vſq; ad Caſtrum Radulphi, & multas munitiones euertit, & obſedit Caſtrum Radulphi. Sed & Henricus Rex Angliæ & Richardus Comes filius eius collocato exercitu ſteterunt ex aduerſo. Philippus autem magnanimus indignatus animo ordinauit acies ad pugnandū cum illis. Sed illi audaciam Francorum, & magnanimitatem Regis non ferentes, miſſis nunciis viris religioſis, iudicio regalis Curiæ ſe in omnibus ſubmiſerunt.

Paucis poſtea elapſis diebus, peccatis noſtris exigentibus Saladinus Rex Syriæ, & Ægypti, cepit ſanctam ciuitatem Hieruſalem, & totam terram promiſſionis, præter Tripolim & Antiochiam, & pauca caſtra munitiſſima, quæ nunquam Sarraceni obtinere potuerunt. Sed & ſanctam crucem iam aſportauerat, occiſis in bello ferè omnibus Chriſtianis.

Eodem anno in feſto ſancti Lucæ menſis Octobris, obiit Vrbanus Papa tertius, cui ſucceſſit Gregorius octauus, qui ſedit tum per octo hebdomadas dierum, cui ſucceſſit Clemens tertius natione Romanus. B

In ſequenti Ianuario in feſto ſancti Hilarij, celebratum eſt colloquium apud Giſortium inter Philippum magnanimum, & Henricum Regem Angliæ: in quo colloquio vterque eorum Domino inſpirante crucem aſſumpſit, & ferè omnes eorum proceres & Prælati Eccleſiarū. Locus autem ille vocatus eſt S. Ager, propter cruces ibi aſſumptas.

Anno ab Incarnatione Domini M. C. L X X X V I I I. celebratum eſt Concilium Pariſius à Philippo magnanimo, in quo infinita hominum multitudo cruce ſignata eſt.

Modico pòſt elapſo tempore Richardus Comes contra pactiones inter ipſum & patrem ſuum Henricum Regem ex vna parte, & Philippum Regem ex altera apud Giſortium firmatas, collocato exercitu intrauit terram Tholoſæ, quam Comes ſancti Egidij tenebat feodaliter à Rege Francorū. Qua occaſione orta eſt diſſenſio iterū inter Reges. Philippus autē Rex magnanimus cum ingenti exercitu intrauit terram eorum, & cepit nobile Caſtrū Radulfi, Buſancaicum, & Argentonē, & Leuroſiū. Dum autē ibidē eſſet Rex in obſidione, & exercitus aquarū penuriā affligeretur, torrens quidā qui ibi erat, & tempore pluuioſo aquas aliquas habere cōſueuerat, tunc autem ardore æſtatis penitus erat deſiccatus, diuino miraculo ſuperabundauit aquis, ita vt vſq; ad ſatietatē biberēt homines & iumēta, & balnearēt in eo. Sed Rege inde digreſſo ad ſolitā rediit ſiccitatē.

Inde digreſſus obſedit montem Trichardi, & turrim fortiſſimam, in qua erant quinquaginta milites, penitus euertit, & alia caſtra quamplurima, & totam Alummam cepit, & montem Luronis, & inde Regem Angliæ cum exercitu ad confinia Normanniæ C diuertentem viriliter inſequens, Vindocinum obiter cepit.

Sed cùm Rex Angliæ vſque Giſortium, & idem Rex Franciæ vſque caſtrum quod Caluuſmons dicitur, perueniſſet, & à ſe per quatuor milliaria diſtarent, die ad colloquendum de pace aſſignato, Philippus Rex & Franci ſtabant per campos ſub ardore ſolis, quem vix poterant ſuſtinere. Henricus verò Rex Angliæ & Normanni ante introitum Giſortij ſedebant, quaſi pro tribunali ſub vmbra cuiuſdam vlmi patulæ, cuius rami denſiſſimi in altitudine octo pedum à terra eleuati reflectebantur in ſe concameratione quadam, & terræ ſpatium non modicum operiens, non ſolùm vmbrā, ſed & amœnitate placita gratum ſuo gremio ſeſſorium tam fatigatis quàm & ſpatiantibus offerebant, & oblatum eadem liberalitate præſtabant.

Indignati itaque Philippus & Franci de quiete Regis Angliæ & ſuorū, & de ſuo ex ſolis intolerantia exſiccatu, cùm pax colloquio biduo durāte interuenire non poſſet, arreptis armis ad locum perniciter aduolāt, & Rege Angliæ cum ſuis inde turpiter fugato, multis occiſis, & in fluuium, dum caſtellum ſubeunt, merſis, ipſam vlmum quaſi in ſilua lignorum ſecuribus excidunt, & in ſecuri & aſcia deiicientes, penitus ſternunt. Manè ſecuto Rex Angliæ primò Vernonē, deinde Paciacum veniens, terram Francorū vſque Meduntam concremauit. Quod Philippus cōcipiens, licèt ſuum iam exercitum diuiſiſſet, & pro parte licentiaſſet, Meduntam cum paucis veniēs, & inde pertranſiens,

A vſque ad exercitum Regis Angliæ perueniens, ei confligere nitebatur. Sed Rex Angliæ contrecto & reuocato exercitu, in caſtro quod Ibreia dicitur ſe recepit. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Euolutis poſtea aliquot diebus Richardus Comes confœderatus eſt Regi Philippo, pro eo quòd pater ſuus contradicebat ei reddere vxorem ſuam ſororem Regis Philippi magnanimi.

Eodem anno quarto Nonas Februarij, feria quinta, hora noctis quarta fuit eclipſis Lunæ vniuerſalis, & durauit per tres horas. Quarto Idus eiuſdem menſis in vico quod Argentolium vocatur, paulo ante ortum auroræ, viſa eſt à quibuſdam Luna deſcendere ad terram, & poſt moram modicam, viſa eſt iterum aſcendere.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo nono Philippus magnanimus congregato exercitu apud Nongentum oppidum in Perticenſi pago mouit inde, & virtute magna expugnauit caſtrum nomine Feritatem Bernardi, & montem fortem Rotroldi, & obſedit nobiliſſimam vrbem Cenomanicam, quam cepit vſque ad arcem, & ſatis ignominioſè inde fugauit Henricum Regem Angliæ cum ſeptingentis militibus, & infinita multitudine armatorum. quem cùm ita fugaſſet, arcem oppugnauit & cepit.

Inde curſu rapido ad vrbem florentiſſimam Turonorum duxit exercitum, ſed ponte diruto à ciuibus & hominibus Regis Angliæ, cùm non pareret ei via qua poſſet ad eam accedere, nec traiectus in fluuio Ligeris inueniretur, ipſemet haſta, quam manu B geſtabat, in equo ſedens, vadū quærebat, & tandem vado præter ſpem & conſuetudinē illius amnis inuento, exercitum tranſduxit, & ciuitatem infra paucos dies vi cepit.

Vrbe Turonica capta, factum eſt colloquium inter Reges, & pax eſt reformata inter eos in loco qui dicitur Columbarium, paucíſque diebus euolutis dum adhuc in partibus illis eſſet Philippus Rex, obiit Henricus Rex Angliæ in caſtro Kinonis, & ſepultus eſt in cœnobio monialium quod dicitur Fonſebraudi; cui ſucceſſit Richardus filius eius, & firmata eſt pax inter ipſum & Philippum magnanimum, & reſtituit ei Philippus ciuitates Turonenſem & Cenomannem, & caſtrum Radulphi cum toto feodo: & idem Richardus quittauit eidem Philippo Regi & ſucceſſoribus eius in perpetuum Eſſoldunum, cùm omnibus pertinentiis ſuis, & quidquid iuris poterat in Aruernia reclamare, quæ tamē omnia iure belli ſibi poterat retinere Rex Philippus.

Eodem anno obiit Elizabet Regina vxor Philippi magnanimi, & ſepulta eſt in Eccleſia B. Mariæ Pariſius, pro cuius memoria cōſtituti fuerunt in eadem Eccleſia duo perpetui ſacerdotes, aſſignato vnicuique eorum annuo reditu quindecim librarum.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo nonageſimo in feſto S. Ioannis Baptiſtæ arripuit Philippus Rex iter eundi in partes tranſmarinas in obſequium ſanctæ Crucis, cura regni commiſſa Adelæ matri ſuæ, & Guillelmo Remorum Archipræſuli; & venit Ianuam ciuitatem Italiæ, vbi intrauit mare, teſtamento priùs condito, & omnibus ritè peractis.

C Tempore eodem Richardus Rex Angliæ cum ſuis mouit, iturus in obſequium ſanctæ Crucis, & venit Maſſiliam, & intrauit mare.

Eodem tempore de mandato Regis Philippi, quod in receſſu ſuo dederat, erecti ſunt muri in circuitu ciuitatis Pariſiacæ à parte boreali, vſque ad fluuium Sequanæ, cum turellis & portis decentiſſimè aptatis.

Venit itaque vterque Rex nauigio cum exercitu ſuo vſq; Mechinam, ſiue Meſſanam Siciliæ ciuitatem, & Rege Philippo mediante reformata eſt pax inter Regem Siciliæ Tācredum & Ricardum Regem Angliæ ſuper dotalitio ſororis ipſius Regis Angliæ. Ibidem diſtribuit Philippus Rex plurima donaria proceribus & militibus ſuis, propter rerum ſuarum iacturam, quam in mari orta tempeſtate paſſi fuerant.

Reuolutis paucis diebus Rex Angliæ ſubmonitus à Philippo Rege, vt ſororem ſuam ſicut tenebatur iuramento aſtrictus deſponſaret, & vt in medio Martii ad transfrerandum paratus eſſet, neutrum facere voluit, imò in vxorem duxit Berengariam filiam Regis Nauarræ, & iter ſuum differre volebat vſque in ſequentem Auguſtum.

Philippus autem Rex ſubmonuit proceres per iuramentum, quòd ad idem tenebatur, quibus aſſentientibus Philippus Rex intrauit mare, & cum proſperitate venit Acharon, & applicuit in vigilia Paſchæ.

Rex autem Richardus poſtea nauigans venit Cyprum, & eam cum Imperatore ſuo & filiam Imperatoris, & vniuerſos eius theſauros aſportauit, & tandem venit

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Acharon,& inuenit muros ciui:atis iam fractos,& viriliter à Philippo Rege & Fran- A
cis expugnatos.

Fredericus Imperator cum infinita multitudine Theutonicorum & aliorum in
obſequium ſanctæ Crucis ſimiliter proficiſcens, inter Niceam ciuitatem Bithiniæ
& Antiochiam, viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt. Cui ſucceſſit in Imperio Henri-
cus filius eius.

Incarnationis Dominicæ anno milleſimo centeſimo nonageſimo primo obiit Cle-
mens Papa, cui ſucceſſit Celeſtinus natione Romanus.

Eodem anno in Autumno fuit tanta pluuiarum nimietas, quòd meſſis ferè tota in
campis, dum adhuc eſſet in folliculis germinauit. Vnde contigit quòd in toto anno
illo vix inueniebatur panis qui comedentibus nauſeam non prouocaret.

Eodem anno menſe Auguſti, ægrotauit Pariſius Ludouicus filius Regis Philippi
paruulus. Sed tantæ proceſſiones & orationes factæ ſunt pro eo ad Dominum, quòd
in breui, & maximo Dei miraculo reſtitutus eſt integerrimæ ſanitati. Interim virtus
Francorum indefeſſa ciuitatem Acharon cepit menſe Iulio; illis qui ibidem erant
Sarracenis vitâ, ſola tamen, conceſſâ eo pacto, vt omnes Chriſtianos qui in captione
Saladini erant, & ſanctum lignum viuificæ Crucis reſtituerent Chriſtianis. Quod
quia poſtea Saladinus aut noluit, aut non potuit facere, prædicti Sarraceni & omnes
alij qui tenebantur capti, exceptis paucis magnis viris, interfecti ſunt extra portas
ciuitatis Acharon, numero ſeptem millium, & eò ampliùs. B

Eiſdem temporibus fuit eclipſis Solis in vigilia ſancti Ioannis Baptiſtæ in ſeptimo
gradu Cancri, Luna exſtante in ſexto gradu eiuſdem ſigni, & cauda draconis in
duodecimo, & durauit per quatuor horas antequam ciuitas Acharon caperetur In
obſidione Acharon mortui fuerunt illuſtres viri, Theobaldus Comes Dapifer Fran-
corum, Hugo Dux Burgundiæ, Philippus Comes Flandriæ, Comes Clarimontis,
Comes Perticenſis, & multi alij proceres, & viri clariſſimi.

Rhemis metropoli Francorum occiditur ſanctiſſimus Leodienſis Epiſcopus, miſ-
ſis apparitoribus ab Henrico Imperatore, qui fingentes ſe eiectos ab Imperatore,
eundem ſanctum Epiſcopum, cùm ab eo fuiſſent amicabiliter recepti, & apud eum
diu tanquam amici fideles conuerſati, nacta ſpatiandi occaſione extra muros ciuita-
tis eductum occiderunt.

Interea Richardus Rex Angliæ frequentes mittebat nuncios ad Saladinum, &
mutua dona recipiebat ab eo, & ideò Philippus Rex eundem Richardum Regem
ſuſpenſum * habebat. Poſtea idem Philippus Rex morbo grauiſſimo detinebatur.
Nam vt quidam dicunt, venenum à proditoribus porrectum hauſerat, vnde & tanta
infirmitate grauatus eſt, quòd & vngues manuum & pedum, & capillos, & ferè om-
nem cutis ſuperficiem amiſit, vnde de conſilio ſuorum fidelium cõmiſſa captiuorum
cura, & totius rei ſumma Duci Burgũdiæ, & aliis quos ad hoc ſufficere præſumebat,
quingẽtis militibus cum ſufficienti ſumptu, de fiſco eius miniſtrato ad defenſionem
ſanctæ terræ dimiſſis, repatriare diſponens, Romam venit, & viſitatis Apoſtolorum C
liminibus, à Celeſtino Papa cognato ſuo benedictione recepta, paucis diebus ante
Natiuitatem Domini in Franciam eſt reuerſus, ſanitati aliquantulum reſtitutus.

* f. ſuſpectum.

Sequenti Martio Iudæi quendam Chriſtianum permittente Comitiſſa Campaniæ
apud caſtrum, quod Braiam vocãt, ſpinis coronatũ, & fuſtigatum per vicos crucifixe-
rũt. Quo audito, Philippus magnanimus Chriſtianitati cõpatiens, in propria perſona
ad prænominatum caſtrum accedens, octuaginta Iudæos, & ampliùs comburi fecit.

Incarnationis Dominicæ anno milleſimo centeſimo nonageſimo ſecundo menſe
Nouembri, vigeſimo die menſis, fuit eclipſis Lunæ particularis in ſeptimo gradu
Geminorum, & durauit per duas horas.

Poſtmodum creſcente iniquitate & malitia hominum, intimatum eſt Regi Phi-
lippo, quòd ad ſuggeſtionem Richardi Regis, miſſi erant de populo Arſacidarum
quidam vt eum occiderent, eodem modo quo Corradum Marchionem Montis-
ferrati apud Acharon illis diebus occiderant. Propter quod idem Rex Philippus ſui
corporis habuit de cætero cuſtodes fideliſſimos, & ipſe ferè ſemper clauam æream
vel ferream in manu geſtauit, & ſui cuſtodes ſimiliter habuerunt de cætero conſue-
tudinem geſtandi clauas in manibus vſque in hodiernum diem. Rex verò valdè tur-
batus, miſit nuncios ad Vetulum Regem Arſacidarum, vt ſignificaret ei per octo,
&c.

A Apud Arſacidas opinio vulgaris, & Deo odibilis obſeruatur. Quidquid enim à domino ſuo eis vel de homine occidendo, vel de re alia impetatur, ſi obedierint credunt ſtatim patrato ſcelere ſe ſaluari. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Nec multò pòſt ſumma rei Henrico Comiti Campaniæ commiſſa, Richardus Rex repatriauit. Sed quia multos offenderat, multos metuens diſſimulauit & habitu & ſplendore quantum potuit eminentiam regalem, tamen in terra Ducis Auſtriæ cognitus & captus, traditus fuit Henrico Imperatori, & in carcere diu detentus, datis demum pro redemptione centum millibus marcharum argenti, dimiſſus poſt labores multos & pericula infinita, tandem in Angliam eſt traiectus.

Anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo nonageſimo tertio, Philippus magnanimus cepit Giſortium, & totum territorium Vellicaſſinum, & confinia Neuſtriæ pro maxima parte, & reſtituit Eccleſiæ beati Dionyſij Nouum caſtellum, quod Rex Angliæ ei abſtulerat, & iniuſtè detinebat.

Tempore illo obiit Saladinus Rex Syriæ & Ægypti, & ſucceſſerunt ei duo filij ſui, Saphadinus ſuper Syriam, & Meralicius ſuper Ægyptum.

Eodem anno Philippus magnanimus duxit in vxorem Indeburgim ſororem Kanuti Regis Dacorum in ciuitate Ambianenſi, quæ eodem die quo benedicta & coronata fuerat, per ſortiarias vt dicunt maleficiata, ab ipſo Rege cœpit minus diligi,
B & iure thori & carnis debito priuari, & demum ab ipſo conſanguinitate probata ſeparata eſt. Tamen à Francia non receſſit, neceſſaria vitæ à fiſco recipiens.

Februario ſequente Philippus magnanimus cepit ciuitatem Ebroicenſem, Nouumburgum, vallem Redolij, & multa alia municipia, & Rothomagum obſedit, ſed non cepit.

Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo centeſimo nonageſimo quarto, Michael Decanus Pariſienſis, vir Theologus & ſanctus in Patriarcham Hieroſolymarum eſt electus: ſed antequam illuc iter arriperet, factus eſt Archiepiſcopus Senonenſis.

Eodem anno, Philippus magnanimus obſedit Vernolium, & viriliter per tres ſeptimanas expugnauit. Eo autem ibidem exiſtente, Ioannes frater Richardi Regis Angliæ, qui cognominatus eſt ſine terra, qui Philippo Regi confœderatus in fraudem fuerat, accedens ad eos qui ex parte Regis Philippi Ebroicas cuſtodiebant, & os dolo circumueniens, decapitauit omnes, & capita palis affixit in circuitu ciuitatis, arcem tamen non obtinuit. Quo audito Rex Philippus obſidionem Vernolij dimiſit, & Ebroicas veniens, cum furore ciuitatem incendio conſumpſit, & inde tranſiens, & terram Normanicam deuaſtans, Guillelmum Comitem Lerceſtæ virum ſtrenuiſſimum in quodam nemore cum multis armatis militibus deprehenſum bello confecit, & cepit, & carceri mancipauit cum multis aliis.

C In fine ſequentis anni Eccleſia beatæ Mariæ Carnotenſis caſuali incendio conſumpta eſt, ſed pòſt à fidelibus incomparabiliter miro & miraculoſo tabulatu lapideo reparata eſt.

Interea Richardus Rex Angliæ congregato exercitu Bellummontem, caſtrum videlicet muniriſſimum ſuper fluuium Ridulam ſitum recuperauit, & quaſdam alias munitiones. Et dum Rex Philippus per terram Comitis Bleſenſis iter faceret, idem Rex Richardus poſitis inſidiis in loco qui dicitur villa Belfou, ſarcinarios Regis cum denariis & varia ſupellectile potenter abduxit, & multùm damnificauit Regem; amiſſo ibidem ſigillo & libellis computorum fiſci.

Interea Ioannes ſine terra cum Comite Dauid, & Comite Arundellæ & ciuibus Rothomagi, & infinita multitudine Neuſtricorum obſedit vallem Redolij. Quo audito Rex Philippus magnanimus à Bituria vbi erat, maxima cum paucis armatis itinera faciens, ex improuiſo ſuperueniens, caſtra eorum irrupit, & omnes in nemora propinqua fugauit, multis dum fugerent captis, & interfectis.

Eodem anno Henricus Imperator Calabriam, Siciliam, & Apuliam bello ſibi ſubiugauit.

Anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo nonageſimo quinto, Richardus Rex remiſit Philippo ſororem ſuam, quam in vxorem ducere debuerat, quæ ſtatim data in vxorem Comiti Pontiuicij ſiue Pontiui, & treugis redditis & guerra recepta Philippus Rex vallem Redolij, quam munitam tenebat, ſolo adæquauit, ipſo Rege Richardo hoc vidente, & acerbiter indignante.

PHILIPPVS AVGVSTVS. Eodem anno fuit fames valida in terra propter nimiam cõmotionem aëris, & tempeſtates, quæ frequentes acciderant anno præcedenti. Sed Rex Philippus & eius exemplo clerus & populus, & proceres vniuerſi eleemoſynas faciunt largiores, & pauperum ſubleuant egeſtatem. A

Tempore illo Hildefonſus Rex Caſtellæ opprimebat nobiles viros regni ſui, & ignobiles exaltabat, & militibus neglectis, ruſticos armis induebat, & nobilibus præferebat; & ideò offenſus illi Deus vindictam retribuit indilatam. Nam eodem tempore Hemanmelinus Rex Moabitarum Hiſpaniam intrans, pugnauit cum eodem Rege Caſtellæ, & eum vicit, quinquaginta millibus Chriſtianorum bello occiſis.

Eodem anno Richardus Rex obſedit caſtrum fortiſſimum quod Archas vocant. Sed Philippus magnanimus cum ſuis Francis ſuperueniens, eum inde fugauit, & paululum procedens portum famoſiſſimum, & villam opulentiſſimam, quæ Depa dicitur ſuper mare Anglicum, in fortitudine magna intrauit, combuſſit, & prædam maximam & ſpolia pretioſa inde abduxit. In ſuo tamen inde reditu, dum per foreſtas iter faceret, Rege Richardo in inſidiis latitante, & inſultum in eos ex improuiſo faciente, petierunt multi extremi agminis viri.

Qui imperat Ruptariis & Cotarellis Marchaderus Eſſoldinum capit, & munit ad opus Richardi Regis.

Intolerabilis aëris intemperies ingruit, pluuiæ & tempeſtates: meſſis in folliculis germinat; fames valida inde exoritur. Sed Rex Philippus eleemoſynas facit largiores, & Prælatos & Principes, & omnes diuites ad hoc ipſum, & ad ſuſtentationem pauperum excitat & inducit, vt in anno præcedenti. B

Fulco presbyter, & eius diſcipuli prædicant verbum Dei, & multi ab vſuris exercendis ceſſant, vſuræ multæ reſtitutæ fuerunt.

Collecto iterum exercitu, Philippus Rex ex vna parte, & Richardus Rex ex altera ad pugnandum parati ſtabant in pago Bituricenſi iuxta Eſſoldunum. Ibidem Richardus Rex in ſe reuertens armis depoſitis præter ſpem omnium acceſſit ad dominum ſuum Philippum Regem, flexiſque genibus fecit ei hominium, & pax fuit inter eos reformata & iurata.

Anno Domini milleſimo centeſimo nonageſimo ſexto facta eſt ſubita aquarum & fluminum inundatio, & pontes in multis locis diruti, & villæ plures depreſſæ. Sed clero & populo ad Deum clamantibus, & frequentes proceſſiones celebrantibus, ipſo Rege Philippo inter primos nudis plantis incedente, ceſſauit illa illuuies.

Eodem anno Balduinus Comes Flandriæ apud Compendium fecit hominium domino ſuo Philippo Regi. Idem verò Philippus paucis diebus interiectis duxit in vxorem Mariam filiam Ducis Morauiæ & Boëmiæ, & Marchionis Hiſtriæ.

Breui exinde lapſo tempore Richardus Rex ſpreta ſacramenti religione dolo cepit caſtrum in territorio Biturigum, quod Virſonem vocant, & concremauit, propter quod orta eſt denuo diſcordia inter ipſum & Regem Philippum. C

Eodem tempore Philippus Rex obſedit caſtrum munitiſſimum, quod Albamarna vocatur, in qua obſidione ſedit ſeptem hebdomadas dierum & ampliùs.

Interim Rex Richardus data cuſtodibus pecunia obtinuit Nonancuriam, & muniuit viris armatis & victualibus, & inde diuertens direxit exercitum verſus Albamarnam, vt obſidionem amoueret. Sed primo congreſſu in fugam verſus plures de ſuis amiſit. In ipſo congreſſu captus fuit Guido Thoarcenſis, qui poſtea fuit Dux Britanniæ accipiens in vxorem Conſtantiam matrem Arturi, minorem Duciſſam Britanniæ.

Capta Albamarna & funditus euerſa, Philippus magnanimus potenti virtute & mirabili inſultu recuperauit Nonancuriam, & milites ſtrenuos plures, & arcubaliſtarios, qui ibidem erant ex parte Richardi, cepit.

Idibus Septembris eiuſdem anni obiit Mauricius Pariſienſis Epiſcopus vir ſanctæ recordationis, plenus operibus & eleemoſynis, in ſenectute bona, & ſepultus eſt in Cœnobio ſancti Victoris. Qui inter cætera opera ſancta laude digna, quatuor Abbatias fundauit, dotauit, & ditauit, cui ſucceſſit Odo Soliacenſis, frater Archiepiſcopi Bituris.

Anno Domini milleſimo centeſimo nonageſimo ſeptimo Balduinus Comes Flan-

A driæ ſpreto hominio ſuo & fidelitate, qua tenebatur Philippo Regi, confœderatus eſt Richardo Regi, & Reginaldus de Dono-Martini, cui tanquam dilecto & fideli ſuo Rex Philippus Comitiſſam Boloniæ dederat in vxorem, & totum Comitatum cum ea. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Henricus Imperator eodem anno obiit, qui quàm multos Epiſcopos & Archiepiſcopos trucidauerat, & Eccleſiam Romanam, ſicut & anteceſſores ſui oppreſſerat. Summus Pontifex electioni Philippi fratris eius obuiauit, & Othoni filio Ducis Saxoniæ fauit.

Obiit eodem anno apud Acharon Henricus Comes Trecenſis, Rex Hieroſolymorum conſtitutus.

Obiit eodem anno Maria Comitiſſa Trecenſis mater dicti Henrici Regis ex parte patris, & Regis Angliæ ſoror ex parte matris.

Celeſtinus Papa obiit eodem anno, cui ſucceſſit Innocentius tertius natione Romanus, qui priùs Lotharius vocabatur. Et adhuc durabat ſterilitas & fames.

In diebus illis miles quidam in territorio Viromannico mortuus reuixit, & per multos dies vita fruens, nec manducans nec bibens multa futura dicebat, incredibilia tamen.

Apud Roſetum Briæ vicum, dùm ſacerdos conficeret, vinum viſibiliter in ſanguinem, & panis in carnem viſibilem in ipſo calice verſa ſunt.

B In territorio Carnotenſi hoſtia in manibus ſacerdotis verſa eſt in carnem in villâ quæ dicitur Bailloilum. In territorio Pariſienſi in caſtro quod dicitur Marliacum, ſpiritus quidam loquebatur hominibus, in domo cuiuſdam pauperis hominis, dicens ſe eſſe animam cuiuſdam hominis de Sicilia nomine Roberti. In multis locis ros melleus pluit è cælo, fames tamen adhuc durabat.

Menſe Iulio eiuſdem anni Philippus Rex cum ducentis militibus & paucis armatis de Medonta Giſortium vadens, habuit obuium Regem Richardum cum mille quingentis militibus, & infinita Cotarellorum & aliorum multitudine. Sed Rex magnanimus indignans retrocedere, magnanima temeritate per medium eorum tranſiuit, & viriliter pugnans per Dei manum ſanus euaſit. De militibus autem ſuis capti fuerunt in conflictu illo nonaginta. Hoc autem infortunium ideò credimus ei accidiſſe, quia Iudæos in terram ſuam contra omnium opinionem reduxerat, & quaſdam Eccleſias contra conſuetudinem ſuam fuerat aliquantulum perſequutus.

Vnde Dominus & hoc infortunium, & aliud quod ſequitur, ei immiſit. Nam Rex tantam ignominiam ſe paſſum fuiſſe indignans, quaſi vindicaturus infinita militum & armatorum multitudine congregata, intrauit Neuſtriam, & cepit eam vaſtare. Sed infra paucos dies contra voluntatem & iudicium procerum ſuorum ſoluit exercitum, & ad propria vnumquemque remiſit.

Richardus verò Rex occaſionem ex hac trepiditate Philippi, & ex fortunæ munere nactus, cum Marchadero qui imperat Cotarellis ſiue Ruptariis, pagum Bellouagenſem ingreſſus, non ſolùm patriam deprædatus eſt: ſed & ipſum Epiſcopum, & Guillemum de Melloto viros nobiles, & ſtrenuos bellatores, dum prædas vellent excutere, & patriam defenſare, cepit, & diuturno carceri mancipauit: & eleuatum eſt cor eius in tam magna ſuperbia, quòd etiam vicos Pariſiacos ſuis militibus partiretur.

C

Vires quidem eius & audacia creuerant quidem maximè ex defectione Comitis Flandriæ, & Comitis Boloniæ: qui non ſoli Philippo Regi magnanimo domino ſuo, immò & Ludouicus Comes, & ferè alij omnes proceres regni defecerant, quidam clam, quidam palàm, ſe infideliter ab eius obſequio retrahentes.

Propter hoc Innocentius Papa miſit Petrum Capuanenſem Legatum, virum prudentem & Theologum, in Franciam, pro pace reformanda inter eos, qui vix obtinuit treugas quinquennes inter eos fidei pignore interpoſito confirmari.

Dum hæc aguntur in Francia, Philippus Dux Suauiæ frater Henrici Imperatoris, conſilio & auxilio Regis Francorum innixus maximam imperij partem obtinet. Otto verò filius Ducis Saxoniæ non minorem eo partem imperij euincit, fretus auxilio Regis Angliæ auunculi ſui. Quorum vterque coronatus eſt in Regem ſuper Germaniam contentiosè, & multa inter ſe prælia commiſerunt.

In diebus illis in ſinu Armorico in finibus Ociſmorum, dæmon quidam intrauit in quendam militem ad quoddam conuiuium diſcumbentem, & eum vexans ho-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

minibus loquebatur apertè. Cùm autem vocatus eſſet ſacerdos, & veniſſet ad do- A
mum, ipſo ingrediente clamauit dæmon, quia liber quem ſacerdos habebat in ſi-
nu, eum maximè puniebat. Erat autem liber exorciſmorum. Dicebat etiam quòd
non propter militem illum miſſus fuerat, ſed vt in aliis partibus magis noceret. Tan-
dem exorciſatus poſt dies aliquot receſſit.

Circa eadem tempora quidam miles nuper defunctus, ſiue vt veriùs loquar, dæ-
mon ſub eius ſpecie, forma, veſte, & equo, quibus ante infirmitatem qua mortuus
eſt, apparuit eadem diœceſi cuidam militi ſuo ſpatianti poſt cœnam & deambulanti
per agros, quibus eadem die meſſis collecta fuerat, & dixit ei, aſcende. At ille
aſcendit ad dorſum ipſius ſuper clunem equi, qui eum vt ei videbatur portaret.
Et cùm cum ſic portaſſet ducentis paſſibus vel ampliùs, vidit turbam magnam
quam dinumerare non poterat equitum ibi expectantium. Qui cùm increparent ip-
ſum militem de mora quam fecerat, & miles reſponderet, Eamus ergo, dictus mi-
les qui aſcenderat cum eo in equum, tunc primò horrore percuſſus ſe proiecit in ter-
ram: ſed pedibus ſtare non valens, iacuit ibidem vſque mane inter duos ſulcos ſti-
pula obſitos, plenus formidine & horrore. Eodem mane vidi egomet ipſum coram
Epiſcopo loci, hæc vt acciderant referentem, & locum mihi & aliis oſtendentem.

Non multo pòſt quidam alius vir nobilis in eadem diœceſi mortuus apparuit cui-
dam mancipio ſuo, ſcilicet ſuo Glebæ, & dixit ei vt ex parte eius diceret executori
teſtamenti eius per cuncta ſigna, vt legata & eleemoſynas ſuas fideliùs diſpenſaret, B
quia conſtabat ei quòd ipſe fraudem in his faciens, partem ſibi non minimam reti-
nebat. Et hæc dicens, digitis cunctis coxam ruſtici prendidit, & receſſit. Veſtigia
autem digitorum apparuerunt diu poſtea in coxa ruſtici per quinque loca nigrefacta
turpiter & aduſta. Hæc & ſimilia in regione illa frequenter accidunt, nec videntur
indigenis admiranda.

Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo centeſimo nonageſimo nono, viſitauit
Deus regnum Francorum. Nam Richardus Rex occiditur in pago Lemouicenſi,
vbi obſederat caſtrum quoddam nomine Calax, in paſſione Domini ſeptimana pri-
ma, occaſione cuiuſdam theſauri ibidem vt dicebatur inuenti. Quidam enim
miles de turri emiſſo quadrello ipſum in ſcapula vulnerauit, & ita infra paucos dies
obiit.

Statim eo mortuo Philippus magnanimus poſt Paſcha capit Ebroicum & munit, &
municipia circum adiacentia. Comes Namurtij frater Comitis Flandriæ cum duo-
decim militibus electis apud caſtellum, quod Cencium vocant, in patria Neruio-
rum, quæ Flandria nunc vocatur, capitur.

Arturus puer Dux Britanniæ minoris, Andegauum ciuitatem nobiliſſimam &
Cenomanum capit, & inde turpiter fugat Ioannem ſine terra patruum ſuum, qui
in Angliam nauigans coronatur in Regem. Arturus verò facit Philippo magnanimo
hominium de Comitatu Cenomannico, & Andegauico, & Turonenſi, & adduci-
tur Pariſius. C

Treugæ firmantur inter Ioannem Regem, & Philippum Regem. Comes Flandriæ
& alij, qui defecerant Regi Philippo, cruce ſe ſignant.

Petrus Capuanus Apoſtolicæ Sedis Legatus, conuocato concilio apud Diuio-
nem oppidum Allobrogum totum regnum Franciæ interdixit, pro eo quòd Rex
vxorem ſuam non exhibebat, & ſuperinductam tenebat. Et hoc factum fuit in feſto
ſancti Nicolai: ſed executio ſententiæ dilata fuit vſque poſt Natalem, & non mul-
tò pòſt Philippus Rex miſit ſolemnes nuncios ad dominum Papam.

Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ducenteſimo pax reformatur inter
duos Reges. Ludouicus filius Regis Philippi matrimonium contrahit cum Candi-
da filia Hildefonſi Regis Caſtellæ nepte Ioannis Regis. Comes Boloniæ contra me-
ritum ſuum recipitur in gratiam Philippi Regis.

Eodem anno Octauianus Oſtienſis & Velletrenſis Epiſcopus Apoſtolicæ Sedis
Legatus mittitur in Franciam; ad cuius ſuggeſtionem Rex à ſe ſuperinductam abie-
cit ſuperficie tenus, & vxorem ſuam recepit in ſuam gratiam ſemiplenam, carnis
debitum ei non reddens.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo primo Theobaldus Comes Trecenſis cùm
eſſet viginti quinque annorum obiit. Eodem anno Ioannes Rex Pariſius à Philippo
Rege honorificè recipitur, & multis donariis honoratur.

A Philippus puer, & Maria ſoror eius, quos Philippus Rex ex ſuperinducta genuerat, à Papa Innocentio legitimantur. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Eodem anno, Octauiano Domini Papæ Legato adhuc in Francia exiſtente, obiit eadem ſuperinducta Regina, Maria ſcilicet, & ſepulta eſt honorificè in quodam Cœnobio monialium in Eccleſia beati Corentini diſtante à Medunta caſtro per ſex millia paſſuum, vbi Philippus Rex ædificauit Abbatiam centum viginti virginum, quæ ibidem ſub præcepto Abbatiſſæ Domino iugiter ſamulantur.

Interea frequens querimonia deferebatur Philippo Regi magnanimo à partibus Aquitanicis de Ioanne Rege, pto eo quòd idem Ioannes Rex filiam Comitis Engoliſmenſis, quam Hugo Brunus vir intet Aquitanicos nobiliſſimus deſponſauerat, eidem Hugoni, & Comiti Angi, & Gofrido de Liſinia in Britannia maiori, in eius ſeruitio demorantibus abſtulerat fraudulenter. Ad faciendum ſibi hominium etiam de Ducatu Aquitaniæ, Turoniæ, & Andegiæ Comitatu ſubmonebatur à Philippo Rege. Idem verò Ioannes Rex tandem pepigit, quòd ſuper his omnibus mandato Curiæ domini ſui ſe ſupponeret, & die aſſignata conceſſit in firmiorem ſecuritatem duo caſtra Philippo Regi magnanimo interim poſſidenda; ita videlicet quòd ſi ipſe iudicio Curiæ parere aliquatenus detrectaret, ipſe Rex Philippus eadem caſtra ſibi & ſucceſſoribus ſuis in perpetuum retineret. Mittuntur ergo nuncij à Philippo Rege ad prædicta caſtra, videlicet Tilerias, & Botauant, confiſcanda. Sed Ioannes
B Rex, qui pacti immemor, eadem eis caſtra tradere recuſauit, & ad diem iudicio præfixum nec venit, nec reſponſalem miſit. Et nota quòd Richardus Rex paucis antea elapſis annis, cùm firmatæ eſſent treugæ inter ipſum & Philippum Regem, firmauerat in fluuio Sequanæ, in loco qui Portus Gaudij nuncupatur, quandam munitiunculam, inde vt terram ſuam quocunque modo recuperaret paulatim procedens: in inſula iuxta vicum Andeliacum aliam forteritiam firmauit, & ædificauit ibidem ſuper ripam Sequanæ à parte Orientali villam amœniſſimam in loco munitiſſimo. Ex vna enim parte circuibat eam fluuius prædictus, & ex alia ſtagnum ampliſſimum & profundum: ex quo ſtagno duo riui, quorum vterque amnis vocari poterat, in vtroque introitu villæ in fluuium Sequanam deriuantur, & ſuper vtrumque riuum ædificauit pontes, & turres lapideas & ligneas, tam in introitibus, quàm in circuitu erexit, propugnaculis & feneſtris arcubaliſtaribus iniectis.

Imminebat eidem villæ rupes excelſa circundata ex vna parte fluuio Sequana, & ex aliis partibus colliculis eiuſdem ferè altitudinis, vallibus interiectis. In illa igitur rupe præexcelſa ædificauit arcem, & circumcinxit muro altiſſimo, & foſſis profundiſſimis in viuo lapide exciſis, & extra foſſas illas explanauit collem, & muris & turribus altiſſimis circumſepſit: ſed & tertium collem incluſit foſſis profundiſſimis interpoſitis, & totum muro lapideo altiſſimo & foſſis vndique præmuniuit, totámque munitionem illam vocauit Gaillardum, quod ſonat in Gallico petulantiam. Inde
C procedens quatuor millibus paſſuum ædificauit aliam munitionem ſuper ripam Sequanæ, quam vocauit Borauant, quod ſonat pulſus in anteriora, quaſi diceret, ad recuperandum terram meam in anteriora me extendo.

Rex itaque Philippus videns quòd illuſus eſſet à Ioanne Rege, qui nuntios ſuos vacuos & ſpe ſua fruſtratos ad ipſum remiſerat, cum magna multitudine armatorum dictam munitionem de Borauant obſedit, cepit, & funditus euertit: & inde tranſiens in magna virtute Arguellum & mortuum mare cepit, & Gornacum obſedit. Erat autem Gornacum oppidum amœniſſimum in quadam planitie aquoſa ſitum, muro lapideo & foſſatis latis & profundis aquis plenis cinctum, viris multis & bellicoſis refertum, cui imminebat ſtagnum decentiſſimum planum & plenum, aggere artificiali lato & alto retenta. Vt igitur Rex Philippus ſpe ſua expeditiùs frueretur, quodam artificioſo ingenio vſus aggerem incidi & perforari fecit, quo rupto videres quaſi nouum & ſubitum diluuium, non minori curſu nec acriori hiatu, quàm Rhodanus in Ararim deſcendit, aquas voraginoſas eructare, & per prata, per ſata, & per domos, quaſi cladem à Deo immiſſam irrumpere, & omnia in præcipitium dare, & muros Gornaci non ſolùm eruere, ſed & ſecum inuoluendo tortuoſa rapiditate deferre, & niſi ij qui in arce & oppido erant ſibi præcauiſſent, & exeuntes montana & nemoroſa peterent, Deucalionæis fluctibus interiiſſent.

Gornacum itaque ſic captum Philippus Rex magnanimus refirmauit, & ſub tuta cuſtodia ſibi retinere decreuit, & ſuis ſucceſſoribus in perpetuum. Loco eodem

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Arturus cingulum militiæ de manu Philippi magnanimi induitur, qui & Mariam fi- A
liam eiuſdem Philippi Regis deſponſauerat, & factus miles recepta à Rege pecu-
nia & licentia, cum militibus intrauit Aquitaniam, & obſedit Mirabellum. Voca-
tis, ſed non expectatis Britonibus, & Bituricis, & Allobrogibus. Quos quia non ex-
pectauit, licèt ad eum accedere properarent, ſed de paucitate quam habebat & de
nouitate militiæ ſuæ temerè confiſus, fidem Pictonicam in breui expertus eſt nul-
lam eſſe. Nam ſuperueniente Ioanne Rege patruo ſuo, bello ibidem confectus &
captus eſt, & alij qui cum eo erant.

Tempore illo Philippus Rex obſidebat caſtrum Archatum, ſed audita fama præ-
dictæ factionis obſidionem relaxans direxit acies verſus Aquitaniam, & obſedit Tu-
ronim, quam cepit, & concremauit. Nec multò pòſt Ioannes iterum Turonim ce-
pit, & penitus cum toto caſtro deſtruxit.

Interea Flandrenſis, Bleſenſis, Perticenſis Comites, & alij proceres, qui Phi-
lippo Regi domino ſuo defecerant videntes ſe per mortem Richardi Regis auxilio
& conſilio deſtitutos, cruce aſſumpta iter ſanctæ peregrinationis arripientes vene-
runt in ciuitatem Venetiorum, & fœdere inito cum Duce & ciuibus & militibus Ve-
netianis, nauigarunt in Sclauoniam quæ eſt Dalmatia & ceperunt ciuitatem Sar-
dias, & reſtituerunt eam Duci Venetorum, & inde venerunt Conſtantinopolim, &
non ſine magno Dei miraculo & virtute ſtrenua oppugnarunt eam, & ceperunt,
& factus eſt ibi Balduinus Comes Flandriæ Imperator. B

Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ducenteſimo ſecundo Philippus Rex
congregato exercitu intrauit Aquitaniam & multa municipia cepit. Et dum inde
rediret, Robertus Comes Alençonis ſe dedit illi, & totam terram ſuam voluntati
eius commiſit. Inde tranſiens, Conchas & vallem Redolij cepit.

Paulo ante tempus illud Ioannes obſedit Alançonem, quo audito Philippus
magnanimus cùm non haberet tempus congregandi arceſſit exercitum magnis iti-
neribus ad caſtrum quod vocatur Motetum, vbi milites multi conuenerant cum ar-
mis & bellicoſis equis tyrocinandi cauſa: quos ſecum adducens, & magna itinera
faciens, properauit vt liberaret obſeſſos. Sed Rex Ioannes cum exercitu ab obſi-
dione recedens, dimiſſis papilionibus & machinis & vſtenſilibus variis, fugâ ſe ſal-
uauit.

Circa eadem tempora idem Ioannes Rex cum immenſo exercitu obſedit ca-
ſtrum quod Bruerolos vocant, ſed Francis ſuperuenientibus opere infecto non ſine
rerum ſuarum diſpendio receſſit.

Interea venerabilis Abbas Caſemarij Ciſtercienſis Ordinis mittitur à ſummo
Pontifice in Gallias pro reformanda concordia inter Reges, ſed appellatione ex par-
te Philippi Regis & Clericorum ac Procerum regni interpoſita, negotium illud im-
perfectum remanſit.

Eodem anno Ioannes Rex habebat Arturum in carcere, & cepit Dolum, & va-
ſtauit Filicerias, & totam terram illam. C

Menſe Auguſto eiuſdem anni in fine menſis, Philippus magnanimus Radipon-
tem per tres ſeptimanas viriliter expugnatum cepit cum viginti militibus ſtrenuis,
& aliis plurimis bellatoribus, qui caſtrum defenſabant.

Inde appoſuit vt obſideret Gaillardum, cuius oppugnatio quantum valeat in
principe prudentia cum virtute manifeſtè oſtendit. quod lectori facilè patebit, ſi
ea quæ ſequuntur diligenter attendat.

Primò quidem obſedit illam munitionem quam ſuprà memorauimus in inſula
ſitam, & metatus eſt caſtra. ex vna tamen parte Sequanæ à plaga Meridionali, &
erectis petrariis & machinis bellicis cœpit, lapidibus emiſſis damnificare propugna-
cula & hordecia. Sed incluſi parum curabant huiuſmodi iactus lapidum, & ſagitta-
rum, & quorumlibet miſſilium, tutò latentes in cryptis & gnaticis: nec patebat ac-
ceſſus ad illos, quia igne immiſſo iam cremauerant pontem à parte obſidionis, alio
ponte quo ibatur in villam ſibi ſeruato. Videns igitur Rex quòd ſic nihil proficeret,
fecit de diuerſis portubus adduci naues innumeras, non quidem concauas ſed pla-
nas, quibus homines & iumenta & carri ſolent tranſuehi ab vna ripa Sequanæ in
aliam ripam, & coniunxit eas lateratim ab vna ripa vſque in aliam ripam, & fecit
fieri pontem miro ligneo tabulatu, ſed & naues quæ ſuſtentabant pontem fecit ſta-
biles palis fortiſſimis hinc inde fixis, & turres per loca. Sub ponte vero ſuper qua-

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A tuot naues latiſſimas erexit duas turres ligneas, cratibus hinc inde conſutis, & in-
diſſolubili clauatura munitas, & valdè arduas. Ponte itaque facto tranſduxit quàm
maximam exercitus ſui parrem vltra Sequanam, & ipſemet ttanſiuit cum eis, & fi-
xit tentoria ab altera parte Sequanæ, & obſedit inſulam duplici obſidione.

Interea Ioannes Rex Angliæ non mulrum diſtabat à loco illo, & maximum
congtegauerat exercitum. Qui quoniam non audebat de die congredi Francis, ex-
cogitauit eos fraudulenter aggredi. Miſit itaque Cotarellos ſub ptofundo noctis
ſilenrio & Ruptatios cum paucis militibus ad illos qui remanſerant vltta Sequa-
nam, non quidem ad illos qui etant in caſtris, ſed ad inetmes Riballos & alios qui
ſolent ſequi exercitum ptoptet oneta deportanda & huiuſmodi ſimilia officia quæ
magni viri indignantut. Adorti ſunt ergo eos quos extra caſtra inuenetunt ſomno
& vino opptesſos, & occiderunt ex eis ducentos & ampliùs. Exoritur clamot in ca-
ſtris, ſurgunt velociùs & fugiunt ad pontem in tanta frequentia vt pons frangere-
tur, nec potuerunt ponte fracto tranſire vltra Sequanam, nec habere adiutotium
ab illis qui erant in ponre illo, ſed milites & alij melioris animi, inter quos ſpeciali-
ter erat Willelmus Batrenſis, armis arreptis fugientibus obſiſtunt, & eos ſtare co-
gunt, & ttanſeunt vociferando vſque ad hoſtes, & eos virtute laudabili conuer-
tunt, multis occiſis & pluribus retentis. Illis itaque vix fugatis, ecce naues curſoriæ
B plenæ viris armatis aurora illuceſcente aduenìunt per medium alueum fluminis, ſed
ab exercitu iam vt dictum eſt turbato, & ſibi cautiùs vigilante ſpe citiùs comper-
tus eſt eorum aduentus. Stipantur itaque cunei ſupet vtramque fluminis ripam, &
ſuper pontem qui iam reparatus erat, & aſcendunt arcubaliſtarij & viri bellatores
in terras illas quas prædiximus. Illi tamen qui erant in tipis non potuerunt aliquo
modo prohibere, quin illi qui in galeis etant pet medium aluei venirent vſque ferè
ad pontem. Illi autem qui erant in turribus ligneis lapides, tela, & quælibet miſſi-
lia & arcubaliſtis & manibus & machinis quibuſcunque ranra virtute in eos petuol-
uêtunt, quòd eos, vellent nollent, cum maximo ſui damno rettocedere compu-
lerunt.

In exercitu Franciæ erant iuuenes leuiſſimi periti in arte nandi, inter quos erat
quidam Gaubettus nomine Medontenſis. Etat autem vallum quoddam ex robori-
bus duplicibus laterarim vinctis ab vna ripa ad aliam in medio ripæ ad impedien-
dum viam nauium per aquam ad ſuccurſum Francorum deſcendentium. Vallum
mirabili virtute & ſtrenua leuitate prædicti iuuenes diſſipauerunt per loca varia, &
fregerunt, manuum & pedum remigio ad illud aduecti. Sed & ad inſulam eodem
remigio accedentes, ignem immiſerunt in vallum quoddam ligneum quo fortcri-
cia claudebatur in circuitu, & penirus ctemauerunt. Nudati itaque vallo, & muris
per loca plurima iam quaſſatis, cùm non poſſent in ptopugnaculis iam perfractis
C ſtare, aut de loco ad locum per plana caſtri diſcurrere vt ſolebant, ptoptet frequen-
tes lapidum iactus & ptoptet miſſilia ſuper ripam à turribus deſcendentia, ſe cum
caſtro & omnibus rebus ſuis voluntati Regis ſubmiſetunt. Capto itaque caſtello
inſulæ facile fuit villam, quæ eſt inſula, & rupem Gaillardi oppugnare. Pontibus
itaque reparatis, & tam villa quàm inſula bene muniris, poſuit ibidem Rex Phi-
lippus armatos viros & victualia & petpetuas vigilias, ne fortè aufugerent illi qui
erant in rupe, & duxit exercitum ad Rariſpontem, vt ſuprà commemorauimus.

Singulis autem diebus confligebant obſeſſi cum noſtris, non quia noſtri inuade-
rent illos, cùm non poſſent propter rupis arduitatem & altitudinem & loci muni-
tionem: ſed obſeſſi tanquam viri ptobi & bellicoſi deſcendebant quoridie ad pla-
na, & pngnabant cum illis, & eos damnificabant, & damnificabantur ab illis.

Tempore vindemiarum reuerſus Rex Philippus ad obſidionem Gaillardi, videns
locum inexpugnabilem voluit incluſos attenuare fame, vt tandem locum faciliùs
expugnaret. Er fecit fieri foſſas duplices ducentorum pedum in altitudine, à ſta-
gno inferiori vſque ad ſupercilium monris, & inde vſque ad fluuium Sequanam in
circuitu caſtri includens inter foſſas & caſtrnm, valles .... circuibant caſtrum
ex omni parte, & fabricauit bteſtachias duplices per ſeptem loca, caſtella videli-
cet lignea munitiſſima à ſe proportionaliter diſtantia, citcundata foſſis duplicibus,
quadrangulis pontibus verſatilibus interiectis, impleuitque hominibus armatis
non ſolùm caſtella illa, imò & omnem interiorem ſuperficiem foſſarum, & ita
circumſepſit obſeſſos tam foſſis quàm hominibus, adeò vt nec aliquis ad eos acce-

PHILIPPVS AVGVSTVS. dere poſſet, nec aliquis ex eis auffugere vllo modo. Noſtri autem, qui erant in excubiis, nihil timebant exteriùs propter foſſas, nihil interiùs, quia obſeſſi non poterant congredi ad illos, cùm pauciores eis eſſent, & caſtrum dimittere non auderent. Et ſic tota hieme illa tenebantur incluſi propter loci illius admirabilem munitionem. Multi indigenæ cum rebus ſuis infra caſtri ambitum ſe incluſerant, ſed Rogerus & alij, quibus cuſtodia commiſſa erat, videntes propter tantam multitudinem victum ſibi poſſe deficere, emiſit à caſtro multos, inermes videlicet & imbelles, fortes tamen retinens ad pugnandum. Quod cùm ſemel & iterum feciſſet, Rex Philippus videns per hoc incluſos poſſe obſidionem diutiùs ſuſtinere, dedit edictum illis qui erant in obſidione, vt vlteriùs neminem exire permitterent de caſtello. A

Victualibus autem attenuatis, Rogerus iterum ſegregauit omnes quos credebat fore ſibi neceſſarios, & idoneos defenſioni caſtri, & omnes alios emiſit viros & mulieres & paruulos numero quadracentos & ampliùs, quibus emiſſis clauſum fuit oſtium caſtri. Qui cùm à noſtris prohiberentur exire, & in caſtrum redire non poſſent, repulſi tam à ſuis quàm à noſtris, & laceſſiti telis, manſerunt in vallibus intermediis & in cryptis, miſeram vitam & inopem ducentes per tres menſes, ſolis herbis quæ tamen in hieme non inueniebantur niſi raré, & aqua pura miſerabiliter ſuſtentati. De hoſtibus quidem non eſt mirandum ſi eos non admittebant, ſed de illis qui eos eiecerant non ſolum eſt mirandum, ſed & dolendum qui erant & amici eorum & cognati. Quem enim non moueat indignatio, cùm videat illos morti exponere ſuos, quibus debuerunt illud quantulumcumque participare communiter quod edebant, ab illis quidem miſeris canes qui de caſtro eiiciebantur deuorati ſunt. Inter eos quadam mulier fortè peperit, cuius fœtus ſtatim comeſtus eſt ab illis. Gallina quædam à caſtro volauit fortè inter eos, quam illi qui inter eos fortiores erant ſtatim cum pluma & ſtercore deuorarunt. B

Eorum igitur plurimis fame extinctis, contigit, quòd quadam die Rex Philippus tranſiret per pontem in inſulam, vt videret obſidionem ſuam, qui cùm clamorem miſerorum audiſſet, cognita illorum miſeriâ omnes liberari præcepit qui viuebant ex eis, & teſtatus eſt qui vidit quòd eorum quidam cùm exiſſent ex eis adhuc habebat coxam canis in manu qua veſcebatur, accepto tamen cibo ferè omnes mortui ſunt.

Sequenti Martio congregauit Philippus Rex exercitum, & acceſſit ad obſidionem Gaillardi, & fecit applanare cliuos interiores per loca, & erexit ibi machinas & petrarias. Sed & viam fecit tectam & reconditam roboribus & cratibus à ſupercilio montis vſque ad foſſas caſtri, per quas tuti erant qui portabant aggerem, & implebant foſſas caſtri. Sed & caſtellum altiſſimum roboribus & cratibus contextum erexit, & duxit vſque ferè ad foſſas & muſculos ductiles, ſub quibus tutò latebant qui expugnabant caſtrum. Sed & obſeſſi ſe non minus ſtrenuè defendebant petrariis & mangonellis vtentes, quibus impediebant & damnificabant noſtros, & multos de noſtris ſagittis arcubaliſtariis occidebant, & lapidibus miſſis à mangonellis. C

Erat ibi quædam turris lapidea miræ latitudinis & altitudinis, quaſi in quodam angulo in ſe recipiens duos muros, & ſibi compaginans ex vtroque latere protenſos. Hanc obtinuerunt Franci ſub via tecta, & ſub muſculo ad oras foſſæ venientes hoc modo. Cùm foſſæ nondum eſſent impletæ aggere niſi vſque medium, Franci non ferentes moram immiſerunt ſcalas, & deſcenderunt per eas parmis prætentis, & ſtatim peruoluêrunt eaſdem ſcalas in aliam partem foſſati, & aſcenderunt per eas vſque ad pedem turris, & ceperunt ſub primis latitantes reſecare lapides picis & celtibus, & fecerunt foramen quo latère poterant, murum à dextris & à ſiniſtris cauantes, & roboribus breuibus appodiantes ne ſubitò caderet ſuper illos. Et cùm ſatis cauatum eſſet, immiſſo igne roboribus illis, per viam qua venerant receſſerunt: & roboribus igne conſumptis, turris ſubitò corruit, & impleuit foſſatum, deditque viam Francis qua irruerent in caſtrum. Sed omnia ædificia quæ erant in illo vallo & eorum impetum tardauerunt. Ceſſante igne obtinuimus primum vallum, ſecundum verò erat cum maiori difficultate.

Ioannes Rex erexerat Capellam quandam excelſam valdè extra muros ipſis muris contiguam iuxta foricas, quod quidem religioni contrarium videbatur. Inminebat

A nebat itaque feneſtra quædam in latere orientali, quam videns Petrus Bogis, quem à breuitate naſi, luſoriè tali nomine vocabamus, iuuenis quidem probiſſimus & virtute probatus, acceſſit cum paucis, & quæſiuit, vixque inuenit non procul à fluuio minorem foſſarum breuitatem, & tranſiens venit ad prædictam feneſtram, nec valens ad eam attingere, nec habens ſcalam qua aſcenderet, incuruato & aſcenſo dorſo cuiuſdam ſocij ſui ſaltum faciens feneſtram manu attigit, & ibidem diu pendens mira leuitate ſe intromiſit, & fune immiſſo ſocios ſuos ad ſe traxit. Quo comperto incluſi immiſerunt ignem & capellæ & omnibus ædificiis, ſeque receperunt infra tertium vallum in quo arx erat, & ita ſecundum vallum nobis vacuum demiſerunt: Bogoſio & illis qui cum eo erant in crypta quadam latitantibus, donec incendia ceſſauerunt. Nos autem putabamus eos eſſe incendio iam extinctos. Ad tertium verò vallum ſub quidem muſculo venientes noſtri minarij murum minauerunt, & tribus lapidibus magna petraria, quæ chadabula vocabatur, emiſſis, pars muri cauati corruit, & patuit foramen per quod introierunt ſatellites noſtri, & milites, & omnes quotquot interiùs inuenerunt ceperunt, milites quadraginta, & ſatellites centum viginti, & alios multos. Sicque in tribus ſeptimanis cepit Rex Philippus totum Gaillardum, & ipſum mirabiliter refirmauit, & ſibi retinuit, poſitis municipibus & victualibus copioſis.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo duceteſimo tertio Philippus magnanimus ſtatim poſt octauas Paſchæ cum ingenti multitudine armatorum intrauit B Neuſtriam, & venit vſque ad oppidum quod Faleſiam vocant propter firmitatem rupis qua ſedet & circumdatur tota villa. Quam cum per ſeptem dies obſedíſſet, licèt multorum iudicio inexpugnabilis videretur, ciues damnum domorum & rerum ſuarum metuentes, conniuentibus ſatellitibus & his qui in arce erant, voluntati Regis ſe & caſtrum totum dederunt. Idem fecerunt Cadomenſes & Baiocaſſæ, & ita ſpe citiùs obtinuit Rex Philippus omnia municipia circumadiacentia.

Sed & Guido de Toarchia, qui Ducatum Britanniæ tunc regebat, cum quadringentis militibus & immenſo Britonum exercitu intrauit Neuſtriam à parte inferiori, & obſedit montem Beati Michaëlis: qui licet ſitu naturali, & aſcenſu difficili & quotidiano maris refluxu ſatis eſſet inexpugnabilis & munitus, Rex tamen Angliæ muris & propugnaculis & turribus ligneis & lapideis circumcinxerat ipſum in ſuperioribus partibus, ita vt crederetur à nullo hominum poſſe capi. Cum igitur conſuetudo maris illius ſit ſecundum incrementum & decrementum Lunæ ſingulis lunationibus magis vel minus creſcere vel decreſcere, erat forte luna tunc temporis decreſcens circiter diem ſeptimum decrementi eius poſt plenilunium, vnde & refluxus maris plus ſolitò decreſcebat, & minus tumeſcebat, fueruntque quatuor dies continui quibus mari refluens partem quam maximam littoris à parte orientali intactam & ſiccam reliquit vſque ad introitum villæ. In illo ergo intermedio temporis C Britones Armorici, quibus natura maris illius bene eſt cognita, montem obſidentes, & ſcientes in breui futurum eſſe, quòd totum littus per duo millia paſſuum in circuitu montis bis in die naturali operiretur fluctibus, ne caſtrum inexpugnatum relinquerent, fracta portâ qua vnicus patebat aditus in villam, ignem immiſerunt in domos, qui ſtatim omnia corripiens, & iuxta ſui naturam in ſuperius faſtigium aſcendens, omnem fortericiam cum domibus ciuium, & officinis Monachorum, & tota Eccleſia (quod referens doleo & horreſco,) conſumpſit, & in cinerem redegit. Hoc facto, Abrincas & in eodem furore ceperunt, & pagos quamplurimos incenderunt: & ſic ſæuiendo, & omnia deprædando, vſque Cadomum venerunt. Vbi Rex Philippus eos expectans, communicato cum eis verbo, eos remiſit ad pontem Vrſonis & Moretonium, adiuncto eis Comite Boloniæ, & Vvillelmo de Barris, cum plurimis militibus Francis, & etiam ruptariis, qui apud Faleſiam ſe ei dederant. Ipſe verò cum reliquo exercitu ſuo in partes Rhotomagicas eſt reuerſus, & cepit per vim forteriaciam, quam vulgus Barbacanam vocant, quæ erat firmata in capite pontis Rhotomagicæ ciuitatis. Ciues vero ponte fracto vires eius quantum licuit retardantes, per quadraginta dies & ampliùs nunc induciis, nunc prœliis intermixtis, raris tamen & leuibus, ſuam deditionem protogantes, ad vltimum ei ſe dedere, & ciuitatem tradere ſunt compulſi.

Rex quidem Ioannes iam in Angliam transfretauerat, ſummam rei & curam municipiorum ruptariis miſerabiliter derelinquens. Vnde & minori ſumptu & par-

——— ciori labore & breuiori tempore potuit Philippus Rex non ſolùm Rhotomagum, A
PHILIPPVS AVGVSTVS. verum vniuerſam Neuſtriam debellare, quæ à tempore Rollonis Daci vſque ad diem illum à dominio Regum Francorum, non tamen à fœdo recedens, ab hæredibus eiuſdem Rollonis Ducibus & Regibus per trecentos annos & eò ampliùs eſt poſſeſſa, reddendo tamen Regibus Francorum ſeruicia annua ſecundum conſuetudinem feodalem. Nunc autem ab ipſo tanquam à vero Domino poſſidetur & regitur firma pace.

Interim Cadocus, & qui cum eo à Rege miſſi ſunt, ciuitatem Andegauorum ceperunt. Sed & ipſe Rex ſequenti anno intrauit Aquitaniam, & ciuitatem Florentiſſimam Pictauorum cepit, & obſedit ſimul duo caſtra munitiſſima Kinonem & Lochas, non ſolum munitione, verùm & ædificiis & habitatoribus & ſitu amæniſſimo præclara. Cum igitur cepiſſet arcem munitiſſimam, quam Richardus Rex du-
* aut aliquid ſimile. dum * poſſidebat. Superueniente autem hieme dimiſit, circa vtrumque caſtrum multos ſtrenuos bellatores, qui tota hieme & obſidere caſtra, & frequentes pugnas cum defenſionibus committere non ceſſabant. ipſe vero in Franciam eſt reuerſus.

Anno ab Incarnatione Domini milleſimo ducenteſimo quarto ſtatim poſt Paſcha collocato exercitu Philippus Magnanimus acceſſit, ad eos qui ex parte eius obſidebant Lochas & eas viriliter expugnans cepit, & tradidit eas viro nobili Drogoni de Melloto. Inde Kinonem venit, & ſtrenuè oppugnans cepit, & ſibi retinuit. milites autem & plures bellatores in vtroque oppido captos apud Compendium & per B
alia oppida carceri mancipauit, in caſtro Rocharum cœpit Girardum de Archiis.

Anno Incarnationis Dominicæ M. CC V. Vicecomes Thoarcij viro inter Aquitanos genere & poteſtate maximus, medianre fratre ſuo Guidone Duce Britanniæ confederatus Philippo Regi, & dedit ei Rex Laudunum oppidum nobiliſſimum cum Seneſcalia totius Pictauiæ, ſed orta inter eos diſcordia, neutrum potuit in modico tempore poſſidere.

Eodem anno pridiè Nonas Iunij obiit Adela Regina mater Philippi Regis & ſepulta eſt iuxta patrem ſuum Theobaldum magnum Comitem Trecarum Palatinum in Cenobio Pontiniacenſi Ciſtercienſis ordinis.

Eodem anno orta ſimultate inter Philippum Regem & Vicecomitem Thoarcenſem, & Guidonem fratrem eius Ducem Britanniæ, Philippus Magnanimus Pictonum rebellionem ſemel & finaliter domare deſiderans cum ingenti exercitu acceſſit Nannetum ciuitatem Armoricorum florentiſſimam, quæ ei ſtatim reddita fuit, & idem Guido ſe omninò voluntati eius ſubmiſit. Inde Rex vniuerſam Pictoniam pacificatam, vt credebat relinquens per Neuſtriam in Franciam reuerſus, ſtatim habuit nuntios certos de aduentu Ioannis Regis qui Rupellæ applicuerat, & veniens Kinonem miſſis ſatellitibus, & militibus muniuit vrbem Pictauim, & alia caſtra quæ ibi habebat, & reuerſus eſt in Franciam. Confederatus eſt autem Vicecomes Thoarcenſis & multi alij Pictaui Ioanni Regi, cum quibus Andegauum veniens, C
eam cepit, & torum territorium Andegauenſe, & Nannetenſe pagum, & Redonenſe, & totam terram, quæ dicitur mediana deuaſtauit, & concremauit, & multiplicata ſunt mala in terra.

Rex autem Philippus congregauit exercitum, & intrauit Aquitaniam. Ioannes enim Rex audito eius aduentu, iam in partes illas diuerterat, & vaſtauit totam terram Vicecomitis. Ioannes ibidem cum exercitu ſuo exiſtente, ſed ei congredi non audente, miſit legationem. Ioannes Rex ſupplicabat pro pace ſimulatoria, & die ſtatuta ſuper pace, tanquam colloquium cum Rege Franciæ initurus, dum Philippus Rex Franciæ ſuper his deliberat & cum nuntiis loquitur, Ioannes Rex clam receſſit, & cum Rex Franciæ ipſum in craſtino, loco nuntiis aſſignato, ad colloquium expectaret, ipſe iam Rupellam & portum tenebat, vnde in Angliam repedauit.

* ingentibus. Sequenti menſe Decembri facta eſt ex pluuiis viuentibus, * tanta aquarum inundatio, quanta à ſæculo audita non eſt. Pariſius pons, qui paruus dicitur, corruit, per vicos aqua eleuabatur vſque ad ſecunda tabulata domorum, nec poterat aliquis domum ſuam, vel alienam, intrare, vel exire, niſi nauigio, ſed oratione facta & proceſſione à Clero & populo, aqua receſſit.

Eodem anno obiit Bartholomæus Turonorum Archiepiſcopus, cui ſucceſſit vir ſanctiſſimus Gaufredus Archidiaconus Pariſienſis, qui ſedit anno & dimidio.

Anno Incarnationis Dominicæ M. CCVII. obiit Galtherus Rhotomagenſis Ar-

A chiep. & vacauit ſedes ferè per annum. Philippus Rex iterũ collecto exercitu Aquit. intrauit, & vaſtauit terram Vice-Comitis Thoarcij, Parthenacũ cœpit, & quamplures munitiones circumpoſitas euertit, quaſdã vero munitas ſub cuſtodibus ſibi retinuit.

Anno Dominicæ Incarnationis M. CCVIII. obiit Odo Pariſienſis Epiſcopus, cui ſucceſſit Petrus Theſaurarius beati Martini Turonenſis, frater Galteri Camerarij.

Eodem anno Henricus Mareſcallus, Willelmus de Rupibus & Vice-Comes Meleduni cum trecentis militibus Francis conflixerunt in Pictauia, contrà Sauaricum de Malleone & Vice-Comitem Thoarcenſem, qui cum magna armatorum multitudine inuaſerant terram Regis Franciæ, & prædas adducebant & præualuerunt eis, & præda excuſſa, bello eos confecerunt, cœperunt XL. milites Pictauos, armis probatos, inter quos fuerunt Hugo frater Vice-Comitis, Henricus de Liſiano filius eiuſdem, Portaclea, & alij.

Eodem anno obiit Philippus Imperator Electus, quo defuncto Otho nitebatur per Romanum Pontificem Imperium obtinere. Eodem anno Galo Cardinalis mittitur legatus in Franciam à Summo Pontifice.

Eodem anno ferè omnes proceres Regni Franciæ, & Prælati Cruce Domini in pectore ſignati, terram prouincialem & Albig. viſitauerunt ad extirpandũ varias hæreſes, quæ in partibus illis pullulauerant, & fidem Catholicã pro poſſe ſuo eneruabant.

Anno Domini M. CCIX. apud Karnopolim caſtrum nobile quod nunc Compendium appellatur, induit Ludouicus Primogenitus Philippi Regis cingulum
B militiæ de manu patris ſui, cum tanta ſolemnitate & conuentu magnatum Regni, & hominum multitudine & largiflua victualium & donorum abundantia, quanta ante diem illum non legitur viſa fuiſſe, in die ſancto Pentecoſtes.

Anno ab Incarnatione Domini XCVI. Regnante Domitiano anno Imperij eius XV. paſſus eſt beatus Dionyſius, elapſis poſt CC. tribus annis & XX. venit Marchamirus in Galliam, ab aduentu eius vſque ad Clodoueum primum Regem Francorum Chriſtianum, fluxerunt centum anni.

A captiuitate vero Troiæ vſque ad initium regni Clodouei, anni M. DC. LX.

Ieronimus incepit cronica ſua ab anno Incarnationis Dominicæ CCC. XXVII. anno Imperij Conſtantini Magni XIX. & ceſſauit ſub Theodoſio Magno.

Ab eodem tempore inceperunt cronica ſua Gennadius, & Idacius Epiſcopus Lemicæ vrbis Hiſpaniarum, & ſcripſerunt geſta notabilia vſque ad tempora Clodouei.

Quæ ſequuntur in M S. codice excuſa ſunt in Rigordo de verbo ad verbum (quamuis ſint Guillelmi Armorici) & adſcripta. Pagina 49. his verbis Regnante Francorum Rege Magnanimo, *&c. vſque ad paginam 66. in quâ poſtrema verba in linea ſexta ſunt hæc.* A primo Galli cantu vſque poſt Solis ortum diei ſequentis, *ita vt bis illa edenda in eodem Volumine non cenſui. Et ſcripta ſunt in codice MS. quæ inferius ſequuntur.*

C ANno Domini milleſimo ducenteſimo decimo quinto arripuit iter eundi in Albigenſes Ludouicus filius Philippi Cruceſignatus, cui venit obuiam Simon ille nobilis Comes Montisfortis apud Peſſulanum. Qui recepta à Peſſulanis purgatione canonica, & cautione de fide Catholicã de cætero firmiter obſeruanda, duxerunt exercitum vſque Toloſam, & eam obſederunt. Toloſanis autem pro pace ſupplicantibus, turrellis & propugnaculis ad voluntatem Ludouici Simon Comes ex condicto dirutis, obſidio eſt ſublata ſub hoc pacto, quòd omnibus hæreticis conuerti nolentibus de ciuitate eiectis, Catholici viuerent & mandatis Apoſtolicis obedirent.

Eodem anno in Paſcha ciues Colonienſes pacti ſunt pecuniam Ottoni reprobo, vt recederet ab eis, & abſoluerunt eum ab omni debito quod eis debebat, & dederunt ei inſuper ſexcentas marchas argenti: & ipſe poſt Paſcha clam receſſit, & poſt eius receſſum vxor eius filia Ducis Brabantiæ ſub ſpecie viri peregrini ſimiliter receſſit à Colonia, & ſecuta eſt virum ſuum.

Interea Fredericus Rex obſederat caſtrum munitiſſimum nomine Weerdam, in quo propter loci munitionem Otto reprobus poſuerat priſones ſuos, videlicet duodecim obſides quos habebat à ciuibus Aquiſgrani, & Epiſcopum Monaſterienſem quem ante biennium ceperat in quadam Eccleſia, & duos Comites, & multos alios: quos omnes Rex Fredericus oppugnato per ſeptem hebdomadas oppido, & demum capto, liberauit, & liberos ad propria remiſit. Inde obſedit Eſtriuellam, & cepit. Inde Aquiſgranum accedens, honorificè eſt receptus, & diademate totius Teuto-

PHILIPPVS AVGVSTVS. nicæ coronatus,conſumptis ibidem aliquot diebus cum gaudio tantæ ſolennitati debito equitauit Coloniam, & impoſuit idem ſibi coronam propter loci & ciuium reuerentiam & amorem. A

A tempore quo Teutonici obtinuerunt Dinaſtiam Imperij, hæc ſemper apud eos conſuetudo quaſi quædam lex inuiolabiliter obſeruatur, quod electus Imperator nunquam coronatur à Papa Romano, niſi prius fuerit Rex coronatus Aquiſgranis, & poſtquam ibidem ſemel tulerit coronam, nihil reſtat niſi vt in Imperatorem Romæ à ſummo Pontifice coronetur. Et hoc fit propter reuerentiam & maieſtatem Caroli Magni cuius corpus requieſcit ibidem. Eodem die quo Rex Fredericus coronatus fuit ibi Crucem aſſumpſit terræ Hieroſolymitanæ viriliter ſuccurſurus.

Interea Reginaldus Comes Boloniæ ſeruatur in carcere in turre noua Peronæ,nec eſt qui intercedat pro eo. Sed & Comes Ferrandus non poteſt Regi efficere quod ſpopondit. Nam ciues Valencianenſes ſeruili præſumptione malunt dominum ſuum diutius in carcere ſic ſquallere, quàm videre ruinam turrium aut murorum ſuorum.

Eodem anno Ioannes Rex Angliæ Cruceſignatus eſt,& ſtatim oritur bellum inteſtinum in Anglia. Comites, proceres, & vniuerſi ferè populi inſurgunt in Regem, propter quaſdam conſuetudines ſeruiles,& exactiones,& angarias intolerabiles, quibus affligebantur Anglici. Sed Rege tantam ſeditionem non valente ſuffetre, ſatisfactum eſt proceribus & populis vt volebant.

Seditione illa ſedata Ioannes Rex miſit Archiepiſcopum Dinaſdinenſem & alios ſolemnes nuncios in Franciam ad Philippum Regem, humiliter petens, vt aliquam partem terræ ſuæ quam bello adquiſierat, ei pro certa pecuniæ quantitate reddere dignaretur, quibus idem Rex Magnanimus, breuiter & regaliter reſpondit, mirabile & inauditum eſſe, vt Cruce ſignatus terram vellet emere, qui potius diſtrahere deberet ſi ſuæ peregrinationi inſiſteret,ſicut debet, ſibi autem pecuniam abundare, & in deſiderio ſe habere, terram potius emere quam vendere, ſi fortè alicubi inueniret venalem, iure patrum ſuorum bello tandem acquiſita velle modis omnibus retinere, nec participem admittere in eiſdem. B

Robertus de Corcon Apoſtolicæ ſedis Legatus & multi cum eo ſub eo adhuc prædicabant publicè per vniuerſum regnum Gallicè,& multos Cruce ſignabant indifferenter, paruulos, ſenes, mulieres, eandos, cæcos, ſurdos, leproſos, propter quod multi diuites Crucem tollere abhorrebant, quia huius confuſio præſumebatur potius impedire negocium Crucis, quam poſſe ſuccurrere ſanctæ Terræ, ſed in prædicationibus ſuis quibus videbatur velle placere populo, pluſquam neceſſe eſſet diffamabant Clerum, turpia dicentes, & confingentes coram populo de vita eorum, & ita inter Clerum & populum materiam ſcandali & ſchiſmatis ſeminabant, propter quæ & propter quædam alia grauamina tam Rex, quam Clerus vniuerſus, qui ipſum Legatum, ſedem Apoſtolicam appellauerant. Potens eſt tamen Dominus hæc omnia pro voluntate ſua ſedare, & Terram ſanctam de manibus inimicorum Crucis per infirma mundi ſi voluerit liberare, qui potens eſt filios Iſraël de lapidibus ſuſcitare. C

Licet Ioannes Rex Angliæ Senatui & populo regni ſui corporaliter iurauiſſet paci ſtare inter eos firmatæ & XXIII. Barones de primoribus regni, de eius mandato in ipſius animam ad ipſum iuraſſent, hoc addito, in ipſius iuramenti forma, quod ſi Rex quam pacis formam venire præſumeret vllo modo, ipſi eiuſdem Regis licentia arma mouerent licitè, quam ipſam ipſe tamen religione iuramenti contempta, pacem ſic iuratam & firmatam nullatenus voluit obſeruare, & ita guerra eſt inter eos damnabiliter reincepta. Ipſe verò Ioannes (qui cum Rex eſſet iam ſe fecerat vaſallum, nempe Eccleſiæ Romanæ ſub mille marcarum argenti annua penſione) impetrauit à Papa pacem pro nulla.... & ſuper iuramento præſtito diſpenſari cum ipſo. Cum igitur Barones & Ciues Londoniæ ſpecialiter, & alij caſtellorum, & ciuitatum populi cum multo rerum & corporum diſpendio guerram aliquandiu ſuſtinuiſſent, demum inito conſilio vocauerunt Ludouicum primogenitum Philippi Regis filium, & datis obſidibus,& iuramentis præſtitis,ipſum ipſi dominum profecerunt, qui ſtatim patre ſuo penitus diſſentiente dictos milites probatiſſimos cum multitudine ſatellitum in eorum miſit auxilium, firmiter eis ſpondens quod eos quamprimùm commodè poſſet fieri, ſequeretur. Ipſi itaque ſic miſſi tam ciuitatem Londonias quam alia municipia, & ciuitates per totam hyemem vna cum Baronibus, ab inſultibus & violentia Ioannis Regis per multa prælia defenſabant.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A In diebus illis Ioannes Rex obſedit ciuitatem Roneſtriam, & tandem ciues ad deditionem coëgir.

Intetea Sancti Patres ſcilicet vniuerſi Eccleſiarum Prælati, vocati à Papa Innocentio tertio Romæ celebrant Concilium generale Septuaginta vnius Primatum & quadringentorum Epiſcoporum, præter alios inferioris dignitatis, menſe Nouembri, anno Incarnationis Domini milleſimo ducenteſimo decimo quinto, Pontificatus vero eiuſdem Innocentij anno decimo octauo. In eodem Concilio excommunicauit idem Papa multis contradicentibus Barones Angliæ & complices eorum. Sed & Comitem ſancti Ægidij qui vocabatur Toloſanus, & eius filium, damnatos de hæreſi, videbatur velle reſtituere ad terras ſuas, quas eis Catholici vna cum Simone nobili Comite Montis fortis mandato Romanæ Eccleſiæ per Dei adiutorium abſtulerant, & de eiuſdem Papæ licentia poſſidebant, quod ne fieret vniuerſum ferè Concilium reclamabat.

Anno milleſimo ducenteſimo decimo ſexto Dominus Papa anxius de ſuccurrendo Regi Angliæ Vaſſallo ſuo miſit Gualam Preſbyterum Cardinalem in Franciam, qui cùm modis omnibus procurare laboraret ne Ludouicus in Angliam transfretaret, & id efficere non poſſet, ſignificauit Domino Papæ nauigium paratum eſſe & milites cum armis iam poſitos in procinctu. Impetrato à Chriſtianiſſimo Rege Philippo ſaluo tranſitu, per terram eius in Angliam tranſuectus eſt. Papa vero certificatus de

B rumoribus excommunicauit nominatim ipſum Ludouicum, & quoſdam conſiliarios ipſius, & generaliter omnes qui Vaſſallo ſuo Regi Angliæ faciebant guerram.

Philippus autem Rex nolens aliquatenus notari de periurio ſuper treugis dudum percuſſis cum Rege Angliæ, licet Rex Angliæ eaſdem treugas iam ſæpius violaſſet, totam terram filij ſui & aliorum Baronum qui cum eo erant confiſcauit, & obtulit ſe manum contra eos grauare, ſi Eccleſia eum ſuper his debere amplius facere iudicaret. Papa tamen eum nihilominus de fauore filij ſui ſuſpectum habens, Archiepiſcopo Senonenſi & eius Suffraganeis literas deſtinauit, in quibus notabat ipſum Regem excommunicatum eſſe. Propter quod Synodo apud Meldunum congregata, vniuerſi Primates regni proclamauerunt quòd ipſum Regem propter hoc excommunicatum non haberent, niſi de voluntate Papæ fierent certiores.

Cum hæc aguntur in Francia, ipſe Papa de tranſitu Ludouici in Angliam certioratus, inconſolabiliter dicitur doluiſſe, & volens ſe ad vindictam armare, fecit ſermonem ad Clerum & populum ſumpto hoc themate à prophetia: *Mucro, mucro euagina te, & lima te vt interficias & ſplendeas*, & in ipſo ſermone ſolemnizauit excommunicationes in Ludouicum & in ſuos, & vocatis Notariis cœpit dictare ſententias duras & intolerabiles contra Philippum Regem & contra regnum ſuum.

Talia eo cogitante, Dominus qui in omni articulo ipſi Philippo Regi conſueuit adeſſe, mucronem quem in alios euaginari & limari fuerat exhortatus, in ipſum

C conuertit. Nam primo tertianam paſſus & in breui curatus, Medicis ignorantibus, Deo ſic vt credimus diſponente, incidit in acutam, quam cum multis diebus fouiſſet, nec à cibis quibus in magna quantitate ex conſuetudine veſcebatur, vtpote illius ægritudinis ignarus, abſtineret, demum paralyſi percuſſus, & ad vltimum in lethargiam prolapſus, vitam finiuit. Cuius finis, quia in multis negotiis rigorem nimium quam maximè attendere videbatur, lætitiam potius quàm triſtitiam generauit ſubiectis. Animæ tamen eius propitietur ille, cuius vice inter homines fungebatur. Sedit autem octodecim annis & menſibus ſex. Obiit autem quinto Idus Iunij. Cui ſucceſſit Cincius natione Romanus, qui in ipſa conſecratione Honorius eſt vocatus. Nunc ad ea quæ gerebantur interim in Anglia ſtilum vertamus.

Eodem igitur anno in Pentecoſte præcedenti applicuit Ludouicus inſulæ quæ dicitur Thanet cum paucis militibus. nam maior pars exercitus ipſius, orta tempeſtate nubiloſa, & ventorum diſcordia, retro verſi ad eoſdem portus à quibus nauigare ceperant ſunt repulſi. Poſt triduum mari pacificato ſecuti ſunt Ludouicum, & venerunt ad inſulam illam, in qua ipſe erat eorum expectans aduentum. Die illa & hora qua Ludouicus applicuit, Ioannes Rex erat cum immenſa multitudine armatorum prope mare, expectans ipſum Ludouicum, ſciens ipſum venturum, & volens vt dicebat ei congredi, antequam poſt nauigandi tædia & marinos fœtores Francigenis inconſuetos ſpiritum reſumeret, aut quocumque ſe edulio recrearet. Quo comperto, ſtatim ipſe Ludouicus arma arripuit, & marini fœtoris oblitus ar-

PHILIPPVS AVGVSTVS. matorum non conſiderans paucitatem, licet vt dictum eſt maior pars ſui exercitus abſens eſſet, ad locum quo ſtabat Ioannes cum ſuo exercitu properauit: Ioannes verò licet triplo maiorem haberet exercitum, caſtra relinquens, promiſſionis ſuæ & regalis ſuperbiæ non recordans, tutiùs elegit fugere quàm pugnare. A

Ioanne itaque Rege in fugam verſo, Ludouicus recollectis militibus ſuis, qui vt dictum eſt tempeſtate orta per diuerſa loca diſperſi fuerant, conſumptis paucis diebus apud Tanetam, Londonias venit, & à Londonianis cum gaudio eſt receptus. Inde obſedit Roneceſtriam, & cepit: inde reuerſus per Londonias Cantuariam cum gaudio eſt receptus, & cùm multa oppida & municipia obtinuiſſet, dederunt ei manus Rex Scotiæ & multi alij proceres, & adhæſerunt ei. Sed & Vvillelmus Longa ſpata frater ipſius Ioannis Regis tranſtulit ſe ad partem Ludouici, & eum iuuit, hac ſola ſpeciali cauſâ ductus, quia ei certo innotuit relatore, dictum Ioannem Regem cum ipſius vxore rupto fœdere naturali commiſiſſe inceſtum, dum ipſe eſſet in Francia carceri mancipatus. Rex itaque Ioannes viribus ſuis diffidens trans Humbrum in partes Noricas ſeceſſit. Ludouicus verò ad portus rediens, introitum Angliæ liberare volens omninò, caſtrum inexpugnabile quod Doroberuia dicitur, vulgò autem *Doure*, obſedit & per multum tempus oppugnauit, ſed non cepit. Demum enim malitiam Ioannis Regis Domino terminante, idem Ioannes vitam finiuit. Quo mortuo, Guala Cardinalis Henricum filium eius nondum duodennem coronauit. Et ſtatim præfatus Vvillelmus & multi alij, qui in odium patris contra ipſum cum Ludouico pugnabant, ipſi filio facto nouo Regi reconciliati ſunt, & Ludouico penitus defecerunt. Porro maxima erat in obſidione victualium penuria, ſed & pecunia qua ſtipendia exercitui miniſtrarentur deficiebat. Rex enim Philippus excommunicari metuens nullum adiutorium filio faciebat, per multos ſuper hoc nuntios requiſitus: Vnde idem Ludouicus conſilio inito, treugis datis & receptis, in patriam repedauit. Pater tamen eius tanquam vir Chriſtianiſſimus nec etiam verbo ei communicare voluit. B

Anno itaque ab Incarnatione Domini milleſimo ducenteſimo decimo ſeptimo, viribus vt potuit recollectis, & pecuniâ ab amicis plurima, inſufficienti tamen, extracta, in Angliam eſt reuerſus, & caſtrum prædictum viriliter oppugnauit. Cùm itaque tam ipſe quàm eius exercitus in obſidione illa ferè per annum ſediſſet, vires ipſius debilitari cœperunt, maximè ex defectione Vvillelmi Longæ ſpatæ, & aliorum Anglicorum. Interea Guala Cardinalis Apoſtolicæ ſedis Legatus collecto exercitu Anglicorum illorum, qui filio Regis Angliæ nouo Regi fauebant, obſedit Linconium. Quod cum nuntiatum eſſet Ludouico, inito conſilio miſit illuc Robertum filium Vvalteri cum Thoma Comite Partici, & Simone Piſſianita, & quammaxima multitudine Anglorum qui cum eo erant. Quibus aduenientibus, pars aduerſa ſoluta obſidione ſtatim fugit, & inſidiis poſitis reuerſi ſunt ſubitò, & irruerunt in noſtros ex improuiſo, & pugna commiſſa interfectus eſt inprimis Thomas ille nobilis Comes Partici, cùm nondum compleſſet vigeſimum ſecundum ætatis ſuæ annum. Sed & Robertus filius Galteri, & infinita multitudo qui cum eo erant capti fuerunt. Simon Piſſianita, & milites Franci, qui militabant cum eo, viſa fortitudine partis aduerſæ, & impotentia partis ſuæ, cautè recedentes à campo triſtes & victi ad Ludouicum venerunt. Tunc mœror & luctus omnium & lamentatio per caſtra. Hoc audito in Francia Robertus de Corteneio cognatus Regis, & multi alij magni viri, collecto exercitu mare ingreſſi ſunt vt ſuccurrerent Ludouico. Dum autem eſſent in medio mari, compererunt paucas naues leui curſu de Anglia venientes, quibus compertis fecit Robertus de Corteneio nauem, in qua erat, dirigi ad eas, credens de facili eas occupare poſſe. Naues autem aliæ ſociorum ipſius non ſunt ſecutæ eum. Sola ergo nauis illa congreſſa quatuor nauibus Anglicis in breui ſuperata & capta eſt, & Euſtachius cognomento Monachus, miles tam mari quàm terra probatiſſimus, & Droco Romam rediens Clericus, & multi alij qui in eadem naui capti fuerunt, decollati ſunt. Et ita hoc viſo omnes aliæ naues Francorum ad portum, à quo proceſſerant, nimio timore perterritæ redierunt. Ludouicus igitur amiſſo omni ſuccurſu tam per mare quàm per terram, pace prout potuit inter ipſum & nouum Regem Angliæ reformata, recepta à fiſco pecunia, ſcilicet quindecim millibus Marcharum argenti pro reditu, obtenta ad ſumptus Regis Angliæ à ſummo Pontifice ſibi & ſuis omnibus abſolutione in patriam repedauit. C

A . Anno ab Incarnatione Domini milleſimo ducenteſimo decimo octauo obiit Odo nobilis Dux Burgundiæ Cruceſignatus, qui condito teſtamento pecuniam ſuffi- cientem & milites & viros armatos miſit pro ſe in obſequium ſanctæ Crucis ad ſuc- currendum ſanctæ Terræ. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Eodem anno in feſto beati Ioannis Petrus Pariſienſis Epiſcopus, & Galterus Ca- meratius, Herueus Comes Niuernij, & multi alij boni milites, & aliorum homi- num multitudo, iter arripuerunt Sanctæ peregrinationis in obſequium Sanctæ Crucis.

Eodem anno in vigilia Aſſumptionis, quidam latro Anglicus natione cum aliquot diebus in ſuperioribus veſtitudinibus Pariſienſis Eccleſiæ latuiſſet, nactus demum occaſionem vncino deorſum immiſſo arripere, nitebatur pelues argenteas cum candelabris argenteis, quibus cerei perpetuò lumine ante magnum altare re- lucebant. Cerei autem eleuati eotripuerunt igne pannos ſericos, quibus Eccleſia in tantis ſolemniis ornabatur, & conſumpſit ignis, antequam incendio poſſent ali- qui ſubuenire, DCCC. marcarum pretio æſtimatos.

Proh dolor! eodem tempore ſanctus Comes Simon in obſidione Toloſæ, quam ipſe cum aliis Catholicis pro fide Catholica obſederat, vulneratus in capite petra miſſa de petraria, fuit martyrio coronatus.

Eodem anno obiit Otto reprobus Imperator in caſtro Brunſvveig, priùs reſtitutis B omnibus quæ occupauerat de Eccleſiæ, & Imperij rebus, abſolutione nihilominus impetrata, qua per multos annos fuerat innodatus.

Eodem anno tertio Calendas Octobris facta eſt pruina aſperrima ſeptem diebus continuis, & congelati & inaniti ſunt racemi pro maxima parte qui colligebantur adhuc.

Eodem menſe, tertio Calendas Nouembris factum eſt gelu aſperum continuè vſque in feſtum beati Nicolai niuibus plerumque interiectis, adeo vt omnes viæ de- ſiccarentur, omne lutum dureſceret, & ſtagna & flumina famoſa, maximè Sequa- na & Ligeris, gelarentur, & viantibus gradibilia ſe præberent. Auſtris itaque mo- dico tempore flantibus, cùm aſperitas frigoris ceſſauiſſet ad tempus, ecce ſubitò Boreas cum horrore ſubito reuertitur, & durauit gelu continuè & nix ferè continua vſque medium Martij ſequentis: Et tunc demum gelu vix ceſſante, frigus tamen & ventorum intolerantia non ceſſauit, adeo vt in medio adhuc Maij vix paucæ ſpicæ in * ſingulis, in vitibus quoque rariſſimi palmites apparerent. Vnde & propriis oculis vidi multis in locis terras in quibus ſeges frigore nimio deperierat iterum coli & de- nuo ſeminari. * ſingulis

Eodem anno in Autumno vniuerſitas Chriſtianorum qui erant in Terra Sancta obſedit ciuitatem famoſiſſimam Damietam in confinio Ægypti ſuper Nilum ſitam, quæ Memphis antiquitus dicebatur, & oppugnauerunt illam per annum. In fine an- C ni exierunt de exercitu Chriſtianorum quidam circiter decem millia, & pugnaue- runt contra Saracenos qui eorum caſtra obſederant, & victi ſunt ab ipſis. Ibidem cap. eſt Gaſterus Cambellanus, & Milo electus Beluacenſis, & multi alij Chriſtiani.

Eodem anno in hieme Herueus de Leone vir inter Britones armis & diuitiis po- tens, cùm eſſet in obſequio Sanctæ Crucis apud Acharon, mortuo ibidem Mornano Vice-Comite Fagi ſororio eius, cupiditate terræ eiuſdem occupandæ ductus, con- tra ſalutem ſuam & prohibitionem Patriarchæ Hieroſolymitani, & Chriſtianorum, qui ibidem erant, iter iterum arripuit in patriam redeundi. Cuius occaſione multi alij, qui valde eſſe ſucceſſui Sanctæ Terræ neceſſarij potuiſſent, iter ſimiliter arri- puerunt cum eodem numero ſexdecim millia. Qui omnes cùm iam eſſent prope terram in littus iuxta Brondusium, nec diſtarent à terra quantum arcus tribus iactibus emittere poteſt, ſubita & inaudita tempeſtate exorta, veſpere & nocte tota & ſe- quente die vſque in veſperum laborantes, nauibus demum fractis ſeptem numero, omnes petierunt naufragio, paucis circiter octoginta, euadentibus, tabulis & aliis nauium fragminibus adhærentes. Ita qui cupiditate terræ occupandæ Dei ſerui- cium intermiſit, iuſto Dei iudicio terra caruit, & honore ſepulchri, anno Domini M. CC. XIX.

Eodem anno perſeuerauerit ventorum rabies, ab occidente flantium continuè toto Martio & Aprili, & licet agri, ſtratæ, vici, & plateæ deſiccarentur; fluuij ta- men, quamuis non plueret, adeò tumuſcebant, quaſi contra naturam temporis,

& aëris qualitatem, quod prata, virgulta, vici, & vineæ, & ſata vicina fluminibus A
non ſine colonorom iactura ſtagnarent toto Aprili & vſque medium Maij menſis. Pariſius etiam infinitæ domus infinitis obſidebantur fluctibus, quòd non niſi nauigio intrabantur, & pons qui paruus dicitur aquis inundantibus ſuum viatoribus officium denegabat. Maio menſe fere iam medio.

Item circa feſtum beati Ioannis, & vſque ad gulam Auguſti pluere non ceſſauit, propter quod & meſſis, & vindemia tardius ſuot collectæ.

Io Aſcenſione Domini eiuſdem anni arripuit iter eundi in Albigeſium miſſus à patre ſuo Ludouicus primogenitus Philippi Regis filius, & cum eo Petrus Dux Britanniæ, Nouiomenſis, Siluanectenſis, Tornacenſis, & multi alij Epiſcopi, Comites & Barones, & infinita militum & peditum multitudo. Inueneruntque Almaricum Comitem filiom ſanctiſſimæ memoriæ Simonis Comitis Montisfortis in obſidione Mitomandæ, quam cum eodem A. ceperunt, & interfecerunt omnes municipes cum mulieribus & paruulis, omnes indigenas vſque ad quinque millia. Inde profecti obſederunt Toloſam, & tepide oppugnauerunt eam, quibuſdam de noſtris perniciosè impedientibus negotium crucifixi, ſicque infecto negotio redierunt in patriam, minus laudis qoàm vituperij reportantes.

In vigilia Aſſumptionis beatæ Mariæ eiuſdem anni, dum vigilia celebraretur, facta ſunt tonitrua, fulgura, & fulgetræ quales anteà non fuerunt, frequentérque
tonuit in illis diebus, adeò vt in craſtino natiuitatis beatæ Mariæ fulmen de ſurſum B
veniens in campanariam turrim beati Dionyſij, quæ miræ erat altitudinis, Gallum auratum cum lebete deaurato proſtrauerit de turris ſummitate in terram, durauítque ignis fœtens ipſos lapides & ligna conſumens per biduum.

Eodem anno vindemia paſſa eſt multa incouuenientia. Pluit enim continuè tempore quo florere debuerat. pruina fuit maxima die lunæ in fine Auguſti, qua vineæ ſunt aduſtæ. Io fine verò Septembris, quando racemos colligere ſolebamus, factum eſt gelu aſperrimum per tres ſeptimanas, nec maturuerant racemi, & nix profunda ruit & cooperuit terram per multos dies, & ita fere totum vinum amiſimus in vuiuerſo Regno Franciæ. Racemi demum collecti adeò vſti erant, quòd nihil aliud eſſe videbantur, quàm Artinum torculari iam preſſum, nec vidi aliquem qui iactaret ſe habuiſſe vini quartam partem æſtimationis ſuæ quamlibet vini viridis & immaturi, poſteà non ceſſauit pluere continuè vſque in Calendas Februarij, tantáqoe aquatum inundatio fuit, quòd ſtagna, pontes, molendina quamplurima, & domicilia corruerunt.

VVILLELMI BRITONIS,

ARMORICI,

PHILIPPIDOS, LIBRI XII.

SIVE

GESTA PHILIPPI AVGVSTI REGIS FRANCIÆ,

verſibus heroicis deſcripta.

B Editio Petri Pithœi à mendis innumeris repurgata, & locis aliquot auctior facta, Ope duorum Codd. MS. quorum vnus eſt in bibliotheca Alexandri Petauij Senatoris Pariſienſis, alter penes Philippum Loyaulté in eodem Senatu Patronum.

MATERIA TOTIVS HVIVS LIBELLI.

GESTA *Philippi Magnanimi à-Deo-dati Francorum Regis aui ſancti Ludouici Regis Franciæ, metricè, pulchrè, & valdè ſubtiliter compoſita: Qualiter fuit contra Sarracenos vltra mare, & qualiter acquiſiuit Normanniam à tribus Regibus Angliæ ſucceſſiuè regnantibus, ſcilicet Henrico, Richardo, & Ioanne: & qualiter deuicit Ferrandum Comitem Flandriæ in ponte Bouino, & duxit eum captum, & poſuit eum in carcere Pariſiis in turre Lupara, & Comitem Boloniæ cepit in eodem bello Bouino, & fuit incarceratus in caſtro Peronnæ, qui erat in adiutorium Ferrandi contrà Regem. Et Imperator Otho Saxo, qui etiam* C *erat & fuerat in auxilium dicti Comitis Flandriæ Ferrandi, victus in dicto bello per Francos, fugit de bello illo cum ſuis Saxonibus & Teutonicis, multis tamen de ipſis & aliis nobilibus captis & vinculatis per Francos. Et multa alia pulchra eius geſta & victoriæ hîc deſcribuntur. Vnde propter tam famoſam eius victoriam factam contra Ferrandum & contra Othonem Flandrorum adiutorem in dicto bello de Bouinis, fecit dictus Rex Philippus fundari vnum honorabile Monaſterium tunc extra vrbem Siluanectenſem, quod vocauit Victoriam, & adhuc vocatur Victoria ratione victoriæ ſupradictæ, & ibi ſunt Abbas & Canonici Regulares Ordinis ſancti Victoris Pariſiis. Obiit autem præfatus Rex* PHILIPPVS *anno Domini* M. CCXXIII. *apud Meduntum, & regnauit* XLIII. *annis. Cui ſucceſſit* LVDOVICVS *filius eius, qui fuit pater ſancti* LVDOVICI, *eodem anno. Sed iſtud vltimum hîc non habetur, quia actor finiuit Opus ſuum, ſcilicet Vvillelmus Brito.*

Hæc ſunt in codice veteri.

 A

PHILIPPVS AVGVSTVS.

LVDOVICO PRIMOGENITO
PHILIPPI MAGNANIMI A-DEO-DATI
FRANCORVM REGIS,
WILLELMVS BRITO ARMORICVS, S.

AD laudes, Ludouice, tuas magnique Philippi,
Quo genitore tibi, ſibi Principe Francia gaudet,
Pocula Caſtaliis mihi muſa liquoribus offert,
Inſtimulatque meum Phœbeo pectus oëſtro,
Rurſus vt aggrediat prolixius edere theuma;
Cui licet ingenium ſe noſtrum iudicet impar,
Non tamen inde animum ſtudeo reuocare, ſed auſus
Excuſare meos tali præſumo colore. B
Geſta Ducis Macedûm celebri deſcribere verſu
Si licuit, Galtere, tibi, quæ ſola relatu
Multiuago docuit te vociferatio famæ:
Si ſua gentili mendacia cuique poëtæ
Grandiſonante fuit licitum pompare boatu:
Si tibi, Petre Riga, vitium non eſſe putaui
Vbere de legis occultos ſuggere ſenſus,
Quos facis vt leuibus verbis elegia cantet,
Fortia facta virûm numero breuiore coarctans,
Quæ potius pede Mœonio referenda fuerunt,
Cur ego quæ noui, proprio quæ lumine vidi
Non auſim magni magnalia ſcribere Regis?
Qui nec Alexandro minor eſt virtute, nec illo,
Vrbi Romuleæ totum qui ſubdidit orbem.
Quod probat Eccleſiæ fauor, & defenſio Cleri,
Qui videns illo ſub Principe, pacis amica
Libertate fruens ſubicit ſibi quoſlibet hoſtes.
Bis ſenos Macedo, bis Iulius octo per annos
Promeruit celebres vix continuare triumphos:
Viuida Karolidæ virtus triginta duobus C
Annis continuis habuit quos vinceret hoſtes,
Donec Theutonicos, Otbonem vicit, & Anglos,
Flandrigenaſque vno confecit Marte Bouinis.
Ergo qui tanto expectas ſuccedere Regi
Vt primogenitus, vt herilis ſanguinis hæres,
Dignus qui dignè digno decoreris honore,
Illius atque tuis aſſurgere laudibus, & te
Auctorem dominumque velis præſtare libello
Ammiranda tui patris, & tua facta canenti.
Qui ſibi præſcribit titulum nomenque Philippi,
Creſcat vt ex titulo maior reuerentia libro,
Audeat & tanto ſub nomine tutior ire
In medium, lædique minus liuore paueſcat.

Petro Karloto Philippi Regis Francorum filio S.

Tu quoque fautor ades, Karlote, ſimillima Regis
Magnanimi proles, cui te natura creatrix
Vt regale genus ſignis probet indubitatis,
Corporis eſſe dedit ſimilem mentiſque vigore:

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Cuius iam ſequeris veſtigia, cuius in æuo
Tam tenero mores iam nunc imitaris & actus.
Si modo te, fratreſque tuos, magnumque parentem
Vt potui, dignos celebraui carmine digno:
Si tibi totius animi virtute dicaui
Exhauſtum ſubito tenui de fonte libellum,
Impoſuique tuo Karlotida nomine nomen,
Vt tua lectoris laus perpetuetur in ore,
Et virtus etiam poſt mortem neſcia mortis
Famaque Karlorum viuat poſt fata ſuperſtes,
Quam ſoli faciunt vrnas euadere vates,
Dum ſcriptis faciunt veterum meminiſſe minores:
Quorum fama perit, pereunt vbi carmina vatum.
Hoc quoque propitio cœleſti ſydere vultus
Vel ſemel illuſtra, gratumque impende fauorem,
Vt per te vigeat, vt te tutore, magiſtros
Errorum cuneos facie contemnat aperta.

B

CATALOGVS MATERIÆ

PRIMI LIBRI.

Regali primus inſignit honore Philippum;
Iudæos abiicit; blaſphemos lex noua punit;
Hæreticos iuges mittit breuis ignis ad ignes;
Campellos mundat, & celſis mœnibus ornat;
Hoſtes Eccleſiæ reprimuntur, & impete primo
Vtraque victori cedit Caſtellio Regi,
Et Cotercllorum perimuntur millia ſeptem,
Iudæoſque omnes Braiæ cremat ignea fornax.
Clero Remenſi reſpondens ore diſerto
Rex, res pro rebus, pro verbis verba rependit.

VVILLELMI PHILIPPEIDOS

C

LIBER PRIMVS.

PRælia magnanimi præclaraque geſta Philippi,
Armipotente manu tenetis quæ geſſit ab annis,
Carmine veridico ſummatim dicere conor:
Pauca referre volens de pluribus, & quis ad vnguem
Omnia vel dictare queat, vel claudere metro,
Vel mandare biblis, memori vel mente tenere?
Non indigna foret iſtis vel muſa Maronis
Theologi, cineres Troiæ qui vexit ad aſtra:
Vel qui ſuppoſuit Troiam victoribus Argis,
Erroreſque vagi dignè celebrauit Vlyſſis.
Non his ſufficeret famæ Lucanus amator,
Vel qui tam ſapido Thebaida carmine ſcripſit,
Vt queat ad plenum digno memorare relatu
Tot victos hoſtes, tot bella, tot obſidiones,
Tot benè geſta domi, tot militiæ probitates.
Non eſt qui puteum tam latum tamque profundum
Exhaurire queat, ne dum qui non habet in quo
Hauriat, aut reſtem, vel vaſa capacia tanti

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Ponderis. in toto pars quælibet, eſt mihi totum. A
Toti dico vale, vix audeo tangere partem.
Ergo age, Muſa, viri tam præcellentis honori
Inſudare lubens ſtudeas, & ab illius anno
Incipe, quo primum ſceptro radiauit eburno
Rex nouus: iſte noui limes tibi carminis eſto,
Deinde quibus ſub eo meruit pollere triumphis
Francia, proſequere, quo milite colla ſubegit
Neuſtria Francigenis, Anglorum Rege fugato,
Hiſtoriamque ſequens, procedas ordine recto,
Littora tuta legens ne demergare profundo:
Sic tamen vt primum memores, quæ gentis origo
Francigenæ fuerit, quis tanti nominis auctor,
Quæ regio in partes Francos emiſerit iſtas.
Scis etenim, quis ſit, de quolibet eſſe ſciendum,
Antea quàm ſciri liceat quid fecerit ipſe
Fac pelagus me ſcire, probes quo carbaſa laxo,
Vt percurrantur leuiore ſequentia curſu.
Obſeruandus enim modus eſt in rebus, & ordo.
Chriſte Dei ſplendor, virtus, ſapientia, Verbum, B
Qui patris æterni prodis æternus ab ore,
Qui verè es verbum, lumen de lùmine vero,
Deque Deo vero verus Deus, vnus & idem,
Atque coæternus patri cum flamine ſacro;
Te precor incipiens, adſit tua gratia præſens,
Vt mihi ſubueniat, vt me per confraga ſyluæ
Ducat inoffenſo pede, ne caliget acumen
Mentis, quæ ſine te neſcit qua debeat ire.
Te ſine nil lucet, ſine te via nulla pateſcit.
Syderis Eoi tu lux, tu diſiice mentis
Nubila, cœleſti radio, tu luce ſuperna
Da ſenſus lucere meos: tu ſcribere dextram,
Tu linguam dictare doce, tu me rege recto
Tramite, tu præſta promptas in carmina vires:
Tu via, tu ductor, tu nauis, tu Palinurus.
Tu mihi fac tutos ſaxoſa per æquora curſus.
Poſtquam iudicio Priameia regna larenti
Vindicis ira Dei Græcorum tradidit igni,
Qui per peccantes pœnam peccantibus addit: C
Flagitiis hominum quoniam ſalubriter vtens,
Quos ſcit adhuc longo dignos ſordere reatu,
Francio Priamida ſatus Hectore, patre ſepulto
Grande ſupercilium Græci victoris abhorrens
In cineres Aſia tota cum Troade verſa,
Quærere diſpoſuit patriam ſibi commodiorem,
Quam ſibi fata darent acquirere ſorte vel armis.
Cui ſe lecta manus iuuenum coniunxit, vt eius
Exilij Comites fierent, ſociique laboris.
Quem, quia per nimiam probitatem illius & actus
Proueniebat eis honor & victoria multa,
Præfecere ſibi poſito diademate Regem,
Seque vocauerunt communi nomine Francos;
Vt dicti Franci, quibus eſſet Francio rector,
Nomine ſint imitatores rectoris & actu.
Qui cum Rege ſuo ratibus vix nabile flumen
Danubij tranſnant, & non procul eius ab amne
Vrbs ab eis dicta eſt fundata Sicambria fundo,
In qua regnauit cum Francis Francio primus,

Et

A Et ſibi ſuppoſuit Regnum totaliter illnd,
Auſtria, Theutonico quod habens idiomate nomen,
Tempore poſſedit Francorum natio longo
Vndecies centum ter ſex & quatuor annis
Antea quàm Chriſtum genuiſſet virgo beata,
Poſtque Deum natum ſex ſeptuaginta trecentis.
Vt ſe vitali viduauit Francio flatu,
Creuit in immenſum ſtirps nobilis illa, fuitque
Viribus egtegiis, nnmetoque ita multiplicata,
Vt ſatis vna capax regio non eſſet eorum.
Diſcedunt igitur ab eis Ibor, * & numeroſa
Copia Francorum, numero tria millia denis
Millibus adiuncta geminaris, excipe turbam
Fœminei ſexus, & qui gerere arma nequibant.
Finibus egreſſi patriis, per Gallica rura
Sedem quærebant, ponendis mœnibus aptam,
Et ſe Pariſios dixerunt nomine Græco,
Quod ſonat expoſitum noſtris, Audacia, verbis:
Erroris cauſa vitandi, nomine ſolo
B A quibus exierant Francis diſtare volentes.

** Ibor fuit quidam Francus nobilis, Princeps ſuper* XXIII. *M. Francorum.*

At iam Sequanio ſurgebat littore cunctis
Vrbibus vtbs ſpecioſa magis, bona cuius ad vnguem
Commendare mihi ſenſus breuitate negatur
Quæ capur eſt Regni, quæ grandia germina Regum.
Educat, & doctrix exiſtit totius orbis.
Cui quamuis verè toto præluceat orbi,
Nullus in otbe locus, quoniam tunc tempotis illam
Reddebat palus & terræ pinguedo lutoſam,
Aptum Pariſij poſuere Lutetia nomen.
In qua manſerunt degentes ſimplice vita
Temporibus multis, gentili more tegentes,
Se populóſque ſnos, reddendo tributa quotannis
Debita Romanis, legeſque ſequendo paternas.
At Francos nunquam vis vlla Valentiniano
Præpoſt ſuperate fuit, licèt illos ſæpius atmis
Romano imperio tentaſſet ſubdere, quos cum
Cerneret inuictos & nullo matte domandos;
Hos verè dicam Francos, ait, immo Fcrancos
C Quos facit indomita virrus feritate feroces.
Tunc præerat Priamus Rex Auſtricus omnibus illis,
Qui cùm naturæ ſoluiſſet debita, Regnum
Francorum tenuit ſuccedens filius eius
Marcomirus ei, ſuperans probitate parentes.
Tandem ſcripſit eis hæc verba Valentinianus
» Annis, France, tibi bis quinque temitto tributum,
» Et mihi te facio ſub vinclo pacis amicum,
» Si mihi militiam, donec ſuperetur Alanus,
» Præſtiteris, qui ſe Romanis exhibet hoſtem,
» Præſumitque ſuo iuga noſtra repellere collo:
» Tantum præſtat eis animi conſueta rapinis
» Armatæ plebis tabies, & copia gentis,
» Et prærupta iugis ſpecies horrenda locorum,
» Montibus & ſcopulis nulli penetrabilis hoſti.
His Marcomirus gaudens, Francique Quirites
Accedunt dictis, & congrediuntur Alanis,
Strageque crudeli ſic debacchantur in illos,
Ex roto numero quod nemo remanſit eorum,
Qui non à Franco ſit milite decapitatus,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Aut mortis diuerſa pati tormenta coactus; A
Exceptis natura quibus pugnate negabat.
Quod factum cunctis viſum eſt mirabile, lauſque
Francorum toto diuulgabatur in orbe.
Annis ergo decem finitis, Roma tributum
A Francis repetit: empta ſibi ſanguine Franci
Libertate ſuo dicunt ſe corde feroci
Malle pati exilium, patriáque excedere tota,
Quàm Romæ ſubici ſub dura lege tributi.
Et cùm poſt mortem Romana Valentiniani
Debilitata foret Reſpublica, Francus ab illis
Finibus egreſſus valido ſibi marte ſubegit
Germanos cum Theutonicis, nec non Alemannos,
Tungros cum Belgis, Saxones cum Lotharingis,
Et quicunque iacent populi per Gallica rura;
Sequanium donec longè veniatur ad amnem.
Viuere nec poterat aliquis Dux, aut Comes, aut Rex,
Qui non virtuti Francorum cederet vltro.
Pariſios igitur poſtquam cognouit eadem
Stirpe fuiſſe ſatos à qua deſcenderat ipſe, B
Firma pace facit miles ſibi Francus amicos,
Francorumque vocat fratres, & fœdere iugi
Vnus fit populus Franci cum Pariſianis.
Vrbs quoque Pariſius meruit runc primo vocari,
Cui prius indiderat ſitus ipſe Lutetia nomen.
A qua Francigenæ progreſſi cum Pharamundo
Marcomirigena, quem iam genitor ſuus illis
In Regem dederat, terrarum quicquid habetur
A pelago, quod nos hodie diſtinguit ab Anglis,
Vſque ſub Hiſpanos fines portuſque remotos,
Qui Catoli Metæ populari voce vocantur,
Totum militia ſibi ſuppoſuere potenti.
Et ſic terra fuit Francorum nomine dicta
Francia, cuius erat antiquum Gallia nomen.
In qua regali Pharamundus primus honore,
Excluſis penitus Romanis, fulſit: eidem
Filius ipſius Clodius ſucceſſit. At ille
Regia decedens Merouæo ſceptra reliquit,
Patris iure ſibi faciens ſuccedere natum. C
Is Childericum genuit, Regemque paterno,
Et ſucceſſorem moriens ſibi iure creauit.
Ille Clodonei Regis pater extitit, inter
Francorum Reges qui primus credere Chriſto,
Et ſacro meruit Baptiſmi fonte renaſci;
Quem cùm Euangelico conuerſum dogmate, Sanctus
Remigius ſancto chriſmare pararet oliuo,
Ecce dolens inimicus homo, qui ſemper honori
Inuidet Eccleſiæ, fregit fuditque liquorem †
Vt, ſua cui natura modos dat mille nocendi,
Hoc faceret facto Regem reſcindere votum,
Aut ſaltem differre aliquas Baptiſma per horas,
In tanto, ſi non in toto, offendere gaudens,
Vt meritum Regis motu quocunque minoret:
Qui magis eſt animos quàm corpora lædere pronus.
Quo viſo, commota manus pagana, ſuorum
Hoc virtute Deûm conclamant eſſe patratum,
Nec Regem mutare vias debere priores,
Quas vſque huc tenuit eius generatio tota;

† *Vas quo liquor ſacratus conſeruabatur.*

A Quod nec velle Deum res tam manifeſta doceret,
Qui ſanctum eſt paſſus oleum cum vaſe perire,
Ne Rex tactus eo, Chriſti ſe lege ligaret.
At ſacer Antiſtes erecto lumine ſurſum
Cum manibus meruit ſacra per ſupplicamina, ſacrum
Cœlitus emitti cum ſacro vaſe liquorem,
Ipſo Rege palam cunctiſque videntibus ipſum,
E cœlo miſſus quem detulit angelus illi,
Quo Rex ſacratus fuit idem primus, & omnes
Poſt ipſum Reges Francorum ad ſceptra vocati,
Quando coronantur oleo ſacrantur eodem.
Sicque fit vt ſolum metuens amittere Regem,
Dum fraudem ſtruit Eccleſiæ fallaciter hoſtis,
Se dignum effecit Francos qui perderet omnes.
Nam cùm pagani miracula tanta viderent,
Se faciunt omnes renouari fonte perenni.
Quis verò cui Rex Regi ſucceſſerit ex tunc
Tempus ad hoc, præſens ſerie tibi lector aperta
Scire dat hæc oculis ſubiecta fidelibus arbor,
In qua ſe primum Pharamundus ponit, eo quòd
B Francorum primus terra regnauit in iſta,
Et tamen affirmat communis opinio primum
Eſſe Clodoueum, quia Regum credere primus
In Chriſtum meruit, gentili errore relicto,
Quo velut à trunco procedens linea monſtrat,
Quæ ſit deſcendens ſeries, quæ collateralis.
* * * * .

Annus millenus centenus ſeptuagenus
Nonus erat poſt virginei ſacra tempora partus, 1179. *Hic deeſt Arbor illa Regum.*
Tradere quando pius ſceptrum regale Philippo
Propoſuit genitor veneranda luce, beatæ,
Quam ſibi ſanctificat Aſſumptio ſancta, Mariæ.
Cumque eſſent Regni primores, quoſque decorat
Pontificalis apex, ad gaudia tanta vocati,
Inſtaretque dies quo Rex debebat inungi,
Ipſum cum famulis comitante ætate coæua
In Cuiſiam traxit venandi gratia ſyluam:
Hic aprum ſoli viſum ſibi fortè ſecutus
Vt puer, vt prædæ laudiſque cupidine ductus,
C In nemus obſcurum, nullo comitante, cucurrit.
Cumque procul poſitus à venatoribus eſſet,
Nec iam venantum voces nec cornua poſſet
Latratuſve audire canum; quaſi fumus & vmbra
Protinus ex eius oculis euanuit ille
Deceptiuus aper, aprum ſi dicere fas eſt,
Qui tantam voluit nobis infligere plagam,
Tam ſubitòque ſuum Francis auferre Philippum,
Patri erat & Regno qui ſolus & vnicus hæres.
At puer ad ſocios cùm vellet ab indè reuerti,
Nec reperire viam potuit, nec tendere quorſum
Debeat, agnouit, nullo conſorte; duobus
Continuis errans media eum nocte, diebus,
Solo ſe ſolius equi ſolamine ſolans,
Irrequieta ferens veſtigia, proh timor! ibat
Per ſalebras parteſque ruens, per deuia quæque,
Quò ducebat eum huc illuc Acriſius error.
Triſtibus interea multum quæſitus amicis,
Veſpere ſub lucis, poſt tædia iuſta, ſecundæ,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A

Vix tandem inuentus, aliquando tempore lecto
Decubuit, multa ex cauſa ægrotare coactus.
Horror enim & biduana fames compreſſerat illum
Continuuſque labor, cunctiſque inamabilis error.
Prætеritque dies illi præfixa ſacrando.
Hæc tamen, haud dubium, tentatio contigit illi,
Vt Deus hoc caſu meliorem redderet illum,
Attentumque magis curare negotia Regni.
Res etenim tanto quæ præſignitur honore,
Quam facit optari propria excellentia dignam,
Quanto differtur, quanto pertingere ad illam
Conatu grauiore datum eſt, hoc grauior, hoc fit
Carior, hoc ſtudio maiore meretur amari.
„ Vilet enim qui ſe nullo conamine præſtat:
„ Diligiturque magis res acquiſita labore.
Hoc etiam facto noſter confunditur hoſtis,
Qui bona ſemper amat corrumpere ſemina, quæ cùm
Non offerre queat, ſaltem differre laborat
Commoda noſtra, bonis ſemper contrarius actis.
Nec nocet ille, niſi quantum permittitur illi B
A Domino, qui nos probat exercetque per illum,
Vt tandem victo nos tentatore coronet,
Semper & in nobis virtus exercita creſcat.
Ergo neceſſe fuit aliud præfigere tempus,
Quo iam ſanatus Rex ad diadema veniret.
Annis ante dies elapſis quatuor illos
Ipſius genitor peregrini more profectus
Orandi ſtudio deuota mente petiuit
Eccleſiam, Thomæ qua Martyris oſſa quieſcunt,
Cuius virtutes totum redolere per orbem
Ille facit cuius pro nomine paſſus obiuit.
Rex pius ante ſacrum ſtans Martyris ante ſepulchrum
Cum lachrymis fudit has inter cetera voces:
„ Hoſpes ſancte, tuum deuotio noſtra minori
„ Exilium ſolata fuit, quàm vellet honore:
„ Tu tamen * Eccleſiæ pro libertate fugatus
„ Sanctificare meum te dignans exule Regnum
„ Septenos iuſtè atque piè viuendo per annos C
„ Corde recepiſti placito quod noſtra facultas
„ Diſpenſare tibi poterat, patribuſque ſacratis
„ Quos tecum exilio fidei damnauerat hoſtis.
„ Tu ficta poſt hæc ad propria pace vocatus,
„ Quando relinquebat tua me præſentia triſtem,
„ Tu mihi dixiſti, nec mens qua ſpiritus hoſpes
„ Sanctus erat, ſinet effectu ſua verba carere,
„ Tu mihi dixiſti: Compaſſio, Rex pie, qua me
„ Tanquam conciui, non exule ſemper es vſus,
„ Muneribus qua me aſſiduis ſolatus alebas,
„ Exilio qua mille dabas ſolatia noſtro,
„ Pectore fixa meo ſtat & omni tempore ſtabit,
„ Meque ſui memorem pietas tua ſemper habebit:
„ Cui per vota fide me taliter obligo pura,
„ Vt quæcunque voles, quæcunque popoſceris à me
„ Pro te prove tuis, nullam patiare repulſam,
„ Quando mihi à Domino fuerit collata poteſtas.
„ Sic promiſiſti, ſic te mihi ſponte ligaſti.
„ Nunc verbi memor eſto tui, nunc & locus & res
„ Exigit, vt facias quæ te tuus orat amicus,

* tantum.

A „Immo verò ſeruus tibi ſubditus: ecce potens es,
„Largitur Deus ecce tibi quicquid petis ipſum.
„Ecce tuis redeunt meritis ad propria ſani
„Omnes infirmi, tua qui ſuffragia poſcunt.
„Tutelæ committo tuæ, pater alme, Philippum:
„Hunc tu conſerues, huius tu facta ſecundes,
„Huic prior eſſe velis cauſa protector in omni,
„Hunc ſolum commendo tibi: tu patris amorem,
„Tu tutoris agas in eum, pater optime, curam,
„Quem mihi Sanctorum meritis precibuſque virorum
„Atque tuis, iam decrepito ſenioque labanti
„Hæredem diuina dedit clementia ſolum.
Quod tam ſancta patris ſint vota à Martyre ſancto
Exaudita, ſequens factum reſque ipſa probauit.
Nam patris eius eum pietas, meritumque beati
Martyris adiuuit, ſeque ipſe per omnia talem
Reddidit, vt donis dignus cœleſtibus eſſet.
Immo ſibi Sanctus proprij ſpecialiter illum
Sanguinis vltorem elegit, ſtatuitque per illum,
B Perque ſuos olim natos, radicitus omne
Patricidarum genus extirpare cruentum:
Idque viro cuidam ſancto diuinitus idem
Oſtendit Martyr, & eidem dicere iuſſit,
Certior vt fieret Domino ſua bella placere.
Diſtuleritque vir ille, licet rem prodere viſam
Omnibus his pene extinctis, bellante Philippo
Res ſibimet facit ipſa fidem, factoque probatur
Martyrij vindicta ipſi commiſſa fuiſſe.
Iamque dies aderat cunctis optata Nouembris,
Quæ caput eſt menſis, quæ cunctis ſanctificata
Iamdudum Sanctis, nunc longè ſanctior extat,
In qua ſceptrifero fulſit redimitus honore
Magnanimus ſacro Rex delibutus oliuo,
Quo Deus angelicis manibus virtute parato
Diuina, noſtris conceſſit Regibus vti,
Vt ſacrentur eo ſoli ſpecialiter illi,
Qui ſucceſſiuè Francorum ſceptra capeſſunt.
Quo maior noſtri patet excellentia Regni,
C Dignior vt verè Rex noſter Rege ſit omni,
Quem ſacrare ſuis Remorum Metropolites
Cum compræſulibus habet illo criſmate ſacro
Hoc ad opus ſolum quod cœlica fudit oliua.
Hoc & non alio perfudit membra liquore
Carôlidæ noſtri, Guillelmus Præſul in vrbe
Remenſi, patrum ſeruato more ſuorum:
Impoſuitque ſacrum capiti diadema verendo,
Conniuente ſimul Cleri Populique fauore.
Tam ſpeciale decus Chriſti dignatio præſtat
Nobis Francorum qui congaudemus honori.
Sic Regem noſtrum ſibi Rex cœleſtis amicat,
Sic ſuper exaltat terræ præ Regibus illum,
Quem facit vt ſolum ſacra conſecret vnctio cœli,
Vnguine cum reliqui ſacrentur materiali.
Tunc pater eius erat annorum ſeptuaginta,
Ad Dominum qui mox anno migrauit eodem:
Ipſeque quindenum non dimidiauerat annum.
Tantum primæuo pubeſcens flore duobus
Menſibus adiectis ſeptem geminauerat annos.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Qui poſtquam ſolus habuit moderamina Regni, A
Iam liber propria ſe libertate gubernans
Protinus arbitrio Domini ſe mancipat omni
Corporis atque animi virture, videlicet à quo
Ipſe datus fuerat ſpecialis gloria mundi.
Primáque facta ſuo cupiens ſacrare datori
Iudæos, quibus eſt odio Deus, Eccleſiæque
Lex, & ſacramenta, ſuo priuauit amore.
Deinde relaxauit illorum debita cunctis
Qui rem debebant illis, quamcunque, retenta
Parte ſibi quinta pro Regni iure tuenda.
Nam tenui cenſu fuerat pater, & nihil illi
A patre collatum fuerat, niſi ſola poteſtas.
Vt qui legitimus hæres ſuccederet illi.
Quippe pij prælarga manus genitoris in vſus
Membrorum Chriſti fiſcum vacuauerat ære,
Et poterat totum ſibi tollere, ſi voluiſſet,
Nec præiudicium ſuper hoc feciſſet eiſdem,
Tanquam ſeruorum res & catalla ſuorum.
Nec mora de Regni totius abegit eoſdem B
Finibus, & nocua * Regnum putredine ſoluit,
Indulto miſeris tamen apto tempore, quò res
Seque ſuoſque parent ad iter, prout exigit vſus.
Tunc Synagogali cedente ſuperſtitione,
Eccleſias fecit ſacrari pro Synagogis,
In quocunque loco Schola vel Synagoga fuiſſet,
Diuinum cultum per vicos ámplificando:
Neve Dei pereat, egeant ſi forte miniſtri,
Seruitium, dotat largis loca dotibus illa.
Poſtea conſtituit & ſanxit lege nouella
Per totum Regnum, ne blaſphemare quis eſſet
Cor cerebrumve Dei, vel membrum quodlibet, auſus:
Sic, vt qui legem fuerit tranſgreſſus eandem,
Quinque quater ſolidos teneatur ſoluere Chriſti
Pauperibus, vel flumineas iaciatur in vndas:
Vt ſic detraheret homines à præuaricando
Et reuocaretur paulatim peſſimus ille,
Quo nimium prauo fœdatur Gallia, ritu, C
Pro nihilo cauſaque leui, quaſi dilacerando
Membra beata Ieſu, vel turpiter improperando
Illi, pro noſtra probra quæ tulit ipſe ſalute.
Pulſis Iudæis, ſanctóque rigore fugatis,
Dehinc perſerutari citius facit hæreſiarchas
Simplicium falſo qui fallunt dogmate corda,
Incautas animas occulta fraude necantes:
Qui bona coniugij reprobant, qui carnibus vti
Eſſe nefas dicunt, aliaſque ſuperſtitiones
Inducunt, breuiter quas tangit epiſtola Pauli,
Omnes qui fidei ſaperent contraria noſtræ.
Quos Popelicanos vulgari nomine dicunt.
De tenebris latebriſque ſuis prodire coacti
Producebantur, ſeruatóque ordine iuris
Conuincebantur, & mittebantur in ignem,
Ad tempus flammam paſſuri materialem,
Deinde gehennales paſſuri iugiter ignes.
Indulgere tamen Deus ipſa mortis in hora
His potuit, puro ſi pectore pœnituerunt,
In Cruce qui pendens legitur dixiſſe latroni

* vacua.

A ,,In Cruce pendenti: Iugi donabere vita,
,,Et capies hodie paradiſi gaudia mecum.
Hoc illi meritum fidei, contritio cordis,
Et quæ gratuitos præcedit grauia motus,
Contulit extremo ſupplicanti in limine vitæ.
Sic omnes Regni fines purgauit vbique
Omnibus hæreticis, Iudæorumque nefanda
Perfidia, quorum ſordeſcit fœnore mundus.
Nec toto poterat in regno viuere quiſquam
Legibus Eccleſiæ qui contradiceret, aut qui
Catholicæ fidei non conſentiret in omni
Articulo firmus, aut ſacramenta negaret.
Pariſijs locus eſt, Campellos nomine dicunt,
In quo communi tumulantur corpora iure
Quotquot defungi vita contingit in vrbe.
Hic cuiuis hominum ſuibuſque patere ſolebat
Spurcitiis, ſcopibus ſordens & ſtercore multo,
Et, quod peius erat, meretricabatur in illo:
Et ſic defunctis iniuria magna fiebat,
B Sacratoque loco, quibus eſt tribuendus vbique,
Præcipiente Deo, timor & reuerentia ſemper.
Huic Rex diuini zelo ſuccenſus amoris
Indignans fieri poliandro probra ſacrato,
Corpora Sanctorum quo plura ſepulta quieſcunt,
Quadratos lapides circumdedit, atque politos
Ædificans muros in circuitu ſatis amplos,
Et ſatis excelſos, caſtris aut vrbibus aptos.
Et ſic ille facet locus eſt mundatus ab omni
Sorde, datuſque fuit honor ex tunc debitus illi.
Dum Rex magnanimus eliminat omnibus horis
Francorum ſcelera ſcelerumque potenter amicos,
Catholicámque fidem nouus in Regni nouitate
Hæreſibus pulſis ſtabilire per omnia gaudet,
Hebo Bituricus, & Guido Comes Cabilonis,
Imbertuſque ferox, qui caſtrum Belli-Iocenſe * — *Bellocenſe.
Subditione ſua caſtellaque plura tenebat,
Eccleſiæ Chriſti, ſimul Eccleſiæque miniſtris
Cœperunt inferre modis diſpendia multis
C In patriis, vbi plus ſibi quiſque licere putabat.
Rex ætate puer, animo maturus & armis,
Illos ſpe breuius bello confecit, & omnes
Eccleſiæ pedibus ſubmittere colla coëgit.
Tamque manu forti prædonibus inſtitit illis,
Quod quicquid tulerant Clero Clerive colonis,
Præcedente prius emenda reſtituerunt.
Sic nouus ille ſua Rex in nouitate ſuorum
Primitias operum, ſic primula prælia Chriſto,
Eccleſiæque ſuæ deuota mente ſacrauit.
Sic noua militiæ gaudens inſignia nouit
Initiare Deo: ſic tyro nouus, Crucifixi
Defenſare ſuis patrimonia maluit armis,
Quam tyrociniis ſe circumducere vanis,
Pompoſumve ſequi famæ labentis honorem.
Sicque merebatur vt adhuc venientibus annis
Promoueat Dominus lætis ſucceſſibus illum,
Tyroniſque ſui per proſpera dirigat actus
Quod ſupereſt, ſignis inuiſere talibus illum
Dignatus, facieque illi ſe oſtendere nuda.

In caſtro ſyluis Aquilina quod vndique cingit, A
Cui Sanctus nomen Leodegarius aptat,
Dum fortè audiret Miſſæ myſteria, vidit
Preſbyteri in manibus qua ſacra leuantur in hora,
Miri ſplendoris puerum, ſtudioque frequenti
Angelicos ciues aſſiſtere cominus illi.
Quo viſo, in faciem lachrymis procumbit obortis,
Et Domino cordis totum ſe mactat in ara,
Qui ſua quando vult, cui vult ſecreta reuelat.
Sed nec de populo, qui circumſtabat idipſum
Promeruit quiſquam vidiſſe, nec ipſe ſacerdos.
Soli ſe Regi detexit myſtica virtus,
Cui ſoli dignè poterat res tanta patere,
Vt qui promptus erat Clerum Eccleſiamque tueri,
Promptior & ſigno longè deuotior iſto
Ad virtutis opus reliquo ſe accingat in æuo.
Cui de ſecretis fidei ſic indubitanter
Conſtitit, vt ſciret quanta virtute ſaluti
Conſulat humanæ ſua per myſteria Chriſtus,
Quotidie patri, qui ſe veraciter ipſum B
Sub panis ſpecie pro peccatoribus offert.
Quando à Catholico tractantur ſacra Miniſtro,
Seruata Eccleſiæ forma quam tradidit ipſe.
Rex ſextumdecimum nondum compleuerat annum,
Eccleſiamque Dei ſic tutabatur, vt omnes
Athletam Chriſti proteſtarentur eundem,
Et defenſorem fidei, Clerique. Sed ecce
Plures de Regno Proceres, Comiteſque Duceſque,
Æui penſantes in eo momenta tenelli,
Non animi vires, nec quo teneatur amore
Vaſſallus domino, vel Regi miles, eodem
Propoſito conſpirantes, communiter ipſum
Infeſtare parant, belloque laceſſere Regem.
Præcipuéque Comes Stephanus, qui mœnia Sacri
Cæſaris & ditis pro magna parte tenebat
Prædia Bituriæ celebrem parientia Bacchum,
Quamuis vaſſallus & Regis auunculus eſſet,
Vtpote cuius erat ſoror Adela regia mater,
Indicit bellum Dominoque ſuoque nepoti. C
Sed qui mollis adhuc, tener, inconſultus, eorum
Mente putabatur, nec ſe defendere poſſe,
Quàm diſtans à re ſit opinio protinus ille
Concluſit liquido, Regem ſe Marte probauit,
Corde ſenem, facto iuuenem, vi mentis adultum,
Speque ſua vacui merito ſenſere ſeuerum
Quem ſpreuere pium: & quem vincibilem reputabant,
Intellexerunt inuictum viribus eſſe.
Et quem cenſebant æui ſub lege teneri,
Inuenere nihil annis debere vel æuo.
Non procul à fluuio Ligeri Caſtellio caſtrum
Fertilibus florebat agris, cui flumen amœnum,
Hinc latus exornat, reliquum vinea coronant
Turribus excelſis, muris foſſiſque * ſuperbum,
Nullius vt vires ſibi diceret eſſe timendas:
Tunc etiam Stephanus Comes ipſum muniit armis,
Frumento, validiſque viris, & milite multo.
At rapido curſu Rex feſtinauit, & illud
Gnauiter obſedit, cepitque vigore potenti

*valiſque.

A Spe citius, captumque ſolo proſtrauit, & iræ
Motibus indulgens radicitus incinerauit,
Vicinumque ſolum, miſſis curſoribus, omne
Prædis, agricolis, rebus ſpoliauit opimis.
Tunc verò Stephanus irrecuperabile damnum
Eſſe videns (intellectum vexatio quippe
Iam dederat) ſupplex veſtigia Regis adorat,
Armis depoſitis ſua reddens omnia ſecum
Ipſius arbitrio. Quem Rex, rancore ſepulto,
Gratanter recipit, & donat amore priori.
Cuius ad exemplum reliqui quicunque negarant
Obſequium Regi, miſſo pro pace rogatu,
Mox ab eo recipi meruerunt corde benigno,
Semper enim primis * à componentibus illis *
Infuit hic animus, & naturalis amica
Sorte beans animum, dos dote beatior omni,
Quod quanto ſtantem ruit irreuocatus in hoſtem,
Tanto mente pia ſtrato reuocatur ab hoſte,
B Vt nunquam veniam ſupplicanti deneget hoſti.
Qualiter irato ſatis eſt proſtraſſe leoni
Corpora, pugna ſuum finem capit, hoſte iacente.
His ita compoſitis, & firma pace ligatis,
Tranſmiſſo Ligeri, rebus feliciter actis,
Rex redit in patriam, ſpatiumque per vnius anni
Terra ſilet, nullos bellorum paſſa tumultus.
Vix bene finito Dux Odo Allobrogus anno
Opprimit Eccleſias, pacemque Monaſteriorum
Indignans animo turbat, Clerique quietem:
Gente potens, diues opibus, ditiſſimus armis,
Belligeriſque viris, quos Diuio nobile caſtrum,
Ædua quos mittit vrbs antiquiſſima, plena *Auguſtodunum.*
Diuitiis, multiſque tumens legionibus olim,
Romulidiſque fide iunctiſſima, gente ſuperba
Aſſiduis bellis pluſquam vicina fatigans,
At modo nulla ferè raris habitata colonis,
Nobilibus vicis, vbi gaza domuſque fuere
Pro gaza ſyluas monſtrat, pro gente miricas.
C Quam Rex Arturus Romæ ſubduxit, eandem
Poſtea Noruegus euertens Rollo redegit
In nihilum prorſus, vix vt veſtigia reſtent.
Frugifero iocunda ſolo nihilominus illi *Bealna.*
Cum multis ſuberat aliis vinoſa Bealna
Indicens cerebris vino fera bella rubenti.
Chorhia, Semuris, Flauignia, Muxis, Auallo
Terra ferax, & tota fere Burgundia diues,
Et felix ſi pace ſui fruerentur alumni,
Eius erat patrio ditioni ſubdita iure:
Sic tamen, vt Regi ſuper his obnoxius eſſet:
Inſuper & caſtrum Caſtellio nomine, vicus
Nobilis, Allobrogum decus, & munitio Regni,
Quem fluuius medium retinenti perluit vnda
Sequana, nobilium pater inſtructorque virorum,
Nulla quibus toto gens acceptior orbe
Militia, ſenſu, doctrinis, Philoſophia,
Artibus ingenuis, ornatu, veſte, nitore.
Vnde timens Regem Dux præmuniuerat illum
Omnibus ad bellum rebus quibus eſt opus, armis
Robuſtiſque ſatellitibus, cum milite multo:

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Sufficienſque viris frumentum prouidus Heros A
Congerit, & farcit caſtellum rebus abunde,
Ne quid deſit eis in toto tempore belli.
Hurdari turres & propugnacula, muros
Subtus fulciri facit, aptarique feneſtris
Strictis & longis, vt ſtrenuus arte latenti
Immitat lethi prænuntia tela ſatelles.
Vrget, & inſtanter nihilominus amplificari
Atque profundari cingentes mœnia foſſas,
Nullus vt acceſſus pateat pugnantibus extra,
Vt parte ex omni ſit inexpugnabile caſtrum.
Rex igitur mittit pacis monitiua benignè
Scripta Duci, ſuadetque malis deſiſtere cœptis.
Dux ſit ab admonitu peior, grauiuſque proteruit,
Eccleſiæ damnis, nec ſe compeſcit ab ira,
Quin magis & Clerum grauet, & patrimonia Chriſti.
Rex ſacros iterans monitus nil proficit, imò
Fortiùs accendit dum vult reuocare furorem;
Materiamque mali grauioris concipit in ſe
Rege malum prohibente furor. Sic fabula quondam B
Ouidiana refert plus concepiſſe furoris
Penthea diſſuaſu procerum, dum tollere ſeruit
Orgia de medio, dum fata minantur Aceſte.
In puero ſperni nec ſe pro Rege teneri
Rex puer indignans, volat ocius agmine rapto,
Et Burgundinos feſtinat inire receſſus,
Milite non multo comitatus. Nam grauis ira
Non permittebat ſatis expectare vocatos.
Et iam poſt tergum Campana Briennaque rura
Liquerat, & Trecas, nam Barri mœnia velox
Præterit, & Muxis infert ſe mœnibus hoſpes
Nobilis, expectans tribus agmina noctibus illic
Quinque ſequebantur illum properando manipli.
Quem mora dum triduo Muxæa in valle teneret,
Innotuit certis exploratoribus illi
Quàm ſit munitum Caſtellio, qualiter armis,
Quótque quibuſque viris Dux Odo repleuerit illud.
Sed nec forma loci tantis munita decenter
Præſidiis, nec præſtantiſſima corpora tantæ C
Militiæ, caſtrum qui tutabantur ab intus
Illius exterret animum, quin protinus ipſum
Obſideat, ſubito circumdans agmine muros
Tempore quo neque nox, neque lux, ſed vtrumque videtur,
Quo piger oppreſſos aperiri ſomnus ocellos
Vix permittit adhuc, quin placidiſſimus implet
Rore papauereo venas, puer impiger illo
Tempore circuitum caſtri, qui continet in ſe
Ingera multa ſoli, ſignis occurrit & armis,
Nec patet egreſſus, prodire volentibus extra
Qui non militibus foret obſitus atque maniplis.
Interea Solis aurora præambula terras
Exuerat tenebris, & lux eſt reddita mundo,
Ciues è ſtratis ſurgentes denique cingi
Vndique ſe cernunt, aſcendunt mœnia, portas
Agmine confuſo feſtinant obdere, currus
Et pluteos humeris comportant mœnibus altis
Si qua ruina pateat farcire foramina certant.
Hic labor exercet formicas quando viator

A Aut baculo paſtor illas percuſſit: at illæ
Nunc huc nunc illuc diſcurrunt ordine nullo
Fragmina cellarum ſtudio reparare frequenti
Certantes, caueis ſimul ebullire videres.
Haud ſecus obſeſſi mixtim per mœnia, vicos
Et plateas currunt, mirantur qualiter omnes
Tam ſubito potuit Rex circumcingere muros,
Vnde tot innumeris obtexere millibus, agros,
Vnde tot armatos, tam paruo tempore, quiſquam
Accito potuit vno componere cœtu.
At Rex, vt nullum ſibi tempus in obſidione
Perdere contingat, inſtat, noctúque diéque
Ipſemet imprimis animos pugnantibus addit.
Mangonellorum tormentis ſaxa rotantur
Ictibus aſſiduis, hurdicia fracta recedunt,
Et diſiuncta patent per * propugnacula pinnæ, *propugnacla ruina.*
Cratibus intextis, & parmis vndique iunctis,
Iam pede non ſegni foſſarum ſumma tenentes
Crebra catervatim iaculantur tela manipli,
B Audeat vt nullus ſummos aſcendere muros,
Currere nec ſolito per propugnacula more,
Vt vel tela ferant, ſiue auxiliaria ſaxa
Quæ defenſores murorum mittere poſſint.
Aggere complentur foſſæ, muroſque ſub ipſos
Scalis erectis, agili leuitate ſatelles
Quo Rex ipſe loco ſe munit ſemper in omni
More cirogrilli velox in mœnia repit.
Iam Male vicinus mira leuitate Manaſſes, *Guillermus Barrenſis.*
Iam Barrenſis eques feſtinus in agmine primo,
Scalas aſcendunt totis virtutibus vſi,
Stantque ſuper muros victis cedentibus, atque
Agmine condenſo ſummam prendentibus arcem,
Vt ſaluare queant modico vel tempore vitam;
Omnibus expoſitis quas tam præpinguis habebat
Vicus opes, quas militibus Rex donat habendas,
Atque ſatellitibus virtutis præmia dignè,
Capta ſibi retinens fiſcalis corpora iure.
Protinus arx ipſa breuiùs ſpe fracta reſedit,
C Incumbenſque ſolo patuit victore recepto,
In qua ſunt capti ciues, cum milite multo,
Innumeri, ſed & ipſe Ducis iuſtiſſimus hæres
Cum reliquis capitur, qui poſtea Dux fuit Odo.
Se Dux ergo videns non poſſe reſiſtere tantis
Viribus, & nato metuens quem vincla tenebant,
Proiicit ampullas, & mentis amara ſuperbæ
Cœpta retroponit, humilis iam denique factus
Iniuſtámque fouens, ipſo ſe iudice, cauſam
Sero recognoſcit quantum deliquerit in ius,
Inque ſuum dominum, cui ſe peccaſſe fatetur:
Et genibus flexis ſeſe regalibus vltro
Submittit pedibus, ſupplicans vt quicquid eidem
Rex velit, infligat, ſtatuat de ſeque ſuiſque
Quicquid ei placeat ſtatuendo, vindice pœna
Infligi debere reo quam iudicet ipſe.
Rex igitur, cuius pietas excedere vota
Nouerat, & merita ſupplicum cui corde benigno
Eſt propriè proprium miſereri, & parcere ſemper,
Hoſtem conuerſum lætis complectitur vlnis,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Ac in amicitiam recipit, ſolitúmque fauorem. A
Reddit ei terras, vicos, & nobile caſtrum,
Cuncta ſibi retinere licet de iure liceret,
Quæ iuſtis ſubducta Duci poſſederat armis.
Sed iuri præferre pius Rex maluit æquum,
Cum quibus & natum, quem vix ſperauit, inemptum
Reſtituit: ſed & antè tamen facit Eccleſiarum
Damna reſarciri, quàm quicquam reddat eidem,
Quódque fidelis ei ſit in omni tempore vitæ
A Duce ſufficiens ſit Regi cautio, miſſis
Obſidibus, plegiis, iuramentóque recepto.
Nec mora Bituricas exercitus ibat in oras
Vt Scotellorum * vim ſæuitiámque retundat,
A quibus Eccleſiis, aut vaſis Eccleſiarum,
Perſoniſve ſacris, rebuſve, lociſve ſacratis
Nullus præſtabatur honor, reuerentia nulla,
Nil iuueni virtus, puero nil debilis ætas,
Nil effœta ſeni, nil nobilitas generoſo,
Nil toga ruricolæ, nil froccus Religioſo,
Nil fragilis ſexus mulieri, nil ſacer ordo B
Preſbytero prodeſt, quin decollentur ab ipſis·
In quocunque loco contingat eos reperiri,
Si modo præualeant illi vel fraude vel armis.
Sed tamen antè necem multos cruciatibus iidem
Torquebant variis, aut longa morte necabant,
Vt nummos ab eis prius extorquere valerent.
Quos tamen excepit legio ſic regia, quod ſunt
Interfecta die ſimul vno millia ſeptem,
Et quicunque fuga necis euaſere periclum,
Diſperſim tota regione fuere fugati,
Poſtmodo non auſi Regi Regnove nocere.

* Coterellorum.

Terra Brienſis habet caſtellum nomine Braiam,
In qua Iudæos plures Comitiſſa Brenenſis,
More ſuo nummos dantes ad fœnus, habebat.
Contigit vt fidei noſtræ confeſſor, agreſtis
Quidam, quamplures ſolidos deberet eiſdem:
Qui cùm non eſſet ſoluendo, contulit illis
Arbitrio Comitiſſa ſuo punire miſellum,
Præcipuè quoniam Iudæis probra tuliſſet: C
Chriſti membra ferox exponens hoſtibus eius
Fœminea leuitate, Dei priuata timore.
Taliter expoſitum nudant, ſpiniſque coronant,
Per vicos, per agros, ſic ſpinea ſerta gerentem
Fuſtigant colaphis, feriunt, cæduntque flagellis,
Denique tractatum malè tollunt in Cruce, cuius
Haſta latus, plantas claui palmaſque cruentant,
Vt Domini penè ſimilis ſit paſſio ſerui.
Quo Rex audito nimia turbatus ab ira,
Et ſancto Chriſti zelo pia corda comeſtus,
In propria veniens perſona, præpete curſu,
Quotquot apud Braiam Iudæos repperit omnes
Igni ſuppoſito Domini pugil incinerauit
Nonaginta nouem, flamma ſic vindice, Chriſti
Dedecus vlciſcens ignominiáſque ſuorum.

Nota hic quod ad confuſionem ſuam Clerus Remenſis renuit opem Regi Philippo.

Tempore cuiuſdam guerræ, Rex prodigus æris,
Cùm res exigeret numerare ſtipendia multis,
Clerum Remenſem petiit, ſcriptoque rogauit,
Vt ſibi ſubſidium fieret, quo gratior illi

Ad

A Ad tantos vellet ſumptus impendere gratis,
Vt ſolet Eccleſia patronos ſæpè iuuare.
Qui pro Rege ſuo Regi ſuffragia ſummo
Fundere cum precibus aiunt ſe iure teneri,
Non ſolidos dare, vel cenſum, ne poſtea fortè
Eccleſiæ pariant ex conſuetudine damnum.
Poſtmodo cùm bello fruerentur pace ſepulto
Rex Proceresſque ſui, res ardua, protinus egit
Clerum Remenſem verſa vice poſcere Regem
Reſtellæ, Cocij, Comites, Dominúſque Roſeti,
Non attendentes Regiſve Deíve timorem,
Certatim Eccleſiæ patrimonia dilapidabant,
Damnoſis populum Clerumque premendo rapinis.
Gaudet, & hoc breue Rex reſponſum dedit eiſdem:
„Vos prece me ſola nuper iuuiſtis, eadem
„Lege relata nunc vice prælia veſtra iuuabo.
Dixerat, & ſcripto Comites rogat, Eccleſiarum
Vt ſpoliis Cleroque velint deſiſtere damnis.
Acriùs hoc illi perſtant, grauioraque damna
B Clero non ceſſant inferre, locíſque ſacratis:
Nec magnum reputant Comites à Rege rogari,
Qui minimo potuit illos compeſcere iuſſu.
Denique cognouit Clerus (vexatio quippe
Rem docuit) quanto ſtudio quantóque labore
Debeat Eccleſia ſibi quærere Regis amorem.
Summoperéque eius ſibi procurare fauorem,
Quo ſine defendi nequeunt patrimonia Chriſti,
Mox Regi ſuplicant & ſe peccaſſe fatentur,
Atque ſatisfaciunt plenè ſuper hoc, quod ab illis
Nil tulit auxilij contrà ſua bella petiti.
Protinus accingens ſe Rex ad bella, cohortes
In Comitum terris effundit, cogit & illos
Plurima damna pati, donec quæcunque tuliſſent
Eccleſiæ populis, vi compellente, coacti
Præcedente priùs emenda, reſtituerunt.
Vno dehinc anno belli ſecura quieuit
Terra, nec in toto quis contradicere Regi
Audebat Regno, guerramve mouere propinquo.
C Tam iucunda ſuo populum pax more beabat.
Sed tam continuæ, tam ſanctæ gaudia pacis
Ferre diu nequiit ſors inuida, rurſus ad arma
Nos Bellona vocat. maioribus vtere velis
Nauita, maius enim pelagus tibi reſtat arandum.

Regiteſtē-ſis Comes, & Codiciaci Dominus.

CATALOGVS MATERIÆ
SECVNDI LIBRI.

Subiugat Atrebati Comitem Flandróſque ſecundus.
Victus lite Comes, eiet arma, ruitque cremando
Per patriam: ſed Rex citus aduolat, & fugat illum.
Probis vi fractis Regi Comes omnia reddit.
Gaufridi poſt fata Ducis Regiſque minoris,
Prima duos inter oritur diſcordia Reges.
Vxſellodunum capiunt, Caſtrúmque Radulphi.
Oppugnant Franci. Sed iam pugnare cateruis
Diſpoſiti, redeunt ad pacis fœdera Reges.

Philippus Augustus.

INCIPIT LIBER II.

HActenus acta leui cecinisti regia plectro, A
Quæ pubertatis inito vix tempore geſſit;
Nunc memorare velis, Polymnia, Flandria quanto
Iam pubeſcentem motu irritauerit illum,
Qua virtute animi ſimul * illi reſtiterit Rex,
Iuraque reſtitui ſua fecerit integra fiſco.
Nec taceas quibus hæc cauſis, atque Anglia poſt hanc
Magnanimi offenſam meruere incurrere Regis.
Scis etenim, tibi nam dedit hoc obliuio nomen.
Octauus decimus Regi virtutibus aucto
Annus agebatur, ſenſúque vigebat & actu.
Flandrenſis Comes interea vir magnus, & acer
Conſilio, generis illuſtris, nominis alti,
Qui Regem puerum ſacro de fonte leuarat,
Vnde ſuum nomen, ſicut mos exigit, illi
Indiderat, quo nunc exultat Francia victrix,
Plurima quæ Regis debebant eſſe, tenebat. B
Nam Deſiderij mons, Roia, Nigella, Perona,
Cumque ſuburbanis, vrbs Ambia ſub ditione
Eius erant, & quod plus eſt, Viromannia tota:
Nullo iure, niſi quòd Rex ad tempus habenda
Hæc eadem ſenior dederat Ludouicus eidem,
Et puer acta patris Rex confirmauerat illi
De facili. Quid enim non impetraret ab illo,
Cuius erat tutor, didaſcalus, atque patrinus?
Rex ſuper hoc ſemel ac iterum conuenit eundem,
Vt ſibi reſtituat ea quæ ſpectare ſciuntur
Ad fiſcum propriè, nec Regni iura minores,
Quæ debent magis augeri de iure per illum
Qui datus eſt doctor illi, cuſtoſque fidelis.
Et ne deterius ob idem contingere poſſit,
Flectere tentabat viuis rationibus illum,
Vt quæ non ſua ſunt, ſine vi, ſine lite reſignet:
Pacificiſque minas verbis regalibus addit.
Nam fore ſe nulli manifeſtè clamat amicum,
Quem re velle ſua fiſcum priuare videret. C
At Comes hæc contra dabat allegamina Regi:
„Hæc mihi donauit genitor tuus, hæc meminiſti
„Te mihi regali iam confirmaſſe ſigillo.
„His veris titulis mihi ius acquiritur in re,
„Quam repetis Regni. Nolis turbare quietem,
„Ne fiant hoſtes tibi qui parere tenentur.
„Non decet vt tanti ſit pactio friuola Regis.
„Non decet vt Regis fiat reuocabile verbum.
„Eſto quod nullum mihi ius ſit rebus in iſtis,
„Vt loquar abſque meæ præiudicio rationis,
„Poſſideo tamen hæc per teque tuumque parentem:
„Iuſque mihi defendit in his poſſeſſio ſola.
„Nam poſſeſſorem compelli dicere, quo rem
„Poſſideat titulo, nimis inciuile videtur.
„Nec tamen hæc nobis erat allegaſſe neceſſe,
„Cùm res à dominis licitè data ſit mihi veris.
„Sic bona nempe fides, titulus ſic iuſtus ab omni
„Excuſat culpa noſtri fundamina iuris.
„Nec tibi ius neſcire licet, quo nemo ſibi rem

* puer

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A »Iuſtc collatam ſine culpa amittere debet.
Sic allegabat pro ſe Comes, ociùs illi
»Rex ita teſpondet; Paucis tibi ſic quoque verbis
»Moliar auxilio iuris concludere multa.
»Quod meus ad tempus genitor tibi ceſſit habendum
»Perpetuare nequit præſctiptio tam breuis, & quod
»Hæc tibi me iactas iam confirmaſſe, vigorem
»Quæ datur à puero poſſeſſio non habet vllum.
»Hæc mihi ſufficiunt, poſſum tamen addere pauca.
»Quidam nuper erat qui, te cenſore, paternum
»Reſtitui ſibi iuſtitia mediante petebat.
»Cui reus aiebat: Tibi competit actio nulla,
»Frater, in hoc caſu, quia quam tibi nunc petis à me
»Res, conceſſa mihi fuit à te dum puer eſſes.
»Nunc quia creuiſti, repetis quæ ſponte dediſti,
»Quæ iam poſſedi te coram, pluribus annis.
»Abſit vt effectus tam friuola verba ſequatur.
»Te, Comes, obitum nondum reor eſſe, quod illi
»Dixetis, aut tua quæ fuerit ſententia, quando
B »Dixiſti primum donum nil iuris habere.
»Omnibus & primum hoc pariter dicentibus, & ſic
»Ille ſua te, te cenſore, potitus abiuit.
»Vis aliis aliud, aliud tibi dicere iuris?
»Abſit; quam tuleris legem patiaris oportet.
»Deſine plura loqui, quia ſi mihi prædia fiſci
»Reddete diſtuleris vltrà, quid iuſta petenti
»Vis cum iute quear Domino conferre, videbis.
Verba ferens grauiter Comes iſta, repattiat, inde
Conuocat auxilium, ruit agmine multiplicato
Lecta manus iuuenum: nec oportet cogere quenquam,
Cùm ſua quemque trahat in Regis damna voluntas.
Feruet amor belli. Communia Gandauiorum
Turritis domibus, gazis, & gente ſuperba
Inſtructas armis acies bis millia dena
Et plures, proptiis expenſis, donat eidem.
Auxilium bello ſequitur non impare faſtu,
Ipra colotandis gens prudentiſſima lanis,
C Exectanda iuuans legionibus arma duabus:
Atrebatumque potens vrbs antiquiſſima plena
Diuitiis, inhians luctis, & fœnore gaudens,
Auxilium Comiti tantò ſtudioſius addit,
Quo caput & princeps Flandrenſis, & vnica Regni
Sedes exiſtit, tenuit quam tempore in illo
Comius Atrebates, quo Iulius intulit arma
Gallorum populis. Nec Brugia defuit illi
In ſtrepitu tanto, quin pluribus adiuuet illum
Millibus, in bellum fortiſſima corpora mittens.
Brugia quæ caligis obnubat crura potentum:
Frugibus & pratis diues, portúque ptopinquo.
Dan quoque villa nocens, Dan verè nomine, Dan re,
Dan olim noſtris damnoſa futura carinis,
Adiuuit noſtros bello pro viribus hoſtes.
Inſula poſtellos nihilominus exerit arma
Hoſtica, non paucas arma in bella phalanges.
Inſula villa placens, gens callida lucra ſequendo:
Inſula, quæ nitidis ſe mercatoribus ornant,
Regna coloratis illuminat extera pannis,
Vnde reportantur ſolidi, quibus illa ſuperbit.

Philippvs Avgvstvs. Inſula magnanimo male fida futura Philippo A
Proditione ſua: tamen in ſua damna ruerunt,
Dum pro Ferrando ſua mœnia verſa recepto,
Turritaſque domos viderunt incineratas,
Seque capi, perimique ſimul ſub milite Franco.
** Audomari* Nec minus & Sancti populus venerator Homeri*
In Comitis partes iuratus millia multa
Mittit ei iuuenes clara virtute coruſcos,
Cum quibus Hedinum, Grauelinga, Bapalma, Duacum
Diues, & armipotens, & claro ciue refertum,
Indignata capi numero dant agmina bellis.
Sed nec Yſangrinos cum Belgis, & Bloctinos
Rixa vetuſta tenet, inteſtinique furores
Se quibus infeſtant, alternatimque laceſſunt.
Quin iurata ruant in prælia, Francigeniſque
Dum pugnant, veteres iuuat intermittere pugnas.
Quid moror hæc referens per ſingula? Flandria tota
Vltro belligeros in prælia trudit alumnos,
Vtpote qui Francos odere latenter, & ipſos
Infenſos Regi Comitis noua fecerat ira. B
Flandriæ ſtatus. Flandria gens opibus variis & rebus abundans,
Gens inteſtinis ſibimet damnoſa ruinis,
Parca cibis, facilis expenſa, ſobria potu,
Veſte nitens, membris procera, venuſta decore,
Splendida cæſarie, vultu rubra, candida carne,
Innumeris piſcoſa vadis, & flumine multo
Foſſatiſque vias ita præpedientibus, vt vix
Introrſus pateat, venientibus hoſtibus, extra
Tuta ſatis, ſi bella ſibi ciuilia deſint.
Frumento quam ditat ager, naualia merce,
Lacte pecus, butyris armentum, piſcibus æquor,
Arida gleba foco ſiccis inciſa mareſcis.
Raris ſylua locis facit vmbram, vinea nuſquam
Indigenis potus, Tethidi miſcetur auena,
Vt vice ſit vini multo confecta labore.
Rebus & ornatu diuerſa colore refulgent
Agmina, criſpantur vexilla mouentibus auris,
Arma repercuſſo duplicant ſua lumina Phœbo. C
Territat horriſonus aures hinnitus equorum,
Puluerulenta terunt pedibus ſola, puluere penſant
Aëra, vix etiam preſſis retinentur habenis,
Quin equites rapiant curſu per inane rotato.
Ordine compoſito gradientibus vndique turmis,
Corde ſub anguſto vix iam ſua gaudia claudens
Sæuit atrox in bella Comes, victorque videtur
Iam ſibi: præſumit tam multis millibus arma
In ſua iuratis, bellumque volentibus vltro
Ipſum vel facili Regem iam vincere pugna,
Vel pro velle ſuo tali ſibi pace ligare,
Quòd rebus nihil amittat de litigioſis.
Iamque leonino rictu bacchatus in hoſtem,
Ardet & abſenti iamiam confligere Regi.
Impete mox vaſto Corbeiæ mœnibus agmen
Applicat, & primo fortuna dante fauorem
Imperui vallum, quod erat munitio prima,
Vt capit, fractis muris incendia miſcet.
Omnia confundit, iræ permittit habenas,
Diffugiunt ciues, & ſe ſecura recepta̅t

A In loca, conſilium prudens prudenter adepti.
„Cedere nempe docet, currenti Naſo furori.
Oppoſuit medium flumen natura fluentum
Qui burgum vallo diſterminat exteriori.
Hic obſtat Comiti ne vires transferat vltra;
Tam bona ne pereat ſub eodem villa furore,
Cedat & indigno victoria tanta repente.
Tunc Comitis votum ſpes intercepta fefellit
Et fortuna pedem retro dedit, obice paruo.
Ciuis enim cautus pontes iam ruperat omnes,
Damnis damna cauens, maiora minoribus, vt ſe
Caſtoreus propriis ementulat vnguibus ipſe,
Ne perdat totum, malens amittere partem,
Ignoto nobis naturæ munere doctus
Non inſtare ſibi pro ſe venabula, nec ſe
Corpore pro toto venantibus eſſe petendum,
Sed pro parte ſui cui ſcit medicamen ineſſe.
Continuo feſſi metantur caſtra ſub ipſo
Veſpere per ripas latéque patentibus aruis,
B Oblatíſque cibis, & ſomno corpora curant.
Sic obſeſſa fuit multis Corbeia diebus
Magnanimóque ſit hæc res denique nota Philippo.
Dum parat ergo Comes acies transferre per amnem
Vt magnum turmis cingentibus vndique burcum * *id eſt, burgum
Impiger obſideat, miſſis à Rege maniplis
Ac equitum cuneis *, caſtrum munitur & armis, *al. turmis,
Et rebus, quibus obſeſſis audacia creſcit.
Exultant ciues, Comitiſque furentibus extra
Agminibus, vires & bella frequentia miſcent.
Nil ita proficiens Comes, & non abſque pudore
Inde receſſurus, equites qui poſteriora
Agmina conſeruent, ne prodeat hoſtis, & ipſis
Vulnere damnifico, tanquam fugientibus, inſtet,
Cautè diſponit, ac præcedentibus ipſe
Addit ſe ſocium turmis cum milite multo,
In medio ponens fretos virtute minori
Cum plauſtris & equis, honoratis rebus & eſcis.
Tali quippe volunt diſtingui caſtra tenore.
C Deuaſtans igitur à dextris atque ſiniſtris
Omnia, trans Yſaram pernicibus aduolat alis.
Nec ceſſat populos populari, ducere prædas,
Incinerare domos, in vincula trudere captos,
Syluanectenſem donec peruenit ad vrbem.
Quanquam non potuit ſubitò penetrare ſub ictu
Defenſam muris & gentibus. omne quod extra
Muros inuentum eſt, perimit, capit, abſtrahit, vrit,
Vt pars non maneat illæſa diœceſis vlla.
Domni-Martini Comitem nil tale timentem,
Cuius erat nomen Comes Albericus, ab ipſa,
Dum prandet, menſa leuat, ac ira terret, vt acto
Poſtico fugiens, vix ſe ſubduxerit illi.
Nobile caſtellum rebus ſpoliatur opimis,
Totaque planities, quæ caſtro ſubiacet illi,
Tam ſpecioſa bonis, tam diues, tam populoſa,
Flandrorum libitu ferro vaſtatur & igni.
„Nil, ait, eſt actum, niſi Flandro milite portas
„Pariſius frango, niſi paruo ponte dracones,
„Aut medio vici vexillum pono Chalauri.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Diſſuadent proceres mentis concepta malignæ. A
Quippe timent Regem qui iam properabat*, & ipſis
Affectabat in bis vires opponere planis.
Ergo ne Comiti damnoſa ſuperbia forte
Iſta foret, lituis clangentibus vndique cogunt
Agmina pet patriam paſſim currentia totam,
Beſtiſiumque petunt, obiter nihilominus omnes
Prædando villas, ſolitoque furore cremando.
Dum noua Beſtiſios perterritat vndique muros
Obſidio, votoque Comes ſuſpirat inani,
Tempore tam paruo tam forte retundere caſtrum,
Syluanectenſi Rex agmina fundit ab vrbe:
Ad quam cùm multis curſu properaret anhelo,
Nil cupiens niſi quod Comes expectaret, & ipſi
Iudice fortuna bellum committere vellet.
At Comes infecta feſtinus ab obſidione,
Pulueris indicio certus de Rege propinquo,
Per Quiſam fugiens, comitante pudore, receſſit.
Iamque fatigatis fugiendo per inuia turmis
Cùm ſaltem modicæ foret indulgere quieti B
Vtilius, feſſoſque cibis refouere Quirites,
Choſiacas vltor temerarius obſidet arces.
Mox tamen inde fugit aduentum Regis abhorrens,
Speque ſua vacuus Flandras ſeceſſit in oras.
Rex dolet ereptum Comitem ſibi, frendit, & iræ
Occultare nequit fractos* ſuo pectore motus.
Nam rubor in vultu duplicatus prodit apertè
Quàm grauis illuſtrem trahit indignatio mentem.
Qualiter in Lybicis ſpumante leuncula rictu
Saltibus, vngue ferox, & dentibus aſper aduncis,
Fortis & horriſonos anno iam pene ſecundo,
Cui venatoris venabula forte per armos
Deſcendere leui ſtringentia vulnere corpus.
Colla rigens hirſuta iubis, deſæuit in hoſtem
Iam retrocedentem, nec eum tetigiſſe volentem,
Cùm nihil ex facto referat niſi dedecus illo.
Nec mora, nec requies, quin iam deglutiat ipſum,
Ni prudens hoſtis prætenta cuſpide ſcuto
Vnguibus obiecto, dum dat veſtigia retro, C
In loca ſe retrahat non irrumpenda leoni.
Sic puer in Comitem Rex debacchatur, & ipſum
Subſequitur preſſo relegens veſtigia greſſu,
Quem quia ſublatum fato ſibi vidit iniquo,
Quem tutabatur totiens fuga tutior armis,
Propoſitum mutans fines ſubit Ambianenſes,
Vt Comitis manibus tam claram liberet vrbem,
Quam munire Comes contra præſumpſerat ipſum.
Multaque caſtra quibus vrbs circumcluditur ipſa,
Ne quis de facili vires perducat ad ipſam
Ni priùs illa ſolo ſtudeat proſternere caſtra.
Inter quæ caſtrum Bobarum nomen habebat
Clarius, & titulis, & gente ſituque decorum,
Turribus & muris, foſſis, valloque ſuperbum,
Cui præerat Comitis iuratus in arma Radulphus
Hugonis genitor, qui Regi poſtea bellum
Cum reliquis mouit, Regni patriæque nefandus
Proditor, vt digna premeretur denique morte
Victus, & à bello fugiens, quem miſit humandum

* parabat,

* rectos

A Neptuno rabie ventorum naufraga puppis.
Certus erat Bobas Regem tranſire Radulphus, PHILIPPVS AVGVSTVS.
Vnde tumens animis & ſpe ſublatus inani,
Caſtrum militibus multoque ſatellite tutum
Efficit, atque cibos ſuperaggerat * intus, & arma: * aggregat
Auſus ab ingreſſu primos arcere maniplos,
Atque ipſi portas venienti claudere Regi.
Rex vbi Bobarum ſibi mœnia nolle patere
Audiit, exultat, & ſe gaudere fatetur
Inueniſſe viam, qua vires exerat, & rem
Præconcepta diu virtus producat in actum.
„Quæ niſi ſe factis exerceat, arida marcet,
„Nec ſe prodit, vbi præſentem non habet hoſtem:
„Si verò fuerit exercita, creſcit, & auget
„Fructus ipſa ſuos, quos donat amantibus ipſam.
Curritur ad vallum, pedites cum milite, quorum
Corpora tuta latent ſcutis protecta ſiniſtris
A iactu lapidum, & mortem præeunte ſagitta,
Aſcia dum dextris, biſacuta ſecuris, & enſis
B Fulgurat, & lorica latus præmunit vtrumque.
Ac velut in ſylua lignorum, protinus ipſas
Excidere fores, vallum mox ocius omne
Deiecere ſolo, foſſataque ſumma tenebant,
Quæ ſola impediunt ne muri ſuffodiantur.
Interea pluuiæ vel grandinis inſtar ab intus
Infeſtant lapides & miſſile quodlibet illos,
Quos inceſſanter hoſtes iaculantur ab alto.
Francigenis noſtris illis ignota diebus
Res erat omnino quid baliſtarius arcus.
Quid baliſta foret, nec habebat in agmine toto Baliſta.
Rex quenquam ſciret armis qui talibus vti.
Vnde magis promptus, & ad arma paratior omnis
Miles habebatur, dum pugna ſit intus & extra.
Hic ſe defendit, hic enim oppugnare laborat.
Dedecus hic Regis vlciſcitur, ille tueri
Contendit patriæ famam, dominique, ſuamque.
Sic neuter dubitat, hic ne vincatur, at ille
Vt vincat, pugna totas effundere vires.
C Cratibus interea, pluteis, & robore crudo
Murilegus ſtruitur, ſub quo ſecura lateret,
Dum ſtudet inſtanter foſſas implere, iuuentus.
Foſſis tam plenis parmas ad mœnia miles
Appodiat, ſub eiſque ſecare minarius inſtat
Celtibus & piccis imi fundamina muri:
Et ne forte cadens ſuper illos murus ab alto
Sternat, & indigna concludat morte cauantes.
Fulcitur breuibus truncis ligniſque rotundis
Pendula pars muri, quæ deſuper imminet illis.
Sic vltra medium tutus cauat vndique murum
Foſſor, & vt vidit ſibi iam ſatis eſſe cauatum,
Ignibus appoſitis prudens in caſtra refugit.
Sæuit, &, abſumpto penitus fulcimine, murum
Vulcanus proſternit humi. cum puluere fumus
Eripiunt oculis ſolem: quo denique viſo
Obſeſſi fugiunt, ſed non indemniter omnes.
Nam iuuenum ferrata manus per fragmina muri,
Per fumum flammamque ruunt, multoſque trucidant,
Et multos capiunt, multos fuga ſaluat in arce,

Quam duplici muro rupes facit ardua tutam. A
Machina confeſtim vario fabricata paratu
Surgit, & innumeris irritat iactibus arcem.
Nunc Mangonellus, Turcorum more, minora
Saxa rotat, nunc verò minax Petraria verſo
Vi iunenum multa procliuiter axe rotatur
Retrogrado, tractis ad terram funibus acta
Damnificos funda fundit maiore molares
Incircumtuſos, & magni ponderis vt vix
Tollatur manibus bis quatuor vnus eorum;
Quali dextra Iouis iacit ira fulmen in hoſtes
Terrigenas, ſi quando volunt Diis bella mouere.
Et iam rima patet per muros plurima, iamque
Per loca plura tot ictibus arx illiſa fatiſcit.
Hoſte fatigato dum ſe defendit, & vltra
Non niſi rarus erat qui muris ſtaret in altis,
Omnibus ad tutas fugientibus vltro garittas.
 Dum Rex magnanimus arcem confundere ſummam
Taliter accelerat, dum vires viribus addit.
»Ecce recollectis Comes vndique viribus, Aſſum, B
»Clamat, & oppono tibi me pro ciue tuendo.
»Viuere permittas obſeſſos. Viribus aude
»Te conferre meis. Quæ gloria vincere paucos?
»Maior erit, multoque magis ſpecioſa tibi laus.
»Tot ſimul in plano confligere cominus vno,
»Ictu fortunæ litem fac terminet enſis.
»Cui fortuna dabit & virtus vincere, vincat.
Talia vociferans Bobis expellere Regem
Poſſe putans, leuium verborum callidus aſtu
Non procul à Regis caſtris ſua caſtra locare
Præſumit, verùm Rex indignatus apertis
Emicuit caſtris, correptis impiger armis
Quam Comes obtulerat auidus committere pugnam.
 Veſper iam ſero, iam ſole ſub æquore merſo,
Illico Guillelmus volat Archiepiſcopus ille
Nobilis, egregia qui clarus origine, clarum
Nobilitate genus animis geminabat, eorum
Vnus, Apoſtolico quibus eſt à Cardine nomen,
Reginæ frater & Regis auunculus, is ſe C
Obiicit ardenti, bellique calore furenti.
At reliqui proceres & præcipue Theobaldus
Præſulis eiuſdem frater, cui Belſia tota,
Cui Bleſenſe ſolum ſuberat, Dunenſeque caſtrum,
Et ſpatioſa nimis regio, caſtellaque plura;
Vrbs quoque Carnotum, quam ciuis tam numeroſus,
Tamque potens clerus, & tam prædiues opimant,
Eccleſiæque decus, cui ſtemmate, mole, decore
Iudicio par nulla meo reperitur in orbe.
Quam, quaſi poſtpoſitis ſpecialiter omnibus, vnam
Virgo beata docet Chriſti ſe mater amare
Innumerabilibus ſignis gratoſque fauore,
Carnoti dominam ſe dignam ſæpe vocare:
Cuius & interulam cuncti venerantur ibidem,
Qua veſtita fuit cùm partum protulit agnum,
Qui mundi peccata tulit, qui ſanguine mundo
Mundum mundauit à primi labe parentis:
Qui thronum mundum ſibi ſanctificauit eandem,
Sic vt virgo manens matris gauderet honore.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Hi duo præ cunctis, zelo maiore, benignis
Corripiunt monitis, & amico famine Regem:
» Inclite Rex, bellum tempus non exigit iſtud.
»Non debet Rex tam validus confligere cuiquam
»Tempore ſub noctis, prius eſt diſponere turmas
»Militibus, dare præpoſitos, aliiſque maniplis:
»Vt quem quiſque locum teneat, quis quemque ſequatur,
»Abſque errore ſciat, caſtrenſis vt exigit ordo.
»Rex bone, ne faxis, ita te ne ſpreueris, vt qui
»Innumeris ſolus præferri millibus, optes
»Ordine tam lapſo, caput obiectare periclis.
»Cras potius pugnare decet ſub tempore lucis,
»Quo quis ab hoſte ſuum diſcernere poſſit amicum:
»Non de fortunæ temerè confidere vultu,
»Sed virtutis opus certis præſumere ſignis.
» Abſit, vt incipiat hoſti dare Francia cauſam
»Lætitiæ, vel ſe dubiis committere fatis,
»Quæ ſemper victrix felicibus extitit actis,
B »Colla ſuperborum calcans virtute potenti.
Talibus alloquiis vix iram flectere Regis
Vix retinere queunt, & vix in caſtra reducunt.
Talis Alexander caſtigabatur ab omni
Milite, cùm medios muro ſe incitit in hoſtes,
Vnde fuit paucis vix ſuccurrentibus hoſti
Vt raptu, multo perfuſus membra cruore.
Poſtquam nota fuit tanta indignatio Regis
Atrebatæ Comiti, metuit ſibi, caſtraque velli
Imperat, vt totus exercitus exeat vltra
Amnis aquas. parent Flandri, tentoria vellunt,
Tranſque meant flumen, & ibi ſua caſtra locantes
A caſtris Regis procul è regione ſteterunt.
Protinus eiuſdem noctis ſub tempore ſcriptis
Et prece ſollicitat Guillelmum cum Theobaldo,
Vt prudenter ad hoc ſtudet inducere Regem,
Quorum doctor erat & auunculus eius vterque,
Quòd concedat ei treugas ſaltem octo diebus.
Quas ſimul obtinuit illis mediantibus, in ſe
C Faſtu depoſito tandem Comes ipſe reuerſus,
Armis proiectis Regem ſubmiſſus adorat,
Cunctaque reſtituit, quæ Rex repetebat ab illo,
Vtque ſuo domino fuit ex tunc ſubditus illi.
Pace reformata redeunt ad propria læti,
Ille quòd obtinuit fiſco ſua prædia reddi,
Is quia reſtitui meruit ſibi Regis amorem
Amiſſumque diu placita cum pace fauorem.
Nec damnum reputat, vbi quæ non ſunt ſua perdit.
Sic regio qua lata patet Viromanica tota
Ambianenſis humus pariter cum Santerienſi,
Vbertate ſoli Regi ceſſere Philippo.
Tempus erat quo iam falx pratis curua minatur,
Quo ſeges in culmen prodit, cùm flore cadente
Spica parat tenerum de ſe producere granum:
Tunc damnoſa magis fit conculcatio meſſis.
Sed tamen in campis tenuit quibus obſidionem
Rex circa Bobas, rediuiua renaſcitur omnis
Conculcata ſeges, & multo fertiliore
Quàm prius ornat agros ſpecie, granaria fructu.
Aſt vbi Flandrorum manſerunt agmina caſtris

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Nulla ſeges viruit, totoque refloruit anno. A
Sic ſcit ab iniuſtis Dominus dinoſcere iuſtos.
Sic Deus à falſo nouit diſcernere verum.
Sic differre ſuos ab amicis redocet hoſtes,
Cultoreſque ſuos ſignis demonſtrat opertis.
Claſſica per vicos reſonant, per caſtra, per vrbes
Regis in occurſum Clerus cum plebe feruntur:
Quanta foret mentis iubilatio, voce canora,
Et lætabundo plauſu, veſtiſque nitore
Teſtantes, laudeſque Dei grataneer agentes,
Cuius tam facilem pietas immenſa triumphum
Contulerat Regi, ſine vulnere militis vllo,
Et ſine conflictu quo corpora clara virorum
Communi damno Regni luctuque parentum,
Vt fieri ſolet in bello, potuere ſub ictu
Fortunæ dubio, damnoſo funere mergi,
Qui melius patriæ viuunt, & gaudia Regno
Cognatiſque ſuis claris virtutibus addunt.
Nos alia ex aliis referenda ad bella vocamur,
Themaque prolixum res geſta propinat & vrget, B
Vt poſt bella ſtilus ſe Flandrica vertat ad Anglos.
Iam poſt bis denos effluxerat vnus & alter
Annus Carolidæ, quem iam Regina parentem
Nobilis Eliſabeth Ludouici fecerat ortu.
Rex verò iuuenis Henricus clara propago
Anglorum Regis, dum patri bella moueret,
Germaniſque ſuis, ſub eodem tempore ſoluit
Debita naturæ, Margaritamque Philippi
Germanam Regis viduam triſtemque reliquit,
Poſtea quæ Belæ fuit vxor tradita Regi,
Hungros, Dalmatios, Pannonitaſque regenti:
Ex qua cùm proles primo ſuſcepta marito
Nulla eſſet, bona quæ ſuus illi ceſſerat olim
Nubenti genitor, Giſortum, & prædia multa
Rex ferus Anglorum violenter adeptus, eidem
Reginæ fratríque ſuo debere negabat
Reſtitui, dicens in re ſibi ius aliena.
Nec mora Gaufridus eiuſdem natus, in ipſum
Patrem dira mouens reliquis cum fratribus arma, C
Campellis moriens viduauit ſe duce fines
Armoricos Britonum. ſic in genus illud apertam
Incipiente Deo vindictam reddere morti
Martyris egregij Thomæ, quem dirus eorum
Occidit genitor conſtanti morte volentem
Canonicus Regem, Clerum, Eccleſiamque ſtatutis.
Pictauuſque Comes eiuſdem regia proles
Nomine Richardus, titulis vir clarus & actis,
Cui mox defuncto primogenitura parente
Regia ſceptra dedit, nullo mediante, Philippo
Eſſe tenebatur homo ligius atque fidelis,
Et tanquam domino iurando iure ligari,
Reddere ſeruitium quod ius feodale requirit.
Quod pater illius fieri prohibebat, & illum
Subdere ſe Regi nulla ratione ſinebat.
Intumuit ſuper his virtus inuicta Philippi;
Indigneque ferens ſibi debita iura negari,
Cum minimè deceat tam claræ ſtirpis alumnum
Iure ſuper proprio tot ſuſtinuiſſe repulſas,

A Arma parat, verbiſque putat turpe amplius vti.
Regis ad edictum coeunt in bella Quirites,
Cumque ſatellitibus equites, Proceresque, Duceſque PHILIPPVS AVGVSTVS.
Sponte ruunt, quos Regis amor natiuáque virtus
Exacuunt potius vitæ in diſcrimen ituros.
Non vis vlla trahit; aut iuſſio, tantus ineſcat
Bellicus ardor eos ad honorem vincere Regis.
Rex vbi collectas ex omni parte cohortes
Vnanimi bellum voto præſumere vidit,
Et deſiderio vehementi cingier armis,
Biturica curſu facili digreſſus ab vrbe
Radulios penetrat fines, & nobile caſtrum
Vxſelloduni ſibi ſubdit in impete primo,
Cum patria tota tam diuite, tamque potenti
Vt ſibi ſufficiat, nec ſit mendica bonorum
Multa quibus regio ſe lamentatur egere.
Copia quam Cereris ditat, quam Bacchus inundat,
Qui comportari deſiderat inde remotas
B In partes quantoque magis portatur, eo fit
Fortior, & temerè potatus inebriat omnes
Qui dedignantur Thetidem ſociare Liæo.
Poſtea Crazaium caſtellaque plurima frangens,
Villas & vicos populis opibuſque repletos
Depopulans, Caſtrum peruenit ad vſque Radulphi.
Clauduntur portæ, iuuenes in mœnia ſcandunt,
Seque ferunt morti ſuccumbere malle, tuenda
Pro patria, quàm ſe ſine bello dedere victos.
Rex è conuerſo pugnæ ſe accingit, & omnem
Conatum impendit, & vires viribus addit,
Poſſit vt extructo clauſos excludere*clauſtro; * educere
Vixque moras tolerat quibus inſtrumenta parentur.
Turribus & muris nimis altas atque profundas
Foſſis interior burcus ſecurus ab omni
Hoſte videbatur, & inexpugnabilis eſſe,
Nempe potens armis, & multo ciue ſuperbus,
Præter eos quos Rex Henricus miſerat illis,
Auxilium, donec properantius affore ipſe.
C Rex tamen audet eos ex omni claudere parte,
Nec bellatorum numerus quibus interiorem
Summopere cura incumbit defendere burcum,
Nec ſitus ipſe loci, nec turbo miſſilium qui
Grandinis in vernæ morem deſcendit ab alto,
Terret eum, nec Rex quem feſtinare ſciebat,
Quin expugnet eos, inſtans noctuque dieque,
Vinea conſtruitur, teſtudo texitur, vt ſub
Illis tuto latens muri queat ima ſubire
Foſſor, & erectis ipſum ſuccidere parmis.
Grandia ſaxa graui petraria ducta rotatu
Emittit crebris aries compulſibus actus.
Fronte ruit ſummas ferrata frangere portas,
Cratibus & lignis rudibus belfragia ſurgunt,
Turribus alta magis & mœnibus, vnde valerent
Agmina miſſilibus teliſque quibuſlibet vti
Deuexoſque hoſtes facili proſternere iactu.
Nec tamen interea ceſſat baliſta vel arcus:
Quadrellos hæc multiplicat, pluit ille ſagittas.
Funda breues fundit lapides, glandeſque rotundas.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Aptantur muris ſcalæ, leuibuſque ſarelles A
Paſſibus aſcendit, ſed dum nimis acceleratur,
Multi labuntur, multiſque tenentibus vnca
Mœnia ſumma manu multa virtute reſiſtit,
Dum ſibi, dum patriæ pugnans cauet hoſtis ab alto.
Nunc contus, nunc claua caput, nunc vero bipennis
Excerebrat; ſed nec biſacuta, ſudiſve, vel haſta,
Occia, vel gladius ducit; furit intus & extra
Irreuocata ruens extrema in fata iuuentus.
Talia dum dubio ſub martis agone geruntur,
Ecce Comes Richardus adeſt, genitorque ſuus, quos
Innumerabilibus ſtipabant agmina ſignis,
Nec procul à Regis figunt tentoria caſtris.
Mox dictata breui ſcribunt hæc famina Regi:
» Integra vel nobis patrimonia noſtra relinques
»Cumque tuis Francis citus in tua iura recedes:
»Vel, quæ ſit virtus in bello noſtra, videbis.
»Nil medium. pugnare quidem vel abire neceſſe eſt.
»Ceſſent curſores, ceſſet pequichinus, & ignis
»Terminet vna dies longæ certamina litis, B
»Ius à non iuſto dirimat fortuna manuſque.
Hæc oblata nimis Regi placet oprio; cœptum
Intermittit opus. acies ad prælia certo
Ordine diſponit, vt ſubſit quæque tribuno
Scala ſuo, turmæque ſuus ſit cuique magiſter:
Ne quiſquam dubitare queat, quis obediat, aut quis
Imperet, aut cuius vexillum quiſque ſequatur;
Vel quot quiſque viros habeat ſua ſigna ſequentes.
Vnuſquiſque ſuas acies dux inſtruit, vt ſint
Ad bellum prompti, nilque illis deſit eorum
Quæ pugna expoſcit, cum pugnæ venerit hora.
Iam ſtabant acies modici diſcrimine campi
A ſe diſtantes, & mens erat omnibus vna
Conatu toto totas expendere vires,
Vincere vel vinci, nec erat vox vlla ſonuſve
Inter eos, expectabant dum buccina ſæuum
Perſtreperet, ſignum clangens in fata ruendi.
Sed Deus in cuius manibus ſunt corda potentum,
Semper in articulo poſitos qui reſpicit, vt qui C
Cùm magis iratus fuerit, memor eſt miſereri,
Noluit hac tantos inuoluere clade potentes,
Qua licèt immeriti poterant occumbere multi.
Nam mox Richardus Comes & pater eius ab illo
Tacti, qui mentes conuertere nouit & actus
In melius pro velle ſuo, procul arma minaſque
Eiiciunt, humilique gradu, ceruice repreſſa,
Accurrunt, manibus protenſis, poplite flexo,
Atque ſuum pacem Dominum veniamque precantur,
Omnes exceſſus mox emendare parati.
Annuit, & gaudet ſine bello victor haberi
Rex pius, & veniam dat eis pacemque rogatam,
Vxeloduna ſibi retinens ſola pacis in arram.
Pacis vallantur iurando fœdera iure
Et pœna, quam qui pacem violauerit, auſu
Quolibet incurrat, & ſoluere debeat vltro.
Diſcedunt læti Proceres, patriamque reuiſunt
Quiſque ſuam, grateſque Deo cum laudibus omnis

Cum

A Cum Clero populus, cum milite ciuis agebant. PHILIPPVS AVGVSTVS.
Hic requiem tibi Muſa velis patate ſecundam,
Fortius vt curſum curras qui tertius inſtat.

CATALOGVS MATERIÆ
TERTII LIBRI.

Tertius euerti Solimam dolet à Saladino.
Se cruce conſignant Reges, ſed lite ſuborta
Inter eos, iterum capit oppida multa Philippus.
Giſortum fugit Henricus, qui pace negata
Se vinci, cædique ſuam dolet anxius vlmum.
Vlciſci ſe deinde parat, iuxtaque Medontam
Pictauus pugna dum Barras vincere tentat,
Victus abit. Qui mox deſerto patre, Philippum
Tranſuolat ad Regem, ſibi ſponſa à patre negata.
B *Vi Turonum frangit Cenomanumque Philippus.*
Pax ſit, & Henrici finit ſe in fine libellus.

INCIPIT LIBER III.

INtellectus hebet, ratio caligat, abhæret
Fauci lingua, manu calamus languente ſtupeſcit,
Voti non meminit mens carminis immemor, ori
Subtrahit aſſueti cor flebi le neumatis auſum,
Dum nequit amiſſo lamenta negare ſepulchro.
Quod noſtris Dominus culpis offenſus, eodem
Sicut & placuir, Idumæis rradidit anno,
Paſſus vt Ægypti Syriæque tyrannus & vrbem
Sanctam deſtrueret Saladinus, & ipſius ipſum
Sacratæ lignum crucis aſportarer, & omnes
Chriſticolas perimens terram peſſundaret omnem,
Quam Deus almifluo ſacrauit ſanguine nati
Quando moti voluit pto mundi vita ſalute.
Compatiens igitur Rex miti corde Philippus
Damno communi malè quo loca ſancta videbat
Tractati, cultumque Dei decreſcere, totis
C Viſceribus doluit, Domini ſe velle ſepulchrum
Viſere proponens, quantoque cor illius igne
Ferueat interius, ſigno notat exteriori.
Nec minus Anglorum zelo Rex motus eodem
Richarduſque Comes vexillo ſe crucis armant.
Exemplo quorum Proceres, Comiteſque, Duceſque,
Ordoque Militiæ minor, Eccleſiæque miniſtri,
Et multi de plebe viri, non impare voto,
Signo ſe ſignare crucis properanter auebant.
Par deſiderium cunctos habet, vnica mens eſt
Omnibus, vnus amor ſanctæ ſuccurrere terræ.
Non tulit hæc inimicus homo, qui ſemper amaro
Felle tumens, pacis ſtudet exturbare quietem:
Omni qui ſtudio ſacrum corrumpere ſemen
Geſtit, & in Domini zizania ſeminat agro.
Cuius ab inſtinctu lis orta repullulat inter
Richardum rurſus Comitem Regemque Philippum.
Nempe ferox vrbem Tholoſanam inuaſerat iſte
Iniuſto Comitem Raymundum marte laceſſens,
Qui Sancti Comes Ægidij Tholoſæque vocatur,
Qui Regi ſuberat feodali iure Philippo.

Digitized by Google

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Quem cùm non poſſet monitis compeſcere, bello A
Appetit, & multo comitatus milite, rurſus
Rex in Bituricas ſua dirigit agmina partes,
Atque capit mira Caſtrum leuitate Radulphi,
Et Buzancaium leuitate expugnat eadem,
Argentonque audax ſimul obſidet, atque Lebroſum,
Et breue, vi ſumma, capit infrà tempus vtrumque.
Dumque moraretur ibi Rex, afflixit aquarum
Agmina penuries riuos ſiccauerat omnes
Sol nimius; ſed nec virtus diuina Philippo
Defuit, immò ſuo dignum monſtrauit amore.
Torrens plenus aquis hyemali tempore quidam
Eſſe ſolebat ibi, ſed tunc iam tempore multo
Siccus erat, quem ſic plenum ros miſſus ab alto
Reddidit, vt flueret per valles gurgite vaſto
Æſtiui contra naturam temporis, vndas
Eructans nimias, qui lucidus atque profundus,
Agminibus potum dedit & iumenta refecit. B
Se rapit inde gradu propero, Montemque Tricardi
Obſidet, & multum conſumit temporis ante
Quàm capiat, quia vis natiua locique per arctos
Ducta gradus ſeries, ſummo murata labore,
Municipumque manus fortiſſima, præpediebat,
Quo minus ille breui locus expugnabilis eſſet.
Quo demum capto, Rex totam funditus arcem
Euertit, capiens equites quater octo decemque,
Et bellatores alios quaſi pene trecentos.
Hinc Montem-Luzonis adit, nec fræna retorſit,
Donec tota fuit Aluernia ſubdita Francis.
A cuius facie Rex Anglicus inde refugit,
Inque Neuſtrinos abijt fugiendo receſſus.
Quippe ſequebatur illum Rex præpete curſu.
Quem tamen impedijt, ne conſequeretur eundem,
Vindocinum, quod ei portas aperire negauit.
Caſtrum forte nimis, populoſa gente repletum,
Quod Lidericus aqua ſubterfluit amnis amœna.
Cui tamen haud prodeſt quicquam munitio ducta
Circuitu triplici, nec tantæ copia gentis C
Quin vi cogatur libito ſe dedere Regis.
In quo Rex equites captos in vincula truſit
Sexaginta duos, arcem muroſque tuentes,
Roberti Comitis Mellenti ſigna ſecutos,
Qui tunc Richardi Comitis miſer arma iuuabat:
Tam dulcis patriæ deſertor, tamque potentis,
Quæ generat Bacchum ſuperis dare pocula dignum.
Iuſta tamen ducebat eum pro tempore cauſa,
Cùm foret Anglorum feodali iure ligatus
Regibus atque viros illis deberet & arma,
A quibus & villas & plurima caſtra tenebat.
Vnde nec admiror, cùm ſic obnoxius illis
Eſſet, ſi parti pro poſſe fauebat eorum,
Quamuis à noſtro Comitatum rege teneret.
Bolonium verò Comitem; qui vincla Peronæ
Expertus, celſa modo ſqualet in arce Guleti,
Squalebitque diu, quem cauſa trahebat vt illo
Tempore Ricardum Comitem ſequeretur, & Anglos,
Ipſis nullius fundi ratione ligatus?
Iam tunc fortuna quæ poſtea contigit illi

Velle

A Velle videbatur quod ei contingeret olim.
Vindocino capto Regiſque in iura recepto,
Giſortum petijt curſu Rex præpete, Regem
Quò fuga contulerat Anglorum, qui tamen illum
Conciſium de pace rogat. Datur ergo dierum
Treuga trium, qua pacis agant de fœdere partes.
Haud procul à muris Giſorti, qua via plures
Se ſecat in partes, prægrandi robore quædam
Vlmus erat viſu gratiſſima, gratior vſu
Ramis ad terram redeuntibus, arte iuuantè
Naturam, folijs vberrima; roboris imi
Tanta mole tumens, quòd vix bis quatuor illud
Protenſis digitis circundent brachia totam,
Sola nemus faciens tot obumbrans iugera terræ,
Millibus vt multis ſolatia mille miniſtret:
Quæ gremio viridi veſtito gramine feſſo
Grata viatori ſeſſoria præſtat, & omnem
Introitum villæ ſpacio ſpecieque decorans,
B In biuio portæ per quam Mons-Caluus aditur,
Tutos à pluuia ſpatiantes reddit & æſtu.
Syrius ardebat ſolito feruentius & ſol
Altus agebat equos, duplicatáque ſolis ab æſtu.
Findebat ſiccos Iouis intolerantia campos.
Rex igitur Francus aſtantibus vndique Francis
Camporum in medio ſolem tolerabat & æſtum.
Rex vero Anglorum gelida reſidebat in vmbra,
Atque ſui patula proceres vtrinque ſub vlmo,
Dum redit, itque frequens ab eis interpres ad iſtos
Mutua verba ferens, & ab iſtis miſſus ad illos,
Ridebant Angli dum ſic ardere viderent
Francigenas, ipſis gaudentibus arboris vmbra.
Tertia colloquium lux continuauerat, & pax
Nulla valebat adhuc Regum componere lites:
„Eſt vbi ſæpè grauis mouet indignatio mentes
„Ingenuas, meritiſque doloribus exacuit ſe,
„Innatis addens ſtimulos virtutibus, ira
Indignata cohors Francorum, motaque iuſta
Bile ſuper riſu quo ſubſannatur ab Anglis,
C Quos tutabantur à ſolibus arbor & vmbra,
Ipſi dum nudo patiuntur ſub Ioue ſolem.
Acriter arripiunt animis ardentibus arma,
Vnanimeſque pari leuitate feruntur in illos.
Aſt illi primo conflictu gnauiter illos
Excipiunt, & eis parili virtute reſiſtunt,
Inque vicem feriunt ſimul & feriuntur, & ira
Inflammante animos, ſubitò crudeſcit vtrinque
Pugna; ſed abſque mora, ceſſit victoria Francis.
Nam Rex Henricus domino confligere nolens,
Aut potius metuens; elegit tutius eſſe
Ad tempus fugere, & fortunæ cedere forti,
Quàm belli dubio temerè ſe credere fini,
Præſertim cui de meritis diffidere cauſæ
Conſcia mens ſuadet, tanquam qui iuſta negabat.
Fit fuga, nec cuneos ſatis explicat vna ruentes
Porta; cadunt multi, turbæque ſuperuenientis
Calcantur pedibus, nec adeſt qui tollere lapſos
Curet, vel dextram morituro tendat amico.
Vrgetur proprio ſatis vnuſquiſque timore,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Et qui ſe ſolum ſaluat putat eſſe beatus, A
Soliuſque ſui ſatis eſt meminiſſe ſalutis.
Area nec portis, quamuis ſatis ampla pareſcit,
Sufficit agminibus ſimul ire volentibus vltra
Quin multos vtrinque viros effundat in amnem.
Dumque nimis properè gladios vitare laborant,
Haurit eos ſubitò ſpecies contraria mortis.
Interea Franci, ſolita ferirate, ſuprema
Agmina concidunt, capiunt, & cæde peracta
Arboris in truncum gladios ſtrictaſque ſecures
Conuertunt, quem rex Anglorum cingere ferri
Pondere non modico multoque ſaregerat ære,
Hancque ſibi ſortem concluſit in arbore, dicens:
„ Truncus vt hic ſcindi nequit, aut à ceſpite velli,
„ Sic nec Franeigenæ poterunt mihi tollere quicquam.
Hunc cum perdidero, ſimul hanc volo perdere terram.
Tam ſtolidæ ad Francos emiſſio conditionis
Venerat, vnde magis ardenter in ipſius ibant
Roboris exitium ferro turgentis & ære. B
„ Sed quæ vis aut ars virtutem præpedit, vt non
„ Conſummare queat feliciter omne quod audet?
Nil ferrum, nil æs, nil vis humana decori
Profuit arboreo, quin corruat igne cremanda,
Quæ modo ror ramis rantoque virebat honore,
Et Vulcaſſinæ foret vnica gloria vallis.
Nunc (pudor & luctus patriæ totius) ab ipſo
Funditus eſt euulſa ſolo ſed adhuc locus ipſe
Oſtentat, qualis fuerit dum tota vireret,
Nam noua progenies fruticum ſucceuit ad inſtar
A terra ſenſim ſteterat qua nobile lignum.
Quæ numerum vincens ſyluam facit ordine pulchro,
Ne non hæredes tam nobilis arbor haberet.
Victor cum Francis victoribus inde recedens
Veſpere iam ſero ſe Caluo monte recepit
Carolides. At rex Anglorum triſtis & exſpes
Indignans multumque dolens ſuper arbore ſtrata,
Immo ſuper damnis fuerat quæ paſſus, eodem
Se Vernone die recipit, comitante timore.
Nec tamen audet ibi, niſi ſola nocte, morari, C
Paciaci ſibi tuta magis fore mœnia credens.
Conuocat ergo ſuos & tali voce fideles
Alloquitur; nimiam verbi modus indicat iram.
„ Heu! quantus pudor eſt totiens retrocedere, quantum
„ Dedecus à paucis tot millia poſſe fugari?
„ Nec bello conferre manum, nec Francigenarum
„ Corda ſuperba ſemel, non dico vincere, ſaltem
„ A faſtu reuocare parum quo ſemper abundant,
„ Quo nos, quo cunctos ſibi ſuppeditare laborant!
„ Ille quidem dominus meus eſt, dominumque vereri
„ Ius iubet & ratio, nec ei confligere tutum eſt.
„ Sed quid ego? qui me veſtrum non iuuerit. vltum
„ Dedecus ire meum, nunquam mihi fiet amicus,
„ Sed meus hoſtis erit, & me ſibi ſentiet hoſtem.
„ Si Regi bellum committere iure vetamur,
„ Cui tanquam domino ſubici ratione iubemur;
„ Tot nobis caſtella patent, tot rura, tot vrbes,
„ Quæ læuiter curſu confundere poſſumus vno.
Richardo Comiti placuerunt verba parentis

Addecens

Philippvs Avgvstvs.

A „Addens pauca, quibus ſic incipit: Ecce paratas
„Mille acies tua quæ præcepta ſequantur habemus,
„Sunt etiam nobis equitum tria millia, quorum
„Vnus ego, ſed dextra magis gladiuſque probabunt.
„Nec Gaufridus abeſt Liſinanicus, vnus in armis
„Qui ſatis eſt contra Francorum corpora centum.
„Et quid Hirundellæ, vel cum quem Ceſtria miſit
„Radulphum, vel quo gaudet Liceſtra Iohannem?
„Præterea Comites, & quos Pratellica tellus
„Nutriuit fratres, Halgomaridemque potentem
„Viribus, armata nullum virtute ſecundum.
„Quid Paganellos referam, geminoſque Leones
„Britigenas fratres Herueum cum Guidomarcho,
„Quorum præſidio generoſa Lionia pollet?
„Hic nuper coram nobis duriſſima pugno
„Tempora fregit equi, mortemque ſubire coegit,
„Ichonomumque ſui patris, nihilominus ictu
B „Solius pugni, prægrandi corpore monſtrum
„Coram patre ſuo, morti ſuccumbere fecit.
„Tales nos gerimus, tales in bella venimus,
„Tales, chare pater, tales tua caſtra ſequuntur.
„Prætereo reliquos, quorum ſatis eſt tibi virtus
„Cognita. Sunt alij, ſed nec virtutis egeni
„Millia dena quatet in equis, peditumque cateruæ
„Innumeræ. Quæ nos ſegnes mora detinet? aut quæ
„Segnities noſtros ignaua bituminat actus?
„Cur alis quaſi viſcatis hætere videmur?
„Imus, an ignauas victi ſine vulnere dextras
„Tendimus, ad libitum nobis dominentur, vt ipſi,
„Qui nobis odio ſemper noſtriſque fuerunt?
„Quinimò dum res vocat, & ſors expediamus
„Agmina, curramus properè, ſubitóque Meduntam
„Obſideamus: erit manibus iam ſubdita noſtris,
„Ni per nos ſteterit. Solus Garlandicus Heros
„Seruat eam, & pauci pedites cum milite raro.
„Remis Remorum Præſul ſe tranſtulit, at Rex
„Solus cum paucis eſt Caluimontis in arce:
C „Flandricus Atrebatum dimiſſo Rege receſſit.
„Iam Comes Henricus Trecas Barrumque reuiſit,
„Vdonémque Ducem Burgundia læta recepit.
„Iam Caſtriduni redijt Theobaldus ad arces.
„Bituriam Stephanus, Simon Sparnonis amœna
„Rura tenet, Bellum-montem Mattheus adiuit.
„Iam Mons exultat Clarus veniente Radulpho.
„Pertica Rotroldo gaudet nemeroſa recepto,
„Et reliqui Proceres annorum longa peroſi
„Tædia, iam proprios læti viſere penates.
„Hæc mihi cuncta liquent exploratoris ab ore,
„Qui non auderet vllo me fallere verbo.
„Dum licet, vtamur fortunæ munere: ſemper
„Et nocet & nocuit dilatio longa paratis.
Conſilium Comitis Procerum manus approbat omnis,
Nec fuit inuentus inter tot millia quiſquam,
Qui ſummo ſe non offerret ad omnia voto,
Qui ſciret Regi damnoſa futura Philippo,
Francigeniſque ſuis, quos naturaliter omnes
Oderunt, queis cùm nequeant probitate nocere:
Garrulitate nocent ſolita, linguæque veneno.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Exacuunt igitur verbis mordacibus iras, A
Séque cohortantur in damnum Francigenarum
Cunctorumque cadunt in idipſum conſona vota.
Surgitur, hoſpitioque ſuo ſe quiſque receptat,
Lætanteſque cibis & ſomno corpora curant.
Poſteà vix ſummos aurora rubeſcere montes
Fecerat, & valles nondum primordia lucis
Attigerant, interque canem diſtare lupumque
Nullus adhuc poterat aliquid diſcernere viſu.
Rauciſono lituus clangit per caſtra boatu,
Cuius ad horrificum clangorem, corpora ſtratis
Tollit, & induitur raptim leuis arma iuuentus.
Exierat portis exercitus omnis, iterque
Rectum quo petitur vrbs Pariſiana tenebat.
Iamque duobus erat proceſſum milibus, & ſe
Nondum protulerat toto Sol aureus orbe.
Vt pede non fauſto terram tetigiſſe Philippi
,, Se videt Henricus, curſoribus imperat, Ite, B
,, Ite catervatim, nulli iam parcite villæ:
,, Igne cremate domos, homines occidire, qui ſe
Tradere noluerint, vinclis abducite prædas,
Et patriam Galli dira confundire clade.
Paret ei ferro munitus & igne ſatelles,
Séque per hoſtilem patriam diffundit vbique,
Et domini præcepta ſui crudeliter implet.
At Rex, militibus vt erat ſtipatus vtrinque,
Paſſibus incedens lentis, ſpe ductus inani
Per medium tendebat iter, facilique putabat
Poſſe Medunrenum ſibi vi peſſundare caſtrum,
Et iam Cauſorium, Buxis, Neufleta, Breuallis,
Mondreuilla, Iois, Fauerilli, villa Menardi,
Meſnilium, Collis, Alnetum, Landula fumant.
Iam Fontanetum, Lomazaia, Barrulus ardent.
Omnia momento ſub eodem corripit ignis.
Abducunt prædas, homines in vincula trudunt,
Se ſpoliis onerant, intactum nil manet, omnem
Excidio patriam fortuna inuoluit eodem.
Gaudet, & expleri refugit mens impia Regis, C
Dum per circuitum fumos videt vndique volui,
Ruraque tot ſubitis ſimul ignibus incinerari.
Et iam conſtabat, noſtratibus indice fumo,
Perque relatores, Regem Londonis adeſſe
Millibus innumeris, vt noſtros vndique muros
Obſidione premat, quos ſi vi ceperit, omnem
Frugiferi villam ſpeciem conuertet in agri,
Ciuibus eiectis vel turpi morte peremptis.
Talibus ille minis hoc impetrare ſtudebat
Territus vt ciuis concedere vellet eidem
Spontè quod in medio figat vexilla Medontæ,
Imperiumque ferat Anglorum Gallicus vltro.
,, Sæpe ſed à facto verbum diſtare videmus.
,, Nec ſemper ferit ad libitum quicunque minatur.
Non ita ſunt Franci faciles terrore moueri,
Quos magis audaces vis efficit ipſa minarum,
Quos concepta minis magis indignario fortes,
Et magis attentos propriæ inuigilare ſaluti,
Reddit, & illatis vindictam reddere probris.
Armantur ciues & progrediunturapertis

In

A In planum portis, quibus & Garlandicus addit
Se ſocium, cum quo quinquagenarius hoſti — *Philippus Auguſtus.*
Obuius egreditur animis inſtructus & armis.
Quos vbi compoſitos ſe defenſare paratos
Stare procul vidit Rex Anglicus ordine pulchro,
Obſtupuit, ſignóque dato clangore tubarum
Agmina contraxit diſperſa, gradúmque repreſſit.
Tunc nimis admirans hæc ſecum pauca ſuſurrat:
„ Quid notat hæc Francæ dementia gentis, & vnde
„ Vnius villæ populo præſumptio tanta
„ Naſcitur? innumeras vt iam expectare phalanges
„ Audeat, & cùm ſint numero vix millia quinque,
„ Omnibus his vires opponere velle videntur:
„ Quærere qui potius latebras, & claudere portas
„ Debuerant, non ſic gladiis occurrere nudis.
„ Et tamen eſſe poteſt quòd Rex ſibi prouidus illis
B „ Miſerit auxilium, vel forſitan ipſemet infra
„ Mœnia cum multo ſe milite continet, vt cùm
„ Cœperimus conferre manum, ruat impiger in nos
„ Ex improuiſo, totúmque exterreat agmen.
Hæc dicens, acies paulùm retrocedere iuſſit,
Inque Soedrinis iuncto ſtetit agmine planis,
Diſpoſuitque acies, per ſcalas, perque cohortes
Ordine compoſitas recto, vetuitque vagari
Ne quis & à ſerie ſecedere quolibet auſu
Præſumat temerè, donec ſecreta Medontæ
Pleniùs agnoſcat, & tunc deliberet, ipſi
Quid magis expediat, an ad Ibram ſigna reflectat,
Siue Medontenas tentet ſuffringere portas.
Nec minus vt vidit ipſum retrocedere, digna
Laude Medontenſis iugi Communia, cœpit
Agmine non laxo procedere, Pongibouémque
Exſuperat cliuum. Qua te, Communia, dignam
Laude feram, tibi quæ præconia digna rependam?
Anglorum Regem quæ te virtutis adegit
Gloria velle ſequi? Magna eſt tibi cauſa triumphi,
Ipſum te propter paſſu ceſſiſſe vel vno,
C Et terrore tui vultus abiiſſe retrorſum.
Si mihi ſufficeret dicendi tanta facultas,
Quantum velle datur, vt quod mens concipit intus
Dicere lingua queat, tuá fama celebrior eſſet,
Et maior: totus dignam te laudibus orbis
Diceret efferri. ſi quam tamen hæc mea, ſi quam
Carmina ſunt habitura fidem, ſi me patiatur
Liuor forte legi, tu poſteritatis in ore
Semper eris, viuetque tuum per ſecula nomen.
Hoc tibi lingua tui munus largitur alumni: — *Guillelmus Armoricus.*
Ingratum tibi ne me nutriuiſſe queraris
Vndenis tibi quem cano iam vertice luſtris,
Patria Britigenum duodennem miſit alendum,
Iam tunc Caſtaliȷ ſitientem pocula fontis.
Nuncius interea ſpirante citatior auſtro
Mittitur ad Regem, ſed iam præuenerat illum
Certa fides facti, quæ proueniebat ab igne
Et fumo Calui quos montis ab arce videbat:
Vnde citus laxis ſua præcedebat habenis
Agmina, dum nimio feſtinat adire Medontam
Affectu, tanquam cui damna domeſtica cordi

A Ecce comes Pictauus agro nos prouocat, ecce
Nos ad bella vocat. Rictus agnoſco leonum
Illius in clypeo, ſtat ibi quaſi ferrea turris
Francorum nomen blaſphemans ore proteruo:
Oblituſque fugæ nihilominus ecce ſuperbit,
Et niſi repererit pugnam, male ſanus abibit.
Vado videre virum propiùs. Sic fatus aperto
Proſiliit campo. ſequitur Melloticus Heros,
Hugoque quo domino tuus Alencuria multùm
Creuit honor, per quem canitur tua fama per orbem:
Et Baldoinus, Forniualideſque Girardus.
Hi paucique alij ſtimulante cupidine laudis
Eminus admiſſi poſt Barrica ſigna feruntur,
Armigerique ſuis dominis qui deeſſe nequibant,
Et Ribaldorum nihilominus agmen inerme,
Qui nunquam dubitant in quæuis ire pericla.
Sic olim Ionathas ignaro patre ſuiſque
B Armiger aſcendit reptendo per ardua montis,
Deque Philiſtæis bis denos enſe trucidans
Millia, mille virum ſolus dare terga coegit.
Vt Comes erecta Guillelmus cominus haſta
Vidit Hirundelæ velocior alite, quæ dat
Hoc agnomen ei, fert cuius in ægide ſignum,
Se rapit agminibus medijs, clypeoque nitenti,
Quem ſibi Guillelmus læua prætenderat vlna,
Immergit validam preacutæ cuſpidis haſtam.
Quem ſimili leuitate volans Oceſtricus, haſta
Sternere vibrata momento tentat eodem.
Sed neque vis Boreæ Rodopen labefactat, & Hiſmon
Præualet vndatum violentia nulla mouere
Quamuis impulſu gemino circumtonet ipſum.
Nec Barrenſis eques geminato cominus ictu
Corruit, aut aliquo flectit ſua corpora motu.
Cuius non caruit ſucceſſu lancea primum,
Vna dum Comitem proſternit equumque ruina.
Nec minus inuerſa reliquum ferit improbus haſta,
Præcipitemque ſolo reſupinis cruribus vrget.
C Ac ſonipes ruptis per deuia liber habenis
Diffugit, exponens prædam ſe cuilibet hoſti.
Fit fragor, & ſtrepitus geminatur colle propinquo,
Dum ſonipes ſimul & comites labuntur, & arma.
Tertius occurrit Heros Pictauus, & idem
Regis progenies, Rex protinus ipſe futurus:
Quem ſimul agnouit Guillelmus, lancea cuius
Integra reſtat adhuc, gaudet, nec gaudia celat,
Inueniſſe parem cum quo par pugna ſibi ſit.
Non tamen expectat illum. fedit obuius illi,
Fraxineamque viri propenſis viribus haſtam
Sub medio figit vmbone, nec ipſe minorem
Ictum Richardi dextra feriente recepit.
Vtràque per clypeos ad corpora fraxinus ibat,
Gambeſumque audax forat, & thoraca trilicem
Diſilit, ardenti nimium prorumpere tandem
Vix obſtat ferro fabricata patena recocto,
Qua bene munierat pectus ſibi cautus vterque.
Hic dum ferre nequit impulſus vtraque tantos
Frangitur, & clarum dat lancea fracta fragorem.
Nec tamen à manibus trunci cecidere, ſed illis

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Arma deportans

A „ Mater, & inuictos ne blaſphemaueris vltra
„ Francigenas, & eis diſcas non poſſe reſiſti.
Hæc dicens enſem ſic circumuoluit, & ipſi
Inſtantem circum caput omne ferit, quod ab inde
Vrget eum nimis attonitum reflectere greſſus:
At Droco Mellotides totis conatibus inſtans
Marcellum deuoluit equo, Comiremque Liceſtræ
Aſſociat lapſis; dumque hos inſtanter & illos
Sternere feſtinat, erecto cominus enſe
Aduolat, & Comitum turbatus ſtrage ſuorum
Pectus fronte ferit media Pratellicus ipſum
Qua malè tectus erat retro labente galero,
Dum ſua virtuti pluſquam ſibi dextera ſeruit.
Nobilis ingenti ſignatur vulnere Baro,
Cuius adhuc ſignum gerit, & geret ipſe patentem
Fronte cicatricem; Furit eius filius, & ſe
Neglecto, ruit in medios Droco iunior hoſtes:
B Deijcit, impellit, cædit, ferit, impedit, omnem
Virtuti miſcet fortunam, dum iuuat omnes
Impendiſſe patris vuindictæ vulneris iras.
Forniualus Pettum, Baldoinuſque Radulphum,
Hugoque Fulconem, Robertus ſternit Hericum.
Sic vno Franci voto graſſantur in illos.
Quamuis pauca manus, bello tamen ardua virtus,
Feruida vis, proba ſtrenuitas, vis inſcia vinci,
Defectum numeri gladio ſub vindice ſupplet.
At Droco reſtricto iam vulnere, caſſide rurſus
Induitur, Guillelmus equum iam nactus in armis
Se renouat, multoſque ferit, multiſque feritur
Ictibus, effuſo pingueſcunt ſanguine campi.
Amiſſis errant dominis per rura caballi,
Haſtis, & iaculis dumeſcunt plana Soendri,
Syluaque fit ſubitò modo quod fuit area nuda.
Armis terra latet contecta. iacere videres
Hic homines ibi quadrupedes in limine mortis.
Et iam rareſcunt acies, fuga turbida campi
Nudat vtrumque latus, fugit irreuocabilis hoſtis,
Dum nequit ardentem Francorum ferre furorem;
C Nec reperire queas in tantis millibus vnum,
Qui ſua mille velit calcaria vendere libris.
Quò fugitis? reuocate animos, in bella redite,
Aut ſaltem medio veſtigia figite campo.
Non eſt qui vobis inſter, qui veſtra ſequatur
Agmina, pene caret numero generoſa iuuentus.
Proh! poſt quem fugitis? pudeat, proh, mille Quirites,
Atque alios plures quos ornat bellica virtus,
Quos genus egregium ſummo præſignit honore,
A vix terdenis tanta leuitate fugari.
Heſperus interea confinia noctis agebat,
Duxerat & mundo tenebras abſentia Solis,
Aurea luna vicem cuius ſupplere parabat
Orbe ferè medio mundi per climata lucens,
Victores redeunt, quos rumor ab hoſtibus omnes
Aut interfectos aut captos eſſe ferebat.
Bis ſex adducunt equites, quater octo pedeſtris
Ordinis, & plures linquebant ſemiſepultos.
Nec minus armigeri, Ribaldorumque maniplı
Ditati ſpolijs & rebus equiſque redibant.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Buccina rauca ſonat, reditum iam nocte ſub ipſa. A
Nec mora Rex & cœtus ouans rediere Medontam,
Et læti ſomno ſe curauere, ciboque.
Anglicus ex illo Rex tempore non fuit auſus
Armato noſtros adoriri milite fines.
Aſt modicum Barrenſis eques poſt tempus ab omni
Vulnere ſanatus, quaſi tyro nouellus in arma
Se reuocat, flagratque nouo probitatis amore,
Inuigilatque bonis ſic actibus, vt niſi ſemper
Præteritis aliquid addat, nihil æſtimet actum:
Et dum nil aliud quærit niſi laudis honorem,
Se magis atque magis, oblitus poſteriorum,
Per virtutis opus extendit in anteriora.
Richardus verò interea petit à patre ſponſam
Reſtitui ſibi iure ſuam quam turrè recluſam
Vilirer Henricus Rex dira mente tenebat,
Contra ius ſponſique ſui fratriſque Philippi, B
Fratrem germana fraudans, vxore maritum,
Se ſuper inceſtus ſuſpectum crimine reddens,
Corrupiſſe nurum fama vulgante notatus.
Quapropter patri merito ſe ſubtrahit ille,
Seque reconciliat ſub amica pace Philippo.
Menſis erat cuius Iacobi ſacrat atque Philippi
Paſſio principium, tunc cùm naſcentibus vuis
Mane ſolet madido damnoſior eſſe pruina,
Agmina Karolides Nongenti congregat, vnde
Victrices cuneos ad Bernardi feritatem
Applicat, & caſtro vi fracto, protinus vrbem
Cenomanorum ſubita premit obſidione.
Quam Rex Henricus equitum peditumque cateruis,
Innumeris fretus clauſam tunc forte tenebat,
Ad quam Vindocino modo feſtinauerat ipſe,
Vt contra Francos & natum clauderet illam.
Sed poſtquam ſciuit portis inſtare Philippum,
Dat ſua terga fugæ, nec limina flectere retro
Audet, cui ſubitas dederat timor anxius alas,
Dum fugit oblitus famæ & regalis honoris,
Donec Alançonis tuta ſe clauſit in arce.
Continuo fugiens viginti millia curſu C
Mox fractis vrbem portis exercitus intrat
Expoſitam prædæ. ſpolijs onerantur opimis
Quadrigæ, iumenta grauat pretioſa ſupellex,
Serica veſtis, ebur, & argentea vaſa, numiſma
Ponderis incerti, pluniſque tumentia ditis
Ornamenta thori diuerſorumque colorum
Ridentes panni. Nimio ſub faſce gemiſcunt
Colla, nihil tamen inde minus mortale cor ardet.
Quamuis ſit plenum, quamuis plus tollere prædæ
Inuentæ nequeat, ſpolijs nec gaudia tanta
Concipit ablatis, quin plus ſit triſte relictis.
Interea patrem ſequitur Richardus, & illi
Inde reuertenti nimis admiranda recurrit,
Immò dolenda magis vrbis ſpoliatio facta
Tam ſubitò, patrum ius & ſpeciale ſuorum
Auxilium, generoſa ſuæ cunabula gentis
Demolita videns, non miror ſi dolet. At Rex
Munificus tanto ſolamina grata dolori
Donat ei totam cum ciuibus omnibus vrbem,

Cumque

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Cumque ſuburbanis tot ditia rura colonis.
Inde iter accelerat Turonis * feſtinus ad vrbem,
Quam geminum nitida flumen circumfluit vnda,
Hinc Liger, hinc Carus, medio ſedet inter vtrumque.
Clara ſitu, ſpecioſa ſolo, iucunda fluentis,
Fertilis arboribus, vberrima fruge, ſuperba
Ciue, potens Clero, populis numeroſa, referta
Diuitiis, lucis & vitibus vndique lucens.
Quam ſacroſancti præſentia corporis ornat
Præſulis eximij Martini, gloria cuius
Omnibus Eccleſijs ſummum decus accumulauit.
Quæ cùm ſit Britonum caput & metropolis, vna
Bis ſenas ſub ſe Cathedras lætatur habere.
Cuius vt agnouit aduentum Regis, in vndas
Præcipitat Ligeris pontem, ne transferat vltra
Rex acies, facili ſubiturus mœnia curſu.
B Sed quæ virtuti vis aut cautela reſiſtit?
Quis cohibere poteſt animum virtute calentem?
Rex quodam duce Ribaldo vada tentat vbique
Donec inundantis medio ſe fluminis haſta
Appodians, ripa ſubitò ſtetit vlteriori;
Inuentoque vado quaſi per miracula, contra
Spem, contra fluuij naturam, tranſijt abſque
Remigis officio per aquas exercitus omnis.
Vt ſiccum tetigit acies haſtata virorum,
Haud procul à muris ſe protinus obtulit illis
Planities, caſtris ſedes aptiſſima, cuius
Lambit vtrumque latus Ligeris Cariſque fluentum:
In medio ſegetes aut prata virentia rident,
Et raris vinea locis, aut fertilis arbor
Tempore pruna ſuo, pira, ceraſa, mala miniſtrans
Aut alneta, quibus muniret caſtra ſatelles.
His facit in planis ſua Rex tentoria figi
Quæ videt vtilia fructu, viſuque decora.
Et iam nocturnas noua lux ammouerat vmbras,
Reddideratque diem Solis præſentia mundo,
Irrequieta manus peditum, quibus omnis vbique
C Eſt oneroſa quies ſcalas ad mœnia Rege
Ignorante leuant, nec adeſt qui mœnibus illos
Arceat, aut cui ſit audacia velle tueri
Vrbis circuitum tantus tremor occupat omnes.
Vectibus oppoſitis tantum portiſque ſeratis
Omnes municipes, omnis ſe ciuis in arce
Clauſerat: hanc ſolam deffendere poſſe putabant.
Ergo cateruatim pedites in mœnia ſcandunt,
Perque gradus ſubeunt, vicos, portaſque recludunt
Introrſum, ſocioſque ſuos hortantur adeſſe.
Denique militibus notum Regique fit iſtud.
Mirantur, gaudentque ſimul, grateſque Deo Rex
Lætabundus agit, eius qui proſperat actus.
Introeunt quicunque volunt, fit protinus ipſam
Rege iubente, pari voto, concurſus ad arcem.
Septuaginta viros equites pediteſque trecentos
Gaſcoides ſecum Gilebertus habebat in arce,
Qui præfectus erat, & Conſtabularius illis:
Qui tantas non poſſe videns refringere vires,
Maluit intactam poſt vrbem, tradere Regi
Arcem, re penitus ſalua ſociiſque ſibique,

* Turones

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Quàm poſt conflictum ſe denique dedere victum. A
Anglicus interea pacem rogat, & licèt ægra
Febre laboraret, calida Chinone relicta
Vſque Columbare pro pacis amore venire
Suſtinuit: cum quo Rex pacem fecit, & ipſi
Pictauum ſolida ſub pace reconciliauit,
Sub tali forma, quòd vterque, vel alter eorum
In Syriæ partes ipſum comitetur iturum.
Pacificare tamen nequiit cum patre Iohannem,
Cui bellum infelix alia iam parte mouebat,
Eſſe mereretur vt mortis cauſa paternæ,
Addens fraude ſua patrio tormenta dolori,
Cor luctu crucians dum febris ſæuit in artus.
Iamque ſuprema dies illi Chinona reuerſo
Poſt triduum occurrit, qui fonte ſepultus Ebrardi
Per proprios victus natos, & obire coactus
Abbreuiaſſe ſuæ lugetur tempora vitæ.
Fœlix, ſi Regis regum ſtuduiſſet haberi B
Gratus, & illius metuiſſet lædere ſeruos.
Felix, ſi ſancti Thomæ, fratrumque ſuorum
Non interfector, ſed amator amaſſet haberi.
Felix, ſi proles illi ſua chara fuiſſet,
Ipſeque charus eis, genuit quos omine læuo,
Ipſius exitij cauſam mortiſque futuros.
Hinc tibi ſcire licèt homo quid ſit gloria mundi,
Quid luxus, quid opes, quid honor, quid ſumma poteſtas,
Cui nuper dare vix poterant caſtella vel vrbes
Hoſpitium, nec ei capiendo ſufficiebant.
Quem formidabat Regni pars maxima noſtri,
Nomine quam feodi Francorum à Rege tenebat
Neuſtria, Pictones, Andis, Vaſconia, Santo,
Armorici, Bitures, Aluernicus, Anglia tota,
Multi præterea populi quos æquore lato
Circuit Oceanus, cum Regibus atque tyrannis
Subijciebantur illi ſeruire coacti:
Nunc ſatis arma domus rotum concludit, & ex his
Quos genuit nullus interfuit eius honori
Supremo, aut ſaltem corpus perduxit ad vrnam.
Heu! quid anhelamus ad mundi gaudia? quid ſic C
Infrunita trahit vos ad terrena voluntas?
Sis locuples ſis pauper, idem eſt, mors omnibus æqua,
Imperioſa manu fortunam terminat omnem.
Ergo dum viuis caueas, homo, perdere vitam
Neſcia quæ finis poſt luctus gaudia præſtat:
Ne poſt læritiam pereuntem flamma gehennæ
Te cruciet, ne te mors torqueat inſcia mortis,
Quam patiens ſemper & nunquam viuit in illa.
Irrequieta ſolet grauis eſſe locutio, vires
Confractas reparant moderata ſilentia linguæ.
Expedit ergo breui tibi Muſa quieſcere pauſa,
Vt mage facundam requies te tertia reddat.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A

CATALOGVS QVARTI LIBRI.

Quartus Richardo confert patre ſceptra ſepulto:
Qui mox Ièruſalem properat cum Rege Philippo.
Trinacriis hyemant in finibus, vnde ſimultas
Non finit ire ſimul ambos. cedit Cyprus Anglis.
Francigenis Acharon, Gaza, Aſcalo Iopen vtriſque.
Ægrotat, repetitque ſolum natale Philippus.
Richardus rediens capitur, ſed & inde redemptus
Francigenum bellis multa virtute reſiſtit.
Francos obtruncat damnoſa fraude Iohannes.
Galterus renouat amiſſa chyrographa fiſci.

INCIPIT QVARTVS LIBER.

B LEge patrum veteri Richardum, patre ſepulto,
Efficit Anglorum primogenitura Monarcham:
Qui ſublimatus conſtans in amore Philippi
Manſit, eum tanquam dominum reuerenter habendo:
Nec fuit inter eos anno diſcordia pleno,
Pace ligante bona gemini commercia Regni.
Anxius interea vix Chriſto reddere votum
Propoſito nuper ſancto, quod vouerat illi,
Dum properat, vigili ſibi prouidet omnia cura.
Tanti procinctus ſibi quæ deſiderat vſus,
Quæ ſibi depoſcit ſeries tam longa viarum.
Præmunit validis ſe pugnatoribus, & tot
Quot ſatis eſſe putat ad tanta negoria, tota
Delectos patria bellis & pace robuſtos.* — * probatos
Millenus centenus erat deciesque nouenus
Quo petiit Francus Rex regna marina Philippus,
Fruge, leguminibus, argento, carnibus, auro,
Rebus, equis, armis, biſcocto pane, meroque
Innumeras onerat naues, & claſſe parata,
Propulſus zephyri ſpiramine mouit ab vrbe
Italiæ clarum poſuit cui Ianua nomen:
Hebdomadiſque tribus Tyrrhena per æquora vectus,
C Læuus habens Romam, dexter Carthaginis arces,
Poſt tempeſtates, poſt multa pericula, multas
Paſſus iacturas, Trinacribus appullit oris.
Pharita dum claſſis legeret freta, forte ſuborta
Tempeſtate rates iam rumpebantur, & vndis
Pene tegebantur, niſi nauita cautus in æquor
Emiſiſſet equos, fruges iactaſſet, & eſcas,
Vaſaque plena mero. nec contradicitur illi,
Immo ſuam rem quiſque iacit, ſua perdere malens,
Funere quàm nullo vitam finire ſub vndis,
Reque ſua potius quàm corpore paſcere piſces.
Nec reputat damnum, quo mortis prorogat horam
Tempore vel modico. Sic nauibus exoneratis
Eſſet cùm noctis medio plus temporis actum,
Nec ceſſaret adhuc vis tempeſtatis, & æther
Cogeret attonitos iam deſperare ſalutem,
Et tonitru & nimbo tenebriſque tenentibus aſtra.
Fulgura quas nimio rumpebant crebra ſtupore,
Rex animo forti ſtupidos affamine tali
„Solatur: Ceſſet timor omnis, viſitat ecce
„Nos Deus ex alto, tempeſtas ecce recedit,

Digitized by Google

PHILIPPVS AVGVSTVS.

„ Iam matutinas Claræuallenſis ad horas A
„ Concio ſurrexit, iam ſancta oracula ſancti
„ Noſtri haud immemores in Chriſti laude reſoluunt,
„ Quorum pacificat nôbis oratio Chriſtum:
„ Quorum nos tanto prece liberat ecce periclo.
Vix benè finierat, & iam fragor omnis & æſtus,
Ventorumque cadit rabies, pulſiſque tenebris
Splendiflua radiant & luna & ſidera luce.
Sicque data cunctis, ad Regis verba, ſalute
Nox abit, & flatu claſſem ducente ſecundo,
Auxiliante Deo, magna non abſque ſuarum
Rerum iactura, læti euaſere periclum,
Atque alacri plauſu portum ſubiere ſalutis.
Tunc Rex larga ſuis gazis effundit apertis
Dona, quibus veniant illis obliuia iactus,
Ne Chriſti athletis vel equi vel pabula deſint.
Rex quoq; Richardus properans haud ſegnius illo B
In Crucis obſequiū (conſtrictus ad hoc tamen ipſum
Iure tenebatur iurando) mouit ab vrbe
Maſſilia, rebus ita præmunitus & armis,
Electiſque viris, vt non minor ipſe Philippo
Viribus, ac alijs quæ præſens poſtulat vſus,
Eſſe videretur. Hinc Tuſca per æquora ductu
Veliuolo raptus, numeroſa claſſe Sycanos
Ingreditur portus, nil paſſus in æquore damni,
Gaudia Francorum renouans Regiſque Philippi,
Qui tunc Meſſina nouus hoſpes in vrbe manebat.
Exultant Siculi, gaudet Trinacria tota
Hoſpitibus tantis, tot habentibus agmina ſecum.
Quos Rex Tancredus magno ſuſcepit honore,
Ditia qui gentis Siculæ tunc fræna regebat,
Inſidiis, mixta vi, ſeptra potenter adeptus.
Rex Guillelmus erat nuper defunctus, & eius
Vxor Richardo gaudebat fratre Iohanna:
Nec quo ſe viduam conſolaretur habebat,
Nec qui poſſet erat hæres ſuccurrere Regi.
At ſoror eiuſdem Conſtantia, Rege ſepulto,
Iure volebat ei ſuccedere prole carenti. C
Tancredus, fuerat qui Regis auunculus, illam
Non patiebatur patriis ſuccedere ſceptris,
Præſumens nullo ſuccedere iure nepoti,
Seque nouum Regem ſpoliata nepte creare.
Illa tamen Regis Henrici cùm foret vxor,
Qui fuit Imperium Romanum tempore nactus
Poſt modico, facta eſt Regina iuuante marito.
Quæ ſimul Imperij & Regni diademate fulgens,
Reſtitui prorſus meruit ſibi iura paterna.
Poſtea quæ genuit Fredericum, qui modo regnat,
Theutonicos cum Romanis Siculiſque gubernans.
„ Heu! quàm mutari leuis eſt affectio mentis
„ Humanæ! quàm ſe diuerſis moribus aptum
„ Exhibet humanum cor, ſuggeſtoris iniqui
„ Fraudibus illectum, qui ſuplantator amotis
„ Semper agens odium, lites ſerit inter amicos;
Quoſque videt iunctos aliqua diſcriminat arte,
Vt ſibi ſubijciat diſiunctos, quos ſuperare

Non

A Non valet alterno dum conſociantur amore,
Dum ſtant, dum temerè non incuruantur, vt hoſti
Sit via, cui nullos eſt ſupplantare poteſtas,
Præter eos qui ſe incuruant vt tranſeat ille.
Noſque nimis faciles ſumus illi cedere, qui nil
In nos iuris habet, niſi quantum cedimus illi:
Immo ſi volumus, quantum temptamur ab illo
Vnde reſiſtamus ſatis intra noſmet habemus,
Quod nobis virtus præſtat diuina, nec vllus
Cogitur eſſe malus, niſi ſponte receperit hoſtem.
Nam ſuggeſtori ſubicit nos ſola voluntas,
Quæ ſi defuerit, peccatum nullus habebit.
Reges ecce duos amor vnus, ſpiritus idem,
Vna fides vnit, & ſic conglutinat, vt nil
Hic amet aut fugiat, niſi quæ fugit aut amat ille.
Tantus ad alterutrum ligat ardor amoris vtrinque.
Sed durare diu dilectio tanta nequiuit
B Inter eos. Richardus enim quod corde tegebat
Nactus oportunum tempus detexit, & illum
„ Talibus alloquitur: Bone Rex, cui Francia patet,
„ Cuius ego miles, cui ſum iuratus in arma,
„ Cui tanquam domino fateor me iure teneri,
„ Quem tremit Ægyptus, regioque Paleſtica, cuius
„ Præſtolatur opem Domini crux atque ſepulchrum,
„ Audito cuius Saladinus nomine pallet,
„ Iam ſua, iam victi tendunt tibi brachia Parthi,
„ Inclinatque tuis Achaton ſua mœnia ſignis.
„ Ne quæſo tibi diſpliceat quod detego verbum,
„ Germanam tibi reddo tuam, cauſamque latentem,
„ Qua compellor ad hoc, à me, togo, quærere noli.
„ Ipſa quidem nupſit mihi per ſponſalia tantùm,
„ Nil vltra: nec eam noui carnaliter vnquam.
„ Et iam iuncta thoro eſt mihi Berengaria Regis
„ Filia Nauarræ, factum iam copula carnis
„ Conſummauit opus, facti caro iam ſumus vna.
„ Nulla quidem cauſa eſt quòd eam dimittere poſſim,
„ Amodo cùm mihi ſit & lege & carne iugata.
C „ Sunt Comites, ſunt Barones, quorum ſoror vni
„ Rex venerande, tua meliori fœdere nubet.
Obſtupet, & nimia Rex obmuteſcit ab ira:
Poſt tamen hoc breuiter ſermone reconuenit illum:
„ Si mihi germanam reddis, nihilominus omne
„ Germanæ dotalitium mihi reddere debes.
„ Quæ cum germana tibi ſunt data nomine dotis,
„ Nunc ad me debent redeunte ſorore reuerti,
„ Sed nihil ad præſens queror, aut peto: nolo minari.
„ Maius opus ſupereſt, ſine lite, quod inſtat, agamus,
„ Seruitioque crucis inſtemus, & eius honori
„ Qui mundi peccata tulit, pro cuius amore
„ Taliter externis peregrini viuimus oris
„ Saluas concedo treugas tibi, dum crucis arma
„ Seruitio tuletis, dein meque meoſque timeto.
Regis verba placent Richardo, nil petit vltra:
Treugarum talis conceſſio ſufficit illi.
Non tamen exhibuit liquido ſe corde Philippo
Ex tunc ſiue ſuis; nec verò Philippus eidem
Mente fuit placida. Qui cùm iam quinque fuiſſent
Menſibus hybernis Sicula in regione morati,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A

Anglorum Regem monuit Rex noſter, vt vna
Aggrediatur iter ſecum, Dominique ſepulchro
Succurſum præſtet, ſicut iurauerat illi.
Noluit ille tamen, Siculis ſed manſit in oris,
Auxilium præſtans Tancredo in prælia Regi,
Infeſtabatur quibus vndique. Proinde Philippus
Rex cum Francigenis Zephyris dat carbaſa primis
Vere nouo, & læua Græcos à parte relinquens
A dextra Pharios, Cretam Cyprumque ſecundis
Prætериens velis, Acharon illabitur vrbi
Paſchæ nocte ſacra quem ſic cœleſtis agebat
Gratia, quo firmis ſacræ ſolemne diei
Exigeret plantis, quo iam præceſſerat ille
Inclytus eximiæ Iacobus virtutis Auennas,
Et iam cum paucis audax obſederat vrbem,
In Domino ſolo confidens, qui pius illi
Miſit oportuno ſuccurſum in tempore gratum,
Qui præſto ſemper eſt confidentibus in ſe. B
Nauibus egreſſi firma veſtigia planta
Figere congaudet exercitus, & ſua ſaltu
Corpora dant ſabulo, læti poſt longa marini
Tædia diſcurſus, grata potiuntur arena,
Intus & exterius aura meliore refecti.
Nec mora per campos & per conuexa locatis
Certatim caſtris, ex omni parte coronant
Vrbem, ne quiuis euadere poſſit ab illa,
Aut laturus opem dare deforis arma vel eſcas.
Caſtra ſolo vigilant, ſeruat naualia claſſis
Dein vallo munire ſtudent foſſiſque profundis
Omnem circuitum caſtrorum, nec minus alte
Per loca Briſtegæ caſtellaque lignea ſurgunt,
Ne ſubito Saladinus eos inuadere poſſit.
Qui non ceſſabat pugnas miſcere frequentes
Chriſticolis, & eos inceſſere nocte dieque,
Quamuis confuſus & victus ſemper abiret:
Nec pudet aſſiduè vinci, victumque fugari
Turpiter, & charos conflictu perdere crebro;
Dum dolet obſeſſis nullum dare poſſe ſalutis
Conſilium, vel eis ſuccurrere qualiber arte. C
Nec mora detinuit Richardum longa Sicanis
Finibus; immo Cypron adijt totamque duobus
Menſibus expugnans clara virtute ſubegit
Ipſe ſibi, victamque ſuo cum principe cepit.
Cypris enim regio quamuis coleretur in illo
Chriſtus Græcorum ritu, tamen impediebat
Chriſticolas cruce ſignatos, Dominique ſepulchro
Ferre negabat opem, Saraceniſque fauebat.
Mox Cypro victa ſpolijs ditatus & auro,
Feſtinat Acharon, quam fractis vndique muris
Obſeſſi vita tantummodo dedere ſalua
Orabant, quorum ſolo pro munere vitæ
Chriſticolas omnes quos vincula dura tenebant
Saracenorum, Saladinus cum cruce ſancta
Reddere pactus erat Francis Regique Philippo.
At Rex Catholicus donec Rex Anglus adeſſet,
Cui fore ſe ſocium promiſerat ipſe fidelem,
Dum crucis obſequio ſeruire ſtuderet vterque,
Nolebat tanto ſolus gaudere triumpho,

Expectans

Digitized by Google

A Expectans ſocium cui dimidiaret honorem,
Quem ſoli ſibi contulerat clementia Chriſti
Gentis & inuictæ vis inuictiſſima bello,
Seruitio Chriſti multo conſperſa cruore. PHILIPPVS AEGROTVS.
Poſtea nolebat Syrus, vel forte nequibat
Verbo ſtare ſuo, pactumve tenere Philippo.
Vnde quidem iuſta Richardus bile tumeſcens,
Præſertim ſibi non contradicente Philippo,
Magometicolas omnes, quos vrbe recluſa
Inuenit numero quaſi bis ſex millia, fecit
Verticibus cæſis efflare in tartara vitas.
Vrbe refirmata * reformata poſitis cuſtodibus omnes *refirmata
Vici Chriſticolis & prædia diſtribuuntur,
Eccleſiaſque nouas, vbi Chriſti nomen adorent,
Ædificant, ridet ſubito mutata locorum
Et rerum facies. iam Magometus ab omni
Exulat ore procul, iam per totam regionem
B Catholicæ cultus fidei ſe pandit vbique.
Vnus & vndecies centum decieſque noueni
Tranſierant anni poſtquam Deus eſt homo factus,
Quando cepit Achon, gens Gallica, Rege Philippo,
Craſtina Quintiles data cùm produceret Idus.
Hinc quoque progreditur exercitus, & ſibi muros
Aſcalonenſis vrbis peſſundare gaudent,
Qua fuit Herodes natus, qui millia centum
Quadraginta dedit morti cum quatuor, ortu
Principis æterni metuens amittere Regnum;
Inter tot credens pueros occidere Chriſtum.
Hinc duce Richardo, Ioppem, Gazamque triumphant
Inſignes olim factis illuſtribus vrbes.
Hanc fama celebrem Centurio reddidit olim,
Angelico monitu qui Petri dogma ſecutus
Purgari meruit, & ſacro fonte renaſci.
Aſt illam Sampſon bellis inſignibus, & vi
Anrea collata nulli, nec poſtea, ſæpe
Contudit, & multis confecta cladibus vrbe
Portarum valuas ſignis atque ære nitentes
C In manibus portans ſtetit alti vertice montis:
Qui tandem moriens cæcatus coniugis aſtu
Extinxit plures quàm viuus ſtrauerit hoſtes.
Quæ res geſta notat, quod Chriſtus morte ſua nos
Viuificans noſtram crucifixerit in cruce mortem:
Proque ſua, ſibi quam elegit degentibus ipſe,
Eccleſia moriens, vectes & ferrea clauſtra
Fregerit, & fortis armati fortior arma
Captiuans, victor ſpolijs aſcendit in altum.
Sed nondum Moyſi faciem Iudæa videre,
Dum de lege legit paleas, non grana, meretur.
Solus cum paucis hæc inter agenda Philippus
Febre graui tactus, crebroque tremore fatiſcens
Infirmabatur, Acharonque iacebat in vrbe,
Tantaque ſcaturies, tantus calor illius oſſa
Totaque membra fuit ita depopulatus, vt omnes
A digitis vngues caderent, à fronte capilli.
Vnde putabatur, & nondum fama quieſcit,
Illum mortiferi guſtum ſenſiſſe veneni.
Gratia ſed nobis diuina pepercit in illo,
Ne mutilata ſuo lugeret Francia cornu

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Tam cito, cuius erat ſtudioſa ſedulitate A
Poſtmodo continuæ pacis fruitura quiete.
Languit ergo diu, ſed enim per tempora longa
Paulatim gradibus cœpit reualeſcere lentis.
Cumque nequiret ibi ſanari prorſus, amico
Hortatu procerum, cum conſilio medicorum
In patriam ſtatuit natiuaque rura redire.
Sed prius expenſas tribus annis ſufficientes
Militibus numerat quingentis de propria re
Milites templi. Mille quibus decies pedites adiungere curat,
Qui vigili ſatagant ſtudio curaque fideli
Illius vice pro Domini pugnare ſepulchro.
Allobrogumque Duci cauſam committit eorum.
His igitur curis vigili ratione peractis,
Rex iter æquoreum ſpirantibus arripit auris:
Qui Romam veniens, celebri donatur honore
A Celeſtino Papa, qui tertius vrbi B
Nominis illius præerat, tangebat & ipſum
Tertius illuſtri regali ſanguine ſtirpis.
Cumque ſatis dignè à patribus ſanctoque Senatu
Eſſet honoratus, tandem dimiſſus abire
Dorſa per abruptæ Radicophons ardua, cliuis
Inuia limoſis, quo vix aut ire viator,
Aut remeare poteſt, Montis laureta Caprini
Præterit, & Montis Hardonis per iuga cœlo
Proxima, planitiem Ligurum ſubit, inde Ceneis
Laſſatum ſcalis, Moriana valle, ſalebras
Prætereundo graues, cepit Burgundia demum.
** Catique* Cumque mora modica, poſt aſpera ſaxa, Cotique*
Colliculos, Iſaramque vado Rodanumque carentes,
Se recreaſſet ibi medio iam menſe Nouembri,
Sanus & in vultu ſolito ridente rubore
(Reddimus vnde Deo grates) in propria venit.
At rex Anglorum Iopen Gazamque, vel vltro,
Vel vi perdiderat: mittebat enim Saladino,
Et Saladinus ei varia vice ſcripta, ſibique
Pacificabat eum Saladinus munere crebro.
Et iam Bleſenſis Theobaldus, iamque Philippus
Flandrenſis Comites, iam Vindocinenſis & ille C
Quem Giemus, quem Mons Clarus, quem Pertica miſit,
Terrea ſpiritibus, viduarant vaſa beatis:
Illuſtris Stephani contriſtant funera Sacrum
Cæſaris, Vldonis mortem Burgundia plorat.
Sed nec parcendum Iacobo mors impia duxit,
Cuius ob indignam mortem triſtantur Auennæ.
In toto locus eſt Regno rariſſimus, in quo
Non habeat cauſam lachrymandi quilibet, aut ob
Amiſſum dominum, vel fratrem, ſiue propinquum.
Natos hic queritur amiſſos, ille parentem,
Hic eiulatur cognatos, alter amicos.
Hic famulum, hic ſocium, patruos hic, ille nepotes.
Tanta peſte cadunt proceres in funera noſtri,
Quos omnes ſibi mors Acharon aſciuit in vrbe.
** infeſtus* Tunc Rex Richardus multis infeſſus* ab illa
Cogitat egreſſu tacito diſcedere terra.
** triremibus* Diſſimulat Regem, paucisque trieribus* æquor
Sulcat, & Ioniæ progreſſum denique ponto,
Adria ſuſcepit: à dextro remige littus

A Miſit in Illyricum, quo nauibus ille relictis
Imperiale ſolum cultu Templarius intrat
Priuato, vt tectus habitu ſecurior iret.
Ille quidem multos magnates læſerat, vnde
Dum metuit multos multis ſe diſſimulabat.
Dux tamen agnouit illum tuus, Auſtria, cuius
Partibus in Syriæ tentoria ruperat, atque
Indignis nimium probris affecerat illum.
Heu! quis fortuitos caſus euadere poſſit,
Proſpectumque ſibi fato vitare periclum!
;, Sæpe fit inſidiis peior vis obuia caſus.
Fatorum ſerie contingit ſæpè, quòd hoſtis
Plus improuiſus ſolet explorante nocere.
Quid prodeſt verſare dapes, ſeruire culinæ?
Quid iuuat officio dominum vileſcere ſerui?
Quid flexiſſe viam, veſtes mutaſſe, ſuoque
B Se famulo Regem finxiſſe minore minorem?
Nil Minturnenſi Mario latuiſſe palude
Profuit, aut Thetidi natum ſub veſte pudenda
Virgineis miſcere thoris * Licomedis in aula. (* choris)
„ Nec rex celatur, nec mons abſconditur, ipſa
„ Regia maieſtas nunquam ſe paſſa latere,
„ Quicquid agat, Regis perſonna patebat vbique
„ Quæſitaſque negans ſibi caligare tenebras
„ Proditur, & mediis latebras non inuenit vmbris,
„ Dum quocunque ſpecu proprio ſplendeſcit ab igne.
Ecce latens capitur, & ab illo quem metuebat
Ille magis, quem plus vitare volebat, ab illo
Ecce latens capitur, qui non quærebat eundem,
De quo nulla ſibi ſuberat ſpes inueniendo.
Anno præterito magnus Fredericus abhorrens
Tædia longa maris, Cilicum per plana petebat
Ieruſalem, cruce ſignatus cum Theotonicorum
Millibus innumeris, qui cùm properanter adiret
Nicæam, pagis degreſſus ab Antiochenis
Sole calens, dum ſe medij feruore diei
Balneat incautè cuiuſdam gurgite riui,
C Interceptus aquis fit mortis præda repente.
Quo ſubit Imperium defuncto filius eius
Henricus, patrij iuris ſucceſſor & hæres.
Nec tantum promouit eum ſucceſſio gentis
Quàm Cleri & Procerum ſuper hoc electio iuuit.
Eſt etenim talis dynaſtia Theutonicorum,
Vt nullus regnet ſuper illos, ni prius illum
Eligat vnanimis Cleri Procerumque voluntas.
Tali ergo Henricus ſucceſſerat ordine patri,
Tuncque moram Magontina faciebat in vrbe,
Cùm Regem Anglorum Dux obtulit Auſtricus illi,
„ Quem ſic alloquitur: Tu nuper regis amicus
„ Vſurpatiui contra nos bella mouebas
Impia Tancredi iuratus in arma, meamque
Vxorem patris ſolio priuare volebas,
Nuper & in Syria Saladini exennia palpans
Chriſticolas Chriſti crucis hoſtibus expoſuiſti,
Dum Gazan, Ioppen, Aſcolonemque ſine armis
Et ſine conflictu ſuberti ſponte tuliſti

Dynaſtia eſt dignitas habendi vel eligendi Regem ſic v. c.

Imperiíque mei proceres occidere quoſdam, A
Et malè tractare plures non erubuiſti:
Immò tuum dominum noſtri genitoris amicum,
Et fratrem noſtrum voluiſti tradere Parthis,
Vt mutilata ſuo lugeret Francia cornu.
Ne ſua quæ retines iniuſtè iura reclamet.
Non tulit vlteriùs, ac ſi reſideret auito
Innixus ſolio, vel in aula Linconienſi,
Aut medio Cadomi, quaſi cultus immemor in quo
Captus habebatur, regaliter, ore diſerto,
Corde leonino, vocem prorupit in iſtam:
„Prodeat in medium qui me de proditione
„Arguat, armatus veniat, ſubeatque duellum
„Me contra, ſi me ſuper hoc conuincere poſſit.
„Non tamen vſque adeo virtus mihi deficit, vt me
„Fidentem de iure meo ſolitoque vigore
„Vincere quis poſſit, fiat quod iure cauetur. B
„Lex mihi ni parcat, mortem non deprecor vltra.
„Si pro germanæ pugnaui iure, ſuumque
„Denique ius per me Tanceredus reddidit illi,
„Imperium facto veſtrum non læſimus iſto.
„Parce precor noſtris erroribus atque labori,
„Parce precor patriæ, meus Heu! quàm depopulatur
„Frater, Francigenum in me qui mouet ipſius arma.
„Dum moror hic captus, mea Rex caſtella Philippus
„Diruit ad libitum, Giſorti mænia frangit* *fregit
„Iam ſibi Paciacum, ſibi iam ſubiecit Hibream,
„Iam Bellummontem cepit, caſtrumque leonum,
„Tu nouus es Princeps, inſtant tibi prælia, quæſtu
„Multiplici video multoque numiſmate valde
„Nunc opus eſſe tibi, ſi vis ſuperare tot hoſtes
„Quot modo contendunt tibi ſe præſtare rebelles.
„Mille dabo argenti marchas tibi centuplicatas,
„Meque tibi ſceptrumque meum ſuiecta fatebor.
„Commoda nulla tibi confert mea captio, nulla
„Laus eſt armatum palmis affligere* Regem. *confligere
„Iam nimis afflicto ſine me ſuccurrere Regno.
Annuit his princeps dictis, & mitior inſit,
Claruit & paucis eius ſententia verbis: C
„Sicut dixiſti facias, & liber abito.
Rex igitur dictum re firmat, & inde recedit
Liber, & Albidiam poſt tempora longa reuiſit.
Anglia Rege ſuo gaudet veniente, Iohannes
Exulat, & Regi Francorum inuiſus adhæret.
At iam Rodoliæ Vallis qua paſcua lambit
Sydereis Audura vadis, qua lapſus in amnem
Famæ maioris, maius ſibi nomen adoptat,
Qua procul hinc in ſe ridentem ſuſcipit Aruam,
Nomen ei donando ſuum, qua Ridula pratis
Irrigat, arridens ridentibus, arua Bruonnæ:
Quicquid ab hinc ſpatij Fontem patet vſq; Serenum,
Vnde oriens hortis fluit vtilis Epta ſatiſque,
Donec Sequanio procul hinc ſe perdit in amne,
Karolides validis totum poſſederat armis,
Qui prudens munit armis caſtella viriſque,
Et foſſata nouat, fractaſque redintegrat arces,
Firmior vt multo quæuis munitio fiat,
Quàm prius extiterit, modica ne perdat in hora

Quæ

A Quæ ſibi cum magno ſunt acquiſita labore.
Attamen Ebroicam ſtudio maiore refirmans
Armis & rebus & bellatoribus vrbem,
Pluribus inſtructam donauit amore Ioanni,
Vt ſibi ſeruet eam, tamen arcem non dedit illi.
Ille dolo plenus qui patrem, qui modo fratrem
Prodiderat, ne non & Regis proditor eſſet,
Excedens Siculos animi impietate tyrannos,
Francigenas omnes vocat ad conuiuia quotquot
Ebroicis reperit, equites ſimul atque clientes,
Paucis exceptis, quos ſors ſeruauit in arce.
Quos cùm depoſitis armis feciſſet in vna
Diſcubuiſſe domo, tanquam prandere putantes,
Euocat è latebris armatos protinus Anglos,
Interimitque viros ſub eadem clade trecentos,
Et palis capita ambuſtis affixit, & vrbem
Circuit affixis, viſu mirabile, tali
B Regem portento quærens magis angere luctu.
Talibus obſequiis tali mercede rependens
Millia marcharum, quas Rex donauerat illi.
Tali quippe modo circumuenientibus Anglis
Horſus & Hengiſtus olim necauere Britannos
Patricios omnes ad prandia falſa vocatos,
E quibus euaſit ſolus Salebericus Eldo,
Qui rigidum nactus fortunæ munere palum,
Mille viros ſternens, indemni corpore fugit,
Ac hoſtes bello renouato poſtea vicit.
Tam deteſtanda pollutus cæde Iohannes
Ad fratrem properat, ſed res tam flagitioſa
Non placuit fratri. Quis enim niſi dæmone plenus,
Omninoque Deo vacuus, virtute redemptus
A vitiis nulla, tam dira fraudò placere
Appetat, aut tanto venetur crimine pacem?
Sed quia frater erat, licet illius oderit actus
Omnibus odibiles, fraternæ fœdera pacis
Non negat indigno, nec eum priuauit amore
Ipſum qui nuper ſceptro priuare volebat.
C Tempore Rex illo caſtellum Vernolienſe
Iam tribus hebdomadis obſederat, improba cuius
Gens nimis & Francos aſſueta laceſſe lingua
In fore caſtelli Regem depinxerat ipſum
Armatum claua: ſed nec ceſſabat amaris
Irritare probris mutam viuentis idæam.
Sed iam magniloquos faſtus omninò repreſſit,
Vertice demiſſo Regem veneranter honorans,
Francorumque iugum portans ceruice coacta:
Seque dolet mutilam muris & turre ſuperba,
Quo Qex ſtrauit humi, ſumptu diſpendia paſſæ,
Diſcat vt hoc damno linguæ compeſcere damnum.
Qui poſtquam certus de proditione Iohannis,
Et gentis de nece ſuæ fuit, obſidionem
Soluit, & irarum ſtimulis agitatus, ad omne
Excidium partis aduerſæ totus inardens
Ebroicas primo ſic incinerauit, vt omnes
Cum domibus ſimul Eccleſias conſumpſerit ignis.
Inde cremando domos, prædando rura Kaletum
Intrat, & obſeſſis Richardum ſubmouet Archis.
Quem fuga dum raperet, equites fera bella gerebant

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Cum Francis, media ſe defendendo foreſta. A
In quo conflictu, Lieceſtricus ille Iohannes
Inclytus egregiis mundo notiſſimus actis
Matthæo totis Marlitæ viribus haſtam
Impingit per vtrumque femur: Matthæus & illum
Pectoris in medio ferrata cuſpide pulſum,
Quamuis vnda fluat coxa ex vtraque, cruoris
Corporis immenſi ſignare caractere terram,
Atque ipſum cogit ſuperatum vincla ſubire.
Sed nec Francigenæ reliqui ſine laude recedunt,
Dum claros actis viginti quinque Quirites,
Innumeróſque ligant alios, pluresque trucidant.
Haud procul hinc portus fama celeberrimus atque
Villa potens opibus florebat nomine Deppe.
Hanc primum Franci ſub eodem tempore gazis
Omnibus expoliant, ſpoliatam denuo totam
In cinerem redigunt, & ſic ditatus abiuit B
Cœtus ouans, quòd tot villa non eſſe, vel vrbe
Diuitias, aut tam pretioſas diceret vſquam.
Inde reuertentes, poſito Richardus in arcto
Cuiuſdam nemoris egreſſu milite multo,
Cum famulis leuibus loca nactus commoda fundi,
Damnificauit eos, & multos cepit eorum
Agminis extremi ſpoliis rebuſque grauatos.
Dehinc Bellummontem celer in ſua iura reducens,
Bituriam ſubiit. ſequitur pernicibus alis
Karolides ipſum: quem cùm ſentiret adeſſe
Anglicus, inſidias iterum molitur eidem.
Eſt inter Fractam Vallem Bleſenſeque caſtrum
Non multum celebri Belfogia nomine vicus,
Perplexus lucis, & vallibus horridus atris,
Quò dum fortè ſuis Rex cum Baronibus eſſet
Mane ferè medio prandens, nihilominus ibant
Agmina cum bigis & equis portantibus arma,
Vaſaque, reſque alias caſtrorum quas petit vſus.
Emicat è latebris ſubitò Rex Anglus, inerme
De facili vulgus ornatum rebus & eſcis
Diſſipat, occidit, abducit, plauſtra reducit, C
Sarcinulas, & equos, cophinos & vaſa culinæ
Menſarumque, quibus argenti ſplendor & auri
Vaſis præ reliquis pretium pretioſius addit.
Nec parcit raptor nummis quibus arcta tumebant
Dolia, nec ſaccis quibus ornamenta latebant
Scripta tributorum fiſcique chyrographa, nec non
Cum reliquis rapitur rebus regale ſigillum.
Tantaque paſſus ibi Rex eſt diſpendia, vicum
Vt verè dicas à bello & fraude vocatum.
Nec dùm prima quies populis, clamatur ad arma:
Arma viri rapiunt mixtim, non curat an eius,
An ſocij ſint arma quibus ſe quilibet armat.
Arma ſibi capiunt quæ proxima carpere poſſunt.
Sed iam ſe ſpoliis prædo prædaque potitus
Sparſerat in lucos prudens valleſque remotas,
Qua Rex non poterat armatas ducere vires.
Qui ſimul aſpexit hoſtes non eſſe ſequendos,
Cœptum pergit iter, amiſſaque cuncta nouari
Imperat, & cura maiore nouata tueri,
Qui ſibi pro rebus amiſſis vel meliora,

Aut

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Aut æquè pretioſa quidem reparare valebat
De facili, ſed ſcripta quibus prænoſſe dabatur
Quid deberetur fiſco, quæ, quanta tributa,
Nomine quid cenſus, quæ vectigalia, quantum
Quiſque teneretur feodali ſoluere iure,
Qui ſint exempti, vel quos angaria damnet,
Qui ſint vel glebæ ſerui, vel conditionis,
Quove manumiſſus pattono iure ligetur;
Non niſi cum ſummo poterit reſcire labore.
Præfuit huic operi Galterus iunior ille
Hoc graue ſumpſit onus in ſe, qui cuncta reduxit
Ingenio naturali ſenſuſque vigore
In ſolitum rectumque ſtatum, præſtructus ab illo
Eſdra, qui docuit reparare volumina legis
Atque Prophetarum, Pſalmos Irideque* libellos, * itidemque
Et Teſtamenti ſimul omnia ſcripta prioris,
B Quæ cuncta impietas olim Chaldæa cremarat,
Vrbs quando ſancta eſt à Principe capta Cocorum Ioachin, ſiue Sedechiam.
Rege ſub Aſſyrio, qui Regem lumine caſſum
Cum captiuato populo tulit in Babylonem:
Cui laxatiuus inter conuiuia potus
* Fraude datus ſtomachum * ignominioſæ
Mœroris facta eſt mortiſque in carcere cauſa.
Domni Martini Comes interea Reginaldus
Boloniam toto Comitiſſam cum comitatu
Cui Rex addiderat, & Balduinus honoris
Iure Palatini clarus, proauiſque ſuperbus
Heliſabeth frater Reginæ, Hennauius, atque
Flandricus Archicomes, Francorum Rege relicto
Regis ad Anglorum partes iam tranſtulerant ſe.
Multi præterea Barones eius amici
Occultè facti tecta illi mente fauebant,
Qui magnos ſibi quoſque viros in amore ligabat,
Cordaque Francigenum ſibi venabatur auara
Muneribus crebris promiſſorumque lepore,
Argentum dum largus eis diſpergit & aurum,
Ornamenta, cibos, exenia, prædia, villas.
C Sed non Barrenſem potuit corrumpere donis.
Contigit haud multo decurſo tempore poſthæc,
Virgo Dei mater quæ verbo ſe docet & re,
Carnoti dominam, laudabiliore paratu
Eccleſiam reparare volens ſpecialiter ipſi
Quam dicat ipſa ſibi, mirando prouida caſu
Vulcano furere ad libitum permiſit in illam,
Vt medicina foret præſens exuſtio morbi,
Quo Domini domus illa ſitu languebat inerti,
Et cauſam fabricæ daret illa ruina futuræ,
Cui toto par nulla hodie ſplendeſcit in orbe:
Quæ lapide exciſo ſurgens noua corpore toto
Sub teſtudineo iam conſummata decore
Iudicij nihil vſque diem timet igne noceri.
Multorumque ſalus illo prouenit ab igne,
Quorum ſubſidiis operis renouatio facta eſt.
Hoſtis enim generis humani ſemper iniquus,
Semper amat damnis ſuperaddere damna, nec vnquam
Velle bonum, vel amare poteſt: mala non tamen vlla
Irrogat ipſe, niſi Domino permiſſus ab ipſo.
Sicque agit, vt facto ſemper delinquat in omni,

PHILIPPVS AVGVSTVS,

Et tamen ex eius Deus actibus vtilitates A
Proſpicit humanas, & vel peccamina punit.
Aut hominum reprimit à faſtu corda ſuperbo,
Iuſtificetur adhuc præſenti vt verbere iuſtus,
Et ſordens ſordeſcat adhuc examine iuſto.
Firmat enim iuſtum morum patientia cuſtos,
Obſtinat iniuſtum vitiis implexa voluntas.
Sicque fit, vt facto bonùs & malus hoſtis eodem
Nobis proficiat ſibi dum nocet ipſe ſuiſque.
Non quia ſimpliciter bonus aut velit aut queat eſſe,
Sed quòd ſit malis ipſe bonis occaſio noſtris.
Sic mala Iudæis, nobis bona paſſio Chriſti,
In vitam nobis, in mortem tranſit illis,
Eiuſdemque rei quæ tam fuit vtilis orbi
Paſſio nos ſaluat, Iudæos actio damnat.
Æternoque placet patri hæc, dum diſplicet illa.
Et quia iam noſtrum reddit tam durus anhelum B
Callis equum, breuiter hic reſpirare ſinatur,
Vt leuius requiem poſt quartam curere poſſit.

MATERIA LIBRI V.

Quintus habet ſtrages & particularia bella.
Rodolia de Valle fugat Rex obſidionem.
In triduo properanter agens iter octo dierum
Richardus Britones, capto Virſone, moleſtat.
Arturum patruo tamen illi reddere nolunt.
Dangutum vertit, ſimul Albumarumque Philippus:
Ipſius vnde volens Richardus caſtra leuare,
Vincitur, inque genu telo Gaillone feritur.
Nemurci Comitem capiunt tria millia Franci.
Vallorum obiurgant Beluaci Præſule capto.
Richardus voluit ſubito retinere Philippum
Milite cum raro, Curcellis forte meantem,
Quominus indignans filum illius Atropos occat.

LIBER V.

INterea ſterili Comes obſidione Iohannes
Vallem Rodolij ſub iura reducere fratris
Tentabat, cum quo Dauid Comes, Eboracenſis C
Præſul, Hytundellæ dominus verboſa ſuperbæ
Rothomagi multitudo, ſiceræque tumentis
Algia potatrix, Lexouea fontis egena,
Quæ pro fonte maras gaudet potare lutoſas,
In quibus à tergo bufoni bufo cohæret,
Quæ næuis ſparſo ſubicit ſe rana marito,
Frumentique parens Velgis, durique Caletes,
Oximijque ſitos ſterili ſe colle gementes,
Iſti cum multis aliis communiter omnes,
Vnanimi voto, caſtrum expugnare volebant.
Sed iam cum populo miles conuenerat omnis,
Proxima quot poterant loca mittere Francigenarum
Auduræ rippis metati caſtra nitentis.
Ad quos Biturica Rex feſtinauit ab vrbe.
In triduo, mirum, complens iter octo dierum,
Nec deſcendit equo, nec membra quiete refecit
Vel modica, ſudore fluens, & puluere ſparſus
Sicut erat, tranſit Auduræ per vada primus.
Nec mora detinuit Francos, quin protinus ipſi
Contigui, ſolita leuitate ferantur in hoſtem

Nec

A Iam perturbatum: nec iam ſua turpe putantes
Ignauæ dare terga fugæ, nemoriſque propinqui
Luſtra ſubire magis, quam ſe defendere pugna.
Diffugiunt equites proiectis eminus armis,
Vt leuius fugiant. pedites capiuntur, vbi ſe
Victori curſu nequeunt auferre pedeſtri.
Bituricis iterum cùm Rex in finibus eſſet,
Obſedit ſimili Bruerollas ſorte Iohannes,
Turpiter indigenæ quem ſoli exinde fugarunt.
Ad Regis curſum redeo, quem more gigantis
Octo tribus complere dies potuiſſe ſtupeſco.
Et quis non ſtupeat ipſum cum cætibus, armis
Munitum, penna quaſi remige, non pede vectum.
Tempore tam modico, tot continuaſſe dietas?
Quis pede pennato curſorius aut peregrinus
In patriam voto cupiens remeare peracto.
B Se iactare poteſt aliquando millia centum
Quadraginta tribus ita perrexiſſe diebus.
Non tanto poſt Narbazanem Beſſumque refertur
Magnus Alexander olim properaſſe volatu
Feſtinant Dario dum Bractra ſubire perempto.
Talis Pariſios memoratur adiſſe diei
Vnius ſpatio Senonenſi Cæſar ab vrbe,
Quando Romanis eiectis Camulogenum
Pariſij Regem ſibi præſumpſere creare,
Illis Rothomago quem Neuſtria miſerat vrbe,
Quare obſeſſa fuit, & capta Lutetia rurſum.
Poſtea Rex iterum Richardus, Rexque Philippus,
Haud procul à Bituris ſtabant pugnare parati
Verùm Richardus animum reuocauit ab armis,
Solo ſe monitore fruens, & tactus ab illo
In cuius ſunt corda manu, vireſque potentum,
Seque ſui libito domini ſubmiſit ad omne
Ipſius imperium penitus parere paratus.
Sacramenta nouat fidei, dominoque fidelem
Se fore iurat idem ſub amica pace, ſed infra
Temporis articulum pacem reuocauit eandem:
C Quam quoniam facto violare nequibat aperto,
Famæ garrulium formidans, ſi manifeſta
Exiſtat domino ſine cauſa fronte rebellis,
Occultè fieri procurat quòd manifeſto
Non audet bello, faciens in canone fraudem
Et ſic bellorum cauſam mouet arte latenti,
Cogatur primus vt bella mouere Philippus,
Præſtet & inpoſtæ quaſi ius iniuria menti,
Quo ſibi ſit licitum iam mota repellere bella.
Flumine Sequanio portus qui gaudia portans
Nomen habet, transfert in Belgica rura meantes,
Et qui Rodoliam feſtinant pergere Vallem.
Inſula flumen ibi gemino diſcriminat alueo,
Fluminis in medio terræ communis vtrique.
Rex ibi Richardus celſam cum mœnibus arcem
Ædificat contra iuratæ fœdera pacis.
Cumque Philippus eum ſuper hoc reprehenderet, ille
Excuſabat ſe cauto fallaciter aſtu,
Dum facit vt lateat iniuria iuris in vmbra,
Seque cauilloſa deceptio palliet arte.
Sed quamuis Regi de fraude liqueret aperta;

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Non tamen hæc animum res eius mouit ad arma. A
Perſtat, ſeque alias Richardus vertit ad artes.
Prouocat in cauſam dominum Virſonis, cumque,
Ordine peruerſo, iudex effectus & actor,
Conuenit iniuſta coram ſe lite, ſuper re
Ad Regis de iure forum ſpectante Philippi.
Non tulit indignans animi vir fortis, & vſque
Pariſius veniens Regi mouet inde querelam.
Quàm foret ante tamen ad ptopria rura reuerſus,
Omne quod eius erat ſubito Richardus adorſus,
Virſonum totum ſpoliat, capit, ipſius omnes
Deſtruit igne domos, prædas abducit opimas.
Proh dolor: eximium caſtrum ſplendoris abundans
Omnibus ad caſtri faciunt quæcunque decorem,
In nihilum redigit dolus improuiſus, & hoſtis
Nec dum ſuſpectus, nondum de iure timendus:
Quo non fertilius, quo non ſpecioſius vllum
Biturigum fines modo perluſtrabat apricos. B
Hinc etenim dextrum Sigalonica plana ſerenant
Frugifero iocunda ſolo, latus inde ſiniſtrum
Lene fluens per prata virentia Carus amœnat,
Arboribus cultiſque placens, patienſque carinæ,
Piſcibus & multis iuuat vtilitatibus ipſum.
Rex vbi cognouit, quam ſæpius antea fraudem
Expertus fuerat, miſſis qui Bituricana
Oppida munirent famulis, & milite multo,
Richardus ſimili ne fraude preoccupet illa,
Dangutum multis legionibus obſidet, vnde
Cùm Richardus eum conatus ſæpe fuiſſet
Pellere, nec poſſet, Auduram tranſit, & ecce
Iam nonam circum Nicolaus munere captus
Tradit ei domus Vrſinum pauperrima villa
Cui fuerat; qui cum ſenſiſſet quàm ſceleroſa
Factio ſit, fidei commiſſum ſic violare,
Caſtellúmque ſui domini ſic prodere, Templi
Suſcipiens habitum Syrias aufugit in oras.
Sed Rex Danguto capto priùs impiger illuc
Tendit, & in fiſci caſtellum iura reducit: C
Et quos Richardus illic dimiſerat, omnes
Clauſit compedibus vinctos in turre Medontæ
Quos Gaſcelinus ſeruabat, vir probitate
Splendidus, armorum ſtudioſus, fortis & audax,
Dapſilis, & ſuper afflictos pia viſcera geſtans.
Is dum præſtat eis & potum largus & eſum,
Sæpius in menſa patiens diſcumbere ſecum,
Incautus ſibimet, medio dum potat eorum
Occidit à Sathanæ membris occiſus, in ipſo
Quo bibit articulo cultro ſub corde recepto.
Conceptaque diu ſic proditione patrata,
Occulta dudum limatis fraude cathenis,
Oſtia recludunt, graduumque per ardua paſſu
Decliui ad terram deſcendunt turre relicta.
Cúmque tenebroſa fiſi caliginis vmbra
Iam per poſticos fugere in diuerſa pararent,
Per totum ſubitò caſtrum turbore leuato
Concurrunt ciues, valuas crepitantibus obdunt
Et mox penè omnes capiunt, qui mane ſequenti
Vultibus erectis ſurſum tollente gibeto

Digna

A Digna Ioui ſiunt oblatio, iure leuati
A tellure procul, nec cœli in ſede recepti,
Cùm neutro recipi mereantur vtrique peroſi
Quos in ſe oſcillare ſinit vix pendulus aër.
Pœna minor merito, ſi tantò ſola daretur
Pœna hæc flagitio, verum magis illa timenda eſt
Exutos quæ carne manet punitio manes.
Richardus vero Britones inuaſit, eoſque
Cladibus affecit miſerandis, caſtraque plura
Euertit, pagos malè depopulatus & vrbes,
Nec pueris parcens nec adultis, quin etiam ipſo
Quo veneranda die celebratur paſſio Chriſti,
Multos occidit gladio multoſque coegit,
Mortis inaudito molimine ſæuus, obire
Ignibus & fumo, caueas & viſcera terræ
Ingreſſos, mortis formidine quæ fugientes
B Conſequitur quocunque loco, quocunque receſſu.
Non tamen à Regis Britones ditione Philippi
Francorumque fide tanta feritate retraxit.
Sed nec eos induxit ad hoc vt reddere vellent
Arturum, patruo pro quo mala tanta ferebant.
Quem Guidenocus Venetenſis Epiſcopus illo
Tempore ſeruabat puerum, Regique Philippo
Poſtea reſtituit ſanum, qui cum Ludouico
Pariſia puero puer eſt educatus in aula,
Indemniſque annos plures exegit ibidem.
Sed periit, patruo ſimul eius copia facta eſt,
Tutus ab externis, manibus truncatus amici.
Nec mora, Richardus Britonum de finibus exit,
Atque cateruatim comitantibus vndique ſignis
Per Baiocarum lolieta, per arua Caletum,
Præter Bellouagum propero rapit agmina curſu,
Iactans ſe Regi confligere velle Philippo,
Si non confeſtim diſcedat ab obſidione,
Qua ſex hebdomadas conſederat Albimarenſis
Caſtelli muros ſcopulis & colle locatos.
C Eligit ergo bonis de militibus meliores,
De quorum mage ſiſus erat virtute fideque,
Vt ſecum veniant irrumpere caſtra repente.
Inter quos ſpecialis erat fortiſſimus armis
Guido Thoarcites, Britonum Dux poſt breue tempus
Qui fuit, Arturi ſumpto eum matre Ducatu.
Cum quibus Hugo venit Brunus Liſinanicus heros,
Et cum militibus Guillelmus Malleo multis.
Rex ita Richardus belli feruore caleſcens,
Talibus auxiliis dum vincere cogitat omnes,
Vſque ſub ipſa gradu prorumpit caſtra citato.
Cuius in occurſum non ſegnius euolat extra
Caſtra Comes Simon, Baro Barrenſis, Alanus
Brito Dinamites, ſolium * cui nuper auitum
Richardi iniuſtè abſtulerat violentia Regis.
Cum quibus electi iuuenum, quibus ardua virtus,
Et bellis aſſueta manus, nil eſſe timendum
Dictitat, ac vrget, tendant vt in ardua ſemper.
Quos ſimul aſpexit leo fortis adeſſe, furore
Indomito, nouiterque viros per ſigna virorum.
Qualiter in tauros Lybici furit ira leonis,
Quos videt elatis in paſcua cornibus ire,

Lolium eſt granum quod dicitur yuraie, quod abundat in illis partibus Normaniæ.

* *ſolum*

Agmine conſerto ſeſe defendere prompros, A
Nec dare terga fugæ, nec eos tamen audcr adire,
Dum non præſumır quod ei vectoria cedar.
Haud ſecus obſtupuit Rex nobilis hoſte propinquo,
Dum nec eos audet inuadere, nec tamen illum
Nobilitas animi permittit abire retrorſum.
Illud honore carer, ſed plus haber vtilitaris,
Vtilitate vacar iſtud, præcellir honore
Vtile poſtpoſuit demum Rex fortis honoti,
Quem rerinere ſtuder quantumlibet. Impiger ergo
Cuſpide demiſſa manuum, calcaribus vrget
Congredirurque viris alacri leuitate, virique
Congrediuntur ei; pugnatur vtrinque viciſſim,
Haſtas confringunt, hebetantque frequentibus enſes
Ictibus, & nudis agitur res dira cutellis.
More ſuo Barrenſis eques deſæuit in hoſtes,
Dum facit, enſe viam qua Regem poſſit adire, B
Dum Regi conferre manum deſiderar ipſi,
Tres equites proſternir equis, nec curar eoſdem
Cogere vincla pati, dum plures ſternere tendit.
Interea Comitis nec dextera cominus alger,
Nec relıqui proceres pugnanr virture minori:
Nec Pictaua manus minor eſt probitate, minuſve
Laudis agunr, feriunr hoſtem, feriuntur ab hoſte,
Sternuntur, ſternunt, capiunr, capiuntur & ipſi.
In dubio eſt, nec ſcitur vtra victoria parte
Stare velit, cui propitium fortuna fauorem
Præbeat; Euentu dubio pars vtraque pugnat,
Donec Rex inter tot millia vidit Alanum
Caſſida qui medio reparat in limine lapſam.
Stabat agro, quem cùm nouiſſet ab agmine denſo
Exit, & erecta plano ſecontulit haſta,
Feſtinatque viro rapido ſe iungere curſu.
Nec minus vt Regem conſpexir Brito venire,
Se parili voto collidere gauder eidem.
Lancea ſed Regis clypeo quaſſata forato
Frangitur, & voto Regis parere recuſat.
Nec Regis clypeum Brironis forar haſta, ſed vltra C
Diſſiliens abiit, manuque ſub ilibus acta,
Inter vtrumque femur, preacuta cuſpide caudæ
Iuncturam rumpens, ibi demum fracta quieuit.
Rex quadrupeſque cadunr, ſed mira Rex leuitate
Surgit, & aptar equo citiùs ſpe membra nouaro.
Et iam terga fugæ mandabant agmina turpi:
Rex quoque non porerat tantos ſufferre furores.
In primis capitur Britonum Dux Guido futurus
Cum multis aliis. Franci fugientibus inſtant:
Nudatur campus, fugientes chara relinquunt
Pignora, ter denos equites aliosque minores
Quinquaginta viros. Aſt toto Francigenarum
Ex numero nullum retigit vel captio vel mors.
Gaudia pro tanto Franci per caſtra triumpho
Exercere ſtudenr, expugnatumque diebus
Quadraginta nouem, captum vix denique caſtrum
Funditus euertunt, vix vt veſtigia reſtent.
Rex Richardus abit triſtis nimiúmque tumenti
Corde ferens equitum diſpendia tanta ſuorum
Seque fuga campum turpi nudaſſe, nec vllum

De

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A De tot Francigenis dubij in certamine Martis
Vel donaſſe neci, vel ſaltem ducere captum.
Nec multo poſt hæc Gaillonis cingere muros
Obſidione volens, ibat prope mœnia caſtri,
Explorando vias quibus aſcenſu leuiori
Difficilique minus arcem penetrare valeret.
Quem dominus caſtri ſumma de turre Cadocus
Intuitus, iaculum baliſta miſit ab arcu,
Perque genu Regis in equi latus impulit ldum.
Vertitur in gyrum quadrupes, dominumque ſuotum
Vix tulit ad cætum lethali cuſpide læſus,
Gaillonis domino, viuat modo, multa minantem.
Qui cùm poſt menſem medicamine plaga potenti,
Et docta reſecante manu ſanata fuiſſet,
Fortior & multo ſolito indignantior itas
Suſcitat, & frendens ſitit arma vigore reſumpto:
B Vt coluber vetula nudatus pelle, nitenri
Ad Solem tergo dentes armare veneno
Perſtat, & expectat in quem ſua ſpicula figar,
Quemve noui petimat primo liuore veneni.
Protinus externis Anglorum finibus agmen
Vallorum immenſum numero vocat, vt nemoroſa
Per loca diſcurrant, ferroque ignique, furote
Innato, noſtri vaſtent confinia Regni.
Gens Wallenſis habet hoc naturale pet omnes
Indigenas ptimis proprium quod ſeruat ab annis.
Pro domibus ſyluas, bellum pro pace frequentat,
Iraſci facilis, agilis per deuia curſu,
Nec ſoleis plantas, caligis nec crura grauatur,
Frigus docta pati, nulli ceſſura labori.
Veſte breui, corpus nullis onerarur ab armis.
Nec munit thorace latus, nec caſſide frontem,
Sola getens, hoſti cædem quibus inferar, arma,
Clauam cum iaculo, venabula, geſa, Bipennem,
Arcum cum pharetris, nodoſaque tela vel haſtam
Aſſiduis gaudens prædis, fuſoque cruote.
Raro fit vt quis ibi ſubeat, niſi vulnere, mortem.
C Si cui quis ptoprium ſine cæde obiiſſe parentem
Imptopetare queat, ſummum putat eſſe pudotem.
Caſeus & butyrum cum catnibus haud bene coctis
Delitioſa viris teputantur fercula magnis,
Arboris infixæ trunco, quas ſæpe prementes
Sic etiam comedunr expreſſo ſanguine tantum.
Hæc vice ſunt panis, pro vino lacteus humor.
Hi noſtros fines, aditus vbicunque patebant
Prædantes inconſolabiliter cruciabant:
Cum ſenibus iuuenes, pariter cum prole parenres
Quos ita conſtrinxit exercitus Ardelianæ
Vallis in ingreſſu, rurmis prudenrer & ante
Et retro diſpoſitis, quòd eorum morte tuiſſe
Viderır vna dies tria millia biſque ducentos.
Facta mouent regem Richardum talia, nec ſe
Claudere cotde poteſt, grauis indignatio totam.
In ſua tres vinctos ergaſtula forte renebar
Francigenas, quos mox, audita ſtrage ſuorum,
Præcipitans ſæuus alta de tupe deorſum
Littore Sequanio, muros vbi poſtea ruppis
Gaillardæ ſtruxit, ferali turbine miſſos

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Iudicio nequam nocuit nil tale merentes, A
Oſſibus & neruis toto cum corpore fractis,
Protinus exoculat ter in ipſo carcere quinos,
Monoculumque ducem dat eis, vt ſic regat illos
Francorum ad Regem: qui iuſta concitus ira
Anglos ſupplicio ſimili mulctauit eodem
Sub numero, tractoſque ſimul de carcere Regem,
Vnius illorum duce coniuge, miſit ad Anglum;
Atque alios ſcopulo tres præcipitauit ab alto:
Ipſum Richardo ne quis putet eſſe minorem
Viribus aut animo, vel eundem forte timere.
Prouidet his qui propter eum ſunt exoculati,
Atque releuati quibus illi rebus egebant,
Vt ſat eis ſit quod ad vitæ competat vſum.
Inde per irriguas valles vada tranſuadat Eptæ
Richardus fines ingreſſus Bellouagenſes,
Immenſaſque hominum prædas pecorumque, peremptis B
Pluribus, abducit. præſul ruit obuius illi
Beluaci, cum quo Guillelmus noblıis ille
Melloti dominus, patriam defendere tentat,
Quos Marchaderi ſic clauſit rupta, quòd ambo
Dum patriæ pugnant capti vinctique cathenis
Carcere multa diu clauſi tormenta tulerunt
Idem Præſul erat Roberti clara propago,
Qui Groſſi fuerat Lodouici regia proles:
Et ſic natus erat Regi patruelis, at illum
Nil iuuat Eccleſiæ Prælatio, nil ſacer ordo,
Propria nil ptobitas, generis nil gloria tanti,
Quin incluſus ita minimus de plebe ſatelles
Carcere pœnali per multos ſqualeat annos.
Elapſo poſthæc non multo tempore frater
Flandrini Comitis, & erat Nemurcius idem
Iure Comes, patrio confinia Lenſica multo
Milite dum luſtrat capitur, ſociique bis octo
Qui comitabantur ipſum, quos Regis amici,
Illas dum partes ex eius parte tuentur,
Bello confectos compellunt vincla ſubire.
At Rex Anglorum conceptam Præſule capto
Lætitiam nec corde poteſt includere totam, C
Atque ſuo pugnam domino committere toto
Corde ſitit, quocunque velint ſe vertere fata
Cuius cum mille & quingenti militis eſſet
Armati numerus, bellatorumque minorum
Millia dena quàter, & Marchaderica rupta
Excedens numerum, certus de Rege Philippo
Mœnia Giſorti, quod ſolus pene petebat,
Iuxta Curcellas galeato milite campos
Et valles implet, per Vergica rura cohortes
Ordinat armatas, pateat via ne qua Philippo.
Qua, quò tendebat, Giſortum poſſit adire.
Neſcius ille doli, vel vbi rex Anglicus eſſet,
Cuncta Medonteno dimiſerat agmina caſtro,
Nilque ſibi metuens ducebat in agmine tantum
Quadraginta quater equites, centumque clientes.
Et iam tranſierant Curcellas, mœnia quarum
Fregerat, & dominum captum Rex duxerat Anglus
Robertum, plaga crudeli in vertice cæſum.
Vt vidêre viris coopertas vndique valles

Armaque

A Armaque per campos ſolis duplicantia lucem
Obſtupuêre nimis, nec erat via libera qua ſe
A dextris poſſent emittere, ſiue ſiniſtris.
Rex tamen impauidus per iter quod ceperat, ibat:
Quem Male-vicinus per habenas cepit, & ipſum
Talibus alloquitur, furiata mente, Manaſſes
Conſilio ſiquidem fortis, ſed fortior armis:
„Quo ruis, ô perite? quibus iam poſſumus armis
„Auxilium præſtare tibi? cur velle videris
„Sponte tuos & te cæcis inuoluere fatis?
„Qualiter hæc tam pauca manus tot millibus auſit
„Pugnare, vt vitam ſaltem vna proregat hora?
„Non tot Alexander Græcos in prœlia duxit,
„Non tot Achon ratibus Xerxes tranſnaſſe putatur,
„(Epotaſſe licèt dicatur flumina prandens)
B „Quot nos expectant. nunquid non cernis, vt omne
„Præpediatur iter, nec quò tranſire queamus
„Vallibus aut agris aditus patet? Ociùs ergo
„Dum licet, & nondum nos vndique circuit hoſtis,
„Fræna retorquentes loca nos in tuta feramus:
„Vel potius tu ſolus abi, nec te pudor vllus
„Detineat, dum nos pugnando reſiſtimus hoſti.
„Funeris eſt noſtri facilis iactura, ſed in te
„Totius poſita eſt & ſpes & gloria Regni:
Te ſolo, nihil eſt timeat quod Francia, ſano.
Plura locuturo nimia Rex feruidus ira,
„Abſit vt incœptum pro quolibet hoſte relinquam,
„Dixit, iter, refugove gradu veſtigia vertam,
„Nos via regalis Giſortum ducat oportet.
„Abſit, vt in Regno nos terreat aduena noſtro,
„Si nobis via, ſi campi, valleſque negantur,
„Vt nunquam pateat aditus qui nos ferat extra,
„Enſe viam faciat medios ſibi quiſque per hoſtes.
„Hoc duce perficiemus id quod cœpimus. abſit
„Vt fuga Francorum Regi queat improperari.
„Virtus non numerum penſat, ſed corda virorum.
Dixit, & egregia medium probitate per agmen
C Proſilit, vnanimes parili leuitate feruntur
Francigenæ quaſi vir vnus. mucrone coruſco
Dilatat ſibi quiſque viam, nec multa morati,
Pugnando Regem ſtatuunt in plana, fugatis
Hoſtibus & ſtratis quam pluribus atque peremptis,
Vt modo promiſit, recto ſe calle ferentem:
Qui dum illæſus abit, fugit improbus hoſtis, & ægra
Mente dolet, quòd eis ita victis victor abiret.
Interea pugnant Francæ decora inclyta gentis,
Damnificántque hoſtes rubricantque cruoribus herbas:
Et dum non poſſunt tot millia vincere pauci,
Vt de fallaci fortunæ fidere vultu
Præſumant quandoque minus, pars maior eorum
Cedere dum neſcit, dum vinci neſcia pugnam
Inceſſanter agit, capti retinentur ab hoſte.
Marlicius capitur Matthæus, cumque Philippo
Nantholide Petrus, cui Sus cognomen habetur:
Et Galterus erat Portæ qui nomine notus,
Ac alij Proceres bello præclara iuuentus
Nonaginta duo, quos ordo decorat equeſtris,
Egregij generis omnes & nominis alti.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Pons quoque Giſorti, quo ferrea porta ſubitur, A
Dum tot ferte nequit curſu properante meantes,
Frangitur, & ſecum pluſes in flumine fundit.
At Regis ſonipes mediun cum Rege per amnem
Indemnis ripam ſe vexit in vlteriorem.
Sicque fit ex numero quòd Rex non perdidit omni
In fluuio quenquam merſum campove peremptum.
Rex verò Anglorum cum nonaginta duobus
Militibus captis victor ſibi viſus, abacto
Gaillardum petiit primi iam tempore ſomni,
Lætus & exultans, vix gaudia tanta'receptans.
Proh! quàm gnara nihil mens eſt humana futuri!
,, E heu! quam cæcos oculos habet, vt ſibi nunquam
,, Præteritos memoret caſus, metuatve futuros,
,, Nil ventura cauens, tantùm præſentia curans!
Hæc cedet Richarde, tibi victoria damno,
Inque breui fiet quòd eam geſſiſſe, tuoque B
Te domino quocunque modo pugnaſſe, pigebit,
Cui tua te docuit nunquam confligete mater,
Sed domino deferre tuo reuerenter honorem:
Cum tibi quadrello medium per corporis acto
Mors erit in foribus, dum te nec paſſio Chriſti
Nec Quadragenæ cohibent ſacra rempora bellis.
Hac tibi morte calax * tuus eſt homicida futurus,
Quid temerè gaudes? quid te victote ſupetbis?
Stulte quid exultas? quid te ſic vexat inanis
Gloria? lætitia præſenti rumperis, & quid
Craſtina ſit latura tibi non reſpicis hora,
Aut quo fine queant præſentia gaudia claudi?
Gloria quàm fallax, quàm ſors humana vacillans
Rerum meritur fines prudentia. cur non
Gratus agis grates Domino? cur das tibi ſoli
Quæ dedit illius tibi permiſſiua voluntas?
Inſanis ſi tale tibi contingere ſemper
Poſſe putas, nec ſe pręſens ſtatus amodo mutet,
Tanquam ſtare velit paſſu fortuna tenaci.
An neſcis dominæ mores? quos tollit in altum
Abſque mora caſu grauiore reducit ad imum. C
Semper agit præ ſe lapſum ſots læta latentem.
Exaltatur enim cordis tumor ante ruinam
Quæ premit incautos, improuiſoque cadentes
Supplicio afigit, quod homo de iure meretur,
,, Dum patit ipſe ſibi propriis incommoda factis,
,, Vt qui præſumit de ſe, qui noluit eſſe
,, In culpa ſapiens, in pœna denique diſcat
,, Quam ſe debuerit humilem præſtare triumphans.
Tunc equidem magis eſt reprimenda ſupetbia ſempet,
Quando Dei nobis miſeratio ſubiicit hoſtem;
Quando dat immeritis mundi labentis honores,
Ne dantis donum ſimul amittamus, & ipſum
Qui nobis ſolus hæc omnia donat & aufert.
Rex, cui te iactas temere incuſſiſſe timorem?
Quem viciſſe putas potius te vincit & ipſe,
Per medias acies ipſum retinere volentes
Dum facit enſe viam, confundens teque tuoſque
De te deque tuis inuicto Marte triumphat,
Et verè multos ſibi plus acquirit honores
Euacuando tuas, tam raro milite, vires,

Quàm

A Quàm tu cum multis paucos retinendo Quirites.
Illius eſt igitur, iam non tuus, iſte triumphus.
Temporis haud multum poſt hæc effluxerat, & iam
Poſt Quadragenæ medium veneranda fideli
Præbebat celebrem populo ſe paſſio Chriſti:
Lemouica regione procul, mirabile factum,
Contigit. in Calacis patria dum vomere quidam
Ruſticus imperio domini, cui nomen Achardus,
Sulcat humum viciam miliumve ſaturus in illa,
Cenſus abſconſos in arato repperit agro,
Inuentóſque ſuo domino detexit, at ille
Suſtulit inde latens paucis ſub teſtibus aurum,
Vt perhibent qui rebus amant mendaciter vti.
Cognita Richardo res præconante fit iſta
Garrulo famæ quæ magna minoribus addit,
Et gaudet miſcere loquax mendacia veris.
B Dulciloquo famæ garritu lætus, omiſſis
Omnibus, huic operæ niſus accommodat omnes,
Vt quocunque modo, vel vi, vel amore, repertum
Reddere theſaurum ſibi compellatur Achardus.
Primo ſcribit ei, nec proficit. ergo cohortes
Concitat, & Calacis ſe mœnibus applicat armis
Horridus, & minis confundere cuncta minatus,
Ni ſibi ſuſpectum mox ille refuderit aurum.
Supplicat, & factis treugas petit ille diebus
Tranſierint ſaltem donec ſolemnia Paſchæ
Criminis immunem ſe proteſtatur, & eius
Ignarum facti quod Rex imponit eidem.
Se quoque promittit paſſurum mente benigna
Quicquid eis ſuper his Francorum Curia dicet,
Quæ Regni Proceres diſtinguere * debet, & ipſum. * *diſtringe*
Rex magis inde furens ſurdeſcit ad omne quod ille
Proponit verbum, non attendit rationes
Non ius, non æquum. quod ei placet, hoc ſibi rectum
Iudicat, & toto niſu inſtat prendere caſtrum.
Iam pars murorum ruerat quammaxima, turris
Ipſa labat, nec habet quo ſe defendat Achardus.
C Eſt vbi dat vires ſibi deſperatio, quod fit
Quando premit miſeros fortuna miſerrima rerum,
Quando fit vt nequeant iam deteriora timeri.
Sex equites pugnant in turre, nouemque clientes
Qui certant totis defendere viribus arcem:
Quoque minus ſe poſſe vident euadere mortem,
Hoc magis audaces morti pugnando reſiſtunt.
Nec timor vllus adeſt vbi ſpes eſt nulla ſalutis.
Pro iaculis tabulata, trabes, & fragmina turris
(Miſſile quando manus aliud non inuenit vllum)
Certatim iaciunt, nec ceſſant multiplicaris
Ictibus hoſtilis numerum attenuare cohortis.
Atropos interea Clothon Lacheſimque ſorores
„Talibus alloquitur: Quid tantum Clotho miniſtras
„Vnde neat Lacheſis Richardi Regis ad vſum?
„Quid iuuat immerito tantum impendiſſe laborem,
„Quem nimis, vt video, patientia noſtra ſuperbum
„Efficit, & nobis reddunt bona noſtra rebellem?
„Munere qui noſtro nimium præſumit abuti,
„Tanquam victurus ſemper, nunquamque poteſtas
„Sit mihi, quando velim quod nectis rumpere filum,

Digitized by Google

PHILIPPVS AVGVSTVS.

„ Qui ſacros violare dies tempuſque beatum A
„ Quod Pater Altitonans, qui nos dedit ipſe miniſtras
„ Eſſe ſuas, proprij ſacrauit ſanguine nati,
„ Audet auaritia nimiaque cupidine ductus:
„ Qui domino percuſſa ſuo tot fœdera rupit,
„ Quem voluit nuper comprendere. tranſeo fraudes
„ Partibus in Syriæ geſtas, Regnoque Panormi.
„ Tranſeo naturæ violato iure querelas.
„ Quæ te Clotho mouent ad noſtram murmura vocem,
„ Cùm ſis nil aliud niſi vis, quam Summus ad eſſe
„ Tempore quæque ſuo pater euocat vt libet illi.
„ Vnde tenere colum tantùm potes, & nihil vltra.
„ Tuque quid es, Lacheſi, niſi ſors, qua conditor idem
„ Iam producta regit, vegetat, ducitque per eſſe.
„ At mihi qui dominor cunctis, conuerſio nulla eſt,
„ Nil obſtare poteſt, mea vis propellit abeſſe.
„ Quicquid adeſſe venit per vos curritve per eſſe.
„ Iam ſatis eſt, vrget patris irreuocabile verbum. B
„ Fac tua Clotho colus mardeſcere diſcat, & iſte
„ Detumeat, Lacheſi, torques quem pollice fuſum.
„ Vtilius fuſos potes imprægnare Philippo,
„ Qui nos, qui noſtrum patrem reueretur, & eius
„ Exhibet obſequiis, & honorat vbique miniſtros.
„ Quid trepidas, quid, Acharde, times? tua turris in arcto
„ Nunc poſita eſt, caſumque timens iam libera fiet.
„ Adiutrix tibi iam venio. quid ſpicula nulla
„ Eſſe tibi dicis? in muro reſpice fixa.
„ Sub trabe te iuxta quadratæ cuſpidis vna
„ Pendet arundo, breuis quam Richardus tibi miſit.
„ Dum dare te morti ſubitæ deſiderat: hanc tu
„ Porrige Guidoni baliſtam qui tenet arcum,
„ Vt ſua quæ miſit Richardo miſſa remittat.
„ Hac volo non alia Richardum morte perire.
„ Vt qui Francigenis baliſtæ primitus vſum
„ Tradidit, ipſe ſui rem primitus experiatur:
„ Quamque alios docuit in ſe vim ſentiat artis.

Atropos hæc. eius placuerunt verba duabus.
Clotho colum nutat, Lacheſis ſua penſa reponit. C

Non minus interea Richardus mœnia circum
Itque reditque frequens, quem contemplatus ab arce
Guido nucem voluit baliſtæ pollice læuo,
Dextra premit clauem, ſonat vna neruus, & ecce
In Regis ſcapula ſtabat fatalis harundo.
Omnia luctificus ſubitò per caſtra tumultus
Exoritur, miles repetit tentoria mœſtus
Armis depoſitis, ruit in lamenta iuuentus:
Ad ſtratum primum Regem regale reducunt,
Parcius inſiliunt victi mœrore manipli.
Obliti pugnæ lachrymas, non tela profundunt.

Obſeſſi exultant, nec iam ſe celat Achardus,
Depoſitoque metu per propugnacula tutus
Cum ſociis gaudet diſcurrere, iam hoſte remoto.

Interea Regem circum ſtant agmina mixtim:
Apponunt Medici fomenta ſecantque Chirurgi
Vulnus, vt inde trahant ferrum leuiore periclo.
Nec lethalis erat percuſſio, ſed Medicorum
Rex & amicorum monitus audire ſalubres
Aufugit: vnde malæ Veneris dum gaudia ſano

Præfert

A Præfert conſilio, mortem ſibi neſcius adſcit
Atropos, & filum iam ruperat. Ociùs ergo
Soluitur in mortem Rex inuictiſſimus, & quo
Anglorum ſcepteris melior non præfuit vnquam,
Si Regi ſeruare fidem, cui ſubditus eſſe
Lege tenebatur, Regemque timere ſupremum
Cura fuiſſet ei. Cuius cor Rothomagenſis
Eccleſiæ Clerus argento clauſit & auro,
Sanctorumque inter ſacra corpora, in æde ſacrata
Compoſitum nimio deuotus honorat honore:
Vt tantæ Eccleſiæ deuotio tanta patenter
Innuat in vita quantum dilexerit illum,
Cuius adhuc manes tanto dignatur honore.
At caput & reliquum tumulatum eſt cum patre corpus
Ad Fontem Ebraldi. Proh! quàm mutabilis ordo
Regnorum! quàm diſſimiles ſibi ſæpe merentur
B Regna Duces! ſuccedit ei quo peior in orbe
Non fuit, omnimoda vacuus pietate Iohannes.
Frater erat. fratri fato ſuccedit iniquo,
Cui magis Arturus ſuccedere debuit, vt qui
De primogenito genitum ſe fratre gerebat.
Alea ſortis ei nocuit, quia ſæpe reſiſtit
Indicio ſeries noſtro contraria fati.
Hic mihi Muſa querens odioſæ tædia curæ,
„Laſſor, ait, metam placet hîc mihi figere. Regis
„Exigit in tanti finiri fine volumen.
„Fac habeat finem Liber & Richardus eundem.
„Me ſuadet tecum labor indulgere quieti.
Vnum ſi demas, à Chriſto mille ducenti
Anni ſuccedent, ad Regis fata Richardi.
Mentis ſegnities excuſatoria ſemper
Verba dat ignauo, nec curat ei dare curam
Qua velit, expulſo torpore, ſubire laborem,
Quo fieri fiat virtutis idoneus hoſpes,
Quæ gaudet torpore carens Comes eſſe laboris.
Sit breuis ergo quies, ne ſi mora fecerit vſum,
Langueat, & captæ dominetur inertia mentis.

C

MATERIA SEXTI LIBRI.

In ſexto patruus ſcelerat ſe cæde nepotis,
Hugonem Brunum ſpolians vxore Iohannes,
Gornacum meruit, & plurima perdere caſtra.
Arturus temerè præſumens credere Pictis.
A patruo captus tandem iugulatur ab illo.
Obſidet Andelij, quod dicitur inſula, caſtrum,
Arturique ſtudet vltor necis eſſe Philippus,
Cuius nocte parat irrumpere caſtra Iohannes.

INCIPIT LIBER SEXTVS.

POſt alternatam requiem, poſt dulcia ſomni
Tempora, Muſa, leues expergiſcamur oportet,
Vt ſubeamus item pulſo languore laborem.
Dicere reſtat adhuc quanta virtute Philippus
Gaillardum cepit, quàm forti mente Bouinis,
Munere diuino, ſtabili nos pace beauit.
Tinge tuæ calamum linguæ, quo verior extet,
Cordis attramento veraci, vera referri

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Facta volunt ſcripto, nec amant tam lucida ficto, A
Vt magis eniteant depingi geſta colore.
Hiſtoriæ verax, veræ ſtylus eſt adhibendus
Quæ mendicatis lucere nitoribus odit,
Cui ſatis eſt propriæ radio luceſcere lucis.
Iam poſt Regis erat Richardi fata Iohannes
Anglorum factus bubone Monarcha ſiniſtro:
Qui patrum metuens amittere iura ſuorum,
Si non obtineat pacem cum Rege Philippo,
Follibus impletis argenti cautus & auri,
Sed cautus, commendat ei per munera ſupplex,
Vt ſub eo teneat ea quæ Richarde tenebas;
Cetera quæ fuerant armis obtenta reſignans.
Et ſic abruptæ renouato fœdere pacis,
Se tanquam domino ſubici iurauit eidem
Iure feodali ſoluendo tributa quotannis.
Dumque videt vultu ſibi fata fauere benigno, B
Impetrat eiuſdem ſub pacis tempore, neptis
Vt ſua felici Ludouico fœdere nubat,
Candida candeſcens candore & cordis & oris.
Nomine rem ſignans, intus qua pollet & extra:
Quæ regale genus ducens vtroque parente,
Nobilitate tamen animi præcellit vtriſque:
Cuius adhuc genitor rex Hildefonſus Iberos
Rite regis, Regni Caſtellæ rector, & hæres;
Mater vero fuit Anglorum filia Regis.
At Comes Atrebati natarum cara duarum
Pignora cum Flandris Henaudiniſque relinquens,
De patria tota tam diuite, tam ſpecioſa
Se cruce ſignatum, cogente timore, relegat
Richardi metuens poſt Regis fata Philippum,
Cui periurus erat, cui ſe ſubduxerat hoſtes
Illius vetitis capitales dum iuuat armis,
Cumquo Bleſenſis Comes, & quos cauteriata
Corda remordebant parili quos labe notatos
Mens accuſabat ſceleris ſibi conſcia tanti,
Se cruce conſignant ſimili formidine ducti,
Obſequiumque cruci ſpondent Dominique ſepulchro. C
Dumque illuc pariter feſtinant, inter eundem
Conſtantinopolim capiunt dignâque peremptum
Induperatorem cogunt nece predere vitam,
Qui præſumebat regnare nepote necato,
Cui genitor moriens tutorem fecerat illum.
Mox Balduinum Franci communiter omnes
Præfecere ſibi, ſummo vt decoratus honore
Imperium teneat Græcorum nomine ſolus,
Francorumque fuit ex illo Græcia frænis
Paſſa gubernari, noſtro Eccleſiaſtica ritu
Sacramenta colens, Græciſmi lege relicta,
Vrbibus in pleriſque loquens idioma Latinum.
Boloniđes etiam cruce ſe ſignarat, vt ipſi
Et ſua cum reliquis crucifixo vouerat arma.
Noluit eſſe tamen Comes aut adiutor eorum
Aut Regis terrore ſuam dimittere terram,
Quem veniæ facilem norat, ſumméque benignum
Atque animo tam clementi ſuplicantibus eſſe,
Vt nunquam veniam conuerſo deneget hoſti.
Vnde licet varia vice iam defecerit illum,

Quamuis

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Qamuis indignum venia ſe ſentiat, vt qui
Rumpere tot pacis formas præſumpſerat, audet
Offenſo ſuplicare tamen, veniámque precari:
Obtinuítque ſuplex facili ſuplicamine pacem
Quam dedit indigno bonitas innata Philippi,
Qui pluſquam petere aut ſperare auderet, ei ſe
Munificum exhibuit, adeo vt Comes ipſe ſtuperet
Nam bonus antiquas abigens à corde querelas
Non alio eſt Comitem deinceps dignatus amore,
Quàm ſi non fuerit aliquando læſus ab illo,
Paſſus vt illius ſit filia lege iugali,
Nato iuncta ſuo ſub firma pace Philippo.
Rcuéraque Comes fuit extunc fidus eidem,
Fortis & adiutor in prælia tempore longo,
Princeps quinque ſuper Comitatus factus ab illo.

B Dehinc quia ſemper erat Comes indiuiſa Iohanni
Regi proditio, nec ſe cohibere valebat,
Quin illam quocunque modo proferret in actum,
Pax indigna diu non digna ſede morari
Se ſubtraxit ei qui dignus non erat illa,
Hoſtes ex propriis miſer ignaruſque futuri
Diuino ſibi iudicio procurat amicis
Colligit & virgas quibus olim vapulet ipſe.
Hugonis Bruni, Comitatu Marchia cuius
Rite regebatur, ſponſam rapit, inque mariti,
Inque Dei præiudicium ſibi copulat illam,
Cuius erat genitor Comes Engolemenſis, & eius
Gaudebat genitrix patrueli Rege Philippo,
Filia quæ Petri fuerat Cortiniacenſis,
Quem Groſſus genuit Rex Regem poſt Ludouicum.
Præterea Comitis Augei nobile caſtrum,
Quod populi indigenæ Driencuria voce vocatur,
Obſidet, atque ipſum domino fallaciter aufert,
Hique duo Comites tunc in regione remota
Mandato Regis eiuſdem bella gerebant,
Quos vbi fama ſuis de damnis certificauit,
Ac ignominiis tam turpibus & manifeſtis:

C Continuò ad Regem Francorum tendit vterque,
Iuſtitiamque petunt fieri ſibi. Protinus ille
Obſeruaretur vt iudiciarius ordo,
Præmonet, exhortans ſcriptis miſſiſque Iohannem,
Vt factum ſine lite ſuis Baronibus iſtud
Emendare velit, mentiſque refringere motum,
Quo ſe Baronum priuabit amore ſuorum.
Ille dolo plenus, & fraudem fraudibus addens,
Fallere non dubitans quem ſæpè fefellerat, illi
Talia præſumit fallaci ſcribere lingua.
„ His ego ſum dominus, tu Rex mihi, vera fatebor,
„ Abſit vt à veri mea tramite verba reflectam,
„ Abſit vt à domini Regis ditione reflectam.
„ Ius tamen eſt, & tu rectum eſſe fateberis, vt qui
„ Sunt mihi ſubiecti ſubeant examina noſtri
„ Prima fori, qui ſi defecero fortè, quod abſit,
„ Iudicio Parium tunc me tractabo meorum.
„ Accedant igitur prius ad me, iudicioque
„ Stent noſtro, faciam quicquid ius iuſſerit illis,
„ Conſilióque illos Parium tractabo ſuorum,
„ Vel ſine lite magis omni ceſſante querela,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

„ Vt maieſtatis ſaluetur gratia veſtræ, A
„ Reſtituam plenè, nulla mihi parte retenta,
„ Omnia quæ per nos ſibi adempta fuiſſe queruntur.
„ Fiat & vt noſtro reuerentia maior honori,
„ Cùm ſic pro cauſa nos ſollicitetis eorum,
„ Cuncta reſarciri faciam nihilominus illis
„ Plenè quæ per nos ſe damna tuliſſe probabunt,
„ Tu præfige diem quo pleniùs exequar iſta,
„ Deinde ſatisfaciant vultu patiare benigno,
„ Si quid eos contra me deliquiſſe docebo.
Scripta placent Regi ficto condita lepore,
Aſſignatque diem, certumque locum, quibus iſta
Ducat ad effectum ſtans verbo pacta Iohannes.
Sed qui vallato per ſcripta patentia pacto
Stare tenebatur, verax, ambago remota.
Non tamen vt pactus erat ad loca pacta venire,
Nec ſaluum præſtare viris pendente querela
Conductum iuris, vt poſtulat ordo, volebat. B
Illuſi redeunt Comites, Regemque repoſcunt,
Audiat vt cauſas vtriuſque Iohanne citato,
Qui ſe ſuſpectum totiens reddebat, & eſſe
Non poterat iudex his quos ſpoliauerat ipſe.
At Rex longa nimis patienter vincere malens,
Quàm ſubito damnare reum, ne forte quis ipſum
Alterius ſibi ius putet affectare, Iohanni
Scribit item, ſcriptoque minas regaliter addit.
Ille pudore carens rem tam fallaciter actam
Nugis & tali ſtudet excuſare colore.
„ Audiat, & noſtris placidè ſermonibus aurem
„ Inclinare velit dignatio veſtra benignam,
„ Quam diuerſa trahant, quam ſumma negotia Reges
„ Veſtra quidem plenè dominatio nouit, vt à quo
„ Tam laudabiliter regitur tam nobile Regnum.
„ Aſſignata dies ſiquidem fuit, attamen illa
„ Ardua cauſa nimis, & inexcuſabilis vltra
„ Quàm credi poſſit nos abſentare coegit.
„ Quod de conductu queritis, qui debuit illis
„ Præſtari, ſaluo dominantis honore, neceſſe
„ Non fuit hoc fieri, cum non poſſemus adeſſe. C
„ Quos inopina nimis alias occaſio traxit.
„ Nunc veniant & quod iuris dictauerit ordo
„ Exhibeatur eis, ceſſet dilatio, totum
„ Curia litigium momento finiet vno.
„ Andegaui liti locus aſſignetur, & ipſi
„ Louduni expectent, donec mittatur ad illos
„ Qui tuto conducat eos ſaluoque reducat.
Talibus atque aliis vox deceptiua Iohannis
Verba dabat vaniloquiis, Regique placere
Dum putat ingratus magis eſſe meretur eidem,
Et dum blandiloquis vult illum fallere verbis,
Se magis atque magis elongat ab eius amore.
Et quamuis liqueat cunctis de mente maligna,
Quamuis ei poſſit licitè iam bella mouere,
Expectat patienter adhuc ſi forte malignos
In melius ſtudeat mutare ſalubriter actus.
Corripit & ſcriptis monet aſperioribus illum,
Indignanſque nimis in verba minacior exit.
Denique conſumptis per tot mendacia ſcriptis

A Se Regi aſtringit vinclo maiore Iohannes,
Firmiùs & ſcripto vallat noua pacta parenti,
Obligat & ſeſe duo fortia tradere caſtra
Bothauan & Tileras, ſic aſſignanda Philippo
In contraplegium, quòd ſi defecerit vltra
Ex tunc ſint Regis Francorum iure perenni.
Aſſignatque diem certùm quo tradat vtrumque,
Et quo reſtituat comites, prout reſtituendos
Curia cenſuerit omni rancore ſepulto.
Adueniente die nec verbo ſtare Iohannes,
Nec ſcripto voluit, nec pactas mittere treugas,
Vt poſſent tuti comites examen adire.
Diſſimulare nequit totiens clementia Regis,
Quàm grauis iratam trahat indignatio mentem.
Exerit & iuſtis ſe motibus ira, nec vltrà
B Suſtinet, vt ſua fallaci fallacia proſit,
Ne totiens doleat dolus vtilis eſſe doloſo,
Qui iuſta gaudet in agentem lege referri,
Inque ſuum auctorem ſe iure reciprocat ipſum.
Obſidet ergo duo ſibi quæ tradenda fuerunt
Oppida, ſi pacto voluiſſet ſtare Iohannes:
Hebdomadiſque tribus valido peſſundat vtrumque
Marte, ſibi frangens muros, terræque coæquans,
Dehinc longum campum Mortis mare, dehinc letitatem,
Deinde Leonei ſubicit ſibi mœnia caſtri.
Non procul hinc vicum populoſa gente ſuperbum,
Diuitiis plenum variis, famaque celebrem,
Rure ſitum plano, munitum triplice muro,
Delicioſa nimis ſpecioſaque vallis habebat
Nomine Gornacum, ſitu inexpugnabilis ipſo,
Et ſi nullus ei defenſor ab intus adeſſet:
Cui multiſque aliis præerat Gornacius Hugo.
Foſſæ cuius erant amplæ nimis atque profundæ,
Quas ſic Epta ſuo repleràt flumine, poſſet
Nullus vt ad muros per eas acceſſus haberi.
Arte tamen ſibi Rex tali peſſundedit ipſum.
Haud procul à muris ſtagnum prægrande tumebat,
C Cuius aquam, pelagi ſtagnantis more, refuſam
Vrget ſtare lacu ſinuoſo terreus agger,
Quadris compactus ſaxis & ceſpite multo.
Hunc Rex obrumpi medium facit, effluit inde
Diluuium immenſum, ſubitaque voragine tota
Vallis abit maris in ſpeciem, ruit impete vaſto
Eluuies damnoſa ſatis, damnoſa colonis,
Culta, domos, vineta, molas, radiceque vulſa,
Præcipitans ornos fugiunt, & ſumma petentes
Culmina ruricolæ properant vitare periclum,
Nec res amiſſas curant dum corpora ſaluant,
Quique fugit ſaluus nihil amiſiſſe videtur
Ipſe ſibi, tantus omnes inuaſerat horror.
Non magis Ionias præceps Achelous in vndas
Se rapuit, quando indignans ſua munera ſperni
Per fata, per populos ſpumoſa volumina ducens.
Cicladas è medio terræ diſrupit, & amnem,
Per medium ſeptem cum nymphis in mare voluens,
Vertice præcipiti prius inſula quod fuit vna,
In multas ſecuit, ſparſitque per alta coronæ
In ſpeciem, ſolam Perimelen inde ſequeſtrans,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Quæ cùm nympha foret fuit illi cognita facto, A
Si Sulmone ſati verax eſt fabula vatis.
Municipes fugiunt ne ſubmergantur, & omnis
Se populus villâ viduat, vacuamque relinquit,
Nec metuit ne dum fugiat capiatur ab hoſte,
Dum minus eſſe malum putat aut in vincula trudi,
Aut perimi gladio, quàm vitam perdere fluctu
Tam ſubito, flatumque ſuo priuare meatu,
Quem naturali letho decet ire ſub auras.
Armis villa potens, muris munita viriſque,
Arte capi nulla metuens, aut viribus vllis,
Diluuio capitur inopino, mœnia ſternunt
Vndoſi aſſultus, arces breuis eruit vnda,
Quæ modo nulla ſibi tormenta vel arma timebant.
Rex vbi Gornacum ſic in ſua iura redegit,
Indigenas omnes reuocans ad propria, pacem.
Indicit populis, libertatemque priorem. B
Deinde reædificat muros, vicoſque, domoſque,
Quos fera torrentis violentia ſtrauerat vndæ.
Protinus Arturo, quem iam produxerat ætas
A puero in iuuenem, Francorum more vetuſto
Cingula militiæ noua præbuit, atque Mariam
Deſponſauit ei, per quam ſocer illius eſſet.
Qui mox acceptis à fiſco ſumptibus, atque
Militibus, paciſque viris à Rege receptis,
Feſtinanter abit Pictos inuadere fines,
In patruum prima cupiens ſæuire procella.
Iam Wlcaſſinis, iam Piſſiacenſibus oris,
Et cum Carnoto Bleſis poſt terga relictis,
Præcipiti Turonum greſſu peruenerat vrbem.
Conueniunt Proceres illuc properanter ad ipſum,
Inter quos ſpecialis adeſt Liſinacus ille
Gaufridus. cum militibus quinis quater, omni
Quos ſibi de patria ſocios elegerat ipſe,
Et cum Guillelmo Sauaricum Malleo miſit
Ter denoſque equites, & ſeptuaginta clientes.
At Comes Augeus denos quater addit, & Hugo
Brunus ter quinos, iſti maioribus iram C
Exacuunt odiis aliorum in damna Iohannis.
Quippe Iohannis eum violentia coniuge chara
Caſtello viduare ſuo præſumpſerat iſtum.
Quos vbi nec plures Arturus vidit adeſſe,
Iure ſibi metuit, patriamque inuadere terram
Non putat eſſe quidem tam raro milite tutum.
Conſulit ergo duces primos, mentiſque reuelat
Ambiguæ arcanum, quibus hoc ſermone profatur.
„ Egregij Proceres, quorum Pictauia laude
„ Multiſona toto celeberrima pollet in orbe,
„ Aſſiduis quorum eſt virtus exercita bellis,
„ Omnia nouiſtis quæ guerræ poſtulat vſus,
„ Veſtraque fortunam diſcretio nouit vtramque.
„ Sæpe reor vobis vultu ſe præbuit æquo,
„ Sæpius erudiit ſua vos tolerare flagella.
„ Me quæſo vobis æuo ſenſuque minorem,
„ Quo ſit ſumma modo res exponenda docere.
„ Rex bellatores quibus ad præſens opus illi eſt,
„ Neuſtrica peſſundat ſibi dum confinia bello,
„ Hoc ad opus præſens mihi dimidiare nequiuit

Herueum

A „Herueum Comitem, Hugonem Domnipetritam,
„Allobrogos, Bitures, Imbertum Belliiocenſem,
„Ac omnes alios Barones Tranſtigetinos,
„Auxiliatores nobis conceſſit habendos.
„Qui properant, & erunt hodie, reor, Aurelianis.
„Quingentos equites mihi noſtra Britannia mittit,
„Et pugnatorum bis millia bina virorum,
„Quos hodie vel cras dicunt Nannete futuros.
„Vtile conſilium nobis reor eſſe, quòd illos,
„Si vobis ſedet hoc quibus eſt prudentia maior,
„Gratia veſtra tribus velit expectare diebus.
„Magnum ſæpè bonum modici mora temporis affert.
„Vt melius ſaliat, retrò dat veſtigia curſor.
„Non quæ contingunt, ſed quæ contingere poſſunt
„Euitanda docet ſapiens incommoda: cùm ſit
„Tutius expectare ſuos in littore ventos,
B „Quàm rate iam fracta nautas erraſſe fateri.
„Damnificare nequit nos expectatio tantum,
„Quin afferre queat plus feſtinatio damni.
„Vt video noſtræ vix centenarius implet
„Militiæ numerum, qui ſi mora paruula nos hîc
„Detinet, ecce erimus quingenti & mille Quirites,
„Cumque ſatellitis peditum ter millia dena.
„Tunc poterit noſter exercitus ire decenter
„In patrui patriam, ſeque illi illidere tuto.
„Noui me quantum patruus meus oderit, & vos
„Quàm ſit crudelis, ſitiens quàm ſanguinis, & quàm
„Sæuiat in cunctos quos caſus ſubicit illi:
„Et modo nil curat quod ei Rex inferat, vt qui
„Me ſolum quærit, Regna mea ſola proteruit,
„Me, quoniam Regi faueo ſemperque fauebo,
„Me, quia ſceptra peto mihi debita iure paterno,
„Me, quia germanam repeto, quam carcere clauſam
„Ipſe tenet, metuens amittere Regna per ipſam.
„Belſia graniparis non tot flaueſcit ariſtis,
Non tot in autumni rubet Algia tempore pomis,
Vnde liquere ſolet ſiceram ſibi Neuſtria gratam,
C Saxa Caducellæ non tot feriuntur ab vndis,
Quot bellatores Normannia donat eidem,
Aut quot conductos numerata ſtipendia præſtant
Quæ vena candente ſibi pluit Anglica tellus,
Argentum potius quàm fortes gignere alumnos.
Iam Docilum cepit, & quos inuenit in arce
Dira morte crucis tormenta ſubire coegit.
Inde abiens totam patriam vaſtauit ab vſque
Reſtillo donec Redonem perueniatur.
Vtque reor Ligerina parat tranſire fluenta,
Aduentus noſtri non inſcius, idque mouet me
Quod mihi Rex hodie ſcripto mandauit aperto,
Vt prudenter iens ſtudeam mihi cautus haberi,
Nec tentem patrui terras inuadere, donec
Qui properat miles aduenerit, vnde quid iſta
Re ſuper expediat, diſcretio veſtra videbit.
His verum Atturus ſuadebit & vtile verbis
Orandi textum dignis rationibus ornans,
Et benè digna fuit vox tam matura fauorem
A circunſtanti cœtu cum laude mereri.
At Picti, quibus eſt fidei mutatio ſemper,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A „ Suſcipies, & ei reddes mediante tuorum
„ Conſilio procerum quicquid ſine iure tuliſti.
„ Sic quoque quod Ligerim nullus tranſibit eorum
„ Quin potius patria capti ſeruentur in iſta,
„ Donec compoſitum fuerit nos inter & ipſos.
Fallaci reſpondet ad hæc Rex impius ore.
„ Sic fore iuro tibi ſicut Guillelme petiſti,
„ Sitque fideiuſſor ſuper his Deus, & tibi teſtis,
„ Si iuramentum, quod coram tot tibi præſto
„ Patriciis, dicto vel facto venero contra,
„ Sit vobis licitum mea iuſſa relinquere, nemo
„ Me pro Rege habeat, mihi nullus obediat, ex tunc
„ Publicus efficiar vobis atque omnibus hoſtis.
Quem non infatuet talis iuratio ? quis non
Regis verba putet iurantis pondus habere?
Qui ſic iurabat, qui ſic in verba vocabat
B Contra ſe teſtes homines & numina cœli?
Procedunt igitur, & iam piger aſtra Bootes
Flexerat, & lento girabat plauſtra rotatu,
Pauſelumque poli medio ſe luna ferebat.
Per Mirabelli vicos vox nulla ſonabat,
Nullus erat vigil in portis, ſopitus habebat
Hoſpitio ſe quiſque ſuo, ſomnoque vacabat.
Furtiuo armati ingreſſu aggrediuntur inermem,
Innumeri paucos iaciunt, ſtratique iacentes
Vincla pati cogunt, armis & veſte carentes,
Mirandoque modo ſine bellis bella geruntur.
Se non victori victoria ſuggerit vltro,
Hoſtis deuicto non vincens hoſte triumphat,
Captus non victus hoſtis vincitur ab hoſte,
Omnia peruerſo contingunt more Iohanni,
Non tuba congreſſum cecinit, lituuſque regreſſum,
Vt fur ingreſſus, vt latro regreſſus abiuit.
Trans Ligerim contra ſua iuramenta Iohannes
Captos abducens, violato fœdere pacti.
Protinus abſcedit ab eo Guillelmus, & omnes
Andegaui, Turones, Cenomannique quibuſque
C Antea charus erat, fit publicus omnibus hoſtis,
Qui mox Arturum iubet vt Faleſica turris
Incluſum ſeruet, donec deliberet ipſum
Qualiter interimat ita cautè, quòd nec ab illo,
Nec per eum quiſquàm ſciat interiiſſe nepotem.
Aſt alios quos ordo viros decorabat equeſtris,
Pene quater denos in corpore carcere clauſit
Lege data, clauſis quòd edulia nulla darentur
Amplius, aut humor quo guttura ſicca maderent,
Mortis in audito generi ſuccumbere cogens.
Sed magnos claroſque viros, & honoribus auctos,
Maieſtate graues, & nobilitate ſuperbos,
Non ſic auſus erat morti dare. Quippe timebat
Illorum conſanguineos, forteſque propinquos,
Diuerſiſque locis per caſtra, per oppida ſparſos
Seruari cautè præcepit, nec ſinit illos
Eſſe ſimul, ſibi ne ſolatia mutua præſtent.
Interea famulos, de quorum mentibus ipſe
Præſumit potius, promiſſo munere, verbo
Allicit occultè, exhortans vt qualibet arte
Morte latente ſuum curent mulctare nepotem.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Non tamen inuenit præſens inſtantia quemquam, A
Qui tanti vellet ſceleris patrator haberi.
Indè igitur iuuenem tranſlatum in turre vetuſta
Rothomagi clauſit. & iam peruerſa voluntas
Illius ad iuuenis cuſtodum venerat aures.
Sed neque Guillelmus Braoſitas proditionis
Infandæ voluit fautor ſeu conſcius eſſe,
Venturumque malum per præcedenria prudens
Signa notans, Regi coram Baronibus inquit:
,,Neſcio quid latura tuo fortuna nepoti
,,Amodo ſit, cuius cuſtos huc vſque fidelis
,,Te mandante fui, ſanum vitaque fruentem,
,,Omnibus illæſum membris tibi reddimus illum,
,,Tu noſtræ facias alium ſuccedere curæ
,,Qui curent, ſi fata velint, feliciùs ipſum.
,,Anxia me rerum ſatis angit cura mearum.
Sic fatus Baro, ſe tranſtulit inde Braoſam B
Seque miniſterio ſceleris curæque remouit.
At Rex cui, ſoli vita eſt nepotis, *inuiſa*
Quem ſtimulat ſolum patrandæ conſcia cædis
Mens ſua, clam cunctis procuratoribus aulæ
Seſe procurat tribus abſentare diebus,
Vmbroſi latitans Molinelli in vallibus. vnde
Quarta nocte breui media de nocte faſelo
Nauigat oppoſiti medium per fluminis alueum,
Rothomagumque petens, portæ qua turris aditur
Subſtitit in portu, refluo quem Sequana fluctu
Vnoquoque die bis certis influit horis,
Et breue poſt ſpatium refluit, ſiccumque relinquit.
Tamque repentinos operatur cauſa meatus,
Soli nota Deo, nec eam comprendere ſenſu
Humano potuit, poteritve in ſecula quiſquam:
Cauſa latet. ſed res ita nobis ſe manifeſtat.
Occeanus quotiens lunaribus æſtuat horis,
Ordine retrogrado proprios quaſi tendat ad ortus,
Sequana refluere ſub eiſdem cogitur horis,
Fluctibus inflatis quaſi retro pulſus ab ipſo.
Inque oculis iſtud nimis eſt mirabile noſtris, C
Quod tantus fluuius, tam latus, tamque profundus,
Tramite decliui de tam regione remota
Tanta mole fluens tam crebris cogitur horis,
Sic creſcente mari ſibimet contrarius ire,
Et tanto terræ ſpatio retrocurrere, quo vix
Currendo poſſit quiuis tribus ire diebus.
Quæritur, & merito, qua vi ſic ſcandere ſurſum
Dulcem cogat aquam, maris immaturus amaror
Aut aqua ſalſa nimis eſt dulci fortior amne,
Aut aqua dulcis aquam nimis indignanter amaram
Odit, & inſipidæ miſceri Thetios vndæ,
Aut mare cùm ſit aquis retro mater euntibus amnis
Maiori minor obſequitur, ſeruitque parenti
Creſcentem vt fugiat reuerenter, eamque ſequatur,
Retrogradam matris ſemper ſtudioſus honori,
Quæ magis ad tantos faciat ſententia motus.
An nulla ex iſtis ſit opinio conſcia veri,
Quærite vos quibus eſt occultos ſcire poteſtas
Naturæ curſus, qui cùm mortalia tantum
Corda ſtupere ſolent, diuinum pectus habentes,

Omnia

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Omnia nouiſtis ſub certas ponere cauſas
Eſſe patens vobis phyſica qui dicitis arte,
Quis concurſus agat, vel quæ complexio rerum
Breceliacenſis * monſtrum admirabile fontis,
Cuius aqua lapidem qui proximus accubat illi,
Si quacunque leui quiuis aſpergine ſpargat,
Protinus in nimios commixta grandine nimbos
Soluitur, & ſubitis mugire tonitribus æther
Cogitur, & cæcis ſe condenſare tenebris,
Quique aſſunt teſteſque rei eſſe petebant,
Iam mallent quòd eos res illa lateret, vt ante
Tantus corda ſtupor, tanta occupat extaſis artus;
Mira quidem rés, vera tamen multiſque probata.
Fœlix qui rerum has potuit cognoſcere cauſas,
Quas Deus ignotas voluit mortalibus eſſe:
Si fas eſt hominis cenſeri nomine talem
Subleuat humanis quem tanta ſcientia rebus.
B Nobis humanam qui ſortem viuimus, infra
Rem ſatis eſt ſciri, neſciri cauſa ſinatur.

* Brecebanenſis

Rex ergo in portu, ſolito quem more repleţat
Fluctus, ſtans celſa in puppi de turre nepotem
Per puerum iubet educi, ſecumque phaſelo
Collocat, & paulum digreſſus abinde receſſit.
At puer egregius poſitus iam in limine vitæ,
Nomina ne deſint ſceleri tam flagitioſo:
„ Patrue, clamabat, parui miſerere nepotis,
„ Patrue parce tuo, bone patrue parce nepoti,
„ Parce tuo generi, fraternæ parcito proli.
Hæc eiulantis prendens à fronte capillos,
Aluum per medium capulo tenus impulit enſem
Impius, & turſum generoſa cæde madentem
Ceruici impreſſit, tempuſque bipertit vtramque.
Hinc quoque digrediens quaſi per tria millia, corpus
Defunctum vita ſubiectis iniicit vndis.

Ecce Neronis opus, quo poſt præclara virorum
Funera nobilium, poſt charos poſtque propinquos
Tormentis variis quos interfecit, vt eſſet
C Solus in Imperio, materni viſceris aluum
Findere præſumpſit, forulumque propaginis, in quo
Conceptus fuerat, de quo proceſſit ad ortum,
Inſpexit, tandem proprio ſe perculit enſe,
Cerdonum metuens ſubulis incurrere mortem.

Ecce Iudas alter, Herodes ecce ſecundus,
Qui pueros inter Meſſiam perdere quærens,
Ne Regnum perdat proprios occidere natos
Poſtea non veritus, & Regnum perdidit, & ſe,
Dum reliquos metuens natos ſibi guttura rupit.

Sic & Iudæis ſtatuit crucifigere Chriſtum
Conſilio Caiphæ, metuens amittere gentem
At que locum. Sed eo crucifixo, perdidit omne
Perdere quod metuit tranſlatus in extera Regna,
Seruitioque datus, quem Veſpaſianus in omnes
Diſperſit ventos priuatum Regis honore
Atque Sacerdotis, quod vir deſideriorum,
Et Moyſes olim fore ſic cecinere Prophetæ.
Sic tibi continget Artuti morte Iohannes.
Eius per vitam metuiſti perdere Regnum,
Eius per mortem vita Regnoque carebis.

Antea quàm fato fieros Ludente Monarcha, A
Patris ab ore tui, Sine-Terta nomen habebas.
Ne pater ergo tuus ſit in hoc tibi nomine mendax,
Hæc tibi mors addet rem nominis huius & omen.
Nam tibi fatalis venit hora, nec eſt procul à te,
Qua factus mortem cunctis odioſus ob iſtam
Fies, & viues ſine terra pluribus annis.
Poſtea priuatus Regno, priuabere vita.
Ante tamen mortem multas operabere fraudes,
Multos occides, multos damnabis iniquè,
Dignior vt pœnis fias grauioribus vri
Dum culpis nunquam ceſſas ſuper addere culpas,
Ne te ſe inueniat aliquando gratia dignum.
At tibi Calliope requies alterna placere,
Antidotumque ſolet gratum præſtare laboris
Fac tibi ſexta grauem leuet hic pauſatio curam,
Plenius vt memores ea quæ dicenda ſequuntur. B

MATERIA SEPTIMI LIBRI.

Gaillardi ſedem deſcribit ſeptimus. at Rex
Obſidet Andelij quod dicitur inſula caſtrum,
Nil bellum nauale valet vel agreſte Iohanni.
Nans ſub aquis vallo Gaubertus ſubijcit ignem.
Inſula mox capitur, foſſiſque ac turribus arcem
Rex circumſeptam ſex menſibus obſidet, abſens
Emitit populum Rogerus, parcat vt eſcis
Quos famis atra lues ſcopulis extinxit & antris.
Vere nouo rediens renouat Rex obſidionem,
Gaillardumque capit multa vi, tempore multo,
Et tota demum fugat è regione Ioannem.

INCIPIT SEPTIMVS LIBER.

VOluerat interea rapido ſe circulus axe,
Retrogradata trahens obliquo ſydera motu,
Vicinæque dabat brumæ iam ſcorpio ſignum,
Cœperat & gelidis tellus canêre pruinis
Frondifluis aſperſa Comis quas frigidus humor,
Et Boreæ ramis violenta ſtrauerat altis. C
Intermiſſa breui langueſcunt bella quiete,
Depoſitis rediens armis ad propria miles,
Et peditum turmæ ſua rura reuiſere gaudent,
Lætificantque ſuos & mutua gaudia iungunt,
Donec paulatim Borealis tranſeat horror,
Rurſus vt armatos æſtas in bella remittat.
Iamque reueſtierat tellus ſe floribus, herbis
Luxuriabat ager, medio poſt tempora curſu
Veris erant, cùm Rex iratus in arma cohortes
Rurſus agit, properans vt talio digna Iohanni
Tandem retribui poſſit pro morte nepotis,
Pro tot flagitiis, pro tot furialibus actis,
A quibus ille miſer ſe refrænare nequibat.
Qui tamen aſſiduis exploratoribus vtens,
Cautus erat mortis vitare pericula, ſeque
A Regis facie procul abſentare ſtudebat,
Et loca deuitans, ad quæ venturus erat Rex,
Callebat fugiens tutos penetrare receſſus.
Quo Rex comperto, tetras conuertit in eius

A Fettatas acies quas vertere mallet in ipſum,
Si cohibere fugam, ſeſeque accingere pugnæ
Vellet, & oppoſitis concurrere frontibus ipſi.
Eſt locus Andelij qui nunc habet inſula nomen,
Quo ſecat in geminos ſe Sequana frugifer alueos,
Nec longè refluens in ſe redit & facit vnum,
Inque ſui medio clauſam premit vndique terram,
Cuius planiciem tantus tumor vrget in altum,
Quòd circumfuſis aperiri non timet vndis,
Æqua ſuperficies ex omni parte rotundo
Orbiculata ſinu ſe non obliquat in vllum
Diuaricans cuneum, ſed finibus ipſa ſuis ſe
Limitat, vt nullus diſcirculet angulus illam.
Hunc Rex Richardus turri muniuerat olim,
Et circumdederat vallis & mœnibus altis,
Ædificans intus penetralia Regia dignos
B Principibus ſummis habitari rite penates,
Pontibus erectis quibus vtraque ripa petatur.
Iactibus inde tribus quantum girata lapillum
Mittere funda poteſt, rupes præcelſa ſub auras
Tollitur æthereas, ſummaque crepidine viſus
Effugit humanos, tanto tumet ardua gibbo,
Quæ parte ex illa fluuij qua deſpicit vndas
Si quis eam aſpiciat obliqui luminis orbe,
Ardua quàm turris aliud nihil eſſe videtur,
Cæmento & ſaxis operoſè ſtructa quadratis.
Tam latere plano, tam recto vertice ſurgit
Aëra per medium tanquam velit aſtra ſubire.
At parte ex alia, qua ſolis reſpicit ortum,
Eiuſdem dorſo minus alta tenore decenti
Planities ſpecioſa iacet, ſe longior ampla
Vallibus horreſcens latere ex vtroque profundis,
Quæ cunei in formam ſeſe protendit adufque
Montis deſcenſum, qui proximus imminet illi,
Valle tamen media medium impediente meatum.
Huic natura loco ſatis inſuperabile per ſe
Munimen dederat, tamen inſuperabiliorem
C Arte quidem multa Richardus fecerat illum,
Duplicibus muris extrema clauſit, & altas
Circuitum docuit per totum ſurgere turres,
A ſe diſtantes ſpatiis altrinſecus æquis:
Eruderans vtrumque latus, ne ſcandere quiſquam
Ad muros poſſit, vel ab ima repere valle.
Hinc ex tranſuerſo medium per planitiei
Erigitur murus, multoque labore cauari
Cogitur ipſa ſilex, foſſaque patere profunda,
Faucibus & latis aperiri vallis ad inſtar
Sic vt quàm ſubito fiat munitio duplex,
Quæ fuit vna modo muro geminata ſequeſtro:
Vt ſi forte pari partem contingeret iſtam
Altera municipes queat & ſe tuta tueri.
Inde rotundauit rupem, quæ celſior omni
Planitie ſummum ſe tollit in aëra ſurſum,
Et muris ſepſit extremas deſuper oras,
Caſtiganſque iugi ſcrupuloſa cacumina totum
Complanat medium, multæque capacia turbæ
Plurima cum domibus habitacula fabricat intus.
Vmboni pateens ſoli, quo condidit arcem.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Hic ſitus iſte decor, munitio talis honorem A
Gaillardæ rupis per totum prædicat orbem.
Karolides igitur cupiens tam nobile caſtrum
Subdere Francigenis, cuneos primum inferiori
Caſtello applicuit, gremio quo Sequana claudit
Fluminis in ripa late tentoria figens.
Municipes omni niſu ſe velle tueri
Proclamant, & ne ſubito rumpantur ab hoſte
Rumpunt, & ruptum mergunt in flumine pontem.
Protinus erigitur petraria plurima, quæ non
Aſſiduo ceſſat lapides emittere iactu,
Paliciumque triplex, quod erat Gaillardica ſubtus
Mœnia, quadratis palis & robore duro
Vſque ſub extremas protenſum fluminis oras,
Vt flumen noſtris innabile nauibus eſſet,
Francorum iuuenes, quibus eſt incognita nandi
Hæc erat, euellunt, ſcinduntque ſecuribus, & dum B
Id faciunt, lapides & ſpicula rupis ab alto
Vertice nimborum ritu iaciuntur in illos,
Quæ plerique cauent ſcutis atque aſſere multo
Oppoſito plerique necem patiuntur honeſtam,
Dum patriæ laudi, dum pugnant Regis honori.
Nec ceſſauerunt donec via preuia facta eſt,
Qua claſſis veniens de ſurſum vectitat eſcas,
Reſque alias quibus eſt opus his qui caſtra ſequuntur.
Protinus adduci naues Rex imperat amplas,
Quales Sequanios per portus nare videmus,
Quadrupedes quæ ferre ſolent cartoſque per amnem,
Has facit in medio lateratim flumine mergi
Ordine continuo caſtri ſub mœnibus ipſo
Inferiùs, quas ne rapidæ ferat impetus vndæ,
Palis infixis funes vncique coherceant,
Poſtibus erectis pontem trabibuſque dolatis,
Has ſuper extruxit, tulit, & ſine remigis vſu
Xerxis ad exemplum veſtigia ſicca per vndas
Tam latè fuſas, interque capedine tanta
Diſtantes, ripis minimè capientibus ipſas,
Vt verè poſſis illas æquare marinis, C
Non minor æquoreis quando tumor inflat eaſdem.
Erigit & geminas turres in quatuor amplis
Nauibus arboreis truncis & robore crudo,
Quos multo vincit ferro multiſque retortis,
Vt ſint munimen ponti, caſtroque nocumen,
Quas ita ſubtili ſeries ſuper edita ductu
In ſublime leuat, vt ab illis mittere miles
Iactu tela leui deuexa in mœnia poſſit,
Et ſic obſeſſos varia grauat obſidione,
Illos oppugnans parte inceſſanter ab omni.
Velgica rura patent curſoribus, vnde refertur
Præda in caſtra recens, & copia tanta ciborum,
Quòd ſibi caſtrenſes nihil vltra deeſſe querantur.
Nil manet illæſum, villæ nudantur & agri,
Et ſic accreſcunt epulæ pugnantibus extra,
Quæ male decreſcunt his qui defendere caſtrum
Et ſe * concertant. Non eſt via qua quis ad illos
Quodlibet auxilium poſſit conferre vel eſcas.
Interea varias verſans in pectore curas,
Auxilium nota mendicat ab arte Iohannes.

* *ſecum*

Vt

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Vt quod ei ſub ſole dies audere negabat,
Audeat obſcura de nocte irrumpere caſtra.
Ergo Mareſcallo cordis ſecreta reuelans,
„O mihi conſilij cuſtos fidiſſime, dixit,
„Accipe ſelectos equites Guillelme trecentos,
„Et famulos in equis tria millia, ſume clientes
Mille quater pedites, tecum Lupicatica rupta
Fac eat, ite ſimul tenebroſæ noctis in vmbra
Atque tepenrino regalia caſtra tumultu.
Cùm iam luna ſuos abſconderet aurea vultus,
Illa ex parte leues irrumpite fluminis vndæ
Rex modo per pontem partem tranſiuit ad illam.
Omnes penè equites vltra cum Rege mearunt,
Et Barrenſis eques, & quos Campania miſit,
Belligerique viri quibus eſt audacia maior.
Hac ex parte Comes Roberrus manſit, & hæres
B Hugo Noui caſtri, Simon & rupta Cadoci
Hi ſe clauſerunt prope ripas, ingeniorum
Cura quibus pontemque data eſt à Rege ruendi.
At per plana iacent Ribaldi cum Piquichinis,
Et qui res propter venales caſtra ſequuntur,
In quos de facili noſtrum exſaturare furorem
Fas erit, vtque libet ſatis exhaurire cruoris.
At Brandine tibi Martinus ſit Comes Archas,
Et qui roſtratis ratibus ſecat æquor Alanus
Pyratas ſecum aſſumat, quibus vtitur ipſe
Cum Greneſim rebus iuuat expoliare, vel oſſam.
Sumite cum reliquis modo quos mihi Flandria miſit
Millia terna virum, ſociis ſuccurrite veſtris,
Quos nimis auxilio, quos ſcitis egere ciborum,
Septuaginta rates quibus eſt curſoria nomen,
Quas pelagi ſtruxit Richardus, & amnis ad vſum,
Atque alias omnes quaſcumque poteſtis habere,
Rebus quæ ſociis deſunt farcite, cibiſque.
Ite per oppoſitum temis ducentibus amnem,
Regalemque leues fluuio prouoluite pontem,
Caſtellumque meum rebus munite negatis.
C Qui ſi de facili pontem reſecare nequitis,
Bellando prohibete manus, ne transferat vltra
Rex, ſuccurſurus his quos habet altera tipa.
Hoc autem inculco vobis, & ſæpe redico,
Vos, qui per flumen, vos qui per plana venitis:
Hæreat hoc memori vobis in corde, quod vno
Tempore bella gerat, & eodem cœtus vterque
Si vobis aderit dextro pede Murſia, mane
Vos ſequar, vt noſtri conſumem prælia Martis.
Sic mandata ſuis ſolitus dare ruſticus olim,
Dum lupus eius ouem dumis euiſcerat aſpris:
„I, famulo clamat, in dumum, tu quoque paſtor
„Perplexos irrumpe rubos, tu verò bubulce
„Hoc penetrato ſpecus, ego cum cane tuta tuebor.
Haud ſecus armatos in ſumma pericula mittit,
Cum quibus ipſe tamen non ſuſtinet ire Iohannes
Patetur Regi, mora nulla moratur ituros.
Arma viri capiunt, claſſis naualia linquit,
Egreditur caſtris velociter agmen vtrumque.
Hi per aquas, illi terræ per plana profecti,
Inſomnes ducunt tenebroſa ſilentia noctis,

Dum properant bello dare tempora danda ſopori. A
Dimenſus ſpatiis horarum tempora certis
verbere iam triplici ſe caſtigauerat ales,
Altiſono lucem qui gutture præcinit almam.
Fit ſubito terra caſtris irruptio nocte.
Quippe Mareſcallus feſtinum duxerat agmen
Per terram breuiore via, dum per vada claſſem
Sequana multiplici vertigine tardat euntem.
Ribaldi, mercatores, & vulgus inerme
Ebria poſt Bacchi potamina ſemiſepulti
Cæduntur gladiis exertis more bidentum.
Plurima turba ruit inopina morte, priúſque
Corpore vita fugit, quàm corpus ſentiat ictum,
Sic nimio preſſi vino ſomnoque iacebant.
Nec mora terrificus it per tentoria clamor.
Expergefactos ſubito mora voluit ad amnem
Vt per aquas natent quia pons non ſufficiebat, B
Vt poſſet tranferre ſimul tot millia plebis.
Obſtat eis Barrenſis eques mucrone coruſco,
Cum quo Bolonides Gaucherus, Guido Mathæus,
Et reliqui qui turpe putant non eſſe priores.
» Quò fugitis, clamant, quò terga oſtenditis? hoſtes
» Veſtra facit fuga victores, ignauia veſtra
» Ignauos facit audaces, dum ceditis hoſti,
» Dum ſinitis letho quod vos occidat inulto,
» Dum percuſſorem percuſſio nulla repellit.
Talia dicentes pauidos in bella reducunt,
Confortantque viros, & in hoſtem mente feruntur
Vnanimi, fortique manu retrocedere victum
Qui modo victor erat cogunt, furit enſis, opuſque
Exigit inuictis animis quod ſuggerit ira.
Lumina per ripas, & per conuexa locorum
Ociùs attollunt, faciuntque dieſcere noctem,
Accendunt alij lichnos, hi ligna pyrarum
In ſtrue congeſtant, hic ſtraminis, ille miricæ
Faſciculos addit, hic pinguia larda miniſtrat,
Hic oleum flammis infundit, materieſque
Lucis adurgetur ſuccreſcere; tota repente C
Noctis abit facies, caliginis exulat vmbra.
Poſt equites primos ita lumine multiplicato
Agmina feſtinant, & Barrica ſigna ſequuntur.
Dumque cateruatim pons traiicit arma viróſque,
Frangitur, & nimio ſe faſce fatiſcere fatur.
Mox tamen abſque mora puncto reparatur in ipſo,
Officiumque ſuum properantibus vt modo præſtat.
At Barrenſis eques, atque inuictiſſima virtus
Agminis egregij poſtquam dignoſcere apertè
Fas fuit hoſtiles accenſo lumine vultus,
Martis opus peragunt, pulſúmque viriliter hoſtem
Conficiunt, capiunt, occidunt, proditioni
Præmia nocturnæ merita vice digna rependunt,
Et mala conuertunt in eos quæ corde malignos
Parturiente dolos aliis inferre volebant.
Iamque quieſcebant acies nondumque ſopori
Se dederant, & lux ſub mane rubeſcere primo
Cœperat, & radios tremulis criſpabat in vndis:
Ecce leonino claſſis curſoria fluctus
Impete Sequanios prora findebat acuta,

Arma

A Arma viroſque ferens. Iterum clamatur ad arma,
Arma viri arripite, & ripas vos fundite circum,
Præcipuè pontem defendite, ſcandite turres.
Talibus exciti clamoribus, ociùs aſſunt,
Corripiuntque animis certatim ardentibus arma.
Scandit in arboreas turres Iordanus & Eldo
Raderides, Pauius, Perigas, Tatinus, & illi
Ars eſt nota quibus vſu balearica longo,
Et quos præcipuè virtus inuitat, vt indè
Incircumciſos poſſint iactare molares,
Deſuper & ferri maſſas, igneſque globatos,
Et pice fluentes ollas, ruditerque dolata
Pondera truncorum, titiones, ligna, ſudeſque.
Stant in ponte viri, quos ordo decorat equeſtris,
Quos inter Barrenſis erat, cum Simone Guido,
Et Maleuicini fratres, dominuſque Morentij,
B Acalij, quorum probitas diffundit in æuum
Nomina, nulla quibus mors eſt aut captio curæ,
Quorum ſola ſibi virtus habitacula cordis
Sic dicat, vt quoquam cor ſe non vertat ab illa,
Dum cor & omnimodos cordis ſibi vendicat actus,
Motibus indignans comes eſſe vagantibus extra.
Nec minus ad ripas armis inſtructa virorum
Accelerat clypeata manus, fluuiúmque coronant.
Nec ceſſant lapides, nec ceſſant mittere tela.
Rem gerit hic funda, iaculis hic, ille ſagitta,
Vix tamen ad claſſem poterant attingere iactus,
Lædere vel nautas, vel eos qui bella gerebant.
Tramite tam recto, tam cauto remige flumen
Per medium volitans, ripam vitabat vtramque.
Iámque propinquabant ponti, ſtrictumque tenentes
In manibus ferrum, poſtes ſuccidere pontis
Audebant, & quæ ſubſtabant poſtibus alnos.
Sed tolerare diu nequiere pluentia tela
Grandinis in morem, lapides, truncoſque trabales,
Feruenteſque picis ollas, & pondera ferri,
Quæ deſcendebant in eos de turribus altis.
C Sed nec Guellelmus, nec cætera turba Quiritum
Ponte ſuper contis, ſudibus, mucronibus, haſtis,
Ceſſabant variis affligere mortibus illos.
Hic fluuio lapſus Thetidi ſe mandat humandum,
Nereidumque choros pro funeris orat honore.
Hic ratis in medio morientem mortuus ipſe
Corruit in ſocium, ſupremáque baſia donat,
Gaudet & infernas Comiti comes ire ſub vmbras.
Hic pede truncatur, oculis hic, auribus ille,
Viſceribus ruit hic fuſis, hic gutture rupto,
Huic ſudis infringit femur, illi claua cerebrum,
Huic mucrone manus abſcinditur, ille ſecuri
Perdit vtrumque genu, nec adhuc pugnare recuſat
Donec eum ſuperinfundens pix cogit abire.
Ille per os ferro gemit expirare recepto,
Non poſſe aſſuetos animæ præſtare meatus,
Tranſmiſſo cadit in tempus per vtrumque quadrello,
Gallinæ ſimilis, quam plurima nare forata
Expellit Boreæ * nido recubare volentem. * Boree
Trabs prægrandis erat extema pontis in ora,
Ponderis immenſi, quadrato robore, quam vix

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Bis deni carro tauri portare valebant: A
Quæ propulſa ſuper illos de ponte, carinas
Oppreſſit geminas, & proram fregit vtrámque,
Afflixitque viros poſtes & ligna ſecantes.
Tunc primum retroceſſerunt, proriſque reductis
Obuertunt puppes & tonſis æquora pulſant'
Intenduntque fugæ, victi, nec in agmine toto
Vllus erat qui non in corpore vulnus haberet,
Præter eos quos iam vi mors illata premebat.
Sed nec eos licuit noſtratibus impediente
Amne ſequi, quos dum fas eſt producere certant
Eminus, & iaculis & ſaxis atque ſagittis.
Gaubertus tamen & Lodulus Galiota, Thomaſque
Cuique Latinatrix dat nomen lingua Iohannes,
Bis binas agiles habuerunt forte galias,
Quiſque ſuam, belliſque viros naualibus aptos.
Quatuor hi per aquas fugientibus acriter inſtant, B
Prælia miſcentes, dumque ire propinquius audent,
Promeruere duas auferre fugacibus alnos,
Cum nautis aliiſque viris & rebus & eſcis.
Hic Gaubertus erat ita doctus in arte natandi,
Quod ſub aqua poterat millenis paſſibus ire.
Hic igitur teſtas prunis ardentibus implet
Et clauſas mira ſic arte bituminat extra,
Ne poſſet penetrare latex vllatenus illas.
Tunc ſe fune ligat qui dependebat ab ollis,
Atque immerſus aquis clam, nulli viſus, adiuit
Vallum quod duplici circumdabat vndique muros
Circuitu, lignis & multo robore ſtructum:
Emergenſque vadis ignem ſuccendit ab illa
Parte Gaillardæ rupis, quæ reſpicit arcem,
Qua nullus defenſor erat, quia nulla timebant
Damna ſibi parte ex illa contingere poſſe.
Vnde tuebantur partes ſtudioſius illas,
A quibus vrgebat illos inſtantior hoſtis.
Corripit abſque mora Vulcanus lignea valli
Vincula, quique obeunt caſtelli mœnia vicos
Inuoluitque globos mixtis per inane fauillis,
Solibus adiutus nimiis & flatibus Euri, C
Qui nimis intenſo ſpiramine flabat ab ortu,
Gaubertique dolos fidens athleta iuuabat.
Qualiter Enceladus ardenti fauce vapores
Euomit ignitos, ambuſtaque ſaxa per Ethnam:
Haud ſecus abſumit briſtegas, valla, domoſque,
Et quæ reddebant tutos hurditia muros,
Furtim Gauberti ſuccenſus fraude fideli
Ignis edax, omni ſpolians munimine muros
Lætitiæ teſtis clamor per caſtra leuatur,
Et lætabundo conſcendit ad aſtra boatu,
Triſtitia ſignum ſonat inter mœnia luctus,
Et conſternatis hærebant mentibus omnes,
Qui nullum ſibi ſubſidium præſtare valebant,
Nec tuti latitare intus, nec ſcandere muros,
Scuta foras, pluteos, propugnatoria, ſcalas
Vertant in cinerem, Cithereius omnia coniunx
Turba minor ratibus fugiunt, & nando per vndas.
Quorum quamplures ignem vitare volentes,
Suffocat alterius contraria vis elementi.

Hi

Digitized by Google

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Hi criptas, illi curuas ſubiere garitas.
Aſt aliis latebras teſtudo vel angulus addit,
Vt miſerè lateant donec vis tranſeat ignis.
Nauigio Franci nec adhuc conſederat ardor,
Accelerant, capiuntque viros diuerſa latentes
Per loca, quos veſana fames, quos vicerat ignis.
Tunc Rex caſtello poſt tot certamina tandem,
Poſtque tot aſſultus, tanta virtute potitus
Cuncta reædificat vel vi deſtructa vel igne,
Et pontes reficit cautus quos ruperat hoſtis,
Selectiſque viris caſtellum munit & armis.
Hoc inter caſtrum vicinaque mœnia rupis,
Grandis erat vicus circundatus vndique muris,
Immenſique capax populi, qui protinus ex quo
Inſula capta fuit, linquentes propria ſurſum
Cum reliquis ſubeunt tutæ tutamina turris.
B At Rex vt propriis viduatum ciuibus vltro
Tam clarum burgum, tam fortia mœnia vidit,
Primo ſatellitibus & milite mœnia complet:
Omnia deinde nouis habitacula ciuibus ornat,
Quos benè ſecuros faciebat ab hoſte propinquo
Walterſis legio, numeroſaque rupta Cadoci,
Cui Rex quotidie ſoli proſeque ſuiſque
Libras mille dabat, caſtrenſis mutua luctæ
Diſtribuente aliis numerata ſtipendia fiſco.
Inde Ratiſpontem magna virtute per vnum
Expugnans menſem ſubicit ſibi, claraque ballo
Corpora magnanimum cepit quam plura virorum,
Qui caſtrum defendebant ex parte Iohannis,
Cuius perſpicuo radit * latus Andela riuo, * rodit
Fertilibuſque ſatis pratiſque decorat & hortis,
Sequanioque caput non hinc procul occulit amne.
At vero rupes Gaillardica non metuebat
Obſidione capi tum propter mœnia, tum quòd
Vallibus ambita ſcopuliſque rigentibus eſſet,
Omni parte ſui lapidoſis obſita cliuis,
Quæ ſi nil aliud quo muniretur haberet,
C Solo tuta ſitu poterat ſatis eſſe locali.
Illuc ergo ſuis cum rebus contulerat ſe
Gens vicina locis, vt ibidem tutior eſſet.
Inſtrumenta videns Rex tormentalia in illum
Poſſe vel aſſultus conferre iuuamen, vt alta
Muros rupe ſitos quauis infringeret arte,
Mentis acumen ab his alias diuertit ad arces,
Vt nido poſſit, quo Neuſtria tota ſuperbit,
Qualicunque modo quocunque labore potiri.
Per cliuos igitur, & per conuexa cauari
Foſſato duplici terram iubet, vt quaſi meta
Intranſgreſſibili caſtri latus ambiat omne,
A fluuio ducens multo conamine foſſas
Vſque ſupercilium montis, qui deſuper exit
Altior in cœlum, deuexaque mœnia temnit
Sic procul à muris, vt vix attingat ad illas
Baliſta duplici tenſa pede miſſa ſagitta.
Protinus in medio foſſarum lignea turris,
Et ſeptena duplex facit vt munitio ſurgat
Tantæ ſtructuræ tantique decoris earum
Quælibet, vt poſſit vrbi decus addere magnum,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Sic vt quot pedibus præcedit ptima ſecundam, A
Tertia ſe tanto ſpatio ſeiungat ab illa:
Sic teliquas eadem turres dimenſio ſignat,
Vt diſtent à ſe ſpatiis æqualibus omnes.
Has igitut teplet famulis & milite multo,
Et vacuis ferrata locis locat agmina toto
Citcuitu, vigiles diſtinguens ordine tali
Semper vt alterna vigilent ſtatione viritim,
Qui fabricare ſibi caſtrenſi more caſellas
Arboreis ramis & ſicco ſtramine norunt
Se quibus à pluuia tutos & frigore brumæ
Efficiant, illi * pet tempora longa futuri. (* illic)
Cumque ſit introitus ad muros vnicus, ad quem
Secta per obliquos amfractus ſemita ducit, (* ſtricta.)
Hunc cura maiore facit nocteque dieque
Vt ſeruare vigil ſtudeat cuſtodia duplex,
Deforis vt poſſit ad caſtrum nemo venire, B
Audeat aut caſtro valuis exire recluſis,
Quin occìdatur, aut viuus detineatur.
Talia magnanimus hoſti date cingula nouit,
Sic dare materiam ſibi qua prouetbia vulgus
Lætificoſque creare iocos & cantica poſſet,
Vt canerent zona tot millia clauſa ſub vna,
Et tam fœcundo turgentem germine nidum,
Quem demum cogant excludi tempora vetis.
His aliiſque ſibi pariunt dum gaudia verbis,
Hoſtibus impingunt luctus, cauſaſque doloris.
Iulius haud alia legitur virtute iugoſa
Durrachij ſpatia & campos mutaſſe patentes,
Vſque ſub Hadriacos cementans mœnia portus,
Ne Pompeianis Romanorúmque catetuis
Declinare fuga bellum ciuile liceret,
Sceua vbi vulneribus membro confoſſus in omni
Pompeij fregit vires, ſaluauit & arces
Solus, & æternæ meruit præconia famæ.
At qui Rogerus, & quos anguſtia maior
De conſetuandis epulis caſtróque premebat,
Millia tot populi paſci non poſſe videntes C
De facili, cùm nulla cibos ſpes eſſet habendi,
Præter quos illis præſens accommodat hora,
Quingentos homines ſexus vtriuſque recluſit
Emittit foribus, quò caſus ducat itutos:
Poſtque dies paucos totidem dimittere rurſus
Cura fuit, quos hoſtilis miſerata caterua
Nec retinere volunt, nec morti tradere, tanquam
Mendicos, miſetos, & vulgus inutile bello.
Quo Rex audito vetuit ne deinde ſinatur
Extra caſtellum locuples ſeu pauper abire
Amplius, & quotquot ad eos mittantur ab intus
Ad portas telis illos iaculiſque tepellant,
Vt ſimul abſumant epulas Quibus attenuatis,
Poſtquam dira fames affligere cœperit illos,
Armis depoſitis in vincula ſponte dabunt ſe,
Cùm nec caſtellum nec ſe defendere poſſint.
Hoc metuens iterum Rogerus, deligit omnes
Dinumeratque viros, quibus eſt bellare poteſtas,
Quos animus virtute calens robuſtat & ætas,
Vt caſtro maneant, epulas quibus æſtimat ipſe

Quas

Google

A Quas habet ad præſens totum ſatis eſſe per annum, PHILIPPVS AVGVSTVS.
Perſonaſque alias quibus eſt infitmius æuum,
Aut ſexus, quas debilitas quæcunque moleſtat
Segregat, vtque velint exire licentiat omnes.
Emittens illa vice caſtro mille ducentos,
Non dubitans certæ miſetos exponete morti,
Nec curans qualis inuoluerit exitus illos,
Dum ſaluare ſtudet caſtellum per breue tempus.
Inſcia tutba mali quod erat ſenſura propinqui,
Ordine confuſo poſt terga relinquere portas
Gaudet, & vnde ſuæ ſpem roborat ipſa ſalutis,
Abſque mora grandem ruit expertura dolorem.
Haud ſecus examen effuſum ſole calenti
Vaſe cauetnoſo veteri cum matre relicta,
Rex nouus vrget apes alias ttansferre penates,
Multiplices denſant giro inuerſante volatus
More niuis, quam ventus agens per inane volutat.
B Quos vbi noſtra cohots videt ebullire deorſum,
Pétque latus cliui mixtim petere ima ſupini,
Deformes vultu, pannoſos tegmine, telis
Et iaculis procul emiſſis graſſantut in illos,
Et properare tetro, ſurſumque tecurrere cogunt.
Ad portas propeti redeunt, ſed iam fore clauſa
Horrifico miſeris proclamat ianitor ore:
» Neſcio vos, alias vobis iam quætite ſedes,
» Non vltra ſinitur vobis hæc aula patere.
Quique ſupet muros aſtabant ſpicula mittunt,
Et lapides in eos, conſternatoſque tepellunt,
Hortanturque procul à mœnibus ite remotos
In valles, quo non poſſint attingere iactus.
Quid facient miſeri, cùm ſint hinc inde repulſi,
Et quid agent medios quibus eſt via nulla pet hoſtes,
Nec conuerſari licet amplius inter amicos,
Et quo diffugiant locus eſt pet deuia nullus?
Ecce nocentiot eſt & ſæuior hoſte propinquus,
Imo propinquior eſt, & amicior hoſtis amico.
Non equidem mitor ſi non permittit abire
C Hoſtis eos quibus eſt nullo deuinctus amore,
Quos licitè poterat occidete ſiue ligare,
Cum nullæ iubeant inimico parcere leges †. † ciuiles nō diuina.
Sed nullo fas eſt mihi declarare relatu,
Quàm ſit inhumanus is qui ſuſceperat illos,
Tempote iam multo factus conciuis eorum,
Nunc omni eiectos tutamine priuat & aufert
Propria quæ tulerant, quando timot anxius illos
Caſtello incluſit, cum rebus edulia cunctis.
Vállibus & caueis erant, omnique ciborum
Spe ptorſus vacui, multis vtcunque diebus
Suſtentabat eos, genus heu! miſerabile vitæ!
Simplicis humot aquæ vicino è flumine ſumptus.
Contigit vt paretet ibi quædam femina, cuius
Fœtus adhuc à matre rubens calidoque ctuore,
Vnguibus infixis diſcerptus, matris ab aluo.
Eſt in momento multos transfuſus in aluos.
Hoc Gallina modo, quæ lapſa volando deorſum
Decidit inter eos cum plumis, oſſibus, & cum
Stercote adhuc calido taptim glutitur ab ipſis.
Ventribus imnetgunt quæ cedunt omnia denti,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Seque cadaueribus demum pauere caninis. A
Nam prudenter agens Rogerus, iuſſerat omnes
Mœnibus expelli catulos, vt parceret eſcis,
Quos fatis damnata cohors tantummodo pelle
Vnguibus abrupta rodebant dente voraci.
Sed nec ad extremum parcebant pellibus ipſis.
„Nil ſibi turpe putat homo, nil abſumere vitat,
„Ex quo dira fames inuitat ad omnia dentem,
„Quæ ſola inuictos vincit, ſola aſſerit vrbes.
Non olim Peruſina fames, ſed nec Mutinenſis
Obſidio, nec apud Caudinas vulnera furcas,
Tam miſerabilibus animas anxere flagellis.
Non ita Petreius conſorſque Afranius eius,
Er Romana phalanx illorum ſigna ſequentes,
Cæſareis clauſi ſub Ilardæ mœnibus armis.
Inter quas * Licoris & lene fluentis Iberi
Defecere ſiti, licet illos ſtercus equinum B
Suggere compulerit ſitis intolerantia diræ.
Pleno luna quater à fratre remotior orbe
Fulſerat & totiens abſcondita fratre propinquo,
Succenſos iterum cornuta nouauerat ignes:
Angit adhuc miſeros, nec ſpes eſt vlla ſalutis
Indefeſſa famis finiri neſcia peſtis,
Excrucians ſtimulis nunquam ceſſantibus illos,
Mirandóque modo nec viuunt, nec moriuntur,
Nec vitam retinere queunt, nec perdere ſola
Quam retinet ſtimulante fame ius fluminis hauſti
Temporis id circa Rex è Gaillone profectus
Venerat Andelij caſtrum viſurus, & illos
Mœnia qui rupis vigili ſtatione coronant.
Cumque ſuper pontem multis comitantibus iret,
Conclamant miſeri miſerabiliter ſimul vno
Ore, fames illos quantum clamare ſinebat:
„Eſto propitius, miſeris miſerere, miſertus
„Rex pie ni fueris, iniuſta morte perimus.
„Hîc inuiſa fames noſtros depaſcitur artus
Tempore iam multo, nos hîc crudelior hoſte
Expoſuit noſter peſti conciuis amaræ,
Qui nos excluſit ſine cauſa mille ducentos, C
Vix hodie ſuperat numerum pars altera noſtri.
Rex vt ſemper erat facilis, ſuplicantibus, vt qui
Natus erat miſeris, miſereri & parcere ſemper,
Fletibus his motus ita circumſtantibus inquit:
„ Dimittaris eos exire, cibóque refecti
„Quò mens quæque ferat indemniter ire ſinatur.
„Abſit vt afflictis per nos afflictio creſcat.
„Non decet vt nobis mors aſcribatur eorum
„Qui nimis afflicti nullum iam lædere poſſunt.
Dixit, & emiſſis tribui iubet omnibus eſcas.
Qui cùm permiſſi caueis exire fuiſſent,
Vidimus inter eos quendam, miſerabile viſu:
Qui coram perſtabat adhuc portare caninam,
Cúmque iuberetur illam dimittere, dixit:
„Non dimitto cibum, quo longo tempore vixi,
„Donec pane ſatur fuero. Tunc abſtulit illam
Vnus ei, panemque dedit, quem protinus ori
Appoſitum poterat vix maſticare, ſed ipſa
Fruſta tamen maleſracta vorax ingurgitat aluo,

* aquas

Tanto

Digitized by Google

A Tanto longa fames languore affecerat illum.
Et iam finis erat hyemis, telluſque calore
Impræ̨gnata nouo flores gignebat & herbas,
Quos colit, & zephyro commendans Flora marito,
Orat vt almifluo ſpiramine purpuret hortos,
Floribus vnde comas comis Dea comat amantum.
Rex non poſſe videns tam lenta mœnia rupis
Obſidione capi, niſi demum tempore longo
Impatiens animo mora, quam grauat omnis in omni
Facto, quod virtus ſibi ſiggerit aggrediendum.
Qui quotiens aliquid operis ſibi ſumit agendum,
Fortiter aggreditur, & fini fortius inſtat.
Feruidus inceptor & conſummator acerbus,
Congregat armatas ſub primo vere cohortes,
Caſtraque metatur in ſummo culmine montis,
Amnis & vſque latus vtrimque per ardua cliui
B Vt quocumque modo ad muros accedere rentet,
Tempus & abbreuiet arcem quo prendere poſſit.
Quid non virtuti ſuccumbat? quid ferat arcem
Ingeniumve hominis, mens cuius in ardua tendit?
Ecce ligonellis à culmine montis ad vſque
Deſcenſum vallis, foſſataque prima, deorſum
Eruderatur humus, ſcrupuloſos iuſſa tumores
Ponere, deſcenſus vt ab alto fiat ad imum.
Protinus ampla ſatis multa properata ſecuri
Fit via ſub trabibus iunctim ſibi collateratis,
Quas ſuſtentabat paries intextus vtrimque
Poſtibus infixis telluri robore multo,
Per quam ſecuri lapides, ramalia, truncos
Comportant, viuoque graues cum ceſpite glebas
Aggere congeſto foſſata implere ſtudentes,
Pluribus inde locis marræ duriquæ ligones
Tollentes cum vepre rubos fruncoſaque reſqua,
Colliculos, cliuique latus miteſcere cogunt:
Et ſubitò in planum quod erat decliue redacto,
Se rudis aſperitas procul abſantare docetur.
Area pet totos gaudet planeſcere campos.
C Et ſic artificum ſtudio vigilante labore
Carpentata breui loca per diuerſa, quod vllo
Poſſe modo fieri nullus ſperauit ibidem,
Cum mangonellis petraria plurima ſurgens
In muros lapides & ſaxa rotantia mittit.
Et ne de muris iactu venientia crebro
Spicula cum telis vibrantibus atque ſagittis
Artifices lædant, & qui tormenta trahentes
Iactibus inſiſtunt, paries mediocriter altus
Texitur inter eos, & mœnia vimine lento
Cratibus & palis, vt eos tueetur, & ictus
Excipiat primos, fruſtrataque tela repellat.
Parte alia turres, quibus eſt Belfragia nomen,
Roboribus crudis compactæ, atque arbore multa
Intactis dolabra ruditer, quibus aſcia ſolos
Abſciderat ramos, ſic educuntur vt vſque
Aëra ſub medium longo volumine tendant,
Vt doleat murus illis depreſſior eſſe.
Hic Blondellus erat Pergas, aliique viri, quos
Regi reddiderat ars baliſtaria charos
Ditatos ab eo villis, & rebus, & ære,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A

Qui non ceſſabant obſeſſos vulnere crebro
Lædere miſſilibus, & paſſim mittere letho:
Aſt alij ſparſim loca conuenientia quærunt,
Quiſque ſibi quo funda breui ſtridore lapillos,
Et baliſta queat iaculari, arcúſque ſagittas,
Quas, vbicunque patent quarnelli ſiue feneſtræ
Obſeſſi nequeunt totiens impunè cauere.
Interea groſſos petraria mittit ab intus
Aſſiduè lapides, mangonelluſque minores,
Et pugillares iacit improba dextera petras.
Nec baliſta vacat, nec funda, nec arcus ibidem.
Nullus erat toto qui duceret otia caſtro,
Officium te quæque ſuum inceſſanter agente,
Armis vt patibus intus pugnetur & extra.
Vtque magis reliquos animet pugnantibus, ipſe
Rex immixtus erat galeatus, & agmine primo
Cotidie nunc hos nunc illos gnauiter hortans,
Vſque ſuper foſſas veniens, parmamque ſagittis
Et iaculis opponebat, quæ tempora circum
Sibila crebra dabant, & in ægide fixa rigebant.
Rupis in extremo cuneo, quæ vergit ad Eurum,
Ardua turris erat, cui collateratur vtrinque
Murus, quem ſtrictus compaginat angulus illi,
Ordine qui murus gemino productus ab vſque
Maiori vallo latus ambit vtrumque minoris.
Hanc primum obtinuit tali gens noſtra vigore.
Poſtquam foſſatum vidit iam penè repletum,
Scalis immiſſis properè deſcendit in ipſum,
Impatienſque moræ ſcalas obuertit ad oram
Foſſati reliquam, ſupra quam in rupe locata
Turris erat, ſed nulla tamen quamuis ſatis eſſet
Longa, pedem muri contingere ſcala valebat,
Nec rupis criſtam qua turris pes erat imus,
Sed nimis audaces cultris ac enſibus ipſam
Rupem quiſque forat, vbi pes ſe figat & vnguis,
Et ſic rependo ſuperantes aſpera rupis
Perueniunt turris ad fundamenta repente,
Perque manus ſocios ſua poſt veſtigia tractos
Participes operæ faciunt, certantque minare
Arte ſibi nota latus & fundamina turris,
Parmis protecti, ne forte ruens ſuper illos
Miſſilium poſſet retropellere turbo cauantes,
Donec viſceribus muri latuere cauati,
Truncis ſuppoſitis, ſubitò ne corruat in ſe
Pendula pars muri, pariens ſibi damna viriſque.
Queis ſimul inciſum ſatis eſt, ſupponitur ignis,
Et fugiunt ad tuta viri, ruit Ilion ingens,
Ingentemque ruens ſtrepitum facit, haud minus illo
Quo fuit Hectoreus puer * olim raptus ab vlnis
Flebilis Andromaches, Priami quem cæde madeſcens
Miſit Achilleides in terram corpore fracto.
Voluitur aſtripetens ſinuoſo turbine nubes,
Flammis cum fumo mixtis, & puluere tanto
Quantum tanta poteſt de ſe eructare ruina.
Tunc quoque Rogerus hora ſuccendit eadem
Omnia quæ poterat vallo conſumere in illo
Ignea vis, ne quid foret ex his vtile Francis.
Ardebat, nec adhuc ardor conſederat ignis,

C

* *Aſtianax filius 20 Hectoris.*

A Et iam per flammas Franci fumoſque ruebant,
Accenſi clamore virûm, & clangore tubarum,
Agminibus denſis vallum muroſque replentes:
Præ cunctiſque ſuum vexillum in parte Cadocus
Turris ſemirutæ fixit qua celſior extat.
Et quæ foſſatum latum nimis impedit illos,
Hanc caſtri partem, quod adhuc diſtinguit ab illa,
Et murus qui ſe opponit turritus in altum,
De facili nequeunt vallum exſarcire ſecundum,
Quo modo ſe pauidus fugiens incluſerat hoſtis.
At famuli, quorum eſt gladio pugnare vel haſtis
Officium, Bogis, Euſtachius, atque Manaſſes,
Auricus Grauier, & eorum concio fida,
Vndique circumeunt muros indagine facta,
Si qua fortè queant aditus reperire, quibus ſe
Mœnibus impinguant, vt pugnent cominus hoſti.
B Contiguam muris in ſummo colle Ioannes
Ædem preterito quandam conſtruxerat anno,
Caſtelli latere in dextro, quod reſpicit Auſtrum,
Inferior cuius pars præſtabatur ad vſus
Rerum, quæ penoris ſe ſub conclaue recondi
Seruarique volunt Pars verò ſuprema Capellæ
Officio famulans ad Miſſæ ſacra patebat,
Quæ nullam exterius portam, ſed ab intus habebat,
Qua penetrabatur ſurſum vnam, aliamque deorſum.
Inferiore foris in parte feneſtra patebat,
Qua lucere penum Solis dabat aurea lampas.
Bogius hanc contemplatus, fidique ſodales,
Corporis ac totis animorum viribus vſi,
Arte quidem mira ſe per foſſata trahentes,
Surrepunt manibus pedibuſque per ardua collis,
Et demum ſummam clam perducuntur ad arcem.
Hinc comitum ſcapulis ſuſtollens ſe leuitate
Bogiſius mira, per apertam membra feneſtram
Iniicit, & ſocios dimiſſo fune viritim
Attrahit, & ſecum ſub idem conclaue locatos
Hortatur penotis valuas ſuccidere ferro,
Ociùs & ſubitis turbare tumultibus hoſtes.
C Fit ſonus, & raucum dant oſtia fracta fragorem,
Dum cupidi properant iuuenes erumpere: ſed mox
Poſtquam municipum nimius fragor impulit aures,
Illuc ſe vertunt, congeſtis vndique lignis
Ignem ſupponunt, vt ſic aut ardeat intus,
Aut via non pateat qua prodeat hoſtis ad illos.
Sed virtutis opus incendia nulla retardant,
Nullaque magnanimos vis aut mora præpedit actus
Vt patuere fores, nudatis enſibus ignes
Per medios ſaliunt, & iam penus ardet, & omne
Cum domibus caſtrum, fugit ilicèt hoſtis, & ignes
Et ſubita arma virum, ſeſeque receptat in arce,
Quam nimis excelſam murata in rupe locatam
Tempore adhuc multo defendere poſſe putabant.
Vixque omni ex numero modo quem Rogerus habebat,
Qui pugnare queant bis nonaginta ſuperſunt,
Tot vita defuncta iacent ibi corpora paſſim,
Totque quieſcebant lethalia vulnera paſſi,
De quorum vita ſpes nulla dabatur amicis.
Incinerata iacet ſpecialis gloria caſtri,

Q

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Murorumque perit decus & munitio tota, A
Egregiuſque locus nullo iam gaudet honore.
Noſque putabamus aliis cum rebus eadem
Bogiſium ſociosque ſuos periiſſe ruina,
Quos longo tutata fuit ſpelunca receſſu,
Qua modo municipes lapides & tela cauebant.
Vix minuebatur fumus, vix flamma ſedabat,
Bogius egreditur teſtudine, perque rubentes
Excurrit prunas, ſociiſque iuuantibus ipſum,
Funibus abruptis, pontis verſatilis axem
Inuerſum, qui ſtabat adhuc, ſe ſternere cogit,
Vt pateat via Francigenis per limina portæ.
Qui properant, arcemque parant irrumpere ſummam,
Bogiſium fugiens qua ſe modo clauſerat hoſtis.
Pons erat in imo, quo ſcandebatur in arcem,
Exciſus ſaxo, quem ſic diuiſerat olim
Quando profundauit foſſas Richardus vtrinque. B
Huc faciunt reptare catum, tectique ſub illo
Suffodiunt murum: ſed non minus hoſtis ab illa
Parte minare ſtudet, factoque foramine noſtros
Retro minatores telis compellit abire.
Vnde nec in tantum murus reſecatur ab illis,
Vt caſum metuat, ſed mox ingentia ſaxa
Emittit cabulus, nequienſque ferre dehiſcit,
Per mediumque crepans pars corruit altera muri,
Altera pars ſtans recta manet, patuitque foramen,
In ſua damna ruens, quod ab intus foderat hoſtis.
Quo viſo properanter eunt per fragmina Franci
Repentes manibus, ſubeuntque foramine murum,
Et capiunt omnes per vim, quia nullus eorum
Victori ſe ſponte dedit, quinimmo reluctans.
Quantumcumque poteſt capienti quiſque reſiſtit.
Rex ita Gaillardo per prælia multa potitus,
Cuncta reædificat vel ab ipſo diruta, vel quæ
Improbus appoſitis deſtruxerat ignibus hoſtis,
In triplo melius & fortiùs intus & extra,
Antea quàm fuerint muros & cetera firmans.
At rex Anglorum nimium confuſus & exſpes, C
Nullaque iam ſe poſſe videns defendere caſtra,
Cùm ſic perdiderit caſtellum fortius omni
Caſtello, quod poſſe capi nulla arte putabat.
Cogitat occultè Normannica linquere rura,
In quibus ipſe ſibi tutum negat eſſe morari,
Dum timet à propriis ne decipiatur amicis,
Omnes dum merito metuit qui læſerat omnes.
Sic miſerum ſceleris animus ſibi conſcius angit,
Res miſer ipſe ſuas, Pontem qui dicitur Archæ,
Atque Molinellos, & Montis mœnia fortis
Diruit, vt patriam faciat ſine viribus eſſe,
Deinde receſſurus furtim iam claſſe parata,
Agmina præfecit toti ruptarica Regno,
Archada præcipuè Martinum cum Lupicaro,
Extremumque vale faciens petit Anglica Regna,
Poſtmodo Normannas nunquam rediturus ad oras.
Iamque fatiſcentem, ferulæque ad verbera ſurdum
Tempus erat Guillelme tibi deſternere mulum,
Teque breui longo reparare quiete labori.
Tres etenim tibi reſtat adhuc his addere libros,

Compleat

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Compleat vt totum denarius ordo volumen,
Vt qui Galtero te noſti voce minorem
Saltem librorum numerus te comparet illi,
Ni nouus emergat inopina re tibi caſus,
Quo dandus ſit forte Libris prolixior ordo.

MATERIA LIBRI OCTAVI.

Subditur octauo Normannia tota Philippo.
Rex Turonos Pictoſque domat, Guidone ſubacto.
Exhæredatur Raymundus. Turba fidelis
Hæreticos contra cruce ſe communit & armis.
Infinita necant illorum millia Franci.
Occidit Regem Petrus armiger Arragonenſem.
Rex dolet hæreticos non poſſe iuuare Ioannes,
Inque Deum famuloſque ſuos vlciſcitur iram,
B *Qua Deus ipſe ſuo pro crimine corripit illum.*
Romipetas ſeruoſque crucis ferus impedit Otho.

INCIPIT LIBER OCTAVVS.

SOluerat interea zephyris melioribus annum
Frigore depulſo veris tepor, & renouari
Cœperat, & viridi gremio iuueneſcere tellus,
Cùm Rea læta Iouis rideret ad oſcula mater;
Cùm iam poſt tergum frixi vectore relicto
Solis Agenorei premeret rota terga iuuenci,
Rex agit armatos in prælia rurſus, vt omnis
Hac vice Francigenis Normannia ſubiieiatur.
Vicus erat ſcabra circundatus vndique rupe,
Ipſius aſperitate loci Faleſa vocatus,
Normannæ in medio regionis, cuius in alta
Turres rupe ſedent & mœnia, ſic vt ad illam
Iactus nemo putet aliquos contingere poſſe.
Hanc Rex innumeris circumdedit vndique ſignis,
Perque dies ſeptem varia inſtrumenta parabat,
Mœnibus vt fractis villa potiatur & arce:
Verum Burgenſes, & præcipuè Lupicarus,
C Cui patriæ curam dederat Rex Anglicus omnem,
Elegere magis illæſum reddere caſtrum,
Omni re ſalua cum libertatis honore,
Quàm belli tentate vices, & denique vinci.
Inde petit Cadomum, quæ iam tribus ante diebus
Quàm Rex veniſſet tradi poſcebat eidem,
Villa potens, opulenta, ſitu ſpecioſa, decora
Fluminibus, pratis, & agrorum fertilitate,
Merciferaſque rates portu capiente marino,
Seque tot Eccleſiis, domibus, & ciuibus ornans,
Vt ſe Pariſio vix annuat eſſe minorem;
Quam Kaius dapifer Arturi condidit olim,
Vnde domus Kaij pulchrè appellatur ab illo,
Noſtro ſponte iugo ſe ſubicit, & ſibi tali
Facto in perpetuum Regis mercatur amorem,
Se ſine lite capi dum ſuſtinet, & ſine bello,
Ac Regi ſecum tot clara ſuburbia tradit.
Exemplumque eius vrbs Baiocena ſecuta
Regi ſubiicitur, & tota dioceſis illa.
Cumque dioceſibus tribus illi tres ſine bello
Seſe ſponte ſua præclari nominis vrbes

Subiciunt, Sagium, Conſtantia, Lexouiumque. A
Interea Britonum Dux Guido cum legione
Britigenæ gentis fines inuadit Abrincos,
Finibus à Britonum quos limitat vnda Coeтhni.
Eſt locus in medio ſitus æquore, ſic tamen vt non
Æquor ſemper ibi ſtagnet, ſed cotidianis
Er fluit & refluit vicibus creſcente ſorore
Phœbi, conſuetas ſeu decreſcente per horas,
Suſcipiens ab ea maiores ſiue minores
Creſcendi motus; & ſic locus ille marinis
Fluctibus ambitur nunc, & nunc littore ſicco.
Cuius cauſa rei latet, atque latebit in omni
Tempore nos, quibus eſt luteis habitatio vaſis.
Hoc attende tamen, prudenſque intellige lector,
Quòd cùm planetis feriæ cuiuſlibet horas
Ordine partimur, quo diſponuntur & ipſi
Vnoquoque die tres ad minus aptat earum B
Luna ſibi, non his tamen omnibus intumet æquor,
Immò die toto bis tantum littora ſtagnant,
Tendit & in ſeptem crementum quodlibet horas,
Et decrementum totidem, ſicque ordine iugi
Cuncta fere pelagus creſcendi ſeu retrahendi
Non niſi ſub lunæ motu momenta reſumit.
Vnde autem luna hoc habeat quæ conferat illi
Cauſa quòd Occeanus magis illo tempore creſcit,
Quando plena nitet vel quando renaſcitur illa,
Temporibuſque aliis cur ipſe minoribus idem
Fluctibus intumeat, tanquam ſe moribus aptans,
Et variis lunæ vicibus, quibus illa viciſſim
Sumere crementũm detrimentumque videtur.
Cur iterum maiora ferat crementa quotannis,
Cur duplo maior ſolito tumor eleuet illum,
Scilicet autumni & veris ſub tempore, quando
Eſſe ſolet paribus ſpatiis nox æqua diei.
Rurſus an à luna maris hæc inflatio fiat,
An magis à pelago fluat hæc variatio lunæ,
Cùm pelagus luna conſtet prius eſſe creatum,
Poſteriuſque ſui nunquam ſit cauſa prioris, C
Nullaque res habitum trahat à non ente vel actum,
Rurſus an alterutri neutrum ſit cauſa mouendi,
Sic ne ſerant eadem ſimiles per tempora motus,
Motus vt iſte illi nihil illi debeat ille,
Quærite quos mundi labor implicat, & tamen iſtud
Quærere noſtra fides prohibet: comprendere nulla
Mortale ingenium valet hoc ratione vel arte.
At res & rerum cauſas qui condidit illas
Solus dinoſcit, ſolus diſponere nouit.
Illi cuncta patent ſoli, qui cuncta creauit,
Non fixos homini fines homo tranſgrediaris,
Neu quæ ſcire nequis inueſtigare labores.
Beſtia quæ montem tangit lapidata peribit.
Rem ſatis eſt ſciri, neſciri cauſa ſinatur.
Nos igitur nihil hac nos ſcire in parte fatentes,
Sic rem proſequimur, vt non intacta ſinamus,
Quæ ſunt magniloquis non indiscuſſa magiſtris,
Qui cùm mortales eſſent cœleſtia ſenſu
Humano voluere ſequi, ſecreta patere
Abſque Deo temerè ſibi cœlica velle putantes.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A At nobis ſatis eſt vix nos ea ſcire fateri,
Corporeis noſtrum veniunt quæ ſenſibus in cor,
Quæ ſub lunari prope nos regione geruntur.
Hic ſummo rupis in vertice ſcemate miro
Condidit Eccleſiam deuotio Chriſticolarum,
Angelico monitu ſibi quam ſacrauit honore
Perpetuo Michael Archangelus, vt famuletur
Chriſto ſemper ibi Monachorum concio ſancta,
Quo vix perque gradus aſcenditur, inferiuſque
Pendula villa domos plures habet & ſpecioſas,
Et populi multi ſatis ampla ſede capaces.
Qui locus in cœlum ſe taliter eleuat, vt dum
De longe aſpicitur aliud nihil eſſe videtur,
Ardua quàm turris hominum fabricata labore,
Quam ſoli eſt operata ſibi diuina poteſtas,
Et ſatis Angelicis gaudebat tutus haberi
B Præſidiis, nullo diſpendia tempore paſſus.
At ſimul ædificans muros ibi cura Iohannis
Prætulit humanas vires cœleſtibus armis,
Quemque tuebatur cœleſti milite Chriſtus,
Muniuit ſacrum humano munimine montem.
Ex tunc cauſa loco percundi inuenta ſacrato:
Nam fera Britigenum rabies non inſcia quando
Fluctus adeſſe ſolet, vel quo ſit tempore littus,
Ad montemve quibus pateat via ſicca diebus,
Fluctu interſtitiis lunaribus abbreuiato,
Vi fore confracta ſubeunt, incendia miſcent,
Igneque ſuppoſito domibus, vis ignea ſurſum
Scandit, & Eccleſiæ decus omne locumque ſacratum,
Reſque Monaſterij cremat inſatiabilis omnes.
Hinc cum Britonibus aſcendens Guido maniplis,
Vicinas ſibi ſigniferis obſedit Abrincas
Colle ſitas inter Seram ſeminamque ſupino
Piſciferos amnes multo ſalmone feraces,
Cumque ſuburbanis regi pellundedit vrbem,
Hinc abiens illi caſtra omnia ſubiiciendo,
Vſque domum Kaij vicos & rura cremando,
C Tandem venit vbi Rex expectabat eundem,
Dans populis noua iura ſuis, alioſque magiſtros,
Fœcundaſque ab eo grates cum laude reportans,
Ipſe ſuique omnes re ſic feliciter acta
Iam ſpoliis pleni gaudent remeare Coethnum.
At ſimul innotuit ſancti combuſtio montis
Magnanimo Regi domuumque ruina ſacrarum,
Atque Monaſterij tota incinerata ſupellex,
Compatitur prius Eccleſiæ rerumque ruinis,
Et ne fiat eis deinceps iniuria talis,
Præcipit vt pereat munitio tota Iohannis,
Et ſua militiæ cœleſti caſtra reſignans,
Humanis bonus excubiis loca ſacra reſignat,
Largifluaque manu Monachos iuuat in renouando
Sarta tecta libros & cetera quæ furor ignis
Soluerat in cinerem, quæ nobiliore paratu,
Quàm prius extiterant, iam reſtaurata videmus.
Sic mala conuertit Deus in bona, ſic miſeretur
Nobis quando magis iraſci credimus ipſum:
Verbere ſic propter peccata flagellat amico
Quos amat, vt prauos ſtudeant abducere mores:

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Sic ferit vt ſanet, ſic vulnerat vt medeatur. A
Hinc Rex magnanimus tota regione ſubacta
Vrbi Rothomago victrices applicat alas,
Quam ſibi ſuppoſuit vix octoginta diebus.
Nam duplices muri foſſataque tripla profundo
Dilatata ſinu, numeroſaque copia gentis,
Et ſpecioſa nimis fluuij ſtagnantis abyſſus,
Diſſimilem noſtris reddebant viribus vrbem.
Rorhomagenſis item Communia corde ſuperbo
Immortale gerens odium cum Principe noſtro
Vinci malebant, eius quàm ſponte ſubire
Imperium, vel ei quicquam præſtare fauoris.
Succubuit demum mutilata cornibus vrbe,
Muros ipſa ſuos truncare coacta, ſuiſque
Sumptibus antiquam ſubuertere funditus arcem,
Maxima Vernolio parilis ſolatia fati
In commune ferens, doleat, ne ſola dolere B
Parciùs vt ſoleant diſtinctæ mœnibus ambæ,
Pœnáque par feriat quos culpa coinquinat æqua,
Amodo ne Regi caſu quocunque repugnent,
Neue repugnantes iuga noſtra repellere poſſint.
Sic fuit ex toto Normannia ſubdita Franco,
Quod nullo caſu contingere poſſe putauit
Nortmanníque omnes per plurima bella ſubacti,
Multaque pro non Rege ſuo diſpendia paſſi.
Denique ſunt Regi proprio ſeruire coacti.
Tempore, quo Simplex in ſceptris Karlus agebat,
Nortmannos patriam Noruergia miſit in iſtam,
Grandibus euectos duce ſub Rollone......
Qui paganus erat, vir prudens, ſtrenuus armis,
Chriſticolæ populi ſitiens haurire cruorem.
Hic cum multorum ſaturaſſet cædibus enſes,
Vicos inuicta vi depopulatus & vrbes,
Peſtiferum extendens in plurima Regna furorem:
Demum Carnoti cùm mœnia frangere vellet,
Virgo Dei genitrix, quæ ſe dignata vocare eſt
Carnoti dominam, rulit illi luminis vſum,
Vincibilemque dedit populo qui diligit ipſam. C
Vt ſic exterius aliquanto tempore cæcus
Luce mereretur Chriſtum interiore videre.
Qui fugiens victus, maiori parte ſuorum
Amiſſa, factus humilis, tum denique Chriſto
Credidit, & meruit virali fonte renaſci.
Proinde ſuæ gaudens illum Rex Karlus honorat
Coniugio natæ, cum qua Normannia pacis
Fœdere ſub firmo datur illi nomine dotis.
Iam tamen ipſe ſuis ipſam acquiſiuerat armis,
Inuida cui partus optatos Iuno negauit,
Exortem prolis faciens excedere vita.
Rollo tamen iungens aliam ſub lege iugali,
Viribus inuictis patriam totaliter illam,
Et ſua poſt illum tenuit ſucceſſio tota.
Donec poſt annos virtus diuina trecentos
Illam reſtituit per prælia multa Philippo.
Quam tenet, & tenuit, longumque tenebit in æuum.
Quæ prius antiquum cum Neuſtria nomen haberet,
Poſt à Normannis habuit Normannia nomen,
Quo gaudent patrij memores idiomatis eſſe,

In

A In quo North Boreas, homo man ſonat. Inde vocatus
Normannus priſcæ meminit patriæque tribúſque.
Poſtquam ſuccubit Franco Normannus, & omnis
Terra Philippinas ſuſcepit Neuſtria leges,
Indignante diu portauit vertice Regis
Mite iugum, dominumque nequit neſcire priorem,
Quamuis ille ſtatus ſeruilior eſſet eiſdem,
Aduena cum grauibus oneraret legibus illos.
Rex malens bonus eſſe malis aſſueſcat amando,
Vt ſibi paulatim populos, ne ſe peregrinis
Conſuetudinibus arctari forte querantur,
Iudicia & leges non abrogat, immò tenenda
Omnia confirmat generaliter hactenus illis
Obſeruata, quibus non contradicit apertè
Ius, aut libertas non deperit Eccleſiarum.
Quædam aut in melius iuri contraria mutans
Conſtituit pugiles, vt in omni talio pugna
B Sanguinis in cauſis ad pœnas exigat æquas,
Victus vt appellans ſiue appellatus eadem
Lege ligaretur, mutilari aut perdere vitam.
Moris enim extiterat apud illos hactenus, vt ſi
Appellans victus in cauſa ſanguinis eſſet,
Sex ſolidos decies cum nummo ſolueret vno,
Et ſic impunis amiſſa lege maneret.
Quod ſi appellatum vinci contingeret, omni
Re priuaretur, & turpi morte periret.
Iniuſtum iuſtus hoc iuſtè Rex reuocauit,
Reque pares Francis Normannos fecit in iſta.
Præterea motu proprio, nullo ſuplicante,
Indulſit Monachis & Clero, vt fiat ab illis
Canonico deinceps Paſtorum electio ritu.
Nam Rex Anglorum ius vſurpauerat illud
Vſque modo, vt ſolus Paſtores ipſe crearet.
Nam quotiens Paſtore carens Prælatica Sedes
Ciuili letho naturalive vacaſſet,
Protinus Eccleſiæ bona cuncta vacantis ab ipſo
Vſurpata ſuos conuertebantur in vſus.
C Sicque Dei ſponſam viduans, quantum ipſe volebat.
Cogebat placito ſibi demum nubere ſponſo
Iſtáque cauſa fuit aliis ſpecialior, ob quam
Enſe trucidauit Thomam trux ille beatum,
Qui tam peruerſos ritus abolere volebat.
Hæc Rex vt iuri contraria iuris amator,
Filius Eccleſiæ ob matris reuocauit amorem:
» Eſt mihi proclamans cura hæc, quæ ſpectat ad enſem,
» Importuna ſatis cum ſolicitudine Regni.
» Diuinis diuina viris tractanda relinquo,
» Eſt curare ſatis laico laicalia, cura.
» Nolo immortales animas quæ curat abuti.
» Præſint Eccleſiis, præſint Conuentibus illi
» Præeſſe quibus dederit concors electio, ſicut
» Sacroſancta iubet ſanctorum ſanctio patrum.
Dixit, & vt facto firmauit dicta, cohortes
Hinc procul armatas alias agit in regiones,
Singula diſtribuens loca particulariter ipſis
Agminibus, bellis ſimul vt pluraliter vtens
Pictauos, Turones ſibi ſubdat, & Andegauitas,
Inſtabilis fidei varioque fauore viciſſim,

Victus actor nõ vltra admittebatur ad legitimas actiones, videlicet ad iudicandum ad teſtificãdum, &c.

Philippvs Avgvstvs.

Nunc hunc, nunc illum, conſuetos fallere Regem. A
Nec mora Guillelmus ſibi qui de Rupibus aptat
Cognomen, fortis vir corpore, fortior armis,
Cumque ſua nulli rupta parcente Cadocus,
Andegauum irrumpunt, captamque viriliter vrbem
Totam ſubiciunt, eiuſque ſuburbia Regi.
Cuius Guillelmi Rex inclita facta fidemque
Attendens, ipſum Comitis vice, munere largo
Totius patriæ dominari iuſſit, & vrbi.
Cui quamuis totum donaſſet Rex Comitatum,
Non tamen vſurpat Comitis ſibi nomen habendum,
Imo Seneſcalum quaſi ſe minuendo vocauit.
Henricus verò modicus vir corpore, magnus
Viribus, armata nulli virtute ſecundus,
Cuius erat primum geſtare in prælia pilum.
Quippe Mareſcalli claro fulgebat honore.
Cum legione Troum veniens à Rege recepta, B
Caſtro vi capto longam poſt obſidionem,
Incinerat villam, muroſque obtruncat & arcem.
Hinc quoque progrediens victor Pictonibus ire
Ouius audebat, qui terram Regis adorti
Vicos, agricolas deprædabantur & agros:
Et licet inter eos eſſet Hemericus, * & Hugo,
Et cum Guillelmo Sauericus, Portacleaſque,
Atque alij quales equites Pictonia gignit,
Quorum fama canit per totum nomina mundum:
Non tamen aut vires Henricus abhorret eorum,
Aut numerum, quamuis numeri foret ipſe minoris,
Et tanto conferre manum feruentiùs ardet,
Quo magnos forteſque viros ibi nouerat eſſe.
Iamque graues ſpoliis varijs prædiſque redibant,
Perque vadum deforme luto repedare parabant,
Difficiles vbi denſa vias alneta tegebant,
Per patriæ loca fida ſuæ tuto ire putantes.
Expectabat eos audax Henricus ibidem,
In patriaque ſua Pictos ad bella vocabat.
Qui cùm maiorem iam partem exiſſe vadoſis
Illorum vidiſſet aquis, campúmque tenere,
Impediente luto reliquos, exultat, & ecce C
„ Tempus, ait, ſocij, quo ſe manifeſtet in armis
„ Veſtra, locumque videt probitas quo proferat actu
„ Ardorem virtutis amor quem pectore geſtit.
„ Nunc rogo, nunc quanto vobis ſit amore Philippus,
„ Exprimat audaci virtus, & dextera facto.
„ Iam video trepidare viros, iam terga parare.
„ Palma fere vobis pugnandi præuenit horam,
„ Vltro ſe manibus offert victoria veſtris.
„ Neue minor paucos ſit gloria vincere caſu,
„ Gratia fortunæ vobis prouidit in iſto.
„ Nam poſtquam veſtras acies videre cateruas,
„ Ecce ſuas omnes cætu clauſère ſub vno,
„ Vt leuiùs poſſint vinci communiter omnes,
„ Conflictuque breui, vt doleant ſuccumbere vobis:
„ Ecce fatigati veniunt, ſpoliiſque grauati.
„ Nec vos hoc moueat, quòd ſignis ecce leuatis
„ Oſtentant ſeſe defendere velle videri:
„ Vos à pugnando ſic deterrere putarunt
„ Et ficto veſtras terrore telidere vires.

* *Henricus*

A „ Cognita ſi tamen eſſet eis inrenrio veſtra,
„ Illis ſi plenè veſtra de mente liqueret,
„ Iam vidiſſetis oſtendere tegga viaſque
„ Iam pet diuerſas cœtu fugiſſe ſoluto.
„ Segnities abeat, audacia prodeat, ecce
„ Quicquid in hac aliquid regione valere videtur,
„ Temporis articulo ſuperare poteſtis in vno.
„ Vincatis victos, trepidis inſtetis, & omnes
„ Suppeditat Pictos victoria veſtra Philippo,
„ Totaque ſponte ſubit eius Pictonia leges.
Vna breuis multos conſummat pugna triumphos.
Dixit, & eiaculans trifidi ſe fulminis iſtar
Pictones volat in medios, ictuque ſupinat
Portacleam ptimo, vacuamque telinquere ſellam
Vi facit & conſignare caractere terram.
Nec teliqui cumites pugnam virtute minori
B Arripiunt, ſternuntque vires, traduntque ligandos
Armigeris, ipſi reliquos dum fortitet obſtant.
Nam Sauericus, & hi quibus eſt audacia maior,
Turpiter vt ſocios ſic aſpexere ligari,
Diſperſos reuocant, profugos in bella reducunt,
Gollapſos releuant, & equis tellure leuatos
Reſtituunt, bellumque nouant, rigidoque reſiſtunt
Marte viris; æquis animis pugnatur vtrinque,
Haſtis nil agitur, gladius ſoluſque cutellus
Mortifer afficiunt alternis agmina plagis.
Sic ſibi coniunctum ſic de prope quilibet hoſtem
Inuenit, vt feriat, atque vt feriatur ab illo.
Et iam Pictonum quod adhuc alneta tenebant,
Agmen vt aſpexit ſocios concurrere Francis,
Non audent vltra procedere, ſed retrouerſi
Se malunt ſolos ſaluo ſaluare regteſſu,
Quàm dubio ſocios belli ſub fine iuuare.
Quo viſo, campum viduat pars maxima, ſeque
Subducit Franco ardenti quem ferre nequibant.
Diffugiunt omnes. Sed nec Sauericus abhorret
Ipſe viam multos poſt ſe fugiendo relinquens,
C Nec curat quantos ibi quiſquam linquat amicos
Quiuis ſe potis eſt ſolum ſubducere morti.
Sic victis victor Pictis campoque fugatis,
Quinquaginta duos equites, centumque clientes
Ad Regem miſit vinctos Henricus, & omne
Omnibus excuſſit ſpolium, prædámque reduxit:
Cunctaque reſtituens noſtris ablata colonis,
Cetera diuiſit ſibi victricique cateruæ.
Rex verò interea ſibi iam ſubiecerat vrbem
Pictauim, totumque ſolum quod ſpectat ad illam,
Loudunumque ferax Cereris, Bacchique Niottum,
Cum Monſteriolo, Partheneioque rebelli,
Armatiſque viris per ſingula caſtra locatis,
Qui patriam faciant eius ſub nomine tutam,
Agmina Chinonis ferrata reducit ad arces.
Iſte Seneſcalli vicus de nomine Chaij
Nomen habet, quem cùm primus fundauerit ipſe,
Fundatum voluit ſibi nomine reque dicari,
Cui pendragoridæ Regis largitio totum
Neuſtrinumque ſolum donarat, & Andegauenſe,
Vt pariter fieret iſti, Dux, & Comes illi.

Iſte Chaium Arturi magni filij Pendraconis Seneſcallus, fuit Dux Normanniæ, & Comes Andegauenſis.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Villa referta bonis circundata mœnibus altis, A
Inter aquam montemque ſitu ſplendeſcit amœno.
Arx autem ſcopulis circumcingentibus alta
Rupe ſedet, quam ſic ex illa parte rubenti
Amne Vigenna ligat, hinc circumcludit hiatu
Horrendo vallis, rectoque tenore ſub altum
Aëra productus naturæ munere cliuus,
Vt non Gaillardo ſe iactitet inferiorem,
Siue ſitu naturali, ſeu mœnibus altis,
Aut defenſorum numero, ſiue vbere glebæ.
Bellouagenſis erat ibi vinctus Epiſcopus arcta
Compede, Conanuſque Breuis qui nunc dominatur
Belligero Britoni, quem terra Leonica nutrit,
Quam pater ante ſuus tenuit Guidomarchus, amico
Fœdere coniunctus Francis, Regique Philippo:
Corpore qui tam fortis erat, quod fregerit vno
Tempus equi pugno, ſoloque peremerit ictu B
Præpoſitum ipſe ſuum prægrandi corpore monſtrum,
Cui pugno duri perfregit verticis oſſa,
Vnde magis feſtinat idem Rex prendere caſtrum,
Soluat vt inde ſuos recluſo carcere charos.
Quinque fere nouies ſtadijs diſtabat ab illo.
Nobile caſtellum, quod Lochia nomine dicunt,
Cui nec fruge ſolum, nec Baccho vitis auara eſt.
Endria cui magnum decus addit & vtilitatem,
Ducibus irriguis hortos & prata rigando,
Qui cùm ſit gratus viſu, fæcundus & vſu,
Multimodo patriam iuuat oblectamine totam
Hoc collatiua caſtrum paritate videri
In nulla diſpar Chinoni dote ſinebat
Municipes armis, natura ſitu, manus arte.
Hic patriæ toti præerat ferus ille Girardus,
Seruus, & à ſeruis oriundus vtroque parente,
Cui ſatis obſcurus ortum dedit Athia pagus.
Is Turonum totam veſtauerat, Ambadiumque,
Et patriam totam cum vicis omnibus, in qua
Editus atque alitus fuerat bubone ſiniſtro,
Quamuis ſupplicij ſeruus foret Ambadienſis. C
Peior enim quauis eſt peſte domeſticus hoſtis,
Præcipuè qui colla premit pede libera ſeruo.
Lochia Chinonemque ſimul Rex obſidet, atque
Vix anni ſpatio longo ſibi ſubdit agone.
Tantæ molis erat tantas euertere turres
Innumeróſque capit equites, multoſque clientes,
Vi caſtrum multa qui tutabantur vtrumque,
Cumque alijs vinclo vinctum maiore Girardum
Carnopoli tenuit in carcere tempore multo,
Supplicio affligens digno pro crimine ſeruum.
Exigit iſte locus, niſi nos maïora vocarent,
Aduentum Regis breuiter memorare Iohannis,
Per mare qui veniens gentis cum millibus Anglæ,
Pictonum voluit fines auferre Philippo:
Continuóque ſuum leuitas Pictaua fauorem
Illi reſtituit, ipſúmque in prælia iuuit.
Sed celeri leuitate ſuperueniente Philippo,
Vix illi licuit profugæ ſe reddere claſſi,
Veliuoloque ſuam vitam ſaluare receſſu,
Pluribus expoſitis morti, dum claſſe parata

A Rupellæ in portu feſtino remige tranſnat,
Venerat vnde modo partes fugitiuus ad Anglas.
Mox omnem patriam ſua Rex in iura reducens,
Hæc ſibi Pictones vinclo maiore reuinxit,
Quo ſolitum variare fidem cor nouit eorum,
Sed quæ firma ſatis innexio Prothea nectat,
Nec Pictos conſtringit amor, nec Prothea nexus.
Nec minus hic etiam, ſi nobis fortè vacaret,
Dicere tempus erat breuiter vel tangere bellum,
Quo Comes Aluernæ regionis Guido nepotem
Perdidit, & natum, qui dum collegia ſancta
Præſumit ſpoliare bonis, nec parcere ſacris
Virginibus meminit, ſibi dum confiſcat earum
Cuncta Monaſterij, crux, ornamenta libroſque,
Et bona cuncta quibus viuebat concio ſancta,
Nec vult regali monitu compeſcere mentem,
B Miſſo cum multis equitatu à Rege maniplis:
Denique confectum bello quamplurima caſtra
Perdere ſe doluit totali cum Comitatu.
Talibus Eccleſiæ Rex damna vlciſcitur armis,
Tam rigida Cleri prædones reprimit ira:
Vt qui non parent monitis, parere coacti
Vindictæ ſaltem ad tempus manſueſcere diſcant,
Et breuior ſit eis deinceps peccare facultas.
Quorum etſi mentes penitus compeſcere pœna
Non valeat, multum tamen his ſubtractio rerum
Impedit, affectus ne perducatur ad actum.
» Priuat enim effectu multum ſub tracta facultas,
» Culpaque fit breuior quam patrat ſola voluntas.
» Debeturque minor peccato pœna minori.
Neue putes Regem pro ſe hoc egiſſe, ſed omnem
Impendiſſe operam Domino Dominique miniſtris,
Cuncta Monaſteriis fecit bona reſtitui * quæ
Perdiderant, dono poſt donat cetera largo,
Nulla ſibi retinens, Guidoni Domnipetritæ,
Quæ cum Guido diu tenuiſſet, denique fatis
Morte ſatisfecit, Archembaldumque reliquit
C Hæredem, qui nunc patrio tenet omnia iure,
Quæ meruit miſer ille ſuis amittere culpis.
Qui modo priuatam ducens pro tempore vitam,
Quæ ſua nuper erant alienigenis data plangit,
Quos adipe expleri rerum videt ille ſuarum,
Eſuriente ſuis cum ſucceſſoribus ipſo.
Hoc ſolo miſeram ſolans ſolamine vitam,
Quod Comitem ſimili Raymundum crimine lapſum,
Qui Sancti Comes Egidij Tholoſæque vocatur,
Amiſiſſe videt vrbes & caſtra. Quot annus
Fertur habere dies, tot villas ille celebris
Nominis & famæ Francorum à Rege tenebat,
Cui ſubiectus erat feodaliter, inque ſecundo
Per vinclum carnale gradu coniunctus eidem.
Sed poſtquam Eccleſiæ cœpit contrarius eſſe,
Catholicæ fidei defenſans improbus hoſtes,
Hæreſiarcharum fautor, populique fidelis
Nequaquam & Cleri metuens inimicus haberi,
Nec conſanguineum ſibi Rex, nec habere fidelem
Dignatus, cœpit contra illum bella mouere.
Vtque illi liceat punire licentius illum,

* qua

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Quamuis ſciret idem proprio de iure licere, A
Impetrare ſtudet à ſummo Præſule ſacra
Scripta, quibus pariat indulta remiſſio cunctis
Spem veniæ, contra hæreticos qui bella mouerent,
Per quos temnebat Chriſti Prouincia legem,
Et ſe peſtiferi fœdabat peſte veneni.
Dehinc quia nec Papæ monitis, nec Regis amico
Conſilio Comes ille ferus parere nolebat,
Vt ſaltem reprobos cuiuis exponeret hoſti,
Aut per ſe puniret eos vt iura iubebant:
Immò tuetur eos, & eorum praua per ipſum
Secta viget, dum non prohibendo fit vnus eorum
Rex & Papa ſimul, exponunt omnibus illum,
Et res & patriam totam quæ ſpectat ad illum,
Vt qui præualeat armis & viribus illi
Tollere quid proprios licitè conuertat in vſus,
Et dominus fiat rerum quas auferet illi. B
Rex igitur primus zeli feruore ſuperni
Corde pio motus, ter millia quinque virorum
Ad proprios ſumptus inſtructos rebus & armis,
Dans exemplum aliis, in Chriſti prælia miſit.
At reliqui Proceres, equites, Comiteſque Duceſque,
Prælati Eccleſiæ, nec non & nobile vulgus,
Omnes penè viri gladios qui ferre valebant,
Spe ducti veniæ Chriſti ſua pectora ſigno
Conſignant, vt quod calet intus lateat extra,
Illáſque in partes iter aggrediuntur ituri.
Ergo Dei pugiles aciebus muciplicatis
Vſque Biterrenſem feſtinant ociùs vrbem,
Ad quam turba frequens confluxerat hæreticorum.
Fortis enim & nimium locuples populoſaque valde
Vrbs erat, armatiſque viris & milite multo
Freta; ſed Albigei maculis infecta veneni.
Quam virtus modico ſub tempore Catholicorum
Frangit, & ingreſſi ſexus vtriuſque trucidant
Millia bis triplicata decem, quos abſque virorum
Maiorum aſſenſu vulgi furor immoderatus,
Et Ribaldorum dedit indiſcretio morti, C
Interimens mixtim cum non credente fidelem,
Nec curans eſſet quis vitâ, quis nece dignus.
Hinc procedentes Carcaſoneatida cingunt
Agminibus denſis vrbem, quam tempore paruo
Gnauiter expugnant, & eam ſe dedere cogunt,
Tali condicto quòd nil ex vrbe ferentes
Bellator, ciuis, ætas & ſexus vterque,
Sola contenti vita, ſine veſte, ſine armis,
Arcto poſtico, quod vix foret exitus vni,
Vnus poſt alium ſtudeant exire viritim,
Cuncta relinquentes libito bona Catholicorum,
Agros, arma, pecus, gazas, vineta, penates,
Et quamcumque locus rem tam præclarus habebat.
Quo facto replent vtramque fidelibus vrbem
Catholici pugiles, & ſacramenta Deique
Seruitium fieri procurant ordine recto,
Quod regione malus error corruperat illa.
Inde reuertuntur, patriámque reuiſere gaudent,
Quiſque ſuam, ſolo dimiſſo Simone Monti
Qui præerat forti Comes. Ille fideli

Corde,

A Corde, manu forti, Papalia iuſſa ſecutus,
Et ſubiens onus impoſitum ceruice volenti
Tale videretur ne fruſtra nomen habere,
Hæreticos omnes tota regione fugauit,
Quos occidendos comprendere forte nequibat,
Non caſtrum, non vrbs, munitio nulla ferebat
Illius occurſum, quin mox ſuccumberet illi,
Quamuis pauca manus illum ſequeretur in armis.
Supplebat numerum probitas immenſa, fideſque,
Et ſic tota ferè Chriſti Prouincia legem
Auxiliante fuit Domino ſubiecta per illum.
Confugit ergo comes Raymundus ad Arragonenſis
Auxilium Regis, qui congregat agmina Regno
Quotquot habere ſuo poterat, nec defuit illi
Fuſinus Comes, & Tholoſanæ copia gentis,
Maſſilijque viri, quoſque illi miſit Auigno,
B Albia chara, Nemaus, & quos miſere Nauarri,
Et quos nutrierat Carcaſſo, Coméſque Bicorrus.
Conueniunt omnes numero bis millia centum,
Mente vna cupidi cum Simone vincere Francos,
Et dare vel morti, patria vel pellere tota:
Armis inſtructi, ſed nec virtutis egeni,
Quorum ſemper erat probitas exercita bellis,
Et feritas aſſueta neci, cædique dicata.
Hi tantis certant cum Simone viribus, vt vix
Se ſociósque ſuos defendere poſſet ab illis,
Cuius erant equites cum quadraginta ducenti
Septuaginta in equis famuli, pediteſque trecenti,
Cum quibus ipſe volens fortunæ cedere forti,
Murelli tuta cautè ſe clauſit in arce.
Chriſtus enim ſanctis ita conſulit, vt vir ab vna
Se fugiendo bonus aliam conſeruet in vrbem,
Eſt etenim cautè vis euitanda malorum,
Ne quod mente parant perducant ſemper ad actum.
Immo etiam ſanctus fuga ſæpius expedit ipſis,
Quo ſuper, ipſius nos inſtruit actio Chriſti,
Dum ſubit Ægyptum fugiens Herodis ab ira,
C Inconſulta trahat ne nos audacia, ſponte
Velle mori cùm noſtra videt diſcretio quàm ſit
Vtilior noſtræ mortis dilatio quàm mors.
At Rex Arragonum, totuſque exercitus eius,
Murellum fixis circundant vndique ſignis,
Nec ſe moturos iurant, niſi Simone capto,
Catholiciſque viris eius qui ſigna ſequuntur.
Intra Murellum cum Simone contulerant ſe
Perſonæ primi multæ, pluréſque ſecundi
Ordinis, & Cleri quamplurima turba minoris; *Clerici cõſilio, non armis pugnant.*
Arma quibus tractare negat lex Eccleſialis
Qui ſacra cœleſtis doctrinæ verba pluentes,
Conſilium præſtant aliis qui belligerantur,
Et bello ſuperant inimicos ſpirituali,
Exemplo Moyſi pugnante precantis Hebræo,
Quo ſurſum tollente manus vincebat Hebræus,
Depreſſis autem manibus, Moyſéque tacente,
Victorem victor Amalech vincebat Hebræum.
Et ne plus omnes quàm commoditatis haberent,
Neve grauis foret illorum præſentia caſtris,
Exercebat eos vigor indefeſſus ad omne

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Quod caſtrenſis opus ſibi ſollicitudo requirit, A
Pluſque laborabant populo manualiter omni,
Sola hæc quæ mortem poterant inferre cauentes.
Omnes hi pariter communi anathemate Regem
Arragonum feriunt, qui illum in bella iuuabant,
Qui nitebantur Chriſti peruertere legem,
Qui peruerſores legis releuare volebant,
Vt Domini gladio percuſſit primò feriri,
Promptiùs & noſtro poſſint à milite cædi.
Ipſe etiam vt vidit tot millibus, vndique Simon
Se circumcingi, nec corpora ſe tot habere
Singula quot numero centenos hoſtis habebat,
Conſulit, & tali compellat famine Francos.
» Magnanimi proceres Troiana ſtirpe creati,
» Francorum genus egregium, Karolique potentis,
» Rollandique cohæredes, & fortis Ogeri
» Qui patriæ tam dulce ſolum, tot caſtra, tot agros, B
» Qui villas tot deliciis opibuſque fluentes,
» Qui tot amicorum, tot pignora coniugiorum
» Chara reliquiſtis pro Chriſti lege tuenda:
» Ipſum præ mentis oculis habeatis, & ipſi
» Vos committatis ſoli, pro cuius amore,
» Pro cuius tot bella fide, tot vicimus hoſtes,
» Qui ſolus potis eſt nobis conferre ſalutem,
» Qui ſolus nos eripuit de mille periclis,
» Qui ſolus nunc eripiet præſente periclo.
» Tunc etenim ſe debet homo committere ſoli
» Puro corde Deo, cùm quid ratione geratur
» Ex ſe non reperit, cùm quod natura vel vſus
» Conſilium præſtat, omni vacat vtilitate.
» Obſidet hæc, & nos gens tam numeroſa necare
» Dira mente ſitit, iam fractis mœnibus iſtis
» Caſtellum irrumpent, ſpatio iam temporis arcto
» Nos capient, mortique dabunt, & noſtra ferarum
» Morſibus & volucrum lanianda cadauera ſpargent,
» Funeris vt tali contenti ſimus honore,
» Noſtraque tam nitidis tumulentur membra ſepulchris,
» Sic & in errorem Prouincia tota redibit, C
» Sanctorumque fides & ſacramenta peribunt.
» Sic ne capi ſatius & honeſtius eſſe putatis,
» Et ſanctæ fidei legiſque videre ruinam,
» Quàm pugnando mori non omnes tollet inultos
» Mors ita nos, numerum quin attenuemus eorum,
» Qui Domini gladio iam promeruere feriri,
» Vt citiùs gladiis mereantur cedere noſtris.
» Nunc rogo ſanctorum memores eſtote virorum,
» Simonis & Ionathæ ac Iudæ Mathatianitarum,
» Et ſancti patris illorum, fratrúmque priorum,
» Sacra quibus donat Machabeis pagina nomen,
» Quorum laus canitur, & Feſta coluntur vbique,
» Qui tot tam fortes extirpauere tyrannos,
» Idolatraſque omnes tota regione fugarunt
» Idola frangentes, loca ſacra reædificantes,
» In quibus ante Dei cultura ſolebat haberi,
» Omne quod Antiochus fœdarat ſanctificantes.
» Tu Guillelme mihi fratrem quem nobilis ille
» Barrarum dominus, genitrix cùm nuberet illi
» Noſtra, dedit frater nobis vterinus vt eſſes,

Nunc

A „ Nunc animo, nunc quæſo manu, te ſemine tanti
„ Ortum demonſtres, imitatoremque parentis.
„ At tu Guido Comes, quo Principe Sydoniorum
„ Exultat regio, pariterque Philiſtica tellus,
„ Qui verè meus es germanus vtroque parente:
„ Nunc nunc ſcribatur virtus vtriuſque parentis
„ Mente tua, vt patribus ſimili probitate probcris.
„ Te quóque te moneo Rocij dominator Alane,
„ Qui tot ſub noſtro feciſti Rege triumphos,
„ Qui te cum reliquis hæc in certamina miſit:
„ Voſque alij Proceres communiter eſſe velitis
„ Et patrum & patriæ memores, genus vnde tuliſtis,
„ Ne patres ſibi diſſimiles, ne dulcis alumnos
„ Patria degeneres doleat genuiſſe, quod abſit.
„ Præcipuè Regis ſummi ſtudeatis honori,
„ Cuius mane nouo pugnabitis hoſtibus, ipſe
„ Dux velit & Princeps pro ſe pugnantibus eſſe,
B „ Sic fiat ſicut fuerit diuina voluntas.
Dixit, & aſſenſu cœtus totius in vnum
Conclamante ſonum, nullo variante fauorem,
Somnis nocte data, ſub prima luce ſuorum
Primitias operum Domino ſacrat, Eccleſiamque
Matutinus adit, vt cum ſolemnibus horis
Audiat officium, quo Chriſti paſſio rerum
Sub ſpecie noſtram typicè repetita ſalutem
Effectu haud dubio renouat. Mox omne recenſet
Robur, & ex vno tres efficit agmine turmas.
Protinus armati curſu rapiente recluſis
Egreſſi foribus hoſtile feruntur in agmen,
Vt leo qui caudæ ſibi verbere ſuſcitat iras,
Dum ruit armento vaccarum damna daturus,
Quas videt oblitas, iam viſo graminis illo
Herboſis muſſare procul ſub vallibus Idæ.
Sic Domini pugiles parili leuitate retectis
Enſibus, oppoſitos idem impetus vrget in hoſtes.
Quo viſo Arragones gaudent, veroque furore
Inſanire putant, & ob hoc gratantius illos
Excipiunt, quos ſponte mori iam velle putabant.
C Audaces igitur feriunt, feriuntur & ipſi, *De bello Mureſli.*
Ictibus & primis æqua virtute reſiſtunt,
Et condenſatis ex omni parte coronant
Agminibus, ne fortè fugam quis tentet eorum,
Quos in momento conſumere poſſe putabant,
Inque breui ſpatio concludere millia centum
Inter ſe putauere viros vix mille ducentos.
Iam latet, & penitus Francorum turma videri
Non valet à tantis circumuallata cateruis.
Pugna recrudeſcit, ictus geminantur, & haſtis
Nil agitur, gladij rimantur viſcera nudi,
Nec iam par animis animus, non ictibus ictus,
Non pugno pugnus, non vires viribus æquæ.
Nam quemcunque hoſtem Francus ferit, illico lapſus
Corruit, & vitam tenues exſufflat in auras.
Si quis adhuc viuens ab equo ruit, ociùs illum
Dilaniant pedites, & ei vitalia ſoluunt,
Dum properant equites alios aut cogere labi,
Vt peditum manibus rumpantur guttura lapſis,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Aut in equis ipſis occidere vulnere crebro. A
Rex furit Arragonum, ſic cædi ſe ſua coram
Pignora chara videns, nec eis ſuccurrere poſſe,
Piget eum, tentátque ſuas in Simone vires,
Indignans aliis concurrere. quippe minores
Quoſlibet indignos regali iudicat ictu.
Cautior occurrit, pugnæque peritior, illi
Simon, & lateris flexu cauet illius haſtam,
Quæ medias veniebat ei transfigere coſtas.
Tunc Regis dextra perniciter eripit haſtam,
Et ſignum regale ſimul quod pendet ab haſta,
Quod populum tanti faciens meminiſſe triumphi,
Nunc cum vexillo Romana pendet in æde.
At Rex exerto comitem ferit enſe, ſed ipſum
Fortior inſurgens, rapto de vertice cono,
Fortiter à ſella Comes eleuat, inque vigentis
Circumflectit equi collo, manibuſque duabus B
Gnauiter amplexum Regem portare volebat,
Et viuum ſeruare, neci quia tradere tantum
Fas non eſſe virum Comiti putat, vt pius hoſti,
Vt bonus eſſe malo populo laudetur ab omni.
Nititur ille viro elabi, multoque labore
Vix duro amplexu ſublabitur, inque virenti
Gramine ſtare volens, proſtratus corpore toto
Concidit, & fulua iacuit reſupinus arena.
Arragones Comitem circumſtant, & magis illum
Debellare ſtudent, quàm Regem tollere terra.
Ille velut turris ſtat firmus, & enſe rotato
Diſſipat inſtantes & multo ſanguine pingues
Reddit agros multaque virum ſe ſtrage coronat.
Armiger vnus erat Comitem prope, nomine Petrus,
Non indignus eques fieri, vel gente * vel annis:
Occiſo qui lapſus equo pedes ibat, & ipſe
Penè ducenta virûm dederat iam corpora letho.
Iamque gulæ Regis ferrum thorace reducta
» Aptabat cui Rex clamans, Rex, inquit, ego ſum,
» Tolle manum, cohibe, & noli occidere Regem,
» Sed potius viuum ſerues tibi multa daturum C
» Millia marcharum pro ſolo munere vitæ.
» Petrus ad hæc: Modò te vidi, cùm non procul eſſem,
» Pectora velle tuo transfigere Simonis enſe,
» Méque peremiſſes, & Francos vi ſimul omnes,
» Si vultu tibi propitio fortuna fuiſſet:
» Dignus es ergo mihi ſuccumbere, qui mihi mortem,
» Qui Comiti, qui Francigenis inferre volebas.
» In te ſolus homo moritur, ſed mors tua nobis
» Omnibus & noſtris eſt collatura ſalutem.
» Rex es, ego Regis opto interfector haberi.
» Hæc mea dextra tibi regalia guttura rumpat,
» Qui de gente tua mutilauit membra ducentis,
» Quot dicas Comitum manibus cecidiſſe meorum,
» Cùm mihi tot ſoli data ſit nocuiſſe poteſtas
» A Domino, cui te feciſti improuidus hoſtem.
» Expedit ergo tuis vt eos comitere ſub vmbras,
» Ne ſine Rege ſuo paueant occurrere Diti,
» Quem ſi forte queas per vim tibi ſubdere vel tu
» Rex ibi ſolus eris, vel conregnabis eidem.
» Propitiore tamen fato ſi vincere quæris,

* Marte

Et

A „ Et cauſa meliore tibi pugnare neceſſe eſt,
„ Vade, nec oblitus fueris quæ muneta Charon
„ Exigit, ille quidem nequaquam trans Styga ſiſtet
„ Teve tuoſve, niſi tuus illi ſpiritus ante
„ Naulum perſoluet, & porriget ore trientem,
„ Quem penes eiuſdem ſunt omnes conditiones.
„ Non domino ſeruus, non Rex à milite differt.
„ Nil vires forti, nil diuitiæ locupleti,
„ Purpura nil Regi, cum paupere diues eodem
„ Omnes vaſe bibunt, potus datur omnibus idem.
Hæc dicens, ferrum regali ſanguine ſpumans
Traxerat, & vulnus alio geminauerat ictu.
Protinus Arragones amiſſo Rege per agros,
Per valles fugiunt. Fuſinus cum Tholoſano
Oſtendunt Comites iam terga fuganeia Francis,
Et quicunque necem poſſunt euadere, vitam
Auxiliante fuga pedibus ſaluare laborant,
B Plantis, non gladiis magè ſe debere volentes.
Stabat adhuc Tholoſana phalanx prope fluminis vndas,
Millia dena quater in papilionibus altis,
Obſeruans aditus caſtri è regione ſiniſtra,
Ne quis ad obſeſſos veniat vel prodeat extra,
Qui ferat aut quærat illis quodcumque iuuamen.
Quos cùm vidiſſet Bernardus Præſul eorum,
Qui tunc cum reliquis Murelli in turre manebat,
Expectare quaſi bellum renouare volentes,
Significauit eis, vt ſe conuertere vellent
Ad rectam veramque fidem, Comitique fideli
Corde reformari, finemque imponere bello.
Aſt illi famulum pietatis verba ferentem
Cædere theutonico non erubuere flagello,
Et cum verberibus indigna opprobria paſſo
Vix licuit paucis cum dentibus indè reuerti,
In ſignumque illis à ſancto præſule miſſam
Præſumpſere ſtolam variis diſcingere plagis.
Qua ſuper vt Comiti re certificatio facta eſt,
A Domini bello ſumma cum laude reuerſo
C Quamuis Arragonum ſatis eſſet ſtrage grauatus,
Laſſatique viri poſt bella quiete foueri
Exigerent potiùs quàm rurſum in prælia mitti,
Egreditur portis, cum quo non mente minori
Quàm ſi nulla die geſſiſſent prælia toto
Illa inuicta cohors inimica in caſtra feruntur.
Non audet Tholoſana phalanx exire furenti
Obuia Francigenæ, numero ſed fiſa ſuorum
Séque putans infra ſua caſtra reſiſtere paucis,
Obſtruit introitus, & ſe defendere tentat,
Sed breue per tempus Domini viduata fauore
Terga dat, & tantos nequiens ſufferre furores:
Sed cædi patitur, & cedit turpiter hoſti
Vt vi fracta lupus ingreſſus ouilia nocte,
Non ſedare ſitim, aut carnes immergere ventri
Dente petens auida, gregibus tantummodo rumpit
Guttura lanigeris, & ſtrages ſtragibus addit,
Sanguinis illecebras dum ſicca fauce ligurit,
Et calido ſtomachum potus dulcore ſaginat
Haud ſecus illa Deo deuota per illius hoſtes
Turma necando ruit, gladiiſque vltoribus iram

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Exequitur Domini, ſibi quam geminauerat ille A
Deſertor fidei populus, comes hæreticorum.
Nec ſpoliare illos, nec quemquam prendere curant,
Sed tantùm aſſiduo rubricatis enſibus ictu
Effuſo vitam victis cum ſanguine tollunt.
Inque die virtus Francorum claruit illo
Tanta, quòd adiunctis ter millia quina duobus
Millibus ad Stygiam lux miſerit vna paludem,
Dextraque texit eos tanto diuina fauore,
Quòd tantum exciderent ex agmine Francigenarum
Octo peregrini, quos reperit hoſtis inermes.
Quorum ſpiritibus lutea compage ſolutis
Chriſtus perpetuæ largitur gaudia vitæ,
Nomine pro cuius cruor eſt effuſus eorum.
Non minor hac iterum victoria contigit illis
Circa tempus idem, quando victricibus armis
Xantos, Burdigales, Blauios, Pictones, & Anglos, B
Innumeroſque alios variis à partibus illuc
Contra Catholicos mittente Iohanne profectos
Simonis edomuit virtus, & nobile robur
Gentis Francigenæ numero breue, viribus ingens,
Quæ ſumma meruit efferri laude per orbem,
Multa triumphali dum cædit millia ferro.
Vnde quidem pauci fugientes cum Sauerico,
Quem Rex Anglorum temerè præfecerat illis,
Vix vitam ſaluare fugâ meruere pudenda.
Quo mox audito, furiata mente Iohannes
Indignans ſibi nec fraudes nec bella valere,
Arma quibus contra Francos nil proficiebat,
In Chriſtum famuloſque ſuos conuertit, eiſque
Imputat ignaua quòd mente reſiſtere Francis
Non vàlet, & tanquam Deus hæc infligat eidem
Supplicia immmerito Domino confligere ſoli,
Et Domini ſeruis animo contendit atroci.
Vlciſcens igitur in Chriſti membra Philippo
Se toties victore mari terraque fugatum,
Et quòd nullus ei conatus cedit honori,
Eccleſias ſpoliat, Cleri bona diripit, omnes C
Ruricolas ciueſque bonis proſcribit auitis,
Flagitiiſque miſer variis ruit in ſcelus omne.
Laxat fræna gulæ, maculàtque libidine corpus,
Arctat auaritiâ cordis penetrale, nec vnquam
Attenuare ſitim valet accumulatio cenſus,
Quóque magis ſedare illam ſitit accumulando,
Hoc magis illius animum cremat ardor habendi,
Semper vt inueniat artes, quibus improbus omnes
Qui ſibi ſubduntur argento priuet & auro,
Quos ſpoliare nequit, vel ſtrangulat enſe, vel arctis
Compedibus vinctos longa nece cogit obire,
Quos veſana fames in carcere ſuffocat ipſo.
Prælatos etiam ſacris è ſedibus omnes
Eicit, & tota Anglorum regione relegat.
Vt procul amotis Cleri populique patronis,
Res ſibi liberiùs acquirere poſſit eorum:
Non parcit Monachis, aut quos Ciſtercius Ordo
Candidat, aut habitus denigrat Cluniacenſis,
Merlini vt pateant tandem problemata vatis,
Quem dixiſſe ferunt: Olim dominabitur Anglis
Argento vrticas & lilia qui ſpoliabit,

A Albentes Monachos nigroſque; Per hæc duo ſignans
Organa ſuſpendet, Clerus tacet omnis, vbique
Vox à laude Dei, nec ſacramenta, nec vllum
Eccleſia officium celebrat, ſeptemque per annos
Se paganiſmi fœdat tota Anglia ritu.
Interea ſanctos paſcebat Francia patres
Sedibus eiectos propriis, quibus alta Philippi
Magnanimi pietas tutum præſtabat aſillum,
Vtque onus exilij tolerent, tolerantibus, atque
Ecceſiæ fiſcique bonis compaſſus alebat.
  Nec minus hac ipſa ſub Pentecoſte Iohannis
Otho nepos Regis Saxonicus, omine læuo
Quem ſors extulerat ad ſummi culmen honoris,
Fleret vt Imperium ſordere Nerone ſecundo,
Vrbis Romuleæ fines & iura beati
Vaſtabat Petri, patrimonia propria ſerui
Seruorum Chriſti, quæ verè nouerat eſſe
B Iuris Apoſtolici, ſibi vi rapiebat, & armis
Romipetas, & qui ſanctæ ſuccurrere terræ
Ibant, ex voto quos crux aſſumpta tueri,
Et tutos præſtare omni debebat ab hoſte,
Suppliciis animo variis ſubdebat amaro,
Hos ſpolians, illos occidens, membra quibuſdam
Amputat, obſcuro multos in carcere claudit,
Extorquere queat vt pluta numiſmata clauſis,
Si quem paupertas tutum iubet ire, flagellis
Cæditur in patriam, veſtigia vertere iuſſus,
Sedis Apoſtolicæ ne limina poſſit adire,
Obſidet introitus villarum, publica nulli
Strata patet, nullis aditus dat ſemita tutos,
Armatus valles & confraga prædo coronat.
Ne queat hac vllus, aut illac ire viator,
Pontes & gladiis & viſpillonibus horrent,
Vt quotquot venient ſpolient vi, nulla facultas
Viſendi Romamve datur, Dominive Sepulchrum,
De media pleroſque via docet ire retrorſum
Rumor, & infectis remeare ad propria votis,
C Ne ſua cùm nequeant indemnes ſoluere vota
Præſumant certo ſeſe obiectare periclo.
„ Propter enim votum nulli eſt in damna ruendum,
„ Cùm melius poſſit alio ſub tempore ſolui.
  Sed ne continui nos frangat cura laboris,
Intercidat Opus breuis hic pauſatio noſtrum
Tempore vel modico, qua reſpirare queamus.

MATERIA NONI LIBRI.

Schiſmaticos parat in nono delere Philippus.
Bolonides Regnum turbat, profuguſque Iohanni
Othonique fidem, Ferrando complice, iurat.
Concilium celebrant cum Rege Sueſſone Franci,
Quo ſe ſchiſmaticis ſtatuunt communiter hoſtes.
Albidiamque forent cùm iam tranſire parati,
Subiicit Æneadis & ſe & ſua ſceptra Iohannes,
Damnum Dan infert claſſi, totuſque crematur
Cum regione locus, Ferrandi proditionem
Flandria tota luit Francorum perdita ferro.
Sed miſerabilius perit omnibus Inſula fallax.
Tornacum Flandri ſeptem tenuere diebus.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

INCIPIT LIBER NONVS.

REx ita dum ſæuit in Chriſti membra Iohannes, A
Eccleſiamque pari ferus Otbo furore moleſtat,
Hic Anglos, hic Romipetas enormiter angens;
Audit, & innata motus pietate Philippus
Eccleſiæ damnis, Cleri populique ruinis
Compatitur, Chriſtique dolet decreſcere cultum.
Audit, & vltorem Domini Eccleſiæque fidelem
Se fore promittit, animóque in vota ligato
Contra ſchiſmaticos magno ciet arma paratu,
Communémque iuuat priuata iniuria cauſam.
Bolonides etenim ſe iam ſubduxerat illi
Othonis reprobi partes Angloſque ſecutus,
Non veritus iam ter ignominioſus haberi,
Quo coram cunctis magis infamaret eundem B
Tertia proditio, triplicatáque factio culpæ,
Proditionalis pœnis grauioribus illum
Afficiat, dignumque æterno carcere reddat.
Neſcius ergo ſuum ſe procurare nocumen,
Nec præ corde videns olim ſibi quanta ſuiſque
Præſenti infelix pariat diſpendia facto,
Tranſit ad Othonem, ſummo quem lætus honore
Suſcipit, & nequam ſibi ſœdere colligat Otho.
Neve venenoſas moueat dubitatio mentes,
Firmat amicitiæ iuratio fœdus iniquæ,
Se reliquo fidum, tanquam ſibi iurat vtérque,
Auxilia vt contra Francos ſibi mutua præſtent,
Inque Dei ſeruos animo graſſentur eodem,
Quos de Francorum Regno propellere iurant,
Si modo ſe dederit illis fortuna benignam.
Indè per Albicomas populos, patriámque feracem
Quam Scaldus fœcundat aquis, Liduſque profundis
Flandrum littus adit, vbi primum nactus ad Anglum
Nauigat, & tali compellat famine Regem.
» Si factis condigna meis penſare Iohannes
» Præmia fortè velis, obſeruatóque rigore C
» Iuſtitiæ tractare reum, pietate remota:
» Non prius accipiet breuis hæc oratio finem,
» Quàm tua me gladio iubeat cenſura feriri,
» Occius vt facias caput hoc à corpore velli.
» Me ſcio nempe tuum merito amiſiſſe fauorem.
» Nam tibi nil Franci, nil Rex, nil bella tuliſſent
» Gallica, ni clipeus imprimis noſter adeſſet.
» Vnde nec admiror ſi me ſic oderis, vt me
» Tollere de medio tua quàm citò cogitet ira.
» Sed quoniam fructum mea confert mors tibi nullum,
» Vitaque noſtra poteſt tibi commoda multa referre,
» Viuere commodiùs tibi me permitte, meoque
» Si ſapis, à iugulo gladios procul eſſe iubeto.
» Nam quòd ſe mihi Rex manifeſtè prodidit hoſtem,
» Qui caput exilio noſtrum damnauit, & omni
» Me ſine iure mei ſpoliauit iuris honore,
» Hoc procuratum ſtabili fuit ordine fati.
» Proſpectúmque patris æterni examine iuſto,
» Vt me ſubtraheret Francis occaſio iuſta,
» Inſperata tuis addens ſolatia fatis.

Nam

A ,, Nam tibi polliceor, & cœli numina teſtor,
,, Aut tibi teſtituet ſine bello cuncta Philippus,
,, Aut tibi ceruicem dabit hæc mea dextra philippi.
,, Nec labor iſte grauis, faueat cùm Flandria nobis,
,, Ferrandúſque Comes, & cum Saxone Louannus,
,, Et Pictauorum manus inuictiſſima bello,
,, Theutonicúſque furor, & laudatiſſimus armis
,, Otho nepos veſter, ſolus qui præſidet Orbi,
,, Romanum Imperium per bella potenter adeptus,
,, Qui pictauenſem Comitatum tam benè rexit,
,, Saxonũmque tenet patria ditione Ducatum.
,, Tu bone Rex in pace ſede, tantúmque miniſtra
,, Militiam & cenſum, quorum tibi copia magna eſt.
,, Aſt ego, Guillemuſque Comes Salebericus olim,
,, Quem tibi prouidit naturæ gratia fratrem,
,, Poſt Richardi obitum ne prorſus fratre careres,
B ,, Cetera peruigili curabimus omnia mente.
,, Ne qua autem noſtris lateat dubitatio verbis,
,, Simone fratre meo valletur ſponſio noſtra
,, Obſide, cumque illo coniux nihilominus eius
,, Addatur Comitis Pontiui filia, neptis
,, Francorum Regis, cumque his noſtra inſuper vxor
,, Rege ſat * Stephano quæ cùm ſit nata Mathæi,
,, Quarto iuncta gradu te ſanguine tangit auito.
,, Omnis duplicitas abeat, ſit pactio firma.
,, Accedit dictis atque addit pauca Iohannes:
,, Immo ego, Pictoneſque mei, Nannetica rura
,, Andegauũmque omnem ſubitis terrebimus armis.
,, Vos & Fettandus Viromannibns arma feretis.
,, Otho nepos noſter Remis inſtabit, & illis
,, Partibus armiferis quas irrigat Alba fluentis,
,, Et Materna vago tendens per plana recurſu,
,, Heruæúſque Comes nobis eſt iure ligatus
,, Iurando, tamen occultè, donec locus aſſit
,, Et tempus, quo cum reliquis ſibi conſociatis
,, In Gaſtinenſios deſæuiet & Senonenſes:
,, Vt circundetur hoſtilibus vndique turmis,
C ,, Ne qua parte manus noſtras euadere poſſit
,, Impius ille tuo qui te ſpoliauit honore,
,, Surripuitque patrum mihi iura antiqua meorum,
,, Robertoſque ſuos in te commouit, vt ipſi
,, Et non ipſe magis te deieciſſe putetur.
Dixit, & extenſis Comitem circumligat vlnis,
Atque Comes Regi ſtrictis amplexibus hæret,
Alternãque fidem per mutua baſia iungunt,
Inque vicem ſibi ſe iurant fore corde fideles,
Seruitiumque Dei Francorum expellere Regno,
Francis deuictis, interfectoque Philippo.
Quæ cuncta in melius diuina potentia vertit,
Sacrilegoſque ſuis laqueis ſinit illaqueari,
Vt ſemper doleat dolus in ſe iure reuerti.
Quàm ſatius Reginalde tibi, quàm rectius eſſet,
In crucis obſequium proficiſci, votáque Chriſto
Reddere, quæ dudum vouiſti te cruce ſignans,
Et verbo dare te Regi factoque fidelem,
Cui iuratus eras, qui tot tibi dona tuiſque,
Tot villas, tot opes, tot honores contulit vni,
Ipſius vt dono Comitatus quinque teneres,

* ſata

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Teque ſuo ſocerum nato pateretur haberi: A
Non Domino contra ire tuo, Regnique quietem
Sic motu turbare nouo, totúmque per Orbem
Te luctus dare materiam, cauſamque doloris.
Si Moretolium tibi Rex tulit, Andelotúmque,
Iudicio quia ſtare negas quod Curia ſanxit,
Non tamen in dominum deberes bella mouere
Tam citò, ſed potiùs vultu ſuplicare modeſto,
Vt tibi det veniam, téque in tua iura remittat.
Si ſupplex humiliſque redis, poſitóque tumore
Poſcere te patitur innata ſuperbia pacem,
Omnia reſtituet tibi protinus, & potiora
Dona dabit, ſolitúmque bona cum pace fauorem,
De cuius bonitate fuit te fidere dignum.
Scis etenim quantas tibi iam donauerat iras
Quàm tua multotiens iniuria læſerit illum,
Quàmque ſibi charum te poſtea fecerit ipſe. B
Nunc quia conſilio nolens parere ſalubri,
Corde indurato ruis in tua damna ſcienter:
Vade tuiſque para virgis tibi verbera, Reges
Atque Duces tecum in mortem in vincula mitte,
Quorum corda tuæ linguæ inuiſcata veneno
Arte tua noſti ſic infatuare, quòd ipſi
Non videant cæcos in quanta pericula ducas,
Quæve illis ſubitus paret infortunia caſus.

Hæc & ſequentia vſque ad verſum Agmina & C. edita iampridē Antuerpia 1534. ſub hoc titulo. Bellū quod Philippus Frācorum Rex cum Othone Auguſto, Anglis, Flandriſque geßit, annos ab hinc ccc. conſcriptum, ſed omnibus ferè in verſibus interpolatum, vt ipſe qui edidit Iacobus de Meyere profitetur in initio. Bellū Philippi, gallorum Regis abſterſo paululum barbarie interpolatum.

Vrbs antiqua ſedet gremio telluris opimæ,
Belligeris populoſa viris, viciſque decora,
Qua ſpecioſa magis fœcundaque ditibus aruis
Ad circumpoſitas ſe Francia porrigit vrbes,
Quæ parte auſtrali Tempe Meldenſia tangens
Et Syluanectim protendi paſſa penes ſe,
Beluaco occidua fieri contermina gaudet,
Carnopoli media quæ ſe diſtinguit ab illa,
Sylnanectenſis dum rura dioceſis arctat,
Trans Yſaram nimis auſa ſuas protendere metas,
Lauduno Remiſque ſitu confinis amœno.
Nouiomum ad Boream, Trecas attingit ad Eurum,
Et Cathalaunenſi non ſe diſterminat vrbe. C
Indice quæ fama cùm ſit fundata Sueuis
Exulibus, merito ſortita eſt Sueſſio nomen.
Leniſluis piſcoſus aquis quam ditat & ornat
Mitis Atax, Latias doluit qui ferre carinas,
Itala cùm Gallis inferret Iulius arma,
Auxona cui faciunt nomen vulgare moderni,
Qui tibi cum tollat natiuum Vidola nomen,
Ipſe ſuum perdit Iſara maiore receptus.
Hic quoniam facilis locus eſt quo confluat omnis
Abſque mora varias gens circumfuſa per vrbes,
Francigenum ductor Prælatos Eccleſiarum,
Et toto Proceres de Regno congregat omnes.
Quorum ſtans medius placido ſic incipit ore,
More ſuo breuitate ſtudens ſubſtringere verba:
» Sanctorum ô ciues, quos Eccleſiaſticus Ordo
» Vicinat cœlo, voſque ô venerande Senatus,
» Quorum militia multos iam vicimus hoſtes,
» Quot damna Eccleſiis Otho Rex atque Iohannes
» Intulerint plenè nouit diſcretio veſtra.
» Vnde Petri virga meritò percuſſus vterque,

Fit

A ,, Fit ſubici dignus gladio quoque materiali,
,, Cùm non ſufficiat correptio ſpiritualis,
,, Vt compeſcat eos, cùm fiant deteriores,
,, Inque malum magis audaces anathemate lato.
,, Quaptopter quicunque ſciens communicat illis,
,, Traditus eſt Sathanæ, pænæ factique ſodalis.
,, Vnde mihi veſtrum Domino ſeruante fauorem,
,, Mens mea proponit Anglorum inuadere Regnum,
,, Vt dignè feriat pœnæ vindicta Iohannem
,, Aut ignominia Regnum comitante relinquat,
,, Seruitiúmque Dei tandem renouetur ibidem,
,, Anglia quo caruit ſeptem & multo amplius annis.
,, Francia ſchiſmaticos & Cleri quoſlibet hoſtes,
,, Debellare ſolet, & caſtigare rebelles,
,, Quicunque Eccleſiæ iuſſis parere recuſant.
,, Nec fuit hoc noſtro neglectum tempore, nec vos
B ,, Hoc ad opus noſtrum veſtra hactenus atma negaſtis.
,, Nunc ergo, ô ſocij bellorum, nunc rogo vires,
,, Quiſque ſuas domino præſter qui præſtitit illas.
,, Nec cuiquam dubitare licèt quin gratia præſens
,, Ipſius adiutrix pro ſe pugnantibus aſſit.
Dixerat. At Proceres, venerandaque Curia ſancti
Concilij palmas alacres ad ſydera tendunt,
Et conclamantes voto communiter vno,
Tam ſanctum Regis, tam commendabile laudant
Propoſitum, ſeſéque in idem diſcrimen ituros
Vnà promittunt, promiſſáque pignora * firmant. * *pignore*
Iuriſiurandi. Primus Lodouicus, & Odo
Allobrogus, Comes Heruæus, & Bellijocenſis
Guiſchardus iurant, iurat Sauaricus id ipſum
Ad tempus varians Pictonum more fauorem.
Dux quoque Louaniæ Regis gener, * atque Nemurci, * *genus*
Et Barri Comites, & Guido Domnipetrinus,
Vindocinique Comes, cum Trecenſi Comitiſſa,
Et Robertigenæ, Britonum Dux nomine Petrus,
Et Robertus cui frugis vaſtatio caſu
Agnomen pueto dederat, fraterque Iohannes
C Illorum, cui Brena dedit cognomen & ortum,
Cum genitore ſuo Roberto iam ſeniore:
Qui cùm fortis adhuc membris animoque vigeret,
Proteſtabatur tali ſe prole beatum.
Quem Beluacenſis comitatur Epiſcopus eius
Germanus, quorum Regis patruelis vterque eſt.
Hos odium maius priuataque cauſa mouebat,
Vt ſtrepitu maiore arment in bella cohortes,
Cum quibus, antea quàm Regni eſſet publicus hoſtis,
Immortale odium & guerram Reginaldus habebat,
Et quia Rex ab eis non defendebat eundem,
Iuſtius eſſe ſciens neutris præſtare iuuamen,
Quàm fieri malè gratus eis dum ſubuenit iſtis,
Vt ſine defectu parti foret æquuus vtrique,
Irritare ſuum dominum præſumpſit, eique
Eſt inferre minas multis præſentibus auſus,
Nec ſuper his iuri monitus parere volebat.
Solaque cauſa quidem fuit hæc cur exulet ipſe
Omnis Baro, Comes, Dux, rector, Epiſcopus, Abbas,
Cum reliquis membris, Regni ſe fœdere firmo
Sponte ligant Regi, vireſque in prælia ſpondent.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Rex vbi Francigenas tam prono pectore bellum A
Accepiſſe videt, Proceres ad propria mittit,
Vt propriis ſatagant domibus diſponere, réque
Diſpoſita certum redeant poſt tempus ad ipſum.
Ipſe incunctantet iubet arma rateſque parari,
Aſſignatque diem Maij quæ dena Kalendas
Suſequitur, qua Bolonico ſe littore claſſis
Exhibeat latura viros armiſque parata,
Omnibus & rebus quas res tam ſumma requirit.
Quò cùm veniſſent Rex ac exercitus omnis,
Omnibus inſtructa rebus iam claſſe, ſuoſque
Expectante nothos, tempuſque meantibus aptum.
Solus Iberigena Ferrandus defuit, ille
Solus noluerat vires promittere Regi,
Nec ſe cum reliquis iurando iure ligare
Quippe ligatus erat per iuramenta Iohanni,
Et Regi Othoni, ſic procurante nefandam B
Bolonide fraudem, per quam nihilominus ille
Proditor, & dignus fieret ſcalere cathenis.
Hic Ferrandus erat Hiſpanus gente, nepoſque
Nobilis illius Mathildis Portigalenſis,
Quæ ſata Rege fuit Comiti ſponſata Philippo,
Qui cùm proſe carens Acharon moreretur in vrbe,
Baldoinus ei ſucceſſit, quem ſoror eius
Hennuuiuſque Comes illi genuere nepotem,
Reginæ Eliſabeth fratrem, qui poſtea Regi
Bella mouens, Regno exiuit, factuſque Monarcha
Imperium tenuit Græcorum tempore multo,
Poſtea quem Tracum Dux interfecit ibidem.
Cui cùm nec proles vlla eſſet maſcula, natæ
Florebant geminæ in patria, ſpes grata nepotum:
Quas enutriri tenerè faciebat, vt alti
Sanguinis hæredes, Regis tutela Philippi,
Qui primogenitam, poſtquam de patris earum
Conſtitit interitu, totali cum Comitatu
Ferrando vxorem donauit munere largo,
Eius ad hoc amitæ ſuplicamine ductus & aſtu,
Ignarus facto quæ tali damna ſequantur.
Poſtquam Ferrandus Comitem ſe vidit, & altum C
Ex humili, magnum de paruo, & paupere ditem,
Detrectare iugum cæpit regale, modumque
Quærebat fieri quo poſſet liber ab illo.
Vnde nec erubuit Regis contemnere verbum,
Et domino contraire ſuo, nec adeſſe vocatus,
Quamuis pactus erat Regi Paribuſque, quòd æqua
Mente ferat quicquid ſuper his Rex imperet illi,
Stans verbo potius quo ſe conſtrinxerat Anglis,
Vt cùm tranſierit Francorum exercitus omnis,
Debellaturus Anglos Regemque ſuperbum,
Deſolata ſuis temerè cum Rege patronis
Arbitrio pateat ipſius Francia tota,
Ipſeque cum Flandris Regni pulcherrima vaſtet,
Proque ſuo libitu de Regno & Rege triumphet.
Iſta proculdubio Ferrandus mente fouebat,
Hæc ſe facturum iurauerat ipſe Iohanni.
Inſidioſa foret fraus vtilis inſidioſo,
Ipſi ſi ſoli prænoſſe daretur eandem,
Sed nihil occultum quod non quandoque pateſcat,

Nil

A Nil ita ſecretum quod non aut fama reuelet,
Aut ſapiens viuo deprendere calleat aſtu,
Tam certis ſignis quàm famæ murmure fiunt,
Quæ facturus erat Ferrandus nota Philippo
Propoſitum mutat, mutato tempore claſſem
Præcipit vt properet Sauaricus ducere Danum,
Pictonéſque ſui quibus ars piratica nota eſt,
Atque Latinato Galiota cum Ludouico,
Cumque ſua nulli rupta parcente Cadocus,
Littore Bolonico diffunditur in mare claſſis:
Vixque ſatis quo currat habet, nimis arcta videntur
Æquora tot ratibus, auſtris ſpiramina deſunt,
Vela quibus tot ſparſa queant ſinuare per vndas.
Quæ ſi cuncta velis vno defigere viſu,
Frons oculis tua linceis armetur oportet.
B Quòd ſi ſub numero comprendere forte labores
Nauibus Argolicis quas Eurus in Aulide longo
Tempore detinuit, iter impediente pelaſgum
Neptuno, ne Troia cadat quam ſtruxerat ipſe,
Quingentas bis quinque rates & quatuor adde.
Quò ſe non vertit, egeat ne prorſus egeſtas,
Quam ſibi non mendicat opem, qui non habet ex ſe
Auxilium ſibi ſufficiens inſtante periclo,
Præcipuè ſibi cùm ſe fortior imminet hoſtis,
Viribus & cauſa quo ſe videt eſſe minorem,
Seque ſuos meminit læſiſſe ſcienter amicos,
Omnia prætentat, omnes ſe vertit ad arces,
Hoſtibus ex ipſis fieri ſibi curat amicos,
Quorum ſubſidiis alios eludere poſſit.
Sæpiùs erudiunt peruerſas verbera mentes,
Pluſque flagellando ſeruilis pœna timorque
Proficit, vt reprobos reproborum reprobet actus,
Quàm diuinus amor, aut exhortator amicus
Poſſit ab aſſuetis reuocare reatibus illos.
Contritum ſimulans fallaci corde fatetur
Tantorum ſcelerum ſe pœnituiſſe Iohannes,
Audet Apoſtolicis dare ſub pietatis amictu
C Verba viris, qui ſunt à Cardine nomen adepti,
Et Patrum Patri blando ſupplicare precatu,
» Vt veniam præſtet errantibus: Omnia, clamans,
» Reſtituam Clero, Regni depono coronam,
» Indignum qua me fateor. vaſſallus haberi
» Eccleſiæ volo Romanæ, diadema reſigno
» Petre tibi toto cum Regni iure. mihi Rex
» Amodo Petrus erit, ego Petri miles habebor.
Acceptans Pater iſta Patrum commenta Iohannis
Gaudet, & in partes Pandulphum deſtinat illas.
Cui cùm firmaſſet per ſcripta patentia pactum,
Iureque iurando de pactis ſtando Iohannes
Illius in dextra ſceptrum regale reſignans,
Se Papæ Regnumque ſuum ſic mancipat, vt ſit
Vaſſaldus de Rege nouus, de Principe miles,
Regnet vt ipſe tamen ſub Petri nomine, marchas
Argenti propter ſoluendo mille quotannis.
Hoc Regnum Anglorum decorauit honore Iohannes,
Hoc generi prædulce ſuo decus addidit, vt ſint
Reddere conſtricti Romanis rite tributum,
Priuati ſceptro cum libertatis honore.

Philippvs Avgvstvs.

Ergo relaxatur ſententia, cautio rerum
Reſtituendarum fragili munita ſigillo, A
Quæ fuit effectu poſt hoc caritura ſupremo.
In patriam Clerum reuocat, dant cantica ſignum
Lætitiæ, officiúmque Dei renouatur vbique.
Claſſis prima quies Caleſi fuit, altera portu
Fit Grauelinga tuo, quò Rex acieſque pedeſtri
Perrexêre via, cui ciues omnia ſecum
Exponunt bona, quæ vicus tam diues habebat.
Noluit ille tamen villam ſpoliare, ſed illam
Sicut erat domino Lodouico ceſſit habendam.
Inde mouens iterum claſſis legit æquoris vndas,
Quod Blœtinorum candentia littora lambit,
Quaque mareſcoſos extendit Flandria campos,
Et qua bellipotens media inter prælia terram
Sulcat Yſangrinus gladio munitus & haſta,
Qua ſola Furnus arat finibus vicina marinis, B
Quaque ruinoſos oſtendit Belga penates,
Semirutaſque domos Regni monimenta vetuſti,
Neomus armipotens vbi bella frequentia geſſit,
Quem nunquam ſibi præualuit Romana poteſtas
Subicere omninò, certiſve ligare tributis,
Belga Couinnorum Lucano teſte repertor,
Belga potens opibus, armis, & viribus, olim
Romanis valde infenſus, tantaque per orbem
Laude celebratur, quòd ab illo Gallia priſcum
Belgica nomen habet, Regni pars tertia Galli.
Hinc quoque digrediens flatu propulſa ſecundo
Portum læta ſubit à damno nomen habentem,
Qui tam latus erat, tantæque quietis, vt omnes
In ſe ſufficiat noſtras concludere naues,
Quo valde ſpecioſus erat Dan nomine vicus
Lenifluis iocundus aquis atque vbere glebæ,
Proximitate maris portuque ſituque ſuperbus.
Hic Sauaricus opes cunctis è partibus Orbis
Nauigio aduectas ſupra ſpem reppêrit omnem,
Infecti argenti maſſas, rubeique metalli,
Stamina Phœnicum, Serum, cicladumque labores,
Et quas huc mittit varias Hungaria pelles, C
Granaque vera quibus gaudet ſqualata rubere,
Cum ratibus vino plenis, Vaſconia quale
Vel Rupella parit, cum ferro cumque metallis,
Cum pannis rebuſque aliis, quas Anglia, vel quas
Flandria contulerat, illuc mittantur, vt inde
In varias partes mundi dominiſque reportent
Lucra ſuis, quibus eſt ſpes ſemper mixta timori.
Sorte comes dubia, ſubitique anguſtia caſus,
Omnia quæ pyrata rapax Sauaricus, & eius
Dira cohors in idem ſibi concinnante Cadoco,
Indigenis contra percuſſæ fœdera pacis
Diripuere ſibi, ſocijs iuuantibus ipſos,
Non veriti violare fidem, pactumque negare
Quæ noſtris peccata reor nocuere carinis.
Rex verò interea patriam ſibi ſubiugat omnem,
Vndique diſperſis per rura patentia turmis
More locuſtarum, quæ terræ plana tegentes
Se ſpoliis ornant, prædaſque abducere gaudent.
Mox ſubduntur ei ſola formidine ſummo

Promiſerant enim pacem Danicu pro certa quãtitate pecunia, ſed auiditate rerũ aliarum ducti mentiti ſunt eis.

Mœnia

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Mœnia Caſſelli pendentia vertice montis.
Quæ cùm militibus benè muniuiſſet & armis,
Impiger Ypreias propero ſubit agmine partes,
Et ſibi cum multis caſtellis ſubicit Ypram.
Hic mentitus item Regi Ferrandus adeſſe
Noluit, illius quia iam ſuſceperat vxor
Infœlix quæ non benè vertat dona Iohannis.
Quo magis iratus acies Rex explicat vltra,
Nec ceſſat donec ſibi Brugia ſubiciatur,
Cum tot nobilibus quibus eſt circundata vicis:
Inde Sueſſonico Comiti iubet, Hangeſidæque
Alberro, vt Dani maneant pro claſſe tuenda,
Adiciens illis cum quadraginta ducentis
Militibus, bellis expertos millia dena.
Hinc procul amotos fines poſtremaque Regni
Flandrotum penetrat, iuuat indagare receſſus,
B Et populos gelidam qua Flandria reſpicit Arcton,
Qua ſe Brabaneis procul hinc conterminat aruis,
Qua Guilliquino fieret contermina Regno,
Si mare ſe medium non interponat vtrique,
Lidus vbi Scaldo commixtus ad æquoris vndas
Nomen ferre ſum Scaldo ſuperante vetatur.
Illuc ergo ſuas tandem Rex applicat alas,
Vt Gandauorum faſtus obtundat, & ipſos
Inclinare ſuo cetuícem denique Regi
Illi ſe cogat ſubiectos eſſe fateti,
Nomine quem ſolo vix ipſi noſſe volebant.
Quorum dum portas clauſas ſibi frangere vellet,
Inſtrumenta parans quibus oppugnare ſuperba
Mœnia feſtinet, mediaſque irrumpere turres,
Nuncius ecce ferens à Dano ſcripta citato,
Caſtra ſubit greſſu, triſtique ita clamitat ore:
„ Heſternum, Rex, ante diem Salebericus Heros
„ Boloniuſque Comes, cum gentis millibus Anglæ
„ Belligeris ſubito ratibus longiſque galeis
„ Applicuere ſimul propè nos, vbi faucibus arctis
„ A pelago refluit in Danica littora fluctus.
C „ Iam ſua per ſpeculas Bloetinus ſigna leuauit
„ Omnis Yſangrinus, Furnites, Belga ſub vno
„ Cœtu Ferrando Comiti ſe conſociarunt,
„ Et noſtris cum Bolonide iam nauibus inſtant,
„ Lirrore quæ lato temerè ſibi diſſociantur,
„ Quas vno ſimul eſſe ſinu ſecurius eſſet?
Ille volebat adhuc ſuperaddere multa, ſed ecce
Nuncius alter adeſt, dictiſque ſuperſerit i[illegible]
Sincopat & medios vix intellectus anhelo
Ore ſonos, trepido ſuſpenſus pectora curſu.
„ Iam quadringentas ſibi ſublegere carinas,
„ Nec patet egreſſus qua cætera claſſis in altum
„ Si velit ire queat. Sic potticus Anglica fauces
„ Militia obſeruat, littuſque coronat vtrumque,
„ Nec ſecura manot gremio naualis in ipſo
„ Defenſore carens, facilique parata rapinæ
„ Nec Guillelmus habet pullus ferrata tueri
„ Dolia quo poſſit, quæ plena numiſmate turgent,
„ Quo ſolet ipſe tuis numerare ſtipendia caſtris,
„ Pollice diſpenſans fiſcalia dona fideli,
„ Dum ſua Pictones ſpolia auxiliante Cadoco,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

,, Quæ modo Danitis rapuerunt fœdere fracto,
,, Cura maiori tua quàm & naualia ſeruant, A
,, Solus cum paucis Robertus Piſſianites
,, Suſtinet incurſus, & villæ clauſtra tuetur,
,, Germanoſque Duces conflictu amiſit in ipſo.
,, Obſidet hoſtilis portas exercitus omnes,
,, Omnia perdidimus ſi tu cuncteris adeſſe.
Hæc cùm dixiſſet, Regi porrexit vtérque
Scripta Sucſſonici Comitis ſignata ſigillo,
Per quæ conſtaret illos vera eſſe locutos.
» Vt dictis eſt facta fides, Rex, nulla moretur
» Nos mora conſilij, rebus ſuccurrere lapſis
» Feſtinemus ait, operis iam quicquid habetur
» Præ manibus valeat, non eſt mihi vincere tanti
» Gandauos, vt pro Gandauis tanta ſubire
» Damna velim, ſocios cum claſſe amittere noſtros.
» Sed quia non facilem præbet ſe Flandria, per quam B
» Agmina tanta queant properato incedere greſſu,
» Ducere quadrigas quibus eſt ſummaſque neceſſe
» Expedit vt leuibus aliquis præcedere turmis
» Nos velit, vt ſociis medio dum pone venimus
» Tempore, ſpes creſcat, & conſolatio noſtris.
Dux Britonum Petrus onus hoc pro munere magno
Sponte ſubit, qui cum quingentis veſpere ſero
Militibus caſtris egreſſus, membra quiete
Non releuans, ad nos peruenit mane ſequenti,
Tertia cùm nondum foret hora exacta diei.
Lætitiam nobis addens gratumque iuuámen.
Quem Rex vt potuit pro tanta mole ſecutus,
Spe citius Danum peruenit luce ſecunda,
Cuius in aduentu perterritus hoſtis ab illa
Parte fugit, qua nos vrgebat ſolis ab ortu.
Quem ſequitur laxis Dux Burgundinus habenis,
Heruæúſque Comes, & quos Campania miſit.
Solis ad occaſum nos liberat hoſte fugato
Regia progenies Ludouicus, & inclitus ille
Barrarum dominus, quos millia multa ſequuntur
Roboris inuicti iuuenes, probitate probati.
At Rex, quique eius lateri ſpecialiter hærent, C
Quos ſibi bellorum ſocios ex omnibus ipſe
Delegit, porta egreditur, quæ vergit ab Arcto.
Sed quia foſſatis iter impedientibus, hoſti
Non poſſunt facie oppoſita concurrere, paucos
Occidunt, paucos capiunt, tamen vſque carinas
Cædere dum fugiunt non ceſſant turpiter illos.
Imo nec in ratibus auſi remanere, retracto
Quippe mari ſiccum naues nauale tenebant,
Se carabis procul à terra ſcaphiſque reducunt:
Dumque cateruatim ſubeunt naualia multi
Morte cadunt, multi capiuntur littore in ipſo
Formeſellarum dominus Galterus, & ipſe
Bolonides capitur, ſed caris cognitus idem
Cognatiſque ſuis ipſi qui iure timebant,
Ne Rex pro culpæ merito iam puniat ipſum,
Exutus notis inſignibus, atque maniplis
Immixtus, ne notus item capiatur ab vllo,
Cum damno finitur multorum liber abire.
Cuius equum, cuius clipeum, galeamque nitentem,

Balenæque

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Balæneque iubâs ceu cornua bina gerentem,
Cùm iam victores poſt pugnam in caſtra rediſſent,
Vidit, & agnouit Rex atque exercitus omnis.
Nec mora per totam feruent incendia terram,
Millia mille domos ſimul incinerare ſub vno
Momento gaudet effrena licentia flammæ.
Quicquid conſpicuum, quod pulchrum diuite gleba
Flandricus axis habet pelago conterminus Anglo
Igniferi tota non ceſſant nocte cremare.
Iamque dies aderat, Pentecoſteſque beata
Gaudia per totum celebranda fideliter orbem
Orbita finito iam vere reduxerat anni.
Poſt igitur Miſſæ ſolemnia, cùm dape nondum
Aut ſapido Bacchi recreaſſet membra liquore,
Galterum iuuenem Rex, Bartholomea, Garinúmque
Alloquitur, votumque ſuum dilucidat illis.
B His etenim ſolis re confidenter in omni
Enucleare animum ſecretaque vota ſolebat.
„ Quis me teſte Deo zelus commouerit Anglas
„ Viſere velle plagas, plenè diſcretio veſtra
„ Agnouit, quo me, vos ſcitis, nullus honorum
„ Ambitus, aut rerum delectamenta trahebant.
„ Solo diuini zelo ducebar amoris,
„ Noſter vt Eccleſiæ oppreſſæ ſuccurſus adeſſet.
„ Nunc autem aduentus ſola formidine noſtri
„ Cum ſua ſubdiderit Romanis ſceptra Iohannes,
„ Sique ſatisfactum Pandulpho iudice Clero,
„ Qui noſtro in Regno quàm pluribus exulat annis,
„ In melius mutante ſtatum iam ſorte benigna,
„ Et nos propoſitum noſtrum mutemus oportet.
„ Damna carinarum mihi quas Ferrande tuliſti
„ Brugia reſtituet, & quos in vincla tenemus
„ Sexaginta viros, quos gloria maior honorat,
„ Inter eos omni qui ſe pro ciue ligarunt,
„ Millia marcharum mihi ſexaginta daturos,
„ Próque ſuis quos victa dedit conciuibus Ypra
„ Æra ſoluturos ſub eodem pondere nobis,
C „ Non minus hæc eadem nos damna tuliſſe dolebit.
„ Et quia difficile eſt reliquas educere portu,
„ Anglica cùm claſſis aditus obſeruet, & æquor,
„ Nec via ſit pelagi noſtris benè cognita Francis:
„ Omnes præcipio, rebus priùs exoneratas
„ Omnibus, in cinerem redigi, nec ſit mora dicto,
„ Quin omnes hodie videam ſimul igne cremari.
Nec reputo damnum quod pars aduerſa reſarcit.
De proprio & triplici redeunt diſpendia lucro.
Flandria tota ferè noſtris iam ſubiacet armis,
Et quod adhuc ſuperat ſatis eſt ſuperabile nobis.
Quo bene completo poterit victoria talis
Sufficere ad præſens. magni eſt mihi cauſa triumphi
„ Quòd Regnum Anglorum per nos ſibi Roma ſubegit.
Dixit, & vt dictum res eſt regale ſecuta.
Hinc abit, & geminas faciens properando diætas,
Gandauos iterum reduci premit agmine muros,
Quos ſibi cum pacto ſubici feciſſet eodem
Brugia quo ſe illi nuper ſubiecit, & Ypra.
Audenardenum præter rapit agmina caſtrum,
Dedidit Arnulphus quod mox indemniter illi,

Digitized by Google

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Re penitus ſalua, certi ſub fœdere pacti, A
Quod non per multum ſeruauit temporis illa.
Hinc quoque Cortraci, vi mœnia capta ſubiuit,
Nos vbi barbaricæ poſt verba incognita linguæ
Sub qua longa diu fueramus tædia paſſi,
Demum natiuæ cognouimus organa vocis.
Inſula poſt triduum modica fuit obſidione
Vertice demiſſo Regi parere coacta.
Quam multo benè firmatam Rex milite munit,
Atque ſatellitibus. quibus omnibus Athius Hugo
Præfuit, vt villam, vicino ſeruet ab hoſte.
Nam fieri poterat, quòd poſtquam abſceſſerit indè,
Ferrandus ſubitò adueniens ſibi ſubiget illam,
Gaudeat & ciuis domino ſeruire priori.
Quod merito metuens in vico nomine Darnel
Rex fabricare nouam ſtuduit quantociùs arcem,
Qua ſua gens tuta eſſe queat, arcemque tueri. B
Obtinet hinc abiens ſub quarta luce Duacum,
A propria ſibi Ferrandi à lege ſolutum,
Sub ditione ſua quod adhuc tenet, atque tenebunt
Francorum Reges poſt ipſum iure perenni,
Poſtmodo ſupponi doleat ne Rege minori,
Vt gladio doluit meritas exoluere pœnas
Flandria regali proprio ſibi denique damno
Non licuiſſe videns gremium dare proditioſis,
Dum collata luit Ferrando dona Iohannis,
Impetrata viros à Rege licentia lætos
Ad proprias digna ſedes cum laude remittit.
Nec mora Sequanias in partes Rege reuerſo,
Bolonides iterum, coniuratique tyranni,
Rex quibus Anglorum numeroſa ſtipendia belli
Irritamentum loculis fundebat apertis,
Agmine denſato renouant in prælia vires,
Immemores modo ſe victos, cum claſſe relicta
Littus in Hallandum leuibus fugere phaſelis,
Et Guilliquinum Comitem ſibi conſociarunt,
Qui viſcoſa ſequens dona & promiſſa Iohannis,
Quinque virûm decies adiuuit millibus illos. C
Poſt tamen inque breui ſeſe ſubtraxit eiſdem,
Iram magnanimi nolens incurrere Regis
Dein contra pacti iuramentique tenorem,
Quo nuper ſeſe conſtrinxerat Inſula Regi,
Ferrando fœdus ferit, & clam nocte reductis
Proditione ſcetis portarum clauſtra recludit,
Cúmque ſuis introducit legionibus ipſum.
Francigenæ verò, quos Rex dimiſerat illic
Municipes, patriæ cuſtodes, proditioſos
Vt ſenſere dolos, cautè ſe in turre receptant,
Arreptiſque armis ſolita virtute reſiſtunt
Ferrando, Flandriſque ſuis, ſed in impete primo
Dum ſubeunt armis nondum ſua corpora tecti,
Non omnes potuere necis vitare periclum,
Quin aliqui fuerint capti plerique perempti.
Interea curſu feſtinant agmina rapto,
Quæ Rex iratus partes educit in illas,
Incunctanter auens correpto tempore charis
Auxilium conferre ſuis, quos hoſtis in arcto
Sic premit, vt preſſis ſpes iam ſit nulla ſalutis.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Qui cum veniſſent, muros indagine facta
Cingere non curant, ne ſit mora forte periclo,
Dum ciues inſtant Francos excludere turri.
Ex improuiſo quæ Salis reſpicit ortus
Ad portam veniunt, ſtrictoque repagula ferro
Confringunt valuas, ſumma vi cardine verſo
Diſcludunt, muroſque priùs quàm ſcandere fas ſit
Indigenis, vicos ſubeunt, primoque furore
Ignibus appoſitis pulcherrima quæque domorum
In terram faciunt procumbere, vertice verſo.
Sicque fit vt fiant maiora incendia damno,
Ciuibus infidis quàm ferrum aut dextera pugnans.
Sufficit exceſſus vlciſci, ſola doloſos
Vulcani rabies quam ſpirans Æolus auget.
Nec tantum iunctos lateraliter improba vicos
Incineat, verùm procul inde volante fauilla
B Quicquid habebatur pulchri intra mœnia, flammæ
In nihilum redigit vno violentia puncto.
Cum domibus pereunt omnes, vitare periclum
Quos infirma vetat ætas, aut debile corpus,
Qui pedibus, qui fortis equo fugiendo recedit,
Se gemino retrahens hoſti, flammæque furori.
Et poſt Ferrandus dumos & deuia quæque
Mente ſubit pauida, talos ad limina portæ
Semper habens, vultus non audens flectere retro,
Neve labatur, aut paſſum fortè vel vnum
Perdat iens, læuam ſeu dextram vix ſinit horror
Reſpicere, eſſe loco ſe tutum non putat vllo.
Iam perimi, iam iamque capi ſibi viſus ad omnem
Qui venit à tergo ſtrepitum palleſcit, & omnis
Neglecta faciè ſanguis ſubit abdita cordis,
Vt lateat, trepidóque ferat ſolatia cordi.
Sic metuens metuendo metu pœnam luit ipſo,
Pœnaque fit præſens pœnæ formido ſequentis.
Plus tamen adiuuit fortunæ dextera victos,
Quàm fuga, vel curſus, quo ſe ſaluare ſtudebant.
Humida nam tellus carecto fœta paluſtri,
C Et viſcoſa tegens limoſo viſcera plano,
Interiore ſinu ſubeunte calore vaporans,
In noctis faciem conuerterat aëra, triſtes
Exhalans mixto nebulas humore calori,
Vt vecti viſus vix ſe vectoris ad aures
Extendat, nec quis præcedat quiſve ſequatur,
Quis veniat iuxta poterat dignoſcere quiſquam.
Vnde ſequi tantum licuit noſtratibus illos,
Quo villæ dabat vſque furens incenſio lucem,
Cùm medias Sol per nebulas lucere nequiret,
Innumeros tamen occidunt, pluresque retentant,
Quos Rex perpetuos emptori cuilibet omnes
Vendidit in ſeruos, & vinxit * ſtigmate iugi. * *iuſſu ſtigmate tangi.*
Inſula tota perit miſeræ ſeruata ruinæ.
Quicquid enim tota ſibi flamma cremabile villa
Repperit abſumſit, reliquum inſtrumenta deorſum
Ferrea deiiciunt turre, ſtrictique ligones,
Nec turris, quam Rex fabricauerat, integra manſit,
Ne quid ibi maneat habitabile denuo Flandris.
Hinc quoque Caſſelli ſub eodem ſumma furore
Mœnia deiecit, ſimili ne proditione

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Deficerent illi Ferrando forte recepto. A
Vrbs erat & rebus & ciue ſuperba potenti,
Nomine Tornacum, Scaldi conterminatipæ,
Quam gentilis adhuc Rheni transgreſſus abyſſum
Clodius in gladio primus poſſedit & arcu,
Quæ cùm ſeruiſſet illi & ſucceſſoribus eius,
Poſtea Francorum nunquam ditione receſſit.
Hanc cum Ferrando Reginaldus fraude latenti
Obtentam de nocte nouem tenuere diebus,
Raudulpho patrante dolos, Moritania cuius
Imperio ſuberat, vir fortis, conſilioque
Aſtutus nimium, qui ſe fingebat amicum,
Immò tenebatur vbi fidiſſimus eſſe,
Præſulis & Regis homo ligius, & feodali
Iure tenens ab eis terrarum quicquid habebat.
Sed ne fraus illis luctoſa diutiùs eſſet,
Rex Sancti Pauli Comitem, fratremque Gatinum, B
Tornacum miſit, pugnatriceſque catervas
Aſſociauit eis, fortiſſima corpora bello,
Qualia Sequaniis producit Francia ripis.
Qui licèt hoſtili numero minor eſſet eorum
In duplo numero, tamen auxiliantibus vrbe
Ciuibus expellunt, Regíque viriliter vrbem
Reſtituunt, & ne Raudulpho proditio ſit
Impunis, vicos inuadunt eius, & vſque
In nihilum redigunt pro tantæ motibus iræ,
Nobile nec caſtrum Moritania, tam ſpecioſum,
Tam præmunitum, muriſque ſituque locali,
Atque viris, vires vt nullius eſſe timendas
Diceret ipſa ſibi, cauit commune periclum
Funditus à fundo exciſum, & cum plebe ſepultum,
Quique laborabant ipſam defendere ab intus,
Omnes à Francis capti occiſive fuerunt.
Nunc vtinam, nunc Phœbe velis Helyconidas omnes
Inſpirare mihi, ſpirans ſpiramine ſacro,
Quicquid Cyrrhæis ſacri ſpiratur ab antris,
Quicquid Caſtaliis potus hauritur ab vndis.
* O nunc Lucani ruat in me ſiue Maronis C
Spiritus, aut ſaltem Thebani vatis imago,
Non vt Pythagoræ vano phantaſmate ludar,
Qui ſicut garrit Troiani tempore belli
Panthoides Ephorbus erat, dum credit ab vno
Corpore poſſe animam transfundi in corpora multa:
Verbo quem ſolo terræ cœlique creator
Infundendo creat Deus infunditque creando.
Sed tantùm vt merear veſtigia lambere ſola,
Vnius ſimilis in carmine factus eorum,
Ne ſenſus breuitate mei præclara Philippi
Fama reſenteſcat præconij effecta minoris.
Occupat ecce manum Libri diſtinctio noni,
Qui geminos audet ſimul affectaſſe triumphos.
Et licèt ad primum trepidet, nec ſufficiens ſit,
Vt totum capiat in ſe, vix ecce ſecundum
Suſtinet, vndecimi conſumet pagina Libri,
Tam feſtinanter cupit inſudare Bouinis,
Rex vbi bellorum ſummam concluſit, & hoſtes
Marte triumphauit vno finaliter omnes.
Quod quantò grauius tractari ſentio, tantò

Sponte

Digitized by Google

A Sponte minus ſubeo metuens ſuccumbere moli,
Ni tua, Phœbe, meos confortet gratia ſenſus,
Te ſcio te ſolum noui penetrare ſuperni
Poſſe patris ſolium. ſupera tu ſolus ab arce
Deſcendens gratis inſpiras quicquid habetur
Pectoribus vatum per totum ſcibile mundum.

MATERIA DECIMI LIBRI.

Vincitur in decimo Rex Anglicus à Lodouico.
Transfretat ad Pictos, quibus auxiliantibus ipſe
Robertum bello iuuenem capit inſidioſo.
Deuaſtat patriam veniente autem Lodouico
Turpiter à Monachi confuſus rupe fugatur.
Agmina iam pugnæ componit & inſtruit Otho.
B *Nec minus & Francos parat hortaturque Philippus,*
Agmine confuſo poſt Francos aduolat Otho,
Rexque intermiſſo ſomno redit obuius illi.

INCIPIT LIBER DECIMVS.

ÆOlus obſcuro Zephyros emiſerat antro,
Et iam rorifluis impraegnans nubibus almum
Tellurus gremium, riſu meliore, ſenecta
Temporis abiecta, iuuenéſcere fecerat annum
Iupiter, atque pecus Hiblæum ſole recepto
Gaudebat lucem producere nocte retracta,
Et iam poſt ſacræ conceptum Virginis anni
Tranſierant vnus bis ſex & mille ducenti. 1213.
Detinuiſſe videns hyemali horrore remoto
Æquora, Rex Anglus acies & millia gentis
Congregat Angligenæ, quo ſecum claſſe parata
Per mare veliuolum Rupellæ in littora transfert:
Vt dum Bolonides, Salebericus Hugo, Comeſque
Flandricus, & reliqui quibus ipſe ſtipendia donât,
Francorum irritant Regem fallacibus armis,
Nec conferre manum tamen audent marte propinquo,
Vt grauiora ferant ex lento tædia bello,
C Ipſe procul poſitas in partes excitat arma,
Quo non de facili poſſunt attingere Franci,
Regibus eſſe manus longas quaſi neſcius, ac ſi
Mittere non poſſit illuc vel adeſſe Philippus.
Protinus Augeus Comites & Marchicus, atque
Barones alij, quos nobilis educat illa
Inſtabilis fidei, ſed valde bellica tellus,
Reſtituunt illi ſolita leuitate fauorem.
Omnibus ergo ſimul ipſum comitantibus, vrbem
Obſidet, & ſubitis ambit Nannetica ſignis,
Nec Robertigenæ Britonum Dux Petrus & eius
Robertus frater, & corda ferocia Francûm,
Militibus dites quos Francia miſerat illis,
Audaceſque viri, quos illa Britannia gignit,
Obdere vel lenirer extrema repagula curant,
Eius in occurſum potius mucrone retecto,
Egreſſi pugnam committere gnauiter audent.
Ille fugam capere, & dubio non credere marti,
Agmina paulatim ſua retrocedere malens,
Cogitat inſidiis illorum affringere vires,
Quos bello vinci non poſſe videbat aperto.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Nec ſua ſucceſſu caruit meditatio fraudis. A
Nam cùm vidiſſet illos accedere Petrus,
Nec tutum procul eſſe ſequi tot millia paucis,
Agmina contraxit, & in vrbis clauſtra reduxit,
Non nihil eſſe putans quòd ſic exterruit illos,
Vt fugiant pauidi procul obſidione ſoluta,
Non ſine iactura rerumque hominumque ſuorum.
At non Robertus voluit ſine laude reuerti
Dum nimis inſequitur profugos improuidus vltra
Quàm ſatis eſt, donec pugnandi copia facta eſt
Cominus & multo Pictonum ſanguine mucro
Drocenſis rubuit, multoſque in tartara miſit,
Multos in terra moribundo corpore ſtrauit.
Iamque fatigatus à tanta ſtrage redibat
Cum ſociis bis quinque viris, quibus eſſe timendum
Nil ſua permittit virtus fortiſſima rerum,
Si ſciat inſidias edocta cauere, ſibique B
Proſpiciens caſu prudens habeatur in omni.
Sed dum nil aliud niſi ſe producere curat,
Nec memor eſt finis quando incipit, & comes eſſe
Non procuratur Diomedi ſemper Vlyſſes,
Ignotos cadit in laqueos vir corpore fortis,
Dum nimis eſt ſimplex ſola vi corporis vti,
Nec fraudem cauet in alio quam non videt in ſe.
Non metuit falli qui numquam fallere nouit,
Nec timet inſidias vir neſcius inſidiari.
Proſiliere viri ſubitò fulgentibus armis,
Quos fruticum medio Rex occultauerat Anglus
Inque fatigatos extollunt arma nocentes,
Nec multum luctati omnes in vincula trudunt,
Quos mox infidus Rex miſit in Anglica Regna,
Vt magis anguſtet patrio procul orbe remotos.
Protinus Andegauim nullo munimine cinctam
Ingreſſus, lapide incæpit murare quadrato.
Qua vix diuitior vrbs aut ornatior vſquam
Eſſe poteſt, clari vel clarior vbere Bacchi,
Circumquàque nihil niſi vites impedit agros,
Quæ pariunt potum Normannis Britigeniſque, C
Nec dominos vnquam permittunt æris egere.
Quam Liger agento prælucens ambit ab Auſtro
A borea rubens mediam Meduana pererrat,
Qui ſuus inde fluens quaſi per duo millia lapſus
In Ligerim, nomen perdit, mutatque colorem:
Et ſic tres vnus Ligeris, Meduana, Vigenna,
Efficitur fluuius, qui rura Britannica multa
Fertilitate iuuans, naualibus oppida ditat,
Deliciis villas variis & rebus adornat,
Piſcoſoque ſinu gremium Nannetis inundans,
Millia ſalmonum murenarumque miniſtrat
Britiginis, quos inde procul commercia mittunt
Chara diu dum ſeruat eis Galatina vigorem
Cum variis redolens gariophila gingiber herbis.
Tum facit innumeris pingueſcere mercibus vrbem,
Vt toto in Regno nihil vlli debeat vrbi,
Nec procul hinc vaſtum mare dum petit impete vaſto,
De dulci ſubito fieri miratur amarus.
Tunc Comes Heruæus, cui tot Rex dona Philippus,
Tam latam donarat humum, cum Rege Iohanne

Fœdus

A Fœdus init tacitè, quæque illi erat vnica proles,
Illius nato ſpondet ſponſalia natæ.
Karolides igitur rumoribus excitus iſtis,
Ocius in tota Viromanni Bolonioque,
Armis atque viris per caſtra vrbeſque locatis,
Qui Regni fines tutentur ab hoſte propinquo,
Optans ſi caſus ſinat occurſare Iohanni,
Feſtinanter adeſt, Chiꝑonem præterit atque
Loudunum profugo parat intercludere claſſem
Sed colubri nullus iter inueſtigat, & alto
Labentis fruſtra ſequeris veſtigia pinus,
Pellaciſque viri, motæque per aëra pennæ
Litus aras ſi forte viam indagare laboras
Horum ſemper & eſt & erit via cognita nulli.
Iam fuga contulerat pauidum feſtina Iohannem
Burdigalos verſus fines Petragoras vltra.
B Ergo gradu reduci pictonia rura cremando
In Flandros Rex vertit iter, quia iure timebat,
Ne maiora ferat ſibi damna in partibus illis.
Iamque Thoarcenos rapiunt incendia vicos,
Et cum Toleto Bercella Vietaque fumant,
Oppida plura quibus addit fortuna crematrix,
Oppida diuitiis variis & rebus opima,
Oppida quadratis ſuper edita turribus, atque
Mœnibus excelſis & aquoſis obſita foſſis,
Vbertate ſoli nulli vnquam obnoxia terræ.
Nec ceſſant donec veniant Caſtrum vſque Radulfi.
Hic Procerum cœtu ſtipatus vtrimque fideli
Rex breuiter verbis illos affatur amicis.
„ Nate vides qualis nos vrgeat vndique caſus.
„ Hic Pictaua manus, Regiſque caterua Iohannis,
„ Inde inſtant cum Bolonida Ferrandus & Otho,
„ Regis & Anglorum frater cum mille cateruis,
„ Quos omnes mihi Bolonius Comes addidit hoſtes,
„ Quos omnes in me armauit. Tu nate manebis
„ Hic cum militibus demptis de mille ducentis.
„ Aſt ego cum reliquis Othonem viſere vado,
C „ Innumeramque manum quæ ſe commiſit eidem.
Dixerat, innumeras grates agit ille parenti,
Quòd commiſit ei tam ſumma negotia ſoli
Materiamque ſibi virtutis ſuggerit, vnde
Perpetuam poſſit cum laude acquirere famam.
Vix bene Sequanium poſt terga reliquerat amnem
Rex cum Francigenis, cùm iam latebroſa relinquens
Curſitat in plano vultus oſtendere gaudens,
Millia mille viros ducens in bella Iohannes
Andegauim tranſit, patriam deuaſtat adusque
Credonem, Monachi rupem confundere demum
Funditur horreſcens armis verbiſque minatur.
Obſidet introitus, & propugnacula multis
Iactibus irritat, muros conatur & arcem
Frangere tormentis, nec ceſſant tela, nec arcus,
Hæc * dum nituntur, illi dum ſpicula mittunt, * Hi
Aëra per medium ſonitu ſtridere frequenti.
Nec minus obſeſſi celſis è turribus omni
Se vi nituntur defendere, tela, ſagittas,
Truncata emittunt tabulata, & robora quæque,
Nec parcunt ipſis trabibus tigniſque domorum,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Nec curant quæ damna ferant, dum damna repellunt.
Ingorrandus erat vir corpore maximus, ampla
Fronte patens, oculis ſaliente rubentibus igne,
Crine nigro, facie laruata, pectore groſſo,
Turritis altè ſcapulis, ceruice reducta
Inflatus bucca, rictu deformis, aduncus
Naſo membra rigens membris æquanda gygantum,
Cordis inhumani tanta feritate tumeſcens,
Tanta bruteſcentis animi tuditate, quod inter
Humanam pecudumque necem nihil eſſe putaret,
Qui quoniam aſſiduis violentus prædo rapinis
Fregerat Eccleſias, fractura Monaſteriorum
Addiderat nomen proprio famoſius illi.

Enguerrand Briſemonſtier.

Hunc præcedebat cum parma garcio ſub qua
Nil ſibi formidans obſeſſos damnificabat
Aſſiduè, poterat nec ab illis damnificari,
Aſſeribus latis dum parma protegit ipſum,
Quam nexu taurina tegit ſeptemplice pellis.
Pontius à Caſtro baliſta armatus & arcu
Contemplatur eum, miramque ſubinuenit artem.
Texit in occulto tenui ſub tegmine biſſi
Funiculum, quem nec facili quis rumpere poſſit,
Et quod mira magis res eſt, comprendere niſu,
Tunc humili nodo ſtudet indè ligare ſagittam,
Vnit vbi duplex capiti ſe penna cauato:
Et ne ſucceſſu fruſtretur dextra cupito,
Si volet incaſſum cum toto fune ſagitta,
Se prope funiculi caput vnum in ſtipe nodat,
Cum reliquo in parmam pennata volauit arundo.
Pontius hærentem lino parmam atque ſagittæ
Dum retrahit, puero parmam in foſſata ſecuto
Neſcius exiſtit inopinæ occaſio mortis.
Aſt horam ſupra foſſati corpore nudo
Stans Engorrandus venientes non cauet ictus,
Digna morte tuens, multoſque occiderat ipſe.
„ Pontius exclamat, nec riſum continet. Hinc te
„ Rex procul amoueas, & nos in pace relinquas,
„ Ne caſu te conſimili contingat obire.
Frendit, & irarum Rex vapular intus & extra
Motibus, exhortánſque ſuos aſtare parumper
Longiùs à caſtro & muri vicina cauere,
Acriter obſeſſos punire minatur, apertis
Ipſi ni foribus feſtinent reddere caſtrum.
Erigit & furcas ſignum terroris & iræ,
Continuatque dies ſeptem ter in obſidione,
Non tamen his illi terrore miniſve mouentur,
Quin caſtrum prompti defendere ſint magis & ſe.
Interea Ludouicus adeſt cum præmemorato
Militiæ numero, ſeries quem mille ſequuntur
Armati pedites, & equis duo millia vecti,
Gnauiter edocti bellum inſtaurare clientes.
Et licèt in triplo numerus præcederet hoſtis
Illorum numerum, tamen illis Regius hæres
Audebat conferre manum, breuibúſque Iohanni
„ Significare notis: Aut accingaris oportet
„ Occiùs ad pugnam, vel ab obſidione recedas.
Hæc ideo mandauit ei vir nomine dignus,
Non indigna patri dignè ſuccedere proles,

A Ne ſi fortè minus ipſum præmuniat ante
Quàm confligat ei, cum denique vicerit illum
Non virtutis opus, verùm dolus eſſe putetur.
Rex reſcribit ſimili breuitate Iohannes:
„ Si venies, nos inuenies pugnare paratos.
„ Quàm citiùs venies, citiùs veniſſe pigebit.
Dixit, & ad pugnam ſe præparat ordine certo,
Agmina ſub propriis diſponens quæque magiſtris.
Fulgurat ex alia Ludouicus parte, ſuorum
Agmina præcurrens equitum, cui quælibet hora
Longa videbatur, quæ pugnæ prorogat horam.
Quem ſolus præit Henricus, qui corpore paruus,
Mente gygas, hominis dignus maioris honore,
Iura Mareſcalli cunctis prælatus agebat.
Agmina Guillelmus Francorum pluribus augens
Agminibus ſequitur, dominans qui Rupibus alti
B Principium generis, & nomen traxit ab illis.
Eiuſdem lateri gener illius vnicus hæres
Hæret Amalricus, qui pulchro corpore fortis
Fortior eſt animo qui de Credone trahebat
Et genus & nomen, & erat dominator eidem.
His parere datæ cum Sablolio Molihernæ
Candetum, cum Segreio, Brio, Baugia, Ludæ,
Durſcallúmque vadis vbi ſarta adiurus Hienæ
Te mixtum Liderice ſibi rapit in Meduanam,
Quique ſuos poſuit muros prope flumina Salmur
Mixtus vbi Ligeri fluuio nigrante Vigenna
Amittit nomen ferragineumque colorem.
His ſibi Guillelmus & Amalricus ſociatis,
Quatuor auxerunt Ludouici millibus agmen.
Hi duo præ cunctis rupti maiore cachinno,
Indignabantur iactantia verba Iohannis
Illum admirantes tantum expectaſſe ſub armis,
Qui nihil vſque modò niſi furtim audere ſolebat,
Voce Thoarcites cui ſic aiebat acerba:
„ Te nimis audacem noui tibi copia pluſquam
„ Sit ſatis, eſt gentis. tu Regis Pariſiani
C „ Audebis naro confligere, qui venit ad te
„ Milite cum raro. ſi tu expectaueris illum
„ Aut cras aut hodie, quàm fortior ille ſit armis
„ Experire tuis, aut tu robuſtior illo.
„ Aſt mihi commodius ſatis eſt ſeruare Thoarcum,
„ Dum tu conaris Monachi ſubuertere crotam,
„ Dum nondum ſentis valeat quid Sequana: flexis
In gyrum frænis, Francorum quàm fera virtus.
Dixit, & vt prudens ſe tranſtulit inde Thoarcum.
Rex autem vt vidit Regis vexilla, proboſque
Per ſua ſigna viros agnouit, qui modo pugnax,
Qui modo victor erat, ſcriptoque tonabat & ore,
Armis nudato proiectis vertice, cùm iam
Cepiſſent equites pugnare latenter, abiuit,
Conſuluitque fugæ ſola formidine victus,
Arrepta tranſnans Ligerina fluenta faſelo.
Aufugiſſe ducem poſtquam ſenſere minores,
Neglecto fugiunt poſt ipſum per vada bello,
Intereuntque vadis quamplurima millia, dum non
Poſſunt ad libitum præſto reperire faſelos,
Qui dum nare volunt armis ferroque grauati,

A Alligat inuentos ex parte Iohannis ibidem:
Indigenas verò tali ſub pace recepit,
Vt deinceps ipſi maneant patrique fideles.
Hoc nomen Ludouice tuum victoria toto
Prædicat in mundo, titulóſque meretur honori
Perpetuare tuo, felixque accommodet omen,
Quo tibi ſucceſſus ad bella ſequentia fiat.
Has modò bellorum felix feliciter actas
Excipe primitias, immenſaque gaudia mente
Concipe, qui tantum tot habentem millia gentis
Conflictu primo metuiſti vincere Regem,
Viſere nunc diuerſa ſtude caſtella viciſſim,
Et patriam tutare tuam, dum magnus ad altum
Fulminat Eſcaldum genitor dum ſubiugat hoſtes,
Dum procul extremis Flandrorum pugnat in oris,
Sicque manum properat ſupremam apponere bello,
B Vt vix præueniat eius tua palma triumphum.
Tam ſibi continuis exultat Francia palmis,
Vt vix à prima poſſit diſtare ſecunda:
Vt qui duplicibus victos in fine reueſtit,
Veſtra Deus gemino conſummet bella triumpho.
Sed doleo quoniam minuit tua gaudia funus
Triſte Mareſcalli, qui febre grauatus acuta
Nec multo poſt tempus idem compage ſoluta
Corporis, indigno triſtauit funere Francos,
Nulli militiâ, nulli probitate ſecundus,
Nulli ſiue fide ſeu poſtponendus honore,
Nullus honorare Eccleſiam Eccleſiæque miniſtros,
Nullus erat Regi ſeruire fidelior illo.
Miles erat Regis & Chriſti, ſicque gerebat
Acta viatoris, vt mox de milite ciuis
Eſſe mereretur ſupera ſuſceptus in Aula.
Albericus idem fidei, probitatis, honoris
Ipſius frater habuit, qui dum crucis olim
Obſequio inſiſtens Syriam cum Rege profectus,
Vi portas Acharon penetraret miſſus ab vrbe,
Ignis cum vinclis abſoluit corporis, & ſic
C Finales meruit decimas exoluere Chriſto,
Vt cum martyribus ſe laureolâ redimitum
Decurſo brauium ſtadio gauderet adeptum.
Iam ſuper Eſcaldum tentoria reprobus Otho
Fixerat, & tantis Moritania ſola cateruis
Non poterat præſtare ſinum, properata remotis
Caſtra locis figunt, ſtipulis & carice tecta:
Pars ſolis ſolem ramalibus arcet & imbrem,
Pars ſubeunt per rura caſas, pulsiſque colonis
Ad tempus dicunt in re ſibi ius aliena, *Ad tempus ius in re aliena:*
Caſtrorum ritu ſibi cuncta licere putantes.
Territat inprimis noſtri confinia Regni
Othonis ſocer Henricus, cui mille cateruas
Exhibet, & plures Brabancio, ſæuior alter
Quo nuſquam eſt populus bello, aut aſſuetior armis:
Excitat ex alia Lotharingos parte bilingues
Dux ſuus, auriuolis replicantes agmina ſignis.
Qui cum ſimplicibus ſoleant ſermonibus vti,
Non tamen in factis ita delirare videntur. *Lotharingi ſapientiores ſunt in opere quã verbis.*
Quos inter Gallos & Theotonicos ſpecioſa
Et fœcunda magis tellus alit vbere glebæ,

Hoc habetur in principio libri paßionis beati Quintini & Sanctorum Criſpini & Criſpiniani, Fuſciani & Gentiani martyrum Domini.

Millibus à Moſa diſtans, vbi Moſula paucis A
Leucos & Methes ſpecioſis irrigat vndis.
Ac Treuerim Vogeſis quem Riciouarus ab oris
Præſidis officio fungens ſub Maximiano
Adueniens, Sanctos pro Chriſti lege peremit,
Tot ſimul & mediis immerſit fluctibus omnes,
Vt miraretur fieri ſe Moſula rubram
Sanguine Sanctorum, laticis variante colorem
Dux quoque Lemburgis acies ciet Ardaniorum
Nec tamen ipſius Galeranus filius ipſo
Cum patre dignatur Othonis fautor haberi,
Regis amicitiam & Francorum perdere nolens,
Saxoneſque ſuo furibundi cum Duce tanto
Lætius arma mouent, quo dudum compatriota
Illorum fuerit, & eiſdem ſanguine iunctus
Nondum Rex, nondum ſublimis faſcibus Otho.
Conradum Comitem miſit Tremonia, cuius B
Imperio Waphalæ parent regionis alumni,
Et quos Ruma rigat piſcoſo flumine, túque
Linquere Randerodas gaudes Gerarde paternas,
Francigenum vt bello poſſis ſentire rigorem.
Nec minus Otho Comes venit de Thinquenebreco,
Et Comitem, quem Theuronici dixere Piloſum,
Vt iuuet Othonem regio Traiectica miſit,
Moſa vbi maiori collapſus flumine, nomen
Non tamen amittit, ſed Renum nominis audens
Dimidio priuare ſui Rimoſa vocatur.
Nemurcique Comes primæua ætate Philippus,
Cognatus Regis, Regem tamen impetit armis,
Patre licet Petrus pater ipſius eſſet ab iſta
Altiſiodori dudum Comes atque Niuerni,
Conſtantinopolis qui poſt ad ſceptra vocatus
Imperiale manu Papæ diadema recepit.
Sed non præualuit ſacro reſidere curuli,
Durachij captus à principe Cumaniorum.
At Hugo, cui Bolonide, iunctiſſimus hæret,
Qui vobis fuerat dominari natus, at idem
Maluit & Regis inimicus & exul haberi, C
Ciuili quàm pace frui, Regíque ſubeſſe,
Cuius germanam faciens tibi collateralem,
Participemque thori, meretricis captus amore,
Circumducebas bellorum tempore in ipſo,
Quæ generoſa nimis ſoldaria facta, relicto
Coniuge caſtra ſuo priuabat ſignificato.
Regis & Anglorum frater, Saleberia cuius
Se gaudet ditione tegi decies triplicata
Copulat Anguigenæ ſecum ter millia gentis,
Quorum tu numero temere confiſus & vmbra,
Audes Othoni indignam promittere palmam,
Et quis ſub numero comprendere poſſit Yprei
Agminis examen acierum multiplicata
Millia, quæ portis vomuit Gandauus apertis,
Belga quot, & rabies bloetina, quot Inſula turmas
Mittat, Yſangrinuſque furor, Grauelinga quot addat
Agmina cum Furnis, quot Brugia millibus agros
Contegat armatis, aut Audenarda propinquo
Viribus atque fide Cortracio conſociata,
Quos equitum cœtus per vicos perque caſellas

Collectos

A Collectos armet in damnum Flandria Regis, PHILIPPVS AVGVSTVS.
Corde tenens memori quales exoluerit anno
Præterito pœnas, quantas perpeſſa ſit ipſa
Iacturas tunc pro meritis à Rege Philippo.
Quando Ferrandus nummos ſuſcepit ab Anglis,
Quos malè nunc vertit, nec adhuc ſe pœna coercet.
Illum nauſifico crucians pedoris odore.
Hos multóſque alios, quos enumerare moroſum eſt,
Auxilium Comiti Ferrando Flandria donat,
Vt ſolus Regi videatur poſſe ſuiſque
Securè conferre manum, tot millibus illum
Præterit ac cauſæ merito confiſa Deoque,
Non curat numerum Francorum viuida virtus.
Quos inter Barrenſis erat non vltimus vnus,
Multorum ſupplens defectum viribus, & cum
Gerardo Scropha Maleuicinus Petrus ille
B Vt petra qui firmus verbo ſe firmet & actu,
Nec te Rupenſis Guido, nec Montinianum
Galonem taceam, qui mente immobilis vt mons,
Vexillum regale die portauit in illo.
Hugo Marolides cum fratre Iohanne. Petruſque
Reminij rector pagi, cum pene ducentis
Militibus, quales Campanicus educat axis,
Efficiunt animis ſcalam concorditer vnam.
Præclarique viri tecum de Montemorenci,
Quos eduxiſti Mathee, Comeſque Iohannes
Bellimontenſis, & Sacrocæſaris ortum
Et cognomen habens Stephanus, vir nomine clarus,
Seque gradu generis referens à Rege ſecundum,
Et dominans Harnis Michaël, Hugoque Malaunus,
Poſt Campanenſes acie glomerantur in vna.
At Robertigena ſenior Robertus in Anglos
Quotquot habere poteſt equites agit, vt pote cuius
Filius in vinclis anguſtabatur eorum.
Quem Baluacenſis comitatur Epiſcopus, eius
Frater, & amborum regali à ſtirpe nepotes
Lauduni Præſul, & quem Caſtellio nuper,
C Nunc verò Sancti pauli Comitatus honorat,
Gaucherus, quo nemo alius laudatior armis.
Pontiuij Comitem comitantur in arma Poheri,
Qui generoſus auis, longè generoſior alti
Sanguinis exiſtit vxore ſorore Philippi
Magnanimi Regis, Richardi quæ fuit vxor,
Quam fratri intactam Richardus reddidit olim,
Nauarræ Regis vt filia nuberet illi.
Hinc Sancti Thomas Galerici nobilis hæres,
Gamachiis dominans, vicoſque, & plurima ſub ſe
Caſtra tenens, clarus dominatu, clarior ortu,
Quinquaginta parat equites in bella, clientes
Mille bis, audaces animis & robore fortes.
Roboreus verò cum Thoma fratre Iohannes
In ſcala Regis Regi lateraliter hærent,
Et Longi Stephanus campi dominator, & illi
Septuaginta equites illi quos Neuſtria miſit,
Neuſtria fida ſatis, imò fidiſſima Regi,
Parcere mordaci ſi linguæ vellet in illum.
Hinc fremitu maiore trahit Burgundicus Odo
Belligeros in bella viros, Burgundia quales

Google

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Naturæ dono producere nouit alumnos.
Cuius virtutis tremor, & reuerentia famæ,
Creſcit in immenſum longè per Regna, quod ipſe
Abſens diſtringit, & ſolo nomine terret,
Trans Ararim populos quos flumen Duber oberrat,
Et quæ trans Rodanum regio iacet vſque Viennam,
Et Pontarlicios, abies quos plurima ditat,
Fauce iugi poſitos vbi Duber ſuſcipit ortum,
Atque Salinenſes anguſta in valle ſedentes,
Defecata quibus flammarum ardore miniſtrat
Limpha ſalem puteis, mirabile, tracta duobus,
Vnde Biſuntina ſua condit edulia vallis,
Lingones & Vogeſos tangens Alemannia fines
Totaque terra patens à Francis vſque ſub Alpes,
Et regio dorſis quæ monticuloſa iugoſis
Fruge tamen multa, dapibus, Bacchóque redundans
Vrbibus egregus ambit viciſque Lemannum,
Impete quem Rhodanus vaſto præterfluit, & dum
Ipſe laci medio fluuius triginta rapit ſe
Leucarum ſpacio, vallatur vtrinque lacu ſic,
Quòd ſtans vnda laci fluuio non obſtat eunti,
Nec ſecum ipſe lacum fluuius rapit impete ſtantem,
Sed neque vel lacui coit amnis, vel lacus amni.
Haud ſecus Alphæos fugiens Arethuſa furores,
Littore ab Eleo littus fluit vſque Sicanum,
Quo rurſum emergens dulci rigat arua fluento
Siciliæ, ſpeciéque iuuat fructúque colonos,
Labentique ſuo tam longa per æquora riuo,
Doris amara ſuam non intermiſcuit vndam,
Nec vim dulcis aquæ ſalis immutauit amaror.
Dux igitur nimio belli percuſſus amore
» His breuiter verbis Regem adit: Hac vice ſaltem
» Vſque laboremus hoſtes attingere noſtros
» Nam licet à patria graue ſit tam ſæpè venire,
» Plus tamen in patriam ſine marte redire grauamur.
Et quid Galterum iuuenem, quid Bartholomeum,
Quid Garlandenſem Guillelmum, Muſa, tacemus?
An quoniam cum Rege domi bellóque morantur,
Et Rex rarò ſolet illis ſine pergere quoquam?
Quod cuncti norunt memorare ſuperflua res eſt.
Hi ſiquidem reliquis Regi ſocialius aſſunt,
Conſilióque iuuant & bellatoribus ipſum,
Quotquot habere ſuos ad ſumptus cuique dabatur.
Interea Comitiſſa ſenex, quæ Portigalenſis
Filie Regis, ob hoc ſolùm Regina vocata eſt,
Ferrandique erat ipſa quidem germana parentis,
Heſperidum ritu cupiens ventura doceri,
Sortilegos nobis ignota conſulit arte.
Nec tamen ipſa, reor, erat inſcia præſtigiorum,
Quæ ſolet Hiſpanos præſaga tholeta docere.
Sortibus ergo datis, tali problemate falli
Digna fuit, vero æquiuoca ſub voce latenti.
» Rex ab equo multa iuuenum vi ſtratus, equorum
» Tundetur pedibus, nec eum continget humari
» Altiſonoque Comes plauſu poſt prælia curru
» Vectus, Pariſiis à ciuibus excipietur.
Hinc magis audacter Ferrandus in arma furebat,
Non intellecto gaudens ænigmate ſortis

Ambiguæ

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Ambiguæ vana cupidam ſpe fallere menrem,
Ne ſolus duplici fallatur Apolline Crœſus.
Dehinc Otho, Comites Ferrandum Boloniumque
Secreto alloquitur, & eis ſua vota reuelat,
Maioréſque Duces verbo non priuat eodem.
» Si ſolus Rex Francorum non eſſet, ab hoſte
» Quolibet in mundo tuti poſſemus haberi,
» Et totum gladiis mundum ſupponere noſtris,
» Quo ſolo contra nos impendente fauorem,
» Et Cleri cauſam propriam quaſi ſemper habente
» Nos ita præſumit anathemate Papa ferire,
» Atque fide noſtros Proceres abſoluere noſtra.
» Qui dum Sicanio ſe Regi præſtat amicum
» Audet in Imperium vires extendere noſtrum,
» Qui genus in noſtrum ſemper graſſatur & ipſum,
» Qui tam largus opes pluit & donaria nobis,
B » Regem præſumit exhæredare Iohannem.
» Huic igitur ſoli conatu inſiſtere toto
» Expedit, hic ſolus primo occidatur oportet,
» Qui ſolus noſtros prouectus impedit, & ſe
» Opponit nobis, omnique fit hoſtis in hoſte.
» Quo mox extincto reliquos vincire poteſtis
» Ad libitum, Regnumque iugo ſupponere noſtro
» Et ſic partiri nobis, quod tu Reginalde
» Appropries tibi cum tota Viromanne Peronam,
» Pariſium Ferrande tibi concedimus, Hugo
» Beluacum, Drocas habeat Salebericus Heros,
» Caſtrum Nantonis Gaſtinetumque Girardus,
» Cum Wlcaſſino Corradus habeto Medontam,
» Et reliqui Proceres habeant quod quilibet optat.
» Nemo ex hoc numero niſi non donatus abibit.
» At Senones, & terra ferax à flumine Ytumna
» Vſque locum quo Sequanio Lupa confluit amni,
» Et quæ Moretum Montemque interiacet Argi,
» Hærueo Comiti volo dimittatur habenda.
» Quam præconceſſit iam noſter auunculus illi.
» Clerum autem & Monachos quos ſic exaltat amátque,
C » Protegit, & vigili defendit corde Philippus,
» Aut occidamus, aut deportemus oportet,
» Sic tamen vt pauci maneant, quibus arcta facultas
» Sit ſatis, oblata tantummodo qui ſtipe viuant.
» Villas & decimas maiores miles habeto,
» Et quibus eſt curæ reſpublica, qui populos, qui
» Pugnando faciunt in pace quieſcere Clerum.
» Illo quippe die, quo me diademate primum
» Reddidit inſignem Patrum Pater Imperiali,
» Hanc promulgaui legem, in ſcriptíſque redactam
» Iuſſi per totum ſeruari firmiter Orbem,
» Eccleſiæ decimas oblatáque munera tantum
» Poſſideant, villas nobis & prædia linquant,
Viuat vt hinc populus, habeatque ſtipendia miles.
» Nunc quia lege mihi Clerus non paret in iſta,
» Nonne grauare manum? nunquid non debeo magnas
» Cum villis decimas illi auferre licenter?
» Nunquid non poſſum legem ſuperaddere legi?
» Tuditæ Karoli villas qui noluit illis
» Tollere, ſi decimas ipſis tulit ille, mihi non
» Villas cum decimis auferre licebit eiſdem?

PHILIPPVS AVGVSTVS.

„Condere qui poſſum leges, & iura nouarè, A
„Imperium ſolus reneo qui totius Orbis,
„Nonne licet nobis hac Clerum lege ligare,
„Rebus vt oblatis contenti, primitiiſque,
„Iam diſcant humiles magis eſſe minuſque ſuperbi.
„Quàm ſatius, quàm commodius me iura nouante
„Impiger hæc tam culta noualia miles habebit,
„Er villas tot delicus opibuſque fluentes,
„Quàm genus hoc pigrum fruges conſumere natum,
„Otia quod ducit, recto quo marcet, & vmbra
„Qui fruſtrà viuunt, quorum labor omnis in hoc eſt
„Vr Baccho Veneriquc vacent, quibus inflat obeſlis
„Crapula colla rhoris, oneràtque abdomine ventres.
„Vnde ego, quamprimum prædicta in lege rebellis
„Papa fuit nobis Montemflaſconis, Aquamque
„Pendentem Bitral, Radichofonis, ardua Sancti
„Quiriaci caſtrum, Biſturbica mœnia, Biccum, B
„Vicóſque innumeros, caſtellaque plurima, diues
„Roma quibus circumuallatur, protinus ipſi
„Fortior eripui, multoque potentior armis,
„Ipſo quæ teneo nolente, diuque tenebo.
„Quamuis Imperium mihi ſupplantare laboret,
„Præſumens noſtrum promittere ius Frederico.
„ Sed mora conſilij non eſt modò libera nobis.
„Ecce Bouinarum pontem poſt terga reliquit
„Francigenum ductor, hodie ſua caſtra ſub vrbe
„Tornaco figet, Scaldi prope fluminis vndas.
„Et licet illorum numerus qui baiulat arma
„Militiæ vix eſſe queat pars tertia noſtræ,
„Ecce ad nos veniunt vt nobis congrediantur,
„Ecce nec expectant vt nos vadamus ad illos.
„Tantum habet ille animi, tanta eſt præſumptio Franci
„Militis, vt nullum dubitet tentare periclum
„Quod dicunt, quod agunt exploratoris ab ore
„Veridici totum mox noſtræ infunditur auri,
„Ignotant vt credo quot agmina noſtra ſequantur
„Signiferi, noſtræ quàm fortia corpora gentis,
„Qui Comites, qui totve Duces, quis Theutonicorum C
„Sit furot in bello, quo turbine torqueat enſem,
„Corpora quàm rigido ferrata bipercıat ictu.
„Sed veniant, vt eos hæc omnia re doceamus,
„Pariſio nec ſit pudor à Saxone doceri.

Dixerat, at Proceres vno concorditer ore
Sic fore promittunt, iurantque fideliter omnes
Obſeruaturos ſe quicquid dixerat Otho.
Vtque cauere magis queat vnuſquiſque periclum,
Vr certo ſocium ſigno diſcernar ab hoſte,
Confeſtim per rerga ctuces & pectora ponit,
Quiſque ſibi pediteſque manus famulique minores
Funiculis laqueis onerantur ſiue capiſtris,
Quo facilè iniiciant victis iam vincula Francis,
Quos in egreſſu ptimo vincire putabant.
Certificauit enim Regem ſuper omnibus iſtis
Haud dubiæ fidei vir quidam teligioſus,
Illa nocte, diem quæ belli præueniebat
In caſtra occultè Louannorum à Duce miſſus,
Qui licèt Othonis ſocer eſſet, homoque fidelis
Nuper erat tamen vxor ei data filia Regis,

Et

A Et quàm condenſis via ſit perplexa ſalictis,
Quàm limoſa palus, quàm carice iuncis acuta
Impediat medios Moritana in rura meatus
Edocuit, quàm vix equus aut rota tranſeat illac.
Conſilium Rex ergo nouat, paucíſque nouatum
Detegit, Otho iterum ne ſe ſcire omnia iactet,
„ Tunc ait: Iſta nimis via pernicioſa quadrigis
„ Eſſe poteſt & equis, ſed eis ſine quis velit ire,
„ Aut pugnare pedes, à nobis ſit procul iſtud
„ Teutonici pugnent pedites, tu Gallice pugna
„ Semper eques retrò vertamus ſigna, Bouinas
„ Prætereamus, item Cameraci plana petamus,
„ Hoſtes vnde gradu facili poſſimus adire.
„ Abſit enim vt videam natalia rura, priuſquam
„ Me duce Francus ouans Othonis dicta refellat,
„ Veriùs vt doceat Saxonem Pariſianus,
B „ Quam Saxo iactet à ſe debere doceri,
„ Et tibi Dux Odo, quereris qui ſæpè venire,
„ Terminet vna dies Franco victore laborem.
Dixit, & audita velli tentoria Miſſa
Imperat, & gelido ſub mane redire Bouinas.
Cur ita te iactas Otho? cur enſibus enſes
Theutonicos Francis fruſtra præferre laboras?
Francorum rubuit gladiis Saxonia dudum,
Cùm meritas ſubiit Karolo ſub vindice pœnas,
Qui nullum ſupereſſe marem permiſit in illa,
Illius gladio qui corpore longior eſſet.
Vix è conſpectu Tornaci ſe tulerat Rex,
Cùm ſuus Othonem petit explorator, & illi
Intimat attonitum nimio terrore Philippum,
Francigenaſque ſuos fugiendo redire Peronam,
Deceptuſque ſuum dominum decepit. At ille
Fruſtra concipiens animoſo gaudia corde,
Arma rapit, portaſque furens poſt terga relinquit:
Totus & egrediens exercitus vndique denſis
More locuſtarum legionibus occulit agros,
Non ramis perplexa virentis ſylua ſalicti,
C Non iuncoſa palus cetis * obſeſſa lacunis, * cecis
Non limo tellus, carecto & glutine ſordens,
Tardat eos, metuunt ne Franci traſierint iam,
Antea quàm poſſint illos attingere pontem,
Inque vicem horrantur calcaribus acriter vti,
Vt magis accelerent, indiſcretíque propinquum
Non metuunt caſum, & meritò labuntur in ipſum.
Quo ruitis peritura manus, malè prælia tractat
Impetus. An Regem ſic vertere terga putatis,
Quin vobis auſit verſa concurrere fronte?
Non decet vt terror veſtri deterreat illum,
Non decet vt propter vos aufugiſſe putetur,
Qui ſolum hoc optat, vt vobis fortè repertis
In plano planè bello confligat aperto
Inque breui id vobis nuda ratione patebit.
Vltimus exierat poſt omnia ſigna Garinus,
Syluanectenſis nondum ſacratus ad vrbis
Electus Cathedram, Regis ſpecialis amicus,
Ardua tractabat cum Rege negotia Regni.
Hic, dum præcedunt criſpantibus agmina ſignis,
Poſtremo tacitè digreſſus ab agmine paulùm

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Vicecomes Meledunẽsis, miles peroptimus & nobilis.

Ambiti. i. circumpositi lateribus armatorum.

Cæpit iter verſus Moritania tendere rura
Cumque noui cupiens aliquid deprendere caſus
Paſſus millenos iam perexiſſet ad Auſtrum,
Cum paucis quos intererat Meledunicus Adam
Aſcendit tumulum quo campus fortè tumebat,
Luminis vnde procul emittere poſſet acumen.
Et cùm vidiſſet acies feruere per agros,
Nec poſſet viſos vno defigere viſu,
Tot clypeos præferri aſtris ſplendoribus auſos,
Tegmina tot capitum ſolis replicantia lucem,
Tot latera ambiti liuere viredine ferri,
Tot vexilla leui motu irritantia ventos,
Tot cœtus equitum, tot equorum ferrea membris
Tegmina proceris circumdata dixit ad Adam:
» Hi veniunt, nec ſe credunt attingere poſſe
» Tempore nos ſatis aptato, tu colle ſub iſto
» Expectabis adhuc, intellecturus eorum
» Pleniùs & numerum & mentem, dum vado Philippum
» Certificaturus, alij non crederet ipſe.
Sic fatus volat ad Regem. vix ſuſtinet ille
Credere, præſumat quod quis tractare ſacrato
Bella die, ſoli ſibi quem Deus ipſe ſacrauit.
Continet ergo gradus, & præcedentia ſtare
Signa iubet, loquiturque ſuis hoc ordine charis:
» Ecce quod optabam Dominus mihi contulit vltro,
» Ecce ſupra meritum, præter ſpem gratia nobis
» Sola Dei confert quod votum præterit omne,
» Quos per circuitus ſpatioſos, perque viarum
» Diſcurſus varios modò conabamur adire,
» Ecce ad nos vltro Domini miſeratio ducit:
» Frangat vt ipſe ſuos per nos ſimul & ſemel hoſtes,
» Hoſtibus ille ſuis noſtro mucrone ſecabit,
» Membra ſibi faciet nos inſtrumenta ſecandi,
» Ille idem percuſſor erit, nos malleus, ille
» Totius auctor erit belli, nos verò miniſtri.
» Nec dubito quin ſe victoria conferat illi,
» Quin hoſtes proprios, quibus eſt infenſus, & ipſe
» In nobis vincat, & nos vincamus in ipſo.
» Iam Patris Patrum gladio meruere feriri,
» Qui præſumpſerunt illum ſpoliare, ſuiſque
» Eccleſiam priuare bonis, ſolidoſque quibus ſe
» Nunc quoque ſuſtentant, Clero Monachiſque tulerunt
» Pauperibuſque Dei, quorum maledictio damnat,
» Et damnabit eos quorum querimonia cœlum
» Dum penetrat coget illos ſuccumbere nobis,
» E contra nobis communicat, & precibus nos
» Adiuuat Eccleſia, & Domino commendat vbíque.
» Per loca certa tamen pro nobis pronius orant,
» Maior in affectu quibus eſt dilectio noſtra,
» Vnde ſpei ſolido rogo robore conſolidati
» Hoſtes Eccleſiæ vos hoſtibus exhibeatis.
» Non mihi, ſed vobis, & Regno vincere veſtra
» Pugna velit, Regni curam & diadematis vnus
» Quiſque gerens caueat, proprium ne perdat honorem
» Pugna tamen cordi minus eſt mihi, quòd maculari
» Iſta ſacra dies aſpergine ſanguinis odit.
Dixerat, & Franci læti clamore paratos
Se pugnare ferunt pro Regni & Regis honore.

Concilium

A Conſilium tamen hoc ſedet omnibus, vſque Bouinum, PHILIPPVS AVGVSTVS.
Vt proficiſcantur, hoſtis ſi fortè diei
Parcere ſacratæ velit, & differre duellum,
Donec lux bello licitam ſe craſtina præſtet.
Prætetea locus eſt munitior ille tuendis
Sarcinulis, rebuſque aliis quæ caſtra ſequuntur,
Cùm nuſquam pateat à dextris atque ſiniſtris
Continuis ſpatiis iter impediente palude,
Tranſitus, excepto ſatis arcto, ponte Bouino,
Quo quadrupes ſe ſiue bipes euoluat ad Auſtrum:
Ac parte ex illa latis patet area campis,
Grataque planities cereali gramine vernans,
Quæ protenſa ſatis ſpatio per rura patenti,
Sanguineum à Zephiro, Ceſonêm tangit ab Euro.
Dignus cæde locus, & ſanguine commaculari,
Sanguinis & cædis medius communis vtrique.
B Continuo pontem Rex ſic facit amplificari,
Corpora quòd bis ſex lateraliter ire per ipſum
Cumque ſuis poſſent tractoribus ire quadrigæ.
Eccleſiam Petri ſacratam nomine iuxta
Fraxinea Rex Sole calens reſidebat in vmbra,
Haud à ponte procul, quem iam pars maxima cœtus,
Dilatam ſperans in craſtina tempora pugnam,
Tranſierat, mediúmque diem Sol altus agebat.
Dumque pararet ibi modicè indulgere quieti,
Nuncius accurrens curſu feſtinus anhelo,
„ Agmen in extremum, clamat, iam proſilit hoſtis,
„ Nil Campanenſis acies, nil ſufficiunt hi
„ Quos modo miſiſtis, vt eos retropellere poſſint,
„ Dumque illis obſtant, & eos tardare laborant,
„ Continuò egerunt bis iam duo millia paſſu.
Motus ad hanc vocem Rex ilico ſurgit, & intrat
Eccleſiam, Dominóque ſuum commendat agonem:
Finitáque breui prece mox egreſſus, Euntes
„ Feſtinemus, ait, ſociis ſuccurrere noſtris,
„ Non iraſcetur Deus arma quando feramus
„ Illos ſi contra ſacrato tempore, qui nos
C „ Impugnant, ſed nec Machabeis eſt reputatum
„ Ad culpam; quòd ſe per Sabbata ſancta tuendo,
„ Hoſtiles ſancto vires repulere trophæo.
„ Immò die pugnare magis nos conuenit iſta
„ In qua pro nobis Domino generaliter omnis
„ Supplicat Eccleſia, cui nos præſtamus amicos.
Hæc dicens, armis corpus præmunit, & alto
Inſilit altus equo, lituumque horrente boatu
Circa ipſum curſu reduci feſtinat in hoſtem.

MATERIA VNDECIMI LIBRI.

Vndecimus varias ſtrages habet, Imperiali
Standardo mundi dominum ſe diſputat Otho,
Sub ſerie certa diſponunt agmina Reges,
Euticióque ſua mox improbitate perempto,
Ferrandus prima ſuperat Campania pugna:
Coram Rege cadit Stephanus, Salebericus aliò
Præcipitatur equo Beluaci præſulis ictu.
Rex cadit, Otho fugit, Francis victoria cedit.
Bolonius capitur, poſt omnes denique victus.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

INCIPIT LIBER VNDECIMVS.

CHriſtophori Iacobique dies poſt gaudia feſti, A
Primus erat Domini cui dant à nomine nomen
Chriſticolæ, verum gentiles Solis eundem
Eſſe volunt, primam qui ſibi dicat illius horam.
Nomen enim dat cuique ſuum planeta diei,
Cui primam dat quæque dies ſpecialiter horam
Ordine quo priſci deſignant tempora vates.
Vidit vt Otho ſuo Francos cum Rege leuatis
Ad pugnam ſignis ita feſtinanrer adeſſe,
Quos ſolo audierat victos terrore reuerti,
In patriam fugiendo ſuam; miratur, & exſpes
A læua paulum retrahit veſtigia parte,
Componenſque acies greſſus obliquat ad Arcton,
Quas ita continua ſerie protendit in amplum,
Occupet vt prima armatorum fronte virorum
Directè extenſa paſſus duo millia terræ. B
Sic etiam Rex ipſe ſuæ protendere frontis
Cornua curauit, ne fortè præanticipari
Aut intercludi tam multo poſſit ab hoſte.
Mox Otho Imperij declarans ſigna, volenſque
Iam quaſi promeriti rem prælibare trophæi,
Srandardum ædificat, miroque inſignit honore:
Imperij vt faſces tanto illuſtrante paratu,
Se dominatorem totius diſputet Orbis.
Erigit in carro palum, paloque draconem
Implicat, vt poſſit procul hinc atque inde videri,
Hauriat & ventos cauda tumefactus & alis,
Dentibus horreſcens, rictuſque patentis hiatu.
Quem ſuper aurata volucer Iouis imminet ala,
Tota ſuperficies cuius nitet aurea, ſolis
Æmula, quo iactat plus ſe ſplendoris habere.
Aſt Regi ſatis eſt tenues criſpare per auras
Vexillum ſimplex cendaco ſimplice textum,
Splendoris rubei, lethania qualiter vti
Eccleſiana ſolet certis ex more diebus.
Quod cùm Flamma habeat vulgariter aurea nomen,
Omnibus in bellis habet omnia ſigna præire, C
Quod Regi præſtare ſolet Dionyſius Abbas,
Ad bellum quotiens ſumptis proficiſcitur armis.
Ante tamen Regem ſignum regale tenebat
Montiniacenſis vir fortis corpore Galo,
Seque acies ambæ directè reſpiciebant,
A ſe diſtantes modico diſcrimine campi
Vultibus oppoſitis, nec adhuc vox vlla ſonabat.
Otho magnanimus contra è regione Philippum
Stabat in ornatu valde aureus Imperiali.
Drocarum dominus cum Gamachienſibus, & cum
Pontiuiis à Rege procul ſic ſtantibus, vt non
Ipſius à ſerie ſeries diſtaret eorum,
Bolonio Comiti ſe contra ponit & Anglis,
Cui magis infenſus odiis erat ipſe veternis,
Et læuum cornu conſerto marte coronant.
At dextro in cornu ſpatiis à Rege remotis
Fulminat in Flandros acies Campanica, Duxque
Allobrogum; & Sancti Pauli Comes, atque Iohannes
Bellimontenſis, & quos Medardicus Abbas
Miſerat, immenſa claros probitate clientes

A Ter denos decies, quorum exultabat in armis
Quilibet altus equo, gladioque horrebat & haſt ı,
Valle Sueſſonica quam fortia corpora ſurgunt.
Quos inter Regemque viti virtute coruſci
Aſtant continua ſerie, ſcalaſque ſuôrum
Quique magiſtrorum denſant dum buccina ſæuum
Obſtrepat, vt celeri leuitate ferantur in hoſtem.
Interea electus leuis iſtos ambit & illos,
Hortaturque ſuæ vigilent vt quiſque ſaluti,
Fortiter vt patriæ pugnent & Regis honori,
Sintque ſuæ memores gentis, quæ ſemper in omni
Conflictu victrix hoſtes confregit, id autem
Summoperè caueant, ne ipſos numeroſior hoſtis
Cornua protendens fortè intercludere poſſit,
Ne ſerie ſeries ſit longior hoſtis eorum,
Ne ſcutum miles faciat de milite, ſed ſe
B Quiſque ſuo fronte oppoſita ſponte offerat hoſti.
Cùmque morarentur, nec dignarentur aperto
Credere ſe campo, ſerieſue excedere Flandri,
Impatiens Sueſſona phalanx ſuadende Garino,
Cornipedes quanto potuerunt currere curſu,
Inuadunt illos, nec miles it obuius illis
Flandricus, aut motus aliquod dat corpore ſignum,
Indignans nimium quòd non à milite primus,
Vt decuit, fieret belli concurſus in illos,
Neue vereccundentur ab his defendere, ſi ſe
Prorſus abhorreſcant, cùm ſit pudor vltimus alto
Sanguine productum ſuparare à plebis alumno,
Immoti ſtatione ſua non ſegniter illis
Excipiunt, ſternuntque ab equis, pluresque nec illis
Parcendum ducunt famuli, ſed turpiter illos
Iam perturbatos ſtationem ſoluere cogunt,
Seque velint nolint defendere. Sicque ſuperbos
Nobilitate viros, & maieſtate verendos,
Non puduit demum pugnare minoribus ipſis,
Afficiuntque illos atque afficiuntur ab illis
Ictibus & plagis. Famulis ſed denique ſpretis,
C Et genus & proauos Euſtatius à Maquelinis
Qui trahit egregios, ſe contulit æquore plano.
Sæpiùs ad mortem Francorum voce ſuperba.
Ingeminans ſequitur Galterus cum Buridano.
Hic de Guiſtella, de Furnis venerat ille.
Flandrinique equites, odium quibus improba Regis
Flandria magnanimi teneris infudit ab annis,
Militibus properant rapido occurſare volatu.
Iamque perhorruerat lituorum clangor, & omnes
Hinc atque indè acies commixtæ in fata ruebant:
Harnenſis Michaël clamanti funera Francis
Obuiat, & medium forat illius ægidis haſta.
Aſt illum inferiùs Euſtatius impetit, atque
Per ſellam, per equi coſtas agit improbus haſtam:
Et domini per vtrumque femur cadit hic, ruit ille,
Vixque poteſt haſtile ſuis euellere coxis.
Hugo Malaunites accurrit, Reminideſque
Petrus, quos ſequitur acies Campana, Comeſque
Bellimontenſis cum Sactocæſarienſi.
Nec mora te Gauchere tenet, dominumque Morencij,
Se quibus opponunt Flandrorum mille cohortes.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Fettanduſque ſuis animos dum pugnat adaugens,
Haſtis confractis, mucronibus atque cutellis
Inſiſtunt, Dacique ſecuribus excerebrant ſe
Ictibus alternis, & equorum viſcera tumpunt
Demiſſis gladiis, dominorum corpora quando
Non patitur fetto contingi ferrea veſtis.
Labuntur vecti lapſis vectoribus, & ſic
Vincibiles magis exiſtunt in puluere ſtrati.
Sed nec tunc acies valet illos tangere ferro,
Ni prius armorum careat munimine corpus.
Tot ferri ſua mambra plicis, tot quiſque patenis
Pectora, tot coriis, tot gambeſonibus armant.
Sic magis attenti ſunt ſe munire moderni,
Quàm fuerint olim veteres, vbi millia mille
Vna ſæpè die legimus cecidiſſe virorum.
Nam mala dum creſcunt creſcit cautela malorum,
Munimenque nouum contra noua tela repertum eſt.
At Michaël ſociis tellure iuuantibus ipſum
Se leuat, & quamuis coxam grauet eius vtramque
Plaga duplex, commendat equo ſua membra recenti,
Inuento vt multis aliis ſeſſore carenti,
Cuius humi dominum proſttauerat Hugo Malaunus.
Aſt Hugonis equi Galterus in illibus enſem
Demittit, peditemque facit. pedes ergo, pedumque
Se greſſu firmans hoſti vicinat, & ictus
Ingeminans ipſum cogit ſe dedete victum,
Cum quo etiam capitur Buridanus, qui quaſi ludens
Clamabat, nunc quiſque ſuæ memor eſto puellæ.
Tunc Michaël illum qui mottificauerat eius
Cornipedem, vulnuſque duplex inflixerat illi,
Quærit, & inuentum rigidis ſic implicat vlnis,
Et galea abſtracta vultum cum gutture nudat,
Quòd via ſit Ftanci gladio, qui dum necat illum,
„ Vt tua nunc ſaltem Euſtati præſumptio ceſſet,
„ Mortem quam Francis inclamas accipe dixit,
„ Te perimit Ftancis ſerio dum fata minaris.
Huius cauſa necis tibi ſola ſuperbia linguæ eſt,
Nec te ſeruari ſinit ad commercia viuum,
Vt multos alios qui te moriente ligantur.
Aſt alia Dux parte furens Burgundicus, inter
Hoſtiles cuneos agili circumtotat enſem
In Flandros Henoraſque manu, ſed dum nimis audax
Fortunæ ſecurus, & hos proſternit & illos,
Oblitúſque ſui nimium prorumpit in hoſtes,
Admitti gladios doluit vectoris in almun,
Qui tuit, atque Ducem ſecum in tellure volutat.
Cui, dum multiplici latus vndique malleat ictû
Hoſtilis rabies, aſſunt perniciter alæ
Allobrogum, dominoque ferunt in tempore gratum
Subſidium. Pars carne nimis ferroque morantem
Surgere ſuſtollunt, Pars pugnat & amouet hoſtem,
Qui nimis inſtanter illum retinere laborat.
Pars alium quo ſcandat equum perniciter aptat,
Et iam factus eques requiem captare rogatur,
Donec ſe modicum recreet, flatumque reſumat.
Immo, ait, amidum me vectoris in hoſtem
Decoriſque mei memorem calor excitat iræ,
Dedecori decus eſt vindictam reddere noſtro.

Valde corpulentus erat.

Dixit

A Dixit & in medios velut amens ſe iacit hoſtes.
Nec minus audacter Flandrum ruit agmen in illum,
Denſantur cunei Allobrogum, dominique ruinæ
Vectoriſque ſui fieri vult quilibet vltor,
Tantaque fit totis pugnantum immixtio campis,
Tam prope ſe inuoluunt percuſſi & percutientes,
Quòd vix elongare manum, quo fortiùs ictus
Inculcare queat, ſpatium datur aut locus vlli,
Quæque armaturæ veſtis conſuta ſupremo
Serica cuique facit certis diſtinctio ſignis.
Sic percuſſa patet, ſic interciſa minutis
Piſtatiis pendet, dum demolitur eandem
Tunſio crebra nimis clauæ mucronis & haſtæ,
Quod vix à ſociis hoſtes dignoſcere poſſunt.
Cruribus inuerſis iacet reſupinus arena.
Hic latere obliquo ruit, alter vertice prono
Labitur, atque oculis exhaurit & ore ſaburam.
B Hic eques, ille pedes vinclis ſe mancipat vltro,
Dum perimi magis odit ibi quàm viuere victus.
Quadrupedes autem paſſim per rura videres
Exſufflare animas, alij diſrupta per aluum
Exta vomunt, alij procumbunt poplite flexo:
Abſque ſuis alij dominis diſcurrere, ſeque
Gratis ſeſſori cuiuis offerre vehendo.
Vix aliquis locus eſt, quo non aut corpora ſtrata
Inuenias, vel equos extrema in morte gementes.
Et quis erit dignus dignè memorare vigorem
Gaucheri Comitis, quo ſummis viribus ille
Quique illum ſequitur armati militis agmen,
Per medias acies, per confertiſſima Flandræ
Millia militiæ triſidi tranſiuit ad inſtar
Fulminis. Imbelléſque velut diſpergit anates
Accipiter, quando atra fames iecur vlcerat eius,
Quoſlibet oppoſitos ſibi diſſipat alter Ogerus,
Perque hoſtes medios mucrone viam ſibi nudo
Ampliat, inſtantes à dextris ſiue ſiniſtris:
Obruit hos, iſtos occidit, vulnerat illos:
C Inde ſinu facto, miranda ſtrage peracta,
Parte alia rediens ſimili probitate Quirites
Implicat innumeros, quaſi piſces rete retentos,
Vtque aſcendentes fallit Gaubertus aloſas
Retibus oppoſitis vada ſub piſcoſa Medontæ:
Sic facit implicitos equites vel fata ſubire
Gaucherus, vel ſic victori offerre ligandos:
Reſpicienſque ſuis ex conſocialibus vnum
Eminus in numero proſpexit ab hoſte teneri:
Mox caput inflectens collumque amplexus Iberi, *
Per medias acies iterum prorumpit: At illum,
Dum ruit, hoſtilis non ceſſat dextra ferire
Non tamen ille caput aut dextram ſubrigit ante
Quàm venit ad ſocium, tunc ſe leuat, enſeque ſtricto
Omnes qui ſocium retinebant ſternit, & illum
Liberat, & ſecum viuum ſanumque reducit.
Tunc primum Flandri cœpere timore moueri:
Pondus enim belli totum ſe inclinat in illos.
Non tamen aut campo diſcedere, terga vel hoſti
Oſtentare volunt, tanta indignatio mentes
Obſidet illorum, ſeruandique ardor honoris,

* *id eſt, equi.*

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Vt malint pugnando mori, vel vincla ſubire, A
Cæderéque & cædi, quam ſe fugiſſe notari.
Et dum ſe laxant acies, Flandrique tepeſcunt,
Hugo Marolides Acienſis Gilo per hoſtes
Ferrando medios properi confligere tendunt,
Vulnere qui læſus iam multò lentiùs ibat,
Perque diem totum requiem non fecerat armis.
Cum quibus ipſe diu luctatus, denique victus,
Forti fortunæ cedens ſe, ne perimatur,
Dedidit; Aſt eius omnes tunc ſigna ſequentes
Mors inuiſa rapit, vbi ſeſe dedere nolunt.
Taliter in dextro cornu Bellona furebat,
Et ſe Francigenis vultu victoria læto
Pollicitabatur. Caſu tamen ante ſecundos
Euentus illis ſe demonſtrabat amaro
Vt ſit amabilior lætus poſt triſtia finis,
Præteritique mali præſtent obliuia riſus. B
Interea pugnæ in medio Rex enſe relicto
Fulgurat Othoni oppoſitus, qui millibus ante
Se peditum triplici firmauerat obice vallum,
Bolonideſque ſibi ſimili proſpexerat arte
Inque chori ſpeciem pedites triplicauerat ipſos,
Vt quotiens vellet per eos inuaderet hoſtem,
Seque receptaret quotiens opus eſſet in illis.
Cúmque moram faceret Regi confligere nolens
Otho prior, Rex impatiens, dilatio nunquam
Cui placet, & pugnæ deſiderio nimis ardens,
Theutonicos medio peditum præſumit adire.
Dumque nimis properat aciem penetrare pedeſtrem,
Mox haſtas haſtata manus configit in illum,
Quarum cuſpis erat longa & ſubulæ inſtar acuta,
Et nonnulla velut verubus dentata recuruis
Cuſpidis in medio vncos emittit acutos.
His igitur Regem pedites inceſſere telis
Non ceſſans, nequeunt tamen eius flectere corpus
In dextrum læuumve latus, vel pellere ſella,
Enſe nec impediunt quin illos diſgreget, vltra
Progrediens; multos ſternens populoſque trucidans. C
Sicque viam ſibi per medios nihilominus hoſtes
Sternit, ad Othonem properat dum tramite recto.
Donec ei quidam reliquis audacior, inter
Pectus & ora fidit maculas toracis, & vſque
Qua ligno iunctum eſt ferri tranſegit acumen
Per collare triplex, & per thoraca trilicem
Impulſu valido menti regione ſub ipſa,
Carni contiguum prohibens à vulnere ferrum.
Dumque ad ſe vellet haſtam reuocare trahendo,
Reſtitit vncino maculis hærente plicatis.
Viribus ille trahit maioribus, auxiliumque
Dante ſibi turba, prolapſum corpore toto
Ora facit prono terræ procumbere Regem.
Sternitur indigno ſtratu regale loco, nec
Strati calce * frui ſinitur quem calcibus inde
Quadrupedes, manus hinc contundit barbara telis.
Mox tamen erectum rectis inſiſtere plantis
Vis innata facit, ſed adhuc ſub gutture fixa
Hærebat cuſpis, maculis implexa reductis,
Et ſuprema plicis tunicæ ſuper arma nitentis.

* pace

Quam

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Quam dum Francigenæ retrahunt, hoſteſque repellunt,
Dumque pararur equus, quo Rex aſcendere poſſit:
Ecce Otho veniens, furibundaque Theutonicorum
Sæuities, Regem morti puniſſer ibidem
Proh ſcelus! & triſti triſtaſſent funere mundum,
Et perimi ſatis à facili potuiſſet ab illis,
Dum iacet, éque ſolo ne ſe leuet impedit hoſtis,
Ni Barrenſis eques feſtinans, Francigenæque
Gloria ſe gentis interpoſuiſſet eiſdem.
Qui proceſſerunt paucis cum Rege relictis,
Theutonicoſque coegerunt in fine fateri,
Se verè Francis collaro marte minores,
Debeat vt ſuper hoc fieri collatio nulla.
Vt ſaltu Rex præpes equo ſe reddidit, ira
Totus inardeſcens, totuſque in limine pœnæ,
Quam mox infligar pediti qui ſtrauerat illum,
Sæuior effectus, lapſúque nocentior ipſo,
B Illos in pedites ſtudet exercere furoris
Primitias, ipſi fuerat qui cauſa ruinæ.
Quam variis omnes plagis affecit, vt omnis
Qui vel fortè manum temerè præſumpſit in illum
Mittere, vel ſacrum telis perſtringere corpus,
Corpore truncato Stygias eat exul in vmbras:
Pœna diſcat vt hac, quàm ſit temerarius auſus
Pollutis manibus perſonam attingere ſacram.

Pediti ſingulare pro plurali collectiuè.

At læuo in cornu, qui nulli marte ſecundus
Bolonides, pugnæ inſiſtit. cui fraxinus ingens
Nunc implens dextram, vix vlli baiula qualem
In Bacchi legimus portaſſe Capanea cunas,
Quam vix fulmineo deiecit Iuppiter ictu.
Nunc culter vitæ impatiens, nunc ſanguine pugni
Mucro rubens, gemina è ſublimi vertice fulgens
Cornua conus agit, ſuperaſque educit in auras,
E coſtis aſſumpta nigris quas faucis in antro
Branchia balenæ Britici colit incola ponti,
Vr qui magnus erat magnæ ſuperaddita moli
Maiorem faceret phantaſtica pompa videri.
C Ac velut in ſaltus ſcopuloſa Bieria ſaltu
Præcipiti mittit ingenti corpore ceruum,
Cuius multifidos numerant à cornibus annos,
Menſe ſub Octobri nondum Septembre peracto,
Annua quando nouis Venus incitat ignibus illum,
Curſitat in ceruos ramoſa fronte minores
Omnibus vt pulſis victor ſub tegmine fagi
Connubio ceruam ſolus ſibi ſubdat amatam.
Haud ſecus è peditum medio, quibus ipſe rotundo
Vt caſtro caua ſe circumſepſerat arte.
Proſiliens volat in Thomam, Robertigenaſque
Drocarum Comitem, Beluacenumque Philippum,
Bolonides, quos Francigenis magis omnibus odit,
Ipſius à Regno fuerant qui cauſa fugandi.
Cui latus aſtipat Heros Salebeticus, Hugo
Bobigena, Arnulphus Audenardenus, & Angli
Militis examen patris minus arma volentis.
Stant contra oppoſitis Thomas Gallericus armis
Gamachios Wimoſque ſciens, Robertigenæque,
Pontijuſque Comes Drocenſis atque Poheros:
Quique ſuos factis & voce hortantur in illos

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Haſtis coniectis, ſtrictis mucronibus ambæ
Se ſibi continuant acies, repetuntque viciſſim A
Ictus alternos, crudoque cruore cruentas
Compellunt herbas variare rubore virorem.
Interea Rex Otho manu furibundus vtraque
In Francos dum cæca ſinit fortuna ſecutim
Vibrat, dumque iſtos ſternit, dum vulnerat illos;
Non tamen illorum potis eſt effringere vires,
Terroremque animis inducere fortibus vllum.
Qualiter ille Brias Flegreis horridus armis,
Centenis manibus fidens, & corpore grandi,
Terrigenis animos audax audacibus addens,
Auſus cœlicolis bellare, Iouique ſuperno.
Vt verò iuſtas Superûm regnator in iras
Exarſit, dexteram iaculis cœleſtibus armans,
Fulmina pro manuum numero iaculatur in ipſum,
Nec vita vult prorſus eum priuare, ſed igne
Cœleſti ambuſtum ſupponit rupibus Æthnæ, B
Ignes perpetuos vomiturum fauce ſupina.
Non ſecus in Francos Otho deſæuit, eorum
Per medium fruſtra ſperans impunis abire,
Inque ipſum Regem ſimili ſæuire flagello,
Quem circumuallant furibundæ milia gentis.
Hic claua horrendus, hic formidabilis enſe,
Hic ſudibus, telis hic dimicat, ille bipenni,
Hic verubus, cultris alter ſubularibus arctas
Scrutatur thorace vias, galeæque feneſtris
Qua ferro queat immiſſo terebrare cerebrum.
Nec minus Othonem pergebat adire Philippus,
Nil aliud cupiens, niſi ſoli poſſit vt ipſi,
Alter vt Æneas Turno, pugnare ſecundo.
Et iam deſtructo primo in certamine vallo,
Haſtigeriſque viris diuerſa ſtrage peremptis,
Per medios equites iam feſtinabat ad ipſum.
Sed neutri ad reliquum eſt via libera tam glomerato
Agmine, tam iunctis pars vtraque dimicat armis.
Sternuntur plures, ſed ſtrages Theutonicorum
Denſior eſt, cùm more ſuo Barrenſis in illos C
Sæuiat impinguans effuſo ſanguine campos,
Et Petrus Maleuicinus, fortiſque Girardus,
Aſue cognomen non dedignatus habere.
Cum reliquis quorum mens vinci neſcia, ſolum
Optat, vt aut vincat, aut pugnando moriatur.
Quos contra Comes Otho furit, cui Tinqueneburgis
Parebat regio, Guerardus Randerodenſis,
Et quo Theutonicos inter præſtantior vllus
Non erat, aut maior membris, aut corde, Girardus,
Hoſtimalis contra Francos emiſſus ab oris:
Qui tantæ famæ, qui tanti nominis erat,
Vt vix Othonem Saxonia præferat illi.
Innumerique alij, qui, dum victoria nutat
Dum vultu fortuna pari blanditur vtriſque,
Viribus immenſis ſolitóque furore reſiſtunt
Francigenis, nec adhuc rabies Alemannica, quàm ſit
Francorum virtute minor, ſe ſcire fatetur.
Aſt vbi Saxonum tandem Rex attigit agmen,
Francigenique ſuum viderunt ſe prope Regem,
Quem tanta leuitate in equum aſcendiſſe ſtupebant,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Theutonicis horror, Francis audacia creuit,
Eius in aduentu feruore calentis & ira.
Ergo reuiuiſcit pugna, ac ſi nulla fuiſſet.
Hactenus alternis ſternuntur ſtragibus agri:
Sternuntur domini quidam ſine vulnere, multos
Et dominos & equos lapſu mors tollit in ipſo,
Vt moriens vecto faciat ſolatia vector
Ne domino amiſſo ſcandi indignetur ab hoſte.
Sunt qui interfectis propriis vectoribus ipſi
Dum pedibus ſtantes pugnant quos caſus eiſdem
Errantes offert in equos aſcendere gaudent,
Nec curat proprio priuatus forte repertus
An ſit equus ſocij, cui ſe commendat, an hoſtis.
Tam feſtinanter properant in bella redire.
Hic Longi Stephanus Campi dominator, iniquo
Sidere cui filum iam rumpere Parca parabat,
B Cùm membris eſſet immenſis, atque vigorem
Adderet immenſo, vires audacia forti,
Ante ipſum Regem multo circundatus hoſte
Obſtantes nunc enſe ſecat, nunc corpora forti
Prenſa manu, quando ſpatium non inuenit ictus,
Hinniſonis depellit equis, nunc mixta peremptis
Viua coaceruans aliena tabe voluptat.
Nunc multos lapſis & ferri pondere preſſis,
Inque ipſo lapſu fracto quandoque cerebro,
Aut collo, aut coſtis, vita ſine vulnere priuat.
Et quaſi ſe ſoli victoria debeat illi,
Dum deſæuit in hos, & ab his ſe vertit in illos,
Nec requiem capit, & nec ad horam ceſſat ab ictu.
In cerebrum caſu ferrum ſubulare recepit,
Incertum cuius dextra impingente, feneſtras
Per galeæ medias, quibus eſt oculatia nomen,
Per quas admittit oculatis popula lumen:
Quando nuſquam alias in toto corpore præſtant
Armamenta viam, qua ſtringant vulnera corpus.
Frigore continuo lethali membra rigeſcunt,
Hoſtilemque ſuper ſtragem, quam ſtrauerat ipſe,
C Fundit equus dominum, cuius rapit ignea ſurſum
Vis animam, corpus terrenum terra recepit.
At Barrenſis eques cùm iam ſubiecta cruore
Arua cruentaſſet multo, faſtidit inertes,
Et vinci faciles, quorum ſpreto agmine ſolum
Tendit in Othonem, ſed iam per lora tenebat
Petrus eum Maleuicinus, deque agmine denſo
Fortiter implexis dextra luctante lupatis.
Extricare volens, turba impediente nequibat.
Aduolat, & ſtrictum dat eidem Scropha cutellum
Pectoris in medio, nec cedere ferrea ferro
Arma volunt, quibus Otho ſuos munierat artus.
Replicat, inque ictum dextra indignante Girardus
Acrius inſurgit, ſed equus ceruice leuata
Obuiat, & caſu venientem ſuſcipit ictum,
Perque oculum in cerebri medio lethaliter ictus
Se leuat, inque pedes ſtans vt capra poſteriores,
De Petri manibus ruptis extricat habenis,
Et conſternatus girauit ſe retro, fræno
Caſtigare genas rupto nequeunte ſuperbas.
Dumque calor plagæque grauis dolor attonat illum,

* *Suprà, Hoſtimarenſis*

Virapit à turba dominum : ſed proxima cùm mors A
Longius ire vetet, terræ procumbit, & vna
Othonem ſecum moriens in puluere fundit.
Oſtimarenſis * adeſt curſu rapiente Girardus,
Deſcendenſque ſuum domino vectoris egenti
Præſtat equum, pedes ipſe manens. O mira fideli,
O laudanda fides in milite ! ne pereat Rex
Exponit miles ſeſe ſpontaneus hoſti,
Seu victus duci, ſeu morti occumbere certus,
Barrenſique auſus concurrere, gnauiter illum
Impedit Othonis fuga ne impediatur ab illo.
Qui ſibi iute timens, lateri non parcit equino,
Dum memor eſt celeri ſolum ſaluare fugâ ſe.
Nec curat quantos belli in diſcrimine charos
Negligat expoſitos cædi mortiſque periclo,
Doctior ad præſens propriam curare ſalutem,
Quàm certus vinci fruſtra ſuccurrere victis. B
Inſtat enim Guillelmus ei, requieque negata
Iam tenet acer eum per poſteriora thoroſi
Arma humeri, galeamque inter collique tumorem
Fortiter infixis digitis à vertice conum
Vellere dum vellet, & guttura rumpere ferro,
Ecce piloſus adeſt Comes & Guerardus & Otho
Tinqueneburnites, & quem Tremonia miſit,
Et numeroſa manus Saxonum, qui fugientem
Conſociant, dominique fugæ ſolacia præbent,
Vt ſociatus eis habeat minus ipſe pudoris,
Hi ſe Guillelmo obiiciunt ſocialibus omnes
Auxiliis, nec mille vnì pugnare pudebat.
Quem quia non poterant equitem ſuperare, per eius
Ilia vectoris gladios in viſcera mergunt.
Vixque manu ipſius dominum eripuere tenaci,
Qui rurſus mandare fugæ ſua terga ſtudebat.
Aſt illi Guillelmum obeunt, vnumque putabant
De facili peditem tam multo milite vinci.
Ille autem pedes in medio veſtigia firmat,
Seque habet inter eos irati more leonis,
Nunc cultro, nunc enſe furens, nec ſe pedes illis C
Exhibet audacem minus, aut virtute minorem,
Quàm ſi ſtaret eques, tanta leuitate careruam
Circumuallantem ſe proterit, impetuoſas
Illorum rabies animoſo robore frangens.
Cúmque diu ſolus ſe defendiſſet ab illis,
Et per circuitum multos ſtrauiſſet eorum,
Succurſurus adeſt illi Gallericus Heros,
Cúmque illo pedites duo millia robore fortes,
Inſtructique armis, dominoque per omnia fidi,
Quos cum militibus decies ſex aſſociari
Ex omni ſibi gente ſua curauerat ipſe.
Nec mora Barrenſis in equum conſcendit, eoque
Dimiſſo, cuneus, modo qui circundabat ipſum,
Laxatur, reperuntque fugam haud indemniter omnes.
Nam ſummi inter eos Otho Comes atque Piloſus,
Corradus Waphalus, Guerardus Randerodenſis,
Cum multis aliis qui nobilitate præibant,
Sponte manus in vincla dabant, ipſique teneri
Vincirique orant potiùs quàm perdere vitam.
Franci etenim tantis inſtabant cædibus ipſis,

Quòd

Digitized by Google

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Quòd quicunque fuga neglecta forte reſiſtens,
Dedere ſe vel pro vita ſuplicare morarür,
Confeſtim quàm ſit guſtatio morris amara
Senrir, & ingreditur ſedes nouus hoſpes Auernas.
Ar procul hirſc acies in læuo prælia cornu
Æquis miſcebant animis, & vtrique pari ſe
Impendebat adhuc parti fortuna fauore,
Sanguineis Bellona rotis vtroſque pererrans
Tincta cruore manus, veſtes, & pectus, & arma;
Effuſoſque auida ſorbeſcens fauce cruores,
Millia mille neces & vulnera ſpargit vbique,
Spéque ſui incerta partem ſuſpendir vtramque;
Caſtra ſuper dubiis victoria dum volat armis.
Sed cunctata breui diuino numine vultum
Mutat, & in Francos rotum fluxiſſe volatum
Gauder, & aduerſæ penitus ſpem tollere parti.
Nam Beluacenſis vt vidit Epiſcopus Angli
B Germanum Regis, qui cùm ſit viribus ingens
Angligenæ longo dederanr agnomen ab enſe,
Sternere Drocenſes, & damnificare frequenti
Cæde ſui frartis acies, doler, vtque renebat
Clauam forte manu, ſic illum diſſimulato
Præſule percuſſir in ſummo vertice fracta
Caſſide, quod ſterni tellure cogir eundem,
Corporis & longi ſignare caractere terram.
Er quaſi celari facti tam nobilis auctor
Poſſir, neve quear Præſul gerere arma notari
Diſſimulare ſtuder quantum licer, atque Iohanni
Seruir adhuc patrum cui iure Nigella ſuorum,
Hunc vincire iubet, & ſumere præmia facti.
Sic pleroſque alios claua ſternebat eadem
Militibus ſuper hoc titulum palmamque reſignans,
Accuſaretur operam ne forte ſacèrdos
Geſſiſſe illiciram, cui nunquam talibus inret
Eſſe licer, ne cæde manus oculoſque prophanet.
Non tamen eſt veritum defendere ſeque ſuoſque
Dum non excedar poſitos defenſio fines.
C Angligenæ dominum poſtquam videre ligari,
Nimirum attoniti quos capula donaque Bacchi
Dulcius alliciunt, quam duri munia Martis,
Se campum nudant fugiunrque per auia ſparſim,
Quo fuga præcipires, quo mixto horrore timori
Caſus agir, ſociumque fugæ Bolonicus Hugo
Se facir illorum, nec eum fugiſſe pudebar,
Qui modo præ cunctis bellum affectabat, & ipſum
Bolonidem irridens, timidum infidumque vocabat,
Quod diſſuaderer pugnandum, nec fore tutum
Diceret in plano vires opponere Francis,
Quorum virtures, quorum bene nouerar actus:
» Tu fugies, aiens, lepus vt fugitiuus, ego autem
» Aut inrerfectus, aur paſſus vincla manebo.
Hac ergo Ardanidæ longi Saxones ab illa
Parte fugæ intendunr, Waphali cum Theuronicorum
Millibus inde abeunt, hinc ſe Brabancio curſu
Subducit Francis, hac Flandricus, Anglicus illac,
Nec reperire dolent aliquas per plana latebras,
Cruda quibus lateanr ſalrem dum vulnera ſtringant,
Horrendi ſaltem dum tranſeat hora furoris,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Dum ſatur ad loculi gladius velit ora reuerti, A
Dum Franci modica ceſſent à cæde vel hora
Qui perſiſtebant hos cædere, funibus illos
Innodare ſuis, quibus ipſi Francigenarum
Impete ſub primo dextras arctare putarunt.
Cùmque latus belli fuga iam nudaſſet vtrumque
Stabat adhuc peditum medio ſe ſæpe receptans
Bolonides, nec ſæuus adhuc ceſſabat amica
Damnificare ſuo cognataque pectora ferro
Hoſtis amicorum patriæque exoſus alumnos,
Nec patrij dulcedo ſoli, nec ſanguinis vlla
Communis pietas, nec amicæ vincula carnis,
Nec Regi & domino iuratio præſtita dudum
Mollierant, diram fundendo à ſanguine mentem
Nec vinci à quoquam virtus effræna ſinebat,
Et cuicunque manum iunxiſſet victor abibat.
Tam cautè, tam ſe prudenter agebat in armis, B
Tam liquido Francis traxiſſe parentibus ortum
Belligerando ipſum probitas innata probabat,
Degenerémque licèt tibi culpa effecerit ipſum,
Non tamen iſtius pudeat te Francia culpæ,
Nec facies ſuper hoc rubeat tua. non modò primum
Incipiunt partus parientibus eſſe pudori.
Sæpe fit vt pariat prauos bona mater alumnos,
Et mala ſæpè parens ſanctos alit vbere natos.
In peditum vallo totiens impunè receptus
Nulla parte Comes metuebat ab hoſte necari.
Haſtatos etenim pedites inuadere noſtri
Horrebant equites, dum pugnant enſibus ipſi,
Atque armis breuibus, illos verò haſta cutellis
Longior & gladiis, & inextricabilis ordo
Circuitu triplici murorum ductus ad inſtar
Cautè diſpoſitos non permittebat adiri.
Quæ res vt Regi patuit ter mille clientes
Haſtis armatos in equis emiſit in illos,
Vt perturbatos ſtationem ſoluere, ſéque
A tam perplexa faciat laxare corona.
Exoritur clamor nimius, ſtrageſque cadentum C
Armorumque fragor audiri non ſinit æris
Clangentis ſonitum. Cadit omne in vulnera vulgus,
Quo ſe Bolonidæ ſterili vallauerat arte,
Dum putat in vanum Francis illudere ſolus,
Ipſe quibus pugnare aliis fugientibus audet,
Nec vitam dignare fugæ dignatur inerti.
Nil miſeros longa arma iuuant, nil dacha bipennis,
Nil Comes ipſe ſuum nequiens defendere vallum.
Nil priuare poteſt virtutem fine cupito,
Sola eſt quæ ſuperat finaliter omnia virtus,
Cui vis nulla vel ars roburve in fine reſiſtit,
Omnia ſuppeditat, ſupereminet omnibus vna.
Hæc Francis ſemper comes eſſe domeſtica gaudet,
Hæc Francos in fine facit gaudere triumpho.
Omnes interimunt, omnes in tartara mittunt,
Bolonidemque ſuo diſcludunt prorſus aſilo.
Ille autem vt totos fugientibus vndique campos
Feruere conſpexit, & vix ſupereſſe decem ter
Ex equitum peditumque omni legione ſuorum,
Ne vel velle capi, ſeu vinci ſponte putetur,

A Francigenas ruit in medios, quem quinque ſequuntur
Vix ſocij, teliquos cingentibus vndique Francis,
Quoque ligarentur ſpatium vix dantibus ipſis.
Et quaſi ſolus eos iam vincere debeat omnes,
Tanquam nulla die geſſiſſet prælia toto,
Viribus & niſu toto furibundus in illos
Sæuit, & ad Regem medio feſtinat eorum,
Vitam non dubitans eius pro morte paciſci,
Affectanſque ſimul illo moriente mori.
Ibat forte pedes Petrus, cui nomen & ortum
Inſignem Turella dedit, vectore perempto,
Dum nimis hoſtiles audet prorumpere turmas.
Qui fieri miles & origine dignus & actu,
Charus habebatur & clarus Regis in aula.
Hic cum Bolonidem bellum renouare videret,
Et conferre manum, nec adhuc ſe dedere velle
B Immo tenaſcenti virtute reſiſtere multis,
Feſtinans acceſſit eò, læuaque leuauit
Tecturam funibus quæ latis ferrea latam
Ventrem velat equi, tenetoque ſub inguine dextra
Mucronem impegit, & equi vitalia rupit,
Enſeque retracto lato manantis hiatu
Infecit virides aſperſio ſanguinis herbas.
Quo viſo, quidam fidis ex eius amicis
Aduolat, & Comitem prenſis ardenter habenis
Inuehitur dictis & amico famine in ipſum.
Qui nolente Deo fugientibus vndique cunctis
Statet adhuc ſolus victores vincere certans,
Procurans proprio ſibimet ſuſpendia facto,
Non metuens merita ſe præcipitare ruina,
Quam leue cum reliquis poſſet fugiendo cauere:
Talia proſequitur, & eum per fræna ſeorſum
Nolentem retrahit, vt equo mandare nouato
Terga fugæ faciat, cui tota mente reſiſtit,
A bello nequiens animum reuocare ſuperbum.
„ Malo, inquit, ſaluo vinci pugnando pudore,
„ Vincere quàm fugiens, vitam poſtpono pudori.
C „ In bellum redeo, quicquid mihi fata minentur.
Dixerat. At neruis iam ſe laxantibus vltra
Stare nequibat equus, tunc Coudunita Iohannes
Aduenïens cum fratre ſuo Quenone frequentes
Ingeminant ictus Comiti caua tempora circum,
Cumque ſuis ipſum vectore & milite pronis
Verticibus ſtrauere ſolo, iacuitque ſupinus
Ipſe Comes preſſa ſub equino pondere coxa.
Dumque ligant fratres Comitem, venit ecce Iohannes
Cum vera re nomen habens à Robore verum,
Qui Comitem velit aut nolit ſe dedere cogit.
Cumque moraretur à terra ſurgere, fruſtrà
Auxilium expectans, & adhuc euadere ſperans,
Affuit è famulis electi garcio quidam
Ipſum præcedens Cornutus nomine fortis
Corpore, mortifero horrebat cui dextra cutello.
Hic ocreis vbi ſe iungit lorica, volebat
Immiſſo Comiti vitalia rumpere ferro.
Sed thorax ocreis conſuta patere cutello
Indiſſuta negans Cornuti vota fefellit.
Circuit, atque alias ſe garcio vertit ad artes.

Philippvs Avgvstvs.

A Prædo fit hic clipei, gladij vel caſſidis ille.
Hic ocreis contentus abit, lorica fit illi
Præda placens, veſtes & tegmina colligit alter
Fortior & forti magis eſt obnoxius ille,
Sarcinulatorum qui prædo meretur equorum
Eſſe, vel abſconſi forulis prægnantibus æris,
Aut carpentorum, quæ primum Belga putatur
Carpentaſſe ſibi cùm regna coercuit olim,
Aurea vaſa quibus & non temnenda ſuppellex,
Et multo Serum ſudata labore latebant
Veſtimenta, peregrinis regionibus ad nos
Quæ deferre ſolet animi mercator auari,
Multiplicare ſtudens ex re quacúnque lucellum,
Vnamquámque totis camera interuecta quaternis,
In nihilo patitur thalamo differre ſuperbo,
Quo noua nupta nouum ſibi vult hymenea parari,
B Vimine tam nitido ſplendet contexta patenti
Tot res ventre capit, tot edulia, tot pretioſos
Ornatus, ſpoliis tot ſufficit vna vehendis,
Vt vix ſufficiant iumenta bis octo trahendæ.
Carrus, quo reprobus erexerat Otho draconem,
Quem ſuper auratis aquilam ſuſpenderat alis,
Cogitur innumeras in ſe ſentire ſecures,
Fragminibuſque dolet ignis cibus eſſe minutis
Nec ſaltem vt ſuperent faſtus veſtigia tanti
Cúmque ſuis pereat damnata ſuperbia pompis.
Aſt aquilam fractis reparatam protinus alis
Rex hora Regi Frederico miſit eadem,
Hoc ſciat vt dono faſces Othone repulſo,
Iam nunc diuino tranſlatos munere in ipſum.
Continuò ſpoliis oneratus morte propinqua
Cœtus ouans in caſtra redit, Regique ſuperno
Gratus agit grates grato Rex corde, tot hoſtes
Qui tam propitio dedit illi vincere nutu.
Fiat & vt tantæ memor ætas poſtera palmæ,
Syluanectenſis extra vrbis mœnia Cellam
Condit, & imponit illi Victoria nomen,
C Quæ largis dotata bonis ſe Canonicali
Religione regens Abbatis gaudet honore,
Conuentúſque ſacri, quos de Victoris ouili
Angelico aſſumpſit Regis prudentia dignos
Commendare Deo ipſius populique ſalutem,
Moribus inſignes, mundum carnemque peroſos,
Per quæ ſola duo nos improbus allicit hoſtis;
Hiſque triumphatis leuis eſt cum Dæmone pugna,
Cum nil vincendum niſi ſola ſuperbia reſtet.
O pietas, ô mira fides in Rege? quis vnquam
Rex Hebræorum, quis Princeps, quis populi Dux
Tanta pace animi, tanta pietate refulſit,
Vt non puniret capitalem protinus hoſtem
Maieſtate reum læſa, dominique peremptor
Qui fieri voluit, & perductutus ad actum
Si licuiſſet erat conceptum mentis iniquæ,
Vaſallo infido voluit Rex fidus haberi,
Qui ſeruare fidem iuratam noluit illi,
Quem licitè poterat quouis extinguere letho,
Cui debebatur culeus & ſimia, culpam
Rex pius indulſit, pro pœnis præmia, pacem

Vnde quidam dicit: Cùm bene pugnaris, cùm cuncta ſubacta putabis Quæ nos infeſtat vincenda ſuperbia reſtat.

Hæc eſt pœna parricida,

Philippvs Avgvstvs.

claudebatur in ſacco cum ſimia, gallo, & colubro, & deinde iactebatur ſic in fluuium.

Pro bello, vitam indigno pro morte rependens, A
Quin etiam verbis pauidum ſolatur amicis.
„ Ne paueas, fido fac vixeris amodo corde,
„ Flagitiiſque nouis me non accenderis in te.
„ Aſſiſtes lateri noſtro non vltimus, immò
„ Quàm prius extiteris mihi charior efficieris:
„ Tu tibi tu caueas recidiua labe relabi
„ In laqueos, ſimileſque iterum patrare reatus,
„ Ne tibi deterius poſſit contingere, teque
„ Indignum omnino clementia noſtra repellat.
Sic ait, & vinclis ſeruari iuſſit honeſtis.
Poſt triduum verò Rege exiſtente Bapalmis,
In reditu à bello, fuit illi fortè relatum
Neſcio quo tegente dolos miſiſſe latenter
Othoni Comitem poſt bellum veſpere ſero,
Et Regi & Regno præiudicialia ſcripta.
Quo mox comperto, nimiam commotus in iram
Subiecto tortore ſonos Rex exit in iſtos: B
„ Tu genitorque tuus corrupti munere dudum
„ Anglorum regi Henrico fauiſtis, & in me
„ Nataliſque ſoli conciues arma tuliſtis,
„ Qui Rex veſter erat, cui vos feudaliter ambos
„ Iure ligabat honor Comitatus militiatis
„ Cingula qui dederant tibi primitialia iuris,
„ Pace reformata nos inter, poſtea pacis
„ In præiudicium poſt patris fata tui, me
„ Bello impugnaſti renouato Rege parentis
„ Richardo poſt fata ſui mihi bella mouente:
„ Quo mox extincto, factus mihi denuo amicus
„ Vxorem tibi iam cùm gratia noſtra dediſſet,
„ Boloniæ toto Comitiſſam cum Comitatu:
„ Non multo poſthæc elapſo tempore factum eſt,
„ Vt ſimul à nobis Comitatus quinque teneres,
„ Et tua nata mei coniunx eſt facta Philippi,
„ Eſt & facta tui neptis mea Simonis vxor.
„ Sic mihi te donis, ſic te per chara ligabam
„ Pignora, te contra ne me ſcrupuloſa moueret
„ Suſpicio, ad vomitus ſolitos ne forte redites,
„ Cùm ſe peruerſi facilè in conſueta reuoluant. C
„ His tamen ingratus cuncta hæc à mente relegans,
„ Proque bonis malá retribuens, me ſponte relicto,
„ Cum membris Belial, qui pacem odêre Deúmque,
„ Nequitiæ fœdus patriæ deſertor iniſti:
„ Complicibúſque tuis conniuens, in caput iſtud
„ Coniuratus, eis ſiccarius arma tuliſti.
„ Cumque tibi hoc totum ſolita pietate remittens,
„ Immeritam merita vitam pro morte dediſſem,
„ Auſus es exacto vix veſpere nocte ſequenti
„ Poſt bellum renouare dolos, mentiſque venenum
„ Inſtillare notis, ſcriptoque texere fraudem,
„ Othoniſque animum prece ſollicitare doloſa,
„ Vt bellum renouet, nóſque impugnare retentet.
„ Talis es, & maculis macules cùm talibus orbem,
„ Quamuis indignus ſis amodo viuere, vitam
„ Non tamen amittes, iugique in carcere viues,
„ A ſcelere vt ſaltem dum ſis in compede ceſſes,
„ Et ſi mente nequit propelli praua voluntas,
„ Conſueto ſaltem manus impediatur ab actu,

Affectuque

A Affectuque ſuo carear ſuggeſtio linguæ.
His dictis (neque enim Comitem mutire patrati — *Philippvs Avgvstvs.*
Conſcia mens ſceleris, aut reſpondere ſinebat)
Mox incluſit eum ferrata in turre Peronæ,
Compedibus vinctum geminis, breuibuſque catheuis,
Seruarique iubet poſito cuſtode fideli
Milite ſe decimo Guillelmo Pruniacenſi.
Regis & Anglorum Drocenſis fratre recepto
Turris honoratur, vt patri reddere natum
Quandocúnque ſuo cupiat pro fratre Iohannes,
Nanneti inſidiis quem circumuenerat, & mox
Cum ſociis vinctum bis ſenis trans mare mittens,
Iam cuſtodierat in carcere tempore multo.
Hoc tamen ille diu concedere diſtulit, vt qui
Semper erat cum fratre ſuum genus omne peroſus,
Egregioſque indigna pari malebat ephebos,
B Exeat à pœnis quàm commutarus vterque.
Aſt alios Comites, Waphalum cum Raderodenſi
Tynqueneburgenum Othonem, Comitemque Piloſum,
Ingenuoſque viros, proceres, equiteſque minoris
Nominis innumeros diuerſa per oppida Regni
Seruari mandat Rex ob commercia cenſus,
Propria prout redimi ſinat vnumquemque facultas
Largiter indulgens quicquid natura, vel vſus,
Nobiliumve petat ſibi conſuetudo virorum,
Nulla vt perſonis vel honori iniuria fiat.
At Ferrandus equis euectus fortè duobus
Lectica duplici themone vehentibus ipſum,
Nomine quos illi color æquiuocabat, vt eſſet
Nomen idem Comitis & equorum, Pariſianis
Ciuibus offertur Luparæ claudendus in arcei
Cuius in aduentu Clerus populuſque trophæum
Cantibus hymniſonis Regi ſolemne canebant.
Tunc patuit Ferrande tibi Pytonicus error,
Compulit in vanum qui te ſperare, quòd vrbs te
Exceptura foret magno regalis honore.
Lege quidem fati non eſt lex æquior, æquo
C Omnia iudicio Deus ordinat, æquius iſta
Sorte nihil, quòd eos voto conformis eorum
Sors ligat in villis quos Otho ſpoponderat illis,
Quáſque daturus erat iurari fœdere pacti,
Lætificaſſet eum pede ſi victoria dextro,
Fitque vt quiſque loco tormentis ſeruiat illo,
Cui dominaturum cupida ſe mente putauit.
Fitque locus pœnæ qui ſperabatur honoris,
Commutarque ſpei confuſio gaudia luctu.
Agmina Pompeius olim pyratica fregit, — *Hic deſinit editio Belli Bouinum anni 1534. de qua ſupra.*
Et Mithridatem nato mediante ſubegit
Cunctantem ſumpto mortem accelerare veneno,
Ne ſub Romanis natum regnare videret,
Vel nato efficeret ipſum ſors dura minorem.
Poſtmodo Regna ferè peſſundedit omnia Romæ
Quæ mare trans Græcum pars tertia continet orbis.
Cæſar poſt Gallos, poſt plurima Regna labore
Conquiſita graui, quibus imminet occiduus Sol
Latè dilatans ius Imperiale per orbem,
Terga licèt flauis oſtenderit ipſe Britannis,
Pompeium vicit, vt magno maior, & omni

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Prælatus capiti Princeps foret vnicus orbis, A
Vt dominaretur ſuper omnes Roma ſub ipſo.
Roma tamen neutri ſic exultauit eorum,
Nec tam lætifico cecinit Pæana canore
Intraturo in equis Capitolia quatuor albis,
Francia quàm celebri poſt conſummata Bouinis
Bella, ſuo exhibuit feſtum ſolemne Philippo,
Nec tam magnificos meminit iubilaſſe triumphos.
Poſt hæc cùm Titus & Veſpaſianus Helya *
Funditus euerſa, Templóque in plana redacto,
Iure tibi Iudæa locum gentémque tulerunt:
Qui candelabrum, tabulas, & fœderis archam,
Et Domini menſam cum multò pignore ſancto
Procurauerunt Romanis addere gazis,
Atque Aaron virgam, quæ cùm foret arida prorſus
Fronduit, & ſubito produxit amygdala flore,
Virginis intactæ typicans noua gaudia partus,
Semper & in ſeruos pretio venundare vili B
Téque tuumque genus, & in omnem ſpargere ventum,
Sic peccata Deo tua caſtigante per ipſos.
    Hanc tibi finalem meruit Caluaria pœnam,
Qua præſumpſiſti noſtrum crucifigere caluum,
Hanc præſignauit vrſorum irriſio facta
In pueros Bethlehem ſancto conuicia nati
Dum faciunt, caluúmque vocant; Hæc omnia dudum
Ora Prophetarum tibi præcinuere tuorum,
Ne vel neſcires quantum peccare parares,
Quantave tam diros ſequeretur pœna reatus,
Peccareſque minus ſaltem formidine pœnæ,
Ingruerétque minor peccato pœna minori.
    Sola dabat plauſus in tempore Regibus illo
Roma ſuis, nec cura aliis erat vrbibus vlla.
Aut Romanorum ſaltem exultare trophæis,
Aut ſumptus aliquos illorum impendere pompis.
Nunc quocunque loco lati patet area Regni,
Oppida quæ tot habet, in ſe tot caſtra, tot vrbes,
Tot ſceptris dignos Comitatus, totque Ducatus,
Quæ tam multa ſubeſt patribus Prouincia tantis, C
Iura dioceſibus quorum vnuſquiſque miniſtrat
Pluribus innumeras dictans edicta per vrbes.
Quælibet vrbs, vicus, caſtellum, pagus eodem
Exigit affectu communis gaudia palmæ,
Et ſibi dat proprium commune quod omnibus extat,
Vt generalis eat loca per ſpecialia plauſus,
Et ſimul vna ferat victoria mille triumphos.
Nil toto ſonat in Regno niſi plauſus vbique.
Omnis condicio, fortuna, profeſſio, ſexus,
Ætas, hymniſonis intendunt cantibus. omni
Gloria laus & honor Regi cantatur ab ore.
Nec ſolum cantu vel geſtu corporis, ardor
Exprimitur mentis, verum per caſtra, per vrbes,
Claſſica per vicos reſonant, vt multiplicato
Concentu maiore ſono ſe vota reuelent.
Neve putes illos expenſis parcere, miles,
Ciuis, villanus, radiant in murice, nullum
Indumenta tegunt niſi ſamnis, byſſus, & oſtrum.
Ruſticus ornatu dum fulget Imperiali
Se ſtupet, & ſummis componi Regibus audet,

* id eſt Hieruſalē, ſic dicta ab Ælio Imperatore, qui eam readificauit.

Ex

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Ex habitu tantum ſibi mens præſumit, vt ipſum
Eſſe hominis veſtis mutare aliena putetur.
Nec ſatis eſt vlli ſociis par eſſe nitore,
Si nulli è multis aliquo præfulget amictu.
Sic ſibi concertant præcellere veſtis honore.
Cerea non ceſſant per rotam lumina noctem
Cunctorum in manibus tenebris clarere fugatis,
Vt nox in faciem conuerſa repente diei
Tantis luminibus tanto fulgore dieſcens,
Stellis & lunæ, Nil vobis debeo, dicat.
Talia per cunctas attollere gaudia villas
Sola quidem populos dilectio Regis habebat.
Pariſius verò præcunctis vrbibus addit
Plauſibus & iubilis & lætitiæ generali
Sumptus maiores, & delectabiliori
Ludos exequitur ſtudio, celebreſque choreas,
B Præcipuè quos Palladij dulcedo laboris
Allicit alma ſequi vitæ documenta beatæ,
Pleniùs & multo ſe ſplendidiore paratu
Accingunt palmæ, vt feſtum regalis honorent.
Perque dies octo totidemque celebria noctes
Gaudia continuant, & eo deuotiùs inſtant
Lætitiæ, quo Rex magis eſt dilectior illis,
Cuius eis cura pacis præſtante quietem
Securi curæ dominis in ſéque feruntur,
Solius vt ſtudium cura vexentur eorum
Pectora, diuerſas non admittentia curas.
Pax erat in toto populis gratiſſima Regno,
Rexque gubernabat Regnum populúmque paterno
Affectu cunctos & amans, & amatus ab illis.
Nulli damnoſus, nulli grauis, omnibus æquus,
Omni præcipuè Cleri protector ab hoſte,
Sicque benignus erat quòd amico pacis amicos
Corde fouens, malefactores puniret acerbè.
Vnde vocabatur omni reuerenter ab ore
Cleri Rex, patriæ pater, Eccleſiæque columna:
Nec ſciri poterat magè diligat an populum Rex,
C An Regem populus, & erat contentio dulcis
Inter eos ſuper his, vter vtri charior eſſet,
Quem penes alterni vis eſſet maior amoris,
Tam puro nexu dilectio colligat ambos.
Iamque Bouinei poſt belli tempora quartus
Annus erat, cùm Rex poſt tot patrata per ipſum
Crimina priuatur Regno vitaque Iohannes.
Pellitur à patria trans Humbri flumina longè,
Damnatus Cleri populique examine iuſto.
Nam proprio fuerat genitori occaſio mortis,
Proditor & fratris, interfectórque nepotis,
Illo qui fuerat ad Regnum iuſtior hæres.
Sublimare loco cuius gens Angla volebat
Te Ludouice, ſuum tibi patre negante fauorem:
Pontificis nolens offenſam incurrere ſummi,
Qui nitebatur releuare ad ſceptra Iohannem.
Sic igitur Regni priuatus honore Iohannes,
Atque ſui iuxta prænoſtica nominis, expers
Omnino terræ, tandem malefactor haberi
Ceſſat, eíque malos mors denique terminat actus.
Cui mox Gualo, vicem qui Patrum Patris agebat,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Ipſius prolem Henricum ſuccedere fecit. A
Qui cùm vix annos bis quinque ætatis haberet,
Vngitur, & Papæ per iuramenta ligatur,
Subditus vt ſit ei ſemper, ſoluatque tributum
More ſui patris, ab eodem ſceptra tenendo.
Non minus hoc ipſo ſub tempore reprobus Otho,
Brunſij ægrotans tam longo anathemate demum
Abſolui meruit, & amara reconciliato
Corporis atque animæ conſortia diſſociat mors.
Non multò poſthæc Simon, magis vnde dolendum,
Martyris in palma ratio niſi flere vetaret,
Inclytus ille Comes Tholoſanam dum obſidet vrbem,
Quæ fidei noſtræ contraria ſuſcipiebat
Hæreticos, nec adhuc peſtes euitat eorum,
Raptus ab hac ſubitò lachrymarum valle beato
Martyrio ad ſedes meruit migrare ſupernas.
Gaudia Martyribus addens conciuis eorum B
Factus, vbi ætherea cum Chriſto regnat in aula.
Viſio cuius eum ſic paſcit ſola, quòd ipſo
Dum ſemper fruitur nunquam faſtidia ſentit.
Cuius ab interitu valde pars Catholicorum
Infirmata dolet, & pars aduerſa ſuperbit.
Sed nec Amalricus eiuſdem nobilis hæres
Patris onus ſubiens, ætate inſufficienti,
Tot contra fortes ſolus pugnare valebat.
Tunc Rex magnanimus pereunti in partibus illis
Compatiens fidei, pietatis ſemper abundans
Viſceribus, ſuper afflictos, tam grande periclum
Antidotare volens ad ſola ſtipendia fiſci
Sexcentos equites & millia dena clientes
Armis inſtructos, animoque & corpore fortes,
Miſit Amalrico ſuccurſum in tempore gratum.
Et ſic ad tempus vis hæreſiana repreſſa eſt,
Catholicuſque vigor etiam nunc prævalet illic.
Elapſis poſt hæc annis quaſi penè duobus,
Multos turbauit vſque ad meditullia Regni,
Emergens ſubitò diſcordia particularis
In Britonum regione, maris qua littore Thetis C
Orbis terrarum & Regni confinia finit.
Nec patet vlterius quicquam, niſi pontus & aër,
Qui quantum pateant vltra nullatenus vlli
Noſſe datum, nulli ſatis indagabile factum eſt.
Expediens nempe eſt, licèt id ſcit ſcibile paucis,
Bellorum motus etiam patientibus ipſum,
Cùm Deus in toto ſine cauſa nil agat orbe,
Nil fieri faciat quod non aliquos ferat vſus.
Qui cum cauſarum ſit cauſa immobilis ipſe,
Fixas mobilibus cauſas dat rebus ineſſe.
Qui mala quæ patimur noſtrum conuertit in vſum,
Elicit & nobis ex noſtris commoda damnis.
Qui facit vt bellum patientibus vtile fiat,
Ne vitiis alimenta quies diuturna miniſtret,
Occupet & nimio torpore ignauia mentes.
Nam virtus exercitium, quo creſcere poſſit,
Semper amans, capit ex ipſo crementa labore,
Præſentique malo noſtri ferrugo reatus
Leuius excoquitur, ad tempus vt erudiat nos
Pœna breuis, multoque minor quàm flamma gehenna,

Quæ

A Quæ ſine fine reos pœnis diſtringit amaris.
Turbandæ pacis occaſio prima fuerunt
Britigenæ Comites Conanus cum Salomone,
Iuſta tamen belli fuit illis cauſa mouendi.
Nam Britonum Dux Petrus eos ſpoliarat auitis
Fortior ipſe bonis, nec eis dimiſerat, vnde
Caſtigare famem frigusque repellere poſſent,
Qui fuerant nati dominari pluribus alto
Sanguine progeniti, factis & nomine clari.
Nec minus eſſe patet, quòd Dux in parte fuiſſet
Iuſtus eis, quoniam multa ipſi forte tenebant,
Quæ potius Dux debuerat de iure tenere.
Sed vir gente potens & eiſdem fortior armis
Indignante ferens animo ſibi iuſta negari,
Subripuit cum iure ſuo ſibi ius alienum,
Nec ſeruare modum nouit vis effera, quando
Omnia dat forti qui ius negat arma tenenti.
B Abſtulit ergo viris totum patriáque fugauit
In nemora & valles deſertaque luſtra ferarum.
Qui quotiens poterant illi dare damna ſuiſque,
Pluribus adiuti ſociis, abducere prædas
Inſtabant, vincire homines, euertere villas.
Quos cùm Dux vellet confundere funditus, ecce
Mouit Amalricus bellum Credonicus illi,
Qui proclamabat in quodam ius ſibi caſtro,
Quo Dux dicebat illum nil iuris habere,
Coram Rege ſuper hoc iuri ſtare paratus,
Viribus ille ſuis fidens, non iudiciorum
Ambiguo fini, ſtrepitu ciet arma ſuperbo,
Atque Ducis terram ferro populatur & igni,
Guitchinoſque capit muros, Caſtrumque Briani.
Dimiſſis igitur Conano cum Salomone,
Quorum iam partem Britonum pars magna iuuabat,
Dux in Amalricum conuertit bella, ſuóſque
Cum ſanguineis Proceres inuitat, vt ipſi
Impertire velint contra tot bella iuuamen.
Cumque hæc dura duos duraſſet guerra per annos,
C Dux incurrebat diſpendia multa, nec vlla
Pars indemnis erat, aut intacta Ducatus.
Quippe Leonenſes hac illum ex parte fatigant,
Cumque Trecotitis Goelonnes & Rohanitæ:
Hinc ſub Amalrico Cenomanenſis, & omnis
Andegauenſiſeques, Turonique, & quiſquis ab vſque
Carnoto laudis aliquid vel honoris habebat,
Francorumque manus quammaxima cum Sagienſi
Agmine, Biturigumque caterua, Comeſque Niuernis
Quos commune genus vel amor ſociauerat illi,
Vel cenſus, quo nulla magis res nutrit amorem,
Nil magis accendit equites, nil fortius armat,
Ignauos animat, vires imbellibus addit
Audaces pungit, in mortem trudit inermes,
Liuorem membris depellit, vulnera ſanat,
Potio nulla animos lenire ſalubrior ægros.
Illum autem ſequitur Britonum pars maxima, qui ſe
Intrepido præſtant animo dominoque Ducique,
Quorum ſubſidio fretus, monituque fideli,
Ingentes animo regali concipit auſus,
Proponítque ſemel patriæ ſuccurrere toti.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Non curans igitur quamtum Conanus in ipſum
Sæuiat, aut Salomon, aut quanta in partibus illis A
Prædarum aut hominum patiatur damna, per ipſos
Iam finire parat tam longæ tædia guerræ,
Et ſimul atque ſemel aut vinci aut vincere quærens,
Audax in campo iuxta vineta Briani
Pugnat Amalrico, & clara virtute triumphum
Conſequitur, capiens ipſum, multóſque Quirites
Et Proceres, vinci quos nemo poſſe putauit,
Cùm numerus maior numero Ducis eſſet eorum,
Ipſique inuicti cum ſummo laudis honore
Hactenus extiterint conflictu ſemper in omni.
Sic Britonum probus auxilio laudabile nomen
Promeruit, patriamque ſuam ſaluauit ab hoſte,
Verè Francigenam verè regalis alumnum
Se generis probitate probans, pronepos Ludouici,
Nobiliorque nimis patrueli Rege Philippo. B
Inde Leonenſes, ex hoc certamine quamuis
Illorum valde pars dèbilitata vacillet,
Guerrificare Ducem per ſe nihilominus audent,
Perque dies illi multos virtute reſiſtunt
Longanimi, demumque bona lis pace fugatur,
Qua redeunte Duci ſolito ligantur amore
Et ſua reſtitui ſibi iura merentur ab illo.
Quid lachrymas? quid mœſta doles? cur ora relaxas
Singultu occulto? cur cœlo lumina figis
Muſa? quid ignotos aſtrorum ſuſcipis ortus?
Cur rutilare nouum ſic admirare cometem?
Ecce Philippei præceſſit funeris aſtrum,
Aſtrum quo mundus dolet, & cœleſtia gaudent,
Hoſpitis aduentu tanti exhilarata propinquo.
Ecce vocant illum nubes & ſydera cœli,
Certus vt ipſe ſuæ per tam manifeſta ſalutis
Signa ſuos actus placitos ſciat eſſe ſuperno
Aſtrorum Domino, ne fortè ſubhorreat eius
Spiritus, aut trepidèt luteo de vaſe reſolui,
Seque creatori victis iam dæmone, mundo,
Carnis & illecebra victrici reddere letho, C
Et ſi fortè alias legimus minitante cometes
Crine, rei euentum præſignificare futuræ,
Non tamen vſque adeo aut tanto fulſere rubore,
Vt cùm nocte dies ſeptena reluxerit aſtri
Lumine flammiuomo commixta nube rubori,
Vt ſolet ardenti fumo lucente caſella,
Stramineam ſi fortè domum vis corripit ignis,
Flammeus, immixtas vapor eructare * fauillas.
Hunc ſigni numerum * poſcebat vita Philippi,
Hoc meritum numero voluiſti pandere ſerui
Chriſte tui, ſciat vt ſe terque quaterque beatum,
Corpore vt aque animo felix tranſcendat ad aſtra.
Quem benè completus hic ſeptenarius, illam
Ducit ad octauam quæ ſurſum eſt neſcia finis.
Non igitur ſtupeas, non te dolor anxiet, immo
Si contriſtauit te mors, victoria mortis
Lætificet, cùm iam videas crebreſcere ſigna,
Per quæ cum Chriſto victa iam morte probatur
Viuere, cui vita dignè ſeruiuit in iſta.
Et ſi vitæ eius ſtuduiſti geſta referre,

* eiectare

* id eſt, ſeptenarium.

Maiori

A Maiori ſtudio referas & mortis honorem,
Quemque, ipſo viuente, Librum finire putaſti,
Exequialis honor fac terminet, & ſpecialis
Gloria, Chriſtus cum quo fine beatificauit.

De Cometa qui præuenit infirmitatem Regis.

TErruerat populos tadio noua ſtella minaci,
Nec vulgus ceſſabat adhuc variare tumultus,
Quid portenta noui non intellecta ſequatur.
Nec dum menſis erat poſt hoc elapſus, & ecce
Inuadit febris Regis quartanica corpus,
Quem cùm quarta dies æſtu torqueret anhelo,
Ceſſabat mediis tamen ægrotare diebus,
Et ſic febris erat interuallata, vigorem
Quòd nec membra ſuum perdebant ſiue colorem,
B Nec minus ipſe ſua leuitate & viribus vtens,
Sollicitúſque ſui curare negotia Regni,
Oppida more ſuo diuerſa ſtudebat & vrbes
Viſere, præſertim quibus ille reædificandis
Impendens operam, muros fabricabat & arces.
Quotquot enim fiſcus vrbes habet, oppida, vicos,
Ad proprios ſumptus murauit, & omnia vidit
Impenſis murata ſuis dum viueret, idque
Plus admirandum ſonat auditoris in aure
Laudarique magis dignum, quòd in omnibus iſtis
Vexauit nullum cenſus exactio, nullum
Vt fieri ſolet à multis angaria læſit.
Cuiuſcunque domus, fundus, ſeu vinea propter
Foſſas aut turres periit ſeu mœnia, damni
Totius pretium patiens à Rege recepit.
Et licèt hæc Regni emendatio publica cunctis
Ciuibus & populo communiter vtilis eſſet,
Noluit vt fieret aliis onetoſa, ſed omne
Sola ſubiuit onus pia munificentia Regis.
Qui poſtquam primos rigores ſenſit, & eius
Sacta repente tremor febrilis viſcera torſit,
C Continuò ſcopar hominis vas interioris,
Hoſpitiumque parat mundum, quo cœlicus hoſpes
Gaudeat adueniens placita ſibi ſede morari,
Delicias reputat qui corde quieſcere mundo,
Nec venit ad mentes niſi lotas ſorde fugata.
Mox teſtamento finali quicquid habebat,
Mobilis ipſe rei proprio determinat ore,
Et diſpenſandum terræ Hieroſolymitanæ,
Pauperibuſque Dei ſcripto deſignat aperto,
Diuiſim faciens quis quid ferat inde notari.
Inde ferè totum vexatus febre per annum,
Nec minus officio membrorum gnauiter vtens,
Attigerat quintum menſem, quo Syrius ægris
Ingeminare ſolet Solis cum febre calores,
Et poſtquam Verbum caro factum eſt tertius annus
Currebat cum quinque quater poſt mille ducentos. 1223.
Iamque propinquabat lux mundo flebilis, in qua
Se viduaturus erat Orbis Regna Philippus,
Qui iam regnauit annis feliciter actis
Quadraginta tribus, iuſtis pius, acer iniquis,
Corripiens reprobos cum manſuetudine, ſemper

Philippus Augustus.

Corde pio ſolitus æquum præferre rigori, A
Quem Chriſto, vitæ cùm dilexiſſet in omni
Tempore, dilectum ſibi plus in fine probauit.
Nam Rex Hieruſalem, & qui ſumma negotia ſummi
Pontificis vice diſponens contra hæreſiarchas
Miſſus erat, partes Tholoſanas qui maculabant,
Totius & regni Sanctorum concio patrum,
Concilium tunc Pariſius generale tenebat,
Procurante ſtatum Eccleſiæ reparare Philippo,
Quem mare peruerti citra lugebat & vltra,
Quo ſine cum reliqui nil diffinire valerent,
Quamuis torreret ipſum intolerantia febris
Continuæ, proprio geminata & temporis æſtu
Communi propriam poſtponens vtilitatem,
Pariſius medicis contradicentibus ibat,
Paciacoque mouens ad Concilium properabat,
Summam virtutum cupiens hanc eſſe ſuarum B
Vt per eum ſtatus Eccleſiæ fideique reſurgens
Catholicum ſumat ipſo moriente vigorem.
  Quem fidei ſimilis Martini feruor agebat,
Qui ſibi cum præſcita dies foret vltima vitæ,
Fratribus & ſanctis hoc prædixiſſet, adire
Non ideo metuit Candatum, vt pacificaret
Schiſma quod Eccleſiam vico turbabat in illo,
Eccleſiæ pacem Cleróque relinquere gaudens.
Voto haud diſſimili properans Rex vſque Meduntam
Venerat. hic illi ſacra poſt myſteria poſtquam
Vitalis vitæ dedit euchariſtia paſtum,
Occurrit ſuprema dies æuique beati
Terminus. hic illum ſpecioſa morte reſolui,
Hic ſanctæ voluit animæ Deus eſſe receptor
Craſtina Quintiles data cum produceret Idus.
  Exoritur clamor, reſonant lamenta, fatiſcunt
Guttura ſingultu, lachrymis ſinus omnis inundat,
Planctum non eſt qui proprium leuet, aut alienum,
Nec minui poſſunt nimij per verba dolores,
Dum cogit linguam anxietas hærere palato,
Nil ſonat in tota niſi vox funeſta Medunta.
Nulla domus, vici pars nulla, vel angulus eſt, qui C
Non obſurdeſcat gemitu, fletuque madeſcat.
Luctum cauſa mouet eadem, dolor omnibus idem.
Quos tamen excruciat ſpecie non vna doloris.
Hic pectus feriens vlulat, ſecat ille genarum
Vngue ſuperficiem, veſtes hic, ille capillos,
Sunt qui præ nimio mœrore nec hiſcere poſſunt,
Promentes labiis tantum ſuſpiria laſſis
Quos eiulari cordis timor impedit, intus
Abſorbente ira quod plangi debuit extra.
Sunt quibus aſſuetas vires rapit extaſis vmbra
Mortis imagineæ pauimenti in puluere preſſis.
Et quis contineat lamenta? videns Ludouicum
Flumine complutum lachrimarum hinc, inde Philippum,
Et Proceres Comiteſque, & forti corde Senatum,
Et cum militibus famulos, aulæque magiſtros,
Implere attonitam mœſtis mugitibus aulam.
Sic qui ſubdiderant gentes & Regna Philippo,
Nulla quibus potuit feritas obſiſtere, quorum
Viribus edomitæ peſtes & monſtra quieſcunt,

Philippvs Avgvstvs.

A Edomat extincti Regis dolor, atque ita turbat
Vt meminiſſe ſui immemores ſint atque ſuorum
Vix eſt qui poſcat aut præſtet aromata, vix eſt
Balſama qui memoret infundere, ſic rationem
Obtenebrat mentis vix incentiua doloris.
Corpore condito regaliter, inde feretro
Vt decet impoſitam mœrens proceſſio glebam;
Principis inuicti ſcapulis ſubuectitat altis.
Cúmque foris portam, quæ Pariſiana vocatur;
Exiſſent, quantum ter agat baliſta ſagittam;
Depoſuere ſolo cum ſancto faſce feretrum,
Alternos oneri dum ſe ſupponere certant,
Aſſignantque locum quo crux erecta Philippi
Nomine ſacretur quadris celata columnis:
Quo fieri cœpere loco miracula nuper
Crebra, Deo meritum mox declarante Philippi,
B Eccleſiámque nouam, requiem qua Regis honorent,
Protinus ædificant infra breue tempus ibidem,
Perſonáſque ſacras, & religione probatas
Inſtituunt Domino vt ſemper famulentur in illa.
Inde iterum tendunt ſancto cum corpore ſurſum
Gaudeat vt Sanctus Dionyſius hoſpite tanto
Eccleſiam decorare ſuam, qua corpus humatum
Petra tegit iuxta Dagobertum; ſpiritus aula
Fulget in angelica ductore receptus eodem.
Idque Patri Patrum Dionyſius ipſe ſequenti
Nocte reuelauit, ne quis regnare Philippum
Cum Chriſto dubitet, re tanto teſte probata.
Ampliat exequias, multoque inſignit honore
Bertrandus, ſummi qui Pontificis vice fungens
Se Præneſtinam decorabat Præſule plebem,
Baſilica regione ſatus, vix nobilis ortu,
Religione ſacer, habitu Ciſtercius. Aſſunt
Regni Primores, Proceresque, virique potentes,
Sanctorúmque fere patrum omnis concio, nutu
Spiritus occulto quos ſanctus adegerat illuc,
Ex multa cauſam ob aliam regione gregatos:
C Omnibus vt certa conſtet ratione, ſub vmbra
Concilij, quod Pariſius celebrare putarunt,
Procuraſſe Deum decus exequiale Philippi:
Scilicet vt tot honoraret Magnatibus illum,
Cuius honorari finem debere ſciebat.
Debet enim quæ principium mediumque ſibi res
Eſt ſortita bonum, finiri fine beato.
Totum quippe bonum bonus exigit exitus eſſe.
Affuit & ſummo vir honore & laude Iohannes
Rex Acharon, Francus arauis, Campanicus ortu,
Debuerat quo Rege regi Hieroſolyma, quæ nunc
Ægypti dolet & Syriæ ſeruire tyrannis,
Quæ mala nos per noſtra quidem peccata meremur,
Dum nec abhorremus ingrati viuere Chriſto,
Nec culpis ceſſamus adhuc ſuperaddere culpas,
Quarum nos meritum meritos amittere nuper
Reddidit Ægypti regionem cum Damieta,
Vnde modo pulſus citra mare venerat idem
Rex, imploraret vt opes à Rege Philippo.
Qui donauit ei ſanctiſque iuuantibus ipſum
Fratribus Hoſpitij Templique à nomine dictis,

PHILIPPVS AVGVSTVS.

Cura quibus ſpecialis ineſt pro poſſe Sepulchrum A
Viuendo ſacra ſub religione tueri,
Millia marcharum quinquageſies triplicata,
Diſpenſanda Cruci famulantibus atque Sepulchro.
Vnde fide certa fas eſt præſumere nobis,
Quòd famulis immenſa ſuis miſeratio Chriſti
Sanctam reſtituet terram mediante Philippi
Et merito & cenſu, nec ad hoc mora longa futura eſt.
Nec minus Archipater Remorum cum Senonenſi
Galtero Guillelmus adeſt, qui Regis in aula
Præcipui, clarum genus alto ſanguine ducunt.
Nec non Bituricus Turono cum Præſule Primas,
Et qui Rothomago Theobaldus præſidet vrbi,
Vir precibus vix flexibilis, nimiique rigoris.
Et Lugdunenſis, quo Gallia tota ſolebat,
Vt fama eſt, Primate regi, cauſaſque referre
Difficiles, vt ibi lis vltima litibus eſſet: B
Nec mittebatur Romam lis vlla, niſi quam
Lugdunenſe forum per ſe finire nequiſſet.
Cuius honoris adhuc memor eſt epigramma ſigilli,
Quique monetatur datur ad commercia cenſus.
Sacratique patres quos ſuffraganeus illis
Ordo lege dedit ſubici metropolitana,
Quorum prima duos tetigit quos mentio, tanta
Gratia, tantus honor inſignes reddit, vt alter
Lingonica de ſede ſit ad Remenſe vocatus,
Ex inſpirata regimen mereatur vt idem
Bis ſenis ſibi ſubiectis gaudere cathedris.
At Galtere tibi cùm confirmata fuiſſet
Pariſiani apicis electio, mox Senonenſem
Ad cathedram raperis, vt dum te lingua malorum
Inſequitur, proſit tibi neſcia, * qua mediante
Pluribus vt præſis cathedra priuatus es vna.
Quique tibi fieri non erubuere rebelles,
Nunc tibi ſubiectos premit indignatio maior,
Afficit & grauior confuſio, cùm videant te
Sic ſublimatum, ſic Chriſto actore potentem,
Illos vt maiore queas diſtringere freno, C
Quàm ſi Pariſius ſpecialis Epiſcopus eſſes.
Sed tibi non talis eſt vultus non eadem mens.
Non ita Pariſij te, non ita tu docuiſti
Pariſios, non hos ſacra dat tibi lectio mores,
Ore tibi docto multos celebrata per annos,
Vt mala compenſare malis ſtimulante vel ira
Vel rancore velis. Odij meminiſſe benignæ
Non eſt mentis opus, quam miti in pectore geſtas,
Quo poſuit thronum tibi Philoſophia perennem,
Quo perfecta viget vtriuſque ſcientia legis,
Quam toti mundo legis ore manuque fideli.
Nec Guillelme tibi Cathalauni Præſul auaro
Copia præcipuos cornu diffudit honores.
Qui Thomæ lugenda tui poſt fata nepotis,
Inuida quem rapuit primæuo in flore tibi mors,
Angligenum fines aggreſſum cum Ludouico,
Dignus es inuentus & Epiſcopus & Comes eſſe,
Sufficienter onus diſpenſaturus vtrumque,
Subſit vt hæredi iuſto tibi Perticus axis,
Vt cui nobilitas gemina eſt à ſanguine Regum,

* id eſt, innocentia

Nobilitatis

A Nobilitatis apex gemino ſplendeſcat honore. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Quòd Papa ſciuit mortem Regis per miraculum.

TEmpore magnanimi quo Regis humatio facta eſt,
Signina tunc Papa moram faciebat in vrbe,
Talis vbi facta eſt oſtenſio cœlitus illi.
Quidam ciuis erat in eadem nobilis vrbe,
Cui Iacobus nomen, vir honeſtus, & illius hoſpes,
Qui ſummi vice Pontificis peccamina punit,
Æger & extinctæ ſic ductus ad vltima vitæ,
Quòd reualeſcendi ſpes nulla dabatur amicis,
Cumque oleo ſancto quaſi iam moriturus inunctus.
Iuxta quem Iacobi commendat epiſtola ritum
Stramine ſuppoſito morientum more iaceret,
Viſio cœleſtis confortat taliter illum.
B Viſus ab æthereа Sanctus Dionyſius illi
Arce venire fuit, magno ſplendore relucens,
Quem præcedebant induti veſtibus albis
Angelici ciues, ipſe autem veſte rubebat.
Quem prope Rex ſtabat candente Philippus amictu,
Corporeo viſu quem nunquam viderat ille,
Sed tamen auditu famam benè nouerat eius.
,, . Tunc prior hæc Sanctus. Feſtina ſurgere, vade,
,, Dic Iacobo Papæ vice qui delicta reorum
,, Audit, & abſoluit confeſſos ritè reatus,
,, Congrua diuerſis adhibens medicamina morbis:
,, Sum hieromartyr ego Dionyſius, iſte Philippus
,, Francorum Rex eſt, luteo qui faſce ſolutus
,, Hunc fuit ante diem, facias abſoluat vt ipſum
,, Papa, poteſtatis illius numine ſoli,
,, Quæ fuit à Chriſto cum claui tradita Petro.
,, Fac domino commendet eum, Miſſamque celebret,
,, Cuius in culpis venialibus ipſe pietur.
,, Miles ad hæc; Quis ego tantæ vt myſteria poſſim
,, Ferre rei? qui nec de lecto ſurgere poſſum,
,, Mortis in articulo poſitus, nec credere Papa,
C ,, Nec Iacobus volet ipſe mihi, delirus habebor
,, Si præſumo viris proponere talibus iſta.
,, Sanctus item: Fili ceſſet timor omnis, habeto
,, Firmam corde fidem ſtabili, ſanatus ad illos
,, Ibis, & hæc inopina ſalus tibi lata repentè
,, Et Papam & Iacobum faciet tibi credere prorſus.
Dixit, & vt vere ſciretur quod bonus eſſet
Spiritus, ægrotum plenè ſanando probauit,
Aſpergenſque locum ſuaui perfudit odore.
Proſilit ille thoro ſanus, veſtigia morbi
Nulla manent, gaudet ſimul & miratur in omni
Parte ſui nullum ſe iam ſentire dolorem,
Fitque palam Iacobo verbum, ſummoque per ipſum
Pontifici, faciuntque fidem miracula verbo
Nullaque diuinis veniunt obſtacula viſis.
Altiſiodoro Monachorum ſanctus in vrbe
Conuentus ſancti Germani nomen honorant,
Eccleſiam cuius auſi temerare latrones,
Veſpere victorem doluit quo Flandria Regem,
Clam præſumpſerunt res exportare ſacratas
Deinde ſacriſta loci capſam ſtans ante beati

A

Præſulis, ipſius lachrymoſa voce vocabat
„ Nomen, & eiulans clamabat: Cur ita ſeruum
„ Damnaſti Germane tuum, quem criminis huius
„ Importuna reum damnabit opinio fratrum?
Quò te contulceras, vbi te diuerſus habebas,
Dum tua præſumunt violare ſacraria fures?
Quæ noſtra in tantum potuit te offendere culpa,
Vt ſubterfugeres ſolito nos more tueri?
 Protinus è ſacra talis vox reddita teca,
Tunc ait: Hæc nobis cùm damna illata fuerunt,
Iuxta Ceſonam, procul haud à ponte Bouino,
Cum Sanctis Francos alius Regemque iuuabam,
Cui fuit auxilio victoria præſtita noſtro,
Quique ipſum per nos fecit ſuperare tot hoſtes,
Iam faciet rebus vos exultare repertis.
 Tot ſanctos patres, tot prætextata virorum
Millia nobilium Rex procurauit adeſſe
Cœleſtis ſancti ſupremo Regis honori.
Ac velut Ambroſio Martini nobile funus,
Atque Seuerino patuit diuinitus olim:
Sic Regis palmam tam longè nunciat vno
Veſpere Germanus, ſic & Dionyſius ipſi
Papæ commendat poſt ſacrum funus eundem.
Sic voluit Sanctos teſtes Deus illius eſſe,
Sanctorum meritis quem vita nouerat æquum.
Sic certis illum ſignis deſignat amicum
Eſſe ſuum, vt liuor, atro qui felle tumeſcens
Paſcitur in viuis, ſaltem poſt fata quieſcat:
Vt nihil inueniat quod in illo mordeat vltra
Dente venenato, qui quod diuina poteſtas
Prædicat in toto populi clamoribus orbe,
Aut negat, aut aliqua peruertere nititur arte,
Publica quem dudum iubet obmuteſcere fama,
Ingeniumque fides occulta retundit amarum.

B

Concluſio Operis exhortatiua Ludouico nouo Regi.

HAc ſatis eſt Ludouice tenus ceciniſſe parentis
Me tibi geſta tui, dilucida poſcimus, ecce
Ilia ducit equus crebro ſalientia pulſu.
Plurima ſunt digeſta quidem, ſed plura ſuperſunt,
Quæ tu committes aliis tractanda Poëtis,
Vberiore ſcient qui vena excudere verſus,
Qui meliùs poterunt ac pleniùs omnia digno
Magnificare ſtilo ſancti miracula Regis,
Signáque virtutum quibus illum cœlica virtus
Mirificat, ciuemque probat de milite factum.
Hi plectro grauiore canent exordia Regni
Clara tui, quantis iubilis & plauſibus omnes
Iocundata nouum ſuſcepit Gallia Regem
Quam celebri ſumptu, quo lumine, quàm ſpeciali
Ornata fuerint ſolemnizata diebus
Gaudia continuis toto celeberrima Regno.
 His tu materiam præbebis carmine dignam,
Cum Baccho Rupella rubens, potuque ſuperba
Claſſe frequentatur, quo nuſquam crebrius alter
Aunifioque nihil Caprio debente Lyæo,
Se tibi ſubiciet, cùm iuris apoſtata noſtri

C

Succumbet

A Succumbet victus tibi cum Xantone Niortus,
Cùm poſt retrofluum pelago creſcente Garunnam
In Pyrenæo figes tentoria monte,
Quo pipinitæ, ſub nomine fixus, vtriſque
Certa ſit vt Regnis diſtinctio Gallica, certus
Limes ab Hiſpanis diſcriminat arua colonis,
Dilatare tuos fines huc vſque teneris,
Ius patrum vt teneas nullo mediante tuorum,
Poſſideatque nihil in finibus aduena noſtris,
Nec Regem regnare ſines in pace nouellum,
Qui modo præſumit Anglorum ſceptra tenere,
Quæ genitori eius ſubducta examine iuſto
Te ſolum repetunt, tibi ſe quandoque reſeruant
Vxoris pro iure tuæ tibi debita ſoli,
In quibus Angligenæ concors electio Cleri,
Et populi ac procerum tibi ius ſpeciale parauit.
B Te vocat iſte labor, tibi iam poſt Paſcha paratus
Treugarum cùm finis adeſt, ſuplicamine multo
Quas iterum obtinuit à veſtro patre Iohannes,
Omine tunc dextro feliciter arma capeſcens,
Auſpitiis genitoris iens, ius incipe Regni
Integrare tui, & Regnum ſuperaddere Regno,
Prima Thoarcenis indicens prælia muris,
Vt tibi Burdegalam leuior via fiat ad vrbem,
Quam tu Marcheio Comiti dabis, ille fidelis
Cùm tuus exiſtet, atque illam debeat eius
Vxori propter nuptum donatio facta,
Quando fuit Regi dudum ſponſata Iohanni.
Cúmque tibi fuerit Aquitania ſubdita tota,
Cùm nihil in Regno poſſederit aduena noſtro,
Victrices alas Tholoſanas transfer in oras,
Facque vt vera fides in partibus audeat illis
Oſtentare caput, rituſque abolere prophanos,
Hæreſis vt toto Regno procul exulet omnis.
Nec tibi des requiem, donec puer Anglicus armis
Victa, quibus nil iuris habet, tibi ſceptra reſignet,
Solus vt in Regnis habeas regnare duobus,
C Eradicato de noſtris funditus hortis
Serpentis niuei toto cum ſtirpe veneno,
Vt Britonis tibi promittunt præſagia vatis.
Hic honor, hæc virtus, iſta excellentia, cuncta
Hæc certa tibi dona fide promiſſa fuerunt.
Hæc Deus Heliſabeth ſigno patefecit aperto,
Cùm ſacrum portaret adhuc te pondus in aluo,
Quæ Carnorenſi Dominæ dum ſupplicat, & te
Eius in Eccleſia precibus commendat eidem,
Senſit vbi primum ſancto te ventre moueri,
Cœlitus accenſas in eadem quatuor hora
Ignis corripuit nullo accendente lucernas
Ipſius ante oculos populique aſtantis ad aram,
Luxque ſatisfaciens Reginæ cœlica voto,
Et quanti ipſa eſſet meriti monſtrauit apertè,
Et prouenturos tibi præcurrebat honores.
Sors etenim cœleſtis ad hoc iam te illa ligabat,
Vt quæ bella pater inconſummata reliquit,
Conſummanda tuis ſint omnia protinus armis,
Finalémque dabunt ſuper his tibi fata triumphum.
Tu tantum virtute velis & viribus vti.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

O mihi tunc, ô ſi maneat pars vltima vitæ A
Spiritus exactæ, tua coner vt acta referre
Digna quibus ſtudeat Sophocles vel Ibera poëſis?
O ſi Galterus illo vel Egidius eſſet
Tempore, quàm claro niteant tua bellá coturno?
Totus Alexander, & qui proceſſit ab illo
Antiochus, bis ſexque Duces plebs eſſe dolebunt,
Reſpectus ſplendore tui ſuccumbet, & ipſa
De te compoſito mordax girapigra libello
Horum ſi ſimilem mereatur habere Poëtam.

Karloto Theſaurario Turonenſi, Philippi Regis filio.

AT tu, cuius amor omni mihi creſcit in hora,
Vt libro ſine laude tua ſupponere finem
Arbitror eſſe nephas, animi qui nobilitate
Argumenta refers generis clarique parentis,
Te liquido vt liqueat genitum genitore Philippo, B
Qui carie lotus omni cariſmate carus,
Karlotus verum meruiſti agnomen habere,
Qui proprium vero decorans agnomine nomen,
Moribus exponis & vita nomen vtrumque.
Dogmata quem docui primum puerilia, cuius
Tam dociles habilis fœcundat gratia ſenſus,
Vt mihi iam dignus habearis doctor haberi,
Quintus adhuc decimus tibi vix licet annus agatur.
Ad te currenti tibi ſe per vota liganti
Porrige Petre manum, vultuque recollige Librum
Propicio, dignumque legi fac protinus ipſum,
Natura ſtudioque datæ tibi vi rationis,
Dux & corrector fieri digneris eidem
Quæ deſunt ſupplens, reſecare ſuperflua callens.
Hic patris fratriſque tui præconia Regum
Excolit, hic ſtirpem Pipini & Francigenarum
Laudibus exequitur, primaque ab origine gentis
Succeſſiua ſequens generatim nomina primo
Carmen in octaui Ludouici terminat anno.

WILLELMVS BRITO ARMORICVS C
AD PHILIPPVM AVGVSTVM FRANCORVM REGEM.

Quæ ſequuntur ſunt ex Cod. D. Petauij.

NE metamorphoſin numeris æquare puteris,
Sub numero numeros pone PHILIPPE tuos.
Bis ſex milleni ſunt illi in Codice verſus,
Mille mihi nouies quindeciéſque decem.
Vtque nihil numero ſuperet vel deſit vtrique,
Ter quinos illi ſubtrahe, quinque mihi.
Nam qui prælibant Librorum teumata verſus
Nolo quidem numeris connumerare meis.
Vt ſciat Lector quantum ſit temporis actum
Deſcriptum meus hic erigit auctor opus.
Annis ſcripta fui tribus, emendata duobus,
Menda nec emendas paruit omnis adhuc.
Nam labor hic maior quàm ſcribere. neque vetabat
Et res & nouitas ipſa latere diu.
Inſuper & ſpacium ſpacio Karlotis eodem
Eſt furata mihi quo fabricata fuit.

A In qua procedens humili per leuia paſſu,
Prætentauit equos noſtra camœna ſuos.
Quam ſi faſtidit extranea natio, mecum
Francigenum nobis ſit ſatis ore legi

EPITAPHIVM PHILIPPI AVGVSTI FRANCORVM REGIS.

IN crucis hoc ſigno PHILIPPVS Rex ego ſigno,
Qui me confixi mundo clauis Crucifixi.
Cúmque meum nomen in amoris conſonet omen,
Facto ſeruaui quod nomine ſignificaui.
Hinc de mercede cœli ſecurus in æde,
Quomodo Rege regi gaudebam, ſeruio Regi,
Francorumque tribus domitis per bella Tyrannis,
Quadraginta tribus rexi feliciter annis
B Bis ſexcenteno bis deno cum tribus anno,
Poſtquam Iuſtitiæ ſolem tulit aula Mariæ
Sub cancri ſidus data Iulij cum preit Idus,
A mundi regno tranſlatus in æthera, regno
Cum verè viuis, factus de milite ciuis.
Poſt breuis hic æui requiem breuiter requieui,
Fitque loco celebris cum ſignis gloria crebris.

GESTA ALIA PHILIPPI AVGVSTI FRANCORVM REGIS.

Ex codice MS. viri clariſſimi Alexandri Petauij Senatoris Pariſienſis.

PHILIPPVS iſte ſecundus LVDOVICO VII. patri ſuo ſucceſſit in Regno Francorum; quantæ autem iſte PHILIPPVS fuerit præſtantiæ, quantum Regnum Francorum dilatauerit, qualiter muros vrbium & caſtrorum obrutos per totum Regnum erexerit, & turribus mirificis ornauerit, qualiter vrbis pariſiacæ vicos & aliarum vrbium plateas caſtrorumque & villarum lapidibus ſterni fecerit qualiterve Reges Anglorum qui ſemper contra Reges Francorum rebellabant, prouidentia ſua à Regno ſuo eliminauerit, vrbibus, oppidis, villis, partim prouidentia, partim viribus ab eis ſubſtractis lippis & tonſoribus, ſenibus & iuuenibus eſt apertum. Tamen
C quia res geſtæ à memoria cito decidunt niſi ſcripto innouatæ aliqualiter reuiuiſcant,
pauca de multis huius PHILIPPI geſta in medium proferamus. De iſto namque PHILIPPO Rege antequam naſceretur vidit pater ſuus talem viſionem. Videbatur ſibi, quod filius ſuus PHILIPPVS calicem aureum humano ſanguine plenum teneret in manu ſua, de quo propinabat omnibus principibus ſuis, & bibebant omnes in eo.

ISTE PHILIPPVS anno ætatis ſuæ quintodecimo viuente & iubente patre qui paraliſi laborabat vnctus Remis in feſto omnium ſanctorum eſt in Regem Francorum. Hic Ducatum Normanniæ acquiſiuit, Comitatumque Viromendēſium, Pictauorum, Andegauenſium, Turonenſium, Cenomanenſium, Clarimontis, ſic etiam Bellimontis, hic etiam in patroni Regni Francorum Dionyſij vt eiuſdem geſta Regis luculenter oſtendunt, ſemper & præcipuè poſt Deum ſperans precibus & confidens omnes ſuos aduerſarios viriliter ſubiugauit, Ferrandum etiam Flandriæ Comitem & ingratiſſimum Reginaldum Comitem Boloniæ ſibi aduerſantes in bello captos perpetuo incarcerauit, iſte Philippus contra omnium opinionem & ſuum Edictum, iudæos quos eiecerat Pariſius reuocauit; hic in Terram Sanctam pro eiuſdem Terræ Sanctæ liberatione peregrinauit, cum multis Baronibus & Prælatis.

Huius Philippi temporibus quamplurimum florebat Pariſius ſtudium litterarum, nec legimus tantam aliquando fuiſſe in aliqua mundi parte ſcolarium frequentiam, quanta prædictum locum ſtudendi gratia incolebat, quod non ſolum fiebat propter loci illius amœnitatem & bonorum omnium ſuperabundantem affluentiam, ſed &

PHILIPPVS AVGVSTVS.

propter libertatem ſpecialem & prerogatiuam defenſionis quam idem Philippus Rex A
& antè ipſum pater eius ſcolaribus impendebant, quippe cum in litterarum notitia
Regnorum & Regum gloriam non mediocriter conſiſtere ſuperius ſit expreſſum.

Huius autem Philippi prima vxor Yſabellis filia Balduini Comitis Hanoniæ quæ in
Eccleſia beati Dionyſij ſibi eſt nuptialiter coniuncta, & regali diademate coronata,
vbi etiam ſimul Rex ibidem Philippus ſecundo ſibi regale diadema impoſuit quo antè
Remis fuerat coronatus, de hac ſuſcepit Ludouicum octauum patrem ſancti Ludo-
uici Regis, Yſabelle verò Regina mortua, & in Eccleſia beatæ Mariæ Pariſius ſepul-
ta, Rex Philippus aliam duxit vxorem nomine Ingeburgem FRANNICI Regis Da-
norum ſororem quam poſteà per nequam conſilium dimiſit, & aliam ſuperduxit no-
mine Mariam filiam Ducis Boëmiæ quam contra Deum quinque annis tenuit, de qua
duos pueros ſuſcepit quos poſteà Innocentius tertius legitimauit, ſcilicet Philippum
Comitem Boloniæ & Clarimontis qui in Eccleſia beati Dionyſij requieſcit, & Ma-
riam vxorem Ducis de Louem: hâc autem Maria poſt quinque annos dimiſſa primam
ſcilicet Ingeburgem in gratiam recepit nuptialem.

Notandum verò quod prædicta Yſabellis de genere Karoli deſcendit, ſiquidem Ka-
rolus Dux Lotharingiæ de quo ſuprà diximus; frater ſcilicet Ludouici quarti ſine B
herede defuncti quatuor pueros genuit, Karolum, Ludouicum, Ingeburgem, & Eme-
niardem, Emeniardis nupta fuit Alberto Comiti Namurſiæ, de cuius progenie pro-
ceſſit Balduinus Comes Hanouiæ cuis fuit filia iſta Yſabellis vxor iſtius Philippi de
qua genuit Ludouicum octauum patrem Ludouici ſancti vt dictum eſt; dicunt igitur
Karoli, progeniem Karoli recuperatam fuiſſe per iſtam Yſabellem & per deſcenden-
tes ab ea quam quidem progeniem Karoli magni dicunt in Hugone Capucio defe-
ciſſe Verum, licet iſta Yſabellis de genere Karoli magni deſcendit, non oportet tamen
per eam dicere progeniem Karoli recuperatam fuiſſe, quia Karoli magni progeniem
ſupra diximus in Hugone Capet minimè defeciſſe, nam eum ibidem de eadem ſtirpe
ſufficienter probauimus deſcendiſſe.

*Quomodo huius tempore eleuatis ſanctorum martyrum Scriniis apertoque ſanctiſſimi Dio-
nyſij Scrinio, inuentum eſt ibidem eiuſdem Caput pretioſum & de deprehenſione erroris Pari-
ſienſium circa iſtud* PRÆFATO igitur Chriſtianiſſimo Rege Philippo regnante, & in
Terra Sancta pro Chriſti nomine peregrinante, Regni ſcilicet eius anno vndecimo,
octauo Kalendas Septembris ſanctiſſima beatiſſimorum martyrum Dionyſij, Ruſtici &
Eleutherij corpora cum puriſſimis vaſis argenteis, in quibus diligentiſſimè ſigillata
continebantur, vt moris eſt cum Reges Francorum ſolent ad bella procedere, ſunt ex-
tracta & ſuper altare poſita adiunctis, ibi aliis corporibus ſanctorum in eadem Eccleſia
quieſcentium, vt ibi omnes fideles ad tam ſanctum ſpectaculum conuenientes cum ge-
mitibus & ſuſpiriis pro Terra Sancta liberanda, & etiam pro Rege Francorum præ-
fato in eadem Terra Sancta tunc vt diximus peregrinante, & vniuerſo comitatu ſuo C
puras manus cum Moyſe leuantes ad Dominum preces funderent, quia non in armo-
rum potentia, ſed in Chriſti virtute & miſericordia Chriſtiani confidunt, nec in ſe,
ſed in Deo qui ita in paucis ſuperat, vt in multis virtutem faciunt ſuperantes, popu-
los infideles inimicos crucis Chriſti ad nihilum redigentes. Sequenti verò beati Dio-
nyſij feſto aperto vaſe argenteo, in quo ſanctum corpus beatiſſimi Dionyſij martyris
continebatur, aſſiſtentibus Epiſcopis Siluanectenſi & Meldenſi & Ala Francorum
Regina & multis Abbatibus & viris religioſis totum corpus cum capite exceptis ſacris
oſſibus, de quibus ſuprà diximus eſt inuentum, & vniuerſis Dei fidelibus qui de lon-
ginquis partibus orandi cauſa conuenerant, deuotiſſimè demonſtratum.

Eſt autem Pariſienſium error intolerabilis ſalua ipſorum, iuxta quod decet, reue-
rentia, quod iſtius ſanctiſſimi Dionyſij caput, quod alias vt ſuperiùs dictum eſt, &
oſtenſum in præfato ſuo ſcrinio, præſentibus multis dignitatis magnæ perſonis cum
ſuo ſacro corpore eſt inuentum apud nos habeatur, cum tamen ex eiuſdem ſancti paſ-
ſione luculenter appareat caput, proprium poſt decollationem ad vicum qui olim ca-
tulliacus nunc verò ſanctus Dionyſius dicitur, angelico ductus regimine detuliſſe,
nullumque rationabilem vel legitimum allegare poſſint titulum, quo dici poſſit quod
idem ſanctum caput iterum Pariſius ſit tranſlatum, etiamque de quibuſdam oſſibus
ſancti Dionyſij alibi, vt ſuperius dictum eſt, tranſlatis benè ſcriptum legimus; de hac
autem mendoſa capitis apud ipſos tranſlatione nihil ſcriptum penitus inuenimus,
præſertim cum & ipſi Pariſienſes non decollati hominis caput, ſed Cæſariei teſtam
cuiuſdam

Digitized by Google

A cuiuſdam hominis decapitati illam poſteriorem tantum partem populis confluentibus oſtendant; in hac certè factis & verbis & picturis obuiantes eis, qui de ſancti Dionyſij paſſione non ſolum ipſi, ſed & vniuerſæ Gallicanæ legunt & cantant Eccleſiæ, ſcilicet eiuſdem ſanctum martyrem non decapitatum ipſum, quin potius decollatum, ſiquidem in eiuſdem ſancti Dionyſij, ſociorumque eius Ruſtici & Eleutherij paſſione continetur, quod poſt nimia tormenta ad decollationem ſunt flectere genua iuſſi, & iterum vno eodem momento hebetatis ſecuribus ſecundum principis præceptum decollati ſunt. quomodo autem quis decollatus dicitur niſi caput à corpore per collum penitus abſcidatur, ſed hæc inferius enarranda cuiuſdam infirmantis & per ſanctum Dionyſium ſanati viſio manifeſtat.

Ceſſet igitur iam error præfatus ad cuius etiam remotionem præfatis ſanctorum martyrum corporibus, cum ſuis ſcriniis vnde extracta fuerant, reuerenter repoſitis, retentum eſt ſanctiſſimi Dionyſij ſanctiſſimum caput ac pro excitanda deuotione fidelium per vnum annum omnibus peregrinis venientibus eſt oſtenſum, decenterque poſtea in vaſe argenteo collocatum, quod poſtmodum venerabilis Matheus eiuſdem Monaſterij Abbas in alio vaſe aureo pretioſis lapidibus & mirabili opere decorato, B transferri per manus Reuerendi in Chriſto patris Symonis ſanctæ Ceciliæ tunc Presbyteri Cardinalis, qui poſteà Papa quartus appellatus eſt præſente Rege Franciæ Philippo filio ſanctiſſimi Regis Ludouici ſicut ad dictum cœnobium accedentes nunc aſpiciunt vniuerſi.

Verum hoc quod ſuperius & nunc de præfati & pretioſi corporis beati Dionyſij de ſuo ſcrinio facta ex ſpeciali cauſa oſtentione trahi ad conſequentiam non oportet, cum Innocentius Papa tertius decreto ſtatuerit quod antiquæ reliquiæ extrà capſas nullatenus oſtendantur.

De quibuſdam miraculis circa iſta tempora per ſanctum Dionyſium factis. PRÆFATI Regis etiam Regni Philippi anno tertiodecimo in feſto ſacratiſſimorum martyrum Dionyſij Ruſtici, & Eleutherij, quidam puerulus ſubitò mortuus à parentibus ſuis ad Eccleſiam ſanctiſſimi Dionyſij deuotiſſimè deportatus eſt, quem ſuper altare autem corpora ſanctorum ponentes & cum lachrimis & ſuſpiriis *ſancte Dionyſi adiuua nos* clamantes meritis ſanctorum martyrum & interceſſionibus à Domino reſſuſcitatum coram vniuerſo populo receperunt.

Eodem anno quidam arrepticius in eadem Eccleſia miraculosè per eorundem ſanctorum merita eſt curatus.

Eodem anno quidam homo Virſionenſis per preces beati Dionyſij apud Rhotomagum eſt de carcere liberatus.

De multis pretioſis reliquiis, quas præfatus Rex Philippus Monaſterio beati Dionyſij dedit. ANNO etiam Regni eiuſdem illuſtriſſimi Regis Philippi decimo quarto, in pignus C caritatis & dilectionis, quas erga ſanctum Regni patronum Dionyſium puro corde & conſcientia non ficta erat aſtrictus, idem Rex Eccleſiæ eiuſdem beati Dionyſij contulit pretioſiſſimas reliquias, quas Balduinus Imperator Conſtantinopolitanus de ſancta capella Imperatorum, quam os Leonis vocant cum timore & reuerentia præmiſſis ieiuniis & orationibus acceperat, videlicet de ſanctiſſima cruce in qua ſaluator mundi pependit ad quantitatem vnius pedis in longum, in groſſum vero quantum aliquis indice iuncto cum pollice claudere manu poteſt: De capillis etiam Domini noſtri Ieſu Chriſti pueri, de ſpinea corona Domini ſpinam vnam, coſtam vnam ſancti Philippi Apoſtoli cum vno dente ipſius, de panno lineo albo in quo fuit ſaluator mundi in præſepio inuolutus. De ipſius etiam purpureo indumento, quas prædictas reliquias Chriſtianiſſimus Rex Francorum Philippus Henrico Abbati beati Dionyſij Pariſius propria manu tradidit, quas prædictus Abbas cum pleno gaudio lachrymarum ſuſcipiens regali munificentia exhilaratus pſalmos cum cæteris orationibus pſallendo vſque ad indictum venit, vbi proceſſio Monachorum beati Dionyſij cum albis & capis ſericeis, nudis pedibus, cum vniuerſo Clero, & populo obuiam eis occurrit, & data in eodem loco benedictione vniuerſo populo circunſtanti cum hymnis & laudibus pulſatis campanis vniuerſis, in ſanctiſſimi Dionyſij Eccleſia in vaſis auro puro tectis & pretioſis lapidibus reconduntur. per omnia benedictus Deus.

Quomodo Innocentius Papa tertius iſtis temporibus corpus ſancti Dionyſij Corinthiorum Epiſcopi Eccleſiæ ſancti Dionyſij Dedit. SED Regni præfati Chriſtianiſſimi Regis Philippi anno trigeſimo primo Innocentius Papa conuocatis Regibus & principibus prælatis

& Paſtoribus vrbe conſilium celebrauit, vir autem venerabilis Abbas monaſterij ſancti Areopagitæ Dionyſij Henricus nomine, cum cæteris intereſſe non potuit quia prouectæ ætatis imbecillitas non permiſit. Miſit itaque virum religioſum & honeſtum Henricum eiuſdem Eccleſiæ Priorem cum aliis perſonis, qui pro ſe & ſua Eccleſia prout oportuniùs poſſent domini Papæ præſentiæ præſentarent ſoluto autem Concilio Dominus Papa in ſignum dilectionis quam erga cœnobium beati Dionyſij habebat, & ſemper habuerat, præfato Priori miſſiſque cum eo theſaurum impreciabilem, videlicet corpus ſanctiſſimi Dionyſij Corinthiorum quondam Epiſcopi quod bonæ memoriæ Petrus tunc ſancti Marcelli præſbyter Cardinalis quondam ſedis Apoſtolicæ gatus de Græcia tulit in vrbem, dedit vt illud ſecum cum honore debito in Franciam transferrent, & ex parte ſua Eccleſiæ beati Dionyſij præſentarent, omnibuſque qui ad has ſacras reliquias venerandas in præfata Eccleſia conuenirent, quadraginta dies de iniunctis ſibi pœnitentiis authoritate Apoſtolica relaxauit: tradidit illis prætereа ſuper his, ſuæ largitionis teſtimoniales litteras ſigillo ſanctæ ſedis Apoſtolicæ roboratas, præfatus vero Prior & ſui cum gratiarum actionibus tam nobile, tam ſanctum, tam denique venerandum ſuſcipientes diſpoſitum, gratuita ſummi Pontificis exhilarati munificentia, quam citius potuerunt propiciante deo cum ſancto corpore in Franciam remearunt, quibus ad villam beati Dionyſij accedentibus occurrit venerabilis Abbas & Conuentus cum proceſſione ſolemni & albis & capis cericis induti cereis accenſis, pulſatis Campanis vniuerſo Clero & populo comitantibus, ſicque cum hymnis & laudibus in beati Dionyſij Areopagitæ Eccleſiam ſanctiſſimi Dionyſij confeſſoris Corinthiorum corpus ſanctiſſimum introducitur, & vſque hodie ibidem cum honore Deo gratias cuſtoditur.

Generalis ſermo de geſtis Philippi Auguſti Regis & de eius deuotione præcipuè ad ſanctum Dionyſium, & de obitu eius, & de quibuſdam miraculis ad eiuſdem Philippi tumulum factis, & de ſigno circà eum per ſanctum Dionyſium facto.

Chriſtianiſſimus itaque Rex Philippus ſtrenuè Regnum rexit, multipliciter augmentauit, ornandæ æquitati & iuſtitiæ cura in omnes intendit ſummoperè cuſtodiens veritatem, faciens iudicium paſſis iniuriam, pauperes fouens, miſericors erga eos exiſtens, vt poſſet dicere cum pſalmiſta *miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*, ſed & Eccleſias fortitudine brachij ſui defendit, munificentiis ditauit, vt munificentiam & magnificentiam Regalem decebat, multa munera eis impertiens, præcipuè verò Eccleſiæ patroni ſui Dionyſij, cui amore feruentiori ſemper erat aſtrictus, multos honores, multa beneficia impendit, & vt de multis taceamus in morte eidem legauit ſua exennia pretioſa videlicet duodecim millia librarum Pariſienſium quæ habuit idem Monaſterium, de quibus empti ſunt redditus ad procurandos viginti Monachos vltrà numerum qui tunc erat.

Regnauit autē idem Rex Philippus Auguſtus annis quadraginta quinque & in Domino moriens, in prædilecta ſibi ſancti Dionyſij Eccleſiæ honorificè eſt ſepultus. Poſt cuius funerationem multi viderunt ad ſepulturam eius claudos erigi, & cæcos ad lumen redire. Tale quoque miraculum contigiſſe de eo apud Senenſem Ciuitatem Italiæ teſtificati ſunt Domini Cardinales Iacobus & Romanus.

Quidam miles Senenſis Iacobus nomine adeò infirmabatur in Ciuitate eadem quod deſperaretur de eo ad extrema deducto, qui cum vltimum traheret ſpiritum exalaturus iam illum de domo ſua deductus eſt in ſpiritu in plateam, vbi vidit infinitos tranſeuntes in equis & vltimo quendam barbarum longa facie aliquantulum rubea, capa indutum, & iuxta eum quemdam militem habentem tunicam albam, & pallium album ante pectus firmatum, dixitque ſanctus infirmo. quis eſt hoſpes tuus? reſpondit infirmus magiſter Thomas Preſbyter Cardinalis ſanctæ Sabinæ; & ſanctus; dic ei inquit vt ſummo manè ſurgat & eat ad Papam pro anima abſoluenda ab eo Philippi Regis Franciæ, cui dixit infirmus quis es Domine? Reſpondit, ego ſum Dionyſius martyr, & iſte ſtans iuxta me eſt ipſe Philippus Rex Franciæ, & ægrotans, ad quem locum ducis eum Domine, & ſanctus, ad vallem Ioſaphath, & ægrotus, Domine, Cardinales & Papa ſuper his mihi non credent, cui ſanctus, hoc erit ſignum, anima tua à corpore tuo ſeparari debebat hac nocte. & ecce ſanus eſt factus. Cras cum Cardinali ad Papam accedit manumque ponens ſuper caput infirmantis illum reportauit in domum, deinde cum Rege diſceſſit & aliis in craſtino comitatus Dominum Cardinalem ad Papam acceſſit fretus ſoſpitate omnimoda, eique viſa & iniuncta narrauit. quibus

auditis

A auditis dominus Papa ſigno recognito & per Cardinalem prælato, elemoſinas pro anima Regis fecit & ſtatuit vt per totam Ciuitatem vigiliæ celebrarentur, & miſſæ & ipſe cum magna reuerentia & deuotione, abſolue quæſumus Domine, & cætera ad abſolutionem pertinentia, decantauit. PHILIPPVS AVGVSTVS.

TESTAMENTVM PHILIPPI AVGVSTI FRANCORVM REGIS.

Ex veteri codice MS. nunc primum in Lucem editum.

IN nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Amen. PHILIPPVS Dei gratia Francorum Rex. Omnibus præſentibus & futuris ſalutem. Noueritis quod Nos anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſecũdo, menſe Septembri; de rebus noſtris, ſi aliquid humanitus nobis contigerit in hac præſenti ægritudine ordinauimus in hunc modum. In primis volumus & concedimus quod exequutores Teſtamenti noſtri ſine cuiuſuis hæreditate percipiant de rebus noſtris, & habeant quinquaginta millia librarum Pariſienſium ad reſtituendum, ſecundum Diſcretionem ſibi à Deo datam, à
B quibus Nos cognouerint aliquid iniuſte percepiſſe, vel extorciſſe, vel detinuiſſe, & hoc firmiter precipimus; vel viginti quinque millia marcas argenti, quadraginta ſolidos Pariſienſes pro marca. ITEM donamus benemeritæ vxori noſtræ YSEMBOR* Reginæ Francorum decem millia librarum Pariſienſium, quamuis ampliora eidem Reginæ poſſemus dare, ſed nos ita taxauimus, vt ea quæ iniuſtè recepimus poſſemus, plenius emendare. ITEM legamus & donamus benemerito filio noſtro LVDOVICO primogenito noſtro ad defenſionem Regni Franciæ......................... dos Pariſienſes pro marca, ita tamen quod nobis iuret, quod in deffenſionem Regni, prædictam pecuniam expendet, vel in peregrinatos aliqua, ſi Deus ei inſpiraret, quod eam faceret, ſi iſtud iuramentum ſanè poteſt facere. ITEM donamus & legamus Abbatiæ, quam iuſſimus ædificari iuxta pontem de Charenton pro ſalute animæ noſtræ, & poni ibidem viginti Sacerdotes de ordine Sancti Victoris, qui ſingulis diebus celebrent diuina pro ſalute animæ noſtræ, ducentas & quadraginta libras Pariſienſes, in præpoſitura noſtra Pariſiẽſi ſingulis annis percipiẽdas in perpetuũ, ad nuncios præpoſiturarum noſtrarum, & duo millia librorum Pariſienſium ad faciendũ ibidem ædificia & Capellam. ITEM donamus & legamus Regi Hyeroſolimitano, tria millia marchas argenti, & duo millia marcas argenti Domino Hoſpitalirij Tholoſani, & totidẽ marcas argenti Tẽplariis trãſmarinis, quas volumus quod Hyeroſolimitano habeãt in preſenti paſſagio marium ITEM donamus & legamus eiſdem, videlicet Regi & Hoſpitalariis, & Tẽplariis ad ſuccurſum terræ ſanctæ tranſmarinæ centũ & quinquaginta millia marcarum Argenti & quingentas marcas argenri; ita tamen quod Rex tranſmarinus, & Do-
C minus Hoſpitalitij & Templi teneant trecentos milites præter conuentus earumdem Domorũ per tres annos, poſtquam treuga rupta fuerit inter ipſos & Saracenos ſcilicet de prædicta pecunia tenebit Rex Trãſmarinus centũ milites, & Dominus Hoſpitalitij centum, & Dominus Templi totidem in diuerſis territoriis. ITEM donamus & legamus pauperibus & Orphanis, & viduis, & leproſis XXI. millia librarum Pariſienſium diſtribuenda per manus Teſtamentariorum noſtrorum. ITEM donamus & legamus filio noſtro PHILIPPO decem millia librarum Pariſienſium. ITEM donamus & legamus ſeruientibus noſtris. duo millia librarum Pariſientium. ITEM donamus & legamus, Abbatiæ Sancti Dionyſij, in qua ſepulturam elegimus, omnia Ludicra noſtra cum lapidibus pretioſis & cruces aureas, & omnes lapides pretioſos, ita tamen quod pro ſalute animæ noſtræ ſingulis diebus viginti Monachi præſbyteri celebrent diuina, & ſuper hoc faciendo habeant hæredes noſtri cartam Abbatis Capitulum in perpetuum faciendo. Hoc autem Teſtamentum & Legatum eo modo, quo præſcriptum eſt, ordinauimus retinentes nobis plenariam poteſtatem addendi Legato vel detrahendi, vel mutandi circa idem Legatum, vel defaciendi ſecundum voluntatem noſtram, & quotieſcumque voluerimus. Huius autem Teſtamenti exequutores conſtituimus dilectos & fideles noſtros GARINVM Syluanectenſem Epiſcopum, & BARTHOLOMÆVM de Roia Franciæ Camerarium & fratrem HAYMARDVM theſaurarium Templi. Actum anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſecundo, menſe Septembri, apud ſanctum Germanum de Laiã. ITEM donamus & legamus Domui Dei Pariſienſi ſingulis

* Iſẽburgi

PHILIPPVS AVGVSTVS. diebus viginti ſolidos Pariſienſes ad reficiendos pauperes ibidem percipiendos in præpoſitura Pariſienſi in perpetuum. Quod vt perpetuum Robur obtineant prædicta, Sigilli noſtri appenſione confirmamus. A

EPITAPHIVM INGEBVRGIS SEV ISENBVRGIS REGINÆ FRANCORVM.

Quod eſt in Eccleſia S. Ioannis Corbolienſis.

HIc jacet ISBVRGIS Regum generoſa propago:
Regia quòd Regis fuit vxor ſignat imago.
Flore nitens morum vixit, patre Rege Dacorum,
Inclytæ Francorum Regis adepta thorum.
Nobilis huius erat, quod in ortis ſanguine claro
Inuenies raro, mens pia, caſta caro.
Annus millenus aderat, deciéqſue vicenus,
Ter duo, térque decens, cùm ſubit ipſa necem.

B

EPITAPHIVM PETRI CARLOTI EPISCOPI NOVIOMENSIS, PHILIPPI AVGVSTI FILII.

Quod in Eccleſia B. Mariæ Nouiomenſis illi poſitum eſt.

NOVIOMI Præſul PETRVS iacet hîc tumulatus,
Quondam Francorum PHILIPPO Rege creatus:
Caſtus, formoſus, iuſtus, mitis, generoſus.
Trans mare deuotè fuit hic cum Rege nepote,
Luce tua remeans Dionyſi tranſiit anno
Bis ſexcenro quinquageno minus vno.
Qui legis exteriùs, intrinſecus aſpice, plora.
Seriùs, aut citiùs veniet tibi funeris hora.

NOMINA MILITVM FRANCIÆ FERENTIVM Bannerias, tempore Philippi AVGVSTI Regis. C

HI SVNT MILITES NORMANIÆ ferentes Bannerias.

CONSTABVLARIVS Normanniæ.
Thomas de Homet.
Ingerrannus de Homet.
Radulfus Texon.
Fulco Peganellus
Ioannes Paganellus.
Guillelmus Bacon,
Rob. de Gurius.
Ph. de Vaacé,
Rob. filius Erneis.
Rob. Marmion.
Robertus de Corciaco.
Guill. de Reuiers.
Henricus de Bello-fago.
Ioannes de Bruecourt.
Fulco de Alneto.
Henricus de Ferreriis.
Giſlebertus de Aquila.
Guillelmus de Planes.
Rob. de Thebouill.
Ric. de Harecourt.
Dominus Nouiburgi.
Ioannes de Tornebu.
Galterus Pipardus,
Rob, Bertranni.
Dominus S. Celerini.
Ioannes de Prarellis.
Guillelmus de Pratellis.
Guillelmus de Mortuomari.
Cambellanus Tancaruillæ.
Heres Guillelmi Martelli.
Ioannes de Roboreio.
Obertus de Roureio.
Henricus de Eſtoulla.
Thomas de Paueilli.

Rich.

A Rich. de Willequier.
Ren. de Boſco.
Galfridus de Boſco.
Gilo de Hodenc.
Stephanus de Longocampo.
Robertus de Oiſneual.
Petrus de Hotot.
Nicolaus de Montegni.
Ingerrannus de Montegni.
Simon de Beauſſart.
Hæres de Gaci.
Hugo de Colunces.
Guillelmus Criſpini.
Roger. Vicecomes.
Robertus le Botne.
Robertus de Iuriaco.
B Robertus Maleɛ̃t.
Dominus Croliaci.
Petrus Maleuicinus.
Caſtellanus de Gallione.
Comes de Alençon.
Dominus de Carroges.
Ioannes de Tilli.
Guillelmus de Semilli.
Rolandus Tauenel.
Rich. de Argentijs.

MILITES BRITANNIÆ.

ALanus filius Comitis.
Guihomar de Leonio.
Herueus de Leon.
Comes Guido de Toarcio.
Paganus de Maloſtricto.
Eudo filius Comitis.
Ioſcelinus de Rohan.
Radulfus de Monteforti.
Guillelmus de Monteforti.
C Petrus de Loheiac.
Roaldus Vicecomes.
Guillelmus de Guirchia.
Herardus de Braim.
Betar. de Baim.
Andreas de Vitreio.
Galfredus de Filgeriis.
Guillelmus de Filgeriis.
Galfr. Giron.
Alanus de Caſtro-giron.
Guillelmus de Albigñ.
Iuhellus de Meduana.
Oliuerius de Dinan.
Ioannes de Dolios.
Galfredus Spina.
Oliuerius de Tinteniaco.
Herueus de Bellomortario.
Galfredus de Caſtro Brienciȷ.
Galfredus de Ancenis.
Guillelmus de Cliçon ſenex.
Guillelmus de Cliçon iuuenis.
Guillelmus Richardus de Reuz.
Guillelmus de Boca. de Veuz.
Guillelmus de Pleſſeicio.
Bern. de Machequoleu.
Haculfus de Radiis.
Oliuerus de Roca.
Eudo de Ponte.
Rollandus de Reux.
Galfredus de Hiheric.
Alemannus de Albigñ.

MILITES PERTICI.

GVillelmus de Longo-radio.
Guillelmus de Locray.
Guido de Monredulceto.
Guillelmus de Follet.
Fulcherius Quatel.
Guillelmus de Feritate.
Hæres W. de Vereri-ponte.
Geruaſius de Caſtello.
Hugo de Caſtello.

MILITES ANDEGAV.

SEneſc. Andegau.
Gaufredus de Rupibus.
Balduinus de Rupe.
Amalricus de Credone.
Guido Turpin.
Vicecomes ſanctæ Suſannæ.
Bernardus de Feritate.
Fulco Ribole.
Comes Vindocin.
Guido de Laual.
Paganus de Veges.
Dominus Caſtri-gonteriȷ.
Alardus de Caſtrog.
Dominus de Montoire.
Guillelmus de Silliaco.
Liſiardus Heremita.
Eudo de Cortenerru.
Fulco de Roy.
Henricus de Muſterol.
Giraudus Bellaiȷ.
Dominus de Doé.
Dominus de Paſſauant.
Gaufredus de Loſduno.
Theobaldus de Blazon.
Petrus de Briſaio.
Geruaſius de Prill.
Hugo de Campocheurier.
Ioannes de Bruetia.
Gaufredus de Vindocino.
Oliuerius de Doon.
Haimericus de la Iaille.
Haimericus de Auetio.

PHILIPPVS AVGVSTVS. Galfredus de Paluel.
Galfredus de la Greſille.
Renaudus de Inſula.
Rettoldus de Monteforti.

MILITES TVRONIÆ.

DOminus Ambaz.
Dominus Montiſbaſonis.
Guillelmus de Preſſigniaco.
Barth. Bagani.
Barth. de Inſula.
Haimericus filius Iuonis.
Hugo de Baucaio.
Iellanus de Bloz.
Neuellon de Fracta-valle.
Ioannes de Aleia.
Robertus de Perronaio.
Dominus de Monteforel.
Dominus de Rupe Corbon.
Dominus Haiæ.
Guido Senebaldus.
Garnerius de Donionio.
Gaudinus de Ramefort.
Hugo de Fontenellis.
Vicecomes Brociæ.
Dominus Cluiæ.
Rogerus Palerel.
Heres de Caluigniaco.
Guillelmus de Mirmande.
Dominus de Caſtro Meliand.
Guillelmus de Monthion.
Guillelmus Torpini.
Dominus Pruliaci.
Vicecomes Caſtri-Airaldi.
Ren. de Perate.

COmes Augi.
Comes Marchiæ.
Galfredus de Leſignem.
Ioannes Caſtanearius.
Guillelmus de Malolione.
Guillelmus de Aſperomonte.
Guillelmus de Soldaio.
Herber. Turpin.
Saueri de Antenoiſe.
Sauaricus de Altanoſa.
Rogo de Coé.
Rollandus de Montereuel.
Petrus Archardi.
Galfredus de Feritate.
Thebaldus de Mateſelon.
Galfredus Godeſchal.
Patricius de Chaotce.
Dominus S. Michaëlis.
Hugo Ridel.
Guillelmus de Erceio.
Simon de Samau.

Guillelmus de Meriaco. A
Simon Meingot.
Radulfus de Mortuomari.
Dominus de Montemorillon.
Guillelmus de Azaio.
Dominus Lochiarum.

MILITES FLANDR.

COmes de Hollandia.
Ioannes de Nigella.
Tierricus de Beura.
Boidinus de Praro.
Caſtellanus de Guiſtele.
Galterus & Girardus de Sotenguien.
Race de Gaure.
Arnulfus de Audenarde.
Ph. de Marleguiem.
Balduinus de Commines pater. B
Gilibertus de Borgelle.
Broiſſardus de Burguele.
Caſtellanus Tornaci.
Caſtellanus Gandaui.
Caſtellanus Inſulæ.
Gaulretius de Formeſeles.
Gaulrerius de Hundetot.
Caſtellanus de Furnes.
Caſtellanus de Bergues.
Comes Guinarum.
Caſtellanus de S. Audomato.
Hæres de Wauerin.
Aduocatus Betunæ.
Dominus de Hallu.
Petrus de Bruet.
Petrus de Meſnilio.
Balduinus de Commines filius.
Caſtellanus de Dauci.
Daniel de Cotteraio.
Præpoſitus de Dauci. C
Caſtellanus de Raiſſe.
Ioannes de Lens.
Henricus de Baillol.
Caſtellanus de Ypra.
Guillelmus de Creſec.
Raboz de Rume.
Balduinus Conſtabularius.
Ioannes de Selinguehen.
Barthol. d'Aubi.
Gale de Copele.
Gerardus de Rodes.
Ioannes de Ciſonio.

MILITES BOLON.

COmes Bolon.
Simon de Bolon.
Guillelmus de Fienes.
Anſellus de Kahieu.
Euſtach. Buticul.

Dominus

A Dominus Hugo Queret.
Guillelmus de Montcaurel.
Guillelmus Tebrone.
Dominus de Montenaio.

MILITES PONTIVI.

Comes Pontiui.
Thomas de S. Walerico.
Galterus de Feritate.
Renaudus de Ambianis.
Guillelmus de Kehu.
Hugo de Fontanis.
Hugo Boreriu.
Galterus de Halecourt.
Hugo de Balloil.
B Radulfus de Arrer.
Guillelmus de Belloramo.
Rogo de Bauchain.
Theobaldus de Ambian.
Hugo de Auxi.
Hugo Candauene.
Iohannes de Maineriis.

MILITES COMIT. S. PAVLI.

Comes S. Pauli.
Robertus Frerel.
Hugo Tacon.
Gilibertus d'Auredoing.
Balduinus de Aria.
Euſtachius d'Encre.
Balduinus de Crequi.
Balduinus de Pas.

MILITES ATTREBAT.

C Dominus Lud.
Hugo de Maloalneto.
Radulfus Plonquet.
Michaël de Harmis.
Euſtat. de Nouilla.
Rob. de Beloes.
Alardus de Croſilles.
Caſtellanus de Bellomanſo.
Guido de Chaumont.
Ing. de Heſoino.
Ingerrannus de Heſdino.
Guillelmus de Attrebaro.
Hæres de Carenci.
Caſtellanus Attrebati.
Caſtellanus de Lens.
Dominus de Houden.
Hugo Hauet.
Dominus Ioannes de Longueual.
Aduocatus Morinenſis.
Dominus Oſiaci.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

MILITES VIROMANNIÆ.

Robertus de Tornella.
Radulfus de Tornella.
Albertus de Hangeſt.
Bernardus de Pleſſeio.
Hellinus de Wauerin.
Hæres Radulfi de Roia.
Radulfus de Stratis.
Dominus de Moroil.
Hugo de Boua.
Ingerrannus de Boua.
Robertus de Boua.
Gauterus de Helliaco.
Caſtellanus de Perona.
Hæres de Hangeſt.
Caſtellanus Nouiom.
Radulfus de Claromonre.
Radulfus de Pratellis.
Ioannes de Roia.
Gilo de Marches.
Balduinus de Bellouidere.
Bartholomeus de Roia.
Gauterius de Aueniis & frater eius.
Henricus de Cheſſeſio.
Radulfus Flamingus.
Caſtellanus de Nigella.

MILITES COCIACI.

Ngelrannus de Cociaco.
Thomas de Cociaco.
Robertus de Cociaco.
Caſtellanus Cociaci.
Radulfus de Satto.
Alanus de Rociaco.
Clarembaldus de Montchablon.
Fulcaudus de Berziaco.
Ioannes de Montgumbert.
Herueus de Buſenci.
Guido de Villariis.
Ioannes de Tor.
Radulfus de Caſtro.
Hæres de Petraponre.
Albericus de Buiſſi.
Radulfus de Eſcri.
Ioannes de Colduno.
Anſoldus de Ronquerolles.
Manaſſerus de Melloto.
Petrus de Milliaco.
Caſtellanus Beluaci.
Li Tonloiets Beluaci.
Zelonearius Beluacenſis.
Radulfus de Gif.
Galterus Tirel.
Hæres de Argiis.
Comes Bellimontis.

PHILIPPVS AVGVSTVS. Balduinus de Remis.
Rogerus de Roſaio.
Petrus de Triecoc.
Dominus Montis acuti.

MILITES WLCASSIN.

IOhannes de Tria.
Ioannes de Giſorcio.
Ioannes de Montecheurel.
Hugo de Caluomonte.
Guido de Rupe.
Hæres Guidonis Maliuicini.
Robertus de Pinquegni.
Petrus de Dimteburgo.
Matheus de Montemorenciaco.
Buticularius Siluaneɛt.
Hæres de Ponte ſancti Maxentij.
Ph. de Nantolio.
Guillelmus de Cornillon.
Gauterus de Alneio.
Guido de Nanrolio.
Guillelmus de Barris.
Ioannes de Barris.
Odo de Barris.
Petrus de Barris.
Guillelmus de Barris iuuenis.
Hugo de Marolio.
Baldoinus Bretel.
Gilo de Aciaco.
Gautenus de S. Dionyſio.
Henricus de S. Dionyſ.
Simon de Piſſiaco.
Robertus de Piſſiaco.
Robertus de Piſſiaco iuuenis.
Dominus de Marliaci.
Dominus Caproſæ.
Caſtellanus Neelſæ.

COmes Sueſſion.
Dominus Montisfortis.
Ioannes de Botenoruiller.
Anſellus de Tornan.
Guillelmus de Garlanda.
Ioannes Beliard.
Vicecomes Meledun.
Vicecomes Corbolij.
Balduinus de Corbolio.
Milo de Corteriaco.
Ferricus de Bronaio.
Rogerus de Cauda.
Hugo de Pompona.
Guillelmus Prunelé.
Paganus de S. Yonio.
Anſellus de Botainuiller.
Ioannes de Borenuiller.
Ioannes de Aurelianis.
Vrſio Camerarius

Guido filius eius. A
Thomas de Brueriis.
Comes Barri ſuper Sequanam.
Hugo de Magduno ſuper Ligerim.
Ioannes de Baugenciaco.

RObertus de Cortenaio.
Henricus Mareſcallus.
Adam de Bellomonte.
Guillelmus de Milliaco.
Galrerus de Nemoſio.
Galterus iuuenis.
Galcherus de Iouign.
Stephanus de Sacrocæſ.
Guillelmus de Torneello
Adam filius G. iuuenis.
Ield. de Bellouillari. B
Stephanus de Fenis.
Iterus de Tociaco pater.
Iterus filius eius.
Al. duo fratres eius.
Droco de Melloto pater.
Petrus de Iouigniaco.
Guillelmus Cortenaio.
Bochardus de Vendroure.

COmes P. Altiſiod.
VV. de Melloto.
Dominus de Sellenaio.
Vicec. S. Florentij.
Guido de Meleigny.
Barthol. de Poleigny.
Poncius de Monte S. Ioannis
Dominus Rubeim-montis.
Hugo de S. Mauricio.
Ioſcelinus de Aualone.
Aſclinus de Merni.
Dominus de Noiers. C

COmes Herueus.
Hugo de Vlmo.
Odo de Caſtellione.
Iterus de Freſneio.
Hæres Seneſc. de Pogues.
Chauderon de Feritate.
Dominus de Luzi.
Dominus de Molins.
Dominus de Pierre pertuis.
Ioannes de Monte-regali.
Libeſors.
Hugo de S. Verano.
Corbel.

COmes Sacticeſaris.
Dominus Montis falconis.
Archembaldus de Soliaco.
Henricus filius.
Odo de Soliaco.

Robertus

A Robertus de Bomecio.
Dominus Exolduni.
Dominus de Charrocio.
Dominus de Lineriis.
Dominus de Cullen.
Dominus de Virſonet.
Dominus de Caſtro Meliand.
Guillelmus de Aſaio.
Dominus Magduni ſuper Euram.
Dominus Feritatis ſuper Euram.
Dominus Feritatis Hubert.
Dominus Charentoneij.
Dominus Craceij.
Dominus Buſencij.
Petrus Gar.

B Comes Robertus Droc.
Robertus filius eius.
Petrus filius eius.
Hugo de Crux.
Guillelmus de Thienges.
Girardus de Caſtell.
Guillelmus de Tornella.
Petrus de Charenton.

Dominus de Rinel.
Robertus de Conde.
Simon de Broies.
Guido de Chapes.
Ogerus de S. Chirone.
Galfredus de Vienna.
Odardus de Alneto.
Dominus de Aſperomonte.
Dominus Renerius de Nongent.
Hugo de Florines.
Renardus de Choiſel.
Renaudus de Dampetra.
Petrus de Bolermont.
Galfridus de Duelli.
Euſtathius de Coſlant.
Galcherus Deſtrepi.
Milo de Chaumont.
Arnulfus de Ceri.
Hugo de Rinel.
Comes Rociaci.
Henricus filius Comitis de Grandiprato.
Dominus de Cheriſiaco.
Clarembaldus de Cappis.
Ioannes de Baſoches.

MILITES CAMPANIÆ.

GVido de Galland.
Petrus Touqui.
Matheus filius eius.
Milo de Pougi.
Odo de Touqui.
Guillelmus de Monnaſt.
Garnerus de Triangulo.
Hæres Trianguli.
Dominus Montis mirabilis.
Robertus de Milliaco.
C Erardus de Brena.
Erardus de Caſteneto.
Simon de Gienuilla.
Simon de Caſtrouillani.
Ph. de Planci.
Erardus de Villi.
Ioannes de Arcies.
Vicedominus Cathal.
Galcherus de Nantol.
Guillelmus de Nantol.
Andreas de Nantol.
Comes Iouign.
Comes Brenæ.
Comes Regi ſteſtis.
Comes Grandiſprati.
Comes de Chigny.
Galcherus de Remilli.
Hæres de Remilli.
Nicolaus de Baſoches.
Dominus de Guengnorou.
Dominus de la Feſche.

MILITES BVRGVND.

DVx Burgundiæ.
Poncius de Granciaco.
Bernardus de Montebarri.
Dominus de Vergi.
Dominus de Monte S. Ioannis.
Galterus de Sumbrenon.
Dominus de Sauz.
Dominus de Trichaſtel.
Dominus de Til.
Comitiſſa Cabilon.
Comes Maſticon.
Comes de Forés.
Guichardus de Belloioco.
Herueus de Safra.
Dominus de Bellomonte.
Dominus de Meleſiaco.
Dominus de Verdun.
Bertrannus de Sandon.
Hugo de Vergi.
Dominus de Digona.
Dalmacius de Luzi.
Guido de Seueriaco.
Hugo de Caluomonte.
Gaufredus de Lines.
Roſcelinus de Mamberol.
Dominus de Netremico.
Viceduns Camten.
Dominus de Bellonido.
Dominus de Kartier.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

NOMINA PRISIONVM QVI IN BELLO BOVINENSI CAPTI ANNO MCCXIV. TRADITI SVNT PRÆPOSITIS PARISIENSIBVS.

Per manus Magiſtri Guarini & Iohannis Paalée.

Ex veteri regiſtro MS.

De Communia Nouiomenſi.

PHilippus de Mallenguen.
Ioannes de Hodebergue.
Simon de Saſſebergue.
Thomas de la Conté.
Petrus de Brullè.

Communia Montis deſiderij.

Gilo de Sarto.
Girardus de Barbais.
Balduimus de Montibus.
Honoratus ne Wanuer.
Gilo de Monte Sancto Aldegundis.
Tibaldus de Tremogne.

Communia Muſterolij.

Galterus de Queurein.
Renerius de Murnac.
Guillermus de Vnguebert.
Nicolaus filius Peregrini.
Ebrardus de Iske.
Seherus d'Arreteguen.
Alexander de Barſele.
Lebertus d'Eſcolim.

Communia Sueſſionenſis.

Sebertus de Mernae.
Conradus Comes de Tremogne.
Renelmus de Lampetneſſe.
Guillelmus de Eſtaue.
Roberrus de S. Leonardo.
Guillelmus * de Bellomonre.
Faſtres de Volers.
Renerus de Waure.
Terricus de Ligue.
Herbertus de Gaie.

* al. Caſtellanus Bellomontis.

Iudas & Ioannes Paalée.

Hellinus de Waurin.
Arnulphus de Landaſt.
Galterus de Guiſtele.
Iacobus de Rueſt.
Petrus de Meſnillo.
Hellinus de le Tot.
Girardus d'Auelin.
Galrerus Deſcon ſellierz.
Henricus de Eſtinkenebore.

Communia de Brueriјs.

Arnulphus de Grimberge.
Seherus de Moſcre.
Philippus de Waure.
Nicolaus de Hallut.
Bernardus de Hotemare.
Girardus de Randerode.

B

Communia de Heſdin.

Garnerus de Oringues.
Henricus Iutſane.
Henricus Craſſus.
Vrſio de Fretin.
Hellenus de Aquis.
Remóndus de Waure.

Communia Cermacenſis.

Gobertus de Eſtroem.
Rogerus Malect.
Philippus de Tonquetneles.
Guillelmus de Auerquin.

Communia Criſpiac. in Lauduum.

Balduinus de Blanderque.
Terricus de la Hemede.
Arnulfus de Baenguein.
Ioannes de Roſeruetes.

Communia Croandelerij. C

Balduinus de Prae.
Rogerus de Boſco.
Robertus de Tienlemonr.
Galterus de Waquene.

Communia Veſliaci.

Faſtrez de Lignes.
Seherus de Heſtru.
Radulfus de Malogue.
Guillelmus d'Auelin.
Stephanus d'Eſſentes de familia Othomis.
Godefredus de Willa.

Communia Corbeiæ.

Euſtachius de Rueſt.
Laurentius de Portigal.
Terricus de Mallenguen.
Ioannes de la Comté.
Euſtachius de Malte.
Godefridus de Loſcart.

Henricus

A Henricus de Spina.
Gitardus Flamenc.
Terricus de Oſguebert.

Communia Compend.

Radulfus Bigot frater Comitis Saleſbir.
Roberrus d'Auetieres.
Balduinus de Bondius.
Hugo de Mallers.
Renetus de Vime.

Communia Roiæ.

Arnulfus de Creeuqui.
Giſlebertus Cornutus.
B Godefridus Briſeteſte.
Galterus de Lombet.
Bernardus Probus de Vet.
Balduinus de Lens.

Communia Ambianenſis.

Ricatdus de Colonia.
Balduinus de Super ſanctum Ligerium.
Ioannes de Gogniis.
Giſlebertus de la Copele.
Conradus de Cotaſin.
Henticus Troſſe.
Hugo de ſancto Oberto.
Botrellus de Flechien.
Ioannes de Biez.
Balduinus de Perenchiis.

Communia Beluacenſis.

Race de Gaure.
C Otho Comes de Tinquenebote.
Vengueu nr de Gruuingue.
Hugo de Ballolio.
Girardus de Grimberges.
Manaſſerus de Conti.
Gilo de Gamechmes.
Henricus Ruffus.
Robertus de Marque.
Terricus Wideſenole.
Terricus de Bribais.
Otho de Oſtemmara.

Iſti ſunt priſiones qui sũt apud Cõpendiũ.

Danièl de Maſquelins. — Philippus de la Gaſtine. — Rogerus de Hauloguen. — Guillelmus de Vze. — Gerardus li Morz. — Ioannes de Herigniis. } Iſti ſex capti fuerunt apud Cortrai.

Galterus de Aine. — Guill. de Hurupe. } Iſti duo capti fuerunt apud Dentum.

Ernulphus de Gaure, captus fuit apud S. Audomerum.

Alardus de Borguella captus fuit apud inſulam, & Renardus ſcutifer eius.

Pariden d'Eſperguen. Simon de Eſplichi. Iſti duo capti fuerunt in magno bello.

Iſti ſunt redditi, vel Hoſtagiati.

Thomas Maleſmains. Rex dedit iſtum Ingerranno de Corcellis pro redemptione ſuâ.

Anſellus de Riueria. Hic redditus fuit Herueo de Buſenci per Literas Regis patentes.

Arnulfus de Eſcallon. Hunc hoſtagiauerunt Nicolaus de Ballolio, & Petrus de Ballolio, & Alardus de Croiſilles & Gilo de Danbi, ſuper omne quod habent.

Rogerus de Waſſalia. Hunc habuit Rex Ribaldorum, quia dicebat ſe eſſe ſeruientem.

Hugo de Gaſtina, guem hoſtagiauit Ioannes de Nigella ſuper c. march.

Ren. de Croiſilles habet Guidonem de Hodenc pro c. mar. qui habet filiam Othonis de arbre.

Neuelo Mareſcallus Galterum de Ballolet.

Comes Sueſſionenſis Arnulphum de Aldenarda ſuper c. marc.

Ioannes de Nigella Comitem Boloniæ.

Bartholomæus de Roia Comitem Ferrandum.

Comes Drocenſis Comitem Saleſbir.

Ingerrannus de Coci Galterũ de Bozies.

Comes Petrus filiũ Guillelmi auunculi.

Maior de Couchi Galterum de Spoil.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

NOMINA MILITVM ET ARMIGERORVM QVI PRO ALIQVIBVS DICTORVM PRISIONVM ſe plegios aut hoſtagios erga Philippum Regem conſtituerunt.

Ex eodem Regiſtro.

Nomina plegiorum pro Manaſſero de Conty.

RObertus de Tornella de ccc. l.
Caſtellanus Beſtis de c. l.
Guido Buticularius de c. l.
Guido de Soiſi de c. l.
Radulfus de Claromonte de c. l.
Odo de Chauferi de c. l.
Petrus de Miliaco de c. l.
Rogues de Tornella de c. l.

Plegij pro Guillelmo de Caieu, quòd numquam erit aduerſator Domino Regi, neque Domino Ludouico.

Galterus de Feritate de ccL. l.
Radulfus de Arenis de ccL. l.

Plegij pro Iacobo de Rües.

Petrus de Lambres de c. l.
Ioannes Dauion gener.
Radulphi Plonquet. de c. l.
Radulphus Plonquet de c. l.

Plegij pro Petro de Meſnin.

Hellinus de Waurin de ccc. l.
Domina Sibylla mater eius de cc. l.
Michaël de Harmes de c. l.
Hellinus auunculus de ccc. l.
Radulfus Poclet de c. l.
Ioannes de Arcies eſt plegius pro Rogero de Turno quod non ibit contra dominum Regem, ſuper omne quod tenet de dño Rege.

Plegij pro Balduino de Lens per manum Niuelonis Mareſcalli.

Nicolaus de Beuri miles.
Letardus miles de Anequin.

Plegij Galteri de Guiſtele.

Michaël Conſtabularius Flandriæ de c. l.
Michaël de Harnis de c. l.
Mahalmus de Metta de c. l.
Comes Guiſnarum de cc. l.
Girardus la Truie de c. l.
Bordinus de Meta de c. l.
Ren. de Croſilles de c. l.
Hellinus de Wauerin nepos de c. l.

Plegij pro Balduino de P. F. Prat. B

Nicolaus de Beuri de cc. l.
Odo de Faiello de c. l.
Odo de Ham de c. l.
Droco de Moy de c. l.
Ioannes de Couduno de c. l.
Manaſſerus de Melloto de c. l.
Ioannes de S. Simone de c. l.
Adam Querez de c. l.
Hallinus de Wauerin nepos de c. l.

Plegij pro Geraldo de Grimberge.

Rob. de Brena de c. l.
Thomas de Coci de c. l.
Comes S. Pauli de cc. l.
Hellinus de Wauerin Seneſc. de cc. l.
Michaël de Harues de cc. l.
Michaël Conſtabul. Fland. de cc. l.
Hugo de Mirabilimonte de cc. l.
Elenardus de Seuinghem de cc. l.
Robertus de Dors de c. l. C
Adam Kerez de c. l.
Michaël de Metreuez de c. l.
Ioannes de Fretin de c. l.
Balduinus de Crequi de c. l.
Gocell. de Spinaio de c. l.

Plegij pro Hellino de Wauerin.

Michaël de Halmis de cccc. l.
Hugo Tacous de cc. l.
Euſtachius de Nouauilla pater & filius de cccc. l.
Michaël de Bolers de cccc. l.
Renaldus de Croiſiles de c. l.
Hugo de Malo-alneio de domo ſua.
Hellinus de Wauerin de vc. l.
Radulfus Plonquet de ccc. l.
Galterus de Sorello de ijc. l.
Caſtellenans S. Audomari de vc. l.
Caſtellanus de Lens de cc. l.

Caſtellanus

A Caſtellanus de Bapalmis de v^c. l.
Hugo de Miralmonr de cccc. l.
Ioannes de Montemirelli de M. l.
Guido de Doumapetra de M. l.

Plegij Philippi de Gaſtina.

Hugo Tacous de cc. l.
Gilebertus de Aria de cc. l.
Baldoinus de Querqui de cc. l.
Domina Sebylla de Wauerin de cc. l.
Caſtellanus S. Audomari de cc. l.
Arnulphus de Aldenarde eſt plegius pro Daniele de Maſquelines de M. lib. ſuper terram ſuam quam tenet de Rogero de Roſeyo apud Doy.

B *Plegij pro domino Euſtachio de Rea de tribus milib. librarum, tali modo quod ſi dictus Euſtachius guerrearet dominum Regem, vel dominum Ludouicum filium eius vel terram domini Regis, quandiu dominus, Rex voluerit debitam iuſtitiam exhibere in curia ſua Comiti Fland. vel ei iuſtitiam facere, ipſi tenentur reddere domino Regi dictam pecuniæ ſummam intra XL. dies poſtquam ab eo fuerint ſubmoniti.*

Hæc ſunt nomina plegiorum.

Injorrannus de Coci de ccc. l.
Guillelmus Auunculi de ccc. l.
Comes Sueſſion. de cc. l.
Colinus de Rumegni de M. l.
Injorrannus de Boua de cc. l.
Otho de Arbore de cc. l.

C *Plegij pro Roberto de Rumes.*

Michaël de Halmes de ccL. l.
Hellinus de Gauchin de ccL. l.
Dominus de Eſtreelle de ccL. l.
Girardus la Truie de ccL. l.

Plegij pro Galtero de Ligne.

Girardus de Marque de cc. l.
Hugo de Beſtis, de L. l.
Petrus de Remi de L. l.
Iacobus de S. Audomaro, qui habet terram ſubtus Dominum Martinum, de cc. l. PHILIPPVS AVGVSTVS.

Plegij Faſtræ de Ligne.

Ioannes de Maſquelines de v^c. l. ſuper totam terram ſuam.

Hoſtagij pro Galtero de Formeſeles.

Willelmus Caſtellanus S. Audomari.
Iacobus Frater eius.
Hellinus de Wauetin auunculus.
Hellinus nepos Seneſcalus Fland.
Hugo de Miraumont.
Ioannes de Duaco.
Comes de Guiſnes.
Michaël de Harnes.
Adam de Wauleincourt.
Balduinus Caſtellanus de Lens.
Quilibet iſtorum eſt plegius de L. marchis.

Hoſtagij pro Race de Gaure.

Comes Barri de cccc. l.
Baldoinus de Bello-videre de ccc. l.
Gilebertus de Aria de c. l.
Guillelmus de Renri de c. l.
Michël Conſtabulus Fl. de c. l.
Euſtachius iuuenis de Villanoua de cc. marchis.
Iacobus de S. Audomaro de c. l.
Adam Kierés de c. l.
Rogerus de Roſeio de ccc. l.
Nicolaus de Rumeniaco de v^c. l.
Michaël de Harnes de c. l.
Balduinus de Aria de cc. l.
ArnulphusComes deGuines de L. marc.
Balduinus Caſtellanus de Lens de c. l.
Robertus de Miliaco de cc. l.
Ioannes de Montemirabili de v^c. l.
Ioannes de Arcies de c. l.
Ioannes de Turno de c. l.
Hugo Tacon de cc. l.
Galcherus de Iouigniaco de c. l.

Hoſtagij pro Alardo de Burguela.

Nicolaus de Beuri de L. marchis.
Ioannes de Duaco de L. mar.
Balduinus de Quinci de L. mar.
Michaël de Harnes de L. mar.
Hugo de Miraumont de c. mar.

PHILIPPVS AVGVSTVS. A

EPISTOLA GVIDONIS DE BASAINVILLA DOMORVM MILITIÆ TEMPLI PRÆCEPTORIS IN REGNO HYEROSOLIMITANO.

De rumoribus partium Tranſmarinarum Regis Philippi Auguſti tempore.

Ex MS. Exemplari Nicolai Camuſati Canonici Trecenſis.

VIRO *Venerabili in Chriſto patri, ac Domino Dei, gratia Aurelianenſi Epiſcopo Frater Guido de Baſainuilla domorum militia Templi præceptor in Regno Hyeroſolimitano, ſalutem, & in beneplacito ſalutari eius dirigi.* PATERNITATI veſtræ, quam ſincero cordis affectu diligimus, pateat per præſentes, quod ſani ſumus & hilares, quod de vobis iugiter audire affectantes, De rumoribus ciſmarinis, & euentibus nunc de nouo, hoc certum teneat veſtra diſcretio, quod Tartarorum exercitus per acies infinitas terram Turkiæ ſoldani Iconij cum omni potentia ſua repugnante iam intrarunt, & depopulatis mœniis ciuitatum, quas ceperat violenter, & pretioſis omnibus aſportatis, homines quos ore gladij interficere nequeunt, ſeu nolunt, ipſos perire faciunt in ſuis prælijs contrà alias nationes, ob quod Soldanus Babyloniæ, & B etiam Damaſcenus olim graui modo diſcordes, ad inuicem pacis concordiam inierunt, credentes eorum poſſe in aliquibus virtuti reſiſtere, quorum potentia iam in fortiori eorum Brachio ſcilicet Soldano Iconij, qui eſt eorum collateralis & affinis, victorioſius triumphauit; de quorum aduentu non ſolum pagani, verum etiam Chriſtianus populus dubitat ciſmarino. Nam Rege Armeniæ intelleximus referente, quod ſtatim poſt hyemem ad Aprilis herbagium proponunt verſus Hieruſalem ſua caſtra dirigere, & illam totaliter occupare. Quod ſi futurum eſt, vt multorum tenet aſſertio, Chriſtianitas Ciſmarina diſperiet, & Domus Domini replebitur omni genere immudorum. prætcrea ſtupendum vobis valde referimus, & noſtris temporibus inauditum. In partibus enim Amakæ vbi Mahometicum manet ſimulachrum, terræ motus fuit immenſus, qui & multos muros ſubuertit, & domos, & ipſum Mahometi ſepulchrum detulit in profundum, & triduo durante ad radices cuiuſdam montis, ignem furoris Domini terra euomuit, qui & Mecham, & Mahometi ſepuchrum, ac omnes regiones finitimas arſit. ardens lignum, lapides, homines, & etiam ipſam terram duobus paſſibus ſubtus terram deuorat, & conſumit. Et iam ſunt duo menſes & amplius, quod ſic arſit; nec poteſt ei humano ingenio reſiſti, ſed fugiunt omnes antè faciem eius, & ſicut qui viderunt hoc, teſtantur: hic ignis vadit in partibus Baldachiæ, vbi Sarraecnorum caput eſt ardens die noctuque, aquam terramque omnem in momento conſumens; alios rumores neſcimus ad preſens. Datum Achon C die quarto Octobris.

EPISTOLA HVGONIS COMITIS SANCTI PAVLI AD HENRICVM DVCEM BRABANTIÆ,

De Conſtantinopolitanæ Vrbis expugnatione per latinos factâ Anno M. CC. II.

Ex Annalibus Godefridi Monachi, S. Pantaleonis apud Coloniam Agrippinam quos Marquardus Freherus Conſiliarius Palatinus edidit.

PRÆCORDIALI *amico ſuo Henrico Duci de Louanio, viro nobili, Hugo Comes ſancti Pauli.* STATVM pauperrimi exercitus Ieſu Chriſti, nobilitati veſtræ declarare deſidero. Nouerit igitur ſerenitas veſtra, quod Alexius filius Tirſacij * quondã Imperatorij Cõſtantinopolitani, quẽ frater eius propter ambitionẽ Imperij excæcauit, venit ad nos apud Corfanti ibique genibus flexis, profuſis lacrymis, vniuerſitatem noſtram exorans, quatenus Conſtantinopolim venientes cum ipſo ei in auxilium præſtaremus, vt ipſe auunculum ſuum, qui erga patrem ſuum tantum ſcelus perpetrauerat, à regno per auxilium noſtrum expelleret, quod per ambitionem ſibi Vſurpauerat & iniuſtè poſſederat. Super hoc autem fuit inter nos maxima diſſentio & ingens tumultus,

* F. Iſacij.

A multus. Omnes enim damnabant ire Accharon : pauci fuerunt pluſquam viginti qui Conſtantinopolim collaudaſſent, quorũ fuit vnus Marchio, Comes Flandrenſis Comes Leudeuicus, & alij quorum nomina ad præſens reticentur. Qui omnes toti exercitui oſtendentes manifeſtè, quod vis Iheroſolimitana erat omnibus inutilis & dãnoſa, ipſi eſſent inopes & victualibus imminuti, nec eſſet aliquis inter eos qui milites ad ſtipendia & ſariantos ad ſolidum detineret, vel qui petrarios faceret protrahi, nec alia inſtrumenta bellica produci. Tandem vero vix nobis acquieuerunt, tali tamen conditione, quod apud Cõſtãtinopolim moram nullatenus facerent vltra menſem niſi voluntate ſua propria morarentur. Reſponſum eſt eis, quod breuis manſio publicata non erat nobis neceſſaria, quia Græci nos minus formidarent, ſi breuis moræ ſpacium præſcirent: attamen impetrauerunt à nobis, vt de mora ſolius menſis eis ſecuritas præſtaretur in palam, & ita factum eſt. Quo facto iuuenis Imperator nobis promiſit, quod toti exercitui noſtro per annum victualia largiretur integrum, & quod decem millia militum ad annum ſanctæ terræ ſuccurſum ad ſumptus ſuos haberet. Promiſit enim quamdiu viueret ad ſtipendia ſua ſe in terra ſancta D. milites habiturum, & quod Duci veneti Centum millia marcarum argenti & totidem exercitui noſtro erogaret. Quibus compoſitis & communi vtilitate conceſſis, Naues

PHILIPPVS AVGVSTVS.

B noſtras conſcendimus, de hinc ad portum Bucceauiæ octauo die applicantes: ab eo loco C. leucæ Conſtantinopolim vſque numerantur, à portu vero iſto vſque Conſtantinopolim per ſtrictum mare & velociter currens tranſitur. Inde per illud fretum nauiganres tranſiuimus brachium Sancti Georgij, & per portum cepimus ad firmam terram verſus Iconium, qui portus diſtat à Conſtantinopoli vna leuca. Ibidem ſtupuimus valde admirantes ſuper hoc, quod nemo amicorum nemo parentum iuuenis Imperatoris, qui nobiſcum erat, ſeu aliquis nuncius eorum venit ad eum, qui ei ſtatum Conſtantinopoli declararet. Non mora, Imperator imperium tenens Duci veneti, Marchioni, Comiti Flandrenſi, Comiti Leudeuuico, & nobis, nuncios ſuos deſtinauit. Nos vero ſecretum inter nos ineuntes conſilium diximus, quod Imperatoris nuntios nullatenus audiremus, niſi prius ſe ab Imperialis cathedra deponeret maieſtatis: aliter ipſum vel eius nuncios nequaquam oſcultaremus, nolebamus enim quod Græci muneribus attentarent, vel mollirent. Interim Imperatoris exercitus, in littore nobis oppoſito paratus erat nobis tranſitum inhibere, oſtendens animoſitatis imaginem nobiſcum præliandi. Quod videntes, ad peccatorum noſtrorum cucurrimus confeſſionem, in Dei ſolum miſericordia confidentes: poſtea noſtras ordinauimus pugnas, deinde nos omnes armati intrauimus naues vſarias & Galeidas, quæ vaſa nauigio apta C C. numero fuerunt, præter nauiculas & bargas. Cum vero Deo ducente vltra fuimus applicati, omnes Græci qui conuenerant, vt tranſitum nobis impedirent, ita Dei gratia à nobis elongarunt, quod aliquem eorum etiam volatu ſagittæ vix potuimus attingere. Inde perreximus

C ad quandam turrim fortiſſimam, quæ Galatha nuncupabatur, in qua firmabatur cathena ferrea groſſa nimis, quæ poſita ſuper ligna tranſuerſa mare tranſnatabat, attingens vſque ad muros ciuitatis. Catena illa portum ſeruabat, iuxta quam naues & Galeidæ ciuitatis cum bargis erant, latere ad latus coniunctæ, nobis introitum prohibentes. In turri ſiquidem ſæpè dicta erant Sarianti Anglici, Piſani, Leueniani, Dachi, ad eam protegendam conſtituti, qui exhibant turrim & introibant, ſicut & quando volebant, ad ſagittandum noſtros. Super turri autem illa locuti fuimus cum Duce Veneti viro prudentiſſimo & diſcreto, dicentes ei quod nullo modo poſſet capi, niſi per minitores & petrarias caperetur. Reſpondit nobis, quod iuxta catenam antedictã faceret naues ſuas protrahi, ſuas erigens petrarias cum inſtrumentis variis ſuper naues: nos quoque noſtra faceremus ingenia erigi ſuper terram: ſic vndique turris obceſſa Dei noſtroque auxilio de facili caperetur. Dum autem hæc proponerentur, ſarianti in turri latitantes noſtris gentibus ſagittando importunos faciebant aſſultus. Verum nonnulla vice in nos fecerunt ſalinationes. * quaſi forent acriter retromiſſi, & ſuorum damna multimode ſuſtinerent. Tertia vero die poſt tentoria noſtra ibidem confixa illi deinde exeuntes acriter noſtris quibuſdam militibus & peditibus præter nos fecerunt inſultus. Petrus vero de Braieleuel cum quibuſdam militibus & ſariantis armatus ſuperueniens, hic eos cum feſtino impetu atrociter inuaſit; quod ei non potuerunt reſiſtere, nec ad turris refugium remeare: imo oportuit quoſdam eorum noſtris inſtantibus proſilire in mare, & ibi ſubmerſi

PHILIPPVS AVGVSTVS.

fuerunt, quidam truncati, quidam vero retenti. Statim Deo mirabiliter operante turris abſque bellico inſtrumento capta, & catena rupta fuit. Mox ſiquidem nauibus ciuitatis retro abeuntibus, naues noſtræ liberum portum habuerunt, & quoſdam eorum ſimul cum galeidis, nauiculis, & bargis ceperunt. Tunc vero noſtris nauibus & nobis ordinatis ad pugnam, proceſſimus iuxta littus ad quendam pontem lapideum diſtantem à turre prænominata vna leuca. Pons vero ille protenſior erat paruo ponte Pariſienſi, & erat adeo ſtrictus, vt tres equites iuncti lateribus ſimul vix per illum poſſent tranſire, vadis profundis exiſtentibus non poteramus alias tranſire, niſi multam faceremus torſuram. Si vero à noſtro nauigio longè diſtaremus, fortaſſe periculum magnum incurriſſemus & damnum. Cum perueniſſemus ad pontem ipſum (dei patientia) nullo obſtante tranſiuimus, & procedentes tentoria noſtra fiximus inter palatium Imperatoris & palatium Boimond, & ſic propinquauimus palatium quod Placherna dicitur, quod Sagittæ noſtræ cadebant ſuper palatium & infra palatium per feneſtras; & ſagittæ Græcorum ſuper tentoria noſtra. Hoc facto exercitum noſtrum concluſimus groſſis palis, & circumcinximus litis, deinde inſtrumenta noſtra bellica & petrarias ereximus ante muros. Dux Veneti vero ſuper quamlibet nauim conſtruxit de antemnis pontem altiſſimum in altitudine C. pedes habentem, & ſuper quemlibet pontem poterant ire quatuor milites de fronte. Præterea quilibet vſarius mogonellum ſuum habebat erectum. B

Dum autem hæc fierent, Græci nobis pede & equo plures inſtanter fecerunt inſultus: verum ſuper hoc quam nos, deterius habuerunt. Quadam die maxima militum multitudo de quadam porta cateruatim egrediens, quæ porta patet à dextera parte palatij, ſuperius exiliit, & nos prouocauit ad arma: quos noſtri cum ingenti impetu & forti audacter repulerunt, quod multi eorum altero alterum inculcante corruerunt in foſſas. Inter quos filius Ducis de Ducato, qui inter Conſtantinopolitanos fortior & pulchrior dicebatur, cum aliis quibuſdam peremptus eſt. Craſtina quoque die quædam cohors militum ciuitatis per portam Blachernæ exiuit ea parte, qua ingenia noſtra bellica erigi feceramus: ſed Deo iuuante retromiſſi ſunt turpiter & potenter. Tunc quidem retentus eſt vir nobiliſſimus, potentior & in militia melior omnibus Conſtantinopolitanis, qui conſiliarius Imperatoris erat. Die mercurij poſt ordinationem fuit propoſitum, quod in craſtino fieret aſſultus ad ciuitatem, videlicet Dux Veneti per mare, Comes Flandrenſis & Comes Leudeuuicus per terram aſſilirent, & Marchio cum illis. Ego ſiquidem & M. de Montmotenſi & Mareſcalius campaniæ de ſancto Tyrone, dum aſſultus fieret, cuſtodiremus exercitum forinſecus inter vallum & campum, & ſic fecimus. Facta autem ordinatione & propoſito terminato, Dux & Venetij cum quibuſdam de noſtris, qui nauigio potenter inſtabant, prope muros nauibus applicatis, ſcalas muris acclinantes, intrauerunt cum virtuoſo impetu ciuitatem, triginta turribus lucrifactis iuxta quantitatem atturbati & de ciuitate non modicum combuſſerunt. Noſtri quoque ſuos per terram facientes inſultus, ſcalis ſimiliter muro appoſitis ſuas ſuper muro poſuerunt bannerias & vexilla. Minitores vero muros inferius ſubcauantes vnam turim ſtrauerunt: Tunc Imperator ciuitatis incendio & noſtris inſidiis vndique coarctatus conſtituit ad portas ſingulas, quæ ad campos exitum faciebant, turmas militum non paucorum, vt nos circumquaque aſſilirent, & inuaſos inuoluerent & truncarent. Econtra nos ſimiliter noſtras ordinauimus pugnas. Comes Flandrenſis cum ſuis, egoquoque cum meis, vterque in ſuo cuneo conſiſtens fecimus autem cuſtodiam, & equitauimus ordinate & coniuncti contra prælium nobis contrarium, eos adeo appropinquantes, quod eorum ſagittarij & baliſtarij trahebant in nos, noſtrique in ipſos. Cum ipſi viderent nos magnanimos eſſe & conſtantes, ordinate procedere & ſeriatim, & nos non poſſe faciliter expugnari vel corrumpi, ipſi valde perterriti & confuſi ſedentes nobis non auſi fuerunt (Dei gratia) dimicare nobiſcum. Et ſciatis, quod non fuimus in toto exercitu plures quam quingenti milites, & totidem equites, ſariantes non habuimus pluries quam duo millia peditum: maior enim pars ſtatuebatur ad ingenia noſtra conſeruanda. Videntes autem eos fugere & abire, noluimus inſequi: ne forte per eorum dolos & inſidias exercitui noſtro, & bellicis machinis noſtris, vel turribus, quas Veneti ceperant, damnum inferrent. Imperator vero nocte rediens, ad palatium ſuum, aſſeruit ſe in craſtinum pugnaturum nobiſcum: eadem autem nocte media Imperator latenter aufugit. C

Die

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Die vero jouis, ſicut Impetatot promiſerat debuimus pariter dimicare. In craſtino (deo cooperante) fuit ciuitas reddita nobis, & tunc fuerunt octo dies completi à ciuitatis obſidione. Tunc vero Tirſacus Impetator & Imperatrix vxor eius videlicet ſotot Regis Vngariæ, qui diu in honote carceris tenti fuerant & incluſi, nobis gratias multimodas referentes mandauerunt, quod per Dei gratiam & noſtrum auxilium fuerant à carcere liberati, & quod decus Impetij rehabebant, & nos in craſtino veniremus in palatium ranquam in noſtrum cum filio ſuo diu deſiderato, & ita fecimus, & manducauimus cum eis cum magnis exultationibus & honore ſolemni. Hoc equidem vos ſcire volo, quod eo vſque in negotium Saluatotis proceſſimus, quod Orientalis Eccleſia, cuius olim metropolis erat Conſtantinopolis, cum Imperatote & vniuerſo Imperio eius capiti ſuo Romano Pontifici, ſicut fuit antiquitus, renodata Romanæ Eccleſiæ ſe ſe eſſe filiam recognoſcit, & vult de cætero eidem more ſolito humiliato capite deuotius obedire. Ipſe etiam eiuſdem Eccleſiæ Patriarcha huic aſpirans operi, & applaudens, ſuæ dignitatis pallium à ſummo Pontifice tecepturus Romanam ſedem vlterius adibit, & ipſe ſupet hoc cum Imperatore * iuramenti præſtitit cautionem. His igitut tot & tantis vtiB litatibus prouocati, & ſpe ſancta bonorum futurorum detenti, apud ciuitatem ptæſcriptam propoſuimus hyemare: & hoc ideo fratribus noſtris, qui in tranſmarinis partibus noſtrum præſtolantur aduentum, curauimus nunciare, vt ipſi auditis noſttorum tumoribus gaudiorum, quorum eos eſſe participes præoptamus, adminiculo ſanctæ ſpei ſuffulti nos Conſtantinopolim expectent. Noueritis & quod accepimus tormentum contra Soldanum Babyloniæ ante Alexandriam. Si quis ergo Deo vult ſeruire, cui ſeruire eſt regnare, & nomen habere militiæ conſpicuum & clarum, tollat crucem, & ſequatur Dominum, & veniat ad tornamentum Domini, ad quod ab ipſo Domino inuitatur. VALETE.

EPISTOLA ALTERA EIVSDEM HVGONIS COMITIS AD COLONIENSEM ARCHIEPISCOPVM.

De captâ eadem ciuitate, & de BALDVINI Comitis Flandriæ in Imperatorem Conſtantinopolitanum electione.

Ex eiſdem Annalibus.

REVERENDO *patri ſuo, & Kariſſimo Domino, & conſanguineo ſuo. A. Dei gratiâ Colonienſi Archiepiſcopo. Baldeuuinus eadem gratiâ fideliſſimus in Chriſto Imperator, à Deo coronatus, Romaniæ moderator & ſemper Auguſtus, Flandriæ, & Hannoniæ* C *Comes, conſanguineus & fidelis ſuus, omnem beatitudinem vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.* CVM Chriſtianæ religionis Zelo, imo & noſtræ ſpeciali amore perſonæ, quæ circà nos aguntur, paternitas veſtra ſcire deſiderer, Serenitati veſtræ declarandum eſſe decreuimus, quàm mira circà nos vſa ſit diuina clementia nouitate, quàmque non nobis quidem, ſed nomini ſuo gloriam dederit omnibus ſæculis admirandam. Mitabilibus eius circà nos ſemper mirabiliora ſuccedunt, vt etiam infidelibus dubium eſſe non debeat, quin manus Domini operetur hæc omnia: cum nihil ſperatum à nobis, aut prouiſum antè contigerit: ſed tunc demum noua nobis Dominus procurauerit auxilia, cum nihil humani videretut ſupereſſe conſilij. Et quidem, ſi benè meminimus, pet litteras paternitati veſtræ tranſmiſſas, noſtri progteſſus, & ſtatus narrationem eò vſque deduximus, vt vrbe populoſa capta violenrer à paucis, tyranno fugato ac filio Tirſachij Alexio coronato, mora noſtra promiſſa foret, & ordinata pet hyemem: vt potentet obtinerentur, ſi quæ reſiſtere videbantur Alexio. Et nunc breuiter nartanda ſuſcipimus, quæ circà nos poſteà contigerunt, eo prænotato, quod ſicut non opera hominum, fuere, ſed Dei, quæ Græcis intulimus: ita non opera hominum fuere, ſed Dæmonum, quæ cum Impetatore nouo, Græcoque pet omnia Gtæcia nobis ex perfidia conſueta retribuit. Nos ſiquidem ne diſcordiæ fomitem inter nos & Græcos miniſtraret moribus noſtris aduerſa barbaries, de ciuitate exeuntes ex aduerſo ciuitatis interiacente portu ad preces Imperatotis caſtra poſuimus. Et ex inſperato, ſeu

PHILIPPVS AVGVSTVS.

innata malitia, ſeu Græcorum ſeductus perfidia, animo recedit à nobis, cui tanta A
beneficia conrulimus. Ipſe enim in omnibus nobis promiſſis cum patre, patriarcha,
& mole nobilium, periurus & mendax tot incurrit periuria, quot nobis præſtitit
iuramenta. Vnde noſtro tandem deſtitutus auxilio prælia contrà nos meditatur in
caſſum: & nauigij, quod eum adduxerat & ſublimauerat ad coronam, procurat
incendia. Sed voto tam crudeli Deo nos protegente fraudatus, fit pars ſua per cun-
cta deterior, & hominum ſuorum cædes, incendia, & rapinæ proueniunt. Immi-
nente foris pugna, intus timoribus coarctatur, Imperatorem ei æmulum paranri-
bus Græcis, ea occaſione captara, quod nullum ad auxilium noſtrum deberet ha-
bere confugium. Cumque eidem euadendi ſpes vnica reſtaret in nobis: iuratum
ſibi quemdem Morchuſlum * nomine, Sanguine ſibi propinquum, de quo pro
beneficiis ſibi impenſis ſuper omnes alios confidebat, mittit ad exercitum noſtrum,
qui Blachernæ palatium nobis ſub Imperatoris & ſuo iuramento promittit in ob-
ſidium, donec nobis cuncta reddantur. Accedit ad palatium recipiendum nobilis
Marchio: illudit Alexius Marchioni, & quod iam nobis dederar ſpretis obſidibus
conſueta periuria non vererur. Nocte inſequuta Morchuſlus Domino ſuo periurus,
& nobis Græcis reddendi nobis palatij reuelat arcana, atque ex hoc in perpetuum B
eis eripi libertatem, & ad hoc modis omnibus veniendum eſſe declarat, niſi deii-
ciatur Alexius. Cuius proditionis merito tertius in vrbe Imperator attollitur. In
dominum dormientem & rei neſcium ſacrilegas mittit manus, eumque carcere te-
tro includens, tertium Nicolaum quemdam, qui apud S. Sophiam Imperiales in-
ſulas nouiter vſurparat, traditum ſibi à Græcis, qui eum creauerant, proditione
rurſus incarcerauit. Mortuoque poſt modicum Tirſachio, qui animum filij ſui præ
omnibus, (vt dicebatur) à nobis auerterat, acclamanre Clero Græcorum, & po-
pulo, vt de terra tolleremur, in breui tantum ſanguinem noſtrum ſitientibus Græcis,
prælio contrà nos proditor indictus reſtaurat, vrbem machinis & propugnaculis
muniunt, quorum numerum nemo viderat vnquam. Cumque murus miræ latitudi-
nis, lapidibus minutis, cæmentoque tenacitatis & firmitatis antiquæ constructus,
in altum valdè conſurgens, turres haberet ampliſſimas pedibus circiter quinqua-
genis & paulo plus, minuſve diſtantes inter quaſlibet duas à parte maris, quo no-
ſter timebatur aſſultus, turris lignea erigitur ſuper murum ſtationibus tribus aut
quatuor multitudinem continenribus armatorum, nihilominus etiam inter quaſ-
libet duas turres ſeu petraria ſeu magonellus erigitur. Turribus autem ſupereri-
guntur ligneæ turres altiſſimæ ſtationum ſex, ſuper quam ſupremam ſtationem
aduerſum nos porriguntur ſcalæ, appodiationes ex vtraque parte & propugnacu-
la continentes paulominus excelſis ſcalarum capitibus, quantum iacere in altum
poſſet arcus à terra. Murum etiam ipſum murus circumcingit inferior, duplexque
foſſatum, ne muris vlla applicare valerent ingenia, ſub quibus poſſent latitare C
foſſores. Interim mari terraque nos attentat perfidus Imperator, nos ſemper Do-
mino protegente & ſuos fruſtante conatus. Nam præter ordinationem noſtram ad
prædam victualium procul exeuntibus vſque ad mille animas hominum pugnato-
rum, Imperator occurrit in multitudine graui. Primo congreſſu diſſipatur omninò
cæſis captiſque non paucis ſine damno noſtrorum, fuga ignominioſa conſulens ſibi
clypeum abiicit, arma deponit, & noſtris vexillum imperiale dimittit, nobilem-
que quam ſibi præferri fecerat iconam, quam ordini Ciſtercienſi noſtri dedicauere
victores. Iterato nauigium noſtrum flammis aggreditur, intempeſtæque noctis ſi-
lentio ſexdecim ſuas naues incenſas, velis in altum expanſis & inferiùs colligatis
ad proram, flante fortiter Auſtro, noſtras mittit in naues: ſed Domino faciente cum
multo labore noſtrorum cuſtodimur indemnes, & ardentibus nauibus clauis infixis
catenis hærentibus noſtrorum remigio trahunt in pelagus, & ab imminenti mortis
periculo à Domino liberamur. Nos igitur eum terreſtrè prouocamus ad pugnam,
& ponte, atque amne tranſmiſſo qui exercitum noſtrum ſeparabat à Græcis, cu-
neis ordinatis antè portam diu ſtetimus, regiæ ciuitatis & palatij Imperialis quod
Blankerna nuncupatur, in nomine Domini agminum Iſraël præcedente cruce vi-
uifica, parati ad prælium Græcos excipere, ſi eis placuiſſet exire. Et quidem pro
militiæ exercitio exeuntem nobilem quemdam noſtri pedites trucidarunt. Sic in
caſtra reuerſi terrâ marique ſæpiùs prouocamus, ſed dante Domino ſemper ac
triumphaliter obtinemus. Mittit ad nos pacis fictæ legatos perfidus incubator
Imperij,

* *Morzuflum.*

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Imperij, poſtulat & obtinet cum Duce colloquium. Cumque eidem Dux magnanimus obiecisſet quod nulla cum eo pacis poſſet eſſe ſecuritas, qui Dominum ſuum carcere concluſiſſet, poſtpoſita iuriſiurandi religione & fidei, & ipſi præcipuiſſet Imperium eidemque bona fide conſuleret, vt Dominum ſuum reſtitueret & humiliter veniam poſtularet, noſtras etiam pro ſe promitteret preces: & quod cum eodem Domino ſuo miſericorditer ſi vellet agere deberemus. Ac quicquid contrà nos egerat venenosè, ſi rediret ad animum, imputare vellemus ætati lapſuique conſilij: & ille vana verba ſubintulit, quia quæ reſponderet rationabiliter non habebat. Obedientiam autem Romani Pontificis, & ſubuentionem ſanctæ terræ, quam iuramento & ſcripto Imperiali firmarat Alexius, adeo refutauit, vt vitam amittere præeligeret, Græciamque ſubuerti, quàm quod Latinis Pontificibus Orientalis Eccleſiæ ſubderetur. Noctu igitur inſequenti Dominum ſuum latenter laqueo ſuffocat in carcere, cum quo ipſa die prandium ſumpſerat (vide) & claua ferrea, quam tenebat in manu latera morientis & coſtas inaudita crudelitate confringit: caſuque vitam, quam laqueo extorſerat, confingit ereptam. Hoc Imperiali ſepultura conceſſa propalatum omnibus ſcelus funeris honore diſſimulat. Sic nobis hyems tota perficitur, donec nauibus noſtris ſcalis aptatis, & inſtrumentis bellicis præparatis, nos

B & noſtra recipientes in nauibus V. id. April. hoc eſt, feria ſexta ante paſſionem Domini vnanimiter pro honore ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & ſubuentione ſanctæ terræ, nauali prælio inuadimus ciuitatem, & ea die non ſine multo tamen ſanguine fuimus tanta perpeſſi, vt inimicis noſtris in opprobrium verteremur, quorum ea die pars fuit per cuncta ſuperior: adeo vt tracta in terram Græcis cōpelleremur bellica noſtra machinamēta relinquere, & infecto negotio ad ripam redire cogeremur aduerſam ea die (vt videbatur) inutiliter fatigari. Conturbati verò plurimum & conterriti, ſed demum in Domino roborati definito conſilio rurſus inſtauramur ad pugnam quartâ die, II. id. April. hoc eſt, feria ſecunda poſt paſſionem Domini, flante borea rurſum applicamur ad muros ſcalis nauium ſcalis turrium applicatis cum multo labore noſtrorū permultùm reſiſtentibus Græcis: ſed ex quo cominus gladios ſenſere noſtrorum, non diu belli anceps durauit euentus: duæ ſiquidem naues pariter colligatæ, quæ Epiſcopos noſtros Sueſſionis videlicet ac Trecenſis deferebant, quarum erant inſignia paradiſus & peregrina, primæ ſcalis ſuis ſcalas turrium attigerunt, & fœlici auſpicio peregrinos pro paradiſo certantes hoſtibus admouerunt. Prima muros obtinent vexilla Pontificum, miniſtriſque cœleſtium ſecretorum prima conceditur de cœlo victoria. Irruentibus igitur noſtris cedit (Domino iubente) infinita multitudo pro paucis & propugnacula relinquentibus Græcis noſtri audacter militibus portas aperiunt. Quorum cum Imperator, qui non procul à muris in tentoriis ſtabat armatus, conſpicaretur ingreſſus: ſtatim tentoria dereliquit &

C fugit: noſtri cædibus occupantur, ciuitas capitur populoſa, recipiuntur in palatiis qui noſtrorum enſes effugiunt, multâque cæde factâ Græcorum noſtri ſeſe recolligunt, aduesperaſcente iam die arma deponunt, de aſſultu palatiorum in craſtino tractaturi. Suos recolligit Imperator, & craſtinam hortatur ad pugnam, aſſerens quod noſtros in poteſtate nunc habebant inter murorum ſepta cluſos: ſed nocte latenter dat terga deuictus. Quo comperto Græcorum plebs attonita de ſtatuendo Imperatore pertractat, & dum mane facto ad nominationem cuiuſdam Conſtantini procedunt, pedites noſtri non expectata deliberatione maiorum ad arma proſiliunt & terga dantibus Græcis munitiſſima & fortiſſima palatia relinquuntur, totaque in momento ciuitas obtinetur. Diripitur equorum innumera multitudo, auri & argenti, ſericorum, pretioſarumque veſtium atque gemmarum, & omnium eorum quæ ab hominibus inter diuitias computantur, tam inæſtimabilis abundantia reperitur, vt tantum tota non videretur poſſidere latinitas: & qui antea pauca negauerant, cuncta nobis diuino iudicio relinquunt, vt securè dicamus, vt maiora his mirabilia circa bellorum caſus nulla vnquam narret hiſtoria vt impleta prophetia manifeſtè videatur in nobis quæ dicit: *Perſequitur vnum ex vobis centum alienos.* Quia ſi inter ſingulos victoriam partiamur, quilibet ex noſtris non pauciores aut vicit, aut poſſedit. Nunc autem non nobis victoriam vſurpamus, quod ſaluauit ſibi dextra Domini, & brachium virtutis eius reuelatum eſt nobis. A Domino tantùm factum eſt iſtud, & ſuper omnia mirabilia mirabile eſt in oculis noſtris. Ordinatis igitur, quæ diſponenda rerum poſcebat euentus, ad electionem Imperatoris vna-

* *inter quos erat Thomas Maurocenus, eodem tempore deſignatus Patriarcha Conſtantinopolitanus ad quem eſt decretalis in C. T. Ext. De Maior. & obedi. C. S. Ext. de Iuſtit. & alia.*

PHILIPPVS AVGVSTVS.

nimiter ac deuotè procedimus: & omni ambitione ſecluſa cum ſex Baronibus venetorum, venerabiles viros, Epiſcopos noſtros, Sueſſionis, Halueꝛſtadenſi ac Trecenſi, & Dominum Bethlemitanum, qui à partibus tranſmarinis Apoſtolica auctoritate nobis fuerat delegatus, Acconæ electum, Abbatemque Lucedij, Imperatoris ſub dominio noſtro conſtituimus electores. Qui oratione præmiſſa (vt decuit) Dominica, miſericordia Domini, perſonam noſtram, quod à noſtris meritis procul erat, vnanimiter ac ſolemniter elegerunt, diuinis laudibus Clero ac populo acclamante; ſequentique Dominica, in qua iubilate Deo cantatur præcipiente Petro, *Regem honorificari, eique obediri quaſi præcellenti*, & Euangelio annunciante, *Quod gaudium noſtrum nemo tollet à nobis*: cum ingenti honore & tripudio, more etiam ſuo applaudentibus Græcis, ad honorem Dei & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ac ſubuentionem terræ ſanctæ, glorioſè coronatum ad Imperij faſtigia Deo & hominibus amabiles patres memorati Pontifices cum vniuerſorum applauſu & piis lachrymis ſublimarunt. Aderant incolæ terræ ſanctæ, Eccleſiaſticæ Militareſque perſonæ, quorum præ omnibus inæſtimabilis erat & gratulabunda lætitia exhibitumque Deo gratius obſequium aſſerebant, quam ſi ciuitas ſancta Chriſtianis eſſet B
cultibus reſtituta: cum ad confuſionem perpetuam inimicorum crucis, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, terræ Ieroſolimitanæ, ſe ſe Regia ciuitas deuoueret * quæ tam diu, tam potenter aduerſaria ſtetit & contradixit vtrique. Denique diuina iuſtitia noſtroque miniſterio digna vltione perculſis & expulſis hoſtibus, Deus obedientibus terram nobis dedit omnium bonorum copiis affluentem, frumento, vino, & oleo ſtabilitam, fructibus opulentam, nemoribus, aquis, & paſcuis ſpatioſam, ad manendum ſpecioſam, & cui ſimilem non continet orbis aëre temperatam. Sed nec in his deſidia noſtra ſubſiſtunt, nec ab humeris noſtris vexillum regale deponi: donec terra ipſa incolatu ſtabilita noſtrorum partes debeamus inuiſere tranſmarinas, & dante Deo propoſitum peregrinationis implere. Speramus enim in Domino Ieſu, quod qui cæpit in nobis opus bonum ad laudem & honorem nominis ſui, inimicorum crucis depreſſionem perpetuam perficiet, confirmabit ſolidabitque. Celſitudinem igitur veſtram propenſiùs exoramus in Domino, vt gloriæ huius atque victoriæ & ſpei præoptatæ, cuius oſtium magnum nobis apertum eſt, velitis eſſe participes. Quod abſque vlla nobis dubitatione continget, ſi terræ veſtræ nobiles atque ignobiles, cuiuſlibet conditionis aut ſexus, eiſdem deſideriis accenſos, ad noſtras immenſaſque capeſcendas diuitias temporales pariter & æternas, non ſolum permiſſa licentia, ſed ſalutaribus monitis accendatis. Vniuerſis enim dante Deo ſufficimus, quos nobis Chriſtianæ Religionis zelus adduxerit. Vniuerſos volumus ſimul & poſſumus ſecundum ſtatus ſuos, varietatemque natalium, & augere diuitiis, & honoribus ampliare. VALETE. C

* D. C. inter quatuor 8. Ex. de maior. & obed.

EPISTOLA BALDVINI IMPERATORIS AD OMNES CHRISTIANOS.

De eiuſdem vrbis Conſtantinopolitanæ expugnatione.

Ex MS. exemplari, quod Ioannes Bolandus ſocietatis Ieſu Antuerpia tranſmiſit.

ANNO 1204. BALDVINVS Dei gratia fideliſſimus in Chriſto Imperator Conſtantinopolitanus à Deo coronatus Romanorum moderator ſemper Auguſtus, Flandrorum, & Haynenſis Comes, VNIVERSIS *Chriſti fidelibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, prioribus, præpoſitis, Decanis, cæteriſque Eccleſiarum prælatis, Eccleſiaſticiſque perſonis.* BARONIBVS, *Militibus, & Sargiantis, omnique populo Chriſtiano, ad quos pagina præſens peruenerit in vero ſalutari, gratiam & ſalutem.* AVDITE qui longè ab Eccleſia, & qui propè admiramini & laudate Dominum quoniam magnificè fecit, qui antiqua miracula noſtris renouare dignatus eſt temporibus & non nobis quidem, ſed nomini ſuo gloriam dedit omnibus ſæculis admirandam. Mirabilibus enim circa nos mirabiliora ſemper ſuccedunt, cum etiam infidelibus eſſe non debeat dubium, quin manus Domini

PHILIPPVS AVGVSTVS.

A Domini hæc omnia operetur, etiam nihil ſperatum à nobis, aut promiſſum antè
contigit, ſed tunc demum nobis noua dominus procurauit auxilia, & nihil hu-
mani viderur conſilij ſupereſſe, & quidem ſi benè meminimus per litteras vni-
uerſitati veſtræ tranſmiſſas, noſtri progreſſus & ſtatus narrationem eo vſque de-
ducimus, vt vrbs popʋloſa capta violenter à paucis tyrranno fugato ac filio Yſa-
chij Alexio coronato, mora noſtra præmiſſa foret, & ordinata per hyemem. vt
porentes obtinerentur ſi qui reſiſtere viderentur Alexio, & nunc breuiter nar-
randa ſuſcipimus, quæ poſteà circa nos contigerunt, eo prænotato, quod ſicut
opera hominum non fuere, ſed Dei, quæ Græcis intulimus, ita non hominum
opera, ſed dæmonum fuere quæ cum Imperatore nouo Græcoque, per omnia
gratia nobis ex perfidia conſuera retribuit. Nos ſiquidem ne diſcordiæ inter nos
& Græcos fomitem miniſtraret, moribus noſtris aduerſa barbaries, de ciuitate
exeuntes, ex aduerſo ciuitates inreriacenre porta, ad preces Imperatoris caſtra
poſuimus, & ex inſperata ſeu innata malitia ſeu Græcorum ſeducta perfidia, ani-
mo recedit à nobis, cui tanta beneficia contulimus, Imperator, & in omnibus
eſt compatitus patre Patriarcha, & mole nobilium nobis præmiſſis, periurus &
B mendax, tot incurrit periuria, quot nobis præſtitir iuramenta. inde noſtro tan-
dem deſtitutus auxilio prælia contra nos meditatur incaſſum, & in nauigium,
quod eum adduxerat, & ſublimauerat ad coronam procurat incendia. ſed voto
tam crudeli, Deo nos protegente fraudatut, fit pars ſua per cuncta deterior &
hominum ſuorum cædes & rapinæ veniunt, imminente foris pugna, intus timo-
moribus coarctatur, Imperatorem ei æmulum parentibus Græcis, ea occaſione
captata, quod nullum ad auxilium, noſtrum deberet habere refugium, cumque
ei euadendi ſpes vnica reſtaret in nobis iurarum ſibi quemdam Morchulphum
nomine, ſanguine ſibi propinquum, de quo pro beneficiis impenſis, ſuper omnes
alios confidebat, mittit ad exercitum noſtrum, qui Blahine palatium, ſibi Impe-
roris & ſuo iuramento promittit in obſidium, donec nobis cuncta promiſſa red-
dantur. Accedit ad palatium recipiendum nobilis Marchio, illudit Alexius Mar-
chioni, & quos iam nobis dederat, ſpretis obſidibus, conſueta periuria non vere-
tur. Nocte inſequuta Domino ſuo periurus, & nobis Morculphus, Græcis red-
dendi nobis palatij reuelat arcana, atque ex hoc in perpetuum eis eripi libertatem,
& ad hoc modis omnibus veniendum eſſe declarat, niſi deiiciatur Alexius, cuius
proditionis merito tertius in vrbe Imperator attollitur. In dominum dormiētem,
& rei neſcium Sacrilegas mittit manus, eumque carcere teterrimo concludens ite-
tum Nicolaum quendam, qui apud ſanctam Sophiam Imperiales infulas nouiter
vſurpauerat, traditum ſibi Græcorum qui eum creauerant, proditione rurſus in-
carcerat, mortuoque poſt modicum Yſarchio, qui animum filij ſui à nobis, præ
C omnibus, vt dicebatur auerterat, acclamante Clero Græcorum & populo, vt de terra
tolleremur in breui, tantum ſanguinem noſtrum ſitientibus Græcis, prælia contrà
nos, proditor iam dictus inſtaurat, vrbem machinis ac ptopugnaculis munit, quo-
rum ſimilia nemo viderit vnquam, cumque murus miræ latitudinis, lapidibuſque
minutis, cementoque tenacitatis & firmitatis antiquæ conſtructus, in altum valdè
conſurgens rurres haberet ampliſſimas pedibus circiter quinquagenis, paruulo plus
minus diſtantes inter quaſlibet duas à parte maris, quo noſter timebatur aſſultus,
turris lignea erigitur ſuper murum ſtationibus tribus aut quatuor multitudinem
continentibus armatorum. nihilominus tamen circiter quaſlibet duas turres, ſeu
petrina, ſeu mangonellus erigitur, turribus autem ſupererigunrur ligneæ turres
ampliſſimæ ſtationum ſex, ſuper quæ ſupremam ſtationem aduerſum nos porrigun-
tur ſcalæ, appodiationes, & propngnacula continētes, paulo minus excelſis ſcalarum
capitibus, quam iacere in altum poſſet arcus à terra, murum etiam ipſum murus cir-
cumcingit inferior, duplexque foſſatum, ne muris vlla applicari valerent ingenia,
ſub quibus poſſent latitare foſſores. interim terra, marique nos tentat perfidus Im-
perator, nos ſemper Domino protegente, & ſuos fruſtrante conatus. Nam præter
ordinationem noſtram, ad prædam victualium procul exeuntibus noſtris, vſque ad
mille animas hominum pugnatorum, Imperator occutrit in mulrirudine graui, pri-
moque congreſſu diſſipatur omninò, cæſis, captiſque non paucis, ſine damno no-
ſtrorum, fuga ignominioſa conſulens, ſibi clypeum abiicit, arma deponit & noſtris
vexillum Imperiale dimittit, nobilem quoque ſibi præferri faciebat Yconiam, quam

PHILIPPVS AVGVSTVS.

ordini Ciſtercienſi noſtrl dedicauete victores. Irerato nauigium noſtrum flammis A
aggreditur, intempeſtæ noctis ſilentio ſexdecim naues ſuas accenſas, velis in altum
expanſis, & in finem colligatis ad proram, flante fortiter Auſtro noſtras mittit in na-
ues, ſed Domino faciente cum multo labore noſtrorum cuſtodum, indemnes, & ar-
dentibus nauibus clauis infixis, catenis hærentibus, noſtrorum remigio trahuntur in
pelagus, & ab imminenti mortis periculo à Domino liberamur, nos qui terreſtrem
eum prouocauimus ad pugnam, & ponte atque amne tranſmiſſo qui exercitum no-
ſtrum ſeparabat à Græcis cuneis ordinatis, antè portam diu ſtetimus Regiæ ciuitatis,
& palatij Imperialis, quod Blaternè nuncupatur. in nomine Domini agmine Iſraël
procedente cruce viuifica parati ad prælium Græcos exeipere, ſi eis placuiſſet exi-
re, & quidem pro militiæ exercitio exeuntem nobilem quemdam noſtri pedites tru-
cidarũt. Sic in caſtra reuerſi terra marique ſæpiùs prouocamur, ſed dante Domino
ſemper ac triumphaliter obtinemus, mittit ad nos pacis fictæ legatos perfidus incu-
bator Imperij, poſtulat & obtinet cum Duce colloquium, cumque eidem Dux ma-
gnanimus obieciſſet, quod nulla cum eo poſſit eſſe pacis ſecuritas, qui Dominum
ſuum carcere incluſiſſet, poſtpoſita iuſiurandi Religione, & fidei ac fœderis inter
quamtumlibet infideles firmiter obtinentis, & ipſi præcipuiſſet Imperium, eidem- B
que bona fide conſuleret, vt Dominum ſuum reſtitueret, & humiliter veniam poſtu-
laret noſtras etiam & pro ſe promiteret preces, & quod cum eodem Domino ſuo mi-
ſericorditer ſe vellet agere, deberemus & quicquid contrà nos egerat venenoſum.
Si rediret ad animum, imputare vellemus ætati, lapſuiue conſilij; ille vana verba
ſubintulit quia quod reſpõdit, rationabiliter non haberet, obedientiam autem Ro-
mani Pontificis, & ſubuentionem ſanctæ terræ, quam & iuramenro, & ſcripto Im-
periali firmauerar Alexius, adeò refutauit, vt vitam amittere præeligeret, Græciáque
ſubuerti, quam quod latinis Pontificibus Græcia ſubderetur. nocte igitur inſequenti
Dominum ſuum laqueo ſuffocat in carcere cum quo ipſo die prandium ſumpſerat,
inde & claua ferrea quam tenebat in manu, latera morientis & coſtas inaudita cru-
delitate confregit, caſuque vitam quam laqueo extorſerat confingit, ereptam, ac
Imperiali ſepultura conceſsâ, propalatum omnibus ſcelus funeris honore diſſimulat.
Sic nobis hyems tota perficitur, donec nauibus noſtris ſcalis aptatis, & inſtrumentis
bellicis præparatis, nos & noſtra recipientes, in nauibus V. Idus April. hoc eſt feria
ſexta antè paſſionem Domini vnanimiter ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & ſubuentione
ſanctæ terræ nauali prælio inuadimus ciuitatem, & eãdem ſine multo noſtrorum ſan-
guine, fuimus tanta perpeſſi, vt inimicis noſtris in opprobrium verteremur, quorum
ea die pars per cuncta ſuperior adeò vt tracti in terram Græcis compelleremur noſtra
bellica inſtrumenta relinquere, & infecto negotio ad ripam redire cogimur aduer-
ſam, ea die vt videbamur inuriliter fatigati, couturbati igitur mulrùm & conterriti,
ſed demum in Domino roborati diffiniro rurſum conſilio inſtauramur ad pugnam, C
& quarto die ſecundo Idus April. hoc eſt feriæ ſecundæ poſt paſſionem Domini,
flante Borea rurſus applicamus ad muros, ſcalis nauium, ſcalis turrium applicatis cum
multo labore noſtrorum, permultũ reſiſtentibus Græcis, ſed ex quo cominus gladios
ſenſere noſtrorum, non diu belli anceps durauit euentus, duæ ſiquidem naues pariter
colligatæ, qui noſtros Epiſcopos Sueſſionenſem, & Trecenſem deferebant, quarum
erant inſignia paradiſus & peregrina, primò ſcalis ſuis ſcalas turrium attigerunt, &
felici auſpicio, peregrinos de paradiſo pro tantis hoſtibus admouerunt, prima muros
obtinent vexilla Pontificum, miniſtriſque cœleſtium ſacramentorum prima de celo
conceditur victoria, irruentibus ergo noſtris Domino iubente cedit multitudo in-
finita perpaucis, & propugnacula relinquentibus Græcis, noſtri audaciter militi-
bus portas aperiunt, quorum Imperator qui non procul à muris adſtabat armatus,
conſpicaretur ingreſſum, ſtatim tentoria dereliquit & fugit, noſtri cœdibus occu-
pantur, ciuitas capitur populoſa, recipiuntur in palatij Imperialibus, qui noſtro-
rum enſes effugerant, multaque cæde facta Græcorum, noſtri ſeſe recolligunt:
aduesperaſcente iam die arma feſſi deponunt, de aſſultu palatiorum in craſtinum
tractaturi. Suos recolligit Imperator, craſtinam hortatur ad pugnam, aſſerens
quod noſtros in poteſtare nunc habeat inter murorum ſexta concluſos, ſed nocte
latenter dat terga deuictus, qũo comperto Græcorum plebs attonita, de ſubſti-
tuendo Imperatore pertractat, & dum mane .... facto
ad cuiuſdam Conſtantini nominationem procedunt pedites; non expectata
deliberatione

A deliberatione maiotum ad arma proſiliunt, & terga dantibus Græcis fortiſſima & munitiſſima palatia relinquuntur, totaque in momento ciuitas obtinetur, diripitut equorum innumera multitudo, auri, & argenti, ſericorum, pretioſarumque veſtium atque gemmarum, & omnium eorum quæ inter diuirias ab hominibus computantur; tam inæſtimabilis abundanria reperitur, vt tantum tota non videatur poſſidere latinitas, & qui admodum pauca negauerant nobis cuncta diuino conſilio reliquerunt. Vr ſecurè dicamus *quia maiora his mirabilia circa bellorum caſus nulla vnquam narret hiſtoria*, vt impleta prophetia manifeſtè videatur in nobis quæ dicit. *Perſequetur vnus ex vobis centum alios*: quia inter ſingulos victoriam partiamur, quilibet ex noſtris non pauciores quàm centum obſedit & vicit; nunc autem non nobis victoriam vſurpamus, *quia ſaluauit ſibi dextera Domini, & brachium virtutis eius reuelatum eſt in nobis*. A Domino factum eſt iſtud, & ſuper omnia mirabilia mirabiliùs eſt in oculis noſtris. Ordinatis igitur diligenter quæ diſponenda rerum poſcebat euentus ad electionem Imperatoris vnanimiter & deuotè procedimus. Et omni ambitione ſecluſa, cum ſex Baronibus Venetorum venerabiles viros Epiſcopos noſtros, Sueſſionenſem, Halueſtadienſem, Trecenſem, Do-

B minumque Bethlehemitanum, qui à partibus tranſmarinis, authoritate Apoſtolicâ nobis fuerat delegatus, Accatonenſem electum, & Abbatem piccedij, Imperatoris noſtri ſub Domino conſtituimus Electores, qui oratione præmiſſa, vt decuit, Dominica, miſericordiæ Domini perſonam noſtram, quod à noſtris meritis procul erat, vnanimiter ac ſolemniter elegerunt, diuinas laudes Clero, & populo pariter acclamante, ſequentique Dominica, qua *ſubtilate* cantatur præcipiente Petro Apoſtolo Regem honorificari, eique obediti, quaſi præcellenti, & Euangelio nunciante, quod gaudium noſtrum nemo tollet à nobis, cum ingenti honore atque tripudio, more etiam ſuo applaudentibus Græcis, ad honorem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, ac ſubuentionem ſanctæ terræ, glorioſè coronatum ad Imperij faſtigium Deo & hominibus, Amabiles pattes, memorati Pontifices cum vniuerſorum applauſu & piis lachrymis ſublimarunt. Aderant incolæ terræ ſanctæ, Eccleſiaſticæ, militareſque perſonæ, quorum præ omnibus inæſtimabilis erat, & gratulabunda lætitia, exhibitum Deo gratiùs obſequium aſſerebant, quam ſi ciuitas ſancta Chriſtianis eſſet cultibus reſtituta. Cum ad confuſionem perpetuam inimicorũ crucis, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ terræque Hyeroſolimitanæ ſe ſe ciuitas regia deuouerat, quæ tamdiu tam potenter aduerſaria ſtetit, & contradixit vtrique. Hæc eſt enim quæ ſpurciſſimo Gentiliũ ritu pro fraterna ſocietate ſanguinibus alterius æternis ebibitis cum infidelibus, auſa eſt ſæpiùs amicitias firmare ferales, & eoſdem diu mamella lactauit vberrima, & extulit in ſuperbiam ſæculorum, arma, naues, & victualia miniſtrando. Quid è contrario fecit, peregrinis magis edocere

C ſufficiunt in omni genere Latinorum exempla, quam verba. Hæc eſt quæ in odium ſummi Pontificis Apoſtolorum principis nomen audire vix poterat, nec vnam inter Græcos eidem Eccleſiam concedebat, qui omnium Eccleſiarum ab ipſo Domino accepit Principatum, & ſicut recens eorum recolit memoria, qui viderunt Legarum Apoſtolicum, morte tam turpiſſima condemnauit, ita vt pro Apoſtolici culminis reuerentia, nec ipſam paginam preſentem Suſtineamus mortis illius recordatione polui. Cum nec inter martyres legatur vlla conſimilis, licet pœnas eorum inuenerit ingenioſa crudelitas, hæc eſt quæ Chriſtũ ſolum dedicat honore picturis, & inter ritus nefandos, quos ſibi ſpreta ſcripturarum authoritate confinxerat, plerumque etiam facere conſueuerat lauacri ſalutaris iterando iacturam. Hæc eſt quæ Latinos omnes non hominum nomine dignabatur, ſed canum quorum ſanguinem effundere penè inter merita reputabant nec vlla pœnitentiæ ſatisfactione

Laici Monachi penes quos Sacerdotibus ſpretis, tota ligandi atque ſoluendi conſiſtebat authoritas. Hæc & eiuſmodi deliramenta, quæ epiſtolaris explanare non valet Anguſtia, impletis iniquitatibus eorum, quæ ipſum Dominum ad nauſeam prouocabant. Diuina iuſticia noſtro miniſterio, digna vltione percuſſit, & expulſis omnibus Deum odientibus, & amantibus ſe ſe terram nobis dedit, omnium bonorum copiis affluentem, frumento, vino, & oleo ſtabilitam, fructibus opulentam, nemoribus, aquis, paſcuis ſpecioſam ad manendum, & cui ſimilem non continet orbis, aëre temperatam, ſed nec in his deſideria noſtra ſubſiſtunt, nec ab humeris noſtris ſuſtinebimus vexillum Regale deponi, donec terra ipſa incolata

PHILIPPVS AVGVSTVS.

PHILIPPVS AVGVSTVS.

ſtabilita, noſtrorum patres debeamus inuiſere tranſmarinas, & Deo dantepropoſitum peregrinationis explere. Speramus enim in Domino Ieſu, quod qui cœpit in nobis opus bonum, ad laudem & gloriam nominis ſui, & inimicorum crucis depreſſionem perpetuam perficiet, confirmabit, ſolidabitque. A

Vniuerſitatem igitur veſtram propenſius exoramus in Domino vt gloriæ huius atque victoriæ & ſpei peroptatæ, cuius oſtium magnum nobis apertum eſt, dignemur eſſe participes, quod abſque vlla nobis dubitatione continget, ſi nobiles & ignobiles cuiuſlibet conditionis, aut ſexus eiſdem deſideriis accenſi, ad veras, & immenſas diuitias capeſcendas, temporales pariter, & æternas vnanimiter accurraris, vniuerſis enim Deo dante ſufficimus, quos nobis Chriſtianæ religionis zelus adduxerit. Vniuerſos volumus, ſcimus, & poſſumus ſecundum ſtatus ſuos, varietateſque natalium, & augere diuitiis, & honoribus ampliare. Specialiter autem Deo amabiles viros Eccleſiaſticos cuiuſcumque religionis, aut ritus in Domino poſtulamus, vt ad idem, populum Dei, potentibus verbis accendant, & exemplis edoceant carteruarim, & ipſi venire feſtinent in locis amœniſſimis & vberrimis, non tam in ſanguine, ſed in multa libertate & pace, omniumque bonorum affluentia Eccleſiam plantari, ſalua ſemper vt decet in omnibus ſuorum licentia prælatorum. VALETE. B

EPISTOLA EIVSDEM BALDVINI IMPERATORIS AD SVMMVM PONTIFICEM.

Ex eodem MS. exemplari.

AD *laudem & gloriam redemptoris, & ſanctitatis veſtræ, perpetuum decus, vtilitatemque perpetuam Generalis Eccleſiæ pertinere credentium nullus ambiget.* Si in ciuitate Conſtantinopolitana, veteribus honorata Conciliis veſtra Paternitas generale Concilium conuocaret, beatiſſimæ Paternitatis veſtræ præſentia confirmare, nouamque Romam veteri.........ſanctionibus factis ac perpetuo valituris tam ad Concilium Græciam rebellem vos inuitaſſe didicimus quaſi, quæ necdum videritis, tempora præſignando, licet ſiue pro rebellione Græcorum, ſiue pro vtilitatibus mundi, & variis occupationibus interim videamini diſtuliſſe, ecce nunc tempus acceptabile, Pater Sancte, ecce nunc dies ſalutis, cogitaſſe videtur Dominus temporibus noſtris cogitationes pacis, qui ſcabellum pedum veſtrorum poſuit inimicos veſtros: canite quæſumus tuba Sacerdotali in ſion, Amantiſſime Pater, vocate cœtum, congregate populum, coadunate ſenes, & ſugentes vbera, ſanctificare diem acceptabilem Domino, diem ſtabiliendæ vnitatis & pacis, & quantum ad Dominum cuſtodimus noſtræ fortitudinis confirmandæ; Quantumlibet inſufficientes ſumus ex nobis, ſperare audemus in Domino, quod gaudium Domini ſit fortitudo noſtra, ad euacuandum ſcandalum crucis, & ſubiiciendum in terris omnem aduerſariam poteſtatem erigentem ſe aduerſum Dominum & aduerſus Chriſtum eius. Recordamini Pater Sancte, cathedræ veſtræ prædeceſſorum, quorum modo gaudent animæ, & in terris viuit glorioſa memoria Ioannis, Agapiti, & Leonis, ſeu aliorum qui ex cauſis Conſtantinopolitanis leguntur Eccleſiam præſentialiter viſitaſſe, ſicut in Apoſtolicis continetur Archiuis, inuenieris manifeſtè, ſi nos qui aſſerunt ſe legiſſe, non fallunt; quod ex cauſis longè minoribus eorum quilibet aduentarit. Si quid ex ardenti deſiderio vltrà quam decet ingerimus, ex benignitate conſuetâ, Pater, ignoſcire, affectumque noſtrum, apicemque negotij vlteriùs & potiùs quam verba ſpectate. Illud autem ſilere nulla ratione debemus, quod reuerendi Pontifices, & Abbates noſtri, & inferioris ſtatus venerabilis Clerus, tam magnificè ac decenter, tam honeſtè inter nos ſe habuerit ac prudẽter, & armis Deo potentibus tam conſtanter ac triumphaliter dimicauit, vt coronam victoriæ de manu Domini omnino debeat expectare, & eorum in perpetuum eſſe meruerit in benedictione. Memoria, & ne quid eis in vlla gratia deſit Apoſtolicæ fauoris, & gratiæ cumulum, pro tam benè meritis euidentiùs reportare, Illuſtrem virum Dandalum Ducem Venetorum dilectum nobis & meritò diligendum, cum amicis ſociis noſtris veneris, quos fideles ac induſtrios per cuncta reperimus, ſanctitati veſtræ, pro ſuæ probitatis merito plurimum commendamus. C

EPISTOLA

A

EPISTOLA RESPONSIVA SVMMI PONTIFICIS AD BALDVINVM IMPERATOREM.

Ex eodem MS. exemplari.

LITTERÆ Imperatoriæ dignitatis, quas nobis per dilectum filium Balochium
fratrem militiæ templi, tua deuotio deſtinauit, paterna benignitate recepi-
mus, earumque tenore pleniſſime intellecto, gauiſi ſumus in Domino, & in po-
tentia virtutis ipſius. Quod is qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam,
magnifica tecum miracula dignatus eſt operari, ad laudem & gloriam nominis ſui,
& honorem & profectum Apoſtolicæ ſedis, & ad vtilitatem & exaltationem po-
puli Chriſtiani, vt de tua taceamus magnificentiâ & virtute, illud autem inter
cuncta nobis gratum eſt & acceptum, & ſuper tuam prudentiam commendamus,
quod potentiæ tuæ parum aut nihil, Deo autem & nobis totum adſcribit vt exal-
tet humilitas, quod ſuperbia non extollit. Sperantes igitur, immo pro certo te-
nentes, quod tu ſacroſanctam Romanam Eccleſiam, quæ cunctorum fidelium ma-
B ter eſt & magiſtra, de corde puto, & conſcientia bona, & fide non ficta ſemper
cupias venerari, ad honorem tuum diligens ſtudium impendere volumus, & ope-
ram efficacem, vnde tam te, quam terram, & homines tuos ſub principali beati
Petri, & noſtra protectione ſuſcipimus, dantes firmiter in præceptis vniuerſis Ar-
chiepiſcopis, & Epiſcopis, nec non aliis Eccleſiarum Prælatis Regibus quoque,
Ducibus, & Comitibus, cæteriſque principibus & populis vniuerſis, vt terras &
homines tuos manu teneant, & deffendant, nec eos moleſtent, nec ab aliis faciant
moleſtari, ſed Archiepiſcopi, & Epiſcopi & perſonæ diſcretæ Eccleſiæ iratos com-
peſcant, & eos ad ſatisfactionem omnimodam, etiam per excommunicationem in
perſonas, quam per interdictum in terras omni occaſione ceſſante, compellant.
Vniuerſis etiam tam Clericis, quam Laicis, cruceſignatis conſiſtentibus tecum in
exercitu Chriſtiano, ſub ſpe remiſſionis & Indulgentiæ, quam ſedes Apoſtolica
pollicetur iniungimus, & mandamus vt ad deffendendum & retinendum conſtan-
ter imperium, per cuius ſubuentionis auxilium, terra ſancta facilius poterit de
Paganorum manibus liberari, tibi prudenter, & potenter adſiſtant, & nos interim
tibi de ſuccurſu, pro vtraque terra mittendo, ita diſponere ſatagemus, quod affe-
ctum animi noſtri per exhibitionem operis comprobabimus. Illud autem fili cha-
riſſime, ſollicita debes meditatione penſare, quod poſtquam Regnum Græcorum
ab obedientia ſedis Apoſtolicæ deuiauit, de malo ſemper declinauit ad peius do-
nec à ſuperbis ad humiles, ab inobedientibus ad deuotos, à ſchiſmaticis ad Ca-
tholicos, iuſto Dei iudicio eſt tranſlatum vt per obedientiæ virtutem reſurgat ad
C bonum, quod per inobedientiam defluxit ad malum. Quocirca ſublimitatem tuam
monemus, & exhortamus attentius in remiſſionem tibi peccatorum iniungentes,
quatenus Græcorum Eccleſiam, & Conſtantinopolitanum Imperium quod ad in-
uocationem Apoſtolicæ ſedis, gratia tibi diuina ſubiecit in ipſius obedientia ſtu-
deas conſeruare, per quod & ipſum tibi melius conſeruabit, attentiùs prouiſurus,
vt Eccleſiaſtica bona tam immobilia quam mobilia diligenter facias cuſtodiri,
donec per noſtræ diſpoſitionis arbitrium ſalubriter ordinantis, & quæ ſunt Cæ-
ſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo ſine confuſione reddantur.

GESTA

LVDOVICI OCTAVI

REGIS FRANCIÆ

PHILIPPI AVGVSTI FILII B

AVCTORE INCERTO.

Editio Petri Pithœi emendatior.

ANno Domini milleſimo ducenteſimo, viceſimo terrio, defuncto pridie Idus Iulij Rege Franciæ Philippo famoſiſſimo, qui Normannos ſubiugauit, Ludouicus eiuſdem primogenitus ex Yſabella filia Balduini Comitis Hannoniæ, eidem ſuccedens in regno, octauo idus Auguſti prædicti anni, ſcilicet in feſto Sancti ſixti Remis à Guillelmo Remenſi Archiepiſcopo cum Blancha vxore ſua præſente Iohanne Rege Iheruſalem & regni Principibus in Rege ∃ Franciæ coronatur, anno ætatis ſuæ triceſimo ſexto. In hoc ergo rediit regnum ad ſtirpem Karoli magni Imperatoris, de qua originem ex parte matris dignoſcitur contraxiſſe.

Quædam recapitulatio de origine Regum Francorum. Rubrica.

FRanci namque origine Troiani adhuc paganorum ritu dediti regnum ſuum in Gallias ſtabilierunt, vt in præſenti cernitur, quæ nunc ab eiſdem Francia nominatur. Anno itaque Domini 484. Childetico eorum rege mortuo, qui ciuitatem Treuerim cepit; Clodoueus filius eius regnum Franciæ fortiter tenuit & C ampliauit: qui à Sancto Remigio baptiſmi gratiam cum ſuis ſubiectis percipiens regnauit ipſe & eius progenies in regno fœliciter vſque ad annum Domini ſeptingenteſimum quinquageſimum. Excepto quòd per annos fere octoginta, octo à tempore Clodouei ſiue Ludouici regis mariti Sanctæ Batildis reginæ regibus à ſolita fortitudine degenerantibus, regni potentia per Maiores domus diſponebatur. Vnde factum eſt vt Pipinus pater Caroli magni ex regali proſapia deſcendens per Blitildem filiam Chlotarij primi Maior domus ſub Hilderico rege inſenſato efficeretur. Quo Hilderico à Francis reprobato, & in monaſterio retruſo, Pipinus auctoritate Apoſtolica, & electione Francorum in Eccleſia ſancti Dionyſij in Francia à Papa Stephano cum vxore & filijs in regem vngeretur, eorumque generatio in hæreditatem regalis ſucceſſionis in perpetuum benediceretur, & omnis alienigena ab eius inuaſione Apoſtolico anathemate interdiceretur. Regnauit autem eorum progenies in regno Francorum, vſque ad annum Domini nongenteſimum viceſimum * ſextum. Tunc Hugone Caputio comite Parienſi & duce Francorum regnum inuadente, tranſlatum eſt de genealogia Carolorum in progeniem comitum Pariſienſium, qui de genere Saxonum proceſſerunt. In geſtis etiam Sanctorum Richarij & Valarici legitur, quòd eorum corpora tranſlata ſunt à ſuis Eccleſiis in Eccleſiam beati Bertini apud ſanctum Audomarum in Flandria. ibique timore Normannorum & Danorum, qui pene Franciam vaſtauerant, repoſita tanquam in loco, tutiori. Cumque Normanni tempore Caroli Simplicis conuerſi eſſent

A eſſent ad fidem Chriſti, reportati ſunt ad ſuas Eccleſias. Attamen cùm ea monachi ſui repeterent, monachi S. Bertini ea per violentiã Arnulphi comitis Flandriæ detinebant. Tunc S. Valaricus Hugoni magno Pariſienſi Comiti, patri ſcilicet Hugonis Caputij, apparuit in ſomnis, & dixit ei: Vade ad Arnulphum comitem Flandrenſem, & dic ei, quòd de S. Bertini Eccleſia remittat corpora noſtra in Eccleſias noſtras. plus enim loca noſtra diligimus quam aliena. Requiſitus ab Hugone quis eſſet vel quis eius ſocius? Ego, inquit, vocor Valericus, ſocius autem meus Pontiuenſis Richarius. Quod ergo tibi præcepit per me Deus, age feſtinanter, & ne diſſimules. Hugo igitur ad Arnulphum pergens, quæ ſibi mandata fuerant indicat. At ille ſuperbo animo Sanctorum corpora reddere recuſar. Tunc Hugo conſtãti animo dixit Arnulpho: Vide vt illo die & illo loco corpora Sanctorum honeſtè mihi deferas animo ſpontaneo; quod ſi non feceris ſpontaneus, poſtea facies inuitus. Tunc Arnulphus timore Hugonis & potentia conſtrictus, duas thecas auro & argento decorauit, in quibus prædictorum Sanctorum reliquias depoſuit, ac die condicto ad Monaſteriolum ſupra mare, quod caſtrum regis Franciæ eſt, Hugoni decenter retulit. Ille vero vnumquemque in ſuis locis reſignauit. Sequenti nocte B ſanctus Valericus in ſomnis iterum Hugoni apparuit, & ei dixit: Quoniam feciſti ſtudioſè quæ præcepta ſunt tibi, & nos ad loca noſtra retuliſti, ſucceſſores tui iu regno Francorum vſque in ſeptimam generationem regnabunt. Poſſumus autem præciſè ab Hugone Caputio rege filio iſtius Hugonis Comiris vſque ad Ludouicum iſtum ſeptem generationes inuenire. Nam idem Hugo Capurius rex primus de genealogia Hugonis Comitis, genuit Robertum, Robertus Henricum, Henricus Philippum primum, primus Philippus Ludouicum Groſſum, Ludouicus Groſſus Ludouicum iuniorem, Ludouicus iunior Philippum ſecundum patrem iſtius Ludouici de quo agimus. Qui Philippus rex ipſum Ludouicum genuit, vt dictum eſt, ex Eliſabeth ſiue Iſabella filia Balduini comitis Hanoniæ. Nam idem Balduinus proceſſit de progenie Emeniardis Comitiſſæ Namurciæ filiæ Caroli Ducis Lotharingiæ patrui Ludouici regis vltimi de genere Caroli magni ſine hærede defuncti, contra quem Hugo Capurius regnum vſurpauit, & Aurelianis in carcere mori fecit, & vſque ad quem progenies Pipini & Caroli magni Imperatoris in regni poteſtate perſeuerauit. Cum igitur iſte Ludouicus in regno ſucceſſerit patri, patet regnum in ipſo redactum ad progeniem Caroli magni, & ex prædicta etiam ſanctorum corporum relatione & iuſſione, videtur illa regni tranſlatio facta fuiſſe per Domini voluntatem. In geſtis etiam Aquitanorum legitur, quòd Ideo Caroli progenies reprobata creditur, quòd iam Dei gratiam negligens, Eccleſiarum potius neglectrix fuerit, quàm creatrix videretur. Sed hoc Dei iudicio relinquamus, qui tempora mutat & transfert regna, ſicut ſcriptum eſt. Regnum C à gente in gentem transfertur propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. Et iterum: Sedes Ducum ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere facit mites pro eis. Et ideo ad propoſitum redeamus. Ludouicus igitur rex ſtatim poſt coronationem ſuam, regnum ſuum circumiens, homagia hominum circumquaque recepit.

Incidentia. Circa idem tempus Amalricus Comes Montisfortis de partibus Albigenſium in Franciam propter inopiam victualium rediens, Carcaſſonem vrbem munitiſſimam, & alia caſtra quæ cum labore maximo & ſumptu inæſtimabili ſuper Albigenſes hæreticos fuerant acquiſita, & per annos quatuor à Francigenis poſſeſſa, reliquit. Eodem anno Iohannes rex Hieruſalem prima Dominica Quadrageſimæ Turonis baculum peregrinationis accipiens, ad S. Jacobum in Galicia profectus eſt. Qui inde reuertens per Hiſpaniam, accepit in vxorem dominam Berengariam ſororem regis Caſtellæ, neptem Blanchæ Reginæ Franciæ.

Quomodo Ludouicus Rex in Pictauiam duxit exercitum, & cepit Rochelam.

ANNO Domini M.CCXXIIII. Ludouicus Rex Franciæ tertio Nonas apud Pariſios Parlamentum generale tenuit; in quo Honorius Papa indulgentiam quæ in Lateranenſi Concilio contra Albigenſes hæreticos fuerat inſtituta auctoritate propria ad tempus reuocauit, & Raimundum Comitem Tholoſanum fide Catholicum approbauit. Nec multum poſt in feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ,

LVDOVICVS OCTAVVS.

ipſe Ludouicus rex cum Epiſcoporum, Baronum, & ſeruientium ac militum in- A
finito exercitu Turonum vrbem adiit, & inde Moſteriolum caſtrum tendens, treu-
gam vſque annum cum Hamerico vicecomite Toarcij reformauit. Quo facto in
vigilia beati Martini æſtiualis Niordum caſtrum obſidet; ibique machinis appli-
catis Sauaricum de Maloleone, & alios qui munitionem illam defendebant, in
tantum lapidibus fulminauit, quòd illi ſe dedentes caſtrum illud nobile tradide-
runt. Sed ſaluis omnibus exeuntes, ne contra regem Franciæ vſque ad ſequens fe-
ſtum omnium Sanctorum in aliquam munitionem niſi apud Rochelam ſe oppo-
nerent regi, ſuper S. Euangelium iurauerunt. Sic rex Ludouicus capiens & poſt:a
muniens Niordum caſtrum, S. Iohannem de Angeliaco feſtinus adiit. Sed oppi-
dani timentes ſibi, ſua ſeque regi dedentes, eum honorificè ſuſceperunt. Rex
vero ita proſperis clarus ſucceſſibus, Idus Auguſti Rochelam obſidet, & machi-
nis ad muros applicatis Sauaricum de Maloleone & alios fere trecentos milites ac
ſeruientes innumeros, qui intus aderant, grauiter impugnat, & ab eis multotiens
impugnatur. Tandem cùm idem Sauaricus, & alij qui intus erant cum eo, ſe cre-
derent pecuniam ab Henrico rege Angliæ recepiſſe, archas quas eis miſerat ple-
nas lapidibus & furfure, vt dicitur, receperunt. Sicque inter illos & Anglicos, qui B
ex parte regis Angliæ illic aduenerant, diſcordia ſeminatur. Dum hæc taliter age-
rentur, diuino nutu in craſtino beati Petri ad vincula apud Pariſius vniuerſi ac
ſinguli ab Eccleſia beatæ Mariæ vſque ad S. Anthonium proceſſiones ſolemniter
celebrarunt, vt rex & triumphator omnium, triumphum concederet regi ſuo. Huic
autem proceſſioni interfuerunt tres reginæ, ſcilicet Yſamburgis quondam vxor
Philippi regis Franciæ, & domina Blancha Regina vxor Ludouici regis cum filiis
ſuis ac Regina Hieruſalem domina Berengaria neptis Blanchæ Reginæ Franciæ.
Quarum nec non & populi lachrymoſa ſuſpiria Deus vltionum velociter exaudi-
uit. Nam ſequenti die Ludouicus rex dato conductu Anglicis Rochelam in dedi-
tionem accepit, nec non & villæ burgenſium iuramenta. Sic Anglici, qui in illa
cauda Aquitaniæ regionis diu latitauerant, amiſſa cauda illa à toto regno Franciæ
penitus ſunt excluſi. Lemouicenſes etiam & Petragoricenſes, nec non omnes
Aquitaniæ Principes, exceptis Gaſconibus, qui vltra Garonnam fluuium commo-
rantur, fidelitatem regi Ludouico vultu deuotiſſimo promiſerunt, & ei fideliter
adhæſerunt.

Incidentia. Infra octabas Aſſumptionis beatæ Mariæ apud Montempeſſulanum
auctoritate Apoſtolica Concilium celebratur. Nam Honorius Papa Narbonenſi
Archiepiſcopo dederat in mandatis, quòd ibi modum pacis quam Raymundus Co-
mes Tholoſanus & alij Albigenſes ſanctæ matri Eccleſiæ offerebant, audiret, &
quod inde faceret, remandaret. Qui conuocatis totius prouinciæ Epiſcopis & Ab-
batibus, ac clericis vniuerſis, à Comite Tholoſano aliiſque baronibus iuramenta
recepit, quod terram ſecuram & obedientem Romanæ Eccleſiæ redderent, & cle- C
ricis redditus ſuos in integrum reſtaurarent, eiſque pro damnis quindecim millia
marcharum infra tres annos perſoluerent, & de hæreticis confeſſis vel conuictis
iuſtitiam facerent indilatam, ac pro poſſe ſuo per vniuerſam prouinciam praui-
tatem hæreticam extirparent. In octabis beati Martini hyemalis inter Ludouicum
regem Franciæ & Henricum regem Alemanniæ filium Friderici Imperatoris, qui
de nouo iuſſu & voluntate patris fuerat in regem Alemanniæ coronatus, apud
Vallem coloris Concilium celebratur. ibique ambo multa de vtroque regno tra-
ctantes, ſed nihil aut parum proficiſci * peragentes, ad propria redierunt. Inte-
rim autem dum Saluaricus de Maloleone in Angliam transfretaret, ſuccurſum à
rege Angliæ Henrico petiturus, Anglici qui cum illo erant, de illius adiutorio
diffidentes, eum latenter capere tentauerunt: ſed à propoſito defraudati, ineffi-
caces in Angliam deuenerunt. Saluaricus vero de manibus Anglorum ſic euadens,
& pluries infidelitatem eorum expertus, Regi Franciæ Ludouico ſe ſubmiſit, ei-
que in Natali Domini homagium ſuum fecit. Præterea Henricus rex Angliæ re-
gnique eius proceres de amiſſione regionis Aquitaniæ condolentes, Concilium
in regno ſuo generale conuocant, ad ſuccurſum Aquitaniæ pro rege ſuo ab
vniuerſis & ſingulis auxilium poſtulantes. Qui vnanimiter regi ſuo compatien-
tes, inter ſe tam clerici quam laici decreuerunt, & fideliter promiſerunt ad
auxilium ipſius rerum omnium ſuarum mobilium partem quintam decimam ſe

daturos,

A daturos. Quo facto, rex collecto exercitu armatorum nauigium parat, & fratrem ſuum Richardum cum trecentis nauibus armatorum apud vrbem Burdegalam delegauit. Qui mari tranquillo protinus illuc applicatus, caſtrum quod Sanctum Macharium dicunt, obſidet & expugnat. Quo completo, regionem circumiacentem deſtruens, Rorollam villam obſidet & moleſtat. Sed gens villæ illius armis admodum erudita, ei reſiſtit viriliter & repugnat. Quam villam cum diu moleſtaſſet frater regis Angliæ diuerſis aſſultibus, nihilque penitus profeciſſet; Ludouicus rex Franciæ prædictæ villæ compatiens cum Mareſcallo ſuo ſtipendiarios milites illic miſit. In quorum aduentu Richardus ab obſidione recedens, eis ſupra ripam Dordaniæ fluminis obuiauit. Franci verò vlterius propter fluuium tranſire non valentes, Limolium caſtrum obſident & expugnant, dominiumque de Bragerar regis ſui Ludouici ſubiugant ditioni. Quod Anglici percipientes, & cum eis confligere non audentes, in Angliam reuerſi ſunt. LVDOVICVS OCTAVVS.

Incidentia de quodam, qui finxit ſe eſſe Balduinum Imperatorem Conſtantinopolitanum.

B ANNO Domini M.CCXXV. menſe Aprili, venit quidam homo in Flandriam qui dicebat ſe eſſe Comitem Balduinum quondam Imperatorem Conſtantinopolitanum, & ſe de Græcorum carcere quaſi per miraculum liberatum. Quem videntes quamplurimi, multaque ſigna Comitis Balduini quaſi in eo deprehendentes, multa etiam geſta & dicta præfati Comitis, nec non & interſigna ab eo audientes, & ea veraciter cognoſcentes, eum quaſi dominum receperunt, & Comitiſſam filiam Balduini Comitis quam exoſam diu habuerant ab omni fere Comitatu Flandriæ protinus eiecerunt. Illa verò quaſi Comitatu perdito deſolata regem Franciæ Ludouicum adiit, multum deprecans & plura oſtendens, vt ei ſuum reſtitueret Comitatum. Qui eidem acquieſcens, pluribus gentibus apud Peronam adunatis venit, ibique illum qui fingebat ſe Balduinum Comitem Flandriæ dato conductu ad colloquium conuocauit. Qui ibidem adueniens cum multitudine gentium, dum in præſentia Regis ac Legati & multorum aliorum de multis rebus inquireretur, ad ea reſpondere coram omnibus dedignatus eſt. Quo viſo Rex vehementer accenſus, eum infra tertium diem de regno ſuo iubet egredi, dans ei conductum & licentiam redeundi. Ipſe verò apud Valentianas rediens à ſuis deſeritur, & randem ſub ſpecie mercatoris per Burgundiam fugiens à quodam milite captus, Comitiſſæ redditur, & carcere mancipatur. Quem ſui poſtea diuerſis pœnis afficientes, ad vltimum patibulo ſuſpenderunt.

C Eodem anno in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli Romanus ſancti Angeli Diaconus Cardinalis legationis officio fungens in Francia Turonis venit, & ſequenti tertia die cum Rege Franciæ Ludouico Caynonem pertexit. vbi rex cum Hamerico Vicecomite Toarcij vſque ad feſtum Magdalenæ treugas prolongauit. Statimque Rege in Franciam remeante, & Parlamentum Pariſius conuocante in vigilia beatæ Mariæ Magdalenæ, Vicecomes Toarcij Pariſius veniens, coram legato & Regis Angliæ nunciis præſentibus homagium regi fecit. Circa verò Purificationem beatæ Mariæ Ludouicus Rex & magnates regni Franciæ quàm plurimi, & Archiepiſcopi & Epiſcopi & Barones Pariſius adunati contra Albigenſes hæreticos crucis ſignum per manum Romani Cardinalis aſſumpſerunt.

Quomodo Ludouicus Rex cepit Auignionem, & in reditu ſuo defunctus eſt.

ANNO Domini M.CCXXVI. Ludouicus Rex Franciæ & omnes cruce ſignati Bituris conueniunt. Et inde procedentes per Niuernam & Lugdunum ciuitates apud Auignionem vrbem fortiſſimam & quaſi inexpugnabilem, ab Eccleſia Romana per VII. annos excommunicationi ſubiectam propter hæreticam prauitatem, peruenerunt. Cùm igitur Rex crederet pacificum per Auignionem tranſitum habiturum, propter quaſdam præuias pactiones quas cum illis de ciuitate habuerat, illi portas ſuas clauſerunt, & Regem cum ſuis exteriùs excluſerunt. Rex miratur, & ſpiritu virtutis aſſumpto villam obſidet, obſide tripertito in vigilia S. Barnabæ Apoſtoli, quæ fuit quarta feria Pentecoſtes machinæ eriguntur, trabucheta, petra-

LVDOVICVS OCTAVVS.

tiæ, mangunnelli parum proficiunt, quia ij qui intus erant viriliter ſe defendunt. A Durat obſidio vſque ad feſtum Aſſumptionis beatæ Mariæ. Ibidem tamen mortalitate maxima pullulante. De noſtris circa duo millia telorum imbribus, & lapidum volatu, & infirmitate propria moriuntur. Moritur ibidem Guido Comes S. Pauli percuſſus lapide petraria; vir armis ſtrenuus, catholicus, & honeſtus. Moritur etiam ibi Epiſcopus Lemouicenſis, & Comes Campaniæ redit ad propria ſine Regis licentia vel Legati. Tunc Auignienſes Regis magnanimi conſtantiam attendentes, quòd cum ſuis Proceribus iuramento firmauerat ſe non receſſurum donec villa caperetur vel redderetur, duceutis datis obſidibus de melioribus ſuæ ciuitatis iurant ſtare Eccleſiæ ſe mandato. Ad mandatum igitur Legati & Rege imperante foſſatà implentur, trecentæ domus turrales, quæ in villa erant, & omnes muri circumquaque ſolo diruti coæquantur, villa abſoluitur, & Legatus inducit in eam multas bonas & laudabiles conſtitutiones. Magiſter verò Nicolaus de Corbeia monachus Cluniacenſis in ipſius loci Epiſcopum conſecratur. Rex inde amoto exercitu progreditur per Prouinciam, & redduntur ei pacificè ciuitates, fortericiæ, & caſtra omnia vſque ad leucas quatuor à Tholoſa. Rex verò loco ſui Himbertum de Belloioco toti illi præficiens regioni redire in Franciam properauit. Die autem Iouis ante feſtum omnium Sanctorum regem ad propria redeuntem infirmitas mortalis inuaſit, & die B Dominica ſubſequenti, ſcilicet in octabis omnium Sanctorum, dum eſſet apud Montpancier in Auernia, anno Domini M.CCXXVI. migrauit ad Chriſtum. Vir vtique catholicus & miræ ſanctitatis omnibus diebus vitæ ſe non maculauit, præterquam cum vnica vxore ſua ſibi legitimo matrimonio copulata. Ibi dicunt completam fuiſſe prophetiam Merlini, qua dicitur: In ventris monte morietur leo pacificus. Quo in loco non eſt auditum ante ipſum regem aliquem deceſſiſſe. Corpus verò eius ſui ad Eccleſiam beati Dionyſij in Francia transferentes, eum iuxta patrem ſuum Philippum Regem Auguſtum honorificè ſepelierunt.

FRAGMENTVM DE VITA EIVSDEM LVDOVICI VIII.

Ex veteri Codice MS.

ISTE LVDOVICVS octauus filius fuit Philippi ſecundi ex Yſabelle filia Balduini Comitis Hannoniæ: iſte in pueritia poſitus Regni videlicet patris ſui anno vndecimo, ægrotauit morbo graui, qui à medicis diſſenteria nominatur, omnibuſque de vita deſperantibus, fuit in commune deliberatum, quod Conuentus Beati Dionyſij ieiuniis, & orationibus deuotè præmiſſis, portans ſecum, clauum & ſpineam coronam Domini, & brachium ſancti Simeonis ſenis, cum proceſſione Cleri & populi, nudis pedibus incederent. Vt autem ad Eccleſiam ſancti Lazari iuxta Pariſius C venerunt vniuerſi Conuentus Religioſorum vrbis Pariſiacæ & venerabilis Mauritius Pariſienſis Epiſcopus, cum ſuis Canonicis & Clericis, & infinita populi concurrente multitudine, cum ſanctorum corporibus, & Reliquiis, nudis plantis flentes obuiam venerunt, & coniungentes ſe illis cantantes cum fletu multo, & ſuſpiriis, ad Palatium Regis, vbi puer ægrotabat, venerunt, & facto ſermone ad populum, & multa lacrymarum effuſione, & oratione populi fuſa ad Dominum pro eo, ad tactum ſacri claui, & ſpineæ coronæ Domini, & brachij ſancti Simeonis, per totum ventrem in modum crucis, eodem die puer fuit ab imminenti periculo liberatus, paterque eius Rex Philippus in transmarinis partibus exinde eodem die ſimili morbo eſt curatus. Oſculatis itaque à puero ſanctis Reliquiis Dominicis, ac benedictione ſibi data, ab omnibuſque in Eccleſia Beatæ Mariæ ſolutis diuinis laudibus proceſſio beatæ Mariæ, & plures aliæ proceſſionem beati Dionyſij vſque ad villæ exitum perduxerunt, & ibi ſe ſe inuicem cum reliquiis benedicentibus vnus quiſque ad propria remeauit. Gaudebantque Canonici Pariſienſes & populi, pro ſancti Dionyſij reliquiis Pariſiùs deportatis, quæ alias villam ſancti Dionyſij non exierant pro quocumque periculo imminente, reſtitutaque eſt eadem die per Cleri orationes & populi, ſanctarumque Reliquiarum Domini virtute, ſerenitas aëris & temperies, ſiquidem peccatis hominum exigentibus, multo tempore Dominus pluerat ſuper terram.

ISTE itaque Ludouicus, vir fuit audax & bellicoſus, nundum enim Rex factus, aliquando

A aliquando dum pater eius in confinio Flandriæ & Viromandiæ, tetram ſuam ab hoſtium incurſu deffenderet, congregato apud Kinonem exercitu, Iohannem Regem Angliæ ab oſidione caſtri, quod dicitur Rupes Monachi fugauit, vrbemque Andegauiæ deſtruxit, ipſe etiam ad mandatum procerum Angliæ Regi ſuo Iohanni aduerſantium, eidemque Ludouico fidelitatem promittentium, totiuſque Angliæ Monarchiam ſi ferens eis auxilium ipſum Regem Iohannem expolleret, miſit primo in Angliam militum multitudinem copioſam, denique ipſemet Angliam intrauit, & à proceribus honorificè ſuſceptus ab eis homagia ſuſcepit, qui mortuo Rege Angliæ Iohanne, confidens de Anglicis in Franciam eſt reuerſus. Inſtante itaque ſedis Apoſtolicæ Henrico Regis Iohannis filio in Regem coronato, nobiles, qui Ludouicum ſuſceperant, ſpretis iuramentis adhæſerunt. Quo comperto congregata equitum & peditum maxima multitudine, Ludouicus iterum in Angliam eſt ingreſſus, ſed compertis Anglorum proditione, & infidelitate, dolis & fraudibus, ſine victoria in Franciam eſt reuerſus. LVDOVICVS OCTAVVS.

HVIVS Ludouici fuit vxor nomine Blancha filia Regis Caſtellæ, ex qua genuit plures filios, Philippum ſcilicet primogenitum, qui in pueritia eſt defunctus, Sanctum poſteà Ludouicum, Robertum Attrebatenſem Comitem, Alphonſum
B Comitem Pictauenſium, & Iohannem qui puer obiit, & Karolum Prouinciæ Comitem, poſteà Siciliæ Regem, & filiam Elizabeth.

ISTE Ludouicus Rex Franciæ contra Albigenſes hæreticos, quod & alias viuente patre fecerat, cum Baronum & Prælatorum multitudine ſigno crucis per manum Cardinalis accepto debellaturus ipſos hæreticos acceſſit Auinionem vrbem per ſeptennium iam elapſum, excommunicationi ſuppoſitam expugnauit, & totam terram vſque Tholoſam acquiſiuit, rediens vero apud Montpenſier in Aluernia Regni anno tertio feliciter migrauit ad Chriſtum, qui ad Eccleſiam beati Dionyſij delatus iuxtà patrem honorificè eſt ſepultus.

C

A

GESTA ALIA

LVDOVICI OCTAVI HEROICO CARMINE.

AVCTORE NICOLAIO DE BRAIA.

Ex Codice MS. Ioannis Beſly Pictonis, in Præpoſitura Fontiniaci Comitalis Conſiliarij, & Regij Patroni. B

MAGNANIMI Regis Ludouici fortia geſta,
Quam probus extiterit, quæ bellica Gallia vidit
Hoc Duce regnante, & quantæ probitatis honores,
Quot laudum titulos fuerit dum vixit adeptus
Muſa refer: cui ni fatales fila ſorores
Tam citò rupiſſent vitæ, florente iuuenta
Magnus Alexander, cui totus ſubditus orbis
Paruit, hic rediens à gadibus Herculis vſque
Ad gangem, breuis ac humilis ſuccumberet illi,
Reſpectuque ſui Romanæ gloria gentis
Laudibus & meritis contemptus Iulius eſſet.
Ingeniique mei vires fœcundet Apollo,
Et mentis latebras irroret rore ſophiæ;
Sed neque Pieridum deſit mihi gratia ſacra
Et cordis venas Dyrceus inebriet amnis
Poſſit vt iſte labor finiri fine beato:.
Et tu quem decorat virtutum ſchema ſophiæ
Gratia, quem genitrix, & virgo pudica, pudicum
Eſſe ſibi gaudet famulum, quo præſule tidet
Artibus ingenuis vernans vrbs Pariſienſis C
Quo feſtinat eum Aluernia fomite felix,
Gemma Sacerdotum, Cleri decus, huc ades, aures
Huc aduerte tuas, cœptis patiare camœnam,
Præſidioque tui Braiæ Nicolaus alumnus
Gaudeat, & robur tua gratia conferat illi,
Pluſquam Pyerides, pluſquam fœcundus Apollo
Conferet ingenio tua gratia ſola iuuamen
Eſt labor iſte grauis, ſed te mediante, laboris
Huius onus, leuiter mea mens perferre valebit.
Hoſtibus afflictis, quos quondam Flandria miſit
Rex Regum mundi venerabilis ille Philippus
Catholicæ fidei calidus deffenſor, & ogis.
Francigenæ gentis & lux, & gloria vernans
Debita naturæ perſoluit, carcere carnis
Sumpto. Poſt obitum cuius diadema recepit
Filius, & Regni regimen ſuſcepit habendum,
Celſus & in ſolio ſceptro radiauit eburno,
Gentibus, & gazis, & abundans rebus ôpimis.
Vrbs eſt Metropolis, quam quondam compoſuiſſe
Iliadem Remum teſtatur fama priorum

Tunc temporis Præſul Pariſienſis Aruernus.

Qui

A Qui quoque Romuleos incautus præpete ſaltu
Tranſiluit muros, delictum morte piauit,
Et ſceleroſa manus fratrem fraterna peremit.
Hanc dixere Remis veteres, à compoſitore.
Hac in vrbe prius idololatra culta fuerunt
Cum ferus ad libitum toto regnaret in orbe
Hoſtis, & in tenebris humana propago ſederet,
Sed poſtquam verum lumen de ſede ſuperna
Decendit Chriſtus, carnis velatus amictu,
Virginis ex vtero ſacro, ſine ſemine natus,
Creuit & alma fides: ſic vrbs errore relicto
Catholicæ fidei ſibi ſumpſit religionem
Fontis in amne, lacu mundo ſua crimina mundans,
In qua Remigius diuinæ præco ſalutis
Pontificale decus tenuit, cuius prece rorem
Miſit in ampullam cœleſtem Rector Olympi
Corpus vt hoc lauacro Regis deberet inungi
B Deficeretque liquor ibi corpore Regis inuncto,
Rex ergo ſumpto capiti diademate Regni
Venit in hanc vrbem, ne iura retunderet vrbis,
Eius vtrumque latus procerum ſtipante corona,
Regalique modo corpus Regale, liquore
Dicto Rex vnxit, & inunctus ab vrbe receſſit,
Ad patrios fines reditus veſtigia vertens
Inque breui ſpatio trabeatus Pariſienſem
Ingreditur, Ducibus ipſum comitantibus, vrbem.
Ad Ducis ora ſui, nitet vrbs venerabilis, & quas
Prouida cura patrum veterum congeſſerat olim
Exponuntur opes, certat cum lumine phœbi
Fulgur gemmarum, lux luce noua ſuperari
Se ſtupet, & terris alium dare lumina ſolem
Sol putat, & queritur ſolitum iubar exhebetari
Veſtibus auriuomis, rident fora compita vici,
Diuerſiſque locis ignеſcit ſeriea veſtis,
Grandeui ciues, & feruens mente iuuenta
Aſpectuque graues annis ſufferre paratus
Purpureos nequeunt, ſerui famulæque per vrbem
C Se gaudent humeris ſecum geſtare labores,
Nec ſe ſeruitium cuiquam debere fatentur
Dum ſua muriceos ad cultus lumina vertunt,
Et quibus ornatus ad tam ſolemnia feſta
Defuit, hos cultus veſtiſque precaria texit.
Per fora, per vicos celebrant certamina cunctis
Publica, nec prohibet cœnalia diues egeno
Sed paſſim comedunt, diffuſo nectare venis.
Templa coronantur, cingunt altaria gemmæ
Certant fumigeri cum aromata thuris odore
Et circum pagos & compita lata choreas
Reducunt feſti iuuenes trepidæque puellæ,
Occurrunt lyrici modulantes carminis odas,
Occurrunt mimi dulci reſonante viella,
Inſtrumenta ſonant, non ſiſtrum defuit illic,
Timpana, pſalterium, citharæ, ſimphonia dulcis
Dulce melos Regi concordi voce canentes,
Tunc labor, & ſtudium logicorum, liſque quieſcit,
Ceſſat Ariſtoteles, nec plato problemata ponit
Nec currit ſortes, plauſu damnante laborem.
Incedentis iter Regis, laſciuia florum

A

Laſciuire facit. Rex alta palatia lætus
Intrans cum Ducibus regali ſede locatus.
Nunquam tam celebri luxu tradenre maræo
Magnus Alexander totius malleus orbis
Vrbe ſemiramia, labij confuſio nomen
Cui dedit, & nunquam fuir exceptus, nec Atridem
Hectore diſtracto forti Neptunia circum
Pergama Trojanis diuiſa clade peremptis
Hoſpite fallaci, nece ſacra proterua pianti
Palladio rapto vulcani viribus, vrbis
Ædibus accenſis, excepit Græcia victrix.
In facie Regis, quibus ætas longa magiſtra,
Neſtorei ſedere Duces, diſponere Regnum
Quos decet, & rectè rractare negotia Regni,
Hinc procul abſiſtit bellis effræna iuuentus
Cuius mente vigor, & vis dominatur Achillis
Quæ gerit audacis feritatem mente leonis,
Cumque rot ac tantos contemplaretur amicos
Rex ſibi vix potuit includere pectore roto

B

Lætitiam cordis. exurgunt gaudia vultu,
Purpurat ora calor, vultuque audacia creſcit.
Ex facie ſola poſſes cognoſcere Regem
Regales habitus licet & diadema verendo
Impoſirum capiti deſint, & eburnea ſceptra.
Nec mora longa, parant intrare palatia Regis
Magnifici ciues gratiſſima dona ferentes
Tegmina quos ornant variis inſculpra figuris,
Et patrem patriæ ioconda voce ſalutant
Et genibus flexis præſentant ditia dona;
Offertur Regi celatis purpura ſignis,
Gemmæ, Hyacinthi iubar exhebetare pyropi
Phœbei dociles, nec deſunt munera Creſi,
Offertur crater, quem ſi ſit credere dignum
Perditus ingenio fabricauit Mulciber auro,
Margine crateris totus depingirur orbis
Et ſeries rerum breuibus diſtincta figuris,
Illic Pontus erat, tellus, & pendulus Aër
Ignis ad alta volans cæli ſupereminet illis

C

Quatuor in partes orbis diſtinguitur, ingens
Circuit Occeanus immenſi fluctibus orbem
Ingenio natura ſuo duo lumina fecit
Fixa renore poli, mundi famulanria rebus.
Hic pytho * pſalmauit hominem rellure recenti
Iapeto natus mixta cum fluminis vndis.
Aureus orbis erat Saturno Regna regenti
Sed ioue regnanti ſpecies peruertitur auri,
Iura, fides, pietas fugiunt, fraus, proditioque
Pululat, & facinus. Aſtrea locatur in aſtris
Obſeſſas viriis terras, extrema relinquens,
Stare Iouem credas munita fulmine dextrâ
Cœlo terrigenis iniuſta mouentibus arma
Nec fuir id ſolum, ſed quidquid continet in ſe
Ouidij magni ſeries ter quinque laborum
Auro conrexto crateris circirer horas.
Vrbs nitet in medio gazis & gente ſuperba
Quam Niobes genitrix cytharâ, ſi credere fas eſt,
Dulce ſonante melos, ſaxis modulamine tactis
Condidit, vt veterum dixere poëmata vatum.

* prometheus.

Portarum

LVDOVICVS OCTAVVS.

A Portarum ſeptem præfati mœnia pagos
Circuit Indago vnius quod nomina ſignant
Vrbis. & hanc olim thebas dixere priores.
Antè fores vrbis deducunt exequiales
Crinibus effuſis percuſſo pectore matres
Thebaides pompas, in imagine flere videntur
Extincti fratres phœbi, phœbeſque ſagittis.
Hic inter fratres liuor, Regnique cupido
Arma mouere monet, fraterno fœdere rupto
Septemque Duces portas includere ſeptem
Obſidione parant, ſubmergitur in ſtige vates
Viuus adhuc. Obeunt alterno vulnere fratres
Frater & à furiis fraternis ſe phariſeat.
Hic prius occaſu ſæuis vlciſcitur armis
Filius in matrem. furiis agitatus in orbem,
Iniuſtamque necem iuſtoque furore piauit.
B Quid loquor? hiſtoriam thebaida continet omnem
In pede crateris vulcani dextera docta
Ilion inſcripſit, Hecube ſua iuſſa retractat,
Regia progenies agnos, armentaque paſcit
Cuius ad arbitrium ſibi dempto veſtis amictu
Tres venere Deæ, ſpeciei ſtrenuitate
Iudicis arbitrio, ſocias ſaturnia proles
Quam colit altus Eryx, excedit lintea paſtor
Properat Europæ fines metitus eundo,
Inde redit prædam prædatus perfidus hoſpes.
Græca phalanx muris ydeis applicat alas
Diuerſiſque modis ſtragis moriuntur vtrimque.
Poſt duo luſtra tamen vrbis venerabilis ædes
Fulminat ignis edax, complentur ſomnia monſtris
Hic fugit Æneas incendia, ſacraque ſecum
Portitor euadens muros carthaginis intrat
Illic occubuit ferro per pectus adacto
Effugiente viro coniux decepta, quid vltra?
In pede crateris depingitur exitus omnis.
 Martis adulterium reſupino margine pinxit,
Mulciber, & venerem laqueis cum marte ligauit,
C Pluraque celaſſet ſub margine, ſed pudor illi
Obſtat, & ingentis renouatur cauſa doloris.
 Rex vbi ſuſcepit tam ditia dona,* reddit
Multimodas grates, & honore repenſat honorem.
Seruis ſeruitij iuga libertate remittens,
Abſoluitque reos, exceptis proditione
In patris arma caput qui direxere nefanda
Quos tenet in tenebris & carcer & vltio digna:
Cumque ſui ciues exiſſent Regis ab aula
Orbeque dimenſa phæbeis thetidis vnda
Infremuiſſet equis, igneſcit Regia Regis
Ignibus accenſis communia feſta parantur,
Appoſitis menſis diſcumbit Regius Heros.
Murice velatus, veſtes ardente pyropo,
Diſcumbunt proceres, implentur vaſa phalerno
Gemmea, clam labor eſt crateres euacuare.
Dumque fouent genium geniali munere bacchi
Nectare commixto curas remouente lyæo
Principis à facie, cytharæ celeberrimus arte
Aſſurgit mimus, ars muſica quem decorauit,
Hic ergo corda reſonante ſubintulit iſta.

* F. munera.

LVDOVICVS OCTAVVS.

Inclyte Rex Regum probitatis ſtemmate vernans A
Quem vigor & virtus extollit in æthera famæ
Indole virtutis qui vincis facta parentis,
Maior vt Atrides patrem Neptunius Heros
Egea, pelides excedit pelea, Iaſon
Eſona, nec prolem pudor eſt euincere patrem,
Corde gigas, Agnus facie, Laërtius aſtu
Conſilio neſtor, linquoſos effuge ſeruos,
Neue velis adhibere fidem iactantibus aures
Nam ſic in famulos armantur ſæpè potentes
Et ſic iniuſtè iuſti quicumque ligantur
Dedecet egregios vitiis corrumpere mores,
Tu pius eſto piis, hoſtem te ſentiat hoſtis,
Te rigidum timeat, confundas penitus hoſtem
Incutiente metu, ſi ſe tibi dederit ipſum
Excipe cum venia, probus hoſtis fiat amicus
Iungaturque tibi concordi fœdere pacis. B
» Sæpè fit ex odio maiori maius amoris
» Fœdus, & ampla fides nullum peritura per æuum.
Infami vitio ne vernans fama laboret.
Crimen auaritiæ fuge, donis corda Quiritum
Vnge, per hoc poteris cordis lenire dolorem.
» Largus honoratur, contemnitur omnis auarus,
» Et celebris dantis diſcurrit fama per orbem,
» Dat genus, & formam, dat amicos, aſpera mollit,
» Muneris obſequium, dat honores, ſubiicit hoſtes.
Quid iuga ſuſtinuit, quicquid quadrangulus orbis
Macedonum Regum, quid dextera dapſilis eius
Militibus dignis ſtipendia digna rependens
Exemplo ſimili Gallorum Iulius olim
Perdomuit fines, probitas vileſcit auari:
Iura tenere velis, & ab aſtris iuris amore
Aſtream reuocare ſtude, diſcretio mentis
„ Nec prece, nec pretio, nec debet amore moueri:
Non temnet fortem veneris laſciuia mentem
Ventris & ingluuie victa ratione liæo.
Sobrietatis opus ſacrum corrumpere noli,
Regia maieſtas radiat virtute paterna, C
Illos ſemper ames, ſi quos confundat honeſtas,
Et probitas mentis, licet æris copia deſit,
Et gemmis gazas excedit gloria more
Nobilitas generis, & origo ſanguinis alti
Moribus incumbunt, & opes ſine moribus obſunt,
Sic ait, & menſis prout exigit hora remotis
Nocte ferè media, reddunt ſua membra quieti
Iocundi proceres, iocundaque turba Quiritum,
Purpureuſque thorus corpus regale recepit,
Regis & in membris audet prorumpere ſomnus.
Iamque cohercebat lanquentia plauſtra Bootes
Lucifero tollente caput, iam ſidera prona
In mare deſcendunt, pallens aurora mariti
Effugit amplexus, feriente cacumina ſole
Rex celer aſſurgit, membris torpore ſolutis,
Nec mora tota phalanx procerum conuenit in aula;
Iamque per octo dies fuerant cum Rege morati
Pariſius proceres ſolemnia feſta colentes
Solemneſque cibos, cum Rex remeare volentes
Ad proprios fines ditauit munere largo,

Digitized by Google

Lvdovicvs Octavvs.

A Ad ſua cum licito petmittens quemque reuerti.
At Rex ſubiectas proponens viſere gentes
Sub ditione ſuâ, turba comitante ſuorum
Emolitur iter, cum craſtina fulſerit hora,
Et cum noctis equos ſol luce fugauerit. Ergo
Luce ſequente celer Rex tranſuolat ad Melodunum,
Affines ſatrapæ mixtim cum plebe verendum
Excipiunt Regem venerantes fronte ſerena;
Inde gradus celeres ad quæque nouiſſima Regni
Transfert, impoſitis aſtringens legibus vrbes,
Pax viget in terris, concordia libera regnat
In maieſtatis apicem regalis iniquè
Non eſt inſurgens, aliquando qui dirigat arma,
Non caput extollit Normannia, non iuga tanti
Flandria ferre Ducis humili ceruice recuſat.
Intetea liuor dignorum commoda mordens,
B Francica denigrans, diſſoluens fœdera pacis,
Vndique pacificas cum mundi cerneret vrbes,
Et genus humanum, deſcendit ad atria ditis
Triſtis, & alloquitur lugubri voce tirannum.
O pater æternæ caliginis! O ſtygiorum
Impia ſceptra regens, & mundi regna ſecundi
Omnimodi ſceleris actor, quem Iuppiter olim
Expulit arce poli! tua quam patientia longa!
Quam iacet in terris tua ſpreta potentia vilis!
Iam virtus, iam recta fides dominantur in orbe
Terrarum, iam verus amor tenet omnia nodo,
Iam pax, iam pietas erectâ fronte vagantur,
Proh pudor! in terris aſtrea reſultat, & aſtra
Deſerit, & leges imponit gentibus orbis.
Iam ioue compulſo Saturnus regna gubernat,
Gens antiqua redit, pretioſa renaſcitur ætas
Proh dolor! hanc rabiem noua quæque clementia vincit
Qua ſeruire ſoles. quem terra fretumque verentur,
Quæſo reſume tuas vires, ſolitumque furorem,
Et non permittas ſine pœna viuere gentes,
Iam violare diem, ſtygialibus aſtra venenis
C Obfuſcare velis rupta compagine rerum,
Olim virtutem de terræ ſede fugaſti,
Sed noua peſtis adeſt, nec erit medicabile vulnus,
Et tua vis contempta iacet per ſæcula cuncta,
Ni tibi præcaueas, ni ſæua reſumpſeris arma.
Gallica cum regeret diademate regna Philippus
Impoſito capiti, Notmannia, Flandria, vires
Viribus oppoſuit eius, multoſque labores
Suſtulit, & Gallis gens omnis bella parauit.
Tum tibi ſunt vires, tum prodicioque dolique
Ad libitum mundi gaudent te ſceptra tenere,
At poſtquam Gallos Ludouicus rexit, ab orbe
Pellimur, & vires amittere cogimur omnes,
Nam flexis genibus ſe ſtetnit natio quæque,
Inclinatque caput, concordia regnat vbique
Et nos indecores opprobria longa tenentes,
Proh pudor! eiicimur de cœli ſede, ſolique,
Iam pater egredere, furiis iam lora remittas,
Iam Gallos turbare velis, faſtuſque perennes.
Sic ait, & moti ſerpentes ſibila promunt,
Vndique ſuffuſis adaperta per ora venenis

LVDOVICVS OCTAVVS.

Inficiuntque locum ſtygialem pumice tabe. A
Protinus antiquus ſerpens in pectore ſurgens
Infernas ædes ternis vlulatibus implet,
Tartareoſque lacus murmur, ſolitaſque querelas
Comprimit, & gemitus, ixiona non rota voluit,
Nec iam vulturibus Thycius ſua viſcera præbet,
Saxea defeſſum moles non Syſiphon vrget,
Sed datur huic requies. fugitiuas inuenit vndas
Tantalus, & fas eſt illi deprendere poma.
Exanques animæ liuentia lumina ſiccant
Et reprimunt lachrymas, quarum deforme vocauit
Concilium Sathanas, deformi gutture clamans.
Quem quia propoſuit actori ſe pariari
Vltio digna dei ſubmiſit in igne lehennæ.
Et qui lucidior aliis ſit turpior, & qui
Tam pretioſus erat ſit vilior omnibus idem.
Conueniunt peſtes erebi. torquata colubris, B
Hic ſedet Alecto ſuper ora vagantibus hydris,
Illic tyſiphone mugit comitante Megera,
Impatienſque paris elacta ſuperbia vultu
Excedens ſocias, ſcelerata ſedilia preſſit,
Hic vomit ebrietas, cui iungitur ira, furorque
Fece libido iacens flagrante medullitus ardet,
Hic ſitit ambitio, quam rerum copia nulla
Pacificare poteſt, detractio, prodicioque,
Blanda ſupercilio vultus prætendit amicos,
Dignorumque tamen laudes delere laborat,
» Hic ſedet hypocriſis ſimplex & marcida vultu,
» Et tamen aſpirat ad ſummum culmen honoris.
Hic timor, hic luctus, hic deſperatio fomes
Nequitiæ, dolor hic, morbuſque, tremenſque ſenectus.
Ingluuies abſorbet opes, cui ſemper inhæret
Paupertas humilis & quam comitatur egeſtas.
Vt tenebroſa cohors Sathanæ conuenit in aula
Et ſedere Deæ, de ſemine quas Acherontis
Nox genuit. rauco clamore ſilentia rumpens
Rex ait, ô ſociæ! quàm toto ſpernimur orbe!
Quantaque contra nos iam virtus arma parauit! C
Heu graue perferimus, & iam grauiora feremus
Vulnera! ſi fuerit patientia noſtra diurna;
Auribus ecce meis chariſſima filia noſtra
Detulit inuidia madido circonflua luctu,
Neſcio quem terris Ludouicum nomine, cuius
Imperio totus ſubmiſit cornua mundus,
Et quo regnanti pax & concordia regnat,
Et nos indecores tenebris in carcere demſo
Expertes laudis, longo torpemus in æuo,
Orbe relegamur, & noſtra potentia quondam
Vaſta, iacet ſterilis, nec habent hæc pondera vires;
Ergo relegatæ diſcurrite quid ſit agendum
Nulla niſi per vos vis eſt mea, vos mihi vires
Vos mihi tela datis: ſic dixerat hoſtis, & ora
Impia deformi lacrymarum rore rigauit,
Murmurat exanguis populus, velut æquora vento
Concita cum Boreas gelidus deſcendit ab arcto
Aſtringitque ſuis vndas glacialibus alis,
Haud mora. proditio crinita draconibus atris
Surgit, & horriſonis eructat talia dictis.

Oſtygiæ

A O ſtygiæ noctis Diuæ quas torquet auernus
Quas premit ignis edax, nobis fera bella mouere
Non licet in ſuperos, prohibent contraria fata
Et quem neſcio quæ peperit ſine ſemine virgo
Id prohibet, quondam qui cum cruce clauſtra barathri
Fregit, & à præda violentus nos ſpoliauit.
Sed tamen humanos ſi vultis lædere, gentes
Ad facinus promptas habeo, quas felle megera
Pauit vipereo tenera florente iuuenta;.
Neue ſit in dubio noſtræ ſententia mentis,
Quæ fuerint dicam. decliui littore ponti
Nobilis & fama toto celeberrima mundo
Diuitiiſque potens priſcis, & gente ſuperba
Eſt rupella ferens Regis iuga vertice, cuius
Imperioque paret, paruitque Britannia maior,
Prædominor ſiquidem Rupellæ gentibus, haſque
B Efficiam gentes pacem corrumpere, marte
Pacificum turbare Ducem, cui Gallia ſeruit.
Dixit, & ex templo dempsâ caligine cæca
Egreditur, ſecumque tulit lethale venenum
Quo mediante perit & amoris fœdus, & almæ
Integritas fidei, pacis compagine rupta:
Quo Rupellenſes inter præcordia mentis
Vt ſumpſit, celeris tenebroſa refertur ad antra
Tartareoſque lacus & olentia Sulphure ſtagna:
Prefectos ergo ſtimulatio tanta furoris
Nouit, vt affines, & quos ſub Rege ſtatutos
Gallorum ſcierant, ſpoliarent diuite præda,
Exurunt villas, perfrangunt oppida; vinclis
Carceribuſque domant homines, coguntur obire
Prædomiti cogente fame mutilique recedunt
Auribus, aut oculis, aut naribus emuculati.
Nuncius intereà Regis peruenit ad aures
Rumor, & auditis regaliter æſtuat ira
Nec tamen abceſſit diſcretio prouida mentis,
Qualiter hyrcanus cum fortè remiſerit iras
Semianimamque leo, ſi quis tamen incitet ipſum
C Ad ſcelus aſſuetum feritatis tela *............ * *mutilus locus*
Et furor aſſuetus, naturaque feruet in illo,
Nec metuit gladios nec tela minantia mortem,
Se ruit in quocumque loco rapit impetus illum,
Sic Rex tam placidus, & tam tractabilis, illo
Suſcepto rumore mali, vix imperat iræ
Æſtuat & vultus protendunt ſigna furoris,
Rex ergo proceres nulla ratione morantes
Per ſua ſcripta vocat, tenuit mora nulla vocatos
Conueniunt ad iuſſa Ducis, fit murmur in aula
Multiſonum, variis implent rumoribus aulam
Ignari quid agant; ſecretis Rex venerandus
Egreditur thalamis, cuius reuerentia, cuncta
Murmura compreſſit, & nomine quemque ſalutat,
Qualiter in ſuperos taciturna ſilentia quondam
Iuppiter edixit, dum narrat & explicat illis
Hoſpitis Arcadici facinus menſaſque nefandas
Et genus humanum penitus ſe perdere velle.
Rex ita ſollicitus intrinſecus ora reſoluit
Et cordis gemitus reprimendo ſubintulit iſta.
Tutores patriæ, quorum virtute ſuperbit

LVDOVICVS OCTAVVS.

Gallia, quos olim vidit Normannia triſtis A
Victores, quorum diſcurrit fama per orbem,
Vndique veſtrarum referens præconia laudum,
Flandria quos etiam ſenſit ſpoliata trophæis,
Vltores ſceleris & magnæ proditionis
Cum dominum patremque ſuum diademate ſacro
A teneris annis quos fouit Francia, belli
Nutrix, meque ſui ritu ſpoliare pararent
Sanguinis actorem noſtri, ſed dextera noſtra
Et vigor, & probitas hoſtilia cornua fregit,
Ecce nouum vulnus nobis inferre minatur
Hoſtilis rabies, nec erit reparabile damnum
Imperij noſtri, niſi noſtram ſenſerit iram
Quam tremuit quondam ſenſitque Britannia maior:
Hoſtis pernicies, nobis probitatis agendæ
Area lata patet, fortunam cenſeo, tantos
Bellorum motus, tantos agitaſſe furores
Vt maior fiat creſcendo gloria noſtra; B
Ecce vocat nos ad bellum noua cauſa triumphi
Gens rupellenſis, veſtros contempta lacertos
Et veſtræ virtutis opus, iam Gallica regna
Inuaſit, villas exurit, & oppida noſtra
Deſtruit, & noſtros homines in carcere cogit
Proh pudor! imbelles, ignaui viribus, armis
Francorum Regem vobis viuentibus audent
Infeſtare, grauis victos nec pœna ſequetur?
Abſit, delinquens etenim de iure meretur
Ferre quod emeruit, fuerit ſi reddita merces
Lance pari, petimus quod quiſquis ſentiat hoſtis,
Quam graue Gallorum per bella laceſſere Regem,
An noſtra nomen fama mediante loquaci,
Herculis excedit gades, an ſolis ab ortu
Solis ad occaſum tremeret quadrangulus orbis
Si genus humanum velleris marte domare
Militat in noſtris ſemper victoria caſtris
Et vexilla gerit, hæc vobis ſubiicit hoſtes
Hæc eſt veſtra comes, hæc eſt deffenſio veſtra,
Hac ergo mediante viri deffendite Regnum
Et patrium retinete decus, deuincite molles C
Imperiique iugo noſtri ſupponite molles
Nec labor iſte grauis, tamen ingens palma paratur
Et ſemper nomen erit indelebile veſtrum,
Si Regalis honor, ſi vobis appretietur
Regia maieſtas, fient quæcumque monemus.
Non ego ſolus homo poſſum deffendere ſolus
Imperium, ſolus galeam ſi ſumpſero, ſolus
Si pugnare velim, quid aget mea dextera ſola?
Dedecus incurram, ſed vos opprobria, ſed vos
Infames reddet infamia turpis & atra,
„ Eſte precor memores quâ ſitis origine nati
„ Et quantis titulis veſtri nituere parentes?
Quanta fides & quantus honos & gloria quanta
Impenduntur eis, nunquam viuentibus ipſis.
Gallica ſenſerunt fieri ſibi regna.
Viuet in æternum Karolus Rex robore, cuius
Floruit alma fides ſuperato marſilione,
Pippinuſque pater domiti per fata Leonis,
Fama perennis erit aliorum per ſua geſta

A Per totum digeſta ſolum, noſtrique Philippi
Gloria durabit quod Flandria ſenſerit illum.
Quid referam noſtros fidei ſacra iuſſa tenentes
Viuet Atridarum laus, quorum pergama fracta
Perſenſere manus inuiſas, viuet Achilles
Caſibus Hectoreis, & turni morte rebellis
Æneæ virtus æternum nomen habebit:
Vnanimes ergo pro libertate tuenda
Et patriæ cauſa pendentis in arma ruatis.
Viribus oppoſitis veſtras opponite vires
Et tantum cohibete nefas: tantumque furorem?
Decidat in laqueos & retia quæ parat hoſtis.
Sic ait, & proceres ſe promiſere pararos
Seque ſecuturos per cuncta pericula mundi.
Tum petrus ille comes * totics expertus in armis
Suppliciter Britonum cui ſeruit terra minorum
Laudibus innumeris Arturum prætitulatum
B Excedens & mente gerens & corde Leonem,
Quemque ex parte patris dicunt de ſanguine Regis.
Sic ait, ô bone Rex, ô proles clara Philippi.
Digna parente tuo virtutis habes manifeſtam
Materiam, iam caſtra moue, iam transfer in hoſtes,
Nec dubites nos eſſe, tuos tua iuſſa ſequemur
Vnanimes, habeat quæcumque pericula tellus
Vndiſonum quodcumque fretum, ſuperabimus, & nos
Te duce non vomitus dubitamus inire caribdis
Nec tua, ſylla rapax, renuemur monſtra videre
Infernoſque lacus, & cerberon illaqueatum
In rigidis vinclis, & te ductore paramus,
Si nobis liceat, ſi ſit tua grata voluntas
Antipodum penetrare ſinus, aliumque videre
Solem cum populis; ergo Dux optime duc nos,
Otia Lenta moue, quid enim torpemus inertes
Proh pudor! ignauum conſumit inertia corpus
Et mollis requies; ſed tendit in ardua virtus
Ergo viros Rex inuites, & collige vires,
Propoſitumque tuum foueas, ſit ſollicitudo
C Sola tuæ mentis hoſtes confundere, nulla
Sit mora, contemptum generat patientia longa.
Sic ait & procerum mentes animauit ad arma,
„ Qualiter Anthomedon ſtimulis latus vrget equorum
„ Saltat equus læſus, & curſus fortius auget.
Rex vbi tam pronos eſt contemplatus amicos
Ad bellum, ne qua cauſa ſua vota morentur
Collegit vires, vt victor Iulius olim
Diuus cum magno perhiberet Roma triumphum.
Qualiter omnipotens cum propoſuere gigantes
Aſcendere polum, cum pelion oſſa tuliſſet,
Egidà cum quateret pallas, cum delius arcum
Cum dea ſyluarum ſua tela, ſuaſque ſagittas,
Natio tota ruit diuiſis partibus orbis
Et vario variæ reſonant idiomate linguæ,
Hic brito præſumens Arturum viuere Regem
Non fas eſſe putat..........ſumere......
Arturo pro Rege ſuo; Normannia miſit
Naturæ vitio tumidos, & marte feroces,
Flandria Flandrenſes, quorum fomenta butyrum
Caſeus & lac ſunt, quorum ceruiſia potus.

* Britannia minorum.

LVDOVICVS OCTAVVS.

Yſara pugnaces adhibet qui ſanguine fuſo
Inſomptis credunt vlciſci facta parentum,
Et luit alterius inſons quemcumque reatum.
Audaces & marte probos Campania fudit
Cum ſecana; veniunt rapidis quos circuit vndis
Saxa rotans Rodanus quibus eſt Deus inficiatus
Cum fugitiua pulex iurantes decipit ipſos.
Hic Brito pro Petro; Normannia Rege Richardo
Intumet; alterius quod vis ſit ſub pede Regis.
At Comes egregius & Martius ille Philippus
Boloniæ, patris imitans pia geſta Philippi
Gloria Picardis, Comitem ſed Flandria luget.
Nam Ferrandus erat ferratus compede ferri
Et veterum geſtis exultat Gallia Regum.
At Theobalde Comes de te Campania riſit
Et rideret adhuc, ſed facta ſequentia primis
Diſtant. principium finis perſæpe nigrauit
Inclita militibus Burgundia de Ducis actis.
Hic galeam miles ſcabra rubigine tinctam
Elimat, clypeus reparatur, & enſis acumen,
Cuius mucro vorax penetret vitalia terræ
Sanguine purpureo, virides & purpuret herbas
Nexilibus maclis veſtis diſtincta nouatur *
Et caligo ferri, cruris munimina tuta.
Hic laſciuit equus, quem gramen paſcit yberi,
Et vacuas reſonis hinnitibus incutit auras,
Hic pedites fundas reparant, hic plumbea maſſa
Vertitur in glandes fracturaque machina muros
Arce laboratos, vt moles ſaxea turres
Diruat, vt ſternat hoſtes, confundat vt ædes,
Pilis & iaculis oneratur dextra, ſagittis,
Implentur pharetræ tinctis in tabe venenis
Vt gemina cauſa geminetur mors morienti
Non arcus, non haſta grauis, non ſæua bipennis
Non deſunt falces, gladiis armantur acutis,
Armaras ergo diſponit in ordine turmas
Rex, digreſſurus cum phœbus craſtinus ignes
Fuderit, & toto radios induxerit orbe
Et iam prima dies à thetidis Herperus vndis
Eduxit currus; & nox ſubit humida rore,
Et iam poſt menſas & pocula ſumpta liæi,
Languida membra quies inuitat, Regia Regis,
Accipiunt corpus venerabile ſtrata; ſed ipſum
Sollicitant curæ vigiles; ipſumque fatigant.
Et iam noctis erat medium, iam plauſtra Bootes
Flexerat obliguè, iam cornua deficiebant
Lunæ. cum tandem Regis ſopor occupar artus.
Tum Ducis antè thorum victoria ſtare videtur,
Crinibus ornatis, erecta fronte, ſuperba
Inceſſu, cernens obliquo lumine quemquam
Indignans huiuſce parem, quam limbus adornat
Aureus, & cuius caput ambir circulus auri,
Clamor hic & plauſus, citharæque ſequuntur euntem,
Hæc ſiquidem tanto ſuggeſſit talia Regi.
Inclyte Rex Regum Regis Ludouice Philippi
Martia progenies, cuius nitet inclyta virtus,
Cuius Alexandri vigor expectatur ab ortu,
Solis quem tremuit quadrangula machina mundi,

* antiqua Gallorum armatura. varro.

A

B

C

Herculis

A Herculis ad metas, cui cædunt Cæſaris acta
Pompeium licet expellit, totumque ſenatum
Omnis honoris onus rapiens, Romanaque iura,
Ne timeas ego ſum mundi Regina, potentes
Cui cedunt, ego ſum Gallorum maxima mater
Quæ tua caſtra ſequor, quæ te rego, qua mediante
Gallia peruenit ad ſummum culmen honoris,
Et tua ſum nutrix victoria, quæ tua ſemper
Nomina promoui, tituloſque, decuſque tuorum
Ecquid ſollicitum video te? te quia nutrix
Confirmare volo ſolamine, diſcute curas
Ne dubites hoſtes inuadere, nomine ſolo
Terrebis, famaque tua victoria tecum
Semper erit, iam ſe tibi tradent, & ſua de ſe
Deque ſuis fiet quicquid tua cura iubebit.
Procures ergo ſuperare viriliter hoſtes
B Me mediante tuos, vt ſic tua nomina creſcant,
Et tua venturis perduret fama ſuperſtes.
Dixit, & ex templo tenues euaſit in auras.
Iamque cohercebat flammantia ſydera cœli
Lucifer, & pulſa dempſæ caliginis vmbrâ
Effugit, & ſtellas hebetat phebeia lampas,
Vt maiore minus cæcetur lumine lumen,
Cum ſopor humantes à pectore diſcutit alas
Regis, & in tacita ſua ſomnia mente retractat,
Surgit, & eximiis artus ornatibus ornat,
At reliqui proceres ex quo ſua protulit ora,
Et primo cœpit aurore rubeſcere mane
Deſeruere thoros, poſitis & in ordine rebus
Coniugibus, natis, patria, Duce, Rege, relictis
Aggrediuntur iter, patrio nec amore tenentur.
Nec mora fama loquax celeri delata volatu
Præcipitare refert ad multo milite Regem
Et latas Xerxis ſiccantis fluminis vndas
Et nimio longas excedere Cæſaris alas
Robore collecto tum cum tranſcenderet Alpes
Et pompeianum nomen delere pararet,
C Tùm Rupellenſes audito nomine Regis
Non tumuere minus quam ſi compagine rerum
Diſruptâ, penitus quateretur maximus orbis,
Et iouis ira grauis vibraret fulminis ignes,
Nubibus æthereis huc vſque Romana iuuentus,
Cæſaris aduentum toto fugiente ſenatu,
Horruit & rabiem tantum cohibere furorem.
Prouida gens ergo annonam colligit, implet
Horrea, cuncta ſuæ vitæ conſeruat ad vſum
Implentur baccho celaria, carnibus archæ
Nec ſatis eſt, foſſis ſcrobibus tellure reiecta
Et vallo fora percingit, & aggere muros.
Inſuper adduntur robuſta propagula portis,
Munitur murus lapidum munimine, quorum
Peſte repellatur à muris impetus hoſtis
Iam caput igniuomum nabatheis lucifer oris
Septimus extulerat, cum iam pernicior aura,
Imporioſa phalanx hoſtiles cernere muros
Et turres poterat, tum Rex placidiſſimus, inquit,
Inclita progenies cui ſummus conditor orbis
Fauit ab æterno, cuius victoria victrix

LVDOVICVS OCTAVVS.

Laudibus & meritis extollit in æthera nomen, A
Quam comitatur honos & viuax gloria, cuius
Legibus Imperioque Regi deſiderat orbis,
Ecce locus præſens, qui vobis bella parando
Materiam virtutis aget, fiducia tantùm
Veſtra ſit in Domino, quia iam ſuperatur, & horret
Iam veſtras ſentire manus perterritus hoſtis.
Nec pugnare mouet nos pugna, ſed vltio tantum,
Haud reor immemores vos eſſe, quot Anglia ſemper
Intulit inſidias nobis, quot bella, quot hoſtes
Quot clades, quot damna meis regnante Richardo,
Quem furor & rabies armauit tanta, quod olim
Nec renuens homines, nec ſummi iudicis iram
Patris in exitium noſtri lethale venenum
Miſcuit, & vitæ diſſoluere fila parauit.
Quod ſi vos nec amor moueat, nec gratia noſtri
Pro patriæ ſaltem, pro veſtræ laudis honore B
Vincite, conſilio, veſtroque fauore potiti
Venimus huc, ergo liceat cum laude reuerti
Per iuga, per montes, per deuia rura vagantes.
Ne ſonet, æternùm de nobis fabula turpis.
Sic ait & muris hoſtilibus applicat Alas,
Caſtra locat miles, herboſo ceſpite paſſim
Funibus affixis Aquilas ardere putares,
Phœbi certantes radiis credebat ab alto,
Delius, in terris alium ſe cernere ſolem.
Ceduntur vites, ſpoliatur diuite terra,
Palmite, deplorat genitricis damna lyæus,
Falcantur ſegetes, queritur cebeleia mater
Se denudari, nudantur gramine prata,
Et quærit flores quos carpat police flora,
Ne vero noceat in caſtris turbidus hoſtis
Hæc circum vallo Rex mandat & aggere cingi,
Aptari tormenta iubet, quæ mole molaris
Eiecti muros ceimenti fœdere rupto
Ictu diſſoluant, mortemque minentur acerbam.
Machina dirigitur, lapides quoque grandinis inſtar
Mittere non ceſſat, hominumque cadauere multo C
Veſtit humum; & latè funebria millia ſpargit
In tanto fremitu, tantoque pauore ſepulta
Mens hominum........ignara quid eſſet agendum
Tùm dolor & planctus & lamentatio vires
Explicuere ſuas, implent loca cuncta querelis
Incertamque trahunt fortunæ mobilitatem,
Mobilior foliis, celerique citatior auſtro,
Surdior æquoribus, monſtris, & ſæuior vndis.
Inſtabilis fortuna quid eſt, quid deprimit illos,
Quos exaltauit tua dextera rebus amicis
Rege bono, ſemper quibus vbera plena dediſti,
Vt lapſu grauiore ruant tolluntur in altum
Cumque putant cœlum cum ſtellis vertice tangi
Tu retrahis funem vultuſque reponis amicos
Mobilitas tam prompta, potentia prompta potentes
Præcipitas, humiles exaltas, fortia frangis,
Fortia confundis, & nos exempla manemus,
Hactenus in nobis te ſenſimus eſſe benignum
Non minus ex alia miſerabile parte ſonoros
Agmen femineum, diffundit in aëra queſtus,

E quibus

A E quibus vna ſedet gelida, complexa mariti
Exanimes artus quos moles ſaxea fregit,
Hæc laniat crines, hæc pectora plangit, & illa
Proterit vngue genas fuſis ſuper ora capillis,
Hæc queritur, ſilet hæc occulto ſtricta dolore,
Illa preces ſupplex eructat pectore tentans
Sollicitare Deum lacrymarum fonte fluenti,
Vt tantæ cladis diſcrimina ſæua repellat,
Vt populi gemitus ſuſcepit aure benigna
Hic iacet omnis honos, inflata ſuperbia cedit,
Murmure confuſo ſonat angulus & locus omnis
Qualiter vndiſono rector ratis æquore fractam
Cum nauem videat, hinc fluctus, impetus illinc.
Impugnat boreæ rabies, & lintea rumpit,
Iam ſemel à fratris tyrannia lumine lumen
Sumpſerat, & plenis croceum renouauerat orbem
B Cornibus. at variis afflicti cladibus vltra
Tanta pati nequeunt, certi de morte futurâ,
Si Rex inuictus vi viuos cœperit ipſos
Rurſus. fracta vident contortæ verbere molis
Mœnia mille locis, & celſas præcipitari
Turres, templa, domos proprias, & damna ſuorum
Non leuiora ſuis; ergo quia nulla ſalutis
Eſt via, ſe Regi reddi pars cencet, at illa
Denegat, & laxis diſcordia regnat habenis,
Inter quos vnus ſenio confectus & æuo
Sic ait, ô miſeri quid tanta pericula vitæ
Fertis? quidve prodeſt vobis obſiſtere Regi?
Quem retinere nequit murus, nec porta nec arma
Vincere, quem vellet ſe mundus prædominari
Quis Gallis obſtare queat, quis perferat iras
Et gladios horum? quis eis non ſupplicat hoſtis?
Flandrenſes olim quorum domuere lacerti
Si vos degeneri ſtrauiſſent fata ſub hoſte
Non mirarer enim vos ſumere cornua, nec vos
Viribus ipſorum vires opponere noſtras.
At quia vos tanta virtus infracta coëgit
C Regis, quem ſcitis titulis ſplendeſcere tantis,
Pacis amicitia, vobis quoque marte potiri
Tutius eſſe reor, & vos extrema videtis
Vitæ, ſi victor vi noſtras fregerit arces,
Nec noſtrum referunt famæ præconia Regem
Huc deferre gradus nec vos in parte tueri:
Ergo conſilio freti diſponite pacem,
Inter vos & eum, quid in armis degimus iſtis
Et ſine Rege ſumus, quiſquis depoſcet ab illo
Inueniet veniam, veniæ depoſcite munus
Et dabit, & nobis, & amicis parcite noſtris
Me miſerum! quorum ſtrages tam ſæpè videris
Non onus eſt ſed honor ſua tanti cædere colla
Principis imperio, ſit libera vita ſub ipſo
Et ſi ventus agat mea dicta meumque procellæ
Conſilium, damnum vobis ſcitote parari,
In hos pœna ruet, fortiſque grauamina, quippe
Plectuntur miſeri ſoli commiſſa potentum.
Hactenus & tacuit, cui ſic obiecit & inquit
Præfectus, cuius intrabant tempora cani.
Rebus in afflictis velut in fornace profunda

LVDOVICVS OCTAVVS.

Aurum recoquitur, recipitque calore valorem A
Sic argumentum fidei patet, ergo fidelem
Nullum proſperitas, immo ſors dura probabit
Fortunæ preſſura grauis protendet amicum
Non amor eſt, ſed proditio ſi tempore læto
Fingis amicitiam quam delent tempora dura.
Hactenus extitimus ridenti ſorte fideles
Anglorum Regi, conſtanti mente tenentes,
Ergo relinquamus per tempora dura priorem
Infidi Dominum mentis leuitate caduca,
Hoſti dedentes res noſtras, noſque legatos
Vltima paſſuros, & crimine proditionis
Candida nigrantes noſtræ præconia famæ
Abſit vt hæc leuitas ſit & inconſtantia mentis,
In nobis, quo poſteritas nos reddet poſſit
Infames, quo noſtra queat benefacta ſilere
Dente quibus liuor mordaci, deneget. ergo B
Non adhibete fidem fictis ambagibus huius,
Cui ſi pura fides & amoris nodus ineſſet,
Nunquam pro domino mortem dubitaret honeſtam.
At vos qui Regi noſtro ſupereſtis amici
Quos ſincera fides, & mens infracta probauit,
Audaces animos, & robora concipiatis,
Nec dubitate mori, patriam deffendere fas eſt,
Et libertatem, Dominum retinere priorem,
Affectum cordis, effectu noſtra probetur
Mens; & noſter amor, per opus ſit aptus amoris
Integer affectus, nobis continget honeſtæ
Mortis more mori, ſi nobis fata minentur,
Non gladios, non fata timenr incurrere fortes,
Vel pro iure ſuo, patriæ vel honore tuendo
Sic ſemper viuet noſtræ laudis decus, & ſic
Poſteritatis erit, virtus eſt neſcia mortis
Semper morte frequens virtutis gloria, noſtræ
Cedite pigritiæ, nec cædi parcite, cæde
Iure cadit cæſus hoſtis, qui cæde recedit.
Si tamen inter vos nimio terrore ſepulti,
Et deſperantes fine bellis, & ſine noſtri C
Sanguinis impenſa cenſetis reddere villam,
Rectori noſtro ſaltem legatio fiat
Ipſi declarans noſtræ diſcrimina ſorris
Nos extrema pati, nos preſſos viribus hoſtis
Sic nos poſteritas à crimine proditionis
Abſoluet, ſic nos infamia nulla nigrabit;
Dixit, & accipiens memori ſua pectore dicta
Concio, conſilium concordi voce probauit.
Mittitur ad Regem, ſed cum legatio nullam
Secum ferret opem, miſſis, nullamque ſalutem
Spes cum mente iacet populi pendentis in arcto.
Iamque per amphractus muri via lata patebat,
Ictibus aſſiduis muroque minante ruinam,
Exulat in victis audacia victa timore,
Tum bis quinque ſenes; quibus eſt legatio pacis
Conſilio commiſſa, petunt tentoria Regis
Et flexis genibus, quorum qni maximus æuo
Sic ait, ô bone Rex, ô noſtri gloria ſæcli
Nobis parce tuis, nos vincimur, ecce rogat te
Ille miſer populus veniam, vitæque ſalutem,

Cæterá

LVDOVICVS OCTAVVS.

A Cætera ſumpto tibi, ſit ſola libera vita,
Suppliciter petimus, rata ſit concordia tecum.
Nobis in pacem mutetur ſchiſma nocium,
Parcere ſupplicibus & frangere colla ſuperbis,
Hos decet, ex quorum regitur moderamine mundus,
Acer & indomitus leo ſæuit in hoſte ſuperbo
Et tamen imponit finem, cum ſupplicat hoſtis
Sæuitiæ, neſcitque ſui meminiſſe furoris,
Tu quoque relaxa tuæ Rex iræ ſæua remitte,
Nos tibi concordes, & amicos iunge fideles,
Duritiam cordis bone Rex, animique rigorem
Molleficet pietas, veteris chironis alumni
Exemplar pietatis habes, lamenta parentis
Non paſſuſque diu . . . . . cape dixit, & effer
Hectoreum corpus, cinereſque reconde ſepulchro.
Nec fuimus ſatyra digni, tua cœpta morantes.
B Fortunamque tuam, quis enim tam prophanus
Deneget & renuat Domino ſeruire priori.
Conſeruare fidem, protendes pignus amoris
Si iam de facili primo torrente furoris
Territa mens hominum, tibi ſe villamque dediſſet,
Spes tua de nobis minime confideret, & nos
Crederet eſſe leues; fidei nec habere tenorem.
Sic ait, & lachrymis in mœſta fluentibus ora
Eructat gemitus alto de corde petitos.
Tum placidum Regem procerum circumuenit ordo,
Suppliciterque rogat vt mentis cœpta refrænet,
Rex ergo fidis pacis de fœdere ſumptis
Obſidibus, turba procerum cingente ſuorum
Egregium corpus, reſeratis vndique portis
Ingreditur villam, victori ſupplicat hoſtis,
Sic nos indomitum primo ſæuire leonem
Vidimus, & mortem mordaci dente minari,
Tandem deuictus victoris pertimet iram,
Et ferus in primis addiſcit habere magiſtrum,
Haud mora theſauros reparauit martius heros,
Lætus, & inuitat ad donatiua maniplos,
C Reſtituit ciues in libertate priori,
Legibus impoſitis tamen, & cuſtode fideli,
Ne rurſus poſſint aſſumere cornua contrà
Regem, nec Regis humiles iuga ferre recuſent.
Hæc vbi diſpoſuit conſulto tramite mentis
Tolli caſtra iubet, curſuſque reflectit habenas,
Ad patriæ fines procerum comitante ſenatu,
Perque vices ſeptem lugens pro morte ſepulti,
Memnonis imbre genas rubeas aurora rigauit,
Perque vices totidem cœli ſtatione relicta,
Sydera fugerunt tollenti cornua phœbo,
Cum patrem patriæ celebris cum laude triumphi
Rumor adeſſe refert, ergo diffudat in vſum
Francia lætitiæ, plauſum colit angulus omnis.
Iam ſtadiis octo victor diſtabat ab vrbe,
Cui dedit æternam famam celebrata ſophiam
Nomine quæ ſolo veteres excedit Athenas,
Cum celeri curſu ruit omnis ſexus & ætas
Obuius, & Regem communi voce ſalutant,
Victoremque tenens auidis circumligat vlnus,
Quid de veſte loquar gemmarum luce ſuperba

LVDOVICVS OCTAVVS.

Quid de diuitiis, quid de equis quos pauit iberus A
Dicam, labentis ad fluminis inſtar euntes;
Regis ad occurſum ſolemnis pompa per orbem
Ducitur, & Domino pro ſaluo corpore Regis
Dulce melos fundit Cleri deuora caterua.
Non minus Iliadum poſt pergama fracta recluſis
Vindicibus riſit pelopi regnata potenti
Græcia bellipotens, priami ditata trophæis:
O genus humanum quantæ caliginis vmbra
Mens tua cæcatur, tua ſors ignara futuri
Te facir incautam, ſi prægustare daretur
Fata futura tibi, dum rides, lætitiæ dum
Indulges, plauſum mutarent fortè dolores;
Ar quia fatorum ſeries latet, inde fit, vt dum
Sidereos apices pertingere vertice ſperas,
Nec caſum metuis, tibi fata minantur iniqua:
Inde fir vt Regi caſus ignara minantis B
Gallia gratatur, nec enim ſe ſcire futura
Fas iubet, iſta Deo commiſſa potentia ſoli,
At ſi præſciret populus ſecreta Deorum
Quorum dextra rrahit humanæ ſtamina vitæ
Qua propere vitam Regis delere pararet
Languerer plauſus plauſum damnare dolore
O decus, ô ſpecies, ô rerum gloria fallax
Quid cenſus cumulos cumulare iuuat? quid honores
Quærimus? vna dies aufert quæcumque paramus
Cur incedit homo reſupino pectore? vultu
Erecto? ſi proſperitas arriſerit illi?
Non aurum, non æra valent peruertere mortem,
Y Caron æquoreis vndis quæ neſciat ætas
Dum nimis alta petit nomen donaſſe perenne
Quæ miſeris tam diuitibus generalis habetur
Mortis amara lues, mors omnibus vltima meta,
Nil extremus honot, nil mundi gloria, ſoli
Sola Deo deber intenrio noſtra reflecti.
Omnia labuntur. Sed ſummi gratia patris
Patris amor, patris clementia, gloria patris;
Eclipſim neſcir, nec habenr ſua præmia finem. C
Ecce triumpharor, quem fama locabat in aſtris,
Et fortuna porens, dum tota mente reſultat
Hoſtibus afflictis, dum ſidera tangere credir,
Dum longæ fungi iam ſperar munere vitæ,
Exitio mortis ſuperatur tempore primo,
Nec regalis honot potuit peruertere mortem,
Iamque phalanx procerum celebraris octo diebus
In plauſu celebri Regis de ſponte verendi
In proprios fines reditus deflectit habenas.
Iamque ferebatur per-vici fama volatu
Principis indomiti per climata quatuor orbis,
Iamque reſultabat pro tanto principe tora
Gallia bellipotens. Sed enim fortuna recuſat
Tam celebris plauſus durare diu, quia conſtar
Nil leuius leuitate ſua, nec eam retinere
Conrinuam fas eſſe poteſt, poreritue teneri;
Hæc ergo Gallos infauſto lumine cernens,
Erectum proferre caput vultuſque ſupinos.
Sic air, ô miſeri, quam prono tempore riſus
Veſter in angorem per me vertetur amarum

A Dicta fides ſequitur, etenim ſanctiſſimus almæ
Cuſtos & rector fidei, ſummuſque ſacerdos,
Quem Dominus voluit in petri ſede locari,
Natus vt Eccleſiæ ſummus pater, & caput eſſet,
Toloſiæ Comitem fama mediante recepit,
Et qui ſubiectos fidei ſpreuiſſe tenorem,
Per latos donaſſe neci, delubra ruina
Deleuiſſe graui, populumque fuiſſe ſepultum,
Labis apoſtaticæ totum caligine cæca
Quorum nequitias quondam delere nequiuit
Ecce nouus clypeus Symon Comes inclytus armis
Qui multo tenuit montis cognomina fortis
Mente Leo, ſed corde gigas, ſed viribus hector
Æacides bellis, & nulli marte ſecundus,
Nam necis articulis vitalia fila recidit.
Summa Sacerdotis ſummi diſcretio cernens
B Catholicam mutare fidem, nullumque recurſum
Tutoris, quemdam de fratribus aduocat ad ſe,
Nomine Romanum de Cardine nomen habentem,
Nam de conſilio diſponit ſingula fratrum
Tunc ait. Heu quantum .... vulnus
Sancta ſion patitur, in noſtro tempore nauis
Petri pene perit, in fluctibus obruta ponti,
Nunc labat alma fides, cui fulcimenta labenti
Oppoſitis humeris deffenſor nemo propinat
Ecce Comes noua Tholoſiæ proles pharaonis
Filius, immo virus, concepit mente furorem
Tantum, quod ſacræ legis mandata reliquit.
Totaque gens patriæ; quod cum fuerit caput ægrum,
Cætera materiam traxerunt membra doloris,
Proh dolor! ecce etenim pedibus conculcat honorem
Impia gens, cuius in pectore feruet Erynnis.
Impia Thiſiphone facibus munita nociuis,
Iam regnat iam ſeruit ei Prouincia tota
Quam colubris torquata ſuis venenat Alecto,
Atque Megera ferox viridi ſuffuſa veneno.
Vnde neceſſe foret vt Iuppiter Amphitrionis,
C In thalamis rurſus geminaret tempora noctis;
Vt nouus Alcides eius de ſemine natus,
Viribus immenſis tot monſtra fugaret ab orbe;
Verum cum clypeus ſit in omni tempore ſanctæ
Eccleſiæ, Rex qui Gallorum regna gubernat,
Strenuus & fortis, & geſtans corde Leonem,
Iam ſolus reſtat cui noſtra, querela feratur,
Nos quoque ...... quem linquæ ſchemma perornat,
Te cenſemus ei magnos aperire dolores,
Eccleſiæ, plagaſque graues quas infigit hoſtis
Impius, horridior monſtris, truculentior hydris.
Dixit, at ille ſibi reſpondens intulit iſta.
Sancte pater, Regis cui ſumma potentia ſummi
Iura Monarchiæ totius tradidit orbis,
Vt quicquid iubeas non eſt contemnere tutum,
O magnum Eccleſiæ, quem te pro numine ſacro
Mundus habet, nam tu cœlorum claudere portas
Et reſerare potes, quicquid mihi iuſſeris, ecce
Complebo pro poſſe meo, nec ferre laboris
Tædia, nec pondus languenti mente recuſo,
Sed quicumque volent tantum cum Rege laborem

A

Suſtinuiſſe, tuo mediante fauore reatus,
Inueniant veniam, merita mercede fruantur
Qui meruere frui, meritum ſic lucra ſequuntur.
Sic ait, atque pater qui iuſta popoſcerat, aures
Inclinat precibus, nec enim meruere repelli
Poſſe ſuum tradens, quondam cum lutea mater
Memnonis excidium defleret; luce ſequenti
Aggreditur Romanus iter, prius ordine recto
Diſpoſitis rebus: feſtinus rexit ab vrbe
Romulus iliades quam cinxit mœnibus olim.
Iam ſemel implerat renouatis cornibus orbem
Cinthia, cum muros ſubiit venerabilis vrbis,
Cuius fama nitens totum ſupereuolat orbem
Quam ſacer irrorat & fons & origo ſophiæ,
Aduentuſque ſui cauſas oſtendit, & iſta.
Optime Rex Regum ſol, militiæque lucerna,
Cui fauet aſtrorum ſeries, quem fama per orbem

B

Prædicat, Eccleſiæ qui ſemper iura tueris,
Ecce nouæ cladis iacet obruta pondere, iamque
Expirat ſua libertas & acumen honoris,
Ni tua maieſtas oculo ſolitæ pietatis
Ipſam reſpiciat. etenim contraria legi
Gens inſurrexit cui Deus......iſta,
Vulnerat Eccleſiam, ſed non medicabile vulnus
Enſe recidendum eſt ne pars ſincera trahatur.
An ſatis eſt notum tibi Rex venerande, quod hoſtem
Tholoſiæ Comitem prolixo tempore ſenſit
Chriſti ſponſa ferens miſerabile pectore vulnus,
Inclyte Rex ergo collecto robore dele
Tantas nequitias, lætetur te mediante
Alma fides reperire locum, ſedemque quietam.
Iam Chriſti vexilla geras, & fortibus actis
Te fortem protende virum, te viuere Chriſto
Non mundo, te velle Dei delere pudorem,
Sic ait excluſitque genas cum fleret, amictu.
Qualiter anguigenæ cœlo cum bella mouerent,
Lugubris natura iouem, ſupplexque rogauit

C

Vt ſuperis rebus ſuccurrat * igne triſulco
Cœlitus emiſſo ſceleroſos deleat hoſtes,
Armipotens ergo, & vinci neſcius armis,
Rex ad conſilium procerum per ſcripta vocatas,
Affatur turmas, & in ordine cuncta renarrat,
Nequiter Eccleſiæ quod perfidus irrogat hoſtis,
Vexilloque crucis munito pectore Regis,
Tota cohors procerum ſigno ſe munit eodem,
Quippe caput de iure ſequi ſua membra tenetur
O dolor! ô rabies! ô ſummæ cladis origo
Cum Regem lateat. ſibi quod fera parca minatur,
Parca per Antiphraſim, nunc incipe parcere parcha.
Parce, nec ætatis florentia * ſtamina rumpe,
Naturam iam vince tuam, nomenque ſequaris
Si tamen hoc placeat, ſi ſit tibi fixa voluntas,
Vt mortis patiatur onus, victæque ruinam
Fac ſaltem quod marte cadat. contingет honeſte
Tali morte mori, vel detege proditionis
Actorem, cuius debet miſcere venena,
Auſa manus facinus, & ſic te crimine ſoluam,
Sed per littus aro, tu ſæuis ſæuior hidris

* F. ſuccurreret.

* F. florentis.

Surdior

A Surdior aſpidibus, monſtroque cruentior omni,
Pectora ſacra ſubis deflorans florida primo.
Quod ſcelus aggrederis, ſcelerum ſcelus eſt inopina
Proditione viri, tam iuſti, tam venerandi,
Tot titulis illuſtre caput ſubiungere velle.
Proh dolor! ille pius perit & neſcit, nec amicos
Hoſtes noſſe poteſt, ſed ſimplex fidit in illis
Vultus amicitiæ quotum protendit amicum.
At furor & rabies occulta mente fouentur,
Nube ſimultatis, ita ſimplex fallitur hoſtis.
Non timet inſidias, cuius ſceleroſa decorat
Hypochriſis faciem, cuius mens felle tumeſcit
O decus! ô patriæ libertas, ecce ruina
Incipitis nutare noua: vos ecce iacetis
Nec veſtræ ſortis incommoda noſſe poteſtis!
Occultis etenim vobis iniuſta nocere
B Inſidiis iam facta parant, pugnantque ſecundi
Antipatris pectus ſtimulis, mentiſque latebras,
Cuius iniqua manus Regi lethale venenum
Miſcebit, patriæque pater cogetur obire;
Et iam lethalem meditatur proditionem
Inſidiaſque parat inferre domeſticus hoſtis.
Quid facis ô demens, ſcelerumque miniſter & actor
Tigribus aſperior, raucis truculentior vrſis,
Proditor infelix quis te furor egit in illum,
Machina quem mundi ſibi vellet prædominari,
Cur ſceleroſe paras extinquere lumina ſolis?
Sit tibi pro meritis qualem patricida meretur
Talio, nulla tibi ſit manſio, nullus amicus,
Nullus honos, ſed longa fames, & longa ſenectus,
Anxietaſque grauis & egeſtas & dolor omnis.
Iam maris occidui confinia littora Gallis
Impulſit rumor agilis pernicibus alis
Gentibus edicens Regem venerabile pectus
Vexillo muniſſe crucis, procerumque cohortes
Regis ad exemplum Chriſti ſignacula ferre,
Labis apoſtaticæ vulnus purgare parantis
C Tota fremit Regio, paſſim rumore volanti,
Et ſunt qui Regem tanquam de funere certi
Lugent, quod patriam ſine deffenſionis amictu
Linquit ad extremæ partes regionis iturus.
Et querulos gemitus promunt è viſcere cordis,
Qualiter æquoreæ ſiccis aquilonibus auſtro
Aëris à campo lato, Zephyroque fugato
Cum phœbi lampas omni caligine pulſa
Irradiat cœlum, ſeprenaque climata mundi
Syrrenes lugent, incauta mente tenentes
Æquora turbari pluuiis, poſt tempus amœnum.
Ad vexilla crucis ruit omnis ſexus & ætas,
Pro ſacrâ comitante fide pugnando parati,
Viuere ſiue mori, dulci nec amore parentum
Filius eſt tactus, nec dulcis pignus amoris
Coniugis, aut pietas iactanti prole maritum
Non retinere poteſt, nec iam miſeranda marito
Nata parentis iter tædæ ratione moratur.
Nuntius interea legatur ab hoſte prophano
Chriſti Tholoſiæ, cui gens deuota fauebat,
Qui ſciat in reditu Domino rectè reſerare

Et Regis procerumque ſtatum, bellique paratus, A
Omnibus hic ergo viſis & mente notatis,
Ad Domimum retrò flectit iter, Dominoque reuelat
Omnia viſa ſuo, gelido comitante timore.
Horruit auditis his hoſtis perfidus, ac ſi
Iuppiter igniferum fulmen vibraret in ipſum,
Taliter extimuit vitæ diſcrimen inire,
Mortis Romanus à cardine nomen adeptus
Cum libertatis perfringeret ipſe ſigillum,
Pariſius Cleri ſibi fata iuuanre ſenatu
Mens hoſtis labat in dubio quid agat, quia gentis
Pars ſubiecta ſuo ſeruire coacta timore
Regis ob aduentum contento fœdere iuris,
Et laxo fidei nodo ſua caſtra reliquit.
Cumque ſuis rebus ſecuræ mœnibus arcis
Se recipit, ſic quos primo credebat amicos
Temporis articulo, grauiores comperit ipſe, B
Nec regionis opem pars ſola denegat illi
Immo rara ferè regio concuſſa timore,
Quippe creatoris quem ſumma potentia damnat,
Iure creaturis arcetur honore ſepulto,
Eius nec fidei debet reperire timorem
Cui contempta fides, ſocios nec habere fideles
Spem tamen hic retinens quam ſola mente tuetur,
Quæ reficit dubios, Romanis quæ regit actus
Perpenetrare ſui proponit ad vltima Regem
Quippe graues aditus anguſtis faucibus, atque
Inuia ſyluarum latebris horrenda ferinis,
Deſerti montes parientes vertice nubes
Marmoreumque gelu, ſoliſque calore reſolui
Neſcia, vix ſemper ſaxoſa cacumina velat,
Hic ergo miſeram ſperans deffendere vitam
Affugit attritus fortunè calore ſuperbæ
Compellente metu, vix quinque ſequentibus ipſum.
Qualiter Acteon audita voce melampi,
Dempſa petit fruticum, renuens incurrere morſus,
Veris erat nouitas variorum flore colorum
Picta genas, poteratque ſuo decerpere flores C
Pollice flora nouos, & iam ducebat ad hortum
Germina, mulcenti zephiro cebeleia mater
Et philomela ſui dempſos modulamine cantus.
Mulcebat frutices, cum Rege iubente Quiritum
Conueniunt acies vbi tota ſcientia floret
Quos Rex intuitus, non eſt hortamine longo
Dixit, opus, ſatis eſt etenim quæ cauſa mouet vos
Cuncta relicturos, ſponſas & pignora cara.
Et patriæ Natalis humum, ſit quiſque paratus
Martis ad examen Chriſti pro lege tuenda,
Difficilis fateor labor eſt, ſed magna ſequuntur
Præmia, fama, decus, longum quod viuit in æuum
Et poſt egreſſum carnis diadema perenne
Ferre laboris onus Romanis linea cenſet,
Cum labor & merces æqua ſibi lance cohærent;
Quid loquor? vt vobis verbis breuioribus vtar,
Mane peremus iter, rutilos cum Delius ignes
Sparſerit & noctis tenebroſa fugauerit atræ.
Sic ait. applaudit procerum communio dictis.
Iam caput æquoreis erexerat heſperus vndis,

Et

A Et noctis frænabat equos, cum Regia ſomnus
Principis indomiti ſuſcepit membra, ſed ipſum
Regni cura tenet ſine fine nouerca ſoporis,
Inſuper vxoris pietas, & progeniei
Dulcedo teneræ, mentis ſecreta fatigant.
Nec tot curarum, quot mens parit anxia, pondus
Incluſiſſe poteſt anguſtia pectoris in ſe
Vnde reuoluendo vigilanti ſingula mente
Pluſquam dimidiæ conſumpſit tempora noctis.
Regia naturæ gemmarum ſtemmate viuo
Exornata nitet, quæ firmis firma columnis
Et ſtabili muro, ſolis ſupereminet axem,
Argentoque fores rident, & marmore plano
Atria. Lucentis limphæ fons aſſidet illic.
Humor humum cuius velat velamine florum
Denſa comis nitidas frondoſis protegit vndas
B Arbor, & in ſpatium protendit in aëra ramos
Seu Neptunus aquas fundat, ſeu carceris antro
Hyppotades laxet ventos, tamen illa furorem
Non ſentire poteſt ventorum, nec maris æſtus,
Illic in ſolio nitidis ardente pyropis,
Prima parens rerum proſignis Diuite cultu
Sublimis reſidet, cingunt latus eius vtrumque
Et pectus comites, ratio, Prudentia, quarum
Lumine iudicij diſponit ſemina rerum,
In varias ſpecies confuſam diuidit ylem. * ὕλην.
Vt lutum figulus fragilis primordia vaſis
Materiæque rudi primo formaque carenti
Ingenio mediante ſuo confertur imago.
Tunc ergo cernens curæ grauitate grauari
Regem, nec molli ſuccumbere poſſe ſopori
Nube tegit vultus, & maieſtate relicta,
Collapſu celeri deſcendit ad antra quietis,
Sed metuebat eum, ne feſſos mergeret artus
Aſſiduis curis vigilis vexatio mentis.
Sponte ſua patuere fores, & murmure ſacro
Numina ſubſidunt, domus omni nube remota
C Ridet in aduentu diuæ, tunc illa quietis
Oppreſſum torpore latus concuſſit, & inquit.
Blanda quies rerum, medicinaque ſola laborum
Corpora quæ reficis vexata labore diurno
Et reparas vires. Francorum pectora Regis
Exonera curis, & rore papaueris vnge;
Dixit, & æthereas reditum direxit ad arces
Sedit, & in ſolio poſita caligene nubis
Ad mandata deæ, membris torpore ſolutis
Alma quies properat, motiſque per aëra pennis
Peruenit ad thalamum, quo Regem cura fatigat.
Ergo fatigatum letheo nectare pectus
Imbuit, & curæ penitus preſſura recedit,
In cuius ſedem ſubiit dulcedo ſoporis.
Interea cernens felicia tempora Regis
Perfida proditio, famamque volare per orbem
Eius, & hunc olim magnum tenuiſſe triumphum,
Perque nouæ palmæ felicem velle laborem
Nomen adhuc augere ſuum, vix ſuſtinet iram,
Vixque tenet lachrymas, tum ſecum tale ſuſurrat
Heu vbi ſunt vires, vbi ſunt mea tela, meoue

Poſſe meo priuor, perierunt omnia mecum A
Nonne laboraui quondam conamine toto
Mentis & affectu, quod Rex qui ſceptra gubernat
Francigenæ gentis occulta morte periret,
Cum Rupellenſes fera bella mouere coëgi
In caput ipſius, habito. tamen inde triumpho.
Proh pudor! euaſit diræ diſcrimina mortis
Sic nocumenta gero, ſic eſt mea magna poteſtas
At memini quondam mea robora vaſta fuiſſe
Ingeniumque potens, cum iulius imbre cruoris
Atria pollueret iouis alta volente ſenatu
Cum Macedum rector lethali felle periret,
Cum plures alij quorum comprendere non eſt
Nomina ſub minimo, ſed nunc in poſſe negatur,
Nunc fateor, pereo, nunc habet vis hæc mea pondus
Proh pudor! infernæ per numina iuro paludis,
Et cahos antiquum, vel ego tellure recedam
Fata ſed hoc prohibent, vel me mediante peribit B
Gallica regna regens; regni ditione ſuperbus,
Hactenus, & ſtygias celeri pede tendit ad ædes.
Horrida Tiſyphone, triſti comitante Megera;
Alectoque grauis applaudunt ingredienti,
Illa dolore graui commota, ſororibus atris
Stantibus antè foras tenebroſi carceris, ore
Oſcula diſpenſans infido fellea, cauſas
Explicat aduentus breuiter, tunc arripit ipſa
Oris cerberei ſpumas, & virus echidnæ.
Omnia mixta ſimul, ſuperaſque refertur ad auras.
Lataque per liquidum ſtridentibus aëra pennis
Tecta ſui ſubitò ſceleroſa ſubintrat alumni,
Quem licet indignum cenſet mea muſa taceri
Amplexuque dato fili cariſſime, dixit,
Quem mea ſedulitas teneris effouit ab annis,
Qui mea ſola manus mea ſola potentia, ſola
Vis mea, mœſta queror, quod ni ſubuenerit, ecce
Exul agor ſed ſpes mea ſolo figitur in te,
Tu mea iuſſa facis, mihi pares, vnde requiro
A te ſubſidium, quia me ſemper comitaris. C
Qui mea ſceptra Regis, & qui mea iura tueris,
Ecce videre potes Ludouicum Regna regentem
Bellica Gallorum quem tanta ſuperbia tollit,
Solus vt humanæ naturam conditionis
Exceſſiſſe putet, & machina ſeruiat orbis
Prona ſibi, poteriſne pati, ſi vera fatemur
Appropriare volet ſibi iam tua propria fili,
Nonne mei famuli collecto robore terram,
Toloſiæ Comitis nunc debellare parauit,
Et profugum Comitem tota regione fugare?
Eia rumpe moras, & fata morantia Regis
Præcipitare velis, fellis mediante liquore
Quod fero. tunc illi commendat, & inde recedit.
Iam frænare ſuos lanquenti nocte parabat
Phœbus equos, rutilanſque ſuos attollere vultus
Tyroni matrona ſenis, cum defecit artus
Regales ſomnus, omni torpore repulſo.
Ergo iam radio feriente cacumina ſolis
Surgit ab amplexu caſtæ mulieris, & ipſam
Humentem multo lachrymarum rore reliquit.

Tantaque

A Tantaque vis animi fuir huic, rigidique vigoris,
Quod non amor ſponſæ morum probitare venuſtæ
Er quæ ducebar à claris Regibus ortum
Nec prolis pietas blando ſolamine parris
Quam finir orbatam, lachrymas extorſir ab illo,
Sed Bituricenſes lærus tendebat ad arces,
Illic diffinir procerum diſcretio Regem
Expectare viros regalia ſigna ſequentes,
Qualiter Arrides collegir in Aulide vires
Cum virgo ſæuæ bilem lenire Dianæ,
Virgineuſque cruor inungere debuir aram.
At dolor & planctus quos ducir Regia coniux,
Diſgredienre viro non poſſenr enumerari,
Diſrumpir veſtes ririas, & pectora palmis
Plangir, & exponit occulrum corde dolorem;
Qualirer æquoreis ægide fraude relicta
Creſa puella feris lirtus clamore repleuir,
B Nec minor eſt populi dolor, omnis ſexus & ætas
Luget, & à tora plauſus regione recedir,
Multaque deterrenr populum, de luce cometes
Illucet cladis protendens ſigna fururæ,
Purpureos vultus picta caligine Titan
Tingir, & humanas menres caligine rerret.
Funereus bubo ſolitus de nocte volare
Exercere ſuos audet de luce volatus,
Nictimeneque rorum cupiens temerare parernum,
Er nox infeſtis infectat cladibus aſtra
Cum ſtellis erenim ſtellæ pugnare videnrur,
Accendique faces, vacuum per inane volanres.
Se vario variat phœbi germana colore;
Nam modo paleſcit, modo vulrus mergit in vmbras
Nunc rubet, & terrer populum per ſigna ruboris,
Fulminibus crebris turbarur & imbribus aër,
Tempeſtaſque norhi, tonirruſque minatur acerbæ
Mortis diſcrimen, ſed quid loquor, omnia viſis
Prodigiis lucem credunt veniſſe ſupinam.
Iam per rres aurora dies hilarauerat orbem
Lampade purpurea. cum nobilis ille leonis
C Corde gerens animum, Ludouicus ab vrbe receſſit
Innumera procerum ſua ſigna ſequenre phalange.
Nobilis atque porens vrbs eſt, gaziſque ſuperba
Quas congeſſit ibi patrum diſcreta vetuſtas
Quæque ....parte lyæi
Palmite, ſortitur huic nomen Auinio dicta
Eius vtrumque latus rapidis duo flumina cingunt
Vndis. à dexrra Rhodanus, Durentia à læua
Qui maiorat aquas, maioris nominis vndas,
Er Rhodani coniunctus aquæ defertur in æquor
Præcipiti lapſu; ſed aquis feruentibus horum
Non fertur citius volitans per inane ſagitta,
Præterea moles celſa præcelſior arce
Ingenti ſpario claudit præ mœnibus vrbem.
Sed quia plana iacent, duplices ſtant ordine muri,
Er foſſæ duplices ſtagnanres amne perenni;
Innumerâ cinctus, at murum facta priorem
Indago valli longa ſtatione coronat,
Pons autem celſus Rhodani ſupereminet vndas
Vrbi contiguus, via tuta volentibus ire.

Ergo cum Regem loqueretur rumor adeſſe, A
Per medium pontis traducat vt agmina ductor
Gens vrbis confiſa loci, munimine tuti
Proditionis habens inter præcordia virus,
Conſilio ſumpto cum Rex intrauerit vrbem
Ante tamen pontem tranſducta parte virorum
Fraude ſub occulta decreuit claudere portas,
Et Regis vincire manus, captumque tenere,
Excluſos donare neci rectore carentes,
Atque bipertitos, ſi ſors ſibi fauerit æqua.
Gentibus innumeris iam Rex poſt terga relictis
Cum ſudore graui, magnoque labore ſuorum
Venerat ad pontem ſorgæ, qui diſtat ab vrbe
Dicta, ter decies ſtadiis, his addito bina.
Et iam phœbus equis curru languente petebat
Heſperium littus, tunc miles in aggere ripæ
Caſtra locat, donec tyran nouus innouet orbem,
Et noua lux noctis ventura coërceat vmbras, B
O cæcæ mentis nubes! ô pectoris error!
Stultaque ſimplicitas, vos omnia fallitis! ecce
Finibus extremis violentes inter & hoſtes
Miles inarmatus, & tutus dormit, & illos
Eſt quibus arcta fides præſumit cædere fidos,
Non credebat enim Regum fortiſſimus ille,
Gallorum rector, quorum agmina tuta per vrbem
Duceret, & tutos quin poſſet habere meatus.
Interea celeri fama referente per vrbis
Compita, quod Regis ſtat iam prope caſtra cruentum
Monſtrum: præfectus cui maior in vrbe poteſtas,
Nocte ferè media ciues conuenit in arce
Et perquirit ab hiis ſi quid de proditione
Præuiſum fuerat; ad opus perducere vellent,
Inſidioſa cohors occulto cordis in antro,
Fel ſceleris refouens, præfecti voce recepta,
Se complecturam quod iam decreuerat antè,
Si fortuna ſuum ſors præbeat æquè fauorem,
Sic hoſtis peruerſus iter peruertere Regis
Cogitat. at iudex qui iuxta lance rependit
Vnicuique ſuam mercedem, colla ſuperba C
Omnia diſpoſuit aliter, quam perfidus hoſtis.
Inſontem fraudare volens fraudatur & idem
Vincula fraude parans iuſto, vincitur iiſdem.
Iam tenebras noctis rutilans aurora rigabat,
Amplexus fugiens, veteriſque cubile mariti.
Cum reſonante tuba Rex tolli caſtra iuberet
Mane nouo, credens tutè tranſire per vrbem;
Conſilium quoque tunc Procerum, monituſque ſequutus
Præcipit arma capi, ne ſit depulſus inermis
Miles, ſi ciues fera prælia forte minentur,
Ignorabat enim mores, & pectora gentis
Illius, vnde ſuum Rex agmen in ordine ponit,
Aduentus ergo Regis teſtante procella
Pulueris, egreſſi ſub veſte latentibus armis
Perueniunt ciues, ſed adhuc diſtabat ab vrbe
Octo ferè ſtadiis, cum robore Martius heros
Inter quos vnus cui publica ſumma loquendi
Traditur à reliquis ita creditur eſſe locutus,
Dum potuit cum Rege loqui. Fuit vnica noſtri

Voti

A Voti ſumma virum tantæ cognoſcere famæ
Et tanto ſeruite Duci, ſed Rex bone noſtras
Mentes innumerum deterret turba vitorum
Belli ſigna ſequi quos te ductore videmus
Si cum tot noſtræ portas intrauetis vrbis
Aut noſtras rapiet natas effræna iuuentus
Iſta, vel vxores feruore libidinis vſta,
Aut de te confiſa manus extendere noſtris
Præſumet rebus; nos certè cuncta timemus
Nec venit hoc agmen ſtabilis ſub imagine pacis,
Armis aſſumptis, ſic ad patriam Menelaus
Ibat adulterij vindex per bella futurus,
Nec perferre poteſt communio noſtra, quod vrbis
Noſtræ quis ſubeat armato corpore portas,
Vrbem tu poteris, rapidas exercitus ille
Nauigio tranſnabit aquas Rhodani, nec in vrbem
B Intrabit noſtram, quis enim non horreat arma
Pacem diligimus; & noſtri ſola voluntas
Eſt iuris ſeruare fidem, pacemque fouere.
Sic ait, ac armis ad Regis iuſſa remotis,
Diſcedunt ciues properè, portaſque recludunt,
Credebant etenim Regem retinere ligarum.
At pater omnipotens qui ſontes vrget & angit
Inſontem Regem pietate tuetur ab hoſte,
Nam Rex præcautus præmiſit in vrbe Quirirum
Innumerum turmas, acieque ſequente remanſit,
Quorum rector erat, omen iam pertheſclai,
Sortitus ſancti Pauli Comes, ergo putantes
Eggregium Regem ciues intraſſe, ſuumque
Credentes facinus compleri poſſe repulſis
Agminibus Regis intrare volentibus, obdunt
Portas, appoſitis firmis vtrimque catenis.
Sed iam tranſierat præcedens Turma, nec vllus
De tot militibus retinetur in vrbe prophana.
Quid facis ô demens hoſtis ? quid retia tendis
Et laqueos iuſtis? tua primùm conſule fata
Fortunamque tuam vigili circumſpice mente,
Fallere dum tentas alios, te fallis, & artes
C Quas inferre paras aliis, tibi ſunt nocituræ;
At bene ſi feciſſe putes, quin accipis arma
Quin inuadis eos ope fida Regis egenos,
Et numero paucos, & inermes irrue tutus.
Quæ te cauſa tenet? quid iam victos reuereris?
Perfice propoſitum, ſi tantùm ſit tibi mentis,
Sed tua mens ſceleris iam conſcia deficit in ſe,
Et ſibi diffidit, ſceleris quia diſplicet actor,
Et tantùm cœpiſſe ſcelus piget, & tua facta
Impia contemnas, te deſperatio tanta
Sollicitat, tantúſque timor, quid fluminis vndas
Præcipitas pontem, Rhodanique voragine mergis?
Cumque Comes Regis à caſtris ſe phariſeum
Cerneret, & ſecum tam paucos, horret, vt agna
Quæ diuiſa ſuo grege ſolo relinquitur aruis.
Pertimet inde lupos, hinc vrſos, inde leones,
Quippe vacillantes ſocios videt, ille timore.
Inde graues planctus exire, nec vllus eorum
Sperabat dubiæ vitare pericula mortis;
Hic gemit, hic queritur, hic flet, vocat ille beatum

LVDOVICVS OCTAVVS,

Quem ſua terra tenet, illi ſubiere parentes, A
Huic coniux, natuſque ſuus, patriique penates.
Qualiter æquoreas aquilo dum turbidus vndas
Afflat & afflatu diſrumpit lintea nauis
Exclamant homines, metuuntque perire ſub vndis,
Orta peſte tamen animos ſolamine rector
Confirmat dubios, & ſpondet dona ſalutis.
Sic Comes occultans diſcreta mente timorem,
Inque ſua facie protendens ſigna Leonis,
Solatur ſocios, & eos hortatur ad arma:
Ecquid, ait, Comites animos dimittitis, an ſunt
Et vobis vires, & tela, manuſque potentes?
Si pauci ſumus deffenſio ſuppleat audax,
Et princeps animus Comes aptus rebus in arctis,
Perleuis eſt pugnando mori, maiorque refulget
Gloria, quam vinclis hoſtis perducere vitam,
Et fieri rapidi prædonis præda pudenda B
Seu nos dura fames, ſeu nos grauis impetus hoſtis,
Prouocet ad mortem, dabit hic ſolamen inire
Antidotumque necis, quod pro Chriſto moriemur,
Sed genus hoc mortis eſt viuere, mors ea felix
Cuius dat morſus æternæ præmia vitæ,
Sic ait, at torpens animus, fragiliſque Quiritum,
Ante timore redit, de corde renaſcitur ardor,
Et belli rabies, ſi forſitan irruat hoſtis;
Aſſumptis igitur armis in margine ripæ
Ad mandata Ducis ſua tunc tentoria figunt,
Sed nimis eſt illis anguſtia magna ciborum,
Vnde dolor, Regiſque procul vexilla videre
De facili poterant, ſed non accedere Regi.
At Rex immodicæ ſtimulo ſtimulatus acuto
Iræ, percepto molimine proditionis,
Obſidione parat vrbis circumdare muros;
Protinus applicitis muris hoſtilibus Alis
Rege iubente locant mixti cum plebe Quirites
Caſtra, ſecant vites, redolenti paſcua fæno
Meſſe ſolum. fructu ſpoliari ſe dolet arbor
Ante ſuum tempus, non eſt quod prædo relinquat.
Nil manet intactum, ſed cui Campania paret C
Deeratadhuc, Britoneſque Comes perſtrenuus armis
Et plures alij, quorum non nomina noui.
Sed ſeptem vicibus rubeos non viderat orbis
Auroræ vultus, cum venit turma Quiritum
Maxima, cum cœtu peditum, ductoribus illis,
Vtque plaga cingit ſyluas indagine longa
Venator, nequeuntque plagas euadere cerui
Nec fuga, nec leuitas prodeſt velocibus illis,
Retia qui ſubeant omni latitantia parte.
Sic vrbem longa Rex obſidione coronat,
Nec fuga tuta patet incluſis ciuibus vrbe,
Tunc Rex artificum manibus tormenta parari
Mandat, qui crebro diſſoluant mœnia iactu,
Millia qui mortis diſcrimina ferre minentur,
Nec minor incluſis eſt muros cura tueri,
Aſtant armati cuſtodes intus, & extra,
Seruantes aditus & propugnacula muri,
Non deſunt fundæ, non deſunt tela, nec arcus
Veſpere tela ſecant, illic baliſta minari

Vulnera

A Vulnera non ceſſat, & cladem mortis amaræ.
Interea dum Rex animo delibérat vrbis
Excidium, ſatrapæ vicinis vrbibus adſunt,
Qui ſe mandato dedantes & ſua Regis
Intentam ſceleri recolunt ab origine gentem,
Vrbis; in ſpoliis & raptibus eſſe paratam.
Quis teneat lachrymas, audito quod furibunda
Gens adeo fuerit, vt non dubitauerit olim
Excoriare deo poſito poſt terga timore,
Eggregium probitate virum, floremque Quiritum,
Guillelmum Comitem, pro cuius Orengia morte
Luget adhuc triſtis, Domino ſpoliata fideli;
Funda iacit lapides, arcus trahit eminus arcum,
Ecquis dinumeret homicidia, furta, rapinas
Quas tulit iniuſtè vicinis & peregrinis?
B His ſuper auditis Rex æſtuat ignibus iræ,
Seque tenere tribus autumnis obſidionem
Et turres æquare ſolo cum mœnibus altis,
Et gentem variis affligere cladibus vrbem
Iurat, & affirmat niſi ſe gens impia dedat,
At Comes illuſtris, & in armis alter Achilles
Sancti cognomen Pauli ſortitus, & illi
Quos fortuna ſuos ſocios committit in arcto
Sunt nimia poſiti terrore, fameque coacti.
Iamque tribus roſeos Titoni nupta diebus
Extulerat vultus, ex quo dape deficiente,
Languebat ieiuna cohors; nec gratia ſomni
Blanda refecit eos, vigilantibus effuga curis
Iam pene famis clades ſuppreſſerat ipſos
Et labor armorum, quæ nocte dieque ferebant,
Cum Duce Martino cui dat cognomen oliua
Collibus aëriis deſcendere turma Quiritum
Exhebetans phœbum clypeorum luce videtur,
Quos procul vt vidit agmen Regale tumultu
Intonat horriſono, rapidè curratis ad arma
Ecce ruunt hoſtes, mors ecce propinqua, ſed hector
Quilibet extiterit, & vultus non cadat armis,
Iam nequit vlterius nobis fortuna nocere.
C Sed quis, ſumme pater, defuncta cadauera noſtra
Condis humo, quid nos includunt, vndique ſæuis
Hoſtibus & nullum ſperamus habere iuuamen?
Nunquam aues, rapidique lupi, ſæuique Leones,
Corpora diſglutient, latos diſperſa per agros?
Nonne feræ nobis buſtum miſerabile fient?
His Comes auditis dubios ſolatur, & auget
Hortatu mentes, & corda reſuſcitat ægra;
Quantum funda poteſt lapidem tranſmittere iactu
Diſtabant acies; quas Dux Martinus agebat
Et partes poterant iam reddere mutua verba,
Cum gladios iecere ſuos Martinus, & illi
Qui ſecum veniunt in firmæ fœdere pacis,
Tergaque cornipedum; ſudoris ſorde fluentes
Oblita, pro ſæuo diſpenſant oſcula bello,
Tum per caſtra volans cum diuite copia cornu
Cuncta cibo, bacchoque replet, plebs languida grates
Dat Domino, gaudet miles mœrore ſepulto.
Quantaque perfuerat anguſtia, quantaque mentis
Tempeſtas, tantus ſuccedit plauſus, & almam

LVDOVICVS OCTAVVS.

Spem reuocans recreat lenimine corda Quiritum, A
Dulcior eſſe ſolet mixtæ poſt verbera ſortis
Plauſus, pluſque ſapit mel poſt abſcinthia dura.
Interea proceres ſcriptis pendente ſigillo
Anglorum rector omnes vocat, vlla vocatos
Non ipſos retinet dilatio, ſed iouis hæres
Claſſe viriſque potens homini tot millia Minos
Non habuit cum fata ſui crudelia nati
Vlciſci bellis & Athenas perdere vellet,
Quos Rex intuitus ſic eſt affatus, & eius
Promeruit linguæ facundia docta fauorem.
Inclita gens cuius ſeu pax regnabat in orbe
Noſtro, ſeu rabiem belli bellona mouebat
Mens immota fuit ſemper, cum firmus inhæret
Et fidei tenor & nodus conſtantis amoris,
Te meminiſſe reor in quanta conamina, quantum
Dedecus intulerit Gallorum Rex Ludouicus, B
Robore namque ſuo priuari me ditione
Rupellæ iactat, tantoque ſuperbit honore
Nec ſolum pudor hic me, ſed te pulchra iuuentus
Tangit, nam capitis pudor eſt membris generalis
Eſt etiam vel nota ſatis, quod Rege perempto
Richardo, celeri per inane volante ſagitta,
Cuius morte dolet, longumque dolebit in æuum,
Anglia, Philippi Normannia ſub pede venit,
Francorumque iugum portat ceruice iacenti,
Sed iam præſentis mihi gratia temporis offert,
Vt redimam damnum quod Rex Ludouicus, & eius
Hæredes ſemper fecere mihique meiſque,
Finibus extremis ipſo nam bella gerenre
Rupellæ regimen in quod violentus ademit,
Propoſui reuocare mihi, Deus annuet actis,
Vt mea vota velit ad finem ducere gratum,
Plura locuturum conclamat concio tota,
Eia rumpe moras cuncti tua ſigna ſequemur
Vnanimes, quodcumque volet tua firma voluntas,
Non opus eſt longis ſermonibus, ecce parati
Ad tua iuſſa ſumus, duc nos quocumque iuuabit.
His ſuper auditis ardet temtare quod illi C
Cædere debebat damno, longoque pudori,
Lætitia damnare moras, parat ergo carinas
Propoſitique ſui, votique cupidine flagrans
Seductis ſenibus qui martis ferre laborem
Haud poterant, iuuenes effrenæ mentis, & alti
Roboris elegit, & martis agone probatos.
His ita diſpoſitis iter arripit, & religato
Fune ſuos exit dilectos claſſis itura
Auxilio duplici reſidens in puppe magiſter,
Gratatus fungi remotum verbere venti
Flamine vela rigent vento, ſecat æquora remus
Prora ſuper fluctus velocius alite fertur.
Non tam lætus erat veniens de diuite dono
Dardanius paſtor, cum pergama claſſe fugaci
Cum præda peteret, quam toto pectore lætus
Rex erat Anglorum, nam iam complere putabat
Velle ſuum penitus, & ſpes agitabat inanes,
Et iam ter tenebras radiorum luce fugarat
Arcitenens noctis, cum Rex in mane ſequenti

De

A De facili potuit Rupellæ cernere turres,
Tunc iubet æquoreas impelli fortius vndas
Remige, paretur, volat alta per æquora claſſis,
Ingrediturque, ſuis aduentus nuncia Regis,
Fama refert; tacita ſuffocant gaudia mente,
Bis ſex Burgenſes Regemque petunt, venientes;
Rex videt & recolens antiqui pignus amoris
Venit in amplexus, Burgenſes flere videres
Fœdus adhuc fidei ſeruantes corde prioris,
Tunc illi claues adapertis vndique portis,
Tradunt; occultum patientes cordis amorem
Furtiuè captas, ſibi non cuſtode cauenti,
Hortantur villam ſecurus vt ingrediatur!
Rex vt cautus erat primo perquirit ab illis
Quos Caſtellanus, quod ſecum, dicitur illi
Tercentum tantum. Rex intulit: ite, feratis
B Huc claues arcis, properè gradiuntur ad arcem
Furantur claues, pœnam facientibus illis
Cunctam. Rex credens ſtultum contendere, latum
Per pelagus retroflectit iter, comitante timore.
Non aliter vereris Minos nomine ſolo
Territus effugit confuſa mente Miletus,
Egeas Euiſus aquas pro corpore fama
Minois pugnat...... laudendaque iuuante.
Sic in bella gerit pro corpore fama Quiritum
Quos villæ ſtatuit cuſtodes Rex Ludouicus.
Cur ignaue fugis? quis te metus impulit? vnde
Peruenit iſte timor? ſic agnus voce melanpi
Effugit, & catulo fieri noua præda perhorret.
Quæ tibi cauſa fugæ? quis te fugat? indue mentem
Vela reflecte ratis, rue turbidus hoſtis in hoſtem,
Si tibi mentis abeſt firmæ vigore, pudibundus
In patrios portus fugitiuâ claſſi ſubintrans?
At iam Burgenſes bis ſex, qui fons & origo
Proditionis erant tantæ cum clauibus arcis
Ad littus properant, ſed non ibi Rege reperto
Confuſi redeunt: tunc demum nuntia fama
C Ad Caſtellani ſtupefacti peruolat aures,
His fremit auditis, ſocios vocat, acta reuelat
Propoſiti ſceleris, ſtupuere viri, capit arma
Tota cohors, exit Edictum quod capiantur
Abſque mora tantæ factores proditionis,
Quatuor ad pœnas retinentur, proh dolor! octo
Diſcrimen mortis fugiunt fugiente carinâ.
Murmure villa ſonat, ſtupet omnis ſexus & ætas,
Namque latens omnes erat actio proditionis,
Exit iudicium quod per ſuſpendia pendant
Pœnas, tunc pedibus vinctis cum fortibus hamis,
Pendentes animam rabioſo gutture reddunt
Sic pugnat pro Rege Deus, ſic comprimit hoſtès
Sic punit ſontes, ſic auget Regis honorem.
Nuntius ad Regem legatur, ſingula narrat
Plaudit, & exultat Rex toto pectore, grates
Dat Domino, cuius virtus ſic concutit hoſtes,
Conuocat ergo Duces, enodat ſingula, gaudet
Tota Ducum ſeries, & adhuc gratantibus illis
Regis ad indimiti rumor celer aduolat aures,
Quod Comiti ſociiſque ſuis per proditionem,

Hoſtilemque dolum quos amiſiſſe timebat
Contulerat gratum Deus & fortuna iuuamen.
Ergo magnificas grates agit omnipotenti,
Auxilio cuius ſua gens ſeruatur ab hoſte
Præparat inde rates, ratibuſque rudente ligatis
Inque modum pontis in fluminis amne locatis
Liber per rapidas fit tranſitus omnibus vndas.
Iam muri fractura patens, turreſque caducæ
Molibus immiſſis tormenti viribus vrbem
Deterrent, cunctiſque patens eſt ianua mortis,
Regnat ibi timor ambiguus, luctuſque; ſtuporque
Mentis ſpem vitæ penitus remouente timore;
Ergo ſollicicis deflectere principis iram
Pertentant precibus ciues, & munere miſſo,
Sed donum veniæ non inueniunt quoque primo,
Obſidibus primis vili de plebe creatis,
Miſſis, egregium voluerunt fallere Regem
Et ſic fallaces fallacia propria fallit.
Iamque diu Regis quaſſus labor extitit omnis
Et ſine perfectu gazas conſumpſerat amplas
Nam promptum muri iacti de luce molares
Diruerant tantum de nocte viri reparabant;
Sic hoſtes latuere diu, ſic quæſtio plebis
Regis ſollicitas talis circumſonat aures,
Machina terreſtris quorum ditione tenetur
Gallia Gallorum quæ longo tempore iuxta
Hanc villam, cuius iam mœnia fracta dehiſcunt
Conſumet, tua magna potens ſua tempora nunquam
Ex quo venimus poſſet iuga Gallica ferre,
Tota fere Regio, quo virtus inclita, quo mens
Martia, dedecus eſt nos hic conſumere fruges
Et nullum geſſiſſe lucrum, fremit inclytus heros
Vt leo crudelis ſtimulatus verbere caudæ,
Si quis in obliquum tendat venabula pectus
Ergo per auditum ſumptis communiter armis,
Clangorem lituum vacuus vix ſuſtinet aër,
Conueniunt Proceres, venit ecce lucerna Quiritum
Egregius ſancti Pauli Comes, vndique cinctus
Agmine non minimo ſic illum fata trahebant
Quos poſtquam vidit, gemitus à pectore ducens
Rex affatur ita, ſi vos mea gratia tangat,
Aut ſi commoueat mentes diſcretio veſtras,
Martis in officium præſenti luce parebit,
Nec ſolum noſtri debetis amore moueri,
Sed Chriſti, cuius vos arma mouetis honore,
Omnia linquiſtis, ſponſas, & pignora cara,
Et natale ſolum, ſic ergo veſtra probetur
Virtus, vt noſtrum viuat decus omne per æuum;
Hactenus arriſit nobis victoria per vos
Sub iuga Flandrenſes noſtri venere parentis,
Per vos ſuccubuit olim Normannia, per vos
Gens Rupellenſis ſolo terrore coacta,
Me pro Rege tenet, Domino ſubiecta priori.
Ergo cauete viri ne geſta priora maligna
Denigrare queat infamia, ne bona veſtra
Mordeat inuidia ſtillanti dente veneno.
Tantus carus ero noſtro ſub pectore, quantum
Fortiter egeritis, dum ſic ait, inclytus armis

Lvdovicvs octavvs.

A Ille Comes ſancti Pauli ſic ſubiicit. O quam
Eſt ſtultum verbo conſumi corpus inani,
Nam dum nos loquimur iam poſſent mœnia frangi
Iamque ſubintrari per mille foramina. iam ſol
Tendit ad occaſum, nec labilis hora recurret,
Quicquid agant alij, mea robora primus in hoſtes
Experiar, redimamque meæ mala crimina gentis,
Dixit, & ante ſuos galeatus vertice tendit,
Ad muros rapidus, veluti ruit horrida tygris
Cum quis ei rapuit fœtus ſub rupe latentes,
Stulte quid ad mortem properas, tibi proxima mors eſt,
Et neſcis: ô ſumme Pater caligine prompta
Mens hominis ſummiſſa iacet, quia lumine mortis
Sæpè reſultat homo, plauſum indigente dolore,
Ille tamen felix moritur ....: cuius
Ad Dominum, nec mors Domini, ſed vita vocari.
B Irruente manu turris ſpectator ab arce,
Conclamat, ſpectans ciues, curraris ad arma
Nunc opus eſt armis, deffendite mœnia, veſtri
Ecce ruunt hoſtes, populus conuenerat vrbis
Totus ad hanc vocem, fit tantus clamor in vrbe
Quam magnus fieret, ſi quatuor aëre fratres
Nubem concuterent inter ſe bella mouentes,
Aſcendunt muros, iaculantur tela, ſagittæ
Dempſius imbre cadunt, plagas & fata pluentes
Nec ſtragem ſpargunt leuiorem, qui per inane
Grandinis inſtar eunt lapides, obit is ......
Ille ſagittatus per vtrumque latus gemit, alter
Vulnera crure gerens. huic ceruix caſſide fracta
Frangitur. huic clypeus leua inuitante labore
Decidit, hunc vrit ignis cum ſulphure mixtus,
Sed licet hoſtilis rabies tot fata minetur
Mens tamen, & princeps animus ſub pectore regnat,
Nec ſæuæ mortis diſcrimen inire perhorrent,
Iamque propinquabant acies indagine valli
Proſtrata penitus, & foſſis aggere plenis,
Lignorum rapidumque graui, ſcalaſque parabant
C Iam muris aptare ſuas, & tunc rimor hoſtes
Inuaſit tantus, vt deſperare coacti
Effugiunt, murumque ſinunt, ſed dum ſuper omnes
Militiæ feruore calens & laudis honore
Dictus ſæpè Comes muros aſcendere tentat,
Proh dolor! excutitur ingenti mole peremptus.
Quod Rex vt vidit animi vix ſuſtinet iram,
Et cordis grauis aſtringit dolor intima, vixque
Spiritus officium poterat complere loquelæ,
Nec flebat, lacrymas etenim ſiccauerat ardor.
Ergo ſuis iubet ille viris vexilla referre,
Corpus & attolli, paretur, & omne relinquunt
Propoſitum redeunt hoſtes cedentibus illis,
Et quos ante timor fugiſſe, coëgerat, illos
Conſolidat, redditque viros audacia maior,
Et rurſus lapides, & ſpicula mente reſumpta
Coniiciunt, valuitque parum fuga deuia gentis.
Me quoque iam memini volitans per inane ſagitta.
Irruit, & gentes egi non corpore læſo.
Tum dolor & planctus, & lamentatio caſtris
Pululat, vna fuit mors publica cauſa doloris.

LVDOVICVS OCTAVVS.

Qualiter Iliacis mors Hectoris omnibus olim A
Cauſa doloris erat, quem ſæuus rexit Achilles.
Interea Regis dum mens foret ægra dolore
Tanto. Læticiæ noua cauſa ſuperuenit, omnem
Langorem mentis remouens, curaſque repellans.
Namque rimor tantus & proſternatio mentis
Totius patriæ populos inuaſit; vt vrbes
Quæ prius indomitæ fuerant, ſemperque rebelles
Legatos miſere ſuos cum munere multo,
Se ſe dedentes & ei ſeruire paratæ.
Tota fremit regio, poſcentibus vndique caſtra
Regis legatis. non omnia gaudia Regis
Prima domus recipit cordis, videt abſque labore
Et ſiue cæde ſuæ gentis, mortiſque periclo,
Ipſe ſuis pedibus patriam ſuccumbete totam.
Qualis Alexander ſibi cum quadrangulus orbis
Succubuit, talis modo Rex eſt, exular ira B
Cordis, quam Comitis mors impia mouerat antè,
Ergo poſtquam Rex augeri robora vidit
Maiores animos concepit, qualiter olim
Iulius à Gallis collecto robore victis
Pompam Pompeio Romaque negante triumphi;
Tunc ex quadratis viſu mirabile, lignis
Erigitur turris; à cuius culmine cerni
De facili poterat quidcumque fiebat in vrbe,
Quodque fuit maius, pons ligneus arte pararur
Longus & extremus, & muris altior vrbis
Armatis via tuta viris; horti timor ingens
Quem duplices geſſere rotæ, poterarque mouere
Turrigenæque tates Rodani per flumen euntes,
In quibus euehitur armis munita iuuentus
Hoſtibus acceſſus prohibent ad fluminis vndas.

FINIS.

C

FRAGMENTA

Digitized by Google

A

FRAGMENTA DE LVDOVICO OCTAVO REGE, ET DE PARISIENSIBVS LITTERATIS.

Ex KAROLINO Ægidij Pariſienſis, ſcripto ad inſtructionem eiuſdem LVDOVICI.

Cuius Operis duo MS. Codices Pariſijs reperiuntur: Alter quidèm in inſtructiſſima PETRI SEGVERII, *Franciæ Cancellarij Illuſtriſſimi, Bibliotheca: Alter verò in illa, eáque ſelecta, quæ eſt Iacobi Menelij, viri Patricij, & Doctoris Medici Pariſienſis.*

OPVS IILVD IN QVINQVE LIBROS EST PARTITVM.

B *In priorib. Author exponit, quomodo in quatuor virtutib. ſcilicet Prudentiâ, Iuſtitiâ, Fortitudine, & Temperantiâ ſe geſſerit Karolus: In quinto verò, quid ad has & quid contrà eaſdem fiat, perſonas oſtendit; deinde prouocat* LVDOVICVM *ad amorem virtutis per exemplum* KAROLI MAGNI.

Hæ omnia prudẽtem ſi, quòd nihil aut pirum, faciant ad propoſitum.

EXCERPTVM EX CAPITE QVARTO LIBRI QVINTI.

Hæc ego Romulea cum iam diuturnus in vrbe
Hoſpes eram, quo me quædam aduerſantia contra
Ad Papæ Clementis opem bis iam ante profectum
Rurſum de magnis egere negocia rebus
Sub Celeſtino Romanæ antiſtite ſedis.
Iam mihi terdenis accreſcit ſixtus in annis
Quando ego curriculum iam tanti temporis egi.

IN CALCE LIBRI QVINTI.

Paucis te Ludouice volo, tua Numina rebus
Ambio ſecretis, modicum puer inclyte vatem,
Sed tibi deuotum, ſi me dignaris honori
C Deſeruire tuo, fateor ſcripſiſſe libellum,
Francorum laudes & Gallica geſta canentem
Egidiana nouos pro te prorupit in auſus
Primitiaſque ſui mittit tibi Muſa laboris:
Sed ſecura minus, cùm dira infamia noſtros
Iamdudum laceret ciues, oriſque maligni
Audeat immeritos commune inceſſere probrum:
Quòd nullos habeat vrbs Pariſiana ſcientes.
I. Cùm tamen excoctum multo ſudore Tibouldum
Artibus edíderit generis conſortis & oris
II. Altiſoni iactet dictantem iura Philippum.
III. Nec minus in ſacris melico ſermone Leonem
Ludentem hiſtoriis, & quem intepuiſſe dolemus,
IIII. Petrum in diuinis verbo tenus alta ſequentem.
Cum ſit & hic alius noſtræ non indecor vrbi.
Oris adornati ſolo mihi iunctus in vſu
Nominis, in reliquis maior meliorque gerendus.
V. Nominis ille mei celeberrimus arte medendi
Cùm ſit & hic ortus, cuius facundia grata eſt,
Et nunquam laudanda ſatis, nec in agmine vatum
Nominis extremos ſortiri debet honores

Exemplificatio de Pariſienbus Litteratis.

LVDOVICVS OCTAVVS.

Exemplificatio de Pariſienſibus ad dignitatem aſſumptis.

A

VI. Ille Eduæ Stephanus maior leuita lucroſis
Aſſiduus ſtudiis, à quo deriſio legum
Quæritur & noſtri monſtratur Regula iuris.
Cùm ſuper excellens legum iuriſque peritus
Ille inter proceres intraque palatia magni
VII. Nominis Anſellus, quem cum maioribus orbis
Meldis Epiſcopio promouit gratia ſenſus.
VIII. Hic tulerit cunas, alius quoque nominis huius
Olim floruerit hac noſtra oriundus in vrbe
Aſſecla Regalis magnuſque domeſticus aulæ
Hic vetus Anſelmus, hic & præſtantior illo
IX. Poſteriore ſubit, qui Sarracena Philippus
X. Cognomenta tulit, præter quas nouerat artes,
Quæque inerant illi diuinitus omnia quondam
Decreta, & ſacras claudens in pectore leges
Illum etiam raptum è medio proponere poſſem
XI. Cuius nunc titulos ſucceſſor honore ſecundo
Pictauienſis habet, illum ſublimia ſacri
Eloquij quondam ructantem pectore pleno
Illum in concinio tacitum pro voce legendi
Præfectum gradibus, noſtriſque his finibus ortum,
Nec nulla eſt cleri quantum permittitur annis
Gloria dulciſonæ gratus modulamine vocis
Gratus & in metricis ille à paſtore priori
XII. Pariſij Stephanus nutricius alter, & alter,
Nouiomi Præſul, quem nos debere fatemur
Dotibus egregiis eum ſit iuuenilior æuo,
Quod fuit in tenero paſtor prouectus ephebo.
Tu quoque qui non es noſter non eſſe fatendus
Vir meriris accepte ruis, ſi dicere fas eſt,
Auaro ſenſu, Romàque frequente recurſu
XIII. Regalis Willelme domus famoſe ſodalis
Mecum olim in ſtudiis nunc maior doctor adauges.
Hos vatum titulos, & dum in ſublimia ſcandis
Pariſij magno ciues extollis alumno.
Iunior & logicos dudum perplexa reſoluens
Per hos ad cathedram maioris pontis alumnus
XIV. Huius ad hæc numeri tyrunculus imminet Adam.
His ego, ſi nequeo mendax auertere dictum
Dimitto, quorum tam ſacra ſcientia floret,
Et nemo externus titulis præcellit eorum
Nec memoro cunctos. aliquos quoque tranſeo ſicut
Sæpè retentatis auctorum excurſibus illum
XV. Vaſis inexhauſti paruo de ponte Iohannem.

B

C

TESTAMENTVM LVDOVICI VIII. REGIS FRANCORVM.

Ex MS. Codice, nunc primum in lucem editus.

IN nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, Amen. LVDOVICVS Dei gratiâ Rex Francorum, omnibus, ad quos litteræ preſentes peruenerint Salutem. CVPIENTES ſucceſſori regni noſtri modis omnibus in poſterum prouidere ne tranquilitas eiuſdem regni poſſit in poſterum perturbari. De tota terra, quam poſſidemus, & omnibus mobilibus noſtris, ſani & incolumes Deo dante à quo bona cuncta procedunt; Anno Dominicæ Incarnationis M. CC. XXV. menſe Iunio diſpoſuimus in hunc modum. PRIMVM volumus & præcipimus quod Filius noſter, qui

LVDOVICVS OCTAVVS.

A qui nobis ſuccedet in regnum, habeat totam terram, quam chariſſimus genitor
noſter PHILIPPVS piæ recordationis tenuit, & ſicut eam tenuit & nos tenemus
in Feodis, & Domaniis, exceptis illis terris, & Feodis & Domaniis quæ per præ-
ſentem paginam excipimus. VOLVMVS ſiquidem & ordinamus quod Filius no-
ſter ſecundus natu habeat totam terram Attrebateſij in Feodis & Domaniis & to-
tam aliam terram, quam ex parte matris noſtræ Eliſabeth poſſidemus, ſaluo Do-
talitio matris ſuæ ſi ſuperuiueret. Quod ſi idem qui Attrebateſium tenebit, ſine
hærede decederet, Volumus quod tota terra Attrebateſij, & alia terra, quam te-
neret, ad filium noſtrum, regni noſtri ſucceſſorem liberè, & integrè redeat. ITEM
Volumus & ordinamus quod tertius Filius noſter habeat totum Comitatum An-
degauiæ, & Cœnomanniæ in Feodis & Domaniis cum pertinentiis ſuis. ITEM Vo-
lumus & ordinamus quod quartus Filius noſter habeat Comitatum Pictauiæ, &
totam Aluerniam in Feodis & Domaniis, cum pertinẽtiis ſuis. ITEM Præcipimus, &
Volumus, quod terra, quam chariſſimus Frater & fidelis noſter PHILIPPVS Comes
Boloniæ tenet ex donatione noſtra, reuertatur ad Succeſſorem noſtrum Regem
Franciæ, ſi idem PHILIPPVS Comes Boloniæ deceſſerit ſine hærede. ITEM Volu-
mus & præcipimus, quod quintus Filius noſter ſit Clericus, & omnes alij qui poſt
B eum naſcentur. DE mobilibus noſtris quæ penes nos habemus, ſic ordinamus.
Donamus enim Filio noſtro, qui nobis ſuccedet in regnum, quicquid habemus
in Turri noſtra Pariſienſi iuxta ſanctum Thomam, videlicet in auro, & argento,
& pecunia numerata ad regni deffenſionem. ITEM Volumus & præcipimus,
quod de Mobilibus noſtris omnes interceptiones noſtræ emendentur, & debita
quæ debemus noſtris creditoribus reddantur. ITEM Donamus & legamus cha-
riſſimæ vxori noſtræ Blanchæ Illuſtri Francorum Reginæ triginta millia libra-
rum. ITEM Donamus & legamus Elizabeth chariſſimæ filiæ noſtræ viginti millia
librarum. ITEM Donamus & legamus ducentis Domibus Dei viginti millia libra-
rum, ſcilicet ſingulis Domibus centum libras. ITEM Donamus & legamus duobus
millibus Domorum leproſorum decem millia librarum, videlicet cuilibet earum
centum ſolidos. ITEM Donamus & legamus ſexaginta Abbatiis Præmonſtratenſis
ordinis ſex millia & ſexcentas libras pro Anniuerſario noſtro faciendo, ſcilicet cui-
libet Abbatiæ ſexaginta libras. ITEM Donamus & legamus quadraginta Abbatiis
ordinis ſancti Victoris pro Anniuerſario noſtro faciendo, quatuor millia librarum,
ſcilicet cuilibet centum libras. ITEM Donamus & legamus Abbatiæ ſancti Victoris
pro Anniuerſario noſtro faciendo quadringentas libras. ITEM Donamus & lega-
mus Abbatiæ Beatæ Mariæ de Victoria propè Syluanectum mille libras præter red-
ditus illos quos ei donauimus. ITEM Donamus & legamus ſexaginta Abbatiis,
Ciſtercienſis ordinis pro Anniuerſario noſtro faciendo ſex millia librarum, videli-
cet cuilibet Abbatiæ centum libras. ITEM Legamus & donamus orphanis & viduis
C & pauperibus mulieribus maritandis tria millia librarum. HANC autem diuiſionem,
quam fecimus inter filios noſtros, ne poſſet inter eos diſcordia ſuboriri, volumus
modis omnibus obſeruari, ſicut ſuperius continetur. Videlicet quod filius noſter, qui
nobis ſuccedet in regnum, habeat & poſſideat totum regnum Franciæ, & totam ter-
ram Normanniæ ſicut eam poſſidebamus & tenebamus ea die qua præſens condi-
dimus teſtamentum, exceptis illis comitatibus quos ſuperius excipimus, videlicet
Comitatum Attrebateſij, & Comitatus Andegauiæ, & Cenomaniæ, & Comitatus
Aluerniæ, & Pictauiæ, quos diuiſimus aliis filiis noſtris, ſicut ſuperiùs eſt expreſſum.
PRÆTEREA volumus vt omnes lapides noſtri pretioſi, qui ſunt in Coronis noſtris,
vel extrà Coronas vendantur, & de pretio eorum conſtruatur noua Abbatia de or-
dine ſancti Victoris in honore Beatæ Mariæ Virginis & omne aurum quod eſt in
Coronis, vel annulis, vel aliis iocalibus ſimiliter vendatur ad opùs prædictæ Ab-
batiæ. EXECVTORES autem teſtamenti noſtri ſuper mobilibus conſtituimus amicos
& fideles noſtros Carnotenſem, Pariſienſem, & Syluanectẽſem Epiſcopos, cum Ab-
bate ſancti Victoris. QVOD ſi omnes ad hoc exequendum intereſſe non poſſent duo
ex illis cum Abbate ſancti Victoris hoc fideliter exequantur. QVOD ſi poſt ſatisfa-
ctionem interceptionum noſtrarum, & ſolutionem debitorum noſtrorum, mobilia
noſtra ad prædicta legata perficienda non ſufficerent, volumus vt legato detrahant
ſicut viderint detrahendum.

LVDOVICVS NONVS.

GESTA

S. LVDOVICI NONI

FRANCORVM REGIS.

Deſcripta per Fratrem GVILLELMVM DE NANGIACO Monachum Sancti Dionyſij in Francia. B

Editio Petri Pithæi collata cum codice MS. eiuſdem Cœnobij.

PROEMIVM.

REGVM & Principum geſta recordatione digniſſima, qui antiquis temporibus regnauerunt, ne ab humana memoria viderentur excidere, & edaci vetuſtate ea contingeret aboleri, labor & diligentia Hiſtoriographorum ſtuduit literarum traditionibus tradere ad exemplum. Cùm enim modernorum Regum ac Principum talia recitantur auribus, quid aliud agitur, niſi breuis quædam & tacita exhortatio, vt ipſi, per actus conſimiles efficiantur magnanimi, & ipſis moribus & vita ſe conforment. Ideo ego frater Guillelmus de Nangis Eccleſiæ ſancti Dionyſij in Francia indignus Monachus, prædictorum Hiſtoriographorum veſtigia ſequi deſiderans, quia tamen ſcholaſticus non eram, imò pauper & modicus in ſcientia literarum, ad inſtar illius recolendæ mulieris Ruth ad agros cucurri ſcripturarum, ſpicas inde recolligens merentium doctorum, quas nobis poſt tergum ſuum de induſtria reliquerunt. Congregato igitur quod collegi, placuit mihi vnius libelli manipulum de geſtis ſanctæ recordationis & bonæ memoriæ Ludouici Regis Franciæ glorioſi, cuius inclita vita extat in Eccleſia bonorum operum forma in exemplum mihi & poſteris præparata. Dominus enim Gilo de Remis commonachus noſter principia geſtorum eius inchoans, quia morte præuentus eſt, terminare non potuit. C *Frater vero Gaufridus de Belloloco ordinis Prædicatorum ea quæ ad mores pertinebant, vitam ipſius Regis ſanctiſſimam, abſque geſtis præliorum & negotiorum ſecularium, prudenter ac religioſè ſcribere procurauit. Et quia de prædicto Rege nonnulli alia aliqua ſcripſerunt, quæ ad multorum notitiam non venere, ego omnium ac prædictorum quorum potui fragmenta in vnum ſtudui colligere, ne perirent. Ad venuſtatem tamen hiſtoriæ plura per incidentiam appoſui quæ in diuerſis mundi partibus ſuo tempore euenerunt. Præterea lectorem huius operis expoſtulo, vt non moueat ipſum tam rudis hominis ſcribentis auctoritas, nec quis dicat, ſed quæ dicuntur, attendat. Vtile vero non iudicatur dubiis, verborum ſententiis hiſtoriæ ſeriem tradere, ſed plano ſimplici loquendi genere, vt ſimplicibus & peritis intellectus capacitas ſit communis. Et quia tamen de tam bona arbore Ludouico Rege ramus peroptimus Philippus Rex eiuſdem filius egreſſus eſt, qui patri ſucceſſit in regno, acta eius poſt geſta patris laborani cognitioni tranſmittere poſteriorum. Præſertim cùm ad virtutem plerunque liberi patrum prouocentur exemplo, parentumque probitas velut quadam ſcintilla transfuſa in cordibus filiorum, licèt in quibuſdam ſopita ſit, & quaſi præmortua, facilè tamen multotiens in eorum memoria conualeſcit. Et ob id antiquitus Romani patrum domi conſeruabant imagines, vt anteceſſorum eis acta ſemper occurrerent, puderetque degenerem ſequi laſciuiam, ac turpi languere deſidia, & amplectendæ virtutis quaſi quandam neceſſitatem præ oculis retinerent. Quod opus vobis domine*

Rex

A *Rex Francorum Philippe illuſtriſsime, videndum pariter & legendum tranſmitto, vt cognoſcentes tantorum principum aui & patris ſtrenuos & commendabiles actus, eos in exemplum virtutis quaſi ſpeculum habeatis, gaudeatiſque in Domino vos de tam bono & laudabili ſanguine originem protraxiſſe.* LVDOVICVS NONVS.

INCIPIT VITA SANCTISSIMI LVDOVICI REGIS FRANCIÆ, HVIVS NOMINIS NONI.

NOBILISSIMO atque ſtrenuiſſimo Rege Franciæ Ludouico, filio illuſtriſſimi Philippi Auguſti Regis Francorum, qui Normanniam ſubiugauit, apud Montpancier in Auernia in reditu de terra Albigenſium defuncto. Ludouicus eius filius, *Deeſt in in Cod. Pet.* qui nondum ætatis ſuæ annum duodecimum attigerat, regni Francorum faſtigium eſt adeptus, & infra menſem poſt patris obitum Remis prima Dominica Aduentus per manum venerabilis Patris Domini Iacobi Sueſſionenſis Epiſcopi, vacante ſede Remenſi, coronatus & inunctus fuit, anno videlicet ab Incarnatione Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſexto. Qui ſummæ ingenuitatis puer velut ſurculus 1226.
B ex dulciflua abſciſſus arbore in primæuo flore radicem figens, cœpit odoriferos gratiſſimæ pueritiæ flores emittere, & ſub diſciplina egregiæ & venerabilis matris ſuæ Blanchæ, quæ eum ſub protectione curatoria prudenter & diligenter educabat, liberalem animum ad ſapientiam informare. Ab illicitis verò pectoris ſui motus nobili reprimens continentia, ſpretis imbecillis ætatulæ diſcurſibus ſapientum tractatibus corde vltraneo inhærebat. Si quid verò probitatis vel prudentiæ aure captabat, prout tempus dictabat, ſagaci memoriæ protinus committebat. Vnde ab initio regni ſui ſapientia à Deo ſibi diuinitus inſpitata, conſiliarios & aſſeſſores tam clericos quàm laicos electiſſimos, tam fidelitate quàm vita & ſapientia habere voluit, & vndecunque poterat eligi faciebat. Audierat quidem de quodam Imperatore qui fertur dixiſſe, minus fore malum, Imperatorem ſeu Regem habere malum, quàm conſiliarios malos: quia de facili plures vnum attrahunt, non plures vnus.

De conſpiratione facta contra Regem Ludouicum.

EODEM anno quo coronatus fuit Ludouicus Rex, Hugo Comes Marchiæ, & Theobaldus Comes Campaniæ, nec non & Petrus Comes Britanniæ, contra ipſum Regem & Dominum ſuum conſpirantes, fœdus ad inuicem inierunt. Vnde Comes Britanniæ ex conſenſu Comitis Campaniæ; qui abſque licentia, imò contra voluntarem & præceptum Regis iam defuncti Ludouici de terra Albigenſium redierat, caſtellumque quod S. Iacobum de Beueron nominant, quod vna cum alio
C quod Beleſmum dicitur, ſibi Rex defunctus Ludouicus diu ante in cuſtodia tradiderat, prout melius poterat firmabat, & victualibus muniebat. Sed confœderationem & in regnum ſuum eorum machinationem peſſimam nouus Rex adhuc iuuenis peragnoſcens, aſſeruit iurans in brachio fortitudinis ſuæ, quòd defenderet ſe de omnibus. Habitoque cum ſuis conſilio, contra illos incredibilis multitudinis ducens exercitum, vſque ad Quarerriam de Curcetio quàtocius properauit. Rex ſiquidem Romanum Cardinalem ſedis Apoſtolicæ tunc Legatum in Francia, Comitemque Boloniæ Philippum auunculum ſuum, nec non Robertum Comitem Drocenſem fratrem Comitis Britanniæ in ſuo habebat comitatu. Cùm autem vidiſſet Comes Campaniæ exercitum Regis mirabilem, Dominumque ſuum naturaliter pertimeſcens, à ſuo prauo propoſito reſipiſcens, adhærenſque Regi Franciæ, à Comitum Marchiæ & Britanniæ conſortio celeriter reſiliuit. Quem Rex begniſſimus ad amicitias priſtinas hilari vultu recepit. Deinde duos prædictos Comites, videlicet Marchiæ & Britanniæ, fecit regali edicto ad ſuum Parlamentum conuocari. Sed qui iam aduerſus eum & Reginam matrem eius confœderati fuerant, Regis mandatum vilipendentes, & ad eius Parlamentum venire penitus contemnentes, mandauerunt ei quòd apud Chinonium, ſi ſuæ placeret voluntati, aduentarent. Sed hoc incaſſum. Nam ad diem præfixam nec perſonaliter acceſſerunt, nec per ſeipſos ſufficienter mittere voluerunt. Vnde ſecundo citati & à ſuis affinibus perſuaſi, quòd ad Regis Domini ſui Parlamentum accederent, mandauerunt ei quòd Turonis coram ipſo

LVDOVICVS NONVS. libenti animo comparerent. Sed mandatum de die in diem adimplere differentes, Rex nobilis iratus vehementer, communicato cum ſuis Baronibus conſilio, ne aliquid contra iura agere videretur, tertiò iuſſit eos ſuo Parlamento intereſſe. Et tunc primò ſtultam ſuam ſuperbiam, & domini ſui Regis clementiam perpendentes, mandauerunt ei humiliter & deuotè, quòd apud Vindocinum, ſi vellet, in ſuam præſentiam comparerent, & de omnibus quæ ipſi fore fecerant, emendarent. Quod vt ore promiſerunt, opere compleuerunt. Rex vero prout erat innatæ manſuetudinis, nolens malum pro malo reddere: ipſis pœnam conſpirationis & inobedientiæ misericorditer relaxauit. Hic igitur Rex in principio regni ſui de hoſtibus ſuis abſque humani ſanguinis effuſione per Dei gratiam mirabiliter triumphauit. Sed anno ſubſequenti iterum diſſenſio inter ipſum & Barones Franciæ orta fuit, quæ in rerum mutationibus oriri multoties conſueuit. Inuidebant enim quòd Regina Blancha mater Regis tutelam regni & filij videbatur habere. Vnde quadam die cum Rex eſſet apud Caſtra ſub Monte Letrici, ſciens fere omnes Barones Franciæ in malum ſuum machinari, cum paucis militibus, quos ſecum duxerat, noluit remeare. Sed congregans vndecunque exercitum, vallatus multitudine armatorum, cum armis & bellico apparatu Pariſius honorabiliter repedauit. Et ita diſpoſitione diuina, qua dies, anni, & tempora diſponuntur, ſic actum eſt, vt toto illo anno contra Dominũ ſuũ Regem Barones Franciæ, videntes quoniã manus Domini eſſet cum illo, nihil facere attentarẽt. B

Quomodo Ludouicus Rex venit in auxilium Comitis Campaniæ contra Barones Franciæ, qui eundem Comitem in odium ſui obſederant.

ANNO igitur II. regni ſui, qui fuit annus incarnati verbi M. CC. XXVIII. quidam Barones Franciæ dolentes quod Comes Campaniæ contra Comitẽ Marchiæ & Britanniæ volũtatem, ac fœdus quod cum ipſis inierat, Regi Ludouico adhæſiſſet, & eorum nefandiſſima conſilia Regi denudaſſet, infinitum exercitum collegerunt, & intrantes terram Comitis Campaniæ in fortitudine graui, caſtella, villas, vicos & municipia igne conflagrantes vaſtauerũt. Et ita terram illam debacchando deſtruentes vſque Chaurſiam, quæ ſita eſt inter Barrenſem villam ſuper Sequanam & vrbem Trecenſem, peruexerunt, & cœperunt eam obſidentes fortiter impugnare. Videns autem Comes Campaniæ Baronum tyrannidem increuiſſe, nuncios ad Regem Ludouicum Dominum ſuum tempeſtiuè mittere procurauit, ſignificans ei mala quæ ſibi Barones Franciæ inferebant, & rogans eum vt Dominum ſuum Regem, quatenus ſeipſum & terram ſuam, quam in eius dedecus vaſtantes intrauerant, defendere dignaretur. Vnde Rex cogitans quòd eadem fidelitate, qua ſubditus ad Dominum, & dominus ad ſubditum teneretur, auxilium ei de iure non valuit denegare. Qua de cauſa ad Barones tranſmiſit nuncios, mandans eis per ſuas literas patentes, ne vltra aliquo modo Comitem Campaniæ præſumerent infeſtare. Sed quaſi ſemiapertis auribus & ſemiclauſis oculis Regias literas videntes & audientes, ab obſidione prædictæ villæ recedere noluerunt. Quod vt audiuit Rex, animo audaci, ſicut decuit, collecta multitudine militum armigerorum ac ſatellitum armatorum iter arripiens, cœpit aduerſus dictos Barones in manu forti & brachio extento cum indignatione animi properare. Cuius aduentum agnoſcentes, ſed ipſum minimè expectantes, à ſede quantocius receſſerunt. Quod Rex vt veraciter comperit, Pariſius remeauit. C

Quomodo Petrus Comes Britanniæ inſurrexit contra Dominum ſuum Regem Franciæ Ludouicum.

EVOLVTO ſiquidem poſtea non longa dierum eiuſdem anni curriculo, Petrus Comes Britanniæ fretus auxilio & conſilio Baronum Franciæ ad tantam deuenit ſuperbiam, quòd contra Dominum ſuum Regem Ludouicum iterum inſurgens, Henricum Regem Angliæ in auxilium ſuum cum maxima multitudine Anglicorum aduerſus Regem Franciæ pugnaturus, mare fecit tranſmeare. Et tunc iuxta vires ſuas exercitum colligentes, terram Chriſtianiſſimi Regis Francorum Ludouici hoſtiliter intrauerunt. Sed ad tantæ præſumptionis execrandæ vindictam Rex æſtuans zelo iuſtitiæ, & feruore animatus, primò Comitem Britanniæ, qui illius malitiæ caput eſſe videbatur, diſponens debellare, bellicoſorum militum

A litum Franciæ phalanges robuſtiſſimas ad ſe regali Edicto ociùs conuocauit. Quibus circumſeptus & vallatus, aduerſus prædictum Comitem, vt eius repelleret tyrannidem, vſque ad caſtrum quod Beleſinum dicitur properauit. Illud autem caſtrum à Rege Ludouico defuncto, vt dictum eſt, idem Comes acceperat in cuſtodia, ſed reddere non volebat, affirmans illud ad ſuam iuriſdictionem pertinere. Rex ilico caſtrum celeri obſidione cingens, erectis petrariis groſſos lapides iacientibus, ipſum cœpit fortiter expugnare. Vnde paucis diebus reuolutis, factum eſt, vt ij qui intus ad defendendum caſtrum priùs erant promptiſſimi, Regis exercitus fortitudinem admirantes, videnteſque quòd diu eius non poſſent reſiſtere poteſtati, & quòd nulla euadendi facultas eis ex aliqua parte poterat ſubuenire, rogantes ea quæ pacis ſunt, prædictum caſtrum in breui tempore neceſſitate coacti regiæ excellentiæ reddiderunt. Iam enim caſtrum ictibus tormẽtorum concuſſum in aliqua ſui parte ruinam imminentem minabatur, & ideo obſeſſi pauitantes & formidoloſi reddebantur. Et tunc Rex Angliæ cum pudore & ignominia verſus Angliam cum ſuis Anglicis, Regem Franciæ pertimeſcens, velociter transfretauit. Sic igitur caſtrum contra ſpem plurimorum, eo quod inexpugnabile videbatur, tum propter ſitum naturalem, tum

B propter murorum & turrium fortitudinem, tum propter defendentium probitatem, paucis diebus Rex Ludouicus ſibi regia fortitudine ſubiugauit. Quicquid verò caſtri defenſores in regiam maieſtatem deliquerant, Rex benignitate ſua inclyta eiſdem miſericorditer condonauit. Hoc etenim totum factum fuit tempore hyemali, quo adeo vehemens algor frigoris increuerat, quòd ex præcepto Reginæ Blanchæ matris domini Regis, mulieris admodum callidæ & ingenij perſpicacis, quæ ibi erat, ignis in circuitu equorum fuit accenſus non modicus, ne præ multitudine frigoris interirent. Hæc enim fuit omnium mulierum ſui temporis prudentiſſima, veneruntque omnia bona regno Franciæ pariter cum illa.

Incidentia. Eodem tempore quo Rex Franciæ Beleſinum caſtrum expugnauit, Ioannes de Vineis homo fideliſſimus, & in armis ſtrenuiſſimus, colligens exercitum in Normannia, & ducens *à la haye Paenel*, eam infra paucos dies Domino ſuo Regi Franciæ Ludouico potenter ſubiugauit. Circa idem tempus Honorius Papa moritur: & poſt mortem eius Huguelinus Epiſcopus Hoſtienſis eligitur ad Papatum, & alternato nomine Gregorius nonus huius nominis appellatur. Eodem anno quo ſupra in feſto ſanctorum Vedaſti & Amandi obiit venerabilis & beatæ memoriæ Petrus de Autolio Abbas Eccleſiæ beati Dionyſij Areopagitæ, & in feſto ſanctæ Scholaſticæ fuit electus Odo Clementis in Abbatem eiuſdem Eccleſiæ, eodem die confirmatus à Domino Romano Cardinali ſedis Apoſtolicæ legato. Item eadem die recepit regalia, in craſtino fuit benedictus ab Epiſcopo Carnotenſi.

C

Quomodo Comes Britanniæ ſecundo contra Regem Ludouicum rebellauit.

ANNO Domini M. CC. XXIX. regni Ludouici tertio, Petrus Comes Britanniæ, vt præſumptuoſus & ſuperbus, adiecit iterum, non tamen impunè, terram Sereniſſimi Regis Francorum Ludouici Domini ſui infeſtare. Quod Rex non valens pacificè ſuſtinere, magno exercitu congregato aduerſus eum vſque ad caſtrum, cui Adou vocabulum eſt, ire citiùs cum apparatu regio feſtinauit. Quod obſidens circumquaque in breui tempore per fortitudinem ſuam expugnauit. Quo capto, ad aliud quod Caſtiauciaus nominatur, duxit exercitum. Sed qui illud paulo ante defendere conabantur, videntes Regis Franciæ exercitum fortem, nimis timuerunt: vnde claues caſtri afferentes, ſe ipſos cum caſtro Regis beneuolentiæ tradiderunt. Quos ſtatim recipiens, quicquid in ſe deliquerant eiſdem, vt pius & miſericors, condonauit: ſed caſtrum muniens ſua gente, longo poſtea tempore cuſtodiuit. Sic igitur Petro Comite Britanniæ, necnon cæteris Franciæ Baronibus perdomitis, Ludouicus Rex Francorum magnanimus regnum ſuum auxiliante Domino, qui in terra pacem donat hominibus bonæ voluntatis, tranquilla pace per annos quatuor & eo amplius gubernauit. Eodem anno Rex Arragonum cepit inſulam, vbi beatus Vincentius martyrizatus fuit, & inde expulſis Sarracenis, Chriſtiano nomini dedicauit. His quoque temporibus ſancta Elizabeth filia Regis Hungariæ coniux Landgrauij Thuringiæ Ducis, & beatus Antonius de Ordine Fratrum Minorum claruerunt.

LVDOVICI NONVS.

Quomodo Ludouicus Rex fundauit Abbatiam Montiſregalis, & quare Reges Franciæ portant in armis ſuis florem lilij, & de diſcordia inter Scholares & Burgenſes Pariſ. per Regem pacificata. A

ANNO Domini M. CC. XXX. regni ſui quarto, Ludouicus Rex Franciæ iuue-
nili ardens caſto amore, vtpote cuius anima, ſicut ceruus ad fontes aquarum,
deſiderabat ad Dominum, conſtruxit ſumptuoſam & admirandi operis Abbatiam
in Epiſcopatu Beluacenſi prope Bellimontem, in loco qui Cuimont dicebatur, quæ
modo à Regis nomine nominatur Monsregalis. In qua ab initio nouitatis ſuæ Ab-
batem cum xx. Monachis de Ordine Ciſtercienſi ad ſeruiendum Domino ibidem
inſtituit, & Eccleſiam intrinſecus conſtructam ornamentis Eccleſiaſticis mirificò
decorauit. Et vt diuinis laudibus Monachi Dei cultores in eadem aſſiduè commo-
rantes per inconuulſa tempora liberiùs deuotiúſque vacarent, eidem loco plurima
& ingentia prædia, vnde poſſent ſuſtentari, miſericorditer erogauit. Eodem anno
magna diſſenſio Pariſius inter clericos & Burgenſes fuit orta. Nam Burgenſes quoſ-
dam de clericis occiderunt, & ideo clerici à Pariſius recedentes per diuerſas mundi
prouincias diſperſi ſunt. Videns autem Rex Franciæ Ludouicus, quòd ſtudium li- B
terarum & philoſophiæ, per quod theſaurus ſcientiæ, qui cunctis aliis præeminet
& præualet, acquiritur, receſſiſſet Pariſius, qnod primò venerat ab Athenis Romam,
& à Roma cum militiæ titulo in Galliam, grauiter cœpit dolere. Metuenſque Rex
piiſſimus ne tantus & talis theſaurus à regno ſuo elongaretur, eo quòd diuinæ ſalu-
tis ſapientia & ſcientia, & ne ipſi aliquando à Domino diceretur: *Quia repuliſti ſcien-
tiam, repellam te*, ſupra dictos iam clericos mandans redire, redeuntes clementiſſi-
mè recepit, & ab ipſis Burgenſibus quicquid antea clericis forefecerant, fecit ipſis
celeriter emendati. Si enim tam pretioſiſſimus theſaurus ſapientiæ ſalutaris, quod
olim de Græcia ſequendo Dionyſium Areopagitam Pariſius ad partes Gallicanas
deuenerat, cum fide & militiæ titulo, de regno Franciæ tolleretur, maneret vtique
liliatum ſignum Regis Franciæ, quod trini floris ſolio depictum eſt, in vna parte
ſui mirabiliter deformatum. Nam ex quo Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus
voluit tribus prædictis gratiis, ſcilicet fide, ſapientia, & militia, ſpecialiùs quàm
cætera regna, regnum Franciæ ſua gratia illuſtrare; conſueuerunt Reges in ſui
armis & vexillis florem lilij depictum cum tribus foliis comportare. Quaſi dicerent
toti mundo, fides, ſapientia, & militiæ titulum abundantius quam regnis ceteris
ſunt regno noſtro Dei prouiſione & gratia ſeruientes. Duplex enim par flos lilij ſa-
pientiam & militiam ſignificat, quæ duo ſequentes de Græcia in Galliam Diony-
ſium Areopagitam cum fide, quam ibidem Dei gratia ſeminauit, tertium florem li-
lij facientem cuſtodiunt & defendunt. Nam fides gubernatur & regitur ſapientia,
ac demum militia defenſatur. Quamdiu enim prædicta tria fuerint in regno Franciæ C
fortiter & ordinatè ſibi inuicem cohærentia, ſtabit regnum. Si autem de eodem ſe-
parata fuerint, vel auulſa, omne illud in ſeipſum diuiſum deſolabitur atque cadet.

De renouatione Eccleſiæ ſancti Dionyſij per conſilium Ludouici Regis, & de compaſſione quam pro amiſſione ſancti claui demonſtrauit.

ANNO Domini M. CC. XXXI. regni Ludouici Regis Franciæ quinto, Odo
Clementis Abbas ſancti Dionyſij in Francia cœpit ex conſilio Regis Ludouici
& Reginæ matris eius Dominæ Blanchæ, aliorumque virorum proborum & reli-
gioſotum Eccleſiam beati Dionyſij renouare; qnod antea ſine conſilio nòn audebat
facere, quia ſciebat eandem Eccleſiam dedicationis myſterium à Domino rece-
piſſe. Sequenti anno ſanctiſſimns clauus Domini, vnus de illis ex quibus corpus
Dominicum cruci affixum dicitur extitiſſe, qui à rempore Caroli Calui Regis Fran-
ciæ & Imperatoris Romani, in eadem ſancti Dionyſij Eccleſia dono ipſius perma-
nebat, cecidit de vaſe ſuo dum daretur gentibus ad oſculandum; & ſic perditus fuit
inter multitudinem oſculantium, tertio Kalendas Martij; ſed primo die Aprilis
ſequentis, multis prodentibus miraculis inuentus ad prædictam Eccleſiam cum
gaudio & magna exultatione in die ſancto Paraſceues eſt allatus. Huius claui ſan-
ctiſſimi amſſiione dolor & compaſſio, quæ Regi Ludouico & matri eius Reginæ, ac

multis

LVDOVICVS NONVS.

A multis accidit, non puto obmittendum. Audientes verò Rex & Regina mater eius tam pretioſiſſimum theſaurum in regno ſuo fuiſſe perditum, vehementer doluerunt, dicentes quòd ſibi nihil penitus potuiſſet nuntiari, vnde poſſent, aut deberent grauius moleſtari. Illuſtriſſimus autem & pius iuuenis Rex Ludouicus tandem præ doloris magnitudine exclamaſſe dicitur, ſe maluiſſe optimam regni ſui ciuitatem hiatu terræ funditus periiſſe. Qui ſtatim viros eloquentes & eruditiſſimos à latere ſuo mittit, qui dolorem & fletum Abbatis & Conuentus ſancti Dionyſij, quos inconſolabiliter contriſtatos audierat, verbis bonis & conſolatoriis leuigarent. Ipſe quoque in propria perſona venire voluit, ſed diſcreta ſuorum conſideratio non permiſit. Qui confeſtim clamari voce præconis per plateas ciuitatis Pariſius iubet, vt ſi quis clauum Dominicum inuenerit, citò reddat, & ſecurus de vita, de fiſco Regio recipiet centum libras. Quid referam, quanta doloris ac mœroris anxietas audito tali nuntio, Pariſienſes afflixerit? Omnis ſexus, omnis ætas, omnis conditio, atque ſcholarium ibidem ſtudentium innumera multitudo in lachrymas reſoluuntur, concurrunt ad Eccleſias, diuinæ bonitatis ſuffragium, ſub tam graui periculo flagitantes. Et ita commune damnum, tanquam ſpeciale & proprium vnuſquiſque deplorabat. Nec ſolum Pariſius, ſed vbicunque per regni prouincias rumor iſte, fama proB uolitante, veniebat, tam nobiles, quàm ignobiles: tam Clerum, quàm populum dolore conſimili perſtringebat. Timebant etenim quam plurimi de ſapientibus, ne forte infortunium, quod in capite regni contigerat, toti regno aliquod graue incommodum, vel etiam generale excidium, quod auertat Omnipotens, præſignaret. Anno ſequenti, ſcilicet anno Domini M. C C. X X X I I I. regni Ludouici Regis ſeptimo, obiit Philippus Comes Boloniæ, filius Philippi Regis, & ſepultus fuit in Eccleſia ſancti Dionyſij Areopagitæ.

Quomodo Ludouicus Rex deſponſauit Margaretam filiam Comitis Prouinciæ.

ANNO Domini M. C C. X X X I I I I. regni Ludouici Regis Franciæ VIII. ætatis verò ſuæ XIX. cupiens idem Rex de fructu ventris ſui proceſſurum aliquem, qui poſt ipſum in regni ipſius ſolio reſideret, non cauſâ libidinis, ſed prolis optandæ vxorem ducere cogitauit. Et tunc miſit Galterum Senonenſem Archiepiſcopum, & dominum Iohannem de Nigella militem ſuum, ad Comitem Prouinciæ, hominem in armis ſtrenuum, ſimplicem, rectum, ac timentem Deum: mandans ei quatenus filiam ſuam Margaretam iuuenem, quam ipſe Rex volebat ducere in vxorem, ſibi mittere non differret. Quibus auditis, præfatus Comes lætatus eſt valde, & fide nuntiorum filiam ſuam, quam à rudimentis infantiæ ſecundum Euangelium erudierat, & Dominum metuere docuerat, tradidit gratulanter. Et ſic accepta C à parentibus licentia, Regij nuntij Margaretam puellam facie pulchram, ſed fide pulchriorem, Dominum timentem, bonis moribus perornatam, omnium mulierum ſui temporis dapſiliorem, Ludouico Regi excellentiſſimo adduxerunt. Quam Rex paucis diebus reuolutis apud Senonenſem vrbem in vxorem ducens legitimam, vt Francorum dominam & Reginam à Galtero ciuitatis Senonenſis Archiepiſcopo inungi & regali diademate fecit ſolemniter coronari.

Quomodo Comes Campaniæ exercitu congregato diſpoſuit Regem Ludouicum expugnare.

ANNO ſequente, Theobaldus Comes Campaniæ colligens exercitum aduerſus Dominum ſuum Ludouicum Regem, inſurgere attentauit. Quod Rex agnoſcens regni ſui Ducibus & Comitibus conuocatis Pariſius ſuum exercitum congregans contra prædictum Comitem, ad ipſius reprimendam ſuperbiam vſque ad nemus Vicinarum cum his qui ſecum erant cœpit celeriter proficiſci. Sed poſtquam hoc Comes Campaniæ veridica comperit relatione, animo turbatus & anxius, eo quòd contra Dominum ſuum ligium Regem Francorum leuare calcaneum præſumpſiſſet, attendens Francorum audaciam & virtutem, quid agere deberet penitus ignorabat. Tandem bonum habens conſilium & ſalubre, ſciens non eſſe turpe cum re mutare conſilium, ad Dominum ſuum Regem tempeſtiuè nuntios delegauit, mandans ei & obnixiùs rogitans, vt iram & indignationem quam aduerſus eum

conceperat, deponere dignaretur. Et vt in oculis eius gratiam poſſet celetiùs inuenire, eidem duas villas cum forteritiis ſuis, ſcilicet Brayum ſuper Sequanam, & Moſterolium en fors d'Ione in ſignum ſubiectionis omnimodæ tradidit in perpetuum abſque inquietatione aliqua poſſidendas. Nam quemadmodum in rebelles & ſuperbos iuſtitiam, ita ſibi in ſubditos humiles & pacificos Regis cognouerat pietatem. Sic igitur Comes Campaniæ, qui per ſuam ſuperbiam Dominum ſuum Regem offenderat, ipſum ſua humilitate præuia ſine aliquo congreſſu meruit pacificare. Et tunc Rex cum gente ſua Pariſius remeauit. A

Quomodo Rex Harſacidarum miſit quoſdam Harſacidas in Franciam ad occidendum Regem Franciæ Ludouicum.

ANNO Domini M.CC.XXXVI. Diabolus, cui ſemper eſt proprium melioribus inuidere, videns Regis Ludouici ſanctitatem & proſperitatem in gubernatione regni ſui, cœpit in malum ipſius Regis periculum nouum & quaſi incuitabile vt occultus machinator & peſſimus procurare. Nam Vetulus de montanis Rex Harſacidarum cœpit, à diabolo circumuentus, de morte Ludouici Regis Franciæ pertractare. Habitabat vero iſte Rex peſſimus & maleuolus in confinio Antiochiæ & Damaſci, in caſtris munitiſſimis ſuper montes: qui multum erat reueritus à Chriſtianis & Sarracenis propinquis ac remotis, propter hoc quòd multotiens Principes eorum indifferenter interficere per nuntios faciebat. Nam quoſdam pueros de terra ſua faciebat in palatiis educare, & ibi addiſcebant idiomata, & docebantur Dominum ſuum ſuper omnia timere, eiſque vſque ad mortem obedire, vt ſic poſſent ad gaudia Paradiſi peruenire. Quiſquis in obedientia moriebatur, à gentibus terræ pro Angelo colebatur. Vnde factum eſt, vt mitteret in Franciam nuntios Harſacidas, præcipiens eis, vt quocunque modo poſſent Regem Franciæ occiderent Ludouicum. Sed Deus omnipotens, præſcius futurorum, qui mutat tempora, & quod prædeſtinauit non mutat conſilium, qui conſilia gentium diſſipat, & conſilia Principum reprobat, quique mutat conſilia peſſimorum, qui conſilio Architofel conſilium Chuſi præferri voluit, & malum Holofernis conceptum prudentia beneuolentis fœminæ Iudith ne perduceretur ad effectum impediuit, iniqui Regis Harſacidarum venenoſum conſilium ſuæ diſpoſitionis induſtriâ taliter immutauit. Nam in corde veluti Regis immiſit cogitationes pacis, & non occiſionis. Vnde alios nuntios poſt primos quantocius Rex Vetulus deſtinauit, mandans Regi Franciæ, quatenus ſe à primis nuntiis cuſtodiret. Quo audito, Rex de ſe metuens, tactus dolore cordis intrinſecus quamplurimum turbabatur. Salubri tamen conſilio corpus ſuum per homines cupreas clauas aſſiduè deportantes fecit diligentiſſimè cuſtodiri. Interim primos nuntios cœperunt alij curioſi perquirere, & inuentos ad Regem Ludouicum adduxerunt. Quibus viſis Rex exultans præ gaudio, vtroſque muneribus honorauit. Deinde Regi Harſacidarum Xenia Regalia & dona quamplurima pretioſa in ſignum pacis & amicitiæ delegauit.

(B and C margin letters)

Quomodo Ludouicus Rex Franciæ fecit Robertum fratrem ſuum nouum militem, & ei conceſſit Comitatum Atrebatenſem.

ANNIS duobus ſequentibus conceſſa ſibi pace ab hoſtibus ſuis, quos omnes ſuppeditauerat, requieuit in regno ſuo pacificè Rex Ludouicus. Et anno duodecimo regni ſui, ſcilicet anno Domini M.CC.XXXVIII. Dominum Robertum fratrem ſuum maiorem natu poſt ipſum apud Compendium fecit nouum militem, quem paulo ante filiæ Ducis Brabantiæ Matildi nomine legitimo fecerat matrimonio copulari. Et tunc eidem fratri ſuo Atrebatum ac totam terram d'Artois conceſſit iure hæreditario in perpetuum poſſidendam. Ibi fuit ferè tota regni Franciæ vtriuſque ſexus mandato Regio perurgente nobilitas congregata. Vnde Federicus Romanus Imperator, qui Regi Franciæ Ludouico mandauerat, vt vſque ad Vallemcoloris ire nullatenus omitteret cum ipſo colloquium habiturus, audiens quòd Rex Franciæ duo millia militum bellatorum cum innumerabili peditum & ſeruientium multitudine, quos omnes ſecum apud Compendium habebat, in ſuo vellet ducere comitatu, mandauit Regi quòd nec ad diem præfixum, nec ad locum quem ipſe nominauerat,

A nominauerat, valeret aduenire. Vnde milites Franciæ, qui tantæ nobilitati intererant, congregati, accepta à Rege licentia ſe ſinguli ad ſua loca propria receperunt. Imperator quidem Regem paucos ſecum ducere milites ſperabat, quod & toto animo affectabat, eo quòd, vt à pluribus dicebatur, quemadmodum malitioſus ac ſeductor in Regem Franciæ & in regnum machinari ſatagebat. Sed nefanda conſilia quæ contra regnum Franciæ cogitabat, Domino impediente propter ſeruum ſuum Regem Ludouicum, quem vbique protegebat, non valuit ſtabilire. LVDOVICVS NONVS.

Quomodo ſancta Corona Domini ſpinea, ac magna pars ſanctæ Crucis, & ferrum lanceæ, quod lateri Domini infixum fuit, allata ſunt Pariſius.

VIDENS autem Ludouicus Rex Franciæ, quòd requiem de ſuis hoſtibus ſibi Dominus tribuiſſet, non ingratus nec immemor beneficiorum ſibi ab ipſo Domino collatorum, anni regni ſui tertiodecimo, & ætatis ſuæ XXIIII. ab Incarnatione verò Domini M. CC. XXXIX. per ſolemnes & certos nuntios de partibus Conſtantinopolis fecit Coronam ſacratiſſimam, qua Chriſtus Filius Dei pro noſtris B enormitatibus in paſſione ſua coronari voluit, apportari. Et à nemore Vicenarum quinta feria poſt Aſſumptionem beatiſſimæ Mariæ Virginis ipſam Rex & fratres ſui cum maximo cleri plebiſque tripudio nudis pedibus vſque ad Eccleſiam ſacratiſſimæ Mariæ Virginis matris Domini Pariſius attulerunt. Ibi enim ex præcepto regio Odonem Clementis Abbatem Eccleſiæ ſancti Dionyſij cum ſuis Monachis oportuit intereſſe. Qui Monachi illuceſcente aurora in nemore Vicenarum quinta feria prælibata ſe albis & capis induentes, groſſos in manibus tenentes cereos, honeſtiùs cæteris cunctis proceſſionibus, qui ibi aderant cum Rege & clero Pariſius deuenerunt. Proceſſio quidem Monachorum beati Dionyſij in media naui Eccleſiæ beatæ Mariæ Pariſienſis remanſit à cæteris proceſſionibus ſeparata. Cantor vero Eccleſiæ ſancti Dionyſij à nemore Vicenarum vſque ad Eccleſiam ſacratiſſimæ Virginis, tanquam ſpecialis Cantor præ cæteris cantoribus aliarum proceſſionum omnes cantus incipiebat. Et tunc maximè in naui Eccleſiæ matris Domini, Antiphonam ad honorem eiuſdem matris & Virginis Mariæ, ſcilicet, *Aue Regina cælorum*, intonans inchoauit, quod omnes obſtupuerunt audientes. Inde vſque ad Capellam, quam Dominus Rex in ſua domo Pariſius mirabili & ſumptuoſo opere ſibi conſtrui fecerat, Monachi ſancti Dionyſij ſacroſanctam Coronam cum hymnis & canticis dulciſſonis deduxerunt, vbi ad honorem ſanctiſſimæ Coronæ cereos, quos geſtabant in manibus, in conſpectu omnium qui ibi aderant deuotè & humiliter obtulerunt. Non multum poſt audiens & intelligens deuotiſſimus Rex Ludouicus, quòd Conſtantinopolitanus Imperator quandam ſummam pecuniæ mu- C tuo ſumpſerat, & poſuerat in loco pignoris vexilla Dominicæ Paſſionis, ſcilicet maximam partem ſanctiſſimæ Crucis, in qua Chriſtus pro nobis pependit, & ſpongiam cum qua aceto in ſiti ſua ſuſpenſus potatus fuit, & ferrum lanceæ ſanctiſſimum, quod latus ipſius ſacratiſſimum pro noſtrarum ſanandis animarum vulneribus perforauit: tantarum reliquiarum metuens alienationem, vilipenſis huius mundi diuitiis, vt Chriſtum lucrifaceret, per perſonas authenticas & honeſtas redemptas ſuis opibus ſacroſanctas reliquias, quæ noſtræ ſunt veriſſima redemptionis inſignia, ſibi fecit Pariſius apportari. Efficit ſanctam Coronam, vt ſuperiùs dictum eſt, ſic & iſtas pretioſas reliquias Archiepiſcoporum, Pontificum & Abbatum caterua vallatus mirabili, vſque ad Capellam domus ſuæ cum proceſſione cleri & populi deuotiſſimè & humiliter deportauit, & cappam pretioſam & admirabilem ex auro & argento lapidibus pretioſis intextam ad prædictas ſacras reliquias honorificè recondendas fecit ſubtili & admirabili operum varietate fabricari. In eadem verò Capella Canonicos & Capellanos, qui ibidem diuinum ſeruitium in perpetuum celebrarent, inſtituit, atque magnos redditus eiſdem, vt inde ſuſtentarentur, ſicut decebat maieſtatem regiam, aſſignauit. Pro his & conſimilibus bonis operibus inuenit gratiam in oculis Regis regum domini Ludouicus Rex Francorum, qua meruit hoſtes ſuos vel ad pacem conuertere, vel hos qui pacem oderant penitus debellare.

LVDOVICVS NONVS. A

Quomodo Ludouicus Rex miſit Iohannem de Bellomonte militem contra Albigenſes, qui aduerſus gentem ſuam rebellauerant.

PER idem fermè tempus accidit, quòd peſſimi apoſtatæ de terra Albigenſium inſurrexerunt contra Chriſtianos & gentes Regis Franciæ Ludouici, qui ex præcepto eius munitiones illius terræ propter ipſos apoſtatas conſeruabant. Vnde eos ſæpiſſimè inuadentes, caſtella quæ ex parte Regis cuſtodiebant, ipſis auferre quotidie conabantur. Sed ipſi apoſtatarum videntes multitudinem, eorúmque infidelitatem peſſimam attendentes, inito conſilio ad Regem excellentiſſimum Franciæ Dominum ſuum Ludouicum nuntios tranſmiſerunt, eidem ſignificantes per ipſos quot & quantas infeſtationes à prædictis apoſtatis ſuſtinebant. Quibus auditis Rex Franciæ Chriſtianiſſimus Ldouicus ira nimia ſuccenſus, fidelem ſuum Dominum Iohannem de Bellomonte conuocans præcepit ei, vt aduerſus apoſtatas Albigenſes iter arripere non differret. Qui confeſtim Regis Imperium cupiens adimplere collecta multitudine armatorum, regnum Franciæ celeriter pertranſiens, in proximo vſque ad terram Albigenſium deuenit. Qui protinus caſtrum B fortiſſimum nomine Montem Regalem obſidens, erectis circumquaque petrariis, Mangonellis & aliis ad hoc aptis diuerſi generis inſtrumentis, illud infra paucos dies viriliter expugnans, peroptimè tam gente, quàm victualibus confeſtim muniuit: & ad alia caſtra, quorum hîc nomina breuitatis gratia ſubticentur, ſe conuertens, ipſa in fortitudine ſua, non tamen ſine labore maximo, Regis Franciæ dominio ſubiugauit. Deinde terram illam adeò potentiſſimè peragrauit, vt de ipſo veraciter poſſet dici; In fremitu hic conculcat terram, in furore obſtupefaciens gentes. Itaque Albigenſibus apoſtatis perdomitis, ad Dominum ſuum Regem cum triumpho celeriter remeauit. Rex vero de tanta aduerſus fidei Chriſtianæ inimicos lætus victoria, gratias retulit omnium Creatori.

Quomodo Barones Franciæ profecti ſunt in terram ſanctam.

EODEM anno Theobaldus Comes Campaniæ, qui de nouo Rex Nauarræ creatus fuerat, poſt deceſſum ſui auunculi Regis Nauarræ ſine hærede mortui, Comes Britanniæ, Comes Barri, & Comes Montis fortis Amalricus, ac ferè tota nobilitas Baronum & militum regni Franciæ, qui ante quatuor annos cruce ſignati fuerant, Hieroſolymam profecturi transfretarunt. Cumque Comes Britanniæ & aliqui adhærentes eidem, communi neglecto conſilio miſiſſent exploratores, & receſſiſſent ab aliis pro quadam villa vel ciuitate deprædanda, & eis omnia proſpera ſucceſſiſſent, Amalricus Comes Montis fortis, Henricus Comes de Barro, C Richardus de Caluo monte, & Anſelmus de Inſula famoſi & ſtrenui milites, Comitis Britanniæ & ſuorum moti inuidia, cum ſuis complicibus de communi exercitu & conſilio recedentes ſimile peragere tentauerunt. Cumque per totam vnam noctem equitaſſent, & mane in locis ſabuloſis prope Gazam deueniſſent, ab illis de Gaza, qui per exploratores aduentum eorum perſenſerant, itineris nocturni labore fatigati, omnes capti vel interfecti ſunt. In illo enim conflictu Comes Barri miles ſtrenuiſſimus mortuus vel captus nuſquam poſtea eſt repertus. Comes Montisfortis & quamplures alij nobiles Chriſtiani ibidem capti fuerunt. Igitur quia vanis laudibus temporalis militiæ inhiantes, ſicut mos eſt hodie militibus noſtris, non attenderunt, vt deceret congruè commodum terræ ſanctæ, à communi conſilio recedentes, iuſto Dei iudicio ceciderunt. Et quia non habuerunt ſapientiam, propter ſuam inſipientiam perierunt. Comes vero Richardus frater Regis Angliæ Henrici cum ſuo exercitu tunc ad ſubſidium terræ ſanctæ ſuperuenit. Qui audiens & videns ita turbatum & deſperatum Chriſtianorum exercitum, quòd reuerti intendebant terræ ſanctæ valde compatiens, communes treugas inter Chriſtianos & Sarracenos iniri, & captiuos liberari ſagaciter procurauit. Item fecit & procurauit, quòd Chriſtianus exercitus in ſecuro conductu ciuitatem ſanctam, & ſepulchrum Domini viſitaret. Et ſic illis diebus parum aut nihil proficui in terra ſancta operati ſunt. Amalricus verò Comes Montis fortis de carcere liberatus, dum rediret Romam veniens eſt defunctus, & in baſilica beati Petri decenter & honorabiliter tumulatus.

A

De contentione quæ fuit inter Fredericum Imperatorem & Romanam Eccleſiam, & quomodo quidam Prælati regni Franciæ fuerunt capti à filio Frederici.

HIs quoque temporibus, inter Romanam Eccleſiam & Fredericum Impera-
torem magna diſſenſio fuit otta. Nam idem Imperatot Curiæ Romanæ in
quantum poterat exiſtebat in omnibus contrarius, & eidem à retroactis tempori-
bus perſecutiones multimodas & iniuſtè, quas ſcribi longum eſſet, acriùs ſolito in-
ferebat. Propter quod beatæ memoriæ Papa Gregorius nonus deſtinauit in Fran-
ciam quendam album Monachum nomine Iacobum Epiſcopum Preneſtinum Apo-
ſtolicæ Sedis Legatum, vt in dictum Fredericum Imperatorem, quem ipſe Papa
excommunicauerat, excommunicationis ſententiam per totam Franciam promul-
garet. Ptomulgata verò ſententia videns Cardinalis Imperatorem in ſua malitia
induratum, & adeò obſtinatum, quòd excommunicatione vilipenſa nullo modò à
ſuo nefando propoſito vellet reſilire, quoſdam Archiepiſcopos, Epiſcopos, & Ab-
bates ſupet tam arduo negotio conſilium habiturus, & aliqua per ipſos & cum ipſis
B rractaturus, apud ciuitatem Meldenſium conuocauit. Et tunc cunctis præſentibus,
præcepit quibuſdam ex ipſis in virture obedientiæ ex parte Domini Papæ, quate-
nus cunctis negotiis poſtpoſitis perſonaliter cum ipſo iter arripientes nullarenus
omitterent ire Romam. Ipſe vero ibidem ſpopondit & affirmauit, quòd apud Vien-
nam vrbem de nauibus, nautis, & cæteris, quæ ad nauigium pertinerent, vr libe-
rius ſecuriúſque per mare, quàm per terram, eo quod Romanus Imperaror omnes
paſſus pet terram occupauetat, quos & diligenriſſimè cuſtodiri faciebat, vt rei exi-
tus declarauit, eiſdem commodè prouideret. Sed Imperator præagnoſcens & per-
pendens quòd per prælatos Franciæ ipſum Papa Gregorius intenderet condem-
nare, Ludouico Regi Franciæ literas delegauit, mandans ei, quod perſonis Ec-
cleſiaſticis regni ſui, ſed & cunctis, quos prædictus Cardinalis ſecum Romam du-
cere affectabat, ire liberum tam per mare, quàm pet terram denegabat. Deinde
non ſolum terras, imo mare tam diligenrer obſeruari imperauit, quòd abſque ſuæ
genris licentia nulli dabatur facultas alicubi illis in partibus commeandi. Interim
Prælati Franciæ cum legato ſupradicto iter arripientes per dietas ſuas ad Viennam
ciuitatem multis diebus elapſis, ſed non ſine magnis laboribus & expenſis deue-
nerunt. Et tunc inibi comperto defectu nauium, hominumque ſubſidio non re-
perto, per quos poſſent de genribus Imperatoris defendi, tranſire vltra timuerunt.
Vnde Archiepiſcopus Turonenſis, & Bituricenſis, necnon & Carnotenſis Epiſ-
copus, & multi procuratores periculo ſe ponere metuentes, redierunt. Alij verò
illud quod Dominus dicit in Euangelio; Nolite timere eos qui corpus occidunt,
C animam autem occidete non poſſunt, ſed porius timere eum, qui poteſt & corpus
& animam mittere in gehennam, attendentes, & ideò animæ magis, quàm corpo-
ris periculum, & Dominum pluſquàm hominem mortalem metuentes, intrantes
mare, ſeſe corporali diſcrimini tradiderunt. Nam vnus de filiis Imperatoris, qui
non erat legitimus, cum copia nauium maxima, hominumque multitudine arma-
torum, ſemitas maris perambulans, ne Prælati per mare poſſent euadere, curio-
ſiſſimè obſeruabar. Vnde quadam die per pelagus nauiganres, dictus filius Impe-
ratoris ipſos percipiens iuxta Piſas arrociſſimè inuaſit. Tandem poſt bellum aſpe-
rum, ſibi Prælaros Franciæ reſiſtere non valentes capiens, ipſos diuerſis parris ſui
munitionibus, ptout idem pater diſpoſuit, mancipauit. Prælatis itaque incatce-
raris, mulris tribulationibus vndique preſſus, viam vniuerſæ carnis ingreſſus eſt
Papa Gregorius. Cui ſucceſſit Celeſtinus tertius: ſed ſoluens debitum humanæ
conditionis, Eccleſiam Dei ſanctam vltra XVII. dies non valuit tegere, idcirco
quia morte prohibitus eſt permanere. Poſt cuius obitum ſedes Romana orbara ſuo
antiſtite, per XX. & duos menſes vacauit. Eodem tempore apud Cremonam facta
eſt tempeſtas maxima, ceciditque lapis grandinis, in quo erat crux & imago Salua-
toris expreſſa, deſuperque literis aureis ſcriptum, Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum.
Cecidit autem in Monaſterio ſancti Gabrielis, quo de aqua in aquam liquefacto,
inunxerunt Monachi oculos cuiuſdam fratris cæcutientis, & ſtatim clarè vidit.

LVDOVICVS NONVS.

Quomodo Ludouicus Rex mandauit Frederico Imperatori, vt liberaret Prælatos regni Franciæ per filium ſuum captos, & in priſione detentos.

VIDENS autem piiſſimus Rex & deuotiſſimus Eccleſiam Dei humano auxilio deſtitutam, compatienſque Ptælatis regni ſui, diuerſis Frederici Imperatoris carceribus mancipatis, Abbatem Corbeiæ, & Dominum Geruaſium de Eſcriniis miſit ad Imperatorem, mandans ei, quatenus Prælatos regni ſui, quos tenebat in carcere, ſuarum precum interuentu liberaret. Sed tunc dictus Imperator preces Regis non exaudiens, immò congregans omnes incarceratos de diuerſis locis apud Neapolim Regi Franciæ ſic mandauit; Non miretur Regia celſitudo, ſi Prælatos Fran-
„ ciæ in anguſto Cæſar tenet Auguſtus, qui ad Cæſaris anguſtias trahebantur. Quod Rex Ludouicus audiens, & vehementer admirans, quia ſuis precibus Imperator minimè acquieuiſſet, mandauit eidem iterum per Abbatem Cluniaci in hunc mo-
„ dum; Tenuit hactenus indubitanter noſtra fiducia, quòd inter regnum & Impe-
„ rium veſtrum longo tractu temporis nulla poſſet exoriri materia, odium vel ſcan-
„ dalum patitura; cum prædeceſſores noſtri felicis memoriæ Reges vniuerſi, vſque B
„ ad tempora noſtra Imperij ſublimitatem zelauerint, & nos, qui poſt ipſos Deo vo-
„ lente tegnamus, in eodem propoſito permanemus. Sed vos vnitatem pacis & con-
„ cordiæ diſrumpentes, Prælatos tegni noſtri ad Sedem Apoſtolicam accedentes, cui
„ tam ex fide, quàm ex obedientia tenebantur, nec eius poterant recuſare mandata,
„ in mari, quod moleſtè ferimus, capi feciſtis, & ipſos ſub graui cuſtodia detinetis.
„ Nam ſicut ex literis eorum didicimus, nil contra Imperialem Celſitudinem exco-
„ gitauerant, etiamſi ſummus Pontifex eſſet ad aliqua minus debitè proceſſurus.
„ Vnde cum in eis nulla noſtri cauſa grauaminis inueniatur, decet altitudinem no-
„ ſtram dictos Prælatos regni noſtri debitæ reſtituere libertati. Prouideat igitur Im-
„ perialis prouidentia, & ponat in ſtatera iudicij, quæ mandamus, ne velit trahere
„ locum à potentia vel voluntate. Nam tegnum Franciæ non eſt ita adeo debilitatum, quòd ſe permittat veſtris calcaribus perurgeri. Cuius verba & rationes Imperator intelligens omnes, licet inuitus, pariter liberauit, Regem Ludouicum offendere pertimeſcens.

Quomodo Ludouicus Rex fecit fratrem ſuum Alphonſum nouum militem apud Salmurum, & quomodo Comes Marchiæ renuit eidem facere homagium.

ANNO ab Incarnatione Domini M.CC.XL. regni Ludouici excellentiſſimi Regis Francorum XIIII. & ætatis ſuæ viceſimo quinto, ſuſcepit idem Rex filiam in tranſlatione ſancti Benedicti, nomine Blancham, ex coniuge ſua nobiliſſima Margareta. Et anno ſequenti apud Salmurum Archiepiſcopos, Epiſcopos, & Abbates quamplurimos: ſed & totam fere regni ſui militiam conuocauit. Tunc inibi Dominum Aldefonſum fratrem ſuum nouum faciens militem, quem multis diebus iam tranſactis filiæ Comitis Tholoſæ Iohannæ nomine maritali lege fecerat ſolemniter ſociari, conceſſit eidem terram Auerniæ, Pictauiæ, & terras Albigenſium perpetuò poſſidendas. Ibi plures præpotentes & diuites feſto & lætitiæ intendendo, diuitias quaſi pro nihilo reputantes expendebant, & veſtiebantur milites purpureis & ſericis. Sed & ipſi Pontifices & Abbates prout melius poterant ſe in omnibus exornabant. His peractis petiit Rex Ludouicus ab Hugone Comite Marchiæ, vt homagium pro terra ſua, quam habebat in Pictauia, ſicut debebat, faceret fratri ſuo domino Alphonſo Comiti Pictauenſi. Sed dictus Comes Marchiæ vento ſuperbiæ inflatus nullo modo aſſeruit ſe facturum. Innitendo enim ſe ſuper baculum arundineum confractum, ſcilicet Regem Angliæ Henricum, cuius matrem Comes ipſe habebat vxorem, meditabatur per eius opem contra Dominum ſuum Regem Franciæ rebellare. Vnde Rex Sereniſſimus Ludouicus iratus vehementer cum indignatione maxima, quia paratus non erat ad eum debellandum, cum gente ſua Pariſius remeauit. Eodem anno ſecunda die Martis quadrageſimæ ſuſcepit Rex ex coniuge ſua domina Margareta filiam nomine Yſabellam.

Quomodo

A

Quomodo Ludouicus Rex pugnauit contra Comitem Marchiæ & Regem Henricum Angliæ.

ANno igitur Dominicæ Incarnationis M.CC.XLII. Ludouicus Rex non im-
memor ſuperbiæ & exoſæ præſumptionis Hugonis Comitis Marchiæ, totam
regni ſui militiam aduerſus eum circa anni principiũ congregauit. Er tunc cum in-
finita tam equitum quàm peditum multitudine bellatorum, quibus facies terræ ve-
luti locuſtis operiebatur, in tetram Comitis Marchiæ introiuit. Et primò caſtrum,
quod Moſteriolum in Gaſtina dicitut, obſidens, paucíſque diebus in obſidione
commotans, illud in breui tempore ſibi potenti virtute ſubiugauit. Deinde ad tur-
rim Berugiæ, quæ fortiſſima & munita peroptimè erat, ſe conuertens, fixis tentoriis
& Regiis papilionibus, ſtatim ſuos Mangonellos & alia ingenia quam plurima iuſſit
in ipſius turris circuitu eleuari. Turris vero defenſores fortiter ſe habentes, Fran-
corum impetus viriliter ſuſtinebant. Veruntamen pauco tempore elapſo ipſam tur-
rim cum vniuerſis atmis copiaque victualium maxima, quæ in illa erat, cepit. Poſtea
B Rex conſiderans quòd ſuis prædicta turris multa mala intuliſſet, & adhuc inferre
poſſet, ipſam ditui fecit, & ad nihilum redigi feſtinanter. Poſt captionem Mon-
ſterioli, & turris Berugiæ ſupta Comitem Marchiæ factam, videns Rex quòd Do-
minus cum ipſo eſſet, ad quæcunque ambulabat firmans tegnum eius potentiſſimè;
aliud caſtrum, ſcilicet Fontenaium, quod Gaufridus de Lixengnio tenebat, qui
erat in auxilium Comitis Marchiæ, cœpit fortitet expugnare, & elapſo breuis tem-
poris interuallo, illud in ſuam redegit poteſtatem. Deinde aliud caſtrum eiuſdem
Gaufridi fortiſſimum, quod Vouentum nominatur, ſibi potenter ſubiecit. Videns
autem Comitiſſa vxor Comitis Marchiæ quòd maritus ſuus Comes Regi reſiſtere non
valeret, ſeruientes donis & promiſſis illectos ad Curiam Regis tranſmiſit cum vene-
no, vt Regem & fratres eius, quos maritus ſuus Comes atmis vincere non valebat,
ipſa potu occideret venenoſo. Sed quod latenter facere cogitauerat, non potuit ad-
implere. Nam deprehenſos nuntios cum veneno præcepit Rex atrociſſimo carceri
mancipari. Rex ſiquidem videns exercitum ſuum nimis magnum & fortem, prom-
ptiſſimumque ad bellum, quaſi leo paratus ad prædam, Frontenaium caſtrum for-
tiſſimum duobus paribus murorum muratum, fortiſſimiſque, turribus & groſſis fir-
matum, fecit potentiſſimè obſidere. Sed qui caſtrum defendebant, Regis exercitum
nobiliter receperunt. Vnde Rex caſtri fortitudinem & defendentium probitatem
audaciamque conſiderans, turres ligneas iuſſit illico eleuari, vt per ipſas ſuus poſſet
exercitus contra caſtri defenſores fortiùs dimicare. Eleuatis itaque ligneis turribus,
erectíſque circumquaque petrariis, Mangonellis, & aliis ingeniis cœpit Rex caſtrum
prædictum vitiliter expugnare. Sed illi, qui intus erant ad defenſionem caſtri, vt
C nobiles defenſores conflictum inimicorum potenter ſuſtinebant. Vnde quidam ba-
liſtarius quatrellum ad turrim iaciens, fratrem Regis Comitem Pictauenſem in pede
grauitet vulnerauit. Quo viſo, Rex iratus vehementer dictum caſtrum iuſſit acrius
impugnari. Ad cuius præceptum milites Franciæ fortiſſimi bellatores ipſum ca-
ſtrum fortiùs & aſperrimè inuadentes caſtrum in breui tempore cum ſuis defen-
ſoribus, videlicet vno de filiis Comitis Marchiæ, qui non erat legitimo matrimo-
nio natus, cum quadraginta & vno militibus, & quater viginti ſeruientibus, aliiſque
minoribus quamplurimis, excellentiſſimo Regi Ludouico Domino ſuo reddide-
runt. Quos Rex partim Pariſius, & partim alibi iuſſit in diuerſis locis diligenter cu-
ſtodiri. Caſtrum autem vſque ad vltimum lapidem fecit protinus deſtrui & euerti.
Poſtea Rex inde pertranſiens caſtrum de Villaribus, cum his qui intus aderant ad
defenſionem caſtri, ſibi potenter ſubiecit. Erat quidem illud caſtrum Guidonis de
Rupe forti, qui Marchiæ Comiti adhætebat, & ideo fecit Rex illud dirui feſtinan-
ter. Quo deſtructo, aliud caſttum, cui Breic vocabulum eſt, ſuo circumcingens exer-
citu, ſibi celeriter ſubiugauit. Quo ſubiecto, vſque ad caſtrum, quod nominant ſan-
ctum Gelaſium, pertranſiuit. Quod obſidens ſibi infra paucos dies adquiſiuit. De-
inde ad aliud caſtrum, quod Taunaium dicitut ſupra Voutonam acceſſit, & illud
capiens pauco elapſo tempore, ſuam in illo poſuit garniſionem. Et tunc Rex Sere-
niſſimus ſentiens & veraciter perpendens quòd Dominus iter ſuum dirigebat & ſe
comitabatur, acceſſit ad Mautas caſtrum Comitis Marchiæ, quod expugnans, tur-

LVDOVICVS NONVS.

rim, quæ ibi erat fortiſſima, euertit funditus & deſtruxit. Turre vero euerſa & ad A
nihilum redacta, vſque ad Torz caſtrum Ebulonis de Rupe forti acceſſit. Sed forti-
tudinem Regis qui caſtrum cuſtodiebant cognoſcentes, perpendentéſque quòd ibi
nullo modo poſſent reſiſtere, itam eius incurrere metuentes, nudi & inermes de
caſtro exeuntes ſuis omnibus relictis, caſtrum Ludouico Regi humiliter reddide-
runt. Rex autem illud muniens ſua gente, aduerſus Aucetrium properauit, quod
ſibi non multis diebus euolutis ſubiiciens dirui penitus imperauit. Poſtea verò cum
ibidem prope in quodam mareſio pontes faceret eleuari, vt vltra verſus Regem
Angliæ, qui in ciuitate Xanctonenſi latitabat, valeret tranſire, abſque magno in-
commodo propter importunitatem tranſitus non habito conſilio tranſeundi, rediit
in vigilia Magdalenæ verſus Taileburgum caſtrum Gaufridi de Ranconio ſitum ſu-
per aquam Charantæ. Cumque fixiſſet ibi tentoria ſua ſuper ripam aquæ ipſius,
baliſtarij Anglicorum, qui in altera ripa aſtabant, & Rex Angliæ Henricus ſimiliter
cum fratre ſuo Richardo, & Hugone Comite Marchiæ, Simoneque de Monteforti,
cum aliis ſuis militibus & grandi multitudine Anglicorum, quos vna cum Rege
eorum Comes Marchiæ in præſidium aduerſus Regem Franciæ Dominum ſuum
fecerat transfretare, ab ipſa ripa aquæ recedentes, licet Rex Angliæ paratus eſſet B
ad bellum, tamen Dominum ſuum Regem Ludouicum pertimeſcens, per tractum
duarum baliſtarum & eò ampliùs cum ſuis militibus ſe retraxit. Quod percipientes
Francigenæ, quingentos ſeruientes cum baliſtariis, & magna multitudine peditum
armatorum fecerunt per pontem prædictum celerrimè pertranſire. Quos videns
frater Regis Angliæ Comes Richardus, illico armis depoſitis verſus Francos acce-
lerans, petiit vocari Comitem Atrebatenſem, vt cum ipſo de treuga capienda lo-
queretur. Sed tunc non ad Comitem Richardum, imò ad Regem Ludouicum fra-
trem ſuum pro conſilio ſuper hoc habendo, acceſſit Comes Atrebatenſis. Et ſtatim
Anglici pauore nimio conſternati, non expectantes reſponſionem Comitis Atre-
batenſis de treuga capienda, verſus Xanctonas curſu velociſſimo fugerunt. In cra-
ſtino verò, ſcilicet in feſto Mariæ Magdalenæ, Rex Franciæ pontem aquæ cum
ſuo exercitu pertranſiens, ſuos vſque ad Xanctonas præcepit currere forratores.
Quod quidem Comiti Marchiæ, qui erat in burgo cum gente ſua per deuerſus
Francorum exercitum, vnus garcio nuntiauit. Quo audito, Comes Marchiæ ſta-
tim armatus cum tribus filiis ſuis militibus, Scotis, Anglicis, & Gaſconibus, qui
in eius auxilium cum Rege Anglicano deuenerant, Regis Franciæ forratoribus
occurrentes eos in malum ſuum inuaſerunt protinus. Quod agnoſcens Comes Bo-
loniæ, qui ex alia parte erat, & cui primò fuerat intimatum in illos qui forratores
Regis Franciæ inuaſerunt, fecit impetum ante omnes. Et in principio Caſtellanus
Xanctonenſis, qui vexillum Comitis Marchiæ deferebat, fuit protinus interfectus.
Ibidem autem duo Reges cum ſuis exercitibus adunati, bellum durum & aſperum, C
ſed non ſine ſtrage Anglorum maxima commiſerunt. Nam Franci vehementer in-
dignati, eò quòd eos Anglici ad bellum laceſſere præſumpſiſſent, in ipſos cum ve-
hementi impetu irruebant. Et tunc ictus aſperrimos ingeminantes in eos, confeſtim
agmina fecerunt rareſcere Anglicorum, hinc inde bello difficili exiſtente. Tan-
dem dum pondus prælij verſum eſſet in Anglicos, Rex Franciæ Ludouicus extitit
triumphator. Nam Anglici Francorum fortitudinem non valentes ſuſtinere, terga
vertentes, fugerunt. Rex vero Angliæ ictibus Francigenarum perterritus, illic mo-
rari vel pugnare vlteriùs non præſumpſit. Quinimo pluribus de ſuis interfectis; &
multis vulneratis, captis, & retentis, viginti duobus ſcilicet militibus, & tribus cle-
ricis eius diuitibus, cum centum viginti ſeruientibus, verſus vrbem Xanctonenſem
arripuit turpem fugam. Quod ſui percipientes, pauore nimio agitati, fugæ præ-
ſidium aſſumpſerunt. Franci vero ipſos vno agmine perſequentes, quoniam non
adunati fugiebant, plurimos occiderunt. Anglicis itaque verſis in fugam, ſuos Rex
Franciæ bellatores Francigenas recollegit, qui nimis auide perſequebantur An-
glicos fugientes. Poſtea vero priſiones ſuos præcepit diligenter cuſtodiri, & poſt-
modum diuerſis regni ſui munitionibus mancipari. Rex namque Angliæ & Comes
Marchiæ noctu de ciuitate Xanctonenſi recedentes, caſtrum vacuum reliquerunt.
Et tunc ciues ipſius ciuitatis in mane ad Regem Franciæ accedentes ipſi claues ci-
uitatis reddiderunt; in qua ſtatim Rex ſuam fecit ponere garniſionem. Sic igitur
Rex Franciæ infra breue tempus maximam partem totius terræ Comitis Marchiæ
in

Digitized by Google

A in ſuam redegit poteſtatem. Sed de ſuo exercitu multi ſtrenui milites, & etiam ſeruientes, propter æſtum vehementem, & aëris maximam intemperiem, magnamque corruptionem, ad Dominum migrauerunt. Die vero Martis poſt feſtum beati Iacobi Apoſtoli, Dominus Regnaudus de Pontibus, Regis fortitudine & victoria perterritus, ad Regem in villa de Columberiis diſtante à Pontibus per vnam leucam, veniens publicè coram Baronibus Regis fecit homagium Comiti Pictauenſi. Eadem die venit filius Comitis Marchiæ primogenitus Hugo miles ad Regem Franciæ, cum ipſo de pace ſub hac forma tractaturus; videlicet quòd tota terra quam Rex acquiſierat ſuper patrem ſuum Comitem Marchiæ, fratri Regis & eius hæredibus remaneret Comiti Pictauenſi. Et de reſidua terra ſua ipſe Comes Marchiæ & vxor eius cum filiis ſuis, Regis ſtarent omnimodæ voluntati. Ita tamen quòd dictus Comes tria caſtra fortiſſima, ſcilicet Melpinum, & Croſanum, atque caſtrum Achardi Regi traderet; in quibus ſuam garniſionem ad cuſtum ipſius Comitis Rex haberet. Et quia Comes Marchiæ non erat præſens, ipſe Hugo filius eius remanſit in hoſtagium apud Regem, donec prædictus pater eius veniret in craſtino completurus. Comes quidem Illuſtriſſimi Regis Francorum clementiam & cordis pietatem eximiam non ignorans, in craſtino vna cum vxore ſua ad Regem deueniens cum lachrymis, ſuſpiriis, ſingultibus, genu flexo, præſente Hugone filio ſuo primogenito, & duobus aliis filiis, quos de nouo Rex Angliæ fecerat milites, cœpit coram Rege humiliter proclamare; Depone, Domine mi Rex clementiſſime, iram «
B tuam, & ne amplius contra me mouearis. Deſinat, Rex dulciſſime, iam indignatio «
tua, & miſerere mei. Cognoſco, Domine, culpam meam, quoniam iniquè & ſuperbè «
egi aduerſum te. Tu mihi ſecundum multitudinem miſerationis tuæ dimitte ini- «
quitatem. Ad hæc Rex, ſicut manſuetiſſimus & ineffabili pietate, miſericordia motus, quibus totus ſemper in viſceribus erga miſeros & humiles affluebat, iam non valens in ira ſuam miſericordiam continere, non potuit prædicti Comitis illico non miſereri: imo quicquid erga ipſum idem Comes deliquerat, humilitatem eius conſiderans, ipſi miſericorditer condonauit. Munitiones verò & caſtella, quæ ſuper ipſum Rex acquiſierat, quitauit Comes Marchiæ in continenti Comiti Pictauenſi. Et ne Comes Marchiæ in aliquo Regem vlteriùs offendere præſumeret, vnde ipſe Comes penitus exultaret, ſibi Rex tria iam caſtra prædicta retinuit, & ſua gente muniuit. Hæc enim prædicta tam Comes, quàm Comitiſſa vxor ſua, & filij eorum de ſeruitio Regi & Comiti Pictauenſi fratri ſuo à modo fideliter faciendo iurauerunt ſe tenere. Nam & per prædictam pacem, quam fecit Comes Marchiæ cum Rege Franciæ Ludouico, homagia quæ fuerant ipſius Comitis, ſcilicet homagium Renaudi de Pontibus, Gaufridi de Ranconio, Comitis Augi de terra quam habet in Pictauia, Feodi Gaufridi de Lixengneio, de Meruento, & de Vouento, ipſi Regi Franciæ remanſerunt. His peractis in feſto ſancti Petri ad vincula, Rex Franciæ
C apud Pontes in pratis vltra villam pernoctauit: & ibidem venerunt ad ipſum Dominus Mirabelli, & Dominus Mauritaniæ, in quorum caſtris Rex Angliæ cum vxore ſua & gentibus morabatur in aduentu ſuo. Et tunc fidelitatem Domino Regi Franciæ iurauerunt, & fecerunt homagium Comiti Pictauenſi ſimiliter & omnes alij facientes, Rex vſque ad Girundam ſibi & fratri ſuo Comiti Pictauenſi homagia acquiſiuit. Eadem die Rex Angliæ & frater ſuus Richardus Comes, qui erant apud Blauiam, audito quòd Rex Franciæ deberet venire contra eos, Scotos ſuos & Gaſcones Girundam verſus Bordellam fecerunt celeriter pertranſire. Poſtea Rex Anglorum perterritus, cœpit ſtudioſè laborare, quomodo Regi Franciæ Ludouico, quem per ſuam ſuperbiam offenderat, poſſet reconciliari. Nam quorundam relatione intellexerat, quòd Rex Franciæ vſque ad Gaſconiam terram eius propoſuerat pertranſire, volens eam ditioni ſuæ penitus ſubiugare. Quod metuens, ab ipſo per quamplurimos treugas fecit flagitare, quas, quanquam Rex Ludouicus multorum precibus premeretur, non potuit impetrare. Tandem verò piiſſimus Rex Francorum attendens, quòd nemo duri cordis adeptus eſt ſalutem, ipſi treugas quinquennes conceſſit, multorum deuictus interuentu.

Incidentia de Tartaris & de Georgia, India & Armenia maiori. Eo tempore Tartari vaſtata Georgia, India, & Armenia maiori, cum per XX. annos per vnum de Baronibus ſuis ſucceſſiuè regnum Turquiæ expugnaſſent, omnes ſimul in vnum congregati, Arſeton primam Turquiæ ciuitatem inuadentes obſederunt. Eſt au-

LVDOVICVS NONVS. tem, vt dicitur, Arſeron terra Hus, in qua quondam beatus Iob dicitur habitaſſe, & in ea regnaſſe. Cumque ciuitatis huius habitatores à Tartaris obſeſſi, ſuccurſum à domino ſuo Soldano, prout erat neceſſe, non haberent, nec aduerſus Tartarorum multitudinem præualere poſſent, cogitauerunt inter ſe Tartaris reddere ciuitatem, eo pacto, vt nulli eorum aliquam læſionem vel mortem inferrent, ſed vt ſeruos ſuos tenerent illos atque ſaluarent. Adhoc autem offerendum & firmandum, miſerunt eis *Sa ana*, id eſt, ciuitatis baiulum. Quorum petitioni Tartari annuentes, & ſecundum modum ſuum iurantes, omnia petita ſe firmiter ſeruaturos promiſerunt. Intrantes autem vrbem ſtatim confœderationem præfatam ruperunt, & omnes habitatores ciuitatis occiderunt. Indéque ad Arſangam ciuitatem properantes, eandem fraudulentam pacem & pactum fecerunt. Sed cùm ingreſſi fuiſſent ciuitatem, omnes Turcos occiderunt. Contigit autem vt in illa ciuitate capti eſſent duo Franci Chriſtiani. Cumque tenerentur captiui, quidam Tartarorum, qui audierant quòd Franci fortes bellatores eſſent, ſuggeſſerunt ceteris maioribus, vt illi duo pugnarent inter ſe, quia modum pugnandi eorum libenter aſpicerent, congaudentes vtique eorum interfectioni ſicut putabant manibus ipſorum faciendæ. Itaque de communi maiorum aſſenſu, B armaturis & equis, prout fieri meliùs potuit, competenter præparatis, non in ſe ipſos, vt Tartari putabant; ſed in Tartaros illico irruerunt. Primò quidem lanceis, poſtea gladiis eos percutientes, ex ipſis quindecim occiderunt, & alios triginta grauiter vulneratos antequam à Tartaris interfecti fuiſſent, ibidem reliquerunt. Propter quod ex tunc timuerunt Francos Tartari, ſimiliter autem Tuci. Indéque Tartari vſque ad Cæſaream Cappadociæ peruenientes, omnia deuaſtauerunt. & in anno ſequenti vſque ad Sauaſtre & YconiumRegiam ciuitatem, ſibi Turcos & Turquiam ſubiecerunt. Turci vero poſtquam à Tartaris fuerunt vaſtati eiſque ſubiecti, adeò illorum iugo depreſſi ſunt ac debilitati, vt licet adhuc eſſent in numero multi, tamen quaſi nulli fuerunt in vigore. Vnde à multis creditur, quòd ſi Rex Franciæ Ludouicus mare tranſiens recto tramite veniſſet in Turquiam, liberè & abſque vlla contradictione reddidiſſent ei terram. Nam & Ægipti terra, quam primo aggreſſus eſt, eſt multum periculoſa. Eodem temporis concurſu Tartari per vnum de Principibus ſuis nomine Baſto, vaſtauerunt Poloniam & Hungariam, & iuxta mare Ponticum Ruſſiam & Gazariam, cum a... s triginta regnis; & vſque ad fines Germaniæ peruenerunt. Cum autem Hungaros timentes reſponſum quærerent Dæmonibus immolantes, vtrum in Hungariam tranſire deberent, reſponſum eſt eis: Ite ſecuri, quia ſpiritus diſcordiæ & incredulitatis vos præcedent, quibus turbati Hungari vobis non præualebunt. Sicque factum eſt. Ante introitum enim ipſorum, Rex & Principes, clerus & populus inuicem diffidebant, & ideo patare ſe noluerunt. Vnde pauore concuſſi, hinc inde fugientes multa millia occiſi ſunt. Tantaque poſt illam de bacchationem fames inualuiſſe dicitur in Hungaria, vt homines viui comederent mortuorum corpora. Canes etiam & catos edebant, & quicquid tale inuenire poterant. C

De ortu Ludouici primogeniti ſanctæ memoriæ Ludouici Regis.

ANNO Domini M. CC. XLIIII. regni Ludouici Regis ſeptimodecimo, ætatis vero ſuæ viceſimo octauo, ſexto Calendas Martij, in die feſtiuitatis beati Matthiæ Apoſtoli, quo die feſtum dedicationis Eccleſiæ beati Dionyſij Areopagitæ factæ per Dominum celebratur, peperit Regi Ludouico filium diu optatum ſibi deſponſata venerabilis Margareta. Poſtquam autem Regia proles proceſſis ad ortum, ſtatim Rex Guillelmum Pariſienſem Epiſcopum, & Odonem Clementis Abbatem ſancti Dionyſij ad ſe vocari præcepit, vt idem Epiſcopus tantam prolem & regni Francorum hæredem baptizaret, & dictus Abbas tanquam verus patrinus ſuper fontem ſacri lauacri propriis manibus teneret. Rex vero nomine patris ſui Ludouici, præfatum puerum filium ſuum iuſſit vocari Ludouicum. Tunc ortum regalis prolis per diuerſa regni loca curſores Regij nunciantes, corda Francorum ineffabili gaudio & lætitia repleuerunt.

De

A

De creatione Innocentij quarti Papæ, & de infirmitate Ludouici Regis apud Pontiſaram.

CVM igitur, ſicut dictum eſt, ſedes Romana Paſtore poſt mortem Celeſtini Papæ per viginti & duos menſes vacaſſet, videntes Cardinales ſanctæ Dei Eccleſiæ periculum imminere, beatæ & felicis vitæ Innocentium quartum, qui tunc dictus erat Senebaldus Preſbyter Cardinalis ſancti Martini in monte, in Papam & rectorem Eccleſiæ elegerunt. Qui propter tyrannidem Romani Imperatoris, ſicut ſuperiùs dictum eſt, anno Domini M. CC. XLIV. cœpit in Franciam aduenrare. Sed parum antequam Lugdunum deueniſſet, cœpit deuotiſſimus Rex Ludouicus Francorum menſe Decembri, die ſabbati, ante feſtum ſanctæ Luciæ virginis, valida febre & vehementi fluxu ventris apud Pontiſaram vehementer infirmari. Poſtquam autem fama nuncia præuolante Francorum auribus rumor inſonuit, quòd fidei Chriſtianæ & Eccleſiæ ſanctæ Dei defenſor in terra ſingularis, præ ægritudinis pondere periclitaretur, corda eorum non modica repleuit amaritudi-
B ne & dolore. Archiepiſcopi autem, Epiſcopi & Abbates quamplurimi, nec non Barones Franciæ, prout decebat, compatientes Regi ſuo, Pontiſaram quantocius aduenerunt, expectantes per duos dies, quid Deus de dicto Rege diſponere dignaretur. Sed Regis infirmitatem videntes creſcere, placuit ipſis vt diuinam clementiam implorarent, quatenus Deus, qui omnia ſolus poteſt, virtutem ſuam circa infirmum Regem oſtendere dignaretur. Deſtinantur igitur nuncij per Eccleſias cathedrales, vt in illis eleemoſynæ & orationes ac ſolemnes pro Rege fierent proceſſiones. Sed Regis ægritudine poſtea ingraueſcente, creditus fuit Rex per magnum vnius diei ſpacium ſpiritum exhalaſſe, ſtatimque totum palatium repletum fuit clamoribus dicentium Regem migraſſe ad Dominum. Cum autem de diuerſis partibus ibi multi præſentes adeſſent, tantus clamor celari non potuit. Quinimo vſque ad aures ſanctiſſimi Papæ Innocentij tunc apud Lugdunum commorantis pertranſiens, ipſum dolore nimio reddidit mirabiliter conſternatum. Nec mirum, cùm illum audiſſet expiraſſe, qui ſanctam Eccleſiam illis diebus anguſtiarum flatibus & procelloſis tempeſtatum fluctibus mirabiliter concuſſam, ſuæ virtutis brachio ſingulariter tuebatur. Sed tandem ille qui ventis & mari imperat, qui quondam intrans domum Symonis imperauit febri qua ſocrus ipſius Symonis tenebatur, & dimiſit illam, pulſatus lachrymis, eleemoſynis, orationibus, ſuſpiriis & gemitibus plurimorum, Regis infirmitati imperans, ipſum aliquantulum alleuiauit. Vt autem ab illa extaſi ad ſeipſum rediit, crucem protinus transmarinam inſtanter petiit & accepit. Tandem quia Regis ægritudo adeo grauis erat vt medici deſperarent de ipſo, Rex & Sere-
C niſſima mater eius domina Blancha Regina petierunt Odonem Abbatem Eccleſiæ machari Dionyſij, vt ſacratiſſima corpora Dionyſij, Ruſtici, & Eleutherij, quorum patrocinio tota gaudet Regio, regni ſtat potentia, de cripta in qua quieſcebant, vt ſuis precibus Regi ſanitatem impetrarent à Domino, tollere & eleuati facere non differret. Rex ſiquidem poſt Dominum & ſacratiſſimam Virginem matrem eius, in ipſis, vtpote in ſuis & regni ſui aduocatis & protectoribus, & confidentiùs ſperabat, nec immeriò. Quid enim poſſet Dominus beato Dionyſio denegare, qui eidem in carcere propter fidem catholicam retruſo dixerat: dilectio & benignitas quam habes ſemper pro quibuſcunque petieris impetrabit. Tunc Odo Clementis Abbas prædictæ Eccleſiæ, Regis deuotionem erga beatum Dionyſium conſiderans, ipſius petitioni annuens, die Iouis proxima ante feſtum Dominicæ Natiuitatis ad ſuam Eccleſiam properauit. Quam illico cereis circumquaque poſitis, quemadmodum in præcipuis ſolemnitatibus fieri ſolet, vt in craſtino ad tam ſanctas remouendas reliquias deuotio aſtantium & animi ad Deum excitarentur, & vt ipſis Martyribus congruus honor dignanter exhiberetur, pretioſiſſimis iuſſit palliis adornari. Sed dum iſta in prædicta Eccleſia die Iouis ante Natiuitatem Domini parabantur, auditum fuit Pariſius, quod pro ſalute Regis beatorum corpora Martyrum, quæ nunquam niſi ſolummodò pro ſalute Regis Franciæ, vel regni ſui periculo, de loco ſuo extrahuntur, eſſent in craſtino extrahenda, & ad proceſſionem deportanda. Vnde accurrit in craſtino vtriuſque ſexus virorum ac mulierum ad tam ſanctum ſpectaculum copioſa multitudo. Sed & tam clerici quam laici ruebant cateruatim, glo-

LVDOVICVS NONVS. rioſos Martyres cernere cupientes. Sic igitur aſtantibus reuerendis patribus Carolo Nouiomenſi & Petro Meldenſi Epiſcopis, ac Odone eiuſdem Eccleſiæ ſancti Dionyſij Abbate, aliiſque perſonis glorioſis quamplurimis & honeſtis, die Veneris ante feſtum Dominicæ Natiuitaris facta oratione leuata fuerunt & extracta illa pretioſiſſima corpora de cripta, quæ ſubtus pyramides eſt aureas, vbi in capſulis electrinis longo tempore quieuerant diligentiſſimè ſigillata, & ſuper altare ipſorum Martyrum pretioſis palliis decoratum collocata. Deinde proceſſione præparata, quæ facta fuit nudis pedibus, ſuſpiriis, ſingultibus & lachrymis plus quàm Pſalmis ad Dominum reſonantibus, fuerunt ad proceſſionem, ob Regis ſalutem, quam idem Rex ſibi ſperabat per dictos Martyres impetrari, per clauſtrum & Eccleſiam deportata. Nec fuit Rex fraudatus à deſiderio ſuo. Nam ex quo ſancti Martyres ad aures benigni Ieſu pulſauerunt, viſitauit ipſum Dominus recordatus miſericordiæ ſuæ. Et ex illa hora, qua corpora ſacroſancta glorioſorum Martyrum Dionyſij, Ruſtici, & Eleutherij, ad proceſſionem deportata ſunt, paulatim ægritudine Regis decreſcente, cœpit Rex meliùs ſe habere. Cuius ſanitas in breui totaliter ſubſecuta, corda Francorum & omnium fidelium exultatione lætitia quamplurimum hilarauit. Quæ Regi tunc illa infirmitas ex profundo conſiliorum Domini tam ſalubri quàm neceſſaria prouiſione à multis creditur prouenire. Nam ex incommodo præcedenti ſequentis fructus habilitas multiplex collecta eſt, vt fuit terræ ſanctæ ſubſidium, & regni eius melioratio, vt parebit. A B

Incidentia. Eodem anno factus eſt Egidius Cornutus poſt magiſtrum Galterum fratrem ſuum Archiepiſcopus Senonenſis. Iuhellus quoque Archiepiſcopus Turonenſis factus eſt Archiepiſcopus Remenſis; & Odo Clemētis Abbas ſancti Dionyſij, Archiepiſcopus Rothomagēſis. Abbaſque Cluniaci factus eſt Epiſcopus Lingonēſis.

Incidentia. Eodem tempore venerunt quidam nuncij credibiles de vltramarinis partibus, rumores veros quidem, ſed peſſimos afferentes. Nam quidam infideles, qui Groſſoni vocabantur, terram ſanctam intrauerunt, & in ſancta ciuitate Hieruſalem furialiter debacchantes, proh dolor! non ſolum ipſam ciuitatem, ſed etiam Eccleſiam ſancti ſepulchri ſanguine fidelium repleuerunt, conditioni, ſexui, vel ætati non parcentes. Tunc adimpletum eſt illud quod per Prophetam diu ante fuerat peroratum: Deus, *venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum. Poſuerunt morticinia ſeruorum tuorum, eſcas volatilibus cœli carnes Sanctorum tuorum beſtiis terræ. Effuderunt ſanguinem ipſorum tanquam aquam in circuitu Hieruſalem, & non erat qui ſepeliret.* Iidem etiam infideles conflictum habuerant in Gazara cum noſtris Chriſtianis, in quo non ſolum Templi militia ceciderat, verum etiam Hoſpitalis, potentumque & nobilium terræ ſanctæ non modica multitudo. Vnde & quamplurimum timebatur, ne ipſi infideles infra breue tempus totam illam rerram caperent & deſtruerent, quæ tot Chriſtianorum ſanguinibus & ſudoribus fuerat acquiſita. C

ITEM, *Incidentia.* Anno Domini M. CC. XLV. regni Sereniſſimi Regis Francorum Ludouici XIX. & ætatis ſuæ XXX. vltima die menſis Aprilis, quæ fuit dies vigiliæ beatiſſimorum Apoſtolorum Philippi & Iacobi, peperit de nocte filium Ludouico Regi Francorum vxor ſua Margareta. Quem idem Rex nomine aui ſui Philippi Regis fecit Philippum nominari.

Quomodo Fredericus Imperator condemnatus fuit in Conſilio Lugdunenſi.

EODEM anno celebrauit generale Concilium beatiſſimus Papa Innocentius IV. apud Lugdunenſem vrbem. In quo cum fratribus Cardinalibus ſacroque conuentu Prælatorum deliberatione præhabita diligenti ſuper Frederici tunc temporis Romani Imperatoris nefandis exceſſibus, ipſum die lunæ ante feſtum beatæ Mariæ Magdalenæ omni dignitate indignum pronuntiauit, & ſententiando priuauit, omneſque, qui eidem Frederico iuramento fidelitatis aut confœderationis erant aſtricti, à iuramento huiuſmodi abſoluit: auctoritate Apoſtolica firmiter inhibendo, ne quiſquam dicto Frederico à die illa tanquam Regi Imperatori obediret. Et omnes qui ipſi deinceps ranquam Imperatori aut Regi conſilium vel auxilium aut fauorem præſtarent, ipſo facto denunciauit excommunicationis vinculo ſubiacere. Sed & illis, ad quos in eodem imperio Imperatoris ſpectabat electio, eligendi liberã annuit poteſtatem

A poteſtatem. Cur autem in tantum hominem tam crudelem ſententiam dictus Papa (LVDOVICVS NONVS.)
tunc intulit, multiplex cauſa fuit. Sed vt ad præſens de ceteris eius ſceleribus ob le-
ctoris tædium euitandum taceatur, ſolùmodo quatuor grauiſſima ab ipſo commiſſa,
quæ nulla tergiuerſatione celari potuerunt huic libello inſerere dignum duxi, ne di-
ctus Papa inuidiæ ductus liuore vel odio hoc feciſſe videatur. Prima cauſa fuit, quia
cùm feciſſet homagium Romanæ Eccleſiæ pro regno Siciliæ ſibi ab eadem Eccle-
ſia conceſſo, & demum cùm per ipſam Imperij coronam adeptus fuiſſet, iurauit
coram Principibus & nobilibus Imperij, quod honores, iura, & poſſeſſiones di-
ctæ Romanæ Eccleſiæ pro poſſe ſuo protegeret ac fideliter obſeruaret, & quòd ex
dictis poſſeſſionibus eidem ſpecialiter nominatis, quæ ad manus ſuas deuenirent,
ſine difficultate aliqua reſtituere procuraret; Horum iuramentorum extitit teme-
rarius violator, non ſine proditionis nota, & læſæ crimine maieſtatis. Nam Papam
Gregorium IX. & fratres eius Cardinales Romanæ Eccleſiæ per ſuas literas pluri-
bus directas præſumpſit multipliciter diffamare, & eos qui fidelitatem & homagium
fecerant Romanæ Eccleſiæ pro poſſeſſionibus quas tenebant à dicta Eccleſia deie-
rare compulit, faciens eos per ſe & officiales ſuos prædictam fidelitatem abiurare,
ſibique præſtare violenter fidelitatis huiuſmodi ſacramentum. Secunda cauſa fuit,
B quòd pacem inter Eccleſiam & Imperium reformatam temerè violauit. Nam cùm
diu ante tempore pacis inter ipſum & Eccleſiam reformatæ iuraſſet coram duo-
bus Cardinalibus, præſentibus multis prælatis & principibus, quòd ſtaret & pare-
ret præciſè abſque vlla conditione omnibus mandatis Eccleſiæ ſuper his, pro qui-
bus erat vinculo excommunicationis aſtrictus, cauſis excommunicationis eiuſdem
expreſſis per ordinem coram ipſo, remittendo omnem pœnam & offenſam homini-
bus Theutonicis & regni Siciliæ, ac quibuſcunque aliis qui Eccleſiæ contra ipſum
adhæſerant, & quòd nullo tempore offenderet, vel offendi faceret ipſos pro eo
quod Eccleſiæ adhæſiſſent, poſtmodum iuramenta & pacem huiuſmodi non ſer-
uauit, nequaquam erubeſcens periuriis irretiri. Nonnullos enim ex ipſis homini-
bus tam nobiles quàm ignobiles capi fecerat, & eis bonis omnibus expoliatis vxo-
res eorum & filios captiuauerat, ac terras Eccleſiæ contra prouiſionem quam dictis
Cardinalibus fecerat, inuaſerat imprudenter, licet ipſi ex tunc in eum præſentem,
ſi contraueniret aliquando, excommunicationis ſententiam promulgaſſent. Et cùm
iidem Apoſtolica auctoritate ſibi mandaſſent, vt nec per ſe nec per alium impedi-
ret, quin poſtulationes, electiones, & confirmationes Eccleſiarum ac Monaſte-
riorum per regnum & Imperium libere fierent ſecundum ſtatuta Concilij genera-
lis, & quòd nullus deinceps in eiſdem regno & Imperio viris Eccleſiaſticis ac rebus
eorum imponeret tallias vel collectas. Et quòd nullus ibidem clericus vel perſona
Eccleſiaſtica de cetero in ciuili vel criminali cauſa conueniretur coram iudice ſecu-
lari, niſi ſuper feodum quod ciuiliter haberetur: ac Templariis, Hoſpitalariis, &
C aliis perſonis Eccleſiaſticis ſatisfaceret competenter de damnis & iniuriis eiſdem per
ſe & ſuos irrogatis, ipſe mandatum huiuſmodi contempſerat adimplere. Nam ipſo
procurante vndecim aut plures Archiepiſcopales ſedes, & multæ Epiſcopales, Ab-
batiæ quoque & aliæ Eccleſiæ in regno & Imperio vſque ad Concilium præfatum
vacauerant, in graue ipſarum præiudicium & periculum animarum. In quibus non
ſolum facultates & bona fecerat prout voluerat occupari; ſed etiam cruces, calices,
thuribula, & alios ſacros earum theſauros, & pannos ſericos, velut cultus diuini no-
minis contemptor auferri. Clerici quoque multipliciter collectis & talliis affige-
bantur; nec ſolum ad ſeculare iudicium trahebantur, ſed vt aſſerebatur, ſubire
duellum cogebantur, incarcerabantur, occidebantur, & patibulis in confuſionem
& opprobrium clericalis ordinis cruciabantur. Præfatis autem Templariis, Hoſpita-
lariis, & aliis perſonis Eccleſiaſticis, de damnis eiſdem illatis & iniuriis ab ipſo non
fuerat ſatisfactum. Tertia cauſa fuit, quòd ſacrilegium perpetrauit. Nam cum Otho
Portuenſis, & Iacobus Præneſtinus Cardinales Epiſcopi, Apoſtolicæ ſedis legati,
& quam plures Eccleſiarum prælati, & clerici tam religioſi quàm ſeculares, ad Apo-
ſtolicam ſedem irent per mare pro Concilio celebrando, quod prius idem Frederi-
cus petierat conuocari, viis terræ & maris omninò præcluſis ipſos auſu ſacrilego capi
fecerat; quibuſdam ipſorum Prælatorum & aliis in illa captione ſubmerſis, non-
nullis etiam interemptis, & aliquibus hoſtili infeſtatione fugatis; reliquis autem
bonis omnibus ſpoliatis, & de loco ad locum in regno Siciliæ opprobrioſè deductis,

ac ibidem diris carceribus mancipatis; quorum aliqui miſcrabiliter defecerant A
inedia preſſi & ſqualoribus mancipari. Quarta condemnationis eius cauſa fuit, hæ-
retica prauitas, de qua non dubiis & leuibus, ſed difficilibus & euidentibus argu-
mentis ſuſpectus non immeritò habebatur. Nam poſtquam excommunicationis
ſententiam à prædictis duobus Cardinalibus prolatam incurriſſet, & dictus Papa
Gregorius nonus ipſum anathematis vinculo innodaſſet, ac poſt Romanæ Eccle-
ſiæ Cardinalium, Prælatorum, & clericorum, ac aliorum, ſicut ſupra dictum eſt,
ad ſedem Apoſtolicam venientium, captionem, claues Eccleſiæ contempſerat, ſi-
bi faciens celebrari, vel potius quantum in ipſo erat, diuina prophanari. Conſtan-
ter enim aſſeuerauerat ſe præfati Gregorij Papæ ſententiam non vereri, latamque
ab eo in ipſum non ſolum contemptis Eccleſiæ clauibus non ſeruando, verum etiam
per ſe & officiales ſuos, & illam & alias excommunicationis & interdicti ſenten-
tias, quas idem omninò contempſerat, cogebat alios non ſeruare. Et ſic priuile-
gium, quod beato Petro & ſucceſſoribus eius in ipſo tradidit Dominus Ieſus Chri-
ſtus, videlicet; *Quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis; &
quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis*; in quo vtique auctori-
tas & poteſtas Eccleſiæ Romanæ conſiſtit, pro viribus ſuis diminuere vel Epiſcopis B
Eccleſiæ auferre ſatagebat. Præterea coniunctus erat amicitia deteſtabili Sarrace-
nis. Nuncios quidem & munera pluries eiſdem deſtinauerat, & ab eis viciſſim cum
honorificentia & hilaritate ſuſceperat, ipſorumque ritus amplectebatur, illos in
quotidianis ſuis obſequiis notabiliter ſecum tenens. Eorumque etiam more vxo-
ribus quas habebat de ſtirpe regia deſcendentibus eunuchos, quos, vt dicebatur,
caſtrari fecerat, cuſtodes non erubuerat deputare. Et quod execrabilius fuit, ipſe
priuſquàm fuiſſet condemnatus, exiſtens in partibus tranſmarinis, facta compoſi-
tione quadam, imo colluſione veriùs cum Soldano, Machometi nomen in templo
Domini diebus & noctibus publicè permiſerat proclamari. Et poſtea nuncios Sol-
dani Babyloniæ, poſtquam idem Soldanus Terræ ſanctæ ac Chriſtianis eius habita-
toribus per ſe ac ſuos damna grauiſſima & inæſtimabiles iniurias irrogaſſet, fecerat
per regnum Siciliæ cum laudibus ad eiuſdem Soldani excellentiam, ſicut ferceba-
tur, honorificè ſuſcipi & magnifice procurari, aliorumque infidelium pernicioſis &
horrendis obſequiis contra fideles abutebatur; & illis qui damnabiliter vilipenden-
tes Apoſtolicam ſedem ab vnitate Eccleſiæ diſceſſerant, procurabat affinitate &
amicitia copulari. Inſuper claræ memoriæ Ducem Bauariæ ſpecialem Romanæ Ec-
cleſiæ deuotum fecerat, ſicut pro certo aſſerebatur, Chriſtiana religione deſpecta,
per aſſeſſinos occidi, & Vaſtachio Dei & Eccleſiæ inimico, à communione fide-
lium per excommunicationis ſententiam, cum adiutoribus, conſiliatoribus, & fau-
toribus eius ſolemniter ſeparato, filiam ſuam tradiderat in vxorem. Catholicorum
Principum actus & mores reſpuens, neglector ſalutis & famæ, non intendebat C
operibus pietatis. Nónne igitur hæc non leuia, ſed efficacia fuerunt argumenta
de ſuſpectione hæreſis contra ipſum, cùm hæreticorum vocabulo ius ciuile illos
contineri aſſerat, & latis aduerſus eos ſententiis debeant ſubcumbere, qui vel leui
argumento à iudicio catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare; Et ideò,
cùm de eius nefariis diſſolutionibus melius ſit tacere quàm loqui, ſtylus ad alia
conuertatur.

De cruceſignatione facta poſt Concilium Lugdunenſe.

SEQVENTI menſe Auguſti poſt Concilium deſtinauit Pariſius Innocentius
Papa magiſtrum Odonem de Caſtro-Radulphi Epiſcopum Tuſculanum, ſe-
dis Apoſtolicæ legatum, qui prius Pariſienſis Cancellarius fuerat, vt per totam
Franciam prædicaret, quatenus nobiles Francigenæ bellatores pro liberatione Do-
minici ſepulchri & vrbis ſanctiſſimæ Hieruſalem, de qua noſtros Chriſtianos Groſ-
ſoini infideles, vt ſupra dictum eſt, expulerant, ſignum crucis acciperent ſacroſan-
ctæ. Eodem anno infra octauas ſancti Dionyſij conuocauit Rex Francorum Lu-
douicus grande Pariſius Parlamentum, in quo prædictus legatus & plures regni
Franciæ Archiepiſcopi Pontifices, & Abbates, Barones quoque & Comites af-
fuere. Et tunc ad præfati legati prædicationem, & Chriſtianiſſimi Franciæ regis
Ludouici exhortationem Iuhellus Remorum Archiepiſcopus, Philippus Bituri-
cenſis

A cenſis Archiepiſcopus, Robertus Beluacenſis, Gatnerus Laudunenſis, Guillelmus Aurelianenſis Epiſcopi: Dominus Robertus frater Regis Franciæ Comes Attebatenſis, vir clariſſimus Hugo de Caſtellione Comes ſancti Pauli & Bleſenſis, Galcherus nepos eius, Iohannes de Barris vir nobilis, Petrus Comes Britanniæ, Iohannes filius eius, Hugo Comes Marchiæ, Iohannes Montis fortis, Radulphus de Couciaco, & multi alij tam clerici quam laici, & ſi non omnes ſimul, proceſſu tamen temporis ſignum crucis Dominicæ aſſumpſerunt. Tunc quoque circa fines Hanoniæ vel Alemanniæ prædicabatur crux hominibus auctoritate domini Papæ, vt irent contra Conruardum Frederici filium, in auxilium Landegrauij Thuringiæ Ducis, qui de nouo cum aſſenſu & fauore ſummi Pontificis electus erat in regem Alemanniæ. Hoc etiam tempore miſſi fuerunt quidam fratres de ordine Minorum & Prædicatorum ex parte domini Papæ cum literis Apoſtolicis ad exercitum Tartarorum; in quibus hortabatur eos Papa vt ab hominum ſtrage deſiſterent, & fidei veritatem reciperent. Qui fratres prædicti ſitum terræ Tartarorum, geſta, actus & mores ipſorum ſcripſerunt, quorum nimis longum eſſet hîc hiſtoriam recitare.

B *Quomodo Ludouicus Rex iuit apud Lugdunum viſitare Papam Innocentium; & de coniugio Caroli ſui fratris Comitis Andegauiæ.*

IN diebus illis reuoluto modici temporis interuallo, vir Deo amantiſſimus Rex Franciæ Ludouicus flagrans deſiderio videndi ſummum Pontificem, conuocata multitudine non modica militiæ regni ſui, fratribúſque ſuis, cum Regina Blancha matre eorundem iter aggreſſus eſt, & vt ſuum huiuſmodi propoſitum adimpleret, Lugdunum properauit. Sed quàm nobiliter & glorioſe fuerit circumuallatus gente ſua in itinere prædicto, non puto ſub ſilentio prætereundum. Videns igitur viros induſtrios, in armis ſtrenuos & expertos, magnifico & decenti armorum & virium apparatu per diuerſas phalanges antecedere regem ſuum in manu fortitudinis, ſicut conſueuerunt incedere caſtrorum acies ordinatæ. Trifarie enim procedentes ſimilitudinem exercitus prætendebant. Centum ſiquidem præibant cum baliſtis, in equis decentiſſimè phaleratis, & centum cum teſtudinibus ſiue targis in armis lucidis, & in equis loricali tunica coopertis ſequebantur. Veniebat poſtmodum tertius centenarius munitus armis omnibus, habens in manibus gladios fulgurantes. Ipſe autem Rex nobiliſſimus cum incredibili & glorioſa multitudine militum regni ſui quarto agmine procedens, Lugdunum ſic introiuit. Ad quem locum vniuerſalis Eccleſiæ Pontifex ſummus acceſſerat, vt ibidem cum dicto Rege de negotiis ſanctæ matris Eccleſiæ loqueretur; habitoque inter eos ſecreto & latente conſilio, idem C Rex Sereniſſimus benedictione à ſummo Pontifice percepta, eique humiliter valedicto, in Franciam remeauit. Sed dum vellet regredi, miſit partem militiæ ſuæ copioſam, quæ Beatricem ſororem iuniorem Reginæ Franciæ Margaretæ, quam orbatam patre, ſcilicet Comite Prouinciæ, Rex Aragoniæ armato circumuenerat exercitu, & obſederat impudenter, vt eam ſuo, ſicut dicebatur, filio traderet in vxorem, de manu ipſius in gladij fortitudine liberaret. Redeunte interea illuſtri Rege Franciæ ad propria, negotio pro quo milites prædicti deſtinati fuerant, contra Regem Aragoniæ potenter & celeriter conſummato, idem excellentiſſimus Rex Francorum conſilio hinc inde habito, inquiſita prius prædictæ filiæ Comitis Prouinciæ voluntate, miſit Carolum fratrem ſuum cum innumerabilis militiæ venuſtate, vt eidem puellæ nobili coram ipſius famoſiſſimis auunculis, Comite ſcilicet Sabaudiæ, & Thoma quondam Flandrenſi Comite, nec non Archiepiſcopo Lugdunenſi, aliaque eius inclyta parentela, in eiuſdem matris præſentia ſolemni matrimonio iungeretur. Quantus honor, quantave lætitia, quantaque feſtiuitas illic ſit habita, non eſt meæ poſſibilitatis euoluere vel referre. His taliter expletis, anno ſequenti, ſcilicet anno Domini M. C C. X L V I. in die ſanctæ Pentecoſtes accerſita Baronum & nobilium non pauca multitudine apud caſtrum Meledunum, Ludouicus Rex Francorum Illuſtriſſimus anno regni ſui viceſimo Carolum fratrem ſuum iuniorem militem nouum fecit, & eidem Comitatus Cenomanenſis & Andegauiæ largitus eſt.

Incidentia. Eodem tempore Turci & Armenij fecerunt confœderationem cum Tartaris, ſpondentes eiſdem annuatim reddere magnam ſummam pecuniæ cum

LVDOVICVS NONVS. ingenti copia pannorum ſericorum pro tributo. Anno Domini M. CC. XLVII. A menſe Iunio accidit miraculum quoddam apud Yconium Turquiæ ciuitatem, in loco communi vbi crux erat ſculpta in quodam palatio. Quidam enim ioculator ibidem ſtabat, & in facie omnium aſtantium cum vrſo ludebat. Vrſus autem leuato crure ſuper crucem prope ipſum exiſtentem, minxit, ſtatimque omnibus videntibus ibidem expirauit. Cumque Chriſtiani aſtantes ſuper id quod acciderat Dominum benedicerent atque laudarent, quidam Sarracenus indignatus eſt valde quòd ibi ſuper miraculo facto Chriſtum attollebant. Ideóque accedens in impetu, tanquam in contemptum ipſius crucis & Chriſtianorum, cum manu crucem percuſſit; ſtatimque brachium eius cum tota manu, qua illam percuſſerat, totaliter exaruit. Iterúmque Sarracenus quidam alius ebrietati vacans, illámque Chriſtianorum admirationem & laudem vilipendens, continuò quaſi amens à potatione ſurrexit, & in contemptum Chriſtianitatis ſuper crucem mingere volens, morte ſubitanea percuſſus interiit. Sicque Chriſtianorum multitudine Dominum magnificante ſuper tribus miraculis iam ibidem oſtenſis, quidam Græcus inſpiratione diuina inflammatus, acceſſit ad Baiulum ciuitatis, rogans vt illum locum, vbi crux prædicta erat inſculpta, venderet, in quo ad honorem Dei & ſanctæ crucis Eccleſiam B promitteret ædificare. Pro quo etiam, ſi id ſibi facere concederet, promiſit quod viginti duo millia ſoldanorum Soldano daret. Quod Epiſcopus Turquorum audiens, fieri omnibus modis quibus potuit impediuit.

Eodem anno mortuus eſt Landegrauius Thuringiæ Dux, qui electus fuerat in Regem Alemanniæ: ac ſubſequenter poſt ipſum electus eſt in regem Guillelmus Comes Hollandiæ. Sanctus etiam Ethmundus Cantuarienſis Archiepiſcopus, cuius ſacri corporis gleba in Ponteigniacenſi Monaſterio requieuerat, de terra eſt eleuatus: qui nimirum anno præcedenti auctoritate Apoſtolica fuerat canonizatus, & in catalogo Sanctorum deputatus.

De prima profectione Ludouici Regis in tranſmarinis partibus.

ANNO Domini M. CC. XLVIII. Rex Franciæ Ludouicus iter tranſmarinum arripuit. Ab illo enim tempore nunquam indutus eſt ſqualeto, vel panno viridi ſeu bruneto, nec pellibus variis; ſed veſte nigri coloris, vel camelini, ſeu perſei. Et quia veſtes huiuſmodi minoris valoris eſſe videbantur ad dandum pauperibus, quàm aliæ pretioſiores quibus vti ſolebat, prout Reges Franciæ conſueuerunt, inſtituit quod ad recompenſationem huiuſmodi veſtium, Eleemoſynarius ſuus erogaret quandam ſummam pecuniæ æquipollentem pretio veſtium pretioſarum vltra id quod erogare ſolebat. Nolebat enim pius Rex, quòd propter humiliationem ſuam exteriorem, aliquid pauperibus deperiret. Similiter ex tunc nunquam vti voluit calcaribus vel frænis, niſi omnino albis & ferreis abſque aliqua auratura, nec C ſellis ad equitandum, niſi albis ſine omni pictura. Receſſit igitur de Pariſius in ſexta feria poſt Pentecoſten, multis eiuſdem vrbis proceſſionibus eum vſque ad ſanctum Anthonium comitantibus. Iuerúntque cum eo venerabilis Odo Tuſculanus Epiſcopus Apoſtolicæ ſedis Legatus, & duo fratres eiuſdem Regis, videlicet Robertus Comes Attrebatenſis, & Carolus Comes Andegauiæ, cum vxoribus ſuis, multique Regni Franciæ Barones & Epiſcopi. Alphonſus quoque dicti Regis frater Comes Pictauenſis crucem aſſumpſerat tranſmarinam, ſed illo anno cum domina Blancha Regina matre ſua remanſit ad regni cuſtodiam. Tranſiens ergo Chriſtianiſſimus Rex Ludouicus per Burgundiam vſque ad Lugdunum, Dominum Papam Innocentium ibidem commorantem ſecundò viſitauit. Indéque recedens benedictione eius recepta, venit ad Rocham quæ dicitur *dou Glui*, vbi erat caſtrum fortiſſimum ſuper Rodanum. Quia igitur dominus caſtri illius à tranſeuntibus per Rodanum exactiones illicitas extorquebat, & eos bonis ſuis indebitè ſpoliabat, rex illud obſedit, & in deditionem accepit. Illud autem in parte deſtruens, poſtea domino dicti loci, cautione ſibi facta, quòd de cetero ab iniutiis & exactionibus illicitis abſtineret, illud reſtituit. Tandem rex ad portum Aquarum mortuarum perueniens, die Martis in craſtino beati Bartholomæi Apoſtoli nauem cum ſuis intrauit, & duobus diebus ſequentibus inibi moram faciens, ventum proſperum expectauit. Porro ſequenti die Veneris à portu recedens, & duce Deo nauigans, die Iouis ante feſtum

ſancti

Digitized by Google

A ſancti Matthæi Apoſtoli de nocte in Cypro Nimotium applicuit. At Comitiſſa Attrebatenſis cùm eſſet prægnans, de portu Aquarummortuarum in Franciam rediit, ibique vſque ad Comitis Pictauenſis tranſitum expectauit. Rex autem Ludouicus in Cypro terram capiens, de conſilio Baronum ſuorum, ac Baronum & terrarum Cypri, quia naues & galeæ ſuæ cum baliſtariis ac gentibus ſuis nondum aduenerant, in Cypro diutius expectauit, & propter inſtantiam hyemis, & propter alias cauſas concurrentes, vſque ad tempus Paſchale iter ſuum aduerſus Sarracenos diſtulit. Rex quoque Cypri, & omnes ferè nobiles illius regni atque prælati crucis ſignaculum aſſumpſerunt, ſeque cum Rege Franciæ ſuper Sarracenos, adueniente præfixo termino, profecturos, quò eos vellet ducere, iurauerunt.

Eo tempore Soldanus Babyloniæ, qui verſus partes Damaſci per terram Chriſtianorum venire parauerat, auditis de aduentu Regis Francorum rumoribus, iter propoſitum reuocauit. Erantque inimicitiæ inter prædictum Soldanum, & illum qui fuit Soldanus Damaſci, & etiam Halapinos. His temporibus obierunt de peregrinis Robertus Epiſcopus Beluacenſis, & Comes Montis fortis Iohannes, Comes quoque Vindocinenſis, Guillelmus de Merloto, & Guillelmus de Barris, domi-
B nus etiam Archembaldus de Borbonio, & Comes Drocenſis, & alij quamplures milites, quorum numerus vſque ad ducentos & quadraginta æſtimatur. Sed & Comes Andegauiæ, Carolus frater Regis Franciæ, quartana in Cypro laborauit. Cùm autem inter Archiepiſcopum Nicoſienſem & milites regionis Cypriæ eſſet controuerſia, propter quam omnes ferè milites illi erant excommunicati, prædictus Odo Apoſtolicæ ſedis legatus inter partes mediatorem ſe faciens, pacem reformauit, dictos milites abſolui faciendo. Archiepiſcopus quoque Græcorum in Cypro, qui tanquam ſchiſmaticus & inobediens Archiepiſcopo ſuo Latino iamdiu ab Eccleſia ſua exulauerat, tunc temporis eſt reuerſus, & tam ipſe quàm alij Græci qui excommunicati fuerant, ad obedientiam redierunt; & abſoluit eos legatus, qui & coram ipſo quaſdam hæreſes abiurauerunt. Multi etiam Sarraceni, qui detinebantur in Cypro captiui, baptiſmum inſtanter petentes, inſigniti ſunt charactere baptiſmali.

De nunciis Tartarorum miſſis Ludouico Regi in Cypro.

VENERVNT autem circa Natale Domini ad Regem Franciæ Ludouicum miſſi quidam nuncij à quodam magno viro Ercalthay nomine de gente Tartarorum, qui ei apud Nichoſiam commoranti literas eiuſdem magnatis præſentauerant. Ibidem præſens aderat frater Andreas de Lonciumel de Ordine fratrum Prædicatorum, qui maiorem ex illis nunciis nomine Dauid nouerat; vtpote qui vi-
C derat eum in exercitu Tartarorum, quando ipſe & alij quidam fratres miſſi fuerunt ex parte domini Papæ, ſicut ſuperiùs dictum eſt, ad Tartaros. Rex autem literas ſibi præſentatas in lingua Perſica & literis Arabicis, in Latinum per eundem fratrem transferri fecit, earumque tranſcriptum ſub contra ſigillo ſuo clauſum matri ſuæ Reginæ Blanchæ in Franciam miſit. Nunciauerunt itaque prædicti nuncij, quòd Rex magnus Tartarorum, qui dicebatur Cham, circa tres annos completos à die Epiphaniæ proximò præterita, factus erat per Dei gratiam Chriſtianus, & tam ipſe quàm alij magnates plurimi, & maxima pars populi exercitus eorundem Tartarorum, ſacrum baptiſmum ſuſceperant, fidem Catholicam profitentes. Dictus etiam Ercalthay, iam antea per annos aliquot ſimiliter fidem Chriſtianam & baptiſmum ſuſceperat; & nunc veniebat miſſus à dicto rege Cham, cum maxima multitudine bellatorum. Erat enim ipſius intentio fidem Chriſtianam promouere & roborare, & omnium crucem adorantium vtilitatem & liberationem procurare, omneſque aduerſarios eiuſdem crucis expugnare. Multum verò deſiderabat ſe Regis Francorum eſſe beneuolum & amicum. Audierat enim de ipſo, quòd applicare deberet in Cyprum. Dicebant enim idem nuncij ſe credere, quòd dictus Ercalthay circa proximum Paſcha ciuitatem Baldach obſidere deberet, in qua Calyphus habitabat, à quo Soldanus Babyloniæ pluries ac ſpecialiter olim in obſidione Damietæ ſuccurſum magnum & auxilium habuerat. His & aliis tam per nuncios quàm per literas intellectis, Rex gauiſus nuncios honorificè ſuſceptos perendinare fecit, eiſque liberaliter neceſſaria miniſtrari. In die Natalis Domini cum rege fuerunt

ad Miſſam in Eccleſia, & ad prandium in curia. Similiter in Epiphania cum eo ad Miſſam erant, & ſicut videbatur, bene ſe habebant, ac more Chriſtianorum ſe gerebant. A

Exemplar Epiſtolæ ſiue Literarum Regis Tartarorum ad Regem Franciæ Ludouicum.

PER potentiam Dei excelſi miſſi à Rege terræ Cham verba Erchalthay Regi magno Prouinciarum multarum ſtrenuo propugnatori orbis gladio Chriſtianitatis, victoriæ religionis Apoſtolis, defenſori legis Euangelicæ, filio Regi Franciæ. Augeat Deus dominium ſuum, & conſeruet ei regnum ſuum annis plurimis, & impleat voluntates ſuas in lege & in mundo, nunc & in futurum per veritatem diuinæ conductricis hominum & omnium Prophetarum & Apoſtolorum, Amen. Centum millia benedictionum & ſalutum. Ex hoc rogo quòd recipiat ſalutes ſiue ſalutationes iſtas, vt ſint grande apud ipſum. Faciat autem Deus vt videam hunc Regem magnificum, qui applicuit. Creator autem excelſus ſic occurſum noſtrum in charitate fieri faciat, vt congregemur in vnum. Poſt hanc autem ſalutationem, B
nouerit quod in hac epiſtola non eſt intentio noſtra niſi vtilitas Chriſtianitatis, & corroboratio manus regum Chriſtianorum, Domino concedente. Et peto à Deo, vt det victoriam exercitibus regum Chriſtianitatis, & triumphet eos de aduerſariis ſuis contemnentibus crucem. Ex parte autem Regis ſublimis ſublimet eum Deus, videlicet de præſentia Kyocay augeat Deus magnificentiam ſuam. Volumus cum poteſtate & mandato, vt omnes Chriſtiani ſint liberi à ſeruitute, & tributo, & angaria, & pedagiis & conſimilibus, & ſint in honore & reuerentia, & nullus tangat poſſeſſiones eorum, & Eccleſiæ deſtructæ reædificentur, & pulſentur tabulæ, & non audeat aliquis prohibere vt orent corde quieto & libenti pro regno noſtro. Iſta autem hora adhuc venimus pro vtilitate Chriſtianorum & cuſtodia, dante Deo excelſo. Miſimus autem hæc per fidelem noſtrum virum venerabilem Sabeldim Mouffath Dauid, & per Marchum, vt annuncient iſtos bonos rumores, & quæ ſunt circa nos dicent ore ad eos. Filius autem recipiat verba eorum, & credat eis, & literis ſuis. Rex terræ augeatur magnificentia ſua, ita præcepit quod in lege Dei non ſit differentia inter Latinum & Græcum, Armenium, Neſtorium, Iacobinum, & omnes qui adorant crucem. Omnes enim ſunt vnum apud nos. Et ſic petimus vt Rex magnificus non diuidat inter ipſos, ſed ſit eius pietas ſuper omnes Chriſtianos. Duret eius pietas & clementia. Datum in Fruemercharram. Et erit bonum concedente Domino.

Huic Epiſtolæ conſonabant & aliæ quædam Literæ, quæ paulo ante Regi Ludouico à Rege Cypri & Comite Ioppenſi fuerant præſentatæ, quarum etiam tran- C
ſcriptum vna cum tranſcripto Literarum Erchalthay tranſmiſit Odo venerabilis Apoſtolicæ ſedis legatus domino Papæ Innocentio quarto. Harum literarum exemplar talia continebat.

Alia Epiſtola miſſa Regi Cypri.

EXCELLENTI & potenti viro Hentico Dei gratia regi Cypri, & chariſſimæ ſorori ſuæ Emelinæ reginæ, nobili viro Iohanni de Ybelim fratri ſuo Coneſtabularius Armeniæ ſalutem & dilectionem. Noueritis, quod ſicut ad iter agendum pro Deo & vtilitate Chriſtianitatis me expoſui; ſic Ieſus Chriſtus vſque ad villam quæ vocatur *Santequant* me conduxit. Multas quippe terras videntes, Indiam retro nos dimiſimus, & tranſiuimus Bandath, totamque terram eius duobus arrepti itineris menſibus. Ciuitates plurimas vidi, quas vaſtauerunt Tartari, quia nemo poſſet opulentiam vel amplitudinem æſtimare. Vidimus enim aliquas magnas villas itinere trium dierum, & pluſquam centum millia aggeres magnos & mirabiles oſſium à Tartaris interfectorum. Nobiſque videtur, quòd ſi, Deo diſponente, Tartari, qui paganos ſic deſtruxerunt, non aduenissent, ad totam terram ciſmarinam implendam & acquirendam ſufficerent. Tranſiuimus vnum de Paradyſi fluminibus maximum Geon appellatum, iuxta Scripturam, cuius arena durat vndecunque per vnam magnam dietam. De Tartaris vero ſciatis quod innumerabiles ſunt, nec æſtimari ab homine

A homine poſſunt. Optimi ſunt archerij, terribiles forma, pluriumque facierum. Nec vobis poſſemus deſcribere literaliter ritus eorum. Nunc quidem octo ſunt menſes, quod de die ac nocte ambulamus, & nunc dicitur nobis quòd ad medium terræ noſtræ & terræ Cham maioris Domini Tartarorum non peruenimus. Intelleximus pro certo, quòd iam ex quo mortuus eſt Cham pater huius Cham, qui nunc eſt, quinque anni tranſierunt, ante cuius tempus Barones & milites Tartarorum ita ſe per terras & regiones effuderant, quòd infra dictos quinque annos, vt dictum Cham iuniorem inthronizarent, vix in vnum locum congregari potuerunt. Quidam enim eorum erant in India, alij verò in terra de Chatha, alij in Ruſſia, & alij in terra de Chaſcat & de Tangath. Hæc eſt terra, de qua tres Reges in Bethlehem venerunt Chriſtum adorare, & Chriſtiani ſunt homines illius terræ. Ego ſiquidem fui in Eccleſiis eorum, & vidi Ieſum Chriſtum depictum; tres quoque Reges, vnum aurum, alium thus, & alium myrrham offerentes. Per illos itaque tres Reges habuerunt illi fidem Chriſti, ac per illos Cham & omnes ſui modo facti ſunt Chriſtiani. Vnde & ante portas ſuas habent Eccleſias, pulſant Campanas, ac percutiunt tabulas: ita quod euntes ad Dominum ſuum Cham primo quidem oportet
B ire ad Eccleſiam, & ſalutare Dominum Ieſum Chriſtum, poſtea vero ire ſalutare Cham. Inuenimus etiam multos Chriſtianos effuſos per terram Orientis, & multas Eccleſias pulchras, altas, & antiquas, quæ vaſtatæ fuerant à Tartaris. Vnde Chriſtiani terræ illius venerunt in præſentia Cham iſtius qui modo regnat, quos ille cum honore magno ſuſcepit, & libertati donauit, & ne quis verbo vel facto contriſtaret eos, prohiberi fecit. Et quia peccatis exigentibus non habebat Chriſtus qui nomen ſuum prædicaret in illis regionibus, ipſemet pro ſeipſo prædicauit, & prædicat ſanctiſſimis ſuis virtutibus; ita quod gentes illarum regionum credunt in Chriſtum. In terra vero Indiæ quam beatus Apoſtolus Thomas conuertit, eſt quidam Chriſtianus Rex, qui inter alios Reges, vtpote Sarracenos, erat in anxietate magna poſitus. Nam vndique faciebant ei violentiam, donec Tartari venerunt in terram illam, & ipſe factus eſt homo illorum, accepróque exercitu ſuo & Tartarorum, Sarracenos inuaſit, tantumque in terra Indiæ acquiſiuit, quòd tota Orientis terra plena ſit ſclauis Indicis. Horum enim pluſquam quingenta millia vidi, quos Rex dictus ceperat, & mandauerat venundari. Sciatis etiam dominum Papam miſiſſe nuncium prædicto Cham, & mandauit ei dici vtrum Chriſtianus eſſet, & cur gentem ſuam ad orbis conculcationem ac necem miſiſſet. Cui reſpondit Cham: Quòd Deus auis ſuis & ſibi mandaſſet, quòd gentem ſuam ad interficiendas gentes peſſimas mitteret. Super hoc autem quòd mandauerat, vtrum eſſet Chriſtianus, reſpondit, quòd hoc ſciebat Deus, & ſi Papa ſcire vellet, veniret & videret, & ſciret. Huc vſque exemplar epiſtolæ Conneſtabularij Armeniæ.

C *De quibuſdam interrogationibus quas fecit Ludouicus Rex Tartarorum nunciis ſibi miſſis.*

QVæsivit autem Rex Franciæ Ludouicus à prædictis nunciis Ercalthay de ipſo, à quo tempore baptiſmum ſuſcepiſſet, & vbi eſſet modo. Quæſiuit etiam de ſtatu Tartarorum, & quæ fuerit cauſa motiua aduentus eorum, & qua occaſione ſuum, id eſt, ipſius Regis Francorum cognouiſſent aduentum. Ad quæ ſic reſponderunt. A Soldano, inquiunt, Muſſulæ, quæ ſcilicet olim vocabatur Niniue, miſſæ fuerunt literæ quædam ad magnum Regem Cham, quas receperat à Soldano Babyloniæ: in quibus Babyloniæ Soldanus mentionem de applicatione Regis Francorum faciebat; mendaciter aſſerendo, quod ſexaginta Regis Francorum naues per violentiam ceperat, & in Ægyptum deduxerat. Per id oſtendere volens, quòd idem Muſſulæ Soldanus in aduentu Regis Francorum confidere non debebat. Hac igitur occaſione dictus Ercalthay audito Regis Francorum aduentu, nuncios miſit ad eum, qui denunciarent ei in hoc omne propoſitum Tartarorum, vt in æſtate proxima obſiderent Calyphum Badath. Rogabantque Regem, vt Ægyptum aggrediens impugnaret, ne dictus Calyphus ab Ægyptiis in aliquo adiuuari poſſet. Dixerunt etiam ijdem nuncij, quòd iſti qui nunc appellantur Tartari, exierunt de terra ſua tranſactis quadraginta annis, quæ non habet ciuitates aut oppida ſeu villas, ſed abundat in paſcuis, & ob hoc incolæ ſunt intenti tantum in pecoribus alen-

A cipes Tartarorum deſtinati, prædictus frater Andreas cum duobus aliis fratribus eiuſdem Ordinis, & duobus clericis, ac duobus ſeruientibus Regis. Qui parati & inſtructi paulo ante Purificationem profecti ſunt vna cum prædictis Tartarorum nunciis. Octauo Kalendas Februarij à Rege licentiam acceperunt, ac tertia die Nichociam exierunt. Super omnes autem frater Andreas Capitaneus & magiſter à Rege Ludouico conſtitutus, non multo poſt ad eundem Regem literas miſit, quarum tranſcriptum Dominus Rex matri ſuæ Blanchæ Reginæ in Franciam vna cum tranſcripto litterarum Erchalthay tranſmiſit.

De diſcordia quæ erat inter Soldanos Babyloniæ & Halapiæ.

INTEREA Soldanus Babyloniæ, intellecto quòd Rex Franciæ hyemaret in Cypro, ſtatim iter arripuit veniendi verſus partes Damaſci, per ciuitatem Hieruſalem tranſitum faciendo: ad hoc intendens modis omnibus aſpirans, vt Halapiæ Soldanum & alios eidem adhærentes ſibi pacificos & confœderatos attraheret, eoſque ſecum in auxilium ſuum contra Chriſtianos adduceret. Ad hoc B etiam nuncios ſuos Calyphas Baldacenſis, & Senex de Monte Dominus Arſacidarum deſtinauerant, vt illos ad concordiam reuocarent. At Soldanus Halapiæ congnoſcens verſutiam & malitiam Soldani Babyloniæ, non eſt auſus in ipſo confidere, nec pacem aut compoſitionem cum eo voluit inire. Propter quod idem Soldanus Babylonicus in iram motus, vrbem Camele, quæ pertinet ad Soldanum Halapiæ, per gentem ſuam obſidere fecit, & ipſe Damaſcum rediit. In qua ſcilicet obſidione, idem Soldanus Babylonicus propter hiemem ac pluuias, & Beduinorum incurſus fertur in hominibus ac rebus & animalibus ſuis multa diſpendia ſuſtinuiſſe. Dum itaque Babylonicus exercitus in obſidione dicta permaneret, Soldanus Halapiæ præparato exercitu ſuo venit vt eos ab obſidione remoueret. Ad quem accedens nuncius Calyphæ, monuit eum vt cum Soldano Babyloniæ pacem firmaret, proponens ei pericula multa, quæ Sarracenis imminebant hoc tempore, eo quòd exercitus Chriſtianus ad perdendum gentes ad legem Mahometi pertinentes conueniſſet. Et ſi itaque ipſi Sarraceni taliter in ſemetipſos bella conuerterent, hæc illis ad incommodum & confuſionem, & Chriſtianis eorum aduerſariis ad profectum cederet. Cum hæc & alia multa nuncius Calyphæ propoſuiſſet, & de hoc iam pluries cum eodem Soldano Halapiæ tractaſſet, ille nullatenus verbum pacis admittere voluit, dicens quòd quandiu in eius Domino Babylonij morarentur, ſuper hoc aliquatenus non tractaret, & niſi recederent die craſtina, proculdubio cum eis prælium & conflictum iniret. Videns itaque dictus nuncius quod nihil in tractatu pacis proficeret, receſſit, ac feſtinans ad exercitum Babylonicum imminentis eis belli periculum nunciauit, C & ſic eos ab obſidione recedere fecit. Qui cum maxima confuſione in Damaſcum receperunt ſe, vbi tunc morabatur Soldanus Babyloniæ graui detentus infirmitate. Inter hæc autem Magiſter militum Templi & Mareſcallus Hoſpitalis ſcripſerunt Ludouico Regi Franciæ, quòd Soldanus Babyloniæ cum exercitu ſuo venerat in partes Gazæ ad conciliandum ſibi Soldanum Halapiæ & Damaſci, timebantque ne forte Ioppem vel Cæſaream intenderet obſidere. Poſtea quoque ſcripſit idem magiſter Regi Franciæ, quod Admiraldus quidam Soldani Babyloniæ ad ipſum venerat, vt eiuſdem Regis Francorum voluntatem inquireret, eo quòd Dominus ſuus libenter pacem cum ipſo haberet. Quod Regi omnibuſque Baronibus diſplicuit valde, præſertim cùm à quibuſdam diceretur Soldanus ad requiſitionem eiuſdem magiſtri prædictum Admiraldum ad ipſum miſiſſe. Itaque Rex incontinenti præfato magiſtro per literas ſuas inhibuit, ne de cætero tales nuntios abſque mandato ſuo ſpeciali reciperet, aut cum eis colloquium habere præſumeret. Dicebatur enim ab omnibus qui factum Syriæ nouerant, quòd quantumcunque oppreſſi eſſent Syri, nunquam primi faciebant verbum de treugis, ſed tunc primo quando cum inſtantia magna requiſiti ſuper hoc erant à Turcis. Ideóque quod dictus Magiſter, vt dicebatur, prior inde mouerat verbum, ex hoc Chriſtianorum conditio deterior facta fuerat, præſertim quia Turci ex hoc ipſo poterant credere, quod ſe Rex viribus inferiorem exiſtimans quacunque cauſa vel occaſione inuenta feſtinaret ad propria remeare.

A ſequentem adhuc in portu remanſerunt, quia tempus opportunum nauigandi non habebant, nec adhuc gentes illorum paratæ totaliter erant. Eadem itaque die velo facto receſſit Rex à portu Nimocij, cum nauium & naſſellorum copioſa multitudine. At poſtea per aliquot dies cum difficultate ac ventorum contrarietate procedentes, venerunt prope Paphum ciuitatem Cypri, tantaque fuerat temporis contrarietas, vt oporteret illos prope Nimocium bis reuerti. Venitque ad eos tunc princeps Achaiæ cum gentibus & naſſellis quampluribus in ſubſidium illorum ac terræ ſanctæ: & cum eo ſimiliter Dux Burgundiæ, qui in partibus Romanis moram fecerat in hyeme. Expectauerunt igitur peregrini apud Nimocium, & congregauerunt ibidem exercitum ſuum, per incommoditatem temporis diſperſum. Tandem in feſto ſanctæ Trinitatis vela ventis dare fecerunt, & habito ſatis congruo tempore nauigauerunt. Ita quòd in ſequenti die Veneris apparuit eis terra Ægypti, & poſt paululum ciuitas Damieta. Appropinquantes itaque iuxta ciuitatem in portu ſteterunt, & naues ſuas anchorauerunt. Eadem die cum viderent portum magna Turquorum equitum ac peditum multitudine munitum, & os fluuij Nyli, quod de prope eminebat, ex abundantia galearum armatum, conſilium habuit Rex cum maioribus de
B exercitu, vt in craſtino ſummo mane exirent in inſulam ad terram capiendam, in parte illa videlicet, vbi terram ſimiliter illi ceperant, qui in alia obſidione Damietæ cum Iohanne Rege Hieruſalem fuerant, ita quod fluuius eſſet inter ipſos & ciuitatem. In ipſo igitur craſtino peregrinis intrantibus galeas cæteraque naſſella parua, quotquot intrare potuerunt, accinctis ad prœliandum, vt decuit, & armatis; Rex cum Legato ſacroſanctam crucem Domini triumphalem deferente nudam & apertam, in quodam naſſello erat, præcedente quoque iuxta ipſos in alio naſſello beati Dionyſij martyris vexillo, fratribuſque Regis cum cæteris Baronibus & baliſtariis ac militibus circumquaque comitantibus. Deinde viriliter in nomine Domini verſus terram, de Dei miſericordia & virtute ſanctæ crucis non modicam habentes fiduciam, inſultus plurimos tam ſagittarum emiſſionibus, quàm aliis facientes contra hoſtium ferociam proceſſerunt. Cumque naſſella ipſa in quibus erant, propter nimiam maris planitiem, vſque ad ſiccum attingere non poſſent, Chriſtianus exercitus in nomine Domini relictis naſſellis in mare ſaliendo ſe miſit, & vſque ad ſiccam terram cum armis ſuis pedes venit. Sarraceni vero qui littus occupauerant nitentes defendere terram, noſtris appropinquantibus & exeuntibus de naſſellis ſuis ſagittas & tela fortiter iaciebant, & cum gladiis feriebant. Sed noſtri præualentes, intrauerunt & occupauerunt terram hoſtibus repulſis, paucis & quaſi nullis noſtrorum vulneratis aut læſis, multis vero Sarracenorum & equis eorum pluribus lethaliter vulneratis & interfectis. Inter quos etiam de maioribus ipſorum ceciderunt aliqui, videlicet vnus qui erat villæ Capitaneus, & duo Admirati. Soldanus autem
C ibi præſens non erat, quia de nouo è Damaſci partibus veniens, ſtabat in quodam loco, qui per vnam leucam à ciuitate Damietæ diſtabat, vbi etiam quadam infirmitate languebat. In ipſa verò die occupauerunt os fluuij galeæ noſtrorum, fugientibus galeis Sarracenorum, ac fluuium aſcendentibus. Fixis autem Rex Franciæ ac peregrini tentoriis ſuis ſuper littus pernoctauerunt ibidem, & in craſtino videlicet die Dominico ibidem commorantes ordinauerunt, vt gentes ipſorum & equi, qui adhuc in nauibus erant, illa die deſcendere ac venire in exercitum poſſent.

Qualiter Rex Franciæ Ludouicus cepit Damietam.

HVic autem felici principio feliciora Dominus Ieſus adiecit populo ſuo Catholico. Nam Sarracenis, qui erant in ciuitate Damieta, diuina virtute perterritis, ſubitò illa nocte populus, & in craſtino die Dominico magnates & omnes alij ex dicta vrbe exierunt, & in fugam conuerſi eam circumquaque poſito igne penitus reliquerunt. Quo ſtatim à noſtris percepto, multi de exercitu commoti, ſimul currentes intrauerunt vrbem per quendam pontem nauium, quem dimiſerant Sarraceni ſatis integrum, niſi quòd in ipſo erat interruptio vna, quæ ſtatim fuit à noſtris gentibus reparata. Rex inſuper habita certitudine de præmiſſis, aliquos de ſuis, quos ad hoc duxit eligendos, illuc miſit, ac per totam ciuitatem garniſionem ſuam ponere fecit. Poſtea recedens à littore in quo erat, eadem die verſus pontem ciuitatis ſe traxit, ibique ante pontem ipſum tentoria ſua poſuit, vt, ſi neceſſe eſſet,

illis qui erant in vrbe tempeſtiuè ſuccurrere poſſet. De victualibus autem garniſionis A
Sarracenorum quæ erant in ciuitate, licet multa per ignem, quem circumquaque ciuitatem iniecerant, deperierint, multaque amota fuerint & ſubtracta; plurimum tamen adhuc remanſit ex eiſdem, quoniam ad longum tempus ciuitas à Sarracenis munita fuerat abundanter. Eratque ciuitas ipſa tam ob fluminis Nyli interpoſitionem, quàm murorum & turrium fortium circuitum, fortiſſima, multumque poſtquam aliàs capta fuerat inforciata. Vnde videbatur multis, quòd per vim expugnari, vel capi nullatenus potuiſſet, niſi Deus miraculosè per virtutem ſuam id fieri permiſiſſet. Nam quandiu intus aliqui eſſent victualia ſufficienter habentes, tenere ciuitatem & ibidem morari quantum vellent potuiſſent. Mundata igitur ciuitate à quorumdam mortuorum ac beſtiarum cadaueribus, & extincto igne, legatus vna cum Patriarcha Hieroſolymitano, necnon Archiepiſcopis & Epiſcopis, qui præſentes aderant, & magna parte clericorum ac religioſorum, Ludouicus Rex Franciæ cum pluribus aliis proceſſionaliter nudis pedibus, præſentibus etiam Rege Cypri, pluribuſque baronibus & aliis hominibus, ciuitatem Damietæ intrauerunt. Et imprimis locum, in quo erat Mahomeria, legatus cœpit reconciliare; quia dudum in altera eiuſdem vrbis
captione beatæ Mariæ virginis Eccleſiæ deputatus fuerat & appropriatus. Deinde B
redditis inibi dę impenſis beneficiis gratiarum actionibus Altiſſimo, celebrata fuit Miſſa ſolemniter in honore beatæ Mariæ virginis matris Domini à Legato. Propoſuit etiam ibidem Rex Franciæ Domino conſtituere Prælatum & Canonicos debitum aſſiduè famulatum Domino reddituros. Capta eſt autem ciuitas Damieta anno ſupra notato, in octaua die poſt feſtum ſanctæ Trinitatis. Illic ergo ſtetit Rex Franciæ Ludouicus per totam æſtatem cum exercitu Chriſtiano. Non volebant inde recedere vſque ad decreſcentiam Nyli fluminis, quod tunc, ſicut dicebatur, terram occupare debebat; quoniam alias tempore Iohannis Regis Hieruſalem illis in partibus per eius decreſcētiam damnum incurrerat exercitus Chriſtianus. Eodem anno circa feſtum Iohannis Baptiſtæ Alphonſus Comes Pictauenſis frater Regis Franciæ Ludouici iter tranſmarinum arripuit, & Regia Blancha mater eorum ad regni Francorum cuſtodiam ſola remanſit. Ita quòd dictus Comes cum exercitu magno in craſtino ſancti Bartholomæi Apoſtoli mare apud Aquas mortuas intrauit, & die Dominico ante feſtum Apoſtolorum Symonis & Iudæ apud Damietam applicuit.

Qualiter Rex Franciæ Ludouicus apud Maſſoram aduerſus Sarracenos proceſſit.

REx autem Franciæ Ludouicus & Chriſtianus exercitus deliberato communi conſilio tam nauali quàm terreſtri exercitu præparato, viceſima die Nouembris de Damieta receſſerunt, & aduerſus exercitum Sarracenorum congregatum, & caſtra metatum in loco qui Maſſora dicitur, proceſſerunt. Et in ipſo quidem iti-
nere Sarracenorum inſultus aliquos ſuſtinuerunt, in quibus ijdem Sarraceni aſſiduè C
ſuorum detrimentum non modicum receperunt. Intellexerunt etiam in ipſo itinere Soldanum Babyloniæ de nouo miſeram vitam finiſſe: qui & ad filium ſuum tunc in Orientis partibus commorantem, vt in Ægyptum veniret, miſerat, & à cunctis maioribus ſui exercitus iuramenta fidelitatis eidem fieri fecerat, relicta totius exercitus ac terræ ſuæ cuſtodia cuidam Admirato, nomine Facardino. Accedentes igitur noſtri ad locum prædictum die Martis ante Natiuitatem Domini, primo quidem acceſſum habere nequiuerunt ad Sarracenos eoſdem, propter quendam fluuium inter vtrumque exercitum defluentem, qui ſcilicet fluuius Thaneos dicitur, & in loco illo à magno flumine deriuatur. Inde inter vtrumque fluuium poſuit exercitus Chriſtianus caſtra ſua, à maiori fluuio ad minorem procedentia. Vbi aliquando conflictu habito cum Sarracenis, multi ex eis ceciderunt interfecti noſtrorum gladiis, maxima quoque illorum multitudine ſubmerſa in aquis Nyli validis & profundis. At vero quia fluuius Thaneos vadabilis non erat propter aquarum profunditatem, & riparum altitudinem, cœperunt noſtri ſuper eum facere calciatam, vt exercitui Chriſtiano pateret tranſitus per eam. Dum igitur ad hoc multis diebus cum immenſis laboribus & periculis ac ſumptibus inſiſterent: Sarraceni contra, totis conatibus reſiſtentes, machinis noſtrorum, quas ibidem erexerant, machinas quamplures oppoſuerunt, quibus & caſtella lignea quæ ſuper paſſum eundem collocari fecerant, conquaſſata viribus, lapidibus, & confracta, Græco igne totaliter combuſſerunt.

A combuſſerunt. Quo facto ferè omni ſpe fruſtrata per calciatam illam taliter tran-
ſeundi, tandem per quendam Sarracenum ab Ægyptiorum exercitu venientem da-
tum fuit noſtris intelligi, locum aliquantulum inferius vadabilem eſſe, quo pote-
rat exercitus Chriſtianus fluuium tranſmeare. Inde communicato conſilio die car-
nis priuij, mane ordinatis aciebus venientes ad locum, tranſierunt fluuium, non ta-
men ſine graui periculo, quia profundior ac periculoſior erat locus, quàm eis fue-
rat intimatum. Nam & equos illorum ibi natare oportebat, & propter altas & lu-
toſas ripas exitus prædicti fluminis periculoſus erat. Itaque tranſacto fluuio ventum
eſt ad locum, vbi iuxta prædictam calciatam erant machinæ Sarracenorum, habi-
toque cum Sarracenis congreſſu, noſtri qui præcedebant non parcentes ſexui vel
ætati multos ex ipſis trucidarunt. Inter quos & capitaneum illorum & quoſdam alios
Admiratos ibidem interfecerunt. Denique verò diſperſis aciebus noſtrorum, qui-
dam ipſorum per hoſtium caſtra diſcurrentes, venerunt vſque ad villam quæ Maſſo-
ra dicitur, quotquot hoſtium occurrebant gladiis occidentes. Sed tandem Sarraceni
percepto eorum inconſulto proceſſu, reſumptis viribus irruerunt in eos, & vndique
circumuallantes oppreſſerunt ipſos: vbi noſtrorum ſtrages non modica tam Baro-
B num, quàm militum, ac aliorum facta eſt. Ibi namque Robertus Comes Atreba-
tenſis frater Ludouici Regis Franciæ alios præueniens, vt vidit villam apertam, ſe
infra eam impetuosè & minus cautè ingerens, inter manus hoſtium incidens, tem-
poraliter eſt amiſſus. Itaque die illo Sarracenis vndique ſuper noſtros irruentibus,
& imbrem ſagittarum emittentibus, vſque ad horam circiter nonam graues illorum
ſuſtinuerunt inſultus. Tandem deficientibus Sarracenis, & ſubſidio baliſtariorum
noſtrorum, multis illorum vulneratis, ac equis eorum pro maiori parte ſauciatis vel
occiſis, noſtri auxiliante Domino campum obtinuerunt, ſuorum viribus recollectis:
Ibique iuxta Sarracenorum machinas, quas acquiſierant, illa die caſtra ſua poſue-
runt, vbi & die illo pauci numero cum rege moram fecerunt, facto prius de lignis
ponte, per quem poſſent ad ipſos illi qui erant vltra fluuium tranſmeare. In craſtino
verò plures ex illis de mandato regis tranſeuntes fluuium caſtra metati ſunt iuxta re-
gem. Et tunc deſtructis Sarracenorum machinis, licias & pontes nauales fecere, per
quos noſtri de vno exercitu ad alium libere tranſire poterant & ſecurè. Sequenti ve-
ro die Veneris Sarracenis congregatis ex omni parte viribus ſuis cum infinita multi-
tudine ad noſtrorum licias conuenerunt, & tantos támque terribiles inſultus quan-
tos, vt à pluribus dicebatur, nunquam viderant facere Sarracenos, ex omni parte
Chriſtiani exercitus fecerunt. Quibus tamen noſtri reſtiterunt ordinata copia bella-
torum ex omni parte exercitus, & repulerunt ipſorum impetus maxima eorum mul-
titudine noſtrorum gladiis occumbente.

C *Qualiter Ludouicus Rex Franciæ apud Maſſoram captus fuit.*

POSTMODVM elapſis aliquot diebus aduentauit apud Maſſoram Soldani fi-
lius veniens de partibus Orientis. In cuius aduentu tympanizantes ac lætantes
Ægyptij, receperunt illum in dominum: & ex hoc augmentata eſt non modicum
fortitudo Sarracenorum. Noſtris autem poſtea occulto Dei iudicio ſucceſſerunt
omnia in contrarium. Nam peſte diuerſarum ægritudinum & etiam mortalitatis
generalis tam in hominibus quàm in equis ita afflicti ſunt, vt in exercitu eorum vix
aliqui eſſent, qui mortuos vel ægrotantes ad mortem non plangerent. Vnde pro
magna parte diminutus fuit Chriſtianus exercitus atque conſumptus. Tantus etiam
erat defectus victualium apud illos eo tempore, quòd quamplures inedia deficie-
bant & fame. Non enim ad exercitum naſſella naualia de Damieta tranſire pote-
rant, impedientibus Sarracenorum galeis & vaſis pyraticis, quæ per terram in præ-
dicto flumine collocauerant. Sicque quampluribus vaſis noſtrorum priùs à Sarrace-
nis in flumine captis, tandem duas Carauennas ſucceſſiuè ceperunt, deferentes vi-
ctualia & alia multa bona ad exercitum, cæſa multitudine marinariorum & alio-
rum, in totius noſtrorum exercitus detrimentum. Vnde omninò deficiente ſuffra-
gio victualium & annonæ equorum, cœperunt deficere fere omnes, in deſolatio-
nem ac terrorem non modicum incidentes. His igitur incommodis noſtros arcta-
tos ineuitabilis neceſſitas illos induxit à loco prædicto recedere, & ad partes Da-
mietæ redire, ſi Dominus prouidiſſet. At vero dum quinto die Aprilis, anno ſci-

LVDOVICVS NONVS.

A licet Domini M.CC.L. eſſent in itinere reuertendi, Sarraceni cum infinita multitudine armarorum Chriſtianum illum exercitum ſunt aggreſſi. Accidit quoque permiſſione diuina, peccatis fortaſſe aliquorum exigentibus, vt Rex Ludouicus cum duobus fratribus ſuis, qui ſupererant, videlicet Alphonſo Pictauenſi, & Carolo Andegauenſi Comitibus, ac cæteris qui cum eis redibant, in manus Sarracenorum inciderint & capti ſint. In illo enim inſtanti, cùm videret Rex Chriſtianiſſimus horam diei nonam declinare ad veſperam, petiit à quodam ſuo capellano iuxta ſe ſtante Breuiarium, vt horæ quæ præterierat laudes Domino decantarent. Magis enim erat ſollicitus deuotus rex quomodo Creatori ſuo ſeruitium impenderet, quàm fugæ & euaſionis præſidium præpararet. Itaque per terram nemo penitus euaſit, ſed omnes capti ſunt & carceribus mancipati, non ſine maxima ſtrage noſtrorum, & effuſione ſanguinis Chriſtiani. Maior etiam pars illorum, quæ reuertebatur per fluuium, ſimiliter fuit capta vel interfecta, naſſellis naualibus quamplurimum diſſipatis, in quibus ægrotantium multitudinem doloroſam incendij flamma combuſſit. Itaque gens illa ſceleratiſſima præter blaſphemias, quas in contumeliam Creatoris proferebant, in conſpectu populi Chriſtiani crucem flagellis cædentes, in eam ſpuebant, & in opprobrium fidei Chriſtianæ viliter pedibus conculcabant. B Denique non eſt ſilendum, quòd quando rex captus fuit, grauiter ægrotabat illa mortifera & generali infirmitate, qua maxima pars exercitus illis diebus eſt defuncta, ita quòd de vita ipſius modicum ſperabatur. Sed eo capto, prouidente ipſo qui diligentibus ſe omnia cooperari facit in bonum, Soldanus per medicos ſuos, qui meliùs quam noſtri nouerant artem curationis huiuſmodi, fecit eum diligenter cuſtodiri & ſanari, & omnia neceſſaria quæcunque Rex petiuiſſet abundanter & curialiter miniſtrari. Vnde verè de ipſo atque ſuis potuit veraciter dici; *Et dedit eos Dominus in miſericordias in conſpectu omnium qui ceperant eos.* Inſuper eſt aduertendum, quòd ſi captus fuit à Sarracenis, non eſt multum mirandum, ſed eſt Dei miraculo & ipſius diuinæ potentiæ, nec non ſancti regis meritis aſcribendum, quia ita de facili & ſatis pro modico pretio contra ſpem ferè omnium ipſe & fratres ſui ac exercitus Chriſtianus fuerunt ſatis ſani & incolumes, ſicut patebit inferius, de impiorum manibus liberati.

Qualiter ſub certo pacto à Sarracenis Rex Ludouicus dimiſſus fuit: & de morte Soldani.

POST dies aliquot ſanato Rege Franciæ Ludouico, fecit eum Soldanus de treugis faciendis requiri, petens inſtanter cum minis & auſteritate verborum, vt abſque mora ſibi faceret Damietam cum omnibus rebus ibidem inuentis reſtitui, ac reſarciri omnia damna & expenſas quas fecerat vſque ad tempus illud, à die C quo Damietam ceperant Chriſtiani. Tandem poſt multos tractatus vſque ad decennium inita fuit treuga, ſub hac forma, videlicet quòd idem Soldanus Regem Ludouicum & omnes captiuos Chriſtianos, qui capti fuerant à Sarracenis, poſtquam Rex in Ægyptum venerat, necnon & omnes alios de quibuſcunque partibus oriundis, qui capti fuerant à tempore quo Soldanus Quiemel auus eiuſdem Soldani olim cum Imperatore Frederico treugas fecerat; omnes, inquam, hos de carcere liberaret, & liberos vbi vellent abire permitteret. Et quòd terras, quas in Regno Hieroſolymitano in aduentu Regis Ludouici Chriſtiani tenebant, cum omnibus pertinentiis in pace tenerent. Rex autem Ludouicus tenebatur ei reddere Damietam & octo millia byzantiorum Sarracenorum pro liberatione captiuorum & damnis ac expenſis prædictis. Inſuper etiam liberare omnes Sarracenos eo tempore in Ægypto captos à Chriſtianis, necnon & illos qui capti fuerant in Regno Hieroſolymitano à tempore treugarum, quæ factæ ſunt olim inter Imperatorem & Soldanum prædictos. Adiectum eſt etiam, quòd omnia bona Regis Ludouici mobilium & omnium aliorum, quæ apud Damietam remanerent, poſt eius receſſum ſalua forent, ac ſub eiuſdem Soldani cuſtodia & defenſione portanda, quandocumque oportunitas haberetur, ad terram Chriſtianorum. Omnes etiam Chriſtiani infirmi, & alij, qui pro rebus ſuis quas illic habebant vendendis in Damieta moram traherent, ſimiliter tuti eſſent, & quocunque vel quando vellent recedere, ſiue per terram, vel per mare, ſine impedimento vel contradictione recederent.

A Qui vero per terram vellent recedere, tenebatur idem Soldanus ſecurum conductum vſque ad terram Chriſtianorum præſtare. Ac cum huiuſmodi treugæ præſtitis iuramentis hinc inde fuiſſent firmatæ, iamque Soldanus cum exercitu ſuo veniret Damietam, pro complendis omnibus, quæ firmata erant, accidit iudicio diuino, vt quidam milites Sarraceni, non ſine conniuentia maioris partis exercitus irruerent in eum ſurgentem in mane de menſa poſt prandium, ipſumque immaniter vulnerantes, & de ſuo tentorio exeuntem, vt poſſet fugæ beneficio liberari, videntibus fere omnibus Admiratis & aliorum Sarracenorum multitudine, fruſtratim gladiis trucidarent. Quo perpetrato, ſtatim multi Sarracenorum armati venerunt ad Regis Franciæ Ludouici tentorium, in illo furoris calore apodiantes gladios lateri eius, ac ſi vellent in eum & alios Chriſtianos deſæuire. Sed ipſorum furiam diuina clementia mitigante, requiſierunt Regem Ludouicum ac ſuos inſtanter ſuper firmandis treugis præhabitis, ac feſtina liberatione Damietæ ciuitatis, præmiſſis tamen quibuſdam verborum & comminationum tonitruis. Tandem igitur, ſicut Domino placuit, Ludouicus Rex firmauit treugas cum omnibus Admiratis, quas cum Soldano fecerat antea, & ab omnibus & ſingulis iuxta legem ipſorum ſuper hoc recepit iuramenta, determinatis quoque certis temporibus, infra
B quæ hinc indè captiui liberarentur, & Damieta ciuitatis redderetur. In cuius redditione & tunc cum eiſdem Admiratis, & antea cum Soldano Chriſtiani ea de cauſa, non tamen ſine difficultate, conuenerant, quia de illa retinenda nulla ſpes erat, ſicut certiſſimè per illos qui de illa venerant ad ipſos intellexerunt. Propter quod de conſilio bonorum potius elegit ac decreuit Ludouicus Rex Chriſtianitati fore conſultius, ſe alióſque captiuos per huiuſmodi treugas liberare, quàm & ciuitatem cum reſiduo Chriſtiani populi in ea exiſtentis totaliter amittere, & ſe alioſque ſub tantis periculis in carcere remanere. Itaque ſtatuta die ciuitatem Damietam Admirati receperunt; qua recepta, Regem Ludouicum & fratres ſuos, nec non & alios Barones & milites de Regno Franciæ, Hieruſalem, & Cypri, liberauerunt. Ex tunc ergo ſpem habuit rex & ſui firmam, eo quòd illos liberaſſent, quòd de reddendis omnibus aliis Chriſtianis ſecundum treugarum continentiam, iuramenta ſua firmiter obſeruarent.

De infractione treugarum à Sarracenis.

HIs ergo rebus peractis, ab Ægypti partibus Ludouicus rex & alij captiui & liberati receſſerunt, ibique certos nuntios ad recipiendum captiuos, & ad cuſtodiam rerum quas illic dimiſerant, eo quòd nauigia non habebant, quæ ad portandum ſufficerent, reliquerunt. Poſtmodum autem in Accon venientes, de captiuis rehabendis ſollicitè cogitantes, remiſerunt in Ægyptum & alios ſolemnes
C nuntios atque nauigia ad reducendum captiuos & alias res, quæ ibi dimiſerant, ſcilicet machinas, arma, tentoria, equos, & alia multa. Sed Admirati prædicti à nuntiis noſtrorum ſibi reddi captiuos ſuos & alia ſupra dicta ſecundum formam treugarum cum inſtantia poſtulantes, eos detinuerunt diutius in Babylonia, ſub ſpe reddendi omnia quæ petebant. Tandem poſt expectationem diutinam de captiuis omnibus quos reddere tenebantur, qui pluſquam duodecim millia eſſe veraciter aſſerebantur, inter antiquos & nouos non liberauerunt nuntiis regis niſi tantummodo quadringentos: de quibus etiam pars quædam exiuit è carcere pecunia mediante. De ceteris autem rebus nihil omninò voluerunt reddere. Quinetiam, quod deteſtabilius eſt, electos iuuenes de Chriſtianis captiuos ducendo ad victimam ſicut oues appoſitis gladiis ſuper eorum ceruicibus, à fide Catholica, quantum in eis erat, compellebant apoſtatare, ac ſceleratiſſimi Machometis legem clamare. Quorum multi imbecilles atque fragiles profitendo legem illam deteſtabilem, à fide exorbitauerunt: ceteri verò athletæ fortiſſimi, conſtantiſſimè in propoſito fidei perſiſtentes, coronas martyrij receperunt. Ad hæc cùm Rex Ludouicus poſt initas treugas & liberationem ſuam firmam fiduciam haberet, quòd liberatis captiuis terra tranſmarina, quam Chriſtiani tenebant, vſque ad tempus in treugis definitum pacificè permaneret, de reditu ſuo in Franciam diſpoſuerat, ac de nauigio & aliis paſſagio neceſſariis tractauerat. Sed manifeſtè videns, quòd Admirati prædicti apertè contra treugas veniebant, ſibique & Chriſtianitati contra propria iuramenta illudere non

LVDOVICVS NONVS.

licet Domini M.CC.L. eſſent in itinere reuertendi, Sarraceni cum infinita multitudine armatorum Chriſtianum illum exercitum ſunt aggreſſi. Accidit quoque permiſſione diuina, peccatis fortaſſe aliquorum exigentibus, vt Rex Ludouicus cum duobus fratribus ſuis, qui ſupererant, videlicet Alphonſo Pictauenſi, & Carolo Andegauenſi Comitibus, ac cæteris qui cum eis redibant, in manus Sarracenorum inciderint & capti ſint. In illo enim inſtanti, cùm videret Rex Chriſtianiſſimus horam diei nonam declinare ad veſperam, petiit à quodam ſuo capellano iuxta ſe ſtante Breuiarium, vt horæ quæ præterierat laudes Domino decantarent. Magis enim erat ſollicitus deuotus rex quomodo Creatori ſuo ſeruitium impenderet, quàm fugæ & euaſionis præſidium præpararet. Itaque per terram nemo penitus euaſit, ſed omnes capti ſunt & carceribus mancipati, non ſine maxima ſtrage noſtrorum, & effuſione ſanguinis Chriſtiani. Maior etiam pars illorum, quæ reuertebatur per fluuium, ſimiliter fuit capta vel interfecta, naſſellis naualibus quamplurimum diſſipatis, in quibus ægrotantium multitudinem doloroſam incendij flamma combuſſit. Itaque gens illa ſceleratiſſima præter blaſphemias, quas in contumeliam Creatoris proferebant, in conſpectu populi Chriſtiani crucem flagellis cædentes, in eam ſpuebant, & in opprobrium fidei Chriſtianæ viliter pedibus conculcabant. B Denique non eſt ſilendum, quòd quando rex captus fuit, grauiter ægrotabat illa mortifera & generali infirmitate, qua maxima pars exercitus illis diebus eſt defuncta, ita quòd de vita ipſius modicum ſperabatur. Sed eo capto, prouidente ipſo qui diligentibus ſe omnia cooperari facit in bonum, Soldanus per medicos ſuos, qui meliùs quam noſtri nouerant artem curationis huiuſmodi, fecit eum diligenter cuſtodiri & ſanari, & omnia neceſſaria quæcunque Rex petiuiſſet abundanter & curialiter miniſtrari. Vnde verè de ipſo atque ſuis potuit veraciter dici; *Et dedit eos Dominus in miſericordias in conſpectu omnium qui ceperant eos.* Inſuper eſt aduertendum, quòd ſi captus fuit à Sarracenis, non eſt multum mirandum, ſed eſt Dei miraculo & ipſius diuinæ potentiæ, nec non ſancti regis meritis aſcribendum, quia ita de facili & ſatis pro modico pretio contra ſpem ferè omnium ipſe & fratres ſui ac exercitus Chriſtianus fuerunt ſatis ſani & incolumes, ſicut patebit inferius, de impiorum manibus liberati. A

Qualiter ſub certo pacto à Sarracenis Rex Ludouicus dimiſſus fuit: & de morte Soldani.

POST dies aliquot ſanato Rege Franciæ Ludouico, fecit eum Soldanus de treugis faciendis requiri, petens inſtanter cum minis & auſteritate verborum, vt abſque mora ſibi faceret Damietam cum omnibus rebus ibidem inuentis reſtitui, ac reſarciri omnia damna & expenſas quas fecerat vſque ad tempus illud, à die C quo Damietam ceperant Chriſtiani. Tandem poſt multos tractatus vſque ad decennium inita fuit treuga, ſub hac forma, videlicet quòd idem Soldanus Regem Ludouicum & omnes captiuos Chriſtianos, qui capti fuerant à Sarracenis, poſtquam Rex in Ægyptum venerat, necnon & omnes alios de quibuſcunque partibus oriundis, qui capti fuerant à tempore quo Soldanus Quiemel auus eiuſdem Soldani olim cum Imperatore Frederico treugas fecerat; omnes, inquam, hos de carcere liberaret, & liberos vbi vellent abire permitteret. Et quòd terras, quas in Regno Hieroſolymitano in aduentu Regis Ludouici Chriſtiani tenebant, cum omnibus pertinentiis in pace tenerent. Rex autem Ludouicus tenebatur ei reddere Damietam & octo millia byzantiorum Sarracenorum pro liberatione captiuorum & damnis ac expenſis prædictis. Inſuper etiam liberare omnes Sarracenos eo tempore in Ægypto captos à Chriſtianis, necnon & illos qui capti fuerant in Regno Hieroſolymitano à tempore treugarum, quæ factæ ſunt olim inter Imperatorem & Soldanum prædictos. Adiectum eſt etiam, quòd omnia bona Regis Ludouici mobilium & omnium aliorum, quæ apud Damietam remanerent, poſt eius receſſum ſalua forent, ac ſub eiuſdem Soldani cuſtodia & defenſione portanda, quandocumque oportunitas haberetur, ad terram Chriſtianorum. Omnes etiam Chriſtiani infirmi, & alij, qui pro rebus ſuis quas illic habebant vendendis in Damieta moram traherent, ſimiliter tuti eſſent, & quocunque vel quando vellent recedere, ſiue per terram, vel per mare, ſine impedimento vel contradictione recederent.

Qui

Digitized by Google

A Qui verò per terram vellent recedere, tenebatur idem Soldanus ſecurum conductum vſque ad terram Chriſtianorum præſtare. At cum huiuſmodi treugæ præſtitis iuramentis hinc inde fuiſſent firmatæ, iamque Soldanus cum exercitu ſuo veniret Damietam, pro complendis omnibus, quæ firmata erant, accidit iudicio diuino, vt quidam milites Sarraceni, non ſine conniuentia maioris partis exercitus irruerent in eum ſurgentem in mane de menſa poſt prandium, ipſumque immaniter vulnerantes, & de ſuo tentorio exeuntem, vt poſſet fugæ beneficio liberari, videntibus fere omnibus Admiratis & aliorum Sarracenorum multitudine, fruſtratim gladiis trucidarent. Quo perpetrato, ſtatim multi Sarracenorum armati venerunt ad Regis Franciæ Ludouici tentorium, in illo furoris calore apodiantes gladios lateri eius, ac ſi vellent in eum & alios Chriſtianos deſæuire. Sed ipſorum furiam diuina clementia mitigante, requiſierunt Regem Ludouicum ac ſuos inſtanter ſuper firmandis treugis præhabitis, ac feſtina liberatione Damietæ ciuitatis, præmiſſis tamen quibuſdam verborum & comminationum tonitruis. Tandem igitur, ſicut Domino placuit, Ludouicus Rex firmauit treugas cum omnibus Admiratis, quas cum Soldano fecerat antea, & ab omnibus & ſingulis iuxta legem ipſorum ſuper hoc recepit iuramenta, determinatis quoque certis temporibus, infra
B quæ hinc indè captiui liberarentur, & Damieta ciuitatis redderetur. In cuius redditione & tunc cum eiſdem Admiratis, & antea cum Soldano Chriſtiani ea de cauſa, non tamen ſine difficultate, conuenerant, quia de illa retinenda nulla ſpes erat, ſicut certiſſimè per illos qui de illa venerant ad ipſos intellexerunt. Propter quod de conſilio bonorum potius elegit ac decreuit Ludouicus Rex Chriſtianitati fore conſultius, ſe alióſque captiuos per huiuſmodi treugas liberare, quàm & ciuitatem cum reſiduo Chriſtiani populi in ea exiſtentis totaliter amittere, & ſe alioſque ſub tantis periculis in carcere remanere. Itaque ſtatuta die ciuitatem Damietam Admirati receperunt; qua recepta, Regem Ludouicum & fratres ſuos, nec non & alios Barones & milites de Regno Franciæ, Hieruſalem, & Cypri, liberauerunt. Ex tunc ergo ſpem habuit rex & ſui firmam, eo quòd illos liberaſſent, quòd de reddendis omnibus aliis Chriſtianis ſecundum treugarum continentiam, iuramenta ſua firmiter obſeruarent.

De infractione treugarum à Sarracenis.

HIs ergo rebus peractis, ab Ægypti partibus Ludouicus rex & alij captiui & liberati receſſerunt, ibique certos nuntios ad recipiendum captiuos, & ad cuſtodiam rerum quas illic dimiſerant, eo quòd nauigia non habebant, quæ ad portandum ſufficerent, reliquerunt. Poſtmodum autem in Accon venientes, de captiuis rehabendis ſollicitè cogitantes, remiſerunt in Ægyptum & alios ſolemnes
C nuntios atque nauigia ad reducendum captiuos & alias res, quæ ibi dimiſerant, ſcilicet machinas, arma, tentoria, equos, & alia multa. Sed Admirati prædicti à nuntiis noſtrorum ſibi reddi captiuos ſuos & alia ſupra dicta ſecundum formam treugarum cum inſtantia poſtulantes, eos detinuerunt diutius in Babylonia, ſub ſpe reddendi omnia quæ petebant. Tandem poſt expectationem diutinam de captiuis omnibus quos reddere tenebantur, qui pluſquam duodecim millia eſſe veraciter aſſerebantur, inter antiquos & nouos non liberauerunt nuntiis regis niſi tantummodo quadringentos: de quibus etiam pars quædam exiuit è carcere pecunia mediante. De ceteris autem rebus nihil omninò voluerunt reddere. Quinetiam, quod deteſtabilius eſt, electos iuuenes de Chriſtianis captiuos ducendo ad victimam ſicut oues appoſitis gladiis ſuper eorum ceruicibus, à fide Catholica, quantum in eis erat, compellebant apoſtatare, ac ſceleratiſſimi Machometis legem clamare. Quorum multi imbecilles atque fragiles profitendo legem illam deteſtabilem, à fide exorbitauerunt: ceteri verò athletæ fortiſſimi, conſtantiſſimè in propoſito fidei perſiſtentes, coronas martyrij receperunt. Ad hæc cùm Rex Ludouicus poſt initas treugas & liberationem ſuam firmam fiduciam haberet, quòd liberatis captiuis terra tranſmarina, quam Chriſtiani tenebant, vſque ad tempus in treugis definitum pacificè permaneret, de reditu ſuo in Franciam diſpoſuerat, ac de nauigio & aliis paſſagio neceſſariis tractauerat. Sed manifeſtè videns, quòd Admirati prædicti apertè contra treugas veniebant, ſibique & Chriſtianitati contra propria iuramenta illudere non

LVDOVICVS NONVS. timebant, requiſiuit conſilia Baronum, militum ac Religioſorum, quid ſibi eſſet in A euentibus huiuſmodi faciendum. Quorum maior pars concorditer aſſerebat, quòd ſi eos recedere ad præſens contingeret, prædicta terra in amiſſionis periculo remaneret, maximè cum in ſtatu tam debili tamque miſerabili conſtituta eſſet. Captiui quoque Chriſtiani, qui ab infidelibus detinebantur, omni ſpe liberationis ſublata, pro perditis reputarentur. At ex illorum mora poſſent euenire Chriſtianis terræ eorum aliqua bona, præſertim cùm inter Babylonicos & Soldanum Halapiæ diſcordia grauis eſſet exorta. Qui ſcilicet Soldanus exercitibus ſuis congregatis, iam Damaſcum ceperat, & quædam caſtra ſub dominio Babylonis conſtituta, proceſſurus erat, vt à multis aſſeuerabatur, in Ægyptum, ad mortem interfecti Soldani vindicandam, & ad terram illam, ſi poſſet, occupandam. His ergo conſideratis Rex Franciæ Ludouicus, licèt ei diſſuaderetur à multis, maluit tamen adhuc differre paſſagium, & morari per aliquod tempus in terra tranſmarina, quàm Chriſti negotium ſic deſperatum, & captiuos prædictos in tantis periculis relinquere. Alphonſum vero Pictauenſem, & Carolum Andegauenſem Comites, videlicet fratres ſuos, ad reginam matrem ſuam conſolandam duxit in Franciam remittendos.

Incidentia de his quæ euenerunt in Francia & aliis mundi partibus, quando Rex Ludouicus morabatur in partibus tranſmarinis. B

CIRCA ibidem tempus, mortuo Henrico Frederici Imperatoris primogenito, moritur & ipſe in Apulia Fredericus. Quo mortuo, Innocentius Papa de Lugduno recedens, in Italiam rediit proficiſcens apud Aſſiſiam. Vbi cum per aliquantum temporis moram feciſſet, inde recedens, & per vrbem Romæ tranſitum faciens, Anagniam venit. Corrardus vero dicti Imperatoris Frederici filius de filia Iohannis de Brena Regis Hieruſalem, dum in Regno Apuliæ & Siciliæ iam inciperet fortiter dominari, tam in perſecutione Eccleſiæ, quàm populi, vſque ad vltimam diem ſuam genitoris veſtigia eſt ſecutus. Qui cùm tribus menſibus Neapolim obſediſſet, quæ prius Manfredi Principis inſultus per biennium paſſa fuerat, & eam per pactum haberet, omnes muros ciuitatis illius, & meliores domos ciuium funditus proiecit. Quo mortuo, dominus Innocentius Papa de conſilio Procerum regni & aliorum ſapientum regnum intrauit contra Manfredum, qui rebellis erat, & iunctus Sarracenis præparaturus exercitum. Anno Domini M.CC.LI. facta eſt cruce ſignatio paſtorellorum & puerorum multorum, quorum aliqui fingebant ſe viſiones vidiſſe, & miracula facere, ac ad vlciſcendum Regem Franciæ Ludouicum à Deo eſſe miſſos. Inter quos erant quidam qui ſe magiſtros vocabant, & more Epiſcoporum aquam benedictam etiam in ipſa ciuitate Pariſius fecerunt, matrimonia coniunxerunt, & diſſoluebant ad libitum, in religioſos & clericos ac laicos multa enormia & homicidia, cùm non eſſet qui eis reſiſteret, committentes: cruce ſignabant, & de cruce ſignabant multos ad ſuam voluntatem. Dux vero eorum & magiſter quem vocabant magiſtrum de Hungaria, dum per Aurelianis tranſiens cum magna pompa clericos occidiſſet, & plura mala committens Byturis perueniſſet, Iudæorúmque libros deſtruens, eos bonis indebitè ſpoliaſſet, dum de Bituris recederet, inter villam quæ dicitur Mortemer, & Villamnouam ſuper Carum à Bituricenſibus eum inſequentibus extitit interfectus. Pluribus autem aliis in diuerſis locis propter ſua maleficia interfectis atque ſuſpenſis, omnes diſperſi ſunt, & euanuerunt ſicut fumus. C

Anno Domini M.CC.LII. oritur turbatio Vniuerſitatis clericorum Pariſienſis contra religioſos Pariſius ſtudentes, propter quendam librum, quem magiſter Guillelmus de ſancto Amore, Canonicus Beluacenſis compoſuerat, intitulatum de periculo mundi. Sed ipſo magiſtro ad Curiam accedente, dicta diſcordia per dominum Papam Innocentium pacificata eſt.

Anno Domini M.CC.LIII. obiit Regina Franciæ Blancha, mater Ludouici Regis: & apud Malam dumum iuxta Pontiſaram in abbatia Monialium, quam ipſa fundauerat, ſepelitur. Obiit etiam Guillelmus abbas ſancti Dionyſij, cui ſucceſſit Henricus dictus Malet.

Anno Domini M.CC.LIIII. Innocentius Papa obiit apud Neapolim; cui ſucceſſit Alexander natione Campanus. Eodem anno Rex Franciæ Ludouicus de tranſmarinis partibus eſt reuerſus.

Quomodo

A

Quomodo Ludouicus Rex ſe habuit in terra ſancta poſt liberationem ſuam.

CVm hæc multa & alia, quæ longum eſſet hic ponere, in Regno Franciæ & eius confinio agerentur, Ludouicus Rex Francorum vir Chriſtianiſſimus, & in omni morum honeſtate conſpicuus, poſt diſceſſum fratrum ſuorum in Regno Hieroſolymitano remanſit. Nolebat enim tertam ſanctam in deſolatione poſitam ſine capite inter hoſtes crucis deſerere, ne tantis ſucceſſibus Sarraceni iam elati, ciuitates Chriſti legibus ſubditas ſolo tenus eraderent, & à terra repromiſſionis Chriſtianos penitus expellerent. Propter hoc in vrbe Acconenſi & munitionibus illius regionis, quas Chriſtianitas poſſidebat, poſt liberationem ſuam pene per quinquennium expendit temporis, antequam ad terram natiuitatis ſuæ proponeret transfretare. Nec in illo quinquennio panem ocioſus comedit, ſed ciuitatem Acconenſem, & caſtellum, quod dicitur Cayphas, in muris & turribus, vbi corruerant, reparauit: treſque ciuitates alias, videlicet Cæſaream, Ioppem, & Sydonem, muris & turribus ſimiliter propriis ſumptibus cinxit, & ad ſuſtinendum inſultus hoſtium fortiter roborauit. Qua de cauſa Sarracenorum Principes non minimum mirabantur, non putantes potentiorem Principem de toto mundo ad tantas expenſas poſſe ſufficere, poſt tanti exercitus ſtipendia, ſupellectilis amiſſionem, & redemptionis ſuæ ſolutionem, cum manu valida inter hoſtes ſuos nouis muris vrbes accingere, & aliarum ruinas propriis ſumptibus reſtaurare. Vnde quidam Admiralij admirantes eius magnanimi cordis conſtantiam, ſibi fiebant beneuoli, & in quantum licebat ſibi eos recipere, vt pote infideles mutuis amicitiis adhærebant. Nec ſilendum arbitror quàm humiliter, quam catholicè ſe habuit rex deuotus in peregrinatione, quam fecit de Accon in ſancta ac deuota ciuitate Nazareth. Nam in vigilia Annuntiationis Dominicæ iuit indutus ad carnem cilicio de Sephoria, vbi præcedenti nocte iacuerat, in Cana Galileæ. Indè per montem Thabor in eadem vigilia deſcendit in Nazareth. Cum autem à longe locum ſanctum videret, deſcendens de equo, flexis genibus deuotiſſimè adorauit, & ſic pedes inceſſit, donec ciuitatem ſacram & pium locum incarnationis intrauit. Ea die in pane & aqua deuotè ieiunauit, quamuis plurimum laboraſſet. Quàm deuotè ibidem ſe habuerit, quàm ſolemniter & glorioſè fecerit celebrari Veſperas, Matutinas, Miſſam, & cætera quæ ad ciuitatem tam celebrem pertinebant, atteſtari veraciter poſſunt qui affuerunt, quòd poſtquam filius Dei in eodem loco de glorioſa virgine carnem ſumpſit, nunquam tam ſolemne, tamque deuotum officium fuerit ibi factum. Ibidem deuotus rex Miſſa in altari Annuntiationis celebrata, ſacram communionem accepit, & inde regreſſus eſt.

B

Qualiter ſe habuit Ludouicus audita morte matris ſuæ.

C

DVm igitur moraretur in Ioppe ad inſtaurandos eiuſdem ciuitatis muros, venerunt rumores de pio obitu dominæ Blanchæ Reginæ illuſtriſſimæ matris eius. Quod cùm primo dominus Odo Tuſculanus Epiſcopus ſedis legatus audiſſet, aſſumpto ſecum Tyrenſi Archiepiſcopo, qui tunc Regis ſigillum portabat, atque Confeſſore regis, ad ipſum acceſſit. Cumque ſtetiſſent coram eo, dixit legatus quòd volebat ſecretò in camera ſibi loqui, præſentibus duobus prædictis. Attendens verò rex grauem legati faciem, cognouit quòd aliquid triſte dicere ſibi vellet. Duxit itaque eos de camera in cameram, vſque ad Capellam ſuam, & clauſis cameræ oſtiis, ſedit coram altari, & ipſi cum eo. Tunc Legatus prudenter regi expoſuit varia & magna beneficia, quæ diuina bonitas ſibi abundanter contulerat ab ineunte pucrili ætate: inter alia autem quod per gratiam ſuam ſibi prouiderat talem matrem, quæ ipſum tam piè nutrierat, tam catholicè inſtruxerat, & tam fideliter tamque prudenter tractauerat & adminiſtrauerat negotia regni ſui; ſubiuncto poſt modicum cum ſingultu & lachrymis dictæ Reginæ obitu tam doloſo, tamque plangendo. Quod audiens rex catholicus eiulans alta voce & in lachrymis reſolutus, coram altari genua flexit, & manibus iunctis ac deuotiſſimè plorans ait; Gratias tibi Domine Deus, qui dilectiſſimam matrem ac dominam quandiu bonitati tuæ placuit mihi commodaſti, & nunc, Domine, per corporalem mortem eam tibi ſecundum tuum beneplacitum accepiſti. Verum eſt, Domine, quod ego nuper eam ſuper

Procancellarius.

LVDOVICVS NONVS. omnes mortales creaturas, prout bene meruerat, diligebam: ſed ita ex quo bene placitum eſt ante te, ſit nomen Domini benedictum in ſecula ſeculorum, Amen. Poſt hæc dicta breui commendatione à legato pro anima defunctæ, voluit rex ſolus remanere. Tamen recedente Legato & Archiepiſcopo, ſolum Confeſſorem ſuum ſecum retinuit, & aliquandiu in pia meditatione atque ſuſpiriis ante altare remanſit. Qui tandem conſolatus de loco illo ſurrexit, & officium mortuorum, ſcilicet Veſperas & Vigilias nouem lectionum cum Confeſſore ſuo decantauit. Ipſe etiam ex tunc continuè coram ſe quotidie ſpecialem Miſſam voluit celebrari pro anima ipſius, niſi diebus Dominicis, & feſtis præcipuis. Poſtmodum peracta inſtauratione murorum Ioppæ, iuit ad ædificandos muros fortes in circuitu ciuitatis Sydonis. Et dum eſſet in itinere, in campis non longe à Sydone, inuenit maximam Chriſtianorum multitudinem gladiis impiorum Sarracenorum detruncatam, iacentem ibi inſepultam. Tres enim vel quatuor dies tranſierant, ex quo occiſi & detruncati ſic iacebant. Fœtor verò tam ingens & intolerabilis exibat de corporibus eorum, quòd vix aliquis in illo loco ſubſiſtere poterat. Quod videns & grauiter ingemiſcens Rex piiſſimus, conuocato Cardinali, fecit in ipſis campis per ipſum quoddam cimiterium conſecrari. Quo facto ipſemet deuotus rex propriis manibus ponebat in ſaccis membra & corpora defunctorum fœtentia, vt ad locum ſepulturæ deferrentur; quod facere famuli ſui ac vix pauperes pretio locati dedignabantur & refugiebant. Per quatuor vel quinque dies huiuſmodi intentus operi, manè poſt Miſſam ſuam veniens ad locum illum, dicebat militibus ſuis; Venite, ſepeliamus Chriſti martyres, qui maiora quàm nos pro Domino ſunt perpeſſi. His itaque geſtis, dum eſſet apud Sydonem, intellexit per plures literas & nuntios de Francia venientes, quòd poſt mortem matris ſuæ regno ſuo periculum maximum immineret, tam ex parte Angliæ, quàm ex parte Alemanniæ. Vnde conſilio habito cum diſcretis viris, aſſenſit ad propria remeare; relictis tamen cum legato multis militibus & expenſis in ſuccurſum & ſubſidium terræ ſanctæ. Subſtituit etiam in vrbe Acconenſi virum ſapientem & fidelem, & in armis ſtrenuum, videlicet dominum Gaufredum de Sarginis pro ſe gubernatorem, præcipiens vt omnes ei in reipublicæ negotiis obedirent; qui quantum rebus humanis interfuit, ſatis laudabiliter rem peregit.

A

B

De reditu Regis Ludouici à tranſmarinis partibus.

REx igitur præparato nauigio valedicens fidelibus, qui in terra ſancta remanebant, in Franciam rediturus nauem aſcendit. Sed cum quanta deuotione & lachrymis, cum quanta benedictione & fauore totius populi, nec non militum & prælatorum vſque ad nauem ſit ab eiſdem proſecutus, exprimere vix poſſemus. Ex deuotione enim ſua fecit poni in naui Corpus Domini Ieſu Chriſti pro communicandis infirmis, ac pro ſeipſo & ſuis, quando ſibi expediens videretur. Et quia alij peregrini quantumcunque magni hoc facere non ſolebant, obtinuit ſuper hoc à Legato licentiam ſpecialem. Hunc autem ſacrum theſaurum in loco nauis digniſſimo & conuenientiſſimo fecit poni, & pretioſum tabernaculum ibi erigi, panniſque ſericis & aureis operiri. Fecit inſuper ibidem altare collocari, & decenter ornari, vbi quotidie diuinum officium ſolemniter audiebat, videlicet omnes Horas canonicas; & præter canonem, quæ pertinebant ad Miſſam, ſacerdote & miniſtris ſacris veſtibus indutis ſecundum quod congruebat diei. Diligens erat valde circa infirmos in naui quòd haberent neceſſaria, ſecundum quod eorum infirmitas exigebat, & maximè quòd confeſſione facta omnia ſacramenta perciperent. Mortuis verò debitas exequias à Capellanis ſuis exhiberi faciebat. Velis itaque ventis expoſitis à portu Acconenſi receſſit, & per mare nauigans ante inſulam Cypri tertia nocte pertranſiit; vbi mortis periculum vix euaſit. Nam nauis cum impetu plenis velis ſulcans per æquora latenti pelago rupi, ſiue lingulæ terræ, vel arenæ induratæ colliſa ſtrepuit, quod eſt ſummum periculum per æquora nauiganti. Clamantibus cunctis & eiulantibus, & vere æſtimantibus quòd nauis eſſet in fundo ſentinæ quaſſata, nautæ quaſi penitus deſperabant; quærentes quid agere, vel qualiter ſe habere deberent. Rex autem catholicus fidem & ſpem in Deo concipiens, intellecto periculo, quaſi corporis ſui oblitus, nec non vxoris ſuæ Margaretæ

C

Reginæ

LVDOVICVS NONVS.

A Reginæ ac liberorum ſuorum, qui prope ipſum quaſi conſternati iacebant, conci-
tus ad orationem ante altare & coram ſacro corpore Chriſti ac ſanctis reliquiis de-
uorè proſtratus humiliter exorabat, vt omnipotens Deus præſenti periculo ſubue-
niret. Et credere debemus quòd meritis eius & precibus diuina pietas nauem, &
ea quæ in ea erant, à naufragio liberauit, cum de ſimili periculo vix duæ de cen-
tum nauibus euaſiſſent. Nam nauis fortitudine ſua, ſiue potius virtute diuina, ru-
pem ſiue lingulam illam rupit, & viam per medium ſibi fecit. Accenſoque lumine
ſentinam nauis ſcrutantes, & nullam nauis læſuram inuenientes, ſecuri à periculo
anchoras ſubmiſerunt diem expectantes. Mane facto, Rex fidei plenus reuerſus eſt
ſecretò ante altare, proſtratúſque deuotas gratias ſuper tanto & tam mirabili be-
neficio ſibi & ſuis exhibito reddidit omnium Saluatori. Demum vlterius tranſeun-
tes, tandem poſt varia maris pericula, ad portum qui dicitur Dahires in terra Pro-
uinciæ Deo duce nauigauerunt. Exeuntes igitur de maris periculis, vbi ferè per
vndecim ſeptimanas moram fecerant, equis & rebus aliis tractis de nauibus vſque
Belliquadrum equeſtri itinere peruenerunt. Indeque Rex, Gothorum finibus pe-
ragratis, in Franciam ſe recepit. Et poſtea quantocius potuit patronum ſuum, vi-
B delicet beatum Dionyſium, cum ſociis ſuis humiliter viſitans, & de omnibus gra-
tias referens, ſericis muneribus honorauit.

Incidentia. Anno Domini M.CC.LV. Guillelmus Rex Romanorum à Friſonibus
fuit interfectus. Eodem anno Taurinenſes in feſto beati Clementis de conſilio
Aſtenſium ceperunt dominum ſuum Thomam Comitem Sabaudiæ. Quam prodi-
tionem Romana Eccleſia grauiter ferens, eo quòd idem Comes tempore bonæ
memoriæ Innocentij Papæ quarti, cuius neptem duxerat vxorem ſororem domini
Octoboni de Lauagnia diaconi Cardinalis, Eccleſiam Romanam fouerat, & ciui-
tatem præfatam ex dono Guillelmi Regis, qui fuit à Friſonibus interfectus, & Ec-
cleſiæ Romanæ receperat, ipſos Taurinenſes & Aſtenſes excommunicauit, ipſoſ-
que ac eorum bona capi rogauit per Regem Franciæ Ludouicum, qui Margaretam
filiam Comitis Prouinciæ habebat vxorem, neptem dicti Thomæ ex ſua ſorore. Di-
cta verò Taurinenſis ciuitas à Bonifacio electo Lugdunenſi, & à domino Petro de Sa-
baudia fratribus dicti Thomæ fuit obſeſſa, non tamen capta. Occupauerunt tamen
pontem ſuper Padum & caſtra vicina, ciuitatémque multipliciter afflixerunt. Circa
idem tempus capti fuerunt Comes Flandrenſis Guido, & frater ſuus, quos Comi-
tiſſa Flandrenſis ſuſceperat à domino Guillermo de Domina petra fratre domini
Herchanbaudi de Borbonio, & dominus Erardus de Valerico, & quam plures alij,
qui incaute in Hollandiam tranſierant, à Florentio Comite Hollandiæ fratre Guil-
lermi Regis Romanorum à Friſonibus interfecti. Qui Florentius iuuaba & rece-
prabat Iohannem & Balduinum de Auenis filios eiuſdem Comitiſſæ de Bochardo
C de Auenis fratre Comitis de Auenis, qui dictam Comitiſſam deſponſauit, cùm
eſſet ſubdiaconus, vt dicebatur, & in ordine ſubdiaconali miniſtrauerat, cui dicta
Comitiſſa iuuenis & puella tradita fuerat cuſtodienda. Ob quorum odium ipſa
Comitiſſa conceſſit Carolo Comiti Andegauenſi Valencianas cum Comitatu Han-
noniæ dictis Iohanne & Balduino patrem ſuum fuiſſe ſubdiaconum negantibus.
Eodem temporis concurſu Branchaleon de Bononia vrbis Romæ Senator, pacis
& iuſtitiæ cultor præcipuus, de conſilio quorundam Cardinalium & nobilium
Romanorum orta diſſenſione, obſeſſus fuit in Capitolio. Et dum ſe dediſſet, po-
pulus poſuit eum in cuſtodia apud ſeptem ſoles. Tandem traditus nobilibus in
quodam caſtro ſancti Pauli, quod dicitur Paſſauant, fuit incarceratus & malè tra-
ctatus. Et niſi habuiſſet obſides Romanorum Bononiæ, Romani ipſum occidiſſent,
eo quòd in exercitio iuſtitiæ & rapinarum refrænatione non peperciſſet eiſdem.
Bononienſes vero licet interdicti à domino Papa fuiſſent, tamen niſi ciuem ſuum
rehaberent, obſides Romanorum reddere noluerunt. Eodem anno quo ſupra diſ-
cordia, quæ fuerat inter Prædicatores & religioſos ſcolares Pariſius ſtudentes, ac
magiſtrum Guillelmum de ſancto Amore, recidiuauit. Propter quam diſcordiam
ſedandam & pacificandam, miſit Rex Franciæ Ludouicus ad Curiam Romanam
duos clericos, vt per dominum Papam debitum finem ſortiretur. Tandem hinc
inde multis propoſitis, damnatus fuit & combuſtus liber à magiſtro Guillelmo de
Sancto Amore prædicto editus, & intitulatus de periculis mundi, in Eccleſia ca-
thedrali apud Anagniam, non propter hæreſim quam contineret, ſed quia contra

LVDOVICVS NONVS. præfatos religioſos ſeditionem & ſcandalum concitabat. A

Anno Domini M.CC.LVI. Comes Flandriæ & frater ſuus, quos Florentius Comes Hollandiæ tenebat in priſione; ſicut ſupra diximus, auxilio Caroli Comitis Andegauenſis liberati fuerunt. Dictus vero Florentius ſororem dicti Comitis Flandriæ debuit ducere vxorem, & ad preces Ludouici Regis Franciæ Carolus Comes Andegauiæ quitauit Valentinianas & Comitatum Hannoniæ. Actumque fuit inter fratres prædictos filios Comitiſſæ Flandriæ, quòd poſt mortem Comitiſſæ Comitatus Hannoniæ ad fratres de Auenis deueniret: Comitatus vero Flandriæ cum aliis terris hæredibus domini Guillelmi de Domna petra remanerent. Eodem anno, menſe Septembri, fuit terræ motus in vrbe Roma, & apud Anagniam ira magnus, quòd Romæ Campana ſancti Syluestri de capite per ſe pulſauerit. Circa idem tempus Richardus Comes Cornubiæ frater Regis Angliæ apud Aquiſgranum in Regem Alemanniæ fuit coronatus.

De ordinatione quam fecit Rex Ludouicus in regno Franciæ poſt reditum ſuum de vltra marinis partibus.

B

POSTQVAM in Franciam, ſicut ſupra retulimus, reuerſus fuit Rex Franciæ Ludouicus, quam iuſtè ad ſubditos, quàm miſericorditer ad afflictos, quàm humiliter ſe geſſerit ad ſeipſum; denique quantum pro viribus ſuis in omni virtutum genere proficere ſtuduerit, prout à fide dignis intellexi, & præcipuè ab ipſis qui cōſcientiæ ipſius ſinceritatem nouerunt, & conuerſationem viderunt, diligenter enarrabo. Ita quod ſecundum iudicium diſcretorum, quantò aurum pretioſius eſt argento, tantò conuerſatio ipſius ſancta & noua quam de terræ ſanctæ itinere reportauit conuerſationi priſtinæ præminere iudicabitur, quamuis ab infantiæ crepundiis ſtatus iuuentutis ſuæ ſemper bonus & innocens ac valde commendabilis fuerit. Primò igitur & principaliter poſt reditum ſuum ad ſtatus regni ſui meliorationem & ſubditorum ſuorum correctionem & quietem intendens, de communi conſilio & aſſenſu condidit pius Rex generale ſtatutum, quod per totum regnum ſuum ſeruari & promulgari voluit in hæc verba; „ Ex debito Regiæ poteſtatis, pacem & quietem ſubditorum noſtrorum, in quorum quiete quieſcimus, præcordialiter affectantes, ac aduerſus iniurioſos & improbos, qui tranquillitati eorum inuident, & quieti zelum indignationis habentes ad huiuſmodi propulſandas iniurias, & ſtatum regni noſtri reformandum in melius, hæc quæ continentur inferius, duximus ordinanda. Quæſtus quidem illicitos, quantum poſſibile fuerit, in Bailliuis, & aliis Curialibus noſtris reprimere cupientes, Bailliuos, Præpoſitos, Vicecomites, & villarum Maiores foreſtarios, & quoſcunque ſub eis in officiis conſtituros, iuramento ſubſcripto duximus aſtringendos. Cuius ſi ipſi Balliui fuerint trangreſſores, pœnas debitas in bona ipſorum, vel ſi res exigat, in perſonas, noſtræ voluntatis vel deputatorum à nobis arbitrio reſeruamus. Si vero Præpoſitos, Maiores, Vicecomites, vel alios inferiores officiales deiërate contigerit in hac parte, à Bailliuis ſub bonarum teſtimonio perſonarum, & etiam earumdem conſilio puniantur. Iurabunt igitur omnes & ſinguli ſupradicti, quòd quandiu commiſſam ſibi tenebunt Bailliuiam, Præpoſituram, vel aliud quodcunque officium ſupradictum, tam maioribus quàm mediocribus tam aduenis, quam indigenis tam ſubiectis quàm præpoſitis, ſine nationum & perſonarum acceptione, ius reddent, ſeruantes tamen in locis ſuis vſus & conſuetudines approbatas. Iurabunt inſuper iura noſtra bona fide requirere & ſeruare, & aliorum iura ſcienter non auferre, nec diminuere, nec etiam impedire. Iurabunt etiam donum ſeu munus quodlibet à quacunque perſona per ſe, vel per alium non recipere in pecunia, argento, vel auro, vel rebus aliis quibuſcunque mobilibus, vel immobilibus, vel ſe mouentibus, vel beneficiis perſonalibus ſiue perpetuis, præter eſculenta & poculenta, quorum valor in vna hebdomada ſummam decem ſolidorum Pariſienſium non excedat. Et quòd dicta bona ſeu beneficia dari vxoribus ſuis, liberis, fratribus, & ſororibus, neptibus & nepotibus, vel conſanguineis, vel conſiliariis ſeu domeſticis ſuis minimè procurabunt. Immo bona fide diligentiam adhibebunt, ne vxores eorum vel aliæ perſonæ proximè nominatæ dona vel muneta recipiant. Quod ſi fecerint, ex quo hoc ſciuerint, eos ad reſtitutionem bona fide compellent ſub debito iuramento. Iurabunt etiam quòd ab illis de ſua Bailliuia, vel ab aliis qui cauſam habuerint coram ipſis C

ipſis

A ipſis vel ſciant in proximo habituros, mutuum non recipient per ſe, vel per alium vltra ſummam viginti librarum, quas reddent à die contracti mutui infra duos menſes, licèt etiam creditor velit terminum ſolutionis prorogare. Addetur etiam iuramento eorum, quòd non dabunt, vel mittent munera alicui de conſilio noſtro, vel vxoribus eorum, vel eorundem liberis aut domeſticis; vel illis qui compotum ipſorum recipient, vel illis quos ad viſitandum terram vel facta eorum exquirenda mittemus. Quòd etiam in venditionibus Bailliuiarum redituum vel aliarum rerum noſtrarum partem non habebunt, nec etiam in moneta. Quòd etiam Bailliuos infideles, & iniurioſos, vel exactores, ac de vſuris ſuſpectos, vel turpem vitam apertè ducentes in ſuo non ſuſtinebunt errore, imò exceſſus eorum corrigent bona fide. Iurabunt etiam Præpoſiti noſtri, Vicecomites, Maiores villarum, foreſtarij, vel alij ſub eis in officiis conſtituti, quòd ſuperioribus ſuis, nec vxoribus eorumdem, liberis, propinquis, ſiue domeſticis quicquam dabunt. Et in fine iuramenti concludent, quod vniuerſa & ſingula ſupradicta bona fide ſeruabunt, niſi illud quod duxerimus relaxandum, nec quicquam per ſe vel per alium in fraudem facient prædictorum. Vicarios autem quos Bailliui per ſe quandoque ſubſtituent, noluimus ab iſtis inſtitui, niſi prius ſub forma prædicta præſtiterint iuramentum. Vt verò B hæc iuramenta firmiùs obſeruentur, volumus quòd in publica aſſiſia fiant coram laicis & clericis ab omnibus & ſingulis ſupradictis, etiam ſi antea facta fuerint coram nobis: vt non ſolum metu diuinæ indignationis & noſtræ, ſed etiam confuſionis & erubeſcentiæ apud homines periurium manifeſtum incurrere vereantur. Volumus autem & præcipimus, quòd Bailliui noſtri, & alij, qui ſub ipſis quodcumque officium tenent, nec non & omnes qui vadia noſtra recipiunt, ac vniuerſi ſubditi noſtri, abſtineant ab omni verbo quod vergat in contumeliam Chriſti, vel contemptum matris ſuæ, vel Sanctorum ipſius. A ludo etiam cum taxillis vel aleis, vel ſcacis, & à fornicatione, & tabernis. Scolas etiam deciorum prohibemus omnino, ita vt tenentes eas diſtrictè puniantur. Fabrica vero deciorum prohibeatur vbique in regno noſtro. Expellantur publicæ meretrices tam de campis quàm de villis. Quicunque domum publicæ meretrici locauerit, meretricéſque in ſua domo receperit, quantum valet penſio domus vno anno Bailliuo loci vel Præpoſito ſoluere teneatur. Nullus recipiatur ad moram in taberna faciendam, niſi ſit tranſiens vel viator, vel in ipſa villa non habeat aliquam manſionem. Inhibemus verò diſtrictè Bailliuis noſtris poſſeſſiones aliquas per ſe vel per alium emere in Bailliuia ſua, adminiſtratione ſua durante, vel fraudulenter in alia ſine noſtra licentia ſpeciali. * Quod ſi fecerint, emptionem ipſam irritam eſſe, & poſſeſſiones ſic emptas fiſco noſtro, ſi nobis placuerit, volumus applicari. Prohibentes inſuper Bailliuis noſtris, ne quandiu Bailliui fuerint, ſibi, vel ſuis liberis, fratribus, vel ſororibus, nepotibus, C vel conſanguineis, vel cuicunque de familia ſua matrimonia copulent cum perſonis ſuæ Bailliuiæ ſine noſtro ſpeciali aſſenſu, nec prædictos in Religione ponant, nec beneficia Eccleſiaſtica vel poſſeſſiones eis acquirant. Giſta etiam vel procurationes in domibus Religioſorum, vel circa, cum expenſis eorum non recipiant ſine noſtra licentia ſpeciali. Prohibitionem verò iſtam, quam facimus de matrimoniis non copulandis, & poſſeſſionibus non acquirendis, non extendimus ad Præpoſitos, Maiores, & alios officiales minores, qui Maiorias, Præpoſituras, & alia officia tenebunt in locis manſionum ſuarum dum tamen hæc faciant ſine noſtra vel alterius læſione. Bailliui autem noſtri & alij officiales caueant ſibi à multitudine bedellorum, & quanto paucioribus poterunt ſint contenti ad curiarum exequenda præcepta, & ipſos nominent in aſſiſia publica aliter pro bedellis minimè teneantur. Vbi autem vel bedelli vel ſeruientes ad remota loca mittuntur, eis ſine ſuperiorum literis non credatur. Et ſi aliter inuenti fuerint facientes executiones & mandata, nuncientur hæc Bailliuis qui eos puniant competenter. Ne verò Bailliui noſtri vel inferiores officiales contra iuſtitiam ſubditos noſtros grauent, inhibemus eiſdem ne pro quocunque debito, præter noſtrum, capiant vel captum detineant aliquem ſubditorum noſtrorum. Emendas autem pro maleficiis ſeu debitis à Bailliuis noſtris leuari nolumus, niſi in foro iudiciario publicè de bonorum conſilio fuerint iudicatæ vel æſtimatæ, quamuis antea fuerint gagiatæ. Si tamen ille, cui crimen imponitur, curia ſibi offerente iudicium, noluerit illud expectare, & pecuniam certam offerat pro emenda, & ſi tale ſit crimen, de quo emenda

* præcedente.

pecuniatia recipi conſueuit, liceat Curiæ eam recipere, ſi ſibi competens videatur. A
Alioquin emendam iudicari faciat vel æſtimari ſecundum quod ſuperius eſt expreſ-
» ſum, licèt reus ſe vellet ſubiicere modò omnino Curiæ voluntati. Caueant tamen
» Baillíui & alij officiales iam dicti, ne minis, vel terroribus, vel machinationibus cal-
» lidis clam vel palam aliquem ad emendam offerendam inducant, vel ſine cauſa ratio-
» nabili accuſent. Eos ſane, qui Præpoſituras, aut Vicecomitatus, vel alias Bailliuias
» tenuerint, aliis eadem reuendere prohibemus. Sed & ſi plures emptores fuerint, vnus
» tantum iuriſdictionem exerceat, & immunitate gaudeat in caluacariis, talliis, ſeu
» collectis, & aliis oneribus publicis, qua alij conſueuerunt gaudere. Vendi autem eas
» filiis, fratribus, nepotibus, aut conſanguineis, vel domeſticis Bailliuorum prohibemus
» eiſdem. Emptores autem ipſarum Præpoſiturarum, vel aliarum Bailliuiarum debita
» propria, ſcilicet quæ debentur eiſdem, non ex Præpoſituris, vel aliis Bailliuis, aut
» eorum ſociis auctoritate propria non coerceant; ſed per manum Bailliui aut ſupe-
» rioris Iudicis eas repetant, ſicut facerem ſi Præpoſituram aut Bailliuiam non tene-
» rent. Porrò, viam maliciis volentes præcludere, quantum poſſumus firmiter inhibe-
» mus, ne Bailliui vel alij officiales prædicti in cauſis vel negociis quibuſcunque ſubdi-
» tos noſtros locorum mutatione fatigent ſine cauſa rationabili, ſed ſingulos in locis B
» illis audiant vbi conſueuerunt audiri, ne grauati laboribus & expenſis cogantur ce-
» dere iuri ſuo. Quia verò nemo ſine culpa priuandus eſt iure ſuo, Bailliuis noſtris &
» aliis officialibus prædictis inhibemus, ne deſſeſiant aliquem ſine cauſæ cognitione vel
» noſtto ſpeciali mandato. Subditos etiam noſtros nouis exactionibus vel conſuetudi-
» nibus non affligant, caluacatas extorquendæ pecuniæ cauſa non mandent, ſed ex cau-
» ſa tantummodò neceſſaria. Et tunc volentes facere perſonalem caluacatam, ad eam
» redimendam de pecunia non compellant. Defenſum etiam bladi vel vini vel aliarum
» mercium non extrahendarum de terra ſine cauſa vrgente non faciant; & tunc cum
» bono conſilio, & maturo, nec ſuſpecto, & factum cum conſilio non diſſoluant, nec
» eo durante cuiquam faciant gratiam ſpecialem. Omnes autem Bailliuos noſtros ma-
» iores & minores finito officio ſuo remanere volumus, vel ſaltem procuratorem ſuffi-
» cientem dimittere in ipſa Bailliuia per quadraginta dies, vt de ſe conquerentibus co-
» ram illis reſpondeat, quibus hoc comittetur. Omnia ergo iſta ſupradicta & ſingula,
» quæ ad præſens pro ſupradictorum quiete duximus ordinanda, retenta nobis pleni-
» tudine Regiæ poteſtatis, declarandi, mutandi, vel etiam corrigendi, addendi vel
» minuendi, à Bailliuis noſtris & ſubditis diſtrictè volumus obſeruari.

Actum Pariſius anno Domini 1254. menſe Decembri.

De cauterio labiorum quod infligi fecit blaſphemo Rex Ludouicus.

IGITVR poſt edictum huiuſmodi publicatum, quidam ciuis Pariſienſis conditionis mediocris inhoneſtè valde iurando blaſphemauit in Deum; quem Rex iuſtus abſque miſericordia cauterizari præcepit in labiis ferro candenti, in peccati ſui memoriam ſempiternam, & ad aliorum exemplum. C Super quo cùm multi ſecundum ſeculum ſapientes propter hoc contra Regem verbis maledicis murmurarent, audiens & ſciens Rex magnanimus eſſe ſcriptum: *Beati eritis cum maledixerint vobis homines*, iuxta illud; *Maledicent illi, & tu benedices*, dixit verbum Catholicum, videlicet quòd deſiderabat potius ſimile cauterium ſibi in labiis eſſe factum, quàm dimitteret talem indecentiam ſuſtinere, dummodo huiuſmodi pernitioſum vitium de regno ſuo penitùs tolleretur. Præterea cum tunc temporis ipſe dominus Rex quoddam opus Pariſius fieri præcepiſſet, quod communi vtilitati conferre non modicum videbatur; ſuper quo ab illius beneficio vtentibus multas benedictiones habebat: tunc dixit, quòd maiorem mercedem à Domino expectabat pro maledictionibus quas occaſione illius cauterij incurrebat, quam pro benedictionibus quas habebat pro illo beneficio generali. Et quia, ſecundum verba Sapientis, thronus regum iuſtitia roboratur, ad commendationem zeli iuſtitiæ, quem habebat Rex Chriſtianiſſimus, factum Ingerrami domini de Couciaco in loco hoc dignũ duxi legentibus explicare. Erant tunc temporis in Abbatia ſancti Nicolai de Boſco tres pueri nobiles de Flandria, qui ibidem miſſi fuerant propter idioma Gallicum addiſcendum, quos iocantes & ſpatiantes per nemora dictæ Eccleſiæ, arcubus & ſagittis cuniculos ſagittando, dum ſequerentur prædam ſuam in nemoribus domini de Couciaco iam dicti, foreſtarij ipſius domini eos ita reperientes ceperunt. Quibus captis &

in

LVDOVICVS NONVS.

A in priſionem ductis, retulerunt domino ſuo foreſtarij quod fecerant. Quo audito,
ipſe continuo, vtpote crudelis & immiſericors, ante cauſæ & ætatis ac generis ip-
ſorum cognitionem, ſuſpendere eos fecit. Quod intelligens Abbas ſancti Nicolai,
in cuius erant cuſtodia deputati, & dominus Gilo Brunus Conſtabularius Fran-
ciæ, à cuius genere dicebant puerorum alterum detiuari, inſtantiſſimè Regi que-
rimoniam detulerunt: & idcirco dominus Rex dominum de Couciaco fecit ad
Curiam euocari ſuper tali facinore reſponſurum. Qui in Regis præſentia conſti-
tutus, dixit ſe de reſponſione cogi non debere, volens & petens per Pares Franciæ,
ſi poſſet, ſecundum conſuetudinem Baroniæ iudicari. Sed contra eum probatum
extitit per Curiæ retroacta, quod terram in Baronia non tenebat, quia terra de
Bouis & de Gorneyo, quæ à terra de Couciaco per fraternitatis partitionem deciſa
fuerat, illud dominium Baroniæ importabat. Tali igitur altercatione negotio de-
pendente, Rex dominum de Couciaco non per Pares nec milites, ſed per clien-
tes aulicos fecit capi, & in domo ſua Pariſius quæ Lupera dicitur cuſtodia reſer-
uari, diem ſibi conſtituens, ad quam omnes regni Proceres conuenirent. Proce-
ribus vero poſtmodum Pariſius congregatis, dominoque de Couciaco in medio
B conſtituto, Rex eum ſuper caſu prædicto reſpondere compulit. Tunc ille per Re-
gis voluntatem omnes Barones ibidem conſiſtentes ſui generis vel parentelæ ad
ſuum conſilium conuocauit, tantáque fuit ibi ſui generis nobilitas, quod Rex quaſi
ſolus præter paucos conſilij ſui remaneret. Ipſe Rex etiam non erat expers affinita-
tis illius parentelæ. Erat autem Regis intentio iuſtum iudicium iudicare inflexibi-
liter, vt ad pœnam talionis dictus dominus puniretur, & morte conſimili damna-
retur. Vix tamen ad vltimum precibus & interuentu Procerum ſic fuit ordinatum,
quòd decem millibus librarũ vel circiter vitam ſuam redimeret, & duas Capellanias
conſtitueret pro animabus puerorum ad perpetualiter celebrandum. Nec ille verus
cultor iuſtitiæ illam pecuniam ſuis theſauris addidit, ſed in pietatis operibus totum
diſtribuit; quia Domum Dei de Pontiſara reditibus augmentatis de illa pecunia fa-
bricari fecit; ſcholas & dormitorium Iacobitarum Pariſius, & Eccleſiam fratrum
Minorum à fundamentis in integrum conſummauit. Magnumque fuit aliis regi-
bus exemplum iuſtitiæ, quòd vir tantus tamque ſpectabilibus ortus natalibus, quaſi
à pauperibus facinore accuſatus, inter ſuos tam nobiles vix vitæ remedium in fa-
cie cultoris iuſtitiæ potuit inuenire.

Quòd poſt reuerſionem Ludouici Regis de tranſmarinis partibus pax viguit in regno Franciæ.

C IGITVR poſt hoc factum videntes & intelligentes Barones ac milites tam ma-
iores quàm minores, ſapientiam Dei in illo eſſe ad faciendum iudicium & iu-
ſtitiam in ſubditis, timuerunt Regem, & de die in diem amplius venerabantur,
ſcientes eum virum ſanctum & iuſtum. Vnde poſt ſuæ primordia iuuentutis non
fuit qui auderet attentare aliquid contra ipſum; aut ſi fuit rebellis aliquis, citò
eius humiliabatur Imperio. Et ſicut legitur de Rege pacifico Salomone, quòd ha-
buerit pacem vndiquaque per circuitum regni ſui: ſic & ipſe Rex Chriſtianiſſimus
Ludouicus ex tunc habere meruit Domino largiente, quam poſt mortem ipſius
Philippo eius filio in regno ſuccedenti, quandiu regnauit per merita ſancti Regis
Dominum credimus conceſſiſſe. Sanè ſi quos etiam hoſtes aut æmulos latentes
habebat, eos ſagaciter & charitatiuè attrahebat ad pacem & beneuolentiam ſuis
curialitatibus & auxiliis oportunis. Et quia placebant Domino vi[illegible] eius, inimicos
ipſius, ſi quos habere contigit, conuertebat ad pacem. Sic autem erga omnes
tam ſubditos quàm extraneos ac remotos fideliter, miſericorditer, & clementer
ac ſapienter ſe gerebat, quòd ab omnibus merebatur ho[illegible] pariter & amari.
Nam, ſicut ſcriptum eſt: *Miſericordia & veritas cuſtodiunt* [illegible]*, & firmatur cle-
mentia thronus eius:* ita thronus regni Franciæ temporibus ſuis ſicut ſol in con-
ſpectu omnium renitebat reſpectu ceterorum. Et ſicut ſol ſuos vbique diffundit ra-
dios; ſic ab ipſo diffundebantur vbique beneficia ſeu luminoſa charitatis & caloris
exempla: quæ cupio pro viribus meis quamuis inſufficiens tanti operis ad hono-
rem Dei, ſicut in libro vitæ ipſius ſcripta reperi, antequam aliud aggrediar, præ-
ſenti hoc in loco poſteris enarrare. Sacramentum enim Regis, vt angelica aucto-

LVDOVICVS NONVS. ritate planum eſt, bonum eſt abſcondere, opera autem Domini reuelare & confiteri honorificum. A

De ſtatu Regis Ludouici quantum ad regimen ſubditorum, & eius cautela in verbis.

SAPIENS & prudens Rex Ludouicus in cauſis quæ contra ipſum vertere videbantur, ſemper quantùm bono modo poterat, contra ſe ſtabat & allegabat, vt per hoc conſiliarij ſui abſque timore offenſæ ipſius à vero iudicio minimè declinarent. Super ſorefactis, quæ tam ad perſonam ſuam, quàm ad Præpoſitos & Bailliuos ſuos ſpectabant, mittebat pluries per regnum ſuum inquiſitores diligentes ac fideles, & inuentas iniurias emendari & reſtitui faciebat. Similiter ſuper ſtatum familiæ domus ſuæ faciens pluries inquiri, reos probatos ſecundum quod meruerant puniebat. Cautiſſimus erat & gratioſiſſimus in loquendo, à verbis ſcurrilibus & diſſolutis, maximè à detractoriis & mendacibus, ſummè cauebat. Rariſſima vel nunquam maledicta vel conuicia dicebat alicui quantumcunque modico garcioni, niſi hoc exigeret grandis culpa. Specialiter autem ab omni genere iuramenti ſe abſtinebat penitus, quantumcunque, vt in loquendo fieri ſolet, conſuetum vel modicum videretur. Aliquando ad euitandum alia iuramenta, loco iuramenti ſolebat dicere, in nomine mei. Quod audiens reprehendi à quodam viro religioſo, ex tunc omnino abſtinuit. Sed ſecundum Euangelium erat ſermo eius, eſt, eſt; &, non, non. Et in grauibus conſiliis & arduis negotiis ac cauſis pauci vel nulli perſpicaciùs ipſo veriuſque iudicabant, & quod intellectu capiebat valde prudenter & gratioſè proferebat. Siquidem diffuſa erat gratia in labiis ſuis. B

De humilitate eius per opera exteriora.

QVOLIBET ſabbato conſueuerat pedes abluere in loco ſecretiſſimo, humiliter & deuote, flexis genibus, trium pauperiorum hominum ſeniorúmque qui poterant inueniri; & poſt ablutionem, pedes extergere & humiliter oſculari. Similiter aquam porrigebat eorum manibus abluendis, quas eodem modo oſculabatur, & poſt cuilibet certam ſummam denariorum erogabat, & ad comedendum eis ipſemet miniſtrabat. Si autem propter corporis infirmitatem hæc pietatis obſequia facere non poſſet, volebat quòd vice ipſius Confeſſor ſuus præſente Eleemoſynario ſuo prædicta ſimili modo exequeretur. Ceterum ad laudem deuotæ huius humilitatis ſpectat, quòd cum in ſabbato quodam eſſet in Abbatia Clariuallis, ablutioni pedum Monachorum, quod Mandatum vocant, voluit intereſſe, videlicet quando ſecundum morem Ordinis poſt Veſperas ſolemniter & deuotè ſibi mutuò lauant pedes. & aſſuit & reſpexit. Ipſe verò ex humilitate ſua pluries voluit capam deponere, & genibus flexis manus adponere ad pedes ſeruorum Dei humiliter abluendos. Sed quia plures magnates non ſibi multum familiares tunc ſibi aſtabant, de conſilio aliquorum ab hoc humilitatis officio ſuperſedit. Confeſſores etiam ſuos in magna reuerentia ſemper habebat, ita quòd aliquando poſtquam iam ſederat coram Confeſſore ad confitendum, ſi oſtium aliquod vel feneſtram vellet aperiri vel claudi, ipſe à loco confeſſionis feſtinanter ſurgebat, quaſi præueniens Confeſſorem ſuum, & ibat humiliter ad claudendum vel ad aliquid aliud huiuſmodi faciendum. Qui cùm à Confeſſore ſuo ſuper hoc argueretur, humiliter reſpondebat: Chariſſime, vos eſtis pater, & ego filius; & ideo hoc facere debeo. C

Quomodo ſe habuit in matrimonio, & de educatione & inſtructione liberorum ſuorum.

EX conſenſu [illegible] ſuæ Margaretæ Reginæ, per totum Aduentum & per totam Quadrageſimam ab opere carnali mutuò continebant, & nihilominus aliquot certis diebus qualibet ſeptimana, ſimiliter in vigiliis & in diebus magnorum feſtorum. Inſuper in ſolemnitatibus, in quibus communicare debebat, pluribus diebus ante communionem & pluribus poſt, ob reuerentiam ſacri myſterij continebat. Si autem his continentiæ diebus ipſum ex certa cauſa vxorem ſuam Reginam viſitare contingeret, & cum ea morari, ſi ex vicinitate vxoris pro humana fragilitate

A gilitate quandoque motus carnis inordinatos ſentiret, ſurgebat de lecto per cameram deambulans donec carnis rebellio quieuiſſet. Et quia per gratiam Dei de tam ſancto coniugio copioſa proles proceſſit, ſequitur videre quàm catholicè ſeſe habuerit pius pater in ſuorum inſtructione ac regimine liberorum. Volebat etiam quod pueri iam adultæ ætati propinqui quotidie non ſolum Miſſam, ſed & Matutinas ac Horas canonicas cum cantu audirent, & quòd ad audiendum Sermones ſecum adeſſent. Volebat etiam quòd ſinguli literas addiſcerent, & Horas beatæ Virginis decantarent, ac vt eſſent ſemper cum ipſo ad Completorium quod poſt cœnam ſuam ſolemniter in Eccleſia decantari quotidie faciebat. In fine cuius ſpecialis Antiphona beatæ Mariæ alta voce cantabatur. Dicto verò Completorio cum pueris in camera reuertebatur, & aqua benedicta à ſacerdote circa lectum ſuum & per cameram aſperſa reſidebant pueri circa ipſum: quibus tunc priuſquàm diſcederent ab ſe ſolitus erat aliqua verba ædificatoria dicere ad inſtructionem ipſorum. Capellos etiam de roſis ſeu alios quoſcunque volebat quòd dicti pueri ſacris diebus Veneris in capitibus deportarent, ad memoriam illius ſacræ coronæ ſpineæ qua caput Saluatoris hac die atrociter fuerat coronatum, & qua corona Rex Regum Dominus noſter Ieſus Chriſtus tam magnificè, ſicut ſuperius dictum eſt, decorauerat
B Regnum ſuum.

De confeſſione & modo pœnitentiarum Regis Ludouici.

OMNI ſiquidem ſexta feria per totum annum conſueuerat deuotè & humiliter confiteri, locum ad hoc ſecretum valde eligens, & quaſi in quolibet manerio ſuo ad huiuſmodi prouidens locum aptum, quamuis conſueuiſſet intra, tamen non omittebat extra. Poſt confeſſionem verò ſuam ſemper diſciplinam recipiebat à Confeſſore ſuo quinque cathenulis ſuis ferreis ſimul iunctis, quas in fundo cuiuſdam paruulæ pixidis eburneæ decenter infixas Rex deuotus ſecum portabat, in quadam burſa ad zonam ſuam ſecreto pendente. Similes enim pixides cum ſimilibus virgulis ferreis quaſi pro ſecreto xenio dedit aliquando alicui de liberis ſuis & ſecretis amicis, pro recipiendis loco & tempore talibus diſciplinis. Si quando Confeſſor ſuus quaſi parcens ei nimis remiſſos ictus, vt videbatur ei, dabat, quòd fortius percuteret ipſe per ſignum aliquod innuebat. Hanc autem diſciplinam pro nullo feſto quocunque ſolemni ſuſcipere dimittebat. Nec prætereundum æſtimo de quodam Confeſſore, quem habuit ante fratrem Gaufredum de Belloloco de Ordine Prædicatorum, qui ſolitus ſibi erat dare diſciplinas nimis immoderatas & duras, ſuper quo caro eius tenera non modicum grauabatur; quod grauamen nunquam illi Confeſſori quandiu viueret voluit reuelare. Sed poſt mortem dicti Confeſſoris, quaſi iocando & ſubridendo hoc alteri Confeſſori ſuo humiliter recognouit.
C Et licèt, prout dictum eſt, conſueuiſſet omni die Veneris confiteri, tamen ſi aliis diebus ſibi occurreret aliquid confitendum, non differebat quin quàm citiùs poſſet confiteretur. Si quid etiam de nocte, vt fieri ſolet, ſibi contingeret, ſi ſuum in promptu non poſſet habere Confeſſorem, mittebat pro eo antequam inciperet Matutinas vt confiteretur. Si vero ipſum tunc commodè non haberet, confitebatur interim Capellano ſuo, qui eum ad Horas dicendas adiuuabat. Prærerea in Aduentu & Quadrageſima diebus Veneris, ac in quatuor vigiliis beatæ Mariæ longo tempore ad carnem cilicio vſus fuit. Sed quia ex hoc plurimum grauabatur, de conſilio Confeſſoris ſui vti cilicio humiliter prætermiſit. Tamen nonnunquam in Quadrageſima loco cilicij quadam zona ſiue faſcia de cilicio ſe çingebat. Inſuper loco prædicti cilicij, quod dimiſerat, quaſi in recompenſationem voluit quòd omni die Veneris in Aduentu & Quadrageſima Confeſſor ſuus reciperet de mandato ipſius quadraginta ſolidos Pariſienſes ad erogandum pauperibus in ſecreto. Conſuetus etiam erat per totum annum omni ſexta feria ieiunare, & quarta feria à carnibus & ſagimine abſtinere. Aliquando etiam diebus lunæ à carnibus ſimiliter abſtinebat. Sed propter debilitatem corporis hanc diem dimiſit conſilio diſcretorum. Inſuper quatuor vigilias præcipuorum feſtorum beatæ Virginis in pane & aqua ieiunabat. Nihilominus in Paraſceue, & quandoque in vigilia omnium Sanctorum, ac aliquibus aliis ſolemnibus ieiuniis per annum ſimiliter in pane & aqua ieiunare conſueuit. Sextis feriis in Quadrageſima & Aduentu à fructibus

& piſcibus abſtinebat: tamen his diebus aliquando de licentia ſui Confeſſoris vno A
genere piſcium & vno genere fructuum vtebatur. Nullum vel pauciſſimos dicunt
ſuo tempore fuiſſe, qui tanta aquæ copia vinum ſuum obrueret, ſicut ipſe.

De operibus miſericordiæ & largitatis eleemoſynarum ad pauperes Regis Ludouici.

PORRO quia ab infantia creuerat ſecum miſeratio, & quia ſuper afflictos &
pauperes pia ſemper geſtabat viſcera charitatis, eleemoſynas eius, quas enar-
rat omnis Eccleſia Sanctorum, nec ſilere debeo, nec ſufficio explicare. Siquidem
quotidie vbicunque eſſet, in domo ſua reficiebantur pane, vino, & carnibus, ſiue
piſcibus pluſquam centum viginti pauperes. In Quadrageſima vero & Aduentu
atque deuotis diebus ſumma pauperum augebatur. Frequenter ipſemet pius Rex
pauperibus ſeruiebat, & coram eis fercula miniſtrabat, panem ſcindebat ac dena-
rios multos manu propria eis dabat. Specialiter autem in quibuſdam ieiuniorum
diebus & ſolemnibus vigiliis ducentis pauperibus manu propria antequam come-
deret de prædictis omnibus ſeruiebat. Præter hæc quotidie in prandio & in cœna
habebat prope ſe tres ſenes pauperes comedentes, quibus de cibariis ſuis faciebat B
miniſtrari, & in fine prandij certam ſummam pecuniæ eis dari. Ceterum tam lar-
gas & frequentes eleemoſynas quotidie dabat pauperibus religioſis tam virorum
quàm mulierum, Hoſpitibus pauperum, & Domibus leproſorum, ac aliorum Col-
legiis pauperum, nec non & nobilibus paupertate detentis, quod vix poſſet ab ali-
quo enarrari. Vnde Tito Imperatore tam liberali quondam datore, quem narrant
veteres hiſtoriæ doluiſſe eo quod vna die defeciſſet in tribuendo beneficia, fuit
iſte felicior, cui nulla dies in erogandis eleemoſynis & beneficiis largiendis legi-
tur prætermiſſe. Porro quaſi à principio, quo cœpit regnare, Domos & Monaſte-
ria Religioſorum fecit ædificare quamplura, inter quæ ſpecialiter Monaſterium
Regaliſmontis dicitur præminere. Domos etiam quamplures fratrum Prædicato-
rum atque Minorum in diuerſis regni ſui partibus ædificauit, & iam incœptas ad
conſummandum adiuuit. Domum Dei Pariſius cum magnis ſumptibus amplia-
uit, & redditibus augmentauit. Inſuper Domos hoſpitales pauperum apud Pon-
tiſaram, Compendium, & Vernonem, magnis & ſumptuoſis ædificiis conſtruxit,
& magnos redditus aſſignauit. Monaſterium autem ſancti Matthæi iuxta Rotho-
magum, & aliud quod Longum campum nominant, iuxta ſanctum Clodoaldum
ſuper Sequanam prope Pariſius, in quorum vno ſorores de Ordine fratrum Præ-
dicatorum, in altero de Ordine Minorum ponens, de proprio fundauit, & eiſ-
dem redditus ſufficientes prouidit. Abbatias etiam monialium Ciſtercienſis Or-
dinis, Lilij iuxta Meledunum, & Malidumi iuxta Pontiſaram magnis ſumptibus
ædificauit, & redditibus ampliauit. Domum vero magnam cæcorum pauperum
Pariſius conſtrui fecit, vbi pluſquam trecenti quinquaginta cæci pauperes com- C
morantur, in capella ibi constructa diuinum ſeruitium audientes. Præterea miſe-
randarum mulierum, quæ propter victus penuriam erant publicè expoſitæ ad lu-
panar, vel ad exponendum paratæ, quæ tantum panem & aquam ab ipſo petebant,
vt ſic à peccato cauerent, in domo filiarum Dei Pariſius magnam multitudinem Dei
congregauit, & eiſdem pro ſuſtentatione annuatim quatuor centum libras Pariſius
aſſignauit. Inſuper monachis Ordinis Cartucenſis prope Pariſius in loco qui dici-
tur Vallis viridis locum aptum prouidit, & ad ſeruiendum Deo ibidem ſufficientes
redditus contulit. Similiter in pluribus regni ſui ciuitatibus & caſtris domos Be-
guinis mulieribus ad habitandum prouidit, & eis in victu de ſuis ſumptibus mini-
ſtrauit. Cum autem intelligeret quòd nonnulli ex familiaribus ſuis ex largitate elee-
moſynarum ſuarum murmurarent, eiſdem dicebat, quòd cùm oporteret quando-
que in expenſis excedere, potius eligebat quòd exceſſus fierent in eleemoſynis pro-
pter Deum, quàm in ſecularibus & mundanis; vt exceſſus, qui fiebat in ſpirituali-
bus, excuſaret atque redimeret exceſſum, quem frequenter oportebat fieri in mun-
danis. Nihilominus tamen in ſolemnitatibus regiis, & tam in quotidianis ſumpti-
bus domus ſuæ, quam in parlamentis & congregationibus militum & Baronum,
ſicut decebat regiam dignitatem, liberaliter ac largiter ſe habebat: & ſeruiebatur
in domo ſua multum curialiter ac decenter, pluſquam in prædeceſſorum ſuorum
regum curiis longe à temporibus retroactis.

De collatione

A

LVDOVICVS NONVS.

De collatione beneficiorum & deuotione Regis Ludouici ad diuinum officium & de modo orandi ipſius.

SANE in beneficiis Eccleſiaſtieis conferendis, quæ ad patronatum ſiue donationem ipſius pertinebanr, Deum ſemper præ oculis habebat, & electis & probatis perſonis ea quantum poterat conferebat. Præcipuè autem in Eccleſiis cathedralibus, vbi ſede vacanre, ratione cuſtodiæ regalium, ex conſuetudine pertinebat ad cum collatio præbendarum. Quas perſonas inquiri & eligi faciebat per Cancellarium Pariſienſem, & alios viros bonos. Hanc autem conſuerudinem obſeruabat, quòd nulli quantumcunque literato aliquod beneficium Eccleſiaſticum poſſidenri conferret aliud Eccleſiaſticum, niſi primo beneficio ſimpliciter reſignaret. Nec beneficium non vacans omnino alieni concedere vel conferre volebat, donec teſtimonium haberet certitudinis quòd vacaret. Omnes Horas canonicas & etiam de beata Virgine cum cantu quotidie audire volebat; etiamſi eas in itinere equitando audire contingeret, nihilominus eas inter ſe & Capellanum ſuum tam de die quàm de beata Virgine ſubmiſſe dicebat. Inſuper officium mortuorum quotidie cum nouem lectionibus etiam in feſtis quanrumcunque ſolemnibus dicebat Cum capellano ſuo. Raro accidebat, quin quotidie duas Miſſas audiret, & frequenrer tres vel quatuor. Dum Horæ cantarentur nolebat colloquio alicuius impediri, niſi vrgeret aliqua vtilitas, & runc breuiter & ſuccinctè. Solemnitates autem præcipuas, & ceteras feſtiuitates Sanctorum deuotas faciebat ſolemniter & ſtudioſiſſimè celebrari, conuocans ad hoc pluties in anno electos clericos & gratioſè cantanres. Lachrymarum gratiam plurimum affectabat, & ſuper hoc defectu Confeſſori ſuo piè & humiliter conquerebatur, familiariter ei dicens, quòd quando Letania dicebatur, *Vt fontem lachrymarum nobis dones*, deuotè dicebat; O Domine, fontem lachrymarum non audeo poſtulare, ſed modicæ lachrymarum ſtillæ mihi ſufficerent ad cordis mei ariditatem & ducitiam irrigandam. Aliquando etiam Confeſſori ſuo familiariter recognouit, quòd quandoque Dominus in oratione aliquas lachrymas ſibi dederat, quas cùm ſentiret per genas ſuauiter ad os influere, non ſolum cordi, ſed guſtui ſuo dulciſſimè ſapiebant. Congregationes Religioſorum frequenter ac deuotiſſimè viſitabat, & ab eis pro ſe & amicis ſuis viuis ac defunctis piarum orationum & Miſſarum ſuffragia humiliter & flexis genibus in Capitulis eorum poſtulabat; ita quòd ex humilitate ſua perſonæ religioſæ frequenter ad lachrymas mouebantur.

B

De honore quem Ludouicus Rex dixit ſibi factum apud Poiſſiacum; & de modo ipſius tangendi infirmitates ſodellarum.

C

INSVPER ad laudem deuotionis fidei ipſius pertinet, quòd cum vna vice eſſet apud Poiſſiacum caſtrum, quibuſdam familiaribus ſuis gaudens & glorians dixit, quòd maius bonum & digniorem honorem quem vnquam habuerit in hoc mundo, fecerat ſibi ſemel Dominus in caſtro illo prædicto. Miranribus qui aderant de quo honore hoc diceret, cùm de ciuitate Remenſi, vbi regni coronam & ſacram ſuſceperat vnctionem, hoc dixiſſe eum potius æſtimarent, ſubridendo reſpondit, quòd in caſtro illo ſacri baptiſmi gratiam ſuſceperar, quod ſuper omnes honores ſeu dignitates mundanas maius donum & dignitatem incomparabilem reputabat. Vnde etiam cum ſecreras literas alicui familiari mittebar, & ex cauſa aliqua volebat ſupprimere nomen Regis, Ludouicum de Poiſſiaco ſiue dominum Poiſſiaci ſe vocabat. In tangendo infirmitates, quæ vulgo ſodellæ vocantur, ſuper quibus curandis Franciæ regibus Dominus contulit gratiam ſingularem, pius Rex modum hunc præter Reges ceteros voluit obſeruare. Cum enim alij Reges prædeceſſores ſui tangendo ſolummodo locum morbi, verba ad hæc appropriata & conſueta proferrent; quæ quidem verba ſancta ſunt atque catholica, nec facere conſueuiſſent aliquod ſignum crucis: ipſe ſuper conſuetudinem aliorum hoc addidit, quòd dicendo verba ſuper locum morbi ſanctæ crucis ſignaculum imprimebat, vt ſequens curatio virtuti crucis attribueretur potius quàm regiæ dignitati. Ceterum circa feruorem ac deuotionem fidei ipſius huiuſmodi plurima poſſent ſcribi. Sed breuitatis cauſa hæc quæ dicta ſunt ſufficiant.

A

Incidentia : quomodo Carolus Comes Andegauiæ ſubiugauit Marſiliam.

ANNO Domini M. CC. LVII. Carolus Comes Andegauiæ frater Ludouici Regis Franciæ Marſiliam ſuo dominio ſubiugauit. Verumtamen poſt modicum tempus quidam de maioribus ciuitatis illius ſeditionis principes facti, & ad rebellionem minorem populum excitantes, domini ſui Caroli hominibus captis & occiſis, quos ad vrbis cuſtodiam poſuerat, arma contra eum iterum parauerunt. Quod intelligens Comes Carolus, contractis vndecunque copiis armatorum, ad eorum humiliandam ſuperbiam incunctanter eos aggreditur. Et eos in vrbe ſua longa obſidione afflictos, & ciborum penuria maceratos, tandem eos ita perdomuit, vt coacti ſuæ voluntati ſe redderent, & ſecundum priſtinam conſuetudinem ſuæ dominationi colla perdomita ſubmiſerunt. Et ne tanta præſumptio remaneret impunita, & rebellionis fomes ſub diſſimulationis velamine vlterius pullularet, omnes ſeditionis illius principes, per quorum ſuggeſtionem contra eum minores eiuſdem ciuitatis arma præſumpſerant, in communi ſpectaculo fecit ſecundum rigorem iuſtitiæ decollari. Terram etiam Bonifacij domini de Caſtellaine in Prouincia, qui Marſilienſes iuuabat, & caſtella eius in deditione accepit, & eum à finibus Prouinciæ fugere compulit. In quo facto ſe ſuis hoſtibus mirabiliter formidabilem reddidit, & fama celeberrimum per exteras nationes. Eodem anno iterum electus eſt in Senatorem Branchaleo, qui cum difficultate, eo quòd ab Eccleſia ſibi pararentur inſidiæ, Romam veniſſet, turres vrbis deiiciens, præter turrim Comitum Neopolionis, plures nobiles fauentes Eccleſiæ capriuauit. Hic vero in obſidione Corneti infirmitate correctus, Romam ſe fecit deferri, & ibi vitam finiuit. Poſt quem creatus eſt Senator dominus Caſtellanus auunculus eius. Anno Domini M. CC. LVIII. dominus Henricus de Luccbourc tenuit obſeſſum caſtrum. Namurſiæ, villa, iuuante eundem, Imperatrice Conſtantinopolitana ſolum ſuperius fortalicium obtinente & defendente, non tamen ibidem incluſa. Ad cuius auxilium Comitiſſa Flandriæ, & Comes Augi, & alij fratres Imperatricis, cum multis Francorum militibus venientes, parum profecerunt. Eodem anno defecerunt viri venerandæ memoriæ Guillelmus de Buſſiis Aurelianenſis, & Guillelmus Rolandi Cenomanenſis, Epiſcopi. Quibus ſucceſſerunt in Eccleſia Aurelianenſi Robertus de Cultinano Decanus Carnotenſis, & Gaufridus dictus Freilons Archidiaconus Turonenſis trans Ligerim apud Cenomannum. Item eodem anno tanta fuit inundatio pluuiarum in pleriſque locis, quòd ſegetes in campis & granchiis germinauerunt, & racemi in vineis ad debitam maturitatem peruenire non potuerunt, Propter quod vina noua adeo fuerunt viridia, quòd cum remorſu & vultus impatientia bibebantur.

B

C

De pace facta inter Henricum Regem Angliæ & Ludouicum Regem Franciæ, pro terra Normanniæ.

ANNO Domini M. CC. LIX. venit in Franciam Henricus Rex Angliæ cum Rogero Comite Glocestriæ, & multis ſui regni Principibus ac nobilibus. Quem Rex Franciæ Ludouicus honorificè ſuſcipiens Pariſius in proprio fecit palatio hoſpitari, ipſum ſuoſque per plures dies electis vinis & ferculis ac largis muneribus honorando. Poſtmodum vero dictus Rex Angliæ beatum Dionyſium viſitare cupiens receſſit Pariſius, & ad Eccleſiam beati Dionyſij venit cum magna deuotione & reuerentia. Vbi à conuentu ipſius loci in cappis ſericis reueſtito cum honore ſuſceptus, per menſem & amplius reſidentiam faciens, Conuentui cappam auream & cyphum magni ponderis contulit, & antequam inde diſcederet filiam ſuam fecit Iohanni filio Iohannis Comitis Britanniæ deſponſari. Ludouicus igitur Rex Franciæ ipſum ibidem pluries viſitans, quia remorſum conſcientiæ ſentiebat pro terra Normanniæ, & aliis terris quas Philippus Rex Franciæ auus ſuus Iohanni Regis Angliæ patri iſtius Henrici Regis de quo agimus, iure & iudicio ſuorum Parium abſtulerat; pacem cum ipſo quotidie facere ſategebat quæ tandem facta eſt in modum qui ſequitur. Nam Henricus Rex Angliæ de expreſſa voluntate fratris ſui Richardi Regis Alemanniæ, & Principum ac Prælatorum Angliæ conſilio,

A ſilio, quitauit in perpetuum regibus Franciæ quicquid iuris requitebat in Ducatu Normanniæ & Comitatibus Andegauiæ, Cenomaniæ, Pictauiæ, Turoniæ, ac eorum feodis. Rex verò Franciæ dedit ei magnam ſummam pecuniæ, cum quadam terra quæ Petragoricum nominatur, verſus partes Gaſconiæ ſituata, tali conditione, quòd cum terra illa totam Gaſconiam de cetero à regibus Franciæ teneret in feodum, & inde homagium faciens in numero Baronum Franciæ aſcriberetur, & tanquam Dux Aquitaniæ eſſet de cetero vnus de Paribus Franciæ appellatus. Quod homagium, præſentibus Prælatis, Principibus totius Regni quamplurimis fecit Henricus Rex cum iuramento pro Burdegala, Baiona, & terra Gaſconiæ, ac pro ceteris quæ in Lemouicenſi, Perragoricenſi, Agenenſi & Xantonenſi Epiſcopatibus ex dono Regis Franciæ poſſidebat. Quo peracto, antequam Rex Angliæ ab Eccleſia beati Dionyſij recederet, contigit Ludouicum Regis Franciæ Ludouici primogenitum Pariſius obiiſſe. Cuius corpus in Abbatia Regalismontis parris impetio ſepulturæ dandum, prima nocte ad Eccleſiam beati Dionyſij delatum, Monachis in decantatione pſalmorum vſque mane vigilantibus cuſtoditur. In craſtino verò Rex Angliæ Henricus, & nobiliores Barones Franciæ, & Angliæ corpus defuncti aſſumentes aliquantulam partem itineris propriis humeris portauerunt. Pera-
B ctis ac celebraris, vt regalem puerum decuit, defunctorum obſequiis, Rex Angliæ & ſui nobiles Regis honorati muneribus ad ptopria remearunt. Eodem tempore Manfredus Princeps Tarentinus filius Frederici Imperatoris in Concilio Lugdunenſi, ſicut ſupetius dictum eſt, damnati, ex quadam concubina, ſub quadam Corradini nati Corrardi fratris ſui defuncti ſimulata ptotectione tutatoria, ad quædam caſtra & ciuitares Regni Siciliæ manus occupatrices extendir, & tandem dicti Corradini nepotis ſui morre, conficta, in Regem Siciliæ contra mandatum Eccleſiæ Romanæ coronari ſe fecit. Propter quod, & alios ſuos actus nefarios, & graues offenſas, quas nimis longum eſſet hîc enarrare, Alexander Papa IIII. ipſum ex cauſis variis excommunicationis vinculo innodatum, Principatu Tarentino & aliis dignitatibus ac honoribus quibuſcunque tanquam rebellem & hoſtem Eccleſiæ Romanæ ſuorumque iurium inuaſorem, occupatorem & detentorem ſacrilegum, & tanquam ſociatum nefando fœdere Sarracenis, eorum complicem, ductorem & ptotectorem publicum, auctoritate Apoſtolica priuauit.

Incidentia. Anno Domini M. CCLX. Dominica in Paſſione congregauit Rex Franciæ Ludouicus Pariſius Concilium Epiſcoporum & Principum Regni ſui, eo quòd dominus Papa ſcripſiſſet ei Tartaros in tranſmarinis partibus irruiſſe, Sarracenos viciſſe, Armeniam, Antiochiam, Tripolim, & Damaſcum, Alapiam & terras alias ſubiugaſſe, & tam Acconi ciuitati, quam toti Chriſtianitati periculum imminere. Vnde ordinatum fuit de orationibus multiplicandis, proceſſionibus faciendis, & blaſphemiis in Deum puniendis, peccatis & ſuperfluitatibus cibariorum
C ac veſtium reprimendis. Inhibita etiam fuerunt vſque ad biennium torneamenta, & iniunctum eſt, quòd non luderetur aliis ludis, niſi quòd homines ſe exercerent in arcubus & baliſtis. Eodem anno Florentini congregato exercitu, vt Senenſem vrbem deſtruerent, à militibus Manfredi & Comite Iordano, qui ciuitatem Manfredo traditam defendebant, capti & deuicti ſunt, ac ciuitas ipſotum Florentia capta & quamplurimum deſtructa, ſubiectáque dominatui Senenſium & Manfredi. Eodem anno circa feſtum Epiphaniæ Philippus Bituricenſis Archiepiſcopus beato fine quieuit, cuius ſanctitarem poſt mortem Dominus diuerſis ſignis & miraculis declarauit. Succeſſit autem eidem Iohannes de Solliaco Decanus Bituricenſis, vir nobilis & ſpectabili genere.

ITEM *Incidentia.* Anno Domini M. CCLXI. in feſto S. Vrbani Papæ, obiit apud Viterbium Alexander Papa V. cui ſucceſſit Vrbanus IIII. natione Gallicus de ciuitate Trecenſi, ex Pattiarcha Hieroſolymitano. Eodem anno Græci recuperauerunt Conſtantinopolim, fauentibus eis Ianuenſibus in odium Venetarum.

ITEM *Incidentia.* Anno Domini M. CCLXII. Ludouicus Rex Franciæ congtegata circa Pentecoſten omni fete nobilitate Regni ſui apud Claromontem in Auernia, Philippo filio ſuo primogenito Yſabellam filiam Regis Aragoniæ deſponſauit, & propter illud matrimonium Rex Aragonum in ſignum pacis & concordiæ, quam inrendebat habere de cetero erga Regnum Francorum, quirauit in perpetuum Regibus Franciæ quicquid in ciuitatibus Carcaſſona, Biteris, & Ami-

LVDOVICVS NONVS.

liauo poſſidebar. Rex vero Franciæ quitauit ei viciſſim quicquid iu Comitatibus de A
Beſaudo, Ampuriarum, Rocilionis, Barcinoniæ, & Cathaloniæ requitebat.

Item Incidentia de bello quod fuit in Anglia inter Regem Henricum, & Symonem de Monte forti.

ANNO Domini M. CCLXIII. erat in Anglia, non tamen de Anglia, ſed de
Francia ducens originem, vir in armis ſtrenuus & armotum peritia callidiſſi-
mus, Simon de Monte forti, Simonis ſenioris de Monte forti Comitis viri Chri-
ſtianiſſimi & æquè in armis ſtrenuiſſimi filius, qui in expugnando Albigenſium hæ-
reticam prauitatem, in obſidione Tholoſæ ciuitatis ictu mangonelli interiit, & ad
Dominum tanquam Martyr, vt creditur, tranſmigrauit. Idem vero Simon filius
eius Comitatum Leuceſtriæ in Anglia poſſidens, ſororem Regis Angliæ Henrici
deſponſauerat, ex qua quinque filios, Henricum, Simonem, Richardum, Guido-
nem, & Almaricum, ac vnam filiam poſſidebat. Accidit autem in illo tempore,
quod Rex Angliæ, Barones, & Prælati vnanimiter conſentirent in quandam con-
ſtiturionem ad vtilitatem Reipublicæ, vt dicebant, & illam iuramenti robote fir- B
mauerunt. Coactus vero dictus Simon eandem conſtitutionem conſimiliter iura-
mento firmare: reſpondit omnibus, quòd quicquid alij poſtea facerent nullo mo-
do deinceps quod petebant ab ipſo frangeret iuramentum. Cùm igitur poſtea Rex
ipſe, Barones, & Prælati præfatum iuramentum cum dicta conſtitutione vnanimi-
ter irritaſſent, & in nihilum reuocaſſent, Simonem ad hoc idem faciendum com-
pellere nitebantur. Sed ipſe, ſicut prædixerat, iuramenti dignitatem inuiolabiliter
obſeruans, propter hoc inter ipſos diſſenſionis & guerræ materiam miniſtrauit. Nam
Rex Henricus, & Hedoardus eius primogenitus, ac maxima pars Baronum An-
gliæ, illico contra ipſum propter prædictam cauſam exercitum collegerunt. Ipſe ve-
ro Simon cùm Comite Gloceſtriæ, qui ſibi tunc temporis adhærebat, & ciuibus
Londoniæ ciuitatis, occurrens eis ex aduerſo iuxta quandam Abbatiam, quæ vo-
catur Lyaus, eos viriliter aggrediens diſſipauit. Rex autem Henricus & Hedoar-
dus eius filius de bello fugientes, ſe in dictam Abbatiam confeſtim tranſtulerunt.
Quos dictus Simon in deditionem poſtea ſuſcipiens, & tanquam dominis ſuis quan-
dam reuerentiam exhibens, eos honorabiliter captiuauit. Quod agnoſcens Rex
Franciæ Ludouicus, & affectu piiſſimo inter ipſos pacem componere cupiens, Si-
monem Comitem ad Parlamentum ſuum apud Boloniam ſuper mare conuocauit.
Sed ipſum à ſuo propoſito inflexibilem conſiderans, infecto negotio ad propria li-
berè redire permiſit. Qui reuerſus in Angliam, communi fretus fauore populi, &
munitiones occupans cum Comite Gloceſtriæ, pactionem & fœdus in inuicem
inierunt, ſcilicet vt ambo regni negotia æqualiter pertractarent, populumque re- C
gentes ſtatum Reipub. ad Regis & regni commodum fideliter cuſtodirent. Sed
dum in dandis prædictæ pactionis obſidibus ad inuicem diſſentirent, verbis inter-
iectis tumidis diſcordes ad vltimum diſceſſerunt. Poſtea verò Comes Gloceſtriæ
contra dictum Simonem Comitem dolos in corde concipiens, Hedoardum Regis
primogenitum, qui cum Rege patre ſuo in cuſtodia tenebatur, per velocitatem dex-
trarij, quem eidem Hedoardo ſub alieno nomine latenti malitia tranſmiſit, de pri-
ſione dicti Comitis Simonis eripuit: & ſic ad inuicem fœderari, congregatis viri-
bus contra ipſum exercitum parauerunt. Quod ignorans Comes Simon interim
magnam partem ſuæ militiæ Simoni nato ſuo tradidit, vt diſcurrens per villas & op-
pida, prædas congregaret. Sed ipſum inſidiis circumuentum Hedoardus cum Co-
mite Gloceſtriæ fere rebus omnibus ſpoliauerunt, eorumque non euaſiſſet vincu-
la, niſi quaſi nudus in vicinum oppidum aufugiſſet. Et tunc tam pudore, quàm re-
rum ablatarum inopia ad patrem redire differens, ipſum eius auxilium præſtolan-
tem inter manus hoſtium cum pauca militia dereliquit. Sentientes igitur Hedoar-
dus & Comes Gloceſtriæ patrem filij adiutorio deſtitutum, collectis vndecumque
viribus eum ſecuriùs inuaſerunt. Erat enim eorum intentio Regem, quem adhuc
dictus Simon ſecum quaſi captùm ducebat, de manibus eius eripere, ipſumque Si-
monem quaſi mali Principem & regni turbatorem, vt dicebant, ac filios eius Hen-
ricum & Guidonem vltrici gladio detruncare. Sed Hedoardi ſententia eos capti-
uari potius quàm perimi conſulebat, ſi aliorum nobilium vnanimitas conſenſiſſet.

Quod

A Quod vbi Comes Simon veraciter comperit, cum duobus filiis Henrico & Guidone contra eos ad bellum egreditur, ignorans adhuc incommodum quod acciderat Simoni nato ſuo, cuius aduentum expectabat, & de cuius auxilio ſibi in proximo affuturo totaliter confidebat. Quem poſtquã nec vidit nec ſenſit per nuntios aduentare, cernens hoſtes ſuos ex aduerſo cum copioſo bellatorum numero ad prælium feruentes irrumpere, dixit Henrico filio ſuo, quòd reuera eſſet eadem die in illo prælio moriturus. Tunc patrem filius hortabatur, vt ab hoſtium facie fugiens vitam ſibi reſeruaret, & ipſe cum ſuis in Dei adiutorio belli pericula ſuſtinerent. Abſit à me, pater reſpondit filio, qui in diebus meis iam veteratus ſenui, cuius vitæ curſus finem accelerat, cuius ſanguinis lineam parentela tam nobilis in hoc illuminare noſcitur, quod nunquam bella fugere conſueuit: ſed tu potius ab iſto tam periculoſo certamine declinare deberes, ne pereas in flore & tempore iuuentutis, qui patri tuo eiuſque claro generis in armorum probitate, quod Deus annuat, ſucceſſurus. Ipſis ergo ad inuicem talia prolocutis, neutroque à bello volente diſcedere, concurrunt hinc inde acies. Sed in Simonem Comitem totum pondus belli conuertitur; qui antiqua callidus armorum peritia ſe tanquam turris inexpugna-
B bilis defendebat. Sed paucorum militum vallo circundatus, hoſtiúmque depreſſus multitudine vulneratus occubuit, ſicque innatam militiam multis claram operibus fine laudabili terminauit. Ex alia igitur parte Henricus filius eius quaſi furibundus pro morte patris hoſtium incurſus ſuſtinens, eos viriliter expugnabat. Sed tandem ex circumſtantium * hoſtium inter ipſos obrutus capitur, & inter manus aliquorum viuum ipſum reſeruare volentium, aliorum nequiſſimis manibus occiditur. Cuius mors, vt dicebatur, Hedoardum non minimum moleſtauit. Guidonem vero è fratribus iuniorem inter lapſos quaſi mortuum proſternentes poſtea collegerunt. Qui, Deo dante, in proximo conualeſcens, mortem patris poſtea in aliquos hoſtium ſuorum vindicauit. Hoſtes autem tanta rabie & tam iniquo odio in comitem Simonem exarſerunt, quòd eo non contenti, quia ipſum in terram mortuum proſtrauerant, multis perfoſſum vulneribus: ſed in cumulum ſui dedecoris amputatis eidem virilibus, & membratim laceratum acephalum reddiderunt. Cuius corpus Monachi cuiuſdam Abbatiæ quæ vocatur Euecent, iuxta quam prælium commiſſum eſt, colligentes, in ſuam Eccleſiam ſepeliendum tranſtulerunt. Ad cuius tumulum, vt affirmant indigenæ, multi languentium ſanitatis gratiam conſecuti, Chriſtum approbant eius martyrium acceptaſſe. Eodem tempore Carolus Andegauis & Prouinciæ Comes frater Ludouici Regis Franciæ electus eſt in Senatorem Romanum ad vitam.

Quomodo regnum Siciliæ oblatum fuit Carolo Comiti Andegauenſi.

G ANNO Domini M.CC.LXIV. Vrbanus Papa nequitiam Manfredi tyranni terminare deſiderans, tanquam ad ſuæ defenſionis dexteram recurrit ad Franciam, & per Simonem ſanctæ Ceciliæ Preſbyterum Cardinalem Carolo comiti Andegauenſi fratri Regis Franciæ Ludouici regnum Siciliæ, Ducatum Apuliæ, & Capuæ Principatum miſit, ſibi & hæredibus ſuis vſque ad quartum hæredem poſſidendum, ſi contra Manfredum tyrannum inſurgeret, & S. Eccleſiam ab eius inuaſione cuſtodiret. Vſurpauerat enim ille tyrannus, ſicut ſuperiùs dictum eſt, regnum Siciliæ contra nepotem ſuum Corardinum, & terram Apuliæ, Calabriæ & Campaniæ, ac totum beati Petri patrimonium vi & poteſtate ſibi vendicans, illis in partibus occupauerat, & Eccleſiis ſibi ſubiectis multa grauia inferebat. Mox igitur idem Carolus donum oblatum lætus ſuſcipiens, & tanquam filius obedientiæ mandatis Apoſtolicis obediens, contra dictum tyrannum arma corripuit, & vndecunque potuit, expeditionis ſuæ materiam præparauit. Sed Manfredus interea tanquam ſibi conſcius, metuens ne de Franciæ finibus egrederentur arietes, qui ſuis cornibus ipſum diſcuterent in ruinam, maiorem partem ciuitatum Italiæ donis & promiſſionibus ac alio modo confœderationis ita ſibi aſtrinxit, quòd eum Regem & dominum acclamantes parere ſibi promptiſſimè videbantur. Et propter hoc ibidem quendam ſuum vicarium moribus ſibi conſimilem Poileuoiſin dictum cum copiis armatorum conſtituit, vt vrbes ſibi confœderatas ab incurſibus hoſtium cuſtodiret, & exploratores, de quibus metuebat, ac omnes nuncios ad ſedem Romanæ

LVDOVICVS NONVS.

Eccleſiæ venientes ſecundum nominis ſui interpretationem ſpoliaret. Sed electus ad regnum Siciliæ Carolus ad enacuandum ſuæ machinationis effectum miſit Philippum de Monte forti audacem militem & in armis probiſſimum, cum ſufficienti numero armatorum, vt viam Romipedarum, quam idem Poileuoiſinus obſtruxerat, expediret, & eum cum ſuis viribus expugnaret. Qui cum adiutorio cuiuſdam nobilis viri & potentis Marchiſij de Monte ferrato, & ciuium Mediolanenſium, qui partem Eccleſiæ fouebant; & omne genus antiqui Frederici, eo quod eos olim deſtruxerat, & tres Magos Coloniæ abſtulerat, iniquo odio proſequebantur, eos viriliter debellauit, & negotium, pro quo miſſus fuerat, cum adiutorio Dei ſatis laudabiliter expediuit. Eodem anno circa feſtum S. Remigij Vrbanus Papa obiit, & apud Peruſium eſt ſepultus. Cui ſucceſſit Guido Sabinenſis Epiſcopus, Clemenſque huius nominis quartus eſt vocatus. Hic vxorem & liberos habens, poſtea fuit famoſus Aduocatus, & Regis Franciæ Conſiliarius. Demum mortua vxore, propter vitam & ſcientiam eius laudabilem Podienſis Epiſcopus effectus, & poſt Narbonenſis Archiepiſcopus, & demum Sabinenſis Epiſcopus creatus, miſſus à Papa Vrbano in Angliam legatus fuit. De quo itinere reuertens in Papam electus eſt. Qui poſtea ieiuniis & vigiliis & orationibus intentus, multas tribulationes, quas ſuo tempore Eccleſia ſuſtinebat, Deus ſuis meritis creditur extinxiſſe.

Actum Pariſius anno Domini 1254. menſe Decembri.

Quomodo Comes Andegauiæ frater Ludouici Regis Franciæ venit Romam, & ibidem vnctus fuit in Regem Siciliæ.

ANno Domini M. CC. LXV. Carolus Comes Andegauiæ tempore Paſchali ex inſpirato mouens de portu Marſiliæ ciuitatis ſuæ, per maris pericula & hoſtium ſuorum inſidias, cum paucis Romæ nauigio eſt tranſuectus. Manfredus enim, qui iam de prouincia ſua rumores de ipſo audierat per curſores ſuos, armatas galeas ad ipſum capiendum, ſi tranſire per mare contingeret, in inſidiis parauerat. Pauebat nimium Regem natum, per quem amitteret regni iura. Sed Rex regum Dominus Ieſus ſuum Regem mox futurum ſanctæ matris Eccleſiæ defenſorem, non ſine magno periculo quaſi miraculo palam nauigantem, nec à recto maris tramite propter metum hoſtium diuertentem, per medios hoſtes, vt diximus, vſque Romam permiſit pacificè tranſfretare. Quod videntes Romani, & etiam „ omnes qui ſui mirabilis tranſitus modum audierant, mirabantur dicentes: Quis „ putas iſte erit, quem maris pericula, nec hoſtium terrent inſidiæ? Etenim manus Domini erit cum illo. Tunc vero à Clemente Romano Pontifice, qui Vrbano ſucceſſerat, & à toto Romano populo cum honore & magno deſiderio ſuſceptus vrbis Romæ Senatoriam, Papa procurante, ciuibuſque gratanter conſentientibus, obtinuit, & in breui vnctione ſacra linitus à ſummo Pontifice, Viuat Rex, viuat Rex, populo acclamante, ad titulum regni Siciliæ eſt regali diademate coronatus. Veruntamen poſtquam coronatus in Regem extitit, ſtatim caſtra mouere non potuit, cum non haberet copias armatorum, quibus poſſet cum hoſte tam potenti in campo confligere, nec inter latentes inſidias hoſtium introire. Igitur oportuit expectare militiam, quæ collecta de Francia, iam fines Italiæ attingebat. Sed Marchiſione Poileuoiſin cum Cremona & aliis ſibi adhærentibus, ad perturbandum eos ſe præparantibus, ipſi ſpem habentes in Domino viriliter accincti, caſtra Cremonæ & Brixiæ ſibi contraria deſtruxerunt, peragratiſque finibus Lombardiæ vſque Romam pacificè peruenerunt. Maiores autem exercitus erant iſti; videlicet Bocardus Comes Vindocini, miles audax & in armis acerrimus, Guido de Bello-joco Autiſſiodorenſis Epiſcopus, vir peritus in armorum negotiis, manu promptus & eminentis militiæ, quæ ſub Epiſcopali velamine regebatur: Philippus & Guido de Monte forti milites optimi, & egregij bellatores: Guillermus & Petrus de Bellomonte ex parte Regis Caroli tanquam exercitus conductores: & Robertus gener Regis filius Flandrenſis Comitis, cum gentis ſuæ numero copioſo. Qui quia puer erat conductu Gilonis Bruni Franciæ Coneſtabularij viri probatæ militiæ regebatur. Erantque plures alij nobiles & potentes viri, quorum nomina propter faſtidium hîc ſub ſilentio reprimuntur.

Quomodo

A *Quomodo Carolus Rex Siciliæ procedens contra exercitum Manfredi, cepit ſanctum Germanum Aculearium.*

CAROLVS ergo Rex tantis bellatoribus exhilaratus, caſtra ſua de Roma mouens in terram inimicorum ſuorum ingreditur, & omnes munitiones ante ſe capiens, per pontem de Ceperano, vbi erat ingreſſus ad terram Laboris & Apuliæ vſque ad ſanctum Germanum Aculearium peruenerunt. Erat enim inter cætera caſtella illius patriæ fortiſſimum, tantáque multitudine armatorum & copia victualium munitum, quòd vix crederetur per annos plurimos totius Occidentis viribus expugnari. In illo verò fuit maior pars hoſtilis exercitus ex Sarracenis, Apulis, & Alemannis, qui putabant præ cæteris fortitudine ſua confiſi Francis poſſe reſiſtere, iactantes ſe quod ibidem Manfredo redderent Carolum Regem victum. Itaque cùm Regis Caroli exercitus ad dictum caſtrum perueniſſet, caſtraque metati eſſent, garciones & pedites prope caſtri muros acceſſerunt, quos Sarraceni & alij de interiori familia, qui defenſionibus murorum ſtabant, exercitum intuentes, ſtatim maledicere, & quaſi deridere cœperunt. At illi talium iniuriarum impatientes, paſſim eos fundibulis & lapidibus ad prælium prouocauerunt. Sed dum illi certatim vicem pro vice redderent, clamor ſubitus vtrinque oritur, & dum magis ac magis inualeſceret, tumultu valido exercitus Caroli excitatur: æſtimantes aliqui, qui longiùs caſtra poſuerant, garniſionem munitionis egreſſam pro foribus exercitum inuaſiſſe. Tunc in armis induendis citiſſimi verſus caſtrum certatim & vndique concurrentes, ac ſi in tanto periculo nihil diſcriminis animaduerterent, oppidanorum impulſionibus, telorum, ſagittarum, & lapidum ictibus ſe cum targis & clypeis opponentes, atroci inuaſione inſultum mirabilem & formidabilem reddiderunt. Quod cum cernerent oppidani & nobiliores exercitus Manfredi, qui intus aderant, conatus ſuos irritos fieri, & hoſtes ſuos, tanquam nullum mortis formidantes periculum, nihil tepidiùs agere, ſed ad expugnationem caſtri ſemper acriùs inſæuire; pauore & ſtupore nimio diſſoluti, fuga Francorum exercitui incognita dilabuntur. Interea Bocardus Comes Vindocini cum Iohanne fratre ſuo, aditu patefacto caſtrum primus ingreditur, & vt aper turba canum coarctatus in angulo, nunc ad læuam, nunc ad dextram dente canes dilacerat: ſic ille exerto gladio nimium ſui prodigus fulminat inter hoſtes. Qui poſtquam cognouerunt patefactum aditum à Gallicis occupari, & ſequaces Comitis paulatim introire, cœperunt fugere, quærentes latibula, quibus poſſent euadere gladium percuſſoris. Interim vexillum Comitis à quodam ſuo ſe ſequace in eminentiori loco deportatum ſignum dedit aliis, qui de foris expugnabant caſtri deditionem, & quòd iam Comes introductus loci munitionem occupaſſet. Tunc clamore mirabili viriliùs inſultum facientes in hoſtes valuas adeunt, aditus occupant, & ſic intus communiter irrumpentes, quoſcunque de hoſtibus repetire potuerunt, in ore gladij peremerunt, caſtrum in deditionem retinentes.

alias Accuarium.

B

C

Quomodo Rex Carolus perſecutus eſt exercitum Manfredi vſque Boniuentum, & ſuos, antequam dimicaret, admonuit.

SIC igitur ſubita & inopinata caſtri deditione peracta, Rex Carolus vires recolligens, & exercitu aliquantulum reparato, hoſtes ſuos vt venator aprum inſequitur, qui fuga euadere magis, quam audacia mori vtilius arbitrantes fugiebant, donec ad Manfredum dominum ſuum ſeſe cum magno dedecore collegerunt. Sed cum Regem Carolum, & eius exercitum veſtigia ſua feſtinanter inſequi comperiſſent, verſus Boneuentanam prouinciam à facie Regis & eius exercitus declinantes, præparato itinere tranſierunt, & iuxta ciuitatem Boneuenti in vallis planitie ad bellandum aptiſſima reſtiterunt. Galuanus enim, Iordanus, Bartholomæus, & quidam alij, qui cum magno dedecore de caſtro ſancti Germani deuicti aufugerant, vt ruborem ſuum, & alicuius notam ſuſpicionis viderentur redimere, Manfredo dederunt conſilium, vt ibi regem Carolum ad prælium expectarent. Interea verò Carolus longarum ſemper dierarum continuato itinere, per aleſanos & diuerſa locorum diſcrimina eos celeriter inſecutus, ab illorum perſecutione non

LVDOVICVS NONVS. deſtitit, donec ipſos iam ordinatos in acie in præfata valle à montis cacumine frater vidit. Mox maiores exercitus commilitones ſuos aduocans, ne de ſingularitate conſilij poſſet redargui, quid agendum eſſet conſuluit. E quibus aliqui decreuerunt vtilius procraſtinari prælium, hac ratione prætendentes, quod ſi ſtatim contingeret bellum conſerere, cùm iam eſſet hora diei quaſi ſexta, equi & homines poſt tantum laborem nullo quietis vel paſtus beneficio recreati, ad conflictum minus idonei redderentur. Alij forte feruentiores ad prælium, contrarium ſentiebant, dicentes nullo modo debere differri prælium, ne hoſtes quos habebant præ oculis per cateruas diſpoſitos eos aggrederentur, ſpectantes ipſos tepidiùs agere, & in hoc ſibi geminaret audacia, quia putarent in hoſtes ſua loricata præſentia formidinem incuſſiſſe. Sic ergo diuerſis diuerſa ſentientibus, Gilo Brunus Franciæ Conneſtabularius, vir, vt ſuprà retulimus, veteris & approbatæ militiæ, qui Robertum Comitis Flandriæ filium conductu ſuſceperat, hoc dixiſſe recolitur, quòd quicquid alij agerent, puer ſuus cum hoſte confligeret, ſperando de eius adiutorio cuius erant Eccleſiæ defenſores. Tunc Rex eius audito conſilio, cæteris ardentiùs anhelans ad prælium, talem ſententiam approbans armari præcepit exercitum, & in tres acies, ſicut hoſtes fecerant, ordinari. Mox tubis clangentibus, vt ad arma proſiliant cunctis ſignum indicitur. Sed vt boni Chriſtiani confeſſione criminum & contritione præhabita, prius loricas fidei induunt, illius adiutorium implorantes, pro cuius Eccleſia decertabant. Armatos igitur & paratos cum hoſte confligere, Rex in eorum facie conſtitutus, breui oratione ſic eos alloquitur, dicens. B

» O viri commilitones mei, quos Francia protulit inclytos bellatores, qui non pro » me, ſed pro cauſa Eccleſiæ decertatis, auctoritate ſancti Petri Apoſtoli, immo Do» mini noſtri Ieſu Chriſti ab omnibus criminibus abſoluti aſpicite inimicos noſtros & » ſanctæ matris Eccleſiæ contemptores, anathematis percuſſos gladio, quod eſt ſibi » perpetuæ mortis initium, ex diuerſis nationibus & legibus congregatos. Qui quan» tò magis inter ſe ſententiis & nationibus differunt, tantò debiliores in prælio & ar» cto certamine citiùs diſſoluendi. Quorum patres aliquid dignum laude antiquitus » egiſſe non recolit humana memoria: qui etiam ſunt tepidi & puſillanimes, ſicut » nuper in peracto certamine comprobaſtis. Quos etiam ſemel deuictos hactenus » fugauiſtis, & in loco tutiſſimo, vbi erat ſibi ſummum refugium, & vbi debuiſſent » toti Gallicano populo reſtitiſſe, veſtræ virtutis dextera turpiter ſunt deuicti. Con» ſideretis itaque nos à tam inclyta Francorum proſapia deriuari, & nomen gentis » noſtræ antiquitus cunctis nationibus tam formidabile, quod in exteris populis tan» quam orbis malleus habebatur. Omni igitur timore depoſito, ite per imbelles gla» dio ductore cateruas.

De bello facto ante Boneuentum, & quomodo duæ primæ acies Manfredi deuictæ ſunt. C

IGITVR Regis oratione completa, militibúſque ad prælium animatis, Guido de Bello-ioco Autiſſiodorenſis Epiſcopus, quo nullus in agmine manu promptior, ſi prælationis dignitate depoſita cum aliis pugnare liceret, & qui prius à ſummo Pontifice abſoluendi poteſtatem acceperat; gratia benedictionis impertita, omnes ab omnium criminum ſuorum contaminatione abſoluit, talem eis iniungens pœnitentiam, vt in hoſtes ictus cum potenti dextera geminarent. Mox ducibus acierum ſinguliſque militibus, prout moris extitit, ordinatis, Philippus de Monte forti, & Mareſcallus de Mirepois probi milites & audaces, primæ cohortis ex parte Regis Caroli directæ Capitanei contra primam aciem ex aduerſo diſpoſitam dimicare viribus parauerunt. Phalanx illa ex Teuthonicis conſtructa, ſpes & robur Manfredi exercitus, ſui denſitate impenetrabilis, primò, quaſi murus, Francorum impetus repulit. Hanc enim prius in hoſtes tranſmiſerant, vt furor Teuthonicus contra Francorum audaciam dimicaret. Philippus igitur de Monte forti & Mareſcallus de Mirepois collidentes primo impetu repelluntur; ſed tandem ſparſis paulatim hoſtibus, & gladiis aditu reſerato, fuit ibi diu & acriter dimicatum. Rex autem Carolus, qui in parte alia ſtationis in acie ſecunda, quam ex puris Franciæ militibus conſtructam ſibi elegerat, tanquam turris inexpugnabilis conſiſtens, contra bellum Galuani Comitis Manfredi auunculi ex aduerſo diſpoſitum conflicturus,

tubis

A tubis clangentibus irruendi in hoſtium agmina ſignum dedit. Videns autem Teuthonicorum aciem diu ſperato confligere (erant enim robuſti milites, & quaſi omnes duplici tegmine loricati) in ipſos cum armorum fragore mergitur vehementi. LVDOVICVS NONVS. Et cùm denſitas armorum, quibus hoſtes erant muniti ſſimi, ictus Francorum vibratos in aëre repelleret, Franci mucronibus gracilibus & acutis ſub humeris ipſorum, vbi inermis patebat aditus, dum leuarent brachia transforantes, per latebras viſcerum gladios ſcapulo tenus immergebant. Sic igitur Teuthonicorum ceruicoſitas Gallicana calliditate perdomita occubuit. Omnes enim in ore gladij perimuntur: niſi fortaſſis aliqui, qui fuga vel lapſu aliquo à mortis periculo euaſerunt. Prima itaque acie illorum exinanita, quæ ab hoſtibus fuerat pro muro defenſionis oppoſita, Rex ſecundam aggreditur, cui erant Capitanei Galuanus & Iordanus Comites, & quidam alij malignitatis principes, quorum conſilio Manfredi nequitia regebatur. Cùm vidiſſent ergo illi de ſecunda acie Teuthonicos, in quibus ſpem triumphi poſuerant, interemptos, Francóſque indefeſſæ virtutis brachio lupos rapidiſſimos famis rabie excitatos ſemper in ſuos acriùs inſæuire, ſuorum iam facta ſtrage non minima ſe fugæ beneficio magis quàm armorum præſidio defendere parauerunt. B Sed circum aſtantium equitum Francorum occurſibus, & à tergo quorundam ſequentium infeſtationibus impediti, longè fuga dilabi non potuerunt: ſed tota phalangis huius prius oſtenſa nobilitas aut gladiis detruncata, aut mancipata vinculis in nihilum eſt redacta. Comites enim Galuanus, Iordanus, & Bartholomæus, ibidem capti ſunt.

Quomodo Manfredus fuit interfectus, & Boneuentana ciuitas capta.

SIc igitur primis duabus aciebus eorum deletis, ſupererat tertia ex Apulis & Sarracenis compoſita; cui Manfredus Rex eorum & dominus tanquam ductor Capitaneus fuerat conſtitutus, quæ etiam, ſicut hoſtes prius ordinauerant poſtremo pugnaturа contra bellum Roberti filij Comitis Flandrenſium & generi Regis Caroli fronte ad frontem oppoſitum, conflictum vltimum expectabat. Sed vbi viderunt ſperato deterius quod verebantur accidere, & nullum locum ſpei eſſe, ſed ſummum mortis periculum, laxis habenis, & illibato certamine, in fugam certiſſimam, qua potuerunt fugere diſperguntur. Sed acies iam dicti Roberti ex Flandrenſibus & Picardis aggregata hoſtium fugam occurſu celerrimo reprimens, eos ſtrage non minima deleuerunt. Interea Franci, dum quoſdam qui mortis periculum tentabant euadere verſus ciuitatem Boneuentanam inſequuntur, nullo defenſionis obſtante repagulo vrbem cum fugientibus introgreſſi, eam captam abſque ſuorum expenſa ſanguinis in Regis Caroli dominium redegerunt. Sic itaque C virtutis cœleſtis auxilio, & Francorum dextera triumphali, deletis hoſtium copiis, & maioribus principibus Manfredi captis & redactis in vinculis, materia præliandi Francis deficiens, quietem eis tribuit, & iam ceſſante ruina cadauerum cruore ſatur ad loculum redit enſis. Francis vero per campum certaminis mane circumquaque currentibus, de Manfredo frequens à pluribus quæſtio mouebatur. Cunctis enim erat in ambiguum, vtrum fuga lapſus equi velocitate cum cæteris fugientibus euaſiſſet, aut interemptus gladiis propter indifferentiam & proteruitatem percuſſoris incognitus in prælio cecidiſſet. Quæſitus ad vltimum inter mortuorum cadauera reperitur; & à detentis in vinculis, qui lateri eius, dum viueret, familiariùs adhærebant, ſignis certiſſimis eſt agnitus. Et mirandum certè, quòd tanti viri necis auctor fuit incognitus: nam de toto Regis exercitu non fuit aliquis, qui pro certo diceret, interfeci. Et hoc pro cauſa fortaſſis extitit, quòd alienorum armorum ſignaculis ne cognoſceretur pro principe, propriis omiſſis, fuerat altercatus. Sed quoniam licet falſo qualicunque fulſerat Regia maieſtate, Rex Carolus innatæ liberalitatis non immemor, ne eius cadauer cum cæteris beſtiis & auibus exponeretur, prope vrbem Boneuenti, iuxta viam publicam ſub aceruo lapidum voluit ſepeliri. Alios autem malignitatis principes, quos bellica fors iure bell ſibi captiuos tribuerat, ad diuerſa loca vinculis & carceribus mancipandos pro libito deſtinauit. Sed breuis temporis elapſo ſpatio, non ſolùm eis, qui ſecundum leges pœnam mortis debuerant incurriſſe, miſericorditer vitam donauit; ſed à vinculis & carceribus abſolutos ſibi benignè eos, ſi fieri poſſet, reconciliari deſiderans, ſuis

tertis & facultatibus reſtituit impunitos. Quod fuiſſet ſibi ſalubrius eos tradi lictoribus vltrici gladio feriendos. Nam poſtea in factis ſuis teſtimonium perhibentes veridicæ Scripturæ dicentis; *Miſereamur impio, & non diſcet iuſtitiam facere*, rebellionis ſtimulis excitati, nouos hoſtes ſibi ſuis machinationibus generantes; in eum acriùs, quàm primò fecerant, poſtea exarſerunt. Poſt paucos etiam dies vxore Manfredi cum liberis & ſorore Carolo Regi redditis, ciuitas Leutheriæ Sarracenorum venit in deditionem; & ſic ſiluit terra in conſpectu eius. A

Incidentia de Henrico Senatore, & quomodo Ludouicus Franciæ Rex fecit Philippum filium ſuum nouum militem.

ANNO Domini M.CC.LXVI. Henticus frater Regis Hiſpaniæ, & conſanguineus Caroli Regis Siciliæ, vir in rebus bellicis potens & nimium callidus, ſed ſceleratiſſimus, & in fidei Catholicæ cultu non diligens proſecutor; offenſo fratre ſuo Rege Hiſpanorum, cùm diu latuiſſet apud Regem Tunarum, audito quòd Carolus Manfredum viciſſet & dominaretur in Apulia, venit ad ipſum. Erant enim in comitatu ipſius multi probi & electi milites ex Hiſpania. Quem Rex Carolus gratulanter ſuſcipiens, eo quòd de ſanguine eius eſſet, & in re militari potens & ſtrenuus, multum honorauit. Et quia intentus erar regimini & cuſtodiæ terræ illius, quam de nouo acquiſierat, ſi fieri poſſet, in pace conſeruanda, dictum Henricum ampliùs honorare volens ei vrbis Romæ Senatoriam loco ſui regendam commiſit: ex quo facto damnum & grauamen non modicum poſtea reportauit. Anno ſequenti, ſcilicet anno Domini M.CC.LXVII. in Pentecoſte, Prælatis & Baronibus ferè totius regni Franciæ Pariſius congregatis, Ludonicus Rex Franciæ videns filium ſuum primogenitum Philippum iuuenem fortem & probiſſimum, atque Robertum nepotem ſuum filium Roberti fratris ſui Attrebatenſis Comitis quondam apud Maſſotam interfecti, eos cum pluribus aliis milites nouos fecit; vbi tanta fuit lætitiæ ſolemnitas, quòd populus ciuitatis Pariſienſis ab omni opere vacans, ſolummodo lætitiæ & exultationi intentus, per octo dies & amplius ciuitate per totum cortinis pannorum varij coloris & ornamentis pretioſis mirabiliter palliata ſolemnitatem protenderent. Anno itaque ſubſequenti, qui fuit ab Incarnatione Domini milleſimus ducenteſimus ſexageſimus octauus; Yſabellis filia Regis Arragoniæ, vxor iam dicti Philippi Ludouici Regis Franciæ primogeniti peperit filium, quem nomine patris ſui Philippi Philippum vocauerunt. B

Quomodo Corradinus & Henricus frater Regis Hiſpaniæ collegerunt exercitum contra Carolum Siciliæ Regem. C

ANNO vero poſterius annotato quidam malignitatis principes de terra Apuliæ & Calabriæ, quibus Carolus Rex Siciliæ vitam donauerat, vt ſuprà retulimus, ingratitudinis vitium incurrentes, alios ſibi vita & moribus conſimiles, quos ſpetabant in facinus inuolui de facili, clandeſtinis machinationibus adeunt, & eos tam vanis promiſſionibus, quàm ſpe fruendi victoria in conſpirationem Caroli Regis Siciliæ aſtrinxerunt. Ex quibus Henricus frater Regis Hiſpaniæ maximus extitit, qui tunc temporis, modo quo diximus, vrbis Romæ regebat Senatoriæ præfecturam. Et vt ſuam peruerſitatem ſub quodam iuris colore obumbrarent, & vt ptincipem malignitatis ſuæ iure hæreditario regni Siciliæ habere viderentur, Corrardinum filium Corrardi ex filia Ducis Bauariæ, qui quantum potuit ipſe Dux eidem Corrardino adiutorium præſtitit, ſuper ſe principem ſtatuentes, ex Alemannia & Sicilia; quæ nondum Regi Carolo reddita fuerat, & ex Hiſpanis, quos dictus Henricus ſecum adduxerat, magnum exercitum & validum collegerunt. Rex autem Carolus machinationis eorum inſcius, vrbem Leutheriæ Sarracenorum, qui eum poſt primam deditionem ſuam offenderant, tunc temporis obſidebat. Conſiderantes igitur hoſtes ſui ipſum circa præfatam obſidionem occuparum, & inuaſionis ſuæ nullum adhuc præſtigium cognouiſſe, in parte alia verſus Siciliam turmis diſpoſitis cum ingenti fremitu, vt Regem Carolum & ſuos Francigenas meliùs debellarent, rerram Apuliæ peruaſerunr. Quod vt Rex comperit, caſtris remotis, & ciuitatis Leutheriæ obſidione relicta, vndecunque collecto maiori exercitu quàm habebat,

A habebat, contra hoſtes intrepidè iter arripuit. Vix enim portionem requiei militibus ſuis & equis depurans in rurſum continuauit laborem itineris, donec circa horam crepuſculi prope inimicorum tentoria, ſegregante eos tantum parui fluminis alueo, caſtra fixit. Noctis igitur fugientibus tenebris in ortu luciferi, & olympo fulgentibus Solis radiis vallium nebulas profugando ſeſe plane cognouerunt alterutrum vterque exercitus, cùm niſi paruo, vt diximus, diſtarent interuallo. Hoſtes vero ſtupore percuſſi mirabantur Regem, cùm ipſum longiùs adeſſe crederent, propè ipſorum tentoria tam audacter tamque celeriter aduolaſſe. Proponentes autem ſtatim confligere, ſuos armari præcipiunt, agmina diuidunt, duceſque deputant, per campi planitiem diſpoſitis per ordinem aciebus. Quibus ex more ordinatis, Henricus frater Regis Hiſpaniæ primæ phalangis vexillum accipiens, cum Hiſpanis ſuis de caſtris primus egreditur, contra primam Francorum exercitus aciem conflicturus. Rex igitur & eius milites longo tractu itineris fatigati, apparatum hoſtilis exercitus ignorantes, non putabant eos velle tam citò congredi, ſed in papilionibus quieſcentes adhuc inermes mandatum ſui principis expectabant. Iacebat enim tunc in papilione requiei & ſoporis aliquantulum ſuauitate detentus, non quaſi hoſtium timore perterritus, ſed magnanimi cordis conſtantia quaſi de victoria iam ſecurus. O virum ineffabilem, nec labore victum, nec bello vincendum: qui nec tunc hoſtes timuit, nec prælia recuſauit. O vera conſtantia Iudæ Machabæo & Alexandro Magno Regi Macedonum comparanda: qui ex improuiſo collecto vndecunque pauco milite, vt pote tanto neceſſitatis articulo, furorem Teuthonicum non timuit, nec tot ferociſſimorum hoſtium millia non horruit inuaſiſſe. Sed quod maioris virtutis animi indicium infallibile dignoſcitur, quia omni ſollicitudine belli depoſita tali hora quieti membra laxauerat, cùm ſentiret ſtatim cum tanto periculo contra tot hoſtium agmina confligendum. Animaduertentibus igitur Francis hoſtium ſuorum armatas acies & paratas ad prælium, repentino clamore excitantes exercitum ad arma proſiliunt, & quam citiùs potuerunt, vt eis opus erat, gladiis accinguntur. Interea vero rex hoſtium fremitu & ſuorum clamore excitatus armis induitur, & quam citius potuit equum inſiliens, duas tantum acies ex ſuis ordinauit. In prima autem ſuorum acie Prouinciales ſuos ponens, quos hactenus bonos habuerat in rebus bellicis adiutores: ad ſupplementum legionis illius Campanos, Lombardos, & alios quotquot habuit barbaræ nationis voluit adhiberi. Treſque duces Francigenas illi bello conſtituit, Henricum de Cuſanciis, qui in illa die Regis arma induerat, militem tutiſſimum & audacem; duoſque alios Iohannem de Clariaco, & Guillelmum de Leſtendart, milites inclytos & manu promptiſſimos: de quorum fidelitate & audacia non dubitans, illi Henrico ſignifero in phalangis regimine ſociauit. In ſecunda vero ſeipſum ducem conſtituens, omneſque Francigenas per quorum virtutem tutiſſimus confidenter agebat, ſibi retinuit: quorum illa die fretus auxilio in Dei adiutorio triumphauit. Erardus autem de Valerico, vir famoſus in militia, & quidam alij, à via Hieroſolymitana tunc temporis per partes Apuliæ reuertentes, tanquam Angeli à Deo miſſi affuerunt in illo prælio, & illa die Regis hoſtes tam fortiter oppugnarunt, quod triumphantis dexteræ meritis laudes ab homine, & à Deo præmia mererentur.

LVDOVICVS NONVS.

B

C

De prima acie Caroli deuicta, & quomodo ipſe in ſecunda acie conſtitutus ſuccurrens ſuis, deuicit Corrardinum, & fugere compulit.

REBVS itaque bellicis paruo temporis ſpatio diſpoſitis, proceſſerunt ad prælium primæ phalangis milites contra Henricum Regis Hiſpaniæ fratrem, qui cum turma copioſa & valida eis in occurſum veniebat: ſed de plano propter parui fluminis alueum non poterant commiſceri. Et quoniam Franci vlterius tranſire non poterant, nec hoſtes manutentim obpugnare, citra flumen ſtetere paululum iuxta quendam pontem ligneum ſuper littus occurſantium hoſtium impetum expectantes, qui cum magno fremitu & apparatu bellico eis obuiam veniebant, quaſi per pontem continuò tranſituri. Hoſtibus igitur vltra flumen in capite pontis & circiter adunatis, totóque conamine per pontem ad noſtros irrumpere molientibus, Franci in altero fluminis margine pontis aditum obſeruantes, eos viriliter tam mucronum ictibus, quàm lancearum impulſionibus in alueum fluminis impelle-

LVDOVICVS NONVS. bant. Cùm vidiſſent ergò quòd vltra ſic tranſire non valerent, deſcenderunt ad ima A fluminis, vbi latex diffuſa latius & riparum vtrinque fractio inuenta, equis vadum tranſeuntibus miniſtrabat. Et dum quidam illorum propter pontis tranſitum contra Francos adhuc confligerent, Francique intenti eſſent pontis & fluminis tranſitum obſeruare, ferè totus phalangis illius numerus per prædictum vadum vltra pertranſiens, greſſu retrogrado Francos ſupra ripam fluminis aſſiſtentes, & quòd ad eos per vadum tranſiſſent penitus ignorantes, & improuidos à terga cum magnis clamoribus inuaſere. Videntes ita quòd ſe ex vtroque latere cingi, & taliter ab hoſtibus circumueniri itaque ad ſuos reuerti non poterant, Corrardinumque cum ſuis ad ſe per dictum vadum tranſmeare, pauore nimio diſſoluti Prouinciales & barbaræ nationes, quæ in illa acie erant, in fugam conuertuntur, & vt montes ſuam fugam reciperent totis viribus attentare. Pauci verò Francigenæ, qui in illo agmine erant aliis in bello pro capitaneis deputati, fugæ damnantes opprobrium, fronte ad frontem contra hoſtes oppoſiti, tantæ multitudinis ſuſtinentes impetum aliquantulum virtute mirabili reſtiterunt. Sed eorum ſignifer Henricus de Cuſanciis, de quo præmiſimus, præſentiam regis armorum inſigniis repræſentans, tandem gladiis hoſtium, licet viriliter reſtiterit, membratim ſub regis imagine detruncatur. Alij vero duo, Ioannes de Clariaco, & Guillelmus Leſtendart fulmineis B ictibus inter hoſtium agmina debacchantes, per tela, per gladios, & per denſiſſimos hoſtium cuneos penetrantes, ad regis agmina reuertuntur. Quod videns rex, & omnes qui ibi aderant, eorum audaciam & fortitudinem, vt decebat, laudibus meritis attollentes, ipſos illa die pro exemplo magnanimitatis & fortitudinis habuerunt. Henricus autem Hiſpaniæ cum ſuis fugientes inſequens verſus montes, auiditatis prædæ, eo quòd videret eos fugere, ſtimulis agitatus, à perſecutione ipſorum non deſtitit, donec eos partim fuga lapſos, partim captos, partim gladiis interemptos, longo tamen certamine terminaret. Rex itaque cernens Campanos, Prouinciales, Romanos, & alios barbaræ nationis, ex quibus, ſicut dictum eſt, primam ſuam cohortem confecerat, fugientes, aliquantulum turbatus fremuit. Sed

» magnanimitatis reſumpto ſpiritu, ita Francigenas alloquitur circumſtantes: O viri
» virtute & fama clariſſimi, à nobili ſtirpe Francorum trahentes originem, ne terreamini
» ab his, quos noſtros cernitis inſequentes, nec ab iſtis, quos habetis præ oculis;
» quia licet maiores ſint numero, tamen eos virtute in Dei adiutorio ſuperamus,
» vtpote triumphantis Eccleſiæ defenſores. Aggrediamur ergo iſtos, quos habemus
» præ manibus, qui è regione ſtantes nos expectant ad prælium, ante quam ad nos ir-
» rumpere videantur; quos, vt ſpero, de facili per Dei auxilium poterimus expugnare, ſi in eos viriliter irruamus.

Sic igitur regis exhortatione finita, audacium creuit audacia, & in turma diſpoſiti in armis ſe colligunt, atque in phalanges hoſtium viriliter impetum facientes totis viribus conflixerunt. Nec incaſſum eorum militia promeruit laudum præconia, cùm validam virtutis haberent materiam. Erant enim C hoſtes ſine comparatione maiores numero curioſitatis ſtudio loricati, & totius Alemanniæ fortiſſimi bellatores. Sicque pugna vtrinque conſeritur; hortatiuos ad prælium clamores ingeminant, fit mucronum cum galeis frequens colliſio, atque mortis prænuntij cadentium miſerabiles gemitus, & cætera quæ bellatorum periculaconſequuntur. Paſſim cadunt hoſtes Eccleſiæ, & eorum ſtrages agros inebriat, nec ab eorum cæde Gallicanus ceſſauit gladius, donec furor Teuthonicorum fuit perdomitus, & eorum totus exercitus aut fugæ lapſus præſidio, aut gladiis cecidit interemptus. Corrardinus vero cernens ſibi ſummum imminere periculum, inter ſuos primus fugâ dilabitur. Sed aliqui de ſuis maioribus, quorum conſilio huiuſmodi conſpirationis factio habebat initium, capiuntur, & legum iudicio plectendi in vinculis reſeruantur. Hac itaque Dei nutu perpetrata victoria, Franci, Regis imperio, non iacentis hoſtis ad prædam rapidi, nullaque circumquaque diſperſione diſſoluti in campo ſe colligunt, equis deſcendunt, & galeis nudatis capitibus auram leuem & aëra pro magna recreatione recipientes, ad futurum certamen ſe præparant, cum ſentirent adhuc cum Henrico fratre Regis Hiſpaniæ & maiore parte hoſtilis exercitus, qui fugientes de prima ipſorum acie inuaſerant, prælium iterari.

Quomodo

A

Quomodo acies Henrici fratris Regis Hiſpaniæ deuicta fuit à Carolo & gente Francorum, & ipſe Henricus de prælio fugiens captus, & Carolo redditus.

LVDOVICVS NONVS.

NEc mora Henricus à fugientium perſecutione reuertens, ſuóſque recolligens ſedit in montis cuiuſdam cacumine; qui ſuorum ſtragem conſiderans, Regémque in medio ſuorum agmine vexillis erectis vt turrim munitiſſimam conſiſtentem; ait ſuis: O viri fortiſſimi, per omnia victores efficimur. Nos etenim & « noſtri, qui cum ſuis in hac valle hoſtibus conflicturi remanſerant, quos adhuc in « equis in campo victores videtis conſiſtere, Regem & ſuos Francigenas occiderunt, « quorum cadaueribus ſuperficiem terræ cernitis operiri. Putabat enim ſecundum « ſui cordis deſiderium longe adhuc à Francis poſitus, quòd ſui Regem, propter Henricum de Cuſantiis, qui in armis regalibus indutus occiſus fuerat, & ſuum exercitum proſtrauiſſent. Henricus ergo & ſui de montis faſtigio cum magno tripudio deſcendentes, & ad regis tentoria propiùs accedentes, regis & ſuorum vexillis & armis cognitis, ſuos eſſe victos compererunt, quos prius victores putauerant, & de

B ſuis hoſtibus totaliter è conuerſo. Tunc eorum cithara in luctum conuerſa eſt, & gaudium ipſorum in mœrorem. Sed ſui Principis excitatione reſumunt animos, & per caſtra Francorum, quæ quaſi vacua ab hominibus remanſerant, cum magno impetu peruenientes, garcionum & peditum qui ibi aderant plurimos occidentes, vinum quod magiſtris ſuis ſeruauerant, biberunt, & de caſtris protinus exeuntes, & in vnum ſe iunctim & fortiter colligentes, contra regem cunctis de more diſpoſitis occurrit in prælium eorum terribilis acies ordinata. Nec Francorum frangitur animus, cùm ſuæ paucitati bacchantium hoſtium tanta numeroſitas occurriſſet; & quamuis in prælio iam peracto cum ingenti diſcrimine tot hoſtium millia detruncaſſent, aliquantulum interim pauſatione recreati, mox vt hoſtes viderunt accedere galeatis capitibus in equos proſiliunt, & in locum vbi prius pugnauerant ſe reſtringunt, exertiſque gladiis hoſtes ſuos, qui conſertiſſimi & ſagaciter ad prælium veniebant, audaciter expectantes. Tunc dominus Erardus de Valatico regis adhærens lateri, vir expertus in rebus bellicis, cùm vidiſſet hoſtes ita prudenter ordinatos in acie, dixit regi; Domine mi rex, iſti prudenter vadunt ad prælium, & ita « iunctim & conſerti in agmine, quòd à nobis impenetrabiles æſtimantur. Agendum « eſt igitur aliquo calliditatis ingenio, vt aliquantulum diſperſi noſtris ad agminis « illorum intima pateat aditus, ita vt manutentim cum eis valeant extenſo brachio « præliari. Rex itaque huiuſmodi laudans conſilium, dixit ei; Ite, & de noſtris, quos « vobis placet, eligite, & modo quo poteritis agite, vt eorum acies denſiſſima diſſol- « uatur. Tunc Erardus cum triginta vel circiter electis militibus à regis agmine ſe- «

C queſtratus, non quaſi vellet cum hoſte congredi, ſed potius fugam diſſimulans, verſus partes accelerat, vbi fuga ſibi tutior apparebat. Statim hoſtes rati eos fugam arripere, altiſonis vocibus clamantes, Fugiunt, ad eos inſequendum certatim ſe præparant, & in breui ſpatio diſſoluti Francis ſe penetrabiles præbuerunt. Tunc Rex mouens cum acie in eos mergitur, & Erardus & ſui milites flexis loris ad eos reuertentes, ipſos à latere cum magnis clamoribus inuadunt, & in eos impetu validiſſimo proruperunt. Aciebus itaque concurrentibus diſcrimen periculoſum conſeritur: veruntamen hoſtes erant tanta armorum denſitate induti, quòd ictus Francorum quaſi irritos redderent, & velut hebetes ipſos repellebant. Et quia tantis armorum vtenſilibus armari non conſueuerant, idcirco minus agiles & tunc promptiores concuſſi cum impetu extiterunt. Quod vt à Francis animaduerſum eſt, communiter acclamantes; Ad brachia, ad brachia, per humeros eos cum manibus rapientes ab equis ad terram præcipites impellebant. Et niſi Francis illa die Dominus adiuuiſſet, eorum virtus & eminentis militiæ dextera in duobus præliis contiguis contra tot hoſtium millia non duraſſent. Et quamuis indifferenter omnes laudabiliter rem geſſerint, vnius tamen ſcilicet Guidonis de Monte forti militia eſt per excellentiam laudum titulis attollenda. Ipſe enim à pugnæ principio primus hoſtes aggrediens, & aceruos hoſtium fulminando penetrans, apri more inter canum agmina debacchantis, patris vexillum intonans vlterius pertranſiuit, atque greſſu retrogrado per medios hoſtes ad ſuos rediens, agros ſtrage non minima ſanguinis prodigus ebriauit. Sed eius galea circa caput volubilis tranſpoſitis à tergo foraminibus,

per quæ intuens lux oculis reddebatur, & oris anhelitus reſpirabat, ita eius faciem A totaliter obumbrauit, quòd videre non poterat, ſed tanquam cæcus non diſcernens quid vel quem feriat, nunc ad læuam, nunc ad dextram ſæuiebat. Quem cùm vidiſſet Erardus de Valerico in tali periculo conſtitutum, eius labori compatiens, acceſſit ad eum, & manu galeam eius apprehendens capiti religatam laqueis adaptauit. Quod cum ſenſiſſet Guido, putans ab hoſtibus ſe teneri, hunc vibrato gladio percuſſit ictu mirabili, quem ſtatim etiam fortius inchoaſſet, niſi prius ipſum vocis indicio cognouiſſet. Vtrinque itaque tunc præliantibus multum durauit belli ferocitas, donec hoſtes attriti plurimum fuga lapſi ſeſe à belli certamine retraxerunt, admirantes Francorum potentiam, quos videbant ipſis multo numero pauciores. Henricus interim ſuos iuxta ſe recolligens, ſuam ſuorumque damnans ignauiam, eos iterum hortatur ad prælium, dicens ſibi fore perpes opprobrium, ſi tot Hiſpanos eminentis virtutis milites Francorum paucitas in prælio ſuperaret. Quid plura? ſeſe iteratò in acie colligentes ad bellum redeunt; quos Franci qui ſe prius in campo belli reſtrinxerant, viriliter receperunt. Commiſſoque ſicut prius certamine, iteratur ſtrages ruentium & cruoris effuſio renouatur. Tantaque hoſtes dilaceratione ad vltimum ſunt attriti, quòd ſine ſpe reditus cum Henrico ſuo Principe fugere B compelluntur. Tunc Franci Henricum & ſuos fugientes aliquantulum inſecuti, eos diu ſequi non potuerunt, quia tantis præliis, ſicut dictum eſt, ipſi & equi eorum fatigati, ad inſequendum valde minus idonei reddebantur. Fugientes autem per caſtellos & municipia tranſeuntes, quicquid rapere potuerunt, vt prædones atrociſſimi rapiebant, donec ad ſanctum Benedictum de Monte Caſſino peruenerunt, Abbati illius egregij loci omnibuſque ſibi obuiantibus intimantes, quòd Regem Carolum & omnem eius exercitum occidiſſent. Sed cùm Abbas, qui Carolum diligebat, nullum in eis perpendiſſet ſignum victoriæ, ſed potius confuſionis & triſtitiæ, poſtmodum veritate comperta, Henricum & ſuos capi iuſſit, & carcere mancipari, ipſum Regi Carolo, ſi ſui ſtatus officium permiſiſſet, cuſtodiens ad vindictam.

Quomodo Corrardinus & Henricus capti adducti ſunt ad Carolum: & quomodo ipſe Corrardinus cum multis aliis iuſſu Caroli, fuit decollatus, & Sicilia reddita.

Rex igitur Carolus & ſui ſummo Regi pro tantis victoriis gratias exhibentes, non ſibi quod fecerant, ſed totum diuinæ potentiæ aſcribentes, in campum victoriæ pro ſpoliis colligendis redierunt. Sed Corrardinus interea, qui per fugam à primo conflictu, ſicut diximus, euaſerat, in caſtellum maritimum ſe tranſtulit. Quod Regem Carolum ſuoſque latere non potuit. Qui mittens ibidem aliquos de ſuis, caſtellum ad deditionem coëgerunt, & ipſum Corrardinum ad Regem in vinculis adduxerunt. Similiter Abbas ſancti Benedicti de Monte Caſſino, qui Henri- C cum in priſione tenebat, ipſum Regi tali conditione reddidit, quod idem Henricus, qui legum iudicio plectendus mortem meruerat, non tamen incurreret, quamdiu idem Abbas præſenti vita fungeretur, ne mortis ipſius occaſione ſecundum canones impeditus totaliter amitteret officium ſacerdotis. Rebus itaque diſpoſitis, & ſpoliis hoſtium de more militibus diſtributis, Rex cum ſuo exercitu priſiones ſuos trahens ſecum in vinculis vindicandus in eos, verſus Neapolitanam rediit ciuitatem. Illuc ergo legum doctoribus iuriſque peritis ad eius imperium confluentibus, ab eis exigit iudicium, imperans vt propalent in publico, cuiuſmodi ſententia tanti ſceleris complices debeant condemnari. Qui legum capitula reuoluentes, iuris fulti conſilio in miſeros mortis capitalem ſententiam protulerunt. Quibus tanquam reis læſæ maieſtatis condemnatis, quidam præconcionator in eminentiori loco aſtantibus aſſurrexit, qui Corrardino imputare cœpit in maioris damnationis cumulum, quòmodo per eius parentelam quaſi ſemper anathematis vinculis innodatam retroactis temporibus Eccleſia Romana attrita fuerit ſæpiùs & oppreſſa, & qualiter iſta calamitas quaſi iure hæreditario vltimum deſcenderit in hæredem: quoniam in Corrardini morte fuit ibi genus Aquilæ terminatum. Sed antequam eos feriret lictoris gladius, iuxta quandam capellulam Placebo, Dirige, Miſſamque pro animabus ſuis ſecundum morem Chriſtianæ religionis propriis auribus audierunt, indulto etiam ſibi ſpatio crimina confitendi: & ita poſt ad loca pœnalia ſunt perducti.

Etant

A Erant autem ſex perſonæ numero, Comes Galuanus, Comes Iordanus, Comes Bartholomæus, & duo eius filij, ac vltimus Corrardinus; qui ad decollationem genua flectere iuſſi, detruncati gladio percuſſoris, in terram acephali corruerunt. Sed Henricum, licèt eum eadem iudicialis ſententia condemnaret, quia ſic Rex Abbati ſpoponderat, ad tempus viuum reſeruari præcepit, ſub arcta tamen & diligenti cuſtodia mancipandum. Ex Corrardini vero morte multi doluerunt, dicentes ſibi deberi pepercisse, vtpote adhuc annis puerilibus poſito, & à proditori ſeducto. Vnde Rex propter hoc contra ſe fere totam Alemanniam concitauit. Cunctis itaquo regionum prouinciis citra regnum Siciliæ, videlicet Apuliæ, Calabriæ, & terræ labores, ſub Regis dominatione reductis; ſolum illud regnum Siciliæ, quod ambitu maris circumquaque concluditur, ſupererat oppugnandum, quod quidam iniquitatis filius cum quibuſdam ſibi ſimilibus Corrardus cognomine Cabothe contra Regem totis viribus defendere ſatagebat. Omnium enim ciuitatum illius regni gratia veluti coactionis extorſum fauorem & aſſenſum habere videbantur, præter Meſſanæ & Panormi, quæ ſunt totius regni nobiliſſimæ ciuitates, partem Regis fouentes ei firmiſſime adhærebant. Ad cuius tyranni potentiam debellandam, & regnum B ſibi fideliter acquirendum, miſit Rex nobiliſſimos milites alto Francorum ſanguine procreatos, videlicet Thomam de Couciaco, Philippum & Guidonemde Monte forti, Guillelmum de Bellomonte, Ioannem de Hiaumes & Guillelmum Leſtendart, cum ſufficienti numero pugnatorum. Qui fœlici nauigio farum Meſſanæ ciuitatis transfretantes, regnum intrauerunt, caſtella & ciuitates ſibi contrarias expugnantes, & ad vltimum ipſum Corrardum in caſtello fortiſſimo quod vocatur Sancti Orbe obſederunt. Quo tandem multis laboribus expugnato, ipſum & Corrardum ceperunt, cui prius euulſis oculis, eum in ſuæ rebellionis meritum patibulo ſuſpenderunt. Sic itaque regno Siciliæ acquiſito, ad Regem dominum ſuum illi milites inclyti redierunt. De quo regno & rege hactenus incidenter dixiſſe ſufficiat: quia noſtræ intentionis eſt de geſtis Ludouici Regis Franciæ adhuc aliqua pertractare, & ideo ad propoſitum redeamus.

Quomodo Ludouicus Rex Franciæ ſecundò crucem tranſmarinam accepit.

LVDOVICVS ſiquidem Rex Franciæ non bene quietus animo, remorſu conſcientiæ perurgente, conſideraas illam peregrinationis viam, quam ad partes Syriæ fecerat, magis regno Franciæ dedecus & opprobrium peperiſſe, quam Chriſti Eccleſiæ quicquam proficui contuliſſet: quod iamdudum mente conceperat tempeſtiuam nactus horam aperuit; ſcilicet vt quantum diuina gratia ſibi daret contra periculum terræ ſanctæ, quod proximum videbatur, conſilium & auxilium appo-C neret ſalutare. Nolens tamen ſubitò aggredi tantum opus ex motu proprio cordis ſui, per ſecretum nuntium & diſcretum humiliter & deuotè conſuluit ſuper hoc felicis recordationis dominum Clementem ſummum Pontificem. Qui tanquam vir prudens in principio reformidans, diuque iſtud deliberans, tandem benignè conſenſit, ac pium ipſius propoſitum approbauit. Miſit inſuper propter hoc, ad petitionem ipſius Regis, legatum in Franciam, videlicet dominum Simonem titulo ſanctæ Ceciliæ preſbyterum Cardinalem. Crucem igitur aſſumpturus, connocauit Pariſius Prælatorum, Principum, Baronum ac militum, cæterorum quoque hominum multitudinem copioſam; quibus congregatis in vnum, domino legato præſente, ipſemet Rex Catholicus coram cunctis qui aderant exhortationem fecit quamplurimùm efficacem, animans eos ad vlciſcendam iniuriam Saluatoris in terra ſancta longo tempore ſibi factam. Finito poſtmodum domini legati ſermone, ipſe Rex primus cum deuotione multa crucem aſſumpſit, & tres filij eius poſt ipſum, nec non Comitum ac Baronum & militum maxima multitudo. Et quamuis non multi in præſenti parlamento, vtpote tanta nouitate perculſi, cruces viderentur aſſumere, tamen proceſſu temporis multi tam Comites, quàm Barones ad Regis exemplum propter Chriſtum crucis ſignaculum propriis humeris affixerunt. Ex quibus tantummodo maiorum ponimus nomina ad tædium legentium euitandum: Alphonſus frater Regis Comes Pictauiæ & Toloſæ, Theobaldus Rex Nauarræ Comeſque Campaniæ Palatinus, Robertus Comes Atrebati, & Guido Comes Flandriæ, Ioanneſque filius Comitis Britanniæ, qui filiam Regis Angliæ duxe vxutem;

rat in

multique alij nobiles, quorum nomina ſilentio reprimuntur. Et vt Rex & alij proceres nauigio & aliis rebus neceſſatiis ad itet petagendum ſe intcrim prouiderent, terminum præfixerunt; infra cuiuſmodi temporis ſpatium ex multis nobilibus & ignobilibus infinitis cruce ſignatorum contigit numetum augmentati. Decurſo itaque præfixo termino Regiſque nauibus & procerum cum ingenti copia victualium rebuſque bellicis in portu Aquarum mortuarum ptæparatis, Rcx deuotus cum filiis & multis regni proceribus ad ſanctum Dionyſium patronum ſuum, ſecundum antiquam Regum Francorum conſuetudinem, licentiam accepturus acceſſit. Itaque martyres beatum Dionyſium, Ruſticum, & Eleutherium, deuotiſſimè cum multis precibus interpellans, vexillum de altario ſancti Dionyſij, ad quod Comitatus Vulcaſſini ſpectare dignoſcitur, quem etiam Comitatum Rex Franciæ debet tenete de dicta Eccleſia in feodum, motem antiquum anteceſſotum ſuorum ſeruare volens, ſigniferi iure ſicut Comites Vulcaſſini ſoliti erant ſuſcipere, ſuſcepit cum pera & baculo peregrinationis. Deinde ad Capitulum monachotum illius Eccleſiæ petueniens, ipſorum pro ſe & filiis ſuis orationum ſuffragia petiturus, tam humiliter cum ipſis in Capitulo reſedit, quòd nec locum vbi pueri ſoliti ſunt ſedere, vt de loco Abbatis & cæterorum monachorum taceam, ſed gradum inferiorem de ſex B gradibus, per quos ad Abbatis ſedem aſcenditut, ſibi elegit: totumque regnum Franciæ martyris Dionyſij protectioni deputans cum lachrymarum fluminibus tam nobilium, quam populi circumſtantis, prius ſancti claui & cotonæ benedictione percepta ab Eccleſia eſt egreſſus. Tunc primo Hieroſolymitanum inter incipiens, prima nocte ad nemus Vicenarum quieuit: vbi in mane Margaretam nobiliſſimam coniugem ſuam cum multis ſingultibus & ſuſpiriis ac multis lachrymarum imbtib. madidam deteliquit.

De ſecunda profectione Ludouici Regis Franciæ in partibus tranſmarinis.

REx Chriſtianiſſimus Ludouicus toti regno Franciæ valedicto anno Domini M.CC.LXIX. à tecto tramite non diuertens, vſque Cligniaci Abbatiam fines Burgundiæ penetrauit, indeque Lugdunum ſuper Rhodanum, Belliquadum, & Viennam pertranſiens, ad optatum portum Aquarum mottuatum peruenit: vbi debuerat ex indicto crucesignatorum exercitus congregari. Et quamuis pauci in aduentu Regis in portu vel circiter viderentur, poſt paullulum tamen temporis tam Barones & nobiles, quàm mediocris populi peregrinos ex omni parte videres affluere, & quaſi locuſtas totam terræ ſuperficiem operiri. Et ſicut tellus erat millibus hominum occupata, ita mare ingenti nauium numero tegebatur. Verum tamen, quia vnus locus ad tantum exercitum nullo modo ſufficere poterat, maiores exercitus ad ciuitates & bonas villas, quæ ſunt in portus confinio, prouidè ſe cum ſuis C exetcitibus diuiſerunt, donec naues in portu vacuæ eos ad introitum expectarent, armis & victualibus oneratæ. Fraus interim maligni ſpiritus ſuper bonum ſemen cupiens in agro Dominico zizaniam ſeminare, inter petegrinos rancoris & inuidiæ fomitem ad impediendum bonum ipſorum propoſitum ſuſcitauit. Nam inter turmas pedeſtris populi tantam furoris tabiem inſufflauit, vt manus ſceleratiſſimæ, quæ potius in hoſtes fidei ſæuire debuerant, prius ſeipſas homicidij facinore deturparent. Repentinùs enim tumultus excitatur intet Prouinciales & Cathalanenſes ex vna parte, & quorundam Ftancorum pedites ex altera, modica ratione: & in tantum vtrinque furor inualuit, vt multum diuque in gladiis & baliſtis confligerent. Nec ceſſauit illorum peſtifeta rabies, donec pluſquam centum homines mutuò cotruiſſent. Ad vltimum verò Franci aliorum tumultibus excitati furibundè contra eos accurrentes, ita ipſos viriliter inuaſerunt, vt in naues cum magno impetu pepulerint; è quibus aliqui tanta rabie ſuorum hoſtium ſanguinem ſitientes, ſe in aquis collo tenus immergebant, vt eos vel in aquis, vel in nauibus detruncarent. Nec erat aliquis, qui eorum furorem poſſet compeſcere, cùm nec Rex, nec aliquis ptocetum ibi moram facerent, ſed in villis vicinis & ciuitatibus, vt diximus, pariter nauigium expectantes. Tandem tamen Rex, qui apud ſanctum Egidium Pentecoſten celebrauerat, & ibi ſolemnem Curiam tenuerat, auditis huius mali rumoribus illuc venit, & rei veritate comperta, principales iniuriæ iuſſit morte patibuli puniendos.

A

Quomodo Ludouicus Rex intrauit mare cum Chriſtiano exercitu, & de tempeſtate quam ibi paſſi ſunt.

REBVS itaque de more diſpoſitis, anno Domini M.CC.LXIX. die Martis, poſt feſtum Apoſtolorum Petri & Pauli, audita Miſſa in aurora circa ortum Solis, Rex intrauit mare,& cum Domino Petro filio ſuo nauem propriam aſcendit. Dominus Philippus eius primogenitus cum vxore ſua aſcendit aliam. Comes Atrebati cum vxore, & Comes Niuernenſis ſimiliter naues proprias aſcenderunt. Sicque tota die & nocte permanentibus, die Mercurij ſubſequenti paulò poſt ortum Solis velum fecerunt iſtæ quatuor naues ſupradictæ, & tota die illa cum die Iouis ſubſequente cum vento ſatis proſpero ſiglauerunt. Die vero Veneris ſubſequenti, circa mediam noctem ventorum turbinibus procelloſos fluctus exagitans mare diſcutitur in maris Leonis introitu, quod ideo ſic nuncupatur, quòd ſemper eſt aſperum, fluctuoſum, & crudele. Quatuor naues prædictæ fuerant ſibi hactenus ſatis propinquæ, ſed tunc maris crudelitate aliquantulum ſunt diſperſæ, nec tamen in B tantum, quin poſſent mutuò ſe videre. Mari igitur Leonis præterito cum magno periculo, die ſabbati mare mitius inuenitur: ex quo plures, qui perturbatione maris & fluctuum varias ſuſtinuerant paſſiones, ſatis citò recreati ſunt. Tota ergo illa die ſabbati cum Dominica ſubſequenti, ſatis pacificè ſiglantes adueniente nocte aër & mare obnubilata ſunt. Et circa mediam noctem præ cuiuſdam venti nimia valetudine, ſicut prius mare turbatum eſt, ita quod alterum mare Leonis, ſiue crudelius credi poſſet. Nec relatu indiget quantos dolores in iſto ſecundo turbamine plures ſuſtinuerint: quia ſi primo grauiter, ſecundo grauiùs ſunt grauati. Quid plura? mane facto cantantur quatuor Miſſæ ſine celebratione, de beata Maria, de Angelis, de Spiritu ſancto, & quarta pro animabus fidelium defunctorum, aſtantibus qui aſtare poterant: quia pauci erant qui aſtare poſſent ſupra pedes ſine podio præ dolore. Circa vero horam diei tertiam, ceſſantibus tam maris turbine, quàm dolentium doloribus, itur ad Prandium, & cùm iam doloris præteriti eſſet memoria quaſi nulla, inter prandia dolor alius eminebat, quia aquæ dulces iam erant putridæ & corruptæ, nec ſine ventatione multa poterant epotari. Vnde, ſicut creditur, præ corruptione aquarum multi equi & homines morte in diuerſis nauibus ſunt præuenti. Interea verò circa Solis occaſum plurimum mirabantur, eo quòd tam longa via vſque ad portum Callaricanum * inueniebatur, vbi debebant Barones ſe inuicem expectare. Super quo nauis principes coram Rege euocati, de loco vbi tunc aderant interrogati, ſub dubio reſponderunt. Dixerunt enim, quòd credebant eſſe prope terram, & multum mirabantur, quòd tam tardè ſuis aſpectibus appareret. Vnde allata mappa mundi, Regi ſitum terræ portus Callarici, & C vicinitatem propinqui littoris oſtenderunt. Nec multum poſt Dominus Philippus Regis primogenitus, qui ſub tali dubio poſitus formidabat, miſit ad patrem in galea quendam militem, vt ipſum ſuper facto iſto animaduerteret, quia ſibi videbatur quòd magiſtri nautarum procederent in incertum; & tunc iterum nautæ fuerunt ad conſilium euocati. Murmur interea & magna ſuſpicio contra ipſos oritur; quia dicebatur quòd ventus, qui habitus fuerat poſt receſſum de Aquis mortuis ad ducendum quatuor diebus vſque ad portum Callaricum ſufficiens videbatur. Prærerea dicebatur, quòd quædam Regis galea, quam regebat filius Guillelmi Bonebel nauis Regis capitanei, ingruente tempeſtate, de qua ſupra diximus, à nauibus Regis diceſſerat tendens verſus fines Barbariæ, vt credebant. His igitur cauſis erat ſuſpicio contra nautas, ſed iniuſtè, ſicut patuit in ſequenti.

* Chaſteaucaſtre.

Quomodo Ludouicus Rex & Barones Franciæ peruenerunt cum magna difficultate ad portum Callaricanum.

AD vltimum inter Regem & nautas fuit taliter diffinitum, vt tota nocte illa permitterentur naues fluctuare per æquora, remotius tamen à parte illa qua credebatur eſſe terra, ne incautè in cautes & diſcrimina rueretur. Mane ſiquidem facto apparuit terra, ſed portus diſtulit adhuc pluſquam ſexaginta millibus, vt dicebant: durante adhuc venti & maris turbatione vſque ad horam diei tertiam.

LVDOVICVS NONVS. Circa vero Solis occaſum venitur ad decem millia prope portum: ſed vento verſo in contrarium, non potuit acceſſus ad portum fieri tota die. Iactantur ergo anchoræ, & de non portu portus efficitur: ſed hoc bonum, quia prope erat terra & quædam Abbatia, ad quam in barga curritur, & inde aquæ dulces & herbæ viridæ afferuntur. Refrigerantur debiles dulcis aquæ guſtu, & infirmi à languoribus recreantur. Die Martis craſtina, ſcilicet octaua die à die illa qua Rex nauem aſcenderat, iterum vela deteduntur poſt prandium, & circa veſperas venitur ad duo millia prope portum, nec tamen nunc haberi potuit acceſſus propinquior propter ventum in contrarium iam mutatum. Eodem modo quo prius curritur in barga ad caſtellum Callaricanum, vbi inuenerunt homines multum ſibi contrarios & rebelles. Vix conceduntur eiſdem aquæ dulces: vix paucos panes & paucas herbas pro denariis habere potuerunt. Illi vero de villa ſibi non minimum formidantes educebant res ſuas de caſtello, ducentes eas ad loca remotiora vel fortiora. Mane facto die Mercurij ſequentis miſit Rex quendam militem ad Caſtellanum & Conſulem illius caſtelli admonendum, quòd infirmos, quos plures habebant in nauibus, ſecum in villa ſua permitterent recreari, & quòd bona ſua venalia exercitui exponerent eo pretio quo vendebantur ante aduentum ſui exercitus in caſtello. Ad hæc B reſpondentes dixerunt, quòd benè volebant quòd infirmi haberent recreationem in villa inferiori, ſed infra caſtellum nullum intrare permitterent, quia hoc eis erat prohibitum à Piſanis ſuis dominis & magiſtris, ad quos dictum caſtellum dicebatur pertinere. De rebus venalibus dixerunt, quòd placebat eis vt ad forum iuſtum & debitum exponerentur ad emendum. Quo Regi nuntiato, iuſſit quòd ad caſtellum infirmi deferrentur: & delati ſunt multi nobiles, & ignobiles, diuites & pauperes, quorum quidem aliqui in via mortui ſunt. Alij quibus datum eſt à Deo peruenire, recepti ſunt in quadam domo fratrum Minorum, quæ longe diſtabat à caſtello. Extra vero erant paucæ domus terreæ & prauæ, & quaſi Francis inhabitabiles: ſed in caſtello, in quo non permittebant aliquem introire, erant domus meliores & homines ditiores. Res vero venales paucæ poterant inueniri, quia omnia abſcondebant & ducebant occultè de villa præ timore: ſi quæ tamen inueniebantur, cariſſimè vendebantur, vt gallina, quæ prius non valebat pluſquam quatuor denarios Ianuenſes, duos ſolidos Turonenſes vel amplius vendebatur; & ſic de rebus aliis intelligendum eſt. Plus etiam faciebant, quia duodecim Turonenſes prius decem & octo Ianuenſes valebant, & tunc nolebant recipere pro Ianuenſibus niſi denarios Turonenſes. Quo Regi relato, die Iouis ſequenti, miſit dominum Petrum Cambellanum, & duos Mareſcallos, ad oſtendendum eis, quòd erga Regem & ſuos curialiùs ſe haberent. Qui plus moti timore, quàm amore, ſatis molliter reſponderunt, voluntatem Regis pro viribus ſe facturos. Et benè volebant quòd Rex, vel aliquis ſuorum, cum paucis tamen, caſtellum ſubintraret; C dum tamen ſeruaret eos de Ianuenſibus nautis ſuis, qui fere omnes exiterant Ianuenſes. Homines enim Ianuenſes Piſanis oppidò ſunt infeſti. Illi vero qui miſſi fuerant reſponderunt, quòd Rex de caſtello ſuo, vel de fortericiis ſuis non curabat, ſed volebat tantummodo vt infirmi ſui exercitus ibidem curialiter tractarentur, & bona eiſdem venalia cum ratione exponerentur ad emendum. Ad votum tamen Regis omnia promittentes, nihil aliud aut parum facere voluerunt. Hoc enim ſolummodo fecerunt, quòd duodecim denarij Turonenſes pro quatuordecim Ianuenſibus ponerentur, & quòd panis & vinum aliquantulum fertilius ad emendum poterat inueniri. ſed alia niſi cum magna difficultate poterant reperiri. Quæ Franci grauiter ferentes monebant Regem vt caſtrum & gentem illam iuberet euertere: ſed pius & pacificus Rex potius elegit omnia ſub diſſimulatione præterire, quàm Chriſtianos ad quos deſtruendos non venerat, licet partim meruiſſent, taliter extirpare.

Quomodo Rex Franciæ & Barones in portu Callaricano Sardaniæ congregati conſilium habuerunt adeundi Tunicium, & de rationibus propter quas Rex conceſſit illic ire.

DIE vero Veneris ſequenti Rege in naui ſua taliter expectante, venerunt quaſi ſimul naues ceteræ tam de portu Marſiliæ, quàm de portu Aquarum mortuarum.

A tuarum. Venerunt etiam Barones, Rex Nauarræ, Comes Pictauiæ, Comes Flandriæ, dominus Iohannes primogenitus Comitis Britanniæ, & alij quorum nomina nimis longum eſſet hic enumerare, & tædioſum. Rege igitur ſalutato die ſabbati ſubſequenti, legatus & Barones coram Rege congregati, vt haberent conſilium ad quem locum vtiliùs eſſet diuertendum. Habitum eſt commune conſilium, & firmatum quòd prius irent ad expugnandum regnum Tuneti antequam in terram ſanctam ſiue in Ægyptum tranſirent. Rationes autem quæ dominum Regem ad hoc plurimum induxerant, ad præſens, ſicut credimus, expedit aſſignare propter admirationem & murmurationem multorum; quibus potius videbatur, quòd recto itinere ad ſuccurſum terræ ſanctæ tranſire debuiſſent. Siquidem antequam dominus Rex hanc crucem vltimam aſſumpſiſſet, multos nuncios receperat à Rege Tunicij, & ſimiliter plures nuncios remiſerat ad eundem. Dabatur enim ſibi à fide dignis intelligi, quòd dictus Rex Tunicij bonam voluntatem ad fidem Chriſtianam haberet, & quòd valde de facili poſſet fieri Chriſtianus, dummodo occaſionem honorabilem inueniret, & quòd ſaluo honore ſuo & abſque metu Sarracenorum ſuorum hoc complere valeret. Vnde Rex Catholicus Ludouicus cum multo deſiderio quandoque dicebat: O ſi poſſem videre quòd fierem tanti filioli compater & patrinus! Et ob hoc B ſub ſpe iſta aliquando voluit ſe transferre verſus partes Carcaſſonæ & Narbonæ, quaſi terram ſuam viſitaturus, vt ſi dicto Regi Tunarum Dominus inſpiraret perficere quod propoſuerat de ſuſcipiendo baptiſmo, huic pio operi propinquior eſſe poſſet. Hinc non ſilendum arbitror, quòd cùm in ipſo anno, quo pius Rex Ludouicus debuit vltimò transfretare, Rex Tunicij miſiſſet ad eum ſolemnes nuncios, & in feſto beati Dionyſij Rex faceret quendam Iudæum famoſum in ipſa Eccleſia dicti ſancti Dionyſij ſolemniter baptizari; ita quòd Rex ipſe cum multis magnatibus ipſum de ſacro fonte leuaret; voluit quòd dicti nuncii Regis Tunicij ſolemnitati illius baptiſmatis intereſſent. Quibus Rex vocatis, ex magno affectu cordis dixit: Dicite ex parte mea domino veſtro Regi, quòd ego tam vehementer ſalutem animæ ipſius deſidero, quòd vellem eſſe in carcere Sarracenorum omnibus diebus vitæ meæ, ibidem claritatem ſolis non viſurus de cetero, dummodo Rex veſter & gens ſua ex vero corde baptizarentur. Deſiderabat enim affectuosè Rex Chriſtianiſſimus, vt fides catholica, quæ tempore beati Auguſtini & aliorum orthodoxorum Doctorum in Africa, & maximè apud Carthaginem tam ab antiquo eleganter floruerat, ſuis temporibus refloreret, & dilataretur, ad honorem & gloriam Ieſu Chriſti. Cogitauit itaque quòd ſi tantus exercitus tamque famoſus apud Tunicium ſubitò applicaret, dictus Rex Tunicij vix poſſet apud Sarracenos ſuos tam rationabilem occaſionẽ renuere ſuſcipiendi baptiſmum, videlicet cum per hoc poſſet mortem euadere tam ſui ipſius quàm eorum qui ſecum vellent ficti Chriſtiani, & ſic etiam regnum ſuum ſibi pacificè C remaneret. Præterea Regi dabatur intelligi, quòd ſi omninò prædictus Rex nollet fieri Chriſtianus, ciuitas Tunicij erat valde facilis ad capiendum, & per conſequens tota terra, ex quo ſatis citò poſſent fieri Chriſtiani. Suggerebatur inſuper quòd ciuitas illa plena erat argento & auro, ac diuitiis infinitis; vt pote quæ à multis retroactis temporibus à nullo fuerat expugnata. Vnde ſperabatur quod ſi, Deo volente, dicta ciuitas à Chriſtiano exercitu caperetur, ex theſauris ibidem inuentis poſſet acquiſitioni & reſtaurationi terræ ſanctæ multum efficaciter ſubueniri. Ceterum, cùm de terra Tunicij venire ſoleret magnum ſubſidium Soldano Babyloniæ tam in equitaturis quàm in armis & bellatoribus, in grauamen & nocumentum quamplurimum terræ ſanctæ; crediderunt Barones Franciæ, quòd ſi peſtifera radix illa Tunicij poſſet penitus extirpari, ex hoc terræ ſanctæ & toti Chriſtianitati vtilitas maxima proueniret. Cùm igitur ſcriptum ſit, quod vbi vna propter alterum, ibi tantum vnum; cùm via apud Tunicium proprie aggreſſa fuerit ad honorem Chriſtiani nominis ampliandum, & ſpecialiter ad terræ ſanctæ vtilitatem & fauorem ingreſſum, non videtur via apud Tunicium contraria voto crucis, ſed potius vna & eadem; vtpote quoddam adminiculum & præparatio ad terram ſanctam citiùs & commodiùs reſtaurandam. Propter has & quaſdam alias rationes viam apud Tunicium aggreſſi ſunt. Quod cum Caſtellanus Callaritanus & alij de villa viderent, quòd Rex pararet diſcedere, venerunt ad ipſum, & præſentauerunt Regi viginti dolia vini Græci peroptimi, vt dicebant: ſed Rex eorum præſentia & munera renuens, fecit eis recommendari infirmos quos in villa dimittebat, dicens quod

Lvdovicvs Nonvs.

LVDOVICVS NONVS. hoc habete tpro magno munere, ſi eos tractarent curialiter & benignè. A

Quomodo Ludouicus Rex Franciæ & Barones de portu Callaricano recedentes, applicuerunt portui Tunarum ſubtus Carthaginem.

REx igitur & Barones carbaſis vento expoſitis receſſerunt à portu Callaritano die Martis ante feſtum beati Arnulphi, dieque Iouis ſubſequente poſt multas & varias paſſiones ad portum Tunicij, qui eſt ſubtus Carthaginem, appulerunt. Statim miſit Rex maris Admiralium ad explorandum ſi quid impedimenti obſiſteret, & quorum eſſent quædam naues, quæ in portus introitu conſiſtebant. Erant enim ex ipſis duæ vacuæ Sarracenorum, & aliæ mercatorum. Qui ſtatim ad Regis præceptum præcedens vlterius, nauesque in ſua poteſtate redigens, & portum occupans, ad terram deſcendit, mandans Regi quid actum fuerat, & quòd ſibi mitteret adiutores. Quibus rumoribus Rex auditis aliquantulum turbatus eſt, dicens, quòd ad hoc Admiralium non miſerat vt terram caperet, ſed vt in portu capiendo quid eſſet commodius exploraret, & reuertens Regi & Baronibus quod inuentum fuerat renunciaret. Tunc Rex propinquiores Proceres in ſuam nauem euocat, quid agerent ſuper hoc conſilium habiturus. Ex quibus aliqui quibuſdam diſſentientibus conſulebant, quòd terram ex quo ſine grauamine iam capta fuerat tenerent, & portum illum famoſiſſimum, qui eſt totius Africanæ regionis introitus poſſiderent. Ad vltimum verò ſic fuit ordinatum, quòd mitterent fratrem Philippum de Eglis & magiſtrum baliſtariorum, vt ſecundum quod melius expedire viderent, aut Admiralium reducerent, aut per ſeruientes mitterent, & de nauibus exire facerent tota nocte. Qui euntes cum Admiralio redierunt. Vnde multi murmurabant dicentes, quòd ex quo terra ab Admiralio ita leuiter fuerat occupata, bonum erat contra Sarracenorum inſultus & inſidias præmuniri. Sic tamen tota nocte ſteterunt in nauibus vſque in craſtinum præſtolantes. Mane facto circa portum multos Sarracenos pedites & equites videres affluere. Sed Rex & Barones prius ſuper hoc habito conſilio, vt tam citò terram caperent, armati de nauibus exierunt: ſecundum quod in promptu habere poterant galeas atque bargas. Congregatiſque plutibus circa nauem Regis, eiuſque galea aliquantulum præcedente, ad portum applicant, locumque eundem occupant, quem prius Admiralius ceperat, nec contradictores aliquos per Dei gratiam inuenerunt. Sarraceni enim perterriti, ad quendam angulum cuiuſdam paruæ inſulæ ſe à Francorum præſentia retraxerunt. Terrâ capta, fixerunt tentoria in quadam quaſi inſula, vnde patebat exitus à duobus capitibus, quaſi vnam leugam in longitudinem continens, & in latitudinem tres tractus baliſtarij, vbi nec dulces aquæ reperiri poterant; & ſic erat eis parum melius in terra quàm in mari. Quidam tamen de garcionibus procedentes vlteriùs inuenerunt C aquas dulces in capite illius inſulæ; ad quas hauriendas abeuntes, ſunt eorum aliqui à Sarracenis in inſidiis latentibus interfecti. Erat autem dies Veneris in feſto S. Arnulphi, quando Franci ad portum occupandum de nauibus exierunt. Die vero ſabbati ſubſequentis, quidam de Francis procedentes vlterius vſque ad quandam turrim, quæ in capite illius inſulæ quam ceperant eminebat, partim cæſis & fugatis quibuſdam Sarracenis, qui ibidem in inſidiis latitabant, alij Sarraceni ſuperuenientes & eos circumquaque includentes in turrim fugere compulerunt, & ita incluſos vſque ad diem craſtinum renuerunt. Eoſque interius combuſſiſſent, niſi Rex Franciæ ad eorum liberationem Mareſcallos exercitus & Magiſtrum baliſtariorum cum quibuſdam baliſtariis tranſmiſiſſet. Quos ſecuti fuiſſent de exercitu plurimi, ſed eorum equi adhuc erant in nauibus, & qui extra naues ad planum extracti fuerant, adeo præ nimia maris agitatione vacillabant, quòd vix ſe poterant ſuſtinere. Facto igitur magno conflictu circa turrim, tandem cedentibus Sarracenis, qui plures equites & plura [illegible]menta perdiderunt, Franci de turre iuſſi deſcendere ad exercitum redierunt. Die vero eadem habuit Rex Franciæ conſilium, quòd exirent de loco vbi tento[illegible] fixerant propter aquas dulces, quæ vix aut parum poterant ibidem inueniri. quæ [illegible] exercitui grauamen non modicum miniſtrabat. In craſtinum igitur procedentes ac[illegible]bus ad bellum diſpoſitis verſus caſtrum Carthaginis, in eundo capta fuit turris illa qu[illegible] poſtea Franci per totius obſidionis tempora tenuerunt. Sic locatis pampilionibus re[illegible]dit exercitus in quadam valle ſubtus Carthaginem, qua poterat acceſſus

A acceſſus habeti ad porrum & ad naues. In valle illa erant purei infiniti, quia terra cuiuſlibet habebat ibi puteum ad ipſam quaſi pro imbribus irrigandam. LVDOVICVS BONVS.

Quomodo caſtrum Carthaginis captum fuit.

CASTRAMETATO exercitu venerunt marinarij ad Regem, promittentes quòd ſibi captum caſtrum Carthaginis redderent, ſi veller eis tradere baliſtarios aliquos adiutores. Qui Rex habito conſilio ſuper hoc reſpondit, quòd priùs pararent ſe & ſuas ſcalas & alia ingenia, & poſtea equites & milites baliſtarios traderet adiutores. Die Iouis ſubſequenti redierunt ad Regem marinarij ad caſtri expugnationem, vt dixerant, præparati; & tradidit eis Rex quingentos baliſtarios equites & pedites, quatuorque bella militum exteræ nationis. Tunc Rex & proceres de caſtris aciebus diſpoſitis exeuntes contra Sarracenos, qui quaſi parati confligere cateruatim veniebant contra Francos, tali modo ſe oppoſuerunt ne caſtro ſuccurrerent, quod ad caſtrum acceſſum habere non poterant, nec ad caſtra. Interea marinarij pro ſcalas ſuas caſtri munitionom viriliter irrumpentes, vno ſolo B de illis interfecto, ſuper muros ſtatim fixere banerias. Quod Rex & alij aduertentes, illucque diſcurrentes, vtriuſque ſexus & ætatis quotquot Sarracenorum occurrebant, vt bibentes in ore gladij detruncabant. Multi tamen in cauernis quæ ibi multæ ſunt latirantes fuerunt fumo & igne ſuppoſito ſuffocati. Perierunt autem de Sarracenis illa die ad numerum ducentorum. Viui tamen aliqui euadentes armenta ſua, videlicet boues & alia pecora, Francis videntibus nec ſe mouentibus, extraxerunt. Erat enim prohibitum ne aliquis aliqua neceſſitate exiret de ſua acie niſi tota concurreret; quid ſi faceret, nullus de ſua vel de altera acie ſequereſur. Capto itaque caſtro, miſit Rex ad eius cuſtodiam milites & baliſtarios pediteſque quamplures, iubens illud cadaueribus mundari, vt ibi poſſent recipi vxores & infirmi, & certantes in acie ſauciati. Infra verò caſtri ambitum, & in confinio circumcirca in cauernis & ſpeluncis ſubterraneis multum de hordeo repererunt; ſed alia bona rariſſime ſunt reperta. Et quia de illo caſtro pluries fecimus mentionem, cuius fuerit auctoritatis & nobilitatis, retroactis temporibus neſcientibus innoteſcat. Fuit autem illa Carthago, quæ nunc redacta eſt partiſſimi ad inſtar oppidi, antiquitus vrbs nobiliſſima, à Didone Regina, ſicut veteres narrant hiſtoriæ, condita, totius Africanæ regionis ſceptrigera, tantæque potentiæ, vt ciues ſui pluries Romanos deuincerent. Quam tandem Romani cum magno labore per longum temporis ſpatium non ſine magna ſanguinis ſui expenſa captam plus calliditate quàm armorum potentia totaliter deſtruxerunt. Die Veneris poſt dicti caſtri captionem, Sarraceni qui prius occurrerant ſeſe in veſperum retrahentes, forte vt ſuum colerent ſabbatum, ſubſequenti die ad opus ſolitum ſeriùs redierunt, noſtróſque adeo C infeſtabant, quòd ad arma, ad arma clamare etiam inter prandia compellebant. Eadem die venerunt ad Regem à parte Sarracenorum duo milites Cathalani, & ſe ſuæ voluntati ſubdentes nunciauerunt, quòd Rex Tunicij capi fecerat omnes Chriſtianos, quos in exercitu ſuo habebat ſtipendiarios, dicens quòd ſi Chriſtiani vſque Tunicium tranſirent, omnibus capita faceret amputari; & ſi eos contingeret à tali propoſito reſilire, ipſos penitus liberaret.

Quomodo dominus Iohannes de Acon miles Buticularius Franciæ faciens excubias deceptus fuit à quibuſdam Sarracenis petentibus baptiſmum.

EADEM die bello Regis & bello Comitis Augi, atque bello domini Iohannis de Acon Buticularij excubias facientibus, venerunt ad Buticularium tres milites Sarraceni, poſcentes fieri Chriſtianos; & in ſignum fidelitatis poſuerunt ſuper capita manus ſuas, noſtrorum manus deoſculantes in ſignum ſubiectionis, Buticulario ſe reddentes. Illiſque ad pampilionem deductis, Regem adiit Buticularius iſta denuncians; quos Rex iuſſit diligentiſſime cuſtodiri. Poſt verò cùm Buticularius ad ſuas rediſſet excubias, venerunt ad ipſum Sarraceni numero quaſi centum lanceis depoſitis factiſque ſignis quæ fecerant alij, inſtanter baptiſmum petentes. Sed illis adhuc loquentibus, & Buticulario cum ſuis eorum ambagibus occupatis, alij Sarraceni vno motu vnoque momento pungentes ſonipedes ſubitò

LVDOVICVS NONVS. ſuper Buticularium & ſuos erectis lanceis irruperunt. Tunc noſtri attoniti cœperunt clamare & fugere, ac per exercitum clamor attollitur, & ad arma concurritur. A Sed antequam illuc perueniſſent Chriſtiani, Sarraceni indemnes fugerunt, ſexaginta tamen prius de Chriſtianis peditibus interfectis. O infidelium dira calliditas, imò fidelium mira ſimplicitas, dum falſorum fallaciis acquieſcunt! Quid plura? contra Buticularium murmur exoritur, totáque facti culpa ſibi imponitur. Sed fortaſſis immeritò, quia cùm tres magnos Sarracenos Baptiſmum poſtulantes in ſuo pampilione teneret, ſperabat per eos alios ad fidem trahere, ſaltem in hoc redarguendus eo quòd contra eorum inſidias debuiſſet cautiùs præmuniri. Statim ad pampilionem ſuum rediens Buticularius, vehementer Sarracenos quos tenebat doli & proditionis redarguit. Quorum qui primus inter ipſos videbatur, cœpit ſe cum lachrymis excuſare. Cuius verbis per quendam fratrem Prædicatorem, qui ſuum idioma nouerat, expoſitis, ait illi Buticularius, ne timeret, quia quandoquidem ſub fiducia ad Chriſtianos venerat, fidem in eis inueniret. Etenim Rex erat » tantæ fidei, vt etiam ſimplex promiſſum nullatenus permitteret præteriri. Tunc » ille; Scio domine, quòd ſuper huiuſmodi facto habetis me ſuſpectum, licèt non » ſim mihi conſcius huius facti, ſed hoc totum factum eſt à meo æmulo in meum B » odium & grauamen. Sumus enim duo magni pares ſtipendiarij militantes ſub Rege » Tunicij, & habemus quilibet duo millia equites & quingentos. Alius vero meus com» milito mihi & actibus meis de veteri inuidens, licet ſpontaneus venerim, ſcit quòd » vos me tenetis. Vnde ad malum meum hunc conflictum per ſe fecit, & per alios » fieri procurauit. Et ſcio quòd nullus de parte mea, nec de commilitonibus meis in » iſto conflictu vobis nociturus affuit, nec vobis aliquid mali fecit. Et vt hoc quod » ore dico, opere comprobetur, aliquem iſtorum qui mecum ſunt ad eos regredi » permittatis, & niſi ad vos duxerit pluſquam duo millia, qui exercitui veſtro addu» cent bona venalia, & etiam vobis erunt in auxilium, de me tanquam de proditore nequiſſimo faciatis. Hæc & his ſimilia perfido proſequente, Buticularium ad hoc credendum aliquantulum informauit, qui ſtatim ad Regem ingrediens quæ Sarracenus dixerat intimauit. Sed Rex verbis eius fidem nolens adhibere, tamen ex deliberato conſilio dixit, quòd ad alios Sarracenos permitterentur abire. Tunc Buticularius & Conneſtabularius ſaluos eos vſque extra exercitum, multis de hoc murmurantibus, conduxerunt; & promiſit ille Sarracenus magiſter eorum, quòd rediret in craſtinum, omnia quæ promiſerat impleturus; quæ promiſſa non, vt falſus & ſubdolus, adimpleuit. Sed cum quanto gaudio à ſociis ſibi occurrentibus eſt receptus, vt teſtati ſunt qui viderunt, non eſt neceſſe dicere: quippe quia iam tenebant incolumes quos credebant Chriſtianorum gladiis interemptos.

De foſſatis quæ noſtri fecerunt in circuitu caſtrorum propter inſultus Sarracenorum. C

TVNC habuit Rex conſilium de foſſatis faciendis circa exercitum, propter inſultus & inſidias perfidorum, qui noſtros improuidos mirabiliter infeſtabant. Noſtri autem Regem Siciliæ, qui per fratrem Almauricum de Rupe ſe venturum mandauerat, de die in diem expectabant, & ad ipſum accelerandum Rex nuncios iam miſerat, & mandauerat eidem, quòd donec veniſſet nolebat vlterius proſequi Sarracenos. Habito igitur conſilio de foſſatis faciendis, mane conuenerunt operarij cum palis & aliis inſtrumentis, & cum eis frater Almauricus de Rupe, ad prouidendum vt commodiùs foſſata fierent, & cuſtodiendum operarios cum aliis bellis quæ debebant excubias illa die. Diſpoſitis igitur operariis, & iam operari incipientibus, Sarraceni, qui quaſi infiniti & ſine numero videbantur, hoc percipientes, cœperunt in noſtros ſolito vehementiùs inſanire. Dicebatur enim quòd ipſe Rex Tunicij veniſſet cum bellis diſpoſitis ad pugnandum. Et ob hoc maximè tunc noſtros in talem opinionem induxerat, quia die præcedenti denunciauerat per aliquos Sarracenos ſe venturum in craſtino paratum ad prælium, quod noſtri milites pro friuolis reputabant. Sed tunc non debuit reputari pro friuolis, ſed viſum eſt quaſi verum: quia Sarraceni verſus noſtros equitabant cuneis ordinatis, & iam vſque ad mare & fere vſque ad littus, vbi erant naues & victualia noſtrorum alas ſuas, quaſi vellent noſtros includere, extendebant. Tunc quidam de excubiis

A biis accelerans ad exercitum, ad arma, ad arma, ingeminans, Regi quæ viderat nunciauit. Statimque ex Regis imperio ad arma per exercitum eſt communiter acclamatum. Rex ipſe cum ſuo bello armatus egreditur; & mox cuncti Barones aciebus diſpoſitis exeunt extra caſtra. Comes vero Attrebati à parte maris equitabat, & iam adeo proceſſerat, quòd aliquos illorum poſſet includere, ſi bella noſtrorum videret currere contra ipſos. Tunc accidit quòd dominus Petrus Cambellanus, & frater Almaricus de Rupe verſus littus cum triginta equitibus vel circiter equitarent: & videntes quoſdam Sarracenos nimis ſe verſus littus extendere, tentauerunt, vtrum poſſent illos includere inter ipſos & bellum Comitis Attrebati, qui verſus maris littora ſe tenebat. Tunc punxerunt vnanimes contra illos. Quod cùm vidiſſent perfidi fugam arripiunt: quos noſtri velociter inſecuti, tredecim ex eis cum iumentis aliquibus cæciderunt. Ipſi autem de noſtris vnum nobilem militem Iohannem de Roſelieres & Caſtellanum Belliquadri ſeruientem Regis ad arma ſtrenuum, proh dolor! occiderunt. Sed miles ſaucius ad caſtra delatus eadem die vt bonus Catholicus expirauit. Videns vero Rex Sarracenos paulatim ſe retrahere, nec habens conſilium currendi ſuper ipſos, donec veniſſet frater ſuus Rex Siciliæ, quem
B venturum in proximo præſtolabatur, ad tentoria ſimiliter ſe retraxit. Die autem craſtina parum aut nihil Sarraceni comparuerunt. Et hoc fortè quia habebant ſabbatum aut negotium aliud ad agendum. Die Martis ſubſequentis veniens Oliuerius de Terminis ex partibus tranſmarinis, nunciauit Regem Siciliæ in portu paratum naues aſcendiſſe. De quo multi gauiſi Oliuerium cum magno gaudio ſuſceperunt.

De morte Comitis Niuernenſis & legati, ac infirmitate Regis & Philippi eius primogeniti.

INSVLTIBVS Sarracenorum contra noſtros, dum Rex Siciliæ expectaretur, more ſolito quaſi quotidie ſe habentibus, Iohannes Comes Niuernenſis filius Ludouici Regis infirmitate cogente à caſtris in nauem ſuam ſe retrahens, die inuentionis ſancti Stephani expirauit. Cuius decoctis carnibus, oſſaque, vt mos eſt talium, balſamo & aromatibus condita, in Eccleſia beati Dionyſij in Francia poſtmodum tumulanda in quodam ſcrinio conſeruarunt. De hinc die Iouis ante feſtum B. Laurentij legatus Romanæ curiæ mortuus eſt; ſed prius quendam fratrem Prædicatorem ſubdelegatum fecerat, quamuis multi Iuriſperiti vtrum delegare valeret in exercitu dubitarent. Moriebantur etiam plures fortes & iuuenes in exercitu Chriſtianorum, tam propter aëris ac terræ intemperiem, quàm propter ciborum ſanorum defectum & aquæ dulcis penuriam. Alij febre acuta, alij fluxu ventris, & alij
C diuerſis morborum generibus interfecti. Rex autem Ludouicus fluxus ventris, qui eum arripuerat, moleſtiam ſentiebat: & Philippus eius primogenitus quartanis febribus laborabat. Poſt modicum verò tempus Rex Deo deuotus febre continua infirmatus lecto decubuit. Qui ſentiens ſibi mortem imminere, conuocato Philippo filio ſuo primogenito, eidem quaſi pro teſtamento documenta ſalutaria & catholica inſtituta, quæ ante infirmitatem ſuam extremam tanquam Domino reuelante mortis propriæ conſcius manu ſua in Gallico ſcripſerat, edidit in modum qui ſequitur.

Documenta quæ pius Rex Ludouicus ante mortem ſuam Philippo filio ſuo primogenito ſcripſit, & quaſi pro teſtamento reliquit.

FILI chariſſime imprimis te doceo, quòd Dominum Deum tuum diligas ex toto corde tuo, & ex tota virtute tua. nam ſine hoc non eſt ſalus. Fili, debes te cuſtodire ab omnibus quæ Deo noueris diſplicere: videlicet ab omni mortali peccato: ita quòd priùs deberes te permittere omni genere martyrij cruciari, quàm aliquod mortale peccatum committere. Præterea ſi Dominus tibi aliquam tribulationem habere permiſerit, benignè & cum gratiarum actione debes ſuſtinere, cogitans quòd ad bonum tuum perueniet, & quod hoc forſitan benè meruiſti. Inſuper ſi Dominus tibi proſperitatem quamcunque contulerit, debes ei humiliter regratiari; cauens ne inde fias deterior, ſiue per vanam gloriam, ſiue quocunque alio

LVDOVICVS BONVS.

modo; quia non debes Deum impugnare vel offendere de donis ſuis. Item moneo A
te frequenter confiteri, & quòd diſcretos & honeſtos tibi eligas Confeſſores, qui
te ſciant docere, à quibus tibi ſit cauendum, & quæ te facere ſit neceſſe: & tu ad
Confeſſores tuos te habeas tam modeſtè, quòd ipſi & amicè te & ſecurè reprehen-
dere audeant. Libenter etiam & deuotè audias officium Eccleſiæ, & quandiu eris
in Eccleſia caue ne vagè circumſpicias, nec vana loquaris: ſed ora Deum deuotè
ſiue ore ſiue cordis meditatione; & ſpecialiter amplius intendas deuotioni in ſe-
creto Miſſæ circa horam conſecrationis corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu
Chriſti. Cor habeas pietatis ad pauperes, miſeros, & afflictos, & ſecundum poſſe
tuum eis ſubuenias, & eos conſoleris. Si habueris aliquam cordis deſolationem,
dic eam Confeſſori tuo, vel alicui probo viro. & tunc eam leuiùs feres. Diligas ha-
bere ſemper tecum ſocietatem bonorum ſiue religioſorum ſiue ſecularium, & habe
frequenter colloquium cum eis: & caue ſocietatem prauorum. Audi libenter Ser-
mones tam in aperto quàm in ſecreto, & libenter tibi procures indulgentias matris
noſtræ ſanctæ Eccleſiæ. In proximis ſemper diligas bonum, & odias malum. Noli
pati dici coram te verbum allectiuum ad peccatum, nec verbum detractorium de
alio. Maximè autem nullum verbum blaſphemiæ de Deo ſiue de Sanctis patiaris B
dici ab aliquo, quin vindictam de eo fieri facias. De omnibus beneficiis tuis tibi
à Deo collatis ſic gratias agas illi, vt ſis dignus maiora percipere. Erga ſubditos tuos
ita iuſtè te habeas, quod lineam iuſtitiæ teneas. Sis ſemper ex parte cauſæ pauperis,
donec ſis certus de veritate. Si quis autem contra te querelam habuerit, ſtes potius
pro cauſa aduerſarij tui, donec conſtet tibi de veritate: & ſic illi qui ſunt de conſilio
tuo citiùs ſtabunt pro iuſtitia. Si pro certo intelligas quòd teneas aliquid de alieno,
ſiue ab anteceſſoribus tuis, ſiue à tempore tuo, ſtatim reſtitue. Si res obſcura eſt,
veritatem inquiri facias per diſcretos. Sis diligens, quòd omnes ſubditi tui iuſti-
tia & pace fruantur, maximè autem perſonæ Eccleſiaſticæ, ac religioſæ. Dicitur de
Rege Philippo auo noſtro, quòd quidam de Conſiliariis ſuis dixit ei, quòd multa
damna inferebant ei Eccleſiaſticæ perſonæ, iura ipſius vſurpando, & mirabantur
multi quòd ita tolerabat. Cui Rex reſpondit: Benè credo quod dicitis, ſed quando
cogito beneficia quæ mihi Dominus contulit, melius volo pati, quàm inter me &
Eccleſiam ſcandalum ſuſcitare. Ama igitur, ô fili, perſonas Eccleſiaſticas, & ſerua
pacem earum quantum poteris. Libenter ſubueni pauperibus religioſis in ſuis ne-
ceſſitatibus, & maximè per quos Deus magis honoratur in terra. Honora parentes
tuos, & reuerenter ſerua mandata eorum. Beneficia Eccleſiaſtica perſonis idoneis
dona de conſilio ſpiritualium virorum, & eis qui non habent aliud beneficium. Ca-
ue ne abſque magno conſilio guerram primus moueas contra aliquem Chriſtia-
num: & ſi oporteat fieri, fac caueri ne innocentes & Eccleſiæ ac res earum ſine me-
rito puniantur: & quamcitius poteris pacifica de guerris quæ ſunt inter ſubditos C
tuos, ſicut fecit beatus Martinus, qui bonam virtutum ſuarum conſummationem
exiſtimauit, ſi pacem inter diſcordantes reſtituiſſet. Sis ſollicitus quòd habeas fi-
deles Præpoſitos & Bailliuos, & inquire diligenter quomodo ſe gerant. Similiter
de illis de hoſpitio tuo. Sis deuotus & obediens matri noſtræ Romanæ Eccleſiæ, &
ſummo Pontifici tanquam patri ſpirituali. Labora quòd omne peccatum de terra
tua remoueatur, maximè autem blaſphemiæ & hæreſes. Memoriter recognoſce,
& regratiare Deo ſuper omnibus beneficiis tuis. Attende quòd expenſæ domus tuæ
cum moderamine fiant. In fine obſecro te, ô fili, quòd ſi decedam ante te, quòd tu
fideliter animam meam iuuari facias in Miſſis & orationibus, & mittas per ſanctas
Congregationes regni noſtri ad orationum ſuffragia impetranda pro me, & quòd in
omnibus bonis quæ facturus es participationem habeam ſpecialem. O fili chariſſi-
me, in fine do tibi omnem benedictionem quam pius pater poteſt donare filio; & to-
ta Trinitas & omnes Sancti cuſtodiant te ab omni malo, & det tibi Dominus gratiam
faciendi ſuam voluntatem taliter, quòd ſeruiatur & honoretur per te; ita quòd
poſt hanc vitam nos ſimul perueniamus ad ipſum timendum, amandum, & laudan-
dum ſine fine. Amen, amen.

A

De morte Ludouici Regis.

IGITVR Regis Ludouici inualeſcente morbo, ipſe omnia Eccleſiaſtica Sacra-
menta Chriſtianiſſimè & deuotiſſimè ſuſcepit ſana mente & integro intellectu;
ita quòd cum ipſi Sacramentum extremæ Vnctionis exhiberetur, & dicerentur ſe-
ptem Pſalmi cum Letania, ipſe in Pſalmis verſus dicebat, & in Letania Sanctos no-
minans eorum ſuffragia deuotiſſimè inuocabat. Cùm autem iam ſignis euidentibus
appropinquaret ad finem, de nullo erat ſollicitus, niſi de iis quæ ad ſolum Deum &
exaltationem fidei Chriſtianæ propriè pertinebant. Ita quòd cùm iam non niſi ſub-
miſsè & cum grauamine loqui poſſet, aſtantibus & ad verba eius aurem adhibenti-
bus vir Deo plenus & verè catholicus dicebat: Pro Deo ſtudeamus quomodo fides “
Catholica poſſit apud Tunicium prædicari & plantari. O quis eſſet idoneus, vt mit- “
teretur ibi ad prædicandum? Et nominabat quendam fratrem Ordinis Iacobita- “
rum, qui aliàs illic iuerat, & Regi Tunicij notus erat. Ecce qualiter verus Dei cul-
tor, & fidei Chriſtianæ conſtans zelator, beatam vitam ſuam in confeſſione veræ fi-
B dei conſummauit. Cùm autem virtus corporis eius atque ſermonis paulatim defi-
ceret, non ceſſabat Sanctorum ſibi deuotorum, ſicut eniti loquendo poterat, ſuf-
fragia poſtulare, maximè autem beati Dionyſij ſpecialis patroni Regum Francorum.
Vnde in ſtatu illo cum quodam ſuaui ſuſurro ipſum pluries replicantem audierunt
qui aſtabant, finem illius orationis, quæ de beato Dionyſio canitur, ſcilicet; Tribue “
nobis quæſumus Domine proſpera mundi deſpicere, & nulla eius aduerſa formi- “
dare. Et hæc verba multotiens replicabat. Similiter autem principium orationis
de ſancto Iacobo Apoſtolo pluries replicando dicebat: Eſto, Domine, plebis tuæ “
ſanctificator & cuſtos. Ad extremam igitur horam veniens Chriſti ſeruus ſuper ſtra-
tum cinere reſperſum in modum crucis recubans, felicem ſpiritum reddidit Crea-
tori; ea ſcilicet hora qua Dei filius pro mundi vita in cruce poſitus expirauit. Sane
ſuper obitu tam Chriſtiano tamque felici & pium eſt flere, & pium eſt gaudere. Pium
quidem & condignum flere pro iactura & deſolatione vniuerſalis matris Eccleſiæ,
cuius erat deuotiſſimus cultor, & indefeſſus defenſor. Specialiter autem plangen-
dum atque dolendum toti Francorum regno, cui merito tanto & tam excellenti
Principe erat ſingulariter gloriandum. Sed nihilominus, ſi rationem vis doloris ad-
mittat, gaudendum potius quàm dolendum, tum propter modum Chriſtianiſſimum
mortis, tum quia de ipſo certa ab omnibus vitam ipſius glorioſam & actus ſanctiſſi-
mos agnoſcentibus ſpes habetur, quòd iam de temporalis regni cura ſit tranſlatus ad
cœleſtis regni curiam, quæ curæ terreſtris extat penitus aliena, vbi cum electis Dei
regnans in perpetuum beata requie perfruitur ſine fine. Migrauit autem ad Domi-
C num in craſtino beati Bartholomæi Apoſtoli circa nonam, anno ab incarnatione
Domini milleſimo duceteſimo ſeptuageſimo. Reſeruata ſunt denique oſſa eius in
ſcrinio, vt apud ſanctum Dionyſium in Francia, in quo loco ſepulturam elegerat, ſe-
pelienda poſtmodum deferrentur. Quibus ſacroſanctis oſſibus ibidem poſtremo ſe-
pultis diuina non defuere magnalia; ſed mox mirificauit Dominus Sanctum ſuum.
Nam cooperante Chriſti potentia, & exigentibus meritis ſancti Regis, ad ipſius tu-
mulum plurima claruerunt. Ex quibus aliqua quæ vidi dignum duxi ad ſanctiſſimi
Regis merita declaranda, & ad Dei omnipotentis gloriam & honorem, qui in San-
ctis ſuis ſemper eſt mirabilis atque laudabilis, poſteris enarrare.

De miraculis Ludouici Regis Franciæ.

QVÆDAM mulier Theophania nomine de inſula Sequanæ, quæ prope villam ſancti Dionyſij eſt, cùm olim iuuenis ſederet in quodam campo vbi oues fratrum ſuorum paſcebantur, appodiata ſuper brachium ſuum, arripuit eam grauis infirmitas, quæ talis eſt. Facta namque tremula valdè grauiter & multum exceſſiuè in capite, brachiis, tibiis, naſo & ceteris membris, adeo quòd venter ſuus aliquando ſpinæ dorſi adhæreret, & ita quandoque leuaretur, vt quaſi prægnãs videretur. Per quadraginta ſex annos vel circiter manens in illa infirmitate, & audiens quòd Deus operabatur miracula ad tumulum ſancti Regis in Eccleſia S. Dionyſij, illuc venit, & paucis diebus ibidem ſancti Regis auxilium inuocans ſanitatem integram reportauit.

LVDOVICVS NONVS.

ITEM aliud miraculum. Quædam iuuencula filia cuiuſdam carnificis de Gloleio A
adportans ab vtero matris ſuæ quandam maculam circa caudam oculi dextri ad modum puncturæ pulicis rubeam, & latam ſicut vna pi&tauiua. Tandem cum creuiſſet circa annum & nouem menſes ad quantitatem oui gallinæ, partem oculi occupando, allata à parentibus in Eccleſiam beati Dionyſij ad ſepulchrum ſancti Regis Ludouici totaliter ſanata fuit: ita quod fruſtum carnis illius quæ creuerat ab alia carne ſponte ſepararetur, & ad terram decideret.

ITEM aliud miraculum. Præterea erat quidam homo commorans Pariſius Guillelmus nomine, qui per tres annos fiſtula circa cauillam dextri pedis grauiter infirmabatur, in tantum quòd ibidem nouem foramina apparerent, per quæ poſſet ex vno latere pedis ad latus aliud feſtuca trahi, & ex quibus cadebant quædam oſſa dum ſanies premeretur. Hic auditis miraculis quæ fiebant ad ſepulchrum ſanctiſſimi Ludouici Regis glorioſi, fecit ſe tam citò in lectica apud ſanctum Dionyſium deportari. Qui iuxta tumulum ſancti Regis paucis diebus orans, & eius auxilium deuotè implorans, totaliter ſanus effectus rediit pedibus ſuis, ſine duce viam carpens, & vix baiulum vlterius non requirens.

ITEM aliud miraculum. Fuit ſiquidem quædam alia mulier commorans in villa B
beati Dionyſij nomine Amelota de Chambliaco, quæ per tres annos & amplius ita fuerat incuruata, quòd renes ſuos portaret capite altiores, & caput ſuum ita ſubmiſſum erat, quod à terra per pedem dimidiũ non diſtaret. Incedebat etiam cum adiutorio cuiuſdam baculi longitudinis pedis & dimidij, quem tenebat duabus manibus per medium, ita quod quartum erat de baculo ſuperius, tantum ferè inferius remanebat. Per tres ſupradictos annos hoſtiatim mendicando per villam ſancti Dionyſij ſic incedens, non fuit viſa ab aliquo, nec de die, nec de nocte in alia diſpoſitione permanere. Videns autem cateruatim infirmos ad ſepulchrum ſancti Regis Ludouici confluere, illic venit, & per paucos dies cum aliis ſancti Regis ſuffragium deuote requirens, totaliter ſanata rediit & erecta.

ITEM aliud miraculum. Fuit etiam quædam iuuencula filia cuiuſdam ciuis Pariſienſis pulchra valde, quæ cùm eſſet nouem annorum arripuit eam grauis epilepſia, ita quòd aliquando octo vicibus, aliquando nouem, aliquando duodecim vel viginti vicibus inter diem & noctem cadebat & torquebatur, ſpumabatque & ſtringebat dentes, ac clamabat horribiliter membra agitando quando erat in illa infirmitate. Durante autem eidem illa infirmitate per duos annos, miſſa fuit à matre ſua ad ſepulchrum ſancti Regis Ludouici in Eccleſia ſancti Dionyſij, vbi bina vice in eadem Eccleſia prædicto morbo multis videntibus laborauit. Sed tandem miſerante Deo pauco tempore ibidem in oratione conſiſtens, meritis & precibus ſancti Regis ſanitatem integram reportauit.

ITEM aliud miraculum. In illo tempore cùm oſſa ſacroſancta Ludouici Regis C
de Africanis partibus ad Eccleſiam beati Dionyſij in Francia tumulanda deferrentur, & ventum eſſet in ſtrata publica iuxta quandam vlmum quæ eſt inter Boiſſiacum & Chriſtolium non longe ab vrbe Pariſiis, quædam mulier de remotis partibus ibidem cum quodam puero ſuo ſancti Regis expectabat aduentum. Puer enim ſubtus genam iuxta aurem quandam ſtrumam ſiue quoddam apoſtemâ habens, quod fere totum guttur eius occupauerat, groſſum ad quantitatem oui anſeris, vel pauonis, durante tali eidem infirmitate per duos annos fuerat à matre ad ſanctum Eligium deportatus, ſed non ſanitatis remedia conſecutus. Deo igitur ſic ordinante, qui alium ſibi medicum reſeruauerat, rogauit mulier vt portantes lecticam, in qua ſancti Regis oſſa erant, paululum ſiſterent, & eam filio ſuo paterentur oſculari. Omnibus vero areſtatis, quidam de equo deſcendens accepit & leuauit puerum, tangens eius infirmitatem loculo vbi erant Regis oſſa repoſita ſacroſancta. Mox igitur vt loculum tetigit crepuit apoſtema, & inde exiuit tanta ſanies quòd multi mirarentur. Viſo vero & audito qui aſtabant iſto miraculo, fleuerunt genu flexo laudantes Dominum pro tanto miraculo per ſancti Regis merita declarato.

GESTA

A

GESTA ALIA

S. LVDOVICI NONI

FRANCORVM REGIS.

AVTHORE MONACHO SANCTI DIONYSII

B ANONIMO.

Ex codice MS. viri Clariſſimi Alexandri Petauij Senatoris Pariſienſis recens in lucem emiſſa.

PROEMIVM.

SANCTVS iſte Ludouicus nonus filius Ludouici ſupradicti ex Blancha Regina filia Regis Hiſpaniæ, XIII. ætatis ſuæ anno patri ſucceſſit in regno. Hic circa regni ſui principium Epiſcopos & milites multos in partes Albigenſium miſit & Tholoſam totumque Comitatum in deditionem accepit, contrà Regem Angliæ Henricum, qui per Petrum Britanniæ & Hugonem Marchiæ Comites in terram eius hoſtiliter intrauerat. in Pictauiam duxit exercitum, ſicque vrbem Andegauenſem, Bleſmeque caſtrum quod Petro Comiti Britanniæ ad vitam conceſſerat expugnans, expulſo Rege Angliæ Saxones & plures illarum partium munitiones capiens ipſum comitem Marchiæ cum vxore & filiis ac toto comitatu in ſua poteſtate recepit. Bis etiam pro liberatione terræ ſanctæ de manibus inimicorum in tranſmarinis partibus transfretauit. Fuit autem eius vxor Margareta filia Comitis Prouinciæ de qua ſuſcepit Ludouicum qui iuuenis eſt defunctus & Philippum qui poſt eum regnauit, Petrum Alencoij, Iohannem Niuernis & Robertum
C *Clarimontis Comites, filiaſque Tſabellam vxorem Theobaldi Regis Nauarræ, comitiſque Campaniæ, & Blancham vxorem Regis Hiſpaniæ, Margaretam Duciſſam Brabantiæ & Agnetam Duciſſam Burgundiæ.*

Hæc itaque de geſtis iſtius ſanctiſſimi Regis poſita, ſi quantum ad opus præſens attinet ſufficere videantur, quia cum tantæ fuerit ſanctitatis, vt eius laudes omnino facere non poſſimus, de multis ſanctitatis eius operibus pauca in medium proferamus.

De Innocenti eius pueritia.

SANCTVS igitur iſte LVDOVICVS, XIII. annorum iuuenis patre ſuo Chriſtianiſſimo orbatus, ſub Illuſtris Dominæ Blanchæ Reginæ matris ſuæ tutela remanſit, quæ fœmineæ cogitationi & ſexui maſculinum inferens animum, ſtrenuè, potenter, & iuſtè adminiſtrauit iura regni, & contrà plurimos tunc apparentes aduerſarios ſolerti prudentiâ defenſauit. Salomone autem dicente cognouimus eſſe prouerbium. Adoleſcens iuxta viam ſuam etiam cum ſenuerit non recedet ab ea. Greca namque narrat hiſtoria Alexandrum Regem potentiſſimum, orbiſque dominatorem in moribus & inceſſu Leonidis pedagogi ſui non potuiſſe carere vitiis, quibus adhuc paruulus fuerat imbutus. igitur cum ſenſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſint ab adoleſcentia, & vbi maius periculum ibi cautius eſt agendum, adoleſcentes & pueri in iuuentutis ſuæ flore ſunt vt aliqualiter ſuprà declarauimus & à prauis verbis & operibus retrahendi ac in virtutum & mo-

LVDOVICVS NONVS. cum exercitio informandi. nam qui non aſſueſcit virtuti dum iuueneſcit, à vitiis neſcit diſcedere quando ſeneſcit. & è contrà quod in iuuentute addiſcitur, in matura ætate ſeruatur. hinc eſt quod quibuſdam in peccatum per vſum conſuetudinis induratis, quod eos ad bonum reuerti difficile ſit oſtenditur per prophetam, ſicut, inquit, mutare poteſt æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, ſic & vos poteritis bene facere cum didiſceritis malum. tenent namque prauæ conſuetudines quod cœperunt, & cotidiè duriores exiſtunt, & vt plurimum nonniſi cum peccatoribus finiuntur. verum quod apud hominem difficile aut impoſſibile dicitur, apud Deum non ſolum poſſibile, ſed etiam facile iudicatur. A

Hæc igitur attendens prudens Domina Blancha Regina mater iſtius glorioſi Regis Ludouici, ipſum qui tanti regni regimini præeſſe debebat quemque etiam præ cæteris ſuis filiis ardentius diligebat, fecit ante & poſt obitum patris attentius nutriri, diligentius cuſtodiri, in omni bono magis ſollicitè informari. Ipſamet namque eum per exempla ac bona documenta informabat in iis quæ Deo placere credebat, & per quæ bonus princeps in ſuo regimine placere debeat, & eius voluntati contraria euitare. ipſum etiam informandum in prædictis committebat illis quos ad præmiſſa eſſe ſufficientes & idoneos æſtimabat. B

Bonæ autem indolis adoleſcens Ludouicus, ſpiritus ſancti iam edoctus magiſterio, ſciens bonum eſſe homini cum ab adoleſcentia ſua portauerit iugum Dei, ſe virtutum ſtudio totum dedit in tantum proficiens vt licet eſſet iuuenis in regni adminiſtratione, nihil tamen iuuenile geſſit in opere, quin potius cum adoleſcens eſſet, & ætatis iubentis adhuc ſentiret ardores, ſpolians iuuenem, ſenem induit, relinquens quod erat, aſſumens quod non erat.

Cepit namque in primis adoleſcentiæ annis & litterarum notitia ſub cura magiſtri humiliter proficere, & in morum honeſtate gracioſus omnium oculis apparere. Libenter enim frequentans Eccleſiam deuotè Dei ſeruitio ſedulus aſſiſtens, omni die miſſam & horas canonicas cum cantu audiens, quas & ipſe etiam dicebat cum capellano, ad hoc ſibi tam clerico deputato cantilenas mundanas nec dicens nec audire volens, vitabat ludos illicitos, & ab omnibus inhoneſtatibus & turpitudinibus abſtinebat, nulli verbis vel factis iniuriatus, nullum vituperans, eos qui eum offendere videbantur dulciter reprehendens, loquens cuilibet in plurali, nihil per iuramentum aſſerens humano ſermone communiter vtebatur. viginti autem annorum factus dimiſſis omnibus iocoſis, nec canibus nec auibus ludens, dimiſſis apparatibus precioſis, ſimplicibus vtebatur.

Longum munus eſſet exponere huius ſancti Regis ſancta primordia qui ſic in operibus ſanctitatis incepit, ſicque conſummare meruit vt nullatenus dimittens legem matris ſuæ ſibi pluries ingerentis ſe plus velle eum mortem incurrere temporalem quam ipſum ſuum per mortale peccatum offendere Creatorem, perhibeatur in omni vita ſua criminis letalis contagio caruiſſe. C

De eius litteratura & de eius zelo & aſſiduitate circa ſtudium litterarum.

QVIA vero ſecundum cuiuſdam ſapientis dictum, nihil ſapientis mentem ſic ab amore mundi ſeparat, nihil ſic animum contrà tentationes roborat, nihil ita hominem excitat, adiuuat ad opus bonum, ſicut ſacrarum ſtudium litterarum. Sanctus iſte LVDOVICVS Rex attendens quod ſuperius præmiſimus, Regem in libro legis iuxta Domini præceptum cunctis diebus legere, ſacræ lectioni ſtudioſè inſiſtebat, habebat enim bibliam gloſatam & originalia beati Auguſtini & aliorum Sanctorum, & alios ſacros libros in quibus legebat & legi coram ſe multociens faciebat illo medio tempore intra prandium & ſomnum diurnum & multociens per ſomnum vſque ad veſperas niſi grauioribus fuiſſet occupatus: prædictis etiam temporibus faciebat ad ſe vocari aliquos religioſos vel alios honeſtos viros cum quibus loquebatur de Deo, de ſanctis & eorum actibus & interdum de hiſtoriis ſacræ ſcripturæ & de vitiſpatrum: habebat etiam libenter ſecum in menſa Prælatos, vel alios Clericos cum quibus de Deo loquebatur in menſa loco lectionis quæ habetur in conuentibus religioſorum: omni etiam die dicto completorio à capellanis in capella, redibat ad cameram tuncque accendebatur vna candela cerea magnæ quantitatis, & dum illa durabat ipſe legebat in biblia, vel in alio ſacro libro.

A libro. ſiquidem erga Dei ſanctum ſermonem vt potè qui ex Deo erat, tantæ deuotionis tantæ reuerentiæ fuit, quod multociens in capellis religioſorum ſermonem, in ſcolis quorumdam ſacræ ſcripturæ lectionem humiliter ſedens inferius aliis ſedentibus in ſcamnis & locis ſuperioribus audiebat.

Sed & huius ſancti Regis Zelum ad litterarum ſtudium ex eo quod ſequitur ſatis patet: ſuo namque tempore orta diſſentione Pariſius inter ſcolares & Burgenſes, clericis pluribus ex eis occiſis Pariſius egreſſi per diuerſas prouincias ſunt diſperſi. attendens autem ſanctus Ludouicus theſaurum ſcientiæ cunctis aliis præminere theſauris: lilium quidem ſignum eſt Regis Franciæ vno ſolo folio vt ſupra diximus ſapientiæ ſtudium deſignans, ex talis theſauri carencia non mediocriter deturpatum ſcolares reuocans, benigniſſiméque recipiens fecit eis quicquid eis Burgenſes fori-fecerant, emendari, more ſalomonis in comparatione ſcientiæ dicens, diuitias nihil eſſe. Ea autem quæ idem ſanctus Rex Deo edocente per ſtudium vel auditum de ſcripturæ documentis intelligere potuit, alios, præcipuè liberos ſuos edocere curauit, vt inſtructiones quaſad Philippum filium ſuum & ad Yſabellam filiam ſuam Nauarræ Reginam ſcripſit legere ibidem volentibus manifeſtant, harum autem informationum alteram ſcilicet eam quam domino Philippo filio ſuo
B miſit hic dignum duximus annotandum, cuius tenor talis eſt.

De documentis, quæ propria manu filio ſuo Domino Philippo ſcripſit.

SVo caro filio primogenito Philippo ſalutem & dilectionem paternam. Care fili quia ego deſidero toto corde quod tu ſis benè doctus in omnibus penſo quod tibi aliquod documentum faciam per hoc ſcriptum.

Ego enim audiui aliquociens te dicentem quod plus à me quam ab alio retineres, propter hoc, care fili, doceo te primo quod tu diligas Deum ex toto corde tuo & de toto poſſe tuo, quia ſine hoc nullus poteſt quicquam, credas quod ei debeant diſplicere & ſpecialiter debes habere iſtam voluntatem, quod tu non faceres peccatum mortale pro aliqua re quæ poſſet contingere, & quod tu permitteres tibi antè omnia membra ſcindi & auferri crudeli martyrio vitam, quam tu ſcienter faceres mortale peccatum, ſi dominus noſter mittat tibi aliquam ſuſtinere perſecutionem vel infirmitatis vel aliam tu debes ei regraciari & ſcire bonas grates, quia debes penſare quod bene meruiſti & hoc & plus, ſi ipſe vellet eo quod parum eum dilexiſti & parum ei ſeruiuiſti & multa feciſti ſuæ contraria voluntatis. Si dominus noſter mittat tibi aliquam proſperitatem vt corporis
C ſanitatem vel aliam, tu debes ei regraciari humiliter, & debes cauere tibi quod ex hoc non peioreris nec per ſuperbiam, nec per aliud vitium, hoc eſt enim multum grande peccatum, querram domino noſtro facere ex donis ipſius. care fili, doceo te quod tu aſſueſcas confiteri frequenter, & quod tu ſemper eligas confeſſores qui ſint ſanctæ vitæ, ſufficientis litteraturæ per quos docearis quæ debes vitare, & quæ debeas facere & habeas in te talem modum quod confeſſores tui & alij amici tui audeant docere & reprehendere te audacter.

Care fili doceo te quod audias libenter ſeruitium Eccleſiæ ſanctæ & quando eris in Eccleſia caue tibi ne muſes, nec vana verba loquaris dic in pace orationes tuas vel ore vel mente & ſpecialiter ſis magis in pace & magis intentus, quandiu corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti præſens erit in miſſa, & per ſpatium temporis antè.

Care fili, habeas cor pium ad pauperes & ad omnes illos quos credes habere miſeriam cordis & ſecundum poſſe quod habebis ſuccurras libenter eiſdem vel confortatione vel aliqua elemoſina, ſi habes aliquam turbationem cordis, ſiquidem ſit talis quod tu dicere eam poſſis, dic eam vel confeſſori tuo vel alij de quo credes quod ſit legalis eo quod ſciat te benè celare ad hoc vt eam portes magis in pace. Care fili, habeas tecum ſocietatem bonarum gentium ſiue religioſorum, ſiue ſecularium, & vita ſocietatem prauorum & habeas libenter bona Parlamenta cum bonis & aſculta libenter loqui de Domino in ſermoni-

bus & priuatè procura libenter indulgentias, dilige bonum in alio & odi malum A non ſuſtineas quod dicantur coram te verba quæ poſſint gentes trahere ad peccatum. non aſcultes libenter dici mala de alio: nullum verbum quod redundet ad deſpectum Domini noſtri, vel ſanctorum ſuſtineas, vllo modo, quin recipias inde vindictam, ſi vero eſſet clericus vel ita magna perſona, quod tu iuſtificare non deberes, eandem facere dici illi, qui eum iuſticiare valeret.

Care fili prouide quod ſis in omnibus ita bonus quod appareat te ita recognoſcere bonitates & honores quos dominus noſter tibi fecit tali modo, quod ſi placeret domino quod tu venires ad onus & honorem gubernandi regnum, eſſes dignus recipere ſanctam vnctionem, qua Reges Franciæ conſecrantur, Care fili ſi contingat quod tu venias ad regnum prouideas quod tu habeas ea quæ pertinent ad Regem, hoc eſt dicere quod tu ſis adeo iuſtus quod non declines à iuſtitia pro aliquo quod valeat euenire, ſi contingat eſſe querelam alicuius pauperis contrà diuitem, ſuſtine plus pauperem quam diuitem, quouſque ſcias veritatem, & quando intelliges veritatem fac eis ius. & ſi contingat te aliquam habere querelam ſuſtine querelam extranei coram conſilio tuo vt non oſtendas te nimis diligere querelam tuam quouſque cognoſcas veritatem quia illi de Conſilio ex B hoc poſſent eſſe pauidi ad loquendum contra te quod tu velle non debes & ſi tu intelligas te tenere id iniuſtè vel de tempore tuo, vel de tempore prædeceſſorum tuorum fac ſtatim reſtitui quantumcumque res ſit magna vel in terra, vel in pecunia, vel in alio, ſi res eſt obſcura propter quod tu ſcire non valeas veritatem, fac talem pacem conſilio proborum virorum quod anima tua & prædeceſſorum tuorum animæ ſint expeditæ de toto, & quæcumque audias vnquam dicere quod tui prædeceſſores reſtituerint, adhibeas ſemper diligentiam ad ſciendum ſi adhuc ſupereſt id ad reddendum, & ſi hac inueneris fac ſtatim reſtitui pro liberatione animæ tuæ & animarum prædeceſſorium tuorum, ſis bene diligens facere cuſtodiri ex terra tua gentes cuiuſcumque modi & ſpecialiter perſonas ſanctæ Eccleſiæ, illos deffende ne in perſonis vel rebus iniuria fiat eis violentia. & volo hic tibi recordari vnum verbum quod dixit Rex Philippus auus meus vnus de conſilio ſuo recordatus eſt mihi qui ſe audiuiſſe dicebat.

Rex erat vna die cum conſilio ſuo priuato & erat ibi ille qui mihi recordatus eſt iſtud verbum, & dicebant ei illi de conſilio ſuo quod clerici faciebant multas iniurias & quod mirabantur homines quomodo ipſe ſuſtinebat, ipſe reſpondit. credo quod multas iniurias faciunt mihi ſed quando penſo honores quos dominus noſter fecit mihi volo melius ſuſtinere meum incommodum quam facere aliquid propter quod veniret ſcandalum inter me & ſanctam Eccleſiam; iſtud recordor tibi propter hæc, quod non ſis leuis ad credendum aliter contra perſonas ſanctæ Eccleſiæ, imo des eis honorem & cuſtodias eas ita quod poſſint ſeruitium C Domini noſtri in pace facere. Similiter doceo te quod ſpecialiter diligas gentes religioſas, & eis ſuccurre in neceſſitatibus ſuis & illos per quos putabis Dominum noſtrum plus honorari & ei plus ſeruiri, dilige pluſquam alios.

Care fili doceo te quod matrem tuam diligas & honores, & quod tu retineas libenter & facias bona documenta ipſius & ſis pronus ad credendum conſilus bonis eius, fratres tuos dilige & velis ſemper bonum & bonas promotiones eorum, & ſis eis loco patris ad docendum eos in omni bono, ſed caue quod propter amorem quem ad aliquem habeas non declines à faciendo ius, nec facias id aliquid quod non debeas, Care fili doceo te quod beneficia ſanctæ Eccleſiæ quæ conferre habebis, offeras bonis magno conſilio proborum hominum, & videtur mihi melius quod tu conferas illis qui nullas habebunt præbendas quam aliis, ſi enim benè quæris ſatis inuenies de illis qui nihil habent in quibus erit benè poſitum.

Care fili doceo te quod tu caueas tibi pro poſſe tuo, non habeas querram cum aliquo Chriſtiano & ſi fieret tibi iniuria, tentes plures vias ad ſciendum ſi poſſes inuenire viam per quam poſſes recuperare ius tuum, & habeas intentionem quod hoc ſit ad vitandum peccata quæ fiunt in querra. & ſi contingeret quod querram te facere oporteret vel propter hoc quod quia aliquis de hominibus deficeret incuria tua à recipiendo iure aut faceret iniuriam

A riam alicui Eccleſiæ aut alicui perſonæ alij cuicumque & nollet emendare pro te vel propter alium, caſum rationabilem quæcumque eſſet cauſa propter quam te quærram facere oporteret præcipe diligenter quod pauperes gentes quæ culpam in fore facto non habent cuſtodiantur, ne veniat eis damnum nec per aliud quod melius ad te pertinet quod conſtringas malefactorem capiendo rem ſuam, vel villas, vel caſtra ipſius per vim obſidionis, & prouide quod antequam moueas illam querram, conſilium bonum habueris quod cauſa multùm ſit rationabilis & quod malefactorem benè ſubmoneris & eum tantùm expectaueris quantum debebis.

Care fili, doceo te quod tu adhibeas diligentiam pro poſſe tuo pacificare quertas & conuentiones quæ erunt in terra tua, vel inter homines tuos quia iſtud multum placet Domino noſtro, & Dominus ſanctus Martinus dedit nobis valde magnum exemplum. ipſe enim tempore quo per dominum noſtrum ſciebat ſe mori debere, iuit pro pace admittenda inter Clericos qui erant in ſuo Archiepiſcopatu & viſum fuit quod hoc faciendo mittebat bonum finem vitæ ſuæ.

Care fili, prouide diligenter quod ſint boni Bailiui & Præpoſiti in terra tua & fac frequenter prouideri quod ipſi faciant benè iuſtitiam & quod non faciant iniuriam
B alij nec aliquid quod non debeant, & quamuis tu debeas odire omne malum, in alio plus debes odire malum quod veniret ab illis qui à te poteſtatem haberent, quam aliorum & plus debes cuſtodire & defendere ſi contingat.

Care fili doceo te quod tu ſis ſemper deuotus Eccleſiæ Romanæ & ſummo Pontifici patri noſtro & ei exibeas reuerentiam & honorem ſicut debes tuo patri ſpirituali.

Care fili, concede poteſtatem gentibus bonæ voluntatis, quæ ſciant benè vti ea & adhibeas magnam diligentiam vt peccata remoueantur. in terra tua hoc eſt dicere villana ſacramenta & omne quod ſit vel dicitur ad deſpectum Dei vel dominæ noſtræ vel ſanctorum, peccata corporis, ludum taxillorum, tabernas, & alia peccata fac ceſſare in terra tua ſapienter & bono modo. hereticos fac pro poſſe fugari à terra tua, & alias malas gentes, ita quod terra tua ſit inde benè purgata ſicut de conſilio ſapienti bonarum gentium eſſe intelliges faciendi bona, promoue vtique pro poſſe tuo magnam attentionem, vt ſcias recognoſcere bonitates quas dominus noſter fecerit tibi, & quod ſcias ei regratiari.

Care fili, doceo te quod ponas magnam attentionem ad hoc vt denarij quos expendes, expendas in bonos vſus, & quod ſint iuſtè recepti, & iſte eſt quidam ſenſus quem vellem te multum habere, hoc eſt dicere quod cauere tibi à ſtultis miſſionibus & à prauis receptionibus, & quod denarij tui eſſent bene miſſi & benè recepti, & iſtum ſenſum doceat te Dominus noſter vna cum aliis ſenſibus qui ſunt tibi conuenientes & vtiles.

Care fili, rogo te quod ſi placet Domino noſtro me decedere ante te facias me iu-
C uari per miſſas & alias orationes, & quod mittas per congregationes regni Franciæ ad faciendum peti ab eis preces pro anima mea, & quod tu intendas in omnibus bonis quæ facies quod dominus noſter det mihi partem in eis. Care fili, ego do tibi totam benedictionem illam quam pater poteſt dare & debet filio, & rogo dominum noſtrum Deum Ieſum Chriſtum quod ipſe per ſuam gratiam precibus & meritis angelorum & Archangelorum & omnium ſanctorum & ſanctarum cuſtodiat & deffendat te, quod tu non facias id quod ſit contrà voluntatem ipſius, & ipſe det tibi gratiam faciendi voluntatem ſuam, ita quod ipſe honoretur, eique ſeruiatur per te: hoc faciat ipſe mihi & tibi per ſuam grandem largitatem, ſicque per iſtam mortalem vitam poſſimus venire ad eum in vita æternâ, vbi poſſimus ipſum videre, diligere & laudare ſine fine. Amen, & ſit gloria honor & laus ei qui eſt vnus Deus cum patre & ſpiritu ſancto ſine principio, & ſine fine. Amen.

Quomodo feruens & aſſiduus fuerit in Dei ſeruitio & oratione & quomodo de aliorum pluſquam de ſuis orationibus confidebat.

SICVT autem ſanctus iſte Ludouicus in lectione ſacra qua deus ſanctã alloquitur animam, fuit ſedulus & attentus ſic & orationi qua ſancta petit Deum anima vt adimplendũ quæ in lectione agenda viderit, conualeſcat, fuit feruens, aſſiduus, & deuotus, omni namque die plures miſſas audiens Deo aſiſtens in ſpiritu de leui non

LVDOVICVS NONVS. recipiebat alicuius colloquium dum diceretur, niſi quod interdum poſt euangelium A
ante ſecretum ſuum audiebat elemoſinarij, nullum vero alium niſi raro. omni etiam die horas cum nota decantari faciebat, & quandoque dum equitabat tempore quo debent aliquæ horæ dici dum hoc nihilominus ipſe dicebat, ſubmiſſa voce cum ſuo capellano, quantumcumque infirmus, aliquando horas ſolemniter cantari faciens, in capella habebat duos religioſos, vel alios iuxta lectum ſuum qui horas de die & de beata Maria dicebant dicens cum eis verſus ſibi contingentes, & ſi itaque quandoque infirmitate grauatus eſſet quod tantùm loqui non poterat, clericum alium iuxta ſe habebat, qui vice ipſius in pſalmodia reſpondebat, matutinas valdè manè decantari faciebat, ad quas quaſi ſemper alios qui comitari debebant, anteibat, in tantum vt diſcalciati aliquando currerēt poſt eundem, omni ſero quinquaginta genuflexiones in qualibet ſe erigens & iterum genuflectens faciebat in honore glorioſæ virginis, *Aue Maria* omni etiam die poſt completorium, & aliquando poſt matutinas, dicebat aliquando ante altare tam diu manebat in oratione pronus in terra quod aliquando debilitatis eius ſpiritibus ad lectum ab vno de camerariis educebatur, vt etiam Dei ſeruitium ſolemniter fieret in capella ſua, omnia in veſtimentis, luminaribus & cæteris ornamentis erant ordinata ſecundum conuenientiam temporum B
& feſtorum: ipſemet etiam de officiis implendis in capella ſua vt quis quid faceret, ordinabat.

Quadam vero nocte Rex Ludouicus de tranſmarinis partibus per nauigium redeunte, naueque Regem deferente tam fortiter duram arenam impingente vt impulſionis ſaltum magnum faceret treſque teſæ de inferiori cripta euellerentur, omnibuſque perterritis Rex imperterritus ante ſacrum Domini Ieſu corpus quod ſecum de licentia domini tuſculani ſedis apoſtolicæ legati deferebat genibus & cubitis inclinatus ſe proſtrauit, Domino Ieſu Chriſto ſe ſuoſque deuotis orationibus recommendans, eius ita deuota oratione per omnium qui aderant fidem euaſerunt periculum, aſſerentibus nautis quod de tanto periculo non debuiſſet vna de mille nauibus euaſiſſe, ſuis autem meritis & orationibus Rex humiliter non contentus, orationes aliorum humilium nonnunquam flexis genibus etiam quod mirandum eſt coram leproſis in domo ſua Pariſius congregatis poſtulabat, eſtimans etiam nihil ſine oratione benè inchoari, ad finem debitum non perduci. Cum ſuo vero palatio vltra mare eſſet ſermo de reditu in Franciam præconizari fecit quod ad prædicationem Patriarchæ qui erat cum eo, omnes nudis pedibus in idoneis veſtibus conuenirent rogaturi Dominum, vt ſibi indicare vellet quid eſſet melius vel ibidem ampliorem moram contrahere, vel in Franciam remeare, mittebat ad conuentus religioſorum vt Dominum deprecarentur ad agendum quid eſſet melius, & magis ad Dei honorem, idem Dominus ſibi bonum conſilium miniſtraret. C

De Reuerentia quam habebat ad Dei nomen, ad ſanctos, ad ſanctas Dei reliquias præcipuè ad vexillum dominicæ Crucis, & ad patronum regni ſanctum Dionyſium.

REVERENTIAM vero maximam ad ſanctos, ſanctaſque Dei reliquias exibebat, omni namque die veneris ſancta ad omnes Eccleſias loci illius in quo tunc erat, magnam valdè ſummam pecuniæ manibus propriis, pauperibus, & Eccleſiis erogans nudis pedibus humiliter incedebat, eadem namque die ſemper nudis plantis toti officio deuotus aſiſtens crucem domini cum magna valdè reuerentia adorabat. ad eam namque adorandam taliter procedebat, exuta namque capa remanens in gardecorſo: nonnunquam ſero in tunica, nudis vt dictum eſt pedibus, decinctus, amota camiſia, capite nudo ponebat ſe ad genua, & orabat, denique ſuper genua aliquantulum procedebat & orabat, tertio ſuper genua, iterum vſque ad crucem incedens & oratione facta oſculabatur eam iacens pronus in terram ad modum crucis extenſus eam deoſculans adorabat ad honorem, nihilominus viuificæ crucis, coronæque ſpineæ, cæterarumq; dominicæ paſſionis reliquiarum, quas cum magnis expenſis acquiſiuit. Capellam pulcherrimam in Regali palatio Pariſius conſtruxit cum immenſis ſumptibus. Thecas etiam prætioſiſſimas in quibus prædictæ

A prædictæ reliquiæ ponerentur, ſanctos omnes honorans deuotiſſimè eorum feſta colebat, de Deo, vel de beata Maria, vel de ſanctis & eorum membris turpiter iurantes publicato ſuper hoc edicto contra tales poni faciens exploratores nunc quidem ferro calido in labiis, nunc ſcalis publicis quas ad hoc in bonis villis erigi fecit, ad diuini nominis honorem grauiter puniebat.

Ad patronum vero regni ſcilicet ſanctum Dionyſium quanta deuotione ferebatur ſequentia manifeſtant. In feſto namque eiuſdem Dionyſij quaſi omni anno ſanctus Rex ſi tamen in illis eiuſdem partibus eſſet ad ſanctum Dionyſium veniebat, & quia eſt in illo monaſterio conſuetum quod ipſius feſti nocte canonici ſancti Pauli ſtatim in principio noctis ad honorem ſancti Dionyſij qui & Pauli fuit diſcipulus ſolemniter celebrant matutinas; illiſque finitis monachi eiuſdem monaſterij ſuas ſolemniſſimè matutinas decantant, ſanctus Rex dicens quod in illa nocte iugis debebat eſſe laus & iubilatio in Eccleſia ſupradicta ita tempeſtiuè per Capellanos & clericos ſuos incipi faciebat, quod decantatis per monachos matutinis idem ſanctus Rex de Capella ſancti Clementis in qua ſuas inceperat matutinas veniebat ſolemniter cum Capellanis & clericis veſtitis capis ſericis cruce præcedente ad Eccleſiam principalem & ibi in eiuſdem Eccleſiæ capitio iuxta ſancti Dionyſij ſociorumque eius corpora pretioſa, reſiduum matutinarum ſuarum faciebat ſolemniter decantari, ſicque ipſis decantatis die iam illuceſcente tota illa nocte ad ſancti Dionyſij ſociorumque eius Eccleſiam iuges erant laudes in Eccleſia prælibata, omni etiam anno in præfato feſto aut intererat, vel ſi tunc occupatus intereſſe non poterat quam citius poſtea accedens ad altare ſancti Dionyſij cum maxima deuotione nudo capite, flexis genibus oratione præmiſſa vocato ad hoc præſente filio ſuo domino Philippo ponens quatuor auri biſancios primo ſuper caput ſuum tenens cum manu poſtmodum cum multa reuerentia eoſdem biſancios oſculans altare ſuper id deuotiſſimè offerebat. & quia quando prima vice iuit vltrà mare ſanctus Rex, ſeptem annis nimis diſtans oblationem prædictam modo præfato fecit ſimul pro prædictis omnibus ſeptem annis.

B

Ad honorem etiam ſancti Dionyſij cartas aliquas nonobſtante vſu contrario in regiſtris regalibus inuento approbauit & robur habere voluit firmitatis. quædam etiam antiqua priuilegia à Karolo conceſſa conſignauit, & de nouo dedit nonobſtantibus quibuſdam regni nobilibus qui Korolum talia poſſe conceſſiſſe denegabant, non intelligentes iuſtam præcedentium Regum deuotionem ad Deum per quem Reges regnant, ſine quo nobiles vel ignobiles nihil habent, præſertim cum & ipſe Rex Franciæ qui abſque Deo ſuperiorem in temporalibus minime recognoſcit Dei & ſanctorum Eccleſiis præcipuè monaſterio Areopagitæ Dionyſij, quem ſemper vt patronum præcipuum veneratur, conferre non ſolum non valeat, ſed debeat maiores conferre libertates ac priuilegia latiora.

C

In ſignum etiam amoris ſanctus Rex Ludouicus ſancto Dionyſio contulit corpus vnius martyris de illa pretioſa thebeorum ſocietate ſiquidem tunc temporis plura præfatorum ſanctorum corpora impetrauit ſibi dari quæ honorificè tranſtulit in Eccleſiam quam apud ſyluanectum conſtrui fecit. inſtituens ibidem fratres qui in eodem loco domino deſeruirent. in ſignum nihilominus non modicæ confidentiæ quam in ſancto Dionyſio ſpecialiùs habebat cum feliciter idem ſanctus Rex migrauit ad Chriſtum, exitum ſuum eidem ſancto Dionyſio commendauit quid plura? ſanctiſſimum corpus ſuum ſepeliendum in ſuo monaſterio ſancto Dionyſio contulit pro certo nihil carius, nihil pretioſius, nihil eidem eccleſiæ delectabiliùs, aut honorabiliùs dare valens.

De caritate & compaſſione, & liberalitate eiuſdem erga pauperes & infirmos, & in ſeruorum Dei Eccleſiis & habitaculis conſtruendis.

CARITATIS vero gratiam, pietatis & compaſſionis affluentiam, liberalitatis erga pauperes munificentiam in ſancto Ludouico attendentes eius geſta plus mirari poſſimus quam ſcribere, ſiue loqui ſiquidem ſanctus Rex pauperibus in menſa manu propria ſeruiens, eis fercula miniſtrabat panẽ eis ſcindẽs eiſdem nunc quidem XIII. nunc VI^xx aliquando trecentis, cætera cibaria, omni die habens tres pauperes iuxta ſe comedentes de quorum quandoque cibis reſiduis comedere non horrebat

LVDOVICVS NONVS.

ipſe, ad pauperes tanta charitate, tanta pietate mouebatur, & ad partes regni ſui in A quibus victuali um erat cariſtia mittebat ſanctus Rex aliquando mille libras, aliquando duomillia aliquãdo tria millia vt diſtribuerentur pauperibus partium earumdem non propter hoc dimiſſis elemoſinis conſuetis diuerſas partes regni viſitabat, & ibi habitantes non ſpolians tunc mulras & magnas elemoſinas pauperibus faciebat, dicebat namque aliquando eamus viſitare pauperes de tali patria, & ipſos reficiam. infirmis etiam quam libentiſſimè panem ſcindens: & alia cibaria parans, ori eorum morſellos apponens, in tantùm quod quandoque de naſo vel ore infirmantium deſcenderet ſanies ſuper Regis manum, nihil tamen propter hoc dimittens ſed manutergio tergens nares eorum pietatis affluens viſceribus ſeruiebat.

In cœnobio etiam Regalis montis quod idem Rex ex toto conſtruxit monacho & dum valde deformiter leproſo idem ſanctus Rex in menſa cibaria ſcindens & ori leproſi morſellos cum manu apponens flexis genibus miniſtrauit, inducens eum ſanctis ſermonibus vt prædictam infirmitatem patienter amore Domini ſuſtineret, alias eidem leproſo ſeruiuit faciens ſibi offas in quodam brodio, quas cum cocleari ori infirmantis idem Rex pius & miſericors apponebat quid multis moramur? ſi quis omnia quæ de eo legimus pietatis officia, ſi quis innumerabiles expenſas quas in pau- B peribus & perſonis miſerabilibus veſtiendis, nutriendis captiuis redimendis, quas etiam in Eccleſiis, clauſtris, dormitoriis, refectoriis cæteriſque officinis religioſis neceſſariis domibus Dei cæcorum, beguinarũ filiarum Dei ſcolarium aut de nouo totaliter ædificandis, vel antiquis reparandis vel etiam ampliandis fecit idem Rex liberariſſimus, ſi perſcrutari quis fuerit ſolicitus inueniet proculdubio ſanctum Regem, calitatis, pietatis, liberalitatis erga pauperes tenuiſſe menſuram non ſolum bonam confectam & coagitatam, ſed & ſupereffluentem, & ſi quid amplius exprimere valeremùs.

De aſperitate vitæ eiuſdem.

QVANTA autem auſteritate corpus ſuum ſpiritui ſeruire cogebat monſtrant crebra per annum in pane & aqua ieiunia, in cibis & potibus, in quibus minimè delicatus erat non mediocris abſtinentia, dum nonnũquam delicatos ſibi appoſitos aut pauperibus aut aliis conuiuis daret & ſibi minus delicata retineret. Circa lectionem ſacram orationiſque aſſiduitatẽ, honeſtis vigilia, lecti duritia, quo poſtquam rediit de tranſmarinis partibus iacebat de lignis compoſito, ſecumque ſemper delato ſine paleis, ſine pluma, ſed ſolum ſuppoſito mamatahcio de gorone, Cilicium etiam quo multis per annum diebus vtebatur ad carnem. verbera autem dira quæ omni die Veneris per totum annũ ſuperaddita in quadrageſima omnibus diebus lunæ & mercurij, manu confeſſoris benigniſſimè ſuſcipiebat. Ceteraque pœnitentiæ opera quibus carnem caſtigans in ſeruitutem ſpiritus redigens cunctis luculenter apparuit, C Rex ſanctus ſciens arctam eſſe viam quæ ducit ad regnum, quam & aſperam viam tenuit in hoc mundo.

De honeſtate & puritate, conuerſationis eiuſdem.

TANTÆ autem puritatis & honeſtatis fuit in conuerſatione & à fide dignis fideles eius actus tuentibus eo multo tempore conuerſatis deponentibus & per iuramentum creditur quod plus voluiſſet caput proprium amiſiſſe, quam mortale aliquid commiſiſſe, verba ſcrutilia & otioſa nullatenus dicens coram eis, qui cum eo conuerſabantur. de Deo & ſanctis & aliquas bonas narrationes ad ædificationem ſemper tempus ſuum in bonis expendens loquebatur. non iurabat per Deum vel per membra eius vel per ſanctos, dicens quod fortiter valet aliquid aſſerere vel ſic eſt, nulli detrahebat, dicentes turpia & detractoria ſibi ſuper omnia diſplicebant, in aſpectu etiam inceſſus ita fuit temperatus, & viſus, riſus & fatui aſpectus de ipſo aduertarent quod eſſet per omnia vt ſenſatus, quia & ſimilis ſimilem diligit atque quærit, ſanctus per omnia Rex & honeſtus, ſeruientes honeſtæ vitæ & conuerſationis habere volens adulteros, fornicatores, aut aliter inhoneſtæ vitæ à ſuo ſeruicio expellebat, aut alias grauiter puniebat, & vt valdè plura ad eius honeſtatem pertinentia paucis concludamus ſermonibus, ſanctus Rex propter ſe & Deum bonam ſtudens habere conſcientiam & propter præmium, bonam, ſaluam, illud dominicum ait luceat lux

veſtra

Digitized by Google

A veſtra coram hominibus vt glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. in ſanctorum operum exercitio ſic impleuit, & in eius aſpectu, auditu, affatu, motu, geſtu, atque conuictu, & mundus & proximus ædificaretur, & Deus ipſe à videntibus non immerito laudaretur. LVDOVICVS NONVS.

De maxima eiuſdem ſancti Regis iuſtitiâ.

INTER vero ſanctitatis opera cætera quæ huius ſancti viri excellunt præconium ſapientia Dei quæ in eo fuit ad faciendum iudicium & iuſtitiam in omni tempore non minimum tenet locum. fuit namque iuſtus multum. ita videlicet magnum & paruum iudicans iuxta cauſatum merita, vt pote apud quem nulla penitus erat acceptio perſonarum.

Aliquando mota quæſtione inter dominũ Karolum fratrem eiuſdem Regis tunc Comitem Andegauiæ, & quendam alium militem ſuper quodam caſtro lataque ſententia in curia prædicti Comitis contrà militem præfatum. miles prædictus apellans ad Regis Curiam iubente Comite in carcere detinetur. quibus compertis ſanctus B Rex æquitatis via Regia incedens ad ſiniſtram vel ad dextram non declinans Comitem præcepit ad ſe euocari, quem in ſui præſentia conſtitutum eo quod militem appellantem in carcere detineret multum redarguit dicens ei quod vnus Rex debebat eſſe in Francia & quod non crederet quod quia frater eius erat parceret ſibi in aliquo contrà iuſtitiam, præcipienſque ei vt militem liberaret, vt apellationem ſuam poſſet liberè proſequi coram eo. miles vero Regis præcepto liberatus miniſtratis conſiliariis eidem militi à Domino Rege quos & fecit iurare quod fidele conſilium prædicto militi darent, tandem vero illata cauſa contra dicti militis caſſatam ſententiam pro ſe obtinuit in Curia iuſti Regis.

Omnia quæ huius ſancti Regis æquitatem commendant & iuſtitiam hic deſcribere longum eſſet nec operis huius breuitas permittit. & quia iuſtitia & pax ſibi inuicem ſunt amicæ & in veri amoris ſignum teſte pſalmiſta ſe ſe inuicem oſculantur. ita qui iuſtitiam pacis amicam non amauerit, nec ad ipſum pax venire poterit, nec ipſum aliqualiter adamabit. Sanctus itaque Ludouicus quia iuſtus fuit & iuſtitias dilexit. ideo ſuis in temporibus in regno fuit pacis abundantia diſcordanteſque ad vnitatem reuocandi cœlitus collata gratia in tantum, vt in iudicio debeat Rex pacificus non minus quam Salomon apellari.

De eiuſdem humilitate profundiſſima.

VERVM quia humilitas obſeruatrix eſt & cuſtos virtutum, nam qui cæteras virtutes ſine humilitate congregat, in ventum puluerem portat. Sanctus iſte C Rex quanto præ cæteris dignitate ſublimior, quanto ſanctitate præcellentior, tanto in conſpectu Dei & hominum fuit humilitate profundior, cuius humilitatem maximam eâ quæ prius deſcripta ſunt alia etiam plura valde tanti Regis opera proteſtantur. apud montem regalem dum quidam murus fieret. ipſe Rex pluries cum quodam monacho lapides & alia ad opus neceſſaria in ciuera deportauit.

In tranſmarinis partibus vbi plures vrbes reparauit, aliquando more ſeruientis deportantibus in hora, neceſſaria ad opus ipſe ſeruiebat ea quæ debebant portare apponendo. pluries etiam terram de foſſatis in calato deferebat ob gratiam acquirendæ indulgentiæ conceſſæ ibidem laborantibus à legato.

In eiſdem etiam partibus in primo & ſecundo paſſagio bonum ſuum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti & Ludouici ſeruientis eius Regis Franciæ non ſine humilitate maxima denunciari populo in ea forma faciebat.

Quodam die Veneris ſancto per Eccleſias caſtri Compendij vt ſibi moris erat nudis pedibus cum pecunia pauperibus eroganda peregrè proficiſcens, ex altera vici parte videns leproſum pulſato flabello petentem Regis elemoſinam per aquam lutoſam & frigidam, quæ erat in medio vici humiliter tranſiuit ad eum, & cum oſculo manus Leproſæ pecuniam dedit illi, his, qui propè aderant cum admiratione ſe ſignantibus & dicentibus videte quid Rex fecit, quia oſculatus eſt manum Leproſi. innumera ſunt & alia ſancti huius Regis humilitatem declarantia, quæ in hoc libello breuiandi gratia ſcribere non valemus.

A

LVDOVICVS NONVS.

De transfretatione eiuſdem in terram Sanctam, & de quibuſdam quæ ibi geſſit & ſuſtinuit.

ZELVM autem ſanctiſſimi huius Regis & conſtantiam in fide catholica multa declarant eius opera, præcipuè autem quædam innumeris expenſis, terræ mariſque diuerſis periculis, laboribus, multiſque incommodis & infortuniis pro terræ ſanctæ liberatione & exaltatione Chriſtiani nominis transfretauit, vbi multa damna multa pericula; multa obprobria, multa incommoda tolerauit aliquando enim à ſarracenis circumdatus corpus ſuum cum infortuniis volens exponere vt etiam particeps periculi populum qui ſecum erat conſeruaret, cum per nauem euadere potuiſſet capi vna cum aliis ſe permiſit, dicens quod militiam ſuam quam ſecum duxerat ſecum reduceret ſi valeret, cum eiſque capi ſiue mori volebat, nullum ſubire timens periculum pro Domino Ieſu Chriſto, detentus itaque in manibus impiorum ſuſtinuit patienter audiens & multos diuites ſecum captos redemptionem ſuam pretio procurantes hoc fieri dicentes ſi diuites liberarentur pauperes non habentes vnde ſe redimerent, in carcere remanerent, dimittatis inquiebat factum liberationis ſuper me. non enim volo quod aliquis ponat quicquam de ſuo, volo enim eſſe pro omnibus oneratus, & promitto vobis quod non faciam forum de liberatione mea, niſi faciam pro omnibus qui venerunt mecum, & ſicut dixit ita veraciter adimpleuit. B

Habito itaque tractatu cum Sarracenis de ſui ſociorumque liberatione quibuſdam adiectis conditionibus pactum addentes quod Mahometum negarent, niſi omnia pacta ſeruarent, volebant quod & Rex diceret quod Chriſtum negaſſet, niſi omnia conſeruaret qui licet omnes conuentiones ſeruare & tenere proponeret multique ad dicendum conſulerent & de proximo timeretur mortis periculum imminere, cum indignatione tamen reſpondit, hoc nunquam de ore meo exibit ob reuerentiam Ieſu Chriſti. fortis ergo in bello Domini Ludouicus, fortis inquam & leo qui furorem hoſtium frementium non expauit. maximè cum hæc agerentur cum illis qui ſoldanum ſtatim occiderant adhuc ipſius ſoldani interfectorumque cum eo ſanguinem cruentati ex prædicta Regis denegatione commoti pariter & irati, & in ira maxima dicentes ei quod oportebat quod adderet illa verba. ſed Rex conſtantiſſimus indignationem illorum & iram parui pendens ea voluit addere ſicut pius, & cum quidam Admiraldus Regi diceret, vos eſtis noſter captiuus & in carcere noſtro, & ita audacter loquimini, & nobis, aut facietis quod voluerimus aut crucifigemus vos pariter atque veſtros. Rex vero promptus ad martirium in nullo permotus Reſpondit, quod ſi eum occiderent tamen ipſius animam non haberent. Admiraldus etiam qui ſoldanum occiderat ſtans euaginato gladio coram Rege vibranſque enſem ſanguine ſolidam cruentatam ac ſi vellet percutere dixit Regi quod eum militem faceret vel eum occideret. Rex omni timore depoſito iſtud facere conſtanter denegauit dicens quod nullo modo militem faceret aliquem infidelem ſoluta etiam parte pecuniæ quæ pro ſui ſuorumque liberatione ſoluenda erat. Sarraceni ſecuritatem habere volentes de ſoluendo reſiduo Regi dederunt electionem quod vel ipſe aliis in carcere remanentibus liberaretur vel aliis liberatis ipſe in carcere remaneret. Rex autem promptiſſimè reſpondit quod pro expectata ſolutione integra volebat ipſe aliis liberatis in carcere remanere, cumque multi magni viri ſibi aſiſtentes dicerent vt ipſis remanentibus ipſe recederet, ipſe tamen in hoc eis noluit aſſentire potius volens in carcere remanere, vt alij ſoluerentur, ſolus denique ſanctus Rex de carcere paganorum, annorum quinque ſpatio in partibus illis poſteà degens multos paganos baptizari fecit, & in fide catholica informari, innumeros etiam Chriſtianos in carceribus paganorum detentos mittens pluries ad ſoldanum nunc quidem centum, nunc ducentos, nunc trecentos, nunc quingentos, nunc ſexcentos, alias ſeptingentos cum expenſis propriis liberauit. oppida plura ad remanentium ibidem fidelium tuitionem muris & ædificiis non ſine magnis ſumptibus reparauit, occiſorum Chriſtianorum à Sarracenis corpora iam fœtida quorum æſtimabatur numerus vſque ad tria millia ſine horrore aliquo de terra recolligens per quinque dies non ceſſans celebratis ſolemnibus obſequiis & officiis mortuorum, ſepulturæ tradidit affluentiſſimus pietate & ardentiſſimus caritate. C

multa

A multa ſunr & alia quæ in partibus illis Rex ſanctus exercuit opera ſanctitatis. LVDOVICVS NONVS.

De Reditu eius in Franciam, & de ſecunda eius transfretatione, & de eius obitu glorioſo.

AVDITA vero morte marris ſuæ Dominæ videlicet Blanchæ Reginæ & quod regno Franciæ magnum peticulum immineret, tandem Rex pius Batonum & aliorum ſapientum vſus conſilio acquieuit ad propria remeare relictis tamen cum Apoſtolicæ ſedis legato multis miliribus & expenſis in ſuccurſum & ſubſidium terræ ſanctæ, ſed cùm ſuum poſt reditum audiſſet pet nuncios Alexandri Papæ quarti rartaros in tranſmarinis partibus irruiſſe & Sarracenos viciſſe Armeniam, etiam Anthiochiam, Tripolim & Damaſcum, Halapiam & terras alias ſubiugaſſe & tam Achon ciuirari quam rori Chriſtianitati in illis partibus grande periculum imminere. Prælaros & Batones regni ſui Pariſius congregauit vbi ordinatum fuit de orationibus multiplicandis, proceſſionibus faciendis, blaſphemiis in Deum puniendis, & de poculis & ſuperfluitatibus cibariorum & veſtium reprimendis; nihil B tamen quod legetimus de decimis tailliis & cæteris exactionibus extorquendis, interdicti ſunt & ludi, niſi quod homines ſe exercerent in arcubus & baliſtis. gerebarque deuotus Rex in animo terram transfretare pro poſſe & rerram illam ſanctam quàm Dominus ſuo precioſo ſanguine conſectauit, ſi dediſſet idem Dominus cultui reſtituete Chriſtiano. paratis igitut ad transfretandum neceſſariis ſanctus Rex ærare ſenili, etat enim iam quinquaginta ſex annorum, non detentus, nec laboribus quos alias ſuſtinuerat, nec expenſis quas feceratalias transfretando perrerritus, ſed amore Dei qui omnia dira ſuauia reddit & lenia, ſuccenſus iterato cum tribus filiis adiunctoque ſibi Rege Nauarræ & Comite Campaniæ Theobaldo & quam plurimis Prælatis, Baronibus & militibus Regni ſui pro prædictæ rerræ recuperatione tranſmarinum iter aggreſſus. relinquens ad regni ſui Franciæ cuitodiam venerabilem patrem Abbatem ſancti Dionyſij Matheum & Dominum Simonem de Nigella viros ſiquidem ſapientes, prudentes pariter & fideles. verum vt rerra ſancta facilius recuperari poſſet, incidit Regi & ſuis conſilium vt regnum Tunicij quod in medio conſiſtens non paruum dabat ſoldano Babyloniæ ſubſidium, & magnum ad terram ſanctam transfretantibus impedimentum ptimitus cum Dei auxilio Chriſtianorum ſubdererur poteſtati, in tantum namque ſecum Rex fidem Chriſtianam in illis partibus planrari deſiderabat, vt legatur aliquando nunciis Regis Tunicij apud ſanctum Dionyſium raliter mandaſſe. dicite Domino veſtro quod tam vehemenrer ſalutem animæ eius deſideto quod ego vellem eſſe in carcere Sarracenorum omnibus diebus vitæ meæ ibidem claritatem ſolis de cætero non viſurus, dum- C modo ipſe & gens eius fierent veraciter Chriſtiani, tandem igitur verſus Tunicium nauigio Rex eiuſque exercitus properanres portum & Carthaginem quæ eſt prope Tunicium, & omnia quæ ad ipſam pertinent capientes, inter Catthaginem & Tunicium figentes tentoria reſidetunt. illic inualeſcente graui infirmitate in exercitum Chriſtianorum plures de medio ſunt ſublati, ſed & miles Chriſti glorioſus ſanctus Rex Franciæ Ludouicus poſt tot laudabilia virtutum opera, poſt rot labotioſos agones quos pto fidei & Eccleſiæ Chriſti dilatatione fidelelirer ac feruenter indefeſſo animo tolerauit, diſponente Domino qui iam labores illius volebar feliciterconſummare, ipſique bonorum labotum ſuorum fructum retribuere glorioſum, febte continua fatigarus lecto decubuit inualeſcenteque morbo, ſana mente, ſano intellectu deuotè ſuſcepit Eccleſiaſtica Sacramenra, pſalmos dicens, inuocans ſanctos dum Sacramentum extremæ teciperet vnctionis.

Appropinquans autem ad finem audientibus qui aderant ad os eius aures eius apponentibus Rex Chriſtianus ſubmiſsè dicebat, pro Deo ſtudeamus quod modo fides Carholica ptædicari poſſit apud Tunicium & plantari, deficiente etiam paularim virtute corpotis & ſermonis, non ceſſabat, maximè autem ſanctiſſimi patroni ſui Dionyſij ſuffragia implotare. ſecundum namque propius aſtantium opinionem & aſſertionem in exttemis laborans finem orationis illius quæ de ſancto Dionyſio canitut. ſcilicet *tribue nobis domine pro amore tuo proſpera mundi deſpicere, & nulla eius aduerſa formidare* pluries teplicabat, orans etiam pro populo, quem ſecum duxerat dicebat, *eſto Domine plebis tuæ ſanctificator & cuſtos*, ſuſpicienſque in cœlum

LVDOVICVS NONVS.

cum alacritate cordis dicebat *introibo in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo Domine.* ſicque Chriſti peruigil ſtrenuus ſuper ſtratum cineteum tecubans extenſus in modum crucis inter hæc & alia deuotæ orationis verba anno incarnati verbi milleſimo CC. LXXVIII. Kalendis Septembris glorioſæ adminiſtrationis regni Francorum anno XLIIII. ætatis vero ſuæ LVI. circa horam præfatæ diei IX. felicem ſpiritum reddens Creatori de temporali regno tranſiuit ad æternum; cuius oſſa glorioſa cum eiuſdem corde ſanctiſſimo primogeniti tunc filij ſui Domini Philippi, qui & ei fauente deo ſucceſſit in regno procerumque prouidentia, ad ſancti Dionyſij monaſterium eſt delatum ibique iuxta eiuſdem ſancti Regis ordinationem dum adhuc mortalem curam gereret eſt ſepultum. A

Quanta autem ſanctitate Rex vel ſanctiſſimus Ludouicus in præſenti vita claruerit, quantaue virtute, quantiſque meritis pro ſibi deuotis apud Deum nunc polleat in æterna. cæci per eius ſuffragia recuperantes viſum, ſurdi auditum, claudi & debiles greſſum, muti ſermonis officium, dæmoniaci & frenetici ſenſum, paralitici curationem, curuati membrorum & corporis erectionem, mortui vitam, alij & alij à variis terræ mariſque periculis liberationem, deuoteque eum inuocantibus, collata per eum variarum ac variatum genera ſanitatum; quamplurium largitiones beneficiorum, ſed & innumera ſigna & prodigia quæ ad eius ſepulchrum ſacratiſſimum aliiſque mundi partibus antè & poſt eius celebratam anno verbi Dei milleſimo CC. IIII^{xx}VIII. canonizationem, ad eiuſdem Regis declaranda longè lateque Deus per eum operari voluit, præconantur. B

FRAGMENTVM DE MATRIMONIO LVDOVICI REGIS CVM MARGARETA BERENGARII, COMITIS Prouinciæ filia.

Ex vitâ MS. ſancti Theobaldi Abbatis Vallium Cernaij, Ordinis Ciſtercienſis.

IGITVR ſanctus THEOBALDVS nobili progenie procreatus, è MARLIACO propè Pariſius progenitus, heres fuit Domini dicti loci filius. Iuxta nomen Magnorum qui ſunt in terris, magnus miles in ſæculo fuit factus, in armis & torneamentis ſtrenuus. Deinde venit ad Religionem, & ambulauit ad Abbatiam Vallium Cernaij, Ciſtercienſis Ordinis, Pariſienſis diœceſis. Audiebat enim ab omnibus, quòd ibi bem vigebat Ordo, & quòd ciborum abſtinentia mirabilis ibi erat. C

Dicitur & proculdubiò, quoniam adhuc quibuſdam viuentibus pleniùs innoteſcit, quòd ſi non fuiſſet Abbas Theobaldus, manu Altiſſimi ſupponente, præclariſſimus LVDOVICVS ab vxore ſua Franciæ Regina domina MARGARETA, eò quòd non potuiſſet concipere, fuiſſent altrinſecus ſeparati. Pro quo multi fideles ad auxilium Dei omnipotentis fuerunt ſpecialiter implorati & inuocati. Inter quos fuit vir Dei Theobaldus, qui ait: Adhuc modicum ſuſtinete, deprecabitur Deus vt nobis gratiam faciat, & oſtendat. Et veraciter ita fuit. Orauit itaque homo Dei, & maximè pro Regina, quæ grauiter erat triſtis. Quippe ſi tale diuorcium fieret, hoc eſſet in toto regno Franciæ dedecus magnum, & diſcrimen. Sed exaudiuit Dominus vocem ſerui. Impragnata fuit Regina Margareta à feliciſſimo LVDOVICO, & peperit filium nomine LVDOVICVM, cui ſucceſſit PHILIPPVS, qui regnauit Rex. Poſtea habuit filios & filias, Deo dante. Quæ Domina in tantum poſtea dilexit virum Dei, quòd poſt obitum pij Regis venit ad Valles Cernaij peregrè proficiſcens, & viſa diligentiſſimè tumba eius, & ſacrofago intra tumbam in quo omnia oſſa eius adhuc honorificè reponuntur, flexis genibus, & corpore ad terram proſtrato, preces effudit, & ſe totam Deo & eius ſanctis fuſis lacrimis commendauit.

Dicunt etiam nobis aliqui de noſtris antiquis fratribus qui ſuperſtant, quòd cùm quadam die Dominus Rex PHILIPPVS filius beatiſſimi LVDOVICI venit ad Abbatiam Vallium, vocauit vnum de noſtris antiquis virum deuotiſſimum, qui tunc

A tunc viuebat, nomine Henricum d'Aties, & quæſiuit ab eo diligenter de conuerſatione, vita, & moribus Theobaldi. Ipſe enim Dominus Henricus erat prouectæ ætatis, vir fidelis, & nobilis natione. Reſpondit Domino Philippo: Certiſſimè, Domine mi Rex non noui in tota vita mea hominem meliorem piiſſimo Theobaldo, niſi ſolum Dominum patrem veſtrum LVDOVICVM. nondum erat canoniſatus beatiſſimus Ludouicus. Quo audito Dominus Rex Philippus cœpit dulciter lacrymari, & iuit incontinenti ad Capellam, in qua omnia oſſa probatiſſimi Theobaldi honorabiliter ſunt locata, & coram tumulo flexis genibus, fuſis lacrymis, Deum deuotiſſimè adorauit. LVDOVICVS NONVS.

HISTORIA SVSCEPTIONIS CORONÆ SPINEÆ IESV CHRISTI.

B QVAM LVDOVICVS REX A BALDVINO IMPERII CONSTANTINOPOLITANI HÆREDE OBTINVIT, AC Pariſiis reportauit ANNO M.CC.XXXIX.

Auctore Galtero Cornuto Archiepiſcopo Senonenſi.

Ex MS. exemplari virorum Clariſſimorum puteanorum fratrum.

HODIERNÆ feſtiuitatis gaudia, fratres cariſſimi, ſub annuæ celebritatis obſequio deuotiſſimè recolentes, in primis ſummo huius noſtræ ſolemnitatis, Patri luminum (à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum) ſurſum cordibus eleuatis gratias referamus, & laudes éius toto cordis affectu, & vocis miniſterio perſonemus. Gratias tibi Deus, cuius immenſa bonitas oculis conſuetæ miſericordiæ ſæcula noſtra reſpiciens, hanc mundi & vitæ noſtræ veſperam cæleſtis gratiæ fulgore perfudit, terram noſtram incomparabili theſauro ditauit, genti & regno noſtro quaſi ſummum poſt multos accumulauit honorem. Lætetur in iis ſacris ſolemniis Eccleſia Gallicana, & tota gens Francorum ſine differentia ſexuum, dignitatum, ac graduum pari cauſâ reſultet, quia C ſufficiens omnibus eſt cauſa lætitiæ. Commune igitur ſit omnibus gaudium, quia cauſa communis eſt gaudiorum. Hæc eſt illa præclara feſtiuitas, in qua miſſum ſibi à Domino pretioſiſſimum munus Francorum terra ſuſcepit. Illam videlicet ſacroſanctam ſpineam Coronam, quam caput noſtrum Dominus IESVS CHRISTVS pro nobis factus obediens patri vſque ad mortem crucis, tempore paſſionis ipſius, venerando capiti ſuo per manus impiorum permiſit imponi. Beatus itaque Iohannes, qui ſupra pectus Domini procliuis in Cœna de fonte ſapientiæ hauſit quod ſcriberet (cui concordant etiam ſancti Euangeliſtæ Matheus & Marcus) in Euangelio ſuo de præſenti Corona ita dicit: *Milites plectentes ſpineam Coronam, impoſuerunt capiti eius.* Et rurſum: *Exiuit ergo Ieſus portans ſpineam Coronam, & purpureum veſtimentum.* De ipſa etiam ſacroſancta Domini Corona longè præcedenti tempore fuerat Sibyllino vaticinio prædictum, ſicut beatus Auguſtinus in libro de ciuitate Dei teſtatur, his verbis: Inſerit Lactantius operi ſuo quædam de Chriſto vaticinia Sibyllæ ſed quæ ipſe ſigillatim poſuit, ego arbitratus ſum coniunctâ eſſe ponenda, tanquam vnum ſit prolixum, quæ ille plura connumerauit, & breuia. In manus, inquit, infidelium poſtea veniet. dabunt autem Deo alapas manibus inceſtis, & impurato ore expuent venenatos ſputos. Dabit verò ad verbera ſimpliciter ſanctum dorſum, & colaphos accipiens tacebit, nequis agnoſcat quod verbum, vel vnde venit quod inferis loquitur, & Coronâ ſpinea coronetur. Et infra: Inſipiens gens, Deum tuum non intellexiſti ludentem mortalium mentibus, ſed ſpinis coronaſti, & horridum fel miſcuiſti. Sicut igitur Dominus Ieſus Chriſtus

LVDOVICVS NONVS.

A ad ſuæ redemptionis exhibenda myſteria terram promiſſionis elegit, ſic ad paſſionis ſuæ triumphum deuotiùs venerandum noſtram Galliam videtur & creditur ſpecialiter elegiſſe, vt ab ortu Solis ad occaſum laudetur nomen Domini, dum à climate Græciæ, quæ vicinior dicitur Orienti, in Galliam partibus Occidentis contiguam, aut confinem, ipſe Dominus ac Redemptor noſter ſuæ ſacratiſſimæ paſſionis ſancta tranſmitteret inſtrumenta. Et ſic veluti compartitis honoribus terræ alteri alteram adæquauit. Honoratum enim geſtis inſignibus per multa tempora regnum Franciæ tempore noſtro per ſedulam Regis LVDOVICI, necnon & religioſæ matris ſuæ BLANCHÆ vigilantiam, Coronâ capitis ſui cum multa gloria & honore multiplici dignatus eſt coronare. Expurgatis igitur cordium oculis imaginemur Dei filium pro ſalute noſtra ſpinis coronatum, ad quod nos inuitat Spiritus ſanctus in libro Canticorum, ad fideles animas ita dicens: *Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater ſua.* Hoc de matre ſynagoga indubitanter intelligitur. De qua Chriſtus verus Salomon, id eſt pacificus, ſecundum originem carnis proceſſit.

QVALITER autem huius precioſæ gemmæ theſaurus ad nos vſque peruenit, cùm nobis & ſcientia pectoris, & facundia linguæ non ſuppetant, minimè ſufficimus enarrare. B Verùm, quia Regis ad hoc acceſſit imperium, cui tanquam præcellenti ſecundum Apoſtolum oportet obedire, de materia præſenti prout ſe habet veritas, quantum Dominus permiſerit, præſentibus & poſteris, etſi verbis rudibus, fideliter tamen conabimur aperire. Sublatis rebus humanis PETRO priùs Comite Niuernenſi, poſt modum Imperatore Conſtantinopolitano, & Imperatrice YOLANDE vxore ſua, ad quam de morte HENRICI fratris ſui Imperatoris clariſſimi deuenerat idem Imperium, ſuperfuit ex eis eximiæ indolis adoleſcens BALDVINVS, quem eadem Imperatrix pepererat in vrbe Conſtantinopolitana. Videntes igitur Latini Principes, Græciæ miſerabile diſcrimen Imperij, quod à ſciſmatica Græcorum gente multis in locis inuaſum, pro maiori parte violenter fuerat occupatum, multa deliberant vigilantiâ, quod eis poſt Deum implorandum ſit auxilium, vel vnde ſperari valeat anguſtiis ſuis ſolatium exhibendum. Tandem communi conſilio tam nobilium quàm minorum, per auctoritatem ſancti nominis GREGORII Papæ, IOHANNES DE BRENA vir approbatæ virtutis, qui propter egregiæ probitatis induſtriam, necnon & deuotæ Chriſtianitatis merita, priùs Regnum Hieroſolymitanum adeptus fuerat, ad impertiendum huic tanti doloris plagæ remedium, electus eſt concorditer Aduocatus. Deſponſata enim MARIA prædicti Iohannis filiâ eidem hæredi Imperij BALDVINO, ipſe Iohannes Imperij Conſtantinopolitani, necnon & ipſius heredis adminiſtrationem ſuſcepit & curam. Non ſolùm autem adminiſtrator generalis Romaniæ factus eſt, ſed coronatus ſolemniter, & ad vitam ſuam Imperator vocatus, ſeruata eidem Balduino genero ſuo cùm ad ætatem veniret legitima Imperij dignitate. C Poſtmodum autem factis amicis duobus Græcorum maioribus ſatrapis, Vaſtachio videlicet & Auxano, qui priùs diſcordes fuerant ad inuicem, hoſtium Imperij creuit potentia, ſtatu Latinorum plurimùm imminuto. Videns itaque Iohannes Imperator, quòd hoſtes ſuos, & Græcorum multitudinem à finibus ſuis non poſſet expellere, vel eorum reſiſtere poteſtati, communicato cum Prælatis & fidelibus Imperij conſilio, de communi conſenſu generum ſuum Balduinum ad partes Gallicanas tranſmiſit. Duplex autem aduentus ipſius cauſa dicitur extitiſſe, ſcilicet vt à Rege LVDOVICO, de cuius ſanguine ex vtráque parte patris & matris ortum habuerat, & à prudentiſſima matre eius BLANCHA, cuius neptem duxerat in vxorem, à nobilibus etiam regni Franciæ Baronibus conſanguineis ſuis in tantæ neceſſitatis articulo ſibi & ſuis peteret ſubueniri: Alia inſuper cauſa ſuberat, vt hereditatem fratrum ſuorum, qui ſine herede deceſſerant, adiret, Marchionatum ſcilicet Namurcenſem cum pertinentiis, & Caſtellaniam Curtincti. Ingreſſus ſiquidem regnum Franciæ, ab ipſo Rege & matre ſua & Baronibus regni ſuſceptus eſt gratanter, honorificè, & iocundè. Si quas etiam in adeunda hereditate difficultates reperit, per Regis mandatum & potentiam penitus ſunt amotæ. Dúmque in partibus Gallicanis moram faceret, hereditatis propriæ detentus negocijs, & in petendo ſubſidio ſollicitus plurimum & intentus, de partibus Romaniæ ſuſcepit nuncium, qui aures eius & animum ſubitis rumoribus perculit & turbauit. Nunciauit enim, prout res erat, virum

illuſtrem

A illuſtrem Iohannem Imperatorem ſocerum ſuum iuxta naturæ debitum ſubtractum vitæ mortali: ſtatum etiam Conſtantinopolitanæ ciuitatis & terræ alterius, ſi quam extra muros eiuſdem vrbis habebat, ita per incurſus hoſtium arctatum penitus & oppreſſum, quòd vix eis ad campos pateret aditus. Intus autem vxor ſua, proceres, & vulgus, quotidianis egebant alimentis. Diſcurrebant etenim liberè per regionem hoſtiles impetus, non permittentes in vrbe deferri victualia: congregatis turmis hoc animo vt ipſam Conſtantinopolim obſiderent. Ad hæc maior rem vrgebat deſolationis cumulus, quia multi de populo, de nobilibus aliqui, præſentibus deuicti anguſtiis, & futura metuentes pericula, noctu vel aliàs furtiuè muros ciuitatis exibant, & per mare vel viarum diſcrimina fugientes, propter metum, ſe certioribus periculis exponebant. propter quod erat dubium ne ſi vrbem hoſtilis circuiret obſidio, non inuenirent proceres quos ad munitionem murorum in propugnaculis collocarent. Verbis huiuſmodi triſtibus turbatur adoleſcens hæres Imperij. Vnde frequentiùs Regem Francorum matrémque eius & amicos ſuos circuit ſollicitus, humiliter interpellans miſerabiliter obſecrat vt ſibi ſubueniant, & Imperium Romaniæ quod per Francos potenter & glorioſè fuerat acquiſitum, non
B permittant rurſus in Græcorum infidelium redigi ſeruitutem. Litteras exhibet Papæ Gregorij, quibus eiuſdem Imperij neceſſitati ſuccurrentibus eandem concedit indulgentiam, quam in ſubſidium terræ ſanctæ proficiſcentibus conceſſerat Concilium generale. Ad hæc mouentur Rex & Regina, de theſauris ſuis magnas ei pecuniæ conferunt quantitates, ſtipendiarios ipſi quærunt & ſociant milites, alios quos nouerant egregios bellatores. Nonnulli de conſanguineis eius, quos & pietas & carnalis affectus induxerat, eidém ſe iuramento confœderant, pollicentes ſe ipſum pro viribus ſecuturos. Perpendés igitur idem Balduinus deuotionem Regis & matris ipſius, de ſacroſancta ſpinea Corona facit eiſdem mentionem. Dicit itaque ſe nouiſſe relatione veridica proceres incluſos in vrbe Conſtantinopoli, ad hanc calamitatis inediam deueniſſe, quòd incomparabilem theſaurũ illum Coronæ Domini (quæ totius Imperij titulus erat & gloria ſpecialis) oportebat eos alienis vendere, vel ad minus titulo pignoris obligare. Vnde ardenter habebat in votis, quatinus ad Regem conſanguineum, dominum, & beneficum ſuum, necnon ad regnum Franciæ, de quo parentes ipſius vtrique proceſſerant, huius ſpecioſæ gemmæ honor inæſtimabilis & gloria prouenirent. Verùm, quia idem Balduinus perceperat quòd ſi tam precioſa res ei venderetur pecuniæ precio, Regis conſcientia læderetur, affectuoſa prece cum lacrimis eidem ſupplicat vt munus illud honorificum ab ipſo recipere dono dignetur, & gratis. His auditis, Rex prudenter intelligens id à Domino fieri, gauiſus eſt in hoc quòd ille, qui Coronam eandem pro nobis geſſerat in opprobrium, volebat eam à ſuis fidelibus piè & reuerenter honorari in terris, donec ad iudicium veniens eam
C ſuo rurſus imponeret capiti iudicandis omnibus oſtendendam. Gaudebat igitur quòd ad exhibendum honorem huiuſmodi ſuam Deus prælegerat Galliam, in qua per ipſius clementiam fides viget firmiter, & cultu deuotiſſimo ſaluris noſtræ myſteria celebrantur.

Rex igitur referens grates vberrimas Balduino, gratanter annuit ſe munus illud inæſtimabile recepturum ab ipſo. Mittuntur ociùs à Rege Conſtantinopolim pro complendo negocio Iacobus & Andreas fratres Ordinis Prædicatorum, quorum alter, ſcilicet Iacobus Prior fratrum eiuſdem Ordinis fuerat in vrbe prædicta, vbi Coronam ipſam frequenter viderat, & ea quæ circa illam erant optimè cognoſcebat. Mittit etiam cum eis Balduinus nuncium ſpecialem fide dignum cum patentibus litteris, quibus mandat Baronibus, vt nunciis Regalibus ſancta Corona tradatur. Poſt multos itaque viarum anfractus ingredientes Conſtantinopolim, inueniunt ad pium Regis propoſitum viam à Domino præparatam. Tanta enim Barones Imperij arctauerat anguſtia, quòd ſacratiſſimam Coronam pro ingenti ſumma pecuniæ compulſi ſunt Venetis obligare. Ciues autem Venetiæ, qui theſaurum illum nobilem plurimùm affectauerant, hanc obtinuerunt conditionem apponi, quòd niſi Corona ſancta per heredem Imperij vel Barones redimeretur infra terminum, videlicet ſolemnitatem SS. Martyrum Geruaſij & Prothaſij, ipſa caderet in commiſſum: ita quòd illa pignoris obligatio conuerteretur in titulum venditionis pro pecunia iam ſoluta. Appoſuerunt inſuper quòd illud pignus inæſtimabile Venetiam interim transferretur. Barones lectis Domini ſui litteris, ſancto propoſito Regis Francorum & hæ-

LVDOVICVS NONVS. redis Imperij pleniùs intellecto, deuotè adimplent mandatum Domini, gerentes in votis vt de Venetorum manibus educta, ſi fieri poſſet, in honorem cederet Eccleſiæ Gallicanæ. Conueniunt ergo cum Venetis, vt nuncij Regales, quorum vita & habitus religionem teſtabantur, illud ſacroſanctum portarent Venetiam, adiunctis ſibi ſolemnibus nunciis Imperij, præſentibus etiam magnis ciuibus Venetorum. Signatur loculus ſigillis Procerum, non ſine lacrimarum fluuiis & eiulatu publico defertur ad nauem. Comites itaque tam ſacri pignoris de ipſius confiſi præſidio, media hyeme, quæ ſolet eſſe nautis inuia, circa Natiuitatem Domini maris fluctibus ſe committunt. Vaſtachius verò peſſimus zelator Imperij per exploratores rem nouerat de transferenda Corona. Anxius igitur, & intendens qualiter eam nunciis poſſet eripere, per diuerſos ſinus maris quibus tranſituri videbantur, copiam galearum diſpergit: ſed nunciis venientibus in nomine Domini nihil contrarietatis obſiſtit. Ingrediuntur Venetiam ouanter recepti, beatiſſimam Coronam cum vaſe ſignato in theſauraria Capellæ beati Marci Euangeliſtæ cum diligentia & deuotione deponunt. Relicto ibidem fratre Andrea cuſtode theſauri nobilis, frater Iacobus cum nunciis Imperij feſtinanter ad Regem accedit, rem geſtam & ſtatum negocij Regi fideliter exprimit & Reginæ. Gaudent ambo, & omnes quibus id ſecretum communicant lætitiâ ineffabili, ſperantes in Domino quòd ipſe qui cœperat, votum eorum feliciter conſummaret. A B

Præparant itàque nuncios ſolemnes & diſcretos cum fratre Iacobo & nunciis Imperij, mittentes eos Venetiam inſtructos pleniùs & munitos de pecunia ad redemptionem ſacri pignoris obtinendam. Imperatori Friderico ſcribitur vt ſi opus ſit nunciis regalibus conductum, conſilium conferat & iuuamen. Expeditè veniunt Venetiam fratrem Andream inueniunt cum theſauro. Procurante diuina clementia tunc temporis in partibus illis negociabantur nati de regno Franciæ mercatores. Exhibitis ſibi litteris regalibus, de mutuo exponunt pecuniam ad libitum nunciorum. Redimitur ſanctum pignus dolentibus Venetis, ſed pro conditionibus initis non valentibus obuiare. Agnitis ſigillis Procerum, vaſculum ſanctæ Coronæ ſuſcipiunt nuncij ſe vix laboribus committentes. Conductus ſecuritatem vbi decuit per Imperatoris miniſtros habuerunt. protectos inſuper diuini muneris præſentia, nihil in via contrarium contriſtauit. Nulla eis intemperies aëris nocuit, nec ſtilla pluuiæ cecidit ſuper eos, licèt ipſis ſuſceptis in hoſpitio pluiſſet pluries abundanter. Præmittunt nuncios, qui iam vſque Træcas munus ſacratiſſimum nunciant aduenifſe. Exhilaratus Rex plurimum cum matre ſua & fratribus, aſſumptis ſecum Galthero Senonenſi Archiepiſcopo, Bernardo * Anicienſi Epiſcopo, & aliis Baronibus & militibus quos habere ſubitò potuit feſtiuus occurrit: in villa, quæ per quinque leucas diſtat à Senonis, & Villanoua Archiepiſcopi dicitur, theſaurum quem deſiderauerat cum nunciis inuenit; conſignatum vas ligneum reſeratur, apparent circa vas argenteum ſigilla Baronum. Attulerunt autem præfati nuncij ſigilla Procerum, cum litteris patentibus ad Regem & Balduinum. C

* al. Altiſio loren. ſi.

Facta igitur collatione ipſorum cum ſigillis, quibus erat ſacræ Coronæ vas ſignatum, inueniunt vera eſſe. Fractis itàque ſignaculis huiuſmodi, necnon ſigillo Ducis Venetiæ, quod ad maiorem certitudinem appoſitum fuerat, argenteum vas recludunt. Inueniunt de auro puriſſimo loculum pulcherrimum, in quo ſancta Corona iacebat ſublato huius operculo, viſa eſt ab omnibus qui aderant inæſtimabilis Margarita. Quanta itaque deuotione, quantis fletibus & ſuſpiriis inſpecta fuerint à Rege & Regina, & aliis vix poſſet perpendi. Commorantur in aſpectu præ amoris deſiderio, tam deuotum ſentientes feruorem mentium, quaſi viderent coram ſe Dominum ſpinis præſentibus coronatum poſt paululum ipſam includunt in vaſculis, conſignantur ſigillo Regio, quod in die feſto beati Lurentij martyris eſt completum.

M.CC. XXXIX. Anno igitur milleſimo ducenteſimo triceſimo nono in craſtino Laurentij martyris huius præcioſæ gemmæ theſaurus Senonis deportatur, occurrentibus in via populis vniuerſis: exultat omnis cœtus hominum ſine differentia, ſexuum & ætatum. In primo ciuitatis ingreſſu Rex nudis pedibus, ſola indutus tunicâ, cum fratre ſuo Roberto Comite humiliato ſimiliter, ſacrum onus humeris ſuis ſuſcipit deportandum. Proſequuntur & præcedunt milites reiectis calceis. Exiit obuiam iocunda ciuitas, Clericorum

conuentus

A conuentus proceſſionaliter veniunt: clerici matricis Eccleſiæ Sericis ornati, Monachi cum cæteris religioſis ſanctorum corpora deferunt, & reliquias quas imaginatur hominum deuotio, tanquam ſancti deſiderent occurrere Domino venienti. Certatim concrepant laudes Domini, tapetibus & palliis ornata ciuitas res ſuas precioſas exhibet, campanis & organis reſonat, & populi iocundantis applauſu: cerei cum candelis tortilibus per plateas & vicos ſingulos accenduntur. Defertur in Eccleſiam prothomartyris Stephani, populis detegitur, & tantæ cauſa iocunditatis aperitur. In die craſtina Rex verſus Pariſius vrbem Regiam dirigit iter ſuum, inſigne vaſculum deferens. Omnium voce laudatur dicentium, Benedictus qui venit in honore Domini, cuius miniſterio regnum Franciæ tanti præſentiâ muneris exaltatur. Octaua die extra muros iuxta Eccleſiam B. Anthonij in campi planitie conſtruitur eminens pulpitum, aſtantibus pluribus Prælatis, Eccleſiarum conuentibus indutis ſericis, exhibitis ſanctorum pignoribus, in tanta populorum frequentia quantam Pariſius exierit. Monſtratur loculus ex pulpito, diei felicitas & cauſa gaudij prædicatur. Poſt hæc intra muros ciuitatis infertur à Rege & fratre ſuo diſcalciatis vt priùs, & præter tunicas veſtimentis depoſitis. Omnes etiam Prælati cum B clericis & viris religioſis, necnon & militibus, nudis pedibus antecedunt. Quanta per vrbem iucunditas, quot ſigna & indicia gaudiorum in conſpectu venientium viſa ſint, nemo ſufficeret enarrare. In pontificalem Eccleſiam beatæ Virginis inducitur, vbi perſolutis Deo & beatiſſimæ matri eius deuotis laudibus, cum theſauro nobili ſolemniter ad Regis Palatium reuertuntur. Collocatur in Capella Regia beati Nicolai cum multo gaudio Domini Corona. His itaque ſolemniter peractis Pariſius, exiit fama celebris, diuulgatur inſigne ſpectaculum. primum per loca vicina, deinde per remotas ciuitates & villas: concurrunt feſtinanter ad gaudium, videre deſiderant cauſam felicitatis præſentium temporum, & totius regionis. Quia verò non conceditur eis videre quod cupiunt ex cauſis aliquibus abſcondito theſauro Domini, & fideliter conſignato, certatim ad campos confluunt, ardenter deoſculantur pulpitum, in quo exhibitum fuerat vas prædictum. Ibi, ſi credendum eſt perſonis fide digniſſimis, per virtutem ſacri diadematis, & propter deuotionem fidelium circa languentes operatus eſt multas virtutes & miracula Dominus IESVS CHRISTVS, cui eſt laus, honor & Imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

LVDOVICVS NONVS.

Opuſculum hoc à Galthero Cornuto tum Senonenſi Archiepiſcopo, qui huic negotio adfuit & præfuit, conſcriptum iuſſu LVDOVICI Regis, ex manuſcripto Chronico Cœnobij S. Petri Senonenſis, colligitur. Ita enim in eo ſcriptum eſt. Anno Domini M.CC.XXXIV. frater Iordanus ordinis Prædicatorum Magiſter miſſus ad prædicandum Sarracenis obiit in portu maris. Illo tempore duo princi-C pes Græcorum Vaſtachius & * Duxanus pacem inuicem facientes contra Imperium Conſtantinopolitanum bellauerunt. Videns IOHANNES Imperator quod ſine Francis reſiſtere non poſſet, miſit BALDVINVM Imperij heredem ad generoſitatem ſuam in Franciam. Conſanguineus enim erat idem Balduinus Regis & Reginæ Blanchæ, & neptem habebat illius Blanchæ in vxorem. Dum perueniſſet in Franciam Iohannes obiit, cuius filiam habebat Balduinus & Barones Conſtantinopolitani neceſſitate vrgente poſuerunt apud Venetos pro pignore ſanctam Coranam Domini ſpineam. Quo agnito in Francia, Rex Ludouicus prece obtinuit à Balduino, vt Coronam redimeret, & Pariſius reconderet. Et ſic factum eſt, vt Dominus Galtherus Archiepiſcopus in libro quem fecit declarauit.

* al. Azanus.

Lvdovicvs nonvs. A

EPISTOLÆ

INNOCENTII QVARTI PAPÆ SVPER PROFECTIONE LVDOVICI NONI REGIS.

IN SVBSIDIVM TERRÆ SANCTÆ, ET SVPER EIVS CAPTIONE PER SARRACENOS.

Ex Codice MS.

Epistola Innocentii *Pontificis ad Reginam Franciæ ſuper profectione filiorum ſuorum in ſubſidium Terræ ſanctæ.* B

SOllicita valdè, cariſſima filia, de tuis abſentibus filiis turbaris nimium intrinſecus pericula extrinſeca cogitans, quibus proximo deuotè ac intrepidè ſuas expoſuere perſonas, anxia quidem nimis tua mens, propter tot & tantorum natorum abſentiam, nequit vtique vel ad horam quietam habere quietem, quin quocunque ſe vertat quibuſcunque agendis conſiderationis inſtantia incumbet etiam incumbat, ſemper ſe conuertat ad ipſos, & tanquam de proceſſu & ſtatu eorum pendula de illis propenſius meditetur. Materna quippe ſollicitudine peruigil tremens amore tenero ſedula rememoratione ſuſpirans, & auida expectatione langueſcens. Nam licet terræ mariſque ſpatio interpoſito longe abſis corpore, ipſis tamen proximè ades corde. Verùm prudenter te attendere volumus quod etſi eorundem natorum diſceſſus aliqua tibi materia turbationis exiſtat, eſt & aliud quod cauſa conſolationis non modica eſſe debet, multo enim potes gaudio merito exultare quod ipſi recognoſcentes humiliter magnifica Dei beneficia, quibus eos inter cæteros orbis principes ſpecialiter exaltauit, & cupientes ei dignè retribuere pro receptis, ſic ad exequendum arduum eius placidumque ſibi negotium aſſurrexerunt magnanimiter & potenter, quod vniuerſos alios in hoc deuotionis exercitio excellentes principaliter in ſe pondus illius in vigore ſpiritus & robore corporis aſſumpſerunt, propter quod omnium fidelium linguæ ipſorum laudem cum exultatione loquuntur tuæ pariter bonitatis reſonantes præconium cum ſic eos ab infantia in timore Domini erudieris, & amore, quod ſemper recta & ſalutaria diligentes in ipſius fuerint beneplacitis cōtinuè delectati, quod terra ſancta redemptoris rubricata ſanguine, quæ inconſolabiliter hactenus ſub iugi iugo gemuit paganorum, ſperat iam re ipſorum natorum confiſa ſuccurſu ad lætitiam ſurgere de lamentis. Hos namque veluti ſingulares athletas fidei Chriſtianæ ardenti deſiderio diutius expectauit, & quaſi per ipſos à longevæ ſeruitutis oppreſſionibus potiſſimè releuanda præſentiam appetiit eorundem. Non turberis itaque nec hæſites de ipſis, Chriſtianiſſima filia, firma quoque ſemper confidens, & fiducia certa ſperans quod idem redemptor qui ſuis dilectoribus præſto adeſt, eorum greſſus proſperè dirigens prædictis natis ſuo totaliter ſeruitio inhærentibus adſit propitius, ipſorum iter ſalutare diſponens, ab aduerſis eorum eos clementer conſeruando, cum aduerſus ipſius aduerſarios agant fideliter eius cauſam, quodque te ac ipſos eorumque poſteros, grandium tuorum, ac natorum eorumque intuitu meritorum, & in præſenti multiplicabit propagine ſanguinis, ac ſublimibus magnificabit honoribus, & in futuro inextimabilibus dilatabit præmiis, & electorum ſuorum conſortio congregabit. Conforrare igitur & animo fortis eſto iactus tuum penitus in Domino cogitatum de præfatis natis plus timoris quàm expediat non habendo, & pro ipſis vt eos cum ſuis idem Dominus ducat incolumes, cum alacritate C

A tate ac proſperitate reducat eodem certè negotio quod illud cooperante veritate conſummatione concludat, optata nec non & benedicto regno Franciæ vt ipſum in bono & tranquillo ſtatu conſeruet, inſtes & inſiſti facias attentis & crebris ſupplicationibus apud eum: nos enim circa hoc ſollicitè vigilantes ſibi pro hiis deuotarum orationum ſacrificia inceſſanter offerimus, & id ipſum fieri ab aliis diligenti ſtudio procuramus. Cæterum quia de te mater Eccleſia ſicut de præcordiali filia & virtute præcipua gerit confidentiam pleniorem, cum in cunctis ſuis neceſſitatibus tuum ſibi auxilium ſenſerit fauorabiliter affuiſſe. Celſitudini tuæ ipſius Eccleſiæ commendamus negotium, cum fiducia ſpeciali, cuius promotionem plena voluntate nouimus affectare. Ideoque Serenitatem tuam rogamus, monemus & hortamur attentè, quod illud pro diuina & B. Petri reuerentia tuaque ſalute habens quamplurimum commendatum, ipſum conſilio vtili, opportuno fauore, ac efficaci adiutorio perſequaris, ita quod te ſemper eadem Eccleſia ſui honoris potiorem reperiat promotricem. LVDOVICVS NONVS.

Item Epiſtola INNOCENTII *confortatiua & conſolatiua Regi Franciæ cum* B *captus fuit vltrà mare cum ſuis.*

GVSTASTI plurimum, cariſſime fili, de amaritudinis calice, quem Chriſtiano populo in ſiniſtra indignationis pauendum & mirandum diſpoſitionis diuinæ myſterium propinauit, quem & nos tecum hauſimus pleno hauſtu in dolore cordis, in anguſtia ſpiritus, in tribulatione mentis nimia, & in multo profluuio lachrymarum, dolemus quidem, & vtinam non inconſolabiliter, ſed in infirmiorem hominem triſtiſſimum caſum illum, qui crucis Chriſti vexilla ferentes humiliauit ante oculos hoſtium nominis Chriſtiani. Sed anxiamur vehementius non audentes diſcutere conſilij diuini maieſtatem, ex qua videlicet cauſa iudicij eius iuſtitia, & diſpoſitionis infallibilis rectitudo permiſerit in bello ſuo arcum fortium ſuperari, perire arma bellica, & cedere alienigenis triumphum victoriæ Chriſtianæ. Liceat, quæſo, Domine Ieſu ſeruorum tuorum ſerui ſciſcitari paulisper quod tam aſpere purgandum fuit in Chriſto tuo Chriſtianiſſimo Principum tibi ſe ſuos & ſua in tanto feruore fidei exponentre? aut quid duxiſti tam ſeuere plectendum in deuotiſſimo populorum populo ducem ſuum tanta promptitudine in præceptorum tuorum laboribus ſubſequente. Oſtende clemens pater, oſtende ne fidelium tuorum deuotio ruat in ſcandalo, tibique cedant ſeuerius iudicandi. ſi punire voluiſti zelo animaduerſionis congruæ peccatores, aut probare iuſtorum patientiam, glorioſius coronandam. Si enim decreuiſti eos ideo tanto tribulationis igne purgandos, vt fierent parato ipſis inenarrabilis mercedis, quæ merita ſupplicum & vota præcellit
C præmio digniores, tibi laus, tibi actio gratiarum, qui per hoc dignatus es prærogare laborantibus fructum quem eis ſpes productior ediſſet. Si autem punire tam acriter, ſed temporaliter noluiſti tuorum vel ingratitudinem, vel peccatum miſericorditer cum illis diſpenſans ne perpetuo damnarentur, quis dixerit tuum hoc quantumlibet durum in hominibus iniquum eſſe iudicium, qui terrenum habent & ſordidum fundamentum in coinquinatione ineuitabili domos luteas habitantes cum luna non ſit munda in conſpectu tuo, & in ſtellis repereris prauitaetm. Intende, Rex inclyte, Dei potentia Damietam Ægypti ianuam, quæ vix humanis laboribus obtineri multo tempore potuiſſet, miraculoſa facilitate in manibus tuis dedit, in quo forte tibi & hiis quos tecum diſpoſuit de hoſtium futura decipula eruendos benigna miſeratione prouidit, vt liberandis opportunum redemptionis præmium non deeſſet. Sed quis ſcit ſi quiſquam congratulantium ſucceſſibus, vel aliorum fidelium animis ex hoc in iactantiam erectus humanam homini aliquatenus, & non totaliter nomini Domini gloriam arrogaret. Cepemus igitur à curioſitate inquiſitionis huius quæ forſitan venia opus habet, & confiteamur in humilitate ſpirituum Domino Deo noſtro benedicentes nomen ipſius excellentiſſimæ poteſtatis, & cantemus ei in conſolationis vbere, in gaudio ſpiritus, & dicamus omnia quæ feciſti nobis Domine, in vero iudicio feciſti, qui vincis per incommutabilem tuæ iuſtitiæ veritatem, cum à ſuperbæ cæcitatis ignorantia de iniuſtitia iudicaris. Aſſumo hinc quæſumus conſtātiam, fili, quin imo eam omni erga Deum pietate cuſtodi, cum eam te habere credamus ſicut ſublimem principem, & inuictiſſimum Regem decet,

LVDOVICVS NONVS.

cui & à ptogenitoribus ſingularis & eximiæ claritatis,& ab inſtitutione ptopria competit animus inclytus& erectus, quem ſerena celſius erigere nequeant, aut nubila inclinate, quot de tui pectoris firmitate ſubditi tui & cæteri nihilominus in quos commune Chriſtianitatis cadit opprobrium in animos ſuos ignei zeli poſſint haurire vigorem. Exigit ſiquidem in te regalis excellentia mentem quadam cœleſtis habitus conformitate diuinam intertitam periculis, inter aduerſa felicem, in tempeſtatibus placidam, omnia talia vt minora calcantem, & tanquam infirmiora ridentem. Talis itaque mens exiſtit extra ius ditionemque fortunæ, ſecunda temperans, aduerſa comminuens, & aliis ponenda contemnens. Vulgus autem, cuius non eſt lucidum cum ratione diſcrimen, illum duntaxat magnum & patentem extimat virum qui plures in alios vires poteſt expendere, facultatis non, ſed magnus, ſeuerius qui poteſt animo violentiores exterioris inſultus impetus tolerate. Opottet itaque vt inſuperabilis virtutis conſtantia vincas aduerſa, qui circumſpectionis prudentia noſti proſpera moderari: quia non magnum eſt in tranquillitate non concuti vbi quiuis conſtat intrepidus: ſed illud magnificum eſt atque mirificum ibi altius præminere vbi cæteri deprimuntur, & ibi non deiici vbi alij conſternantur, quia felicitas ſuffertur facili animo, calamitas verò forti. Sed vis ſcire, clariſſime regum, quos irruens aduerſitas frangit non credimus tuam latere prudentiam illos eſſe præcipuè qui felicitati ſuæ, ac ſi nulli alterationi ſubiaceant innituntur. Quid autem natura eorum à periculo mutationis eripit? non tetram quæ præ cæteris ſenſibilibus perſtat immota, non cœlum à conditione corporeæ corruptionis exemptum, non hanc viſibilium machinam, quæ quamuis Deo agente ducantur non tamen ſemper hunc felicem ſui curſus ordinem obtinebit, & ab illo eam aliquando deijciet. dies vna ad exterminationem ſpeciei eſt in ſecreto præſcientiæ diuinæ conſilio aſſignata. Exulet igitut meror omnis ab animo, & ſpera vberem de grauitentatione prouentum, cum quo quidem obueniet, quia quod acerbum fuit perpeti adhuc erit retuliſſe iocundum, cum naturale ſit quemlibet mali ſui fine gaudere: fortis nempe vir in ipſis difficultatibus, ſuccreſcente ſibi animo conſtitutus, & in arduam ſpem melioris ſortis ſecuturæ ſubiectus ſine conſolatore homine ſibi blanditur, & dicit, Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit. Suſtinenda eſt igitur animoſo pectoris obiectu quæuis aduerſitas: quia ſicut pernicioſior eſt fugientibus hoſtis inſtantia, ſic fugientes & aduerſos omne fortuitum incommodum magis præmit. Porro ſi qua iuſti doloris eſt cauſa illa fortè videbitur in tam multo fidelium excidio attendenda, quorum ab impiis glorioſus fuſus eſt ſanguis in ſacrificium Deo patri ſuper ſanguinē vnigeniti filij eius, quem ei non impar hoſtilium manum impietas immolauit. Sed quis ſuper illis dolendum acriter cenſeat, qui ratione fidei ſuadente in meliorem per modica diſpendia emiſſi ſunt vitam? Lucidius quidem quam inter hæc humanæ labilitatis incommoda. Itaque tranquillius inter diuina manſuri. Nam etſi viſi ſunt oculis inſipientium mori, illi autem pretioſè in conſpectu Domini mortis compendio ſunt in pace, vbi non erit amplius neque luctus, neque clamor, nec etiam vllus dolor, quoniam priora velut in profundum obliuionis obruta tranſierunt. Deſijſſe quidem nobis ad tempus non periiſſe dolendi ſunt, quorum vita interrupta eſt quodammodo non perempta, & cito qui venturus eſt veniet ipſorum dies repoſiturus in lucem: propter quod æquanimiter ferendum eſt illos felicius redituros exiſſe. Non autem regali excellentiæ idcirco hæc duximus ſuggerenda, quia in tribulationibus per quas Dominus non ad reprobationis, ſed ad probationis indicium tuam voluit patientiam ad maius meritum experiri credamus te regij animi magnificentiam non tenere, ſed vt de præſenti exhortatione, qua penes te inſiſtimus, valde neceſſariam nobis in amaritudine multa, quam vt deceret expurgate non poſſumus, conſolationis alicuius dulcedinem capiamus, cum minor compatientem ex animo affligat moleſtia, qui proprios dolores & gemitus communicat patienti. Rogamus denique ſerenitatem tuam Chriſtianiſſime Rex, attente depoſcimus, & per Deum obſecramus quatenus terram Hieroſolymitanam, quæ nunc præſertim ſub tui nominis vmbra reſpirat reſpicias oculo pietatis, prouidens ſicut expedire cognoueris ne res tam caro totiens empta pretio alienari valeat à cultu Chriſti Domini Dei tui, & cum periculo fidelium in exterorum redigi poteſtatem. Nos enim in hoc cooperatores tui eſſe volumus iuxta poſſe, & prout nobis tuæ bene placitum voluntatis innuerit, parati ſumus quidquid

defenſioni

A defenſioni eiuſdem terræ oporrunum iudicaueris pro viribus perſequi diligenter. LVDOVICVS NONVS.
Demum maieſtatis diuinæ clementiam imploramus vt te in die tribulationis exaudiens mittat ribi auxilium de ſancto, & de Sion tueatur te, cariſſime nobis in Domino fili, ac ſingularis propugnaror fidei Chriſtianæ. Cæterum dilecte fili.... ad celſitudinem tuam duximus tranſmittendos, à quibus audire velis & attendere benignitatis tuæ clementia conſuctum, quæ per eos tibi proponenda prouidimus viua voce. Datum Lugd. ij. Id. Auguſt. anno octauo.

Item Epiſtola INNOCENTII, *directa Archiepiſcopo Rothomagenſi, vt ipſe, & ſui ſubditi orent pro Rege Franciæ, & ſuis captis per Sarracenos.*

PROPINATVM nuper ab oriente diræ amaritudinis calicem cum lachrymis haurientes in amara nimis & triſtia prorumpere cogimur, & potiſſimum quem grauiter ſentimus intrinſecus inſinuare dolorem, quia vbi mœſtitudine tanta deprimimur, quo poſſumus ſermonem lugubrem nón proferre, licet fortè huius paginæ curſum præcurrentis famæ celerior greſſus præceſſerit, & iam rumore prælo-
B quente noueritis quid noſtrarum lingua loquitur literarum. Sæpe quidem illa orientalis regio abſcinthij poculo examaricauit Eccleſiam, ſæpe pauit ipſam eſca fellis & duræ tribulationis punctuta confodit, ſed nunc ei amariſſimam intulit potionem, nunc eam immenſæ triſtitiæ ferculo ſaturauit, & ſui furoris gladio acerrimè pupugit, quin imo ad eius interiora vſque pertinxit. Illato itaque aduerſitaris inopinaræ calici ſuperfundimus Eccleſiæ fletum, & potui tam acerbo vberem lachrymarum pluuiam immiſcemus. Liquet námque omnibus quod cariſſimus in Chriſto filius noſter Franciæ Rex illuſtris pro deliberatione terræ ſanctæ, quam in contemptum Chriſti & fidelium eius opprobrium occuparam detinent agareni, Crucis olim ſuſcepit ſignaculum, & cum copioſa Comitum, Baronum, Nobilium & aliorum multitudine tanquam vltionis iniuriarum Domini anxius illuc feruenti deſiderio tranſfretauit, ſub cuius ſtudioſo ducatu ſic proſpere ipſius terræ negotium dirigere cœpit Altiſſimus, quod Rex ipſe ciuitatem Damictam in interitu ſicut fertur Ægypti tanquam ſeram difficilem fortemque clauim multo robore ſtabilitam, quam dudum Populus Chriſtianus non abſque magna ſui ſanguinis effuſione obtinuit, & tandem euentu ſiniſtro perdidit mox vt ad ipſam applicuit diuino adiutorio: profligatis exinde fidei hoſtibus conquiſiuit, de quo ingenti concepto gaudio in laudis ſupernæ canticum ſurrexit Eccleſia, & vniuerſi Chriſticolæ huius communis lætitiæ participio pariter exultarunt, quia dragma quæ longo fuerat tempore perdita cœleſti erat munere reinuenta, & ouis quæ diu per deſertum gentilitatis errauerat ad gregem reuocata Dominicum iam cum alijs paſcuis ſaluraribus paſcebatur. Sed
C proh dolor: ceſſauit nunc tantum gaudium & in merorem nimium eſt conuerſum, ipſaque met ciuitas, quæ grandis cauſam alacritatis attulerat magni facta materia eſt lamenti. Nam cum poſtmodum idem Rex contra Soldanum Damaſci & Babyloniæ ſuo exercitu comitante proceſſerit, tandem claræ memoriæ R. Comite Attrebarenſi germano Regis eiuſdem, & Magiſtro & fratribus dictum militem Templi Hieroſolymitani, ac aliis quam multis commilitonibus validum cum Sarracenis committentibus bellum, & poſt non modicum Sarracenorum ipſorum excidium in bello ipſo, non abſque ſalutaris triumpho martyrij, paucis euadentibus interfectis, præfatus Rex cum exercitui conſtanter inſiſteret furorem irruentium ſuſtinuit paganorum, qui ſic illico terræ ac fluminis tranſitus arctauerunt quod idem exercitus defectum victualium patiebatur extremum, propter cuius intolerabilem tolerantiam, & præ ſuorum multitudine infirmorum vehementer obſtupuit, nec potuit non vereri, quoniam vrgentibus vndique incommodis præmebatur. Cumque mutuis congreſſibus fieret hinc inde ruina maxima pugnatorum, demum innumerabilitate hoſtium præualente Chriſtianæ militiæ agmina fere penitus corruere, dictuſque Rex cum hijs qui ſecum ſupererant hoſtilium populorum circũſtantium vallo cinctus & coanguſtatus nimium, coactus eſt reſtituere ad vltimum Damietam, & eo poſtea ingreſſo nauigium ad receſſum, nonnullos de ſuis qui in Ciuitate ipſa in lectis ægritudinis decumbebant, & alijs qui nauali caruere præſidio indifferenter manus inimica peremit, non adfuit illis defenſionis brachium nec pro eis locus refugij eſt inuentus. Ah Domine Deus! vbi ſunt inclyti athletæ tui? vbi robu-

LVDOVICVS NONVS. ſti pugiles? vbi propugnatores electi, qui fide fulgentes, feruentes deuotione, & A experientia præcipui ad tuum prælium contra tui blaſphemos nominis ſaluificæ Crucis armis inſignibus ſe accinxerant præliendum? Ah Deus vbi eſt populus tuus egregius, gens illuſtris, & ſtrenua multitudo, qui pro te relictis ſuis omnibus tam longa terrarum & marium ſpatia tranſierunt contra fidei æmulos Chriſtianæ intrepidè pugnaturi? Ah Domine quomodo viri belligeri ſic potuere à talibus debellari? quomodo fortes tui tam grauiter in prælio ceciderunt. Ecce inebriatus eſt iuſtorum ſanguine, ac ſaturatus eorum carnibus gladius impiorum, in turbam illam quam eiuſdem Regis ardens deuotio ad tuum tam acceptabile obſequium accenderat, vorauit mucro feritatis Sarracenicæ fere totam. Madent agri tuorum effuſo pro te cruore fidelium, terra rutilantis eorum ſanguinis aſperſione coruſcat. Iacent tuorum corpora martyrum inhumata in eſcam cœli volatilibus & terræ beſtiis derelicta! Heu quàm funeteus hic conflictus, qui tot & tantorum Chriſtianorum vitam debachante in eos infidelium mucrone finiuit! heu quam delenda ſtrages in qua tantum tuorum occubuit collegium bellatorum. Sed nequaquam ambigimus quin his feliciter concluſerint dies ſuos, quin tu Domine pro quo dormitionem acceperunt, in vitam eos tranſtuletis abſque termino duraturam. Non mirum ergo ſi de B tam aduerſo ſucceſſu tota gemit Eccleſia, cum vix ei caſus contingere grauior potuiſſet, propter quod exacerbatum eſt nimium cor ipſius, & ſuas præ anguſtia ſpiritus aſſiduis fletibus rigat genas, quia non ei dolor ſimilis ſicut iſte: plorat quippe multorum interritum filiorum licet non extimandi ſint illi mortui, ſed ad vitam renati potius meliorem. Suſpirat etiam de omiſſione tot ſumptuum & laborum, qui ſic ſteriles abiere cum ſit probroſè perditum quod per ipſos fuerat honorifice acquiſitum. Durè inſuper ingemiſcit de illorum iactura ethnicorum, qui forſan de huiuſmodi temporali iactura fidelium gloriantes inſultant ipſis, impropetant dicendo Vbi eſt Deus eorum? vbi eſt ipſorum adiutor, de cuius auxilio confidebant; lugent etiam omnes Eccleſiæ filij, ac in plateis & viis publicis voces communiter dant mœroris, nullius facies iocunda cernitur, vnuſquiſque in terram oculos præ pudore declinat, alter cum altero condolet, & conceptam mœſtitiam mutua de tam flebili euentu relatione recenſent, vixque de ore alicuius, verbum percipitur niſi triſte, nec eſt aliquis qui alium conſoletur. O fallax Oriens, quam ſerenus in principio illuxiſti Regi Francorum illuſtri, & claro exercitui Chriſtiano, quam amicabilis eis in ingreſſu Ægypti, & quàm fauorabilis adfuiſti. Nouiſſimè autem quàm totuum oſtendiſti te illis & turbidum, & quam inhumanum, ipſi quamquam contrarium te ſenſerunt, venerant enim vt te quaſi deſertum incultum excolerent, & ſalutaribus plantatiis conſitum agro dominico ſociarent, ſed illorum, væ tibi, conſortium repuliſti, viſitationis tuæ tempora non agnoſcens. O nimis infelix tenebrarum Ægypte, cur illum inclytum Deo carum virorum illuſtrium cœtum, per C quem tibi ad effugandam ignorantiæ tuæ caliginem lumen claræ fidei offulſiſſet, à tua excluſiſti cohabitatione, ac tam exprobtabiliter deuitaſti, quem profecto velut indicem viæ vitæ debueras libentius inuitare; in huius quidem propulſione repuliſti. Heu tibi, ſpreuiſti & diſtuliſti Chriſtum filium vnicum ſummi Patris. O dilecta Ieruſalem Regis ſuperni ciuitas: quot ad te pro ſubuentione tua miſit huc vſque mater Eccleſia bellatores, quot hactenus Crucis armauit ſignaculo, vt à dito te iugo eriperet ſeruitutis, & quot in hoc obſequio captiuati ſunt, mutilati, cæſi & alus innumeris tribulationibus cruciati? Quot etiam in huius perſecutione ſeruitij vitæ ſuæ ſpatium finierant? O Ieruſalem Ieruſalem, pro cuius libertatione occiſi ſunt innumeri ad te miſſi; quando ſperatam refundes iocunditatem Eccleſiæ, cui tandiu acris triſtitiæ materiam infudiſti. O vtinam ſuſcipiat aliquando Eccleſia ipſa de tua optata recuperatione lætitiam, pro qua infinitas amaritudines iam guſtauit. Porro nec ex parte ipſius Eccleſiæ, nec ex parte regia in præmiſſo negotio commiſſam fuiſſe credimus negligentiam vel defectum, cum & eadem Eccleſia omnem quam potuit ad illius profectum diligentiam & ſollicitudinem adhibuerit, & grandia inſuper impendia miniſtrarit, & prædictus Rex ſic ex animo negotium ipſum aſſumpſerit, quod pro eo ſuo pretioſo, magnifico, & famoſo regno relicto ad partes illas cum fratribus ſuis, cæteriſque ipſius regni Magnatibus ardenti affectione proceſſerit, quin imo propriis illud præferens commodis ſe ipſum & ſua eidem totaliter deputarit. Vnde aliqua fortè peccata populi diuinæ Maieſtatis oculos grauiter offenderunt,

A offenderunt, propter quæ prouocatus Dominus caſum iſtum ad correctionem ſuorum, quos ſaluare deſiderat euenire permiſit, non enim odit quos corripit, nec ſalutem illorum negligit quos flagellat, quin imo cum percutit quem diligit, tunc oſtendit, quia filio quem diligit aſſidue parat virgam, nec reſtringit in ira miſericordiam, nec cum indignatur eſt immemor pietatis, ſi poſt illata verbera ſentitur continuo propitius conſolator. Quare ſibi & in proſperis, & aduerſis gratiarum reddendæ ſunt actiones, & benedicendum in omnibus nomen ſuum, vt in nullo euentu, nullo in tempore ſuorum lingua taceat laudem eius, & ſub ipſius potenti dextera humiliari debent magni communiter & puſilli vt mereantur neceſſitatis tempore ſuæ clementiæ beneficio exaltari, quoniam hic eſt Dominus qui humiliat, & ſublimat qui mites benigne reſpicit, & de longe intuetur excelſos, qui vulnerat & medetur, & poſt triſtitiam exultationem inducit. Quamobrem firmiter eſt ſperandum quod poſt huiuſmodi percuſſionis dolorem conſolationis oportunæ medelam miſericorditer adhibebit. Verùm quia perneceſſariæ ſunt in hiis deprecationes fidelium cum deuotè orationes & crebrò aures diuinæ pietatis inclinent, & ipſarum interuentione illius propitiatio facilius impetretur, prouidimus fore apud Deum
B in huiuſmodi neceſſitatis articulis attentis & ſedulis ſupplicationibus inſiſtendum, quoniam multum valent aſſidua iuſtorum præcamina penes ipſum, & ſi fortè ſit fœtore peccatorum offenſus, orationum odore non abnuit complacari, ſed cito deuotis lenitur precibus, vbi culparum eſt enormitate commotus. Ideoque vniuerſitatem veſtram monemus, rogamus & hortamur attente mandantes quatenus hoc vniuerſale diſcrimen pia moderatione penſantes erigaris toto affectu ad Dominum corda veſtra, & in conſpectu eius orationes continuas effundaris, & faciaris per veſtras Ciuitates & diœceſes à Clero & populo generaliter ſupplicari, vt Eccleſiam ſuam tanto conſolari diſpendio non retardet, & memorato Francorum Regi Chriſtianiſſimo vtique Principi liberum iter præbeat & ſecurum, ipſumque cum ſuis omnibus à quolibet nocumento cuſtodiat, & ad ſui gloriam & totius Chriſtianitatis honorem in incolumitate ac proſperitate præſeruet, ſibique vires augeat, & corroboret contra paganicas nationes, & ad Ieroſolymitanum negotium clementer proſpiciat, eique celeriter ſubuenire dignetur terram illam quam ſua ſanctificauit præſentia de infidelium manibus eruendo, ſperamus etenim dictum negotium poſſe huius precum ſubſidiis efficaciter adiuuari & non minus ipſum per hæc ſpiritualia quam per temporalia ſuffragia promoueri, quoniam orationes etſi non apertè, vtiliùs tamen pugnant. Vnde cum certabat legifer ille precibus mox Iſraël in prælio ſuperabat, & per illius occultum agonem manifeſtam ipſe victoriam obtinebat. vt autem hæc adiutoria frequentius & deuotius præbeantur, præcipimus vt qualibet hebdomada ſermonem admonitionis & exhortationis Chriſti fidelibus proponatis
C per vos vel per alios in veſtris Eccleſiis & in aliis earumdem Ciuitatum & diœceſum & per ipſarum prælatos vel rectores proponi ſimiliter faciatis, vt ſuper hiis effectuosè ac ſine intermiſſione Dominum deprecentur & nihilominus ad præfatæ terræ ſuccurſum eo celerius & fortius ſe ſtudeant properare quo feſtinantiori & potiori conſilio & auxilio illa modo noſcitur indigere, nec pro hac aduerſitate à tam pij, neceſſarij & ſalubris negotij proſecutione torpeſcant, quin imo ex huiuſmodi caſu tanquam firmi & ſtabiles animo, quos tribulationis tentatio non euertit exurgant ad illius ſubſidium fortiores, quia nihil graue, nihilque aduerſum debet ipſos retrahere a tam digno & placido ſeruitio Ieſu Chriſti mandatum noſtrum taliter impleturi quod præter grande præmium quod exinde à Domino conſequimini noſtras & Apoſtolicæ Sedis gratiam obtineatis pleniùs, & fauorem.

LVDOVICVS NONVS. A

INDVLGENTIÆ VARIÆ CONCESSÆ A SVMMO PONTIFICE VRBANO, HVIVS NOMINIS QVARTO, IN FAVOREM LVDOVICI NONI FRANCORVM REGIS ET Philippi eiuſdem Ludouici Primogeniti.

Ex veteri Codice MS.

DE INDVLGENTIA VIGINTI DIERVM, DEVM ORANTIBVS PRO LVDOVICO NONO REGE, conceſſa ab Vrbano quatto Summo Pontifice. B

VRBANVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio* LVDOVICO *Regi Francorum illuſtri ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Setenitatis regiæ vota præclara ſic claris euidentium operum clarent effectibus, quibus ſub Regio titulo Regi regum fidelis ſeruus votiuè deſeruis; ſicque fulgentis famæ fulgore præfulgent, quod ad decantandum aſſiduè nouum Domino Canticum, qui ad ſui exaltationem nominis in te magnifica operatur, audientes vndique inuitentur. Tu ſiquidem, quem dominantium Dominus multis prætitulauit titulis, inter cæteros regiæ dignitatis participes, ſingularem non indignè præconiis humanis extolleris, non immeritò Rex non minus à laudabili tui regimine, quàm à regni ſolio prædicari ſingulariter promeretis, & iuuari deuotis & piis Chriſticolarum interceſſionibus apud bonorum omnium largitorem: vt ipſe qui huiuſmodi vota tua benigniùs aſpirat, pius & miſericors proſequatur etiam adiuuando. quatenus ſic benè cæptis inhæreas, ſic inſiſtas, quòd idem te poſt decurſa felicitet præſentis vitæ curricula, in dilecta ſua tabernacula introducat. Vt igitur vniuerſalis Eccleſiæ adiutus ſuffragiis, id faciliùs multiplicatis interceſſoribus aſſequaris: Nos ſperantes firmiter quòd ſacrificium tuæ iuſtitiæ Dominus acceptabit, & regiæ magnificentiæ merita, inter quæ velut ſingulare ſidus irradiat ſingularis, quam ad nos & Romanam geris Eccleſiam, deuotionis affectus paterni fauoris, & prærogatiua dilectionis præcipuè proſequentes: Vniuerſos Chriſti fideles ad implorandum cotidie pro te patris æterni gratiam, illectiuis retributionibus decreuimus inuitandos. Ideóque omnibus verè pœnitentibus & confeſſis, qui deuotis orationibus diuinam pro te miſericordiam implorabunt, ſingulis diebus quibus apud Deum huiuſmodi orationes effuderint, de omnipotentis Dei miſericordia, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, viginti dies de iniuncta ſibi penitentia miſericorditer relaxamus. Datum Viterbij VI. Kal. Ianuar. Pontificatus noſtri anno primo. C

DE INDVLGENTIA VNIVS ANNI ET QVADRAGINTA DIERVM CONCESSA AB EODEM PAPA VRBANO IV.

LVDOVICO NONO REGI FRANCIÆ ET EIS QVI CVM ILLO DEDICATIONI ALICVIVS ECCLESIÆ, VEL Capellæ, vel Altaris intererunt.

Ex eodem Codice MS.

VRBANVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei chariſſimo in Chriſto filio* LVDOVICO *Regi Francorum Illuſtri, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Perſonam tuam, fili

LVDOVICVS NONVS,

A fili cariſſimè, quam præ cunctis orbis Regibus & Principibus cariorem nimirum Apoſtolica Sedes habuit, intimæ affectionis brachiis, velut pater filium dulciùs amplexantes, ac cupientes præ nimia dilectione quam ad te gerimus tua deſideria plus executione præuenire, quàm exauditione complere. Gaudemus quamplurimum quotiens a nobis aliqua quantumcumque ardua tua Celſitudo requirit. Nec de tanta prærogatiua fauoris quiſpiam ammiretur, quia cùm omnes prædeceſſores noſtri Romani Pontifices inclytos Reges Franc. progenitores tuos ſpeciali quodam priuilegio, vtpote ſpeciales defenſores fidei & libertatis Eccleſiaſticæ fuerint proſecuti: Nos, qui natalis ſoli non immemores quadam naturali neceſſitudine plus ceteris prædeceſſoribus noſtris tenemur & volumus tuum ſolium, quod Deus adaugeat, honorare; diligentiùs, fauorabiliùs, & efficaciùs implere proponimus vniuerſa & ſingula, etiam non requiſiti, quæ tuæ nouerimus magnificentiæ complacere. Vt igitur ex nouo Romano Pontifice noua gratiâ potiaris, eóque ſit tibi gratior quo ipſam plures obtentu tui participauerint vnà tecum; Nos ſupplicationibus regiis inclinati, quotieſcumque te ad alicuius Eccleſiæ vel Capellæ ſeu Altaris Dedicationem vel conſecrationem ire, vel intereſſe ibidem contigerit, tibi, & ob tui gratiam
B omnibus alijs verè pœnitentibus & confeſſis, qui ad eandem Eccleſiam vel Capellam ſeu Altare acceſſerint, illa die de omnipotentis Dei miſericordia, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, annum vnum & XL. dies de iniunctis ſibi pœnitentiis relaxamus. Datum Viterbij XI. Kal. Decembr. Pontificatus noſtri anno primo.

DE INDVLGENTIA SIMILI, CONCESSA AB EODEM PAPA VRBANO QVARTO, IN FAVOREM PHILIPPI promogeniti Ludouici noni.

Ex eodem Codice MS.

VRBANVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei nobili viro* PHILIPPO *primogenito cariſſimi in Chriſto filij noſtri Regis Franc. illuſtris ſalutem & Apoſtolicam bened.* EXVLTA proles regia, exulta ſecunda, vtinam fæcunda! ſoboles. Gaude & lætare felix alumne, ac redde Altiſſimo in humilitate cordis plenitudinem gratiarum, ex eo videlicet quòd diuina prouidentia ad regni, vt ſperatur, faſtigium te reſeruans, perſonam tuam ornauit prudentiâ, decorauit manſuetudine, ac clementiâ inſigniuit, tibique inter alia multiformia dona conceſſit, quòd prælatis veſtigiis paternis inhærens, ac eis te vltra iuuenilem ætatem moribus & deuotione confor-
C mans, primogenituram ad te ſorte deuolutam, humana videris quodammodo non minus imitatione virtutis quam propagatione ſanguinis vendicare. per quod ſperatur quòd omnipotens Deus, qui te fecit vniformiter vt placuit felicitatis paternæ participem, expertem paterni meriti non relinquet, quinpotiùs multiplicabit in te gratiarum dona, tuamque perſonam replebit virtutum affluentiâ, fæcunditate prolis, & vt diutiùs ei ſeruire valeas longæuitate dierum. Supereſt igitur vt Romanus Pontifex, qui non tam puri hominis quàm veri Dei vicem gerit in terris, diuinæ ſe diſpoſitioni coaptans, exhibeat ſe tibi fauorabilem & multipliciter gratioſum. Noſtraque ſpecialiùs intereſt vt nos, qui regni Francorum ſolium, quod Deus adaugeat, quadam naturali neceſſitudine natalis ſoli non immemores præcordialiùs diligimus, perſonam tuam attollamus honoribus, & diuerſorum titulorum inſigniis extollamus. Vt igitur in ipſis gratiarum Apoſtolicæ Sedis primordiis cognoſcas euidentiùs noſtræ intentionis affectum, eóque ſit tibi primordialis gratia gratior, quo plures ipſam obtentu tui participauerint vna tecum: Nos Regalis alumni ſupplicationibus inclinati, quotienſcúmque te ad alicuius Eccleſiæ, vel Capellæ, ſeu altaris Dedicationem, vel conſecrationem ire, vel intereſſe ibidem, tibi & ob tui gratiam omnibus aliis verè pænitentibus & confeſſis, qui ad eandem Eccleſiam vel Capellam ſeu Altare acceſſerint illa die, de omnipotentis Dei miſericordia, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, annum vnum & XL. dies de iniuncta ſibi pœnitentia miſericorditer relaxamus. Datum Viterbij XIII. Kal. Ianuar. Pontificatus noſtri anno primo.

DE INDVLGENTIA CENTVM DIERVM CONCESSA AB EODEM PAPA VRBANO QVARTO, LVDOVICO nono Regi, & eis qui cum illo Prædicationibus verbi Dei intererunt.

Ex eodem Codice MS.

VRBANVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei Chariſſimo in Chriſto filio* LVDOVICO *Regi Francorum illuſtri, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Etſi firmi propoſiti noſtri ſit Reges & Principes pro ſingulorum excellentiis, quantum cum Deo poterimus, honorare; te tamen, quem Deus præ aliis vtpote ſingularem in orbe, dorauit virrutibus, ornauit militiâ, & opulentiâ ſtabiliuit, quibuſdam ſpecialibus, imò ſpiritualibus gratiis proponimus inſignire. Nec eſt mirum ſi Principem illum, quem ſic Dominus noſter IESVS CHRISTVS exaltauit in terris, Romanis Pontifex eius cuius eſt vicarius ſe voluntati conformans, extollit diuerſorum inſigniis titulorum. Vt igitur in ipſis gratiarum &c. Nos ſupplicationibus regiis inclinati, quotieſcumque te ad audiendam verbi Dei prædicationem ire, vel in ea intereſſe contigerit, tibi & ob tui gratiam omnibus aliis verè pœnitentibus & confeſſis, qui prædicationi eidem interfuerint, de omnipotentis Dei miſericordia, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, centum dies de iniuncta eis pœnitentia miſericorditer relaxamus. Datum Viterbij XII. Kal. Decembr. Pontificatus noſtri anno primo. B

CONSTITVTIONES SANCTI LVDOVICI FRANCORVM REGIS, DE HÆRETICIS, EXCOMMVNICATIS, ET DECIMIS ECCLESIARVM.

Ex veteri Regiſtro MS.

1228. LVDOVICVS Dei gratiâ Francorum Rex. Vniuerſis ciuibus Albienſ. & aliis fidelibus ſuis per Albienſem diœceſim conſtitutis ſalutem & dilectionem. Cupientes in primis ætatis & regni noſtri primordiis illi ſeruire, à quo regnum recognoſcimus, & id quod ſumus, deſideramus ad honorem ipſius qui nobis culmen dedit honoris, quod Eccleſia Dei, quæ in partibus veſtris longo tempore fuit afflicta, & tribulationibus innumeris concaſſata, in noſtro dominio honoretur, & feliciter gubernetur. Vnde de magnorum & prudentum conſilio ſtatuimus, quòd Eccleſiæ & viri Eccleſiaſtici in terris conſtitutæ prædictis libertatibus & immunitatibus vtantur, quibus vtitur Eccleſia Gallicana, & eis plenè gaudeant ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ memoratæ. Et quia heretici longo tempore virus ſuum in veſtris partibus effuderunt, Eccleſiam matrem noſtram multipliciter maculantes, ad ipſorum extirpationem ſtatuimus, quòd heretici qui à fide Catholica deuiant, quocumque nomine cenſeantur, poſtquàm fuerint de hereſi per Epiſcopum loci, vel per aliam Eccleſiaſticam perſonam, quæ poteſtatem habeat, condemnari, indilatè animaduerſione debita puniantur. Ordinantes etiam, & firmiter decernentes, ne quis hereticos receptare, vel defenſare quomodolibet, aut ipſis fauere aut credere quoquomodo præſumat. Et ſi aliquis contra prædicta facere præſumpſerit, nec ad teſtimonium, nec ad honorem aliquem de cetero admittatur, nec poſſit facere teſtamentum, nec ſucceſſionem alicuius hereditatis habere. Omnia bona ipſius mobilia & immobilia, quòd ſint ipſo facto publicata, decernimus ad ipſum vel ad poſteritatem ipſius vlteriùs C

A nullatenus reuerſura, ſtatuimus etiam & mandamus, vt Barones terræ, & Baillivi noſtri, & alij ſubditi noſtri præſentes & futuri ſolliciti ſint & intenti terram purgare hereticis, & heretica fœditate, & præcipientes, quòd prædicti diligenter ipſos inueſtigare ſtudeant, & fideliter inuenire. Et cùm eos inuenerint, præſentent ſine moræ diſpendio perſonis Eccleſiaſticis ſuperiùs memoratis, vt eis præſentibus de errore & hereſi condemnatis, omni odio, prece, precio, timore, gratiâ, & amore poſtpoſitis, de ipſis feſtinatè faciant quod debebunt. Verùm quia honorandi ſunt & muneribus prouocandi, qui ad inueniendum & capiendum hereticos ſollicitè diligentiam ſuam exercent, ſtatuimus & volumus, & mandamus, vt Baillivi noſtri, in quorum Bailliuiis capti fuerint heretici, pro quolibet heretico capto, pòſtquam de hereſi fuerit condempnatus, vſque ad biennium ſoluant duas marcas argenti integrè capienti, poſt biennium autem vnam. Sane quia ruptarij ſolent deuaſtare ac demoliri terram prædictam, ac quietem Eccleſiæ & Eccleſiaſticorum virorum turbare, ſtatuimus vt omninò ruptariis ipſis expulſis, pax perpetuò publicetur in terra, ad quam ſeruandâ dent omnes operam efficacem. Ad hæc, quia claues Eccleſiæ conſueuerunt in terra illa contemni, ſtatuimus vt excommunicati vtantur ſecundum canonicas ſanctiones. Etſi aliqui per annum contumaciter in excommunicatione

B perſtiterint, ex tunc temporaliter compellantur redire ad Eccleſiaſticam vnitatem, vt quos à malo non retrahit timor Dei, ſaltem pœna temporalis compellat. Vnde præcipimus quòd Baillivi noſtri omnia bona talium excommunicatorum mobilia & immobilia poſt annum capiant, nec eis aliquo modo reſtituant, donec prædicti abſoluti fuerint, Eccleſiæ ſatisfactum, nec tunc etiam niſi de noſtro ſpeciali mandato. Sanè quia Eccleſia fuit longo tempore decimis per malitiam inhabitantium defraudata, ſtatuimus & ordinamus quòd reſtituantur Eccleſiis, & ampliùs laici decimas non detineant, ſed eas Eccleſias habere permittant. Hæc ſtatuta inuiolabiliter ſeruari iubemus. Mandantes quòd Barones & vaſalli, & bonæ villæ iurent iſta ſeruare. Balliuis noſtris ad hoc executoribus deputatis, qui infra menſem poſtquàm fuerint in Bailliuiis conſtituti, publicè & in loco publico, & die ſolemni iurent, quòd hoc ſeruabunt & facient ab o... ...ibus bona fide ſeruari. Quod ſi non fecerint, pœnam bonorum omnium & corporis poterunt formidare. Noueritis etiam quòd iſta ſtatuta ſic volumus obſeruari, quòd etiam quando frater noſter terram illam tenebit, iurabit hæc ſeruare, & quòd faciet à ſuis fidelibus obſeruari. Vt autem hæc ſtatuta firma & inconcuſſa permaneant, ea ſigilli noſtri munimine fecimus communiri. Actum anno gratiæ M.CC.XXVIII. menſe Aprili.

STATVTVM EIVSDEM LVDOVICI SANCTI FRANCORVM REGIS DE IVDEIS.

C

Ex eodem Regiſtro MS.

LVDOVICVS Dei gratiâ Francorum Rex. Nouerint vniuerſi præſentes pariter & futuri, quòd nos pro ſalute animæ noſtræ, & inclytæ recordationis Ludouici Regis genitoris noſtri, & anteceſſorum noſtrorum, penſata etiam ad hoc vtilitate totius regni noſtri, de ſincera voluntate noſtra, & de communi conſilio Baronum noſtrorum, ſtatuimus quòd nos & Barones noſtri Iudæis nulla debita de cetero contrahenda faciemus haberi. Nec aliquis in toto regno noſtro poterit retinere Iudæum alterius Dominij. Et vbicunque aliquis inuenerit Iudæum ſuum, ipſum licitè capere poterit tanquam proprium ſeruum, quamcúmque moram fecerit Iudæus ſub alterius dominio, vel in alio regno. Debita verò, quæ vſque nunc Iudæis debentur, ſoluentur tribus terminis, videlicet in inſtanti feſto omnium Sanctorum tertia pars, in ſequenti feſto omnium Sanctorum tertia pars, & in alio ſequenti feſto omnium Sanctorum reſidua tertia pars. De Chriſtianis verò ſtatuimus, quòd nullas vſuras de debitis contrahendis eos faciemus habere, nos, ſeu Barones noſtri. Vſuras autem intelligimus quicquid eſt vltra ſortem. Hæc autem ſtatuta ſeruabimus, & faciemus ſeruari in terra noſtra, & Barones noſtri in terris ſuis. Et ſi aliqui Barones noluerint hoc ſeruare ipſos compellemus. Ad quod alij Barones noſtri cum poſſe ſuo bona fide nos iuuare tenebuntur. Et ſi aliqui in terris Baronum inuenientur rebelles, nos & alij Barones noſtri iuuabimus ad compel-

LVDOVICVS NONVS. 1230.

LVDOVICVS NONVS.

lendum tebelles prædicta ſtatuta ſetuare. Hæc aurem in perpetuum illibata ſet- A
uari à nobis & heredibus noſtris, & Barones noſtri ſimilirer conceſſerunt ſe & heredes ſuos perpetuò ſeruaturos.

Ego Philippus Comes Boloniæ ea quæ præmiſſa ſunt volui, conſului, & iuraui.
Ego Theobaldus Comes Campaniæ eadem volui, conſului, & iutaui.
Ego Hugo Comes Marchiæ eadem.
Ego Hugo Dux Burgundiæ eadem.
Ego Amalricus Comes Montisfortis Franciæ Conſtabularius eadem.
Ego Henrieus Comes .... eadem.
Ego Hugo Comes ſancti Pauli eadem.
Ego Radulphus Comes Augi eadem.
Ego Iohannes Comes Cabilonenſis eadem.
Ego G. Viceeomes Lemouieenſis eadem.
Ego Inguerrannus de Couciaco eadem.
Ego Guillelmus de Dompnopetro eadem.

Hæc aurem voluimus, conſuluimus, & iurauimus, pto ſalute animarum noſtrarum & anteceſſorum noſtrorum adiunctum. Et eriam inſuper quòd omnes Iudæi literas B
quaſcumque habent debiris ſuis oſtendant dominis ſuis infrà inſtans feſtum omnium ſanctorum. Alioqui non valebunt litteræ illæ, nec eis exrunc vri poterunt Iudæi ad petenda debira ſua. Nos autem vr prædicta omnia rata in perpetuum permaneant & inconeuſſa, in eorum perpetuam memoriam & reſtimonium ſigilla noſtra præſentibus litteris fecimus apponi. Actum apud Meledunum anno Domini M.CC.XXX. menſe Decembri.

LITTERÆ SANCTI LVDOVICI FRANCORVM REGIS DE ELEMOSYNA QVADRAGESIMÆ.

Ex MS. Codice.

1240. IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, amen. LVDOVICVS Dei gratiâ Francorum Rex, Nouerint vniuerſi præſentes parirer & fururi, quòd cùm olim temporibus prædeceſſorum noſtrorũ pia liberalitate donata fuerit & hactenus obſeruata talis elemoſyna, videlicet annis ſingulis tempore Quadrageſimali de burſa Regis vſque ad duo milia eentum decem & nouem libr. Pariſ. & ſexaginta tresmodij bladi, & inſuper ſexaginta octo millia aleecium: quæ omnia per manus Elemoſynarij & Balliuorum Regis diſtribui conſueuerunt pauperibus Monaſteriis, domibus Dei, leproſariis, & aliis piis locis ae perſonis miſerabilibus & egenis: in augmentum etiam elemoſynarum quæ cotidie per manum Elemoſynarij prædicti minutis C
pauperibus eroganrur tempore prædicto Quadrageſimali ob deuorionem ſacri temporis diebus ſingulis centum ſolidi Pariſ. per manum eiuſdem Elemoſinarij minutis pauperibus conſueuerint à prædeceſſorum noſtrorum remporibus erogari. Nos pro illius ſummi largitoris amore, de cuius manu bona ſuſeepimus vniuerſa, pro remedio animæ noſtræ & inclytæ recordationis Regis LVDOVICI genitoris noſtri, & Reginæ BLANCHÆ genitricis noſtræ, & aliorum anteceſſorum noſtrorum, volumus, ſtatuimus, & etiam ordinamus, vt prædicta elemoſyna ram in pecunia quàm in blado & alijs ſupradictis in poſterum à noſtris ſueceſſoribus Regibus Franciæ firmiter & inuiolabiliter obſeruetur, & ſine diminutione vel contradictione quacúmque de proprio Regis ærario ſingulis annis in poſterum exoluatur, heredes noſtros Reges Franciæ ad id in perpetuum obligantes. Præſentes autem literas per magiſtrum & fratres domus Dei Pariſ. in eadem domo cuſtodiri volumus, & heredi noſtro ceteriſque ſucceſſoribus noſtris Regibus Ftaneiæ quotiens opus fuerit exhiberi. Er nos intuitu diuini amoris, & pro remedio animæ noſtræ & anteceſſorum noſtrorum prædictorum, & vt diligentiùs & ſtudioſiùs præſentes litteræ cuſtodiantur ibidem, donamus & concedimus eidem domui & pauperibus in ea degenribus decem libras pariſ. annui redditus percipiendas in perperuum ab eiſdem apud Templum Pariſ. de denariis Regiis in initio Quadrageſimæ pro quærendis amygdalis & aliis neceſſariis ad vſus pauperum in Quadrageſima anredicta. Quod vr perpetuæ ſtabilitatis robur obtineat, præſentem paginã ſigilli noſtri auctoritate, ae Regij nominis Karactere

A Karactere inferiùs annotato fecimus communiri. Actum Pariſ. anno Incarnationis Dominicæ M.CC.LX. menſe Septembri, regni verò noſtri anno XXXIIII. Aſtantibus in Palatio noſtro quorum nomina ſuppoſita ſunt & ſigna.

Dapifero nullo.
S. Iohannis Buticularij.
S. Alphonſi Camerarij.
S. Egidij Conſtabularij.

LITTERÆ SANCTI LVDOVICI FRANCORVM REGIS, QVIBVS DAT POTESTATEM STEPHANO EPISCOPO Pariſienſi Eccleſiaſtica conferendi beneficia, tam ratione Regalium, quam alio quocumque iure, Regi pertinentia, quandiu ipſe Ludouicus extra regnum commorabitur.

B *Ex Codice MS.*

LVDOVICVS Dei gratia Francorum Rex vniuerſis, &c. Notum facimus quod nos exiſtentes in procinctu itineris noſtri proficiſcendi in ſubſidium terræ ſanctæ, perſonatus, præbendas, Eccleſias, Capellanias, & cætera Eccleſiaſtica beneficia quæcumque vacare contigerit citra mare, in hac noſtræ peregrinationis abſentia, ad noſtrum patronatum collationem ſeu præſentationem noſtram, tàm ratione Regalium, quàm alio quocumque iure pertinentia conferendi perſonis idoneis, & nullum aliud beneficium Eccleſiaſticum habentibus, ac præſentandi ad vacantes Eccleſias vice noſtra, dilecto & fideli noſtro Stephano Pariſienſi Epiſcopo, plenam & liberam committimus poteſtatem; dum tamen, de conſilio diſcretorum virorum Cancellarij Pariſienſis Eccleſiæ, prioris fratrum Prædicatorum, & Gardiani fratrum Minorum Pariſienſium, vel duorum ex ipſis in huiuſmodi collatione, vel præſentatione procedat, & in litteris donationis, vel præſentationis ſpecialiter exprimatur, quod ex auctoritate & vice noſtra ſibi commiſſa, collatio vel præſetatio ipſa fiat. Hanc verò poteſtatem ipſos habere volumus, quamdiu abſentes in hac peregrinatione fuerimus, vel donec à nobis, vel ſucceſſore noſtro, ſi nos contingat decedere fuerit aliud ſuper hoc ordinatum, retenta nobis plenaria poteſtate aliqua beneficia quæ nobis aliiſue conferre placuerit conferendi. In litteris autem collationis, & præſentationis quæ fuerit ab eis facta, prædicti Epiſcopi ſigillum apponi volumus cum ſigillo C alterius prædictorum. In cuius rei teſtimonium præſentibus litteris noſtrum fecimus apponi ſigillum. Actum Pariſiis anno Domini 1269. menſe martio.

EPISTOLA BALDVINI IMPERATORIS AD SANCTVM LVDOVICVM FRANCORVM REGEM.

Super donatione à ſe facta de terra de CVRTINIACO principi Achaiæ, & ſuper dotalitio vxoris ſuæ Mariæ Imperatricis.

Ex Codice MS.

EXCELLENTISSIMO Domino LVDOVICO Dei gratiâ Francorum Regi Illuſtriſſimo BALDVINVS eadem gratiâ fideliſſimus in Chriſto Imperaror à Deo coronatus, Romaniæ moderator, & ſemper Auguſtus, conſanguineus ſuus ſalutem, & proſperorum ſucceſſuum continuum incrementum. Intelleximus quòd ſublimitas veſtra mirata eſt, & etiam moleſtè geſſit, quòd nos terram noſtram de CVRTINIACO Principi Achaiæ dederamus, prout per literas noſtras veſtræ ſignificauimus maieſtati. Nos verò ſuper admiratione veſtra potiùs admiramur. ſicut enim celſitudini veſtræ ſatis conſtare potuit per literas noſtras, quàm per nuncios plures, tanta inopiæ & paupertatis anguſtiâ, tenebamur oppreſſi, cum præfatus

LVDOVICVS NONVS,

ptinceps in Conſtantinopolim ad nos venit, quòd penitus ignorabamus quòiſe, aut A
quid facete debetemus. Cùm ergo de dicto Principe magnum adiutorium ſperare-
mus, & ita indigentes eſſemus, non eſt mirandum ſi petitionibus eius in tali articulo
præbebamus aſſenſum. Imò ſi multò maiora petiiſſet, ſuæ nos oportuiſſet acquieſcete
voluntati. Quare licèt inuitos nos oportuit facere donationem ptædictam. Sed cùm
intelleximus quòd dominatio veſtra ipſum Ptincipem ad dictam donationem ad-
mittere recuſaret, ſciatis nos lætitia tanta tepletos, quam ſi aliam terram æquiualen-
tem cum illa eſſemus adepti. & vidimus quòd Dominus Deus tettam ipſam ad opus
præcordialiſſimæ conſottis noſtræ MARIÆ Dei gratia Imperatricis conſanguineæ
veſtræ voluit reſeruari. Noſque conſiderantes quod terra de Betriaco, Collungiis
ſuper Yonam, Mallicaſtro, & Malli-villa, quam ei aſſignaueramus in dotem, dubia
erat, & in ambiguo eſſemus ſi eam poterimus obtinere, nullatenus volentes dictam
Impetatricem ſuper ſuo dotalitio defraudari, ſtatim ei dedimus & conceſſimus ter-
ram de Curtiniaco ſupradictam. Hoc modo; quòd ſiue dictã terram de Betriaco, Col-
lungiis, & Malliaco obtinuerimus, ſiue non, nihilominus, habeat dictam terram de
Curtiniaco pto dote, hoc modo, quod quicquid de nobis contingat quandiu vixe-
rit teneat dictam terram. Etſi de nobis hetedem ſuſcepetit, heres ipſe eam in perpe- B
tuum iute heteditario teneat ſicut debet. Quia igitur quidam dicũt quòd modo non
poſſumus ei dotem aſſignare, ex quo inter nos & ipſam eſt matrimonium conſumma-
tum, excellentiam veſtram affectuoſiſſimè deptecamut, quatenus habito prudentum
conſilio ordinare dignemini & ſtatuere, quomodo donatio iſta quam ei facimus rata
& ſtabilis habeatur. Ita tamen quòd ſi ipſa ſine hetede de corpore noſtro ſuſcepto
deceſſerit, dicta tetra ad hæredes noſtros poſt eius deceſſum more debito reuertatur.
& tenotem literarum quæ ſibi ſuper hoc neceſſariæ fuetint nobis in ſcriptis digne-
mini deſtinare, & nos ſecundum tenotem illum literas noſtras confici faciemus. &
quicquid ſupet hoc ordinaueritis ptout melius fieri poterit ad commodum præfatæ
Imperatricis ratum habebimus & acceptum, & proculdubio faciemus inuiolabiliter
obſeruari. Quia vetò dicta tetta de Betriaco, Collungiis, & malli quaſi periclitans
eſſe videtut, cum valdè ſit difficilis ad habendum, & benè ſcimus quòd eam nullate-
nus obtinere poterimus, niſi veſtro conſilio ac opere mediante, ſublimitatem veſtram
attentiùs deprecamur, quatinus prout melius expedire videritis ad opus noſttum &
Imperatricis conſanguineæ veſtræ, eandem terram peti in iudicio faciatis, & cauſam
ad debitum finem perduci; conſtituentes procuratores ad hoc faciendum ſiue per li-
teras veſtras ſiue per noſtras quas lator præſentium ſecum defert, prout videritis ex-
pedire. vt catiſſima cõſots noſtra indè valeat pacifica poſſeſſione gaudete vel in toto
vel in parte, ſecundum quod per ius vel pet compoſitionem fuerit ordinatum. Pro-
curatoribus autem qui ad iſtud negocium proſequendum fuerint conſtituti, de re
noſtra faciatis expenſas competentes ac neceſſarias exhiberi, ne pro defectu expen- C
ſarum negocia noſtra derelinquant oporteat imperfecta. Pto his autem negociis
ſpecialiter dilectum clericum noſtrum B. Decanum Blakernenſem latotem præſen-
tium ad veſttam celſitudinem deſtinamus, cui fidem indubitatam adhibere digne-
mini ſupet omnibus quæ Serenitati veſtræ ex parte noſtra duxerit referenda ipſum
propenſiùs recommendatum habentes. Datum Conſtantinopoli x. Kal. Martij
Imperij noſtri anno ſecundo.

EPISTOLA BALDVINI IMPERATORIS, AD BLANCHAM REGINAM FRANCIÆ.

Super matrimonio SOLDANI DE YCONIO cum eiuſdem BALDVINI IMPERATORIS NEPTE.

Ex Regiſtro MS.

EXCELLENTISSIMÆ dominæ BLANCHÆ Dei gratiâ Francorum Reginæ
Illuſtriſſimæ, BALDVINVS eadem gratiâ fideliſſimus in Chriſto Imperator à
Deo coronatus, Romaniæ moderator, & ſemper Auguſtus, conſanguineus ſuus, ſa-
lutem, & proſperorum ſucceſſuum cum aſſidua felicitate continuum incrementum.
Nouerit

A Nouerit excellentia veſtra, nos gratiâ diuina præſtante, plena corporis hilaritate gaudere. Idem de perſona celſitudinis veſtræ audire & ſcire plurimum cupientes. Super beneficio pecuniæ, quam Dei & veſtri gratia ordinante & procurante percepimus, ad ſuſtendandum Imperium Romaniæ, cuius regimen humeris noſtris eſt impoſitum & commiſſum, ſerenitati veſtræ gratiarum vberrimas referimus actiones. Verè enim debemus & volumus confiteri, nos nullum penitus obtinuiſſe ſubſidium, niſi ſublimitatis veſtræ gratiâ procurante. Sciat ſiquidem dominatio veſtra nos & noſtros multimodas paupertatis anguſtias in Romaniæ partibus diu paſſos. Quæ omnia grauiter ſuſtinentes, omnimodam verſabamus in corde maneriem, per quam poſſemus ſubſidium adipiſci. Compertóque, & oculis cordis inſpecto, SOLDANVM DE YCONIO dominum potentiſſimum, quo nullum ditiorem credimus eſſe paganum, tenere in propinquis ac vicinis nobis mœnibus dominatum, conſilium habuimus de mittendo ad ipſum noſtrum Nuncium ſpecialem, ad inquirendum & ſciendum ſi quod habere poſſemus adminiculum, ad inimicum noſtrum VASTACHIVM deprimendum. maximè cùm idem Soldanus eſſet eidem Vaſtachio ſimiliter inimicus. Nuncio autem noſtro illuc perueniente, & honorificè ac

LVDOVICVS NONVS.

B honeſtè recepto, atque ab ipſo Soldano ſuper ſtatu noſtro & voluntate noſtra dulciter allocuto, ipſe Soldanus nuncium ſuum proprium vnà cum noſtro cum ſolemnitate magna & exeniis pluribus ad nos miſit: videlicet quendam potentiorem ac grandiorem de ſuis partibus Admiraldum, cum litteris de credulitate bullà ſua aurea communitis. Qui Admiraldus de mandato dicti Soldani domini ſui, & ex parte ipſius Soldani, ac nomine ipſius talis modi nobiſcum iniit pactiones. quòd opus atque negocium iſtud potius debet miraculoſum quàm accidentale vel fortuitum reputari. Nobis enim nil potentibus, nec etiam ſperantibus, ipſe à nobis petiit, vt quandiu vterque noſtrum vixerit, confœderati ſimus ad inuicem & amici, & omnes amici noſtri ſint amici ſui, & omnes inimici noſtri inimici ſui, & ſimiliter ſui noſtri, & alter alterum pro poſſe ſuo teneatur ad inuicem adiuuare: nec poſſit alter noſtrum cum aliquibus inimicis ſuis compoſitionem vel pacem facere ſine reliqui conſilio & conſenſu. Item pro dicta confœderatione tenenda, & amicitia pleniùs confirmanda, petiit vnam mulierem de noſtro genere in vxorem, videlicet vnam neptem noſtram virginem, cùm non habemus ſororem cui poſſit per matrimonium copulari. Hoc autem modo debet & vult eam ducere in vxorem, quòd ipſa in lege Chriſtiana & Catholica fide omni tempore permanebit, & Capellanos ſuos ac Clericos ſecum habebit, & totam familiam Chriſtianam, cum redditibus & honorificentiis omnibus, quæ exhiberi debent tam Clericis quàm laicis Chriſtianis. nec ſuſtineret dictus Soldanus etiamſi ipſa vellet, quòd ipſa propter hoc derelinqueret legem ſuam. Ipſe enim Soldanus fuit filius Chriſtianæ

C Græcæ, quam pater ſuus ſimiliter in lege Chriſtiana Græca tenuit toto tempore vitæ ſuæ. Multi etiam nobiles pagani in partibus illis habent vxores Chriſtianas, quæ in lege ſua aſſiduè perſeuerant. videlicet Græcæ, Armenicæ, Yueræ & Roſſæ. Item ipſe Soldanus ob amorem noſtræ neptis, & noſtrum, in omnibus & ſingulis ciuitatibus ſuis, quarum numerus eſt quaſi infinitus, conſtrui & ædificari faciet Eccleſias Chriſtianas, & omnibus Clericis qui in eis deſeruire voluerint, competentes redditus aſſignabit. Item omnes Epiſcopatus & Archiepiſcopatus totius terræ ſuæ, tam Græcorum, quàm Armeniorum, Yuerorum, & Roſſorum, ac omnium linguarum, qui .... multi ſunt, tam in maiori .... quàm in pluribus aliis ciuitatibus ſuis, faciet eſſe ſubiectos & obedientes Patriarchæ Conſtantinopolitano, qui in lege Eccleſiæ Romanæ eſt Catholicus & fidelis. Hæc autem omnia faciet dictus Soldanus obſeruari. & hæc omnia facit de conſilio & monitione omnium ſubditorum ſuorum, Soldanorum, Admiraliorum & nobiliorum aliorum. Aſſeruit etiam nobis prædictus Admiraldus nuncius eiuſdem Soldani ſe firmiter credere, quòd illa mulier Chriſtiana quæ dicto Soldano nupſerit, ſi ipſum attrahere voluerit & ſciuerit in amorem, ipſe Soldanus ad legem Chriſtianam & fidem Catholicam de facili conuertetur. Verumtamen hoc non eſt expreſſum in dictis pactionibus, nec promiſſum. Cùm igitur dictus Soldanus valdè ſit nobis propinquus, & terræ Vaſtachij immediatè contiguus & vicinus, ab vna extremitate terræ Vaſtachij vſque ad aliam, & nos ex parte altera ſimiliter immediatè coniuncti, & ipſe Soldanus ita ſit diues & potens, quòd nullus eſt in

LVDOVICI NONVS. mundo ditior ipſo paganus: viſum eſt nobis valdè fructuoſum & vtile, quòd ſupradicta omnia feliciter compleantur. Et ob hoc dictas conceſſimus pactiones, verè ſcientes nos multò magis cum trecentis militibus ſi eos habere potuerimus profecturos cum adiutorio dicti Soldani, quàm cum mille militibus ſi eos abſque eius adiutorio haberemus. Vnde Serenitatem veſtram, de cuius gratiâ præ ceteris cunctis viuentibus pleniſſimè confidimus, attentiſſimè deprecamur, quatinus nobilem mulierem ELYSABETH DOMINAM MONTIS-ACVTI ſororem noſtram, & ODONEM eiuſdem caſtri dominum virum ſuum, ad hoc inducere dignemini & mouere, VT VNAM DE FILIABVS SVIS nobis concedant & mittant, ad dictum negocium ita fructuoſum & vtile peragendum: maximè cùm dos neptis noſtræ de aſſenſu noſtro, & ad gratum noſtrum debeat aſſignari. Pro negocio autem iſto complendo, dilectum & fidelem ac familiarem militem noſtrum Henricum Verius latorem præſentium, qui cum fratribus & ſororibus noſtris ſemper fuit nutritus, & qui prædicta omnia auribus ſuis audiuit, & oculis ſuis vidit, ad ſublimitatis veſtræ præſentiam deſtinamus, pro dicta virgine adducenda. Celſitudinem veſtram rogantes, quatinus eidem Henrico ſuper hiis ac ſuper aliis ad hoc pertinentibus, quæ omnia in litteris non potuerunt inſeri, fidem indubitaram dignemini adhibere, & ordinare atque diſponere, cum qua familia dicta neptis noſtra ad nos debeat aduenire. Nos enim ipſam vlteriùs honoreficè ducì dante Domino faciemus. Expenſas autem quas in itinere factura eſt faciatis ei competenter de re noſtra vbicumque ſit pro ſe & ſua familia liberari. Datum Conſtantinopoli anno Domini M.CC.XLIII. Non. Auguſti, Imperij noſtri anno quarto.

EPISTOLA BLANCHÆ REGINÆ AD COMITISSAM CAMPANIÆ.

DE BELLO INTER CHRISTIANOS.

Ex MS. Codice.

CARISSIMÆ *ſorori ſuæ B. illuſtri Trecenſi Palatinæ, humilis & deuota ſoror eius* BLANCHA *Dei gratiâ Regina Franciæ ſalutem & ſinceram ſicut debitam dilectionem.* NOVERITIS quòd habuimus nuncium ex Hiſpania, qui nobis attulit literas de bello inter Chriſtianos in hæc verba. Certum habeat veſtra nobilitas quòd factum fuit bellum inter Reges, ſcilicet Caſtellæ, & Nauarræ, & Aragoniæ, contra Regem Miramoraclin XVI. die Iulij, die lunæ, & deuictus fuit turpiter Rex Miramoraclin, & fugatus per ſex leugas vſque ad munitiſſimum caſtrum quod dicitur Gelien. Proceſſus verò huius facti talis erat. Quamcitò Rex Nauarræ acceſſit ad Kalatrauem, capta Kalatraua & omnibus munitionibus quæ ſunt circa portum de Muredal, præter caſtrum quod dicitur Saluaterra, & caſtrum Dominas, conſilium fuit Regis Caſtellæ quòd obſiderent caſtrum de Saluaterra. Ad quod reſpondit Rex Nauarræ, quòd caſtrum erat fortiſſimum, & exercitus poſſet pati penuriam victualium, & poſſent cõſumere multum temporis in obſidione, & melius eſſet quòd tranſirent portum, & intrarent portum Sarracenorum, & quærerent Regem Miramoraclin, donec inuenirent, & ſicut Dominus diſponeret ita agerent. Huic conſilio aſſenſerunt Rex Aragonum & Abbas Ciſtercienſis. Poſtea dixit Rex Caſtellæ quòd ſufficiebat eis, quòd Rex Miramoraclin non audebat comparere, & eum quaſi victum reputabat, & quòd ſanius eſſet conſilium quòd redirent contra Regem S. Iacobi, & penitus eum detraherent. Ad quod reſpondit Rex Nauarræ, quòd venerat niſi cauſâ peregrinationis, & ſolius Dei intuitu. & quòd non moueret arma contra Chriſtianos, ſed contra Sarracenos. Huic conſilio acquieuerunt Rex Aragoniæ, & Abbas Ciſtercienſis. Inceperunt ergo aſcendere portum in die Iouis ante feſtum ſanctarum Iuſtæ & Ruſinæ, & in ſummitate montis inuenerunt maximam multitudinem Sarracenorum, & non poterant occupare ſummitatem portus. Sequenti verò die veneris armauerunt ſe Chriſtiani omnes, & expulerunt Sarracenos omnes de portu. ſed non potuerunt tranſire, quoniã locus erat anguſtiſſimus, & valde difficilis

A diſſicilis ad tranſeundum. Sequenti die ſabbati habuerunt duces peritos locotũ, qui duxerunt exercitum per dorſum montis ad tranſitũ minus difficilem, & ibi inuenerunt exercitum Regis Miramoraclim. Sequẽti verò die Rex Miramoraclim fixit tentorium ſuum in quodam monticulo, & ordinauit acies ſuas ad bellum. Sed Chriſtiani ea die non deſcenderunt ad eos, quoniam laſſi erant, & nondum ordinauerant acies ſuas. Sequenti verò die Lunæ in ipſo ortu Solis Rex Miramoraclim iterum ordinauit acies ſuas, & Chriſtiani ſimiliter ordinauerunt ſuas in hunc modum. In prima acie fuit Didacus Lupi, & Garſias Romanus, & Abbas Ciſtercienſis cum CCC. militibus hinc & inde collectis. In ſecunda acie fuerunt omnes Epiſcopi & omnes clerici, & omnes ordines, & Michael de Luſia. In tertia acie Reges in hunc modum. Rex Nauarræ habuit dextrum latus, Rex Aragoniæ ſiniſtrum. Rex Caſtellæ fuit in medio. Prima acies mirabiliter cœpit aggredi, & locus erat aſperrimus, & non poterant libere accedere ad eos. Et in primo congreſſu ceciderunt de peditibus circiter XL. Chriſtianorum. Poſtea Rex Nauarræ diuertit paululum ad dexteram, & aſcendit monticulum quendam ſatis arduum quem poſſidebant Sarraceni, & ſtrenuè eos depulit. Et tunc vno impetu omnes Chriſtiani deſcenderunt,
B & ſtatim Sarraceni terga vertetunt, relicta in campo magna multitudine Sarracenorum, qui ſtatim omnes trucidati ſunt. & fugatus fuit Rex Miramoraclim cum militia ſua ſicut prædictum eſt, vſque Gelien, & ibi obſeſſus. Verùmtamen magna pars militum Sarracenorum capta fuit in ipſa fuga. De Chriſtianis verò non corruerunt plus quàm XXX. milites de inferioribus. Reges & omnes duces ſalui facti ſunt, & Dux Auſtriæ non interfuit, quia nondum venerat. Vale.

FRAGMENTVM DE BELLO INTER CHRISTIANOS.

Ex eodem Codice MS.

ANNO Domini M.CC.XII. factum eſt in Hiſpania bellum Chriſtianorum contra Sarracenos. Venerunt autem in auxilium Chriſtianorum multi Francorum, Burgundorum, & Normannorum. Quod audientes Sarraceni diſtulerunt bellum, donec nunciatum eſt eis omnes ferè receſſiſſe. Et tunc dux Sarracenorum Mamelim nunciauit ſe velle pugnare. Quod audientes Abbas Ciſtercienſis & Rex Nauarræ, & cæteri qui Deo erant fideles, aggreſſi ſunt pugnare contra Sarracenos à die Dominica in feſto S. Mariæ Magdalenæ vſque in quartum diem. Videntes autem Sarraceni quòd ventus vehemens à parte eorum obuiam Chriſtianis veniebat, miſerunt ignem in fruteta & arbores humiles ſiue herbas, vt Chriſtianos fugere cogerent. Acce nſo autem igne, Deus ſua miſericordiâ ventum mutauit, & à
C parte Chriſtianorum contra Sarracenos venire fecit. Tunc Sarraceni conturbati & diſſoluti ſunt, & dux eorum fugit, & ignis aggreſſus eſt ipſos Sarracenos & eorum tentoria, & vehicula in quibus ſe recluſerant. Superuenientes autem Hiſpani Chriſtiani de ventrib. eorum aurum quod glutierant abſtrahebant. Pauci verò Franci, & cæteri peregrini qui remanſerant, fugientes perſequebantur, & interficiebant viros ac mulieres, nemini parentes vſque dum Cordubam venirent. In redeundo autem periclitati ſunt & ægrotati propter fœtorem cadauerum, quia per aliam viam redire non poterant, niſi per quam priùs ierant.

SICVT literæ quæ D. Blanchæ vxori D. Ludouici Regis Franciæ directæ ſunt teſtantur, in primo conflictu ceciderunt de Sarracenis LX. milia maſculorum, & quinque feminarum, ſed & XX. millia ſaumariorum ſpecula deferentium à noſtris capta ſunt & detenta, & tentoria pretioſiſſima C. millia, in quibus infinita pecunia inuenta eſt, auri ſcilicet & argenti, quam Sarraceni in fugam conuerſi noſtris reliquerunt. Vnde contigit noſtros de ſpoliis illorum copioſè ditari. Subſequentia iſtorum rumorum conueniunt prioribus.

 A

LVDOVICVS NONVS.

EPISTOLA SANCTI LVDOVICI REGIS DE CAPTIONE ET LIBERATIONE SVA.

LVDOVICVS, Dei gratia Francorum Rex: Dilectis & fidelibus ſuis, Præla-
tis, Baronibus, militibus, ciuibus, burgenſibus ſuis, & aliis vniuerſis in regno
Franciæ conſtitutis, ad quos præſentes litteræ peruenerint, ſalutem. Ad decus &
gloriam Domini nominis ; Crucis proſequi cupientes negotium, totis affectibus
vniuerſitati veſtræ duximus intimandum: Quòd poſt captionem Damiatæ, quam
Dominus IESVS CHRISTVS, per ineffabilem ſuam miſericordiam, quaſi mira-
culosè præter vires humanas Chriſtianæ tradiderat poteſtati; ſicut vos credimus
non latere, delibato communi conſilio, de Damiata receſſimus, viceſimâ die men-
ſis Nouembris proximo præteriti; congregato tam nauali exercitu, quàm terre-
,, ſtri, procedentes aduerſus Sarracenorum exercitum, congregatum & caſtra-
,, metatum in loco, qui vulgariter Maſſoria appellatur; in ipſo quidem itinere ſuſti-
,, nuimus aliquos Sarracenorum inſultus, in quibus aſſiduè detrimentum ſuorum non B
,, modicum receperunt: quadam die nonnullis eorum, qui de exercitu Ægyptiorum
,, noſtris occurrerant, interfectis. Intelleximus autem in ipſo itinere, Soldanum Ba-
,, byloniæ de nouo vitam miſeram finiſſe: qui, ſicut publicè dicebatur, miſerat ad fi-
,, lium ſuum morantem in partibus Orientis, vt in Ægyptum veniret; & eidem à cun-
,, ctis ſui exercitus maioribus fidelitatis fieri fecerat iuramenta: relictâ totius ſuæ ter-
,, ræ exercitus cuſtodiâ cuidam Admirato ſuo, nomine Farchardino. Hæc quidem,
,, in acceſſu noſtro ad locum prædictum, inuenimus vera eſſe. Accedentes igitur ad
,, locum prædictum, die Martis, ante feſtum Natiuitatis Dominicæ, in primis acceſ-
,, ſum habere nequiuimus ad Sarracenos eoſdem, propter quendam fluuium inter
,, vtrumque exercitum defluentem, qui fluuius Thaneos dicitur, & in loco illo à ma-
,, gno flumine diriuatur. Inter vtrumque fluuium poſuimus caſtra noſtra protenden-
,, tia à maiori fluuio ad minorem: vbi aliquanto conflictu habito cum Sarracenis,
,, multi cecideruntex ipſis, noſtrorum gladiis interfecti; maximâ inſuper eorum mul-
,, titudine ſubmerſâ in aquis validis & profundis. Sanè, quia memoratus fluuius Tha-
,, neos non erat vadabilis, propter profunditatem aquarum & riparum altitudinem,
,, cœpimus facere ſuper eum calciatam, vt per eam pateret tranſitus exercitui Chri-
,, ſtiano, ad hoc multis diebus cum immenſis laboribus, periculis & ſumptibus inſi-
,, ſtentes. Sarraceni autem, è contra totis reſiſtentes conatibus, machinis noſtris quas
,, erexeramus ibidem, machinas oppoſuerunt quamplures quibus caſtella noſtra li-
,, gnea, quæ ſuper paſſum collocari feceramus eundem, conquaſſata lapidibus & con-
,, fracta, combuxerunt totaliter igne Græco. Quo facto, ferè omni ſpe & exſpecta- C
,, tione fruſtratâ per calciatam illam taliter tranſeundi, tandem per quendam Sarra-
,, cenum venientem ab Ægyptiorum exercitu, datum fuit nobis intelligi locum eſſe
,, vadabilem aliquantulum inferiùs, quò poterat exercitus Chriſtianus fluuium tranſ-
,, meare. Inde, communicato conſilio Baronum & aliorum maiorum de exercitu, die
,, Lunæ antè cineres, fuit concorditer ordinatum, quòd in craſtino, die videlicet
,, Carnipriuii, ſummo mane conueniremus ad locum prædictum, fluuium tranſituri
,, quadam parte exercitus ad caſtrorum cuſtodiam ordinatâ. Die itáque craſtinâ, or-
,, dinatis aciebus, venientes ad locum, tranſiuimus fluuium non tamen ſine graui pe-
,, riculo. Nam profundior & periculoſior erat locus, quàm nobis fuerat intimatum:
,, ita quòd ibi oportuit natare equos noſtros: & propter altas & lutoſas ripas, pericu-
,, loſus erat exitus fluminis antedicti. Tranſacto itaque flumine, ventum eſt ad locum
,, vbi erant Sarracenorum machinæ, iuxta calciatam prædictam. Et habito cum Sar-
,, racenis aggreſſu, noſtri qui præcedebant, multos ex ipſis trucidarunt gladiis, non
,, parcentes ſexui vel ætati. Inter quos Capitaneum eorundem, & quoſdam alios Ad-
,, miratos interfecerunt ibidem. Deinde verò diſperſis aciebus noſtris, quidam no-
,, ſtrorum per caſtra hoſtium diſcurrentes, venerunt vſque ad villam quæ Maſſora di-
,, citur, quotquot hoſtium occurrebant gladiis occidentes. Sed tandem Sarraceni,
,, cognito eorum inconſulto proceſſu, reſumptis viribus irruentes in eos, & circum-
,, uallantes vndique, oppreſſerunt eoſdem: vbi facta eſt noſtrorum ſtrages non mo-
,, dica Baronum & militum, tam religioſorum quàm aliorum, de qua non immeritò
doluimus

LVDOVICVS NONVS.

A doluimus quamplurimùm & dolemus. Ibi etiam illum præcordialem & præclarum fratrem noſtrum, recolendæ memoriæ, Atrebatenſem Comitem, temporaliter amiſimus: quod cum cordis amaritudine recolimus & dolore, licet de ipſo gaudendum ſit potiùs quàm dolendum; Quoniam pro certo credimus & ſperamus eum, coronâ martyrij, ad cœleſtem euolaſſe patriam, & ibi cum SS. martyribus perenniter congaudere. Itaque die illâ, Sarracenis ſuper nos irruentibus vndique, ac imbrem emittentibus ſagittarum, graues inſultus ſuſtinuimus eorundem vſque circiter horam nonam, deficiente nobis omninò baliſtarum ſubſidio, & tandem, multis ibidem vulneratis ex noſtris, & equis noſtris pro maiori parte diuerſis ſauciatis vulneribus aut occiſis, Domino auxiliante, campum retinuimus, noſtrorum viribus recollectis: & ibi, iuxta Sarracenorum machinas, quas adquiſiuiuus, eadem die caſtra noſtra poſuimus: vbi cum paucis moram fecimus die illo, facto ibi priùs ponte de lignis, per quem poſſent illi ad nos qui erant vltra fluuium tranſmeare. In craſtino verò plures è noſtris de mandato noſtro fluuium tranſeuntes, caſtra metati ſunt iuxta nos: & tunc, deſtructis Sarracenorum machinis, licias fecimus ad pontes nauales, per quos noſtri de vno exercitu ad alium tranſire liberè poterant & ſecurè.

B Sequenti autem die Veneris, filij perditionis, congregatis ex omni parte viribus ſuis, Chriſtianum exercitum omninò perdere intendentes, in fortitudine maxima, & in multitudine infinita conuenerunt ad licias noſtras, ex omni parte exercitus tantos tamque terribiles facientes inſultus, quantos, ſicut à pluribus dicebatur, in eis marinis partibus nunquam viderant facere Sarracenos. Quibus tamen, diuinâ præualente potentiâ, ordinatâ ex omni parte exercitus noſtrorum copiâ reſtitimus, & impetus repulimus eorundem, maximâ eorum multitudine noſtrorum gladiis incumbente. Poſtmodum autem elapſis aliquot diebus aduentauit apud Maſſoram Soldani filius, veniens de partibus Orientis: in cuius aduentu tympanizantes & lætantes Ægyptij, receperunt eum ad dominum: & ex hoc augmentata eſt eorum non modicùm fortitudo. Vnde apud nos poſtmodum, neſcimus quo Dei iudicio, omnia noſtris deſideriis in contrarium ſucceſſerunt: inolente diuerſarum ægritudinum peſte, & mortalitatis etiam generalis tam in hominibus quàm in equis: ita quòd vix erant in exercitu aliqui, qui mortuos ſuos non plangerent, aut ægrotantes ad mortem. Vndè pro magna parte diminutus erat exercitus Chriſtianus, & conſumptus. Tantus erat defectus victualium, quòd plures inediâ deficiebant & fame. Non enim vaſella naualia de Damiata ad exercitum tranſire poterant, impedientibus Sarracenorum galeis & vaſis piraticis, quæ per terram in flumine collocauerant antedicto. Sicque compluribus vaſis noſtris priùs captis ab eis in flumine, tandem duas ſucceſſiuè carauanas, victualia & alia multa bona ad exercitum deferentes, cæſa marinariorum & aliorum multitudine, ceperunt; in totius exercitus detrimen-

C tum. Vnde deficiente omninò victualium, & annonæ equorum ſuffragio, cœperunt in exercitu deficere ferè omnes, in deſolationem & terrorem non modicum incidentes. His igitur arctatos incommodis, tam propter ciborum carentiam & equorum annonæ, quam propter caſus ſuperiùs annotatos, inneuitabilis neceſſitas nos induxit à loco prædicto recedere, & ad partes Damiatæ redire, ſi Dominus prouidiſſet. Sed, cùm viæ hominis non ſint in eo, ſed potiùs in illo, qui quorúmque greſſus dirigit, & diſponit iuxta ſuæ placita voluntatis: dum eſſemus in itinere reuertendi, quinto ſcilicet die menſis Aprilis, & Sarracenis totis ſuis viribus congregatis in vnum, cum multitudine infinita aggreſſi ſunt exercitum Chriſtianum; &, ſicut accidit, permiſſione diuinâ, peccatis noſtris exigentibus, in manus inimicorum incidimus: nobis, & kariſſimis fratribus noſtris, A. Pictauenſi, & K. Andegauenſi Comitibus, & cæteris qui nobiſcum reuertebantur per terram, nemine penitùs euadente, captis & carceribus mancipatis, non ſine maxima ſtrage noſtrorum, & effuſione non modica ſanguinis Chriſtiani: maiori parte illorum qui reuertebantur per fluuium, ſimiliter captâ, aut gladio interfectâ; vaſellis naualibus, vt plurimum, incendio diſſipatis, in quibus incendij flamma combuxit ægrotantium multitudinem doloroſam. Sanè poſt captionem noſtram, per dies aliquot iam dictus Soldanus requiri nos fecit de treugis faciendis: petens inſtanter, non ſine minis & auſteritate verborum, quòd ſublato moræ diſpendio, faceremus ſibi reſtitui Damiatam, cum omnibus rebus ibidem inuentis; & reſarciremus omnia damna, & expenſas quas fecerat vſque ad tempus illud à die quâ receperant Damiatam Chri-

LVDOVICVS NONVS.

ſtiani. Tandem verò poſt multos tractatus, treugas iniuimus vſque ad decennium, A
,, ſub hac forma: videlicet, Quòd idem Soldanus nos, & omnes qui capti fuerant à
,, Sarracenis poſtquam venimus in Ægyptum, Chriſtianos captiuos, nec non & om-
,, nes alios de quibuſcúmque partibus oriundos, qui capti fuerant à tempore quo Sol-
,, danus Kyemel, auus eiuſdem Soldani Caym, cum Imperatore treugas inierat, de
,, carcere liberaret, & liberos abire permitteret vbi vellent: & quòd terras, quas
,, Chriſtiani in regno Ieroſolymitano tenebant in aduentu noſtro, cum omnibus per-
,, tinentiis in earum pace tenerent. Nos autem tenebamur ei reddere Damiatam, &
,, octingenta millia Biſantiorum Sarracen. pro liberatione captiuorum, & damnis, &
,, expenſis prædictis, de quibus iam ſoluimus quadringentos: & liberare omnes Sar-
,, racenos captos in Ægypto à Chriſtianis, poſtquam illuc venimus: nec non & eos
,, qui capti fuerant in regno Ieroſolimitano, à tempore treugarum olim factarum in-
,, ter Imperatorem & Soldanum prædictum. Adiecto, quòd omnia bona noſtra mo-
,, bilia, & omnium aliorum apud Damiatam remanentia poſt receſſum noſtrum, ſal-
,, ua forent, & ſub cuſtodia & defenſione eiuſdem Soldani, portanda ad terram Chri-
,, ſtianorum quandocúmque oportunitas haberetur. Omnes etiam Chriſtiani infir-
,, mi, & alij qui pro vendendis rebus ſuis quas, ibi habebant, in Damiata moram tra- B
,, herent, tuti ſimiliter eſſent, receſſuri per terram vel per mare, quando vellent ſine
,, impedimento vel contradictione quacumque. Et omnibus illis qui per terram vel-
,, lent recedere, tenebatur idem Soldanus vſque ad terram Chriſtianorum ſecurum
,, præſtare conductum. Vndè cùm huiuſmodi treugæ inter nos & Soldanum prædi-
,, ctum, præſtitis iuramentis hinc inde firmatæ fuiſſent: & iam idem Soldanus eſſet
,, cum ſuo exercitu in itinere veniendi aduerſus propè Damiatam, pro complendis
,, omnibus ſupradictis: accidit, diuino iudicio, quòd quidam milites Sarraceni, non
,, ſine conniuentia vel maioris partis exercitus, irruentes in Soldanum prædictum ſur-
,, gentem in manè de menſa, poſt prandium, ipſum immaniter vulnerauerunt; & de
,, ſuo tentorio exeuntem, vt poſſet fugæ beneficio liberari, videntibus ferè omnibus
,, Admiratis, & aliorum Sarracenorum multitudine, fruſtratim gladiis trucidarunt.
,, Quo perpetrato, ſtatim multi Sarraceni armati, in illo furoris calore, venerunt ad
,, noſtrum tentorium, ac ſi vellent, vt timebatur à multis, in nos & alios Chriſtianos
,, deſæuire: ſed diuinâ clementiâ eorum furiam mitigante, ſuper firmandis treugis
,, præhabitis cum Soldano, & ciuitatis Damiatæ liberatione feſtinâ, nos requiſierunt
,, inſtanter. Cum quibus, præmiſſis tamen ab eis verborum & comminationum to-
,, nitruis, tandem ſicut Domino placuit, qui tanquam pater miſericordiarum, & pius
,, in tribulationibus conſolator, gemitus compeditorum exaudit, firmauimus cum iu-
,, ramentis treugas quas feceramus antea cum Soldano; & ab omnibus & ſingulis eo-
,, rum recepimus iuramenta, iuxta legem eorundem ſuper treugis noſtris obſeruan-
,, dis: determinatis certis temporibus, infra quæ captiui liberarentur hinc inde, & C
,, Damiatæ ciuitas redderetur. In cuius redditione, & tunc cum Admiratis eiſdem,
,, & antea cum Soldano ea de cauſa non ſine difficultate conuenimus: quia ſpes nulla
,, erat de retinenda ciuitate iam dicta, ſicut certiſſimè per illos intelleximus qui ad nos
,, de Damiata venerant, veritatem nullatenus ignorantes: propter quos, de conſilio
,, Baronum Franciæ, & quamplurium aliorum, potiùs elegimus Chriſtianitati fore
,, conſultius, nos & captiuos alios pro treugis huiuſmodi liberari, quàm ciuitatem
,, taliter amittere cum reſiduo populi Chriſtiani exiſtentis in illa, quàm nos & alios
,, ſub tantis periculis in carcere remanere. Die igitur ſtatutâ receperunt Admirati
,, prædicti ciuitatem eandem: quâ receptâ, liberauerunt nos, & fratres noſtros: nec
,, non Comites Britanniæ, & Flandriæ, & Sueſſion. & multos alios Barones, milites
,, de regno Franciæ, Ieroſolimorum, & Cypri. Et tunc ſpem firmam habuimus, ex
,, quo nos liberauerunt & alios ſupradictos, quòd de reddendis & liberandis omni-
,, bus aliis Chriſtianis iuramenta ſua firmiter obſeruarent, ſecundùm continentiam
,, treugarum. His itaque peractis, à partibus Ægypti receſſimus, certos nuntios di-
,, mittentes ibidem ad recipiendum captiuos à Sarracenis, & ad cuſtodiam rerum quas
,, ibidem dimiſimus: & quòd non habebamus nauigia quæ ſufficerent ad portandum.
,, Poſtmodum autem, venientes in actu de rehabendis captiuis, quod multùm inſi-
,, det cordi noſtro ſollicitè cogitantes, remiſimus alios ſolemnes nuntios & nauigia
,, in Ægyptum, ad reducendum captiuos, & res alias quas dimiſeramus ibidem: ſci-
,, licet, machinas noſtras, arma, tentoria, quandam quantitatem equorum, & alia

multa

LVDOVICVS NONVS.

A multa bona. Sed Admirati prædicti nuntios noſtros, cum inſtantia poſtulantes reddi ſibi captiuos iuxta formam treugarum & alia ſupradicta, detinuerunt diutius in Babylonia, ſub ſpe reddendi omnia quæ petebant. Tandem verò poſt exſpectationem diuturnam de captiuis omnibus quos reddere tenebantur, qui ſunt, vt firmiter dicitur, numero plus quàm duodecim millia, inter antiquos & nouos, non liberauerunt nuntiis noſtris niſi tantummodo quadringentos; de quibus pars quædam exiuit de carcere pecuniâ mediante. De cæteris tantùm rebus, nihil omninò reddere voluerunt. Immò, quod eſt deteſtabilius, poſt treugas initas & iuratas, ſicut intelleximus per nuntios noſtros, & per captiuos quoſdam fide dignos de illis partibus redeuntes, electos iuuenes de Chriſtianis captiuis ducendo ad victimam, tanquam oues, quantum in eis erat, compellebant apoſtatare à fide Catholica, appoſitis gladiis ſuper eorum ceruicibus, & clamare legem ſceleratiſſimi Machometi; quorum multi imbecilles & fragiles exorbitauerunt à fide, legem illam deteſtabilem profitendo. Cæteri verò, tanquam Athletæ fortiſſimi, in fide radicati, & in firmo propoſito conſtantiſſimè perſiſtentes, minis vel flagellis hoſtium ſuperari nullatenus potuerunt: ſed certantes legitimè, coronas martyrij receperunt ſanguine

B rubritas: quorum ſanguis, vt pro certo tenemus, clamabit ad Dominum pro populo Chriſtiano, & aduocati noſtri erunt coram ſummo Iudice in cœleſti curia, in cauſa quam agimus contra fidei inimicos, vtiliores nobis in illa patria quàm ſi nobiſcum conuerſarentur in terris. Multos etiam Chriſtianos, qui apud Damiatam remanſerant ægrotantes, gladiis trucidarunt. Nec de liberandis captiuis Chriſtianis, nec de rerum reſtitutione noſtrarum, aliquam certitudinem habebamus, quamuis plenè ſeruauerimus conditiones & pacta quæ cum eis habuerimus, & parati fuerimus obſeruare. Ad hoc cùm poſt treugas initas & liberationem noſtram, firmam haberemus fiduciam, quòd liberatis captiuis, terra tranſmarina, quam Chriſtiani tenebant, in ſtatu pacifico permaneret, vſque ad tempus in treugis diffinitum: voluntatem & propoſitum habuimus ad partes regni Franciæ reuertendi: & iam diſponi feceram de nauigio, & aliis, quæ ad noſtrum paſſagium neceſſaria videbantur. Sed apertè videntes, per ea quæ ſuperiùs ſunt expreſſa, quòd Admirati prædicti apertè contra treugas veniebant, & contra propria iuramenta nobis & Chriſtianitati illudere non verentes, requiſimus conſilia Baronum Franciæ, Prælatorum, domorum Templi, Hoſpitalium Sancti Iohannis, & Sanctæ Mariæ Teutonicorum, & Baronum regni Ieroſolimitani: & communicatum quidem eſſet nobis ineuntibus huiuſmodi faciendum: quorum maior pars concorditer aſſerebat, quòd ſi nos recedere contingeret his diebus, prædictam terram dimitteremus omninò in admiſſionis articulo conſtitutam; & noſter receſſus non eſſet aliud, niſi eam totaliter exponere Sarracenis: maximè cùm in ſtatu tam debili, & tam miſerabili his die-

C bus eſſet, proh dolor! conſtituta: Captiui etiam Chriſtiani qui ab infidelibus detinentur, poſt receſſum noſtrum poterant pro perditis reputari, omni ſpe de liberatione ipſorum ſublatâ. Si autem contingeret nos morari, ſperabatur quòd ex mora noſtra poſſet aliquod bonum euenire: ex quo etiam liberatio captiuorum, & caſtrorum & villarum regni Ieroſolimitani retentio, & quædam alia toti Chriſtianitati vtilia poſſent, auctore Domino, prouenire: maximè cum inter Soldanum Halapiæ, & Babyloniæ grauis diſcordia ſit exorta. Qui Soldanus, congregatis ſuis exercitibus, iam cœpit Damaſcum, & quædam caſtra ſub dominio Babyloniæ conſtituta: proceſſurus, vt à multis aſſeritur, in Ægyptum ad vindicandum mortem interfecti Soldani, & ad terram illam quantum poterit occupandam. His igitur conſideratis attentè, prædictæ Terræ Sanctæ compatientes miſeriis & preſſuris, qui ad eius ſubſidium veneramus, ac captiuorum noſtrorum captiuitatibus & doloribus condolentes, licet nobis diſſuaderetur à multis morari in partibus tranſmarinis: maluimus tamen adhuc differre paſſagium, & morari per tempus aliquod in regno Syriæ, quàm negotium CHRISTI totaliter relinquere deſperatum, & captiuos noſtros in tantis periculis conſtitutos. Kariſſimos autem fratres noſtros A. Pictauienſem, & K. Andegauenſem Comites, ad kariſſimæ dominæ ac matris noſtræ, nec non & totius regni conſolationem, in Franciam duximus remittendos. Cùm igitur omnes qui in nomine Chriſtiano cenſentur, zelum habere debeant ad negotium memoratum, & vos præcipuè, Clerici, qui de illorum ſanguine deſcendiſtis, quos Dominus ad Terram Sanctam acquirendam, tanquam populum peculiarem

LVDOVICVS NONVS.

elegit, quam acquiſitionis titulo propriam reputate debetis, vniuerſitatem veſtram ad illud ſeruitium inuitamus, qui nobis in Cruce ſeruiuit, & pro redemptione veſtra ſanguinem proprium effundendo, extitit, ita quòd corda veſtra noua ſint in CHRISTO IESV. Gens enim illa ſceleratiſſima, in contumeliam Creatoris, præter blaſphemias quas dicebant in conſpectu populi Chriſtiani, Crucem flagellis cædebant, ſpuebant in eam, & deinde viliter pedibus conculcabant, in opprobrium fidei Chriſtianæ. Eya ergo, milites CHRISTI, peculiaris Papæ DEI viui, accingimini, & eſtote viri potentes ad vindicandas iniurias & opprobria ſupradicta; actus veſtros ad anteceſſorum veſtrorum exempla teducite, qui ſpecialiter inter cæteras nationes fuerunt in fidei exaltatione deuoti, & ſinceritatis affectu dominis ſuis temporaliter obſequentes, totum orbem geſtis inſignibus impleuerunt. Præceſſimus vos in obſequium DEI: venite & vos, aſſequimini nos pro DEO, tandem nobiſcum, licet tardiùs deueneritis, recepturi, Domino largiente, mercœdem, quam Euangelicus Paterfamilias primis donauit vineæ ſuæ operariis, & extremis. Inſuper, præter indulgentiam generalem Cruce ſignatis indultam, venientes, vel competens ſubſidium tranſmittentes in noſtrorum ſubſidium, immò potiùs Terræ Sanctæ, dum ibi præſentes fuerimus, apud DEVM, & homines multùm ſibi fauoris & honoris acquirent. Expedite autem negotium: vt illi, quibus virtus Altiſſimi inſpirabit venire vel mittere in ſubſidium memoratum, præparent ſe venturos vel miſſuros in Paſſagio inſtantis menſis Maij vel Aprilis: Ipſi autem qui parati eſſe non poterunt ad tranſmittendum in illo paſſagio, ſaltem in ſecundo ſequenti paſſagio ſancti Iohannis transfretare procurent in ſubſidium memoratum. Acceleratione enim opus eſt, & mora diſpendioſa videtur, iuxta negotij qualitatem. Vos autem, Prælati & alij CHRISTI fideles, pro nobis ac memorato negotio Terræ Sanctæ ſpecialiter orationum inſtantiâ interpellare velitis Altiſſimum; ac in locis vobis ſubiectis faciatis ſpecialiter exorari, vt quod noſtra peccata præpediunt, diuinæ ſuæ propitiationis annuente clementia, veſtrarum aliorúmque bonorum orationum ſuffragiis valeat. Actum Acon, Anno Domini M. CC. quinquageſimo, menſe Auguſto.

FRAGMENTVM EX LIBRO DE STATV

SARRACENORVM, POST LVDOVICI REGIS DE SYRIA REDITVM. VT FRATER GVILLELMVS TRIPOLITANVS, Aconenſis Conuentus Ordinis Prædicatorum ſcripſit, ac venerabili Patri & Domino THEOLDO Leodienſis Eccleſiæ Archidiacono digno ſanctæ Terræ peregrino, qui poſtea fuit Papa GREGORIVS X. nuncupauit anno M.CC LXXIII.

Ex Codice MS. viri nobilis HENRICI LVDOVICI HABERT DE MONTMOR *Libellorum ſupplicum in Regia Magiſtri.*

De ſtatu Sarracenorum poſt deſtructionem Damiatæ.

DE ſtatu quoque, in quo nunc ſunt SARRACENI, & fuerunt olim à tempore, quo Rex Françorum glorioſus LVDOVICVS de Syria reuerſus eſt in Franciam, anno quidem noſtri Saluatoris Domini IESV CHRISTI M. CCL. præfatus Rex Francorum detentus fuit à Sarracenis diebus XXXII. & nocte ſequentis diei, quo die debebat de manibus eorum exire, & liberè abire, ſecundum fœderationem & pactum firmatum inter partes; conuenerunt LX. Admiralli, qui ſunt quaſi Comites & Capitanei exercituum, & ſuum interfecerunt Soldanum, qui vocabatur Melec Elmahadim. Hic fuit vltimus Rex filius Regum & Soldanorum, deſcendens de genere & ſtirpe Atabum per lineam famoſi Soldani Salaedin, qui

1250.

A quî latinos de Hieruſalem eiecit, & totum regnum Chriſtianorum ſubiecit, præter Tyrum, Tripolim, & Antiochiam. LVDOVICVS NONVS.

Interfecto itaque Soldano, qui dicebatur Melec Elmaëdim, conuenerunt c.xxvii. Admiralli, vt elegerent ſibi Soldanum. & elegerunt vnum Turcum, quem vocauerunt Melech Elmehee. Hic fuit primus Rex de genere Turcorum.

Regno itaque tranſlato de manu Arabum ad Turcos anno Domini M.CC.LIII. anno in quo ſanctus Rex Francorum LVDOVICVS reuerſus eſt ad ſua de Syria: hic primus Turcorum vixit v. annos, & ſuffocatus eſt in balneo ab vxore ſua. Et poſt ipſum regnauit filius eius nomine Melecel Manſor, anno vno. qui captus eſt ab vno de Admiratis, qui vocabatur Sein Fedyn Tocos. Et eiecit eum de regno, & regnum vſurpauit, & factus eſt Soldanus Egypti, & nominatus eſt Melec Henahec. Hic dum eſſet in Egypto, & audiſſet quòd Tartari veniſſent in prouinciam Galileæ contra Chriſtianos & Sarracenos, veloci curſu cum omni militia virtutis ſuæ venit ad Chriſtianos qui erant in Accon, & cum eis fœdus iniuit. & recreato exercitu ſuo tribus diebus antè ciuitatem Accon, iuit contra dictos Tartaros in dictam Galileam, & deuicit eos, interfecto Duce eorum Cathogoba nomine.

B Tempore illo Frater THOMAS erat Beheliuiranus Epiſcopus, Apoſtolicæ ſedis Legatus in Accon, qui factus eſt poſtmodum Patriarcha Hieruſalem. Soldanus verò, ſiue Melech Eluahet, dum poſt victoriam victorioſus in Egypto rediret, acceſſit ad eum vnus de ſuis Admiratis Bondogar nomine, ſuadens ei vt rediret ad Chriſtianos in Accon, & caperet ciuitatem, & de Chriſtianis ſicut de Tartaris reportaret triumphum. Soldanus verò volens ſeruare fidem Chriſtianis, Admirato non conſenſit. Propter quod dictus Bondogar in ſuum ſurrexit Soldanum & Dominum, & ipſum interfecit, & vſurpauit ſibi regnum, & factus eſt Soldanus nomine Melec Eluahet Bondogar, qui adhuc regnat ſolus in populo Macometi. & xii. regnauerat annis, quando dictus Frater Thomas venit ad terram ſanctam.

De proſperitate Soldani qui nunc eſt, & eius nomine.

HIc igitur Soldanus in militia, vt liceat dicere, Iuliano Cæſare non videtur inferior, nec in malitia Nerone minor. Denique iam ſibi quinque ſubiugauit regna, in quibus ſolus dominatur & regnat. Regnum Egypti, regnum Hieroſolymitarum, olim Dauid & Salomonis, regnum Syriæ cuius caput eſt Damaſcus, regnum Alapiæ in terra Emach, & regnum Arabum, olim Moab & filiorum Amon. Hic velut Herodes, ne de genere Arabum poſſet quis exurgere, qui Rex diceretur ſiue Soldanus, omne ſemen Regium, ſcilicet Salahedin, qui moriens xiv. filios reliquit Reges, extirpauit, eos exſuffocans per fas & nefas.

C Hic de ſodalibus ſuis Ammirallis & amicis cc. & lxxx. iam interfecit, binos, ternos, & quaternos, ſuſpectos vt fingebat, quòd occidere eum vellent. Viuos verò ſub tanto timore ſubiectos tenet, vt nullus audeat ad domum alterius ire, nec cum altero alteri loqui, nec oſtendere ſe amicum fere amico. Et vt etiam ab omnibus timeatur, mutato habitu diſcurrit cum paucis, quatuor, aut quinque, aut ſeptem, & dum creditur eſſe in Egypto, diſcurrit per Aſiam, & econtrà. ita quòd pauci aut nulli, niſi ſui, poſſunt ſcire vbi ſit cum ſua comitiua. Et ſi quando accidit quòd videatur, aut cognoſcatur, non vult vt quis dicat, iſte eſt Soldanus, vel ipſum honoret: ſed taceat, & oculos quaſi clauſos teneat, & donec tranſierit nullus audeat dicere: Hîc eſt Soldanus, aut ibi. Sed neque quis præſumit quærere, aut interrogare vbi eſt Soldanus? Occidere fecit quendam miſerum eo quòd de equo deſcenderat, & ipſum honorauerat genuflexo, & capite inclinato, cognoſcentem quòd eſſet Soldanus qui ſic ibat cum paucis. & interfecti ſocios in pace permiſit abire, eò quòd ipſum non cognouerant.

Hic dum ſe præpararet occultè, vt iret in peregrinationẽ ad ſepulctum Macometi in Meca, quidam magnus Admirallus eius domeſticus & amicus acceſſit ad eum, cum reuerentia rogans vt acceptaret eius ſequelam in tam ſancta peregrinatione. Cui reſpondit Soldanus: Vnde ſcis quòd debeo peregrinari? Reſpondit miſer: Domine, quæſiui, & intellexi, quòd talem viam vultis facere. Iuſſu tyranni ductus eſt ſtatim ad forum, vbi erat maior populorum concurſus, & amputata ſibi lingua de gutture, coram omnibus præconizatum eſt: tali pœna, dignus eſt, qui Soldani ſcrutatur ſecreta.

LVDOVICVS NONVS.

Hic libenter dat fidem, iurat, promittit. Sed ſeruare non licet, niſi quantum li-A
bet. Veritatem in aliis vult inuenire, nec erubeſcit fictilitatem in ſe regnare. Famâ & potentiâ gloriatur cunctos præcellere, & ſuprà ſe neminem ire delegat. Macometum magnum fuiſſe prædicat, ſe verò maiora feciſſe & facturum frequenter iactat. Potentiam noſtram atque militiam deridet & contemnit, dicens: Venit contra nos Rex Francorum, Rex Angliæ, & etiam Alamanniæ & Romanorum Imperator tranſierunt velut nubes ventis agitatæ. Veniat, veniat Rex KAROLVS, veniat Græcus cum eo & Tartarus. opibus eorum ditabimur, in bellis gloriabimur vt victores.

De malitia quam fecit contra Dominum Odoardum.

VIDENS Soldanus, quòd contra Dominum ODOARDVM non poſſet armis præualere, qui cum CCC. militibus ad terram ſanctam cuſtodiendam venerat, ſubitò vt ſuperatus Almirallum vocauit, & docuit ipſum vt ſe fingerét Odoardi amicum, & ſui Domini Soldani inimicum. Qui Admirallus tantam amicitiam contraxit cum Domino Odoardo per nuncium quem ad ipſum dirigebat quaſi fidelem, quòd ipſe nuncius fieret ita domeſticus & familiaris vt quandocumque & ſicut vellet intraret ad dominum ſine dubitationis ſcrupulo Odoardum. Accidit igitur vt quadam B
nocte intraret, & dum ſolum ſe inuenit cum ſolo, interprete tantùm præſente, percuſſit ipſum dominum & amicum. Sed Dominus percuſſus ad mortem diuina virtute ſurgens, hoſtem ſuo cultello venenato percuſſit, & interfecit. Et ipſe poſt paucos dies contra omnem ſpem amicorum curatus ſurrexit ſanus.

Hic multum indignatur contra noſtros, dicens eos non ſeruare fidem & veritatem, vt antiqui Chriſtiani famoſi faciebant, qui fuerant potentes. Improperat eis multa vicia & peccata, quæ ipſe deteſtatur, & odit: feſtucam in aliorum oculis videns, & minimè trabem quæ eſt in ſuo. Aſſerens, quòd ſi reddidiſſent omnes captiuos Sarracenos, ſicut & ipſe paratus erat reddere Chriſtianos, vt ex vtraque parte fuerat expromiſſum; nequaquam arma mouiſſet contra eos, ſed firmata concordia & pace, ſtrages & damna non fuiſſent ſecuta.

De his quæ benè facit Soldanus.

ITEM vinum & meretrices deteſtatur & odit, dicens quòd hæc viros potentes vecordes faciunt, & effeminant. Vnde iam per v. annos virtute ſui præconij taberna vini non inuenitur in terra ſibi ſubiecta, nec lupanar meretricum. nec aliquis audet vinum bibere, niſi furtiuè. Dúmque diceretur ei, quòd ſui prædeceſſores Soldani ſolebant v. millia ſtipendiariorum tenere de theſauro collecto ex appreciatione vini & meretricũ, reſpondit: malo habere paucos, & ſobrios, quàm plures mulieribus viliores, qui veneri magis militent & Bacco, quàm Marti Deo bellorũ & proborum. C

Coniugium laudat, quatuor habens vxores, quarum quarta eſt Chriſtiana iuuencula Antiochena, quam ſemper ſecum circumducit. Concubinas habere reprobat, & condemnat peccatum contra naturam. Iuſtè & in pace ſuos ſubditos viuere poſtulat, & mãdat. Ad ſibi ſubiectos Chriſtianos, maximéque Religioſos qui ſunt in monte Synay, & in diuerſis partibus ſui Imperij, fauorabilis exiſtit: & cauſas eorum ſtatim vt audit determinat, & lites abſcidit. Suos Religioſos, qui Focora dicuntur, libenter audit, & honorat: inter quos vnus fuit ſuperſtitioni deſeruiẽs, & non Deo, qui vocabatur Fequit el Codre. Hic tantam gratiam inuenit in oculis Soldani, quòd eius diceretur Propheta fidelis, Chriſtianorum Iudeorúmque maximus perſecutor & hoſtis. Tandem illa gratia cõmutata in Soldani indignationẽ & iram, oculorum duorũ priuato lumine interiit morte crudeli, occulto iuſſu Soldani. quòd peiora poſſet facere.

Hic ſi vellet multò peiora poſſet facere Chriſtianis; quàm quæ fecerit. Sed ſuam potentiam refrenat omnipotens Deus qui quinque * ſed minimè voluntatem. & econtrà in multis. Ciuitates enim plures Chriſtianorum & caſtra poſſet ſine contradictione & reſiſtentia capere quando vellet: vt eſt Sydon, Beritum, Biblium, Antharadum, & Margatum, & forſitan Tyris & Tripolis, ſi benè vellet niti. Sed pro munere & ſua clementiâ dicit, quòd non vult Chriſtianos affligere quantum poſſet, licèt ſint digni. Verumtamen apud Chriſticolas notum eſt, quòd nullum locum tantum deſiderat ſubiugare, quantum Accon ciuitatẽ, quæ caput ac refugium eſt, ac potentia Chriſtianorum. Vnde nonnulli noſtrorum autumant, quòd ipſe ſe fingat ad

Chriſtianos

Digitized by Google

A Chriſtianos clementem, vt ciuitas Accon bonam de ſe habeat opinionem, & plenè tanquam de amico confidat. quatenus obſeruato tempore poſſit eam capere & poſſidere. quod per quendam Sarracenum reuelatum eſt Chriſtianis.

Item ad ſuum Prophetam Macometum videtur eſſe valde deuotus. ad cuius ſepulcrum non fuit contentus ſemel iuiſſe, niſi adhæreret ſecundò ire, vnde ventum erat circa feſtum beatæ Mariæ Magdalenæ, anno Domini quo hæc ſcripta ſunt M.CC.LXXIII.

De morte Soldani.

HOc etiam anno, vt ſapientes Sarracenorum dicunt, Aſtrologi & Mathematici, moriturus eſt. & poſt eius obitum alius exurget Turchus, qui infra dominij ſui annum morietur. Et poſt hæc debet exurgere dominium Chriſti, & vexillum crucis eleuari, & deferri per totam Syriam vſque ad Cæſaream Cappadociæ, & tunc erit magna commotio in terra. Horum cognitor verus Deus.

De fine Sarracenorum eſt apud eos certa ſcientia & fides firma vt dicunt, abſque aliqua contradictione, teſtimonio Macometi. Macometus enim ita dixit: *Sarraceni ceperunt eſſe vt peregrini.* Et ideò ſapientes eorum gloſſant prædictum verbum, dicentes quòd Sarraceni deſinent eſſe, quando diuidentur in tres partes. Vna pars corruet ſub gladio. Pars alia fugiendo petet deſerta, & peribit. pars verò tertia ad fidem Chriſtianorum tranſibit.

B

CONTRACTVS NAVIGII DOMINI REGIS CVM VENETIS FACTVS ANNO DOMINI M.CC.LXVIII.

Poſtquam idem Rex ſecundò ad acquiſitionem terræ ſanctæ proficiſci ſtatuit.

C

Ex veteri Regiſtro. MS.

VObis Domino Regi ego Marchus Guirinus nuntius Domini Ducis Venetorum dico quod ſi tranſieritis per partes eius ad acquiſitionem terræ ſanctæ, & paſſagium fuerit à feſto beati Iohannis de menſe Iunij ad vnum annum proximum venturum, quod ipſe Dominus Dux dabit vobis in ipſo paſſagio quindecim naues, de quibus erunt ſeptem de illa magnitudine quæ per alios nuntios ſuos dicta fuit, & quinque erunt aliorum hominum de Venetiis, & eiuſdem magnitudinis, & aliæ tres naues magnæ, quæ ſunt communis Venetis & eius magnitudinis quam alij Ambaſſatores ſui vobis dederunt in ſcriptis, & aliud magnum pro quatuor millibus equorum, & decem millibus perſonarum, cum infra ſcripta conditione, videlicet quod quælibet ipſarum duodecim nauium habebit marinarios quinquaginta, & aliæ tres videlicet Roccaffortis, & ſancta Maria marinarios centum & decem pro qualibet, & ſanctus Nicolaus marinarios octuaginta ſex. De quibus nauibus videlicet de Roccafforti, & de naue noua vocata ſancta Maria habere vult Dominus Dux Marchas M.CCCC. pro qualibet earum, & de ſancto Nicolao Marchas M C. & de aliis nauibus Marchas DCC. pro qualibet earum de bono & fino argento de denariis groſſis ad pondus Pariſienſe. Et de vno nauigio pro vno milite cum duobus ſeruitoribus & vno equo, & vno puero pro cuſtodia equi, & pro viandia & karinſiis ſuis portandis habendo placita ſecundum menſuram nobis per

LVDOVICVS NONI. dilectos Ambaſſatores datam, Marchas octo & dimidiam; & pro vno milite habendo placam copertam ab arbore de medio verſus puppem Marchas duas & quartam, & pro vno ſcutifero habendo placam diſcoopertam in loco prædicto vncias ſeptem argenti, & pro vno garconio cum vno equo manente ipſo apud equos habendo placam pro equo ſecundum menſuram per alios Ambaſſatores dimiſſam Marchas quatuor & mediam, & pro quolibet alio peregrino habendo placam ab arbore de medio verſus proram, cum ſuis viandis, & habuiſiis Marcham vnam minus quarta de eodem argento, & ad prædictum pondus. Quibus omnibus Dominus Dux tenebitur facere dari ligna pro coquinare, & peregrini omnes poſſint viandas, arma, & alia neceſſaria per ſe libere facere comparari, & accipi in partibus Domini Ducis, ſicut eis neceſſe fuerit, ſecundum quod faciunt alij homines terræ ſuæ. Etſi vos Domine Rex, volueritis pro expectare veſtrum ſtare in partibus Cyprij, vel cretæ, aut in illis partibus pro habere conſilium ad quas partes ire debeatis, patroni, & marinarij teneantur expectare, ſi moueritis de Venetiis ad medium menſem Iunij vel antea per vnum menſem pro prædicto pretio, ſi moueritis de Venetiis tranſacto medio menſe Iunij, teneantur expectare per viginti dies. A

Eo ſi volueritis hibernare tenendo nauigium in locum ſaluationis teneamini addi facere tertium plus dictæ ſolutionis patronis nauium, & ipſi hibernare debeant vobiſcum, cum ipſa conditione, & vos & illi qui tranſire voluerint eſſe debeatis in Venetiis ad Kalendas Iunij pro mouere, vt dictum eſt. Et ſi hæc placuerint vobis facietis prædictam pecuniam Domino Duci dari in Venetiis, hoc modo, videlicet tertium ſolutionis totius infra duos menſes poſtquam concordia facta fuerit, & aliud tertium à Kalendis Septembris vſque ad ſanctum Michaëlem, & aliud reliquum tertium in aduentu veſtro, & veſtræ gentis Venetiis. B

Et Dominus Dux & homines Venetiorum ad obſequium Chriſti, & ad exaltationem & robur fidei Chriſtianæ pro reuerentia Domini Papæ, & pro veſtro honore in auxilium huius facti ponet, & tenebunt per vnum annum quindecim galeas armatas ſuis expenſis cum iſta conditione quod priuilegium ſiue ſcriptum habeant quod vbicumque in omni parte tam in mari, quàm in terra vbi erunt homines Venetiarum de ipſis fieri debeat ratio per illum qui pro Domino Duce fuerit, tam inter eos, quam ſi alij ab eis petere voluerint in iuſtitia ſiue vindicta de maleficiis tam in honore, quam in perſonis. Et quod in terris quæ Deo volente acqueſtabuntur, habeant libertatem & plenam franchiſiam tam intrando quam exeundo, tam in mari, quàm in terra, & locum bonum & idoneum pro habitatione ſua ſcilicet Venetiorum Eccleſiam, metra, paſſus, menſuras, ſtateras, balneum, furnum, & tabernam, placlam, bocheriam, & piſcariam. Inſuper quod vnus, vel plures ſint pro Domino Duce in dictis terris qui inter gentem ſuam, & de ipſis rationem faciant & iuſtitiam ſiue vindictam tam de honore quam de perſonis. Præterea ſi homines Domini Ducis aut aliqui eorum paſſi fuerint aliquo caſu naufragium in aliqua parte vbi vos, Domine Rex, habebitis poſſe, ipſi erunt ſalui & ſecuri in perſonis & rebus quas recuperare poterunt, & ab omnibus dictarum partium qui pro nobis fuerint habebunt auxilium, conſilium, & fauorem, ſaluis omnibus rationibus, iuribus, & honorificentiis, quas & quæ Dominus Dux & homines Venetis habent & habere debent in regno Ieroſolimitano. C

Nauis quæ vocatur ſancta Maria eſt longa pedibus c. v i i. quæ longitudo eſt de pedibus l x x. In columba in longore proræ & puppis eſt de pedibus xxxviii. & eſt ampla in fundo pedibus nouem & dimidio, & eſt alta in prima coperta x i. pedibus & dimidio, & eſt ampla in ore pedibus x x v i i i. & dimidio, & eſt alta in ſecunda coperta pedibus ſex & dimidio, & eſt alta in corridoriis pedibus quinque & dimidio, & à corridoriis in ſuperius pedibus i i i. & dimidio, & eſt alta in capitibus columbæ pedibus x l. & habet duas paradiſos, & vnum vannum, & vnum ſupraunannum copertum & duos pontes, & vnum ſuperpontem, & vnum Bellatorium amplum de quatuor vel quinque pedibus de retro puppem, quæ nauis cum omnibus corredis & apparatibus ſuis, & cum c x. marinariis dabitur pro mille quatringentis marchis argenti eius bonitatis, cuius eſt Venetianus groſſus ad pondus de Pariſ.

Nauis quæ vocatur Rochafortis eſt longa pedibus c x. quæ longitudo eſt de pedibus l x x. in columba & in langore proræ & puppis, & eſt de pedibus

Lvdovicvs nonvs.

A de pedibus XI. & eſt ampla in fundo pedibus nouem & dimidio, & eſt alta in prima coperta XI. pedibus & dunidio, & eſt ampla in ore pedibus XXIX. & alta in ſecunda copetta pedibus VI. & dimidio, & eſt alta in corridoriis in ſuperius pedibus III. & dimidio, & eſt alta in capitibus columbæ pedibus XXXIX. & dimidio, & habet duos paradiſos & vnum vannum, & ſuperuannum coopertum, & duos pontes, & vnum ſupra pontem, & criam de retro puppem vnum bellatorium amplum de quaruor vel quinque pedibus, quæ nauis cum omnibus corredis, & apparatibus ſuis, & cum CX. marinarijs dabitur pro conſimili pretio.

Nauis quæ vocatur ſanctus Nicolaus eſt longa pedibus C. quæ longitudo eſt de pedibus LXV. in columba & in langore proræ & puppis eſt de pedibus XXV. & eſt ampla in fundo pedibus IX. & eſt alra in prima cooperta pedibus XI. & ampla in ore pedibus XXVII. & alta in ſecunda cooperta pedibus VI. & dimidio, & eſt alta in corridoriis pedibus V. & dimidio, & à corridoriis in ſuperius pedibus XXXVIII. & habet vnum paradiſum & duo vanna vnum ſupra aliud, & duos pontes, & vnum ſupra pontem, quæ nauis cum corredis, & apparatibus eius, & cum IV^{xx} VI. marinariis dabitur pro mille centum marchis.

B Naues ſeptem fient de nouo & iſto paſſagio, quarum quælibet erit longa de pedibus IV^{xx} VI. quæ longitudo cuiuſque erit de pedibus LVIII, in colomba & in langore proræ & puppis de pedibus XXVIII. & erunt amplæ in fundis pedibus VIII. & altæ in prima cooperta pedibus IX. & dimidio, & amplæ in ore pedibus XXI. & dimidio, & altæ in ſecunda cooperta pedibus V. & dimidio, & altæ in corredoriis pedibus quaruor minus quarto; à corredoriis in ſuperius pedibus III. minus quarto, & erunt in capitibus columbarum altæ XXIX. pedibus, & habebit quælibet vnum paradiſum, & vnum vannum, & vnum ſuperuannum decoopertum, & vnum corredorium, & vnum pontem coopertum, & vnum corredorium ab arbore de medio vſque ad proram. Quarum prædictarum nauium quælibet cum corredis, & apparatibus ſuis, & cum L. Marinariis dabitur pro ſeptingentis marchis.

Naues vero quinque erunt quorundam nobilium de Venetiis bonæ & ſufficienres, quæ erunt deportatione, pro qualibet ſicur erunt ſupra ſcriptæ ſeptem naues pro qualibet. Quarum prædictarum quinque nauium quælibet cum corredis & apparatibus ſuis, & cum quinquaginta marinariis dabitur pro ſeptingentis marchis.

Super eo verò quod Dominus Rex vult ſcire quantum conſtabit locus cuiuſlibet militis cum duobus ſeruientibus vno equo, & vno garcifero pro equo & aqua.

Dicuntur Ambaſſatores Ducis, quod volunt ſcire quantum panem, quantum vinum, & carnem, & caſeum &............ & quæ alia victualia Dominus Rex vult poni in nauem pro milite, duobus ſeruientibus, & vno garcifero, & pro quanto C tempore, quantam aquam vult, miles pro ſe, & dictis ſeruientibus, & vno garcifero pro qualibet die vſque ad complementum paſſagij.

Item volunt ſcire quantum ordei, quantum fœni vult poni in nauem pro vno equo, & pro quanto tempore, & quantum aquæ dabitur equo qualibet diæ.

Super eo vero quod Dominus Rex vult ſcire quantum conſtabit locus, & aqua pro qualibet ſingulari perſona. Dicunt Ambaſſatores quod volunr ſcire quæ & quanta victualia vult ſingularis perſona pro ſe mitti in nauem & pro quanto tempore, & quantum aquæ vult pro qualibet die, & cuius magnitudinis locum, & in qua parte nauis.

Sequitur hic ea quæ ſunt neceſſaria ad ponendum in nauibus pro ſuſtentatione hominum & equorum quando paſſagium erit. P. pro qualibet perſona vnum modium frumenti ad menſuram de Accon liberatum in pane & farina vna quarta & dimidia vini ad menſuram Pariſ. pro qualibet die, & tantum de aqua, carnes ſalſatæ, caſei, oleum, alia legumina; armaturæ militis pro ſe & equo ſuo, & duobus ſeruienribus ſuis.

Pro quolibet equo quatuor modia ordei ad menſuram de Accon currentem tempore, quo Dominus Rex Franciæ erat ibi vna vata plena fœni, quæ erit de tour nouem pedum, & de longitudine quinque pedum, & quindecim quartas aquæ ad menſuram Pariſienſ. pto qualibet die.

TESTAMENTVM LVDOVICI IX. REGIS QVOD IN TERRAM SANCTAM SECVNDÒ PROFECTVRVS condidit. Anno M.CC.LXIX.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, amen. LVDOVICVS Dei gratiâ Francorum Rex. Notum facimus quòd nos per Dei gratiam ſani & incolumes Teſtamentum noſtrum ordinauimus in hunc modum. Volumus quidem & præcipimus, quòd omnia debita noſtra ſoluantur, & quòd omnia foriſfacta noſtra emendentur, & fiant reſtitutiones noſtræ per executores huius Teſtamenti inferiùs nominatos, per ſe, vel per alios, ſecundum quod viderint expedire: quibus ſi viſa fuerint aliqua dubia vel obſcura, damus eis poteſtatem ordinandi & faciendi ſuper hiis, prout inſpecta ſalute animæ noſtræ viderint faciendum. Legamus autem cariſſimæ vxori noſtræ MARGARETÆ Reginæ quatuor millia librarum. Abbatiæ noſtræ Regalis Montis ſexcentas libras. Libros verò noſtros, quos tempore deceſſus noſtri in Francia habebimus, præter illos, qui ad vſum Capellæ pertinent, legamus Fratribus Prædicatoribus, & Fratribus Minoribus Pariſ. Abbatiæ Regalis Montis, & Fratribus Prædicatoribus Compend. ſecundum diſcretionem & ordinationem executorum noſtrorum eiſdem æquis portionibus diuidendos: præter illos libros, quos dicti Fratres Prædicatores Compend. iam habent. Item legamus Abbatiæ beatæ Mariæ Regalis iuxta Pontiſ. quadringentas libras. Abbatiæ Lilij beatæ Mariæ iuxta Meledunum trecentas libras. Domui Dei Pariſ. centum libras ad vſus pauperum eiuſdem Domus. Domui Dei Pontiſ. ſexaginta libras ad vſus pauperum. Domui Dei Compend. ſimiliter ad vſus pauperum ſexaginta libras. Domui Dei Vernon. ſimiliter ad vſus pauperum ſexaginta libras. Item legamus ducentis domibus Dei magis indigentibus & plus oneratis duo millia libr. diſtribuendas, vnicuique videlicet ſecundum diſcretionem & ordinationem executorum noſtrorum. Item octingentis Leproſar. duo millia libr. eodem modo diſtribuendas eiſdem, ſecundum diſcretionem & ordinationem executorum noſtrorum. Item legamus Domui Fratrum Minorum Pariſ. quadringentas libras Aliis autem domibus Fratrum Minorum in regno Franciæ conſtitutis, per conſilium & ordinationem Miniſtri Prouincialis Franciæ, necnon Gardiani & Lectoris Pariſ. qui pro tempore fuerint, vel duorum ex ipſis, ſexcentas libras. Item legamus domui Fratrum Prædicatorum Pariſ. quadringentas libras. Aliis autem domibus Fratrum Prædicatorum in regno Franciæ conſtitutis per ordinationem & conſilium Prioris Prouincialis Franciæ, necnon Prioris, & Lectoris antiquioris Domus Pariſ. ſexcentas libras. Item legamus Abbatiæ S. Victoris Pariſ. quinquaginta libras. Abbatiæ Victoriæ iuxta Siluan. quinquaginta libr. Aliis autem Abbatijs Ordinis ſancti Auguſtini magis indigentibus, & plus oneratis in regno Franciæ conſtitutis trecentas libras diſtribuendas eiſdem ſecundum diſcretionem & ordinationem executorum noſtrorum. Item legamus Priorarui S. Mauricij Siluan. quinquaginta libras. Abbatiæ Ciſtercienſi quinquaginta libras, & aliis viginti magis indigentibus & plus oneratis Abbatiis eiuſdem Ordinis trecentas libras diſtribuendas eiſdem ſecundum diſcretionem & ordinationem executorum noſtrorum. Abbatiæ S. Antonij Pariſ. C. libr. Abbatiæ de Parco iuxta Criſpiacum LX. libr. Abbatiæ Theſauri B. Mariæ XL. libr. Abbatiæ de Villar. iuxta Feritatem XL. libr. Abbatiæ de Byarz verſus Peronam XL. libr. Abbatiæ de Saluatorio iuxta Laudunum XL. libr. Et aliis Abbatiis Monialium Ciſterc. Ordinis DC. libras diſtribuendas magis indigentibus & plus oneratis ſecundum diſcretionem & ordinationem executorum noſtrorum. Item legamus Domui ſororum S. Dominici iuxta Montem Argi XXX. libr. Nouæ Domui ſororum eiuſdem Ordinis vltra pontem Rothom. ſitæ LX. libr. Abbatiæ Humilitatis B. Mariæ iuxta S. Clodoaldum L. libr. Monialibus S. Damiani Remenſ XV. libr. Monialibus eiuſdem Ordinis, quæ ſunt apud Pruuinum XV. libr. Item legamus Abbatiæ Fontis Ebraudi C. libr. Et triginta Prioratibus Fontis Ebraudi in regno Franciæ conſtitutis, CC. libr. diſtribuendas magis indigentib. & plus oneratis, ſecundum diſcretionem & ordinationem executorum noſtrorum. Item Domui S. B C

Mathurini

A Mathurini Pariſ. Ordinis S. Trinitatis & Captiuorum, LX. libr. Fratrib. nouæ Do-
mus Fontis Bliaudi Ordinis eiuſdem, ad vſus pauperum XL. libras & aliis Domi-
bus eiuſdem Ordinis in regno Franciæ conſtitutis magis indigentib. & plus onera-
tis c. libr. Item legamus Abbatiæ Præmonſtr. XXX. libr. Abbatiæ Albæ-Cutiæ XX.
libr. Abbatiæ Gaudij-vallis XX. libr. Et aliis Domibus eiuſdem Ordinis magis indi-
gentib. & plus oneratis, ſecundum diſcretionem & ordinationem executorum no-
ſtrorum c. libr. Item legamus Domui Vallis Scholarium Pariſ. XL. libr. Et aliis Do-
mib. eiuſdem Ordinis c. libras, diſtribuendas eiſdem ſecundum diſcretionem & or-
dinationem executorum noſtrorum. Item legamus Domibus Ordinis Carturſien.
in regno Franciæ conſtitutis LX. libr. diſtribuendas ſimiliter ſecundum diſcretio-
nem & ordinationem executorum noſtrorum. Et fratrib. eiuſdem Ordinis ad ædi-
ficationem nouæ Domus ſuæ iuxta Pariſ. c. libr. Item legamus Domui de Vicen.
Grandis-montis Ordinis XX. libr. Fratribus de Saccis Pariſ. LX. libr. Fratribus de
Monte Carmeli Pariſ. XX. libr. Fratribus heremitis de ordine S. Guillelmi iuxta Pa-
riſ. XX. libr. Frattibus heremitis de ordine S. Auguſtini Pariſ. XV. libr. Fratribus Or-
dinis S. Crucis XX. libr. Fratrib. de Ordine B. Mariæ matris Chriſti Pariſ. XX. libr.
B Item legamus ad ædificandum & ampliandum locum Beguinarum Pariſ. c. libr. &
ad ſuſtentationem pauperiorum ex ipſis XX. libr. Item legamus pauperibus mulieri-
bus Beguinis in regno Franciæ conſtitutis c. libras, per bonos viros, quos ad hoc
executores noſtri viderint ordinandos, diſtribuendas. Item pauperib. Beguinis de
Cantiprato iuxta Cameracum XL. libras. Item legamus Filiabus Dei, & mulieribus
Pœnitentib. Pariſ. c. libr. Volumus autem, quòd executores noſtri requirant ab
omnibus Religioſis, & Conuentibus Religioſorum locorum, quibus legata feci-
mus, quatinus intuitu pietatis ſingulis annis faciant anniuerſarium noſtrum certa
die obitus noſtri. Capellanos autem Capellæ noſtræ Pariſ. attentè requirimus, vt
pro nobis poſt deceſſum noſtrum Miſſam, quæ pro defunctis fidelibus dicitur, per
vnum ex Concapellanis ſuis ſingulis diebus celebrari faciant in futurum, & anni-
uerſarium noſtrum die obitus noſtri ſollemne faciant annuatim. Item legamus pau-
peribus mulieribus maritandis vel aſſignandis mille libras. Item legamus DC. libras
ad burellos emendos pro pauperibus veſtiendis, &c. libr. pro ſotularib. pauperib.
diſtribuendis. Item legamus pauperibus Scolarib. S. Thomæ du Lupara Pariſ. XV.
libr. & pauperib. ſcolaribus S. Honorati Pariſ. X. libr. Bonis-pueris Pariſ. LX. libr.
& minutis ſcolarib. Pariſ. CL. libr. per Priorem Fratrum Prædicatorum & Gardia-
num Fratrum Minorum Pariſ. diſtribuendas. Item legamus orphanis, viduis, &
minutis pauperib. duo milia libr. Item legamus CL. libras pro calicibus, albis, &
aliis ornamentis Eccleſiaſticis emendis & diſtribuendis per manum executorum no-
ſtrorum, pauperibus locis quæ indigebunt in domaniis noſtris, vbi videbitur bo-
C num eſſe. Item legamus ſeruientib. noſtris, qui nondum ſunt à nobis remunerati,
vel qui minus ſufficienter remunerati ſunt, duo milia libr. diſtribuend. per manum
executorum noſtrorum. Volumus autem & præcipimus, quòd omnia ſupradicta de
mobilib. quæ habebimus in regno Franciæ tempore deceſſus noſtri, ſoluantur. Quæ
ſi fortè ad ea ſoluenda non ſufficerent, volumus & præcipimus, vt de venditionibus
boſcorum noſtrorum omnium, qui ſunt in domaniis noſtris, perficeretur ſolutio
omnium prædictorum, tam ex illis venditionibus quæ tunc eſſent, quàm ex aliis
quæ poſſent fieri in boſcis prædictis. Ita quòd in illis venditionibus nihil percipe-
ret hæres noſter, donec omnia prædicta eſſent plenariè perſoluta. Et ad hæc omnia
tenenda & firmiter obſeruanda hæredem noſtrum & terram noſtram obligamus.
Præterea volumus & præcipimus, vt Clerici noſtri & Capellani tempore deceſſus
noſtri de noſtro exiſtentes hoſpitio, quibus in aliquo beneficio Eccleſiaſtico proui-
ſum non fuerit, habeant & percipiant in burſa hæredis noſtri Regis quilibet eorum
XX. libr. annuæ penſionis, quouſque ſibi de beneficiis Eccleſiaſticis, vel aliàs ſit pro-
uiſum. De Baptizatis autem noſtris tam maioribus quàm minorib. quos venire feci-
mus citra mare; volumus & præcipimus, vt ſecundum quod ordinatum eſt à nobis
de prouiſionibus ipſorum, filius noſter, qui ſucceſſurus eſt nobis in regno, poſt de-
ceſſum noſtrum prouidere teneatur eiſdem; niſi cauſa rationabilis obſiſteret, quare
ſubtrahi vel minui deberet prouiſio aliquorum ex ipſis. Volumus inſuper & præci-
pimus, vt prouiſionem, quam fecimus quibuſdam honeſtis mulierib. quæ Beguinæ
dicuntur, in diuerſis ciuitatib. & villis religioſè degentib. ſeruet et teneat hæres

LVDOVICVS NONVS.

noſtet, qui nobis ſuccedet in regno, & eam ſeruari faciat & teneri, quamdiu vi- A
„ xetit earum quælibet; quæ videlicet aſſignatæ non fuerint aliàs competenter. Do-
„ namus aurem & aſſignamus filiis noſtris IOANNI, PETRO, & ROBERTO, cer-
„ tas terrarum portiones, ſecundum quod in litteris noſtris patentib. ſuper hiis con-
„ fectis plenius continetur. Quib. portionib. volumus & præcipimus ipſos fore con-
„ tentos. Et ſi fortè contingeret ipſorum aliquem, vel hæredem eius, ſine hærede de
„ corpore ſuo decedere, portio terræ ſibi aſſignata ad hæredem ſeu ſucceſſorem no-
„ ſtrum, quicumque pro tempore regnum tenuerir, reuertatur. Item legamus cariſ-
„ ſimæ filiæ noſtræ AGNETI decem milia libr. Denique volumus, præcipimus, &
„ ordinamus, vt præter portiones liberorum noſtrorum, necnon reſtitutiones, emen-
„ dationes, donationes, & legata, quæ vel quas modo vel alias fecimus aut faciemus,
„ ſeu fieri ordinauimus vel ordinabimus in futurum, tota alia terra noſtra, & omnia
„ immobilia ad nos pertinenria totalirer remaneant hæredi noſtro, qui nobis ſucce-
„ det in regno. Mobilia vero omnia eidem ſimiliter remanere volumus, dum tamen
„ ea in bonos vſus ad honorem Dei & vtilitatem regni expendere teneatur. In his au-
„ tem, & in omnibus ſupradictis, volumus & ordinamus ius alienum per omnia & in
„ omnibus eſſe ſaluum. Huius autem Teſtamenti noſtri executores conſtituimus dile- B
„ ctos & fideles noſtros STEPHANVM Epiſcopum Pariſ. PHILIPPVM Ebroic. ele-
„ ctum, S. Dionyſij & Regalis Montis Abbates, qui pro tempore fuerint, & Magi-
„ ſtros Ioannem de Trecis & Henricum de Verzel. Clericos noſtros, Archid. in Ec-
„ cleſia Bajoc. Quib. ad præmiſſa omnia exequenda volumus & præcipimus, vt hæres
„ noſter, qui nobis ſuccedet in regno, ram ipſis, quàm aliis quos deputauerint loco ſui,
„ prouidear in expenſis. Quòd ſi non omnes his exequendis voluerint, vel non po-
„ tuerint intereſſe, vel aliquem ex ipſis contingat decedere nominatis, maiot pars nu-
„ mero ſuperſtitum nihilominus poteſtatem habeat exequendi præmiſſa. In cuius rei
„ teſtimonium præſentem paginam ſigilli noſtri fecimus impreſſione muniri. Actum
„ Pariſ. anno Domini M. CC. ſexageſimo nono, menſe Februario.

EPISTOLA PVBLICATA SVPER OBITV LVDOVICI NONI REGIS.

Ex MS. exemplari Nicolai Camuſati Canonici Trecenſis.

PHILIPPVS Dei gratia Francorum Rex. *dilectis & fidelibus ſuis vniuerſis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, nec non Abbatibus, Prioribus, Decanis, Presbyteris, & cæteris Eccleſiarum Rectoribus, ac vniuerſis tam Regularium, quam Sæcularium Conuentibus, Collegiis, & Capitulis in Regno Franciæ conſtitutis, ad quos præſentes litteræ peruenerint, ſalutem, & dilectionem.* CVNCTIS flenda Chriſti fidelibus & dolenda ſpecialiter vniueiſis & ſingulis infrà Regni terminos conſtitutis. Nobis autem præcipuè continuis ac crebris lamentanda Suſpiriis Vniuerſitati veſtræ cõpellimus, ſæua quædam moleſta nimis ac triſtia cum multa cordis amaritudine nuntiare. Nuper quidem, ſicut Domino placuit, qui greſſus, actus, & finem Electorum ſuorum, iuxtà ſuæ beneplacitum voluntatis ſemper dirigir in ſalutem. Ille Deo dilectus, hominibus gratioſus, piæ ac præclaræ recordationis Ludouicus Francorum Rex illuſtriſſimus, percharissimus Dominus ac genitor noſter quondam, cuius vita toti Eccleſiæ fructuoſa fuiſſe dignoſcitur, cuius memoria in benedictione eſt, cuius laus in Eccleſia prædicatur, poſt tam laudabilia charitatis ac pietatis opèra, poſt tot laborioſos agones, quos pro fide Chriſti & Eccleſiæ dilatatione, fideliter ac feruenter indefeſſo animo tolerauit; poſt quam nuper in portu Tunicij viriliter, & ſine detrimento ſuorum applicuit, portum ipſum famoſum occupans, & rerræ introitum Africanæ, quam ſi daret Dominus, propoſuerat expulsâ barbarie, ac nefanda Sarracenicæ gentis eliminata ſpurcitia, Chriſtiano cultui dedicare, poſt captam victorioſè Carthaginem, cum iam proceſſurus vlteriùs tam per aquam quam per terram feliciter, ac potenter intenderet expugnare Tunitium, & Infidelis regnantis in eo, ac ſuorum rotaliter exterminare potentiam, & virtutem, inter hæc diſponente Domino, labores & agones ipſius conſommare felicitet & complere, quadam

corporis

A corporis infirmitate grauatus; lecto decubuit, & poſt multas ægritudinis eiuſdem moleſtias, tandem Chriſtianiſſimè poſtulatis, ac cum omni deuotione ſuſceptis omnibus Eccleſiaſticis Sacramentis, in confeſſione noſtræ fidei, in Dei dilectione & deuotione feruenti, feria ſecunda in Craſtino Beati Bartholomæi Apoſtoli, hora illa qua Dominus Ieſus Chriſtus Dei filius in cruce pro mundi vita moriens expirauit, ad extremam horam veniens, & ſuper ſaccum & cinerem recubans felicem Spiritum reddidit Altiſſimo Creatori. Nos itaque ſauciati tam diri grauitate vulneris, tam acutis orbitatis aculeis, nimirum eiulare compellimur, ac plangere deplorandum abceſſum & obitum pij patris, in quo non ſolum noſtram irremediabilem plagam, & inreſtaurabilem iacturam comperimus; & ſentimus, ſed & totius Chriſtianitatis inæſtimabile damnum, & lamentabile detrimentum. Lugent pariter vniuerſi Regem pium, Regem pacificum, Patrem pauperum, miſerorum Refugium, Solatium oppreſſorum, totius Religionis & Innocentiæ authorem præcipuum, Zelatorem iuſtitiæ fidei & Eccleſiæ Deffenſorem. O quis nobis daret locum eius tenentibus in terris, talis ac tam laudabilis progenitoris ſequi veſtigia, & imitari exempla, implere conſilia, ſacra eius exequi mandata, & ſalubria documenta, de cuius vitæ meritis, & actibus virtuoſis, nobis eſſet non immerito gloriandum B potius, quam de morte dolendum, ſi rationem admitteret vis doloris. Profectò magna gloria eſt talem habuiſſe parentem, ſed & dolor irremediabilis, tantum & tam dulce patris amiſiſſe ſolatium, tam ſuaue alloquium, tam efficax Conſilium, & iuuamen. Dolor quidem hic inconſolabilis cenſeretur, niſi de ipſo certa ſpes ab omnibus vitam eius ac actus ſanctiſſimos agnoſcentibus haberetur, quod iam de regni temporalis ſollicitudine, ſit tranſlatus ad æternum Regnum, & gloriam ſine fine. Vt igitur eſſemus aliquantulum à lamentis, dolores & gemitus conuertamus in arma ſalutis, in orationum ſuffragia, & ſubſidia charitatis. Impendamus defuncto gratiam, quam ad commerentem habuimus, vt exinde benedictionis fructum à retributore bonorum omnium reportemus. Sanè iuxtà prædicti piiſſimi patris noſtri, ſupremæ voluntatis arbitrium humiliter poſtulantis, vt poſt eius obitum mitteretur ad perſonas, & loca religioſa per Regnum pro ſuffragiis orationum, & gratis Deo charitatis ſubſidiis obtinendis, ecce ad diuerſa Regni loca, propter hoc dilectos noſtros viros religioſos, fratrem Gaufridum de Belloloco, & Guillelmum Carnotenſem, de ordine prædicatorum, ac fratrem Iohannem de Montibus, ordinis fratrum minorum, familiares & charos quondam memorati Domini patris noſtri, latores præſentiam cum aliis de domo noſtra & familia deſtinamus. Quocirca veſtram vniuerſitatem toto cordis affectu requirimus, & rogamus, quatenus memores exiſtentes, illius ſinceræ deuotionis ac dilectionis, quam ad Eccleſiam, & perſonas Eccleſiaſticas, idem pius pater & Dominus ſemper habuit, & exhibuit per ef-C fectum, ac illius piæ ſollicitudinis, quam ad felicem & proſperum ſtatum Regni, quaſi pupillam oculi, quietè & pacifice conſeruandam impendit, pro ipſius anima pretioſa, licet vt à multis creditur, aliena interceſſione, non egeat, ſummo Regi precum & hoſtiarum, munera ac cætera charitatis ſubſidia offerre velitis: illud idem in locis omnibus vobis ſubiectis fieri facientes, oretis, etiam iugiter & in locis prædictis faciatis orari pro Nobis, & pro toto exercitu Chriſtiano. Actum in Caſtris iuxtà Carthaginem die veneris poſt Natiuitatem Beatæ Virginis, anno milleſimo ducenteſimo, ſeptuageſimo.

LVDOVICVS NONVS.

A

EPITAPHIA FRATRVM AC LIBERORVM SANCTI LVDOVICI REGIS.

EPITAPHIVM DVORVM LVDOVICI NONI REGIS FRATRVM.

Quod illis in Eccleſia Beatæ Mariæ Piſſiacenſis poſitum eſt.

* Buſtum horum.

BVSTORVM * Comitum, cuiuſdam nomen auitum
Gratia dat reliquo, BLANCA nati, & LVDOVICO.
Regibus hi nati, me non Reges habeantur,
Vitæ morte dati, Cœleſti ſede locantur. B

EPITAPHIVM PHILIPPI COGNOMINE DAGOBERTI FRATRIS SANCTI LVDOVICI REGIS.

Quod extat in Eccleſia Monaſterij Regalis montis ab eodem Rege Ludouico fundati.

ECCE PHILIPPVS ego cognomen habens DAGOBERTI
Ad te tendo manus, ad te volo, Chriſte, reuerti;
Natus magnifico patre Rege fui LVDOVICO.
Rex meus, & frater LVDOVICVS, BLANCAQVE mater,
Rex, qui regno regis, Regum diadema perenne
Me ſobolem Regis tüearis ab igne gehennæ.
Vermibus hic ponor eſca .... extendere conor,
Et ſicut hic ponor, ponitur omnis honor.

ALIVD DE EODEM.

HIc iacet PHILIPPVS cognomen habens DAGOBERTI,
Frater ſancti LVDOVICI huius Monaſterij fundatoris.

EPITAPHIA TRIVM LVDOVICI NONI REGIS LIBERORVM. C

Quæ in eadem Eccleſia Regalis montis viſuntur.

HIc iacet BLANCA primogenita LVDOVICI Regis Francorum, huius Monaſterij fundatoris, quæ in ætate infantiæ migrauit ad Chriſtum anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo tertio; III. Kal. Maij.

HIc iacet IOHANNES excellentiſſimi LVDOVICI iunioris Regis Francorum filius, qui in ætate infantiæ migrauit ad Chriſtum, anno gratiæ, milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſeptimo, VI. Idus Martij.

HIc iacet LVDOVICVS filius ſancti LVDOVICI noni Regis Franciæ, & MARGARETÆ filiæ Comitis Prouinciæ, qui obiit anno ætatis ſuæ decimo ſexto, anno Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo nono, & ſepultus eſt in loco iſto in Octauis Epiphaniæ Domini. Adoleſcens Deo & hominibus gratioſus, honeſtate morum adornatus.

EPITAPHIVM

A

EPITAPHIVM DOMINÆ ISABELLÆ FILIÆ DOMINI REGIS FRANCIÆ SANCTI LVDOVICI ILLVSTRIS quondam Reginæ Nauarræ quæ obiit anno Domini 1271. requieſcat in pace. Amen.

Hoc Epitaphium eſt in Eccleſia Monaſterij Clareuallenſis.

SI quemquam fortuna fauens à morte tüeri
Poſſet, ISABELLIS haud moritura foret,
Filia Francorum Regis, Regina Nauarræ,
Vndique fortunæ cincta fauore fuit
Forma decens, Illuſtre genus, florenſque iuuentus
Virtus, quæ mortis damna lucroſa facit
Mens deuota, pius affectus, vita pudica,
B Poſt mortem melius viuere præſtat ei.
Felix quæ didicit blando ſpecie tenus vti
Mundo, mente colens ſeduliore Deum.

EPITAPHIVM ALIVD EIVSDEM ISABELLÆ.

Quod illi in eodem Monaſterio poſitum. eſt.

HÆc quicumque legis; ſcito quod filia Regis,
Inclyta Francorum digniſſima laude bonorum,
Iſtum corde chorum proprio facit eſſe decorum,
Hic cor Reginæ Nauarræ fragrat odore,
Quod dedit in fine, Conuentus huius amore
Regis Nauarræ Theobaldi ſponſa ſecundi,
Hic cor habet quod non decœpit gloria mundi,
Huic Campania paruit, & Bria, nam Comitiſſa
Clara Palatina diues quondam fuit ipſa.
Sed tamen hic mores adiunxit nobiliores,
Nam pietas, affabilitas, hanc intitularunt
Simplicitas, & ſobrietas in ea radiarunt,
Munditiæ ſpeculum fuit, & titulus probitatis,
C Illuſtrans populum fama propriæ bonitatis,
Hæc ſapiens, humilis, formoſa, diſerta, pudica,
Vix eſt huic ſimilis, cui virtus tam ſit amica
Quicquid fortuna, natura, vel ars meditari
Sciuit, in hac vna voluit Deus accumulari,
His margaritis fuit adornata decenter
Inſuper & mitis, aduerſa tulit patienter,
Cum patre, cum ſponſo, cum fratribus optat adire
Hieruſalem, ſed mors hanc fecit retrò redire,
Mors patris & fratris, cor præſens valde grauauit,
Sed ſponſi dulcis amor illud plus cruciauit,
Nomen ſi quæris fuit Iſabella vocata,
Regalis generis flos, Gloria, laus celebrata.
Hac cor in Ecleſia, tibi miſit virgo Maria,
Vt ſibi propitia ſit per te vera Sophia
Hanc tibi commendet deuotus grex Monachorum
Inſuper emendet operum foreſacta ſuorum,
Dum currunt anni ſub Chriſto mille ducenti
Septuaginta monos, tumulatur honore decenti
Hæc res qui ligitis Iſabellam, quæſo, iuuate
Vt veſtris meritis poſſit regnare beatè.

VITA ET SANCTA CONVERSATIO PIÆ MEMORIÆ

LVDOVICI NONI REGIS FRANCORVM. B

PER FRATREM GAVFRIDVM DE BELLOLOCO, ORDINIS PRÆDICATORVM EIVS CONFESSOREM.

Ex Codice MS. Fratrum Prædicatorum Conuentus Ebroicenſis.

PRÆFATIO.

AD diui nominis gloriam & honorem, & fidelium ædificationem; & multorum, & magnorum precibus inductus, & maximè meorum obedientia & auctoritate adſtrinctus: ſanctam Conuerſationem, & Actus egregios CHRISTIANISSIMI LVDOVICI *quondam Regis Francorum deſcribere dignum duxi, prout mens diuina per gratiam ſuam inſpirare dignabitur memoria mentis meæ.*

Qualiter laus Regis Ioſiæ Regi LVDOVICO *conueniat.*

1. IN primis igitur, ad pij Regis commendationem aſſumere mihi libet, quod in laudem Regis Ioſiæ in Eccleſiaſtici XLIX. legitur: *Memoria*, inquit, *Ioſiæ in compoſitione odoris facta eſt opus pigmentarij. In omni ore quaſi mel indulcabitur eius memoria, & muſica in conuiuio vini. Ipſe directus eſt diuinitus in pœnitentia gentis, & tulit abominationes impietatis: & gubernauit ad Dominum cor ſuum, & in diebus peccatorum corroborauit pietatem.* G Præterea, ad commendationem dicti Regis Ioſiæ plurima dicuntur tam in IIII. Libro Regum, quàm in II. Paralipom. XXXIIII. quæ ad laudem Regis noſtri propriè pertinere videntur. *Cùm adhuc*, inquit, *puer eſſet Ioſias, cœpit quærere Dominum: fecitque quod rectum & placitum erat in conſpectu Domini, & ambulauit per omnes vias Dauid patris ſui. Non declinauit ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Nomen matris eius Ydida. Fecit inſtaurari templum & domum Domini. Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua, & in vniuerſa virtute ſua: neque poſt ipſum ſurrexit ſimilis illi. Fecit enim phaſe, quale ante non fuit, neque quiſquam de Regibus fecit tale.* Qualiter hæc omnia congruè ad glorioſum Regem noſtrum pertineant, poterimus exprimere ſuis locis.

Quòd nomen Ioſiæ ipſi competat.

2. INTERIM ad præſens dicere ſufficiat, quomodo ſenſus nominis Ioſiæ conueniat Regi noſtro. Ioſias quippe interpretatur, Salus Domini; vel, Alienatio Domini; vel, Incenſum Domini, ſiue Sacrificium. Cui veriùs competit huius nominis ſignificatio, quam pio Regi noſtro, in quo verè Domini ſalus fuit? Vt pote qui ſaluti propriæ ac proximorum ſemper ſtuduit, & ad eleuationem & exaltationem

A tionem fidei Chriſtianæ pro viribus laborauit. Denique, qui præter incenſum mentalis deuotionis, quam à pueritia ſua continuè Domino interiùs offerebat; & præter ſacrificium pœnitentiæ corporalis, quam iuxta ſtatum ſuum, & iuxta corporis ſui debilitatem Deo quotidiè exterius exhibebat, ſe tandem in peregrinatione gemina tranſmarina, quaſi holocauſtum integrum obtulit Domino in odorem ſuauitatis. Si reputatum eſt Abrahæ ad iuſtitiam, quia ſemel voluit offerre vnicum filium, hoc ei Domino imperante: quantò magis huic fideli ſuo reputabit Dominus ad æternam iuſtitiam, & ad pretium ſempiternum, qui non ſemel, ſed bis obtulit deuotiſſimè ſemetipſum ad mortem, & fratres ſuos, & electum florem exercitus totius regni ſui, in obſequium Saluatoris: & maximè in hac vltima & miſeranda peregrinatione Tunicij, vbi, cum communi omnium conſilio tranſiens, cum liberis propriis, & exercitu ſuo toto, ob zelum & exaltationem fidei Chriſtianæ, ibidem hoſtia Chriſti effici meruit: & illuc, tanquam Martyr & pugil Domini indefeſſus, finem vitæ ſuæ feliciter in Domino conſummauit? Inſuper in via illa defuncti ſunt in confeſſione veræ fidei duo de liberis eius, quos amore præcipuo diligebat: videlicet Comes Niuernenſis, & Regina Nauarræ. Sed iam

B ad deſcribendam vitam ac conuerſationem ipſius laudabilem cum Dei adiutorio accedamus.

De innocentia vitæ & ſanctæ conuerſationis ipſius.

SANE de ipſo dici poteſt, & verè, quòd prædiximus de Ioſia. *Cùm eſſet adhuc puer, cœpit quærere Dominum, & fecit quod rectum & placitum erat in conſpectu Domini. Similis illi ante eum non fuit Rex, qui reuerteretur ad Dominum in toto corde ſuo, & in tota anima ſua, & in vniuerſa virtute ſua: neque poſt ipſum ſurrexit ſimilis illi. Et ambulauit in viis Dauid patris ſui. Non declinauit ad dexteram, neque ad ſiniſtram.* Patrem ſiquidem habuit Chriſtianiſſimum atque ſanctiſſimum, Regem videlicet LVDOVICVM: qui & ipſe zelo fidei accenſus, contra hæreticos, qui tunc in Albigenſium partibus plurimum aduerſabantur Romanæ Eccleſiæ, ac fidei Chriſtianæ, auctoritate Eccleſiæ crucem aſſumpſit: & viriliter peregrinatione aggreſſa, ac potenter dictorum inimicorum pro maxima parte ſuperbia ſuperatâ, dum à dicta peregrinatione rediret, feliciter migrauit ad Dominum. Huius tam pij patris deuotus ſucceſſor, atque ſtrenuus imitator, is, de quo loquimur, LVDOVICVS, ab ipſius ſanctis veſtigiis non declinauit neque ad dexteram, vt vanè eleuaretur in proſperis; neque ad ſiniſtram, vt aduerſitatibus aliquibus frangeretur. Vt pote qui ſemper extitit & inter proſpera humilis, & inter aduerſa ſecurus: ſicut pluries experti ſumus quoad vtramque fortunam, Domino 3.

C concedente.

De laude dominæ Blanchæ piiſſimæ matris eius.

INSVPER, nomen matris Ioſiæ præteriri non debet, quæ Ydida vocabatur: quod interpretatur, Dilecta Domini; vel, Amabilis Domino. Quod rectè competit Illuſtriſſimæ noſtri Regis matri, videlicet dominæ BLANCHÆ Reginæ, quæ verè extitit dilecta Domini, & amabilis Deo, & hominibus vtilis & accepta. Sub ſancta nutritura, atque ſalutari doctrina tam piæ matris, cœpit LVDOVICVS noſter egregiæ indolis & optimæ ſpei puer exiſtere, & de die in diem virum perfectum creſcere, & quærere Dominum, & facere quod rectum & placitum erat in conſpectu Domini. Verè conuerſus ad Dominum in toto corde, tota anima, totáque virtute, tanquam bonæ arboris bonus fructus. Siquidem cùm regnare cœpiſſet, & non haberet niſi circiter duodecim annos; quàm ſtrenuè, quàm induſtriè quàm iuſtè, quàm potenter dicta mater adminiſtrauerit, & cuſtodierit, & defenſauerit iura regni, teſtes ſunt qui tunc præſentes aderant circa Regem. Quamuis eo tempore plurimos & florentiſſimos habuerit Rex aduerſarios in principio regni ſui. Sed meritis innocentiæ ipſius, ac ſolerti prouidentia matris eius (quæ tota virago ſemper extitit, & femineæ cogitationi ac ſexui maſculinum animum iugiter inſerebat) perturbatores regni ſemper confuſi ſuccubuerunt. Nec prætereundum de quodam Religioſo, qui à falſis relatoribus audierat, quòd Dominus hic Rex ante matrimonium 4.

LVDOVICVS NONVS. ſuum concubinas habebat, cum quibus quandóque peccabat, conſcia vel diſſimulante matre ſua. Quod cùm ille Religioſus cum multa admiratione, quaſi eam redarguendo, dominæ Reginæ dixiſſet: illa ſuper hac falſitate ſe & filium humiliter excuſauit, verbum laudabile ſubinferens: videlicet, quòd ſi dictus filius ſuus Rex, quem ſuper omnes creaturas mortales diligebat, infirmaretur ad mortem, & diceretur ei quòd ſanaretur, ſemel peccando cum muliere non ſua; priùs permitteret ipſum mori, quàm ſemel peccando mortaliter ſuum offendere Creatorem. Hoc ego ab ore ipſius domini Regis audiui. A

Item de puritate & innocentia vitæ eius.

5. EGo, quamuis inſufficiens, dicti domini Regis Confeſſor extiti per viginti annos, vel circa: & confeſſionem eius generalem audiui toties, quòd vices numerare vix ſcirem. Ad honorem igitur Dei dico, quòd ipſe per totam vitam ſuam numquam aliquod peccatum mortale commiſit ſcienter, quod ego auderem iudicare mortale. Nam aliqui facta eius exteriùs attendentes timebant ei, ne ex ſolita & naturali benignitate ipſius negligentiam nimis remiſſam incurreret ſuper correptione Bailliuorum, & aliorum Officialium, ſiuè collateralium ſuorum: & B quòd tardus videbatur ad iuſtitiam exhibendam. Sed qui benè attenderet, quàm ſollicitus erat & diligens in inquirendis & vndique inueſtigandis bonis ac fidelibus Officialibus, & Bailliuis; forſitan ſuper præmiſſis ipſum ampliùs excuſatum haberet. Et verè æſtimo, quòd pauci ſunt etiam de illis, qui ſuper his arguebant: qui ſi eſſent in tanto officio, ſicut ipſe, in quibus non inuenirentur forſitan plura reprehenſibilia, quàm in ipſo.

De ſtatu eius, quantum ad regimen ſubditorum.

6. CONSILIARIOS adſeſſores, tam clericos, quàm laicos, electiſſimos tam in fidelitate quàm & ſapientiâ, habere volebat: & vndecunque poterat eligi faciebat. In cauſis, quæ contra ipſum vertere videbantur, ſemper quantum bono modo poterat, contra ſe ſtabat, & allegabat: vt per hoc Conſiliarij abſque timore offenſæ ipſius à vero iudicio minimè declinarent. Super forefactis, quæ tam ad perſonam ſuam, quàm ad præpoſitos vel Bailliuos ſpectabant mittebat plures per regnum inquiſitores diligentes & fideles: & inuentas iniurias emendari, & reſtitui faciebat. Similiter ſuper ſtatum familiæ domus ſuæ inquiri pluries faciebat, & reos probatos ſecundum quod meruerant puniebat.

De cautela & gratia verborum ipſius. C

7. CAVTISSIMVS erat, & gratioſiſſimus in loquendo. A verbis ſcurrilibus & diſſolutis, maximè à detractorius & mendacibus ſummè cauebat: & rariſſimè, vel numquam maledicta vel conuitia dicebat alicui, quantumlibet modico garcioni, niſi hoc exigeret grandis culpa. Specialiter autem ab omni genere iuramenti, quantumcumque, vt in loquendo fieri ſolet, conſuetum vel modicum videretur, penitus abſtinebat. Aliàs ad euitandum alia iuramenta, loco iuramenti ſolebat dicere, In nomine mei. Quod audiens reprehendi à quodam viro religioſo, extunc omnino abſtinuit. Sed ſecundum Euangelium erat ſermo eius: Eſt, eſt; Non, non. In arduis negotiis, & grauibus conſiliis, & cauſis, pauci, vel nulli, perſpicaciùs ipſo, & veriùs iudicabant: & quod intellectu capiebat, valde prudenter & gratioſe proferre ſciebat. Siquidem diffuſa erat gratia in labiis eius, & ſicut verè ſapiens, in verbis ſeipſum amabilem faciebat. Vt pote cuius ſermo in gratia ſale ſemper erat conditus. Inſuper glorioſiſſimus erat, & ſolummodo ad videndum, & ſolo viſu illabebatur, ad diligendum, affectibus ſingulorum.

De humilitate

A

De humilitate. & primò de habitu & veſte.

EX quo prima vice viam arripuit tranſmarinam, numquam indutus eſt ſqualeto, vel panno viridi, ſeu bruneto, nec pellibus variis: ſed veſte nigri coloris, vel camolini, ſeu perſei. Et quia veſtes huius minoris valoris eſſe videbantur ad dandum pauperibus, quàm aliæ pretioſiores, quibus in iuuentute vti ſolebat: inſtituit, quòd ad recompenſationem Eleemoſynariis ſuis, quolibet anno haberet ſexaginta libras paratas ad dandum pro Deo, * vltra id habere ſolebat. Nolebat pius Rex, quòd propter humilitatem ſuam exteriorem aliquid pauperibus deperiret. Similiter ex tunc numquam vti voluit calcaribus vel frenis, niſi omninò albis & ferreis, abſque aliqua auratura; nec ſellis ad equitandum, niſi albis, & ſine omni pictura. 8.

De ablutione pedum pauperum.

B QVOLIBET Sabbato conſueuerat pedes abluere in loco ſecretiſſimo, humiliter & deuotè, flexis genibus, trium pauperiorum & ſeniorum hominum, qui poterant inueniri: & poſt ablutionem pedes extergere, & humiliter oſculari. Similiter aquam porrigebat eorum manibus abluendis, quas eodem modo oſculabatur: & poſt cuilibet certam ſummam denariorum erogabat, & ad comedendum ipſemet eis miniſtrabat. Si autem propter corporis infirmitatem hæc pietatis obſequia facere non poſſet, volebat quòd vice ipſius Confeſſor ſuus, præſente Eleemoſynatio, prædicta ſimili modo exequeretur. Ceterùm, ad laudem huius deuotæ humilitatis ſpectat, quòd dum quodam ſabbato eſſet in Abbatia Claræuallis; ablutioni pedum Monachorum, quod Mandatum vocant, voluit intereſſe. Videlicet, quòd ſecundum morem Ordinis, poſt Veſperas, ſolemniter & deuotè ſibi mutuò lauant pedes. Ipſe verè ex humilitate ſua pluries voluit capam deponere, & flexis genibus manus apponere ad pedes ſeruorum Dei humiliter abluendos. Sed quia plures Magnates non ſibi multum familiares tunc ſibi adſtabant, de conſilio ab hoc humilitatis officio ſupercedit. De eximia humilitate ipſius, benignitate, manſuetudine, atque patientiâ, plurima poſſent dici, & ad ædificationem multorum exempla ſubiici. Sed præſens opus excedere modum poſſet. In prædictis enim virtutibus neſcio ſi ſecundum ſtatum ſuum parem haberet in mundo. 9.

Item de humilitate eius.

C DEMVM ad laudem humilitatis eius ſpectat, quòd in extrema voluntate ſua ſtatuit, & in teſtamento ſuo ſcribi præcipit, quòd ſuper ſepulturam ipſius defuncti nulla curioſitas, nulla ſuperfluitas fieret: vt ſicut humilitatis exemplum ſe exhibuit viuus, oſtenderet & defunctus. Confeſſores ſuos in magna reuerentia ſemper habebat, ita quòd aliquando, poſtquam iam ſederat coram Confeſſore ad confitendum, ſi oſtium aliquod vel feneſtram vellet claudi, vel aperiri, ipſe à loco confeſſionis feſtinanter ſurgebat, quaſi præueniens Confeſſorem: & ibat humiliter ad claudendum, vel aliquid huiuſmodi faciendum. Qui cùm à Confeſſore ſuper hoc argueretur, humiliter reſpondebat: Amen, vos eſtis pater, & ego filius. " Item ad commendationem pertinet humilitatis ipſius, quòd frequenter, & abſque " pudore, imò libenter plurimum gratioſè narrabat, quomodo apud Maſſoram captus fuit à Sarracenis, & qualiter tunc ſe habuit apud eos, & de modo liberationis ipſius. Si quid dicebatur ei vel fiebat quod diſplicebat, ſi diſſimulandum erat, optimè & cautè diſſimulare ſciebat. Præter Confeſſores ſuos, aliquem vel aliquos etiam ſibi eligebat, quos affectuoſè rogabat, quòd ei quæ viderent, vel ab aliis audirent digna reprehenſione in ipſo, ſibi fidelitet intimarent, nec ſibi parcerent vllo modo. Ipſe verò huius caritatiuas monitiones benignè & patientiſſimè acceptabat. 10.

LVDOVICVS NONVS.

A

Quomodo caſtè & continenter ſe habuit in matrimonio ſuo.

11. DE conſenſu vxoris ſuæ Reginæ, per totum Aduentum, & per totam Quadrageſimam, ab opere carnali mutuò continebant: & nihilominus certis aliquot diebus qualibet ſeptimana, ſimiliter in vigiliis & diebus magnorum feſtorum. Inſuper in ſolemnitatibus, in quibus communicare debebat, pluribus diebus ante communionem & pluribus poſt, ob reuerentiam ſacri myſterij continebat. Si autem ipſum his continentiæ diebus ex certa cauſa vxorem ſuam Reginam viſitare contingeret, & cum ea morari, & ex vicinitate vxoris pro humana fragilitate quandoque motus carnis inordinatos ſentiret: ſurgebat è lecto, per cameram deambulans, donec carnis rebellio quieuiſſet.

Quòd regno abiecto voluit intrare Religionem.

12. NEc ſilendum, quòd annos plurimos ante mortem ipſe ad culmen omnimodæ perfectionis adſpirans, corde deuoto firmiter diſponebat, quòd adulto filio ſuo primogenito regnum penitus relinqueret, & obtento vxoris aſſenſu Religionem intraret: vnam videlicet de duabus, Fratrum Minorum ſcilicet, ſiue Fratrum Prædicatorum. Has enim duas ſpecialiſſimè diligebat, dicens, quòd ſi de corpore ſuo poſſet duas facere portiones, vnam daret vni, reliquam alteri. Vnde & familiariter dicebat, ſe in hoc modicum gloriari, quòd familiares ſui, qui ſibi quaſi continuè aſſiſtebant, diſcernere non poterant quem ordinem magis diligeret è duobus. Cùm autem dictum propoſitum, nacta oportunitate, conſorti ſuæ Reginæ ſecretò aperuiſſet, aſtringens eam quòd hoc nullatenus alicui reuelaret: ipſa nulla penitus ratione huic Regis petitioni ſui deſiderio voluit aſſentire, rationes probabiles aſſignans in contrarium, ad ipſius Regis propoſitum refellendum. Diuina prouidentia forſitan ordinante ipſum vtiliorem in ſtatu priſtino ad regnum in pace ſeruandum, & ad totius Eccleſiæ negotia promouenda. Fruſtratus igitur à propoſito ſuo pio, deinceps cum minori mundi amore, & cum maiori humilitate ac timore remanſit in mundo. B

De ſacra educatione & inſtitutione liberorum ſuorum.

13. ET quia de tam ſacro coniugio generoſa ac ſancta proles procedere debuit, & per Dei gratiam copioſa proceſſit: ſequitur videre, quàm Catholicè ſe habuit pius pater in ſuorum inſtructione ac regimine liberorum. Volebat ſiquidem, quòd pueri iam adultæ ætati propinqui quotidie non ſolùm Miſſam, ſed & Matutinas, & Horas Canonicas cum cantu audirent: & quòd ad audiendum Sermones ſecum adeſſent, & quòd ſinguli litteras addiſcerent, & Horas beatæ Virginis dicerent: & quòd ſemper cum ipſo eſſent ad Completorium, quod poſt cœnam ſuam ſolemniter in Eccleſia dici quotidie faciebat, & in fine Antiphonam ſpecialem de beata Virgine altè & deuotè cantari. Dicto Completorio, in camera cum pueris reuertebatur, & aqua benedicta à Sacerdote circa lectum & per cameram aſperſa, reſidebant pueri circa ipſum: quibus tunc priuſquàm recederent ſolitus erat aliqua verba ædificatoria dicere, ad inſtitutionem ipſorum. Capellos de roſis, ſiue alios quoſcumque volebat quòd dicti pueri ſacris diebus Veneris in capitibus deportarent, ob memoriam illius ſacræ coronæ ſpineæ, qua caput Saluatoris ea die atrociter fuerat coronatum: & qua corona Rex Regum decorauerat tam magnificè regnum ſuum. C

Quòd duo de filiis in Religione nutrirentur.

14. NEc prætermittendum ad dicti Regis laudem, quòd cùm prima vice adhuc eſſet in peregrinatione terræ ſanctæ vltra mare, & indè poſtquam in Franciam eſt reuerſus, vt vidimus, Spiritu Dei ductus ordinauit, & in Teſtamento ſuo ſcribi voluit, quòd duo filij, qui ſibi nati fuerant vltra mare, ſcilicet domnus Io. & domnus P. cùm ad annos diſcretionis veniſſent, infra ſepta Religionis nutrirentur; videlicet vnus in domo Frat. Prædicatorum Pariſius, & alius in domo Fratrum Minorum, locis ad hoc competentibus ibidem Regis ſumptibus præparatis: vt illic factis inſtitutis & litteris inſtruerentur,

LVDOVICVS NONVS.

A inſtruerentur, ad amorem Religionis ſalubriter inducerentur. Deſiderans toto corde, vt documentis ſalutaribus informati, Domino inſpirante, loco & tempore ipſas Religiones intrarent. Similiter filiæ ſuæ primogenitæ, quæ poſtea fuit Regina Nauarræ, cùm adhuc eſſet ipſe vltramare, literas ſpeciales manu ſua ſcriptas tranſmiſit: in quibus inducebat eam efficaciter & deuotè ad mundi contemptum, & ad Religionis amorem & ingreſſum. Inſuper ex deuotione ſua dominam BLANCHAM filiam ſuam, quantum in ipſo fuit, Deo obtulit in Abbatia Monialium iuxta Pontiſſaram, vbi corpus piæ matris ſuæ ſepultum eſt: vt ibidem religioſè nutriretur, & ad Religionis amorem ſalutaribus verbis, & Sanctimonialiorum exemplis informaretur. Licèt autem is, cuius prouidentia in ſui diſpoſitione non fallitur, aliter de dictis liberis voluit ordinari, quia forſitan ad bonum ipſorum, & Eccleſiæ Dei vtilitatem expediebat meliùs eos in ſeculo, & in matrimonio conuerſari, quàm Religionem inrrare: tamen prædicta ſcripſimus, vt pij Regis deuotionem fidei, ac feruorem ſancti deſiderij oſtendamus, quibus ad omnem perfectionis apicem tam in ſe, quàm in ſuis liberis aſpirabat. Nec arbitror, quòd pius affectus ipſius careat præmio & corona, quamuis voluntas pia eius optatum non fuerit effectum ſortita.

B Cæterùm, in finem præſentis Capituli ſupponere dignum duxi, qualiter pater Catholicus, quaſi Domino reuelante, propriæ mortis præſcius, ante ſuam infirmitatem extremam ſcripſit in Gallico manu ſuâ ſalutaria documenta, & Catholica inſtitura: quæ filio ſuo primogenito, & in ipſo cæteris liberis quaſi pro Teſtamenro reliquit. Horum documentorum manu ſua ſcriptorum poſt mortem ipſius ego copiam habui, & ſicut meliùs & breuiùs potui tranſtuli de Gallico in Latinum. quæ documenta ſunt hæc.

Documenta, quæ pius Rex ante mortem filio primogenito ſcripſit, & quaſi pro Teſtamento reliquit.

FILI cariſſime, imprimis te doceo, quòd Dominum Deum tuum diligas ex 15.
toto corde tuo, & ex tota virtute tua. nam ſine hoc non eſt ſalus. Fili, debes te cuſtodire ab omnibus, quæ Deo noueris diſplicere, videlicet ab omni mortali peccato: ita, quòd priùs deberes te permittere omni genere martyrij cruciari, quàm aliquod mortale peccatum committere. Prætetea ſi Dominus tibi aliquam tribulationem habere permiſerit, benignè, & cum gratiarum actione debes ſuſtinere: cogitans quòd ad bonum tuum proueniat, & quòd hoc forſitan benè meruiſti. Inſuper, ſi Dominus tibi proſperitatem quamcunque contulerit, debes ei humiliter regratiari: cauens ne indè fias deterior, ſiue per vanam gloriam, ſiue quocumque
C alio modo; quia non debes Deum impugnare, vel offendere de donis ſuis. Item moneo te frequenter confiteri, & quòd diſcretos & honeſtos tibi eligas Confeſſores, qui te ſciant docere, à quibus tibi ſit cauendum, & quæ te facere ſit neceſſe. Et tu ad Confeſſores tuos te habeas tam modeſtè, quòd ipſi & amicè te, & ſecurè reprehendere audeant. Libenter etiam & deuotè audias officium Eccleſiæ; & quamdiu eris in Eccleſia, caue ne vagè circumſpicias, nec vana loquaris: ſed ora Dominum deuotè, ſiue ore, ſiue cordis meditatione; & ſpecialiter ampliùs intendas deuotioni in ſecreto Miſſæ circa horam conſecrationis corporis & ſanguinis Domini noſtri IESV CHRISTI. Cor habeas pietatis ad pauperes, miſeros, & afflictos: & ſecundum poſſe tuum eis ſubuenias, & eos conſoleris. Si habueris aliquam cordis deſolationem, dic eam Confeſſori tuo, vel alicui probo viro; & tunc eam leuiùs feres. Diligas habere ſemper tecum ſocietatem bonorum, ſiue Religioſorum, ſiue ſecularium, & habe frequenter colloquium cum eis: & caue ſocietatem prauorum. Audi libenter ſermones tam in aperto, quàm in ſecreto, & libenter tibi procures indulgentias matris noſtræ ſanctæ Eccleſiæ. In proximis ſemper diligas bonum, & odias malum. Noli pati, dici coram te verbum allectiuum ad peccatum nec verbum detractorium de alio: maximè autem nullum verbum blaſphemiæ de Deo ſiue de Sanctis patiaris dici ab aliquo, quin vindictam de eo fieri facias. De omnibus beneficiis tuis tibi à Deo collatis ſic gratias agas illi, vt ſis dignus maiora accipere. Erga ſubditos tuos ita iuſtè te habeas, quòd lineam iuſtitiæ teneas, non declinans ad dexteram, neque ad ſiniſtram: & ſemper plus te teneas ex parte pauperis, quàm

LUDOVICUS NONUS.

diuitis, donec ſis certus de veritate. Si quis autem contra te querelam habuerit, A
ſtes potius pro cauſa aduerſarij tui, donec conſtet tibi de veritate: & ſic illi qui ſunt de conſilio tuo, citiùs ſtabunt pro iuſtitia. Si pro certo intelligas, quòd teneas aliquid de alieno, ſiue ab anteceſſoribus tuis, ſiue à tempore tuo, ſtatim reſtitue. Si res obſcura eſt, veritatem inquiri facias per diſcretos. Sis diligens, quòd omnes ſubditi tui iuſtitia & pace ſeruentur: maximè autem perſonæ Eccleſiaſticæ, ac Religioſæ. Dicitur de Rege Philippo auo noſtro, quòd quidam de Conſiliariis ſuis dixit ei, quòd Clerici multa damna inferebant ei, iura ipſius vſurpando: & mira-
„ bantur multi, quòd ita tolerabat. Cui Rex reſpondit: Benè credo quod dicis, ſed
„ quando cogito beneficia, quæ mihi Dominus contulit, meliùs volo pati, quàm
„ inter me & Eccleſiam ſcandalum ſuſcitare. Ama igitur, ô fili, perſonas Eccleſiaſticas,
„ ſerua pacem earum quantum poteris. Libenter ſubueni pauperibus Religioſis in
„ ſuis neceſſitatibus, & maximè illis, per quos Deus magis honoratur in terra. Honora parentes tuos, & reuerenter ſerua mandata eorum. Beneficia Eccleſiaſtica perſonis idoneis dona de conſilio ſpiritualium virorum, & eis qui non habent aliud beneficium. Caue ne abſque maximo conſilio guerram primus moueas contra aliquem Chriſtianum: & ſi oporteat fieri, fac caueri ne innocentes, & Eccleſiæ, ac B
res earum ſine merito puniantur. Et quamcitiùs poteris, pacifica de guerris & contentionibus tuis, & de guerris quæ ſunt inter ſubditos tuos; ſicut fecit beatus Martinus, qui bonam virtutum ſuarum conſummationem exiſtimauit, ſi pacem inter diſcordantes reſtituiſſet. Sis ſollicitus, quòd habeas fideles Præpoſitos & Bailliuos, & inquire diligenter quomodo ſe gerant. Similiter de illis de hoſpitio tuo. Sis deuotus & obediens matri noſtræ Romanæ Eccleſiæ, & ſummo Pontifici tanquam patri ſpirituali. Labora quòd omne peccatum de terra tua remoueatur, maximè autem blaſphemiæ & hæreſes. Memoriter recognoſce, & regratiare Deo ſuper omnibus beneficiis ſuis. Attende, quòd expenſæ domus tuæ cum moderamine fiant. In fine obſecro te, ô fili, quòd ſi decedam ante te, quòd tu fideliter animam meam iuuari facias in Miſſis & orationibus, & mittas per ſanctas Congregationes regni noſtri, ad orationum ſuffragia impetranda pro me: & quòd in omnibus bonis, quæ facturus es, participationem habeam ſpecialem. O fili cariſſime, in fine do tibi omnem benedictionem, quam pius pater poteſt donare filio: & tota Trinitas, & omnes ſancti cuſtodiant te ab omni malo. Et det tibi Dominus gratiam faciendi ſuam voluntatem taliter, quòd ſeruiatur & honoretur per te: ita quòd poſt hanc vitam nos ſimul perueniamus ad ipſum videndum, amandum, & laudandum ſine fine. Amen, amen.

En Teſtamentum pij patris ad filios. O Teſtamentum vitæ & pacis! Teſtamentum nulla obliuione delendum, nulla ſimiliter ordinatione mutandum! Teſtamentum non morte teſtatoris, ſed immortalis vitæ adeptione firmatum! Siquidem pius pater de his, quæ verè ſua erant, condidit Teſtamentum; & quæ in ſe C
poſſederat, aliis hæc legauit. Virtutes enim, quas filiis delegauit, in ſe completas habuit: vt pote qui in ſe priùs cœpit facere, & alios poſtremò docere. Huius nos, cariſſimi, tam ſancti Teſtamenti generalis patris ac Regis noſtri pro modo noſtro ſimus legatarij & hæredes; & præcipuè Principes, & Prælati. Et hæc de doctrina & inſtructione liberorum dicta ſufficiunt. Nunc de modo pœnitentiæ ipſius aliquid diſſeramus.

De modo pœnitentiarum ipſius, & primò de confeſſione eius.

16. SICVT in laudem Regis Ioſiæ ſcriptum præmiſſimus, quòd ipſe directus eſt diuinitus in pœnitentia gentis: ſic iſte in formam & exemplum pœnitentiæ ſtatui omnium gentium à Deo diuinitus eſt exhibitus, & oſtenſus. Pœnitentiæ enim ipſius multiplex modus fuit. Siquidem ſexta feria per totum annum conſueuerat deuotè & humiliter confiteri, locum valdè ſecretum ad hoc eligens, & quaſi in quolibet manerio ſuo ad huiuſmodi prouidens locum aptum. Et licèt conſueuiſſet intra, tamen non ommittebat extra. Nam poſt confeſſionem, à Confeſſore ſuo diſciplinam ſemper recipiebat cum quinque catenulis ferreis ſimiliter iunctis, capitibus earum in fundo cuiuſdam paruulæ pixidis eburneæ virgulæ decenter infixis: quæ, peracta diſciplina, in pixide replicabantur, & recondebantur.

Quam

A Quam pixidem ipſe in burſa ad zonam ſuam pendente ſecretò portabat. Similes pixides cum ſimilibus virgulis ferreis, quaſi pro ſecreto xenio, dabat aliquando liberis ſuis, ſiue ſecretis amicis, pro recipiendis loco & tempore diſciplinis. Si quando Confeſſor ſuus, quaſi parcens ei nimis remiſſos ictus, vt ſibi videbatur, ei dabat; quòd fortiùs percuteret, ipſe per ſignum aliquod innuebat. Hanc autem diſciplinam, exiſtimo, apud quendam habuit Confeſſorem, qui erat ſolitus ſibi dare diſciplinas nimis immoderatas & duras: ſuper quo caro eius tenera non modicum grauabatur. Quod grauamen nunquam illi Confeſſori, quandiu viueret, voluit reuelare: ſed poſt mortem dicti Confeſſoris, quaſi iocando & ſubridendo hoc alteri Confeſſori ſuo humiliter recognouit. Et licet, prout dictum eſt, conſueuiſſet omni die Veneris confiteri; tamen ſi alijs diebus ſibi occurreret aliquid confitendum, non differebat quin quantociùs poſſet confiteretur. Si quid etiam de nocte, vt fieri ſolet, ſibi contingeret, ſi ſuum in promptu habere poterat Confeſſorem, mittebat pro eo antequam inciperet Matutinas. Si autem commodè habere non poterat, interim Capellano confitebatur: qui eum ad Horas dicendas iuuabat. Nec omittendum, quòd poſtquàm de transmarinis partibus eſt reuerſus, ſemper duos voluit Confeſſores, vnum de ordine Fratrum Minorum, & alium de Ordine Prædicatorum: vt ſi
B vnum habere non poſſet, alium paratum haberet, & vt per hoc amorem ad vtrumque Ordinem oſtenderet & ſeruaret; & maximè, vt ſic conſcientia ſua ſecurior eſſe poſſet, quòd *in ore duorum* teſtium *ſtat omne verbum*: & iuxta ſententiam Salomonis, *vbi multa conſilia, ibi ſalus.*

Quod cilicio quoque vtebatur.

PRÆTEREA, in Aduentu & Quadrageſima, diebus Veneris, cilicio ad carnem vtebatur. Similiter in quatuor vigilijs beatæ Mariæ: licet à Confeſſore ſuo pluries ſibi dictum fuiſſet, quòd huiuſmodi pœnitentia ſtatui ſuo minimè competebat: ſed largas eleemoſynas pauperibus erogare debebat, & ſubditis feſtinatam iuſtitiam exhibere. Tandem Confeſſori ſuo humiliter recognouit, quòd huiuſmodi cilicium carnis eius teneritudinem ſupra modum grauabat. Vnde de conſilio eius vti cilicio humiliter prætermiſit. Tamen nonnumquam in Quadrageſima loco cilicij quadam zonâ lata de cilicio, ſiue faſcia ſe cingebat. Inſuper loco prædicti cilicij, quaſi in recompenſationem, voluit quòd omni die Veneris, in Aduentu & Quadrageſima, Confeſſor ſuus reciperet de mandato ipſius XL. ſolidos Pariſienſes, ad erogandum ſecretò pauperibus. 17.

De abſtinentia ipſius.

C CONSVETVS erat per totum annum omni ſexta feria ieiunare, & quarta feria à carnibus & ſagimine abſtinere. Aliquando etiam diebus lunæ à carnibus ſimiliter abſtinebat. Sed propter debilitatem corporis hanc diem dimiſit conſilio diſcretorum. Inſuper quatuor vigilias præcipuorum feſtorum beatæ Virginis in pane & aqua ieiunabat. Nihilominus in Paraſceue, & quandoque in vigilia omnium Sanctorum, ac aliquibus alijs ſolemnibus ieiunijs per annum ſimiliter in pane & aqua ieiunare volebat. Sextis feriis in Quadrageſima & Aduentu à fructibus & piſcibus abſtinebat. Tamen aliquando de licentia ſui Confeſſoris vno genere piſcium, & vno genere fructuum vtebatur. Audiuit à quodam Religioſo, quòd ab omni genere fructuum comedendo penitus abſtinebat; niſi quando prima vice nouus fructus ſibi afferebatur, quaſi in gratiarum actionem ſemel indè guſtabat, deinceps erat abſtinens toto anno. Quod cùm ſanctus Rex Confeſſori ſuo retuliſſet, quaſi ſuſpirans quòd tantam perfectionem aggredi non auderet; concepit in animo ſaltem facere è conuerſo, videlicet vt cùm ſibi nouus fructus primitus offerretur, indè non comederet ea vice, quaſi primitias immolando Domino. & tunc ſecurè deinceps comedebat. Et credo quòd ita poſtmodum, ſicut propoſuerat, obſeruauit. Nullum, vel pauciſſimos recolo me vidiſſe, qui tantâ aquæ copiâ vinum ſuum obrueret, ſicut ipſe. 18.

LVDOVICVS NONVS.

A deſſuetudinem amitti. Igitur piiſſimus Rex, pauperum pater ac conſolator, qui de
corde ſuo conſtituerat ſpirituale Domino Hoſpitale, omnes Religioſos, qui venie-
bant ad ipſum, cuiuſcumque pauperis Ordinis, dum tamen eſſet à Sede Apoſtoli-
ca confirmatus, benignè ſuſcipiebat, & Pariſius ſumptibus propriis de loco com-
modo prouidebat. Cùm autem intelligeret, quòd nonnulli ex familiaribus ſuis ex
largitate eleemoſynarum ſuarum murmurarent, eiſdem dicebat, quòd cùm oporte-
ret quandoque in expenſis excedere, potiùs eligebat quòd exceſſus fierent in ele-
moſynis propter Dominum, quàm in ſecularibus & mundanis: vt exceſſus, qui fie-
bat in ſpiritualibus, excuſaret atque redimeret exceſſum, quem frequenter opor-
tebat fieri in mundanis. Nihilominus tamen in ſollemnitatibus Regiis, & tam in
quotidianis ſumptibus domus ſuæ, quàm in Parlamentis, & Congregationibus Mi-
litum & Baronum, ſicut decebat Regiam dignitatem, liberaliter ac largiter ſe ha-
bebat: & ſeruiebatur in Domo ſua multùm curialiter ac decenter, plus quàm in præ-
deceſſorum ſuorum Regum Curiis. Volebat inſuper, quòd reliquiæ ciborum de
menſis Domus Regiæ ſollicitè ac fideliter ſeruarentur: ita quòd non licebat alicui
extra domum aliquid de dictis reliquiis exportare, niſi de licentia Elemoſynarij ſpe-
B cialis. Vnde pauperes exinde magnum commodum reportabant.

De beneficiorum collatione.

SANE in beneficiis Eccleſiaſticis, conferendis quæ ad patronatum ſiue dona- 20.
tionem ipſius pertinebant, Deum ſemper præ oculis habebat, & electis & pro-
batis perſonis ea quantum poterat conferebat: præcipuè autem in Eccleſiis Cathe-
dralibus, vbi Sede vacante, ratione cuſtodiæ Regalis, ex conſuetudine pertinebat
ad eum collatio præbendarum. Quas perſonas inquiri & eligi faciebat per Cancella-
rium Pariſienſem, & alios viros bonos: ſpecialiter autem per Fratres Prædicatores,
atque Minores. Atque Clericos in Memoriali ſuo ſcribi volebat, vt eiſdem loco
& tempore prouideret. Nec prætermittendum, quòd hanc conſuetudinem obſer-
uabat, quòd nulli, quantumcumque litterato, vel famoſo, aliquod beneficium Ec-
cleſiaſticum poſſidenti conferret aliud Eccleſiaſticum, niſi prius beneficium ſimpli-
citer reſignaret: vel beneficium non vacans omninò alicui concedere, vel conferre
volebat, donec teſtimonium haberet & certitudinem, quòd vacaret. Exultabat au-
tem plurimum à Domino cor eius, quando perſonæ magni teſtimonij ac excellen-
tis famæ aliquod bonum beneficium conferebat. Et vt breuiter ea, quæ ad laudem
pietatis ac miſericordiarum ipſius pertinent, concludamus; quicquid in operibus
pietatis vel vſus pauperum erogabat, vel perſonis boni teſtimonij conferebat, æſti-
mabat optimè collatum. Quod autem in ſuperfluis domorum ſuarum ædificiis ex-
C pendebat, ſiue in aliis mundanis ſuperuacuis, videbatur quaſi perditum reputare.
Aduertendum autem, quòd hoc apertè videtur fuiſſe diuinæ virtutis operatio, ac
meritorum ſancti Regis declaratio, quòd cùm ſecundum iudicium hominum mun-
danorum non eſſet multum profuſus in largis muneribus conferendis Baronibus ſi-
ue militibus regni ſui, nec etiam quantum ad ipſos multum affabilis in verborum
blanditiis, ſiue applauſionibus forinſecus videretur, per quæ corda eorum attrahe-
ret ad amorem: omnes tamen tam maiores quàm minores ipſum habebant in magna
reuerentia & timore, propter fidelitatem & ſanctitatem ipſius atque iuſtitiam. Scien-
tes enim eum virum iuſtum, & ſanctum, metuebant eum. Vnde poſt ſuæ primordia
iuuentutis, non fuit qui auderet inſurgere, vel attentare aliquid contra ipſum. Aut
ſi fuit rebellis aliquis, citò ſub eius humiliabatur imperio. Et, ſicut legitur de Rege
pacifico Salomone, habuit pacem vndique in circuitu regni ſui. Et quod de Atha
Rege Iuda dicitur, quòd regnauit in pace, nulla temporibus eius bella ſurrexere,
pacem per gyrum Domino largiente. Sanè ſi quos etiam hoſtes & æmulos latenter
habebat, eos ſagaciter & caritatiuè attrahebat ad pacem & beneuolentiam, ſuis cu-
rialitatibus & auxiliis opportunis. Et quia placebant Domino viæ eius, inimicos
ipſius, ſi quos habere poterat, conuertebat ad pacem. Non ſolùm autem ad ſubditos
clementer & pacificè ſe habebat, ſed etiam ad alios finitimos & vicinos, ad Principes
& villarum Rectores. Pro pace inter eos, & concordia reformanda frequenter nun-
cios ſuos prouidos & diſcretos cum magnis ſumptibus deſtinabat, & eos ſic ad pa-
cem--populares & pauperes ab oppreſſionibus & afflictionibus, quæ in guerris ſolent

LVDOVICVS NONVS.

contingere, conſeruabar. Sic autem gratioſè erga omnes tam ſubditos quam vicinos, necnon extraneos remotos fidelitet, miſericotditer, & clementet in omnibus ſe gerebat, quòd ab omnibus merebatur honorari paritet & amari; & regnum eius ſic cum ſui cuſtodia & tranquilitate cotdis in pace ſeruari. Nam ſcriptum eſt: *Miſericordia* enim *& veritas cuſtodiunt Regem, & firmatur clementia thronus eius.* Thronus quippe eius ſicut ſol in conſpectu omnium renitebat, & teſpectu etiam cæterorum. Nam ſicut ſol ſuos vbique diffundit radios, ſic ab ipſo diffundebantur vbique beneficia ſui luminis, & caloris: exempla videlicet luminoſa ſuæ vitæ laudabilis, & opeta charitatis inextinguibilis, & amoris. A

De deuotione eius ad diuinum officium, & de modo orandi ipſius.

21. OMNES Horas Canonicas, & etiam de beata Virgine, cum cantu quotidie audire volebat. Eriam ſi eas in itinere equitando audire contingeret, nihilominus eas inter ſe & Capellanum ſuum, tam de die, quàm de beata Virgine, ſubmiſsè dicebat. Inſuper Officium mortuorum quotidie cum nouem lectionibus, eriam in feſtis quantumcumque ſolemnibus, dicebat cum Capellano ſuo. Raròaccidebat, quin quotidie duas Miſſas auditet, & frequenter ttes vel quatuor. Cùm autem audiuiſſet, quòd Nobilium aliqui murmurabanr ſupet hoc, quòd tot Miſſas, tot Sermones auditet: reſpondit, quòd ſi in duplo de tempote poneret in ludendo ad aleas, & currendo per ſyluas pro venationibus & aucupijs, nemo ſuper his loquetetur. Aliquanto tempore in conſuetudinem duxit, citca mediam noctem ſurgere ad Matutinas à Capellanis ſuis & Clericis in Capella cantandas; vt poſt Matutinas rediens, ante lectum ſuum quietum ſpatium orandi haberet. Tunc, ſicut familiariter dicebar, non habebat timotem, quòd ſi tunc Dominus ei aliquam deuotionem immitteret, impedimentum à ſuperuenientibus pateretur. Et tunc tamdiu in oratione permanere volebar, quantum durauerant in Eccleſia Matutinæ. Sed cùm ipſum nihilominus operteret propter inſtantia negotia ad Primam ſurgere ſatis mane, & ex his vigiliis corpus eius & caput maximè non modicum debilitari & grauari poterat; adquieuit conſilio & precibus diſcretorum, videlicet quòd ad Matutinas ſurgerer tali hora, quòd poſt modicum ſpatium Primam, & Miſſas, & Horas cæteras continuè poſſet audire. Dum Horæ cantatentur, nolebat alicuius colloquio impediri, niſi vrgeret aliqua vtilitas; & tunc, breuiter, & ſuccinctè. Sicut autem in laudem Regis Ioſiæ præmiſimus, quòd *fecit phaſe, quale ante non fuerit [illegible] quiſquam de Regibus fecit tale*. ſic iſte ſolemnitates præcipuas anni, non ſolùm [illegible]cha, ſed & ceteras feſtiuitates deuotas faciebat venerabiliter ac ſtudioſiſſimè celebrari; conuocans ad hoc pluries in anno Clericos electos & gratioſè cantantes, & maximè de Bonis-Pueris, qui in ſancta Congregatione Pariſius motabantur: quibus in receſſu denarios erogabar, illiſque pro magna parte anni in ſtudio ſuſtentabantur. Lacrymarum gratiam plurimum affectabat, & ſuper hoc defectu Confeſſori ſuo piè & humiliter conquetebatur, familiaritet ei dicens, quòd quando in Letania dicebatur, *Vt fontem lachrymarum nobis dones*, deuotè dicebat: „O Domine, fontem lachrymarum non audeo poſtulare, ſed modicæ lacrymarum ſtillæ mihi ſufficerent ad cordis mei ariditatem & duritiam irrigandam. Aliquando etiam Confeſſori ſuo familiariter recognouit, quòd quandoque Dominus in otatione aliquas lacrymas ſibi dedir, quas cùm ſentitet per genas ſuauiter ad os influere, non ſolùm cordi, ſed guſtui ſuo dulciſſimè ſapiebant. Congregationes Religioſorum frequentet ac deuotiſſimè viſitabat, & ab eis pro ſe & amicis ſuis, viuis ac defunctis, piarum orationum & Miſſarum ſuffragia humiliter, & flexis genibus, in Capitulo ſtipulabatur. Fideliſſimus erat ad orandum, & ad faciendum orari pto familiaribus ſuis, ſetuientibus ſuis, & amicis defunctis. B C

De peregrinatione eius in Nazareth.

22. NEc ſilendum arbitror, quàm humiliter, quàm Catholicè ſe habuit Rex deuotus in peregrinatione, quam fecit de Acon in ſancta ac deuota ciuitate Nazareth. Nam in vigilia Annunciationis Dominicæ iuit indutus ad carnem cilicio, de Sophera, vbi ea nocte iacuerat, in Cana Galileæ. Indè in montem Thabor,

indè

A indè eadem vigilia deſcendit in Nazareth. Cùm autem à longè locum ſanctum videret, deſcendens de equo, flexis genibus deuotiſſimè adorauit, & ſic pedes inceſſit, donec humilitet ciuitatem ſacram, & pium locum incarnationis intrauit. Ea dic in pane & aqua deuotè ieiunauit, quamuis plurimum laboraſſet. Quàm deuotè ibidem ſe habuerit, quàm ſolemnirer & glorioſè fecerit celebrari Veſperas, Maturinas, Miſſam, & cetera quæ ad ſolemnitatem tam celebtem pertinebant, teſtes eſſe poſſunt qui aſſuerunt, de quibus nonnulli arteſtari veraciter, ſiue edere potuerunt, quòd poſtquam Filius Dei in eodem loco de glorioſa Virgine carnem aſſumpſit, numquam tam ſolemne, támque deuotum officium fuerit ibi factum. Ibidem deuotus Rex Miſſa in alrari Annunciationis celebrara, ſacram communionem accepit. Et domnus Odo Tuſculanus Apoſtolicæ Sedis Legatus ad maius altare Eccleſiæ Miſſam ſolemnem celebrauit, & Sermonem deuotum fecit. Ornamenta Eccleſiæ pretioſiſſima ac deuotiſſima Rex per omnia Catholicus habere volebat, & ſecundum quod varus ſolemnitatibus congruebar, ornamenra ſeu paramenta diuerſorum colorum habebat: & ſuper hoc gerebat ipſe curam ac ſollicitudinem ſpecialem. Prætereà indulgentias à domino Papa, & ab aliis Prælatis Eccleſiæ ſollicitè B procurabar, & impetratas deuotè & humilirer frequentabat.

Quòd deuotè Sermones audiebat, & in ſacra Scriptura ſtudebat.

VALDE frequenrer Sermones audire volebat, & quando ſibi benè placebant, 23.
eos optimè retinebat, & aliis reperere multum glorioſè ſciebar. Dum in reditu peregrinationis tranſmarinæ per decem ſeptimanas, vel circa, moram in mari faceret, ordinauit quòd & in naui tres haberet Sermones qualiber ſeptimana. Cæterùm, dum mare tranquillum erar, & nauis labore & opera nautarum minimè indigeret; volebat pius Rex, quòd dicti nautæ Sermonem ſpecialem haberenr de competente ipſis materia, ſcilicet de articulis fidei, & moribus, & peccatis, conſiderans quòd huiuſmodi gens audiret rariſſimè verbum Dei. Voluit inſuper, quòd nautæ prædicti ſinguli confiterentur Sacerdoribus ad hoc electis: & ad hoc ipſemet ore ſuo exhortarionem fecit eiſdem valde ſalutarem & efficacem, perſuadens ipſis & exprimens, quàm frequenter eſſent in mortis periculo, propter maris diſcrimina repentina. Inter cætera aurem dixit eis verbum notabile, & memoria dignum: videlicet, quòd ſi interim dum vnus naurarum confiteretur peccata ſua, nauis officio ſuo forſiran indigeret; Ego, inquit Rex, libenter manum meam apponam, ſiue ad cordam " trahendam, ſiue ad aliquid aliud faciendum. Nec fuir inanis pia ipſius exhortario. " Nam nonnulli nautæ tunc fuerunr confeſſi, qui per annos plurimos numquam con- " feſſi fuerant. Audiuit fidelis Rex, dum adhuc eſſet vltra mare, de quodam magno C Sarracenorum Soldano, qui omnia Librorum genera, quæ neceſſaria eſſe poterant Philoſophis Sarracenis, diligenter faciebat inquiri, & ſumptibus ſuis ſcribi, & in armario ſuo recondi; vt literari eorum Librorum copiam poſſenr habere, quoties indigerent. Conſiderans igitur pius Rex, quòd filij tenebrarum prudentiores eſſe videnrur filiis lucis, & erroris ſui ampliùs zelatores quàm ſint filij Eccleſiæ veræ fidei Chriſtianæ; concepit, quòd reuertens in Franciam omnes Libros ſacræ Scripturæ, quos vtiles & autenricos in diuerſis armatiis Abbatiarum inuenire valeret, tranſcribi ſumptibus ſuis faceret, vt tam ipſe quàm viri literati ac religioſi familiares ſui in ipſis ſtudere poſſent; ad vtiliratem ipſorum, & ad ædificationem proximorum. Sicut cogitauit, ita & reuerſus perfecit, & locum aprum & fortem ad hoc ædificari fecit, ſcilicer Pariſius in Capellæ ſuæ theſauro, vbi plurima Originalia tam Auguſtini, Ambroſij, Hieronymi, atque Gregorij, necnon & aliorum orrhodoxorum Doctorum Libros ſedulè congregauit: in quibus quando ſibi vacabat, valde libenter ſtudebat, & aliis ad ſtudendum libenrer concedebat. Maximè autem ſi vacare poterat ad ſtudendum propter dormirationem diurnam, antequam prodiret in publicum, ſiue ad loquendum cum aduentantibus, ſiue ad Veſperas audiendum. Potiùs autem volebat de nouo facere Libros ſcribi, quàm emere iam conſcriptos: dicens, quòd hoc modo ſacrorum Librorum numerus & vtilitas copioſiùs augebarur. De his autem Libris, quos, ſicut diximus, fecit ſcribi, & quos in armario Pariſius dereliquit, in ſuo diſpoſuit Teſtamenro, quòd vna pars eſſet Fratrum Minorum, & altera Fratrum Prædicatorum, reliqua Monachorum Regalis-montis, Ordinis

LVDOVICVS NONVS.

A Franciam, in maximo perditionis periculo dimitteret terram ſanctam, & quòd
eſſent perditi reſidui captiui, qui nondum adhuc fuerant liberati: Rex pietate &
fidei virtute permotus conſenſit morari in Syria quamdiu Domino placuiſſet, licèt
nonnulli ſuorum aliter ſuaderent. Moratus eſt itaque poſtea in terram ſanctam
per annos quinque, vel circa: nec mora ſua fuit inanis, & vacua. Nam in ſpatio
illo cum magnis ſumptibus ædificauit Cæſaream muris fortiſſimis in circuitu ci-
uitatis. Eodem modo Ioppen & Sidonem. Multa inſuper poſuit in ampliando &
fortificando muros ciuitatis Achon. Licèt autem labores huius, quamuis pluri-
mùm ſumptuoſi, modicum effectum vtilitatis Chriſtianitati viſi fuerint contuliſſe,
credimus quòd per ipſum non ſtetit: ſed potiùs ex ſecreto & nobis ignoto Dei
iudicio hoc proceſſit, & culpis aliorum hoc exigentibus potiùs, quàm ſuis.

Quàm piè ſuſcipiebat Sarracenos ad fidem reuertentes.

INSVPER, in moræ illius ſpatio Sarraceni multi ad ipſum pro Chriſtianitate 27.
ſuſcipienda venerunt, quos gaudenter recipiebat, & baptizari faciebat, & in
B fide Chriſti inſtrui diligenter: & eos in omnibus propriis ſumptibus ſuſtentabat,
& in Franciam ſecum adduxit, & ipſis & vxoribus ac pueris eorum quamdiu viue-
rent, prouiſionem adſignauit. Sclauos, & multos Sarracenos, ſiue gentiles, de
proprio emi fecit, & baptizari, & prouiſionem eis ſimiliter aſſignauit.

Quomodo ſe habuit audita morte piæ matris ſuæ.

DVM moraretur in Ioppe ad inſtaurandos eiuſdem loci muros, venerunt ru- 28.
mores de pio obitu dominæ BLANCHÆ Illuſtriſſimæ matris eius. Quos
cum primò dominus Legatus audiſſet, aſſumpto ſecum Tyrenſi Archiepiſcopo,
qui tunc domini Regis ſigillum portabat, placuit ei quòd ego tertius eſſem cum
eis. Accedens igitur Legatus ad Regem, & nos duo cum eo, dixit quòd volebat
ſecretò in camera ſibi loqui, præſentibus nobis duobus. Attendens igitur Rex
grauem Legati faciem, cognouit quòd aliquid triſte dicere ſibi vellet. Duxit ita-
que vir Deo plenus Legatum & nos de camera in Capellam ſuam, quæ cameræ
erat coniuncta: & clauſis cameræ oſtiis ſedit coram altari, & nos cum eo. Tunc
Legatus prudenter Regi expoſuit varia & magna beneficia, quæ diuina bonitas
ſibi abundanter contulerat ab ineunte puerili ætate: inter alia autem, quòd per
gratiam ſuam ſibi prouiderat talem matrem, quæ ipſum tam Catholicè inſtruxe-
rat, & tam fideliter tamque prudenter tractauerat, & adminiſtrauerat negotia re-
gni ſui. Subiuncto poſt modicum cum ſingultu & lacrimis dictæ Reginæ obitu tam
C damnoſo, tamque plangendo, Rex Catholicus eiulans alta voce, & in lacrimis re-
ſolutus, coram altari genua flexit, & manibus iunctis, ac deuotiſſimè plorans, ait: “
Gratias ago tibi Domine Deus, qui dilectiſſimam matrem ac dominam, quamdiu “
bonitati tuæ placuit, mihi commodaſti: & nunc, Domine, per corporalem mor- “
tem eam tibi ſecundum tuum beneplacitum accepiſti. Verum eſt, Domine, quòd “
ego nuper eam ſuper omnes mortales creaturas, prout benè meruerat, diligebam: “
ſed ex quo beneplacitum eſt ante te, ſit nomen Domini benedictum in ſecula, amen.
Poſt hæc dicta breui commēdatione à Legato pro anima defunctæ, voluit Rex ſolus
in Capella remanere. Tamen recedente Legato & Archiepiſcopo, tunc me ſolum
ſecum retinuit. Sed ne immoderata triſtitia grauaretur, acceſſi ad ipſum prout pote-
ram conſolandū, humiliter dicens ei, quòd ad præſens ſatis naturæ reddiderat quod
naturæ debebat: ſed iam opportunum erat, quòd gratia Dei, quæ in ipſo erat, red-
deret quod ad rationem illuminatam per gratiam pertinebat. Quam admonitionem
prudenter excepit, & effectui mancipauit. Nam moxè loco illo ſurrexit, & in Ora-
torio ſuo ſeceſſit, vbi dicere conſueuerat Horas ſuas. Ibi me ſolum conuocauit, &
ex voluntate ipſius nos duo pariter diximus totum Officium mortuorum, ſcilicet
Veſperas & Vigilias cum nouem Lectionibus. Et non modicum ſum miratus, quòd
cùm cor eius eſſet tam diri vulneris nouitate ſubcuſſum, & grauiter ſauciatum,
non recolo quòd potuerim perpendere ipſum in aliquo verſu Pſalmi, ſiue in ali-
qua Lectione, quam diceret, deficere, vel errare: ſicut frequenter ſolet accidere
humano cordi, mœſtis & ſubitis rumoribus perturbato. Hoc ergo verè attribui

LVDOVICVS NONVS. virtuti diuinæ gratiæ, atque conſtantiæ cordis eius. Fidiſſimus filius extitit animæ piæ matris. Nam infinitas Miſſas, & multiplicium orationum deuota ſuffragia in Religioſorum Collegiis impetrauit. Item & extunc continuè coram ſe quotidie ſpecialem Miſſam voluit celebrari; niſi diebus Dominicis, & feſtis præcipuis. Poſtmodum manſit adhuc in terram ſanctam plus quàm per annum. Nam peracta inſtauratione murorum Ioppenſium, iuit ad ædificandos muros fortes in circuitu ciuitatis Sidonienſis. Quo facto, intellexit per plures literas & nuntios de Francia venientes, quòd poſt mortem matris ſuæ regno ſuo periculum maximum imminebat, tam ex parte Angliæ, quàm ex parte Alemaniæ. Vnde conſilio habito cum diſcretis, aſſenſit ad propria remeare: relictis tamen cum Domino Legato multis militibus, & expenſis in ſuccurſum & ſubſidium terræ ſanctæ. Sane cùm quanta deuotione & lacrimis, cum quanta benedictione & fauore totius populi Acconenſis, necnon militum & Prælatorum, vſque ad nauim ab eiſdem proſecutus fuerit, exprimere non poſſumus. A

De reditu eius in Franciam, & qualiter ſe habuit ſuper mare.

29. NAVEM igitur aſcenſurus, ex deuotione ſua fecit poni in naui corpus Domini IESV CHRISTI, pro communicandis infirmis, ac pro ſe ipſo & ſuis, quando ſibi expediens videretur. Et quia alij peregrini quantumcumque magni hoc facere non ſolebant, obtinuit ſuper hoc à Domino Legato licentiam ſpecialem. Hunc autem ſacrum theſaurum in loco nauis digniſſimo & conuenientiſſimo fecit poni, & precioſum tabernaculum ibi erigi, panniſque ſericis & aureis operiri. Fecit inſuper ibidem altare collocari, & decenter ornari, vbi quotidie diuinum officium ſolemniter audiebat: videlicet omnes Horas Canonicas, & præter Canonem, quæ pertinebant ad Miſſam, ſacerdote & miniſtris ſacris veſtibus indutis, ſecundum quod congruebat diei. Diligens erat valde circa infirmos, quòd haberent neceſſaria, ſecundum quod eorum infirmitas exigebat; & maximè quòd confeſſione facta, omnia ſacramenta perciperent, ſcilicet ſacram Communionem, & vnctionem extremam. Mortuis verò debitas exequias à Capellanis ſuis exhiberi faciebat. B

Qualiter ſe habuit in periculo naufragij.

30. NEc prætereundum, quòd tertia nocte poſtquam à portu Achon cum eo receſſimus, aliquantulum ante diem, dum prope Cyprum eſſemus, nauis ſubito impegit in rupem, ſiue in lingulam terræ, vel arenæ, induratam quaſi in lapidem. Rupes illa, ſiue lingula procul protendebatur in mari. Vbi igitur auræ impulſione nauis fortiter eſt colliſa, clamantibus cunctis & eiulantibus, & verè æſtimantibus quòd nauis eſſet in fundo ſentinæ quaſſata; nautæ quaſi penitus deſperabant, quærentes quid agere vel qualiter ſe habere deberent. Rex autem Catholicus fidem & ſpem in Deo concipiens, intellecto periculo, quaſi corporis ſui oblitus, necnon vxoris ſuæ MARGARETÆ Reginæ, ac liberorum ſuorum, qui prope ipſum quaſi conſternati iacebant: concitus ad orationem ante altare, & coram ſacro corpore Chriſti, ac ſanctis reliquiis deuotè proſtratus humiliter exorabat, vt omnipotens Deus præſenti periculo ſubueniret. Et credere debemus, quòd meritis eius & precibus diuina pietas nauem, & ea quæ in ea erant, à naufragio liberauit, cùm de ſimili periculo vix dux de centum nauibus euaſiſſent. Nam nauis fortitudine ſua, ſiue potius virtute diuina, rupem ſiue lingulam illam rupit, & viam per medium ſibi fecit. Nautæ igitur accenſo lumine ſentinam nauis ſcrutantes, & nullam nauis læſuram inuenientes, ſecuri à periculo anchoras ſubmiſerunt, diem expectantes. Mane facto, Rex fidei plenus reuerſus eſt ſecreto ante altare: proſtratuſque, deuotas gratias retulit ſuper tanto & tam mirabili beneficio ſibi & ſuis exhibito ab omnium ſaluatore. Sacerdotes autem, qui adhuc circa altare in lectis quieſcebant, excitati & videntes Regem in oratione deuotè proſtratum, ſtupuerunt: ſed ipſe eis veritatem humiliter recognouit. C

De iocunditate

A

De iocunditate eius in Francia.

POSTQVAM in Franciam feliciter eſt reuerſus, quàm deuotè ad Deum, quàm iuſtè ad ſubditos, quàm miſericorditer ad afflictos, quamque humiliter ſe geſſerit ad ſeipſum, denique quantum pro viribus in omni virtutum genere proficere ſtuduerit; teſtes ſunt, qui ipſius conuerſationem diligenter viderunt, & præcipuè qui conſcientiæ ipſius ſerenitatem nouerunt. Ita quòd ſecundum iudicium diſcretorum, quantò aurum precioſius eſt argento, tanto conuerſatio ipſius ſancta & noua, quam de Terræ ſanctæ itinere reportauit, conuerſationi priſtinæ præminebat: quamuis ſtatus iuuentutis ſuæ ſemper bonus, & innocens, ac commendabilis multum eſſet. 31.

De zelo eius ad turpes zelationes, & ad blaſphemias extirpandas.

PRÆCIPVE autem circa cultum diuinum, & exaltationem fidei Chriſtianæ, 32.
B eius intentio verſabatur. Nam plurimum anxiabatur, & compatiebatur cor eius ſuper peſtem illam generalem, quæ ab antiquo noxia occupauerat ſpecialiter regnum ſuum; videlicet vitium iurationum turpium, & blaſphemiarum in Dominum, & in Sanctos ipſius. Zelo igitur diuino permotus, & ſolerter cogitans, qualiter hæc execrabilis noxa poſſet ad honorem Dei de regno ſuo radicitus extirpari, habito priùs conſilio diligenti cum Domino Simone ſanctæ Ceciliæ Preſbitero Cardinali tunc Apoſtolicæ Sedis Legato in Francia; auctoritate ipſius Legati & ſua conuocati ſunt Pariſius maiores de regno, tam Principes, quàm Prælati; vt ſuper hoc damnabili vitio refrenando, vel potiùs deſtruendo apponeretur conſilium & remedium ſalutare. Igitur à Domino Legato facto ſuper hac materia Sermone ſolemni plurimum efficace, Rex Catholicus zelo ſancto ſuccenſus, ore proprio fecit ſuper hoc exhortationem deuotam, & rationibus validis & apertis ſubnixam. Igitur de communi conſilio & aſſenſu edidit pius Rex generale Statutum, quod per totum regnum ſeruari & promulgari voluit, in hæc verba.

Statuta edita contra iuratores & blaſphemos.

Deſunt hæc ſtatuta in M S. Codice, ſed habentur apud Ioannem Ionuillæ Dominum.

* * * * * *

C IGITVR poſt Edictum huiuſmodi publicatum quidam ciuis Pariſienſis, conditionis mediocris, inhoneſtè valde iurando blaſphemauit in Deum. Quem Rex iuſtus abſque miſericordia cauterizari præcepit in labiis ferro candenti in peccati ſui memoriam ſempiternam, & ad aliorum exemplum. Super quo cùm multi ſecundum ſeculum ſapientes propter hoc contra Regem verbis maledicis murmurarent, audiens ſæpè Rex magnus & ſciens eſſe ſcriptum: *Beati eritis cùm maledixerint vobis homines, iuxta illud: Maledicent illi, & tu benedices*, dixit verbum Catholicum, videlicet quòd deſiderabat potiùs ſimile cauterium ſibi in labiis eſſe factum, & quoad viueret talem indecentiam ſuſtinere, dummodo huiuſmodi pernitioſum vitium de regno ſuo penitus tolleretur. Præterea, cùm tunc temporis ipſe Dominus Rex quoddam opus fieri præcepiſſet, quod communi vtilitati conferre non modicum videbatur, ſuper quo Pariſius à beneficia habentibus multas benedictiones habebat: dixit, quod maiorem mercedem à Domino expectabat pro maledictionibus, quas occaſione illius cauterij incurrerat, quàm pro benedictionibus quas habebat pro illo beneficio generali. Igitur Rex noſter per Regem Ioſiam congruè & merito deſignatur, in cuius laudem ſcriptum eſt, prout præmiſimus, quòd *tulit abominationes impietatis, & gubernauit ad Dominum cor ſuum & in diebus peccatorum corroborauit pietatem in cultum diuinum.*

A

LVDOVICVS NONVS.

De honore, quem dixit ſibi eſſe factum apud Poiſſiacum.

34. INSVPER ad laudem deuotionis fidei ipſius pertinet, quòd cùm ſemel eſſet apud Poiſſiaci caſtrum, quibuſdam familiaribus ſuis gaudens & glorians dixit: quòd maius bonum, & digniorem honorem, quem vmquam habuerit in hoc mundo, fecerat ſibi Dominus in caſtro illo prædicto. Mirantibus qui aderant, de quo honore hoc diceret, cùm de ciuitate Remenſi, vbi regni coronam & ſacram ſuſceperat vnctionem, hæc dixiſſe eum potiùs æſtimarent; ſubridendo reſpondit, quòd in caſtro illo ſacri baptiſmi gratiam ſuſceperat, quod ſuper omnes honores ſeu dignitates mundanas maius donum & dignitatem incomparabilem reputabat. Vnde etiam cùm ſecretas literas alicui familiari mittebat, & ex cauſſa aliqua volebat ſupprimere nomen Regis, LVDOVICVM de Poiſſiaco, ſiue Dominum Poiſſiaci ſe vocabat: potius eligens à loco baptiſmatis denominari, quàm ab aliqua ſua ciuitate famoſa.

Quòd in tangendo infirmos ſignum ſanctæ crucis addidit.

B

35. IN tangendis infirmitatibus, quæ vulgo hercalæ vocantur, ſuper quibus curandis Franciæ Regibus Dominus contulit gratiam ſingularem, pius Rex modum hunc præter Reges cæteros voluit obſeruare. Cùm enim alij Reges prædeceſſores ſui tangendo ſolummodo locum morbi, verba ad hoc appropriata & conſueta proferrent, quæ quidem verba ſancta ſunt atque Catholica, nec facere conſueuiſſent aliquod ſignum crucis: ipſe ſuper conſuetudinem aliorum hoc addidit, quod dicendo verba ſuper locum morbi, ſanctæ crucis ſignaculum imprimebat, vt ſequens curatio virtuti crucis attribueretur potius, quàm Regiæ Maieſtati.

De multiplici zelo fidei eius.

36. PRÆTEREA verus crucis cultor ſignaculo ſanctæ crucis tantam reuerentiam exhibebat, quòd quando clauſtrum Religioſorum tranſiret, & videret cruces protenſas inſculptas ſuper tumulos defunctorum, tranſire deſuper quantum poterat reformidabat. Vnde in clauſtris & cimeteriis Religioſorum, de quibus ſpecialiùs confidebat, faciebat cruces deſuper tumulos eius remoueri. Item apud quoſdam Religioſos vidit ex conſuetudine obſeruari, quòd quando ad Miſſam cantabatur, CREDO IN VNVM DEVM, dum diceretur, ET HOMO FACTVS EST, Chorus profundè & humiliter inclinabat. Quæ conſuetudo placuit ei multum. Vnde deinceps fecit inſtitui & ſeruari, tam in Capella ſua coram ipſo, quàm in Eccleſiis aliis pluribus; vt ad verbum prædictum non ſolum inclinaretur, ſed deuotè genua flecterentur. Similiter intellexit, quòd in quibuſdam Monaſteriis, quando in quatuor Paſſionibus, quæ in ſacra Septimana, quæ vulgo penoſa vocatur, pronunciabatur: INCLINATO CAPITE EMISIT SPIRITVM, vel, EXPIRAVIT; Conuentus deuotè flexis genibus, & proſtratus aliquantulum orationi ſtudebat. Quòd & deuotus Rex poſtmodum in Capella ſua, & in pluribus Eccleſiis fecit ſimiliter obſeruari. Vnde & ad petitionem ipſius, in Ordine Fratrum Prædicatorum hæc pia conſuetudo approbata eſt, & ſtatuta. Præterea deuotioni ſuæ incongruum viſum eſt, & indignum, quòd imagines nouæ ſiue Crucifixi, ſiue beatæ Virginis, vel aliorum Sanctorum, ſicut de domo priuatorum veniebant, ſtatim ſine benedictione aliqua deberent in Eccleſia communiter adorari. Vnde fecit in antiquis Epiſcoporum Ordinariis diligenter inquiri, & inuenta eſt oratio propria & deuota ad benedictionem nouarum imaginum pertinens, antequàm adorandæ populo publicentur. Quem primum ritum pius Rex ex deuotione ſua poſtea voluit in Capellæ ſuæ imaginibus obſeruari. Cætera circa feruorem ac deuotionem ipſius huiuſmodi plurima poſſent ſcribi, ſed humilitatis cauſa hæc quæ dicta ſunt ſufficiant. Nunc ad ſecundam & vltimam ipſius peregrinationem in tranſmarinis partibus tranſeamus. C

De propoſito

A

De propoſito peregrinationis in terram ſanctam ſecundo.

SIQVIDEM audiens Rex ſanctus, quòd penitus eſſet fraudatus à ſpe intrandæ Religionis, audiens nihilominus tot calamitates, tot deſolationes, & tot crebra pericula terræ ſanctæ; aſpirauit aggredi circa finem dierum ſuorum aliquid arduum propter Deum, à quo de facili impediri non poſſet. Concepit igitur cum deuotione pium propoſitum transfretandi, vt quantum diuina gratia ſibi daret, contra periculum terræ ſanctæ, quod proximum videbatur, conſilium & auxilium adponeret ſalutare. Et tunc mirantibus cunctis, cœpit quantum poterat expenſas reſtringere Domus ſuæ. Noluit tamen ſubito aggredi tantum opus ex motu proprio cordis ſui. Vnde per ſecretum nuncium & diſcretum humiliter & deuotè conſuluit ſuper hoc felicis recordationis Dominum CLEMENTEM ſummum Pontificem: qui tanquam vir prudens in principio reformidans, diuque deliberans, tandem benignè conſenſit, ac pium propoſitum approbauit. Miſit inſuper ob hoc, ad petitionem ipſius Regis, Legatum in Franciam, videlicet dominum Simonem titulo ſanctæ Cæciliæ Præſbyterum Cardinalem. 37.

B

Qualiter crucem ſecundò accepit.

CRVCEM igitur aſſumpturus, conuocauit Pariſiis Prælatorum, Principum, Baronum, ac Militum, cæterorumque hominum multitudinem copioſam. Quibus congregatis in vnum, domino Legato præſente, ipſemet Rex Catholicus coram cunctis qui aderant exhortationem fecit efficacem, & plurimum glorioſam; animans eos ad vlciſcendam iniuriam ſaluatoris in terra ſancta tanto tempore ſibi factam, & ad propriam Chriſtianorum hæreditatem recuperandam, quæ tamdiu peccatis noſtris exigentibus erat ab infidelibus occupata. Hæc & multa alia ad hanc materiam pertinentia pius Rex gratioſiſſimè perorauit. Finito poſtmodum domini Legati Sermone, ipſe Rex primus cum deuotione multa crucem aſſumpſit, & tres filij eius poſt ipſum, necnon Comitum, & Baronum, & Militum multitudo; tam ij, cum quibus ipſe Rex pius fuerat ſuper hoc ſecreto proloquutus, quàm alij quorum corda tetigerat ſolus Deus. 38.

Quàm ſollicitus fuerit in præparatione peregrinationis.

ASSVMPTA itaque c uce, quàm feruens, quàm ſollicitus extiterit in Magnatibus adtrahendis ad crucem magnis muneribus & promiſſis, quàm anxius atque ſollicitus ad peregrinationem accelerandam, ad nauigij præparationem; teſtes ſunt, qui huius ſollicitudinis ſuæ participes extiterunt. Nacta igitur opportunitate, iter cum ſuis aggrediens, & ſtatuto tempore ad portum Aquarum-mortuarum perueniens, multa tædia atque mœſtitias ibidem perpeſſus eſt propter deceptionem nautarum, & defectum nauium quæ ſtatuto tempore & promiſſo non fuerant præparatæ: ita quòd nauem aſcendit multò tardiùs quàm credebat. 39.

C

De conſilio habito eundi Tunicium.

CVNCTIS itaque nauibus, quæ adeſſe poterant commodè, ante Sardiniam ſicut condictum fuerat congregatis, & venientibus cunctis Maioribus exercitus coram Rege, habitum eſt commune conſilium & confirmatum, quòd prius irent ad expugnandum regnum Tunicij, antequàm in Terram ſanctam, ſiue in Ægyptum tranſirent. Rationes autem, quæ dominum Regem ad hoc plurimum induxerant, ad præſens, ſicut credimus, expedit aſſignare, propter admirationem & murmurationem multorum; quibus potiùs videbatur, quòd recto itinere ad ſuccurſum terræ ſanctæ tranſire debuiſſet. 40.

Rationes, propter quas Rex conſenſit ire Tunicium.

41. SIQVIDEM antequam Dominus Rex hanc crucem vltimam aſſumpſiſſet, multos nuncios receperat à Rege Tunicij, & ſimiliter Rex noſter plures nuncios remiſerat ad eundem. Dabatur etenim ſibi à fide dignis intelligi, quòd dictus Rex Tunicij bonam voluntatem ad fidem Chriſtianam haberet, & valde de facili poſſet fieri Chriſtianus, dummodo occaſionem honorabilem inueniret; & quòd ſaluo honore ſuo, & abſque metu Sarracenorum ſuorum hoc complere valeret. Vnde
„ Rex Catholicus cum multo deſiderio quandóque dicebat: O ſi poſſem videre, quòd
„ fierem tanti filioli comparer & parrinus! Et ob hoc ſub ſpe iſta aliquando voluit ſe transferre verſus partes Carcaſſonæ & Narbonæ, quaſi terram ſuam viſitaturus: vt ſi dicto Regi Dominus inſpiraret perficere quod propoſuerat de ſuſcipiendo baptiſmo, huic pio operi propinquior eſſe poſſet. Hic non ſilendum arbitror, quòd cùm in ipſo anno, quo pius Rex LVDOVICVS debuit vltimò transfretare, Rex Tunicij miſiſſet ad eum ſolemnes nuntios, & in feſto beati Dionyſij Rex faceret quendam Iudæum famoſum in ipſa Eccleſia dicti beati Dionyſij ſolemniter baptizari, ita quòd Rex ipſe cum multis Magnatibus ipſum de ſacro fonte leuaret, voluit quòd dicti nuncij Regis Tunicij ſolemnitati illius baptiſmatis inte- B
„ reſſent. Quibus Rex vocatis, ex magno affectu dixit: Dicire ex parte mea Domi-
„ no veſtro Regi, quòd ego tam vehementer ſalutem animæ ipſius deſidero, quòd
„ vellem eſſe in carcere Sarracenorum omnibus diebus vitæ meæ, ibidem claritatem
„ ſolis non viſurus de cetero, dummodo Rex veſter & gens ſua ex vero corde fie-
„ rent Chriſtiani. O verè fidelis ſermo, & omni acceptione dignus! O verbum planè Catholicum, perfectione fidei & charitatis réfertum. Deſiderabat quoque deuotiſſimè Rex Catholicus, vt Chriſtiana fides, quæ tempore beati Auguſtini, & aliorum orthodoxorum Doctorum in Africa, & maximè apud Carthaginem, tam ab antiquo eleganter floruerat, noſtris temporibus refloreſceret, & dilataretur, ad honorem & gloriam IESV CHRISTI. Cogitauit itaque, quòd ſi tantus exercitus tamque famoſus apud Tunicium ſubito applicaret, dictus Rex Tunicij vix poſſet apud Sarracenos ſuos tam rationabilem occaſionem habere ſuſcipiendi baptiſmum, videlicet vt per hoc poſſet mortem euadere tam ſui ipſius, quàm eorum qui ſecum vellent fieri Chriſtiani: & ſic etiam regnum ſuum ſibi pacificè remaneret. Præterea Regi dabatur intelligi, quòd ſi omnino prædictus Rex nollet fieri Chriſtianus, ciuitas Tunicij erat valde facilis ad capiendum, & per conſequens tota terra. Suggerebatur inſuper Regi, quòd ciuitas illa plena erat argento, & auro, ac diuitiis infinitis: vt pote quæ à multis retro temporibus à nullo fuerat expugnata. Vnde ſperabatur quòd ſi, Deo volente, dicta ciuitas à Chriſtiano exercitu cape- C
retur, ex theſauris ibidem inuentis poſſet acquiſitioni & reſtaurationi terræ ſanctæ multum efficaciter ſubueniri. Ceterùm, cùm de terra Tunicij venire ſoleret magnum ſubſidium Soldano Babyloniæ tam in equitaturis, quàm in armis & bellatoribus, in grauamen & nocumentum plurimum Terræ ſanctæ; crediderunt Barones noſtri, quòd ſi peſtifera radix illa Tunicij poſſet penitus extirpari, ex hoc terræ ſanctæ, & toti Chriſtianitati vtilitas maxima proueniret. Cùm igitur ſcriptum ſit, *quòd vbi vnum propter alterum, ibi tantum alterum vnum;* cùm via apud Tunicium propriè aggreſſa fuerit ad honorem Chriſtiani nominis ampliandum, & ſpecialiter ad Terræ ſanctæ vtilitatem, & faciliorem ſuccurſum, non videtur via apud Tunicium contraria voto crucis, ſed potius vna & eadem; vt potè quoddam adminiculum & præparatio ad Terram ſanctam citiùs & commodiùs reſtaurandam. Propter has, & quaſdam alias rationes, viam apud Tunicium aggreſſi ſunt. Quòd ſi aliter de via illa ſucceſſit, quàm à fidelibus ſperaretur, peccatis noſtris atque nobis, occulto Dei iudicio, Debemus potiùs imputare.

De aduentu Regis ante Tunicium.

42. IGITVR nauigio cum exercitu noſtro ſatis liberè, & quaſi ſine contradictione in terra Africæ implicato, inter Tunicium, & propè Carthaginem noſtri fixère tentoria.

A tentotia. Poſt modicum, caſtrum illius famoſæ Carthaginis, & quidquid ad caſtrum LVDOVICVS NONVS.
pertinet, noſtri viriliter & victorioſè ceperunt: & ibidem multos Sarracenos oc-
ciderunt, & victualia multa, & alia exercitui neceſſaria ſunt lucrati. Congreſſus
quaſi quotidianos cum Sarracenis, & ſtrages hinc indè factas, & alia huiuſmodi, aliis,
qui melius iſta nouerunt ſcribere, derelinquo.

De mortalitate, quæ ibi accidit.

CIRCA quatuot menſes manſit ibidem in tentotiis exercitus Chriſtianus, & 43.
tam propter aëris ac terræ intemperiem, quàm propter arborum ſanorum de-
fectum, & aquæ dulcis penuriam, magna mortalitas hominum eſt ſequuta. Itaque
multi milites & nobiles Comites ibidem fuere defuncti. Inter quos illuſtris Comes
Niuernenſis dominus IOANNES pij Regis filius eſt defunctus, ſuper cuius morte
pij patris viſcera non modicum ſunt commota. Sed Rex conſtans & prudens ſatis
citò de ipſius morte qualem potuit conſolationem recepit.

B

De pio ac deflendo pij Regis obitu, & qualiter ſe in morte habuit.

POST modicum autem in dictis caſtris ipſemet piæ ac præclaræ recordationis 44.
Rex, Deo dilectus, & hominibus gratioſus, poſt tot laudabilia fidei & chari-
ratis opera, poſt tot laborioſos agones, quos pro fide, & Eccleſiæ dilatatione, fide-
liter, ac feruenter, & indefeſſo animo tolerauit; diſponente Domino, qui labores
ipſius voluit feliciter conſumare, & ipſi bonorum laborum ſuorum fructum retri-
buere glorioſum, febre continua infirmatus lecto decubuit, & inualeſcente morbo
omnia Eccleſiaſtica Sacramenta Chriſtianiſſimè & deuotiſſimè ſuſcepit ſana mente
& integro intellectu. Ita quòd cùm ipſi Sacramentum extremæ Vnctionis exhibe-
remus, & dicerentur ſeptem Pſalmi cum Letania, ipſe in Pſalmis Verſus dicebat,
& in Letania Sanctos nominans, eorum ſuffragia deuotiſſimè inuocabat. Cùm au-
tem iam ſignis euidentibus appropinquaret ad finem, de nullo erat ſollicitus, niſi
de iis quæ ad ſolum Deum & exaltationem fidei Chriſtianæ propriè pertinebant; ita
quòd cùm iam non niſi ſubmiſsè & cum grauamine loqui poſſet, nobis adſtantibus,
& ad verba eius aurem adhibentibus, vir deo plenus, & verè Catholicus dicebat:
Pro Deo ſtudeamus, quomodo fides Catholica poſſit apud Tunicium prædicari & "
plantari. O quis eſſet idoneus, vt mitteretur ibi ad prædicandum! Et nominabat "
quendam fratrem Ordinis Prædicatorum, qui aliàs illic iuerat, & Regi Tunicij no- "
tus erat. Ecce qualiter verus Dei cultor, & fidei Chriſtianæ conſtans zelator bea- "
tam vitam ſuam in confeſſione veræ fidei conſummauit. Cùm autem virtus corporis
C eius atque ſermonis paulatim deficeret, non ceſſabat tamen Sanctorum ſibi deuo-
torum, ſicut eniti loquendo poterat, ſuffragia poſtulare: maximè autem beati Dio-
nyſij ſpecialis patroni regni ſui. Vnde in ſtatu illo, cum quodam ſuſurro ipſum plu-
ries replicantem audiuimus finem illius orationis, quæ de beato Dionyſio canitur,
ſcilicet: *Tribue nobis quæſumus, Domine, proſpera mundi pro amore tuo deſpicere, &* "
nulla eius aduerſa formidare. Et hæc verba multotiens iterabat. Similiter prin- "
cipium orationis de ſancto Iacobo Apoſtolo: *Eſto, Domine, plebi tuæ ſanctifica-* "
tor & cuſtos, pluries replicabat, & de aliis Sanctis deuotam memoriam faciebat. "
Ad extremam igitur horam veniens Chriſti ſeruus, ſuper ſtratum cinere reſper-
ſum in modum crucis recubans, felicem ſpiritum reddidit Creatori; ea ſcilicet
hora, qua Dei filius pro mundi vita in cruce moriens expirauit. Sane ſuper obitu
tam Chriſtiano, támque felici, & pium eſt flere, & pium eſt gaudere. Pium qui-
dem & congruum eſt flere pro iactura & diſſolutione vniuerſalis matris Eccleſiæ,
cuius erat deuotiſſimus cultor, & indefeſſus defenſor. Specialiter autem plangen-
dum & dolendum toti Francorum regno, cui meritò tanto & tam excellenti Prin-
cipe erat ſingulariter gloriandum. Sed nihilominus ſi rationem vis doloris admit-
tat, gaudendum potius quàm dolendum, tum propter modum Chriſtianiſſimum
mortis eius, tum quia de ipſo certa ab omnibus vitam ipſius glorioſam & actus ſan-
ctiſſimos agnoſcentibus ſpes habetur, quòd iam de temporalis regni cura ſit tranſ-
latus ad cæleſtis regni iocundam Curiam, quæ curæ terreſtris extat penitus aliena,
vbi cum electis Dei regnans in perpetuum, beata requie perfruitur ſine fine. Mi-

LVDOVICVS NONVS. grauit autem ad Dominum in craſtino beati Bartholomæi Apoſtoli circa Nonam, anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo. A

De aduentu Regis Siciliæ apud Tunicium.

45. NEc prætermittendum, quòd cùm beati Regis ſpiritus exiret de corpore, hora illa, & quaſi momento eodem illuſtris Rex Siciliæ, glorioſi Regis Franciæ frater, ordinatione diuina ad portum applicuit, & caſtra noſtrorum intrauit. Super cuius aduentu iocundo corda noſtrorum, quæ ex obitu pij Regis erant grauiter ſauciata, non modicum conſolata fuerunt; & ex tam potenti ſuccurſu lætitia grandis ipſis adcreuit. Similiter ex præſentia tam victorioſi Principis, tamque famoſi, Sarracenorum corda, quæ de morte ſancti Regis animari poterant, & lætari, non modicum * crucificiata fuerunt.

Quòd ſancta eius oſſa in exercitu retenta ſunt.

46. OSSA ſacta corporis eius ex voluntate domini Regis noui PHILIPPI debuimus nos, & quidam alij ad hoc electi, ſtatim poſt obitum eius in Franciam reportare: videlicet in Eccleſia beati Dionyſij, vbi elegerat ſepulturam, ſi in terra Chriſtianitati nondum adquiſita ipſum, Domino diſponente, decedere eueniret. Sed poſtea habito cum Rege Siciliæ conſilio, vt vidimus, retinuit ſecum ſacras reliquias dominus Rex Philippus: confidens quòd ex meritis ſancti patris Dominus in bonum promoueret exercitum, & ab infortuniis conſeruaret. B

De corde eius & inteſtinis in Siciliam tranſlatis.

47. TAMEN carnes corporis eius excoctas, & ab oſſibus ſeparatas, necnon cor & inteſtina ipſius petiit & impetrauit deuotus Rex Siciliæ à nepote ſuo Rege PHILIPPO. Qui ſuſcipiens ſanctas reliquias, honorificè fecit eas in Siciliam deportari, & prope Paternum in nobili quadam & cathedrali Abbatia præcepit recondi, cum valde ſolemni atque deuota proceſſione totius Cleri ac populi terræ illius. Quando de Tunicio redeuntes, & Paternum tranſeuntes, dictam Abbatiam verè nobilem ac pulcherrimam viſitauimus, audiuimus à pluribus fide dignis, quòd poſtquàm ſacræ reliquiæ ibi fuere reconditæ, multa miracula ibidem cooperante Domino acciderunt. Denique cum quanto honore, deuotione, ac reuerentia ſuſcepta ſunt oſſa eius, quæ deuotiſſimus ipſius filius illuſtris Rex PHILIPPVS in reditu ſuo de Tunicio ſecum vbique deferri deuotiſſimè faciebat: cum quanto deſiderio ac deuotione tam Clerus, quàm Nobiles, & populorum innumera multitudo cùm ſolemnibus ac deuotis proceſſionibus vndique concurrerent ad videndum, ſeu tangendum loculum, in quo precioſæ eius reliquiæ portabantur, cùm dominus Rex tranſitum faceret tam per Siciliam & Calabriam, quàm per ſacram vrbem Romanam, & apud Viterbium, vbi tunc domini Cardinales moram ad eligendum ſummum Pontificem faciebant, necnon per Bononiam, & ciuitates alias Lombardiæ; teſtes ſunt, qui tunc aderant cum domino Rege præſentes. C

De aduentu oſſium ſacrorum in Francia.

48. QVOD ſi per alienas terras oſſium ſacrorum reliquiæ tranſeuntes cum tot & tantis honoribus ac piis proceſſionibus ſunt à fidelibus populis proſecutæ; quis enarrare ſufficiat, quando Rex illuſtris cum pij patris oſſibus ſanctis Franciæ regnum intrauit, & per ciuitates & caſtra regni ſui tranſiuit, cum quàm deuotis ac lacrimoſis proceſſionibus Clerus ac Religioſi ſibi reuerenter occurrerent, ac prout dignum erat piè ſuſciperent, atque deuotiſſimè proſequerentur, cum innumera atque deuota frequentia populorum?

De ſepultura eius apud ſanctum Dionyſium.

49. POSTREMO apud ſanctum Dionyſium in Francia venientes, vbi, prout dictum eſt, ſanctus Rex ſuam elegerat ſepulturam, congregata, Prælatorum, & Baronum,

A Boronum, ac Religioſorum multitudine magna, ſacroſancta oſſa ipſius ſepulturæ venerabiliter tradiderunt, iuxta patrem ſuum, Regem piiſſimum LVDOVICVM, præſente domino eiuſdem filio Rege PHILIPPO; qui tanquam optimi patris optimus filius fideliſſime ac deuotiſſime ſibi ſemper aſtitit in vita pariter & in morte. Sepultus eſt autem anno Domini M. CC. LXXI. die Veneris ante Pentecoſten.

LVDOVICVS NONVS.

De miraculis poſt ſepulturam.

SEPVLTIS igitur oſſibus ſacro-ſanctis diuina non defuère magnalia, ſed mox 50. mirificauit Dominus Sanctum ſuum. Nam cooperante Chriſti potentia, & exigentibus meritis ſancti Regis, ſuper ipſius tumulum plurima contigere miracula, quæ ex mandato Domini Abbatis ſancti Dionyſij fideliter ſunt conſcripta, & prout dicitur diligenter probata, ad ſanctiſſimi viri merita declaranda, & ad Dei omnipotentis gloriam & honorem, qui in Sanctis ſuis ſemper eſt mirabilis. Ipſi gloria & imperium in ſecula ſeculorum, amen.

Qualiter memoria Ioſiæ memoriæ eius adaptetur.

DEMVM, vt finis huius Operis Libelli principio coaptetur, verè & dignè me- 51.
B moria noſtri Ioſiæ, Regis videlicet, propter prædictæ ſanctæ conuerſationis ipſius merita, nec non & felicis mortis eius magnalia, in compoſitione odoris facta opus pigmentarij, & in omni ore quaſi mel indulcabitur, & vt Muſica in conuiuio vini. Memoria quippe laudabilis vitæ & conuerſationis ipſius compoſitioni odoris operis pigmentarij merito propter ..... gratiam ſuauiſſimæ famæ eius: quæ quo ad procul abſentes, & qui eum corporaliter non viderunt, longè lateque per orbem vniuerſum dilatata eſt & reſperſa. Ita quòd verè dicere potuerit, *Chriſti bonus odor ſumus in omni loco:* & quòd tota Domus vniuerſalis Eccleſiæ, imò & totius orbis, impleta ſit ex eius odore vnguenti. Non enim credo, quòd à multis temporibus retroactis aliqua perſona viuens extiterit, cuius fama & actus egregij magis repleuerint totum mundum. Ita quòd de eodem dici poſſit, *Vnguentum effuſum nomen tuum.* Et ſicut in laude Mardochei dicitur, *Fama nominis eius creſcebat quotidie:* imò ſicut de Rege Salomone dicitur, *Vincebat famam virtutibus ſuis*, Ita quòd vix medietas ſapientiæ eius atque virtutum à referentibus enarretur. Sequitur, *Et in omni ore quaſi mel indulcorabitur.* Hoc quoad præſentes, & circa ipſum conuerſantes, qui opera eius ſancta frequenter, & de propè conſpicere meruerunt, & quaſi mel in ore probare & guſtare laudabilem vitam eius. Mellita enim erat & dulciſſima eius conuerſatio, ſicut mel quantò amplius maſticatur, tantò ſapit dulcius, & vehementius efficit ad amorem. Quòd autem in fine ſubditur, *Et quaſi Muſica in conuiuio vini*, ſpectat ad ipſius familiares & Conſiliarios, & præcipuè qui cordis eius arcana intima cognouerunt, qui ipſum gratioſiſſimè loquentem toties audierunt, tam in ſecretis conſiliis, quàm in amicabilibus dulcium collocutionum ſuarum ſermonibus; & maximè
C quibus cordis ſui ſecretas ac pias affectiones, & ſancta deſideria familiariter reuelabat: quod erat planè & ſuauis Muſica ad audiendum, & vt vini conuiuium ad iocundè guſtandum. Ita quòd de ipſo dici potuit, quod in laude Heliæ dicitur: *Beati qui te audierunt, & amicitia tua decorati ſunt.* Et quod Regina Saba de Salomone admirans protulit, *Beati*, inquit, *viri, & beati ſerui tui, qui ſtant coram facie tua ſemper, & qui audiunt ſapientiam tuam.* Sic itaque fuit Ioſias noſter quaſi odor pigmentorum fragrans per famam ſuauiſſimam, quantum ad procul abſentes; quaſi mel in ore, quantum ad præſentes, qui ſanctam ipſius conuerſationem probando guſtauerunt: & quaſi Muſica in conuiuio vini, quoad ſpeciales amicos, qui ſecreta ſapientiæ eius atque virtutum audientes, quaſi experti ſunt Muſicam melodioſam, & velut vini conuiuium delicatum.

Quòd dignus ſit inter Sanctos adſcribi.

IGITVR poſt tot & tanta præconiorum præmiſſa magnalia, quid aliud reſtare vi- 53. detur, niſi vt Ioſiæ noſtri memoria tam odorifera, tàm mellita, tamque melodioſa in Eccleſia Dei, prout dignum eſt, perpetua perſeueret? Videlicet vt in memoria æterna ſtabiliatur Iuſtus noſter: & deinceps Iuſti huius memoria ſit cum laudibus ſollemnibus & deuotis: ac vt dilecti Deo & hominibus memoria ſit omnium ſeculorum, & ſimilem illum faciat in gloria & honore Sanctorum ſuorum ille, qui in Sanctis ſuis ſemper eſt glorioſus & ſuper exaltatus in ſecula ſeculorum, amen.

LVDOVICVS NONVS.

A

DE VITA ET ACTIBVS INCLYTÆ RECORDATIONIS REGIS FRANCORVM LVDOVICI NONI. ET DE MIRACVLIS, QVÆ AD EIVS SANCTITATIS DECLARATIONEM CONTIGERVNT.

B

Auctore Fratre Guillelmo Carnotenſi, Ordinis Prædicatorum, eiuſdem Regis Capellano.

Ex eodem Codice.

MIRABILIS in altis Dominus mirabilia circa nos noſtris temporibus operari non deſinit: innouans ſigna, & mutans mirabilia his diebus. Nam ſol nouus ortus in partibus Occiduis, ac per Orbem diffundens ſui radios luminis & caloris, nec in Meridiano occumbens, in ipſo Occaſu non tepuit: ſed fornacem feruoris & lucis in operibus ardens cuſtodiuit, & dulce lumen & delectabile ſanis dereliquit. Siquidem poſſumus per Solem illum particulariter intelligere Solem lucentem inter ſeculi Principes & Rectores mundi, & velut ſolem inter ſidera fulgentem: illum ſcilicet recolendæ ac præclaræ memoriæ Regem Franciæ LVDOVICVM, qui in Occidente exortus orbem terræ luminoſæ vitæ ſuæ illuſtrans radiis, tandem in partibus Affricanis occumbens, ſicut ſol in Meridie calore viget, & radiis ſuis offuſcat oculos: ſic effulſit moriens, ardens feruore fidei & amoris diuini, & lucens omnibus mentibus operum ſanctitate, & poſt occaſum lucere non deſinens miraculorum euidentium claritate. C

LICET autem ad honorem & gloriam Conditoris, ad ipſius commendationem glorioſi Regis, & eiuſdem teſtimonium ſanctitatis, ſatis ſufficere videtur odor ſanctiſſimæ famæ eius vbique per orbem diffuſus; ac ea quæ ſanctæ memoriæ Pater noſter, totius Religionis ſpeculum, Frater GAVFRIDVS DE BELLO-LOCO, Ordinis Prædicatorum, eius Confeſſor, & conſcius ſecretorum, circa finem vitæ ſuæ ad mandatum domini Papæ GREGORII, ſicut patuit, propria manu ſubſcripſit, & ſcripta reliquit ipſi domino Pontifici deſtinanda: quia tamen de quibuſdam aliis dignis memoria, quæ geſſit, in vita, tam in proſperitate regiminis, quàm in aduerſitate carceris, & in anguſtia ſuæ mortis, aliqua ſunt vel dimiſſa penitus, vel omiſſa; ac de miraculis, quæ circa eius ſepulchrum, & aliàs ad diuinæ laudis cumulum, & meritorum ipſius Regis declarationem accidiſſe noſcuntur; de iis pauca recolligere ſtudui, & præſumpſi adiicere ſtilo breui.

SCRIPSIT autem ſic in ſuæ narrationis exordio memoratus Pater, aſſumens illud verbum pro rhemate, quod ſcribitur in Eccleſiaſtico. *Memoria Ioſiæ in compoſitione odoris facta eſt opus pigmentarij. In omni ore quaſi mel indulcabitur, & vt Muſica in conuiuio vini.* Nomen Ioſiæ ipſi Regi noſtro tam ratione, quàm imitatione conſimilis actionis conuenienter adaptans. Et rectè ſicut de illo Ioſia ſcribitur in figura, ſic illi comparari poteſt Regis noſtri dulcis memoria: odori ſcilicet pigmentarij operis,

A operis, dulcedini mellis, & harmoniæ Muſicæ inſtrumentalis; tanquam ſuauis in corde, in ore, & in aëre. Propter tria, quæ fuiſſe leguntur in ipſo Rege, fama ſcilicet eius celebris virtutis fragrans, quæ vincit omnem odorem: ſuauitas modeſtæ & ſanctæ conuerſationis, quæ excedit omnem corporalem dulcedinem: ſtudium diuini honoris & laudis, quod ſuperat omnem cantilenam & ſecularem melodiam. Vt autem de alijs ſatis dictum ſufficiat, huius Regis noſtri non ſolùm erant dulcia & delectabilia cunctis ſanè audientibus & intuentibus geſtus eius, actus, & verba, ſcilicet & ſanctitatem redolentia, & ad deuotionem excitantia corda multa. Hanc enim ſpecialem gratiam virtus ei diuina contulerat, quòd, ſicut plurieſ eſt expertum, multorum ad eum venientium & magnorum commotos animos, & turbatos aſpectus eius & affatus, ſerenatos protinus redderet & quietos. Multi etiam, qui inter alios præcellere Religione videbantur, viſo eo vel audito plurimum ædificati redibant. Et quantò euidentiùs humilem & ſanctam conuerſationem eius agnouerant, tantò ampliùs illuſtrati ſeipſos in conſpectu & reſpectu minus ſe religioſos, minuſque perfectos & humiles iudicabant. Mores enim eius, actus, & geſtus, non ſolum regales, ſed etiam regulares, nihil ſeculare aut vanum penitus ſapiebant. Do-
B nique non facile dictu quàm dulcia faucibus eius diuina ſemper fuerint eloquia. Nam & ipſius diuinæ laudis præconia non ſolum ſuper mel eius ori, ſed ſuper omnia delectabilia eius influebant auribus atque cordi. Cantilenas etenim vanas ſecularium, & inanes fabulas hiſtrionum abominans & deteſtans, & inſtrumentorum muſicorum oblectamenta recuſans, in quibus delectati ſolent pleríque Nobilium; filios ſuos ac familiares ab huiuſmodi arcebat ineptiis. Vehementer affectus, ac totius intentus diuinis laudibus & canticis; in illis etiam ſuauè ſonantis Eccleſiæ vocibus plurimum delectatus. Vt cum illo Eccleſiæ Doctore egregio poſſim gloriantet ſic aſſerere de ſeipſo: *Laudes tua, Domine, ſuſpenderunt plantitem cordis mei ad te, ne raperetur per marıa turpis præda volatilibus.*

Porro cùm quanta honorificentia & reuerentia Saluatoris, cum quanta frequentia ac deuotione plebis, ſolemnitates illas, quas inſtituerat in Capella ſua Regia: (nam ſacroſanctæ Coronæ Domini in craſtino S. Laurentij, quæ in tota Senonum Prouincia celebratur, aliam, ſanctarum aliam Reliquiarum in craſtino S. Michaëlis Archangeli celebrari fecit annuatim) quàm ſolemniter ac reuerenter pretioſum illud lignum Crucis Dominicæ, ſacroſanctam eius Coronam ſpineam, ac venerandum ferrum lanceæ, quòd latus Dominicum perforauit, auro & gemmis pretioſiſſimis adornata proceſſionaliter ac publicè deportari fecerit in ſingulis ſolemnitatibus antedictis; Prælatis, & Religioſis, cum Clero, capis indutis ſericis, laudes diuinas altiſſimè decantantibus; ipſo pio Rege cum ſuis Magnatibus humiliter ſubſequente, ac vniuerſo populo deuotè ſacras ipſas reliquias adorante: & ſi
C vellem, non valerem, nec ſufficerem explicare. Et has quidem ſolemnitates ipſe Rex pius tam in abſentia, quàm in præſentia celebrari voluit, etiam dum peregrè ageret vltra mare: iuſtè & religioſè conſiderans & affectans, vt in illis, in quibus ab infidelibus Iudæis inhonoratus fuerat Dominus Maieſtatis, honoraretur præcipuè à fidelibus & deuotis; & ſecundum ignominiam, quam pro nobis ſuſtinuerat, vituperatus & illuſus, multiplicaretur gloria laudis eius.

Cæterum, ſilere non debeo quæ pius Rex die ſancta Paraſceues annis ſingulis agere conſueuit. Poſt Matutinas ſiquidem ante diem coram ipſo more debito decantatas, poſt orationem breuem, cum ſilentio ad cameram ſuam veniens, ibique ſolus remanens, cum vno Capellano ſuo totum ex ordine Pſalterium cum omni attentione & deuotione perlegendo complebat: nec lectum intrans aut dormiens, poſt paululum circa ſolis ortum, nudus pedes, in humili habitu, paucis eum ex ſuis comitantibus, per lutoſas & lapidoſas vias ciuitatem aut villam, in qua erat, perambulans, intrabat Eccleſias, & orabat, Eleemoſynario ſubſequente, & eleemoſynas omnibus pauperibus effundente: & ipſe etiam Rex multos denarios propria manu dabat. Deinde fatigatus ſupra modum ad domum rediens, poſt paululum Sermonem publicum, in quo tota Dominicæ Paſſionis recitabatur ſeries congregato populo, deuotiſſimè audiebat: poſtmodum Dominicum officium cum omni deuotione celebrari ſolemniter faciebat. Verùm, quàm reuerenter & humiliter ad Crucem adorandam venire conſueuerat, non facilè explicarem. Nam à ſede vel loco ſuo veniens, nudus pedes, diſcooperto capite, & collo nudato, in ſemiciciis &

LVDOVICVS BONVS.

LVDOVICVS NONVS.

humili habitu, quaſi pauperrimus à longè procedens, genibus ſuis flexis, liberis ſuis ipſum ſimili habiru ſubſequentibus, Crucem Dominicam ſic humiliter adorabat, quòd adſtantes & aſpernentes plutimos ad compunctionis & deuotionis lacrymas excitabat. Sicque, peracto ſeruitio, Rex Chriſtianiſſimus ad menſam tenuiſſimam panis & aquæ ſimplicis accedebat. Ecce qualiter Rex deuotus diem ipſam à media nocte inchoans, in vigiliis multis, in labore, fatigatione, in ieiunio & fame, in elemoſynarum largitione, in orationibus & diuinis laudibus totaliter expendebat. Sic etiam totum tempus reliquum vitæ ſuæ diuinis obſequiis, & operibus pietatis dedicare ſtuduit; vt cunctis, maioribus ſcilicet & minoribus, ſpeculum & exemplar relinqueret totius ſanctimoniæ & virtutis. Nam rectè dicitur, A

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Et ſicut Moyſi dictum eſt à Domino, *Inſpice & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt:* ſic vnicuique noſtrum quid agendum ſit indicitur & oſtenditur in iſtius mentis altitudine, hoc eſt, in excellentia dignitatis & nobilitatis huius Regis inclyti, in euidentia bonitatis, & eminentia vitæ eius.

VERVM, quia per huius pietatis ac deuotionis obſequia, & alia plurima charitatis & miſericotdiæ opera acceptus erat Deo, ſicut legitur de Tobia, neceſſe erat B
vt tentatio probaret eum, & probatum oſtenderet manifeſtè, ſicut examinatur aurum & argentum in fornace. Vnde non eſt omninò tegendum ſilentio, quòd cùm captus fuiſſet ab hoſtibus in Ægypto, quamdiu detentus eſt in carcere, numquam à ſolita deuotione & diuina laude ceſſauit. Nam quantumcumque in illo grauis ergaſtulo carceris arctaretur, diuinum tamen officium ſecundum morem Pariſienſis Eccleſiæ, Matutinas ſcilicet, & Horas Canonicas tam de die, quàm de beata Virgine, & totum officium Miſſæ abſque Sacramenti conſecratione, aſſiduè cùm vno Preſbytero Fratre Prædicatore, qui ſciebat Arabicum, me adiuncto ſibi tunc temporis Clerico ſuo, ipſis etiam Sarracenis cuſtodibus eius audientibus, iugiter exſoluebat deuoto corde & ore, horis competentibus: habens ibi Breuiarium Capellæ ſuæ, quod ei Sarraceni poſt captionem eius pro exenio præſentauerant, & Miſſale.

QVAM prudenter verò, quàm fideliter, quàm conſtanter ſe gefferit in omnibus erga ipſos Sarracenos importunè & improbè ipſum aggredientes & impugnantes, ex actionibus atque minis, non eſt meæ facultatis euoluere: licèt ferè ſemper præſens affuerim ei vbique. Hæc tamen poſſum veraciter & generaliter cauſa breuitatis aſſerere, quòd in omnibus factis honeſtiſſimè ſe habuit, prudentiſſimè in reſponſis, in tractandis fideliſſimè & cautiſſimè, ſecuriſſiméque in negandis. In omnibus quidem oppreſſionibus conſtantiſſimus erat ſemper, ipſis etiam maioribus eorum mirantibus Admiratis, & dicentibus ipſi Regi ad importabiles exactiones eorum inflexibiliter ſe habenti: De hoc ſuprà modum miramur, quòd vos, quem pri- C
" ſonem noſtrum & ſclauum reputabamus, talem in vinculis inuenimus: & tales
" etiam nos reputatis, ac ſi nos in carcere teneretis. Nequaquam enim conſenſiſſet
" eis reddi Damiatam, ſi eam potuiſſent retinere tunc temporis Chriſtiani. Priùs enim illuc miſerat, & ſibi relatum indè fuerat, quòd ſi obſiderent eam Sarraceni, non poterant contra tanti robur exercitus tunc defendi. Sed nec propter duras eorum oppoſitiones & comminationes aliquantulum flecti potuit, vel induci, vt aliquid promitteret, concederet, aut iuraret, quod in aliquod Chriſtianitatis detrimentum cederet, aut ſuæ conſtantiæ læſionem. Mirantibus cunctis, qui aderant, Magnatibus, etiam Chriſtianis, qualiter tam ſecurus, tam imperterritus erat, cùm ipſi non modicum terrerentur. Ipſe quidem tanquam vir iuſtus in Domino confidebat, & ideò non timebat, iuxta illud Sapientis: *Iuſtus quaſi leo confidens abſque terrore erit.*

HOC inſuper maximum gratiæ & virtutis indicium oſtendit in eo præcipuè Rex virtutum, quòd cùm poſt initas & conceſſas treuias inter Soldanum & Regem, conuentiones habitas & firmatas deliberatione noſtrorum, quadam die Dominica in ſero præſente Patriarcha Ieroſolymitano bonæ memoriæ ROBERTO, quem de Damiata Rex venire fecerat pro conſilio habendo cum multis aliis Magnatibus Chriſtianis; in craſtino mane maiores Admirati Babiloniorum confœderati ad inuicem Soldanum ſuum ſedentem ad prandium per quoſdam familiares ſuos feciſſent interfici, & ſicut canem mortuum & fœtidum proiici ſuper terram; ſtatim eiectis cuſtodibus, qui Regem & ſuos ſeruabant, & iam ipſis abſque cuſtodia exiſtentibus,

& nihil

A & nihil aliud expectantibus niſi gladium ſeu mortem : intrauerunt ſubito quidam de
interfectoribus cum quibuſdam de maioribus Admiratis, & principalibus actori-
bus huius necis, quaſi leones vel vrſi rabidi, truculentis animis, & cruentis mani-
bus, adhuc etiam de tam noua nece fumantibus, & de recenter effuſo ſanguine,
brachiis erectis. Qui ſtatim ad aſpectum glorioſi Regis omni priſtina feritate de-
poſita, quaſi agni manſueti vultibus, ac demiſſis ad terram capitibus, ac manibus
adorantes, & eum ſalutantes, dixerunt; Ne timeatis, Domine, ſed ſecuri ſitis. Nec "
de facto iſto multum vos conuenit admirari. Sic enim fieri oportebat. Faciatis "
quod veſtrum eſt celeriter iuxta conuentiones habitas, & citò eritis liberati. quod "
& ſic factum eſt. Nam poſt diem tertium facta eſt liberatio Regis & ſuorum Ma- "
gnatum valde celebris & ſolemnis, Domino exercituum ſic mirabiliter ordinante:
vt qui paulò ante dominum ſuum infidelem Soldanum tam pompoſum, & in ſu-
perbiam de noſtra ſubiectione elatum, tam viliter interfecerant, & proiecerant
tanquam putridum & immundum; captiuum Regem, & humilem, ſuum aduerſa-
rium, & Chriſti fidelem, tam honorabiliter redderent liberatum omnino. Sic enim
per ſapientem prædictum fuerat: *Iuſtus de anguſtia liberatus eſt, & tradetur impius*
B *pro eo.* Liberati poſtmodum fuerunt ex hac cauſa generaliter, quotquot inueniri
potuerunt captiui in omni terra Ægypti, etiam ab antiquis temporibus vbicumque
detenti. Inter quos Magiſter Hoſpitalis Ieroſolim. qui detentus fuerat in carcere, &
alij multi fuerunt liberati, & libertati priſtinæ reſtituti. Et hoc quidem non abſque
miraculo virtutis diuinæ, & meritis ipſius Regis adſcribendum eſt, quòd tam faciliter
& pro modico tot & tanti viri de manibus iniquorum infidelium liberati ſunt inco-
lumes atque ſecuri. Poſtmodum ipſi Sarraceni inter ſe gementes, & pœnitentiã agen-
tes, dixerunt quibuſdam ex noſtris, quòd neſciebant tunc temporis quid faciebant.
Et verè ſic erat. Nam ſicut in Iſaïa legitur, *Immiſerat Dominus in medio eorum ſpiri-
tum vertiginis, & errare fecit Ægyptium in omni opere ſuo, ſicut errat ebrius & amens.*

ILLVD etiam non ſilendum, quod humilitatem & feruorem fidei Regis ipſius
commendat plurimum, quòd cùm veniens Sidonem audiſſet de Chriſtianis illuc
miſſis ab eo, qui ciuitatem ipſam reædificare incœperant, interfecti ibidem à Da-
maſcenorum exercitu, quòd multa corpora atque membra eorum iacebant in lit-
tore penitus inſepulta; acceſſit ad locum Rex pius antequàm cibum ſumeret, vnà
cum venerabili Patre bonæ memoriæ domino ODONE Tuſculano Epiſcopo,
Apoſtolicæ Sedis Legato. Et cùm alij, qui aderant, quaſi ...... quandam abomi-
nationem & horrorem haberent leuandi corpora, & truncata membra & iam quaſi
ſemiputrida contrectandi, ſiue etiam oſſa tangendi: ipſe magnanimus & deuotus
Rex, quaſi nihil abominationis huius aut ſentiens, & à mane vſque ad meridiem
ibidem, ac ſi eſſet in ſella aromatica, conuerſans, propriis manibus ipſa etiam in-
C teſtina & horrida membra Chriſtianorum, quos verè Martyres reputabat, ſic beni-
gnè leuabat à terra, ſic dolenter contrectans & colligens ponebat in vaſculis, ad
locum ſepulturæ, quem prope caſtra parari fecerat, deportanda; quòd omnes qui
aderant, & quamplures, qui præ abominatione fugerunt, mirabantur humilita-
tem & magnanimitatem ipſius. Sicque nullo omninò vel minutiſſimo oſſe relicto,
quicquid inuentum eſt traditum eſt honorificè, cum exequiarum celebratione ſo-
lemni, Eccleſiaſticæ ſepulturæ. Vt planè de ipſis poſſit intelligi illud Pſalm. *Cu-
ſtodit Dominus omnia oſſa eorum, vnum ex iis non conteretur.* Et illud etiam Sapien-
tis: *Corpora Sanctorum in pace ſepulta ſunt, & viuent nomina eorum in æternum.*

AD hoc ipſe Rex ſpiritu pietatis adeò plenus erat, quòd ad infirmos in ex-
tremis etiam laborantes, licèt diſſuaderent ei plurimi propter periculum, cauſa
charitatiuæ viſitationis libenter accedens, verba piæ conſolationis, & ſalutis con-
ſilia valde neceſſaria eis dabat. Accidit autem ſemel apud Menſoriam in Ægypto,
quòd cùm ego, qui Clericus eius eram, quendam ipſius famulum & cubicularium,
virum bonum, & ſpecialiter ei familiarẽ, nomine Gaugelmũ, in exercitu viſitaſſem,
ſic morti propinquum, quòd credebatur inſtanter ſpiritum exhalare, & ab ipſo redi-
rem, dixit mihi: Expecto quòd veniat dominus meus Rex ſanctus, nec ab iſto recedam "
ſeculo donec viderim, & locutus ei fuerim, & poſt citò decedam. quod & ſic ac- "
cidit. Nam poſt paulum Rex acceſſit ad viſitandum eum, de quo pauci ſperabant,
eique conſolationem piæ viſitationis & adlocutionis impendit. Quo recedente,
antequàm ad ſuum veniſſet, nunciatum eſt ei veriſſimè Gaugelmum expiraſſe.

LVDOVICVS NONVS. Cæterum, mores hominum, & euentus rerum ſic aliquando probauit; non humana, ſed diuina reuelatione cognouit pluries, & quandoque prædixit. Quæ tamen propter occupationes varias à meæ tenuitatis memoria exciderunt. Hoc autem fidelitet poſſum adſerere, quod accidit de meipſo. Cùm ſemel nobis duobus, videlicet Fratri Gavfrido bonæ memoriæ, & mihi tunc exiſtenti in ſeculo, cui vnam pinguem Theſaurariam contulerat Rex de nouo, de hoc familiariter loqueretur; præter alia ſermonem ad Fratrem illum de me ipſo conuertens
,, Hic, ait, Dominus Gvillelmvs ludet modò de ſua iſta Theſauraria per quin-
,, que annos, vel ſex, & poſt Religionem intrabit. Hoc autem tunc, ſicut non propoſueram, non conſenſi; ſed quod prædixit veraciſſimè rei exitus comprobauit. Nam poſt quintum & dimidium annum completum, Ordinem Fratrum Prædicatorum, in quo ſum, per gratiam, licèt indignus, intraui, ſicut in ſpiritu præuiderat ac prædixerat Rex deuotus. Nec tunc recordabar verbi quod dixerat, ſed poſtmodum occurrit mihi memoriæ quod audiui. A

Non ſolùm autem in regni regimine de corporum aut rerum corporalium cuſtodia, prout ad regale ſpectat officium, diebus ac noctibus inuigilans, ſollicitus erat & anxius, vt omnes quaſi pupillam oculi conſeruaret: ſed de ſalute etiam animarum vltra quàm credi poſſit pia vſurpatione permotus, ſic de ipſa curabat attentè, quòd etiam quodammodo regale ſacerdotium, aut ſacerdotale regimen videretur pariter exercere. Multos enim valde inſolentes nobiles, & rapinis ſubiectorum pauperum inhiantes ab iis Regia poteſtate compeſcens: quamplures alios flagitioſos & laſciuos ſuis ſecretis exhortationibus ad emendatioris vitæ fructum efficaciter inducebat: necnon & aliquos præpotentes & nobiles, qui diu concubinas tenuerant, eas ad vnius Regiæ monitionis præceptum ac conſilium penitus abieciſſe; & ex his aliquem vel aliquos, quas prius concubinas habuerant, domicellas inferioris generis, duxiſſe poſtmodum. B

Præ ipſius itaque reuerentia maieſtatis, aut etiam honeſtatis, verebantur omnes tam maiores quàm minores, in habitu vel ornatu notabili ſeu pompoſo coram ipſo, vel apud ipſum accedere, ne confuſionem reciperent, non honorem, ſi coram tam humili & honorato Rege comparerent aliquatenus faſtuosè. Accidit autem ſemel in quodam Parlamento Regis, quandam dominam ornatam non modicum curiosè, poſt peractum negotium ſuum in curia, cameram Regis intraſſe cum non multis; & hoc innotuerat ipſi Regi. Fuerat enim ſecundum ſeculum... aut falſum ſecularium conſilium, & vanam corporis pulcritudinem formoſa plurimùm & famoſa. Concipiens autem in animo Rex totus Deo deuotus, quòd de ſalute ſua ei familiariter loqueretur, vocauit Fratrem Gavfridvm, qui præ-
,, ſens ibi aderat dicens ei: Volo quòd ſitis mecum, & audiatis quæ dicere propo-
,, no tali dominæ, quæ præſens eſt hîc, & quærit perſonaliter mihi loqui. Auditis igitur, & expeditis quæ dicere voluit ipſi, domina ſola remanente cum Rege & C
,, Fratre prædicto, ſic ait Rex: O domina, volo vobis vnum ad memoriam reducere
,, de noſtra ſalute. Olim dictum eſt vos pulchram fuiſſe dominam, ſed quod olim
,, fuit iam tranſiit, ſicut ſcitis. Poteſtis ergo perpendere, quòd illa pulchritudo va-
,, na & inutilis erat quæ cita euanuit ſicut flos, qui ſtatim emarcuit, & non durat;
,, nec eam reuocare poteſtis quantacumque cura aut diligentia. Prouidendum eſt à
,, vobis de alia pulchritudine non corporis, ſed animæ adquirenda, per quam Crea-
,, tori noſtro placere poſſitis; & ea, quæ in tranſacto decore acta ſunt negligentiùs,
,, compenſare. Hæc audiens prædicta domina; patienter accepit. Poſtmodùm in melius mutata, humiliùs & honeſtiùs ſe habere curauit.

Ipse autem totius honeſtatis & modeſtiæ ſpeculum, honeſtos & modeſtos viros plurimùm diligebat, & ad ſuam familiaritatem vocabat: liberos ſuos, propinquos, & familiares nobiles, qui ſecum erant, in his verbis ſalutaribus erudiens, & exemplis.

Cætervm, Rex ipſe pacificus, tanquam pacis ac Religionis amator præcipuus, paci, ac reformationi, & conſeruationi Eccleſiarum & Monaſteriorum omnium regni ſui, totis inſudabat affectibus: prouocando * ſedare diſcordias, moleſtias & iniurias propulſando, quas pluries ſunt expertæ quamplures tam Cathedrales quàm aliæ Conuentuales Eccleſiæ. Inſuper & Monaſteria præclara quamplurima, ſpecialiter Clvniacense cum membris ſuis, Maioris Monaſterij Turonenſis, ſancti Dionyſij, ſancti Benedicti Floriacenſis, necnon Ciſtercienſe, cum multis aliis, quibus ipſe in ſuis neceſſitatibus, diſſentionibus, vel oppreſſionibus, tanquam

A quam pius pater & patronus indefeſſus affuit, & à multis incommodis conſeruauit.

PRESSVRAS etiam, & neceſſitates, ac negotia Religioſorum pauperum, quodam ſpeciali ac tenerrimo amplectebatur affectu, tanquam pater pauperum: fouens & ſuſtinens eos beneficiis & auxiliis opportunis.

SANE, quàm reuerenter & humiliter erga ſacroſanctam Romanam Eccleſiam ſemper ſe habuit, quàm deuotè & obedienter Reſcripta & mandata Apoſtolica conſuetus erat ſuſcipere, quàm obedienter & efficaciter ſicut verus filius obedientiæ adimplere; norunt illi, qui ei familiariùs adhærebant. Ipſe enim negotia matris Eccleſiæ plus quàm propria reputans, ea totis affectibus promouere curabat.

INQVISITORES etiam hæreticorum pro negotio fidei & Eccleſiæ laborantes, quandocúmque recurrebant ad ipſum, recipiebat dulciter & benignè; diligenter eos audiens, & celeriter expediens cum omni gratia & fauore, poſtpoſitis aliis quantumcumque arduis negotiis, aſſerens negotium fidei debere omnibus aliis anteponi.

CONSVETVDINES ſiquidem iniquas & prauas quantumcumque longæuas, ſi commodè poterant, aboleri, & exactiones indebitas amoueri iubebat: Præpoſituras ſuas mallens cum aliquo pecuniæ vel redituum detrimento committi bonis & fide

B dignis perſonis, quàm vendi cum augmento ſuo, vel lucro. nullum emolumentum ſuum aut lucrum reputans cum detrimento iuſtitiæ, vel populi nocumento.

IVDÆOS autem Deo & hominibus odibiles abominabatur in tantum, quòd eos videre non poterat, nec aliquid de bonis eorum in vſus ſuos conuerti volebat. aſſerens ſe nolle eorum retinere venenum, nec eos exercere vſuras; ſed in miniſteriis aut in mercationibus licitis victum ſuum adquirere, ſicut in aliis regionibus fieri conſueuit. Cùm autem in contrarium ſuaderent ei plures de Conſiliariis ſuis, aſſerentes quòd populus viuere non poterat ſine mutuo, nec terræ excoli, nec miniſteria vel mercimonia exerceri: & melius eſſe dicebant ac tolerabilius, quòd Iudæi, qui iam damnati ſunt, huius damnationis exercerent officium, quàm aliqui Chriſtiani, qui ex hac occaſione etiam maioribus vſuris populum opprimebant: ad hæc ipſe tanquam vir Catholicus reſpondebat. De Chriſtianis, inquiens, fœnerantibus, & vſuris eorum, ad Prælatos Eccleſiæ pertinere videtur. Ad me verè pertinet de Iudæis, qui iugo ſeruitutis mihi ſubiecti ſunt; ne ſcilicet per vſuras Chriſtianos opprimant, & ſub vmbra protectionis meæ talia permittatur vt exerceant, & veneno ſuo inficiant terram meam. Faciant ipſi Prælati quod ad ipſos ſpectat de ſuis ſubditis Chriſtianis, & ego volo facere quod ad me pertinet de Iudæis. Dimittant vſuras, aut omnes exeant de terra mea, ne eorum ſordibus ampliùs inquinetur.

BONA inſuper eorum etſi capi faciebat cum eis aliquando, non tamen animo retinendi; ſed vt illis, à quibus ea per vſurarum prauitatem extorſerant, reſtituerentur; receptis probationibus legitimis eorumdem, ſuper quæ diligentes Inqui-

C ſitores & prouidos deputabat; ponens in eorum manibus illa bona, vt liberè poſſent illa reſtituere per ſeipſos. Si quid autem erat reſiduum quod probari non poſſet, aut inueniri, cui vel quibus deberet reſtitui, illud cum diſpenſatione Eccleſiæ in pios vſus & Eccleſias erogabat.

LICET autem in omnibus de reddenda iuſtitia promptus eſſet ac ſollicitus, iuſtè quod iuſtum erat totis affectionibus exequendo; vigorem tamen iuſtitiæ miſericordiæ lenitate temperans, plerúmque ad ea quæ ſuperexaltabant iudicium, ex innata ſibi clementia non modicum pronus erat, veritatem nullatenus deſerendo, ſciens quòd ſcriptum eſt: *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem, & firmatur clementia thronus eius.*

MONOMACHIAM, quæ bellum dicitur, vel duellum, conuocato diſcretorum & iuriſperitorum conſilio ex diuerſis regni partibus congregauit *, intellecto per eos, quòd ſine peccato mortali exerceri non poterat, cùm non videatur eſſe iuſtitia, ſed potius tentatio ſit in Deum, de dominio ſuo penitus exterminari decreuit: ordinatè, vel modo alio iuri conſono...... & probandi, per teſtes ſcilicet & inſtrumenta, vel etiam rationes, ſecundum quod iuris ordo exigit.

IN maioribus autem exceſſibus, in quibus abſque diuina offenſa locum non debebat habere remiſſio, non remiſſum, ſed rigidum & inflexibilem, quantacumque eſſet perſona, quæ deliquerat, ſe efficaciter exhibebat. Quòd ſi etiam eſſet perſona de familia, exceſſum aut delictum eius ſeueriùs quàm de extraneo vindicare curabat. De prædictis ſiquidem in multis certis caſibus poſſent exempla ſpecialiter

LVDOVICVS NONVS.

adſignari. ſed hæc cauſa breuitatis omittimus, ne poſſent aliqui viuentes aut mortui tali recitatione notari. A

FIDELES & diſcretos viros bonæ conuerſationis & famæ, & maximè mundas manus habentes à muneribus, cum ſumma diligentia exquirebat, tales Bailliuos & Seneſchallos inſtituens: & ex eis, poſtquam benè ſuas Bailliuias diutiùs rexerant, familiares ſuos & Conſiliarios faciebat. Acceptores munerum, & pauperũ oppreſſores quaſi quandam peſtem refugiẽs, ſi quando in officiis erant, aut Bailliuis, amouebat.

DENIQVE mirabantur plurimi, & ex eo quidam maliuoli murmurabant, quòd vnus homo tam humilis, tam quietus, nec robuſtus corpore, nec ſeuerus in opere, ſic pacificè dominari poterat ſuper tantum regnum, ſuper tot & tantos Principes, tam potentes: maximè cùm nec multùm aliquibus eſſet affabilis, aut in muneribus liberalis. Sed hoc adſcribendum eſt non potentiæ temporali, ſed diuinæ virtuti; non ſeueræ tyrannidi, ſed regali manſuetudini, & charitati, & fidelitati deuoti populi, qui præ cæteris ſpecialem quandam & innatam dilectionem ad dominum naturalem habere noſcitur, nec timore deprimente, ſed amore potiùs dominante regnatur.

SIQVIDEM de abſtinentiis & frugalitate eius ſic arbitror generaliter conſulendum, quòd ab omni re, in qua vel carnaliter, vel temporaliter delectari poterat, aliquam ſibi abſtinentiam indicebat: in ijs omnibus animo ſuo quandam neceſſitatem & violentiam inferendo. B

DE ipſo etiam cibo ſuo, qui vltra primum ei adponebatur, & quo libentiùs veſcebatur, ſolitus erat ſibimet partem, vel totum quandóque ſubtrahere, & alicui è pauperibus ex more quotidie coram ipſo comedentibus elargiri. Vnde ſemel contigit, quòd cùm ſcutellam plenam offis pinguibus, quibus libenter veſcebatur, quas propriis manibus ſciſſas poſuerat in ſcutella, vni ex illis pauperibus miſerabili & infirmo miſiſſet, & ille cum manibus vlceroſis & immundis iam partem comediſſet ex eis, nec ampliùs vellet comedere, petens quòd amouerentur omnino: hæc videns Rex inclytus, ex innata ſibi humilitatis virtute petiit illud pauperis reſiduum, in quod ſordidas manus intinxerat, ſibi dari, dicens: Reddite mihi offas meas. Et mirantibus cunctis, quantumcumque animus abhorreret, cœpit tamen ex eis ſic ſapidè ſic libenter comedere, ac ſi nullus eas penitus contigiſſet. Cæterùm adfuerunt qui viderunt ſex fide digni, quòd in Monaſterio ſuo Regalis montis cuidam leproſo ſcienter Rex humilis lauauit pedes, & eos more ſolito diligenter extergens, oſculatus eſt humiliter & deuotè.

ILLVD etiam non prætermittendum eſt ſilentio, quòd cùm ſemel lotioni huiuſmodi ſe dediſſet, venit ad quendam ex illis pauperibus qui ad hoc vocati erant, & cœpit ei lauare pedes flexis genibus more ſolito. Quem cùm pauper ille non agnoſceret eſſe Regem, petiit ab eo ſimplicitate ſua, vt iterum digitos pedum, vbi plures latebant immunditiæ, ſibi lauaret interiùs & mundaret. Quod licèt adſtantes mirarentur, & minarentur pauperi ei, qui auſus fuerat rem talem à Rege petere; pius Rex tunc petitionem eius clementer admittens, benignè executus eſt humilitatis officium, inſertis digitis ſuis inter digitos pedum eiuslauans & tergens, ac demum ſubiungens oſculum caritatis. C

SANE ieiunia adeò diſtrictè ſeruabat; quod in infirmitate etiam ea nullatenus volebat infringere. Vnde in vltima ægritudine, qua deceſſit, die ſabbati ius gallinæ, quod ſibi adponebatur de conſilio Medicorum, guſtare noluit; quia ſuper hæc Confeſſoris ſui, qui tunc forſitan aberat, ſpecialem licentiam non habebat. Præter alia etiam priuata ieiunia, de quibus memoratus Frater GAVFRIDVS latiùs diſſerit, quædam ſupererogare conſueuit. Ieiunabat enim ſemper per totum Aduentum in cibo quadrageſimali, & illis ſacris diebus, qui ſunt ab Aſcenſione Domini vſque ad Pentecoſten. In omnibus etiam Apoſtolorum vigiliis, licèt in quibuſdam earum non ieiunaretur in Pariſ. vel in alia dioceſi, in qua erat: ad ſui excuſationem de hoc ſibi loquentibus prætendendo, quòd de Carnotenſi dioceſi oriundus exiſtebat, in qua huiuſmodi vigiliæ ieiunantur.

INTER cætera quidem pietatis & miſericordiæ opera, quibus totus quaſi inundans quidam charitatis fluuius affluebat, eleemoſynas eius, quas enarrat omnis Eccleſia Sanctorum, ſilere non debeo: hoc generaliter adſerens, nullum genus pauperum in ſuam deueniſſe notitiam, quod in aliquo ſuæ largitionis aut ſubuentionis beneficium non ſentiret.

Hoc

A Hoc etiam ſpecialiter ſubiungere volui, quòd ingruente cariſtia, largiùs ſe in eleemoſynis effundebat, mittens per diuerſa loca pecuniam erogandam vbique: maximè abundantius dari præcipiens, vbi plurimos aſſiduè percipiebat reditus & prouentus. Vnde cùm cariſtia quædam in partibus Normanniæ contigiſſet, adeò copioſam illuc pecuniam erogandam pauperibus deſtinauit; quòd ſicut indè ſolet afferri Pariſius theſaurus redituum in ferratis doliis & quadrigis, ſic vice verſa de Pariſius illuc in ſimilibus vaſis & vehiculis pro diſtribuenda eleemoſyna denarij portabantur. Dignum enim eſſe iudicabat & iuſtum, vt vbi metebat aſſiduè, ibi neceſſitatis tempore ſeminaret; & quòd, ſicut ſcriptum eſt, ſplendidum in panibus benedicerent labia multorum. Sperabat etiam, quòd de benedictionum ſemine glorioſam retributionis æternæ benedictionem in extrema colligeret meſſione.

Illvd etiam ſilere non debeo, quod ſemel accidit, me præſente. Cum enim Domum Dei maxima multitudine propter infirmorum quotidie confluentium.... * aſſiduè, propter anguſtiam decumbentium multùm in ædificiis neceſſariis cum magnis ſumptibus augmentaſſet: venit ad eum Magiſter Domus, & petiit ab eo aliquam eleemoſynam, maximè cum in anno illo magnum vini defectum ſuſtine-B rent in domo. Quod audiens vir pietate plenus, ex abundantia pij cordis abundanter tribuens, accerſito Cambellano ſuo, iuſſit eidem domui pro vino & aliis, ſibi tunc neceſſariis, mille libras Pariſ. ſtatim dari. Quod admirans ille Magiſter, vix credidit, donec Rex verbum ita repetiit: Date, inquiens, pauperibus Domus « Dei Pariſius mille libras. Satis enim magnum reputaſſet ei beneficium, ſi tantùm « centum libras illa vice pro eleemoſyna reportaſſet.

Circa etiam tempus illud in caſtris * tribus ſuis inſigniis tres Domos Hoſpitales pauperum cum magnis ſumptibus & amplis ædificiis in breui conſtruxit, & reditus aſſignauit. Domum Fratrum Prædicatorum Compend. Eccleſiam Fratrum Minorum Pariſius totam, & alia ibidem ædificia cum magno ſumptu. Inſuper & dormitorium cum refectorio Fratrum Prædicatorum Pariſius ædificauit. Tunc temporis, & in breui ſperans, & confidens de ſummi miſericordia largitoris, quod per hanc Domus Dei ædificationem, & alia pietatis opera, poſt diſſolutionem domus propriæ corporalis, domum non manufactam acciperet æternam in cœlis.

Adveniente igitur tempore, quo poſt finem certaminis, curſus metam, curam regiminis glorioſam, Rex tranſire debuit ad ſupernum regnum, incomparabilem coronam acceptturus pro mercede laboris; quantum fuit in fidei firmitate perfectus, in charitate feruidus, in ſpei ſublimitate percipiendi præmij eleuatus: demum in ipſa extrema, qua grauiſſimè laborauit, ægritudine vſque ad exitum vitæ manifeſtè claruit, ſicut planè diſſeruit Frater Gavfridvs ſæpè memoratus, qui affuit; & ego ſimiliter, qui præſens aſtiti in infirmitate & morte. Quantum enim C ad fidem pertinet, cuius totis viſceribus zelabat augmentum, reuera ſicut granum ſinapis quantò ampliùs teritur, tantò magis feruet & redolet: ſic hic vir totus in fide fixus, & totus in ſpiritum abſorptus, quantò magis erat malleis aduerſitatis pariter & infirmitatis adtritus, eò plus feruorem enitens in ſe perfectum fidei declarabat; nolens de aliqua re carnali vel ſeculari verbum admittere: ſed ſolum ſpiritualibus intendebat, inuitans ſuos, & excitans, prout eniti poſſent, de propagatione fidei & multiplicatione in illis Affricanis partibus cogitare. Charitatis etiam incenſæ & accenſæ interiùs oſtendit ardorem, quem nec aquæ multæ tribulationis aut ægritudinis corporalis potuerant extinguere, ſed potius accendere videbantur. Nam ſicut de Domino ſaluatore legitur, quòd factus in agonia prolixiùs orabat; ſic vir ſanctus in extremis agonizans, cœpit orare prolixè: & inter alia orationum ſuffragia, cum ſanctos familiares inuocabat, illam Collectam dicere, quæ de beato Apoſtolo Iacobo maiore cantatur: *Eſto, Domine, plebi tuæ ſanctificator & cuſtos*, in quodam ſuaui ſuſurro replicans; & ardorem charitatis, quam de ſalute populi tam ſpirituali quàm temporali gerebat in corde, tam dulciter & benignè depromens, ac ſi diceret: Domine, iam ſatis eſt, quòd huc vſque certaui, quòd hactenus in « tuo ſeruitio totis affectibus laboraui, quòd commiſſum mihi populum tuum ac « regnum ea qua potui ſedulitate ſeruaui. Nunc autem ex eo quo, tua diſponente « clementia, euocatus ad te corporaliter eos ampliùs cuſtodire nequeo; te deprecor, « te exoro, eſto eis Domine ſanctificator animarum, & cuſtos corporum. tuæ eos « pietati commendo.

LVDOVICVS NONVS. CÆTERVM, quamuis corporaliter plurimarum moleſtiarum premeretur anguſtiis, ſponte tamen eleuabatur in ſpem deſideratæ mercedis. Nocte enim præcedente fuerat auditus ſic dicere in Gallico, *Nous irons en Ieruſalem.* Totus enim cæleſtibus inhians, totum habens ſpiritum immerſum in ſupernis, ſuſpirabat aſſiduè ad illam cæleſtem Ieruſalem, quæ eſt viſio veræ pacis. Denique circa horam tertiam, cùm iam vſum loquendi quaſi totaliter amiſiſſet, aſpiciebat tamen adſtantes ſibi familiares, quaſi ſubridens valde dulciter, & ſuſpirans. Et eùm inter Tertiam & Sextam viſus eſſet quaſi dormiens per ſpacium dimidiæ horæ quieſcere, tunc aperiens oculos, & eleuans ad cœlum vultu ſereno protulit hæc verba Pſalmiſtæ: *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo.* Hoc enim ſicut credimus, verè dicere poterat, quòd deſiderauerat, quòd expectauerat, quòd ſperabat introire, ſcilicet in domo Dei, in potentias Domini, & apparere in conſpectu Dei non vacuus, ſed holocauſta deferens medullata. Se enim & ſuos cum incenſæ charitatis affectu deuotus obtulerat, & ideò poterat illud dicere cum Pſalmiſta: *Introibo in domum tuam in holocauſtis.* A

AD vltimum verò, priùs omnibus ad ſe pertinentibus Regio more diſpoſitis, ſuſceptiſque deuotiſſimè omnibus Eccleſiaſticis Sacramentis, die craſtina beati Bartholomæi circa horam nonam diem clauſit extremum, felicem reddens animam Creatori: illa ſcilicet hora diei, qua ſaluator noſter pro mundi vita moriens expirauit. B

AB illa ſiquidem hora, vſque dum ad hoc quod parari debuit corpus eius, vt ſepararentur oſſa à carne, intuentibus adparebat ſic ſpecioſus ac gracioſus in facie, ac ſi plenè viuus eſſet & ſanus; & quaſi ſubridens aliquantulum videbatur.

PORRO lamentationes & luctus fidelium, ac planctus & vlulatus pauperum prætermitto; cùm de ipſo gaudendum ſit potiùs, quàm dolendum.

SIC igitur Sol & decus regum ac Principum orbis terræ in partibus Meridianis, & in meridie fœcundæ caritatis occubuit; vt ad illum, qui paſcit & cubat in meridie, perueniret. Sic Rex inclytus de temporalis regni ſeruitute tranſiuit, vt pro certo creditur, & ſperatur, ad regnum felicitatis æternæ. Sic fidelis ſeruus & prudens ſuper familiam Domini conſtitutus cum multiplicato talento de labore in requiem, de ſtatu mœroris in gaudium Domini ſui meruit intrare ſecurus.

AD decus igitur & gloriam Regis regum, & ad declarationem meritorum & ſanctitatis Regis noſtri prædicti, poſt eius obitum diuina non defuere miracula, tam ad eius ſepulchrum quàm alibi: quorum plurima vel per negligentiam non ſcripta, vel non examinata plenius ſeu probata; aliqua verò ex iis, quæ veriſſimè examinata ſunt, & luce clariùs comprobata, conſcripſimus, quæ inferiùs duximus annotanda.

NON longè poſt felicem obitum Illuſtriſſimi Regis noſtri, cum nundum ſuper hoc eſſent propalati rumores, quædam matrona Pariſius fide & honeſtate laudabilis, & ad ipſum Regem deuota plurimum, cuius vir ipſi Regi familiaris extiterat, talem viſionem vidit in ſomnis. Videbatur ei quòd Rex ipſe cappa ſuperinductus purpurea, qua veſte non conſueuerat à longis retrò temporibus indui, Capellam ſuam Regiam Pariſ. à dextro latere ſplendidus & glorioſus magna circumſtantium intrabat concomitante caterua: & accedens præ aliis ad altare propiùs, inclinabat iunctis manibus ſuper illud, ac ſi Domino ſacrificium offerret in eo. Deinde poſt paululum vertebat ſe verſus Chorum, habens vultum valde ſplendidum & ſerenum. Aliquantulum remotiùs in dextera parte Chori verſus altare ſtabat quidam alius in habitu conſimili, ſed non ita ſplendidus, verſo vultu ad altare, & iunctis manibus quaſi orans. Cernebantur autem ipſi duo ſplendidiores omnibus apparentes, & ſtantes plurimi mirabantur ſuper hoc. Sicque ipſa viſio diſparuit. Ipſa autem die veniens de domo Regis ad domum propriam vir prædictus, triſtis & dolens proiecit ſe ſuper lectulum, lamentans & eiulans fletu magno. Vnde cùm vxor ſua ab eo cauſam tanti fletus inquireret, aperuit ei nouam triſtitiam, quam recenter audierat de morte Domini Regis ſui, & filij eius IOANNIS Comitis Niuernenſis. Recolens itaque prædicta matrona, & recogitans poſtmodum viſionem, eam mihi quaſi ſpiritualiter conſolata narrauit. Ex quo pleniùs intelligi poteſt illud acceptabile ſacrificium ſibi fuiſſe diuinitus monſtratum, quod pius Rex addens ſuper illud memorabile ſacrificium Abrahæ, non ſolùm de proprio filio tam ſibi dilecto, ſed etiam in odorem ſuauitatis obtulit de ſeipſo; illius etiam imitando veſtigia Regis ſummi, qui ſemetipſum immaculatum ſemel pro peccatoribus obtulit Deo patri. C

IPSA

A IPSA die, qua pretioſum corpus apud S. Dionyſium eſt ſepultum, ibidem quædam matrona de Sagienſi diœceſi viſum oculorum, quem dudum quaſi totaliter amiſerat, recuperaſſe refertur. Et hoc vidiſſe ſe dicunt aliqui fide digni; & præcipuè Magiſter GVILLELMVS de Matiſcone Canonicus Pariſienſis, qui ſe aſſerit vidiſſe. Et multa alia tam ipſa die quàm aliàs contigerunt ibidem miracula circa variis infirmitatibus laborantes, quæ in publicam notitiam non venerunt.

LVDOVICVS BONVS.

CONTIGIT etiam non multò poſt, quòd quidam adoleſcens circiter XXV. annorum, de vltimis finibus Burgundiæ, ſurdus & mutus à natiuitate, qui per XVI. annos vel circa in quodam caſtro nobilis viri Domini IOANNIS CABILONENSIS, quod vocatur Orgeleſtum, conuerſatus fuerat & nutritus, & iam per annum vel circiter in domo eiuſdem nobilis in coquina eius ſeruierat prout poterat, non audiens nec loquens, ſed ſolummodò ſignis vtens, ita quòd ferè tota familia ſigna eius nouerat, & per ſigna ſuam voluntatem & motum animi tam ipſe aliis, quàm alij ſibi totaliter oſtendebant: comperto per ſigna, quòd apud ſepulcrum glorioſi Regis Franciæ LVDOVICI fiebant miracula, virtute operante diuina, adiunxit ſe quibuſdam peditibus venientibus Pariſius; deinde perrexit ad ſanctum Dionyſium, & in loco ſepulcri Regij plorans & eiulans, orationem, qualem potuit, non
B oris, ſed cordis, cum gemitibus & ſuſpiriis aliquamdiu fudit. Tandem virtute diuina, & glorioſi Regis meritis, ob cuius deuotionem venerat, apertæ ſunt aures eius, & ſolutum eſt vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. Statim enim cœpit ibidem loqui, non lingua materna, ſed recte Gallicana; ac ſi fuiſſet natus in ipſa villa S. Dionyſij, & continuè conuerſatus. Vnde multis in admirationem verſum eſt, ac ſtuporem. Et cùm ab eo quæreretur in Gallico à quibuſdam, quos ex viſu nouerat, non ex nomine: Quomodo vocor ego? reſpondebat in Gallico: *Vous auez nom mes amis. Quar d'aultre nom ne ſai-je riens.* Narrabat etiam, quòd numquam tantum terrorem habuerit in vita ſua, ſicut quando campanas Eccleſiæ ſonantes audiuit. Timebat ne tota Eccleſia corrueret ſuper eum. Nam tunc primùm audire cœpit. Vnde ſtupor & tremor potens eum inuaſit. Hæc narrant tam præcedentes nobiles, quàm & multi alij, qui eum à multo tempore cognouerunt. Et multa alia diuinæ pietatis beneficia infirmis variis, meritis ipſi[illegible] ibidem collata fuiſſe creduntur, quæ nondum in publicam notitiam deuenerunt.

ACCIDIT inſuper circa tempus illud, quòd quidam Clericus de Britannia benè notus Epiſcopo Maclouienſi, & aliis fide dignis, dum per ciuitatem Carnotenſem tranſitum faceret, graui infirmitate correptus corporis lecto decubuit; & inualeſcente ægritudine diuturna, cùm de vita eius deſperaretur omninò, & iam appropinquaſſet ad mortem, ad quorumdam piam ſuggeſtionem diuinæ pietatis cœpit flagitare ſuccurſum, & pij Regis LVDOVICI auxilium inuocare: vouens & pro-
C mittens, ſi Dominus ſoſpitatem ei conferret, ſe confeſtim ipſius Regis viſitare ſepulcrum. Quo facto, ſtatim ſenſit diuinam adeſſe virtutem, & cœpit totaliter conualeſcere. Qui in craſtino ſurgens, & gaudens, iter propoſitum arripuit, & perfecit, ſanitati priſtinæ reſtitutus: mirantibus multis tantam ſubitationem inſperatæ ſalutis.

MAGISTER Dudo Phyſicus & Clericus domini Regis, qui cum ipſo ſanctæ recordationis Rege LVDOVICO in partibus Carthaginenſibus fuerat, aſſiſtens ei in infirmitate pariter & in morte, cum domino Rege PHILIPPO reuerſus eſt. Paulò poſt ipſius glorioſi Regis ſepulturam, dum eſſet apud ſanctum Germanum in Laya die Pentecoſtes, vbi dominus Rex PHILIPPVS feſtum ſuum more Regio tenuerat, ſenſit ſe grauiter infirmari. Inuaſit enim eum febris ſatis acuta. Die tamen craſtina ſicut potuit venit Pariſius, & iacuit in domo Regis: & tantum inualuit ægritudo, quòd omnes Medici deſperabant, & ipſe etiam cum aliis de ſeipſo. Quarto die ægritudinis confeſſione facta, & diſpoſitione de rebus ſuis habita, cùm dolorem intolerabilem ſentiret in capite, cœpit benedictum Regem LVDOVICVM totis affectibus inuocare, ſic dicens: Ha! Domine Rex, ego fui Clericus veſter, & credo «
vos eſſe ſanctum. Succurrite mihi obſecro in hac neceſſitate, & ego vigilabo per no- «
ctem ante tumulum veſtrum. Quo dicto, ſomno profundo arreptus, inuenit ſe in «
ſomniis ante tumulum, ſupra quem videbatur ei quoddam altum ad modum fere- «
tri, quod numquam viderat. Et apparuit ei Rex LVDOVICVS ſtans ambobus pe- «
dibus ſupra altum illius feretri, habens in manu ſua Sceptrum regium, cuius pars

LVDOVICVS NONVS.

inferior ſub manu erat ita longa, quòd cum ea ſupra partem decliuem ipſius feretri.... Et erat indutus Dalmatica alba longa vſque ad pedes, cuius extremitates ſeu fimbriæ erant deauratæ, habens in capite ſuo Coronam auream cum lapidibus precioſis. Et erat pulchrior facie, & hilarior, quàm vnquam eum vidiſſet in vita ſua. A
„ Et dixit ei Latinis verbis: Ecce adſum. quid vis? multum vocaſti me. Et dixit ei
„ infirmus lachrymando: Domine, pro Deo ſuccurratis mihi. Qui reſpondit: Ne ti-
„ meas, conualebis ab iſta infirmitate. Sed tamen habes in cerebro tuo quendam hu-
„ morem corruptum, venenoſum, & obſcurum, qui non permittit te cognoſcere
„ Creatorem tuum. Hæc eſt cauſa tuæ ægritudinis, & ego remouebo eum. Tunc accepit eum per caput cum vna manu, & cum pollice alterius manus fidit eum inter naſum & ſupercilium in ſiniſtra parte, vt ſibi videbatur: & immittens pollicem cum alio digito, extraxit de humore corrupto, venenoſo, obſcuro & fœtido, ad quantitatem vnius nucis maioris, & dixit: Quamdiu habuiſſes hoc in capite tuo, non poſſes habere ſanitatem. & proiecit illi. Excitans autem paululum dictus Magiſter, ſenſit ſe curatum totaliter à dolore capitis, & dixit aſſiſtentibus hoc ſibi inueniſſe, quòd curari debebat totaliter ipſa nocte, & quòd etiam curatus erat à dolore capitis vehementi. Et timuerunt valdè, ne alienatus eſſet. Sed ille viſionem illam recitauit eiſdem, & nocte ipſa, ſcilicet quartæ diei ægritudinis ſuæ, poſt rigorem fortiſſimum & ſudorem liberatus eſt totaliter. Et hoc raro vel numquam per naturam contingere ſolet, cùm nulla ſigna digeſtionis præceſſiſſent, ſicut alij medici adſerunt. Hanc viſionem mihi Fratri GVILERMO CARNOTENSI, qui hæc ſcripſi, narrauit in craſtino mane dictus Magiſter, & ſe liberatum adſeruit, & eandem viſionem prolixiorem mihi tradidit propria manu ſcriptam, paratus hæc omnia proprio iuramento firmare. B

APVD caſtrum Luparæ Pariſius dominus PETRVS DE LAVDVNO miles, cuſtos puerorum domini Regis PHILIPPI, cùm dolorem intolerabilem in brachio dextro pateretur, ita quòd per multos dies nec ipſum ſurſum leuare poterat aliquantulum, nec de ipſo aliquid operari: recolens ſe habere de capillis domini ſui Regis, cuius Cambellanus extiterat, de diuina virtute confidens, & de meritis ipſius Regis, tetigit ter infirmum brachium: Ad primum tactum capillorum ſenſit ſe multum alleuiatum, ad ſecundum amplius, & ad tertium ab omni dolore penitus liberatum. Vnde capillos ipſos in auro & argento repoſitos reuerenter & deuotè conſeruat.

CIRCA tempus illud, cùm duo Fratres Prædicatores cauſa prædicationis per ſtratam publicam propè ſanctum Dionyſium iter agerent, inter alias perſonas multas, quas inuenerunt in via de S. Dionyſio venientes, viderunt duas mulieres ad inuicem colloquentes, & gaudentes de iis quæ ſibi acciderant. Quarum vna Fratri ſciſcitanti
„ quid euenerat, ita dixit: Domine, iſtud eſt magnum miraculum & manifeſtum, quod C
„ verè fecit Deus propter iſtum Regem ſanctum. Nam mulier iſta, quam ego addu-
„ xeram de Rothomago, non videntem omnino oculis ſuis, ſicut nec ego video talo
„ pedis, modo videt omnia ſicut ego. Frater autem ille hæc conſtanter aſſeruit ſe audiſſe, & vidiſſe eam tunc per ſe ſine alicuius adiutorio, ſine duce vel baculo liberè & potenter euntem, adhuc tamen à vigiliis & fletu oculos tumentes habentem.

ANNO eodem, ſcilicet M.CC.LXXI. feria tertia poſt feſtum S. Vrbani, quædam mulier de Cambliaco nomine AMELINA, quæ per tres annos ire non poterat niſi curua, cum adiutorio vnius baculi incurui, cum quo gradiebatur ita prope terram, quòd caput ſuum non diſtabat à terra per menſuram pedis & dimidij, veniens ad ſepulchrum ſanctæ memoriæ Regis recuperauit rectum vſum incedendi die ſupradicta. Et hæc mulier nota eſt à pluribus de villa S. Dionyſij fide dignis, qui eam curuam tanto tempore viderunt, & poſtmodum liberatam taliter & erectam.

ANNO eodem, feria VI. poſt dictum feſtum S. Vrbani, quædam puella nomine PETRONILLA, filia Ælipdis de Aube, quæ nunquam potuerat ire, niſi trahendo ſe cum pedibus & manibus ſuper terram, veniens ad dictum ſepulchrum recuperauit corporis ſanitatem; ita quòd poterat incedere per villam ſine alicuius adiutorio. Et hæc commorata eſt per XX. annos in villa S. Dionyſij, in vico S. Remigij, & nota eſt à pluribus.

ITEM anno eodem, feria V. poſt feſtum SS. Marcellini & Petri, quædam mulier, quæ vocatur AGNES la Maque, manens Pariſius propè domum Beguinarum, in

craſtino

A craſtino Paſchæ ad Sermonem factum in Cimiterio S. Innocentis percuſſa paralyſi medietatem corporis ſui amiſerat. Veniens ad locum dicti ſepulchri, & orationem deuotè fundens, virtute diuina, & per ipſius Regis merita, partis infirmæ corporis recuperauit pleniſſimè ſanitatem. LVDOVICVS NONVS.

ITEM eodem anno, feria IIII. poſt feſtum prædictorum Martyrum, quædam mulier de Villa-tignoſa, nomine HODIERNA, ſic afflicta erat corporis ſui infirmitate grauiſſima per XI. annos, quòd per ſex illorum annos non potuit de lecto ſurgere, & per quinque alios ſequentes ſemel in anno, ſcilicet in Paſcha Domini, ibat ad Cœnam cum magna difficultate, adpodians ſe ſuper vnum baculum. Hæc veniens ad dictum ſepulchrum, fuſa oratione recepit ſanitatem corporis ſui per merita dicti Regis: ita quòd ſine adiutorio aliquo poterat ire ab ipſa die & deinceps, ſanitati priſtinæ reſtituta.

IN anno prædicto, die Sabbati poſt feſtum prædictorum Martyrum, MICHAEL dictus Hamiage commorans Pariſius prope domum de Batbeel in parochia S. Pauli, per ſex annos non poterat ire ſine duabus potentiis. Veniens autem ad ſæpedictum ſepulchrum, per merita ſæpedicti LVDOVICI ita perfectam & integram obtinuit ſanitatem, quod Pariſius recto greſſu ſine alicuius adminiculo cum gaudio remeauit.

B ITEM anno prædicto in vigilia beati Bartholomæi Apoſtoli, IOANNETA de Porta Baudet, commorans in parochia S. Pauli Pariſius, detenta fuit ſui corporis infirmitate; ita quòd per quatuor annos non potuit ſine duabus potentiis ambulare. Quæ veniens ad ſepulcrum, per merita ſupradicti Regis LVDOVICI recuperauit vſum gradiendi.

ITEM anno prædicto, die ſabbati poſt feſtum prædictum beati Bartholomæi Apoſtoli, IOANNES dictus Canus, commorans Pariſius in parochia S. Mederici, in vico Radulphi de S. Laurentio, per quatuor annos non potuit incedere, niſi apodiando ſe manibus ſuper genua. Qui veniens ad ſæpedictum ſepulchrum, per merita ſæpedicta faciliter cum agilitate ſine aliqua apodiatione gradiebatur.

ITEM anno prædicto die ſabbati poſt feſtum beati Barnabæ Apoſtoli, EMELINA la Biche vxor Ioannis Anglici, de parochia S. Mederici Pariſ. à feſto S. Martini hiemalis amiſit taliter vnam de tibiis ſuis, quòd non poterat incedere ſine baculo, trahens poſt ſe dictam tibiam. Quæ veniens ad ſæpedictum ſepulchrum, per merita dicti Regis perfectam & integram recuperauit ſanitatem.

ITEM eodem anno, die Martis ante feſtum beati Barnabæ Apoſtoli, GILA de Siluanecto commorans pariter in parochia S. Pauli, detenta infirmitate non poterat ire per quatuor annos ſine duabus potentiis. Quæ veniens ad ſæpedictum ſepulchrum die Martis prænominata, perfectam recuperauit ſanitatem.

ITEM eodem anno Dominica ante feſtum beati Barnabæ Apoſtoli, ÆLIPDIS filia Roberti dicti Peclecoc, toto tempore vitæ ſuæ habebat manum curuam, nec

C poterat eam leuare vſque ad pectus, nec inclinare ſuper genua, ſine adiutorio alterius manus. Quæ veniens ad ſæpedictum ſepulchrum, per merita glorioſiſſimi Regis de infirmitate ſua rediit liberata.

MIRACVLA FACTA IN DOMO FRATRVM PRÆDICATORVM EBROICENSIVM, PRÆSIDIO B. LVDOVICI CONFESSORIS. QVÆ FVIT PRIMA ECCLESIA IN REGNO Franciæ dedicata in nomine ſancti Regis, anno Domini M. CC. LXXXXIX.

HOMO quidam Baiocenſis dioceſis, de villa Cadom. de parochia S. Stephani veteris, IOANNES PELLIPERIVS nomine, ita detentus fuerat per annum à feſto S. Ioannis graui infirmitate, quòd aliquo modo ſine potentiis per terram ire non poterat. Qui in feſto beati LVDOVICI ad Eccleſiam ſuam veniens, dimiſſis ibidem potentiis Sancti meritis membrorum ſuorum curationem recepit.

QVÆDAM mulier BEATRIX nomine, de parochia S. Petri Ebroicenſis, quæ à duobus annis ſuper pedes ſuos non ſteterat, ſed cum potentiis infeliciter ambulabat, ad Eccleſiam Sancti Confeſſoris prout potuit venit, & cum deuotione magna orationem fudit, & ſatis citò in ſe leuamen ſentiens ſuper pedes ſurrexit, & per Eccleſiam ſine aliquo adminiculo fortiter ambulauit. A

IVVENIS quidam nomine IOANNES de parochia Campi Oſſent, à ſeptimana pœnoſa vſque ad feſtum beati LVDOVICI graui infirmitate detentus anxiè valde laborabat. Qui ad Eccleſiam tanti Confeſſoris horâ vigiliarum veniens, ſenſit ſe vt quàm citiùs liberatum: & dimiſſis ibi potentiis per plures dies vixit, & poſtea per Eccleſiam ambulauit.

MVLIER quædam, quæ dicebantur IOANNA, de parochia de Loueris, quæ prout iuratò adſerebat, & per illos qui illam ad Eccleſiam ſancti Confeſſoris adduxerant probabat: quòd à duobus annis lumen cœli non viderat. Quæ ibidem fuſa oratione viſum oculorum ſuorum & lumen ſancti Confeſſoris meritis & precibus quamcitiùs impetrauit.

QVÆDAM puella IOANNA nomine, de parochia S. Leodegarij Ebroicenſis, quæ per totum tempus quo vixerat antè manum clauſam habebat; cùm ad Eccleſiam Sancti fuiſſet adducta, videntibus omnibus qui aderant manum aperuit, & apertam oſtendit, & omninò curata læta & iocoſa receſſit. B

VIR quidam antiquus, totus confractus, dictus ROBERTVS DE MINIIS, cum multis teſtibus ſuis adſerebat, quòd à XL. annis & amplius neruis retractis factus erat contractus, & ſuper genua & cum paruis potentiis incedebat. Qui Eccleſiam S. LVDOVICI ex deuotione frequentans, & Sancto ſe deuouens, videntibus omnibus ſe erexit, & ſine potentiis fortiter per Eccleſiam ambulauit.

MVLIER quædam alia THEOPHANA nomine, de parochia S. Leodegarij Ebroicenſis, quæ à quinque annis ſine potentiis ire non poterat, ipſa nocte qua dicebat Vigilias ad Eccleſiam conuenit, & ante altare ſe poſuit; & ibi orans, & ad altare ſe apodians, in præſentia omnium ſine adiutorio ſurrexit, & circumquaque altare pluries ambulauit, priſtinæ reddita ſanitati.

HOMO quidam de Yſaico, SIMON nomine, à longo tempore quadam gutta * paleſtina detentus, ad ſanctum Dei LVDOVICVM cum magna deuotione aduenit, & ibidem orans, & Dei & Sancti beneficia poſtulans, ſe protinus alleuiatum ſentiens & curatum, omnibus qui aderant publicè confeſſus eſt, & ſic curationem ſuam meritis Sancti impetrauit.

QVÆDAM mulier, quæ vocabatur ÆLINA, vxor Ioannis Anglici, de parochia S. Petri Ebroicenſis, quadam gutta ſimiliter detenta non modicum laborabat: ita quòd ſine baculis ire non poterat. Quæ ad Eccleſiam ſancti Confeſſoris prout potuit acceſſit, & fuſa ibi oratione ſanitatem Sancti meritis à Deo recipere procurauit. C

VIR quidam PETRVS nomine de parochia *de la baſſe Croiſille* iuxta villam de Conchis, qui morbo quodam, qui dicitur morbus S. Ioannis, à quatuor annis detentus, morbo illo & frequentiùs laborabat, & fortiter æſtuabat. Qui facto voto, quòd ad Eccleſiam S. LVDOVICI pergeret, in die feſto Sancti ad Eccleſiam ipſius peruenit, & curationem morbi ſui meritis ſancti Confeſſoris recepit.

IVVENCVLA quædam, quæ dicebatur IOANNA, de parochia de Aſneriis, quæ vt aſſerebat à longo tempore gutoſa erat, ad altare Sancti miſerabiliter inflata acceſſit: quæ clamoſè & tumultuoſè ſe habens, ſtatim cum altare tetigit reddita eſt priſtinæ ſanitati; ita quòd omnes qui aderant & viderant, quamplurimùm mirarentur.

MVLIER quædam PETRONILLA nomine de Domo Dei Ebroicenſis, omnibus nota de villa, à quinque annis lumine oculorum ſuorum penitus priuata, ad Sancti Dei Eccleſiam cum bona deuotione rogauit ſe adduci. Quæ cùm aliquamdiu ibidem cum aliis in oratione proſtraſſet, poſtmodum ſe erexit, & lumen oculorum ſuorum & ſanitatem recepit.

PVER quidam iuuenculus GILLOSVS nomine, filius Petri Malart, de parochia S. Leodegarij Ebroicenſis, denarium quendam ſibi traditum more puerili poſuit in os ſuum, & eum in nutricis ſuæ præſentia transglutiuit. Quod cùm ad notitiam patris pueri perueniſſet, nullum ſuper hoc conſilium inueniens, turbatus & dolens ipſum beato LVDOVICO humiliter deuouit, & ad Eccleſiam per nutricem deportari præcepit: fiduciam habens in Domino & Sancto, vt adſerit, quòd ipſum

Sancti

A Sancti meritis reciperet ſanitati priſtinæ reſtitutum. Quem cum mulier ad Eccleſiam Sancti detuliſſet, & deuotè orationi pro puero inſiſteret, poſtmodum puer ille denarium illum, quem per XIII. dies intra ſe habuerat, euomuit propria incolumitate recepta. LVDOVICVS NONVS.

HOMO quidam Ebroicenſis diœceſis, IOANNES Deſtre nomine, homo fortis corpore, de parochia S. Iacobi de Buuron, qui prout dicebat, & iuramento affirmabat, à VII. annis ire per terram non poterat, niſi potentia mediante; nec etiam genu vnius tibiæ ad terram ponere poterat. Qui ad ſanctum Dionyſium pergens, contigit ipſum habere tranſitum per Ebroicas. Qui cùm à multis de villa audiſſet, quòd Eccleſia beati LVDOVICI ibi eſſet, ad eam cum deuotione acceſſit; & facta ibi oratione, leuamen in ſe ſentiens, genu flexit, & pedem ad terram poſuit, & per Eccleſiam rectus ſine baculo ambulauit, & ſic ſanitate recepta, & dimiſſa potentia, ad patriam remeauit.

IVVENIS quidam GILLOTVS Cato nomine, de parochia *de Berengeuille*, ætate XV. annorum, vel circa, qui per totum tempus vitæ ſuæ ſuper pedes ſuos non ſteterat, ſed velut brutum animal cum manibus & pedibus per terram infeliciter ambulabat; cùm ad beati Confeſſoris Eccleſiam ſicut ſimia fuiſſet adductus, & ante altare B poſitus, dum ibidem per aliquod temporis ſpatium iacuiſſet, & poſtmodum tetigiſſet altare, ſuper pedes ſuos ſurrexit, & altare circumiuit, & per Eccleſiam frequentiùs ambulauit, quod omnibus qui aderant verſum eſt in ſtuporem.

QVÆDAM mulier MARGARETA nomine, de parochia Bonæ-villæ, quæ ferè per annum ſine baculo ire non poterat, nec vnum pedem ad terram ponere; fuſa in Eccleſia oratione cum frequenti inuocatione nominis B. LVDOVICI, cunctis videntibus pedem ad terram poſuit, & baculum ſuper altare dimiſit, & fortiter ambulauit, & Sancti meritis ſanitatem recepit.

IVVENCVLA quædam IOANNA Roſe vocata de parochia Ylliers, à duobus annis viſum oculorum ſuorum amiſerat, & ad recuperationem ſanitatis multa loca ſancta viſitauit, vt ipſa affirmabat, & nihil profecerat. Quæ ad Eccleſiam beati LVDOVICI Ebroicenſis veniens, ibidem deuotè in oratione de nocte permanſerat, facto mane dum Miſſa celebraretur, inter manus Sacerdotis corpus CHRISTI conſpexit, & multa nobis ex viſu docuit, & lumen oculorum ſuorum & viſum Sancti meritis impetrauit.

MVLIER quædam AMELINA la Boite nomine, de Autileio, ſatis potens in diuitiis ab XI. annis teſte marito ſuo vſum viſus amiſerat. Quæ ad Eccleſiam beati LVDOVICI veniens, eius auxilium ſine intermiſſione inuocabat. Quæ cùm diu ante altare fuiſſet, poſtmodum exclamauit: Gratias reddo Deo, & beato LVDOVICO, « quia cùm cæca ante eſſem, modo video. Ad quam cùm veniſſemus eſſe verum re- « C perimus vt dicebat.

ALIA quædam mulier ATALISIA, de parochia de Gauuilla, quæ à iiij. annis curua & contracta fuerat, & cum duabus potentiis cum maximo grauamine per terram ambulabat, ad Sancti Dei Eccleſiam peruenit, & per totam noctem remanſit. Quæ cùm manè ad altare acceſſiſſet, ſanctum LVDOVICVM deuotè inuocans, curationem recepit, & potentias ſuper collum ſuum leuauit, & circumquaque altare portauit.

PVER quidam IOANNES Faber nomine, de parochia de Houcteuille, qui per ſpatium VIII. annorum, quibus vixerat, atteſtante patre eius, mutus extiterat, ad Eccleſiam beati LVDOVICI fuit cum bona deuotione adductus. Qui cùm aliquibus diebus ibidem remanſiſſet, die Dominica infra octauas beatæ Virginis multa verba protulit, & vſum linguæ, & locutionis beneficium, ſancti Confeſſoris meritis, & Deo adiuuante recepit.

QVÆDAM puella de parochia de Ylliers, quæ ab infantia manum clauſam habebat, ad Sancti Dei Eccleſiam venit, & ibi aliquibus diebus remanſit, & meritis beati LVDOVICI manum clauſam aperuit, & oſtendit.

QVÆDAM mulier Rothomagenſis diœceſis, nata de villa Caudebec, ELIZABETH nomine, commorans in parochia de ſancta Columba iuxta Nouum-burgum, in ætate XXXV. annorum, quæ per totam vitam ſuam ſurda & muta fuerat; à viris & mulieribus de ſancta Columba, vbi morabatur, fuit ad ſancti LVDOVICI Eccleſiam per deuotionem adducta. Quæ cùm quadam nocte, dum dicerentur vigiliæ,

LVDOVICVS NONVS. ſedens iuxta altare * reſonare, in tantum vt audiretur à multis, qui cœperunt S. LVDOVICI cum lacrymis implorare auxilium. & ſtatim aures eius apertæ ſunt, & ſolutum eſt vinculum linguæ eius, & os aperuit, clarè audiens, & loquens diſtinctè, & ad intelligendum apertè.

VIR quidam de parochia de Cangê ROBERTVS Capitoſus nomine, ita quadam gutta detentus erat, quòd ſine baculo vel adiutorio alio per domum ſuam ire non poterat. Qui facto voto ad beatum LVDOVICVM, prout potuit cum potentiis ad Eccleſiam Sancti cum vxore ſua peruenit: & cùm ibi per totam noctem vigilaſſet, ſenſit ſe ita illa gutta alleuiatum & curatum, vt per Eccleſiam ſine potentiis fortiter ambularet, & dimiſſis potentiis ibidem omninò curatus ad própria ſine aliquibus ſuſtentaculis remearet.

QVÆDAM mulier de Ponte-perrino, parochiâ S. Leodegarij, AMICIA Bona vicina nomine, in vigilia B. Benedicti ad Eccleſiam B. LVDOVICI, quadam gutta detenta, prout potuit peruenit. Quæ priùs à quinque ſeptimanis & ampliùs ita curua extiterat, quòd caput ita inferius ſicut genua deportabat. Quæ in Eccleſia ipſa nocte peruigilans, horâ qua dicebantur Matutinæ, ſe alleuiatam ſentiens, caput ſurſum erexit, & recta & omnino curata per Eccleſiam fortiter ambulauit, & multis diebus poſtea Eccleſiam frequentauit. B

PVELLA quædam ætate iuuencula, IOANNA nomine, filia Petri Grauerandi, de parochia de Boſco Renoudi iuxta Barram, tanta & tam graui infirmitate erat detenta à natiuitate ſua, quòd per relationem patris ſui & patriæ, pedes eius poſterioribus iungebantur; ita quòd non erat ſpes, vt dicebant, quòd poſſet de cetero aliqualiter de infirmitate curari. Quam cùm pater eius, fiduciam habens in Domino, Deo & B. LVDOVICO deuouiſſet, & illam ad Eccleſiam eius apud Fratres apportaſſet, curationem membrorum ſuorum, & liberationem integram, & vſum pariter, Sancti meritis, & beneficium ſanitatis recepit; ſicut nos, qui præſentes eramus, vidimus, & euntem & currentem conſpeximus, teſtimonium perhibemus.

C

BONIFACII

A

LVDOVICVS NONVS.

BONIFACII VIII. PAPÆ SERMONES DVO DE CANONIZATIONE REGIS LVDOVICI SANCTISSIMI:

B

Ex Bibliotheca Canonicorum Regularium ſancti Victoris Pariſienſis.

SERMO PRIOR FACTVS IN PALATIO APVD VRBEM VETEREM DIE MARTIS ANTE FESTVM BEATI Laurentij Martyris.

REDDITE *quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Mat. XXII. c. Notandum quòd reddit Deus, & reddit homo. Deus reddir bonis bona, malis ſupplicia, vtriſque iuſta. De malis in Pſalmo dicitur, *Reddet retributionem ſuperbis.* De bonis etiam in Pſalmo: *Redde mihi lætitiam ſalutaris tui.* id eſt, gloriam æternam, quæ eſt lætitia ſempiterna. De vtriſque dicit Apoſtolus II. Cor. V. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.*

ITEM reddit homo Deo, reddit proximo. Primò debet reddere Deo, illa quæ vouit. Vnde in Pſalmo: *Vouete, & reddite Domino Deo veſtro, &c.* Hoc intelligitur tam de voto tacito, quàm expreſſo. De voto tacito, ſicut de illis, quæ in baptiſmo licèt tacirè promittuntur. De expreſſo dicitur Lucæ XVI. *Redde rationem villicationis tuæ.* Hoc ſpecialiter dicitur de illis, qui ex voto ſeu promiſſo expreſſo obligari ſunt
C
Deo ſpecialiter ſeruire. Secundò reddit homo proximo caritatem & concordiam. Vnde Apoſtolus Rom. XIII. *Nemini cuiquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.* Iſtud verò debitum eſt, quod quantumcumque, & quotienſcumque redditum, ſemper nihilominus hominem detinet debitorem.

ISTA verò verba primo propoſita accipi poſſunt in perſona ſummi Pontificis, & totius Eccleſiæ militantis, vt dicatur eis pro ſanctæ memoriæ Rege LVDOVICO, *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &c.* Vt per Cæſarem intelligamus iſtum ſanctum Regem, cui honor meritò debetur. Vnde concluditur Rom. XIII. *Reddite ergo omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Et ita debemus reddere vnicuique quod ſuum eſt, tam Deo quàm homini, & maximè illi ſancto Regi, de quo agitur. Reddendo enim honorem homini, redditur etiam Deo, qui eſt laudabilis in Sanctis ſuis. Vnde in Pſalmo, *Mirabilis Deus in Sanctis ſuis, &c.* Item ibidem, *Laudate Dominum in ſanctis eius, &c.* Accedamus ergo ad propoſitum negotium venerandum, honorandum, & deſirandum, quod iam per XXIIII. annos vel amplius ſtetit in fornace examinis Curiæ Romanæ, ſeu ſedis Apoſtolicæ. Vnde notandum, quòd multi veſtrum viderunt, & nos etiam vidimus ſanctum illum Regem LVDOVICVM, cuius vita inclyta cunctas illuſtrabat Eccleſias. Et ſicut nos in parte vidimus, & per probata audiuimus, & ſcimus, vita eius non fuit ſolùm vita hominis, ſed ſuper hominem; non fuit interrupta, ſed ab infantia continuata, & de bono in melius ſemper proce-

LVDOVICVS BONVS.

dens, ſemper augmentata. ſecundum id quod dicitur in Pſalmo. *Ibunt ſancti de virtutè in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* Ipſe enim ſic procedens, iam de regno terreno Franciæ aſcendit ad regnum æternum gloriæ, vt poſſit dicere illud Pſalmi: *Ego enim conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, &c.* Et quia dicitur in Prouerb. *Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque in perfectum diem:* Idcirco non eſt paſſus Dominus, vt lucerna iſta poneretur ſub modio; ſed ſuper candelabrum, vt luceret his qui in domo Dei ſunt. Vnde voluit Dominus manifeſtare hominibus, qualis iſte Sanctus erat, & eſt coram eo. & hoc tam per teſtimonium Dei, quàm hominum. A

TESTIMONIVM enim hominum requiritur ibi, ſicut teſtimonium veritatis, quantum ad certitudinem vitæ ſuæ, ſanctæ, quam in hoc mundo geſſit. Vita verò eius ſancta omnibus fuit manifeſta faciem eius aſpicientibus, quæ plena erat gratiarum, ſicut dicitur Heſter xv. Quantum verò ad opera, fuit manifeſta ſpecialiter in eleemoſynis pauperum, in fabricationibus hoſpitalium, in ædificiis Eccleſiarum, & cæteris miſericordiæ operibus. quæ omnia enumerare longum eſſet. Nec fuerunt iſta momentanea ſeu paruo tempore durantia, ſed vſque ad mortem continua. Item quantæ fuerit iuſtitiæ, apparuit euidenter non ſolum per exempla, imò etiam per tactum. B Sedebat enim quaſi continuè in terra ſuper lectum, vt audiret cauſas, maximè pauperum & orphanorum, & eis faciebat exhiberi iuſtitiæ complementum. Vnicuique etiam reddebat quod ſuum eſt. Vnde poteſt dici de ipſo, quod dicitur Eccleſ. XVI. *Opera iuſtitiæ eius quis enunciabit?* quaſi dicat, enumerari non poſſent. Et ideò in pace & quiete magna tenuit regnum ſuum. Concordes enim ſunt pax & iuſtitia. Et ideò ſicut ſedit in iuſtitia, ita regnum eius quieuit in pace. Vnde verificatum eſt de ipſo quod dicitur Prouerb. XX. *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem, & roborabitur clementia thronus eius.* Voluit inſuper Dominus manifeſtare ſibi, quòd erat vas electionis ad portandum verbum ſuum coram gentibus, & Regibus, & filiis Iſraël. Et ideò oſtendit illi, quanta oportebat eum pro nomine ſuo pati: quia licèt tot diuitiis, deliciis, & honoribus abundaret, relinquens omnia, corpus ſuum & vitam ſuam expoſuit pro Chriſto, mare transfretando, & contra inimicos crucis Chriſti & fidei Catholicæ decertando, vſque ad captionem & incarcerationem proprij corporis, vxoris, & fratrum ſuorum.

QVANTAM verò animi conſtantiã, & quale exemplum iuſtitiæ & bonitatis oſtenderit in aduerſitate prædicta, hoc ſciunt illi fide digni, qui ab illis, qui interfuerunt, veritatem diligenter inquiſierunt. Nam cùm captus eſſet à Soldano, & fratres ſui, & certa ſumma pecuniæ deberent redimi; volebat Soldanus quòd illa pactio ſeu promiſſio pecuniæ tali pacto firmaretur, vt ſi dictus Soldanus à promiſſo recederet, legem ſuam & Deos ſuos abnegaret. Ipſe verò Rex è conuerſo, ſi pactum non teneret, fidem Chriſti negaret. Pius verò Rex & Catholicus hæc audiens, exhorruit, & monitus à fratribus ſuis vt hoc faceret, C dicentibus quòd hoc ſatis licitè poterat promittere, poſtquàm non intendebat à pacto ſeu conuentione recedere: Reſpondit eis ſic.
„ Dominus faciet id quod voluerit tam de me, quàm de vobis. Vos vt fratres diligo, me
„ etiam vt me diligo. Sed hoc auertat Deus, quòd tale verbum de ore Regis Franciæ
„ vnquam exeat, quicquid indè debeat accidere. Soldanus verò videns eius magnam conſtantiam tam in geſtibus quàm in reſponſis, credidit verbo ſuo ſimplici, & ipſum ac fratres ſuos, ac etiam omnes reliquos, quos tenebat, dimiſit. Miracula etiam tempore captionis ſuæ plurima acciderunt, inter quæ vnum fuit præcipuum, & relatione dignum. Quidam enim Religioſus, qui eum ſecutus fuerat, & cum eo captus, dum ſtaret ſecum in vna camera ſecreta, cœpit Rex deuotus multum conqueri & condolere propter hoc, quòd Breuiarium non habebat, vbi poſſet dicere Horas ſuas Canonicas. Reſpondit frater ille, eum conſolando:
„ Non eſt curandum in tali articulo:
„ ſed dicamus nihilominus *Pater noſter*, & alia quæ poterimus. Sed cùm multum affligeretur ſuper iſto, inuenit iuxta ſe ſubitò Breuiarium ſuum proprium. Diuinitus, vt credimus ſibi, & per miraculum eſt apportatum.

ITEM poſtquam à carcere fuit liberatus, non vixit, nec indutus fuit ſicut priùs: licèt vita & conuerſatio eius priùs fuiſſet ſatis honeſta. Veſtes enim, quas poſtea habuit, non erant Regiæ, ſed Religioſæ: non erant militis, ſed viri ſimplicis. Vitam etiam eius, qualiter in ædificationibus Eccleſiarum, & viſitationibus infirmorum, cæcorum, & leproſorum, continuauerit, nullus enarrare ſufficit.

INTER

LVDOVICVS NONVS.

A INTER cetera verò, hoc exemplum notabile recitatum fuit nobis à fide dignis, dum eſſemus in Francia; quòd apud Abbatiam Regalis-montis erat quidam Monachus lepra abominabiliter infectus, in tantum quòd propter fœtorem & abominationem vlcerum, vix inueniebatur, qui ad eum accedere vellet: ſed quæ neceſſaria erant à longe eidem proiiciebantut ſeu dabantur. Rex verò pius audiens hoc de illo, pluries viſitauit eum, & eidem humiliter miniſtrauit; ſaniem vlcerum eius ſtudiosè detergendo, & eidem cibum & potum propriis manibus miniſtrando. Talia namque & conſimilia conſueuit facere in domibus Dei & Leproſariis, & ſpecialiter in domo Dei Pariſ. quod multi & multotiens viderunt. Vnde in talibus apparet, quantæ compaſſionis & pietatis fuerit iſte Rex ſanctus.

ITEM quantarum eleemoſynarum fuerit ipſe ſanctus homo, apparet per illos, qui ſtatuta dandi eleemoſynas ſuas nouerunt. Inter alia namque ſtatuit, quòd quotienſcumque de nouo intrabat Pariſ. nouæ eleemoſynæ darenter Religioſis, & ſpecialiter Mendicantibus. & ideo frequentiùs exibat, vt ſæpiùs eleemoſynæ huiuſmodi tedarentur.

PRÆTEREA non ſuffecit ei dare ſua, ſed volens plus reddere Deo, reliquit B mundum, vxorem, & regnum, expoſuit filios ſuos, & reliquit ſeipſum, iterum in terram ſactam peregrinando. Vnde poterat dicere Domino cum beato Petro & reliquis Apoſtolis, id quod dixit Petrus Matt. XX. *Ecce reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te.* Et in tanta perfectione, qua ſecutus fuerat, vitam finiuit ſanctiſſimè. Nam ſecundum quod teſtificatum eſt ab aſſiſtentibus, iſte non fuit finis hominis humanitati, ſed quodam modo iam ſanctificati ſerui. Quod apparuit in verbis, & monitionibus Sanctis quas in lecto mortis dicebat: & in ſignis, quæ tunc temporis euidenter in ipſo aparuerunt. Quàm verò ſalubria exempla & monita reliquit poſteris, indicant maximè documenta ſancta, quæ pius Rex ante mortem filio ſuo primogenito, & filiæ ſuæ Reginæ Nauarræ ſcripſit, & quaſi pro teſtamento eis reliquit. Cùm etiam ſignis euidentibus appropinquaret ad finem, de nullo erat ſollicitus, niſi de iis, quæ ad ſolum Deum propriè pertinebant, & ad exaltationem fidei Chriſtianæ. Vnde in fine dixit: Amodo nullus loquatur mecum. Et ſic ſtans « per magnum ſpacium, quaſi nullus permiſſus eſt loqui ſibi, niſi Sacerdos ſiue Confeſſor proprius. Et ſic ad extremam horam veniens, ſpiritum reddidit Creatori.

ISTVM verò ſanctum Regem meritò vocauimus Cæſatem, qui poſſeſſor Principatus, ſeu poſſidens Principes interpretatur. Ipſe enim Principatum, ſeu Principem huius mundi poſſedit: tres inimicos humanæ naturæ, mundum, carnem, & diabolum proſternendo. Vicit enim mundum, quia ſtans in mundo mundum proſtrauit & calcauit, contemnendo, & Deo ſubdidit; terrena, quæ mundi ſunt, in eleemoſynis diſtribuendo. Diabolum etiam calcauit, ſeipſum, ſicut ſuperiùs dictum C eſt, ſummè & perfectiſſimè humiliando; & ſigno crucis, quod aſſumpſit, & tamdiu portauit, ipſum proſternendo. Carnem nihilominus vicit & domauit, eam ſpiritui ſubiiciendo. Maximè quia ſicut conſtat ex teſtimonio plurimorum, iſte numquam carnem ſuam diuiſit in plures, nec cum aliqua peccatum commiſit. Ita quòd ipſemet, excepta vxore propria, virgo ab aliis permanſit.

VIDENS ergo Deus iſtum talem & tantum virum ſic benè ingreſſum, ſic meliùs progreſſum, ſic ſanctiſſimè de mundo egreſſum, voluit quòd non ſtaret ampliùs lucerna ſub modio, ſed per grandia & multa miracula voluit eum manifeſtare, & quaſi ſuper candelabrum ponere. Nam ſicut inuenimus, vidimus, & noſmetipſi die propria examinauimus per plures inquiſitiones à nobis, & à noſtris fratribus, ac etiam pluribus ſummis Pontificibus approbatas; ſexaginta tria miracula, inter cætera, quæ Dominus euidenrer oſtendit, certitudinaliter facta cognouimus.

QVIA, ſicut aliàs dictum eſt, actus iſte, ſcilicet aſcribere in catologo Sanctorum per canonizationem Romani Pontificis, ſingularis excellentiæ reputatur in Eccleſia militante, & ad ſolum Romanum Pontificem pertineat hoc agere: idcirco ſummam grauitatem in facto tam ſingulari Sedes Apoſtolica voluit obſeruare. Quamuis & vita ſua fuiſſet ita manifeſta, & multa miracula viſa, ſicut ſuperiùs dictum eſt, preces etiam Regiæ, Baronum, & etiam Prælatorum pluries acceſſiſſent: nihilominus cum inquiſitionibus priuatis pluribus iam factis, adhuc voluit inquiſitiones ſolemnes per non paruum tempus facere. Durauit iſtud negocium iam per XXIV. annos, vel ampliùs. Et licet Dominus NICOLAVS III. antè dixiſſet,

LVDOVICVS NONVS. quòd ita nota erat ſibi vita iſtius ſancti, quòd ſi vidiſſet duo vel tria miracula, eum canonizaſſet. Sed morte præuentus non potuit hoc perducere ad effectum. Ex abundanti tamen fuit adhuc commiſſum negocium inquiſitionis viris venerabilibus & diſcretis, Archiepiſcopo ſcilicet Rothomagenſi, & Epiſcopo Autiſiodorenſi, & Magiſtro ROLANDO de Palma Epiſcopo Spoletano. Et iſti de ſexaginta tribus miraculis teſtes receperunt, examinauerunt, rubricauerunt: & iam ſexdecim annis tranſactis ad Curiam remiſerunt. Inſuper per illos ſexdecim annos continuè aliqui ex parte Regis Franciæ, necnon Prælatorum, & Principum, & ſpecialiter Frater IOANNES de Sameſſio, continuè inſtiterunt. A

TANDEM pro dicto negotio, tempore domini MARTINI commiſſum eſt negotium tribus Cardinalibus ad examinandum. qui viderunt, examinauerunt, & pro magna parte rubricauerunt. Sed cum ante mortem domini Martini non fuiſſet facta relatio negotij, peruenit tandem ad tempora Domini HONORII. Et tunc lecta ſunt plura miracula, & coram fratribus noſtris Cardinalibus diligenter diſcuſſa. Sed dum ventilaretur negotium, ſuperueniente morte Domini Honorij negotium ſiluit.

TEMPORE verò domini NICOLAI IV. commiſſum eſt negotium tribus aliis Cardinalibus, domino ſcilicet Hoſtienſi, domino Portuenſi, & nobis in ſtatu Cardinalatus adhuc exiſtentibus: quia mortui erant illi Cardinales, quibus negotium priùs fuerat commiſſum. Poſtea etiam mortuo domino Hoſtienſi, ſubrogatus fuit ſibi dominus Sabinenſis. Et ita per tot, & totiens examinatum eſt, rubricatum, & diſcuſſum negotium; quòd de hoc plus facta eſt de ſcriptura, quàm vnus aſinus poſſet portare. Nos & de manu propria ſcripſimus, & diligenter examinauimus multa miracula fuiſſe ſufficienter probata. B

TEMPORIBVS autem noſtris non ſunt mutati examinatores, ſed tamen iterum lecta ſunt plura miracula, examinata, & rubricata, non ſolum per illos prædictos examinatores, ſed etiam per plures alios Cardinales. Et voluimus, vt quilibet ſigillatim daret conſilium ſuum in ſcriptis, ne odio, vel amore, ſeu etiam timore aliquo aliquis taceret.

EX iſtis ergo, & pluribus aliis poteſt euidenter concludi, quod ſeruata fuit maturitas & plus quam maturitas in prædictis. Et ideò de tam manifeſto viro, & ſic in ſanctitate vitæ & miraculorum probato, ſecurè poſſumus aſſerere, quòd non debet » ampliùs fama ſanctitatis eius ſub modio latere, ſed debemus ei dicere: Amice, aſ» cende ſuperiùs, vt ſit tibi gloria in Eccleſia militante coram ſimul diſcumbentibus. » Et ideò quaſi ex ore Dei dicta ſunt nobis & Eccleſiæ militanti verba propoſita in principio, *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, &c.* vt in hoc reddatur Deo quod ſuum eſt, qui laudatur in Sanctis ſuis. Reddatur Cæſari iſti quod ſuum eſt, ſcilicet honor, & gloria debita. Sanctis reddatur, & matri noſtræ Eccleſiæ triumphanti quod ſuum eſt, ſcilicet debitum laudis: & hoc in iſto ſancto, qui connumerari debet merito cum aliis ſanctis, quia ciuis effectus eſt patriæ cæleſtis. Et ſic cum matre noſtra debemus conlætari, & iſtum tanquam ſanctum honorare: vt ſic per conſequens exemplis vitæ eius in Eccleſia militante recitatis, fides Catholica roboretur, Reges & Principes ad bonum animentur, & omnes vniuerſaliter in bonis ſuis operibus & exemplis ædificentur, & ad maiora bona prouocentur. Quod nobis præſtare dignetur, qui viuit & regnat, &c. amen. C

EIVSDEM

A

EIVSDEM DOMINI
BONIFACII PAPÆ VIII.
SERMO ALTER,

Factus in Eccleſia Fratrum minorum apud Vrbem-veterem, anno Domini M. CC. LXXXXVII. in craſtino S. Laurentij Martyris,

In Canonizatione Sanctiſſimi Regis LVDOVICI, *Regis Francorum.*

REx *pacificus magnificatus eſt*, quia eodem Spiritu ſancto, quo locuti ſunt & illuminati patres veteris Teſtamenti, Patriarchæ videlicet & Prophetæ, locuti ſunt etiam ſancti noui Teſtamenti. Propter quod dicit Apoſtolus 1. Cor. XII. *Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus.* & ſequitur ibi, *Hæc omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult.* Vnde militans Eccleſia eodem ſpiritu loquens, quaſi exultando aſſumit verbum propoſitum, quoad ſententiam de tertio libro Reg. x. & de ſecundo Paralip. IX. & tamen mutat verba, quæ licet ad literam dicta ſunt de Rege Salomone in veteri Teſtamento; tamen quia de exaltatione Eccleſiæ loquitur, propter magnificationem & exaltationem ſanctiſſimi Regis LVDOVICI, poſſumus eodem ſpiritu de ipſo verba propoſita exponere, in quibus ſanctus Rex LVDOVICVS in tribus commendatur. primò de excellenti ſtatu, quia Rex. ſecundo à donis & virtutibus, quia pacificus. tertio à præmiis & remunerationibus, quia magnificatus in Eccleſia, ſcilicet militanti.

B

DE primo notandum, quòd qui benè regit ſeipſum & ſubditos ſuos, ipſe verè Rex eſt. Sed qui neſcit regere ſe & ſubditos, audacter dicendum eſt, quòd falſus Rex eſt. Iſte verò Rex fuit in veritate, quia ſeipſum & ſubditos verè, iuſtè, & ſanctè regebat. Seipſum enim rexit, quia carnem ſubiecit ſpiritui, & omnes motus ſenſualitatis rationi. Item ſubditos benè regebat, quia in omni iuſtitia & æquitate ipſos cuſtodiebat. Rexit etiam Eccleſias, quia iura Eccleſiaſtica, & libertates Eccleſiæ illæſas conſeruabat. Sed qui de facto benè non regunt, verè Reges non ſunt.

SECVNDO, commendatur à donis & virtutibus, cùm dicitur pacificus, id eſt pacem faciens. Per iſtud enim donum, & per iſtam virtutem intelliguntur cetera dona & virtutes. Fuit autem pacificus in ſe, & quo ad omnes non ſolum ſubditos, ſed extraneos. In ſe fuit pacificus. Habuit enim pacem temporis, pacem pectoris, & idcirco tandem conſecutus eſt pacem æternitatis. Qualiter verò pacificè tenuit regnum ſuum, hoc ſciunt omnes, qui ſunt illius temporis. Iſta verò pax non eſt ſine iuſtitia. Sequitur enim iuſtitiam. Et quia iſte iuſtus fuit quoad ſe, quoad Deum, & quoad proximum, ideò pacem habuit.

C

Ex iſtis ſequitur tertium, quòd magnificatus eſt, id eſt magnus factus non ſolum in præſenti Eccleſia, ſed etiam in patria. Notandum verò, quòd vulgariter loquendo aliquis dicitur magnus quadruplici ratione, ſecundum quadruplicem dimenſionem: videlicet primò quia longus, ſecundo quia latus, tertio quia profundus, quarto quia altus, ſiue elatus. Iſta habuit ſanctus Rex ſpiritualiter. Fuit enim longus per perſeuerantiam & longanimitatem in bono. Ab infantia enim cœpit benè viuere, & vſque in finem perſeuerauit. Vnde poteſt exponi de ipſo, quod dicitur de Iſaac Geneſ. XXVI. *Benedixit ei Dominus, & locupletatus eſt: & ibat proficiens atque ſuccreſcens, donec vehementer magnus effectus eſt.* Iſte ſpiritualiter loquendo fuit Iſaac, qui viſus interpretatur, quem peperit Sara iam vetula, per quam poteſt ſignificari Eccleſia iſtius temporis in ſenio nouiſſimorum temporum conſtituta, quæ nobis peperit iſtum Iſaac, qui nobis merito debet eſſe materia riſus & gaudij. Sequitur, *ibat proficiens, &c.* vt poſſit dicere cum Apoſtolo, II. ad Tim. IV. *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, &c.*

SECVNDO dicitur magnus, quia latus, ſiue amplus; & hoc per caritatem. Vnde

LVDOVICVS NONVS. Eccl. XLVI. *Fortis in bello Ieſus Naue*, & ſeq. qui fuit magnus ſecundum verbum ſuum, maximus in ſalutem electorum Dei. Non enim eſt memoria apud homines, vt credimus, quòd inuentus fuit iſti ſimilis noſtris temporibus, qui tantum zelaret pro ſalute aliorum. Quod benè apparuit, quando ipſe & fratres ſui capti fuerunt à Sarracenis. Non enim ſuſtinuit liberationem ſuam, nec fratrum ſuorum, donec omnes alij quotquot fuerunt capti, priùs fuerint liberati. A

TERTIO dicitur magnus, quia profundus, & hoc per humilitatem. Quantò enim magis profundè ſe humiliat homo, tanto maior apud Deum reputatur, ſecundum id quod dicitur Luc. XIV. *Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur*. Et quia iſte profundiſſimè ſe humiliauit, ideò apud Dominum meritò magnus extitit. Vnde poteſt exponi de ipſo quod dicitur 1. Reg. II. de Samuele, *Magnificatus eſt Samuel apud Dominum*. Ipſe verò humiliauit ſe intus & extra, in lingua, in corde, in veſte, in orationibus. Et hoc poſſumus securè aſſerere, quòd facies ſua benigna & plena gratiarum docebat eum eſſe ſupra hominem. Intelligitur verò congruè per Samuelem, quod interpretatur, Obediens Deo. Obediuit enim Deo vſque ad mortem.

QVARTO dicitur magnus, quia altus, ſiue eleuatus fuit per intentionem rectam ad Deum, omnia quæ agebat Deo attribuendo, & ei gratias agendo; ſecundum quod dicitur in Pſalmo: *Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*. Vnde de iſta magnitudine loquitur Iudith XVI. loquens Deo, *Qui timent te, magni erunt apud te per omnia*. B

APPARET igitur qualiter iſti Sancto competunt verba primò propoſita, *Rex pacificus magnificatus eſt*. Et quia ſic quadrupliciter fuit magnus in terris ſicut dictum eſt, idcircò omninò tenere debemus, quòd etiam ſit magnificatus in cœlis. Hoc enim pertinet ad diuinam iuſtitiam, quòd qui bonus & iuſtus fuit in vita, magnificetur & exaltetur in gloria. Quod apparet de iſto per multa & magna miracula: quæ Dominus per ipſum oſtendit. Et ideò meritò ipſum glorificatum & magnificatum credimus in cœlis. Et ideò eum catalogo Sanctorum aſcribimus, præcipientes omnibus fidelibus Chriſtianis, quòd ipſum tanquam ſanctum, & per plura miracula notificatum veneretur, & eius patrocinia corde deuoto ſibi poſtulet ſuffragari. Quod nobis præſtare dignetur qui viuit & regnat, &c. amen.

BVLLA CANONIZATIONIS BEATI LVDOVICI REGIS FRANCORVM.

Ex editione Iacobi Bongarſij.

BONIFACIVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum DEI: Venerabilibus fratribus, vniuerſis Archiepiſcopis & Epiſcopis, exemptis & non exemptis per regnum Franciæ conſtitutis: Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Gloria, laus, & honor Patri luminum (à quo eſt omne datum optimum & omne donum perfectum) à cunctis fidei orthodoxæ cultoribus, quorum ſpes tendit ad ſuperos: ſummis, & ſedulis deuotionis & reuerentiæ ſtudiis referantur. Ipſe namque in miſericordia copioſus, liberalis in gratiis, & in retributione munificus, de ſupremis cœlorum ad ima mundi oculos ſuæ maieſtatis inflectens, & benignâ conſideratione diſcutiens beati LVDOVICI quondam Regis Franciæ inclyti, ſuique glorioſiſſimi confeſſoris merita grandia, operaque mirifica: quibus ipſe conſtitutus in ſæculo, ceu lucerna luminoſa, reſplenduit: eaque veluti iuſtus iudex & retributor laudabilis dignanter intendens condignis recompenſare muneribus, eum tanquam emeritum & retributione digniſſimum, poſt vitæ præſentis ergaſtulum, & laborioſa mundi certamina (quæ feruens in diuinis obſequiis potenter & patenter exercuit) æthereis ſedibus collocauit, vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat: fœlicitatis æternæ dulcoribus potiturus. Exultet igitur mater Eccleſia, ac ſolennia feſtiua concelebret gaudiorum: quòd tantum & talem filium genuit, produxit natum, educauit alumnum, iam inter regum cœleſtium glorioſa agmina rutilantem. Lætetur inquam & iubilet, ac in laudes Altiſſimi voces promat: quòd ſobolis tam præcelſæ, tam celebris illuſtrata fulgoribus, inſignis decorata conſpicitur. Quæ C

ſonoris

A ſonoris attollenda præconiis ſummæque venerationis exhibitione colenda, enucleatiùs aperit, euidentiùs explicat: illos ad petennis beatitudinis gaudia, & heredita- [LVDOVICVS NONVS.]
tis æternæ participationem admittendos: qui prædictam Eccleſiam, matrem fide-
lium, ſponſam CHRISTI claris fidei & operis teſtimoniis profitentur, nulloſque
in ſupernæ patriæ gloriam, niſi per eius, vtpote cœlorum clauigeræ, miniſterium
virtuoſum, oſtiis reſeratis altiſſimis, introire. Gaudeant incolarum turbæ cœleſtium,
de tam ſublimis, tam lucidi habitatoris aduentu: quòd ipſi expertus probatuſque fi-
dei Chriſtianæ colonus, cultorque præcipuus aggregatur. Perſonet lætitiæ iubi-
lum, ciuium glorioſa nobilitas ſupernorum: quòd tanti taliſque conciuis ſuſcepiſſe
dinoſcitur adiectiuum: ac venerabilis Sanctorum cœtus gaudio & exultatione reflo-
reat, de noua digniſſimi adhibitione conſortis. Exurge itaque concio numeroſa fi-
delium, exurgite fidei zelatores: & vnà cum eadem Eccleſia laudis vberis hymnum
concinite. Perfundantur imbre copioſo lætitiæ veſtra præcordia, & fœcundo rore
dulcedinis arcana pectoris repleantur, de tanta, tam potentis & egregij principis
exaltatione terreni: ſpei tutiſſimæ plenitudine præconcepta, quòd nobis de indi-
gena terrenorum, compatriota cœleſtium iam effecto, apud æterni Patris Filium ef-
B ficax patronus accreuit: qui pro ſalutis noſtræ profectibus, iam in eius præſentia po-
ſitus, ſolertis exercet officium oratoris. Porrò quis poſſet amplo famine præpotens,
quis diſertus quantumlibet, aut eloquij nitore coruſcans, ſufficienter exprimere
præcelſa ſanctitatis inſignia, & multiplicium excellentiam meritorum, quibus bea-
tus LVDOVICVS prædictus in terris conſtitutus effulſit? cùm eò plura de ipſius lau-
dabilibus actibus referenda ſe offerant, quò plura calamus exprimit, pandunt labia,
lingua pangit. Sed ne ipſorum actuum claritas ſub nubilo lateat, tenebris obduca-
tur: dignum duximus vt de illis aliqua ſermo noſter aperiat, & deducat in publicam
notionem. Hic profectò clariſſimus genere, ſublimis potentia, facultatibus opu-
lentus, præcelſus virtutibus, moribus elegans, conſpicuus extitit honeſtate: inho-
neſtis & turpibus à ſe penitùs relegatis. Nam ſic pudicitiæ adhæſit operibus, ſic car-
nis ſtuduit euitare contagia: quòd ſicut habet certa credulitas plurimorum, niſi ei
nexus acceſſiſſet vxorius, candore virgineo rutilaſſet. Longi quippe ſpacio tempo-
ris prædicti regni tegimini præfuit, eiuſque gubernacula, plena curis prouida cir-
cumſpectione ditexit: nulli noxius, non iniurioſus alicui, nemini violentus Iuſti-
tiæ limites ſummopere ſeruauit & coluit, æquitatis tramitem non relinquens: per-
uerſorum conatus nefarios pœnæ debitæ mucrone compeſcuit: malorum molimina
conterens, prauorum illicitos auſus frenans. Pacis zelator eximius, feruidus amator
concordiæ, promotor ſolicitus extitit vnitatis: diſſidia fugiens, vitans ſcandala, diſ-
ſenſiones abhorrens. Propter quod ſui felicis regiminis tempore, ſedatis vndique
fluctibus, ſubductis noxiis, turbinibus profugatis, regni eiuſdem incolis aurora dul-
C ciflua tranquillitatis illuxit, lætaque ſerenitas votiuæ proſperitatis atriſit. Et vt de vi-
ta ipſius aliqua referamus: licet illa quò maiori expoſitione diſcutitur, examine in-
dagatur, eò referentis afferat guſtui plus dulcoris, mentéſque delectet obnixiùs au-
ditorum. Ab ineuntis ætatis primordiis DEI FILIVM tenera mentis affectione
dilexit: nec diligere deſiit ſtudia continuando ſalubria, dum vitæ ſibi commoditas
affuit temporalis: ſed quanto maiori profecit ætate, ac in tempora prolixiora proſi-
liit, tanto in eius exarſit amorem, feruore ſpiritus ampliore. Hic equidem cùm eſſet
annorum duodecim, paterno deſtitutus auxilio: ſub claræ memoriæ Blanchæ Re-
ginæ Franciæ matris ſuæ cuſtodia & gubernatione remanſit: quæ circa diuina ob-
ſequia feruenter intentat, eum prudenter dirigere, ac diligenter inſtruere ſatage-
bat: vt ad præfati regni tegimen, quod ſuæ directionis expetere prouidentiam noſ-
cebatur, dignus & ſufficiens fieret, idoneus haberetur. Cumque per incrementa
temporum, idem Rex ætatis annum quartum decimum attigiſſet: prædicta Regina
ſibi magiſtrum proprium deputauit, qui eum ſcientia litterarum imbueret ac bonis
moribus informaret. Ipſeque Rex ſub eiuſdem magiſtri ferula poſitus, ſic ei obe-
diens & reuerens exiſtebat, ſicque illius recipiebat humilitet diſciplinam, quòd ſu-
perna præuentus gratia, profecit laudabiliter in vtriſque: circa diuina ſic intentus
officia, vt nequaquam ipſorum auditione contentus exiſteret, niſi ea quæ totam ſe
die noctuque à ſuis faciebat clericis ſolemniter celebrare, ab ipſo cum eorum aliquo
attentius dicerentur. Demùm ſucceſſu temporis in anno viceſimo conſtitutus, &
quadam ſibi ægritudine ſuperueniente grauatus, à Pariſienſi & Meldenſi Epiſcopis

LVDOVICVS NONVS. aſſiſtentibus tunc eidem, viuificæ Crucis ſignaculum in Terræ Sanctæ ſubſidium ſibi cum multa inſtantia petiit exhiberi. Et licet hoc ei rationabili cauſa moti, præfati diſſuadetent Epiſcopi: ipſe tamen, vtpote feruens ſpiritu erga DEVM, eique votis ardentibus famulari deſiderans, illorum ſalubriter diſſuaſionibus non admiſſis, ſignum huiuſmodi de manu præfati Pariſienſis Epiſcopi cum multa lætitia & exultatione recepit, prælatis, nobilibus & militibus plurimis ſignum ipſum aſſumentibus cum eodem. Et tandem amplo præparato nauigio, factiſque apparatibus aliis qui in talibus requiruntur, cùm tricesimum quartum annum attigiſſet ætatis, in prædictum ſubſidium transfretauit: conſortes ei, Robertum Attrebatenſem, Alphonſum Pictauenſem, & claræ memoriæ Carolum Regem Siciliæ, tunc Andegauiæ, Comites, fratres ſuos dum adhuc viuerent, ſecum ducens, multa, grauiáque pericula, quæ ſolent æquorei fluctus ingerere, ſuſtinendo. Cumque ad partes illas ingenti circumfultus potentia peruenisſet, & habito de ciuitatis Damiatæ captione triumpho, proceſſiſſet vlterius: generali quaſi totius eiuſdem exercitus, ſicut Domino placuit, ægritudine ſubſecuta, & aliis aduerſis vrgentibus, præfatus Rex cum toto fere exercitu ſupradicto in Soldani & Sarracenorum manus ac potentiam incidit: multa opprobria multaſque iniurias, quæ infectentium fœda conditio adaugebat, patienter & humiliter tolerando, præfato Roberto Comite, pro fide CHRISTI, ab illis immaniter interempto. Poſtmodum autem habito cum Soldano tunc viuente tractatu de iam dicto Rege ac exercitu liberando, maxima interueniente pecuniæ quantitate, ipſoque Soldano occaſione huiuſmodi à vaſſallis propriis interfecto: Sarraceni, qui eius dominium vſurpatunt, ad pecuniam anhelantes, eandem cum multa inſtantia poſtulabant, vt in conuentionibus ordinatis concorditer inter partes iureiurando firmandis penitus adderetur: quòd niſi ipſi pacta ſeruarent, omninò Machometum quem colunt (vt dicitur) denegarent: ac idem Rex in ſuo adiiceret iuramento, quòd & ipſe DEI negaret FILIVM, ac extra fidem eius exiſteret: ſi conuentiones prædictæ ab eo minimè ſeruarentur. Quod præfatus Rex abominans, id efficere conſtantiſſimè recuſauit: quin potius quadam indignatione commotus patenter aſſeruit, Quòd talia tam nefanda ſuis labiis aliquatenus non proferret, neque in tam veſanam & reprobam prorumperet negatiuam: quanquam id ei iam dicti Pictauiæ & Andegauiæ Comites, aliique tunc plurimi circunſtantes inſtantiſſimè ſuaderent, cùm exinde ſibi cæteriſque Chriſticolis mortis periculum veriſimiliter imminere conſpicerent: præſertim cùm hoc ageretur cum illis, qui ſicut præmittitur: Soldanum prædictum occiderant, eius ſibi dominium vſurpantes, ipſique Regi apertiùs diceretur, quòd niſi in actum produceret quod petebant, ipſum & ſuos crucifigere non differrent: ipſius Regis ad hæc intrepida firmaque reſponſio eſt ſecuta: quod ſi Sarraceni prædicti eius corpus occiderent, ipſius tamen animam non haberent. Sanè cùm iam dicti Paſſagij tempore poſt conflictus diuerſos & varios, validæ famis inediam, graues penurias, diraque vulnera, quæ fideles CHRISTI pertulerant, eodem Rege tunc temporis fluxum ventris & ægritudines alias patiente, Chriſtianus reuerteretur exercitus Damiatam: Rex ipſe nolens illum omnino deſerere, ſed eius potiùs clementer intendens communicare laboribus, & participare periculis, quæ tunc ex veriſimilibus poterant coniecturis timeri, illuc rediit cum eodem: contra Sarracenorum rabiem truculentam, inſultuſque nefarios, ſibi efficax defenſionis impendendo præſidium, vt ab huiuſmodi hoſtium ſceleſtis inſidiis ſeruaretur. Et tandem, cùm Sarracenorum ipſorum aſtuta nequitia & doloſa calliditas, tam grandi bellantium copia Chriſtianum circumdediſſet exercitum, valida tunc, ſicut præmittitur infirmitate detentum; ipſumque tam grauiter inuaſiſſet, quòd Regem & exercitum ſupradictos oportuit ſe præfatis reddere Sarracenis: ac idem Rex, niſi facto voluntatis libitum obſtitiſſet, per nauis tunc promptæ potuiſſet euaſiſſe ſuffragium; ſibique hoc plurimi magnique, præſentes inibi, ſuaderent: ipſe tamen propter nimiæ charitatis ardorem, quo vehementiùs æſtuabat, volens potiùs periculis corpus exponere, vt Chriſtianus populus ſeruaretur illæſus: licet Sarracenorum notitiam ipſius debilitas non lateret exercitus; nec Sarracenorum exiſteret ignota potentia Chriſtianis: euadere noluit, remanentibus ſic cæteris vinculo captionis aſtrictis: apertiùs aſſerendo, quòd militiam quam ſecum duxerat, ſecum, ſi poſſet, reducere intendebat; vel capi ſeu mori pariter cum eadem. Cumque inter Regem & Chriſtianos ac Sarracenos prædictos, de ipſorum Regis & Chriſtianorum, ſicut ſuperiùs eſt expreſſum,

LVDOVICVS NONVS.

A expreſſum, liberatione tractatus habitus & conuentionum ſubſecuta ordinatio ex-
titiſſet: Sarraceni, pro quadam parte precij redemptionis huiuſmodi quæ ſoluenda
reſtabat, ſecuritatem habere plenariam intendentes, in electionem ipſius Regis to-
taliter poſuerunt: vt, vel ipſe liberaretur à carcere, remanentibus ceteris Chriſtia-
nis in vinculis donec huiuſmodi ſolutio perfecta ſuccederet; vel quòd idem in car-
cere remaneret, Chriſtianis ipſis omnimodè liberatis. Præfatus Rex ſuper hoc
promptum nec dilatum reſponſum præbuit: quòd ipſe, quouſque ſolutionis huiuſ-
modi proueniret integritas, remanere in carcere intendebat, Chriſtianis aliis li-
bertati priſtinæ reſtituris: quamquam præfati Alphonſus & Carolus, ac alij viri no-
biles, tunc aſtantes, expreſſè dicerent & profiterentur apertius, quòd in hoc nulla-
tenus conſentirent: ſupplici adiicientes inſtantia, quòd potiùs Rex ipſe recederet,
aliis minimè abſolutis, Rege ipſo firmiſſimè replicante contrarium, nec aſſentiente
ſermonibus eorumdem. Et tandem Rege, & cæteris captiuis eiſdem, plenæ reddi-
tis libertati, dictoque Alphonſo pro eiuſdem ſolutionis perfectione facienda obſi-
de dimiſſo: præfatus Rex de galea in qua erat egredi noluit, donec ipſius ſolutio-
nis defectus extitit adimpletus, dictuſque Alphonſus ad eius præſentiam rediit; ac
B omnes etiam Chriſtiani, quos in propinquo carcere detinebant incluſos, quoſque
in Babyloniam manus inimica non traxerat, liberati à vinculis; ac illi etiam, qui
tunc in Damiatam ſimiliter tenebantur, fuerunt in nauibus collocati. Demum præ-
fatus Rex cum eodem liberatus exercitu ad ciuitatem rediens Acconenſem; mo-
ramque inibi fermè per quinquennium contrahens, tanquam feruidus ſalutis hu-
manæ amator, multorum Agarenorum mentes, duras quantumlibet, non ſolùm
ſalubris eloquij ſuadelis, ſed etiam exemplo vitæ laudabilis conuertit ad Domi-
num: ipſos faciens, ad laudem diuini nominis, & exaltationem Catholicæ fidei,
honorificè baptizari: eos donis proſequendo largifluis, & gratioſis fauoribus con-
fouendo: multoſque milites, & alios Chriſtianos redimi faciens, eis de munifi-
centia regia tam veſtes quàm cætera neceſſaria victui, prout ſingulorum ſuadebat
conditio, miniſtrabat. Muros quoque ſeu mœnia ciuitatum & caſtrorum quam-
plurimorum, quæ in illis partibus à fidelibus tenebantur, fecit reparari ſolemniter;
eáque firmiter muniri & integrè, prout neceſſitas exigebat. Verùm prædictus Rex
proceſſu temporis, intellecto quòd matrem eius mors amara ſubtraxerat, & eidem
regno graue periculum immineret, de Procerum ſuorum conſilio, ad regnum Fran-
ciæ remeauit: nunc ſanctitatis inſiſtens operibus, nunc Monaſteria & Hoſpitia pau-
perum, nunc domos aliis diuinis obſequiis dedicandas, quæ longum eſſet enarrare
per ſingula, conſtrui faciendo, eis de bonis propriis amplis dotibus deputatis: nunc
etiam infirmos & debiles in diuerſis Monaſteriis & Xenodochiis decumbentes per-
ſonaliter viſitans, ipſos verbis conſolatoriis confouebat, eis manibus propriis fle-
C xo genu potus & cibaria miniſtrando. Cumque in monaſterio Regalis Montis,
Beluacenſis diœceſis, quod idem Rex opere plurimùm ſumptuoſo conſtruxit, ac
dotibus decorauit eximiis, monachus quidam Leodegarius nomine moraretur:
quem adeo lepræ morbus inuaſerat, quòd abominabilis & deſpectus quampluri-
mùm manebat ſegregatus ab aliis, in quadam camera poſitus Monaſterij memo-
rati: cuiuſque oculi ob grauis infirmitatis pondus ſeu malitiam iam conſumpti, ni-
hil omnino videbant, eorum foraminibus, ſiue locis, rubeis & horridis iam effectis;
quique naſum perdiderat; eius tumefactis non modicùm labiis, & profunda fiſſura
deſtructis: ac idem Rex eum præſente dumtaxat Abbate Monaſterij ſupradicti per-
ſonaliter viſitaret, ipſumque ſumentem cibum vt poterat inueniſſet: præfatus Rex
præmiſſo benignæ ſalutationis alloquio, flexit genua coram ipſo, & ſcindens ma-
nibus propriis carnes eidem appoſitas, bolos in os eius ſtudioſiſſimè immittebat:
& huiuſmodi non contentus obſequio, allatis eius iuſſione dapibus regalibus, de
ipſis eidem monacho miniſtrabat, loci aut ægri qualitatem horribilem non eui-
tans: eodem Abbate vehementi ſtupore concuſſo, quòd tanti ſublimitas Principis
talibus quantumcumque ſalubribus inuolui ſtudiis, ac ſeruitiis poterat occupari.
Præterea cùm dictus Rex Hoſpitale Compendienſe ingreſſus, ad impendendum
humanitatis obſequium infirmis in illo degentibus; & iam feſſus non modicùm ex
labore, infirmum quemdam iuxta ſe poſitum conſpexiſſet morbum qui ſancti Eligij
dicitur patientem; & flexis genibus coram ipſo, morſellum piri remoto cortice po-
neret in os eius, ſanies de illius naribus defluens fœdauit turpiter manus regis: qui

LVDOVICVS NONVS.

A piè benignéque id tolerans, nec in aliquo exinde immutatus, lotis illicò ſuis manibus, ſalubre quod inchoauerat obſequium diligenter eſt proſecutus. Hic circa ſeruos CHRISTI ac pauperes atque miſerabiles & deiectas perſonas valdè compatiens, ſe ipſis in eleemoſynarum largitione munificum exhibebat. Virginibus inſuper, quibus inopia effectum maritalis copulæ denegabat, ne illas in carnis lubricum labi contingeret, de dotibus congruis prouidebat illis de bonis regalibus: laudabiliter & ſalubriter expenſum reputans, quod in eleemoſynas & alios pios vſus conuerti pro tempore noſcebatur. Hic prædicationibus, & aliis propoſitionibus Verbi DEI attentum accommodabat auditum: non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis ſtudioſus. Abhorrebat hereticæ prauitatis macula infectos: ne fidei Chriſtianæ cultores labe huiuſmodi contagionis inficerent, de regni prædicti finibus efficacibus ſtudiis expellendo; ac alias, circa ſtatum eius prouidendo ſolicitè: vt ab ipſo fermentis talibus prorſus excluſis, in eo fidei prædictæ ſynceritas rutilaret. Cum verò aliquibus partibus dicti regni, ob ſterilitatem ſeu malitiam temporis, victualium cariſtia imminebat: ſtatim de ipſa rumoribus intellectis, certam illuc ſummam pecuniæ, prout ipſarum exigebat qualitas partium, per fidelem mittebat nuntium, inter pauperes diuidendam. Hic profectò humilitate ſublimis, ſublimitate humilis: B in apparatu & veſtibus, quas frequenter pauperibus erogabat, poſt primum potiſſimè de vltra marinis partibus reditum, ſummæ humilitatis inſignia demonſtrauit. Nec enim aureis vel argenteis ornamentis, non regalibus veſtibus, non variis vel griſeis, ſed aliis humilibus pellibus vſus fuit: ſæcularibus pompis à ſe penitus abdicatis. Et ne feruorem ſpiritus ſociæ carnis ardor extingueret, ſed mortificatione ac repreſſione illum potiùs accendi contingeret, altiuſque ſuſtolli; carnem ipſam quaſi aſſidui aſperitate cilicij, prout aſſeritur, edomans, effrenæ ipſius libitum arctæ abſtinentiæ freno cohercuit, eiuſque nexibus alligauit: vt non voti proprij ducta libidine, non ſui deſiderij directa remigio; ſed ſalubri moderamine ſpiritus tutè ad licita pergeret, prouidè ab illicitis abſtineret. Diſtrictis etenim corpus atterebat ieiuniis: priſcorum obſeruantiæ à Sanctis Patribus ordinatæ nouorum auſteritatem adiiciens, ſibi motu propriæ voluntatis indictam. Nam per totum Quadrageſimale tempus & quadraginta dies feſtum Natalis Domini præcedentes, & omnium feſtiuitatum vigilias, nec non & quatuor tempora quæ Catholica indicit Eccleſia, in ieiuniis & orationibus exiſtebat: delicioſis & curioſis cibariis vſui proprio penitùs interdictis. In feſtiuitatum verò Virginis glorioſæ & Natalis Domini memorati vigiliis, & ſexta feria maioris Hebdomadæ, ieiunium obſeruabat: panis & aquæ dumtaxat modica ſuſtentatione contentus. Quolibet etiam die Veneris Quadrageſimæ ſupradictæ, ac totius Aduentus, ab eſu piſcium abſtinebat. Multis præterea vigiliis ſe occupans, ne aliqua ſibi hora temporis inutiliter pertranſiret, poſt eius reditum ſupradictum non in pluma vel paleis iacuit; ſed ſuper ligneum C lectum portatilem, mataratio ſimplici ſuperiecto, ſtramine nullo ſuppoſito decumbebat. Hic inſuper vitæ puritate prælucidus, ſyncerus veritatis amicus extitit, hoſtiſque duriſſimus falſitatis. Cuncta quoque ipſius eloquia, ſalutis augmentum operaque ſalubria hortabantur; demulcebant auditorum præcordia, & in eorum ædificationem multipliciter redundabant. Cumque ad incrementa Catholicæ fidei, & liberationem celerem Terræ Sanctæ votis ardentibus anhelaret: in ipſius terræ ſubſidium aſſumpſit denuo ſignum Crucis. Et deinde potenti ac valido congregato nauigio, copioſa & ſtrenua comitiua ſuffultus, cum ipſo Pictauio Comite, ſuiſque liberis, & claræ memoriæ regina Nauarræ ipſius regis filia, quæ in reditu debitum naturæ perſoluit: ad partes ruſum ſe tranſtulit tranſmarinas, Carolo qui tunc moram in partibus Italiæ contrahebat, regis memorati veſtigia ſubſequente. Ac tandem ad partes Tunicij felici geſſu perueniens, inibi de magnatum ſuorum conſilio caſtra fixit: & aduerſus Sarracenorum incurſus exercens potentiæ ſuæ vires, grauiſſimas ob labores innumeros, quibus premebatur aſſiduè, infirmitates incurrit. Qui diebus lapſis aliquibus, infirmitatum ipſarum violentia ſuperatus, Sacramenta Eccleſiaſtica cum ſumma deuotione recepit: ac inſtante ſibi veriſimiliter hora mortis, oratione pro exercitu Chriſtiano præmiſſa, ſuam Domino deuotis precibus animam recommendans, ac literaliter exprimens verba ſequentia: videlicet, *Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum*: feliciter migrauit ad CHRISTVM, ſupernis deliciis fruiturus. Verùm cùm vitæ huius functus curriculis verùs

viueret

LVDOVICVS NONVS.

A viueret quàm vixiſſet, noluit Altiſſimi Filius, quem idem tota mentis affectione dilexerat, tam deuoti Principis, tantique propugnatoris fidei orthodoxæ, mundo ſupprimi ſanctitatem: vt quemadmodum meritorum pluralitate præfulſerat, ſic miraculorum diuerſitate clareſceret, & qui eum pleniſſima deuotione coluerat, iam ſecum in cœleſti palatio collocatus venerabiliter coleretur. Nam contractis, artuum extentione ſubuenit: curuis, terram fermè tangentibus facie, plenam reſtituit eorum ſurſum erectis vultibus ſanitatem: ſtrumoſis beneficium liberationis impendit. Mulierem quamdam, cuius brachium aridum & omninò impotens exiſtebat, ab infirmitate huiuſmodi liberauit. Quidam quoque, cuius velut emortuum pendebat brachium, per eiuſdem Sancti virtutem, gratiam curationis obtinuit: compluribus paralytico morbo percuſſis, & aliis qui diuerſis languoribus tenebantur, plena reddita ſoſpitate: cæciſque viſu, ſurdis auditu, claudis greſſu, illius inuocato nomine reſtitutis. His & compluribus aliis Sanctus ipſe coruſcauit miraculis glorioſus: quorum ſeriem præſentibus non duximus inſerendam. Gaudeat itaque domus inclyta Franciæ, quæ talem ac tantum Principem genuit, per cuius merita ſublimiter illuſtratur. Lætetur deuotiſſimus Franciæ populus, quòd tam electum, tam virtuoſum dominum meruit obtinere. Exultent prælatorum & cleri præ-
B cordia, quòd præfatum regnum tam claris miraculorum ipſius Regis inſigniis propenſiùs decoratur. Iocundentur & procerum, magnatum, nobilium & militum pectora, quòd per ſanctiſſima opera dicti Regis, eiuſdem, regni ſtatus honoris multiplicis prærogatiua ſuſtollitur, & quaſi ſolis radiis eluceſcit. Cæterùm, quia quos ſuperni Regis clementia corona gloriæ in cœlo magnificat, deuotè à fidelibus in hac terreſtri patria conuenit venerari: nos de ſanctitate vitæ ac miraculorum veritate ipſius beatiſſimi LVDOVICI, curioſè ac ſolemnjs inquiſitionis diligentia, & diſtricti examinis diſcuſſione præmiſſa, plenariam certitudinem obtinentes: ipſum de communi fratrum noſtrorum & prælatorum omnium, tunc apud Sedem Apoſtolicam exiſtentium, conſilio & aſſenſu, die Dominica, tertio Idus Auguſti Sanctorum Catalogo duximus aſcribendum. Ideoque vniuerſitatem veſtram monemus & hortamur attentè, vobis per Apoſtolica ſcripta mandantes: quatenus in craſtino beati Bartholomæi Apoſtoli, cùm fœlix ipſius anima tunc de carnis eruta vinculis, aſtra petens, cœleſtem aulam adiuerit, æternis gaudiis potitura: feſtùm ipſius Sancti deuotè ac ſolemniter celebretis, & faciatis per veſtras ciuitates & diœceſes à CHRISTI fidelibus veneratione congrua celebrari: vt eius interuenientibus precibus, & hic ab imminentibus poſſitis liberari periculis: & in futuro ſalutis perpetuæ præmium obtinere. Vt autem ad venerabile ſepulchrum ipſius feruentiùs & copioſiùs fidelium confluat multitudo, ac celebriùs eiuſdem ſolemnitas peragatur: omnibus verè pœnitentibus & confeſſis, qui reuerenter illuc in eodem
C feſto annuatim acceſſerint, eius ſuffragia petituri, de Omnipotentis DEI miſericordia, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius authoritate confiſi, vnum annum & quadraginta dies: accedentibus verò annis ſingulis ad prædictum ſepulchrum infra eiuſdem feſti octauas, quadraginta dies de iniunctis eis pœnitentiis, miſericorditer relaxamus. Datum apud Vrbem veterem, tertio idus Auguſti, pontificatus noſtri anno tertio.

LVDOVICVS NONVS.

INDVLGENTIA PRO S. LVDOVICO, IN TRANSLATIONE CORPORIS EIVS.

VNIVS ANNI ET XL. DIERVM.

CONCESSA A BONIFACIO OCTAVO SVMMO PONTIFICE.

BONIFACIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſis Christi fidelibus præſentes litteras inſpecturis ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.* CLARO ſupernorum conſortio ciuium, quos largitor ille munificus, qui de ſuæ pietatis irriguo dat affluenter, & non improperat, glorioſis reficit gaudiis, deliciis refouet ſempiternis, B cunctos fidei orthodoxæ cultores plenis deſiderantes affectibus aggregari, eorum mentes & animos ad miſericordiæ opera, & pietatis ſtudia exercenda, quibus cœlorum regnum acquiritur, nunc piis indulgentiarum donis allicimus, nunc muneribus remiſſionum ſalubribus inuitamus; vt poſt vitæ præſentis excurſum, ſtatum ſtabilem non habentis, meritorum fulti præſidio cæleſtis beatitudinis præmia perpetuis manſura temporibus faciliùs conſequi mereantur.

PRIDEM ſiquidem beatum LVDOVICVM quondam Regem Franciæ inclytum, glorioſiſſimum Confeſſorem, claris ſuis exigentibus meritis, operibuſque mirificis, quibus ipſe in huiuſmodi orbis orbita conſtitutus, ſicut lucerna luminoſa reſplenduit, de communi Fratrum noſtrorum, & Prælatorum omnium, tunc apud Sedem Apoſtolicam conſiſtentium, conſilio & aſſenſu, Sanctorum catalogo duximus aſcribendum. Cùm itaque, ſicut accepimus, venerabile corpus ipſius Confeſſoris, quod in Monaſterio ſancti Dionyſij Pariſienſis diœceſis ad præſens requieſcere dicitur, ad Capellam Regiam Pariſius conſtitutam ſit in proximo transferendum: Nos cupientes, vt ad diuini numinis gloriam, & laudem Confeſſoris eiuſdem, huiuſmodi eius tranſlatio ſolemniter peragatur; omnibus verè pœnitentibus & confeſſis de regno Franciæ exiſtentibus, qui Capellam ipſam in die tranſlationis eiuſdem, & per octo dies immediatè ſequentes vnum annum & XL. dies; illis verò, qui de regno non exiſtunt eodem, quique prænominatam Capellam præfato die tranſlationis, ac per alios octo dies prædictos, annis ſingulis venerabiliter viſitarint, de omnipotentis Dei miſericordia, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, duos annos & duas quadragenas, præter indulgentias per nos in eiuſdem Sancti Canonizatione conceſſas, de iniunctis eis pœnitentiis miſericorditer relaxamus. Et nihilominus hac vice in die tranſlationis prædictæ omnibus accedentibus deuotè ad Capellam prædictam venialia peccata remittimus de gratia ſpeciali. Datum Romæ apud ſanctum Petrum IIII. Kal. Iulij, Pontificatus noſtri anno IIII. C

RELIGIOSISSIMI

A LVDOVICVS NONVS.

RELIGIOSISSIMI VIRI

FRATRIS IOANNIS RAVLIN, ARTIVM, ET THEOLOGIÆ PROFESSORIS SCIENTISSIMI ORATIO AD LAVDEM DIVI LVDOVICI FRANCORVM REGIS.

Habita in Regali Collegio Nauarræ in ſolemni Feſto eiuſdem Ludouici, per thema.

Domine in virtute tua letabitur Rex.

B VIRTVTEM omni Regio ſplendore digniſſimam, vario ſæpè certamine multiphariam dudum arbitrati ſunt, (Ornatiſſime cetus) ſapiens Ægyptus, Roma potens, & docta Græcia. Cuius rei factus eſt fidem eloquentiſſimus ille Carneades Academicæ ſectæ Philoſophus, qui Romam miſſus ab Athenis audientibus oratoribus tunc maximis, Gaba & Catone cenſoribus, cum pro æquitate primum diſputaſſet, tùm dein de altera die aduerſus æquitatem acerrimè contendit. Cenſuerunt quippe nonnulli, iuſtitiæ ac virtutis æmuli, potentiſſimam Regis eſſe virtutem, fines regni propagare, aliis violenter ereptos augere, Imperia, vectigalia facere meliora, nihil honeſtum, nihil vtile, nihil accommodatum, niſi quod violenta poſſet manu teneri, aut vt verius loquar, eripi firmiter iudicantes quandoquidem, quod euerſis vrbibus, deletiſque populis agros poſſideant, aratumque ciuem locupletiorem effecerint. hi laudibus ad aſtra feruntur, hi virtutum omnium probantur conſcendiſſe culmen, virtutum nihilominus perniciosiſſimi euerſores. Nam quomodo ſtudioſus eſſe poterit, & virtuti operam dare, qui nocet, qui odit, qui ſpoliat, qui occidit, quibuſve ſplendebit officiis, qui ſocius furum ſpoliis ſolus gaudet, & ruinoſis anfractibus, latiſque periculis ſummoperè gloriatur, dicente Auguſtino. *Maxima regna non eſſe niſi maxima latrocinia. Quæ quanto cæteris regnis anteſtant magnitudine, tanto ea maiore neceſſe eſt decidere lapſu*, cum authore Lactentio. plus ponderis habeant ad ruinam quæ cæteris ſunt altiora. Ea de re falluntur, qui

C amplitudine patriæ regnum ſtabilire cupientes, poſuerunt firmamentum eius formidinem, quandoquidem deſinentibus illis framea in finem munitiones, & ciuitates eorum, ex improuiſo deſtrueret omnipotens, cum adeò nihil humanis viribus ſit elaboratum, quod non ab eis æquè deſtrui poſſit. Mortalium enim mortalia ſunt opera. Quod apud ſe diligenter animaduertens prudentiſſimus Æthyopum primus Lacedemoniorum optimus princeps exprobranti vxori quod filiis minorem poteſtatem Regiam relinqueret, quam à progenitoribus ipſe recepiſſet, reſpondiſſe fertur. Et ſi minorem, tamen durabiliorem. Alij verò non improuidè de Regia virtute philoſophati ſunt Regem ex officio hoſtem fore malorum, bonorum verò deffenſorem parcentem ſubiectis, & debellantem ſuperbos, quod quidem ſuſcipere facilè eſt, implere autem difficile. Nam in Dei, non in Regio arbitrio poſita eſt victoria. Itemque, vt plurimum & numero, & conſpiratione potentiores ſunt improbi, vt ad eos ſuperandos non tam virtus, quam felicitas neceſſaria videatur meliore, iuſtioreque partes frequentius deuicta. Quis enim opulentiſſimi Cræſi Lidorum Regis inopinatiſſimum neſciat caſum, qui aduerſus Cyrum iuſto congreſſus prælio latiſſimum Imperium vna hora, vnoque momento perdidit? Quis ignorat Gayum Pompeium pro Republica, pro libertate arma ſuſcepiſſe, qui tandem victus & ſpadonibus Ægyptiis detruncatus cum libertate cecidit? Quis verò omnium libertimam virtutem tantis caſibus fatebitur eſſe ſubiectam? Propterea viri ſapientes ſupradictis ſententiis nequaquam præſtantes fidem prudentiſſimè iudicauerunt maximum Regis officium eſſe pietatem, qua in ſuos ſubditos pius & clemens, Deum ſuprà ſe

LVDOVICVS NONVS.

ſemper auſpicabitur, & credit altioré, quem magnoperè timet, veneratur, & adorat. A
Quamobrem illuſtriſſima Francorum Regia progenies gloriæ non inanis auida, non
poteſtatis, non diuitiarum, non virium, ſed pietatis titulo gloriatur, quæ nec robu-
ſtiſſimam, nec potentiſſimam, nec opulentiſſimam, quamquam his omnibus cumu-
letur laudibus, ſed Chriſtianiſſimam ſe gaudet vbique prædicari. Quam quidem no-
minis egregij, inſignisque ac glorioſiſſimi tituli eminentiſſimam claritudinem toto
orbe celeberrimam, in Agarenos, lybios, cæteroſque Chriſtianæ fidei Antichriſtos
dimicando, præ cæteris omnibus regnis ſibi comparauit, cuius gloriam vidimus in
noſtro beatiſſimo Rege Ludouico pro eius ſtrenuitate, ac ſanctimonia non immeritò
collocatam, quippe qui ardentiſſimo fidei zelo armatus, in hoſtium Chriſtianæ Re-
ligionis cuneos penetrauit ſecurus, quo nec iuſtior alter fuit, nec pietate ſecun-
dus. Qua de re mirificauit Dominus ſanctum ſuum; fama, &. meritis, excelſum
eum faciens præ Regibus terræ in æternum ſeruans illi miſericordiam, qui mi-
ſericordiam fecit generoſo ſemini eius vſque in hodiernum diem, ſedenti ſuper
thronum eius iuxtà miſericordias Dauid fidelis, de cuius virtutibus egregiis præac-
cepto munere breuiter dicturi, ne fortè cum ponere tentauerimus os in cœlum, lin-
qua noſtra tranſeat in terram. Ad cœleſte Spiritus ſancti ſacrarium ſcientes, quo- B
niam labia noſtra non ex nobis ſunt, conuertamus orationem, dicentes illud ver-
bum bonum. *Aue Dominus tecum.*

PRIVSQVAM hoſtis antiquus inter varios populorum greges Zizaniam ſeminaret
cum fideli quadam ſimplicitate, ac innocentia regebatur genus humanum, nuſquam
Regibus opus erat. Sed eo felici tempore quiſque ſui Rex, quiſque ſui compos exi-
ſtebat. At verò inualeſcente per orbem cupidinis morbo eum adoleſcentia mundi
prona ſemper in malum, malicia cum ætate, cum numero ſimul excreſceret, vt eſſent,
qui iudicarent orbem terræ, in æquitates Reges inſtituit, quorum alios popu-
laris creauit ambitio, alteros verò reddendi iuris occaſio produxit in lucem; hinc
geneſeos liber poſt diluuium tradit alium quidem Regem venatorem robuſtum, vt
Nembroth qui Caldeorum primus, deinde Perſarum regium diadema ſibi cōpoſuit,
alterum autem paſtorem ouium, vt Abraham, quem Ioſephus antiquitatum volu-
mine primo voluit eſſe Damaſci Regem. Quo fit vt ſubtiliter cunctanti inſinuare vi-
detur ſacrarum ſcripturarum profundiſſimus alueus Regum alternam complexio-
nem, quādo hos paſtores ouium, illos venatores deſcripſit, quorum hæc eſt diſcretio,
vt Rex ille ouium paſtor oues leniter tondeat, venator degluriat, primus paſcit, ſe-
cundus depaſcit. Ille aduerſus algores & caumata oues ad caulas humeris portat. Iſte
in frigore & nuditate detracta pelle ouem excoriat, ille in ſinu ſuo morbidas fouet,
ac nutrit oues, iſtius non tam ferarum quam propriarū ouium veloces pedes ad effun-
dendum ſanguinem, ille pugnatiſſimis canibus in lupos circumſeptus, vt oues cuſto-
diat. Iſte verò mordaciſſimis lateribus Aquilonis circundatus, vt ouium ſubſtantiam C
rapiat, & non ſit qui eripiat, qui pleureſiaca peſte laborans, & ſi ſanus eſſe videatur,
peſſima tamen latera ſuſtinet, & peſtilentiſſima in his interdum apoſtemata dolet.
Primum regnandi modum in canticis videtur approbare Eccleſia Chriſti ſponſa, quæ
cum vidiſſet Regem in accubitu ſuo protinus vbi paſceret in meridie requiſiuit luce
clariùs inſinuans Reges in paſtores euadere debere, non in venatores. Nunc verò de-
teſtantur Ægyptij paſtores ouium, diligitur Eſau propter venationem, & Alietus
propter prædam. Quod ſi quiſpiam veritatis amicus aduerſus eorum rapinam palam
duxerit allegandum, Achab propter arreptam vineam Naboth vſque ad mingen-
tem ad parietem miſerabiliter occiſum, regnum Dauid inter Roboam, & Ieroboam
propter ſponte diuiſam innocentis hæreditatem cœleſti vltione diuiſum. Roboam
propter exactiones latrunculis expoſitum, & tandem regno turpiter eiectum. Au-
diet illicò hæc accidiſſe pro tempore quo Reges paſtores erant ouium, non vena-
tores ad eos quoque ſpectari throni non ſterquilinij ſeſſionem. Inſtar Iob beatiſſimi
Regis, cui erant ſeptem millia ouium, & mille millia armentorum, ac ſi eos cœleſtis
curiæ areſta, ſeu diuina iudicia, contingere minimè poſſint, quæ iamdudum pronun-
ciauit terribilis ille qui aufert ſpiritū principum, terribilis apud Reges terræ, ſub quo
curuantur qui portant orbem. Audite propterea Reges, intelligite, & erudimini qui
iudicatis terram. Si de throno Dei procedūt fulgura, voces, tonitrua, quibus quatiun-
tur, & atterūtur Reges qui paſcunt oues domini, quid vobis accidat, qui violēter tol-
litis pelles carnem deſuper oſſibus earum? ſi in viridi hæc facit, in arido quid faciet? ſi
ſancti

A ſancti viri; quibus non erat indicatum, vt biberent de calice iræ Dei, biberunt, & vos innocentes eritis, veruntamen bibentes bibetis. Quis enim neſciat innocentiſſimum Francorum Regem Ludouicum inundationes maris quaſi lac ſuggiſſe, bibiſſe inſuper quaſi ſubſanationem aquam maximè dum terram coluit infidelium in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſuprà modum in mortibus frequenter particeps in tribulatione, & regno maximo. Quem tamen virum ſanctitate elegerat Dominus, vt paſceret Iacob ſeruum ſuum, & Iſraël hæreditatem ſuam, quos pauit in innocentia cordis, & in intellectibus manuum ſuarum deduxit eos ad fontes aquarum, & ad paſcua vitæ. Quiſquis es igitur qui regis Iſraël, intende qui nunc deducis non quaſi feram, ſed velut ouem Ioſeph; Noli temetipſum paſcere, noli paſcere hedos iuxta tabernacula paſtorum, noli paſcere pecora occiſionis, ſed paſce agnos Domini Ieſu Chriſti, noſtri Ludouici exemplo, & paſceris in diuitiis eius. Et nos populus tuus, & oues paſcuæ tuæ cantabimus, & pſallemus virtutes tuas, ſed & propter te animo decantabit tibi commiſſus grex. *Domine in virtute tua lætabitur Rex.*

LVDOVICVS NONVS.

SI Regis ad exemplum totus componitur orbis, ſi Magiſtratui ſtudet populus
B ſemper eſſe conformis, & ſi vnuſquiſque libenter id appetit in quo alium cernit illuſtrem, neceſſe eſt principem quanto maiori præeſt multitudini, tanto ampliore virtute præſtare & ſic fortitudine, ſapientia, pietate ſuperexcellere populum, quantum paſtor excedit oues. Pro noſtrate prouincia, de hac prænominatarum virtutum beatiſſimi Ludouici egregia trinitate pauca dicturi ſumus. Cætera poſt veſpertinam horam vir maximarum virtutum cultor egregius omnium ſcientiarum, & maximè ſacrarum acutiſſimus diſputator huius Regiæ domus Bachalarius formatus, & burſarius benemeritus contheologus mihi chariſſimus magiſter Iohannes Charon ſuo luculentiſſimo ſermone declarabit, quibus omnibus in vnum congeſtis ſi à patre luminum eas demonſtrauerimus originem duxiſſe, facilè concludemus. *Domine in virtute tua lætabitur Rex.*

INTER omnes populorum opes hoc vnum ſingulare ſemper exiſtimaui, viri patres, eo precioſius quo claruit regnum regi compoſito principi vndique optimis moribus adornato conferri, idque maximum eſſe diuini amoris indicium, cum dominus præfert regnis ſtrenuiſſimos Duces, & curribus eorum ſapientiſſimos aſſignat aurigas. Cui ſententiæ teſtimonium dedit Regina Sabba cum ſapienti vſa ſermone, ſic ſalomonem eſt allocuta. Quia diligit Dominus populum ſuum, idcireò poſuit te Dominus Regem ſuper eum, & rectè quidem. tanta enim tùm auri, tùm argenti copia in Hieruſalem quanta lapidum erat cum Rex ille ſapientiſſimus Rempublicam adminiſtrabat. Hinc Titum Veſpaſiani filium, qui Heroicorum virorum mores exceſſerat, delicias humani generis eſſe putauerunt. E diuerſo nulla poteſt tam
C grandi maledictione populus mulctari, quam cum impudenti, aut incompoſito aut effeminato Duce regitur, domino indignatione ſua auferente optimum principem, & in furore ſuo peſſimum ſuſcitantem Regem. Pharao poſt formoſas ſpicas alias totidem tenues, & arundine percuſſas omnem primarum pulchritudinem deuorantes nocturna viſione contemplatus eſt, quia Ioëlis teſtimonio quaſi ortus voluptatis terra coram bono principe, & poſt eum quaſi ſolitudo deſerti. Id ſanè perſpicuum cenſuit antiquitas, quod bono principi raro bonus ſuccedat, malis vt plurimùm, & donum Dei permaximum eſſe, ſi longiſſimus eius hæreditet princeps. Legimus apud Herodotum ferociſſimos olim tyrannos Chebrenem, & Cherpem apud Ægyptios ſex & centum annis regnaſſe. Miccrinum verò Cheope filium diuino relatum oraculo ſex annis regnaturum, & ſeptimo defuncturum, eo quod prædeceſſorum ſuorum tyrannidi finem impoſuiſſet. Beata igitur terra, cuius Rex nobilis eſt, gemma omnibus opibus incomparabilis à ſummo delapſa occidente, orbem voluptatis in terra conſtituens. Nam ſub generoſo principe ſæpiſſimè ſurgit gens aurea mundo, quæ pacis ineundo conſilia adeò ſua virtute maliciam vincit, vt conuertat gladios in vomeres, lanceas in falces, haſtas in ligones, vt ſedeat vir ſubter vineam, & ſubter ficum ſuam, & non ſit qui deterreat. O quis aureum illud ſæculum Heroïco carmine deſcribere poſſet! O ſi me contingat aliquando videre tempora illa, cum iuſtitia conuertetur in iudicium, & qui iuxta illam omnes qui recto ſunt corde cum iuſtitia & iudicium præparatio Regiæ ſedis, cum miſericordia & veritas præcedunt faciem ſuam. O beatus populus qui tunc ſciet iubila-

LVDOVICVS NONVS. tionem! vos propterea (viri ſapientiſſimi) beatitudinis huius participes eſſe dixerim, qui in iubilo cordis hodie diui Ludouici memoriam recolitis, qui multo tempore Chriſtianiſſimum hoc regnum feliciter dirigens nunquam lethalis criminis ſenſit contagium. Legimus Saulem quo nullus melior in Iſraël à Deo electum, paulò poſt electionis atque inobedientiæ pœnas luiſſe grauiſſimas. Iſte verò Innocentiæ veſtem nunquam exuens, ita prudenter cum humilitate honorata, quæ rara auis eſt in terris, magiſtratu publico functus eſt, vt Deo & hominibus dilectus, ita tamen erat in poteſtate poſitus, tanquam omnibus eſſet ipſe ſubiectus. Dauid ſanctiſſimus iuxta cor Domini inuentus, & vnctus inter viros ſanguinum & doloſos, lubricitatis cauſa ſacris in codicibus notatus eſt. Hic verò beatiſſimus vir, & cuius honores non mutauerunt mores, cuius in ore non eſt inuentum mendacium, cui Dominus non imputauit peccatum, ſe ſe caſtiſſimè ſtrenuiſſiméque direxit & regnum, ſemperque illius caſta fuit domus, luxuque carens, corruptaque nunquam. Sciebat enim Dei lilium putere ſordereque meretriculàrum manibus confricatum, nihilque magis animi valitudinem euocare quam luxuriam ipſam omnis nouercam triumphi, quæ fortiſſimos quondam Reges, immò ipſum cœlum in cœnum deiecit. Nonne ſemiramis, vt ſceptra regeret Aſſyriorum, inter ſcortorum greges filium educari fecit? Nonne Sardanapalus vir muliere corruptior longæuum Aſſyriorum regnum vna cum vita non tam terminauit, quam exterminauit? difficile quippe eſt quos fœmina vicerit animoſos poſteà euincere viros. Eam ob rem ab ineunte ætate caſtitati operam dedit beatiſſimus Ludouicus, vt ea ſtrenuitate polleret, ſine qua ſub armato milite regnum etiam potentiſſimum trepidare ſolet. Præterea induit eum Dominus ſpiritu fortitudinis, & virtute exaltauit, quandoquidem diuina virtute & bellica induſtria Francorum lilium, Anglorum Leopardum proſtrauit, confregit eius potentias, arcum, ſcutum, & bellum, vbi gaudens inſigere tauros, prædas contemnens humilis, inſignem victoriæ palmam Francis intulit. Porro in acie ſua tyronem non iſtrionem, militem non furem armabat, & inter viros militiæ cultores Rex tunc inueniebatur, non lilium inter ſpinas, ſed non ſic impij non ſic quos hac tempeſtate videbis, non forma facti gregis dominantes in populis, ſed regentes eos in virga ferrea, harpiis ſimiles, caninis capitibus, & aduncis vnguibus certè rapidiſſimis cuncta rodentes. Muſca hæc grauiſſima, altera Ægypti plaga penè totum diffuſa per regnum, non Ægyptios hodiè moleſtat, ſed Hæbreos. Videbis ſanè exire hominem ad onus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam, & ecce interdum ſcrutabitur miles (melius dicam raptor) omnem ſubſtantiam eius, & diripient alieni labores illius, nec eſt illi adiutor nec eſt qui miſereatur pupillis eius. Non edit de vinea qui plantauit eam, non de lacte manducat, qui pauit gregem, reſiduum locuſtæ comedit bruchus & ſi quis adipe, & pinguedine fortuito repleatur, illic milui congregantur, alter ad alteram deuorantes plebem Domini ſicut eſcam panis. Heu heu mihi patres optimi, vt quid natus ſum videre hanc contritionem filiæ populi mei, vt qui non conſumptus, ne oculus meus videret calumnias quæ ſub ſole geruntur, & lachrymas innocentium, & neminem conſolatorem, nec poſſe reſiſtere eorum violentiæ cunctorum auxilio deſtitutos. Laboraui profectò in gemitu meo dolorem habens in corde meo, per diem conſiderans miſeriam inopum, & gemitū pauperum, quorum diuitiæ & labores delicias præbent Regibus, cum ab hoſte in calamitatibus non eſt qui redimat, neque qui ſaluum faciat. Scimus aduocatos & procuratores olim didiciſſe prædam, qui ac ſi pillos leuiter raderent ſicut nouacula acuta facientes dolum, lædendo quaſi nihil lædere videbantur. Nunc autem cum fortitudo lex eſt iuſtitiæ ſuperuenit non malicia, ſed maliciæ imago eorum velut eſurientes pulices acrius maxillam pungunt, quorum exultatio ſicut deuorat pauperem in publico, non in abſcondito, videant omnes qui prætergrediuntur viam, iuxtaque Ioannis Apocalipſim. Vbique mittunt falcem in regno, vindemiāt botros vineæ terræ, ſuperuenit ſanguis pauperum vſque ad deauratos frænos equorū. Etſi dudum ſuperbit impius, pompis, & faſtu ſæculi incenditur, & deſtruitur pauper. Magnificentiam Darij Regis perſarum, non abs re ſcriptura refert, quæ talis ac tanta fuit, vt nolentes cogeret ad bibendum, nemo vero modo Pincernarum officium omnibus communem nimis experimur, qui diligenter multo agricolis, & cæteris vulgi populis aquas Marath velint nolint ad guſtandum propinant, & bibere cogunt de calice Babylonis. Veniet, veniet ſubitò cum non ſperatur contritio

& infelicitas

LVDOVICVS NONVS.

A & infelicitas in viis talium, qui viam pacis non cognouerunt, nec eſt timor Dei antè oculos eorum, vt non ſupergaudeant amplius inopi, nec dicant euge, euge pauperis, nec dicant, deuorabimus eum, facilè profectò omnium ſatraparum peribit domus, dum è vicino veſtimentum mixtum ſanguinem erit in combuſtionem, & cibus ignis. Sanè hæc mutationem hominis, ſed dexteræ excelſi, quando reſiſtentibus dexteræ Dei piiſſimus Rex noſter obuians diuino fretus auxilio, ſcuto bonæ voluntatis armatus, percutiet omnes aduerſantes populo ſuo ſine cauſa, dentes peccatorum conteret, mollas leonum confringet, & ſub vmbra alarum ſuarum viuent populi multi. A fructu frumenti, vini, & olei, in pace multiplicati, & paſcantur inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ regum. Quidam autem Imperatorum alij feroces leones alij leopardos inuenies, alij virulenter ſerpentes, alij prædaces aquilas. Cæteri horrenda caſtella arma gerunt crudelia. Chriſtianiſſimus verò Rex noſter lilium medicinale ſibi vendicat, diuini altaris ornamentum redolens vbique terratum anuni manſuetudinem, pietatem, clementiam, ac miſericordiam, qua nihil dulcius in vita hominibus. Quis igitur ille eſt qui huius lilij odoriferam dulcedinem in furiam contrà naturam conuerſam arbitratur? niſi qui neſcit medendis vlceribus protinus adeſſe lilium atque prodeſſe. Caueat nihilominus ne cum ignis
B ſuccendet denſis in vepribus orbem inter ſpinas inueniatur lilium, ne ſimul combuſtis ſpinis, comburatur & ipſum. Et ſuperuenientibus ab alto torrentibus cum ſpinis, & in altis arboribus eradicentur, & lilia quæ ſunt in tranſitu aquæ voluptatum. Quas ſic à ſe reiicit lilij decus & gloria diuus noſter Ludouicus, & cunctis quæ circumſtare, & conſtringere videbantur abruptis in ſolio Regali. Ita etiam vinctus in carcere, in purpura quaſi in cilicio iacebat, in ieiuniis aſſiduus, cinere conſperſus, corde compunctus. Et vt videret in die nouiſſimo viſum fugiens, dum erant illi lachrymæ ſuæ panes die ac nocte, & potum ſuum in fletu miſcebat. Hæ deliciæ noſtri Regis erant, hæ voluptates, hæ diuitiæ, quibus olim ſuprà modum oblectatus ibat de virtute in virtutem proficiens, vt juxta præſumpta verba de ipſo canere valeamus, & diuinas propulſare aures. *Domine in virtute tua lætabitur Rex.*

Et ſi pollicità fortitudine regna ſtabiliantur, & robur accipiant clariſſimi viri, ipſa tamen fortitudo ſine ſapientia ſemper degenerat in ſtultitiam. Nam vt Ariſtoteles ſecundo libro Rhetoricæ teſtatur, vbi fuerunt Philoſophi præſides, felices fuere ciuitates. Ita Præſidentum temeritas frequenter ſubditos præcipitat in ruinam qui quantò plus intumuerunt aduerſus ſcientiam Dei, eò grauius deiecit eos, dum alienarentur. Non enim conſilium, non ſapientia contrà Dominum, cuius non minor eſt in potentiſſimo regno transferendo poteſtas, quam in tugurio pauperis euertendo. Nonne temeraria Dauid præſumptio in plebis numeratione magnæ illius peſtis, qua ſeptuaginta quatuor millia vna die cæſa feruntur, præbuit occaſionem? Nonne ſtolidiſſima Saulis electione in montibus Gelboë occidit ipſe, & populus eius? Quis
C inſuper aduerſus Roboam regni diuiſionem erexit? Quis optimo Regi Ioſuæ vitam ademit? Quis Darium filium Arſami regno Perſarum deſtituit? Quis Hanibalis inſaniæ terminum impoſuit? Quis parauit potentiſſimo Perſi fugam? fortunatiſſimo Pollicrati crucem? Neroni famoſum exterminum? Gothiæ genti exercitium? Nonne hæc omnia ſapientiæ raritas ſtatim adduxit, tam grandis enim vitiorum cohors aſſiduo principi aduerſatur, & illum allidit, vt ei paretur laqueus in omni, qua ambulat via, ſi non illi præſtò adſit ipſa ſapientia, omnem virtutem habens, omnia proſpiciens, & ſine qua ſua abutitur fortuna, nec ſe, nec ſua, nec ſuos feliciter componens. Quid enim ſine ſapientia theſaurus, niſi merces in ſacco pertuſo, cuius ſubſtantia abſorbet aliena largiendi immodera vorago? Quod ſi pauliſper naturam regni iocundo fuimus pauliſper perſcrutati, erit facile cognitu id quod dicturus ſum. In corpore regni complectionem ſanguineam olim dominium habuiſſe, quando ad reipublicæ dubios euentus, ad futuram pollititi corporis eſuriem ſcrinia numiſmate plena eructabant, ex hoc in illud, & regnorum alimentis opibus vbique apparebànt, caput & membra princeps, & eius indigenæ impinquati, incraſſati, dilatati, nec recalcitrabant. Tunc temporis nuſquam audiebatur vox illa Ranni crudelis ſuper ligna ſyluarum, vox illa dialectica eorum, qui ſe dicunt nobiles, & non ſunt quæ nunc flens dico vbique nimis euagatur, ruſticum inquiunt, neceſſe eſt pungi; non vngi quem expedit; vt teſtantur ipſi, immò neceſſe eſt tailliis vectigalibus & exactionibus duriter opprimi, aliquin effrænis erit, & intolerabili ſuperbia tumens, & non conſortis impatiens.

Lvdovicvs Honts.

O Aſininam, & penitus inhumanam vocem eorum, qui cum nihil ſunt, ſe credunt aliquid eſſe! O iterum atque iterum, pace omnium dixerim, aſininum, ferum, & inane decretum quod punit antè peccatum, aut peccato ſaltem Chimerino, & dumtaxat imaginari ſine, demeritis irrogat pœnam. neſciunt qui liberis tanquam ſeruis vtuntur, quod ſeruus eſt diſciplina deterior. Neſciunt quod immoderatus ſtimulus, non beſtiam corrumpit, ſed vulnerat & occidit. Neſciunt inſuper quod remiſſius imperanti faciliùs paretur, quodque humanus animus pro ſua nobilitate, & diuina quadam libertate facilius ſequatur quam trahatur. Hæc dira vox noſtri temporis eſſe videtur cum iam regnum neſcio quo pacto in colericam tranſit naturam, nam & velut colerici omnibus omnes bella gerimus iracundi, & cum plurimum ſubſtantiæ deuoramus ac ſi Iordanis influat in os noſtrum. A minimo tamen vſque ad maximum omnes ariditatem, & ſitibunda macritudine turgent, & vt cum Ariſtotele de colericis loquar plenius. cum omnia penè vorauerunt tanquam nullo fruentia ſunt eorum corpora. Væ nobis patres optimi, væ nobis à miſeria temporis huius, quam tabeſcentem ſpiritu præ tædio ingemiſcentes deſcribimus in quo ſumptus prouentus excedunt, & exinde polliticum corpus, aut diſſenterico fluxu, vel ethico fortaſſe morbo laborans, vt inſatiabilem cædat eſuriem, terram deglutit & cœlum mordet. O feli- B
ciſſima noſtri Ludouici tempora, in quibus omnia pondere, numero, & ordine gerebantur, nulla tunc penſa excreuerint, nullæ immoderatæ largitiones, ſed cuncta prudenti quadam frugalitate fundebantur. quid enim muneris ſuis collateralibus impendiſſet, cùm Deum ipſum, quem tantoperè diligebat non profuſiori quam quadraginta ſolidorum in hebdomada largitione donabat? O nimis ampliſſimum & Regiam decens Maieſtatem, quo & optimè placabatur Deus, nec inde ſubmurmurat aut grauatur populus. Interrogatus à Rege prudentis cuiuſdã principis legatus fidelis, quid in regno ſuo maximum, aut optimum haberetur, prudentiſſimè reſpondit. *in omni opere principis menſura & modus.* O verum nectareum, & omni laude digniſſimum, O verbum mellifluum omnem continens ſapientiam vbique in Pallatiis regum, in parietibus, in terris, in lateribus in cuncta ſupellectili, immo veriùs in eorum corde, in pectore, in ore deſcribendum! Non eſſet profectò in penetralibus regum, non muſcæ currentes in odorem vnguentorum eorum, non vulpes demolientes vineas, ſed conſumerentur omninò nequitia peccatorum, & aſſentatorum, quorum os eſt plenum maledictione, amaritudine, & dolo. Quem morem gerens beatiſſimus Ludouicus nequaquam audiebat ſibillos gregum adulatorum, ſed quemadmodum, vt Plinio placet, Herodium, & prædaces aues ab auicularum præda ſuo clamore compeſcit Aquila, ſic ſuis ſolemnibus edictis lupos arcebat à populis, ſingulis hebdomadis ſedens pro tribunali, non in cathedra peſtilentiæ, non in conſilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus velut Daniel in medio leonum, non vt Cyrus in medio luporum, ſed vt Dominus Ieſus in medio Doctorum & ſeniorum, in medio ſenſato- C
rum ſemper aſſiduus, vbi non reſidebat ſpiritus peſtilens, non aura corrumpens. Cuius cum volumina vitæ nudiuſtertius perlegerim, vt coram hac celeberrima corona aliquid in eius gloriam recitarem; Ecce ego Iohannes fui in ſpiritu, & ecce vidi antè thronum beatiſſimi Ludouici viginti quatuor ſeniores habentes coronas & diademata in capitibus ſuis, prudentiſſimos viros, canos multi temporis. in quibus eſt ſapientia, habentes officia, & dignitates, conſtitutos in caput, & non in caudam, vt iudicarent populum in iuſtitia, & pauperes in iudicio procul abigentes omnem parietem abſque temperamento, & canes linquentes vlcera. O feliciſſimum ſub tanto principe regnum! O quis det viuere vt videam regnum talibus innixum colonis, cum paſtorum, non luporum oculi in pauperem reſpicient, & erunt praua indirecta, & aſpera in vias planas. Hæc tuam ſanè, non aliam decent Clementiam, qui nunc regis ſceptra forti dextra, cuius prouidentia florentiſſimum hoc regnum pace fruitur regitur, dilatatur, & in dies exaltatur. Eya igitur age ô Rex Chriſtianiſſime, intende proſperè procede & regna propter ſapientiam, quam in te volumus ſperamus, optamus & eorum qui te diligunt centuplam.... Quam dum velut ſponſam adamaueris, & exquiſieris à iuuentute tua, omnes manum tuam laudabunt, dicentes, *Domine in virtute tua letabitur Rex.*

O MNIVM regum nemo eſt, viri percelebres, ſi luteam ſui conditionem, ſi diuinam ſuprà ſe Maieſtatem ſenſerit, qui non facilè clementiæ, ac pietati colla ſubmittat. Huius ſententiæ teſtis eſt potentiſſimus Perſes, qui cum ſeipſum primum,

A mum, tùm innumeram cerneret ſui exercitus multitudinem, dixiſſe fertùr. *Re-* LVDOVICVS NONVS.
gem me tanti, tamque fortis exercitus prædicant, ego vero me Regem pulueris eſſe pro-
fiteor. Teſtis eſt iunior ille Theodoſius, qui & inter imperatores nullus melior,
qui ſummopetè veneratus Eccleſiam Dei, barbarorum impetus, terræ motus, hor-
tendaque portenta pia profligans oratione diuinam clementiam clementia, pie-
tatem pietate, miſericordiam miſericordia flagitabat, quos tamen omnes anteire
viſus eſt beatiſſimus Ludouicus, qui clemens in ſubactos hoſtes, ſed & maximè
in ſubditos, leproſos, & lanquentes. Diuinarum contumeliarum impatiens,
ſuarum immemor, & ſuprà modum pietate, animo & opere ſectabatur Eccleſiam.
Itemque viros Eccleſiaſticos ſummo proſequebatur honore, maximè quos ſciebat
veneranda actione pollere, de ipſius Eccleſiæ ingreſſu cæcos, & claudos qui ode-
tunt animam Dauid fideliter cohercens. Verum eum nec pietatis zelus, & ardor
iuxtà tanti principis viſcera poſſet contineri, in animo habuit, non ſuum ſed Chri-
ſti dilatare, ac magnificare Imperium, quandoquidem pacatis omnibus regni con-
tentionibus aduerſus barbaram Machometi ſpurcitiam robuſtiſſimum totius Gal-
liæ commouit exercitum, Lybios, Aſianos, Ægyptios, Marrocianos conterendo,
B feciſſetque vſque ad internecionem, niſi eum diuina prouidentia vltrò ad ſuperos
rapuiſſet. Sed quid in Diui Ludouici laudibus diutius immorandum mente reuo-
luens Agarenorum, potentiam potentum, & ferè obtinentium terminos Domini
mei Ieſu, parte ex altera deſides, ac pigros principes Chriſtianos, & miſerabiliter
effœminatos eorum exercitus neſcio quo ſpiritu vertiginis, ſe ſuoſque mutuis con-
fodientes vulneribus, propria voce confundor, & cum omnibus ferè nationibus
belli gloria iure, vel iniuria anteponi contendimus. vereor ne aut nimis inepte de
nobis quiſpiam Iſaie de Moab vtatur vaticinio, ſuperbia inquit gallica pluſquam
fortitudo, Gloriamur ſiquidem in ea quæ longè abiit virtute militari, quæ authore
Brenno Senonum Duce Remum cœpit, Romam incendit, & vltricibus vbique
armis vſque in Græciam profecta, ibi conſedit, atque ex Gallorum nomine Gallo-
græciam nuncupauit. Gloriamur item vt filij Iſraël de patre ſuo Abraham, in glo-
rioſis illis triumphatoribus, qui tot in Italia præclaras vrbes, veronem, Brixian-
tum; Senias, placentiam, atque Mediolanum condiderunt, qui Liguriam, qui Emi-
liam, aliaſque quaſdam illic regiones ſuæ vocabulo patriæ Galliam nominauerunt
tranſalpinam. Et ecce pro gloria ædificatorum, & regionum inſtauratione gloriam
ipſam in puluerem deduximus, cum depopulamur agros, ſuccendimus oppida, vr-
bes ſubuertimus, terram in ſolitudinem redigentes. Id olim etiam authore Iuſti-
no Gallorum acies ornauerat, quod tantus terror Gallici nominis cunctos reges,
ac nationes inuaſerat, vt audito illorum aduentu rebuſque geſtis ad illos adhuc lon-
gè poſitos legatos pro pace mitterent, ſe pariter ac ſua dedentes, quaſcumque illi
C impoſuiſſent conditiones ſubituri. Nunc vero cum nos omnes timent, timemus
omnes, nullumque belli apparatum niſi alienigenarum ancipiti gladio vix gerimus;
aliquando legimus Gallorum legiones fidei defenſores dudum Karolo magno
Agarenos ab Heſperidum finibus pepuliſſe. Et ſæpenumero ſub aliis Regibus pon-
tho trai[illegible]to glorioſos de infidelibus reportaſſe triumphos. nunc nulla fides pietaſ-
que viris qui caſtra ſequuntur. quod videmus vt vultures in pullos, & cadauera
deliteſcere, milites domeſticorum agros demetire, ad inſignes prædas omninò im-
belles, ad ſuos exuta humanitate inſtar ſtructionum crudeles, vt Nabuchodonoſor
in beſtias, vt lychaonem in lupos rapaces conuerſos: Omnem igitur Chriſtianorum
Chriſtianiſſime Rex, compone querelam, & gloriam ipſam quam à progenitoribus
ampliandam ſuſcepiſti piis atque præclaris facinoribus in hoſtilia fidei agmina gla-
dium conuertendo viriliter adauge cum Dauid fortitudinem tuam Deo cuſtodiens.
Et procul dubio exaltabit te; vt hæreditate capias terram, facietque tibi nomen gran-
de, iuxta nomen magnorum qui ſunt in terris, dilataberiſque ad Orientem, & ad
Occidentem, & vſque ad terminos terræ. Et quemadmodum Onias, & Ilieremias
Machabeum deducebant inuictum per media Nichanoris caſtra, ſic vt ſciant gentes
Agarenorum, quoniam homines ſunt, deducet te beatiſſimus Ludouicus per me-
dias eorum acies glorioſiſſimum victorem, quoniam hic eſt fratrum amator hic eſt
qui orat pro populo Francorum, & pro ciuitate iſta, maximéque pro ſua inclyta Sobo-
le, nunc in ſolio Maieſtatis reſidente, magnificans ſalutes Regis eius, vt faciat Deus
miſericordiam cum Chriſto ſuo, ex hoc nunc per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

LVDOVICVS NONVS.

CHRISTOPHORI LONGVOLII PARISIENSIS ORATIO DE LAVDIBVS DIVI LVDOVICI FRANCORVM REGIS.

Habita Pictauij in Cœnobio Fratrum Minorum.

CVPEREM, patres ampliſſimi, eam mihi in præſentia à Deo optimo maximo dari eloquentiam qua & diui Ludouici pietatem, virtutes, ac vitæ ſanctitatem condigno elogio in medium proferre poſſem, & gentis Francæ nobilioris dubium eſt an Chriſtianioris geſta triumphos gloriam meritis præconiis exornare.
Etenim cum inclytæ nationis huius Principes viri Deo vt cre- B
dere par eſt auſpice inſtituiſſent vt ſingulis circumactis annis 8. Kal. Septemb. beati Ludouici quem ſibi in patronum adoptarunt ſolemnitas inſigni aliqua concione honeſtaretur qua & Francorum & diui Ludouici laudes percenſerentur, iidemque hoc muneris mihi obeundum etiam atque etiam mandaſſent, neque in re tam populari gentium omnium clariſſime deſideriis refragandi locum relictum arbitrarer ſuſcepi haud dubie imparem meis viribus Prouinciam, ſi profeſſio, ſi ætas, ſi ingenium conſideretur, Ego ne tam ſparſa facile colligam? Ego ne tam multa ſtatim expediam? Ego ne vtriuſque gentis dico & Regis parſum futurus laudibus ſi vel alterius geſta totum Iſocratis myrothecium exhaurire poſſunt? Sed & illud me mouet quod Ioannis Bibaucij hominis cum ingenioſiſſimi, tum etiam diſſertiſſimi orationi ſuccedam qui anno proximo hanc in ſententiam ita copioſe perorauit vt nobis omne temere dicendi argumentum præripuiſſe videatur. Cæterum quum tantis viris non ſit mos non gerendus in tam officioſo munere neque diuum Ludouicum cui hac oratione parentamus neque veſtrum quemuis quorum laudes maiorum exequi conabor mihi ſperem defuturum, ita vt ab illo dicendi vires rerumque priſcarum memoriam à vobis animorum linguarumque fauorem expectem rem nouam & forte inuidioſam ſed honeſtam atque laudabilem aggrediar. Etenim quo magis Francorum gloria eniteat conabor oſtendere Galliam Italiæ anteſtare & Francos armis religione ac eruditione Romanis longe præſtitiſſe. Sed enim quia natura comparatum eſt nihil non collatione fieri illuſtrius, & Anneo Senecæ vrbis tempora per ætates digerere libuit. Ideo & nos Fran- C
corum originem pueritiam adoleſcentiam, necnon iuuentam paribus Romanorum vitæ gradibus quoad res feret collidemus, præterque principes viros principibus, ob id maxime quod paucorum egregia virtute gentis vtriuſque gloria parta ſit. Inde diui Ludouici (quibus cælum meruit) præclariſſimas animi dotes atque trophea recenſere tentabo. Verum quoniam tantis moliminibus temporis anguſtia reclamare videtur (quid enim ſeſquihoræ curriculo dixeris?) imitabor eos qui parua tabella vniuerſum orbem graphide repreſentant, breui namque ac compendioſa oratione & Francorum & Romanorum quaſi imagines delineabo, gentis vtriuſque plus minus ſeptem comprælendens ſæcula. At quum religioſo more Oratorum Chriſtiani nominis ſit receptum, & ſacratiſſimus hic etiam locus nos admoneat qualibet de re concionaturo diuinum imprimis implorandum eſſe auxilium, par eſt & nos, de ſacroſancti Ludouici diuinitate, de Chriſtianiſſimi populi laudibus dicturos, ſupremi numinis opem inuocare quod ſupplices hunc in modum adorabimus.

Conditor magni Deus orbis: alto
Qui ſedens cælo, volucri per omnes
Mentium tractus: volitas recurſu
Ocior aura.
Cui patent omnes animi receſſus:
Quem iuuat nunquam tumidæ ſuperba
Fictio mentis: placet aſt honeſto
Pectore candor.
Si nihil fictum nihil ex inani
Fabula ſumptum: volumus pennes
Nobilis tantum memorare Francæ
Gentis honores.

Da queam

LVDOVICVS NONVS.

A *Da queam ſacri celebrare Regis*
Geſta: virtutes, pietatis acta
Qui tenet ſummi merito beatam
Ætheris aulam.
Da piæ gentis referam triumphos
Da tuæ poßim fides trophæa
Hac duce eò manifeſta ponto
Pandere Chriſte.
Non opis noſtræ fuerit referre
Cælitus miſſum veneti coloris
Signet vt fuluum tria per metallum
Lilia ſpinter.
Vt dato reges oleo ſuperne
Corpus intingunt: celerique tactu
Glandulas curant: rogo quis perapte
Dicere poßit?
Ergo cum nobis rudis hoc mineruа
Deneget tanto titubémque faſce:
Nec ſatis conſtet ſibi mens in alto
Turbine cæca.
Paruulos quæ das ſubito diſertos:
Cùm lubet mutos facis eloquentes
Cuius afflatus ſtupidi ſerenant
Nubila cordis.
Huc ades: furuas abigens tenebras
Mentis: ac lingua retinacla ſoluens
Spiritu ſacro trepidæ guberna
Carbaſa nauis.

CÆLESTI itaque fretus auxilio, inſtituti operis expeditionem hinc alacrius aggrediar, ſed vndenam potiſſimum ſumam exordium? Quid in tam vaſta dicendarum rerum ſylua primum amplectar? Tot, profecto ac tanta hac in reputatione **B** ſubeunt, vt haud minus arduum ſit, huius rei principium inuenire quam exitum. Nihil facile non magnum: nihil non amplum, nihil non ſublime occurrit. Sed quoniam terra prior homine eſt, ac regionis natalíſque ſoli eximiæ dotes, haud contemnendam ſuis popularibus gloriam nunquam non attulerunt, quænam alia per Deum immortalem pars terrarum Galliæ merito conferri poteſt, ſiue eius ſitum, ſiue perennem ſalubritatem, ſiue quicquid quo carere vita non debet, etiam ſcrupuloſiſſime requiras? Itaque ad hanc exornandam omnes naturæ vires incubuiſſe cur ſit credibile dicam, & vos quaſi in rem præſentem deducam. Principio cœli eius ea eſt clementia, ea fœlicitas, vt nec immodicis æſtuet caloribus, nec rurſus arcticis frigoribus torpeat. Tam moderata loci natura tam blanda amœnitas, vt innocentiſſimus vbique ac ſaluberrimus aer, diutius neſcias an mollius trahatur. Id facit maxima ex parte peſtiferis obiecta auſtris alpium vaſtitas, ſummouens ab Arcto horridos Aquilonis rigores Britannia, patens ab ortu regio, qua nos à germanis Rhenus diſcriminat, prætenta occiduis flatibus Pyrenei iuga. Non hic vt in Italia crebro fulmina ſæuiunt, nec anniuerſariæ lues debacantur, vrbeſque totas exhauriunt. Nulla hic infida graſſantur maria, nulli terræ motus vrbes abſorbent, quod in Italia, Græcia, & Aſia frequentiſſimum. Non hic campi vaſtis arenarum ſolitudinibus ſqualent, nec vt in Africa innumeræ quem beluarum tum ſerpentum peſtes, homines & deuorant, & lenta veneni tabe conficiunt. Soli tanta eſt feracitas, tanta fœcunditas, vt Galliarum vbertati Sicilia inuidere poſſit, quæ tyrannicis cru- **C** delitatibus nunquam non exercita ſtupendæ fertilitatis pœnas etiamnum luit. Hic nullæ paludes latifundia occuppant, nec tenuiſſimo ceſpitum corio ſtatim arena ſubeſt, peculiare germaniæ & Septentrionis malum. Dixeris hic Palladem cum Baccho certaſſe, maior ne vini copia an olei exundaret? quibus Anglia quum non tam careat quam indigeat, fateantur Britanni oportet ſe duos precioſiſſimos naturæ liquores Francis debere Accepto referant, quod & Gallica abundantia Britannicam ſterilitatem quotannis fere leuet. Etenim vnde frumenti omnifarij copiam atque ex Gallia expectabunt? Non ab Hiſpania, quæ frequentiſſimis rupibus aſpera, torrido ſolis vapore magna ex parte ſqualida & ſiticuloſi tractus iniuria, famen vel incolis ſuis indicit. Profecto, Luſitaniæ, Galliciæ, Aſturiæ, Cantabriæ Gallia horreum eſt. Non à Germania, hac enim quicquid frugis à cibo ſupereſt. Id omne in potum coquit abſumitque in ceruiſiam. Quid bellatores Morinorum, Treuerorumque equos commemorem? Quid opima Britonum armenta? Quid fœlicia Lemouicum, Aruernorumque paſcua? Quid perpetua Cereris & Pomonæ in Armoricis ſtudia? Tot nobilia Biturigum vellera? Tot generoſa Leodiorum ſaxa? Tot ſplendida Heluetiorum æra? quid tenuia? quid candida? quid neruoſa Atrebatum Rhemorum & Cameracenſium lina? quod illa terris omnibus expetita Neruiorum aulæa? Allobrogum, Lotharingorum & Coriſopitentium quo recentiores ſunt argenti, aurique fodinæ, hoc magis arguunt Galliam nondum effœtam eſſe tot ſæculorum prouentu. Nam apud Tectoſagos, Tarbelios & Aquitanici maris accolas aurum effodi ex Strabone, apud Metellam ex Plinio nemo neſcit. Sed quis

Digitized by Google

LVDOVICVS NONVS.

obrizum Baionenſibus fluere non potius mirabitur? quod tam profecto verum quam A certum Guardonæ Rhodani & Dordonæ auriferas eſſe vndas. Druentiæ vero non ſolum aureis arenis beata, ſed & gemmeis lapillis præcioſa fluenta. Narbonenſis Prouinciæ dotes, qui pro merito attigerit? tam ſuaues florum odores? tam numeroſos ſuccorum ſapores? tam varios infectricum herbarum colores? tot ſuaue rubentia cocci grana? Fragrantes thymo, ſaliunca, libanotide campos? emicantes benigne calidorum fontium ſcaturigines? Fertiliſſimos croci Albigenſiorum agros. In plenum autem Galliæ promiſcua, totmunifica opacorum nemorum genera; tam teneras luxuriantis ſoli glebas? tot læta apricorum collium vineta? Iam ſuperba frugiferarum arborum poma? iam multiplices pecorum greges? Et ſunt multa dictu maiora. Sed quæ alia pars terrarum vrbibus frequentior? quæ ſacratiſſimis ædibus ſanctior? quæ virorum forma liberalior? quæ morum dignatione acceptior? quæ Chriſtianæ fidei cultu vnquam habita eſt religioſior? Romam ſane, qua vt ſacroſancta Itali gloriantur, prophaniſſimam dixerim, ſi tantum Chriſtiani ſanguinis ſola pæne hauſit, quantum ne reliquus quidem orbis illa imperante effudit. O praua interpretatio. An quia per tot piorum greges decem illis proſcriptionibus pluſquam ferina rabie deſæuit. Ideo pure? ideo religioſe? ideo inuiolabilis cognomen- B tum meruerit? Sacer ne Diocletianus quod ſe Chriſtianorum cædibus vſque contaminauerit? pietate ne inſignis Romanus ille populus quod ſuos in Pontifices pæne ſemper graſſatus eſt? Non Galliam æquius ſacroſanctam appellaueris quæ profugos Eccleſiæ præſules, ſuo ſemper Aſylo rexit, fouit, venerata eſt. Sacra nimirum Roma, cui ſi vel humillimum tuguriolum, hoc nomine conferam Chriſtianæ reipublicæ neduum Galliæ ſugillario eſſet. Nam quæ conuentio Chriſti ad belial? Quod ſi ideo locus quiſpiam ſacer eſt, quod multis nobilibuſque beatorum reliquiis ſcateat, pulchre vicimus. Nam apud vnam Francorum gentem, omnes Chriſti exuuias reperies. Quippe præputium, inconſutilem togam, ſpineum diadema, crucem, clauos, ſpongiam, lanceæ cuſpidem, & cum qua ſepultus eſt, ſindonem. Adde quorum dum in humanis ageret, obſequio maxime vſus eſt, auiæ Annæ ſeptemque Apoſtolorum ac trium Magorum corpora, neque non Lazari, Magdalenæ, Martialis & Marthæ, ac trium Mariarum cineres. Ad hæc præcioſum baptiſtæ Ioannis caput, virginum inſuper milia vndecim, cum deuota fidei Thebanorum illa legione, præterea Dionyſij, Martini, Coſmæ, Damiani, Sebaſtiani, Antonij, aliorumque ſelectorum heroum innumerabilium reliquias perpetua Romanæ impietatis monimenta. Illud vero inſolentiæ venetæ Francicæque religionis argumentum, quod diuus Marcus paucis ab hinc ſæculis odio gentis ad nos migrarit, quia publico edicto peregrini venetiis pellebantur, quorum è numero ſe vnum eſſe teſtatus eſt. Hæc de moribus Italorum non ago, nec ſecundum Iouiniani Pontani ſententiam, ſingulis fere ciuitatibus peculiares notas inuro, modeſtiſſimus in C eos futurus qui ad gallicum nomen ſemper deſpuunt, quum ipſi eo maxime infamentur vitio, quod nec vlla circumlocutione honeſte explicari, nec vlſa inſputatione ſatis deteſtari poteſt. Enimuero quia & ambitioſis titulis, cætera quoque oppida inſigniuerunt. Certe Veneto auro, non inuidebit Lutetiæ opulentia quam Archirenius chryſeam metallis dixit, ædium apparatu, ac turritorum mœnium pulchritudine Metis æmulam reddet Florentiam, de magnitudine cum Mediolano contendet Gandauum, Neapolis elegantiam æquabit, vel Rothomagius, vel Auenido, vel Lugunum, vel Colonia, vel Turo. Sanctonum feracitati cedet Bononia, heduorum vetuſtati, Rauenna. Quod ſi de riguis amnium fluxibus, & piſcoſis lacuum vbertatibus litem Galliæ mouerint, num Traſimenum Lemano æquabimus Verbanum Laterna? Larium Conſtantienſi lacu? Benacum Ruſcinonenſi, Sebinum Tholoſano? Eupilim Maſſilienſi? Fucinum Bardegallo? Nam quod ad fluuiorum meatus pertinet vincimus, haud dubie Carantono Ticinum. Moſa vulturnum, Dordona Arnum, Atheſim, Arhace, Druentia, Truentum, Iſara, Lyrim, Moſella Tiberi concurret, Rhenus Pado. Sed quem Rhodano conferent? quem Garumnæ opponent? quem Ligeri committent? & quod turmatim recenſuiſſe conueniat, quos Scaldi, Liziæ, Sequanæ, Arari, Matronæ, Sabi, Dordonæ, comparabunt? quum nullus ex iis non quemlibet magnarum nauium capax, multis paſſuum milibus nauigetur, cæteri Italiæ fluuij, immo torrentes, trabibus verius quam ratibus meabiles, niſi qua mare influunt nauigia patiantur? hæc denique illa eſt regio

A regio quæ in orbis principatum nobiles religioſoſque Francos extulit, quæ frequenti gentium incolatu duros educat Britones, vaſtros Normannos, induſtrios Flandros, mites Lotharingos, faciles Andegauos. Ad hæc Bellicoſos Vaſcones, Burgundos feroces, Picardos alacres, Frugi Santones, atque Pyctauos, Narbonenſes fideles. Iam forteis Aruernos, Hannonios pertinaces, magnanimos Senonenſes, verſutos Cenomanos. Denique militareis Bituriges, Cadurcos, Petragoricos & martios omnes qui cis rhenum habitant Theutogallos. LVDOVICVS NONVS.

HACTENVS de Galliæ Principatu, Maius hinc opus texitur, quo gentis vtriuſque geſtà confligent. Et quum Francorum hæc ſemper extiterit vel gloria vel fœlicitas, vt ſingularum expeditionum facinoribus quantumuis obſcuræ gentis nomen illuſtrare potuerint, nequeo ammirari qua fronte Latinarum rerum conditores (eloquentiæ ſcilicet magis quam veritatis ſtudioſi) noſtratum gloriam Romanæ poſtponant quam parciſſime mentiri æqualem feciſſe debuerant, vt enim Gallos Romanis ſtratagematibus olim conceſſiſſe: & obſcuriori quidem non minori doctrina fuiſſe nihil grauate eis dabo. Ita Francorum gloriam eo adoleuiſſe faſtigij contenderim, vt tantum ſupra militarem Italorum virtutem, tantum ſupra Romanorum ingenium euecti reperiantur, quantum Latini, cæteris olim gentibus bellica laude præſtiterunt, quantum eruditione ſupra omnes Barbaros enituere. Quod ne ambitioſius dixiſſe, quam probaſſe diſertius videar, huius rei haud obſcura documenta, optima ſtatim fide afferentur. Etenim ſummam Romanorum fuiſſe gloriam prædicant, qua etiam nihil temere maius ſperari potuiſſe tradunt: quod à tam paruis initiis & ab infami illo Aſylo circumductis vndique armis Africæ & Europæ haud in honora regna inuaſerint, Antiocho & Mirhridate ſublatis regibus, tyrannidem Aſiæ denique occuparint. Hactenus ſiquidem euagata Romanorum arma feruntur, tantumque interea ſibi nominis vendicaſſe, vt nulla gens vnquam potentius, nulla vnquam maiori fœlicitate ſuos ſit fines propagaſſe exiſtimata. Quæ. P. A. tametſi non iniuria, vt ſunt quidem. Ita magna etiam cuique videntur, ſcriptorumque ſuorum illuſtrata ingeniis longe maxima, multoque celeberrima euaſerunt, nihilo tamen ſecius Francorum rebus collata, intra priſcum ſplendorem ſubſidebunt, & quæ alioqui per ſe ſplendidiſſima eſſent, Francorum fulgore obſcurabuntur & decident. Nec modo Gallorum (quos & Celtas Græci dixerunt) innumeras recenſebo victorias; vt in ſeptentrionem perfecti Celtoſcytis nomen impoſuerunt, vt Hiſpania longe, lateque domita Celtiberos & Gallecos ſua victoria teſtes reliquerunt. Omittam quomodo à fertiliſſima Italia regione (quam Latini propterea Ciſalpinam Galliam vocarunt) exactis Tyrrhenis, Mediolanum, Laudam, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vincentiam, Papiam condiderunt, & decimam Italiæ regionem ab incolatu ſuo Venetiam appellanerint. Non dicam qua virtute Senam fuſis Ethruſcis, deuictis vmbris Senogalliam profligatis Lucanis Galliopolim extruxerint. Qui Romanos ad Aliam fluuium ſtrauerint, Romam ceperint, captam diripuerint, direptam incenderint. Qui perpetuo ſucceſſu Tribalos, Getas, Pæones ſubegerunt, Græciam impleuerunt, Macedoniam occuparunt, ſedes in ea parte Aſiæ poſuerunt quam à ſe Gallatiam nuncupauere. Tacebo Romanos, cum finitimis de principatu, cum Carthaginenſibus de Imperio cum cæteris nationibus non niſi pro gloria, cum Gallis autem pro vxoribus, pro liberis, pro vita numquam non dimicaſſe, habuiſſe Romanos (etiam iam ſibi viderentur rerum Domini) ad Gallicos tumultus aurum ſanxius repoſitum Pontifices eorum (qui in reliquum militiæ vacatione honeſtabantur) Gallicis bellis ab aris ad arma progredi ſolitos. Mitto reges orientis, neque ſine mercenario Gallorum exercitu bella geſſiſſe, neque pulſos regno ad alios quam ad Gallos confugiſſe. Tantum Gallici nominis fuiſſe terrorem tam inuictam armorum fœlicitatem, vt regum nullus ſuam maieſtatem tutam: neque amiſſam recuperare ſe poſſe ſine Gallica virtute arbitraretur. Enimuero quam in hoc liberaliter cum eis actum tam nimirum ingenuam operam nauabo, vt & innumeras Francorum quoque victorias, referant muneribus acceptas. Nec enim longam rerum ad hæc tempora feriem nectere inſtitui, nec Philippi Auguſti recenſere fœlicitatem: vt Anglos, vt Flandrenſes, vt Portugallos, vt Burgundiones totidem filiorum auſpiciis, diuerſiſſimis in oris, & (quod tam verum quam creditu difficile) eodem die profligauerit. Patiar è manibus labi pulcherrima illa trophæa, quam Ludouicus Craſſus aduerſus Henticum, Item

LVDOVICVS NONVS.

Philippus contra Orhonem Romanos Imperatores erexerunt. Quod niſi diuo Lu- A
douico poſthumaret Ioanna, non ſuperarum puellari virtute Camillum oſtende-
rem? Sed & Maximiliani Cæſaris apud Morinos fugam eo facilius diſſimulabo,
quo pertinacius vterque ad ſe victoriam trahit. Carolus porro octauus quanta fæ-
licitate: nempe ſolo nominis terrore, victricia ſigna, bis eodem anno Romanis ex
Capitolio oſtentarit, & exactis Aragoniis tyrannis Campaniam, Apuliam, Luca-
niam, Calabriam rebus ſuis adiecerit (vt ipſe prætercam) Tarus æmiliæ fluuius abun-
de teſtabitur: apud quem Alexandri Pontificis, Venetorum, Longobardorum,
Germanorum & Hiſpanorum coniuratas acies tam funeſta clade affecit (& quan-
tula quæſo manu?) vt vel hodie Italia ſuorum ſanguine redundans luxuriet. Nimis
profecto, nimis Italiam vrgerem ſi bellipotens illud Sfortiadum genus, Franco-
rum cathenas pertuliſſe commemorarem. Si Federicum Neapolitanum regem cum
citima Sicilia in manus noſtras veniſſe. Si æmiliam, ſi Inſubres, ſi totam rranſpada-
nam Italiæ regionem Francis audire, Ergo & domitos Ligures, & rebellis Genuæ
ſeruitutem, & totis campis fuſos Venetos ſuperſtitum gloriæ detrahemus, Satis ſu-
perque oſtendiſſe fuerit: ea maiores noſtros in re bellica extitiſſe virtute: qui de
Romanis & multo potentiſſima terrarum parre pulcherrimum triumphum egerint B
aduerſus Francorum arma nihil Italorum militarem profuiſſe diſciplinam: nihil
Hiſpanorum numerum atque tolerantiam, nihil Germanorum ferociam, nihil Scy-
tharum immanitatem, nihil Punicam fraudem: nihil Græcorum ingenium, nihil
Turcarum robur, nihil Aſiaticas diuitias quominus Chriſtianæ religionis fines iiſ-
dem fere terminis cum terra clauderentur, Etenim quum Romanum Imperium,
ſceleſtius dubium eſt an ignobilius ortum, terrarum diſſidio auctum, ad rerum fa-
ſtigium ſumma inſolentia euectum direpti orbis prædam vnius in vrbis & Italiæ or-
natum conuertiſſet, nec iam ſub ſole quicquam Romana fortuna maius ſperaretur
futurum, quis veſtrum eſt qui nondum legerit aut certe fando audiuerit Gothos
(gentem Scythicam) cum innumera barbarorum colluuie in excidium conſpiraſſe
Romanorum: ac miſerandi orbis captiuitatem ſtatuiſſe vlciſci? Quis illos inquam
neſcit ab Aquilone excitos: inſtar ſæuiſſimæ procellæ depopulatis lõge lateque Aſia,
Thracia, Græcia, Illirico, in prædam acta domitrice terrarum Italia, vrbem denique
illam rerum dominam, vrbem quæ Hannibalem ad mortem coegerat, vrbem quæ
Carthaginem cœperat, vrbem quæ de Antiocho triumphauerat, vrbem cuius ductu
Macedonum Imperium ruerat, vrbem cuius Aquilis Libya paruerat, breuiter vrbem
olim facturã de rerum geſtarum gloria Francis controuerſiam, cum orbis illo victore
populo in barbaricam ſeruitutem deduxiſſe, ac prius fame confeciſſe quam gladio?
Sed quos per Deum immortalem, motus in tanto rerum humanarum fuiſſe turbine
putamus? Quam varios partium conatus? Quos tumultus? Quoties acie dimicatum
priuſquam vrbs depopulari orbem ſolita in predam hoſtibus ceſſerit? Quale Geta- C
rum fuiſſe robur exiſtimamus ſi numeroſiſſimos atque florentiſſimos exercitus ſuſti-
nuerunt, fuderunt, profligauerunt? Quis in Viſigothorum perniciem Romani orbis
vires incubuiſſe ambigit? vicit tamen egregie Viſigothus, ac denique victorum vi-
ctor, extimis quoque gentibus, ob nuper euerſum Imperium, formidoſus, nec ta-
men minus gratus futurus, ſi tyrannicæ vrbis ruina orbis libertatem ſuſcitaſſet, vbi
nobiliſſimas Europæ prouincias Romanorum exemplo, ferro, flammaque ſub iu-
gum trahere viſus, ac barbaricis armis publicam gentium libertatem oppugnare
cunctis metu conſternatis (quid enim in Gothos potuiſſent, qui Romanis ſeruire di-
dicerant) vna demum gens Francorum reperta eſt: immo tunc veluti ſalutare quod-
dam ſydus mundo affulſit: vt immanium barbarorum tyrannidi nihil obſcure ob-
uiam iret, ac orbis nomine eas de Viſigothis pœnas ſumeret: quas illis Romani haud
ita pridem ſoluerant. Quis enim ab hac ſæuiſſima Scytharum crudelitate Europam
liberauit? Francus. cuius populi virtus tanta vel ſperari potuit: quæ victoria Italiæ
ac ſpoliis terrarum tumentes Viſigothos ad internetionem ſterneret? Franci, Cu-
ius populi ea fuit fœlicitas, cuius (queſo) robur quo Gothicum non modo regnum
ſublatum eſt verum etiam nomen poſteritati fabula factum? Francorum. Quod ſi
Gothis Romani Imperij euerſoribus, tantum inde nominis acceſſit, quantum gens
alia ne optare quidem potuiſſet. Quanta bone Deus Francorum debuit eſſe gloria,
qui deuictis Viſigothis, immo ab hominum memoria ſublatis auariſſimorum domi-
norum crudeliſſimis tyrannis, hoc nomine de Romanis ac cæteris terrarum Pro-

uinciis

A uinciis triumphauerunt. Nolite. P. A. orationis meæ potius breuitate, quam rerum Lvdovicvs Nonvs.
ipſarum magnitudine Francorum virtutem ponderare, paucis hæc dicuntur, cæte-
rum æſtimationem relinquunt maximam: ſi martiæ cauſæ firmamentum circa hunc
cardinem vertitur. Sane mihi properare incumbit: ſi vel defunctoriè Francorum
decora perſtrinxiſſe velim. Non hic victoriarum modum ſtatuemus: nec vnius gen-
tis (licet potentiſſimæ) excidio Francorum militia terminabitur, iam pedem con-
feremus & Romanum quondam orbem, armis noſtris domitum ſigillatim oſtende-
mus, concertabiturque ſumma queſtio, immo acies explicabuntur & concurrent,
dum memineritis Romanos non tam robore ſuo valuiſſe quam aliorũ imbecillitate
& cum rudi adhuc mundo dimicaſſe, gentibus quidẽ ferocibus, ſed quem nihil præ-
ter audaciam in bellum ferebant: cætero nudis ac inermibus & ad cædem expoſitis
Francos autem cum ipſis Romanis & aſſiduo armorum vſu exercitis populus cum ijs
quoque debellaſſe quo Romanum Imperium recens exciderant, innumera namque
Barbarorum examina lapſis Romanorũ rebus, cum laceri Imperij reliquias non tam
inuaderent quam hoſtiliter paſſim diriperent, inter quos enumeraſſe haud pigeat
Alanos, Vandalos, Herulos, Gepidas, Hunos, cum hi inquam alijque (quorum etiam
B nomina ipſo pæne) vt ille ait (ſono timenda) orbem calamitoſis tempeſtatibus qua-
terent irritatis in ſe Francorum armis (qui pro terrarum ſalute atque pace ſemper
excubarunt (nihilo fœliciori euentu Gothis Francicum robur ſunt experti) Siqui-
dem omnes tam crebris ſtragibus ex Sycambria veniens Francus per partes deiecit:
quam ipſe fœliciſſimis auſpiciis in Belgarum Pariſiorumque agro ſedem fixit, Ac vt
Barbarorum illa coluuies maiorum noſtrorũ virtute pedetentim attritis viribus, no-
men quoque ſenſim amiſit, ita Francorum proceſſu temporis, auctis potentia & fama
quicquid terrarum inter Rhenum & Pyreneos, Alpes quoque & Oceanum iacet in
Franciæ nomen propemodum abiit, atque ita ſuperis viſum, vt quanto hinc roma-
na amplitudo exinaniretur & florentiſſimum olim Imperium marceſſeret, tantum
inde Francorum opes inualeſcerent ac regni celebritas vbique gentium propagare-
tur, Sed forte vt Romanorum ſic & Francorum, ex homicidis, ſacrilegis & fugiti-
uis coaluit potentia. Fortaſſe & rapto, vt illi, ſic & maiores noſtri non tam ſibi con-
nubia quem ſtupra quæſiuerunt, Quod ſi ita eſſet. P. A. nullo id ſane modo Itali
ſupreſſiſſent. genus bominum non minus in gloriam ſuam effuſiſſimum quam Fran-
co nomini ob geſtarum rerum æmulationem infeſtiſſimum. Quis illos Francorum
gloriæ detrahendi anſam neglixiſſe crediderit; ſi nefandiſſimæ ſuæ origini haud
quaquam pepercerunt, nunc veſtalis inceſtum, nunc infame Aſyllum alias Romuli
parricidium, & fraterno cruentata ſanguine mænia, alias Sabinarum raptum comme-
morando? Sed nec Franci latrocinantium more Quiritum per rura, per pagos graſſan-
do imbellium aggreſtum inhiando ſpoliis congreſſus bellicos meditati feruntur. Cæ-
C terum cum à ferocia tum à libertate nomen auſpicantes, poſitis ad tempus iuxta rhe-
num ſedibus, eam cui inſederunt Germaniæ partem à ſe Franconiam denominarunt:
vbi cum à Theodoſio Imperatore ad pendendum Romanis tributum compelleren-
tur: nominis ſui atque virtutis memores, ſumptis armis quatuor Theodoſij duces
Mammcam, Quintinum, Heraclium, & Iouinianum aperto marte fuderunt, tan-
tamque eo prælio ſtragem Romanorum edidere vt iam non ſtipendiariorum ſed
ſociorum numero haberentur. Enimuero cum hic tempus operirentur quo fatali ſibi
Galliæ ſuccederent, ſublato populari ſtatu, democratiam in Monarchiam commu-
tarunt & ducem ſibi crearunt Marcomirum, à quo primum rem militarem & vrbes
muris ac vallo munire didicerunt, Poſt hunc Pharamundus Regium nomen inter
eos princeps tulit, atque Francorum mores legibus & optimis inſtitutis ornauit.
Quem ſequutus Clodio Francis auctor fuit in Galliam populariter tranſmigrandi,
Superbia namque Romanorum irritatus traiecto Rheno Treuerim primum cepit,
mox obſeſſam Cametacum vrbem illis ademit, demum magno prælio victos Tor-
naco pepulit, Meronæus regnum à Clodione per manus accipiens inito cum Aætio
Patricio ac Viſigothis fœdere Athilam illum Hunnorum Regem in Catalaunicis
campis fugit egitque ex Gallia præcipitem cæſis centum octoginta millibus Mar-
comanorum, Quadorum, Oſtrogothorum, Herulorum, Thuringorum, Gepi-
darum. Quo condictu cum & ipſe ſtrennue prælium ciens tanquam Epami-
nundas alter occubuiſſet, Childericum regni hæredem reliquit: qui cum à pa-
tria virtute degenerare exiſtimaretur, ſuorum ſibi conflauit odium, ac tandem

LVDOVICVS RONTI.

Gillonis Romani factione pulſus eſt. Cæterum cum fortuna mutatis moribus & A
regno victum Gillonem exturbauit, & Odo agrum Saxonem porro fugauit, &
Aureliam cum Paulo præfecto Romano ad deditionem compulit, Inde ſuperato
Ligeri Andegauos in fidem ſuam recepit, atque demum alia mundi parte rebel-
lantes ſæpius Theutonas domuit. Sic, annis, ad ſummum nonaginta quis Fran-
corum pueritiam terminamus, Belgas & Celtas pulſis Romanis dicto audien-
tes reddidere, cum ſub ſeptem Regibus annos tres & quadraginra ſupra ducentos
non vltra duodeuiceſimum à mænibus vrbis miliare Romanum proceſſerit Impe-
rium. Hoc ſi alicui mirum videbitur, ſecum reputet, Romanam pueritiam aut Re-
gum ſuorum cæde, aut ipſorum principum infamia ſemper vacillaſſe, cum nec
agreſtis populus, nec pellitus ille Senatus regibus commode pareret, neque paſto-
res, neque haruſpices, neque exules, neque ſerui, neque ſuperbi ad imperandum
inſolentes regnandi modum ſatis tenerent, puerilis autem Francorum ætas ſolertia
Marcomiri educata, Pharamundi Religione inſtituta, Clodionis bellacitate aucta,
Merouæi ardore illuſtrata, Childerici ſucceſſibus ad ſummum euecta Reges ſuos ita
venerari didicit, vt nec vnquam Franci ducibus nec duces Francis defuerint. Quid?
quod & in adoleſcentiæ noſtræ principe Clodouæo, dictatorem Cæſarem æquaui- B
mus? vicit ille hoſpes ſemiuirum Ægypti Regem & meretricis quidem armis. Clo-
douæus commiſſo difficilique bello captum Gondobaldum Burgundionum tyran-
num in ſoceri vltionem vinxit. Fugauit Cæſar Pharnacem Boſphori regulum, Clo-
douæus huius in vrbis conſpectu Alaricum Viſigothorum Regem Arthianæ perfi-
diæ aſſectatorem cum toto pæne exercitu cecidit. At Cæſar Galliam domuit, &
quanto (quæſo) ſpatio? & quorumnam viribus? Nempe non niſi decennio, &
Celtarum armis. Immo quam perfide, Nam ab eo Galli proditi ſunt quem in au-
xilium accerſiuerant. verum & maiores noſtri, haud Galliam modo ſubiugarunt,
ſed & ab ea Romanos Gothos & Hunos exturbarunt, At Cæſar Galliam ſubegit.
Eſto dum Clodouæus vectigales Alemanos Francis reddiderit. verum Cæſar per-
petuam dictaturam tenuit, vt hac in re hominis tyrrannidem atque cæcæ fortunæ
ludibrium immo primas Gallorum partes tranſeam, & Clodouæus patricij & per-
petui conſulis & Auguſti nomen Anaſtaſij Imperatoris iudicio, tulit. Nam bel-
lorum pluſquam ciuilium victorias, tantamque coactam Romani generis iniu-
riam, nemo Cæſaris gloriæ aſcripſerit, niſi ſi quis Pompeium & Catonem vt
nefandi illius belli auctores inceſſat, ac Brutum & Caſſium cæteroſque Roma-
næ libertatis vindices tanquam impios parricidas execretur. quod ſi non fit relin-
quitur Cæſarem tyrannidis cauſa illos patria pepuliſſe & his demum publici la-
trocinij pœnas dediſſe, Aufferor tranſuerſus. P. A. tametſi enim ſtatueram gentis
vtriuſque ætates conferre, facit tamen Romani incrementi ignobilitas vt ab in-
ſtituto deſciſcam & adoleſcentiæ Francorum, adulta Romanorum ætas inique & C
præpoſtere committatur. Quod ſi nihil à Franca fortitudine alienum eſt, iniquum
ſubire certamen atque eodem vincere, certe minus decorum fuerit illuſtres obſcu-
ris, Reges priuatis collidere, quod tamen interdum eadem neceſſitate fieri oporte-
bit. Atqui vna res eſt. P. A qua nihil obſcure herbam (vt aiunt) porrigere cogimur,
quippe magnifica & fœlix illa principum nomenclatura, quos enim Africanos?
quos Aſiaticos? quos Germanicos proferemus? ô feſtiuum Romanorum ô plum-
beum Francorum ingenium, qui nullis adhuc Imperatorum ſuorum cognomini-
bus victoriam domitis gentibus inſolenter impieque exprobrauerunt? Superamur
nimirum ſuperamur Romana arrogantia: ſed vincimus modeſtia. Nam proſtratis
numquam inſultauimus, numquam deuictorum nominibus tanquam ſpoliis du-
ces noſtros nobilitauimus, inuidioſa ſunt hæc, & inhumanitatis plena. Quod ſi
nunc ſua cuique cognomenta pro merito reddere liceret, quo (quæſo) inſigni
Clotarium ſecundum prædicarem: quem Gneo & Cornelio Scipionibus non
iniuria prætuleris? Illi quod in Hiſpania Carthaginienſes tumultuariis aliquot
præliis fuderint, duo belli fulmina dicti ſunt, cum tamen à pœnis haud ſe-
mel victi fuiſſent, & tandem quoque cæſi, Clotarius exercito inter arma ho-
ſteſque æuo, non molliſſimæ cæli plagæ incolas Aphros ita afflixit vt ab eis
tandem profligaretur, ſed cum adhuc ab vberibus maternis penderet; Bur-
gundiones fudit & caſtris exuit, puer Theodebertum ac Theodoricum Reges

ingenti

A ingenti prælio ſuperauit. Adoleſcens Neuſtriam regno ſuo adiecit, Iuuenis Sigibertum Mettenſium tyrannum regno priuauit. Senex Italiæ tributum remiſit, Saxones domuit eorumque ferociſſimum ducem ſingulari certamine obtruncauit, hoſteſque omnes (quorum etiam regnis potitus eſt) adeo atriuit, vt quamdiu vixerit non rebellandi ſed parendi occaſionem ſemper habuerint. Ecce. P. A. cum Clotarius Hiſpanienſes Scipiones bellicarum rerum fulgore longo interuallo à tergo relinquerit, cedit nihilominus ſuperbiori aliquo titulo, vt certum ſit, Romanos omnia in maius auxiſſe. Potuiſſe enim grandius aliquid Scipionibus reperiri, Clotarius perſpicue docet. Scipionum cognomento ſublimius vel excogitari poſſe nihil, belli fulmina demonſtrant, quod eo pertinet ne tantos fuiſſe Romanos exiſtimemus, quanti videri cupiunt. Neque enim quam magni fuerunt, ſed quantum immoderati (res ſuas commendando) legimus, Itaque non iam titulis ſed rerum geſtarum magnitudine vtriuſque gentis virtus expendetur. Mirantur Romani ſuum Marcellum, cum opimis Viridomari Geſſatæ ſpoliis. Nos Caroli Mattelli virtutem ſuſpicimus, cuius auſpiciis tres potentiſſimi Hiſpanorum Afrorumque Reges Athinius Amorræus & Abdiramus occubuere. Ille Syracuſis furto vix tandem potitus eſt, hic Aneuionem

B natura & arte ducentorum inſuper millium Sarracenorum præſidio munitiſſimam, oriente ſole oppugnare aggreſſus nihil dum occidente, quis credat? expugnauit. docuit ille Hannibalem vinci poſſe. hic duobus præliis & Hiſpanorum & Afrorum quingenta ſeptuaginta millia abſumpſit. Summa ſummarum in Marcello gloria fuit & cui nulla Romana comparari poſſit, Viſigothorum gentem funditus ſuſtuliſſe, quo nomine Romani quantum Francis debeant, immo cedant, ipſis æſtimandum relinquo. Celebris Sertorium fama extulit, quod à Luſitanis dux conſtitutus non contemnenda Iberiæ parte opes ſuas auxerit, ac Syllanos duces cum paruis copiis fuſi nerit atque adeo comeſſabundum Metelli exercitum aliquando fuderit. Cæterum maior Childebertum gloria comitabitur quod Sigiſmundum Burgundionum Regem ingenti prælio victum captumque in paternæ necis vltionem extinxerit, & maiore poſtea animo domitam Hiſpaniam ad orthodoxæ fidei cultum traduxerit. Coriolani nomen etſi propter oppugnatam patriam aliquando nobilius, Theodeberto tamen cedet, niſi minus exiſtimamus Alpinas frænaſſe gentes & transpadanam omnem regionem, ac demum Ethruriam ſubiugaſſe, quam expugnaſſe Coriolos Volſcorum oppidum. Sed nonne Lucullo Pipinus illuſtrior? Lucullus Cyticum obſidione exemit, Pipinus Italiam ab Aiſtulphi tyrrannide liberauit. & Stephanum pontificem ſummum, ſemel atque iterum ſedi ſuæ reſtituit. Fudit ille ad Granicum Mithridaris copias, Pipinus Alanos cum tota Aquitania domuit. Cruenta quidem aduerſus Tigranem Luculli prælia fatemur, verum Pipini victoriis minime conferenda, ſi hic ferociſſimos Germaniæ populos Friſios, Suæ-

C uos, & Hungaros ſubegit, illi cum quolibet hoſte res fuerit, & eo Rege, quem maius pene agmen ſpadonum & eunuchorum ſequebatur quam militum. Et audebit his quiſquam Romanorum originem pueritiam & adoleſcentiam componere? quis pecuarij Aboriginum, Arioli Sabinorum, fugitiui Corinthiorum, vernæ Thuſcorum imperauerunt. quis Sora & Algidum fuere terrori, Satricum atque Corniculum prouinciæ. quos de Vehiis & Bouillis triumphare ſumma venotorum fuit quæ nil niſi pecora Volſcorum, greges Sabinorum, & Latinorum armenta in triumphis videre quæ Aricinum nemus, vt hercinium ſaltum extimuere. quæ de ſex Antiatum nauibus, veluti numeroſiſſima claſſe, trophæum in medio vrbis extruxere. quæ annos vltra quingentos Italiam non tam ſubegerunt quam ſibi confœderatam reddidere. & quoties vrbe interea impune lacerata? à Porſena obſeſſa, à Pœnis oppugnata, à Gallis capta & incenſa. Quod ſi hæc Romani & qui mox in vtramuis partem dicentur inficiari pertexerint, obſignatis tabellis haud dubie conuincentur. neque domeſticam fidem implorabo, ſed eorum teſtimonia proferam. Vtrius porro inuenta ſpeciatius floruerit, ſequens narratio decidet. Ergo ad eum ſe conferat oratio, qui princeps Oceaſus & Septentrionis ſparſa regna ſub Francorum congregauit Imperio. Carolus is eſt, cui à rerum geſtarum magnitudine magno cognomen fuit, Qui patria æmulatus veſtigia Hadrianum & Leonem Romanos pontifices illum obſeſſum, hunc exulantem in integrum reſtituit. Hic ille eſt qui Longobardorum tyrrannidem euertit, Hunnorum Imperium excidit, Angliam recepit, Bauariam domuit, Hiſpaniam ſubiugauit. Italiam poſſedit. A Corſica Mauros, Sardinia Pænos, Baleatibus Sa-

LVDOVICVS NONVS.

LVDOVICVS NONVS. racenos exegit, expulit, exturbauit. Hic ille qui Bohæmos contudit, Dacorum A impietatem coërcuit. Sclauorum ferociam fregit. Saxones Chriſto audientes reddidit. Hic ille qui Fluentinorum vrbem ruderibus obrutam inſtaurauit denominauitque Florentiam à liliorum floribus Francorum inſignibus. hic ille quæ eum tantus foret, vixque ab armis (ingruentibus vndique hoſtibus) reſpiraret, interea tamen Papiæ iuris vtriuſque profeſſores, ſed & Pariſij maius aliquanto diuinæ humanæque ſapientiæ gymnalium inſtituit, ex quo quam multi omnibus diſciplinis conſpicui Chriſtianum orbem veluti micantia ſydera illuſtrauerint, tam mihi nimirum dictu reor difficile, quam longum vel ſummos hominem flores nobilitatis Francæ delibare vel nuda deuictarum prouinciarum commemorare nomina. Hic ille cuius fœlicitatem miratus Oriens ab India vſque Legatos cum muneribus amicitiam eius petentes miſit, Hic denique ille eſt Carolus, quem Auguſto parem fuiſſe atque adeo maiorem haud immerito contendimus, niſi quod nec vim patriæ intulit, nec Imperium armis inuaſit, neque conſules de ſe optime meritos extinxit, neque ciues ſuos truculentiſſime proſcripſit, neque collegas & conſanguineos ad mortem compulit. M. Sergio Fortitudinis principatum Romanæ tribuunt litteræ ſed hunc nemo ſanæ mentis Rolando parem dixerit, cum hic non modo Francorum ſuffragiis ſed & Italiæ prædicatione orbem ſuæ virtutis ammiratione impleuerit, ille vel B apud ſuos ignobilis raro ſtudioſis occurrat. Hic cæterorum quoque patriciorum noſtrorum decora prudens tranſeo, Sicinijs, Coruinis, Torquentis, Capitolinis dentatis nimirum anteferenda. Sed quoniam Francorum armis Religio ſemper Comes, immo dux fuit (quod enim bellum non Religionis cauſa ſuſcepimus? aut quod illi aſſerendæ gratia pietatis vnquam geſſere? Certe ſi Romanos armis vincimus & Religione ſuperamus. Eſt ne Ro. Po. Religioſiſſimus aliquando dictus? An regum An conſulum? An Imperatorum quiſquam? Nihilminus. Quæ enim Religio apud illos eſſe potuit: quos auaritia & luxuria (pugnantia ſane vitia) occæcarunt & ſuperſtitioſus deorum cultus in ſacroſanctæ fidei aſſectatores ſemper animauit? Nam ridiculum illud Numæ de Egeria commentum tam facile contemnimus quam Senatus anxie eius nefandos libros flammis abolendos curauit. At vero Francorum Reges maximus orbis conſenſus ob eximiam in ſuperos pietatem exoſumque impiorum genus Chriſtianiſſimorum cognomento nobilitauit, quo demum effectum eſt vt Parthis, Scythis, Indis, Turcis, Aphris omnes Chriſtiani vno Francorum nomine veniant. neque iam ſibi cum Hiſpanis, Italia, Anglis, Germania, Dacis aut Pannonia futurum negotium putent ſed cum Francis, adeo vnius gentis arma totam illam Mahumetis ſuperſtitionem exercuerunt & ſæpe alias profligauerunt. Cuius rei laudem cum alij haud pauci parturierint, pepererе nimirum Caroli & Gothofredus Bollionius in quo nihil obſcure pompei magnitudinem ſuperamus, ſi Gothofredi ductu ſub Francorum ſignis ſexcenta peditum, centum equitum C millia ſtetiſſe æſtimes necnon adeo pacate militaſſe vt ne ſuſpicionem quidem ſeditionis vllam dederint, tametſi per Germanias Italiam, Pannonias, Græciam, Thraciam & omnia prope maria tam numeroſus exercitus eſt in Aſiam deductus, vnde militaris diſciplinæ ſcientiam & auctoritatem Gothofredo nuſquam defuiſſe colligimus. Eius porro virtuti ac fœlicitati ſubſcribent Bithynia, Lydia, Gallogræcia, piſidia, Caria, Lychaonia, Pamphylia, Armenia, Cilicia & Syria Francorum armis domitæ. Pompeius in profligando Mithridate quem & Sylla iam fuderat & Lucullus paulo ante vicerat, & filij etiamnum obſidebant, omnes Romani Imperij vires defatigauit. neque ſic tamen miſerandum ſenem conficere potuit cum à Romanis ſtarent Deiotarus, Polemon, Attalus & Ariobarzanes Aſiatici Reges, Gothofredus haud temere aliis quam gallicis ſeptus ducibus, captis, in deditionem acceptis, cæſis Turcarum, Ægyptiorum, Perſarum, Babyloniorum, Arabum pluſminus centies tricies nonaginta milibus Meſopotamiam & Paleſtinam cum Hieroſolymis ab impiorum iugo liberauit. Pompeius domitium Sullæ fugitiuum in Africa profligauit, Gothefredus ſingulari certamine Arnoldum Saxoniæ Regem & regno & vita priuauit, gentemque ferociſſimam poſt multas clades ad officium retraxit, At Pompeius Cilices Pyratas toto mari expulit. Hic dixerim Gothefredi nomen Pyratis omnibus tam formidoloſum extitiſſe vt nemo toto eius principatu Pyraticam exercuerit. Sed Pompeius Celium Carinnam & Brutum parua manu fudit. Eſto dum Gothefredus cum duabus ſemiplenis legionibus

quinquaginta

A quinquaginta Ægyptiorum millia cum Abdela eorum duce profligauerit ex eiſque triginta millia cæciderit. Quintus Flaminius Ætolorum virtute fretus Philippum Macedonem tributarium reddidit: Almaticus Andegauenſis ſola Francorum manu fultus Ægyptum ſibi ſtipendiariam fecit, quam eo nomine multis expeditionibus à Noradino Tyracino & Soladino ſtrennue tutatus eſt. Tertium vrbis condirorem C. Marium Ro.Po. appellauit, quod Cymbros & Theutones ab Italiæ ceruice depuliſſet. Nos Gothofredo denrato nullum feſtiuius agnomen excogitabimus contenti docuiſſe hoc vno apud Romanos pteſtantiorem fuiſſe neminem, quod & Cælofyriæ Regem Greciæ imminentem nauali prelio vicerit, & Damaſcenum Salrhanum cum ſexaginta millium Barbarorum exercitu profligauerit, & Ioppen atque Baruchum maritimas Iudeæ vrbes poſtingentem Sarracenorum cædem euerterit, & Gallophrynum Ægyptium Regem Chriſtiani nominis oſorem propria manu trucidauerit. Nunquam de Iugurtha Marius triumphaſſet, niſi profugum Numidam à Calfurnio primum, deinde à Metello Elephantis armis & pecuniis exutum regnoque pulſum Sylla licitatore à Boccho tandem emiſſet, vt non iam victi Iugurthæ ſed mancipij cuiuſdam pudendū ciuibus ſuis ſpectaculum præbuerit. Atqui Dentatus noſter,
B poſt ſubactos multis præliis Britones proceriſſimum eius gentis non tam hominem quam gigantem Grimoaldum memorabili duello confecit atque diuerſa mundi perte ſuperatum Auſtriæ ducem, cum multis Germaniæ regulis captiuum abduxit, Fœlix Sylla & quod hoſtes fortiter vlrus eſt, & quod poſtremum ſernorum Mirhridaris Archelaum tora Hellade expulerit. At qui multo fœlicior Balduinus quem Bizantino potitus Imperio Achaiam, Peloponeſſum, Euboiam, Theſſaliam, Miſyam, Thraciam, Pontum, Sarmatiam, Capadociam & Cyprum ſuis opibus adiunxit, ſubacta etiam Macedonia illa, quondam Imperio terrarum potita, Athænis quoque & Sparta, quarum hæc virtutis & conſtantiæ doctrinarum: illa & humanitatis parens habita eſt. Quid plura? An non haud ita multos poſt annos Carolus Andegauus diui Ludouici frater cum Manfredo Apuliæ, Calabriæ, atque Siciliæ tyranno debellauit? Non illum acie victum & regno & vita ſpoliauit? Non pari ſucceſſu Conrardum ferociſſimum Germanorum Regem prælio exceptum fudit, retractum ex fuga cum Auſtriæ duce ſupremo affecit ſupplicio? Non eadem de cauſa poſt terram Hiſpanorum ſtragem in Henricum Caſtulonis infantem Sardiniæque Regem circa reate captum hoſtiliter animaduertit? Quod eo tendit ne aliquem nobis defuiſſe exiſtiment qui clare illi cohorti obiici queat: quam Alexandro Macedoni parem arbitrabanrur fururam. Senatus enim ille quem Cyneas ex regibus conſtare dixit toties à Pyrrho victus in eadem italiæ parte Greculum vnum Regem haud vnquam ſuſtinuiſſet, niſi domeſticis ſeditionibus reuocatus hoſtis bello abſtinuiſſet. At ne Camillum extra omnem comparationis aleam poſitum arbitrentur, concur-
C rer huic ſecundo vrbis conditori Balduinus Burgenſis, quando vt ille dictaturam, ita hic magno Chriſtianorum aſſenſu Hieroſolymitanum regnum tenuit. Camillus Vehios decennium obſeſſos non expugnauit quidem: ſed effoſſo cuniculo furtim cepit, Latinos ancillari commento caſtris exuit, & vrbem à Gallis nihil minus quem bellum cogitantibus violata pace fraudulenter recepit: quam perfidiæ maculam diluiſſet Phaleriorum obſidione quos ſuæ virtutis admiratione ad deditionem inuitauit, ſi flagitia qualibet virtute penſarenrur, & mala bonis paria eſſent vel pari numero. Nunc quæ Balduinus in Syria geſſerit, attendite. Borſetum Comagenum Regem in valle ramorum fudit. Gazim minoris Aſiæ ducem Hieroſolymas infeſto agmine peterem aperto marte ſuperauit captumque in vincula coniecit. Damaſcænum Solthanum quater collatis ſignis cum multo inferioribus copiis fugauit. Borſequinum Turcarum principem multis cladibus afflictum fuga ſibi conſulere bis coëgit, Ægyptios ſecus Aſcalonæ mœnia ad ſatietatem cæcidit, & innumera oppida partim tecepit partim expugnauit. Nec propterea Camillus inſigniot, quod patriam ab hoſte quomodolibet liberauerit, vt enim maius eſt inoffenſa valetudine humanum ſemper vegetaſſe corpus quam ægrotum a morborum vendicaſſe iniuria, ſic longe magis Camillo laudandus Balduinus, quod vel à proſpectu Hieroſolymarum Sarracenicam Turcamque barbariem irrequiete paſſim irruentem ita arcuerit, vt eos aut in hoſtico aut certe in confinibus fere nunquam non vicerit. Quod ſi nos Italia non omnem maiorum ſuorum nobiliratem ex ſolido recenſuiſſe dixerit, Nolim id maligne factum intepretetur, cum nec præclara Francorum

Vu iij

LVDOVICVS MONVS.

quoque facinora ex aſſe retulerim. Sed & prætereunda conſulto fuere nonnulla, A
quæ non tam nobis decori quam Romanis dedecori futura videbantur, non quod
tales viros tulerint, ſed quod eos monimentis ſuis tantopere nobilitauerint. Boni ita-
que conſulanr ſi publicolæ ambitioni, Torquati parricidio, Fabij cunctatoris vt pu-
tat Scipio ignauiæ, vt omnes fatentur inuidiæ, Catonis inhumanitati, Gracchorum
ſeditioni, Craſſi auaritiæ, Antonij crapulæ pepercimus, Nam cum Paulo Æmilio
Dagobertus contendet, & ſi qui apud eos alij principis notæ ſunt viri, cedent haud
dubie Theodorico Clodouei, Carolomano Martelli, Ludouico Pio, Galeno Rhe-
torato, Carolo Caluo, Ludouico Balbo, Lothario, Roberto, tribus Hugonibus,
Arpino Birurico, Balduino Bollionio, Raymundo Toloſati. Ludouico iuniori, Si-
moni Monrforto, & Lyſigniacis, quorum illuſtris familia celebrem Metellorum do-
mum & fœlicitate & gloria porro ſuperauit, vt enim illa Creticis, Balearicis, Ma-
cedonicis, Dalmaticis & Numidicis ſuperbit, ita Lyſigniaca gens tanquam regum
ſeminarium & Cypro & Armeniæ & Meſopotamiæ & Bohemiæ & Aragoniæ Reges
dedit, Orienti vero & Occaſui Imperatores. Hic tota Romanorum factio excla-
mabit quidem Europam & Aſiam ac (vt mox oſtendetur) Africam quoque de-
uiciſſe. Cæterum nunquam eo noſtratium fœlicitatem extuliſſe caput, vt terris B
ſoli moderarentur, quarum Imperio cum ipſi præfuerint, Quiritum gloriam no-
ſtra ſuperiorem proculdubio euadere. Quibus reſponſum velim, ne rogatos illos
quidem rerum fuiſſe aliquando potitos, cum enim enunciamus Romanos orbem
domuiſſe plus dicitur quam actum ſit, quemadmodum & cum Alexandrum terra-
rum victorem appellamus. Sed imperauerint ſane maximæ terrarum parti, non
propterea tamen Francorum luminibus obſtruxerint, diſpari ſiquidem ratione
bella vtrinque ſuſcepta ſunt. Francus vt oppreſſis adeſſet, Romanus vt oppreſſum
iuſta & opprimentem ipſe opprimeret. Francus vt regna ſeruaret, Romanus vt ex-
cideret. Francus deiectos in libertatem reſtituere, Romanus ingenuos in ſeruitu-
tem trahere. Francos ad arma Chriſti Religio, Romanos ambitio impellere. Fran-
cus cum orthodoxæ fidei hoſtibus, Romani cum ſociis & federatis bellare, Illos
in Africam auaritia traxit, diuum Ludouicum propagandi Chriſtiani nominis
pietas. Illos Syriacæ diuitiæ ad inuadendam Aſiam ſollicitauerunt, ad quam ſer-
uitute liberandam Francos inuitauit Hiroſolymarum captiuitas, Græciam illi nulla
iniuria laceſſiti rapuerunt quam impulſis humani generis perduellibus Balduinus
aſſeruit. In ſumma Francorum is ſemper fuit animus, ea liberalitas, ea animi magni-
tudo vt non tam propagare fines, quam vrbibus leges: gentibus reges, omnibus
libertatem dare ſtuduerint, nec ſibi ſed Chriſto vincere arduum & pium duxerint.
Contra Romani nulla habita fœderis humani ratione, omni abiecta pietate, om-
ni calcata æquitate veluti gentium latrones rapina, ruina, ferr[illegible] incendio orbem
terrarum frænare conati, eo nimirum faſtigij ſubierunt, vnde grauiſſime ruerent, C
vt proſtrati Francum victorem ſuæ fœlicitatis olim intuerentur, Conferat hic (oro)
aliquis refugas Hiſpanorum acies, qui ſuis in ſedibus tanquam latebris deliteſcen-
tes toties Francis prædæ fuerunt, quoties iuſta acie congredi ſunt auſi. Glorietur
hic Germanus & corporis molem & ferocem audaciam oſtentet, ſi tam ſeruiliter
diu Francis paruit, quam ſeſe domi ſemper inglorius continuit, Cedat Pannonia
quæ ſuæ vaſtitatis ſolum vltorem Francum cæſis Gothis & Hunis ſperare potuit.
Roma vero, quod ab Herulis inuaſa, à Sarracenis violata, lacerata à Vandalis,
capta à Viſigothis, ab Hunis direpta, ab Oſtrogothis euerſa priſcam ex parte di-
gnitatem vrbiſque formam receperit, Francos vt ſalutare aliquod numen venere-
tur, memor Carolum magnum ſublata Longobarborum tyrannide (qua latinum
nomen cum Romanis litteris peſſum ibat) Italiam ab obliuionis iniuria aſſeruiſſe
Maximus ipſe pontifex ſuæ maieſtatis vindicem, & quo nemo de ſede Apoſtolica
aut frequentius aut præclarius meritus eſt, Francum agnoſcat, foueat, amplecta-
tur quando enim maior fuit admiratione pontificium nomen? quando à Regi-
bus & cæteris mortalibus tantum Apoſtolicæ ſedi tributum quam cum Barione
ſucceſſores in Francorum principum fuere tutela? vt cum Marco Sabellico æquum
ſit dicere, non minus Romanæ Eccleſiæ quam reliquæ Italiæ Calamitoſum eſſe
quod à Francis ad Germanos tranſlatum ſit imperium. Verum enimuero cum om-
nium confeſſione religionis & armorum palmam Romanis eripuerimus, Reliquum
eſt. P. A. vt & eruditionis ſplendore Italiam Francis cedere oſtendamus. Nec id

vtrique

LVDOVICVS NONVS.

A vtique (præter multorum expectationem) arduum fuerit. Quippe de vnius eloquentiæ laudibus nobis controuerſiam faciunt. Sed quæ tanta eſt oratoris in inueniendo ſubtilitas, in diſtribuendo diligentia, in eloquendo copia, in dicendo cum memoria pronunciatio, vt phyſicarum rerum indagationi, vt morum vitæ rationibus, vt diſſerendi ſubtilitati, vt Arithmeticis ſupputationibus, Muſicæ concentui, dimenſionibus Geometricis, Syderali diuinitati, Medicæ vtilitati atque ſacratiſſimis Theologiæ myſteriis collidi poſſit? Quibus diſciplinis quantopere vel ſola pariſiorum Academia reliquum orbem vicerit (vt Romanorum Pontificum Architreniique haud minus crebra quam illuſtria elogia tranſeam) aſſiduus teſtis edocebit Mantuanus alter poëta, alioquin Franco nomini infeſtus, apud quem Paulus Areopagitam Dionyſium Galliarum Apoſtolum ita compellat Caroli præcinens magnitudini.

Neu deſit Gallis vllum decus, illa per orbem
Clara, per Æthiopes, nigros audita per Indos,
Illa tuæ quibus in cælum tolluntur Athenæ:
Tot ſophiæ fæcunda bonis: tot lucida claris
B *Scriptorum ingeniis: quæ tanquam ſidera lumen*
Æterno ſplendore ferunt, gimnaſmata primus
Transferet ad Gallos. Mox ſubdit
Et tua de Graiis migrans Academia campus
Ibit ad occaſum: vacuaſque relinquet Athenas.

AVDISTIS. P. A. Athenas in Franciam conceſſiſſe? & tale ſuper Francos baptiſtæ Mantuani fuiſſe iudicium, quale Apollonij Mollonis de Cicerone? Et tamen an Romani litterarum gloria Athenienſibus ceſſerint in dubium qui reuocat is dubio procul de omnibus dubitat. Ergo & ſtudiorum laudem Romanis abſtulimus, & doctrinarum decus, vt Athenienſium hæredes nobis merito vendicamus. Hinc illa per vniuerſam Galliam ſparſa litterarum gymnaſia, cum ſummotum antiſtitum Regum Imperatorumque liberalitate opulentiſſima: tum omnium liberalium diſciplinarum profeſſoribus, necnon ſtudioſæ iuuentutis multitudine nobiliſſima. Nam præter Pariſienſem ſcholam, & ſuas habent diatribas Colonia, Louanium, Moguntia, Treueris, Baſilea, Auenio. Iam celebrantur Bardegalia, Pictauium, Tholoſa, Nanetum, Aurelia, Caturcum, Ad hæc Cadomum, Biturix: Andegauum, Valentia, Monſpeſſulanus, Dola, Hiſſidorus & Biliomus. Quotuſquiſque eſt in tam numeroſa priſcorum Romanorum turba, qui præter linguæ lenocinium, ſuperſtitioſam verborum feſtiuitatem calamiſtratæ oromnis cincinos, aliquid ex naturæ ſacrariis depromptum, aut ex cœli regia huc tranſlatum, commode, ſapienter apte tractaucrit. Franci autem quam omnis ſermonis eliminato fuco, quam omni
C relegato exotico ornatu, ſint in diſquerendo prudentes, in explorando circumſpecti, graues in conſiderando, in diſſerendo verſuti, religioſi in decernendo, ingenuè omnes Europæi fatentur, in Galliam commeando ſanctioris doctrinæ gratia, vt quondam in Ægyptum Græci, ipſique Romani Athenas, & Maſſiliam. Cæterum quia eloquentiam veluti filiolam exoſculantur ſuam, non dixerim, quod ex ipſis quidam, haud aliud oratoris eſſe quam mentiri, decipere, circumſcribere, præſtigiari. Fallax verborum modulamen non niſi ad circumagendam Imperitæ plebeculæ multitudinem pollere, ſapientem à propoſito, linguæ tectorio auerti nunquam. Francos patrij ſermonis ſuos habere oratores. Et inter eos vnum Octauianum à ſancto Gelaſio, quo Romanos omnes poëtas Rhetoreſque fere prouocamus. Sed illud dicam. Lu. Plotium Lugdunenſem Romanos primum docuiſſe Rhetoricem, Tullius certe Latinæ facundiæ antiſtes ſeſe ab eo prima Romani eloquij rudimenta didiciſſe fatetur. Quid ſatyricus Aquinas non peculiari appoſito Gallos ornandos putauit?

Gallia cauſidicos docuit facunda Britannos.

QVID Lucianus ille Samoſatenus in nullam alioqui gentem, haud debacchari ſolitus, non lepido apologo ex Herculis ſtatua Gallicam eloquentiam inſinuauit? Audiamus (quæſo) diuum Hieronymum in vigilantium. Sola (inquit) Gallia monſtra non habuit. ſed viris ſemper fortibus & eloquentiſſimis abundauit. Quid Crinam? Quid Charmidam Maſſilienſes commemorem? quorum ille ob ſideralem Mathematumque peritiam Romani populi fata Nerone principe rexit, hic damnatis

LVDOVICVS NONVS.

Chriſippi, Eraſiſtrati, Herophili, Aſclepiadis, priſcorumque medicorum placitis, A
omnibus tam Græcis quam Latinis reclamantibus medendi artem immutauit, adeo
vel eruditione vel eloquentia vtrerque præſtitit? Quis Pithia Coſmographiam re-
præſentauit apertius? Quis Lu. floro hiſtoriam compendioſius elegantiuſque texuit?
Quis Hilario diuina tractauit diuinius? Quis Hirenæo Lugdunenſi hæreſes proſci-
dit acerbius?

QVIS victorino aquitano Paſchal diei curſum numeroſius ſtabiliuit? Quis ani-
mæ eſſentiam Claudiano ſubtilius aperuit? Quis Fauſtino diuinam gratiam cum
libero arbitrio copulauit ſanctius? Quis omnes dicendi veneres Remigio excoluit
blandius? Vincentij nitidum apertumque in dicendo eloquium eo certe magis ſuſ-
piciendum exiſtimo, quo modeſtius ſe ſua gloria peregrini inſcriptione defraudare
conatus eſt. Saluiani quam ſublimis fuerit doctrina, cognomen eius declarat, qui
vnus à condito æuo Epiſcoporum magiſter dictus eſt. Quid paterium? Quid Ge-
nuadium? Quid Muſæum referam? Quid Euridemum? Stacium Surculum Seuæ-
rum Sulpitium? Rhericium? quid duos conſentios, patrem & filium? quid Her-
dicium? quid claudium quirinalem? quid Eucherium alioſque innumeros diuina-
rum humanarumque rerum peritiſſimos, in quibus eloquendi artificium & eruditio- B
nis altitudo de principatu certaſſe videri poſſunt? At forte defuerunt nobis poëtæ.
Cuiatem igitur fuiſſe communiſcemur Statium Cæcilium? cuiatem Antonium Gni-
phum? cuiatem Decium Auſonium? cuiatem Atacinum varronem? Qui Sydonius
Apollinaris? Qui Valerius Cato? Qui Proſper Aquitanus? Qui Pontius Paulinus?
Qui Dephirius? Noſtra eſt Seueriani tuba. Noſter Sebaſtianus Cadurcus, Noſter
Aſſer Lampridius quibus ſuccenturiantur Tetradius, Fauſtus Gallus, dulcis Anti-
dius. Sed vnde ille maieſtatis Vergilianæ cenſor? vnde illud Auli Gelij oraculum?
vnde ille quo neque doctiorem neque eloquentiorem Roma vidit Phauorinus? At
qui ne temporibus his inuidere exiſtimer: par fuerit & noſtræ ætatis lumina atti-
giſſe, eos dumtaxat quorum iam inuulgata monimenta fidem Italiæ facere poſſunt,
nihil me comminiſci, nihil amplificare nihil extollere, ſed prænudas quoſdam re-
rum notas decurrere. Itaque vt à vatibus ordiar, In Belæio etiamnum ephebo poë-
ticam indolem demiraberis. In Germano Brixio facilitatem, in Varannio ſimplici-
tatem, ſanctitatem in Burro. elegantiam in Iacobæo, in Delpho candorem, in Pio
ingenium, In Conrardo varietatem, acumen in Briando, in Caſtello eruditionem.
Dicet Budæus diligenter. Briconetus leniter, Narrabit aperte Sciſſelus. Eloquetur
grauiter Tiſardus, apposite Badius, Gaguinus luculenter. Pinus ſcite, duo Fer-
nandi ſplendide. Eraſmus copioſe, acute, nitide, Faber Stapulenſis philoſophice.
Cuius incude expolita, iam pure loqui didicit philoſophia. Clichrouei caſto ſer-
mone, Theologia melle dulcius concionabitur. Litteratura Bouilli Marheſi rubi-
ginem deterſit. Copo duce medici & cum eloquentia morbos curabunt, præeunte C
Champerio omnes philoſophiæ partes tentabunt. Neque ſingulis has ſolas ineſſe
virtutes exiſtimo, ſed his inſigniores, cum nemo ex eis & proſa & verſa oratione
non polleat, nemo item quin ſit aut medicinæ, aut philoſophiæ, aut iuris, aut
Theologiæ conſultus, omnes fere atticiſſantes, plerique Hebraicæ periti, nonnulli
& Chaldaicæ. Quod ſi ingeniorum delectum agere per tot diſciplinarum genera,
ac tantarum rerum operumque varietatem, his temporum anguſtiis liceret, ſi illos
rurſus in medium proferre qui ex vberrimo Pariſiorum fonte, nectareos ſolidæ do-
ctrinæ latices hauſerunt, oſtenderem, proculdubio, vnam Francorum gentem plu-
res in quocumque genere eximios vel tuliſſe vel extuliſſe, quam reliquæ terræ. Cæ-
terum tempus apperit, vt diuo Ludouico regum neminem poſſe comparari, nedum
æquari palam faciam. Ideo autem vnde alius auſpicatus fuiſſet, inde finem dicendi
fecimus, cum vt perpetuus hiſtoriarum noſtrarium contextus, ſecundum geſtarum
rerum ſeriem diſtribueretur, tum vt poſt Europam & Aſiam Francorum armis do-
mitas, huius vnius diuinitate Africam rebus noſtris acceſſiſſe probarem ac tantæ
controuerſiæ Colophonem imponerem. Sed nec ab eius claris natalibus ſumam
initium, nec faſtigio humano auguſtiorem indolem commemorabo, nec quibus mi-
raculis diuotum aſcriptus Cathalogo inter ſuperos celeberrimus Reges Cæſarum
diuinos honores rideat. Nempe flamines, Circenſes, Sodales, euolanteinque in
cœlum Aquilam. Illa vulgo nota ſunt, nec piorum vocibus non decantatiſſima. Er-
go à victotiis Tropheis & triumphis incohabimus, perinde ac tamen Caroli Ande-
gaui,

A gaui, decoris iſta collimarentur. Cum itaque tam proſpero ſucceſſu, tanta armo- LVDOVICVS NONVS.
rum gloria (& quota eorum portione commemorata?) Francorum virtus qua Sol
oritur, qua occidit, qua nunquam accedit haud ſemel cognita, victoriæ ſuæ termi-
num Africam ſtatuiſſet, ne non & maiorum noſtrorum gloriæ Meridies quoque
accederet, ne non & cum Africanis & Aſiaticis Scipionibus duce aliquo congre-
deremur, cuius hodie memoriam colimus ſacratiſſimi regis præſtitit pietati coniun-
cta magnanimitas, Hic enim poſt concuſſum orientem, Phœnicem, Paleſtinam,
Arabiam, Ægyptum, variis affectas cladibus, vt Chriſtiana religio, Lybiæ quoque
aliquando innoteſceret, validiſſima inſtructus claſſe, intercepta obiter Meninge
Lorophagitarum inſula, Carthaginem illam, cuius imperij fines Ægyptus & At-
lanticus Oceanus terminarunt, haud citra fœdiſſimam Pœnorum ſtragem expu-
gnauit. Cepit Carthaginem, cui Sicilia, Sardinia, Hiſpania paruerunt, diripuit
Carthaginem quæ (vt aliæ diſſimulentur clades) Hannibalis ductu quadringentas
Italiæ vrbes incendio conſumpſit ſexcenta hominum millia diuerſis præliis inter-
fecit. Sed quia & Romani Carthagine quoque potiri ſunt, viderint diui Ludouici
an Scipionis æmiliani maior hinc arguatur gloria? ille prius exarmatam & iuuen-
B tute & claſſe & Elephantis exhauſtam omnique præſidio à multis retro Conſulibus
Perſide nudatam, Europæ Aſiæ totiuſque fere Africæ viribus & (quod mireris) ip-
ſorum quoque Pœnorum armis oppugnatam vix ineunte quadriennio expugnauit.
diuus Ludouicus ſolis Francorum copiis ſtipatus cum vrbi tota Libya propugna-
ret, eo quo primum eam vidit die rapuit atque euertit.

AT maior Africanus Syphacem vicit & Hannibalem, quaſi vero diuus Ludoui-
cus & Numidas & Mauritanos & Getulos (qui ad ſoluendam Tuneti obſidionem,
tanquam ad commune extinguendum incendium confluxerant) non multis etiam
præliis fuſos ad ſacietatem cæcidiſſet. Scipionis Æmiliani quam vile nomen Ro-
manis fuerit, hinc liquet, quod ciuium ſuorum manibus ſtrangulatus nullum ſui
deſiderium reliquerit. quæ enim de morte eius habita quæſtio?

AFRICANI quoque Senioris victorias non tam virtute quam fœlici temeritate
partas & Albinus Cæſar indicauit & multo ante populus Romanus idem ſenſiſſe vi-
detur, cum illum victa Carthagine publico iudicio damnatum relegauit.

CONTRA diuus Ludouicus & ſuis tam charus & hoſtibus vſque adeo formido-
loſus fuit, vt cum in ipſo Africanæ victoriæ curſu cœli intempetie expiraſſet, ne-
que potentiſſimus hoſtis ferocior ſit factus, neque Francus tanto caſu conſterna-
tus animum demiſerit. Nam & hic Ludouici numine fretus maiore aliquanto vi
ac prius, Libicas opes exercuit, & ille pacem multo obnixius refercita totius belli
impenſa præterquam annuo tributo redemit, hac inſuper lege vt liberum eſſet iura-
tis in verba diuorum Franciſci atque Dominici Chriſtianum dogma toti Africæ an-
C nunciare, nec cui præterea fraudi aut noxæ foret Chriſtianis ſacris initiari.

QVIS itaque huius exitum, non illorum triumphis prætulerit? ſi & in eo Ortho-
doxam fidem propagauimus, & Chriſtus ex pia acie ſtrennuiſſimum quemque pi-
gnerari ſolet? Quid ſuperſtite rege aut ſperari maius aut optari improbius potuit?
Immo Romanis, quid profligato Hannibale? quid exciſa Carthagine amplius con-
tigit? vicerunt, vicimus, ceperunt, cepimus, diripuerunt, diripuimus.

AFRICANOS reges fœderatos habuere, Franci & tributarios. Cæterum quia
diſpar bellandi cauſa vtroſque mouerat, ideo & diſſimilis belli ratio fuit. Nam præ-
terquam quod in diuo Ludouico Aſiaticum Scipionem Syriaca expeditione æqua-
uimus reliquos duos hac victoria eodem duce ſuperauimus, diuinus præterea fauor
Francis aſpirauit, & quod illi bellis tribus annis plus minus quinquaginta, innume-
ris expeditionibus iactura facile tanta, vt victores proximi victis fuerint, id Franci
bello vno anno minus, ſingulari expeditione, damno ſi Romanorum clades, ſi ho-
ſtium ſtragem æſtimes prope nullo ſunt aſſecuti. Sic diuus Ludouicus Fabios, ſic
Decios pietate in patriam ſuperauit, ſi non pro vnius ambitioſæ vrbis tyrannide,
ſed Chriſtiana repu. non modo fortunas ſuas & liberos verumetiam caput deuouit
atque ita pulcherrima morte litauit. Sic Traianus de Parthis, ſic de Britannis Seue-
rus quoniam iam nulli eſſent triumphauerunt. Sed forte nihil ab eo domi geſtum.
Quis igitur Francam nobilitatem in eum conſpirantem compeſcuit? Quis Petrum
Britonum Comitem & Angliæ Regem Henricum ſuperauit? At ne ſibi Romani
longa Imperatorum ſerie blandiantur, quin potius vt Cæſareo ſanguine tumidi

Digitized by Google

LVDOVICVS NONVS.

ſuperbiæ modum aliquando ſtatuant. Nonne Auguſtorum inertia Romana virtus conſenuit atque decoxit? Nonne vbi ad vnius nurum publica deuoluta eſt poteſtas, martius ille impetus remiſit, ac vrbicis deliriis eneruatus elanguit? Quid dictatore Cæſare optimatibus inuiſius? quid ex eius nece argui poteſt. Quid Octauiano tot ciuilibus bellis, tot proſcriptionibus exhauſta Italia, eademque in prædam militibus data pernicioſius? funeſtius? Quid Tyberio in Capreis deliteſcente portentoſius? ſiue prodigioſam hominis luxuriam, ſiue (quod de eius ſæuitia prædictum fuerat) lutum ſanguine maceratum conſideres? Horret animus, quoties duæ illæ generis humani faces Caligula & Nero ſubeunt, quorum vt nefandiſſima ſcelera cum Claudij ſtoliditate transeam, quid tribus illis ſcænicis, immo Tragicis Imperatoribus Galba, Othone, Vitellio deſpicatius, mollius, auarius, fœdius? Quid Domitiano inceſtuoſius? quid crudelius? quid hoc ipſo magis impium? qui & Dominus & Deus appellari voluit? Quid Commodi comeſſationes commemorem? quem ſenatus etiam Domitiano crudeliorem, impuriorem Nerone iudicauit? vnus eſt Antoninus cognomento Pius. Rex quidem inculpatus, & cui haud temere parem alterum inuenias. Sed ille tantus noſter eſt. Nempe ex Nemauſo ad Imperandum accitus. Quid cæteri? Mouerem profecto mouerem vel Romanis ipſis ſtomachum, ſi Didij Iuliani nephariam ambitionem, ſi Seueri perfidiam, ſi Caracalæ parricidia, ſi Heliogaballi execrabilem impudicitiam, ſi Maximini ſæuitiam vel leuiſſime attingerem. Si ad hoc demum monſtrificos illos naturæ abortus, Imperium rapuiſſe oſtenderem vt innocentiſſimum Chriſtianorum genus, vinculis, exiliis, fame, ſiti, equuleis, fidiculis, rotis, aqua, ferro flamma & ad Phalaridis inuidiam omnibus cruciatibus torquerent, laniarent, extinguerent. Quod ſi vt illi omnibus flagitiis pollutiſſimi, ita Francorum reges omni virtute ornatiſſimi extiterunt, quos inter diuus Ludouicus ſuo ſibi iure principatum vendicat, operoſum ſane foret & inexhauſti laboris opus, rariſſimas huius & profeſſoris & doctoris & regis dotes calculis noſtris circumſcribere. Quid enim generis nobilitatem iactare attinet? quid opes? quid potentiam? quid florentiſſimum regnum? cum hæc omnia (ad quæ mortale genus caligat) in eo ſumma fuerint, ſed ea tamen vt caduca, vt friuola, vt euanida, nunquam in bonis duxerit, magno ſemper ſit animo aſpernatus? Hic ille eſt, qui nulla ſordidæ cupiditatis macula reſperſus, neque vectigal vrinarum excogitauit. neque publicis adminiſtratoribus vſus eſt vt ſpongiis. Hic ille eſt, qui in Aſia nullius meretricis reginæ flagrauit amoribus, neque innumeram deditorum multitudinem in mutuas cædes concurrere truculenter coëgit, neque Syracuſano appatatu ad inectam noctem extendit conuiuia cum perditiſſimo quoque familiarium. Hic ille, qui nullum exoletum cognouit, nullum Antinoum muliebriter fleuit, nullum cinædum cœlo dicauit, nullum canem conſecrauit. Hic ille qui philoſophiæ prætextu nec collegam, nec fratrem, nec generum, ſuilla vulua ſuſtulit.

REGIAS virtutes eſſe tradunt. Fortitudinem, Seueritatem, Magnanimitatem, Beneficentiam, Liberalitatem & Iuſtitiam.

SED quis hoc vno fortior? qui maiore animi conſtantia fortunæ acerbitatem tulit? cum in hoſtium manus tranſfugarum proditione deductus, nec minis perpetuæ ſeruitutis, nec terroribus fœdiſſimæ mortis in verba Mahumetis adigi potuit, vel eo certe adduci vt Chriſtum eiuraret, quo factum eſt vt Ægyptius Tarquemenius regis conſtantiam demiratus illum ſtatim in integrum reſtituerit, & incolumen cum omnibus copiis Ptolemaidam vſque perduxerit.

MAGNANIMITAS eius hinc argui poteſt, quod vt aduerſam fortunam, generoſo inuicto pertulit animo, ita etiam maximo ſecundam ſit moderatus, quando neque opes moribus tradidit, neque in ſummo rerum faſtigio vel quemlibet eſt aſpernatus, vt alia omittam, notum eſt, qui regia ſepoſita maieſtate, egenis (quos frequentes alebat) ipſe quotidie miniſtrauerit, vlceroſa mendicorum crura lauerit, & cum alibi fere ſemper, tum in Syriaca Africanaque expeditionibus diligens Chriſtianorum cadauerum funerator veſpillonis munus pientiſſime obierit, ratus nihil, neque eſſe difficilius, neque Deo gratius quam principalis fulgoris radios humanitati ſummittere atque ſui contemptu Chriſtianæ religionis amplitudinem illuſtrare, auguſtioremque reddere. Sed quis in vindicandis flagitiis & grauior & ſeuerior? ſi toto eius principatu vel fruſtra deieraſſe piaculum fuerit? & alias blaſphemi linguam candenti ſtilo perfudi iuſſerit?

MAGNIFICENTIÆ

A MAGNIFICENTIÆ liberalitati ac beneficentiæ eius, innumeræ quas Deo ſacrauit ædes, tot xenodochia, tot cænobia non modo à fundamentis extructa verum & amplis inſuper dotata prouentibus, & in hodiernum diem claſſicum teſtimonium ferunt. LVDOVICVS NONVS.

IVSTITIÆ porro exempla quæ vbertas ingenij digerere poſſet? quæ tanta eſt dicendi copia, qui tam longus dies, quo immenſas huius virtutes quiſquam non dico eloqui ſed diſſignare queat? Itaque quod ille de Carthagine, id mihi multo æquius hac in tam ſuperba cenſura dicendum autumo, ſatius eſſe de tanti herois laudibus tacere quam pauca dicere. Profecto niſi tam alieni continentiſſimus fuiſſet, quam in omnes munificentiſſimus, tam in alios indulgentiſſimus fuiſſet, quam in ſeſe expiando acerbiſſimus, tam in ſuperos pientiſſimus quam reis facillimus, omni in re pariter & vita æquiſſimus, nunquam in beatorum relatus numerum has nobis ferias celebrandas reliquiſſet. Proinde cum non minus inter Francorum reges vnus clementia, frugalitate, religione enituerit, atque cæteri geſtarum rerum magnitudine Romanos indubie ſuperarunt, cœlumque meritus Francorum Oratorem apud Deum optimum Maximum agat, Eia ergo Francigenæ Patronum veſtrum colire, ad hunc pia vota dirigite, huius auxilium implorate. huius in clien-
B telam confugire. Et quo vos officioſiores ſuoque numini magis ac magis addictos experiatur, ſtata hæc diuo Ludouico ſacra haud minus celebri nationis veſtræ conuentu quam pia animorum deuotione annuatim frequentate, celebrate, veneramini. Sed & quia vos illa Gallia naſcentes excepit, natos aluit, æditos ſuſtinet, quæ poſitura amænitate, opulentia, fertilitate, iam artium munimine, opidorum numero, templorum honore, iam virorum forma, robore, multitudine, auctoritate nulli terrarum parti ceſſerit, pluribus vero antiſtat, ſed Italiæ potiſſimum cuius etiam incolas armorum præſtantia, ſacrorum cultu, artium clarirudine, Principum virtute, Francis porro ceſſiſſe oſtendimus. Agedum, & quod nunc facitis, maiores veſtros regenerate, Romanos edocturi Francorum hanc ſemper fuiſſe gloriam, vt & militari diſciplina, & religionis obſeruantia & eruditionis amplitudine cunctis mortalibus antecellerent.

C

A

GESTA

PHILIPPI TERTII, AVDACIS DICTI, DEI GRATIA REGIS FRANCIÆ.

B

FILII SANCTÆ MEMORIÆ LVDOVICI NONI FRANCORVM REGIS.

Deſcripta per Fratrem GVILLELMVM DE NANGIACO Monachum Sancti Dionyſij in Francia.

Editio Petri Pithei recognita & emendata ope duorum Codicorum MS. quorum vnus eſt in Bibliotheca Cœnobij eiuſdem, alter in Bibliotheca viri clariſſimi Alexandri Petauij Senatoris Pariſienſis.

QVONIAM quidem dignis præmiorum titulis pretioſiſſimam Chriſti gemmam Ludouicum ſanctæ memoriæ Regem Francorum apud Carthaginem defunctum, non vt dignus erat, ſed ſicut potuimus, extulimus: operæpretium videtur, vt carbunculus ab ipſo exoriens in præclariſſimæ ingenuitatis Francorum genere obſidem teneat: ſcilicet Philippus eiuſdem filius verè laudum titulis excolendus. Nam quamuis illiteratus & actui ſæculari fuerit aliquando deditus, totus tamen in fide Catholicus & erga Dei cultores extitit beneuolus ac deuotus. Hic igitur poſt deceſſum patris ſui Ludouici Regis Franciæ C
glorioſi, qui dum in Africanis partibus Regem Tunarum cum valido Francorum exercitu expugnaret, migrauit ad Dominum, ad regni gubernacula & adminiſtrationem exercitus patri ſucceſſit, anno ſcilicet ab incarnatione Domini M. CC. LXX. Veruntamen adoleſcentis animus adhuc rebus bellicis inexpertus, & corporis imbecillitas, quam ex graui infirmitate contraxerat, inſufficientiam Principis in tanto regimine & in tanto neceſſitatis articulo minabantur. Turbato igitur aliquantulum Francorum exercitu, tum propter Regis Ludouici interitum, tum propter variæ fortunæ mutationem, ſubito claſſis illius nobilis Eccleſiæ defenſoris, Caroli videlicet Regis Siciliæ illuſtris, in mari apparuit. Qui clangore tubarum tubicinibus aëra verberare præcipiens, quando claſſis in portu debuit applicari, audientium auribus, intuentium oculis mirabilem ſe reddebat. Exiuit ergo de nauibus illo die, quo Ludouicus Rex frater eius migrauit à ſæculo, vel eadem hora, vt quidam referunt, qua ſpiritum exhalauit. Videns autem exercitum quaſi corporis mania inuolutum, & nullum in aduentu ſuo ſignum lætitiæ præparari, nec Regem vel optimates aut Principes Francorum exercitus ſibi obuiare, mirari cœpit, donec cauſa mœſtitiæ fuit ſibi & ſuis militibus intimata. Conſiderans autem & prudenter animaduertens, quod ſi ſuis ſignum mœſtitiæ aut doloris in vultu prætenderet, per hoc poſſet eis metum aut deſperationem incutere, & inimicis fidei videretur miniſtrare materiam inſultandi. Igitur magnanimitate cordis dolorem reprimens intrinſecus de neceſſitate fecit virtutem, & vultum hilarem cunctis ſibi obuiantibus offerens

A offerens intrauit exercitum cum tanta lætitia ac ſi fuiſſet ad nuptias inuitatus. Accelerans autem ad caſtra regalia, corpus Regis exanime reperit aliquantulum adhuc calore complexionali tepidum, cùm quaſi incontinenti ſpiritum exhalaſſet. Mox humo proſtratus humiliter breui oratione fratris animam Deo recommendans, affectu carnis & dilectione præcipua qua viuentem dilexerat, coactus eſt, vt dicitur, lachrymas fundere, ſi fas eſt credere pectus tam nobile corque giganteum modum muliebrem ſaltem aliquantulum induiſſe. Tunc vultu mœſtitiæ depoſito ab oratione ſurgens, corpus Regis condiri præcepit aromatibus præcioſis. Clientes verò aulici & miniſtri, quibus hoc incumbebat officium, corpus Regis membratim diuidentes aquæ vinique admixtione tamdiu decoxerunt, quouſque oſſa pura & candida à carne quaſi ſponte euelli potuiſſent. Carnem tamen corporis eius excoctam & ab oſſibus ſeparatam, nec non & inteſtina ipſius petiit & impetrauit Carolus Rex Siciliæ à nepote ſuo Rege Philippo. Qui ſuſceptas ſanctas reliquias honorificè fecit eas in Siciliam deportari, & prope Panormum in quadam nobili & cathedrali Eccleſia Ordinis ſancti Benedicti quæ Mons regalis dicitur præcepit tumulanda: vbi cum valde ſolemni ac deuota proceſſione totius cleri ac populi terræ illius ſepulta ſunt. Oſſa autem lotione mundiſſima pannis ſericis inuoluta cum ſpeciebus odoriferis in loculo B reponentes, in Eccleſia Areopagitæ Dionyſij, quæ eſt iuxta Pariſius in Gallia cum ſuis patribus antiquis Francorum Regibus loco & tempore tumulanda reſeruarunt. Quippe in illa omiſſis cæteris elegerat ſepulturam; quam ſemper amore piiſſimo in ſua vita fouerat, & ſub alis ſuæ defenſionis ſemper protexerat ac priuilegiis muniuerat, coroniſque aureis & ornamentis ditauerat pretioſis. In qua etiam quod maius eſt, corpus illius Martyris & Apoſtoli totius Galliæ Areopagitæ Dionyſij cum ſuis ſanctis ſociis Ruſtico & Eleutherio & cum magna caterua Martyrum, Confeſſorum & Virginum; regni Franciæ & populi Gallici defenſoris requieſcens veneratur Gallicanus populus, ac cum magna deuotione & reuerentia mundus recolit vniuerſus.

De loco vbi Rex Siciliæ iuſſit figi tentoria ſua, & quomodo dominus Hugo de Bauceio perditus eſt.

LVDOVICI Regis obſequiis celebratis Carolus Rex Siciliæ iuſſit figi ſua tentoria verſus mare, quaſi per milliare à magno exercitu noſtratorum. Penetralia vero Sarracenorum diſtabant ab exercitu Chriſtiano quaſi per quatuor milliaria, verſus ſuam ciuitatem Tunicij, qui quotidie erant conſueti ſatis prope noſtrorum exercitum accedere, & eos ſagittis & iaculis infeſtare. Noſtri autem, qui deforis ſpeculam faciebant, & exercitum ab incurſionibus ſubitis tuebantur, huc illucque prout neceſſe erat diſcurrendo, quandoque cum eis conflictum tranſitorium facientes plurimos occidebant. Et ipſi quandoque ſimiliter videntes tres vel C quatuor de noſtris ab aliis ſequeſtratos, in eos impetum faciebant. Si autem vidiſſent centum vel ducentos milites de noſtris ad eos properare, arripiebant fugæ præſidium feſtinanter. Moris enim Sarracenorum eſt, Chriſtianos infeſtare cum iaculis & ſagittis. Sciunt verò eos probos & audaces, & impatientes iniuriæ, & ideò cùm vident eos impetu furibundo accurrentes, fugæ præſidium tunc aſſumunt. Cùm enim eo modo quo diximus prope noſtrorum exercitum vna die laceſſendo ſagittis & iaculis infeſtarent; quidam milites in armis ſtrenui, ſcilicet dominus Hugo de Baucelo, & Guido frater eius, ac alij potentiſſimi bellatores vehementer indignati, quòd illi Sarraceni viliſſimi in eos tam improbè inſæuirent, ſuper eos debito longius irruerunt. Quos ſtatim alij ſuperuenientes Sarraceni multis millibus includentes, graui pugna & multa ſtrage ſuorum antefacta, eos ad vltimum vt creditur, occiderunt. Retulerunt enim quidam Sarraceni, pace compoſita, quibuſdam ex noſtris ab eis quærentibus ſi tales vidiſſent; reſponderunt, quòd occiſi fuerant, & multos proſtrauerant antequam interiſſent. Et vnus eorum maximè, qui duobus cruribus abſciſis plures occiderat antequam interiret. Illis, vt dictum eſt, in Sarracenos impetum facientibus, fit tumultus magnus in exercitu Chriſtiano, ita vt ad arma, ad arma vbique conclamarent. Quibus armatis, & extra foſſata exercitus iam egreſſus, vt in hoſtes fidei Chriſtianæ impetum facerent, ſubito ventus oculis noſtrorum contrarius tantos turbines pulueris & ſabuli, Sarracenis cum palis & aliis inſtrumentis hæc agitantibus & in altum iactantibus, per medium

PHILIPPVS TERTIVS. ætheris, excitauit, quòd vix alter in alterum poterat oculorum acie penetrare. Et A ita noſtri in hac die nihil operantes, in caſtris ſe traxerunt.

De quadam victoria, quam noſtri habuerunt iuxta Tunicium.

ALIA quadam die circa horam primam acceſſerunt Sarraceni ſatis prope exercitum Chriſtianum cum lanceis & iaculis, & talibus armorum vtenſilibus quibus vtuntur in prælio illuc quaque diſcurrentes, & in noſtros, prout poterant, ſagittis & iaculis debacchantes, vt ipſos ad prælium prouocarent. Erat enim illorum multitudo quaſi innumerabilis, in tantum vt totam terræ planiciem viderentur operire. Vt autem noſtris terrorem incuterent, altiſonis tympanorum tonitruis & tubarum clangoribus replentes aëra, ſe reddebant terribiles & horrendos. O quàm erat eorum inanis & vacua opinio, qui fictis audaciæ ſimulationibus deterreri putabant, quos, eorum audito nomine, formidabant: qui etiam nihil aliud peroptabant, niſi vt ipſos ad prælium expectarent! Quorum inſuper erat ſummum deſiderium, & auiditas effrænata, omnem populum Religioni Chriſtianæ contrarium abolere, & maximè gentem Sarracenicam extirpare. Videntes autem Franci B eos ita cominus acceſſiſſe, æſtu ſummæ indignationis accenſi, ad arma, ad arma ingeminant, armari concita feſtinatione intendentes. Non enim ſe abſcondere & conflictum euitare proponebant: ſed qui prior exiret ad prælium decertabat. Armati ergo velociter equos inſiliunt, certatim exeuntes, & per camporum planicies ſe diſtendunt. Sarraceni verò, qui propoſito præliandi venerant, ſi vidiſſent ſe poſſe reſiſtere, non putantes noſtros fortitudine tanta & multitudine præualere, greſſu velociſſimo ſe retrahentes, fugæ beneficio ſe tutantur. Rex autem Siciliæ, qui ex aduerſo longe ab exercitu tentoria ſua figi præceperat, multo vallatus milite de caſtris ſuis feſtinanter egreſſus, in parte alia curſu velociſſimo illos inſequitur, non in propoſito longius inſequendi, ſed vt ipſos tentaret decipere per cautelam, cuius ipſi etiam ſunt doctores. Illos enim quaſi per milliare inſecutus retrogrado greſſu laxis habenis fugam diſſimulans cum ſuis, quos ad hoc priùs inſtruxerat, citò reuertitur, vt illos audaciæ reſumpto ſpiritu ſe ſuoſque induceret ad ſequendum. Nec ſpe ſua fruſtratus affuit; quia ſic accidit vt ſperabat, & dum nolentem fugari mira celeritate inſequuntur, ab eiſdem, qui prius illos fugauerant, includuntur. Rex autem cautelam ſuam bene proſperari conſpiciens, ſigno dato ſuis celeriter redeundi, in medios hoſtes illorum ſitientiſſimi ſanguinis ſtrictis gladiis inferuntur. Alij verò, qui à tergo illos, vt dictum eſt, infeſtabant, fugæ penitus beneficium auferentes, impetu furibundo exertis gladiis in eos irruerunt. Tunc ſtrage nimia Sarraceni proſternati cæduntur gladiis more bidentium, ſed murmur reſonat & querimonia in eorum lingua nimis. Sarracenorum vero numerus, qui ibidem C fuerunt obtruncati, potuerunt ad tria millia æſtimari; excepta multitudine maxima, qui gladij interitum fugientes ſe in mari præcipites immerſerunt. Alij autem, qui tantæ cædis periculum fugæ remedio ad ſuos reuertentes putabant euadere, periculum aliud ſuis ſuorumque manibus præparatum præcipites inciderunt. Fecerant enim foſſas profundiſſimas in ſabulo aut propter aquas hauriendas, vt moris eſt apud eos, aut vt noſtri, ſi eos inſequi contingeret, intus caderent improuiſi. Sed in inſidias & laqueum, quem parauerat inimicus, ipſe cecidit repentinus. Ceciderunt namque in foueas, quas fortè propter metum mortis obliuioni tradiderant, vel propter aſperſionem pulueris & ſabuli, quam ventus contrarius in tantum in facies eorum reuerberabat, quòd quaſi cæcati non poterant præcaueri. Sic enim in illa die dedit Dominus vindictam ſeruis ſuis de inimicis, qui omnes penitus aut capti aut obtruncati fuiſſent, ſi noſtros ad certamen vel certum prælium expectaſſent.

De galeis & caſtello ligneo factis contra galeas & tentoria Sarracenorum.

LOCVS autem, vbi ſua fixerant tentoria Sarraceni, erat ex oppoſito contra caſtra noſtrorum diſtans quaſi per quatuor milliaria ab eiſdem verſus Tunicij ciuitatem. Erant etiam inter vrbem & Sarracenorum exercitum æquoris fluenta, inter fauces montium tortuoſo limite redundantia in fluminis effigie decurrentis. Siquidem

A Siquidem ipſi non poterant de ſuis tentoriis ad vrbem niſi nauigio commeare: quia lacus ille præ latitudine & profunditate ſuâ pedeſtris viæ & pontis beneficium penitus auferebat. Quicquid igitur Sarracenis de exercitu & equis eorum erat neceſſarium, galearum & coquarum vehiculo ciuitas miniſtrabat. Quo comperto, Philippus Rex Franciæ, & alij Barones exercitus Chriſtianorum, inierunt conſilium, qualiter eis illius æquoris tranſitum, per quem ipſis vehebatur rerum copia, impedirent, vel penitus hunc auferrent. Nam hoc facto oportebat Sarracenos vlterius transfretare, & à loco eodem diſcedere, aut eorum exercitum propter neceſſariorum inopiam penitus inaniri. Præparata igitur multa lignorum congerie, caſtellum ligneum iuſſerunt fieri latitudine & altitudine competenti, & in tali etiam littoris latere munitum defenſoribus collocandum, quod foret vtile ad Sarracenorum galeas & carinas expugnandas, quæ ab vrbe ad ipſorum exercitum tranſitum faciebant. Ordinauerunt etiam poſtea galeas fieri fortes, & omnium aliarum agillimas, baliſtariis munitiſſimas, quæ poſſent in æquoris alueo ab aduerſariarum galearum incurſibus prædictum caſtellum defendere, & tranſeuntes per lacum illum fulmineis occurſibus expugnare. Quo definito, Rex Philippus cuidam carpentario operum ſuorum artifici doctiſſimo curam operis illius imperauit.

PHILIPPVS TERTIVS.

B Qui cùm omnia ſibi imperata ſubtiliſſimo opere conſummaſſet, galeas ad littus neſcio quo trahentes ingenio, in vndas æquoreas impulerunt. Quæ baliſtariis audaciſſimis & defenſoribus munitiſſimæ, multo numero remigum impellente, ſuper vndas lapſu velociſſimo diſcurrentes, contra vaſa hoſtium ſui fulminoſi impetus aciem direxerunt; & cum eis viriliter dimicantes, aliqua vaſa eorum Sarracenis, qui intus vehebantur, noſtris ſe reddentibus ceperunt, & in lymphis aliqua demerſerunt. Caſtellum autem ligneum, quod ſimiliter ad eos debellandos conſtructum fuerat, in loco propoſito erigi pax interim compoſita non permiſit.

Quomodo noſtri Regem Tunarum & Sarracenorum exercitum fugauerunt, & tentoria eorum lucrati ſunt.

REx autem Tunarum volens muliebris ſuæ potentiæ virtutem oſtendere, ſperans Francos vndique circumuentos & expugnare & capere, aut ſaltem præ multitudine equitum & peditum territos à ſuis finibus perturbare, contractis vndecunque viribus, & aliquibus Sarracenorum Regibus in auxilium conuocatis, ingentes copias congregauit. Exierunt ergo vna die ſummo mane cum toto conamine pedites & equites per acies ordinati, altiſonis clamoribus neſcio quid vlulantes cum ingenti tonitruo diuerſorum inſtrumentorum, longe lateque per cam-
C porum planicies diſperſi, vt maior eorum numerus appareret, quaſi locuſtæ totam terræ ſuperficiem tegentes, prima facie cum magno deſiderio conflictum appetere videbantur. Quod videntes Chriſtianorum exercitus cuſtodes, ad arma, ad arma vociferant, clamore horribili exercitum excitantes. Franci verò ſubita turbatione commoti mira celeritate ad arma proſiliunt, loricas induunt, & deſuper picturis variis ſecundum diuerſas armorum differentias ſe diſtingunt. Armato igitur Rege Francorum Philippo, Rege Siciliæ, Rege Nauarræ, & aliis Chriſtianæ militiæ Principibus, caſtris egreſſi mira ſecuritate & audacia, ſe per campi planitiem dilatantes quaſi per miliare in medio diſtante ſpatio, ſe hoſtibus opponunt, ſe paratos ad prælium offerentes. Interea regum & principum quilibet militiam ad ſe recolligens, totum exercitum in diuerſas phalanges ſecundum diuerſos eorum duces variis differentes baneriis diuiſerunt. Agmine igitur baliſtariorum equitum & peditum præcedente, fuit protinus ordinatum quis procerum primus in hoſtes irrumperet, quis ſecundus, quis tertius, & ſic de aliis vnluerſis. Et ne forte Sarraceni venientes à latere noſtris longe præliantibus ſubitò in caſtra inſultum facerent, ſcientes bellatores & robur exercitus in tentoriis non adeſſe, Comes Alanſonis Philippi Regis Franciæ frater cum ſuo comitatu, & Hoſpitalis militia, ſunt caſtrorum & infirmorum, qui intus remanſerant, cuſtodiæ deputati. Vexillo igitur ſancti Dionyſij erecto, omnibuſque ritè diſpoſitis, prout moris eſt ad bellum procedere, ſonantibus tubis noſtri milites in hoſtes primæ cohortis inferuntur. Sarraceni autem, qui tanta venerant arrogantia, videntes exercitum fidelium tanta

PHILIPPI TERTIVS. numeroſitate ditatum, & per bellicoſas acies tam decenter ornari, ſpe triumphi A depoſita, & pauore nimio diſſoluti, noſtris ipſos ſequentibus fuga celerrima ſe verſus ſua tentoria retraxerunt. Tunc eorum probata eſt puſillanimitas & defectus languentis animi, cùm nec ante caſtra ſua, vbi tutum debuerant reperiſſe refugium, auſi fuerunt bellum conſerere: ſed caſtris ſuis cum omnibus qui intus aderant prædæ expoſitis, fugientes vlterius tranſierunt. Tunc Rex Franciæ docto functus conſilio, præconari fecit prohibitione Regia, ne quis auſus eſſet ad prædam manum extendere, donec diuina potentia conceſſiſſet eis ex hoſtibus victrici dextera triumphari. Sapienter enim hoſtium cautelam ſic præcauit, quæ aliquotiens damnum permaximum intulit Chriſtianis. Sæpè verò fugam diſſimulant de ſpoliis ſuis facientes prædam ſponte ſequacibus, & diuitiarum dulci ſapore allicientes ornari permittunt ſpoliis, donec eos rapacitati intentos & circumquaque diſcurrentes viderint ad propria remeare. Tunc reuertentes in eos ſubitò irruunt: & quia inordinatos per acies reperiunt, & ſpoliis oneratos, ſatis faciliter in eos ſuas iniurias vlciſcuntur. Rex autem Franciæ & ſui ſequaces poſt turbas hoſtium per medium caſtrorum illorum iter accelerantes, tandiu illos inſequuntur, donec eos montes aſcendere, & inter fauces montium fugere coëgerunt. Tunc Rex videns viarum pericula, & difficultates montium, noluit eos vlterius inſequi. Graue enim B eſſet equis eorum propter inſidentium armorum pondera rupes aſcendere, nec non & periculum latebras vallium locis incognitis introire. Poteſt enim paucorum numerus, in deciſione montium anguſti tramitis munimine tutus, multorum potentium millibus obuiare. Dum verò talia agerentur, quidam Sarracenorum inter ruinas murorum Carthaginis latitanes, cùm vidiſſent aliquos noſtrorum peditum pauperes & nullius nominis garciones inter noſtrorum tentoria & Sarracenorum caſtra incautè diſcurrere, & lucri cupiditate armorum fragmina colligentes, irruerunt in eos, & aliquos occiderunt. Rex igitur Franciæ, cùm virtutis materia defuiſſet triumpho, vacuus cum bellicoſa Francorum militia ad Sarracenorum reuertens tentoria, inimicorum ſpolia ſuis prædam fieri liberali munificentia imperauit. Mox certatim milites, & qui lucri deſiderio tenebantur ad prædam ſaliunt, pampiliones & tentoria paſſim diripientes, boues, arietes, panes, farinas & vtenſilia, vel quæcumque rapere potuerunt, rapaci dextera prædati ſunt. Sarracenos etiam, qui infirmitatis languore detenti cum aliis fugere non poterant, in ſuis tentoriis circumquaque iacentes in ore gladij peremerunt. Nec tali vltione contenti, per aceruos cadauera colligentes ſtrue lignorum pampilionum ſuccenſa in ignium clibana proiecerunt. Quod videntes alij, qui montium iuga fuga petierant, nimia indignationis ira ſuccenſi, ſuper mortuorum ſuorum interitu lugubri lamentatione dolentes, hoc maximè incredibili tulerunt impatientia, quòd noſtri mortuorum ſuorum cadauera combuſſiſſent. Sic igitur hoſtibus fuga lapſis, C & eorum tentoriis tam manuum prædatione, quam ignis combuſtione deletis, Reges & principes aciebus ſuis, vt prius mouerant, ordinatis, ad caſtra propria reuertuntur.

De variis morbis & incommodis, quæ acciderunt tam noſtris quàm Sarracenis: & quomodo Sarraceni petierunt treugas.

LVES autem peſtifera ex aëris corruptione geminum ſumens principium, ex aquarum maculatione & veterum cibariorum eſu partim morbi cauſam concipiens, in Chriſtianorum exercitu interim ſæuiebat, quod plurima hominum millia ſuffocatrix extinguere, & plures qui mortis periculum euaſerunt redderet imbecilles. Nec etiam Sarraceni huius cladis immunes aderant, imò paſſim eos aceruatim vt porcos per caſtrorum ſuorum tabernacula iacentes morbus conſimilis affligebat; ita vt eis præſentis vitæ beneficium auferret, & eorum animas ad tartaros mitteret gehennæ flagitiis perpetuò cruciandas. Vnde Rex Tunarum propriæ ſaluti conſulens, timens incurrere commune periculum, in exercitu ſuorum Satraparum, vt creditur, nunquam comparuit: ſed, vt dicebatur, aëris corruptionem fugiens, ſe ſub ſpeluncis ſubterraneis abſcondebat, vt vitam ſibi tali remedio reſeruaret. Affirmabant enim Sarracenorum periti ſeniores, qui multa rerum experientia olim cognouerant, hoc ex aëris intemperie prouenire, atque ex inferiorum rerum

A rerum macula cladis materiam huiuſmodi generari. Interea verò Rex Tunarum PHILIPPVS TERTIVS,
cum ſuis Sarrapis videntes gentis ſuæ & patriæ periculum imminere, & eos tam
peſtiferæ cladis, quàm Francorum gladiis interire: conſiderans etiam contra tantæ
gentis fortitudinem in acie non poſſe reſiſtere, conſilium cum ſuorum prudentio-
ribus iniit, ſcilicet quali pacto, vel qua pacis compoſitione, ex quo vi ſuperare aut
repellere non poterat, ſuos fines à tanti populi debacchatione liberaret. Verum-
tamen, quia in geſtorum confectione mentiri nefas credimus, cum in talibus non
debeat rerum veritas reticeri, noſtri ſtatus exercitus iam in parte clade peſtifera
diminuti, ſalubris aëris recreatione & nouorum ciborum beneficio plurimum in-
digebat. Carnes enim recentes, gallinæ, cæteraque volatilia, omniaque recentia
cibaria, quando reperiri poterant, cariſſimè vendebantur. Tentantes igitur Sarra-
ceni, vtrum Reges & Principes Chriſtiani exercitus vellent paci treugis conſentire,
miſerunt nuntium, vt ex parte illorum peteret ea quæ pacis ſunt, & eis reſponſa
noſtrorum Principum reportaret. Qui feſtinus prope exercitum noſtrorum acce-
dens, vt aliquis ad ipſum accelerans ſuæ petitionis copiam exaudiret, & ſuper hoc
conſulerent Principes Chriſtiani exercitus, ſignum dedit. Tunc ad illum accedens
B vnus ex noſtris militibus, qui linguam Arabicam intelligebat & loquebatur,
intentionis ſuæ ſummam noſtris Regibus & Principibus intimauit. Rex autem
Franciæ ſuper hoc conſiderans in partibus illis parum aut nihil poſſe proficere, &
tempus in otio deducendum, cum regio foret exilis & ſterilis, & à circunſtantibus
hoſtibus occupata, qui ideo deleri non poterant, quia nolebant in acie decertare,
nec noſtros ad certum prælium expectare; ſed vt canes oblatrantes, vt eos affice-
rent tædio, quandoque cominus infeſtare, poſtea fuga velociſſima per abrupta
montium tranſuolabant. Item conſiderans quòd ſi ciuitatem vi caperet, quod ſatis
facile fieri videbatur, pro ſola ciuitate tuenda, quæ occurſibus hoſtium erat cir-
cumquaque expoſita, oportere ibi aliquem ex Principibus cum parte exercitus ci-
uitatis cuſtodiæ mancipari, & ſic exercitum fidelium ad maiora profuturum multa
numeroſitate minui, cùm vlterius ad partes Syriæ ex principali propoſito transfre-
tare intenderent, & hoſtes fidei Chriſtianæ illis in partibus expugnare. Summa ergo
conſilij Regis in bimembri diuiſione conſiſtens talis erat: ſcilicet Sarracenos quan-
tum reperiri potuiſſent occidere, vrbem præclaram deſtruere, & deſtructam cum
tota regione taliter derelinqui. Sed de conſilio Regis Siciliæ & Nauarræ, & alio-
rum optimatum exercitus Chriſtiani, multa munera & infinitam auri ſummam pro
expenſis accepturus, tandem treugis habita deliberatione conſenſit. Verumtamen
ſimplex militia & vulgi communitas ſpoliis hoſtium, vt dicitur, inhiantes, & iſtam
compoſitionem nullatenus acceptantes, vltum iri in hoſtes fidei, vrbem capi, &
funditus dirui vtilius & honorabilius iudicabant. Regem autem Siciliæ quaſi per
C ſimilitudinem obiurgantes, dicebant; conſilium Achitofel vtile eius machinatione,
& conſilio diſſipari, qui propter hoc huiuſmodi treugarum conceſſionem procura-
rat, vt Regem Tunarum metu Francorum perterritum iam annis pluribus à ſolu-
tione tributaria diſſuetum, per talem quaſi pacis compoſitionem in ſolitum tribu-
tum reduceret, quod antea annis aliquibus non fuerat perſolutum. Illud enim re-
gnum regno Siciliæ ſubiectum eſt, & à longo tempore tributariis conditionibus
obligatum. Tale murmur oriri cœpit in populo contra Regem Siciliæ ſine cauſa.
Cum communis ſimplicitas communi oppoſitioni conſentiens, prorumpat multo-
tiens in incertum, ignorans quid armorum debeat negotiis expedire.

De treugis & forma pacis factæ cum Rege Tunarum.

REGE igitur Franciæ, cunctiſque Principibus, qui ſecum erant, treugis, vt
dictum eſt, & quaſi cuiuſdam pacis conditionibus conſentientibus, fuit inter
eos & Regem Tunicij taliter ordinatum. Scilicet quòd expenſæ, quas Rex Franciæ
& Barones in via fecerant, deberent ſibi totaliter in auro puriſſimo reſtitui: & de-
cennes treugæ nulla interruptione deciſæ vſque ad præfixum terminum vtrinque
firmiter obſeruari. Fuit etiam poſtea additum, quòd portus Tunarum tantis ſerui-
tutis conditionibus oneratus, qui commeantes mercatores grauibus exactionibus
opprimebat, tantæ immunitatis & libertatis de cætero fieret, quòd omnes merca-
tores, qui ad portum confluerent, vel tranſirent vlteriùs, cuiuſcunque mercimoniæ

PHILIPPVS TERTIVS. ſorent, nihil omninò ſoluere tenerentur. Omnes enim antea rerum omnium, quas in nauibus deferebant, nullo remedio vel exceptione ſuffragante, Regi Tunatum partem decimam tributi nomine perſoluebant. Fuit etiam ordinatum, quòd Rex Tunarum Regi Siciliæ tributum, quod in theſauris ſuis anteceſſores ſui percipere conſueuerant, perſolueret annuatim. Erat autem in vrbe Tunarum multitudo Chriſtianorum, iugo tamen ſeruitutis Sarracenorum oppreſſa, & fratrum Prædicatorum congregatio, ac Eccleſiæ conſtructæ, in quibus fideles quotidie confluebant. Quos omnes ex ſui Regis præcepto Sarraceni captos incarcerauerant, cùm fines ſuos intrauiſſe Francorum exercitum cognouiſſent. Iſti omnes ex pacto non ſolùm à carceribus liberātur, ſed à ſeruitutis conditionibus immunes, vt ritum Chriſtianæ Religionis exerceant permittuntur. Treugarum ergo prædeſcriptis conditionibus certis captionibus vtrinque roboratis, & auri polliciti ſumma pro parte maxima iam ſoluta, vſus armorum deponitur, & ſecurè Sarracenorum magnates & humiles inter noſtros ſpatiatum veniunt, mercatū victualium offerentes. Stupebant autem, & modum ſtuporis excedendo mirabantur exercitus Francorum in armis & equis ornatum & nobilitatem, gentis numerum, & perſonarum elegantiam intuentes. Reges autem & proceres Chriſtiani exercitus nolentes in irritum diutiùs ibi moras protrahere, cum ex mora nullum profectum, ſed cladis peſtiferæ periculum immineret, quid vlterius agerent conſilium inierunt. Conſiderantes verò peregrinationis ſuæ finem nondum attingere, nec votum ſuum tunc bene poſſe compleri, tum propter exercitum morbi contagio debilitatum, tum quia Legatum Romanæ Eccleſiæ, qui eos in terram ſanctam dirigere debebat, non habebant, & maximè quædam litteræ directæ Regi Franciæ ex parte Matthæi Abbatis ſancti Dionyſij in Francia, & Simonis domini de Nigella militis, cuſtodum regni ſui, nimis vrgentes eum, vt in Franciam remearet, decreuerunt repatriare, & poſtea in terram ſanctam reſumptis viribus proficiſci.

A B

De tempeſtate, quam in reditu de Tunicio paſſi ſunt.

POST hanc verò deliberationem, indictum eſt caſtra & armorum vtenſilia colligere, & ad naues deferre, quæ in portu prope Carthaginem adiunctis anchoris adhærebant, vbi Regina Franciæ, Comitiſſæ, & concio muliebris ſub militum & clientum cuſtodia morabantur. Aſcenſis itaque nauibus, omnibúſque rite paratis, Philippus Rex Franciæ, Theobaldus Rex Nauarræ, Alphonſus Comes Pictauiæ, Petrus Comes Alenſonis, Robértus Comes Attrebati, & Epiſcopus Lingonenſis, cum pluribus aliis, afflatibus ventorum carbaſa dilatantes, primo nauigio transferuntur. Qui ventis proſperis & ſequaci remige mare pacificum exarantes, portui Traparum primæ ciuitatis Siciliæ appuleruut, & relictis in portu vacuis nauibus, quietis beneficio recreandi ſeſe intra ciuitatis mœnia receperunt. Pars autem exercitus, quæ in portu Africani littoris prope Carthaginem poſtremo nauigatura remanſerat, infelicis hominis neſcia, quod futurum continuò fortuna peſſima minabatur, vaſa ſua, rebus nauigij ſecundum ritum adaptatis, in vndas æquoreas pepulerunt. Cùm autem partem itineris attigiſſent, mox Neptunus infenſus implacabiliter producens ventos de theſauris, eos in tantam rabiem excitauit, vt antea inauditos & incomparabiles commouiſſet ſpiritus procellarum. Nam quædam nauium impulſu fluctuum agitantur, quaſi protinus demergendæ, & aliæ ventis validiſſimis raptæ, occurſu rapidiſſimo alterutram collidentes, fractis remigibus & antennis fruſtratim lacerationibus diſſolutæ in æquore demerguntur. Quibus & occurrerunt naues, quæ in portu Traparum vacuæ remanſerant; quæ eiuſdem tempeſtatis rabie ab vndis æquoreis diſſoluuntur. Ex quibus vna, Porta gaudij nuncupata, quæ pro Rege Franciæ ſpecialiter fuerat fabricata, quantitate & ſolida compage atque materia aliis præſtantior, ita ductu diabolico, vt creditur, circumquaque ferebatur, quòd omnium ſibi occurrentium ſuffocatrix & cauſa naufragij exiſtebat. Aliæ verò ſpiritu procellarum longius agitatæ, vſque ad portum Tunarum redierunt. Quia Rex vrbis pactionis non immemor, quam cum Rege Francorum pepigerat, nihil eis iniuriarum intulit, ſed eas honore præueniens, placatis æquoribus plena ſecuritate remiſit. Perierunt autem ex illa tempeſtate circa quatuor millia perſonarum vtriuſque ſexus, tam nobilium quàm ignobilium, & decem & octo

C

naues

A naues fortes & magnæ, cum multis minoribus, & cum equis multis & rebus infinitis.

Incidentia de Edoardo filio Regis Angliæ.

REBVS itaque ſic ſe habentibus, Edoardus Henrici Regis Anglorum primogenitus, qui ad obſidionem Tunarum tardiùs aliis venerat, poſt dictam compoſitionem factam cum Sarracenis, nolens adhuc ad propria remeare, ſed peregrinationis votum quod inceperat, ſi poſſet, volens perficere, cum quibuſdam Francigenis militibus vlterius ad partes Syriæ transfretauit, & in breui portui ciuitatis applicuit Acconenſis. Alibi enim ſecurè terram occupare non poterat, cùm totum regnum Hieruſalem, & totam terram Syriæ Sarraceni, proh dolor! occuparent, præter quædam caſtella maritima Templi & Hoſpitalis, quæ propter locorum naturalem ſitum modis omnibus defenſioni congruunt, & propter inclitos defenſores qui intus aderant non poterant expugnari. Licet verò eſſent alia quædam caſtella fortiſſima maritima, ad quæ fideles transmarini reperiebant refugium, ſola Accon ciuitas poſt Tyrum Soldani Babyloniæ viribus & Orientis infidelibus reſiſtebat. Tyrus enim ciuitas nobilis æquorum profundiſſimo circumſepta, & ſublimi
B murorum ambitu cincta, denſitate turrium interiecta, dum tamen victualium & defenſorum haberet copiam, nullo modò niſi proditionis ingenio caperetur. Edoardus, vt dictum eſt, cum quibuſdam de Francia probatæ militiæ, vrbi Acconenſi moram quaſi per annum protrahens, cum ciuibus, & Hoſpitalis & Templi militia, ciuitatem à Sarracenorum inuaſionibus indemnem ſatis laudabiliter cuſtodiuit. Veruntamen in armorum negotiis nihil interim accidit dignum memoria, cùm tam pauca, licet probata, militia, contra Soldanum Babyloniæ, Syriæ, & Ægypti, ac totius Orientis dominum extra muros in acie confligere non valeret. Interea quidam Harſacida ad Edoardum perimendum à ſuo Rege, vt moris eſt, apud eum miſſus ſicut creditur quaſi cum eo ſecreto locuturus in thalami ſecretario ſequeſtratum toxicato cultello transfodiens lethaliter vulnerauit: ita tamen quòd in veneni diffuſione interiora corporis occupante, & humorum naturalium vegetationem extinguente, maius periculum immineret, quàm in ſola vulnerum cicatrice. Ipſe vero ex graui & periculoſa læſione infirmitatem contrahens, poſt dies multos non tamen ad plenum conualuit, paratoque nauigio iter arripuit tranſiturus in Angliam ad regnum ſuſcipiendum, quod ad ipſum de nouo propter patris ſui diſſolutionem iure hæreditario fuerat deuolutum. Fines vero Siciliæ penetrans, ab illuſtri Rege Carolo multis muneribus ex regali munificentia donatus, multo eſt cum honore ſuſceptus. Inde ad Gaſconiam terram propriam, quam à Rege Franciæ tenebat in feodum, tendens, ibidem cum Gaſcone de Biardo terræ illius viro nobili
C & potente altercationem aliquantulum habuit. Sed Rege Franciæ Philippo mediante, compromiſſo lis eorum ad tempus ſopita quieuit. Ad vltimum verò per Franciam tranſitum faciens, vbi ſibi plurimum honoris impenditur, ad terram natiuitatis ſuæ nauali vehitione eſt tranſlatus. Sed quoniam non eſt propoſiti hiſtoriam Anglorum deſcribere, hic de ipſo quaſi ex incidenti narrata ſufficiant.

De morte Theobaldi Regis Nauarræ.

CVM autem Philippus Rex Franciæ, & Principes Francorum exercitus, in villa Traparum & villæ confinio poſt prædicta maris pericula quieti aliquantulum indulſiſſent, moram ibidem quaſi per quindecim dies facientes, Theobaldus Rex illuſtris Nauarræ & Comes Campaniæ in lectum mortis decidens, vitæ ſuæ diem clauſit extremam. Cuius mors cunctis dolorem inferens, ex vno meliore ſui membro exercitum mutilauit. Erat enim poſt Regem Franciæ præpotens, vir peritus conſilio, & beneficiorum egentibus largiſſimus diſtributor. Cuius corporis interiora trahentes miniſtri talis officij, quia diu propter ſui putrefactionem deferri non poſſent, in quadam villæ Eccleſia ea more debito terram terræ tradiderunt. Corpus vero multa lotione mundatum, ſale & odoriferis aromatibus ad putrefactionis & odoris peſtiferi remedium diligenter conditum, ſui in loculo reſeruantes, ſecum in Franciam detulerunt, & apud Pruuinum in Bria in fratrum Minorum Eccleſia honorificè ſepelierunt. Vxor autem ſua Maria illuſtris regina filia Ludouici

PHILIPPI TERTII. Sereniſſimi Regis Francorum apud Carthaginem defuncti à diebus infantiæ ſuæ A
ſacris moribus exornata, in ſancta viduitate abſque liberis derelicta, ſacræ continentiæ votum inuiolabiliter ſeruare proponens, luxit eum, & mortem patris fratriſque Iohannis Comitis Niuernenſis, qui in illa expeditione obierant, pia lamentatione quandiu ſuperuixit. Veruntamen non multum poſt, dum rediret in Franciam, & eſſet prope Marſiliam, illum filum, quo pendebat ſuæ vitæ præſentis portio, altera ſororum fatalis Atropos amputauit. Quam ſui apud Pruuinum deportantes, iuxta maritum ſuum cum honore, quo tantam perſonam decuit, honeſtæ tradiderunt ſepulturæ. In regno autem Nauarræ, Briæ & Campaniæ Comitatibus, ſucceſſit prædicto Theobaldo Regi Henricus frater eius.

De tranſitu Regis Franciæ per Siciliam & Calabriam, ac de morte Yſabellis Reginæ Franciæ.

EXERCITV Francorum quietis beneficio, ſicut dictum eſt, apud Trapas reparato, omnibus eſt indictum Philippi Regis Imperio, vt parato itinere ciuitatem Panormitanam tenderent, quæ à Trapis quaſi duarum dietarum diſtantia diſferebat. Eſt autem illa Panormitana ciuitas metropolis & ſedes regia totius regni B
Siciliæ, præpotens & magiſtra, licet quidam velint aſtruere illi Meſſanenſem vrbem præualere, vel ad minus multimodis nobilitatis ſpeciebus & rerum opulentia coæquari. Rex autem Franciæ cum parte exercitus itinere pedeſtri gradiens, celebri lætitia à ciuibus in vrbe receptus eſt. Alij vero nauali beneficio laborem redimentes, cum proſperitate ventorum ad ciuitatis portum per æquora transferuntur. Deinde cùm ibidem quaſi per dies quindecim moram protraxiſſent, Philippus Rex Franciæ Meſſanam tendens, & ibidem aliquibus diebus perendinans, Farum nauigio tranſiit, & Calabriam ſubintrauit. Tunc regionis illius fines pertranſiens & terram Apuliæ ingrediens, antequam de regione illa egrederetur, contigit Yſabellem Illuſtrem Reginam vxorem eius, dum quendam fluuium ſubtus Martrenenſem vrbem Calabriæ pertranſiſſet abſque nauigio, vtero prægnante grauidam de equo in terram ſubitò corruiſſe. Quæ in vrbem Cuſantinam delata, non multum, proh dolor! poſtea expirauit; cuius mors Regem maximè totumque exercitum conturbauit. Rex igitur poſtmodum terram Apuliæ, Laboris, & Campaniæ pertranſiens, per vrbem Ferenrini venit Romam. Vbi aliquorum dierum ſpatio protracto, & Apoſtolis reuerenter honoratis, adiit vrbem Viterbij, in qua tunc temporis Papalis Curia ſine capite reſidebat. Cardinales enim in diſcordia poſiti, vrbis poteſtate cogente ad eligendum ſummum Pontificem in quodam Palatio tenebantur incluſi. Quos Rex cum reuerentia & honore viſitans, cuilibet dato pacis oſculo, vt ſecundum Deum ad regendum ſanctam Eccleſiam idoneum paſtorem eligerent, monuit C
ſimpliciter & orauit.

Incidentia. ANTE Regis Philippi aduentum in Viterbio, venerat ad Curiam Henricus filius Richardi quondam Regis Alemanniæ, & vt dicebatur, propter regnum quod pater ſuus poſſederat obtinendum. Cuius præſentiam Guido de Monte forti præſentiens, filius Symonis de Monte forti Comitis Leyceſtiæ in bello Anglicano per conſilium iſtius Henrici, vt dicebatur, perempti, tota mentis intentione quomodo poſſet prædictum Henricum occidere cogitauit. Hunc igitur inſidiis circumuentum in quadam Eccleſia in honore ſancti Laurentij dedicata iuxta ſuum hoſpitium reperit, & eum de medio ſuorum euellere putans, nec valens, primo eum in Eccleſia ictu culrelli transfodit, & poſtea tractum extra fores Eccleſiæ, licet multum renitentem, & vt ſibi parceret iunctis manibus exorantem, ictu cultelli ter vel quater iterato per latera penitus interfecit. Statimque comitatu ſeptus equitantium, quem ſibi prius parauerat, ab vrbe receſſit, & ad Comitem Thuſciæ Rufum, cuius filiam duxerat, ſe tranſtulit. Et quoniam in Regis Franciæ præſentia perſonaliter in vrbe exiſtente, huiuſmodi ſcelus perpetrauerat, eius offenſam & indignationem incurrit, & Eccleſiæ Romanæ iudicium, cuius vindictæ propter hoc ipſum poſtmodum oportuit ſubiacere. Nam in pœnam tanti ſceleris decreuit Eccleſia, vt in caſtello fortiſſimo, donec tempus ſuæ miſerationis aduenirer, ſub arcta cuſtodia teneretur.

De

A

De tranſitu Regis Franciæ per Lombardiam.

POSTQVAM igitur Rex Franciæ Philippus & ſui Principes à Viterbio receſſerunt, per Monremflaſconem directo itinere Thuſciam intrantes, Vrbeueteri, Monrebargue, & Florentia vrbibus peragratis, in planum Lombardiæ ſubintrarunt, & per Bononiam, Modram, & Parmam, vſque Cremonam peruenerunt. Vbi ciues tanri Principis maieſtatem non attendentes, pro honore & teuerentia dedecus intulerunt. Nam clienres aulicos, quorum intererat ante Regis aduentum hoſpitia præparare, caſam communem pro ipſo rege togantes, cum ſua petitione vacuos & cum iniuria repulerunt. Cuius facti continuò pœnitentes ad ipſum in domo fratrum Minorum venerunt, petentes humilirer, vt ſatisfactione præambula, erga ipſos cor eius, quod ſciebant pro tanta illata iniuria commotum, mitigaretur. Sed nec ſic, nec alirer eis, licer multa ſub diſſimulatione fingeret, acquieuit. In craſtinum Mediolanenſes Regis aduentum ſpeciali lætitia præſtolantes, verſus fines Cremonæ ſibi obuiam occurrerunt, & in vrbem introductum honorabiliter vſque ad regale palatium conduxerunt, duodecimque dextrarios phaleris decenter adornatos ſibi facientes præſenrari, rogauerunt etiam ipſum vt eorum vellet fieri dominus, ſuamque ciuitatem reciperet in tutelam. Quibus rex propter beneuolentiam ipſorum & honorem ſibi impenſum grates multas reddidit: ſed ſuper dextrariorum receptione & ciuitatis oblata dominatione ſe fecit totaliter excuſare. Rege itaque de Mediolano in craſtinum, conducentibus ipſum ciuibus, tecedenre, Marchiſius de Monteſerrato, vir nobilis & porens in illis partibus, regi obuiam pergens, eum honorabilirer recepit, & ei ſe ſuaque ſuæ voluntati prompriſſimè repromiſit. Rex poſtmodum Vercellenſem ciuitatem attingens, & per terram Sabaudiæ tranſitum faciens, Suſam ciuitatem antiquam in Alpibus introiuit, ibique per triduum comitatu repauſato, montes Ciniſij die poſtera cum magno labore pertranſiuit. Denique per valles Moriennæ directo itinere vſque Lugdunum ſuper Rhodanum iter continuans equitauit; ac poſtea fines Burgundiæ penetrans, per Cabilonem Maſconenſemque ciuitates tranſitum faciens, vſque Cligniacum Abbatiam acceſſit. Poſtea verò Burgundionum regionem egrediens, per Trecenſem vrbem, totaque Campania traiecta, cum magno cordis deſiderio pagum Pariſiacum ſubintrauit.

B

De ſepultura Ludouici Regis, & morte Alphonſi Comitis Pictauienſis.

CVM igirur illam nobiliſſimam vrbem Pariſienſem Rex Philippus attigiſſet, delatis ad Eccleſiam beatiſſimæ Virginis Mariæ defunctorum loculis, ſcilicet ſanctæ memoriæ Ludouici Regis patris ſui, Yſabellæ Reginæ vxoris ſuæ, Ioannis C Niuernenſis Comitis fratris ſui, Alphonſi Comitis Augi, filij quondam Illuſtriſſimi Regis Hieruſalem, Ioannis, & Domini Petri Cambellani militis, viri ſanctitate præcipui, & amici quondam præcordialiſſimi ſanctæ memoriæ Ludouici Regis, qui omnes in peregrinatione Tunarum obierunt, cum magnis cereorum luminibus alternatim chori pſallentium totam noctem in vigiliis tranſigerunt. Mane facto, Rex cum ingenti frequentia populorum, plurimis Optimatum regni Franciæ comitantibus, & Prælatis, Proceſſionibuſque Religionum Pariſius ordinatè præcedentibus, patris reliquias cum cæteris defunctorum loculis ad illam nobiliſſimam ſancti Dionyſij Abbariam pedes ipſe cum cæteris ambulans proptiis humeris deportauit. Cuius Eccleſiæ Conuentus in capis ſericis reueſtitus, cereorum accenſis luminaribus quilibet in manu ſua quaſi per milliare occurrens obuius aſtitit, ſanctaſque reliquias cum magno deſiderio ſuſcepit. Sicque beati viri corpus vſque ad locum ſepulchri hymnis canora celeſtibus Monachorum & aliorum Religioſorum atque Clericorum turba proſequitur. Sed cùm peruentum fuiſſet ad Eccleſiam, valuas Eccleſiæ clauſas reperiunt, propter Senonenſis Archiepiſcopi & Pariſienſis præſulis præſentiam, qui ibi aderant in Pontificalibus reueſtiti. Nolebant enim Monachi antiquæ exemptionis libertate fungentes, quòd iſti duo, à quorum iuriſdictione Eccleſia totaliter eſt exempta, in præiudicium ſuum Eccleſiæ cum Prælatis cæteris inducti taliter introirent, ne ipſi propter hoc aut eorum ſucceſſores vſum & conſuetudinem poſtmodum allegarent. Vnde accidit, quòd antequam valuæ Eccleſiæ

Philippvs Tertivs.

aperirentur, Rege cum Baronibus & Prælatis de foris aſtante, quod ipſi extra metas A diœceſis Eccleſiæ ſancti Dionyſij deponere ornamenta Pontificalia tunc abirent. Tandem in Eccleſiam introëuntes, & patrato defunctorum officio, Miſſiſque ſolemniter celebratis, ſacroſancta Regis oſſa retro altare Trinitatis iuxta patrem ſuum Ludouicum Regem inclytum, & auum ſuum Philippum Regem Auguſtum, in tumulo lapideo locauerunt, inſignientes poſtmodum tumba mirabili monumentum. Cuius operis cælatura auri & argenti ditante materia, quæ fuerunt à mundi principio artificum operibus excellenter, vt creditur, ſupereminet vniuerſis. Corpus vero Domini Petri militis Cambellani ſui, viri, vt dictum eſt, vitæ laudabilis ad pedes eius, ſicut viuus iacere conſueuerat, ſuperficiei terræ coæquatæ in ſimplici tumulo lapideo poſuerunt. Yſabellis etiam Illuſtris Reginæ, Ioanniſque Niuernenſis Comitis parua ſegregatione loci diſtantia in dextro latere coniunctis tumulis locauerunt. Veruntamen de obitu Alphonſi Comitis Pictauorum & Tholoſæ, & eius fine laudabili non arbitror omittendum. Qui cùm à via prædictæ peregrinationis cum Rege Franciæ nepote ſuo, & cum cæteris Baronibus rediret ad propria, contigit illum cum vxore ſua & copioſo numero familiæ ſuæ in finibus Thuſciæ ad quoddam Caſtellum, quod Cornetum dicitur, diuertiſſe, & ibi primo infir- B mitatis moleſtiam perſenſiſſe. Cuius contagium in tantum inualuit, vt non ſolùm in ipſum & vxorem ſuam, ſed in totam vtriuſque ſexus familiam taliter pullularet, quòd vix eſſent de ipſis aliqui qui ſufficerent infirmis iacentibus neceſſaria miniſtrare. Qui cùm diem ſuæ reſolutionis cerneret imminere, teſtamentum diſpoſuit, & in Eccleſia beati Dionyſij in Francia cum ſuis patribus ſepulturam elegit, aſſignans eidem Eccleſiæ ſufficientes redditus pro ſuo anniuerſario celebrando. Cuius corpus ad ſepulchrum ſui familiares poſt paucos dies à Regis Ludouici fratris ſui tumulatione detulerunt. Comitiſſam vero vxorem ſuam, quæ quaſi eiſdem diebus obierat, ad quandam Abbatiam Monialium, cui nomen eſt Garciacum, quam in pago Meledunenſi prope Abbatiam Eſderæ ipſa fundauerat, ſepulturæ honorificè tradiderunt. Comitatus vero Tholoſæ & Pictauiæ, quia hæredes non habebant, ad Regem Franciæ obuenerunt.

De Coronatione Regis Philippi.

ANNO Domini M. CC. LXXI. in feſto Aſſumptionis beatæ Mariæ Philippus Rex Franciæ Remis fuit per manum Epiſcopi Sueſſionenſis, vacante ſede Remenſi, coronatus. Et quoniam à tempore Caroli magni Regis Franciæ & Imperatoris Romanorum, conſueuerunt Reges Franciæ iocoſam ſpatam prædicti Caroli Regis & Imperatoris, in die coronationis ſuæ, dum celebratur prædictæ coronationis officium, in memoriam tam victorioſiſſimi Principis à quodam de nobi- C lioribus ante ſe facere teneri & deferri: illam Rex Roberto Comiti Attrebatenſi conſanguineo ſuo militi probiſſimo tradidit illa die deferendam. Seruatur enim illa ſpata cum corona & ſceptro regali, ac cum cæteris regalibus ornamentis huiuſmodi ſolemnitati aptis, in Eccleſia beati Dionyſij in Francia: quæ tenentur Monachi illius Eccleſiæ, vbicunque Reges Franciæ Coronati ſint, facere deportari. Rex autem in craſtinum coronationis ſuæ Baronibus & Prælatis licentiatis Vermendenſe territorium viſitauit. Vbi dum eſſet, à Roberto Comite Attrebatenſi requiſitus eſt, vt in terram ſuam venire dignaretur. Quod cum feciſſet, apud Attrebatum tanta lætitia & exultatione ſuſceptus eſt per quatuor dies, quòd nemo illorum qui viderunt meminerit ſe vidiſſe vel audiſſe fieri pro aliquo Rege Franciæ in aliquo loco tantam lætitiæ iucunditatem. Villa enim per totum palliis & pannis varij coloris mirabiliter palliata, mandauit Comes Attrebati omnes dominas & domicellas illius patriæ, vt cum vxoribus burgenſium vrbis choreas ducentes, & lætitiæ & exultationi intendentes, totam lætificarenr ciuitatem. Rege igitur ſic honorato, reuerſus eſt ipſe in Franciam, & in feſto Decollationis ſancti Ioannis Baptiſtæ beatum Dionyſium patronum ſuum viſitauit.

De moribus Regis Philippi.

RECENSITIS igitur ſeriatim peregrinationis Tunarum actibus, & reuerſionis ab eodem loco euentionibus atque incommodis, competens eſt vt de moribus

A moribus Regis noſtri Philippi Illuſtriſſimi, cui Dominus dedit ſedem patris eius, aliquid proloquamur. Pleriſque enim Scripturæ reperitur paginis, nequitia patris iniqui domum filij ſubuerti; è, contrariò verò meritis boni patris ſolidiùs roborari. Chriſtus autem bonæ memoriæ Ludouico Regi domum ſtabiliuit, dum Philippum eius filium in throno regali prouehi eſt dignatus. Denique dictum eſt Dauid à Domino; *Si cuſtodierint filij teſtamentum meum, & teſtimonia mea hæc quæ docebo eos, & filij eorum vſque in ſæculum, ſedebunt ſuper ſedem tuam.* Super ſedem paternam Philippus Rex, vt dictum eſt, collocatus, patris ſui non immemor præceptorum, quibus illum in extremis laborans imbuerat, ambulauit cum Domino, ſapientum tractatibus corde vltroneo adhærendo. Et maximè tunc vſus eſt conſilio & diſciplina reuerendi patris Matthæi Abbatis ſancti Dionyſij in Francia, viri religioſi & ſapientiæ floribus adornati, cui ſuper omnes aſſeſſores palatij regij, cauſas & vniuerſa negotia regni ſui, ſicut & pater ſuus fecerat Ludouicus Rex, expedienda tradidit. Illo etiam tempore, quo poſt mortem Yſabellæ Reginæ ſine vxore fuit, cilicio, vt aiunt, vſus eſt, loricam deſuper indutus. Domabat enim corpus ſuum ieiuniis & mirabili ciborum abſtinentia ſe reſtringebat, ne vitiis humanæ fragilitatis

PHILIPPVS TERTIVS.

B fœdaretur. Ex illo verò tempore ita frugalitatem ſeruauit vſque ad mortem, quòd potiùs Monachus quàm rex vel miles, propter abſtinentiam poſſet dici. Erat inſuper omnibus blando eloquio affabilis, humilitatis gratiâ præclius, & inter ſuos Barones & milites mirabili manſuetudine reſidebat dominus abſque vllo faſtu ſuperbiæ. Vnde his & aliis multis pollens virtutibus, toto tempore vitæ ſuæ pacem in regno ſuo meruit obtinere. Accidit enim tertio anno regni ſui, ſcilicet anno ab incarnatione Domini M. CC. LXXII. quòd verſus Tholoſam contra Fuxi Comitem exercitum congregaret: cuius expeditionis cauſa talis fuit. Comes de Hermegniaco, & quidam nobilis Caſtellanus nomine Girardus de Caſabone, inimicitias habentes ad inuicem, daris hinc inde diffidentiis, ſe inuicem ad bellum quotidie prouocabant. Contigit interea Comitem cum armata manu iuxta Caſtellum Girardi tranſitum facere: quod Girardus comperiens ingenti æſtuat animo, putans ſe ab hoſtibus vilipendi. Mox cum paucis militibus armatis ſuo caſtro egrediens hoſtes inſequitur, & quem primum obuiam habuit, ſcilicet fratrem Comitis ictu lanceæ interfecit, & Comitem cum ſuis fugere compulit. Comes vero fratris mortem vindicare deſiderans, & confuſionis ſuæ ruborem redimere volens, generis ſui potentiores adiit. Quorum vnus & principalis Comes Fuxi exiſtens, ad exterminandum Girardum, & caſtrum eius ſubuertendum, quaſi exercitum congregauit. Quod vt Girardus comperit, ſentiens ſe viribus imparem, nec ſe tanto generi poſſe diu reſiſtere, ad alas protectionis Regis Franciæ ſe tranſtulit, & gentibus ſuis, ſcilicet Seneſcallis & Bailliuis, qui in partibus illis in perſona Regis patriam tuebantur, ſe

C committens, eorum arbitrio ſe tradidit iudicandum. Et quoniam caſtrum proprium ad defenſionem minus idoneum videbatur, in quoddam caſtellum Regis ſe, vxorem, & filios tranſtulit, putans quòd hoſtes ſui caſtrum illud inuadere propter Regem Franciæ non auderent. Sed Comes Fuxi & ſequaces ſui, gentes Regis vilipendentes, nec verentes terram eius infringere, caſtrum tantis viribus oppugnarunt, quòd tam per murorum fractionem, quàm per portarum aditus introgreſſi, de Regis & Girardi familia aliquos occiderunt. Et dum Girardum per caſtrum quærerent, furtiuè foris egreſſus de manibus eorum taliter tunc euaſit. Cuius facti nouitas Regem Philippum diu non latens, vt audiuit, protinus ex nimia indignatione exæſtuans animo, eo maximè quòd in primordio regiminis ſui tales nullius operationis in reſpectu Baronum Franciæ terram eius tam ſuperbè & hoſtiliter intraſſent, talem congregari iuſſit exercitum, qui ad multas barbaras nationes ſufficeret expugnandas. Non quia pauci ex tanta multitudine ad Comitem Fuxi & genus eius non ſuffeciſſent debellandum, ſed vt alij de partibus illis, atque iunctæ eiſdem exteræ nationes, Regis Franciæ potentiam attendentes, ipſum pertimeſcerent offendendum. Sicque verſus Tholoſam Rege & exercitu ſuo congregato, terram Comitis ingrediuntur, omnia depopulationi tradentes, & per multa viarum pericula montiumque ſublimium diſcrimina, caſtrum Fuxinenſe appropinquauerunt. Sed quia propter montes oppoſitos obſideri non poterat de prope, in propinquiori loco quo potuiſſent figi tentoria rex præcepit. Comes verò cum vxore & familia ſuiſque Albigenſibus munitionem intus occupans, in caſtri fortitudine, eo quòd

PHILIPPVS TERTIVS. inexpugnabile videbatur, confidens, valuis clauſis, turribuſque baliſtariis cæteriſque defenſionis inſtrumentis munitis, ſe totis viribus defendere præparabat. Sed cùm Rex & eius exercitus prope caſtrum propter montem oppoſitum, vt diximus, accedere non valerent, iurauit Rex, vt erat magnanimus, ſe nunquam à caſtri obſidione receſſurum, donec illud deditione vel vi reciperet expugnatum. Habitoque cum ſuis conſilio, miſit operarios qui montem celtibus ſcinderent, & iuxta pedes montium viam latam equitibus aperirent. Quod opus cùm inceptum fuiſſet, & labore continuo talis operis artifices pedem montis abſcidiſſent. Comes videns firmum Regis propoſitum, & in deciſione montis deciſores nihil tepidiùs agere, timuit valde. Communicato igitur cum ſuis conſilio, Regem per nuntios, ſupplicauit, vt iram erga ſe miſericorditer mitigaret, & ipſe corpus ſuum totamque terram ſuam in manu ſua traderet ad ſuæ beneplacita voluntatis. Poſtea verò veniens coram Rege, & veniam humiliter poſtulans, tunc non obtinuit; ſed vinculis ligatus, & ad Bellumquercum miſſus, per annum vnum in forti priſione cuſtoditus eſt. Rex autem Fuxinenſe caſtrum & alia Comitis caſtella fortiſſima in manu ſua ponens, vxorem eius reuertens in Franciam ſecum adduxit, faciens eam honorabiliter cuſtodiri. Tandem anni curriculo reuoluto, Comes de priſione extractus, & aliquandiu in Palatio conuerſatus, tantam gratiam apud Regem obtinuit, vt ipſum nouum militem faceret, & magiſtros ac cuſtodes in armis traderet ad tyrocinia exercenda. Poſtremò verò de conſueta Regum Francorum benignitate ac liberalitate terram ſuam illi reddens totaliter, liberum ad propria ire permiſit. B

Incidentia. EODEM anno poſt biennem & nouem menſes ſedis Apoſtolicæ vacationem, in feſto beati Egidij electus eſt Theobaldus de Placentia Archidiaconus Leodienſis in Papam, cùm eſſet abſens in tranſmarinis partibus apud Acon, & quarto Idus Februarij conſecratus Gregorius decimus eſt vocatus. Anno Domini M. C C. L X X I I I. Radulfus Rufus Comes de Aſſatio electus & coronatus fuit in Regem Alemanniæ. Henricus Rex Nauarræ Comeſque Campaniæ duxit in vxorem ſororem Comitis Attrebatenſis Roberti, de qua genuit Iohannam poſtea Franciæ Reginam. Comes Alenſonis Petrus frater Philippi Regis Franciæ deſponſauit Iohannam filiam Iohannis Comitis Bleſenſis. Iohannes de Solliaco Bituricenſis Archiepiſcopus obiit: poſt quem electus fuit magiſter Gaufridus de Ponte cheuron Decanus Pariſienſis: ſed nec confirmatus, nec conſecratus defunctus eſt. Cui ſucceſſit magiſter Simon de Belloioco in Bria Carnotenſis Archidiaconus. Eodem anno venit Papa Gregorius circa quadrageſimam apud Lugdunum Galliæ, celebraturus ibidem Concilium generale. Ad quem ſalutandum accedens Philippus Rex Franciæ cum multo nobili comitatu, cùm tractaſſet apud ipſum de negotiis regni ſui, benedictione eius percepta, in Franciam remeauit. Sed quia apud Lugdunum Dominus Papa, ſicut dictum eſt, debebat Concilium celebrare, Philippus Rex, C vtpote in regno ſuo, dimiſit ibidem milites & ſeruientes ad cuſtodiam Domini Papæ, & cæterorum in eodem Concilio congregandorum: præficiens eiſdem militibus & ſeruientibus Ymbertum de Belloioco militem conſanguineum ſuum. Anno Domini M. C C. L X X I I I I. fuit dies Concilij aſſignata in Calendis Maij: & pluribus ſeſſionibus habitis durauit Concilium vſque ad feſtum beatæ Mariæ Magdalenæ. In quo Concilio multa vtilia ſtatuta fuerunt; ſcilicet de electione ſummi Pontificis, & ſtatu Eccleſiæ vniuerſalis. Et propter ſubſidium terræ ſanctæ fuit conceſſa decima à prælatis & procuratoribus Capitulorum & Eccleſiarum vſque ad ſex annos. Circa finem Concilij venerunt Græcorum & Tartarorum nuntij ſolemnes. Qui Græci ad vnitatem Eccleſiæ redire promittentes, in ſignum huius rei Spiritum ſanctum à patre & filio confeſſi ſunt procedere, Symbolumque Apoſtolorum in communi Concilio ſolemniter decantauerunt. In eodem etiam Concilio plures Ordines Mendicantes ſunt quaſſati, & bigami qui tonſuram clericalem tunc temporis deferebant de cætero ferre prohibiti ſunt, ac vti priuilegio clericali. Numerus vero Prælatorum qui ad hoc Concilium interfuerunt, quingenti Epiſcopi, ſexaginta abbates, & alij prælati circa mille. Eodem anno cùm rediret de Concilio Petrus de Charni Archiepiſcopus Senonenſis, defunctus eſt, & ſucceſſit eidem magiſter Gilo Cornuti præcentor Eccleſiæ Senonenſis.

De

A *De ſecunda uxore quam accepit Philippus Rex, & de morte Regis Nauarræ Henrici.* PHILIPPVS TERTIVS.

ANNO vltimo prænotato Philippus Rex Franciæ die Martis infra octauas Aſſumptionis beatæ Mariæ virginis matris Domini, duxit in vxorem apud Vicenas, iuxta Pariſius Mariam puellam nobilem, filiam Henrici quondam Ducis Brabantiæ ex filia Ducis Hugonis Burgundiæ, & ſororem Ioannis tunc Brabantiæ Ducis. Hanc, quæ pulchra, ſapiens, & optima erat, dilexit Rex nimio affectu, prout debuit & oportebat. Cum ergo de die in diem in gratiam Regis & amorem excreſceret, Petrus de Brocia Regis Philippi Cambellanus, qui ipſum Regem dominum ſuum tanta tunc familiaritate ſibi tenebat aſtrictum, quòd ſuper omnes eidem in Regis curia honor ab omnibus deferretur, quemadmodum inuidus alterius macreſcens rebus opimis, multum dolere cœpit, vt aliqui affirmabant, quòd Rex diligeret ſic Reginam. Cogitauit enim, vt forte ſibi in aliquo conſcius, aut prudentia mulieris beneuolæ poſſe cognoſci, aut ſuæ familiaritatis detrimentum erga maieſtatem Regiam poſſe pati. Et ideo, vt dixerunt aliqui, concipiens iniquitatem B in corde ſuo, cœpit cogitare de die in diem, quomodo cor Regis ab amore Reginæ poſſet in aliquo diminuere, aut totaliter ſeparare. Et quia de iſto Petro fecimus mentionem, quis & vnde fuerit audientibus innoteſcat. Fuit enim, quando primò venit ad Curiam, ſanctæ memoriæ Ludouici Regis patris iſtius Philippi Regis Chirurgicus, pauper homo, natus de Turonia. Poſt deceſſum enim Ludouici Regis, Cambellanus Philippi Regis factus tantum dilexit eum Rex, & credidit ei in omnibus, ac tam altè prouexit eum, quòd omnes Barones, Prælati, & milites regni Franciæ honorem permaximum eidem & munera ſæpe ingentia conferebant. Timebant etiam ipſum, quia quicquid volebat apud Regem operabatur. Vnde multum tædebat Barones, & indignabantur, quòd tantam in regno & Rege potentiam obtineret. Fecerat vero Petrus per potentiam quam habebat quendam conſanguineum vxoris ſuæ magiſtrum Petrum de Benais Epiſcopum Baiocenſem, & maritabat filios ac filias ſuas vbi volebat ad ſuæ libitum voluntatis. Sed quantum ad præſens de ipſo tacebimus, ad materiam de ſe loquentem loco & tempore reuertentes. Eodem anno quo ſupra, Henricus Rex Nauarræ Comeſque Campaniæ in regno Nauarræ defunctus eſt, relinquens de vxore ſua ſorore Comitis Attrebatenſis Roberti vnicam filiam Iohannam nomine totius terræ ſuæ hæredem. Hanc, quia adhuc in cunis erat, mater ſua citò poſt deceſſum patris ſui in Franciam aſportare feſtinauit, metuens ne contra ſeipſam & filiam Nauarrorum infidelitas aliquid moliretur. Rex vero Franciæ Philippus blandè ſuſcipiens eam, fecit illam cum pueris ſuis apud Pariſius in domo Regia honorabiliter educari, donec poſſet puerilibus annis C tranſactis cum aliquo nobili Principe matrimoniali copula feliciter deſponſari, aut diſpenſatione ſummi Pontificis, ſicut rei poſtea declarauit exitus, cum filio ſuo primogenito: quia certum erat eos in tertio gradu eiuſdem generis conſiſtere, & ab eodem ſtipite ducere parentelam. Spectabant enim ad ipſam puellam iure hæreditario Nauarræ regnum, Briæque & Campaniæ Comitatus. Ideoque Philippus tanquam tutor matris & filiæ, regnum Nauarræ in ſua protectione ſuſcipiens, ad recipiendum homagia Procerum regni illius, & fidelitates ciuitatum nomine hæredis, Euſtachium de Bellomarcaſio militem ſuum ad partes Nauarrorum quantocius deſtinauit. Qui illuc paucis diebus effluxis perueniens, oſtenſis literis regiis & iuſſionibus, quos potuit de ciuitatibus ac Baronibus ad partem Regis Franciæ nomine hæredis attraxit. Pertranſienſque vſque ad Pampilionem regni illius Regiam ciuitatem, garniſionem ſuam & gentes ſuas Francigenas tutiori loco, quo potuit, ſagaciter introduxit. Et tunc paulatim fungens in perſona Regis dominio, cœpit animaduertere mores & conſuetudines Nauarrorum: proponens ad vtilitatem reipublicæ & Regis honorem, ſi poſſet, cuncta pacificè gubernare.

De coronatione Mariæ Reginæ.

ANNO Domini M.CC.LXXV. congregatis apud Pariſius fere totius regni Franciæ Baronibus & Prælatis, ac de regno Alemanniæ quampluribus Principibus, militibus & perſonis, in feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ, Maria Regina Franciæ

PHILIPPVS TERTIVS. fuit ibidem per manum Petri tunc Remenſis Archiepiſcopi ſolenniter coronata & A vncta, ſicut mos eſt Reginas Franciæ coronari. Sed tanta fuit ibi lætitiæ ſolennitas, quòd nemo qui tunc viuens aderat, vt à pluribus affirmabatur, meminerit tam iucundam & ſolennem feſtiuitatem pro aliqua Reginarum coronatione in loco aliquo fieri, vel exhiberi. Fuerunt enim Barones & milites diuerſis & variis veſtibus purpureis induti, & nobiles mulieres veſtimentis & cicladibus auro textis, & immenſis monilibus, tanquam filiæ Hieruſalem compoſitæ, & ad templi ſimilitudinem perornatæ. Populus etiam Pariſienſis ciuitatis ab omni opere vacans, & lætitiæ & exultationi ſolummodò intentus, ſolennitatem per octo dies & amplius protraxit: ciuitate per totum cortinis pannorum varij coloris & ornamentis pretioſis mirabiliter palliata. Ibidem tunc Gilo Senonenſis Archiepiſcopus coram Legato Romanæ curiæ domino Simone ſanctæ Ceciliæ presbytero Cardinali, qui præſens aderat, querimoniam detulit, dicens quòd in præiudicium Eccleſiæ ſuæ fuerat Regina in eodem loco à Remenſi Archiepiſcopo coronata. Quia ſicut legitur in quadam Epiſtola Yuonis quondam Epiſcopi Carnotenſis, ad Epiſcopum ſedis Belgicæ, quæ eſt Remis, non pertinet extra Prouinciam ſuam inunctio Regum vel etiam Reginarum. Sed ex parte Regis ſic allegatum fuit, quòd non erat vnde poſſet conqueri Senonenſis Archiepiſcopus, quoniam Capella Regis Pariſius exempta erat, & ideo ratione loci ad ipſum inunctio non ſpectabat. B

De morte Ferrandi primogeniti Regis Hiſpaniæ Alphonſi, & infidelitate aui contra filios Ferrandi.

CIRCA idem tempus obiit Ferrandus Regis Caſtellæ primogenitus, qui Blancham piæ recordationis & ſanctæ memoriæ Ludouici Regis Franciæ filiam, & ſororem Philippi Regis, à tempore patris ipſorum duxerat in vxorem. Cui, ſi patrem ſuperuixiſſet contigiſſet, totius regni Hiſpaniæ dominatus iure hæreditario & pactis aliquibus interuenientibus obuenire debebat. Reliquit vero prædictus Ferrandus tunc defunctus ex prædicta coniuge ſua Blancha duos pueros, Alphonſum & Ferrandum regni Hiſpaniæ hæredes, niſi aui ſui Alphonſi Regis perfidia & innata infidelitas obſtitiſſet. Noluit autem quòd patre puerorum defuncto, primogenitus ipſorum in regno ſibi ſuccederet, allegans in contrarium conſuetudinem patriæ talem eſſe. Cùm inter ipſum ex vna parte, & Regem Franciæ Ludouicum defunctum, in contrahendo matrimonio talis conditio pactioni intereſſet, quòd eorundem puerorum primogenitus nullius fraternitatis ſucceſſione præiudicium inferente, auo vel patre ipſorum defunctis, regnum Hiſpaniæ, & totius terræ dominatum pacificè obtineret. Habebat etenim ex parte matris ſuæ Blanchæ quondam Reginæ Franciæ ius in illo regno Ludouicus Rex; & ideo vt pax fieret inter ipſum & Regem Alphonſum auum iſtorum puerorum, qui regnum Hiſpaniæ iniuſtè detinuerat & tenebat adhuc; talis inter duos reges, ſicut ſuprà diximus, de contrahendo matrimonio prædicto fuit pactio confirmata. Sed ille Pharao in ſuæ fraudis cumulum ius pueri totaliter auferre volens, alterum filium ſuum ſecundo natum de Baronum Hiſpaniæ homagiis reueſtiuit, & quaſi ſe curis regni & occupationibus ſubtrahens, vtpote paralytici morbi contagio iam corruptus, eum in parte regni præſentialiter introduxit. Et ita filiis primogeniti ſui ius regni totaliter auferens, nec matri eorum Blanchæ ſorori Regis Franciæ Philippi dotem, nec pro victu redditus aſſignauit. Sic ergo domina venerabilis, nobilibus orta natalibus, viri ſui orbata conſortio, & quaſi omni humano auxilio deſtituta, inter Hiſpanorum incultos habitus, & eorum aſpectus horribiles, remanſit cum pueris ſuis quamplurimum deſolata. Quod audiens & intelligens Rex Franciæ Philippus, ſororis ſcilicet miſeriam, & nepotum ſuorum exhæredationem, vt verè benigni & compaſſibilis cordis erat, valde condoluit. Et tunc dominum Iohannem militem dictum de Accon, filium Iohannis quondam Regis Hieruſalem, Buticularium Franciæ, ſuum & Regis Hiſpaniæ Alphonſi conſanguineum, cum aliis quibuſdam militibus in Hiſpaniam ad Regem Alphonſum ſolenniter deſtinauit. Mandauit itaque Regi Hiſpaniæ per ipſos, vt ſorori ſuæ ius dotis, & nepotibus ſuis ſucceſſionem regni iuſtitiæ & pietatis intuitu cuſtodiret, vel ſaltem ſororem ſuam cum pueris ſuis in ſaluo conductu ad ſe redire in Franciam permitteret, C

ſi

A ſi ita contingeret quòd nollet eius monitis & precibus conſentire. Breui igitur tempore elapſo, nuntij regales Hiſpaniam peruenientes, & legatione ſua coram Alphonſo Rege propoſita & perorata, id omnino indurato corde facere renuit; ſed tamen ad vltimum retentis pueris Blancham matrem ipſorum conſenſit in Franciam remeare. Hoc autem Regis Franciæ nuntij attendentes, & eius pertinaciam animum ac perfidiam intelligentes, nec eum precibus vel monitionibus domini ſui velle aliquatenus inclinari; indignatione permoti, in verba modum legationis aliquantulum excedentia proruperunt, & ipſe ſimiliter eos acerbis reſponſionibus refutauit. Ad vltimum autem poſt talem verborum altercationem dimittentes pueros cum Blancha, redire nuntij feſtinarunt. Sed Rex Hiſpaniæ ſuæ indignationis non immemor, per nuntium clam mandauit eos ad quendam paſſum, quem vitare non poterant, detineri, niſi fraudem eius Buticularius Franciæ præſenſiſſet. Huiuſmodi rei vel mandati ſuſpicionem Buticularius iam in corde conceperat, & ideò Blancham, totamque comitiuam ſuam ita celerrimè abire coëgit, quòd de duabus dietis niſi vnicam faciebant. Et ſic volente Deo, præuento Regis Hiſpaniæ nuntio malum ipſorum gerente, manus & inſidias hoſtium euadentes,
B & per prædictum paſſum prætereuntes ſeſe in poteſtate Regis Franciæ receperunt. Et non modicum poſt hæc Rex Franciæ ſororem ſuam cum lætitia ſuſcipiens, eam in ſancta viduitate permanentem, ſicut decuit, honorificè cuſtodiuit. Sed de Proceribus Hiſpaniæ fuerunt aliqui qui Regis ſui iniuſtitiam attendentes, contra pactum quod cum Rege Franciæ initum erat, quo interfuerant, noluerunt homagium facere Sancioni Regis ſui filio, quem, vt dictum eſt, in regni poſſeſſionem iam ex parte poſuerat, & vlterius totaliter ponere ſatagebat. Ex quibus vnus Iohannes Nunnij miles ſtrenuus fuit, qui, quia Rex Hiſpaniæ terram propter hoc ſuam & oppida confiſcauit, ad Regem Franciæ Philippum ſe tranſtulit, promittens eidem, ſi vellet contra Regem inſurgere, ſe eum pro poſſe ſuo fideliter iuuaturum. Quem Rex blandè ſuſcipiens, ipſi quandiu in regno ſuo extitit, in expenſis magnam ſummam pecuniæ miniſtrauit. Et licet multum contra Regem Hiſpaniæ commotus eſſet, non ſtatim tamen exercitus congregauit. Sed cum ſuis fidelibus librato conſilio rem ad tempus diſtulit, donec iterum legationem apud Hiſpanias miſiſſet ad tentandum ſi fortè poſſet Regis animum per ſecundos nuncios à malo propoſito reuocare, & ſuis monitis, quæ quaſi preces erant, ad faciendam iuſtitiam emollire.

Incidentia. EODEM anno quo ſupra obiit Papa Gregorius X. cui ſucceſſit Innocentius V. frater Ordinis Prædicatorum, prius Petrus de Tarentia in Burgundia nominatus. Comes Attrebati Robertus, qui ad viſitandum Regem Siciliæ Carolum patruum ſuum cum vxore ſua fuerat in Apulia aliquandiu commoratus, re-
C uertens in Franciam venit Romam: & dum eſſet ibi, accidit quòd vxor eius infirmata moreretur, & ſepulta fuit cum ingenti honore in Eccleſia ſancti Petri. Cuius mors quamplurimum Robertum Comitem contriſtauit, quia propter bonitatem eius & pulchritudinem multum diligebat eam. Fuerat enim nobilibus orta natalibus & ſpectabili genere, vtpote filia cuiuſdam Baronis Franciæ Petri de Cortenaio militis nobiliſſimi regum Francorum ſanguine deriuati. De qua Comes Attrebati maritus ſuus ſuſceperat duos filios, Philippum qui poſtea duxit in vxorem filiam Iohannis Comitis Britanniæ Blancham neptem Edoardi Regis Angliæ, & Robertum qui non longè poſtea mortuus eſt puer, ac vnicam filiam quam Othelinus Comes Burgundiæ duxit vxorem. Et antequam reuerſus eſſet prædictus Comes Attrebati Robertus in Franciam, Philippus Rex Franciæ conſilio Margaretæ Reginæ matris ſuæ dedit Emundo fratri Regis Angliæ Edoardi in vxorem, ſororem eiuſdem Comitis relictam Regis Nauarræ Henrici ſuperiùs nominati. quod multum Comiti, vt dicebatur, diſplicuit vt agnouit. Circa idem tempus Almaricus Clericus filius Simonis de Monteforti Comitis Leyceſtriæ dudum in Anglia perempti, dum per mare ſororem ſuam vnicam quam habebat, duceret in Walliam ad Principem Wallenſium Loelinum, vt eam acciperet vxorem, per gentes Regis Angliæ Edoardi captus cum ſorore ſua fuit, & diu in carcere retentus. Quod moleſtè Princeps ferens Wallenſium, non multo poſt tempore reuoluto à dominio Regis Angliæ reſiliens, contra eum fortiter rebellauit, & montem quendam longum & arduum in confinio terrarum ſuarum nomine Senandone muniuit.

PHILIPPVS TERTIVS.

Quod Edoardus Rex intelligens, ſtatim congregato exercitu, quamuis hyemalis A temporis aſperitas ſuo eſſet exercitui importuna & nimis moleſta, montem illum per mare & terram obſedit. Sed de ſuis multi tunc perierunt: alij arctis viarum anguſtiis obruti, alij inſultu hoſtium ſubito interfecti. Tandem Rex Principem ad talem deditionem coëgit, quòd ad ſuum rediret dominium, & quandiu ipſe viueret poteſtate & nomine Principis fungeretur: ſed poſt mortem ſuam Principatus auctoritas ad ſuos hæredes, ſi quos fortè generaret, minimè deueniret. His peractis, Rex vxorem ſuam eidem reddidit, quam cum fratre Almarico in cuſtodia detinebat, prius eam in præſentia faciens Principi maritali fœdere copulari. Almaricum verò, quia Clericus erat, Prælatis Angliæ reddens, non ſuo, ſed Prælatorum nomine fecit per longum tempus ſub arcta cuſtodia reſeruari.

De morte Ludouici primogeniti Regis Philippi.

CIRCA idem tempus, ſcilicet anno Domini M.CC.LXXVI. obiit Ludouicus primogenitus filius Regis Franciæ Philippi impotionatus, vt murmurabant aliqui; & de hoc maximè in corde Regis dedit ſuſpicionem Petrus de Brocia Cambellanus. B Nitebatur enim aſtruere clam, non apertè, quod mortem pueri Regina Maria vxor Regis procurauerat, & conſimiliter de reliquis primæ vxoris Regis filiis facere moliebatur, vt ius & hæreditas regni Franciæ ad ſuos procreandos liberos deueniret. O nefanda lingua facinoris, quæ Reginam bonam & optimam tanti mali dicebat auctorem, cuius erat veraciter inſcia & immunis: Maledicta ſit pacis æmula detractorum conditio, quorum ſtimulis amariſſimo felle tinctus animus ſatagebat pium Regem contra dilectam coniugem ſic immerito prouocare. Erant tunc duo pſeudoprophetæ in Francia, Vicedominus Laudunenſis Eccleſiæ, & quidam Sarabita peſſimus, quædam Beguina Niuellenſis terria pſeudoprophetiſſa. Qui nulla religione approbati, Deo mentiti, per arctam vitam, quam deforis oſtendebant habere Prophetiæ ſpiritum dicebantur. Sed verè ſpiritus mendax in eorum ore factus multos decepit, & ad credendum eis quamplurimos prouocauit. Suſpectum enim fuit aliquibus, quòd eos Petrus de Brocia promiſſionibus illexiſſet, vt de Regina aliquid dicerent, per quod poſſet à Regis amore vel gratia aliquantulum ſeparari. Nam Rex Philippus talibus motus ambagibus Abbatem ſancti Dionyſij in Francia Marhæum, quem præ ceteris fidelem Conſiliarium habebat, & Epiſcopum Baiocenſem Petrum vxoris Petri de Brocia conſanguineum, miſit ad Beguinam ſuperius nominatam, vt ſciret de filio veritatem. Sed Epiſcopus præuento Abbate loquens cum muliere, quid ſibi dixerit vel reſponderit ignoratur. Tamen Abbas ad illam poſtea perueniens, illi mandatum Regis pro quo venerat aperuit, & ipſa nihil aliud reſpondens dixit: Epiſcopo ſocio veſtro locuta ſum, & quod à me petiit benè dixi. C Abbas autem, quia ſine ipſo locutus fuerat cum illa Epiſcopus, & reſponſionibus mulieris permotus indignanter receſſit cogitans ab ea aliquam proditionem eſſe factam. Redeuntes igitur ad Regem Epiſcopus & Abbas, Rex primo petiit ab Abbate quid apud mulierem illam inuenerant in reſponſionibus & mandaris. Abbas vero reſpondit, quòd ipſum præuenerat Epiſcopus, nec ex quo eidem locutus fuerat ſibi quicquam noluit mulier reſpondere. Rex autem illico Epiſcopum mandans, & de prædictis ipſum interrogans, reſpondit Epiſcopus: Domine Rex, mulier illa in confeſſione aliqua mihi dixit, ſed vobis nec alicui poſſum vel debeo reuelare. Ad quem Rex iratus reſpondit: Ad illam confitendum non miſeram vos, nec ita rem dimittam, imo ſi poſſim veritas agnoſcetur. Tunc Rex iterum ad prædictam mulierem Theobaldum Epiſcopum Dolenſem in Britannia & fratrem Arnulphum de Viſemale militem Templi quantocius deſtinauit. Qui ad ipſam in breui peruenientes, ſimul locuti ſunt cum ea dicentes, ſe nuncios eſſe Regis. Et illa gratulanter eos ſuſcipiens dixit, quòd ſecundum interrogationes eorum de ijs quæ quærerent omnimodè reſponderet. Eam igitur de multis interrogantes, ad vltimum reſpondit dicens: Regi dicite, quod ſi aliquid de vxore ſua quiſquam malè locutus ſit, non credat talia; quia bona & fidelis eſt, ſciat veriſſimè erga eum & ſuos plenariè toto corde. His & aliis auditis regales nuncij mulieri valedicto receſſerunt, & Regi quæ audierant à muliere fideliter narrauerunt. Rex vero hoc audito, ſatis in corde ſuo intellexit, quòd aliquos habebat in ſeruitio prope ſe, qui nec boni nec fideles erga

ſe

A ſe exiſtebant. Sed tunc cordis ſui voluntatem non aperuit; imo quantùm potuit diſſimulauit. PHILIPPVS TERTIVS.

De profectione Regis Philippi apud Saluamterram in Gaſconia.

PHILIPPVS Rex Franciæ à rancore quem contra Regem Hiſpaniæ conceperat non decidens, ſed ſumma indignatione ferens quòd ſororem ſuam ita quaſi orbatam liberis ſibi tranſmiſerat, iterum legationem ad ipſum ſuper huiuſcemodi rem deſtinauit. Veruntamen nec ſic, nec aliter ille ſecundus Pharao in malo propoſito pertinaciter induratus, nec verba paci & concordiæ ſatis conuenientia voluit reſpondere. Quapropter nuncij videntes ſuam legationem nihil proficere, ipſum ex præcepto ſui domini Regis Franciæ diffidauerunt. Et ſic feſtinato itinere hæc domino ſuo omnia relatuti in Franciam redierunt. Tunc Rex ex omnibus regni Franciæ prouinciis congregauit exercitum; tantáque ibidem fuit multitudo nobilium, & aliorum, quòd quaſi arena maris innumerabilis videbatur. Nec ſolum de regno Franciæ inclytam adunauit militiam, ſed de contiguis regionibus Duces & B Comites ad ſui ſupplementum exercitus aduocauit. Ducem Burgundiæ, qui de iure tenebatur; Ducem Brabantiæ; Comitem de Iuliers, & Comitem Barri, alioſque quamplures, qui de regno Alemanniæ ſola gratia conuenerunt. Sed prius, vt moris eſt antiquis Francorum Regibus, viſitato patrono ſuo, ſcilicet S. Dionyſio cum ſociis, & audita Miſſa ad altare Martyrum, vexillum beati Dionyſij de manu Abbatis illius Eccleſiæ tunc accepit. Sicque iter arripiens per Aurelianenſem vrbem & Bituricam regionem, fineſque Pictauorum peragrans, verſus partes Hiſpaniæ cum ſuo exercitu accelerauit. Sed interim venerunt quinque milites miſſi ex parte Regis Hiſpaniæ nuncij, qui per ſeptem dies in exercitu Regis Franciæ exiſtentes vix acceſſum ad Regem habuerunt, vt oſtenderent quod ex parte domini ſui afferebant. Tandem conceſſa eis copia cum Rege loquendi, magna extollentia protinus garrulantes eum ex parte domini ſui diffidauerunt, & pomposè minas, ſi contra dominum ſuum inſurgeret, protulerunt. Tunc Rex prudenter & moderatè reſpondens, nec ſe iactans de aliquo, reſpondit, quod intendebat regnum intrare Nauarræ & pertranſire vlterius, ſi valeret, regnúmque, ſi poſſet, Hiſpaniæ inuadere attentaret. Quod intelligentes nuncij feſtinato itinere ad propria redierunt. Ex illa autem hora Rex Franciæ nimia indignatione permotus eo quòd ipſum Rex Hiſpaniæ tam ſuperbè diffidauerat, firmo propoſito regnum ipſius hoſtiliter intrare diſpoſuit, dicens dedecus & opprobrium fore ſibi & regno Franciæ, niſi iſtam præſumptionem & dedecus vindicaret. Tandem in extremis partibus regni ſui prope portus Cyſereos in terra Gaſconis de Biardo ad quandam villam, quæ Saluaterra nuncu- C patur, ſuum exercitum quaſi innumerabilem congregauit. Qui ſi poſſet commodè in Hiſpanias introduci, credebatur ſufficere ad deditionem regni Hiſpanici, & etiam ad alias debellandum exteras nationes. Sed multis incommodis impedientibus vlteriùs exercitus tranſire non potuit, quia ad ſuſtentationem tanti populi dape frumentaria & pabulis equorum male prouiſum fuerat, cùm iam antequam portus Cyſereos & difficultates montium ingredi incepiſſent, hominibus & equis neceſſaria, rara, & cariſſima venderentur. Præterea hyemis inſtantis periculum, quod iam intrabat in ianuis, multas ventorum & frigoris moleſtias & madefactiones imbrium minabatur. Nec ptopter hoc adhuc exercitus reſtitiſſet, ſi rei frumentariæ & pabulorum ſufficientia poſſet alicubi reperiri. Tunc inuito Rege, qui ardentiſſimè cupiebat Hiſpanias introire, proditorum, vt creditur, conſilio oportuit exercitum reuerti, donec veris amœnitas & neceſſariorum ſagax prouiſio iter faciliùs & commodius præparaſſet.

Quomodo Robertus Comes Attrebatenſis miſſus à Rege Franciæ in Nauarram fuit.

PAVLVLVM antequam Philippus Rex Franciæ ad Saluamterram viam inciperet, dominus Euſtachius de Bellomarchaſio miles, quem ipſe Rex miſerat in Nauarram ad Regem illius gentis in manu ſua conſeruandum, cùm vellet aliquas conſuetudines Nauarrorum iniuſtas in melius, ſi poſſet, commutare, orta contentione propter hoc inter ipſum & Barones patriæ, fuit ab ipſis & Pampilionis ciuibus,

PHILIPPVS TERTIVS. apud Pampilionem in caſtello ſiue burgo cum ſuis Francigenis tunc obſeſſus. Quod A
Rex Franciæ intelligens, miſit celeriter ad ſui liberationem & Nauarrorum perfidiam vindicandam Robertum Attrebatenſem Comitem, & Ymbertum de Bellojoco Franciæ Conestabularium: præcipiens eis, vt de Seneſcatu Tholoſæ, Carcaſſonæ, Petragori, & Belliquadri exercitum congregarent, & quamcitiùs commodè poſſent regnum Nauarræ ad gentis ſuæ ſubſidium intrpirent. Duos etiam viros nobiles & potentes in illis partibus, Gaſconem de Biardo, & Comitem Fuxinenſem vt aſſumerent in ſuum adiutorium voluit & mandauit. Comes igitur Attrebati mandatum Regis adimplere deſiderans, aſcitis ex præcepto eius duobus prædictis nobilibus, de illis partibus tantum collegit exercitum, quòd ad viginti millia hominum vel ampliùs tam equitum quàm pedeſtrium poterat æſtimari. Tali ergo congregato exercitu, verſus finem terræ Gaſconis de Biardo, in Caſtello ipſius quod Mollans nuncupatur, aliquantulum reſtiterunt, donec conſuluiſſent, quomodo poſſent commodius Nauarræ difficiles aditus penetrare. Interim dum hæc aguntur, vnus de Nauarrorum Principibus nomine Petrus Sances à malo ceterorum propoſito reſiliens, Regique Franciæ & dominæ ſuæ regni Nauarræ hæredi de cetero conſentire volens, per Garſium Morani Regis Franciæ aduerſariorum principem & Capitaneum vna nocte in lecto ſuo quieſcens cum quinque aliis perſonis proditionaliter fuit interfectus. Cuius necem vxor & amici omnimodè vindicare cupientes promiſerunt domino Euſtachio, quem Nauarri in caſtello vrbis, ſicut dictum eſt, obſederant, ſe ſi vellet cum ipſo includere, vel difficultates portuum & introitus taliter liberare, quod genti ſuæ liber pateret aditus & egreſſus. Sed interea Comes Attrebati, qui, vt diximus iuxta introitum portuum cum valida manu peditum & equitum ſe tenebat portus Cyſereos euitando, & in partem alteram per montes Pyreneos & terram Regis Arragonum tranſitum cum magna difficultate feceтat, in regnum Nauarræ ſuum exercitum introduxit, venienſque vſque ad vrbem Pampilionem, eam die Iouis ante natiuitatem beatæ Mariæ virginis tunc obſedit. Et quia contra eum ad prælium qui intus erant exire non audebant, Comes erectis ingeniis fecit eos fortiter de die in diem aſſaillire. Intus erat Garſius Morani Petri Sanche, vt diximus, interfector, Gonſalues, & multi alij Principes Nauarrorum, qui dominum Euſtachium de Bellomercaſio prædictum & ſuos Francigenas fortiter opprimebant. Et ipſe ſimiliter eos ſæpe vice reciproca damnificabat in pluribus, & inſultus eorum vacuos repellebat. B

Quomodo Pampiliona capta fuit.

CVM autem Comes Attrebati per ſuas petrarias, Mangonellos, & alia ingenia, domos ciuitatis quamplurimum deſtrueret, tantus timor ciues turris arripuit, quòd potiùs de fuga cogitarent, quàm contra Comitem & gentes ſuas in bello confligere, aut intra ciuitatis mœnia ſe tueri. Propter quod Garſius Morani & alij principes factionis nocte ſuperueniente choreas ducentes & exultantes cantabant magnis vocibus, vt ciues ſuos lætos facerent & exercitum deterrerent, quaſi hoc ſibi prouenisset ex feruenti deſiderio contra hoſtes ſuos in craſtinum prælіandi. Sed omnes mediæ noctis caligine obumbrante, remanentibus ciuibus in periculo, turpiter aufugientes, & per regnum circumquaque ſuis locis adeuntes latuerunt. Garſius vero Morani, qui tam timore parentum Petri Sanche quem occiderant, quàm exercitus Regis Franciæ, ad Regem Caſtellæ ſe tranſtulit feſtinàter (erat enim ad ſeptem leugas introitus regni Nauarræ non cum magna multitudine bellatorum, & ibi finem huius rei præſtolans ſe tenebat) mittebat Carthalanos contra dominum Euſtachium ad ciuitatis ſubſidium, & iam ad tres leugas vrbis couenerant. Sed cùm audiſſent Regis Franciæ exercitum aduenisse ante Pampilionem, vlterius pertranſire non audentes, effracti & vacui ad illum qui eos miſerat redierunt. Mane igitur facto, ſciens & dolens Comes Attrebati, quod proditores euaſiſſent, miſit Coneſtabularium in vrbem ad loquendum cum ciuibus, qui eum magna petebant inſtantia recipi in tutelam. Et propter hoc pauore exterriti ad magnam Eccleſiam beatæ Mariæ confugerant, vt ibi ſaltem mortis vel captiuitatis ſuæ remedium inuenirent. Sed dum adhuc ad eos loqueretur, pedeſtris populus de exercitu ſupra muros ciuitatis vacuos defenſoribus aſcendens, & in vrbem nullo iubente, & inuitis ſuis C

Capitaneis,

A Capitaneis, qui eos quantum poterant refrænabant, prædandi cupidine introiuit. Nec fuerunt iſti valoris homines nec nati de Francia, ſed de terra Gaſconis de Biardo, & Fuxinenſis Comitis Albigenſes, nec ſolum vrbem ſpoliis prædati ſunt, ſed quod deterius eſt, tanquam Sarracenos & hoſtes fidei tam mulieres quàm homines crudeliter occidebant; & etiam quod erat nequiſſimum, matronas & virgines obſtuprabant. Ad cumulum etiam ſui ſceleris in tumbam Henrici Regis, qui iacebat in maiori Eccleſia beatæ Mariæ, manus ſacrilegas iniecerunt, & quia eam eſſe auream, quæ de cupro fuerat deaurato, crediderunt, totam de loco euellentes dilaceratam reliquerunt. Hoc intellecto, Comes Attrebati valdè condoluit, mandans Canonicos, qui præ timore aufugerant, & eis & ciuibus benignè compatiens ſecuritate & libertate condonata, redditus confirmauit, & in quantum potuit de præda, quam manus ſceleratiſſimæ rapuerant aſſignauit. Capta itaque Pampiliona, Comes ciuitates alias & munitiones, exceptis ſeptem caſtellis, occupauit, alioſque Regis aduerſarios, quos in ciuitatibus & caſtellis inuenire potuit, cepit & incarcerauit: ſiluitque terra in conſpectu eius, diſſenſionis complicibus profligatis.

B *Quomodo Comes Attrebati iuit loqui cum Rege Hiſpaniæ, & de reditu eius in Franciam.*

AVDIENS autem Rex Hiſpaniæ, quòd Comes Attrebati Pampilionem expugnaſſet, & totum regnum Nauarræ Regis Franciæ poteſtati ſubiugaſſet; nec non quod & ipſe Rex Franciæ apud Saluamterram in Gaſconia contra ipſum exercitum congregaſſet, mandauit eidem Comiti tanquam ſuo conſanguineo chariſſimo, multis ſubiunctis precibus, quòd ad ipſum ſecurè viſitandum accederet pariter & loquendum. Haberet enim libenter, vt mandabat, cum ipſo familiare colloquium. Sed Comes Attrebati ſuper hoc inconſultò Rege Franciæ id ratus eſt fieri non debere. Sciebat etenim, quòd Rex Franciæ & Rex Hiſpaniæ ſeipſos ad inuicem diffidauerant; & quòd Rex Franciæ tunc cum potenti exercitu exiſtens apud Saluamterram in Gaſconia moliebatur hoſtiliter in Hiſpanias introire. Et propter hoc Regi Franciæ ſignificauit Comes Attrebati, vt ſuper huiuſcemodi rem ſuum ſibi mandaret beneplacitum voluntatis. Conſentiente igitur Rege Franciæ, qui nullam de Comite malam ſuſpicionem habebat, iuit Comes in conductu Regis Hiſpaniæ cum paucis militibus, quos ſecum habebat, ad ipſum in Hiſpanias viſitandum. Quem Alphonſus Rex gratulanter, vt decuit, lætè ſuſcipiens & multum honorans, ad vltimum multis verbis præambulis exorauit, vt de pace componenda inter ipſum & Regem Franciæ omnimodè laboraret. Interim Rege Franciæ Philippo reuerſo in Franciam, hoc ſtatim apud Hiſpanias eſt cognitum, & Regis Hiſpaniæ ore proprio fuit Attrebatenſi Comiti intimatum. Quo audito, Comes Attrebati, & multis aliis de ſtatu Curiæ Regis Franciæ, ammiratione perculſus, redire quamcitius potuit accelerauit, & etiam ſuſpectum habuit, quòd ſi Rex Franciæ vlterius proceſſiſſet, proditionem aliquam incurriſſet. Enimuerò, quia is ſtatum curiæ Regis Franciæ nuncians, ita ſciebat de conſilio Regis, & prope ipſum eſſe de neceſſitate oportebat; Comes Petrum de Brocia Cambellanum habuit tunc ſuſpectum. Reuerſus autem in Nauarram, quid agendum eſſet de vrbe Pampilonia, Priſionibuſque ſuis, maiores qui ſecum erant conſuluit, videlicet vtrum rebus ſic ſe habentibus rediret in Franciam, aut illic adhuc propter caſus fortuitos, qui poſſent accidere, remaneret. In hoc ergo maiorum conſenſit conſilium, quòd prius ſacramentis à militibus Petri Sanche de fidelitate ſeruanda receptis, & bonis villis ciuitatibuſque ſibi pacificè fœderatis, ſi partem militiæ ſuæ Domino Euſtachio de Bellomercaſio dimitteret; poſſet ſecurè in Franciam remeare. Quo facto Comes reuerſus in Franciam, rei geſtæ proceſſum & ordinem, & quid viderat & audierat apud Regem Hiſpaniæ, Philippo Regi Franciæ domino ſuo quamcitius potuit enarrauit. Vnde Rex dolens quamplurimum in corde ſuo, cogitauit illum per quem ſui ſtatum hoſpitij ita ſciebat aut prope ſe morari in ſeruitio, aut de ſuo conſilio intereſſe. Et propter hoc de cetero fuit in dubium, cui ſe crederet aut ſua conſilia aperiret.

Incidentia. CIRCA idem tempus in quadrageſima venerunt nuncij Tartarorum in Franciam ad Regem Philippum, dicentes eidem ex parte domini ſui Regis

PHILIPPVS TERTIVS. Tartarorum, quòd ſi ipſe Rex Franciæ, quia cruce ſignatus erat, proponeret contra Sarracenos ad partes Syriæ in Acon transfretare, dominus ipſorum conſilium gentis ſuæ & iuuamen totaliter ac fideliter promittebat. Si autem veri nuncij aut exploratores fuerint, Deus nouit. Non enim erant Tartari natione nec moribus, ſed de ſecta Georgianorum Chriſtiani, quæ natio Tartaris totaliter eſt ſubiecta. Ipſi vero ex parte Regis ad Abbatiam ſancti Dionyſij in Francia ducti ſolemnitatem Paſchæ ibidem celebrauerunt, morem Chriſtianum per omnia oſtendentes; & poſtea, vt dicebatur, cauſa conſimili ad Edoardum Regem Angliæ peruenerunt. Papa Innocentius V. obiit; cui ſucceſſit Adrianus, huius nominis V. natione Ianuenſis. Hic cum ſediſſet menſe vno & diebus nouem, defunctus eſt. Cui ſucceſſit Iohannes XX. natione Hiſpanus. Anno Domini M. CC. LXXVII. Iohannes Papa cùm ſibi vitæ ſpatium in annos plurimos extendi crederet, & hoc etiam coram multis aſſereret, ſubitò cum camera noua, quam pro ſe Viterbij circa Palatium conſtrui fecerat, ſolus ipſa ruente corruit, & inter ligna & lapides colliſus, ſexto die poſt caſum, perceptis omnibus Sacramentis Eccleſiaſticis, expirauit. Sepultus eſt autem in eadem vrbe in Eccleſia ſancti Laurentij. A

B

De captione Petri de Brocia, & eius morte.

EODEM tempore accidit, quòd quidam Monachus quaſdam afferret literas Regi Franciæ Philippo apud Meledunum ſuper Sequanam exiſtenti, quas, vt dicebat, reliquerat in domo ſiue hoſpitio Abbatiæ ſuæ in vna pixide quidam nuncius illic prætereundo mortuus; qui illos de Abbatia ſua adiurauerat, ne alicui literas illas traderent niſi regi. Rex autem Monachum gratè ſuſcipiens mandauit illico conſilium ſuum, & aperta pixide, literas illas aſpicientes, inuenerunt eas ſigillo Petri de Brocia ſigillatas. Sed quid in eiſdem contineretur literis, omnibus præter ſtricto Regis Conſilio fuit, & adhuc eſt ignoratum. Ammirante tamen multum Regis Conſilio ſuper contentum in literis, Rex de Meleduno recedens venit Pariſius, & iterum ibidem habens cum ſuo Conſilio colloquium, dum poſtea ſe traxiſſet apud nemus Vicenarum iuxta Pariſius, Petrus de Brocia ibi captus, primo Pariſius incarceratus, & poſt apud Ianuillam in Belſia ductus, fuit ibidem in turri fortiſſima collocatus. Quo audito & intellecto, Epiſcopus Baiocenſis Petrus conſanguineus vxoris, vt diximus, dicti Petri de Brocia incarcerati, ſtatim de regno Franciæ recedens, ad curiam Romanam ſe tranſtulit. Vbi tanquam exulem ſub protectione ſummi Pontificis & Eccleſiæ ipſum oportuit longo tempore permanere. Non de longe poſtea Petrus de Brocia Pariſius reductus & in carcere poſitus, fuit ibidem præſentibus Ducibus Burgundiæ & Brabantiæ ac Roberto Attrebatenſi Comite communi latronum patibulo ſuſpenſus. Cuius mortis cauſa apud vulgus incognita, magnam cunctis qui audierunt admirationem & murmurationis materiam miniſtrauit. In hoc etiam facto poſſumus patenter aduertere, quam ſtultiſſimus eſt homo pauper de humili plebe natus, Regis alicuius aut Principis in ſeruitio poſitus, cùm ipſum ad altum ſtatum fortuna prouexerit, ſi par nobilibus aut magnatibus voluerit effici vel videri. Nec enim vnquam tam alte fortuna prouexit aliquem, vt non tantundem ſibi quantum permiſerat minaretur. Petrus autem de Brocia ſicut cedrus Libani in regno Franciæ fortunaliter exaltatus, & in altiori loco volubilis fortunæ poſitus, dum ibidem permanere credidit, reuolutione vnica rotæ fortunæ plus decidit, quàm fuerat in duplo centies eleuatus. Et non ſolùm ipſe cecidit, ſed & omnes, qui eius ope promoti fuerant, ſeruitia perdiderunt. C

Incidentia. EODEM temporis concurſu defuncto, ſicut ſuperius dictum eſt, Iohanne Papa, Dominus Iohannes Gaitanus natione Romanus de genere Vrſinorum in Papam eligitur, & Nicolaus huius nominis tertius nuncupatur. Hic autem anno Domini M. CC. LXXVIII. ſtatim poſt promotionem ſuam Carolum Regem Siciliæ à vicariatu Thuſciæ amouit, & conſtitutiones faciens tam de electionibus Prælatorum, quàm de electione Senatoris vrbis Romæ, ſe in Senatorem ad vitam fieri procurauit, faciens per ſuos parentes Senatoriam fere per duos annos Regi. Hic miſit ad Carolum Regem Siciliæ in Apuliam vnum de ſuis Cardinalibus, volens ſuper amotione Vicariæ Thuſciæ, ac Senatoriæ vrbis Romæ, eius continentiam, patientiam, & obedientiam experiri. Sed hunc relatione Cardinalis in omnibus

A omnibus & per omnia magis bonum & humilem atque diſcretum quàm credidit PHILIPPVS inueniens, dixiſſe fertur: Fidelitatem habet à domo Franciæ, perſpicuitatem inge- « TERTIVS. nij à regno Hiſpaniæ, diſcretionem verborum à frequentatione Romanæ curiæ: « alios poſſemus ſuperare, iſtum autem non poterimus. Magiſter Iohannes de Au- « relianis Cancellarius Pariſienſis per Papam Nicolaum ad Epiſcoparum Pariſienſem promotus, ſæculo vale faciens totum dimiſit, & in domo fratrum Prædicatorum Pariſius religionis habitum aſſumens, pauper ibidem cum pauperibus deuotè Domino famulando huius vitæ peregit incolatum. Circa idem tempus Bondodar Babyloniæ Soldanus, qui Antiochenam vrbem deſtruxerat, & Chriſtianitati in partibus tranſmarinis fecerat multa mala, congregans exercitum magnæ multitudinis in Tuscia, cum Tartaris habuit conflictum: ſed maxima parte ſui exercitus à Tartaris cæſa, ipſe lethaliter ſaucius redire compellitur in Damaſcum. Quo non multo poſt mortuo, ſuccedens eidem filius eius non diu pacificè dominium gubernauit. Nam plures Amiralij contra cum conſpirantes, ipſum in caſtello fortiſſimo, quod Letrat dicitur, iuxta Babylonem cum ſuis factoribus obſederunt. Vnde inter ipſos paulatim tanta pullulauit diſcordia, quòd ſe paſſim communiter & vbi-

B que alterutrum occidebant.

De aduentu Caroli Principis Salernæ in Franciam, & de itinere Regis Philippi ad montem Maſceij.

ANNO Domini M. CC. LXXIX. Princeps Salernæ Carolus Regis Siciliæ illuſtriſſimi Caroli filius, veniens in Franciam cum magno honore à Rege & Baronibus eſt receptus, ac pro eius amore & reuerentia dedit licentiam Philippus Rex in ludis tyrociniorum milites exercendi. Fecerat enim parum ante Rex Franciæ fratrem ſuum Robertum Comitem Clarimontis militem nouum, & cum illo quamplures alios. Quibus & multis aliis ob honorem & amorem Principis cognati ſui dedit ad tyrocinia exercenda, arma & equos quamplurimos affluenter. Ipſe vero Rex per tyrocinia commonendo milites ad probitatem diſcurrens, quos pedites inueniebat releuans, dando equos animabat iterum ad conflictum & certamina ſubeunda. In quodam igitur illorum tyrociniorum Comes Clarimontis prædictus iuuenis & nouus miles armorum pondere prægrauatus, & malleorum ictibus ſuper caput pluries & fortiter percuſſus, vexatione cerebri intonitus, decidit in amentiam perpetuam. De quo damnum & dolor maximus emanauit. Erat autem formâ egregius, & ſtatura mediocriter eminens, cuius animus ad probitatem tendens peruenite poterat, ſi Dominus annuiſſet. Habebat verò vxorem filiam dominæ de Borbona vxoris quondam fratris Ducis Burgundiæ Roberti, & poſt Comitis Attreba-

C tenſis Roberti, de qua plures pueros poſtea genuit & ſuſcepit. Reuerſo denique poſtea Salernæ Principe Carolo ad patrem ſuum in Apuliam, Rex Franciæ Philippus anno Domini M. CC. LXXX. congregatis totius regni ſui Baronibus profectus eſt apud montem Maſceij in Gaſconia. Ad illas enim partes accedere debebat Alphonſus Hiſpaniæ Rex tractaturus de pace ſuper iniuria dominæ Blanchæ ſororis Franciæ Regis, & puerorum eius filiorum defuncti Ferrandi primogeniti ſui ſuperius nominati, quos iure regni priuare totaliter nitebatur. Exiſtente igitur Rege Hiſpaniæ & aduentato apud Baionam Gaſconiæ ciuitatem maritimam, congregabantur hinc inde per plures dies regales & ſolemnes nuncij prodicto negotio expediendo apud Aquas. Sed cùm minimè ita proficerent, & teneret firmum propoſitum Rex Franciæ iterum exercitum congregandi, mandauit interim Papa Nicolaus vtrique Regi ſub pœna anathematis, quam in diſcordantes ferebat, vt ſaluis vtrinque iuſtis rationibus in pacem & concordiam ad honorem Dei & vtilitatem Eccleſiæ conuenirent. Deſtinauit ad hoc ſolemnes nuncios Miniſtros generales fratrum Prædicatorum & Minorum. Sed indignatione inter Reges pullulante, ipſi negotium ad finem perducere nequiuerunt. Et licèt Rex Franciæ ſatis eſſet ſummo Pontifici obediens, recedens tamen de monte Maſceij abſque effectu negotij, apud Tholoſam ſe tranſtulit, ibique ad eum perueniens Petrus Aragoniæ Rex cum magno honore ſuſceptus eſt, & donis ac iocalibus quamplurimis honoratus. Sed ingratus tanto honore & beneficiis, ſtatim reuerſus in regnum ſuum, conſilio vxoris ſuæ Conſtantiæ Reginæ Manfredi quondam damnati filiæ, Siculis, qui iam contra

Regem Siciliæ Carolum conſpirauerant, confœderatus eſt. Nam miſſi Siculorum, A
Panormitanorum maximè & Meſſenenſium, ad ipſum tunc conuenerant, dicentes quod ſi contra Regem Carolum vellet cum ipſis inſurgere, & eoſdem tueri, de cetero ipſum in Regem & dominum reciperent & haberent.

Incidentia. ANNO poſterius nominato Nicolaus Papa in Suriano caſtro prope Viterbium moritur, & vacauit Sedes quinque menſibus & diebus viginti. Eodem anno Sequana flumen Galliæ circa principium menſis Ianuarij ſic ſuos tranſcendit alueos, quòd Pariſius duos pontes & aliis locis quamplures fregerit, atque ita circumquaque inundauit ciuitatem Pariſienſem, quòd nequiret à parte villæ ſancti Dionyſij abſque nauigio ingredi, & ex alia parte infra muros vſque ad crucem Hemondi per totam plateam Maberti vaſa naualia diſcurrebant. Hambaldenſes quamcitò mortem Nicolai Papæ ſciuerunt, conuocata parte ſua capitolij & cercocharium vrbis Romæ exiſtentium ſub cuſtodia vicariorum, quos idem Papa conſtituerat, par dominium inuitis Vrſinis in vrbe habuerunt. Ita quod ex pacto inter eos habito pro parte Hanibaldenſium vnus, & pro parte Vrſinorum alius in Capitolio Senatoris officium gerentes fuerint conſtituti. Sub quorum regimine multa homicidia, plurimæque diſſenſiones, & alia mala quamplura ſunt habita tam in vrbe quàm B
in eius deſtrictu, & tamen impunita.

ANNO Domini M.CC.LXXXI. dominus Simon S. Ceciliæ preſbyter Cardinalis natione Gallicus de Montpincem in Bria in Papam eligitur, & apud Vrbemueterem X. Cal. April. conſecratus, Martinus huius nominis IIII. eſt appellatus. Is electus in Senatorem vrbis Romæ ad vitam, loco ſui ſubſtituit Regem Siciliæ Carolum, de domo ſeu familia ipſius Regis ſumpſit milites ad regendum patrimonium Eccleſiæ Romanæ. In Romaniola verò deſtinauit dominum Iohannem de Apia Comitem cum ſoldenariis Francigenis fere octingentis contra Guidonem Montisfeltri, qui terram Eccleſiæ Romanæ detinebat illis in partibus occupatam. Iſte autem Guido de ciuitate in ciuitatem ſe transferens malitioſè, infra forrericias ſe tenens, rapiebat interdum prædas, vnde ſui ſequaces paſcebantur. Eodem tempore apud Vrbemueterem orta fuit diſcordia inter gentem Regis Siciliæ & Vrbeueteranos, aſſenſu, vt dicebatur, Ranerij capitanei Vrbeueterani, qui volebat quòd Rex Siciliæ & Gallici damnum & vituperium ſuſtinerent. Nam cùm tumultus magnus in ciuitate oriretur contra Gallicos, & clamores validos emitterent Vrbeueterani, mortem ad Gallicos exclamantes, ſæpe uocatus Ranerius vt gentem ſuam refrænaret, ſe fingebat infirmum. Sed Francis ad arma concurrentibus, tandem ceſſauit diſſenſio, aliquibus tamen hinc inde vulneratis, & quampluribus Vrbeueteranis interfectis.

Mõtpicien Mons Pincij.

De rebellione Siculorum contra Regem Carolum aſſenſu Petri de Arragonia.

CIRCA idem tempus Petrus Arragoniæ Rex, vxoris ſuæ Conſtantiæ Reginæ C
arte callida circumuentus, quæ ſe hæredem regni Siciliæ faciebat, aſſenſum dedit Siculis, qui contra dominum ſuum Regem Siciliæ Carolum conſpirauerant, ſi aduerſus ipſum & gentem ſuam inſurgeret pro poſſe ſuo eoſdem iuuare fideliter & tueri. Sed ne credatur Conſtantia in regno Siciliæ ius habere, pauca hic de ſuis progenitoribus proloquatur. Fredericum enim auum ſuum Imperatorem Romanum & Regem Siciliæ Innocentius Papa IIII. propter ſuos exceſſus & culpas innumeras indignum imperio & regno omnique honore & dignitate in Concilio Lugduni eodem approbante ſacto Concilio reddidit; & ne regnaret vel imperaret de cetero abiectum denuncians ſententiando priuauit. Cùm autem poſtea ad diſpoſitionem Eccleſiæ Romanæ regnum Siciliæ, cuius iuris & proprietatis exiſtit, eſſet liberè deuolutum, & prædixiſſet in Concilio præfato Romana Curia de illo regno ſe prouiſurum: Corrardus filius Frederici prædicti de filia Regis quondam Hieruſalem Iohannis, ſui patris ſequendo praua veſtigia, illud regnum præſumptione temeraria occupauit. Eo etiam ſubtracto de mundo, Manfredus Princeps Tarentinus iſtius Conſtantiæ Reginæ pater, quem ſæpe dictus Fredericus de damnata copula ſuſceperat, contra iuramentum fidelitatis, quod Eccleſiæ Romanæ præſtiterat, veniendo, ſub quadam Corrardini filij dicti Corrardi nepotis ſui ſimulata protectione tutatoria, ad dictum regnum Siciliæ manus occupatrices extendit. Propter quod, & alios ſuos actus nefarios Alexander Papa quartus ipſum Tarentini

principatu

A principatu & omni alio honote indignum ſententiando priuauit, & priuando taliter denunciauit. O Conſtantia mulier deteſtabilis, quæ malè ſuaſa à diabolo tot mala fieri impetraſti, & tot bona quæ concepta fuerant & fieri poterant impediſti! Erat enim Chriſtianiſſimus Rex Siciliæ Carolus cruce ſignatus, magnumque apparatum præparauerat in terræ ſanctæ ſubſidium profuturum, & ad regnum Hieruſalem, cuius ius emerat, conquirendum. Debebat verò illuc in breui proficiſci, vt gentem Sarracenicam Chriſtiani nominis inimicam expugnaret, ſi Dominus annuiſſet. Sed totius boni impeditor diabolus currens ad ſua arma vetuſtiſſima, per quæ priuauit hominem de gaudiis Paradiſi, ita commouit Siculos hortatu & conſilio Reginæ Conſtantiæ Petri Aragoniæ vxoris, quòd ſtatim de Aragonia reuerſis ipſorum nunciis tyrannidem arripetent contra gentem Regis Caroli Gallicanam. Nam ſuccenſi rabie Panormitani & Meſſanenſes rebellionis ſpiritum aſſumentes, Gallicos omnes, qui infra Siciliam morabantur, tam mares quàm feminas, ſenes & iuuenes in contemptum Regis Caroli occiderunt. Et quod deteſtabilius fuit, latus aperientes mulierum prægnantium, quæ dicebantur à Gallicis concepiſſe, partus occidebant antequam naſcerentur. Hoc audito & intellecto,

B Petrus Aragoniæ Rex ſtatim parauit nauigium, & gentes in magna multitudine congregauit, vt Siculos, ſi opus eſſet, contra Regem Carolum adiuuaret. Sed ne perciperetur eius quam conceperat iniquitas, miſit ad Romanam Curiam ſolemnes nuncios; fingendo ſignificans, quòd cum ſumptuoſo & ſolicito apparatu ad Dei Eccleſiæ ſeruitium & exaltationem Catholicæ fidei verſus Africam ſuper barbaros ſuæ potentiæ brachium dirigebat. Petiit etiam à Papa & Cardinalibus ipſorum auxilium, & vt decimam Eccleſiarum regni ſui ſibi concedere dignarentur. Super quo Papa iam dubius mandauit eidem, quòd ſi bene ſe haberet, iuuamen & gratiam erga ſe quamplurimam inueniret.

De aduentu Petri Aragoniæ verſus Siciliam.

IGITVR Petrus Aragoniæ Rex præparato nauigio mare intrans vento proſpero & mare placido portui Tunarum applicuit, vbi multitudinem paganorum inter diſtrictus montium reptimens, tria fere millia de ſuis amiſit. In partibus verò illis quæ viciniores ſunt Siciliæ diebus aliquibus declinans, expectauit vt opottunitate, captata commodiùs iniquitatem quam conceperat parturiret. Siculos & maximè Panormitanos ſollicitans per ſuos nuncios exinde miſſos, vt Regem Carolum non timerent, quia eius auxilium & gentis ſuæ certiſſimè obtinerent. Interim Carolus Rex audita morte ſuorum, & Petri Regis Aragoniæ prope Siciliam aduentu, hoc Papæ Martino & Regi Franciæ nepoti ſuo mandare non diſtulit. Quod Papa in-

C telligens, & tantorum malorum principiis obſtare cupiens, ne ſero medicina pararetur, apud Vrbemuetetem præſente multitudine fidelium de conſilio fratrum ſuorum Cardinalium vniuerſos & ſingulos cuiuſcunque præeminentiæ, conditionis, aut ſtatus, attentè monuit, eiſque diſtrictè præcepit, ne in regno Siciliæ vel in parte eius Eccleſiam Romanam aut Regem Carolum, qui regnum Siciliæ ab Eccleſia tenebat, per ſe vel per alium moleſtarent, impeterent, vel etiam perturbarent quoquo modo. Si qui autem contra monitionem & præcepta eadem quocunque dolo, vel ingenio, vel machinatione venire præſumerent, ipſo facto cenſuit excommunicationis ſententiæ ſubiacere. Miſit etiam ad partes illas Epiſcopum Sabinenſem dominum Girardum de Patma Cardinalem cum plenæ legationis officio tanquam pacis angelum deſtinatum, qui rebelles Siculos ad pacis & ſatisfactionis concordiam reuocaret. Sed ecce, Cardinali ad littus maris ciuitatis Meſſanenſis oppoſitum adueniente, dum nonnulli Siculi & ſpecialiter Meſſanenſes eius nuncios libenter admitterent, dominium Romanæ Eccleſiæ recognoſcentes & publicè inuocantes, Petrus Aragoniæ Rex intrans Siciliam, ipſos & ceteros terræ Siciliæ in tantum incitauit, quod Cardinalis nuncios recipere de cetero denegarunt. Siquidem caterua militum & peditum ſtipatus, nomine vxoris ſuæ occupans terram, & pacem Eccleſiæ perturbans, nomen Regis vſurpat, & ſe Regem Siciliæ nominat, Carolo in ſuis literis regni Siciliæ titulum ſubtrahendo. Et ſic Cardinali bona quærenti, ac pacem expectanti, turbinis grauioris tempeſtas apparuit. Vnde quia Petrum Siculi Regem & dominum inuocabant, Eccleſiam Romanam & Regem Carolum

PHILIPPVS TERTIVS.

contemnentes, redire ad Papam inefficax compulſus eſt, narrans ipſi & Cardinalibus, quomodo Siculi ipſum ac Regem Carolum & Eccleſiam Romanam contemnerent pro Petro Aragoniæ Rege; & non ſolum ipſi, ſed etiam maior pars Calabriæ rebellaſſet. A

Quomodo Rex Carolus iuit Meſſanam vrbem obſidere.

INTEREA Rex Carolus mittens in Franciam filium ſuum Salernæ principem Carolum, vt inde militiam congregaret, præcepit eidem quatenus ad ſe quàm citò commodius poſſet in Apulia, vel vbi ipſum adeſſe contingeret, collecta militia remearet. Ipſe verò exercitu collecto in Apulia vel vndecunque tunc potuit, & aſſumpto ſecum domino Girardo de Parma Romanæ Eccleſiæ Cardinali, verſus partes Siciliæ ſe tranſtulit feſtinanter. Qui Farro proſpere tranſito, portui ciuitatis Meſſanæ applicantes, dum defenſores nullos inueniunt, vrbem protinus obſederunt. Ciues autem improuiſi nec muniti fuerant, aut ad repugnandum modo aliquo præparati. Qui capi de facili potuiſſent in aduentu Regis Caroli, ſi ad vrbem in inſtanti aſſultus fieri præcepiſſet. Sed miſeratione quæ non debuit vel decuit malos ciues, & tam nobilem vrbem deſtruere miſeratus Rex Carolus, ad eos B de ciuitate miſit nuncios, volens ſcire vtrum de vita & corporibus ſe ſuæ ſubderent voluntati. Cardinalis enim fideliter laborabat, quantum poterat, vt ad pacem traherentur. Sed cùm hinc inde reconciliandi dantur induciæ, ciues ſe præparant, & ad ſuam defendendam ciuitatem ſe armis & aliis peroptime munierunt. Vnde patenter poſſumus aduertere illud vulgare prouerbium: *Qui non facit cum poteſt, non facit quando vult.* & illud Ouidianum: *Nocuit differre paratus.* Vrbe autem munita, vt viderunt ciues ſe poſſe à Gallicis defendere, pacta vel conuentiones, quæ primo antequam muniti fuiſſent facere promittebant, concedere vel obſeruare, parati ad prælium, noluerunt. Et tunc ſero Rex Carolus vrbem aſſaillire præcipiens, nil profecit; quia ciues, qui benè muniti fuerant, ſe audacter & viriliter defenderunt. Pluribus verò per dies aliquot aſſultibus factis, cùm in vanam Gallici laborarent, & plus amitterent quàm lucrarentur: Carolus conſilio ſuorum, & maximè Comitis Acherrarum, vt poſt deceſſum Regis Caroli apparuit proditoris, Farro iterum tranſmeato verſus Calabriam ſe retraxit. Ibi enim in planis ſancti Martini cum exercitu ſe tenens, ne ceteri de Calabria aut Apulia rebellarent, expectauit donec ad ipſum filius ſuus cum ſuccurſu de Francia adueniret. Naues etiam ſuas, quas diuerſis maris littoribus fere repletas armis & aliis garniſionibus, quæ omnia ad Terræ ſanctæ ſubſidium præparauerat, euacuans, nonnullas fecit frangere, ne ad manus hoſtium ſuorum deuenientes, eorum lucro recalcitrarent Siculi fortius impinguati. Interim Petrus Aragoniæ Rex quemadmodum præſumptuo- C ſus & ſuperbus vento ſuperbiæ inflatus, eo quòd Rex Carolus obſidionem Meſſanenſium reliquiſſet & Farrum ſine alicuius effectu operis pertranſiſſet, fecit ſe in contemptum ipſius Caroli Regis contra inhibitionem domini Papæ, propter quod excommunicatus fuit, in Regem Siciliæ coronari. Inſuper ad maioris ſui ipſius præſumptæ exaltationis & temeritatis cumulum, per ſuas mandauit literas Regi Carolo deſtinatas in Calabria, in quibus Regem ſe Siciliæ nominabat; quòd ipſe de regno ſuo exiens, in eodem non præſumeret amplius immorari. Quo audito & intellecto, Papa Romanus ipſum Petrum iam excommunicatum de conſilio fratrum ſuorum Cardinalium omni honore, regno, & dignitate abiectum oſtendit, & ſententiando priuauit: regnum Aragoniæ nepoti ſuo Carolo Comiti de Valeſio Philippi Regis Franciæ filio per ſuas patentes literas concedendo.

Incidentia. MENSE Februario piſcis marinus in effigie leonis captus, cuius pellis piloſa, pedes breues, cauda leonina, & ceterum corpus erat leoninum, apud Vrbemueterem, vbi erat Papa & Curia, deportatus fuit. Referebatur enim quòd in eius captione planctus horribiles emiſerat, quod à multis ſignum dicebatur fieri prænoſticum futurorum. Pariſius inter clericos Picardiæ nationis & Anglicos ibidem ſcholares tanta fuit diſcordia, quòd ſtudium omninò Pariſius deficere crederetur. Nam domos Picardorum Anglici confringentes tanta debacchatione in ipſos irruerunt, quòd nonnullos occidentes, ceteros de ciuitate Pariſienſi ad ſuas partes fugere compulerunt.

ANNO

A ANNO Domini M.CC.LXXXII. pridie Calendas Maij, dominus Ioannes de Apia & ſoldenarij domini Papæ Martini miſſi contta Guidonem Comitem Montis feltri, in Romaniola burgum ciuitatis Foriliuij capiunt, per hanc diem & noctem ſequentem ibidem remanentes. Die verò craſtina, ſcilicet prima die Maij, congregatis aciebus in tres turmas ante faciem ciuitatis, hinc inde fit acre prælium: in quo Comes Thadeus nobilis Eccleſiæ pugil cum quingentis fere Gallis cecidit, & ex aduerſa parte mille quingenti tam nobilium quam ignobilium occiſi ſunt. Tandem nocte ſuperueniente, ſuperſtites ad ſuas partes ſe trahentes, nulli fuit illa die victoria attributa. Soldanus Babyloniæ fugatur à Tartaris per octo dietas, perdiditque de ſuis fere quinquaginta millia: ſed iterum Soldanus viribus reſumptis Tartaros fugere compulit, & ex ipſis triginta millia occidit. Solemnis inquiſitio fuit facta de vita & miraculis ſanctæ memoriæ Regis Franciæ Ludouici.

De ſuccurſu qui venit ad Carolum Regem Siciliæ; & quomodo Petrus Arragoniæ mandauit ei bellum centum contra centum.

B CIRCA idem tempus Pettus Alanſonis Comes fratet Regis Franciæ Philippi, Robertus Comes Attrebati, Comes Burgundiæ Othelinus, Comes Boloniæ, Comes Domni Martini Iohannes, dominus de Morenciaco Matheus, & multi alij nobiles & ignobiles cum magno exercitu de Francia egreſſi, in auxilium Regis Siciliæ Caroli apud Apuliam profecti ſunt. Tranſeuntes igitur abſque impedimento per Italiam vexilis deplicatis, feſtinato itinere peruenerunt ad Regem Carolum, qui adhuc reuerſus de obſidione Meſſanæ ciuitatis, in planis ſancti Martini de Calabtia ſe tenebat. Rex aduentu ipſotum lætificatus, quaſi quotidie aciebus ad bellum diſpoſitis, per terram Calabriæ vſque Alagatonne & alibi equitabat, videns & tentans ſi ſuis hoſtibus poſſet obuiare. Sed aduerſatij Gallorum probitatem & audaciam ſcientes, & in pleriſque locis virtutem illorum experti, cum ipſis confligere non ſunt auſi. Imò ſtatim vt videbant eos, ad ciuitates & caſtella fugiebant, vel ſe ad mare in galeis tuebantur. Præterea Petrus Aragoniæ non ignorans Regis Caroli probitatem, & ſuccurſum ſibi de Francia adueniſſe, vt potius dolo vel artis induſtria quàm aliquo belli genere contra ipſum & Gallicos dimicaret, ac ſe & ſuos interim ad defenſionem præpararet, & de multis ſibi neceſſariis prouideret, tale belli pactum Carolo demandauit; ſcilicet vt haberet eorum quilibet, videlicet Petrus & Carolus, centum quos vellet & poſſet ſecum milites prima die Iunij ſeòſequentis in planis Burdegalis, centum contra centum ad pugnandum ad inuicem præparatos: inter quos debebant ipſi duo Petrus & Carolus computari. Et qui victus eſſet, infamis perpetuò ac priuatus honore Regióque nomine remaneret, vno qui cum ipſo ſolus incederet contentus de cetero ſeruiente. Non veniens
C verò ad diem prædictum in dicto loco ſic præparatus, ſimiles pœnas & periurium incurrebat. O mira & præſumpta fraus callidi inimici, cuius fortitudo aduerſus Gallicos vt fauilla ſtupæ verè erat & poſſet fieri, ſi contra illos manutentim voluiſſet in campi planicie exertis gladiis dimicare. Sed cognoſcens gentem Francorum, vtpote delicatam & delitiis aſſuetam, aut aëris intemperie, aut in alienis partibus moras diu protrahendo, morbis aliquibus fuiſſe multotiens debilitatam, virtutem illorum talibus ſic laceſſionibus tunc eliſit. Nam aſſultus hoſtium ſuorum dimittendo Rex Carolus conſenſit Petro in talibus, & hoc Regi Franciæ nepoti ſuo ſignificans, mandauit vt ſibi & centum militibus armaturas faceret fortiores & meliores quas poſſet diligenter Pariſius operari. Sed nec tunc mandato ſummi Pontificis, qui hoc fieri ſibi ſub interminatione anathematis prohibebat, retineri potuit, quin conflictum prædictum acceptaret, & ad hunc ſe totis viribus præpararet.

Quomodo Carolus Rex Siciliæ venit apud Burdegalas contra Petrum Arragoniæ.

REx igitur Franciæ Philippus Regis Siciliæ auunculi ſui mandatum intelligens, fecit eidem quod mandauerat præparari, ſatis admirans quomodo Petrus de Arragonia talia facere contra Regem Siciliæ præſumpſiſſet. Et hoc regni ſui Baronibus ſignificans mandauit eiſdem, vt ſecum ad diem belli impoſitum obuiam Regi Carolo auunculo ſuo apud Burdegalas aduenitent. Interim Rex Siciliæ

Philippvs Tertivs. quæ ſibi neceſſaria fuerant præparatis, in ſilij ſui principis Caroli & nepotum ſuorum Petri Alenſonis & Roberti Attrebatenſis Comitum terram ſuam cuſtodia dimittens, ad Romanam Curiam profectus eſt. Papa verò & Cardinales ipſum multum de huiuſmodi conflictu faciendo increpantes, cùm nihil proficerent, dimiſerunt. Et ipſe eis valedicto recedens, duxit ſecum dominum Iohannem dictum Cholet ſanctæ Ceciliæ presbyterum Cardinalem, qui poteſtatem à Papa receperat excommunicandi & iterum condemnandi Petrum, niſi ſatisfaceret de commiſſis. A

1283. Anno autem Domini milleſimo ducenteſimo octogeſimo tertio, prima die Iunij apud Burdegalas veniens Rex Carolus in præſentia Regis Franciæ, qui illuc aduenerat cum magna Baronum ac militum comitiua, Seneſcallo Regis Angliæ, cuiu erat terræ dominium, qui tenebat Curiam, ſe contra Petrum de Arragonia præſentauit, eodem modo quo ſibi mandauerat præparatus. Sed non auſus illuc venire vt debebat dictus Petrus; nocte tamen diem ſtatutam præcedenti cum duobus ſociis, vt tradunt aliqui, locutus eſt in priuato loco & remoto cum Burdegali Seneſcallo; prætendens quòd ſeruare pactum ſuum ibidem propter timorem Regis Franciæ non auderet. Quo tamen expectato aliquantis diebus, cùm non veniret, Rex Franciæ iratus Iohannem Nunnij militem illum, qui ad ſe iamdudum de Hiſpania, ſicut ſuperiùs dictum eſt, aduenerat, miſit, & cum eo ſeruientes & milites quamplures de regno ſuo, vt per deuerſus Nauarram regnum Petri inuaderent & vaſtarent. Qui celeri expeditione regnum Arragoniæ intrantes, hoſtiliter terræ illi damna quamplurima intulerunt, & omnia vaſtantes ante ſe munitionem quandam cum turri fortiſſima, quæ ibidem aderat, euerterunt. Captus vero fuit ibidem quidam miles probiſſimus, qui ductus apud Tholoſam in carcere, poſt euaſit. Dicebatur enim quòd ſi vlteriùs proceſſiſſent, eo quòd Petrus improuiſus aderat, nec in aliquo munitus totum regnum tunc Arragoniæ de facili occupaſſent. Sed Philippo & Carolo Regibus de Gaſconia reuerſis in Francia cum legato, Rex Franciæ conſilio habito pro gente ſua miſit, & vt ab incœpto deſiſterent, demandauit. B

Incidentia. Circa idem tempus Guido de Monte forti miles ſtrenuus, filius Simonis de Monte forti Comitis quondam Leyceſtriæ in Anglia perempti qui ob interfectionẽ Henrici de Alemannia in priſione Eccleſiæ Romanæ dudum permanſerat, à Papa Martino in auxilium ſuorum in Romaniolam fuit miſſus. Quo illuc adueniente, ſtatim Guido de Monte feltri Comes per ſe terras & ciuitates Eccleſiæ occupatas ipſi Guidoni de Monte forti nomine Romanæ Eccleſiæ reſtituit, iurans ſe mandatis Eccleſiæ pariturum. Sicque terra Romaniolæ ad mandatum domini Papæ pacificè reuerſa, excepta Vrbinati ciuitate, eam Guido de Monte forti hoſtiliter aggreditur, accipiens & deuaſtans quicquid reperit extra muros. Interim defuncto Thuſciæ Comite Rubeo, cuius filiam Guido de Monte forti deſponſauerat in vxorem, oportuit ipſum Guidonem exercitum domini Papæ in obſidione Vrbinatis relinquere, vt terram quæ vxori ſuæ ex morte Comitis Rubei & pueris ſuis obuenire debebat, contra Comitem ſanctæ Floræ, qui eam ſatagebat impetere, defenſaret. Licentia igitur à domino Papa accepta, cum in Thuſciam aduenißet, Comes Anguullatiæ ipſum nitens pro poſſe ſuo offendere, terram eius hoſtiliter ſubintrauit. Sed ipſe Guido contra eum pergens viriliter, quoſdam de ſuis cepit, & plurimos interfecit. Eodem tempore Comes Alanſonis Petrus Philippi Regis Franciæ frater, qui in Apuliam profectus fuerat, diem clauſit extremum. Cuius caro & viſcera in Abbatia Regalis montis Apuliæ Ciſterciensis ordinis, quam fundauit Rex Carolus Siciliæ, ſepulta ſunt. Oſſa vero nec non & cor Pariſius allata, illud apud fratres Prædicatores, & ea fuerunt apud Minores repoſita ſepulturæ. Vxor autem eius Iohanna Bleſis comitiſſa abſque liberis remanens, in ſancta viduitate vitæ huius pertranſiuit incolatum. Eodem anno poſteriùs annotato Philippus Rex Franciæ circa natale Domini, grande tenens Pariſius Parlamentum, regnum Arragoniæ oblatum ſibi pro filio ſuo Carolo ab Eccleſia tunc recepit. Et conceſſa fuit ſibi Eccleſiarum decima, ad expeditionem dicti regni Arragoniæ conquirendi. Prædicauit etiam Cardinalis Romanæ Curiæ dominus Iohannes Coleti, de cruce; vt irent homines ſuper Petrum Arragoniæ condemnatum. Et tunc Rege Franciæ cruce ſignato, multi tam nobiles quàm ignobiles ad huius expeditionem itineris conſimiliter crucis ſignaculum aſſumpſerunt. C

De reditu

A *De reditu Regis Siciliæ in Apuliam; & quomodo filius eius Princeps Salernitanus captus à Siculis fuit, & ipſe Rex poſt defunctus.*

POSTQVAM Franciæ Rex Philippus Arragoniæ crucem aſſumpſerat, Carolus Rex Siciliæ inclytus, qui ferè per annum in Francia fuerat commoratus, accepta à Rege Franciæ nepote ſuo licentia, redire verſus Apuliam breuiori itinere quo potuit feſtinauit. Miſit autem de Prouincia per mare nuntios ad filium literas deferentes, in quibus prohibebat ipſimet, ne conflictum erga Siculos per mare inciperet vel haberet. Debebat etenim cum ingenti galearum numero, quas de Marſilia & alibi congregatas armis & gentibus ac omni bellicoſo apparatu parauerat, ad ipſum in proximo peruenire. Sed dum eius nuntij per mare nauigant feſtinanter, capti ſunt à Siculis, qui mare curioſiùs obſeruabant: & literis ac bonis omnibus ſpoliati. Vt ergo Regis Caroli per literas nuntiorum aduentum celerem agnouerunt, Siculi ſtatim cum XXVII. galeis, armis & gentibus munitis, venerunt prope Neapolim proferentes multos clamores & indicia, quibus poſſent aliquos ante Regis aduentum offendere, aut mouerent ibidem exiſtentes Gallicos ad pugnandum. Quos
B audiens Princeps Regis filius, qui dimiſſo Attrebatenſi Comite certis de cauſis de Calabria illuc aduenerat, motus & incitatus clamoribus eorundem, ac de aduentu patris inſcius, damnoſæ probitatis ſumens audaciam, cum ſuis bellatoribus Francigenis & aliis intrans galeas ad pugnandum præparatas, ipſos fortiter aggreſſus eſt. Sed quia belli naualis gens ſua ignara extitit, & potius fraude nautarum, vt aiunt, deceptus, cum ſuis deuictus & captus fuit, ac Meſſana ciuitate illico ductus ibidem carceri mancipatus. Quod audiens Regina Conſtantia Petri vxor de Arragonia, quæ apud Panormum iamdiu cum natis ſuis Iacobo & Manfredo aduenerat, fecit eum feſtinanter prope Neapolim ducere, & de mari eius oſtendere vxori, prætendens niſi ſuam ſibi redderet ſororem, quam tenebat Rex Carolus captiuatam, viri ſui caput abſcindere ſtatim faceret, & in mare corpus ante oculos eius præcipitari. Quo permota pietate principis capti vxor, ſtatim ſororem Conſtantiæ illis reddidit, ſed virum ſuum aut pro ipſa aliquem non recepit. Quarta igitur die ſequenti poſtquam Princeps captus fuerat, veniente Carolo Rege Neapolim, Neapolitanos qui iam rebellionis ſpiritum aſſumpſerant, & gentes ſuas Francigenas in parte expulerant, caſtigauit, & eos comminantibus oculis quaſi inſcius præmiſſorum à ſuis permiſit ſequacibus cruciari. De captione vero filij quamplurimum turbatus: ſed hoc quantum potuit ſub diſſimulatione præteriens, verſus Regiam in Calabria, vbi erat Comes Attrebati nepos ſuus ſe tranſtulit cupiens Farum tranſire, vt Meſſanam obſideret ciuitatem. Sed nequiens quod conceperat propter inſtantem hyemem adimplere, vaſa ſua in portu Brunduſij, ne per flatus hyemales frangerentur,
C aut forte ab inimicis caperentur, deſtinauit. Ipſe tandẽ in infirmitate cadens ſeptimo die menſis Ianuarij diem clauſit extremum, ſcilicèt anno Domini M.CC.LXXXIV. Cuius corpus conditum aromatibus pretioſis apud Neapolim ciuitatem ſuam delatum eſt, & in maiori Eccleſia ſepultum cum honore, ſicut decuit tantum principem ſepeliri. Mortem vero ipſius audiens Papa Martinus cum ſuis Cardinalibus Lugubres dies ſicut licuit celebrauit, & Comiti Attrebatenſi, cui tutelam regni Siciliæ & puerorum capti Principis Salernæ mittebat, magnam ſummam pecuniæ in ſuæ gentis ſuſtentationem & regni Siciliæ ſubſidium deſtinauit. Qui quandiu ibidem interfuit, bonus tutor ac regni defenſor extitit, & egregius inimicorum debellator. Et niſi in illis partibus tunc fuiſſet, tota terra Apuliæ & reliquum gentis Calabriæ totaliter rebellaſſet.

Incidentia. EODEM anno, quo defunctus eſt Rex Siciliæ Carolus, in craſtino Aſſumptionis beatæ Mariæ, Philippus Regis Franciæ Philippi primogenitus, Ioannam conſanguineam ſuam defuncti Henrici Regis Nauarræ Comitiſque Campaniæ filiam vnicam diſpenſatione Romanæ Eccleſiæ duxit apud Pariſius in vxorem. Eodem anno quo ſupra in vigilia ſanctæ Catharinæ virginis per totam noctem tanta fuit ventorum vehementia, quod multæ domus, multæque monaſteriorum clocheria & multæ fortes ac magnæ proceritatis arbores per regnum Franciæ in diuerſis locis ceciderint. Comes Iouiniaci, qui in obſidione Vrbinais cum gente domini Papæ remanſerat, contra inſtructionem domini Guidonis de Monte forti Vrbinaes im-

PHILIPPVS TERTIVS. prudenter inuadens, ibidem extitit interfectus. Anno Domini M. CC. LXXXV. die Annuntiationis beatæ Mariæ, qui fuit dies Reſurrectionis Dominicæ, poſtquam Papa Martinus Miſſam celebraſſet, & refectionem ſolitam ſumpſiſſet cum ſuis Capellanis, arripuit eum occulta & grauis infirmitas. Ex qua licèt ſe grauiter pati diceret, eius Phyſici morbum ignorantes & cauſas, aſſeruerunt nullum mortis indicium in eo apparere. Die vero Mercurij proximo ſequenti circa noctis horam quaſi quintam, debitum exoluens conditionis humanæ, ad Dominum vt certis opinatur indiciis tranſmigrauit. Nam diuerſarum afflicti paſſionum & morborum ad tumulum eius venientes, multis videntibus ſunt ſanati. Succeſſit autem eidem dominus Hieronymus Cardinalis ordinis fratrum Minorum, natione Romanus, de domo Sabellorum, & Honorius huius nominis quartus eſt appellatus. Hic ſtatim poſt promotionem ſuam tam Comiti Attrebatenſi in Apulia, quàm ſtipendiariis in certis locis per dominum Papam Martinum prædeceſſorem ſuum ordinatis eos confouendo præſtitit ſtipendia, & animauit ad ſuſcepta negotia ſollicitè proſequenda. Eodem temporis concurſu Comes Burgundiæ Othelinus duxit in vxorem filiam Comitis Attrebatenſis Roberti, qui tunc in Apulia morabatur. A

B

De profectione Regis Franciæ Philippi apud Arragoniam.

ANNO poſteriùs annotato Philippus Rex Franciæ circa Pentecoſten in partibus Tholoſanis incredibilis multitudinis de omni regno ſuo exercitum congregauit, vt regnum Arragoniæ conceſſum filio expugnaret. Erat enim eius intentio, ſi proſperè egiſſet ibidem, vlteriùs gentem ſuam apud Hiſpanias deducere, ad ſororis ſuæ & natorum eius dedecus vindicandum, quod eiſdem intulerat minùs iuſtè Hiſpaniæ Rex Alphonſus. Iuerúntque cum Rege Eccleſiæ Romanæ legatus dominus Ioannes cognomento Cholet ſanctæ Cæciliæ Preſbyter Cardinalis, & fere totius Franciæ nobilitas vniuerſa. Sane claſſis Regia gentibus, armis, ac victualibus munita, Regem tam ingens per æquora ſequebatur, quòd alter Neptunus poſſet non immeritò appellari. Dimiſſa vero Rex vxore ſua Regina Maria apud Carcaſſonam, cum reliquis quæ viros ſuos ſecutæ fuerant; apud Narbonam celeriter pertranſiuit. Expectauit enim ibidem aliquantulum gentem ſuam, quæ affluens è diuerſis partibus debebat in eadem vrbe ex edicto Regio congregari. Poſtquam ergo conueniſſent præcepit Rex, vt de Narbona armis omnibus præparati exeuntes, tanquam eſſent cum hoſtibus conflicturi, verſus terram Roſſilionis equitarent. Erat autem terra illa in Regis Maioricarum dominio, qui Petri de Arragonia frater, non de parte ipſius, ſed Eccleſiæ & Regis Franciæ ſe tenebat. Vt audiuit aduentum Regis Franciæ, protinus eidem obuiam pergens, ipſum cum gente ſua ac nepotes ſuos Philippum & Carolum Regis Philippi filios cum honore maximo in terra ſuſcepit, & vſque Parpigniacum cum magna exultatione & lætitia ducere feſtinauit. Interea Petrus de Arragonia intellecto quod Rex Franciæ verſus Narbonam exercitum congregaſſet ad regnum Arragoniæ peruadendum, protinus de Sicilia, dimiſſa ibidem vxore ſua, in regnum Arragoniæ ſe transferens, ciuitates, villas, & caſtella, atque regni ſui introitum munire non diſtulit, & ſe ad repugnandum quantum potuit præparauit. Sed quia Siculi principem Salernæ Carolum, quem captum tenebant, de vrbe Meſſana ad quoddam caſtellum Siciliæ tranſtulerant, volentes cum ipſo, ſicut ſibi dictum fuerat, reconciliari, timens Siculorum infidelitatem, & noui dominij ſemper habendi ipſorum pronam & auidam voluntatem non ignorans, fecit eum in terram ſuam Arragoniæ tranſportari, & ſub arcta cuſtodia diligentiſſimè cuſtodiri. C

Quomodo Philippus Rex cepit Ianuam vrbem.

REx itaque Franciæ apud Parpeigniacum, ſicut diximus, cum magno honore receptus, ibidem habuit conſilium, ad quem locum ſuper hoſtes primitùs ſe transferret. Viſumque eſt genti ſuæ, & maximè Regis Maioricarum, vt credirur, hortatu, quòd verſus vrbem Ianuam cognominatam, ſuperbam, quæ patebat quaſi in ianuis, dirigerent greſſus ſuos. Erat enim in terra Roſſilionis ſita, ſub dominio Regis Maioricarum. Sed ipſum à longo tempore contemnentes ciues Petro de Arragonia adhærebant. Vt autem Francorum exercitum verſus ſuam ciuitatem accedere cognouerunt,

A cognouerunt, portas ſuas claudentes, totis viribus vt eiſdem poſſent reſiſtere parati ſunt. Rex vero Francorum illud perueniens cum ſuo exercitu, ſtatim iuſſit aſſultus fieri. Sed illi de ciuitate ſuper muros in defenſionibus ſuis exiſtentes, ita ſe ea die viriliter defenderunt, quòd parum aut nihil penitus amiſerunt. Craſtina autem die Francis ad conflictum redeuntibus, cùm fuiſſet multum debilitata ciuitas, ciues ad Regem Franciæ nuntios mittentes, treugas vſque in triduum petierunt, fingentes ſe velle ad inuicem de teddenda ciuitate conſilium habituros. Et interim dum ceſſarent Gallici à conflictu, ipſi in eminentiori loco ciuitatis ſuper turrim altiſſimam maioris Eccleſiæ ignem accenderunt, ſperantes quòd Petrus de Aragonia, qui non longe in montibus aderat, viſo igne ad eorum ſuccurſum & ſubſidium adueniret. Sed fraude eorum percepta, Rex Franciæ iteratos inſultus ad ciuitatem fieri imperauit. Legatus etiam Romanæ Eccleſiæ gentem abſoluens Francigenam, vt nemini parcerent admonuit, ſed eos tanquam hoſtes fidei Chriſtianæ, vtpote excommunicatos & contemptores præceptorum ſanctæ matris Eccleſiæ, trucidarent. Tunc equitum aciebus ad bellum circumquaque ciuitatem diſpoſitis, ſeruientes & pedites ad muros vrbis accedentes inuitis hoſtibus, qui ſe B quantum poterant defendebant, facto impetu portas fregerunt, & ſuper muros ſcalis appoſitis aſcenderunt. Mox in vrbem reliquus intrans exercitus hoſtes paſſim trucidant, nulli ætati vel ſexui parcentes. Populus autem ciuitatis timore perterritus ad maiorem fugit Eccleſiam, putans loci reuerentia aut fortitudine ibi mortis periculum euitare. Sed quia ſanctæ matris Eccleſiæ & miniſtrorum eius præceptum contempſerant, damnato & impio præbentes auxilium, ipſis nec loci ſanctitas ſuffragium contulit, aut fortitudo potuit præualere. Nam portas Eccleſiæ confringentes Gallici, omnes abſque miſericordia tam mares quàm fœminas, ſenes & paruulos ibidem in ore gladij peremerunt. Quidam tamen armiger, Batardus de Roſſilione dictus, qui turrim Monaſterij cum quibuſdam aliis aſcenderat, ad voluntatem Regis Franciæ ſe reddens mortis diſpendium meruit obtinere. Sic ergo ſtultus & inſipiens populus, qui ſe ſuper baculum arundineum conquaſſandum cito Petrum de Aragonia innitebat, ſua ſuperbia & inſipientia deletus, ac ciuitas eorum deſtructa ſunt, qui humilitate indemnes poterant conſeruari.

Quomodo exercitus Francorum montes Pyrenæos aſcendit, & aliquas villas cepit.

DESTRVCTA igitur ciuitate Ianua, Rex Franciæ Philippus cum ſuo exercitu verſus montes Pyrenæos tendens iter, conſilium poſtulauit, quomodo ſecuriùs & commodiùs poſſet difficultates montium & eorum graues introitus penetrare. Sunt enim tantæ altitudinis, vt penè cœlos videantur attingere, & maximè C paſſum Ecluſæ, per quem parebat introitus, ſic munierant Aragones doliis arena repletis, & groſſis lapidibus, quòd nulla multitudo gentium per eundem locum poſſet aſcendere, quin citò repelleretur, aut mortis periculum ſuſtineret. Erant & ſuper montes iuxta prædictum paſſum Aragonij præſtolantes in ſuis tentoriis, vnde poterant Francorum exercitum intueri, & credebant quòd vellent & deberent Francigenæ per loca eadem pertranſire. Sed accedens ad Regem Franciæ prædictus armiger Batardus nomine, qui captus apud Ianuam fuerat, ſignificauit eidem, quod loca cognouerat non longe à prædicto paſſu Ecluſæ diſtantia per quæ poſſet ſecurè ſuæ gentis exercitus tranſmeare, & ſe eos per illa, ſi vellet, fideliter conducturos. Cuius verbis Rex fidem adhibens, de conſilio Baronum ſuorum iuſſit in conualle montium caſtra metari exercitum, vt ſemper eos præ oculis habentes Aragonij de monte, putarent quòd per paſſum quem obſeruabant aſcendere niterentur. Ipſe autem Rex acceptis ſecum quamplurimis militibus & ſeruientibus armatis, clam egrediuntur de exercitu cum Batardo; & peruenientes ad locum quem Batardus docuerat per miliare ab exercitu non diſtantem, ipſo præuio per montem arduum ſpinis & ſentibus repletum, & quaſi nulli incognitum cum graui pœna & labore maximo aſcenderunt. Et ſic tandem cum difficultate maxima per locum eundem, quod videbatur impoſſibile, non ſine grandi hoſtium admiratione paulatim illæſus totus exercitus pertranſiuit. Videnteſque Aragonij qui paſſum Ecluſæ obſeruabant, ex aduerſo, quod non ſperabant, Gallicos aſcendiſſe, ſtatim relictis pampilionibus ſuis, fugæ præſidium aſſumpſerunt. Franci vero caſtra eorum

Philippvs Tertivs. protinus diripientes, & in montis cacumine ſua figentes tentoria, cum magna ciborum & potus penuria per dies tres propter laborem quem in aſcenſu montium ſuſtinuerant, quieuerunt. Pauſato igitur ibidem Francorum exercitu, ſuis præcepit Rex gentibus, vt verſus villam quandam, quam Petramlatam cognominant, equitarent. Cum autem ante villam ſuus ſtetiſſet exercitus, gens villæ, quæ eoſdem à longe venire conſpexerat, portas ſuas mox fecit claudere, fingens quòd vellet ſe contra eos modis omnibus defenſare. Et quia Petrus de Aragonia in villa adeſſe dicebatur, Philippus Rex Franciæ iuſſit, conſilio ſuorum, figi tentoria, proponens in craſtino villam toto gentis ſuæ conamine facere impugnari. Sed illi de villa metuentes eius potentiam, quam videbant numero gentis præualidam, cum nocte quieuiſſet Francorum exercitus, ſublatis omnibus quæ habebant & ferre poterant, per deuerſus hortos appoſito in villa prius igne nocte media aufugerunt. Ignem vero de caſtris ſuis Franci percipientes, & protinus armati illuc currentes, igne extincto, villam, quam vacuam defenſoribus inuenerunt, in poteſtatem ſui domini Regis Franciæ redegerunt. Interim Philippus Regis Franciæ primogenitus ad quandam villam cognominatam Figeriam cum gente ſua accedens, gentes villæ fecit tam acriter impugnare, quod non valentes Francorum impetum ſuſtinere, ad voluntatem illius ſe redderent, & ad Regem Franciæ patrem ipſius apud Latampetram poſitis in ſua voluntate corporibus aduenirent. B

De obſidione Gerundæ ciuitatis.

In Cod. D. Petauij hæc inſcriptio deeſt.

Itaqve Petralata & Figeria captis, & nonnullis aliis villis in deditionem receptis, Rex Franciæ verſus Gerundam regni Aragoniæ vrbem fortiſſimam, quæ non longe aberat, iuſſit exercitum equitare. Quò properantes, cum ad quendam fluuiolum perueniſſent, qui inter eos & ciuitatem diſcurrebat, non potuerunt vlterius pertranſire, ſed oportuit illos ſuper littus fluuioli expectato triduo remanere. Creſcebat etenim pluuiarum tempore mirabili & dilatabatur: quod & tunc fecerat, ſed ceſſante pluuia ſatis citò vadabilem ſe præſtabat. Interea dum Franci fluuiolum pertranſire parant, Gerundenſes de ſua ciuitate viſo eorum exercitu, burgum ciuitatis ſuæ, ne Francis fieret in commodum, & ſibi in ruinam, incenderunt, & ſe ac vrbem ſuam ad defendendum toto conamine de Gallicis parauerunt. Sed Franci tranſuadato prædicto fluuiolo ad vrbem Gerundenſem accedentes, poſitis circumquaque tentoriis eam totam in circuitu obſederunt. Aſſilientes ergo multis diebus ciuitatem, parum aut nihil profecerunt, quia vrbs erat fortiſſima, & gens vrbis ſuper muros conſtituta ſe ſagittis & groſſis lapidibus peroptimè defendebant. Habebant enim quendam Capitaneum Remondum de Cerdona militem Comitis Fuxi, & Remondi Rogeri cuiuſdam militis in Francorum exercitu militantis conſanguineum, qui ipſos ad repellendum & ſuſtinendum aduerſariorum impetus mirabiliter animabat. Ad ipſum autem in ciuitate ibant, & cum eo loquebantur multotiens Comes prædictus & Remondus Rogeri, ſicut quidam aſſerunt: ſed ſi bona pro Rege Franciæ & eius gente locuti ſunt, à pluribus ignoratur. Videns vero Rex Franciæ contra ciues aſſultus incaſſum fieri, propter murorum vrbis fortitudinem, præparari iuſſit ingenium, per quod poſſent muri ciuitatis ſuffodi & dirui. Quod opus cum fuiſſet ſagaciter adimpletum, & foſſores ingenium per longum ſub terra ſpatium iam tranſmiſiſſent, quidam ex ciuibus de muris hoc percipientes, nocte quadam de vrbe egreſſi combuſſerunt ingenium, & magiſtrum qui illud fecerat ſuffocarunt. Propter quod iratus Rex Franciæ, iuraſſe dicitur, quòd obſidionem non dimitteret, donec vi vel deditione ciuitas caperetur. Sed dum obſeſſam ſic tenebat ciuitatem, putans ciues, quòd ad ipſos victualia venire non poterant, fame perimere, magnum totius ſui exercitus patitur detrimentum. Nam tantam æſtus moleſtiam & quarundam muſcarum importunitatem ſuſtinebant, quòd paſſim per exercitum moriebantur homines & iumenta: tantuſque fœtor ex equorum cadaueribus mortuorum per aëra aſcendebat, quòd vix ſanus aliquis in eodem loco eodem tempore poterat permanere. Petrus etiam de Aragonia latens in inſidiis, eos qui ad portum Roſarum pro victualibus exercitui aſportandis ibant & reuertebantur, ſæpè damnificabat in pluribus, ſi contigiſſet quòd conductum peroptimum non haberent. Erat autem per quatuor leugas diſtans ab exercitu Francorum C

dictus

A dictus portus, vbi claſſis Regis Franciæ exiſtens toto exercitui neceſſaria miniſtrabat.

De morte Petri de Arragonia & deditione vrbis Gerundæ.

DVM igitur ſic ſederet Francorum exercitus ad vrbis Gerundenſis obſidium, in ſero vigiliæ Aſſumptionis beatæ Mariæ accidit, quòd Petrus de Arragonia cum quadringentis equitibus & duobus millibus peditum armatis in inſidiis poneretur, putans in mane Francorum victualia de portu Roſarum ad exercitum venientia deprædari. Sed piiſſima virgo Maria, quæ ſuos famulos vbique protegit & defendit, gentem Francorum, quæ vigiliam ſuæ Aſſumptionis deuotè celebrauerat, non eſt permiſſa hoc quod ipſe conceperat adimpleri. Namà quodam garcione in inſidiis poſito viſus & perceptus, Radulpho de Nigella Franciæ Conſtabulario, & Iohanni de Hardicuria Mareſcallo adeſſe cum ſua gente in latebris nuntiatur. Qui protinus aſſumentes ſecum Comitem Marchiæ, & quingentos equites armatos, in aurora Petro & ſuis, qui latebant in inſidiis, occurrerunt. Petrus vero ipſos venire percipiens, quia pauci ad ſuorum numerum videbantur, in damnum ſui
B ipſius, vel potius mortis diſpendium, eoſdem inuadere feſtinauit. Tunc è contrario Franci probroſè & audaciter venientes, in ipſos toto virtutis ſuæ conamine irruerunt, conſertoque prælio fit acre bellum ex vtraque parte. Sed Francis prævalentibus, Arragones fugere compulſi ſunt. Quos aliquantulum inſequentes Gallici, de ipſis tam equites quàm pedites centum pronos in terram mortuos deiecerunt, & multo plures fugientium inſequendo lethaliter vulnerarunt. Petrus etiam ad mortem vulneratus turpiter aufugit, & de dictis vulneribus ſatis citò poſtea, Francis ignorantibus, expirauit. Cumque reuertiſſet ad ſua tentoria gens Francorum, inuentum eſt de ſuis niſi duos ſolummodo cecidiſſe. Pro quo lætantes & exultantes, hoc Regi ſuo cum gaudio narrauerunt. Rex vero pro illorum victoria Dominum & beatam virginem eius matrem collaudans, de hoc tamen quod Petrus euaſerat, triſtis fuit, ignorans quòd lethaliter fuiſſet ſauciatus. Poſtea dum ciues Gerundenſes per ſpatium duorum menſium & ampliùs obſeſſi victualibus indigerent, Comes Fuxi & Remondus Rogeri, qui in exercitu, ſicut dictum eſt, ſuperiùs, militabant, ſtatum vrbis non ignorantes, loqui cum Rege Franciæ acceſſerunt. Suggeſſerunt denique eidem dicentes, quòd ſi bonum ſibi videretur ad ciuitatem accederent, & de reddenda ciuitate modis omnibus, quibus poſſent, cum ciuibus & Capitaneo loquerentur. Rex autem ſuper hoc habens conſilium, de aſſenſu Baronum ſuorum & Legati, ad ciues prædictos Comitem & militem deſtinauit. Ad quos cùm in vrbe acceſſiſſent, & mandata Regia eiſdem declaraſſent; ipſi inter ſe deliberato conſilio mandauerunt Regi Franciæ in hunc modum. Dentur nobis
C induciæ ſiue treugæ, quouſque domino Regi noſtro Petro de Arragonia ſignificare poſſimus, vtrum nobis ſuum præſtabit auxilium & ſuccurſum. Quod ſi fecerit, ſciatis quia ipſum tanquam dominum noſtrum chariſſimum ſuſtinemus, & villam noſtram totis viribus quantum poterimus defendemus: ſin autem nobis ſuccurrere noluerit, vel non poſſit, vrbem ſumus parati reddere, vita noſtra & rebus omnibus nobis ſaluis cum octo dierum ſpatio exeundi. Quo illis Rege Franciæ, de ſuorum Baronum conſilio, concedente, ipſi ſtatim per ſuos nuntios Petri domini ſui Regis interitum agnoſcentes, ſed hoc Francis minimè intimantes, vrbem ſicut ſpoponderant, reddiderunt, & de ea cum rebus ſuis pacificè receſſerunt. Tantaque ibidem victualium penuria inuenta eſt, quòd, ſicut apparuit, niſi pax fuiſſet tam citò prolocuta, & hinc inde inter partes compoſita, ciues in breui fame defeciſſent. Propter quod patenter oſtenditur, aut Regem Franciæ fuiſſe proditum, aut Fuxi Comitem & Remondum Rogeri ſimplices & deceptos, qui bene ſtatum ciuium minimè aduertiſſent.

De reditu Philippi Regis ex Arragonia, & eius obitu.

IGITVR poſt deditionem vrbis Gerundenſis, Rex Franciæ eandem reparari & inforciari præcipiens; poſtquam illam gentibus, armis, ac victualibus ſatis ſufficienter munierat, redire propoſuit propter inſtantem hyemem in partibus Tboloſanis. Et etiam quorundam neſcio conſilio in damnum ſui ipſius, & gentis ſuæ peri-

culum, maiori parti nauigij, quod in portu Roſarum habuerat, dedit licentiam redeundi. Cumque receſſiſſent quamplures galeæ, gens Roſarum & de confinio naues & arma aſſumentes in magna multitudine, partem nauigij quam in portu Roſarum Franci reliquerant protinus inuaſerunt, conſertóque prælio multos de familia Regis Franciæ occidentes, damna eidem quamplurima intulerunt. Ibidem ab Arragoniis captus fuit claſſis Amiralius Ingerranus de Balliolo miles egregius, & alius quidam in armis ſtrenuiſſimus Aubertus de Longa Valle interfectus, qui ſupra Arragones vlteriùs quam debuit pertranſiuit. Iſtum Aubertum, vt tradunt aliqui, cùm potuiſſet eidem in inſtanti ſuccurriſſe, occidere permiſit Ioannes de Hardicuria Franciæ Mareſcallus. Videntes ergo gentes Regis Franciæ, quòd ibidem diu non valerent ſubſiſtere, combuſtis ſuis prius garniſionibus, & Ingerrano de Balliolo milite redempto, in villa portus Roſarum ignem apponenres protinus receſſerunt. Et dum Rex Franciæ & eius exercitus redire inciperent, tantam pluuiarum moleſtiam perpeſſi ſunt, quòd vix præ mollitie terræ poſſent aut pedibus aut in equis incedere, vel propter aquarum decurſus in ſuis pampilionibus habitare. Rex vero Philippus propter aëris intemperiem, infirmitatem tunc incurrens, equitare non potuit, ſed ipſum morbo aggrauante portare oportuit in lectica. Tranſeuntes igitur per paſſum Ecluſæ montes Pyrenæos, ab Arragoniis, qui ſuper montes ſtabant in latebris, multum infeſtati damna quamplurima receperunt. Nam ſi aliquando videbant paucos ab exercitu elongari, ſtatim in ipſos irruentes rapiebant quicquid poterant, & incontinenti ad ſuas forteritias fugiebant. Tandem cum magno labore vſque Perpeigniacum veniens Francorum exercitus, cùm Rex Philippus grauiter infirmaretur, teſtamentum ſuum, vt bonum decuit Chriſtianum, ordinauit, & in breui poſtea, perceptis Eccleſiaſticis Sacramentis, proh dolor: expirauit. Cuius obitus dignè pro meritis flendus, Barones & milites totius regni Franciæ quamplurimum contriſtauit. Nam eius ad probitatem de die in diem tendens animus, ſicibi per dilectionem coniunxerat corda eorum, quòd miro dilectionis affectu ipſum venerari inciperent & amare. Fleuit eum quaſi inconſolabiliter vxor ſua Regina Maria, quæ ſuper omnes ipſum diligens, vix potuit per annos plurimus conſolationis remedium à quoquam recipere vel habere. Exequiis ergo Regis Philippi expletis, & oſſibus per excoctionem à carne ſeiunctis, carnem quidem & viſcera apud Narbonam in maiori Eccleſia ſepelientes, cùm rediſſent Pariſius Barones & Prælati, oſſa apud ſanctum Dionyſium cum honore præcipuo iuxta patrem ſuum Ludouicum Regem ſanctiſſimum tumularunt. Sed antequam fuiſſent ibidem ſepulturæ tradita, magna diſſenſio inter Monachos dicti loci & fratres Ordinis Prædicatorum Pariſius fuit orta. Nam Rex Philippus defuncti Regis Philippi filius & regni ſucceſſor ad petitionem cuiuſdam fratris de Ordine prædicto conceſſerat improuiſus cor patris ſui Fratribus, vt ipſum Pariſius in ſuo Monaſterio ſepelirent. Petentibus ergo ipſum cor Monachis, & dicentibus, quòd ex quo elegerat Rex Philippus apud ipſos in ſuo Monaſterio ſepeliri, non debere alibi cor reponi: Rex flecti non potuit, immò auctoritate Regia præualente ſepultum eſt Pariſius apud fratres. De quo poſtea fuit determinatum Pariſius per plures Magiſtros Theologos, quòd neque Rex, neque Monachi dare, neque Fratres prædicti poſſent illud cor Regium abſque diſpenſatione duntaxat ſummi Pontificis retinere.

FINIS.

FRAGMENTVM

A

FRAGMENTVM DE VITA EIVSDEM PHILIPPI REGIS FRANCIÆ AVDACIS DICTI, SANCTI LVDOVICI FILII.

Ex veteri Codice MS.

ISTE PHILIPPVS ſanctiſſimi Regis LVDOVICI filius defuncto ante patrem primogenito Ludouico, patri ſucceſſir in Regem. Anno ſequenti ſancti patris obitum in feſto aſſumptionis beatæ Mariæ innunctus ac coronatus per manum Epiſ-
B copi ſueſſionenſis, Remenſi Eccleſia tunc vacante.

ISTE Philippus quamuis illiteratus fuerit, quod in Rege quolibet ſuperius dicta clamant eſſe dolendum, fuit tamen totus in fide Catholicus & erga Dei cultores beneuolus & deuotus, ſapientum & proborum conſilio volenti animo ſemper adhæſit, operibus pœnitentiæ deditus, corpus ſuum ieiuniis & abſtinentia caſtigans, mirabili illo tempore poſt Yſabellis Reginæ mortem vt aiunt, vſus cilicio lorica deſuper comprimente, erat omnibus blando eloquio affabilis, & cum omni manſuetudine inrer Barones valdè humilis reſidebat.

ISTE Philippus circa regni ſui principium contra Raymondum bernardi Comitem fuxinenſem qui plures de Regis familia occiderat, mouir exercitum in partibus tholoſanis. Animoſus itaque Philippus caſtrum fuxinenſe aggrediens, dum viam quæ equis & hominibus arctam faceret dilatari, rupes celtibus decindendo, Comes timens Regis animoſam fortitudinem, humiliter ſe ei reddidit, petens indulgentiam de commiſſis, quem Rex ligatum adducens fecit in carcere per anni ſpatium cuſtodiri caſtrumque prædictum aliaque eiuſdem Comitis in manu ſua vſque ad tempus congruum reſeruari.

ISTE Philippus defuncta Yſabelle Regina, & in Eccleſia beati Dionyſij ſepulta poſt aliquot annos illuſtrem Dominam Ducis brabantiæ ſororem Mariam infrà aſſumptionis beatæ Mariæ octabas duxit vxorem, ſequentique feſto decollationis ſancti Iohannis baptiſtæ inungi & coronari fecit Pariſius in Regali capella, loco
C ſcilicet exempto, vt ſic Remenſis Archiepiſcopus, qui eam inunxit nullum ſuper hoc præiudicium faceret Archiepiſcopo Senonenſi, ſicut idem Archiepiſcopus Senonenſis opponebat.

HVIVS Philippi tempore Petrus de Brocia eiuſdem Regis Cambellanus magnus vir apud dominum ſuum Regem, & regni principes quamplurimum honoratus, apud Pariſius communi Latronum patibulo eſt ſuſpenſus, cuius cauſa mortis incógnita apud vulgus magnam admirationem & murmurationis materiam miniſtrauit.

ISTE Philippus cum graui nimis indignatione ferens quod Rex Alphonſus Hiſpaniæ ſororem ſuam Blancham inhonorificè & ſine dote in Franciam deſtinaſſet, contra duos eiuſdem Blanchæ ex præfati Alphonſi primogeniti filios iniquè agens, frangens pactum cum ſancto Ludouico initum, eos à regno totaliter expellendo magnum aduerſum eundem Alphonſum prius ſui precibus patroni Dionyſij eleuaris, eiuſque ſociorum ſacris corporibus ſe recommendans; vexillumque ſancti Dionyſij de manu venerandæ memoriæ abbatis Mathei recipiens, apud vrbem Gaſconiæ Baionam exercitum congregauit, ſed dum Hiſpanias intrare nititur iuſſu, & mandato Nicolai Papæ ineficax eſt reuerſus.

ISTE Philippus Petro Arragoniæ per Eccleſiam Romanam excommunicato & damnato & tegno Arragoniæ priuato, eo ſcilicet quod idem Petrus Eccleſiæ Romanæ inobediens regnum Siciliæ iniuſtè inuaſerat. ad occupandum præfatum Arragoniæ regnum filio ſuo Karolo ab Eccleſia conceſſum magnum exercitum ſecum duxit. veniens ergo in terra Roſſilionis Iamiam vrbem cepit, tranſienſque pyreneos

Philippvs Tertivs. montes per loca quaſi inuia, villaſque plures capiens vſque ad Getundam vrbem fortiſſimam, ſuum exercitum introduxit, & eam viriliter expugnans cepit, ſed parum in ſua poteſtate tenuit, capta namque vrbe Rex verſus partes Tholoſanas hyemandi gratia dirigens iter, ibi paucos in cuſtodia relinquens, partem nauium ſuarum neſcio euius minus bono eonſilio licentians, damnum inde & pudorem maximum reportauit; naues namque licentiatas Arragonij conducentes, aliaſquo Regis Franciæ naues impugnantes plurimaſque lucrantes Gerumnam, cum Iudeis & Paganis qui ad eorum auxilium conuenerant, obſidentes pactione facta cum Francis qui ibidem remanſerant, vt eum ſuis ſani recederent, vrbem in ſuo iterum dominio receperunt. Rex itaque Philippus verſus Carcaſſonam reuertens, dolens nimium & admirans quod cum maximo ſuo exercitu parum profecerat in Arragonia, graui febre correptus qua inualeſcente apud Perpegniacum deuote ſuſceptis ſacramentis Eccleſiaſticis eſt defunctus. Eius autem viſceribus apud Narbonam ſepultis, corpus cum corde ad Eccleſiam ſancti Dionyſij patroni Regis Franciæ, vt viuens ordinauerat, ibidem eoneeſſo, tamen eius eorde neſcio euius improuiſo conſilio, fratribus Prædicatoribus eſt ſepultum. regnauit autem Philippus iſte annis xvi. relinquens ex prima coniuge Yſabelle Philippum regni ſucceſſorem & Karolum comitem de Valeyo. Defuncto, ante patrem & in Eccleſia ſancti Dionyſij ſepulto, primogenito ex eadem coniuge Ludouico. ex ſecunda vero vxore Maria ſorore Ioannis Ducis Brabantiæ reliquit Ludouicum comitem Ebroicenſem, blancham Duciſſam Auſtriæ, & Reginam Angliæ Margaretam.

NOMINA MILITVM
ET ARMIGERORVM
QVI VENERVNT IN EXERCITVM
PHILIPPI TERTII REGIS
APVD APAMIAM, CVM ADVERSVS
COMITEM FVXI PROFECTVS EST
Anno M.CC.LXXI.

Ex veteri Regiſtro MS.

MILITES BAILLIVIÆ PARISIENSIS.

IOannes de Trie, Henricus de Trie milites pro Comite de Domnomartino, qui debet duos milites pro terra ſua de Mouceio, & pro terra ſua de Trie, & inſuper Comes prædictus de gratia, miſit Domino Regi Theobaldum de Trie, & Guerardum de Fayel.

Iohannes d'Ormoy debet ſeruitium per quatuor dies.

MILITES BANNERII REGIS NAVARRÆ.

Hvgo de Couulans, Mareſcallus Campaniæ, Hugo de Couulans filius eius, Dominus d'Arzilieres, Dominus de Broyes, Dominus de Paceio, Gaufridus de Ioinuille, Dominus de S. Phale.

Reginaldvs d'Yury, & Petrus d'Yury fratres.

Iohannes Oudardi miles pro Petro dubois milite, & eſt de Balliuia Turonenſi.

Guillelmus

A GVILLELMVS Oudardi miles pro eodem.

GAVFRIDVS de Montbazon debet ſeruitium Domino Regi vnius militis.

IOHANNES de Paceio Armiger debet ſeruitium Domino Regi per quadraginta dies, & dicit quod non tenet niſi quintum ſeruitij de præpoſitura ſyluanecti.

COMES de Ponthis venit ad mandatum Regis cum duodecim militibus, quorum tres erant Bannerij, videlicet Iohannes de Nigella filius eius, vicedominus de Piqueny, & Guillelmus de Poix milites.

MILITES BAILLIVIÆ ROTHOMAGENSIS.

HERBERTVS de Agayus miles pro Radulpho de Croiſſeio qui debet ſeruitium vnius militis per quadraginta dies pro Epiſcopo Lexouienſi, & iam fecit viginti dies.

B MILITES BAILLIVIÆ CALETENSIS.

GVILLELMVS de Caieu debet Domino Regi ſeruitium pro Matheo de Caieu fratre ſuo.

IOHANNES Malet miles debet ſeruitium per viginti dies pro quo ſeruitio miſit Richardum fichet.

MILITES BAILLIVIÆ GISORTII.

ANSELLVS de Blaru miles pro Roberto de Villequiet

IOANNES de Cantulupi miles pro Matheo de Moy milite qui debet ſeruitium per quadraginta dies.

PETRVS dictus le Brun miles pro Iohanne le Brun, qui debet ſeruitium quadraginta dierum.

GVIDO de Laual debet ſeruitium duorum militum, & dimidij pro terra ſua de Aguigny.

MILITES SENESCALLIÆ PICTAVIENSIS.

DOMINVS Sabrandus dictus Chabot dicit quod non debet ſeruitium Domino Regi niſi in Comitatu Pictauienſi, & ad ſumptus Regis, tamen venit ad preces Regis cum tribus militibus, & duodecim ſcutiferis.

C GVILLELMVS l'Archeueſque dicit quod non debet ſeruitium Domino Regi, quia iuuenis eſt, ſed tamen cum quinque militibus paratus venit ſuam plenariam voluntatem facere.

KAROLVS de Rupeforti dicit quod debet ſeruitium Regi de vno milite.

IOHANNA de Ranes Vicecomitiſſa de Alneto dicit quod debet Domino Regi in Comitatu Pictauenſi tantum quinque milites armatos ad expenſas ſuas proprias eundo.

PETRVS Chabot miles dicit quod tenetur Regi pro ſuo feodo de ſancto Maxentio homagium, & 32. libras de placito, & rouceium de ſeruitio, & ſexaginta ſolidos in capite anni.

PETRVS de ſaincte Flaine dicit quod nihil debet præter placita manus mortuæ, & ſeruitium ad Caſtellum de Luc.

GVIDO de Leſigniaco Dominus de Peirac, dicit quod non credit aliquid Regi præter homagium.

AIMERICVS de Rochechoüart Armiger debet homagium Regi, & ſeruitium per quadraginta dies in Comitatu cum ſe tertio milite, miſit pro ſe Fulcandum d'Archiac, Aimericum d'Aiſſe & Loubaudum milites.

ROBERTVS de Maſtacio debet ſequi Dominum Regem ſe & alter militum, per quadraginta dies in Comitatu Pictauenſi, & ſecum adduxit apud Apamiam, Guillelmum, Gerardum, & Robertum de Bria milites.

PHILIPPVS TERTIVS.

AIMERICVS viceeomes de Rochechoüart miles debet ſequi Dominum Regem ſe quinquaginta militum, per Comitatum Pictauiæ, tamen ad expenſas Regis. A

AIMERICVS Bechet eſt in homagio Regis ratione huius quod habet in Caſtellania Cornaij.

MILITES SENESCALLIÆ XANTONENSIS.

Comitiſſa de Marchia miſit decem milites, videlicet Ymbertum Erij, Bertrandum de Confolent, Guillelmum de Chabanes, Bertrandum de Crecio, &c.

IN BAILLIVIA XANTONENSI.

GAVFRIDVS de Rupeforti miles dicit quod debet ſeruitium Domino gi trium militum per quadraginta dies, venit apud Apamiam.

B

DE THOLOSA, AGEN. ET ALVEN.

BERENGARIVS de Calomonte & Bernardus Eſcafredi Diœceſis Ruthenenſis, dicunt quod quondam Domini Comites Tholoſani qui per tempora fuerunt, & mandabant eiſdem ſeu prædeceſſoribus ipſorum, quod eos cum armis ſequerentur, qui de conſuetudine illius obſeruata, de qua memoria non extitit; conſueuerunt eum ſequi, infrà Comitatum Tholoſæ cum armis ad expenſas eorumdem Comitum, à die quà à Domibus propriis recedebant.

HVGO de Arpaione Baro dicit quod ipſe debet Domino Regi homagium, & iuramentum fidelitatis, oſt, ſeu caualcatum ex debito non debet, & ſi contigerit, quod ipſe veniat in exercitum, & caualcatum, dixit quod hoc debet eſſe ad expenſas proprias Comitum Tholoſæ.

COMES Droceſis miſit pro ſe...... decem milites ſcilicet Guillelmum de Caieu, Ioannem de Caieu, Mabin de Caieu, &c.

C

TAXATIO

Digitized by Google

A

TAXATIO EXPENSARVM ET EMENDARVM CONTRA NOBILES QVI SVBMONITI, NON FVERVNT in exercitum Fuxenſem.

Ex Regiſtro MS.

PHILIPPVS *Dei gratiâ Francorum Rex, Bailliuo, &c.* Vt iura regni noſtri liberiùs & pleniùs conſeruentur, & etiam delinguentes animaduerſione debita puniantur, per noſtram fuit Curiam ordinatum, quòd noſtri ſubditi, qui nobis tenentur cum expenſis ſuis ad ſeruitium exercitus, & qui de veniendo nobiſcum in exercitum fuxenſem ſubmoniti, non venerunt, tantundem nobis reddant, quantum ſecundum æſtimationem communem, ſi B nobiſcum fuiſſent veniendo, redeundo, & morando expendere debuiſſent, & quòd emendam inſuper idoneam nobis præſtent. Vnde mandamus vobis ſecundum ordinationem prædictam, quatenus exigatis pro quâlibet die, qua nobis, vt dictum eſt, ſeruitium prædictum debebant, à ſingulis Baronibus pro perſonis ſuis centum ſolidos turonenſes ratione dictarum expenſarum, & quinquaginta ſolidos turonenſes pro emenda. Et à ſingulis Vexillariis ſeu Baneriariis x x. ſolidos turonenſes ratione dictarum expenſarum, & x. ſolidos turonenſes pro emenda. Et à quolibet ſimplici milite x. ſolidos turonenſes ratione prædictarum expenſarum, & v. ſolidos turonenſes pro emenda. Et à quolibet ſeruiente ſeu Armigero v. ſolidos turonenſes ratione dictarum expenſarum, & pro emenda ij. ſolidos v I. denarios turonenſes. Ita videlicet quòd ſingulo Barones & ſingulos Vexillarios nihilominus compellatis ad ſoluendum nobis pro ſingulis militibus, quos ſecum habuiſſent, ſeu habere debuiſſent, ad faciendum ſeruitium ſupradictum, videlicet pro ſingulis diebus x. ſolidos turonenſes pro expenſis cuiuſlibet militis, & v. ſolidos ratione cuiuſlibet ſimiliter pro emenda. Summa verò per x L. dies pro quolibet Barone, ratione perſonæ ſuæ, militibus ſuis in hac ſumma minimè computatis CCC. libræ turonenſes. Summa per x L. dies pro quolibet milite vexillario ratione perſonæ ſuæ, militibus ſuis in hac ſumma minimè computatis, L X. libræ turonenſes & per x L. dies pro quolibet milite x x x. libræ turonenſes Summa per x L. dies pro quolibet ſeruiente x v. libræ turonenſes. Rurſus mandamus vobis, vt à ſingulis qui nobis C ad noſtras expenſas tenentur ad ſeruitium ſupradictum, & qui ſubmoniti de faciendo dicto ſeruitio, illud facere noluerunt, ſeu etiam non fecerunt, ſiue ſint Barones, ſiue ſint Vexillarij, vel milites, aut ſeruientes, ſimiliter compellatis ad ſoluendum nobis totidem, quantum dictum eſt ſuperiùs de ſingulis ſupradictis. Hoc excepto, quòd de dictis ſummis per ſingulos dies pro expenſis cuiuſlibet militis v I. ſolidi Pariſ. & pro expenſis armigeri I V. ſolidi Pariſ. deducentur. Factum fuit hoc ſtatutum Pariſius in Parlamento Aſſumptionis beatæ Mariæ virginis anno Domini M. C C. L X X I V. menſe Septembri.

A

APPENDIX PRIMVS
AD TOMVM QVINTVM.
CONTINENS
RERVM ALBIGENSIVM SCRIPTORES.

B

PETRI MONACHI COENOBII
VALLIVM CERNAII
ORDINIS CISTERCIENSIS
HISTORIA ALBIGENSIVM,
ET SACRI BELLI IN EOS SVSCEPTI,
ANNO M.CC.IX. DVCE ET PRINCIPE
Simone de Monteforti.

Ex editione NICOLAI CAMVSATI, *Canonici Trecenſis. Quæ recens collata eſt cum MS. codice Domni* MARTINI MARIER *ſancti Martini Pariſienſis Monachi.*

SANCTISSIMO patri & Beatiſſimo, Domino Innocentio Dei gratiâ vniuerſalis Eccleſiæ ſummo Pontifici: humilis licet immeritus ſeruus eius, Frater Petrus qualiſcumque vallium Cernay Monachus, non ſolum oſcula pedum, ſed & ipſa pedum eius veſtigia humiliter deoſculari. Benedictus Dominus Deus ſabaoth, qui nouiſſime diebus noſtris, Sanctiſſime pater, cooperante veſtra ſollicitudine non pigra, Eccleſiam ſuam in partibus Prouinciæ, inter perſequentes hæreticorum procellas, iam quaſi penitus naufragantem, per miniſtrorum ſuorum manus, de ore leonum miſericorditer eripuit: de beſtiarum manibus liberauit. Verum ne tam glorioſum & tam mirabile factum, per euolutiones temporum ſucceſſiuas, poſſit in obliuionem venire, ſed nota fiant in gentibus magnalia Dei noſtri: ſeriem facti, qualicumque modo in ſcriptum redactam, veſtræ Beatiſſime pater, offero maieſtati, humiliter ſupplicans, ne deputetur præſumptioni, quod puer elementarius manum miſit ad fortia: onus ſubire præſumpſit ſupra vires: quia fuit mihi intentio in hoc opere, hæc ſola ſcribendi cauſa, vt ſciant gentes mirabilia opera Dei: maximè, cum, ſicut ex ipſo dicendi modo perpendi poteſt, non ſtuduerim ſuperfluis verbis ornare codicem, ſed ſimplicem exprimere ſimpilciter veritatem. Firmum igitur habeat, pater bone, veſtræ dignatio ſanctitatis, quod & ſi ad omnia, quæ in hoc facto contigerint ſcribenda, per ordinem non potuerim pertingere, vera ſunt illa quæ ſcripſi, cum nihil vnquam appoſuerim, niſi quod viderim oculis meis, vel audierim à magnæ auctoritatis perſonis, & pleniſſima fide dignis. In prima autem huius operis fronte, breuiter tango de ſectis hæreticorum, & qualiter Prouinciales, infidelitatis lepra infecti fuerint, à temporibus retroactis. Poſtea exprimo, quomodo memorati Prouinciales hæretici, per prædi- C

catores

A *catores verbi Dei, & veſtra Sanctitatis miniſtros, admoniti fuerint, vt redirent praeuaricatores ad cor & ſapius requiſiti deinde cruce ſignatorum aduentus: ciuitatum & caſtrorum captiones, cateraque ad progreſſum negotij fidei pertinentia, prout poſſum per ordinem repreſento. Vnde ſciant qui lecturi ſunt, quia in pluribus huius operis locis, Tholoſani, & aliarum ciuitatum & caſtrorum haretici & defenſores eorum, generaliter Albigenſes vocantur: eo quod alia nationes, hareticos Prouinciales, Albigenſes conſueuerint appellare. Vt autem lector in hoc libello, quod quaſierit, poßit facilius inuenire: ſciat quod ſecundum multiplices & ſucceßiuos negotij fidei proceſſus, per varias deſtinctiones digeſtum eſt opus iſtud.*

INCIPIT HISTORIA ALBIGENSIS.

De legatione fratris Petri de Caſtronouo & fratre Radulphi de Ordine Ciſtercienſi ad Prouinciam Narbonenſem.

B

CAPVT PRIMVM.

IN Prouincia Narbonenſi vbi quondam fides floruerat, cœpit inimicus fidei ſuperſeminare zizania: deſipuit populus: Chriſti ſacramenta qui eſt Dei ſapor & ſapientia profanans, factus inſipiens, à vera deſipiens theoſebia, vagus & vagans per errores in ima, factus in inuio, & non in via. Monachi duo Ciſtercienſes, zelo fidei ſuccenſi: F. Petrus videlicet de Caſtronouo, & F. Radulphus, autoritate ſummi Pontificis, contra peſtem infidelitatis inſtituti legati, negligentiam omnem relegantes, legatione ſibi indicta officioſe fungentes, vrbem Tholoſam ingreſſi ſunt & aggreſſi, à qua venenum principaliter emanabat, plebes inficiens: ſicque deficere faciens à Chriſti cognitione, à veridico ſplendore, à deifica caritate. Radix amaritudinis ſurſum germinans, profundius in cordibus hominum conualuerat, nec ſine multa difficultate potuit explantari. Suaſum eſt Tholoſanis ſæpe & multum vt hæreſim abiurarent, vt hæreticos relegarent. Suaſum fuit eis à viris Apoſtolicis, ſed minimè perſuaſum, adeo ſiquidem morti inhæſerant, qui receſſerant à vita, affecti & infecti nequam ſapientia animali, terrenali, diabolica: expertes illius ſapientiæ quæ deſurſum eſt, ſuadibilis eſt, bonis conſentiens. Tandem illæ duæ oliuæ, illa duo candelabra lucentia ante Dominum, ſeruis ſeruilem incutientes timorem: minantes eis rerum depredationem, Regum ac Principum dedignarionem intonantes: hæreſeon abiurationem, hæreticorum expulſionem eis perſuaſerunt. Sicque
C ipſi, non virtutis amore, ſed ſecundum poëtam, *Oderunt peccare mali, formidine pœna:* quod manifeſtis indiciis demonſtrarunt, nam ſtatim periuri effecti, & miſeriæ ſuæ recidiuum patientes, in conuenticulis ſuis, ipſo noctis medio, prædicantes, hæreticos occultabant. Heu quam difficilè eſt à conſuetudine euelli. Hæc Toloſa, tota doloſa, à prima ſui fundatione (ſicut aſſeritur) raro vel vnquam expers huius peſtis vel peſtilentiæ deteſtabilis, huius hæreticæ prauitatis, à patribus in filios ſucceſſiue, veneno ſuperſtitioſæ infidelitatis diffuſo. Quam ob rem & ipſa in vindictam tanti ſceleris, tantum dicitur iam dudum ſuſtinuiſſe manus vltricis & iuſtæ depopulationis excidium, vt in ipſo meditulio ciuitatis, ſulcata vomeribus planicies pateret agrorum. Vnus etiam de Regibus ſuis inclytis, qui tunc temporis in ipſa regnabant, Alaricus vt creditur nomine, in extremum dedecus, pro foribus vrbis eiuſdem, eſt ſuſpenſus in patibulo. Huius antiquæ viſcoſitatis fece infectum genimem prædictæ ciuitatis, genimen viperarum, non poterat etiam nunc temporibus noſtris, à ſuæ peruerſitatis radice diuelli: quinimò naturam hæreticam, & hæreſim vernalem, furca dignæ vltionis expulſam, vſque quaque paſſa in ſe recurrere: *Patriſſare ſitit, degenerare negans,* Cuius vicinitatis exemplo, ſicut *vna conſpecta, liuorem ducit ab vna: Et grex totus in aruis, vnius ſcabie cadit, & porrigine porci:* Iun. ſaty. 2.
Vicinæ vrbes & oppida, radicatis in ſe hæreſiarchis, per eiuſdem infidelitatis ſurculos pululantes, inficiebantur mirabiliter & miſerabiliter peſte iſta. Barones terræ Prouincialis, fere omnes hæreticorum defenſores & receptores effecti, ipſos amabant ardentius, & contra Deum & Eccleſiam defendebant.

 A

De diuerſis Hæreticorum ſectis.

CAPVT II.

ET quoniam ſe in hoc loco quodammodo ingerit opportunitas, hæreſes & ſectas hæreticorum, enucleatius ſtilo breuitatis proſequi dignum duxi. Primò ſciendum quòd hæretici duos conſtituebant creatores: inuiſibilium ſcilicet, quem vocabant benignum Deum, & viſibilium, quem malignum Deum nuncupabant. Nouum teſtamentum benigno Deo, vetus verò maligno attribuebant, & illud omninò repudiabant, præter quaſdam auctoritates quæ de veteri teſtamento, nouo ſunt inſertæ, quas ob noui reuerentiam teſtamenti, recipere dignum eſtimabant. Auctorem veteris teſtamenti mendacem aſſerebant, quia protoplaſtis dixit. *Quacunque die comederitis de ligno ſcientiæ boni & mali, morte moriemini*, nec (ſicut dicebant) poſt comeſtionem, mortui ſunt: cum tamen reuera poſt guſtum pomi vetiti, mortis miſeriæ fuerunt ſubiecti. Homicidam quoque ipſum nominabant, tum quia Sodomitas & Gomorrhæos incinerauit, & aquis diluuij mundum deleuit, cum quia Pharaonem & Ægyptios mari obruit. Omnes veteris teſtamenti patres, damnatos affirmabant: Ioannem Baptiſtam vnum eſſe de maioribus dæmonibus aſſerebant. Dicebant etiam in ſecreto ſuo, quòd Chriſtus ille qui natus eſt in Bethleem terreſtri & viſibili, & in Hieruſalem crucifixus, malus fuit: & quòd Maria Magdalena fuit eius concubina, & ipſa fuit mulier in adulterio deprehenſa, de qua legitur in Euangelio. Bonus enim Chriſtus (ſicut dicebant) nunquam comedit vel bibit, nec veram carnem aſſumpſit: nec vnquam fuit in hoc mundo niſi ſpiritualiter in corpore Pauli. Ideo autem diximus in Bethleem terreſtri & inuiſibili: quia hæretici fingebant eſſe aliam terram nouam & inuiſibilem, & in illa terra ſecundum quoſdam, bonus Chriſtus fuit natus & crucifixus. Item dicebant hæretici, bonum Deum, duas habuiſſe vxores, Collant & Colibant, & ex ipſis filios & filias procreaſſe. Erant alij hæretici qui dicebant quod vnus eſt creator, ſed habuit filios, Chriſtum & diabolum. Dicebant & iſti, omnes creaturas bonas fuiſſe, ſed per filias de quibus legitur in Apocalipſi, omnia fuiſſe corrupta. Hi omnes membra Antichriſti primogeniti ſathanæ, ſemen nequam, filij ſcelerati, in hipocriſi loquentes, mendacio corda ſimplicium ſeducentes, Prouinciam Narbonenſem, veneno ſuæ perfidiæ infecerant. Fere totam Romanam Eccleſiam, ſpeluncam latronum eſſe dicebant, & quia ipſa erat meretrix illa, de qua legitur in Apocalipſi. Sacramenta Eccleſiæ vſque adeo annullabant, vt ſacri baptiſmatis vndam, ab aqua fluuiali non diſtare: ſacroſancti corporis Chriſti hoſtiam, à pane laico non differre, publice dogmatizarent: ſimplicium auribus, hanc inſtillantes blaſphemiam, quod Chriſti corpus & ſi magnitudinem alpium in ſe contineret, C iam dudum conſumptum à comedentibus & adnichilatum fuiſſet. Confirmationem, confeſſionem, friuolas eſſe & inanes omnino reputabant. Sacrum matrimonium, meretricium eſſe, nec aliquem in ipſo ſaluari poſſe prædicabant, filios & filias generando. Reſurrectionem quoque carnis diffitentes, quaſdam adinuentiones confingebant inauditas: dicentes animas noſtras, eſſe ſpiritus illos angelicos qui per ſuperbiæ apoſtaſiam præcipitati de cœlo, corpora ſua glorificata in aëre reliquerunt, & ipſas animas, poſt ſucceſſiuam qualiumcumque corporum ſeptem, & terrænorum inhabitationem, quaſi tunc demum penitentia peracta, ad illa relicta corpora remeare. Sciendum autem, quod quidam inter hæreticos dicebantur perfecti ſiue boni homines, alij credentes hæreticorum qui dicebantur perfecti, nigrum habitum præferebant: caſtitatem ſe tenere mentiebantur: eſum carnium, ouorum, caſei, omnino deteſtabantur: non mentientes videri volebant, cum ipſi maxime de Deo quaſi continuè mentirentur. Dicebant etiam quod nulla vnquam ratione debeant iurare. Credentes autem hæreticorum dicebantur illi, qui ſeculariter viuentes, licet ad vitam perfectorum imitandam non pertingerent, in fide tamen illorum ſe ſaluari ſperabant, diuiſi ſiquidem erant in viuendi modo, ſed in fide & infidelitate vniti erant. Qui dicebantur credentes hæreticorum, dediti erant vſuris, rapinis homicidiis & carnis illecebris, periuriis & peruerſitatibus vniuerſis. Iſti ſiquidem ideoſecurius & effrenatius peccabant quia credebant ſine reſtitutione ablatorum, ſine confeſſione & penitentia ſe eſſe ſaluandos, dummodo in

ſupremo

A ſupremo mortis articulo *Pater noſter* dicere, & manuum impoſitionem recipere à
magiſtris ſuis potuiſſent. De perfectis vero hæreticis, magiſtratus habebant, quos
vocabant diacones & Epiſcopos, ſine quorum manuum impoſitione, nullus inter
credentes moriturus, ſe ſaluari poſſe credebat. Verum ſi morienti cuilibet quantumcumque
flagirioſo manus impoſuiſſent, dommodo *Pater noſter* dicere poſſet,
ita ſaluarum, & ſecundum eorum vulgaro conſolatum eſtimabant, vt abſque omni
ſatisfactione, abſque omni alio remedio ſtatim euolaret ad cœlum. Vnde ridiculum
quod ſuper hoc audiuimus duximus inſerendum. Quidam credens hæreticorum,
in ſupremo mortis articulo, per manuum impoſitionem à magiſtro ſuo conſolationem
tum accepit, ſed *Pater noſter* dicere non potuit, & ſic expirauit. Conſolator
eius, quid de ipſo diceret neſciebat, ſaluatus videbatur per receptam manuum
impoſitionem: damnatus quia non dixerat dominicam orationem. Quid plura; Con-
ſuluerunt hæretici quendam militem nomine Bertrandum de ſaxiaco qui erat hære-
ticus, quid de illo iudicare deberent: miles autem tale dedit conſilium & reſponſum.
De iſto ſuſtinebimus & dicemus, quod ſaluus ſit: omnes alios, niſi *Pater noſter* dixe-
rint in fine, damnatos iudicamus. Item aliud ridiculum. Quidam credens hæretico-
B rum in morte legauit hæreticis 300. ſolidos, & præcepit filio ſuo, vt daret hæreticis
pecuniam illam, quam cum poſt mortem patris, hæretici requirerent à filio, dixit eis,
volo vt dicatis prius, quomodo eſt patri meo. Et dixerunt. Certiſſimè ſcias quod ſal-
uus eſt, & iam in cœleſtibus collocatus. Quibus ille, ſubridens. Gratias Deo & vobis:
Verumtamen ex quo pater meus iam eſt in gloria, animæ ipſius non eſt opus eleemo-
ſynis: & ego tam benignos vos ſcio eſſe, quod amodo patrem meum à gloria non re-
uocabitis. Sciatis igitur, quod nihil à me, de pecunia reportabitis. Non credimus
autem ſilendum, quod & quidam hæretici dicebant, quod nullus poterat peccare ab
vmbilico & inferius. Imagines quæ ſunt in Eccleſiis dicebant idolatriam: campanas
earum, tubas dæmonum affirmabant. Item dicebant, quod non peccabat quis gra-
uius dormiendo cum matre vel ſorore ſua, quam cum qualibet alia. Illud & inter ſu-
premas fatuitates dicebant, quod ſi quis de perfectis peccaret mortaliter, comeden-
do videlicet modiciſſimum carnium, vel caſei ſeu oui vel alicuius rei ſibi inhibitæ:
omnes conſolati ab illo, amittebant ſpiritum S. & opportebat eum iterum recon-
ſolari: & etiam ſaluati, pro peccato conſolatoris, cadebant de cœlo. Erant præterea
alij hæretici qui Waldenſes dicebantur, à quodam Waldio nomine Lugdunenſi. Hi
quidem mali erant, ſed comparatione aliorum hæreticorum, longè minus peruerſi:
in multis enim nobiſcum conueniebant, in aliquibus diſſentiebant. Vt autem pluri-
ma de infidelitatibus eorum omittamus: in quatuor præcipuè conſiſtebat error eo-
rum: in portandis ſcilicet ſandalis more Apoſtolorum: & in eo quod dicebant nulla
ratione iurandum, vel occidendum. In hoc inſuper quod aſſerebant, quemlibet eo-
C rum in neceſſitate dummodo haberet ſandalia, abſque ordinibus ab Epiſcopo acce-
ptis, poſſe conficere corpus Chriſti. Hæc nos de ſectis hæreticorum breuiter exer-
pſiſſe ſufficiat. Quando aliquis ſe reddit hæreticis, ille dicit qui recipit eum. Amice ſi
vis eſſe de noſtris, oportet vt renuncies toti fidei quam tenet Romana Eccleſia. Reſ-
pondet, abrenuntio. Ergo accipe Spiritum ſanctum à bonis hominibus, & tunc aſpi-
rat ei ſepties in ore. Item dicit illi, Abrenuntias cruci illi, quam tibi fecit ſacerdos in
baptiſmo, in pectore, & in ſcapulis, & in capite de oleo & chriſmate. Reſpondet,
Abrenuntio. Credis quod aqua illa operetur tibi ſalutem, Reſpondet, non credo.
Abrenuncias velo illi, quod tibi baptizato ſacerdos poſuit in capite. Reſpondet.
Abrenuncio. Ita accipit ille baptiſmum hæreticorum, & abnegat baptiſmum Eccle-
ſiæ, tunc ponunt omnes manus ſuper caput eius & oſculantur eum, & induunt eum
veſte nigra, & ex illa hora eſt quaſi vnus ex ipſis.

Iudicium præceps, infans iudicis index.

Waldenſium præcipui errores.

Qualiter & quando primum Prædicatores venerunt ad Prouinciam Narbonenſem contra hæreticos.

CAPVT III.

ANNO verbi incarnati 1206. Oxomenſis Epiſcopus Diegus nomine vir magnus
& magnifice extollendus, ad curiam Romanam acceſſit, ſummo deſiderio

deſiderans Epiſcopatum ſuum reſignare, quo poſſet liberius ad paganos, cauſa prædicandi Chriſti Euangelium ſe transferre. Sed dominus Papa Innocentius noluit acquieſcere deſiderio viri ſancti: imo præcepit ei, vt ad ſedem propriam remearet. Factum eſt igitur dum rediret à curia, & eſſet apud Montempeſſulanum, inuenit ibi venerabilem virum Arnaldum Abbatem Ciſtercienſem, & F. Petrum de Caſtronouo, & F. Radulphum Monachos Ciſtercienſes Apoſtolicæ ſedis legatos: iniunctæ ſibi legationi, præ tædio renunciare volentes, eo quod nihil aut parum hæreticis prædicando proficere potuiſſent. Quotieſcumque enim vellent ipſis hæreticis prædicare, obiiciebant eis hæretici conuerſationem peſſimam clericorum, & ita niſi vellent clericorum vitam corrigere, opporteret eos à prædicatione deſiſtere. Memoratus autem Epiſcopus, aduerſus huiuſmodi perplexitatem ſalubre dedit conſilium, monens & conſulens, vt cæteris omiſſis prædicationi ardentius inſudarent: & vt poſſent ora obſtruere malignorum, in humilitate præcedentes exemplo, pij magiſtri facerent & docerent: irent pedites, ſine auro & argento, per omnia formam Apoſtolicam imitantes. Dicti vero legati hæc omnia quaſi quandam nouitatem per ſe arripere non volentes dixerunt, quod ſi quis fauorabilis auctoritatis eos ſub hac forma vellet præcedere, ipſum libentiſſime ſequerentur. Quid plura? obtulit ſe vir deo plenus, moxque familiam ſuam Oxomum tranſmittens, vno comite contentus, cum duobus ſæpedictis Monachis, Petro videlicet & Radulpho, montem ingreditur peſſulanum, Abbas autem Ciſtercienſis, Ciſtercium perrexit, tum quia in proximo celebrandum erat Ciſtercienſe capitulum, tum quia poſt celebratum capitulum, quoſdam de Abbatibus ſuis volebat ſecum adducere: qui eum in exequendo iniuncto ſibi prædicationis officio, adiuuarent. Exeuntes autem à monte Peſſulano, Oxomenſis Epiſcopus & præfati Monachi, venerunt ad caſtrum quoddam Carmanum, vbi inuenerunt quemdam Hæreſiarcham Balduinum nomine, & Theodoricum quemdam filium perditionis & ſtipulam incendij. Iſte de Gallia oriundus, erat quidem nobilis genere, & canonicus fuerat Niuernenſis. Poſtea vero cum quidam miles qui erat auunculus ipſius & hæreticus peſſimus, in Pariſienſi concilio, coram Octouiano Cardinale & Apoſt. Sedis legato, fuiſſet de hæreſi condemnatus: videns iſte quod diutius latere non valeret, ad partes ſe tranſtulit Narbonenſes, vbi ab hæreticis in maximo amore, & veneratione eſt habitus: tum quia aliquantulum cæteris acutior videretur, tum quia gloriabantur ſe habuiſſe de Francia, vbi eſſet fons ſcientiæ & religionis Chriſtianæ, ſuæ iniquitatis focium, ſuæ nequitiæ deffenſorem. Nec prætereundum, quod Theodoricum faciebat ſe vocari, cum Guillelmus antea vocaretur, habita cum his duobus diſputatione per octo dies, Balduino videlicet & Theodorico: Prædicatores noſtri vniuerſum populum dicti caſtri, ſalutaribus monitis, ad ſæpedictorum hæreticorum odium conuerterunt. Ipſos ſiquidem hæreticos à ſe libentiſſime expuliſſent, ſed dominus caſtri, veneno perfidiæ infectus, eos ſibi familiares fecerat & amicos, verba autem illius diſputationis, longum eſſet per omnia enarrare. Sed hoc ſolummodo adnectere dignum duxi: quod cum venerabilis Epiſcopus, dictum Theodoricum, ad ima concluſionis diſputando, deduxiſſet. Scio, inquit Theodoricus, ſcio cuius ſpiritus ſis, ſiquidem in ſpiritu Heliæ veniſti, ad hæc ſanctus. Et ſi ego in ſpiritu Heliæ veni, tu veniſti in ſpiritu Antichriſti. Actis igitur ibi octo diebus exeuntes à caſtro, venerabiles viros proſecutus eſt populus per leucam fere vnam. Illi autem recto itinere procedentes, Biterrenſem aggreſſi ſunt ciuitatem, vbi per dies 15. diſputantes & prædicantes, confirmabant in fide paucos qui ibi erant, Catholicos, hæreticos confundebant. Venerabilis autem Epiſcopus Oxomenſis & F. Radulphus conſuluerunt F. Petro de Caſtronouo, vt ad tempus ab eis recederet, timebant ſiquidem, ne occideretur F. Petrus eo quod ipſum odio haberent hæretici ſuper omnes. Receſſit igitur F. P. ab Epiſcopo & F. R. tempore aliquanto. Ipſi à Biterris egreſſi Carcaſſonam greſſu proſpero deuenerunt: vbi per octo dies morantes, prædicationi & diſputationibus inſiſtebant. Contigit, tempore illo prope Carcaſſonam miraculum quod præteriri non debet. Metebant hæretici ſegetes ſuas, in die natiuitatis ſancti Ioannis baptiſtæ: ipſum enim non Prophetam, ſed maligniſſimum eſſe dicebant, dum igitur meterent, aſpiciens vnus ex eis manum ſuam vidit manipulum ſuum ſanguinolentum, quod videns putauit, quod inciſſet manum, ſed inueniens eam ſanam, exclamauit ſociis. Quid vltra? Aſpicientes ſinguli manipulos quos tenebant inuenerunt eos ſanguinolentos, manibus

Hæretici diſceſſus ſui ab Eccleſia, cauſam improbam clericorum vitam prætexunt.

Feſta SS. non volentibus ſtupenda miracula oſtenduntur.

A

B

C

A manibus conſeruatis illæſis. Venerabilis autem Abbas Vallium Guido tunc erat in
illa terra, qui manipulum ſanguinolentum vidit, & ipſe mihi hoc narrauit. Quia verò
longum eſſet enarrare per ordinem, quomodo viri apoſtolici, ſcilicet prædicatores
noſtri circuibant per caſtra, euangelizantes & diſputantes vbique: his omiſſis ad
præcipua veniamus. Quodam die conuenerunt omnes hæreſiarchæ apud quoddam
caſtrum in Carcaſſonenſi diœceſi, quod dicitur mons Regalis, diſputaturi vnani-
miter aduerſus viros ſæpius memoratos. Ad hanc diſputationem rediit F. P. de
caſtronouo, qui ſicut paulo ante diximus diſceſſerat apud Biterrim. Diſputantibus
autem, dati fuerunt iudices de ipſis credentibus hæreticorum, protelata autem fuit
diſputatio per 15. dies & redacta fuerunt in ſcriptum hinc inde propoſita, & tra-
dita iudicibus, vt diffinitiuam ſententiam promulgarent. Videntes autem ipſi iudi-
ces, hæreticos ſuos manifeſtiſſimè ſuperatos, noluerunt dare ſententiam ſed & ſcri-
pta quæ à noſtris acceperant, ne venirent in publicum noluerunt reddere, ſed tra-
diderunt hæreticis. His peractis receſſit F. P. de caſtronouo à ſociis ſuis, & iuit in
Prouinciam, & laborauit vt componeret nobiles Prouinciæ, hac autem intentione;
vt auxilio eorum qui pacem iurauerant, poſſet hæreticos de Narbonenſi Prouincia
B extirpare. Sed Comes Tholoſanus Raimundus nomine, inimicus pacis, noluit
acquieſcere dictæ paci, donec tam per guerras, quas mouebant ei nobiles Prouin-
ciæ, mediante induſtria viri Dei: quam per excommunicationem ab eodem in ip-
ſum Comitem promulgatam, iurate compulſus eſt pacem illam. Sed qui fidem ne-
gauerat, & erat infideli deterior, nunquam deferens iuramento, iurauit pluries,
pluries periurauit. Quem vir ſanctiſſimus F. Petrus, magna animi virtute corripuit,
tyrannum intrepidus aggrediens, eique in facie reſiſtens, quia reprehenſibilis, imo
damnabilis erat valde, confundebatque eum vir magnæ conſtantiæ, vir conſcientiæ
illibatæ, adeo vt exprobraret ei, quod erat per omnia periurus, & vere ſic erat.

Deſcriptio vitæ corruptæ atque morum Comitis Tholoſani erga Deum & eius Eccleſiam.

CAPVT IV.

QVIA ergo opportunitas ſe ingeſſit, hic de incredulitate ipſius Comitis ali-
quid breuiter explicemus. Primo dicendum, quod quaſi à primis cunabulis,
ſemper hæreticos dilexit & fouit, & eos in terra ſua habens, quibuſcumque modis
potuit, honorauit, vſque hodie etiam (ſicut aſſeritur) vbicumque pergit, hæreti-
cos ſub communi habitu ſecum ducit, vt ſi ipſum mori contigerit, inter manus ip-
ſorum moriatur, credebat enim, abſque omni pœnitentia quantumcumque pecca-
C tor fuerit, ſe ſaluandum, ſi in ipſo mortis articulo, impoſitionem manuum eorum
potuiſſet adipiſci. Faciebat & deferri nouum teſtamentum, vt ſi neceſſe eſſet im-
poſitionem manuum cum libro reciperet ab hæreticis. Vetus ſiquidem teſtamentum
deteſtantur hæretici: dicunt Deum illum qui veterem legem inſtituit, malum eſſe,
vocantes eum traditorem, propter ſpoliationem Ægypti: homicidam, propter di-
luuium, & ſubuerſionem Ægyptiorum dicunt, & Moyſem, Ioſue, Dauid, illius
mali Dei fuiſſe ruptarios & miniſtros. Dixit & ſæpedictus Comes quodam die hæ-
reticis, ſicut pro certo ſcimus, quod volebat facere nutriri filium ſuum apud Tho-
loſam inter hæreticos, vt addiſceret fidem, imo infidelitatem illorum. Dixit & qua-
dam die, quod vellet dare centum marchas argenti, vt quidam miles ſuus poſſet ca-
pere fidem hæreticorum, ad quam multoties inuitauerat eum, & quam faciebat ei
ſæpius prædicari. Præterea quãdo hæretici mittebant ei aliqua xenia vel cibaria, gra-
tiſſimè ſuſcipiebat, & faciebat optime ſeruari ea, nec patiebatur, quod aliquis come-
deret ex eis, niſi ipſe & aliqui eius familiares. Multoties etiam ſicut certiſſimè co-
gnouimus, adorabat hæreticos flexis in terra genibus, & petebat ab eis benedictio-
nem & oſculabatur eos. Quodam die erat dictus Comes in expectatione quorun-
dam hominum, qui debebant venire ad eum, ſed cum non veniſſent: dixit, bene
apparet, quod diabolus fecit mundum iſtum, quia nihil ſuccedit nobis ad votum.
Dixit præterea idem Comes venerabili Epiſcopo Tholoſano, ſicut ab eodem Epiſ-
copo audiui, quod monachi Ciſtercienſes non poterant ſaluari, quia tenebant oues

quæ luxuriam exercebant. O hæreſis inaudita. Dixit & Comes dicto Epiſcopo Tho- A
loſano, vt veniret de nocte in palatium eius, & audiret prædicationem hæreticorum:
vnde perpenditur, quod ſæpe de nocte audiebat eos. Erat quondam memoratus
Comes quadam die in Eccleſia quadam vbi miſſa celebrabatur: habebat autem ſe-
cum quemdam mimum, qui ſicut mos eſt huiuſmodi iaculatorum, homines cum
bucca hiſtrionice deridebat. Cum autem ſacerdos qui celebrabat miſſam verteret
ſe ad polulum dicens, *Dominus vobiſcum*, ſceleratiſſimus Comes dixit hiſtrioni ſuo,
vt contra faceret & derideret ſacerdotem. Dixit præterea aliquando ſupradictus Co-
mes, quod mallet aſſimilari cuidam hæretico, qui erat apud Caſtras in Albigenſi
dioceſi detruncatus membris & habitu miſerabili, quam eſſe Rex vel Imperator.
Quod autem ipſe hæreticos ſemper fouit, ex hoc habemus probatiſſimum argu-
mentum: quia nunquam ab aliquo ſedis apoſt. legato, potuit induci ad hoc, vt ſæ-
pedictos hæreticos de terra ſua depelleret, licet compulſus ab ipſis legatis multo-
tiens abiurauit. Præterea adeo parui pendebat matrimonij ſacramentum, quod quo-
tieſcumque ei diſplicuit vxor propria, ipſam dimittens aliam duxit, ita quod qua-
tuor vxores habuerit, quarum tres adhuc viuunt. Habuit enim primò ſororem vi-
cecomitis Biterrenſis, nomine Beatricem: qua dimiſſa duxit filiam ducis Cipri hac B
dimiſſa duxit ſororem Regis Angliæ Richardi, quæ contingebat ei in tertio gradu
conſanguinitatis, qua mortua accepit ſororem Regis Arragonenſis, quæ ſimiliter
erat conſanguinea eius in quarto gradu. Nec ſilendum eſt, quòd cum ipſe teneret
primam vxorem ſuam, monuit eam ſæpiſſimè, vt habitum religionis aſſumeret. Illa
autem intelligens quid intenderet, ex induſtria quæſiuit ab eo: vtrum vellet, quod
ipſa in ordine Ciſtercienſi fieret monialis: ipſe autem dixit, quod non. Quæſiuit
iterum vtrum vellet quod ipſa fieret monacha, in ordine Fontis Ebrardi. Reſpon-
dit Comes quod non volebat. Tunc quæſiuit ab eo quid ipſe vellet, & mandauit,
quod ſi vellet fieri heremetica, ipſe ei in omnibus prouideret, & factum eſt ita. Erat
quidam peſſimus hæreticus apud Tholoſam, Hugo faber nomine, qui quondam in
tantam lapſus eſt dementiam. quod iuxta altare cuiuſdam eccleſiæ purgauit ven-
trem, & in contemptum Dei cum palla altaris ter ſit poſteria ſua. O ſcelus inaudi-
tum. Dixit & hæreticus prædictus quadam die, quod quando ſacerdos in miſſa per-
cipiebat dominici corporis ſacramentum, traiiciebat dæmonem in corpus ſuum:
quæ omnia cum vir venerabilis Abbas Ciſtercij qui tunc erat abbas grandis ſyluæ in
territorio Tholoſano Comiti retuliſſet, & eum moneret, qui tantum facinus per-
petrarat, reſpondit Comes, quod nullo modo puniret propter hoc ciuem ſuum.
Abominationes prædictas narrauit Dominus abbas Ciſtercienſis, qui tunc erat Ar-
chiepiſcopus Narbonenſis fermè viginti Epiſcopis, me præſente in Concilio apud
Vaurum: adeo autem ſemper fuit luxurioſus & lubricus dictus Comes, quod ſicut
pro certo didiſcimus, ſorore propria abutebatur, in contemptum religionis Chri- C
ſtianæ: ab infantia enim ſua, concubinas patris ſui quærebat diligentiſſimè, & cum
illis diligentiſſimè concubebat, vix enim ei aliqua placere poterat, niſi ſciret patrem
ſuum prius accubuiſſe cum ea, vnde & pater ipſius, tam propter hæreſim, quam
propter enormitatem iſtam, exhæredationem ſuam ei ſæpiſſimè prædicebat. Præte-
rea ruptarios mirabili quoque amplexatus eſt affectu dictus Comes, per quos ſpolia-
bat Eccleſias, monaſteria deſtruebat, omneſque ſibi vicinos quos poterat exhære-
dirabat, ita ſemper ſe habuit membrum diaboli, filius proditionis, primogenitus
Sathanæ, inimicus Crucis & Eccleſiæ perſecutor, hæreticorum defenſio, Catholi-
Impia Raimundi Comitis inepta. corum depreſſio, miniſter perditionis, fidei abiurator, plenus ſcelerum, peccato-
rum omnium apotheca. Ludebat quodam die Comes in ludo ſcacorum cum quo-
dam capellano & inter ludendum, dixit capellano. Deus Moyſi quem vos credi-
tis, non poterit vos iuuare in ludo iſto, & addidit, nunquam me iuuet Deus ille.
Alio tempore, cum ipſe Comes à partibus Tholoſanis iturus eſſet contra aduerſa-
rios quoſdam ſuos in partes Prouinciæ: media nocte ſurgens, venir ad domum, in
qua hæretici Tholoſani erant congregati, & dixit eis. Domini ac fratres, bellorum
varij ſunt euentus, quicquid de me contingat, in manus veſtras commendo corpus
& animam meam: quo facto deſuper abundanti duos hæreticos in veſte communi
ſecum adduxit, vt ſi forte mori eum contingeret, inter manus ipſorum moreretur.
Infirmabatur quodam tempore Comes maledictus in terra Arragonum, & cum
multum inualeſceret infirmitas, fecit ſibi fieri lecticam, & in lectica illa faciebat ſe

Tholoſam

A Tholoſam deportari: & cum quadam die quæreretur ab eo, cur cum tanta feſtinatione ſe faceret deportari, cum tam grauiſſima infirmitate laboraret, reſpondit miſer, quia non ſunt boni homines in terra iſta inter quorum manus poſſim mori, hæretici enim à fautoribus ſuis, boni homines vocabantur ſed & amplioribus ſignis & dictis, ſe fatebatur hæreticum: dicebat enim, ſcio me exhæredandum fore pro bonis hominibus iſtis, ſed non tantum exhæredationem, imò etiam decapitationem pro ipſis paratus ſum ſuſtinere. hæc de incredulitate & malicia dicti miſeri dixiſſe ſufficiat, nunc ad propoſitum reuertamur.

De aduentu 12. Abbatum Ordinis Ciſtercienſis cauſaque prædicationis & reditu ac obitu Domini Didaci Epiſcopi Oxomenſis, & diſputationibus.

CAPVT V.

B CELEBRATA diſputatione prænotata in monte Regali, dum adhuc eſſent prædicatores noſtri apud montem Regalem: & circumquaque verbum Dei & ſalutis monita ſeminantes mendicarent oſtiatim panem ſuum, ſuperuenit vir venerabilis Abbas Ciſtercij Arnaudus nomine à partibus Franciæ, Abbates duodecim habens ſecum, qui totius viri Religionis, viri perfectæ & ſanctæ ſcientiæ, viri incomparabilis ſanctitatis, iuxta numerum ſanctiſſimum Apoſtolorum, cum Abbate decimo tertio, duodecim aduenerunt, parati de ea quæ in ipſis erat fide & ſpe, omni diſputanti reddere rationem: & hi omnes cum pluribus monachis, quos ſecum adduxerant, omnem ſectantes humilitatem, iuxta exemplar quod eis oſtenſum erat in monte, idest quod audierant de Epiſcopo Oxomenſe, pedites procedebant, ſtatim ab Abbate Ciſtercienſe longe lateque ſinguli diſperſi, & aſſignati ſunt vnicuique termini proprij, per quos diſcurrendo prædicationi inſiſterent, diſputationibus inſudarent. *Arnaudus Abbas Ciſtercij.*

De colloquio Apamienſi, & morte Oxomenſis Epiſcopi.

CAPVT VI.

EPISCOPVS Oxomenſis voluit ad ſuum redire Epiſcopatum, vt & domui ſuæ diſponeret, & prædicatoribus verbi Dei in Narbonenſi Prouincia, de ſuis prouentibus neceſſaria prouideret. Dum ergo recederet tendens ad Hiſpaniam, venit C apud Apamias in territorio Tholoſano: & conuenerunt ad eum Fulco Tholoſanus, & Nauarrus Conſoranenſis Epiſcopi & plurimi Abbates habita ibi diſputatione cum Waldenſibus, plane conuicti ſunt Waldenſes & confuſi, & populus caſtri, præcipue pauperes ex parte maxima fauit noſtris: ille etiam qui conſtitutus erat iudex in diſputatione, & erat fauens Waldenſibus, magnuſque in caſtro illo, renunciauit prauitati hæreticæ, & in manu Domini Oxomenſis obtulit ſe & ſua, à die etiam illa & deinceps, ſectatores ſuperſtitionis hæreticæ viriliter impugnauit. Huic diſputationi, interfuit ille peſſimus traditor Comes Fuxi, ille crudeliſſimus perſecutor Eccleſiæ, Chriſti hoſtis. Hic vxorem habebat manifeſtam hæreticam de ſecta Waldenſium & duas ſorores, quarum vna ſectas Waldenſium, alia verò aliorum perfidorum hæreſes profitebatur. Celebrata autem diſputatione prædicta in palatio ipſius Comitis, idem Comes Waldenſes die vno, prædicatores noſtros de altero procurauit. O ficta humilitas, poſt hæc Epiſcopus Oxomenſis, ad ſuum perrexit Epiſcopatum, firmum habens propoſitum redeundi, quam citius poſſet, ad peragendum negotium fidei in Prouincia Narbonenſi. Peractis vero in Epiſcopatu paucis diebus, dum redire diſponeret morte præuentus, in ſenectute ſua feliciter obdormiuit: prius autem quam ipſe decederet, in fata deceſſerat ſupramemoratus F. Radulphus vir bonæ memoriæ, in quadam Abbatia Ordinis Ciſtercienſis prope S. Ægidium quæ dicitur Francia vallis. Subtractis igitur his duobus luminaribus, Epiſcopo videlicet Oxomenſi & F. Radulpho, venerabilis Guido Abbas vallium ſarnay in dioceſi Pariſienſi, qui cum aliis Abbatibus cauſa prædicationis, in Nar- *Oxomenſis Epiſcopi interitus.* *Guido Abbas cœnobij*

Vallium cernaij demum Carcaſſonenſis Epiſcopus.

bonenſem Prouinciam venerat vir nobilis genere, ſed ſcientia longe nobilior & vir-A tute, qui etiam poſtea Epiſcopus factus eſt Carcaſſonenſis, prior inter prædicatores conſtitutus eſt & magiſter, Abbas ſiquidem Ciſtercienſis ad alias partes ſe tranſtulit, quibuſdam magnis negotiis tunc temporis impeditus. Diſcurrentes igitur prædicatores ſancti hæreticoſque diſputando manifeſtiſſimè conuincentes: ſed quia obſtinati erant in malitia conuertere non valentes poſt multum temporis, cum parum aut nihil prædicando ſiue diſputando proficere potuiſſent, ad partes Galliæ ſunt reuerſi. Nec prætereundum eſt, quod cum dictus Abbas vallium Satnay, eum ſupradicto Theodorico, & quodam alio hæreſiarcha maximo, Bernardo ſcilicet de Cimorra, qui in Carcaſſonenſi diœceſi præcipuus habebatur, diſputaſſet pluries & eos ſæpius conuiciſſet: quodam die cum ſæpedictus Theodoricus, nihil aliud reſpondere potuiſſet, dixit Abbati, diu me detinuit meretrix, ſed de cætero non tenebit hoc dicens, dicebat Romanam Eccleſiam meretricem. Nec ſilendum, quod cum ſæpedictus Abbas vallium ſarnay, alio die Caſtellum quoddam prope Carcaſſonam, Lauranum nomine cauſa prædicationis intraret, in ipſo introitu caſtri ſignaculo crucis ſe ſignauit: quod videns miles quidam hæreticus qui erat in caſtro dixit Abbati, nunquam me adiuuet ſignum iſtud. B

Miraculum de ſcedula, B. Dominici manu ſcripta, quæ ter flammis iniecta, illæſa reſiliit.

CAPVT VII.

Contigit tempore illo quoddam miraculum fieri, quod in hoc loco, dignum duximus interſerendum. Diſputauerant quadam die, quidam prædicatores noſtri, viri religioſi aduerſus hæreticos, vnus autem de noſtris, Dominicus nomine, vir totius ſanctitatis, qui ſocius fuerat Epiſcopi Oxomenſis, auctoritates, quas in medium produxerat, redegit in ſcriptum, & cuidam hæretico tradidit ſcedulam illam, vt ſupra obiectis deliberaret. Nocte igitur illa erant hæretici congregati in vna domo, ſedentes ad ignem. Ille autem cui vir Dei tradiderat ſcedulam, produxit eam in medium, tunc dixerunt ſocij ſui, vt in medium ignem illam proiicerer, & ſi ſcedula illa combureretur vera eſſet fides, imo perfidia hæreticorum: ſi vero incombuſta maneret, fidem quam prædicabant noſtri, veram eſſe faterentur. Quid plura? in hoc conſentiunt omnes, ſcedula in ignem proijcitur, ſed cum in medio igne aliquantulum moram feciſſet, incombuſta penitus ab igne reſiliuit. Stupentibus qui aderant vnus cæteris durior ait illis: proiiciatur in ignem iterum ex tunc experiemini plenius veritatem: proiicitur iterum, iterum reſiliit incombuſta: quod C videns ille durus & tardus ad credendum dixit iterum trina vice proiiciatur, & tunc ſine dubio rei exitum cognoſcemus, proiicitur tertio, nec tunc quidem comburitur, ſed integra ab igne reſiliit & illæſa, hæretici autem, viſis tot ſignis, ne tunc ad fidem voluerunt conuerti, ſed in ſua manentes malicia, diſtrictiſſime ſibi inuicem inhibuerunt, ne miraculum iſtud, per narrationem alicuius, ad noſtrorum notitiam deueniret ſed miles quidam, qui erat cum illis, qui aliquantulum conſentiebat fidei noſtræ noluit celare quod viderat, ſed pluribus enarrauit. Factum eſt autem hoc apud montem Regalem, ſicut ab ore viri Religioſiſſimi audiui, qui ſcedulam hæretico tradidit ſuperſcriptam.

Nullis miraculis ferrea hæreticorum pectora molliuntur.

De martyrio Fratris Petri de Caſtronouo, qui gladijs impiorum occubuit.

CAPVT VIII.

His de prædicatoribus verbi Dei breuiter prælibatis, ad martyrium viri venerabilis & athletæ fortiſſimi F. Petri de Caſtronouo, iuuante Deo veniamus quod nullo modo melius, vel magis autentice credimus nos facturos, quam vt literas D. Papæ, narrationi noſtræ inſeramus, quas Chriſti fidelibus deſtinauit, ipſum martyrium plenius continentes. forma literarum hæc eſt.

INNOCENTIVS

A INNOCENTIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilectis filiis nobilibus viris, Comitibus, Baronibus, & vniuerſis militibus, per Narbonenſem, Arelatenſem, Ebredunenſem, Aquenſem & Viennenſem prouincias conſtitutis ſalutem & apoſt. benedictionem.*

REM credulam audiuimus, & in communem luctum generalis Eccleſiæ deducendam, quod cum ſanctæ memoriæ F. P. de Caſtronouo monachus & ſacerdos, vir inter viros vtique virtuoſus, vita, ſcientia, & fama præclarus, ad Euangeliſandum pacem, & confirmandam fidem, in Prouincia Auxitana cum aliis deſtinatus in commiſſo ſibi miniſterio laudabiliter profeciſſet, & proficere non ceſſaret: quippe qui plenè in ſchola Chriſti didiſcerat quod doceret, & eum qui ſecundum doctrinam & fidelem obtinendo ſermonem, in ſana poterat exhortari doctrina, & contradicentes reuincere paratus omni poſcenti ſemper reddere rationem, vt poterat vir in fide Catholicus, in lege peritus, in ſermone facundus, concitauit aduerſus ipſum diabolus miniſtrum ſuum Comitem Tholoſanum Raimundum, qui cum pro multis & magnis exceſſibus, quos in Eccleſiam commiſerat & in Deum, ſæpe cenſuram Eccleſiaſticam incurriſſet, & ſæpe ſicut homo verſipellis & callidus, lubricus & B inconſtans, penitudine ſimulata fuerat abſolutus: tandem odium continere non præualens, quod cæperat contra ipſum, eo quod non erat in ore eius verbum veritatis ad faciendam vindictam in nationibus & increpationes in populis, ac eo fortius in eodem Comite, quo magis pro maioribus erat ipſe facinoribus increpandus tamtanquam collegam ſuum, Apoſt. ſedis legatos ad villam S. Ægidij conuocauit, promittens ſuper cunctis quibus impetebatur capitulis, ſatisfactionem plenariam exhibere. Cum autem conuenientibus illis in villam prædictam, præfatus Comes ſalutaria monita ſibi facta, modo velut verax & facilis promitteret ſe facturum: eſt modo velut fallax & durus, ea prorſus facere recuſaret, volentibus illis demum ab eadem villa recedere, mortem eſt publicè comminatus, dicens quod quocumque vel per terram diuertant, vel per aquam, vigilanter eorum obſeruaret egreſſum: & confeſtim dictis facta compenſans, complices ſuos ad exquiſitas inſidias deſtinauit. Cumque vero nec ad preces dilecti filij Abbatis S. Ægidij, nec inſtantia Conſulum & Burgenſium, furoris ſui mitigari inſania potuiſſet, ipſi eos inuito Comite nimiumque dolente cum armatæ manus præſidio, prope ripam rhodani fluuij deduxerunt, vbi nocte quieuerunt inſtante, quibuſdam eiuſdem Comitis ſatellitibus, ipſi prorſus ignotis hoſpitantibus cum eiſdem, qui ſicut apparuit in effectu ſanguinem quærebat eorum. In craſtino itaque mane facto & miſſa celebrata de more. cum innocui Chriſti milites, ad tranſitum ſe fluminis præpararent: vnus de prædictis Sathanæ ſatellitibus, lanceam ſuam vibrans, prænominatum Petrum, ſupra Chriſtum Petram, immobili firmitate fundatum, tantæ proditionis incautum, inter coſtas inferius vulnerauit. Qui prius in ipſum reſpiciens percuſſorem, & Chriſti magiſtri C ſui, cum B. Stephano ſecutus eſt exemplum, dixit ad ipſum. Deus tibi dimittat, quia ego dimitto, pietatis & patientiæ verbum ſæpius repetendo. Deinde ſic tranſfixus, acerbitatem illati vulneris, ſpe cœleſtium eſt oblitus: & inſtanti ſuæ pretioſæ mortis articulo, cum miniſterij ſui ſociis, qui fidem promouerent & pacem, non deſinens ordinare, poſt multas ad Dominum orationes, in Chriſto feliciter obdormiuit. Qui profecto, cum ob fidem & pacem, quibus nulla eſt prorſus cauſa laudabilior ad martyrium, ſanguinem ſuum fuderit, claris iam, vt credimus miraculis coruſcaſſet, niſi hoc illorum incredulitas impediret. De quorum ſimilibus in Euangelio legitur, qua ibi virtutes Ieſus non faciebat multas, propter incredulitatem eorum, quia quamquam linguæ, non fidelibus ſed infidelibus ſint in ſignum: ſaluator tamen præſentatus Herodi, qui teſte Luca valde gauiſus eſt, viſo ipſo, pro eo quod ſignū aliquod ab eo fieri ſperabat, & facere dedignatus eſt ſignum, & reddere interroganti reſponſum, ſciens quia incredulitas ſignorum, non credulitatis inductio, ſed vanitatis illum admiratio delectabat. Licet autem ipſa praua generatio & peruerſa Prouincialium non ſit digna, vt tam cito ſicut forſitan ipſa quærit. de ſuo ſibi martyre ſignum detur. expediſſe tamen credimus, vt vnus ipſe pro ipſa, ne tota pereat moreretur, quæ contagio hæreticæ prauitatis infecta, per interpellantem occiſi ſanguinem, à ſuo melius reuocetur errore, hoc eſt enim vetus ſacrificium Ieſu Chriſti, hoc miraculoſum ingenium ſaluatoris, vt cum in ſuis eſſe victus putatur, tunc vincat fortius in eiſdem & ea virtute qua ipſe mortem moriendo deſtruxit, à

ſuperatis interdum famulis ſuis, ſuperatores eorum faciat ſuperari. Niſi granum A
frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſi autem mortuum
fuerit plurimum fructum affert. Sperantes igitur, quod de morte huius fœcundiſ-
ſimi grani, ſit fructus in Chriſti Eccleſia prouenturus, cum profecto ſit durè culpa-
bilis & culpabiliter durus, cuius animam ipſius gladius non pertranſit, nec vnquam
penitus deſperantes, cum vtilitas tanta debeat in ſanguine ſuo eſſe, quod ſuæ præ-
dicationis nunciis circa memoratam Prouinciam, pro qua ipſe in corruptionem deſ-
cendit ob tanta Deus tribuat incrementa. Venerabiles fratres noſtros Archiepiſco-
pos eorumque ſuffraganeos monendos duximus, attentius & hortandos per ſpiri-
tum S. in virtute obedientiæ diſtricte præcipiendo vt verbum pacis & fidei ſemina-
tum ab eo ſuæ prædicationis irriguis conualeſcere facientes, & ad pugnandam hæ-
reticam prauitatem ac fidem Catholicam confirmandam. ad extirpanda vitia & plan-
tandas virtutes indefeſſè ſtudio ſedulitatis inſtantes. Iam dictum Dei famuli occi-
ſorem, & vniuerſos quorum ope vel opere conſilio vel fauore, tantum facinus per-
petrauit receptatores quoque vel defenſores illius ex parte omnip. Dei Patris Filij,
& Spiritus S. auctoritate quoque BB. Apoſt. Petri & Pauli & noſtra, excommuni-
catos & anathematiſatos per ſuas dioceſes denuncient vniuerſis: & omnia loca pror- B
ſus, ad quæ ipſe vel aliquis ipſorum deuenerint præſentibus eis, interdicto faciant
Eccleſiaſtico ſubiacere: ſingulis diebus dominicis & feſtiuis, pulſantibus campa-
nis, & candelis accenſis, donec ad ſedem Apoſtolicam accedentes, per ſatisfactio-
nem condignam mereantur abſolui, ſententiam huiuſmodi ſolemniter innouantes.
Illi autem qui ortodoxæ fidei zelo ſuccenſi ad vindicandum ſanguinem iuſtum, qui
de terra clamate non ceſſat ad cœlum, donec ad confundendum ſubuerſos & ſub-
uerſores de cœlo deſcendat ad terram Deus vltionum, viriliter ſe accinxerint ad-
uerſus hos peſtilentes qui ſimul in vnum pacem & veritatem impugnant, ſuorum
remiſſionem peccaminum à Deo eiuſque vicario ſecurè promittant indultam, vt
eis labor huiuſmodi, ad operis ſatisfactionem ſufficiat ſimiliter illis offenſis pro qui-
bus cordis Contritionem & veram Confeſſionem oris obtulerint vero Deo huiuſ-
modi ſiquidem peſtilentes Prouinciales, non tam iam noſtra diripere, ſed nos peri-
mere moliuntur: nec ſolum ad perimendas animas linguas acuunt, verumetiam ad
perdenda corpora manus extendunt proliſores animarum effecti, & corporum
peremptores. Licet autem præfatus Comes pro multis & magnis flagitiis quæ lon-
gum eſſet per omnia enarrare, iamdudum ſit anathematis mucrone percuſſus, quia
tamen certis indiciis, mortis ſancti viri præſumitur eſſe reus, non ſolum ex eo quod
publice comminatus eſt ei mortem, & inſidias parauit eidem: verum etiam ex eo
quod occiſorem ipſius in multam familiaritatem admiſit, & magnis donis remune-
rauit eumdem, vt de cæteris præſumptionibus taceamus, quæ plenius innoteſcunt
multis. Ob hanc quoque cauſam, iidem Archiepiſcopi & Epiſcopi publicè nun- C
tient Anathematizatum eumdem. Et cum iuxta ſanctorum Patrum Canonicas ſan-
ctiones, ei qui fidem Deo non ſeruat, fides ſeruanda non ſit, à communione fide-
lium ſegregato, vt potè qui vitandus eſt potius quam fouendus, omnes qui dicto
Comiti fidelitatis ſeu ſocietatis, aut fœderis huiuſcemodi iuramento tenentur aſtri-
cti, auctorite Apoſtolica denuncient interim abſolutos, & cuilibet Catholico viro
licere, ſaluo iure Domino principali, non ſolum perſequi perſonam eiuſdem, verum
etiam occupare & detinere terram ipſius, illius præſertim obtentu, quod ab hæreſi
per ſuam prudentiam fortiter expietur, quæ per illius nequitiam fuit hactenus tur-
piter ſauciata, maculata. Quia dignum eſt, vt manus omnium contra ipſum con-
ſurgant, cujus manus extitit contra omnes. Quod ſi nec ſic vexatio dederit intelle-
ctum, manus noſtras in eo curabimus aggrauare. Si quomodo vero ſatisfactionem
promiſerit exhibere, ipſum pœnitudinis ſuæ hæc ſigna premittere opportebit, vt de
toto poſſe ſuo depellat prauitatis hæreticæ ſectatores, & ſe paci ſatagat conciliare
fraternæ, cum principaliter propter culpam quam in vtroque noſcitur commiſiſſe,
in eum Eccleſiaſtica fuerit prolata cenſura: quamquam ſi in ſuas iniquitates Deus
voluerit obſeruare, vix poſſet congruè ſatisfacere non tantummodo pro ſeipſo, ſed
pro alia multitudine, quam in laqueum damnationis induxit. Quia vero ſecundum
ſententiam veritatis, timendi non ſunt qui corpus occidunt, ſed ille qui poteſt mit-
tere corpus & animam in gehennam, confidimus & ſperamus in eo, qui vt à fidelibus
ſuis timorem mortis auferret, mortuus die tertia reſurrexit, quod præfati hominis
Dei

Digitized by Google

A Dei mors, venerabili fratri noſtro Conſoranenſi Epiſcopo & dilecto filio A. Abbati Ciſtercienſi Apoſtolicæ ſedis legatis, aliiſque orthodoxæ fidei ſectatoribus, non ſolum timorem non incutiet, ſed amorem accendet, vt eius exemplo qui vitam æternam temporali morte feliciter eſt mercatus, animas ſuas in tam glorioſo certamine, ſi neceſſe fuerit, pro Chriſto ponere non formident. Vnde Archiepiſcopis & Epiſcopis conſulendum duximus, ammonendo, preces præceptis, præcepta precibis inculcantes, vt legatorum ipſorum ſalubribus monitis & mandatis efficaciter intendentes, tanquam ſtrenuiſſimi commilitones aſſiſtent eidem in omnibus, quæ propter hæc ipſis duxerint iniungenda. Scientes quod ſententiam quam ipſi non ſolum in rebelles ſed etiam in deſides promulgauerint, nos ratam haberi præcipimus & inuiolabiliter obſeruari. Eya igitur Chriſti milites, eya ſtrenui militiæ Chriſtianæ tyrones, moueat vos generalis Eccleſiæ gemitus: ſuccendat vos ad tantam Dei noſtri vindicandam iniuriam pius Zelus. Mementote quia creator noſter, noſtri non indiguit, cum nos fecit: qui quanquam noſtro ſeruitio non indigeat, vt quaſi per illud minus in agendo minus voluerint fatigetur, & ſua omnipotentia minor ſit obſequio noſtro carens, occaſionem tamen in hoc articulo nobis tribuit acceptabiliter ſeruiendi. Cum igitur poſt interfectionem præfati iuſti, Eccleſia B quæ in partibus illis eſt, abſque conſolatore in triſtitia & mœrore ſedente, fides euanuiſſe, periiſſe pax, hæretica peſtis & hoſtilis rabies fortius inualuiſſe dicatur, ac ſi potenter in eius nouitate procellæ non ſuccurratur eidem, pene penitus videbitur nauis Eccleſiæ naufragari. Vniuerſitatem veſtram monemus attentius & propenſius exhortamur, ac in tantæ neceſſitatis articulo in virtute Chriſti confidenter iniungimus, & in remiſſionem peccaminum indulgemus, quatinus tantis malis occurrere non tardetis, & ad pacificandum gentes illas, in eo qui eſt Deus pacis & dilectionis intendere procuretis: & quibuſcumque modis reuelauerit vobis Deus, hæreticam ibi ſtudeatis perfidiam abolere, ſectatores ipſius eo quam Sarracenos ſecurius quo peiores ſunt illis in manu forti & extento brachio impugnando. Prænominatum etiam Comitem qui quaſi fœdus percuſſiſſet cum eadem morte propria non recogitat, ſi forte vexatio ſibi tribuat intellectum, & impleta facies eius ignominia incipiat inquirere nomen Dei ad ſatisfaciendum nobis & Eccleſiæ, imo Deo, pondere non deſinatis inductæ ſuper eum oppreſſionis vrgere ipſum & fautores eiuſdem de caſtris Domini depellendo, & auferendo terras eorum in quibus relegatis hæreticis, habitatores Catholici ſubrogentur, qui ſcilicet ortodoxæ fidei noſtræ diſciplinam in ſanctitate & iuſtitia ſeruiant coram Deo. Datum Laterani 6. Id. Martij, Pontif. noſtri, an. 11.

His dictis de morte ſanctiſſimi viri prælibatis, ad narrationis noſtræ ſeriem redeamus.

C

Tholoſanus & Conſoranenſis Epiſcopi Romam legantur, vt Pontifici maximo ſtatum Eccleſiæ in Narbonenſi Prouincia exponant.

CAPVT IX.

VIDENTES igitur Prælati Narbonenſis Prouinciæ, & alij quos tangebat negotium pacis & fidei, deceſſiſſe bonos viros Oxomenſem Epiſcopum & fratres Petrum de Caſtronouo, & F. Radulphũ, qui fuerant Prædicationis in terra prænotata Principes & magiſtri. Animaduertentes quod eadem prædicatio etiam iam peregerit ex parte maxima curſum ſuum, nec multum profecerit, imo penitus fructu fruſtrata ſit exoptato, ad pedes ſummi Pontificis iudicant tranſmittendum. Accingunt ergo ſe viri venerabiles, Fulco Tholoſanus, & Nauarrus Conſoranenſis Epiſcopi, Romamque properant, ſupplicaturi Domino Papæ, vt pericliranti in Narbonenſi Prouincia & Bituricenſi & Burdegalenſi, pro pace Eccleſiæ, & quaſi penitus naufraganti manum porrigat adiutricem. Dominus autem Papa Innocentius, qui defendendæ fidei Catholicæ neceſſitatibus, totis niſibus occumbebat, tanto morbo manum appoſuit medicam, generales & efficaces ſuper hoc negotio litteras in Franciam tranſmittendo, ſicut inferius plenius exprimemus. Quod audiens Comes Tho-

loſanus, imo dicamus melius Doloſanus, perrexiſſe videlicet prænotatos Epiſcopos ad curiam Romanam, timens ſe digne pro meritis puniendũ, videnſque facta ſua non poſſe impune tranſire, pœnitudinem ſimulans, & ſi poſſit ſibi præcauens in futurum: cum multos alios iam miſiſſet, quoſdam execrabiles & malignos, Archiepiſcopum Auxitanum & Raimundum de Rebaſtenchs, qui quondam fuerat Tholoſanus Epiſcopus, ſed meritis ſuis exigentibus erat depoſitus, miſit Romam: conqueſtuſque eſt Domino Papæ per nuncios illos, de Abbate Ciſtercienſi, qui legatione ſuper negotio fidei fungebatur: aſſerens quod eum exacerbaret nimis aſpere & plus iuſtò: promittens etiam Comes, quod ſi Dominus Papa, aliquem à latere ſuo ad illum dirigeret, ad voluntatem ipſius per omnia ſe haberet. Hoc autem non dixit, quia vellet ſe aliquatenus emendare. Sed cogitabat, quod ſi Dominus Papa aliquem de ſuis Cardinalibus ad eum mitteret, ipſum poſſet, ſicut homo verſipellis & callidus circumuenire: ſed omnipotens qui ſcrutator eſt cordium, & cognitor ſecretorum, noluit puritatem circumueniri Apoſtolicam, noluit tegi amplius dicti Comitis prauitatem. Prouidit igitur iuſte & miſericorditer iuſtus iudex, vt & Dominus Papa Comiti quaſi iuſte petenti ſatisfaceret, & ipſius Comitis malitia diutius non lateret. Miſit enim Dominus Papa vnum de colateralibus ſuis clericis, ad partes Prouinciæ. Milonem nomine, virum vtique vita honeſtum, ſcientia præclarum, facundia diſertum, qui vt probitatem eius breuiter perſtringamus, nec terrore terreri potuit, nec minime frangi. Comes autem audiens quod veniret Magiſter Milo, gaudio gauiſus eſt valde, quia putauit, quod ſæpedictus magiſter, ad ipſius ſe haberet & per omnia voluntatem, diſcurrenſque Comes per terram ſuam cœpit gloriari & dicere. Modo bene eſt mihi, quia legatum habeo ſecundum cor meum, imo ipſe ero legatus. Sed omnia euenere contraria voto illius, ſicut inferius exprimetur.

A

B

Mittitur Magiſter Milo clericus à latere vt legatus.

Mittitur cum M. Milone Magiſter Theodiſius.

CAPVT X.

MISSVS eſt autem cum dicto M. Milone, clericus quidam magiſter Theodiſius nomine, canonicus Ianuenſis, qui ſæpedicto M. Miloni aſſiſteret, & ipſum in expediendo fidei negotio adiuuaret. Iſte Theodiſius vir multæ ſcientiæ, vir conſtantiæ mirabilis, vir eximiæ bonitatis, qui bene ſe habuit in negotio Ieſu Chriſti, qui quanta pro eodem negotio pericula paſſus ſit & labores, rei exitus patefecit, & nos poſtmodum curauimus latius intimare. Dominus vero Papa M. Miloni dederat in mandatis, vt de omnibus quæ ad negotium fidei pertinebant, & præcipue ſuper facto Comitis Tholoſani, ad conſilium Ciſtercij Abbatis ordinaret: eo quod Abbas ſtatum negotij, & verſutias Comitis plene ſciret. Vnde & Dominus Papa M. Miloni expreſſe dixerat, Abbas Ciſtercij totum faciet, & tu organum eius eris, Comes enim Tholoſanus habet eum ſuſpectum, tu non eris ei ſuſpectus. Deſcendentes igitur M. Milo. & M. * Theodiſius in Franciam, Abbatem Ciſtercij apud Authiſiodorum inuenerunt. Conſuluit igitur M. Milo Abbatem Ciſtercienſem, ſuper pluribus certis capitulis quæ ad negotium fidei pertinebant. Abbas vero de omnibus diligentius inſtruens, conſilium ſuum tradidit ei ſcriptum & ſigillatum. Monuit etiam eum & conſuluit, vt antequam aggrederetur Comimitem Tholoſanum, conuocaret Archiepiſcopos, Epiſcopos & alios Prælatos, quos expedire videret, & eorum quæreret & haberet conſilia. Quoſdam etiam de Prælatis, M. Miloni expreſſe & ſpecialiter nominauit, quorum conſiliis deberet idem magiſter adhærere. Poſt hæc Abbas Ciſtercienſis & M. Milo perrexerunt ad Regem Franciæ Philippum, qui apud Nouamuillam in territorio Senonico cum pluribus de Baronibus ſuis ſolemne colloquium celebrabat. Erat enim Dux Burgundiæ Odo, Niuernenſis & S. Pauli Comites, & multi alij nobiles & potentes. Dominus autem Papa mittebat Regi literas ſpeciales monens & deprecans, vt per ſeipſum ſaltem per filium ſuum Ludouicum, periclitanti in Narbonenſi Prouincia Eccleſiæ auxilium impenderet opportunum. Rex autem nuncio domini Papæ tale dedit reſponſum, quod duos magnos & graues habebat à lateribus leones,

C

Corruptè apud Ciaconium legitur Hugo non Milo.

** ita exemplar M. non Theodoſius vt habet Ciaconius in Innoc. 3.*

A nes, Othonem qui dicebatur imperator, & Regem Angliæ Ioannem, qui hinc & inde ad turbationem regni Franciæ totis viribus laborabant. Ideoque nec ipſe à Francia vllo modo exire vellet, nec filium mittere, imo ſatis ei videbatur ad præſens, ſi Barones ſuos ire permitteret, ad perturbandum in Narbonenſi Prouincia pacis & fidei perturbatores. Summus autem Pontifex, vt ad extirpandam peſtem hæreticam, fideles populos efficeret promptiores, generales miſerat litteras, ad omnes Prælatos, Comites, & Barones & vniuerſum populum in regno Franciæ conſtitutum, monens efficaciter & exhortans, vt feſtinarent ad vindicandam in Narbonenſi Prouincia iniuriam Crucifixi, ſcientes remiſſionem omnium peccaminum à Deo eiuſque vicario vniuerſis indultam, qui ortodoxæ fidei zelo ſuccenſi, ad opus ſe accingerent huius pietatis, dummodo contriti eſſent pariter & confeſſi. Quid plura? publicatur iſta indulgentia in Francia, armat ſe multitudo magna fidelium ſigno crucis.

B *Concilium apud Montilum celebratur, ibique ſiſtendi coram Milone dies Comiti apud Valentiam præfigitur.*

CAPVT XI.

CELEBRATO apud Nouam-villam colloquio prænonato, M. Milo eum collega ſuo M. Theodiſio, ad partes Prouinciæ perrexit veniensque ad quoddam caſtrum quod Montilum nuncupatur, conuocauit Archiepiſcopos & Epiſcopos quamplures: qui cum ad eum veniſſent, quæſiuit ab eis diligenter, qualiter procedendum eſſet in negotio pacis & fidei, præcipuè in facto Comitis Tholoſani. voluit etiam vt ſinguli Prælati ſuper certis capitulis, de quibus eum Abbas inſtruxerat Ciſtercienſis, ſua ei traderent conſilia ſcripta & ſigillata. Factum eſt vt præcepit, & quod auditu eſt mirabile, omnia tam Abbatis Ciſtercienſis, quam Prælatorum conſilia, ſine diſſenſione aliqua conuenerunt. A domino factum eſt iſtud. Poſt hæc miſit M. Milo ad Comitem Tholoſanum mandans ei vt ad diem quam ſibi præfigebat veniret ad ipſum apud Valentiam ciuitatem. Venit Comes ad diem illum, & ſicut fallax & ſæuus, lubricus & periurus promiſit legato videlicet M. Miloni, licet in dolo, quod ſuam faceret in omnibus voluntatem. Legatus autem, vtpotè vir cautus & prudens, Prælatorum vſus conſilio: voluit & præcepit vt Comes Tholoſanus, traderet ei pro ſecuritate de terra quam tenebat in Prouincia, caſtra ſeptem. Voluit etiam vt conſules Auinionenſis & Nemauſenſis ciuitatum, C & Villæ ſancti Georgij iurarent ei, quod ſi Comes Tholoſanus mandato ipſius legati venire præſumeret ex aduerſo, non tenerentur ei hominij ſeu fœderis fidelitate aſtricti. Comitatus inſuper Ingruenſis, S. R. Eccleſiæ caderet in commiſſum. Comes verò Tholoſanus, quamuis dolens & inuitus neceſſitate compulſus, omnia quæ legatus mandauerat, adimplere promiſit. Sicque factum eſt, vt qui Abbatem Ciſtercienſem durum dixerat, legatum longè diceret duriorem. Hoc autem Deo diſponente, iuſtiſſime factum eſſe creditur, quod vbi Tyrannus ſperauit remedium, vltionem reperit & flagellum. Statim vir totius bonitatis M. Theodiſius de mandato legati, venit in partes Prouinciæ, vt ſeptem caſtra de quibus ſupra tetigimus reciperet, & ea occuparet ex parte S. R. E. & muniret.

A

Certis ceremoniis antiquitus vſitatis, Comes Tholoſanus Eccleſiæ reconciliatur.

CAPVT XII.

His omnibus ritè peractis, deſcendit legatus ad villam S. Ægidij, reconciliaturus ibi Comitem Tholoſanum, modus autem reconciliationis & abſolutionis talis fuit. Adductus eſt Comes nudus ante fores Eccleſiæ B. Ægidij, ibique coram legato, Archiepiſcopis & Epiſcopis qui ad hoc conuenerāt pluſquam viginti, iurauit ſuper corpus Chriſti, & ſanctorum reliquias, quæ ante fores Eccleſiæ expoſitæ cum magna veneratióne, & in multa copia à Prælatis tenebantur, quod mandatis S. R. Eccleſiæ in omnibus obediret. Mox legatus ſtolam ad collum Comitis poni fecit, ipſumque Comitem per ſtolam arripiens, abſolutum cum verberibus in Eccleſiam introduxit. Nec ſilendum quod cum Comes Tholoſæ introduceretur in Eccleſiam ſicut diximus S. Ægidij cum verberibus, diſponente Deo nullatenus de Eccleſia potuit exire præ turba, per viam qua intrauerat: ſed opportuit eum deſcendere in inferiora Eccleſiæ, & per ante ſepulchrum B. Martyris F. Petri de Caſtronouo quem occidi fecerat, nudum tranſire. O iuſtum Dei iudicium, quem enim contempſerat viuum, ei reuerentiam compulſus eſt exhibere & defuncto. Illud etiam notandum puto, quod cum corpus prædicti martyris, qui in clauſtro Monachorum S. Ægidij prius fuerat tumulatum, poſt longum tempus in Eccleſiam transferretur, ita ſanum inuentum eſt & illæſum, ac ſi ipſa die fuiſſet tumulatum: miri etiam odoris fragrantia de corpore ſancti & veſtibus emanauit.

Reconciliationis ritus notandus.

B

Comes Tholoſanus, fictè, crucem ſacræ militiæ ſignum ſumit, quam quidem Catholici exercitus milites pectori adſutam habebant.

CAPVT XIII.

Post hæc omnia callidiſſimus Comes Tholoſæ, timens à facie cruce-ſignatorum, qui ad exturbandos hæreticos & eorum fautores in proximo, venturi erant de Francia ad partes Narbonenſes, petiit à Legato dari crucem, vt ſic terram ſuam, à cruce ſignatorum infeſtatione tueretur. Adquieuit legatus, comitique & duobus tantum de ſuis militibus cruces dedit. O falſum & perfidiſſimum crucefignatum, Comitem Tholoſanum dico, qui crucem aſſumpſit, non ad vindicandam iniuriam crucifixi, ſed vt ad tempus celare poſſet ſuam & tegere prauitatem. His omnibus itaque geſtis, legatus & M. Theodiſius redierunt verſus Lugdunum, vt cruce-ſignatis, qui ſtatim venturi erant, contra Prouinciales hæreticos obuiarent, per totam ſiquidem prouinciam diuulgata erat indulgentia quam fecerat dominus Papa proficiſcentibus contra prædictos hæreticos, ideoque quamplurimi nobiles & ignobiles contra hoſtes crucis, armauerant ſe in pectoribus crucis ſigno. Signatis igitur in Francia ad vindicandum Dei noſtri iniuriam tot fidelium millibus & ſignandis, nihil aliud ſupererat, niſi vt Dominus ſabaoth, qui ſolita bonitate & inaudita benignitate inimicis ſuis videlicet hæreticis & eorum fautoribus compatiens, plures & pluries deſtinauerat ad eoſdem: Sed illi in peruerſitate ſua perſeuerantes, in ſua nequitia obſtinati, quoſdam contumeliis affecerant, alios etiam interfecerant, miſſis exercitibus ſuis, crudeliſſimos perderet homicidas.

C

Aduentus cruce-ſignati exercitus in partes Prouinciæ.

CAPVT XIV.

Anno igitur ab incarn. Domini 1209. domini Papæ Innocentij II. regnante Philippo Rege Francorum, circa feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ, cruce ſignati omnes

A omnes à diuerſis Franciæ partibus iter arripientes, pari conſilio & prouida diſpoſitione, apud Lugdunum vrbem Galliæ conuenerunt. Inter eos autem qui ibi affuerunt, iſti præcipui habebantur. Archiepiſcopus Senonenſis, Epiſcopus Eduenſis, Epiſcopus Claromontenſis, Epiſcopus Niuernenſis, Dux Burgundiæ Odo, Comes Niuernenſis, Comes ſancti Pauli, Comes Montisfortis, Comes de Barro ſupra ſecanam, Guichardus de bello-joco, Willelmus de rupibus, Seneſcallus Andegauiæ, Gualcherus de Iouiniaco, Guido de Leuis, Lambertus de Tureyo, multi præterea nobiles & potentes, quos longum eſſet per ſingulos nominare.

Comes Tholoſanus it obuiam Cruce-ſignatis.

CAPVT XV.

VIDENS autem Comes Tholoſanus Raimundus ſignatorum multitudinem aduenire, timenſque ne inuaderent terram eius, vtpote quam de perpetratis B nequitiis, conſcientiæ ſtimulus accuſabat, exiuit obuiam eis, & peruenit vſque prope Valentiam ciuitatem: at illi egreſſi erant in manu excelſa, ipſos igitur inueniens prope ciuitatem dictam dictus Comes, pacem ſimulans, falſum ſpopondit obſequium, firmiſſime promittens, quod ad mandatum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ad eorum etiam arbitrium ſe haberet, ſuper quibus obſeruandis, dedit caſtella quædam pro ſecuritate. Voluit etiam dare filium ſuum in obſidem, vel ſeipſum. Quid plura? etiam aſſociatur his hoſtis Chriſti, pergunt pariter, rectoque greſſu perueniunt ad Biterrenſem ciuitatem.

De malitia ciuium vrbis Biterrenſis & eiuſdem vrbis obſidione, expugnatione & excidio.

CAPVT XVI.

ERAT autem Biterris ciuitas nobiliſſima, ſed tota veneno hæreticæ prauitatis infecta nec ſolum hæretici erant ciues Biterrenſes, ſed erant raptores iniuſti, adulteri, latrones peſſimi, pleni omni genere peccatorum. Non ſit oneroſum lectori ſi de malitia dictorum ciuium aliquid ſpecialiter diſſeramus. Pergebat quadam nocte in ipſo diluculo ſacerdos quidam ciuitatis illius ad Eccleſiam diuina celebraturus miſteria, portans calicem manibus ſuis: quidam autem de Biterrenſibus qui ſe poſuerant in inſidiis, arripientes ſacerdotem illum, & vehementer C verberantes, fracto brachio ipſum grauiſſime vulnerarunt, accipienteſque calicem quem tenebat ſacerdos, ipſumque diſcooperientes, minxerunt in eo in contemptum corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti. Alioque tempore, ciues ſæpedicti in Eccleſia B. Mariæ Magdalenæ quæ in ciuitate dicta ſita eſt, dominum ſuum Vicecomitem Biterrenſem Trancauilum, traditores peſſimi interfecerunt, Epiſcopo etiam ſuo, qui Vicecomitem ab illorum manibus defendere nitebatur dentes confregerunt. Egrediebatur die quodam canonicus quidam Biterrenſis de Eccleſia maiori; celebrata miſſa audiens autem tumultum laborantum in foſſatis ciuitatis, interrogauit, quid hoc eſſet. Reſponderunt qui aderant, tumultus eſt laborantum ad foſſata, quia munimus ciuitatem contra Francigenas qui adueniunt iam enim imminebat aduentus peregrinorum, & dum ita loquerentur, apparuit quidam ſenex venerandæ ætatis, qui dixit eis. Vos contra peregrinos ciuitatem iſtam munitis ſed quis deſuper poterit vos munire, per hoc innuit, quod dominus de cœlo debellaturus eſſet eos, quo audito illi vehementer moti ſunt & permoti cumque vellent in ſenem inſurgere, ſubito diſparuit, & nuſquam potuit inueniri. Nunc propoſitum proſequamur. Antequam cruce-ſignati ad Biterrenſem peruenirent ciuitatem, Vicecomes Biterrenſis Raimundus Rogerij nomine, nobilis quidem genere, nepos Comitis Tholoſani, qui ſectans auunculi prauitatem, in nullo hæreticos comprimebat, promiſerat firmiſſime Biterrenſis ciuibus ciuitatis, quod eos nullatenus deſereret, ſed cum ipſis ad mortem vſque perſeuerans in ſæpedicta ciuitate aduentu

Horrenda & ſtupenda ſacri calicis pollutio.

cum Chriſti militum expectaret. Sed cum noſtros appropinquare audiret, pacti A
oblitus, fœderis neſcius fidem frangens, confugit Carcaſſonam aliam ſuam nobilem ciuitatem, plures de Biterrenſibus hæreticis ducens ſecum. peruenientes igitur Biterrim noſtri, tranſmiſerunt in ciuitatem, ipſius ciuitatis Epiſcopum, qui exierat obuiam eis, magiſtrum videlicet Regenaldum de monte peſſulano, virum ætate, vita, ſcientia, venerandum. Dicebant ſiquidem noſtri, quod cauſa perdendorum hæreticorum aduenerant, mandaueruntque ciuibus Catholicis ſi qui erant, vt in manus ipſorum traderent hæreticos, quos idem venerabilis Epiſcopus qui eos plene nouerat, & etiam in ſcriptum redegerat, nominaret, vel ſi iſtud facere non poſſent, exeuntes de ciuitate dimitterent hæreticos, ne perirent pariter cum eiſdem. Quod verbum cum ſæpedictus Epiſcopus ex parte noſtrorum memoratis ciuibus retuliſſet, noluerunt adquieſcere, ſed ſe aduerſus Deum & Eccleſiam erigentes, inito cum morte fœdere, elegerunt potius mori hæretici, quam viuere Chriſtiani: priuſquam enim noſtri eos aliquatenus expugnarent, exierūt quidam de ciuitate, cœperuntque noſtros ſagittis acrius infeſtare, quod videntes ſeruientes exercitus, qui publica lingua dicuntur ribaldi, cum indignatione maxima muros adeunt ciuitatis, nobilibuſque exercitus neſcientibus & penitus inconſultis, facto inſultu ipſa hora, quod dictu mirabile eſt capiunt ciuitatem. Quid plura? ſtatim B
intrantes; à minimo ad maximum omnes fere necati, tradentes incendio ciuitatem. Fuit autem capta ciuitas ſæpè dicta in feſto S. Mariæ Magdalenæ. O iuſtiſſima diuinæ diſpenſationis menſura: ſicut in principio huius libri diximus, dicebant hæretici B. Mariam Magdalenam fuiſſe Chriſti concubinam, præterea in Eccleſia ipſius quæ erat in ciuitate ſicut ſupra tetigimus, ciues Biterrenſes dominum ſuum occiderant, Epiſcopo ſuo dentes confregerant. Merito igitur in illius feſtiuitate capti ſunt & deſtructi, de qua contumelioſa tot dixerant, cuius etiam Eccleſiam ſanguine domini ſui Vicecomitis videlicet, nec non Epiſcopi fœdauerant canes impudentiſſimi. In eadem etiam Eccleſia, in qua vt ſæpedictum eſt dominum ſuum occidetant ciues Biterrenſes, ipſa die captionis ciuitatis, fuerunt vſque ad ſeptem millia de ipſis Biterrenſibus interfecti. Notabiliter eſt notandum quod ſicut ciuitas Ieruſalem 42. anno à paſſione Domini noſtri à Tito & Veſpaſiano fuit deſtructa, ita ciuitas Biterrenſis 42. anno ab interfectione Domini ſui per francigenas eſt vaſtata. hoc quoque non eſt omittendum, quod ſæpedicta ciuitas multoties deuaſtata fuerit ob cauſam ſuperius memoratam, ſemper in die feſti S. Mariæ Magdalenæ, in cuius Eccleſia tantum ſcelus perpetratū fuerat, dignam recepit eiuſdem ſceleris vltionem.

De obſidione vrbis Carcaſſonæ & eiuſdem deditione.

CAPVT XVI. C

CAPTA itaque & deſtructa ciuitate Biterrenſi, propoſuerunt noſtri recto greſſu tendere Carcaſſonam, ciues etenim Carcaſſonenſes peſſimi erant hæretici, & peccatores coram domino nimis, ſiquidem illi qui in caſtris inter Biterrim & Carcaſſonam poſitis habitabant, timore exercitus fugerant, caſtra ſua vacua relinquentes, quidam tamen qui non vocabantur ex hæretica prauitate, reddiderunt ſe noſtris. Audiens autem Vicecomes, quod noſtri ad obſidendam tenderent Carcaſſonam, milites quoſcumque potuit adunauit, ſeque cum eis in Carcaſſonam recipiens, præparauit ſe vt contra noſtros defenderet ciuitatem. Nec ſilendum quod ciues Carcaſſonenſes peſſimi & infideles, refectorium & Cellarium canonicorum Carcaſſonenſium, qui erant canonici regulares, ipſa etiam ſtalla Eccleſiæ quod execrabilius eſt deſtruxerunt, vt muros ciuitatis inde munirent. O prophanum conſilium. O munitio immunita quæ ſacræ immunitate, domus Dei inuiolata & deſtructa conſtruitur per hæc merito deſtruendam, domus ruſticorum intactæ conſeruantur, domus ſeruorum Dei deiectæ proſternuntur. Peruenientes igitur noſtri ad ciuitatem, in circuitu fixere temptoria obſidionem firmantes. Depoſitis ergo circumquaque bellatorum agminibus, ipſa quidem die & altera à præliis ſiluerunt. Ciuitas autem Carcaſſona in montis cuiuſdam ſupercilio poſita, duplici ſuburbio cingebatur, quorum vtrumque munitum erat muris pariter & foſſatis. Die igitur

tertia

A tertia ſperantes noſtri primum ſuburbium quod ſecundo ſuburbio erat aliquan-
tulum minus forte, per inſultum ſine machinis ſe capturos, impetum fecerunt
vnanimes in ipſum, Epiſcopis & Abbatibus cum vniuerſo clero congregatis in
vnum & cum maxima deuotione cantantibus, *Veni ſancte Spiritus*, diuinumque po-
ſtulantibus auxilium mox ad futurum, derelictum ſtatim primum ſuburbium ab
hoſtibus, vi cœperunt. nec prætereundum quod nobilis Comes montis fortis pri-
mus omnium, imo ſolus quoad milites, in foſſatum ſe miſit audacter cum cæteris
dictum ſuburbium impugnando. Quod captum impletis foſſatis, noſtri terræ peni-
tùs adæquauerunt. Videntes autem noſtri quod tam facilè cœpiſſent ſæpedictum
ſuburbium, arbitrati ſunt ſecundum ſuburbium, quod longe fortius erat & muni-
tius per inſultum ſimiliter capi poſſe. Die autem altero ad murum eiuſdem ſecundi
ſuburbij acceſſerunt, quibus ad inſultum inſtantibus, vicecomes cum ſuis ita ſe vi-
riliter defendebat, quod ex frequenti & creberrimo iactu lapidum, noſtros à foſſato
quod intrauerant opportuit rèſilire: in quo conflictu contigit quemdam militem de
noſtris fracto crure in foſſato remanere, ad quem extrahendum cum nullus auderet
accedere propter iactus lapidum inceſſantes, vir totius probitatis videlicet Comes
B montis fortis in foſſatum ſe mittens, ipſum vnico auxiliante armigero, non ſine
grandi propriæ vitæ diſcrimine liberauit. Quibus geſtis noſtri mox machinas quæ
dicuntur petrariæ ad diruendum murum ſuburbij erexerunt, quo muro aliquantu-
lum pro iactu petrarum in ſummitate debilitato, noſtri carrum quatuor rotarum bo-
uinis pellibus coopertum, cum maxima difficultate muro applicantes, ad fodien-
dum murum artifices ſubmiſerunt. Aduerſarij vero ignem, ligna, lapides proii-
cientes inſtantiſſime, ipſum carrum ſtatim comminuerunt, foſſoribus tamen in con-
cauitate muri iam facta ſe recipientibus, quos nullomodo à perforatione muri po-
tuerunt retardare. Quid plura? In caſtrino ſummo diluculo, ſuffoſus corruit mu-
rus, mox noſtris cum ſtrepitu intrantibus, aduerſarij ſeſe in ſuperiora ciuitatis tran-
ſtulerunt, ſed poſtea videntes milites noſtros exiſſe à ſuburbio, & ſe in tentoria re-
cepiſſe, exeuntes de ciuitate quotquot de noſtris in ſuburbio, effugantes. Pluribus
etiam de noſtris præ difficultate exitus interfectis, in toto ſuburbio ignem mittunt,
ſeſe iterum ad ſuperiora reportantes. Contingebat in illa obſidione quoddam quod
non prætermittendum, ſed pro maximo miraculo eſt habendum. Dicebatur quod
in exercitu erant homines vſque ad quinquaginta millia, hoſtes autem noſtri, om-
nia in circuitu ciuitatis molendina deſtruxerant, ita quod non poterant noſtri pa-
nem habere niſi de paucis caſtris circumiacentibus, & tamen in tanta abundantia
erat ibi panis quod modiciſſimo pretio vendebatur, inde & dicebant hæretici, quod
Abbas Ciſtercienſis magus erat, dæmoneſque adduxerat in ſpecie hominum, quia
videbatur eis quod noſtri non comedebant. His itaque geſtis, conſilium habuerunt
C noſtri, quomodo caperent ciuitatem, animaduertentes autem, quod ſi facerent hic
ſicut in Biterrenſi factum fuerat ciuitate, deſtrueretur ciuitas, & omnia bona quæ
in ipſa erant conſumerentur, & ita ille qui præficiendus erat terræ illi, non haberet
vnde viueret, nec poſſet milites & ſeruientes tenere ad terram cuſtodiendam. Ad
conſilium igitur Baronum, tractatum eſt de pace in hunc modum. Ordinatum eſt
quod omnes egrederentur nudi, & ita euaderent, vicecomes autem in cuſtodia te-
neretur, bona omnia remanerent illi, qui futurus erat dominus dictæ terræ ob ne-
ceſſitatem ſupetius nominatam, factumque eſt ita. Egreſſi ſunt ergo omnes nudi de
ciuitate, nihil ſecum præter peccata portantes. Tunc adimpletum eſt, quod dictum
fuerat per venerabilem virum Berengarium qui fuerat Epiſcopus Carcaſſonæ. hic
cum quadam die in ciuitate ſua predicaret, ciuibuſque ſicut ſolitus erat hæreſim
improperaret, nolluerunt eum audire quibus ille, vos me audire non vultis, cre-
dite mihi, ego tantum mugitum emittam contra vos, quod à remotis mundi parti-
bus venient, qui deſtruent villam iſtam. Certiſſime autem ſciatis, quod ſi ferrei &
altiſſimi eſſent muri ciuitatis iſtius, non poſſetis vos defendere quin pro veſtra incre-
dulitate & malicia, condignam recipiatis à iuſtiſſimo iudice vltionem. Propter hæc
& his ſimilia, quæ eis vir ſanctiſſimus intonabat, quodam tempore expulerunt eum
dicti ciues de ciuitate, inhibendo preconis voce diſtrictiſſime & ſub pœna grauiſſi-
mæ vltionis, ne quis in emendo vel vendendo, ſibi vel ſuis auderet in aliquo com-
municare. Nunc id quod cœpimus exequamur. Reddita ciuitate & omnibus egreſ-
ſis, eliguntur de exercitu milites, qui bona ciuitatis fideliter cuſtodirent.

 A

Eligitur Comes Montis-fortis in principem territorij & ditionis Raimundi Comitis.

CAPVT XVII.

QVIBVS omnibus peractis, conſilium habuerunt Barones ad inuicem, quem deberent præficere terræ prædictæ. Et primo quidem oblatum fuit terræ dominium Comiti Niuernenſi, poſtea Duci Burgundiæ, ſed accipere noluerunt. Eliguntur igitur de toto exercitu duo Epiſcopi & quatuor milites, & inſuper Abbas Ciſtercienſis Apoſtolicæ ſedis legatus ad terræ Dominum eligendum: qui firmiter promiſerunt, quod illum eligerent, quem ſecundum Deum & ſeculum ſcirent vtiliorem. Hi ſeptem, ſeptiformis ſpiritus S. gratia cooperante, totamque terram miſericorditer reſpiciente eligunt virum fidelem, Catholicum, moribus honeſtum, armis ſtrenuum, Simonem videlicet Comitem Montis-fortis. Statim Abbas Ciſtercienſis, Apoſt. ſedis legatus, huius ſacri negotij pater & magiſter & Dux Burgundiæ, Comes etiam Niuernenſis, ad ipſum veniunt, monent, rogant & conſulunt, B vt ſuſcipiat onus pariter & honorem, quod cum vir diſcretiſſimus inſtantiſſime renueret, & ſe fateretur inſufficientem & indignum, mox Abbas Ciſtercienſis & Dux, eius pedibus ſe prouoluunt preces precibus inculcantes. Comite autem adhuc renuente, Abbas, auctoritate ſuæ legationis vtens, præcepit ei diſtrictiſſime virtute obedientiæ vt faceret quod petebant. Suſcepit igitur terræ gubernaculum vir præfatus ad laudem Dei & honorem Eccleſiæ, depreſſionem hæreticæ prauitatis. Hic adnectendum eſt, quoddam relatione digniſſimum, quod contigerat paulo ante in Francia de nobili Comite Montis-fortis. Redibat quadam die venerabilis Abbas vallium Sarnay, Guido nomine ſupradictus, qui negotium fidei contra hæreticos in quantum poterat promouebat à Duce Burgundiæ, ipſius ducis literas habens ſecum, continentes quod Dux Rogabat Comitem Montis-fortis, vt eum ipſo ſe accingeret ad militiam Ieſu Chriſti contra hæreticos, ingentia dona offerens, ſi in hoc adquieſcere vellet ei. Contigit autem vt dictus Abbas veniens à Duce dictum Comitem inueniret in Eccleſia cuiuſdam caſtri ipſius Comitis, quod dicitur Rupiſfortis, quibuſdam negotiis occupatum: cumque Abbas vocaſſet illum in partem, ducis literas oſtenſurus, tranſiens idem Comes per Cancellum Eccleſiæ, [illegible]rum pſalterij quem ſuper formulam inuenit, apprehendens, diuino nutu ex induſtria aperuit, digitum ſuum ſuper primam lineam tenens dixit Abbati, exponite mihi ſcripturam iſtam, *Angelis ſuis Deus mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis, in manibus portabunt te ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*, quod diuina diſpoſitione prouiſum, rei exitus manifeſtiſſimè comprobauit. C

De preclaris animi & corporis dotibus Simonis Comitis Montis-fortis.

CAPVT XVIII.

Comitis Monfortij proſopographia.

QVIA vero loci opportunitas ſe ingeſſit, quod rationis ordo depoſcit, hic de nobili Comite Montis-fortis, quod nouimus inſeramus. primo dicetur quod erat genere præclarus, virtute robuſtus, in armis plurimum exercitatus. Erat præterea vt accedamus ad formam, ſtatura procerus, cæſarie ſpectabilis, facie elegans, aſpectu decorus, humeris eminens, brachiis exertus, corpore venuſtus, membris omnibus agilis & ſtabilis, acer & alacer, in nulla ſui vel modica parte etiam ab hoſte vel inuido reprobandus. Demum vt aſcendamus ad maiora, erat facundia diſertus, affabilitate comis contubernio amabilis, caſtitate mundiſſimus, humilitate præcipuus, ſapientia prædirus, in propoſito firmus, in conſilio prouidus, in iudicio iuſtus, in militiæ exercitiis ſedulus, in ſuis actibus circumſcriptus, in incipiendis arduus, in perficiendis non defeſſus, totus diuinis ſeruitiis mancipatus. O prouida principum electio: O ſenſata peregrinorum acclamatio quæ virum tam fidelem, fidei orthodoxæ prouidit electione, defendendæ, quæ virum tam accommodum vniuerſæ reipublicæ ſacroſancto negotio Ieſu Chriſti contra peſtilentes hæreticos voluit

A voluit principari. Talem quippe decebat dominum exercituum exercitui dominari quem vt prædictum eſt, generis nobilitas, morum ſinceritas, militaris probitas adornaret, talem inquam, talem operæ prætium fuit, in periclitantis Eccleſiæ defenſionem ſublimari, ſub cuius patrocinio innocentia Chriſtiana ſecum conſiſteret, & hæreticæ prauitatis præſumptuoſa temeritas, deteſtabilis erroris ſui impunitatem non ſperaret, & pulchrè ſatis de Monte-forti oriundus naufraganti Eccleſiæ à Chriſto ſi monte non tranſmittitur, ipſam à perſequentibus hæreticis defenſurus. Et notandum quod licet aliqui poſſent reperiri, qui in aliqua ei gratia æqui-pollerent, audacter dico, vix aut nunquam reperietur in quo tanta ſimul donorum tam naturalium, quam gratuitorum confluxerit plenitudo, quem ne tot & tantarum diuini numinis largitatum extolleret magnitudo, datus eſt ei à domino ſtimulus inceſſantis ſollicitudinis & vrgentiſſimæ paupertatis. Cum enim Deus in captione caſtrorum & deſtructione inimicorum, hinc ita miraculoſe magnifice faceret cum eo, hinc illum tot curis vexabat, tantæ paupertatis inopia deprimebat, quod vix licebat ei quieſcere, ne ſuperbire liceret. Vt autem virtus viri clariſſimi, clarius innoteſcat, non ſit oneroſum lectori, ſi de his quæ geſſit retroactis aliquando diebus aliqua quæ vidimus perſtringamus.
B

De beneuolentia Simonis Comitis erga Iadrenſes, & ſingulari eius in Romanam Eccleſiam obſeruantia.

CAPVT XIX.

QVODAM tempore idem nobilis Comes. & Abbas vallium Sarnay Guido, qui fuit poſtea Epiſcopus Carcaſſonæ, de quo ſæpius fecimus mentionem, proficiſcebatur cum Baronibus Franciæ vltra mare. Videntes autem nobiles Franciæ Venetiam ciuitatem opulentiſſimam, vbi ad transfretandum debebant de communi conducto naues aſcendere, naues ipſas de cariſſimo pretio conduxerunt. Erant autem nobiliores totius Franciæ. Comes videlicet Flandriæ Balduinus, & Henricus frater eius Comes Bleſenſis Ludouicus, & nobilis Comes Montis-fortis & alij multi quos non erat facile numerare. Ciues autem Venetici homines callidi & peruerſi, videntes quod peregrini noſtri, propter nauium pretium immoderatum, exhauſti eſſent pecunia & penè penitus emuncti, nec tum dictum naulum ex magna parte ſoluere poſſent, nacta inde occaſione, videlicet quod peregrini noſtri erant illis obnoxij & ſubiecti, duxerunt eos ad deſtruendam ciuitatem quandam Chriſtianorũ quæ erat Regis Hungariæ nomine Iadram, quò cum peregrini noſtri perueniſſent, ſicut mos eſt obſidentium, fixere tentoria prope muros ciuitatis. Comes autem Montis-fortis & Abbas vallium non ſequentes turbam ad faciendum malum, noluerunt obſidere cum aliis, ſed longius à ciuitate ſe locauerunt. Interea Dominus Papa miſit literas ſuas omnibus peregrinis, diſtrictè & ſub periculo indulgentiæ peccatorum quam eis fecerat, & ſub pœna grauiſſimæ excommunicationis inhibens, ne ciuitatem Iadræ in aliquo damnificarent. Quas literas cum Abbas vallium die quodam nobilibus exercitus qui erant congregati in vnum recitaret, & Venetici ipſum vellent occidere, nobilis Comes Montis-fortis ſurrexit in medium, & Veneticis ſe opponens reſtitit eis, ne Abbatem occiderent prænotatum. Ciues autem Iadrenſes qui ibi cauſa poſtulandæ pacis aduenerant, allocutus eſt Comes nobilis in preſentia Baronum omnium in hunc modum. Non veni inquit huc vt deſtruerem Chriſtianos, nullum malum vobis inferam, ſed quidquid faciant alij, ego à me & meis facio vos ſecuros. Sic fatur vir ſtrenuiſſimus, ſtatimque ipſi & ſui à loco colloquij exierunt. Quid amplius immoremur. Barones exercitus mandato Apoſtolico non deferentes, capiunt & deſtruunt ciuitatem. Iterum à Domino Papa miſerabiliter & grauiſſime excommunicantur: & ego qui ibi eram teſtimonium perhibeo veritati, quia & literas vidi & legi, excommunicationem Apoſtolicam continentes. Nobiliſſimus autem Comes non adquieuit plurimorum ſententiæ, vt deuiaret à vero, ſed exiens à conſortio peccatorum, cum multo grauamine & diſpendio, per terram deſertam & inuiam, poſt multas anguſtias & multos labores Baronum, villam nobiliſſimam Apuliæ peruenit,
C

Expeditionē Bizantinam anno 1203. ſuſceptam auctor intelligit, cuius hiſtoriam gallicè & ſyncerè conſcripſit Gaufridus de villa-harduini. Sed parum hic prudenter, imo inconſideratè prorſus, auctor perſtringit Venetos, quorum fidem, ſummam induſtriam & fortitudinem in hac expeditione, impenſè laudat dictus

ibique denuo naues conducens perrexit, & aſcendens curſu proſpero vltra mare, vbi per annum & amplius moram faciens, & multas contra paganos militiæ probitates exercens, Baronibus Franciæ quos apud * Iadram dimiſerat, periclitatis & mortuis ferè cunctis, ipſe viuus & ſanus rediit ad propria cum honore. Ab illo igitur tempore nunciauit triumphos quos feliciter poſtmodum conſummauit, ex tunc honorem promeruit, quem aſſecutus eſt poſteà in depreſſionem hæreticæ prauitatis. Nec ſilendum putamus, quod cum tantus ſit & talis Comes iſte, prouidit ei dominus adiutorium ſimile ſibi, vxorem videlicet, quæ vt breuiter dicamus, religioſa eſſet ſapiens & ſollicita, In ea quippe religioſa religio ſollicitudinem & ſapientiam adornabat, ſapientia religionem & ſolicitudinem informabat, ſolicitudo religionem & ſapientiam exercitabat, inſuper & Dominus benedixerat dictæ Comitiſſæ in familiæ procreatione. Comes ſiquidem habebat ex ea filios multos & pulchros nimis. his in commendatione Comitis ſæpius memotati perſtrictis, ad proſequendum narrationis noſtræ ordinem accingamur. A

Gaufridus qui rebus geſtis interfuit & fermè præfuit aut ſaltem earum pars magna fuit, turbidaque quorumdam monachorum conſilia damnat, eaque de cauſa eum lector conſulat velim.

** Iadera hodie Zara, vrbs Dalmatia ſeu Sclauonia.*

Comes Niuernenſis ob quaſdem ſimultates caſtra ſignatorum deſerit. B

CAPVT XX.

POSTQVAM electus fuit Comes ſæpè memoratus, modo & ordine quo ſuperius eſt notatum, ſtatim Abbas Ciſtercienſis & ipſe, Ducem Burgundiæ adeunt, & Comitem Niuernenſem orantes & deprecantes, vt in ſeruitio Ieſu Chriſti dignarentur adhuc aliquantulum commorari. Adhuc enim erant hæreticorum caſtella multa & fortiſſima adquirenda: vt enim prætermittamus innumera, erant circa Carcaſſonam tria caſtra munitiſſima, in quibus habitabant tunc temporis præcipui fidei noſtræ inimici. Erat quippe ex vna parte Minerba, ex alia caſtrum Finarum, ab alia Cabarerum. Dux autem Burgundiæ, vt pote, benigniſſimus, benigne deprecantibus adquieuit, promiſitque per aliquantulum tempus, cum eis ad hæc moraturum. Comes autem Niuernenſis, nullo modo voluit deprecantibus obaudire, ſed ſtatim ad propria remeauit: non enim bene conueniebant Dux & Comes ille, ſed hoſtis pacis diabolus, ita inter illos mutuas inimicitias accuebat, quod timebant cotidiè noſtri ne ſe mutuo occiderent. Præſumebatur etiam à noſtris, quod Comes Niuernenſis, non ſatis bonam gerebat erga noſtrum Comitem voluntatem, eo quod Comes noſter familiaris erat Ducis Burgundiæ, & cum eo venerat à partibus Gallicanis. O quanta antiqui hoſtis malitia, qui promotionem negotij Ieſu Chriſti videns & inuidens, impedire voluit quod doluit promoueri. Exercitus ſiquidem cruce ſignatorum qui fuerunt in obſidione Carcaſſonæ, erat tam magnus & fortis, quod ſi vlterius voluiſſet procedere, & vnanimiter perſequi ortodoxæ fidei inimicos, non inuenientes qui reſiſterent eis, totam terram illam in breui adquirere potuiſſent. Sed inquantum humana ratio poteſt comprehendére, ſuperna pietas ideo aliter ordinabat, quia videlicet humani generis ſaluti prouidens, acquiſitionem terræ voluit peccatoribus reſeruare. Pius quidem dominus, ſimul in breui finiri noluit ſanctiſſimam guerram iſtam, per hoc prouidens peccatoribus ad veniam, iuſtis ad gratiam ampliorem, paulatim & ſucceſſiue, hoſtes ſuos voluit ſubiugari: vt dum paulatim & ſucceſſiue, proceres ſe accingerent ad vindicandam iniuriam Ieſu Chriſti, prolongata guerra tempus veniæ peccatoribus prolongarent. C

Expugnatio caſtri Fani Iouis.

CAPVT XXI.

PAVCIS diebus apud Carcaſſonam peractis, exiuit nobilis Comes à ciuitate cum Duce & magna parte exercitus, adiuuante domino vlterius proceſſurus: maxima enim pars exercitus receſſerat cum Comite Niuernenſi. Mouentes igitur à Carcaſſona, ipſa die fixere tentoria apud villam quandam quæ Alzona dicebatur. In craſtino conſuluit Dux Comiti vt iret ad caſtrum quoddam quod dicitur Fanum Iouis.

Digitized by Google

A Iouis. Caſtrum ſiquidem illud à militibus & hominibus ſuis, timote noſtrorum derelictum intrauerant quidam milites Artagonenſes, qui erant eum Comite noſtro & munierant, pluta enim de inimicis caſtellis nobiliotibus & fortiotibus terrote crueeſignatorum vacua fuerant derelicta. Aſſumptis etgo Comes paucis militibus ſecum, duce cum exetcitu remanente, caſtrum adiit prænotatum, quod acceptum, gente ſua muniuit. Nec teticendum quod Comes Tholoſanus qui fuerat in obſidione Carcaſſonæ, felicibuſque noſtris ſucceſſibus inuidebat, conſuluit Comiti noſtro, vt quædam caſtra quæ vicina etant terræ illius Comitis Tholoſani deſtrui facetet. Ipſe etiam quaſi ſub ſpecie boni ad voluntatem Comitis noſtri, aliqua caſtella funditus euertit, & combuſſit, ſub hoc ſcilicet prætextu ne noſtros de cætero impugnarent. Hoc ideo faciebat ille perfidus & iniquus, quia volebat quod terra illa deſtrueretur, & nullus teſiſtete poſſet ei.

Intrat Comes Albienſem diœceſim.

CAPVT XXII.

B

CVM hæe agerentur, Butgenſes cuiuſdam nobiliſſimi Caſtri quod dieitur Caſtta in Albigenſi territorio, venerunt ad Comitem noſtrum, parati eum ſuſcipere in dominum & facete eius voluntatem. Conſuluit etgo Dux Comiti vt itet & acciperet caſtrum illud, quia quaſi caput erat totius territorij Albigenſis. Iuit ergo Comes cum paucis, Duce cum exetcitu derelicto. Factum eſt autem dum eſſet Comes in prædicto Caſtro, & homines Caſtri feciſſent ei hominium, Caſtrumque tradidiſſent, venerunt ad eum milites cuiuſdam Caſtri nobiliſſimi prope Albiam nomine Lumbers parati facere Comiti ſicut fecerant illi de Caſtris. Nobilis vero Comes volens tedire ad exercitum, noluit tunc ite cum eis, ſed tantum tecepit in ſua protectione Caſtrum, donec ite poſſet tempore competenti. Miraculum quod contigit in Caſtro de Caſtris, in preſentia Comitis noluimus prætetire. preſentati fuerunt duo hæretici ipſi Comiti: alter autem eorum perfectus erat in ſecta hæreſeos, altet veto erat quaſi nouitius & diſcipulus alterius: habito Comes conſilio, voluit vt ambo incenderentur. alret vero illorum hæteticorum, ille videlicet qui erat diſcipulus alterius, tactus dolore cordis intrinſecus cœpit conuerti, promiſitque quod libentet abiuratet hæteſim, ſanctæque R. E. pet omnia obediret. Quo audito facta eſt grandis altercatio inter noſtros: quidam enim dicebant, quod ex quo ille paratus erat ea quæ diximus adimplete, non debebat morte condemnari. Alij è contrario aſſerebant illum eſſe reum mortis, tum quia manifeſtum erat ipſum fuiſſe C hæteticum, tum quia putabatur, quod ea quæ dicebat, potius timore imminentis mortis promitteret, quam amore Chriſtianæ teligionis obſeruandæ. Quid plura? adquieuit Comes quod combureretur hac intentione, quod ſi nunc conuertatur, ignis eſſet ei pro expiatione peccatorum, ſi veto ficte loquetetur, reciperet pro perfidia talionem. Ligati ſunt ergo ambo ſtricte duris vinculis & fortiſſimis, per crura, ventrem & collum, manibus etiam poſt terga reuinctis, quo facto inquiritur ab illo in qua fide vellet moti, qui ait, adiuro prauitatem hæreticam, in fide S. R. E. volo mori, orans vt mihi ſit pro purgatorio ignis iſte. Accenſus eſt igitur ignis circa ſtipitem copioſus, illo autem qui perfectus etat in hæteſi in momento combuſto: alter ſtatim confractis vinculis fortiſſimis, ita ſanus exiuit ab igne, quod nulla apparuit in eo combuſtionis nota, niſi quod ſummitates digitorum aliquantulum ſunt aduſtæ.

Caſtrum de Cabareto obſidione fruſtra tentatur à Comite.

CAPVT XXIII.

REDIENS Comes à Caſtro de Caſtris, ad exercitum temeauit, quem dimiſerat verſus partes Carcaſſonæ. Poſt hæc fuit conſilium Ducis Butgundiæ & militum & exercitus, vt tenderent Cabaretum, ſi forte poſſent illos de Cabateto vexare, & ad redditionem Caſtri cogete per inſultum. Mouentes ergo noſtri, vene-

runt prope Cabaretum ad dimidiam leugam, & ibi fixerunt tentoria. In craſtino A autem armauerunt ſe milites, & magna pars exercitus, & appropinquauerunt Cabareto, vt expugnarent illud, factoque inſultu, cum parum proficere poſſent ad temptoria redierunt.

De diſceſſu Ducis Burgundiæ, & deditione Appamiarum, Sauardini & Mirapinci.

CAPVT XXIV.

IN craſtino præparauit iter Dux & totum robur exercitus, & die tertia diſceſſerunt à Comite noſtro, ad propria remeantes. Remanſit igitur Comes ſolus & quaſi deſolatus, pauciſſimos quod habebat milites circiter triginta, qui cum aliis peregrinis venerant de Francia, & præ cæteris ſeruitium Chriſti & Comitem diligebant. Poſtquam igitur receſſit exercitus, venit nobilis Comes ad Fanum Iouis: quo dum perueniſſet, ſtatim venit ad eum venerabilis Abbas S. Antonini apud Appamias in territorio Tholoſano, rogans vt accederet ad eum, & ipſe ei traderet illico nobiliſſimum caſtrum Appamiarum. Dum autem iret Comes apud Apamias, deuenit ad caſtrum quod dicitur Mirapeis, ſtatimque cœpit illud. Caſtrum illud hæreticis & Ruptariis erat receptaculum, & erat de dominio Comitis Fuxenſis. Capto caſtro illo, Comes recto itinere Apamias peruenit, quem Abbas honorifice ſuſcepit, & caſtrum Appamiarum ipſi tradidit, quod Comes ab eo recepit, & fecit Abbati hominium ſicut debebat. Caſtrum ſiquidem proprie erat de dominio Abbatis & Canonicorum S. Antonini, qui erant canonici regulares, & nullus in eo debebat habere aliquid niſi ab Abbate. Sed peſſimus Comes Fuxenſis, qui caſtrum illud tenere debebat ab Abbate, totum ſibi malitioſe volebat vendicare, vt inferius oſtendemus. Venit inde Comes noſter Sauarduum, & Burgenſes ſe ſine conditione aliqua reddiderunt. Erat autem Caſtrum illud, ſcilicet Sauarduum in poteſtate & dominio Comitis Fuxenſis. B

Albia & Lombers, veniunt in poteſtatem Comitis Simonis.

CAPVT XXV.

REDIENS idem Comes noſter Fanum Iouis, propoſuit ire ad caſtrum de Lombers, de quo ſupra terigimus vt reciperet illud. Erant autem in caſtro illo milites pluſquam quinquaginta. perueniens igitur Comes ad caſtrum, honorifice eſt ſuſceptus, dixerunt milites, quod in craſtino, eius facerent voluntatem. Facto autem mane dicti milites de proditione in Comitem tentauerunt, cumque vſque ad nonam, ſuum conſilium protelaſſent, res innotuit Comiti: qui ſtatim quandam occaſionem ſimulans, indilate exiit de caſtro illo, quod videntes milites ſequuti ſunt eum, & timore ducti fecerunt eius voluntatem, caſtrumque reddiderunt, facientes ei hominium & fidelitatem iurantes. Venit idem Comes Albiam: erat autem Albia ciuitas, quam tenuerat vicecomes Biterrenſis, Epiſcopus autem Albiæ Guillelmus qui erat dominus ciuitatis principalis, gratanter ſuſcepit illum dominum, & tradidit ei ciuitatem. Quid plura? totam Albienſem diœceſim Comes tunc ſuſcepit, exceptis quibuſdam caſtris quæ tenebat Comes Tholoſanus, caſtra ſiquidem illa abſtulerat Comes Tholoſanus vicecomiti Biterrenſi. His rite peractis, Comes noſter rediit Carcaſſonam. Poſt paucos autem dies, iuit Comes ad quoddam caſtrum quod dicitur Limoſum in territorio Redenſi, vbi faceret munirionem. Caſtrum ſiquidem illud reddidit ſe Comiti, ſtatim poſtquam capta fuit Carcaſſona, quo dum pergeret, quædam caſtella, quæ ſanctæ Eccleſiæ reſiſtebant cœpit, pluresque homines caſtrorum illorum, digne pro meritis patibulis ſuſpendit. Rediens Comes à caſtro de Limoſo, venit ad quoddam caſtellum quod erat prope Carcaſſonam, & erat Comitis Fuxi, nomine Priſſanum, ipſumque obſedit: & dum eſſet in obſidione illius caſtri, venit ad eum Fuxenſis Comes, & iurauit quod ſtaret per omnia mandato Eccleſiæ, C

& ſuper

A & ſuper dedit Comiti filium ſuum in obſidem: inſuper & caſtrum quod Comes obſederat dimiſit, quibus geſtis Comes rediit Carcaſſonam.

Renuit Rex Arragonenſis admittere Comitem Tholoſanum ad præſtationem hominij ratione vrbis Carcaſſonæ ſibi debiti, fruſtra hoc vrgente Comite.

CAPVT XXVI.

Rex Arragonenſis Petrus, de cuius dominio erat ciuitas Carcaſſonæ, nullo modo volebat accipere hominium Comitis, ſed volebat habere Carcaſſonam. Cum autem die quodam vellet ire ad montempeſſulanum, & non auderet, miſit ad Comitem & mandauit ei vt obuiaret ei apud Narbonam. Quo facto ad montem peſſulanum Rex & Comes noſter pariter deuenerunt: vbi cum dies quindecim feciſſent, non potuit inclinari Rex ad hoc, vt reciperet hominem Comitem ſæpedictum: mandauit inſuper, ſicut dictum fuit ſecreto nobilibus per totum Vicecomitatum Biterrenſem & Carcaſſonenſem, qui adhuc reſiſtebant ſanctæ Eccleſiæ &
B Comiti noſtro, ne componerent cum Comite, promittens eis quod ipſe cum eis Comitem impugnaret. Factum eſt autem dum rediret Comes à monte peſſulano, venerunt ad eum qui dicerent, plurimos de militibus Biterrenſis, & Carcaſſonenſis & Albienſis diœceſum cum Caſtellis à fidelitate quam Comiti promiſerant reſiliſſe, & verè ſic erat. Inſuper quoſdam milites Comitis, obſederant traditores quidam in turre cuiuſdam caſtri prope Carcaſſonam, Almaricum ſcilicet & Willelmum de Piſſiaco. Quo audito feſtinauit Comes, vt poſſet venire ad caſtrum illud, antequam ſui milites caperentur. Sed cum non poſſet tranſire flumen, quod dicitur Atax, inundauerat ſiquidem aqua, oportuit eum ire Carcaſſonam, aliter ſiquidem tranſire non poterat flumen iſtud, quò dum pergeret, agnouit quod dicti ſui milites capti erant. Contigerat autem dum eſſet Comes apud montempeſſulanum, quod Bucardus de Marliaco, & Gobertus de Eſſigniaco, & quidam alij milites qui erant apud Saxiacum caſtrum quoddam fortiſſimum in Carcaſſonenſi diœceſi, quod dederat Comes dicto Bucardo, quadam die vſque ad Cabaretum hoſtes inſequerentur. Erat autem caſtrum quoddam prope Carcaſſonam fortiſſimum, & quaſi inexpugnabile & multis militibus munitum. caſtrum iſtud Chriſtianitati & Comiti præ cæteris reſiſtebat: ibi ſiquidem erat fons hæreſis. Dominus & eius caſtri Petrus Rogerij inueteratus dierum malorum, hæreticus erat & hoſtis Eccleſiæ manifeſtus. Factum eſt autem dum appropinquarent dictus Bucardus & ſocij eius Cabaretum, milites Cabareti qui poſuerant in inſidiis ſe, ſurgentes concluſerunt eos & cœperunt Bu-
C cardum. Gobertum autem cum nullatenus vellet ſe reddere occiderunt: Captum autem Bucardum ducentes Cabaretum, poſuerunt in quodam terræ caſtro, vbi eum per menſes ſexdecim in vinculis tenuerunt. Eodem etiam tempore antequam Comes rediiſſet à monte Peſſulano, Vicomes Biterrenſis, Raimundus Rogerij, qui apud Carcaſſonam tenebatur in palatio in infirmitate laborans defunctus eſt. Nunc ad narrationis ſeriem revertamur.

De proditione & crudelitate Gerardi de Pepios in Simonem Comitem eiuſque milites.

CAPVT XXVII.

Cvm rediiſſet Comes Carcaſſonam à monte Peſſulano, Guiraldus de Pepios miles quidam Minerbenſis quem Comes, maximo amore & familiaritate habebat, cui etiam cuſtodienda commiſerat caſtra ſua, quæ erant prope Minerbam, nequiſſimus proditor, & fidei crudeliſſimus inimicus, negans Deum, fidemque abiurans, beneficiorum immemor & amoris, ab amicitia Comitis & fidelitate quam ei fecerat reſiliuit, qui etſi Deum fidemque eius non haberet præ oculis, ſaltem benignitas Comitis quam ei exhibuerat, ipſum à tanta crudelitate debuit reuocare. Veniens igitur dictus Guiraldus & quidam alij milites fidei inimici, ad quoddam caſtrum Comitis in territorio Biterrenſi nomine Podium Soriguer, cœperunt duos

milites Comitis qui cuſtodiebant caſtrum multoſque ſeruientes, promiſeruntque A
cum iuramento, quod eos non occiderent, ſed ſanos conducerent vſque Narbo-
nam, cum omni ſupellectili ſua, quod cum audiſſet Comes, ad caſtrum illud quam-
citius potuit peruenit, Guiraldus autem & ſocij eius erant adhuc in caſtro. Veniens
autem Comes ad caſtrum, noluit obſidere illud, ſed Aimericus dominus Narbonæ,
qui ibi erat cum Comite & homines Narbonenſes, noluerunt obſidere cum Comite,
ſed ſtatim Narbonam reuerſi ſunt. Videns igitur Comes, quod quaſi ſolus reman-
ſiſſet, receſſit nocte illa ad quoddam vicinum caſtrum quod vocatur caput ſtagni,
in craſtino ſummo diluculo reuerſurus. Contigit autem in caſtro ſuperius notato
quoddam miraculum, quod prætermittere non debemus. Cum veniſſet Guiraldus
ad caſtrum Podij Soriguer & cœpiſſet illud, paruipendens pactum quod fecerat,
ſcilicet quod ſine damno duceret eos quos cœperat vſque Narbonam, ſeruientes
Comitis, quos in caſtro cœperat vſque ad quinquaginta poſuit in turre caſtri. Ipſa
autem nocte qua Comes receſſit à loco illo, timens ſæpedictus Guiraldus, ne rediret
Comes in craſtino ad obſidendum caſtrum: media nocte de caſtro fugit, & quia non
licuit ei per feſtinationem, illos quos in turre poſuerat ſecum ducere, in foſſa ipſius
turris eos ponens, ſtipulam & ignem & lapides & quæcumque potuit ſuper eos proiici
præcepit, vſque dum eos obiiſſe putaret, moxque caſtrum deſerens, duoſque milites B
Comitis, quos cœperat ſecum ducens Minerbam peruenit. O proditio crudeliſſima.
Summo autem diluculo Comes, ad prælibatū caſtrum reuerſus, inueniensque ipſum
vacuum funditus euertit: ipſos autem quos in foſſa poſuerat Guiraldus, qui per tri-
duum ieiunauerant, ſine læſione & combuſtione aliqua repertos extrahi fecit, ô
grande miraculum? ô res noua. Inde Comes progrediens, plurima caſtra quæ erant
dicti Guiraldi, ad ſolum vſque deſtruxit, & poſt paucos dies rediit Carcaſſonam.
Sæpedictus autem proditor Guiraldus cum milites Comitis duxiſſet Minerbam,
paruipendens promiſſionem quam fecerat, nec deferens iuramento, non quidem
eos occidit, ſed quod eſt morte crudelius, dictis militibus oculos eruit, inſuper
auribus amputatis, & naſo cum labio ſuperiori, ipſos nudos ad Comitem redire
præcepit. Cum igitur expuliſſet eos nudos ipſa nocte, vento & gelu vrgente, aſ-
perrima ſiquidem hyems erat, alter eorum (quod ſine lachrymis audiri non de-
bet) in quodam ſterquilinio expirauit. Alter vero ſicut ab ipſius ore audiui, à quo-
dam paupere adductus eſt Carcaſſonam. O ſcelus nequam. O crudelitas inaudita,
initia dolorum ſunt hæc.

Venit denuo Abbas vallium in partes Albienſes, vt penè fractos cruce-ſignatorum animos confirmaret.

CAPVT XXVIII. C

IPſo tempore venerabilis Abbas vallium Sarnay Guido vir prudens & bonus, qui negotium Ieſu Chriſti miro amplectebatur affectu, & poſt Abbatem Ciſtercienſem præ omnibus promouebat, cauſa confortandi noſtros, qui in multa depreſſione tunc erant, à Francia venerat Carcaſſonam. Adeo ſiquidem ardenter ſicut diximus Chriſti negotium diligebat, quod à Principio negotij, prædicans per Franciam diſcurreret. Illi autem qui erant in ciuitate Carcaſſonæ, in tanta turbatione erant poſiti & timore, quod quaſi penitus deſperantes, de fuga tantummodo cogitabant. Circumcluſi quidem erant ex omni parte, infinitis & fortiſſimis inimicis, ſed vir virtutis, in illo qui cum tentationibus dat prouentum, metus & depreſſiones eorum, monitis cotidie ſalutaribus mitigabat.

Redit Robertus Malus-Vicinus à Curia Romana.

CAPVT XXIX.

SVPERVENIT etiam eodem tempore Robertus Malus-Vicinus, qui à Comite fuerat miſſus Romam, miles Chriſti nobiliſſimus, vir miræ probitatis, perfectæ ſcientiæ,

A ſcientiæ, incomparabilis bonitatis, qui à multis annis Chriſti ſeruitiis expoſuerat ſe & ſua, & præcipue negotium iſtud ardentiſſime & efficaciſſime promouebat. Hic eſt enim ille, per quem poſt Deum præ cæteris teuiguit Chriſti militia, ſicut in ſequentibus oſtendemus

Acerba mors Ciſtercienſis Archimandritæ, prope Carcaſſonam trucidati.

CAPVT XXX.

EO tempore Comes Fuxi, quemdam Abbatem Ciſtercienſis ordinis de quadam domo inter Tholoſam & Fuxum, quæ dicitur Elna pro negotiis ſuis miſerat apud villam S. Ægidij ad legaros. Qui cum rediret venit Carcaſſonam, duos Monachos & vnum conuerſum habens ſecum. Exeuntes à Carcaſſona Abbas & ſocij eius, cum per vnum fere miliarium, ille immaniſſimus hoſtis Chriſti, ille ferociſſimus Eccleſiæ perſequutor, Guillelmus videlicet de rupeforti frater Carcaſſonenſis B Epiſcopi, qui tunc erat, aduerſus eos ſubito inſurrexir, armatus videlicet in inermes, crudelis in mites, ſæuus in innocentes. Qui ob nullam aliam cauſam niſi quia Ciſtercienſes erant, Abbati 36. Conuerſo vero eius 24. plagas infligens eos in loco illo hominum crudeliſſimus interfecit. Vnum autem de duobus Monachis, ſexdecim vulneribus inflictis, ſeminecem dereliquit. Alter vero qui erat notus & aliquantulum familiaris illis, qui erant cum prædicto Tyranno, viuus effugit. O bellum ignobile. O confuſa victoria. Audiens Comes noſter qui erat apud Carcaſſonam quod acciderat, iuſſit tolli corpora occiſorum, & apud Carcaſſonam honorifice ſepeliri. O virum Catholicum. O principem fidelem. Monachum vero qui derelictus fuerat ſemimortuus, fecit diligenter curari per medicos, & ſanatum ad propriam domum remiſit. Comes autem Fuxi qui Abbatem & ſocios eius pro negotiis miſerat, occiſorem eorum in multa familiaritate & amicitia recepit: carnificem quippe tenuit ſecum. Inſuper equitaturæ Abbatis, quas traditor ſæpedictus rapuerat, paulo poſt in ſocietate Comitis Fuxenſis ſunt inuentæ. O hominem nequiſſimum, Comitem Fuxi dico. O peſſimum traditorem. Nec ſilendum quod ſæpe memoratus homicida, diuina legitimi iudicis Dei vltione percuſſus, ſanguine occiſorum contra ipſum ad Deum de terra clamante, ſortitus eſt ſuæ crudelitatis mercedem: qui enim viris Religioſis multiplices plagas intulerar, non multo poſt vulnera recipiens infinita, in ipſa porta Tholoſæ à Chriſti militibus digne pro meritis eſt occiſus. O Iuſtum iudicium, ô æqua diuinæ diſpenſationis menſura.

Nec enim lex iuſtior vlla: *Ouid. lib. 1. de art. aman.*
C *Quam necis artifices, arte perire ſua.*

Amittitur caſtrum, quod dicitur Caſtra.

CAPVT XXXI.

EODEM tempore Burgenſes de Caſtris, ab amicitia & dominio Comitis receſſerunt, militemque vnum ipſius quem in caſtro illo cuſtodiendo poſuerat, cœperunt, pluresque ſeruientes, nihil tamen mali eis facere auſi ſunt, quia quidam de potentioribus de caſtris tenebantur obſides Carcaſſonæ. Sub eodem fere die milites caſtri de Lumbers à Deo & Comite noſtro recedentes, ſeruientes ipſius Comitis qui erant in caſtro cœperunt, eoſque apud caſtrum quod dicitur caſtra miſerunt, carceri & vinculis mancipandos. Burgenſes autem de caſtris, ipſos & dictum militem Comitis noſtri, & ſeruientes quos cœperant, ſicut ſupra diximus in quadam turre poſuerunt, ſed illi nocte quadam, facto quaſi fune de veſtimentis ſuis, ſe per feneſtram mittentes Deo parante auxilium euaſerunt.

A

Recedit Comes Fuxi ab amicitia Comitis Montis-fortis.

CAPVT XXXII.

EA tempeſtate Comes Fuxi qui ſicut ſuperius diximus in amicitiam iurauerat caſtrum de Prexano, quod ei tradiderat, facta proditione cœpit, & à Comitis noſtri familiaritate recedens, ipſum cœpit acrius impugnare. Nam non multo poſt in feſto S. Michaëlis venit proditor nocte ad caſtrum quod dicitur Fanum Iouis, erectiſque ad murum ſcalis, intrauerunt hoſtes & aſcenderunt muros & per caſtrum diſcurrere cœperunt. Quod ſcientes noſtri qui erant in caſtro pauciſſimi, ipſoſque aggredientes, cum confuſione exire coëgerunt & ſe in foſſatum præcipitare, & aliquos ex eis occiderunt. Erat prætereà prope Carcaſſonam, quoddam nobile caſtrum, Mons regalis nomine: caſtri ipſius dominus fuerat miles quidam qui vocabatur Aymericus, quo in tota terra illa poſt Comites potentior ſibi nobilior nullus erat. Hic tempore obſidionis Carcaſſonæ, timore noſtrorum caſtrum Monris-regalis, vacuum dereliquit: ſed poſtea venit ad Comitem noſtrum, & aliquanto tempore ei familiaris fuit, & poſt paucos dies à Deo & Comite traditor peſſimus receſſit. Caſtrum Montis-regalis occupaturus Comes noſter commiſit cuidam Francigenæ clerico cuſtodiendum: ſed ille diabolica ſuggeſtione corruptus, omnique deterior infideli, non multo poſt facta crudeliſſima proditione, dicto Aymerico memoratum caſtrum tradidit, & cum hoſtibus noſtris aliquandiu manſit, ſed diuina æquiſſima iudicis ordinante cenſura, nobilis Comes non poſt multo, in quodam caſtro quod expugnabat prope Montem-regalem quod Brom dicitur, cum aduerſariis fidei cœpit clericum ſæpedictum quem prius ab Epiſcopo Carcaſſonenſi degradatum, & per totam Carcaſſonenſem ciuitatem ad caudam equi diſtractum ſuſpendi fecit: dignam pro meritis recompenſans talionem. Quid amplius moramur? ita pari malignitatis affectu ſimiliter omnes fere indigenæ receſſerunt à Comite noſtro, quod amiſſis in breuiſſimo temporis ſpatio caſtellis amplius quam quadraginta, nihil ei remanſit præter Carcaſſonam & Fanum Iouis & Saxiacum & caſtrum de Limoſo, de quo etiam deſperabatur, & caſtrum Appamiarum & Sauarduum, ciuitas etiam Albia, cum vicino caſtro quod dicitur Ambiletum. Nec reticendum quod plures de illis quos nobilis Comes in caſtris cuſtodiendis poſuerat, vel occiderunt proditores terræ, vel membris detruncauerunt. Quid faceret Comes Chriſti? Quis in tanta aduerſitate non deficeret, in tanto diſcrimine non deſperaret, ſed vir nobilis totum ſe in Deum proiiciens qui in proſperis erigi non nouit, deprimi non potuit in aduerſis. Facta ſunt autem omnia circa feſtum dominicæ natiuitatis. B C

Comes Raimundus Romam proficiſcitur.

CAPVT XXXIII.

CVM hæc agerentur, Comes Tholoſanus ad Regem Franciæ acceſſit, ſi quo modo poſſet obtinere à Rege, vt noua pedagia quæ de mandato legatorum abiurauerat, per auxilium & confirmationem Regis poſſet tenere: ipſe enim Comes ſupra modum adauxerat pedagia in terra ſua, ob quam cauſam multotiens fuerat excommunicatus: ſed cum nihil apud Regem proficere poſſet ſuper detentionem dictorum pedagiorum, receſſit à Rege Franciæ & acceſſit ad Dominum Papam, tentans ſi quomodo poſſet reſtitui terræ ſuæ, quam legati Domini Papæ pro ſecuritate occupauerant, ſicut ſupra expreſſum eſt, & ſummi Pontificis gratiam adipiſci: omnem quippe humilitatem & ſubiectionem pretendebat vir doloſiſſimus, & omnia quæcumq; Dominus Papa præciperet, promittebat ſe ſollicite adimplere. Quē Dominus Papa tot vitiis laceſſiuit, contumeliis tot confudit, quod quaſi in deſperatione poſitus, quid ageret ignorabat. Ipſum ſiquidem dicebat incredulū, crucis perſecutorem, fidei inimicum, & vere ſic erat. Verūtamen cogitans Dominus Papa ne in deſperationem verſus, Eccleſiam quæ in Narbonenſi Prouincia pupilla erat, impugnaret actius

A acrius & manifeſtius dictus Comes indixit ei purgationem ſuper duobus quibus maxime impetebatur criminibus, ſuper morte videlicet Legati fratris Petri de Caſtronouo & ſuper crimine hæreſeos, ſuper quas purgationes, miſit Dominus Papa literas ſuas Epiſcopo Regienſi in Prouincia, & Magiſtro Theodiſio, mandans quod ſi Comes Tholoſanus poſſet ſe ſufficienter purgare ſuper duobus criminibus ſupradictis, reciperet eius purgationem. Interea magiſter Milo, qui ſicut ſupra dictum eſt, in terra Prouinciæ, legatione pro pacis & fidei negotio fungebatur, conuocauit apud Auinionenſem Prouinciam Concilium Prælatorum, in quo Concilio excommunicati fuerunt & expoſiti ciues Tholoſani, pro eo quod ea quæ Legato & cruce-ſignatis promiſerant de expulſione hæreticorum, contempſerant adimplere. Comes etiam Tholoſanus in prædicto Concilio excommunicatus fuit, ſub conditione tamen ſi abiurata pedagia denuo accipere attemptaret.

Comes Raimundus ſpe quam in Gallia Rege repoſitam habebat excidit.

B

CAPVT XXXIV.

REDIENS Comes Tholoſæ à Romana curia, venit ad Othonem qui dicebatur imperator, vt eius gratiam adquireret, & eius contra Comitem Montis-fortis auxilium imploraret. Inde venit ad Regem Franciæ, vt eum verbis fictis corrumpens, poſſet eius ad ſe animum inclinare. Rex autem vt pote vir diſcretus & prouidus, deſpexit eum quia contemptibilis erat valde. Audiens autem Comes Montis-fortis, quod Comes Tholoſæ pergeret in Franciam, mandauit præcipuis hominibus ſuis de Francia, vt terram ſuam & omnia quæ habebat, eius exponerent voluntati, adhuc enim non erant hoſtes manifeſti ad inuicem. Comes etiam Tholoſanus præſtito iuramento promiſerat, quod filiam Comitis Montis-fortis haberet filius ſuus in vxorem, quod poſtea ſpreto iuramento, fallax & inconſtans facere recuſauit. videns Comes Tholoſæ quod nihil apud Regem proficeret, cum confuſione ad propria remeauit: iam ad id quod dimiſimus redeamus. Igitur nobilis Comes Montis-fortis, hoſtibus ſuis vndique circumſeptus, hyeme illa in ſemetipſo ſeſe continuit, illud modicum terræ quod ei remanſerat cuſtodiens, ſuos etiam infeſtans ſæpius inimicos: nec ſilendum quod licet haberet infinitos hoſtes, & pauciſſimos adiutores, nunquam tamen ipſum auſi ſunt aggredi bello campali. Circa initium vero quadrageſimæ, nuntiatur Comiti vxorem ſuam Comitiſſam (ipſam ſiquidem vocauerat à Francia) cum pluribus militibus aduenire, quo audito Comes iuit ei obuiam, vſque ad quoddam caſtrum in territorio Agathenſi, quod dicitur Peſenacum, vbi ipſam inueniens, Carcaſſonam cum diligentia remeauit. Cum
C autem veniret ad quoddam caſtrum quod dicitur Canis ſuſpenſus, dictum eſt ei, quod homines cuiuſdam caſtri, quod dicitur mons lauri prope Monaſterium de Craſſa, facta proditione, ſeruientes ipſius qui erant in turre caſtri impugnare cœpiſſent. Statim Comes & milites, dimittens Comitiſſam in quodam caſtro, illuc pergunt, & ita ſicut audierant inuenientes, multos de proditoribus illis cœperunt, & paribulis ſuſpenderunt, plures enim viſis ex noſtris fugerant. Poſt hæc venit Comes & qui cum eo erant Carcaſſonam, inde tendentes ad villam quæ dicitur Alzona, ipſam vacuam inuenerunt: vnde procedentes venerunt ad quoddam caſtrum quod dicitur Brom, quod contra ſe munitum inuenientes, obſederunt, & infra triduum cœperunt ſine machinis per inſultum, hominibs autem caſtri illius pluſquam centum oculos eruerunt, naſos amputauerunt, dimittentes vni eorum vnum oculum vt in ſugillationem inimicorum noſtrorum omnes alios duceret Cabaretum. Hoc autem fieri fecit Comes, non quia placeret ei talis detruncatio membrorum hominibus illata, ſed quia aduerſarij ſui hoc incœperant, & quoſcumque de noſtris inuenire poterant, membrorum detruncatione, carnifices crudeliſſimi trucidabant: iuſtum enim erat vt in foueam incidentes quam foderant, biberent aliquando calicem quem aliis ſæpiſſime propinarent. Numquam enim delectabatur nobilis Comes aliqua crudelitate, vel cruciatibus alicuius, omnium ſiquidem mitiſſimus erat: illud poëticum ei manifeſtiſſime congruebat.

Ouid. lib. 1. de ponto eleg. 5. *Hic piger ad pœnas princeps, ad præmia velox:* A
Quique dolet, quotiens cogitur eſſe ferox.

Ex tunc dominus qui videbatur aliquantulum obdormiſſe, ſuorum reſurgens in adiutorium famulorum, manifeſtius facere nobiſcum manifeſtauit: in breui ſiquidem ſpatio totum adquiſiuimus territorium Minerbenſe, præter ipſam Minerbam & quoddam caſtrum quod Ventilon dicebatur. Contigit die quodam prope Cabaretum miraculum, quod non credimus prætermittendum. Peregrini noſtri à Francia venerant, ad præceptum Comitis, extirpabant vineas Cabareti, vnus autem ex aduerſariis iactu baliſtæ ſagittam in quemdam de noſtris dirigens, percuſſit eum valide in pectore, in loco in quo crucis ſignum affixum erat: putantibus autem omnibus quod mortuus eſſet, erat enim penitus inermis, ita illæſus inuentus eſt quod vix ſagitta nec etiam veſtimentum eius aliquantulum potuerit penetrare, ſed reſiliuit ac ſi lapidem duriſſimum percuſſiſſet. O mira Dei potentia, ô virtus immmenſa.

Obſidio Alarici. B

CAPVT XXXV.

CIRCA paſcha vero, venit Comes & ſui, ad obſidendum quoddam caſtrum inter Carcaſſonam & Narbonam quod Alaricum dicebatur, caſtrum illud in montanis poſitum erat, & vndique rupibus circumſeptum. cum difficultate igitur maxima, & dura aëris temperie, obſidentes noſtri caſtrum illud, infra vndecim dies, illi qui intus erant de nocte fugientibus, cœperunt: plurimi de illis de caſtro interfecti ſunt, qui manus noſtrorum effugere non potuerunt. Inde redeuntes noſtri Carcaſſonam, non multo poſt ierunt ad caſtrum Apamiarum. Siquidem conuenerunt prope caſtrum illud Rex Arragonenſis, Comes Tholoſæ & Comes Fuxi, vt facerent pacem inter Comitem noſtrum & Comitem Fuxenſem: quod cum facere non potuiſſent, Rex Arragonenſis & Comes Tholoſæ ierunt Tholoſam. Comes autem Montis-fortis dirigens aciem verſus Fuxum, ibi oſtendit mirabilem probitatem, veniens ſiquidem propè caſtrum, omnes aduerſarios qui pro foribus ſtabant, cum vnico milite impetiit, & quod mirum eſt omnes intromiſit, qui etiam poſt ipſos intraſſet, niſi pontem caſtri ante faciem eius clauſiſſent: ſed cum rediret de caſtro Comes, militem qui eum ſequutus fuerat, illi de caſtro, qui vndique ſuper muros erant, lapidibus obruerunt, anguſta ſiquidem erat via & muris vndique circumcluſa, deſtructiſque terris, vineis & arboribus prope Fuxum, Comes noſter rediit Carcaſſonam.

C

Hæretici, Arragonum Regem ſibi præfici cupiunt, quod ipſe renuit.

CAPVT XXXVI.

TEMPORE illo, Petrus Rogerij dominus Cabareti, & Raimundus Thermarum, & Aimericus dominus Montis regalis & alij milites qui Eccleſiæ & Comiti reſiſtebant, mandauerunt Regi Arragonenſi qui erat in partibus illis, vt veniret ad eos, & conſtituentes illum Dominum ſuum, traderent ei totam terram. Quod cum Comes noſter audiſſet, habuit cum militibus ſuis conſilium, quid agere deberet. Tunc diuerſis diuerſa dicentibus, Comes & ſui, in hoc conuenerunt, vt munitionem quandam quæ erat iuxta montem regalem obſiderent, apud montem ſiquidem regalem congregati erant milites ſupradicti, Regis aduentum ibi expectantes, hoc autem ideo volebat facere Comes, vt cognoſcerent aduerſarij ſui, quod à facie eorum non timebat. Pauciſſimos autem tunc milites habebat Comes noſter. Quid plura? pergunt noſtri, ad obſidendam munitionem ſupradictam, quæ dicitur Bellagarda. In craſtino venit Rex Arragonenſis prope montem regalem: milites autem qui eum vocauerant, & multos iam dies fecerant in victualibus copioſiſſime præparandis, exierunt à monte regali, & venerunt ad Regem, rogantes vt intraret montem regalem & facerent ei hominium ſicut mandauerãt, hoc autem facere volebant, vt

A vt poſſent expellere de terra illa Comitem Montis-fortis. Rex autem ſtatim vt ſic acceſſerunt ad eum, voluit vt traderent ei munitionem caſtri Cabateti. Inſuper dixit quod hac conditione eos reciperet in homines, ſi quotieſcumque vellet ſuas ei traderent munitiones. Conſilio igitur inter ſe habito, prædicti milites rogauerunt iterum Regem vt intraret montem regalem, & ipſi facerent ei ſicut promiſerant, quia Rex nullo modo voluit intrare, niſi prius facerent ei quod volebat, quod cum facere noluiſſent, vnuſquiſque ipſorum cum confuſione à loco colloquij receſſit. Rex verò miſit ad Comitem Montis-fortis & mandauit ei, dum eſſet Comes in obſidione præfatæ munitionis, vt daret treugas Comiti Fuxi vſque in paſcha, quod factum eſt, captæ ſunt ab hoſtibus & dirutæ.

Obſidio Minerbæ.

CAPVT XXXVII.

B ANNO ab incar. domini 1210. circa feſtum B. Ioan. Baptiſtæ, ciues Narbonenſes mandauerunt Comiti noſtro vt obſideret Minerbam, & ipſi pro poſſe ſuo eum adiuuarent. Hoc autem faciebant, quia illi de Minerba eos nimis infeſtabant, magiſque eos ad hoc mouebat amor vtilitatis propriæ quam zelus religionis Chriſtianæ. Comes autem mandauit Aimerico Domino Narbonæ & ciuibus omnibus, quod ſi vellent eum iuuare melius quam antea fecerant, & cum ipſo vſque ad captionem perſeuerare, obſideret Minerbam: quod cum illi promiſiſſent, ſtatim ad obſidendam Minerbam Comes cum ſuis militibus properauit, quo cum perueniſſent, Comes Montis-fortis, temptoria ab oriente, quidam miles Comitis qui dicebatur Guido de Luècio cum Vaſconibus qui aderant fixit temptoria ab occidente, ab aquilone Aimericus de Narbona cum ciuibus ſuis, à meridie quidam alij peregrini, in toto enim exercitu non erat aliquis præpotens, niſi Comes & Aimericus de Narbona. Caſtrum autem illud incredibilis erat fortitudinis, profundiſſimis quippè & natiuis vallibus cingebatur, itaque ſi neceſſitas ingrueret, non poterat exercitus exercitui ſine maximo diſcrimine ſubuenire. Poſt hæc à parte vaſconum erecta eſt quædam machina, quæ dicitur mangonellus, in qua die ac nocte inſtantiſſime laborabant. A meridie ſimiliter & aquilone erectæ fuerunt duæ machinæ, vna hinc, alia inde. A parte vero Comitis id eſt ab oriento erat magna & optima petraria, quæ vnaquaque die conſtabat in conducendis trahentibus ad machinam 21. libra. poſtquam autem noſtri aliquantulum temporis in expugnatione caſtri laborauerant memorati, quadam nocte dominica exeuntes illi
C de caſtro, venerunt ad locum vbi erat petraria, cophinoſque plenos ſtupa, lignis ſiccis minutis & adipe vnctis inſtrumentis, dorſo petrariæ applicuerunt, mox igne ſuppoſito flamma altius ſe infundit. Erat quippe tempus æſtiuum & calidiſſimum, circa feſtum vt dictum eſt S. Ioannis. Contigit autem volente deo, quod vnus de illis qui trahebant ad petrariam, ſeceſſit in illa hora ad exquiſita naturæ: qui viſo igne vehementius exclamauit, mox vnus ex illis qui ignem appoſuerant, lanceam proiiciens, illum grauiter vulnerauit: fit ſtrepitus in exercitu, currunt multi, ipſamque petrariam tam miraculoſe & ſubito mox defendunt, quod niſi per duos ictus iacere non ceſſauit. Poſt aliquot vero dies, cum dictæ machinæ, caſtrum ex magna parte debilitaſſent, deficientibus etiam victualibus, defecit illis qui intus erant, animus reſiſtendi. Quid plura? poſtulant pacem aduerſarij. Exit foras dominus caſtri nomine Guillelmus de Minerba cum Comite locuturus, dum autem loquerentur, Abbas Ciſtercienſis, & Magiſter Theodiſius de quo ſupra mentionem fecimus, ſubito ex inſperato ſuperuenerunt. Comes vero noſter vt pote vir diſcretus & cum conſilio cuncta agens, dixit quod de deditione & receptione caſtri nihil faceret, niſi quod Abbas Ciſtercienſis totius negotij Chriſti magiſter, decerneret faciendum: quo audito Abbas valde doluit vt pote inimicos Chriſti mori deſiderans, & tamen ad mortem iudicare non audens, cum eſſet monachus & ſacerdos. Cogitans ergo quomodo Comitem vel dictum Guillelmum, qui etiam ſuper redditione caſtri ſe Abbatis arbitrio offerebat, poſſet à compromiſſione, quam inter ſe fecerant reuocare: iuſſit vt vterque, Comes videlicet & Guillelmus, modum redditio-

Digitized by Google

nis caſtri in ſcriptum redigerent: hoc autem faciebat, vt dum ſcriptum vnius alteri non placeret, à compromiſſione quam fecerant reſiliret. Scriptum Guillelmi dum eſſet coram Comite recitatum, non adquieuit Comes, ſed dixit domino caſtri, vt intraret caſtrum ſuum, & ſe defenderet ſicut poſſet, quod ille noluit, ſed ſubiecit ſe per omnia Comitis voluntati: nihilominus tamen Comes voluit, vt totum fieret, prout Abbas Ciſtercienſis diſponeret faciendum. Ordinauit igitur Abbas, vt dominus caſtri & omnes qui in caſtro erant, credentes etiam hæreticorum, ſi vellent reconciliari & ſtare mandato Eccleſiæ, viui euaderent, caſtro Comiti remanente. perfecti etiam hæretici, quorum ibi erat plurima multitudo, nihilominus euaderent, ſi ad fidem Catholicam conuerti vellent. Quod audiens vir nobilis & totus in fide Catholicus Robertus malus-vicinus qui aderat: quia ſcilicet liberarentur hæretici, propter quos perdendos aduenerant peregrini, timens quod ne forte timore ducti, cum iam capti eſſent, quidquid noſtri vellent promitterent adimplere, reſiſtens Abbati in faciem dixit, quod hoc noſtri nullomodo ſuſtinerent, cui Abbas reſpondit: ne timeas quia credo quod pauciſſimi conuertentur. His diebus precedente cruce, & vexillo Comitis ſubſequente villam intrant noſtri, & cantantes *Te Deum laudamus*. Eccleſiam adeunt, quam reconciliatam, crucem dominicam in ſummitate turris ponunt, vexillum Comitis alia in parte locantes. Chriſtus quippe villam cœperat, & dignum erat vt vexillum eius precederet, & in eminentiori loco poſitum, Chriſtianæ victoriæ teſtimonium perhiberet: veruntamen Comes tunc non intrauit. His geſtis venerabilis Abbas vallium Sarnay qui erat cum Comite in obſidione, negotiumque Chriſti vnico amplectebatur affectu, audiens hæreticorum multitudinem congregatam in quadam domo, acceſſit ad eos perferens illis verba pacis & ſalutis monita, ipſos in melius conuertere cupiebat: qui verba eius interrumpentes, omnes vna voce dixerunt. Quare verbis predicatis, fidem veſtram nolumus, Romanam Eccleſiam abdicamus, in vanum laboratis, à ſecta quam tenemus, nec mors nec vita poterit nos reuocare: quo audito, mox Abbas venerabilis exiuit à domo illa, & ad mulieres quæ in alia manſione erant congregatæ, verbum prædicationis oblaturus acceſſit: ſed ſi hæreticos duros & obſtinaces inuenerat, obſtinatiores inuenit hæreticas, & penitus duriores. Mox Comes noſter intrauit caſtrum, & veniens in domum vbi erant hæretici omnes congregati in vnum, vir Catholicus & volens omnes ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, cœpit monere, vt ad fidem Chriſti conuerterentur: ſed cum nihil penitus proficeret, fecit eos extrahi de caſtro, erant autem perfecti hæretici centum quadraginta vel amplius. Præparato igitur igne copioſo, omnes in ipſo proiiciuntur nec tamen opus fuit quod noſtri eos proiicerent, quia obſtinati in ſua nequitia, omnes ſe in ignem vltrò precipitabant. Tres tamen mulieres euaſerunt, quas nobilis domina mater Buchardi de marliaco ab igne eripuit, & ſanctæ Eccleſiæ reconciliari fecit. Combuſtis igitur hæreticis, cæteri omnes qui erant, abiurata hæreſi, ſanctæ ſunt Eccleſiæ reconciliari. Nobilis etiam Comes dedit Guillelmo qui fuerat Dominus Minerbæ alios redditus prope Biterrim, ſed ille non multo poſt ſpreta fidelitate, quam Deo & Comiti promiſerat, recedens à Deo & Comite, ſe inimicis fidei ſociauit. Non credimus etiam prætermittendum duo miracula quæ in obſidione caſtri Minerbæ contigerunt ſiquidem quando exercitus peruenit ad obſidendum caſtrum, aqua quædam defluebat prope caſtrum, & erat modiciſſima: ſed diuina miſeratione in aduentu noſtrorum ita ſubito excreuit aqua illa, quod ſuffecit abundantiſſime toto tempore obſidionis hominibus exercitus & equis. Durauit vero ipſa obſidio ferme per ſeptem hebdomadas: recedente vero exercitu, ſæpedicta aqua retraxit ſe & facta eſt modiciſſima ſicut prius. O Dei magnalia. O bonitas redemptoris. Item aliud miraculum. Cum recederet Comes à caſtro Minerbæ, pedites exercitus manſiuneulis quas fecerant peregrini de ramis & frondibus ignem miſerunt: cellulæ autem quæ erant ſicciſſimæ, ita ſtatim accenſæ ſunt & tanta in altum per totam vallem flamma erupit, ac ſi aliqua ciuitas maxima combureretur: erat autem quædam cellula de frondibus ſimiliter, in qua ſacerdos quidam tempore obſidionis celebrauerat, aliis manſiunculis circumcluſa, quæ ita miraculoſe ab igne eſt illæſa ſeruata, vt nec etiam aliquod in ea aduſtionis indicium appareret, ſicut à venerabilibus perſonis quæ preſentes erant audiui. ſtatim currentes noſtri ad mirabilem viſionem, inuenerunt quod cellulæ quæ combuſtæ ſunt, illi cellulæ quæ incombuſta manſit vndique à dimidij pedis ſpatio iungebatur: O virtus immenſa.

Cruces

A

Cruces in ſpeciem fulgetræ in muris templi virginis Deiparæ Tholoſæ apparent conſpicuæ.

CAPVT XXXVIII.

MIRACVLVM aliud quod contigit apud Tholoſam, dum eſſet Comes noſter in obſidione Minerbæ, hic duximus inſerendum. In ciuitate illa, prope palatium Comitis Tholoſæ, eſt quædam Eccleſia fundata in honorem B. M. Virginis: parietes autem illius Eccleſiæ de nouo erant forinſecus dealbati. Quodam autem die ad veſperum cœperunt videri infinitæ cruces in parietibus ipſius Eccleſiæ circumquaque, quæ videbantur quaſi argenteæ ipſis parietibus albiores, erant enim cruces ſemper in motu, apparenteſque ſubito, ſtatim non videbantur: ſiquidem multi eas videbant, ſed aliis ſe oſtendere non volebant, ante enim quam poſſet digitum leuare quis, diſparuerat crux cui volebat oſtendere, nam in modum choruſcationis apparebant nunc maiores, nunc mediæ, nunc minores. Durauit viſio iſta
B fere per quindecim dies ſingulis diebus ad veſperam, itaque fere omnis populus ciuitatis Tholoſæ hæc viderunt. vt vero fides dictis adhibeatur, ſciat lector quod Fulco Tholoſanus, Raimundus Biterrenſis Epiſcopi & Abbas Ciſtercienſis apoſt. ſedis legatus & magiſter Theodiſius qui in Tholoſa tunc erant, viderunt & mihi per ordinem narrauerunt. Accidit autem Deo diſponente, quod capellanus prædictæ Eccleſiæ, cruces videre non potuit prænotatas: quadam igitur nocte intrans ipſam Eccleſiam, dedit ſe in orationem, rogans dominum, vt ſibi dignaretur oſtendere quod viderant fere omnes: ſubito autem vidit innumerabiles cruces, non in parietibus ſed in aëre circumfuſo, inter quas vna cæteris maior & eminentior cunctis erat, mox egrediente maiore de Eccleſia, omnes egreſſæ ſunt poſt illam, cœperuntque recto curſu tendere verſus portam ciuitatis: ſacerdos autem vehementiſſime ſtupefactus, cruces illas ſequebatur & dum eſſent in egreſſu ciuitatis, viſum eſt ſacerdoti, quod quidam tendens in ciuitatem reuerendus & decorus aſpectu, euaginatum tenens gladium, crucibus illis prebentibus ei auxilium, quendam magnum hominem egredientem de ciuitate in ipſo ingreſſu interfecit: ſæpedictus itaque ſacerdos factus quaſi exanimis præ timore cucurrit ad dominum Vticenſem Epiſcopum, procidenſque ad pedes eius, iſtud ſibi per ordinem enarrauit.

Comes Raimundus per Legatum ſed. apoſt. à communione fidelium ſegregatur.

C

CAPVT XXXIX.

CIRCA idem tempus, Comes Tholoſanus qui ſicut ſupradictum eſt acceſſerat ad Dominum Papam, redierat à curia Romana. Dominus autem Papa ſicut ſuperius tetigimus mandabat Epiſcopo Regienſi & M. Theodiſio, vt præfato Comiti indiceret purgationem ſuper duobus maxime criminibus, ſuper mortem videlicet F. P. de Caſtronouo apoſt. ſedis legati & ſuper crimine hæreſeos. Magiſter vero Theodiſius intrauit Tholoſam dum eſſent noſtri in obſidione Minerbæ, ſicut continetur in prædicto miraculo, vt ſuper indicenda purgatione dicto Comiti, conſuleret Abbatem Ciſtercij qui erat in partibus Tholoſanis, & vt de mandato ſummi Pontificis, ſecundum formam Eccleſiæ ciues abſolueret Tholoſanos, recepto ſcilicet iuramento, quod ſtarent mandato Eccleſiæ, ſed Epiſcopus Tholoſanus iam abſoluerat eos iuxta formam prædictam, acceptis inſuper pro obſidibus & ſecuritate decem ciuibus de melioribus ciuitatis. Cum intraſſet prædictus M. Theodiſius Tholoſam, habuit ſecretum colloquium cum Abbate Ciſtercienſi, ſuper admittenda purgatione Comitis Tholoſani. M. vero Theodiſius vt pote circumſpectus & prouidus, de negotio Dei valde ſollicitus, ad hæc omnimodis aſpirabat, vt poſſet de iure repellere ab indicenda ei purgatione Comitem memoratum, videbat enim quod ſi admitteret eum ad purgationem, & ipſe per aliquas falſitates & dolos poſſet ſe purgare, deſtrueretur Eccleſia in partibus illis, periret fides & deuotio Chriſtiana.

Dum igitur ſuper his omnibus ſolicitus eſſet & ſecum tentaret, aperuit Dominus viam, modum inſinuans quo poſſet negare purgationem Comiti ſæpedicto, habuit recurſum ad literas Domini Papæ, in quibus ſummus Pontifex inter alia dicebat, volumus vt Comes Tholoſanus impleat mandata noſtra multa: quippe mandata facta fuerant Comiti Tholoſano: vt pote de expulſione hæreticorum de terra ſua, de dimittendis nouis pedagiis & plura alia, quæ omnia adimplere contempſit. Igitur M. Theodiſius cum ſocio ſuo Epiſcopo ſcilicet Regienſi, ne viderentur grauare vel iniuriari Comiti Tholoſano, præfixerunt ipſi Comiti diem admittendæ purgationis ipſius apud villam S. Ægidij. Igitur conuocatis in villa S. Ægidij ab Epiſcopo Regienſi, M. Theodiſio Archiepiſcopis & Epiſcopis & aliis pluribus Eccleſiarum Prælatis, Comes etiam affuit Tholoſanus, conatus ſi poſſet quoquomodo purgare ſe de morte legati & crimine hæreſeos. M. verò Theodiſius de conſilio Prælatorum dixit Comiti: quod non admitteretur purgatio ipſius, eo quod iuxta mandatum ſummi Pontificis, eorum quæ ſibi mandata fuerant, & quæ ſe impleturum multotiens iurauerat nihil impleſſet. Dicebat ſiquidem magiſter, quod veriſimile erat, imo manifeſtiſſimum, quod Comes quædam iuramenta non tenuerat, de mandatis leuioribus adimplendis ſuper purgatione ſua de tam enormibus criminibus, vt pote morte legati ac crimine hæreſeos faciliime imo libentiſſime, per ſe & ſuos complices peieraret, ideoque ipſum Comitem nullo modo admittendum eſſe dicebat, ad purgationem ſuper tantis criminibus, niſi prius mandata impleuiſſet leuia. Quod audiens Comes Tholoſanus, ex innata ſibi nequitia cœpit flere. Magiſter vero ſciens, quod lachrimæ non erant lachrimæ deuotionis & pœnitentiæ, ſed nequitiæ & doloris dixit Comiti. *In diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt.* Statim communi conſilio & aſſenſu Prælatorum, propter multas & multum rationabiles cauſas, iterum excommunicatus fuit in eo loco Comes nequiſſimus Tholoſanus, & omnes fautores & adiutores eiuſdem; nec ſilendum quod antequam omnia iſta fierent in præterita hyeme deceſſerat apud Montempeſſulanum M. Milo apoſt. ſedis legatus. Iam ad narrationis noſtræ ſeriem reuertamur. Capto igitur caſtro Minerbæ circa feſtum B. Mariæ Magdal. venit ad Comitem noſtrum quidam miles dominus cuiuſdam caſtri qui vocabatur Ventilo, & ſe & ſuum caſtrum reddidit Comiti. Comes autem quia per caſtrum illud, multa mala euenerant Chriſtianis, ad ipſum iter dirigens, turrim ipſius funditus euertit. Audiens Dominus Montis-regalis Aymericus & homines ipſius caſtri, quod capta eſſet Minerba, timentes ſibi, miſerunt ad Comitem rogantes de pace in hunc modum. Promiſit idem Aymericus, quod traderet Comiti caſtrum Montis-regalis, dummodo Comes daret ei aliam terram competentem planam & immunitam: quod Comes annuens, ſicut poſtulauerat fecit ei, ſed ipſe poſtmodum vt potè peſſimus traditor fracto fœdere recedens à dicto Comite, crucis hoſtibus ſe coniunxit.

A B C

Obſidio Termarum.

CAPVT XL.

IPso tempore ſuperuenit à Francia nobilis quidam Guillelmus nomine Decaicus crucesignatus & quidam alij peregrini nunciantes etiam Comiti ingentem Britonum multitudinem aduenire. Habito igitur Comes cum ſuis conſilio, confidens de Dei adiutorio direxit aciem ad obſidendum caſtrum Termarum. Dum autem iret Comes ad caſtrum illud, milites qui erant Carcaſſonæ, extruxerunt machinas quæ erant in ciuitate & portari fecerunt eas extra ciuitatem, vt deferrentur poſt Comitem qui properabat ad obſidendum Terma. Quod audientes hoſtes noſtri qui erant Cabareti, ſcilicet quod machinæ noſtræ expoſitæ erant extra Carcaſſonam, venerunt media nocte cum magna & armata multitudine, ſi forte poſſent, eas ſecuribus debilitare: qui cum veniſſent, exierunt noſtri de ciuitate qui pauciſſimi erant, ipſoſque aggredientes & viriliter effugantes, fugientes circumquaque longius ſunt ſequuti. Nec ſiquidem conquieuit furor aduerſariorum, ſed adhuc imminente diluculo redierunt, ſi forte poſſent dictas machinas in aliquo debilitare: quod noſtri percipientes exierunt ad eos & longius & virilius quam antea fecerunt effugare.

A effugare. Dominum etiam Cabareti Petrum Rogerij bis vel ter cœpiſſent, ſed ipſe cum noſtris cœpit clamare, Mons-fortis, Mons-fortis præ timore ac ſi noſter eſſet, ſicque euadens & fugiens per montana non niſi poſt duos dies rediit Cabaretum. Britones autem de quibus ſupra fecimus mentionem, tendentes ad Comitem, venerunt ad caſtellum nomine Arrij quod adhuc erat Comitis Tholoſæ in territorio Tholoſano, ſed Burgenſes caſtelli noui Arrij noluerunt eos admittere intra caſtrum, ſed in agris & hortis manere feceruntnoćte illa: Comes ſiquidem Tholoſæ, negotium Chriſti quantum poterat latenter impediebat. Venientes Britones Carcaſſonam, machinas quas ſupra diximus poſt Comitem qui tendebat ad obſidionem Termarum portauerunt. Erat autem caſtrum Termarum in territorio Narbonenſi diſtans quinque leucis à Carcaſſona, caſtrum illud miræ & incredibilis erat fortitudinis, & quantum ad humanam æſtimationem penitus inexpugnabile videbatur: in altiſſimi ſiquidem montis ſupercilio ſitum erat, ſuper rupem maximam viuam propriam fundiſſimis & inacceſſibilibus abyſſis in circuitu cingebatur, à quibus abyſſis aqua fluebat, caſtrum circuiens prænotatum. Item valles illas, tam magnæ & vt ita dicam indeſcenſibiles cingebant rupes, quod ſi quis vellet ad caſtrum accedere,
B opporteret eum præcipitare in abyſſum, itemque vt ita dixerim repere verſus cœlum. Erat præterea prope caſtrum ad iactum lapidis rupis quædam, in cuius ſummitate erat turrita munitio modica ſed fortiſſima, quæ vulgò Tumetum dicebatur. ita ergo ſitum caſtrum Termarum ex vna ſolummodo parte adiri poterat, quia ex illa parte humiliores & inacceſſibiles minus erant rupes. Caſtri ſiquidem huius dominus erat miles quidam, nomine Raimundus ſenex verſus in reprobum ſenſum, & manifeſtus hæreticus, qui vt ſummatim eius maliciam exprimamus, nec Deum timebat, nec homines verebatur: de fortitudine ſiquidem munitæ munitionis ſuæ adeo præſumebat, quod modo impugnabat Regem Arragonum, modo Comitem Tholoſanum, modo Dominum ſuum videlicet Comitem Biterrenſem. Audiens tyrannus iſte, quod Comes noſter proponeret caſtrum Termarum obſidere, milites quoſcumque potuit adunauit, victualibuſque copioſiſſimis & cæteris ad defendendum neceſſariis, caſtrum muniens ſæpedictum parauit ſe ad reſiſtendum. Veniens Comes noſter ad caſtrum, obſedit illud cum paucis partem eius modicam obſidendo occupauit. Illi autem qui intus erant multi & muniti à facie exercitus noſtri qui erat modicus non timentes, ad hauriendam aquam ad omnia ſibi neceſſaria videntibus noſtris & reſiſtere non valentibus, exibant libere & intrabant. Dum hæc & ſimilia agerentur, veniebant de die in diem pauci & guttatim ad exercitum Francigenæ peregrini: aduerſarij autem noſtri ſtatim vt videbant hos peregrinos aduenire, aſcendentes muros in ſuggillationem noſtrorum, quia ſcilicet illi qui veniebant erant pauciſſimi & inermes, irriſione conclamabant, fugite à facie exercitus, fugite
C à facie exercitus. Non multo poſt, cœperunt venire cum turbis & multitudine de Francia, & Alemania peregrini. Noſtri vero aduerſarij hæc videntes, verſique in timorem, à deriſione prædicta ceſſauerunt, minuſque præſumentes facti ſunt & audaces. Interea illi de Cabareto, præcipui & crudeliſſimi Chriſtianæ religionis tunc temporis inimici, venientes propè Termas, noćte & die ſtratas publicas circuibant, & quoſcunque de noſtris inuenire poterant, vel morte turpiſſima condemnabant, vel in contemptum Dei & noſtrum, oculis, naſis, cæteris membris crudeliſſime detruncatis ad exercitum remittebant.

Carnotenſis & Bellouacus Præſules, cum Comitibus Drocenſi & Pontiuo in Catholicorum caſtra perueniunt.

CAPVT XLI.

Rebus ſic ſe habentibus, ſuperuenerunt de Francia viri nobiles & potentes, Carnotenſis videlicet Epiſcopus, Beluacenſis Epiſcopus Philippus, Comes Robertus de Drocis, Comes etiam Pontiui habentes ſecum peregrinorum multitudinem copioſam: de quorum aduentu, Comes totuſque exercitus lætabundi effecti ſunt & gaudentes, ſperabatur ſiquidem quod potentes & potenter operarentur, in manu potenti & brachio excelſo, Chriſtianæ fidei contererent inimicos ſed

qui deponit potentes, humilibus dat gratiam, per potentes illos magnum quid vel honorificum noluit operari, ſecreto ſuo iudicio quo ipſe nouit: veruntamen quantum ex humana perpenditur ratione, hoc ideo feciſſe creditur iuſtus iudex, quia ſcilicet, vel illi non fuerunt digni, per quos magna & laudabilia operaretur magnus & laudabilis Deus, vel quia ſi quando per magnos vel magnifice fieret, totum adſcriberetur humanæ potentiæ non diuinæ. Ordinauit igitur melius cœleſtis diſpoſitor vt victoriam iſtam pauperibus reſeruaret, per eoſque glorioſe triumphans, nomini ſuo daret gloriam glorioſus. Interea Comes noſter, erigi fecerat machinas quæ petrariæ nuncupabantur, quibus ad primum caſtri murum iacientibus, noſtri in expugnatione quotidie laborabant. Erat in exercitu, vir venerabilis Guillelmus videlicet Archidiaconus Pariſienſis, qui zelo fidei Chriſtianæ ſuccenſus, totum ſe pro Chriſti ſeruitio laborioſis ſollicitudinibus exponebat: prædicabat quotidie, inſtituebat collectas in ſumptus machinarum, cæteraque huius neceſſariæ ſedulitatis officia prouidus exercebat. Ibat ſæpiſſime ad nemus, ducens ſecum multitudinem peregrinorum, & ligna ad vſus petrariarum deferri copioſiſſimè faciebat. Quadam etiam die, cum noſtri vellent quandam machinam erigere prope caſtrum, vallíſque profunda eos impediret, vir magnæ conſtantiæ, vir feruoris incomparabilis, aduerſus huiuſmodi impedimentum, in ſpiritu conſilij & fortitudinis per neceſſarium excogitabat remedium. Peregrinos ſiquidem ducens ad nemus, iuſſit afferri lignorum abundantiam copioſam, vallemque illam lignis, terra, lapidibus impleri fecit: quo facto noſtri dictam machinam, in loci illius planicie locauerunt. Et quia non poſſemus omnes prouidas & ſollicitas ſtrenuitates dicti Archidiaconi, laboreſque quos in dicta obſidione ſuſtinuit ad plenum exprimere, breuiter hoc aſſerimus, quod huic præ cæteris, imo ſoli poſt Deum, adſcribenda eſt peruigil, & diligentiſſima huius obſidionis cura, victoria captionis. Erat ſiquidem ſanctitate præclarus, conſilio prouidus, animo virtuoſus: cui in huius negotij exercitio tantam gratiam diuina virtus contulerat, vt in omnibus quæ ad obſidionem neceſſaria videbantur, peritiſſimus haberetur. Docebat quippe fabros, carpentarios inſtruebat, omnemque artificem in edocendis his quæ ad obſidionis ſpectabant negotium: ſuperabat impleri faciebat valles, ſicut iam dictum eſt, itemque cum neceſſe eſſet, altos colles profundis vallibus adæquari. Adaptatis igitur prope caſtrum machinis ad murum caſtri per dies ſingulos iacientibus, cum primum murum caſtri viderent noſtri ex continuo iactu lapidum debilitatum, armauerunt ſe vt primum burgum caperent per inſultum, quod videntes aduerſarij, appropinquantibus noſtris ad murum, in burgo illo ignem miſerunt, & ſe in burgum ſuperius receperunt ſed cum noſtri primum burgum intraſſent, exeuntes ad eos aduerſarij, ipſos à burgo illo effugando, citius expulerunt. Dum res ita ſe haberet, videntes noſtri quod turris quæ erat prope caſtrum, de qua ſupra mentionem fecimus quæ vocatur Tumetum militibus munita, captionem caſtri plurimum impediret, cogitauerunt quomodo caperent turrim illam. Ad pedem igitur turris illius, quæ in ſummitate rupis cuiuſdam ſicut ſuperius diximus erat ſita, poſuerunt excubias, ne illi de turre ad caſtra accederent, vel illi de caſtro eis qui in turre erant ſi neceſſitas ingrueret ſubuenirent. Poſt paucos etiam dies noſtri inter caſtrum Termarum & turrim prædictam in loco inacceſſibili cum maxima difficultate & diſcrimine erexerunt machinam vnam quæ dicitur mangonellus. Illi autem de caſtro mangonellum vnum erigentes, ſuper machinam noſtram grandes iaciebant lapides, ſed illam dirimere nequiuerunt. Mangonello igitur noſtro ad ſæpedictam turrim continuò iaciente, videntes illi qui intus erant, quod obſeſſi eſſent, & quia illi de caſtro in nullo eos poterant adiuuare, nocte quadam, diei timore ducti, fugæ præſidia quæſierunt, turrim vacuam dimittentes, quod cum ſeruientes Carnotenſis Epiſcopi cognouiſſent, qui ad pedem turris excubias obſeruabant, ſtatim intrauerunt, vexillumque dicti Epiſcopi in turris ſuperius memoratæ cacumine locauerunt. Dum hæc fierent, petrariæ noſtræ ex alia parte ad muros caſtri continuò iaciebant, ſed aduerſarij noſtri vt pote fortiſſimi & aſtuti, quando videbant quod machinæ noſtræ, murorum ſuorum aliquid debilitarent, ſtatim prope murum illum interius de lignis & lapidibus, aliud repagulum conſtruebant, ſicque contingebat quod quoties noſtri aliquid de muris intrabant impediente repagulo quod aduerſarij fecerant, vlterius procedere non valebant, & quia non poſſumus omnes euentus huius obſidionis exprimere hoc breuiter dicimus, quod

Guillelmi Pariſ. arch. præclara elogia.

A B C

A quod illi de caſtro nunquam aliquid de muris perdiderunt, quin vt ſuperius diximus, murum alium interius ædificarent. Dum hæc agerentur, erexerunt noſtri Mangonellum vnum ſub quadam rupe prope caſtri murum in loco inacceſſibili. Cum autem iaceret Mangonellus ille, hoſtes noſtros non modicum damnificabat. Deputauit autem Comes noſter ad cuſtodiam illius Mangonelli trecentos ſeruientes & quinque milites, valde enim timebatur de Mangonello illo, tum quia ſciebant noſtri, quod hoſtes noſtri omnem darent operam, vt deſtruerent illum, eo quod valde eos infeſtaret, tum quia illi qui erant in exercitu non poſſent ſubuenire illis qui cuſtodiebant Mangonellum, ſi neceſſitas immineret propter inacceſſibilitatem loci in quo erat Mangonellus. Quodam igitur die exeuntes à caſtro aduerſarij noſtri, cum ſcutis vſque ad octoginta, præparabant ad diruendum Mangonellum. Sequebantur autem eos alij infiniti portantes ligna, ignem, &c. ad ignis incentiuum neceſſaria: videntes autem trecenti ſeruientes noſtri qui cuſtodiebant Mangonellum aduerſarios venientes, timore ducti omnes fugerunt, ita quod non remanſerunt ad Mangonellum cuſtodiendum, niſi quinque milites. Quid plura? appropinquantibus aduerſariis, fugerunt omnes milites noſtri, præter vnum qui vocabatur Guillelmus ſcureto. Iſte ſiquidem vt vidit eos venientes,
B cum maxima difficultate cœpit aſcendere per deſuper rupem contra eos, illi autem vnanimes irruerunt in eum, ipſe enim ſtrenuiſſime defendebat. videntes autem hoſtes quod non poterant eum capere, cum lanceis proiecerunt eum, ſuper Mangonellum noſtrum, & poſt eum ligna ſicca & ignem: vir autem probiſſimus ſtatim ſurgens, ſtatim ignem diſperſit, ita quod Mangonellus permanſit illæſus: cœpit iterum miles noſter aſcendere verſus hoſtes, illi autem proiecerunt eum, ſicut antea fecerant ignemque ſuper ipſum. Quid plura? iterum ſurgit, hoſteſque appetit, ipſi illum reproiiciunt ſuper Mangonellum vſque quater. Videntes autem noſtri, quod miles noſter non poſſet euadere, eo quod, nullus de noſtris poſſet ei ſubuenire, acceſſerunt ad murum caſtri, ex alia parte quaſi impugnaturi, quod ſcientes aduerſarij, qui militem noſtrum prædictum infeſtabant, retraxerunt ſe in caſtrum, miles autem noſter, licet multum debilitatus viuus euaſit, & per eius incomparabilem probitatem, Mangonellus noſter illæſus permanſit. Intereanobilis Comes Montisfortis, paupertate tanta & tam vrgentiſſima laborabat, quod ſæpiſſime ipſo etiam pane deficiente, quod comederet non habebat. Multoties quippe ſicut certiſſime didiſcimus imminente hora refectionis, dictus Comes ſe de induſtria abſentabat, & præ confuſione non audebat in ſuum redire tentorium, eo quod eſſet hora comedendi, & ipſe nec etiam panem ſolum haberet. venerabilis autem Archidiaconus Guillelmus, confratrias inſtituens, collectas ſicut diximus faciebat, & quidquid extorquere poterat exactor egregius, pius raptor in machinas & cætera ad obſidionem pertinentia, ſolicitus expendebat. Dum res ita ſe haberet, aduerſatis noſtris aqua defecit, noſtri ſiquidem iamdudum obſtruxerant aditus, & ad hauriendam aquam exire non poterant, deficiente igitur aqua, defecit eis, virtus & animus reſiſtendi. Quid plura? loquuntur cum noſtris, tractant de pace in hunc modum: promittit Raimundus dominus caſtri, quod nobili Comiti traderet caſtrum illud, dummodo Comes totam terram aliam ei dimitteret, inſuper caſtrum Termatum ſtatim poſt paſcha ei reddere deberet. dum autem de compoſitione huiuſmodi tractaretur, Carnotenſis & Beluacenſis Epiſcopi, Comes etiam Robertus & Comes Pontiui, recedere ab exercitu proponebant, ſupplicauit Comes, rogauerunt vniuerſi vt adhuc in obſidione illa, per tempus aliquantulum remanerent, ſed cum illi nullomodo flecti potuiſſent, nobilis comitiſſa Montiſfortis eorum pedibus ſe prouoluit affectuoſe ſupplicans, ne in tantæ neceſſitatis articulo, negotio domini exhiberent humerum recedentem, Comitique Ieſu Chriſti, qui ſe pro vniuerſali Eccleſia morti cotidie exponebat, in tam arcto diſcrimine ſubuenirent. Epiſcopus autem Beluacenſis & Comes Robertus, & Comes Pontiui deprecati, Comitiſſæ noluerunt acquieſcere, ſed dixerunt quod in craſtino recederent, nec vllomodo expectarent, etiam vnico die: Carnotenſis autem Epiſcopus, promiſit quod adhuc aliquantulo tempore, cum Comite remaneret.

Comes Simon penuria victum laborat.

C (margin letter beside "nas & cætera ad obſidionem pertinentia")

Hæretici Termenſe caſtrum dedere nolunt, ſed Deus in eorum exitium ingentem eis aquæ copiam immittit.

CAPVT XLII.

VIDENS Comes noſter, quod recedentibus præfatis viris remaneret quaſi ſo-
lus, tam euidenti neceſſitate compulſus, licet inuitus acquieuit, vt modum
compoſitionis reciperet quam aduerſarij offerebant. Quid vltra? Loquuntur noſtri
iterum cum aduerſariis, firmatur compoſitio ſupradicta. Statim mandauit Comes
Raimundo domino caſtri, vt exiens redderet caſtrum ſuum: ille autem ipſa die
exire noluit, ſed firmiter promiſit, quod in craſtino redderet caſtrum ſummo mane.
Dilationem autem iſtam diuina prouidentia voluit & prouidit, ſicut in euentu re-
rum manifeſtiſſimis probatum eſt argumentis: noluit etenim iuſtiſſimus iudex,
Deus illum qui tot & tanta mala intulerat Eccleſiæ ſanctæ eius, & adhuc ſi poſſet
ampliora facturus poſt tanta crudelitatis exercitia immunem abire, recedere im-
punitum. vt enim de cæteris malitiis taceamus, iam triginta anni tranſierunt & B
amplius ſicut à perſonis fide dignis audiuimus ex quò in Eccleſia caſtri Therma-
rum diuina ſacramenta non fuerant celebrata. Nocte igitur inſecuta, cælo quaſi
diſrupto & cataractis apertis tam ſubito erupit aquæ abundantia pluuialis, quod
inimici noſtri qui aquæ penuria diu laborauerant & propter hoc reddere ſe pro-
poſuerant, aqua illa abundantiſſimè ſunt refecti: cithara noſtra in luctum vertitur,
luctus hoſtium in gaudium commutatur, ſtatim ſiquidem in tumorem verſi, re-
ſumpſerunt vires & animos reſiſtendi, eò vtique crudeliores affecti & ad perſequen-
dum nos pernitioſiores, quo diuinum ſibi in neceſſitate adminiculum preſumebant
manifeſtius affuiſſe. O ſtulta & nequam præſumptio, de illius ſe iactare adiutorio,
cuius cultum abhorruerant, fidem etiam abdicarent, dicebant ſiquidem, quia no-
lebat Deus vt ſe redderent, pro ſe etiam factum aſſerebant, quod diuina iuſtitia
fecerat contra illos. Rebus ſic ſe habentibus: Epiſcopus Beluacenſis, Comes Ro-
bertus, & Comes Pontiui, imperfecto Chriſti negotio, imo in arctiſſimo & peri-
culoſo diſpendio derelicto, receſſerunt ab exercitu, ad propria remeantes, & ſi
nobis dicere liceat quod ipſis facere non libuit, non completa ſua quadrageſima
receſſerunt: ordinatum ſiquidem erat à ſedis Apoſtolicæ legatis, eo quod plurimi
de peregrinis tepidi erant, & ſemper ad propria ſuſpirantes, quod nullus con-
ſequeretur indulgentiam, quam cruce-ſignatis fecerat Dominus Papa, qui in ſer-
uitio Ieſu Chriſti, vnam ad minus, non compleret quadrageſimam. Summo autem
diluculo, miſit Comes noſter ad Raimundum dominum caſtri, & mandauit vt red-
deret ſicut & die præcedenti promiſerat caſtrum ſuum: ille autem aquæ abundan- C
tia refectus, pro cuius penuria reddere ſe voluerat, videns etiam robur exercitus
recedere fere totum, à pacto quod fecerat inconſtans & lubricus reſiliuit, duo ta-
men milites qui in caſtro erant, quia die precedenti promiſerant firmiter Mareſ-
callo Comitis noſtri quod ſe redderent, exeuntes à caſtro etiam Comiti reddide-
runt. Cum rediiſſet igitur Mareſcallus ad Comitem ipſum enim miſerat vt cum
Raimundo loqueretur, & verba Raimundi Comiti retuliſſet, Epiſcopus Carno-
tenſis qui in craſtino volebat recedere, rogat & conſulit, vt Mareſcallus ad Rai-
mundum iterum remittatur, eique quemlibet offerat compoſitionis modum, dum-
modo reddat Comiti caſtrum ſuum, & vt facilius reſpondendo poſſit perſuadere
quod quærit, conſulit Epiſcopus Carnotenſis, quod Mareſcallus ducat ſecum Epiſ-
copum Carcaſſonenſem qui erat in exercitu, eò quod erat indigena & notus car-
nifici: inſuper mater eius quæ erat peſſima hæretica eſſet in caſtro: frater & ipſius
Epiſcopi nomine Guillelmus de Rupeforti de quo ſupra fecimus mentionem. Iſte
Guillelmus erat crudeliſſimus, vnuſque de peioribus pro poſſe ſuo Eccleſiæ ini-
micis. Venientes igitur dictus Epiſcopus & Mareſcallus iterum ad Raimundum,
verbis preces, precibus minas addunt, inſtantiſſime laborantes, vt tyrannus eorum
conſiliis acquieſcens, ſecundum modum quem ſupra diximus, reddat ſe Comiti
noſtro, imo Deo, ſed quia Mareſcallus durum inuenerat, obſtinatum in malitia
ſua, Epiſcopus Carcaſſonenſis & Mareſcallus, modo inueniunt duriorem noluit
etiam ſuſtinere. ſupradictus Raimundus, vt Epiſcopus cum fratre Guillelmo
ſecretius

Dei ope gloriantur hæretici, aduerſus quem ſigna ferũt.

Digitized by Google

A ſecretius loqueretur: nihil igitur proficientes Epiſcopus & Mareſcallus ad Comitem
reuertuntur, necdum tamen plenè intelligebant noſtri, quod ſicut iam diximus di-
uina pietas hæc ordinabat, Eccleſiæ ſuæ melius prouidendo. In craſtino ſummo di-
luculo receſſit Epiſcopus Carnotenſis, Comes exiit cum eo ab exercitu ipſum ali-
quantulum proſecuturus. Cum autem paululum longe eſſet ab exercitu, exeuntes
aduerſarij multi & armati, vnum de noſtris volebant diſcindere Mangonellis. Au-
diens autem Comes clamorem exercitus, rediens cõcitus venit ad illos qui machinam
diſcindebant, eos in caſtrum ſuum ſolus intrare compulit, vellent nollent, inſecutuſ-
que eos viriliter non ſine proprio vitæ diſpendio diutius effugauit. O audacia princi-
pis. O virtus virilis, poſt diſceſſum igitur ſupradictorum nobilium, Epiſcoporum
videlicet & Comitum, videns Comes noſter remãſiſſe ſe quaſi ſolum & pene penitus
deſolatum, in multa anxietate & perturbatione poſitus, quid ageret neſciebat, nullo
modo enim volebat ab obſidione recedere, nec ibi poterat amplius remanere, multos
quippe & armatos habebat aduerſarios, adiutores paucos & ex parte maxima inimi-
cos, ſicut enim prædiximus, totum robur exercitus receſſerat cum Epiſcopis & Co-
mitibus ſupradictis. Erat præterea caſtrum Thermarum adhuc fortiſſimum, nec cre-
debatur, quod niſi per multos & fortiſſimos capi poſſet, hyems inſuper imminebat,
B quæ in locis illis aſperrima eſſe ſolet: in montanis quippe ſitum erat, ſicut iam dixi-
mus caſtrum Thermarum, ideoque propter pluuiarum inundationem, ventorum tur-
binem, niuium abundantiã vltra modum frigidus & quaſi inhabitabilis erat locus.
Dum in hac tribulatione & anguſtia eſſet Comes, & quod eligeret ignoraret, ecce
quadam die ſuperuenerunt à Lotharingia pedites peregrini, de quorum aduentu ex-
hilaratus Comes, obſidionẽ firmauit contra Thermas, & mediante induſtria venera-
bilis Archidiaconi Guillelmi, reſumpſerũt vires noſtri, cœperuntque circa ea quæ ad
obſidionem ſpectabant ſtrenuè laborare: ſtatim machinas quæ antea parum profece-
rant, propius ad muros caſtri transferentes, laborabant in ipſis continue, muroſque ca-
ſtri non modicum debilitabant, miroque modo incomprehenſibili Dei iudicio, con-
tingebat res mirabilis, quod machinæ dum ſæpedicti nobiles erant in exercitu, parum
aut nihil profecerant, poſt eorum diſceſſum ita recte iaciebant, ac ſi à domino ſinguli
lapides dirigerentur, & verè ſic erat: à domino quippe fiebat iſtud, eratque mirabile in
oculis gentis noſtræ. Cum igitur noſtri diutius laboraſſent in machinis, muroſque &
turrim caſtri ex magna parte debilitaſſent, quadam die in feſto S. Cæciliæ, fecit Co-
mes viam quamdam, & telis cooperiri, per quam ſuffoſores ad murum accedere &
ipſum ſuffodere poſſent. Cum igitur Comes in præparanda via illa tota die labo-
raſſet & ieiunaſſet, imminente nocte, in vigilia S. Clementis videlicet, ad ſuum re-
diit tentorium: illi autem qui erant in caſtro, diuina diſponente clementia, & B.
opitulante Clemente, verſi in terrorem & penitus deſperantes, ſtatim exeuntes de
caſtro, fugam arripere attemptauerunt: quod illi de exercitu cognoſcentes, ſtatim
C clamore facto cœperunt diſcurrere vt comprehenderent fugientes. Quid amplius
immoremur? Quidam capti ſunt viui, plures etiam interfecti. Peregrinus autem
quidam Carnotenſis pauper & ignobilis, dum diſcurreret cum aliis, & fugientes
ſequeretur hoſtes, diuino ordin ante iudicio, Raimundum dominum caſtri, qui in
quodam loco ſe abſconderat apprehendit, & apprehenſum noſtro Comiti præſenta-
uit: quod Comes, quaſi amplum munus ſuſcipiens, non quidem eum occidit, ſed in
fundo turris Carcaſſonenſis retrudi fecit, vbi per plures annos, dignas pro meritis
pœnas & miſerias ſuſtinuit. Contigit autem quiddam in obſidione Thermarum,
quod prætermittere non debemus. Die quodam Comes noſter, machinam quandam
paruam, quæ lingua vulgari Catus dicitur, faciebat Duci ad fodiendum caſtri mu-
rum. Dum igitur Comes eſſet prope machinam illam & loqueretur cum quodam
milite, brachiumque ſuum ſuper collum illius cauſa familiaritatis teneret, ecce la-
pis ingens iactatus à Mangonello aduerſatiorum, cum maximo impetu veniens ab
alto, percuſſit in capite militem prænotatum, mira Dei operante virtute, Comes
qui militem illum quaſi amplexatus erat, illæſus permanſit, miles autem ictum
mortis ſuſcipiens expirauit. Alia etiam die dominica, erat Comes in pampilione ſuo,
miſſamque audiebat. Contigit autem Dei prouidente elementia, dum ſtaret erectus
Comes & audiret miſſam, quod ſeruiens quidam Deo diſponente, retro ipſum
prope dorſum ipſius ſtaret, & ecce ſagitta per baliſtam ab aduerſario emiſſa ſer-
uientem illum percuſſit & occidit, quod diuina pietate diſpoſitum, nullus debet

ambigere, vt videlicet dum ſeruiens ille, ſtans retro Comitem ictum ſagittæ ſuſcipe- A
ret, pius Deus Eccleſiæ ſuæ ſanctæ athletam ſuum ſtrenuiſſimum conſeruaret. Capto igitur caſtro Termarum, & à noſtris munito, in vigilia S. Clementis, Comes noſter direxit aciem ad caſtrum quoddam quod dicitur Conſtantia, quod vacuum inueniens, venit ad aliud caſtrum quod viridepodium vocatur quod infra triduum ſibi redditum recepit. His itaque geſtis, propoſuit Comes ire in Albigenſem diœceſim, vt caſtra quæ à domino eius receſſerant, recuperaret: venit ergo ad caſtrum quod caſtra dicitur, & Burgenſes reddiderunt ei caſtra, & ſubmiſerunt per omnia eius voluntati. Inde venit Comes ad caſtrum de Lumbers de quo prius fecimus mentionem, inuenitque illud hominibus vacuum & victualibus plenum, milites enim & Burgenſes caſtri timore Comitis omnes fugerant, eò quod in Comitem proditionem feciſſent Comes vero caſtrum illud muniuit ſtatim, & vſque in hodiernum diem in ſua habet poteſtate. Quid amplius immoremur? omnia fere caſtra Albigenſis territorij citra Tarnum fluuium ſub eodem temporis ſpatio recuperauit nobilis Comes Chriſti. Eodem tempore venit Comes Tholoſanus, ad caſtrum quoddam prope Albiam, cum Comite noſtro colloquium habituro iuit Comes noſter ad illud colloquium, & hoſtes parati erant rapere eum, Comes enim Tholoſæ quoſdam peſſimos tradi- B
tores qui Comitem noſtrum manifeſtiſſime impugnabant adduxerat ſecum. Comes vero noſter dixit Comiti Tholoſano. Quid feciſtis, vos vocaſtis me ad colloquium, & vobiſcum meos traditores adduxiſtis. Reſpondit Comes Tholoſæ, non adduxi. Cum hæc audiſſet Comes noſter, voluit eos rapere, Comes autem Tholoſæ ſupplicauit ei & noluit ſuſtinere quod caperentur, ab illo igitur die cœpit Comes Tholoſoſæ inimicitias quas aduerſus Eccleſiam & Comitem noſtrum conceperat aliquantulum exercere.

Solemne colloquium Narbonæ inſtituitur ſuper negotiis Comitum Tholoſani & Fuxenſis, cui interſunt Rex Arragonenſis, ſedis Apoſtolicæ legati, Simo à Monteforti, ſed ſine profectu conuentus diſſoluitur.

CAPVT XLIII.

NOn poſt multos dies, conuenerunt apud Narbonam Rex Artagonenſis, Comes Montisfortis, Comes etiam Tholoſanus inter ſe colloquium habituri. Huic colloquio affuerunt Vticenſis Epiſcopus & venerabilis Abbas Ciſtercij, qui præcipue poſt Deum Ieſu Chriſti negotium promouebat. Iſte Vticenſis Epiſcopus Raimundus nomine, à multis diebus ardenter negotium fidei diligebat & quantum poterat promouebat, & illis diebus ſuper eodem negotio cum Abbate Ciſtercienſi C
legationis officio fungebatur. Affuit & prædicto colloquio magiſter Theodiſius de quo ſuperius facta eſt mentio & multi alij viri ſapientes & boni. Tractatum fuit in prædicto colloquio de Comite Tholoſæ & facta fuiſſet ei magna gratia & copioſa miſericordia, ſi idem Comes ſanis conſiliis acquieſcere voluiſſet: volebat ſiquidem Abbas Ciſtercij Apoſtolicæ ſedis legatus quod Comes Tholoſanus, dummodo hæreticos de terra ſua expelleret, omnes dominicaturas & proprietates ſuas haberet integras & illæſas. Illa etiam iura quæ habebat in caſtris aliorum hæreticorum, quæ de feodo eius erant, quæ idem Comes dicebat eſſe ad minus quinquaginta, volebat præfatus Legatus, vt quarta vel etiam tertia pars cederet in proprietatem Comitis ſupradicti. ſpreuit ſupradictus Comes illam magnam gratiam, Deo vtique in poſterum Eccleſiæ ſuæ prouidente, & ita omni beneficio & gratia reddidit ſe indignum. Tractatum fuit præterea in prædicto colloquio de pace reformanda inter Eccleſiam & ſuum immaniſſimum perſecutorem Comitem videlicet Fuxenſem. Ordinatum etiam fuit ad preces Regis Arragonum, quod ſi Comes ille iuraret mandatum Eccleſiæ ſe facturum, iuraret etiam quod cruce-ſignatos præcipue Comitem Montis-fortis de cætero nullatenus impugnaret. Comes noſter redderet ei illud quod iam habebat de terra ipſius præter caſtrum quoddam quod Appamiæ nuncupatur: caſtrum ſiquidem illud nullo modo recuperare debebat, propter multas cauſas quæ inferius exprimentur: ſed Deus æternus qui abſconditorum eſt cognitor, qui nouit omnia antequam fiant, nollens tot, & tantas immaniſſimi hoſtis ſui crudelitates

remanere

Digitized by Google

A remanere impunitas, ſcienſque quanta mala de hac compoſitione contingeret in futurum, alto ſuo & incomprehenſibili iudicio, indurauit cor Comitis Fuxenſis, ita quod noluit recipere pacem iſtam, Deo vtique Eccleſiam ſuam miſericorditer viſitante, vt dum hoſtis pacem recipere recuſaret, futuræ deinde turbationis ſuæ ipſe iam confirmatiuam ſententiam in ſe daret. Nec prætereundum, quod Rex Arragonum à quo Comes Fuxi tenebat pro parte maxima terram ſuam, in caſtro Fuxi poſuit cuſtodes milites ſuos, & coram Epiſcopo Vticenſi & Abbate Ciſtercienſi promiſit, quod per terram illam nullum malum inferretur Chriſtianitati. Iurauit etiam idem Rex, coram dictis legatis, quod ſi Comes Fuxi vnquam à communione S. Eccleſiæ vellet recedere, & à familiaritate & amicitia & ſeruitio Comitis Montisfortis, Rex ipſe ad primam ſæpedictorum legatorum vel Comitis noſtri requiſitionem, in manus ipſius Comitis noſtri traderet caſtrum Fuxi. ſuper hoc dedit Rex Comiti noſtro literas ſuas patentes, conuentionem iſtam plenius continentes: & ego qui literas vidi, tenui & diligenter inſpexi, teſtimonium perhibeo veritati. Sed quia male poſtea Rex ſeruauit quod promiſit, & quantum exinde noſtris reddiderit ſe infamen, luce clarius innoteſcit.

B

De malicia & tyrrannide Comitis Fuxi erga Eccleſiam.

CAPVT XLIV.

QVIA vero locus poſcit, quia opportunitas ſe ingeſſit, hic de crudeli malignitate, & maligna crudelitate Comitis Fuxi, quamuis partem centeſimam non poſſemus exprimere, aliquid breuiter perſtringamus. Primo ſciendum, quod hæreticos & hæreticorum fautores, in terra ſua tenuit, fouit quantum potuit & promouit. In caſtro præterea Apamiarum, quod erat proprium Abbatis & canonicorum B. Antonini, tenebat vxorem ſuam & duas ſorores hæreticas cum aliorum hæreticorum multitudine copioſa, qui in caſtro illo, inuitis prædictis canonicis & quantum poterant renitentibus, publice & priuatim venenum ſuæ nequitiæ ſeminantes, corda ſimplicium ſeducebant. Ipſis etiam ſororibus & vxori in proprio allodio canonicorum ædificari domum fecerat dictus Comes, caſtrum vero Apamiarum, canonicorum erat ſicut diximus, ſed Comes ille tenebat illud ab Abbate in vita ſua, & iurauerat Abbati ſuper ſanctam Euchariſtiam, quod nullam Abbati vel caſtro moleſtiam inferret: Monaſterium ſiquidem canonicorum, ſitum eſt extra caſtrum ad dimidium miliarium. Quodam præterea tempore, milites duo conſanguinei & familiares dicti Comitis qui erant hæretici peſſimi & manifeſti, ad quo- *Comitis Fuxenſis nefanda & impia facinora.*

C rum conſilia Comes ille omnia faciebat, matrem ſuam hæreſiarcham maximam, quæ erat amica * Comitis ſæpedicti in caſtrum Apamiarum adduxerunt, vt ibi reſidens, virus diſſiminaret hæreticæ ſuperſtitionis, quod videntes Abbas & canonici memorati, & tantam Chriſti & Eccleſiæ iniuriam ferre non valentes hæreſiarcham à caſtro illo eiecerunt, quod audiens dictus proditor, Comes videlicet Fuxi, in iram verſus eſt & furorem. Alter vero duorum illorum hæreticorum militum, qui erant filij dictæ hæreſiarchæ, veniens Apamias, in odium canonicorum, vnum de canonicis qui erat ſacerdos, diuina celebrantem ſuper altare cuiuſdam Eccleſiæ prope Apamias, carnifex crudeliſſimus, membratim diuiſit, & vſque in hodiernum diem, manet ipſum altare illius occiſi ſanguine rubricatum. Nec ſic quieuit furor carnificis, ſed vnum de fratribus Monaſterij Apamiarum apprehendens, oculos illi eruit in odium Religionis Chriſtianæ & canonicorum contemptum. ipſe etiam Comes Fuxi non multo poſt Monaſterium ſupradictum, habens ſecum ruptarios, mimos & meretrices vocanſque Abbatem Monaſterij, cui ſicut prædiximus ſuper corpus dominicum iurauerat, quod nullam inferret moleſtiam, dixit ei vt omnes traderet & ſine mora claues Monaſterij, quod Abbas facere noluit. Verumtamen timens Abbas ne Tyrannus ille eaſdem claues auferret per violentiam, intrauit & claues ſæpedictas poſuit ſuper corpus S. Antonini martyris, quod erat ſuper altare, cum multis aliis ſanctorum reliquiis, in cuius etiam ſancti Honorem, Eccleſia illa erat fundata. Prædictus autem Comes ſecutus Abbatem, non deferens Eccleſiæ, Sanctorum reliquias non attendens, deſuper corpus Sanctiſſimi Martyris, ſacrorum ** forte amita.*

impudentiſſimus violator, claues rapuit prænotatas. Quid amplius? Abbatem & canonicos omnes in eadem concluſit Eccleſia, obſeratiſque ianuis, ibi eos tenuit per tres dies, ita quod per illud triduum non comederent, nec biberent, nec etiam ad quæſita naturæ egredi poterant. Tyrannus autem interim omnem ſubſtantiam Monaſterij diripiens, in ipſo infirmitorio canonicorum in contemptum religionis, cum ſuis meretricibus dormiebat. Poſt triduum autem Abbatem & canonicos de Eccleſia à Monaſterio fere nudos expulit, inſuper per totum caſtrum Appamiarum, quod erat proprium canonicorum ſicut dictum eſt, fecit præconis voce clamari, vt nullus auſus eſſet hoſpitio recipere aliquem de canonicis vel Abbatem: facta eſt autem proclamatio huiuſmodi, ſub pœna grauiſſimæ vltionis. O nouum inhumanitatis genus, cum enim Eccleſia, incarceratis ſolet eſſe refugium & damnatis, iſte peruerſitatis auctor in ipſa Eccleſia incarcerat innocentes. ſæpedictus etiam tyrannus ſtatim ipſam Eccleſiam B. Antonini ex magna parte diruit, dormitorium & refectorium canonicorum eorum, ſicut viſu probauimus deſtruxit, & inde munitionem in caſtro Appamiarum fieri fecit. ad malorum huius traditoris exagerationem, rem quandam relatu dignam huic operi duximus inſerendam. A

B

Comes Fuxenſis irreuerenter ſe gerit erga reliquias diui Antonini martyris, quæ ſolemni proceſſione geſtabantur.

CAPVT XLV.

EST quædam Eccleſia in ſupercilio montis cuiuſdam prope dictum Monaſterium, quam cum ſemel ſicut conſuetum habent in anno viſitarent canonici, & cum proceſſione veneranda, corpus ſui patroni venerabilis Antonini honorifice deportarent, prædictum Comitem forte fortuita equitantem contigit pertranſire, qui nec Deo, nec ſancto martyri, nec religioſæ proceſſioni deferens, ſaltem ſignis extrinſecis humiliari non potuit, nec de equo cui inſidebat curauit deſcendere, ſed exerto ſuperbiæ collo, & elatione ceruicoſa, quæ ſibi plurima erat domeſtica pompatice præteriuit. Quod videns quidam vir venerabilis, Abbas videlicet de monte S. Mariæ Ciſtercienſis Ordinis qui vnus de duodecim longe prædictis Prædicatoribus ad prædicandum venerat, & tunc temporis proceſſioni illi intererat, exclamauit poſt ipſum, Comes tu non defers domino tuo ſancto martyri, ſcias quod in villa in qua ex parte ſancti dominium habes modo, priuaberis ipſo dominio, ita vt ſancto faciente, te viuente ſentias exhæredatum: cuius boni viri dicta, fides ſequitur, ſicut rei exitu manifeſtiſſime declaratur. crudelitates iſtas Comitis Fuxi & illas quæ ſequuntur, audiui ab ore Abbatis ipſius Monaſterij Appamiarum viri fide digni, viri multæ religionis, viri perſpicuæ bonitatis. C

Abbas de monte, non vanum vates.

Sacrilegia aliaque facinora à Comite Fuxenſi per vim patrata.

CAPVT XLVI.

QVODAM tempore ſæpedictus Comes iuit cum multitudine ruptariorum ad quoddam Monaſterium quod dicebatur S. Maria in terra Comitis Vrgellenſis, in quo erat ſedes Epiſcopalis, canonici autem Eccleſiæ illius, timentes à facie dicti Comitis, receperunt ſe in Eccleſia, vbi tandiu fuerunt ab eo oppreſſi, quod præ ſitis anguſtia vrinas ſuas bibere ſunt compulſi, quibus tandem ſe reddentibus, intrans Eccleſiam hoſtis Eccleſiæ crudeliſſimus, omni abſtracta ſupellectili, crucibus & vaſis ſacris fractis inſuper Campanis, in ea præter parietes nihil dimiſit: præterea Eccleſiam illam, quinquaginta milibus ſolidorum redimi fecit. Quo facto dixit ei quidam peſſimus miles ſuus. Ecce inquit deſtruximus S. Antoninum & S. Mariam, nihil adhuc nobis reſtat, niſi vt deſtruamus Deum. Alio etiam tempore, vt idem Comes & ſui ruptarij prædictam ſpoliarent Eccleſiam, ad tantam crudelitatis dementiam deuenerunt, quod ipſis imaginibus Crucifixi crura & brachia abſcindentes, inde piperem & herbas ad ciborum condimentum terebant in contemptum dominicæ

A dominicæ paſſionis. O crudeliſſimi carnifices, ô peſſimi deriſores, ô crudeliores ipſis Chriſti crucifixoribus. O conſpuentibus ſæuiores. Cum vidiſſent miniſtri Herodis Ieſum mortuum, ait Euangeliſta, non fregerunt eius crura. O nouum immanitatis artificium. O inauditæ crudelitatis indicium. O hominem, Comitem Fuxenſem dico, miſerrimũ miſerorũ. O beſtia omni fera crudeliorẽ, in ipſa etiam Eccleſia equos ſuos collocãtes ruptarij, duci ipſos ſuper ſacroſancta altaria comedere faciebant. Quadam die dictus tyrannus, cum multitudine magna armatorum, erat in quadam Eccleſia, ſtatim armiger quidam ipſius Comitis capiti imaginis crucifixi impoſuit galeam, & ipſam imaginem armauit ſcuto & calcaribus: moxque idem armiger lanceam arripiens, imaginem crebris ictibus impetebat, & dicebat ei vt ſe redimeret. O peruerſitas inexperta. Alio tempore dictus Comes vocauit ad colloquium Epiſcopos Tholoſanum videlicet & Conſoranenſem & aſſignauit eis diem & locum: die autem illa qua illi Epiſcopi perrexerunt ad colloquium, ſæpedictus Comes impugnauit tota die quoddam caſtrum proprium Abbatis & Canonicorũ S. Antonini Appamienſis. O nequam & peruerſa traditio. Fecit & aliud tyrannus memoratus quod non credimus prætermittendum. Inierat fœdus cum Comite Montis-fortis, ſicut

B longe ſuperius diximus, filiumque ſuum ei tradiderat in obſidem factæ compoſitionis: venerabilis autem Abbas Appamiarum, caſtrum ſuum iam tradiderat Comiti Montis-fortis. Venit igitur quodam die Comes Fuxi cum ruptariis ſuis prope Appamias, ponenſque ruptarios ſuos in inſidiis acceſſit ad caſtrum, & mandauit burgenſibus vt exirent ad ipſum, cum eo colloquium habituri, promiſitque eis firmiſſime ſub iureiurando, quod ſecure exire poterant, quia non faceret eis malum: ſed ſtatim vt burgenſes egreſſi ſunt ad eum, vocauit ſecreto ruptarios ſuos qui in inſidiis latitabant, qui venientes antequam burgenſes poſſent intrare caſtrum, multos ex eis cœperunt, & captos ſecum duxerunt. O nequam proditio. Dicebat etiam Comes ſæpe memoratus, quod ſi omnes cruceſignatos contra hæreticos & cruce ſignandos, omnes etiam qui pro fidei negotio laborant, vniuerſos inſuper quibus hoc negotium placebat, manu ſua interfeciſſet, arbitraretur ſe obſequium præſtaſſe Deo. Illud quoque ſciendum, quod ſæpe memoratus Comes iurauit coram legatis Domini Papæ, quod de terra expelleret hæreticos, quod tamen nulla voluit facere ratione. Multa quidem & alia mala commiſit crudeliſſimus canis iſte in Eccleſiam & in Deum, quod ſi vellemus per ordinem enarrare, nec nos poſſemus ſufficere, nec etiam qui dictis noſtris fidem de facili adhiberet: excedit quippe malicia modum. Deprædatus eſt monaſteria, Eccleſias diſſipauit, omnique crudeli crudelior, Chriſtianorum cædes anhelans, in ſiti ſanguinis ſemper manſit. Diſſitebatur hominem, imitabatur ſæuitiam beluinam, factus fera peſſima & non homo. His de eius malicia breuiter perſtrictis, ad id quod dimiſimus reuertamur.

C

Comes Monfortius Regi Arragonum hominij iura perſoluit, pro ciuitate Carcaſſonenſi debita.

CAPVT XLVII.

IN ſupradicto colloquio Narbonenſi, ſupplicauerunt Vticenſis Epiſcopus & Abbas Ciſtercij Regi Arragonum, vt reciperet in hominem Comitem Montis-fortis, ciuitas enim Carcaſſonæ erat de feodo Regis Arragonenſis, quod cum ille facere noluiſſet, in craſtino iterum acceſſerunt ad Regem viri ſæpedicti, prociderunt ad pedes eius, humiliter & inſtantiſſime deprecantes, vt hominium Comitis recipere dignaretur: ipſe autem Comes flexis ante Regem genibus, ſuum hominium humiliter offerebat. Tandem Rex victus precibus acquieuit, & recepit Comitem in hominem de ciuitate Carcaſſonæ, vt illam Comes ciuitatem teneret à Rege. Quibus geſtis Rex & Comes noſter, & Comes Tholoſæ & Vticenſis Epiſcopus exeuntes à Narbona, perrexerunt vſque ad montempeſſulanum. Dum adhuc eſſent prænominati nobiles & Prælati in montepeſſulano, tentatum eſt de contrahendo matrimonio inter primogenitum Regis & filiam Comitis Montis-fortis. Quid plura? Firmabatur ab vtraque parte matrimonium præfatum, videlicet à Rege & Comite noſtro, hinc & inde preſtito iuramento. Inſuper Rex tradidit Comiti, præfatum

primogenitum ſuum cuſtodiendum: verumtamen Rex qui Comiti filium ſuum tradiderat, non multo poſt, dedit ſororem ſuam filio Comitis Tholoſani in vxorem, A vnde non modicum, nec immeritò, apud nos infamen ſe reddidit & ſuſpectum, iam enim quando matrimonium illud factum eſt, Comes Tholoſæ perſequebatur manifeſte Eccleſiam ſanctam Dei. Nec ſilendum, quod cum eſſent præfati viri in monte Peſſulano, & multi etiam Epiſcopi & Eccleſiarum Prælati, tractatum fuit iterum de facto Comitis Tholoſani. Voluerunt legati, Epiſcopus videlicet Vticenſis & Abbas Ciſtercienſis, maximam gratiam & miſericordiam facere dicto Comiti ſicut ſuperius eſt expreſſum, ſed idem Comes cum promiſiſſet impleturum ſe in craſtino, quidquid dicti legati mandaſſent, ſummo mane in craſtino receſſit à montepeſſulano ipſis legatis inſalutatis, viderat enim quandam auem quam indigenæ vocant auem S. Martini ad ſiniſtram volantem, & perterritus fuit valde: ipſe enim more Saracenorum, in volatu & cantu auium & cæteris auguriis ſpem habebat.

Epiſcopus Pariſienſis alijque nobiles veniunt in exercitum Monfortij Comitis. B

CAPVT XLVIII.

ANNO verbi incat. 1210. citea mediam quadrageſimam, venerunt de Francia crucesignati nobiles & potentes: Epiſcopus videlicet Pariſienſis, Ingerranus de Cociaco, Robertus de Tornaco, Iuellus de meduana & plures alij. Hi nobiles viri, in Chriſti negotio ſe nobiliter habuerunt. Cum veniſſent autem Carcaſſonam, communicato conſilio, omnes dicti peregrini in hoc conſenſerunt, vt ad obſidendum tenderent Cabaretum. Quia autem milites de Carcaſſonenſi diœceſi, iamdudum timore noſtrorum, dimiſerant caſtra ſua, & fugerant Cabaretum, inter quos erant duo fratres ſecundum carnem, quorum vnus vocabatur Petrus miro, alter Petrus de S. Michaële, iſti cœperunt Buchardum de Marliaco ſicut ſupra tetigimus. Exierant autem illi duo milites à Cabareto, & plures alij cum eis, & venerant ad Comitem noſtrum, & reddiderunt ſe illi, itaque Comes illis dederat terras. Videns autem dominus Cabareti Petrus Rogerij, quod vellent Comes & peregrini obſidere Cabaretum, conſiderans quod valde debilitatus eſſet, eo quod receſſiſſent ab eo milites ſupradicti, timore ductus, compoſuit cum Comite noſtro & Baronibus in hunc modum. Caſtrum Cabareti tradidit, inſuper præfatum Buchardum reddidit. Comes dedit ei terram aliam competentem, reddito Cabareto, mox ad obſidendum caſtrum quod Vaurum dicitur, Comes & Barones acies direxerunt.

C

Obſidio Vauri.

CAPVT XLIX.

ERAT autem caſtrum illud nobiliſſimum & ampliſſimum, ſitum ſuper Agôtum fluuium, diſtans quinque leucis à Tholoſa. Erat in caſtro illo Aymericus traditor ille, qui fuerat dominus Montis-regalis, & multi alij milites inimici crucis vſque ad octoginta, qui caſtrum intrauerant & munierant contra noſtros. Domina ſiquidem caſtri vidua nomine Giralda, peſſima hæretica & ſoror dicti Aymerici. Venientes igitur noſtri ad caſtrum, ex vna tantum parte illud obſederunt, non enim ſufficiebat exercitus noſter, ad caſtrum ſæpedictum vndique obſidendum. Erectis igitur poſt aliquot dies machinis, cœperunt noſtri, ſicut mos eſt, caſtrum impugnare, aduerſarij quantum poterant defendere, erat ſiquidem in caſtro infinita hominum multitudo, & armis optime munita, ita fere plures erant defenſores quam eſſent impugnatores. Nec prætereundum quod quando noſtri primo venerunt ante caſtrum, exierunt aduerſarij de caſtro, militemque vnum de noſtris cœperunt, & introductum ſtatim occiderunt. Quamuis autem noſtri ex vna parte obſediſſent, diuiſi tamen erant in duos exercitus, & ita diſpoſiti quod ſi neceſſitas ingrueret, exercitus exercitui non poſſet ſine diſcrimine ſubuenire. Sed non multo poſt superuenerunt à Francia nobiles multi, Epiſcopus videlicet Lexouienſis, & Epiſcopus

Baiocenſis,

A Baiocenſis, Comes etiam Autiſiodorenſis & multi alij peregrini: obſederunt igitur caſtrum ex alia parte, inſuper etiam facto ponte de ligno ſuper Agotum fluuium, tranſeuntes noſtri aquam caſtrum vndique circundederunt. Comes autem Tholoſæ Eccleſiam Dei & Comitem quantum poterat perſequebatur, non tamen in manifeſto, adhuc enim veniebant victualia exercitui noſtro à Tholoſa. Rebus ita ſe habentibus, venit Comes Tholoſæ ad exercitum. Comes autem Autiſiodorenſis & Robertus de Tornaco qui erant cognati eius germani, cœperunt monere Comitem Tholoſæ vt rediens ad cor mandatis Eccleſiæ obediret: ſed cum nihil profeciſſent, Comes cum rancore & indignatione receſſit à Comite Montis-fortis: homines etiam Tholoſæ qui erant in obſidione Vauri, receſſerunt ab exercitu. Inhibuit etiam Comes Tholoſæ ciuibus Tholoſanis, ne vlterius deferrent victualia apud Vaurum. hic narrandum eſt quoddam ſcelus Comitum Tholoſæ & Fuxi nequiſſimum: proditio inaudita.

B *Peregrini multi proditoriè à Comite Fuxenſi, inſtigante Tholoſano interficiuntur.*

CAPVT L.

DVM fieret colloquium ſicut diximus prope Vaurum, de pace inter Comitem Tholoſæ & ſanctam Eccleſiam reformanda, veniebat multitudo peregrinorum de Carcaſſona ad exercitum: illi autem doli miniſtri, traditionis artifices, Comes videlicet Fuxenſis, Rogerus Bernardi filius eius & Geraldus de Pepios & multi de hominibus Comitis Tholoſæ, poſuerunt ſe in inſidiis cum infinitis Ruptariis in quodam caſtro quod vocatur Mons-Gandij propè Podium Laurentij, quo cum peregrini deuenirent, illi inſurrexerunt in eos, & quia inermes erant & proditionis ignari, ex ipſis innumerabiles occiderunt, omnemque occiſorum pecuniam, Tholoſam deportantes, ibi inter ſe diuiſerunt. O beata occiſorum agmina. O pretioſa in conſpectu Dei mors ſanctorum, nec ſilendum eſt, quod dum carnifices prædicti peregrinos occiderent memoratos, ſacerdos quidam peregrinus confugit ad quandam Eccleſiam, quæ propè erat, vt pro Eccleſia moriens in Eccleſia moreretur. Traditor autem ille peſſimus Rogerus Bernardi, filius Comitis Fuxi, à partis ſui non degenerans prauitate, ſacerdorem ſecutus eſt memoratum, ingrediens autem audacter Eccleſiam, ipſumque aggrediens, qualis homo eſſet inquiſiuit, peregrinus inquit ſum ſacerdos, ad quem carnifex oſtende mihi inquit quod ſis ſacerdos, at ille amoto caputio à capite (erat capa indutus) oſtendit ei caracterem clericalem, crudeliſſimus autem ille loco ſancto non deferens vel perſonæ, eleuata aſcia acutiſſima quam tenebat, ſacerdotemque per medium caracterem validiſſime percutiens, miniſtrum Eccleſiæ in Eccleſia interfecit. Iam ad id quod dimiſimus tedeamus. Non credimus autem prætermittendum quod Comes Tholoſanus, immanis Chriſti hoſtis & crudeliſſimus perſecutor, in caſtro Vauri in quo erat fons & origo totius hæreſeos, quia non erat Comitis Tholoſæ, imo à multis annis expugnauerat Tholoſanos ob ſolum Chriſtianæ religionis odium, quemdam Seneſchallum ſuum latenter miſerat in caſtrum Vauri, pluresque milites vt caſtrum defenderent contra noſtros, quos capto caſtro Comes noſter ibi reperit, & diu tenuit vinculatos. O nouum proditionis genus, intus milites ſuos ad caſtri defenſionem poſuerat, foris quaſi præbens auxilium à Tholoſa deferri victualia permittebat. Sicut enim ſupra diximus in initio obſidionis Vauri, deferebantur ad exercitum victualia ſed modica à Tholoſa, ſed licet venirent victualia à Tholoſa, Comes tamen Tholoſæ diſtricto inhibebat ne machinæ afferrentur. Ciues etiam Tholoſani circa quinque millia ammonitione venerabilis Epiſcopi ſui Fulconis in auxilium noſtrorum, ad obſidionem venerant ſæpedictam. Ipſe etiam Epiſcopus pro fide catholica exulans, ibi aduenit: modum autem egreſſionis eius à Tholoſa, non duximus ſuperfluum enarrare.

A

Fulco Epiſcopus Tholoſanus Epiſcopatu pulſus, magna animi conſtantia exulat, paratus etiam ceruicem gladio pro Chriſti nomine præbere.

CAPVT LI.

ERAT quodam die Epiſcopus apud Tholoſam. Sabato videlicet poſt mediam quadrageſimam, & ſicut mos eſt in Epiſcopalibus Eccleſiis, volebat die illa ordines celebrare: verumtamen Comes Tholoſæ tunc erat in ciuitate, qui pro exceſſu multiplici, ab Apoſtolicæ ſedis legatis nominatim erat excommunicatus: itaque in aliqua villa in qua erat, non poterat quis diuina miſteria celebrare, miſit igitur ad Comitem Epiſcopus humiliter rogans & monens, vt ipſe cauſa ludendi exiens à ciuitate, iret ſpatiatum, donec ſolummodo Epiſcopus ordines celebraſſet. Tyrannus autem in furorem conuerſus, miſit ad Epiſcopum militem vnum, mandans & ſub periculo capitis diſtricte præcipiens, vt de ciuitate Tholoſa & de tota terra Comitis citius egrederetur. Vir autem venerabilis hæc audiens, in feruore ſpiritus, mente intrepida, clariſſimo vultu, tale fertur militi dediſſe reſponſum. Comes, inquit, Tholoſanus, non me fecit Epiſcopum, nec per ipſum hic ordinatus ſum, vel pro ipſo: Eccleſiaſtica me elegit humilitas, non intruſit violentia principalis, non exeo propter eum, veniat ſi audet, paratus ſum excipere gladium, vt pertingam ad maieſtatem per calicem paſſionis: veniat tyrannus ſtipatus militibus & armatus, ſolum me reperiet & inermen, attendo brachium, non timebo quid faciat mihi homo. O conſtantia animi. O mirificum robur mentis. Manens igitur intrepidus ille Dei famulus, de die in diem expectabat tyranni gladium, ſed cum ille non audeter eum interficere, vt pote qui Eccleſiæ Dei iam pridem mala intulerat tot & tanta, timebatque vt vulgo dicitur pelli ſuæ. Poſtquam Epiſcopus quadraginta dies in illa mortis expectatione peregerat, de ciuitate egredi propoſuit Tholoſana: die igitur quodam in octauis reſurrectionis dominicæ, egrediens Epiſcopus de ciuitate, ad Comitem noſtrum qui erat in obſidione Vauri deuenit. Noſtri autem in expugnatione caſtri continuè laborabant, aduerſarij vero vt pote ſuperbiſſimi, ſe inſtantiſſime defendebant, nec ſilendum eſt, quod ſedentes in equis ferro coopertis, ſuper muros diſcurrebant in deriſum noſtrorum, vt ſic videlicet oſtenderent muros ampliſſimos & fortiſſimos ſe habere. B

Vaurum à Catholicis expugnatur, ibique multi nobiles viri ſuſpendio necantur, alij flammis traduntur.

C

CAPVT LII.

QVODAM præterea die, erexerunt noſtri prope muros caſtri caſtella quædam de lignis, in cuius ſummitate Chriſti milites poſuerant ſignum. Aduerſarij vero ad crucis vexillum inſtantius cum machinis iacientes, inde ſupradictæ crucis brachium confregerunt: ſtatim canes impudentiſſimi, tantum emiſerunt vlulatum pariter & cachinnum, ac ſi de confractione crucis maximam victoriam reportarent: ſed dedicator crucis, iniuriam iſtam miraculosè & manifeſtiſſimè vindicauit. Contigit autem non multo poſt res mirabilis & mirificè extollenda, quod crucis inimici, qui de crucis confractione exultauerant, cruce ſuas iniurias vindicante, in feſto crucis capti fuerunt, ſicut inferius oſtendemus. Dum res ita ageretur, fecerunt noſtri fieri machinam quæ vulgò catus vocatur, quæ cum parata eſſet, traxerunt eam vſque ad foſſatum caſtri. Poſt hæc attulerunt noſtri in magno conamine ligna & ramos, facienteſque faſciculos de ipſis lignis & ramis, proiiciebant in foſſatum vt implerent illud: aduerſarij vero vt pote aſtutiſſimi, fecerunt viam quamdam ſubterraneam pertingentem vſque propè machinam noſtram, exeunteſque de nocte per viam illam, ligna & ramos quos noſtri in foſſatum proiecerant extrahebant, & deferebant in caſtrum. Quidam inſuper de aduerſariis, accedentes prope ſæpedictam machinam, illos qui ſub protectione machinæ foſſatum implere non ceſſabant,

Crucis contemptores, die feſto S. crucis capti & morte mulctati.

vncinis

A vncinis ferreis latenter & fraudulenter ad ſe trahere nitebantur. Quadam præterea nocte exeuntes aduerſarij à caſtro per viam ſubterraneam, intrauerunt in foſſatum, iacienteſque inſtantiſſime iaculos ignitos, ignem, ſtupam, adipem, & cætera ignis nutritiua, voluerunt comburere machinam ſupradictam. Duo autem Comites Alemani, cuſtodiebant ipſa nocte vigilias circa machinam, ſtatim clamor attollitur in exercitu, curritur ad arma, machinæque ſuccurritur: dicti vero Comites Alemani, & qui cum eis erant Teutonici, videntes quod non poſſent pertingere ad hoſtes qui erant in foſſato, cum probitate magna & ſub magno diſcrimine proiecerunt ſe in foſſatum hoſteſque ſuos viriliter aggredientes, retruſerunt eos in caſtrum, prius aliquibus ex eis interfectis & pluribus vulneratis. Interea cœperunt noſtri multum turbari, & de captione caſtri quodammodo deſperare, eo ſcilicet quod quidquid de die in foſſato proiicere poſſent, aduerſarij de nocte extraherent, & in caſtrum deferrent: ſed dum noſtri ita turbarentur, quidam ex eis ſubtilius excogitantes, aduerſus hoſtium inſidias vtile remedium inuenerunt, fecerunt ſiquidem ante egreſſum viæ ſubterraneæ, per quam hoſtes egredi conſueuerant proiici ligna viridia & ramos, poſt hæc appoſuerunt minuta ligna etiam ſicca, ignem etiam & adipem & ſtupam & cætera ignis incentiua in ipſo viæ ſubterraneæ egreſſu iterum deſuper pro-
B iecerunt ligna & ſegetes virides & herbam multam, ſtatim fumus ex igne egrediens, ita impleuit totam viam ſubterraneam, quod aduerſarij vlterius non potuerunt egredi per viam illam præ fumo, fumus etenim qui non poterat in altum prorumpere, propter ligna & ſegetes virides ſuperpoſitas, totam ſicut diximus viam ſæpedictam implebat, quod videntes noſtri ſolito liberius impleuerunt foſſatum. Quo impleto milites noſtri & ſeruientes armati, dictam machinam per multos agones ad murum verſus trahentes ſuffoſores muro appoſuerunt. Illi autem de caſtro, ligna ignem adipem, ſudes etiam acutiſſimos & maximos deſuper machinam proiicere non ceſſabant, ſed noſtris viriliter ac miraculosè machinam defendentibus ſæpedictam, nec machinam incendere nec foſſores à muro depellere potuerunt. Dum autem noſtri in expugnatione iſta inſtantiſſime laborarent, Epiſcopi qui aderant & quidam venerabilis Abbas curiæ Dei Ciſtercienſ. ordinis, qui de mandato legatorum, ipſorum vices in exercitu tunc agebat, vniuerſuſque clerus congregati in vnum cum deuotione maxima *Veni Creator ſpiritus decantabant* quod videntes & audientes aduerſarij, ita Deo diſponente ſtupefacti ſunt, & vires reſiſtendi pene penitus amiſerunt, quia ſicut poſtea confeſſi ſunt, plus timebant eos cantantes quam pugnantes, pſallentes quam inſilientes, orantes quam inſeſtantes. Muro igitur perforato, iam noſtris intrantibus, & aduerſariis cum iam non poſſent reſiſtere ſe reddentibus, volente Deo & noſtros miſericorditer viſitante, in feſto Inuentionis S. Crucis, captum eſt caſtrum Vauri. Mox eductus eſt de caſtro Aimericus de quo ſupra tetigi-
C mus, qui fuerat dominus Montis-regalis & alij milites vſque ad octoginta, nobilis autem Comes propoſuit, quod omnes patibulo ſuſpenderentur, ſed cum Aimericus qui erat maior inter illos, ſuſpenſus fuiſſet, cadentibus furcis, quæ præ nimia feſtinatione bene non fuerant terræ affixæ, videns Comes quod mora magna fieret, alios occidi præcipit, quos peregrini auidiſſime ſuſcipientes occiderunt citius in eodem loco. Dominam etiam caſtri quæ erat ſoror Aimerici & hæretica peſſima, in puteum proiectam, Comes lapidibus obrui fecit, innumerabiles etiam hæreticos, peregrini noſtri cum ingenti gaudio combuſſerunt.

Rogerius de Comenge Comiti Mon-fortio ſe adiungit, ſed poſtea, quam dederat fidem fallit.

CAPVT LIII.

SCIENDVM eſt autem, quod cum Comes noſter eſſet in obſidione Vauri, quidam nobilis de Vaſconia nomine Rogerius de Comenge conſanguineus Comitis Fuxi, venit ad eum vt ſe redderet ei: dum autem eſſet ante Comitem in die paraſceues, vt faceret ei hominium, Comes illa hora cœpit caſu ſternutare, audiens autem dictus Rogerius quod Comes vnicum ſternitum emiſiſſet, vocauit illos qui ſecum erant in partem, conſulens eos, & nolebat illa hora facere quod Comiti pro-

poſuerat, in terra enim obſeruant auguria ſtultiſſimi homines terræ illius, qui firmiſſime credunt, quod ſi vnum ſternitum emiſerint ipſe vel aliquis habens aliquid agere, non poſſit ad bonum eis contingere illa die: veruntamen videns ille Rogerius, quod noſtri illum ſuper hoc deriderent, timenſque ne Comes notaret illum de ſuperſtitione peruerſa, quamuis inuitus fecit ei hominium & recepit ab eo terram ſuam, manſitque in eius ſeruitio diebus multis ſed poſtea à fidelitate quam ei fecerat, miſer & miſerabilis reſiliuit. Non credimus autem prætermittendum miraculum quoddam quod apud Vaurum relatione veridica cognouimus accidiſſe, cuiuſdam militis cruce-ſignati capa, neſcio quo infortunio comburebatur contigit autem miraculoſo Dei iudicio, quod combuſta tota capa, ſola illa particula in qua crux aſſuta erat, remanſit integra & penitus incombuſta. Audiens autem dominus Podij Laurentij Sicardus, qui quondam fuerat cum Comite noſtro, ſed ab eo receſſerat quando captum eſt Vaurum, timore ductus, dimittentes caſtrum Podij Laurentij, Tholoſam cum ſuis militibus properauit. Erat autem Podium Laurentij, quoddam nobile caſtrum, tribus leugis diſtans à Vauro in diœceſi Tholoſana, quod cum recuperaſſet Comes noſter, dedit illud Guidoni de Lucio viro nobili & fideli, qui ſtatim illud intrauit & muniuit. Interea Epiſcopus Pariſienſis & Ingelrannus de Corti, & Robertus de Tornaco, & Iuellus de Meduana recedentibus capto Vauro, ad propria remearunt. Capto caſtro Vauri, cum veniſſent noſtri in caſtrum, homines Comitis Tholoſani attendentes etiam quod ipſe Comes receſſiſſet cum rancore à Comite noſtro: prætereà inhibuerat ne deferrentur ad exercitum machinæ & victualia à Tholoſa, inſuper & præcipue quod idem Comes per legatos D. Papæ, pro multis exceſſibus excommunicatus erat & expoſitus, his inquam omnibus diligenter inſpectis propoſuit vt Comitem illum, quaſi iam aperte damnatum, manifeſtius impugnarent. Comes igitur noſter mouens caſtra, cœpit tendere ad quoddam caſtrum quod dicitur Mons-Gandij, vbi à Comite Fuxi peregrini fuerant interfecti. Factum eſt autem, dum exercitus tenderet ad caſtrum illud, & dum adhuc aliquantulum longe eſſet, apparuit in loco illo, vbi occiſi fuerant peregrini à Comite Fuxi, columna ignis videntibus noſtris, lucens & deſcendens ſuper corpora occiſorum. Venientes autem noſtri ad locum, viderunt omnes occiſos iacere reſupinos, brachiis in modum crucis extenſis. O res mira. Iſtud audiui miraculum ab ore venerabilis Epiſcopi Tholoſani Fulconis qui præſens erat: apud prædictum ergo caſtrum Comes accedens, illud funditus euertit, homines enim caſtri effugerant præ timore. Inde perrexit Comes noſter ad aliud caſtrum, quod dicitur Caſſer, & erat proprium Comitis Tholoſani. Interim Comes Tholoſæ, venit ad caſtrum nouum: erat autem caſtrum illud nobile, quod Comes prædictus igne ſuccendit, timens ne caperetur à noſtris & vacuum dereliquit. Veniens Comes noſter ad caſtrum de Caſſer, obſedit illud: milites autem Comitis Tholoſæ qui erant in caſtro illo licet fortiſſimo, videntes quod diu caſtrum illud tenere non valerent, reddiderunt ſe Comiti tali conditione: promiſerunt quod redderent noſtris omnes hæreticos qui erant in caſtro, ipſi autem euaderent, factumque eſt ita, erant enim in caſtro illo multi hæretici perfecti. Intrauerunt igitur Caſtrum Epiſcopi qui erant in exercitu, cœperuntque hæreticis prædicare, volentes eos ab errore reuocare: ſed cum nec vnum conuertere potuiſſent exierunt à caſtro, peregrini autem arripientes hæreticos ferme ſexaginta, eos cum ingenti gaudio combuſſerunt. hic autem manifeſtiſſime apparuit, quantum Comes Tholoſæ hæreticos diligeret, cum in modiciſſimo ipſius Comitis caſtro, inuenti ſunt hæretici perfecti, amplius quam quinquaginta.

Crux veſti aſſuta manet illæſa, veſte ipſa cremata.

Clerus Tholoſanus Chriſti corpus religioſe deferens, vrbe ipſa hæreticorum nutrice & interdicta excedit.

CAPVT LIV.

HIs geſtis, Epiſcopus Tholoſæ qui erat in exercitu, mandauit præpoſito Eccleſiæ aliiſque clericis, vt de ciuitate Tholoſana egrederentur: qui ſtatim iuſſa complentes, nudis pedibus cum corpore Chriſti, egreſſi ſunt Tholoſa. Capto autem caſtro de Caſſer, Comes noſter progrediens, venit ad aliud caſtrum Comitis,

quod

A quod dicitur Mons-ferrandus, erat autem ibi frater Comitis Tholoſæ nomine Bal-
duinus, quem frater ſuus miſerat vt defenderet caſtrum illud, veniens Comes ad
Caſtrum, obſedit illud. Poſt paucos autem dies, noſtris inſultum facientibus, vi-
dens Comes Balduinus (ſic enim vocabatur) quod diu reſiſtere non valeret, reddi-
dit caſtrum tali pacto, quod ipſe cum ſuis egrederetur liber, & liberatus præſtitit
etiam iuramentum, quod ipſe de cætero Eccleſiam vel Comitem noſtrum nullare-
nus impugnaret, imo ſi vellet Comes noſter, ipſe eum contra omnes & in omnibus
adiuuaret. Egreſſus igitur Comes Balduinus de caſtro venit ad fratrem ſuum Comi-
tem videlicet Tholoſanum, ſed poſt paucos dies, rediit ad Comitem Montis-fortis,
veniensque ad eum rogauit, vt Comes ipſum in hominem recipere dignaretur, &
ipſe ei in omnibus & contra omnes fideliter deſeruiret. Quid vltra? Annuit Comes,
reconciliatus eſt Comes Balduinus Eccleſiæ, de miniſtro diaboli, factus eſt miniſter
Chriſti, fideliter quippe ſe habens, toto niſu hoſtes fidei ab illo die & deinceps ex-
pugnauit. O reſpectus, ô miſericordia redemptoris: ecce duo ex eodemque patre
fratres, ſed inter ſe longe diſſimiles qui enim per Prophetam dixit, Iacob dilexi, Eſau
autem odio habui, vnum iſtorum incredulitatis limo infixum deſerens, alterum mi-
B rabiliter & miſericorditer eripuit, ſecreto ſuo conſilio quo ipſe nouit. Nec ſilentio
prætereundum, quod cum Comes Balduinus exiiſſet à Monte-ferrando, antequam
veniret ad Comitem noſtrum, quidam ruptarij, peregrinos qui à peregrinatione
S. Iacobi redibant, in cruce-ſignatorum odium ſpoliauerunt, quod audiens Comes *Peregrinatio ad S. Iacobum in Hiſpania antiquiſſima.*
Balduinus, diligenter inquiſiuit, qui eſſent qui hoc fecerant & omnia quæ à pere-
grinis rapuerant ex integro reddi fecit: hoc fecit, nuntium futuræ probitatis & fide-
litatis Comes nobilis Balduinus. Capto Monte-ferrando & quibuſdã aliis caſtris per
circuitum, munito etiam à noſtris caſtello nouo, quod ſicut ſupradictum eſt Comes
combuſſerat Tholoſanus, tranſiens Comes noſter fluuium Tarni, venit ad quoddam
caſtrum quod dicitur Rabatenſe in territorio Albigenſi, quod cum ei redditum
fuiſſet à Burgenſibus, inde vadens, proficiens & ſuccreſcens, ſex alia caſtra nobi-
lia pari modo, ſine conditione aliqua acquiſiuit, quorum iſta ſunt nominia. Mons
acutus, Galliacum, Cauſacum, S. Marcellus, Gueſpia, S. Antoninus. Caſtra iſta
inuicem propè poſita, Comes Tholoſæ abſtulerat Vicecomiti Biterrenſi.

Prima Tholoſæ obſidio per Barrenſem & Mont-fortienſem Comites.

CAPVT LV.

His geſtis, nuntiatum eſt Comiti noſtro, quod Comes de Barro ad Chriſti
C militiam properans eſſet Carcaſſonæ, quo audito, Comes gauiſus eſt gaudio
magno valde, magna enim dicebantur de Comite illo: noſtri etiam de aduentu eius
plurimum confidebant, ſed longe aliter ſe res habuit quam ſperabamus, vt oſtende-
ret dominus nomini ſuo dans gloriam, in ſe non in homine confidendum. Miſit vero
Comes noſter ad dictum Comitem milites, qui eum adducerent verſus Tholoſam,
ſuper quandam ripariam, vbi ipſe Comes noſter & exercitus eius ei occurrere debe-
rent, & factum eſt ita: Comes autem Tholoſæ & Comes Fuxi & hoſtium multitudo,
audientes exercitum venire verſus Tholoſam, pergunt ad dictam ripariam, non enim
diſtabat vltra dimidiam leugam à Tholoſa, ibi conuenerũt noſtri ex vna parte, hoſtes
ex alia, ipſi vero aduerſarij timentes ne tranſirẽt noſtri pontẽ qui erat ſuper ripariam,
citius dirui fecerant: noſtri vero circumeuntes vt poſſent vadum aliquod inuenire,
inuenerunt alium pontem, ſed & ipſum tunc aduerſarij diruebant, ſed noſtri cum ma-
xima probitate, quidam per ſuper pontem, quidam per aquam natantes fluuium
tranſierunt, hoſteſque ſuos vſque ad ipſas portas Tholoſæ viriliter effugarunt, inde
redeuntes ad ripariam, ibi quidem manſerunt nocte illa, etiam ibi datum fuit conſi-
lium, vt obſiderent Tholoſam in craſtino. Igitur noſtri mouerunt Tholoſã, ibi fixere
tentoria ante portas. Fuit in obſidione illa Comes de Barro & plures nobiles viri de
Allemannia. Obſeſſa eſt igitur ex vna parte ciuitas, non enim ſufficiebant noſtri, vt
à parte alia obſiderent. Erat autem in ciuitate Comes Tholoſanus, & Comes Conue-
narum cognatus eius qui eum quantum poterat adiuuabat. Comes etiam Fuxi & alij
milites infiniti, ciues etiam Tholoſani, quorum erat innumerabilis multitudo. Quid

plura:ad comparationem multitudinis obſeſſorum, pauciſſimi videbantur. Quia vero A
longum eſſet, inſultus omnes illius obſidionis exprimere, iſtud breuiter eſt dicendum, quod quotieſcumque aduerſarij exibant vt noſtros infeſtarent, noſtris viriliter reſiſtentibus cum confuſione compulſi ſunt ciuitatem introire: Quodam etiam die, cum exiiſſent hoſtes, noſtri audacius ipſos redire in ciuitatem compellerent, in ipſo inſultu occiderunt cognatum Comitis Comigenſis, & Willelmum de Rupe-forti fratrem Epiſcopi Carcaſſonæ Bernardi de quo ſuperius fecimus mentionem. Alio prætérea die, dum pranſi eſſent noſtri, & vt mos eſt poſt prandium pauſarent in meridie (æſtas quippe erat) ſcientes aduerſarij noſtros quieſcere, exeuntes per quandam occultam viam, in exercitum irruerunt: ſurgentes autem noſtri hoſtibuſque viriliter reſiſtentes, in ciuitatem ipſos redire compellebant. Dum hæc fierent, Euſtachius de Quen & Simon Caſtellanus de Malpha, viri nobiles qui ab exercitu exierat, vt præberent conductum illis qui ad exercitum victualia afferebant, eadem hora intrabant exercitum victualia conducentes, & dum eſſent in ingreſſu exercitus, obuiarunt eis hoſtes, qui ſicut diximus exierant de ciuitate, ipſoſque capere attentarunt, ſed illis viriliter ſe defendentibus, vnus ex aduerſariis iacto gladio, vt eis mos eſt, dictum Euſtachium in latere percutiens, ipſum occidit. Caſtellanus autem Malphæ, per- B
multos labores, & per miræ probitatis exercitia viuus & ſanus euaſit. Facta eſt cariſtia magna in exercitu deficientibus victualibus: inſuper vero bona dicebantur de Comite Barrenſi, cunctis qui erant in exercitu ſiniſtram de illo gerẽtibus opinionem. O iuſtum Dei iudicium, ſperabatur ab hominibus, quod Comes ille mirabilia eſſet facturus, hominesque plus iuſto de homine preſumebant: ſed Deus qui per Prophetam dixerat, gloriam meam alteri non dabo, ſcienſque ſi noſtri in illa obſidione multum proficerent, attribueretur homini & non Deo noluit ibi magnifice operari. Videns igitur Comes noſter quod nihil proficeret, ſed magnum diſpendium fieret, & promotio negotij Chriſti, detrimentum pateretur, recedens ab obſidione Tholoſæ, venit ad caſtrum quoddã, verſus terram Comitis Fuxi, quod dicitur Alta Ripa, quod caſtrum cum muniuiſſet ſeruientibus, ad caſtrum Appamiarum peruenit, & ecce ſubito venerunt ruptarij apud altam ripam, homines autem caſtri, ſtatim voluerunt capere ſeruientes, quos Comes noſter ibi dimiſerat & tradere ruptariis: illi autem recipientes ſe in munitione caſtri quæ modicæ erat fortitudinis, cœperunt ſe defendere. O furioſa traditio. O ſcelus nequam. Videntes autem ſeruientes ſæpædicti, quod non poſſent reſiſtere, dixerunt ruptariis, quod redderent illis munitionem, dummodo paterentur illos abire viuos & indemnes. Et factum eſt ita: ſed non multo poſt Comes noſter tranſiit per caſtrum ſupradictum & totum illud ſuccẽdit. Mouens Comes noſter ab Appamiis, venit ad caſtrum quod dicitur Varille prope Fuxum, quod combuſtum & vacuum inueniens, gente ſua muniuit. In terra Comitis Fuxi penetrans, caſtella ipſius plurima deuaſtabat, ipſum etiam Burgum Fuxi totum combuſſit. Per- C
actis igitur circà Fuxũ octo diebus, deſtructiſque arboribus, vineis extirpatis, Comes noſter Appamias eſt reuerſus: venerat autem ad ipſum Comitem, Caturcenſis Epiſcopus, miſſus à nobilibus territorij Caturcenſis, ſupplicantibus vt accederet ad eos Comes, & ipſi conſtituentes eum dominũ, ab eo acciperent terras ſuas, Comes autem Tholoſanus dominiũ habuerat in territorio Caturcenſi. Tunc rogauit Comes nobilis, Comitem de Barro & nobiles de Allemannia vt irent cum eo, qui omnes conceſſerunt & ſe ituros promiſerunt. Ire igitur cœperunt, ſed cum venirent prope caſtrum nouum, Comes de Barro à promiſſione quam Comiti fecerat reſiliuit, nec famæ ſuæ prouidens, vel honori, dixit ei quod nullatenus iret cum ipſo: mirati ſunt omnes, Comes noſter vehementiſſime conturbatus, ſupplicauit ipſe, rogauerunt vniuerſi & nihil proficere potuerunt. Mox quæſiuit nobilis Comes ab Allemannis ſi vellent ire cum eo, qui promiſerũt libentiſſime ſe ituros. Mouens igitur Comes noſter, tendẽs verſus Caturcum, Comes autem de Barro aliam viam tendens, cœpit tendere Carcaſſonam: in ipſa diſceſſione, tantum opprobrium ſuſtinuit Comes de Barro, quod non poſſet de facili explicari, illi enim qui erant in exercitu vſque eo conuitiis ipſum perſequebantur publicè, quod præ confuſione non audemus dicere & ſcribere quæ dicebant, ſicque factum eſt iuſto Dei iudicio, vt qui veniẽs ad terram Albigenſiũ, in ciuitatibus & caſtellis honorabatur ab hominibus, ab omnibus timebatur, rediens cõfunderetur ab omnibus, in omnium oculis vilis factus. Tendens Comes noſter Caturcum, tranſiit per quoddam caſtrũ quod erat Comitis Tholoſæ, nominẽ Caſlutium in territorio Caturcenſi,

A Caturcenſi, & impetu facto, totum caſtri Burgum extrinſecus ſuccendit. Inde veniens Caturcum honorifice eſt ſuſceptus, & factis ibi paucis diebus, iuit cum Alemannis ſupradictis, conducens eos vſque ad villam quæ dicitur Rupis amatoris, inde redierunt Alemanni in terram ſuam, Comes autem cum pauciſſimis Caturcum eſt reuerſus: & dum eſſet Comes Caturci, nuntiatum eſt ei, duos de militibus ſuis, Lambertũ videlicet de Turcio & Galterum de Langatone fratrem Epiſcopi Cantuariẽſis * à militibus Comitis Fuxẽſis eſſe captos. De modo captionis eorũ, ſicut ab ore vtriuſque ipſorum audiuimus, aliquid breuiter exprimamus. Equitabant quadam die dicti milites prope terrã Comitis Fuxi, cum multis de indigenis, quod cũ audiiſſet Comes Fuxi, cũ maxima multitudine inſequutus eſt eos: indigenæ autẽ qui erãt cum noſtris, qui ſicut dicitur proditionem iſtam fecerant, vt viderunt multitudinem venientem, ſtatim omnes fugerunt, ita noſtri tantum ſex remãſerunt: circundãtes igitur illos ſex vndique aduerſariorum plurimi, Comes enim Fuxi fugientes indigenas inſequebatur, equos ipſorum omnes occiderunt: amiſſis igitur equis noſtri, inimicorum circundati multitudine, ſe viriliter defendebant, tunc quidam aduerſariorum qui erat inter alios nobilior, cognatus Comitis Fuxi, dixit præfato Lamberto, ipſum ſiquidem nouerat, vt ſe redderet, quod audiens vir multæ probitatis, nondum venit in-

* *Videlicet Stephani quẽ Innoc. 3. Cardinalem creauit, cuiuſque obitum rec[...]ſet M. Paris. ſub an. 1228.*

B quit horatum vt vidit quia non poſſet euadere, tali inquit conditione nos reddimus, ſi quinque nobis promiſeris, videlicet quod non occides nos, vel membra truncabis: præterea honeſta tenebimur cuſtodia, nec nos ab inuicem ſeparabis, & nos ad competentem induces redemptionem, nec in aliena poteſtate nos pones, ſi hæc omnia firmiter promiſeris, ſic nos tibi reddemus, quod ſi nolueris parati ſumus mori, ſed confidimus in domino quia non moriemur ſoli, ſed cariſſime nos vendentes, auxiliante Chriſto, prius ex vobis plurimos occidemus: nondum ligatas habemus manus, nec capietis nos libere nec impune. Audiens dictus miles verba Lamberti, promiſit omnia quæ petebat libentius facturum. Veni igitur dixit Lambertus, & ſuper hoc in manu mea præſtes fidem. Ille autem non fuit auſus accedere ad eum, niſi noſtri ipſum prius ſecurum feciſſent. Aſſecurauit eum Lambertus & alij quinque, acceſſit ille ad eos & tali conditione captos duxit ſecum, qui mox quæ promiſerat male ſeruans, tradidit eos Comiti Fuxenſi. Comes autem ille maximis cathenis ligatos in tam deterrimo & tam anguſto poſuit carcere, quod nec ſtare, nec extenti iacere valebant, lumen etiam non habebant nec candelam, & ſolummodo dum comedebant, vnum breuiſſimum foramen in illo erat ergaſtulo, per quod cibaria eis porrigebantur. Ibi longiſſimo tempore eos tenuit Comes Fuxi, donec multa pecunia ſunt redempti. nunc ad id quod dimiſimus reuertamur. Peractis apud Caturcum Comes nobilis negotiis, pro quibus illuc aduenerat, propoſuit abire in terram Albigenſem. Rediens igitur à Caturco, tranſienſque per caſtella ſua, & viſitans marchias ſuas, verſus Appamias remeauit. Venit igitur ad quandam munitionem prope Appamias, & inuenit

C eam contra ſe munitam, erant quidem in ea ſex milites & homines multi, Comes vero ipſa die munitionem illam non potuit capere, ſed in craſtino mane inſultu facto, porta ſuccenſa, ſuffoſo muro, ipſam munitionem vi cœpit & deſtruxit, tribus militibus qui erant in ea & hominibus interfectis; tres ſolum milites ad conſilium ſuorum reſeruauit, quia promiſerant, quod facerent reddi Lambertum de Tureyo & Galterum de Langatone Anglicum, quos ſicut dictum eſt, Comes Fuxi tenebat: inde Appamias Comes noſter peruenit & dum eſſet ibi, nuntiatum eſt ei, quod homines de Podio Laurentij facta proditione tradiderant villam Sicardo, qui fuerat dominus caſtri, & iam tam ipſe Sicardus cum ſuis militibus, quam homines illi milites Guidonis de Luceio qui cuſtodiebant caſtrum in munitione poſitos impugnarent, ſicut enim prædiximus, Comes noſter, caſtrum illud dederat dicto Guidoni, quo audito turbatus eſt Comes, in auxilium militum properare cœpit, & cum veniſſet ad caſtrum nouum, venit ad eum qui diceret, milites dicti Guidonis turrem podij Laurentij reddidiſſe aduerſariis, & vere ſic erat, omnia mœnia caſtri: quidam ſiquidem miles, qui præcipue Guido ſæpedictus cuſtodiam commiſerat caſtri ſui, pecunia vt dictum eſt mediante reddiderat aduerſariis turrem prædictam, ſed poſt aliquot dies cum de proditione in curia Comitis accuſaretur miles ille, & nollet ſe defendere per duellum, memoratus Guido illum patibulo ſuſpendi fecit. Dimiſſis Comes apud caſtrum nouum quibuſdam militibus ſuis ad munitionem caſtri, ipſe iuit Carcaſſonam, verumtamen antequam recederet à caſtro nouo, quoſdam milites & baliſtarios miſerat

apud montem Ferrandum, vt cuſtoditent caſtrum illud, iam enim Comes Tholoſæ A
& cæteti aduerſarij fidei, vites teſumpſeranr reſiſtendi, videntes Comitem noſtrum
eſſe quaſi ſolum, & diſcurrebant per tetram vt poſſent caſtra quæ amiſerant per pro-
ditionem recuperare. Dum eſſet Comes noſter Carcaſſonæ: nunriatum eſt ei quod
aduerſarij ſui in graui multitudine veniebant ad obſidendum caſtrum nouum, quo
audiro Comes turbatus eſt valde: ſtatim miſit Comes ad milites ſuos qui erant in ca-
ſtro nouo & mandauit ne timetent à facie aduetſariotum quia ipſe veniret & ad-
iuuarer eos.

Comes Tholoſanus, caſtrum nouum & Simonem Comitem illud defendentem obſidet.

CAPVT LVI.

QVADAM igitur die dominica, cum eſſet Comes Catcaſſonæ & audiſſet miſſam
& diuinis ſacramentis communicaſſet, iturus ſtatim ad caſtrum nouum, con-
uerſus quidam Ciſtercienſis qui aderat, cœpit conſolari eum & quantum poterat ani- B
mari. Cui vir nobilis totum de Deo præſumens, putatis inquit quod timeam, Chriſti
geritur negotium, vniuerſa pro me otar Eccleſia, ſcio quod non poterimus ſuperari.
his dictis ad caſtrum nouum, vir nobiliſſimus properauit, verum quædam caſtella
prope caſtrum nouum iam à dominio eius tecesſeranr, & de hominibus quos in caſtris
illis poſuerar, plures iam fuetant ab aduerſariis per proditionem interfecti. Dum igi-
tur eſſet Comes noſter in caſtro nouo, ecce Comes Tholoſæ & Comes Fuxi & Gaſto
de Bearno & quidam nobilis Vaſconiæ cum infinita multitudine à Tholoſa egreſſi,
properabanr vt obſiderenr caſtrum nouum. Veniebat etiam cum aduerſariis ille peſ-
ſimus Apoſtata, ille præuaricator, iniquus filius diaboli, miniſter Antichriſti Sauari-
cus videlicer de Malleone omnem excedens hæreticum, omni deterior infideli, im-
pugnator Eccleſiæ, Chriſti hoſtis. O virum, imo virus peſſimum, Sauaricum dico,
qui ſceleſtus & perditus, & pudens & imprudens, cutrens aduerſus Deũ exerto collo,
etiam impugnare auſus eſt Eccleſiam ſanctam Dei. O hominem Apoſtaſiæ princi-
pem, crudelitatis artificem, peruerſitatis actorem. O hominem malignorum partici-
pem, ô peruerſorum conſortem, ô hominem opprobtium hominum, ô virtutis igna-
rum, ô hominem diabolicum, imo totum diabolum. Audientes noſtri tantam mul-
titudinem aduenire, conſuluerunt quidam ex ipſis Comiti vt aliquos de ſuis dimit-
tens ad defenſionem caſtri, ſecederet ad fanum Iouis, vel etiam Carcaſſonam: ſed
habito ſaniori conſilio, Deo melius prouidente, aduerſariorum aduentum in caſtro
nouo, Comes voluit expectare. Nec ſilendum, quod cum Comes eſſet in caſtro no-
uo, & iam quaſi eſſet in manus inimici, ecce miſſus à Deo Guido de Luceio cum C
quinquaginta ferme militibus ſuperuenit, ſiquidem miſerat omnes Comes nobilis
Regi Artogonenſi in auxilium contra Turcos de quorum aduentu exhilaratus eſt
Comes, omnium noſtorum animi confortati: Rex autem ille vt pote peſſimus, qui
nunquam dilexerat negotium fidei vel Comitem noſtrum, militibus quos Comes mi-
ſerat in eius auxilium, valde inurbanum ſe exhibuit, imo etiam dum milites ipſi tedi-
renr ad Comirem noſtrum, de mandato ipſius Comitis per literas eis facto, Rex perfi-
diſſimus ſicut dictum fuit, ipſis noſtris militibus ad capiendos eos in via inſidias præ-
parauerat: innotuit ſæpedictis militibus proditio, & à ſtrata publica declinauerunt.
O crudelis pij operis recompenſatio. O tanti ſeruitij dura ſtipendia, iam propoſitum
exequimur. Comite igitur apud caſtrum nouum, ſecretius inimicotum ſuorum ad-
uentum expectanre, ecce quodam die ſubito, cum infinita multitudine venerant ho-
ſtes, qui quaſi locuſtæ terram operientes, circumquaque diſcurtere cœperant: vt au-
tem appropinquauerant caſtro, ſtatim homines de burgo exrerioti, pet deſuper murũ
ſe præcipirantes, & ad aduerſarios transferentes, burgum ipſis in primo acceſſu dimi-
ſerunt. Intranres igitur aduerſarij burgum, cœperunr huc illuc diſcurrere, lætabũdi,
gaudentes. Comes veto noſtet tunc erat in menſa: armantes autẽ ſe noſtri poſtquam
comederãr, de caſtro sũt egreſſi & quotquot de aduerſariis in burgo inuenerũt citius
effugarũt, fugienteſque aduerſarios & tremẽtes de burgo viriliter eiecerũt, quo facto
Comes Toloſæ & qui cũ ipſo erant, fixerũt tẽtoria à parte caſtri ſuper montẽ, poſthæc
ita foſſatis, lignis, repagulis ſe cinxerunt, vt nõ tam obſidentes, quã obſeſſi viderentur,
videbaturque

Aurea Chriſtiani principis verba.

A videbaturque quaſi fortior, & ad acceſſum difficilior locus in quo erat exercitus
obſidentium, quam caſtrum obſeſſum. cum autem ſero eſſet, aduerſarij intraue-
runt burgum, erat enim hominibus vacuum, quia noſtri propter paucitatem, non
poterant illud munire, non enim erant in caſtro inter milites & ſeruientes, amplius
quam quingenti homines, cum hoſtes fere centum millia eſſe crederentur. Timen-
tes autem hoſtes qui burgum intrauerant, ne noſtri expellerent eos, ſicut antea fe-
cerant, ipſum Burgum lignis & quibuſcumque potuerunt munierunt à parte mu-
rorum, ne ad eos exire poſſent, murumque forinſecum qui erat inter Burgum &
exercitum pluribus locis perforarunt, vt liberius fugere poſſent, ſi neceſſitas im-
mineret. In craſtino autem exeuntes noſtri de caſtro, & quidquid aduerſarij fe-
cerant deſtruentes, ipſos de burgo ſicut prius fecerant proiecerunt, & fugientes
vſque ad tentoria ſunt ſequuti: nec ſilendum credimus, in quo tunc diſcrimi-
ne, nobilis erat Comes: Comitiſſa quippe erat apud Vaurum, primogenitus
eius Almaricus apud fanum-Iouis infirmabatur, filia quam in terra illa genue-
rant, nutriebatur apud Montem regalem nec poterat alter alterum videre, vel
in aliquo ſubuenire: illud quoque ſupprimendum non eſt, quod licet noſtri eſ-
B ſent pauciſſimi, omni die exibant, hoſteſque crebriſſime & validiſſime impete-
bant, nec enim ſicut iam diximus, noſtri videbantur obſeſſi, ſed potius obſiden-
tes, tot vero repagulis ſicut dictum eſt, aduerſarij ſe cinxerant, quod noſtri ad
eos intrare non poterant, licet ardentiſſime affectarent. Illud quoque adiiciendum
eſt, quod ſeruientes noſtri ad hoſtium oculos, coridie equos noſtrorum longe à
caſtro ad dimidiam leugam ad aquandum ducebant, vineas etiam quæ erant prope
exercitum pedites noſtri, videntibus & inuidentibus aduerſariis cotidie vindemia-
bant, erat enim tempus vindemiarum. Quadam autem die, peſſimus ille traditor
Comes Fuxi & filius eius Rogerius Bernardi, non impar malitia & magna pars exer-
citus, venientes prope caſtrum voluerunt impugnare noſtros, qui pro foribus ca-
ſtri armati ſtabant. Videntes autem noſtri illos appropinquare cum maxima ipſos
impetentes, ipſumque filium Comitis Fuxi & plures alios de equis præcipitantes,
ad ſua cum confuſione tentoria redire compulerunt. Et quia non poſſemus omnes
inſultus & euentus illius obſidionis ad plenum exprimere, iſtud breuiter aſſerimus,
quod quotieſcumque aduerſarij ad noſtros accedere auſi ſunt, cauſa alicuius im-
petus faciendi, noſtri tota die, ante portas foris caſtrum manebant, bellum deſi-
derantes, ipſos cum maxima eorum erubeſcentia in ſua tentoria reduxerunt. Cum
hæc aguntur, vicina caſtra per circuitum receſſerunt à dominio Comitis noſtri &
reddiderunt ſe Comiti Tholoſano. Die quadam illi de Cabareto, miſerunt ad Co-
mitem Tholoſæ & mandauerunt ei, vt veniret vel mitteret ad eos, & ipſi ſtatim ei
reddiderunt Cabaretum: caſtrum autem Cabareti, diſtabat à caſtro nouo quinque
C leugis. Nocte igitur quadam mouentes aduerſariorum plurimi à caſtris ſuis miſſi à
Comite Tholoſano, cœperunt ire vt acciperent Cabaretum, cum autem eſſent ho-
ſtes noſtri in itinere, diuina diſponente clementia, viam quæ ducebat Cabaretum
perdiderunt, & diutius deuiantes per inuia, ad ſæpedictum caſtrum Cabareti per-
uenire nequiuerunt, ſicque poſt longas vagationes, ad caſtra vnde exierant ſunt re-
uerſi. Interea erigi fecit Comes Tholoſæ machinam quæ dicitur Mangonellus cœ-
pitque iacere Mangonellus in caſtrum, ſed obfuit noſtris in modico aut in nullo. Poſt
aliquot autem dies parari fecit Comes Tholoſanus machinam quandam miræ ma-
gnitudinis, ad diruendum murum caſtri, iaciebantur autem in machina illa maximi
lapides, & quidquid contingere poterant diruebant. Cum iecissent autem hoſtes in
machina præfata per multos dies acceſſit ad Comitem Tholoſæ quidam ſuus iacula-
tor & dixit ei, vt quid in machina illa tot & tanta expenditis, vt quid muros caſtri hu-
ius deſtruere ſatagitis, nonne videtis cotidie, quod vſque ad tentoria noſtra veniunt *Facetum & ſalſum vrbanis hominum dictum.*
hoſtes noſtri, & exire non audetis? certe deberetis velle quod ferreus eſſet murus, vt
ad nos accedere non valerent: contingebat ſiquidem in illa obſidione præter ſolitum
res mirabilis, quia cum obſidentes obſeſſos ſoleant impugnare, obſeſſi noſtri iure
contrario, ſuos impetebant crebrius obſeſſores, noſtri præterea aduerſarios deride-
bant in hæc verba. Cur in machina veſtra & tanta & tot expenditis, in diruendo diu-
tius laboratis, credite nobis, nos ab expenſa vobis parcemus, nos expediemus vos à
labore, viginti ſolummodo marchas nobis date & nos ipſius muri centum cubitos in
longitudine funditus diruentes, terræ faciemus adæquari, ita vt ſi auſi fueritis, no-

nobſtante muro ad nos libere tranſeatis. O virtus animi. O fortiſſimũ robur mentis. A
Die quadam exiens Comes noſter à caſtro, tendebat vt diſcinderet machinam ſupradictam: aduerſarij autem tot circa machinam illam fecerant repagula foſſataque, quod noſtri ad eam pertingere nequiuerunt: vir autem fortiſſimus, Comes videlicet noſter, ſedens in equo, foſſatum quoddam ampliſſimum & profundum tranſire voluit, & in ſuos irruere audacius inimicos, quod videntes quidam de noſtris, diſcrimenque ineuitabile, ſi Comes iſtud faceret attendentes, arripientes ipſum per frenum, tenuerunt ne ſe morti exponeret imminenti, quo facto omnes noſtri, nullo de ſuis amiſſo, ad caſtrum redierunt, pluribus de aduerſariis interfectis. Rebus ſic ſe habentibus, miſit Comes noſter Mareſcallum ſuum Guidonem de leuis virum fidelem & armis ſtrenuum vt à fano Iouis & Carcaſſonæ faceret victualia deferri ad Comitem, hominibus etiam Carcaſſonenſibus & Bitetenſibus præciperet, vt ad Comitis auxilium feſtinarent, ſed cum nihil proficere poſſet, omnis quippe terra corruperat viam ſuam, ad Comitem remeauit: Comes iterum remiſit eum, & cum eo virum nobilem Mathæum de Marliaco fratrem Buchardi: qui venientes ad homines terræ Comitis, iterum atque iterum rogauerunt vt ad Comitem veniret, minas precibus adiicientes: ſed cum perverſi homines & iam vacillantes, nolentes eos audire, etiam tunc Aimericum dominum Narbonæ & ciues Narbonenſes adierunt, rogantes & B
monentes, vt ad adiuuandum Comitem feſtinarent: reſponderunt ciues Narbonenſes & dixerunt Mareſcallo, quod ſi Aimericus dominus eorum iret cum eis, ipſi eum ſequerentur, ipſe vero nullomodo vt pote vir multum argutiſſimus, potuit ad hoc induci. Exeuntes autem dicti milites noſtri à Narbona, de tam populoſa ciuitate, vix trecentos homines extraxerunt, & cum veniſſent Carcaſſonam, de tota terra illa non potuerunt habere homines pluſquam quingentos, quos cum vellent ducere ad Comitem, illi nullomodo voluerunt, ſed omnes ſtatim ad propria refugerunt. Interea perfidiſſimus Comes Fuxi, quoddam caſtrum quod erat Buchardi de Marliaco prope Caſtrum nouum à parte orientali verſus Carcaſſonam, quod S. Martinus dicitur, & quaſdam alias munitiones in circuitu occupauerat & munierat contra noſtros. Comes autem mandauerat Buchardo de Marliaco & Martino algais, qui erant cum Comitiſſa apud Vaurum, vt venirent ad caſtrum nouum. Iſte Martinus miles erat Hiſpanus, quondam ex noſtris, ſed quam peſſime poſtea ſe habuit in ſequentibus oſtendetur.

Comes Fuxenſis arcem ſancti Martini occupat.

Acerrimo conflictu, illuſtrique victoria, cruce-ſignati Fuxi Comitem ad arcem ſancti Martini profligant.

CAPVT LVII.

Erat autem cum Comite noſtro miles quidam Carcaſſonenſis de Monte regali Guillelmus cognomine catus, cui dominus Comes terram dederat, ipſumque militem fecerat, quem in tanta familiaritate habebat, quod filiam ipſius Comitis dictus Guillelmus leuauerat de ſacro fonte, Comes ſiquidem & Comitiſſa & omnes noſtri, de ipſo ſuper omnes indigenas confidebant, adeo quod dominus Comes, proprium ſuum primogenitum ipſi tradidit aliquando cuſtodiendum, miſerat autem comes à caſtro nouo, ad fanum Iouis, vt homines de caſtris vicinis in auxilium Comitis adduceret ad caſtrum nouum, ſed iſte omni hoſte deterior, omnium peſſimus traditorum, ingratus beneficiis, oblitus amoris, aſſociatis ſibi aliquibus indigenis, pari crudelitatis affectu, in tantam nequitiã pariter cõſenſerunt, vt Mareſcallum prædictum & ſocios eius redeuntes à Carcaſſona, caperent & traderent in manus Comitis Fuxenſis. O iniquum proditionis genus, ô peſtis dura, ô crudelitatis artificium, ô adinuentio diabolica: innotuit autem Mareſcallo prædicto, & ab inſidiis declinauit. Nec prætereundum quod plures homines terræ illius, aliqui etiam Abbates qui caſtra multa habebant, receſſerunt tunc à Comite noſtro, & iurauerunt fidelitatem Comiti Toloſano. O iuramentum execrabile, ô infedelitas infidilis. Interea Buchardus de Marliaco, & Martinus algais & quidam alij milites Comitis noſtri venientes à caſtro Vauri, & ad auxiliũ Comitis properantes, venerunt Saxiacum caſtrum Buchardi, quia non audebãt venire recta via, à Vauro ad caſtrum nouum. Die autem præcedẽti ingreſſum eorum in caſtrum nouum, Comes Fuxi qui eorum aduentum præſciebat, C

exiens

A exiens ierat ad caſtrum ſupradictũ, quod dicitur S. Martinus, per quod milites noſtri debebant tranſire, vt impugnaret eos. Nobilis vero Comes noſter iſtud ſciens, Guidonẽ de Luceio, Caſtellanũ de Malpha, Vicecomitẽ Donges militeſque alios vſque ad quadraginta, miſit ſuis in exilium, & mandauit quod in craſtino ſine dubio, contra prædictum Comitem Fuxi, pugnam eſſent habituri. Miſſis illis militibus, non remanſerunt cum Comite inter milites & armigeros in equis amplius quam ſexaginta. Videns autem Comes Fuxi quod Comes noſter miſiſſet ſuis in auxilium, recedens à caſtro S. Martini rediit ad exercitum vt inde aſſumens armatos, ſecum rediret ad impugnandum Mareſchallum & eos qui cum eo manebant. Interea Comes noſter, Guillelmum catum & milites indigenas qui cum eo in caſtro nouo erant allocutus eſt in hunc modum. Ecce inquit fratres chariſſimi Comes Tholoſæ & Comes Fuxi, viri potentes cum infinita multitudine ſanguinem meum quærunt, ego autem ſum in medio hoſtium quaſi ſolus, rogo vos pro Deo, quatinus ſi timore vel amore ducti, vultis ire ad eos & à me recedere, non celetis, & ego ſanos & ſaluos vſque ad ipſos faciam vos conduci. O nobilitas viri. O excellentia principis? reſpondens autem alter iudas, Guillelmus videlicet catus dixit, abſit, domine mi, abſit vt à vobis

Liberrima Comitis Mon-fortij ad milites oratio.

B recedamus, etenim & ſi omnes vos reliquerint, vſque ad mortem vobiſcum perſeuerabo. Similiter autem & omnes dixerunt ſed non multo poſt, dictus traditor, cum quibuſdam ſociis ſuis receſſit à Comite, factus de familiariſſimo, crudeliſſimus perſequutor. his ita geſtis, Mareſcallus & Buchardus de Marliaco, & qui cum ipſo erant ſummo manè, audita miſſa, facta confeſſione & communione dominici corporis ſuſcepta, aſcenſis equis ad Comitem dirigunt iter ſuum. Comes autem Fuxenſis, ſentiens eos venire, accepta ſecum de melioribus exercitus totius innumera multitudine equitum armatorum, pluribuſque etiam milibus peditum electorum, pugnaturus contra noſtros obuiam properauit, fecerat autem idem Comes tres turmas: Comes autem noſter qui erat illa die ante foras caſtri noui, & aduentum ſuorum ſollicitus expectabat, videns quod Comes Fuxi ad dimicandum contra eos properaret, illos qui ſecum erant conſuluit quid facere tunc deberent, diuerſis diuerſa ſentientibus, dicentibus quibuſdam ipſum debere ad cuſtodiam caſtri remánere, aliis è contrario dicentibus vt ad auxiliandum ſuis militibus properaret, vir indefeſſæ virtutis, vir probitatis inuictæ dixiſſe perhibetur: pauciſſimi in caſtro iſto remanſimus, totumque Chriſti negotium pendet ex hoc bello, abſit vt milites noſtri moriantur in prælio glorioſi, ego viuus & ignominoſus euadam, volo vincere cum meis vel cum meis mori, eamus & nos, & ſi neceſſe fuerit moriamur cùm illis, quis inter hæc ſe à lachrimis contineret, ſic fatur lacrymans, ſtatimque ſuis properat in ſuccurſum. Comes autem Fuxi vt appropinquauit noſtris, tres turmas quas fecerat in vnam redegit. Hic adiiciendum, quod Epiſcopus Caturcenſis & quidam

Veterum militum ſumma pietas & deuotio, quæ hodie plane refrixit.

Comes Mõfortius, corda virum fouet hortando renouatque vigorem militibus.

C monachus Ciſtercienſis qui de mandato Abbatis Ciſtercij, de negotio Ieſu Chriſti curam gerebant, veniebant cum Mareſcallo, qui videntes hoſtes venientes, bellumque imminere, cœperunt hortari noſtros, vt viriliter ſe haberent, promittentes firmiſſime, quod ſi tam glorioſo certamine pro fide occumberent Chriſtiana, remiſſionem adepti peccatorum, omni ſtatim gloria & honore coronati, mercedem reciperent ſui certaminis & laboris. Strenuiſſimi autem milites noſtri, certi quidem de præmio, ſed & bonam de reportanda victoria ſpem habentes, hilares & intrepidi hoſtibus occurrebant: illi autem veniebant in vnum conglobati: ordinauerunt autem ipſi aduerſarij aciem ſuam: illi qui in equis ſedebant, ferro coopertis incedebant medij: reliqui autem equites ex vna parte, pedites vero ex altera optime muniti: habito igitur noſtri inter ſe conſilio, quod illos qui habebant equos coopertos prius impeterent. Dum hæc fierent, aſpiciebant noſtri à longe, viderunt Comitem noſtrum exeuntem à caſtro nouo, & in eorum auxilium properantem: ſtatim duplicata audacia, animoſiores effecti, inuocato Chriſto in hoſtes ſe medios immiſerunt, ipſoſque dicto citius penetrarunt: illi autem, victi in momento & confuſi, fugæ præſidia arripuerunt, quod videntes noſtri, ſtatim ad pedites qui ſtabant à parte altera ſe vertentes, de illis innumerabiles occiderunt. Nec ſilendum, quod ſicut Mareſcallus veridica relatione aſſeruit, contra vnumquemque ex noſtris, erant hoſtes pluſquam triginta, agnoſcatur igitur operata diuinitas, non enim potuit Comes noſter bello intereſſe, quamuis ſub feſtinatione maxima adueniret, iam enim ſuis militibus, victoriam dederat victor Chriſtus. Inſequentibus igitur noſtris

Victoria non in hominum multitudine poſita eſt, ſed dignis hanc Deus concedit.

fugientes aduerſarios & extremos quoſque cædentibus, facta eſt hoſtium ſtrages A
magna: de noſtris autem non occubuerunt amplius quam triginta, cum de inimicis
innumerabiles fuerint interfecti. Nec prætereundum, quod Martinus Algais de
quo ſupra tetigimus, in primo inſultu de bello reſiliens fugere cœpit: quem venerabilis
Epiſcopus Caturcenſis, qui prope erat fugientem videns, & quid factum
eſſet requirens, mortui, inquit ille, ſumus omnes, quod vir Catholicus non credens,
ipſumque durius obiurgans, redire compulit ad certamen. Prætereundum
etiam non eſt, quod fugientes hoſtes præ timore mortis, exclamabant fortiter,
Mons-fortis, Mons-fortis, vt ſic ſe fingerent eſſe de noſtris, & manus perſequentium
euaderent arte tali. Noſtri vero artem iſtam, arte alia deludebant: cum enim
audiret aliquis de noſtris, quempiam hoſtium exclamare Mons-fortis præ timore,
dicebat ei. Si noſter es occide iſtum fugientem, demonſtrato videlicet de fugientibus,
at ille timore ductus ſuum ſocium occidebat, ſed ille qui ſocium occiderat,
occidebatur, mercedem recipiens fraudis ſuæ & ſceleris à noſtris. O res mirabilis
& inaudita, qui enim cauſa occidendi noſtros ad bellum acceſſerant, iuſto Dei iudicio,
ſuos inter ipſos occidentes nobis famulabantur licet inuiti. Poſtquam noſtri
hoſtes diutius fugauerant & occiderant infinitos, ſtetit Comes in medio campo, vt B
ſuos qui inſequentes hoſtes circumquaque diſperſi erant, recolligentes congregaret.
Interea ille apoſtatarum omnium præcipuus, Sauaricus videlicet de Malleone
& magna multitudo armatorum, egreſſi à loco caſtrorum, ad foras acceſſerant caſtri
noui, ibique ſtantes cum magna ſuperbia, eleuatis vexillis, belli exitum expectabant,
plurimi etiam ex ipſis inferius burgum intrantes, cœperunt acrius impugnare
illos qui in caſtro remanſerant, quinque videlicet ſolummodo milites & pauciſſimos
ſeruientes, ſed quamuis eſſent pauciſſimi, infinitos hoſtes armis & baliſtis
munitiſſimos, de ipſo burgo repellentes, ſe ſtrenuiſſime defendebant. Videns igitur
dictus proditor Sauaricus videlicet, noſtros in campo belli obtinuiſſe victoriam,
cernenſque quod illi qui erant cum eo, caſtrum capere non potuiſſent, recollectis
ſuis, confuſus ad tentoria remeauit. Comes autem noſter & qui cum eo erant, à
campo reportata victoria reuertentes, in ipſa tentoria aduerſariorum irrumpere noluerunt.
O inuicti milites. O Chriſti tyrones, ſicut iam ſupradictum eſt, hoſtes tot
ſe repagulis concluſerant & foſſatis, quod noſtri niſi de equis deſcenderent, ad eos
accedere non valebant: quod cum Comes facere feſtinaret, conſuluerunt quidam,
vt differret in diem alteram, eo quod recentes eſſent hoſtes, noſtri vero prælio fatigati:
acquieuit Comes vt pote qui omnia agens cum conſilio & ſemper, in his obtemperare
voluit. Rediens igitur in caſtrum vir nobilis, ſciens quia Dei eſſe virtutem,
Dei eſſe victoriam, deſcendens de equo in ipſo introitu caſtri noui, nudus pedes
ad Eccleſiam perrexit, omnipotenti Deo pro collatis beneficiis gratias repenſurus,
in qua Eccleſia decantantes noſtri cum deuotione & exultatione maxima, C
Te Deum laudamus, in hymnis & confeſſionibus benedicebant dominum qui magna
fecit in populo ſuo, & victoriam de ſuis contulit inimicis. Non credimus autem
prætereundum quoddam miraculum, quod contigit ipſo tempore, in quadam Abbatia
Ordinis Ciſtercienſis, quæ eſt in territorio Tholoſano & dicitur Grandiſſylua.
Monachi domus illius in magna afflictione poſiti erant, quia ſi nobilis Comes
Montis-fortis caperetur in caſtro nouo, vel occumberet in bello imminebat
eis mors & gladius: Comes ſiquidem Tholoſanus & complices ſui, ſuper omnes,
exoſos habebant monachos Ciſtercienſis Ordinis, & præcipue domum illam, eo
quod Abbas Ciſtercienſis Arnaldus Apoſt. ſedis legatus, cui exhæredationem ſuam
præ cæteris imputabant, Abbas fuerat domus illius. Quadam itaque die dum quidam
monachus dictæ domus vir religioſus & ſanctus, celebraret diuina, in ipſa Euchariſtiæ
conſecratione, ex intima cordis deuotione, pro dicto Comite Montis-fortis,
qui tunc temporis in dicto caſtro nouo obſeſſus erat ſupplicauit: ad quem
vox diuina. Quid pro eo oras? tot pro ipſo ſunt orantes, quod oratione tua non
eſt opus.

Fallite fallentes, y ſic ars deluditur arte.

Gratia Deo ob victoriam aguntur.

Vox cælitus miſſa, ad religioſum ſacris operantem.

Caſtrum

A

Caſtrum nouum obſidione liberatur.

CAPVT LVIII.

Falſus rumor ſpargitur de Mon-fortio Comite in prælio victo.

INTEREA Comes Fuxi, nouum proditionis artificium adinuenit, imitans videlicet pattem ſuum diabolum, qui cum in vno fuerit ſuperatus, ad alia nocendi conuertitur argumenta. miſit igitur nuncios ſuos longe lateque per caſtella, qui Comitem Montis-fortis in bello ſuperatum aſſererent, quidam etiam excoriatum dicerent & ſuſpenſum, qua de cauſa teddiderunt ſe id temporis aduerſariis noſtris. In craſtino vero glotioſæ victoriæ, conſuluerunt Comiti noſtro milites ſui vt exiret de caſtro nouo, quoſdam de ſuis dimittens ibi, pergenſque per terram ſuam, homines quos poſſet adunaret. Exiens igitur Comes de caſtro nouo perrexit Narbonam: veniebant aurem de Francia tunc peregtini, Alanus videlicet de Rociaco vir multæ ptobitatis, & quidam alij ſed pauci. Comes autem Tholoſæ & qui cum ipſo erant, videntes, quod nihil in obſidione caſtri noui proficetent, per aliquot B dies combuſta machina ſua, cum magna confuſione ad proptia ſunt reuerſi. Nec ſilendum quod non fuerunt auſi egredi de caſtris ſuis, donec agnouerunt Comitem noſtrum à caſtro exiſſe. Dum igitur eſſet Comes noſter apud Narbonam, haberetque ſecum ſupradictos peregrinos, plures etiam congregaſſet de hominibus indigenis, vt rediens pugnaret contra Comitem Tholoſanum & eos qui cum eo erant, nuntiatum eſt ei quod Comes dictus & ſui receſſerant ab obſidione caſtri noui, Comes autem noſter dimiſſis indigenis quos adunauerat, peregrinos tantum ducens ſecum, rediit ad caſtrum nouum, & propoſuit quod omnes in circuitu munitiones quæ ab eius dominio receſſerant funditus euerteret. Quod dum fieret, nuntiatum eſt ei, quoddam caſtrum nomine Conſtantianum verſus Termas ab eius iuriſdictione teſiliſſe, & ſe inimicis fidei reddidiſſe, quo audito ſtatim properauit Comes vt caſtrum illud obſideret: quod caſtrum cum per aliquot dies impugnaſſet, videntes qui intus etant, quod non poterant reſiſtere, ſe & caſtrum Comiti reddiderunt, vt ſuam de ipſis faceret per omnia voluntatem, quo facto rediit Comes ad caſtrum nouum: ſtatim nunciatur Comiti noſtro quod homines caſtri, quod dicitur Mons-acutus in diœceſi Albienſi, reddiderant ſe Comiti Tholoſano, munitioneſque caſtri & eos quos Comes noſter in eo cuſtodiendo poſuerat, impugnabant, properauit Comes noſter, ſed antequam poſſet peruenire, illi qui etant in munitione prædicta, iam reddiderant aduetſariis munitionem. Quid plura? omnia in circuitu caſtra nobiliſſima & fortiſſima exceptis duobus pauciſſimis, tunc quaſi in C vno die reddiderunt ſe Comiti Tholoſano. Nomina autem caſtrorum nobilium, quæ tunc tempotis ſunt amiſſa, ſunt hæc, in Albienſi diœceſi. Rabaſten, Mons-acutus, Galliacum, caſtrum de Graua, Cahuſacum, S. Marcellus, Gueſpia, S. Antoninus. In diœceſi autem Tholoſana, iam ſe reddiderant ante obſidionem caſtri noui, in ipſo tempore obſidionis Podium Laurentij, Caſſer, S. Fœlix, Mons-ferrandus, Auinio, S. Michaël, Cuc & Sauerdunum: præterea perdita ſunt alia caſtra minora, quæ non poſſemus pet ſingula enarrare, dicuntur ſiquidem amplius quam quinquaginta. Quandam autem peſſimam & inauditam traditionem quæ facta eſt tunc in caſtro de Grauis quod eſt in diœceſi Albienſi, non credimus prætermittendam. Nobilis Comes noſtet, cuidam militi Francigenæ caſtrum illud tradiderat: miles autem ille credebat ſe hominibus caſtri pluſquam opus eſſet, illi autem de eius morte cogitabant. Quadam vero die, faciebat ſæpedictus miles dolia ſua refici à quodam carpentario dicti caſtri, & dum idem carpentarius vnum dolium refeciſſet, dixit præfato militi vt inſpiceret & videret vtrum dolium eſſet bene reparatum, qui cum caput in dolium ſubmiſiſſet, carpentarius eleuata ſecuri, caput illius amputauit. O crudelitas inaudita: Statim inſurrexerunt homines caſtri, & paucos Francigenas qui erant in caſtro occiderunt, quod cum audiſſet nobilis Comes Balduinus, de quo ſupra tetigimus, fratet Comitis Tholoſani, quadam die ſummo diluculo venit ante caſtrum, at illi exeuntes obuiam, putantes quod ipſe eſſet Comes Tholoſæ, eo quod ſimilia arma portaret, introduxerunt eum in caſtrum, & lætabundi & gaudentes, crudelitatem quam fecerant narrauerunt: ille autem cum

Arx Conſtantiana hæreticis deditur.

Grauienſi arci præfectus miles incautus obtruncatur.

armata multitudine in eos inſiliens, fere omnes à minimo vſque ad maximum interfecit. Videns Comes noſter, quod tot & tanta caſtra amiſiſſet, venit Apamias, vt caſtrum illud muniret, & cum ibi moraretur, mandauit ei Comes Fuxi, quod ſi ſolummodo quatuor dies expectaret, veniret ipſe & pugnaret contra ipſum. Comes autem noſter remandauit ei, quod non ſolummodo quatuor dies, imo pluſquam decem apud Apamias expectaret, Comes autem Fuxi non fuit auſus venire: inſuper milites noſtri, etiam ſine Comite noſtro, terram Fuxenſem intrauerunt, & quoddam caſtrum dicti Comitis deſtruxerunt. Poſt hæc reuerſus eſt Comes noſter verſus Fanum Iouis, miſitque caſtellanum de Malfa, & Gaufridum fratrem eius milites ſtrenuos cum aliis pauciſſimis ad quoddam caſtrum, vt facerent deferri bladum à caſtro ad Fanum Iouis, ad muniendum caſtrum ipſum, qui cum redirent à caſtro prædicto, filius Comitis Fuxi, à patris nequitia non degenerans, poſuit ſe in inſidiis iuxta viam per quam dicti milites venire debebant, habebat autem traditor ille ſecum armatorum multitudinem copioſam. Tranſeuntibus autem noſtris ſurgentes hoſtes de inſidiis, aggreſſi ſunt eos, circumdanteſque dictum Gaufridum, ipſum vndique infeſtabant. Ille autem vt pote miles optimus, ſe viriliter defendebat, habebat vero pauciſſimos adiutores: cum ergo equum ſuum iam amiſiſſet, & eſſet iam in ſuprema neceſſitate, dicebant ei hoſtes vt ſe redderet: vir autem miræ probitatis, tale fertur dediſſe reſponſum: Chriſto inquit, me reddidi, abſit vt eius me reddam inimicis, ſicque inter hoſtium ictus, glorioſum vt credimus, ſpiritum exhalauit. Occubuit etiam cum eo quidam ſtrenuiſſimus iuuenis cognatus dicti Gaufridi & alij pauci, miles quidam vero nomine Droco, viuum ſe reddidit, quem Comes Fuxi detinuit incarceratum, Caſtellanus autem de Malfa viuus euadens, amiſſis fratre & cognato, gemebundus ad caſtrum à quo receſſerant remeauit. Poſt hæc reuertentes noſtri ad locum, & tollentes corpora occiſorum ſepelierunt ea in quadam Abbatia Ord. Ciſtercienſis quæ dicebatur Bolbonia. Tempore illo Guillelmus venerabilis Archidiaconus Pariſienſis, & quidam alius magiſter Iacobus de vitriaco, de mandato & ad preces Epiſcopi Vticenſis, quem Dominus Papa pro negotio fidei, contra hæreticos legatum præfecerat, qui etiam ipſum negotium diligebat, & efficaciter promouebat, prædicationis officium aſſumpſerunt, qui zelo fidei ſuccenſi, Franciam imo Alemaniam circumeuntes, tota hyeme illa, incredibilem fidelium multitudinem, ad Chriſti militiam ſigno crucis in pectoribus ſignauerunt, iſti ſiquidem duo, præcipue poſt Deum, fidei negotium in partibus Gallicanis & Teutonicis promouerunt. B

G. Pariſ. Archidiaconus & M. I. de Vitriaco, cruciadem contra Albigenſes fœlici ad modum ſucceſſu prædicant.

R. Maluicinus centum ſtipatus militibus ex Gallia, Mon-fortio Comiti ſuppetias venit.

CAPVT LIX. C

REBVS ſic ſe habentibus, ille nobiliſſimus militum, ille Chriſti ſeruus, ille Ieſu negotij amator præcipuus & promotor Robertus videlicet malus vicinus, qui præcedenti æſtate perrexerat in Franciam, redibat habens ſecum de electis militibus Franciæ pluſquam centum, qui omnes ducem ſuum fecerant & magiſtrum. Hi omnes admonitionibus virorum venerabilium, Epiſcopi videlicet Tholoſani & Abbatis vallium ſignati, accinxerant ſe ad militiam Ieſu-Chriſti, qui tota hyeme illa, in ſeruitio Ieſu-Chriſti perſeuerantes, ſupradictum negotium, quod in multa depreſſione tunc erat nobiliter erexerunt. Audiens Comes dictos milites aduenire, iuit obuiam eis vſque Carcaſſonam, quo cum perueniſſet, fit exultatio incredibilis inter noſtros, fit gaudium magnum valde: inde venit Comes cum dictis militibus, vſque ad Fanum Iouis. Ipſo tempore Comes Fuxi, obſederat quoddam caſtrum cuiuſdam militis indigenæ nomine Guillelmi Daura, qui Comiti noſtro adhærens, ipſum quantum poterat adiuuabat. Erat autem caſtrum illud, prope terram Comitis Fuxi, & vocabatur Carun: Comes autem Fuxi, iam illud caſtrum, impugnauerat per 15. dies. Mouentes igitur noſtri à Fano-Iouis properabant vt Comitem Fuxi amouerent ab obſidione dicti caſtri. Comes autem ille, audiens noſtros aduenire, relictis ibi machinis ſuis, cum magna confuſione fugiens, ab obſidione receſſit:

A receſſit : noſtri vero per aliquot dies, deuaſtantes terram eius, quatuor de caſtellis eius deſtruxerunt. Inde redeuntes ad Fanum Iouis, properauerant vt obſiderent quoddam caſtrum in Tholoſana diœceſi, quod dicitur Pomaireda, quod caſtrum cum per aliquot dies impugnaſſent, quodam die facto inſultu, foſſatum caſtri vi impleuerunt, ſed nocte ſuperueniente, non cœperunt caſtrum ipſa die, videntes autem qui in caſtro erant quod quaſi capti erant, media nocte perforantes murum, clanculo aufugerunt, quo facto ſtatim nunciatur Comiti, quod caſtrum quoddam nomine Albedunum in diœceſi Narbonenſi, ab eius dominio receſſiſſet, quo dum pergeret Comes, dominus caſtri venit obuiam ei, & ſe & caſtrum, eius tradidit voluntati.

Caſtella 4. Comitis Fuxi à Catholicis direpta & deuaſtata.

Venit Guido de Monte-forti ad Comitem Montis-fortis fratrem ſuum de vltramarinis partibus, cuius aduentu mirifice exultat Comes.

CAPVT LX.

B HIs geſtis venit Comes ad illud nobile caſtrum in diœceſi Albigenſi, quod dicitur Caſtra, vbi dum moraretur, & ageretur feſtum Dominicæ Natiuitatis, venit ad ipſum Guido frater eius germanus, rediens à partibus tranſmarinis. Iſte Guido frater Comitis cum ipſo ierat vltra mare, ſed redeunte Comite, remanſit iſte Guido in partibus tranſmarinis, quia duxerat ibi vxorem nobiliſſimam de regio ſemine, quæ erat domina Sydonis, quæ etiam veniebat cum eo, cum filiis ſuis, quos de ipſo Guidone ſuſceperat. Nec ſilendum quod dum veniret dictus Guido ad Comitem, quædam caſtella in territorio Albienſi quæ reſilierant à dominio Comitis ſæpememorati, Guidoni ſe reddiderunt, quanta autem in aduentu fratris fuerit Comitis & noſtrorum exultatio, non eſt qui poſſet explicare. Poſt paucos autem dies, properauerunt noſtri, ad obſidendum quoddam caſtrum in Albienſi diœceſi, quod dicitur Tudelle, & erat patris Giraldi de Pepios illius peſſimi traditoris. Impugnantes autem noſtri caſtrum, poſt paucos dies illud cœperunt, & fere omnes in ore gladij interfecerunt, ſolummodo pater Giraldi vnus euaſit, quem Comes reddidit pro quodam milite, quem Comes Fuxi tenebat in vinculis nomine Drocone de compenſo conſanguineo Roberti maluicini. Poſt hæc properauit Comes nobilis, vt obſideret quoddam caſtrum quod dicitur Cahuſacum in territorio Albienſi, vbi cum media hyeme, præter ſolitum eſſet in obſidione, & pauciſſimos haberet ſecum, per multos labores & anguſtias cœpit illud caſtrum. Comes autem Tholoſæ & Comes Comingenſis, & Comes Fuxi cum infinita multitudine, congregati
C erant apud quoddam caſtrum proximum nomine Galliacum, miſeruntque nuncios ad Comitem noſtrum, mandantes quod venirent ad impugnandum eum. Hoc autem dicebant, vt ſi poſſent terrere Comitem noſtrum, ſuam forte dimitteret obſidionem. Miſerunt ſemel, miſerunt iterum, & tamen non ſunt auſi venire, videns autem Comes, quod non venirent, dixit ſuis, ex quo non veniunt certe ego ibo & viſitabo illos, & accipiens ſecum armatos de ſuis, properare cœpit tendens verſus Galliacum, cum paucis ibat ſpirans & anhelans bellum. Quod audiens Comes Tholoſæ & qui cum eo erant, exeuntes à Galliaco, fugerunt verſus quoddam caſtrum proximum, nomine Montem-acurum. Comes autem noſter ſequutus eſt eos, vſque ad caſtrum illud, quod videntes illi inde fugerunt, at illi egreſſi à caſtro illo, fugerunt verſus Tholoſam. Videns igitur Comes noſter, quod non auderent cum expectare, ad caſtrum vnde venerat remeauit. His ita rite peractis, miſit dominus Comes ad Abbatem Ciſtercienſem qui erat apud Albiam, quærens ab eo quid facto opus eſſet. Conſilium autem Abbatis fuit, vt Comes obſideret caſtrum illud S. Marcelli, quod prope Albiam ad tres leugas ſitum erat. Comes vero Tholoſæ, cuidam peſſimo traditori Geraldo de Pepios, commiſerat caſtrum illud. Venientes igitur noſtri ad caſtrum, tantum ab vna parte obſederunt illud : erant ſiquidem pauciſſimi, caſtrum vero magnum & fortiſſimum. Statim certa machina noſtri cœperunt fortiter impugnare. Poſt aliquot vero dies Comes Tholoſæ & Comes Comingenſis & Comes Fuxi, cum incredibili multitudine venientes, intrauerunt caſtrum vt illud defenderent contra noſtros : & quia caſtrum licet amplum, non potuit ca-

Obſidio Cahuſaci.

Obſidio S. Marcelli.

pere tantam multitudinem, fixerunt tentoria ſua plurimi hoſtium ex alia parte ca- A
ſtri: quo facto, noſtri ab expugnatione caſtri non deſiſtebant, aduerſarij ſe quan-
tum poterant defendebant: O res mirabilis & ſtupenda, cum obſidentes ſoleant ob-
ſeſſos numero & fortitudine ſuperare, obſeſſi ferme in decuplo plures erant quam
obſidentes: non enim erant noſtri amplius quam centum milites, cum hoſtes eſſent
amplius quam quingenti: habebant præterea dicti Comites, innumerabilem pedi-
tum multitudinem, noſtri vero habebant pedites nullos aut pauciſſimos. O grande
factum. O nouitas inexperta: nec ſilendum quod quotieſcumque aduerſarij exire
auſi ſunt aduerſus noſtros, ſtatim à noſtris cum virtute maxima ſunt repulſi. Quo-
dam denique die Comes Fuxi, cum multis exiens de caſtro veniebat vt noſtram pe-
rrariam debilitaret, quod videntes ſeruientes noſtri, ipſoſque ſolo iactu lapidum vi-
riliter repellentes, antequam milites noſtri armari potuiſſent, in caſtrum recluſe-
runt. Facta eſt autem cariſtia magna in exercitu, non enim poterant noſtri habere
victualia, niſi ab Albia: aduerſarij præterea noſtri cum maxima multitudine execun-
tes, ita ſtratas publicas obſeruabant, quod illi de Albia non audebant venire ad
exercitum, niſi Comes dimidium gentis ſuæ mitteret pro conductu. Peracto igitur
in obſidione illa menſe vno, ſciens Comes quod ſi paucos milites quos habebat di-
uideret, dimidiam partem ſecum retinens, dimidiam pro victualibus mittens, B
exeuntes aduerſarij qui infiniti erant, hos vel illos expugnarent: tam euidenti ne-
ceſſitate compellente perplexus, poſtquam per plures dies panis in exercitu defece-
rat, ab obſidione receſſit. Nec prætermittendum, quod cum Comes ipſa die para-

Comitis Mon-fortij eximia pietas & in Deum deuotio.

ſceues, vt pote totus Catholicus, & diuino ſeruitio mancipatus, in pampilione ſuo,
Dominicæ paſſionis officium faceret ſolemniter celebrari, audientes aduerſarij cle-
ricos noſtros cantantes, in ſubſannationem & deriſum, aſcendentes muros, vlula-
tum teterrimum emittebant. O peruerſa infidelitas. O infidelis peruerſitas: ſi quis
autem diligenter conſideret, ampliorem in iſta obſidione honorem & gloriam con-
ſecutus eſt Comes noſter, quam vnquam fuerat, in alicuius caſtri licet fortiſſimi ca-
ptione: ab illo ſiquidem tempore & deinceps, eius probitas magna emicuit, con-
ſtantia plus refulſit. Nec ſilendum quod cum Comes noſter à caſtro recederet ſæpe-
dicto, aduerſarij licet infiniti, non ſunt auſi exire, vt noſtros recedentes aliquantu-
lum impugnarent. Miraculum quod contigit ipſo tempore, in diœceſi Rutenenſi,
nolumus prætermittere. Prædicabat namque quadam die Dominica in quodam caſtro
Abbas quidam de Bonaualle, Ordinis Ciſtercienſis, Eccleſia autem modica erat,
& non poterat capere populum qui aderat: qua de cauſa egreſſi erant omnes, &
ante foras Eccleſiæ, prædicationem Abbatis audiebant: circa finem vero prædica-
tionis, cum venerabilis Abbas vellet hortari populum qui aderat, ſuper aſſumendis

Crux ingens in cælo apparet & cernitur.

crucibus contra Albigenſes, ſubito videntibus cunctis apparuit crux in aëre quæ
verſus partes Tholoſanas tendere videbatur. Miraculum iſtud audiui ab ore dicti
Abbatis, viri religioſi & grandis auctoritatis. Recedens Comes ad obſidione S.
Marcelli, ipſa die ſcilicet in vigilia Paſchæ, venit Albiam, actum ibi feſtum Do- C

Abbates duo Ciſtercij, nempe Archiepiſcopus Narbonenſis, & Guido vallis-Sarnenſis Carcaſſonenſis Epiſcopus, cuius nepos erat Petrus huius hiſtoriæ ſcriptor, creantur.

minicæ Reſurrectionis. Aduenerat autem ibi à Francia, venerabilis Abbas Vallium
de quo ſupra fecimus mentionem: erat enim electus in Epiſcopum Carcaſſonen-
ſem, quem cum Comes & milites noſtri in prædicta reperiſſent ciuitate, gauiſi ſunt
valde, omnes enim ipſum affectu præcipuo diligebant: erat etiam à multis annis
familiariſſimus Comiti, idem inſuper Comes, quaſi ab infantia, eius conſiliis ſe
ſubdiderat, ad eius ſe habuerat voluntatem. Ipſo etiam tempore electus fuerat Ab-
bas Ciſtercij Arnaldus, de quo ſæpe fecimus mentionem in Archiepiſcopum Nar-
bonenſem. Ipſa die Paſchæ, exiens Comes Tholoſæ, & qui cum eo erant à caſtro
S. Marcelli, venerunt Galliacum quod tribus leugis diſtat ab Albia. Cogitans au-
tem Comes noſter ne forte gloriarentur aduerſarij, ſe viciſſe noſtros, volenſque
palam oſtendere, quod à facie eorum non timebat, in craſtino paſchæ, exiens ab
Albia cum ſuis, iuit Galliacum, ſuos inuitans ad prælium inimicos. Et cum illi non
eſſent auſi egredi aduerſus eum, ipſe Albiam remeauit. Electus autem Carcaſſo-
nenſium, de quo ſupra tetigimus, erat in ciuitate illa, & ego cum eo, me enim ad-
duxerat ſecum de Francia, ob ſolatium ſuum in terra aliena peregrinus, cum eſſem
monachus & nepos ipſius.

Obſidio

A

Obſidio Alti pulli, & expugnatio fortiſſima atque captio glorioſa.

CAPVT LXI.

PERACTIS apud Albiam aliquot diebus, perrexit Comes cum ſuis ad caſtrum quod dicitur Caſtra, vbi cum feciſſemus paucos dies, habito Comes conſilio, propoſuit Comes obſidere quoddam caſtrum inter caſtra & Cabaretum, quod dicitur Altus-pullus, caſtrum ſiquidem illud, circa tempus obſidionis caſtri noui, reddiderat ſe Comiti Tholoſano. Exeuntes igitur à caſtris quadam die dominica, ſcilicet in quindenna paſchæ, venimus ante caſtrum prædictum, hoſtes autem qui ad defendendum intrauerant caſtrum illud, cuius ſuburbia magna, exeuntes aduerſus noſtros, cœperunt eos acrius infeſtare noſtri vero, mox illos in caſtrum retrudentes, à parte vna caſtri fixere tentoria, erant enim pauci. Caſtrum autem Alti pulli, in altiſſimi & arduiſſimi montis arduitate, ſuper rupes maximas & quaſi
B inacceſſibiles ſitum erat, tantæ ſiquidem erat fortitudinis ſicut ipſe vidi oculis & experientia didici, quod ſi apertæ eſſent ianuæ caſtri, & nullus penitus reſiſteret, non poſſet quis ſine graui difficultate ipſum caſtrum perambulare, & ad turrim ipſius pertingere. Præparantes igitur noſtri petrariam vnam, ipſam die tertia aduentus ſui erexerunt, & fecerunt iacere ad turrem caſtri. Eadem etiam die armauerunt ſe noſtri milites, deſcendenteſque in vallem ad pedes caſtri, voluerunt aſcendere in caſtrum, ſi fortè illud capere poſſent per inſultum. Factum eſt autem dum intraſſent primum Burgum, aſcendentes illi de caſtro ſuper muros & domos, cœperunt ingentes lapides creberrimoſque iacere ſuper noſtros. Alij autem in loco per quem noſtri intrauerant ignem copioſum accenderunt: videntes igitur noſtri quod nihil proficerent, eo quod hominibus quaſi inacceſſibilis eſſet locus ille, iactus etiam lapidum ſuſtinere non poſſent, per medium ignem, non ſine graui diſpendio exierunt. Quadam autem die peſſimam & crudeliſſimam traditionem quam fecerant illi de caſtro, non credimus prætermittendam. Erat autem cum Comite noſtro, miles indigena cognatus cuiuſdam traditoris, qui erat in caſtro, qui etiam ex parte dominus fuerat Cabareti. Mandauerunt igitur illi de caſtro Comiti noſtro, vt mitteret ad eos dictum militem vt haberent cum eo colloquium de compoſitione, & per ipſum quod vellent, Comiti remandarent. Dum igitur acceſſiſſet ad eos de licentia Comitis miles prædictus, loqueretur que cum eis in porta caſtri, quidam de illis de caſtro ſagittam ictu baliſtæ dirigens, ipſum grauiſſime vulnerauit. O proditio crudeliſſima. Sed non multo poſt, ſcilicet ipſo die vel in craſtino, contigit
C iuſto Dei iudicio, quod ille traditor, qui dictum militem noſtrum cognatum ſuum, ad colloquium vocauerat, in eodem loco vbi vulneratus fuerat, in crure videlicet, ipſe à quodam de noſtris validiſſimum vulnus accepit. O iuſta diuinæ vltionis menſura. Interea petraria noſtra, ad turrem caſtri continue iaciebat. Die autem quarta ab initio obſidionis, poſt occaſum ſolis, orta eſt ſpiſſiſſima nebula: illi de caſtro diuino timore correpti, nacta occaſione apti temporis, exeuntes de caſtro fugere cœperunt, quod noſtri percipientes, ſtatim clamore facto, in caſtrum irruerunt, & quotquot inuenerunt de hoſtibus interfecerunt. Alij autem in ipſa obſcuriſſima nocte, illos qui fugiebant inſequuti, aliquos ex eis comprehenderunt: in craſtino autem, fecit Comes caſtrum illud dirui & comburi: quibus geſtis, milites qui venerant à Francia cum Roberto malouicino, ſicut ſuperius dictum eſt, & tota hyeme præcedéte fuerant cum Comite, recedentes ab eo fere omnes ad propria remearunt.

Inſurgunt Narbonenſes malitioſe contra Almaricum filium Simonis Comitis.

CAPVT LXII.

SCELVS quoddam ciuium Narbonenſium, quod ipſo tempore perpetrarunt non credimus omittendum: ciues enim Narbonenſes, homines erant peſſimi, & nunquam dilexerant negotium Ieſu Chriſti, licet per ipſum negotium, infinita

ptouenıſſent eis bona. Quodam die Guido frater Comitis noſtri, & ptimogenitus A
Comitis Almaricus Narbonam perrexerunt, & cum eſſet in ciuitate illa, dictus
Almaricus, vt pote puer, cauſa ſpatiandi intrauit palatium Aimerici domini Nar-
bonæ, palatium autem illud vetuſtum erat, & quaſi in ſolitudinis deſertum reda-
ctum. Cum igitur dictus Almaricus, quandam feneſtram palatij manu tangeret,
& vellet eam aperire, feneſtra illa nimia vetuſtate conſumpta, caſu cecidit quo
facto Almaricus, rediit ad domum Templariorum vbi tunc hoſpitabatur. Guido
vero frater Comitis, hora illa erat in domo Archiepiſcopi Narbonenſis, & ſtatim
ciues Narbonenſes quærentes occaſionem ad faciendum malum, impoſuerunt præ-
dicto paruo filio videlicet Comitis, quod voluiſſet vi intrare palatium Aimerici: O
modica ſceleris perficiendi occaſio, imo nulla. Statim armauerunt ſe ciues præfati,
& currentes donec venirent ad locum vbi erat puer, in ipſam domum Templariorum
irrumpere ſatagebant: videns autem puer, quia quærebant animam eius, armauit
ſe & in quadam turre domus Templariorum ſe recipiens, à facie hoſtium ſe abſcon-
dit, at illi domum ſæpedictam inſtantiſſime impugnabant: alij Francigenas quos
in ciuitate reperiebant apprehendentes, plures occiderunt. O rabies iniquorum,
duos etiam armigeros proprios Comitis interemerunt. Guido vero frater Comitis B
in domo Archiepiſcopi erat hora illa, & egredi non audebat. Poſtquam vero dicti
ciues diutius impugnauerant domum in qua erat Almaricus, tandem conſilio cu-
iuſdam ciuis Narbonenſis, quieuerunt ab impugnatione illa, ſicque puer de graui
periculo liberatus, viuus per Dei gratiam & ſanus euaſit. Nunc ad id quod dimiſi-
mus reuertamur. Recedens Comes nobilis à caſtro Altipulli cum militibus pauciſſi-
mis, intrauit terram Comitis Tholoſani, poſt paucos autem dies, venerunt ad eum
plures de Alemannia peregrini, cœperunt præterea de die in diem venire peregri-
ni, qui vt ſupra diximus, ad prædicationem Guillelmi venerabilis Archidiaconi
Pariſienſis & M. Iacobi de vitriaco, crucesignati erant: & quia non poſſemus om-
nia ſigillatim exprimere, quomodo videlicet miſericors Deus à diebus illis, nego-
tium ſuum cœpit mirabiliter promouere, hæc breuiter dicimus, quod Comes no-
ſter, in breuiſſimo tempore plura caſtra vi cœpit, multa etiam vacua inuenit. No-
mina autem caſtrorum, quæ in fratres ſeptimanas recuperauit Comes ſunt iſta.

Arces & caſtella intra ſeptimanas à Comite recuperata.

Caſtrum quod dicitur Cuc, Mons-Maurus, S. Felix, Caſſer, Mons-ferrandus,
Auinio, S. Michaël, & alia multa. Dum autem eſſet exercitus apud caſtrum quod
dicitur ſanctus Michaël diſtabatque vna leuga à caſtro nouo, ſuperuenit Epiſco-
pus Carcaſſonenſis Guido, qui fuerat Abbas vallium & ego cum eo, ipſe enim poſt
captionem Altipuli, receſſerat ab exercitu adhuc electus, & perrexerat Narbonam,
vt cum Domino Abbate Ciſtercienſi, qui etiam erat electus in Archiepiſcopum
Narbonenſem, conſecrationis beneficium ſortiretur. Deſtructo igitur funditus ca-
ſtro quod dicitur S. Michaël, propoſuit Comes obſidere illud nobile caſtrum
quod dicitur Podium Laurentij, quod etiam ſicut ſupra diximus, anno præcedenti C
à dominio eius receſſerat. Mouentes igitur & ad caſtrum illud tendentes, fiximus
tentoria in loco prope Podium Laurentij, ad duas ferme leugas. Ipſa die ſuperue-
nerunt peregrini, præpoſitus videlicet Colonienſis Eccleſiæ potens & nobilis, plu-
reſque cum eo nobiles Alemanni: Comes autem Tholoſæ erat apud Podium Lau-

Comes Raimundus abiecti & demiſſi animi.

rentij cum ſuis ruptariis infinitis, verumtamen audiens noſtros appropinquare, ex-
pectare non eſt auſus, ſed cum velocitate exiens de caſtro, omneſque caſtri homines
ſecum trahens, fugit verſus Tholoſam, caſtrum vacuum derelinquens. O vecordia
hominis. O contemptibilis ſtupor montis. In craſtino ſummo diluculo venientes
ad caſtrum, & inuenientes ipſum vacuum vlterius proceſſimus, & fiximus tentoria
in quadam valle. Guido autem de Luceio, cui Comes iamdudum dederat caſtrum
illud Podij-Laurentij, intrauit illud & gente ſua muniuit. Exercitus autem moratus
eſt duos dies prope caſtrum in quadam valle: ibi nuntiatum eſt Comiti noſtro, quod
peregrini multi & magni Rothomagenſis videlicet Archiepiſcopus Robertus, &
electus Laudunenſis Robertus, Guillelmus venerabilis Archidiaconus Pariſienſis
pluresque alij nobiles & ignobiles veniebant à Francia Carcaſſonam, videns au-
tem Comes quod multum exercitum haberet ſecum, habito conſilio, Guidonem
fratrem ſuum & Guidonem Mareſchallum miſit obuiam dictis peregrinis Carcaſſo-
nam, vt alium facientes exercitum per ſe, ad alias partes ſe verterent, Chriſti
negotium promoturi. Comes autem mouens cœpit tendere apud caſtrum de
Rabaſtenx;

A Rabaſtenx: vt autem prætermittentes ſuperflua, ad magis vtilia attingamus, dicamus breuiter, quod illa tria caſtra nobilia, videlicet Rabaſtenx, Mons-acutus, Galliacum, de quibus ſæpius fecimus mentionem, tunc quaſi vno die ſine obſidione & difficultate aliqua, ſe noſtro Comiti reddiderunt. Audientes Burgenſes caſtri, quod dicitur S. Marcellus, quod Comes noſter, recuperatis pluribus caſtris, ad obſidendum eos properaret, timore ducti, miſerunt ad eum ſupplicantes, vt eos in pace recipere dignaretur, & ipſi voluntati eius traderent caſtrum. Comes autem ſcelera eorum recogitans & peruerſitates inauditas, nullo modo voluit componere cum eis, ſed nuncios eorum ad ipſos remittens, mandauit quod pacem eius vel concordiam, nullo pondere vel pretio poſſent aliquando adipiſci: quod audientes dicti homines, fugientes de caſtro ſuo, ipſum vacuum reliquerunt, ad quod cum veniſſemus, fecit illud Comes comburi, turrimque eius & omnes muros, terræ penitus adæquari: inde progredientes, venimus ad illud proximum caſtrum, quod Gueſpia dicebatur, quod eum inueniſſemus vacuum, iuſſit Comes illud deſtrui & comburi, vnde proficiſcens Comes, in vlteriora procedens perrexit vt obſideret S. Antoninum: Comes autem Tholoſæ, dederat caſtrum illud, cuidam militi homini peſſimo & peruerſo. Factum eſt autem, dum

Caſtellum S. Marcelli penitus dirutum.

B pergeremus ad caſtrum illud, Epiſcopus Albienſis præceſſerat nos, & venerat ad caſtrum ſæpedictum, oblaturus pacem, moniturusque dictum militem vt noſtro Comiti redderet caſtrum illud: ille autem vt pote ſuperbiſſimus, cum magna indignatione reſpondit, ſciat Comes Montis-fortis, quod Burdonarij nunquam poterunt capere caſtrum meum, Burdonarios autem vocabat peregrinos, eo quod baculos deferre ſolerent, quos lingua communi Burdones vocamus. Audiens hoc Comes, feſtinauit ad obſidionem caſtri ſæpedicti. Quadam vero die dominica, in octauis videlicet Pentecoſtes, venimus ad caſtrum S. Antonini, illud obſeſſuri, & fiximus tentoria ex vna parte caſtri ante portas. Caſtrum autem illud nobiliſſimum, in valle quadam, ad pedes montis, in loco amœniſſimo ſitum erat. Inter montem & caſtrum iuxta muros ipſius caſtri, perlucida fluebat aqua: ex alia autem parte caſtri, erat grata planicies, partemque illam noſtri occupauerant obſeſſores. Exeuntes autem aduerſarij à caſtro, cœperunt tota die noſtros ſagittis à longe infeſtare. Adueſperaſcente die, egreſſi hoſtes à caſtro, cœperunt aliquantulum progredi, noſtroſque de longè aggredi, ſagittas ſuas vſque ad tentoria dirigentes, quod videntes ſeruientes exercitus, & præ confuſione diutius ſuſtinere non valentes aggreſſi ſunt aduerſarios, ipſoſque in caſtrum ſuum repellere cœperunt. Quid plura? fit clamor in exercitu, currunt peregrini pauperes & inermes, ipſoque Comite noſtro & militibus exercitus neſcientibus & inconſultis, caſtrum impugnare cœperunt, tantaque & tam incredibili & penitus inaudita probitate aduerſarios im-

Obſidio caſtri S. Antonini.

C petebant, quod ex continuo iactu lapidum timorem mittentes in eos pariter & ſtuporem, abſtulerunt eis in vnius horæ ſpatio tres fortiſſimas Barbacanas. O quaſi ſine ferro pugna. O victoria glorioſa. Teſtem enim inuoco Deum, quod poſt redditionem caſtri, intraui ipſum caſtrum, & vidi parietes domorum, quaſi corroſos ex ictibus lapidum, quos noſtri iecerant peregrini. Videntes autem illi de caſtro, quod amiſiſſent Barbacanas, exeuntes à caſtro ex alia parte, per aquam fugere cœperunt, quod videntes peregrini noſtri tranſierunt aquam illam, & quotque apprehendere potuerunt, in ore gladij peremerunt. Captis Barbacanis, peregrini noſtri retraxerunt ſe ab inſultu, iam enim inclinata die, nox imminebat. Circa mediam igitur noctem, videns dominus caſtri, quod amiſſis Barbacanis, quaſi captum erat caſtrum, miſit ad Comitem noſtrum, quaſi paratus reddere caſtrum, dummodo ipſe poſſet euadere: quem reditionis modum, cum Comes renueret, dominus caſtri, iterum miſit ad eum: exponens eius per omnia voluntati. Summo igitur diluculo, iuſſit Comes omnes extrahi de caſtro, habitoque cum ſuis conſilio, quod ſi homines vt pote rudes & agricolas interfici faceret, caſtrum illud deſtructis habitatoribus, redigeretur in ſolitudinem, ſaniori igitur Comes vſus conſilio, dimiſit homines, dominum vero caſtri qui totius huius mali cauſa fuerat, retrudi iuſſit in imo carceris Carcaſſonenſis, vbi in cuſtodia, & vinculis, per multos detentus eſt dies: milites etiam paucos qui erant cum eo, fecit Comes carceri mancipari.

Vocatus Comes ab Epiſcopo Aginenſi, vadit & recipit ciuitatem. A

CAPVT LXIII.

ERANT autem tunc temporis in exercitu Vticenſis & Tholoſanus Epiſcopi & Epiſeopus Carcaſſonæ, qui nunquam ab exereitu tecedebat. Communicaro igitur eum iſtis conſilio, in hoc Comes eiuſque milites conſenſerunt, vr dirigeret Comes aciem ſuam, verſus territorium Aginnenſe, Epiſcopus ſiquidem Aginnenſis, iampridem mandauerat Comiti noſtro, quod ſi ad partes Aginnenſes ſe transferret, ipſe & ſui conſanguinei, qui potentes erant in rerra illa, cum pro poſſe ſuo adiuuarent. Erat enim Aginnum ciuitas nobilis, intet Tholoſam & Burdegalam in amœniſſimo loco ſira: ciuitas illa in tetrirorio ſuo à diebus antiquis fuerar Regis Angliæ: ſed Rex Ricardus, quando dedit ſororem ſuam Ioannam Raimundo Comiti Tholoſano in vxorem, eiuitatem ſæpedictam cum territorio ſuo, dedir pro matrimonio ſotoris ſuæ, Comiri Tholoſano. Dominus etiam Papa, Comiti noſtro dederar in mandatis, vr omnes tam hæreticos, quam hærericorum fautores impugnaret auxilio cruce-ſignarorum. Mouentes igitur à caſtro S. Antonini, venimus recto greſſu, ad quoddam caſtrum Comitis Tholoſani, quod dieebatut Mons-cue. Nec ſilendum quod munitiones, per quas tranſiebamus, quæ timore noſtrorum, ab incolis erant derelictæ, de quibus poterar prouenire malum aliquod Chriſtianitari, faciebar Comes, funditus euerti vel eomburi. Quoddam præterea nobile caſtrum quod eſt prope Antoninum nomine Caſlutium, quod tenebat Comes Tholoſæ, traditum eſt runc tempotis Comiti noſtro, mediante induſtria viri nobilis & fidelis, Comitis videlicet Balduini. Comes enim noſter iam habuerat antea caſtrum illud, ſed homines de caſtro anno præterito ab eo receſſerat & rediderar caſtrum Comiri Tholoſano. Audientes aurem homines caſtri de monte, tunc noſtros aduenire, timore ducti omnes fugerunt, caſtrum vacuum relinquenres: erat autem caſtrum illud nobile, & in oprimo & fortiſſimo loco ſitum. Comes vero noſter dedit ipſum ſupradicto Comiti Balduino, fratri Comitis Tholoſani. Inde progredientes, venimus prope quoddam caſtrum ad duas leugas, quod dicebatur Penna, in territorio Aginnenſi: caſtrum illud commiſerat Comes Tholoſæ cuidam militi Seneſcallo ſuo, qui dicebatur Hugo d'Alfar & erat Nauarrus: inſuper & filiam ſuam non de legitimo marrimonio eidem miliri dederat in vxorem. Audiens miles ille aduenire Comitem Montisfortis, adunauit ruptarios ſuos fortes & munitiſſimos circiter quadringentos. Omnes autem homines caſtri, à minimo vſque ad maximum expulit à caſtro: ipſe vero cum ruptariis ſuis in munitionem ſe reeipiens, victualibuſque copioſiſſimis, omnibuſque quæ ad defenſionem neceſſaria videbanrur, munitionem ipſam optime muniens, parauit ſe ad reſiſtendum: quod audiens Comes noſter, propoſuit obſidete illud, ſed habiro cum ſuis eonſilio, prius ire voluit Aginnum, vt in poteſte ſua reciperet ciuitatem. Aſſumens igitur de militibus exercitus ſecum quos voluit, perrexit Aginnum, exercitu in loco in quo erar eius reditum expectante, perueniensque Aginnum, honorificè eſt ſuſeeptus. Inſuper & eiues conſtituentes eum dominum ſuum, præſtito ſacramento fidelitaris, tradiderunt ei ciuitatem. Quibus omnibus rire petactis, Comes ad exetcitum remeauit, caſtrum de Penna obſeſſurus. Anno Domini 1212. 3. Non. Iunij, die Dominica venimus ad deſtruendum caſtrum Pennæ, illud adiuuante domino obſeſſuri. Hugo autem d'Alfar qui erar cuſtos caſtri, de quo ſupra tetigimus, videns appropinquantem exercitum ſignatorum, ſe & ruprarios ſuos, in caſtri munitione recepit, per totum Burgum inferius ignem mirrens, erar autem caſtrum Pennæ nobiliſſimum in territorio Aginnenſi, in cuiuſdam ſiquidem collis amœnitate ſitum, latiſſimis & fœcundiſſimis eircumquaque vallibus cingebatur: ornabat quippe caſtrum hine terrarum opulentia, illine pratorum planities gratioſa, hinc delectabilis ſyluarum amœnitas, illinc lætificans fertilitas vinearum, arridebat inſuper aëris deſiderata ſalubritas, circumcurrentium opulenta iocunditas fluuiorum, ipſa autem caſtri munitio ſupra rupem fundata maximam & natiuam, muris munira forriſſimis, quaſi inexpugnabilis videbatur, Richardus ſiquidem Rex Angliæ, cuius ſupradiximus fuerat caſtrum Pennæ, munitionem ſupradictam fortiſſimè munierar, puteumque in ea fodi feeerat, quia caſtrum illud erat, quaſi caput & clauis rotius territorij Aginnenſis. Prædictus aurem Comes, Hugo videlicet cui Comes Tholoſæ eaſtrum illud dederar, munitionem illam adeo munierar electis bellatoribus, & minutis victualibus, inſuper & machinis quæ dicuntur petrariæ, lignis, ferro & omnibus ad defendendam

Situs & deſcriptio vrbis Aginnenſis.

B

Obſidio Pēnæ eiuſdemque expugnatio.

C

Penna caſtrum à Richardo Rege Angliæ munitum.

A munitionem neceſſariis, quod non poſſet quis credere munitionem ſæpedictam, per multorum annorum curricula poſſe capi. Fecerat denique intra ſæpedictam munitionem officinas fabrorum duas, furnum & molendinum. Multiplici ergo munimine ſeptus, obſidionem quaſi intrepidus expectabat. Venientes autem noſtri ante caſtrum, fixere tentoria circumquaque: in ipſa autem fixione tabernaculorum, cœperunt aliqui de caſtro egredi, noſtroſque ſagittis acrius infeſtare. Poſt aliquot autem dies, intra Burgum quod combuſtum fuerat, erexerunt noſtri petrarias vt iacerent verſus munitionem: quod videntes illi de caſtro, erexerunt & ipſi petrarias, ad perturbandum & impediendum noſtras, iacienteſque lapides magnos & creberrimos, noſtros haud modicum infeſtabant. Poſt hæc noſtri, plures petrarias erexerunt: verumtamen quamuis machinæ noſtræ continuè iacerent, domos quæ in munitione erant confringerent, muros ipſius munitionis debilitabant in modico aut in nullo. Erat autem tempus æſtiuum & calidiſſimum, circa feſtum videlicet B. Ioannis Baptiſtæ. Nec ſilendum credimus, quod Comes noſter, paucos habebat milites, licet multos haberet pedites peregrinos. Vnde contingebat, quod quotiens noſtri cauſa inpugnationis accedebant ad munitionem, aduerſariis quia muniti erant & docti ad prælium ſe viriliter defendentibus parum aut nihil proficere poterant. B Quadam die etiam cum noſtri ſæpedictam munitionem infeſtarent, quoddam repagulum de lignis muro proximum vi cœperunt, ſed aduerſarij per deſuper murum, creberrimos lapides iacientes, noſtros ſtatim à repagulo quod cœperant repulerunt, cumque noſtri ſe in interiora recepiſſent, exeuntes aduerſarij, in ipſo ardore diei veniebant vt comburerent machinas noſtras, afferentes ſecum ignem & ſtipulam & cætera ad ignis incentiuum neceſſaria: ſed noſtris viriliter reſiſtentibus, petrarias noſtras, non ſolum comburere, ſed nec ad ipſas quidem accedere poterant. Non ſolum autem illa die exierunt aduerſarij contra noſtros, ſed per multas vices exibant, noſtroſque prout poterant infeſtabant. Erat in obſidione illa venerabilis Epiſcopus Carcaſſonæ, de quo ſæpius mentionem fecimus, & ego cum eo. Hic in exercitu domini, de mandato Archiepiſcopi Narbonenſis, qui fuerat Abbas Ciſtercienſis, & erat legatus, ſicut ſuperius eſt præmiſſum, vice fungens legati, in feruore ſpiritus indefeſſo, in labore corporis incredibili, officium prædicationis, cæteraque ad obſidionem pertinentia ſedulus exercebat, vt breuiter dicam tanto & tam importabili curarum ſibi inuicem ſuccedentium pondere premebamur, quod vix licebat nobis comedere, vix modicum pauſare. Nec prætermittendum, quod dum eſſet Comes in obſidione Pennæ, venerunt ad eum omnes nobiles terræ illius, & facientes ei hominium, acceperunt ab eo terras ſuas. Dum res ita ſe haberet, Guido de Monte-forti, frater Comitis noſtri, & Archiepiſcopus Rothomagenſis Robertus, & electus Laudunenſis Robertus, & Guillelmus Archidiaconus Pariſienſis & Ingerrannus de boua, cui Comes noſter iampridem terrā Comitis Fuxi pro parte conceſſerat, pluresque alij peregrini, egreſſi à Carcaſſona, verſus terram Fuxenſem, ſe tranſtulerant & venerant ad quoddam caſtrum quod dicitur Anclanetum, quod ſtatim per inſultum vi capientes, hoſtes qui in eo erant ceciderunt, quod audientes illi qui erant in caſtris vicinis, caſtella ſua tradentes incendio, à facie noſtrorum fugerunt: noſtri vero caſtra illa perambulantes, ea funditus euertebant. Inde procedentes verſus Tholoſam, caſtra multa & fortiſſima, quæ derelicta erant vacua, penitus deſtruxerunt: ex quo etiam cœperunt Anclanetum, non inuenerunt qui auderet eos, in aliquo caſtro licet fortiſſimo expectare: timor quippe magnus irruerat ſuper omnes habitatores terræ illius. Dum ita viriliter ſe haberent noſtri prædicti, miſit ad eos Comes noſter, mandans vt venirent ad eum apud Pennam. Peregrini ſiquidem qui erant cum eo, peracta quadragena ſua in exercitu, volebant ferè omnes, ad propria remeare: properantes igitur viri prædicti, veniebant ad Comitem. C Quodam autem die venerunt ad caſtrum fortiſſimum, quod dicitur Penna in Albienſi: caſtrum illud adhuc Chriſtianitati & Comiti reſiſtebat, ſemperque ruptariis erat plenum. Cum ergo veniſſent ſupradicti peregrini ante caſtrum illud, ruptarij qui erant in caſtro exeuntes aduerſus noſtros, vnum de noſtris militibus occiderunt: noſtri autem nolentes in captione caſtri diutius morari, eo quod Comes noſter vocaret eos ſub feſtinatione, deſtructis in circuitu caſtri ſegetibus & vineis, recedentes noſtri ad Comitem feſtinabant. Illi autem de caſtro poſt diſceſſum noſtrorum, qui ibi fuerant per aliquot dies, venerunt ad locum vbi noſtri militem qui occiſus fuerat tradiderant ſepulturæ, extrahentes corpus de tumulo & per plateas diſtrahentes be-

Corpus militis exhumatum, feris prædæ obiicitur.

beſtiis & auibus expoſuerunt. O iniqua rabies. O crudelitas inaudita. Peruenientes ſæpius dicti peregrini ad Comitem qui erat in obſidione Pennæ, ab eo cum ingenti gaudio ſunt ſuſcepti, ſtatimque diuiſis circumquaque agminibus, fixere tentoria prope caſtrum: Comes autem cum ſuis militibus obſedit caſtrum à parte occidentis, in illa enim parte erant machinæ noſtræ adaptatæ: Guido vero frater Comitis, ab alia parte ſcilicet ab oriente fixit tentoria, & in illa parte erigens machinam, cœpit & ipſe caſtrum fortiter impugnare. Quid plura? multiplices adhuc eriguntur machinæ, inſtant noſtri impugnationi caſtri: erant autem circa caſtri circuitum nouem machinæ erectæ, & quia nec omnia, quæ in illa obſidione geſta ſunt ſigillatim exprimere non valemus, attingamus ad ſumma. Videns Comes noſter quod machinæ noſtræ non poterant diruere murum caſtri, fecit fieri aliam machinam, longe præ cæteris maioris magnitudinis, & dum machina illa pararetur, Archiepiſcopus Rothomagenſis, & electus Laudunenſis & cæteri qui cum eis erant, expleta quadragena ſua, recedere volebant, ſingulis etiam diebus, completa quadragena ſua recedebant peregrini, veniebant autem nulli aut pauciſſimi. Sciens igitur Comes noſter, quod quaſi ſolus remanebat, in multa anguſtia poſitus, acceſſit ad maiores exercitus, & ſupplicauit ne Chriſti negotium, in tanta neceſſitate deſererent, ſed adhuc ibi per aliquantulum temporis ſpatium morarentur: dicebatur autem, quod multitudo magna peregrinorum veniens à Francia erat Carcaſſonæ, & vere ſic erat: nec ſilendum, quod præpoſitus Colonienſis, omneſque Allemanni, qui multi & nobiles cum eo, & poſt eum venerant, iam ab exercitu receſſerant. Audiens electus Laudunenſis, preces Comitis non exaudiuit, ſed quandam infirmitatem prætendens nullo modo potuit detineri: ſimiliter & cæteri fere omnes fecerunt, ſolummodo Archiepiſcopus Rothomagenſis, qui ſe in ſeruitio Dei laudabiliter habuerat, ſecum tenens propriis ſumptibus plurimos milites, & familiam multam nimis, ipſe benignus, benigne Comiti acquieuit, & tandiu cum eo remanſit, donec nouis ſuperuenientibus peregrinis, ipſe de licentia & voluntate Comitis, cum honore ad propria remeauit. Cum ergo receſſiſſet Epiſcopus Laudunenſis, & pars magna exercitus, cœpit venerabilis Archidiaconus Guillelmus, vir magnæ conſtantiæ & mirificæ probitatis, in his quæ ad obſidionem pertinebant inſtantiſſime laborare: Epiſcopus autem Carcaſſonenſis, propter quædam negotia perrexerat Carcaſſonam, interea illa magna machina, quam ſuperius commemorauimus parabatur, quæ dum parata fuiſſet, fecit eam dictus Archidiaconus à parte quadam erigi prope caſtrum, illa autem machina, vt pote magna magnos iaciens lapides, murum caſtri paulatim debilitare cœpit. Poſt aliquot vero dies, ſuperuenerunt peregrini, de quibus ſupra fecimus mentionem, Abbas videlicet ſancti Remigij Remenſis, & quidam Abbas Sueſſionenſis, Decanus etiam Autiſiodorenſis, qui ibi poſtea defunctus eſt, & Archidiaconus Cathalaunenſis, viri magni & litterati, plures & milites & pedites peregrini: qui cum veniſſent, venerabilis Epiſcopus Rothomagenſis, de voluntate & beneuolentia Comitis recedens ab exercitu repatriauit: illi autem qui ſuperuenerant, cœperunt in expugnatione caſtri ſtrenuè laborare. Quodam die aduerſarij noſtri, pauperes & mulieres quos ſecum habebant, eiecerunt à caſtro, & expoſuerunt morti, ne victualia eorum conſumerent. Comes autem noſter, eiectos illos noluit occidere, ſed redire repulit in caſtrum. O nobilitas principis, dedignatus eſt occidere, quos non cœperat, nec de illorum morte credidit adepturum ſe gloriam, de quorum captione, non fuerat aſſecutus victoriam. Igitur cum machinæ noſtræ diutius ieciſſent intra munitionem omneſque domos & refugia quæ in ea erant confregiſſent, machina inſuper magna quæ de nouo erecta fuerat, ipſum murum munitionis debilitare cœpiſſet, videntes illi qui in caſtro erant, quod non poterant diu ſe tenere, & ſi caſtrum vi caperetur, omnes in manu gladij traderentur, attendentes inſuper quod nullum habituri eſſent ſuccurſum à Comite Tholoſano, tentauerunt cum noſtris, de compoſitione, in hunc modum: debebant reddere Comiti noſtro caſtrum, dummodo ipſi euaderent cum armis ſuis: quo audito, habuit Comes cum ſuis conſilium, vtrum reciperet compoſitionem quam aduerſarij offerebant. Attendentes autem noſtri, quod ferè omnes peregrini erant quaſi in receſſu, completa ſcilicet quadragena ſua, & quod Comes remaneret ibi quaſi ſolus, conſiderantes etiam quod illi de caſtro, adhuc per multos dies poterant reſiſtere, cogitantes inſuper quod Comes multa alia & magna neceſſaria habebat

Præpoſitus Colonienſis caſtris diſcedit.

A B C

A bebat facere, hyemps vero imminebat, in qua non poterat obſidionem tenere.
His inquam omnibus circumſpectis, conſuluerunt Comiti vt acquieſceret compoſitioni quam aduerſarij offerebant. Anno igitur incarnati verbi 1212. menſe Iulij,
in feſto S. Iacobi eiectis aduerſariis, recepit Comes nobile caſtrum Pennæ. Die
autem craſtina ſuperuenit venerabilis Archiepiſcopus Rhemenſis Albericus, vir
multæ bonitatis, qui negotium Ieſu-Chriſti deuotiſſimo amplexabatur affectu, venitque cum eo cantor Rhemenſis, & quidam alij peregrini: non credimus autem ſupprimendum, quod dum eſſet Comes noſter in obſidione Pennæ, rogauit Robertum malum-vicinum, vt ipſe pergeret ad quandam villam valde nobilem nomine
Marmandam, quæ fuerat Comitis Tholoſæ, acciperetque eam ex parte Comitis
noſtri & cuſtodiret: vir autem nobiliſſimus, licet grauiſſima infirmitate laboraret,
non recuſans laborem, nec fatiſcentem prætendens infirmitatem, libenter ac liberaliter acquieuit. Hic eſt enim de cuius præcipue circumſpecta prouidentia, ſaluberrimoque conſilio pendebat Comes, imo totum negotium Ieſu-Chriſti. Veniens *Marmanda in poteſtatem Comitis Monfortij venit.*
Robertus ad villam prædictam, honorifice à burgenſibus eſt ſuſceptus, ſed quidam
ſeruientes Comitis Tholoſæ, qui cuſtodiebant munitionem caſtri, noluerunt ſe
B reddere, ſed cœperunt reſiſtere, ipſamque deffendere munitionem: quod videns
vir ſtrenuus videlicet Robertus, ſtatim ante munitionem, fecit erigi vnum mangonellum, qui cum aliquot lapides ieciſſet, dicti ſeruientes reddiderunt munitionem.
Manſit autem Robertus in villa illa aliquantis diebus, & poſt hæc rediit ad Comitem apud Pennam. Capto caſtro Pennæ & munito, propoſuit Comes noſter vt
obſideret quoddam caſtrum proximum nomine Biron: Caſtrum illud, dederat Comes Tholoſæ cuidam traditori nomine Martino Algais, quia ſicut in ſuperioribus
diximus, fuerat cum Comite noſtro, ſed poſtea proditione facta ab eo receſſerat:
hic in caſtro prænotato moram faciens, aduentum noſtrorum ibi voluit expectare,
quod iuſto Dei iudicio prouiſum, rei exitus demonſtrauit. Venientes igitur noſtri
ante caſtrum obſederunt illud, poſt hæc impugnatione facta, per multos labores,
& miræ probitatis exercitia, aſcendentes muros, vi burgum cœperunt. Statim aduerſarij, ſe in munitionem receperunt, videnteſque quod non poterant reſiſtere,
quæſierunt pacem, parati reddere munitionem illam, dummodo euaderent ipſi viui, quod Comes nullatenus facere volebat: verumtamen timens Comes, ne furtiue euaderet dictus traditor, Martinus videlicet Algais, propter cuius captionem,
Comes præcipuè obſederat caſtrum illud, obtulit aduerſariis, quod ſi traditorem illum in manibus eius traderent, ipſe eos ab imminentis mortis anguſtia liberaret. *M. Algais Hiſpanus proditor patibulo affigitur.*
Quo audito, illi auidiſſimè currerunt, Martinumque arripientes, ipſum Comiti tradiderunt, quem Comes arripiens, obtulit ei confeſſionem, ſicut aliis damnatis facere conſueuerat vir Catholicus, poſt hæc ligatum ad caudam equi, per exercitum
C diſtrahi fecit, diſtractumque dignè pro meritis patibulo ſuſpendi. Venit ibi ad
eum, nobilis quidam princeps Vaſconiæ Gaſto de Bearno, homo peſſimus, qui ſemper adhæſerat Comiti Tholoſano, facturus colloquium de compoſitione: Comes
autem noſter, quia ipſa die componere nequiuerunt, alterum ei diem aſſignauit
apud Aginnum, ſed ille pacis inimicus, à compoſitionis pacto reſiliens, ad diem illam venire noluit. Dum hæc agerentur, nobilis Comitiſſa Montis-fortis, & venerabilis Epiſcopus Carcaſſonenſis & ego cum eo, à partibus Carcaſſonæ properabamus ad Comitem, habentes nobiſcum paucos pauperes & peregrinos. Nec ſilendum quod dum pergimus, multi de peregrinis noſtris, propter calorem feruentiſſimum & arduitatem viæ, deficiebant in via: venerabilis autem Carcaſſonenſis Epiſcopus & nobilis Comitiſſa, eorum dolori compatientes, eos tota die in equis ſuis,
retro ſe deportabant, aliquando etiam, vterque ipſorum, Epiſcopus videlicet &
Comitiſſa, ſuper equum ſuum duos leuari faciebant peregrinos, ipſi autem pedites
incedebant. O compaſſio pia Epiſcopi. O nobilis humilitas Comitiſſæ. Cum autem veniſſemus Caturcum, ad Comitem properantes, dictum eſt nobis, quod illic
propè erant caſtella, in quibus ruptarij & inimici fidei morabantur: cum ergo accederemus ad caſtella, & eſſemus pauciſſimi, diuina clementia mirabiliter operante,
perterriti hoſtes & à facie noſtra fugientes, plura caſtra & fortiſſima vacua reliquerunt, quæ poſtquam deſtruximus, venimus ad Comitem apud Pennam. His omnibus ritè peractis, habito Comes nobilis cum ſuis conſilio, propoſuit obſidere *Obſidio Moſayci.*
quoddam caſtrum nómine Moſaicum, quod erat in poteſtate Comitis Tholoſani.

Venientes igitur ad caſtrum in vigilia Aſſumptionis B. Mariæ, obſedimus illud. A Caſtrum autem Moſaici ſitum erat ad pedem montis in quadam planicie, propè fluuium Tarni, in loco plurimum fertili & amœno, vocatur Moſaïcum, à moys, quod eſt aqua, eo videlicet, quod dulciſſimis intus fontibus abundat. Homines autem caſtri, cum audiſſent noſtros accedere, vocauerunt ad ſe ruptarios, & homines Tholoſanos quamplurimos, vt eorum auxilio reſiſtere noſtris poſſent, erant autem ruptarij illi, homines peruerſi & peſſimi: cum enim caſtrum illud, iamdudum fuiſſet à legatis D. Papæ interdictum, eo quod faueret hæreticis, impugnaretque Eccleſiam cum Comite Tholoſano, dicti ruptarij in contemptum Dei & noſtrum, campanas Eccleſiæ, quæ in caſtro erat nobilis & ampliſſima, omni die, ad omnem horam, feſtiuè faciebant pulſari. Rex ſiquidem Franciæ Pipinus in caſtro illo monaſterium mille fecerat monachorum. Poſt paucos dies, fecit Comes parari machinas & erigi propè caſtrum, quæ iacientes cœperunt aliquantulum murum debilitare, erexerunt autem & aduerſarij machinas ſuas, & fecerunt iacere contra noſtras: viri autem venerabiles, & huius negotij rectores & magiſtri, ſcilicet Epiſcopus Carcaſſon. & Guillelmus Archidiaconus Pariſienſ. in his quæ obſidioni erant neceſſaria inſtantiſſime laborabant: Archiepiſcopus etiam Rhemenſis, qui ibi erat, verbum prædicationis & exhortationis, ſæpiſſimè & libentiſſimè peregrinis miniſtrans, & B in his quæ opus erant obſidioni ſe humiliter exponens, & ſua liberaliter expendens, valde erat neceſſarius negotio Ieſu-Chriſti: quodam autem die exierunt aduerſarij à caſtro, & cœperunt venire vt debilitarent machinas noſtras: currens autem Comes noſter & quidam de noſtris armati, hoſtes in munitionem ſuam retrudebant.

Cœnobium à Pipino rege extructum, in quo degere debent mille monachi.

Archiepiſcopus Remenſis præco dominici verbi.

In illo autem conflictu, quidam de aduerſariis ſagittam dirigens, Comitem noſtrum in pede vulnerauit, ſed & quendam iuuenem de noſtris, qui erat nepos Archiepiſcopi Remenſis, capientes, illum poſt ſe traxerunt, quem occidentes, & turpiter detruncantes, ad nos proiecerunt. Venerabilis autem Archiepiſcopus auunculus occiſi iuuenis, licet affectu diligeret eum ſingulari, propter ſeruitium tamen Ieſu-Chriſti, mortem nepotis æquanimiter ſuſtinens, & multa animi virtute diſſimulans, cunctis qui in exercitu erant, miræ patientiæ & magnanimitatis exemplum demonſtrat. Nec ſilendum eſt, quod circa huius obſidionis initium, cum præ paucitate peregrinorum, non poſſemus caſtrum vndique obſidere, exibant quotidie aduerſarij à caſtro, venienteſque per ſuper montem, qui caſtrum ſupereminebat, cum multa ſuperbia exercitum infeſtabant, peregrini autem noſtri, aſcendentes ad eos tota die contra illos dimicabant. Quotieſcumque vero aduerſarij, aliquem de peregrinis noſtris occiderant, in contemptum noſtrorum, circumdantes corpus occiſi, in ipſum ſinguli gladios infigebant: tantæ enim crudelitatis erant, quod non ſufficiebat eis, ſi aliquem noſtrorum occiſum viderent, niſi noua adiicientes vulnera, omnes quotquot erant hoſtes, corpus defuncti, gladiis ſuis tranſuerberabant. O pugna contemptibilis. O rabies iniquorum. Cum autem hæc agerentur, cœperunt venire de die in diem à Francia peregrini: Epiſcopus etiam Tullenſis Regenaldus, die quadam cum aliis peregrinis ſuperuenit. Creſcente igitur peregrinorum multitudine, occupauerunt dictum montem, venientibuſque paulatim peregrinis, ſicut antea facere conſueuerant, caſtrum ferè vndique obſederunt. Nec ſilentio prætereundum, quod antequam caſtrum vndique eſſet obſeſſum, exeuntes aduerſarij à caſtro, & aſcendentes in montem, quando videbant Epiſcopum Carcaſſonæ, ſermonem exhortationis ad populum habentem, in turbam populi qui ſermonem audiebat, cum baliſtis ſagittas iaciebant, ſed per Dei gratiam nullum lædere potuerunt: & quia non omnia quæ ibi geſta ſunt, poſſemus latius exprimere, accingamur ad ſumma. Poſtquam machinæ noſtræ diu iecerant, & debilitarant muros caſtri, fecit fieri Comes machinam quandam, quam lingua vulgaris Catum dicit, quæ cum facta eſſet, iuſſit Comes trahi eam ad foſſatum caſtri, quod latiſſimum & profundiſſimum erat, aqua etiam plenum. Aduerſarij autem, quædam extra foſſata repagula de lignis fecerant, & poſt illa repagula, iterum aliud foſſatum, manebantque ſemper inter illa duo foſſata, & inde exibant ſæpius & infeſtabant noſtros, interea dicta machina noſtra ad foſſatum trahebatur. Erat autem cooperta pellibus bouinis recentibus, ne ab hoſtibus poſſet comburi: aduerſarij autem quandam machinam petrariam, faciebant iacere aſſiduè ſuper machinam illam, vt diruerent illam. Dum autem eſſet machina ſæpedicta ſuper primum foſſatum, ni-

Nepos Archiepiſcopi Remenſis membratim diſcerpitur.

Albigenſes in mortuos immaniſſimè ſæuiunt.

C

hilque

A hilque ſupereſſet, niſi vt ipſum foſſatum ſub protectione à noſtris impleretur, quodam die poſt occaſum ſolis, exeuntes aduerſarij à caſtro, attulerunt ignem, ligna ſicca, ſtipulam, ſtupam, carnes ſalſas, adipem, oleum, & cætera ignis incentiua, cœperuntque inſtantiſſimè proiicere, vt comburerent machinam noſtram. Habebant præterea baliſtarios, qui noſtros defendentes machinam, grauiſſimè vulnerabant. Quid plura? altius erupit flamma, turbati ſumus omnes. Comes autem & frater eius Guido erant inter machinam. Proiicientes igitur aduerſarij indefeſſè ad incendendum ignem neceſſaria, noſtri conſtantiſſimè & cum multo labore, vinum, aquam, terram, in ignem mittebant, alij autem inſtrumentis ferreis, fruſta carnium & vaſa oleo plena, quæ aduerſarij iactabant, ab igne extrahebant. Sic itaque noſtri per incredibiles caloris & laboris anxietates, quod ſine lachrymis videri vix poſſet, ſæpedictam machinam, ab igne exemerunt. In craſtino autem, armantes ſe peregrini noſtri ad caſtrum vndique acceſſerunt, intranteſque audaciſſimè primum foſſatum, per multos labores & conſtantiſſimas probitates, repagula lignea confringebant, aduerſarij autem, qui inter repagula & in barbacanis erant, ipſas barbacanas, prout poterant defendebant. Cum fieret autem inſultus iſte, Epiſcopus Carcaſſonæ, & ego per exercitum diſcurrebamus noſtros exhortantes. Archiepiſcopus
B autem Rhemenſis, & Tullenſis & Albienſis Epiſcopi, & Guillelmus Archidiaconus Pariſ[illegible]ſis, Abbas etiam Moſayci cum quibuſdam monachis, reliquuſque clerus exce[illegible]s, in montis deſcenſu ante caſtrum ſtabant, induti veſtibus Albis, & nudis pedibus tenentes ante ſe crucem, cum reliquiis ſanctorum, voce altiſſima & deuotiſſima cantabant, *Veni creator ſpiritus*, diuinum auxilium flagitantes, nec defuit exorantibus paracletus, ſed mox vt verſum hymni, ſcilicet, *Hoſtem repellas longius*, tertio repetentes incœperunt, exterriti aduerſarij diuinitus & repulſi, dimiſſis barbacanis, ad caſtrum confugerunt, ſeque intra murorum ambitum concluſerunt. Interea burgenſes cuiuſdam caſtri Comitis Tholoſæ quod proximum erat, & vocabatur caſtrum Sarracenum, venerunt ad Comitem noſtrum & reddiderunt ei caſtrum illud: miſit etiam Comes Guidonem fratrem ſuum, & Comitem Balduinum fratrem Comitis Tholoſæ, & alios milites ad aliud caſtrum nobile, quod erat Comitis Tholoſæ, diſtans quinque leugis à Tholoſa, ſuper Garumnam fluuium ſitum, nomine Verdunum, homines autem caſtri illius, ſine conditione aliqua reddiderunt ſe Comiti noſtro, ſimiliter autem omnia in circuitu caſtra ſe reddiderunt, excepto vno, quod dicitur Mons-Albanus. Audientes burgenſes Moſayci, quod caſtella quæ in circuitu erant, ſe reddiderant Comiti noſtro, videntes etiam quod reſiſtere non valebant, miſerunt ad Comitem, poſtulantes pacem: cogitans autem Comes, quod erat adhuc ſatis forte, nec poterat capi vi, ſine multa noſtrorum interfectione, attendens etiam quod ſi caperetur vi, deſtrueretur villa quæ optima
C erat & propria monachorum. Videns inſuper, quod omnes qui in caſtro erant pariter interirent, dixit tali conditione reciperet illos, ſi ruptarios illos, & omnes qui cauſa munitionis caſtri venerant à Tholoſa, traderent in manus eius, ipſi inſuper iurarent ſuper ſacroſancta Euangelia, quod non impugnarent de cætero Chriſtianos, quibus ritè peractis, traditiſque ruptariis & hominibus Tholoſanis, recepit Comes caſtrum & reſtituit ipſum Abbati, ſaluo eo quod de iure habuerant in caſtro Comites Tholoſani. Accipientes autem peregrini noſtri ruptarios, auidiſſime interfecerunt. Nec ſilendum credimus, quod caſtrum Moyſiaci, quod in vigilia Aſſumptionis B. Mariæ obſeſſum fuerat, in feſto Natiuitatis eiuſdem Virginis captum fuit: agnoſcitur ergo, operata B. Virgo. Mouens Comes à Moyſiaco, propoſuit obſidere caſtrum quoddam prope Fuxum, nomine Sauerdunum in diœceſi Tholoſana caſtrum illud à dominio Comitis noſtri receſſerat, Comeſque Fuxi qui illud tenebat, occaſione caſtri illius, caſtrum Apamiarum plurimum infeſtabat. Interea quidam peregrini nobiles de Alemannia, venerant Carcaſſonam. Ingerrannus autem de Boua, cui ſupradiximus, Comes noſter conceſſerat pro parte magna terram Comitis Fuxi, alij etiam milites noſtri qui cuſtodiebant terram Carcaſſonenſem, dictos Alemannos apud Appamias duxerunt: Comes autem Tholoſæ & Comes Fuxi, erant apud Sauerdunum: mouentes autem milites noſtri cum Alemannis, properabant verſus Sauerdunum, quo audito, Comes Tholoſæ & Comes Fuxi fugerunt à Sauerduno, ſicque ſine conditione vel pugna, Ingerrannus recuperauit Sauerdunum. Dum hæc agerentur, Comes noſter cum ſuo exercitu, à Moyſiaco

Catholicorum præſulum, mira deuotio & feruor religionis.

Recuperatur Sauerdunũ diœceſ. Tholoſanæ oppidum.

A veniebat, & eum eſſet prope Sauerdunum, ipſe iuit Appamias vbi erant Alemanni, exercitus vero perrexit Sauerdunum. Comes autem aſſumens Alemannos, equitauit ante caſtrum Fuxi, & inde rediit ad exercitum, qui receſſerat à Sauerduno, & perrexerat ad altam ripam, homines autem Altæ ripæ à facie eorum fugerant, & dimiſerant caſtrum vacuum, Comes autem muniuit caſtrum Altæ ripæ, quia per illud ſuos arcere poterat inimicos, erat enim ſitum inter Tholoſam & Fuxum. His geſtis propoſuit Comes inuadere terram Comitis Conuenarum, venitque ad caſtrum quoddam, quod erat prope Tholoſam nomine Murellum, erat enim caſtrum illud amœniſſimum, ſuper Garonnam fluuium ſitum: eum autem appropinquaremus caſtro Murelli, homines caſtri timentes à facie noſtra, fugerant & intrauerunt Tholoſam: ſed & quidam ex ipſis, in pontem caſtri qui erat ligneus & longiſſimus ſuper Garonnam, per quem tranſire debebamus ignem miſerunt. Cum veniſſemus igitur ante caſtrum, & ponte combuſto, non poſſemus in ipſum intrare, Comes & plures de noſtris, mittentes ſe in aquam quæ profunda erat & valida, non ſine grandi periculo tranſierunt: exercitus autem fixit tentoria citra aquam: ſtatim currens Comes cum quibuſdam ſuis ad pontem, ignem cum multo labore extinxerunt, ſtatimque tanta abundantia aquæ pluuialis erupit, adeoque aqua prædicta B exereuit, quod nemo ſine graui propriæ vitæ periculo, poterat illam tranſire. Veſpere autem facto, videns nobilis Comes, quod fere omnes milites & fortior[illegible]exercitus tranſeuntes per aquam intraſſent caſtrum, pedites autem & inualidi no[illegible]lentes tranſire, remanſiſſent citra aquam, vocauit mareſchallum ſuum & dixit ei, volo redire in exercitum cui ille, quid inquit, quid dicitis? robur exercitus totum eſt in caſtro iſto, vltra aquam non ſunt niſi pedites peregrini, præterea tam magna & valida eſt aqua, quod nullus modo poſſet eam tranſire, inſuper venire poſſent Tholoſani, & vos & omnes peregrinos interficere. Reſpondit Comes Mareſcallo, abſit à me vt faciam quod conſulitis, pauperes Chriſti expoſiti ſunt gladio, & ego in munitione manebo, fiat de me voluntas Domini, certe ego ibo & manebo cum eis, ſtatim exiens à caſtro, tranſiuit aquam & rediit ad exercitum peditum, manſitque ibi cum pauciſſimis, ſcilicet quatuor vel quinque militibus plures dies, donec facto ponte, totus tranſiuit exercitus. O magna probitas principis. O virtus inuicta, noluit enim cum militibus manere in caſtro, dum modo pauperes expoſiti peregrini erant in campo.

Alta ripa caſtrum à Comite Simone munitum.

Simonis Comitis glorioſum reſponſum.

Comes Mon-fortienſis ſan-gaudentium occupat, Tholoſam modis omnibus diuexat. Comes Raimundus ad Arragonenſem Regem confugit, vt ab eo auxilia impetret.

C

CAPVT LXIV.

DVM Comes noſter moraretur in caſtro Murelli: venerunt ad eum Epiſcopi Conuenarum & Conſoranenſium, viri venerabiles & Deo pleni, qui negotium Ieſu-Chriſti vnico diligebant affectu, exhibitione operis promouebant, quorum etiam conſilio & induſtria, Comes adierat partes illas, monuerunt igitur Comitem vt vlterius procederet, & ſine pugna & gladio maximam reciperet Waſconiæ partem: properans igitur Comes, perrexit ad caſtrum quoddam quod dicebatur S. Gaudentius, & fuerat Comitis Conuenarum, homines autem caſtri tradentes ei caſtrum ipſum cum gaudio receperunt, venerunt etiam ibi ad eum nobiles illius, facienteſque ei hominium, receperunt ab eo terras ſuas: inſuper penetrans montana apud Fuxum, terram Rogerij de Cominges nepotis Comitis Fuxi ex parte maxima deuaſtauit. Interea Carcaſſonenſis Epiſcopus, qui cum quibuſdam peregrinis, in caſtro Murelli remanſerat, circa munitionem caſtri ipſius aſſidue laborabat. Peractis Comes noſter in Waſconia negotiis pro quibus perrexerat rediit Murellum, non enim habebat milites peregrinos, niſi Comitem Tullenſem, & quoſdam alios milites pauciſſimos, ſed quamuis eſſet cum paucis, frequenter tamen equitabat vſque ad portas Tholoſæ: illi autem qui in Tholoſa erant innumerabiles & municiſſimi, non audebant exire aduerſus eum, ipſe vero omnia in circuitu deuaſtans, munitiones ante ipſorum oculos deuaſtabat. Erat autem Tholoſa ciuitas vltra

modum

A modum plena populo, quia Biterrenſes, & Carcaſſonenſes, & Tholoſani hæretici
& hæreticorum fautores & ruptarij, amiſſis diuino iudicio terris ſuis, Tholoſam
intrauerant, adeoque impleuerant, quod ipſa clauſtra monachorum ciuitatis ex-
pulſis canonicis fecerant pecorum ouilia & ſtabula equorum. O nidus hæretico-
rum Tholoſa, ô tabernacula prædonum. Nec prætermittendum, quomodo afflicta
& obſeſſa erat tunc Tholoſa: Comes enim noſter erat ex vna parte apud Murel-
lum, quidam milites noſtri ex alia parte apud Verdunum: Come alduinus ex
alia. Guido frater Comitis ex altera. Hi omnes ex omni parte Tr .oſam circum-
dantes, & vſque propè portas ipſius ſæpius equitantes, eam non modicum infeſta-
bant. Comes autem Tholoſæ qui peccatis ſuis exigentibus exhæreditatus, præter
Tholoſam & Montem-Albanum, perdiderat terram ſuam, ad Regem Arragonum
confugerat, ab eo ſuper recuperatione terræ ſuæ, conſilium & auxilium quæſiturus.
O iuſtum iuſtiſſimi iudicis Dei iudicium: O miſericordiſſimi fratris videlicet P. de
caſtro nouo, viridica ſententia, dicebat ſiquidem vir bonus, ſicut ab illis audiui,
qui ab illius ore ſæpius audierunt. Negotium inquiebat Ieſu-Chtiſti, in partibus
iſtis, nunquam proſperum ſortietur effectum, donec aliquis de nobis prædicatori-
B bus, pro defenſione fidei moriatur, & vtinam ego prior, perſecutoris exciperem
gladium. Ecce miſer ille Comes Tholoſanus, cum mortem huic ſanctiſſimo viro
videlicet intuliſſet, eo quod ipſum de perpetratis nequitiis, publicè & in facie re-
dargueret vir bonus, poſt hæc ſe euaſiſſe putauit, poſt hæc recuperare ſe credidit
terram ſuam, ſed domino retribuente vindictam, ſanguinemque ſui martyris vin-
dicante, vnde ſperauit ſe habere lucrum, niſi diſpendium grauiſſimum, inde dam-
num irrecuperabile reportauit. Diligenter etiam eſt notandum, quod dictus Co-
mes miſer ille, occiſorem viri Dei, in maximo amore & familiaritate receperat,
adeo quod per ciuitates & caſtella ipſum ducens, quaſi pro ſpectaculo omnibus di-
cebat. *Iſte ſolus me diligit, iſte ſolus concordat maximè votis meis: iſte eripuit me ab
inimico*, licet autem crudeliſſimum homicidam illum, Comes prædictus ita extol-
leret, ipſum muta etiam animalia abhorrebant. Sicut enim multorum & probo-
rum virorum canonicorum Tholoſanæ Eccleſiæ, veridica relatione audiuimus, ab
illo die quo prædictus homicida, memoratum virum Dei occidit, in deteſtationem
tanti ſceleris, nunquam canis dignatus eſt accipere de manu eius. O res miranda.
O res inaudita. Hoc idcirco inſeruimus, vt quam iuſtè Comes Tholoſæ exhære-
ditatus ſit oſtendamus. Dum res ita ſe haberet, vt ſupradictum eſt, Rogerius Ber-
nardi filius Comitis Fuxenſis, propè Carcaſſonam cum ruptariis tranſiens, equita-
bat quodam die verſus Narbonam, vt ſi quos inueniret peregrinos, vinctos perdu-
ceret Fuxum, aut morte crudeliſſima condemnaret. Factum eſt igitur, dum iret,
obuios habuit paucos peregrinos, qui tendebant ad Comitem noſtrum, venientes
à partibus Gallicanis: peregrini autem illi, videntes hoſtes venientes, putanteſque
C quod eſſent de noſtris, intrepidi aduerſariis occurrebant. * Traditores ſiquidem
prædicti, in his nequitiæ ſuæ prouidebant, quia videlicet lento paſſu, & per ſtra-
tam publicam ambulabant, vt non eſſet facilè aduertere, quod non eſſent de noſtris.
Vt autem appropinquauerunt ad inuicem, ſtatim crudeliſſimi carnifices, inſurrexe-
runt in noſtros qui pauci erant & inermes, vt potè proditionis ignari, occidenteſ-
que plures de noſtris, & membratim dilacerantes, reliquos ſecum duxerunt vſque
Fuxum, vbi eos tenentes in vinculis, tormentis validiſſimis dilaniabant: cum ma-
ximo ſiquidem ſtudio, noua quotidie & inexperta excogitabant ſupplicia, quibus
ſuos affligerent captiuos: ſicut enim ab ore cuiuſdam militis noſtri audiui, qui ibi
tenebatur in vinculis, qui præſens erat & videbat, captiuos ſuos cruciabant illi tot
& tantis tormentis, quod Diocletiano & Maximiano poſſet æquiparari malitia,
vel etiam anteferri. Vt enim prætermittamus ibi minima, ipſos ſacerdotes & diuini
myſterij tractatores frequentius ſuſpendebant: quandoque etiam quod dictu horri-
bile eſt, ligatis ad genitalia membra funibus, ferociſſimè diſtrahebant. O crude-
litas immanis, ô rabies inaudita.

Tholoſa hæreſeon parens, fautrix, receptatrix.

Homicidij vltio diuina.

* *Fertur etiam pro certo, quod aliqui eorum, ſuper arma deferebant habitum monachorum Ciſtercienſium & alios prædebant.*

Hæc habentur in margine M. S.

A

Conuentus Epiſcoporum & Baronum apud Apamiam celebratur à Simone Comite, vbi multa decreta & leges ſtatuuntur, quas ſe Comes ſeruaturum pollicetur.

CAPVT LXV.

ANNO Incarnationis Domini 1212. menſe Nouembris, conuocauit nobilis Comes Montis-fortis Epiſcopos & nobiles terræ ſuæ, apud caſtrum Apamiarum celebraturus colloquium generale. Cauſa autem colloquij huius iſta fuit, vt Comes noſter, in terra quam acquiſierat, ſanctæque R. E. ſubiugauerat, inſtitui faceret bonos mores, hæretica ſpurcitia procul pulſa, quæ totam corruperat terram illam, bonæ tam cultu religionis Chriſtianæ, quam etiam de temporali pace & quiete, conſuetudines plantarentur. Terra ſiquidem illa, ab antiquis diebus deprædationibus patuerat & rapinis, opprimebat quippè potens impotentem, fortior minus fortem. Voluit igitur Comes nobilis, cunctas conſuetudines fixoſque limites terræ dominis ponere quos tranſgredi non liceret, quatenus etiam milites de ſuis certis & rectis redditibus rectè viuerent: minor etiam populus ſub alis dominorum poſſet viuere, immoderatis exactionibus non grauatus: ad quas conſuetudines ſtatuendas, electi fuerunt viri duodecim qui ſuper ſacroſancta Euangelia iurauerunt, quod pro poſſe ſuo tales conſuetudines ponerent, per quas Eccleſia ſua libertate gauderet, tota etiam terra in ſtatu firmaretur meliori. De illis autem 12. electoribus, quatuor fuerunt Eccleſiaſtici, duo ſcilicet Epiſcopi, Tholoſanus & Conſoranenſis, vnus Templarius, vnuſque hoſpitalarius, quatuor præterea Francigenæ milites, quatuor etiam indigenæ, duo milites & duo burgenſes, per quos dictæ conſuetudines, ſatis competenter poſitæ & firmatæ. Vt autem conſuetudines illæ inuiolabiliter ſeruarentur, antequam proferrentur in medium, nobilis Comes, omneſque milites ſui ſuper quatuor Euangelia iurauerunt, quod ſupra memoratas conſuetudines, nunquam præſumeret violare: vt etiam maiorem obtinerent firmitatem redactæ ſunt in ſcriptum, ſigillo etiam Comitis & omnium Epiſcoporum, qui ibi plures erant firmatæ & munitæ. Dum hæc agerentur apud Apamias, hoſtes fidei à Tholoſa egreſſi, diſcurrere cœperunt per Waſconiam & facere mala quæcumque potuerunt. Venerabilis autem Epiſcopus Conuenarum, aſſumptis ſecum aliquibus de militibus noſtris, perrexit in Waſconiam, terramque illam ab hoſtibus fidei viriliter defendebat: nobilis autem Comes noſter perrexit Carcaſſonam & inde Biterrim, habiturus colloquium, cum Archiepiſcopo Narbonenſi, ſuper his quæ ſpectabant ad negotium Ieſu-Chriſti. Dum autem eſſemus apud Biterrim, & ſedes Epiſcopalis vacaret, canonici illius Eccleſiæ, communi aſſenſu, elegerunt venerabilem Archidiaconum Pariſienſem Guillelmum in ſuum Epiſcopum & paſtorem, ſed ipſe nulla ratione, ad hoc potuit induci, vt electioni eorum aſſenſum præberet.

B

C

G. Pariſ. Archidiaconus, in Epiſcopum Biterrenſem electus, electioni conſenſum non prebet.

Rex Arragonenſis venit Tholoſam & colloquium habet cum Comite Simone, & Apoſtolicæ ſedis legato.

CAPVT LXVI.

CIRCA feſtum vero Dominicæ apparitionis, Rex Arragonum Petrus, qui negotio fidei plurimum inuidebat, venit Tholoſam, & fecit ibi milites, excommunicatis & hæreticis communicando: mandauitque Rex Archiepiſcopo Narbonenſi Apoſt. ſedis legato, & Comiti noſtro, quod volebat habere colloquium cum eis, & de pace & de compoſitione inter Comitem noſtrum & hoſtes fidei tentare. Igitur aſſignata fuit communi aſſenſu dies & locus inter Tholoſam & Vaurum, vbi colloquium celebrari deberet. Cum igitur veniſſemus ad locum conſilij, rex cœpit rogare Archiepiſcopum Narbonenſem & Epiſcopos, de reſtituendis terris Comitibus Tholoſano, Conuenarum, & Fuxenſi, & Gaſtoni de Bearno: Archiepiſcopus autem

A autem Narbonenſis reſpondit Regi, vt omnes petitiones ſuas redigeret in ſcriptum, & ſcriptas & ſigillatas mitteret Epiſcopis apud Vaurum. Rex vero Arragonenſis, poſtquam applauſum magnum fecerat Comiti noſtro, & fratri & filiis eius, rogauit ipſum Comitem, vt octo diebus deſiſteret à malefaciendo inimicis ſuis, cui nobiliſſimus & Vrbaniſſimus reſpondit: non deſiſtam inquit, à malefaciendo, ſed ob reuerentiam veſtram, ceſſabo his octo diebus à benefaciendo. Similiter autem & Rex promiſit ex parte hoſtium noſtrorum, quod ipſo tempore colloquij, non facerent noſtris malum. Sed ipſi infideliſſimi, cum ſcirent noſtros conueniſſe ad colloquium, licet nos per Regem feciſſent ſecuros, diſcurrere cœperunt per terram noſtram verſus Carcaſſonam, & multa mala facientes, plurimos etiam occiderunt. O fraus nequam: die tertio poſtquam receſſit Rex à loco colloquij, & intrauit Tholoſam, ſcripſit petitiones ſuas ad Archiepiſcopos & Epiſcopos noſtros, in hæc verba.

Petitiones Regis Arragonenſium ad Prælatos in Concilio apud Vaurum congregatos.

B QVONIAM ſacroſancta mater Eccleſia non ſolum verba, ſed verbera quoque docetur habere, deuotus Eccleſiæ filius P. Deo miſerante Rex Arragonenſis, pro Comite Tholoſano, ad ſinum eiuſdem matris Eccleſiæ cupiens redire, & à ſanctitate veſtra petit humiliter, & rogat inſtanter, quatenus faciendo ſatisfactionem perſonalem pro exceſſibus quibuſcumque, prout ipſi Eccleſiæ viſum fuerit expedire, ac pro damnis & iniuriis illatis diuerſis Eccleſiis & Prælatis ſatisfaciendo id quod clementia matris Eccleſiæ, ipſo Comiti duxerit inungendum, reſtituatur clementer & miſericorditer ad poſſeſſiones ſuas, & alia quæ amiſit quod ſi forte in perſona Comitis nollet Eccleſia ipſius Regis petitionem audire: petit & rogat hoc idem pro filio, ita tamen quod puer nihilominus ſatisfaciat perſonaliter pro exceſſibus, vel in frontaria Sarracenorum cum militibus eundo in ſubſidium Chriſtianorum, vel in partibus transmarinis, ſecundum quod Eccleſia melius arbitrabitur expedire & infans in terra ſua, in tam diligenti cuſtodia, & tam fideli cura, ad honorem Dei & S. R. E. habeatur, vſquequo de bonitate ſua, ſigna compareant manifeſta. *Comes Tholoſanus ad Eccleſiæ amplexus redire ſimulat.*

ET quoniam Comes Conuenarum, nec fuit vnquam hæreticus, nec eorum ſuſceptor, ſed potius impugnator, & ideo terram dicitur amiſiſſe, quod aſtiterit conſobrino & domino ſuo, Comiti Tholoſano: petit idem Rex & rogat pro eo, ſicut pro vaſſallo ſuo, vt reſtituatur ad terram ſuam, ſatisfaciendo quoque ad arbitrium Eccleſiæ, ſi eum apparuerit in aliquo deliquiſſe.

C ITEM, Comes Fuxenſis, cum nec ſit, nec fuerit hæreticus, pro eo memoratus Rex petit, & rogat ſicut pro conſanguineo ſuo chariſſimo, cui ſine verecundia iniure ſic deeſſe non poteſt, quatenus pro reuerentia ipſius & gratia reſtituatur ad ſua, ſatisfaciendo nihilominus Eccleſiæ in his & pro his, quibus clementiæ matris Eccleſiæ eum apparuerit deliquiſſe.

ITEM, pro Gaſtone de Bearno Vaſſallo ſuo, petit ſæpedictus Rex & rogat affectuosè, quatenus reſtituatur ad terram ſuam & fidelitates Vaſſallorum ſuorum, maximè cum paratus ſit parere, & ad arbitrium Eccleſiæ ſatisfacere coram iudicibus non ſuſpectis, ſi nobis cauſam ipſius audire & expedire non licet.

IN omnibus tamen præmiſſis, duxit memoratus Rex, miſericordiam potius quam iudicium inuocandum, mittens ad clementiam veſtram clericos & Barones ſuos ſuper præmiſſis, ratum habiturus, quicquid à vobis cum eis fuerit ordinatum. Supplicans vt talem habere dignemini circumſpectionem & diligentiam in hoc facto, vt in negotio Chriſtianitatis in partibus Hiſpaniæ, ad honorem Dei & S. matris Eccleſiæ dilatationem, prædictorum Baronum & Comitis Montis-fortis ſubſidium poſſet habere. Datum Tholoſæ 17. Cal. Februarij.

Reſponſio Concilij.

ILLVSTRI & *dilecto in Chriſto P. Dei gratia Regi Arragonum, Comiti Barchilonenſium, Concilium apud Vaurum* * *ſalutem, & ſinceram in domino dilectionem.* Pe- * *Lanaur.*

titiones & preces vidimus, quas pro Tholoſano & eius filio & Fuxenſi & Conuenatum Comitibus, & nobili viro Gaſtone de Bearno, veſtra regalis Serenitas deſtinauit: in quibus etiam literis, inter cætera Eccleſiæ filium dicitis vos deuotum: A ſuper quo Domino Ieſu Chriſto, ac regali veſtræ celſitudini, gratiarum referimus actiones, & in cunctis quibus ſecundum Deum poſſemus, propter illam mutuam dilectionem, qua vos ſancta Romana mater Eccleſia, ſicut intelligimus, amplectitur, & vos ipſam, nec non & ob reuerentiam excellentiæ veſtræ regalis, admitteremus affectuoſius preces veſtras. Super eo quod pro Comite Tholoſæ petitis & rogatis, hæc duximus Serenitati Regiæ reſpondendum, quod tam cauſa Comitis quam filij, quæ pendet ex facto patris, auctoritate ſuperioris eſt à nobis exempta cum idẽ Comes Tholoſæ, Regienſi Epiſcopo & Magiſtro Theodiſio, à Domino Papa, negotium ſuum fecerit ſub certa forma Comiti. Vnde ſicut credimus, memoriter retinetis, quot & quantas gratias, dicto Comiti poſt multos exceſſus ipſius, Dominus Papa fecit: necnon & quam gratiam, ad interceſſionem veſtram & preces, venerabilis Narbonenſis Archiepiſcopus, Apoſt. ſedis legatus, tunc Abbas Ciſtercij apud Narbonam & Montem-peſſulanum, eidem Comiti faciebat, biennio ſi bene meminimus iam tranſacto. Volebat ſiquidem idem legatus, omnes dominicaturas & proprietates, eidem Comiti remanere integras & illæſas: & vt illa iura quæ habebat in caſtris aliorum hæreticorum, quæ de feodo eius erant, ſine Alberga, ſine Quiſta, ſine Caualgata, eidem integra remanerent. De illis preterea caſtris quæ B erant aliorum hæreticorum, quæ de feodo eius non erant, quæ idem Comes dicebat eſſe quinquaginta, volebat præfatus legatus, vt quartalis & tertia pars eorum, caderet in proprietatem Comitis ſupradicti. Spreta vero Comes illa magna gratia domini Papæ ac prædicti legati & Eccleſiæ Dei, veniens directe contra omnia iuramenta, quæ olim præſtiterat in manibus legatorum, & addens iniquitatem iniquitati, crimina criminibus, mala malis, Eccleſiam Dei & Chriſtianitatem, fidem & pacem cum hæreticis & ruptariis impugnauit & damnificauit, adeo vt omni gratia & beneficio reddiderit ſe indignum.

Comes Raimundus omni gratia & fauore Eccleſia, iudicatur indignus.

QVOD autem pro Comite petitis Conuenarum, taliter ſuper hoc duximus reſpondendum. Pro certo intelleximus, quod cum poſt exceſſus ſuos multiplices, & iuramenti tranſgreſſionem fœdus cum hæreticis & eorum fautoribus contraxiſſet, & ipſam Eccleſiam, licet nunquam in aliquo læſus eſſet, cum eiſdem peſtilentibus impugnaſſet, licet poſtmodum diligenter fuerit admonitus, vt ceſſaret à cœptis, & rediens ad cor, tandem reconciliaretur Eccleſiaſticæ vnitati: nihilominus idem Comes, in ſua nequitia extitit, excommunicationis & anathematis vinculo alligatus de quo etiam vt dicitur, Comes Tholoſæ aſſerere conſueuit, quod ipſe Comes Conuenarum, eum ad guerram impulit & induxit. Vnde idem Comes, actor per hoc guerræ & malorum quæ Eccleſiæ multipliciter prouenerunt extitit. Verumtamen ſi talem ſe exhibuerit, vt abſolutionis beneficium mereatur, poſtmodum cum C fuerit abſolutus, & habuerit poteſtatem ſtandi iudicio, ſi de aliquo quereletur, Eccleſia ei iuſtitiam non negabit.

PETIT præterea Regia celſitudo, pro Comite Fuxenſi, ad quod taliter reſpondemus, quod conſtat de ipſo, quod hæreticorum extitit à longo tempore receptator, præſertim cum non ſit dubium, quin credentes hæreticorum, hæretici ſint dicendi: qui etiam poſt multiplices exceſſus ſuos, poſt præſtita iuramenta, poſt obligationes tam perſonarum quam rerum, poſt iniectionem manuum in clericos, & detruſionem eorum in carcerem, pro quibus cauſis & multis aliis anathematis mucrone percuſſus: poſt illam etiam gratiam, quam idem legatus ad interceſſionem veſtram, olim ipſi Comiti faciebat, cruentam cædem exercuit in ſignatos, tam laicos quam clericos, qui in paupertate & ſimplicitate ſua, contra Vauri hæreticos in Dei ſeruitium ambulabant, qualis autem & quanta erat illa gratia, bene recolit ſicut credimus, Regia celſitudo, ad cuius preces cum eodem Comite, compoſitionem faciebat dictus legatus. Sed quod non fuit facta illa compoſitio per ipſum Comitem ſtetit: extant enim litteræ ad dominum Comitem Montis-fortis regali ſigillo munitæ, talem clauſulam continentes. Dicimus etiam vobis, quod ſi Comes Fuxenſis, nolluerit ſtare placito illi, & vos poſtea non audieritis preces noſtras pro eo, non erimus inde vobis dipacati: verumtamen ſi dederit operam, vt abſolutionis beneficium conſequatur, & poſt modum, cum abſolutionis fuerit

Comes Fuxenſis ob violentas manus in clericos iniectas, anathematis mucrone confoſſus.

A fuerit gratiam conſequutus, de aliquo quereletur, iuſtitiam ei Eccleſia non negabit.

Postvlatis inſuper & rogatis, pro Gaſtone de Berno, vt reſtitueretur ad terram ſuam, & ad fidelitates vaſſalorum ſuorum, ſuper quo vobis taliter reſpondemus. Vt alia multa, imo potius infinita, qui in ipſum Gaſtonem dicuntur ad præſens ſilentio tranſeamus, confœderatus tamen hæreticis & receptatoribus ſeu defenſoribus eorum contra Eccleſiam & ſignatos, eſt Eccleſiarum & Eccleſiaſticarum perſonarum manifeſtiſſimus perſecutor. Venit in auxilium Tholoſanorum ad obſidionem caſtri noui. Interfectorem Fr. P. de caſtro nouo, Apoſtolicæ ſedis legati habet ſecum, ruptarios diu tenuit atque tenet.

In anno præterito, ruptarios in Cathedralem Eccleſiam Oleronis induxit, vbi amputato fune de quo pendebat pixis, continens corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti in terram cecidit, & quod nefas eſt dicere, ipſum corpus dominicum eſt per terram expenſum tranſgreſſus iuramenta manus in clericos violentas iniecit: pro quibus & aliis cauſis pluribus quas ad preſens tacemus, idem Gaſto, excommunicationis & anathematis eſt nexibus innodatus. Verumtamen ſi ſatisfecerit Eccleſiæ. Prout

Corpus Chriſti ciſta ereptũ, humi ſparſum in Eccleſia Oleronenſi.

B debet, & abſolutionis beneficium conſequetur: & conqueſtus fuerit de aliquo, audietur de iure ſuo. Aliter ſiquidem, pro prædictis ſic excommunicatis, clariſſime princeps, veſtram Regiam maieſtatem intercedere non deceret, nec nos pro talibus & in talibus audemus aliter reſpondere. Ad hæc, Serenitatem veſtram regalem monemus & hortamur in domino, quatenus ad memoriam reuocare dignemini * honorem quem vobis fecit ſedes Apoſtolica, & illum quem in præſentiarum, illuſtri Regi Siciliæ ſororio veſtro facit, quid etiam D. Papæ in veſtra promiſiſtis vnctione, & quid vobis ſedes Apoſt. dederit in mandatis. Oramus vt Deus ad honorem ſuum, & S. R. Eccleſiæ, per multa tempora vos conſeruet. Quod ſi per hanc noſtram reſponſionem, veſtræ Regiæ maieſtati non fuerit ſatisfactum, nos ob reuerentiam veſtram & gratiam, D. Papæ curabimus intimare. Datum Vauri 15. Cal. Februarij.

** Petrus etenim anno 1204. Romæ ab Inno. 3. Regiis inſignibus decoratus eſt, cuius rei ſumma cum pompa peracta, literarium monumentum profert Ciacon in eodem Innocentio.*

Avdiens Rex Arragonum, reſponſiones Prælatorum noſtrorum, videnſque petitiones quas fecerat, penitus refutatas, affectumque ſuum non poſſe perduci ad effectum, alium circumuentionis modum inuenit. Miſit itaque nuntios ad prælatos, mandans & rogans, quatenus inducerent Comitem Montis-fortis, ad hoc, vt Comiti Tholoſano, cæteriſque fidei Chriſtianæ inimicis treugas daret, vſque ad futurum proximum Pentecoſtem, vel ſaltem vſque in Paſcha: quod audientes Prælati noſtri, animaduertenteſque quod Rex ob nihil aliud peteret hoc, niſi vt hoc audiretur in Francia, ſicque deuotio tepeſceret ſignatorum, petitionem iſtam ſicut & primas fecerant refutarunt. Quia vero longum eſſet omnia enarrare per ordinem, quæ Rex ille mandauit, & noſtri ei reſpondenda duxerunt: iſtud breuiter

C dicamus, quod hæc fuit tota intentio dicti Regis, laborare videlicet, vt Comes Tholoſæ & alij Religionis Chriſtianæ inimici ſui, reſtituerentur ad terras ſuas, vel ſaltem ipſis treugæ darentur à noſtris, ob intentionem ſuperius memoratam. Noſtri vero, viri prouidi & conſtantes, nec terras reddere, nec treugas concedere voluerunt. Videns Rex quod nihil proficere potuiſſet, in graue diſpendium famæ ſuæ pariter & honoris, appoſuit quod excommunicatos & terras eorum quas adhuc tenebant, in ſua protectione reciperet: & vt ſuam nequitiam, aliquantulum palliaret, ſedem Apoſt. appellauit, Prælati autem noſtri, huic appellationi quia multiplicibus ex cauſis friuola erat & inualida minimè detulerunt: ſed Archiepiſcopus Narbonenſis Apoſt. ſedis legatus miſit literas in hunc modum.

Illvstrissimo *domino Petro, Dei gratia Regi Arragonenſi, Frater A. diuina miſeratione Narbonenſis Archiepiſcopus, Apoſt. ſedis legatus, ſalutem in charitate animi, & viſceribus Ieſu Chriſti.* Intelleximus non ſine turbatione multa, ac amaritudine animi, quod ciuitatem Tholoſæ, ac caſtrum Montis Albani & terras propter crimen hæreſeos, ac alia multa & nefanda facinora traditas ſathanæ ac ab omni communione matris Eccleſiæ ſeparatas, & cruce-ſignatis auctoritate Dei, cuius nomen in his grauiter blaſphematur expoſitas, diſponitis in protectione ac cuſtodia veſtra recipere, ac eas contra Chriſti exercitum defenſare. Cum igitur hæc ſi vera ſint (quod Deus auertat) non ſolum in ſalutis veſtræ diſpendium, ſed in honoris Regij, ac opinionis veſtræ & famæ poſſint cedere detrimentum. Nos qui ſalutem veſtram,

Littera Archiepiſcopi Narbonenſis ad Regem Arragonum.

& gloriam & honorem Zelamus, totis viſceribus charitatis, celſitudinem Regiam A rogamus, conſulimus, monemus & hortamur in Domino, & in potentia virtutis huius, & parte Dei redemptoris noſtri Ieſu Chriſti, ac ſanctiſſimi vicarij eius Domini noſtri ſummi Pontificis, auctoritate legationis qua fungimur, inhibemus, & modis quibus poſſumus obteſtamur, ne per vos, vel per alios, terras recipiatis, vel defendatis prædictas. Optamus autem, quatenus tam vobis quam & ipſis, taliter dignemini prouidere, ne communicando excommunicatis & maledictis hæreticis & fautoribus eorumdem, labem excommunicationis incurrere vos contingat. Vnum autem non volumus Sereniratem veſtram latere quod ſi quos de veſtris, in defenſionem prædictæ terræ duxeritis relinquendos, cum omnes excommunicati ſint ipſo iure, vos denunciari excommunicatos, tanquam defenſores hæreticorum publice faciemus.

Rex Arragonenſis, in nullo reſipiſcens, ſed quæ male propoſuerat, peius adimplens, hæreticos omnes & excommunicatos Comites Tholoſanum videlicet, Conuenarum & Fuxenſem, Gaſtonem de Bearno, omneſque milites Tholoſanos & Carcaſſonenſes, qui pro hæreſi exhæreditari Tholoſam confugerant, ciues etiam Tholoſanos in ſua protectione ſuſcepit, & ab ipſis iuramentum recepit: ciuitatem B etiam Tholoſanam quæ eſt propriè de dominio Regis Franciæ, & totum illud terræ, quod illi adhuc tenebant, in ſua cuſtodia recipere præſumpſit. Non credimus omittendum, quod cum eſſent noſtri prope dictum colloquium apud Vaurum Comeſque Montis-fortis ob reuerentiam Regis, diebus colloquij, inimicis treugas dediſſet: & Rex ſimiliter ex parte aduerſariorum treugas firmaſſet, ipſo tempore colloquij manentibus treugis, noſtriſque non cauentibus, equitarunt hoſtes pluries per terram noſtram prædamque multam capientes, plurimoſque inſuper homines occidentes, multos captos ducentes, mala vbique grauiſſima intulerunt: ſuper quibus malis, cum Rex ſæpius requireretur à noſtris, non fecit vllatenus emendari. Videntes igitur noſtri, quod Rex detineret eos nuntiis, literis, & etiam appellationibus ſuperfluis, & nihilominus tempore colloquij & treugarum noſtros ab excommunicatis quorum cauſam fouebat, permitterent apertiſſime & ſæpiſſime infeſtari, à Vauro receſſerunt, verumtamen antequam recederent, ſcripſerunt D. Papæ de communi negotio Eccleſiæ, & de præfato colloquio in hunc modum.

Induciarum tempore, hæretici inſidiantur Catholicis in eoſque ſæuiunt.

Literæ Synodi Vaurenſis ad D. Papam Innocentium.

Sanctissimo *patri in Chriſto ac beatiſſimo Domino ſuo Innocentio Dei gratia ſummo Pontifici, deuoti & humiles ſerui eius, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & alij Eccleſiarum Prælati, apud Vaurum pro ſancta fidei negotio congregati, cum omni affectione, longum vitæ ſpatium, & ſalutis.* Ad agendas paternitatis veſtræ ſolicitudini dignas C grates, cum nec lingua nec calamus nobis ſufficiant, retributorem omnium bonorum exoramus, vt noſtrum in hac parte ſuppleat defectum & abunde vobis retribuat omne bonum, quod nobis & noſtris aliiſque partium noſtrarum Eccleſiis tribuiſtis. Cum enim in partibus, iſtis, peſtis hæretica, antiquitus ſeminata, noſtris partibus, vſque adeo ſuccreuiſſet, quod cultus diuinus ibidem haberetur omnino in opprobrium & deriſum & in clerum & bona Eccleſiaſtica, hinc hæretici, inibi ruptarij graſſarentur, & tam princeps quam populus, in reprobum ſenſum datus, à fidei rectitudine deuiauit, vt per veſtros exercitus ſignatorum, quos ad emundandas ſpurcitias peſtis huius, ſapientiſſime deſtinaſtis, & Chriſtaniſſimum eorum principem, Comitem Montis-fortis, intrepidum omnino athletam & inuictum dominici prælij bellatorem: Eccleſia quæ tam miſerabiliter ibi corruperat, caput inibi cœperit releuare, & in parte maxima deſtructis aduerſitatibus & erroribus vniuerſis, terra dudum à cultoribus horum dogmatum conculta, demum diuino cultui aſſueſcat: reſtant vero adhuc reliquiæ dictæ peſtis Tholoſa videlicet ciuitas, cum caſtris aliquot, vbi tanquam ſordes in ſentinam cadentes, reſiduum prauitatis hæreticæ ſe collegit: quorum princeps, Comes ſcilicet Tholoſæ, qui ab antiquis temporibus ſicut multoties iam audiſtis hæreticorum & fautor extitit & defenſor & pro viribus quæ ſibi remanſerunt, impugnat Eccleſiam, & quoad poteſt pro fidei hoſtibus, eius cultoribus ſe opponit. Ex quo enim rediit à ſanctitatis veſtræ præſentia cum mandatis, in quibus, vltra omnem meritorum exigentiam ſuorum, egeratis miſericorditer

Hæreſis Dei cultũ deſtruit, Eccleſiaſticos ſpoliat, ſacra profanat.

A ricorditer cum eodem, inttoiuit, ſicut manifeſte videtur Angelus ſathanæ in cor eius; & gratiæ veſtræ beneficiorum ingratus, de his quæ coram vobis promiſerat, nihil impleuit, imo pedagia ſæpius abiurata, vehementer addauxit, & ad omnes quos ſciuit noſtros & Eccleſiæ aduerſarios ſe conuertit. Sane per Othonem Dei & Eccleſiæ inimicum, opinatus contra ipſam Eccleſiam vires aſſumere, ſub ipſius confidentia manifeſte ſicut aſſeritur minabatur quod Eccleſiam de finibus ſuis & & clerum radicitus extirparet: hæreticos & ruptarios, quos multoties abiurauerat ex tunc feruentius ſolito fouere ſtuduit & tenere. Cum enim Catholicorum exercitus obſideret Vaurum, vbi ſedes erat ſathanæ, & quaſi huius erroris hæretici Prouincia, ipſe in ſubſidium peruerſorum, miſit milites & clientes, & in caſtro ſuo quod Caſſet appellatur, fuerunt inuenti & combuſti à cruce-ſignatis pluſquam quinquaginta hæretici, præter credentium eorum multitudinem copioſam Inuocauit etiam contra Dei exercitum, Sauaricum inimicum Eccleſiæ, Regis Angliæ Seneſcallum, cum quo Chriſti pugilem prædictum Comitem Montis-fortis, apud caſtrum nouum Arrij obſidere præſumpſit: ſed Chriſti dextera faciente, cito fuit eius præſumptio, in confuſionem conuerſa, ita quod pauci Catholici, infinitam Arrianorum multitudinem effugarunt. B Prædictorum autem Othonis & Regis Angliæ confidentia defraudatus, vt qui baculo arundineo nitebatur, cogitauit iniquitatem abominabilem, & ad Regem Martochitatum nuntios deſtinauit ſubſidium eius, non ſolum in terræ noſtræ, ſed totius Chriſtianitatis exitium implorando, ſed conatum ipſius diuina pietas impediuit. Epiſcopum Agennenſem à ſede propria expellendo, bonis omnibus ſpoliauit, & Abbatem de Moſiaco cœpit, & Abbatem Montis-Albani fere per vnum annum tenuit captiuatum. Ruptarij quoque ipſius & complices peregrinos clericos & laïcos innumerabiles, variis tormentis affecerunt & nonnullos detinent ac diutius renuere captiuos, in his omnibus, non auerſus eſt furor eius, ſed adhuc manus eius extenta, ita vt fiat quotidie ſemetipſo deterior, & omnia mala quæ poteſt per ſeipſum & filium & complices ſuos Fuxenſem & Conuenarum Comites & Gaſtonem de Bearno, viros ſceleratiſſimos & peruerſos contra Dei Eccleſiam operetur. Cum autem vltione diuina & cenſura Eccleſiaſtica memoratus athleta fidei, Comes Chriſtianiſſimus terras ipſorum, tanquam hoſtium Dei & Eccleſiæ, ſancto & iuſto occupauit prælio fere totas, ipſi adhuc in ſua perſiſtentes malitia & humiliari ſub potenti manu Dei contemnentes, nuper ad Regem Arragonum recurrerunt, per quem forte intendunt veſtram circumueniri clementiam, & Eccleſiam ſuggilare. Adduxerunt enim ipſum Tholoſam nobiſcum, qui de mandato legati & delegatorum noſtrorum apud Vaurum conueneramus, colloquium habiturum, qui quæ aut qualia propoſuit, & quæ nos ei duxerimus reſpondenda, ex reſcriptis quæ vobis ſigillata mittimus, plenius cognoſcetis. Omnes igitur vnanimiter & concorditer hæc præmiſſa, ſanctitati veſtræ intimamus, liberantes animas C noſtras, ne per defectum ſignificandi in negotio fidei, de contingentibus aliquid omittatur: pro certo namque ſciatis quod ſi terra quæ dictis tyrannis, cum tanta iuſtitia & multa Chriſtianorum effuſione ſanguinis eſt ablata, ipſis aut hæredibus eorum reſtituatur, non ſolum fieret nouiſſimus error peior priore, ſed exinde excidium clero & Eccleſiæ ineſtimabile immineret: ad hæc quoniam enormitates abominabiles & alia ſcelera prædictorum, per ſingula præſenti paginæ non credimus annotanda, ne librum texere videremur, quædam in ore nuntiorum poſuimus, quæ ſanctis auribus veſtris, poterunt viua voce referri.

Albigenſes 50. combuſti.

Rex Arrag. opem infidelium contra Chriſtianos impie prorſus implorat.

NVNCII qui detulerunt litteras iſtas ad D. Papam fuerunt hi. Venerabilis Conuenarum Epiſcopus, Abbas de Claraco, Archidiaconus Pariſienſis Guillelmus, M. Theodiſius, & clericus quidam, qui diu fuerat corrector literarum, in curia D. Papæ, & dicebatur Petrus Marci. Priuſquam autem venirent ad curiam dicti viri prouidi & diſcreti, Rex Arragonum per nuntios ſuos circumuenire intendebat ſimplicitatem Apoſtolicam, & per ſuggeſtionem falſitatis & veritatis ſupreſſionem, impetrauerat literas in quibus D. Papa, præcipiebat Comiti Montis-fortis, quatenus Comitibus Conuenarum * & Fuxi, & Gaſtoni de Bearno, redderet terras ſuas. Scripſit etiam Archiepiſcopo Narbonenſi alias literas in quibus D. Papa, indulgentiam quam fecerat proficiſcentibus contra hæreticos Albigenſes videbatur reuocare. Venientes igitur nuntij noſtri ad curiam Romanam, D. Papam inuenerunt aliquantulum durum, eoquod nimis credulus fuiſſet falſis ſuggeſtionibus nun-

Legati ad ſummum Pontificem à conſilio Vaurenſi miſſi.

** Comminges.*

tiorum Regis Arragonenſium : ſed poſtea veritate comperta per nuntios noſtros, A quicquid fecerat ad Regis nuntiorum ſuggeſtionem, reuocauit in irritum, & ipſi Regi miſit literas in hæc verba.

Literæ D. Papæ Regi Arragonenſium, ne opponat ſe ne negotio Eccleſiæ.

INNOCENTIVS *Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, Petro Illuſtri Regi Arragonenſium.* Is in cuius manu ſunt omnium corda Regum, inſpiret tibi humiliter exoratus, vt prudenter attendens, quod iuxta mandatum Apoſtolicum, nos oportet arguere, obſecrare increpare, noſtras increpationes, quas paterna affectione in re depromimus, deuotione recipias filiali, & ſic obtemperes ſalubribus monitis & conſiliis, & correctionem Apoſtolicam recipiendo, demonſtres te in his, & affectum habuiſſe ſincerum in quibus abſque dubio, per effectum noſceris deliquiſſe. Sane ad totius fere mundi notitiam iam peruenit, nec Serenitatem tuam credimus ignorare, aut etiam diffiteri, quod inter cæteros principes Chriſtianos, te ſpecialiter ſtuduimus honorare, per quod & potentia tibi accreuit & fama: & vtinam cum his & prudentia & deuotio pariter, cum his accreuiſſent: quod licet nobis gratum exiſteret, tibi tamen amplius expediret. Verum in hoc, nec tibi prouidiſſe B dignoſceris, nec nobis vt decuit detuliſſe, quia cum Tholoſani ciues, tanquam putrida membra ſint præciſi excommunicationis mucrone & ipſa ciuitas ſuppoſita ſit interdicto: pro eo quod quidam eorum manifeſti ſunt hæretici, plures vero credentes, fautores & receptatores eorum ac defenſores adeo vt alij quoque quos Chriſti exercitus, imo verius ipſe Chriſtus, qui contra ipſos ſuis adinuentionibus prouocarant, à ſuis fecit tabernaculis emigrare, ad Tholoſanam quaſi quandam ſentinam erroris confugerint ciuitatem, tu diuini timoris oblitus quaſi præualere valeas contra dominum, vel auertere manum eius contra eos exigentibus ſuis culpis extentam, ipſos in defenſionem ſub ſpecie pietatis impietatem exercens, in ſcandalum populi Chriſtiani & propriæ famæ diſpendium recepiſti. Nuper igitur auditis quæ venerabilis frater noſter Segobienſis Epiſcopus, ac dilectus filius Columbus nuntij, ac nuntij legatorum noſtrorum & Comitis Montis-fortis in præſentia noſtra proponere voluerunt, & literis hinc inde directis lenius intellectis, habito cum fratribus tractatatu ac conſilio diligenti, volentes honori tuo quantum ad famam, ſaluti quantum ad animam, indemnitati quantum ad terram paterna ſollicitudine præcauere: Serenitati tuæ, in virtute Spiritus ſancti ſub obtentu diuinæ ac Apoſt. gratiæ prouidimus iniungendum, vt prænominatos deſeras Tholoſanos, nonobſtante promiſſione vel obligatione quacumque præſtita, in eluſionem Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ipſis quandiu tales extiterint, non impenſurus conſilium, auxilium vel fauorem. Si vero ijdem ad Eccleſiæ redire deſiderant vnitatem, prout fuit à dictis nuntiis tuis propoſitum, coram nobis, nos venerabili fratri noſtro F. C Tholoſano Epiſcopo, viro integræ opinionis & vitæ, qui teſtimonium habet non ſolum ab his qui intus, ſed ab his etiam qui ſunt foris, noſtris damus literis in mandatis, vt adiunctis ſibi duobus, eos qui voluerint de corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta redire, ſufficienti ab eis cautione recepta, reconcilier Eccleſiaſticæ vnitati: illos vero quos in erroris ſui tenebris perſiſtentes, idem Epiſcopus de labe notauerit hæreticæ prauitatis, exterminari faciat à ciuitate iam dicta, & bona eorum omnia, confiſcari, ita quod nullo vnquam tempore recipiantur in ipſa, niſi forte diuinitus inſpirati, ſe veros fidei orthodoxæ Chriſtianos, exhibitione bonorum operum demonſtrarent, & ſic ipſa ciuitas reconciliata pariter & purgata, ſub Apoſt. ſedis protectione conſiſtat, non moleſtanda de cætero à Comite prædicto vel aliis Catholicis, ſed defendenda potius & fouenda. Miramur inſuper & mouemur, quod pro terra nobilium veſtrorum Comitis Fuxenſis & Conuenarum & Gaſtonis de Bearno reſtituenda ſibi, per nuncios tuos, Apoſtolicum ſuppreſſa veritate mendacium exprimentes, ſubripi feciſti mandatum, cum propter multa & magna eorum flagitia ob hæreticorum fauorem quos manifeſtè defendunt, excommunicationis ſint vinculo innodati: vnde cum mandatum pro talibus ſic obtentum non teneat, illud tanquam ſubreptum penitus reuocamus. Si vero iidem Eccleſiaſticæ vnitati reconciliari deſiderant, prout dicunt, ven. fratri noſtro Narbonenſi Archiepiſcopo Apoſt. ſedis legato, noſtris damus literis in mandatis, vt recipiens ab ipſis non

ſolum

A ſolum iuratoriam cautionem, cum ſua iam ſint iuramenta trangreſſi, ſed & aliam quam viderent expedire, beneficium abſolutionis impendat, & iis rite præmiſſis, quaſi veræ deuotionis indiciis, legatum de latere noſtro, virum honeſtum prouidum & conſtantem, ad partes illas curabimus deſtinare, qui non declinans ad dexteram vel ad ſiniſtram, ſed incedens regia via, ſemper quæ recte facta inuenerit, approbet & confirmet, errata corrigat & emendet, & tam nobilibus antedictis quam aliis conquerentibus, exhiberi faciat iuſtitiæ complementum. Interim ergo inter te & terram tuam & dictum Comitem Montis-fortis, volumus & mandamus firmas treugas fieri & ſeruari. Mandantes nihilominus Comiti antedicto, vt pro terra quam à te tenet, reuerenter exhibeat quod exhibere tenetur. Illud autem excellentiam tuam vollumus non latere, quod ſi Tholoſani & nobiles ſupradicti, adhuc quoque in errore ſuo duxerint perſiſtendum, nos per indulgentias innouatas, cruceſignatos & fideles alios excitamus, vt ad extirpandam peſtem hanc, diuino freti auxilio, inſurgentes tam contra ipſos, quam contra quoſlibet alios receptatores & defenſores ipſorum, qui plus ipſis hæreticis ſunt nocini, procedant in nomine Domini Sabaoth. Monemus igitur ſerenitatem tuam, rogamus & obſecramus in Domino, quatinus quæ promiſimus, prompto animo, quantum ad te pertinet exequaris, pro certo ſciturus, quod ſi aliter (quod non credimus) duceres faciendum, præter indignationem dominicam, quam ex hoc contra te proculdubio euocares, graue & irreparabile poſſes incurrere detrimentum, nec nos quantumcumque diligamus perſonam, tibi contra fidei Chriſtianæ negotium, poſſemus parcere vel deferre quantum enim tibi immineret periculum, ſi Deo & Eccleſiæ præſertim in cauſa fidei te opponeres, vt conſummationem ſancti operis impediret, non ſolum vetera, ſed etiam moderna poſſunt te exempla mouere. Datum Laterani 12. Kal. Iunij Pontif. noſtri anno 16.

Inducias ſummus Pontifex fieri mandat.

B

Fautores hæreticorum ipſis deteriores.

Post conſummatum prælatorum concilium apud Vaurum, cum Rex Arragonenſis exiiſſet ad Tholoſa, & plures de militibus ſuis ob ciuitatis cuſtodiam, & hoſtium Chriſti auxilium dimiſiſſet in eadem ciuitate, poſt paucos dies mandauit Comiti noſtro, quod volebat habere cum eo colloquium prope Narbonam, Comes autem noſter volens deferre Regi vt Domino quantum poſſet ſecundum Deum & obedire, reſpondit quod libenter iret ad colloquium prænotatum: Rex autem non venit ad locum colloquij, nec vnquam venire propoſuerat, ſed tam de Arragonenſibus quam de Tholoſanis hæreticis, & ruptariis multi venerunt, & timebatur, ne venientem Comitem cum paucis ad colloquium proditioſe caperent: innotuit Comiti quod fiebat, & à loco colloquij declinauit.

C

Rex Arragonum, Comiti Montis-fortis per fœciales bellum indicit.

CAPVT LXVII.

Post paucos vero dies, præfatus Rex miſit nuncios ad Comitem ferentes ipſius litteras, in quibus continebatur, quod Rex diffidebat Comitem, & ei quantum poterat minabatur veruntamen Comes noſter, licet Rex illum cum tanta ſuperbia diffidaſſet, nullum damnum voluit inferre terræ Regis, à quo diebus ſingulis mala multa & grauia ſuſtinebat, homines ſiquidem Catholonenſes intrabant terram noſtram, & eam quantum poterant infeſtabant. Poſt aliquot vero dies, miſit Comes noſter ad Regem, Lambertum de Turreio probum militem & diſcretum, quærebatque à Rege per prædictum militem, vtrum ſuper diffidatione præmiſſa per nuncios Regis Rex ita ſe haberet, mandabatque etiam ei, quod in nullo vnquam ei fore fecerat, ſed paratus erat ei reddere quod debebat. Offerebat inſuper, quod ſi de ipſo Rex conquereretur ſuper terris hæreticorum, quas de mandato ſummi Pontificis, auxilio cruce-ſignatorum acquiſierat, paratus erat ſtare iuri in curia D. Papæ, vel in curia D. Narbonenſis Archiepiſcopi, Apoſt. ſedis legati: quaſdam etiam litteras tradidit militi prænotato, quas Regi præſentari præcepit, ſi in ſua obſtinatia duceret permanendum. Continentia autem litterarum hæc erat. Scribebat Comes Regi, abſque ſalutatione, ſignificans ei, quod ex quo ipſe poſt tot iuris, & pacis oblationes ſibi factas, in ſua diffidatione & obſtinacia permane-

bat, Comes eum ſimiliter diffidebat, dicens quod nullo ei de cætero iure ſeruitij tenebatur, ſed per Dei auxilium tam de ipſo, quam de aliis ſe defenderet Eccleſiæ inimicis. Veniens ſæpedictus miles ad Regem, coram ipſo multiſque Baronibus terræ ſuæ, diligenter & prouide omnia, quæ Comes in eius ore poſuerat, per ordinem enarrauit: obſtinatus autem Rex, omnem reſpuit modum pacis, nec à diffidatione ſua contra Comitem, animum voluit reuocare. Satim ſæpedictus nuncius, literas Comitis ſuper diffidatione Regi præſentauit, quæ in communi tam ipſius Regis quam Baronum ſuorum audientia ſunt perlectæ: quibus lectis & plenius intellectis, Rex & ſui in iram verſi ſunt & furorem. Poſt hæc emiſſo nuncio ab aula Regia & diligenter cuſtodito, quæſiuit Rex à ſuis conſilium, quid facere deberet de nuncio ſupradicto. Conſuluerunt autem eum quidam Barones ſui quod mitteret ad Comitem noſtrum, mandans & præcipiens vt veniens ad ipſum in ſua curia, faceret ei vt ſuo Domino quod debebat: quod ſi Comes nollet venire, iudicabant ipſum nuncium reum mortis. In craſtino autem venit nuncius ad curiam, & quæ die præcedenti ex parte Comitis dixerat, diligentius replicauit audacter ſe etiam obtulit, quod ſi quis de militibus Regis vellet dicere, quod Comes noſter, Regem iniuſtè offendidiſſet, vel extitiſſet ei aliquando infidelis, paratus erat in ipſa curia Regis, Dominum ſuper fidelitate defendere, per duellum: ſed cum nullus auderet eum imperere, omnes tamen clamarent durius contra illum, tandem ad preces quorumdam Attagonenſium militum, quibus aliquantulum erat notus, dimiſſus à Rege poſt multa mortis pericula, ad Comitem remeauit. Ex tunc ſæpedictus Rex, qui à retroactis diebus, perſecutus fuerat Comitem Ieſu-Chriſti, ſed tantum in oculto, cœpit ipſum grauare in omnibus & perſequi manifeſtè.

Ludouicus Regis Galliæ filius, ſumpta bellicæ crucis teſſera, multos ad eam ſumendam inducit.

CAPVT LXVIII.

Anno 1212. ANNO ab Incarnatione Domini 1212. menſe Febr. Ludouicus filius Regis Franciæ, mitiſſimus iuuenis, & bonæ indolis adoleſcens, ſigno crucis ſignauit ſe contra hæreticos: quo audito, infiniti milites eius amore & æmulatione prouocati, ſignum crucis viuificæ aſſumpſerunt. Rex vero Franciæ audiens, quod filius ſuus cruce ſignatus eſſet, multum doluit, ſed cauſam doloris eius non eſt noſtrum exponere. Prima vero die quadrageſimæ, celebrauit Rex generale colloquium in ciuitate Pariſienſi, vt ordinaret de motione filij ſui, & ſciret, qui & quanti & quales irent cum eo. Erant tunc Pariſiis Tholoſanus & Carcaſſonenſis Epiſcopi, viri totius ſanctitatis, qui tunc venerant in Franciam, vt promouerent negotium fidei, contra hæreticos peſtilentes. Rex autem Arragonenſis qui quantum poterat, impediebat negotium, nuncios ſuos miſit ad Regem Franciæ, Epiſcopum ſcilicet Barcilonenſem, & quoſdam milites cum eo: duabus autem de cauſis, miſit Rex Arragonum nuncios illos. Sollicitabat enim Regem Franciæ per nuncios ſuos, vt daret ei filiam ſuam in vxorem: ſæpedictus enim Rex Arragonum, vxorem ſuam legitimam, filiam Guillelmi de Monte-peſſulano, dimittere volebat, imo quantum in ſe erat iam dimiſerat: ipſa autem ad Dominum Papam acceſſerat, conquærens quod vir ſuus iniuſte dimiſiſſet eam. Summus autem Pontifex, cognita plenius veritate, dedit ſententiam contra Regem & confirmauit matrimonium, inter ipſum & præfatam Reginam. Volebat autem Rex ille, habere filiam Regis Franciæ in vxorem, vt ſic poſſet eum per talem confœderationem ſibi allicere, & auocare cor eius à dilectione negotij fidei, & auxilio nobilis Comitis Montis-fortis: ſed videntes ſupradicti nuncij Regis Arragonum, iam manifeſtum & publicum eſſe in curia Regis Franciæ, quod Dominus Papa confirmaſſet matrimonium, inter Regem & Reginam Arragonum, non fuerunt auſi de contrahendo matrimonio, pro quo venerant facere mentionem. Secunda autem cauſa aduentus eorum in Franciam, hæc fuit: ſæpe memoratus Rex, ciuitatem Tholoſanam, quæ ab antiquo fuit & erat receptaculum hæreticorum & ſentina, necnon ipſos hæreticos & fautores eorum in ſua cuſtodia & protectione receperat, excommunicatis hæreticis plenè & planè

Rex Arragonum legatos ad Regẽ Galliæ mittit.

communicans,

A communicans, laborabatque quantum poterat, quaſi ſub ſpecie pietatis, impieta-
tem exercens, ad hoc vt peregrinorum deuotio ceſſaret & zelus tepeſceret ſigna-
torum, volens ciuitatem Tholoſam, & quædam circumadiacentia caſtra, quæ ad-
huc Chriſtianitatem impugnabant manere illæſa, vt ſic totum ſacroſanctæ fidei ne-
gotium, poſſet poſtmodum deſtruere, & penitus diſſipare. Ob hoc etiam miſit lit-
teras quaſdam Regi Franciæ & Comitiſſæ Campaniæ, & multis aliis, ſigillatas ſigil-
lis multorum Epiſcoporum terræ ſuæ, in quibus D. Papa intendebat reuocare in-
dulgentiam quam fecerat contra hæreticos ſæpius memoratos, litteraſque illas fa-
ciebat publicare per Franciam, vt à peregrinatione contra hæreticos, animos
omnium reuocaret. His breuiter perſtrictis, de illius malitia propoſitum exequa-
mur. Videns Epiſcopus Bachilonenſis, & alij nuncij Regis Arragonum, qui vene-
rant adhoc vt laborarent, quod peregrini non irent contra hæreticos, quia Ludo-
uicus filius Regis Franciæ & multi nobiles cum eo, contra hæreticos ſe ſignaſſent,
non fuerunt auſi etiam mutire de reuocatione noſtrorum à deuotione peregrina-
tionis prædictæ, ſic nihil eorum pro quibus venerant facientes, ad Regem Arra-
gonum ſunt reuerſi. Rex autem Franciæ, qui ſicut diximus, conuocauerat Baro-
B nes ſuos Pariſiis, ordinauit de peregrinatione filij & aliorum qui cruce-ſignati erant,
& motionis diem præfixit, in octaua videlicet dominicæ reſurrectionis. Quid plu-
ra? fit ingens Chriſtianorum gaudium & exultatio, hæreticis autem mœror & timor
magnus: ſed heu poſt modicum, cithara noſtra in luctum conuertitur, luctus ho-
ſtium in gaudium commutatur: antiquus enim hoſtis generis humani diabolus, vi-
dens quod negotium Chriſti eſſet quaſi in conſummatione, mediante labore, &
induſtria cruce-ſignatorum, nouum nocendi artificium inueniens, impedire voluit
quod doluit conſummari: ſuſcitauit enim Regi Franciæ guerras & occupationes tot
& tantas, quod opportuit eum retardare filium ſuum & cruce-ſignatos ab executi-
one propoſitæ peregrinationis.

Manaſſes Aurelianenſis & Guillelmus Autiſiodorenſis Epiſcopi fratres, crucem aduerſus Albigenſes aſſumunt.

CAPVT LXIX.

EA tempeſtate, Epiſcopus Aurelianenſis Manaſſes, & Autiſſiodorenſis Epiſco-
pus Guillelmus viri per omnia laudabiles & conſtantes, duo magna imo præ-
cipua, tunc temporis Gallicanæ Eccleſiæ lumina, fratres inſuper ſecundum carnem
germani, crucem aſſumpſerant contra hæreticos ſuperius comprehenſos: hi viden-
C tes ſignatorum multitudinem remanſiſſe, ſcienteſque negotium fidei, in arcto diſ-
crimine conſtitutum, pro eo quod hoſtes fidei, pro remanſione peregrinorum, cor-
nua ſolito crudelius aſſumpſiſſent, collectis ſecum militibus quotquot potuerunt,
miro feruore ſpiritus & virtute iter arripuerunt contra hæreticos, parati non ſolum
ſua expendere, ſed & ſeipſos ſi opportuerit, periculis & morti exponere pro ſerui-
tio Ieſu-Chriſti. Properantes igitur viri Deo pleni, recto itinere peruenerunt Car-
caſſonam, de quorum aduentu, nobilis Comes Montis-fortis, & pauci qui cum eo
erant, gauiſi ſunt gaudio magno valde. Inuenerunt autem dicti Epiſcopi noſtros,
in caſtro quodam prope Carcaſſonam, quod dicitur Fanum-Iouis: fecerunt autem
in caſtro illo paucos dies, poſt quos, perrexit Comes cum Epiſcopis ad caſtrum Mu-
relli prope Tholoſam, de quo ſupra fecimus mentionem: inde equitarunt noſtri
ante Tholoſam, vt Chriſti & ſuos atterent crebrius inimicos, ſed miles quidam
nomine Alardus de Eſtrepiq & alij pauci qui non ſatis bene ſe habuerant in nego-
tio Chriſti, noluerunt ire cum eo: Comes autem non habebat tantum exercitum
vt circa Tholoſam, vel aliquod aliud forte caſtrum poſſet obſidionem firmare, pro-
poſuit frequenter equitare ante Tholoſam cum exercitu quem habebat, vt & mu-
nitiones quæ circa Tholoſam erant multæ & fortes euerteret, arbores decortica-
ret, ſegetes & vineas extirparet: tempus ſiquidem meſſionis inſtabat, ſicut autem
propoſuit, ita & fecit. Sæpedicti autem Epiſcopi, ſemper erant cum Comite, ſe-
que quotidie pro Chriſti ſeruitio periculis exponebant: de ſuo præterea dabant lar-
ga dona militibus, qui cum eis erant in ſeruitio Dei, redimebant captiuos, & cætera

largæ & ſanctæ probitatis officia viri ſanctiſſimi ſollicitè exercebant. Quia vero non A poſſemus omnia ſigillatim exprimere, iſtud breuiter dicimus, quod infra paucos dies, ſeptemdecim munitiones euerterunt noſtri, ſegetes etiam Tholoſæ, vineas & arbores ex parte maxima deſtruxerunt. Nec ſilendum eſt, quod cum noſtri equitarent ante Tholoſam, & Tholoſani & ruptarij qui erant Tholoſæ duplo plures quam noſtri, frequenter exibant, & noſtros à longè infeſtabant: ſed quoties noſtri ipſos volebant impetere, ipſi fugam arripiebant. Inter munitiones autem quas noſtri deſtruxerunt, erat quædam munitio propè Tholoſam ſatis debilis & immunita. Quidam autem milites ſtrenuæ probitatis, ſcilicet Petrus de Siſſi, Simon Liſeſnes, Robertus de Sartis, qui ſupportauerant ab initio pondus guerræ, rogauerunt Comitem, vt dimitteret eis munitionem illam, vt ibi morantes, equitarent ante Tholoſam, & infeſtarent ſæpius Tholoſanos. Comes autem licet inuitus, victus tamen precibus eorum, annuit eis. Circa feſtum Natiuitatis B. Ioannis Baptiſtæ, Comes voluit vt primogenitus ſuus Almaricus fieret nouus miles. Ordinauit autem Comes de conſilio ſuorum, qui in caſtro nouo, quod eſt inter Tholoſam & Carcaſſonam, celebraretur iſta nouæ militiæ ſolemnitas, in feſto Natiuitatis B. Ioannis. Dum hæc agerentur à Comite, & illis qui cum eo erant, Guido de Monte-forti, frater germanus Comitis, erat in obſidione cuiuſdam caſtri, quod dicitur Podium B celſum in diœceſi Albienſi, à quo recedens, properauit ad Comitem fratrem ſuum qui & ipſe properabat, ad caſtrum nouum Arrij, propter nouam filij ſui Almerici militiam, de qua ſupra tetigimus, eo quod inſtaret Natiuitas B. Ioannis. Venerunt etiam ſui Barones & milites de terra Comitis, ad nouæ militiæ feſtiuitatem: modum autem ipſum, quo prædictus filius Comitis, factus fuit miles Chriſti, exprimere volumus, vt potè nouum & à ſæculis inauditum.

17. caſtella à Catholicis breui expugnata.

Almaricus filius Comitis Simonis fit miles.

CAPVT LXX.

Anno verbi Incarnati 1213. Comes nobilis Montis-fortis, & plures Barones & milites ipſius, in feſto Natiuitatis B. Ioannis, conuenerunt apud caſtrum nouum Arrij erant autem cum Comite duo venerabiles Epiſcopi memorati, & quidam milites peregrini. Chriſtianiſſimus autem Comes, voluit & rogauit Aurelianenſem Epiſcopum, vt filium ſuum Chriſti militem faceret, & ipſemet traderet ei cingulum militare: venerabilis autem Epiſcopus, diu multum reſtitit, ſed tandem victus precibus Comitis & noſtrorum, petentibus acquieuit: Comes autem quia tempus æſtiuum erat, & quia caſtrum nouum non poterat competenter capere tantam multitudinem, eo quod iam ſemel vel bis fuiſſet deſtructum, in amœna planicie iuxta caſtrum, fecit figi plures papiliones. Ipſa autem die Natiuitatis S. Ioan- C nis, venerabilis Aurelianenſis Epiſcopus, induit ſe Pontificalibus indumentis, celebraturus in papilione quodam, Miſſæ ſolemnitatem. Conuenerunt autem tam clerici, quam milites ad audiendam Miſſam: aſtante igitur Epiſcopo ante altare, & Miſſam celebrante, apprehendens Comes Almaricum primogenitum ſuum per dexteram, & Comitiſſa per ſiniſtram, acceſſerunt ad altare, & obtulerunt illum domino, rogantes Epiſcopum vt faceret eum militem, ad ſeruitium Ieſu-Chriſti. Quid plura? ſtatim Aurelianenſis & Autiſiodorenſis Epiſcopi, flexis genibus ante altare, cinxerunt puerum cingulo militari, incipientes cum deuotione maxima, *Veni creator ſpiritus*. O nouus & inexpertus militiæ modus, quis ibi ſe à lachrimis contineret? hoc modo & ordine ſæpedictus puer, cum magna ſolemnitate, factus eſt nouus miles, qua ſolemnitate expleta, mouens Comes poſt paucos dies à Caſtronouo cum Epiſcopis & filio ſuo, equitauit ante Tholoſam, capriſque aliquibus de Tholoſanis, perrexerunt noſtri Murellum: venerunt ibi ad Comitem, nobiles Waſconiæ plures, vocauit enim eos & voluit Comes, vt facerent hominium paruo filio ſuo, & factum eſt ita. Poſt paucos autem dies, mouit Comes à Murello verſus Waſconiam, ducens filium ſuum, vt traderet ei partem Waſconiæ iam acquiſitam, & per Dei auxilium, acquireret acquirendam. Epiſcopi autem remanſerunt Murelli, die tertia ad propria reuerſuri: ſuam enim peregrinationem diebus 40. laudabiliter,

Duo Epiſcopi baltheo militari Almaricum accingunt.

A laudabilitet, vt potè per omnia laudabiles expleuerant, cum labore magno & ex-
penſis. Die autem tertia mouentes Epiſcopi à Murello, tendebant Carcaſſonam.
Videntes autem Tholoſani, & alij hoſtes fidei, quod Comes noſter pergeret cum
filio ſuo in Waſconiam, Epiſcopi vero & qui cum ipſis etant peregrini, reuerteren-
tur ad propria, nacta occaſione ſecutitatis: egreſſi à Tholoſa cum exercitu magno,
obſederunt milites quoſdam de noſtris, ſcilicet Petrum de Siſſi, Simonem de Seſ-
ne, Rogerum de Sartis & alios paucos, qui ſicut diximus ſuperius, munitionem
quandam ſatis debilem & immunitam tenebant ptope Tholoſam. Venientes ad-
uerſarij ad munitionem illam, cœperunt noſtros acritet impugnare, obſeſſi quan-
tum poterant ſe defendere. Poſt paucos autem dies, videntes obſeſſi noſtri, quod
non poſſent diu ſe tenere, cogitantes etiam, quod non poterant habere tempeſti-
uum ſuccurſum, eo quod Comes perrexiſſet in Waſconiam, Epiſcopi autem & pe-
regrini teuertetentur ad propria, poſt duras anguſtias, reddiderunt ſe aduerſariis,
tali tamen conditione & ſecutitate appoſita, quod aduerſarij conſeruarent vitam &
membra. Illud autem ſupprimendum non eſt, quod prædicti Epiſcopi, qui iam
erant Carcaſſonæ, cum audiſſent milites noſtros, obſeſſos eſſe prope Tholoſam,
conſuluerunt, monuerunt & ſupplicauerunt petegrinis, qui cum ipſis erant, vt cum
B eis reuerterentur ad ſuccurſum obſeſſorum. O viri per omnia commendabiles. O
viri vittutis, acquieuetunt omnes, egreſſique à Carcaſſona, feſtinabant vt ſuccur-
rerent obſeſſis, ſed cum veniſſent prope caſttum nouum Arrij, dictum eſt eis, quod
iam capti erant obſeſſi noſtti à Tholoſanis, & vere ſic erat: quod audientes cum do-
lore multo, reuerſi ſunt Carcaſſonam: aduerſatij autem, duxerunt milites captos
Tholoſam. Statim omnibus infidelibus deteriores, non deferentes promiſſioni vel
Sacramento, milites noſtros, quos vt dictum eſt, de vita & membris ſecuros fece-
rant, diſtrahi fecerunt ad caudas equorum per plateas ciuitatis, & diſtractos in pa-
tibulis ſuſpenderunt. O graue traditionis & crudelitatis genus. Nobilis autem Co-
mes Montis-fortis, qui ſicut diximus, duxerat filium ſuum in Waſconiam, & multa
caſtra & fortia, iam per Dei auxilium acquiſierat, cum audiſſet quod Tholoſani ob-
ſediſſent milites ſuos prope Tholoſam, dimittens filium ſuum in Waſconia, feſti-
nanter rediit vt ſuccurreret obſeſſis: ſed antequam ad eos peruenire poſſet, iam ca-
pti etant & Tholoſam perducti. Rex Arragonenſis Petrus, prætetita hyeme, nun- *Rex arra-*
cios ſuos miſerat Romam, inſinuans Dominus Papæ per falſiſſimam ſuggeſtionem, *go. per nun-*
quod Comes Montis-fortis, iniuſte abſtuliſſet terras ſuas Comitibus Conuenarum *cios falſa*
& Fuxi & Gaſtoni de Bearno: dicebat etiam Rex, quod tres nobiles prædicti, nun- *Pontifici*
quam fuerant hæretici, licet manifeſtiſſimum eſſet, quod hæreticos fouiſſent & *exponit.*
ſanctam Eccleſiam toto niſu impugnaſſent: inſcauit Dominus Papæ quod nego-
tium fidei conſummarum eſſet contra hæreticos, ipſis hæreticis procul fugatis, &
de terra Albigenſi penitus exterminatis, ideoque neceſſe etat, quod Dominus Pa-
C pa Indulgentiam quam fecerat proficiſcentibus contra hæreticos, penitus reuoca-
ret, eamque transferret, vel contta paganos Iſpanienſes, vel ad ſubſidium terræ
ſanctæ. O inaudita ſub ſpecie pietatis impietas, hoc enim dicebat Rex peſſimus,
non quod de anguſtiis & neceſſitatibus S. Eccleſiæ pertinetet ad eum, ſed vt nego-
tium Chriſti contra hæreticos, quod per multos annos cum maximo labore, &
multa ſanguinis effuſione fuerat miraculoſe promotum, ipſe ſuffocaret & deſtrue-
ret in momento, ſicut manifeſtiſſimis indiciis demonſtrauit. Summus autem Pon- *Cito crede-*
tifex nimis credulus falſis ſuggeſtionibus dicti Regis, ipſius petitionibus facile ac- *re nocet.*
quieuit. Miſit nempe litteras ſuas Comiti Montis-fortis, mandans ei & præcipiens,
vt prænotatis Comitibus Conuenarum & Fuxi & Gaſtoni de Bearno, viris ſcelera-
tiſſimis & perditis, terras ſuas, quas iuſto Dei iudicio, auxilio cruce-ſignatorum ac-
quiſierat, redderet indilate, ſuam prætetea indulgentiam, quam fecerat proficiſ-
centibus contra hæreticos reuocauit. Poſt modum etiam, miſit Dominus Papa le-
gatum ſuum in Franciam Magiſtrum Robertum de * Corceone, Anglicum natio- ** Illius ha-*
ne, cum multis paribus litterarum & indulgentiarum, vt ſollicite prædicaret, & *betur com-*
prædicari faceret, pro ſuccurſu terræ Hieroſolymitanæ. Qui legatus veniens in *memoratio*
Franciam ſollicitudine non pigra, iniunctum exequens officium, cœpit diſcurrere *in necrolo-*
pet Franciam, Archiepiſcoporum & Epiſcoporum concilia celebrare, prædicato- *gio Eccle-*
res inſtituere, modiſque omnibus terræ ſanctæ negotium promouere. Prædicatores *ſiæ Tre-*
quoque alios qui laborabant pro negotio fidei, contra hæreticos ſæpedictos, eidem *cenſ. ad diem 6.*

Feb. ibique Rob. de Torcon nominatur à Ciaco. in Innoc. 3. vocatur R. Corſon, & à M. Paris in Henr. 3. R. de Sumercote, quem veneno ſublatum aſſerit ſub anno. 1241.

A negotio abſtulit, & fecit eos pro terræ ſanctæ negotio prædicare, & ita quantum ad humanum iudicium, quaſi in abolitionem venit negotium fidei contra hæreticos peſtilentes. In tota ſiquidem Francia non erat niſi vnus, venerabilis ſcilicet Carcaſſonenſis Epiſcopus, vir eximiæ ſanctitatis, qui pro ſæpedicto fidei negotio laboraret: ipſe enim cum magna inſtantia, diſcurrebat per Franciam & negotium fidei ne in obliuionem veniret, omnimode in quantum poterat promouebat. His de ſtatu Franciæ præmiſſis ad narrationis ſeriem redeamus. Cum emanaſſent litteræ Apoſtolicæ à curia, in quibus Dominus Papa mandabat Comiti Montis-fortis, vt redderet terras tribus nobilibus ſupradictis: Chriſtianiſſimus Comes noſter & Epiſcopi terræ Albigenſis, miſerunt nuncios ſuos ad Dominum Papam, Epiſcopum videlicet Conuenarum, Archidiaconum Pariſienſem Guillelmum, quendam etiam Abbatem de Claraco, viros prouidos & conſtantes: duos etiam clericos, quos Dominus Papa iam miſerat à latere ſuo Comiti Montis-fortis, Magiſtrum ſcilicet Theodiſium Piſanum, qui negotium fidei, miro amplexabatur affectu, & Petrum Marci, qui fuerat notarius Domini Papæ, & erat de Nemauſenſi diœceſi oriundus. Hi omnes venientes ad curiam ipſam, tam duram & admodum ſibi difficilem inuenerunt, quia nuncij Regis Arragonenſis, quorum quidam morabantur in curia, animos ferè omnium qui erant in curia, per ſuggeſtionem falſitatis inclinauerant ſibi, tandem poſt multos labores, Dominus Papa agitata plenius veritate, per nuncios Comitis miſit litteras Regi Arragonenſi, in quibus aſperrimè increpabat eum, eo quod Tholoſanos & alios hæreticos, in ſua protectione & cuſtodia recepiſſet: iniungebatque ei diſtrictiſſimè, in virtute Spiritus S. vt ab eis recederet indilatè, nec eis impenderet de cætero auxilium, vel fauorem. Conquærebatur inſuper per litteras Dominus Papa, de Rege Arragonenſi, eo quod per falſi ſuggeſtionem omnimodam, impetraſſet litteras Apoſtolicas, de reſtituendis terris, Comitibus Conuenarum, Fuxi & Gaſtoni de Bearno: vnde D. Papa literas illas tanquam ſubreptitias reuocabat. Mandabat prærerea in eiſdem literis nobilibus prædictis & ciuibus Tholoſanis, vt ad concilium & voluntatem Narbonenſis Archiepiſcopi Apoſt. ſed. legati & Epiſcopi Tholoſani, ſatisfacerent Deo & redirent ad Eccleſiæ vnitatem, quod ſi nollent, Dominus Papa præcipiebat, per memoratas indulgentias populos excitari contra Tholoſanos & fautores eorum. hæc fuit ſumma litterarum, quibus litteris impetratis nuncij noſtri à curia redierunt. Nobilis autem Comes Montis-fortis, & qui cum eo erant, graui tunc temporis diſcrimine arctabantur, erant enim quaſi ſoli, & pene penitus deſolati, eo quod pauci vel nulli in eorum auxilium venirent à Francia peregrini: ſicut enim iam diximus, iam pene in obliuionem venerat negotium fidei per nouam prædicationem legati, quem D. Papa miſerat in Franciam pro negotio terræ ſanctæ, ideoque fere nulli ſignabant ſe cruce contra hæreticos peſtilentes. Rex præterea Franciæ, per inteſtinas guerras quas habebat, non permittebat, quod milites, qui ſe iamdiu cruce-ſignauerant contra hæreticos, attingerent ad perficiendum vota ſua: ſuper hæc omnia, dicebatur in tota terra Albigenſium, & celebri iam erat ſermone vulgatum, quod Rex Arragonenſis, congregabat exercitus ſuos, vt intraret cum ſuperbia terram noſtram, militeſque Chriſti de terra illa penitus extirparet. Comes autem noſter, iterato diſcrimine, miſit ad filium ſuum, qui in Waſconia erat in obſidione caſtri, quod dicitur Rupes-fortis mandans ei, vt recedens ab obſidione feſtinanter veniret ad eum: timebat enim ne ſi Rex intraret Waſconiam, cum exercitu ſuo, poſſet eum comprehendere, eo quod pauciſſimos Francigenas ſecum haberet: pius autem dominus Ieſus, qui ſemper adiutor eſt in opportunitatibus in tribulatione, ita ordinauit, vt filius patris mandato obediret, & de dimiſſa obſidione, erubeſcentiam non haberet: ea ſiquidem nocte, qua litteræ Comitis venerunt, aduerſarij qui erant in caſtro obſeſſi, rogauerunt ea quæ pacis ſunt, parati reddere caſtrum & captiuos quos tenebant ferme ſexaginta, dummodo ipſi permitterentur abire illæſi: quo, quia inſtabat neceſſitas, conceſſo, Almaricus filius Comitis, caſtrum illud muniens paucis militibus, ad patrem ſuum properauit: tota autem terra Albigenſium, in multa turbatione & vacillatione erat poſita: hoſtes ſiquidem fidei, & milites Regis Arragonenſis, qui iam longam moram fecerant in Tholoſa, circuibant per ante caſtella noſtra, inuitantes indigenas ad Apoſtaſiam & redditionem noſtram. Plures autem ex ipſis ob ſecuritatem Regis Arragonenſis, quem cum maximo deſiderio expectabant,

Francia inteſtinis bellis æſtuat.

B C

A expectabant, conuertebant ſe ad aduerſarios & ita plura caſtra magna & fortia tea-
miſimus. Ea tempeſtate, nobilis Comes Montis-fortis & Epiſcopi terræ Albigenſis,
duos Abbates miſerunt ad Regem Arragonum, qui litteras & mandatum D. Papæ
deferrent ad eum, ſupplicantes ei, iuxta mandatum Apoſtolicum, vt ab hæretico-
rum auxilio deſiſteret, nec Chriſtianitatem impugnaret. Rex autem, vt pote fal-
lax & ſubdolus, reſpondit in dolo, quod omnia quæcumque mandabat ei ſummus
pontifex, libenter adimpleret: ſed licet ſemper promitteret mandatum Apoſtoli-
cum libentiſſimè ſe facturum: noluit tamen reuocare milites ſuos, quos præterita
hieme Tholoſæ dimiſerat, per quos cum Tholoſanis & aliis hæreticis, Chriſtiani-
tatem impugnaret: ſed & alios plures Tholoſam miſit milites. Præterea de terra ſua,
quos poterat adunabat & inſuper ſicut audiuimus, partem terræ ſuæ non modicam,
pignori obligauit, vt haberet, vnde conducere poſſet ſtipendiarios in auxilium hæ-
reticorum & Chriſtianitatis impugnationem. O crudelitas ſubdola, ô proditio cru-
deliſſima: licet enim toto poſſe ſuo, exercitus contra nos adunaret, promittebat
tamen, quod mandatum Domini Papæ de deſerendis hæreticis & excommunica-
tis libenter adimpleret, vt nos immunitos redderet & ſecuros, ſed quia non ſit pru-
B dentia, nec conſilium contra dominum, rei exitus demonſtrauit. Per id tempus;
ſæpememoratus Rex Arragonenſis, vt iniquitatem quam contra Chriſtum & ſuos
conceperat parturiret, egreſſus de terra ſua, cum infinita equitum multitudine, in-
greſſus eſt Vaſconiam, volens ſi poſſet totam terram quæ per Dei gratiam & auxi-
lium cruce-ſignatorum, fuerat acquiſita, hæreticis reddere, & ſuo dominio ſubiu-
gare. Ingreſſus fines Vaſconiæ, cœpit tendere verſus Tholoſam, plura autem ca-
ſtella Vaſconiæ, per quæ tranſitum faciebat, timore eius reddiderunt ſe illi. Quid
vltra? fit in tota terra illa ſermo de aduentu Regis celeberrimus, gaudent indigenæ
plures, plures apoſtatant, reliqui ad apoſtandum ſe parant. Rex autem impius, cum
circuiſſet plura caſtella, venit ante Murellum quoddam nobile caſtrum, ſed quoad
fortitudinem ſatis debile, diſtans tribus leugis à Tholoſa: ſed licet muris eſſet de-
bile & foſſatis, erat tamen munitum militibus triginta, & paucis peditibus, quos
nobilis Comes Montis-fortis, ibi ad cuſtodiam caſtri dimiſerat, qui Tholoſanos
præ cæteris impugnabant. Veniens Rex Arragonum Tholoſam, congregauit Tho-
loſanos & alios hæreticos, vt obſidionem firmaret circa Murellum.

Obſidio Murelli.

CAPVT LXXI.

C ANNO Domini noſtri Ieſu Chriſti 1213. 4. Id. Sept. feria 3. poſt Natiuitatem
beatæ Mariæ Rex Arragonum Petrus, congregatis Comitibus Tholoſano,
Conuenarum & Fuxi, & copioſo exercitu Arragonenſium & Tholoſanorum, Mu-
rellum obſedit: erat autem caſtrum Murelli ſitum ſuper Garonam fluuium prope
Tholoſam ad tres leugas verſus Vaſconiam. Accedentes aduerſarij ad caſtrum Mu-
relli, ſtatim primo incurſu, primum caſtri Burgum intrauerunt, quia obſeſſi noſtri,
non poterant illud munire, pauci quidem erant, & ſe in aliud Burgum aliquantu-
lum fortius receperant, ipſum tamen primum caſtri Burgum hoſtes citius dimiſe-
runt. Statim milites noſtri de caſtro, miſerunt ad nobilem Comitem Montis-fortis,
ſignificantes ei quod obſeſſi erant, & rogantes quod ſuccurreret eis, quia modica,
imo quaſi nulla habebant victualia & de caſtro egredi non audebant. Erat Comes
apud caſtrum quod dicitur Fanum jouis, diſtans octo leugis à Murello, propoſue-
rat enim ire Murellum, vt muniret illud tam hominibus quam victualibus, pro eo
quod de aduentu Regis Arragonum, & de obſidione Murelli, aliquid ſuſpicaretur:
in ipſa autem nocte, qua Comes propoſuerat egredi à Fano jouis, Comitiſſa noſtra
quæ ibi erat, ſomnium vidit, vnde perterrita fuit valde: videbatur enim ei, quod
ab vtroque brachio ſuo, in magna abundantia exibat ſanguis: quod ſomnium, cum
manè Comiti referret, & diceret, vehementiſſime ſuper hoc ſe turbatam, Comes
reſpondit, quaſi vna de mulieribus eſtis locuta, putatis enim quod more Hiſpano-
rum ſequamur ſomnia vel augutia: certè & ſi ſomniaſſem hac nocte, me interfi-
ciendum eſſe in bello ad quod propero, ſecurius & libentius irem, vt ſtultitiæ

Hiſpani ſomniorum vani obſeruatores.

Garonnam, caſtrum obſederant., multiplicati ſuper arenam maris. Milites autem noſtri, vt pote ardentiſſimi, conſuluerunt Comiti, vt ſtatim intrans caſtrum, bellum cum hoſtibus committeret ipſo die, ſed Comes nullo modo voluit, quod ipſa die fieret bellum, quia erat hora veſpertina, & noſtri tam milites quam equi, erant laſſi: hoſtes vero recedentes. Præterea ipſe Comes omnem volebat exhibere humilitatem & offerre Regi Arragonum verba pacis, & ſupplicare ne contra Eccleſiam veniens, ſe Chriſti iungeret inimicis. His ergo de cauſis, noluit Comes, quod congreſſus fieret ipſo die. Tranſeuntes igitur pontem, intrauerunt Murellum, ſtatim Epiſcopi noſtri, plures & pluries nuntios miſerunt ad Regem, orantes & deprecantes vt miſereri dignaretur Eccleſiæ ſanctæ Dei, ſed Rex vt obſtinatiſſimus, nullis ipſorum petitionibus acquieſcere voluit, nec aliquid pacifice reſpondere, ſicut inferius continetur. In ipſa nocte, Vicecomes Carbolienſis, & pauci milites Francigenæ, qui veniebant à Carcaſſona, de quibus ſupra tetigimus, intrauerunt Murellum, de quorum aduentu, comes & qui cum eo, gauiſi ſunt valde: nec prætermittendum, quod in caſtro Murelli, non erant victualia quæ poſſent ſufficere noſtris in vnum diem, & ipſa quidem nocte Rex ita ſe habuit.

B

De ſtrenuiſſima pugna & glorioſiſſima victoria Comitis Monti-fortis & ſuorum, habita in campo Murelli de Rege Arragonum, & hoſtibus fidei.

CAPVT LXXII.

IN craſtino ſummo mane, intrauit Comes baſilicam ſuam, quæ erat in munitione caſtri, auditum miſſam: Epiſcopi autem noſtri & milites. perrexerunt ad Eccleſiam quæ erat in Burgo, vt & ipſi miſſam audirent. Comes autem audita miſſa, de munitione exiuit in Burgum cum ſuis, & à ſuis conſilium habiturus, & noſtri ſimul loquerentur, erant inermes, pro eo quod de pace cum Rege quamdammodo per Epiſcopos tractabatur. Statim Epiſcopi, de communi noſtrorum aſſenſu, diſcalciaciatis pedibus voluerunt ire ad Regem, ſupplicaturi ei ne Eccleſiam impugnaret: & cum miſiſſent nuntium, qui talem Epiſcoporum nuntiaret aduentum, ecce plures de hoſtibus armati in equis intrauerunt Burgum in quo erant noſtri, erant enim fores apertæ, quia nobilis Comes, non promittebat vt clauderentur, mox Comes noſter, alloquutus eſt Epiſcopos dicens, videtis quia nihil proficitis, ſed magis tumultus fit, ſatis, imo pluſquam ſatis ſuſtinuimus, tempus eſt vt nobis detis licentiam dimicandi, Epiſcopi autem, quia neceſſitas ſic vrgebat, conceſſerunt eis: tunc
C noſtri recedentes à loco illo colloquij, perrexerunt vnuſquiſque in domum ſuam vt ſe armarent: cum autem intraret Comes munitionem caſtri, vt ſe armaret & tranſiret per ante baſilicam ſuam, ſubito introſpexit & vidit Vticenſem Epiſcopum celebrantem miſſam & dicentem, *Dominus vobiſcum*, poſt Euangelium ad offerendam, ſtatim cucurrit Comes Chriſtianiſſimus, & flexis in terram genibus, & iunctis manibus ante Epiſcopum, dixit ei, do & vobis offero animam meam & corpus meum. O deuotio principis: poſt hæc intrans munitionem, armis ſe muniuit, rediensque iterum ad Epiſcopum, in prænotata baſilica, denuo obtulit ſe ei & arma ſua: ſed cum flecteret genua ante altare, brachile eius à quo dependebant caligæ ferreæ, ruptum eſt medium ſed vir Catholicus ex eo quod acciderat, nihil timoris, nihil turbationis concipiens, aliud brachile afferri præcepit, quo facto egreſſus eſt de baſilica Comes, cui egredienti, adductus eſt equus ſuus, quem cum vellet aſcendere, eſſetque in loco eminenti, ita quod videri poſſet à Tholoſanis, qui erant foris caſtrum, equus eleuato capite, percuſſit Comitem, & à ſe aliquantulum reſilire fecit: quod videntes Tholoſani, in deriſionem Comitis, vlulatum maximum emiſerunt: quibus Comes Catholicus dixit: vos modo clamando deridetis me, ſed confido in domino, quod victor clamabo poſt vos vſque ad portas Tholoſæ. Quo dicto Comes aſcendit equum, veniensque ad milites qui in Burgo erant, inuenit eos armatos & paratos ad bellum. Conſuluit autem Comiti, miles quidam, vt numerari faceret milites ſuos, & ſciret quod eſſent. Cui Comes nobilis, non eſt inquit opus, ſatis ſumus ad ſuperandum, per Dei auxilium, hoſtes noſtros, omnes autem noſtri, inter

Comes in terram prouolutus, corpus animumque ſuum, Dei obſequio deuouet.

A miſit eis cucullam ſuam, Monachus quippe crat, illi autem vt pote obſtinati & diuinitus excæcati, reſponderunt quod Rex Arragonenſis viceral omnes noſtros, Epiſcopus autem volebat eos morti tradere, non ſaluare, & hac de cauſa, auferentes cucullam nuntio, ipſum lanceis grauiter verberarunt. Interea milites noſtri reuertebantur à cæde, cum victoria glorioſa, venienteſque ad ipſos Tholoſanos, ex ipſis plura millia occiderunt. Poſt hæc præcepit Comes quibuſdam de ſuis, vt ducerent eum ad locum vbi Rex Arragonenſis fuerat interfectus, locum ſiquidem & horam interfectionis ipſius, penitus ignorabat. Veniens igitur Comes ad locum, inuenit corpus Regis Arragonenſis proſtratum in medio campo nudum, pedites ſiquidem noſtri; ipſum iam nudauerant, quia viſa victoria, egreſſi erant de caſtro, & quos adhuc viuos iacentes inuenire potuerant, peremerant. Piiſſimus autem Comes, videns Regem iacentem proſtratum, deſcendit de equo, alterum Dauid, ſuper Saül alterum repreſentans. His omnibus rite peractis, & de hoſtibus fidei, tam ſubmerſione quam gladio: circiter viginti millibus interfectis, Chriſtianiſſimus Comes intelligens tantum miraculum, Dei virtute, non humanis viribus factum eſſe, ab illo loco vbi deſcenderat, nudus pedes ad Ecclesiam perrexit, omnipotenti Deo pro collata victoria gratias repenſurus: equum etiam ſuum & arma
B dedit pauperibus in eleemoſinam: vt autem veritas huius pugnæ mirabilis & glorioſæ victoriæ, audientium cordibus plenius infigatur, litteras quas Epiſcopi & Abbates qui aderant, ad vniuerſos Chriſti fideles miſerunt, operi noſtro duximus inſerendas.

Albigenſium 20. millia in prælio Murelli periere: vnicus autem miles Catholicus, paucique pedites vt inferius narratur.

Litteræ Prælatorum qui in exercitu Simonis Comitis erant, cum de fidei hoſtibus triumphauit.

CAPVT LXXIII.

GLORIA *in excelſis Deo & in terra pax hominibus, qui ſanctam Eccleſiam, bona diligunt voluntate, Deus fortis & potens, Deus potens in prælio. Quinta feria infra octauas natiuitatis beatæ Mariæ virginis, ſanctæ conceſſit Eccleſia, deuictis miraculoſe inimicis fidei Chriſtianæ victoriam glorioſam, & triumphum glorioſum, in hunc modum.* Poſt correctionem affectuoſiſſimam, zelo paternæ pietatis à ſummo Pontifice diligentiſſime Regi factam Arragonenſi, inhibitionemque diſtrictiſſimam, ne inimicis fidei, præſtaret auxilium, conſilium vel fauorem, ſed ab ciſdem recederet indilatè, & treugas haberet firmiſſimas cum Comite Montisfortis, quibuſdam etiam litteris, quas eiuſdem Regis nuntij per falſiſſimam ſuggeſtionem contra Comitem
C Montis-fortis impetrarant de terris reddendis Comitibus Fuxenſi, Conuenarum & Gaſtoni de Bearno; poſt veritatis cognitionem caſſaris à D. Papa, & tanquam nullius valoris penitus reuocatis: idem Rex correctionem patris ſanctiſſimi, non deuotione recipiens filiali, ſed tranſiiſſet contra mandatum Apoſtolicum ſuperbe recalcitrans quaſi cor habens durius induratum, licet venerabiles patres, Narbonenſis Archiepiſcopus Apoſtolicæ ſedis legatus, & Tholoſanus Epiſcopus, ſibi litteras & mandatum ſummi Pontificis tranſmiſiſſent, mala, quæ pridem conceperat, voluit poſtmodum parturire: quia in terram qua per virtutem Dei, auxilio ſignatorum contra hæreticos & eorum defenſores fuerat acquiſita intrauit cum exercitu, eamque contra mandatum Apoſtolicum ſubiugare, ac prædictis inimicis reddere attentauit, parte eius tam ſibi aliquantulum ſubiugata cum pars multa reſidui, ob ipſius ſecuritatem Apoſtatare intenderet, & ſe ad Apoſtatandum iam pararet. Congregatis in ſimul, Comitibus Tholoſæ. Fuxi & Conuenarum & Tholoſanorum exercitu magno valde feria 3. poſt natiuitatem beatæ Mariæ, Murelli caſtrum obſedit: quo audito patrum venerabilium, Archiepiſcoporum, Epiſcoporum & Abbatum, quos venerabilis pater Narbonenſis Archiepiſcopus, Apoſtolicæ ſedis legatus, propter ſanctum negotium fecerat congregari, qui vt de dicto negotio & de pace tractarent, diligenter aduenerant, in Chriſto vnanimes & deuoti. Simon Comes Montis-fortis, habens ſecum quoſdam nobiles & potentes crucesignatos, qui nuperrime de Francia, venerant, ipſi & Chriſti negotio in ſuccurſum, ſuamque familiam, quæ in Chriſti negotio diu ſecum laborauerat, iter arripuit ad

Has literas M. Paris inſeruit hiſtoria Angliæ in Ioã. Rege ad an. 1213.

caſtrum obſeſſum viriliter ſuccurrendum. Et dum die martis infra octauas ſupra- A
dictas, veniſſet ille Chriſti exercitus, ad quoddam caſtrum quod dicitur Sauerdu-
num, venerabilis Epiſcopus Tholoſæ, cui commiſſa erat à ſummo Pontifice Tho-
loſanorum reconciliatio, licet de reconciliatione ter vel quater monuiſſet, cuius ad-
monitionibus licet ſalubribus, acquieſcere poſtponebant reſpondentes ſuper hoc
nullatenus reſpondere: ad dictos Regem & Tholoſanos in obſidione Murelli aſſi-
ſtentes ſuas miſit litteras ſignificans eis quod Epiſcopi memorati veniebant, vt de
pace & concordia diligenter tractarent, & petebat ſibi dari ducatum ſecurum. In
craſtino autem, prima die mercurij ſubſequente, quia res ſic vrgebat, ſupradictus
exercitus exiit Sauerduno, feſtinans ad ſuccurſum Murelli celeriter aduenire, dicti
vero Epiſcopi memorati propoſuerant, apud quoddam caſtrum quod dicitur Alta
ripa, quod medium inter Sauerdunum & Murellum, diſtatque ab vtroque duabus
leugis, vt ibi miſſum nuncium expectarent, qui nuncius rediens ex parte Regis
reſpondit, quod ex quo Epiſcopi cum exercitu veniebant, non daret eis ducatum:
ipſi quidem alio modo non poterant ire ſine manifeſto periculo propter guerram.
Cum Epiſcopi & Chriſti exercitus Murellum accederent, ex parte ciuium Tholo-
ſanorum, prior hoſpitalis Tholoſæ ad Epiſcopum Tholoſanum miſſus venit, ferens B
eorum litteras in quibus continebatur, quod modis omnibus parati erant D. Papæ
& ipſius Epiſcopi facere voluntatem, quodquidem eis bonum fuiſſet, ſi compen-
ſaſſent verius facta dictis. Eidem vero priori ſtatim remiſſo ab Epiſcopo reſpondit
Rex, quod ducatum Epiſcopo non præberet, ſed ſi vellet ire Tholoſam, vt cum
Tholoſanis loqueretur, eum concederet illuc ire, & hoc deriſorie fuit dictum: ad

Seruus non debet in ea vrbe conſiſtere, vnde eius dominus expulſus eſt.

quod Epiſcopus. Non decet inquit ſeruum ciuitatem intrare, de qua dominus ſuus
exul eſt eiectus, nec ego, cum corpus Chriſti de ciuitate illa eiectum fuerit, illuc
reuertar, donec Deus meus & dominus meus reuertatur: verumtamen dicti Epiſco-
pi cum exercitu Murellum intrauerunt die mercurij ſuperius memorata: qui ſolli-
citudine non pigra, duos viros Religioſos ad Regem & ciues Tholoſanos deſtina-
runt, qui à Rege tale habuerunt reſponſum, quod propter quatuor ribaldos, quos
Epiſcopi ſecum adduxerant, petebant colloquium habere cum ipſo, & hæc dixit
in deriſum & contemptum ſignatorum. Toloſani vero prædictis nuntiis reſponde-
runt, quod in craſtino ſuper hoc reſponderent, & hac de cauſa eos vſque in craſti-
num tenuerunt. In craſtino autem prima die jouis, reſponderunt, quod ipſi Regi
Arragonenſi erant confederati, & nihil facerent, niſi Regis in omnibus volunta-
tem: quod cum redeuntes mane, ipſa die jouis nuncij retuliſſent, Epiſcopi & Abba-
tes diſcalciatis pedibus, ire propoſuerunt ad Regem: & cum quemdam Religioſum
mitterent, ad nunciandum Regi aduentum ipſorum in hunc modum, patefactis ia-
nuis, cum Comes Montis-fortis ac cruce-ſignati eſſent inermes, pro eo quod de
pace, Epiſcopi & Abbates inſimul loquebantur, hoſtes Dei ſuperbe ac fraudulen-
ter armati, vicum ſubintrare cum impetu attentarunt, ſed per Dei gratiam, à ſuo C
fuerunt deſiderio defraudati. Quorum ſuperbiam Comes & cruce-ſignati videntes,
cum ſine periculo & damno maximo, vlterius differre non poſſent, per cordis con-
tritionem & oris confeſſionem, vt pote viri cultores fidei Chriſtianæ, mundati ſa-
lubriter à peccatis, armis ſuis ſe viriliter accinxerunt, venienteſque ad ſæpedictum
Tholoſæ Epiſcopum, qui auctoritate D. Narbonenſis Archiepiſcopi Apoſtolicæ
ſedis legati, legationis officio fungebatur, exeundi licentiam contra hoſtes fidei hu-
militer petierunt, qua quia negotium erat in arcto conſtitutum neceſſitatis articulo
compellente conceſſa, pro eo quod ipſam domum in qua Epiſcopi morabantur,
ipſi hoſtes erectis iam machinis, aliiſque bellicis inſtrumentis, feſtinabant protinus
impugnare, baliſtarum quarellis, iaculis atque lanceis emiſſis hoſtiliter circumqua-
que: Chriſti milites reuerendi, ligni dominici ſignaculo cum inſigniis Pontificali-
bus conſignati, in nomine S. Trinitatis tribus aciebus diſpoſitis exierunt. Hoſtes
vero è contrario, multas habentes acies, & multum magnas, ſuis iam muniti armis
tentoria ſunt egreſſi. Quos licet multos milites & populum multum nimis, clientes
Chriſti de ipſius auxilio confidentes, & licet illorum reſpectu pauciſſimi, magnam
multitudinem non verentes, armati ex alto viriliter ſunt aggreſſi. Statim virtus
altiſſimi, per manus ſeruorum ſuorum hoſtes ſuos confregit, & comminuit in mo-
mento, terga enim vertentes, in fugam facti ſunt, tanquam puluis ante faciem
venti, & Angelus domini perſequens eos erat: hi turpiter fugientes, turpi fuga
mortis

A mortis periculum euaſerunt, alij vitantes gladios, aquæ periculo perierunt quamplures vero fuerunt in ore gladij deuorati. De Illuſtri Rege Arragonenſi, qui cum interfectis occubuit plurimum eſt dolendum, quia princeps tam potens, & nobilis, qui ſi vellet, poſſet & deberet Eccleſiæ ſanctæ vtilis multum eſſe, nunc Chriſti adiunctus hoſtibus, Chriſti amicos, & ſanctam Eccleſiam, improbe perturbabat. Cæterum, cum victores à cæde & perſecutione hoſtium reuerterentur cum victoria glorioſa: ſæpedictus Tholoſanus Epiſcopus, Tholoſanorum ſtragi & miſeriæ, caritatiue & miſerabiliter compatiens, corde pio, eos qui de ſtragis reſiduo, adhuc intra ſua tentoria morabantur, ſaluare cupiens ne perirent, vt ſaltem tantorum flagellorum verbere caſtigati, citum periculum euadentes, conuerterentur ad dominum, & viuerent in fide Catholica permanſuri, Miſſa eis per quemdam religioſum virum cuculla qua indutus erat, mandauit eis, quod nunc demum, arma ſua & ſuam deponerent feritatem, & inermes venirent ad ipſum, vt eos ſaluaret de morte: qui adhuc quoque in ſua perſeuerantes malitia, & ſe, qui iam victi erant, viciſſe Chriſti populum autumantes, non ſolum parere ſui Epiſcopi ammonitionibus contempſerunt, verum etiam ablata cuculla, ipſum nuncium auſterius verberarunt: poſt quos Chriſti militia recurſum faciens, circa ſua diffugientes tentoria interemerunt. Certus hoſtium interfectorum, tam nobilium quam aliorum numerus, præ multitudine nullatenus ſciri poteſt: de militibus autem Chriſti vnus ſolus interemptus eſt in conflictu, & pauciſſimi ſeruientes. Omnis igitur populus Chriſtianus, pro Chriſtianorum victoria, mente pia & toto cordis affectu gratias agat Chriſto, qui per paucos fideles, infidelium multitudinem innumerabilem ſuperauit, & ſanctam Eccleſiam ſuam, de hoſtibus ſuis conceſſit fideliter triumphare, ipſi honor & gloria, in ſæcula ſæculorum amen. Nos Tholoſanus, 1. Nemauſenſis, 2. Vticenſis, 3. Lodouenſis, 4. Biterrenſis, 5. Agatenſis, 6. & Conuenarum Epiſcopi, & de Claraco, villa magna & S. Tiberij Abbates qui mandato venerabilis patris Narbonenſis Archiepiſcopi, Apoſt. ſedis legati veneramus, & de pace ac concordia tractare, cum ſumma diligentia ſummoque ſtudio nitebamur, præſcripta omnia ſicut quæ vidimus & audiuimus, eſſe veriſſima, in verbo Dei perhibemus, conſignantes ea noſtrorum munimine ſigillorum, vt pote reſeruari digna, in memoriam ſempiternam. Datum Murelli, in craſtino victoriæ, glorioſæ, ſcilicet ſexta feria, intra octauas Natiuitatis B. Mariæ anno Domini. 1213.

Arragonum Rex in prælio occumbit.

Parta victoria apud Murellum, Tholoſani ad eorum reconciliationem obſides præſulibus dare offerunt.

C

CAPVT LXXIV.

POST glorioſam & inauditam victoriam, ſeptem Epiſcopi prænotati, & tres Abbates, qui adhuc erant in caſtro Murelli, credentes quod ciues Tholoſani tanto miraculo Dei pariter & flagello territi, citius faciliuſque à ſuis poſſent erroribus reuocari, ad gremium matris Eccleſiæ ſecundum mandatum, poteſtatem & ſeriem mandati Apoſtolici, rurſum tractarunt rogando, monendo, terrendo eos inducere ad Eccleſiæ vnitatem, cumque promitterent Tholoſani, ſe mandatum Apoſtolicum adimplere, viua voce petierunt ab eis Epiſcopi ſufficientem cautionem ſtandi mandato Apoſtolico, videlicet obſides ducentos de ciuibus, quoniam iuratoria cautione nullatenus poſſent eſſe contenti, cum multoties Tholoſani, ſua iuramenta, ſuper hoc eodemque negotio fuerint tranſgreſſi: qui poſt multas altercationes verborum, ſexaginta tantum obſides de ſuis ciuibus ſe daturos promiſerunt: Epiſcopi vero, ob maiorem ſecuritatem, propter magnitudinem ciuitatis, & doloſam in domabilemque populi multitudinem: & quia etiam alia vice datos obſides ſuper eodem negotio, de ditioribus ciuitatis, in commiſſum cadere permiſerunt, vſque ad ducentos petebant: ipſi vero ſubterfugium quærentes, ſexaginta ſe daturos & non plures promittebant. Statim Epiſcopi, ne aliquam cauſam * excommunicationis habere poſſent Tholoſani, aut occaſionem aliquam ſubterfugiendi, & ſuos errores palliandi, reſponderunt Epiſcopi, ſexaginta obſides quos promittebant, ſe libenter ſuſcipere, & ſic eos reconciliare, & in pace Eccleſiæ & vnitate

** Legendum excuſationis.*

fidei Catholicæ conſeruare. Ipſi autem, iam amplius ſuas malitias, non valentes velare, reſponderunt, quod nullo modo obſides darent, per hoc manifeſtè denudantes, quod non niſi in fraudem & intentionem doloſam de 60. obſidibus, priorem fecerant promiſſionem. Hic annectendum eſt, quod homines cuiuſdam nobilis caſtri in diœceſi Albigenſi cui nomen Rabaſtenx, qui paulo ante receſſerat à Deo & noſtris, & ſe reddiderat Tholoſanis, audita prædicta victoria, omnes præ timore fugerunt, caſtrumque hominibus vacuum dimiſerunt. Guido autem de Monte-forti, frater Comitis Montis-fortis, cuius fuerat caſtrum, miſit & occupauit illud & gente ſua muniuit. Poſt paucos dies, ſuperuenerunt à Francia peregrini ſed pauci, Epiſcopus videlicet Atrebatenſis Radulphus & pauci milites cum eo, & milites peregrini non multi. Comes autem noſter & omnes qui cum eo erant, equitauerunt in terram Comitis Fuxi, ipſumque Fuxi burgum, inferius combuſſerunt, & inde vlterius per terram Comitis dicti equitantes, quidquid extra munitiones inuenire poterant combuſſerunt. A

Guido Mõfortius arcem Rebaſtenſem receptã præſidiis firmat.

Comitis Fuxenſis terras, Mon-fortius inuadit, Narbona & Mons-peſſulus rebellant. B

CAPVT LXXV.

POST hæc, nunciatum eſt Comiti noſtro, quod quidam nobiles Prouinciæ, rupto pacis fœdere, perturbabant Eccleſiam ſanctam Dei, inſuper & ſtratas publicas obſeruantes, cruce-ſignatis venientibus à Francia, mala quæ poterant inferebant. Habito igitur Comes cum ſuis conſilio, propoſuit deſcendere ad partes illas, vt perturbatores pacis opprimeret, & ſtratas publicas, ab incurſu malignantium, redderet expeditas. Mouens igitur Comes cum peregrinis, qui cum eo erant, venit Narbonam, ciues autem Narbonenſes, quia ſemper exoſum habuerant Chriſti negotium, & illi quam multoties ſed latenter ſe oppoſuerant, nulla vnquam ratione, ad hoc potuerunt induci, vt Comitem noſtrum cum peregrinis ſuis, aut etiam peregrinos ſine Comite, ſuam intrare permitterent ciuitatem, & ideo oportuit tunc, omnes noſtros manere fortis nocte illa in hortis & virgultis ciuitatis: inde in craſtino venerunt Biterrim, & inde poſt duos dies progredientes, venerunt vſque ad Montem-peſſulanum. Homines autem Montis-peſſulani pares Narbonenſibus in malitia, nullo modo permiſerunt Comitem noſtrum, nec illos qui cum eo erant villam ſuam intrare, ad hoſpitandum nocte illa, ſed fecerunt illis per omnia ſicut ciues Narbonenſes fecerant. Mouentes igitur à Monte-peſſulano, venerunt Nemauſum, ciues vero Nemauſenſes, primo quidem noluerunt Comitem in ſuam introire ciuitatem, ſed videntes eius iram & indignationem, ipſum & omnes qui cum illo erant in ciuitatem receperunt, & multa eis debitæ humanitatis obſequia impenderunt. Inde progrediens Comes noſter, venit ad caſtrum de Boucolio vbi à dominis caſtri, honorificè eſt ſuſceptus. Inde perrexit Comes in villam quæ Argentara dicitur eo quod in partibus illis eſſet quidam nobilis nomine Pontius de Monte lauri qui Epiſcopos terræ, pacem & Eccleſiam in quantum poterat perturbabat. Omnes autem cruce-ſignati, iam receſſerant à Comite, nec habebat niſi ſecum paucos ſtipendiarios & Archiepiſcopum Narbonenſem: audiens prædictus Pontius aduentum Comitis noſtri, timore ductus venit ad eum, & ſe & ſua eius voluntati reddidit. Erat præterea in partibus illis, nobilis quidam potens ſed malus, Ademarus Pictauenſis qui negotium Chriſti ſemper exoſum habuerat, & corde adhæſerat Comiti Tholoſano: hic aduentum Comitis noſtri audiens, muniuit caſtra ſua, milites etiam quos potuit in quodam caſtro adunauit, vt ſi Comes tranſitum faceret iuxta caſtrum, illo exiret cum ſuis, & impugnaret illud: ſed cum Comes nobilis per ante caſtrum tranſiret, licet cum pauciſſimis, memoratus Ademarus, quamuis multos haberet ſecum, non eſt auſus egredi contra noſtros. Dum eſſet Comes noſter in partibus illis, venit ad eum Dux Burgundiæ Odo, vir potens & bonus, qui negotium fidei contra hæreticos, inſuper & Comitem noſtrum multo amplectebatur affectu: venerunt etiam cum Duce, Lugdunenſis & Viennenſis Archiepiſcopi. Dum ergo eſſent Dux & Comes noſter propè Valentiam, apud C

Romam

A Romam vocauerunt inimicum Eccleſiæ Ademarum Pictauenſem ad colloquium, conuocatus venit, ſed ſuper his quæ pacis erant, noluit Comiti vel Duci aſſentire. Item vocauerunt eum Dux & Comes noſter ad colloquium, & tunc quidem nihil proficere potuerunt. Videns igitur quod nihil proficere poſſet, motus ira & indignatione Dux contra Ademarum, promiſit Comiti noſtro, quod niſi ſupradictus Ademarus ſtaret per omnia mandato Eccleſiæ, & haberet ſe ad voluntatem Comitis noſtri, & ſuper his bonam faceret ſecuritatem, ipſe Dux cum Comite noſtro eum impugnaret. Statim etiam vocauit plures milites ſuos, iturus cum Comite noſtro contra Ademarum ſæpius memoratum: quod audiens Ademarus, tandem neceſſitate ductus, venit ad Ducem & Comitem noſtrum, & ſe obrulit eorum per omnia voluntati, tradidit etiam quædam caſtra ſua pro ſecuritate, quæ Comes commiſit Duci cuſtodienda. Interea venerabilis pater Narbonenſis Archiepiſcopus, vir conſilio prouidus & omnino virtuoſus, ad cuius monitionem etiam prædictus Dux Burgundiæ ad partes venerat Viennenſes, cœpit tentare cum Duce de negotio, pro quo ipſum vocauerat, de contrahendo videlicet matrimonio inter primogenitum Comitis noſtri nomine Almaricum, & filiam Delphini, qui erat princeps potens, & frater germanus ipſius ducis. Acquieuit Dux conſilio & voluntati Archiepiſcopi. *De nuptiis inter Almaricum & Delphini filiam agitur.*

B Interea dum hæc agerentur, Arragonenſes ruptarij, & alij fidei inimici, cœperunt diſcurrere per terram Comitis noſtris, venienteſque vſque Biterrim, fecerunt mala quæcumque potuerunt: ſed & plures de militibus terræ Comitis noſtri periuri effecti, & innatæ ſibi maliciæ recidiuum patientes, à Deo & Eccleſia & dominio Comitis noſtri receſſerunt. Nobilis vero Comes, peractis in Prouincia negotiis, pro quibus ad partes illas acceſſerat, rediit ad terram ſuam: ſtatimque terram hoſtium ſuorum aggrediens, equitauit ante Tholoſam, vbi per dies quindecim moram faciens, multas muniriones diruit penitus & deſtruxit. Dum res ita ſe haberet, magiſter Robertus de Corceone Cardinalis, Apoſt. ſedis legatus, qui ſicut ſuperius diximus, laborabat in Francia quantum poterat pro negotio terræ ſanctæ, prædicatoreſque noſtros, qui pro negotio fidei contra hæreticos prædicare ſoliti erant, nobis abſtulerat, faciebatque illos pro ſuccurſu terræ ſanctæ inſtantius prædicare, ad bonorum & prudentum virorum conſilium, quoſdam de prædictis prædicatoribus nobis reddidit, vt pro negotio fidei prædicarent. Ipſe etiam ad expugnandos hæreticos Tholoſanos, ſuſcepit in pectore viuificæ ſignum crucis. Quid vltra? Reuixit prædicatio pro negotio fidei in Francia, multi cruce ſe ſignant, fit Comiti & noſtris, gaudium magnum valde. Proditionem crudeliſſimam, quæ facta fuit illo tempore in Comitem Balduinum, prætertre nec volumus nec debemus. Iſte Comes Balduinus frater Comitis Tholoſani, & Regis Franciæ conſobrinus, longe à fratris malicia, & in Chriſti militia totis viribus ſe exercens, Co-

C mitem Montis-fortis & Chriſtianitatem, contra fratrem ſuum & alios hoſtes fidei, quantum poterat adiuuabat. Quadam igitur die, ſecunda videlicet feria poſt primam Dominicam Quadrageſimæ, venit prædictus Comes ad quoddam caſtrum in Caturcenſi diœceſi quod Olima dicebatur. Statim milites de caſtro illo qui erant homines ipſius Comitis miſerunt ad ruptarios & quoſdam milites indigenas peſſimos traditores qui erant in quodam vicino caſtro, quod dictur Mons Lenardus, & ſignificarunt eis quod Comes Balduinus erat in Olima, mandantes vt venirent, & ſine difficultate aliqua, traderent eis Comitem Balduinum. Hoc idem ſignificauerunt cuidam traditori peſſimo ſed occulto, Raterio videlicet de caſtro nouo. Iſte Raterius, iamdiu inierat fœdus cum Comite Montis-fortis, & iurauerat ei fidelitatem. Comes etiam Balduinus, de ipſo quaſi de amico confidebat. Quid plura? venit mox, & Comes Balduinus ſecurus, vt pote inter ſuos, ſomno ſe dedit & quieti. Erat autem cum Comite Balduino miles quidam Francigena nomine Guillelmus de Contris, cui Comes Montis-fortis dederat caſtrum quoddam, quod dicitur Sarracenum. Quidam etiam ſeruiens Francigena, cuſtodiebat caſtrum quod Moyſiacum nominatur. Quieſcentibus igitur Comite & illis qui cum eo erant, in diuerſis domibus ab inuicem ſeparatis, dominus caſtri, clauem cameræ in qua Comes Balduinus dormiebat arripiens, obſerato hoſtio, de caſtro ad prædictum Raterium & ruptarios properauit quibus clauem oſtendens dixit, Quid tardatis ecce hoſtis veſter in manibus veſtris, properate & eum vobis tradam dormientem pariter & inermem, nec ſolum ipſum, ſed plures de veſtris hoſtibus vobis tradam: quo audito

gaudentes ruptarij, & velociſſime concurrentes, ad portas Olimæ deuenerunt. Statim dominus caſtri qui erat Dux eorum qui comprehendere volebant Comitem videlicet alter iudas, conuocatis ſecretiſſime hominibus caſtri, diligenter quæſiuit à ſingulis, quot de ſociis Comitis Balduini quiſque haberet apud ſe hoſpitantes: quo diligenter quæſito, ad hoſtia domorum duplo plures de ruptariis armatos poni fecit, quam eſſent de noſtris dormientes inermes: Statim accenſis candelis innumerabilibus, clamor attollitur, hoſtes in noſtros irruunt imparatos. Rarerius autem de caſtro nouo & prænotatus dominus caſtri, venientes ad cameram in qua Comes nobilis Balduinus dormiebat, aperienſque oſtium, cœperunt ipſum dormientem inermem imo nudum: quidam autem de noſtris qui erant per caſtrum occiſi ſunt, alij capti, nonnulli fuga opitulante euaſerunt. Nec prætereundum, quod quidam de noſtris, quem viuum cœperant præſtitoque iuramento, ipſum de vita ſecurum fecerant & de membris, in ipſa poſtmodum Eccleſia latitantem occiderunt. Arripientes aduerſarij Comitem Balduinum, duxerunt eum ad quoddam caſtrum ipſius Comitis, quod dicitur Mons Euæ in territorio Caturcenſi, homines autem caſtri, vt potè peſſimi, ruptarios qui dominum ſuum ducebant captum, libenter receperunt: mox ruptarij dixerunt Comiti Balduino, vt faceret eis reddi turrem caſtri, quam quidam Francigenæ, de mandato ipſius cuſtodiebant. Ipſe autem Comes diſtrictiſſimè inhibuit Francigenis illis, ne aliqua ratione turrim redderent, etiamſi viderent ipſum Comitem ſuſpendi in patibulo, ſed ſe inſtantiſſimè defenderent, donec haberent ſuccurſum, à nobili Comite Montis-fortis: O virtus principis. O mirificum robur mentis. Quo audito ruptarij irati ſunt valdè, ipſumque Comitem per duos dies ieiunare fecerunt, quibus tranſactis, fecit vocari Comes capellanum quendam diligentiſſimum, eique puram fecit confeſſionem, qua facta, communionem poſtulauit corporis Ieſu-Chriſti: ſed dum capellanus afferret diuini miſterij ſacramenta, ſuperuenit quidam peſſimus ruptarius, iurans & firmiſſime cõteſtans, quod Comes Balduinus non comederet nec biberet, donec redderet ruptarium quendam quem cœperat, & teneri in vinculis faciebat, ad quæ Comes. O crudeliſſime inquit, nunquid panis aut vini abundantiam, aut fruſtum carnis quæſiui, qui nihil ad corporis ſuſtentationem, ſed ad animæ ſalutem, diuini myſterij communionem petij. Iterum carnifex, cœpit firmiter aſſerendo iurare, quod nec comederet, nec biberet, niſi faceret, quod petebat, ad quæ denuo vir nobilis: ex quo inquit mihi diuinis ſacramentis communicare non permittitur, oſtendatur mihi ſaltem Euchariſtia, videlicet ſalus mea, vt in vita iſta, videam ſaluatorem meum: qua à capellano leuata & oſtenſa, Comes eam deuotiſſime adorauit. Dum hæc agerentur, illi qui erant in turre caſtri, timore mortis, tradiderunt turrem ruptariis, recepto tamen prius ab eis iuramento, quod ipſos abire dimitterent, ſanos pariter & indemnes: ſed traditores peſſimi, ſpreta religione iuramenti, ipſos ſtatim, patibuli morte turpiſſima condemnarunt. Quo facto, arripientes Comitem Balduinum, duxerunt eum ad quoddam caſtrum Comitis Tholoſani, quod dicitur Mons-Albanus, vbi eum tenentes in vinculis, aduentum Tholoſani Comitis expectabant. Poſt paucos vero dies, venit Comes Tholoſanus, habens ſecum illos peſſimos traditores, Comitem videlicet Fuxi, & Rogerium Bernardi filium eius, & quendam militem de terra Regis Arragonenſis, qui dicebatur Bernardus de Portellis: ſtatim ad mandatum Comitis Tholoſani, eductus eſt de caſtro Montis-Albani Comes nobiliſſimus Balduinus. Id autem quod ſequitur, quis vnquam ſine lachrymis legere poterit, vel audire. Mox Comes Fuxi, & filius eius, à patris malitia non degenerans & Bernardus de Portellis ligauerunt funem in collo viri nobiliſſimi, ipſum de voluntate, imo de præcepto Comitis Tholoſani ſuſpenſuri, quod videns vir Chriſtianiſſimus, inſtanter ac humiliter quæſiuit confeſſionem & viaticum, ſed canes crudeliſſimi, vtrumque ei penitus denegarunt, quibus miles Chriſti. Ex quo inquit, non licet me oſtendere ſacerdoti, teſtis eſt mihi Deus, quod prompta voluntate ſemper & ardenti Chriſtianitatem & dominum meum Comitem Montis-fortis, & pro hac & in hac defenſione volo mori. Vix verba compleuerat, ecce tres prænotati traditores, eleuantes eum à terra, ad nucis arborem ſuſpenderunt. O crudelitas inaudita. O alterum Caym, imo longè peiorem Caym, Comitem dico Tholoſanum, cui non ſuffecit fratrem, & talem Fratrem occidere, niſi ipſum inaudita mortis crudelitate damnaret.

Balduinus Comes, inaudita proditione in lectulo quieſcens inuaditur.

Albigenſes perfidi patibulo affigunt, quibus ſalutem iuramenti promiſerant.

Balduinus, impie fratris ſui Comitis Tholoſani iuſſu de nuce indigniſſime ſuſpenditur.

A

B

C

Aymericus

Digitized by Google

A

Aymericus & ciues Narbonenſes, Comitis Mon-fortij hoſtes in vrbem admittunt, eamque ob cauſam, territorium Narbonenſe Comes deuaſtat.

CAPVT LXXVI.

CIRCA idem tempus, Aymericus Dominus Narbonæ & ciues Narbonenſes, qui nunquam dilexerant negotium Ieſu-Chriſti, vt iniquitatem quam longe ante conceperant, parturirent, receſſerunt manifeſte à Deo, receperuntque in ciuitatem ſuam ruptarios, necnon Arragonenſes & Cathalonenſes, vt per eos expellerent ſi poſſent nobilem Comitem Montis-fortis, Arragonenſes ſiquidem & Cathalonenſes proſequebantur dictum Comitem in vindictam ſui Regis. Malitiam autem iſtam perpetrauerunt Narbonenſes, non quia Comes eos læderet in aliquo, vel læſiſſet, ſed quia putabant, quod cruce-ſignati de cætero non venirent, ſed aliter diſponebat ille, qui ſapientes in ſua aſtutia comprehendit. Dum enim congre-

B gati eſſent Narbonæ omnes quos prædiximus hoſtes noſtri, vt impetum facerent vnanimes in Comitem noſtrum & paucos qui cum ipſo erant: ecce ſubito venerunt à Francia peregrini, Guillelmus videlicet de Barris, vir probatæ militiæ, pluresque milites cum eo, quibus adiunctus, & à quibus adiutus Comes noſter, venit prope Narbonam, diſcurrenſque & deuaſtans terram Aymerici domini Narbonæ, eius fere omnia caſtra cœpit. Quadam autem die, propoſuit Comes noſter equitare ante Narbonam, armatiſque omnibus ſuis, & tribus aciebus diſpoſitis, ipſe Comes in prima fronte, appropinquauit portæ ciuitatis. Hoſtes autem noſtri, egreſſi erant de ciuitate, & ſtabant in porta. Miles autem inuictus, videlicet Comes noſter, per locum arduum & inacceſſibilem, in ipſos ſubito voluit inſilire, hoſtes autem qui ſtabant in loco eminenti, ipſum tot lanceis impulerunt, quod rupta ſella equi in quo ſedebat, cecidit ipſe de equo: ſtatim concurrunt vndique hoſtes ad capiendum vel occidendum Comitem, noſtri ad protegendum, ſed noſtri gratia Dei per multos labores, Comitem viriliter erexerunt. Poſt hæc Guillelmus qui erat in extrema acie, & noſtri omnes impetum fecerunt in hoſtes, ipſoſque in ciuitatem intrare citius compulerunt: quo facto Comes & noſtri, ad locum vnde ipſa die venerant ſunt reuerſi.

Narbonæ congregati hæretici, impetum in Comitem Montis-fortis moliuntur.

Comes in pugna equo delapſus.

Petrus Beneuentanus Cardinalis Apoſtolicæ ſedis legatus, Comites Fuxenſem & Conuenarum Eccleſiæ reconciliat.

C

CAPVT LXXVII.

DVM hæc agerentur, Magiſter Petrus Beneuentanus Cardinalis Apoſt. ſedis legatus Miſſus à D. Papa veniebat ad partes Narbonenſes, vt de his quæ pacis erant & fidei ordinaret. Audiens autem legatus, quomodo ſe habebant Narbonenſes, mandauit eis & diſtricte præcepit, vt firmas treugas haberent cum Comite Montis-fortis, quo vſque ipſe veniret. Idem etiam mandauit Comiti noſtro, ne ſcilicet læderet in aliquo Narbonenſes. Poſt paucos autem dies, venit legatus & intrauit Narbonam, viſo tamen prius Comite noſtro, & habito cum ipſo colloquio diligenti. Statim acceſſerunt ad eum hoſtes fidei, Comes ſcilicet Conuenarum & Fuxi, & alij multi qui exigentibus meritis fuerant exhæredati, pro reſtitutione ſua, ipſi legato ſupplicaturi: legatus ſapiens & diſcretus, omnes reconciliauit, recipiens ab eis non ſolum iuratoriam cautionem, ſtandi mandato Eccleſiæ ſed etiam quædam caſtra fortiſſima, quæ adhuc remanſerant hoſtibus, prænotatis. Rebus ſic ſe habentibus, homines de Moyſiaco, tradiderunt villam Moyſiaci per proditionem Comiti Tholoſano. Illi autem qui erant in villa ex parte Comitis noſtri, receperunt ſe in munitionem villæ ſatis debilem & immunitam. Comes vero Tholoſanus, in graui multitudine ruptariorum, cœpit impugnare munitionem illam per tres continuas ſeptimanas: ſed obſeſſi noſtri quamuis pauciſſimi, ſe viriliter defendebant. Quod audiens Comes nobilis, ſtatim properauit in ſubſidium obſeſſorum:

ſed Comes Tholoſanus & qui cum eo erant, plures etiam de hominibus dictæ vil- A
læ, qui factæ proditionis capitales fuerant & actores, præſcientes aduentum Comi-
tis noſtri, cum ſumma feſtinatione fugerunt, obſidionem quam diu tenuerant di-
mittentes. Comes autem noſter & qui cum eo erant, audientes quod hoſtes præ-
dicti aufugiſſent, deſcenderunt ad partes Aginnenſes vt caſtrum quod dicitur Man-
ſum, in extremis finibus diœceſis Aginnenſis, quod ipſo anno apoſtatauerat, ſi poſ-
ſent caperent per inſultum. Rex etenim Angliæ Ioannes, qui ſemper aduerſatus
fuerat negotio Ieſu-Chriſti, & Comiti Montis-fortis, ipſo anno verſus partes per-
rexerat Aginnenſes, plures de nobilioribus terræ illius, in eius ſperantes auxilium,
receſſerunt à Deo & dominio Comitis Montis-fortis: ſed poſtea per Dei gratiam,
fruſtrati ſunt à ſpe ſua. Properans igitur Comes noſter cum ſuis ad prædictum ca-
ſtrum, venit ad quemdam locum, vbi opportebat eum tranſire Garonam. Habe-
bat autem nauiculas paucas immunitas, homines autem de Regula quod eſt caſtrum
quoddam Regis Angliæ, aſcenderant cum nauibus multis & armaturis, vt noſtris
tranſitum prohiberent, ſed noſtri intrantes aquam, ipſis inuitis libere tranſierunt.
Venientes ad caſtrum ſupradictum ſcilicet Manſum, illud per triduum impugna-
runt, ſed quia non habebant machinas, nec Comes poterat ibi firmare obſidionem,
eo quod ad mandatum legati, opportebat eum redire ad partes Narbonenſes, re- B
ceſſit à caſtro ſæpedicto ad partes proprias Narbonenſes.

Comes Mōfortius obſidionem caſtri Manſi re infecta dimittit.

Carcaſſonæ antiſtes, è Gallia cum ingenti peregrinorum multitudine reuertitur.

CAPVT LXXVIII.

ANNO verbi incar. 1214. venerabilis Carcaſſonæ Epiſcopus, qui toto præce-
denti anno pro negotio fidei contra hæreticos, diſcurrendo & prædicando,
laborauerat in partibus Gallicanis, circa octauam dominicæ reſurrectionis, iter ad
partes arripuit Albigenſes: ipſe etenim omnibus cruce-ſignatis, tam illis quos ſi-
gnauerat, quam aliis qui de manu magiſtri Iacobi de Vitriaco, viri per omnia lau-
dabilis, & quorumdam aliorum, ſuſceperant ſignum crucis, diem motionis alliga-
uerat, ita quod in quindena Paſchæ, eſſent pariter congregari, profecturi cum eo
per partes Lugdunenſes contra hæreticos peſtilentes: Sed M. Robertus de Cor-
ceone Apoſt. ſedis legatus, & venerab. Archidiaconus Gullelmus, cruce-ſignatis
ſuis diem præfixerant, vt eſſent in quindena Paſchæ Biterris, contra prænotatos hæ-
reticos, per partes alias profecturi. Mouentes igitur à Niuerinis Epiſcopus Carcaſ-
ſonenſis peregrinique ſupradicti, itinere proſpero, ad Montem deuenerunt peſſula-
num, ego autem eram cum Epiſcopo Carcaſſonenſi: ibi inuenimus Pariſienſem Ar-
chidiaconum & peregrinos qui cum ipſo venerant à partibus Gallicanis. Cardinalis C
vero, ſcilicet M. Robertus de Corceone, in partibus Podienſibus, quibuſdam ne-
gotiis occupatus. Proficiſcenteſque à Monte Peſſulano, venimus prope Biterrim ad
caſtrum S. Tiberij, ibique occurrit nobis nobilis Comes Montis-fortis: eramus au-
tem tam equites quam pedites circiter centum millia peregrini, inter quos vnus de
militibus, erat vicecomes caſtri Dunenſis, pluresque alij milites, quos non eſt opus
per ſingulos numerare. Progredientes à partibus Biterrenſibus venimus Carcaſſo-
nam, ibique fecimus paucos dies. Notabiliter autem notandum eſt & pro miraculo
illo eſt habendus, totus illius anni euentus, ſicut ſupradiximus, quando venit ſupra
memoratus Petrus Beneuentanus in terram Albigenſem, Arragonenſes, Cathalo-
nenſes erant Narbonæ congregati contra Chriſtianitatem & Comitem Montis-for-
tis & hac de cauſa, Comes noſter erat prope Narbonam, nec ſæpe poterat elongare,
quia hoſtes, ſtatim totam terram in circuitu deuaſtarent. Sed & Tholoſani & Ar-
ragonenſes & Caturcenſes à remotis partibus mouebant ei guerras multum graues.
Dum in hac tribulatione eſſet athleta Chriſti, non defuit adiutor in opportunitati-
bus in tribulatione, in vno ſiquidem & eodem temporis ſpatio, venit legatus à Cu-
ria Romana, venerunt à Francia peregrini. O magna multitudo miſericordiæ Dei,
nec enim peregrini, ſicut multis viſum eſt, ſine legaro aliquid magni feciſſent, nec
legatus ſine peregrinis adeo profeciſſet, ſi enim hoſtes fidei non timerent peregri-
nos, non obediſſent legato: rurſus ſi non veniſſet legatus, peregrini qui tunc
venerunt,

Digitized by Google

A venerunt, contra tot & tantos hoſtes parum proficere potuiſſent. Egit ergo miſe-
ricorditer diuina diſpoſitio, vt dum Legatus, hoſtes fidei, qui Narbonæ erant con-
gregati alliceret & compeſceret fraude pia, Comes Montis-fortis & peregrini qui
venerant à Francia, poſſent tranſire ad partes Caturcenſes & Aginnenſes, & ſuos
imo Chriſti impugnare inimicos. O Legati fraus pia. O pietas fraudulenta.

Guido de Monte-forti & peregrini terras Raterij de caſtronouo inuadunt & deuaſtant.

CAPVT LXXIX.

CVm feciſſent ſupradicti peregrini paucos dies Carcaſſonæ, nobilis Comes
Montis-fortis rogauit eos, vt cum Epiſcopo Carcaſſonenſi & Guidone de
Monte-forti fratre Germano ipſius Comitis, ad partes Rutenenſes accederent, &
etiam Caturcenſes, vt terras tam Raterij de Caſtronouo, qui nobiliſſimum & chri-
B ſtianiſſimum Comitem Balduinum, crudeliſſime prodiderat, quam aliorum hoſtium
Chriſti penitus deuaſtarent. Ipſe vero Comes cũ ſuo primogenito Almarico, deſcen- *Nuptiæ inter Almaricum & Delphini filiam celebrantur.*
dit vſque Valentiam, inuenitque ibi Ducem Burgundiæ & Delphinum, habitoque
ſuper præfato matrimonio conſilio & aſſenſu. Comes noſter quia non erat tempus
congruum ad contrahendum, nec ipſe propter multimodas guerræ neceſſitates,
ibi poterat facere multos dies, dictam puellam duxit ſecum Carcaſſonam, ibique
fuerunt nuptiæ celebratæ. Peregrini vero, qui iam diu à Carcaſſona exierant, &
iam Epiſcopatum intrauerant Caturcenſem, terras hoſtium fidei, quæ timore eo-
rum erant derelictæ vacuæ, vaſtauerunt. Nec prætereundum eſt, quod cum tran-
ſiremus per Epiſcopatum Rutenenſem, venimus ad quoddam caſtrum quod Mau-
riliacum vocatur, illi autem de caſtro voluerunt nobis reſiſtere, quia miræ forti-
tudinis erat caſtrum & penitus inacceſſibile. Erat autem in exercitu noſtro magiſter *Capitur Mauriliacum.*
Robertus de Corceone Apoſt. ſedis Legatus, de quo ſupra tetigimus, qui nupertime
venerat à partibus Gallicanis: mox noſtri in ſuo aduentu acceſſerunt ad caſtrum &
cœperunt hoſtes ſuos acriter impugnare. Videntes illi de caſtro, quod amplius reſi-
ſtere non valerent, reddiderunt ſe ipſa die Legato, ad ipſius per omnia voluntatem:
noſtri vero de voluntate Legati, caſtrum penitus deſtruxerunt. Nec ſilendum, quod
ibi inuenimus ſeptem hæreticos, de ſecta illa quæ Waldenſium dicebatur, qui ad Le-
gatum adducti, ſuam incredulitatem plenius ſunt confeſſi, quos noſtri arripientes
peregrini, cum ingenti gaudio combuſſerunt. Poſt hæc nunciatum eſt Comiti no-
ſtro, quod quidam milites Aginnenſes, qui præcedenti anno ab eius dominio receſſe-
C rant, caſtrum quoddam munierant, quod dicitur Mons Piſatus. Quid plura? acceſſi-
mus ad illud obſidendum: prænotati vero milites de Monte-piſato, audientes ad-
uentum crucesignatorum, timore ducti fugerunt, caſtrum vacuum dimittentes, no-
ſtri vero venientes ad caſtrum, illud penitus deſtruxerunt. Mouens Comes noſter à
Monte-piſato, cœpit vlterius progredi per Epiſcopatum Aginnenſem vt caſtra quæ
præcedenti anno à ſuo dominio receſſerant occuparet: omnes autem aduerſarij ti-
more ducti, antequam Comes accederet ad eos reddiderunt ſe illi, præter quoddam
nobile quod Marmanda vocatur. Comes autem ob maiorem ſecuritatem, ne iterum
apoſtatarent ſicut conſueuerant, fere omnes turres & muros dirui faciebat, exceptis
paucis de fortioribus caſtris, quæ ipſe tam ſibi quam Francigenis munire voluit & te-
nere. Veniens Comes ad obſidendum caſtrum Marmandæ, inuenit illud contra ſe
munitum: miles enim quidam Regis Angliæ, quoſdam ſeruientes in caſtrum addu-
xerat, vexillumque ſuum in ſummitate caſtri poſuerat, vt caſtrum defenderet contra
noſtros, ſed appropinquantibus noſtris, & in ipſo aduentu ſuo ad muros accedenti-
bus, poſt modicam defenſionem de caſtro fugere cœperunt, recipientesque ſe in na-
uibus per Garonam fluuium celeriter deſcendebant ad quoddam caſtrum proximum
Regis Angliæ, quod Regula dicebatur: ſeruientes vero Regis Angliæ, qui ad defen-
ſionem caſtri venerant, ſe in tuto receperunt. Noſtri vero intrantes caſtrum, bona
illius omnia diripuerunt: ſeruientes vero Regis Angliæ, qui erant in turre, Comes
viuos & ſanos abire dimiſit. Poſt hæc datum fuit Comiti à ſuis conſilium, vt non fun-
ditus deſtrueret caſtrum, eo quod eſſet ſatis nobile, & in extremitate terræ ſuæ, ſed

conſuluerunt vt turrim maiorem muniret cæteraſque turres, & partem murorum dirueret, quo facto, reuerſus eſt Comes Aginnum. Erat autem caſtrum Caſſanolij nobile & fortiſſimum in territorio Aginnenſi, ad pedem ſiquidem cuiuſdam Montis, in amœniſſima planitie ſitum erat, ſed & aquis circumfluentibus, & natiuis rupibus cingebatur: erat in caſtro illo ſedes hæreticorum vna de principalibus, & fuerat ab antiquo, homines autem caſtri illius, erant pro magna parte raptores & periuri, repleti omni iniquitate & genere peccatorum, iam enim ſemel & iterum, reddiderant ſe Chriſtianitati, nunc etiam & tertia vice, Chriſtianitati & Comiri noſtro reſiſtere attentarunt. Erat autem caſtri illius dominus maior, Hugo de Rominiaco frater Epiſcopi Aginnenſis, hic Comitis familiaris fuerat & amicus: ſed ipſo anno rupta familiaritare & ſacramento, per proditionem, à Deo receſſerat, & Comite memorato: collegerant etiam ſe alij proditores quamplurimi in caſtro illo. Veniens igitur nobilis Comes Montis-fortis cum exerciru ante caſtrum, in vigilia Apoſtoli Petri & Pauli obſidionem firmauit ex vna parte ſuper Montem, non enim ſufficiebat exercitus eius, ad caſtrum in circuiru obſidendum. Poſt paucos autem dies, fecit Comes machinas erigi, ad diruendos muros caſtri: machinæ autem illæ, & ad muros & intra caſtrum inſtantius iacientes, in breui domos caſtri plurimas diruerunt, poſt aliquot autem dies, ſuperuenientibus peregrinis, deſcendens Comes de Monre, fixit tentoria in planicie prope caſtrum, partem exereitus habens ſecum, plures vero remanſerunt in monte, cum nobiliſſimo & probiſſimo iuuene Almarico filio Comitis, & venerabili Epiſcopo Carcaſſonæ Guidone, qui ibi Legati fungens officio, ad expugnationem & captionem caſtri inſtantiſſimè atque efficaciſſimè laborabat. Fecit autem Comes in planicie vbi ſe locauerat, erigi machinas quæ petrariæ nuncupantur die noctuque iacientes, muros caſtri debilitabant pluriinum. Quadam autem nocte circa auroram, exeuntes plures ex aduerſariis de caſtro, aſcenderunt in montem impetum facturi vnanimiter in exercitum, venienteſque ad tentorium, in quo Almaricus filius Comitis dormiebat, irruerunt in eum validiſſimè, ipſum capruri vel occiſuri ſi poſſent, ſed currentes noſtri, & hoſtes viriliter infeſtantes, ad caſtrum ſuum redire compulerunt. Dum hæc agerenrur in obſidione illa, Rex Angliæ, Ioannes, qui dolens exhæredatione nepotis ſui videlicet filij Comitis Tholoſani, bonis noſtris ſucceſſibus inuidebat, acceſſerat prope partes illas, ad Petragoriſenſem videlicet ciuitatem, habens ſecum exercitum magnum valde, confugerant enim plures de hoſtibus ad ipſum, qui peccatis ſuis exigentibus, iuſto Dei iudicio fuerant exhæredati, quos idem aſſumpſit, & diu tenuit, non ſine multorum ſcandalo, & graui propriæ famæ iactura. Illi vero qui erant in caſtro obſeſſi, frequentes nuntios mittebant ad Regem prædictum petentes ſuccurſum, & ipſe eos per nuntios & promiſſiones plurimum animabat. Quid plura; fit rumor celebris in exercitu noſtro, quia Rex ſæpedictus, volebat in nos irruere, & feciſſet forſitan ſi auſus fuiſſet. Comes autem fortiſſimus Mortis-fortis, in nullo perterritus eſt de auditis, ſed firmiter propoſuit, quod ſi Rex vellet irruere in exercitum, non ideo recederet ab obſidione, ſed ſe & ſuos defendentes pugnaret contra eum, ſed ſæpedictus Rex, ſaniori vſus conſilio, nihil de his quæ dicebantur, & quæ forſitan propoſuerat agere attentauit. Nec ſilendum quod magiſter Robertus de Corceone Cardinalis Apoſtolicæ ſedis Legatus de quo ſupra fecimus mentionem, venir ad exercitum in obſidione Caſſanolij, & paucos ibi faciens dies, laborabat prout potuit, vt pote homo bonæ voluntatis ad expugnationem caſtri, ſed negotiis iniunctæ ſibi legationis ipſum reuocantibus, non expectauit vſque dum caperetur caſtrum. Igitur laborantibus noſtris in obſidione illa, & per iactus machinarum, muris caſtri pro magna parte debilitatis: quadam nocte, conuocatis Comes de maioribus exercitus, & quodam artifice carpentario, inquiſiuit ab artifice illo, quomodo poſſent noſtri ad muros accedere, & caſtrum capere per inſultum, erat enim aqua profunda inter exercirum & caſtrum, & quoniam oportebat tranſire ſi vellent noſtri ad muros accedere, & non erat ibi pons, quia aduerſarij ipſum à parte exteriori diruerant ante aduenrum noſtrum. Multis multa dicentibus, tandem ad conſilium dicti artificis, in hoc conuenerunt vt fieret pons de lignis & cledis, qui per mirabile artificium ſuper dolia magna impulſus, per aquam noſtros vltra portaret. Statim venerabilis Epiſcopus Carcaſſonæ, qui vt vltra ingredi etiam poſſet, die noctuque laborabat in his quæ obſidioni opus erant, conuocata multitudine peregrinorum,

fecit

A fecit afferri copioſa ligna ad faciendum pontem. Poſtquam autem factus eſt pons, armantes ſe noſtri, parauerunt ſe ad inſultum, impellenteſque pontem, ad aquam vſque venerunt: ſed mox vt pons aquam tetigit, pro ſui ponderoſitate, & quia Ripa aquæ à parte illa alta erat, ad ima tanto impetu dilapſus eſt, quod nullo modo retrahi potuit vel leuari, ſicque totus labor noſter quo ad Pontem illum quaſſatus eſt in momento. Poſt paucos autem dies, fecerunt noſtri alterius modi Pontem, ſi forte poſſent per ipſum aquam illam tranſire, parauerunt etiam nauiculas paucas, per quas licet cum magno diſcrimine, pars noſtrorum tranſiret, omnibuſque paratis, armantes ſe noſtri, Pontem trahunt ad aquam, alij autem nauiculas aſcenderunt. Illi autem de caſtro habentes petrarias, multas contra noſtros inſtantiſſime & validiſſime iaciebant. Quid plura? proiiciunt noſtri Pontem ſuper aquam ſed nihil profecerunt, quia nimis breuis & omnino inſufficiens erat ponticulus ille: fit mœror & luctus noſtris, gaudium & exultatio inimicis. Conſtantiſſimus autem Comes ex his quæ acciderant nihil deſperationis concipiens, conuocat artifices ſuos conſolans eos & mandans, vt attentarent parare machinas ad tranſeundum aquam, magiſter vero artificum, mirum & inauditum excogitauit machinæ modum, fecit

B enim afferri ligna multa & magna, & primo ſuper ligna maxima conſtruere quaſi domum amplam de lignis, tectum habentem de cledis, non cacuminatum ſed planum: poſtea ſuper medium tecti, erexit quaſi turrem altiſſimam de lignis & cledis, quinque habentem in altum manſiones, in quibus baliſtarij ſtare poſſent. Poſt hæc in circuitu turris illius, fecit ſuper tectum memoratum quaſi murum de cledis, in quibus ſtare poſſent multi de noſtris qui turrem defenderent, habenteſque aquam multam in cupis magnis, vt extinguere poſſent ſi hoſtes proiicerent ignem ob hoc etiam videlicet, ne hoſtes poſſent incendere machinam illam, fecit artifex ipſam operiri totam ex parte anteriori coriis bouinis. Omnibus igitur paratis, cœperunt noſtri, trahere & impellere machinam verſus aquam, hoſtes vero lapides grandes & creberrimos cum petrariis è contra iaciebant, ſed nocebant per Dei gratiam in modico aut in nullo. Cum ergo noſtri, machinam impuliſſent vſque ad aquam, attulerunt in cophinis terram, ligna & huiuſmodi ad proiiciendum in aquam: illi qui erant ſub tecto inferiori ſecuri & inermes implebant foſſarum, baliſtarij & alij qui erant in ſuperioribus munitionibus, impetus hoſtium coërcebant. Quadam autem nocte aduerſarij quidam nauiculam impleuerunt lignis ſiccis, carne ſalſa, adipe, & aliis lignis incentiuis, volentes eam impellere ad machinam noſtram, vt comburerent eam, ſed non potuerunt, quia ſeruientes noſtri nauiculam illam combuſſerunt. Quid vltra? laborantibus noſtris in implendo foſſato, tranſibat machina noſtra ſicca pariter & illæſa, quantum enim implebant de foſſato, tantumdem machinam vlterius impellebant. Quadam igitur die dominica videntes aduerſarij

C tranſeunte machina, ſibi captionis periculum imminere, proiecerunt ignem contra machinam, ſed noſtris cum aqua ignem extinguentibus, nihil proficere potuerunt, iam enim propinqui erant noſtri & aduerſarij, qui ſe mutuo cum lanceis impetebant. Cogitans igitur Comes noſter, ne forte aduerſarij de nocte comburerent machinam ipſam eadem die dominica circa veſperam, fecit armari ſuos, & omnes concrepantibus tubis vocari ad inſultum: Epiſcopus autem Carcaſſonæ & clerici qui erant in exercitu cum eo, conuenerunt in locum eminentiorem prope caſtrum clamaturi in cœlum & pro noſtris pugnantibus oraturi. Mox igitur noſtri intrantes machinam, ruptis anterioribus machinæ cledis, cum multa probitate tranſiere foſſatum. Interea clerici noſtri, *Veni creator Spiritus.* Cum deuotione maxima decantabant: aduerſarij autem videntes irruentes noſtros, receperunt ſe intra muros, & cœperunt noſtros per deſuper muros ictu lapidum creberrimo grauiter infeſtare: noſtri vero quia imminebat nox, & quia non habebant ſcalas, muros conſcendere nequiuerunt, ſed intra muros & foſſatum, in modica quadam planicie ſtantes, barbacanas quas hoſtes extra muros fecerant, ipſa nocte deſtruxerunt. In craſtino vero, tota die laborauerunt artifices noſtri in ſcalis faciendis & aliis machinis, vt die tertia, caſtrum aſcenderent per inſultum, quod ſcientes & timentes milites ruptarij qui erant in caſtro, ſequenti nocte exeuntes cum armis quaſi inſultum facturi in exercitum, omnes fugerunt, plures autem de noſtris, inſequuti ſunt eos diutius ſed comprehendere nequiuerunt, reliqui vero accedentes ad caſtrum media nocte, vi intrauerunt, apponenteſque ignem, com-

buſſerunt illud, & quos inuenire potuerunt in ore gladij peremerunt, per omnia A
benedictus Deus, qui tradidit impios, & ſi non omnes. Poſt hæc fecit Comes
noſter, quaſi ſolo tenus, deſtrui in circuitu muros caſtri, ſicque captum eſt & caſ-
ſatum Caſſanolium 16. Cal. Sept. ad laudem Domini noſtri, cui eſt honor & glo-
ria in ſæcula ſæculorum.

De deſtructione caſtri Domæ in Petragoricenſi diæceſi, quod erat peſſimi tyrranni G. de Cahuſaco.

CAPVT LXXX.

HIs ita geſtis, ſignificatum eſt Comiti noſtro, quod in Epiſcopatu Petrago-
ricenſi, erant caſtra in quibus habitabant pacis & fidei inimici, & vere ſic
erat. Propoſuit igitur Comes progredi & inuadere caſtra, vt per Dei gratiam &
auxilium peregrinorum, expulſis ruptariis & raptoribus relegatis, pacem Eccleſiis,
imo toti terræ Petragoricenſi relinqueret: omnes autem Chriſti, & nobilis Comi- B
tis noſtri aduerſarij, audito quod captum eſſet Caſſanolium, tanto timore percuſſi
ſunt, quod in nulla munitione etiam fortiſſima, aduentum Comitis & exercitus,
auſi ſunt expectare. Mouens igitur exercitus à Caſſanolio, venit ad vnum de caſtris,
quod Doma dicebatur, & inuenit illud vacuum & abſque defenſore, erat autem
caſtrum nobile & fortiſſimum ſuper Dordoniam fluuium, in amœniſſimo loco ſi-
tum. Statim Comes noſter, turrem caſtri quæ erat altiſſima & pulcherrima, & pene
vſque ad ſummum munita, ſubfodi fecit & dirui: ad dimidiam vero leugam, erat
caſtrum aliud miræ fortitudinis, quod dicebatur Mons-fortis. Dominus vero ca-
ſtri, nomine Bernardus de Caſuacio, homo crudeliſſimus & omnium peſſimus, ti-
more ductus, fugerat à facie Comitis noſtri, caſtro ſuo vacuo derelicto, tot enim &
tantæ erant crudelitates, rapinæ, enormitates illius nequiſſimi & ſceleratiſſimi, quod
vix poſſent credi, aut etiam cogitari. Et cum talis eſſet, procurauerat ei diabolus
adiutorium ſimile ſibi, vxorem videlicet, quæ erat ſoror Vicecomitis Turenæ. Hæc
altera Ieſabel, imo longe peior & crudelior quam Ieſabel, omnium malarum erat
peſſima fœminarum, & viro in crudelitate non impar & malitia. Ambo igitur, cum
eſſent nequiſſimi, ſpoliabant, imo deſtruebant Eccleſias, peregrinos inuadebant,
membris innoxios detruncabant, ita quod in vnico Monaſterio Monachorum ni-
grorum, quod Sarlatium dicitur, inuenti ſunt à noſtris centum quinquaginta inter
viros & mulieres, qui manibus vel pedibus amputatis, erutis oculis, ſiue cæteris
membris cæſis, à prædicto tyranno & vxore eius fuerant mutilati. Ipſa enim vxor
tyranni, totius pietatis oblita, pauperibus mulieribus, vel mammillas faciebat ex- C
trahi, vel pollices abſcindi, vt ſic ad laborandum inutiles redderentur. O crudelitas
inaudita: ſed his omiſſis, cum nec milleſimam maliriarum dicti Tyranni & vxoris
eius partem poſſemus exprimere, ad propoſitum redeamus. Deſtructo igitur &
euerſo caſtro Domæ, voluit Comes noſter ſubuertere caſtrum Montis-fortis, quod
erat ſicut diximus, præfati tyranni. Mox Epiſcopus Carcaſſonæ, qui totum pro
negotio Chriſti, ſe laboribus exponebat, aſſumens ſecum partem peregrinorum,
abiit & fecir dirui caſtrum illud, adeo autem fortiſſimi erant muri illius, quod vix
poterant dirui, eo quod cementum in lapidem obduruiſſet, vnde etiam multos
dies oportuit noſtros facere diruendo caſtro. Ibant petegrini mane ad operandum,
& ſero reuertebantur ad locum caſtrorum, exercitus enim non receſſerat à Doma,
eo quod aptior & competentior exercitui erat locus. Erat præterea prope Montem-
fortem aliud caſtellum nomine caſtrumnouum, non impar cæteris in malitia, &
hoc ipſum timore exercitus fuerat derelictum. Propoſuit autem Comes noſter te-
nere & occupare caſtrum illud, vt per hæc melius poſſet, pacis compeſcere turba-
tores: ſicut cogitauit, ita & fecit. Erar inſuper quartum caſtrum ſatis forte nomine
Bænatium, huius caſtri dominus peſſimus erat, & Eccleſiarum moleſtiſſimus op-
preſſor: dedit autem ei Comes noſter optionem, vt vnum eligeret de duobus, vide-
licet vt infra terminum à Comite & ab ipſis qui ibi erant præfixum, reſtitueret male
ablata, aut humiliarentur muri caſtri ipſius, & ad hoc exequendum datæ fuerunt
induciæ per plures dies, ſed cum intra dies illos, de rapinis non feciſſet reſtitutionem,

A noluit Comes noſter humiliare munitionem caſtri Bænacij, inuitoque tyranno & multum dolente, fecit Comes noſter humiliare turrem & mutos caſtri Benacij: allegabat enim maleficus ſæpedictus, caſtrum ſuum non debere humiliari, eoquod ipſe ſolus erat in terra illa, qui iuuaret Regem Franciæ, contra Regem Anglorum: ſed Comes allegationes iſtas, vanas ſciens & friuolas, non deſtitit à propoſito. Iam etiam allegationes prædictas, tyrannus memoratus expoſuerat Regi Franciæ, ſed nihil proficere potuit. In hunc modum, ſubiugata ſunt quatuor caſtra illa, Doma videlicet, Mons-fortis, Caſtrum nouum, Bænacium. In his 4. caſtris, à centum annis & antea, ſedes fuerat ſathanæ, ab his egreſſa fuerat iniquitas ſuper faciem terræ. Iſtis igitur ſubiugatis, per peregrinorum laborem, & probitatem expertiſſimam Comitis Montis-fortis, reddita eſt pax & tranquilitas, non ſolum Petragoricenſibus, ſed etiam Caturcienſibus & Aginnenſibus & Lemouicenſibus pro magna parte. His igitur ad gloriam nominis Chriſti peractis, rediit, Comes noſter & exercitus ad partes Aginnenſes, & data ſibi opportunitate, fecit dirui munitiones quæ erant per diœceſim Aginnenſem. Poſtea venit Comes Figiacum, auditurus loco Regis Franciæ, cauſas & quæſtiones indigenarum, Rex enim commiſerat ei in partibus illis vices ſuas in multis. Multa audiuit & multa correxit, & plura correxiſſet,
B ſed noluit excedere fines Regij mandati. Inde progreſſus verſus diœceſim Ruthenenſem, occupauit, quoddam caſtrum fortiſſimum prope Figiacum, nomine Capdeeanacum, vbi ab antiquo fuerat nidus & refugium ruptariorum. Inde venit Comes cum exercitu Ruthenam ciuitatem, impetiit autem Comes Comitem Ruthenenſem de multis, ipſe enim Comes Ruthenenſis, homo ligius erat Comitis noſtri, ſed quoddam quærens ſubterfugium dicebat, quod partem terræ ſuæ maximam, tenebat à Rege Angliæ. Quid plura? Poſt multas altercationes, recognouit totam terram ſuam tenere à Comite noſtro, & de tota terra ſua fecit ei hominium, & ita facti ſunt amici & concordes. Erat prope Ruthenam, caſtrum quoddam forte, nomine Seueracum, in quo habitabant ruptarij turbatores, tot enim & tanta mala proueniebant à caſtro illo, quod non poſſet de facili exprimi. Illi ſiquidem qui erant in caſtro illo, non ſolum Ruthenenſem diœceſim infeſtabant, ſed totam terram in circuitu ad Podium B. Mariæ. Dum igitur Comes noſter eſſet apud Ruthenam, mandauit domino caſtri vt redderet ei ipſum caſtrum, ille vero de fortitudine munitionis confiſus, cogitans etiam quod Comes tunc temporis non poſſet obſidionem circa caſtrum tenere, eo quod hyems erat, & caſtrum illud in montanis, & in locis frigidis eſſet ſitum, noluit reddere caſtrum ſuum. Quadam igitur nocte Guido de Monte-forti, frater Comitis noſtri Germanus, aſſumptis militibus & ſeruientibus ſecum, exiens à ciuitate Ruthenenſi, equitauit de nocte, vſque prope caſtrum ſæpedictum, & ſumme diluculo, illuceſcente aurora, irruit ſubito in burgum inferius, cœpitque illud in momento & occupauit.

Obſidio Seueraci.

C Illi autem de Burgo receperunt ſe in inferiorem munitionem, in ſummitate ſiquidem montis ſita erat munitio, Burgum vero forinſecum à munitione illa per deſcenſum montis protendebatur. Ideo autem dictus Guido occupauit Burgum, ne aduerſarij veniente exercitu poſſent illud comburere. Veniens igitur Comes cum exercitu ad caſtrum Seueraci, inuenit dictum Burgum illæſum, domoſque plurimas exercitui aptas ad manendum, quas occupantes noſtri, firmauerunt obſidionem: à domino factum eſt iſtud, qui verus eſt in opportunitate adiutor, & pius in neceſſitate prouiſor. Paucis diebus tranſactis, erexerunt machinam vnam quæ petraria dicitur, & fecerunt iacere contra caſtrum: aduerſarij vero vnam ſimiliter machinam erexerunt, & cum ipſa, noſtros quantum poterant, infeſtabant. Nec ſilendum quod obſeſſos illos ita attenuauerat dominus in victualibus quod nimia penuria arctabantur, frigus præterea & hyemis aſperitas, ita eos affligebat, vt pote qui modicas, & viliſſimas habebant veſtes, quod neſciebant quid agerent. Si quis autem de paupertate & miſeria eorum miretur, nouerit, quod ita ſubito præoccupati fuerunt, quod non licuerit eis, nec armis nec victualibus ſe munire, non enim putabant, ſicut diximus, quod noſtri media hyeme, & in locis tam frigidis, poſſent obſidionem tenere. Poſt paucos vero dies, fame & ſiti & frigore & nuditate afflicti, poſtulauerunt pacem. Quid plura? Poſt longum & varium de modo compoſitionis tractatum, tandem ad proborum conſilium, in hoc conuenerunt, tam noſtri quam dominus caſtri, quod ipſe redderet Comiti caſtrum, & Comes ipſum caſtrum

Epiſcopo Ruthenenſi,& cuidam nobili militi qui dicebatur Petrus Brimundi tradere cuſtodiendum, factumque eſt ita. Statim nobilis Comes de mera liberalitate ſua, reddidit ſupradicto domino Seuaraci totam aliam terram ſuam, quam occupauerat Guido de Monte-forti: prius tamen quam redderet ei terram ſuam, induxit eum ad hoc, quod hominibus ſuis malum non inferret, eo quod ſe reddidiſſent memorato Guidoni. Poſt hæc etiam nobilis Comes, vtpote liberaliſſimus, reddidit ei Seueracum recepta ab ipſo hominij fidelitate & ſacramento, & ita in gratiam & familiaritatem Comitis eſt ſuſceptus. Nec prætermittendum, quod per redditionem caſtri Seueraci, toti terræ illi reddita eſt pax & quies, in omnibus laudandus eſt Deus, amplectendus athleta ipſius fideliſſimus, Comes videlicet Chriſtianiſſimus Montis-fortis. His omnibus rite peractis, Magiſter Petrus Beneuentanus, Apoſtolicæ ſedis legatus, de quo ſupra fecimus mentionem, reuerſus à partibus Arragonenſibus, in quibus pro grauibus negotiis fecerat longam moram, conuocauit celeberrimum & generaliſſimum Concilium in quindena natiuitatis dominicæ apud Montem-peſſulanum.

Concilium apud Montem-peſſulanum legatus celebrat, cui interſunt 5. Archiepiſcopi, & 28. Epiſcopi ſuper dominio terræ conquiſitæ, cuius Comes à Monte-forti princeps vno totius Concilij ore & conſenſu conſtituitur.

CAPVT LXXXI.

ANNO ab incarnationis Domini 1214. in quindena natiuitatis dominicæ, conuenerunt apud Montem-peſſulanum Archiepiſcopi & Epiſcopi vocati à magiſtro Petro Beneuentano Apoſtolicæ ſedis legato ad Concilium, vt de his, quæ pacis erant & fidei, idem legatus ſecundum Prælatorum conſilium ordinaret. Conuenerunt autem ad illud Concilium quinque Archiepiſcopi, videlicet Narbonenſis, 1. Accitanus, 2. Ebredunenſis, 3. Arelatenſis, 4. Aquenſis. Fuerunt Epiſcopi 28. pluresque de Baronibus terræ ibi affuerunt. Nobilis autem Comes Montis-fortis non intrauit cum aliis Montem-peſſulanum, ſed manſit diebus Concilij in quodam vicino caſtro quod erat Epiſcopi Magalonenſis. Homines autem Montis-peſſulani, vt potè peſſimi & ſuperbiſſimi, ſemper exoſum habebant Comitem & omnes Francigenas, ita quod ipſum Comitem non permittebant Montem-peſſulanum intrare: hac de cauſa manſit ſicut diximus in caſtro prædicto, veniebatque cotidie vſque Montem-peſſulanum in domo fratrum militiæ templi foris murum, vbi egrediebantur foris ad eum .... Archiepiſcopi & Epiſcopi, quoties opus erat. Igitur conuenientibus vt prædictum eſt legato, Archiepiſcopis & Epiſcopis, Abbatibus & aliis Eccleſiarum Prælatis apud Montem-peſſulanum, fecit legatus ſermonem, in Eccleſia beatæ virginis Mariæ. Poſtea vocauit in domo in qua manebat, Archiepiſcopos quinque & Epiſcopos 28. Abbates & alios Eccleſiarum Prælatos innumerabiles: quibus in vnum congregatis, primo eos allocutus eſt in hæc verba. Repeto & requiro à vobis, ſub obteſtatione diuini iudicij & obedientiæ debito, quo Romanæ Eccleſiæ tenemini, vt omni gratia, odio, liuore poſtpoſitis, detis nobis fidele conſilium, ſecundum ſcientiam veſtram, cui melius & vtilius, ad honorem Dei & ſanctæ matris Eccleſiæ & pacem terræ ad expugnandam vel expurgandam ſpurcitiam hæreticorum concedi & aſſignari debebat Tholoſa, quam Comes Tholoſanus tenuit & aliæ terræ quas occupauerunt exercitus Chriſtianorum cruceſignatorum. Omnes Archiepiſcopi & Epiſcopi habuerunt longam & diligentem deliberationem, vnuſquiſque cum Abbatibus ſuæ diœceſis & familiaribus clericis ſuis, & quia bonum videbatur & rectum redegerunt in ſcriptũ, & in hoc tandem omnium & ſingulorum vota & conſilia conuenerunt, vt nobilem Comitem Montis-fortis eligerent in totius terræ illius principem & Monarcham. O res miranda, ſi creandus eſt Epiſcopus aut Abbas, vix in vnam perſonam conueniunt pauciſſimorum conſenſus, ecce in electione principis tantæ terræ, tot & tantæ perſonæ, in memoratum Chriſti pugilem, ſine aliqua diſſentione vota ſua vnanimiter contulerunt: à Deo proculdubio factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Poſtquam ergo Archiepiſcopi & Epiſcopi elegerunt prænobilem Comitem modo quo prædiximus, inſtantiſſime requiſierunt

A requiſierunt à legato, vt ipſe ſtatim traderet totam terram eidem Comiti, ſed ha-
bito recurſu ad litteras D. Papæ, quas miſerat legato, inuentum eſt, quod legatus
non poterat iſtud facere, inconſulto D. Papa: & hac de cauſa, communi aſſenſu
tam legatorum quam Prælatorum, Ebredunenſis Archiepiſcopus Girardus, vir
multæ ſcientiæ & totius bonitatis, Miſſus eſt Romam, & quidam clerici cum eo,
litteras tam legati quam Prælatorum ferentes ſecum, in quibus ſupplicabant Præ-
lati omnes D. Papæ inſtantiſſime, vt nobilem Comitem Montis-fortis, quem vna-
nimiter elegerant, concederet eis in terræ Dominum & Monarcham. Illud autem
non credimus reticendum, quod dum celebraretur memoratum concilium in Mon-
tepeſſulano, quodam die legatus Comitem noſtrum qui erat foris muros, in domo
militiæ templi fecit vocari, vt intraret ad ipſum & Prælatos: ſtatim Comes intrauit
cum paucis, militibus vero ſuis, qui cum eo pauci intrauerant cauſa ſpatiandi per
villam euagantibus, Comes erat cum legato & Prælatis ipſe & duo filij eius, mox
illi de villa vt pote nequiſſimi armauerunt ſe clançulo pro magna parte, intranteſ-
que Eccleſiam beatæ Mariæ, poſtquam Comes intrauerat, totam viam per quam
ipſum redire putabant obſeruantes, expectabant reditum eius, vt eum occiderent ſi
poſſent, ſed pius dominus, aliter & longe melius ordinabat. Innotuit ergo Comiti
B noſtro quod fiebat, & per aliam viam quam intrauerat exiens, ab inſidiis declina-
uit. His omnibus rite geſtis, & celebrato per multos dies concilio, Prælati qui ade-
rant, ad propria redierunt: legatus autem & Comes noſter, venerunt Carcaſſonam.
Interea legatus Epiſcopum Tholoſanum miſit Tholoſam, vt ex parte ipſius occu-
paret & muniret caſtrum Narbonenſe, ſic enim vocabatur munitio & palatium Co-
mitis Tholoſani. Ciues autem Tholoſani, ad mandatum domini legati, imo potius,
timore ipſius, filium Comitis Tholoſani fecerunt exire à munitione iam dicta, quam
hactenus tenuerant, & tradiderunt eam ex parte legati Epiſcopo ſuo, qui intrans
munitionem tenuit eam, & muniuit eam militibus & ſeruientibus, tamen in ſum-
ptibus ciuium & expenſis.

Primus aduentus Ludouici filij Regis Franciæ in partes Albigenſium.

CAPVT LXXXII.

ANNO verbi Incarnati 1215. Ludouicus filius Regis Franciæ primogenitus,
qui triennio iam tranſacto, crucem contra hæreticos aſſumpſerat, ſed multis
& grauibus guerris fuerat impeditus, ſopitis pro magna parte guerris, quas contra
hoſtes multas & multum graues habebat pater eius, ipſe iter arripuit ad partes Al-
C bigenſium, vt votum ſuæ peregrinationis expleret. Venerunt cum eo multi nobi-
les & potentes, qui omnes ad diem quam eis præfixerat, in die S. Dominicæ re-
ſurrectionis, conuenerunt ad Lugdunum. Fuerunt ibi cum Ludouico, Epiſcopus
Beluacenſis Philippus, Comes S. Pauli, Galterus Comes Pontiui, Comes Sagien-
ſis, * & de Alancone Robertus, Guiſcardus de Bello-ioco, Mathæus de Monte-
Maurenciaco, vicecomes Meleduni, & multi alij probi milites nobiles & potentes.
Fuit etiam ibi venerabilis Epiſcopus Carcaſſonæ Guido, qui ad preces nobilis Co-
mitis Montis-fortis, paulo ante pro negotio fidei, ad partes deſcenderat Gallica-
nas, & cum Ludouico veniebat. Ludouicus autem & qui cum eo erant, ipſum te-
nerrime diligebant, eiuſque voluntati & conſiliis in omnibus acquieſcebant. In
craſtino Paſchæ, mouens Epiſcopus cum ſuis à Lugduno, venit Viennam: Comes
autem Montis-fortis occurrebat domino ſuo, Ludouico videlicet, lætabundus &
gaudens, & deſcenderat vſque Viennam: quanta autem fuerit in mutua illa obuia-
tione & viſione exultatio, non eſſet facile exprimere. Progrediens Ludouicus cum
ſuis Vienna, venit Valentiam: legatus autem de quo ſupra tetigimus, ſcilicet Ma-
giſter Petrus Beneuentanus, occurrebat Ludouico, & venerat vſque Valentiam.
Sicut in ſuperioribus expreſſimus, memoratus legatus, ciues Tholoſanos & Narbo-
nenſes & alios qui fuerant contra Chriſtianitatem & Comitem Montis-fortis ab-
ſoluerat, ſecreto ſuo & prouido conſilio, quo ipſe nouit: Tholoſanam inſuper &
Narbonenſem ciuitates & alia caſtra hoſtium Chriſti in partibus Albigenſibus, in
manu ſua & protectione tenebat, timebatque ne Ludouicus, vt pote primogenitus

Regis Franciæ, & totius terræ quam legatus tenebat dominus principalis, aliquid A
poteſtatiue vellet facere contra conſilium & ordinationem legati, aut occupando
ciuitates & caſtella, quæ legatus tenebat, aut etiam deſtruendo, ideoque ſicut di-
cebatur & erat veriſimile, non placebat legato aduentus & preſentia Ludouici, nec
mirum. Cum enim tota terra ſæpius memorata, veneno hæreticæ prauitatis infe-
cta fuiſſet, Rex Franciæ vt pote dominus principalis, admonitus fuerat, & multo-
ties requiſitus, vt tanto morbo manum apponeret expulſiuam, & ab hæretica ſpur-
citia, purgare intenderet. Regnum ſuum: ipſe vero non appoſuerat conſilium vel
auxilium vt deberet, & ideo cum terra illa per D. Papam auxilio ſignatorum fuiſ-
ſet acquiſita, non videbatur legato, quod Ludouicus deberet aut poſſet, contra or-
dinationes eius aliquid attentare. Videbatur etiam legato, qui cruce-ſignatus erat,
& tanquam peregrinus veniebat, vnde non deberet eius diſpoſitioni in aliquo con-
traire. Ludouicus autem vt potè mitis & benigniſſimus, reſpondit legato, quod ad
voluntatem ipſius & conſilium ſe haberet. Exiens Ludouicus à Valentia, venit ad
villam S. Ægidij. Dum eſſet Ludouicus in villa S. Ægidij, & Comes nobilis Mon-
tis-fortis cum eo, venerunt à curia Rom. nuncij, quos ſicut ſupra memotatum eſt,
legatus & Archiepiſcopi & Epiſcopi patriæ Prouincialis miſerant ad Dominum Pa- B
pam, poſtulantes ibi Dominum & Monarcham nobiliſſimum & Chriſtianiſſimum
Comitem Montis-fortis. Dominus autem Papa, miſit litteras legato & Prælatis &
etiam Comiti Montis-fortis, ſub eadem forma, quibns continebatur, quod ipſe
Dominus Papa, totam terram, quam Comes tenuerat Tholoſanus, terras etiam il-
las quas cruce-ſignati acquiſierant, & quas legatus tenebat per obſides & cuſtodes,
commendabat Comiti Montis-fortis cuſtodiendam, donec in Concilio generali,
quod in Kalend. Nouemb. illius anni Romæ conuocauerat, de tertis prædictis ple-
nius ordinaret: hoc audito Ludouicus & Comes noſter, ſignificauerunt Legato de
aduentu nunciorum. Legatus autem tunc erat prope S. Ægidium cum pluribus
Epiſcopis in ciuitate Arelatenſi.

Comendatur terra acquiſita Comiti Montiſ-fortis.

Forma litterarum Dominus Papa ad Comitem Montis-fortis hæc eſt.

INNOCENTIVS *Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio ſuo nobili viro S. Co-
miti Montis-fortis ſalutem & Apoſt. ben.* Nobilitatem tuam dignis in domino lau-
dibus commendamus, quia pura dilectione, mente ſincera & viribus indefeſſis, tan-
quam verus & ſtrenuus miles Chriſti, & inuictus Catholicæ fidei propugnator, præ-
lia domini laudabiliter præliaris, vnde in omnem fere terram, tuæ fidei & fidei ſo-
nus exiuit, propter quod, ſuper caput tuum, multæ benedictiones effunduntur, ad
gratiam tibi amplius acquirendam, & totius Eccleſiæ præcamina congeruntur, &
multiplicaris interceſſoribus, corona tibi gloriæ conſeruatur, reddenda tibi à iuſto
iudice in fururum, quam propter tua merita, ſperamus eſſe tibi repoſitam nunc in C
cœlis. Eya miles Chriſti, miniſterium tuum imple, currens per propoſitum tibi ſta-
dium, donec brauium comprehendas, nec in tribulationibus vnquam deficias.
ſciens collarer aliter tibi aſſiſtere Deum Sabaoth, Dominum videlicet exercituum,
ac principem militiæ Chriſtianæ, nec velis bellicos ſudores abſtergere, antequam
palmam victoriæ conſequaris, quinimo cum bene inchoaueris bonum principium,
ac media quæ poſtmodum laudabiliter proſequi curauiſti, per longanimitarem &
perſeuerantiam quæ coronat, laudabilius optato fine ſtudeas conſummare, ſciens
iuxta verbum Apoſtoli, neminem eſſe coronandum, niſi legirime decertanrem.
Cum igitur totam terram quam Comes tenuit, Tholoſanus, cum aliis terris à cru-
ce-ſignatis obtentis, quæ à dilecto filio noſtro Petro S. Mariæ in * Aquito Dia-
cono Card. Apoſt. ſedis Legato tenentur per obſides vel cuſtodes, vſque ad tempus
Concilij generalis, in quo de ipſis Conſilio Prælatorum, plenius poſſimus ſalubri-
ter ordinare, prudentiæ tuæ duximus committendas, vt eas conſerues, cuſtodias &
defendas, concedentes tibi redditus & prouentus earum, cum iuſtitiis, & cum aliis
ad iuriſdictionem ſpectantibus, cum nec poſſis, nec debeas propriis ſtipendiis mili-
tare, ſaluis expenſis, pro munitione & cuſtodia caſtrorum, quæ de mandato noſtro
tenentur, nobilitatem tuam cum omni diligentia commonemus, totis affectibus in
domino poſtulantes pro numine, ac ſub obteſtatione diuini numinis obſecrantes in
remiſſionem peccaminum iniungendo, quatenus non refugias hanc pro Chriſto
legationem

Exhortatio feruentiſſima ſummi Pontificis ad Simonem Comitem.

** Ciacon. habet Aquiro.*

A legationem recipere, cum ipſe pro te à patre legatione ſuſcepta tanquam gigas cucurrit vſque ad crucis patibulum & ad mortem, cum te totum deuoueris in Chriſti obſequio, non deficias fatigatus, nec recuſes vſque ad finem, bonam pro Chriſto militiam exercere, nec vnquam in cor tuum aſcendat, vt tam dulcibus paternis obuies monitis & mandatis, ſed potius toto deſiderio & affectu, amplecti ſtudeas quæ mandamus, vt in perpetuum Chriſti amplexibus fouearis, qui te ad amplexus inuitans, extendit pro te brachia indefeſſa: prouida etiam deliberatione diligenter attendas, ne in vacuum cucurreris, aut etiam laboraueris, ſi per tuam negligentiam, locuſtarum multitudo, quæ de abyſſi puteo ſunt egreſſæ, ſed per tuum miniſterium, de terra quam occupauerant eiectæ, ipſam quod abſit iterum occupauerint in exterminium plebis Dei. Nos autem quia pro certo ſperamus, quod de tua ſalute ſollicitus, nunquam debeas mandatis Apoſtolicis obuiare, Baronibus, Conſulibus & aliis Chriſti fidelibus in terris prædictis conſtitutis, dedimus in mandatis, in virtute Spiritus S. præcipientes diſtricte, quatenus plenarie intendentes mandata tua ſuper negotio pacis & fidei, & aliis quæ ſuperius ſunt expreſſa, inuiolabiliter obſeruare procurent, contra impugnatores Catholicæ fidei, & pacis diſturbatores, B magnifice ac potenter tibi conſilium & auxilium impendentes, ita quod eorum cooperante ſubſidio, negotium pacis & fidei ſalubriter exequaris: quod quoque Legato præcipiendo mandamus, vt ſuper his ſtatuat & diſponat, quidquid ipſi negotio viderit expedire, impendens tibi conſilium & auxilium opportunum, & quod ſtatueris, faciat firmiter obſeruari: contradictores ſi qui fuerint vel rebelles, ſublato cuiuſlibet conditionis vel appellationis obſtaculo, ad id quod viderit expedire, diſtrictione compellens. Datum Laterani 4. Non. Apr. Pontif. anno 18.

Progrediens Ludouicus à villa S. Ægidij, venit ad Montem-peſſulanum, & inde Biterrim, ciuitas autem Biterris, diſtat quatuor tantum leugis à Narbona, ciues autem Narbonenſes timore ducti, miſerunt ad Ludouicum, ſignificantes ei, quod parati erant ad faciendam eius in omnibus voluntatem. Nec ſilendum quod Archiepiſcopus Narbonenſis Arnaldus, quantum poterat laborabat ad hoc, quod muri Narbonæ non diruerentur, ob hoc etiam deſcenderat obuiam Ludouico vſque Viennam: dicebat ſiquidem quod ſua erat Narbona, & hoc pro parte verum erat: inſuper etiam Ducatum Narbonæ, quem ab antiquis temporibus Comes renuerat Tholoſanus, vſurpauerat ſibi Archiepiſcopus & tenebat. Quamuis autem homines Narbonenſes, eſſent pro parte de dominio Archiepiſcopi, tamen contra Deum & Chriſtianitatem, Comiti Montis-fortis ſe oppoſuerant, imo Chriſtum impugnauerant toto niſu, ob hoc etiam in villam ſuam intromiſerant hoſtes Chriſti & diu renuerant. Archiepiſcopo etiam, qui pro conſeruatione murorum ita ardenter laborabat, grauis præcedenti anno intulerat metus mortis, vnde videbatur noſtris, quod Archiepiſcopus contra vtilitatem Eccleſiæ, & ſuam etiam, inſtabat ne C muri caderent Narbonæ, propter hoc & alia quædam, quæ non eſt neceſſarium replicare, aliquantulum diſcordiæ interuenerat, inter Archiepiſcopum & Comitem Montis-fortis: videbatur fere omnibus, quod Archiepiſcopus quo ad prædicta, non ſatis in futurum prouidebat vtilitati negotij fidei Chriſtianæ. Cum eſſent Biterris, Legatus & Ludouicus & Comes Montis-fortis & peregrini, omnes de voluntate Legati & conſilio Prælatorum, qui plures illuc conuenerant, ita eſt ordinatum, quod Ludouicus de voluntate & auctoritate Legati, faceret dirui muros Narbonæ, Tholoſæ, & quorumdam caſtrorum, eo quod per munitiones illas, Chriſtianitati euenerant multa mala. Inhibuit autem Ludouico, ne homines dictarum ciuitatum, perturbaret in aliquo, niſi tantum in dirutione murorum. Quod vt poſſet melius obſeruari. Ludouicus mandauit ciuibus Narbonæ, vt ipſi ad arbitrium duorum militum, quos ad hoc miſit Narbonam, infra tres ſeptimanas diruerent muros ſuos, quod niſi facerent, ſcirent ſe grauiter puniendos. Cœperunt igitur Narbonenſes diruere muros Iericho, Narbonæ videlicet ciuitatis. Ludouicus autem mouens à Biterris, venit cum ſuis Carcaſſonam, vbi cum per aliquot dies moram feciſſet, venit Legatus. Quadam igitur die conuocauit legatus ad ſe in domum Epiſcopi Carcaſſonenſis, Epiſcopos qui aderant, Ludouicum, & Comitem Montis-fortis, & nobiles qui erant cum Ludouico. Quibus omnibus congregatis, legatus iuxta formam mandati Apoſtolici, commendauit Comiti terram vſque ad Concilium generale. Poſt hæc mouens Ludouicus Carcaſſonam, perrexit ad quoddam caſtrum

Archiepiſcopus Narbonenſis urbis ipſius ex magna parte dynaſta.

vicinum, quod dicitur Fanum-Iouis, & fecit ibi paucos dies. Interea Legatus & A
Comes Montis-fortis, perrexerunt ad caſtrum Apamiarum. Venit ibi ad Legatum,
peſſimus Comes Fuxi. Comes autem noſter, noluit illum videre: ibi commenda-
uit Legatus Comiti noſtro caſtrum Fuxi, quod diu in manu ſua tenuerat, Comes
autem noſter, ſtatim miſit milites, & caſtrum Fuxi muniuit. Nec ſilendum quod
antequam exirent Legatus & Ludouicus à Carcaſſona, Comes Montis-fortis, mi-
ſit Guidonem fratrem ſuum & milites cum eo, ad recipiendam & occupandam ex
parte eius Tholoſam. Poſt hæc receperunt ex parte Comitis noſtri ſacramenta fi-
delitatis à ciuibus, & præceperunt eis vt diruerent muros ciuitatis: acquieuerunt
ciues licet inuiti nimiumque dolenres, & plus timore impulſi, quam amore indu-
cti, cœperunt diruere muros ſuos. Ab illo igitur tempore, humiliata eſt ſuperbia
ciuitatis Tholoſanæ. Igitur poſtquam Legatus commendauit Comiti noſtro caſtrum
Fuxi, Legatus ipſe & Ludouicus, & Comes Montis-fortis & peregrini omnes, per-
rexerunt & intrauerunt Tholoſam. Inde Ludouicus & peregrini, peracto peregri-
nationis ſuæ rermino videlicet 40. dierum, ad partes Franciæ redierunt. Legatus
etiam exiens à Tholoſa, venit Carcaſſonam, ibique expectauit per aliquos dies Co-
mirem Montis-fortis. Comes autem nobilis, poſtquam paucos dies fecerat in Tho-
loſa, venir Carcaſſonam ad Legatum. Poſtquam igitur Legatus in terra Albigenſium B
fecerat plures dies, & ſicut vir circumſpectus & prouidus, iniunctæ ſibi legationis
officium laudabiliter fuerat exequutus, tota inſuper terra ſæpedicta, de mandaro
ſummi Pontificis commendata erat nobili Comiti Montis-fortis, deſcendenſque
idem Legatus in partes Prouinciæ, ad ſummum Pontificem eſt reuerſus: Nobilis au-
tem Comes Montis-fortis, proſecutus eſt Legatum Carcaſſona, vſque ad S. Anto-
nium prope Viennam. Inde pertexit Legatus Romam, nobilis autem Comes, poſt-
quam fecit in Prouincia paucos dies, ad partes reuerſus eſt Carcaſſonæ, factiſque
ibi paucis diebus, verſus partes Tholoſanas & Aginnenſes ſe tranſtulit, vt viſitaret
terras illas, & corrigeret corrigenda. Nec ſilendum, quod muri Tholoſæ, pro ma-
gna parte, fuerant iam ſubuerſi. Poſt aliquot autem dies, Bernardus de Caſuacio,
vir peſſimus & crudelis de quo ſupra fecimus mentionem, caſtrum quoddam in Pe-
tragoricenſi diœceſi, quod ipſius fuerat, & dicebatur caſtrum nouum, proditioſe re-
cuperauir. Miles enim quidam Francigena, cui Comes cuſtodiendum commiſerat
caſtrum illud, minus ſufficienter illud munierar, ſed dimiſerat pene vacuum, quo
audito, prædictus Bernardus, venit ad caſtrum & obſedit illud, ſtatim cœpit, mili-
teſque qui ibi erant morte patibuli condemnauit.

Tholoſani muri ab inuitis ciuibus deijciuntur.

Concilium Lateranenſe celebratur, in quo Comitatus Tholoſanus, Simoni Comiti commendatus, decreto Concilij eidem conceditur.

CAPVT LXXXIII. C

ANNO verbi incarnati 1215. menſe Nouembri, Dominus Papa Innocentius 3.
conuocatis Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus & aliis Eccle-
ſiarum Prælaris, in Lateranenſi Eccleſia, celebrauit in vrbe Roma generale Con-
cilium & ſolemne. Inter alia quæ ordinata fuerunt in Concilio & ſtatuta, tracta-
tum fuit de negotio fidei contra Albigenſes: venerat etenim ad Concilium, Rai-
mundus quondam Comes Tholoſanus & filius eius: Comes etiam Fuxi, pacis &
fidei manifeſtiſſimi turbatores, ſupplicaturi Concilio, pro recuperatione terræ ſuæ,
quam perdiderant, diuina diſponente cenſura, ſuffraganre auxilio ſignatorum. Co-
mes vero nobilis Montis-fortis, miſit illuc fratrem ſuum Germanum, Guidonem de
Monte-forti, alioſque fideles nuncios & diſcretos. Verum quidem eſt, quod fue-
runt ibi aliqui, etiam quod eſt grauius de Prælatis, qui negotio fidei aduerſi, pro
reſtitutione dictorum Comitum laborabant, ſed non præualuit conſilium Archito-
fel, fruſtratum eſt deſiderium malignorum. Dominus etenim Papa approbante pro
maiori parte & ſaniori ſacroſancto Concilio, in hunc modum ordinauit de nego-
tio memorato. Statuit ſiquidem & prouidir, quod Tholoſa ciuitas, & aliæ terræ à
cruce-ſignatis obrentæ, concederentur Comiri Montis-fortis, qui in prædicto ne-
gotio, viriliter & fideliter laborauit ſupra omnes: terram vero quam Comes Tho-
loſanus

Epiſcopi nonnulli pro hæreticis indecore ſupplicant.

A loſanus habuerat in Prouincia, cuſtodiri voluit ſummus Pontifex, vt de illa fieret prouiſio in parte vel in toto, filio dicti Comitis Tholoſani, ſi tamen per certa fidelitatis & bonæ conuerſationis indicia oſtenderet, ſe miſericordiam dignum eſſe. Sed quam male prædicta ſe habuerint, & qualiter miſericordiam in durum ſibi conuerrit iudicium, in ſequentibus oſtendemus. Poſt reditum nunciorum ſuorum à Concilio, Comes Montis-fortis, de Prælatorum terræ Albigenſis, & Baronum ſuorum conſilio, perrexit in Franciam ad Dominum ſuum Regem, vt ab eo terram reciperet, quæ de feudo eius erat. quantus autem honor ei exhibitus in Francia nec à nobis ſcribi, nec ab audiente de facili, credi poſſet: in quamcumque enim ciuitatem, caſtellum, ſeu villam intrabat, exibant ei obuiam cum proceſſione clerus & populus, clamantes & dicentes, *Benedictus qui venit in nomine Domini*, tantaque & talis erat pia & religioſa deuotio populi, quod beatum ſe eſſe dicebat, qui eius poterat tangere fimbriam veſtimenti. Veniens Comes ad Regem, ab eo benigniſſime & honorifice eſt ſuſceptus. Poſt iocunda vero gratæ familiaritatis colloquia, Rex inueſtiuit Comitem & confirmauit ducatum Narbonæ, Tholoſani, ei & hæredibus eius: totam etiam terram, quam in feudo eius acquiſierant cruce-ſignati, contra hæ-
B reticos & defenſores eorum. Cum eſſet nobilis Comes in Francia, Raimundus filius Raimundi P. quondam Comitis Tholoſæ puer ſed non à puerilitate, imo potius à ſtultitia, mandatis Apoſtolicis per omnia veniens ex aduerſo, ſprera inſuper illa magna gratia, & copioſa miſericordia, quam ei ſedes Apoſt. fecerat licet indigno, ad partes Prouinciales acceſſit, & facta coniuratione contra Deum & iura ciuilia & canonica, cum Auinionenſibus, & Taraconenſibus, & Maſſilienſibus, conſilio & auxilio quorumdam nobilium Prouinciæ, occupauit terram illam, quam de commendatione D. Papæ, cuſtodiebat nobilis Comes Montis-fortis. Occupata terra trans Rhodanum, venit ad quoddam nobiliſſimum caſtrum in regno Franciæ, in diœceſi Arelatenſi, in ripa Rhodani fluuij magni ſitum. Caſtrum illud fuerat Comitis Tholoſæ, ſed Eccleſia Romana illud conceſſerat, & Rex confirmauerat Comiti Montis-fortis, nec non & Archiepiſcopus Arelatenſis, cuius eſt minus dominium eiuſdem caſtri, eidem Comiti vt vaſſalo in feudum conceſſerat, & ab eo hominium acceperat pro eodem caſtro. Veniens dictus Raimundus Belliquadrum, vocatus ab hominibus eiuſdem caſtri, qui noſtro Comiti hominium fecerant, in burgum eſt receptus. Statim confluentibus ad eum quibuſdam nobilibus Prouinciæ, ciuibus & Auinionenſibus & Maſſilienſibus, Burgenſibus inſuper Taraſconenſibus, viris perfidis & malignis, Seneſchallum Comitis Montis-fortis, militeſque & ſeruientes, qui cum dicto Seneſchallo munitionem ſeruabant, in ipſa munitione obſedit, cœpitque acriter impugnare. Quo audito, Guido frater Comitis Montis-fortis, & Almaricus ipſius Comitis primogenitus, cæterique Barones Comitis &
C milites, qui erant in partibus Tholoſanis, feſtinanter venerunt verſus Belliquadrum, vt ſuis ſi poſſent, ſuccurrerent obſeſſis. Erat autem cum eis, venerabilis Epiſcopus Carcaſſonæ Guido, qui ſicut ſæpedictum eſt, erat in fidei negotio totus ardens. Interea Comes nobiliſſimus Montis-fortis, cum feſtinatione veniebat à Francia: adducebat autem ſecum plures milites, quos magnis ſtipendiis conductos traxerat à Francia. Properantes Guido frater Comitis, & Almaricus filius eius, verſus Belliquadrum, venerunt Nemauſum ciuitatem, quæ diſtat à caſtro Belliquadri ſpatio quatuor leugarum, & manſerunt ibi nocte vna. Facto autem mane, audita Miſſa, facta confeſſione, & communione dominici Sacramenti percepta, aſcenſis equis egrediuntur à Nemauſo, Belliquadrum properantes. Ibant autem parati ad bellum: hoc enim erat ſummum ipſorum & ſolum deſiderium, ſcilicet quod poſſent cum hoſtibus, capitalem habere congreſſum. Factum eſt autem dum eſſemus in via, dictum eſt nobis, quod prope publicam ſtratam, erat quoddam caſtrum Bellagarda nomine, quod reddiderat ſe hoſtibus noſtris, & etiam ipſam publicam ſtratam poterat plurimum infeſtare: ideoque de nobilium noſtrorum conſilio diuertimus ad caſtrum illud, quo ſtatim capto, ibi quieuimus nocte illa. In craſtino ſummo diluculo audita Miſſa, exiuimus à caſtro illo, Belliquadrum properantes. Ibant autem noſtri parati ad bellum, tribus aciebus diſpoſitis, in nomine Trinitatis. Venientes autem noſtri ante caſtrum Belliquadri, inuenimus infinitam hominum multitudinem, qui milites & ſeruientes noſtros in caſtri munitione obſeſſos tenebant: ſed cum eſſent infiniti hoſtes, noſtri vero reſpectu eorum pauci, non tamen auſi ſunt exire inferiores

muros caſtri, licet noſtri ante muros diutiſſime ſtantes eos ad prælium inuitarent. A
Videntes noſtri, quod non exirent hoſtes ad dimicandum contra eos, poſtquam ex-
pectauerant eos & inuitauerant ad exeundum, reuerſi ſunt ad caſtrum Bellegardæ,
vnde venerant die altero reuerſuri. Dum autem eſſemus apud Bellamgardam, Co-
mes nobilis Montis-fortis, rediens à Francia, properanſque Belliquadrum, venit
Nemauſum. In craſtino ſummo manè, mouit Comes à Nemauſo, & nos à Bella-
garda, venienteſque ante Belliquadrum, Comes ex vna parte, & nos ex altera, ipſos
obſedimus obſeſſores. Videns Filius quondam Comitis Tholoſani, quod Comes
Montis-fortis, obſediſſet Belliquadrum, conuocauit quoſcum que potuit, Auinio-
nenſes, Taraſconenſes, Volobercenſes & multos alios de vicinis caſtellis & gentem
perfidiam, gentein apoſtatantem, hi enim in vnum congregati, contra Deum &
athletam Chriſti, ſcilicet Comitem Montis-fortis, obſeſſos noſtros qui erant in mu-
nitione, quantum poterant infeſtabant, non enim ſolummodo obſederamns Belli-
quadrum, ſed ciuitates & caſtella ſupradicta, imo Prouinciam fere totam: fecerant
autem hoſtes circa munitionem à parte exteriori murum & foſſatum, ne noſtri ad
munitionem accedere poſſent, ipſam præterea munitionem cum machinis quæ di-
cunrur petrariæ acriter infeſtabant, crebros præterea & duros inſultus, noſtris qui B
erant in munitione faciebant, ſed noſtri ſe viriliter ac mirabiliter defendebant, &
ex eis plurimos occidebant. Fecerunt hoſtes arietem miræ magnitudinis, quam ap-
plicantes ad murum munitionis, ipſum murum fortiter concutiebant. Noſtri vero,
per miræ probitatis & ſubtilitatis artificia, ita impediebant ictus arietis, quod in
nullo, vel in modico, debilitauerunt murum. Fecerunt etiam aduerſarij multas &
alias multimodas machinas, ſed noſtri obſeſſi omnes combuſſerunt: Comes autem
nobilis Montis-fortis, cum multo diſcrimine & expenſis, foris tenebat obſidionem,
tota quippe terra in circuitu, corruperat viam ſuam: non enim poteramus habere
victualia ad opus exercitus, niſi à villa S. Ægidij, & à Nemauſo. Opportebat etiam,
quod quando volebamus, habere victualia à duabus villis, mitterentur milites, qui
armati conducerent eos, qui victualia deferebant. Opportebat inſuper quod ſine
intermiſſione, tam die, quam nocte, tertia pars militum exercitus armata eſſet, tum
quia timebatur, ne hoſtes ſubito in exercitum irruerent inſperati, quod tamen nun-
quam auſi ſunt attentare, tum propter machinas cuſtodiendas. Parari etiam fecerat
Comes nobilis petrariam, quæ iaciebat ad primum murum burgi, non enim poterat
habere plures machinas, quia non habebat milites, qui traherent eas, pauciſſimos
habebat milites indigenas, & illi tepidi erant & trepidi, & in modico, vel in nullo,
exercitui Chriſti proficientes. Illi vero qui erant à parte aduerſa, animoſi erant &
audaces. Nec ſilendum, quod quando hoſtes, aliquos de noſtris capere poterant,
ſiue clerici eſſent, ſiue laici, morte turpiſſima condemnabant, poſtquam enim ſuſ-
penderant eos, alios occidebant, alios membris truncabant. O bellum ignobile, ô C
confuſa victoria. Quadam die cœperunt quemdam militem de noſtris, captum oc-
ciderunt, occiſum ſuſpenderunt, ſuſpenſo manus & pedes abſtulerunt. O crudelitas
inaudita. Pedes inſuper militis quos abſciderant, proiecerunt in munitionem cum
Mangonello, vt ita terrerent, & irritarent obſeſſos noſtros. Interea Raimundus
quondam Comes Tholoſæ, diſcurrebat per Cathaloniam & Arragoniam, adunan-
do quos poterat milites, vt eorum auxilio intraret terram noſtram, & occuparet
Tholoſam. Ciues autem Tholoſani nequam & infideles, parati erant eum recipere,
ſi veniret. Inſuper obſeſſis noſtris qui erant in Belliquadro, victualia defecerunt, nun-
quam enim poſſent eos capere hoſtes, ſi ad ſuſtentationem ſolummodo haberent vi-
ctum: ſignificata eſt Comiti noſtro, ſuorum inopia obſeſſorum, qui in multa anxie-
tate poſitus, quid ageret neſciebat, nec enim ſuos obſeſſos poterat liberare, nec vlla
ratione volebat, expoſitos morti dimittere. Tholoſana inſuper ciuitas, & aliæ terræ
quas tenebat, erant in ſummo perditionis periculo. His omnibus diligenter conſi-
deratis, laborare cœpit Comes nobilis & fidelis, quomodo obſeſſos ſuos, liberare
poſſet & habere. Quid plura? loquuntur noſtri per interpoſitas perſonas cum hoſti-
bus, fit talis diſpoſitio, ne expoſitionem dicamus. Ordinatur, quod obſeſſi noſtri,
dimitterent hoſtibus munitionem Belliquadri, ita quod dimitterent eos aduerſarij
exire cum ſuppellectili ſua tota, factumque eſt ita. Si quis autem conſideret huius
obſidionis circumſtantias, licet nobilis Comes de captione Belliquadri, non habue-
rit victoriam; tamen fidelis nobilitatis, & nobiliſſimæ fidelitatis inſignia reportauit.

Recedens

A Recedens nobilis Comes cum ſuis ab obſidione Bellicadri, venit Nemauſum, ibique dimittens equites, qui cuſtodientes ciuitatem etiam diſcurrerent per terram, ipſe properauit Tholoſam, quod audiens Raimundus quondam Comes Tholoſæ, qui & ipſe veniebat ad occupandam Tholoſam, confuſus aufugit. Accedens Comes Tholoſam, præmiſit quoſdam de militibus ſuis in ciuitatem, ciues autem perfidi & ad proditionem parati, cœperunt illos, & in vna domo tenuerunt incluſos: quod audiens Comes, iratus & miratus eſt valde, videnſque quod Tholoſani vellent reſiſtere, fecit ignem apponi in parte ciuitatis, ciues autem fugerunt in Burgum adhuc volentes reſiſtere: ſed videntes quod Comes vellet eos aggredi per inſultum, timore ducti, expoſuerunt ſe & ciuitatem eius per omnia voluntati: Comes vero muros & turres ciuitatis, funditus euerti fecit: inſuper & de ciuibus obſides habuit, quos in caſtris ſuis poſuit cuſtodiendos. Interea homines ſancti Ægidij apoſtatæ & infideles, receperunt in villam ſuam, filium quondam Comitis Tholoſæ, contra Abbatis & Monachorum voluntatem, quod videntes ipſe Abbas & Monachi, extrahentes de Eccleſia corpus Chriſti de villa nudis pedibus exierunt, villam ipſam interdicto & anathemati ſupponentes. Peractis Comes nobilis apud Tholoſam ali-
B quantis diebus, iuit in vaſconiam, ibique contractum eſt matrimonium inter Guidonem fratrem ipſius Comitis qui erat ſecundus natu & Comitiſſam Bigorræ, & poſt paucos dies, Comes rediit Tholoſam.

Obſidio Montis Grenarij.

CAPVT LXXXIV.

EO tempore, ille negotij Ieſu Chriſti hoſtis antiquus & perſecutor indefeſſus Comes Fuxi, mandatis ſummi Pontificis & generalis Concilij ſecundi, ſuper pace vel ſaltem treugis, per quindenium obſeruandis, veniens ex aduerſo, munitionem quandam extruxerat prope Fuxum quæ Mons Grenarius dicebatur. Erat autem dicta munitio, in altiſſimi ſummitate montis fundata, & quantum ad humanam æſtimationem, non ſolum inexpugnabilis, ſed quaſi inacceſſibilis videbatur, ibi habitabant turbatores pacis & fidei ſubuerſores, ibi hoſtes Eccleſiæ habebant refugium & recurſum. Audiens Comes nobilis Montis-fortis, quod per munitionem ſæpedictam, damna multa & grauia prouenirent, quod niſi feſtinanter periculo occurreret imminenti, damnificari poſſet incomparabiliter negotium Ieſu Chriſti, obſidere propoſuit munitionem ſæpius nominatam.

ANNO igitur verbi Incarnati 1216. 8. Id. Febr. Montem-Grenarium, obſedit
C Comes fortiſſimus Montis-fortis. Erat autem in munitione illa Rogerius Bernardi filius Comitis Fuxenſis, non degenerans ab iniquitate paterna, plures erant milites & ſeruientes cum eo: non enim credebat, quod aliquis mortalium, Montem-Grenarium non ſolum capere poſſet, ſed etiam tali tempore obſidere auderet: ſicut enim diximus, in montanis altiſſimis & frigidiſſimis ſitus erat, hyemps adhuc erat, quæ in locis illis ſolet aſperius dominari, ſed fortiſſimus Comes, fidens in illo, qui aquis & ventis imperat, & cum tentationibus dat prouentum, non veritus ventorum turbinem, non aſperitatem niuium, non pluuiæ abundantiam expaueſcens, in luto & frigore obſidionem ſuam firmans, caſtrum obſeſſum cœpit fortiter impugnare, illi de caſtro ſe defendere toto niſu. Et quia omnes huius obſidionis difficultates & argutias, vix poſſemus per ordinem enarrare, iſtud breuiter dicimus, quod totus illius obſidionis ſtatus, non tam labor, quam martyrium debeat appellari. *Mons grenarius oppugnatur.* Poſt multos autem dies, obſeſſis aqua defecit, & deficientibus etiam victualibus, defecit eis animus reſiſtendi. Obſeſſores autem noſtri licet cum difficultate maxima, ita die noctuque, omnes aditus obſtruebant, quod obſeſſi, nec victualia inferre poterant in caſtrum, nec audebant deſcendere ad hauriendum aquam. His afflicti anguſtiis, loquuntur de redditione caſtri, veruntamen noſtri, non plene ſciebant ſtatum eorum, vnde facilius petitioni eorum aſſenſerunt. Modus autem redditionis quem aduerſarij offerebant, talis erat. Offerebant, quod redderent Comiti caſtrum, dummodo permitterentur abire cum armis ſuis. Exit de caſtro Rogerius Bernardi cum ſuis: iurauit autem Rogerius Comiti, quod per vnum annum, non

faceret ei guerram, quod iuramentum, quam male ſeruauerit, in ſequentibus oſtendemus. Redditum eſt caſtrum in vigilia dominicæ Reſurrectionis. Statim Comes nobilis caſtrum ſeruientibus muniuit, & poſt hæc, perrexit Carcaſſonam, erant autem caſtra quædam in diœceſi Narbonenſi & prope Termas, in quibus habitabant rupratij, qui peccatis exigentibus, fuerant de terris ſuis expulſi. Iuit Comes ad partes illas, & ex caſtris illis, quædam vi cœpit, quædam ſine conditione aliqua reddiderunt. His rite geſtis, peruenit Comes nobilis, verſus partes Prouinciæ, ad diœceſim videlicet Nemauſenſem, villa ſiquidem ſancti Ægidij, inito mortis fœdere, cum Auinionenſibus & Bellicadrenſibus, & plura caſtra dictæ diœceſis, ipſo anno recedentes à Deo & ab Eccleſia reddiderant Raimundo, filio Raimundi quondam Comitis Tholoſani. Cum vero Comes nobilis, cauſa peregrinationis, & de voluntate Abbatis, qui plenum habet dominium in dicta villa, ad villam ſancti Ægidij peruenisset, non eſt admiſſus ab hominibus eiuſdem villæ, ſed appellantes ad dominum B. Cardinalem, portas villæ clauſerunt: ſed Comes noſter, ſicut vir humilis & deuotus appellationi deferens, inde receſſit: venerat enim in Prouincia ipſo tempore, Magiſter Bertrandus, tituli SS. Ioannis & Pauli Præsbyter Cardinalis, Apoſtolicæ ſedis Legatus, vir multæ ſcientiæ & probitatis immenſæ, miſſus à ſummo Pontifice, vt in Prouincia Viennenſi, Arelatenſi, Aquenſi, Ebredunenſi, Narbonenſi, quæ pacis ſunt & fidei ordinaret, erat autem trans Rhodanum in Arauſica ciuitate. Ciues autem Auinionenſes & Maſſilienſes, & homines villæ ſancti Ægidij, & Bellicadrenſes, & Tarraſconenſes, dati in reprobum ſenſum, & verſi in apoſtaſiam, obedire nolebant. Interea Comes nobilis Montis-fortis, caſtra quæ apoſtatauerant ipſo anno ſicut prædiximus in diœceſi Nemauſenſi, fortiter impugnabat. Venerant autem in eius auxilium, Girardus Bituricenſis Archiepiſcopus, & Robertus Claromontenſis Epiſcopus viri potentes, qui anno præcedenti, crucem aſſumpſerant, contra turbatores pacis, & fidei ſubuerſores. Venerunt autem cum eis, milites & ſeruientes quamplures, quorum auxilio ſuffultus Comes, obſedit quoddam caſtrum prope villam ſancti Ægidij quod Poſtquarie nuncupatur: quo capto in breui, obſedit aliud caſtrum, quod Brimicium appellatur, quod viriliter impugnans, potenter expugnauit, multoſque de hominibus caſtri, pro meritis, patibulis ſuſpendit, quæ res, apoſtatas omnes de terra illa, adeo perterruit, quod dati in ſtuporem, caſtra omnia in quibus habitabant, fugientes à facie Comitis, vacua dimiſerunt, in tota enim terra illa citra Rhodanum, vix remanſit qui reſiſteret Comiti, præter villam ſancti Ægidij & Bellicadrum, & aliæ munitiones pauciſſimæ. His geſtis, deſcendit Comes verſus villam ſuper Rhodanum, quæ dicitur portus ſancti Saturnini, Cardinalis autem tranſiuit Rhodanum verſus Viuariam ciuitatem, volens videre Comitem, & cum eo habere colloquium ſuper negotio Ieſu Chriſti, non enim erat liber tranſitus in aliquo viciniori loco per Rhodanum, quod Auinionenſes & alij hoſtes fidei impedirent propoſitum & conatum, qui ſicut ipſe conquerebatur, eum quodammodo obſeſſum tenuerant in Arauſica ciuitate, & venit ad ſanctum Saturninum, vbi inter alias iniurias, quas fecerunt ipſi Legato inimici fidei atque pacis, hæc fuit non modica, quod cum ipſe Legatus ſederet cum multis clericis & laicis in aſpectu Rhodani, ſubito inimici Dei qui portum munierant, in perſonam Legati, ſeptem & octo emiſerunt quatellos, Deo ipſum conſeruante illæſum, tamen tractarius Papæ qui ibi aderat, vulneratus eſt. Comes autem cum exultatione & feſtinatione maxima, venit ibidem ad Legatum. Quantum autem honorem exhibuit Comes chriſtianiſſimus Cardinali, non eſſet facile explicare. Circa idem tempus, Archiepiſcopus Bituricenſis & Epiſcopus Claromontenſis, peracto ſuæ peregrinationis termino, videlicet 40. dierum, ad propria remearunt: Comes vero noſter, turrem Draconeti fortiſſimam, ſuper Ripam Rhodani ſitam obſedit viriliter, cœpit & funditus diſſipauit, captis illis omnibus qui intus erant & vinculis mancipatis: ad hoc autem turris facta fuerat, vt eſſet ſpelunca latronum, peregrinos & alios ſpoliantium, tam per terram, quam per Rhodanum tranſeuntes. Poſt hæc omnia, fuit Cardinalis conſilium & voluntas, vt nobilis Comes tranſiret Rhodanum, & in Prouinciæ partibus, pacis compeſceret turbatores: Raimundus enim filius quondam Comitis Tholoſani, & Ademarus Pictauenſis, & complices eorumdem, negotium pacis & fidei in partibus illis, totis niſibus perturbabant. Obediuit Comes nobilis Cardinali, & fecit ſibi parari apud Viuariam nauiculas, vt Rhodanum tranſiret: quod audientes aduerſarij ipſius, conuenerunt

Deſcendit Comes in Prouinciā.

A B C

A conuenerunt in vnum per rerram, vt eis tranſitum impedirent: ſed & Auinionenſes venientes per Rhodanum cum nauibus valde munitis, propoſuerunt Comiti tranſitum prohibere: ſed cum pauciſſimos de militibus Comitis tranſire viderent, diuino miraculo verſi in timorem, fugæ præſidia quæſierunt: ſed & omnes qui de terra illa, adhærebant aduerſariis Comitis, tantus tertor inuaſit, quod caſtra multa & forria dimiſerunt. Tranſiuit igitur Comes nobilis cum ſuis, & venit ad caſtrum quod dicitur Montilium: Cardinalis aurem tranſiuit cum eo de cuius voluntate & mandato, Comes omnia faciebat, Guitaldus autem Ademari, qui erat dominus Montilij pro maiori parte, erat cum aduerſariis Comitis, cum eſſet ligius homo D. Papæ, nec requiſitus, voluit dictum caſtrum reddere Cardinali, quod receptaculum fecerat hæreticorum, ſed homines de caſtro receperunt Comitem: quidam enim miles, conſanguineus dicti G. qui erat alter dominus Montilij, adhærebat & ſemper adhæſerat Comiti. Peractis Comes apnd Montilium paucis diebus, perrexit ad obſidendum quoddam caſtrum in diœceſi Valentina, quod dicitur Creſtal, & erat Ademari Pictauenſis. Ademarus autem ſicut iam diximus, aduerſabatur Comiti Montis-fortis & multum perſecutus fuerat Epiſcopum Valentinum: ciuitas enim Valentia adhærebat, & ſemper adhæſerat Comiti memoraro. Veniens Comes

Comes Rhodanum traijcit.

B ad caſtrum Creſtæ, obſedit illud. Erat caſtrum nobiliſſimum & fortiſſimum & militibus & ſeruientibus bene munitum: firmata obſidione, cœpit Comes caſtrum fortiter impugnare, obſeſſi defendere ſe pro viribus. Erant autem cum Comite, plures de Epiſcopis illius terræ, & milites Francigenæ quos Rex ei Philippus per ſex menſes ſeruituros miſerat ferme centum. Et dum eſſet Comes in obſidione illa, tentatum fuit de compoſitione & pace facienda, inter Comitem & Ademarum Pictauenſem. Poſt multa autem verba longumque tractatum, firmata eſt compoſitio inter Comitem & dictum Ademarum, promiſſumque eſt ab vtroque firmiter, quod filius Ademari, haberet filiam Comitis in vxorem. Tradidit etiam Ademarus quædam caſtra pro ſecuritate, quod de cætero Comitem nullatenus impugnaret. Quidam præterea nobilis de terra illa nomine Draconetus, qui anno præterito receſſerat à Comite reddidit ſe ei. Facta eſt inſuper compoſitio & pax inter Epiſcopum Valentiæ, & ſæpedictum Ademarum. Dum igitur Dominus Ieſus, negotium ſuum ita miraculoſe in partibus illis promoueret, antiquus hoſtis videns impedire voluit, quod doluit promoueri. Eiſdem ſiquidem diebus, ciues Tholoſani, imo dicamus melius Doloſani, inſtinctu diabolico agitati, apoſtatantes à Deo & ab Eccleſia, & recedentes à Comite Montis-fortis, receperunt in ciuitatem ſuam, Raimundum quondam Comitem & dominum ſuum, qui meritis exigentibus, exhæredatus fuerat, auctoritate ſummi Pontificis, imo generalis Concilij Lateranenſis ſecundi. Nobilis autem Comitiſſa, vxor Comitis Montis-fortis, & vxores Guidonis fratris ſui, & Almarici & Guidonis filiorum, & multi filij & filiæ, tam Comitis,

C quam fratris ſui, erant in munitione Tholoſæ, quæ dicitur caſtrum Narbonenſe. Statim dictus Raimundus & Rogerius Bernardi filius Comitis Fuxi, & quidam alij qui cum eo venerant, ciueſque Tholoſæ, cœperunt die noctuque munire Tholoſam multis repagulis & foſſatis. Audito nuncio de proditione Tholoſæ, Guido de Monte-forti frater Comitis, & Guido filius eiuſdem Comitis & plures milites cum eis, quos Comes dimiſerat in partibus Carcaſſonæ, vt cuſtodirent terram, cum feſtinatione perrexerunt Tholoſam, & miſerunt ſe in munitionem prædictam, vbi erat Comitiſſa in domibus forinſecus, ne aduerſarij à parte exteriori obſiderent munitionem.

Secunda Tholoſæ obſidio.

CAPVT LXXXV.

AVDIENS Comes nobilis apoſtataſſe Tholoſam, tranſiuit Rhodanum & rediit feſtinanter: Cardinalis autem tranſiuit cum eo. Venientes igitur Tholoſam Cardinalis & Comes, obſederunt eam anno 1217. Erat enim ciuitas maxima & populoſa valde, & ruptarij & * faydici, nec non & multi alij qui antea inimici erant oculti Comitis Montis-fortis, ſe receperunt in eam, vt eam defenderent,

Tholoſani rebellãt & à Comite obſidentur.

* *Forte faidici.*

contra Deum, Comitem & Eccleſiam ſanctam, pro qua Comes nobilis totis viribus **A** laborabat. In dicta enim proditione, multi caſtra multique nobiles circa Tholoſam, conſenſerant, Valentiam loco & tempore promittentes. Cum autem Comes nobilis veniſſet cum ſuis ad foſſata Tholoſæ, volens per inſultum capere ciuitatem, repulſus eſt à ciuibus violenter, fixitque ſua tentoria iuxta caſtrum Narbonenſe. Sed cum Tholoſa, obſideri cum affectu non poſſet niſi vltra fluuium Garonam, qui à parte Vaſconiæ, Tholoſam vallabat, eſſet exercitus, qui exitum Tholoſanus defenderet, qui per duos pontes ſuper ipſum fluuium eiſdem patebat, tranſiuit vltra Comes cum multis, multis etiam citra dimiſſis eum filio ſuo Almarico: fuit illic Comes nobilis aliquantis diebus, tandem intelligens, quod exercitus Almarici non eſſet ſufficiens ad reſiſtendum inimicis, tranſiuit fluuium, vt de duobus inualidis, vnus fieret exercitus validus & ſecurus. Sed miraculum, quod Deus fecit in ipſo tranſitu, non omittemus, vt ſemper & in omnibus magnificetur Deus: dum enim ipſe Comes Montis-fortis, totus armatus, & in equo armato, nauem intrare vellet, in flumen cecidit, vbi aqua profundiſſima cernebatur: qui cum non appareret, timor & tremor & planctus nimius, noſtros tenuit vniuerſos. Rachel plorat filium, infernus doloſe exultans vlulat, noſtros appellat orphanos viuo patre: ſed qui ad **B** preces Heliæ, ſecurim in aqua ſupernatare voluit, noſtrum de aquæ abyſſo leuauit principem, manus coniunctas ad cœlum deuotiſſime extendentem, quem noſtri de nauigio cum gaudio ſuſcipiunt, & ſanctæ matri Eccleſiæ ſeruant incolumem, pro qua ſe opponebat obicem dictus Comes. O ineffabilis clementia ſaluatoris. Interim Tholoſani, machinas multas, petrarias & Mangonellos erigunt, vt & caſtrum Narbonenſe præcipitent, & Bertrandum Cardinalem Apoſtolicæ ſedis Legarum lapidibus obruerent, & eius ſocios, & in eo Romanam Eccleſiam lapidarent. O quoties dictus Cardinalis mori ibidem timuit, qui tanquam vir prouidus, pro negotio Ieſu Chriſti, viuere minime recuſauit. Eodem tempore Comes nobilis hoſtagia ab hominibus de Monte-albano accepit, eo quod ſuſpecti habebantur, ne cum Tholoſanis fraudem facerent contra pacem: mel inquam illi portabant in ore, ſed fel conceptum geſtabant in corde, quod comparuit ex poſt facto, quia cum Seneſchalus Aginnenſis ex parte Comitis Montis-fortis & Epiſcopus Lectorenſis veniſſent Montem-albanum, & nocte illa dormiſſent ſecure, ecce illi de Monte-albano Tholoſam miſerant, vt Raimundus quondam Comes cum Tholoſanis ad caſtrum accederent, & eis Seneſchallum redderent, & ſocios interficerent vniuerſos: qui Raymūdus, quingentos præmiſit armatos, qui in illa eadem nocte intrantes caſtrum, prope enim erat Tholoſam, eum conſilio illorum de caſtro, qui erant ad tria millia & amplius, plateas obſtaculis munierunt, & ad hoſtia domorum, vbi Seneſchallus & eius iacebant ſocij armatos pro cuſtodibus poſuerunt, ne illi euaderent, nihilominus ligna plurima oſtiis apponentes, vt ſi aliter capi non poſſent, igne penitus conſumerentur: quo facto exclamant Tholoſani, clangunt buccinæ, fit metus & ſtrepitus **C** magnus, ſurgunt Francigenæ ſomnolenti & ſtupidi, non de viribus confidentes, ſed de ſolo Dei adiutorio præſumentes, armant ſe ſubito, & licet diſperſi per caſtrum, omnes tangit vna voluntas, vna fides in domino, vna ſpes triumphandi: exeunt de domibus inuitis hoſtibus, in quos more Leonis irruunt impatientes. Hoſtes fugiunt, quidam in laqueos incidunt quos fecerunt, quidam de muris ſe præcipitant, licet à nemine fugarētur. Omnia fere mobilia noſtri capiunt, cætera incendio conſumūtur.

Comes Monfortius in fluuium delapſus, miraculosè incolumis euadit.

Mont albani, Seneſchallum Comitis proditoriè aggrediuntur.

Tholoſani obſeſſi in obſeſſores impetum faciunt. Nobilis Comes à Monte-forti, poſtridiè natiuitatis ſancti Ioannis Baptiſtæ interimitur.

CAPVT LXXXVI.

CVM Comes nobilis in obſidione Tholoſæ, iam peregiſſet circiter nouem menſes, quadam die, videlicet in craſtino beati Ioannis Baptiſtæ, illi, qui erant in Tholoſa, ſummo ſe diluculo munierunt, vt dormientibus adhuc quibuſdam de noſtris, quibuſdam in audienda celebratione diuinorum intentis, ipſi ſolita fraude, & inolita malignitate inſultum in nos facerent repentinum, & vt acrius improuiſos impeterent, vt vexarent crudelius inimicos, ordinauerunt machinarum cuſtodiæ

A cuſtodiæ deputatos, quod quædam pars irrueret in noſtros, alij ex alia parte, in
exercitum inſilirent, quatinus noſtri, ſicut diximus immuniti, à patte duplici ex-
pugnaturi, ad obuiandum hoſtibus minus eſſent habiles & ad ſuffetendum inſultum
minus fortes. Nunciatum eſt Comiti, quod hoſtes ſui ſe armauerant, & infra muni-
tionem ſuam iuxta foſſam latebant: Comes vero audiebat matutinas, quo audito ru-
mote, ſua iuſſit arma parari, quibus indutus, vir chriſtianiſſimus, ad Eccleſiam, au-
diturus miſſam cum feſtinatione perrexit. Factum eſt autem, cum eſſet in Eccleſia, &
miſſa iam incepta, otaret attentiſſime vir deuotus, ecce multitudo maxima Tholo-
ſanorum, per meatus occultos, à foſſatis ſuis egreſſi, eleuatis vexillis, cum maximo
ſtrepitu & clangore, in noſtros, qui prope foſſatum cuſtodiebant machinas, irrue-
runt: alij vero ex altera parte egreſſi, verſus exercitum, acies direxerant: factus eſt
clamor in exercitu, noſtri ſe quam citius munierunt: vetum antequam noſtri eſſent
armati, illi pauci, à noſttis qui ſicut diximus, machinatum & exercitus erant cuſto-
diæ deputati, contrà inimicos dimicantes, tot & tanta perſecutionum & vulnerum
diſcrimina ſunt perpeſſi, quod non poſſet de facili æſtimari. In ipſo autem hoſtium
egreſſu, venit nuncius ad Comitem, qui miſſam ſicut diximus audiebat, ſollicitans
B eum, vt ſuis ſuccurreret indilatè, cui vir deuotus, ſine, inquit, diuina audire myſte-
ria, & redemptionis noſtræ prius cernete ſacramentum: adhuc eo loquente, venit
alter nuncius dicens feſtinate, ingrauatum eſt bellum, nec noſtri poſſunt diutius ſu-
ſtinere: ad quæ vir chriſtianiſſimus non exibo, niſi prius meum videto tedemptorem.
Cum autem ſacerdòs, ſacræ conſecrationis hoſtiam eleuaret ex more, vir deuotiſſi-
mus flexis in terram genibus, ſed manibus eleuatis in cœlum, *Nunc dimittis*, inquit,
ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei ſalutare
tuum. Et addidit, eamus, & ſi opportuerit moriamur pto illo, qui pro nobis digna-
tus eſt mori: his dictis, vir inuictiſſimus ad pugnam properauit. Ingrauabatur autem
bellum vtrimque, pluresque hinc & inibi vulnerati fuerant & interfecti, ſed adue-
niente milite Ieſu Chriſti, noſtris audacia & viribus duplicatis, aduerſarij omnes re-
pulſi ſunt, & vſque ad foſſata, à noſtris viriliter ſunt retruſi. Retrahentes ſe Comes &
qui cum eo erant aliquantulum propter grandinem lapidum, & intolerabilem rui-
nam ſagittarum, ſteterunt ante machinas cledis ante ſe poſitis, quibus ſe tuerentur,
à lapidibus & ſagittis: iaciebant ſiquidem hoſtes ſuper noſtros creberrimos lapides
cum duobus trabuchetis, Mangonello & pluribus matafundis. Vnde illud quod ſe-
quitur, quis ſcribere vel audire, quis inquam iſtud ſine dolore poterit recirare, quis
ſine ſingultibus audite: quis inquam non reſoluatut & penitus liquefiat, audiens con-
tritam pauperum vitam. Omnia quippe ſunt ipſo recumbente contrita, ipſo morien-
te mortua: ipſe etenim erat mœſtorum conſolatio, ipſe debilium fortitudo, ipſe in
afflictione refrigerium, ipſe refugium miſerorum. Deo lachrymabile ptopoſitum
exequimur. Dum ſtaret Comes fortiſſimus ſicut iam dictum eſt cum ſuis ante machi-
C nas ſuas, ne hoſtes denuo exirent, ad ſæpedictas machinas diruendas, ecce lapis Man-
gonello aduetſariorum proiectus, percuſſit in capite militem Ieſu Chriſti, qui ictu
lethali recepto, pectus ſuum bis percutiens, Deoque & B. Virgini ſe commendans,
mortem imitatus B. Stephani, & ipſius lapidatus in vrbe, * cum ipſo in domino ob-
dormiuit. Nec ſilendum, quod iſte fortiſſimus miles domini, imo ne fallamur glo-
rioſiſſimus martyr Chriſti, poſtquam ex ictu lapidis vulnus excepiſſet lethale, quin-
que à ſagittatiis vulneta receperat ad ſimilitudinem ſaluatoris, pro quo mortem pa-
tienter ſuſtinuit, cum quo poſt mortem vt credimus, fœliciter gloriatur & viuit. Cui
ſucceſſit filius ſuus primogenitus Almaricus, iuuenis bonus & ſtrenuus, imitator per
omnia bonitatis & ſttenuitatis paternæ: cui milites omnes Francigenæ quibus terras
dederat, ipſi ſacramentum fidelitatis, & hominium ptæſtiterunt. Poſt paucos autem
dies, videns nouus Comes, quod non poſſet diutius in Tholoſa obſidionem tenere,
tum quia audita morte Comitis, multi de indigenis apoſtatæ peſſimi recedebant ab
eo & Eccleſia, imo Chriſti hoſtibus ſe iungebant: tum quia exhauſtus erat ſumpti-
bus, & victualia exetcitui deficiebant, ac peregrini in terram ſuam redire volebant:
ab obſidione receſſit caſtrum teſignans, quod tenere non poterat Narbonenſe &
corpus ptimum apud Carcaſſonam curatum, more gallico exportauit.

Explicit hiſtoria de factis & triumphis memorabilibus nobilis vir Domini
Simonis Comitis de Monte-forti.

Comes Monfortius mortis ſuæ præſagus.

Simon Comes ictu lapidis interfectus.

** Primatiũ etenim templum Tholoſanũ, D. Stephano dicatum eſt.*

 A

CHRONICA
M. GVILLELMI
DE PODIO LAVRENTII,
SVPER HISTORIA NEGOTII B
FRANCORVM ADVERSVS ALBIGENSES.

Quod Actum eſt in Prouinciis Narbonenſi, Albienſi, Ruthenenſi, Caturcenſi, Agennenſi Dioceſibus, pro tuenda fide Catholica, & prauitate hæretica extirpanda.

Ex Editione GVILLELMI CATEL *Regij in Senatu Tholoſano Conſiliarij.*

PROLOGVS.

CVM inter hæc quæ geſta referuntur ab annis centum circa, inter hac noſtra Maria in Europa illud valde dignum memoria ſit habendum, quod cœptum pro fide Catholica defendenda, & prauitate hæretica extirpanda in Prouincia Narbonenſi & Albienſi, Ruthenenſi Caturcenſi, Agennenſi Dioceſibus, & quibuſdam terris vltra Rhodanum domini Comitis Tholoſani *vix intra 70. annorum ſpatium finem dignoſcitur habuiſſe. De his vel quæ ipſe vidi, vel audiui è proximo, duxi aliqua in ſcriptis poſteris relinquenda, vt ex geſtis intelligere poſſint quæ ſunt ſuperiores, mediocres & minores* Dei *iudicia, quibus propter peccata populi decreuit terras has miſeras flagellare : & licet dixerim propter peccata populi, tamen Prælatorum, aut Principum negligentiam non excludo vt ſint cauti de cætero. ne ſuper ſemen bonum mundanum agro exculto tanto labore, tanta voragine expenſarum, tantaque denique ſanguinis effuſione humani, iactet Zizania inimicus : dormientibus enim olim, qui vigilare debuerant, latenter hoſtis antiquus in terras iſtas miſeras, homines perditionis filios introduxit, habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes, quorum ſermo, vt cancer ſerpens infecit plurimos & ſeduxit, ſicque nemine opponente ſe in murum pro fide aſcendentibus ex aduerſo, adeo profecerunt in penis ipſi hæretici, quod per villas & oppida habere ſibi hoſpitia, agros & vineas incœperunt, damos latiſſimas in quibus hæreſes publicè prædicarent ſuis credentibus venditantes. Erantque quidam Arriani, quidam Manichæi, quidam etiam Waldenſes ſiue Lugdunenſes, qui licet inter ſe diſſides, omnes tamen in animarum perniciem contra fidem Catholicam conſpirabant, & illi quidem Waldenſes contra alios accutiſſimè diſputabant. Vnde & in eorum odium alij admittebantur à Sacerdotibus idiotis : propter quod terra tanquam reproba & maledictioni proxima pauca præter ſpinas, & tribulos germinabat, raptores & ruptarios, fures, homicidas, adulteros & vſurarios manifeſtos.* C

CAPELLANI *autem tanto contemptui habebantur à laïcis, quod eorum nomen ac ſi iudæi eſſent in iuramentam à pluribus ſumebatur. Vnde ſicut dicitur* mallem eſſe iudæus, *ſic dicebatur;* Mallem eſſe. Capellanus quàm hoc vel illud facere. *Clerici quoque ſi prodirent in publicum coronas modicas prope frontem pilis occipitis occultabant. Milites enim*

Digitized by Google

A *enim rarò ſuos liberos clericatui offerebant: ſed ad Eccleſias, quarum tunc ipſi decimas percipiebant: hominum ſuorum filios præſentabant. Et Epiſcopi quales pro tempore poterant clericabant: ipſi quoque milites dominationem contemnentes prout libebat, nemine prohibente his aut illis hæreticis adherebant & hæretici in tanta reuerentia habebantur, quod habebant cimeteria, in quibus quos hæreticauerant publicè tumulabant, à quibus lectos integros & veſtes recipiebant, quibus & largius, quàm perſonis Eccleſiaſticis legabantur: ipſi nec ad excubias, nec ad talias cogebantur. Si quis etiam homo de guerra gradiens cum eis inueniretur ab hoſtibus tutus erat; ſic pro magna parte diabolus per illos terram in pace ſua, velut ſuum atrium poſſidebat: erant enim poſitæ tenebræ, & facta erat nox ignorantiæ, & in illa beſtiæ ſiluæ diaboli pertranſibant.*

De beato Bernardo Clareuallenſi Abbate, qui maledixit caſtrum viridis folij, quia repulit, & audire noluit verbum Dei.

B

CAPVT PRIMVM.

ÆGROTANTEM ergo terram tantæ infidelitatis diſgratia vir Religioſus beatus Bernardus Clareuallenſis Abbas, vita, & literatura conſpicuus, zelo fidei accenſus aliquando viſitauit, & ad caſtrum Viridisfolij quo eo tempore vernabat militari multitudine, & vulgari duxit ociùs accedendum, intendens quod ſi poſſet ibi extinguere hæreticam prauitatem quæ locum ipſum multum infecerat facilius contra eam in aliis præualeret. Cumque cœpiſſet ſermonem in Eccleſia proponere contra eos qui maiores erant ibi, illi Eccleſiam exierunt, quos & populus eſt ſequutus, quos vir beatus ſequens in platea cœpit proponere verbum Dei, illi autem per domos vndique latuerunt, eo tamen plebeculæ atlæ circumſtanti nihilominus prædicante; ſed eis perſtrepentibus, & fores percutientibus, vt & nec plebs poſſet percipere vocem eius, & allegantibus verbum Dei, excuſſo pedum puluere in teſtimonium illis, vt eſſe puluerem, & reuerſuros in puluerem declararet, exiuit ab eis, & ipſum caſtrum reſpiciens maledixit, dicens; *Viride folium deſiccet te Deus*, quod quidem manifeſtis indiciis perſeuerat. Nam eo tempore ſicut antiqua tenet relatio, erant in eodem caſtro centum hoſpitij militum, equos cum interſignibus, & arma habentium ad auenam alienam non reuenientium, ſed ad ſuam; ex tunc vera pauperies ſicut vir armatus cœpit occurrere eis frequenter, quos aut grando frequens, aut ſterilitas, aut ſeditio, aut guerra etiam parum quieſcere non permiſit. Nam & ipſe cum infans eſſem vidi nobilem virum Dominum Iſarnum Nebulatum, qui fuerat maior Dominus Viridis folij, qui bene dicebatur ætate centenarius, Tholoſæ
C contentum vno rocino pauperrime commorantem: qualiter autem & quantum animaduerſum eſt, Dei iudicio, in plures qui defecerunt eiuſdem caſtri dominos, ipſa rerum declarat euidentia, dum quod vir ſanctus maledixerat, nequiuerit reparari, donec dante ipſum caſtrum Comite Montis-fortis venerabili Patri Domino Fulconi Epiſcopo Tholoſano, ex tunc cœpit paulatim expulſis inde dominis, reformari; ſicut ſuo loco ſequentia declarabunt.

De caſtro Vauri dudum ante aduentum ſignatorum obſeſſo per hæreticos qui ibi erant.

CAPVT II.

AD hæc dicam de vicino illi caſtro Vauri in quo per Hæreticos diabolus ſedem ſibi parauerat, & fecerat Sathanas Synagogam, quod ab anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo ſeptuageſimo Cardinalis quidam miſſus à Romano Pontifice obſedit & coëgit ſibi reddere Hæreticos qui ibi erant, ex quibus duo, qui erant præcipui, ad fidem Catholicam ſunt conuerſi, quorum vnum qui vocabatur Bernardus Raymundi in Eccleſia Cathedrali ſancti Stephani Tholoſæ, alterum in Monaſterio Sancti Saturni, vt eſſent Canonici collocauit, meminique

quod cum eſſem infans illum qui fuerat in Eccleſia Cathedrali audiebam appellari A
Bernardum Raymundi arrianum, quando de ipſo fiebat aliqualis mentio, ipſum tamen ſcio me vidiſſe. Et hæc quidem longe fuere quam Biterrim cruce-ſignatorum exercitus adueniret, propter quod iſta ſuſcepi tanquam præparatorium offerenda, nec contra illius loci malitiam paulo antè cruce-ſignatorum aduentum Dominus dormitauit. Quando Bonifilius vnus Dominus illius caſtri, vt totum ſibi vendicaret, duos nepotes ſuos, filios quondam fratris, vocauit ad ſe fictè ægrotantem, ac daturum eis ficus primæuas promittentem, proditionaliter in ſua camera interfecit. Nam & eadem die fruſtratus propoſito mortis ſumpſit in gladio talionem. Sed nec propter iſta quæ dixi ſuperius remittebatur febris Hæretica, imo ſeſe extenſius in locis pluribus ampliauit, ſicut ſequentia demonſtrabunt, & flagella vltionis diuinæ è veſtigio ſunt ſequuta. Vt autem ordinatè proſequar quod intendo, duco à Comitibus, quod noſtra tenet memoria Tholoſanis geſtorum temporibus noſtris ſeriem inchoandam, qui in terris prædictis fuere Domini potiores, vt ex contingentibus, quorum vtinam nihil vel ſaltem pauca dimittam, conijci poteſt, quorum negligentia vel culpa, mala in iſtis partibus ſuccreuerunt. Quique fortè paulatim natum quando fuerat ex occulto, poſtquam eorum tempore caput extulerat in eminenti, vigilanter debuerant præcidiſſe. B

Diuerticulum ſuper Somnio, quod vidit venerabilis Pater eo tempore Epiſcopus Albienſis.

CAPVT III.

AD quæ antequam adoriot, vt intelligatur quàm periculosè Prælatorum contemneretur authoritas eo tempore, dum cuilibet licitum eſſet impunè quamlibet ſectam eligere, referam quod audiui narrantem venerabilem Patrem Dominum Guillelmum, ſolemnis recordationis Epiſcopum Albienſem. Dicebat enim accidiſſe dudum, quod cum ſe quadam nocte ſopori dediſſet, ſomniabat, & videbatur ei ſe aſſidere Guillelmi Petri de Beres, qui eius affinis erat, ægrotantis, vt ſibi videbatur, eratque oppoſitus lecto illius clibanus ardens ad quem dictus ægrotans incipiebat exire; & interrogatus ab Epiſcopo obſiſtente, nec tamen præualente, exibat ille reptando vt clibanum ingrederetur factumque eſt dum eſſet Epiſcopus in viſionis huius agonia, ecce pulſatur ſubitò ad fores cubiculi vbi iacebat Epiſcopus, & à viris, qui miſſi erant, pernoctantibus nunciatur dictum virum fortiter ægrotare, ipſiuſque Epiſcopi præſentiam poſtulare ad quem Epiſcopus pernoctans feſtinauit, propter illa quæ ſomniando videbat concitatus, cum prius eius ægritudinem ignoraſſet. cum peractis tribus leucis adueniſſet, inuenit eum plurimum ægro- C
tantem, eiuſque lecto aſſedit, & inter cætera quare vocaſſet eum aperuit, conſulens eum an duobus liberis, quos habebat hæreditatem indiuiſam dimitteret an diuiſam, quo reſpondente tutius eſſe diuidere, ne fortè quod indiuiſum eſſet totum ſibi alteruter vendicaret, ille eius conſilio acquieuit. His & aliis huiuſmodi ordinatis interrogauit Epiſcopus quid vellet fieri de ipſo, an in Cœnobio Galliaci, an Candelij, an in Eccleſia Albienſi eligeret ſepeliri, quo reſpondente, non oportet Epiſcopum curam agere ſuper huiuſmodi, cum ipſe deliberaſſet quid eſſet facturus. Epiſcopo nihilominus inſiſtente, quo trium iſtorum locorum eligeret ſepeliri, ille tandem reſpondit ſe velle ad Bononios ſiue Bonoſios, hoc eſt hæreticos deportari. Pontifice verò in contrarium adnitente, quod ſuper hoc licentiam non haberet, ille inquit; Non ad hoc laboretis quoniam ſi ſecus non poſſem ad eos reptando quadrupedaliter feſtinarem, quem Epiſcopus his auditis, ſicut derelictum à Domino dereliquit, qui ſecus eum ne hoc faceret quamuis eſſet Pontifex non poterat impedire. Ecce quantum profecerat Hæretica prauitas, quam reprimere etiam in affine & ſubdito Pontificalis authoritas nequiuiſſet.

De

A

De Altercatione eiuſdem Epiſcopi habita cum hæreſiarcha ſuper parabola de prædicti viri hæreticatione.

CAPVT IV.

DE cuius viri hæreticatione, vt eum narrantem audiui, idem Pontifex proceſſu temporis aſſumpſit parabolam inſtantiæ aduerſus hæreſiarcam Magiſtrum Sicardum dictum Cellararium apud Lumberium publice reſidentem. Nam cum Epiſcopus eſſet quadam die in eodem caſtro, milites & Burgenſes apud eum inſtiterunt, vt cum ſuo hæreſiarcha habere colloquium dignaretur: Epiſcopo dicente quod inutilis poſſet eſſe congreſſio, quandoquidem hæreticus in ſuo induratus errore ad veritatem facile non rediret; & ipſi nihilominus altercationem eorum inuicem ſibi præſentium flagitabant, plus confundi Epiſcopum quam hæreticum confidentes. Conſideranſque Epiſcopus quòd magis metui quam præmiſſæ rationi ſibi illi aſcriberent, ſi eius colloquium declinaret, conſenſit inſiſtentium voluntati,
B & cum conueniſſent exorſus Epiſcopus; Sicarde, inquit, vos eſtis parochianus meus, qui in noſtra diœceſi reſidetis, & debetis mihi de fide veſtra reddere rationem, & cum vos interrogauero, debetis ſimpliciter an ſic vel non propoſitis reſpondere: quo reſpondente ſe, vt popoſcerat reſponſurum. Interrogauit Epiſcopus, an crederet Abel quem Cayn frater eius occidit. Noè ereptum diluuio, Abraham, Moyſem, Dauid & cæteros prophetas ante aduentum Domini eſſe ſaluos? Hæreſiarcha liberè reſpondente nullum eſſe ſaluum. Itemque Epiſcopus interrogans, an ſaluum eſſe crederet Guillelmum Petri de Berens nuper defunctum? qui plane aſſeruit eſſe ſaluum, eò quod hæreticus deceſſiſſet. Quo ſic reſponſo, dico, inquit Epiſcopus accidiſſe nobis Sicarde ſicut contigit Guillelmo, de ſancto Marcello oppido terræ noſtræ, quod cum veniſſet nouus medicus de ſalerno, duorum ægrotantium, qui ſibi oſtenſi fuerant, vnum iudicauit futuræ mortis noctis medio moriturum, alterum euaſurum, propter ſymptomata quæ viderat in vtroque, & cum omnia ceſſiſſent in contrarium, vt iudicatus ad mortem viueret, altero moriente: Noui inquit medicus, me legiſſe omnia ad euerſum, vnde & iterum redibo ad ſtudium, rectè quæ euersè legeram relecturus: à ſimili inquam vobis Sicarde, contigit libros noſtros legiſſe, ſcilicet ad euerſum, qui quos teſtes ſcriptura & Deus approbat condemnatis, & ſaluum eſſe virum rapinis & maleficiis aſſuetum quamdiu vixerat iudicatis: habetis ergo à primo neceſſe directè legere quod legiſtis hactenus indirectè. Quo dicto abſceſſit Epiſcopus, ille remanſit mutus cum ſuis credentibus & confuſus, nec tamen potuit Pontificis authoritas quin idem hæreſiarcha, vt prius, in loco
C ſolito remaneret.

De Genealogia Illuſtriſſimorum virorum Comitum Tholoſæ in quorum terris vltimo ſuperuenerunt hæretici poſtquam poſteriores veſtigia priorum declinauerunt.

CAPVT V.

TENET igitur fidelis aſſertio, quod vir ille illuſtris Raymundus Comes Tholoſanus anno Domini milleſimo nonageſimo octauo Anthiochiæ, & item anno Domini M. XC. IX. Ieruſalem ciuitatis interfuit captioni: poſt cuius captionem obſedit ipſe Tripolim, ædificans caſtrum prope illam in littore maris, quod dicitur peregrinum, vt eam facilius oppugnaret: In cuius obſidione mortuus eſt in ſeruitio Ieſu Chriſti anno eiuſdem M. C. I. cuius filius Bertrandus obſidionem continuauit, & à Principio obſidionis completo ſeptennio, præſente & auxiliante Rege Ieroſolimitano eam in deditionem recipit. Erat autem ei frater Iunior Alphonſus nomine, qui cum apud Auramſiccam teneretur impeditus, Ciues Tholoſani illuc exercitum in manu valida tranſmiſerunt anno Domini M. C. XXXIII. & adductum cum ſibi tanquam naturalem Dominum præfecerunt, expulſo inde Guillelmo de

ſancto Marcello milite, qui pro Comite Pictauienſi, qui produxit de genere Principum Tholoſæ, caſtrum tenuerat quod dicitur Narbonenſe. Idem vero Comes Alphonſus genuit filium Raymundum nomine, qui fuit vir audax, ſtrenuus, ac famoſus, qui duxit conſtantiam filiam Ludouici illuſtris Regis Franciæ, in vxorem, ex qua genuit Raymundum anno Domini; M. C. LVI. poſt quem, & alios duos Taillaferrum & Balduinum vel Baldoynum: ipſe vero mortuus eſt & ſepultus apud Nemauſum in clauſtro Eccleſiæ Cathedralis anno Domini M.C. XCIV. Ætatis vero primo geniti ſui filij XXXIII. qui adhuc patre viuente duxit in vxorem Beatricem ſororem Trineauelli Vice-comitis Biterrenſis, ex qua genuit filiam, quam tradidit Regi Nauarræ in vxorem illi, qui iacet in Eccleſia Hoſpitalis Ronſſideuallis quam dimiſſam, dum adhuc viueret dictus Comes Pater eius, Petro Bermundi de Saluio coniugio copulauit. Idem autem Comes anno Domini M. C. XCVI. illuſtrem Dominam Ioannam ſororem, Richardi Regis Angliæ, poſt mortem Guillelmi Regis Siciliæ cuius vxor fuerat, in vxorem duxit, & genuit ex ea Dominum Raymundum vltimum anno Domini M. C. XCVI. quæ peperit apud Bellicadrum diœceſis Arelatenſis, quæ poſtquam de partu ſurrexerat, cum eſſet mulier animoſa, & prouida & zelans iniurias viri ſui, quem multi magnates & milites, offenderant, B contra dominos ſancti Felicis caſtrum eorum, quod dicitur Caſſer, obſedit & oppugnauit, ſed parum ſibi profuit, quibuſdam qui erant cum ea miniſtrantibus arma obſeſſis, & neceſſaria proditionaliter & occultè: propter quod offenſa, ab obſidione receſſit, vix ſibi licito de caſtris egredi, donec immiſſo igne à proditoribus flammæ concurrerent exeunti, cuius iniuriæ dolore permota ad fratrem Regem Richardum properabat iniuriam oſtenſura, quem cum mortuum inueniſſet cum prægnans eſſet duplici oppreſſa dolore mortua eſt; & ipſa ſepulta ad pedes matris ſuæ Alienor Reginæ Angliæ, iuxta fratrem ſuum Richardum, ſepultum ad pedes Henrici Regis patris ſui, in Eccleſia fontis Ebraudi. Mortui ſunt ergo Richardus & Ioanna ſoror eius anno Domini M. C. XCIX. Poſt mortem verò Ioannæ dictus Comes duxit in vxorem ſororem Petri Regis Arragoniæ nomine Alienor anno Domini milleſimo CC. quorum Pater Bernardus Berengarius Rex Arragoniæ mortuus apud Perpinianum anno Domini M. C. XC VI. Præcedenti vero tempore anno Domini M. C. LXXXVIII. Idibus Septembris feria IV. hora VI. facta eſt eclipſis ſolis terribilis valde & obſcuta.

De Fulcrando Epiſcopo Tholoſæ, eiuſque ſucceſſore Raymundo de Rabaſtenx ab Epiſcopatu depoſito; & ſtatu miſero ſedis Epiſcopalis.

CAPVT VI.

IN diebus illis erat Dominus Fulcrandus Epiſcopus Tholoſanus, de quo, cum C pauca egiſſe audiui, pauca referre valeo; niſi quod didici à ſuis contemporaneis, de paucis quæ percipiebat & de ſuis boriis & furno ſuo viuebat in Epiſcopali hoſpitio, vt Burgenſis: nullus enim percipiebat decimas, quas milites vel Monaſteria poſſidebant & habebant primitias Capellani, quas in grano cum ſoluebantur decimæ ſic ſumebant; agricola in area ſibi ſumebat nouem quarterias, deinde decimam ſeparabat, mox reuolutum fundum cumulatum quarteriæ dabat pro primitia capellano; & hoc idem ſingulis quarteriis decimæ faciebat, ſicque tres fundi quarteriæ vnam quarteriam faciebant, cum tres quarterias decimator haberet, habebat vnam quarteriam capellanus, harum autem nullam percipiebat Epiſcopus portionem. Quod ſi quando egredi vellet Parrochias viſitatum, Dominos ad quorum terras ire diſponeret, neceſſe habebat guidagium implorare, de quo forte inculpari Comes non immerito videretur, quod ſecurum in terra ſuum Epiſcopum non teneret. Sed licet non in toto, ſed in tanto non excuſabilis videbatur, quod tenere ſecurè ſua non poterat, quod à guerra ſui quieſcere non ſinebant; propter quod & de Hiſpania ſibi ruptarios aduocabat, quibus licentiam dabat per terras liberè diſcurrendi; qui etiam ſi forte velle multum, vt hæreticos multum radicatos in terra ſine aduerſantium ſibi voluntate poterat extirpare, nec erat hoc ad excuſationem ſui ſufficiens, qui etſi non poſſet ad alia, ad hoc ſaltem ſufficientia multa habere conſilia, & auxilia potuiſſet:

A tuiſſet: Sed ecce, ſiue propter eius ſimplicitatem, ſeu negligentiam id de ipſo dici poterat, quod legitur in ſcriptura; per agrum pigri hominis tranſiui, ſed ecce totum impleuerunt vrticæ, hæretici re vera inutiles & vrentes, cuius rei culpa forte pro magna parte refundi poterat in Prælatos, vt pote qui ſaltem latrare poterant, reprehendere & mordere. Defuncto autem Domino Fulcrando Epiſcopo anno circiter M. CC. I. eligitur in Epiſcopum Raimundus de Rabaſtenx Archidiaconus Agennenſis, ſed quia feſtinauit ab initio vitio Simoniæ, benedictione caruit in fine: nam cum illam eamdem paupertatem, quam prædeceſſor ſuus, habuerat in litigando, & alias guerras gerendo cum Raymundo forti de Bellopodio vaſſallo ſuo inutiliret fere triennio conſumpſiſſet & borias ſuas, & fortias creditoribus obligaſſet, ipſe tandem ab Epiſcopatu per ſedem Apoſtolicam ad depoſitionem fuit finaliter condemnatus.

De fratre Petro de Caſtro-nouo Legato, & collega eius Magiſtro Radulpho, & Domino Fulcone Epiſcopo miſſo ad ſuſcitandum mortuum Epiſcopatum.

B

CAPVT VII.

CVM igitur terra iſta apud ſedem Apoſtolicam tam ſuper hæretica prauitate, quàm rapina mirabili & miſerabili infamia laboraret, iiſdem temporibus Miſſus eſt Legatus à ſummo Pontifice frater Petrus de Caſtro-nouo Ordinis Ciſtercienſis, vir prouidus, & diſcretus. Cui & Magiſter Radulphus perſona literata, & multum honeſta additus eſt collega, qui Comitem Tholoſanum ad expellendos hæreticos, ac ruptarios de terra ſua, & pacem conſeruandam monuerunt, & aſtrinxerunt etiam iuramento. Factumque eſt eodem tempore, quòd, Deo inſpirante. Venerabilis & religioſus vir dominus Fulco Abbas Floregiæ ſiue Torondeti Ordinis Ciſtercienſis eligitur in Epiſcopum Tholoſanum. Cuius promotionem cum audiſſet dictus Legatus, qui optimè eum nouerat, vt iacebat in lecto infirmus eleuatis manibus in cœlum, gratias egit Deo, quod de tali perſona prouidiſſet Eccleſiæ Tholoſanæ: qui ingreſſus eſt prius Eccleſiam ſuam in feſto ſanctæ Agathæ, quæ die Dominica erat in Quadrageſima, & cum oraſſet conuertit ſe ad populum ſermonem inchoans de Euangelio, quod legitur ipſa die, *exiit qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum*, cum quo optime ſuo principio congruebat, quod miſſum ad Epiſcopatum mortuum ſuſcitandum, velut alterum Eliſæum iam nemo debebat dubitare. Agebatur autem, quando intrauit Tholoſam annus gratiæ 1205. Quod autem dixi Epiſcopatum mortuum, non eſt mirum: nam ipſum audiui dicentem, etiam in ſermone, quod quando intrauit Epiſcopatum, à terra vſque ad cœlum nihil expeditum, quod ipſe poſſet percipere, inueniſſet; niſi centum ... nus quatuor ſolidos Tholoſanos, qui etiam quatuor mulos quos adduxerat, niſi guidaros ad amnem communem ad aquatum mittere non audebat, ſed aquam bibebant putei infra domum. Et ipſe creditoribus vrgebatur coram Capitulariis reſpondere. Terramque extra repleuerant Arriani, Manichæi, Hæretici, & Valdenſes, ſicut forte Dominus ordinabat, qui in primitiua Eccleſia non multos nobiles aut potentes ſecundùm carnem, ſed infirma mundi elegit, vt fortia quæque deſtrueret, vt Epiſcopus pauper prodiret & pedibus ad expurgandam hæreticam prauitatem.

C

De Domino Didaco Oxomenſi Epiſcopo & ſancto Dominico ſocio ſuo, miſſis ad prædicandum contra hæreticos.

CAPVT VIII.

IN ipſis quoque diebus Dominus Deus, ipſe qui ſagittas electas in prouidentiæ ſuæ conſeruat pharetra, duos de Hiſpania ad hoc opus produxit electos pugiles, dominum Didacum Epiſcopum Oxomenſem, & Religioſum virum ſanctum poſtea declaratum ſocium eius Dominicum, Canonicum ſuæ Eccleſiæ Regularem. Duo ergo iſti mittentes manus ad fortia, aggregatis illis Abbatibus Ordinis Ciſtercienſis,

&aliis bonis viris, ſuperſtitionem hæreticorum in altitudine Sathanæ gloriantium, A
cum omni humilitate, abſtinentia, patientia, cœperunt aggredi, non pompoſa aut
equeſtri multitudine, ſed calle pedeſtrico ad indictas diſputationes de caſtro in ca-
ſtrum nudis plantis & pedibus ambulabant: fuitque vna de primis congreſſionibus
apud viridefolium, vbi hæreſiarchæ plurimi ſcilicet Pontius Iordani, & Arnardus
Ariſati, & alij affuerunt. Et cum plurima hinc inde obiecta fuiſſent in id verbum,
quod dixit Dominus in Ioanne inciderunt, quod eſt; *nemo aſcendit in cælum, &c.*
Interrogabat enim Epiſcopus Oxomenſis quomodo intelligerent illud verbum,
quorum vnus reſpondit quod Ieſus, qui loquebatur, ſe hominis, qui eſt in cœlo,
filium appellaret. Eſt ergo inquit Epiſcopus ſenſus veſter, quod pater eius qui eſt
in cœlo ſit homo, cuius filium ſe appellat: quibus inquientibus ſe ſentire ſic eſſe, ait
Epiſcopus; dicente ergo Domino per Iſaiam, *Cælum mihi ſedes eſt, terra autem, ſca-
bellum pedum meorum*, conſequens eſt vt ſi ipſe homo eſt ſedens in cœlo, pedibus ter-
ram tangentibus, tibiarum cœli ad terram ſit ſpatium longitudo; quibus fatentibus
ita eſſe, ipſe ſtatim ſubiunxit; Maledicat vos Deus, quia groſſi hæretici eſtis, cre-
debam quod ſubtilitatem aliquam haberetis: deinde euanuerunt per illa verba dif-
fugia perquirentes: præmiſſa enim auctoritate probabant Catholici Chriſtiani eſſe B
Deum & hominem, qui de cœlo, vt eſſet homo; deſcendit, & tamen in cœlo erat
vnde deſcenderat ſicut Deus. Fuit & altera diſputatio apud Appamiam, in qua ſo-
ror Bernardi Rogerij Comitis Fuxenſis palam hæreticos tuebatur; cui frater Ste-
phanus de Minia, ite Domina, inquit, filate colum veſtram, non intereſt veſtra lo-
qui in huiuſmodi contentione; fuitque ibi diſputatum contra Valdenſes, ſub Ma-
giſtro Arnaldo de Camprano tunc clerico ſeculari arbitro à partibus electo, qui
cum eius iudicio ſuccubuiſſent ex eis ad cor aliqui redeuntes ad ſedem Apoſtolicam
adierunt, & penitentiam habuerunt, data ſibi licentia viuendi regulariter vt audi-
ui. In quibus Durandus de oſea fuit prior, & compoſuit contra hæreticos quædam
ſcripta. Et hi in quadam quidem parte Cataloniæ annis pluribus ſic vixerunt, ſed
paulatim poſtea defecerunt. Fuerunt & alij hæretici conuicti etiam inimicorum iu-
dicio euidenter. Vnde dicam quod audiui Dominum Fulconem Epiſcopum refe-
rentem, quod Pontius Ademari de Rodelia miles ſagax, tunc dicebat eidem Epiſ-
copo; nullatenus poſſemus credere quòd Roma haberet tot efficaces aduerſus iſtos
homines rationes: an non, inquit Epiſcopus, cognoſcitis eos vires veſtris obiectio-
nibus non habere? Bene agnoſcimus, ait ille, quare ergo de terra: Dixit Epiſcopus,
non expellitis, fugatis? At ille ait, Non poſſumus: ſumus enim nutriti cum eis, &
habemus de noſtris conſanguineis inter ipſos, & honeſte viuere contemplamur; ſic
enim falſitas, ſola nitidæ vitæ apparentia, ſubtrahebat incautos homines veritati.

De ſolemni diſputatione apud Montem Regalem hinc inde ſcripta coram C
iudicibus Laycis.

CAPVT IX.

DEINDE inter plurimas diſputationes, quas in diuerſis locis habuerunt cum
hæreticis, vna fuit ſolemnior apud Montem Regalem, cui inter fuerunt præ-
dicti noſtri pugiles, & Venerabilis vir Petrus de Caſtello-nouo legatus, & collega
ſuus Magiſter Radulphus ex parte ſua, à plures alij boni viri; & ex parte altera hæ-
reſiarcha Arnaldus Othonis, Guilhabertus de caſtris, Benedictus de termino, Pon-
tius Iordani & multi alij, quorum nomina non ſunt ſcripta in libro vitæ, anno Do-
mini 1207. fuitque per ſcripta diebus pluribus diſputatum coram arbitris à partibus
electis; ſcilicet, Bernardo de Villanoua, & Bernardo de Arcens militibus, & Ber-
nardo Goti, & Arnaldo Riberiæ Burgenſibus, qui bus ſua ſcripta partes vndique tra-
diderunt: fuitque fundamentum à parte hæreticorum diſputationis, quod Arnal-
dus Othonis appellauit, Eccleſiam Romanam, quam Epiſcopus Oxomenſis defen-
derat, non eſſe ſanctam Eccleſiam, neque ſponſam Chriſti, ſed Eccleſiam Diaboli,
& doctrinam Dæmoniorum, & eſſe illam Babylonem quam Ioannes appellabat in
Apocalypſi matrem fornicationum, & abominationum, ebriamque ſanguine ſan-
ctorum & Martyrum Ieſu-Chriſti, eiuſque ordinationem non eſſe ſanctam, neque
bonam,

A bonam, neque ſtatutam à Domino Ieſu Chriſto, & quod nunquam Chriſtus, neque Apoſtoli ordinauerunt aut poſuerunt ordinem miſſæ, ſicut hodie ordinatur. Quibus in contrarium probandum ſe obtulit Epiſcopus noui authoritatibus teſtamenti. Proh dolor! quod inter Chriſtianos ad iſtam vilitatem ſtatus Eccleſiæ, fideique Catholicæ deueniſſet, vt de tantis opprobriis eſſet Laicorum iudicio diſcernendum. Traditis ergo huic inde ſcriptis prædictis Laicis, quibus diffinitionis data erat authoritas, ab ipſis partibus, eiſque deliberare volentibus, ita adinuicem diſceſſerunt negotio imperfecto. Ego autem proceſſu annorum plurimorum inquiſiui Bernardum de Villanoua quid de ſcriptis actum fuerat ſupradictis; aut an fuiſſet diſputatio diffinita? qui mihi reſpondit, quod nihil extitit diffinitum nam ſcripta fuerunt perdita in aduentu crucesignatorum de caſtro illo & aliis fugientibus vniuerſis, dicit tamen quod intellectis quæ dicta erant hæretici 150. circiter ad fidem ſunt conuerſi. Ego vero ſuſpicor quod aliqui collegæ ipſorum, quos hæretici habebant fauorabiles, ſcripta huius ſuppreſſiſſent, nec multo poſt dominus Petrus de caſtro-nouo Legatus tranſiit ad dominum per gladios impiorum, cuius rei ſuſpicione Comes non caruit Tholoſanus. Sunt ergo iudices & ipſi principes auferendi qui
B talia ſuſtinebant.

De recurſu ad ſedem Apoſtolicam, poſtquam nihil eſſet prædicatione expellendis hæreticis expeditum, & Ordinis Prædicatorum origine ad fidei fulcimentum.

CAPVT X.

CONTINVATO itaque biennio, & amplius hoc labore cum accenſum ignem per hanc viam extinguere non valerent benedicti Dei pugiles attendentes quod res iſta altiori conſilio indigeret, clamare ad ſedem Apoſtolicam ſunt coacti, & vt cæpta prædicatio remaneret de ordinandis perpetuis Prædicatoribus eſt prouiſum, inſpirante domino: & hac de cauſa ſub beato Epiſcopo domino Fulcone Ordo Prædicatorum principaliter eſt exorſus. Quorum vexillifer beatus Dominicus Prælationem ſuſcepit pariter & laborem, ſuper quo non intereſt mea narrationem proſequi, cum per Hiſtoriam vitæ ſuæ, & ordinis vbique dilatati euidentiam, ſit iam volentibus atque nolentibus manifeſtum, verumque, ſecundum quod dicit beatus Apoſtolus, oportuiſſe hæreſes eſſe in noſtris temporibus ſiue regionibus, vt ordo beatus non tam apud nos, quam apud totum mundum fructuoſus & publicus appareret. Periculo igitur terræ apud ſedem Apoſtolicam, cui tunc præerat ſummus Pontifex dominus Innocentius Papa tertius, declarato, mittitur Legatus dominus Arnaldus Amalricus Abbas Ciſtercienſis, vir quidem magnæ Religionis, & prouidentiæ, ne-
C gotio, quod diſſimulari non poterat prouiſurus. Cum iam hæreſis excreuiſſet, magnatibus terræ conſentientibus, quod non tam ſtudioſos in ſe poſſet accendere, quàm armatam manum militiæ exercere, deſtinatur in Franciam, quæ ſemper conſueuit, gerere bella dominica ad Regem & Barones, & plebani viri idonei indulgentiam authoritate Apoſtolica prædicare cæperunt contra hæreticos, quæ concedi transfretantibus in terræ ſanctæ ſubſidium conſueuit.

De Petro Rege Arragonum qui duxit Mariam de Monte-peſſulano in vxorem, cuius matrem repudiauerat & ortu Iacobi filij eius.

CAPVT XI.

VERVM ne de contingentibus omittam, quæ videntur præſenti operi conuenire, propter, quæ ſe duxerunt dicto ſolemni immiſcere negotio, adeo quod anno Domini 1204. Petrus Rex Arragonum duxit Dominam Mariam filiam Guillelmi de Monte-peſſulano cuius matrem, Græcam nomine neptem Emmanuelis Imperatoris Conſtantinopolitani repudiauerat, in vxorem: quod autem fecit ambitione dominandi per eam in Monte-peſſulano, quam Bernardus Comes Conuenarum vxorem præhabuerat, atque dimiſerat Suſceptis ex ea duabus filiabus, quarum primã ſancius de Barta, & alteram Centullus Comes Aſtariaci habuere, vxores. Cum

que dominus Rex eam aliquandiu tenuiſſet, nec prolem haberet dimiſit; ſed proceſſu A temporis, hortantibus eum Prælatis eam ſibi reconciliauit, & cognitam prima nocte qua in caſtris venerat, de iſto Iacobo, qui modò regnat grauidauit, & reuerſa ad Montem-peſſulanum peperit ipſum Regem. Iterumque dimiſſa à Rege viro ſuo, cum eo in curia Apoſtolica litigabat, ibique cum deuotionis laude diem clauſit extremum natuſque eſt dictus Rex Iacobus anno Domini 1208.

De Comite Baudoino, fratre Comitis Tholoſani, nato in Francia & nutrito, & à fratre poſt incognito.

CAPVT XII.

ILLVD etiam referam, quod ante hos annos Baudoinus frater Comitis Tholoſani nabus in Francia, & nutritus venit ad fratrem ſuum moraturus cum eo, non tamen fuit ab eo, ſicut ſperabat, cognitus nec receptus, propter quod feſtinus in Franciam eſt reuerſus, & à Baronibus & Prælatis qui eius originem & nutrimentum nouerant, B obtinuit literas & ſigilla, quibus eum filium dominæ Conſtantiæ, matris prædicti Comitis, & ſororis Ludouici Regis Franciæ teſtabantur. Quem, cum ad fratrem ſuum reueniſſet, videns ipſe Comes quod eum repellere non poterat bono modo retinuit, ſed priuato beneficio, & honore tamen guerræ quam habebat in Prouincia cum principibus de Baucio, eum præpoſuit bellatorem, qui ſtrenuè egit & eos in Campeſtri prælio ſuperauit, fuitque ſic caſſatus in bello, quod ferebatur diu ſanguinem ſpuere cogebatur, nec ſic gratiam fratris ſui obtinuit, quod ei aliquam terram aſſignaret, de quo qualiter actum fuit ſequentia magis clare declarabunt.

De Comite Tholoſano qui audito reſponſo Regis Franciæ Othonem Imperatorem adiit, contra inhibitionem Regis & de captione ciuitatis Bitterrenſis.

CAPVT XIII.

IGITVR audiens Comes, quod contra terras ſuas crux prædicaretur in Francia, conſanguinem ſuum Philippum Regem Franciæ adiit, eius ſuper negotiis imminentibus conſilium habiturus, cuius reſponſo accepto placabili, contra eius inhibitionem ad Imperatorem Othonem Regis inimicum acceſſit, cuius odium acquiſiuit; reuerſuſque ad propria exercitui cruce-ſignatorum venientium occurrit pacificus. In quo erant conſanguinei ipſius Petrus Comes Altiſiodorenſis, & C Robertus de Cornaix, & alij multi magnates quibus eum aduenisse placuit. Intrantibus ergo terram primo incubuit obſidere ciuitatem Biterrim, ſed ciues peccatis ſuis exigentibus, diuino conſilio deſtituti, qui debuerant in pace venientibus occurriſſe, cum ſuperbè præſumpſiſſent reſiſtere, primam aggreſſionem irruentis vulgi repellere nequiuerunt, ſed aſcendentibus illis eorum mœnia & occupantibus, ipſi ad Eccleſiarum præſidia confugerunt, & inſiſtentes eorum tergo in Eccleſia beatæ Mariæ Magdalenæ, cuius erat feſtum in illa die fecerunt multorum millium magnam ſtragem, anno Domini 1209. fuitque vulgatum eodem tempore dominum hanc vltionem in eos qui dudum dominum ſuum Trincanellum eadem die occiderant proditionaliter, induxiſſe; quamuis etiam de labe hæretica, & de multis blaſphemiis contra eos offenſæ indicibiles dicerentur.

De Carcaſſona recepta in deditionem, & ordinatione tuenda & acquirenda terra.

CAPVT XIV.

POTITI igitur ciuitate Biterris, dicti domini Bellatores verſus Carcaſſonam dirigunt ſigna ſua, & Rogerius Vice-comes terrore concuſſus pacis conditiones

A tiones inuenit, vt ciues in camiſiis & braccis exeuntes inde, ciuitatem venientibus reſignarent, ipſo Vice-comite, donec perficerentur quæ peracta erant, in oſtagium remanente, in quo non poſt multum tempus dyſenteria expirauit; vnde multi multa mendacia diuulgarunt, quòd fuiſſet ſeriò interfectus: fuitque inter Prælatos, & Barones tractatus habitus per Legatum, quis terram acquiſitam mereretur, & inſiſteret acquirendæ: quod oblatum cum qui maiores erant in exercitu recuſaſſent, inuentus eſt Deo deuotus & ſtrenuus Simon Comes Montis-fortis, qui multis deuictus Prælatorum precibus & Baronum, quod cum cæteris primo recuſauerat acceptauit, dicens, quod defectu vnius Campionis nequaquam Dei negotium remaneret. Terrigenæ autem vicini terrore perterriti villas deſerentes & oppida fugiebant, niſi quod Cabaretum, Minerua, & Terminis caſtra fortia reſiſtebant, contra quæ ipſo tempore, & hyeme ſequenti vſque ad principium æſtatis fuit plurimum laboratum; nec erat interim verbum Dei alligatum, prædicantibus crucem qui ad hoc fuerant deputati.

B

De Confratria magna facta Tholoſæ, & cruceſignata contrà hæreticos & vſurarios manifeſtos.

CAPVT XV.

VENERABILI itaque patre Fulcone Epiſcopo curam gerente vigilem, quod omnes eius ciues Tholoſani, iſta quæ extraneis concedebatur indulgentia non carerent, vtque per hanc deuotionem eos Eccleſiæ aggregaret, atque facilius per eos expugnaret hæreticam prauitatem & feruorem extingueret vſurarum, cum Dei auxilio iuuante Legato obtinuit Tholoſæ magnam fieri Confratriam, Confratres omnes conſignans domino ſigno Crucis, in qua fuit tota ferè ciuitas præter paucos, & de Burgo aliqui conſenſerunt, & omnes aſtrinxit Eccleſiæ vinculo iuramenti, præpoſitiſque Baiulis Cõfratriæ Aymerico de Caſtro-nouo, qui dicebatur Coſa, & Arnaldo fratre eius militibus, & Petro de ſancto Romano, & Arnaldo Bernardi, dicto Endura viris quidem ſtrenuis & diſcretis atque potentibus adeò, Deo faciente, ipſa conualuit Confratria, quod cogebantur vſurarij coram eis conquerentibus reſpondere, & ſatisfacere malo velle, & cum armis in ruinam domorum, & prædam contumacium currebatur: & aliqui turres, vt ſe defenderent, muniebant: factaque fuit ex hoc magna inter ciues, & Burgenſes diuiſio, ita quod in Burgo aduerſus iſtam, fecerunt alteram Confratriam vallatam vinculo iuramenti, tamque proceſſum erat, quod iſta diceretur Confratria candida, alia nigra, fiebantque cum armis, & vexillis, frequenter etiam equis armatis, prælia inter partes: venerat enim dominus per ipſum Epiſco-

C pum ſeruum ſuum non pacem malam ſed gladium bonum mittere inter eos.

De Iacobo filio Regis Arragonum tradito obſide Comiti Montis-fortis, & obſidione caſtri Vauri eiuſque captione.

CAPVT XVI.

ANNO igitur 1210. ab Incarnatione Domini, initis interim pactis & conditionibus pacis inter Regem Arragonum, ad quem Carcaſſonæ principale dominium ſub Rege Franciæ pertinebat, & Comite Montis-fortis, pro quibus ſeruandis idem Rex tradidit Iacobum filium ſuum puerulum obſidem eidem Comiti Carcaſſonæ, inciditque conſilium Prælatis & principibus caſtrum Vauri in diœceſi Tholoſana, vbi multi dicebantur hæretici eſſe, obſidere, & hoc ſibi permittente negligentia Comitis Tholoſani, qui in hoc vt terram ſuam purgaret hæreticis atque ruptariis, inueniebatur inobediens, & remiſſus. Et iam non ambulabat ſicut à principio cum eis, eo quod in terram ſuam diſpoſuiſſent introire quibus & ipſe reſiſtere diſponebat, muniens & ſtabiliens caſtra ſua. Tunc Baudoinus frater ſuus petiit ab ea caſtrum nouum, quod primo venientibus inueniebatur, ipſumque munire, & deffendere promittebat; ſed Comes petitioni eius noluit conſentire. Tradidit tamen ſibi

caſtrum Montis-ferrandi muniendum, & defendendum, pollicens eis ſuccurrere, **A**
ſi forte contingeret ipſum obſideri. Ad obſidendum vero caſtrum Vauri exercitus properauit, quod Aymericus dominus Montis-regalis & Lauriaci, frater nobilis mulieris Geraldæ dominæ dicti caſtri ob gratiam ſororis ſumpſerat defendendum cum fortitudine parietum, quibus clauſum erat & cinctum, inexpugnabile vt ſuſpicabatur, fortitudini aduerſæ partis ingreſſuræ, cum pacto ſibi facto à Comite quod leuaret exercitum ſi venirent, eratque in eo hæreticorum non modica multitudo non ibi aſſidue commorantium, ſed quàm plurium qui conuenerant à remotis, habentium ſpem quod plures ibi caderent vulnerati, quos ipſi ſibi reciperent, & eorum pecunias poſſiderent: ſicut ego ab aliquo audiui, qui erat rei huius non ignarus; fictis enim verbis negotiabantur de credentibus ſuis, ſicut Petrus Apoſtolus prædicebat. Illuc ergo applicuit benedictus Dei exercitus, & cinxit vndique totum caſtrum, & pontem fecit ligneum ſuper amnem, quo iretur in exercitum altrinſecus hinc & inde: obſeſſis autem die, noctuque requies non dabatur, cum aſſidue petrariis, & molaribus, & aliis bellicis aggreſſionibus premerentur.

B

Confratria Tholoſana iuit ad obſidionem caſtri Vauri.

CAPVT XVII.

REQVIRVNTVR interea Confratres Tholoſani per Legatum, & Epiſcopum ſuum, vt venirent in exercitum negotio fidei & pacis, ſuccurſum & auxilium impenſuri; qui ſumentes arma ſua, & copias conuenerunt in plateam Montis Aygoni exercitus magnus valde, ſumpturi ibi conſilium, qua porta egrederentur ad exercitum profecturi, vbi Comes affuit inter eos, egreſſum eis in auxilium inimicorum ſuorum minis & precibus interdicens, qui eum audire noluerunt, iuramentum Legato præſtitum præferentes: & venientes ad portam ſancti Stephani, qua exire diſpoſuerunt præuenti ibi ab eodem, Comitem inuenerunt, qui obiiciens ſuper vectes brachia, dicenſque quod primo ei brachia frangerent, quam exirent ibi eorum exitum impediuit. Qui præſumentes quod ad quamcumque portam venirent ex latere illo idem faceret, ex improuiſo, quod ipſe non præuiderat, verſus pontes Garumnæ vexilla dirigunt tranſeuntes, & vadantes ſubtus vadaculum ad exercitum apud Vaurum properarunt, quos à longe obſeſſi proſpectantes ſuccurſum Comitis crediderunt; ſed quod inter caſtra exercitus erigerēt ſua tentoria, contemplantes ſuccurſus confidentiam perdiderunt: videnteſque quod ſe defendere non poſſent, cum parietes propugnaculis ſuis miſſis molaribus nudarentur, datis obſidibus voluntati oppugnantium ſe reddiderunt: adhuc autem durante pugna Comes Fuxenſis peregrinos recentes qui veniebant in exercitum incautos nuper inuaſit, & inter nemora plurimos trucidauit. Potitus igitur Comes Simon caſtro ſibi tradito ad libitum dictum Aymericum nobilem magnatem, cum paucis militibus in ſuſpendium eleuauit: cæteroſque generoſos cum quibuſdam qui ſe illis immiſcuerant, ſperantes quod militibus parceretur, vſque circiter octuaginta gladio conſummauit: hęreticos vero indutos circiter trecentos flammis exuſtos materialibus igni concremandos perpetuo aſſignauit, & Dominam caſtri Geraldam proiectam in puteum lapidibus cumulauit: vulgus autem ſub conditionibus eſt ſeruatum. **C**

De captione Caſtri, quod dicitur Caſſer, vbi LX. hæretici combuſti ſunt. Caſtrum Montis-ferrandi capitur. Baudoinus frater Comitis Tholoſani obſeſſus ad pacem recipitur.

CAPVT XVIII.

PERACTO itaque quod imminebat ibi, ad Caſtrum quod dicitur Caſſer Dei exercitus properauit, & expugnato eo & capto, circiter ſexaginta hæreticos, quos inuenerunt ibi, combuſſerunt; & tranſeuntes inde Montem-ferrandi Caſtrum

A ſtrum, quod frater Comitis Tholoſani Baudoinus muniuerat, obſidione cinxerunt,
& ipſo Comite ſicut promiſerat nullum ferente ſuccurſum compulſus Baudoinus fre-
quentis pugnæ inſtantia ad pacem Eccleſiæ, iuramento aſtrictus quod iuuaret eam de
cætero, eſt receptus: deinde ad acquirendam terram aliam tota hyeme eſt certatum.
Remiſſis autem ad propria confratribus Tholoſanis, Comes cum maximo labore &
ſtudio eos ſibi aggregauit, & partes in vnam concordiam reuocauit, & omnes vnani-
miter muniendæ, ac tuendæ ciuitati à superuenientibus inſiſtebant; & fuit lata per
Legatum excommunicationis ſententia contra omnes. Ac circa tempus illud dicti
Comitis filius Raymundus duxit Dominam Sanciam ſororẽ Petri Regis Arragonum;
in vxorem, cui Comes fictè donauit Tholoſam, vt tuendi eam, cauſam habere ra-
tionabilem videretur. Anno vero ſequenti ab Incarnatione Domini 1211. exercitus
peregrinorum, in quo Theutonicorum fuit maxima multitudo, obſedit Tholoſam,
Locans caſtra, & tentoria contra Burgum & partem plurimam ciuitatis, & multis
eam aggreſſionibus fatigauit, non minus à reſiſtentibus fatigatus, & ſoluta obſi-
dione, peractis quadragenis, peregrini ad propria ſunt reuerſi, damno dato in meſ-
ſibus, & vineis, & aliis rebus non modico ciuibus Tholoſanis.

B

Comes Montis-fortis obſidetur apud caſtrum nouum, qui exiuit in ſuccurſum ſuorum & triumphauit de hoſtibus, quo facto in caſtrum redit, & Comes Tholoſanus ab obſidione receſſit.

CAPVT XIX.

POST quorum receſſum Comes Tholoſanus exiuit in manu valida, & obſedit
apud caſtrum nouum Comitem Montis-fortis, & caſtrum erectis machinis
oppugnabat. Accidit autem vna die quod cum milites quidam ſui adducerent vi-
ctualia de diœceſi Carcaſſonæ, Comes Fuxenſis cum magna multitudine armato-
rum occurrit illis, & commiſit in campo grande prælium cum eiſdem; quod fuit
Simoni Comiti cominus nunciatum, qui ordinata defenſione caſtri, cernentibus
cunctis qui erant in exercitu, exiuit, vix ſecum habens ſexaginta milites, ſuis qui
iam fere defecerant ſuccurſurus. Cum veniſſet in campum, paucos adiit reſiſtentes
inueniens ſuper equos, in hoſtes irruit ſicut leo, qui eum adeſſe percipientes, fugæ
præſidium inierunt. Quorum ipſe tergo inſiſtens de ipſis fecit per deuia magnam
ſtragem, & in caſtrum cum victoria ſe recepit, In ipſo autem prælio Guillelmus
Cato, miles de Monte regali, cui idem Comes, ex compaternitate contracta cum eo,
familiaritatem habebat, in apero prælio factus eſt proditionaliter in ſathan contra
C ipſum, in ipſo campo ad aduerſarios tranſeundo, ignarus bellorum euentus varios,
cum ſecus acciderit quam ſperabat: propter quod idem Comes ex tunc fortius ab-
horrere cœpit conſortia militum noſtræ linguæ. Comes vero Tholoſanus confuſus
de ipſius victoria, ex amiſſione ſociorum, combuſtis machinis ab obſidione nocte
ad propria eſt reuerſus.

Quod Miramolinus Rex Africæ capitur per Regem Arragonum, & Calatraua ciuitas etiam à chriſtianis. Anno ſequenti Comes Montis-fortis in fortia Podioli munitionem ponit, ſed obſeſſa à Tholoſanis capitur & occiditur.

CAPVT XX.

REx vero Arragonum circa dies illos Tholoſam venit, & Vicarium ibi poſuit
militem Guillelmum de Scala nomine, & iuxta Burguetum nomine in illo-
rum, qui cognominabatur de Samaroum, hoſpitio morabatur. Deinde Rex in Hiſ-
paniam eſt reuerſus: quoniam Miramolinus Rex Africanus bellum indixerat chri-
ſtianis, cui dominus Arnaldus Almaricus, factus iam eo tempore Archiepiſcopus
Narbonẽſis habens centum milites gallicos diſpoſuit intereſſe. Conuenientibuſque

quinque regibus in ipſum prælium victoriam cum Dei adiutorio habuerunt, in A
quo ſicut publicè referebatur Sarracenorum circiter centum millia ceciderunt & obtinuerunt noſtri poſt bellum protinus Calatrauam Sarracenorum Rege turpiter fugiente anno Domini 1212. Interim autem Comes Simon requiem non habebat, nec dabat aduerſariis premens eos in locis publicis pluribus, ac infeſtans: Nam anno Domini 1213. in quadam fortia, quæ appellatur Podiolus, prope Tholoſam munitionem in principio æſtatis poſuit armatorum, quod Tholoſanis ad meſſem exeuntibus immineret: quos Comes Tholoſanus obſedit & expugnatos machinis ad deditionem coëgit, vitæ ſecuritate promiſſa, ibique intererat Rogerius de Iſartis, miles Gallicus, iaculo in capite vulneratus; hanc autem ſecuritatem ita obtinuerunt, quod cum ſe in quandam turrem recollegiſſent, nec ſe deffendere præualerent conditionibus ſecuritatis promiſſis, quod auditum erat in exercitu, quod Guido de Monte-forti iam prope venerat in ſuccurſum, Rogerius Bernardi filius Comitis Fuxenſis & alij quidam cum eo milites ad turrim hoſtium venientes eam ſibi ab incluſis aperiri iuſſerunt, & aperto oſtio iurantes, eis cæteri tenuerunt, quibus de morte timentibus mortem eis minantibus, Comitis iuramento, & magnatum Tholoſæ, vt dictum eſt, vitæ ſecuritas eſt promiſſa, qua nonobſtante miles ſtrenuus Simon Saxonis fuit à vulgo ſubito interfectus: cæteri vero ducti Tholoſam poſt paucos B
dies populari concurſu fuere in carceribus, nec non & quicumque capti fuiſſent alias, trucidati, & tracti ſicut morticinium extra villam quod vniuerſo populo poſt breue in detrimentum maximum eſt reuerſum, ſicut ſequentia declarabunt. Prætermitto autem quod qui prius fuit occiſus in primo impetu de Eccleſia ſancti Saturnini ad Taurum, in quam confugerat fuit tractus, & ab iniuria immunitatis & libertatis Eccleſiæ incœperunt, quod vt dixi in malum pluribus eſt reuerſum.

Caſtrum Murelli obſidetur à Rege Arragonum, Comes Montis-fortis propeperat in ſuccurſum ſuæ munitionis; & de præparatione ad bellum campeſtre.

CAPVT. XXI.

IPſo namque tempore prædictus Rex Arragonum, qui contra Sarracenos fuerat fortunatus fortunam etiam ſuam contra Chriſtianos voluit experiri, & venit Tholoſam æſtiuo tempore, circa finem & ſumpto conſilio cum Comitibus & magnatibus & ciuibus Tholoſanis, exiit manu valida & obſedit caſtrum Murelli in quo Comes Simon ſuam poſuerat ſtabilitionem, & ciuitatem Tholoſæ plurimum infeſtabat, & in exercitum de terris vicinis conuenerunt: quod cum innotuiſſet Comiti Montis-fortis in ſuccurſum ſuorum protinus feſtinauit. Nam vt ego audiui per plures annos dominum Maurinum Abbatem Appamiæ virum fide dignum, & C
per omnia laudabilem referentem qui prius ſacriſta Appamiæ caſtri habebat cuſtodiam, ipſe apud Bolbonam exiuit obuiam eidem Comiti venienti, & audito eo quod veniret ſuccurſurus obſeſſis, & etiam ſi eum expectarent in campo, cum obſeſſoribus commiſſurus, ait Sacriſta, vos habetis paucos ſocios reſpectu aduerſariorum in quibus eſt Rex Arragonum vir in bellis expertiſſimus, & probatus, habens ſecum Comites & exercitum magnum valde, & non eſt par cum tam paucis contra Regem, & tantam multitudinem experiri, qui ad hanc vocem protulit literas de ſua almoneria dicens. Legite iſtas literas? quas cum legiſſet, inuenit in eis quod Rex Arragonum quandam nobilem vxorem cuiuſdam nobilis Tholoſanæ diœceſis ſalutabat, perſuadens quod ob amorem eius ad expellendos de terra Gallicos veniebat, & alias blanditias continebant. Quibus lectis reſpondit ei Sacriſta; quid vultis dicere propter iſtud? qui ait, quid volo dicere; ſic Deus me adiuuet, quod ego Regem non vereor, qui pro vna venit contra, Dei negotium inuertere. Quo dicto repoſuit literas in burſa diligenter. Forſan aliquis, qui erat domeſticus aut Secretarius prædictæ nobilis, vt rem dignam, notam dicto Comiti fecerat illarum copiam literarum, quas ſecum Comes ferebat in teſtimonium coram domino contra illum qui tanquam effeminatus ſibi poſſe reſiſtere per Dei confidentiam non retinebat, ſeu non timebat. Et inde profecti, ingreſſi ſunt Murellum, quos peragrantes pontem, ſatis poterant hoſtes, ſi vellent, quaſi ad vnum æſtimare. Et cum

intraſſent

A intraſſent venerabiles patres, qui venerant cum eo, dictus Fulco Tholoſanus Epiſcopus, Guido Carcaſſonenſis, Bedeſius Agathenſis Epiſcopi, cæperunt agere propter euentus bellorum varios, an poſſent viam pacis, aut treugas inuenire: ſed Rege neutrum acceptante, niſi cum conditionibus indecoris parti Eccleſiæ & damnoſis, Comes Simon præſumens, quod ſi forte caſtrum aduerſariis reſignaret tota terra inſurgeret contra eum, & aliis adhæreret, & eſſent nouiſſima grauiora prioribus atque conſiderans, quod cauſam Dei & fidei proſequebatur exteris in contrarium concurrentibus, vinculis excommunicationis aſtrictis, ſatius duxit vna die periculum experiri, quam languida prolixitate aduerſariorem adaugere audaciam? quid plura? diem inſtantem exaltationis ſanctæ crucis, bello crucifixi pugiles elegerunt, & factis confeſſionibus peccatorem, & audito ex more diuino officio, cibo ſalutari altaris refecti & prandio ſobrio confortati arma ſumunt, & ad prælium ſe accingunt. Attendente autem Comite equum ſuum ſtrepa rumpitur ſellæ ſuæ, & pede in terram repoſito ſella continuo reparatur; cumque aſcendiſſet, equus ipſum capite in fronte percuſſit, adeò quod manſit aliquandiu ſtupefactus, qui, ſi percurrentibus Aranianis intenderet, vt plures faciunt, ſibi ſiniſtra imminere de prælio formidaret, inciditque eis conſilium ne directè contra exercitum proſilirent, ne B imbri Iaculorum populi Tholoſani exponerent equos ſuos; & exierunt per portam quæ reſpicit orientem cum caſtra eſſent ab occidente. Verumtamen neſcientibus propoſitum eorum, fugere viderentur, donec profecti pauliſper riuum quemdam tranſeuntes in planitiem verſus exercitum redierunt: erantque cum ipſo Comite Guido frater eius, Baudoinus frater Comitis Tholoſani & Guillelmus de Barris Alanus de Roſſiaco, & alij multi ad numerum mille armatorum.

De ordine & fine Belli in quo Rex Arragonum occiditur, & multi nobiles cum eo, & ſtrages fit populi Tholoſani.

CAPVT XXII.

IGITVR Rex Arragonum parauit ſe ad prælium, Comite Tholoſano in contrarium conſulente, vt infra caſtra conſiſterent & venientium equos telis & iaculis vulneratos debilitarent, debileſque ſecurius inuaderent, & inuaſos facilius contererent aut fugarent, qui in caſtro non poſſent defectu victualium, remanere; quem Rex audire noluit metui aſcribens & ignauiæ, quod dicebatur. Ordinatis ergo aciebus à Rege, ad pugnam veniunt dato primo congreſſu Comiti Fuxenſi cum Catalanis, & copiâ & multitudine bellatorum: ex aduerſo autem ſicut audiui referentem Dominum Raymundum, vltimum Tholoſæ Comitem, qui tunc tanquam æta- C te inhabilis ad pugnandum, eductus fuit de caſtris in equo libero ad locum eminentem, vnde commiſſionem videre poterat, Comes Simon venit tribus ordinibus vſu, vt nouerat militari; & poſteriores properantes in vnum ad primos ictus cum prioribus affuerunt, docti ſatis quod pugna vnanimiter agreſſa victoriam parit, adeoque hoſtes primo impetu ſubuerterunt, quòd eos à campo, vt ventus à facie terræ puluerem, propulſarunt: qui vt licitum fuit, ſe in poſteriores acies collocarunt: deinde ad Regis aciem, vbi vexillum eius nouerant ſe conuertunt, tantaque preſſura in ipſum irruunt, quod armorum colliſio & ſonus ictuum ad locum, vbi erat ipſe, qui hæc dicebat aëre ferebantur, ac ſi multæ ſecures nemora detruncarent: mortuuſque eſt ibi Rex, & Magnates plurimi de Arragonia circa eum. Cæteri autem terga fugæ dederunt & infiniti dum fugerent ceciderunt, ipſi quoque Comites Tholoſanus & Fuxenſis & alij fugæ præſidio euaſerunt. Populus autem Tholoſanus, de caſtris, vbi erant vallati curribus, ex aliis impedimentis, adhuc cui ceſſiſſet victoria ignorabat, donec redeuntium ex trophæo vexilla notantes, ad nauigium quod habebant in Garumnæ littore concurrerunt, & qui potuerunt ingredi euaſerunt, cæteri vel ſubmerſi, vel in campi planitie cæſi gladiis ceciderunt, ita vt occiſorum numerus vbique eſſe quindecim millia dicerent. Corpus autem Regis petitum, & conceſſum fratres Hoſpitalis ſancti Ioannis nudum inuentum in campo, vt dictum fuit eo tempore, leuauerunt; nec defuerunt, qui, dum populus paſſim occideretur, eis concurſum, quem nuper contra incarceratos, quos Tholoſæ occide-

Google

rant exprobrarent. Plures autem capti in prælio, vitæ reſeruati, vel in carcere mortui ſunt, vel ſe pretio redemerunt; nec fuit iuuentum quod vel vnus ex parte Eccleſiæ concidiſſet. Ecce quid ſuperbia, quid voluptas Regi, qui ſemper contra Sarracenos fortunatus fuerat, in hoc Chriſtianorum prælio mæruerunt, quem minime à concepta ſtultitia amor filij retrahebat, quem propter fœdus initum inter eos obſidem dederat hoſti ſuo, qui eum extinguere poterat, ſi voluiſſet in rupti fœderis vltionem. Erat autem videre pietas, & audire lamenta Tholoſæ planguentium mortuos ſuos, quoniam vix vacabat domus quæ plangendum mortuum non haberet, vel quem credebat mortuum, vel incarceratum: cuius mali illa fuit occaſio, quod furente populo propter eius audaciam, omnes curterent in furorem, non de virtute Dominica ſed viribus humanis confidentes: contra eorum aduerſarij, qui in Domino confiderant, nil pro ſua paucitate tale præſumebant, ſed ſanctæ crucis deuotè feſtum celebrantes in illa die tanquam Dei pugiles crucis eiuſdem aduerſarios ſuperarunt. Reuerſi enim in caſtris hoſtium triumphantes, gratias reddiderunt Domino Ieſu Chriſto, qui ſua dignatione paucis eis & de tam multis victoriam conceſſiſſet. A

B

Baudoinus frater Comitis Tholoſani capitur in lecto proditionaliter & à Comite morti condemnatur patibulari.

CAPVT XXIII.

ACCIDIT autem non poſt multos dies, quod Baudoinus frater Comitis Tholoſani ceſſerat in partes Agennenſes, vbi ſibi terram contulerat Comes Simon, in caſtro quod dicitur oliua, in quo venditum proditionaliter quidam quieſcentem in lecto nocte ceperunt, & fratri ſuo Comiti tradiderunt quem cum captum eum apud Montem Albanum diebus pluribus tenuiſſet, prauo tandem vſus Conſilio Rogerij Bernardi, filij Comitis Fuxenſis, & Bernardi de Portella Cathalani, & quorumdam aliorum in vltionem Regis Arragonum qui in campo primo fuerat, fratrem ſuum ſuſpendio condemnauit; vix data ſibi licentia habendi ſacerdotem, cui confeſſionem redderet peccatorum. Cuius corpus fratres templarij petitum & conceſſum depoſuerunt de arbore & apud villam Dei in caſtro ſuo tradiderunt iuxta Eccleſiam Eccleſiaſticæ ſepulturæ. Multum enim Comes opinionem ſuam ex illius fratricidio aggrauauit qui ſaltem de ſuſpendio ei parcere debuiſſet qui alias ne etiam ſibi ex hoc hanc inferet iniuriam atque aliquo alio ſuplicio non tam ignominioſo ipſum poterat extinxiſſe: ſed iuſtus quacumque morte præoccupatus fuerit in refrigerio erit. Ipſe enim qui iuramento tenebatur Eccleſiæ adhærere, non poterat ſe ſubſtrahere in articulo grauiori, præſertim cum nunquam frater ſuus ei bonam vt frater ſpem oſtendiſſet: ſed periculis eum maioribus obiecisſet. Circa hos dies illuſtris Rex Franciæ Philippus cœpit in bello campeſtri Flandriæ, & Boloniæ Comites & in locis quos ſibi ipſis elegerant atque diuiſerant, ſi fortuna eis fuiſſet ad nutum cuſtodiendos ſtatuit vinculis mancipandos. Et ipſo tempore Ludouicus filius eius in Aquitania currens contra Regem Angliæ Ioannem, ipſum fugientem ab eius facie effugauit. C

Magiſter Petrus de Beneuento Cardinalis Eccleſiæ Romanæ mittitur Legatus, de pace acturus: obſides Tholoſani mittuntur Arelatem, in Prouincia, & caſtrum traditur Narbonenſe.

CAPVT XXIV.

SEQVENTI vero tempore poſt mortem Regis Arragonum mittitur Legatus Dominus Petrus de Beneuento Cardinalis, à ſummo Pontifice, finem pacis labori bellico cum Dei auxilio poſiturus, cui de parendo mandato & ordinationi ſummi Pontificis, Comes, & ciues Tholoſani ſeſe aſtrinxerunt vinculo iuramenti. Et præter caſtrum Narbonæ traditum ſibi, ciues & Burgenſes dederunt obſides apud Arelatem

A Arelatem ciuitatem Prouinciæ moraturos: Caſtrum vero prædictum, tenendum & cuſtodiendum nomine Eccleſiæ Romanæ, commendauit Epiſcopo Tholoſano, Comes vero Tholoſanus, eiuſque filius, & eorum vxores ad manendum in domo de Roaxio deſcenderunt.

Caſtrum Fuxi Traditur.

CAPVT XXV.

EODEMQVE tempore Comes Fuxi Caſtrum ſuum Fuxi tradidit eidem Legato, mandatis Apoſtolicis pariturus, quod Legatus cuſtodiendum Abbati ſancti Tiberij, nomine Eccleſiæ Romanæ; commendauit, in quo idem Abbas Berengarium nepotem ſuum domicellum poſuit Caſtellanum. Proceſſu vero dierum plurium Comes Tholoſanus exiuit Tholoſam, apud quos poterat ſuis negotiis proiuiſurus; filius vero ſuus in Angliam ad Regem conſanguineum ſuum diuertit, conſilium habiturus. Eratque eo tempore treuga pacis præambula ſequuturæ, data li-
B centia militibus faiditis ire per territorium, non in oppida introire, nec in equis veloeibus, ſed Roncinis, cum vno calcari æquitando ſolummodo, ſine armis. Dicamque quod audiui diebus illis dici, virum ingenuum Raymundum de Rocaudo militem, qui de maioribus fuerat conſiliariis Comitis Tholoſani, acceſſiſſe ad Dominum Fulconem Epiſcopum Tholoſanum petentem ab eo domum hoſpitalis quod dicitur Maynaderie, in quo in obſequio Dei clauderet dies ſuos, eique Epiſcopum in parabola reſpondiſſe: ipſum, qui conſiliis ſuis primis Comitem occiderat per occaſionem, quaſi qui totum egerat, nunc conari petere dari ſibi beneficium hoſpitalis, ad inſtar cuiuſdam folli, qui cum quemdam lapide percuſſum cerebro occidiſſet, ad eleemoſynam pro mortuo diuidendam venit, cum pauperibus recepturus, quem cum ſedentem in ordine, is qui dabat eleemoſynam nihil illi daro, vt aliis, pertranſiret, an non, inquit, mihi qui totum feceram erogabis? ſicque Epiſcopus petitionem eius hac duxit ſimilitudine repellendam, quod verbum fuit non parum eo tempore diuulgatum.

Concilium generale celebratur. Terra adiudicatur Comiti Montis-fortis.

CAPVT XXVI.

C IN diebus illis ſummus Pontifex Innocentius Papa III. ex omni natione conuocat Concilium generale, quod fuit celebratum in Vrbe, anno Domini 1215. Cui interfuerunt Comes, & filius eius Tholoſanus, qui de Anglia venit cum quodam mercatore ſub ſpecie ſeruientis, & Comes Fuxi pro parte ſua & Petrus Bermundi occaſione vxoris primogenitæ Comitis Tholoſani quam habuit in vxorem: Si contingeret terram adiudicari eis vt primogenito poſtulabat: pro parte altera erat ibi Guido frater Comitis Montis-fortis fuitque terra adiudicata Comiti Montis-fortis, priuato inde per ſententiam Comite Tholoſano, & fuit traditum Caſtrum Narbonenſe eidem Comiti Simoni, & iuratum ei à ciuibus atque Burgenſibus Tholoſanis & ipſe nominatus & habitus pro Comite Tholoſano, & à Notariis ponebatur Comes in publicis inſtrumentis: fecitque dirui muros ciuitatis, & parietes Burgi, & æquari foſſata & turres domorum fortium deſtrui infra villam vt vltra non auderent inſurgere contra ipſum, & catenas ex compitis remoueri fecit. Caſtrum Narbonenſe, quod tunc ſolidum erat vſque in altum ſicut & nunc eſt, vacuari tellure, & portam aperiri ab oriente, vt ignorantibus aut inuitis ciuibus Caſtrum poſſet ingredi quando vellet iuſſitque foſſata magna fieri inter Caſtrum, & ciuitatem, & cingi magnis ſudibus: filio quoque ſuo Guidoni dedit vxorem Comitiſſam Bigorræ, vt latera Comitatus à parte Vaſconiæ roboraret, & obſides, qui dati fuerant Legato à ciuibus Tholoſanis redeundi ad ſua licentiam habuerunt.

 A

Comes Tholoſæ ſeceſſit in Hiſpaniam, filius eius venit in Prouinciam, & à ciuibus Auenionenſibus amparatur, & terra Venaiſſini, ad eum conuertitur.

CAPVT XXVII.

POST Concilium autem generale Comes Raymundus ſeceſſit in Hiſpaniam, & filius eius venit in Prouinciam, quo iam vxores eorum tranſierant, poſtquam Comes Simon Tholoſam adiiſſet fuitque dictus filius amparatus à ciuibus Auenionenſibus & receptus, & conuerſa eſt terra ad eum ſimiliter Venaiſſini, & inde mouit guerram Comiti Montis-fortis: inuitat quidpiam hic ad conſiderationem iudiciorum executio diuinorum, dum quæ cæpta fuere pro tuenda fide Catholica, & prauitate hæretica extirpanda, prædicationis manſuetudine præcedente, ac deinde correctione ſæcularis iuſtitiæ ſuccedente, ac tertio ad conſummationis quaſi finem deducta, permiſerit Dominus, ac ſi nihil actum eſſet iterum inſtaurari, vt vbi conſummaſſe præſumeretur, homo ibi iterum incipere cogeretur; ſed rerum, & executio in promptu iudicij huius nobis exhibet rationem. Nam ſicut Hæbreis, dum B eſſent in terra promiſſionis de protectione diuina ſuperbientibus propter ſuam ingratitudinem permiſit Dominus adeſſe Ægyptios, & cæteras in circuitu nationes quibus affligerentur propter humilitatis cuſtodiam, datuſque eſt Apoſtolo Angelus Sathanæ, carniſque ſtimulus ne in altum reuelationum magnitudine tolleretur, illiſque in malorum ſupplicium, & iſtis in virtutis exercitium; ſic in iſtorum negotio tam fauorabili eſt vſus ipſe Dominus conſuetis. Nam cum Comes Simon, vir per omnia in ſe laudabilis, terram fauente Domino vendicaſſet, eamque magnatibus, & militibus diuiſiſſet, potiti ea non eam eo fine cæperunt regere, quo fuiſſet principio acquiſita, nec iam quæ Chriſti erant, ſed quæ ſua quærebant, cupiditatis, & voluptatis: deſideriis ſeruientes, & quod, agente Deo, vnus quaſi mille, & duo fugarent decem millia, non diuinis, ſed ſuis viribus applicantes, cura illis nulla, vel modica inueſtigandis erat Hæreticis, aut tenendis; propter quod calice iræ ſuæ, quæ nondum erat exinanita potauit eos Dominus inſequenti, ſicut in ſequentibus apparebit.

Filius Comitis Tholoſani obſedit Caſtrum Bellicadri, obſidetur & ipſe à Comite Montis-fortis.

CAPVT XXVIII.

ECCE enim prædictus filius Comitis ſæpedicti, receptus à cinibus Auenionen- C ſibus & plebibus Venaiſſini, conſentientibus hominibus Bellicadri villam eorum introiuit manu valida, & obſedit munitionem, quæ erat in caſtro, vndique, tam per terram, quam per flumen Rhodani, vt exire non poſſent incluſi; ſed nec quiſquam ad eos ingredi præualeret, accurrenſque Comes Simon obſedit exercitu obſidentes, ſed eidem munitioni, conſumptis carnibus equorum, & cunctis neceſſariis deficientibus data ſecuritate vitæ caſtrum hoſtibus reſignauit, & Comes Simon, cum nil proficeret, ab obſidione receſſit; propter quod multi qui latebant, cornua extulerunt, & plura oppida, & villæ hoſti eius vnitæ adhæſerunt. Ciues autem Tholoſani, quorum dudum obſides redierant; ſicut dixi ſæpius, ſubeſſe ſuperbè dominantibus detrectantes, quadam ſe inobedientia ſubtrahebant, & moleſte deferebant iugum in conſuetæ præiudicium libertatis. Propter quod Comes Simon, timens ne, niſi eos premeret in tumorem ſe erigerent altiorem, conſilium habuit, vt eos armis inuaderet, & rigore ſuperbiam caſtigaret.

A

Comes Montis-fortis inuadit Tholoſam immiſſo igne in pluribus locis.

CAPVT XXIX.

ANNO igitur Domini 1216. veniens in manu valida, & armata, ciuitatem inuaſit, in locis pluribus igne immiſſo, vt duplici gladij, & flammæ turbine terretentur, & facilius turbatentur; qui è contrario vires viribus opponentes trabibus & vaſis in plateiscoram venientibus tranſuerſatis, eorum impetum repulerunt, nec quietem vel in ignem, vel in hoſtes laborantes, toto noctis ſpatio habuerunt. Manè autem facto venerabilis pater Dominus Fulco Epiſcopus, adiunctis ſibi quibuſdam excubiis, vt periculis occurreret imminentibus, de pace tractauit, & concordia inter partes, & aciem ferri argento retundere probauerunt: Erat enim Comes Simon extenuatus propter ſumptus factos apud Bellicadrum, & pecuniis indigebat, quod præſumentes aliqui, ſibi ſub boni ſpecie perſuaſerunt, vt pro emenda reciperet à ciuitate & à Burgo triginta millia Marcarum argenti quæ bene ſolui B poterant, vt eius gratiam obtinerent. Cui conſilio Achitophel libenter conſenſit & excæcatus argento periculum non præuidit. Sciebant enim qui talia ſuadebant, quod in iſta pecunia multa in offenſionem vniuerſorum, & ſingulorum committe-tentur, quibus cogerentur affectare priſtinam libertatem, & ad ſe antiquum Dominum reuocarent: facta namque talia, quam debebant, cum dura & graui inſtantia petebatur, & præter pignoris extorſionem oſtia ſignabantur, & multa fiebant, quæ longum eſſet per ſingula enarrare, ſub qua gemebat populus ſeruitute. Interim tractabatur ſecretò cum Comite veteri in Hiſpania peruaganti, qualiter Tholoſam rediret, & fieret quod optabat.

Comes Tholoſæ ſenior veniens de Hiſpania recuperauit Tholoſam.

CAPVT XXX.

IGITVR anno Domini 1217. cum Comes Simon guerram longè gereret cum Ademario de Pictauio vltra Rhodanum, obſeruata temporis opportunitate, Comes Tholoſæ, cum Conuenarum & Paleariorum, Comitibus, & militibus non multis, tranſiit Pyræneos, & intrauit Tholoſam, menſe Septembri, non ponte, ſed vado, ſub Vadaculo; quod cum pauci ſcirent, quibuſdam placuit, & quibuſdam diſplicuit, qui futura præteritis compenſabant vnde quidam verſus Caſtrum Narbo-C nenſe cum Gallicis ſe traxerunt; quidam ſe in domum Epiſcopi, & in clauſtro ſancti Stephani, & in Monaſterio ſancti Saturnini pariter ſe receperunt, quos Comes minis, atque blanditiis ad ſe poſt dies aliquos reuocauit. Comes vero Guido, qui erat in terra tentauit ferro recentem motum compeſcere, ſed repulſus non valuit adimplere. Interim autem dum iſta Comiti Simoni nunciantur, tenenti obſidia apud Creſtum, ciues cæperunt contra claſtrum claudere ciuitatem palis & ſudibus, & magnis trabibus, & foſſatis, incipientes à pinna quæ dicitur Toteti, vſque ad pinnam ſancti Iacobi per tranſuerſum; venienſque Comes Simon, cum Domino Bertrando Cardinali, qui miſſus erat Legatus à ſummo Pontifice Honorio, inuaſit in manu valida ciuitatem; ſed deffendentibus ſe viriliter ciuibus nihil potuit illa vice. Deinde Machinæ vndique eriguntur & mittuntur molares, & lapides verſa vice. Mittitur interea in Franciam Dominus Tholoſanus à Legato Epiſcopus, prædicaturus crucem, cum aliis qui mandatum habuerant in eodem, cum quibus fuit Magiſter Iacobus de Vitriaco, vir magnæ honeſtatis, literaturæ, & eloquentiæ, qui poſtea fuit Epiſcopus Acconenſis, deinde in Romana curia Cardinalis, de quo etiam audiui Dominum Epiſcopum Tholoſanum referentem, quod ab eo audiuerat, ſibi iniunctum fuiſſe per viſionem in ſomnis à Beato Saturnino Tholoſæ protopræſule vt contra ſuum populum prædicaret. Et hoc Epiſcopus referebat, quærens ab eo, an ipſe prius ignoraret quod fuerit aliquando Tholoſæ Pontifex Saturninus Nomine. Et in iſta Prædicatione multos cruce ſignauit, qui venerunt in iſta

obſidione Tholoſæ verno tempore ſequenti, cum quibus & Epiſcopus ad exercitum eſt reuerſus. A Cui Comes Simon donauit in eleemoſynam, eiuſque ſucceſſoribus Epiſcopus Tholoſanis perpetuò caſtrum Viridisfolij, cum cunctis villis, & fortiis quæ erant ſub eiuſdem caſtri Dominio, in quibus erant viginti forria vel infra, nil ſibi retento niſi quod ſi contingeret fieri ſibi bellum campeſtre ab aliquo in terra ſua, Epiſcopus milirem vnum armatum ſibi in illo prælio exhiberet. Cum igitur labor pugnæ tam obſeſſis quam obſidentibus per totam Hyemem, tam cum machinis, quam aliis inſtrumentis bellicis perduraſſet, Comes Simon roboratus recentibus peregrinis non tam aggreſſionibus quæ fiebant extrinſecus, atque diſcurſibus quæ fiebant circa villam; quos & ciues impediebant barreriis, & foſſatis aduerſarios infeſtabant. Cum demum fuit conſilium ædificare machinam ligneam, quam vocabant Catam, eum qua terram & aliqua pertraherent ad teplenda foſſara, quibus æquatis pugnam Cominus inferrent, & effractis clauſulis ligneis inſilirent. Erat autem Comes affectus libore & tædio, & diminutus in ſumptibus & exhauſtus, nec facile ferebat ſtimulos, quibus à Legato aſſiduè quod ignarus, & remiſſus eſſet plurimum pungebatur: vnde & vt dicebant, orabat Dominum, vr ſibi morris remedio daret pacem. B Cumque quadam die intraſſet Catam illam in Craſtino Natiuitatis ſancti Ioannis Baptiſtæ immiſſa ab aduerſa parte lapis Mangonelli cecidir ſupet caput eius & comminutus expirauit, quod ciuibus infra villam innotuit illa die, qui quantam haberent lætitiam clamoſis exultationibus non celarunt, quando erat magna triſtitia ex aduerſo: eranr enim ciues in anguſtia ab imminentis aggreſſionis formidine, qui eriam niſi rara victualia non habebant, poterantque de colligendis meſſibus diffidere in æſtate. Ecce cuius terror erat à mari mediteraneo, vſque ad Mare Britannicum cadit ſub lapidis vno ictu: in cuius caſu qui ante ſteterat cecidit & in eo qui bonus erat percellitur animus ſubditorum. Dico enim quod audiui proceſſu temporis Comitem Tholoſanum, qui vltimo deceſſit, quamuis eius hoſtis fuiſſet ipſam in fidelitate, prouidentia, & ſtrenuitate, & in cunctis quæ decent Principem mirabiliter commendantem. Iam tunc dominus dabat ſignum, quod ab eius via Receſſiſſent, ſupetbè apponebant nolentibus imperare, nec dabant operam purgandæ terræ ab Hæretica prauitate, propter quod totum fuerat inchoatum.

Poſt mortem Comitis Montis-fortis Amalricus filius eius ſoluta obſidione repetit Carcaſſonam, & obſidet caſtrum nouum.

CAPVT XXXI.

EXTINCTO Comite Simone, ſucceſſor eius & Hæres ipſius filius Amalricus C ab obſidione receſſit, Caſtrum reſignans, quod tenere non poterat Narbonenſe, & corpus Paternum apud Carcaſſonam curatum more Gallico exportauit. Vacillante igitut terra caſibus inopinatis ſatis poſt paucos dies Caſtrum nouum, quod dicitur de Arrio redditur Comiti Tholoſano quod Comes Amalricus non eſt cunctatus collectis exercitibus obſidere, erectis Machinis contra ipſum, tuente illud, ac ſtabiliente filio Comitis Tholoſani: factumque eſt vna die, quod in quodam inſultu cecidit Guido Comes Bigorræ, frater Comitis Amalrici, & confoſſus vulneribus expirauit; cuius corpus decenter curatum in tabulato purpura cooperto remittitur fratri ſuo, & ab æſtatis fine, vſque ad finem hiemis eſt certatum. Conrigit autem in ipſa hyeme vt Folcaudus & Ioannes de Brignio fratres, viri ſtrenui & bellicoſi, & plures ab exercitu exeuntes in prædam in finibus Tholoſæ, cum omni audacia cucurrerunt, & prædam omnem collegerunt. Quos filius Comitis Raymundi qui Tholoſæ erat, currens poſt eos iuxta Vadegiam inuenit cunctantes, qui ſi prædam dimiſiſſent, abiiſſe poterant ſine damno; ſed congreſſum Campeſtrem qui exquiſierunr, inuenerunt: in ptincipio namque commiſſionis vallati qui erant ferri pondere onerati, à percuſſoribus, & baliſtariis in equis liberis multa paſſi ſunt ab eis, donec ſuccederent qui maiori fortitudine ſequebantur, & maiores primo Gallici corruerunt, & pluribus cæſis, in equis velocibus fugæ præſidio euaſerunt. Et Dominus Sicardus de Monte-alto teleuatus de campo ab amicis, quos ibi habebat

ab

A ab hoſtibus eſt eductus. Fuere autem retenti & ſeruati ad vitam Folcandus & Ioannes frater, & alij quidam pro captis qui tenebantur recuperandis, aut forſitan capiendis, tradituſque eſt Ioannes tenendus apud Aniortum pro Bernardo Othonis, qui eo tempore captus erat. Folcandus vero in caſtro Narbonæ carceri mancipatur. Soluta autem obſidione à Caſtro-nouo Comes Amalricus receſſit verno tempore affectus tædio magno & expenſis.

Ludouicus filius Regis Philippi poſt captionem Rupellæ, recepit caſtrum Marmandæ in deditionem, & Tholoſam obſedit.

CAPVT XXXII.

ANNO autem ſequenti ab Incarnatione Domini 1219. dominus Ludouicus Illuſtris Regis Philippi filius cum in deditionem cæpiſſet Rupellam, quam expugnauerat contra Regem Angliæ; cum exercitu ſuo venire aduerſus Tholoſam diſpoſuit peregrinus, cui venienti obuium fuit obſidere Caſtrum, quod dici-
B tur Marmanda, quod erat Comitis Tholoſani, quod eius Comitis mandato Comes Aſtariaci Centullus nomine, & magnares Arnaldus dè Blancaforti & Guillelmus Arnaldi de Taulalque & milites multi ſuſceperunt deffendendum. Et cum per dies aliquos, eos dominus Ludouicus expugnari feciſſet, cognoſcentes obſeſſi quod diu ferre non poſſent belli inſtantiam, data eis belli ſecuritate, eius ſe carceri reddiderunt, & Villam; ductique ſunt capti apud Podium Laurentium, ſeruandi donec qui capti tenebantur à parte altera tenerentur. Recedens autem de Marmanda Dominus Ludouicus Tholoſam properat, recta via, eratque eius exercitus magnus valde: Nam quantum durat ambitus Burgi cum parte ciuitatis, & vltra Garumnam ſe caſtra vndique extendebant erectis machinis & agreſſionibus acerrimis obſeſſos diebus pluribus expugnauit. Nec aberat Dominus Bertrandus Legatus, cui negotium cordi erat, perfectiſque ſuæ peregrinationis diebus ab obſidione receſſit princeps exercitus, cum modicum peregiſſet, aduerſariis ſe deffendentibus viriliter & potenter: machinæ autem eius incendio ſunt combuſtæ, & ipſe in Franciam eſt reuerſus, & fuere qui capti erant hinc inde prænominati viri & milites reſtituti.

Folcaudus de Belgino & Ioannes frater eius in conflictu moriuntur, & ſuæ malitiæ recipiunt talionem.

C
CAPVT XXXIII.

POST receſſum autem dicti exercitus ferueritius guerta excanduit, & plura Caſtra ſe reddiderunt Comiti Tholoſano, accidit ſequenti hyeme, quod Folcaudus & Ioannes frater eius, & alij plures milites, iterum ex illo latere, quo & alia vice in prædam currerent, & caperent copioſam. Quibus occurrens idem filius, Comitis Tholoſani, omnes vicit & cepit, & deferri fecir Tholoſam gratum encenium ipſorum fratrum capita amputata, & poſuit in ſpectaculum ſuper palos, quod adſcriptum fuit à pluribus diuinæ vltioni: erat enim dictus Folcaudus vir crudeliſſimus, & ſuperbus, qui ſtatutum, vt dicebatur, apud ſe fecerat, vt omnis homo captus de guerra niſi daret centum ſolidos moreretur, captos in fouea ſubterranea eſurie cruciabat, & quando vel ſemiuiuus vel mortuus afferebatur in ſterquilinium iaciendum præcipiebat; fuitque diuulgatum, & adhuc dicitur, quod exiens ad prædam hac vice vltima, duos miſeros, quos tenebat captos patrem & filium ad ſuſpendendum fecit duci, etiamque cogi fecit patrem filium ad ſuſpendium eleuare: deinde iuit ad curſum propoſitum, nec reuenit, Domino ſibi pro meritis rependente. Nec dicendum ſiue narrandum quanta immunditia eius familia ageretur: habebant enim plurimi & tenebant publicè concubinas, vxoreſque per vim aliorum rapiebant, hæc & plura ſimilia committebantur impunè: non enim propter quæ primo venerant hæc agebant, nec reſpondebant poſteriora principio,

neque cum capite caudam in ſactificio offerebant, nec calidi erant iſti nec frigidi, A
ſed quia tepidi, cœpit eos Dominus de ore ſuo euomere, & de terra quam eius au-
xilio acquiſiuerant propulſare. Sequenti anno ab Incarnatione Domini 1220. quo
& Ioanna nata eſt, filij eiuſdem Comitis Tholoſani filia, multa ſe illi oppida reddi-
derunt: Munitio Caſtri-vauri, expugnato, & capto Caſtri capit, etrucidatur, præter
paucos, qui natando verſus caſtra Sicardi Vice-comitis Lautrecenſis, fauore vxo-
ris eius beniuolæ euaſerunt. Caſtrum Podij Laurentij obſeſſum à parte municipij
dimittitur, data ſecuritate dominæ Emengardæ vxori quondam Folcardi, eiuſque
liberis, & toti munitioni, donec à tota conqueſta exiuiſſet. Caſtrum Montis-rega-
lis expugnatur, & capitur, Domino ſuo Alano de Roſſiaco interfecto, & alia multa
facta ſunt in diebus illis, quæ eſſet prolixitas enarrare, per quæ patet, & ſi non in
fauorem hoſtium, tamen in eorum odium, qui à ſtatu ſuo ceciderunt, offenſum
eis eſſe Dominum & iratum. Et iſta aguntur anno Domini 1220. & 1221.

Moritur Comes Tholoſanus excommunicatus morte præuentus, ſigna pænitentiæ habens, & adhuc inſepultus tenetur. B

CAPVT XXXIV.

ITEM anno ſequenti ab Incarnatione Domini 1222. moritur Comes Tholoſa-
nus morte præuentus ſubita, quia non potuit quidquam loqui, ſed adhuc ha-
bens memoriam, ſicut dictum fuit, atque notitiam Domino Iordano ſancti Satur-
nini Abbate occurrente, ſibi manus extendit, motum deuotionis oſtendens, &
ſuperuenientibus fratribus Hoſpitalis ſancti Ioannis, proiecto ſibi deſuper pallio
cum cruce ipſam oſculabatur, & ſubito expirauit, eiuſque corpus ad eorum do-
mum portatum eſt; non tamen ſepultum: erat enim ipſe excommunicatus, & ad-
huc tenetur, vt conſpicirur, inſepultus. Cuius filius proceſſu temporis, poſtquam
obtinuerat pacem Eccleſiæ, & Regis Franciæ, productis teſtibus ad ſedem Apoſto-
licam ſuper probando quod ſignum pænitentiæ habuiſſet, nullo modo quod ſe-
peliretur potuit obtinere. Eodem quoque anno moritur Bernardus Rogerij Comes
Fuxi in obſidione Caſtri Mirapicis, non vulnere, ſed magno vlcere prægrauatus.
Erat autem anno præcedenti miſſus venerabilis Pater Conradus ordinis Ciſtercien-
ſis, Cardinalis in Eccleſia Romana, Epiſcopus Portuenſis Legatus à ſede Apoſto-
lica, qui audito, quod Comes Iunior Tholoſanus Caſtrum de Pena Agennenſi ob-
ſediſſet, vna cum Comite Amalrico, collecta manu valida, habens ſecum Epiſco-
pum Lemouicenſem, & alios Prælatos plurimos tranſibat per Albiam, & eius diœ-
ceſim in ſuccurſum, & deſtructo Caſtro quod dicitur Leſcura, in tranſitu cæperunt C
Baſtitam Deodati Alamanni, & munitionem, quæ ibi erat & venientibus ceſſe-
runt qui obſederant caſtrum penæ: & eiuſdem Legati tempore, ſumptis treugis,
ſub ſpe pacis duo fuere colloquia permiſſa ad tractandum vnum apud ſanctum Flo-
rum Caſtrum Aruerniæ; & aliud Senonis Burgundiæ Metropoli ciuitate: tamen
pacis effectus in vento eſt ſecutus, nondum enim peccata erant completa Amor-
rhæorum, vt iudicio Dei tunc occulto, ſed poſtea manifeſto aliqui vlterius ſeque-
rentur. Dicebatur quidem eo tempore quod Comes Tholoſanus ducturus eſſet in
vxorem ſororem Comitis Amalrici, acciditque quod ſub treugæ ſecuritate Comes
Tholoſanus, iam dudum patre mortuo intrauit Carcaſſonam, & ibi cum Comite
Amalrico iacuit vna nocte & ſicut erat vir quandoque Iocoſus, fecit excitari ſu-
ſurrum inter ſocios qui iacuerant extra caſtrum, quòd eum Comes retinuerat
Amalricus, qui ſtupefacti, & territi fugæ præſidium moliuntur, donec ſenſerunt
quod dictum fuerat in deriſum, de quo inter ſe Comites ſolatium habuerunt.
Tranſactis autem treugis ad guerræ redeunt recidiuum & obſederunt Tholoſanus
& Fuxenſis Comites Carcaſſonam: Erat enim Rogerius Bernardi Comes Fuxi cu-
rator Trencauelli, filij quondam Vice-comitis Biterrenſis, qui habere eo tem-
pore annos ætatis poterat ſexdecim vel circa & cum diu ciuitatem tenuiſſent ob-
ſeſſam caſſo labore, tædioque affecti ab obſidione receſſerunt. Terra autem con-
uertebatur ad eos, nec Comes Amalricus eam defendere præualebat nec ſuffi-
cientia

A cientiâ ſtipendia ei erant; quibus poſſet milites retinere : vnde & accidit in die-
bus illis, quod quidam milites gallici citiciter, vt dicebatur eo tempore, ſexaginta
ab ipſo receſſerunt in Franciam reuerſuri, quibus vltra Biterrim Comes fuit obuius
Tholoſanus, cui cum ex pacto equos & arma tradidiſſent vt in palafridis eos abire
ſecuros permitteret, & indemnes, quod ipſe, qui eos iam quaſi ſuos reputabat no-
luit acceptare : ipſi vero magis eligentes ſupremam experiri fortunam, quam vinci
turpiter, & vinciri, arma ſuſceperunt, vnum ex ſe ipſis Ducem prælij præferenres,
cui in omnibus obedirent : & ſcientes quod pugna vnanimiter aggreſſa victoriam
parit, in vnum ſe colligunt, & aggreſſorum ferentes inſtantiam, famulos & ſum-
marios præmittebant, donec opportunum videntes in hoſtes ſe conuertunt, & ver-
tentes ſe in fugam viriliter inſequuntur, & cædentes occidunt plurimos, inter
quos Bernardus Andeguerrij miles ſtrenuus Auinionenſis, qui portabat arma Co-
mitis eſt occiſus, & arbitrantes quod Comitem occidiſſent fugatis aduerſariis in
diuerſa, pauci victores plurimum ſe ſe in Laconam recipiunt ciuitatem, & exinde
honorifice in Franciam reuertuntur Gallicanam, militiam honorantes, digni re-
uera gloria & honore, ſic inter euentus belli varios & guerræ, duobus fere annis
labentibus Comes Amalricus videns incolarum terræ inconſtantiam, & quod de
B die in diem in contrarium abirent, terram illuſtri Regi Franciæ Ludouico reſi-
gnauit, & in iure ſuo fecit totaliter ſucceſſorem. Cuius pater, Rex Philippus ne-
gotium ipſum nunquam voluerat acceptare, defunctus anno Domini 1223. qui dum
viueret, quaſi futurorum præſagus, ſicut referebat dominus Fulco Epiſcopus qui
hoc ſe ab ipſo audiuiſſe dicebat; ſcio inquiebat quod poſt mortem meam inſiſtent
clerici, quod filius meus Ludouicus aſſumat negotium Albigenſium, & ipſe cum
ſit homo delicatus, & debilis laborem illum non poterit ferre & breuiter morie-
tur, & tunc remanebit regnum in manu fœminæ, & infantium, & periculo non
carebit; & ex parte quæ dicebat ex prouidentia ſunt ſecuta. Miſſus eſt enim Le-
gatus, dictus Romanus ſancti Angeli Diaconus Cardinalis vir magnæ diſcretionis
acceptus deo & hominibus atque ſufficiens tantis negotiis pertractandis, qui cum
Dei auxilio induxit Regem, & ſeruatum ſibi negotium imperactum ſub aliis, ipſe
aſſumeret peragendum: quod idem Rex tanquam Deo deuotus, atque magnani-
mus acceptauit, collato Conſtabulatus officio in Francia Comiti Amalrico, quod
nouerat prouidum atque ſtrenuum & expertum in exercitio militari. Eo tempore
moritur Bernardus Comes Conuenarum.

Ludouicus Rex Franciæ obſidet Auenionem ciuitatem & capit in deditionem.

CAPVT XXXV.

C ANNO ſiquidem domini 1226. tempore verno, quo Reges ſolent ad bella
procedere, benedictus Rex à Deo, dominus Ludouicus egreſſus cum exer-
citu mirabili crucis ſignaculo inſignito, vna cum Legato ſibi aſſidue adhærente,
verſus Lugdunum dirigit iter ſuum, propter planitiem terræ quadrigis accommo-
datam, & flumen Rhodani nauigio portandis copiis opportunum. Quibus venien-
tibus, ex villis & oppidis quæ erant Comitis Tholoſani conſules occurrebant, &
eis fortalitia tradebantur, & ad ſuam dabant obſides voluntatem; quos etiam ciues
Auenionenſes datis obſidibus præuenerunt : cumque in vigilia Pentecoſtes illuc
veniſſent Rex & Legatus, iamque pars non parua tranſiuiſſet per pontem exerci-
tus, actum eſt diuino iudicio, ſicut credo, quod ijdem ciues, timore vbi timor non
erat rationabilis trepidantes de Banigio ſi permitteretur per villam incedere mul-
titudo, portas ciuitatis præclaudunt, Regi tamen cum paucis tranſitum permit-
tentes, aut haberet tranſeundi ſub rupe via arctiſſima optionem. quod Rex tam
periculoſum, quam opprobrioſum videns ſibi; noluit attemptare, niſi tranſitum
per ciuitatem liberum inueniret, ita quod eis reſiſtentibus Rex manſit in loco, &
iuſſit erigi tentoria, & caſtra metari ordine militari, & erectis petrariis, & aliis bel-
licis inſtrumentis, cæpit expugnare fortiter ciuitatem, ipſis à pari machinas in machi-
nas erigentibus & viriliter defendentibus ſe ex aduerſo. Eratque paulo ante defun-
ctus venerabilis pater dominus Arnaldus Amalricus Archiepiſcopus Narbonæ, cui

ſucceſſit dominus Petrus Amelij, eiuſdem Eccleſiæ maior Archidiaconus Archiepiſcopus declaratus, qui interim præmiſſus à Legato & Rege præuenit eos, & caſtra & bonas villas, & dominos eorum, pacem Eccleſiæ, & Regis promittens, confederauit eis, nullo ferè excepto à parte ſuperiori vſque ad portas Tholoſæ viris & plebibus verſus plagam orientalem ex iſto latere, qui iurauerunt Regi & Eccleſiæ adhærere: claues etiam Carcaſſonæ Regi à ciuibus in exercitum deferuntur Comes etiam Fuxi Rogerius Bernardi pacem requiſiuit, ſed iſta vice qualem voluerat non inuenit. Interea ciues Auenionenſes, quorum dominus ſuperbiam humiliare decreuerat per hanc viam, tribus menſibus expugnans, ſeque viribus impares cognoſcentes ſub certis conditionibus ſuam Legato & Regi liberant ciuitatem, qui & ruina murorum & pœnis aliis ſunt mulctati. Multi autem in exercitu diuerſis ægritudinibus moriuntur, nec fuit parua gratia quod cito in deditionem receperat ciuitatem: vix enim poſt receſſum exercitus diebus elapſis quindecim erupit Durenſa fluuius cum ſuo alueo, cum tumore tanto, quod planitiem illam in qua caſtra Regis erant, cooperiens occupauit, vt non potuiſſet exercitus remanere: multi autem recedente Rege in Franciam ſunt reuerſi.

A

B

Ludouicus Rex cum rediret in Franciam moritur apud Montem-pancerium caſtrum Aluerniæ.

CAPVT XXXVI.

Rex autem verſus Biterrim, & Carcaſſonam dirigit viam ſuam Legato continue comitante, nec deerat dominus Fulco Epiſcopus Tholoſanus quem dum eſſent in exercitu aut itinere, nemo pro ſua largitate noſſe poterat exulaſſe. Tranſeunte quippe Rege verſus Appamiam cum Legato, non immemor largitatis Epiſcopus panis & vini, & Carnalagij miſit encænia copioſa priuſquam intraſſet diœceſim Tholoſanam. Erat quippe pro ſuæ bonitatis fama; & laboris quem pro fide ſuſtinuerat omnibus reuerendus. Cum autem eſſet Appamiæ Rex, ibi multa conſilio Cardinalis ad honorem Dei, & Eccleſiaſticæ libertatis ordinauit & maxime contra contemptores Clauium Eccleſiæ animaduertit ſtatuto neceſſario, & ſalubri de quo fit mentio in Concilio Narbonenſi in ſequenti mox quadrageſima celebrato, quod incipit, fœlicis recordationis. Exeuntes autem Appamiam per bellum Podium, vbi Iacuerunt, venerunt ad caſtrum nouum, & inde apud Podium Laurentium, vbi ſimiliter pernoctarunt, & inde die altera apud Vaurum, & inde profecti ſunt Albiam, relicto cuſtode terræ domino Imberto de Bello-joco viro bellicoſo & labori diſpoſito cum manu maxima bellatorum: venerunt Rex & Legatus per Aluerniam viam ſuam. Præuentus autem Rex ægritudine, quam, vt poſtea dictum fuit geſtabat occultam apud Montem Pancerium præſentis vitæ curſum compleuit, domino ſic volente, tempore Autumnali; cuius erat propoſitum reuerti ad terras iſtas, vere, ſi viueret, ſubſequenti. Erat autem quod releuari poſſet, vt dicebatur, vſu fœminæ ægritudo; quod, ſicut audiui à viro fide digno, referri ſentiens vir nobilis Arcambaldus de Borbonio, qui in eius erat ſocietate, poſſe iuuari Regem amplexu fœminæ, quæſitam virginem ſpecioſam ac generoſam, atque edoctam, qualiter Regi ſe offerret, & loqueretur, quod non libidinis deſiderio, ſed auditæ infirmitatis auxilio adueniſſet, dormiente Rege à cubiculariis eius de die fecit in Thalamum introduci, quam Rex euigilans cum vidiſſet aſpirantem quæſiuit quæ eſſet, & qualiter introiſſet, quæ ſicut edocta erat, ad quid aduenerat reſerauit cui gratiatus Rex ait, *Non ita erit puella, non enim peccarem mortaliter vllo modo;* & conuocato dicto viro domino Arcambaldo mandauit eam honorificè maritari. Rex autem iſte, & re & nomine dignus alios regere, qui tanta virtute ſe regebat, qui ſi poſſibile eſſet mortem corporalem per peccatum noluit euitare; cui Ludouicus primogenitus ſuus ſucceſſit in regno: erat autem ætatis quatuordecim annorum quando cæpit regere, & pro ætate mores & virtutem patris repræſentabat, & vt ſupra dixi, quod verebatur Rex Philippus auus eius accidit; regnum in manu mulieris, & infantis remanſiſſe: & quamuis in ipſa Regis

C

A Regis nouitate multæ emerſerint nouitates; tamen dominus Deus cauſam regni cognoſcitur aſſumpſiſſe, præſertim in hoc, quod pro ſequenti dicto negotio euidenter ſicut ſequentia declarabunt.

Caſtrum Altaripa redditur Comiti Tholoſano. Caſtrum Beſſede obſidetur, & capitur.

CAPVT XXXVII.

ANNO eodem quo ſupra, ſequenti hyeme, munitio quæ erat in caſtro Altæripæ inuaditur à Comite Tholoſano, & antequam veniſſet ſuccurſus reddidit ſe eidem Comiti, ſalua vita, & ibi mortuus eſt ictu quadrelli Stephanus Ferreoli homo nobilis diœceſis Aginnenſi de Parte Comitis ſupradicti. Ipſo quoque tempore tuebatur caſtrum, quod dicitur Beſſeda, quod dominus Imbertus in æſtate B ſequenti obſedit, cum iam computaretur annus Domini 1227. in quo Comes Tholoſanus poſuerat munitionem viros ſtrenuos, Pontium de Villanoua, & Oliuerium de Terminis, & alios bellatores multos. Erantque in exercitu dominus Archiepiſcopus Narbonæ, & Epiſcopus Tholoſanus, quem quadam die tranſeuntem cum pluribus circa villam illi de intus clamantes diabolorum Epiſcopum infideliter vocitabant: & qui cum eo erant, auditis, inquiunt, quod vos appellant diabolorum Epiſcopum, vtique reſpondit ipſe; & verum dicunt: ipſi enim ſunt diaboli, & ego ſum Epiſcopus ipſorum: quod cum machinis expugnatum fortiter capitur, & militibus & peditibus nocte fugientibus non paucis, cæteri, qui inuenti ſunt, partim gladio partim ſudibus ceciderunt. Paruulis autem & mulieribus pius Epiſcopus dabat operam eruendis. Hæretici vero Geraldus de mota diaconus eorum, & alij eius ſocij, flammis ignium ſunt combuſti. Inſequenti vero hyeme caſtrum ſancti Pauli redditur Comiti Tholoſano. Itemque circa tempus Paſchale ſuccedens, Comes recuperauit caſtrum Sarracenum obſeſſa & concluſa munitione in capite caſtri; & licet feſtinatus fuiſſet ſuccurſus per terrarios, & alios qui cominus haberi poterant (nam dominus Guido de Monte-forti ſaucius ſagitta apud varellas interierat paulo ante) ad obſeſſos pertingere nequiuerunt: Exterius vero eos Comes Tholoſanus palo grandi concluſerat, cum propugnaculis faciem defenſionis habentibus ad vtroſque venientes extrinſecus & incluſos; quo etiam Narbonæ Archiepiſcopus, & Tholoſanus, & Carcaſſonæ Epiſcopi conuenerunt, reuerſuſque eſt dominus Imbertus de Bello-joco, qui poſt captionem Beſſedæ ceſſerat in ter-C ram ſuam: ad tempus accurrit etiam Archiepiſcopus Bituricenſis collecta manu armatorum, qui venerat ſuam Prouinciam viſitatum. Tunc vero Epiſcopus Tholoſanus prope locum moram trahebat apud Villam Dei de conſilio Prælatorum & Baronum, quæ villa eſt Templariorum, & quia primam inuenerant, qui primo venerant ad ſuccurſum, nemini incolæ loci ſe volebant committere donec interpoſuit ſuus Epiſcopus vices ſuas, ſub cuius fide dominus frater Guido de Bruciaco Miles prouidus, & Præceptor loci, admiſit Gallicos, expoſitis eis victualibus venalibus, ſine quibus exercitus ſibi ſufficere non valebat: at Epiſcopus pro ſolatio & cuſtodia morabatur. Accidítque quod duodecim iuuenes de Villa conuenerunt inter ſe, atque iurauerunt tradere villam, & Epiſcopum Comiti Tholoſano, quorum per quemdam baiulum Præceptoris, cui hæc releuauerant, quia ſecus non poterant ſine eo cognita factione Præceptor eos cepit ponens in ſcopulis; & conſtringens, qui omnia ſunt confeſſi. Epiſcopus autem, ſicut vir pius, geſtans apud afflictos viſcera miſericordiæ conſuluit & rogauit Præceptorem, vt abſolutos de villa eos deiiceret ſine mora; neque enim poſſet agere ſi veniret exercitus, quin ſuſpendio damnarentur; & ita ſicut voluit fuit factum. Sequenti autem die, cum innotuiſſet hoc militibus miſſis ad victualia, quod non inueniſſent eos, offenſi fuere plurimi & moleſti: incidítque conſilium Prælatis & Baronibus, vt ex quo incluſis ſuis non poterant ſubuenire, ibidem caſtrum vicinum Montegium obſiderent, quod obſeſſum cum diebus aliquot expugnaſſent in deditionem ceperunt, fuitque nobilis vir Otho de Cauda, cum Othone de Linaris & aliis militibus ibi ca-

ptus. Cæteri autem qui erant in capite caſtri Sarraceni incluſi, cum nihil prorſus A
quod comederent ſupereſſet, tradentes ſe ſalua vita caſtrum hoſtibus reſignarunt.
Eratque conſilium quod deberent caſtrum ſancti Pauli protinus obſidere, & propter illud venerunt apud Vaurum.

De Tala facta in vineis Tholoſæ, & aliis damnis factis.

CAPVT XXXVIII.

VERVM, quod magis vrgebat, anno Domini 1227. qui diſpoſuerant talare vineas Tholoſæ ciuitatis à primo propoſito receſſerunt, & conuocatis viribus, vndecumque aduenientibus Prælatis de Vaſconia Archiepiſcopus Auxitanus, & Burdegalenſis, nec non & quibuſdam Epiſcopis atque Baronibus, cum plebibus ſuis cruce-ſignatis circa feſtum natiuitatis ſancti Ioannis verſus Tholoſam dirigunt iter ſuum, & caſtra metati ſunt in loco verſus orientem, qui dicitur Podius Aymerici, & inchoarunt à parte ſuperiori vineas demoliri. Quibus à primo latere demolitis, ad locum qui dicitur Mons Audranl transferunt caſtra ſua, & triplici labore, & damno aduerſarios infeſtabant; habebant enim veros plurimos, qui ſegetas defalcabant, item alios qui turribus & muris fortiacum deſtruendis picas ferreas applicabant. Item & plures alios, qui terendis vineis inſiſtebant quibus hæc erat quotidie diſciplina; in aurora, audita celebratione miſſarum, ſobrie prandebant, & præmiſſis baliſtariis, ac ſubſequentibus præparatis in prælium & militiam aciebus ad propinquiores ciuitatis vineas accedebant; vix adhuc à ſummo excitatis ciuibus; & inchoantibus inde, verſa ad caſtra facie conterendo vineas remeabant, quos paulatim ſequebantur acies militares, & hoc ordine quotidie procedebant donec fere trium menſium completo tempore ex omni penè latere fuit conſummatum. Memini quod dicebat pius Epiſcppus, dum talando quaſi fugientes redirent, miro modo fugiendo noſtros aduerſarios ſuperamus: ad conuerſionem enim inuitabantur, & humilitatem, quibus ſubtrahebatur propter quod conſueuerant ſuperbire; ſicut ſalubriter ſubtrahitur ægrotanti quod nimietate poterat nocuiſſe. Hoc affectu pius pater in filios agebat, qui tanquam imitator Dei non mortem, ſed conuerſionem affectabat, viuerent vt peccatores. Et hoc quidem quod factum erat multum ad propoſitum Epiſcopi virorumque ſimilium pertinebat, vt iſta vexatio aduerſæ partis daret auditui intellectum, quod & de facto ſequutum eſt ſicut ex ſequentibus apparebit. B

Poſt Talam Tholoſæ proceditur contra Comitem Fuxi, & terra acquiritur vſque ad paſſum Barræ, de pace agitur cum Comite Tholoſano, & Pariſius conſummatur. C

CAPVT XXXIX.

PERACTO igitur talæ huius negotio, Prælati, Barones, milites, & plebes Vaſconiæ ad propria redierunt, reſidui autem manu forti verſus Appamiam aſcenderunt terram, vſque ad paſſum Barræ, Fuxenſis Comitis inuadentes, & iuxta locum, qui dicitur ſancti Ioannis de Virginibus in illa planitie figentes tentoria ſua multis noctibus iacuerunt, & poſitis munitionibus, vbi erat expediens, reuertuntur. Interea Venerabilis Abbas Grandis ſyluæ Dominus Helias Garini venit de Francia, auctoritate legati pacem offerens Tholoſanis, qui quaſſati multis vexationibus prælibatis paci conſentiunt faciendæ, & ſumptis treugis miſcentur colloquia circa Vaſegiam, & quod ſit in Franciam ordinatur eundum, & locus ad conueniendum primo fuit Meldis in Bria ciuitate Comitis Campaniæ aſſignatus, affueruntque tam iuſſi quam ſpontanei Archiepiſcopus, eiuſque ſuffraganei Prouinciæ Narbonenſis, veneruntque illuc Comes Tholoſanus, & alij viri, & ciues Tholoſæ, qui in forma pacis, ſeu aliis inſtrumentis inde formatis nominantur; eratque ibi Legatus, pluresque alij Prælati, qui fuerant euocati, vbi tractando pacis modum diebus pluribus eſt moratum. Deinde profecti ſunt Pariſius, vt in præſentia Regis deberent

A berent omnia conſummari, omnibuſque ad calcem dictis & ſigillatis, reconciliatus fuit Comes in die Paraſceues, & qui cum eo erant excommunicationis ſententia innodati. Eratque pietas virum tantum videre, qui tanto tempore, tot & tantis nationibus poterat teſtitiſſe, duci nudum in camiſia & braccis & nudis pedibus ad altare. Erant præſentes ad hæc, duo Romanæ Eccleſiæ Cardinales, vnus Legatus noſter in regno Franciæ, & alius in regno Angliæ Epiſcopus Portuenſis. de forma vero pacis non mea intereſt ſcribere, cum vulgata, & ſcripta à pluribus habeatur. Sed placet dicere, quod poſtquam regnum in manu fæminæ & puerorum venit, accidit quod Rex Philippus auus eorum poſt mortem filij verebatur, cælorum Rege Francorum regnum deſuper protegente: in primis enim ipſius regni auſpiciis de tam prolixa guerra ipſius Comitis, ſic Deus eius pueritiam honorauit, quod de pluribus conditionibus in prædicta pace contentis & obtentis, vna quæque per ſe ſola ſufficeret quaſi ad redemptionis pretium, ſi Rex eundem Comitem inueniſſet aduerſum ſe in campeſtri prælio & cepiſſet: vt eſt quod Tholoſam & Epiſcopatum Tholoſanum ſibi in vita conceſſum tantùm, nulli poſſet hæredi ſuo relinquere, nulluſque eius hæres, vel filiæ ſuæ vllum poſſet ibi ius reclamare, niſi ſoli ex ipſa filia & fratre eiuſdem Regis tantummodo deſcendentes. Item ſufficeret ad pœnam eum
B eſſe quinquennio vltra mare. Item quod ſe ad ſoluendum viginti ſeptem mille marcas argenti obligauit. Item quod totam aliam terram vltra Epiſcopatum Tholoſanum verſus Orientem infra Rhodanum, & vltra Regi quitauit, & Eccleſiæ dimiſit. Taceoque de cæteris quorum ſe ſuppoſuit grauitatibus; quibus ſi captus eſſet multatus plurimum videretur, vt, quod factum eſt, ſeu fuit, factum credatur non per hominem ſed per Deum. Reminiſcor etiam quod data regno quiete ex iſto latere, Rex Angliæ, & Comes Britanniæ ex alio regnum latere laceſſentes, pueri Regis, Deo agente, viribus ſunt repulſi, & Comes tradito Comitatu materno filio eius ire debuit, moraturus ibi quinquennio, vltra mare. Motus quoque Robertorum conſentientium Philippo Comiti Boloniæ aſpiranti regno eiuſdem Philippi morte extinguitur naturali. Comes quoque Campaniæ Theobaldus ſenſit quod durum ſibi fuerit contra ſtimulum calcitrare, vt non impar quibuscum Francorum Regibus videatur, amplexari Dei negotium quos ita Dominus amplexatur.

Tholoſa reconciliatur, Concilium celebratur ibidem. Inquiſitio contra Hæreticos & Schiſmaticos.

CAPVT XL.

C AD hoc adiicio quod Comes Fuxi, qui olim per ſe cum patre ipſius Regis pacem exquiſierat, ſine Domino ſuo Comite Tholoſano nec inuenerat, vt volebar, remanſit in guerra, tradente Rege beneficio pacis terram, quæ olim vſque ad paſſum Barræ fuerat acquiſita Comiti Tholoſano, quam quidem Comes tenuit, & poſuit ibi baiulos ſuos donec proceſſu temporis, poſt quam Comes Fuxi cum Rege compoſuerat, datis ſibi à Rege mille libris terræ in Carcaſſeſſio, idem Comes Tholoſanus dictam terram à paſſu Barræ inferius eidem Comiti Fuxenſi tenendam tradidit ex commenda, reddendam ei quandocumque requireret ſine mora, & eam in vita ſua tenuit vſque modo. Poſt pacem autem Pariſius celebratam in fine anni, in ſequenti anno Domini 1219. menſe Iulij, per Magiſtrum Petrum de collomedio, gerentem vices Legati, fuit reconciliata ciuitas Tholoſana, Comite nondum reuerſo de Francia, qui de voluntate propria remanſit in priſione Regis Pariſius, donec muri Tholoſæ corruiſſent, & caſtra & villæ, prout in pace fuerat ordinatum, & eſſet tradita filia eius Ioanna nouem annos habens Regiis nunciis Carcaſſonæ, quam poſtea duxit Alphonſus frater Regis, Comes Pictauiæ in vxorem. Factus ergo miles idem Comes à Domino Rege in feſto Pentecoſtes, mox impletis quæ pacta fuerant ad propria eſt reuerſus, quem non poſt multos dies Legatus ſequitur præmiſſus ad terras pro diruendis Caſtris Cruce-ſignatis, cum indulgentia infinitis, qui venturi erant cum armis, niſi pax interueniſſet. Idemque Legatus ibidem Tholoſæ poſt æſtatem conſilium celebrauit, cui interfuerunt Narbonenſis, Burdigalenſis, Auxitanenſis, Archiepiſcopi, & Epiſcopi multi & alij prælati. Item ad-

fuerunt Comes Tholoſanus & alij Comites prætet Fuxenſem, Barones, & Seneſ- A
callus Carcaſſonæ, & conſules Tholoſani, duo; vnus de ciuitate, & alius de Burgo
qui ſtatuta pacis in totius vniuerſitatis animam iurauerunt, & tam Comes, quam
cæteri illud approbauerunt, & fecerunt, & idem fecit poſtea tota terta. Ne autem
videtetur Legatus ſicut erat vir circumſpectus, & prouidus, obmittere aliqua de
contingentibus, mandauit inquiſitionem fieri contra ſuſpectos de Hæretica praui-
tate, fuitque in illo conſilio Guillelmus de Solerio, qui fuerat hæreticus veſtitus,
& ſponte ſua receſſerat ab hæreticis, reſtitutus ad famam, vt eius teſtimonium va-
leret contra alios de quibus nouerat veritatem: quæ inquiſitio fuit ſic ordinata, vt
ſinguli Epiſcopi qui aderant, teſtes quos producebat Tholoſanus Epiſcopus exami-
narent, & eorum dicta in ſcriptis redacta eidem Epiſcopo redderent conſeruanda,
& ſic poſſent multa breui tempore expedire. Et vocatis & auditis prius, qui fideles
reputabantur & Catholici, mox vocandis qui ſuſpecti erant aliquibus in teſtimo-
nium eſt proceſſum, qui hoc præſentientes ſe inuicem ne quicquam contra ſe dice-
rent præcluſerunt, quod ſatis patuit ex poſt facto: nihil enim vocati ad teſtimonium
fatebantur. Fuere autem quidam vſi conſilio ſaniori, qui primo ante alios venerunt,
& Legato ſe tunc ſubmiſerunt, ſeu ſubdiderunt, & ideo miſericordiam inuenerunt, B
cuius ſe, qui dura ceruice erant, reddiderunt indignos, & poſtea coacti & velut tra-
cti venerunt, pænitentias difficiles habuerunt. fuere & alij ſed pauci, qui dicebant,
ſe velle deffendere in iure, petentes ſibi tradi nomina teſtium, qui depoſuerunt con-
tra eos, quod poſſent eſſe inimici, quibus credendum non fuerat, capitales, & ſe-
quuti ſunt Legatum, vſque ad Montem-peſſulanum taliter inſiſtendo: Præſumenſ-
que Legatus, quod hoc proſequerentur, vt teſtes interficerent quos ſcirent depo-
ſuiſſe ſpecialiter contra eos caute eorum illuſit inſtantiam & nomina omnium te-
ſtium in inquiſitione tota excepta, inde tantum eis tradidit intuenda, ſi forte ibi ſuos
cognoſcerent inimicos, qui videntes proinde circumuentos, quibus nomina te-
ſtium tradebantur, nec ob hoc noſſe poterant, quos ſuos dicerent inimicos, quan-
do neſcirent, quod depoſuiſſent aliqui contra ſe, ab incæpto litigio quieuerunt,
Legati ſe voluntati finaliter ſupponentes, tranſiuitque Legatus inde Rhodanum,
& Auraſiæ ciuitate Ciſalpina cum Archiepiſcopis, & Epiſcopis, & prælatis ſuum
conſilium celebrauit, & litteras pœnitentiarum, quas ordinauerat contra ſuſpectos,
quos Tholoſæ per inquiſitionem inuenerat, remiſit Epiſcopo Tholoſano de Caſtro
Mornaci, vbi erat quas Epiſcopus Tholoſanus reuerſus, vocatis eis in Eccleſia ſan-
cti Iacobi publicauit. In illis autem diebus fuit interfectus Andreas Calueti, mi-
les ſtrenuus Seneſcallus Regis interceptus ab hoſtibus in boſco, qui dicitur Cente-
naria. Legatus autem repetens Romam ſecum totam inquiſitionem aſportauit, ne
forte ſi aliquando inuenta fuiſſet in terra iſta à maleuolis, in mortem teſtium, qui
contra tales depoſuerant, redundaret: Nam & ſola ſuſpicione poſt receſſum ipſius C
Legati fuere tales aliqui & perſecutores hæreticorum plurimi interfecti, pro quibus
& conſimilibus quæ in illis diebus commiſſa fuere per miniſtros Diaboli credentes
hæreticorum, Comes Tholoſanus de Craſſa negligentia, & apud ſedem Apoſto-
licam, & Regem Franciæ fuit multipliciter diffamatus, & etiam redargutus, ſicut
in ſequentibus apparebit: hæc enim committebant qui vellent redire ad guerræ vo-
mitum, & malorum præteritorum reducere recidiuum, quo pace turbata ipſi poſ-
ſent rapinas ſolitas exercere & hæreticis fauere, & qui ſimulabant ſe Comitem di-
ligere & præcipitium præparabant; vnde & ex abditis proſilierunt filij Belial, qui
decimas Epiſcopo perturbabant, & ſuos proſequebantur clericos, & terram ſuam
Viridisfolij infeſtabant. De quo quidem Epiſcopo vt aliquantulum altius geſta re-
petam loqui eſt gloria, quod ſe largum in diebus illis Tholoſani conſilij exhibue-
rit, qui vix pauca in æſtate iſta collegerat, & prælatis non in manu rergus, aut fi-
lis, ſed cofinis, & ſemalis, panis & vini munera cum rebus aliis tranſmittebat pere-
grinis, qui eum in terra ſua viderant exulare, & eum honorauerant, munera vt di-
cebant, grata viciſſitudine rependebat, & virtutem de neceſſitate vt oportet in ta-
libus faciebat: cum cariſtia ſecuta fuerit poſt receſſum peregrinorum qui bona terræ
vaſtauerant, ſic eam amplexatus eſt pius Epiſcopus, vt non ſolum quotidiana di-
ſtributione quotquot aderant mendicos pauperes recrearet, quam paſceret quos
explorabat in ſuis hoſpitiis famelicos verecundos, & tunc talem Dei diſpenſatorem
viri peſſimi laceſſerant, ſuper quo Comitem vna die ipſe interpellauit; ſcio, inquit,
quod

A quod anno præterito (nam in quo hoc dicebat annus Domini 1230. agebatur) collegi, Dei gratia & veſtra ſatis in pace meas decimas: nunc autem quæ mihi fit turbatio, nobis eſt procul dubio adſcribenda. Nec dubitetis quod ego non poſſim hoc conniuentibus oculis pertranſire, qui ſum paratus more ſolito exulare ante annum vnum in Epiſcopatu quam exul melius mihi fuit: quod verbum poſtquam receſſerat, Comes repetiit, ipſum ſcilicet iterum exulare. nunc vero eſt ad communem materiam ab iſto diuerticulo redeundum.

Poſt receſſum Domini Romani ſancti Angeli Cardinalis diaconi, mittitur Legatus Epiſcopus Tornacenſis. Moritur Dominus Fulco Epiſcopus Tholoſanus.

CAPVT XLI.

ANNO Domini 1230. procurante conſilio prælatorum venerabilis Pater Dominus Clarius Epiſcopus Carcaſſonæ, accedens ad ſedem Apoſtolicam Legatum obtinuit mitti ad negotium pacis & fidei proſequendum, virum magnæ probitatis, & prouidentiæ Epiſcopum Tornacenſem, qui cum veniſſet conuenit Comitem ſuper illis articulis emendandis, qui dicebantur contra pacem nuper factam Pariſius eſſe commiſſi; vnde fuit dies aſſignata apud Caſtrum nouum in Eccleſia Petræ Albæ omnibus, qui cauſam haberent, vel cauſas conquerendi, vt in ſcriptis Comiti traderentur: ipſe enim promiſit, quantum in ſe erat omnia emendare. circa illos dies compoſuit Epiſcopus cum dominis quondam & militibus Caſtri viridisfolij, cui, nec eius clericis tutum erat facere guerram, quam faiditi quidam, forſitan ſuperiorum conſilio, & ſuffragio faciebant: quorum quidem metu neceſſe habebat ducere ſecum viros armatos, cum pacis quiete cæteri fruerentur. nec obmitto quod recognitionem recepit à Comite pro Caſtro Fani Iouis & homagium. Interea quamdiu permittebatur Epiſcopus ab officio non vacabat, Eccleſias ordinando, plebes quoque Neophytas viſitando. Cum igitur bene omnia feciſſet, & Epiſcopatum quaſi olim mortuum ſuſcitaſſet, & de manu Laïcorum traxiſſet decimas, vnde poſſent ſuſtentari honorifice ſucceſſores, qui quando intrauit Epiſcopatum vnde viueret, nec centum inuenit ſolidos Tholoſanos, Domino volente retribuere ſeruo ſuo, in die Natalis Domini diem clauſit extremum, anno eiuſdem Domini 1231.

Poſt dominum Fulconem eligitur frater Raymundus, Prior Prouincialis Ordinis Prædicatorum Prouinciæ, in Epiſcopum. Comes Tholoſanus fecit ſtatuta quando conueniebatur coram Rege.

C

CAPVT XLII.

SEPVLTO igitur reuerendo ipſo Epiſcopo in cœnobio grandis ſiluæ, Ordinis Ciſtercienſis, non poſt multos dies eligitur venerabilis vir, frater Raymundus, Prior Prouincialis fratrum Prædicatorum in Prouincia, in Epiſcopum Tholoſanum, in concordia Capituli Eccleſiæ vniuerſi; cuius electionem oblatam ſibi Legatus continuo approbauit. Scióque & ipſe hominem, cui venerabilis deceſſor eius dum adhuc viueret, non tamen de præſenti, quam etiam de futuro ſollicitus, vt diligentem haberet in quo ipſe laborauerat & deſierat ſucceſſorem, de ipſo quod nouerat, & ſecum ſæpe habuerat quod idoneus eſſet, vt ſibi videretur fecit aliquam mentionem. Vnde ex poſt facto præſumpſi, quod ipſe id obtineret apud dominum, & hæc quidem gratia facta eſt & cæpta domino Fulcone. Eccleſiæ Tholoſæ in generationis noſtræ memoria, vt tres Epiſcopi abſque Capituli controuerſia ſint electi, ne ſtatus terræ ſatis turbatus aliter, per occaſionem diſſentionis Capituli ſine paſtore grauius turbareretur. Electus ergo in feſto ſancti Benedicti quadrageſimæ, in Dominica qua cantatur, *Lætare Ieruſalem* conſecratur; & ſequenti Dominica in paſſione Domini, ſuam Eccleſiam, cum ſolemni proceſſione cleri & populi eſt ingreſſus, anno quo ſupra 1231. Inchoauit igitur ibidem Epiſcopus, vbi deceſſor eius deſierat

hæreticos viriliter proſequendo, iura Eccleſiaſtica viriliter deffendendo. Comitem A
modo cum rigore, modo cum manſuetudine ad quæcumque bona poterat dirigen-
do. Anno Domini 1232. Ambo Comes & Epiſcopus pernoctarunt pro capiendis
exploratis ſibi hæreticis in montanis, quibus Dominus tradidit 19. Hæreticos veſti-
tos inter viros & mulieres. Inter quos inuentus fuit Paganus de Beſſeda, qui olim
erat Dominus dicti caſtri, ſed habens Comes quandoque latera Aquilonis circa ſe,
idem ex calido aliquando reddebatur tepidus & remiſſus, vt minus inueniretur fer-
uens in negotio pacis & fidei proſequendo. Super quo dictus Legatus, vocatis ſe-
cum venerabili Archiepiſcopo Narbonenſi & quibuſdam ſuis coëpiſcopis ſuffra-
ganeis, ipſum vocatam à Rege, coram eo conuenit ſuper pluribus articulis in pace
Pariſienſi expreſſis minus vere ſicut decuerat, atque debuerat obſeruatis: fuitque or-
dinatum finaliter, quod idem Comes omnia emendaret ad cognitionem Epiſcopi
Tholoſani, & vnius militis, quem Rex ad hæc tractanda, & agenda cum eodem
Epiſcopo deſtinaret. Solutoque colloquio apud Melodunum habito, Epiſcopus
præueniens, reformationis articulos ordinauit; miſſuſque eſt poſt eum Dominus
Ægidius de Flagiaco, miles prouidus & diſcretus, qui in veniendo tranſiuit per Pro-
uinciam, viſurus mandato Regis primogenitam Comitis, futuram coniugem ipſius
Regis & cum veniſſet Tholoſam, fuerunt expoſiti omnes articuli Comiti Tholoſa- B
no, ex quibus Comes formauit ſtatuta ſua, & ea in præſentia Legati, & plurium
Baronum, & Seneſcalli Carcaſſonenſis qui ea approbauit, & ſumpſit in ſua Seneſ-
callia ſeruanda, in clauſtro ſancti Stephani Tholoſæ in communi colloquio publi-
cauit & tradidit dicto militi ſigillata in Franciam deportanda: & hæc acta ſunt an-
no Domini 1233. Et anno eodem in nocte Circumciſionis Domini inhorruit tam
valida hyems, tanquam continua, quod pro maiori parte ſata fuere radicitus conge-
lata. Et in ipſis diebus Frater Petrus Fratrum Prædicatorum Prior Barcinonæ ve-
niens de Capitulo generali Bononiæ celebrato, tranſiuit per ciuitatem, & diæceſim
Tholoſanam, ſicut vir potens opere & ſermone, & mira ſuper his, qui infirmaban-
tur per eum Dominus faciebat. Item circa illud tempus Dominus Legatus apud Bi-
terrim Concilium celebrauit, idemque ſuper informanda pace inter Comites Pro-
uinciæ & Tholoſæ, qui iam triennio & amplius vſque ad illud tempus habuerant
guerram ad inuicem, plurimum laborauit, nec labor effectum habuit, quem vole-
bat. Fuit autem dictæ Guerræ cauſa, quod Maſſiliæ cum proprio Epiſcopo, & Co-
mite Prouinciæ diſcordiam habentes, adierunt Comitem Tholoſanum eumque
ſuum fecerunt Dominum, vt ciuitatem contra Comitem & Epiſcopum ampararet.
Quo cum veniſſet in manu valida hoſtis Comes eum noluit expectare, & exinde
dum vixit tenuit ibi ſuum vicarium, & de redditibus non quantum ipſe ſed quan-
tum ciues volebant, qui iam periculum ſuum tranſmiſerat extrahebat, quorum in-
conſtantiam frequenter neceſſe habuit experiri.

C

De inquiſitione & ordine inquiſitionis agitur. Legatus mittitur Archiepiſcopus Viennenſis. Burgum Carcaſſonæ amittitur & recuperatur.

CAPVT XLIII.

IN diebus autem Legationis eiuſdem Epiſcopi Tornacenſis, per ſummum Pon-
tificem commiſſa eſt fratribus ordinis Prædicatorum inquiſitio in his terris con-
tra hæreticos facienda; fueruntque ad hoc deputati frater Petrus Cellani, & Guil-
lelmus Arnaldi qui Tholoſæ quoſdam, quos facilius conuinci poſſe præſumebant,
citauerunt, & conuictos hæreticos iudicauerunt; ſicque paulatim cæpit maiores
quoſdam inquiſitio præuenire: factumque eſt vt nonnulli dorſa palioſa habentes
cæperint difficultates opponere, quibus poſſent inquiſitionis officium impedire,
quod adeo profecit in peius atque præualuit, quod inquiſitores villam exire idem-
que Epiſcopus cogerentur, & etiam totus conuentus fratrum Prædicatorum vna ni-
hilominus eſt eiectus. Nam de illis quæ facta fuere Canonicis Eccleſiæ ſuæ, ac do-
meſticis duco tacere ſatius ob reuerentiam ciuitatis, cuius totam maſſam, licet in
ſe bonam, in illo inſtanti & in illa inſtantia fermenti modicum corrumpebat. Exo-
nerato autem in illis diebus opere Legationis Epiſcopo Tornacenſi, ſubrogatur ei
Legatus

A Legatus Venerabilis Pater Dominus Ioannes Archiepiſcopus Viennenſis, cui ſu-
per præmiſſis, ſi qualiter ſummus Pontifex Dominus Gregorius Papa IX. ſcripſit,
quiſquam prælegerit ex integro intelliget veritatem. Nam Epiſcopus nonobſtanre
qua affligebatur quartana, non fuit piger adire ſedem Apoſtolicam, & infirma ſum-
mo Pontifici reuelare. fuere autem multa per ipſius Legati ſolicitudinem ordina-
ta; quo liberius curreret inquiſitio, & quantum vellent de ſe & aliis plenam dicere
veritatem in tempore gratiæ aſſignando, & iurare vel vitare vlterius recidiuum de
perſonarum aut bonorum amiſſione minime formidarent, pœnitentias Tolerabiles
recepturi. Adhuc quia Prædicatores vt magis rigidiores timebant, de ordine fra-
trum minorum collega additur, qui videretur rigorem manſuetudine temperare:
fuitque adiectum ex gratia quod inquiſitores per terram ad oppida declinarent, &
ibi incolæ audirentur, ne ſe grauatos poſſe conqueri viderentur, qui & ad loca re-
mota extra ſua territoria vocarentur. Quod cum cæptum fuiſſet, & apud Caſtrum
Nouum viros ac mulieres ex illo confinio aduocaſſent omnes fere ita inueniebant
concluſos, & colligatos, quod nulla vel modica poterat ab illis veritas extorqueri;
propter quod ſubito, & ex improuiſo apud Podium Laurentium tranſierunt, vbi
B nulla adhuc colligatio facta erat, & Tolerabiliter fatebantur, donec per litteram
quocumque modo extractam de Curia, manſit diu inquiſitio in ſuſpenſo. Interim
autem proceſſu temporis eodem Archiepiſcopo Viennenſi à Legationis officio re-
moto mittitur Legatus de Latere ſummi Ponrificis, Epiſcopus Præneſtinus in Ro-
mana Eccleſia Cardinalis: factaque eſt Eclipſis ſolis anno Domini 1239. tertio no-
nas Iunij, feria ſexta, hora ſexta. Item eodem anno Eclipſis facta eſt ſolis in feſto
ſancti Iacobi, & obſcuratus eſt ſol ſupra pallorem ſolis; ſed non ſicut in alia præce-
denti: Tunc enim adeo obſcuratus fuit, quod ſtellæ videbantur. Anno ſequenti
1240. Comes Tholoſanus collecto exercitu valido; æſtiuo tempore intrauit Ca-
margam, & fuit contra ciuitatem Comitis Arelatenſis apud Trencatalliam Rhoda-
no mediante, & certatum eſt quaſi per totam æſtatem inter partes, lapidum immiſ-
ſione molarium cum machinis hinc & inde, & aliis bellicis inſtrumentis, & naua-
libus agreſſionibus ſuper flumine, ferentibus auxilium Maſſilienſibus ciuibus, vt
Domino ſuo Comiti Tholoſano. Eodem quoque rempore Trencauellus filius
quondam Vicecomitis Birerrenſis, adhærentibus ſibi Magnatibus Oliuario deter-
minis & Bernardo de Ortalibus, & Bernardo Hugonis de Serralonga, & Bernardo
de Villanoua, & Hugone de Romegos nepote eius, & Iordano de Saxiaco, inua-
ſit terram Domini Regis, in Narbonæ, & Carcaſſonæ diæceſibus; & multa Caſtra
conuerſa ſunt ad eum, Mons Regalis, Mons Oliuus, Saxiacum, Linoſium, Aſilia-
num, Lauracum & quotquot voluit in illo impetu, & tremore. Ex aduerſo intra-
uerunr ciuitatem Carcaſſonæ Venerabiles Patres Archiepiſcopus Narbonenſis, &
C Epiſcopus Tholoſanus, & Barones Terrarij, & clerici plures de terra cum ſuis fa-
mulis, arque rebus de ſecuritate ciuitatis, & Burgi pariter confidentes: nam Epiſco-
pus Tholoſanus frequenter deſcendebat in Burgum, & Burgenſibus prædicabar con-
fortans eos, & præmuniens ne ab Eccleſia & Rege diſcederent, qui noſſe poterant,
quod fieri ea Rex diu nullatenus pateretur. Dumque iſta colloquia agerentur ci-
uitas meſſibus & præuentis vindemiis replebatur, muri ligneis propugnaculis cor-
roborantur, eriguntur machinæ & omnia ad pugnam ſpectantia parabantur. Inte-
rea quidam de Burgo latenter cum hoſtibus miſcere colloquia, quod in Burgum
eos inducerent procurantes. In ipſis quoque diebus Comes Tholoſanus rediebat
de Camargiis ibi deuaſtatis. Et cum veniſſet ad Podium Nauterium prope Car-
caſſonam Seneſcallus Regis exiuit ad eius colloquium, ipſum vt hoſtes Regis de
terra expelleret interpellans, ipſo quoque Comite reſpondente, quod ſuper hoc
Tholoſæ haberet conſilium ſuum, ad ſua vndique redierunt. Et poſt paucos dies
Epiſcopus Tholoſanus cuius lingua Eucharis ad inimicitias erat efficax mitigandas,
vna cum Seneſcallo deſcendit in Burgum & conuenientibus in Eccleſia Beatæ Ma-
riæ Burgenſibus & populo, quod Eccleſiæ & Regi & illis qui erant in ciuitate ad-
hærerent, & eos defenderent omnes iuramento ſuper corpore Chriſti, & reliquiis
ſanctorum propoſitis, tactis ſacroſanctis Euangeliis, ſuper altare glorioſæ Virginis
aſtrinxerunt & ſequenti die in Natiuitate Beatæ Mariæ per nuncium proprium,
quem ipſi Burgenſes Regi miſerant, eius litteras receperunt, quas prælatis & Ma-
gnatibus, qui erant in ciuitate cum apparatu magnæ lætitiæ oſtenderunt. Factumque

eſt quod ipſa nocte in Burgum hoſtes Regis, & Eccleſiæ inducuntur, & recipiuntur, A
nonobſtantibus iuramentis, & in contrarium coniurarur. Multi autem clerici, qui
erant in Burgo ad Eccleſiam confugerunt, quibus cum de eundo verſus Narbonam
data eſſet licentia & promiſſa ſecuritas per ipſum Principem ſub ſigilli ſui teſtimo-
nio, viri mente corrupti, reprobi citra fidem exeuntibus occurrerunt & eos prodi-
tionaliter occiderunt 30. & plures numero prope portam: deinde incipientes mi-
nare inſtar talparum conantur inuadere ciuitatem, ſed occurrentibus eis noſtris ſub
terra à ſimili, vulneribus & fumo & calce repulſi cæptum laborem dimittere com-
pelluntur: nec obmittam quod Bernardus Arnaldi & Guillelmus fortis, cæterique
Domini Caſtri Podij Nauterij cum die præcedenti iuraſſent Seneſcallo, quod redi-
rent ad eum ciuitatem defenſuri, die ſequenti diffidentes, Seneſcallum hoſtibus
adhæſerunt: excæcauit enim eos ſua malitia, vt qui digni non erant gratia, quam ſi
ſtarent Regi, acquirerent, & ſi non ſtarent periculum non viderent: fuit autem in
prima aggreſſione molendinum, quod munitum erat poſtato tenui, & vetuſto, ca-
ptum, & qui erant in eo Iuuenes interfecti. Erat autem pugna valde vicina, & ideo
periculoſa, quia domus Burgi erant iuxta quaſi adhærentes ciuitati, è quibus cum
baliſtis nocere poterant, & inchoare ignota foramina ex occulto, recipiebantque B
deſuper cum Machinis & molaribus talionem: certatoque ſic fere per menſem ſuc-
curſus mittitur de Francia, quem hoſtes non fuere expectare auſi; ſed igne immiſſo
in pluribus locis, Burgum venientibus reſignarunt, & apud Montem Regalem ſeſe
continuo receperunt, quos & ibi obſedit exercitus ſubſequutus. Cumque diebus
plurimis certatum eſſet tandem conuenientibus Tholoſano, & Fuxenſi, Comiti-
bus, & tractantibus de pace obſeſſi egreſſi inde cum ſuis equis & armis, Caſtrum &
populum dimiſerunt; hyems iam adeo valida inhorruerat, quod periculum eſſet ibi
exercitum hyemare.

Prælatis nauigantibus, eundo ad Concilium vocati à ſummo Pontifice, capiuntur in mari à Pirais Frederici Imperatoris.

CAPVT XLIV.

PROCESSV vero temporis Comes, & Epiſcopus Tholoſanus in Francia ſunt
profecti, fuitque ordinatum per Legatum Dominum Epiſcopum præneſti-
num, vt ad Concilium, quod conuocauerat ſum. Pontifex, properarent, & anno
Domini 1241. iam cæpto præueniente eos Legato, licet Epiſcopi nec ad ſua rediiſ-
ſent, venerunt Lunellum Comite modicum tardante, propter colloquium quod
habebat cum Rege Arragonum, ſed accepto itinere abſque eo præceſſit Epiſcopus
qui tranſiens per Bellicadrum, inuenit quoſdam Prælatos Regni Franciæ redeuntes, C
qui nauigium, cui in mari ſe poſſent committere, non inueniſſent, qui nec per ter-
ram auſi erant procedere propter metum Frederici Imperatoris, qui tanquam con-
tra ſe ſuſpectum habens Concilium conuocatum, venientibus terra & mari inſidias
tetendiſſet: quibus Tolerabilius videbatur greſſus reprimere, quam obiicere ſe pe-
riculis manifeſtis, ſed nec ob hoc territus Epiſcopus feſtinans Aquis ciuitate Metro-
poli Prouinciæ, inuenit Archiepiſcopum Toletanum, Segonienſem & Hiſpanum,
quibus iam innotuerat, quòd Legatus cum omnibus Prælatis, qui ibi erant, de por-
tu Niciæ receſſiſſet. fuitque conſilium Epiſcopis ire maſſiliam, & inde cum oppor-
tunitate temporis nauigare: nam Archiepiſcopus abhorrens mare voluit tentare an
poſſet vt per terram iret ſecuritatis gratiam obtinere; & ita diſcedentibus eis ad in-
uicem viam, quam ſibi elegerant tenuerunt; Epiſcopi verò maſſiliam ſicut condixe-
rant abierunt: quo interim Comite veniente tempus nauigandi idoneum expecta-
bant, ſuccedentibus de die in diem rumoribus quod imperator galeas in inſidiis
poſuiſſet, eiſque ſic tardantibus in ſuſpenſo tandem nouella triſtis intonuit, quod
prælati capti eſſent in mari, & plurimi periiſſent. Tunc Comes, & Epiſcopus re-
deunt apud Montem-peſſulanum, vbi Regem Arragonum inuenerunt, & miſcen-
tes colloquia Rex, & Comes Prouinciæ tractatum agere cæperunt, quod Comes
Tholoſanus tertiam, poſt duas quas duxerant Franciæ & Angliæ Reges nomine
Sanciam, de filiabus Comitis Prouinciæ duceret in vxorem: verum quia hoc impe-
diebatur

A diebatur propter Dominam Sanciam vxorem eius ſuperſtitem, quam dudum ipſe Comes reliquerat, ad diuortium coram iudicibus dudum à ſummo Pontifice delegatis, Epiſcopo, & Præpoſito ſancti Saluij Albienſi, eſt proceſſum, & probato quod pater eius eam de Sacro fonte leuauerat, ſententia fertur diuortij, præſentibus multis Epiſcopis, in loco qui dicitur Vernia inter Bellicadrum & Taraſconem; quibus in contrarium nihil dixit prædicta Domina inducta à nepotibus ſuis, ipſo Rege, & Comite Prouinciæ, diſpenſationem propter conſanguinitatis impedimentum à ſede Apoſtolica petiturus, vt eſſet pax firma inter Comites: ſed Epiſcopus Tholoſanus, licet eſſet in villa Bellicadri, & multum rogatus à Comite Tholoſano cum quo aduenerat, illi ſententiæ noluit intereſſe: habebat enim ſuſpectum teſtimonium teſtium productorum. Quod cum innotuiſſet Regi Franciæ, & Comiti Pictauienſi & Dominæ Ioannæ vxoris eius gratum valde habuerunt Epiſcopum, qui illi ſententiæ intereſſe noluiſſet: quod non fuit damnoſum Comiti in futuro, ſicut in ſequentibus fuit clarum; eodem autem tempore 4. nonas Maij mortuus eſt Rogerius Bernardi Comes Fuxi, cuius filius Rogerius apud Lunellum venit cum Domino Maurino Abbate Appamienſi, ad eiuſdem Comitem Dominum ſuum, quem rogauit, vt Abbatem precari dignaretur, vt eum mitteret ad
B illud conſortium, quod ſinguli prædeceſſores eius Comitis Fuxi receperant in vita ſua, quod Comes fecit, non obſtante quod Abbas hoc ei ſi voluiſſet recipere, offerebat; ſed ipſe ob Comitis Fuxi gratiam recuſauit rogauitque Abbatem, & etiam ſcripſit in Franciam pro eodem: factumque eſt quod idem Comes Fuxi recognouit ibi, quod pater ſuus totam terram quam tenet à paſſu Barræ inferius in Epiſcopatu Tholoſano ab ipſo Domino ſuo Comite Tholoſano receperat in commenda, vel ex commenda, & inde ſe eam eodem modo tenere ab ipſo confeſſus eſt ibi, & promiſit quod ſibi eam redderet quandocumque vellet, interpoſito iuramento.

De coniugio agitur inter Sanciam, tertiam filiam Comitis Prouinciæ contrahendo, & Comitem Tholoſanum.

CAPVT XLV.

De hinc ad colloquium Regis Arragonum, & Comitis Prouinciæ ſuper coniugio promouendo inter ipſum Comitem Tholoſanum, & filiam ipſius Comitis Prouinciæ proceditur; & Aquis ciuitate nuncij ordinantur ſolemnes ad ſummum Pontificem cum ipſorum ſigillis & his tranſmittendis ſuper diſpenſatione
C obtinenda coniugio ſupradicto: quibus euntibus occurrit Piſis relatio, quod ſummus Pontifex mortuus erat & ita quod tractatum erat ad nihilum eſt redactum, & ipſa puella Richardo Regi Alemaniæ fratri Regis Angliæ ducitur in vxorem. Mox Comes Tholoſanus aliud ſibi coniugium exquirebat de filia Comitis Marchiæ quod ne fieret inuenta inter eos conſanguinitas impediuit. Interea oriuntur contractus inter eoſdem Comites Tholoſæ, & Marchiæ, & Regem Angliæ de facienda guerra Regi Franciæ, pluribus aliis conſentientibus in idipſum, vt laceſſitus ex multis lateribus minus ſibi ſufficeret defenſurus: ſuper quo idem Comes Tholoſanus miſterium habuit conſilij ſui cum magnatibus ſuis, inter quos Comes Fuxi fuit præcipuus, qui hoc ei conſuluit & conſilij ſui ac promiſſionis quod eum iuuaret in tota guerra Regi mouenda præſtito iuramento ſibi dedit litteras etiam pendentes. Erat autem mortuus ante iſta Bernardus Comes Conuenarum apud Lantarium, dum prandet ſubito ſuper menſam, in feſto ſancti Andreæ Apoſtoli anno Domini 1241. iſta quæ modo narrare cæpi, poſt menſes quatuor menſe Aprili agi cæperant, & tractari: mutata iam incarnatione, vt agi inciperet annus Domini 1242. Quo tempore frater Guillelmus Arnaldi & frater Stephanus eius collega Prædicatorum & Minorum ordinis inquiſitores; & eorum fratres ſocij, & Archidiaconus Lezatenſis, & Prior Auinionenſis ibidem contra hæreticos negotium fidei perſequentes, in aula ipſius Comitis in nocte Aſcenſionis Domini ab inimicis Dei & fidei fuere atrociter interfecti: cuius facti atrocitas nonnullos retraxit à guerra in qua eſſe voluerunt contra Regem. Adhæſerunt ergo Comiti Dominus Amalricus

Vice-comes Narbonæ, qui in primis guerræ auſpiciis in prælio vicit plures milites A ex parte Regis, inter quos occubuit Pontius Petri de Ganges. Adhæſerunt etiam Bernardus Gaucelini Dominus Lunelli, Pontius de Olargiis, Berengarius de Podio Soreario, & alij quidam Diœceſis Biterrenſis & plures alij. Item ciues Albienſes & Vice-comes Lautrenſis, alij quoque fictè donec viderent eum inuolutum irreuocabiliter & infixum. Vnde accidit quod Epiſcopus Tholoſanus videns quod Comes Conuenarum, & Iordanis de Inſula, Bernardus Comes Armeniaci, Athonus Vice-comes Leomaniæ, & multi nobiles adhærentes Comiti ex corde ſicut homines fideles in eius ruinam poſſent corruere, ex eiuſdem aſſenſu pacis cum Domino Rege aſſumpſit ſtudium, & laborem: ſed inuentum eſt quod Comes Fuxi, nonobſtante promiſſione, quam Comiti ſuper Concilio ſibi impenſo fecerat, cum Domino Rege compoſuit ſine eo, in qua compoſitione, vt Regi contra Comitem adhæreret obtinuit, vt ipſe & omnes ſucceſſores eius, cum terra tota quam tunc tenebat à dicto Comite etiam ex commenda eſſent exempti perpetuo à iugo Comitis Tholoſani, & ſic apud Penam Agennenſem, cuius Caſtrum tenebat obſeſſum, ipſum Comitem diffidauit. Interea dictus Epiſcopus cum Domino Rege, qui terram Comitis Marchiæ impugnabat, inuenit viam & gratiam pacis tractandæ inter Epiſcopum & Comitem Tholoſanum; nec tardauit Rex propter hoc ad partes iſtas à parte Caturcenſi B ſufficientem militiam deſtinare; poſtquam & ex altera parte miſit venerabilem patrem Dominum Hugonem Epiſcopum Claromontenſem, & nobilem virum Dominum Humbertum de Bello-joco cum maiori multitudine pugnatorum. Interim autem procurante Epiſcopo Tholoſano per diſcretum virum Dominum Raymundum, Præpoſitum Tholoſanum, quem miſit Domino Regi mittuntur à Domino Rege milites ſtrenui & prouidi. Ioannes dictus le Iay & Serrirus Paſtici pro recipiendis ſecuritatibus ſuper tractatis conditionibus inter eos: & conuenientibus prope Alzonam Comite Tholoſano ex parte ſua, & Epiſcopo Claromontenſi & Domino Imberto de Bello-joco ex altera, cum eis qui recenter miſſi erant, ſumptis treugis, dies ſumitur in qua eſſet coram Regis præſentia comparendum, & locus apud Lorriacum in Gaſtineſio, vbi pax fuit cum Dei auxilio reformata: neque enim competebat Regi multum inſiſtere pro ſola perſona Comitis, quo eum, ſublato de medio nulla rebellionis aut guerræ veſtigia remanerent. Et licet nonnulli locuti fuerint contra Dominam Reginam Blancham, matrem Regis quod ſanguineo ſuo Comiti nimis propitia videretur, nec verum erat nec veriſimile quod præferret eum in dilectione in præiudicium filiorum, ſed agebat prouida & diſcreta, vt ex iſto latere pacem Regno acquireret, & ſeruaret: nec erat tutum Comiti baculo inniti arundineo contra Regem; quandoquidem Præpoſitus Tholoſanus, Legationem in Curia inueniſſet plurium Magnatum explorantium an Comes poſſet cum Rege pacis concordiam inuenire, qui ſi fieri non poſſe perciperent, in hoſtes eius, cominus ſe transferrent, qui etiam caute tenebantur ſuſpenſi donec de facienda C pace conſtaret, ne forte concederetur eis quod conceſſum forſan facta pace pœniteret. Pace ergo Lorriaci reformata, Comes reuerſus eſt ad propria, & de quibuſdam qui dicebantur interfuiſſe occiſioni inquiſitorum apud Auinionem captis & tentis fecit iuſtitiam, & eos ſuſpendio condemnauit.

Comes Tholoſanus vadit ad Curiam, ad Imperatorem Federicum & interim Caſtrum Montis-ſecuri capitur & ducenti circiter Hæretici ibi inuenti comburuntur.

CAPVT XLVI.

Mox tempore verno, anno Domini 1243. adiit ſedem Apoſtolicam, & tam apud Imperatorem, quam apud Curiam moram traxit per annum, aut circa, & obtinuit ſibi terram reſtitui Venaiſſini. In ipſo quoque tempore vocatus fuit ad Curiam Dominus Tholoſanus Epiſcopus. Et interim venerabilis pater Dominus Petrus Amelij Archiepiſcopus Narbonenſis & Dominus Durandus Epiſcopus Albienſis, & Seneſcallus Carcaſſonæ obſederunt Caſtrum Montiſſecuri in Diœceſi Tholoſana, quod dudum furati tenebant duo magnates Petrus de Mirapice & Raimundus de

A de Peyrala, vbi erat publicum refugium quorumlibet malefactorum, & Hæreticorum, quaſi ſathanæ Synagoga propter fortitudinem Caſtri, quod ſitum in altiſſima rupe inexpugnabile videbatur; & cum diu fuiſſent ibi, & parum proficerent, accidit vernaculos expeditos mitti cum viris, qui loci haberent experientiam, diſponentibus noctu aſcenſum per prærupta horribilia, qui ad quãdam munitionem, quæ ad quemdam angulum montis erat, Duce Domino attigerunt, & interceptis ſubito excubiis, illam fortitudinem occuparunt, & quos inuenerunt gladio occiderunt. Et facta luce quaſi æqui parati cæteris, qui in maiori parte erant, valide eos impugnare cæperunt, & mirantes horribilitatem viæ, per quam nocte aſcenderant, nullatenus illi de luce ſe committere auſi eſſent; ſed concluſis in parte ſuperiori, aſcenſus expeditior aliis, qui erant in exercitu eſt factus; & expugnati qui intus erant die, noctuque cum quietem non haberent, nec ferre poſſent aggreſſiones. Fidelium infideles accepta vitæ ſecuritate Caſtrum, & Hæreticos veſtitos, qui inter viros & mulieres cc. vel circa inuenti ſunt oppugnantibus diuiſerunt. Erat autem inter illos Bertrandus Martini quem ipſi ſuum Epiſcopum faciebant, qui conuerſionem ad quam inuitabantur recuſantes, in clauſura ſibi facta de Palis, & ſudibus igni inmiſſo combuſti ad ignem tartareum tranſierunt, & fuit Caſtrum Mareſcallo Mirapicis, cu-
B ius ante fuerat, reſtitutum.

Comes Tholoſanus Curiam tenuit Tholoſæ, in qua multi nobiles & alij plures facti ſunt milites. Concilium celebratur Lugduni.

CAPVT XLVII.

ANNO autem Domini 1244. tempore Autumni, Comes Tholoſanus reuerſus ad proptia, Curiam tenuit magnam Tholoſæ in Natali Domini, accinctis ſingulo militiæ nouæ ducentis viris, vel circa; inter quos fuere præcipui Comes Conuenarum, Petrus Vice-Comes Lautrecenſis, Guido de Seueraco, Sicardus Alamani, Iordanus de Inſula, Bernardus de Turre & plures alij, & fuit Curia illa ſumptuoſa plurimum, & pompoſa. Venerat autem ſummus Pontifex Lugduni Dominus Innocentius Papa quartus, quem Comes Tholoſanus, poſtquam de Francia rediiſſet, tempore quadrageſimæ viſitauit, & poſtea in Franciam eſt reuerſus. Eodemque anno ante natale Domini Rex Franciæ, cum quaſi ægrotaſſet ad mortem, crucem ſibi transmarinam aſſumpſit. Et ſequenti anno Domini 1240. circa principium æſtatis Dominus Papa ſuum Concilium celebrauit ibidem, cum
C Prælatis Ciſalpinis, & cæteris de regno Franciæ, & Hiſpaniis, & ibi depoſuit Dominum Federicum ab Imperio per ſententiam diffinitiuam, cui interfuerunt Dominus Baudoinus Imperator Conſtantinopolitanus & Tholoſanus, ac Prouinciæ Comites, qui ibi coram Papa tractauerunt de coniugio inter ipſum Comitem Tholoſanum & filiam vltimam eiuſdem Comitis Prouinciæ contrahendo, Papa diſpenſaturo ſuper eo propter affinitatis impedimentum. Reuerſis autem eis ad propria infra paucos dies Comes Prouinciæ moritur dicto coniugio imperacto, potuitque tunc addiſcere Comes Tholoſanus quoniam nocuit differre paratis. Quod cum innotuiſſet ei per celerem nuncium, miſſum à Domino Raymundo Gaucelino tantum interpoſito vno die feſtinus receſſit cum paucis, nullam ſecum, vel poſt ſe manum trahens armatam, ſicut ei à dicto viro fuerat perſuaſum, non oportere eum venire manu armata, aut multitudine, prout & ei per Romeum & Alberam domeſticos milites olim Comitis Prouinciæ fuerat perſuaſum, vt ſub tali ſimulatione agerent, ne ipſe Comes interim vim inferret, donec ipſi quod ſecus tractabant potuiſſent ducere ad effectum: agebatur enim ſecreto quod Domino Carolo fratri Regis in vxorem daretur puella, ſicut effectus poſtea demonſtrauit. Quot vero occurſus, quotve colloquia cum Comite Sabaudiæ, auunculo puellæ, & Baronibus terræ interuenerint, loquentibus in corde & corde Prouincialibus cum Comite Tholoſano, longa retro ſeries, donec fere tranſierunt quinque menſes, quando nec Regi Arragonum quem ſuſpicabantur fauorabilem eidem Comiti cum eſſet Aquis eam permiſerunt vt videret, nec ſum: Pontifex ad diſpenſationem

ptoceſſit Regina Franciæ, & Alamaniæ & Angliæ miſſis ad hoc contradictoribus A
impeditus. Et, vt breuiter concludam, nuncius, quem mitrebat dictus Comes
Dominæ Reginæ Franciæ, vt placeret ei fieri, quod cum patre puellæ fuerat per-
tractatum, ac etiam promoueret, inuenit in via Dominum Carolum ad contra-
hendum cum ea matrimonium feſtinantem. Quid hic dicam; iam quidem per
hæc anrecedentia præſumi poterat, quod Deo non placcret, quod vltimus Comes
contraheret, aut plus haberet ſobolem, quam habebat: Nam de Hiſpania procu-
rabatur ſibi coniugium, quod non fuiſſet ſibi honorificum, nec efficax ad pro-
poſitum quod habebat, de quo per terram quamlibet ſonus exiit, ſed cum eſſet
de nihilo conquieuit. Cuius quidem ſoni fuit occaſio non parua, quod cum ipſe
profectus eſſet in Hiſpaniam poſt receſſum de Prouincia, accidit vna die, quod
ipſe intrauit Eccleſiam beati Iacobi, vt audiret miſſam; eratque ibi quædam mu-
lier nobilis peregrina, quam ſuſpicati ſunt, qui ibi de Francia, & terris aliis pere-
grini aderant, eſſe illam cum qua dicebatur ſponſalia contraxiſſe vnde & qui ve-
nirent per terras quod ſolemnitatem nuptialem viderant diuulgabant; & hoc erat
anno Domini 1246. ſequenri vero anno 1247. Comes profectus eſt in Franciam
& eruce-ſignatus eſt & reuerſe eo, cruce-ſignati ſunt multi, Barones, milites, ci- B
ues & Burgenſes, & alij de aliis locis; & procurauit de nauigio & aliis plurimis
apparatum. Interea procurabat aſſiduè vt magis poterat quod transfretaturus pa-
ternum cotpus non dimitteret inſepultum, cum ſuper inquirendis ſignis, quæ di-
cebatur habuiſſe dum agonizaret ad exitum, dudum iudices à ſede Apoſtolica ha-
buiſſet: & fuit ei perſuaſum à quodam, qui ad hoc apud ſedem Apoſtolicam miſſus
fuerat procurator, quod Dominus Papa patrem ſuum conceſſerat ſepeliri, ſi ta-
men Rex Franciæ interponeret preces ſuas: miſſuſque poſt illum alius ad Regem
cum literis & precibus ex parte Comitis, vt dignaretur Papam ſuper huiuſmodi
deprecari, qui cum veniſſet Lugduni, cum ſummo Pontifice ſatis leniter eſt lo-
quutus de materia ſupradicta, nec inuentum eſt expeditum, ſicut Comiti primo
fuerat perſuaſum, non tamen caruit magno munere qui perſuaſerat expeditum,
ſicque ludificatur princeps aliquando per mendaces: nam cum iſta qui poſtremo
miſſus erat inſinuaſſet, ſummus Pontifex miratus eſt ipſe, & dixit non hoc fuiſſe
conceſſum; ſed vt proponeretur, ſicut à principio ſi placeret, quod procuraror ille,
qui mandatum Comitis non habebat noluit attentare, ſuper quo cum ad hoſpi-
tium perueniſſet inuenit recentem litteram ſibi miſſam ne nouum quod inciperet
ſi non inueniret, ſicut perſuaſum prius fuerat vera eſſe: ſic quocumque delicto
nec vxorari, vt volebat: nec patrem ſepeliri Comes iſte potuit obtinere, Deo
permittenre fortè.

Rex Franciæ in itinere obſidet Caſtrum quoddam nomine Rocham, & inde C
deſcendit ad plagam Aquarum-mortuarum ad mare Comes Tholoſanus
iter aggreditur & moritur anno ſequenti.

CAPVT XLVIII.

ANNO igitur Domini 1248. recedens Rex Lugdunum dum iter agreſſus eſ-
ſet, Caſtrum quod dicitur Rocha ſuper Rhodanum obſidet, quod Rogerius
de Cloregio Dominus Caſtri Pedagia leuari fecerat ſuper peregrinos cunctos in
ſubſidium rerræ ſanctæ, & expugnato eo poſt paucos dies ipſum in deditionem re-
cepit, donec fuit de facta iniuria peregrinis plenarie ſatisfactum. Deinde deſcen-
dit ad mare ad plagam quæ Aquæ mortuæ apellarur, vbi Comes Tholoſanus oc-
currit ei, habitoque ſecum colloquio abiit in Nemauſum & inde Marſiliam eſt
profectus; vbi cum tantam moram traxiſſet adducta ſibi naue forti de littore Bri-
tannici maris per ſtricta Marrochij, quia iam inſtante hyeme non erar totum na-
uigare, communicato Prælatorum, & Magnatum conſilio neceſſe habuit remane-
re. Rex vero applicuit portui Cypri inſulæ, & ibi hyemauit. Verno aurem tem-
pore anno Domini 1249. nauigauit cum exercitu ſuo, & veniens Damiatam lit-
tora Nili, multitudine Sarracenorum inuenit obſita defendentium ibi terram,
ſed tepulſi iaculis baliſtarum, tefugientes ad ciuitatem, littora intrantibus terram
liberam

A libetam dimiſerunt: tantoque ſunt tertore perterriti; quod & ciuitatem munitiſſimam, refertam victualibus teſignarunt Domino adiuuante. Ad quam cum præmiſſi bellatores de caſtris Regis veniſſent, mirati ſunt quod nullum inueniſſent, ſicut ſuſpicati fuerant defenſorem. Et ſequentes eos Rex & totus exercitus deſtitutam introeunt ciuitatem. Comes vero Tholoſanus qui remanſerat, tranſacta hyeme, tempore verno intrauit Hiſpaniam, & apud Lucronium, in introitu Regni Caſtellæ occurrit ei Alphonſus primogenitus Regis Caſtellæ, cum quo colloquium habuit, & fuit fere diebus quindecim apud eum & reuerſus ad propria in via diebus aliquot ægrotauit, quo quidem tempore Vice-comes Leomaniæ, qui dudum neptem ſuam duxerat in vxorem, eius amicitiam declinauit, adhærens eius æmulo Simoni Montis-fortis Comiti Leiceſtriæ, tunc Vaſconiam pro Rege Angliæ procurante. Eiſdemque diebus circiter 80. creditorum Hæreticorum in iudicio coram ſe confeſſos de hæreſi aut conuictos apud Agennum in loco qui dicitur Berlaigas, fecit incendio concremari. Mox audito quod dominus Alphonſus Comes Pictauienſis adueniſſet, ſequens Regem fratrem ſuum, & domina Ioanna vxor eius cum eo filia ipſius Comitis Tholoſani, eis apud Aquas mortuas occurrit, habens de negotiis ſuis colloquium & tractatum. Reuerſus autem apud Amilianum febre corri-
B pitur, & procedens inde in Villam quæ dicitur Pris, prope Rhuthenam, in lectum decidit, & ibi venerunt Epiſcopus Albienſis, qui primo affuit, & famoſo Heremitæ fratri Guillelmo Albatoneo confeſſionem reddidit ſuorum peccatorum, de cuius Epiſcopi manu communionem Euchariſtiæ humiliter, & deuote recepit, ſicut in ſignis exterioribus apparebat. Ingrediente enim corpore Chriſti ſaluatoris exiens de lecto, quamuis multum debilis eſſet, in medio domus occurrit, & in ſolo communicauit flexis genibus, non in lecto. Conuenerunt ad eum Tholoſanus, Agennenſis, Caturcenſis, Ruthenenſis Albienſis Epiſcopi & Magnates, & multi milites terræ ſuæ, & conſules Tholoſani, quorum omnium erat conſilium, vt ad partes deſcenderet Tholoſanas ſed, neſcio quo ductus ſpiritu contra omnium vota ſe fecit referri Amilianum, vbi eum inuaſerat ægritudo, ibique diſpoſito de ſepultura ſua in cænobio fontis Ebraudi ad pedes matris ſuæ, & ordinato de tebus ſuis, & ſuſcepta extrema vnctione diem clauſit extremum, quinto Calendas Octobris anno Domini, 1249. ætatis vero ſuæ 51. quod autem contra conſilium omnium ſe fecerit reportari, neſcio quo vt dixi ſpiritu ductus, diuini videtur iudicij certitudo, vt tollendus de medio à ſuperioribus partibus terræ ſuæ ab oriente deſcenſurus ad inferiores verſus occidentem in ſuo tranſitu vltimus ipſe in linea Comitum Tholoſæ, vltimus lamentum terris ſuis relinqueret vniuerſis: cuius corpus conditum: aromatibus tabulato clauditur, & cum magna diligentia obſeruatur. Tranſuectum autem per Albiam, Gailhacum, Rabaſtencum, Tholoſam ad partes
C Agennenſes per Garumnam in cænobio monialium ordinis Fontis Ebraudi, quod paradiſus dicitur, commendatur, & in ſequenti verno tempore, tranſacto hyeme ad ſepeliendum apud Fontem Ebraudum, vt elegerat, deportatur, eratque pietas prius, & poſterius videre plebes eiulare, & flere Dominum naturalem, & à modo nullum de ſua linea expectare: ſicque fieri Domino Ieſu Chriſto placuiſſe, vt cunctis innoteſceret quod propter peccata labis Hæreticæ terram multaſſet Dominus vniuerſam, ſublato ſibi Domino liberali. Item anno eodem moritur apud Damiatam Gaufridus Comes Marchiæ.

Egreſſo Rege Franciæ fines Damiatæ, Robertus frater eius occiditur.

CAPVT XLIX.

SEQVENTI anno Domini 1250. egreſſus eſt Rex Franciæ cum exercitu ſuo contra Soldanum Babyloniæ ſequendo alueum fluminis Nili cuius aduentus adeo terribilis erat Sarracenis, quod non ſe audebant contra eum in prælium comparare, ſed vt poterant, vias & tranſitus, ne ad eos poſſet accedere præcludebant. Tunc Comes Atrebatenſis Robertus frater Regis facta aggreſſione quadam, vnde ei bene ſucceſſerat, ſuſpicatus quod eodem curſu primis vltima reſponderent,

ſpreto fratrum Templi conſilio, vltra progreditur, & quandam Villam occupat, A
nomine Almanſoram & incaute ibi exiſtentibus chriſtianis inſiliunt, cum magna multitudine Sarraceni, & plurimos occidunt, inter quos Comes Atrebatenſis fuit perditus, nec inuentus. Infirmitas multa oritur in exercitu dolore maxillarum & dentium & tibiarum tumore, & infra paucos dies moriebantur, vixque ſufficiebant mortuos ſepelire. Vnde quandoque neceſſe erat, vel ad excubias nocturnas, vel diurnas cuſtodiendas coquos & alios famulos, qui æquitare non conſueuerant arma & equos ſumere ægrotantium Dominorum, qua compulſus neceſſitate cæpta dimittere cogebatur. Quod ſcientes Sarraceni inſectantur Regem; & in quodam loco interclusum cum duobus fratribus ſuis Pictauienſi, & Andegauenſi Comitibus capiunt, & alios perſequuntur, & multos interficiunt proſequendo, & plures retinent captiuatos, quod quo factum ſit Dei iudicio, non præſumit humana fragilitas diffinire ſed percutiens & ſanans in ira miſericordiæ recordatur: tolerabilibus enim, vt res erat, conditionibus Rex & fratres liberantur, Damiata dimittitur Sarracenis, & captiui redduntur qui poterant inueniri. Eodem anno moritur Fredericus, qui olim fuerat Imperator, qui fuit depoſitus Lugduni à Domino Innocentio Papa quarto, ſicut in præcedentibus eſt prædictum & ſuum in fine recognoſcens errorem, exhiberi ſibi in morte funera Imperialia, & plangi etiam interdixit, quod Eccleſiæ inobediens fuerat & rebellis. Cuius filius Maffredus, cui non competebat ſucceſſio eius, vel hæreditas ex directo, per modum tutelæ, ſeu curationis pro Conradino filio dicti Frederici quondam, filij regnum ſibi Siciliæ & Apuliæ, & Calabriæ principatum per fraudem & violentiam vindicauit, & impoſito ſibi Diademate ſe Regem, & principem oſtentauit, paternæ rebellionis & inobedientiæ imitator, quem Dominus Innocentius, poſtquam Lugduno receſſerat, proſequebatur, ſicut regno incongruum & indignum. Mortuus eſt autem idem Dominus Papa, Innocentius anno Domini 1254. in Feſto ſancti Luciæ Martyris; cui ſucceſſit Dominus Alexander Papa quartus: quo mortuo Dominus Vrbanus ſibi ſuccedit, qui ne ſpurij nihilominus amplius firmas darent radices, ſed magis vt proſcinderentur omni ſolicitudine quandiu vixit, & ſtudio procurauit, contra dictum Maffredum in ſua malitia gloriantem, extollens aduerſarium, vt affligeret inimicum. Ipſe procurauit inuitauit & induxit illuſtrem virum Carolum Andegauenſem, & Prouinciæ Comitem, vt more anteceſſorum ſuorum, de quorum ipſe benedicto ſemine deſcendebat, in hoſtem Eccleſiæ inſurgeret debellandum, Maffredum ſcilicet ſupradictum, qui capa erat & refugium quorumlibet infidelium, & malignantium, qui ad eius terras vellent ciuitates & oppida declinare. Mutationem ergo, & ordinem præcedentium malorum in bona ſubſequentia præcurrerat cometæ viſio, qui anno Domini 1264. circa medium menſis Iulij cæperat ab occidente noctis principio apparere. Et poſt dies aliquot circa finem noctium apparuit ab oriente plurimos extendens radios verſus plagam occidentalem, & fuit C
curſus eius vſque circa finem menſis Septembris, quo iam tempore de medio tollitur ipſe Papa, cui ſuccedit Dominus Clemens Papa quartus, ſub quo pertractata ab altero executioni mandantur. Nam dictus Comes Carolus, ſicut verus filius obedientiæ, Zelans iniurias Eccleſiaſticæ libertatis, ſeu etiam dignitatis, accinctus diuina potentia, & fortitudine, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti in cuius manu ſunt omnia iura regnorum, anno eiuſdem Domini 1265. non veritus inſidias mari ſibi poſitas, verno tempore nauigio venit Romam, & accepta in vrbe ſenatoria dignitate, fuit ibi toto tempore æſtiuo, relicto interim in mandatis cum gratia Illuſtris Regis fratris ſui, vt de Francia, & Prouincia eum bellatorum exercitus ſequeretur. Coronatur igitur in Regem Siciliæ per quoſdam Cardinales adhoc miſſos à ſummo Pontifice, in Feſto Epiphaniæ. Venientibus liberè per Italiam auxiliatoribus, aſperitate hyemis nonobſtante, ad propoſitum certamen exiit contra hoſtem ſuum & Eccleſiæ bellaturus, & expugnato prius, & capto Caſtro ſancti Germani inexpugnabili olim virtute miraculi, hoſtem ſuum callide trahentem eum, intra viſcera terræ ſuæ, vt fatigatum eius exercitum inedia & labore ſecurius bello inuaderet circumuentum ante Beneuentum ciuitatem inuenit in prælio præparatum quem idem Rex nihil dilato in craſtinum, ſciens quod frequenter nocuit differre paratis, inſtructis contra inſtructas acies aciebus inuocato nomine ſaluatoris conferto prælio, & breui confecto ſpatio conſumptoque hoſtili exercitu

exercitum

A exercitum in ore gladij ſuperauit. Et ipſe hoſtis eius Maffredus in ipſius belli preſſura, licet, incognitus, fuit cum aliis interfectus, cuius corpus quæſitum biduo, & inuentum inter cadauera occiſorum cognitum fuit; quod prælium factum fuit fæliciter, quarto Kalendas Martij, anno quo ſupra: obtenta igitur victoria ſine cuiuſquam defenſionis obſtaculo ipſam occupant ciuitatem, & inuentis qui fatigati erant, & exhauſtis, corpus tumulatur. Verum ne qua radix amaritudinis remaneret ſecundum Dei iudicium impræciſa, electo ſibi à Romanis in Senatorem Henrico Regis Caſtellæ Germano, proceſſu temporis Conradinus filius quondam Conradi, qui fuit filius Federici, perſuaſus forſan ab æmulis noui Regis, inſuſpicatus prodiit ab Alamania ex occulto, ſperans quod tota terra aſſurgeret venienti, & eum populus ſequeretur. Venienſque Romam à ſenatore, & multis magnatibus honorifice eſt receptus; & iurantibus Senatore, & magna multitudine Romanorum egreditur, Regem Siciliæ inuaſurus, & in campi Palentini planitie ſibi inſtructis aciebus, hinc inde occurrentes pugnam conferunt valde grauem: ſed Domino deſuper adiuuante ſemen in fugam vertitur peſſimorum, & elapſi de prælio equorum velocitate Senator, & Conradinus, & alij multi Magnates B in deuia diſperguntur; nec tamen latuerunt, qui Domino tradente impios ad Regis carcerem ſunt deducti, factaque fuit ibi ſtrages longe maior inimicorum Eccleſiæ, quam in prælio Beneuenti: quem Conradinum & Ducem Auſtriæ, cum aliis eorum complicibus, non abſque legis peritorum ſententia, fecit truncatione capitum conſummari, & ex tunc terra ſiluit coram eo. Et ille Populus Lucheriæ infidelis, qui in rebellionem exarſerat, poſt multas moleſtias quas intulerat, & paſſus erat, ad pedes Regis veniens, ſolo proſtratus vitam ſolam, quam implorabat à clementia Regis obtinuit, præferens ſigna, corrigiis ad collum pendentibus, ſeruitutis, & alio genere reuerentiæ, eoſque in ſclauos recepit Rex, alias Caſtri & ciuitatis & omni rerum illorum occupatione potitus ad ſuæ libitum voluntatis, traditis etiam ab illis carceri eius falſis, ac proditoribus Chriſtianis, qui in recidiuum rebellionis conſenſerunt, eiſdem pœnam pro meritis recepturis. Facta eſt ergo in terra illa mutatio dexteræ excelſi, vt ad illam currant ditandi de terra noſtra fideles, Regiis obſequiis inhærentes, quo ſolebant in fomentum nequitiæ ſuæ infideles confugere: fuit autem illa commiſſio cum Conradino acta in vigilia Beati Bartholomæi anno Domini 1262. & anno eodem in vigilia Beati Andreæ Apoſtoli Dominus Clemens Papa quartus, cum pace Eccleſiæ conceſſa à Domino ex illo latere, viam carnis ingreditur vniuerſæ, & anno ſequenti 1269. ſexta Kalendas Auguſti peractum eſt, quod ſupra dixi, de populo Lucheriæ maligno & infideli.

C *Inter Regem Angliæ, & quoſdam ſuos diſcordia oritur, & ipſe Rex capitur in conflictu.*

CAPVT L.

VT autem quædam omiſſa ſuperius repetam, anno Domini 1260. poſt decurſum Cometæ, quo mortuus Papa Vrbanus, oritur diſcordia inter Regem Angliæ, & maximam partem Baronum regni, inter quos erat de præcipuis vnus Simon de Monteforti Comes Leiceſtriæ, ſororius eius, vir prouidus, ſtrenuus & bellicoſus, eo quod quædam ſtatuta, quaſdam conſuetudines, & alia quæ pro bono ſtatu regni ab antiquis tempotibus obſeruata, idem Rex infringeret, & minime obſeruaret ſuper quo hinc inde ad arma concurritur, & concerto conflictu pars Regis Angliæ ſuccubuit; qui, eiuſque frater Rex Alamaniæ Ricardus & Odoardus eius primogenitus capiuntur. Acciditque proceſſu temporis quod Odoardus in libera exiſtens cuſtodia, cum foris cum cuſtodibus vagaretur, equum ſibi ſerio miſſum aſcendit, cuius velocitate euaſit, & poſt dies quam plurimos captorem ſuum in conflictu, & hoſtem cum pluribus interfecit. Et anno ſequenti ab Incarnatione Domini 1265. Iacobus Rex Arragonum Murſiam ciuitatem Sarracenorum, olim Regi Caſtellæ, tributariam expugnauit, & cepit. Eodemque anno illuſtris Rex Franciæ Ludouicus Cruce-ſignatus contra Sarracenos, & multi Principes, & milites & plebes plurimæ cum eodem. Item anno Domini 1269. Iacobus Rex Arra-

gonum cum Regio apparatu & multitudine pugnatorum mare ingreditur in ſubſi- A
dium terræ ſanctæ, & præmiſſa parte ſociorum, ipſe reuertitur, vt dictum fuit, con-
ſilio mulieris quem reuera Dominus in ſuum noluit holocauſtum. Sic fecit Iupiter
qui iuxta fabulam, cælum deſeruit ſequendo vitulam, ſic vera fuere quæ publice
dicebantur.

---

*Rex Franciæ transfretat aduerſus Regem Tunicij, ibique decedit ægritudine &
ſumptis treugis recedit exercitus.*

CAPVT LI.

SEQVENTI anno Domini 1270. Illuſtris Rex Franciæ, eiuſque tres liberi Phi-
lippus, & Ioannes Comes Niuernenſis, & Petrus, & Dominus Alphonſus fra-
ter eius Comes Pictauiæ, & Tholoſæ. Item & Atrebatenſis & Britanniæ, & plu-
res alij Comites, & Principes Rex Nauarræ gener Regis, militeſque & plebes ad-
uocati executionem accincti ad mare veniunt, & collecto de maritimis nauigio, in B
plaga, quæ dicitur Aquæ mortuæ, in Principio menſis Iulij incipiunt nauigare. Eo-
demque menſe, circa feſtum Beatæ Mariæ Magdalenæ, ad portum Carthaginis,
iuxta Tunicium ciuitatem, repulſis à littore Sarracenis terram tuentibus applicue-
runt, & aſcendentes bellatores obtinuerunt, Carthaginem in inſtanti, & Caſtra
circa Tunicium poſuerunt, quo acriores Sarracenorum plurima multitudo compo-
nit extra mœnia Caſtra ſua, fueruntque aggreſſiones frequentes vndique inter par-
tes, cum per menſem vel circa ſtetiſſet ibi exercitus, occulto Dei iudicio, ſeruus
Dei Rex Franciæ Benedictus ſubtrahitur in vigilia B. Bartholomæi ab hac luce;
quo vix defuncto venit in exercitum Rex Siciliæ frater eius, fuitque exercitus ibi
vſque circiter finem Nouembris. Et fuit deliberatum inter Reges & Principes quid
agi pro tempore expediret, & licet capi poſſe per pugnam ciuitatem communius
videretur, quod fieri non poterat ſine magno periculo perſonarum, quid de capta
ciuitate fieret tractabatur: nam ſi retineretur quando non minor eſt virtus quam
quærere parta tueri, non poterat ibi exercitus hyemare; nam vnde ſuſtentarentur
ſi victualia non haberent, quia vt fertur, non poſſet hyeme nauigari: ſi relinquerent
ibi munitionem poſt receſſum exercitus obſideretur à Sarracenis terræ indigenis, &
eſſe poſſent prioribus nouiſſima grauiora. Si vero non retineretur, vel deſtrueretur
eſſet in mora deſtruendi periculum, nec haberet exercitus receſſum liberum per ma-
re tempore hyemali: inciditque ſanius illi conſilium, aurum à Barbaris extorquere,
factis iam ſumptibus refundendum, Regemque Tunicij tributarium fieri Regi Si-
ciliæ, & ſub aliis conditionibus ſic manere. Et ita ſumptis treugis repetiit exerci- C
tus, & in Siciliam apud Traperam, remeauit, factaque eſt clades non modica cum
veniſſent naues ad portum: nam violentia ventorum naues plurimæ ſunt confractæ
& vulgus non modicum eſt ſubmerſum, & in regreſſu Rex Nauarræ, & vxor eius
& vxor Philippi noui Regis Franciæ moriuntur. Cuius Philippi frater, Ioannes
Comes Niuernenſis in Caſtris ante Tunicium mortuus erat: vbi etiam mortuus eſt
Dominus Philippus de Monte-forti. Et anno ſequenti apud Sairam ciuitatem ma-
ritimam Dominus Alphonſus Comes Tholoſanus, & Pictauiæ, & eius vxor Do-
mina Ioanna quondam filia Comitis Tholoſani, breui dierum ſpatio moriuntur, &
ſi qua ſpes eſſet de futuro hærede in Comitatu Tholoſano, tunc penitus eſt ſublata,
vel ablata, vt videatur deleta tota illa linea, vel abraſa & eſt totius Comitatus Ius
& Dominium ad manus illuſtris Regis Franciæ, qui directum habebat Dominium
deuolutum. Conſtat etiam quod anno præcedenti ab Incarnatione Domini 1270.
decimo quarto Kalendas Nouembris moritur Dominus frater Raymondus Epiſco-
pus Tholoſanus, anno Epiſcopatus ſui 39. quo ſepulto apud prædicatores, cuius
ordinis ipſe fuit, eligitur Dominus Bertrandus de Inſula præpoſitus eiuſdem Ec-
cleſiæ in Epiſcopum Tholoſanum, in concordia totius Capituli, & confirmatus
Narbonæ: in Eccleſia ſua Tholoſæ, in vigilia ſancti Thomæ Sabbatho, promotus
in ſacerdotem, & in eius feſto die Dominico in Epiſcopum conſecratus, & ea pro-
xime ſequenti die Natalis Domini primo miſſam ſacerdos nouus, & Epiſcopos ce-
lebrauit. Eodem anno in quadrageſima Henricus filius Ricardi Regis Alamaniæ
occiditur

A occiditur in Eccleſia, à filiis quondam Simonis de Monte-forti, in vltionem Pa-
tris, apud Viterbium, quo tempore ſedes Apoſtolica vacabat; vacauerat enim poſt
deceſſum Domini Clementis annis duobus & menſibus nouem, quando electus eſt
in Pontificem Venerabilis vir Theobaldus Archidiaconus Leodienſis, anno Do-
mini 1271. Kalendis Septembris, qui eo tempore erat in partibus vltramarinis, cum
Domino Edoüardo Domini Regis Angliæ primogenito. Eodemque anno & tem-
pore ſecundo Kalendas Septembris, inungitur Philippus in Regem Franciæ & co-
ronatur in lætitia gentis ſuæ.

Philippus Rex Franciæ venit ad partes Tholoſanas cum magno exercitu contra Comitem Fuxi, quem captum duxit in Franciam.

CAPVT LII.

CVM in primis auſpiciis Regni ſui offertur occaſio iudicium & iuſtitiam facien-
di: nam in ſequenti anno Domini 1271. accidit conflictum fieri inter Arnal-
dum Bernardi de Armeniaco, fratrem Venerabilis Patris Archiepiſcopi Auxitani,
B & Domini Geraldi Comitis Armeniaci, & Geraldum de Caſalibono Dominum
Caſtri ſummi Podij in quo conflictu Arnaldus Bernardi & quidam eius ſocij milites
ſunt occiſi. Poſt cuius viri mortem ſciens Bernardus de Caſalibono imminere ſibi
mala, & ſuis à multitudine amicorum & conſanguineorum dicti Arnaldi Bernardi
ſemetipſum reddidit Priſioni, ſeu carceri Seneſcalli Domini Regis Franciæ, & in
manu eius poſuit terram ſuam, vt de ipſo Rex faceret ſuum debitum, ſi accuſator
aliquis appareret, niſi ipſe poſſet de morte prædicti viri cognitione Curiæ rationa-
biliter ſe tueri, & terra ſua veniret Regi pariter in Commiſſum. Quo ita recepto in
priſione Regis, & terra eius in cuſtodia, & ducatu eiuſdem Regis, eiuſque vexillo
Caſtri ſummi Podij pro ſecuritate tradito, contigit his nonobſtantibus contra inhi-
bitionem Regalium, Comitem Fuxi Rogerium Bernardi, vna cum Geraldo de Ar-
meniaco cum gentium multitudine armata currere contra Caſtrum ſummi Podij, &
expugnatum capere & deſtruere cum ſtrage populi copioſa. Quod cum Regi iam
non ob hoc, ſed vt terram Pictauiæ & Tholoſæ à Deo ſibi traditam viſitaret venienti
innotuiſſet, citatus Comes Fuxi vt qui iniuriam Regi fecerat emendationis iudicio
eiuſdem compareret, & de pluribus aliis offenſis ſibi impoſitis faceret quod debe-
ret; reatu comprimente non duxit, vt debuerat, comparendum, ſed ſiniſtro vſus con-
ſilio munire oppoſuit terram ſuam opponens fortitudinem brachij ſui, eo quod ha-
beret, vt videbatur ſibi, Caſtra inexpugnabilia ſuper rupes; & ad cumulum amplio-
ris iræ Seneſcallum Regis tranſeuntem per terram ſibi nihil mouentem, fugauit cum
armis, quibuſdam eius ſociis captis, & ſaumariis retentis: quod Domini, & Bur-
C genſes Sauarduni deteſtantes, Caſtri ſui illi introitum interdicunt, Seneſcallus vero
hanc Regis iniuriam non diſſimulans, magna de terris exercitu aduocato, ingredi-
tur in manu valida terram eius, & obtinuit vſque ad paſſum Barræ, muniens oppi-
da fortiora. Qui niſi quorumdam conſilio abſtinuiſſet vltra procedere, pro maiori
parte obtinere reſiduum potuiſſet. Quibus auditis Rex, & perceptis, quod dictus
Comes Fuxi de Montanis Caſtris ſuis confideret de vltra portus forſan auxilia quæ-
ſiturus, egit prouide & conſulte ne contemni poſſet ſuper audacia contra regni ſui
primordia attentata: vnde & vocatis regni ſui viribus, Tholoſam venit, & intrauit
quinto Kalendas Iunij receptus cum gaudio magno valde. Vbi diebus ſeptem mo-
ratus, donec interim veniſſet exercitus, & complanaretur viarum aſperitas, & ſtri-
cta amplificarentur, exiuit octauo die cum quadrigarum & machinarum, accopia-
rum maximo apparatu. Cui verſus Appamiam venienti, occurrit Rex Arragonum
ſocer eius, cum Domino Gaſtone de Bearnio ſocero prædicti Comitis, & miſcentur
colloquia inter eos; quorum finis fuit quod Comes Fuxi, videns quod non poſſet
Regi reſiſtere ſe, & terram ſuam in eius poſuit voluntate, quem ſic ſuſceptum Rex
præcepit cuſtodiri, & finaliter obtinuit, & obtinet hodie terram ſuam, & vt à pluri-
bus, ſiue propter offenſas ac patris, vel ſuas factum ſit, hoc ergo dico, & credo factum
eſſe, vt Dominus Deus ſuus iudicia faciens cognoſcatur, poſt quam comprehenſus
in operibus manuum ſuarum eſt peccator. Tentus autem diu in priſione Regis tan-
dem ad inſtantiam Regis Arragonum, eiuſdem Regis ſoceri liberatur.

 A

EPISTOLÆ

INNOCENTII TERTII SVMMI PONTIFICIS AD REGEM ET PRINCIPES GALLIÆ.

B

ET RESCRIPTA EIVSDEM PAPÆ SVPER NEGOTIO ALBIGENSIVM.

ILLVSTRI FRANCORVM REGI.

Vt in Religione Catholica, & Romanæ Eccleſiæ obſeruantia permaneat.

I.

INEFFABILIS ſapientia conditoris ſic omnia, quæ alto conſilio ſimul ab æterno præuidit, per labentium temporum vices mirabili quadam diſpoſitione diſpenſat, vt nec error in ordine nec in opere ſit defectus: cùm diuina ſcriptura teſtanre cuncta fecerit, in numero, pondere & menſura. Licet ergo nihil in terra ſine cerra cauſa, propriaque ratione diſponat, imperfectum tamen conditionis humanæ non ſolùm in cauſis operum deficir perſcrutandis, verum etiam in ipſis cauſarum operibus vix ſufficit admirari. Quod vtique conſiderans Apoſtolus exclamabat: *O altitudo diuitiarum ſapientia, & ſcientiæ Dei, quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius & inueſtigabiles viæ eius.* Quamuis enim C vniuerſæ vicæ Domini miſericordia & veritas, & omnia opera eius iudicia ſunt, teſtante Prophera, vſque adeò tamen ſucceſſus hominum humiliationem & exaltationem eorum dextera Domini, licet iuſta, occulta tamen ratione procurat, vt cauſa nobis non modici ſtuporis exiſtat, quod in regimine poreſtaris, iuniores quandoque ſenioribus anteponit. Vt iuxta Prophetam filij naſcantur pro parribus, qui ſuper omnem terram principes conſtituti Dominici nominis recordentur: Sicut de nobis ipſis à Domino factum eſt, & eſt mirabile in oculis noſtris. Sanè Felicis memoriæ Celeſtino patre, ac prædeceſſore noſtro VI. Id. Ian. viam vniuerſæ carnis ingreſſo, & in Lateranenſi baſilica (ſicut moris eſt) honorificè tumulato, fratres noſtri, videlicet Epiſcopi præſbyteri & Diaconi Cardinales, & nos ipſi cum eis ſimul in vnum ſeceſſimus, vt tanro licentiùs & tutiùs de ſubſtitutione Pontificis tractaremus, quanto tractatus ipſe maiorem deliberandi copiam & amplioris circumſpectionis conſilium requirebat. Cumque Miſſarum ſolemnibus in honorem ſancti Spiritus celebratis, requiſitæ fuiſſent omnium voluntates, ad inſufficientiam noſtram oculos extenderunt: humano forſan æſtimanres arbitrio; in ſacculo Benjamin Scyphum argenteum inuenire. Licet plures ex ipſis, ætatis, ordinis, & meriti ratione potuiſſent ad tantæ dignitatis apicem digniùs euocari. Cuius ſiquidem dignitatis onus cum inſufficientia noſtra penitus recuſaret, vtpotè noſtris debilibus humeris importabile, ſub illius tamen confidenria & exemplò, qui infirmitatem beati Petri trina prius negatione probatam, poſt trinæ confeſſionis vocem in gubernatione

A natione ſuarum ouium confirmauit. Quod perſonæ noſtræ multiplex imperfectio
denegabat, in ipſius contulimus voluntatem, fratrum noſtrorum acquieſcentes in-
ſtantiæ: ne reluctatio diuturna diſſidij pareret detrimentum, aut diſpoſitioni diui-
næ videretur aliquatenus obuiare: ſperantes quod ille, qui dat omnibus affluenter,
& non improperat, qui nouiſſimum fratrem virum vtique ſecundum cor ſuum in
Regem de poſtfœtantes aſſumpſit, de lapidibus ſuſcitabit filium Abrahæ, vocans ea
quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt: vt infirma eligens, fortia quæque confundat.
Nos igitur Eccleſiaſticæ prouiſionis ſollicitudinem aſſumentes, ac conſiderantes
quantum Regnum Franciæ in Eccleſiæ ſemper permanſerit vnitate, tibi tanquam
ſpeciali Eccleſiæ Romanæ filio, litterarum noſtrarum primitias duximus deſtinan-
das: Serenitatem Regiam rogantes, monentes, & exhortantes in Domino, & in
remiſſionem tibi peccaminum iniungentes, quatenus ſanctam Romanam Eccleſiam
matrem tuam, taliter reuereri, & honorare procures, vt inclytæ recordationis pa-
tris tui LVDOVICI veſtigia in ipſius deuotione ſequaris, & Nobis ad Apoſtolicæ
ſedis gubernationem Domino diſponente, aſſumptis humiliter & deuotè (ſicut de-
cet Principem Chriſtianum) aſſiſtas. Nos enim in his, quæ ad honorem tuum ſpe-
B ctant, quantum cum Domino poſſumus, libenter intendimus, & circa perſonam
Regiam paternæ gerimus charitatis affectum.

PARISIENSI EPISCOPO.

Ut Illuſtrem Francorum Regem, moneat, & inducat ad recipiendam Reginam vxorem ſuam, quam eiecerat.

II.

CVM omnia orta occidant, & aucta ſeneſcant, ne operum Domini primitiæ
penitus deperirent, poſuit Deus ſementem iuxtà ſpecies ſuas in aliquibus crea-
torum, vt quæ ſecundum curſum temporis deficerent, in ſe ipſis in ſua ſemente
proficerent, & in reparatione ſui generis vberius proſilirent. Sic etiam, ne homo
ad imaginem Dei factus, & tam volucribus cœli, quam piſcibus maris, & vniuerſis
animantibus, quæ mouentur ſuper terram, munere diuino prælatus, in ſterilem
cinerem, ſterilis ipſe rediret; formata muliere in auxilium eius de latere dormien-
tis audiuit: Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Cum ergo ex tunc Adæ
poſteritas ſibi inuicem iungi conſueuerit fœdere nuptiali, vſque adeò in hoc ipſi
cooperata eſt & poſt lapſum parentis dextera conditoris, vt iuxta illud Euangelicum.
Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet, non humanæ adinuentioni ſed diuinæ
C auctoritati potius adſcribatur; matrimonij ſacramentum. Per quod (licet inter ho-
mines contrahatur) ſignificatur tamen in Chriſto coniunctio Eccleſiæ, ac animæ
fidelis ad ipſum: iuxta illud Apoſtoli: *Hoc autem dico magnum ſacramentum in Chri-
ſto eſt in Eccleſia.* Vnde quantum in nobis eſt Eccleſiæ filiis debemus ſummo ſtudio
præcauere, ne ſi quis impiè agens in ſeipſum partem ſui corporis, quia ſcindere om-
ninò non poteſt, à ſe forſan auellere, animam ſuam à diuinæ bonitatis amplexibus
efficiat alienam, & propter hoc totam Eccleſiam tantò ampliùs ſibi reddat offen-
ſam, quantò minus prouidè figuram deſponſationis eius ad Chriſtum, quantùm in
ipſo fuerat maculauit. Hæc autem non ad inſtructionem tuam, quem diuinæ legis
noticiam pleniùs nouimus obtinere, ſed vt intentionis noſtræ vehementiam expri-
mamus, preſentibus litteris duximus explicanda. Qui quantò chariſſimum in Chri-
ſto filium noſtrum Philippum Francorum Regem illuſtrem puriùs diligimus, & ſpe-
ciali quondam priuilegio intendimus ampliùs honorare, tantò infrà nos ipſos for-
tiùs contriſtamur, quod chariſſimam in Chriſto filiam noſtram Francorum Regi-
nam illuſtrem, quantò in eo fuit à ſe minus licitè nixus eſt amouere. Ad cumulum
prætereà noſtri doloris accedit, quod cum vniuerſi progenitores eius veri fuerint
Religionis Chriſtianæ cultores, inter quos illuſtris memoriæ LVDOVICVS quon-
dam Rex Franciæ pater eius, præ cæteris ſui temporis præcipuus diuinæ legis fuit
amator, Regia Serenitas, quam ipſi vellemus non minus in obſeruantia manda-
torum Domini, quàm Regni hæreditate ſuccedere, contrà ſalutem & famam ſuam

Digitized by Google

dictam Reginam à conſortio thori remotam, in remotis partibus Regni Francorum (licet inter religioſas, priuatas tamen perſonas) vitæ ſuæ curſum implere compellit. Licet autem Felicis recordationis Celeſtinus Papa prædeceſſor noſter apud eum potuerit obtinere, vt Reginam ipſam in gratiam & beneuolentiam ſuam receptam, ad regni conſortium reuocaret: Nos tamen non de meritis noſtris, ſed diuina potius miſeratione ſperantes, & de puritatis tuæ ſollicitudine confidentes, quem litteraturæ, honeſtatis, & conſanguinitatis intuitu eſſe credimus in eiuſdem Regis oculis gratioſum, precum noſtrarum primitias, per te ipſi ex parte noſtra porrectas ab ipſo confidimus tantò libentiùs admittendas, quantò ampliùs de ipſius ſalute ſumus ſolliciti, & per huius Apoſtolicæ petitionis effectum, non tam noſtris commodis, quam integritati ſui nominis conſuletur. Rogamus igitur Fraternitatem tuam, monemus & exhortamur in Domino, ac per Apoſtolica tibi ſcripta mandamus quatenus eumdem Regem ex parte noſtra, diligentiùs moneas & inducas, & in remiſſionem ei peccatorum iniungas, vt prædictam Reginam in plenitudinem gratiæ Regalis admiſſam, maritali ſtudeat affectione tractare. Vt ad mentem reuerſus, in laudem Domini cum Petro decantet: *Nunc ſcio verè, quia miſit Dominus Angelum ſuum, & tulit me de manu Herodis*, illius, ſcilicet, qui ſicut olim animam pueri eius, hactenus ſanguinem ſitiebat. Verendum ſiquidem ei credimus, ne præter offenſam diuinam, & humanam infamiam, irreparabilem etiam iacturam incurrat. Cum enim ex ea, quam contrà interdictum Eccleſiæ ſuperduxit, legitimam nequeat ſobolem procreare, ſi fortè (quod abſit) vnicus eius filius rebus eximeretur humanis, regnum eius ad extraneos deueniret. Qui quoniam eidem Reginæ ſui negauit corporis poteſtatem, Ipſius promerentibus culpis, multis anguſtiis irruentibus nunquam optata potuit felicitate gaudere ſed præter alias afflictiones, tota Gallicana Prouincia famis fuit ſterilitate percuſſa, & niſi quantociùs reſipiſcat, flagellum Dei contrà ſe poteſt grauiùs formidare. Quod ſi forſan (quod abſit) ſalubribus monitis tuis, quæ ſæpiùs iterari volumus apud ipſum, acquieſcere non curauit quamtumcumque nobis moleſtum exiſtam eum in aliquo moleſtare, id non poterimus, ſicut nec debemus ſub diſſimulatione tranſire. Huic autem ſtudio tantò diligentiùs debes inſiſtere, & intentione omnimoda imminere, quanto creatori ampliùs tua in hac parte ſollicitudo placebit: & glorioſiùs etiam tibi erit, ſi per tuam inſtantiam fuerit Domino faciente completum, quod non potuit per aliquorum prudentiam, ſeu diligentiam hactenus adimpleri. Datum Lateran.

PHILIPPO ILLVSTRI FRANCORVM REGI.

Vt legitimam vxorem recipiat.

III.

LICET dextera Domini ſuam fecerit in noſtra promotione virtutem, de terra ſuſcitans inopem, & de ſtercore erigens pauperem, & illud nos voluerit dignitatis ſolium obtinere, vt non ſolum cùm principibus, ſed de principibus etiam iudicemus: cùm tamen conditionem humilitatis veſtræ conſpicimus, & de quo ad quid ſimus vocati penſamus, præter generale debitum paſtoralis officij, quod ſingulis nos conſtituit debitores, tibi, & Regno tuo ſpecialiter nos fatemur teneri, in quo nos recolimus in ſtudiis litterarum ætatem tranſegiſſe minorem, ac diuino munere quantæcumque ſcientiæ donum adeptos beneficiorum impenſam multiplicem ſuſcepiſſe. Ad cumulum autem huius præcipuæ dilectionis accedit progenitorum tuorum grata memoria, quos ſicut Chriſtianiſſimos Principes, nec ventus turbinis, nec impetus tempeſtatis ab Eccleſia Romana potuit aliquando ſeparare, quin potiùs tantò ampliùs in ipſius deuotione ſeruirent, quantò fortiùs in nauiculam noſtri piſcatoris fluctus inſurgerent, & mare tumultuoſius ventorum incurſibus fluctuaret. Vnde cum in minori quondam officio conſtituti Serenitatem Regiam, & Regnum Franciæ ſpeciali amplexati fuerimus dilectionis affectu, nunc ad apicem Summi Pontificatus (licet inſufficientes) aſſumpti, priuatis affectibus, communibus ſuperuenientibus cauſis tam ardentiùs in Regiæ Serenitatis dilectione flagramus, vt occaſionem

A ſionem nobis precemur à Domino indulgeri, per quam affectus interior prodeat
in effectum, & prærogatiua ſinceritatis quam ad te gerimus, in opere pateat vniuerſis.
Verum quantò amplius celſitudinem tuam honorare cupimus, & ad profectum tuum ardentiùs aſpiramus, tanto magis de tua ſumus ſalute ſolliciti, & grauiùs ferimus ſi noſtræ charitatis affectus circa Serenitatem tuam, te præſertim dante materiam, videretur (quod abſit) refrigeſcere, vel tepere. Sanè quantum ſcandalum ſit exortum ex ſupetinductione illius, quam poſt multiplices inhibitiones Eccleſiæ, quarum vnam factam per bonæ memoriæ M. ſanctorum Ioannis & Pauli præſbyterum Cardinalem, tum Apoſtolicæ ſedis Legatum, & dilectum filium C. Subdiaconum, & Notarium noſtrum, cum felicis recordationis C. PP. prædeceſſoris noſtri litteras in tua fecere præſentia recitari, quæ inhibitionem apertiùs continebant, ad te nouimus perueniſſe, & poſt datas & receptas Epiſtolas venerabilibus fratribus noſtris N. Sueſſionenſi, & N. Nouiomenſi Epiſcopis, nuntiis tuis propter hoc apud ſedem Apoſtolicam, conſtitutis ſuperinducere voluiſti: tibi credimus ex parte liquere: in quo ad diſcretionem veritatis non debet vincere ſenſualitas rationem. Noſti etenim quod morbus iſte iam vicina corrumpit, & ad excuſandas excuſationes in peccatis factus es cæteris excuſatio, & in Nos & Ro-
B manam Eccleſiam detractionem non modicam ſuſcitaſti. Quantùm autem ex hoc teipſum læſeris, ex eo manifeſtè perpenditur, quod omnia tibi contraria ſucceſſerunt, quæ prius proſpera ſuccedebant, nec datum eſt tibi frui etiam pace diurna, quin, & ſi non corpus, mentem ſaltem ſollicitudo grauis vrgeret, quod tibi eſſe debet euidens argumentum, quod propter hoc diuinam indignationem incurreris, præſertim cum ſuperinductæ conſanguinitatis opponatur: chariſſimæ autem in Chriſto filiæ noſtræ N. Reginæ Franciæ, nonniſi impedimentum fuiſſet affinitatis obiectum. Vt igitur ſaluti tuæ conſulas, & honori, vt Nos & Romanam Eccleſiam à labiis iniquis, & lingua liberes detractrice, vt Dominum tibi reddas propitium, quem iratum hactenus tibi reddidiſti, rogamus Serenitatem Regiam, monemus, & hortamur in Domino, & in remiſſionem iniungimus peccatorum, per Apoſtolica tibi ſcripta mandantes, quatenus inteipſum aciem tuæ conſiderationis reflectens, ſic tuos actus diiudices, vt ab aliis non debeas iudicari. Memor eſto conditionis tuæ, & nouiſſima iuxta verbum ſapientis attendens, quod ſcandalum in Eccleſia parit, quod nobis detractionem generat, quod in perniciem tuæ ſalutis vertitur, & in diſpendium totius regni redundat; alios ſimili corrumpens exemplo, corrigas per te ipſum ſuperinductam de finibus regni Francorum, remoueas & eam reducas in regnum, & Reginam appelles, ac facias appellari: mandans ei ab omnibus, tanquam Reginæ deferri, quam à te minus rationabiliter abieciſti. Quod ſi poſtmodum vſque adeo Serenitatem tuam otiens exalto reſpexerit, & cor tuum lux illa dignata fuerit illuſtrare, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mun-
C dum, vt prædictam Reginam, quam ex teſtimonio plurium, quibus eſt Religionis & dignitatis ratione credendum, miræ ſanctitatis & honeſtatis, audiuimus eſſe, retineas in gratia coniugali: præſertim cum vix nobiliorem ducere poſſis, & id tibi plurimum expedire noſcatur, in his facilius, & ad votum tuum celeriùs exequendis, quæ Serenitati tuæ diebus iſtis incumbunt, gaudebibus plurimum, & in agendis tibi gratiarum actionibus aſſurgemus. Quod ſi forſan (quod abſit) deſuper datum non fuerit, ſicut de iure tenemur, iuris tibi licentiam non negamus, quominus facta prius reſtitutione audiamus & exaudiamus, quod rationabiliter duxeris proponendum. Si autem (quod non credimus) nec famæ tuæ, nec honori conſuleres nec mandatis noſtris, nec monitis obedires, quantumcumque nobis moleſtum exiſteret te in aliquo moleſtare, contrà te tanto ampliùs moueremur, & manum curaremus Apoſtolicam aggrauare, quantò Serenitatem tuam ſinceriùs diligimus, & quos amamus ſeueriùs arguere intendimus, & duriùs caſtigare. Cum (inſpirante Domino) immutabilem animum, & inflexibile propoſitum habeamus, nec prece, nec pretio, nec amore, nec odio declinandi à ſemita rectitudinis, ſed via Regia incedentes, nec ad dexteram declinabimus, nec deuiabimus ad ſiniſtram, ſine perſonarum acceptione facientes iudicium, quia non eſt perſonarum acceptio apud Deum. Non ergo poſſes quamtumcumque confidas de tua potentia ſubſiſtere antè faciem, non dicimus noſtram, ſed Dei, cuius (licet immeriti) vices exercemus in terris cum authore iuſtitiæ, qui eſt veritas pro iuſtitia, & veritate pugnante

inimici tui in te, ac Regnum Franciæ præualerent, nec valeret temporalis tuus, A
& exiguus potentatus, diuinæ ac æternæ repugnare omnipotentiæ maieſtatis. Facias ergo, fili Chariſſime, de neceſſitate virtutem, & nobis in hoc, immò creatori tuo per quem viuis & regnas, humiliter ſatisfacias, quatenus & ipſum tibi reddas propitium, & nos tibi conſtituas ampliùs debitores: ſciturus pro certo, quod niſi mandatum noſtrum hac vice curaueris adimplere, non differemus vlteriùs, quin officij noſtri debitum exequamur. Datum & cætera XVI. Calend. Iunij.

ARCHIEPISCOPIS, EPISCOPIS, ABBATIBVS, PRIORIBVS, & vniuerſis Eccleſiarum Prælatis per totum regnum Franciæ conſtitutis. Vt Legatos Apoſtolicos, qui pacem inter Galliæ, & Angliæ Regem facere, & contrà Sarracenos armare debebant, humaniter acciperent.

IV. B

LICET commiſſa nobis à Domino poteſtatis Eccleſiaſticæ plenitudo vniuerſis Chriſti fidelibus nos conſtituerit debitores, ſtatum tamen, & ordinem conditionis humanæ non poſſumus ampliare: quia (iuſto verbum Dominicum) ad ſtaturam noſtram nec cubitum vnum valemus adiicere, vel ſimul in diuerſis locis exiſtere: in vnius tamen corporis vnitate, vel ad remota quælibet in ictu oculi tranſuolare poſſumus, & cum Abacuc exuli, Danieli depoſito in lacu Leonum, per nos ipſos tibi conſolationem afferre, ac meſſoribus nihilominus miniſtrare. Quia verò lex id humanæ conditionis non patitur, nec poſſumus in perſona gerere ſolicitudines vniuerſas, interdum per fratres noſtros, qui ſunt membra corporis noſtri, ea cogimur exercere, quæ ſi commoditas Eccleſiæ ſuſtineret perſonaliter libentiùs impleremus. Cum autem omnes vnum corpus ſimus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra, ſic per ſingulos cum oportet, iniunctæ nobis ſollicitudinis onera diſpenſamus, vt cum alter alterius onera ſupportarit à ſingulis lex Chriſti laudabiliter impleatur: non enim in vniformitate corporis Chriſti, quod eſt Eccleſia, ſicut in humani corporis conſtitutione ſegregatio partium generat ſectionem; ſectio vero mortem vel deformitatem inducit, immò ſegregatio in obedientiæ virtute conſiſtens, vnitatis eſt ſignum: vnitas verò verum eſt iudicium charitatis, per quam multitudinis credentium erat (ſicut legitur) cor vnum, & anima vna. Sanè licet inſtantia noſtra quotidiana ſit omnium Eccleſiarum ſollicitudo continua, nuper tamen nobis ſollicitudo potior ſuperuenit: C quæ ſi reliquæ cæderent, ſola tamen ſibi nos totos interiùs, & exteriùs vendicaret, nec ſic etiam infirmitas noſtra tantæ ſufficeret grauitati. Recepimus enim litteras de partibus tranſmarinis quod cum Theutonici, capto caſtro Baruth, & Ioppen ab impiis occupata, naues reduces aſcendiſſent, Sarraceni qui ad reſiſtendum eis exercitum parauerant copioſum, ſicut locuſtæ, terræ ſuperficiem repleuerunt: ita quod Chriſtianis gladius foris imminet, metus intus, vt tutum eis non ſit in ciuitatibus, & in locis munitiſſimis remanere. Cum igitur nos ad ſubueniendum Hyeroſolimitanæ Prouinciæ dilectis filiis noſtris S. tituli ſanctæ Praxedis Præſbytero, & P. ſanctæ Mariæ in via lata Diacono Cardinali impoſuerimus ſignum Crucis, cum nec Eccleſiæ neceſſitas pateretur, nec prædeceſſorum noſtrorum monerent exempla, vt itineris Hyeroſolimitani laborem perſonaliter ſubiremus, dictum Petrum ſanctæ Mariæ in via lata Diaconum Cardinalem, virum ſcientiâ, honeſtate morum, & conſilij maturitate præclarum, præcipuè ad reformandam in chariſſimos inter Chriſto filios noſtros Philippum Francorum, Richardum Anglorum Reges illuſtris plenæ pacis concordiam, vel treugas ſaltem vſque ad quinquennium ſtatuendas, & excitandos populos ad obſequium Ieſu Chriſti duximus deſtinandum: cui etiam commiſimus plenæ legationis officium, conceſſa ſibi libera facultate, vt euellat & diſſipet, ædificet & plantet, ſicut viderit expedire. Quia verò ipſum inter cæteros fratres noſtros ſpecialis dilectionis brachiis amplexamur, Vniuerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque

præcipimus

A præcipimus, quatenus eum, ſicut Legatum ſedis Apoſtolicæ, immo Chriſti, cuius ſubuentionis cauſa dirigitur, benignè recipientes, & honorificè pertractantes ea, quæ ſuper prædictis, vel aliis deliberatione prouida duxerit ſtatuenda, recipiatis humiliter, & inuiolabiliter obſeruetis: alioquin ſententiam, quam in contumaces duxerit proferendam, ratam habebimus, & faciemus authore Domino inuiolabiliter obſeruari: ſcituari quod Nos in eo, ſi vobis honoratus fuerit credimus honorari, & contemptum eius proprium putaremus. Datum. Rear.

PETRO *ſanctæ Mariæ in via lata Diacono Cardinali, Apoſtolicæ ſedis Legato. Vt Regem Gallorum per cenſuras Eccleſiaſticas cogat, ſuam vxorem recipere.*

V.

B SCRIPSIMVS chariſſimo in Chriſto filio noſtro PHILIPPO illuſtri Regi Francorum, vt ea, quam ſuperduxit contrà Eccleſiæ interdictum à ſua ſeparata conſortio, chariſſimam in Chriſto filiam noſtram Francorum Reginam illuſtrem, vxorem ſuam in gratiam recipiat coniugalem, & debito pertractet affectu. Vt autem mandatum noſtrum ſuper hoc meliùs, & expeditiùs compleatur, diſcretioni tuæ authoritate præſentium indulgemus, per Apoſtolica ſcripta mandantes, & diſtrictè præcipientes, vt niſi dictus Rex infrà menſem poſt commonitionem tuam, prædictam Reginam in gratiam receperit coniugalem, & honore debito pertractarit, extunc totam terram eius appellatione poſtpoſita ſubiicias interdicto: ita quod præter baptiſma paruulorum, & pœnitentias morientium, nullum in ea diuinum officium celebretur: ven. etiam fratribus noſtris Archiepiſcopis Epiſcopis, & dilectis filiis noſtris Abbatibus, Prioribus & Vniuerſis Eccleſiarum Prælatis conſtitùris in terra eius in virtute Spiritus ſancti diſtrictè præcipimus, vt cum in terram Regis eiuſdem interdicti ſententiam promulgatis, eam Ap. re. ſecundum prædictam formam obſeruent, & per ſuas faciant Prouincias, Dioceſes, & Eccleſias obſeruari. Nulli ergo, &c. Scriptum eſt ſuper hoc Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus, Prioribus, & Vniuerſis Eccleſiarum Prælatis in terra Regis Franciæ conſtitutis.

C PHILIPPO *illuſtri Regi Francorum, vt Reginam vxorem recipiat, & cum Rege Anglorum pacem ſeruet.*

VI.

CVM inter principes Chriſtianos perſonam tuam ſingulari quadam beneuolentia diligamus, ſuper his infrà nos ipſos vehementer ingemiſcimus & dolemus, quæ de Serenitate tua ſæpiùs ad noſtram audientiam referuntur, cum quòd dolentes referimus, tam ſuper facto chariſſimæ in Chriſto filiæ noſtræ Reginæ Francorum illuſtris vxoris tuæ, quàm etiam ſuper diſcordia, quam cum chariſſimo in Chriſto filio noſtro illuſtri Rege Anglorum exerces, taliter te habere dicaris, vt æmulis tuis non ſolum tibi repugnandi materiem præbeas, ſed etiam audaciam expugnandi: quod Serenitati tuæ manifeſtum tribuit argumentum, quod Dominus noſter tuis ſit peccatis iratus. Et licet olim ſuper receptione prædictæ Reginæ per venerabilem fratrem noſtrum Pariſienſem Epiſcopum diligenter Celſitudinem tuam commoneri fecerimus, ac poſtmodum propter id noſtras tibi curauerimus litteras deſtinare, volentes non minus ſaluti tuæ pariter, & honori conſulere, quam eiuſdem Reginæ iuſtitiæ prouidere, nondum tamen neſcimus qnorum vſus conſilio, quæ cauſa nobis non modici ſtupotis exiſtit, & doloris mònita, & mandata ſedis Apoſtolicæ, quæ (Deo teſte) proceſſerunt ex fomite charitatis, & ſinceræ, quam circà te gerimus dilectionis affectu curaſti (ſicut debuetas) humiliter exaudire.

Verum ne quid deſit exhortationibus noſtris, Serenitatem tuam tertio duximus A
commonendam, rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, & in remiſſionem tibi peccatorum iniungentes, quia mutato conſilio dictam Reginam vxorem tuam recipias, in gratiam coniugalem, & debito pertractes honore: vt & Deum tibi reddas propitium & tam te, quam nos à lingua liberes detractrice. Mittimus autem propter hoc ad præſentiam tuam dilectum fratrem noſtrum Petrum ſanctæ Mariæ in via lata Diaconum Cardinalem, Apoſtolicæ ſedis Legatum, quem inter fratres noſtros ſpeciali amplectimur dilectionis affectu, & quem perſonam tuam & Regnum diligere ſincerè cognoſcimus, vt potè in eo nutritum pariter & inſtructum: qui te ad hæc diligenter commoneat, & noſtram tibi exponat pleniùs voluntatem, cui tanquam nobis ipſis fidem adhibeas ſuper his, quæ tibi duxerit proponenda.

PHILIPPO *illuſtri Regi Francorum, vt cum Sereniſſimo Anglorum Rege pacem faciat, & contrà Sarracenos bellum ſacrum cum reliquo Chriſtiano orbe proſequatur.* B

VII.

MEDIATOR Dei, & hominum ipſe Ieſus redemptionis humanæ myſterium impleturus, pacem diſcipulis pro hæreditate legauit, vt eam ſeruarent ad inuicem, & ad obſeruationem eius cæteros inuitarent: pacem inquiens, meam do vobis, pacem relinquo vobis. Prophetæ quoque monemur conſilio, vt pacem non ſolum quærere, ſed etiam perſequi debeamus. Inquire (dicentis) pacem, & perſequere eam: vnde nos, qui vices Chriſti, (licet inſufficientes) exercemus in terris, eius ſequentes exemplum, & prædeceſſorum noſtrorum conſuetudinem imitantes, ad reformandam inter diſcordantes, veræ pacis concordiam intendere volumus, & tenemur: præſertim cùm ex diſcordantium ipſorum diſſidio magnum, tam ipſis, quam Eccleſijs & pauperibus terræ ſuæ, immo &c. toti Chriſtiano populo prouenit detrimentum. Nam vt ſtragem virorum Eccleſiarum grauamina, pauperum oppreſſionem, & totius tam Gallicanæ, quam Anglicanæ gentis, periculum, quæ propter guerram, quam tu & chariſſimus in Chriſto filius noſter Richardus Rex Anglorum illuſtris, ad inuicem exercetis, prouenerunt hactenus, taceamus: communi populi Chriſtiani diſpendio, & excidio Hyeroſolimitanæ Prouinciæ, tu, & ipſe cauſam videmini præſtitiſſe, & materiem cum hominibus vtriuſque regni, propter tuam, & eius diſſentionem detentis, non ſolùm quæ amiſſa fue- C
rant ab initio in partibus tranſmarinis, nondum recuperari potuerint immo his etiam graue videatur periculum imminere, quæ à Chriſtianis hactenus ſunt poſſeſſa. Antiquis enim & triſtibus rumoribus noui ac triſtiores ſuperuenere rumores, quod cum Theutonici Accon nauigio, &c. Quia verò nos ad ſubuentionem terræ orientalis tam in perſonis, quàm rebus dilectos filios noſtros. S. tituli ſanctæ Praxedis, & P. ſanctæ Mariæ in via lata Diaconos Cardinales, Apoſtolicæ ſedis Legatos, viros honeſtate morum, maturitate conſilij, & ſcientia reuerendos, quos inter alios fratres noſtros ſpeciali charitate diligimus, miniſterio propriæ ſanctæ Crucis caractere curauimus inſigniri; ne quid ex contingentibus omittere videamur, dictum ſanctæ Mariæ in via lata Diaconum Cardinalem virum, Scientia prædictum honeſtate præclarum, Deo & omnibus (ſicut ſperamus) acceptum, ad tuam & eiuſdem Regis præſentiam duximus deſtinandum, Legationis ei officium committentes. Ideoque Serenitatem tuam rogamus, monemus, & in remiſſionem iniungimus peccatorum, quatenus eum ſicut Legatum Apoſtolicæ ſedis recipiens, & honorans, exhortationem noſtram & eius, infrà duorum menſium ſpatium, poſt receptionem præſentium & commonitionem ipſius factam vtique veſtrum, quia hic eſt neceſſarium populo Chriſtiano vt id ſine dilationis diffugio maturetur; cum ſine tuo ac fidelium tuorum, & ſine dicto Rege, ac fidelium eius ſubſidio, quod in ſequenti Martio propoſuimus ad partes illas, dante Domino, deſtinare, vix terræ in qua pedes Chriſti ſteterunt, & vbi Deus noſter antè ſæcula

noſtra

A noſtra, dignatus eſt operari ſalutem, poterit ſubueniri, plenam pacem, vel treugas
longas, ſaltem vſque ad quinquennium ineas & obſerues; ita quod interim nullum
alterutri circa proprietatem, vel promiſſionem earum, quæ à reliquo detinentur,
præiudicium generetur: alioquin (quantumcumque nobis moleſtum exiſtat
Celſitudinem Regiam in aliquo moleſtare) quia tamen Deum tibi præponemus,
& communem vtilitatem tuis debemus commodis, immò potius incommodis anteferre,
niſi ad commonitionem eiuſdem Legati, mandatum Apoſtolicum infrà
ſcriptum terminum humiliter receperis & impleris, extunc de communi
fratrum noſtrorum conſilio totam terram tuam ſubiacere decernimus interdicto:
ita quod præter baptiſma paruulorum, & pœnitentias morientium, nullum
in ea diuinum officium celebretur. Quod ſi nec per hanc diſtrictionem impleueris
quod mandamus, teipſum, fautores, & conſiliarios principales Eccleſiaſtica ſeueritate
noueris cohercendos: id ipſum de terra Regis Angliæ ipſis etiam fautoribus
ſuis conſiliariis decernentes. Venerabilibus etiam fratribus noſtris Archiepiſcopis,
Epiſcopis, & dilectis filiis Abbatibus, Prioribus & vniuerſis Eccleſiarum Prælatis
vtriuſque regni, ſub pœna ordinis, & officij ſui mandamus, & in virtute Spiritus
B ſancti præcipimus, vt interdicti ſententiam ſecundum præſcriptam formam, inuiolabiliter
ſtudeant obſeruare & faciant ab aliis irrefragabiliter obſeruari. Idem etiam
fratribus militiæ Templi, ac Hyeroſolimitani Hoſpitalis, ſub Priuilegiorum & indulgentiarum
ſuarum pœna mandamus, credentes ex hoc non voluntati tuæ, ſed
vtilitati, non affectui, ſed profectui, non oneri, ſed honori conſulere, totique
Chriſtiano populo prouidere. Statuimus etiam vt ſi quis omninò clericus, cuiuſcumque
profeſſionis vel ordinis poſt interdictum noſtrum diuinum tibi præſumpſerit
officium miniſtrare, ordinis & beneficij ſui ſe nouerit periculum incurriſſe.
Attendas igitur (fili chariſſime) noſtram & Apoſtolicæ ſedis tuæ matris affectum,
cauſam coactionis inſpicias, & communi vtilitati proſpiciens, motui carnis animæ
præpone ſalutem, & ſenſualitati præferas rationem: non Apoſtolicæ ſedi Regiæ
poteſtate reſiſtens, ſed humilitate deferens filiali: quæ in hoc etiam ſalutem tuam
procurat pariter, & honorem.

NOBILI *viro* RAIMVNDO *Comiti Tholoſano, vt contrà paganos arma ſuſcipiat.*

VIII.

CVM in tantùm te olim oriens ex alto reſpexit, & tenebras tuæ mentis lux illa
dignata fuerit illuſtrare, quæ illuminat hominem venientem in hunc mundum,
vt reconciliatus fueris Eccleſiaſticæ vnitati, à qua fueras ob tuorum exceſ-
C ſuum multitudinem ſeparatus, deberes reſurgere fortior, & præteritorum abundantiam
delictorum ſatisfactione ſic plenaria compenſare: vt nouum meriti ſingularis
præconium veteris nequitiæ deleret infamiam, & vitiorum notam virtutis
titulus oboleret. Ne autem negligentiam tuam poſſis aliquatenus excuſare, ac ne
non ſubeſſe cauſam alleges, in qua militarem valeas induſtriam in diuinis obſequiis
exercere, ſe ipſum Dominus denuò tradi paſſus eſt in manibus peccatorum, &
hæreditatem ſuam ſe ipſo exule occupari: vt quanti eum facias in inſtantis articulo
neceſſitatis oſtendas; & an pro ipſo te ipſum abneges, & tollas crucem eius & ipſum
ſequaris, qui pro te ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudine
hominum factus, & habitu inuentus vt homo, factus obediens vſque ad mortem,
mortem autem Crucis, omnibus manifeſtet. Sanè ſi nec timor Domini, nec
fidei Chriſtianæ religio, nec communis vtilitas populi Chriſtiani ad id tuam induſtriam
commoueret, egregiæ tamen recordationis. N. quondam aui tui memoria
te ad terræ orientalis ſubſidium inducere potuiſſet: vt in partibus illis eius exemplo
perpetuæ tibi laudis titulos compares, & auitæ virtutis præconium in paganorum
excidium redoleres. Vt igitur præter diuinam gratiam peccatorum tuorum
veniam, & Apoſtolicæ protectionis præſidium, quæ in ſuis illis expenſis proficiſcentibus
indulgemus, & argumentum æternæ coronæ, quod inſuper pollicemur à
Domino merearis, rogamus nobilitatem tuam, monemus & hortamur in Domino,
& in remiſſionem iniungimus peccatorum, quatinus ſignum viuificæ crucis aſſumas,
& in ſatisfactionem criminum, quæ hactenus commiſiſti, ad partes tranſeas tranſ-

marinas: vbi funiculum hæreditatis Chriſti, & iura populi Chriſtiani deffendas, & A
impugnes barbariem paganorum. Credimus enim, & de diuina miſeratione ſpera-
mus, quod ſi (quod optamus) in humilitate cordis & corporis, iter fueris peregri-
nationis aggreſſus, is, qui piis aſpirat propoſitis, diriget greſſus tuos, & de inimi-
cis crucis laudem tibi victoriæ, ſicut quondam auo tuo, miſericorditer largietur.
Si autem in perſona propria non potueris transfretare, vt aliquod ſaltem Apoſto-
licæ remiſſionis beneficium conſequaris, iuxta quod tantum principem decet, cer-
tum vltrà mare dirigas numerum bellatorum: vt vel per alios facias, quod per te
non poteris adimplere. Datum Lateran. II. nonas Nouembris.

PHILIPPO *Illuſtri Regi Francorum; Quâ initas inter ipſum & Anglorum Regem treugas approbat, & hortatur illum, vt eas fortiter obſeruet.*

IX.

QVI operatus eſt Petro in Apoſtolatu, nobis per ipſum operari & cooperari
dignatus eſt, dum ad aduentum dilecti filij noſtri Petri ſanctæ Mariæ in via B
larea Diaconi Cardinalis, Apoſtolicæ ſedis Legati, terra cordis tui venientem ſu-
per ſe imbrem deuotè ſuſcepit: & ſulcata vomere prædicationis, ipſius ſemen verbi
Dominici & recepit hilariter, & in fructum vbetiùs pullulauit. Ne autem fructus
ipſe, qui adhuc quaſi viret in flore, inimico homine ſuper ſeminante zizania, quod
abſit, valeat ſuffocari: ne ſemen ſuprà Petram cecidiſſe credatur, ſi antequam ad
plenam veniat maturitatem, areſcat: cum ſecundum Apoſtolum non auditores le-
gis, ſed factores iuſti ſint apud Deum & alibi. Auditor verbi, & non factor viro
conſideranti vultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo comparetur: nec ſufficiat incipe-
re bonum, niſi & perſeueretur in ipſo, quoniam non qui inceperit, ſed qui per-
ſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Oportet magnificentiam Regiam
cauere præcipuè conſilia detractorum qui pacis conſilium odientes, ſcandala
ſuſcitant, & nutriunt ſuſcitata: qui lætantur cum malè fecerint, & in rebus
peſſimis gloriantur. Cum igitur ſicut ex litteris eiuſdem Legati & tuis accepimus
inter te, & chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Richardum Anglorum Regem
illuſtrem treugæ firmatæ ſint, pariter & receptæ quinquennes, nos treugas ipſas
iuxtam mandati noſtri tenorem initias & firmatas, ratas habemus, & præcipimus
inuiolabiliter obſeruari: Serenitatem tuam rogantes, monentes, & exhortan-
tes in Domino, & in remiſſionem tibi peccaminum iniungentes quatenus &
treugas obſerues prædictas, & ad tractatum pacis eidem Legato noſtro auditum
præbeas facilem, & benignum vt ſicut inclitæ recordationis Ludouicus pater tuus
pacem colere videatis, & Romanam Eccleſiam honorare. Noueris autem nos ei-
dem Cardinali authoritatem plenariam indulſiſſe, vt quicquid ſuper treugis iam C
initis, & concordia ineunda, ſeu aliis, quæ contingunt vtrumque, vel alterum præ-
dictorum, vel in coactione contumacium, vel pœna tranſgreſſorum, & aliis qui-
buſlibet ad hoc pertinentibus viderit ſtatuendum, ſtatuat appellatione remotâ, &
faciat inuiolabiliter obſeruari: Vniuerſis etiam Archiepiſcopis & Epiſcopis conſti-
tutis tam in regno Franciæ, quàm Anglorum, diſtrictè præcipiendo mandamus, vt
omnia, quæ prædictus Cardinalis, propter prædicta ſtatuerit, humiliter recipiant,
& App. poſtpoſita ſtudeant obſeruare, alioquin, ſententiam, quam in eos tulerit,
ratam habebimus & faciemus, dante Domino inuiolabiliter obſeruari. Datum La-
teran. VII. Cal. Aprilis, Pontificatus noſtri anno II.

EPISCOPO *Tuſculano Apoſtolicæ ſedis Legato: Dolet quod quidam Barones Franciæ aliquid graue contrà libertates Eccleſiæ ſtatuerint, & ſcribit, vt eos excommunicatos denuntiet, aut denunciari faciat per Prælatos.*

X.

INNOCENTIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabili fratri Epiſcopo Tuſculano Apoſtolicæ ſedis Legato ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Anguſtiæ nobis ſunt

vndique

A vndique dum perſecutoris Eccleſiæ crudelem impietatem attendimus, dum eiuſ-
dem opera, qui ad abſorbendum eam per ſe ac membra ſua totis conatibus inhiat,
cogitamus. Sed illud nos pungit profundiùs, ferit acerbiùs, quòd illi, de quibus,
vtpote Catholicis maximam habebamus fiduciam, & in quibus præcipuè vigere tam
fides quàm deuotio credebatur, quorumque progenitores fide feruentes, deuotio-
ne ſinceri, Eccleſiam non ſolùm defenſarunt ab aliis, verumetiam ampliarunt
diuitiis, & multis libertatum priuilegiis munierunt; contra eandem Eccleſiam no-
uæ ac prorſus inſolitæ adinuentionis genere machinantur. Nec eſt mirum, ſi de
hoc dolemus potiſſimè, tum propter exempli perniciem, quam aſſument exindè
aliæ nationes; tum pro eo quòd amicorum offenſæ plus aggrauant, pluſque lædunt,
teſtante Domino per Prophetam. *Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſupportaſſem
vtique.* Satis quidem ſufficiebant ad præſens afflictiones, quas Eccleſia patitur, in-
ſultus quibus impetitur, & turbationes quibus iugiter ab inimico homine vbilibet
ſuperſeminante zizania moleſtatur. Non erat neceſſe, vt quidam ex Baronibus Fran-
ciæ afflictæ afflictionem adicerent, ipſam nouis Conſtitutionibus, vel potius deſti-
tutionibus perturbantes. Qui, ſicut dolentes audiuimus, & miramur, Eccleſiam,
quæ ipſos ex vtero ſanctificationis regenerauit in filios, ac pro eorum ſalute imma-
B culatum agnum offert iugiter Deo Patri, in ſeruitutem cupientes redigere, vt iam
nolint vocari filij liberæ, ſed ancillæ, imò ſponſam Regis æterni, qui ipſos ſuo
ſanguine à ſeruitute perpetua liberauit, conantes miſerabiliter ancillare, communi
coniuratione ac conſpiratione contra libertatem ipſius plura, ſicut dicitur, grauia
& enormia ſtatuerunt, quæ ius & conſuetudinem prædictæ libertatis abſorbent,
Eccleſiæ honorem elidunt, ſcandalum pariunt, & pericula generant animarum.
Sanè, ſi negotij qualitas diligenter attenditur, ſi ſtatus rerum æquali meditatione
penſatur, honori vel ſtrenuitati eorumdem Baronum non expediebat hoc tempore
aggredi ſanctam Eccleſiam in tali articulo conſtitutam, cùm ingenui circumſcripto
timore diuino ex magnanimitate quadam oppreſſis, eorum etiam ſi quæ præceſſe-
rant non memorantes iniurias, ſubuenire ſoleant, eiſque in neceſſitate manum por-
rigere adiutricem. Verùm, ſi dicti Barones diligenter adtenderent, quòd Carolus
Magnus Eccleſiam, à qua omnem honorem ſuſceperat, cupiens honorare, perpe-
tua lege decreuit vt omnes ipſius iuridictioni ſubiecti ſtatutum à Theodoſio Impe-
ratore pro Eccleſiæ libertate editum inuiolabiliter obſeruarent. Videlicet vt qui-
cumque litem habens, ſiue petitor fuerit, vel initio litis, vel decurſis temporum cur-
riculis, ſiue cùm negotium peroratur, ſiue cùm iam cæperit promi ſententia, ſi iu-
dicium elegerit ſacroſanctæ Sedis Antiſtitis, illicò ſine aliqua dubitatione, etſi pars
altera refragatur, ad Epiſcoporum iudicium cum ſermone litigantium dirigatur,
& omnes cauſæ, quæ prætorio, & etiam ciuili iure tractantur, Epiſcoporum ter-
minatæ ſententiis, perpetuæ robur obtineant firmitatis; & negotium, quod iudi-
C cio ipſorum deciditur, nequaquam vlterius ab aliquo retractetur. Ex quo manife-
ſta poteſt ratione perpendi, quàm iniquum videatur & abſonum, ſi honor Eccleſiæ,
quæ tam grandis libertatis priuilegio donata dinoſcitur, in illis immunitatibus,
quæ multò prædictis noſcuntur eſſe minores, his temporibus decurtetur. Si alias
Barones ipſi penſarent, quòd omnes qui præſumunt ſtatuta condere contra Eccle-
ſiaſticam libertatem, ſunt ipſo facto excommunicationis ſententiâ innodati: forſan
non proceſſiſſent ad talia, nec etiam perſtiterint in eiſdem. Sed quia fortaſſis ad
eorum non peruenere notitiam, vt occaſio de ignominia, & quòd non fuerint mo-
niti, omninò tollatur, fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus
ipſa eis, quo deſiſtant ab huiuſmodi, per te vel alium Prælatorum requiſito conſi-
lio nuncians & exponens, ac eos ad id monens attentiùs, & inducens, Congrega-
tioni eorumdem Prælatorum, qui ob hanc cauſam ſicut accepimus venire debent,
ſtudeas, ſublato cuiuſlibet difficultatis & moræ diſpendio intereſſe. Prælatos eoſ-
dem, quòd viriliter in defenſione libertatum & iurium ſuorum ſe habeant, ad quod
eis, cùm nos tanquam caput tangat principaliter, omnimodum impendemus con-
ſilium & auxilium, inducturus. Ceterùm cùm per prædicta ab eiſdem Baronibus at-
temptata videatur non tam libertas Eccleſiaſtica quàm ſtatus totius Eccleſiæ im-
mutari, idque credatur ab inimico homine adſpirante ad ſubuerſionem fidei procu-
ratum: Volumus, & de conſilio fratrum noſtrorum mandamus, vt ſuper hoc pro-
cedere debeas iſto modo. Primò denuncies & denunciari facias excommunicatos

omnes illos, qui ſeruari fecerint ſtatuta edita & conſuetudines vel potius abuſiones A introductas contra Eccleſiæ libertatem. Item excommunicatos nuncies & nunciari facias ſtatularios & ſcriptores ſtatutorum ipſorum, nec non Barones & Dominos terrarum, ac alios nobiles, poteſtates, conſules, Rectores, & Conſiliarios locorum, vbi huiuſmodi ſtatuta vel Conſuetudines edita fuerint vel ſeruata. Nec non & illos, qui ſecundum ea præſumpſerint iudicare vel in publicam formam ſcribete iudicata. Item nuncies & nunciari facias prædicta ſtatuta nullius eſſe momenti, & iuramenta ſuper eis obſeruandis præſtita prorſus illicita. Et ideò illos qui præſtiterint, ad obſeruationem iuramenti huiuſmodi non teneti. Item excommunices omnes illos, qui ſocietatem coniurationis huius intrauerunt vel intrabunt, aut procurauerunt vel procurabunt aliorum ingreſſum, niſi penitus reſipiſcant. Item excommunices omnes illos, qui pro huiuſmodi ſtatutis ſeruandis centeſimam redituum ſuorum ſoluent, vel colligent, aut recipient per ſe, vel per alium, ſeu ad ſoluendum inducent alios vel compellent; vel ad id dederunt vel dabunt conſilium, auxilium, vel iuuamen. Item excommunices omnes illos, qui occaſione coniurationis huiuſmodi Prælatos impedient vti iuriſdictione Eccleſiaſtica in caſibus in quibus eis competit de iure vel conſuetudine approbata. Item excommunices omnes illos B qui impedient, turbabunt, ſeu moleſtabunt agentes, reſpondentes, aſſiſtentes, patrocinantes, vel iudicantes in foro Eccleſiaſtico in caſibus ſupradictis. Nec non & illos, qui eorum propria quos in perſonis vel rebus præſument occaſione huiuſmodi moleſtare. Nonobſtantibus aliquibus indulgentiis ſeu priuilegiis quibuſcumque perſonis ab Apoſtolica ſede conceſſis, vt in eas, vel in earum terras excommunicationis & interdicti ſententiæ ferri non valeant, abſque ipſius Sedis licentia ſpeciali. Quòd ſi forſan inuenti fuerint aliqui pertinaces, nouerint quòd omni priuilegio ab Apoſtolica Sede obtento, & feudis ſi qua tenent ab Eccleſiis priuabuntur, eorumque proles ad Clericatum vel Eccleſiaſticum beneficium ſeu dignitatem minimè aſſumetur. Clerici quoque, qui cum prædictis permanent, niſi incontinenti poſt publicam monitionem tuam ab eorum recedant obſequio & conſilio, omnibus Eccleſiaſticis beneficiis & etiam Clericatus priuilegio nudabuntur. Datum Lugduni II. Non. Ianuar. Pontificatus noſtri anno IIII.

ILLVSTRI REGINÆ FRANCORVM.

Conſolatur Reginam à Rege poſt repudium admiſſam, ac neglectam.

XI.

SVPER Amaritudine in qua es, paterno tibi compatientes affectu, Serenitatem C tuam conſolando monemus, vt quæ alios cum Rege conſorte tuo per matrimonialem ipſius copulam acceſſiſti rectura veneranda Regina rui, te tegas in imminentis pugnæ moleſtia, per quam Deus tuam voluit examinare virtutem: ſic in omnibus quæ aduerſa videntur & dura, te formans, vt plus ex formidine mentis ea, quam ex neceſſitatis inſtantia perferendo, non tam pareas, quam ſuper his aſſentias voluntati diuinæ. Nec vnquam triſtis excipiens quod acciderit contra votum, tributum tuum hilaris, non inuita perſoluas. Attendens, quod vniuerſa quæ in miſeriæ huius mundo à quocunque penduntur, quaſi quædam neceſſaria ſunt humanæ vitæ tributa, quorum immunitatem nemo poterit cum effectu, vel petere, vel ſperare. Quapropter, chariſſima in Chriſto filia; de tua te conſolare fortuna, & animum induendo virilem, ab ipſius conſtantia non recedas; vt quaſi de proprio facto conqueſta, illud tibi gemas accidere, quod multis indignioribus non videris euenire. Cum enim ſine aduerſario virtus marceat, quæ quanta ſit, aut quid valeat, tunc apparet, cum illam patientia manifeſtat: in exagerationem doloris, nequaquam eſt perueniendum, quod verius poteſt ad conſolationis materiam imputari. Pater quippe cæleſtis carnalium more parentum, non educantium filios in deliciis, quos intendunt ad virtutem componere; te per hæc voluit experiri, & ſibi, non tanquam delicatam, ſed ſicut electam filiam præparare. Qua de re periculoſius reputans, quod in reprobis alitur audacia per licentiam, quàm quòd virtus per diſciplinam

A plinam proficit in electis: patientiam tuam feras humiliter exerceri. & quia patientibus patienter paſſio non eſt pati; ſic æquanimiter ſuſtineas vniuerſa, quod ille in cuius mauu cor Regis eſt, & quocumque voluerit vertet illud, humilitatis tuæ merito prouocatus, non ſolum aduerſitatis cauſa ſubmota conciliando tibi animum viri tui tuam remuneret patientiam, verum etiam gratia ſui, qui verus ſponſus eſt fidelium animarum, expectationis tuæ anguſtiam recompenſet. Secura de nobis quod in quibus oportuerit & decuerit, nequaquam tibi ſuffragium fauoris Apoſtolici ſubtrahemus. Datum Lateranij. Non. Maij. Pontificatus noſtri anno tertio decimo.

NOBILI MVLIERI BLANCHÆ COMITISSÆ CAMPANIÆ.

Compoſitionem inter eam, & Philippum Regem Franciæ confirmat.

XII.

B IVSTIS petentium deſideriis dignum eſt nos facilem præbere conſenſum, & vota quæ à rationis tramite non diſcordant, effectu proſequente complere. Ea propter, dilecta in Chriſto filia, tuis iuſtis poſtulationibus grato concurrentes aſſenſu, compoſitionem inter te ac chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Philippum Regem Francorum illuſtrem, ſuper cuſtodia nati tui, & ab ipſo naro eidem Regi hominio faciendo, & quibuſdam aliis articulis initam, ſicut prouide facta eſt, & ab vtraque parte ſponte recepta, & iuramento fotmata, & in autenticis inde confectis plenius continetur, auctoritate Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Lateran. x. Kal. Decembris, anno XIII.

NOBILI VIRO COMITI THOLOSANO.

Vt iuxta promiſſionem Hæreticos de ſuis terris eijciat.

XIII.

C NON decet tanti nominis virum, ſupra iuſtis promiſſionibus ſuis deſiſtere, vel tepere, quin eas ſic ſtudioſus adimpleat, prout factas ſibi deſiderat promiſſiones impleri. Cum igitur de terris tuis hæreticos promiſeris amouere, miramur non modicum, & dolemus, quod ipſi adhuc in terris eiſdem, ſicut accepimus tua faciente negligentia, ne te permittente dixerimus, commorantur. Quia vero præter animæ tuæ periculum, quod ex hoc poſſes incurrere, graue famæ tuæ diſpendium patereris: nobilitatem tuam rogamus; monemus attentius, & hortamur, per Apoſtolica tibi ſcripta mandantes; quatenus exterminare à terris eiſdem hæreticos, prout te coram nobis promiſiſſe recolimus, non poſtponas. Alioquin exterminatoribus eorumdem, terras ipſorum noueris eſſe conceſſas diuino iudicio poſſidendas. Datum Lateran. XVI. Kalendis Ianuarij, anno XIII.

NOBILI VIRO SIMONI COMITI LEICESTRIÆ DOMINO MONTIS-FORTIS.

Vt cenſum Apoſtolicum de terris Hæreticorum exigat.

XIV.

VT tuæ nobilitatis deuotio, quam expertam habemus in multis, nobis ſit ſemper obnoxior: ea tibi duximus committenda per quæ nobis, & Apoſtolicæ

Sedi poſſis, & debeas amplius complacere. Ideoque nobilitati tuæ, de qua plene A
confidimus, per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus cum fideliorem te non poſſimus in ipſis partibus inuenire, iſtud onus pro nobis aſſumas, vt cenſum trium denariorum quos de vna quaque domo, de terra contra hæreticos acquiſita, Sedes Apoſtolica debet recipere annuatim, fideliter colligas, & teſerues: ipſum nobis per fidelem nuncium tranſmiſſurus, vel aſſignaturus eis, quibus per noſtras litteras tibi duxerimus iniungendum. Datum Lateran. XV. Kal. Ianuatij, anno XIII.

PHILIPPO ILLVSTRI REGI FRANCORVM.

Vt Epiſcopus Aurelianenſis, & Autiſsiodorenſis reſtituat Regalia ſaiſita.

XV.

CVM alij Reges, & principes rationes & libertates Eccleſiaſticas perſequuntur; nos, fili Chriſtianiſſime, te illis obiicimus in exemplum; quod eas in regno tuo cuſtodis illæſas, propter quod & Dominus iuſtus iudex, te, ac regnum B
tuum hactenus cuſtodit illæſum, quin etiam magnifice augmentauit, nec augmentare ac cuſtodire deſiſtet, quandiu tu, & hæredes tui fideliter curaueritis in hoc laudabili propoſito permanere; quod & apud Deum eſt meritorium, & apud homines glorioſum. Nam ſi ad Regna vicina pariter, & remota oculos tuæ conſiderationis extendas, manifeſte videbis quam grauiter Deus illa contriuerit, quorum rationes, & libertates Eccleſiaſticas infringere præſumpſerunt. Nuper autem, quod dolentes referimus, noſtris eſt auribus intimatum, quod tua Regalis ſublimitas contra Ven. fratres noſtros Autiſſiodorenſes & Aurelianenſes Epiſcopos indignata; rem agi præcepit non vtique ſui moris, ſed nec etiam ſui Iuris, dum eorum ſaiſiri feciſti Regalia, immo etiam quædam alia, præter illa; cum nec dum de aliquo forisfacto confeſſi fuerint, vel conuicti, nec etiam ad ſatisfaciendum commoniti, vel inducti: leui occaſione prætenſa, quod quidam eorum milites in tuo exercitu conſtituti ad locum quem eos adire præceperas, ire cum aliis noluerunt, abſentibus eiſdem Epiſcopis per licentiam à te liberaliter impetratam. Et cum tam per ſe ipſos, quàm etiam per Venerabiles fratres noſtros Senonenſem Archiepiſcopum, & Coëpiſcopos ſuos tibi humiliter ſupplicauerint, vt faceres eis reddi Regalia ſic ſubtracta, paratis poſtmodum curiæ tuæ ſubire iudicium, ſicut in talibus fieri conſueuit. Tu ſupplicationes eorum admittere noluiſti, ſed cogis eos miſerabiliter exulare; propter quod ipſi de prudentum virorum conſilio, terram tuam in eorum Diœceſibus conſtitutam ſuppoſuerunt Eccleſiaſtico interdicto, ſed nec ſic potuerunt à te ſatisfactionem aliquam obtinere, inde coacti ſunt Apoſtolicum Patrocinium implorare. Quo circa Serenitatem tuam Rogandam duximus, & monendam in remiſ- C
ſionem tibi peccaminum iniungentes; quatenus pro diuini nominis gloria, & Apoſtolicæ Sedis honore facias præfatis Epiſcopis ſubtracta reſtitui vniuerſa, & eis ſecundum conſuetudinem approbatam iuſtè ac modeſte tractari. Donando nobis intercedentibus pro Deo; & propter Deum ſi quam præfati Pontifices aduerſum te commiſerunt offenſam, ne hac occaſione contingat inter regnum, & ſacerdotium ſcandalum exoriri, quia nos in maioribus tibi curabimus grata fauente Domino viciſſitudine reſpondere. Datum Lateran. XVIII. Kal. Ianuarij Pontificatus noſtri anno XIII.

ARCHIEPISCOPO SENONENSI ET SVFFRAGANEIS EIVS.

Narrata cauſa mandat, vt ad pacem cum Aurelianenſi & Autiſsiodorenſi Epiſcopo Regem Franciæ hortentur.

XVI.

ILLE ſinceræ dilectionis affectus, qua chariſſimi in Chriſto filij noſtri Philippi Regis Francorum illuſtris zelamut ſalutem, nos vehementer inducit, vt ſi quando contra

A contra rationes, & libertates Eccleſiaſticas, quas in regno ſuo illæſas hactenus cu-
ſtodiuit, aliquid dicitur commiſiſſe, apud ipſum opportune, importunè, monitis
& precibus inſiſtamus. Quatinus illius intuitu in cuius oculis nuda ſunt omnia, &
apetta, qui ptopter progenitorum ſuorum deuotionem, & ſuam, Eccleſiæ ſuæ re-
uetentet exhibitam, Regnum ſuum cuſtodiuit illæſum; quinetiam magnifice aug-
mentauit, contritis grauiter regnis illis, quorum Reges, rationes, & libertates Ec-
cleſiaſticas infringere præſumpſerunt; illud corrigat & emendet, vincens ſalubri-
ter ſemetipſum, pto Deo & proptet Deum, cum ſic vinci, ſibi non cedat ad dede-
cus, ſed potius ad honorem, ſintque nihilominus ſibi apud homines magis quam
vincere glorioſum. Sane cum dudum noſtris fuiſſet auribus intimatum, quod ipſe
contra Ve. F. N. Antiſſiodoren. & Aurelianen. Epiſcopos indignatus rem agi præ-
ceperit, non vtique ſui moris, ſed nec etiam ſui Iutis eorum faciens ſaiſiri Regalia,
nec non etiam quædam alia præter illa, licet nundum eſſent confeſſi de foriſfacto
aliquo, vel conuicti, nec ad ſatiſfaciendum commoniti, vel inducti. Pro eo quod
quidam milites eorundem in ſuo exercitu conſtituti, ad locum quem eos adire præ-
ceperat, cum aliis accedere recuſarunt; abſentibus ipſis Epiſcopis per licentiam ab
B ipſo liberaliter impetratam; ac ſuper his ipſorum, & veſtris ſupplicationibus mini-
me acquieſcens coëgerit illos miſerabiliter exulare. Nos Serenitatem ſuam rogan-
dam duximus, & monendam, & in remiſſionem ſibi ſuorum iniunximus peccato-
rum, vt pro diuini nominis gloria & Apoſtolicæ Sedis honore, faceret præfatis
Epiſcopis ſubtracta veſtitui vniuerſa, & eos ſecundum conſuetudinem approbatam
iuſtè, ac modeſte tractari, donando nobis intercedentibus, pro Deo & propter
Deum, ſi quam pæfati Pontifices aduerſus eum commiſiſſent offenſam, ne hac oc-
caſione contingeret inter regnum & Sacerdotium ſcandalum ſuboriri, quia nos in
maioribus curaremus grata eidem faciente Domino viciſſitudine reſpondere. Ipſe
vero inter cætera per ſuas literas ſe excuſauit, quod alia quàm Regalia ſaiſiri non
fecerat, nec ipſos coëgerat exulare, cum libere poſſent, & in ſuis Diœceſibus com-
morati, & ſi ſuper his curiæ ſuæ vellent ſubire iudicium, quod quandoque acce-
ptarent audite, ob reuerentiam noſtram condonare paratus erat emendam, ſi for-
ſitan tenerentur ſibi aliquam exhibere. Licet autem eidem Epiſcopi in regno ſuo
libere commorentur, ex eo tamen exules poſſunt dici, quod à propriis domibus
ſunt eiecti & rebus aliis ſpoliati. Alia etiam quam Regalia ſaiſiſſe videtur: cum do-
mos Epiſcopales quæ eadem immunitate, qua Eccleſiæ gaudent, & eorum Vtenſi-
lia, & mobilia vndecumque deducta fecerit occupari. Iudicium autem ſpoliati ſubi-
re non debent, cum & generali ſicut accepimus, conſuetudine Regni ſui, fidelis
à Domino ſine iudicio ſpoliatus, nec diem ab ipſo ſuper ſpoliatione ſua, vel alio
teneatur recipere, ne in ipſius curia experiri, nec etiam vinculum fidelitatis ſerua-
C re. Cum igitur ſuper prædictis ſe duxerit excuſandum, & illud ſilendo tranſierit,
quod eorum fecit ſaiſiri Regalia, cum nec dum de aliquo foriſfacto confeſſi fuerint
vel conuicti; nec etiam ad ſatisfaciendum commoniti, vel inducti, tacite id conceſ-
ſiſſe videtur. Quod etiam ex tenore litterarum ſuarum, quas præfatis Epiſcopis di-
rexit euidenter appatet, in quibus continetur expreſſe, quod militibus eorum præ-
ceperat vt irent cum Baronibus illis, quos ad quendam locum duxerat deſtinandos:
& quia illi ad præceptum ipſius illuc accedere noluerunt, dixit ipſos Epiſcopos er-
ga ſe de exercitũ defeciſſe, & ptopterea illorum ſaiſiuit Regalia & illa quæ in eis
pertinent ad Iuriſdictionem terrenam. Vnde præſumitur, quod in cauſa, & modo
minus ordinatè proceſſerit contra eos, cum pro aliena culpa, videlicet militum, ſi
qua fuit, ſpoliaſſet eoſdem non conuictos, nec monitos vel citatos. Verum quia ſuæ
ſaluti magis expedit, & honori, vt intuitu pretioſi ſanguinis Ieſu Chriſti, quo ſibi
ſponſam ſuam Eccleſiam videlicet deſponſauit, eidem condonet, ſi ab ipſius mini-
ſtris in ipſum aliquid ſit commiſſum; quam illi moleſtiam inferat indebitam, vel
grauamen. Apud eum iterata partium inſtantia duximus inſiſtendum, excellen-
tiam Regiam rogantes attentius, & monentes, hoc à ſua magnificentia petentes in
donum: vt pro reuerentia noſtra Iudicio ſuperſedeat, ſaluo iure tam illorum quam
ſuo illoſque reſtitnat, donata nobis emenda, ſicut per litteras ſuas promiſit, ſi quam
ſibi exhibere tenentur. Vt ex quo intendit facere nobis gratiam, faciat eam ple-
nam, ptout eum facere, ac nos recipere decet: ita quod propter hoc magnificen-
tiæ ſuæ grata tencamur viciſſitudine reſpondere. Credentes igitur prudentiam, &

Digitized by Google

ſollicitudinem veſtram apud eundem Regem poſſe proficere in hac parte; fraternitati veſtræ per iterata ſcripta præcipiendo mandamus; quatinus dictum Regem ad ea quæ pacis ſunt ſollicitè ac prudenter rogantes ipſum ſedulis exhortationibus, & monitionibus inducatis, vt noſtris precibus acquieſcens exequatur promiſſa liberaliter, ac libenter, vt ex hoc diuinam conſequatur gratiam in præſenti & gloriam in futuro. Exhibentes auctoritate noſtra ſuffulti prædictis Epiſcopis auxilium, & conſilium neceſſarium, ad libertatem Eccleſiaſticam conſeruandam. Ita vt non timeatis de timiditate, vel remiſſione redargui, ſed de rigore, ac ſollicitudine commendari. Datum Lateran. 2. Idus Maij Pont. N. Anno XIV. A

SCRIPTVM eſt in eundem fere modum ſuper hoc Regi. Vſque grata teneamur viciſſitudine reſpondere. In eundem fere modum. vt ſupra ſcriptum eſt. Carnoten. & Trecen. Epiſcopis & dil. fil. Vu. Archidiacon. Pariſien. vſque gloriam in futuro, ac ſollicitudo & diligentia veſtra clareat in effectu, cumuluſque vobis ex hoc æternæ retributionis accreſcat, & nos deuotionem veſtram poſſimus non immerito commendare. Datum vt in aliâ.

ARCHIEPISCOPO SENONENSI ET EPISCOPO ET DILECTO FILIO DECANO TRECENSI. B

Mandat vt ſi controuerſia Aurelianenſis Epiſcopi, & Camerarij Regis Francorum ad ſecularem Iudicem ſpectet, vtpote de feudo Regio, laxent ſententiam interdicti.

XVII.

SICVT dilectus filius Nobilis vir Vrſio Camerarius cariſſimi in Chriſto filij noſtri Philippi Francorum Regis Illuſtris, tranſmiſſis nobis ſuis litteris indicauit. Cum à Venerabili fratre noſtro. Aurelianenſi Epiſcopo ſuper duobus feodis, quæ dicebat ad ſe dictus Epiſcopus pertinere, coram dilecto filio Decan. Carnoten. & coniudicibus ſuis authoritate noſtra traheretur in cauſam. Memoratus Epiſcopus propoſuit in ipſorum iudicium præſentia contra ipſum: quod domum quandam eorum feodorum alteri pertinentem, idem Camerarius deuaſtarat, deportans ibidem inuenta pro libito violenter; & alterum feodum occupans minus iuſte, licet dictus Epiſcopus de ſuis hominibus nunquam ſibi debitam iuſtitiam denegaſſet. Propter quod, & domum reædificari deſtructam, cum ablatorum reſtitutione, ac feodum taliter occupatum, ſibi ab eodem reſtitui cum inſtantia poſtulabat. Sed ad hæc ex parte ipſius reſponſum fuit taliter ex aduerſo quod non debebat ſuper his coram ipſis iudicibus litigare, pro eo quod ſi quid in ipſis, vel de ipſis feodis fecerat, prætectu Caſtellaniæ de Mereuilla potuit feciſſe licenter, & id tanto tempore obtinuerat, quod non extabat memorialiter eſſe factum. Præpoſuit inſuper, quod ipſam Caſtellaniam de feodo Regio poſſedebat; & tale ius erat Caſtellaniæ ipſius, quod ſi quis infra eiuſdem metas homicidium perpetraret, Dominus Mereuillæ in homicidam exercens publicam vltionem, non tantum bona ipſius capere, verum etiam ſuas poteſt poſſeſſiones poſitas infra metas dictæ Caſtellaniæ diripere, ſiue in feodum, ſiue modo alio illas à quoeumque teneat homicida; & id ſibi etiam licet illi facere, vel inferre, qui dicto Domino Caſtri Meruillæ debitam cuſtodiam denegare. Propter quæ ſi domum vaſtauerat memoratam, ſibi vendicatis bonis, in homicidam, cuius erat ipſa, vindictam publicam exequendo, & de feodo alio pro eo quod ipſi debita dicti caſtri cuſtodia negabatur, ſe poſuit in ſaſinam, nullam ob hoc dicto Epiſcopo iniuriam irrogabat: Immo in his vtebatur potius iure ſuo. Præſertim cum in præſentia dicti Regis de feodo ipſo dicto Epiſcopo eſſet Iuſtitiæ plenitudinē obtulerit ſe facturum: & ipſum Regem aſſeruerit inhibuiſſe ſibi ratione Domini viua voce, ne de præmiſſo feodo ſpectante ad ipſum, non niſi coram eo alicui reſponderet. exhibens litteras eiuſdem Regis monitorias iudicibus memoratis, vt præfato ſuperſederent negotio, quia paratus erat eidem Epiſcopo ſuper feodo iuſtitiam exhibere, ſed cauſam ipſam ad eundem Regem remitterent audiendam. Sed ipſi Iudices non conteſtata lite, ipſius Camerarij exceptiones huiuſmodi minime admittentes, terram ſuam ſub interdicti ſententia poſuerunt, propter quod grauamen, C

idem

A idem camerarius verebatur ne aduerſus eum præſumerent grauiora. Quocirca diſcretioni veſtræ per Apoſ. ſcrip. mandamus, quatinus ſi vobis conſtiterit cognitionem, & deriſionem ipſius negotij, non ad Eccleſiaſticum, ſed ad ſecularem iudicem pertinere, ipſumque camerarium paratum fuiſſe hoc in delegatorum præſentia comprobare: vos interdicti ſententiam prolatam ab eis in terram ipſius, faciatis ſublato appellationis obſtaculo non ſeruari. Nullis litteris veritati, & iuſtitiæ præiudicantibus, à ſede Apoſtolica impetratis. Quod ſi non omnes his exequendis potueritis intereſſe, duo veſtrum ea, &c. Datum Lateran. XVI. Calen. Decembris. Pont. N. anno XIV.

ILLVSTRI REGI FRANCIÆ.

XVIII.

INNOCENTIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei Chariſſimo in Chriſto filio* PHILIPPO *illuſtri Regi Franciæ ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Nouerit Regalis pru-
B dentia, quòd Tholoſanus Comes dudum ad præſentiam noſtram accedens ſe ſuper Hæretica prauitate viſus eſt multipliciter excuſare. Vnde nos ad petitionem ipſius Legatis noſtris reſcripſimus, vt denunciatione ſolemniter facta, niſi contra eum legitimus accuſator infra certum terminum compareret, ipſi congregato Concilio canonicam purgationem indicerent: qua recepta, non permitterent eum ſuper huiuſmodi crimine propulſari. Alioquin ipſum tanquam Hæreticum Eccleſiaſtica diſtrictione punirent. Scimus autem quòd purgationem non præſtitit, ſed vtrum per ipſum ſteterit ignoramus. Quanquam vniuerſaliter prædicetur, quòd ipſe in partibus illis pro Hæretico habeatur. Vnde terram ſuam penè totam amiſit. Noſque Legatis noſtris iniunximus, vt terram ipſam ad eorum quibus pertinet opus diligenter faciant cuſtodiri. Nos igitur ad tuæ petitionis inſtantiam Legatis noſtris ſuper hoc negotio litteras Apoſtolicas deſtinamus, quales ad tuum commodum & honorem credimus expedire. Super negotio quoque venerabilium fratrum noſtrorum Autiſiodorenſis & Aurelianenſis Epiſcoporum, hoc tuæ Regali prudentiæ innoteſcat, quòd cùm tu ſine curiali iudicio nolis remittere pœnam quam eiſdem Epiſcopis intuliſti, nec nos abſque iudiciali cognitione valemus ſalua iuſtitiâ reuocare ſententiam interdicti, quam in terram tuam ijdem Epiſcopi protulerunt. Sed ſicut dudum rogauimus, ita nunc quoque rogamus, vt poſtpoſito vtrimque iudicio, quia certè ſic expedit, negotium amicabiliter ſopiatur. Verumtamen ſcribimus ſuper hoc venerabili fratri noſtro Archiepiſcopo Senonenſi ſecundum formam quam prouidimus oportunam. Datum apud Criptam ferratam XIII. Cal.
C Sept. Pontificatus noſtri anno XIV.

MAGISTRO RAINALTO DE CORZON. CANONICO, PARISIENSI, ET CONIVDICIBVS SVIS.

Ob iuſtam cauſam dat dilationem exequendi voti Domino de Aueſnis.

XIX.

DILECTVS filius nobilis vir Walterus Dominus de Aueſnis tranſmiſſa nobis petitione monſtrauit; quod cum affixo ſuis humeris ſigno crucis ad ſubſidium terræ ſanctæ vouerit proficiſci, & ſe ad iter peregrinationis accinxerit exequendum. B. Subdiaconus frater ſuus, Cantor quondam Eccleſiæ Laudunenſis qui deuaſtauerat, Dei timore poſtpoſito, & abiecto habitu clericali, hoſtiliter terram ſuam incendio multiplici, & rapinis accinctus balteo militari, ab ipſo Waltero monitus aſſecurare voluit vſque ad eius reditum dictam terram. Sed ab eo recedens animo indignandi, eidem fratri, ac eius terræ grauiter aduerſatur. Vnde cum ea diceſſu ſuo irreparabile damnum per ipſum B. ſibi, ac eius terræ timeat prouenturum, nobis hu-

militet ſupplicauit, vt propter neceſſitatem huiuſmodi, ad exequendum votum emiſſum, ſibi & familiæ ſuæ concedere dignaremur inducias competentes. Vnde nos venerabilibus fratribus noſtris. Sueſſionenſi & Meldenſi Epiſcopis, & dilecto filio .... Abbati Longi Pontis, Sueſſionenſis Diœceſis noſtris dedimus litteris in mandatis, vt authoritate noſtra dilationem exequendi votum peregrinationis prædictæ, quandiu eis conſtiterit durare huiuſmodi; abſque dolo & fraude, neceſſitatis articulum, concedant eiſdem, ipſum & familiam ſuam non permittentes ſupra hoc ab aliquo moleſtari. Ita quod eo ceſſante ad noſtrum conſilium, & mandatum reddat Domino quod promiſit, in terræ ſanctæ ſubſidium properando. Et interim ad ſubuentionem ipſius iuxta poſſibilitatem ſuam, quemadmodum eum fratre Aimaro Theſaurario domus militiæ Templi Pariſienſis cui ſupra hoc ſcribimus, poterit conuenire competens mittat ſubſidium. Cum ſicut pro certo didicimus, eo plus ſolito indigeat ipſa terra. Ne igitur occaſione cautionis, quam recepiſtis ab ipſo, cum relaxaſtis excommunicationis ſententiam, quam pro eo quod votum non exequabatur emiſſum, tuliſtis in eum, mandatum noſtrum valeat impediri: præſentium vobis authoritate mandamus, quatinus permittatis, vt iuxta prædictam formam in ipſo negotio procedatur. Datum Lateran. III. idus Decembris Pont. N. anno XV. A B

ARCHIEPISCOPO SENONENSI.

Vt Regem Francorum moneat ad pacem Eccleſiaſticam, & Epiſcoporum ſpoliatorum interdicti ſententia ſeruetur.

XX.

Ex ſerie litterarum quas ad petitionem Chariſſimi in Chriſto filij noſtri Philippi Regis Francorum illuſtris tibi tranſmiſimus, pro relaxanda ſententia interdicti, quam venerabiles fratres noſtri. Aurelian. & Autiſiodoren. Epiſcopi tulerant in diœceſes ſuas, perpendere potuiſti; & etiam ipſe Rex ex litteris, quas ipſi direximus cognoſcere voluit manifeſte. Quod intentionis noſtræ non fuit, vt ſine cauſæ cognitione in negotio ipſo procederes, ſed potius vtriuſque partis rationibus auditis, & cognitis iuxta traditam tibi formam, negotio finem imponeres competenter. Verum quia prætermiſſa forma iudicij, ſicut ex parte ipſorum Epiſcoporum fuit propoſitum coram nobis, in eodem negotio procedebas: ijdem ad ſedem Apoſtolicam appellarunt. Quocirca fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta præcipiendo mandamus quatinus in ſtatum priſtinum reuocato, ſi quid poſt appellationem ad nos legitimè interpoſitam in eorundem Epiſcoporum præiudicium extitit attentatum; præfatam interdicti ſententiam non permittas à quoquam temere violari. Sed litteras quas eidem Regi dirigimus, tu ipſe ſibi fideliter, & prudenter exponas: monens eum efficaciter, & inducens vt pro diuini nominis gloria & Apoſtolicæ ſedis honore, pacem in regno ſuo conſeruet Eccleſiis, quæ nunc in multis aliis mundi partibus peccatis exigentibus perturbatur. Datum Lateran. III. Non. Maij. Pont. N. anno XV. C

PHILIPPO ILLVSTRI REGI FRANCORVM

Rogat vt à relaxata interdicti ſententia, in Curia Regia, de defectione Epiſcoporum Aurel. & Autiſiodoren. cognoſcatur: ipſis primum reſtitutis.

XXI.

Eo te credimus erga Dominum Deum tuum, & ſanctam eius Eccleſiam feruore deuotionis accenſum; ſicque libertates Eccleſiaſticas illibatas velle, vt

virum

A virum Catholicum, cuſtodiri; quod ſi litteræ noſtræ, quas pro venerabilibus fra-
tribus noſtris... Aurelianenſis. Et... Autiſiodorenſis Epiſcopis, Regiæ Serenitati
direximus, expoſitæ tibi pleniter, ac fideliter extitiſſent, non vtique neceſſe fuiſ-
ſet nos propter hoc tibi ſcribere iterato. Cum firmam geramus fiduciam quod ſi
Epiſcopi memorati aduerſum te commiſiſſent offenſam, pro Deo & propter Do-
minum nobis donaſſes eandem, in his, & maioribus etiam nobis gratiam faciendo,
nec illud ad preces noſtras corrigere diſtuliſſes. Quod contra eos diceris inordi-
nate feciſſe, quod enim inordinate proceſſeris contra eos, ex modo ſpoliandi, &
cauſa, & ex rebus etiam occupatis arguitis multis modis, ſicut nobis eſt ex eorum
pares ſuggeſtum, ex modo ſiquidem; quia nec monitione, nec citatione præmiſſa,
ipſos abſentes, nec conuictos, nec confeſſos de aliquo forisfacto, regalibus ſpo-
liaſti. Ex cauſa vero: quia eadem ſaiſiri feciſti pro facto tantummodo alieno, ſu-
per quod nec confeſſi fuerant, nec conuicti quod factum fuerit per eoſdem; quin
imo illud nec conſtat, nec conſtitit extitiſſe delictum. Ex rebus etiam occupatis,
quoniam quædam alia quam Regalia occupaſti; quod Epiſcoparibus non vaganti-
bus tibi non licuit, etiam ſi Epiſcopi deliquiſſent. Quod autem eos ſpoliaueris mun-
B dum confeſſos, nec conuictos, vel ad ſatisfaciendum commonitos, ex tenore litte-
rarum tuarum, quas præfatis Epiſcopis direxiſti manifeſtè perpenditur. In quibus
continetur expreſsè, quod militibus eorum præceperas, vt irent cum Baronibus illis,
quos ad quendam locum duxeras deſtinandos: & quia illi ad præceptum tuum illuc
accedere noluerunt, dixiſti dictos Epiſcopos erga te de exercitu defeciſſe, ac pro-
pterea illorum ſaiſiſti Regalia, & illa quæ in eis pertinent ad iuriſdictionem terre-
nam. Ex eo ergo quod ipſorum militibus præcepiſti, vt cum aliis irent, conſtat,
quod Epiſcopi milites ſuos in tuum exercitum deſtinarunt nec ex illis vel aliis
verbis apparet, quod idem ſuis militibus prohibuerint aliquem tibi ſeruitium ex-
hibere, quod facere debuiſſent, & ex hoc, quod dixiſti eos de tuo exercitu defe-
ciſſe, quia illorum milites, ad præceptum tuum noluerunt accedere, quo manda-
res, & propter hoc Regalia, ſaiſiuiſti. Conſidera diligenter; vtrum recte decreueris
aduerſus abſentes, & non monitos, vel citatos quin etiam ignorantes, quod eorum
milites deliquiſſent. Cum & ipſi ſe tibi obtulerint iuraturos, quod iidem de illo
exercitu ſecundum ſuas conſcientias ſeruitium tibi fecerant, quod debebant, & id
idem milites ſuos feciſſe credebant. Ex eiſdem quoque verbis apparet: quod ex
cauſa minus iuxta dictos Epiſcopos ſpoliaſti, quia pro facto militum, quod nec
conſtat, nec conſtitit fuiſſe delictum, vel quod factum fuerit & Epiſcoporum man-
dato. Super quo videris hactenus dubitaſſe; ſicut apparet & reſponſione quam in
ſcriptis venerabilibus fratribus noſtris. Carnoten. & Trecen. Epiſcopis tradidiſti,
noſtro Apoſtolatui tranſmittendam, quamque ipſi nobis fideliter deſtinarunt. Su-
C per quo etiam à militibus præfati Aurelianen. Epiſcopi certiorari petiiſti: ſed cum
ipſi dixiſſent quod coram Domino ſuo ſuper hoc dicerent veritatem, à Curia tua
receſſerunt immunes, & ſic proceſciſti de delicto neſcius ad vindictum. Super eo
autem, quod te niſus es excuſare, quod aliud non ſaiſieris quam Regalia: dicens
quod quam cito Regalia ad manus tuas deueniunt, domos & omnia facis ſaiſiri:
illud forte cum ſedem Epiſcopalem vacare contingit, fieri tantummodo conuenit,
& tunc non ſolummodo domos & verum etiam decimas, & oblationes, nec non &
quæque alia, quæ inuenis facis omnino ſaiſiri, & in quibuſdam Eccleſiis conferes
præbendas vacantes, quæ quidem conſtat non debere Regalium nomine nuncu-
pari: ad quæ, etiam ſi conſtaret Epiſcopos deliquiſſe ſede nequaquam vacante ma-
nus non debueras extendiſſe. Cum ergo domos, & domorum ſuppellectilem, ac
alia plurima, quæ inter Regalia numerari non debent, ſaiſieris; quorum partem
reſtituiſſe ac partem adhuc retinere diceris occupatam: ex occupatione quidem
rerum ipſarum minus rationabiliter proceſſiſſe videris. Præterea ex præfata reſpon-
ſione, quam memoratis Epiſcopis tradidiſti, poteſt manifeſte perpendi, quod eis
nec monitis, nec citatis, nec conuictis, neque confeſſis de aliquo forisfacto, ipſo-
rum ſaiſiiſti Regalia. Cum dixeris quod in te non remanſit, immo ſtetit per eos;
quia poſtquam milites eorundem defecerunt de ſeruitio exercitus faciendo, emen-
dationem ipſorum, vel ſatisfactionem per quadraginta dies expectare curaſti. Ex
quibus verbis manifeſte præſumitur, ipſos citatos, vel conuictos nullatenus exti-
tiſſe. Et quamquam per quadraginta dies emendationem, vel ſatisfactionem eorum

te aſſeras expectaſſe: ipſi tamen ad exhibendum emendationem, vel ſatisfactionem A
ſe teneri nullatenus extimabant, eo quod nec ſe, nec milites ſuos crediderant deliquiſſe; ſuper quo iuramentum celſitudini Regiæ obtulerunt. Nec etiam videtur quod per quadraginta dies expectaris eoſdem; cum ad Calendas Auguſti apud Medontam facta fuerit exercitus conuocatio, & eodem menſe Regalia occuparis, ſit ex data litterarum tuarum, quas ipſis Epiſcopis pro ſaiſina Regalium deſtinaſti, euidenter apparet. Cum ergo taliter proceſſeris contra eos, & ijdem tam per ſe ipſos, quam per Secretarios tuos nec non venerabiles fratres noſtros. Senonen. Archiepiſcopum, & Coëpiſcopos ſuos te monuerint diligenter, humiliter ſupplicantes, vt faceres eis reddi Regalia ſic ſubtracta, paratis poſtmodum Curiæ tuæ ſubire iudicium, ſicut in talibus fieri conſueuit. Tu ſupplicationes eorum noluiſſes admittere ad ſententiam interdicti, quam in terram tuam in eorum diœceſibus conſtitutam tulerunt, videntur non immerito proceſſiſſe; cum iura & libertates Eccleſiarum ſuarum teneantur iuramento præſtito deffenſare. Pro cuius relaxatione non ſatis videris offerre; cum tantummodo iudicium in Curia tua offeras ipſis remanentibus ſpoliatis, quod vtique ſpoliati non debent de iure ſubire: cum etiam ex generali conſuetudine regni tui, fidelis à Domino ſine iudicio ſpoliatus, nec diem ab B
ipſo ſuper ſpoliatione ſua, vel alio teneatur recipere, nec in ipſius Curia experiri. Nos ergo Serenitatem tuam Rogandam duximus, & monendam, pro magno dono petentes; quatinus pacem Eccleſiæ in tuo regno conſerues hoc maxime tempore, quo ipſa in aliis multis Regnis nimium perturbatur. Ita quod dictis Epiſcopis reſtitutis, & interdicti ſententia relaxata: niſi hoc nobis velis ex toto donare; in Curia tua de ipſo negotio ſecundum approbatam conſuetudinem cognoſcatur: cumque aliis oporteat te intendere, quæ ad honorem, & commodum tuum magis reſpiciunt; expedias te ab iſtis; quæ tibi modicum afferunt vtilitatis, & laudis. Ne propter tantam patientiæ noſtræ moram, ex qua propter fauorem tuum, dictorum Epiſcoporum grauamen, non ſolum diſſimulaſſe, verum etiam neglexiſſe videmur; Apoſtolicæ authoritatis cogamur adhibere cenſuram. Quia quanta cumque neceſſitas nobis immineat, & tibi forte non minor, nolumus eſſe, iuxta verbum Prophetæ, canes muti non volentes latrare. Scientes quod beati ſunt, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam cum probati fuerint, accipient coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Nec iniurioſum repute, ſed potius glorioſum prudenter corrigere, quod improuide ſtatuiſti, quia non viuit homo ſub cœlo, qui aliquando non excedat. Vnde apud nos dicitur in prouerbio generali, quod humanum eſt, peccare, ſed diabolicum perdurare. Datum Lateran. III. Non. Maij Pont. N. anno XV.

PHILIPPO ILLVSTRI REGI FRANCORVM. C

Excuſat ſe Regi, quod eius precibus de diſſoluendo coniugio annuere nequeat, & hortatur vt Reginam habeat chariorem.

XXII.

DILIGENTER auditis & perſpicaciter intellectis, quæ nobis ex parte Regia dilecti filij, Abbas de Trappa, & I. Clericus tuus proponere curauerunt, & habito cum fratribus noſtris ſtudioſo tractatu; non occurrit nobis aliqua via, per quam in his quæ ipſi pro te poſtulauerunt à nobis, tuæ ſecundum poſſemus concurrere voluntati. Sub obteſtatione diuini iudicij proteſtantes, quod libentiſſime ſi poſſemus cum Deo, ab illo te curaremus vinculo expedire, à quo deſiderat vehementer abſolui. Sed in carnali commercio inter te, ac Reginam coniugem tuam adeo eſt proceſſum; quod ſi etiam illi tantum confeſſioni vellemus inſiſtere, quam nuper eadem Regina feciſſe proponitur coram prædicto Abbate de Trapa, & dilecto filio Magiſtro Roberto de Corzon nunc titulo ſancti Stephani in Celio-Monte Præſbytero Cardinali, non auderemus ſuper huiuſmodi caſu, de noſtro ſenſu pro aliquid diffinire. Propter illam ſententiam Euangelicam,

quam

A quam ipſe Chriſtus expreſſit, vt quod Deus coniunxit, homo non ſeparet: cum abſque dubio, nec ſanctorum exempla, nec patrum decreta; intentioni ruæ in hoc articulo ſuffragentur. Verum ſi ſuper hoc abſque generali deliberatione conſilij determinare aliquid tentaremus, præter diuinam offenſam, mundanam infamiam, quam ex eo poſſemus incurrere, forſan ordinis, & officij nobis periculum imminerer: cum contra præmiſſam veritatis ſententiam, noſtra non poſſit authoritas diſpenſare. Quamuis & aliæ confeſſiones, ſicut pro certo didiſcimus, ab eadem Regina ſub iureiurando ſint factæ, ſecundum quas coniugium declaratur carnali copula conſumatum. Quocirca Serenitatem Regiam rogandam duximus, & monendam: quatinus ab eorum falſis inſaniis auertas auditum, qui caput tuum oleo peccatoris impinguant, & volentes tibi placere ſecundum hominem, Deo te faciunt diſplicere: cum aperire tibi non audeant veritatem, ne forte mouearis grauiter contra eos. Nos autem qui de te coram Deo reddere nolumus circumueniri commentis, ne ſimul in vnum & animam tuam perdamus, & noſtram; ſcientes quod iuxta ſententiam veritatis nihil prodeſt homini ſi mundum vniuerſum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur. Quare prudentiſſime Rex, ab eo quæſumus
B propoſito conquieſcas, quod perpetuum animæ tuæ periculum generaret, & Dominus iuſtus iudex in eo te forte puniret, in quo contra ipſum tali modo peccares, ipſamque Reginam, pro Deo, & propter Dominum habeas propenſius commendatam quæ pro ſeruanda lege coniugij, quam Deus ante peccatum in paradiſo conſtituit, longo eſt martyrio macerata. Nos quoque ſuper hoc negotio grauius non moleſtas, ne propter inſtantem perſecutionem quam patimur, ad extorquendum iſtud à nobis inſiſtere videaris. Quia ſicut nolumus tibi negare quod ſit merito concedendum, ita nolumus tibi concedere quod merito ſit negandum: præſertim hoc tempore, ne propter perſecutionis inſtantiam declinare videamur, à tramite veritatis. Datum Lateran. v. idus Iunij Pont. N. anno xv.

FRATRI GVARINO.

Eadem de re, & non poſſe Regem, de ſeminibus in carnali copula non commixtis iurare. Guarinum vero ſpe honorum prouocat ad ſalutem Regis promouendam.

XXIII.

C ILLIVS teſtimonium inuocamus, qui ſcrutator eſt cordium, & cognitor ſecretorum, quòd chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Philippum Regem Francorum illuſtrem, tam ſincera diligimus charitate, vt nihil ei negare velimus, quod eſſet alicui concedendum. Verum cum ea petit à nobis, quæ in ſalutis ſuæ diſpendium redundare noſcuntur, quo ſincerius illum diligimus, eo cautius ea negare debemus: ne videamus ipſum non diligere, ſed odire. Cum ergo per quoſdam adulatores veritatis, & iuſtitiæ inimicos, in eum ſit errorem inductus, vt credat ſe licite poſſe iurare, quod Reginam vxorem ſuam carnaliter non cognouit, pro eo forrè, quod etſi commixtio ſeminum in eorum carnali commercio intercesſerit, commixtio tamen ſeminum in vaſe muliebri non extitit ſubſecuta. Nos confeſſiones eiuſdem Reginæ ſubiureiurando factas, ſubtiliter attendentes, & ſalutem ipſius Regis paterno Zelantes affectu, per noſtras eum litteras exhortamur, Vt ſuum de cætero ab huiuſmodi falſis inſaniis auertat auditum & præfatam Reginam pro Deo, & propter Deum habeat commendatam, quæ pro ſeruata lege coniugij, quam Dominus in paradiſo ante peccatum conſtituit, longo eſt martyrio macerata. quam & tibi & recommendatam eſſe volumus, & mandamus: diſcretionem tuam monentes, & obſecrantes in Domino, quatinus in conſilium, & conſenſum iniquitatis, non veniat vlterius anima tua: nec permittas, quantum in te fuerit ipſum Regem falſis circumueniri commentis, eique contra ipſius ſalutem, & tuam, ſecundum hominem placere non quæras, ne ipſum Deo facias diſplicere. Diligenter attendens, quod iuxta ſententiam veritatis nihil prodeſt homini ſi mundum vniuerſum lucre-

tür, & detrimentum animæ patiatur. Eundem Regem quem ſineerum, quantum in ipſo eſt, animum habere, credimus, deuotum, & placere ſtudeas, & in bono fouere: ita quod diuinam, & Apoſtolicam gratiam propter hoc vberius merearis, pro eerto cognoſcens, quod ſi te iuxta latus ipſius ſano & ſalubti nouerimus conſilio innitenrem, ad honorem & profectum tuum efficaeiter intendemus: cum te, quaſi virum Religioſum, non ſemper opporteat ſecularibus negotiis implicati. Datum Lateran. v. idus Iunij. Pont. N. anno xv. A

PHILIPPO ILLVTRI REGI FRANCORVM.

Non potuiſſe confirmari proceſſum Senonenſis Archiepiſcopi, in cauſa Epiſcoporum Aurelianenſium & Autiſſiodorenſium reſcribit, & rogat vt pacem ipſis reddat interdicto abſoluto, & ipſis in Curia Regia ſe ſiſtentibus.

XXIV. B

DE prudentia Senonenſis Atchiepiſcopi non poſſumus non mirati qui poſt apellationem ad nos legitime interpoſitam & contra noſtri formam mandati, peruerſè proceſſit in eauſa quam ad petitionem tuam ſibi duximus committendam, ſuper relaxanda ſententia inrerdicti, quod in terram tuam venerabiles fratres noſtri Autiſſiodotenſis & Aurelianenſis Epiſcopi pertulerunt; ſi tu eis illud offeres, quod eſſet merito acceptandum. Et licet ipſi iuſſerimus, vt ſi fieri poſſet poſtpoſito vtrimque iudicio ad amicabilem eompoſitionem facere ſtuduit, nee iudicium exereere. Vnde niſi tuæ voluiſſemus Serenitati deferre, taliter eum eorripere curaſſemus, quod eius profecto non remanſiſſet impunitus exceſſus. quod igitur eſt ab eo inotdinate præſumptum, non potuimus eonfirmare, cum ipſo iure ſit irrirum & inane. Sed ſieut celſitudinem tuam ſæpe rogauimus, ita nunc quoque rogamus, pro magno dono perentes: quatenus pacem Eccleſiæ in tuo regno conſerues hoc maxime tempore, quo ipſa in aliis multis regnis nimium perturbatur. Ita quod dictis Epiſcopis reſtituris, & interdicti ſententia relaxato, niſi hoc nobis velis ex toto donare, in Curia tua de ipſo negotio ſecundum apptobatam conſuetudinem cognoſcarur. Cumque aliis oporteat te intendere, quæ ad tuum magis reſpiciunt commodum, & honorem; expedias te ab iſtis, quæ modicum tibi afferunt vtilitatis, & laudis, nec iniurioſum reputes, ſed porius glorioſum, prudenter corrigere ſi quid improuide ſtatuiſti: quia non viuit homo ſub cælo, qui aliquando non excedat. Datum Lateran. v. idus Iunij Pont. N. anno xv.

C

AVTISIODORENSI ET AVRELIANENSI EPISCOPIS.

In eodem negotio eos hortatur bona fide ad compoſitionem cum Rege, quem manſuetudine deuincire debent.

XXV.

LICET proceſſum Archiepiſcopi Senonenſis propter ordinem non ſeruatum duxerimus irritandum, fraternitati tamen veſtræ conſulimus bona fide, quatinus cum chariſſimo in Chtiſto filio noſtro Philippo Rege Francorum illuſtri, quanto melius poteritis componere ſtudeatis, quoniam areus qui ſempet eſt tenſus, vires amittit, niſi aliquotiens extendatut. Et nonnunquam Reges, & principes melius vincuntur manſuerudine, quam rigore. Nos enim mediatoris fungentes officio, ſicut illum, ſic & vos monitis, & exhortationibus ad amicabilem debemus concordiam imitare, quam vtrique parti eredimus expedire. Datum Leran. v. idus Iunij Pont. N. anno. xv.

A

VT P. MARCVM CANCELLARIÆ SVÆ PRÆFICIAT VLTRO CONCEDIT.

Nobili viro Simoni de Monte-forti Comiti Leiceſtriæ & Vice-comiti Biterrenſi.

XXVI.

CVM dilectum filium Magiſtrum Petrum Marcum ſubdiaconum noſtrum, correctorem litteratum noſtrarum pro colligendis Eccleſiæ Romanæ ſenſibus, aliiſque negotiis deſtinemus, nobilitatem tuam de qua plene confidimus, rogamus attentius, & monemus per Apoſtolicæ Sedis & noſtram diligenter aſſiſtens, conſilium ei efficax & auxilium oportunum impendas, vt & ipſe iniuncta ſibi negotia ope tua ſuffultus valeat auctore Deo feliciter conſummare, ac nos ſolicitudini grata tuæ debeamus exinde viciſſitudine reſpondere. Verum quia dilectus filius frater Conſtantinus Conuerſus Cartuſien. Nos ex parte tua ſuppliciter exorauit, vt dictum Magiſtrum, quem pro eo quod in Cancellaria noſtra laudabiliter conuerſatus per diutinum exercitium in huiuſmodi plenius eſt inſtructus, Cancellariæ tuæ
B præficere cupiebat, tibi concedere dignaremur. Nos deuotæ fidei tuæ ac deuotionis fidelis ſinceritatem perſpicuam ſicut conuenit attendentes, quæ perſonam tuam tanquam ſpecialis Apoſtolicæ Sedis filij & fidelis nobis aduehit ſpecialiter deſigendam, & preces tuas perſuadet quantum cum Deo poſſumus efficaciter exaudire, ipſum magiſtrum, quamquam non ſolum plurimum vtilis, verum etiam valde neceſſarius nobis extiterit & exiſtat, vt pote cuius fidei puritatem & diſcretionis prudentiam iamdiu in multis experti, negotia noſtra parua & magna eidem committimus incunctanter, deuotioni tuæ duximus liberaliter concedendum; diſcretionem tuam rogantes affectuoſius & monentes, quatenus ipſum quem propriæ probitatis merita recommendant habens propenſius commendatum, taliter eum ſtudeas honorare, quod & nos qui honorari reputamus in ipſo, ad honorem & profectum tuum magis intendere debeamus, & idem cuius obſequium tibi ac terræ tuæ quampluriinum credimus profuturum, ad deuotionem tuam fortius aſtringatur. Datum Signiæ III. Idus Septembris. Pont. N. Anno XV.

SENTENTIAM SVPER LITE INTER CLVNIACENSEM ABBATEM ET MONACHOS DE CHARITATE EXEQVENDAM COMMITTIT.

C *Pruliacenſis Ciſtercienſi Ordinis, & Sancta Columba & Sancti Satyri Abbatibus Senonenſis & Bituricenſis Diæceſi*

XXVII.

CVM olim, grandes, & graues, deformes & enormes iniuriæ quas Gaufridus tunc Prior & Conuentus Monaſterij de Caritate dil. fil. Cluniacen. Abbati dicebantur temere irrogaſſe, ſeriatim fuiſſent expoſitæ coram nobis: Nos eiſdem in Apoſtolicis literis per Ordinem comprehenſis Venerabilibus fratribus noſtris Trecen. & Melden. Epiſcopis, ac dil. fil. Latiniacen. Abbati per ipſas dedimus litteras in præceptis, vt ad locum ipſum perſonaliter accedentes, & inquirentes, ſuper iis plenius veritatem, ſi rem inuenerent taliter ſe habere, latam propter hoc in dictum G. depoſitionis à Regimine Prioratus ſententiam auctoritate Apoſtolica confirmantes, & approbantes, nihilominus ſubſtitutionem de Guillelmo in ipſius loci Priorem, & damnationem ſigillorum eorundem G. ac conuentus per diffinitores Generalis Capituli factam, excommunicationis ſententiam in iam dictum G. ac eius complices promulgatam ab ipſis facerent vſque ad ſatisfactionem condignam firmiter obſeruari, contradictores quoſlibet aut rebelles, ſiue Monachi, ſiue clerici, ſeu laici eſſent per cenſuram Eccleſiaſticam appellatione poſt poſita compeſcendo. Cum igitur iidem Iudices ad Prædictum Monaſterium acceſ-

ſiſſent, mandatum Apoſtolicum impleturi, Monachi loci eiuſdem, ſicut nuper Helias Monachus, & Magiſter Guido Procuratores Cluniacen. in noſtro auditorio recitarunt, ipſis Ianuas Monaſterij quemadmodum Abbati Cluniacen. fecerant, obſeruantes, eoſdem ingredi nullatenus permiſerunt: ipſi vero mandatum noſtrum exequi cupientes, in Villa ipſius loci euntuetunt ſuper propoſitis inquirere ſolicite veritatem: & cum plene conſtitiſſet eiſdem, præfatos Monachos ea quæ de ipſis nobis inſinuata fuerant, & grauiora etiam commiſiſſe, dictam depoſitionis ſententiam ac ſubſtitutionem Prioris, damnationem etiam ſigillotum, apellatione cuiuſdam, qui ſe pro Conuentus procuratore gerebat, reputata friuola confirmarunt, excommunicationis ſententiam in ſæpe dictum G. ac eius complices promulgatam præcipientes firmiter obſeruari. Sed ipſis diuina nihilominus officia celebrantibus, iidem Iudices attendentes, quod per diſtrictionem canonicam eorum emollire duritiam non valebant chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Philippum Regem Francorum illuſtrem per ſuas literas rogauerunt, vt Nobilem virum Comitem Niuernen. qui dictos Monachos in huiuſmodi fouere malitia videbatur, ab ipſorum iniuſto fauore compeſcens Regali potentia, inſolentiam comprimeret eorumdem. Cum ergo idem Rex præfato Comiti præcepiſſet, vt ſubſtituto Priori Temporalia faciens aſſignari, dictos Monachos in ſua vlterius malitia non foueret, ac idem mandatum differret Regium adimplere, Rex Zelo iuſtitiæ ac feruore noſtræ deuotionis accenſus, contra dictum Comitem, cuius fulti potentia Monachi memorati latis auctoritate noſtra ſententiis temerè obuiabant, præcepit exercitum congregari, cuius metu licet temporalia dicto Priori per præfatum Comitem fuerint aſſignata, Monachi tamen in ſua nihilominus contumacia perſiſtentes, tam ipſi Priori quam Cluniacen. Abbati debitam exhibere obedientiam contradicunt. Vnde nobis humiliter ſupplicarunt vt ad rebellionem huiuſmodi edomandam Apoſtolicam manum apponere dignaremur. pro Monachis vero de Charitate fuit à Ioanno & Nicolao Monachis procuratoribus eorundem ex aduerſo reſponſum, quod iam dictis ſententiis in eorum priorem & ipſos, poſt apellationem ad nos legitime interpoſitam promulgatis, Cluniacen. nuncij præuenientes terminum, qui fuerat ad perſequendam appellationem præfixus, noſtras ad præfatos Iudices litteras impetrarunt, multis expreſſis mendaciis, & ſuppreſſo quod ipſi Epiſcopi, noſtro iam expectato mandato, quod in literis continebatur eiſdem, iamdudum authoritate propria fuerant exequuti. Licet autem dicti Prior, & Monachi non ſolum ſuſpectos haberent Iudices memoratos, verum etiam manifeſtos aduerſarios reputarent, pro reuerentia tamen Apoſtolicæ Sedis ipſos in Monaſterio cum moderato numero ſociorum benigne ac deuote recipere voluerunt. Sed quia ipſis à pluribus fuerat nunciatum, quod Abbas & Monachi Cluniacen. qui non parua multitudine ſtipati aduenerant, Monaſterium per violentiam decreuerant occupare, iidem volentes huiuſmodi obuiare periculo, præfatis Iudicibus humiliter ſupplicarunt, & obtinuerunt ab eis, vt in eorum Eccleſia ſancti Petri ſita iuxta idem Monaſterium conuenirent. Partibus igitur ibidem in eorum præſentia conſtitutis, Monachorum propoſuit procurator, quod dicti Iudices litterarum noſtrarum authoritate procedere non debebant, qui à ſi nobis reſeratum fuiſſet eoſdem, quod mandabamus in ipſis authoritate iam eſſe propria executos, cauſam nullatenus commiſiſſemus eiſdem. Vnde cum impetratores, ipſarum talem ſuppreſſerint veritatem, qua expreſſa iam dictas litteras ad ipſos minime impetraſſent, eis non erat authoritate illarum vllatenus procedendum: præſertim cum eiuſdem Monaſterij nuntij propter hoc dudum ad Sedem Apoſtolicam acceſſiſſent, opponens nihilominus alias exceptiones legitimas & multiplices contra eos cauſas ſuſpicionis allegans, ad quas probandas arbitros poſtulauit inſtanter, quibus contempto iure Canonico pariter, & ciuili, ſibi penitus denegatis, noſtram audientiam apellauit, perſonas & bona Monaſterij ſæpedicti Apoſtolicæ protectioni ſupponens. Sed iidem nihilominus vno eodemque die, ad receptionem & publicationem teſtium, deliberationem conſilij, & deciſionem negotij temerè properantes, quod per Abbatem & diffinitores prædictos factum extiterat pro ſuæ voluntatis libito confirmarunt. Ad hæc Apoſtolici mandati finibus non contenti cum Comitem ſupra dictum ad oppreſſionem Monaſterij, vt pote qui proceſſus iniquitatem nouerat inculcatis precibus & præceptis inducere nequiuiſſent, ad Regem ſe conuertere Prædictum, & Regiam puritatem circum-

uenire

A uenire multipliciter præſumpſerunt, ſuggerentes eidem veritati contraria, & ipſum quaſi ex parte noſtra precibus onerantes, qui credens eoſdem accenſos zelo iuſtitiæ ſic inſtare, Comiti memorato, præcepit, vt ſubſtituto Vu. prædicta temporalia faceret aſſignari. Sed viris peritis, quorum conſilium idem Comes accedens Pariſius ſolicitè requiſiuit, proceſſum iudicium prædictorum extitiſſe inquam concorditer reſpondentibus, eodemque Comite propter hoc mandatum Regum exequi differente, Rex ipſorum Iudicum, & Cluniacen. Abbatis ſuggeſtionibus iterum circumuentus contra Comitem ſæpedictum præcepit exercitum congregari; & ſic Comes vi metuque compulſus ad Monaſterium acceſſit cum Regio Mareſcalco circa mandatum Regis, quam propriam voluntatem & conſcientiam expleturus. Monachi, vero ſubito viſa multitudine armatorum conterriti ſe veſtibus Eccleſiaſticis induerunt, & ſic induti occurrerunt ad Monaſterij portas, opponentes armatis imagines Crucifixi, & reuerendas ſanctorum reliquias, ac ipſum Chriſti Corpus ſanctiſſimum obtendentes, ac ex parte Dei & noſtra prohibentes eiſdem, ne Monaſterium Apoſtolicæ protectioni ſuppoſitum præſumerent violare. Qui licet primo facinus ex horruerint, poſtea tamen per alium comperentiorem aditum calcata reuerentia irrumpentes, ſacras Eccleſiæ valuas auſu nefario confregerunr, & inſano
B tumultu ſingula perſcrutantes, præfato Vu. aſſignauerunr granarium, cellarium, dormitorium, & officinas Monaſterij vniuerſas; frarres loci eiuſdem vix in oratorio clauſtri, quo ſtupefacti confugerant, relinquentes, vbi neceſſariis noua eis inhumanirare ſubtractis, & prohibito ne quiſquam ipſis audeat aliquid miniſtrare, in tantæ ſunt neceſſitatis articulo conſtituti, vt ad vitæ ſuſtentamentum non habeant, niſi quod quidam boni viri eiſdem miſericordia moti furtim porrigunt per feneſtras. Vnde nobis fuit ex parte ipſorum humilirer ſupplicatum, vt tam graui calamitati, & calamitoſo grauamini ſecundum conſuetam Apoſtolicæ Sedis Clementiam ſuccurrere dignaremur. Nos igitur iis, & aliis quæ à partibus fuere propoſita plenius intellectis, quia manifeſte cognouimus prædictos Iudices perperam proceſſiſſe, cum, vt exceptiones alias, taceamus, cauſam nullatenus commiſiſſemus eiſdem, ſi nobis teuelarum fuiſſet, quod ea quæ per ipſos exequenda mandauimus auctoritate propria publicè denunciauerant per Diœceſes ſuas, & diſtricte mandauerant obſeruari. Vnde occaſione reſcripti per talem ſubreptionem obtenti nequaquam procedere debuiſſent, quia etiam fines noſtri excedentes mandati, brachij ſæcularis auxilium inuocarunt, dum eorum ad nos apellatione pendente partes ſuper ipſorum proceſſu in noſtra auditorio litigabanr. cum etiam grauiter poſſet impediri Eccleſiaſtica vtilitas, & libertas, ſi quolibet Iudice imperito forſan aut etiam malitioſo temere iaculante ſenrentiam, Rex, ſeu quicumque alius Princeps ad Eccleſiaſtica bona manum extenderet quaſi eandem executioni ſententiam mandaturus, ac etiam ex hoc graue poſſet inter ſacerdotium atque Regnum ſcandalum
C generari: quidquid ab eiſdem Iudicibus taliter factum eſt, vel ab aliis per ſtudium eorumdem, de fratrum noſtrorum conſilio irritum decreuimus, & inane. Verum quia per expreſſam confeſſionem Monachorum de charitate nobis conſtitit euidenter Cluniacen. Abbatem profeſſionem inſtituendi, ac deſtituendi pro ſuæ libito voluntatis in Monaſterio de Charitate priores, & Corrigendi, ac ordinandi quæ corrigenda, vel ordinanda vidiſſet per viginti annos, licet ipſi Monachi de Charitate eandem vſurpatam aſſerant, habuiſſe, nos exigente iuſtitia ſibi eiuſdem poſſeſſionis commodum conſeruantes, tam deſtitutionem dicti G. à regimine Prioratus, quam ſubſtitutionem Præfati Vu. & ſigillorum damnationem iam dictam, excommunicationis quoque ſententiam, quam in eundem G. & eius complices idem Abbas propter rebellionem huiuſmodi promulgauit, authoritate Apoſtolica duximus confirmandas. Ideoque monemus quatenus præmiſſas deſtitutionis, & inſtitutionis, ac damnationis ſigillorum ſententias facientes per cenſuram Eccleſiaſticam, ſublato apellationis obſtaculo firmiter obſeruari, ac theſaurum, priuilegia, libros, cartas, & vniuerſa Eccleſiaſtica ornamenta à quibuſcumque alienata fuerant, vel ſubtracta Monaſterio reſtitui memorato, dicto Abbati ex parte noſtra firmiter iniungatis, vt poſſeſſionibus, & aliis quibus Monachi memorati per dictos Comitem, & Mareſcalcum, ſeu quoſcumque alios ſpoliati fuerunt, eorum Priori, ac ipſis plenarie reſtitutis, eiſdem beneficium abſolutionis impendat, & paterna ipſos benignitate pertractet, ac poſſeſſiones alienatas in enormem eiuſdem Monaſterij læ-

Digitized by Google

ſionem ad ius, & proprietatem ipſius ſecundum formam in noſtris litteris compre- A
henſam, iuxta quod in noſtra præſentia eius Monachi anno præterito promiſerunt ſtudeat reuocare. Cæterum ſi dicti Prior, & Monachi de Charitate omnes vel maior; aut ſanior pars eorum ſuper libertate Monaſterij ſui de iure voluerint experiri: nos eos benigne cum requiſiti fuerimus audiemus, ſicut videbimus expedire. Taliter autem ſatagat ipſe Abbas pacificare, ac reformare ſtatum Monaſterij memorati conſeruando rationes, & immunitates ipſius, ne nos propter eius negligentiam aut inſolentiam compellamur de ipſo Monaſterio aliud ordinare. Quod ſi non omnes, &c. duo veſtrum, &c. vos denique filij Abbates, &c. Datum Lateran. XIV. Kal. Ianuarij. Pont. N. anno quintodecimo.

SVPER THOLOSANI COMITIS RECONCILIATIONE ET ABSOLVTIONE IVDICES DELEGAT.

Archiepiſcopo Narbonenſi Apoſtolicæ Sedis Legato & Epiſcopo Regen. & Magiſtro T. Canonico Ianuenſi. B

XXVIII.

ET ſi reſerandæ ſunt putridæ carnes ne ad partes ſinceras corruptionis contagium extendatur; ſic tamen caute debet & prouide manus medentis apponi, vt abſcindantur ea cautela corrupta, quod ſincera per improuidentiam non lædantur. Accepimus ſane per litteras, & nuntios chariſſimi in Chriſto filij noſtri Philippi illuſtris Regis Arragonum, quod poſt quam aduerſus prouinciales hæreticos mandatum Apoſtolicum emanauit, Cruce-ſignatis terram ingredientibus Vice-Comitis Biterren. eidem ipſius Regis ſubſidium imploranti tanquam Domini ſpecialiter dexteram ſubtraxit auxilij, & omnis conſilij remedium denegauit: & ne ſuper hoc Eccleſiæ propoſitum impediret, elegit tunc quibuſdam deeſſe Catholicis, ne adeſſe commixtis hæreticis videretur. Vnde Vicecomes prædictus terram perdidit auxilio deſtitutus, ad vltimum miſerabiliter interfectus. Tu autem frater Archiepiſcope, ac nobilis vir S. de Monte-forti Crucefignatos in terram Tholoſani Comitis inducentes, non ſolum loca in quibus habitabant hæretici, occupaſtis; ſed ad illas nihilominus terras, quæ ſuper hæreſi nulla notabantur infamia, manus auidas extendiſtis: & cum ab hominibus terrarum illarum fidelitatis exegeritis iuramenta; & terras ſuſtineatis inhabitare prædictas, hæreticos illos exiſtere veriſimile non videtur. Dicebant præterea nuncij ſupradicti, quod ſic indifferenter aliena contra iuſtitiam minus prouide vſurpaſtis, quòd vix remanſerit Comiti memorato C
Caſtrum Montis-Albani, & ciuitas Tholoſana. Interea vero, quæ idem Rex ſic aſſeruit occupata, expreſſis vocabulis deſignauit, terram quam claræ memoriæ Regis Angliæ in dotem ſuæ ſororis Comiti dederat ſupra dicto. Item terras Comitis Fuxenſis, Comitis Conuenarum, & Gaſtonis Bearnen. deduxit etiam ſpecialiter in querelam, quod tu frater Archiepiſcope, ac nobilis memoratus, licet iam dicti tres Comites vaſſalli Regis eiuſdem exiſterent, ab hominibus terrarum quas iidem amiſerant petebatis; vt iuramentum fidelitatis ex ipſis terris alij exhiberent. Adiecit etiam quod cum de Prælio Sarracenorum obtenta victoria redeuntem Comes adiit ſupradictus, & expoſitis damnis ei per Cruce-ſignatos illatis, imputabat ſuorum merito peccatorum quod ſatisfactionem eius non admittebar. Eccleſiæ cum paratus exiſteret facere quæcumque ſibi poſſibilia mandaremus; & ne ſolus tantæ confuſionis ferret opprobrium, terram, filium, & vxorem ſororem Regis ipſius relinquebat eidem, vt eos ſi vellet deffenderet vel permitteret exulare. Sed quia ex hoc confuſio ſibi non minima immineret, & pœna ſuos tenere deberet actores, nec vltra extendi vindicta, quam inueniatur in excedente delictum humiliter ſupplicabat Tholoſanum Comitatum filio memorati Comitis reſeruari, qui nec vnquam venit, nec veniet, Deo dante in hæreticæ peſtis errorem. Promiſit præterea quod tam filium Comitis, quam etiam Comitatum in ſua tenebit, quamdiu nobis placuerit, poteſtate, vt circa fidem plenius inſtrui, & moribus faciat melius informari & Arragonen. totam terram iam dictam committet, vt hæreticæ contagionis ſordibus

penitus

A penitus expurgatam ad cultum plenæ reducat fidei Orthodoxæ, ſecuritate oblata
ſuper iis omnibus obſeruandis, quam ſedes Apoſtolica decerneret exhibendam. De
Comite quoque ſubiunxit, quòd paratus eſt agere pœnitentiam de commiſſis, qua-
lem decreuerimus iniungendam: ſiue quod partes adeat tranſmarinas, ſiue quod ſit
in Hiſpania circa frontariam contra gentis perfidiam Sarracenæ. Cæterum quia
negotium arduum eſt, & multa in eo fuit deliberatione proceſſum, ac per Dei gra-
tiam ſatis eſt proſperatum, ne de leui, quod abſit, deperire valeret, quod multis
laboribus eſt patratum, in ipſo non debet ſine graui cautela, & maturitate proce-
di. Quocirca mandamus quatenus in loco ſecuro & apto Archiepiſcoporum, Epiſ-
coporum, Abbatum, Comitum, Baronum, conſulum, & rectorum, & aliorum vi-
rorum prudentum, quos ad hoc neceſſarios, & idoneos eſſe videritis, conſilio con-
uocato, & propoſitis coram eis quæ Rex proponit, & offert, odio, timore, gratia,
& amore carnalibus omnino poſtpoſitis, quæ ſuper præmiſſis prouiſa, & deliberata
fuerint in communi & in quo conuenerint omnes, vel pars conſilij ſanioris nobis
fideliter reſcribatis, vt intellecto veſtro conſilio ſtatuamus quæ ſecundum Deum
viderimus ſtatuenda: cum videatur procul dubio expedire, vt hoc modo, vel alio
B dictæ terræ de rectore idoneo conſulatur. Quod ſi non omnes, &c. duo veſtrum,
&c. vos denique fratres Archiepiſcope, & Epiſcope ſuper bonis ipſis, &c. Datum
Lateran. decimo quinto Kal. Februarij. Pontific. noſtro quinto decimo.

VT REGI ARRAGONVM, EIVSQVE VASSALIA ABLATA RESTITVAT.

Nobili viro Simoni Comiti Montis-fortis.

XXIX.

EX parte chariſſimi in Chriſto filij noſtri Philippi Regis illuſtris Arragonum
per nuntios eius fuit propoſitum coram nobis quod tu conuertens in Catho-
licos manus tuas, quibus ſuffeciſſe debuerat in homines hæreticæ prauitatis exten-
di, per Cruce-ſignatorum exercitum ad effuſionem iuſti ſanguinis, & Innocentum
iniuriam prouocatum, terras Vaſſalorum Regis ipſius, videlicet Comitis Fuxenſis,
Comitis Conuenarum, & Gaſtonis Bearnen. in eius graue præiudicium occupaſti;
licet in eis nec hæretici aliqui habitarent, nec habitatores earum ſuper hæreticæ pe-
ſtis errore infamia conſperſiſſent. Aſſerebant præterea nuntij Regis præfati, quod
cum ab hominibus terrarum illarum fidelitatis exegeris iuramenta, & terras patia-
C ris inhabitare prædictas, eos eſſe Catholicos tacite confiteris vt hæreticorum ab-
neges te fautorem, vel hæreticos te fouere quodammodo reſpondes, ſi legitime
occupaſſe terram illorum alleges. formabant nihilominus ex eo querimoniam ſpe-
cialem, quod dum Rex ſeruitio Ieſu Chriſti contra Sarracenos inſiſteret, & effu-
ſioni ſuum & ſuorum ſanguinem exponeret pro reuerentia fidei Chriſtianæ, tu bo-
na Vaſſallorum eiuſdem in propria vſurpabas, eoque fortius ad depreſſionem in-
ſtabas illorum, quominus Rex poterat eis opem ſuæ protectionis impendere, vires
ſuas expendens contra Sarracenæ gentis perfidiam in auxilium populi Chriſtiani;
& cum adhuc Rex idem partes ſuas contra Sarracenos intendat armare, vt ad-
uerſus eos Deo duce tanto efficacius poſſit inſurgere, quanto maiori quo ad alios
quiete gaudebit, in pace ſibi reſtitui per Sedem Apoſtolicam, quæ Vaſſallorum
eius extiterant poſtulabat. Nolentes igitur ipſum ſuo Iure fraudari, nec iam dictum
eius propoſitum impediri, Nobilitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandâmus, qua-
tenus eidem Regi & Vaſſallis eius terras reſtituas ſupradictas, ne ad tuum ſpecia-
lem, non generalem Catholicæ fidei laboraſſe profectum per retentionem illicitam
videaris. Datum Laterani. XVI. Kal. Februarij. Pontificis noſtri anno quinto
decimo.

Digitized by Google

A

VT REGI ARRAGONVM LEGITIMA EXHIBEAT RATIONE FEVDI OBSEQVIA.

Nobili viro Simoni Comiti Montis-fortis.

XXX.

CVM ad mandatum ſedis Apoſtolicæ Chariſſimus in Chriſto filius noſter Philippus illuſtris Rex Arragonum in feudum tibi conceſſerit Carcaſſonam, quam ab eo Vice-comes tenuerat Biterren. Poſtulabas, vt ea ſibi faceres, quæ dictus Vice-comes, ei ſuiſque prædeceſſoribus facere conſueuerat, & debebat. Quia vero intentionis noſtræ non extitit, quod ei de iure ſuo per talem feudatarium aliquid deperiret, nec te ſubtrahere debes illius oneribus, in cuius quo ad feudum ipſum ſucceſſiſti commodum & honorem; cum poſſeſſionum onera mutari de leui non conſueuerint mutationibus poſſeſſorum, quia res cum onere ſuo tranſit, per Apoſt. tibi ſcripta mandamus, quatenus ea dicto Regi facere non recuſes, ad quæ memoratus Vice-comes tenebatur eiſdem; quoniam quantumcumque te in Domino diligamus, ſic tibi nec volumus nec debemus adeſſe, vt ipſi Regi deeſſe in ſua Iuſtitia videamur. Datum Lateran. XVIII. Kal. Februarij. Pont. N. anno quintodecimo. B

CONTROVERSIAM SVPER DIVORTIO COMPONERE, ET CONIVGES IN GRATIAM REDVCERE NITITVR.

Mariæ Illuſtri Reginæ Arragonum.

XXXI.

NOVIT ille qui eſt teſtis in cælo fidelis, cui omne cor patet, & nullum latet ſecretum, quod in cauſa matrimonij, quæ inter te ac Chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Philippum Illuſtrem Regem Arragonum virum tuum diutius noſcitur agitata, via Regia ſemper inceſſimus; nec ad dexteram declinauimus, vel ſiniſtram: quod reſte conſcientia in cauſis facimus vniuerſis, quæ ad noſtrum præferuntur examen; cum illius vices diſponente ipſo exerceamus in terris, qui iuſtus, & iuſtitiam diligens ſine acceptione iudicat perſonarum. Nec ignoremus legis diuinæ mandatum, quo habere pondus & pondus, menſuram & menſuram, quorum vtrumque apud Deum eſt abominabile, prohibemur, & æqua lanie cauſas, & merita penſare præcipimur ſingulorum licet igitur inter alios mundi Principes prædictum Regem, ſicut opera ipſa declarant amplexemur ſpecialis dilectionis affectu, & ad perſonæ ipſius honorem, & commodum aſpiremus: vbi tamen ad iudicij peruenitur examen, in quo nec reſpicere pauperem, nec petentis vultum honorare permittimur, nullam ei, vel alij gratiam facere poſſumus, aut debemus; & maxime vbi agitur de Matrimonij ſacramento, quod ante peccatum in Paradiſo à Domino inſtitutum; præter propagationis humani generis fructum, illud ineffabile ſacramentum coniunctionis Chriſti videlicet ad ſanctam Eccleſiam, Dei ad fidelem animam, & ipſius verbi ad humanam naturam noſcitur figurare, Apoſtolo atteſtante, qui de bona matrimonij agens inquit; ego autem dico magnum in Chriſto, & Eccleſia ſacramentum. Dudum igitur cum idem Rex matrimonium contractum inter te, ac ipſum proponeret ſe habere ſuſpectum, pro eo quod tu ferebaris maritum alium habere ſuperſtitem, videlicet nobilem virum Comitem Conuenarum; ac idem Rex prius carnaliter mulierem quandam cognouerat te ipſam conſanguinitaris, vt dicebatur, linea contingentem & ſuper hoc conſcientiæ, ac ſaluti ſuæ conſuli poſtulans, cauſam bonæ memoriæ Pampilonen. Epiſcopo & P. de Caſtronouo, & fratri Radulpho Monachis Fontis-frigidi, qui duo tunc erant Apoſtolicæ Sedis Legati nos meminimus commiſiſſe. Coram quibus cum lis fuiſſet ſuper C

duobus

A duobus præfatis articulis per partium procuratores legitime conteſtata; nobili viro
Hugoni de Turre Rubea conſanguineo Regis tunc matrimonium, vt dicitur, ac-
cuſante, Legatis eiſdem interim ab hac luce ſubtractis, & Epiſcopo pro ſuis, &
Eccleſiæ ſuæ negotiis apud ſedem Apoſtolicam occupato, cauſam ipſam venerabili-
bus fratribus noſtris Narbonen. Archiepiſcopo, tunc Ciſtercien. Abbati, & Vticen.
Apoſtolicæ ſedis Legatis, ac Regen. tunc officio legationis fungenti, Epiſcopis
duximus committendam ſub ea forma qua præfato Pampilonen. & ſuis coniudici-
bus fuerat ante commiſſa, nullo in poſterioribns litteris addito, vel mutato; vt vi-
delicet, ſi appareret legitimus accuſator, cauſam conuocatis partibus audientes eam,
ſi de partium voluntate procederet, fine canonico terminarent: alioquin geſta om-
nia fideliter conſcribentes, ea nobis ſub ſuarum teſtimonio tranſmitterent littera-
rum, præfigentes partibus terminum competentem, quo per procuratores idoneos
noſtro ſe conſpectui præſentarent, iuſtum, Deo auctore, iudicium recepturæ. Te
igitur, ac eodem Rege, ſicut ex actis intelleximus, perſonaliter, in ipſorum iudi-
cum præſentia conſtitutis, Rex propoſuit memoratus, quod tu ſibi de iure ſociari
non poteras fœdere maritali; tum quia carnaliter conſanguineam tuam ante cogno-
B uerat, ex quo ſequebatur te ſibi fore affinitate coniunctam; tum quia dicto Comiti
Conuenarum adhuc ſuperſtiti fueras in Eccleſiæ facie matrimonialiter copulata;
per quod conſtabat te cum ipſo contrahere nequiuiſſe, cum ab eodem Comite ſe-
parata per iudicium Eccleſiæ non fuiſſes. Tu vero ibidem fuiſti abſolute confeſſa,
quod re verà patre tuo viuente, ac procurante contraxeras cum Comite memora-
to: ſed adiecisti, quod huiuſmodi matrimonium de facto contractum fuerat, non
de iure; cum idem Comes tibi eſſet conſanguinitate pariter, & affinitate coniun-
ctus, & inſuper duas haberet vxores tempore, quo te cum noſcitur contraxiſſe, ad
quæ probanda tibi dari terminum poſtulaſti. Et licet fuerit ex Regis parte reſpon-
ſnm, quod tuæ ſuper hoc exceptiones recipi non debebant, donec eſſes præfato
Comiti, cum quo te contraxiſſe confeſſa fueras, reſtituta, nec ipſe exceptionibus
tenebatur huiuſmodi reſpondere. Ad vltimum tamen ita fuit de partium vo-
luntate prouiſum, vt ſcilicet ſalua Regis exceptione, ſeu replicatione prædicta
vtriuſque partis probationes ſuper præmiſſis articulis audirentur. Poſtmodum B.
Aimerij quem Rex procuratotem in negotio conſtituerat memorato, de conſenſu
Regis tria ſe obtulit probaturum, ſcilicet matrimonium prius fuiſſe contractum
inter te & Comitem Conuenarum, & matrimonium, ſi quod fuit inter eundem
Comitem, & G. filiam A. de Barra fuiſſe iudicio Eccleſiæ ſeparatum, antequam
te ſibi Rex idem matrimonialiter copulaſſet; & filiam Comitis Bigorræ vxorem
quondam Comitis antedicti, fuiſſe prædicto Regi conſanguinitate coniunctam &
ſic terminus fuit partibus aſſignatus, facta promiſſione hinc inde, quod alias dila-
C tiones non peterent ad proponendum aliud vel probandum. Cumque partes ter-
mino conſtituto in duorum iudicum prædictorum præſentia, tertio litteratorie
ſuam excuſante abſentiam conueniſſent: tu proponens te infirmitate grauatam te-
ſtes tuos medio tempore producere nequiuiſſe, dilationes alias poſtulaſti, quas li-
cet dictus proenrator Regis aſſereret tibi non eſſe vllatenus concedendas, pactio-
nem factam de non petendis dilationibus allegando, ac ſuper hoc fuiſſet diutius
diſputatum; tandem de conſenſu partium conceſſa fuit ſub præfata conditione,
ſeu pactione dilatio, & terminus aſſignatus, ad quem cum veniſſet R. procurator
tuus, ac rurſus dilationes alias poſtularet, dicto procuratore Regis eas tibi non de-
bere concedi omnimodis contendente, iudices ad Montem-peſſulanum vna cum
ipſis procuratoribus acceſſerunt, vt ibi te præſente negotium tractaretur; vbi cum
ſuper dandis vel non dandis dilationibus fuiſſet à partibus diutius litigatum. Tan-
dem dicto procuratore Regis adhibente cōſenſum, iudices ſub conditione præmiſſa
dilationes alias conceſſerunt, locum, & terminum partibus aſſignantes. Porro par-
tibus præfixo termino in iudicum præſentia conſtitutis; te abſente, tuo tamen pro-
curatore præſente, procurator Regis de nouo propoſuit, quod dictus Connenarum
Comes ipſum Regem conſanguinitatis linea contingebat, per hoc in te ac ipſum
probare aliam affinitatem intendens, ſuper quo, quaoquam his minime conteſtata
fuiſſet; & conueniſſet, vt dictum eſt, inter partes, quod aliquid de nouo proponere
non deberent, iudices tamen teſtes qui nequaquam iurauerant, niſi ſuper illis dum-
taxat articulis ſuper quibus lis fuerat conteſtata, recipere præſumpſerunt; ſuper quo

de ipſorum prudentia non poſſumus non mirari, & ſi procurator Regis coram nobis multipliciter conatus fuerit demonſtrate in articulo legitime fuiſſe proceſſum. A Demum cum probationibus & allegationibus fuiſſet renuntiatum hinc inde, licet tu quod non opponeres apellationis obſtaculum, iuramento præſtito promiſiſſet: quia tamen facultas à nobis ſententiam audiendi ſi malles, in noſtris tibi fuerat litteris reſeruata, vti volens beneficio earumdem humiliter poſtulaſti, vt ad nos cauſa remitteretur inſtructa; præfixo partibus termino competenti. Cuius petitione, ſicut ius exigebat admiſſa, dicti iudices acta omnia, prout à nobis in mandatis acceperant, ad nos ſub ſigillis ſuis fideliter tranſmiſerunt. Cum ergo tu & dilectus filius magiſter Columbus procurator Regis, vir vtique litteratus, prouidus & fidelis, ac de ſolicita diligentia, & diligenti ſolicitudine in eodem negotio habita merito commendandus, propter hoc ad noſtram præſentiam veniſſetis, cauſam in conſiſtorio publico ſolemniter examinauimus, & attente. His igitur, quæ à partibus prudenter, ſubtiliter, ac fideliter, tam ſuper actis in præſentia iudicum prædictorum, quam coram nobis fuere propoſita, diligenter auditis, & ſubtili examinatione diſcuſſis, quia nobis conſtitit euidenter, quòd Comes Conuenarum prædictus te in diſtantia tertij, & quarti gradus conſanguinitatis, & affinitatis contingit, & idem B Comes prius in conſpectu Eccleſiæ cum nobili muliere Beatrice contraxerat, à qua non eſt probatum ipſum Eccleſiæ fuiſſe iudicio ſepatatum, cum ſuper propoſito affinitatis articulo nihil contra te legitime ſit probatum, de communi fratrum noſtrorum conſilio, te ab impetitione Regis ſuper iis, quæ in iudicium fuere deducta ſenſualiter duximus abſoluendam. Te ex eo nequaquam ream eſſe periurij decernentes, quod cauſam inſtructam ad noſtram remitti præſentiam poſtulaſti; cum id, ſicut eſt expreſſum ſuperius, in noſtris fuiſſet tibi litteris reſeruatum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ diffinitionis infringere, vel ei, &c. vſque contraire. Si quis autem, &c. vſque incurſurum. Datum Lateran. XIV. Cal. Februarij Pont. N. anno XV.

UT SIBI DEBITA IN COMITATV THOLOSANO SVCCESSIONIS LEGITIMÆ IVRA CONSERVET.

Littera ad Dominum Papam.

XXXII.

SANCTISSIMO *in Chriſto Patri & Domino ſpecialiſſimo ſuo I. Dei gratia ſummo Pontifici Petrus Bermundi, filius Bernardi de Anduſia, Dominus de Salue obedientiſſimus, & deuotiſſimus miles eius, ſalutem & omnimoda deuotionis affectum* Cum nos C & progenitores noſtri homines ſpiritales ſimus Eccleſiæ ſanctæ Romanæ, terramque noſtram pro maiori parte teneamus ab ipſa, certum cenſum debentes, & ſemper fuerimus obedientes, & deuoti eidem: firmiter credimus & ſperamus omni ſcrupulo dubitationis amoto, quod ſanctitas veſtra velit omnia iura noſtra ſeruare illæſa. Nouerit igirur paternitas veſtra, Pater ſanctiſſime, quod nos in vxorem habemus quandam filiam Comitis Tholoſani, præterquam idem Comes legitimam prolem non habet. Vnde terra dicti Comitis adnos melius, quam hæredem alium de iure noſcitur pertinere. Veſttam itaque beatitudinem quanta poſſumus humilitate depoſcimus, quatenus R. filium memorati Comitis Tholoſani ad preces, vel potius ad fraudes alicuius ſupplicantis, immo ſupplicium Eccleſiæ poſtulantis pro ipſo, nullatenus inſtituatis Hæredem, ſi placet: nec eum, quod non ſit, ſicut legitimum habeatis. nam durante matrimonio legitimo inter matrem vxoris noſtræ ac ſæpefatum Comitem ex ſuper inducta ſibi attingente in tertio gradu eum ipſe Comes ſuſcepit: ſcientes quod non tantummodo ius noſtrum periret in inſtitutione illius; verum etiam illa eadem nouella plantatio fidei orthodoxæ, quæ per Dei gratiam, & veſtram prouidam ſolicitudinem, ſolicitamque prouidentiam, nec non & deuotionem fidelium, qui ad vindicandam iniuriam Chriſti de diuerſis mundi climatibus arma ſumpſerunt in noſtris partibus, videlicet Prouinciæ Narbonenſi, pullulare incepit, ſuffocaretur penitus, & eſſent nouiſſima prioribus longe peiora.

Quicquid

A Quicquid autem veſtra ſanctitas ſuper his duxerit ſtatuendum, nos ſumus ſemper
parati veſtris, & Eccleſiæ per omnia, & in omnibus obremperare mandatis. Præte-
rea benignitatem veſtram volumus non latere, quod Chriſtianiſſimum virum Do-
minum Simonem Comitem Montis-fortis, tum obtentu gratiæ veſtræ, tum ſuæ
intuitu probitatis, & longe familiaritatis contractu cum ipſo antequam ad partes
noſtras veniret, curauimus, & curamus ſincere diligere, ac honorare in omnibus
& habere vt verum & carum amicum. Datum Anduſiæ in vigilia B. Thomæ.

CVR COMITI THOLOSANO INDVLGENTIAM IMPERTIRI DISTVLERINT.

*Sanctiſſimo Patri, & benigniſſimo Domino Innocentio Dei gratia ſummo
Pontifici, Hugo ſola Dei permiſſione Regenſis Epiſcopus & Thediſius
canonicus Ianuenſis humiles ſerui eius cum longitudine
dierum & vita perenni ad oſcula pedum ſeipſos.*

B

XXXIII.

SANCTITATI veſtræ inſinuatione præſentium innoteſcat, quod de facto Co-
mitis Tholoſani, quod olim inſufficientiæ noſtræ prouidentia veſtra commiſit,
proceſſimus in hunc modum. Sane prius apud ſanctum Ægidium infra tres menſes
ſecundum tenorem Apoſtolici reſcripti Concilium habuimus Archiepiſcoporum,
& Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum Eccleſiæ, Baronum etiam & aliorum quo-
rum præſenriam nouimus oportunam. Ante omnia per litteras noſtras Comiti me-
morato mandantes, vt hæreticos & Rotarios de terra ſua expelleret, alia etiam man-
data impleret humiliter, ad quæ tenebatur adſtrictus pluribus iuramentis: ne ſi forte
mandata illa implere negligeret, purgationi ſuæ impedimentum præſtaret cumque
vocatus veniſſet ad Concilium, & per operis euidentiam manifeſte nobis, & toti
conſilio conſtitiſſet, quod mandata, quæ de Hæreticis & Rotariis expellendis, &
aliis cauſis multis, & negotiis diuerſis temporibus à diuerſis Legatis & præcipue à
bonæ memoriæ magiſtro Milone ſibi facta fuerant, non impleuerat, nec implebat;
conſilium fuit omnium, & communis deliberatio, ipſum non debere tunc temporis
ad purgationem admirti. Non enim veriſimile videbatur, quod in tantis criminibus,
videlicet ſuper Hæreſi & nece Legati bene iuraret, qui totiens in minoribus cauſis,
& articulis ſua fuerat iuramenta tranſgreſſus. Iniunctum itaque ſibi fuit à Prælatis,
qui conuenerant ad colloquium, & à nobis, vt Hæreticos, & Rotarios de ſuo di-
C ſtrictu expelleret, & alia nihilominus impleret humiliter, & deuote, de quibus
conſtabat, ipſum iuramentis plurimis obligatum fuiſſe, quatenus cum in iis, & aliis
ſe dignum feciſſet, requiſiti ab ipſo circa perſonam eius Apoſtolicum exequeremur
mandatum. At ipſe recedens à nobis non ſolum non impleuit, quæ mandauimus:
verum datus in reprobum ſenſum ex toto, & oblitus multam gratiam & miſericor-
diam, quam vltra ſuorum exigentiam meritorum apud Apoſtolicam ſedem inuenit,
cæpit iniquitati iniquitatem apponere, ac præteritis abominationibus & criminibus
committere grauiora; propter quæ à Legatis de communi conſilio Prælatorum mul-
totiens fuit anathematis mucrone percuſſus, & expoſita terra eius. Nec credat Apo-
ſtolica circumſpectio, nos in exequendo mandato veſtro extitiſſe aliquatenus deſi-
des, vel remiſſos: ſæpiſſime enim dictum Comitem exparte veſtra citauimus, & ad
præſentiam noſtram venire contempſit: nec venerabilibus patribus Carpentoracten.
& Vaiſonen. Epiſcopis, & Clericis eorum quibus vſque ad ſummam fere mille
Marcharum per me Regen. & bonæ memoriæ magiſtrum Milonem ſub pœna ex-
communicationis quondam fuerat condemnatus, & aliis Eccleſiaſticis, & miſera-
bilibus perſonis, quas exheredauerat, voluit ſatisfacere coram nobis, quæ omnia
per venerabilem Patrem Nemauſen. Epiſcopum, tunc ſancti Ruffi Abbatem & lit-
teras noſtras, & per me Thediſium, qui poſtmodum ad pedes veſtros acceſſi, beni-
gnitati veſtræ curauimus diligenriſſime intimare. Poſtquam autem à beatitudine
veſtra hoc anno recepimus ſuper eodem negotio iteratum mandatum; licet à Comite

ipſo nunquam fuerimus requiſiti, apud Auinion. ciuitatem in Prouincia continuo A
vocauimus Eccleſiarum Prælatos, quorum conſilio, & deliberatione mandatum
veſtrum tutius exequi valeremus. Verum ego Thediſius grauiſſima infirmitate præ-
uentus & multi ex Prælatis, quia generalis corruptio aëris ibi erat, nequiuimus
colloquio intereſſe: ſicque factum eſt, vt neceſſario negotium differretur. Deinde
quando tempus habuimus oportunum, venerabiles Patres Narbonen. Apoſtolicæ
ſedis Legatus, & Burdegalen. Archiepiſcopi, multi præterea Epiſcopi, & alij Eccle-
ſiarum Prælati, iuxta Tholoſam apud Vaurum ad citationem noſtram ad Conci-
lium conuenerunt, à quibus prout tenebamur in tanto negotio conſilium requiſi-
uimus diligenter. Ipſi vero poſt multam deliberationem, & diligentem tractatum
conſilium ſuum nobis in ſcriptis dederunt, quatuor; nomine omnium ſigillatum
ſigillis, ſicut de verbo ad verbum inferius plenius continetur.

In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, Amen. Hoc eſt conſilium, quod Do-
minus Narbonen. Archiepiſcopus Apoſtolicæ ſedis Legatus, & alij Eccleſiarum
Prælati, qui fuerunt in conſilio apud Vaurum dederunt Regen. Epiſcopo & ma-
giſtro Thediſio Canonico Ianuen. Iudicibus delegatis à Domino Papa, ſuper nego-
tio Comitis Tholoſani. Conſuluerunt enim eis, quod Comes Tholoſanus propter B
multiplices cauſas, & rationes non debebat ab eis ad purgationem admitti, tam ſuper
crimine Hæreticæ prauitatis, quam ſuper nece Legati. Conſtat enim, & notarium
eſt, quod de expellendis Hæreticis, & Rotariis de terra ſua, & aliis multis articulis
multoties præſtitit iuramenta in manibus Legatorum, quorum nullum ſeruauit.
Immo poſtquam ab Apoſtolica ſede rediit, apud quam multam miſericordiam, &
gratiam inuenit vltra ſuorum exigentiam meritorum, iniquitatem iniquitati appo-
nens, adauxit pedagia, impugnauit Eccleſiam & pacem cum Rotariis, & Hæreticis
inceſſanter impugnat, receptauit Hæreticos, fouit, & fouet, & quanta potuit, &
poteſt virtute defendit. Mille inſuper, & vltra de Cruce-ſignatis clericis & laicis,
Rotarij eius & complices occiderunt. Præterea Abbatem de Monte Albano fere
per annum captum detinuit, Abbatem de Moyſiaco cepit, Epiſcopum Agennen-
ſem de propria ſede cum Rotariis eiecit, & ciuitate ſua, & aliis bonis omnibus ſpo-
liauit, & damnificauit eum in valentia quindecim millia ſolidorum. Adeo præte-
rea infamatus fuit, & eſt de hæreſi à longis retro temporibus apud bonos, & gra-
ues, quod inuincibiliter præſumitur contra ipſum. Propter iſtas & alias plurimas
enormitates, & manifeſtos exceſſus ipſius, quæ longum eſt enarrare, dixerunt
Prælati, & concorditer reſponderunt, quod adeo ſe fecit indignum, vt ei fieri co-
pia Euangeliorum non deberet à Legatis, vel iudicibus delegatis: & etiam quia
tali excommunicationis genere, propter ea quæ dicta ſunt, tenetur adſtrictus, quod
ab eis ſine ſpeciali mandato Domini Papæ non poteſt abſolui. Placuit enim toti
Concilio vt præſens ſcriptum ſigillis dicti Domini Narbonen. Archiepiſcopi & C
Albien. Tholoſan. & Conuenarum Epiſcoporum ſuo, & aliorum nomine ſignare-
tur. Et quia non poteramus ad purgationem iniungendam Comiti procedere, iuxta
Concilium Prælatorum per litteras noſtras bis proteſtati fuimus Comiti ſæpedicto,
quod per ipſum ſtabat, & impedimentum præſtiterat, ne factum ipſius poſſet vl-
terius habere progreſſum, abſque ſummi Pontificis licentia ſpeciali. Profecto præ-
ter alias iniquitates, & abominationes ipſius, Abbatem de Monte Albano fere per
annum tenuerat vinculis mancipatum: nec non de ſede propria bonis omnibus
ſpoliatum eiecerat Epiſcopum Agennen. ipſe tamen nobis poſtea per quemdam
Notarium ſuas litteras deſtinauit, in quibus miſericordiam potius, quam iudicium
implorabat: poſtulans à nobis, vt vel mitteremus Tholoſam ad ipſum, aut ei aſſi-
gnaremus locum alium competentem quibus diligenter in ſcriptis reſcripſimus,
quod in cauſa eius propter rationes præfatas procedere nullatenus poteramus, &
id circo noluimus eum grauare, vel etiam nos ipſos inutiliter laboribus, & expenſis.
Volentes igitur fines mandati diligentiſſime cuſtodire, meram & plenam veritatem,
ſcilicet totius facti ſeriem, & proceſſum beatitudini veſtræ breuiter intimamus, cui
ſoli Dominus imponendi finem tantis cladibus, pleniſſimam ſcientiam, & poteſta-
tem conceſſit. Eccleſiæ ſuæ Omnipotens Præſidentiam veſtram in longitudinem
dierum conſeruet.

SALVO

A

SALVO COMITE THOLOSANO FIDEM CATHOLICAM IN TVTO ESSE NON POSSE.

Sanctiſſimo Patri ac benigniſſimo Domino Innocentio Dei gratia ſummo Pontifici, M. diuina permiſſione Arelaten. Archiepiſcopus, Vu. Auinionen. B. Viuarien. R. Vticen. A. Nemauſen. ... Magalonen. G. Carpentoracten. G. Auraſicen. G. Tricaſten. & B. Cauellicen. Epiſcopi, & R. Vaſion. Electus & P. Monaſterij ſancti Ægidij Abbas, humiles ſerui ſanctitatis ipſius longitudinem dierum, cum vita & ſalute perenni.

XXXIV.

VTINAM infallibiliter, & oculata fide poſſet veſtra ſanctitas, ſicut nos poſſu-
mus intueri, qualiter videlicet partes noſtras & fere totam Prouinciam Nar-
B bonen. Terras olim miſericordiæ tenebrarum, & vmbræ mortis, & in quibus nul-
lus ordo, ſed confuſio inerat ſempiternæ, per miniſterium veſtrum & illorum, quos
ad extirpandum ſolium de agro Dominico ante faciem veſtram operarios deſtinatis,
Res gloriæ Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio, ad cultum fidei,
ad ſtatum quietis & pacis, & ad debitam reformationem potenret, & mirabiliter
reuocauit. Sane regiones & Prouinciæ, quæ traditæ fuerant ſathanæ, & miniſtris
eius Hæreticis, rotariis, & cæteris criminoſis in exterminium & direptionem: præ-
cipue quod deteſtabilius erat, in conculcationem, & contemptum nominis Chri-
ſtiani, modo ſub vigilantia veſtra, per gratiam Ieſu Chriſti qui oriens eas viſitauit
ex alto, translatæ quaſi de morte in vitam, & de tenebris, & confuſione ad lucem,
in Religionis feruore, in tranquilitate temporum & in multis aliis benedictioni-
bus veſtris exultant adeo, & reſpirant, vt quæ prius partes, & hæreditas dæmonum
poterant non immerito apellari, nunc hæreditas ſancta, & pacis viſio rectiſſime
apellentur. Et vt breuitate ſuccincta plurima colligamus magnalia Dei, & veſtra,
quibus de doloribus inferi erepti ſumus, & ab Ægiptiaca ſeruitute, vix poſſent
auribus Apoſtolicis, per alicuius ſcientiam, vel facundiam intimari ad plenum. Pro
iis & aliis beneficiis veſtris, & vere operibus Vicarij Ieſu Chriſti, quæ ab Oriente
in Occidentem illuminant totum mundum, & à mari vſque ad terminos orbis terræ
corruſcant, firmiter credimus, & ſperamus pro certo, quod in retributione iuſto-
rum repoſita eſt vobis corona iuſtitiæ, quam in illum diem redditurus eſt veſtræ
C beatitudini iuſtus iudex. Verum, Pater ſanctiſſime, adhuc ſummopere timendum
eſt, & cauendum ne venenum hydræ, hoc eſt doloſiſſimæ ciuitatis Tholoſæ ſi non
tanquam membrum putridiſſimum ſuccidatur, & ipſa circumſtantia loca iam plene
purgata, & ſalubria inficiat iterum, & corrumpat, & quod ædificatum eſt & refor-
matum vobis multis laboribus, & expenſis in antiquum chaos recidat, aut in multo
deterius relabatur. Proinde benignitati veſtræ cum deuotione omnimoda flexis
genibus, & profuſis lacrimis ſupplicamus, quatenus ſecundum zelum Phinees
quam habetis, arripiat iudicium manus veſtra, & fermentatiſſima ciuitas illa cum
ſceleratis omnibus ſpurcitiis, & ſordibus quæ ſe infra tumidum ventrem viperæ
receperunt, cum in ſua malitia non ſit inferior Sodoma & Gomorra debito exter-
minio radicitus explantetur. Si enim laqueus ille contritus fuerit, & nos erimus
liberati. Alioquin in veritate quæ Deus eſt vobis loquimur & teſtamur, quod ſi
forte peccatis noſtris exigentibus tyrannus ille, vel potius Hæreticus Tholoſanus,
aut etiam filius eius contritum caput, & fortius conterendum erigeret aſſumptis
aliis ſeptem ſpiritibus nequioribus ſe, vt ſingularis ferus, & leo rugiens, & quæ-
rens quod deuoret ſingula deuaſtaret, & ſubuerteret vniuerſa: vt longe tolerabi-
lius eſſet Eccleſiam quæ eſt in partibus noſtris, eſſe vel habitare inter barbaras na-
tiones, quam ad priſtinam confuſionem redire. Prouideat igitur Apoſtolica cir-
cumſpectio futuris cladibus, & occurrat, ne præualeat inimicus; nec à tam pio,
tam ſancto, & tam vtili opere manus veſtra deſiſtat, quouſque Draco Moyſi pror-
ſus deuorauerit Pharaonis dracones, & fugato Iebuſæo cum incircumciſis aliis &

immundis, populus acquiſitionis pacificè terra promiſſionis fruatur. Ad hæc diſ- A
cretioni Magiſtri Thediſij plurima paternitati veſtræ referenda commiſimus, cui
ſupet negotiis, & neceſſitatibus totius Prouinciæ, tanquam nobis ipſis indubitan-
ter credatis, ſi placet; ipſe enim nouit in omnibus pleniſſime veritatem. Conſer-
uet Deus ſanctitatem veſtram Eccleſiæ ſanctæ ſuæ per tempora multa. Datum
Auraſicæ, decimo Calendas Martij anno Domini milleſimo deucenteſimo duo-
decimo.

EIVSDEM CVM SVPERIORE ARGVMENTI.

Sanctiſſimo in Chriſto Patri, ac beatiſſimo Domino ſuo Innocentio, Dei gratia ſummo Pontifici deuoti & humiles ſerui eius Archiepiſcopi, Epiſcopi, & alij Eccleſiarum Prælati in Concilio apud Vaurum pro ſanctæ fidei congregati negotio, cum omni affectione longum vitæ ſpatium & ſalutem.

B

XXXV.

AD agendas paternitati veſtræ ſolicitudini dignas grates, cum nec lingua,
nec calamus nobis ſufficiat, retributorem omnium bonorum exoramus, vt
noſtrum in hoc parte ſuppleat defectum, & abunde vobis retribuat omne bonum,
quod nobis, & noſtris, aliiſque partium noſtrarum Eccleſiæ tribuiſtis. Cum enim
in partibus ipſis peſtis hæretica ibi antiquitus ſeminata noſtris tempotibus vſque
adeo ſuccreuiſſet, quod cultus diuinus ibidem haberetur omnino in opprobrium,
& deriſum, & in clerum, & bona Eccleſiaſtica hinc Hæretici, inde Rotarij graſſa-
rentur: & tam princeps, quam populus in reprobum ſenſum dati à fidei rectitu-
dine deuiaret. Tandem vigilantiæ veſtræ ſolicitudine faciente, ita nos ex altis
oriens miſericordia viſitauit, vt per ſanctos exercitus ſignatorum, quos ad emun-
dandas ſpurcitias peſtis huiuſmodi ſapientiſſime deputaſtis, & Chriſtianiſſimum
eorum principem Comitem Montis-fortis, intrepidum Chriſti athletam, & inui-
ctum Domini prælij bellatorem, Eccleſia quæ tam miſerabiliter corruerat, caput
incœperit releuare: & in parte maxima iam deſtructis aduerſitatibus, & erroribus
vniuerſis, terra dudum à cultoribus falſorum dogmatum conculcata, nunc diuino
cultui laudabiliter aſſueſcat reſtant vero adhuc reliquiæ dictæ peſtis, Tholoſana
videlicet ciuitas, cum caſtris aliquot, vbi tanquam ſordes in ſentina cadentes, re-
ſiduum prauitatis Hæreticæ ſe collegit: quorum princeps Comes ſcilicet Tholo-
ſanus qui ab antiquis temporibus, ſicut multotiens iam audiſtis, Hæreticorum &
fautor extitit, & defenſor pro viribus quæ ſibi remanſerunt, impugnat Eccleſiam, C
& quo ad poteſt, pro fidei hoſtibus, eius cultoribus ſe opponit. Ex quo enim à
ſanctitatis veſtræ rediuit præſentia cum mandatis, in quibus vltra omnem ſuorum
exigentiam meritorum egeratis miſericorditer cum eodem, introiuit, ſicut mani-
feſte videtur, Angelus ſathanæ in cor eius, & gratiæ veſtræ beneficiorum ingra-
tus, de ijs quæ coram vobis promiſerat nil impleuit. Immo pædagia ſæpius abiu-
rata vehementer adauxit, & ac ſi mandatorum ipſorum beneficio renuntiaſſe
intenderet, ad omnes, quos ſciuit veſtros, & Eccleſiæ Dei aduerſarios ſe conuer-
tit. Sane per Oct. Dei & Eccleſiæ inimicum opinatus contra ipſam Eccleſiam vires
aſſumere ſub ipſius confidentia manifeſte, ſicut aſſeritur minabatur, quòd Eccle-
ſiam de finibus ſuis, & clerum radicitus extirparet; Hæreticos, & Rotarios quos
multotiens abiurauerat, ex tunc feruentius ſolito fouere ſtuduit, & tenere. Cum
enim Catholicorum exercitus obſideret Vaurum, vbi ſedes erat ſathanæ, atque er-
roris Hæretici ptimatia, ipſe in ſubſidium peruerſorum miſit milites, & clientes, &
in Caſtro ſuo, quod Caſſeri apellatur fuerunt inuenti, & combuſti à Truceſignatis,
pluſquam quinquaginta Hæretici de veſtitis, præter credentiũ eorum multitudinem
copioſam. Inuocauit etiam contra Dei exercitum Seueri cum Regis Angliæ inimici
Eccleſiæ Seneſcallum; cum quo Chriſti pugilem prædictum Comitem Montisfortis
apud Caſtrum nouũ Arrij obſidere præſumpſit: ſed Chriſti dexterra faciente cito fuit
eius præſumptio in confuſionẽ conuerſa; ita vt pauci Catholici infinitã Artianorum
multitudinem

A multitudinem effugarent. Prædictorum autem Oct. & Regis confidentia defraudatus, vt qui baculo arundineo nitebatur, cogitauit iniquitatem abominabilem, & Catholicis auribus deteſtandam, & ad Regem Marrochitanum ſuos nuntios deſtinauit, ſubſidium eius non ſolum in terræ noſtræ, ſed totius Chriſtianitatis excidium implorando. Sed conatum eius, & damnabilem intentionem ſuperna pietas impediuit. Epiſcopum Agennen. à ſe de propria expellendo, bonis omnibus ſpoliauit. Abbatem de Moiſſiaco cepit, & Abbatem Montis-Albani fere per annum tenuit captiuatum. Rotarij quoque ipſius, & complices, peregrinos, clericos & laïcos innumerabiles variis afferere martyriis, & nonnullos detinent, ac diutius tenuere captiuos. In omnibus iis non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta; ita vt fiat quotidie ſemetipſo deterior, & omnia mala quæ poteſt per ſe ipſum, & filium, ac complices ſuos, Fuxenſem & Conuenarum Comites, & Gaſtonem de Beneamo, viros ſceleratiſſimos & peruerſos contra Dei Eccleſiam operetur. Cum autem vltione diuina, & cenſura Eccleſiaſtica memoratus athleta fidei, Comes Chriſtianiſſimus Montis-fortis terram ipſorum tanquam hoſtium Dei, & Eccleſiæ, ſancto & iuſto prælio occupauerit fere totam: ipſi adhuc perſiſtentes in ſua malitia, & humiliare ſe ſub potenti manu Domini contemnentes, nuper ad B Regem Arragon. recurrerunt, per quem forte intendunt veſtram circumuenire clementiam, & Eccleſiam ſuggillare. Adduxerunt enim ipſum Tholoſæ nobiſcum, qui de mandato Legati, & delegatorum veſtrorum apud Vaurum conueneramus, colloquium habiturum, qui quæ, ac qualia propoſuerit, & quæ nos ei duximus reſpondenda, ex reſcriptis, quæ vobis ſigillata mittuntur, plenius cognoſcetis mittitur etiam ſanctitati veſtræ conſilium, quod delegatis veſtris ſuper facto Comitis Tholoſani tribuimus requiſiti. Omnes igitur vnanimiter, & concorditer hæc præmiſſa Sanctitati veſtræ intimamus, libetantes animas noſtras, ne pro defectu ſignificandi in negotio fidei de contingentibus aliquid omittatur. Demum vero pro animabus noſtris, ac commiſſatum nobis Eccleſiarum ſubſtantiis, veſtræ miſericordiæ ſupplicantes expoſcimus, per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, vt liberationis & pacis, immo vitæ noſtræ negotium, quod in parte maxima iam feliciter promouiſtis, cum manifeſta iuſtitia, & potentia ſit in promptu feliciori fine dignemini conſummare: ponentes ad radicem arboris damnoſæ ſecurim, & eam ne noceat vltra perpetuo ſuccidentes. Pro certo namque ſciatis, quod ſi terra quæ dictis tyrannis cum tanta iuſtitia, & multa Chriſtianorum effuſione ſanguinis eſt ablata, ipſis autem & eorum hæredibus reſtituatur, propter ſcandalum fidelium, qui hoc negotium promouerunt, non ſolum fieret nouiſſimus error peior priore; ſed excidium exinde clero, & Eccleſiæ inæſtimabile immineret. Ad hæc quoniam enormitates blaſphemias, abominationes, & alia ſcelera prædictorum per ſingula præſenti paginæ non credidimus annotanda, ne librum terere videremur, quædam in C ore nuntiorum poſuimus, quæ ſanctis auribus veſtris poterunt viua voce referre.

VT EXTIRPANDIS HÆRETICIS EXTREMAM MANVM IMPONAT.

Sanctiſsimo in Chriſto Patri ac beatiſsimo Domino Innocentio Dei gratia ſummo Pontifici, deuoti & humiles ſerui eius, Vu. Burdegalen. Vaſaten. & Petragoricen. Epiſcopi cum omni affectione longum vitæ ſpatium, & ſalutem.

XXXVI.

AD agendas paternitatis veſtræ ſolicitudini dignas grates, cum nec lingua, nec calamus nobis ſufficiat, retributorem bonorum omnium exoramus, vt noſtrum ſuppleat in hac parte defectum, & abunde vobis retribuat omne bonum, quod in Narbonen. & Auxitan. prouinciis, & etiam in partibus noſtris, tam Eccleſiis, quam Eccleſiarum Prælatis paterna miſericordia tribuiſtis. Cum enim in dictis partibus peſtis hæreticæ prauitatis iam adeo pullulaſſet, quod eandem corruptis penitus, partes affines affectum morbo ſimili videbatur. Cumque rotariorum

violentia, Principibus omnibus eiuſdem terræ conſentientibus, & hoc idem facientibus, Eccleſias, fidemque Catholicam, omnemque religionem Chriſtiani nominis impugnaret, veſtræ prouidæ diſcretioni placuit has incommoditates ſapienti conſilio refrænare, quia fidelium ſignatorum, & Comitis Montis-fortis mediante labore mandatum veſtrum in parte maxima tam hæreticos, quam rotarios de ſedibus ſuis eiecit: Ita quod diuinus cultus, & pax Eccleſiaſtica videantur in dictis partibus reflorere; nec iam aliud reſtat, niſi illud, quod per Sanctitatem veſtram feliciter eſt incæptum, per eandem felicius conſummetur. Quocirca paternæ Sanctitati cum omni deuotionis affectu duximus ſupplicandum, quatenus ad extirpandas reliquias peſtium prædictarum dignemini ſalubre conſilium adhibere; ita quod flores pacis, qui iam videntur oriri, in hoc quod in iſto negotio eſt incæptum, ad conſummationem fructus faciant expectatos. Si vero, quod abſit, opus tam laudabiliter incæptum cum manifeſta iuſtitia, & potentia ſic in promptu imperfectum relinquetetur, non ſolum foret nouiſſimus error peior priore, ſed excidium exinde clero & Eccleſiæ irrecuperabile immineret. Bene, & diu valeat Sanctitas veſtra. A

VT ABSTINEAT AB HÆRETICORVM DEFENSIONE. B

Sereniſſimo viro, ac Chriſtianiſſimo Principi Domino P. Dei gratia Illuſtriſſimo Regi Arragonum frater Andreas diuina miſeratione Narbonenſ. Archiepiſcopus, Apoſtolicæ Sedis Legatus ſalutem in caritate animi, & viſceribus Ieſu-Chriſti.

XXXVII.

INTELLEXIMVS non ſine multa turbatione, ac amaritudine animi, quod ciuitatem Tholoſanam ac Caſtrum Montis-Albani, & terras alias propter crimen hæreſeos, ac alia multa nefanda facinora traditas Sathanæ, ac omni communione ſanctæ Matris Eccleſiæ ſeparatas, & Cruce-ſignatis authoritate Dei, cuius nomen grauiter in eis blaſphemabatur expoſitas, diſponitis in protectione, ac cuſtodia veſtra recipere, ac eas contra Chriſti exercitum, & Eccleſiæ defenſare. Cum igitur hæc, ſi vera ſint, quod Deus auertat, non ſolum in ſalutis veſtræ diſpendium, ſed in honoris Regij, ac opinionis, & famæ poſſint cædere detrimentum, nos qui ſalutem veſtram, & gloriam, & honorem zelamus totis viſceribus, celſitudinem regiam rogamus, conſulimus, & exhortamur in Domino, & in potentia virtutis eius, & ex parte Dei, & Redemptoris Domini noſtri Ieſu-Chriſti ac ſanctiſſimi Vicarij eius Domini noſtri ſummi Pontificis auctoritate Legationis, qua fungimur C inhibemus, & modis quibus poſſumus obteſtamur, ne per vos vel alios terras recipiatis, vel defendatis prædictas. Optamus autem quatenus tam vobis, quam veſtris taliter dignemini prouidere, ne communicando excommunicatis, & maledictis hæreticis, & fautoribus eorumdem labem excommunicationis incurrere vos contingat. Vnum autem volumus Serenitatem regiam non latere, quatenus ſi quos de veſtris hominibus in defenſione prædictæ terræ duxeritis relinquendos, cum omnes excommunicati ſint ipſo iure; nos ipſos denunciari excommunicatos, tanquam defenſores hæreticorum publice faciemus.

VT HÆRETICORVM RELIQVIAS DELEAT PENITVS.

Sanctiſſimo in Chriſto Patri, ac Domino ſuo Reuerendiſſimo, Innocentio Dei gratia ſummo Pontifici, B. dictus Epiſcopus Biterren. ſeruus eius humiliſſimus, & fidelis, cum ſanctiſſimorum pedum oſculo ſalutem & vitam.

XXXVIII.

CVM ineffabili Dei clementia, veſtræque miniſterio ſanctitatis terra noſtra, ac aliæ circumpoſitæ, in quibus diabolus peccatis populi exigentibus tantam ſibi potentiam

A potentiam vſurparat, vt omnem in eis rectitudinem peruertiſſet, & per miniſtros ipſius ſponſa Chriſti opprobriis, blaſphemiis, & quæcumque poſſint excogitari, afficeretur iniuriis, & omnis diuinus cultus eſſet in opprobrium, & deriſum, in lucem pacis ac fidei tam feliciter cæperint reſpirare, vt errorum & aliarum petuerſitatum auctoribus iam pro parte maxima exturbatis, vexilla ibi Eccleſiæ ſint erecta, & ad diuini cultus augmentum, pax, & ſecuritas habeatur: remanſit adhuc ibi magna quædam errorum, omniumque vitiorum ſentina, Tholoſa videlicet Ciuitas, & alia quædam loca, in quibus totius prauitatis hæreticæ reliquiarum ſpurcitia ſe collegit, quæ niſi fuerit per longanimitatem veſtræ ſanctæ ſolicitudinis auulſa funditus, & radicitus extirpata, genimina proculdubio viperarum, & ſpuria vitulamina iterum pullulabunt, & longe deteriorem priore morbum facient recidiuum. Nos igitur, Beatiſſime Pater, quos tanquam propius poſitos magis negotium iſtud tangit, ſanctiſſimam pietatem veſtram rogamus, fuſiſque votiuis lacrymis exoramus, in viſceribus Ieſu Chriſti, quatenus noſtro, aliorumque Prælatorum iugulis, & Eccleſiarum ſubſtantiis, quibus Comitis Tholoſani & filij eius ſi reſurgerent gladius inexorabiliter immineret, miſericorditer proſpicientes impoſterum nego-
B tio pacis, & fidei, quod tam prudenter ac potenter hactenus promouiſtis, finem perfectum & ſtabilem imponatis. de infidelitate namque dicti Comitis, & immanitate, quam per ſatellitem ſuum exercuit in Legatum, ſuper quo per ratihabitionem & honorem, & beneficia, quæ ipſi occiſori exhibuit, conuincitur manifeſte, ſatis poteſt veſtræ Sanctitati conſtare. Prouideat quoque veſtra paternitas, ne Rex Arragon. qui, vt ſalua reuerentia vnctionis loquamur, factus videtur filius infidelis, & præſumptuoſe ſe iactat, quod dicto Comiti, & complicibus eius hæreticis, rotariis ſacrilegis, homicidis, & omnium flagitiorum generibus irretitis reſtitutionis terrarum ſuarum, & gratiæ veſtræ beneficium obtinebit, ad veſtram præſentiam eos ducens, aliquatenus vos circumueniat. Profecto namque ſi dicta ciuitas quæ nidus hæreticorum exiſtit, & extitit ab antiquo, itaque ſi dicta ciuitas quæ nidus hæreticorum exiſtit, & extitit ab antiquo, ita quod ſicut legitur ob cauſam ſimilem fuit olim euerſa funditus, & etiam exarata, remanſerit peſtilentibus memoratis, adhuc flamma egredietur de ipſa, quæ partes noſtras, & alias circumpoſitas peius ſolito profligabit.

NE COMITEM THOLOSANVM DITIONI SVÆ RESTITVI PATIATVR.

Sanctiſſimo Patri & Domino ſuo Innocentio Dei gratia ſummo Pontifici,
C *B. ſola Dei miſeratione Miniſter Aquen. humilis, ſalutem & ſe ipſum ad pedes.*

XXXIX.

Compendioſa narratione beatitudini veſtræ duximus intimandum, quod reformatio pacis, & Eccleſiæ, ac alia bona, quæ per ſolicitudinem veſtram in partibus noſtris dignatus eſt Dominus operari, nulla poſſent ratione ſecundum inferiores cauſas durare in poſterum, ſi forte Tholoſani Comes, aut filius eius peccatis noſtris exigentibus & terram quouis ingenio recuperaret amiſſam. Ideoque ſanctitati veſtræ humiliter ſupplicamus, quatenus ſuper hoc taliter, & tam caute dignemini prouidere, ſi placet, quod nouiſſimus error non ſit peior priore. Conſeruet Dominus ſanctitatem veſtram Eccleſiæ ſanctæ ſuæ.

Epiſcoporum in oppido Vaurenſi Congregatorum Conſilium.

In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti Amen. Hoc eſt Conſilium quod Dominus Narbonen. Archiepiſcopus Apoſtolicæ Sedis Legatus & alij Eccleſiarum Prælati, qui fuerunt in Concilio apud Vaurum dederunt Regen. Epiſcopo, & magiſtro Thediſio Canonico Ianuen. Iudicibus delegatis à Domino Papa ſuper negotio Comitis Tholoſan. Conſuluerunt enim eis, quod Comes Tholoſanus

propter multiplices cauſas, & rationes non debebat ab eis ad purgationem admitti, A tam ſuper crimine hæreticæ prauitatis, quam ſuper nece Legati. Conſtat enim & notorium eſt, quod de expellendis hæreticis, & rotariis de terra ſua, & aliis multis articulis multotiens præſtitit iuramenta in manibus Legatorum, quorum nullum ſeruauit; immo poſtquam ab Apoſtolica Sede rediit, apud quam multam miſericordiam, & gratiam inuenit vltra ſuorum exigentiam meritorum, iniquitatem iniquitati apponens, adauxit pedagia, impugnauit Eccleſiam, & pacem cum rotariis, & hæreticis inceſſanter impugnat, receptauit hæreticos, fouit & fouet. & quanta potuit, & poteſt virtute defendit. mille inſuper & vltra de Cruce-ſignatis clericis, & laïcis, rotarij eius & complices occiderunt. Præterea Abbatem de Monte-Albano fere per annum captum detinuit, Abbatem de Moyſiaco cepit. Epiſcopum Agenen. de propria ſede cum rotariis eiecit, & ciuitate ſua, & aliis bonis omnibus ſpoliauit, & damnificauit eum in valentia quindecim millium ſolidorum. Adeo præterea infamatus fuit; & eſt de hæreſi à longe veſtro temporibus apud bonos & graues, quod inuincibiliter præſumitur contra ipſum. Propter iſtas & alias plurimas enormitates, & manifeſtos exceſſus ipſius, quæ omnia longum eſt enarrare, dixerunt Prælati, & concorditer reſponderunt quod adeo ſe fecit indignum, vt ei B fieri copia Euangeliorum non debeat à Legatis, vel Iudicibus delegatis: & etiam, qui à tali excommunicationis genere propter ea quæ dicta ſunt tenetur aſtrictus, quod ab eis ſine ſpeciali mandato Domini Papæ non poteſt abſolui. Placuit etiam toti Concilio, vt præſens ſcriptum ſigillis dicti Domini Narbonen. Archiepiſcopi, & Albien. Tholoſani & Conuenarum Epiſcoporum, ſuo, & aliorum nomine ſignaretur.

NON POSSE A SE COMITEM THOLOSANVM ABSOLVI.

Nobili viro N. Comiti Tholoſano, Hugo Dei gratia Regenſis Epiſcopus, & Magiſter Tholoſanus Canonicus Ianuenſis ſpiritum Concilij ſanioris.

XL.

NVPER litteras veſtras per quemdam militem. Quam bonum nomine, recepimus, in quibus licet contineretur expreſſè, quod parati eratis mandatis noſtris humiliter obedire; vos tamen neque mandatis Domini Papæ ſecundùm tenorem reſcripti, quod olim obtinuiſtis ab ipſo, neque mandatis quæ vobis fecimus in Concilio apud Sanctum Ægidium, neque inſuper mandatis, & monitis Legatorum, & Eccleſiæ quæ vobis apud Narb. & Montem-peſſulanum poſtmodum facta fuerunt obediſtis in aliquo, vel etiam obeditis, ſicut per euidentiam operis manifeſte apparet. C Sane poſtquam receſſiſtis à nobis, abiurata pedagia in veſtræ famæ ac animæ præiudicium multiplicitet adauxiſtis, & vt in paucis multa breuiter concludamus, fere nihil ex iis quæ diuerſis temporibus in manibus Legatorum iuraſtis, & præcipue tempore bonæ memoriæ Magiſtri Milonis, prout ſatis manifeſtum eſt, curauiſtis implere: immo quod dolentes & inuiti dicimus, rotarios & hæreticos contra fidem, & Eccleſiam, & pacem etiam tenuiſtis poſtmodum & tenetis. A quibus, & aliis complicibus, veſtris mille ſignati, & vltra, clerici & laïci in grauiſſimam Creatoris iniuriam, & contemptum occiſi fuerunt: iniquitatem etiam iniquitati addentes, Abbatem de Monte-Albano longo tempore tenuiſtis in vinculis. Venerabilem Patrem Agennen. Epiſcopum ciuitate ſua, & bonis aliis ſpoliatum, cum rotariis veſtris à Sede propria eieciſtis. Ad nos etiam aliquando auctoritate Domini Papæ citati contempſiſtis venire; nec ſuper negotio veſtro, quod nobis à ſummo Pontifice poſtulaſtis committi, fuimus aliquando requiſiti à vobis; quamuis enim ſciueritis nos per octo dies feciſſe moram propter factum veſtrum iis temporibus in Concilio apud Vaurum, ad nos neque litteras veſtras direxiſtis, neque nuncium ſpecialem. Propter igitur ſupradicta, & alia multa adeo vos feciſtis indignos, quod in negotio veſtro ad purgationem ſecundum mandatum Domini Papæ procedere non valemus, prout fuit coram nobis à toto Concilio definitum. Ideoque vobis per præſentes litteras proteſtamur, quod hæc omnia per proprium

A propriũ nuntium litteris noſtris Domino Papæ curabimus diligentiſſime intimare, vt ipſe circa perſonam veſtram, & factum ſecundum quod ſuæ beneplacitum fuerit Sanctitati procedat.

COMITIS THOLOSANI IVRAMENTVM SVMMO PONTIFICI INSINVANT.

Sanctiſſimo Patri & Domino Innocentio Dei gratia ſummo Pontifici Raymundus per eandem Tarraconenſis Archiepiſcopus & Epiſcopi & Abbates, qui ſecum præſentes fuerunt ſumma cum deuotione ſubiectionem & debitum famulatum.

XLI.

SANCTITATI veſtræ notum facimus Dominum Regem Arragonum, cum
B Tholoſam acceſſit, vt Comites Tholoſani & Fuxen. & Conuenarum & Gaſton. de Bearno ad beneplacitum, & mandatum veſtrum libere & abſolute recipiendum induceret, & pro viribus fideliter adimplendum, ad abundantem cautelam ſecuritatem in ſcriptis redactam ab eiſdem recepit in hunc modum: Ego Raymundus Dei gratia Comes Tholoſæ, Dux Narbonæ, March. Prouinciæ, & ego R. filius eius gratuita voluntate, non coacti, nec vi, nec dolo inducti mittimus perſonaliter nos ipſos, & Tholoſam ciuitatem, & ſuburbium, & villam Montis-Albani cum omnibus eorum pertinentiis terminis ſiue adiacentiis, & totam aliam terram noſtram, quam habemus & habere debemus, cum militibus & hominibus, ſingulis & vniuerſis, nunc vel in futurum habitantibus, & ad vltimum cum omnibus viribus, & rationibus, quæ ad nos vbique pertinent, vel pertinere debent aliquo iure, ſiue aliqua ratione in manu & poſſe vobis Domino. P. Dei gratia Regi Arragon. & Comiti Barch. & eis qui de voluntate veſtra, vel mandato vices veſtras obtinuerint, mittimus, inquam, in poſſe veſtrum, ac poteſtatem prædictam terram totam, ſicut dictum eſt, & aliam, quam Deo præſtante recuperabimus. Tradentes vobis etiam, & in vos, eoſque qui locum veſtrum tenuerint transferentes corporalem poſſeſſionem locorum omnium, & iura omnia, ſeu rationes, cum plena iuriſdictione, ac poteſtate: tali modo quod tam in perſonis noſtris, quam iis omnibus nominatis voluntati Domini Papæ, & mandato poſſitis obtemperare, & ſatisfacere, & cogere cum effectu nos, ſi forte proni, & accliues ad mandatum eius proſequendum, quod Deus auertat, noluerimus adeſſe: promittentes vobis bona
C fide, quod tam ea, quæ Dominus Papa, vel vos pro eo nobis mandaueritis, pro poſſe noſtro faciemus, & adimplebimus ſine dolo, & fraude. Hæc omnia, quemadmodum ſuperius ſcripta ſunt attendemus, & obſeruabimus bona fide, & ſine malo ingenio pro poſſe noſtro, & contra non veniemus per nos, vel per aliam quamcumque perſonam, vel venire contra faciemus, nec aliquid contra machinabimus, quæ omnia prædicta per Deum, & hæc ſacroſancta Euangelia corporaliter à nobis tacta iuramus. Mandamus præterea capitulo, & Vniuerſitati Tholoſæ Vrbis, & ſuburbij, vt vobis Domino P. Regi prædicto faciant fidelitatem, & ſacramentum ad omnia ſupradicta exequenda, adimplenda, & fideliter obſeruanda. Hoc fuit ita appoſitum V. die Ianuarij in exitu, feria 1. Ph. Francorum Rege regnante, & eodem Raymundo Tholoſan. Comite & Fulcone Epiſcopo, anno ab Incarnatione Domini Milleſimo, ducenteſimo, XII.

Conſulum Tholoſæ iuramentum.

NOS Conſules Tholoſæ vrbis, & ſuburbij, Bertrandus de ſancto Lupo, Arnaldus de Caſtro-nouo, & Bertrandus Petrus Toytius, & Arnaldus Gilabertus, & Petrus de ſancto Romano, & G. de Pozano, & A. de Roaiſio, filius Arnaldi de Roaiſio qui fuit, & R. de Roaiſio, & G. Arnaldus de Monte torino, & B. Arnaldus Raynaldus, & Stephanus vitalis & R. Vitalis de Dealbata, & B.

Petrus de Cozan. & G. Iſarnus, & R. Robertus de Tauro, & Vitalis de Princhaco, & P. Embrinus, & G. Pontius Aſtro, & B. Raymundus, & R. de Sehalchenſibus, & A. de Roaiſio filius B. de Roaiſio, qui fuit, & Hugonis Surdus, & B. Geraldus & Stephanus Signarius de voluntate expreſſa, & mandato Domini R. Dei gratia Tholoſæ Comitis, Ducis Narbonæ, March. Prouinciæ, & R. filij eius de communi conſenſu Vniuerſitatis Tholoſæ, promittimus vobis Domino P. Dei gratia Regi Arragon. & Comiti Barch. quod ad omnia tenenda, & habenda, & plenarie exequenda, & potenter poſſidenda, quæ Dominus R. Comes Tholoſæ, & R. eius filius vobis promiſerunt, quemadmodum in ſuperiori inſtrumento ab eis vobis facto plenius continetur, curam dabimus, & operam, & diligentiam, quam poterimus, adhibebimus, vt tam de perſonis ſuis, quam de honoribus ſuis, quos nunc habent, vel habere debent, vel Deo præſtante recuperabunt poſſitis ſatisfacere voluntati, & mandato Domini Papæ, & vobis in iis, quæ eiſdem Dominus Papa decreuerit iniungenda. Promittimus bona fide, & ſine dolo ac fraude, auxilium, conſilium, & opem, quantam poterimus, & iuuamen, & ad omnia adimplenda omnimodam fidelitatem vobis, & eis qui locum veſtrum tenuerint. Promittimus etiam vobis nos ſinguli, & vniuerſi prænominati Conſules, & tota Tholoſæ vniuerſitas, quod in iis omnibus quæ ex parte Domini Papæ, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ nobis mandaueritis vos, vel illi qui vices veſtras tenuerint, voluntati Domini Papæ ſtrenuus in omnibus, & per omnia, & arbitrio ſeu cognitioni vnuſquiſque per ſe, & contra non veniemus aliqua ratione. Hæc omnia ſuperius ſcripta attendemus, & obſeruabimus, ac complebimus bona fide, & contra aliquid non machinabimus per nos, vel per aliam quam cumque perſonam. Sic nos Deus adiuuet, & hæc ſacroſancta Euangelia à nobis ſingulis iureiurando corporaliter tacta. Et ad huius negotij fidem pleniorem, hanc paginam ſigillorum Comitis, & filij eius, & Capituli Tholoſæ auctoritate roboramus. Hoc fuit ita poſitum v. die Ianuarij, in exitu, feria 1. Ph. Rege Francorum regnante, & eodem R. Tholoſan. Comite, & Fulcone Epiſcopo, anno ab Incarnatione Domini milleſimo ducenteſimo duodecimo. A B

Profeſſio Comitis Fuxenſis.

IN Dei nomine cunctis pateat, quod nos Raymundus Rogerij, Dei gratia Comes Fuxen. & Rogerius Bernardi filius eius ad honorem Dei, & ſanctæ Matris Eccleſiæ, & Domini Innocentij, qui ſacroſanctæ Romanæ Sedis obtinet præſulatum, ponimus, & mittimus perſonas noſtras, & vniuerſa Caſtra noſtra, & munitiones, & fortia, & cannas, ſcilicet Caſtrum de Fuxo, de Monte-Galardi, de Monte-Oliuo, de Caſtro pendenti, de Taraſcon. de Aiſnaſco, de Rauato, de Miramonte, de Mereglos, de Genacto, de Vgenacto, de Vico, de Monte-Regali, de Caſtro Virdun. de Lurdat, de Vnacco, & de Haus, & vniuerſas Cannas, de Solobria, de Subitan, de Onolacco, de Verdun, de Agnauis, & de Heliato, & Montana, & Valles, & omnem aliam terram noſtram, quæ ad nos & noſtros quocumque iure, vel cauſa pertinet, aut pertinere debet, aut poteſt, in manu, & poteſtate veſtri, Domini noſtri Regis Arragonum, & Comitis Barch. vt ea omnia plenarie, & potenter teneatis, & poſſideatis. Eo tamen pacti tenore appoſito, & forma, vt per detenſionem prædictorum honorum, & noſtrarum perſonarum poſſitis compellere, & vrgere nos ad omnia illa exequenda, & obſeruanda, quæ Dominus Papa, & ſacroſancta Romana Eccleſia de perſonis noſtris, & rebus decreuerit. Statuenda ſub periculo ergo commiſſionis, & pœna omnium prædictorum Caſtrorum, & totius terræ noſtræ vobis ſtipulantibus per ſolemnem ſtipulationem bona fide promittimus, quod omnia quæ Dominus Papa nobis de perſonis, aut de terra noſtra iniunxerit, fideliter curabimus adimplere, & in perpetuum modis omnibus obſeruare, & quod ita totum adimpleamus, & contra non veniamus, vel aliqua arte, vel ingenio, vel ab aliqua perſona veniri ſuſtineamus: de omnibus concedentes vobis poteſtatem plenariam per Deum, & hæc ſancta Euangelia corporaliter tacta ſponte iuramus. Cognoſcentes per idem ſacramentum vobis pridem nos eandem potentiam conceſſiſſe. Et ad maiorem huius facti euidentiam hanc paginam noſtri ſigilli præſentia communimus. Actum eſt hoc, & ita conceſſum apud Tholoſam VI. Kal. C
Feb.

A Feb. anno Dominicæ Incarnationis milleſimo ducenteſimo duodecimo. Bernardus de Vgenauo prædicti Domini Comitis Fuxen. Notarius exiſtens hanc circumſcripſit, & ſigillo eiuſdem corroborauit.

Profeſſio Comitis Conuenarum.

IN Dei nomine cunctis ſit manifeſtum, quod nos Bernardus Comes Conuenarum, & Bernardus filius eius, ad honorem Dei, & ſanctæ matris Eccleſiæ, & Domini Innocentij, qui ſacroſanctæ Romanæ ſedis obtinet Præſulatum, ponimus, & mittimus perſonas noſtras in manu, & poteſtate veſtri Domini noſtri P. Dei gratia Regis Aragon. & Comitis Barch. cognoſcentes & veraciter confitentes, nos quidem tradidiſſe terram veſtram nobis, & militi veſtro, nomine P. de Alcalano ſpeciali nuncio à vobis ad hoc miſſo, vt eam plenarie teneatis & potenter poſſideatis, eo tenore appoſito, & forma, vt per detenſionem perſonarum noſtrarum, & terræ noſtræ poſſitis compellere, & vrgere nos ad omnia illa exequenda, & obſeruanda, quæ Dominus Papa, & Sacroſancta Romana Eccleſia de perſonis noſtris,
B & rebus decreuerit ſtatuenda. Sub periculo ergo commiſſionis & pœna totius terræ noſtræ vobis ſtipulantibus per ſolemnem ſtipulationem bona fide promittimus, quod omnia quæ Dominus Papa nobis de perſonis, aut terra noſtra iniunxerit, fideliter curabimus adimplere & in perpetuum modis omnibus obſeruare, & quod ita totum adimpleamus, & contra non veniamus, vel aliqua arte aut ingenio ab aliqua perſona veniri ſuſtineamus: de omnibus concedentes vobis poteſtatem plenariam per Deum, & ſancta Euangelia corporaliter tacta ſponte iuramus; & ad maiorem huius facti euidentiam hanc paginam noſtri ſigilli præſentia confirmamus. Hæc acta ſunt apud Tholoſam VI. Cal. Febr. anno Dominicæ Incarnationis, milleſimo, ducenteſimo, duodecimo.

Profeſſio Gaſtonis de Benearno.

IN Chriſti nomine ſit notum cunctis, quod ego Gaſto Dei gratia Vice-comes Bearnen. & Comes Bigorræ ad honorem Dei, & ſanctæ matris Eccleſiæ, & Domini Innocentij, qui ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſedis obtinet Præſulatum, pono, & mitto perſonam meam, & Caſtra de Lurda, de Olerone, de Montanerio, de Miramon, de Cadelo, & omnem aliam terram, quam habeo, & habere debeo vel ad me vel meos pertinet, aut pertinere debet, & poteſt aliqua ratione, aliquo iure, vel cauſa, & illam totam quam habere & recuperare potero Deo dante, in manu, & poteſtate veſtri Domini mei P. Dei gratia Regis Aragon. & Comitis Barchiæ, vt
C ea omnia plenarie, & potenter teneatis, & poſſideatis: eo pacti tenore appoſito, & forma, vt per detentionem prædictorum bonorum, & meæ perſonæ poſſitis compellere, & vrgere me ad omnia illa exequenda, & obſeruanda, quæ Dominus Papa, & ſacroſancta Romana Eccleſia de perſona mea, & rebus decreuerit ſtatuenda. Sub periculo ergo commiſſionis, & pœna omnium prædictorum Caſtrorum, & totius terræ vobis ſtipulantibus per ſolemnem ſtipulationem bona fide promitto, quod omnia quæ Papa mihi de perſona, aut terra mea iniunxerit, curabo fideliter adimplere, & in perpetuum modis omnibus obſeruare; & quod ita totum adimpleam, & contra non veniam vel aliqua arte, vel ingenio, vel aliqua perſona veniri ſuſtineam: de omnibus concedens vobis poteſtatem plenariam per Deum, & hæc ſancta Euangelia corporaliter tacta ſponte iuro: & ad maiorem huius facti firmitatem hanc paginam mei ſigilli auctoritate confirmo. Actum eſt hoc apud Tholoſam VI. Calendis Februariis anno Dominicæ Innarnationis milleſimo, ducenteſimo, duodecimo.

ET quoniam viſum eſt Domino Regi, eiuſque curiæ ipſa originalia penes ſe potius retinere, quam incertis caſibus fortunæ committere, ad pedes ſanctitatis veſtræ eorum mittit ſcripta ſigillis noſtris communita verbo ad verbum fideliter ſumpta nullo vel addito, diminuto, vel in aliquo immutato. Hoc autem tranſcriptum factum fuit apud Perpinianum fideliter ij. Cal. April. ab Incarnatione Domini milleſimo, ducenteſimo, tertiodecimo.

VT LEGATVM APOSTOLICVM SVPER FOEDERE CVM REGE ANGLIÆ AVDIAT.

Illuſtri Regi Franciæ.

XLII.

CVm pro reconciliatione Regis, ac regni venerabilem F. N. Epiſcopum Tuſculan. virum Deo gratum, & acceptum hominibus, quem inter alios fratres noſtros merito ſuæ Religionis & honeſtatis ſpeciali diligimus caritate, in Angliam deſtinemus: & expedire credamus, quod inter te, ac Regem Angliæ pacis fœdera reformentur; Serenitatem tuam rogandam duximus, & monendam, quatenus ſuper hoc intendas humiliter monitis, & Conſiliis eiuſdem Legati, vt preces, & monitiones Apoſtolicas, ſicut hactenus feciſſe dignoſceris, nunc etiam admittere comproberis; ita quod deuotio tua ſemper ad ſedem Apoſtolicam deuotior appro- B
betur. Datum Laterani III. Non. Iulij, Pont. N. anno XVI.

CONFIRMAT QVÆ A LEGATO APOSTOLICO GESTA FVERANT.

Nobili mulieri Blanchæ Comitiſſæ Campaniæ, ac Theobaldo nato eius.

XLIII.

EX parte veſtra fuit propoſitum coram nobis, quod dilectus filius noſter R. tituli ſancti Stephani in Cælio Monte Preſbyter Cardinalis Apoſtolicæ ſedis Legatus, adiunctis ſibi quibuſdam Epiſcopis, & aliis bonis viris ſuper hoc, quod inclytæ recordationis Comes Henricus ad partes vltramarinas iturus, terram ſuam T. fratri eius fecit iurari, ſi de illis partibus non rediret, & quod prædictus Comes cum claræ memoriæ ... Regina Hieroſolymitana poſt mortem Marchionis Montis-ferrati, qui eam Vnfredo de Toron legitimo viro eius violenter abſtulerat, ipſo Vnfredo viuente, contraxit, quoſdam teſtes recepit, pro eo quod de morte quorumdam illorum, cum eſſent ſenes, poterat merito dubitari, & de longua timeri abſentia aliorum, nec non & periculis aliis, quæ propter guerras poterant imminere. Nos igitur veſtris precibus annuentes, quod ſuper ijs prouide, ac legitime factum eſt, per Cardinalis prædictum robur habere præcipimus firmitatis. C
Datum Laterani III. idus decembris Pont. N. anno XVI.

DISPENSAT SVPER COGNATIONE.

Nobili viro Herueo Comiti, & Matildi vxori eius Comitiſſæ Niuernenſi.

XLIV.

AScitis aliis in partem ſolicitudinis ſummus Pontifex aſſumptus eſt in plenitudinem poteſtatis, qui cum moderator ſit Canonum. Iuri non facit iniuriam, ſi diſpenſat, præſertim cum diſpenſatio ſic iuris vincula laxet in aliquo, quod in aliis non diſſoluit: & ſic beneficium gratiæ ſpecialis inducat, quod vigorem conſtitutionis non perimit generalis. Sane ſupplicaſtis nobis, vt cum per tredecim annos in conſpectu Eccleſiæ cohabitaueritis, vobis ad inuicem de cohabitatione huiuſmodi ſobole procreata, impedimentum ex eo quod vos quarto gradu parentelæ, vel remotiori contingitis, amouere per diſpenſationis gratiam dignaremur, maxime ob reuerentiam Crucifixi, ad cuius vos obſequium deuouiſtis, ſigno

Crucis

A Crucis aſſumpto in ſubſidium Terræ ſanctæ. Quia vero dignum eſt vt in eius Vicario; cuius cauſam in iſto negotio ſpecialiter aſſumpſiſſe videmini, fauorem inueniatis gratiæ ſpecialis, conſiderato etiam, quod ſuper facto Virliliacenſis Eccleſiæ circa procurationes mandatum Apoſtolicum impleuiſtis, vobis cum in gradu prædicto, & remotiori, ſi eo vos forte contingitis, auctoritate Apoſtolica de fratrum noſtrorum conſilio diſpenſamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ diſpenſationis, &c. ſi quis autem, &c. Datum Laterani XIII. Cal. Ianuarij Pont. N. anno XVI.

VT COMITEM CONVENARVM, ET FVXENSEM ABSOLVAT.

Eidem.

XLV.

B ET, ſi nobilium virorum Comitis Conuenarum, & Gaſtonis exceſſus graues ſint plurimum, & enormes; quia tamen humiliter pulſantibus non eſt Eccleſiæ aditus præcludendus, diſcretioni tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus quatenus ſufficienti ab eis, iuxta quod videris expedire, cautione recepta, ipſos reconcilies Eccleſiaſticæ vnitati, & diſponas de illis ſecundum Deum, prout de prudentum virorum conſilio videris diſponendum. Datum Laterani XI. Cal. Februarij Pont. N. anno XVI.

CRVCESIGNATOS AD NEGOTIVM FIDEI STRENVE PERAGENDVM ADHORTATVR.

GRIMALDO *& ſociis ſuis Cruce-ſignatis.*

XLVI.

CVM in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti gloriari oporteat Chriſtianos, eis non deerit doloris materia, dum lignū ſalutiferæ Crucis, in quo ſalus mundi pependit, & æternæ mortis Chirographum vita moriendo deleuit, ſub manu tenetur hoſtili, ſepulchro Dominici corporis glorioſo, vtcumque facto inglorio, & ab impiis prophanato, venerunt ſiquidem gentes in hæreditatem Dominicam, & loca ſancta proles polluit chananæa. Sed cum in Chriſto ſimus hæredes, ſatis in publico noſtrum
C ſi volumus videmus opprobrium eo quod hæreditas noſtra verſa eſt ad alienos, & domus noſtræ ad extraneos deuenerunt, & ſic nobis iniuriarum actiones abundant, cùm & Dominicas proſequi teneamur, & noſtras obmittere minimè debeamus: ne in illo minus deuoti, & in nobis deſides reputemur, ſi ſuper hoc non exoluerimus Domino debitum, & intereſſe neglexerimus noſtræ fidei ſpeciale. Præſertim cùm, etſi vtriuſque cauſæ merita ſe contingant, vtraque tamen felices, & ſuos habet effectus, eo quod in huiuſmodi caſu, cauſa Dei temporalis honoris commodum non excludit, & noſtræ æternæ gloriæ præmio non priuatur. Vnde feruenter & prouidè currendum eſt in huiuſmodi ſtadio, vt tale poſſit brauium comprehendi, feliciter & conſtanter eſt in hoc agone pugnandum, vt tanti præmij corona ſequatur. Quapropter gaudere poteſtis in Domino vobis eſſe diuinitus ſicut credimus, inſpiratum, vt vos ad tanti Regis deuoueritis obſequium, ſigno Crucis aſſumpto, in ſubſidium Terræ ſanctæ, ibi peregrinaturi pro Domino, vbi Rex Regum & Dominus Dominantium dignatus eſt peregrinari pro ſeruis, vt eos ſupernæ patriæ ciues, & æternæ beatitudinis faceret cohæredes. Eia igitur, viri prudentes, iactate in Domino cogitatum, & ipſe diriget greſſus veſtros, non in viribus veſtris, ſiue prudentia, ſed in illius potentia, & miſericordia confidentes, qui currum & exercitum Pharaonis proiecit in mare, glorioſus in ſanctis ſuis, & in maieſtate mirabilis cuius verbo cœli firmati ſunt, & cum imperat mari & ventis ceſſat tempeſtas. Nec eſt vobis de aduerſæ

partis multitudine deſperandum, ſi puro corde prælium Domini ſabahot curaueritis A præliari. Memores quòd in Gedeonis prælio ſub breui ſatis numero ſuum Dominus reſtrinxit exercitum, & de inermis funda Dauid emiſſi lapides armati Philiſtæi ſuperbiam depreſſerunt. Cæterum cum procedatis in Domino parare viam exercitui generali, ea remiſſionis & immunitatis gratia volumus vos gaudere, quam in generalibus duximus exprimendam. Datum Laterani xv. Cal. Martij Pont. noſtri anno XVI.

VT CRVCE-SIGNATIS NAVIGIA COMMODENT.

Nobili viro Duci, & Conſiliariis Venetorum.

XLVII.

CVM in cruce Domini &c. *vt ſupra, vſque*, debeamus. Sanè dilectus filius nobilis vir Grimaldus de Monte Silicis, & quamplures ſocij ſui zelati Chriſtianæ gentis honorem, humeris ſuis ſigno Crucis impreſſo ſe deuouerunt ad obſequium B Crucifixi, Hyeroſolimam profecturi, vt ibidem ſub Crucis vexillo militent Deo Regi, qui pro nobis triumphauit in Cruce Verum cum ipſi non in viribus ſuis, nec virorum multitudine, ſed in illius potentia cõfidentes, qui currum & exercitum Pharaonis proiecit in mare, glorioſus in ſanctis ſuis, & in maieſtate mirabilis proponant cum cautela procedere, ac parare viam exercitui generali, nobis cum multæ deuotionis inſtantia ſupplicarunt, vt cum nauigio egeant, ſuper hoc vobis ſcribere dignaremur. Porrò à tanti Regis obſequio manus veſtra non debet eſſe remota, quoniam ſic cauſa Dei agitur, quod cuiuſlibet fidelis commoditas geritur in hoc caſu. Abſurdum quoque videretur & abſonum, ſi prudens potentia, & potens prudentia veſtra quæ in multis temporalibus eminet, lateret, quod abſit, in negotio Ieſu Chriſti, vbi dum temporale præſtatur obſequium, æternæ felicitatis præmium expectatur. Eia igitur viri prudentes & prouidi ad factum tam laudabile auxilij manum porrigite vt prædicti Cruce-ſignati pro competenti naulo veſtro nauigio tranſeant, vel de veſtra licentia naues emant à Venetis, quibus valeant tranſfretare. Verum quia iacula impræuiſa plus nocent, tranſitus talium ante tempus in publicam deduci non debet notitiam, vt prælium Domini eo ſalubrius prælientur, quo minus præſcientiæ clypei aduerſarij fuerint præminuti. Datum vt ſuprà.

VT GRIMALDVM TERRÆ SANCTÆ DEFFENSIONEM MEDITANTEM PRO VIRIBVS ADIVVENT. C

Archiepiſcopis, & Epiſcopis per Lombardiam, & Tuſciam conſtitutis.

XLVIII.

QVAM laudabile, quam pium, & fauorabile pro ſubſidio Terræ ſanctæ propoſitum lator præſentium Nobilis vir Grimaldus aſſumpſerit, ipſius relatione poteritis edoceri. Cum igitur res ſit digna fauore, immò digniſſima, Vniuerſitati veſtræ per Apoſtolicum ſcriptum mandamus quatenus habentes ad illum reſpectum cuius cauſa ſpecialiùs geritur in hoc caſu, opem detis & operam, vt viros inueniat ſecundum cor ſuum, cum quibus in diuinæ virtutis potentia, quod pio concepit propoſito in ſubſidium Terræ ſanctæ, ſalubri perſequatur effectu. Ceterùm quia præuiſa iacula minus nocent, expetit vt quod idem vobis ſecreto retulerit, in publicam non deducatur notitiam antè tempus, vt dante Domino exequatur efficaciùs, quod intendit, quo minus aduerſarij fuerint præmuniti. Vos denique fratres Archiepiſcopi & Epiſcopi. Datum Romæ apud ſanctum Petrum XI. Cal. Martij Pontificatus Noſtri anno XVI.

DOMINI

A

DOMINI INNOCENTII PONTIFICIS MAXIMI, HVIVS NOMINIS TERTII, EXPEDITIONIS PRO RECVPERANDA TERRA SANCTA ORDINATIO.

AD liberandam Terram ſanctam de manibus impiorum, ardenti deſiderio aſpirantes, de prudentum virorum conſilio, qui plenè nouerant circonſtantias temporum & locorum, ſacro approbante
B Concilio diffinimus, vt ita Cruce-ſignati ſe præparent, quod in Kalendas Iunij ſequentis poſt proximum, omnes qui diſpoſuerunt tranſire per mare, conueniant in regnum Siciliæ, alij, ſicut oportuerit, & decuerit, apud Brunduſium, & alij apud Meſſanam, & partes vtrobique vicinas, vbi & nos perſonaliter, Domino annuente, diſpoſuimus tunc adeſſe, quatenus noſtro conſilio & auxilio exercitus Chriſtianus ſalubriter ordinetur, cum benedictione diuina, & Apoſtolica profecturus. Ad eumdem quoque terminum ſe ſtudeant præparare, qui propoſuerunt per terram proficiſci. Significaturi hoc interim nobis, vt eis ad concilium & auxilium, Legatum idoneum de noſtro latere concedamus.

Sacerdotes autem, & alij Clerici, qui fuerint in exercitu Chriſtiano, tam ſubditi, quam Prælati, orationi & exhortationi diligenter inſiſtant, docentes eos verbo pariter & exemplo, vt timorem & amorem ſemper habeant diuinum antè oculos, ne quid dicant aut faciant, quod diuinam maieſtatem offendat. Et ſi aliquando lapſi fuerint in peccatum, per veram pœnitentiam mox reſurgant gerentes humilitatem cordis, & corporis & tam in victu, quam in veſtitu mediocritatem ſeruantes, diſſentiones, & æmulationes omninò vitando rancore ac liuore à ſe penitus relegatis, vt ſic ſpiritualibus & materialibus armis muniti aduerſus hoſtes fidei ſecuriùs prælientur, non de ſua præſumentes potentiâ, ſed de diuina virtute ſperantes. Ipſis autem Clericis indulgemus vt beneficia ſua integra percipiant per triennium, ac ſi eſſent in Eccleſiis reſidentes, & ſi neceſſe fuerit ea per idem tem-
C pus pignori valeant obligare.

Ne igitur hoc ſanctum propoſitum impediri, vel retardari contingat, vniuerſis Eccleſiarum Prælatis diſtrictè præcipimus, vt ſinguli per loca ſua illos, qui ſignum Crucis diſpoſuerunt reſumere, ac tam ipſos quam alios Cruce-ſignatos, & quos adhuc ſignare contigerit, ad reddendum vota ſua Domino diligenter moneant & inducant, & ſi neceſſe fuerit per excommunicationis in perſonas, & interdicti ſententias in terras eorum, omni tergiuerſatione ceſſante, compellant, illis dumtaxat exceptis, quibus tale impedimentum occurrerit, propter quod ſecundum ſedis Apoſtolicæ prouidentiam, votum eorum commutari debeat meritò vel differri.

Ad hæc ne quid in negotio Ieſu Chriſti de contingentibus omittatur, volumus & mandamus, vt Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates & alij, qui curam obtinent animarum, ſtudioſè proponant ſibi commiſſis verbum Crucis, obſecrantes per Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, vnum ſolum verum æternum Deum, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites & Barones, alioſque Magnates, nec non Communiones ciuitatum, Villarum, oppidorum, vt qui perſonaliter non acceſſerint in ſubſidium Terræ ſanctæ, competentem conferant numerum bellatorum cum expenſis ad triennium neceſſariis, ſecundum proprias facultates, in remiſſionem peccatorum ſuorum, prout in generalibus litteris eſt expreſſum, & ad maiorem cautelam etiam inferiùs exprimemus.

Hvivs remiſſionis volumus eſſe participes, non ſolum eos, qui naues proprias

exhibent, ſed etiam illos, qui propter hoc opus naues ſtuduerint fabricare. Renuentibus autem, ſi qui fortè tam ingrati fuerint Domino Deo noſtro, ex parte Apoſtolica firmiter proteſtentur, vt ſe ſciant ſuper hoc nobis in nouiſſimo diſtricti examinis die coram tremendo iudicio reſponſuros: prius tamen conſiderantes qua conſcientia, quave ſecuritate confiteri poterunt coram vnigenito Dei filio Ieſu Chriſto, cui omnia pariter dedit in manus, ſi ei pro peccatoribus crucifixo, ſeruire renuerint in hoc negotio, quaſi propriè ſibi proprio, cuius munere viuunt, cuius beneficio ſuſtentantur, quin etiam eius ſanguine ſunt redempti. A

Ne verò in humeros hominum onera grauia & importabilia imponere videamur, quæ digito noſtro mouere nolimus, ſimiles illis qui dicunt vtique ſed non faciunt, ecce nos de his vltrà neceſſarias & moderatas expenſas potuimus reſeruare, triginta millia librarum in hoc opus concedimus & donamus, præter nauigium quod Cruce-ſignatis de vrbe, atque vicinis partibus conferimus aſſignaturi nihilominus ad hoc ipſum tria milia marcharum argenti, quæ apud nos de quorumdam fidelium eleemoſinis remanſerunt, aliis in neceſſitates & vtilitates prædictæ terræ, per manus felicis memoriæ Abbatis Hyeroſolimitani Patriarchæ, ac Magiſtrorum Templi, & Hoſpitalis fideliter diſtributis. B

Cupientes autem alios Eccleſiarum Prælatos, necnon Clericos vniuerſos, & in merito & in præmio habere participes & conſortes, ex communi Concilij approbatione ſtatuimus, vt omnes omninò Clerici tam ſubditi quam Prælati, viceſimam partem Eccleſiaſticorum prouentuum vſque ad triennium conferant ad ſubſidium Terræ ſanctæ per manus eorum, qui ad hoc Apoſtolica fuerint prouidentia ordinati; Quibuſdam dumtaxat Religioſis exceptis, ab hac prætaxatione merito eximendis, illis ſimiliter, qui aſſumpto, vel aſſumendo Crucis-ſignaculo, ſunt perſonaliter profecturi.

Nos autem & fratres noſtri ſanctæ Eccleſiæ Romanæ Cardinales plenariè decimam perſoluemus, ſciantque ſe omnes ad hoc fideliter obſeruandum, per excommunicationis ſententiam obligatos, ita quod illi qui ſuper hoc fraudem ſcienter commiſerint, ſententiam excommunicationis incurrant.

Sane quia iuſto iudicio cæleſtis imperatoris obſequiis inhærentes, ſpeciali decet prærogatiua gaudere, cum tempus proficiſcendi annum excedat in modico, Crucesignati, vel à collectis, vel talliis, aliiſque grauaminibus ſint immunes, quarum perſonas & bona poſt crucem aſſumptam ſub beati Petri & noſtra protectione ſuſcepimus, & ſub Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, ac omnium Prælatorum Eccleſiæ deffenſione conſiſtant, propriis nihilominus protectoribus ad hoc ſpecialiter deputandis, ita vt donec de ipſorum obitu vel reditu certiſſimè cognoſcatur, integra maneant & quieta, & ſi quiſquam contrà præſumpſerit, per Cenſuram Eccleſiaſticam compeſcatur.

Si qui verò proficiſcentium illuc, ad præſtandas vſuras iuramento tenentur aſtricti creditores eorum, vt remittant eis præſtitum iuramentum, & ab vſurarum exactione deſiſtant, eadem præcipimus diſtrictione compelli. Quod ſi quiſquam creditorum eos ad ſolutionem coëgerit vſurarum, eum ad reſtitutionem earum ſimili cogi animaduerſione mandamus, C

Iudæos verò ad remittendas vſuras per ſæcularem compelli præcipimus poteſtatem, & donec illas remiſerint, ab vniuerſis Chriſti fidelibus, per excommunicationis ſententiam eis omninò communio denegetur. His autem qui Iudæis debita ſoluere nequeunt in præſenti, ſic principes ſingulare vtili dilatione prouideant, quod poſt iter arreptum, vſque quo de ipſorum obitu, vel reditu certiſſimè cognoſcatur, vſurarum incommoda non incurrant, compulſis Iudæis prouentus pignorum, quos interim ipſi perceperint in ſortem expenſis deductis neceſſariis computare, cum huiuſmodi beneficium, non multùm videatur habere diſpendij, quod ſolutionem ſic protogat, quod debitum non abſorbet. Porrò Eccleſiarum Prælati qui in exhibenda iuſtitia Cruce-ſignatis, & eorum familiis negligentes extiterint, ſciant ſe grauiter puniendos. Cæterum quia curſarij & Pyratæ nimium impediunt ſubſidium Terræ ſanctæ, capiendo & expoliando tranſeuntes ad illam, & redeuntes ab ipſa, nos ſpeciales adiutores & fautores eorum excommunicationis vinculo innodamus, ſub interminatione anathematis inhibentes, ne quis cum eis ſcienter communicet aliquo venditionis vel emptionis contractu, & iniungentes

rectoribus

A rectoribus ciuiratum & locorum ſuorum, vt eos ab hac iniquitate reuocent & compeſcant, alioquin, quia nolle perturbare peruerſos nihil aliud eſt quam fouere; nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ qui manifeſto facinori deſinit obuiare, in perſonas & tertas eorum per Eccleſiarum Prælatos, ſeueritatem Eccleſiaſticam volumus & præciplmus exerceri.

EXCOMMVNICAMVS præterea & anathematizamus illos falſos & impios Chriſtianos, qui contrà ipſum Chriſtum & populum Chriſtianum, Sarracenis, arma, ferrum & ligamina deferunt galearum, eos etiam qui galeas eis vendunt, vel naues, quique in piraticis Sarracenorum nauibus curam gubernationis exercent, vel in machinis, aut quibuſlibet aliis aliquod eis impendunt conſilium, vel auxilium in diſpendium terræ ſanctæ, ipſarum rerum ſuarum priuatione mulctari, & capientium ſeruos fore cenſemus. Præcipientes, vt per omnes vrbes maritimas, diebus Dominicis & feſtiuis huiuſmodi ſententia innouetur, & talibus gremium non aperiatur Eccleſiæ, niſi totum quod ex ſubſtantia tam damnata perceperint & tantumdem de ſua in ſubſidium prædictæ terræ tranſmiſerint, vt æquo iudicio in quo deliquerint, puniantur. Quod ſi fortè ſoluendo non fuerint, alias ſic reatus talium

B caſtigetur, quod in pœna ipſarum aliis interdicatur audacia ſimilia præſumendi.

PROHIBEMVS inſuper omnibus Chriſtianis, & ſub anathemate interdicimus, ne in terras Sarracenorum, qui partes Orientales inhabitant, vſque ad quadriennium tranſmittant, aut tranſeant naues ſuas, vt per hoc volentibus transfretare in ſubſidium terræ ſanctæ maior nauigij copia præparetur, & Sarracenis prædictis ſubtrahatur auxilium, quod eis conſueuit ex hoc non modicum prouenire.

LICET autem torneamenta ſint in diuerſis Conciliis ſub certa pœna generaliter interdicta, quia tamen hoc tempore crucis negocium per ea plurimum impeditur, Nos illa ſub pœna excommunicationis firmiter prohibemus vſque ad triennium exerceri.

QVIA verò ad hoc negocium exequendum, eſt per maximè neceſſarium, vt principes & populi Chriſtiani ad inuicem pacem obſeruent, ſancta vniuerſali ſynodo ſuadente ſtatuimus, vt ſaltem per quadriennium in toto orbe Chriſtiano ſeruetur pax generaliter, ita quod per Eccleſiarum Prælatos diſcordantes reducantur ad plenam pacem, aut firmam treugam inuiolabiliter obſeruandam, & qui acquieſcere fortè contempſerint, per excommunicationem in perſonas, & interdictum in terras arctiſſimè compellantur, niſi tanta fuerit iniuriarum malitia, quod ipſi tali non debeant pace gaudere. Quod ſi fortè cenſuram Eccleſiaſticam vilipenderint, poterunt non immeritò formidare, ne per authoritatem Eccleſiæ circa eos tanquam perturbatores negocij crucifixi, ſæcularis potentia inducatur.

NOS igitur Omnipotentis Dei miſericordia, & Beatorum Apoſtolorum Petri &

C Pauli authoritate confiſi, ex illa quam nobis, (licet indignè) Deus ligandi atque ſoluendi contulit poteſtatem, omnibus qui laborem propriis perſonis ſubierint & expenſis, plenam ſuorum peccaminum, de quibus liberaliter fuerint corde contriti & confeſſi, veniam indulgemus, & in retributione iuſtorum, ſalutis æternæ pollicemur augmentum, eis autem qui non in propriis perſonis illuc acceſſerint, ſed in ſuis duntaxat expenſis, iuxtà facultatem & qualitatem ſuam viros idoneos deſtinarint, & illis ſimiliter, qui licet in alienis, expenſis, in propriis tamen perſonis acceſſerint, plenam ſuorum concedimus veniam peccatorum. Huius quoque remiſſionis volumus & concedimus eſſe participes, iuxta qualitatem ſubſidij & deuotionis affectum omnes qui ad ſubuentionem ipſius terræ de bonis ſuis congruè miniſtrabunt, aut auxilium & conſilium impenderint oportunum omnibus etiam piè proficiſcentibus in hoc opere, in communi vniuerſalis ſynodus omnium beneficiorum ſuorum ſuffragium impartitur, vt eis dignè proficiat ad ſalutem. Amen.

 A

DE AFFECTV QVEM INNOCENTIVS TERTIVS PONTIFEX MAXIMVS GERBBAT AD TERRAM SANCTAM.

INTER hæc ad ſubuentionem & recuperationem terræ ſanctæ fer-
uentiſſime adſpirabat INNOCENTIVS Pontifex Maximus, ſollici-
te cogitans qualiter hoc poſſet efficaciùs adimplere. Quia verò de-
trahendo dicebant nonnulli quod Eccleſia Romana imponebat aliis
onera grauia & importabilia, digito autem ſuo nolebat illa mouere:
duos de fratribus videlicet Seffridum tituli ſanctæ Praxedis præſbyterum, & Pe-
trum ſanctæ Mariæ in via lata Diaconum Cardinales elegit, quibus & ſignum Cru-
cis impoſuit, vt tam verbo quam exemplo inuitarent alios ad obſequium crucifixi.
Conſtituens vt Vniuerſi Clerici maiores pariter & minores de prouentibus Eccle-
ſiaſticis quadrageſimam partem in ſubſidium terræ ſanctæ conferrent. Ipſi verò B
Cardinales decimam de prouentibus ſuis tribuerent portionem. Sicque factum eſt,
vt decreuit, fecitque fieri nouam nauem pro qua, cum armamentis ſuis, mille tre-
centas libras expendit, & iuſſit eam onerari frumento, leguminibus panibus, & car-
nibus, & per duos Fratres vnum Templi, & alium hoſpitalis, & tertium Mona-
chum præcepit vniuerſa diſtribui neceſſitatibus terræ ſanctæ. At alij proficiſcentes
applicuere Meſſanam, vbi propter turbationem à quorum compulſi ſunt diutiùs de-
morari. Videntes autem deperire frumentum, quia & tunc cariùs in Sicilia, quam
in Syria vendebatur, præhabito diligenti Conſilio frumentum ipſum Meſſanæ ven-
diderunt. Preciumque cum cæteris deferentes, in tres partes omnia diuiſerunt, &
vnam partem aſſignauerunt ad reſtaurationem murorum Tyri, qui ruerant terræ mo-
tu; alteram in vſus pauperum; & tertiam in ſtipendia bellatorum. Nauim verò fe-
cit tradi Templariis in ſubſidium opportunum. Miſit ergo præfatum Seffridum præſ-
byterum Cardinalem ad Ducem & populum Venetorum ad cuius exhortationem
ipſe Dux & multi de populo crucis caractherem aſſumpſerunt. Marchio quoque
Montis-Ferrati, Epiſcopus Cremonenſis, & Abbas de Lucedio, multique alij no-
biles de Prouincia Lombardiæ cum multitudine plebis innumera deuouerunt ſe ad
obſequium Crucifixi: & vt pleniùs & liberiùs poſſet impleri, duos alios Cardina-
les, videlicet Petrum preſbyterum ſanctæ Cæciliæ, & Gratianum ſanctorum Coſ-
mæ, & Damiani Diaconum Piſas, & Ianuam deſtinauit, vt inter Piſanos & Ianuen-
ſes pro terræ ſanctæ ſuccurſu pacis fœdera reformarent. Sed filij pacis non erant,
verbum pacis minimè receperunt. Generalem igitur indulgentiam vniuerſis Cruce-
ſignatis conceſſit in remiſſionem peccatorum, & eos cum omnibus bonis ſuis ſub C
Apoſtolica protectione ſuſcepit.

DE LEGATO MISSO IN FRANCIAM SVPER TRIBVS ARTICVLIS.

PRÆFATVM verò Petrum Diaconum Cardinalem, quem ipſe poſt-
modum in preſbyterum ad titulum ſancti Marcelli promouit, direxit
in Gallias, tria ſibi præcipiens & iniungens. Videlicet exhortaretur,
vt induceret populos ad terræ ſanctæ ſuccurſum: vt pacem, vel treu-
gas inter Francorum & Anglicorum Reges componeret & firmaret.
Et vt ipſum Regem Francorum ad dimittendum ſuper inductam, & recipiendum
vxorem propriam, quam iniuſtè dimiſerat commoueret, & cogeret, ſi neceſſitas po-
ſtularet. Ipſe vero profectus circa primum capitulum vſque adeo diuina gratia fa-
uente profecit, quòd innumera tam militum, quàm peditum multitudo ad verbum
exhortationis ipſius ſignum crucis ſuſcepit ad obſequium crucifixi. Cum quibus &
quidam Epiſcopi & Abbates, ac alij multi clerici peregrinationis propoſitum aſſum-
pſerunt, inter quos principales fuerunt Theobaldus Comes Trecenſis, Ludouicus
Comes

A Comes Bleſenſis, Balduinus Comes Flandriæ, ac Hannoniæ, & Comes de ſancto Paulo, Sueſſionenſis, & Trecenſis Epiſcopi, & quidam Ordinis Ciſtercienſis Abbates. Circa ſecundum quoque Capitulum idem Legatus ità proceſſit: quòd Philippus Rex Franciæ in manu eius data fide promiſit ſe ad mandatum ipſius pacem vel treugas cum Rege Angliæ initurum. Richardus autem Rex Angliæ ſe difficilem oſtendebat: ſed cum idem Legatus ei cœpit rigorem Eccleſiaſticam intentare, ſaniori ductus conſilio acquieuit, & quinquennales treugas compoſuit inter Reges, faciens quædam caſtella quæ firmauerat contra alium demoliri. Circa tertium verò capitulum ad pleniorem intelligentiam eſt notandum, quòd defuncta prima vxore mandati præfati Philippi Regis Francorum filia Balduini Comitis Hannoniæ, nepte videlicet Philippi Comitis Flandriæ, de qua ſuſceperat vnum filium nomine Ludouicum, tractatum eſt inter ipſum & Canutum Regem danorum, vt Ingeburgim ſororem ipſius idem Rex Franciæ duceret in vxorem: miſſoque Stephano Nouiomenſi Epiſcopo cum Regio apparatu vt eam adduceret, ille Rex eam cum multo deſiderio expetebat, cum de ipſa ſuſcipienda in coniugem & tenenda præſtitæ fuiſſent ſufficientes & idoneæ cautiones, frater eius tranſmiſit eum ea Petrum Bucchideum Epiſcopum cum idoneo Comitatu: Quæ cum tranſuecta per mare perueniſ-

B ſet Ambianis, vbi Rex Franciæ ipſius præſtolabatur aduentum dilationis impatiens, ipſo die deſponſauit eamdem. Et congregatis Principibus tam Eccleſiaſticis, quam mundanis, ſequenti die per manum Guillelmi Rhemenſis Archiepiſcopi fecit eam ſecum ſolemniter coronari. Sed inter ipſa coronationis ſolemnia ſuggerente diabolo, ad aſpectum illius cœpit vehementer horreſcere, tremere, ac pallere, vt nimium perturbatus vix ſuſtinere poſſet finem ſolemnitatis inceptæ. Statimque motum eſt verbum diuortij celebrandi propter affinitatis obſtaculum, quod inter eos quidam exiſtere muſſitabant, dicentes, quod ſecunda contingat primam vxorem in gradu conſanguinitatis quarto vel quinto; ſed aliis aſſerentibus quod id ſine turpi nota ſubito fieri non valeret, aliquantulum eſt dilatum: & interim ſuggeſtum eſt Regi, vt ad illam accederet ſi forſan affectu mutato illam cognoſcere poſſet. Acceſſit igitur Rex ad illam apud Foſſatum prope Pariſius, quò fecerat illam adduci, & thorum eius ingreſſus eſt. Poſt paululum ab illa receſſit, in tantum habens ipſam exoſam, vt vix ſuſtineret coram ſe de illa fieri mentionem. Aſſerebat autem Regina, quod Rex carnaliter illam cognouerat, Rex vero contra aſſumebat, quod ei non potuerat carnaliter commiſceri. Conuocatis igitur præfato Rhemenſi Archiepiſcopo in ſua Prouincia tunc Apoſtolicæ Sedis Legato, & aliis quibuſdam Epiſcopis, coram eis accuſatum eſt matrimonium, ipſa Regina quid ageretur penitus ignorante, vt pote quæ compatriotis remiſſis ad propria, quaſi ſola remanſerat linguæ Francorum prorſus ignara: & affinitate per quoſdam teſtes incontinenti iura-

C ta, mox idem Archiepiſcopus ſententiam diuortij promulgauit, quæ cum Reginæ per quemdam exponeretur interpretem, illa vltra quam dici poſſet admirans, flens, & eiulans, exclamauit; Mala Francia, Mala Francia: & adiecit, Roma, Roma. Non enim aliter nouerat gallicis verbis talem exprobrare ſententiam, aut ſedem Apoſtolicam apellare. Protinus ergo Rex illam à regno Francorum emiſit, & in quodam cœnobio Monialium extra regni fines fecit vtcumque deponi. Turbati ſunt multi, quin & omnes qui Deum timebant, & iuſtitiam diligebant, ſuper ſententia tanquam iniqua. Peruenitque fama vel magis infamia huius facti ad Celeſtinum tunc temporis Papam, qui cum per magiſtrum meliorem tituli Sanctorum Ioannis & Pauli Præſbyterum Cardinalem de Francia redeuntem, veritatem pleniùs & certiùs cognouiſſet, quia factum erat notorium, quod nulla poterat tergiuerſatione celari, ſententiam illi diuortij contra ignaram & indefenſam inordinatè ac impetuosè prolatam auctoritate Apoſtolica irritauit. Interdicens Regi per nuncios, & apices ſuos ne aliam ſibi præſumeret copulare. Verùm quantò idem Papa feruentior circa hoc apparuit in principio, tantò tepidior eſt inuentus in fine: quia licet Rex Danorum germanus præfatæ Reginæ per honorabiles nuncios imploraret, vt compelleret Regem Francorum ad recipiendum eamdem Reginam ſororem ſuam, quam iniuſtè dimiſerat, ſicut iuris ratio poſtulabat; numquam tamen apud eum hoc potuit obtinere: quin etiam tolerauit vt idem Rex poſt interdictum ipſius, filiam ducis Moraniæ puellam vtique pulchram nimis, non ſine multo ſcandalo ſuperduceret & teneret. Præfatus autem Innocentius Celeſtino ſuccedens

ſtatim per litteras ſuas, & per Pariſienſem Epiſcopum, ſæpedictum Regem ſtuduit A
commonere, vt eam remoueret à ſe, quam contra interdictum Eccleſiæ ſuperduxerat & reciperet illam in gratiam coniugalem, quam legitimè ductam, illegitimè duxerat amouendam, iuris ei licentia non negata, quominus facta reſtitutione poſtmodum audiretur, ſi quid duceret proponendum. Conteſtans eidem quòd quantumcumque ſibi moleſtum exiſteret, cum aliquo moleſtare; quia tamen oportebat eum plus cæleſti, quam terreno deferre Regi, & ſine perſonarum acceptatione ſicut ratio poſtularet. Quia verò idem Rex ſæpe commonitus noluit acquieſcere, ſæpedicto Legato per Apoſtolica ſcripta præcepit, quatenus ſublato appellationis obſtaculo, totam terram ipſius Eccleſiaſtico ſubiiceret interdicto, vt nullum in ea præter Baptiſmum paruulorum, & pœnitentiam morientium, diuinum celebraretur officium, ſi forſan ei vexatio tribueret intellectum. Congregato igitur apud Diuonem Archiepiſcoporum, nec non Abbatum, & aliorum multorum Concilio, Rex præſentiens, quòd idem Legatus vellet procedere contra ipſum, per nuncios ſuos fecit ad ſedem Apoſtolicam appellari. Legatus verò, non vt appellationi deferret; ſed vt differret ad tempus, quatenus alibi mandatum Apoſtolicum commodiùs adimpleret, tandem apud Viennam multis Archiepiſcopis conuocatis, inter quos quidam de regno Franciæ fuere præſentes, interdicti ſententiam promulgauit, mandans per litteras ſuas, quibus etiam tenorem Apoſtolicarum inſeruit litterarum, vniuerſis Eccleſiarum Prælatis in terra Regis Franciæ conſtitutis, vt eam & ipſi ſeruarent, & facerent per ſuas litteras obſeruari. Quod ſi forſan Epiſcoporum aliqui contra eam venire præſumerent, ſcirent ſe ab officio Pontificali ſuſpenſos: cæteris vero cuiuſcumque dignitatis vel ordinis officiorum & beneficiorum adminiſtrationem penitus interdicit. Omnes autem ad feſtum aſcenſionis Domini proximè tunc futurum de inobedientia reſponſuros, ad ſedem appellauit. Receptis igitur litteris quidam in auditu auris obedire cœperunt; ſicut Canonici Senonenſes, Pariſienſes, Epiſcopus Siluanectenſis, Sueſſionenſis, Ambianenſis, Attrebatenſis, & quidam alij ſententiam interdicti firmiter obſeruantes; Alij vero diſtulerunt obſeruare ſententiam; ſicut Rhemenſis Archiepiſcopus, Laudunenſis, Nouiomenſis, Autiſſiodorenſis, Beluacenſis, Morinenſis, Meldenſis, Carnotenſis, Aurelianenſis, & alij forte perpauci nuncios ſuos ad ſedem Apoſtolicam deſtinantes, per quos quaſdam excuſationes licet friuolas prætendebant; ſed promittebant quòd illis expoſitis ſi demum placeret ſummo Pontifici ſententiam obſeruarent. Cum igitur ſummus Pontifex excuſationes illas euidentiſſimis rationibus improbaret, præcepit eiſdem vt & ipſi pariter obſeruarent ſententiam interdicti, qui audito præcepto humiliter paruerunt: ſicque tota terra Regis Francorum arctiſſimo eſt interdicto concluſa; ita vt clauſis Eccleſiis nuſquam in cæmeteriis ſepelirentur corpora mortuorum; quin etiam ſuper terram ſeruabantur vbilibet inſepulta. Rex autem in tantam indignationem excanduit, vt Epiſcopos & alios clericos, qui primo ſeruauerunt interdictum ab Eccleſiis ſuis faceret violenter expelli, & bona omnia occupari. Sed cum plebs vniuerſa clamaret, Rex iamque non valens Eccleſiaſticæ ſeueritatis ſuſtinere vigorem, nuncios ſuos, quoſdam inde clericos, & quoſdam milites ad ſummum Pontificem deſtinauit, conquerens de Legato multipliciter, ſed tamen offerens per eoſdem iuratoriam cautionem, quòd coram Legatis vel delegatis iudicibus ſtaret iuri. Quibus ipſe prudentiſſimus Papa reſpondit; quod diſtinguendum erat vtrum ſtare vellet iuri dictato, vel iuri dictando: ſi iuri dictato, videlicet ſecundùm ius quod dictauerat ſuper inductam à ſuo remoueret conſortio, & Reginam antedictam reciperet, libenter cautionem, imò ſine cautione qualibet, ſi hoc faceret, relaxaret ſententiam interdicti; dummodo prius Epiſcopi & clerici deſtituti, plenam fuiſſent reſtitutionem adepti. Si verò iuri dictando, videlicet vt ſecundum ius quod dictaret, affinitatis decideretur articulus, cautionem oblatam reciperet ad cautelam, dummodò ſuper inducta remota Reginam reciperet memoratam. Hoc autem cum Rex per nuncios ſuos à ſede Apoſtolica reuertentes audiſſet, ſpiritus eius cœpit multipliciter anxiari; quia nec illam volebat recipere, quam habebat vehementer exhoſam; nec iſtam dimittere quam habebat nimis acceptam. Verum conuocatis quibuſdam Principibus tam Eccleſiaſticis, quam mundanis, cœpit deliberare cum illis quid ei foret in hoc articulo faciendum. Quibus vnanimiter reſpondentibus, quod erat parendum Apoſtolicæ ſedis mandatis, quæſiuit à Rhemenſi Archiepiſcopo,

(margin letters: B beside "pleret, tandem apud Viennam…"; C beside "dignationem excanduit…")

A Archiepiſcopo, qui ſententiam diuortij promulgauerat, vtrum verum eſſet, quòd
Dominus Papa ſcripſerat, videlicet quod illa non erat diuortij dicenda ſententia;
ſed ludibrij fabula nominanda. Qui cum reſpondiſſet verum eſſe quod ſcripſerat
ſummus Pontifex, non enim audebat aliud reſpondere, ſtatim Rex intulit dicens.
Ergo tu es ſtultus & fatuus qui talem ſententiam protuliſti.
Remenses igitur nunciis inſtabat vt priùs, quod videlicet relaxato interdicto
cognoſceretur de iure: Sed cum nec minis, nec precibus, nec promiſſis animus ſummi
Pontificis flecti poſſet in fundamento iuſtitiæ ſolidatus, ipſius arbitrio ſe ſubmiſit:
qui Octauianum Oſtienſem Epiſcopum Legatum in Francia deſtinauit, talem
ei formam præfigens, vt ante omnia ſatisfactionem plenariam de damnis & iniuriis
clericis irrogatis faceret exhiberi. Ita quod ij qui propter obedientiam & reuerentiam
Apoſtolicæ ſedis, graues perpeſſi fuerant contumelias, & iacturas, per
Apoſtolicam ſedem ſibi ſentirent & gauderent congruè ſatisfactum. Deinde ſuper
inductam præciperet à Regis conſortio tam localiter, quam carnaliter remoueri; vt
non ſolum Regis amplexibus, verum etiam à regni finibus faceret illam excludi, &
præfatam Reginam ab ipſo Rege ſolemniter recipi, & regaliter pertractari; recepta
B publice iuratoria cautione, quod eam ſine iudicio Eccleſiæ non dimitteret; &
ſic relaxaret ſententiam interdicti, reſeruata ſibi correctione illorum, qui ab initio
non ſeruauerunt interdictum. Et ſi poſt frequentes & diligentes admonitiones, &
exhortationes idem Rex præfatam Reginam ſicut legitimam habere nollet vxorem:
ſed mallet matrimonium accuſare, præcepit eidem Legato, vt pro termino peremptorio
ad inchoandum cauſam ſpatium ſex menſium aſſignaret. Infra quod, ſi præfata
vellet, commoneretur Rex Danorum Germanus ipſius, vt ad defenſionem eiuſdem
viros prudentes cum aduocatis, & teſtibus, & aliis quibuſlibet neceſſariis ſub
Apoſtolica & Regia ſecuritate dirigeret, competenti loco, de libera voluntate partium
aſſignato. Aſſociauit Oſtienſi Epiſcopo ad examinationem & defenſionem
cauſæ eiuſdem, Ioannem tituli ſanctæ Piſcæ preſbyterum Cardinalem, iniungens
eiſdem, vt aſſidentibus ſibi viris Religioſis, litteratis & prouidis, cauſam ipſam ſufficienter,
diligenter, & patienter examinare curarent, taliter in verbis, & operibus,
& aliis circumſtantiis ſe habentes, vt nulla de ipſis poſſet ſuſpicio ſuboriri, ſed iuris
ordine per omnia obſeruato ſecuritatem & libertatem parti ſæpedictæ Reginæ
per omnia prouidentes, cauſam ipſam mediante iuſtitia terminarent. Profectus eſt
Epiſcopus ſecundum hanc formam ad Regem Francorum, & tam ab ipſo, quam ab
eius magnatibus honorificè & deuotè receptus, fecit imprimis Eccleſiis & Eccleſiaſticis
viris de damnis & iniuriis ſatisfieri congruenter; ac deinde Reginam de loco
in quo fuerat, ad quoddam regale caſtrum adduci fecit, vbi præſentibus Archiepiſcopis
& Epiſcopis quàm magnatibus, & tam cleri quàm multitudine populi copioſa
Rex ad mandatum Legati Reginam recepit faciens in animam ſuam iuramen-
C to firmari, quod honorificè ipſam vt Reginam tractaret, & abſque iudicio Eccleſiæ
non dimitteret: & ſic ipſe Legatus ſententiam interdicti, quæ per octo menſes durauerat
relaxauit cum multo gaudio & applauſu. Etſi nonnulli ſibi detraxerint,
quod Apoſtolici mandati forma neglecta in quibuſdam ſuperficialiter proceſſiſſet.
Super inductam autem Rex à ſuis ſeparauit amplexibus, ſed à Regni finibus non
excluſit, quia grauida erat & partui iam vicina. Porro cauſam ipſius Dominus iudicauit,
quia poſt partum grauiter infirmata, debitum carnis exſoluit. Cùm igitur
idem Rex non poſſet induci vt ipſam Reginam maritali vellet affectione tractare,
aſſignati ſunt certi dies, & certus locus ad cauſam in quo apud Sueſſionem, præſentibus
partibus ambo interfuere Legati, coram quibus cauſa cæpit ſuo more tractari.
Et licet Rex plures & maiores aduocatos haberet, non tamen defuit qui propter
Deum verbum faceret intrepidus pro Regina: Videns vero Rex quod parum
proficeret cum diebus aliquot litigaſſet, indignatus receſſit, nolens coram ipſis Legatis
vlterius litigare. Summus autem Pontifex, & ſi nunquam potuerat Regem
inducere, vt ipſam Reginam diligeret, nunquam tamen ceſſabat, nec blandè, nec
aſpere agere apud ipſum, vt eam faceret regaliter honorari, conſolatorias & confortatorias
ei litteras ſæpe tranſmittens, & per proprios nuncios eam faciens viſitari,
de contingentibus nihil obmittens, etſi Regi plurimum diſpliceret. Nam eadem
Regina conquerebatur ſe magis eſſe incarceratam quam reſtitutam. Cum etſi
Rex in victu & veſtitu competenter ei faceret prouideri, adeo tamen arcte faciebat

eam apud ſtampas in regio palatio cuſtodiri, quod nec ipſa permittebatur exire; A
nec quiſquam ad eam niſi raro permittebatur intrare, ſicque manebat omni ſolatio deſtituta. Interea vacante Metropoli Senonenſi, Autiſſiodorenſis ab vniuerſo Capitulo vnanimiter eſt electus, Rege ſuum præbente conſenſum: miſſique ſunt nuncij honorabiles & ſolemnes ad obtinendam tranſlationem & pallium impetrandum. Porro ſummus Pontifex prudenter attendens, quod idem Autiſſiodorenſis Epiſcopus vnus fuerat ex illis qui ab initio interdicti ſententiam non ſeruarunt, & Senonenſis Eccleſia eam obſeruauerat ab initio; vt diſcerneret inter obedientes, & indeuotos, poſtulationem ipſius in publico conſiſtorio reprobauit; cum ſecundum legem diuinam non ſit arandum in boue & aſino; nec quiſquam debeat veſtem induere de lana, linoque contextam. Vnde quidam protinus clamauit; nunquam Autiſſiodorenſis Epiſcopus de bene cantando tantum acquiret, quantum de malè cantando iam perdidit, vniuerſis exaltantibus & laudantibus Deum, præfecit eidem Magiſtrum Petrum de Corbolio, cuius Pariſius in ſacra Theologia fuerat auditor; quem iam pridem in Cameracenſem Epiſcopum fecerat promoueri. Quia vero ſummus Pontifex reſeruauerat ſibi correctionem eorum, qui ab initio non ſeruauerant ſententiam interdicti, & ipſi ſententiam ſuſpenſionis incurrerant, quam B
Legatus protulerat in eos qui eamdem ſententiam non ſeruarent, compulſi ſunt ad Apoſtolicam ſedem perſonaliter laborare. Venerunt igitur Rhemenſis Archiepiſcopus, Carnotenſis, Aurelianenſis, Meldenſis, Autiſſiodorenſis, Nouiomenſis, & Beluacenſis Epiſcopi, & procuratores eorum, qui propter ægritudinem accedere nequiuerunt. Similiter & quidam Abbates venerunt: qui vero venire non potuerunt procuratores idoneos deſtinarunt. Recepit autem ab omnibus publice iuramentum, vt tam ſuper interdicti, quam ſuſpenſionis ſententia non ſeruata, mandatis Apoſtolicis obedirent, & ſic eos à vinculo ſuſpenſionis abſoluit, ſed mandatum facere diſtulit ad cautelam.

DE SVBVENTIONE TERRÆ SANCTÆ.

CVM de ſubuentione Hieroſolymitanæ Prouinciæ tam in Italia, quam in Gallia ingens fieret apparatus, Comites Galliarum Cruce-ſignati miſerunt nuncios ſuos in Italiam ad Ducem & populum Venetorum, vt ab eis ſibi conducerent nauigia oportuna. Tractatum eſt igitur inter eos de ſocietate pariter ineunda, & poſtquam ſub certis pactionibus conuenerunt, & communiter eſt prouiſum, vt aliquot in Syriam deſtinatis, ceteri tenderent in Ægyptum, vt caperent Alexandriam, & finitimas regiones; ſicque Terra Sancta liberaretur faciliùs de manibus Paganorum. Vbi ergo Franci, & Veneti ſocietatem huiuſmodi firmauerunt, vtrique ſimul ad ſedem Apoſtolicam nuncios deſtinarunt, petentes vt ſummus Pontifex pactiones inter ſe factas pro ſubſidio terræ ſanctæ autoritate Apoſtolica confirmaret. Ipſe vero quod futurorum eſſet præſagiens cautè reſpondit; Quod conuentiones illas ita duceret confirmandas, vt videlicet ipſi Chriſtianos non læderent, niſi forſan inter eorum illi nequiter impedirent, aut alia cauſa iuſta vel neceſſaria forſan occurreret, propter quam aliud agere non poſſent, Apoſtolicæ ſedis Legati conſilio accedente. Veneti vero confirmationem ſuper hoc tenore recipere noluerunt; vnde profecto conijcitur qualis fuerit eorum intentio per effectum operis poſtea declarata. Contigit interim quòd Theobaldus Comes Trecenſis, qui ſe ad iter peregrinationis magnificè præparauerat, debitum carnis exſoluit. Vnde certi Comites & Barones cum conſilio Regis Franciæ vocauerunt Bonifacium Marchionem Montis-Ferrati, & eum ſibi Ducem Chriſtiani præfecerunt, tradita ex maiori parte pecunia, quam pro ſubſidio terræ ſanctæ Comes memoratus congregauerat. Ipſe vero de Francia per Alemanniam tranſitum fecit; vbi cum Philippo Duce Sueuiæ, qui ſe regem gerebat, dicebatur habuiſſe tractatum, vt Alercium ſororium ſuum, filium videlicet Iſaaci quondam Conſtantinopolitani Imperatoris, cuius ſororem ipſe Philippus duxerat vxorem, ad ſe de captiuitatis ergaſtulo fugientem, faceret reduci Conſtantinopolim ab exercitu Chriſtiano ad obtinendum Imperium Romaniæ. De quo cum idem C

Marchio

A Marchio ad ſummum Pontificem acceſſiſſet, cœpit agere à remotis: ſed cum intellexiſſet ipſius animum ad hoc non eſſe directum, expeditis negotiis ad Crucis officium pertinentibus ad propria remeauit.

Littera pro ſubſidio Terræ ſanctæ.

QVAM vero diligens & ſolicitus, ſtudioſus & promptus extiterit ad ſubueniendum neceſſitatibus Terræ ſanctæ, vt ad recuperationem ipſius Chriſtianum exercitum inflammaret, ex litteris quas ſuper hoc negotio deſtinabat, colligitur euidenter: de quibus cum multæ ſint & diuerſæ, hanc vnam credidi præſenti paginæ inſerendam.

Archiepiſcopis, Epiſcopis & aliis Eccleſiarum Prælatis in regno Franciæ conſtitutis.

VERENDVM eſt nobis, & vobis, imo etiam omnibus in ſortem Domini euocatis, ne viri Niniue nobiſcum & cum Clericis noſtris ſurgant in iudicio, &
B nos damnemur, quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ; vos autem non ſolùm non ſcidiſtis hactenus corda veſtra, ſed nec manus veſtras ad mandatum noſtrum ſæpius repetitum voluiſtis hactenus aperire, vt ſubueniretis pauperi Ieſu Chriſto ad redimendum opprobriũ quo ei à fidei noſtræ hoſtibus iugiter exprobratur. Ecce etenim rurſus in cruce ſua crucifigitur crucifixus, rurſus alapis cecidit, rurſus etiam flagellatur, rurſus cadunt opprobria exprobantium ſuper eum, dicentibus inimicis; ſi filius Dei es, ſaluum facias temetipſum. Siquidem potes libera terram natiuitatis tuæ de manibus noſtris, & crucis cultoribus reſtitue crucem tuam. Vos autem quos pro maiori parte didicimus & dolemus, poſcenti, & repoſcenti ſæpius nec poculum aquæ frigidæ miniſtratis; ita vt contra vos iam à Laïcis, quos interdum ad crucis obſequium verbis non operibus inuitatis, illico Euangelium aſſumatur; alligant onera grauia humeris ſubditorum, quæ in ducere digito etiam nolunt ipſi. iam improperatur vobis à Laïcis, quod de patrimonio Ieſu Chriſti libentius hiſtrionibus ſubuenitis, quàm Chriſto: plura in canibus & auibus paſcendis conſumitis, quam velitis in eius ſubſidium erogare. Facti prodigi aliis, ipſi; vel vt verius dicamus, auari. Ecce quomodo tribuiſtis ei pro omnibus, quæ retribuit ipſe vobis? Ecce quomodo amatis eum? Ecce qualiter animas pro omnibus poneretis, qui nec etiam quadrageſimam partem redituum veſtrorũ pro ipſo, imo ipſi hactenus impendere noluiſtis. Cum plures veſtrum non ſolum quadrageſimam iuxta mandati noſtri tenorem, ſed triceſimam iuxta promiſſionem ſuam factam in Diuionenſi Concilio in tam pium opus conuertere tenerentur. Monemus igitur Vniuerſitatem veſtram & exhortamur in Domino, & per
C Apoſtolica vobis ſcripta mandamus, & exparte Dei omnipotentis, & virtute Spiritus ſancti, ſub interminatione diuini iudicij diſtrictè præcipimus, quatenus iuxta priorum noſtrarum litterarum tenorem vos, & vniuerſi clerici iuriſdictioni veſtræ ſubiecti, ſaltem quadrageſimam partem omnium Eccleſiaſticorum redditũum & prouentuum veſtrorum, prius tamen deductis vſuris, quarum ſolutio vitari non poſſit in Terræ ſanctæ ſubſidium conuertatis. Facientes vos fratres Archiepiſcopi & Epiſcopi quadrageſimam ipſam per veſtras diœceſes inſtanter exactam & collectam fideliter in tuto loco deponi, de qua ſinguli veſtrum, fratres Archiepiſcopi & Epiſcopi, aſſumptum ſecum duobus fratribus vno Hyeroſolimitani Hoſpitalis, & alio militiæ templi, de Conſilio nobilium virorum, Matthæi de Maſli Canonici de Bethunia, Miloni de Breuent Galteri de Guidoni Villa, & aliorũ diſcretorum virorum, militibus, vel aliis bellatoribus, qui ſignum Dominicæ Crucis aſſumpſerint, ſi in ſuis non potuerint ſumptibus transfretare, congrua de eadem ſumma ſtipendia ſubminiſtrent, ſufficienti ab eis cautione recepta, quod in defenſionem terræ Orientalis per annum, vel amplius iuxta quantitatem ſubſidij commorentur & ſi deceſſerint, quod abſit, in via ſuſcepta, ſubſidium non in alios vſus conuertant, ſed reſtituant potius in ſtipendia bellatorum; qui etiam cum redierint non prius abſoluantur à præſtita cautione, quàm litteras Regis vel Patriarchæ, vel magiſtri Hoſpitalis, vel militiæ templi, vel etiam Legati noſtri vobis exhibeant de mora ipſorum teſtimonium perhibentes. Vt autem mandatum Apoſtolicum facilius & melius compleatur, per ſingulas Prouin-

ciãs in Metropolitana Eccleſia, vel ſi hoc ibi fieri propter hoſtilitatem, vel aliud eui- A
dens impedimentum non poterit in duobus vel tribus locis Prouinciæ ſine dilatione
conuenire curetis, & inter vos iuxta formam Apoſtolici mandati de ipſius terræ ſub-
ſidio tractare, & poſt reuerſionem ſuam quilibet veſtrum in ſua diœceſi conſilium
conuocet ſine mora, auctoritate noſtra, præcipiens Abbatibus & Prioribus tam
exemptis, quam aliis Archidiaconis & Decanis, & Vniuerſis omnino Clericis in ſua
diœceſi conſtitutis, vt iuxta veram æſtimationem prouentus & reditus ſuos taxent,
& in tres menſes poſt factam eis denunciationem, quadrageſimam partem valoris
eorum, ſub ipſius Epiſcopi teſtimonio, & aliquot Religioſorum virorum, adhibitis
nihilominus ad cautelam aliquibus Laicis fidelibus, & diſcretis in locum idoneum
eiuſdem diœceſis non differant conſignare. Ab hac generalitate Grandimontenſes,
& Cartuſienſes Heremitas, Monachos, Ciſtercienſes, & Canonicos Præmonſtra-
tenſes excepimus, quibus mandatum ſuper hoc iniungimus ſpeciale.

Ad hæc in ſingulis Eccleſiis truncum concauum poni præcipimus tribus clauibus
conſignatum, prima penes Epiſcopum; ſecunda penes Eccleſiæ ſacerdotem; tertia
per aliquem Religioſum Laicum conſeruandis; vt & in eo fidelis quilibet, iuxta
quod Dominus eorum mentibus inſpirauerit, ſuas eleemoſynas firmitate ſtatuta B
deponere in remiſſionem eorum peccaminum moneantur, & in omnibus Eccleſiis
ſemel in hebdomada pro remiſſione peccatorum offerentium, certa die, quam ta-
men ſacerdos prænunciet populo, Miſſa publice decantetur: ſingulis quoque die-
bus inter miſſarum ſolemnia, *Deus venerunt gentes*, Campanis pulſantibus cum
oratione conſueta dicatur.

Concedimvs autem vobis fratres Archiepiſcopi, vt circa eos qui de bonis
ſuis Terræ ſanctæ voluerunt ſubuenire, de diſcretorum virorum conſilio, qualitate
perſonarum, & rerum facultate penſatis, & conſiderato nihilominus deuotionis
affectu, opus iniunctæ penitentiæ commutare poſſitis in opus eleemoſynæ facien-
dæ. Noueritis autem nos Venerabilibus frarribus noſtris Pariſienſi, & Sueſſionenſi
Epiſcopis, & dilectis filiis Vallis V. A. Neli, & ſancti Victoris Abbatibus per Apo-
ſtolica ſcripta diſtrictè præcipiendo mandaſſe, vt eos qui in Concilio à dilecto filio
P. tituli ſancti Marcelli Preſbytero Cardinali, tunc Apoſtolicæ ſedis Legato apud
Diuionem collectas triceſimam ſuorum reddituum in Terræ ſanctæ ſubſidium li-
beraliter promiſerunt, ſaltem ad quadrageſimam perſoluendam, monitione præ-
miſſa per Cenſuram Eccleſiaſticam apellatione remota compellant. Porro quàm
meritorium ſit Crucis obſequium, quàm laudabile relictis propriis, Terræ ſanctæ
reliquiis ſubuenire, ſatis patet ex Euangelica lectione. Illi enim qui aſſumpto cru-
cis ſignaculo in Terræ ſanctæ ſubſidium non dubitant transfretare, quod in Euan-
gelio legitur, videntur ad litteram etiam adimplere; ſi quis vult poſt me venire,
abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Qui contra vt veri diſ-
cipuli Chriſti fiant, patrem, matrem, vxorem, filios, fratres & ſorores, adhuc au- C
tem & animam ſuam iuxta verbum veritatis oderunt. Numquid enim patrem, ma-
trem, vxorem, filios, fratres & ſorores, non videntur odiſſe, qui poſtpoſito carnis
affectu Regi regum in puritate ſpiritus deſiderant militare? numquid ſuam animam
non oderunt, qui vt iniuriam vindicent crucifixi, animas ponere non formidant,
charitatis eius priuilegio commendandi, de qua veritas in Euangelio proteſtatur;
maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis
ſuis. Tales quærenti Domino ſi calicem bibere poſſent, quem ipſe fuerat bibiturus,
poſſumus, ſecurè cum Zebedæi filiis reſponderent. Tales de Chriſti gratia confi-
dentes, dicerent ſecurè cum Petro; Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus
te, quid ergo erit nobis; Numquid enim qui regna, principatus, Comitatus, &
prædia reliquerunt larga, non ſecurè vterentur hoc verbo quo Petrus, qui na-
uim tantùm & rete reliquerat, fuit vſus. Nos ergo qui licet indigni locum eius
tenemus in terris; cui tales ſuum deuouent famulatum, ſanctæ recordationis Gre-
gorij Papæ prædeceſſoris noſtri veſtigiis inhærentes, præſentium autoritate ſtatui-
mus, vt bona eorum, & ſimilium ex quo crucem ſuſceperint cum famulis ſuis ſub
ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ac noſtra, nec non Archiepiſcoporum, & aliorum Præ-
latorum Eccleſiæ Dei protectione conſiſtant: & donec de ipſorum reditu, vel
obitu certiſſimè cognoſcatur, integra maneant & quiera conſiſtant; Quod ſi
quiſquam contrà præſumpſerit, ſinguli veſtrum in ſua diœceſi præſumptionem

ipſius

A ipſius per cenſuram Eccleſiaſticam apellatione remota compeſcant. Volentes præ-
terea ſic ſuper interdicti ſententiam prolati in terram chariſſimi in Chriſto filij
noſtri Philippi Francorum Regis illuſtris, Crucesignatorum petitioni deferre, vt
non diſſoluatur neruus Eccleſiaſticæ diſciplinæ, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica
ſcripta mandamus, vt ſi qui ex eis officia voluerint audire diuina, ea faciatis ipſis,
excluſis reliquis, qui non fuerint Cruce-ſignati, non pulſatis Campanis, voce ce-
lebrati ſuppreſſa. Si qui autem eorum excommunicationis forſan ſententia inno-
dati poſtulauerint abſolui, ab eis iuratoria cautione recepta, & ipſis beneficio ab-
ſolutionis impenſo, non negamus quin ab eis ſtatutam penitentiam & exiga-
tis iuxta terræ conſuetudinem, & recipiatis exactam. Verumtamen poſtquàm re-
cepta fuerit eam ipſis pro terræ ſanctæ ſuccurſu in peregrinationis ſubſidium confe-
ratis ipſum, ſi graue id forſitan, quod non credimus, vobis fuerit, in quadrageſima,
quam per vos erogari mandauimus, in eorum ſtipendia, qui ſuis non poſſunt trans-
fretare ſumptibus computantes. Præterea prædeceſſorum noſtrorum veſtigiis inhæ-
rentes, vt clerici Cruce-ſignati vſque ad triennium reditus ſuos pignori valeant obli-
gare concedimus, ac volumus & mandamus vt eos ſuper hoc nec impediatis per vos
B in aliquo, nec permittatis per alios impediri. Ex parte quoque noſtra diſtrictiùs in-
hibere cureris Dominis ſignatorum ne ipſos grauent indebitè, aut exactionibus præ-
ſumant inſolitis moleſtare. Quia verò ijs qui diuinæ ſe mancipāt obſequiis ſeruitutis
& abſtinendum ab illicitis, & licitis parciùs eſt vtendum, ne licitum fiat illicitum, ſi
laſciuè, vel illicenter agatur, volumus & mandamus, vt eos ex parte noſtra monere
diligentiùs, & inducere procuretis, ne diebus illis, quibus carnibus veſci debent,
aut etiam ieiuniorum diebus præter pulmenta pluribus ferculis, quàm duobus & eis
etiam moderatis vtantur; niſi forſan Comitibus, Baronibus, & aliis nobilibus ter-
tium ferculum, quod vulgò dicitur intromiſſum, vltra id quod exhibetur familiæ
apponatur. Nec de cætero, donec votum peregrinationis adimpleant, herminiis,
variis ſeu griſiis induantur. Ad quorum vtrumque tàm clericos, quàm Laïcos, mu-
lieres etiam, quæ vel transfretare tenentur ex voto, vel ſequuturæ ſunt in peregri-
nationis itinere viros ſuos, ſimiliter volumus commoneri. Armigeros etiam, & alios
ſeruitores diligenter & efficaciter quantum in vobis fuerit inducatis, vt coloratis
veſtibus non vtantur, ſed contenti ſint aliis conuenientibus indumentis. Cæterum
quoniam Nobiles viri Boloniæ, Bellimontis Comites, & multi alij ſicut accepimus,
vt contra votum ſuum licentiùs veniant vel illud differant adimplere, ſignum Cru-
cis, quod ſuis affixerunt humeris, in animarum ſuarum perniciem abiecerunt, fra-
ternitati veſtræ fratres Archiepiſcopi, & Epiſcopi per Apoſtolica ſcripta diſtrictè
præcipiendo mandamus, quatenus eos indulgentia etiam nonobſtante, ſi qua forſan
apparuerit per ſubreptionem obtenta, vt ſignum recipiant, & cum aliis ſtatuto tem-
C pore peregrinationis propoſitum exequantur monitione præmiſſa per excommuni-
cationis, & in terras interdicti ſententias apellatione poſtpoſita compellatis, & qui-
cumque tales deuenerint diuina prohibeatis eis præſentibus officia celebrare. Quod
ſi forſan aliqua vobis indulgentia fuerit præſentata, quæ dubia vobis, vel difficilis
videatur, quòd iudicare de ipſa facile non poſſitis, etiam ad noſtram præſentiam de-
ſtinetis. Parochiales quoque veſtros ne ſaltem vſque ad quinquennium ad tornea-
menta conuenire præſumant monere diligentiùs & inducere procuretis, in perſonas
eorum qui contrà præſumpſerint excommunicationis, & in terras interdicti ſenten-
tias ſublato apellationis obſtaculo proferentes, & quicumque tales deuenerint diui-
na prohibentes ipſis præſentibus officia celebrari, nec prius latas in eo relaxetis ſen-
tentias, quam torneamenta vſque ad prædictum terminum ſolemniter obiurarint.
Nos autem de Dei miſericordia, & beatorum Petri & Pauli autoritate confiſi, & illa
quam Deus nobis licet indignis ligandi, atque ſoluendi contulit poteſtate, omnibus
qui laborem huius itineris in perſonis propriis ſubierint & expenſis, plenam pecca-
torum ſuorum de quibus cordis & oris egerint penitentiam veniam indulgemus, &
in retributione iuſtorum ſalutis æternæ pollicemur augmentum. Illis autem qui non
in perſonis propriis illuc acceſſerint, ſed in ſuis tantum expenſis, iuxta qualitatem &
facultatem ſuam viros idoneos deſtinauerint illic per annum moraturos ad minus: &
illis ſimiliter qui licet in alienis expenſis, in propriis tamen perſonis aſſumptæ pere-
grinationis laborem impleuerint, plenam ſuorum veniam concedimus peccatorum.
Huius quoque peregrinationis volumus eſſe participes, iuxta quantitatem ſubſidij,

& deuotionis affectum omnes, qui ad ſubuentionem ipſius terræ de bonis ſuis con- A
gruè miniſtrabunt. Perſonas inſuper ipſorum & bona eorum, ex quo crucem ſuſ-
ceperint, ſub beati Petri, & noſtra protectione ſuſcipimus, nec non & ſub Archie-
piſcoporum, & omnium Prælatorum Eccleſiæ Dei defenſione conſiſtant; quod ſi
quiſquam contra præſumpſerit, per Cenſuram Eccleſiaſticam, appellatione poſtpo-
ſita, compeſcatur. Si qui verò proficiſcentium illuc ad præſtandas vſuras iuramen-
to teneantur aſtricti, vos fratres Archiepiſcopi & Epiſcopi per veſtras diœceſes cre-
ditores eorum ſublato appellationis obſtaculo eadem diſtrictione cogatis, vt eos à
ſacramento penitus abſoluentes, ab vſurarum vlteriùs exactione deſiſtant. Quod ſi
quiſquam creditorum eos ad ſolutionem coëgerit vſurarum, eum ad reſtitutionem
earum, ſublato appellationis obſtaculo, diſtrictione ſimili compellatis. Iudæos verò
ad remittendas ipſis vſuras per ſecularem compelli præcipimus poteſtatem, & donec
eas remiſerint, ab vniuerſis Chriſti fidelibus tam in mercimoniis, quàm aliis per ex-
communicationis ſententiam eis inhibemus communionem omnimodam denegari.
Volumus etiam nihilominus & mandamus, vt ſi qui forſan Cruce-ſignatorum tanto
debitorum onere pergrauantur, vt forte ſoluta non ſufficiant ad expenſas, quas ſunt
in peregrinationem facturi, creditores eorum quos rei familiaris inopia non excuſat, B
vt vſque ad triennium prorogent ſolutionis terminum monere diligenter & indu-
cere procuretis. Horum autem omnium venerabilibus fratribus noſtris Pariſienſi &
Sueſſionenſi Epiſcopis, & dilectis filiis Vallium Sarnei, & ſancti Victoris Abbatibus
ſolicitudinem delegamus, vt executores ſint ſuper Capitulis illis, quæ fieri ſub Ec-
cleſiaſtica diſtrictione mandamus, & in iis ad quæ aliquos moneri iubemus exequan-
tur officium monitorum.

De apparatu paſſagij.

TERMINO igitur conſtituto Cruce-ſignatorum exercitus ad partes Venetia-
rum acceſſit tam multus & fortis, deuotus & timoratus, vt abſque dubio cre-
deretur, quòd per eum Dominus antiqua miracula innouaret, nec ſolummodo re-
cuperaretur Hyeroſolimitana Prouincia; verum etiam regnum Babylonicum cape-
retur. Nam & Veneti tam magnifica nauigia præparauerant, vt à longis retro tem-
poribus nedum viſus, ſed nec auditus fuerit tantus naualium apparatus. Miſit ergo
Dominus Papa Petrum tituli ſancti Marcelli Presbyterum Cardinalem, Apoſtolicæ
ſedis Legatum, ad exercitum Venetiis congregatum vt proficiſceretur cum illo no-
mine redemptoris. Sed Dux & conſiliarij Venetorum timentes ne ipſe impediret eo-
rum propoſitum, quod male conceperant, de Iadera expugnanda, dixerunt; quod
ſi vellet, ire cum eis non vt legationis, ſed vt prædicationis officium exerceret, du-
cerent illum, alioquin rediret. Quamuis igitur diſplicuiſſet hoc Francis, rediit tamen
inhonoratus à Venetiis, prauam eorum intentionem ſummo Pontifici expreſſiùs ma-
nifeſtans. Qui litteras miſit vniuerſis Cruce-ſignatis diſtrictiùs prohibens, ne terras C
Chriſtianorum infeſtarent, nominatim Iaderam, quam Vngariæ Rex poſſidebat,
qui ſimiliter erat Cruce-ſignatus, alioquin ſcirent ſe anathematis vinculo innoda-
tos; & hanc inhibitionem & excommunicationem fecit eis per Abbatem de Locedio
certiùs intimari. Marchio verò Montisferrati, qui fuerat ſuper hoc à Domino Papa
viua voce prohibitus, ſe prudenter abſentans, non proceſſit cum illis ad Iaderam
expugnandam.

Littera Domini Papæ ad Cruce-ſignatos.

QVALITER autem illi ad Iaderam deſtruendam proceſſerint, quantum ſu-
per hoc Dominus Papa commotus fuerit, litteræ quas miſit ad illos indicant
manifeſtè. Dolemus non modicum & mouemur, quod ijs quibus remiſſionis im-
pendere gratiam ſolebamus, & æternæ polliceri retributionis augmentum; nunc
quod ſine mœrore multo non dicimus, noſtræ ſalutationis alloquium, & Apoſtoli-
cæ benedictionis præſidium cogimur denegare. Ecce etenim aurum verſum eſt in
ſcoriam, & penitus eruginauit argentum, cùm à puritate veſtri propoſiti receden-
tes, & in vnum declinantes à via, quaſi manum retraxiſtis ab aratro, & retrorſum
cum Loth coniuge reſpexiſtis. Cum fugientes Ægyptum feſtinare debuiſſetis ad ter-
ram melle ac lacte manantem, errantes ad ſollitudinem diuertiſtis, vbi reducentes
ad

Digitized by Google

A ad animum qualiter ſuper ollas carnium ſedebatis, non ſolùm eſuriſtis alia & pepones, ſed fraternum ſanguinem ſitiuiſtis. Sane rememorans ſerpens antiquus qualiter inter ſemen mulieris & eum inimicitias Deus poſuerit, hominis poſt primi lapſum, quia in eapur præualere non potuit, inſidiatus calcaneo ſeipſum occultauit in via, vt vel equorum vngulas tangeret, & cum equo proſterneret aſcenſorem, conſueta fraudis aſtutia, & ſolitæ nequitiæ malignitate procurans, vt ſaltem modicum fermenti corrumperet totam maſſam, & omnium facti rei cum offenderetis in vno, totius laboris veſtri meritum perderitis. Attendens ſiquidem ipſe hoſtis antiquus, qui eſt diabolus, & ſathanas, qui ſeducit vniuerſum orbem, quod maiorem eharitatem nemo habet quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis; vt tantæ eharitatis affectu, & mercede priuaret, contra fratres veſtros bellum mouere vos fecit, & ſigna veſtra primum contra fideles populos explicare, quatenus ſic peregrinationis veſtræ ſolneticis primitias, & tam veſtrum quam fratrum veſtrorum ſanguinem de manibus funderetis. Habentes igitur faciem non euntis in Hieruſalem, ſed deſcendentis potius in Ægyptum, in Hierico ab Hieroſolymis deſcendiſtis, & incidiſtis ideo in latrones, qui vos virtutum ſpoliarunt amictu, & plagas
B impoſuerunt ſpoliatis, nec abire tamen voluerunt hactenus, nec reliquerunt ſemiuiuos cùm adhuc apud, vos immiſſiones per Angelos malos fiunt, vt ranquam pro neceſſitatibus veſtris diuertatis ad inſulas & in ſumptus veſtros Chriſtianorum ſpolia conuertatis, ſicut nuper apud Iaderam accepimus vos feciſſe cum enim illuc nauigio veniſſetis, ſigna veſtra contra ciuitatem protinus explaudentes, tentoria in obſidione fixiſtis, vallauiſtis vndique ciuitatem, & muros ipſius non ſine multa effuſione ſanguinis ſuffodiſtis. Cumque, ciues ſubire cum Venetis iudicium noſtrum vellent, nec in hoc etiam apud vos potuiſſent miſericordiam inuenire, circa muros ſuos Crucis imagines ſuſpenderunt. Sed vos in iniuriam Crucifixi non minus ciuitatem impugnaſtis, & ciues; ſed eos ad deditionem violenta dextera coëgiſtis. Debuerant autem vos à tam nequiſſimo propoſito vel reuerentia Crucis aſſumptæ, vel chariſſimi in Chriſto filij Henrici Regis Vngarorum illuſtris, & nobilis A. Ducis fratris eius deuotio, qui pro terræ ſanctæ ſubſidio Crucis ſignaculum aſſumpſerunt, vel ſaltem Apoſtolicæ ſedis autoritas, quæ vobis curauit diſtrictiùs inhibere, ne terras Chriſtianorum inuadere, vel lædere tentaretis, niſi vel ipſi veſtrum iter nequiter impedirent, vel alia cauſa iuſta, vel neceſſaria forſan occurreret propter quam aliud agere, accedente conſilio Legati poſſetis. Ne verò præmiſſa inhibitio ſegniter audiretur, ſi qui contra eam venire præſumerent, eos annunciauimus excommunicationis vinculo innodatos & beneficiis indulgentiæ, quam Apoſtolica ſedes Cruce-ſignatis indulſit immunes.

CÆTERVM licet dilectus filius noſter P. tituli ſancti Marcelli Presbyter Cardi-
C nalis Apoſtolicæ ſedis Legatus prohibitionis noſtræ tenorem, quibuſdam ex vobis exponere curauiſſet, & tantæ litteræ noſtræ vobis fuiſſent publicè præſentatæ, nec Deo, nec ſedi Apoſtolicæ detuliſtis, ſed vt ſe redderent coëgiſtis miſeros Iadertinos.

VENETI ergo in oculis veſtris ſubuerterunt muros ciuitatis eiuſdem, ſpoliauerunt Eccleſias, ædificia deſtruxerunt, & vos cum eis ſpolia Iadertinorum diuiſiſtis. Ne igitur addatur peccato peccatum, & in vobis quod legitur impleatur; peccator contemnit cum in profundum venerit vitiorum, Vniuerſitatem veſtram monemus, & exhortamur attentiùs, & per Apoſtolica vobis ſcripta mandamus, & ſub interminatione anathematis diſtrictè præcipimus, quatenus Iaderam nec deſtruatis ampliùs, quàm hactenus eſt deſtructa, nec deſtrui faciatis, aut quantum in vobis fuerit permitatis; ſed nuntiis Regis einſdem ablata omnia reſtituere procuretis. Alioquin vos excommunicationis ſententia ſubiacere noueritis; & à promiſſa vobis veniæ remiſſionis immunes.

PRINCIPES verò Francorum ſuum recognoſcentes exceſſum, iurauerunt in manibus Epiſcoporum ſuorum, quod ſuper eò mandatis Domini Papæ parerent, & fecerunt ſe ab illis abſolui, mittentes Sueſſionienſem Epiſcopum ad Apoſtolicam ſedem, vt commotionem ſummi Pontificis mitigaret, & illum conſulerent qualiter eſſent de cætero proceſſuri. Ipſe vero per litteras ſuas præcepit eiſdem, quatenus dignè de tanto penitentes exceſſu, & ſatisfacientes congruè de peccato redderent vniuerſa, quæ ad eos de Iadertinorum ſpoliis peruenerunt & à ſimilibus

de cætero penitus abſtinerent. Quia verò ſententiam Apoſtolicæ ſedis præter au- A
toritatem ipſius nullus potuit relaxare, quibuſdam viris diſcretis iniunxit, vt ab
eis qui nondum iurauerant Apoſtolicis ſtare mandatis, reciperent iuramentum: à
iuratis autem expoſcerent, vt in eorum præſentia recognoſcerent taliter ſe iuraſſe;
ac deinde iuxta formam Eccleſiæ munus abſolutionis impenderent vniuerſis: in-
iungentes Comitibus & Baronibus ſub debito iuramenti, vt per patentes litteras
tam ſe, quam ſucceſſores ſuos ſedi Apoſtolicæ obligarent, quod ad mandatum eius
de tanta præſumptione ſatisfactionem exibere curabunt. Omnibus autem præci-
perent in communi, vt à ſimilibus de cætero abſtinerent, ſaluis aliis mandatis, quæ
ſuper hoc duceret facienda. Porro Comites & Barones obligauerunt ſe ſicut fuit
illis iniunctum, & ſic omnes abſoluti fuerunt.

Veneti verò tamquam qui gloriantur cùm malè fecerint, & exultant in re-
bus peſſimis, nec ad penitentiam agendam, nec ad indulgentiam implorandam
voluerunt aliquatenus inclinari: ad conſultationes autem Francorum Dominus
Papa reſcripſit hoc modo.

Si verè vos peniter de commiſſo, & plene proponitis ſatisfacere de peccato,
Dominum vobis credimus, imo nouimus iam placatum. B

Si ergo Veneti potuerint ad ſatisfactionem induci, & abſolutionis beneficium
meruerint obtinere, ſecurè cum eis nauigare poteritis, & prælium domini prælia-
ri. Quod ſi nec ſatisfacere fortè voluerint nec abſolui, vtpote qui non dolere, ſed
gaudere velint diu de commiſſo, permittimus vobis, vt cum ipſis vſque in terram
Sarracenorum, vel Hyeroſolimitanam Prouinciam, iuxta quod inter vos conuenit
& ipſos, vel honeſtè conuenerit nauigio tranſeatis; quantò minùs poteritis, cum
dolore tamen & amaritudine cordis, & ſub ſpe veniæ communicantes eiſdem; cum
enim iam à vobis maiorem nauli receperint quantitatem, nec ad eam poſſint reſti-
tuendam induci, aut etiam coarctari, ſi aliter fieret videremini vos damnum & pe-
nitentia; ipſi autem præmium ex contumacia reportare: cum ad hoc debitum ex-
ſoluendum ipſi vobis maneant obligati, & ab excommunicatis exigi poſſint, & re-
cipi quod debetur eſt autem cautum in iure, quod ſi quiſquam per terram Hære-
ticorum, aut quorumlibet excommunicatorum tranſierit, neceſſaria emere, ac te-
cipere poterit ab eiſdem.

Præterea ſi paterfamilias domus, excommunicationis ſententia fuerit in-
nodatus, à participatione ipſius familia excuſatur. Licet ergo Dux Venetorum,
Dominus nauigium, tamquam pater familias domus in excommunicatione perſi-
ſtat: vos tamen tamquam ipſius familia, dum in nauibus eius fueritis, ipſius ex-
communicatio non continget, & excuſabiles eritis apud Deum, ſi in excommu-
nicatorum nauibus exiſtentes, cum dolore cordis ſub ſpe pœnitentiæ excommu-
nicatis ipſis communicaueritis, in quibus communionem eorum nequiueritis eui-
tare. Verùm cùm vel in terram Sarracenorum, vel Hyeroſolimitanam Prouinciam C
de nauibus vos deſcendere contigerit, niſi Veneti ad ſatisfaciendum & recipien-
dum iuxta formam Eccleſiæ abſolutionis beneficium inducti fuerint, vel compulſi,
cum eis nullatenus præſumatis prælium Domini præliari. Ne ſi eis habentibus ali-
quid de anathemate in Crucis inſurrexeritis inimicos, non præualeatis in eos; ſed
terga vertentes fugiatis potiùs & cadatis.

Nam in libro Ioſue legitur, quod cum Achan filius Charmi pallium coccineum
valde bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamque auream quinquaginta ſiclo-
rum de Hierico anathemate rapuiſſet, iratus eſt Dominus Iſraëli. Vnde cum ad-
uerſus Hai, aſcendiſſet, tria millia pugnatorum ſtatim terga vertentes percuſſi ſunt
à viris Hai, & corruerunt ex eis triginta & ſex homines. Perſecuti ſunt verbis eos
aduerſarij de porta vſque ad Sabatim, & ceciderunt per prona fugientes. Nec prius
Dominus vrbem Haï in manus tradidit Iſraëli quam Achan populus lapidauit, &
omnia quæ illius fuerant igne conſumpſit.

In Paralipomenon etiam cum Ioſaphat Rex Iuda cum Ochozia Rege Iſraël,
cuius opera peſſima fuerant fœdus iniiſſet . . . . feciſſentque naues, quæ irent
Tharſis, Eliezen filius Dodan de Mareſſa ad Ioſaphat prophetaſſe legitur & dixiſſe;
Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritæque
ſunt naues, nec potuerunt ire Tharſis. In libro autem Machabæorum legitur
quòd cùm Iudas contra Gorgiam præpoſitum Idumeæ cum tribus millibus pedi-
tum,

A tum, & quadrigentis equitibus aſcendiſſet, in congreſſu contigit paucos ruere.

Cvmqve poſtmodum Iudas proſtratorum corpora in paternis ſepulchris ponere voluiſſet, inuenit de idolorum donariis quæ apud Iamuiam fuerant, & à quibus prohibet lex Iudæos ſub tunicis occiſorum. Factum eſt igitur omnibus manifeſtum ob hanc cauſam eos, qui fuerant corruiſſe. Ne autem victualia vobis deſint, chariſſimo in Chriſto filio noſtro Imperatori Conſtantinopolitano ſcribemus, vt iuxta quòd per litteras ſuas nobis ipſe promiſit, victualia vobis faciat exhiberi, eorumdem ſi forſan ea vobis contingeret denegari, cùm tamen vos deuoueritis ad commune obſequium Crucifixi, cuius eſt terra, & plenitudo eius orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo, poſſet vtique non abſurdum videri, ad ſimilitudinem Imperatoris terræ, de quo cautum eſt in iure ciuili, quòd ſi eius exercitus indiguerit alimentis, ea poſſit accipere vndecumque, poſſitis & vos cum timore Domini ſub ſatisfaciendi propoſito, ad neceſſitatem tantùm ea ſinè perſonarum accipere læſione.

In libro namque Iudicum reperitur, quod cùm Gedeon, Zebec, & Salmana Reges Mædian perſequeretur inſtanter, & primo à viris Soccoth, ac ſecundo ab
B habitatoribus Phanuel panes pro populo, qui ſecum venerat, & iam quaſi defecerat, poſtulaſſet; quia ei quod poſtulauerat denegarunt, victor reuerſus tulit ſeniores ciuitatis Soccoth, & ſpinas deſerti, ac tribulos, & contriuit cum eis, atque comminuit viros Soccoth.

Tvrrim quoque phanuel ſubuertit, occiſis habitatoribus ciuitatis, neceſſitas enim, maximè cùm inſiſtitur operi neceſſario, & in multis excuſat. Cum enim Dominus Sabbatho per ſata tranſiret, & vellerent diſcipuli eius ſpicas, ac manducarent manibus confricantes quidam Phariſæorum ad diſcipulos, quid facitis quod non licet in Sabbatis proclamarent: Ieſus eis legitur reſpondiſſe: Nec hoc legiſtis quod fecit Dauid, cum eſuriret ipſe, & qui cum eo erant, quòd venit in domum Dei, & panes propoſitionis ſumpſit & manducauit, & dedit his, qui cum ipſo erant, quos non licebat, niſi tantùm ſacerdotibus manducare: & conſequenter adiecit, quòd filius hominis Dominus eſt etiam Sabbati. Sed & hoc negotium filij hominis eſt, & prælium Domini quod intenditis præliari. Hæc autem exempla de ſcripturis ſanctis induximus, non vt concedamus rapinam, ſed vt tolleremus.

C

PRÆCLARA FRANCORVM FACINORA, VARIAGVE IPSORVM CERTAMINA PLVRIBVS IN LOCIS TAM CONTRA ORTODOXÆ FIDEI QVAM IPSIVS FRANCIÆ GENTES non impigrè geſta ab anno Domini M. CC. I. vſque ad annum M. CCC. XI. quæ vulgo Chronici Simonis Comitis Montis-fortis nomine deſignatur.

Auctore, vt quidam putant Petro Lodouenſis Eccleſiæ Epiſcopo.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo ſecundo, Ioannes Rex An- B
gliæ Arturum Comitem Britanniæ, filium Gaufridi fratris ſui ma-
ioris, hæredem Regni apud Mirabellum Pictauiæ capit, & laten-
ter peremit: ſuper quo accuſatus fuit à Baronibus, apud Regem
Franciæ, cuius vaſſallus erat. Cumque nollet comparere poſt mul-
tas citationes, per iudicium Parium Regis Franciæ exheredatus eſt
à ducatu Aquitaniæ, & à tota terra, quam habebat in regno Franciæ. Eodem tem-
pore Philippus Rex Franciæ totam Normanniam ſubiecit, poſt trecentos quinde-
cim annos, ex quo Karolus, cognomento ſimplex, eam Roloni dono cum filia ſua
dedit, vt fieret Chriſtianus. Poſt vero ingreſſus Rex Aquitaniam, cepit Pictauiam,
& Chinum Caſtrum, vbi Vice-Comitem Lemouicenſem captum liberat.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo quinto capta eſt Conſtantinopolis ciui-
tas à Francis, & Venetis, & Balduinum Comitem Flandriæ Imperatorem conſti-
tuerunt.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo ſexto ab Innocentio Papa, cum Legato,
duodecim Abbates, Ciſtercienſis ordinis, in terram Albigenſem, & Tholoſanam,
& Carcaſſonenſem ad prædicandum fidem contra hæreticos tranſmittuntur, qui-
bus de Hiſpania Didacus Oxomenſis Epiſcopus, rediens tunc de Curia, inueniens
eos in Monte-Peſſulano pariter congregatos, habens ſecum in Comitatu ſuo fra-
trem Dominicum, ſanctitatis, & itineris ſui Comitem, pro hæreticis conuertendis,
adiungitur: hic eſt frater Dominicus qui Ordinem Prædicatorum inchoauit.

TEMPORE ſiquidem Innocentij Papæ duo ſolemnes ordines incæperunt ſcili- C
cet, Ordo fratrum Prædicatorum & Ordo fratrum Minorum, Ordinem ſiquidem
fratrum Prædicatorum incepit ſanctus Dominicus in partibus Tholoſanis, vbi con-
tra Hæreticos verbo & exemplo exorſus eſt biennio antea prædicare ſub anno Do-
mini milleſimo ducenteſimo quarto, Pontificatus Domini Innocentij Papæ anno
ſeptimo, à primo exordio computando, quo Tholoſam peruenit cum Domino Di-
daco Oxomenſi in Marchias, ſiue in Daciam proficiſcens, & hoſpitem ſuum ab hæ-
retica prauitate conuertit prima nocte, qua Tholoſæ hoſpitio ſunt recepti, ſub an-
no Domini prætaxato Milleſimo ducenteſimo quarto. Ordinem vero fratrum mi-
norum incæpit ſanctus Franciſcus, qui ante ſuam conuerſionem vocabatur Ioannes,
prope ciuitatem Aſſyſij, apud ſanctam Mariam de Portiuncula, anno Domini mil-
leſimo ducenteſimo ſexto, Pontificatus Domini Innocentij Papæ anno nono, à pri-
mo ſuæ conuerſionis exordio computando.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo ſeptimo obiit ſanctus Guillelmus Ar-
chiepiſcopus Bituricenſis.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo octauo, in feſto beatæ Magdalenæ exer-
citus Cruce-ſignarorum contra hæreticos Albigenſes, & Tholoſanos, & Carcaſſo-
nenſes in terris ſubiectis Comiti Tholoſano veniens de partibus Gallicanis, primo
omnium Biterrim capiunt ciuitatem, eamque incendio tradunt: & in Eccleſia ſan-
ctæ Mariæ Magdalenæ, ad quem ciues, qui prius reſtiterant, confugerant, in ipſo
feſto, vſque ad ſeptem millia occiduntur: & quidem ſatis iuſte, quia primo requiſiti

ex parte

Digitized by Google

A ex parte exercitus, per ſuum Epiſcopum ad ipſos tranſmiſſum, ſcilicet Magiſtrum
Reginaldum de Monte-peſſulano, virum ætate, vita & ſcientia venerandum: quod
hæreticos, qui ibi erant, quos ipſe Epiſcopus qui eos in ſcriptis notauerat, nomi-
naret, redderent: aut ſi iſtud non valerent, quod de ciuitate Catholici exeuntes
dimitterent hæreticos, ne perirent pariter cum eiſdem: quod quidem facere no-
luerunt, ſed ſe aduerſus Deum & Eccleſiam erigentes, exercitui diu ſuperbe reſi-
ſtere præſumpſerunt, in feſto ſanctæ Magdalenæ ac in eius Eccleſia, merito Dei
iudicio capti ſunt, & destructi; quia de ipſa ſancta Maria Magdalena contumelioſe
hæretici blaſphemabant. Itemque in eadem Eccleſia olim retro quadraginta duo-
bus omnis Biterrenſes ciues Dominum ſuum Vice-comitem nomine Trincanellum
proditionaliter, & crudeliter occiderunt: ac Epiſcopo ciuitatis eiuſdem; qui Do-
minum Vice-comitem de manibus ipſorum eripere conabatur, dentes ibidem pa-
riter confregerunt: vt qui Eccleſiam ipſam ſanguine Domini ſui, & Epiſcopi ac
Paſtoris polluerant, ibidem in ſuo ſanguine punirentur. Capta itaque ac deſtru-
cta ciuitate Biterrenſi, Bellatores Domini verſus Carcaſſonam dirigunt ſigna ſua,
vbi hæretici plures erant, quos potenter obſederunt. Sed Rogerius, ſeu Raymun-
dus Rogerij Vice-comes Biterrenſis, & Carcaſſonenſis, nepos Comitis Tholoſani,
B qui prius aufugerat, de Biterrenſi terrore concuſſus, poſt multos vtrinque cona-
tus, pacis conditiones inuenit, vt ciues Carcaſſonenſes in camiſiis, & braccis exeun-
tes inde, ciuitatem obſidentibus reſignarent: quod & factum fuit in feſto Aſſum-
ptionis Beatæ Mariæ ſemper Virginis in Auguſto; ipſo tamen Comite, donec per-
ficerentur quæ pacta erant, in hoſtagio, & cuſtodia remanente, vbi non poſt mul-
tum temporis dyſenteria moritur ipſo anno. Habita autem ciuitate Carcaſſonæ,
fuit inter Prælatos & Barones tractatus habitus per Legatum, & Abbatem Ciſter-
cij, quis præficeretur terræ iam acquiſitæ, & inſiſteret acquirendæ. Electuſque fuit
nobilis vir Simon Comes Montis-fortis, totius ſignifer probitatis, ſuſcepitque in-
iunctum ſibi per Legatum ſedis Apoſtolicæ, terræ Gubernaculum, ac bellum Do-
mini ad Dei gloriam & honorem, & depreſſionem hæreticæ prauitatis.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo decimo Caſtrum Mineruæ fortiſſimum
à Simone Comite cum exercitu Domini in manu valida obſidetur: & poſt multos
inſultus & conatus grauiſſimos mirabiliter obtinetur, vbi centum quadraginta &
amplius perfecti hæretici ſunt inuenti, qui potius elegerunt comburi, quam ad fi-
dem Catholicam conuerti. Subſequenter in eodem anno idem Simon cum exer-
citu Cruce-ſignatorum obtinuit Alzonam, Fanum Iouis, Villam ſancti Vincentij
de Caſtris in territorio Albigenſi, Apamias, Caſtrumque Mirapicis & Sauardu-
num, Lomberium, & Albiam ciuitatem, totamque Diœceſim Albienſem, exce-
ptis quibuſdam Caſtris, quæ tenebat Comes Tholoſanus, Limoſumque & Piuſſa-
num, & quædam alia loca & Caſtella, quorum plura infra breue tempus ab eodem
C Simone receſſerunt, & ad vomitum redierunt, ſed tandem non portauerunt impu-
ne, & recuperata fuerunt. Circa vero finem anni prætaxati in Quadrageſima Pe-
trus Rogerij, qui erat Dominus Cabareti, quod eſt Caſtrum fortiſſimum in Carcaſ-
ſeſio, compoſuit cum Comite Simone, Caſtrumque Cabareti ſibi reddidit, & Comes
dedit ei terram aliam competentem. Eodem anno Domini milleſimo ducenteſimo
decimo inuenti fuerunt Pariſiis viginti quatuor Hæretici, in quibus erant aliqui ſa-
cerdotes, quorum aliqui conuincuntur, alij comburuntur, alij includuntur. Eo-
dem tempore pueri vltra viginti millia ſomniis decepti Cruce-ſignantur, & Marſi-
liam, atque Brunduſium diuerſis agminibus venientes inanes redeunt.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vndecimo circa Paſcha, Simon Comes
Montis-fortis Athleta Chriſti cum èxercitu Signatorum obſedit Caſtrum Vauri
fortiſſimum & munitum in Diœceſi Tholoſana, in quo plures hæretici habeban-
tur, & poſt magnos vtrinque conatus, & inſultus grauiſſimos, captum fuit Caſtrum
& redditum Comitis voluntati, in feſto Inuentionis ſanctæ Crucis, in quo inuenti
fuerunt hæretici perfecti circiter quadriginti, quos Princeps Catholicus, & pere-
grini Cruce-ſignati, cum nollent conuerti ad fidem Catholicam, flammis exuſtos
materialibus, igni concremandos perpetuo aſſignarunt. Almericum vero Magna-
tem Nobilem, Dominum Montis-Regalis, & Lauriaci, qui Caſtrum ſuſceperat de-
fendendum, cum quibuſdam nobilibus ſuſpendio eleuauit, cæteroſque generoſos
circiter octoginta gladio conſummauit. Geraldam vero Dominam dicti Caſtri,

Digitized by Google

ſororemque dicti Almerici hæreticam, proiectam in puteum fecit lapidibus cumu- A
lati vulgus vero ſub conditionibus eſt ſeruatum. Capto Caſtro Vauri, Simon Co-
mes cum exercitu mouens Caſtra venit ad Caſtrum, quod dicitur Mons-Iouis, vbi
à Comite Fuxenſi, & Rogerio Bernardi filio eius, peregrini Cruce-ſignati paulo
ante fuerant crudeliter interempti, qui cum indulgentia peccatorum veniebant in
auxilium, & ſuccurſum eiuſdem Comitis Simonis ad exercitum Domini verſus
Vaurum: dum autem exercitus appropinquaret ad Caſtrum, apparuit in loco, vbi
occiſi fuerant peregrini, columna ignis lucens & deſcendens ſuper corpora occi-
ſorum, qui iacebant reſupini, brachium in modum Crucis extenſis. Venerabilis
vir Fulco Epiſcopus Tholoſanus præſens & fuit, & vidit & teſtimonium perhibuit
veritati. Ad prædictum igitur Caſtrum Comes perueniens, illud funditus euertit:
inde vero progrediens ad Caſtrum, quod Caſſer dicitur, Dei exercitus properauit,
& expugnato eo, atque capto, inuenti fuerunt hæretici perfecti circiter ſexaginta,
quos Fulco Epiſcopus Tholoſanus, & alij Epiſcopi, qui erant in exercitu, ad con-
uerſionem monuerunt; qui nullo modo voluerunt conuerti, ideoque ibidem com-
buſti, conuerſi ſunt in infernum. Quibus geſtis Fulco Epiſcopus Tholoſanus, qui
erat in exercitu prædicto, mãdauit præpoſito Eccleſiæ Cathedralis S. Stephani, aliiſ- B
que clericis, vt de ciuitate Tholoſana egrederentur, qui iuſſa complentes nudis pedi-
bus cũ corpore Chriſti egreſſi ſunt de Tholoſa. Deinde Comes Simon cepit Caſtrum
Montis-Ferrandi, & quædam alia Caſtra: & Caſtrum nouum de Arrio muniuit, quod
Comes Tholoſanus combuſſerat, & vacuum reliquerat paulo ante. Demum Comes
Simon pertranſiens Tarnum fluuium in Diœceſi Albienſi obtinuit Rapiſtagnum,
Montem-Acutum, Galliacum Cauſacum, ſanctum Marcellum, Guepiam, & ſanctum
Anthoninum: quæ loca poſtmodum rebellarunt, ſed non tulerunt impune. Eodem
anno Domini milleſimo ducenteſimo vndecimo, menſe Iulij, Comes Simon cum
exercitu Cruce-ſignatorum obſedit Tholoſam, erant autem cum exercitu eius Co-
mes Barrenſis & multi Nobiles de Alemania. Intus vero erant Comites, Tholoſa-
nus & Conuenarum & Fuxi, & milites multi. Fueruntque vtrinque inſultus, &
conatus bellici complures: ſed deficientibus victualibus exercitui, compulſus eſt
recedere ab opinione, & progrediens inde verſus Apamias, cepit Altamripam, &
muniuit, & peruenit Apamias, & Varillas, & cepit, ac muniuit: & penetrans Ca-
ſtella Comitis Fuxi plurima deuaſtauit, & Burgum Fuxi, totum combuſſit: dein-
de rediens, & accedens, Caturcum, ab Epiſcopo, & Caturcenſibus in Dominum
eſt receptus. Eodem anno Domini milleſimo ducenteſimo vndecimo, quarto Idus
Auguſti, Mafredus de Bellouiſu, vir Catholicus, ſæpius adhortans, conſobrinum
ſuum Raymundum Comitem Tholoſanum, vt hæreticæ prauitatis ſectam penitus
relinqueret, ſed in caſſum, quia eius monitis acquieſcere noluit. Quare prædictus
Mafredus cenſuram Apoſtolicam dubitans, erga Epiſcopos, & Comitem Montis- C
fortis, ſe recepit, à quibus fuit humaniter receptus. Paulo poſt prædictus Comes
Raymundus Tholoſanus ob odium ſui Conſobrini Mafredi, eius Caſtrum de Bello-
viſu & Villam Montis Giſcardi prope Caſtrum obſedit, & totam Baroniam demo-
liuit, familiam dicti Caſtri trucidando, duobus tantum liberis ſaluis per domeſti-
cam pediſſequam, quæ ſe occultans clam Raymundo Comite, illos liberos in par-
tibus Bearniæ tranſtulit.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo duodecimo Miramolinus Rex Africæ
bellum grande indixerat Chriſtianis conuenientibuſque quinque Regibus noſtris
in ipſum prælium contra eum victoriam cum Dei adiutorio habuerunt: in quo præ-
lio, ſicut publice ferebatur, Sarracenorum circiter centum millia ceciderunt: ob-
tinueruntque noſtri poſt bellum protinus Calatrauam, Sarracenorum Rege turpi-
ter fugiente. Anno eodem Domini prætaxato milleſimo ducenteſimo duodecimo,
tertio Nonas Iunij Caſtrum Pennæ Ageneſij fortiſſimum à Simone Comite Mon-
tis-fortis cum exercitu Cruce-ſignatorum in manu valida obſidetur, & poſt pluri-
mos inſultus, & conatus bellicos Caſtrum capitur, & obtinetur in feſto ſancti Ia-
cobi Apoſtoli. Eodemque anno in vigilia Aſſumptionis beatæ Mariæ ab eodem
Comite Simone cum exercitu Cruce-ſignatorum obſidetur villa Moiſſaci valde
fortis, quæ Tholoſano Comiti adhærebat, & contra Eccleſiam rebellabat, hære-
ticiſque fauere videbatur, & in ſequenti feſto Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis
capta fuit, fueruntque ruptarij, qui intus inuenti ſunt, penitus trucidati. Eodem
anno

A anno Domini milleſimo ducenteſimo duodecimo, in menſe Februarij, Ludouicus primogenitus filius Regis Franciæ Philippi mitiſſimus Iuuenis, & bonæ indolis adoleſcens ſigno Crucis ſe conſignauit contra hæreticos, credentes, & defenſores eorum Albigenſes, & Tholoſanos, & eius amore & æmulatione plurimi milites ſignum eiuſdem Crucis viuificæ aſſumpſerunt: fuitque motionis dies Cruce-ſignatorum contra hæreticos præfixa in Octauis Paſchæ: ſed propter guerras Regis Franciæ interim ſuſcitatas oportuit ipſum Ludouicum, & Cruce-ſignatos ab executione propoſiti retardari triennio.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo decimotertio, Petrus Rex Arragonum habens ſecum magnum exercitum. Arragonum, & Catalanorum, ac & Comites Raymundum Tholoſanum, & Fuxenſem ac Conuenarum, ciueſque cum populo Tholoſano cum exercitu copioſo vſque ad centum millia pugnatorum exeuntes de Tholoſa, obſederunt Caſtrum Murelli ſitum in ripa Garumnæ non longe à Tholoſa, cum magna potentia & maiore ſuperbia contra Deum & Eccleſiam, & contra Dei Athletam Simonem Comitem Montis-fortis, qui cauſam Dei, & fidei pro obedientia, ratione Eccleſiæ contra hæreticos, & credentes, ac fautores ipſorum aſſumpſerat & gerebat & dictum Caſtrum ſtabiliuerat contra fidei inimicos, dimiſ-
B ſis ibidem paucis tunc militibus, quos habebat, cumque innotuiſſet Simoni Comiti memorato de Fano Iouis, vbi tunc erat tanquam Leo fortiſſimus, obſeſſis ſuis in ſuccurſum properat, & ſequenti die Mercurij cum exercitu Cruce-ſignatorum Dei & ſeptem Epiſcopis, ac tribus Abbatibus, de mandato Legati ſedis Apoſtolicæ Archiepiſcopi Narbonæ, ad Caſtrum Murelli perueniens, ad ſuos, videntibus & inuitis aduerſariis, introiuit. Præfati autem Epiſcopi cæperunt, miſſis ad Regem nunciis, quæ paciſerant quærere, & tractare, qui & nudis pedibus decreuerant ad eum accedere, vt tantam cordis eius duritiam emollirent, & conſulerent ei, ac populo pereunti: Cumque miſiſſent nuncium ad Regem, qui talem Epiſcoporum nunciaret aduentum, ecce Rex aduerſus hoſtes inſiluit, & impugnauit. Cumque præfatus Rex nec monitis, nec inbibitionibus Apoſtolicis per deſtinatas literas ſibi factis, nec piis precibus, & exhortationibus Prælatorum à male incæptis vellet deſiſtere; quamuis plene ſibi innotuiſſet, quod præfati Comites, ac defenſores eorum erant graui vinculo anathematis innodati, eo quod Dei Eccleſiam impugnarent, & hoſtes fidei manifeſtius defendebant, & ſub ipſorum Dominio pullulabant hæreſes, & multiplicabantur hæretici contra fidem; ſequenti die Iouis in vigilia Exaltationis ſanctæ Crucis memoratus Simon vir Catholicus cum exercitu Cruce-ſignatorum, quem modicum tunc habebat: ſed Deo non eſt difficile pugnare in multitudine, aut cum paucis: decreuit exire in campum obuiam obſeſſoribus confidenter. In exercitu ſiquidem Simonis inter milites & ſeruientes in equis non erant amplius quam octiginti, pedites autem pauci: ita quod ſimul eſſe poterant quaſi mil-
C le. In exercitu autem Regis, & Comitum ex aduerſo circiter centum millia credebantur. Ita quod pugiles Chriſti factis confeſſionibus peccatorum, & audito ex more officio diuino, ciboque ſalutari Altaris refecti, & Prandio ſobrio confortati arma ſumunt, & ad prælium ſe accingunt. Benedictione itaque Epiſcoporum percepta, adoratoque in manu Epiſcopi Tholoſani viuificæ ligno crucis & conceſſa plena indulgentia peccatorum, exeunt extra Caſtrum. Ordinatis igitur aciebus ex aduerſo à Rege, cum Comitibus ad Campum veniunt, & ad pugnam. Comeſque Simon, ac ſui tribus ordinibus, vſu vt optime nouerant, militari, tanto impetu in hoſtes irruunt, quod ipſos in primo congreſſu à campo, vt ventus à facie terræ puluerem, propulſauerunt: deinde ad Regis aciem, vbi vexillum eius nouerant, ſe conuertunt; tantaque preſſura in ipſum irruunt, quod armorum colliſio, & ſonitus ictuum per aëra longius ferebantur, ac ſi multæ ſecures nemora detruncarent. Mortuus eſt Rex ibidem, & Magnates plures de Arragonia circa ipſum, virtuſque altiſſimi per manus ſeruorum ſuorum hoſtes ſuos confregit, & comminuit in momento. Terga enim vertentes, in fugam tres Comites, & alij plures, facti ſunt tanquam puluis à facie venti, & Angelus Domini perſequens eos erat. Igitur quidam turpiter fugientes, turpi fuga mortis periculum euaſerunt, alij vero vitantes gladium aquæ periculo perierunt, complures fuerunt in ore gladij deuotati. Ex Tholoſanis autem multa millia, tam gladio cæſi, quam in flumine ſunt ſubmerſi. Erat autem videre humana pietas, & audire lamenta Tholoſæ plangentium mortuos ſuos,

quando vix vacabat domus, quæ plangendum mortuum non haberet; vel quem A
credebat in carcere mortuum. Quamuis autem præ multitudine ſciri non potuerit certus numerus hoſtium proſtratorum, æſtimati tamen fuerunt vſque ad viginti millia tam occiſorum gladio, quam in Garumnæ flumine ſubmerſorum. De militibus autem Chriſti ſolus vnus interemptus eſt in conflictu & paucíſſimi ſeruientes.

INTERIM autem dum bellum Domini gerebatur, ſeptem Epiſcopi qui conuenerant, Fulco Tholoſanus, & Guido Carcaſſonenſis & Seditius Agathenſis, Vticenſis Lodouenſis, & Conuenarum, ac tres Abbates, ſcilicet de Claraco, de Villa-magna, & ſancti Tyberij, cum ſuis clericis, & aliquibus Religioſis, inter quos erat Religioſus Dei Amicus frater Dominicus Canonicus Oxomenſis, poſtmodum fratrum Prædicatorum Ordinis inſtructor, & inſtitutor, Eccleſiam intrauerunt, exemplo Moyſi in bello Ioſue, leuantes manus in cælum, deprecantes Dominum pro ſeruis ſuis, qui ſe mortis eminentis periculo pro eius nomine, ac fide exponebant: Orantes vero, ac clamantes in cælum tantum mugitum pro imminenti anguſtia immittebant, quod vlulantes videbantur potius, quam orantes: Poſthæc præcepit Nobilis Comes Simon, quibuſdam de ſuis, videlicet prætaxato Mafredo de Bellouiſu, & aliis, vt adducerent eum ad locum, vbi Rex Arragonum B
fuerat interemptus: veniens ad locum, inuenit corpus Regis proſtratum in medio campo, pariter & nudatum, pedites ſiquidem eum nudauerant armis ſuis. Piiſſimus autem Comes videns Regem iacentem proſtratum, deſcendit de equo, alterum Dauid ſuper Saul repræſentans. Chriſtianiſſimus autem Comes habita victoria glorioſa, intelligens tantum miraculum Dei virtute, non viribus humanis eſſe factam, ab illo loco vbi deſcendit, modico pedibus ad Eccleſiam perrexit, omnipotenti Deo pro collata victoria gratias redditurus, equumque ſuum & arma pauperibus in Eleemoſynam erogauit. Præmiſſa vero de pugna, & cauſa eius, & victoria ſubſequuta, memorati ſeptem Epiſcopi, & Abbates ſerioſius conſcripſerunt, & ſub ſigillorum ſuorum teſtimonio vniuerſis Chriſti fidelibus tranſmiſerunt.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo decimo tertio, Philippus Rex Franciæ Flandriam vaſtat, & acceptis obſidibus de Gandauo, Ipra, Brugis, Inſula, & Duaco, in Franciam rediit cum eiſdem, cepitque in bello campeſtri Comites Flandriæ Ferrandum, & Bononiæ Reginaldum: & in locis, quæ ſibi ipſi elegerant, atque diuiſerant, ſi fortuna fuiſſet eis ad votum, cuſtodiendos ſtatuit vinclis mancipatos. Et ipſo tempore Ludouicus filius eius in Aquitaniam currens contra Regem Angliæ Ioannem, ipſum fugientem ab eius facie effugauit.

EODEM tempore obiit Maria de Lignies fæmina mirabilis, in territorio Leodicenſi, cuius vitam admirabilem ſcripſit Magiſter Iacobus de Vitriaco poſtmodum Cardinalis.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo decimo quarto, Comes Simon Montiſ- C
fortis cum exercitu Cruce-ſignatorum Dei, cæpit hæc Caſtra, quæ ſequuntur, in quibus hoſtes fidei, & Eccleſiæ, aut pacis turbarores, & Ruptarij habitabant, & refugiebant, videlicet Mauuiliacum Caſtrum, quod eſt in Diœceſi Ruthenenſi, quod pœnitus deſtructum fuit, in quo inuenti fuerunt ſeptem hæretici perfecti, de ſecta Valdentium, qui ibidem coram Domino Roberto Legato perducti, ſuam perfidiam ſunt confeſſi, à qua nolentes recedere, à peregrinis Cruce-ſignatis combuſti fuerunt ibidem. Item cepit Montem-Piſatum in Diœceſi Agennenſi, quod hoſtes audientes aduentum exercitus Domini, vacuum dimiſerunt, Caſtrumque Cruceſignati pœnitus deſtruxerunt. Item ſecundo cepit, ac recuperauit Marmandam, expulſis inde aduerſariis, & fugatis; muniuitque turrem maiorem, cæteras autem turres, partemque murorum diruit. Deinde Caſſolium Caſtrum fortiſſimum in territorio Agennenſi, in quo ſedes hæreticorum vna de principalibus erat in Ageneſio, & fuerant ab antiquo homines Caſtri illius peſſimi & bis antea recidiuerant, & iam tunc rebellabant, quos obſedit Comes Simon in fortitudine magna, & poſt multos labores, inſultus mirabiles, ac conatus, vir tandem Dei virtute Caſtrum cepit, comburi fecit, & plures ex aduerſariis in ore gladij fuerunt perempti, cæterique fugerunt: captumque & caſſatum eſt Caſſanolium decimo ſexto Kalendas Septembris. Inde vero progredientes ad Caſtrum Domæ in Petragoricenſi Diœceſi, vbi habitabant pacis & fidei inimici, inuenerunt quidem Caſtrum vacuum defenſore, quia timore perterriti aufugerant à facie exercitus Domini, venientes vbi, turrim

A turrim fortiſſimam Comes fecit dirui, & ſubfodi. Item Caſtrum Montis-fortis ibidem prope Comes fecit diruit vbi erat Dominus Caſtri Bernardus de Canſuaco inhumanus homo, imo potius crudelis beſtia: habebatque adiutorium ſimile ſibi in malitia vxorem, quæ erat ſoror Vice-comitis Turænæ, quæ nequitiam Ieſabel ſuperabat captumque fuit Caſtrum nouum ibidem propè, non quidem impar cæteris, quod non fuit deſtructum, ſed reſeruatum, vt inde per hoc poſſet melius Comes pacis compeſcere turbatores. Quartum Caſtrum nomine Bainacum cæpit Comes Simon: erat Dominus dicti Caſtri humiliati. In prædictis quatuor Caſtris, ſcilicet Domæ, Monte-forti, Caſtronouo, Bainaco Petragoricenſis Diœceſis acentum annis; & antea, ſedes fuerat ſathanæ. Ab ijs egreſſa fuerat iniquitas ſuper faciem terræ illius, quibus ſubiugatis reddita eſt pax, Et tranquilitas, non ſolum Petragoricenſibus, & Carurcenſibus, ſed & Agennenſibus, & Lemouicenſibus pro magna parte. Progreſſis idem Comes cum ſuis venit figiacum, cepitque Caſtrum, quod dicitur Capdenacum, vbi ab antiquo nidus fuerat & refugium tyrannorum: & inde venit Ruthenam ciuitatem, vbi Comes Ruthenenſis poſt aliquantulum altercationis de recognoſcenda terra, & homagio; tandem recognouit terram ſuam
B ſe tenere à Simone Comite Montis-fortis. Erat prope Ruthenam Caſtrum quoddam valde forte, quod dicitur Seueracum, in quo pacis, & iuſtitiæ turbatores Ruptarij habitabant: quod cum Dominus dicti Caſtri nollet reddere Comiti Simoni, fecit ipſum protinus obſideri, captumque fuit Caſtrum in manu valida, & potenti, hyeme aſperrima non obſtante. Tandem Dominus eiuſdem Caſtri de Seueraco fecit homagium Comiti Simoni, & reddidit Caſtrum, & ad familiaritatem & gratiam Comitis eſt receptus.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo decimo quarto in quindena Dominicæ natiuitatis, Magiſter Petrus de Beneuento, Apoſtolicæ ſedis Legatus, Diaconus Cardinalis, tenuit apud Montem-peſſulanum celebre Concilium Prælatorum, in quo fuerunt congregati quinque Archiepiſcopi, ſcilicet Narbonenſis, Auxitanus, Ebredunenſis, Arelatenſis, Aquenſis; fueruntque Epiſcopi viginti octo, & multi Abbates, & alij Eccleſiarum Prælati; plures quoque de Baronibus terræ conuenerunt. Petiitque Conſilium, dictus Legatus ab omnibus Prælaris, cui melius, & vtilius ad honorem Dei, & ſanctæ Matris Eccleſiæ, & pacem terræ, ad expurgandamque ſpurcitiam labis hæreticæ, concedi, & adſignari deberet Tholoſa, quæ in manu Legati ſe poſuerat datis obſidibus, nec non & aliæ ciuitates, & Villæ, ac terræ, quas exercitus Cruce-ſignatorum acquiſierat. Omneſque ac ſinguli, Prælati, nullo excepto, vnanimes, vno voto nobilem Chriſti Athletam Simonem Comitem Montis-fortis in totius terræ illius Dominum, & principem elegerunt; miſeruntque inde Prælati, & Legatus cum literis ſuis ad Innocentium Papam, Archie-
C piſcopum Ebredunenſem Bernardum nomine ſupplicantes humiliter, & inſtanter, vt electum virum Simonem confirmaret, & concederet in illius terræ Dominum, & Monarcham: quod & factum fuit.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo decimo quarto Ludouicus filius Regis Franciæ Philippi primogenitus, qui triennio iam tranſacto crucem contra hæreticos Albigenſes, & Tholoſanos aſſumpſerat: ſed multis grauibus guerris præpeditus, iter arripuit ad partes Albigenſes, & Tholoſanas, vt votum ſuæ peregrinationis expleret: veneruntque cum ipſo multi nobiles, & potentes per Lugdunum, & Valentiam & Prouinciam. Cumque eſſet in villa ſancti Ægidij cum nobili Comite Simone Montis-fortis, venerunt nuncij Domini Papæ cum pluribus litteris ad Legatum, & Prælatos, & Simonem memoratum, in quibus continebatur, quod ipſe Papa totam terram, quam ipſe tenuerat Comes Tholoſanus; terras item eas quas Cruce-ſignati acquiſierant, & quas Legatus tenebat per obſides, & cuſtodes, commendabat eidem Simoni Montis-fortis cuſtodiendas, donec in Concilio generali, quod in Calendis Nouembris illius eiuſdem anni Romæ conuocauerat, de terris prædictis plenius ordinaret. Forma vero ſcribendi Papalis literæ ad Comitem, quæ in geſtis eiuſdem Comitis inuenitur, pulcherrima erat valde: Datum Laterani quarto nonas Aprilis, Pontificatus ſui anno decimo octauo. Cumque memoratus Ludouicus cum Legato, & Simone Comite, cum ſua nobili

Comitiua, inde perueniſſet Biterrim, de voluntate Legati, & conſilio Prælatorum A ita extitit ordinatum, quod Ludouicus de voluntate & auctoritate Legati faceret dirui muros Narbonæ, & Tholoſæ, & quorumdam Caſtrorum, eo quod per munitiones illas Chriſtianitati euenerant multa mala. Mandauitque Ludouicus ciuibus Narbonenſibus; vt ad arbitrium duorum militum; quos ad hoc miſit Narbonenſibus infra tres ſeptimanas diruerent muros ciuitatis: ceperuntque ciues Narbonæ muros diruere ſuos. Comes vero Simon, tradita ſibi terra iuxta formam mandati Apoſtolici à memorato Legato Magiſtro Petro de Beneuento Diacono Cardinali, Legatuſque perrexerunt ad caſtrum Apamiarum, vbi venit ad Legatum Comes Fuxi; ibique commendauit, tradidit Legatus Comiti Simoni caſtrum Fuxi, quod diu tenuerat in manu ſua. Comes autem Simon ſtatim miſit milites, & caſtrum Fuxi accepit & muniuit. Miſerat autem Comes paulo ante Guidonem de Monte-forti Germanum ſuum, & milites cum eo, ad recipiendum ex parte eius Tholoſam: receperuntque exparte ſua iuramenta fidelitatis à ciuibus Tholoſanis, præceperuntque eis vt muros diruerent ciuitatis. Acquieuerunt que ciues, licet inuiti, nimiumque dolentes, & cæperunt diruere muros ſuos. Veneruntque illis diebus, tam Ludouicus, quam Legatus, & Comes Simon Tholoſam: indeque Ludouicus, & ſui peracto peregrinationis termino quadraginta dierum, in Franciam redierunt; Legatus vero rediit ad Concilium generale; Comes vero Simon tenuit Curiam magnam valde. B

Anno Domini milleſimo ducenteſimo decimoquinto, in Calendis Nouembris, Innocentius Papa tertius, Pontificatus ſui anno decimo octauo, conuocatis Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus & aliis Eccleſiarum Prælatis, Romæ in Lateranenſi Eccleſia celebrauit Concilium generale, in quo fuerunt Epiſcopi quadringinti duodecim, inter quos ſteterunt de præcipuis Patriarchis, duo videlicet Conſtantinopolitanus & Hyeroſolimitanus: Anthiochenus vero graui languore detentus, venire non potuit, ſed miſit pro ſe Vicarium Autairodum Epiſcopum: Alexandrinus vero ſub Sarracenorum dominio conſtitutus, fecit quod potuit, miſit pro ſe Diaconum Germanum ſuum. Primates autem & Metropolitani fuerunt ſeptuaginta vnus. Cæterum Abbates, & Priores fuerunt octoginti. Vnde cum Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis & aliis Eccleſiarum Prælatis fuit numerus Prælatorum mille ducenti quindecim, Legatorum vero, Regis Siciliæ, Frederici ſecundi, Imperatoris Romanorum tunc elati, in primiſque Conſtantinopolitani, Regis Franciæ Philippi, Regis Angliæ Ioannis, Regis Vngariæ, Regis Hyeroſolimitani, Regis Cypri, Regis Aragonum: nec non & aliorum principum, & magnarum ciuitatum, aliorumque locorum ingens affuit multitudo: interfuitque Concilio ſancto beatus Dominicus tunc Canonicus Oxomenſis, natione Hiſpanus, cum Venerabili Fulcone Epiſcopo Tholoſano profectus, ordinis fratrum Prædicatorum, cuius inſtitutor, & primus pater, & frater extitit, inſtitutionem & confirmationem petens ſedulò, & procurans, quæ tunc ſibi ab eodem Innocentio Papa, oſtenſa primitus cæleſti viſione de ruina Lateranenſis Eccleſiæ cui idem Dominicus humeros ſupponens, eam ſuſtentare videbatur, conceſſa extitit, & promiſſa, & anno ſequenti fuit à ſucceſſore Honorio Papa tertio conſummata. Interfuerunt quoque prædicto Conſilio, Raimundus quondam Comes Tholoſanus & Raimundus filius eius, ac Comes Fuxi, pro recuperatione terræ ſuæ, quam perdiderant ſupplicantes. Comes vero Simon illuc miſit pro ſeipſo Guidonem de Monte-forti Germanum ſuum. Fuitque in ipſo Concilio per Papam Innocentium Comitatus Tholoſanus adiudicatus, & datus Simoni Comiti Montis-fortis, & heredibus ſuis, cum tota terra, quam acquiſierat cum exercitu Cruce-ſignatorum. Priuato inde per ſententiam Comite Tholoſano fuitque eidem Comiti, traditum ad libitum caſtrum quod Tholoſæ dicitur Narbonæ: ſic enim caſtrum Tholoſanum appellatur vſque in hodiernum diem, fuit quoque iuratum eidem dominium à ciuibus, atque Burgenſibus Tholoſanis: & ipſe habitus, & nominatus pro Comite Tholoſano, & à Notariis ponebatur Comes in publicis inſtrumentis. Fecitque dirui muros ciuitatis & parietes Burgi & æquari foſſata & turres domorum fortium deſtrui, quæ erant in villa, vt vltra non auderent inſurgere contra ipſum, & catenas fecit à compitis remoueri. Poſt reditum vero nunciorum ſuorum à Concilio, Comes Simon C

perrexit

A perrexit in Franciam ad Regem Franciæ Philippum, vt ab eodem terram reciperet, quæ de Feudo Regis erat fuitque receptus à Rege honorificè, ac benignè; inueſtiuitque Rex eumdem Simonem pro ſe, & heredibus ſuis de Tholoſa, ac de tota terra, quam in Feudo ſuo acquiſierant Cruce-ſignati contra Hæreticos, & eorum defenſores: & confirmauit Rex eidem ducatum Narbonæ. Cumque Comes Simon nundum rediiſſet de Francia, interim Raimundus Iunior filius Raimundi Senioris, quondam Comitis Tholoſani, facta coniuratione cum Auinionenſibus & Carcaſſonenſibus, & Maſſilienſibus, terram occupat vltra Rhodanum, nec non & Bellicadrum Caſtrum, quod eſt citra in ripa Rhodani in regno Franciæ, quod fuerat Comitis Tholoſani. Contra quem Guido de Monte-forti, Germanus Comitis Simonis; & Amalricus, primogenitus eiuſdem Simonis, collecto exercitu mox occurrunt. Tandemque idem Simon, poſtmodum accurrens aduenit, & obſedit exterius obſidentes: ſed cum nihil proficeret, ab obſidione receſſit ipſe propter quod multi, qui latebant, cornua contra Simonem Comitem extulerunt, & plura oppida, & villæ hoſti eius breuiter adhæſerunt.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo decimoſexto, ciues Tholoſani ſubeſſe
B Comiti Simoni detrectantes, quadam ſe inobedientia ſubtrahebant, & moleſte ferebant iugum in priſtinæ præiudicium libertatis. Ipſe vero Comes Simon timens, ne niſi eos præueniret in tumorem ſe erigerent altiorem, conſilium habuit, vt eos armis inuaderet, & rigore ſuperbiam caſtigaret. Veniens itaque in manu valida, inuaſit in locis pluribus, igne immiſſo, vt duplici gladij, & flaminis, turbine terrerentur, & facilius turbarentur. Qui econtrario vires viribus opponentes, Comitis & ſuorum impetum retulerunt. Sed mox Fulco Epiſcopus Tholoſanus vt periculis occurreretur imminentibus, de pace tractauit, & concordia inter partes; & Tholoſani aciem ferri argento retundere probauerunt. Erat vero Comes extenuatus propter ſumptus, quos fecerat apud Bellicadrum, & pecuniis indigebat: quod præſumentes, Comiti ſub boni ſpecie perſuaſerunt, vt pro emenda reciperet à ciuitate, & à Burgo triginta millia marcharum argenti, quæ bene ſolui poterant, vt eius gratiam obtinerent: qui Conſilio Architophel acquieuit, & periculum non præuidit: ſciebant enim qui talia ſibi ſuadebant, quod in illa pecunia colligenda, multa in offenſionem vniuerſorum, & ſingulorum committerentur, quibus cogerentur affectare priſtinam libertatem, & ad ſe antequum Dominum reuocare: facta namque tallia quæ debebantur, cum dura & graui inſtantia petebantur; & propter pignorum extorſionem domorum oſtia claudebantur, ſub qua gemebat populus ſeruitute. Interim tractabatur ſecretò cum Comite veteri in Hiſpania peruaganti, qualiter Tholoſam rediret, & fieret quod optabat, ſicut factum extitit infra annum. Deinde Innocentius Papa tertius, cum propter ſubuentionem
C terræ ſanctæ inter Piſanos, Genuenſes, & Lombardos pacem intenderet, in itinere ad hoc conſtitutus, apud Peruſium eſt defunctus: ibique in Eccleſia ſancti Laurentij tumulatus, menſe Iulij, anno Domini milleſimo ducenteſimo decimoſexto, Pontificatus ſui anno decimonono. Vocauitque ſedes per vnam tantummodo diem Peruſinis cauſa electionis Papæ ſtrictiſſime arctantibus Cardinales.

HONORIVS tertius, natione Romanus cœpit anno Domini milleſimo ducenteſimo decimoſexto, in menſe Iulij: ſedit annis decem, menſibus octo, diebus viginti tribus. Hic reuocauit Eccleſiam ſancti Laurentij extra muros, quæ dicitur ſancta ſanctorum. Item compoſuit decretales. Hic apud ſanctum Laurentium foris murum Petrum Comitem Altiſiodorenſem in Imperatorem Conſtantinopolitanum coronauit. Hic Honorius Papa Pontificatus primo confirmauit ordinem fratrum prædicatorum, beato Dominico, natione Hiſpano, inſtitutore eiuſdem ordinis, procurante Romæ apud ſanctum Petrum in craſtino ſancti Thomæ, vndecimo Calendas Ianuarij, anno Domini milleſimo ducenteſimo decimoſexto: Cuius ordinis confirmationem Innocentius Papa tertius cæleſti viſione ſibi diuinitus præoſtenſa, eidem beato Dominico conceſſerat in Concilio generali, & ordinem decreuerat confirmare: ſed morte præuentus, non potuit adimplere. Item confirmauit ordinem fratrum minorum, beato Franciſco, Pontificatus ſui anno octauo. Item confirmauit ordinem de Valle Scolarium, Pariſius, anno Domini milleſimo ducenteſimo decimoſeptimo & eodem tempore obiit Guillemus Niuernenſis Epiſcopus, qui duo millia pauperum omni die paſcebat.

VVu ij

Anno Domini milleſimo ducenteſimo decimo-ſeptimo congregatus eſt exercitus in Achon, cum Regibus Hyeruſalem, Cypri, Vngariæ, & Bauariæ Franciſque plutibus, Germanis, redeuntibus vero Vngaris, aliqui Ægyptum applicant, Damiatam capiunt; pereuntque tam fame, quam ferro octuaginta mille Sarraceni. Denique tandem captis Cardinalibus, & templariis, & Hoſpitalariis, totoque exercitu, excepto Rege, qui à Cardinalibus diſcordans receſſerat Damiata quæ per annum à Chriſtianis poſſeſſa fuerat; pro redemptione eorum fuit reddita Paganis. Anno Domini milleſimo ducenteſimo decimo-ſeptimo, cum Comes Simon Guerram longe gereret cum Ademario de Pictaui vltra Rhodanum, obſeruata temporis opportunitate, Raimundus vetus quondam Comes Tholoſæ cum Comitibus Conuenarum, & Paleariorum, & militibus paucis tranſit Pyræneum, & clam intrauit Tholoſam, menſe Septembri, tranſiens Garumnam non Ponte, ſed vado: quod cum pauci ſcirent, quibuſdam placuit, quibuſdam vero diſplicuit. Comes autem Guido de Monte-forti, qui erat intra, tentauit ferro recentem motum compeſcere, ſed repulſus non valuit adimplere. Interim autem dum iſta Comiti Simoni nunciantur, tenenti obſidia apud Creſtum ciues Tholoſani cæperunt contra caſtrum Narbonæ claudere ciuitatem Palis, & fuſtibus, aggeribus & magnis foſſatis. Venienſque Comes Simon cum Domino Bertrando Cardinali, qui miſſus erat Legatus ab Honorio Papa tertio inuaſit in manu valida ciuitatem, tenens ſecum caſtrum, quod dicitur Narbonæ: ſed deffendentibus ſe viriliter ciuibus, nihil potuit illa vice. Denique machinæ vndique eriguntur & mittuntur lapides verſa vice. Mittitur interea in Franciam à Legato Fulco Epiſcopus Tholoſanus, prædicaturus crucem, cum aliis, qui mandatum habuerant in eodem; cum quibus fuit ſupra memoratus Magiſter Iacobus de Vitriaco, vir magnæ honeſtatis, literaturæ, atque eloquentiæ, poſtmodum Epiſcopus Anconenſis, & demum Cardinalis. Et in illa prædicatione multos Cruce-ſignauerunt, qui venerant in illa obſidione, verno tempore ſubſequenti, cum quibus Fulco Epiſcopus ad exercitum eſt reuerſus, cui Comes Simon donauit in eleemoſynam, eiuſque ſucceſſoribus, Epiſcopis Tholoſanis perpetuò caſtrum Virisfolij, cum cunctis villis, & fortiis, quæ erant ſub eiuſdem caſtri Dominio, in quibus erant viginti fortia, vel infra, nihil ſibi retento, niſi quod ſi contingeret ſibi fieri bellum Campeſtre ab aliquo in terra ſua, Epiſcopus vnum militem armatum ſibi in illo prælio exhiberet. Cum igitur labor pugnæ tam obſeſſis, quam obſidentibus, per totam hyemem, tam cum machinis, quam cum aliis inſtrumentis bellicis perduraſſet, Comes Simon roboratus recentibus peregrinis, non tam aggreſſionibus, quæ fiebant extrinſecus, quam & diſcurſibus, qui fiebant circa Villam (quos & ciues impediebant barreriis, & foſſatis) aduerſarios infeſtabat. Cuius demum fuit Conſilium ædificare machinam ligneam, quam Catham vocant, cum qua terram, & ligna pertraherent ad replendum fauſſata, quibus æquatis pugnam cominus inferrent: & effractis clauſuris ligneis inſilirent: cumque quadam die, ſcilicet in craſtino Natiuitatis beati Ioannis Baptiſtæ, infra Catham illam eſſet Comes Simon, immiſſus ab aduerſa parte lapis Mangonelli, cecidit ſuper caput eius, & comminutus expirauit anno Domini milleſimo ducenteſimo decimo octauo, in exercitu Domini, quem gerebat vir per omnia laude dignus: cuius filius Amalricus eius ſucceſſor, & hæres obſidionem tenuit vſque ad feſtum ſancti Iacobi indeque ab obſidione recedens caſtrum deſeruit, quod tenere non poterat Narbonenſe corpuſque paternum apud Carcaſſonam curatum more Gallico exportauit, & inde poſtmodum in Franciam eſt delatum. Vacillante igitur terra caſibus inopinatis, poſt paucos dies caſtrum nouum de Arrio redditur Comiti Tholoſano, quod Comes Amalricus non eſt cunctatus collectis exercitibus obſidere, erectis machinis contra ipſum, tuente illud, & ſtabiliente Raimundo Iuniore, filio veteris Comitis Tholoſani; factumque vna die, quod in quodam inſultu cecidit Guido Comes Bigorræ, filius quondam Comitis Simonis, & frater Amalrici, & confoſſus vulneribus expirauit, cuius corpus decenter curatum in tabulato purpura cooperto remittitur fratri ſuo, & ab æſtatis fine, vſque ad finem hyemis eſt certatum. Soluta autem obſidione à Caſtronouo, Comes Amalricus receſſit verno tempore, affectus tædio & expenſis.

Anno

A Anno autem Domini ſubſequente milleſimo ducenteſimo decimo nono, Ludouicus ſuperius commemoratus, filius Philippi Regis Franciæ, cum in deditionem cepiſſet Rupellam, quam expugnauerat contra Regem Angliæ, cum exercitu ſuo venire aduerſus Tholoſam diſpoſuit peregrinus, cui venienti obuium fuit obſidere Caſtrum quod dicitur Marmanda, in diœceſi Agennenſi, quod fuerat Comitis Tholoſani, quod eiuſdem Comitis mandato Comes Aſtariaci Centullus, & quidam alij nobiles, inter quos erat Arnaldus de Blancha-forti, ſuſceperant deffendendum: & cum per dies aliquos Ludouicus eos expugnari feciſſet, cognoſcentes obſeſſi, quod diu ferre non poterant belli inſtantiam, data eis belli ſecuritate, eius ſe carceri reddiderunt, & Villam: ductique ſunt capti apud Podium-Laurentij ſeruandi, donec qui capti tenebantur à parte altera redderentur. Recedens autem de Marmanda Ludouicus contra Tholoſam, properat recta via; eratque exercitus eius valde magnus. Tholoſamque perueniens ante feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ, decimoquinto Calendas Iunij caſtra ſua diſpoſuit circumquaque erectis machinis, & aggreſſionibus acerrimis obſeſſos quadraginta quinque diebus expugnauit: nec aberat Dominus Bertrandus Legatus, cui negotium erat
B cordi; perfectiſque ſuæ peregrinationis diebus, ab obſidione receſſit Princeps exercitus Ludouicus prima die Auguſti, & in Franciam eſt reuerſus. Et fuerunt, qui capti erant, hinc prænominati viri, & milites reſtituti. Poſt receſſum autem dicti exercitus feruentius guerra excanduit, & plura caſtra ſe reddiderunt veteri Comiti Tholoſano.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo, nata eſt Ioanna filia vnica Raimundi Iunioris, filij Raimundi Comitis veteris Tholoſani, quæ fuit vxor Domini Alphonſi Comitis Pictauienſis, fratris Regis Ludouici. Et anno prætaxato multa ſe oppida eidem Raimundo Comiti reddiderunt, obtinuitque & recuperauit Caſtrum Vauri, & Podium Laurentium, Caſtrumque Montis Regalis, vbi fuit interemptus Alanus de Roſſiaco tunc Dominus dicti Caſtri.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo decimoſeptimo, Fredericus hic à principio viſus eſt bonus, fuitque ab infantia per Eccleſiam tanquam per matrem educatus, & Othone quarto damnato, ad Imperium promotus; ſed poſtmodum auerſus à bono, factuſque eſt Eccleſiæ aduerſarius & tyrannus Eccleſiamque Dei non fouit vt matrem, ſed tanquam nouercam quantum potuit, lacerauit: propter quod Honorius Papa, qui ipſum coronauerat, rebellem ſibi, & Eccleſiæ aduerſarium comperiens, anathematizauit eum, & omnes Barones ab eius fidelitate abſoluit: Imperauit autem non per fas, ſed per nefas, non iure, ſed iniuria tyrannizans annis triginta tribus.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo, mittitur Legatus à ſede Apo-
C ſtolica ad partes Albigenſes, & Tholoſanas, Corradus Ciſtercienſis ordinis, Epiſcopus Portuenſis.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimoprimo, octauo idus Auguſti, beatus pater Dominicus compleuit Bononiæ dies ſuos in bono, & annos ſuos in gloria, plenus miraculis, pluſquam annis.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſecundo, menſe Iulij moritur Bernardus Rogerij, Comes Fuxi in obſidione Caſtri Mirapicis non vulnere, ſed magno vlcere prægrauatus; cui ſucceſſit filius eius Rogerius Bernardi. Eodem anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſecundo, in menſe Auguſti moritur Raimundus ſenior, Comes Tholoſanus, morte præuentus ſubita, quia non potuit quidquam loqui: & ſuperuenientibus fratribus Hoſpitalis ſancti Ioannis Tholoſæ, corpus ipſius ad eorum domum portatum fuit, ſed non eſt traditum ſepulturæ erat enim graui vinculo anathematis innodatus, & vſque in hodiernum diem tenetur, ſicut conſpicitur, inſepultum: cuius filius Raimundus, vltimus Comes Tholoſanus, proceſſu temporis, poſtquam obtinuerat pacem Eccleſiæ & Regis Franciæ, productis teſtibus apud ſedem Apoſtolicam ſuper probando, quod ſigna pœnitentiæ habuiſſet, nullo modo quod ſepeliretur, potuit obtinere.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo tertio, Philippus Rex Franciæ fortunatiſſimus obiit apud Meduntem Caſtrum regni ſui, anno quadrageſimo tertio, qui regnum ſuum plurimum ampliauit: cui ſucceſſit filius eius Ludouicus, ætatis annorum triginta trium, fuitque coronatus in Regem cum Regina Domina

Blanca vxore ſua, filia Regis Caſtellæ, Remis ciuitate, in die transfigurationis Domini, anno Domini prætaxato. A

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo quarto, Lemouicinium, & Petragoricinium, & omnes principes Aquitaniæ, exceptis Vaſconibus, qui erant vltra Garumnam, Ludouico Regi Franciæ fidelitatem promittunt, & ſeruant. Circa idem tempus, Amalricus filius, & heres memorati nobilis viri Simonis Comitis Montis-fortis, & Tholoſæ, videns incolarum terræ inconſtantiam, & quod de die in diem in contrarium abirent, & ad ſuum aduerſarium ſe conuerterent, nec terram defendete præualeret, reſignauit Regi Franciæ Domino ſuo Comitatum Tholoſanum, totamque terram aliam, quam pater ſuus & ipſe habuerant acquiſitam, & ſibi datam in Ageneſio, Albigeſio, Caturco, & Carcaſſeſio, & alibi vbicumque in illis dumtaxat partibus; & in iure ſuo Regem Franciæ fecit totaliter ſucceſſorem. Rex vero contulit Coneſtabilatus officium in tota Francia eidem Comiti Amalrico, quem nouerat virum prouidum, ac ſtrenuum, & expertum in exercitio militari. Eodem tempore terræ motus factus eſt magnus in Lombardia, ita quod multæ domus, turreſque ceciderunt, multi quoque homines mortui ſunt. In diebus illis miſſus eſt Legatus ad partes Albigenſes, & Tholoſanas Romanus, ſancti Angeli Diaconus Cardinalis, vir magnæ diſcretionis, acceptus Deo, & hominibus, atque ſufficiens tantis negotiis pertractandis, qui cum Dei auxilio induxit Ludouicum Regem Franciæ, vt ſeruatum ſibi negotium, imperactum ſub aliis, in partibus Albigenſibus, ac Tholoſanis in Prouincia, ipſe aſſumeret peragendum. Quod idem Rex tanquam Deo deuotus, atque magnanimus acceptauit. B

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimoquinto menſe Februarij, obiit Bernardus Comes Conuenarum, maritus Dominæ Mariæ de Monte-peſſulano, quæ poſtmodnm fuit mater Domini Iacobi Regis Aragonum: fuitque ſepultus Comes apud Montem-ſalues. Circa idem tempus obiit Dominus Arnaldus Amalticus Archiepiſcopus Narbonenſis, Ciſtercienſis ordinis, cui ſucceſſit Dominus Petrus Amelij, eius Eccleſiæ maior Archidiaconus.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimoſexto, tempore verno, quo Reges ſolent ad bella procedere, benedictus à Domino, Dominus Ludouicus Rex Franciæ regreſſus cum exercitu innumerabili Crucis-ſignaculo inſignito; vna cum Domino Romano Legato ſibi adhærente, verſus Lugdunum dirigit iter ſuum, eligens terræ planitiem quadrigis accommodam, flumen Rhodani nauigio portandis copiis opportunum. Quibus venientibus ex villis, & oppidis, quæ erant Comitis Tholoſani, conſules occurrebant, & Regi forralitia tradebant, & ad ſuam dabant obſides voluntatem: quos etiam ciues Auinionenſes, datis obſidibus, præuenerunt. Cumque in vigilia Pentecoſtes illuc veniſſet Rex, & Legatus, Iamque pars non parua exercitus tranſiuiſſet per Pontem, idem ciues Auinionenſes timore, vbi timor non erat rationabilis, trepidantes de Barragio, ſi permitteretur per villam incedere multitudo, portas ciuitatis percludunt, Regi tamen cum paucis tranſitum permittentes, aut haberet tranſeundi ſub rupe via artiſſima optionem. Quod Rex tam periculoſum, quàm opprobrioſum videns ſibi, noluit attentare, niſi tranſitum per ciuitatem liberum inueniret: quod eis denegantibus & reſiſtentibus, Rex manſit in loco, & iuſſit erigi tentoria, & caſtra metari ordine militari; & erectis petrariis, & aliis bellicis inſtrumentis, cœpitque impugnare fortiter ciuitatem: ciuibus machinas, contra machinas erigentibus & viriliter ſe deffendentibus ex aduerſo. Interim autem præmittitur à Legato, & à Rege Dominus Petrus Amelij, Archiepiſcopus Narbonenſis, verſus partes Tholoſanas, vt inuitaret ad pacem Eccleſiæ, qui præueniens eos, Caſtra & bonas villas, & Dominos eorum, pacem Eccleſiæ, & Regis promittens eis, confœderauit Eccleſiæ, atque Regi, nullo fere excepto, à parte ſuperiori vſque ad portas Tholoſæ: Iurauerun tque Regi & Eccleſiæ adhærere, claues etiam Carcaſſonæ Regi à ciuibus in exercitum deferuntur. Comes autem Fuxi Rogerius Bernardi pacem requiſiuit, ſed illa vice qualem voluerat non inuenit. Interea ciues Auinionenſes, quorum Dominus ſuperbiam humiliare decreuerat, per hanc viam tribus menſibus expugnati, ſeque in viribus impares cognoſcentes, ſub certis conditionibus ſuam Legato, & Regi liberant ciuitatem, pridie idus Septembris, qui & C

ruina

A ruina murorum & pœnis aliis ſunt mulctati. Multi autem in exercitu diuerſis ægritudinibus moriuntur: nec fuit parua gratia Dei, quod cito in deditionem receperunt ciuitatem. Vix enim poſt receſſum exercitus diebus lapſis quindecim, erupit Durentia fluuius, cum ſuo alueo, cum tumore tanto, quod planitiem illam, in qua Caſtra Regis erant, cooperiens occupauit, vt non potuiſſet exercitus remanere. Capta itaque Auinione, Rex verſus Biterrim, & Carcaſſonam dirigit viam ſuam, Legato continue comitante. Nec deerat Venerabilis Fulco Epiſcopus Tholoſanus, quem, dum eſſent in exercitu, aut in itinere, nemo pro ſua largitate noſſe poterat exulaſſe: erat quippe pro ſuæ bonitatis fama & laboris, quem pro fide ſuſtinuerat, omnibus Reuerendus. Cum autem veniſſet Apamiam Rex, ibi multa conſilio Cardinalis Legati ad honorem Dei, & libertatis Eccleſiæ ordinauit, & maximè contra contemptores clauium Eccleſiæ, animaduertens ſtatuto neceſſario & ſalubri, de quo fit mentio in Concilio Narbonenſi, ſequenti mox quadrageſima celebrato, quod incipit: Fœlicis recordationis. Exeuntes autem Apamiam per Bellum-podium, vbi iacuerunt, venerunt ad Caſtrum-nouum, & inde apud Podium-Laurentium, vbi ſimiliter pernoctauerunt, & inde die altera apud Vaurum; & inde profecti ſunt Albiam. Relictoque cuſtode terræ, Domino Imberto de Bello-
B ioco, viro bellicoſo & labori expoſito, cum manu maxima bellatorum reuertitur Rex & Legatus per Aluerniam viam ſuam. Præuentus autem Rex ægritudine apud Montem-Panſerium, præſentis vitæ concurſum compleuit, Domino ſic volente, ſeptimo Idus Nouembris anno Domini prætaxato, milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſexto, regni vero ſui anno tertio: cuius erat propoſitum reuerti ad terras Albigenſes, & Tholoſanas, in vere, ſi viueret, ſubſequenti, cui Ludouicus filius primogenitus, ætatis fere annorum quatuordecim, ſucceſſit in regno; ſed pro ætate, mores, & virtutem Patris repræſentabat. Eodemque anno Domini prætaxato, pridie Kalendas Februarij, obiit Nobilis Comes Guido de Monte-forti, vulneratus iactu Cairelli in capite, apud Varillas prope Apamiam, tunc Diœceſis Tholoſanæ.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſexto, quarto Kalendas Martij, Honorius Papa tertius moritur, Pontificatus ſui anno vndecimo, ſepultuſque fuit Romæ in Eccleſia ſanctæ Mariæ Maioris.

Gregorius nonus, natione Campanus, de Anagnis natus, electus eſt Romæ apud Septiſolium, nona die poſt feſtum beati Gregorij, in vigilia ſancti Benedicti, decimo tertio Kalendas Aprilis, anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſexto: ſecundum illos, qui annos Dominicæ Incarnationis incipiunt in Annunciatione Domini computare, dicitur, anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſeptimo: ſedit annis quatuordecim; in pleriſque vero Cronicis ſcribitur, annis tredecim, menſes ſex. Hic Gregorius dictus eſt Hugolinus, Cardinalis, Epiſcopus Oſtienſis. Hic Gregorius Papa per fratrem Bernardum de Penna forti, ordinis fra-
C trum Prædicatorum, pœnitentiarum, & Capellanum ſuum: ex pluribus voluminibus decretalium compilauit volumen vnum, mandans vbique doctoribus & Iudicibus Eccleſiaſticis illo vti. Hic Gregorius Papa ſententiam, quam Honorius prædeceſſor ſuus tulerat contra Fredericum, innouauit, & amplius aggrauauit: cumque Conſilium Romæ celebrare niteretur, & à Federico Imperatore viæ per mare, & per terram arctarentur, duo Cardinales, Iacobus Præneſtinus, & Otho, qui pro ſubſidio Eccleſiæ Legati miſſi fuerant, vltra montes, cum redirent ad Curiam, & multi Prælati, Abbates & clerici, maxime per mare ad Concilium venientes, per Imperatoris Federici fautores, per naues Piſanorum capiuntur. Hic quoque Gregorius, cum ab ipſo Federico Imperatore, qui tunc magna ex parte patrimonium Eccleſiæ occupauerat, in vrbe obſideretur: videns autem pene omnes Romanos per pecuniam corruptos eſſe, accipiens capita Apoſtolorum, & proceſſionem à Laterano vſque ad ſanctum Petrum faciens animos Romanorum ſic reuocauit, vt penè omnes contra Imperatorem Cruce-ſignarentur: quod Imperator, qui iam credebat ſe vrbem intraturum, audiens, timens, longe ab vrbe retroceſſit.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſexto, truncatur Caſtrum, quod dicitur Beſſeda, in Diœceſi Tholoſana, in quo hoſtes Eccleſiæ, & hæretici tutabantur: quod Dominus Imbertus de Bello-ioco ex parte Regis Franciæ Ludouici obſedit in æſtate ſequenti, anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſeptimo, in quo Raymundus, vltimus Comes Tholoſanus, poſuerat munitionem, viros ſtre-

nuos, bellatores, ad defenſionem eiuſdem Caſtri. Erat autem in exercitu ex parte A
Regis, & Eccleſiæ cum eodem Domino Imberto, Dominus Petrus Amelij Ar-
chiepiſcopus Narbonenſis & Dominus Fulco Epiſcopus Tholoſanus, quem qua-
dam die tranſeuntem cum pluribus contra villam, illi deintus clamantes, Epiſco-
pum Diabolorum infideliter vocabant: dicunt enim hæretici infideles, Catholicos
& miniſtros Romanæ Eccleſiæ Diabolos, & ipſam Eccleſiam Sathanæ Synagogam,
& tunc qui cum Epiſcopo erant; Auditis, inquiunt, quia vos apellant Diabolorum
Epiſcopum: vtique reſpondit Epiſcopus, & verum dicunt, ipſi enim ſunt Diaboli
& ego ſum Epiſcopus eorum. Caſtrum vero cum machinis expugnantium fortiter
capitur, & militibus, & peditibus nocte fugientibus non paucis: cæteri, qui inuen-
ti ſunt, partim gladio, partim ſudibus ceciderunt: paruulis autem, & mulieribus
pius Epiſcopus dabat operam eruendis. Hæretici vero Geraldus de Mota, Diaco-
nus eorum, & alij eius ſocij, flammis ignium ſunt combuſti.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo octauo, circa tempus Paſchale,
Raymundus Comes Tholoſanus recuperauit Caſtrum Sarracenum, quod à genti-
bus Regis, & Eccleſiæ tenebatur: obſeditque & concluſit munitionem in capite
Caſtri, & illos, qui intus erant & licet feſtinatus fuiſſet ſuccurſus per terrarios, & B
alios, qui cominus haberi poterant ex parte Regis & Eccleſiæ, ad obſeſſos tum ſuos
pertingere nequiuerunt. Exterius enim Comes Tholoſanus eos palo grandi con-
cluſerat cum propugnaculis faciem defenſionis, habentibus ad vtroſque venientes
extrinſecus, & incluſos. Quò etiam Narbonenſis Archiepiſcopus Petrus Amelij,
& Fulco Tholoſanus, & Guido Carcaſſonenſis, Epiſcopi conueniunt. Aduenit
& Dominus Imbertus de Bello-ioco, qui ad terram ſuam in Franciam ceſſerat ad
tempus. Accurrit & etiam Archiepiſcopus Bituricenſis, collecta manu armato-
rum, qui venerat ſuam Prouinciam viſitare. Inciditque Concilium Prælatis, & Ba-
ronibus, vt ex quo incluſis ſuis in Caſtro-Sarraceno non poterant ſubuenire, vt
ibidem Caſtrum Montogium obſiderent: quod obſeſſum cum diebus aliquibus ex-
pugnaſſent, in deditionem cæperunt. Illi autem, qui erant in capite Caſtri Sarra-
ceni incluſi, cum nihil prorſus, quod comederent, ſupereſſet, tradentes ſe ſaluâ vi-
tâ, Caſtrum hoſtibus reſignarunt. Conſequenter autem diſpoſuerunt talare, & de-
ſtruere vineas Tholoſæ ciuitatis; conuocatiſque viribus vndecumque, aduenienti-
bus etiam Prælatis de Vaſconia, Archiepiſcopo Auxitano, & Burdegalenſi, nec-
non & quibuſdam Epiſcopis, atque Baronibus cum plebibus ſuis Cruce-ſignatis
circa feſtum Natiuitatis ſancti Ioannis Baptiſtæ, verſus Tholoſam dirigunt iter
ſuum, & Caſtra metati ſunt in loco verſus Orientem, qui dicitur Podius Almeri-
ci, & inchoauerunt à parte ſuperiori vineas demoliri: ab illo latere demolitis, ad
locum, qui dicitur Mons-Audranus, transferunt Caſtra ſua, & triplici labore, ac
damno, aduerſarios infeſtabant: habebant viros plurimos, qui ſegetes deſalcabant; C
item & alios, qui muris, & turribus fortiarum deſtruendis picas ferreas applicabant;
item & plures alios, qui terendis vineis inſiſtebant, quibus hæc erat quotidie diſci-
plina in aurora ſiquidem, audita celebratione Miſſarum, ſobrie prandebatur, &
præmiſſis ſimul baliſtariis accinctè ſubſequentibus; præparatis ad prælium militum
aciebus, ad propinquiores ciuitatis vineas accedebant: vix adhuc à ſomno ciuibus
excitatis, & inchoantibus inde, verſa ad Caſtra ſua facie, conterendo vineas re-
meabant, quos paulatim ſequebantur acies militares. Et hoc ordine quotidie pro-
cedebant, donec fere trium menſium completo tempore, ex omni pene fuit latere
conſummatum: ſic, cum dicti quaſi fugientes redirent, miro modo fugiendo ſuos
aduerſarios ſuperabant. Ad conuerſionem ſiquidem inuitabantur, & humilitatem,
quibus ſubtrahebatur, propter quæ conſueuerant ſuperbire, ſicut ſalubriter ſubtra-
hitur ægrotanti quod nimietate potuerat nocuiſſe. Et hoc quidem, quod factum
erat, multum ad propoſitum exercitus Domini, & Eccleſiæ pertinebat, vt iſta ve-
xatio aduerſæ partis daret auditui intellectum, ſicut patuit ex poſt facto. Peracto
igitur talationis, & demolitionis huiuſmodi negotio, Prælati, Barones, milites, &
plebes Vaſconiæ ad propria redierunt; reſidui autem in manu forti verſus Apa-
miam aſcenderunt, terram vſque ad paſſum Barræ Fuxenſis Comitis inuadentes,
& iuxta locum, qui dicitur ſancti Ioannis de Virginibus, in illa planitie figentes
tentoria ſua, multis noctibus iacuerunt, & poſitis munitionibus, vbi erat expediens,
reuertuntur. Interea Venerabilis. Abbas Grandis-Syluæ, Helias Garini nomine,
venit

A venit de Francia, autoritate Legati, pacem offerens Tholoſanis, qui caſſati multis vexationibus prælibatis, paci conſentiunt faciendæ: & ſumptis treugis; miſcentur colloquia circa Vazegiam, & quod ſit eundum in Franciam, ordinatur. & locus ad veniendum primo fuit Meldis in Bria, ciuitate Comitis Campaniæ, aſſignatus. Aſfueruntque tam miſſi, quam ſpontanei, Archiepiſcopus, eiuſque ſuffraganei Prouinciæ Narbonenſis veneruntque illuc, Raymundus vltimus, Comes Tholoſanus, & alij viri, & ciues Tholoſani, qui in forma pacis, ſeu in aliis inſtrumentis inde formatis nominantur. Eratque ibi Legatus, pluresque alij Prælati, qui fuerant euocati, vbi tractando pacis modum, diebus pluribus eſt moratum. Deinde profecti ſunt Pariſius, vt in præſentia Ludouici Regis deberent omnia conſummari: omnibuſque ad calcem ductis, & ſigillatis, reconciliatus fuit Raymundus vltimus Comes, & qui cum eo erant excommunicationis ſententia innodati, in die paraſceues ſancta, in fine præcedentis anni prætaxati, milleſimi ducenteſimi vigeſimi octaui. Eratque pietas videre tantum virum, qui tanto tempore, tot, & tantis nationibus poterat reſiſtere, duci nudum in Camiſia, & braccis, & nudis pedibus ad altare. Erant autem præſentes ad hoc duo Romanæ Eccleſiæ Cardinales, vnus Legatus noſter in Regno Franciæ, & Alius in Regno Angliæ, Epiſcopus Portuenſis. De forma
B autem pacis inter Regem & Eccleſiam, ex parte vna, & Tholoſanum Comitem ex altera, non eſt hic neceſſe ſcribere, cum vulgata, & ſcripta habeatur alibi: libet tamen interſerere in hoc loco, quod in primis, iuuenis Ludouici Regis auſpiciis de tam prolixa guerra Comitis Tholoſani, ſic Deus eius pueritiam honorauit, quod de pluribus conditionibus in prædicta pace obtentis, vna quæque ſola ſufficeret per ſe, quaſi ad redemptionis pretium, ſi Rex eumdem Comitem inueniſſet aduerſum ſe in Campeſtri prælio, & cæpiſſet, vt eſt; quod Tholoſam, & Epiſcopatum Tholoſanum ſibi in vita tantum conceſſum nulli poſſet hæredi ſuo relinquere, nulluſque eius hæres, vel filiæ vllum poſſet ſibi ius reclamare, niſi ſoli ex ipſa filia vnica, nomine Ioanna, & fratre eiuſdem Ludouici Regis Domino Alphonſo tantummodo deſcendentes. Item ſufficeret ad pœnitentiam, eum eſſe quinquennio vltra mare: Itemque ſe ad ſoluendum viginti ſeptem marcharum millia obligauit. Itemque totam aliam terram vltra Epiſcopatum Tholoſanum verſus orientem infra Rhodanum, & vltra, Regi acquitauit, & Eccleſiæ, & dimiſit; tacendo de cæteris, quibus ſe ſuppoſuit grauitatibus; quibus, ſi captus eſſet, mulctatus plurimum videretur: vt quod factum fuit, factum credatur non per hominem ſed per Deum. Comes vero Fuxi, qui olim pro ſe cum patre ipſius Regis pacem exquiſierat ſine Domino ſuo Comite Tholoſano, nec inuenerat vt volebat, remanſit in guerra, tradente Rege, beneficio pacis, terram quæ olim vſque ad paſſum Barræ fuerat acquiſita Comiti Tholoſano, quam idem Comes tenuit, & poſuit ibi baiulos ſuos, donec proceſſu temporis, poſtquam Comes Fuxi cum Rege compoſuerat, datis ſibi à Re-
C ge mille libratis terræ in Carcaſſeſio: idem Comes Tholoſanus dictam terram à paſſu Barræ inferius, eidem Comiti Fuxenſi tenendam tradidit & commendæ, reddendam eandem ei, quandocumque requireret, ſine mora.

Post pacem autem Pariſius celebratam in fine anni, ſub anno Domini prætaxato milleſimo ducenteſimo vigeſimo octauo, poſtmodum in ſequenti anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo nono, menſe Iulij, per Magiſtrum Petrum de Collomedio, gerentem vices Legati, fuit reconciliata ciuitas Tholoſa, Comite nundum reuerſo de Francia, qui de voluntate propria, remanſit in priſione Regis Pariſius, donec muri Tholoſæ corruiſſent, & caſtra & Villæ fuiſſent reddita, prout in pace fuerat ordinatum, & eſſet tradita filia eius Ioanna, nouem annos habens, Regis nunciis Carcaſſonæ, quam poſtea duxit Alphonſus frater eius, Comes Pictauiæ in vxorem. Factus ergo miles idem Comes Tholoſanus à Domino Rege, in feſto Pentecoſtes, mox impletis, quæ pacta fuerant, ad propria eſt reuerſus, quem non poſt multos dies Legatus ſequitur, præmiſſis ad terras, pro diruendis Caſtris, Cruceſignatis cum indulgentia infinitis, qui prius erant venturi cum armis, niſi pax interniſſet. Idem Dominus Legatus ibidem Tholoſæ poſt æſtatem conſilium celebrauit, ſub anno eodem prætaxato, milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſeptimo, cui interfuerunt, Narbonenſis, Burdegalenſis, Auxitanus, Archiepiſcopi & alij Prælati. Item affuerunt, Comes Tholoſanus, & alij Comites, præter Fuxenſem ac Barones Patriæ, ac Seneſcallus Carcaſſonæ; Conſules Tholoſani duo, vnus de Ciuitate, & vnus

de Burgo, qui ſtatuta pacis in totius vniuerſitatis animam iurauerunt: & tam Comes quam cæteri approbauerunt, & fecerunt, & idem fecit poſtea de tota terra. In diebus illis autem fuit interfectus Andreas Calueti, Miles ſtrenuus, Seneſcallus Regis, interceptus ab hoſtibus in boſco, qui dicitur Centenaria. A

Anno Domini prætaxato 1229. facta fuit Pariſius inter ſcolares maxima diſſenſio. Eodem anno in feſto ſancti Silueſtri, Iacobus Rex Arragonum cepit Maioricam.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo trigeſimo, Theobaldus Comes Campaniæ, item Comes Britanniæ, item Comes Marchiæ & Raymundus vltimus Comes Tholoſæ, cum Rege Angliæ contra Regem Franciæ, ſanctum Ludouicum, conuenerunt; ſed, agente Domino, pueri Regis viribus ſunt repulſi.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo trigeſimo primo, Dominus Fulco, Epiſcopus Tholoſanus, in die Natalis Domini, diem clauſit extremum: ſepultus fuit in Monaſterio Grandis-ſiluæ, cuius Ordinis Monachus fuerat, Epiſcopatus ſui anno vigeſimo octauo: cui ſucceſſit Venerabilis vir frater Raymundus de Falgario, de Mira-monte Caſtro, Prior Prouincialis Fratrum Prædicatorum in Prouincia, electus in Epiſcopum in concordia Capituli Eccleſiæ vniuerſi.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo trigeſimotertio, in nocte circumciſionis, tam valida hyems, tamque continua inualuit, quod pro maiori parte ſata fuerunt radicitus congelata. Circa illud tempus Dominus Legatus apud Biterrim Concilium celebrauit; idemque ſuper reformanda pace inter Comites, Prouinciæ, & Tholoſæ, qui iam triennio vſque ad illud tempus, & amplius habuerant guerram ad inuicem plurimum laborauit: nec labor effectum habuit, quem volebat. Fuit autem dictæ guerræ cauſa, quia ciues Maſſiliæ cum proprio Epiſcopo, & Comite Prouinciæ diſcordiam habentes, adierunt Comitem Tholoſanum, eumque fecerunt ſuum Dominum, vt ciuitatem contra Comitem, & Epiſcopum ampararet: qui, cum veniſſet in manu valida hoſtis Comes, noluit eum expectare; & exinde dum vixit, renuit ibi ſuum vicarium, & de redditibus, non quantum ipſe, ſed quantum ciues volebant, qui iam periculum ſuum tranſierant, extrahebat: quorum inconſtantiam frequenter neceſſe habuit experiri. B

Anno Domini milleſimo ducenteſimo trigeſimo quarto, Ludouicus Rex Franciæ, ſanctus poſt modum declaratus, Margaritam filiam Raymundi Berengarij, Comitis Prouinciæ, duxit in vxorem. Eodem tempore fuit fames magna, & potius in Pictauia: vnde gentes herbas, ſicut bruta animalia, comedebant. Fuitque tanta mortalitas ſubſequuta, vt centum pauperes in vna eademque die, in eadem foſſa, ſeu cauea in ſimul condeterentur.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo trigeſimo octauo, in vigilia beati Michaëlis, Iacobus Rex Arragonum cepit Valentiam.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo trigeſimo nono, tertio Nonas Iunij, feria ſexta, facta eſt Eclipſis Solis: adeoque obſcuratus eſt Sol, quod ſtellæ videbantur in cælo. Item eodem anno, in feſto ſancti Iacobi, facta eſt Eclipſis iteratò. Eodem anno Gregorius IX. multis tribulationibus concuſſus, migrauit ad Chriſtum. C

Anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo, Trincauellus, filius quondam Vice-Comitis Biterrenſis, adhærentibus ſibi Magnatibus, videlicet Oliuario de Terminis, & Bernardo de Ortalibus, & Bernardo Hugonis de Serra-longua, & Bernardo de Villa-noua, & Hugone de Romegous, nepote eius, & Iordano de Saxiaco, inuaſit terram Regis Franciæ, in Narbonæ, & Carcaſſonæ Diœceſibus & multa Caſtra conuerſa ſunt ad eum, ſcilicet Mons-Regalis, Mons-Oliuus, Saxiacum, Limoſum, Aſilianum, Lauranum, & quotquot voluerunt in illo impetu, & tremore. Ex aduerſo autem intrauerunt ciuitatem Carcaſſonæ Venerabiles Patres, Archiepiſcopus Narbonenſis, Petrus Amelij, Epiſcopus Tholoſanus, & Barones Terrarij, & Clerici plures de terra, cum famulis ſuis, atque rebus, de ſecuritate ciuitatis, atque Burgi pariter confidentes. Nam Epiſcopus Tholoſanus deſcendebat frequenter in Burgum & Burgenſibus prædicabat, confortans, & præmonens eos, ne ab Eccleſia, & Rege diſcederent, qui noſſe poterant, quod fieri ea Rex diu nullatenus pateretur. Dumque iſta colloquia agerentur, ciuitas meſſibus, & præuentis vindemiis replebatur, muri lignei propugnaculis coronantur, eriguntur machinæ, & omnia, vt à pugnam expectantibus parabantur. Interea de Burgo quidam latenter

A latenter eum hoſtibus miſcuere colloquia, quod in Burgum eos inducerent procurantes. In ipſis quoque diebus Comes Tholoſanus redibat, de Camargiis ibi deuaſtatis, & cum veniſſet ad Podium-Nauterium prope Carcaſſonam, Seneſcallus Regis exiuit ad eius colloquium, vt hoſtes de terra expelleret, interpellans; ipſo quoque Comite reſpondente, quod ſuper hoc Tholoſæ haberet ſuum conſilium, ad ſua vndique redierunt. Et poſt paucos dies Epiſcopus Tholoſanus, cuius lingua Eucharis ad inimicitias erat efficax mitigandas, vna cum Seneſcallo deſcendit in Burgum, & conuenientibus in Eccleſia beatæ Mariæ Burgenſibus, & populo, quod Eccleſiæ, & Regi Franciæ, & illis, qui erant in ciuitate, adhærent, & eos defenderent, omnes iuramento ſuper corpore Chriſti, & reliquiis Sanctorum, propoſitis ſacro ſanctis Euangeliis ſuper altare beatæ Mariæ Virginis aſtrinxerunt; & ſequenti die in Natiuitate beatæ Mariæ, per nuncium proprium, quem ipſi Burgenſes Carcaſſonenſes Regi miſerant, eius literas receperunt, quas Prælatis, & Magnatibus, qui erant in ciuitate, cum apparatu magnæ lætitiæ, oſtenderunt. Factumque eſt, quod ipſa nocte in Burgum hoſtes Regis, & Eccleſiæ inducuntur, & recipiuntur à proditoribus, non obſtantibus iuramentis, & in contrarium coniuratur. Multi autem clerici, qui erant in Burgo, hoc intelligentes, ad Eccleſiam confugerunt, quibus eum de recedendo verſus Narbonam data eſſet licentia, & B promiſſa ſecuritas per ſuum Principem, ſed Tyrannum, cum ſigilli ſui teſtimonio, viri corrupti, & reprobi, contra fidem exeuntibus occurrerunt, & eos proditionaliter occiderunt inter ſacerdotes, & clericos, triginta, & plures numero, prope portam. Deinde inimici ſic proditionaliter in Burgo recepti, incipientes minare inſtar talparum, conantur inuadere ciuitatem: ſed occurrentibus eis defenſoribus ex aduerſo ſub terra à ſimili, vulneribus, & fumo, & calce repulſi, cœptum laborem dimittere, compelluntur. Fuit autem in prima aggreſſione molendinum, quod munitum erat poſtato tenui, & vetuſto, captum: & qui erant in eo, iuuenes interfecti. Erat autem pugna valde vicina & ideo periculoſa: qui domus Burgi erant iuxta, quaſi adhærentes ciuitati, è quibus eum baliſtis nocere poterant, & inchoare noua foramina ex occulto, recipiebantque deſuper cum Machinis, & molaribus Talionem. Certatoque ſic fere per menſem ſuccurſus mittitur de Francia, quem hoſtes non fuere auſi expectare; ſed igne immiſſo in pluribus locis, Burgum venientibus Gallicis reſignauerunt, quinto Idus Octobris, & apud Montem-Regalem ſe ſe continuo receperunt, quos & ibi obſedit exercitus ſubſequutus. Cumque diebus plurimis certatum eſſet, tandem conuenientibus Tholoſæ, & Fuxenſi, Comitibus, & tractantibus de pace, obſeſſi egreſſi inde cum ſuis equis, & armis, Caſtrum, & populum dimiſerunt: hyems vero iam adeo valida inhorruerat, quod periculum eſſet ibi exercitum hyemare.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo primo, mortuus eſt Rogerius Bernardi, Comes Fuxi; cui filius eius Rogerius ſucceſſit in Comitatu. Eo- C dem quoque anno in feſto ſancti Andreæ Apoſtoli mortuus eſt Bernardus, Comes Conuenarum, apud Lautarium Diœceſis Tholoſanæ, dum pranderet, ſubito ſuper menſam.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimoſecundo, menſe Aprilis, oriuntur contractus, & machinantur tractatus inter Comitem Raymundum Tholoſanum, & Comitem Marchiæ, & Regem Angliæ, de facienda guerra Regi Franciæ Ludouico, cum pluribus aliis conſentientibus in idipſum: vt laceſſitus ex multis lateribus minus ſibi ſufficeret deffenſurus. Super quo idem Comes Tholoſanus myſterium conſilij ſui habuit cum magnatibus ſuis, inter quos Comes Fuxi fuit præcipuus, qui hoc ei conſuluit, promittens, quod eum iuuaret in tota guerra Regi mouenda, præſtito iuramento, ſibi dedit literas patentes, adhæſeruntque Comiti Tholoſano, Amalricus Vice-comes Narbonæ; Raymundus Gaucelini, Dominus de Lunello; Pontius de Olargiis, & quidam alij de Diœceſi Biterrenſi. Item ciues Albigenſes, & Vice-comes Lautricenſis, alij quoque ficte, donec viderunt eum inuolutum irreuocabiliter, & infixum. Verum Epiſcopus Tholoſanus attendens Comitis, & multorum cum ipſo periculum, & ruinam, ex eiuſdem Comitis aſſenſu, pacis cum Domino Rege Franciæ aſſumpſit ſtudium, & laborem. Sed inuentum eſt, quod Comes Fuxi, non obſtante promiſſione, quam Comiti ſuper impenſo conſilio ſibi fecerat, cum Domino Rege compoſuit ſine eo: in qua compoſitione,

vt Regi contra Comitem adhæreret, obtinuit, vt ipſe, & omnes ſucceſſores eius, A
cum tota terra, quam tunc tenebat à dicto Tholoſano Comite ex commenda, exempti eſſent perpetuo à iugo Comitis Tholoſani: & ſic apud Pennam Agennenſem, cuius Caſtrum tenebat obſeſſum, ipſum Comitem diffidauit. Interea dictus Epiſcopus Tholoſanus cum Domino Rege, qui terram Comitis Marchiæ impugnabat, inuenit gratiam, & viam pacis tractandæ inter ipſum Comitem Tholoſanum: nec tardauit Rex propter hoc ad partes Tholoſanas, à parte Caturcini ſufficientem militiam deſtinare, poſtquam & ex altera parte miſit Venerabilem Patrem Dominum Hugonem, Epiſcopum Claromontenſem; ac Nobilem virum Imbertum de Bello-ioco, cum maiori multitudine pugnatorum. Interim ſuper tractatu pacis conuenientibus prope Alzonam in Diœceſi Carcaſſone Comite Tholoſano ex parte ſua, & Epiſcopo Claramontenſi, & Domino Imberto de Bello-ioco ex altera, cum eis, qui amplius recenter miſſi fuerant à Rege, ſuperatis treugis dies aſſumitur; in qua eſſet coram Regis præſentia comparendum, & locus apud Tornacum in Gaſtineſio, vbi pax fuit cum Dei auxilio reformata.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſecundo, quarto Kalendas Iunij, in nocte Aſcenſionis Domini, frater Guillelmus Arnaldi, vir diſcretus B
deuotus, conſtans, atque mitiſſimus, inquiſitor hæreticorum, cum duobus fratribus ſociis ſuis, Ordinis Fratrum Prædicatorum; & Raymundus Scriptoris, Archidiaconus Lezatenſis, Eccleſiæ Tholoſanæ, & Prior Auinioneti, Monachus de Cluſa; & Petrus Arnaldi, Notarius inquiſitionis, cum aliis tribus apud Auionionetum Tholoſanæ Diœceſis, contra hæreticos negotium fidei perſequentes in aula ipſius Comitis, ab inimicis Dei, & fidei hæreticorum credentibus, fuerunt pro fide atrociter interfecti, Cantantes, *Te Deum laudamus*, de mandato Baiuli dicti Comitis, qui eos illuc duxerat: cuius facti Atrocitas nonnullos retraxit à guerra, in qua cum Comite Tholoſano eſſe conſpirauerant contra Regem.

Anno eodem Domini prætaxato, ducenteſimo quadrageſimo ſecundo Ludouicus Rex Franciæ contra Comitem Marchiæ, & Angoliſmæ Aquitaniam venit. Poſt vero multa bella, & obſidiones, Comes Marchiæ cum vxore ſua Regina, & filiis ſuis, ad pedes prædicti Regis venit, & homagia Dominorum de pontibus, & de Ranconio, & Comitatus Andegauenſis, & de Rupe, & de Leziniaco, Comiti Pictauiæ Alphonſo fratri Regis quietauit. Rex vero Angliæ confuſus, & à Baronibus Aquitaniæ deſertus, de Santonia fugiens Burdegalam, in patriam remeauit. Eodemque tempore Tartari Poloniam, & Vngariam vaſtant.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo tertio, tempore verno, Raymundus Comes Tholoſanus adiit ſedem Apoſtolicam, & tam apud Imperatorem, quàm apud Curiam, moram traxit per annum, aut circa, & obtinuit ſibi terram reſtitui Veneyſſini. In ipſo quoque tempore vocatus iuit ad Curiam Dominus Raymundus Epiſcopus Tholoſanus. Anno Domini milleſimo ducenteſimo C
quadrageſimo tertio, Innocentius Papa deuenit in Gallias apud Lugdunum.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo quarto, ante Natale Domini, Rex Franciæ Ludouicus, cum quaſi ægrotaſſet ad mortem, Crucem ſibi tranſmarinam aſſumpſit.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo quinto, in feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ, Innocentius Papa celebrauit Concilium in Lugduno, cum Cardinalibus ſuis, ac Prælatis Ciſalpinis, & cæteris de regno Franciæ, & Hiſpaniæ: & ibidem ab Imperio depoſuit Federicum per definitiuam ſententiam, ſexto Kalendas Auguſti: cui interfuerunt, Balduinus Imperator Conſtantinopolitanus; & Tholoſanus, ac Prouinciæ Comites, qui ibi coram Papa tractauerunt de coniugio inter ipſum Comitem Tholoſanum & Beatricem, filiam vltimam eiuſdem Comitis Prouinciæ, contrahendo, Papa diſpenſaturo ſuper eo, propter affinitatis impedimentum. Reuerſis autem eis ad propria, infra paucos dies Raymundus Berengarij, Comes Prouinciæ moritur, dicto coniugio imperfecto: nec ſummus Pontifex ad diſpenſationem proceſſit, Margarita Regina Franciæ, & Sanchia Regina Alemaniæ, & Alienor Regina Angliæ quæ ſorores erant eiuſdem puellæ, impedientibus: miſſis contradictoribus ad Papam, ne diſpenſationem faceret ſupradictam. Comes vero Sabaudiæ, auunculus puellæ, ac Barones Prouinciæ, ſecretò, ac ſollicitè procurarunt, quod Charolo fratri Regis Franciæ, ſancti Ludouici, poſtmodum

modum

A modum Regi Siciliæ, in vxorem daretur puella; quod factum extitit ipſo anno Domini prætaxato.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſeptimo, Raimundus Comes Tholoſæ profectus eſt in Franciam, & Cruce-ſignatus: & reuerſo eo, Cruce-ſignati ſunt cum eo multi Barones, & milites, & ciues, & Burgenſes: & procurauit in nauigio, & aliis, plurimum apparatum. Interea procurabat ipſe Comes aſſiduè, vt magis poterat, quod transfreratutus corpus paternum, de quo ſuperius facta eſt mentio, non dimitteret inſepultum, cum ſuper inquirendis ſignis pœnitentiæ, quæ dicebatur accepiſſe, vel habuiſſe, dum Agonizaret ad exitum, dudum iudices à ſede Apoſtolica habuiſſet: ſed miſſis ad Regem Franciæ literis, vt dignaretur Papam ſuper hoc depreeari: & miſſo procuratore ad Papam, penitus nihil obtinuit. Sicque quocumque delicto, nec vxorari, vt volebat, nec patrem ſepeliri Tholoſanus Comes potuit obtinere.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo octauo, Ludouicus ſanctus poſtmodum declaratus, Rex Franciæ, cum duobus fratribus ſuis, ſcilicet Roberto Atrebatenſi, & Carolo Andegauenſi, Comitibus; ac vxoribus eorumdem, B cum militia multa valde, transfretaturus venit Lugdunum, vbi Innocentius Papa cum ſua curia morabatur.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo nono, tempore verno, Rex cum ſuo exercitu nauigauit, & veniens Damiatam, littora fluminis Nili multitudine magna Sarracenorum inuenit obſira; defendentium ſibi terram; ſed repulſi iaculis baliſtarum, refugientes ad ciuitatem, littora intrantibus terram liberam dimiſerunt; tantoque ſunt terrore perterriti, quod & ciuitatem muniſſimam, refertam victualibus reſignarunt, Domino adiuuante: ad quam cùm primùm bellatores de Caſtris veniſſent, mirati ſunt, quòd nullum inueniſſent, ſicut ſuſpicati fuerant, defenſorem. Et ſequentes eos, Rex, & totus exercitus, introierunt ciuitatem, quam per totam æſtatem, & ſequentem hyemem tenuerunt. Anno Domini milleſimo ducenteſimo quadrageſimo nono, quinto Calendas Octobris, Raimundus vltimus Comes Tholoſæ, qui præcedenti anno debuerat, & diſpoſuerat transfretare, & de Maſſilia retraxerat greſſus ſuos, aqud Amilianum febre correptus, ſuſceptis Eccleſiaſticis Sacramentis, diem clauſit extremum, & inde allatum eſt corpus eius apud Monaſterium Fontis-Ebraudi, vbi iuxta Dominam Ioannam matrem ſuam, filiam quondam Regis Angliæ, ſepelitur.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo, egreſſus eſt Rex Franciæ Ludouicus contra Soldanum Babyloniæ, ſequendo alueum Nili fluminis, cuius aduentus adeo terribilis erat Sarracenis, quod non ſe audebant contra eum in prælium comparere; ſed vt poterant, vias, & tranſitus, ne ad eos poſſet accedere præcludebant. C Tunc Robertus, frater Regis, facta agreſſione quadam, vnde bene ei ſucceſſerat, ſuſpicatus quod eodem curſu prima vltimis reſponderent, ſpreto Templi fratrum Conſilio vltra progreditur, & quamdam Villam occupar, nomine Almaphoram: & incautè exiſtentibus Chriſtianis inſiliunt cum grandi multitudine Sarraceni, & plurimos occiderunt, inter quos Comes Robertus Atrebatenſis fuit perditus, nec inuentus. Infirmitas vero multa oritur in exercitu Chriſtiano, dolore maxillarum, & dentium, & tibiarum tumore: qui infra paucos dies moriebantur, vixque ſufficiebant mortuos ſepelire: vnde quandoque neceſſe erat vel ad excubias nocturnas, vel diurnas cuſtodiendas, coquos & alios famulos, qui equitate non conſueuerant, arma & equos aſſumere ægrotantium dominorum: qua compulſi neceſſitate, ſepta dimittere cogebantur. Quod ſcientes Sarraceni inſectantur Regem, & in quodam loco interclufum cum duobus fratribns ſuis, Alphonſo ſcilicet Pictauienſi, & Carolo Andegauenſi, Comitibus, capiunt, & alios perſequuntur, & multos interficiunr perſequendo & plures retinent captiuatos. Quod quo Dei factum ſit iudicio, non præſumit humana fragilitas definite; ſed percutiens, & ſanens, in ira miſericordiæ recordatur. Vnde, poſtmodum habito cum Soldano tractatu, magna interueniente pecuniæ quantitate, Rex eum ſuo exercitu liberatur, Damiata vero dimittitur Sarracenis. Soldanus vero, qui Chriſtianos ſe viciſſe gaudebat, occaſione prædictæ pecuniæ fuit à Vaſſallis pro-

priis interemptus, Sarraceni autem Damiatam poſtea diruunt, timentes ne ad A
Chriſtianas manus tertio deueniret. Rex vero cum ſuis ad ciuitatem rediens Aconenſem in partibus illis fere per quinquennium moram traxit, & multa loca muniuit & captiuos plures liberauit. Eodem tempore quo memoratus Rex Ludouicus captus fuit & detentus, facta eſt ſubito Cruce-ſignatio Paſtorellorum & puerorum multorum in regno Franciæ, ſed infra breue tempus ſicut fumus euanuerunt. Anno Domini prætaxato milleſimo ducenteſimo quinquageſimo, in feſto ſanctæ Luciæ obiit Federicus, dudum depoſitus Imperator, qui poſt ſuam ab Imperio depoſitionem, cum inter cæteras ciuitates Lombardiæ, Parmam, tanquam ſibi magis exoſam, in forti manu obſideret, à Legato Domini Papæ & à Parmenſibus turpiter eſt deuictus; & amiſſis theſauris, & aliis ſuis rebus, in Apuliam rediens, ibi graui infirmitate corripitur: à qua infirmitate Mafredus, filius ſuus naturalis non legitimus regni Siciliæ ambiens dominium, & theſauros, vno Federici Imperatoris Secretario conſcio, timens ne conualeſceret infirmus, cuſſino ſuper faciem eius poſito ſuffocauit; qui Federicus antea proprium filium, Henricum nomine, Regem tunc Alemaniæ, accuſatum ſibi de rebellione, captum in Apuliam deducens, ibi ſqualore carceris ſuffocarat. Sicque Federicus ſine ſacramentis, B
& pœnitentia in anathematis vinculo & ſchiſmate eſt extinctus.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo primo, Innocentius Papa regreditur in Italiam, de Lugduno, vbi fere compleuerat ſeptem annos. Moritur nobilis domina Blanca Regina Franciæ, mater præfati Ludouici. Item oritur turbatio Vniuerſitatis contra Religioſos pauperes, ſtudentes in Theologia, incentore malorum Guillelmo de ſancto amore.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo primo, decimo Calendas Iunij, Alphonſus frater Regis Franciæ Ludouici, Comes Pictauiæ & Tholoſæ, & Ioanna vxor eius, filia Raimundi Comitis Tholoſani intrauerunt Tholoſam, & dominium Comitatus, ac totius terræ Raimundi Comitis acceperunt. Eodem anno Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo primo, Conradus, filius quondam Federici, vt mortuo patre regnum Siciliæ ſuſciperet, per mare in Apuliam venit, & capta Neapoli, muros illius funditus deſtruxit: ſed cum in ſequenti anno introitus ſui in Apulia infirmari cæpiſſet, Clyſter, qui iudicabatur à medicis fieri ad ſalutem, veneno mixto intulit ſibi mortem.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo ſecundo, nonis Aprilis, Sabbato in Albis, frater Petrus de Verona, inquiſitor Hæreticorum per ſedem Apoſtolicam deputatus, pro pietate fidei in territorio Mediolanenſi eſt occiſus, Virgo, Doctor & martyr, corona triplici laureatus.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo quarto menſe Iunij, Ludouicus Rex Franciæ Chriſtianiſſimus, de partibus reuertitur tranſmarinis, Religioſis adhæret vt pater, pacem in regno reformat, eleemoſynas multas facit, C
ſalubria ſtatuta edit; eliminare ſtudens à regno ludum taxillorum, blaſphemias iurantium, ſcorta villarum, vſuras Iudæorum & acceptiones munerum à ſuis iudicibus, & Bailliuis. Innocentius Papa quartus obiit Neapoli, in feſto ſanctæ Luciæ, anno Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo quarto.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo octauo, ſexta die introitus menſis Septembris, quæſitum eſt ſanctiſſimum corpus beati Saturnini martyris, Protopræſulis Tholoſanæ ſedis, in ſuo Monaſterio in Tholoſa, vbi multis miraculis Deo operante claret.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo quinquageſimo nono, Conſtantinopolis, quæ olim per Gallicos, & Venetos capta fuerat, per Paleologum, Græcorum Imperatorem, vi prælij recuperata fuit.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo tertio, Vrbanus Papa regnum Ciciliæ, quod Mafredus violenter detinebat, contulit ſub certis pactis illuſtri Carolo, Comiti Prouinciæ, & Andegaui fratri Regis Franciæ Ludouici.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quarto, Comes Simon Montis-fortis, & Barones Angliæ ex Villa Londoniarum, & multis aliis, inſurrexerunt

contra

A contra Regem Henricum Angliæ, & vxorem, & contra Oduardum primogenitum eorumdem. Londonienſes quoque Helionot Reginam Angliæ de Villa ſua eiecerunt, ceperuntque Regem, & Richardum Regem Alemaniæ, fratrem eius, & multos: & multa ſtrages hominum facta eſt in illo regno. Vrbanus autem Papa ne Mafredi ſpuria vitulamina amplius firmas darent radices, ſed magis vt præſcinderentur omnino, omni ſollicitudine, quamdiu vixit, & ſtudio procurauit contra dictum Mafredum in ſua malitia gloriantem, extollere aduerſarium vt affligeret inimicum: ipſe quidem procurauit, inuitauit, & induxit, illuſtrem virum Carolum, Andegauiæ & Prouinciæ Comitem memoratum, vt more anteceſſorum ſuorum, de quorum benedicto ſemine deſcenderat, in hoſtem Eccleſiæ inſurgeret, ad debellandum Mafredum ſupradictum, qui capta erat, & refugium quorumlibet infidelium, & malignantium, qui ad eius terras vellent ciuitates, & oppida declinare. Mutationem verò, & ordinem præcedentium malorum in bona ſequentia præcucurrit Cometæ viſio, quæ anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quarto, circa medium menſis Iulij; cœpit ab occidente in noctis principio apparere, & poſt dies aliquos circa finem noctium apparuit ab Oriente, plurimos B extendens radios verſus plagam Occidentalem; fuitque curſus eius vſque in finem menſis Septembris.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quarto, poſt decurſum Planetæ, quo mortuus eſt Vrbanus Papa quartus. Oritur diſcordia inter Henricum Regem Angliæ, & maximam partem Baronum Regis Angliæ, inter quos erat de præcipuis vnus, Simon Comes de Monte-forti Liceſtriæ, ſororius Regis, vir ſtrenuus, prouidus, bellicoſus: eo quod quædam ſtatuta, quaſdam conſuetudines, & alia, quæ pro bono ſtatu regni ab antiquis temporibus fuerant obſeruata, idem Rex infringeret, & minime obſeruaret: ſuper quo hinc inde ad arma concurritur, & conſerto conflictu pars Regis ſuccubuit, eiuſque frater, Rex Alemaniæ Richardus, & Oduardus Regis primogenitus, capiuntur.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quinto, Oduardus primogenitus Regis Angliæ, in libera conſiſtens cuſtodia, dum foris cum cuſtodibus vagaretur, equum ſibi ſerio paratum aſcendit; cuius velocitate de cuſtodia, & captione tunc euaſit, fracto iuramento, & pacto de contrario Simoni Montis-fortis, Comiti Liceſtriæ; & poſt dies aliquos contra prædictum Comitem, & Barones alios fecit bellum, eundemque Comitem captorem ſuum, & filium eius Henricum, militem ſtrenuum, in conflictu, cum pluribus aliis interfecit. Fertur autem, quod pro dicto Simone Comite Deus miracula operatur. Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quinto, Iacobus Rex Aragonum Murciam ciuitatem Sarracenorum, olim Regis Caſtellæ tributariam expugnauit, & cepit. Eodemque C anno illuſtris Rex Franciæ ſexta vice Cruce-ſignatur contra Sarracenos, & multi principes, & plebes plurimæ & milites cum eodem. Et hoc ipſo anno, nonis Octobris, inuenta fuerunt in Eccleſia ſancti Saturnini Tholoſæ quatuor ſepulchra ſanctorum, ſcilicet Siluij, & Hilarij, & Honorati, & Papulimartyris, iuxta ſepulchrum Protopræſulis & martyris, Saturnini. Eodemque anno fuit Mafredus à Carolo interfectus vnde verſus:

Carolus athleta Chriſti, prout ante Cometa
Hæc præſignauit, Mafredum ſuppeditauit:
Plus decies centum quater iuxta Beneuentum
Victor proſtrauit, hic Eccleſiam releuauit.
Sunt anni Chriſti victoria cum datur iſti;
Mille ducentenus ſexagenus quoque ſenus:
Belli ſit finis, Febrai lux tertia finit.

Obtenta igitur victoria ſine cuiuſquam defenſionis obſtaculo, ipſam Beneuentanam occupat ciuitatem.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo ſexto, quamplurima multitudo Sarracenorum, ex Africa per Auguſtum mare tranſiens, in Hiſpanias venit, & adiuncti Sarraceni in Hiſpaniam, magnam plagam in Chriſtianos exercuerunt intendentes, quam olim perdiderant, Hiſpaniam recuperare: ſed illarum partium adunati Chriſtiani, & Cruce-ſignatorum ex diuerſis partibus mundi auxilio ad-

iuti licet cum multorum Chriſtianorum ſanguine, de Sarracenis triumpharunt. A

Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo ſeptimo, Soldanus Babyloniæ, Armenia vaſtata, Anthiochiam vnam de famoſioribus ciuitatibus orbis cepit, & tam viris quam mulieribus occiſis, & captis, ipſam in ſolitudinem redegit. Verum ne qua radix amaritudinis remaneret ſecundum Dei iudicium impræciſa, electo ſibi à Romanis in Senatorem Henrico, Regis Caſtellæ Germano, proceſſu temporis Conradinus, qui filius fuit Conradi quondam filij Federici, perſuaſus forte ab æmulis, inſuſpicatus prodiit ab alemania ex occulto, ſperans, quod tota terra aſſurgeret venienti, & cum populus ſequeretur: veniensque Romam, à Senatore, & multis Magnatibus honorificè eſt receptus, & iurantibus, Senatore, & magna multitudine Romanorum, egreditur, regnum Ciciliæ ingreſſurus, & Carolum Regem Ciciliæ inuaſurus, excommunicationem ſummi Pontificis paruipendens. Cumque plures factum Regis Caroli pro deſperato haberent, tum propter Conradini exercitus multitudinem, tum etiam propter Ciciliæ regni penè totius rebellionem, Dominus Papa Clemens, cuius cor erat, fiduciam habens in Domino, in publico ſermone tanquam certificatus à Deo prædixit factum Conradini, tanquam fumum tranſiturum, & ipſum tanquam ad victimam, Apuliam, intraturum: B quod & rei poſtmodum in continenti comprobauit euentus, nam in campi Palentini planitie ſibi inſtructis aciebus, hinc inde occurrentes, pugnam conferunt valde grauem: ſed Domino deſuper adiuuante, ſemen in fugam vertitur peſſimorum, & elapſi de prælio, equorum velocitate, Senator, & Conradinus, & alij multi Magnates in deuia diſperguntur, nec tam latuerunt, quin Domino tradente impios, ad Regis carcerem ſunt adducti. Factaque fuit ibi ſtrages inimicorum Eccleſiæ maior, quam in prælio Beneuenti.

Fvit autem hæc facta commiſſio poſt Mafredum cum Conradino, in vigilia beati Bartholomæi Apoſtoli, anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo octauo; quem Conradinum & ducem Auſtriæ, cum aliis eorum complicibus, non abſque legum peritorum ſententia, fecit Rex Carolus truncatione capitum conſummari: ſicque factum Conradini in paucis diebus euanuit, tanquam fumus, & tunc terra ſiluit coram eo, factaque eſt in terra illa mutatio excelſi dexteræ, vt ad illam currant ditandi, quo ſolebant in fomentum ſuæ nequitiæ confugere infideles. Clemens Papa quartus obiit Viterbij, in vigilia beati Bartholomæi Apoſtoli, anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo octauo.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo nono, ſexto Calendas Auguſti, populus Lucheriæ infidelis, qui in rebellionem contra Regem Carolum exercerat, poſt multas moleſtias, quas intulerat, & paſſus erat, ad pedes Regis veniens, ſolo proſtratus, vitam ſolam, quam implorabat, à clementia Regis obtinuit, præferens ſigna, corrigiis ad collum pendentibus, ſeruitutis & alio genere reuerentiæ, eoſque in ſclauos recepit Rex Carolus, Caſtri, & ciuitatis, omniumque C rerum illorum occupatione potitus, ad ſuæ libitum voluntatis, traditis etiam ab illis carceri eius falſis, ac proditoribus Chriſtianis, qui in reſiduum rebellionis conſenſerunt cum eiſdem, pœnam pro meritis recepturis. Eodemque anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo nono, Iacobus Rex Aragonum, cum Regio apparatu, & multitudine pugnatorum, mare ingreditur in ſubſidium Terræ ſanctæ, & præmiſſa parte ſuorum ipſe reuertitur, vt dictum fuit, conſilio mulieris, quam reuerà Dominus in ſuum noluit holocauſtum: ſic fecit Iupiter, qui iuxta fabellam cælum deſeruit, ſequendo vitulam: ſi vera fuere, quæ publice ferebantur.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo, illuſtris Rex Franciæ Ludouicus, non territus præteritis laboribus, & expenſis, quas olim fecerat vltra mare & eius liberi, Philippus, Ioannes Comes Niuernenſis & Petrus de Lanſone, & Dominus Alphonſus frater Regis, Comes Pictauiæ, & Tholoſæ; item Atrebatenſis, & Britanniæ, & plures alij Comites & Barones; & Theobaldus Rex Nauarræ, Gener Regis, & plures alij ad mare veniunt, apud Aquas-mortuas, incidítque eis conſilium, vt regnum Tunicij, quod in medio conſiſtens, non paruum dabat transfretantibus impedimentum, primitus Chriſtianorum ſubiicerent poteſtati. Eodemque menſe circa feſtum B. Mariæ Magdalenæ ad portũ Carthaginis, iuxta Tunicium ciuitatem,

repulſis

A repolſis & littore Sarracenis terram tuentibus, applicat, & aſcendentes bellatores obtinuerunt Carthaginem in inſtanti, & Caſtra circa Tunicium poſuerunt; quo accurrens Sarracenorum plurima multitudo, componit extra mœnia Caſtra ſua: fueruntque aggreſſiones frequentes vndique inter partes. Cumque per menſem, aut amplius, ſtetiſſet ibi exercitus, occulto Dei iudicio, infirmitas magna inualuit, & primo quidem de Regis filiis, vnum ſcilicet Ioannem Niuernenſem & poſtea Legatum Domini Papæ, Dominum Radulphum de medio ſuſtulit. De hinc ſeruus Dei benedictus Ludouicus Rex Franciæ, in vigilia beati Bartholomæi ſubtrahitur ab hac luce; tamen in aliquibus Chronicis, necnon in litera canonizationis ipſius, deſcribitur in Craſtino beati Bartholomæi deceſſiſſe: delatumque fuit inde in Franciam corpus Regis. Quam deuotè autem, & quam feliciter tranſierit ex hoc mundo ad patrem Deum, in geſtis eiuſdem Regis poſtmodum canonizati, & ſancti per Eccleſiam declarati, plenius continetur. Quo vix defuncto, venit in exercitum Carolus Rex Siciliæ, frater eius, cum magna militia valde; pro quo vt veniret ſanctus Ludouicus mandauerat adhuc viuens, de cuius aduentu magnum gaudium accreuit Chriſtianis, & mœſtitia Sarracenis: fuitque ibi exercitus vſque circiter finem
B menſis Nouembris & fuit deliberatum inter Reges, & principes, quid agi pro tempore expediret. Et licet capi per pugnam ciuitas cominus videretur, quod fieri non poterat ſine magno perſonarum periculo; quid de capta ciuitate fieret, tractabatur; nam ſi retineretur, quando non minor eſt virtus quam quærere, parta tueri, non poterat ibi exercitus remanere. Nam vnde ſuſtentarentur, ſi victualia non haberent? quia vt fertur, non poſſit in hyeme nauigari. Si relinquerent ibi munitionem, poſt receſſum exercitus obſideretur à Sarracenis terræ indigenis, & eſſe poſſent prioribus nouiſſima grauiora. Si vero non retineretur, ſed deſtrueretur, eſſet in mora deſtruendi periculum, nec haberet exercitus receſſum liberum per mare, temporo hyemali. Inciditque illis ſanius Conſilium, aurum à Barbaris extorquere, factis ſumptibus refundendm, Regemque Tunicij tributarium fieri Regi Ciciliæ, & ſub quibuſdam aliis pactis, & conditionibus ſic manere, inter quæ hæc præcipua referuntur: vt omnes Chriſtiani, in regno illo captiui, dimitterentur liberi: & Monaſteriis, ad honorem Chriſti in omnibus ciuitatibus regni illius conſtructis, fides Chriſti per fratres Prædicatores, & Minores, & per alios quoſcumque libere prædicetur, & volentes baptizari libere baptizarentur: pleraque alia pacta fuerunt, quæ ſcribere longum eſſet. Aduenerat autem Oduardus Rex Angliæ, ac Friſonum, aliorumque peregrinorum maxima multitudo. Et ita ſumptis treugis, receſſit inde Chriſtianus exercitus, & in Ciciliam apud Trapenam remeauit; factaque eſt clades non modica, cum veniſſent naues ad portum Trapenenſem: nam violentia ventorum naues plurimæ ſunt confractæ, & vulgus non modicum eſt ſubmerſum. Et in regreſſu, Rex Nauarræ Theobaldus, qui in-
C firmus de Africa receſſerat, & poſtmodum vxor Yſabellis eiuſdem, filia ſancti Ludouici Regis: necnon altera Yſabellis vxor noui Regis Franciæ Philippi moriuntur. De Cicilia vero recedentes, Philippus Rex Franciæ nouus, & Carolus Rex Ciciliæ, patruus eius; ac Henricus, filius Richardi Regis Alemaniæ, fratris Regis Angliæ, quondam Henrici cum multis aliis nobilibus, atque Magnatibus, apud Viterbium deuenerunt, vbi in quadragaſima tunc ſequenti Henricus prædictus, filius Richardi Regis Alemaniæ, Comitiſque Cornubiæ, occiditur in Eccleſia Viterbienſi, à filiis quondam Simonis de Monte-forti, Comitis Liceſtriæ, in vltionem patris ſui, quem antea ab Oduardo primogenito Regis Angliæ captum retulimus, & occiſum.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto, decimo Calendas Nouembris, obiit Dominus frater Raymundus, Epiſcopus Tholoſanus, Epiſcopatus ſui anno trigeſimo nono.

Anno Domini ſubſequenti, milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo primo, apud Sainam ciuitatem maritimam Dominus Alphonſus, frater quondam ſancti Regis Ludouici, Comes Pictauiæ, ac Tholoſæ; & eius vxor Domina Ioanna, filia quondam Domini Raymundi, vltimi Comitis Tholoſani, breui dierum ſpatio ſine liberis moriuntur: & ſi quia ſpes eſſe poterat de herede futuro in Comitatu Tholoſano, tunc penitus eſt ſublata, vt videatur tota deleta illa linea & abraſa. Et eſt totum ius Comitatus, & dominium ad manum illuſtris Regis Franciæ, qui directum

habebat dominium deuolutum. Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuage- A
ſimo primo, Philippus ſancti Ludouici Regis filius, reuerſus in Franciam de Caſtris
Tunicij, Rhemis ciuitate pet Epiſcopum Sueſſionenſem inungitur, & coronatur
in lætitia gentis ſuæ.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo quarto, in menſe Maij,
Gregorius Papa, Pontificatus ſui anno decimo, apud Lugdunum, generale Con-
cilium connocauit; in quo multa bona conſtituit in ſubſidium Terræ ſanctæ, quam
intendebat & ipſe pariter viſitare. Numerus autem Prælatorum, qui interfuerunt
in Conſilio, fuit quingenti Epiſcopi mitrati, & Abbares ſeptuaginta, & Prælati
alij circiter mille.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuaſimo quinro, deceſſit idem Gre-
gorius, & multis fertur miraculis coruſcare.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo octuageſimo primo, in vigilia Aſcen-
ſionis Domini, vndecimo die exitus Maij, cecidit vna pats pontis veteris Tholoſæ,
poſtquam proceſſio tranſiuiſſet per aquam, cum cruce ex more: cecideruntque &
mortuæ ſunt in caſu pontis ducentæ perſonæ vtriuſque ſexus, & ſubmerſæ ſunt in
Garumna, inter quas erant quindecim clerici, perſonæ notabiles, & honoratæ. B

Eodem anno Petrus Rex Aragonum, fecit non modicum apparatum, quem
Martinus Papa, & Rex Carolus Ciciliæ non immerito ſuſpectum habuerunt ſicut
rei euentus poſtmodum comptobauit. Anno ſiquidem Domini milleſimo ducen-
teſimo octuageſimo primo, in regno Ciciliæ, Panormitani ſuccenſa rabie Gallicos,
qui morabantur ibidem, omnes tam mares, quam fœminas, ac ſenes, & iuuenes,
in contemptum Regis Caroli occiderunt: &, quod deteſtabile valde fuit, latus
aperientes mulierum ſuarum prægnantium, quæ à Gallicis dicebantur concepiſſe,
partus occidebant, antequam de vtero naſcerentur. Deinde Regi Carolo tota Ci-
cilia fuit rebellans, & ſupra ſe Petrum Regem Aragoniæ in ſuum defenſorem, ac
Dominum vocauerunt.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo octuageſimo ſecundo, Carolus Rex Si-
ciliæ, ac Petrus Rex Aragoniæ, belli, atque duelli pactum taliter inierunt, quod
ipſorum quilibet centum milites, quos maller & poſſet habere, in plana Burdega-
lenſi, paratos ad pugnandum ad inuicem, centum contra centum, inter quos ipſi
duo, Carolus & Petrus, computari debebant, prima die Iunij, anno Domini mil-
leſimo ducenteſimo octuageſimo tertio. Et qui foret victus, eſſet infamis perpetuo,
& priuatus omni honore, & nomine Regio, vnoque ſeruo contentus, deinceps
ſolus incederet: qui vero non veniret ad diem, & locum condictum, ſic paratus,
pœnas ſimiles, ac etiam periurium incurrebat. Ad quem diem, & locum Rex Ca-
rolus venit cum ſua nobili militia, vt decebat, multis præſentibus, vnà cum Le-
gato ſedis Apoſtolicæ, & Philippo Rege Franciæ, nepote ſuo; Petrus vero Arago- C
niæ, ſicut promiſerat, ſecretiori vſus Conſilio non aduenit.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo octuageſimo tertio, Carolus, filius me-
morati Regis Caroli, captus fuit in mari prope Neapolim. Anno Domini prætaxato, Carolus Rex Ciciliæ, proficiſcens in Apuliam cum magno exercitu, infirma-
tur, & ibidem moritur, in die Epiphaniæ, regni vero ſui anno vigeſimo ſeptimo,
ſtrenuiſſimus & animoſus.

Anno Domini milleſimo ducenteſimo octuageſimo quinto, eo tempore, quo
ſolent Reges ad bella procedere, Philippus Rex Franciæ, cum filio ſuo Philippo
primogenito, cum Rege Nauarræ, nec non cum Carolo filio ſuo, tunc Rege Arago-
niæ nominato, cum Domino Ioanne Chanleri, Cardinali Legato, collecto exercitu
magno valde, & prædicata cruce in toto regno Franciæ, & conceſſa à Papa Cruce-
ſignatis plena indulgentia peccatorum, vadit contra Petrum Aragonum, accipere
ſibi regnum; tranſiuitque Tholoſam, Carcaſſonam & Parpinianum, ac montes Py-
ræneos; peruenitque vſque ad Gironam, eamque obſedit, & cepit tempore æſtiuo.
Volenſque Rex inde procedere vlteriùs, contra Barcinonam, Epidimia grauis ex-
orta in exercitu impediuit. Interim dum hæc geruntur, quædam pars exercitus Re-
gis Franciæ obuium habuit Petrum de Arragonia, qui bellum Campeſtre ſemper
declinans, inſidiis, & in lateribus Gallicos oppugnabat, & dum hinc inde pugna-
tur; idem Petrus fuit in bello oppido vulneratus, & poſt paucos dies lecto occum-
bens obiit, vulnere iam inflicto. Rex autem Franciæ, videns ſuum exercitum tanta

ægritudine

A ægritudine laborantem, redire cæpit cum gente ſua, & in reditu infirmatus obiit, in Parpiniano, die Dominica ante feſtum ſancti Michaëlis, anno Domini milleſimo ducenteſimo octuageſimo quinto, delatumque fuit Pariſius corpus Regis, & in ſancto Dionyſio tumulatum: cor vero ij ſius, prout ipſe ordinauerat, in Eccleſia Prædicatorum eſt ſepultum.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo primo, Acon ciuitas capitur à Sarracenis, captis, & occiſis ibidem pluſquam triginta millibus perſonarum vtriuſque ſexus: cauſa autem perditionis, vt dicitur, fuiſſe fertur multitudo Dominorum, & diuerſitas nationum ibidem, quæ faciebant contrarietatem voluntatum. Tradunt autem aliam cauſam fuiſſe, transtretationem quorumdam fatuorum, quia Nicolaus Papa Crucem fecerat prædicari: & euntes in Acon iniuriabant Sarracenos, qui cum Mercimoniis in Acon veniebant. Vnde prouocatus Soldanus, venit cum magno exercitu, & cepit violenter, ac deſtruxit ciuitatem, & extirpauit omnes Chriſtianos de terra.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo quarto, oritur guerra, & diſcordia inter Reges Franciæ Philippum, & Angliæ Oduardum in partibus maximè
B Vaſconiæ, in qua plurimi perierunt. Bonifacius VIII. natione Campanus, de Anagnia ciuitate, fuit electus in Papam, in ciuitate Neapoli, in feſto ſanctæ Luciæ, anno Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo quarto, ſuo prædeceſſore, ſcilicet Celeſtino, viuente: ſeditque annis octo, menſibus nouem; incepitque quadam ſingulari via ſuam potentiam, & Papalem magnificentiam dilatare. Cuius prædeceſſor Celeſtinus miracula operatus eſt in vita ſua, & poſt mortem: ipſe vero Bonifacius fecit miracula multa in vita ſua, ſed eius mirabilia in fine mirabiliter defecerunt.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo ſexto, Idem Bonifacius fecit & erexit Villam Apamienſem in nouam ciuitatem.

ANNO Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo octauo, idem Bonifacius reconciliauit ſibi, & Eccleſiæ, Regem Arragonum à ſententia excommunicationis, & regnum Arragoniæ ſibi reſtituit, regnumque Sardiniæ ſibi conceſſit. Anno Domini milleſimo ducenteſimo nonageſimo octauo, Bonifacio Papa regnante, cum ſua Curia reſidente, Dominica prima aduentus in feſto beati Andreæ Apoſtoli incœpit Reate, & in vicinis partibus vehemens terræ-motus, qualem, & quantum nullus tunc viuens viderat prius; diruitque multa ædificia in pluribus locis, multoſque peremit, multiſque diebus, ac noctibus perdurauit, non quidem continuè, ſed per plures vices, in dieque pariter & in nocte, timoremque non modicum incuſſit Papæ, & Cardinalibus, & toti Curiæ: confugitque Papa ad clauſtrum Fratrum Prædicatorum Reate, qui in altiori, & ſolidiori erant loco poſiti; homi-
C nes vero de nocte ibant, & fugiebant ad campos, manentes, ne ædificia ſuper ſe corruerent, formidantes: cadebantque paſſim homines, & iumenta, cum terra tremeret, & micaret motibus inauditis.

ANNO Domini milleſimo trecenteſimo, Papa Bonifacius conceſſit plenam indulgentiam peccatorum, viſitantibus limina Apoſtolorum, Petri & Pauli, Romæ, & facientibus ibi quindenam infra annum ipſum: ſtatuitque eandem indulgentiam in poſterum, in omni anno centenario, viſitantibus ſacra limina ſic haberi.

ANNO Domini milleſimo trecenteſimo primo apparuit Cometa tempore Autumnali, in Occidentali parte, in ſigno Scorpionis, quæ aliqoando ad Orientem, aliquando vero ad Occidentem ſuos radios emittebat; durauitque per menſem. Eodemque anno Domini milleſimo trecenteſimo primo, Bonifacius Papa, qui contra Philippum Regem Franciæ plura conceperat, prouocatus transmittit literas cum Bulla ſua eidem Regi, ad perpetuam rei memoriam, in quibus mandabat eidem, quod cum ipſe Papa eſſet Dominus in temporalibus, & ſpiritualibus in vniuerſo mundo, volebat, quod recognoſceret regnum Franciæ, ab eodem: & contrarium tenere, ac ſentire, hæreticum iudicabat. Fueruntque literæ huiuſmodi in Regis Palatio coram pluribus concrematæ, & ſine honore remiſſi nuncij vacui, qui portarant: & tunc arctari fecit omnes vias, & exitus regni ſui. Eodemque anno, Papa excommunicauit illos, qui impediebant ad Romanam Curiam venientes.

ANNO Domini milleſimo trecenteſimo ſecundo, menſe Iulij, prope Cameracum, fuit Campale bellum Gallicorum, pro parte Regis Franciæ contra Flandren-

ſes, qui antea rebellauerant Regi, & adhuc rebellabant: ceſſitque ibi fortuna inopinata Flandrenſibus, & caſus, ac ruina Gallicis tam mirabilis, quam miſerabilis, cum flos militiæ Gallicanæ in campo ceciderit, non tam virtute hoſtium, quam cautela pugnantium inconſulte irruentium: ibique eſt mortuus Robertus, Comes Atrebatenſis; & Radulphus de Nigella, Conſtabulus Franciæ, aliique plurimi Nobiles, ac Barones in foueis, & foſſatis ab aduerſariis præparatis: vnde, cum ceciderant, ſurgere minime præualebant, mortuique fuerunt plurimi in exercitu Gallico. Eodem anno Domini prætaxato milleſimo trecenteſimo ſecundo, in Kalendis Nouembris, Romæ, Bonifacius Papa celebrauit Conſilium, quod antea per annum & amplius conuocauerat, Prælatorum regni Franciæ, omniumque doctorum regnicolarum, tam in Theologia quam in vtroque iure, Canonico, & ciuili: & contra Philippum Regem Franciæ commemoratum, coruſcationibuſque Papæ multis præmiis contra Regem, nulla pluuia apparuit ſubſequuta: defeceruntque ſibi Prælati aliqui magni in regno, quærentes quæ ſua ſunt, & ſibi ipſis ad tempus tantummodo conſulentes. A

Anno Domini milleſimo trecenteſimo tertio, Bonifacius Papa Regi Franciæ mouet litem, ipſumque excommunicat indirecte, quia non permittebat aliquem exire de regno verſus Romanam Curiam libere, nec pecuniam aſportari: ob quam cauſam idem Bonifacius Albertum, quondam filium Rodulphi, Ducem Auſtriæ, Regemque Alemaniæ, cuius electionem antè repulebat, in Imperatorem confirmat, in Regis odium, atque regni, eidem ſubiiciens regnum Franciæ, ſicut & alia regna. B

Anno Domini milleſimo trecenteſimo tertio, in vigilia Natiuitatis beatæ Mariæ Virginis, in Septembri, dum Bonifacius Papa Anagniæ, in patrio ſolo, ac ciuitate propriæ originis, cum ſua Curia reſideret, vbi tutus eſſe amplius merito crederetur in gente ſua, populo & natione, ibidem, conſciis aliquibus domeſticis ſuis, proditus fuit, captus, atque detentus; & theſaurus ſuus, & Eccleſiæ deprædatus, & aſportatus, non ſine ignominia Eccleſiæ, & dedecore grandi. Cardinales vero ſibi timentes, relicto eo fugerunt, duobus exceptis, Domino Petro Hiſpano Sabinenſi, & Domino Nicolao Oſtienſi, Epiſcopis. Cuius captionis, & ſceleris vexillifer fuit Guillelmus de Nogareto, de ſancto Felice, Diœceſis Tholoſanæ, complicibus & conſentaneis Columnenſibus, ex quibus duos olim decapellauerat Cardinales. Super ipſum itaque Bonifacium, qui Reges & Pontifices, ac religioſos plerumque, ac populum horrende tremere fecerat, & pauere, repente timor, tremor, ac dolor vna die pariter irruerunt, aurumque nimis ſitiens, aurum perdidit, & theſaurum: vt eius exemplo diſcant ſuperiores Prælati, non ſuperbe Dominari in Clero, & populo; ſed forma facti gregis ex animo curam gerere ſubditorum, pluſquam amari appetant, quam timeri. De Anagnia verò Romam productus, triginta quinque diebus à captione ſua, in lecto doloris, & amaritudinis poſitus, inter anguſtias ſpiritus, cum eſſet corde magnanimus, obiit Romæ, quinto Idus Octobris: ſequenti vero die fuit in tumulo, quem ſibi iuuenis præparari fecerat, tumulatus, in Eccleſia ſancti Petri, anno Domini milleſimo trecenteſimo tertio, Pontificatus ſui anno nono. Eodemque anno Domini milleſimo trecenteſimo tertio, in Natali Domini, Philippus Rex Franciæ cum vxore Ioanna, & tribus filiis ſuis, Ludouico primogenito, Philippo & Carolo, fuit Tholoſæ vbi ſterit per vnum menſem: idem vero per Carcaſſonam, Biterrim, & Montem-peſſulanum, & Nemauſum, in Franciam eſt reuerſus. C

Anno Domini milleſimo trecenteſimo quarto, poſt paſcha, Benedictus Papa recedit de Roma, & vadit Peruſium, cum ſua Curia: hic quoque Benedictus ſimultatem, & diſſidium, quæ ſuborta fuerant inter Regem Franciæ Philippum, & Bonifacium Papam, ſedauit, & priuilegia, & libertates, quibus Regem priuauerat Bonifacius, prædeceſſor eiuſdem, reſtituit Regi & conceſſit, ſicut antiquitus, in hebdomada Pentecoſtes, præſentibus Regis nunciis Peruſij, in Conſiſtorio, anno Domini prætaxato.

Clemens V. natione Vaſco, de loco, qui dicitur Vilaudran, Burdegalenſis Diœceſis oriundus, ex parte Beraudo, milite, fuit electus in Papam, in Peruſio, in vigilia Pentecoſtes, anno Domini milleſimo trecenteſimo quinto. In eodem anno, in Kalendis Februarij, Clemens Papa reuocauit duas conſtitutiones Bonifacij: vnam

A vnam, quam direxerat Regi Franciæ, in qua ſcribebat eidem, ipſum Regem eſſe ſubiectum Romanæ Eccleſiæ, in temporalibus, & ſpiritualibus: aliam vero, quæ in ſexto decretalium eſt inſerta, quæ incipit, clericos, &c. Reuocauit autem omnia, quæ ex ipſis fuerant conſequuta.

Anno Domini milleſimo trecenteſimo ſexto, in feſto ſanctæ Mariæ Magdalenæ, de mandato, & ordinatione Regis Franciæ, fuerunt capti omnes Iudæi in regno Franciæ, quaſi imperceptibiliter vna die, & confiſcata ſunt bona ipſorum, quæque potuerunt inueniri: fueruntque regno expulſi, vlterius minime reuerſuri. Anno Domini milleſimo trecenteſimo ſexto Hoſpitalarij, cum exercitu Chriſtianorum, oppugnare cœperunt inſulam Rhodi contra Turcos, & obtinuerunt finaliter Chriſtiani.

Anno Domini milleſimo trecenteſimo ſeptimo, Clemens Papa, cum cura de Burdegala vadit Pictauiam, magna ex parte pro tractanda, ac conſummanda concordia inter Philippum Regem Franciæ, & Oduardum Regem Angliæ. Eodemque anno obiit memoratus Rex Angliæ Oduardus, vir in omnibus probitate famoſus, cui ſucceſſit in regno filius eius, nomine ſimiliter Oduardus, qui eodem B anno, in ſequenti menſe Februarij, duxit in vxorem filiam Regis Franciæ Philippi, nomine Iſabellam. Anno Domini milleſimo trecenteſimo ſeptimo, res mira, res magna noſtris temporibus accidit, quæ futuris ſcribitur memoranda: in feſto ſiquidem ſancti Eduardi Confeſſoris tertio Idus Octobris, feria ſexta, fueruntque capti primo Templarij vbique in regno Franciæ, & ordinatione Regis, & conſilij inopinatè ſanè, mirantibus cunctis audientibus, antiquam Templi militiam ab Eccleſia Romana nimis priuilegiatam, vna die ſubito captiuari: cauſamque ignorantibus captionis tam repentinæ, exceptis paucis ſecretariis, & iuratis. Quæ cauſa tandem detecta fuit, & publice infamata, prophana videlicet profeſſio eorumdem, cum abnegatione Chriſti, & expultione ſuper crucem, in opprobrium Crucifixi. Fueruntque plures ex eis, etiam de maioribus illius Ordinis, confeſſi ſuæ nefandæ profeſſionis ritum tam abominabilem, quam execrabilem, quam nefandum: quæ antea à nemine potuerant vnquam ſciri; plurimi autem ipſorum minime confiteri voluerunt, quamuis nonnulli ſubiecti fuerint quæſtionibus, & tormentis. Demum ſedes Romana, cui prius factum incredibile videbatur, & captionem prædictam ægre ferebat, effecta eſt certior in Pictaui, vbi dicta curia tunc morabatur. Templariiſque nonnullis perductis coram Papa, & aliquibus Cardinalibus, ibidem denuo confitentibus, & confeſſiones factas à ſe antea recognoſcentibus eſſe veras, ipſorum confeſſionibus intellectis, conſequenter extitit ordinatum, vt vbique templarij caperentur, & veritas prodiret in lucem. Eodem anno in quadrageſima ſubſequenti, inquiſitores hæreticæ prauitatis, in partibus Lombardiæ ſuperioris, de Ordine Prædicatorum, cum Epiſcopo Vercellenſi, Cruce cum plena peccatorum C Indulgentia prædicata, congregauerunt exercitum magnum contra Dulcinum Nauarienſem hæreſiarcham, imitatorem non tam veterum, quam nouorum errorum, & peruerſorum dogmatum inuentorem, qui multos infecerat, multoſque traxerat; & habebat plurimos diſcipulos, & ſequaces, morabaturque cum ſuis in montanis Nauarienſibus. Accidit autem, quod propter intenſa frigora multi, qui erant in dictis montibus, fame & frigore, deficientes à viribus, & à vita in ſuis erroribus perierunt. Accedentes autem fideles de exercitu, ceperunt ibidem Dulcinum, & cum eo circa centum quinquaginta perſonas; mortui vero fame, & frigore cum interfectis gladio, quadrigenti, & amplius ſunt inuenti cum eodem quoque Dulcino fuit capta Margarita, non tam malefica, quam hæretica, conſors eius in ſcelere & errore. Prædicta vero captio fuit in hebdomada ſancta, in die ſancto Cœnæ, anno Incarnationis Domini inchoato milleſimo trecenteſimo octauo. Contra prædictum Dulcinum, de mandato Apoſtolico, fuerat antea crux cum Indulgentia prædicata, & inquiſitores plures mouerant exercitum contra ipſum, ſed non poterant præualere: quia ſequaces & fautores, ac defenſores eius multiplicati erant ſuper numerum in partibus Lombardiæ. Tandem facta fuit debita executio de eiſdem per curiam ſecularem, fuitque dicta Margarita ante Dulcini oculos membratim conciſa, de hinc & ipſe Dulcinus membratim inciditur, & amborum oſſa, & membra omnia pariter comburuntur, cum quibuſdam aliis ſuis complicibus, prout eorum ſcelera merebantur. Non tamen peruerſum dogma Dulcini, ipſo extincto, penitus eſt extinctum.

Anno Domini milleſimo trecenteſimo octauo, fuit occiſus Albertus Rex Alemaniæ à nepote ſuo, filio fratris ſui: cuius cauſa fertur, quia omnia dabat filiis, & de ipſo parum curabat, quamuis filius eſſet primogenitus. Eodem anno, in feſto ſancti Ioannis, ante portam Latinam, combuſta eſt Eccleſia ſancti Ioannis de Laterano; vnde in vrbe, magna lamentatio facta fuit. Eodem anno Domini milleſimo trecenteſimo octauo, in menſe Auguſti, Papa Clemens ad vniuerſa Chriſtianitatis regna literas Apoſtolicas deſtinauit, vt vbique Templarij caperentur. Anno Domini milleſimo trecenteſimo octauo, in feſto ſanctæ Catharinæ, electores Regis Alemaniæ conuenerunt in Franzburg, & elegerunt in concordia Comitem Lucemburgenſem, Henricum nomine, in Regem Alemaniæ, & Romanorum. A

Anno Domini milleſimo trecenteſimo nono, in cœna Domini, in Auinione, Clemens Papa magnum proceſſum fecit contra Venetos, eoſdemque Anathematizauit, & priuauit conſortio, & commercio aliarum ciuitatum; & perſonas; & res ipſorum expoſuit volentibus, ac valentibus occupare, omneſque religioſos mandauit exire de Venetiis: quia Veneti Ferrariam ciuitatem contra Eccleſiam indebite occupauerant. Fuitque capta & recuperata Ferraria per Legatum, ſcilicet Dominum Arnaldum de Pelagrua, in menſe Auguſti, non ſine multo effuſo ſanguine Ferrarienſium, & Venetorum, in prælio iuxta Padum: fertur autem numerus occiſorum vna die quinque millia, exceptis mortibus plurimorum, quæ præceſſerant, & poſtmodum ibidem, & alibi ſunt ſequutæ. B

Anno Domini milleſimo trecenteſimo nono, Clemens Papa ad inſtantiam Regis Franciæ, & ſuorum in publico Conſilio pronunciauit, vt liceret proſequi volentibus procedere contra memoriam Bonifacij Papæ VIII.

Anno Domini milleſimo trecenteſimo decimo, fuerunt pluuiæ multæ & inundationes magnæ in partibus Tholoſanis & Albigenſibus & Carcaſſonenſibus, toto fere tempore verno, & æſtatis; & ſequuta eſt magna ſterilitas vini & bladi: tantaque fuit in ipſo anno victualium Cariſtia, quam nulla tunc ætas meminit ſe vidiſſe, nec etiam audiuiſſe in illis partibus, ac fere in toto regno Franciæ, & in multis aliis regionibus; ita quod Carto frumenti vendebatur Tholoſæ tredecim libris Turonenſibus. Et quod grauius fuit, non inueniebatur bladum ad vendendum, nec panis in foro; & pauperes herbas, ſicut beſtiæ, comedebant, & de Tholoſa plurimi propter inediam diſceſſerunt. Anno Domini milleſimo trecenteſimo decimo quinto, Idus Maij, feria ſecunda, per Archiepiſcopum Senonenſem, cum ſuis ſuffraganeis, in Concilio Prouinciali Pariſius coadunato, fuerunt ſententiati, & iudicati ex propriis confeſſionibus, quinquaginta quatuor Templarij, & relicti Curiæ ſeculari, tanquam impœnitentes ſuper nefanda profeſſione ſua: & ſequenti die Martis, ſcilicet quarto Idus Maij, fuerunt per ſecularem Curiam Domini Regis, igni traditi, & combuſti; & poſt paucos dies fuerunt ibidem quatuor alij ſimiliter iudicati. Item paulo poſt, infra menſem, in alio Concilio Prouinciali celebrato, ſcilicet in Siluanecto, per Archiepiſcopum Rhemenſem, cum ſuffraganeis ſuis, fuerunt nouem alij Templarij, eadem cauſâ, & modo conſimili, pariter ſententiari, & conſequenter per ſecularem Curiam concremati. Vnum autem mirandum fuit, quia omnes ſingulariter & ſigillatim confeſſiones, quas prius fecerunt in iudicio, & iurati confeſſi fuerunt dicere veritatem, penitus retractauerunt, dicentes ſe falſa dixiſſe prius, & ſe fuiſſe mentitos; nullam ſuper hoc reddentes cauſam aliam, niſi vim vel metum tormentorum, quod de ſe talia faterentur. Anno Domini milleſimo trecenteſimo decimo, filius Henrici Regis Alemaniæ accepit in vxorem, filiam Regis Bohemiæ, cum eadem. Eodemque anno, tempore Autumnali, Henricus prædictus Rex Alemaniæ, & Romanorum intrauit in Italiam, iura Imperij percepturus, & primo venit Turinum, deinde in Ciuitatem Aſtenſem, deinde Vercellas, poſtea Mediolanum vbi in Epiphania Domini ſubſequenti recepit coronam ferream, quam eidem Archiepiſcopus Mediolanenſis impoſuit, quam tamen accipere debebat in Modæcia ex more antiquo; ſed ex cauſa hoc fecit in Mediolano, & in feſto illius coronationis fecit milites ducentos ex diuerſis nationibus: deinde requirit alias ciuitates Lombardiæ de homagio faciendo. Parmenſes vero & Laudenſes ab initio ſubeſſe noluerunt, ſed paulo poſt non valentes reſiſtere, conſenſerunt. Brixienſes vero diu, & plurimum, vſque ad ſanguinem, & ſtragem hominum reſtiterunt; ſed poſtmodum voluntati eius ſe ſubmiſerunt, & Ciuitatem recluſerunt. C

Anno

A Anno Domini milleſimo trecenteſimo vndecimo, quarta die exitus menſis Aprilis, ſcilicet quinto Kalendas Maij, in Auinione, per Clementem Papam fuit in conſiſtorio publice excuſatus Philippus Rex Franciæ, de his, quæ egerat contra memoriam Bonifacij quondam Papæ; & pronunciatum ad excuſationem Regis, quod ea egerat bona intentione, atque animo, atque zelo, præſentibus ibidem Regis nunciis, & hæc fuerunt conſequenter bullæ Papalis teſtimonio confirmatæ: fuitque ibidem Clementi Papæ commiſſum totum negotium, totuſque proceſſus habitus Bonifacij memorati, ab vtraque parte, ſcilicet accuſante, & defendente; & renunciatum atque concluſum per viam pacis, Papa vero ſuſcepit ſuper ſe negotium examinandum & finaliter terminandum. Item ibidem Papa abſoluit Guillelmum de Nogareto, præſentem, & petentem, abſolui à ſententia excommunicationis, qua tenebatur, propter captionem Bonifacij Papæ. Anno Domini milleſimo trecenteſimo vndecimo, fuit epidimia magna, ac tanta mortalitas hominum, nedum pauperum, ſed etiam diuitum ſubſequuta in partibus Tholoſanis, & maxime in Tholoſa, ac circumuicinis regionibus, quod vix inueniebatur domus, in qua non plangeretur defunctus, aut non doleret plangens infirmus. Fuit etiam non modica Cariſtia bladi, ac vini, ſed ad aliam præcedentem non peruenit; ita quod Carto B ſex libris Turonenſibus vendebatur. Tempore verno ſubſequenti, quando magis ſæuitura, ſeu futura maior ex communiter accidentibus, veriſimiliter tenebatur, cæpit bladum in quadrageſimali, & Paſcali tempore abundantius inueniri, & pretium bladi viluit pluſquam duplo: vnde conſeruatores bladi cæperunt grauiter contriſtari ex eo, quod ſpe fuerant ſic fraudati. Anno Domini milleſimo trecenteſimo vndecimo, in Kalendis Octobris, fuit per Clementem Papam V. apud Viennam ſuper Rhodanum, generale Prælatorum Concilium conuocatum, vbi Conſilio conſidente, ſummus Pontifex propoſuit de agendis, videlicet de ſtatu Ordinis militiæ Templi, qui de infanda profeſſione grauiter culpabatur, de paſſagio etiam tranſmarino, ad recuperationem terræ ſanctæ. Sequenti vero menſe Martij, in hebdomada ſancta, ſummus Pontifex, multis Prælatis, cum Cardinalibus coram ſe in priuato conſiſtorio conuocatis, per prouiſionis potius, quam condemnationis viam, Ordinem Templariorum caſſauit, & penitus adnihilauit, perſonis, & bonis eiuſdem ordinis ordinationi ſuæ, & Eccleſiæ reſeruatis.

In ſequenti vero menſe Aprilis, anno Incarnationis Domini, milleſimo trecenteſimo duodecimo, fuit ſecunda ſeſſio Concilij celebrata, in qua, prædicta caſſatio Templariorum, extitit per ſummum Pontificem, Concilio radiante publice promulgata, præſente Rege Franciæ Philippo, cui negotium erat cordi: ac Domino Carolo, fratri ſuo, & tribus liberis videlicet exiſtentibus, Ludouico primogenito, Rege Nauarræ; & Philippo, ac Carolo. Sicque adnihilatus eſt ordo Templi, poſt annos circiter centum octuaginta quatuor quibus militauerat, impinguatus, ac dilatatus nimis, multis libertatibus, ac priuilegiis ſedis Apoſtolicæ. Et in eodem Con- C cilio bona quondam Templariorum fuerunt applicata, & conceſſa, cum certis conditionibus, & pactis, Ordini Hoſpitalis ſancti Ioannis Hieroſolymitani, ſicut ea prius Templarij poſſidebant vbique terrarum, exceptis regnis Hiſpaniæ, ſeu Caſtellæ, Portugalliæ, & Arragoniæ, & Maioricarum: pro eo quod propter bona quæ in dictis regnis habebant Templarij, tenebantur ipſi contra frontarias Sarracenorum, & Granatæ, in illis partibus militare, defendere, ac tueri, ſicut ibidem in Concilio fuit propoſitum, ac probatum. De perſonis vero Templariorum extitit ordinatum, vt tam Diœceſani, quam Metropolitani inquirerent, & punirent illos, quos reos ac culpabiles inuenirent, conſiderata perſonarum, & criminis qualitate: ita tamen, quod illis, qui reatum ſuum ſponte confeſſi; & illis, qui reperti fuiſſent innoxij, & immunes, decentem victum de bonis Templi in Monaſteriis eorum facerent miniſtrari. Prouiſo tamen, vt in vno eodemque Monaſterio duo inſimul non valeant habitare, illis vero, qui per tormenta confeſſi ſunt, pœnæ iuxta perſonarum conditionem valeant mitigari; qui vero relapſi fuerint deprehendi, ſeculari Curiæ relinquantur. In prædicto quoque Concilio fuerunt multæ conſtitutiones editæ, inter quas fuit vna ſuper declaratione, ac interpretatione Regulæ fratrum minorum: ſuper qua, & eius obſeruatione pars vna fratrum minorum, qui ſpirituales dicebantur, contra alteram tumultuans, & altercans, priuatim, & publice contendebat, & iudicium ſedis Apoſtolicæ poſtulabat. Eodem quoque anno, milleſimo

trecenteſimo duodecimo, Philippus Rex Franciæ habuit Lugdunum integraliter, A
data compenſatione in redditibus Archiepiſcopo Lugdunenſi, pro iure, quod ſibi
in Lugduno Eccleſia vendicabat; interueniente conſenſu, & authoritate Clemen-
tis Papæ V. tunc in Vienna Burgundiæ Concilium celebrantis, & ſic deinceps Lug-
dunum ad Regem, & regnum Franciæ pertinet pleno iure.

SCRIBITVR EPISCOPO VERCELLENSI.

VT lapſum humani generis repararet vnigenitus Dei filius Ieſus Chri-
ſtus, cùm in forma Dei eſſet, exinaniuit, vt teſtatur Apoſtolus,
ſemetipſum formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum
factus, & habitus inuentus vt homo, & elegit ſibi Hieroſolymam
paſſioni, factus obediens Deo patri vſque ad mortem Crucis, & pec-
cata noſtra in corpore ſuo pertulit ſuper lignum, reputatus cum
iniquis, & cum latronibus Crucifixus. Niſi ergo de ingratitudinis vitio ſeruus vo- B
luerit inutilis condemnari, nec iugum, nec iugulum recuſabit ſubire pro Domino,
cum Dominus tradidit ſe pro ſeruo morte turpiſſima condemnatus.

SANE vt omnem occaſionem nobis Dominus tolleret, nec ad excuſandas excu-
ſationes in peccato, locum negligentiæ aliquem reſeruaret, quidquid ſeruus pati
potuiſſet pro Domino, penè paſſus eſt Dominus antè pro ſeruo. Quis ergo terre-
na omnia non relinquat, pro eo, quem deſcendiſſe nouerit à celeſtibus ad terram?
Quis animam ſuam non ponat pro illo, qui pro eo ſpiritum emiſit in Cruce? Si-
quidem vt retribuamus ei aliquid pro omnibus quæ retribuit ipſe nobis nec tribula-
tio, nec anguſtia, nec mors, nec gladius, nec nos debet aliquatenus retardare, quo-
minus ſi neceſſitas exigat & depoſcat vtilitas, guſtamus pro eo calicem paſſionis.
Si enim quemadmodum ambulauit, ambulare diſponimus, & veſtigia eius ſequi,
nec opprobria exprobrantium, nec hoſtis familiaris inſidias, nec inimici ſæuientis
potentiam debemus aliquatenus formidare: quominus in viis ambulemus ipſius, &
pedes noſtros in eius ſemitis dirigamus, paſſo compatientes ad tempus, vt in æter-
num regnanti feliciter conregnemus.

NOVIMVS etenim & certum tenemus tam ex prophetica, quàm Euangelica le-
ctione quòd in perpetuum expectauit cor eius, cùm lingua ei maledicentium ex-
probare, quòd filius fabri eſſet, potator vini, & publicanorum amicus. Nouimus
quòd qui edebat panes eius erexit calcaneum contra ipſum. Nouimus qualiter ſputo
conſperſus, cæſus colaphis, ſpinis coronatus Pilati tyrannidem pertulit patienter,
Crucifixus ad vltimum, & lancea perforatus. Numquid ergo tuo te factori nega-
bis, vt recuſes onus Eccleſiæ Hieroſolymitanæ ſubire; quam ſuo ſanguine conſe- C
crauit? Si te ſibi dignatus eſt quodammodo eligere ſucceſſorem, numquid non adi-
bis hereditatem ipſius, nec ſuſcitabis ſemen fratri defuncto? qui per te poſuit for-
ſitan in terram peregrinationis, & prædicationis ſuæ ſemen Euangelicum propa-
gare: abſit vt labores, timores & dolores euites, paupertates, anxietates, & neceſ-
ſitates effugias, ne ſubeas onus illud ad quod & diuina diſpoſitione vocatus. Abſit
vt pro eo labores euites, qui pro te per Prophetam ſe aſſerit laboraſſe, dicens in
Pſalmo, *Laboraui ſuſtinens*, & de quo Euangeliſta teſtatur, quòd *hora quaſi ſexta ſe-
debat ſuper puteum ex itinere fatigatus*. Abſit vt pro eo dolores euites, quem pro te
non dubitas doluiſſe, iuxta quod ipſe aſſerit in Propheta: *O vos omnes qui tranſitis
per viam attendite, & videte, ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus*: & qui de ſeipſo in
Euangelio proteſtatur; *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem*. Abſit vt ab illo timo-
res euites, qui de ſe legitur in Pſalmo dixiſſe: *Timor & tremor venerunt ſuper me*:
& de quo in Euangelio legitur, quòd cæpit pauere, & tedere. Abſit vt pro eo fu-
gias paupertatem, qui pro te pauper eſt factus, iuxta quod aſſerit in Propheta; *Pau-
per & dolens ſum ego*: & in Euangelio, *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos;
Filius autem hominis non habet vbi caput reclinet*. Abſit vt pro eo anxietates refu-
gias, in cuius perſona loquens Propheta, ſic ait: *Anxiatus eſt in me ſpiritus meus, &
in me turbatum eſt cor meum*: & qui aſſerit de ſeipſo: *Baptiſma habeo baptizari, &
coarctor donec perficiatur*. Abſit vt pro eo neceſſitates effugias, qui pro te, vt alia ta-
ceamus,

A ceamus, ſe infamis, & ſitis neceſſitate induxit, iuxta quod legitur in Propheta;
Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto: & ſicut idem Euan-
geliſta teſtatur; *Quod cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus
poſtea eſuriit.* Et cui cum clamaſſet in cruce, ſitio, acetum ſiue vinum myrrhatum,
ſiue etiam felle mixtum crucifigentium dextera propinauit. Si fortè te moueat,
quòd ad illius Eccleſiæ præſulatum vocaris, cuius ad præſens non poteris poſſeſſio-
nem adire, vtpote quæ fere tota nunc ab hoſtibus detinetur ad tempus, reducas
oculos tuæ mentis quomodo Iacobus frater Domini ſuſcepit Hieroſolymam gu-
bernandam, non quidem fauentem ſibi, ſed potius repugnantem, vtpote in qua illi
tenebant eo tempore potentatum, qui & Dominum crucifixerant extra vrbem, &
circa templum poſtmodum ipſum Iacobum occiderunt. Et licet Ioannes & Thadæus
ſecundum carnem fuerint fratres Domini Iacobus tamen ſpecialiter dicitur frater
eius, vtpote qui relictam fratris defuncti duxerit vxorem, vt ſemen ei iuxta legem
Moſaycam ſuſcitaret qui etiam non incongruè dicitur ſupplantator, cùm quodam-
modo Apoſtolos ſupplantaſſet, vtpote qui quamuis primus inter alios non fuiſſet,
ceteris tamen quaſi primogenituram præcipuerit, dum primogenitam ſuſcepit Ec-
B cleſiam gubernandam, de qua videlicet Propheta teſtatur; *Quod de Sion exiuit lex,
& verbum Domini de Hieruſalem.*

HÆC eſt ciuitas Regis magni, de qua multa dicta ſunt glorioſa, & illud quaſi
præcipuum quod ſubiungitur; *Mater Sion dicet homo, & homo factus eſt in ea, & ipſe
fundauit eam altiſſimus.* Prætetea licèt pars ipſius Eccleſiæ, quod dolentes referimus
in excidio Terræ ſanctæ capta fuerit, & ab hoſtibus trucidata; pars tamen, quæ ma-
nus tua, vt hoſtilis, imò etiam ipſa Eccleſiæ, quæ per nouam eſt ſobolem renouata
in paſtorem te ſibi expoſcit & expectat. Non ergo de loco cauſeris cùm perſonas ha-
beas, quas gubernes; quia nomen Eccleſiæ ad perſonas refertur, ampliùs quàm ad
locum: licet ad hoc ſpecialiter poſtuleris, vt de loco ſolicitus ad recuperationem ip-
ſius, ad reintegrationē terræ natiuitatis Dominicæ totis viribus allabores. Accedentes
enim ad præſentiam noſtram dilectus filius Prior & canonici ſepulchri Dominici
tam viua voce, quàm per litteras, quas tulerunt nobis humiliter intimarunt, quòd cùm
dilectus frater S. tituli ſanctæ Praxedis Preſbyter Cardinalis Apoſtolicæ ſedis Legatus
non potuiſſet induci, vt electioni factæ de ipſo ad Hieroſolymitanam Eccleſiam con-
ſentiret, conuenientes in vnum te in Patriarcham vnanimiter poſtularunt, quorum
poſtulationi & Chariſſimus in Chriſto filius noſter A. illuſtris Rex Hieroſolymita-
nus aſſenſum præſtitit, & Archiepiſcopi conſenſerunt, per ſuas nobis litteras ſup-
plicantes, vt te non ſolùm inducere ſed etiam cogere dignaremur, vt poſtulationi
eorum humiliter conſentires. Idem quoque dilecti filij S. ſanctæ Praxedis, & P. tituli
S. Marcelli Preſbyteri Cardinales, Apoſtolicæ ſedis Legati per ſuas nobis litteras in-
timarunt: quòd cùm ſuffraganei Eccleſiæ Hieroſolymitanæ in electione vocem aſſe-
C rerent ſe habere, Prior autem, & Canonici ſepulchri Dominici hoc negarent, factum
eſt tandem, vt nominatis duabus perſonis vices & voces ſuas meas deuorè conferrent:
vt ex illis, quam magis idoneam crederit eis eligerent. Patriarcha ſimiliter, & Præ-
lati Prouinciæ in eos ſiquid iuris in electione habeant, concorditer contulerunt. Ipſi
ergo deliberatione præhabita in duabus nominatis perſonis te potiùs eligentes no-
minarunt eidem Eccleſiæ in paſtorem licet autem valde nobis neceſſarius ſis in par-
tibus Lombardiæ, vtpote cui ſecurè in arduis negotiis committimus vices noſtras
propter vrgentem tamen neceſſitatem non ſolùm Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, ſed to-
tius Orientalis Prouinciæ, quamdam nobis quaſi violentiam inferentes, monemus
diſcretionem tuam & exhortamur attentiùs, & in remiſſionem iniungimus peccato-
rum, obſecrantes per aſperſionem ſanguinis IESV CHRISTI, quatenus dictæ nomi-
nationi conſentiens, & predictorum omnium deſideriis condeſcendens, & electio-
nem recipias de te factam, ne ſi aliter egeris, voluntati diuinæ reſiſtere videaris, quæ
tamen & à volentibus ſemper impletur prudenter: attendens ne ſi perſona minùs ido-
nea, vel forſan indigna eidem præficeretur Eccleſiæ veſtræ deſiderium aliquorum
tibi propter conditionem tuam poſſes non immeritò imputare: Nec laborem iſtum
refugias, tanquam perficere nequeas quod exoptas; qui Deus non tam profectum
remunerat, quàm laborem: propter quod dicit Apoſtolus. *Vnuſquiſque propriam
mercedem recipiet, ſecundùm ſuum laborem*: & alia ſcriptura teſtatur; *Reddet Deus mer-*

cedem laborum ſanctorum ſuorum. Vnde cautè dixit Apoſtolus, *Plus omnibus laboraui:* A
nec dixit, omnibus plus profeci: quamquam ex laboribus tuis profectus ſperemus non modicos prouenturos: taliter igitur pro Domino, & propter Dominum ſuper hoc mandatum Apoſtolicum exequaris, quod manum diſtrictioris ſeueritatis nos non oporteat exibere. Nam & ſi ſecundum ſtatuta Canonica nullus inuitus creſcere compellatur; tamen iuxta legitimas ſanctiones aliqui ad publica munera trahuntur inuiti. Intereſt autem tam Apoſtolicæ ſedis quàm Eccleſiæ generalis, imò & generaliter omnium ſingulariter ſingulorum fidelium Crucifixi, vt eidem Eccleſiæ perſona præficiatur idonea in paſtorem; nec tu tam ad honorem aſſumeris, quàm ad onus: cum Eccleſia illa hodie plura habeat onera, quàm honores. Ne turberis in aliquo, vel cauſeris, quòd præfatus Cardinalis ſanctæ Praxedis factam de ſe poſtulationem Canonicam ſepulchri Dominici non admiſit; quia forſan ſicut Sara-Tobiæ: ſic & ipſa fuit alij diuino iudicio reſeruata: vel fortaſſis hoc eum ad hanc oneris recuſationem induxit, ne in partibus illis præſens exiſtens videretur promotionem propriam procuraſſe, ac ex eo præſertim notam ambitionis incurreret, quòd tam ad remotionem cuiuſdam peruerſæ perſonæ quæ ad eamdem Eccleſiam fuerat improbè nominata, opportunè ac importunè, ſicut ad eius pertinebat officium inſtitiſſet, ſi amota illa factam de ſe poſtulationem poſtmodum acceptaret. B

Ipse verò Vercelenſis Epiſcopus humiliter acquieſcens ad Apoſtolicam ſedem acceſſit & in Patriarcham promotus non ſolum pallij ornamentum accepit, verùm etiam officium Legationis promeruit per quadriennium in ſua Prouincia exercendum, iam iámque profectus inde in Syriam nauigauit. Philippus autem ſicut conuenerat cum Marchione Montis-ferrati miſit Alexium ſororium ſuum, filium videlicet Iſacij quondam Conſtantinopolitani Imperatoris, & eodem Marchione ſagaciter mediante tractatum eſt inter ipſum & exercitum Chriſtianum, vt eidem exercitus reduceret illum in Græciam, & iuuaret ad Conſtantinopolitanum Imperium obtinendum, ipſeque pecuniam eis promiſſam ſolueret, & alia pacta cum eis inita cuſtodiret, poſtquam Imperium obtineret. Verùm cùm hoc ad ſummi Pontificis notitiam perueniſſet ſcripſit illis hoc modo.

Littera Papæ Cruce-ſignatis, vt non diuertant in Græciam.

Cvm in manu valida, & extento brachio egreſſi fueritis de Ægypto, vt vos Domino in ſacrificium offeretis, doluimus non modicum & dolemus, quòd ad hunc Pharao vos perſequitur fugientes, vel vos potiùs ſequimini Pharaonem: quoniam vos ſub quadam neceſſitatis ſpecie, ac velamine pietatis ſub iugo peccati vetuſtæ ſuæ nititur ſubdere ſeruituti. Doluimus autem ſicut præmiſimus, & dolemus pro nobis pariter, & pro vobis, & pro vniuerſo populo Chriſtiano. Pro nobis, C
quia dum quod ſeminaueramus in lacrimis per Legatos & literas noſtras vobis & aliis ſæpius, non abſque quadam amaritudine cordis & corporis, anxietate non modica verbum Domini proponentes, & exhortantes nominis Chriſtiani cultores ad vindicandam iniuriam Crucifixi, credebamus vos in exultatione meſſuros, ex improuiſo meſſi noſtræ inimicus homo, ſuperſeminauit zizania, & ſic ſeminauit, vt in Lolium degeneraſſe triticum videatur; quoniam cùm expurgaſſetis vetus fermentum, & crederemini iam veterem hominem cum ſuis actibus exuiſſe, modicum fermenti, & vtinam modicum, corrupit denuò totam maſſam; & dum veſtimenta candida non ſeruaſtis, quaſi veterem reinduiſtis amictum, manum retrahentes ab aratro, & reſpicientes cum coniuge loth retrorſum, ita vt acti non videamini ſecundùm Apoſtolum regno Dei. Pro populo autem Chriſtiano doluimus; quoniam inde humiliatur ampliùs, vnde credebatur potiùs exaltari, cùm enim multi qui vos præceſſerunt in Terræ ſanctæ ſuccurſum, quòd non aſcenderetis audito, ad propria ſunt reuerſi, de proximo veſtro paſſagio diffidentes: Sarraceni de acceſſu veſtro dubij, & illorum receſſu ſecuri, contra Chriſtianos, animos aſſumpſerunt, & qualiter peccatis exigentibus præualuerunt contra eos referre nolumus, cùm ſit ferè vbilibet diuulgatum. Gaudemus autem quòd receptis litteris erratum in vobis intelligentes, deuotè ac humiliter mandatum eſtis Apoſtolicum

A Apoſtolicum executi, & iuramento præſtito, vel recognito abſolutionis beneficium percepiſtis, vos & ſucceſſores veſtros filij Comites, cum duobus Baronibus Gallicanis ad ſatisfaciendum iuxta mandatum noſtrum, ſuper eo quod apud Iadetam excommunicationis ſententiam incuriſtis, per patentes litteras obligantes. Vtinam autem penitentia veſtra ſit vera, vt ſic peniteatis videlicet de commiſſis, quòd à ſimilibus de cœtero caueatis: quoniam qui adhuc agit quod penitet non eſt penitens, ſed illuſor, & cani reuerſo ad vomitum comparatur penitens rediens ad peccatum. Eſt quoque leuius peccatum quòd ſemel committitur, quàm quod ſemel commiſſum poſtmodum iteratur. Nullus itaque veſtrûm ſibi temerè blandiatur, quòd terram Græcorum occupare ſibi liceat, vel prædari, tanquam minùs Apoſtolicæ Sedi ſubiecta, & quod Imperator Conſtantinopolitanus depoſito fratre ſuo, & etiam excæcato Imperium vſurpauit. Sanè quantumcumque in hoc, vel aliis idem Imperator, & homines eius iuriſdictioni commiſſi delinquant; non eſt tamen veſtrûm de ipſorum vindicare delictis nec ad hoc Crucis-ſignaculum aſſumpſiſtis, vt hanc vindic aretis iniuriam, ſed opprobrium potius Crucifixi, cuius obſequio ſpecialiter deputati eſtis. Monemus igitur vniuerſitatem veſtram, & exhortamur attentiùs, & per Apoſtolica vobis ſcripta mandamus, quod nec decipiatis vos ipſos,
B nec ab aliis decipi permittatis, vt ſub ſpecie pietatis, agatis illa, quòd abſit, quæ redundent in veſtrarum perniciem animarum: ſed ceſſantibus potiùs & occaſionibus friuolis & neceſſitatibus ſimulatis in Terræ ſanctæ transeatis ſubſidium, & crucis iniuriam vindicetis, accepturi de hoſtium ſpoliis, quæ vos ſi moram feceritis in partibus Romaniæ, oporteret forſitan à fratribus extorquere; aliter enim nec poſſumus, nec debemus remiſſionis vobis gratiam polliceri: inhibitionis autem noſtræ tenorem, qua vobis ſub excommunicationis interminatione vetuimus, ne terras Chriſtianorum inuadere vel lædere tentaretis; niſi vel ipſi veſtrum iter nequiter impedirent, vel alia iuſta & neceſſaria cauſa forſan occurreret, propter quod aliud agere, interueniente Conſilio Legati poſſetis memoriter retinere volumus vos & monemus, ne contra eam leuiter veniatis. Ne autem culpa Ducis & populi Venetorum in pœnam veſtram redundet, volumus, & mandamus, vt litteras noſtras, quas ipſis aſſignandas direximus, & quæ adhuc apud vos eſſe noſcuntur, aſſignari faciatis eiſdem, ne ipſi excuſationem in peccatis aſſumant.

Qualiter Conſtantinopolis capta fuit.

IPsI tamen nihilominus in Græciam nauigantes Conſtantinopolim peruenerunt vbi quid actum fuerit ab ipſis, litteræ ipſorum ad Dominum Papam directæ declarant. Quanta fecerit nobis Dominus, imò non ſolùm nobis, ſed nomini ſuo dederit his diebus quanta poſſumus breuitate perſtrinximus, ipſo prænotantes initio, quòd ex quo vrbem tranſgreſſionis exiuimus; ſic enim Iadetam nominamus,
C cuius excidium vidimus dolentes qnidem & neceſſitate compulſi, nihil inter nos ordinatum eſſe meminimus, quòd communiter ad vtilitatem pertineret exercitus; quin illud in melius prouidentia diuina mutauerit, ſibique in totum vindicans ſtultam ſapientiam noſtram. Hinc eſt quòd eorum quæ facta ſunt apud nos glorioſè, omnem à nobis gloriam iure repellimus; quippe qui operis adhibuimus purum, conſilij nihil. Vnde neceſſe eſt, vt ſi quis ex nobis voluerit gloriari, in Domino glorietur, non in ſe, vel in altero. Fœdere igitur confirmato cum illuſtri Conſtantinopolitano quondam Imperatoris Iſaacij filio Alexio, cum victualibus omnibus & rebus & gentibus Terræ ſanctæ videremur grauamen potiùs illaturi, ſicut & alij ex nobis, qui nos præceſſerant, quàm iuuamenti aliquid allaturi, nec terræ Sarracenorum, in tanta egeſtate nos crederemus applicare potentes, veriſimilibus quidem rumoribus & argumentis inducti, quòd dicti Alexij ſuſpiraret aduentum Regiæ pars potior ciuitatis, & pondus Imperij quem electione concordi cum ſolemnitate debita ſublimaſſet contra conſuetum ordinem temporis, aura fauente, obedientibus Domino ventis & mari ad vrbem Regiam præter omnem ſpem proſperè applicuimus: ſed non aduentauimus improuiſi, qui vſque ad ſexaginta millia equitum, præter pedites in vrbe reperimus, & tranſientes loca tutiſſima, pontes, terras, & flumina, ſine damno noſtrorum, terra & mari obſedimus ciuitatem, & tyrannum pariter, qui commiſſo in fratrem parricidio faſces Imperij

diutina incubatione polluerat Præter igitur omnium opinionem, vniuerſorum ciuium mentes contra nos inuenimus obſirmatas, nec aliter contra ſuum Dominum ciuitatem muris, & machinis obſeruatam, quàm ſi aduentaſſet populo infideli, qui loca ſancta pollueret, & Religionem proponeret inexorabiliter euellere Chriſtianam, Imperij ſiquidem crudeliſſimus incubator, Domini ſui, & fratris orbator Imperatoris & proditor, quique eumdem carcere perpetuo ſine crimine condamnaſſet, idem filio eius illuſtris facturus Alexio, ſi non eumdem à manibus eius felix eripuiſſet exilium, & præhabita in populo deteſtabili coniuratione, potentes ſimul & plebem ſermonibus adeò infecerat venenoſis, vt ad ſubuerſionem libertatis antiquæ Latinos aſſereret aduenrare, qui Romano Pontifici locum & gentem reſtituere properarent, & Latinorum legibus Imperium ſubiugare. Hec profectò res ſic omnes contra nos animauit pariter & armauit, vt contra nos, imò per ipſum exulem noſtrum, & Barones noſtros à ciuibus poſtulantes audiri, & cùm nec aduentus noſtri cauſam, nec petitionis modum potuiſſemus explicare, ſed quotiens terra, vel mari ſtantibus in muro ſermones obtulimus, totiens retulimus tela pro verbis. Conſiderantes igitur, quòd præter ſpem noſtram cuncta contingerent, in eum ſtatum neceſſitatis impacti, vt ſtatim neceſſe haberemus aut perire, aut vincere, B
cùm obſidionem ipſam nulla ratione in quindecim dies portare poſſemus, quos victualium incredibilis vrgeret anguſtia, non ex deſperatione quidem, ſed inſperata quadam ſecuritate diuinitus ſuſpirare cæpimus ad bella promptiſſimi, periculis nos audacter opponere, & incredibiliter in omnibus obtinere, ad conflictum etiam campeſtrem ſæpius ordinati inæſtimabilem multitudinem fuga in vrbe ignominioſa concluſimus. Aptatis igit[ur] terra & mari bellicis inſtrumentis, die obſidionis octauo violenter ciuitas introitur, graſſatur incendium, diſponit contra nos acies Imperator, & paratis nobis excipere venientem, conſtantiam noſtram cum paucitate miratur, ignominioſè terga reflectit in vrbem retrogreſſus ardentem. Ipſa nocte fugam cum paucis aggreditur, ſuámque in vrbe relinquit vxorem & paruulam prolem. Eadem te comperta, neſcientibus nobis, Græcorum proceres in palatio congregantur, & exulis noſtris ſolemnis electio celebratur, ſeu potiùs reſtitutio declaratur, inſperatámque lætitiam copioſa in palatio luminaria proteſtantur. Manè facto prodit in caſtra copioſa Græcorum procerum multitudo, ſuumque cum gaudio quærit electum, reſtitutam ciuitati aſſerunt libertatem, & regredienti filio ad faſces Imperij cum gaudio inæſtimabili, ſubleuatum de carcere caput patris Iſacij quondam Imperatoris oſtendunt. Præordinatis itaque neceſſariis quæ videbantur, ad Eccleſiam ſanctæ Sophiæ nouus Imperator cum ſolemni proceſſione deducitur, & exuli noſtro, ſine omni contradictione Imperiale reſtituitur diadema, cum plenitudine poteſtatis. His peractis ad ſolutionem promiſſorum proſilit Imperator, & promiſſa rebus accumulat, victualia pro ſeruitio Domini profutura nobis præbet in annum. Ducenta marcharum millia nobis ſoluere pergit & Venetis C
ſumptibus ſuis ſcolum prolongat in annum, ſeque iuramento aſtringit, quòd erigere nobis debeat regale vexillum, & in paſſagio Martij nobiſcum ad ſeruitium Domini proficiſci, cum quantis poterit millibus armatorum, & ſub eadem promiſſione concludit, quòd eam reuerentiam præſtare debeat ſummo Pontifici, quam anteceſſores ſui Imperatores Catholici prædeceſſoribus ſuis Pontificibus pridem impendiſſe noſcuntur; & Eccleſiam Orientalem ad hoc idem pro viribus inclinare; ac toto vitæ ſuæ tempore milites quingentos cùm ſumptibus ſuis in Terra ſancta honorificè prouiſurum, ad ſeruitium redemptoris.

Tunc demum Dux & Veneti qui erant in Græcia miſerunt nuncios ad Petrum rituli ſancti Marcelli presbyterum Cardinalem, Apoſtolicæ ſedis Legatum abſolutionis beneficium implorantes, qui miſit ad illos cum litteris ſuis theſaurarium Nicoſienſem de Cipro & recepto ab eis ſecundùm formam Eccleſiæ iuramento, fecit illos abſolui; quamuis adhuc in nullo ſatisfecerint de commiſſo, mallens eos habere claudos, quàm mortuos; præſertim ne ipſorum contagium cæteros inquinaret. Alexio igitur cum Iſaacio patre ſuo ad Conſtantinopolitanum Imperium reſtituto, eóque fidem non ſeruante Latinis, qualiter Conſtantinopolitana ciuitas capta fuerit, & Balduinus Comes Flandriæ ad Imperium ſublimatus, ipſius litteræ ad Dominum Papam tranſmiſſæ deſcribunt.

Littera

A

Littera Balduini Comitis Flandriæ in Imperium Conſtantinopolitanum ſublimati per exercitum Chriſtianorum euntem vltra mare.

SANCTISSIMO, *Patri, & Domino Chariſſimo, Innocentio Dei gratia ſummo Pontifici, Balduinus eadem gratia Conſtantinopolitanus Imperator, & ſemper Auguſtus, Flandriæ, & Hannoniæ Comes miles ſuus cum deuota obſequij voluntate oſcula pedum.* CVM paternæ ſolicitudinis zelo, & noſtræ congregationis in idipſum
amoreſpeciali, quæ circa nos aguntur ſanctitas veſtra ſcire deſideret, ſeriatim
nobis declaranda eſſe decernimus, quàm mira circa nos vſa ſit diuina clementia
nouitate, quámque non nobis, ſed nomini ſuo gloriam dederit omnibus ſæculis
admirandam. Mirabilibus eius circa nos ſemper mirabilia ſuccedunt, vt etiam in-
fidelibus dubium eſſe non debeat, quin manus Domini operetur hæc omnia, cum
nihil ſperatum, aut prouiſum antè contigerit, ſed tunc demum noua nobis Do-
minus procurauit auxilia, cùm nihil humani videretur ſupereſſe conſilij. Et qui-
dem ſi bene meminimus per litteras Paternitati veſtræ tranſmiſſas noſtri progreſ-
B ſus, & ſtatus narrationem eò vſque deduximus, vt vrbe populoſa capta violenter,
à paucis tyranno fugato, ac filio Iſaaci Alexio coronato, mora noſtra promiſſa fo-
rer & ordinata per hyemem vt potenter obtineret, ſi qui reſiſtere videbantur Ale-
xio. Et nunc breuiter narranda ſuſcipimus quæ circa nos poſteà contigerunt, eo
prænotato, quòd ſicut non opera hominum fuere, ſed Dei quæ Græcis intulimus,
ità non hominum etiam opera fuere, ſed dæmonum, quæ cum Imperatore nouo,
Græcóque per omnia Græcia nobis ex perfidia conſueta retribuit. Nos ſiquidem
ne diſcordiæ inter nos & Græcos fomitem miniſtraret moribus noſtris aduerſa bar-
baries, de ciuitate exeuntes ex aduerſo ciuitatis interiacente portu ad preces Impe-
ratoris Caſtra poſuimus, & ex inſperato innata malitia, vel Græcorum ſeductus per-
fidia animo recedit à nobis, cui tanta beneficia contulimus Imperator, & in om-
nibus cum patre, Patriarcha & mole Nobilium nobis promiſſis periurus & mendax,
tot incurrit periuria, quot nobis præſtitit iuramenta.

VNDE noſtro tandem deſtitutus auxilio, prælia contra nos meditatur incaſſum
& nauigij, quod eum adduxerat & ſublimauerar ad coronam, procurat incendia ſed
voto tam crudeli, Deo nos protegente fraudatur. Fit pars ſua per cuncta deterior,
& hominum ſuorum cædes; incendia, & rapinæ prouenerunt: imminente foris pu-
gna, intus timoribus, coarctatur; Imperatorem ei æmulum parentibus Græcis, ea
occaſione captata, quòd nullum ad auxilium noſtrum deberet habere confugiunt.
Cúmque eidem euadendi ſpes vnica reſtaret in nobis, verumtamen ſibi quendam
Marculfum nomine, ſanguine ſibi propinquum, de quo pro beneficiis impenſis
C ſuper omnes alios confidebat, mittit ad excercitum noſtrum qui Blachernæ pala-
tium nobis ſub Imperatoris & ſuo iuramento promittit in obſidium, donec nobis
cuncta promiſſa reddantur. Accidit ad palatium recipiendum Nobilis Marchio,
illudit Alexius Marchioni, & quos iam nobis dederat ſpretis obſidibus conſueta
periuria non veretur, nocte inſequuta Marculphus Domino ſuo periurus & nobis,
Græcis reddendi nobis palatij reuelar arcana, atque ex hoc in perpetuum eis eripit
libertatem, & ad hoc modis omnibus veniendum ipſe declarat vt deiiciatur Ale-
xius, cuius proditionis merito tertius in vrbe Imperator attollitur. In Dominum
dormientem & rei neſcium ſacrilegas mittit manus, eúmque carcere tetro conclu-
dens, ac conducens tertium Nicolaum quendam, qni apud Sanctam Sophiam
Imperiales infulas nouiter vſurparat, traditum ſub Græcorum qui eum creauerant
proditione rurſus incarcerat, mortuóque poſtmodum Iſaacio, qui animum filij ſui
à noſtris præ omnibus, vt dicebant, auerterat ac clamante clero Græcorum & po-
pulorum vt deterra tolleretur in breui, tantùm ſanguinem noſtrum ſitientibus Græ-
cis, prælia contra nos proditor iam dictus inſtaurat; vrbem machinis & propugna-
culis munit, quorum ſimilia nemo vidit vmquam. Cúmque murus miræ latitudi-
nis lapidibus munitus, cementóque tenacitatis & firmatitatis antiquæ conſtructus
in altum valde conſurgens, turres habebat ampliſſimas pedibus circiter quinqua-
genis paulò plus minûſve diſtantes inter quaſlibet, duas à parte maris, quò noſter
timebatur aſſultus, turris lignea erigitur ſuper murus ſtationibus tribus, aut qua-
tuor multitudinem continentibus armatorum. Nihilominus etiam inter quaſlibet

duas turres ſeu petraria, ſeu Mangonellus erigitur. Turribus autem ſuper eriguntur A ligneæ turres altiſſimæ ſtationum ſex, ſuper quas ſupremam ſtationem aduerſum nos porriguntur ſcalæ, appropiaciones ex vtraque parte & propugnacula continentes, paulò minus excelſis ſcalarum capitibus, quàm iacere in altum poſſet arcus à terra. Murum etiam ipſum murus circumcingit inferior, dupléxque foſſatum, ne muris vlla applicari poſſent ingenia, ſub quibus poſſent latitare foſſores. Interim terra marique nos tentat perfidus Imperator, nos ſemper Domino protegente, & ſuos fruſtante conatus. Nam præter ordinationem noſtram ad prædam victualium procul exiſtentibus noſtris, vſque ad mille animas hominum pugnatorum Imperator, occurrit in multitudine graui, primóque congreſſu diſſipatur omnino, cæſis, captiſque non paucis, ſine damno noſtrorum, fuga ignominioſa conſulens ſibi, clypeum abiicit, arma deponit, & noſtris vexillum Imperiale dimittit, nobilémque quam ſibi præferri faciebat iconam, quam Ordini Ciſtercienſi noſtri dedicauere victores. Iteratò nauigium noſtrum flammis aggreditur, intempeſtæque noctis ſilentio, ſexdecim ſuas naues incenſas velis in altum expanſis inferiùs colligatis ad proram, flante fortiter auſtro, noſtras mittit in naues, ſed Domino faciente cum multo labore noſtrorum cuſtodum indemnes, & ardentibus nauibus B clauibus infixis catenis hærentibus noſtrorum remigio trahuntur in pelagus, & ab imminenti mortis periculo à Domino liberamur. Nos igitur terreſtrem cùm prouocaremus ad pugnam, & ponte atque amne tranſmiſſo, qui exercitum noſtrum ſeparebat à Græcis, cuneis ordinatis à Græcis ante portam diu ſtetimus Regiæ ciuitatis, & palatij Imperialis quod Blacherna nuncupatur, in nomine Domini agmina Iſrael præcedente Cruce viuifica, parati ad prælium Græcos exupere, ſi eis placuiſſet exire. Et quidem pro militiæ exercitio exeuntem Nobilem quemdam noſtræ pedites trucidarunt. Sic in Caſtra reuerſi terra marique ſæpius prouocamur, ſed dante Domino, ſemper ac triumphaliter obtinemus. Mittit ad nos pacis fictæ Legatos perfidus incubator Imperij, poſtulat, & obtinet cum Duce colloquium. Cúmque eidem Dux magnanimus obieciſſet, quòd nulla cum eo pacis poſſet eſſe ſecuritas, qui Dominum ſuum ſeruaturus conduxiſſet poſtpoſita iuriſiurandi Religione, & fidei, ac federis inter quantumlibet infideles firmiter obtinentis, ipſi præcipuiſſet Imperium, eidem bona fide conſuleret vt Dominum ſuum reſtitueret, & humiliter veniam poſtularet: verùm etiam pro ſe promitteret preces, & quòd cum eodem Domino ſuo ſi vellet agere miſericorditer, deberemus quicquid contra nos egerat venenoſè, ſi tediret ad animum, imputare vellemus ætatis lapſui, non Conſilio. Ille vana verba, ſubuentionem Terræ ſanctæ, quam iuramento & ſcripto firmauerat Alexius, adeò reſutauit, vt vitam amittere præeligeret, Græciámque ſubuerti, quàm quòd latinis Pontificibus Orientalis Eccleſia ſubderetur. Nocte igitur inſequenti Dominum ſuum latenter ſuffocat in carcere, cum quo ipſa die prandium ſumpſereat, inde & claua ferrea quam tenebat in manu, latera morientis & coſtas inaudita crudelitate confringit, caſúque vitam, quam laqueo extorſerat conſtringit ereptam, ac Imperiali ſepultura conceſſa, propalatum omnibus C ſcelus funeris honore diſſimulat. Sicque nobis hyems tota perficitur, donec in nauibus noſtris ſcalis aptatis, & inſtrumentis bellicis præparatis, nos ei noſtra recipientes in nauibus, quinto idus Aprilis, hoc eſt feria ſexta ante paſſionem Domini vnanimiter pro honore ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & ſubuentione Terræ ſanctæ nauali prælio inuadimus ciuitatem, & ea die, ſine multo tamen noſtrorum ſanguine fuimus tanta perpeſſi, vt inimicis noſtris in opprobrium verteremur, quorum ea die pars fuit eunčta ſuperior, adeò vt tracta in terram Græcis compelleremur bellica noſtra machinamenta relinquere, & infecto negocio ad Ripam redire cogeremur aduerſam, ea die vt videbatur inutiliter fatigati. Conturbati ergo plurimum & contetriti, ſed demum in Domino roborati definito Conſilio rurſus inſtauramur ad pugnam in quarto die, ſecundo idus Aprilis, hoc eſt feria ſecunda poſt paſſionem Domini flante Borea, rurſum applicamur ad muros, ſcalas nauium, ſcalis turrium applicantes cum multo labore noſtrorum permultum reſiſtentibus Græcis. Sed ex quo cominus gladios ſenſere noſtrorum non anceps diu belli durauit euentus. Duæ ſiquidem naues pariter colligatæ, quæ noſtros Epiſcopos Sueſſionenſem videlicet ac Trecenſem deferebant, quarum erant inſignia paradiſus, & peregrina, primæ ſcalis ſuis ſcalas turrium attigerunt, & felici auſpicio peregrinos pro Paradiſo certantes hoſtibus

A bus amouetant. Prima muros obtinent vexilla Pontificum, miniſtriſque cœleſtium
ſecretorum prima conceditur de cœlo victoria. Irruentibus igitur noſtris cedit Do-
mino iubente multitudo infinita perpaucis, & propugnacula relinquentibus Græ-
cis noſtri audacter militibus portas aperiunt: quorum cum Imperator qui non pro-
cul à muris in tentoriis ſtabat armatus conſpicaretur ingreſſum, ſtatim tentoria de-
relinquit & fugit: noſtri cædibus occupantur. Ciuitas capitur populoſa, recipiun-
tur in palatiis imperialibus, qui noſtrorum enſes effugiunt; multaque cæde facta
Græcorum, noſtri ſe ſe religant aduesperaſcente iam die, arma feſſi deponunt, de
aſſultu palatinorum in craſtinum tractaturi. Suos recolligit Imperator & craſtinam
hortatur ad pugnam, aſſerens quòd noſtros in poteſtate nunc habeat intrà muro-
rum ſepta concluſos. Sed nocte latenter dat terga deuictus. Quo comperto Græ-
corum plebs attonita, de ſubſtituendo Imperatore pertractat, & dum manè facto ad
nominationem cuiuſdam Conſtantini procedunt, pedites noſtri non expectata de-
liberatione maiori ad arma proſiliunt, & terga dantibus Græcis fortiſſima & mu-
nitiſſima palatina relinquuntur; totaque in momento ciuitas obtinetur. Diripitur
equorum innumera multitudo, auri & argenti, ſeruorum, pretioſarúmque veſtium
atque gemmarum & omnium eorum, quæ ab hominibus inter diuitias computan-
B tur ineſtimabilis abundantia reperitur, vt tantùm tota non videatur poſſidere lati-
nitas; & quia admodum pauca negauerant, cuncta nobis diuino iudicio reliquerunt,
runt, vt ſecurè dicamus, quia maiora his mirabilis circa bellorum caſus nulla vn-
quam narraret hiſtoria, vt impleta Prophetia manifeſtè videatur in nobis quæ di-
cit: Perſequiter vnus ex nobis centum alienos; quoniam inter ſingulos victoriam
partiamur, quilibet ex noſtris ad pauciores quàm centum & obſedit & vicit. Non
autem nobis victoriam vſurpamus, quia ſaluauit ſibi dextera Domini, & brachium
virtutis eius reuelatum eſt in nobis; à Domino tantùm factum eſt iſtud, & ſuper
omnia mirabilia mirabile eſt in oculis noſtris. Ordinatis igitur diligenter quæ diſ-
ponenda rerum poſcebat euentus, ad electionem Imperatoris vnanimiter & deuotè
procedimus, & ambitione ſecluſa, cum ſex Baronibus venerabiles viros Epiſcopos
noſtros Sueſſionenſem, Halberſtaden ſeu, Trecenſem, Bethlehemitanum, qui à
partibus tranſmarinis autoritate Apoſtolica nobis fuerat delegatur, Acconenſem
electum, Abbatémque Lucidum Imperatoris noſtri ſub Domino conſtituimus ele-
ctores. Qui oratione præmiſſa, vt decuit, Dominica, miſericordia Domini perſo-
nam noſtram, quod à noſtris meritis procul erat, vnanimiter ac ſolemniter elege-
runt, laudibus diuinis clero & populo pariter acclamante. Sequenti Dominica
qua, *Iubilate*, cantatur, præcipiente Petro Regem honorificari, eique obediri
tanquam præcellenti, & Euangelio nunciante, quod gaudium noſtrum nemo tol-
let à nobis, cum ingenti honore atque tripudio, more etiam ſuo appellantibus
Græcis ad honorem Dei, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ac ſubuentionem terræ ſan-
C ctæ glorioſè coronatum ad Imperij faſtigia Deo & hominibus amabiles patres me-
morati Pontifices, cum vniuerſorum applauſu, & lacrimis piis ſublimarunt. Ade-
rant incolæ Terræ ſanctæ, Eccleſiaſticæ, militareſque perſonæ, quorum præ omnibus
inæſtimabilis erat & gratulabunda, lætitia exhibitumque Deo gratius obſequium
aſſerebant, quàm ſi ciuitas ſancta Chriſtianis cultibus reſtituta, cùm ad confuſio-
nem perpetuam inimicorum Crucis, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, terræque Hieroſo-
lymitanæ ſeſe regia ciuitas deuouerit, quæ tandem tam potenter aduerſario ſtetit, &
contradixit vtique, hæc eſt enim quæ ſpurciſſimo gentium ritu pro ſuperna ſocieta-
te, ſanguinibus alterius ebibitis, cum infidelibus auſa eſt ſæpius amicitias firmare
ferales, & eiſdem mammillas miniſtrando. Quid econtrario fecerit peregrinis ma-
gis edocere ſufficiunt in omni Latinorum gente exempla; quàm verba hæc eſt quæ
in odium Apoſtolicæ culminis Apoſtolorum Principis nomen audire vix poterat,
nec vnam eidem inter Græcos Eccleſiam concedebat, qui omnium Eccleſiarum
accepit ad ipſo Domino principatum, hæc eſt quæ Chriſtum ſolis didicerat hono-
rare picturis, & inter ritus nefandos, quos ſibi ſpreta ſcripturarum autoritate confi-
xerat, & lauacri ſalutaris plerumque facere præſumebat iterando iacturam. Hæc eſt
quæ Latinos omnes non hominum nomine dignabatur, ſed canum, quorum ſan-
guinem effundere penè inter merita reputabat, nec vlla pœnitentiæ ſatisfactione
penſabat. Layci, monachi penes quos ſacerdotibus ſpretis tota lignati atque ſol-
uendi conſiſtebat autoritas hæc & huiuſmodi deliramenta, quæ epiſtolaris expli-

care non valeat anguſtia impletis iniquitatibus eorum, quæ ipſum Dominum ad A
nauſeam prouocabant diuina iuſticia noſtro miniſterio digna vltione percuſſit, &
expulſis hominibus Deum odientibus, & amantibus ſeſe, rerram nobis omnium
bonorum copiis affluentem, frumento, vino & oleo ſtabilitam fluentibus, opulen-
tam nemoribus, aquis & paſcuis ſpcciosam, ſpatioſiſſimam ad manendum & cui
ſimilem non conrinet orbis aëre temperaram. Sed nec in his deſideria noſtra ſub-
ſtiterunt, nec ab humeris noſtris ſuſtinebimus ſignum regale deponi, donec rerta
ipſa incolatu ſtabilita noſtrorum, partes debeamus inuiſere tranſmarinas, & deo dan-
te propoſitum peregrinationis adimplere, ſperamus enim in Domino IESV, quòd
qui cœpit in nobis opus bonum ad laudem & gloriam nominis ſui, inimicorum
Crucis depreſſionem perpetuam perficiet, confirmabit, ſolidabitque. Paternita-
tem igitur veſtram propenſiùs exoramus, & obſecramus in Domino, vt gloriæ hu-
ius arque victoriæ, & ſpci præoptatæ, cuius oſtium nobis apertum eſt, ptincipes
eſſe velitis, & Duces, veſtríſque remporibus & opibus adſcribatis decus hoc, quod
abſque vlla vobis dubitatione contingit, ſi Apoſtolicæ ſanctitati deuotos, noſtræ
præcipuè incolas Oceidentis, Nobiles & ignobiles, cuiuſlibet conditionis aut ſe-
xus, ciſdem deſideriis accenſos, ad veras, vniuerſaſque diuitias capeſſandas, rem- B
porales pariter & æternas, ſaluraribus moniris accendatis, propoſita venientibus
omnibus Apoſtolica indulgentia, nobis & Imperatori noſtro aut temporaliter aur
perpetuò fidelirer ſeruituris; vniuerſis enim darc ſuffiſimus, quos nobis Chriſtia-
næ religionis zelus adduxerit, vniuetſos volumus, & poſſumus ſecundùm ſtatus
ſuos, varietarémquc natalium & augere dominiis, & honoribus ampliare: ſpeciali-
ter autem Deo amabiles Eccleſiaſticos viros cuiuſlibet religionis aut tirus, ſolici-
tudo veſtra paterna potenter inducat, vt ad idem populum prædicationibus publi-
cis, & porenribus verbis accendant; & exemplis edoceant, careruatimque & ipſi
venire feſtinent in locis amœniſſimis, & vberrimis non tamen in ſanguine, ſed in
multa libertate, & pace omniúmque bonorum affluentia Eccleſiam plantantem, ſal-
ua ſemper vr decet ſuorum Canonica licentia Prælatorum ad laudem etiam & glo-
riam Redemptoris & ſanctitatis veſtræ perpetuum decus, vtilitatémque præcipuam
generalis Eccleſiæ pertinere, credentium nullus ambigeret, ſi in ciuitate Conſtan-
tinopolitana veteribus honorata Conciliis veſtra paternitas generale Concilium
conuocarer, beatiſſimæ perſonæ veſtræ preſentia confirmandum, nouaque Roma
vetcti conueniter ſanctionibus ſacris ac perpetuò valiturus. Iam enim ad Concilium
Græciam rebellem vos inuitaſſe didicimus, quaſi quæ nunc videris præſignando,
licet ſiue pro rebellione Græcorum, ſiue pro vtiliratibus mundi, & variis occupa-
tionibus interim videamini diſtuliſſe: Ecce nunc tempus acceptabile, Parer ſancte,
ecce nunc dies ſalutis: cogitaſſe videtur Dominus cogirationes pacis, qui ſcabel-
lum pedum veſtrorum poſuit inimicos. Canite, quæſumus, turba ſacerdorali in C
Sion, amantiſſime parer, vocare cætum, congregare populum, coadunate ſenes, &
ſugentes vbera, ſanctificate diem acceptabilem Domino, diem ſtabiliendæ vnitatis,
& pacis, & quam ad Dominum cuſtodimus noſtræ fortitudinis confirmandæ;
quamtumlibet enim ſufficienres ſimus; ex vobis ſperare audemus in Domino, quòd
gaudium Domini ſir fortitudo noſtra ad euacuendum ſcandalum Crucis, & ſubii-
ciendam in terris omnem aduerſariam poreſtatem, crigentem ſe aduersùs Domi-
num, & aduersùs Chriſtum eius. Recordamini, Parer ſancte, Cathedræ veſtræ &
prædeceſſorum, quorum in cælo gaudent animæ, & in terris viuit glorioſa memoria,
Ioannis, Agapiri, & Leonis, ſeu aliorum, qui ex variis cauſis Conſtantinopoliranam
leguntur Eccleſiam præſentaliter viſitaſſe, ſicut in Apoſtolicis continetur archiuis
& inuenietis manifeſtè, ſi eos, qui aſſerunt ſe legiſſe, non fallunt, quòd pro cauſis
longè minoribus eorum quilibet aduentarir. Siquidem ex ardenti deſiderio vltra
quàm decet ingerimus, ex benignitate conſueta, Reuerende Pater, ignoſcite, af-
fectumque noſtrum, apicémque negotij vlterius & potiùs quàm verba ſpectate. Il-
lud autem ſilcre nulla ratione valemus, quòd Reuerendi Pontifices & Abbares no-
ſtri, & inferioris ſtatus venerabilis clerus tam magnificè ac decenrer, tam honneſtè
inrer nos ſe habuir ac prudenter, & armis Deo potenribus ram conſtanter & trium-
phaliter dimicauit, vr coronam victoriæ de manu Domini meritò debear expecta-
re, & eorum in perpetuum eſſe meruerit in benedictione memoria, fauoris & gratiæ
cumulum pro tam bene meritis euidentius reportarc illuſtrem virum H. Dandu-

lum

A lum Ducem Venetorum dilectum nobis, ac meritò diligendum, cum amicis ac ſociis noſtris Venetis, quos fideles ac induſtrios per cuncta reperimus, Paternitati veſtræ pro ſuæ probitatis merito populum commendamus.

VERVM antequàm Franci & Veneti ad capiendam Conſtantinopolim proceſſiſſent, tales inieruntad inuicem pactiones.

De pactis inter Venetos, & Francos.

IN nomine Dei æterni, Amen. Nos quidem B. Montis-Ferrari Marchio, & Balduinus Flandriæ & Hannoniæ, L. Bleſenſis & Clarimontis, H. ſancti Pauli Comites pro parte noſtra, vobiſcum vir inclyte Domine, H. Dandule, Venetorum, Dalmatiæ, atque Crouanæ Dux, & cum parte veſtra, ad hoc vt vnitas, & firma inter nos poſſit eſſe concordia, & ad omnem materiam ſcandali euitandam, ipſo cooperante, qui eſt pax noſtra, & fecit vtraque vnum, ad eius laudem, & gloriam talem duximus ordinem obſeruandum, & vtraque pars iuramento aſtricta.

IMPRIMIS omnium armata manu Chriſti inuocato nomine, ciuitatem expu-
B gnare debemus, & ſi diuina auxiliante potentia ciuitatem intrauerimus ſub eorum regimine debemus manere, & ire qui fuerint ſuper exercitum prælecti, & eos ſequi ſecundùm quod fuerit ordinatum. Totum quidem habere, quod in ciuitate inuentum fuerit, à quolibet duci debet & poni in commune, & loco quo fuerit ordinatum; dequo tamen habere nobis & hominibus Venetis tres partes debent ſolui, pro illo habere quod Alexius quondam Imperator nobis & vobis ſoluere tenebatur. Quartam verò partem nobis retinere debemus, donec fuerimus in ipſa ſolutione coæquales. Si autem aliquid reſiduum fuerit debemus per medietatem inter nos & vos diuidere donec fueritis apacati, ſi verò minus fuerit, ità quòd non poſſit ſufficere ad memoratum debitum perſoluendum, vndecumque fuerit prius habere acquiſitum, ex eo debemus dictum ordinem obſeruare. Saluis tamen victualibus quæ debent obſeruari, & diuidi tam veſtris quàm noſtris æqualiter, ità quòd vtraque pars poſſit inde congruè ſuſtentari. Quod autem reſiduum fuerit partiri debet in alio habere iuxta ordinem prenominatum. Vos etiam homines Veneti liberè & abſolutè abſque omni controuerſia per totum Imperium habere debetis omnem honorificentiam & poſſeſſiones, quas quondam conſueuiſtis habere tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus, omnéſque rationes ſiue conſuetudines quæ ſunt in ſcripro.

DEBENT etiam ſex homines eligi pro parte noſtra, & ſex pro veſtra qui iuramento adſtricti eam perſonam eligere debent de exercitu, quam credent melius ſcire, & meliùs poſſe tenere, & meliùs ſcire ordinare terram & Imperium ad hono-
C rem Dei, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Imperij, & ſi fuerint in vno concordes illum debemus Imperatorem habere, quem ipſi concorditer elegerint. Si verò ſex in vna parte, & ſex in alia concordauerint ſors mitti debet, & ſuper quem ſors ceciderit debemúſque Imperatorem habere: Si plures conſenſerint in vna parte, quàm in alia illum Imperatorem habebimus, in qua maior pars conſenſerit. Si verò plures partes fuerint, ſuper quam maior pars ordinauit, ſit Imperator. Debet verò iſte Imperator habere vniuerſam quartam partem acquiſiti Imperij & palatium Blachernæ. Sciendum eſt quòd clerici qui de parte illa fuerint, de qua Imperator electus poteſtatem habebunt Eccleſiam ſanctæ Sophiæ ordinandi, & Patriarcham eligendi, ad honorem Dei, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Imperij. Clerici verò vtriuſque partis illas Eccleſias ordinare debent, quæ ſuæ parti contigerint. De poſſeſſionibus verò Eccleſiarum tot, & tantum clericis, & Eccleſiis debent prouideri, quot honorificè poſſint viuere, & ſuſtentari. Reliquæ verò poſſeſſiones Eccleſiarum diuidi, & partiri debent ſecundùm ordinem præſignatum. Inſuper etiam iurandum eſt, tam ex noſtra parte, quàm ex veſtra quòd ab vltimo die inſtantis menſes Martij, moderari debemus vſque ad annum expletum ad Imperium, & Imperatorem manu tenendum ad honorem Dei, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Imperij: inde verò inantea omnes qui in Imperio remanſerint, ipſi Imperatori ſtringi debent iuramento ſecundùm bonam & rationabilem conſuetudinem: & illi qui tunc in Imperio remanſerint, vt prædictum eſt iurare debent, quòd firmas, & ſtabiles pactiones, quæ factæ fuerunt, habebunt. Eſt autem ſciendum quòd à noſtra,

& veſtra parte duodecim homines vel plures pro parte eligi debent, qui iuramento A adſtricti feuda, & honorificentias inter homines diſtribuere debent, & ſeruitia aſſignare, quæ ipſi homines Imperatori, & Imperio facere debent, ſeu quod illis bonum videbitur, & conuenientius apparebit. Feudum verò quod vnicuique aſſignatum fuerit liberè & abſolute poſſidere debent de herede tam in maſculo, quàm in fœmina, & plenam habeant poteſtatem ad faciendum illud quidquid ſuæ fuerit voluntatis: ſaluo tamen iure & ſeruitio Imperatoris & Imperij: Imperator verò reliqua ſeruitia facere debet, quæ fuerint facienda; prætereaquæ ipſi facient, qui feuda & honorificentias poſſidebunt ſecundùm ordinem ſibi iniunctum. Statutum eſt etiam quòd nemo hominum alicuius gentis, qui communem generem nobiſcum, & ſucceſſoribus noſtris, vel populo Venetorum habuerit, recipiatur in Imperio, donec guerra illa pacificata fuerit. Teneatur & vtraque pars ad dandum operam bona fide, vt hoc à Domino Papa valeat impetrari, vt ſi aliquis contra hanc inſtitutionem ire tentauerit, ſit excommunicationis vinculo innodatus. Inſuper Imperator iurare debet quòd firmas & ſtabilitas partitiones, & dationes quæ factæ fuerint irreuocabiliter habebit ſecundùm ordinationem ſuperiùs dictam. Si verò aliquid in iſtis omnibus erit addendum vel minuendum in poteſtate, & diſcretione veſtra, B & veſtrorum ſex Conſiliatorum conſiſtat: ſciendum eſt etiam quòd vos præfate Domine Dux, nec debetis Imperatori qui fuerit electus, vel Imperio, vel aliqua ſeruitia facienda iuramentum præſtare, propter aliquod datum vel feudum, ſiue honorificentias quæ vobis debeant aſſignari tantùm illi, vel ille, qui vel quos loco veſtro ſtatueritis ſuper iis, quæ vobis fuerint aſſignata debeant iuramenta præſtare ad omne ſeruitium Imperatori, & Imperio faciendum, iuxta ordinem ſuperiùs declaratum. Anno Domini milleſimo, ducenteſimo quarto, menſis Martij, indictione ſeptima.

Attendens ergo Dominus Innocentius, quòd in pactionibus illis, multa continebantur illicita; præſertim ea quæ contingebant ſtatum Eccleſiarum, & clericorum; & quòd in captione Conſtantinopolis multa fuerant ſcelera perpetrata, quódque Cruce-ſignati prohibiti fuerant terras Chriſtianorum offendere; niſi forſan iter eorum illi nequiter impedirent: Nec videbatur ad excuſationem illorum ſufficere, quòd propterea licuerit eis Græcos offendere; quoniam ipſi ab obedientia ſedis Apoſtolicæ ſeſe ſubtraxerant, & noluerant ſuccurrere Terræ ſanctæ; licet ſuper vtroque fuerint ab eodem Innocentio Papa commoniti, & Alexius Imperator nequiter incubaret Imperio, quod iniquè abſtulerat fratri ſuo, cùm ſuper iis nullam deſuper vlciſcendi acceperint poteſtatem, cæpit vehementiſſimè dubitare, quid in tanto negotio ſibi foret agendum. Sed habito diligenti tractatu, non ſolùm cum Cardinalibus, verùm etiam cum Archiepiſcopis, & aliis viris, prudentibus, quorum tunc de diuerſis partibus magna erat apud ſedem Apoſtolicam multitudo, Nobili viro Marchioni Montis-Ferrati, ſuper hoc ſedem Apoſtolicam conſulenti de communi Conſilio reſcripſit. C

Littera Innocentij Papæ ad Legatum qui dimiſerat terram ſanctam.

Audito iampridem quòd tu, & dilectus filius noſter Soffredus tituli ſanctæ Praxedis preſbyter Cardinalis, Apoſt[olicæ] ſedis Legatus, relicta in multæ neceſſitatis articulo Hieroſolymitanæ Prouinci[a] Conſtantinopolim nauigio veneratis, mirati ſumus non modicum & turbati, eidem imminens periculum formidantes: & ecce quod verebamur accidit, & quod timuimus iam euenit. Nam præter id quod bonæ memoriæ Patriarchæ Hieroſolymitano tunc temporis viam vniuerſæ carnis ingreſſo, Eccleſia Hieroſolymitana vacabat, & ex guerra, quæ tunc inter chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Regem Armeniorum illuſtrem, & Tripolitanum Comitem, ſuper principatum Antiochenum vertitur inter Chriſtianos æmulatiò quædam erat, poſtmodum ex inclytæ recordationis. A. Regis Hieroſolymitanorum, & filij eius obitu improuiſo, regnum Hieroſolymitanum penè penitùs enim eſt Reginæ deſtitutum. Et quia vos qui debueratis ibidem maius expectare ſubſidium, & ad ſuccurrendum eidem terræ tam exemplo, quàm verbos alios inuitare, pro veſtræ voluntatis arbitrio exinde in Græciam nauigaſtis non ſolùm peregrini, ſed indigenæ Terræ ſanctæ veſtris veſtigiis inhærentes Conſtantinopolim

A polim deuenerunt, venerabili fratre noſtro Archiepiſcopo Tyrenſi vos pariter ſubſequuto. Remanſit ergo terra illa recedentibus vobis viris & viribus deſtituta; & facta ſunt nouiſſima eius horum occaſione priora prioribus, cùm omnes amici eius illam vobiſcum reliquerint, nec ſit qui conſoletur eam ex omnibus caris eius. Vnde facti videntur hoſtes eius in capite, ſi fœdus trugarum voluerunt violare, quod etiam à quibuſdam dicitur Rege ac filio eius expirantibus exſpiraſſe. Turbamur igitur infrà nos ipſos non modicum, & contra vos meritò commouemur, quòd in hoc conſilium deueniſtis, vt ſimul linqueretis illam, quam Dominus ſua præſentia conſecrauit, & in qua noſtræ redemptionis miſteria Rex noſter ante ſecula, nouiſſimis temporibus eſt mirabiliter operatos.

Qvamvis ſanè venerabilis frater noſter quondam Epiſcopus Vercellenſis in Patriarcham Hieroſolymitanum fuerit poſtulatus, & nos poſtulationem approbantes eiuſdem, iam ei pallium duxerimus concedendum, propter occupationes tamen multiplices non tam citò forſan poterit transfretare. Debueratis ergo cauſam veſtræ legationis attendere, ac ſolicitè cogitare, quòd non ad capiendum Conſtantinopolitanum Imperium, ſed defendendas reliquias Terræ ſanctæ, ac perdita, B ſi daret Dominus; reſtauranda vos duxerimus delegandos, mittentes vos non ad capeſſendas temporales diuitias, ſed promerendas æternas, cùm nos & fratres noſtri vobis in expenſis prouideremur competenter. Audito autem nuper, & per tuas litteras intellecto, quòd vniuerſos Cruce-ſignatos, qui in defenſione Conſtantinopolis à præcedenti Martio, vſque ad proximum morarentur à voto peregrinationis, & onere crucis abſolueras, contrà te non potuimus non moueri, cùm nec potueris, nec debueris talia vllatenus attentare, quicumque tibi contrà ſuggeſſerint, & quocumque modo ſeduxerint mentem tuam. Cùm enim ad hoc principaliter aſſumpſerint ſignum Crucis, & hoc præſertim vouerint Deo ſuo, vt in Terræ ſanctæ ſubſidium transfretarent, & à via poſtmodum errantes in nimium temporalia commoda vſque hodie ſunt ſecuti: vt cùm tibi licuerit immutare taliter, imò peruertere potiùs votum tam ſolemne ac pium tibi relinquimus diſcernendum: Ecce etenim, quod cum mœrore ac rubore deferimus, vnde videbamur hactenus profeciſſe deficimus, & anguſtamur vnde credebamus potiſſimum dilitari. quo modo enim Græcorum Eccleſia quantumcumque perſecutionibus affligatur ad vnitatem Eccleſiæ, & deuotionem ſedis Apoſtolicæ reuertetur, quæ in Latinis nonniſi proditionis exempla, & opera tenebrarũ adſpexit, vt iam meritò illos abhorreat tamquam canes, illi enim qui non quæ ſua ſunt, ſed quæ Iesv Christi quærere credebantur, gladios quos exercere debuerant in paganos, Chriſtianorum ſanguine cruentantes nec religioni, nec ætati, nec ſexui pepercerunt, inceſtus, adulteria, & fornicationes in oculis omnium exercentes, & tam matronas, quàm Virgines, & Deo dicatas exponentes ſpurcitiis C garcionũ, nec ſuffecit eiſdem Imperiales diuitias exhaurire, ac diripere ſpolia principum & minorum, niſi ad Theſautos Eccleſiarum, & quod grauius eſt, ad ipſarum poſſeſſiones extenderent manus ſuas, tabulas argenteas etiam de altaribus rapientes, & inter ſe confringentes in fruſta, violantes ſacraria, & Crucis, & reliquias aſportantes. Præterea cùm latere non poſſit quod inter tot millia hominum eſt præſumptum, numquam Sarraceni qui capta Conſtantinopolitana vbe nimio fuerant timore perculſi, ex quo intellexerint, quod Cruce-ſignati poſt annum ſint ad propria redituri, & iam in eos vltio diuina deſæuiat, quæ iniquitates ipſorum iam incipit flagellare, animos non reſument, & pauculas oues quas velut in deſerto luporum morſibus reliquiſtis, niſi ſola eis Dei dextera reſtiterit non vorabunt?

Nos quoque qua fronte de cetero populum Occidentis ad Terræ ſanctæ ſubſidium, & Imperij Conſtantinopolitani poterimus inuitare, quibus etſi non ob culpam propriam, tamen propter factum tuum aliqui forſitan imputabunt, quòd Cruce-ſignati relicto peregrinationis propoſito abſoluti ad propria reuertuntur, & qui prædictum Imperium ſpoliarant, illo immunito relicto, referti ſpoliis terga vertant. Non ſit ergo in ore verbum Domini alligatum, nec ſis tamquam canis mutus latrare nõ valens; ſed hoc loquere publice, ac coram omnibus proteſtare, vt tantò te ampliùs pro Deo, & propter Deum obiurgantem inueniant, quantò magis inuenerunt te hactenus negligentem.

 A

Littera Papæ ad Venetos, petentes pacta inter Francos & ipſos inita obſeruari.

QVID verò Duci Venetorum reſponderit petenti pactiones inter Francos & Venetos initas confirmari, ipſius litteræ ad illum directæ demonſtrant. Venientes, inquit, ad Apoſtolicam ſedem filios dilectos ...... & A. Nobiles ciues Venetorum nuncios tuos benignè recipimus, & quæ coram nobis ptoponere curauerunt audiuimus diligenter. In noſtra igitur præſentia conſtituti conuentiones quaſdam inter ſe & Venetos ex vna parte, & chariſſimum in Chriſto filium noſtrum B. Conſtantinopolitanum Imperatorem illuſtrem, & Francos ex altera concorditer initas aſſerebant; quas ne quis violare præſumeret petebant ſub pœna excommunicationis per ſedem Apoſtolicam inhiberi; vt quicumque videlicet veniret de cetero contra eas, excommunicationis ſententiæ ſubiaceret. Super hac autem prima petitione cum fratribus noſtris habitio diligenti tractatu inuenimus, quòd ipſi petitioni penitus contradicunt: hoc enim in conuentionibus ipſis Capitulum eſt expreſſum: vt inter Venetos & Francos poſſeſſiones Eccleſiaſticæ diuidantur, reſeruata clericis portione de qua poſſint honorificè ſuſtentari. Sanè cùm Eccleſia- B
rum theſauros non ſine Creatoris offenſa manu deripuerint violenta, maiorem culpam incurrerent ſi ſpoliatas theſauris Eccleſias ſuis poſſeſſionibus mutilarent, nec decet Apoſtolicam ſedem illos hoc modo defendere, qui ſic Eccleſiaſticam offenderent dignitatem.

PRÆTEREA cùm ad honorem Eccleſiæ Romanæ huiuſmodi ſint initæ pactiones, & fere in ſingulis hoc expreſſum, vt ad honorem eius omnia pronenirent, nec debuimus, nec potuimus confirmare, quod contrà iuramentum ad vtraque parto communiter præſtitum honori ſedis Apoſtolicæ derogaret. Inſuper cùm in te ac in ſex de conſiliariis tuis, & Nobilem Virum Marchionem Montis-Ferrati, ac ſex de conſiliariis ſuis addendi vel minuendi ſit collata facultas, qualiter in laïcorum arbitrio noſtram ſententiam poneremus, vt illi ſententiam excommunicationis incurrent, qui nobis ignotas, & ſacris forſan canonibus inimicas conſtitutiones laïcas non ſeruarent. Cumque dilectus filius B. clericus Conſtantinopolim ſit venturus, non fuerat de poſſeſſionibus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ ante aduentum ipſius aliquid diſponendum à laicis, vel confirmandum à nobis quod poſſet in iuris eius iniutiam, & Eccleſiæ ſuæ diſpendium redundare.

IDEM igitur Dominus Innocentius præfatum Conſtantinopolitanum electum Sabbato quatuor Temporum Quadrageſimæ in Diaconum ordinauit, & in Sabbato hebdomadæ medianæ in ſacerdotem promouit, ac ſequenti Dominica Romæ apud ſanctum Petrum in Epiſcopum conſecrauit, ac poſtmodùm contulit ei pallium in ſignum videlicet plenitudinis Pontificalis Officij; de corpore beati Petri Apoſtoli ſumptum, recepto ab eo fidelitatem obedientiæ iuramento ſub ea forma iurandi C
antiqua, & approbata, ſecundùm quam primates & Metropolitani ſolent in ſuſceptione pallij Romano Pontifici, & Eccleſiæ Romanæ iurare, priuilegium ſibi ſub hac forma concedens.

Compoſitio inter Patriarcham & Francos.

IN nomine Domini & ſaluatoris noſtri IESV CHRISTI, Anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexto, menſe Martij, Indictione nona, Conſtantinopoli. Hæc eſt forma concordiæ factæ intet Dominum Benedictum tituli ſanctæ Suſannæ Preſbyterum Cardinalem Apoſtolicæ ſedis Legatum, & Dominum Thomam Maurocenum ſanctæ Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Patriarcham ex vna parte: & Dominum Henricum & Barones & milites ex altera, in quæſitis & acquirendis intus & extra Imperium Romaniæ, Dominus Henricus de conſilio, aſſenſu omnium Principum, Baronum, militum, & populi dat Eccleſiis, & promiſit ſe daturum in earumdem recompenſationem poſſeſſionum, ſicut inferiùs denotatur: èxtra muros ciuitatis Conſtantinopolitanæ quintam partem decimam omnium poſſeſſionum, ciuitarum, Caſtrorum, caſalium, camporum, vinearum, nemorum, ſiluarum, pratorum, pomæriorum, hortorum, ſalinarum, paſſagiorum, teloneorum, terræ, & maris, piſcariarum in mari, & in aqua dulci, & omnium poſſeſſionum; etſi in

preſenti

A preſenti ſcripto non reperiantut in ſolidum declaratæ. His exceptis quòd de terra quam habent iuxta muros ciuitatis à porta aurea, vſque ad portam Balcennæ inter murum ipſius, & mare dare quintamdecimam nullatenus tenebuntur: nec etiam de caſalibus monetæ in quorum repenſationem caſalium Dominus Henricus & prædicti ſecundùm eorumdem caſalium valorem in prima conquiſitione ſatisfacere de quintadecima Eccleſiis tenebuntut de commendo quod intrà Conſtantinopolim vel extra nomine ciuitatis receperint nec debet in ipſa ciuitate Conſtantinopolitana nomine alterius ciuitatis, aut loci, vel alibi commenda ſoluetur, quintadecimam dabunt Eccleſiæ. Si verò cum aliqua ciuitate, vel Caſtto, terra, vel inſula, quam Dominus Henricus ſibi & Imperio ſubiugare non poterit per annuum cenſum compoſitum fuerit, quintamdecimam dabunt Eccleſiæ. Sed ſi Feudare, vel donate, vel alienare voluerit hoc faciat, ſalua primo Eccleſiarum quintadecima parte. Diuiſiones poſſeſſionum inter Eccleſiam & prædictos hoc modo fient: quòd boni viri poſt Bullarum præſens inſtrumentum infra octo dierum ſpatium ab vtraque parte eligentur, qui iurati bona fide de poſſeſſione cuiuſlibet terræ, & aqua, quindecim partes facient, & ſortes mittent ſi aliter conuenire non poſſint, & ſuper qua ceciderit ſors Eccleſiæ, etit Eccleſiæ. Hunc autem vſum ad Pentecoſten B feſtum proximum venturum bona fide complebunt: clauſtra verò omnia tam infra ciuitatem, quàm extra libera erunt Eccleſiæ, nec in quintadecima computanda. Si de quantitate quæſtio oriatur vtraque partium eliget virum idoneum poſt quæſtionem motam infra octo dierum ſpatium, & illi duo per ſacramentum ſuum, tertium eligant, & quod illi tres, vel maior pars eorum aſtricti iuramento infra viginti dies ſuper hoc bona fide duxerit faciendum ſtabile permaneat. Si pro ardua neceſſitate terræ aliqua Caſtro fuerint incâſtellanda, incaſtellentur de aſſenſu Domini Patriatchæ vel Diæceſani Epiſcopi. Quod ſi cum incaſtellationibus concordare nequiuerint, ſicut ſupradictum eſt de clauſtris quomodo terminetur dabunt in decimas Latinorum omnium in perpetuum videlicet de blado, legumine, & omnibus fructibus terræ, & vinearum, quas excolent, vel propriis ſumptibus excoli facient, & de fructibus arborum, & hortorum, exceptis arborum & hortorum qnos pater familias in vſus comedendi, & munuſculorum bona fide conuertet. De nutrimentis animalium quadrupedum, & de apibus, & lanis decimæ ſoluentur. Et progreſſu temporis à Græcis Eccleſiaſticas decimas per exhortationem & ordinationem acquirere poterit, per eos nullum impedimentum præſtabitur, preterea clerici, & Eccleſiæ vniuerſæ, eorum poſſeſſiones, & manentes in ipſis poſſeſſionibus & Eccleſiis, & Religioſæ perſonæ tam Græcorum quam Latinorum, & morantes cum prædictis, & clauſtra Eccleſiarum, & habitantes in eis, & qui ad Eccleſiam confugerint liberi erunt ab omni laïcali iuriſdictione, ſecundùm liberationem & conſuetudinem Franciæ, ſalua in omnibus auctoritate Eccleſiæ Romanæ, C nec non & Conſtantinopolitanæ honore, & iute Domini Patriarchæ, & Imperatoris & Imperij, & ſaluis in omnibus capitulis ſupradictis. De terris verò quæ Deo volente de cetero conquerentur prius habebit Eccleſia quintam decimam partem, antequam alicui diſtribuatur. Hæc autem omnia Dominus Henricus, & Barones ipſius bona fide attendent, & curabunt pro poſſe debito effectui mancipare, nulli omnino hominum liceat hanc paginam concordiæ vel pactionis infringere, vel ei auſu temeratio contraire. Si quis autem, &c. Hanc autem compoſitionem Dominus Patriarcha pro ſe, & ſucceſſoribus ſuis ſe firmiter obſeruaturum promiſit Dominus H. & Barones, & milites cum populo ſimiliter pro ſe, & ſucceſſoribus ſuis, & hoc excepta communi parte Venetorum ſe firmiter obſeruaturos promiſerunt. Datum Conſtantinopoli apud ſanctam Sophiam ſextodecimo Calendas Aprilis. Nulli ergo, &c. hanc paginam noſtræ præceptionis infringere, &c. ſi quis autem, &c. Datum Ferentin. nonis Auguſti, anno nono.

Post hæc Patriarcha prædictus ſolemnes nuncios cum gratuitis obſequiis ad Apoſtolicam ſedem direxit ſuper diuerſis articulis querelas, conſultationes, & preces inculcans, ad quæ omnia Dominus Papa reſcripſit.

Qualiter debellatus & captus fuit Imperator Balduinus. A

CVm autem Latini iam pro maiori parte Conſtantinopolitanum obtinuiſſent etiam Imperium, & in omnibus eis proſperè ſucceſſiſſet, ita vt terror eorum quaſi fulgur de cælo ceciderit, non ſolùm in Græcos, verùm etiam in paganos ipſi de proſperitate nimis inſolentes effecti poſt vanitates ſuas liberè declinare cæperunt, & Dominum ad iracundiam prauis operibus irritare. Vnde quid eis meritò peccatorum ſuorum euenerit ex litteris Henrici fratris Imperatoris ſummo Pontifici deſtinatis perpendere licet manifeſte.

Sanctissimo Patri, ac Domino Innocentio, Dei gratia ſummo Pontifici, H. frater Imperatoris Conſtantinopolitani, & moderator Imperij cum debita reuerentia humili & deuota, pedum oſcula. Cum vniuerſum exercitus Chriſtiani progreſſum, & laborum peregrinationis noſtræ ſeriem, Paternitati veſtræ per multiplices litteras, & nuncios, frater meus & dominus Imperator, vſque ad Martium elapſum nouiſſimè ſatis lucidè ſignificauerit, euentus noſtros ex tunc Prioribus multum diſſimiles, imo peccatis noſtris exigentibus minus miſerabiles vobis tanquam patri, & Domino dignum duxi propalare. Corrigit Græcos qui ex magna malitia & B perfidia conſueta poſt omne genus ſecuritatis & cautionis proditionem ſemper ſuper nos exhibent, ſtatim poſt dimiſſionem nunciorum ad vos vltimò directorum proditionem quam pridem conceperant, rebellione contra nos facta, detegere manifeſtè. Quo comperto frater meus, & Dominus Imperator oportunè paucioribus comitatus; quippe nobis per munitiones & marchias pro magna parte diſperſis, contra caput rebellionis, Andriopolim videlicet, quæ eſt ciuitas Greciæ munitiſſima & montibus tantùm interpoſitis Blancorum affinibus populis, vlciſcendi animum intendens Vrbem Regiam egreſſus eſt. Eramus enim tunc temporis ſic diuiſi, Marchio Montis-ferrati vltra Theſſalonicam erat cum multis. Ego ex altera parte brachij ſancti Georgij eram apud Andromiticum cum non paucis. Paganus de Aurelia, & P. de Braccel. verſùs Nicæam ex eadem parte, E. de Tric apud Philippolim cum pluribus, & alij alibi per loca & munitiones diſperſi. Porrò audito à Iannicio Blancorum Domino, quòd Latini in tanta virorum paucitate ciuitatem prædictam obſediſſent, quem etiam Græci in auxilium ſuum occultum, vt magis læderent euocarant, irruit ſubitò Blachus ille Ioannicius in noſtros cum multitudine Barbarorum Blachis, Commanis, & aliis, quibus etiam nimis improuiſè obuiam exeuntibus noſtris, & remotiùs quàm oporter inſtantibus, & per inimicorum inſidias tendem vallatis vndique, proh dolor! Dominus Imperator, Comes Lodoïcus, Stephanus de Pertico, & quidam alij Barones & milites, quòd non ſinè ſanguinearum lacrimarum effuſione referre valeo, tanta obruti multitudine, non ſinè damno tamen illorum ab inimicis intercepti ſunt. Neſcimus reuera qui capti fuerunt, qui occiſi, accepimus tamen ab exploratoribus noſtris certiſſimis; & fama C veridica, quòd Dominus meus Imperator ſanus teneatur, & viuus, qui ab eodem Ioannicio ſatis vt aſſeritur pro tempore honorabiliter procuratur, cum quibuſdam aliis, quos tamen adhuc expreſsè neſcimus nominare. Sciatis autem quòd ab eo die, quo Græcorum fines ingreſſi fuimus, vſque ad diem infelicis illius congreſſus, quantacumque nobis & noſtris concurreret multitudo, licèt alij pauciſſimi fuerint cum triumpho tamen ſemper in victoria receſſerunt. Inæſtimabilem verò iacturam, quam tunc nobis dolemus & plangimus accidiſſe ex inconſulta noſtrorum audacia, & peccatorum noſtrorum meritis credimus contigiſſe. Illi itaque qui elapſi à prælio manus inimicorum euaſerunt, conſilio abbreuiato, cum iis qui ad acceptoria ſeruanda remanſerant, abſque alio damno ab obſidione receſſerunt. Quibus recedentibus in vrbem Regiam, & inopinaliter deſolatis, tantam Dominus ſubitò dedit conſolationem vt quaſi in momento omnes ſimul quot diſperſi fuerant tanquam conuocati à Domino apud ciuitatem quamdam quæ dicitur Rodeſtech conuenirent. Marchio tamen fideliter & victorioſè in ſuis branchiis, E. de Tric, in ſuis partibus per Dei gratiam incolumis morabatur, & indemnis. Inſpectis igitur ibidè noſtrorũ viribus vrbes & Caſtella ex tunc munire cæpimus, quæ contra Græcorum rebellionem poſſe tenere videbantur, & inter agendum Conſtantinopolim vſque profecti ſumus. Licèt itaque in perſonis amiſſis infortunium lugubre nobis acciderit ſperamus tamen in Domino, & audenter confidimus, quòd inimicorum noſtrorum inſidias & aſſultus

A quicumque fuerint diutius in Domino ſuſtinere poterimus, & etiam de longinquo ſubuentionem & auxilium expectare. Ecce tamen quod verebamur hoc accidit, & quod fama ferebat publica quoque per litteras Blachi confederationem ipſius cum Truchis, & cæteris Crucis Chriſti inimicis continentes edocti ſumus, quas etiam à nobis, cum nuntiis ipſius interceptas Apoſtolatui veſtro in vtraque lingua traſmiſimus, licèt grauius expectato vulnus incurritur & ruina. Cuius ſuſceptionem vobis incumbere tamquam patri omnium & noſtro patrono, & Domino, nemo eſt qui ambigat; præſertim cùm ob Eccleſiæ tantùm vnitatem reformandam, & Terræ ſanctæ ſubuentionem laboremus, quorum munere hactenus pendet exaltatio, ſicut communis omnium Chriſtianorum in Oriente degenerium, & præcipuè Venerabilium fratrum militiæ Templi, & Hoſpitalis vtriuſque qui nobiſcum ſunt clamat aſſertio, vt non ſolùm ipſius liberationem hæc operetur redintegratio; verùm etiam omnium paganorum & Crucis Chriſti inimicorum confuſionem omnimodam apertiſſime procurare videatur: ſicut econtra eius diſturbatio, quod Dominus auertat, non ſolùm recuperandi partem amiſſam Terræ ſanctæ ſpem auferret; imò & illam quæ à præſenti Chriſtiano cultui dedita eſt, proculdubio ſpem præciperet detinendi. Attendentes igitur ſicut à principio in perfectum noſtrum ad tam ardui propoſiti celſi-
B tudinem minùs ſufficere, ad vos tanquam ſummum & præcipuum, imò vnicum ſpei noſtræ refugium & fundamentum, qui ſolus præ filiis hominum, & principibus, & Regibus in quantalibet poteſtate conſtitutis, nobis poteſtis ſuccurrere, ſupplici & deuota intentione & mente confugimus, ad pedes Paternitatis veſtræ prona humilitate proſtrati, & quanta poſſumus precum inſtantia cum lacrymis implorantes, quatenus filiis veſtris in tanto periculo conſtitutis, & præ cunctis viuentibus conſilio, & auxilio veſtro indigentibus, conſuetum pietatis impendere non differatis affectum: quod iteratò ſecuriùs à Paternitatis veſtræ dulcedine poſtulamus, quantò præter peregrinationis noſtræ votum ſolemne pro Eccleſia Romana corpora noſtra, & vitas impendimus; in quo præter communem omnium Chriſtianorum......... ſolicitudinem, & nos Paternitati veſtræ, & vos nobis tanquam militibus veſtris & Eccleſiæ Romanæ ſtipendiariis diſtrictiùs nouimus obligatos.

ADHVC etiam manus Domini non ceſſauit flagellare Latinos, vt vexatio eis tribueret intellectum, ſicut præfatus H. frater Conſtantinopolitani Imperatoris & moderator Imperij Domino Papæ reſcripſit. Statum, inquit, noſtrum, & rumores qualeſcumque pro nunciorum oportunitate ſanctitati veſtræ dignum ducimus reuelare. Satis vt credimus vobis innotuit qualiter peccatis noſtris exigentibus Dominus noſter Imperator occiſa & capta magna parte ſuorum, quod ſinè cordis amaritudine, & dolore maxime dicere non poſſum, à Comannis in bello Adrianopoli captus fuerit. Poſtmodùm cùm principes & Barones & milites exercitus me Imperij Bailliuum elegerunt, egreſſus ex vrbe Regia cum exercitu Chriſtiano, ciuitates & caſtella
C plurima, quæ nobis rebellia fuerant ſubiugauimus, & munitis marchiis noſtris, circa feſtum ſancti Remigij Conſtantinopolim reuerſi fuimus. In munitione verò cuiuſdam ciuitatis, quæ Roſſa dicitur, H. de Teneramunda, virum vtique ſtrenuum & diſcretum cum multis militibus & ſerjantis reliquimus: & dum morarentur ibidem, circa Purificationem beatæ Mariæ ſignificatum eis Blancos Roſſam prope, caſtrum quoddam occupaſſe: qui de Roſſa de nocte exeuntes armati Blancos quos illic inuenerunt occiderunt, & caſtro deiecto cum præda Blancorum & equitaturis eorum, verſus ciuitatem ſuam rediere: quibus redeuntibus ex inſidiis prope Roſſam occurrit multitudo Blancorum & Comannorum, & congreſſu facto ex vtraque parte, proh dolor! vltione diuina noſtri fere omnes occiſi ſunt vel capti illi verò quibus cuſtodia ciuitatis deputata fuerat, circiter quadraginta milites, de nocte recedentes cum ſerjantis ad nos ſani rediere; & ſic Dominus flagellum flagello adiiciens meritis noſtris peruerſis id ipſum exigentibus vultum indignationis ſuæ nobis oſtendit. Verumtamen quia bellorum euentus fuit, eſt, & erit ſemper anceps, nec fieri poteſt quòd ſemper bene cedat bellantibus, & ſæpe triſtia lætis miſcentur, non eſt deſperandum virtuoſis viris: nam paruo tempore mutatur fortuna, & Dominus reſpiciet ſuos, & ſtatim reddet optata gaudia deſolatis; in rebus arduis virtus comprobatur, & robuſtos viros ipſa reddent pericula cautiores. Nam aduerſitas quæ bonis votis obiicitur non iudicium reprobationis, ſed probatio virtutis eſt. Nos ergo in his anguſtiis conſtituti, ad vos patrem omnium, imò vt veriùs loquamur noſtrum in hoc facto tur-

bationis recutrimus, veſtrum implorantes auxillium & conſilium: quatenus opus A noſtrum à nobis miſericordirer inceptum, miſericordiùs terminetis, quolibet bono modo profectum operis noſtri neceſſario adiuuantes.

Eorvm igitur infortuniis Dominus Papa compatiens pro liberatione Imperatoris nuncium ſpecialem ad præfatum Ioannicium deſtinauit.

Qualiter regnum Aragoniæ factum fuit cenſuale Eccleſiæ.

ANno ſeptimo Pontificarus Domini Innocentij Papæ, in menſe Octobri; Petrus Rex Aragonum ad Apoſtolicam ſedem acceſſit, vt ab eodem Domino Papa milirare cingulum, & Regium acciperet diadema. Venit autem per mare cum quinque galeis, & applicuit apud inſulam inrer portum & oſtiam, adducens ſecum Arelarenſem Archiepiſcopum, præpoſitum Magalonenſem, cum quibus interfuit electus Montis-maioris, & alij quidam Clerici nobiles & prudentes. Proceres quoque ſecum adduxit Sancium patruum ſuum, Vgonem de Baucio, Regelinum de Maſſilia, Arnaldum de Fontianis, & alios multos nobiles & potentes. Miſſis autem ad illum equitaturis & ſommariis penè ducentis, fecit eum apud ſanctum Petrum ad preſentiam ſuam idem Dominus Papa venire: mittens in occurſum ipſius quoſdam Cardinales. Senarorem vrbis, & alios multos Nobiles & Magnates: fecitque illum apud ſanctum Petrum in domo Canonicorum honorabiliter hoſpitari. Tertio verò die, in feſto videlicet ſancti Martini prefatus Dominus Papa eum Epiſcopis, Preſbyteris, & Diaconis Cardinalibus, Primicerio, & cantoribus, ſenatore, iuſtitiariis, iudicibus, aduocatis, & ſcriniariis, multiſque nobilibus ac populo copioſo, ad Monaſterium ſancti Pancrarij martyris propè Tranſ-tyberim eſt profectus: vbique præfatum Regem per manus Petri Portuenſis Epiſcopi fecit inungi, quem poſtmodum ipſe manu propria coronauit; largiens regalia inſignia vniuerſa: mantum videlicet, & colobium, Sceptrum & Pomum: Coronam & Mytram: corporale ab eo recipiens iuramentum, cuius tenor eſt talis. B

Forma iuramenti præſtiti Domino Papæ à Rege Aragonum.

EGo *Petrus Rex Aragonum profiteor & polliceor, quod ſemper ero fidelis & obediens Domino meo Papæ Innocentio, eiúſque Catholicis ſucceſſoribus, & Eccleſiæ Romanæ, regnúmque meum in ipſius obedientia fideliter conſeruabo, defendens fidem Catholicam, & perſequens Hæreticam prauitatem, libertatem & immunitatem Eccleſiarum cuſtodiam, & earum iura defendam. In omni terra mea poteſtati ſubiecta pacem & iuſtitiam ſeruare ſtudebo. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia.*

Deinde præfatus Rex cum multo laudis præconio, & fauoris applauſu coronatus rediit iuxta Dominum Papam, ad Baſilicam ſancti Petri, ſuper cuius altare Sceptrum & Diadema depoſuit, & de manu eiuſdem Domini Papæ militarem enſem accepit: regnúmque ſuum beato Petro Apoſtolorum principij obtulit; illúdque ſibi conſtituit cenſuale, per priuilegij paginam, quam eidem Papæ tradidit ſuper ipſum altare, cuius tenor eſt talis. C

Pagina Priuilegij, quod Aragonum regnum conſtituit cenſuale.

CVm *corde credam, & ore confitear, quòd Romanus Pontifex qui eſt beati Petri ſucceſſor, Vicarius ſit illius per quem Reges regnant, & principes principantur, & dominantur in regno hominum, & cui voluerit dabit illud. Ego Petrus Dei gratia Rex Aragonum, Comes Barcinonæ, & Dominus Montis-peſſulani, cupiens principali P. Domini beati Petri, & Apoſtolicæ ſedis protectione muniri, tibi Reuerendiſſime Pater, & Domine ſumme Pontifex Innocenti, & per te ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ offerro regnum meum, illúdque tibi ſucceſſoribus tuis in perpetuum, diuini amoris intuitu, & pro remedio animæ meæ, & progenitorum noſtrorum conſtituo cenſuale, vt annuatim de camera Regis ducentæ quinquaginta maſſenutinæ Apoſtolicæ ſedi reddantur, & ego, ac ſucceſſores mei ſpecialiter, & fideles, & obnoxij teneamus, hoc lege perpetua ſeruanda fore decerno: quia ſpero firmiter & confido, quòd tu & ſucceſſores meos, & regnum prædictum auctoritate Apoſtolica defendetis:*

A *defendetis: præſertim cùm ex multo deuotionis affectu, me ad ſedem Apoſtolicam accedente, tuis quaſi beati Petri manibus in Regem duxeritis ſolemniter coronandum. Vt autem hæc regalis conceſſio inuiolabilem obtineat firmitatem, de conſilio procerum Curiæ meæ, præſente Venerabili Patre meo Arelatenſi Archiepiſcopo, & Sancio patruo meo, & Vgone de Baucio, & Arnaldo de Fotianis Baronibus meis, ſigilli mei fecit munimine roborari. Actum Romæ apud ſanctum Petrum, anno Dominicæ Incarnationis milleſimo ducenteſimo quinto, tertio idus Nouembris, anno regni mei octauo.*

His omnibus ritè peractis fecit Dominus Papa vrbem ad Eccleſiam ſancti Pauli deduci, vbi galeas inueniens præparatas, intrauit, & Apoſtolica benedictione munitus ad propria meruit cum proſperitate redire, ſuper coronationem verò Regum & Reginarum Arragoniæ in poſterum faciendam, tale ſibi priuilegium Dominus Papa conceſſit.

Priuilegium Papæ conceſſum ſuper coratione Regum & Reginarum Arragoniæ.

CVM quanta gloria, & honore, tripudio, & applauſu Regium regni, Romæ de manu noſtra, in Monaſterio beati Pancratij ſuſceperis diadema, poſtquam
B per venerabilem fratrem noſtrum P. Portuenſem Epiſcopum in Regem fecimus te inungi, tua ſublimitas non ignorat, vt dilectionis noſtræ affectum, quem ad tuam habemus perſonam, per exhibitionem operis euidentiùs monſtraremus. Regalia inſignia vniuerſa, Mantum videlicet, & colobium, Septrum & Pomum, Coronam & Mitram ad opus tuum non minus precioſa, quàm ſpecioſa fecimus præparari, & ea liberaliter tibi donauimus, in ſignum gratiæ ſpecialis. Tu verò tanquam deuotus princeps & Catholicus Rex, ſuper altare beati Petri, Apoſtolorum principis regnum tuum, nobis, & per nos Apoſtolicæ ſedi, cum multo deuotionis affectu, per priuilegij paginam obtuliſti, illud ei conſtituens in perpetuum cenſuale; firmiter promittendo quòd iuramentum fidelitatis, & obedientiæ in coronatione tua nobis exhibitum; inuiolabiliter obſeruabis: & ad illud exhibendum & obſeruandum ſucceſſores tuos obligari volebas. Nos igitur gratiam tibi à nobis exhibitam ad ſucceſſores tuos deriuari volentes, præſentium autoritate concedimus, vt cùm ipſi decreuerint coronari, coronam à ſede Apoſtolica requirentes, de ſpeciali mandato, per Tarraconenſem Archiepiſcopum apud Cæſarauguſtam ſolemniter coronentur, præſtita ſuper prædictis idonea cautione: & quoniam iure ciuili ſtatutum eſt, vt mulieres maritorum honoribus decorentur, præſentium autoritate concedimus, vt per manus eiuſdem Archiepiſcopi eas liceat coronari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſſionis infringere, vel ei auſu temerario contraire: ſiquis autem, &c.

ANNO decimo, celebrato feſto Aſcenſionis Dominus Papa Vrbem exiuit, & ve-
C nit Viterbium receptus à Viterbienſibus cum ingenti gaudio, gloria & honore. Statim autem cæpit videre ad eliminandam Patarenorum ſpurcitiam, qua Viterbienſis ciuitas erat vehementer infecta: ne Eccleſiæ Romanæ exprobraretur, quòd in oculis ſuis, & in patrimonio quoque ſuo ſuſtineret Hæreticam prauitatem, nec liberam frontem habebat ſuper hoc alios arguendi, dicentes, *Medice cura teipſum: eijce primùm trabem de oculo tuo, & tunc eijcies feſtucam de oculo fratris tui.* Patareni verò cognito eius aduentu omnes omnino fugerunt. Sed ipſe conuocatis Epiſcopo & Clero ciuitatis eiuſdem, fecit diligenter inquiri ac ſtudioſe deſcribi omnes receptatores, fautores, defenſores, & credentes eorum: ac demum per poteſtatem & Conſules fecit vniuerſos aſtringi, præſtita iuratoria fideiuſſoria, & pignoratoria cautione, quòd ſuis per omnia iuſſionibus obedirent. Imprimis ergo fecit domos in quibus Patareni fuerant recepti, funditus demoliri; ac deinde Clero & populo generaliter congregato ſtatutum ſolemniter promulgauit.

De guerra Franciæ & Angliæ Regum.

HIc ad reformandum pacem, vel componendum treugam inter Philippum Regem Francorum, & Ioannem Regem Anglorum, Abbatem Caſemarij deſtinauit: qui cùm ad hoc per annum integrum laboraſſet de Francia ad Angliam, & de Anglia ad Franciam diſcurrendo, videns tandem ſe non poſſe proficere, conuocauit Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum, & Abbatum Concilium, in quo præfatus Rex

Franciæ per eoſdem Archiepiſcopos, Epiſcopos & Abbates fecit ab eo ad ſedem A
Apoſtolicam appellari. Quorum appellationi noluit ipſe deferre, niſi iuraſſent quòd
in termino, quem eis præfigeret, appellationem ipſam in proptiis proſequerentur
perſonis. Sed ſummus Pontifex ab huiuſmodi iuramento illos abſoluit, indulgens eis
de ſpeciali gratia, vt aliquot ex parte omnium ad proſequendum appellationem ve-
nirent. Venerunt igitur in termino conſtituto Senonenſis, & Bituricenſis Atchiepiſ-
copi: Pariſienſis, Meldenſis, Catalaunenſis, & Niuernenſis Epiſcopi, & multi ho-
norabiles Clerici, procuratotes omnium aliotum, quibus diutiùs expectantibus,
prænominatus Rex Angliæ pto ſe neminem deſtinauit, negligens proſequi cau-
ſam ſuam: ex qua negligentia quantum ei damni prouenerir ſatis patet; cùm in bre-
ui tempore totam Normanniam, & Andegauiam, & Aquitaniam perdiderit penè
totam. Prædicti verò Archiepiſcopi, & Epiſcopi poſt expectationem diutinam in pu-
blico conſiſtotio ſub verbo veritatis tanquam Pontifices ſunt profeſſi, quòd ipſi non
appellauerant ad mandatum Apoſtolicum eludendum; ſed quia ſua intereſſe crede-
bant: maximè cùm crederent in hac parte ſuum Regem iuſtam cauſam habere. Sed
ſi nec̄ iſtud ſufficeret, & in aliquo eſſent Domino Papæ ſuſpecti, purgationem ca-
nonicam offerebant, quam eis Dominus Papa remiſſit. B

ORDINATIONES, TRACTATVS, ET STATVTA LVDOVICI NONI FRANCORVM REGIS, RAIMVNDI COMITIS THOLOSÆ, ET LEGATI PAPÆ, PRO EXTIRPATIONE HÆRESIS Albigentium.

TRACTATVS LVDOVICI NONI.

IN *nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis*, LVDOVICVS *Dei
gratiâ Francorum Rex*. NOVERINT vniuerſi præſentes pariter
& futuri, quod cum Raymundus filius Raimundi quondam
Comitis Tholoſani diu in excommunicatione perſiſtens, Ec-
cleſiæ & Dei volens eſſe longo tempore contumax & rebel-
lis, ad cor ramen rediens Domino faciente ad mandatum C
Eccleſiæ & Chariſſimi amici noſtri Romani ſancti Angeli
Diaconi, Cardinalis, Apoſtolicæ ſedis Legati, & nimium
venir humiliter, & deuotè abſolutionem ſuam petens, gra-
tiam, & miſericordiam Eccleſiæ & noſtram, & non iudicium poſtulando: promiſit
autem dicto Legato nomine Eccleſiæ Romanæ & nobis, quod Eccleſiæ, & nobis
& hæredibus noſtris de cæteto erit deuotus & vſque ad mortem fideliter adhære-
bit, & quod Hæreticos & eorum credentes, fautores, & receptatores, in terra quam
ipſe & ſui tenenr & tenebunr ſemper totis viribus expugnabit, non parcens in hoc
proximis, vaſſallis, conſanguineis nec amicis, & terram tandem purgabit ab Hære-
ticis & Hæretica fæditate, & iuuabit etiam purgare & deffendere terram quam nos
tenebimus, & promiſit quod iuſtitiam debitam faciet ſine mora de Hæreticis ma-
nifeſtis, & fieri faciet per Bailiuos ſuos viriliter & potenter. Inquiret etiam dili-
genter & inquiri faciet de inueniendis Hæreticis, credentibus, fautoribus & te-
ceptatotibus eorumdem ſecundum ordinationem quam ſuper hoc faciet dictus Le-
gatus: & vt facilius & melius Hæretici valeant inueniri, promiſit quod ſoluer vſque
ad biennium duas matchas atgenti & exinde in perpetuum vnam, & qui Hæreti-
cum ceperit & per Epiſcopum loci vel alium qui poteſtatem habeat ille qui captus
erit & fuerit de Hæreſi condemnatus, ita quod ſi plures ceperit pro ſingulis dabit
vel dati faciet tantumdem. De aliis non manifeſtis & credentibus & receptatoribus

& fautoribus

Digitized by Google

A & fautoribus hæreticorum ſeruabit & ſeruari faciet pacem in terra quam ipſe ſui tenebunt & iuuabit ſeruari in terra quam nos in manu noſtra tenebimus & ruptarios expellet & puniet animaduerſione condigna & debita & receptarios eorum: Eccleſias, & viros Eccleſiaſticos deffendet & deffendi faciet à ſuis, & iura libertates & immunitates quas habent conſeruabit eiſdem, & faciet firmiter conſeruari: & & ne de cætero in terra iſta Claues Eccleſiæ contemnantur, ſententias excommunicationis ſeruabit & à ſuis ſeruari faciet per ſuos.

Excommvnicatos vitabit vel vitari faciet ſicut in ſacris conſtitutionibus continetur. Si aliqui in excommunicatione per annum contumaciter permanſerint, ex tum idem Raymundus ad mandatum Eccleſiæ ipſos ad ſinum Matris Eccleſiæ redire compellet, occupando omnia bona ſua, mobilia & immobilia, & tenebit ea donec ad plenum ſatisfaciant de cauſa pro qua fuerunt excommunicationis vinculo innodati, & de damnis datis occaſione excommunicationis prædictæ, faciet omnes Bayliuos ſuos inſtitutos & inſtituendos in ipſa inſtitutione iurare quod omnia ſupradicta fideliter obſeruabunt, ita quod ſi negligentes in his reperti fuerint pro modo delicti punientur, & ſi culpabiles extiterint omnium, puniantur amiſſione bonorum.

B Instituet etiam Bayliuos non Iudæos ſed Catholicos in terra, & nullius hæreſis ſuſpicione notatos; & tales prohibiti non poſſunt admitti ad emendum reditus ciuitatum & villarum vel caſtrorum vel pedagiorum, & ſi fortè talis ignoranter inſtitutus fuerit, expellet eum & puniet dum ſuper hoc fuerit certificatus.

Item promiſit idem Raymundus quod omnia bona immobilia, & iura Eccleſiarum & Eccleſiaſticarum perſonarum ad præſens reſtituet, & reſtitui faciet ad plenum à ſuis in tota terra quam ipſe & ſui tenebant, illa videlicet quæ Eccleſiæ vel perſonæ Eccleſiaſticæ tenebant ante primum aduentum Cruce-ſignatorum, vel de quibus conſtabit eos ſpoliatos. De aliis autem ſtabit iuri coram ordinariis, vel coram dicto Legato vel à ſede Apoſtolica delegatis.

Promisit etiam quod ipſe ſoluet impoſterum integrè decimas, & ſolui faciet integrè à ſuis bona fide, & quod Milites & alij laïci non habeant decimas in terra quam ipſe & ſui tenent & tenebunt, nec permittet eos habere, ſed ad Eccleſias iuxta diſpoſitionem ipſius Legati vel Eccleſiæ Romanæ integrè reuertentur: pro damnis vero illatis à ſe vel à ſuis, Eccleſiis vel viris Eccleſiaſticis ſuper rebus vel deſtructione Caſtrorum, vel villarum, vel aliarum rerum, exceptis immobilibus de quibus fieri debet reſtitutio, ſicut ſuperius dictum eſt, ſoluet decem millia marcharum argenti aſſignanda bonis perſonis idoneis, & fidelibus quos ipſe Legatus eliget, vel Eccleſia Romana, quæ quantitatem prædictam de bonorum virorum conſilio proportionaliter & fideliter diuident, iuxta quantitatem damnorum, nec poterunt ipſe vel ipſi pro damnis mobilum vel deſtructione domorum vel villarum, ſicut expreſſum eſt ſuperius; vltra ſummam illam amplius conueniri.

C Item, ſoluet Abbatiæ Ciſtercienſi duo millia marcharum argenti vt emantur inde reditus pro refectione Abbatum & fratrum in Capitulo generali. Abbatiæ Clareuallis quingentas marchas ad emendos reditus pro refectione Abbatum & fratrum, qui conueniunt in feſto Natiuitatis B. Virginis: Abbatiæ grandis ſiluæ mille marchas: Abbatiæ Bellæ perticæ trecentas marchas, Abbatiæ Candeli ducentas marchas, ad dicta Monaſteria conſtruenda, tam pro damnis eiſdem illatis in rebus mobilibus, quam pro ſalute animæ ſuæ.

Item, ſex millia marcharum ſoluet, quæ retinebunt ad muniendum, infortiandum, & cuſtodiendum Caſtrum Narbonenſe, & alia Caſtra, quæ nos pro Eccleſiæ & noſtra ſecuritate tenebimus vſque ad decennium prout inferiùs continetur, & ſicut viſum fuerit expedire: ſupradicta vero viginti millia marcharum ſoluet hinc ad quatuor annos.

Item, quatuor millia marcharum deputabuntur ab ipſo Raymundo duobus magiſtris Theologiæ, duobus Decretiſtis, ſex magiſtris liberalium artium, & duobus magiſtris grammaticis regentibus Tholoſæ, quæ diuidentur hoc modo: ſinguli magiſtrorum Theologiæ habebunt ſingulis annis quinquaginta marchas, vſque ad decennium, ſcilicet annuatim vterque magiſtrorum decretorum habebunt triginta marchas: vſque ad decennium, ſinguli magiſtri artium habebunt viginti marchas vſque ad decennium.

Item, ſtatim poſt abſolutionem ſuam aſſumet pro penitentia Crucem de manu A
Domini Legati contra Sarracenos, & ibit vltra mare infra biennium, ibidem per
quinquennium integrè continuum moraturus, illos autem qui abhæſerunt Eccle-
ſiæ, nobis, Patri noſtro, Comitibus Monte-fortis & adherentibus eis occaſione hu-
iuſmodi quod adhæſerunt Eccleſiæ, nobis, Patri noſtro, Comitibus Montis-fortis
& adherentibus eis, non grauabit ſed benignè tractabit idem Raymundus eos tan-
quam amicos, ac ſi ei contrarij non fuiſſent, exceptis hæreticis, & credentibus ip-
ſorum: & Eccleſia & nos humiliter faciemus illud idem de illis qui ipſi Raymundo,
contra nos & Eccleſiam adhæſerunt, exceptis illis qui ad pacem Eccleſiæ & noſtram
non veniunt cum eodem Raymundo.

Nos autem attendentes humilitatem eiuſdem Raymundi, & ſperantes quod in
deuotione Eccleſiæ & fidelitate noſtra perſeueret fideliter, volentes ſibi facere gra-
tiam, filiam ſuam quam nobis tradet, trademus in vxorem vni de fratribus noſtris
per diſpenſationem Eccleſiæ, & dimittimus eidem Raymundo totum Epiſcopatum
Tholoſanum, excepta terra Mareſcalli, quam Mareſcallus tenebit à nobis: poſt
mortem autem eiuſdem Raymundi, Tholoſa & Epiſcopatus Tholoſanus erit fra-
tris noſtris qui habebit filiam ſuam in vxorem, & filiorum ſuſceptorum ex ipſis duo- B
bus: ſi autem frater noſter, quod abſit, moreretur ſine filiis ex ipſa, Tholoſa & Epiſ-
copatus Tholoſanus reuertentur ad nos & hæredes noſtros, & filiæ, vel alij filij, vel
filiæ, vel hæredes ipſius Raymundi nihil iuris in ipſis poterunt reclamare: & ſi ipſa
filia ſine filiis ex fratre noſtro moreretur, Tholoſa ſimiliter & Epiſcopatus Tholo-
ſanus ad nos & hæredes noſtros reuertentur, ita quod omni caſu contingente, ad nos
& hæredes noſtros Tholoſa & Epiſcopatus Tholoſanus reuertentur, & nulli po-
terunt ibi ius aliquod reclamare, niſi filij, aut filiæ deſcendentes ex fratre noſtro &
filia eius ſicut eſt ſupradictum.

Item dimittimus eidem Raymundo Agennenſem & Caturcenſem Epiſcopatus:
de Epiſcopatu Albienſi, dimittimus eidem Raymundo quicquid eſt de Epiſcopatu
Albienſi citra fluuium de Tara, videlicet ex parte de Gaillac: & ciuitas Albienſis
remanebit ex parte noſtra, & quicquid eſt vltra fluuium illum verſus Carcaſſonam
in eodem Epiſcopatu Albienſi, & nos habebimus ripam & aquam ex parte vſque
ad medium flumen, & idem Raymundus ſimiliter habeat ripam & aquam ad me-
dium flumen ex parte ſua, ſaluis iuribus & hæreditatibus aliorum, dummodo de iis
qui ex parte Raymundi faciant quod debebunt, & ſimiliter ex noſtra. Epiſcopa-
tum Caturcenſem dimittimus eidem Raymundo excepta ciuitate Caturſenſi & feu-
dis & laiis quæ habuit in eodem Epiſcopatu Rex Philippus auus noſter tempore
mortis ſuæ: & ſi dictus Raymundus ſine filiis de legitimo matrimonio procreatis de-
ceſſerit, tota terra remanebit filiæ ſuæ, quam habebit frater noſter in vxorem & he-
redibus ſuſceptis ab ea, ita quod dictus Raymundus vt verus Dominus habeat ple- C
num ius & liberum Dominium in ſupradicta terra quæ dimittitur ei, ſaluis condi-
tionibus ſupradictis tam de ciuitate Tholoſæ, & Epiſcopatu Tholoſano, quam de
terra alia ſuperiùs nominata, vt in morte pias Eleemoſynas facere poſſit, ſecundum
vſum & conſuerudines aliorum Baronum Regni Franciæ: ſupradicta omnia dimit-
timus ei ſaluo iure Eccleſiæ & Eccleſiaſticorum virorum, ſicut ſuperius eſt expreſ-
ſum. Vnde Viridifolium cum pertinentiis ſuis & villam de Laſbordes cum pertinen-
tiis ſuis dimittimus, ſecundum ordinationem bonæ memoriæ patris noſtri Ludo-
uici Regis & Comites Montis-fortis, Epiſcopo Tholoſano & filio O. de Luers, ita
tamen quod Epiſcopus Tholoſanus pro Viridifolio faciat Raymundo quod debebat
facere Comiti Montis-Fortis, & filius eiuſdem faciat quòd debebat facere bonæ
memoriæ Regi Ludouico patri noſtro, donationes aliæ à nobis, vel à patre noſtro
vel à Comitibus Montis-fortis factæ non teneantur, nec idem Raymundus vel ſui
ad eas teneantur in terra quæ ipſi Raymundo dimittitur, de omnibus ſupradictis di-
ctus Raymundus faciet nobis homagium ligium, & fidelitatem ſecundum conſue-
tudinem Baronum Regni Franciæ. Totam aliam terram quæ eſt citra Rhodanum
in Regno Francorum & omne ius ſi quid ipſi Raymundo competit vel competere
poſſet in ea præcisè & abſolutè quitauit nobis, & hæredibus noſtris in perpetuum
terram autem quæ eſt in Imperio vltra Rhodanum & omne ius ſi quod ipſi Ray-
mundo competit vel competere poſſet in ea præcisè & abſolutè quitauit dicto Le-
gato nomine Eccleſiæ in perpetuum.

A ITEM, omnes indigenæ qui fayditi fuerunt de terra illa pro Eccleſia, pro patre noſtro, & Comitibus Montis-Fortis & adhærentibus eis, vel propria voluntate receſſerunt ab eadem terra, niſi inueniantur hæretici ab Eccleſia condemnati, integrè reſtituantur in ſtatum priſtinum quo-ad hæreditates & poſſeſſiones, propter illa, ſi qua ex cauſa donationis à Patre noſtro vel à nobis vel à Comitibus Montis-Fortis habuerunt. Si vero aliqui hominum qui remanebunt in terra quæ dimittitur Raymundo, noluerint redire ad mandatum Eccleſiæ & noſtrum, ſpecialiter Comes Fuxenſis & alij, idem Raymundus faciet eis viuam guerram, nec pacem cum ipſis faciet vel trugas, ſine aſſenſu Eccleſiæ, & noſtro, & ſi terræ eorum occupabuntur remanebunt eidem Raymundo deſtructis tamen prius omnibus munitionibus & fortalitiis, muris & foſſatis niſi vel pro ſecuritate Eccleſiæ & noſtra voluerimus ea retinere vſque ad decennium poſt acquiſitionem, & tunc cum reditibus & prouentibus ipſorum Caſtrorum retinebimus ipſa.

ITEM idem Raymundus faciet dirui muros ciuitatis Tholoſæ omnino & foſſata impleri iuxta mandatum, voluntatem & ordinationem Legati.

ITEM diruentur funditus, & replebuntur foſſata, triginta villarum, & Caſtrorum per ipſum Raymundum videlicet de Fano Iouis, de Caſtronouo, de la Beſſeda, de Auinioneto, de Podio Laurentij, de ſancto Paulo, de Vauro, de Rabaſtentiis, de Gaillaco, de Monte-Acuto, de Podio celſis, de Verduno, de Caſtro Sarraceno, de Moyſſaco, de Monte-Albano, de Monte-Acuto, de Agenno, de Condomio, de Sauerduno, de Alta-Ripa, de Caſſanolio, de Pugeolis, de Alta-Villar, de Villa Petrutij, de Layrac, & de quinque aliis ad voluntatem ipſius Legati, nec poterunt reædificari ſine voluntate Eccleſiæ, & noſtra, nec alibi fient nouæ fortiæ. Villas tamen non infortiatas bene poterit facere idem Raymundus ſi voluerit in terra quæ dimittitur ei: ſi vero aliqua Villarum vel Caſtrorum quæ debent dirui vt dictum eſt, eſſent hominum ſuorum & nollent quod diruerentur, idem Raymundus faciet eis viuam guerram, nec pacem vel treugas ſine aſſenſu Eccleſiæ & noſtro cum eis faciet donec diruantur muri & impleantur foſſata omnia ſupradicta. Promiſit & iurauit nobis & dicto Legato præfactus Raymundus ſe firmiter, & perpetuò ſeruaturum bona fide & ſine fraude & malo ingenio, & quod faciet bona fide ab hominibus & vaſallis & fidelibus ſuis firmiter obſeruari: faciet etiam illud idem iurare omnes ciues Tholoſanos & alios homines terræ, quæ dimittitur ei, & addet iuramento illorum quod ipſi dabunt operam efficacem, quod ipſe Raymundus ſeruet ea, & ſi idem Raymundus venit contrà prædicta vel aliquod prædictorum, ipſo facto de voluntate eius ſint abſoluti, & ex nunc ipſo eos abſoluit à fidelitate & homagio & omni alia obligatione quibus ipſi tenentur ei, & abhærebunt Eccleſiæ & nobis contra ipſum niſi infra quadraginta dies poſtquam fuerit moni-

C tus hoc emendauerit vel iuri ſteterit coram Eccleſia, de iis quæ ad Eccleſiam pertinent, & iuri coram Rege de his quæ ad Regem pertinent, & tota terra ipſa quæ dimittitur ei incidet in commiſſum Regis, & erit idem Raymundus in eo ſtatu in quo nunc eſt quo ad Regem, & quo ad excommunicationem, & omnia alia, quæ fuerunt ſtatuta contra ipſum, & patrem ſuum in Concilio generali vel poſtea. Addetur etiam in iuramento ipſorum quod iurabunt Eccleſiam contrà hæreticos, credentes, fautores & receptatores eorum & contra omnes alios qui occaſione hæreſis vel contemptus excommunicationis Eccleſiæ contrarij exiſterent in terra quæ dimittitur eis, & in terris aliis ſupradictis, & Regem iuuabunt contrà omnes & eis facient viuam guerram donec ad mandatum Eccleſiæ reuertantur & Regis; renouabuntur autem prædicta iuramenta de quinquennio ad quinquennium ad mandatum Regis.

VT autem omnia ſupradicta adimpleantur & Eccleſiæ, & nobis plenius & melius obſeruentur, tradet pro ſecuritate Eccleſiæ & noſtra in manibus noſtris Caſtrum Narbonenſe quod tenebimus vſque ad decennium, muniemus, & infortiabimus ſi viſum fuerit expedire.

ITEM, tradet nobis pro ſecuritate Eccleſiæ & noſtra manibus noſtris caput Caſtri Vauri, Caſtrum de Monte-Acuto, Penam de Ageneſio Rupeperuſij, Caſtrum de Cordis, Caſtrum de Verduno, Caſtrum de Villo-Muri & vſque ad decennium tenebimus ea, ita quod primis quinque annis ſoluet idem Raymundus nobis pro expenſis cuſtodiæ; quolibet anno mille quingentas libras Turonenſes non computatis

in iis ſex millibus marcharum ſupradictis: in aliis quinque annis ſi voluerimus te- A
nere faciemus expenſis propriis cuſtodiri; nos tamen poterimus ſi placuerit Eccle-
ſiæ & nobis, diruere quatuor Caſtra de prædictis videlicet Caſtrum Vauri, caput
Caſtri noui, de Ville-Muro, & Verdunum, & propter hoc non diminuetur præ-
dicta ſumma mille & quingentarum librarum Turonenſium reditus & prouentus
Caſtrorum, & omnia quæ iure Dominij percipiuntur erunt Raymundo, & nos ad
ſumptus noſtros tenebimus capita ipſorum Caſtrorum & Corduam, & dictus Ray-
mundus habebit ibi Bayliuos ſuos non ſuſpectos Eccleſiæ, & nobis, qui faciant iu-
ſtitiam hominibus & recipiant reditus & prouentus prædictos. Poſt decennium au-
tem reſtituemus dicta capita Caſtrorum & Corduam dicto Raymundo libere, ſal-
uis conditionibus ſupradictis: & ſi prædicta omnia quantum ad Eccleſiam & nos
fuerint obſeruata, Penam autem de Albigeſio tradet nobis infra Kalendas Augu-
ſti proximas cum aliis Caſtris detinendam à nobis vſque ad decennium: ſi vero il-
lam non poterit habere vſque ad terminum illum tunc obſideri faciet, & viuam
guerram fieri tandiu quouſque eam habeat, nec pacem, nec treugam cum ipſo fa-
ciet qui tenet eam vel tenebit, donec ipſam habeat; non tamen propter hoc retar-
detur à peregrinatione tranſmarina de qua ſuperiùs eſt ordinatum, & ſi vſque ad an- B
num integrum poſt ipſas Kalendas Auguſti tradiderit nobis prædictam Penam de
Albigeſio, erit in conditione ſupradictorum Caſtrorum ſcilicet quod reddemus ei
quando reddemus alia Caſtra: ſi vero poſt annum prædictum ipſam Penam de Al-
bigeſio non poterit aſſignare, ex tunc eam tradet Templariis vel Hoſpitalariis ſiue
aliis religioſis in Eleemoſynam perpetuo, ſaluis hæreditatibus eorum qui ſe tenent
ex parte noſtra poſſidendam ad voluntatem Legati vel Eccleſiæ Romanæ, tali con-
ditione quod ipſi non alienent ipſam de manu ſua; nec de ea faciant guerram di-
cto Raymundo niſi de mandato Eccleſiæ. Et ſi non poterunt aliqui Religioſi in-
ueniri qui velint eam habere, diruatur omninò nec poſſit reædificari ſine volun-
tate Eccleſiæ Romanæ & noſtra, & ipſius Raymundi. Item donec dictam Penam
de Albigeſio tradet nobis vel Templariis vel Hoſpitalariis vel aliis Religioſis ſicut
dictum eſt, tenebimus propter hoc obligatam Penam de Ageneſio & Caſtrum Nar-
bonenſe. Et ſi etiam infra duennium det Penam de Albigeſio Templariis vel Hoſ-
pitalariis, vel aliis Religioſis vt dictum eſt, tanto tempore poſt decennium ſumpti-
bus noſtris tenebimus ſi voluerimus illa duo Caſtra prænominata, quanto tempore
diſtulerit tradere Penam. Et ſi poſt decennium Penam de Albigeſio non eſſet ac-
quiſita, tandiu poſt tempus memoratum tenebimus poſt decennium illa duo Ca-
ſtra, quouſque ipſa eſſet reſtituta, & eſſet aſſignata, ſicut ſuperius eſt expreſſum.

Et nos abſoluimus quantum ad nos pertinet ciues Tholoſanos & alios homines
terræ quam ipſi Raymundo dimittimus, à iuramento & aliis obligationibus factis
nobis, & Patri noſtro & Comitibus Montis-Fortis, vel aliis pro eis à pœna & in-
curſibus, quibus nobis, vel Patri noſtro, vel Epiſcopo Tholoſano vel aliis Prælatis,
vel aliis Comitibus Montis-Fortis ſe obligauerant, ſi vnquam in Dominum ipſius C
Raymundi vel patri eius reuerterentur, ſaluis in omnibus & per omnia conditio-
nibus ſupradictis. Vt autem prædicta omnia rata maneant, præſentem paginam ſi-
gilli noſtri auctoritate & Regij nominis caractere inferius annotato fecimus com-
muniri. Actum Pariſiis anno Domini 1228. menſe Aprilis, regni vero noſtri anno
tertio; aſtantibus in Palatio noſtro quorum nomina ſuppoſita ſunt & ſigna, Dapi-
fero nullo, ſignum Roberti Buticularij, ſignum Bartholomæi Camerarij, ſignum
Mathæi Conſtabularij, datum vacante cancellaria.

Ludovicus *Dei gratiâ Francorum Rex, vniuerſis ad quos præſentes litteræ perue-
nerint ſalutem.* Noverit vniuerſitas veſtra quod Raymundus filius quondam Ray-
mundi Comitis Tholoſani remanſit in priſione noſtra Pariſiis apud Luparam ad pe-
titionem ſuam & de propria ipſius voluntate pro pleniori Eccleſiæ ſecuritate & no-
ſtra, donec idem Raymundus filiam ſuam in poteſtate noſtra apud Carcaſſonam
nunciis noſtris tradiderit, & quinque Caſtra videlicet Caſtrum Narbonenſe, Pe-
nam in Agenenſi Rupem paruæ, Cordam & Verdunum noſtris ſimiliter nunciis
aſſignauerit, ita quod cum filiam ſuam & dicta Caſtra ſicut præmiſſum eſt tradide-
rit & de hoc nobis & Romano ſancti Angeli Diacono, Cardinali, Apoſtolicæ ſe-
dis Legato conſtiterit, idem Raymundus liberè reuertetur, & cum eo reuertentur
Claudius de Cauaillone, Raymundus de Caſtro-nono, Bertrandus Deſcalquens,
Pontius

A Pontius Ortolanus; A. Barraux. Raymundus Iſarnus. B. de Villa-noua, Petrus de Tholoſa; Mauran R. filius Ægidij Hugonis de Alfario & filius Hugonis Ioannis, qui ad maiorem ſecuritatem Eccleſiæ & noſtra remanſerant obſides cum eodem penes nos, in oſtagio remanebunt donec nobis & eidem Legato conſtiterit, quod de muris Tholoſanis dirutum ſit vſque ad quingentas Tayſias raptales in parte illa videlicet quæ circuit Caſtrum Narbonenſe. Ita quod ad ipſum Caſtrum liber pateat acceſſus & tepleta ſint ibem ad plenum foſſata. Quod cum factum fuerit & de hoc nobis dicto Legato conſtiterit, iidem obſides libere reuertantur. In cuius rei teſtimonium ſigillum noſtrum præſentibus literis duximus apponendum. Actum Pariſius anno Domini 1228. menſe Aprili.

LVDOVICVS *Dei gratiâ Francorum Rex, vniuerſis præſentes litteras inſpecturis ſalutem in Domino.* NOVERIT vniuerſitas veſtra quod cum Raymundus filius quondam Raymundi Comitis Tholoſani venit ad mandatum Eccleſiæ atque noſtrum, nos ipſius homagium ſub conditione recepimus: videlicet ſi ipſe omnia ſeruaret quæ inſtrumento pacis factæ inter Eccleſiam, nos & ipſum continentur. Si autem prædictus Raymundus dicta omnia quantum ad nos & Eccleſiam non ſeruaret, vel in B aliquo contrauenirer, nos ipſum ex tunc de voluntate ſua in eo ſtatu reponimus in quo fuit antequam homagium reciperemus ipſius, & ipſo facto ex tunc in eo ſtatu omnimodo erit quoad nos & regnum noſtrum in quo tunc fuit, ita quod pro nullo habeatur homagium præſtitum, & nos & noſtri facere poſſemus currere contrà eum & occupare terram quam per pacem dimiſimus ei. Noueritis etiam quod nos Caſtra ipſius quæ vſque ad decennium tenere debemus, tenebimus per memoratum ſpatium pro Eccleſiæ ſecuritate & noſtra: Ita quod ſi dictus Raymundus conuentiones quas habet erga Eccleſiam non ſeruaret & læderet vel damnificaret eandem, infra decem annos quibus Caſtra tenebimus antedicta, ſi ipſe infrà quadraginta dies emendare noluerit, & tunc nos infra duos menſes emendare faciemus; Quod ſi prædicta Caſtra omnia, Eccleſia ea habere voluerit, trademus Eccleſiæ tenenda, ita quod fructus eorumdem Caſtorum interim percipiet donec ſit ſatisfactum eidem. Et cum fuerit ſatisfactum Caſtra nobis reſtituet memorata, nec illa Caſtra vel aliquod ex ipſis dicto Raymundo tradet, vel alicui qui noſtrûm eſſet vel regni Francorum inimicus. Et ſi forte vellet Eccleſia ipſa Caſtra retinere vel à nobis recipere, nos ipſa tenebimus donec ſit ipſi Eccleſiæ plenariè ſatisfactum. Si vero poſt decennium contra Eccleſiam idem Raymundus de terra illa quæ incideret in commiſſum noſtrum cum veniet ad manus noſtras, reſtituemus Eccleſiis poſſeſſiones & libertates, & iura rerum immobilium quæ in terra illa dictus Raymundus Eccleſiis abtuliſſet, ſeu etiam ipſa Eccleſia amiſiſſet. Vt autem præmiſſa omnia rata & inconcuſſa permaneant, præſentes literas ſigilli noſtri munimine fecimus roborari. Actum C Pariſius, anno Domini 1228. menſe Aprili.

LVDOVICVS *Dei gratiâ Francorum Rex, vniuerſis ciuibus Narbonæ, & aliis fidelibus ſuis Narbonenſem Diœceſim conſtitutis, ſalutem & dilectionem.* Cupientes imprimis ætatis & regni noſtri primordiis illi ſeruire, à quo regnum recognoſcimus & id quod ſumus, deſideramus ad honorem ipſius qui nobis culmen dedit honoris, quod Eccleſia Dei, quæ in partibus veſtris longo tempore fuit afflicta, & tribulationibus innumeris conquaſſata, in noſtro Domino honoretur, & feliciter gubernetur. Vnde de magnorum & prudentium conſilio ſtatuimus, quod Eccleſiæ & viri Eccleſiaſtici in terris conſtituti prædictis, libertatibus & immunitationibus vtantur, quibus vtitur Eccleſiâ Gallicana, & eis planè gaudeant ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ memoratæ. Et quia hæretici longo tempore virus ſuum in veſtris partibus effuderunt, Eccleſiam matrem noſtram multipliciter maculantes: ad ipſorum extirpationem ſtatuimus, quod hæretici qui à fide Catholica deuiant, quocunque nomine cenſeantur, poſtquam fuerint de hæreſi per Epiſcopum loci, vel per aliam Eccleſiaſticam perſonam, quæ poteſtatem habeant condemnandi, indilatè animaduerſione debita puniantur. Ordinantes etiam & firmiter decernentes, ne quis hæreticos receptare vel defenſare quomodolibet aut ipſis fauere aut credere quoquomodo præſumat. Et ſi aliquis contra prædicta facere præſumpſerit, nec ad teſtimonium, nec ad honorem aliquem de cætero admittatur, nec poſſit habere teſtimonium nec ſucceſſionem alicuius hæreditatis habere, ipſius mobilia & immobilia quæ ſunt ipſo facto publicata decernimus ad ipſum vel ad poteſtatem

ipſius vlterius nullatenus reuerſura. Statuimus etiam & mandamus, vt Barones A
terræ & Bayliui noſtri, & alij ſubſiti noſtri præſenres & futuri ſolliciti ſint & intenti terram purgare hæreticis & hæretica fœditate: Præcipientes quod prædicti diligenter inueſtigare ſtudeant & fideliter inuenire, & cum eos inuenerint, præſentent ſine moræ diſpendio perſonis Eccleſiaſticis ſuperius memoratis, vt eis præſentibus, de errore & hæreſi condemnatis, omni odio, prece, precio, timore, gratiâ & amore poſtpoſitis, de ipſis feſtinare. Faciant, quod debebunt. Verùm quia honorandi ſunt, & muneribus prouocandi, qui ad inueniendum & capiendum hæreticos ſollicitè diligentiam ſuam exerceant. Statuimus & volumus & mandamus, vt Bayliui noſtri, in quorum Bayliuiis capti fuerint hæretici, pro quolibet hæretico, poſtquam fuerit de hæreſi condamnatus vſque ad biennium ſoluant duas mercas integrè capienti, poſt biennium autem vnam. Sanè quia ruptarij ſolent deuaſtare ac demoliri terram prædictam, & quietem Eccleſiæ & Eccleſiaſticorum virorum turbare, ſtatuimus vt omninò ruptariis ipſis expulſis, pax perpetuò ſeruetur in terra; ad quam ſeruandam dent omnes operam efficacem. Ad hæc quia claues Eccleſiæ conſueuerunt in terra illa contemni, ſtatuimus vt excommunicati vitentur ſecundum Canonicas ſanctiones; & ſi aliqui per annum contumaciter in excommunicatione B
perſtiterint, ex tunc temporaliter compellantur redire ad Eccleſiaſticam vnitatem; vt quos à malo non retrahit timor Dei, ſaltem pœna temporalis compellat. Vnde præcipimus, quod Bayliui noſtri omnia bona talium excommunicatorum, & imobilia poſt annum capiant, nec eis aliquomodo reſtituant, donec prædicti abſoluti fuerint, & Eccleſiæ ſatisfactum, nec tunc etiam niſi de noſtro ſpeciali mandato. Decimæ ſanè quibus fuit Eccleſia longo tempore per malitiam inhabitantium defraudata, ſtatuimus & ordinamus, quod reſtituantur Eccleſiis, & amplius Laïci decimas non detineant, ſed eas Eccleſias liberè habere permittant. Hæc ſtatuta inuiolabiliter ſeruari iubemus, mandantes quod Barones & Vaſalli, & bonæ villæ iurent iſta ſeruare Bayliuis ad hoc executoribus deputatis, qui infra menſem poſtquam fuerint in Bayliuiis conſtituti, publicè & in loco publico, & die ſolemni iurent, quod hæc ſeruabunt, & facient ab omnibus bona fide ſeruari: Quod niſi fecerint, pœnam bonorum omnium & corporis poterunt formidare. Noueritis etiam quod iſta ſtatuta, ſic volumus obſeruari, quod etiam, & quando frater noſter terram ipſam tenebit, iurabit hoc ſeruare, & quod faciet à ſuis fidelibus obſeruari. Vt autem hæc ſtatuta firma & inconcuſſa permaneant, ea ſigilli noſtri munimine fecimus communire. Actum Pariſ. anno gratiæ milleſimo ducenteſimo viceſimo octauo, menſe Aprilis. Nos itaque Aymericus Dei gratiâ Vice-comes Narbonæ per nos & ſucceſſores noſtros, terram noſtram de voluntate & expreſſo mandato & auctoritate D. Matthæi de Rachino tenentis vices Domini Regis Francorum in partibus Albigeſij, qui ex parte Domini Regis mandauit omnia prædicta iurari, & firmiter obſeruari hæc omnia prædicta & ſingula, ſicut in prædictis litteris D. Ludouici Illuſtris Regis Francorum continentur; viſis etiam & perlectis, atque plenariè intelle- C
ctis iiſdem literis in manu Domini Petri de Collomedio gerentis vices Domini Romani Apoſtolicæ ſedis Legati, præſente etiam Domino Petro Dei gratiâ Archiepiſcopo Narbonæ & capitulo ſuo promittimus bona fide nos obſeruaturos in perpetuum & nullatenus vnquam contrauenturos; tactis ſacroſanctis Euangeliis, gratis & bona fide iuramus, & nos Conſules & milites & probi homines ciuitatis & Burgi Narbonæ, pro nobis & vniuerſitate noſtra & milites Narbonenſes de mandato & voluntate eorumdem ſupradictorum, hæc omnia prædicta & ſingula, ſicut in prædictis litteris Domini Regis Francorum continentur; viſis etiam iiſdem litteris & perlectis, atque plenariè intellectis nos obſeruaturos in perpetuum, & nullatenus vnquam contrauenturos, tactis corporaliter ſacroſanctis Euangeliis iuramus teneri, ſicut nonnulli Conſules, milites & probi homines prædicti qui iurauerunt, Bernadus de latis, &c.

RAYMVNDI

A

RAYMVNDI COMITIS THOLOSÆ, ET LEGATI Papæ ſtatuta poſt eorum tractatum pacis, contra Hæreticos ſuper ordinatione Clericorum, ſuper Simoniacis, ſuper Clericis, ordinibus, & beneficiis, ſuper Canonicis & Religioſis, ſuper excommunicatis, ſuper Iudæis, & vſuris, ſuper teſtamentis, ſuper iuramentis, ſuper confitentibus in Eccleſia, ſuper excommunicandis, ſuper talius & pedagiis, ſuper excommunicatione, ſuper ordinatis Clericis, ſuper anno Biſſextili, ſuper Hæreticis & aliis capitibus contra excommunicatos, malefactores, pedagia, & aliis capitibus.

QVIA ſtatuta ſalubria per Dominum Romanum Apoſtolicæ ſedis Legatum, & cæteros Legatos ſuper negotio fidei & pacis, autoritate Apoſtolica diuerſis temporibus edita ſufficere credimus, verumtamen firmiter obſeruata, quæ ibi fuerint
B
duximus ſubſcribenda, ad præſens non intendimus omnino ſuper his nouos canones edere, ſed vt eorum tranſgreſſores canonicè puniantur.

PRÆCIPIMVS itaque, vt Hæretici & eorum credentes, fautores, receptatores & defenſores ſingulis diebus Dominicis excommunicentur, & ſi quis prædictorum credentium, fautorum, receptatorum & defenſorum perſonaliter monitus & excommunicatus nominatim, infra quadraginta dies reſipiſcere noluerit, ſed in eorum deffenſione perſtiterit, vel inquiſitionem eorumdem impedierit pro Hæretico habeatur, cum perſeuerentia & deffenſio erroris in talibus faciant hominem Hæreticum iudicari.

PRÆCIPIMVS etiam vt quilibet etiam priuatus in terra cuiuſlibet poſſit inquirere & capere Hæreticum: & captum neceſſe habeat ſine mora Epiſcopo, Officiali, vel Baiulo ipſius Epiſcopi præſentare: nec ipſum præſumat aliquis impedire, ſed in captione quilibet Chriſtianus præſtet ei auxilium & fauorem.

INTELLEXIMVS quòd quidam credentes vel fautores Hæreticorum ſeu defenſores pro maiori ſumma emunt bayliuias à Domino, vt in balliis eorum bayliuorum Hæretici liberè valeant egredi vel ingredi, & impunè fidem Catholicam violare: quare diſtrictim inhibemus, ne talia à Dominis de cætero attententur: quod ſi attentauerint, & moniti ab Epiſcopo non emandauerint, cum nota infamiæ quam ſe nouerint incurriſſe excommunicationis gladio feriantur.

ITEM reconciliati de hæreſi qui duas cruces prominentes ad mandatum Epiſcopi
C
portare noluerint pro Hæreticis habeantur, & eorum bona confiſcentur.

ITEM cum ſinguli Parrochiani in diebus feſtis venire ad Eccleſiam teneantur ſub pæna in Tholoſano concilio promulgata; neceſſe eſt vt ſacerdotes erga omnes ſuſpectos de hæreſi quos per ſcripturam ex nomine noſſe debent, diligentiam adhibeant; vt illi Eccleſiam frequentent ſtaturis diebus & abſque remedio pænam luent & in vita & in morte, ſtatuta contra huiuſmodi promulgata, vt pupillam oculi conſeruent. Quod ſi ſacerdos eorum tranſgreſſor fuerit deprehenſus, ab officio & beneficio ſuſpendatur, priuatus eodem ſi competenter monitus negligens fuerit & remiſſus: quòd ſi ſacerdos ſe inſufficientem cognouerit ad exequendum quod de Hæreticis eſt ſtatutum, Epiſcopo ſuo denunciet quidquid inquirere poterit, vt ita ſe à culpa liberet & à pæna, Dominus autem requirat de manibus ipſorum ſanguinem pereuntium ſi eis non adhibuerint vigilantiam paſtoralem.

ITEM, quia penitus indigni ad dignitatem ſacrorum ordinum contra Canonicas ſanctiones in partibus huius legationis haſtenus ſunt admiſſi, præcipimus vt quilibet ordinandus examinetur de vita, ſcientia & moribus diligenter & ſine titulo patrimoniali, centum ſolidorum Turonenſium ad minus Eccleſiaſtico viro competenti, ſicut in iure cautum eſt; ordinandus de cætero nullatenus admittatur, qui & ad primam tonſuram non eſt admittendus, niſi ſciret legere, & niſi de libero vtero & legitimo matrimonio procreatus iuxta illud deuteronomij, non intrabit Manzer, hoc eſt de Scorto natus, in Eccleſiam Dei: ſtatuimus & firmiter præcipimus mandantes vt nullus etiam ad primam tonſuram de cætero admittatur niſi ſciat legere

& cantare, & ſit de libero vtero, & de legitimo matrimonio procreatus, niſi ex con- A
tubernio diſpenſatum.

Ad abolendum & ſimoniæ corruptelam, quæ in his partibus inoleuit, ſuper eo
videlicet, quod Epiſcopi Clericos ad ſacros ordines promouendos nolunt aliqua-
tenus promouere niſi præſtito iuramento vel alia cautione quod ratione tituli pa-
trimonialis vel alterius minus idonei ipſorum vel eorum non impetant ſucceſſores,
diſtrictius inhibemus ne talia preſumant de cætero attentare, quod ſi fecerint à ce-
lebratione ordinum nouerint ſe ſuſpenſos, quia ſatius eſt in ordine ſacerdotij pau-
cos quàm multos malos haberi miniſtros, ſicut eſt in Lateranenſi Concilio conſti-
tutum.

Item præcipimus vt tam Epiſcopi quàm alij tales præficiant in Archidiaco-
nos qui zelum animarum habentes ſufficiant prædicare Clero & populo verbum
Dei.

Legantur conſtitutiones contra iniuſtè excommunicantes ſacro approbante
Concilio, & ſub interminatione diuini iudicij, quia ſicut ſcribit nobis Dominus
in prouerbiis, vbi non eſt gubernator populus corruet, & Eccleſia ſine rectore in
temporalibus & ſpiritualibus, vnde omnibus Religioſis, Capellanis & aliis perſo- B
nis quæ tenent Parrochiales Eccleſias ad eorum donationem ſpectantes, auctoritate
qua fungimur diſtrictè præcipimus quatenus vſque ad natiuitatem Domini proxi-
mè venturam ſuis Diœceſanis Epiſcopis, rectores ſeu perpetuos Vicarios idoneos
vita & ſcientia ad eaſdem Eccleſias repræſentent, vt ab eis curam recipiant anima-
rum: congrua tamen prius ipſiſque ſibi & ſuis ſufficiat aſſignata de ipſarum pro-
uentibus portio, iuxta Canonum ſanctiones, quam portionem debeat & poſſit
Diœceſanus Epiſcopus merito approbare: quod ſi fortè infra præſcriptum tempus
mandatum noſtrum executioni diſtulerint demandare: Diœceſanis Epiſcopis in
virtute obedientiæ præcipimus, vt id ſine dilatione vice noſtra fideliter exequan-
tur, contradictores, &c. Si ipſi Epiſcopi id efficere neglexerint à nobis in præſenti,
& à Domino in futuro de graui inobedientia puniantur: ſi vero Epiſcopi tales Ec-
cleſias habeant, & infra prædictum tempus perpetuos Vicarios non inſtituerint, in
eiſdem donationi noſtræ dictas Eccleſias reſeruamus.

Qvicvnqve curam habent animarum ad ordinem ſacerdotij promoueantur
infra annum, niſi ſint Archidiaconi, niſi citius poſſint commode promoueri, &
qui ordines congruo tempore recipere contempſerint ad hoc per ſubſtractionem
beneficij compellantur, vt qui ordinem refugerint appetere inuitentur queſtu.
Quod ſi Parrochialis Eccleſia præbendæ vel dignitati ſit annexa, neceſſe habet is
quem oportet in maiori Eccleſia deſeruire Vicarium perpetuum & idoneum in Par-
rochiali, Epiſcopo præſentare, qui congruam habeat de Parrochiali Eccleſia por-
tionem: quod ſi facere neglexerint, elapſis ſex menſibus inſtitutione dictæ Eccle-
ſiæ ca nouerit ſe priuatum. Volumus igitur & diſtrictè præcipimus vt quælibet Par- C
rochialis Eccleſia proprium habeat & perpetuum ſacerdotem qui perſonaliter de-
ſeruiat in eadem, ita vt quod vnica perſona, vnica Parrochiali Eccleſia ſit conten-
ta, ſtatutum Concilij recolens, quo cauetur, vt quicumque receperit beneficium
habens curam animarum, vel reſidentiam annexam, ſi prius tale beneficium ob-
tinebit, eo ſit ipſo iure priuatus, & ſi forte illud retinere contenderit, etiam alio
ſpolietur, quare donationes beneficiorum ſic vacantium donationi noſtræ ſpecia-
liter reſeruamus.

Circa Clericos vero ſæculares præcipimus obſeruari conſtitutiones de vita
& honeſtate Clericorum editas in Concilio generali, quæ ſic incipiunt. De Cle-
ricorum crapula: dicimus, & diſtrictius inhibemus, ne aliqui Clerici qui volunt
gaudere priuilegio Clericali cultellos acutos, enſes, vel lanceas deferre præſu-
mant, vel arma impugnationis quibus vis infertur, niſi fortè timore guerræ.

Inhibemvs ne aliqui ſæculares Canonici ſtallum in Choro, vel vocem ha-
beant in Capitulo niſi forte fuerint in ſacris ordinibus conſtituti, niſi ex cauſſa
cum eis ab Epiſcopo fuerit diſpenſatum. Tria ſunt de ſubſtantia Regularis pro-
feſſionis, ſcilicet abdicatio proprietatis, continentia carnis, obedientia Regularis.
In his tribus obſeruandis per quas conſeruatur ordo & diſciplina Regularis, tam
Monachi quam Canonici Regulares & Moniales, in ſilentio, parcitate, profeſſione
facienda, infirmaria, Eleemoſyna, Hoſpitalitate & aliis ſuam magiſtram ſequantur
regulam,

A regulam, ſecundum quam ſe viuere ſunt profeſſi & ſine cuius obſeruatione non ſunt in ſtatu vel ordine ſaluandorum. Verum quia de proprietate, & veſte prædictorum graue ſcandalum eſt in Clero & populo, breuiter tangimus quæ de proprio à Domino Papa Innocentio ſunt ſtatuta. Prohibemus diſtrictè & in virtute obedientiæ ſub oſtentatione diuini iudicij, ne quis Religioſorum proprium poſſideat aliquo modo de cætero; ſed ſi quis habeat aliquid proprium, totum incontinenti reſignet. Si verò poſt hæc proprietatem aliquam fuerit deprehenſus habere, regulari monitione præmiſſa de Monaſterio expellatur, nec recipiatur vlterius, niſi pæniteat ſecundum Monaſticam diſciplinam: quod ſi proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte, ipſe in ſignum perditionis cum ea ſecundum ſtatuta beati Gregorij extra Monaſterium in ſterquilinio ſubterretur. Nec æſtimet Abbas vel aliquis ſuperior quod ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo Monacho vel regulari Canonico diſpenſare, quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeò eſt annexa regulæ Monachali, vt contra eam nec ſummus Pontifex poſſit indulgere licentiam: imo tales in præcipuis feſtiuitatibus excommunicationis vinculo innodentur. Quod ſi Abbates vel alij ſuperiores in his corrigendis negligentes extiterint, correctio ad Epiſcopos deuoluatur. Abbatibus nihilominus de negligentia puniendis:
B Abbates etiam & Monachi ſecundum regulam beati Benedicti veſtes habeant, de quorum colore aut groſſitudine non cauſentur, ſed quales inueniri poſſunt in Prouincia qua habitant, aut quæ poſſunt vilius comparari.

Canonicis etiam regularibus prohibemus ne ſit eorum habitus notabilis, nec affectent veſtibus placere ſed moribus, ſed ſecundum ſtatuta Concilij Auenionenſis & Montis-peſſulani, capis, tunicis, paliis, caligis de aliqua bruneta etiam vel nigra: vel etiam ſtanio forti, vel cameloto vel aliquo alio colorato panno: ſed ſumptuoſo, vel aliquo ſerico, de cætero non vtantur, ne ſordes animæ contrahat pretioſæ veſtis munus appetitus: nec accipiant Monachi ſeu alij regulares à ſuo maiore, vel aliquo alio, aliquam pro veſtibus pecuniæ quantitatem: qua ex hoc datur eis materia proprium retinendi; ſed omnes tam maiores quàm minores de eodem veſtiario veſtiantur. Clauſtrum quoque diligenter obſeruetur & claudatur vt re & nomine Clauſtrum meritò valeat appellari. Nec mulieres vel etiam Laïci Clauſtrum vel officinas Monaſterij intromaneant, niſi cauſa exequiarum; & in proceſſionibus ſolemnibus vbi hoc fieri conſueuit, vel neceſſitate alia euidenti: illud etiam expreſſiùs duximus ſtatuendum quod omnes regulares infra Monaſterium ad menſam ſuam audiant lectionem.

Item, præcipimus quod in Clauſtris Regularium ſingulis diebus Capitulum teneant, vbi ſuper factum exceſſibus fiat clamatio & correctio Regularis; & in conuentualibus Eccleſiis & præcipuis feſtiuitatibus fiat ſermo: omnes etiam qui
C non habent officium ſpeciale, vel neceſſitatem aliam ab hora Capituli vſque ad tertiam in Clauſtro ſedeant, reſpicientes quæ in Eccleſia legenda ſunt, vel cantanda, neque exeant vel vagentur ſine ſui maioris licentia ſpeciali.

Item, Conſulimus vt mandatum pauperum, ſaltem in hebdomada ſemel fiat, ſicut in Monaſteriis ordinatis fieri quotidie conſueuit.

Qvia vero cæcitas ignorantiæ in partibus iſtis nimium præualuit, ſtatuimus vt ſingulis Monaſteriis Conuentualibus Abbates & Priores & præpoſiti Conuentuales ſecum infra ſepta Monaſterij teneant Magiſtrum ex ſuis, vel alium Clericum ſæcularem, qui iuniores & alios indoctos in Grammatica ſufficiat edocere.

Qvidam etiam vt intelleximus ſe & ſua conferunt Monaſteriis ſub ſpe, vt ipſis poſtmodum Eccleſiaſtica beneficia conferantur, quod omnino damnabile propter maculam ſimoniæ, & tales beneficio priuandos decernimus, quod perperam ſunt adepti; taliter vero beneficia conferentes illa vice donandi poteſtate priuentur, vt ad Diœceſanum Epiſcopum donatio deuoluatur, nec ipſi tales recipiant ad curam animarum; neque Abbas, neque Prior, neque Monachus alterius Monaſterij teneat Prioratum, niſi per electionem Canonicam ad Conuentualem Prioratum in quo profeſſus non fuit conuocatus.

De his quæ vidimus & audiuimus teſtimonium perhibemus; ſcilicet quod quidam Monachi, & maxime exempti intra fines noſtræ legationis, occaſione cuiuſdam libertatis infra ambitum Monaſterij certis temporibus anni vendere faciunt vina ſua, & pro modico quæſtu introducunt, vel introduci permittunt perſonas

turpes, inhoneſtas, videlicet joculatores. Hiſtriones, talorum luſores, & publicas A
meretrices, quod ne de cætero vſquam fiat ab aliquibus exemptis perſonis vel aliis
arctius prohibemus: quod ſi eiuſmodi perſonas inhoneſtas introduxerint, vel lu-
ſores talorum, vel & joculatores in domum Domini introduci permiſerint, illi qui
Monaſterij exteriora officia adminiſtrant, ab ingreſſu Eccleſiæ nouerint ſe ſuſpen-
ſos, maximè cum libertate ſua liberè vti poſſit abſque abuſu & introductione ta-
lium perſonarum.

Districtivs quoque mandamus quòd in nulla Eccleſia Laïci recipiantur in
donatos ad præbendam panis & vini, de quorum turpi conuerſatione ſcandalum
generetur; & ſi qui tales recepti inuenti fuerint fornicatores, adulteri & alij cri-
minoſi, poſt monitionem competentem niſi exceſſus correxerint priuentur benefi-
ciis memoratis.

Gregorivs, &c. Epiſcopo Tornacenſi, quia parum eſt promulgari ſtatuta
niſi ad obſeruationem eorum arctentur improuidi tranſgreſſores; cum ſit cautum,
vt nullus Monachus ſolus in Prioratu exiſtat, ſed tres vel quatuor commorentur;
fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus quatenus id in terris tuæ legationi
commiſſis facias firmiter obſeruare, contradictores, &c. B

Hvivs igitur autoritate mandati præcipimus, vt nullus Monachus in aliquo
Prioratu ſit ſolus, ſed tres vel quatuor ibi commorentur. Nolumus autem vt pueri
Monachi ſint de illis tribus vel quatuor Monachis qui debent in Prioratibus com-
morari, ſed in Clauſtro mittantur, & diſciplinis regularibus inſtruantur.

Præcipimvs & mandamus vt omnes à quatuordecimo anno & ſupra ad pa-
cem ſeruandam & cuſtodiendam compellantur de nouo iurare, Archiepiſcopis,
Epiſcopis & aliis Prælatis iniungentes expreſſe, vt ſi ibi expediens fuerit violato-
res & fractores pacis & raptores & conſpiratores in ſingulis diebus Dominicis feſti-
uis excommunicati faciant publicè in Eccleſia extinctis candelis & pulſatis Cam-
panis: & in Conciliis Prouincialibus & Synodis ſuis hæc & alia ſtatuta ſalubria
quæ ad reformationem iſtius terræ pertinere noſcuntur legi faciant & exponi fre-
quenter.

Felicis recordationis Ludouicus Rex Francorum attendens, quanta perti-
nacia Laici Prouinciæ Narbonæ, & quarumdam partium adiacentium in præiu-
dicium animarum ſententiam contempſerint excommunicationis, contra huiuſ-
modi pertinaciam olim apud Apamiam conſtitutus, de conſilio Domini Romani
ſancti Angeli Diaconi Cardinalis tunc Apoſtolicæ ſedis Legati, omnium & Præla-
torum, & Baronum de Francia qui præſentes fuerant pro Eccleſiaſtica libertate con-
ſtituerunt, vt quicumque poſt legitimam admonitionem ſe excommunicari per-
miſerit in nouem libris & vnum denarium Melgonenſem puniatur: ſi vero per an-
num contumaciter in excommunicationis ſententia permanſerit, bona eius cadant
omnia in commiſſum: quam conſtitutionem nos P. Archiepiſcopus Narbonenſis C
de conſilio fratrum & ſuffraganeorum noſtrorum & approbatione totius Prouincia-
lis Concilij mandamus, ſtatuimus atque præcipimus de cætero in Prouincia Nar-
bonenſi ab omnibus inuiolabiliter obſeruari, ſicut à Prælatis obſeruatur: Ita vide-
licet quod ſi fortè excommunicatus in prædicta ſumma nequiuerit minori vel alias
ſecundum prouidentiam ſui Epiſcopi puniatur. Si autem vniuerſitas culpa ſua fue-
rit interdicta, pæna puniatur eadem, ſi vero pro culpa Domini, ipſe Dominus pæ-
na ſimili puniatur.

Item quoniam iudæi vſurariis exactionibus plurimum opprimunt Chriſtianos,
cum à Domino generaliter prohibeantur vſuræ, Synodali Concilio duximus pro-
uidendum ne iudæi à Chriſtianis immoderatas aliquatenus vſuras accipiant; quod
ſi fecerint eas reſtituere ab Eccleſia compellantur, videlicet pro excommunica-
tione in Chriſtianos qui cum eis in commerciis & aliis participationem habebunt:
nec in domibus ſuis habeant Chriſtiana mancipia, vel nutrices, nec carnibus pu-
blicè veſcantur, nec vendant eas in diebus quibus abſtinent Chriſtiani, nec in
Baiulis, vel aliquibus officiis præeſſe Chriſtianis permittantur: Carnes, & quas
ipſi faciunt priuatim tantum in domibus ſuis vendant, & non in Chriſtiano-
rum macellis. Ad hoc vt iudæi à Chriſtianis poſſint diſcerni, ſtatuimus & diſtrictè
præcipimus, vt in medio pectoris portent ſignum rotæ, cuius circulus ſit latitu-
dinis vnius digiti, altitudinis vero vnius Palmi dimidij de Cana. Nihilominus

inhibemus

A inhibemus eiſdem diebus Dominicis & feſtiuis publicè operari, & ne Chriſtianos ſcandaliſent aur ſcandaliſentur ab eis, volumus, & mandamus, & in ſeptimana ſancta nullatenus, niſi in cauſa neceſſitatis exerceant domos ſuas, & Prælati ſemper eos faciant à Chriſtianotum vexationibus cuſtodiri, maximè in ſeptimana prædicta. Statuimus etiam vt Iudæi ſingulis annis in feſto Dominicæ Reſurrectionis quinque denarios Melgorenſis monetæ per ſingulas familias pro oblationibus Eccleſiæ Parrochiali perſoluant.

Item quia vltima voluntas defuncti debet inuiolabiliter obſeruari, volumus & præcipimus vt teſtamentum vel vltima voluntas cuiuſquam in præſentia ſemper Catholicorum virorum & Parrochialis ſacerdotis, vel alterius Eccleſiaſticæ perſonæ loco ipſius condatur, præſertim vt idem ſacerdos vel alia Eccleſiaſtica perſona valear de ipſo teſtatore laudabile teſtimonium perhibere, & ne deipſo teſtatore aliqua infidelitatis ſuſpicio poſſit haberi, & maximè vt ea quæ in pias cauſas reliquerit, fidelius & citiùs ſoluentur ſine fraude. Quòd ſi teſtator vocare vt diximus ſacerdotem & viros Catholicos contempſerit, careat Eccleſiaſtica ſepultura, donec de huiuſmodi mandati contemptu Eccleſiæ ſatisfactum fuerit competenter.
B Notariis verò qui abſque ſolemnitate ſuperius expreſſa notare vel ſcribere præſumſerint teſtamenta vel vltimas voluntates, Eccleſiæ introitus interdicatur vſque ad ſatisfactionem condignam.

Item, cum Religio iuramenti peccatis exigentibus ferè ab omnibus in iſtis partibus contemnatur, contra huiuſmodi contemptores aliquid ſeueritatis pro ſalute animarum ipſorum duxit præſens Concilium ſtatuendum. Videlicet vt quicumque in tranſgreſſione iuramenti de cætero manifeſtè deprehenſus admonitus ſatisfacere noluerit, tunc excommunicetur accenſis candelis & pulſatis Campanis, ſingulis diebus Dominicis & feſtiuis, & denuntietur inteſtabilis & infamis: & neo ad teſtimonium, vel ad alios actus legitimos admittatur: idem de falſis teſtibus obſeruetur.

Item, ſtatuit præſens Sinodus quod nomina illorum omnium qui in Eccleſia ſua confeſſi fuerint, ſcribantur à Capellanis qui confeſſiones audierint eorumdem, vt laudabile teſtimonium de confeſſionibus eorum valeant perhibere, illis vero qui confiteri contempſerint ſaltem ſemel in anno à decimo quarto anno, & ſupra, viuis introitus Eccleſiæ ad ſatisfactionem condignam, mortuis verò interdicatur Eccleſiaſtica ſepultura. Illi vero qui confeſſiones eorum audiuerint in loco patenti audiant, non occulto.

Item, de publicis vſurariis, inceſtuoſis, concubinariis adulteris & raptoribus fuit in præſenti Concilio conſtitutum, vt ſingulis diebus Dominicis & feſtiuis publicè in Eccleſiis excommunicentur, ſimiliter & illi qui teſtamenta defunctorum
C publicare & complete poſt competentem admonitionem noluerint, excommunicationi ſubdantur.

Item, cum in Concilio Lateranenſi & aliis frequenter ſit per Romanum Pontificem conſtitutum, quod Preſbyteris in Eccleſiis Monachorum vel aliarum perſonarum ad ſuam & ſuorum ſuſtentationem portio ſufficiens aſſignetur, ne à Domini Papæ poſſimus Nuncio reprehendi: vobis Abbatibus, Prioribus & aliis regulatibus & ſecularibus qui habetis vel teneris Eccleſias huiuſmodi, præcipimus, vt noſtris Eccleſiis, Epiſcopis perſonas præſentetis idoneas, quibus per Epiſcopos animarum cura commiſſa vſque ad feſtum Pentecoſtes proximè venturum ſecundum facultates Eccleſiarum, arbitrio virorum bonorum, portionem idoneam aſſigneris, videlicet quartam ipſi, qua ſui valeant ſuſtentari honeſtè, & talia facere quæ continentur in pluribus conſtitutionibus, quæ iamdudum ſuper hoc à ſede Apoſtolica emanarunt. Illud præterea ducimus exprimendum, vt in Eccleſiis noſtris non pauciores faciant moram, quàm tres Monachi vel Canonici regulares, ſicut alia vice per Dominum P. Beneuentanum tunc Apoſtolicæ ſedis Legatum fuit in Prouinciali Concilio conſtitutum, & poſtmodum obſeruatum: addicimus inſuper vt Monachi, vel Canonici regulares vel etiam ſacerdotes niſi pro Eccleſiis ſuis & miſerabilibus perſonis, & de Prælati ſui licentia ſpeciali in foro ſeculari vel Eccleſiaſtico vllatenus aduocare non preſumant: Quod ſi fortè pars aduerſa repellere tales neglexerit, vel noluerit, à iudice repellantur omnino.

Item, ſtatuimus ne Clerici occaſione patrimonij ſuis nullatenus talientur, &

tam conſules quam alij laïci ab huiuſmodi taliis & exactionibus per cenſuram Eccleſiaſticam, ſi neceſſe fuerit compeſcantur: de nouis pedagiis & guidagiis ſtatuit Concilium, vt hæc prohibeantur omnino ſi neceſſe fuerit. Volumus inſuper & diſtrictè mandamus, vt ab Epiſcopis teſtes Synodales in ſingulis inſtituantur Parrochiis, qui de hæreſi ac aliis criminibus manifeſtis diligenter inquirant, poſtmodum Epiſcopis quod inuenerint relaturi. Conſules nihilominus, Caſtellani, Poteſtates, Barones abiurare Hæreticos & fautores, nec non receptatores eorum per Eccleſiaſticam compellantur cenſuram. Qui vero quondam Hæretici veſtiti fuerint vel vocati, aut merito ſuſpecti ſunt, à baiuliis vel officiis publicis, ſi qua habent, præcipimus amoueantur ex toto, nec de cætero ad huiuſmodi aſſumantur. A

Item ſtatuimus & præcipimus obſeruari diſtrictè vt Raimundus filius Raimundi quondam Comitis Tholoſani & Comes Fuxenſis & O. qui dicitur Vice-comes Bitterenſis, Tholoſani Hæretici, credentes, fautores, defenſores & receptatores eorum, & præſertim illi de Limozo, & alij qui felicis recordationis Domino Ludouico Regi Francorum iurarunt, & poſtmodum abſciſi ſunt ab Eccleſia; omnes etiam illi qui arma, equos, victualia, vel alia ſubſidia vendunt, extinctis candelis & pulſatis Campanis denuntientur excommunicati & exmoniti cuilibet occupati tam in rebus quàm in perſonis per ſingulas Parrochias, ſingulis diebus Dominicis, feſtiuis. B

Item quia in multis Canonibus & frequenter ordinatum eſt & ſtatutum, vt Archipreſbyteri præpoſiti, Abbates, & alij qui curam animarum habent, debeant ad Sacerdotium promoueri mandamus, vt taliter & illi qui Eccleſias Parrochiales habent & ad Sacerdotij gradum promoueantur, & ibi ſeruiant vt tenentur; præcipientes ſimiliter Capellanis & aliis Eccleſiarum Rectoribus, vt Quæſtores prædicare in Eccleſiis non permittant, ſed legantur duntaxat litteræ ſi quas habent, prout ordinatum fuit in Concilio generali.

Item ad tollendam quorumdam dubitationem de celebrando feſto B. Mathiæ, & ieiuniis quatuor temporum in Septembri: Notum fieri volumus & præcipimus obſeruari; vt ſemper in anno Biſextili poſteriore die celebretur feſtum prædictum ***** primo in Septembri occurrit, ieiunia quatuor temporum celebrentur, adiicientes vt ſinguli in Dominica qua cantatur, lætare Hieruſalem, Prouinciale Concilium celebretur.

STATVTA RAIMVNDI COMITIS THOLOSÆ CONTRA Hæreticos facta & ſuper aliis capitibus.

IN *nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Ad exaltationem fidei Chriſtianæ, & ad extirpandam Hæreticam prauitatem, & ad conſeruationem pacis & ad bonum ſtatum totius terræ conſeruandum, & in melius reformandum.* Nos Raimundus Dei gratia Comes Tholoſæ, de conſilio & aſſenſu Epiſcoporum & aliorum Prælatorum Comitum & Baronum, Militum & plurium aliorum virorum prudentum terræ noſtræ natura deliberatione habita, & diligenti ſtudio præcedente; hæc ſtatura ſalubria in terra noſtrorum duximus ordinanda, cum ſit de noſtro firmo propoſito, vt terram noſtram, & ſubditorum noſtrorum purgemus Hæretica prauitate, & ad hoc tam curioſè quam fideliter intendere proponamus. C

Statvimvs vt in perſequendis, inquirendis, capiendis & puniendis Hæreticis omnes Barones, Milites, Bayliui & ceteri homines noſtri curam vigilem & ſollicitudinem adhibeant diligenter, ſicut à nobis pace facta Pariſius eſt promiſſum.

Item ſtatuimus vt ſine dilatione fiat legitima inquiſito, contra illos qui perſecutores Hæreticorum interfecerunt, vel fortè, quod abſit, interficient in futurum: & contra omnes villas & homines terræ noſtræ de noſtro diſtrictu qui illorum interfectioni conſenſerunt, vel fortè conſentirent in futurum, de omnibus illis tam hominibus quam villis debita iuſtitia fiat, & hoc tam per nos quàm per Barones & Baiulos noſtros volumus fideliter obſeruari.

Item, ſtatuimus quod vbicunque in terra noſtra ſeu diſtrictu noſtro hæretici inuenti fuerint in ciuitatibus, Caſtris & villis intus vel extra in tenementis, homines illius ciuitatis, villæ ſeu Caſtri, in qua, vel in quo, vel in cuius tenemento inuenti

fuerint

A fuerint ſoluant marchas illis qui hæreticos ceperint; ſcilicet, pro ſingulis hæreticis marcham vnam.

ITEM, ſtatuimus quod Seneſcaldi vel Bayliui ſuſpecti in fide non inſtituantur, & ſi forte eos conſtitui contigerit, ſine dilatione remoueantur.

ITEM, ſtatuimus quòd omnes domos in quibus à tempore pacis factæ Pariſius, hæreticus inuentus fuerit viuus, vel ſepultus; ſciente & conſentiente Domino domus exiſtente legitimæ ætatis, vel in eis prædicauerint diruantur, & bona omnia tunc ibidem inhabitantium confiſcentur, niſi ſuam innocentiam, & iuſtam ignorantiam probare potuerint manifeſtè, in ipſis inhabitantes capiantur pœna legitima puniendi, & omnes Cabanæ ſuſpectæ à communi habitatione Caſtrorum remotæ & ſpeluncæ inforciatæ & Cluſella in locis ſuſpectis & diffamatis deſtruantur vel obturentur. Nullusque de cætero in prædictis locis audeat tales facere manſiones, aut in eiſdem habitare, in quibus ſi quis fuerit deprehenſus poſt edictum noſtrum, omnia ipſius bona mobilia confiſcentur; Domini vero Caſtrorum in quorum Dominio poſt edictum noſtrum tales manſiones contigerit inueniri, in viginti quinque libris Tholoſanis puniantur.

B ITEM, ſtatuimus, quod omnes hæreditates eorum qui hæreticos ſe fecerunt vel facient in futurum, confiſcentur & occupentur: ſic quod ad liberos eorum vel ad alios ſucceſſores qui ab inteſtato eis deberent ſuccedere, ſi fuiſſent ortodoxæ fidei, per venditionem aut donationem aut alio modo, bona prædicta non valeant peruenire. Et ſi talibus prædicta bona reddita fuerint, vel ab eiſdem aliter detineantur, ab ipſis penitus auferantur. Domus autem illorum qui à tempore dictæ pacis hæretici facti ſunt, vel de cætero fient, quas ipſi eo tempore inhabitabunt, ſine omni miſericordia deſtruantur.

ITEM, ſtatuimus quòd omnes qui villas vel domos, vel Cluſella, vel nemora, inquiſitoribus hæreticorum prohibuerint, vel hæreticos inuentos deffenderint, vel captos abſtulerint; vel ipſis inquiſitoribus auxilium in capiendis hæreticis præſtare noluerint, cum inde ab ipſis ſuper his fuerint requiſiti, vel clamantibus non ſuccurrerint, vel in cuſtodiendis quos receperint auxilium non miniſtrauerint poſtulatum, aut in commenda ſua receptos abire permiſerint, maximè ſi fuerint de hæreſi ſuſpecti tales qui proteſtatem habeant cuſtodiendi, per omnium bonorum ſuorum confiſcationem puniantur; & nihilominus perſonæ eorum aliis pœnis legitimis ſubiiciantur.

ITEM, ſtatuimus, quòd ſi qui de hæreſi ſuſpecti fuerint inuenti, iurent pacem & fidem Catholicam, omnem hæreſim abiurantes, & ſi fidem Catholicam iurare noluerint & hæreſim abiurare, pœna contra hæreticos edita puniantur. Si verò poſt ſacramentum præſtitum receptores, fautores, conſiliatores hæreticorum vel in aliquo cum ipſis participantes inuenti fuerint pœna ſimili puniantur.

C ITEM, ſtatuimus, quòd ſi quis poſt mortem detectus fuerit fuiſſe hæreticus, & coram Epiſcopo loci probatum fuerit legitime, bona illius omnia confiſcentur & domus illorum qui poſt pacem factam Pariſius hæretici facti ſunt, vel in poſterum fient in quibus habitabant, vel habitabunt, diruantur.

ITEM, ſtatuimus, quòd bona eorum qui fuerint hæretici veſtiti, licet receſſerint ſponte ab hæreticorum obſeruantia, niſi de reconciliatione ſua litteras teſtimoniales oſtenderint, vel per alias perſonas Catholicas & honeſtas illud oſtenderint, vel probauerint confiſcentur. Et etiam ſi de reconciliatione conſtiterit, niſi cruces ſuper hoc à ſuo Epiſcopo admoniti ad portandum aſſumpſerint, aut aſſumptas authoritate ſua propria depoſuerint, aut cum exterius ſuper veſtes, extraque partem pectoris anterius prominentes portare debeant, eas celare intra veſtes deprehenſi fuerint pœna ſimili puniantur, & tamen ſiue bona habuerint, ſiue non, ab hoc modo debito compellantur.

ITEM, ſtatuimus quia intelleximus quòd credentes hæreticorum cum proponunt ſe facere ſecundum eorum ritum deteſtabilem, hæreticos perfectos, ante præcedens tempus poſſeſſiones ſuas & hæreditates in fraudem fiſci vendunt, vel donant, vel pignori obligant, aut modis alienant aliis, huiuſmodi contractibus irritis nonobſtantibus prædicta bona confiſcentur, ſi conſideratis circumſtantiis dictorum contractum & ipſorum contrahentium, nobis fuerit viſum, eos in quos dicta bona tranſlata fuerint fraudis participes extitiſſe.

ITEM, quia intelleximus quod credentes qnidam ſub ſpecie mercaturæ vel peregrinationis transferunt ſe ad hæreticos, vt ſub tali abſentia eludant fiſcum, & ei ſubtrahant bona ſua, ſi coram Epiſcopo loci, qui ſuper hoc propinquos; vel eos qui bona huiuſmodi abſentium tenent, monuerint requiſierint, & ab eiſdem propinquis, vel tenentibus bona eorum infra annum computandum à tempote monitionis eiuſdem Epiſcopi, probatum non fuit legitime, illos abſentes iuſta cauſa & rationabili abfuiſſe, & tamen abeſſe: ſtatuimus, vt ſi alias ſuſpecti fuerint, contra ipſos tanquam contra hæreticos præſumatur, & eorum bona confiſcentur. Si verò ipſi vel ſucceſſores eorum, vel qui bona eorum tenent poſt confiſcationem bonorum, vel ante iuſtam & probabilem cauſam ſuæ abſentiæ vltrà prædictum tempus probate potuerint, bona illa eis legitimè relinquantur vel reſtituantur. A

ITEM, quia nolumus, quod claues Eccleſiæ contemnantur in terra noſtra, ſtatuimus vt ſi quis in excommunicatione permanſerit per annum contumaciter, per occupationem bonotum redire ad ſinum ſanctæ matris Eccleſiæ ſic compellatur, ſicut in pace facta Pariſius plenius continetur.

ITEM, ſtatuimus vt tranquillitas pacis in terra noſtra plenè & inuiolabiliter obſeruetut, & quod ruptarij, fayditi, prædones, latrunculi & ſtatores, à tota terra noſtra expellantut, & receptatores eorumdem animaduerſione debita puniantut. B

ITEM, ſtatuimus quod quicunque pacem de cæteto violauerit; ſi monitus à nobis, vel per cettum nuncium noſtrum non emendauerit, infta terminum ſibi aſſignatum omnia bona ipſius occupentut. Nos enim bona illa, quæ à nobis tenebunt, occupauimus, & Epiſcopos & Prælatos terræ noſttæ in feudis eotum ſimiliter occupandis iuuabimus bona fide, cum ab eis fuerimus requiſiti. Quæ bona tamdiu detineantur, quo vſque de fractura pacis & damnis datis ſit nobis, & damnum pacis plenariè ſatisfactum, & perſona violatoris nihilominus animaduerſione debita puniatur. Et quicumque violatores pacis receptauerit, in Caſtro, vel in domo vel in villa cum ipſa præda, poſtquam fuerit eis denunciatum, vel eis equitaturas, vel alia neceſſaria miniſtrauerit, vel eiſdem prædam, aut aliam captutam ptæparauerit, vel machinatus fuerit, pœna ſimili puniatur.

ITEM, ſtatuimus quod occulta & clandeſtina maleficia de communitate Caſtrorum, ciuitatum & villarum, in quibus vel in eis, vel in earum renementis fuerint perpetrata, de nocte vel de die occultè, ſiue per incendium, ſiue per inciſionem arborum aut vinearum vel ſegetum, vel occiſionem animalium, vel effuſionem liquidotum, vel diſperſionem aridorum, aut alio modo exceptis furtis, damna paſſis reſarciantur damni æſtimatione declaranda per ſacramentum illius qui paſſus eſt damnum, raxatione legitima præcedente. Per hoc enim & voluntas nocendi plurimum refrenabitur, & cuiuſlibet loci vniuerſitas maiori ſolicitudine tales maleficos perſequetur & quod ſuper huiuſmodi maleficiis fiat inquiſitio diligens ſine mora; & reperti pœna violatorum pacis, & aliis pœnis legitimis torqueantur. C

ITEM, ſtatuimus vt nullus ſit tantæ temeritatis quod domos Religioſas, & pteci-puè Ciſtercienſis Ordinis offendat in aliquo, in rebus vel perſonis palam vel occultè. Et ſi qui contra hoc fecerit, bona ipſius occupentur, de quibus paſſis damna plenariè ſatisfiet, & perſona ipſius animaduerſione debita puniatut. Volentes & mandantes contra huiuſmodi maleficos diligentem ac peruigilem, celeremque inquiſitionem fieri, non obſeruata nimia iuris ſubtilitate. Et reperti ſeu conuicti in huiuſmodi maleficiis, prout culpæ enormitas exegerit, puniantut, vt alij exemplo perterriti, contra domos Religioſas delicta ſimilia committere perhorreſcant.

ITEM, ſtatuimus ne Barones, milites & alij homines noſtri, Abbatias, Grangias, & alias domos Religioſas nimia impottunitate albergandi opprimere præſumant. Et ſi quis contra voluntatem cuſtodum noſttorum, quos in ſingulis domibus ad requiſitionem ipſatum ponemus ibi continuè moraturos qui iurati nobis ſuo miniſterio, authoritate noſtra huiuſmodi albergatores repriment importunos, & domos prædictas qui albergauerit, ſi eques in quinque ſolidis Tholoſanis, ſi pedes in duobus ſolidis puniantur. Volentes vt cuſtodes huiuſmodi tranſgreſſotes ſub iutamento prædicto denuntient nominatim.

ITEM, quia ſicut intelleximus tanta eſt quorumdam malignitas & inſolentia, quòd licet ipſi latrones foueant vel raptores, nequaquam à vicinis ſuis qui bene nouetint eos, manifeſte iſtud eis imptoperari audeat vel opponi, niſi fortè illorum

A aliqui in ſe iras exacuant ſpeciales: nos illorum malitiam reprimendam ducentes, ſtudio cautiore ſtatuimus, quod contra aliquem Baronem, militem, aut quemlibet alium, qui publica fama laborauerit; quod ipſe ſit receptator aut quidator, adiutor vel conſiliator latronum aut prædonum, aut aliorum maleficorum, de quorum maleficiis ſolent aliquas accipere portiones, contra tales inquiſito fiat. Et ſi probatum fuerit legitimè contrà ipſos, tanquam conuicti de maleficiis pœna contra violatores pacis ſupra edita puniantur.

Item, ſtatuimus, ne aliquis authoritate própria audeat pignorare, vel marcham facere; & ſi quis contra fecerit, compellatur incontinenti pignator reſtituere pignus & reſarcire damnum pignorato, quod ſacramento pignorati declaretur taxatione legitima præcedente.

Item, ſtatuimus, ne in terra noſtra, noua inſtituentur pedagia; & omnia à triginta annis citra inſtituta remoueantur.

Hæc autem omnia ſtatuta præmiſſa facimus ſine preiudicio Domini Regis Franciæ & Eccleſiæ & ſalua pace Pariſienſi. Acta ſunt hæc Tholoſæ duodecimo Kal. Martij, anno Domini milleſimo ducenteſimo trigeſimo tertio. Et vt hæc prædicta ſemper inuiolabiliter obſeruentur, & robur habeant pleniſſimæ firmitatis, præſen-

B tem paginam ſigilli noſtri munimine fecimus roborari.

C

 A

APPENDIX SECVNDVS AD TOMVM QVINTVM.

CONTINENS RERVM SICVLARVM SCRIPTORES.

B

DESCRIPTIO VICTORIÆ, QVAM HABVIT ECCLESIA ROMANA

ANNO DOMINICÆ INCARNATIONIS M.CC.LXVI.

QVARTO MARTII SVB SANCTISSIMO PATRE DOMINO CLEMENTE PAPA IV. PONTIFICATVS SVI ANNO II. PER BRACHIVM MAGNIFICI VIRI DOMINI CAROLI VICTORIOSISSIMI REGIS SICILIÆ, DVCATVS APVLEIÆ, PRINCIPATVS CAPVÆ, ALMÆ VRBIS SENATORIS, ANDEGAVIÆ, PROVINCIÆ, ET FORÇALQVERII COMITIS, QVI FVIT FRATER SANCTI LVDOVICI IX. FRANCORVM REGIS.

Ex Codice MS. Bibliothecæ Regiæ.

VICTOR mortis Vicarium in tetta ſibi conſtituit, quem etiam volens ſibi conformare fecit aſpectum eius ſicut fulgut, veſtimenta autem eius candida ſicut nix: & vt terrorem timoris habeat in cenſura, & candoris in manſuetudine blandimentum, quatenus & ſibi ſubditos paſcat lacte concupiſcentiæ ſalutaris, & corrigat per cenſuram. C Ad hæc edictum exiit ab eodem, vt Vicarius iſte diſſipet & euellat, ædificet & plantet, prout viderit opottunum, ne in horto Domini Florido in Eccleſia locum ſibi vendicet, zizania extirpanda. Vt igitur ad propoſitum faciliùs accedatur, per iſtum victorem accipe Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per ipſius Vicarium ſummum Pontificem, qui Friderico, Conrado, & Manfredo, hoſtibus patentibus & publicis, ſumpta virtute ex alto diſſipatis & euulſis, plantauit, & ædificauit illuſtrem virum KAROLVM in Eccleſia militantem, tandem in triumphante, militantis cooperante gratia complantandum, luna torem, ſol decorem Eccleſiæ prouidendo.

Salutatio.

ILLVSTRIVM orbis radix, Domino PETRO Alynzonis, & Carnotenſi Comiti præclaro, nato Feliciſſimæ recordationis Domini Ludouici IX. * Regis quondam Francorum magnifici Domino ſuo: Magiſter Andreas Vngarus Felicis recordationis Domini Belæ & Domini Stephani Regum illuſtrium Hungariæ quondam Capellanus & familiaris deuotæ orationis pro eo diligentiam ad ſalutem. Iocundum ſit vobis palmes egregie pulchæ vitis prout conuenit, eloquium meum, dum per

* *Lege VIII.*

A per illud ædificatur in Domino delectari. Ecce etenim exortum quondam in tenebris lumen rectis corde eos, per quos mœnia vtriuſque Ieruſalem ex politis lapidibus conſtruuntur, à longo iam tempore in triſtitia conſtitutos non derelinquit in finem. Sed potius qui extenſa manu apprehendit Petrum dubitantem inter fluctus, quique duabus manibus expanſis in Cruce caritate inextimabili amplexatus eſt Eccleſiam ſpecioſiſſimam ſponſam ſuam, extendit manum ſalutiferam etiam hiis diebus. Spiritus enim, qui vbi vult ſpirat, traxit cor magnifici viri Domini CAROLI Andegauiæ, Prouinciæ, & Forcalquerij Comitis, Illuſtris Regis Francorum Felicis recordationis Domini Ludouici IX. * Fratris carnalis, vt intuitu æternorum * ſubiiceret humeros ſuos oneribus Romanæ Eccleſiæ ſupportandis; fecit, & Eccleſia diſpoſuit humeros ipſius, vt onus ſit honori, quoniam per prudentiam, quam ſacra pagina digne ſerpentinam commemorat, (fecit enim almæ vrbis primitus ſenatorem per potentiam columbinæ ſimplicitatis qua gaudet) eodem quondam Manfredo Principe Tarentino hoſte publico adhuc viuo, ſicut inferiùs tangitur clariùs, in Illuſtrem Regem Siciliæ coronauit. *Lege VIII.*

B

Exordium.

VERUM, quia natura negotij requirit priùs morbum eiuſque cauſas cognoſcere, deinde occurrere iuuariuis, dignum videtur penurias Eccleſiæ prius, quibus eam leo rapidus, catulique ipſius rugientes vt rapiant afflixerunt ſtili officio exarari, vt ſponſo ſuo poſtmodum veniente, ac dicente, *Ego ſum, Nolite timere*, appareat in poteſtatibus ſalus eius dexteræ eius.

Narratio, quæ protenditur per alias rubricas, qualiter Eccleſia Fredericum quondam Imperatorem dilexit.

CUM enim à ſolis ortu ad occaſum ab Aquilone ad Auſtrum luce clariùs eniteat, qualiter ſancta mater Eccleſia Fridericum Henrici ſecundi Imperatoris, & Conſtantiæ Reginæ Siciliæ filium in Imperatorem Romanorum electum, in ipſo primùm electionis ſuæ negotio dilexerit, habilitando more piæ matris ſagaciter electionem de ſua perſona excluſis aliis faciendam, tandem contra multorum rebellionem in Romanum Imperatorem coronauit, eundem ſub certis iuriſiurandi articulis in forma iuramenti huiuſmodi apprehenſis, & ſpecialiter ad ſanctam matrem ſuam Eccleſiam, ex cuius vberibus induti Chriſtum in baptiſmate ſugunt lac concupiſcentiæ ſalutaris, vt filius deuotiſſimus diligeret & reuereretur, iuraque ſua omnia Imperiali gladio contra hominem defenſaret.

C

Qualiter Fredericus quondam Imperator calcaneum erexit contra matrem Eccleſiam, qualiter deponi meruit ab Imperatoria maieſtate, quamque male finiuit vitam.

IPSE autem Fredericus bonorum immemor acceptorum, propriæque ſalutis oblitus, huiuſmodi iuramento contra benefactricem matrem ſuam Eccleſiam Romanam velut mente captus calcaneum erigere non expauit. Regnum Siciliæ, Principatum Capuæ, & alias poſſeſſiones Eccleſiæ, quas Eccleſia retroactis temporibus, & diutinis anteceſſorum eius Felicium Imperatorum Romanorum ex donatione, ſeu approbatione eorundem pacificè poſſederat, & quieté ſibi occupationis ſceuico * contra iuſtitiam detinendo. Cumque frequentiùs vt ablata reſtitueret, & ad plenæ ſatisfactionis emendam ſe conuerteret, à matre Eccleſia crebro crebriùs pulſaretur, ob intolerabilem mundi ſæuitiam, quam propter hoc non ſolùm in Prælatos, & alios viros Eccleſiaſticos & Religioſos, ſed etiam in ipſos ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales crudeliter irrogauit, & quampluribus monitionibus prætermiſſis emendare ſe noluit, tandem per diffinitiuam ſententiam Felicis recordationis Domini Innocentij Papæ quarti, vt obſtinationis ſuæ feritas feriretur, qui nec excommunicationem timuit, ſicque nec Deum, apud Lugdunum in Concilio generali deponi meruit dignè ſatis. Cuius cornu contra ſanctam matrem Eccleſiam præſumptuosè erectum eadem ſancta mater per manus egregij viri mundo clari Domini Gregorij de Monte-longo venerabilis Patriarchæ Aquilegenſis, per totam

Lombardiam Apoſtolicæ ſedis tunc Legati, apud Parmam potenti virtute confregit. Qui venerabilis Legatus ex diſpoſitione naturali ſtrenuus, in negotio ſibi commiſſo fideliſſimus ac ardens, in eundem Fredericum tam lethales ictus, tamque terribiles tunc prætendit, vt ex eſu eiuſmodi ſtrangulantium lambruſcarum obſtupeſcerent diuino iudicio dentes etiam filiorum, imò ex maledictæ vitis huius viredine tam infauſta, de quo quidem caſu ſuo grauiſſimo nunquam poſtea vt erigerentur adiecit, areſcerent de virtute non fauentis ſed vrentis ſolis etiam ſurculi pullulantes, ne in poſterum ipſorum reſiſtere valerent dexteræ vlciſcenti. Idemque Fridericus ſic vitam ſuam ſub diuini ac Eccleſiaſtici anathematis iuſto ac inreprehenſibili iudicio finiuit: parte beatæ reſurrectionis contempta partem æternæ condemnationis eripere non ſtupeſcens. A

Qualiter Catuli quondam Imperatoris Friderici more viperarum matris latera corrodebant.

INTER ipſa ſiquidem ſæuitiæ huiuſmodi exercitia de femore ipſius extracto ſui duces itineris deriuati mala paterna malis ſuccreſcentibus augmentarunt more viperarum, benefactricis ſuæ ſanctæ matris Eccleſiæ latera corrodendo: neſcientes, neque aduertere volentes quòd occulta illa diuinæ voluntatis omnipotentia eiſque reſeruata cenſura non conceſſerat eis regendi Regnum in æternum. Sed dixerat, non auferetur ſceptrum de Frederico, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt, ſcilicet ſecundus CAROLVS dextera Domini virtutum, qui de lumbis ipſius excelſi nominis magni CAROLI tanquam lapis offenſionis, petra ſcandali in munera & reſurrectionem multorum progrediens, Manfredum maledictæ vitis execrabilem ſurculum tanquam ſtatuam Nabuchodonoſor tanta virtute percutiat, vt non ſolùm aurum eius & argentum, æs & ferrum, cæteraque metallorum genera, lapidum quoque ac gemmarum iocalia, Regnumque Siciliæ, Ducatum Apuliæ, Principatum Capuæ, ei auferat vniuerſa, ſed etiam vxorem eius, neprem, & filias, à quibus ipſius viperæ ſucceſſionis propago formidari poſſit, vniuerſaliter comprehendat, & ipſe erit expectatio gentium. B

Qualiter Eccleſia dilexit Manfredum.

ISTE nempe Manfredus cùm legitimationis ſuæ materno beneficio indigeret, pia mater Eccleſia tota fœcunda virgo, ſponſa Chriſti, tota pulcherrima & pudica, volens in facto Manfredi immundum & hunc mundum & pudicum facere, vt eſt virgo, fœcundumque reddere ſine ruga, munere materno, licet tacitè, legitimauit eundem, erigendo ipſum in Principem Tarentinum. Qui cùm eſſet ex huiuſmodi Principatu ius dicens, etiam ſubditos pura natiuitate gaudentes, ſeu etiam legiſlator, quod honeſtas thori thoro inhoneſto priùs non poterat ſuſtinere, ſic habuit ab authoritate maternæ pietatis gratuitò maternaliter denegatum, * formoſum de deformi, decorem ex de decore poliendo: vt plus à matre, quàm à patre dilectum filius ſe perpenſans paterna commiſſa in matre dilueret diligenda, fierentque poſteriora hominis illius multò prioribus pulchriora. C

Qualiter Manfredus dilectionem Eccleſiæ malè cognouit.

SED quid dicam ſemen fœdum, proh dolor! & obſcœnum muſcum nitrumque defecans, ſe in luti volutabrum remerſit gemmis pretioſiſſimis redimitum, cùm recognitionis bono repreſſo turpiter & abiecto Burellum de Agono ſub fiducia & ſecuritate Eccleſiæ poſitum incomitiua ſummi Pontificis interemit, & Apuliam ſanctæ matris Eccleſiæ poſſeſſionem, quam de bonis Eccleſiæ pudicè tenere poterat & honeſtè, non ſine crimine fratricidij impudicè cupidus occupauit. Tandem cum æterna & periculoſa pudoris ignominia, prout ex poſt facto patuit, dimittendo licet nec ipſe Corradus, cum ſanguinis vox imperioſa & miſerabilis de Manfridico fratricida, ſicut & vox prophana ſtupendaque patris ſui de eiuſdem F. patricida, clamat de terra ad Deum vltionis, ipſam Apuleiam, non via iuſtitiæ, ſed occupationis deuio aliquandiu tenuiſſet, aliaque enormia contra matrem Eccleſiam perpetraſſet,

A traſſet, non pauca tam in ſua, quàm etiam ſuorum perſonis complicium merito punienda.

De interpretatione Gibellinorum.

MANFREDVS autem quondam Princeps Tarentinus vt Apuliam taliter occupatam faciliùs ſibi perpetuare valeret, cæteraque mala contra Deum & iuſtitiam concepta poſſet faciliùs & potentiùs contra omnimodam Eccleſiæ fortitudinem perpetrare, numeroſam ſibi ſocietatem de diuerſis mundi partibus prece, pretioue contraxit, quos & Gibellinos vocauit, quaſi Gibellum ſuæ curuitatis bello Eccleſiæ liniendum fore demonſtrans. Qui perfidioſe & damnabiliter viuentes, ab vberibus matris Eccleſiæ non ſolum ſanguinem elicerent pernimium emungendo, verum etiam cum percuſſore percuterent, ac pungerent cum pungente: ſurdam facientes more ſurdæ aſpidis aurem ſuam, ne audirent illud tonitruum Euangelicum. *Viderunt in quem conſurrexerunt.* Guelfi autem ad audiendum verbum Euangelicum, verbum bonum & ſuaue, verbum ſalutiferum, quod videlicet B de ore altiſſimi prodiit, aures ſuas promptas offerunt & patentes, & perfidiam Gibellinorum, ne videlicet velut oues morbidæ cæteros Dominici ouilis inficiant, baptizatos reprimere ac exterminare ſtudentes, eo quòd indignos eos reputent vitæ æternæ, & analogium ſui nominis venuſtè oris * ſignificati obtineant elementis. Cùm enim hæc dictio Guelfi vulgariter probata ſit vnius ſyllabæ, non poterit vtique interpretatio elici ab ea niſi ex litteris. Accipe igitur per primas tres litteras G. V. E. guerra, por L. Leonum, per F. fortis, & ſic inuenies quod guerra Guelforum contra Gibellinos erit tanquam guerra Leonum fortis, ſicut apparuit in omnibus prælis Guelforum tanquam Leonum, & apparet hodie contra gibbiferos Gibellinos.

Qualiter Eccleſia de toto orbe terrarum hunc ſecundum Carolum propaginem magni Caroli elegerit, Dei & Eccleſiæ prælium præliari.

VNDE conſiderans circumſpecta mater Eccleſia, quòd Manfredus iſte tanquam peſtis ſuccreſcens Eccleſiæ poſſeſſiones diripit & dilapidat, fidem infirmat & frangit, eorum qui Chriſtiana profeſſione cenſentur legem & ritum immutat, leges ipſe Chriſtianas cum Sarracenis, & è conuerſo nuptialiter coniungendo, ac more paterno labem hæreſeos complectendo, vt taurus cornupeta non mediocrem in grege Dominico ſtragem faciens, hortum Dei floridum vulpeculis C adimplet, cæpit ſic coacta mente matura prouidè cogitare, quo ingenio lupus iſte rapax, præſumptuoſus, & ſuperbus, in foueam incideret, quam non timet: quibuſve auxiliis demolientes vineam Domini ſabaoth vulpeculæ caperentur. Cumque circulari conſideratione circuiſſet terram, & perambulaſſet eam, quærens ad hoc opus quem diligat anima eius, perpenſo conſilio prælegit ex vena fidei ſcilicet magni Caroli diui quondam Imperatoris Romanorum, pariterque illuſtris Regis Francorum, hunc ſecundum nouumque Carolum prodeuntem, qui tracta fide ab ipſo fonte fidei, fortitudine ab ipſa manu, fortiter recuperet dona Imperialia conſtantia Conſtantini.

Quod Dominus Innocentius Papa IV. Magiſtrum Albertum Notarium ſuum miſit primò ad Comitem Carolum.

AD quem cùm felicis recordationis Dominus Innocentius Papa quartus dilectum, & familiarem Notarium & Capellanum ſuum Magiſtrum Albertum de Parma cum plenæ legationis officio primò, conſequenter etiam frequentiùs felicis recordationis Dominus Vrbanus Papa IV. ſucceſſor eiuſdem eundem Notarium vt ſolemnem nuncium inſtructum diligenter, ac fideliorem promotorem negotiorum præ cæteris tunc reputatum in regnum Franciæ, Prouinciam & Gaſconiam, ac partes coadiacentes tranſmiſiſſet ſuper re tam ardua modificanda debitò

inter partes, tandem eodem voto, quo per quatuordecim annos & amplius pro A tanta ordinatione, & conſummatione huius negotij miſſus ab Eccleſia laborauit, & fecit ordinationem ipſam fideliter, vtiliter, & prudenter, iuxta formam ſibi ab Eccleſia traditam, procurari, factus idem Comes vt prius tetigeram, de voluntate ſummi Pontificis & aſſenſu quorumlibet, almæ vrbis Senator.

Quod Senator factus Vicarium miſit in Vrbem.

VICARIVM in vrbem prouidum & ſapientem virum Iacobum Gaucelini de partibus Prouinciæ deſtinauit, vt exerceret ibi loco & vice ſua Senatoriæ poteſtatis agenda, donec ipſe perſonaliter adueniret. Verum quòd in inſignibus perſonis procinctum itineris plerumque latitudo * ipſa retardat, quia quanto quis altior, tantò eum tangunt plurium neceſſaria parandorum, maximè cùm ardua quæuis aggreditur à remotis, præſertim cùm regni Franciæ quæ prius de porrigendis eidem Comiti iuxta ordinationem prædicti Notarij decimis omnium prouentuum Eccleſiaſticorum de ſpeciali ſedis Apoſtolicæ mandato factam pro expenſis, ſine quibus illuſtris idem Comes venire non aſſumpſerat, ducti ſpiritu voluntario rebellarent, neceſſariò tempus quo ab Eccleſia deſiderabiliter expectabatur, licèt etiam venire ſacramento teneretur, exceſſit apparendi corporaliter apud vrbem. B Interea non prout diuinæ voluntati placuit, Domino Vrbano Papa quarto ad patriam feliciter emigrante, cùm ſanctiſſimus in Chriſto Pater & Dominus, Dominus noſter Clemens Papa quartus ad regendam generalem Eccleſiam diuina prouidentia feliciter ſuccedens, Pontificatus ſui anno primo illas eaſdem conditiones, quæ per dictum Magiſtrum Albertum prius habitæ cum eo fuerant & contractæ, ac ex parte ipſius Comitis iuramento vallatæ & ſub bulla ex parte Eccleſiæ conceſſæ per Venerabilem patrem B. Archiepiſcopum tunc Cuſentinum, nunc Meſſanenſem, & Magiſtrum Petrum Notarium ſuum eidem Comiti & Senatori tranſmiſiſſet, ſicut in litteris Apoſtolicis ſuper hoc editis, Domini Papæ, ſuorumque fratrum ſubſcriptionibus, eiuſque Bulla & ſuorum fratrum ſigillis roborata pleniùs continetur, eodem Comite & Senatore ob dictarum expenſarum denegationem adhuc venire non valente.

* altitudo.

Qualiter quidam Nobilium Romanorum Vicarium perturbare cœperunt.

FAVTORES Manfredi quondam Principis ſubdola ingenioſitate de tanta mora ipſius Senatoris occaſionem friuolam vendicantes, Vicarium eundem, qui iam aliquandiu inter ipſos manſerat, diuerſis cœperunt aduerſitatibus perturbare. C Qui tamen, ſicut erat & animo probus, & virtute non improbus, reſtitit eorum potentiæ viriliter & potenter. Nam quadam die hora prima Petrus Romani, & filius Petri de Vico, & quidam alij nobiles vrbem proditorie ſubintrantes, vt videlicet eum Manfredo traderent, in eum hoſtiliter irruere ſatagebant. Quod cùm vir ſtrenuus Vicarius idem paulò ante præſenſiſſet, omiſſis agendis aliis ſe ſuoſque arma indui proinde feſtinauit. Sicque in occiſores ſuos priùs ipſe tanquam leo, ſuique velut agiles Leopardi quaſi ex præordinata diuina prouidentia irruentes, quamplures ex eis vlciſcentes diuini iudicij gladio occiderunt, alioſque non paucis plagis impoſitis effugarunt.

Qualiter filius Petri de Vico ſubmerſus in Tyberim expirauit.

FILIO Petri de Vico cùm locus præ formidine mortis minimè appareret, ad quem confugeret ſuper terram, flumen Tyberis in quadam nauicula clanculo ſubintrante, ac ex ponderoſitate armorum, quæ indutus fuerat, nauicula euerſa, in ipſo flumine miſerabiliter ſuffocato.

Qualiter

A *Qualiter Dominus Carolus Comes & Senator expoſuit ſe pro Eccleſia periculis marinis, qualiter quærebant eum piratæ Manfredi occidere, & qualiter inter procellas perículoſas poſitus ſocios confortabat.*

INTEREA ſiquidem ſummo Pontifice iuxta debitum ſatagente, cum Eccleſia
regni Franciæ, quæ priùs, vt dictum eſt, de porrigendis tanto negotio expenſis
rebellarunt, cùm in mandatis vt eas potrigerent accepiſſent, & Comes ac Senator
duos à diuerſis diuerſos terminos ſibi præfines haberet, vnum ab Eccleſia videlicet
feſtum Apoſtolorum Petri & Pauli apud Almam vrbem principali negotio princi-
paliter inſiſtendi: alium ab almæ vrbis vniuerſali Senatu, feſtum ſcilicet Pentecoſtes
ſub eodem nullo proximo præcedens, apud eandem vrbem vt Senator corporaliter
apparendi: Venerabilem patrem Dominum Simonem ſanctæ Siciliæ Preſbyterum
Cardinalem in partibus Franciæ plenæ legationis officio tunc fungentem ſagaciter
requiſiuit, vtrum ad poſteriorem ſaltem terminum, ſcilicet feſtum Apoſtolorum,
B in alma vrbe comparendi poſſet ei, cùm ad ipſum pertineret, in expenſis neceſſariis
prouidere. Qui cùm reſpondiſſet, minimè, licèt iuxta poteſtatem, quam ab Eccleſia
idem venerabilis Legatus habebat, poſſet cum eo de obmiſſione terminorum hu-
iuſmodi diſpenſare. Volens tamen illuſtris idem ac induſtrius Senator duos illos &
diuerſos coharctatos, immò inconculcatos terminos ſub vna promptitudinis virtute
concludere, voluit potiùs tam ad primum, quàm ad ſecundum terminum ſuam per-
ſonam, non porrectis etiam expenſis ab Eccleſia, offerre ſub ſuarum amminiculo
expenſarum, quàm ſub detractorum dentibus vtrumque, vel ſaltem alterum termi-
num præterire. Et ita viginti tantùm galeis, prout feſtinantiùs fieri potuit, congre-
gatis, marinis dubiis euentibus in illius nomine, qui ventis marique imperat, ob-
miſſis agendis aliis, contra multorum conſilium ſe commiſit. Cúmque machina-
mento Manfredi quondam Principis marinæ inſidiæ, videlicet LX. galeæ plenæ
piratis quærerent in diuerſis maris partibus ad perdendum eum, licèt diuina prote-
ctio & tutela eripuerit eum ab inſidiis formidabilibus eorundem, maiori tamen eos
flatus iræ Dei formidine affligebat, venro contrario, immo rapido vaſa ipſorum,
arbores, vela non ſine metu morti quaſi æquiparabili rapiente. Cumque Ipſi quoque
nautæ remis abiectis ſe ſoli diuinæ manui commiſiſſent, Comes ipſe comites itineris
infra ipſos coruſcationum, Fulgorum, Tonitruorum, tempeſtatumque tremores
taliter confortabat: O cariſſimi ſocij, certi eſſe debiris quòd Deus ſperantes in ſe «
nullatenus derelinquit. Hanc autem tempeſtarem nobis alia de cauſa non inuexit, «
niſi vt probaret nos, ſi eam bono & conſtanti animo toleramus ad ipſius Eccleſiæ ſuæ «
C ſeruitia, eo propitio, & non aliter profecturi. Et ſi fortes animo non inuenerit, ſicut «
veri milites eſſe debent, ducet nos ad portum ſalutis, ab inimicorum quoque poſitis «
inſidiis defendendo. Confortamini igitur in Domino, & corda debilia roborate, in «
illum figentes anchoram ſpei veſtræ, qui mortificat & viuificat, deducit ad inferos & «
reducit, ſanat & percutit, vulnerat & medetur. Ex quibus verbis mirabiliter confor- «
tati portui Oſtiæ, perſonis & rebus ſani, applicuere, Deo propitio, & illæſi ſtatim-
que almam vrbem, prout celeriùs fieri potuit, intrantes in vigilia Pentecoſtes ſexa-
ginta galearum pitaticarum inſidias, Scyllæque voraginis exitiales euentus ſic re-
ctore cælico euitarunt.

Qualiter oblocutores detrahebant Comiti & Senatori, non poſſe peragere quod promiſit.

LICET oblocutores, maximè dicti Gibellini, partis videlicet aduerſæ leprâ damnabiliter percuſſi, in huiuſmodi verba detractoria fallacia ora laxarent, quòd quia & moroſè venerat, & abſque equis, non videretur grata Eccleſiæ ac promiſſa poſſe obſequia impartiri, maximè contra fortem aduerſarium tamque diuitem, ſicut eſt Manfredus Princeps Tarentinus: non à remotis partibus peregrè profectum accipere ſibi regnum, & reuerti, ſicut iſte aduena & inermis attentare præſumit, ſed poſſeſſione diutina gaudentem, Caſtris & copiis bellicis præmunitum, regnumque tanquam hæreditarium poſſidentem.

 A

Qualiter Comes & Senator Medicis conſulentibus de aliqua in thorum vocanda contradixit.

VOLENS autem Dominus huius ſecundi Caroli perfectionem cunctis Regibus terræ & Principibus tradete in exemplum, tetigit eum imfirmitate corporis, vt probaret. Cumque Medici deliberato & definito conſilio in hoc vnanimiter concotdaſſent, vt attraheret carni aliquam ad habitandum, ſi curam adhiberi curaret.
» Comes & Senatot cum non modicis ſuſpiriis ſic reſpondit. Cùm ad corroborandum
» matrimonij ſacramentum diuina lege ſit dictum, *Erunt duo in carnè vna;* abſit illu-
» ſtris Regis Ftancorum filium carnem ſuam diuidete tripertitò. Et ſic fidem, & ri-
» tum Eccleſiæ, domumque propaginis Francorum Regis caſta generatione deriua-
» tam ex charitate tam pulcra, tam turpiter violare. Specioſius reputo ſancto rita
» Eccleſiæ ac honeſtatis ſanguinis obſeruato, mortem incurrere, quàm legem dere-
» linquere Dei mei. Et ita inducentibus eum ſociis Baronibus, & amicis, mandauit Comitiſſæ vt veniat, vt per ſanctimoniam thori matrimonialis conſuletetur quantum ad bonum ſucceſſionis tegno Siciliæ in hac parte, & quantum ad bonum honeſtatis etiam propagini pulchræ vitis. B

Qualiter Comitiſſa ſecuta eſt Comitem.

POSTEA egregia & ſapientiſſima Domina Beatrix Andegauiæ, Prouinciæ, & Forcalquerij Comitiſſa illuſtris, ponendo ſe ad dubios & formidabiles euentus, Comite iubente, ſecuta eſt eum de Ptouincia in vtbem, marino ſimilitet itinere pet multa pericula tranſeundo.

Vox Stilographi.

ECCE igitut nouus iſte Ioſeph ſic domum Domini ſui, te, ô mater Eccleſia, teque ô noſtra vitis Regia Gallicana, tuus ſurculus caſtam pudicamque ſeruauit. Ecce noua iſta ſpecioſiſſima Iudith pulchra facie, pulchriorque fide ſic virtute caſtimoniæ caput illius luxuria debacchati Olofernis præcidit. Et ita ecce duo carne vna fide firmiſſima roborati dixerunt huic monti Manfredo: tollere & mittaris in profundum maris. Et quia non hæſitauerunt, ſed crediderant quia quodcumque dixerunt foret, factum eſt illis. Iſti ſunt igitur duo oliuæ, & duo candelabra lucentia anre Dominum, quos quia caſtitas ornat, fides firmat, ſpes dat longanimes, ideo tua pia mater Eccleſia, porrectis vberibus tuis, quorum erant memores ſuper vinum, eos in tuos conſtringe amplexus, nec mirum ſi rectos decet collaudatio, quia rectè diligunt te. C

Ecce iterum detractio linguarum iniquarum.

QVAMQVAM autem veniente Comitiſſa cæpiſſent tumidi oblocutonum fluctus aliquantiſper quieſcere, pro eo quòd videbat quilibet negotium iſtud Eccleſiæ ipſum forti manu, durandaque conſtantia ſuſcepiſſe, qui cum tota domus ſuæ familia ad eas partes tranſierat, in quibus negotium agebatut: quia tamen detractorum lingua non facilè ceſſat adinuenire timulas detrahendi, niſi legitima prauitate * eum limitauerit ad ceſſandum, ideo malignorum ſpirituum non expertes, ad hæc in verba peruerſa paritet erumpentes dicebant, eum plus virtutis aliquatenus non habete, nec cum hac modica rem tam arduam præſumeret attentare. Et quia militia ipſius, quæ pet terram venire vſque ad principium, vel ſaltem finem Auguſti dicebatut, in tantum veniendi tetminum fuetat prætergreſſa, vt inundationes & apetimales * aquarum ttanſitus prægrauarent, in idipſum etiam alti * mei ceciderunt dubitationis, imo quaſi deſperationis obnubilum, vt videlicet Senator ipſe poſſet perficere reptomiſſum. Vnde & oratio fiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia ad Deum pto eo.

Qualiter

A *Qualiter Gibellini clanculum volebant inſurgere in eum, & qualiter eos peruigil diſſipauit.*

INTEREA ſiquidem Manfredi quondam Principis, qui ſuper defendenda ſceleſta & iniquiſſima parte ſua nullatenus dormitabat, congregato fortiſſimo exercitu benè ad quindecim millia equitum armatorum, tam Sarracenorum, quàm aliorum, caſtrametatus eſt apud Tellas, miſſis diuerſis imprecatoribus, vt diſcurrerent ad impetrandum Gibellinos tam de Florentia, quàm de aliis diuerſarum regionum partibus. Numeroſos in territorio Vrbeuentano clanculo congregarat, vt ipſi eis & ſexaginta galearum armatarum antetactis *, cùm in terram deſcenderent, præberent ad exterminandum hunc Comitem & ſenatorem auxilium opportunum: vt videlicet inſtructa contra eum militia clandeſtina, inſultu eum percuterent impertito. Quod cùm Vrbeuentani Comiti Carolo & ſenatori celeriter intimaſſent, Comes ipſe prout celeriùs potuit ad exterrendum, feriendum, & diſſipandum eorumdem præſumptuoſorum diſcurſum, cum tribus millibus agilium armatorum vrbem perſonaliter exiuit, de quibus mille armatos electos præmiſit, vt eoſdem Gibellinos quacumque hora pertingerent tanquam vulpeculas percuterent fraudulentas, B exercendo in eos rabiem crudelitatis inſanæ, vt ſic aliorum quoque Gibellinorum domi adhuc in ſuo cubili frementium formidoloſitas feriretur. Quo audito, Manfredus quondam Princeps diſcurſores ſuos celeriter reuocauit, & caſtrametatus in confinio territorij vrbis apud Tallacocium. Manſit ibi cum toto exercitu ſuo circiter duos menſes, & tandem premittens ſtabilitas & machinas ſuas ad Caſtrum Arſularum ipſe quoque cum exercitu ſuo ſecutus machinas, & ſtabilitas eaſdem caſtrametatus eſt ibidem. Gibellini autem in territorio Vrbeuentano congregati, cùm ex ſtudioſis ſpeculatorum ſuorum vigiliis ſenſiſſent, mille prælectos milites Regios ad percutiendum eos ſagaci ſtudio deſtinatos, intempeſta nocte ſe fugæ remedio reddiderunt. Et ita Manfredus ipſe ac ſexaginta Galeæ auxilio Gibellinorum diuina priùs, & poſtmodum deuoti famuli ſui Caroli Comitis & ſenatoris prouidentia caruerunt, quæ etiam fatigatæ longo tempore receſſerunt. Et ita bonus ille paſtor, qui poſuit animam ſuam pro ouibus ſuis, carum ſuum Carolum vt pupillam oculi cuſtodiens, lupum rapientem, & diſpergentem oues ſuas ſic cum ſuis nociuis vulpeculis diſſipauit.

Qualiter per porrectionem veneni Manfredus volebat occultè ſtragem immittere in Comitem, & in ſuos.

C CVMQVE Manfredus quondam Princeps tracto quaſi venenoſo conſilio ex viroſo pectore patris ſui Frederici quondam Imperatoris, illuſtrem Carolum Comitem, & ſuos ſocios, & Barones, & amicos, apud Almam vrbem per porrectionem clanculo veneni occidere moliretur, illuſtris Comes & ſui videntes quoſdam de ſociis per talem porrectum calicem cruciari corpore, & affligi, capto quodam huiuſmodi poculi porrectore, ac per eum inſtructæ mortis ſubornatione comperta, illæſos ſe de cætero non parua cuſtodia, cuſtode Iſraël vigilante deſuper, ſeruauerunt.

Qualiter Manfredus Comitem Carolum & ſuos inter ipſa vrbis mœnia percutere, & exterminare clanculo ordinauerat.

VIDENS autem Manfredus quondam Princeps, quòd de partibus Franciæ gladius contra eum lethalis exiliens ad perdendum eum ſuo capiti emineret, ac propter hoc ſe non tantùm cominus, ſed etiam eminus defenſare deliberato conſilio diſpoſuit, vt cum ſubſidio amicorum ſuorum tam Romanorum, quàm etiam de aliis terris & prouinciis ſuo cum exercitu infra ipſa almæ vrbis mœnia coarctaret, ibique irruens in eum & in ſuos, antequam militia ipſius de partibus Franciæ veniret, exterminaret faciliùs vniuerſos. Quod cùm Comes ipſe ac ſenator, prout Deus voluit, cognouiſſet, licèt equos ac milites, quos omni hora venire præſtolabatur, non haberet, ſed nec pecuniam haberet, qua milites adnotitios attraheret,

vniuerſis tamen quæ habebant tam ipſe quàm ſui in quibuſcumque bonis ad emen- A
dos equos & arma expenſis, miſſa militia & ſtabilitis ſuis, fixit tentoria ſua apud
Caſtrum Arſulenſe & Abbatiam Farfenſem, vt arceret viam paſſus ac tranſitus ad
vrbem, ne potentia Manfredi quondam Principis almæ vrbi propinquare valeret.
Qui etiam duo Caſtra tam firmitet præmuniuit, vt licèt Manfredi maxima mul-
titudo non modicam in ipſius Caroli Comitis & ſenatoris gente ibi fecerit læſio-
nem, tamen virtus ipſius Manfredi ad vrbem nullaterius valuit propinquare, Poëta
cum Ecclesia concordante, *Ars vt artem falleret, ſic Ars deluditur arte.* Certum eſt
enim quòd ſi prouidentia Domini Caroli Comitis & ſenaroris deſuper contexta per
totum, qua Manfredo hoſti publico extra vrbem prouidè occurrit, in hac parte
tepidior extitiſſer, inueniſſet ei tepor huiuſmodi non modicam læſionem. Sed lege-
rat ſagax iſte ac ſtrenuus in diuinis, *quia ego diligentes me diligo, & qui in me vigi-
lauerint ad me venient.* Er ideo vigilanti ſibi Dominus vtique vigilauit, cum in iure
dicatur vigilantibus ſubuenire.

*Qualiter Rex in propria perſona confregit inſultum inimicorum, & diſperſit
eoſdem.* B

NOTANDVM eſt autem quòd peruigil ac ſtrenuus pto Dei Eccleſia dimicatur
Comes idem ac Senator, percepro quod Manfredus quondam Princeps ar-
maros ſuos quamplurimos miſerat ad depopulandum fines tetritorij almæ vrbis,
præcepit militiæ ſuæ in vrbe exiſtenri vt exirent, & inſanæ huius crudelitatis rabiem
ſub ſpe auxilij cælici exrerrerent. Verum antequam militia ipſius ad exeundum ſe
procingeret, Comes ipſe feruentem ac ſtrenuum à defenſione debita ſpiritum non
relaxans, quadraginta tantum aſſociatis ſibi armaris, anticipando ſuam miliriam,
vniuerſam vrbem in propria perſona exiuit, ac eoſdem diſcurſores depopulari vo-
lentes ſic confregir, exrerruit, & fugauit, vt vrbs ſancta nec in ſe, nec in ſuis finibus
teciperer quoduis penitus detrimentum. Vnde videntes inimici in Senatore mili-
tiam, in milite audaciam, in audace ſtrenuitarem, in ſtrenuo ſedulitatem, retraxe-
runt ſe animo conſternati.

*Nomina principum & Baronum, qui in partibus Francia ad prædicationem
Domini Legati crucem aſſumpſerunt.*

INTEREA ſiquidem dum hæc agerentut, venerandus Patet Dominus Simon
ſanctæ Ceciliæ Præſbyrer Cardinalis Apoſtolicæ ſedis Legatus contra Manfre-
dum quondam Principem hoſtem publicum tam Eccleſiæ quam fidei ſanctæ ſuæ, ac
ipſius complices & faurores, crucem in parribus Franciæ ſolemniter prædicabat. Ad C
cuius ædificatiuam prædicationem de tegno Franciæ primò venerunt Pater Domi-
nus Guido de Melloto Epiſcopus Altiſiodorenſis. Deiende Dominus Robertus pri-
mogenitus Comitis Flandriæ, Ioannes primogenitus Comitis Sueſſionenſis, Bocar-
dus Comes Vindocinenſis, Guido de Lauallo, Hugo dictus Archiepiſcopus, Guido
Mareſcallus Merapij, Henricus de Suliaco, Guillelmus & Petrus de Bellomonte,
cum ſuis fratribus, milites. Item tota domus Bellimontis, & plures alij contra Man-
fredum quondam Principem, & contra Sarracenos de Nuceria, & contra alios
eiuſdem Manfredi excommunicati complices & fautores, viuificæ crucis vexillo
ſuos humeros cum deuotione non modica ſubdiderunt. Qui cùm ſenſiſſent illuſtrem
Comitem & Senatorem iam in alma vrbe poſitum multimodis aduerſantium ma-
chinamentis tam marinis, quàm terrenis periculis, tam veneno quam inſultu patulo
vel occulto quæ inſtruebantur in ſuam ſuorumque perſonas perdere, acceptarique
talis cohartatio ſuccurſum celerem requirebar, nec ſinebat ſe ſuo itineri ſpatioſiùs
apparere, tam breui ſpatio iter arripuerunt, nec ab incæptione prædicationis crucis
infra ſparium circirer duorum menſium, ab induto loco, ſcilicet à Lugduno, tece-
dentes, Italiam intrauerunt.

A *Quod ciuitas Vercellenſis prima omnium Cruce-ſignatis tranſitum impedire temptauit.*

IBIQVE cum ciuitas Vercellenſis eis ſe opponeret, ex aduerſo tranſitum præcludere molientes, milites Chriſti tanquam de theſauro Dominico veteri producti, inſultus in eos tam terribiles prætenderunt, tamque lethales, quòd reſiſtere non poſſe videntes eos tranſire libenter permiſerunt.

Deinde etiam Caſtrum Vinarli per violentiam ceperunt.

DEINDE etiam Caſtrum Vinarli in diſtrictu Nouarienſi conſtructum, quod eis pro fiducia fortitudinis ſuæ præſumebat tranſitum impedire, per violentiam ceperunt, cum eiuſdem Caſtri hominum periculo non paucorum.

Qualiter per Mediolanum per potentiam tranſierunt, illis tepentibus à promiſſo.

MEDIOLANENSES autem ciuitas eique ad hærentes, licet promiſiſſent Domino CAROLO Comiti vt militiæ ſuæ per ipſos tranſeunti amicabilem & B ſecuriſſimum darent tranſitum & conductum; quia tamen militia ipſa vſque ad eos veniente, ac petente tranſitum iam promiſſum, promiſſionem ſcilicet, & reſponſum finale de die in diem prorogantes, eorum tranſitum per vndecim dies importunitate improba retardarunt. Ideò dicta militia maliciam eorum extertere ſatagens, docenſque eos iuxta honeſtiſſimum ſtatum, ritumque Francorum reddere, quo quis nouit tranſiuit, per eos non exhibita veruntamen facultate.

De Palauiſino & Brixienſibus ſimul.

POSTQVAM autem milites Chriſti diſtrictum Mediolanenſium tranſiuerunt, exitu ſtrenuo, in nociuo Palauiſinus, qui ſe vocabat Vicarium Imperij per Lombardiam, quique antea tumidè & ſuperbè, imò temeraria præſumptione ſcripſerat Illuſtri Regi Francorum partim rogando eum, partim etiam comminando, vt induceret fratrem ſuum Illuſtrem CAROLVM Comitem, vt contra inuictiſſimum Manfredum Regem filium Illuſtris Frederici: Diui quondam Imperatoris Romanorum tam arduum negotium non aggrederetur, in quo facilè confundi poſſet, & nullatenus honorari, ſed potiùs deſiſteret, alioquin ipſe Palauiſinus hoc ſuſtinere non poſſet, ſed opponeret ſe ſibi cum octingentis millibus armatorum, de quibus octuaginta millia eſſent eum equis faleratis armis militaribus reſplendentes. Ecce apud ſuchinum ſatis magnam, non tamen ad ſummam qua ſe iactauerat, ſed infra armatorum multitudinem congregarat. Inſuper ſe cum Brixienſibus aduna- C uit, vbi etiam magna militia congregata moliebatur reſiſtere tam cum illis quam cum ſuis, militiæ tranſeunti. Verùm, quia militia Gallicana, quæ intra inimicos nouem dierum moram traxit, inter alia Caſtra fortiſſima debellata per eos cum reſiſtentium detrimento, & capta, Caſtrum etiam Capreoti, quod ab omnibus inexpugnabile reputabatur, ceperant per violentiæ bellicæ gloriam & triumphum: Brixienſes de huiuſmodi eorum gloria ſtupefacti, & quaſi extra ſe poſiti, ſe ipſis opponere nullatenus præſumpſerunt, quamuis ciuitatem ſuam foſſatis & aliis munimentis nouis, vt tranſitui Gallicæ multitudinis obſtarent, ſollicitè roboraſſent.

Hic ſummus Pontifex Nobilem virum Dominum Gaufredum de Bello-Monte Capellanum ſuum Cancellarium Baiocenſem, eiuſdem Caroli Comitis & Senatoris familiarem & Conſiliarium, cum plena Legationis officio miſit in occurſum pariter & ſuccurſum militiæ Gallicanæ Cruce-ſignatæ per loca fortia, & dubitabilia, per multos Gebellinos, & per quamplures alios aduerſarios tranſeunti.

INTEREA ſiquidem ſummus Pontifex intellecto quòd militia cariſſimi filij ſui Domini Caroli Comitis & Senatoris ad ſeruitium Eccleſiæ quamplurimum opportunum deuotiſſimè feſtinaret iis in occurſum, pariterque tranſeundi ſuccurſum;

virum Nobilem, prouidum, & in omnibus circumſpectum, cum plenæ Legationis A officio tranſmiſit, ſcilicet Dominum Gaufredum de Bello-Monte Capellanum ſuum, Cancellarium Baiocenſem, eiuſdem Caroli Comitis familiarem & Conſiliarium. Qui cum apud Mantuam conſtitutus circa noctem audiuiſſet dictam militiam non ex ciuitatum, Caſtrorumue amicitia ſeu fauore liberali, ſed per aduerſitatem tranſire, continuò ad occurrendum eis celeriter itineri cæpto ſe reddidit, & per totam noctem ſtrenuè ac viuaciter cum tribus millibus equitum armatorum equitando, tandem die facto apud Caſtrum Montis-Clari eos inuenit; Statimque Caſtrum ipſum, quod ab eis obſidebatur, fecit viriliter debellari, capique violenter.

Qualiter Dominus Legatus prænominatus Gaufredus per prædicationem Crucis magnum ſubſidium Eccleſiæ adquiſiuit.

CVM autem Legatus idem Dominus Gaufredus ad ſubſidium Eccleſiæ contra Manfredum quondam Principem & ſuos complices Crucem ſolemniter prædicaſſet, non modicum de Bononia, Ferraria, Mantua, & aliis Comitatibus, de B Prouinciis quoque Lombardiæ, Romaniolæ, ac Marchiæ Treuiſanæ, & de aliis partibus Cruce-ſignatorum ſubſidium adquiſiuit, quos & apud Mantuam corporali & ſociali præſentia prouidus adunauit.

Qualiter Legatus iſte metum intulit Palauiſino.

PALAVISINVS autem, audito quòd iſte Legatus magno Cruce-ſignatorum ſubſidio acquiſito nolebat eum & magnam eius multitudinem armatorum, ſi ad ſubſidium Brixienſium ſe transferrent, à tergo percutere, timore priuſquam inſultu percuſſus non præſumpſit tranſeunti Gallicorum multitudini aliquatenus obuiare. Sicque Legatus ipſe tranſitum eorum, ad quos miſſus fuerat, ante ciuitatem Brixienſem tali metu præſtito victorioſiſſimum faciendo illæſum fecit totum exercitum Eccleſiæ pertranſire, quamuis eſſet ibi multitudo inimicorum innumerabilis congregata. Et ita deuictis ciuitatibus & Caſtris, quæ ſibi tranſeundi aditum tam per Lombardiam, quàm per alias regiones denegare volebant, quibuſdam ex eis ignominiosè confuſis, quibuſdam vero in perſonis læſis grauiter, & aliis interemptis, tranſierunt numeroſe acies exercituum eiuſdem Illuſtris Comitis, & Senatoris continuis pacatiſque dietis in vrbem ad Domini ſui præſentiam cum triumpho, fractis aduerſariorum brachiis, magnifica Gallicorum, dum adhuc in veniendo eſſent, gloria & honore Palauicino, qui eos iuſſu Domini ſui Manfredi quondam Principis impedire potentialiter proponebat, cùm videret validiſſimo vento C turbinis minui ſicut cinis, ducto meliore conſilio pauoris pariter, & horroris, ſe cælicæ virtuti obiicere nullatenus præſumente.

Qualiter Illuſtris Carolus Comes & Senator vnctus eſt in Regem Siciliæ, & eius conſors Domina Beatrix Comitiſſa in Reginam.

COLLECTIS ſiquidem viribus ſuis apud almam vrbem, clarus Carolus Comes & Senator vnctus alma vrbe in Illuſtrem Regem Siciliæ, vncta quoque Comitiſſa in Illuſtrem Reginam Siciliæ per venerabiles patres Dominum Radulphum Epiſcopum Albanenſem, Dominum Ancherium tituli ſanctæ Praxedis, Dominum Hambaldum tituli duodecim Apoſtolorum Preſbyteros, Dominum Richardum ſanctiti Angeli, Dominum Gothofredum ſancti Georgijad Velum aureum, Dominum Matheum ſanctæ Marthæ in porticu Diaconos ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales à ſummo Pontifice ad hoc miſſos, vix octo dies ſuſtinere poterat, quin ad Dei prælium pugil Eccleſiæ feſtinaret.

Qualiter Roccam arcis Rex obtinuit primo loco.

QVAMQVAM autem cùm magna exercituum multitudo à longinquis partibus venientes ſumptus quos domi acceperant expendiſſent tam longo itinere vniuerſos,

A vniuerſos, credentes apud vrbem ſub Domini Caroli illuſtris Regis Siciliæ & Senatoris promptam pecuniam inuenire, vel ſaltem nomine mutui contrahere, à Romanis: Ecce tamen vt volebat non valentes eis manum in hoc ſubſidioſam tunc porrigere, verſutia Manfredi quondam Principis ſic mercatorum omnium, pecuniam ſuam ipſis quouis modo concederent, præcluſerat voluntates, vt in ipſa quoque vrbe milites Chriſti non modicam in hac parte pati penuriam ſint coacti. Nihilominus tamen decimo quarto die poſt coronationem ſuam Illuſtris Rex, ſuuſque exercitus, egreſſi ab alma vrbe, octauo die poſt egreſſum ſuum apud quandam arcem Roccam arcis vulgariter appellatam, quam Manfredus quondam Princeps mundo etiam inexpugnabilem iudicabat Caſtra metati ceperunt eam, licèt ex inedia fracti per violentiam, & per bellum, faciente Deo primum militiæ ſuæ paſſum notabiliter tam venuſtum.

Qualiter ſecundo loco ſanctum Germanum, & Roccam Iauule obtinuit.

DEINDE Rex Illuſtris cum ſuo exercitu ad ſanctum Germanum proficiſcentes, miſſos à Manfredo quondam Principe ad obſeruandum fortiſſimum illum tranſitum, qui eſt ibi, circiter quatuor millia equites ac ſex millia Sarracenos B pedites inuenerunt, diuerſis & ſplendidis armorum generibus conſplendentes, præter armatos alios de Caſtro ſancti Germani, & de Abbatia ſancti Benedicti de Monte-Caſino, & de Rocca Iauule numeroſos. Et licet Rex Illuſtris inire bellum cum eis in die Cinerum, & non ante firmiſſime propoſito ſtatuiſſet; & illi per ſubornatam fraudem, ſicut poſtea ſcitum extitit, in nocte ipſam diem Cinerum immediatè præcedente Regis exercitum furtiuo inſultu percurrere ſtatuiſſent: quia tamen qui cuſtodit Ieruſalem non dormitat, neque dormit, immiſit diuina prouiſio cordibus quorundam nobilium militum de ſocietate Domini Regis, ſcilicet Comitis Vindecienſis, Petri de Bello-Monte, & Hugonis de Bauchaio, qui ex ardore belli contra etiam mandatum regium die Martis diem Cinerum ſine medio præcedente, contra Sarracenos Manfredi, qui locum quendam, qui ſanctus Petrus, & Vuorlatium iuxta eundem locum vocabatur, præoccupatum tenebant, cœperunt militariter experiri. Quod cùm vidiſſent alij de Regis exercitu & accurrerent, iuuari tandem ſcintilla modica paulìſper ſic in maiorem flammam adulta, quaſi totus exercitus Regius, quamuis Rege reuocante ad eorum auxilium ardentiſſimo animo feſtinabant, in genere * hoc belli ſic igne ſancti Spiritus ſuccendente, Rege tamen non valente ſuos ab impetu belli aliquatenus reuocare. Sed tandem diuinæ potius voluntate annuendo præcipiente quòd indifferenter omnes inimicorum inſultui obuiarent, ſicut diuina diſpoſitione præordinauerat occulto iudicio, alioque conſilio moderans vniuerſa, dictum locum, quem Sarraceni occupauerant, & tenebant, ceperunt C Gallici per violentiæ Gallicæ gloriam & triumphum, cadentibus in illo prælio de parte Manfredi quondam Principis mille quingentis armatis, & amplius, aliis quoque ex hac inopinata & glorioſa victoria ſtupefactis, à Cario vſque ad reddendi ſe conſilium conſternatis. Et ita cùm ſciat Dominus cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt, illis, qui furtiuum inſultum in Illuſtrem Regem & in ſuos facere conſtituerant, eadem nocte fugientibus & diſperſis, Rex ipſe in die Cinerum in ſancto Germano, loco videlicet munitiſſimo, non bellum, vt credebat, ſed pacem inuenit, cum bellum plerumque cauſa ſit pacis, ſic diuina manu cœlitus celebratam.

De Rocca Iauuele.

ROCCÆ quoque Iauuele detentores cùm vidiſſent occiſos tot fautores partis ſuæ, Burgum captum, ſanctumque Germanum contra omnem ſuperbiam Manfredi quondam Principis, ſuorumque complicium victorialiter obtentam, militiamque Regiam copiis bellicis promptam paratam, & inſtructam ad Roccam Iauule deſtruendam, Regiæ ſe clementiæ reddiderunt: videntes quòd licet Rocca Iauule eſſet inexpugnabilis pro immenſa fortitudine, quia tamen Deus formidabilis eſt, omni fortitudine corruat, cedendum excelſi dexteræ cenſuerunt, ſeque victoriali manui reddiderunt ſpiritu conſilij melioris.

Qualiter Caſtrum Montis-Caſini Rex obtinuit, obtentumque Cœnobio beati Benedicti reſtituit. A

LOCVS autem Cœnobij ſancti Benedicti Principalis in Monte-Caſino excelſo & fortiſſimo quondam, ſub obſeruantia regulari ad plangenda mundi huius & immundi peccamina, ſanctorum virorum collegio complantatus, cùm per Manfredum quondam Principem, patremque ſuum, priùs ad prophanos vſus redactus teneretur ob immenſam ſui fortitudinem à ſuis ſatellitibus occupatus. Illuſtris Rex Carolus volens, in eo mœnibus ſupernæ Ieruſalem in hac parte conſuli, ex condigno miſſo exercitu locum illum munitiſſimum de manibus inimicorum belli forciâ recepit, receptumque Cœnobio beati Benedicti ad exercenda ibi ſpiritualia reſtituit.

Qualiter xxxij. Caſtra obtenta reſtituit Cœnobio eidem.

QVÆ omnia circa ſanctum Germanum iuſto Dei iudicio breuiſſimo tempore, ſcilicet quatuor dierum ſpatio, facta diuinitus & perfecta, cum circumadiacentia Caſtra XXXII. numero ſenſiſſent, quæ quondam ad Cœnobium prædictum pertinentia per Manfredum & patrem ſuum fuerant contra iuſtitiam occupata, continuò ſe Illuſtri Regi prædicto tanquam propugnatori cœlico, cum non modico tripudio reddiderunt. Qui etiam eadem Caſtra prædicto Cœnobio, cuius fuerant, de plano reſtituit vniuerſa. Aliorum quoque locorum Capitanei & perſonæ Cæſaris hoſtium Eccleſiæ clementiam implorare anticipationibus mutuis confluebant. B

Hic verſus Capuam direxit Rex greſſus ſuos.

VERVM, quia Manfredus quondam Princeps apud Capuam Illuſtri Regi ſtatuit obuiare, Rex prout celeriùs potuit dirigere greſſus ſuos verſus Capuam in illus nomine, cuius agebat negotium properauit. Subiugatis ſic & per eum Eccleſiæ, quarumque conſiſtunt inter ſanctum Germanum & Capuam, vniuerſis.

Hic Manfredus vadum Wlturni fluminis obſeruauit.

MANFREDVS autem quondam Princeps Tarentinus, cum apud Capuam promiſſum ſic Græcorum, Turcorum, & Teutonicorum ſubſidium non modicum expectaret, cepit vadum fluminis verſus Capuam, Wlturnus wlgariter appellati, quaſi prouidè obſeruare non modico tempore, ne per pontem vel quouis modo alio ſuper eum & ſuper Capuam poſſet Regis exercitus pertranſire. C

De Ponte Capuano, de turribus eius, & de imagine Frederici, & de verſiculis ibidem ſculptis.

HIC eſt Pons, in cuius capite pater Manfredi Fredericus, cùm quondam Imperatoris ſtatu gauderet, duas turres miræ magnitudinis, fortitudinis, & pulchritudinis, expenſis in ea re ædificiis viginti millibus vnciarum auri puriſſimi, conſtruxit, ibique ſuam imaginem in æternam & immortalem memoriam ſculpi fecit, extenſis brachiis duobuſque digitis, quaſi hos tumidæ comminationis verſiculos intonantem, quia etiam ibidem ad metum tranſeuntium, ac eorum quibus recitantur, ſunt conſculpti.

Cæſaru Imperio Regni concordia ſio,
Quam miſeros facio quos variare ſcio:
Intrent ſecuri qui quærunt viuere puri,
Infidus excludi timeat vel carcere trudi.

Qualiter

A

Qualiter Manfredus quondam Princeps volebat Capuam igni comburere & delere, & qualiter Deus liberauit.

CVM autem Manfredus quondam Princeps deliberato conſilio ſtatuiſſet, vt melioribus Capuanæ ciuitatis in vinculis adductis, aliis quoque omnibus interemptis per eum, ipſam ciuitatem igni combureret, reputans minus malum fore deleri eam per eum, quàm caſu aliquo per inimicum occupari, cum Capua ſit caput Apuliæ, ſatque famoſiſſima ciuitas tam in regalibus, quàm aliis libris authenticis magno & eleganti nomine honeſtata, diuina prouiſione factum creditur immiſſum eſſe cordi Regis Caroli de ſupernis adhærendum eſſe ſalubri Venatorum exemplo in hac parte, qui quia deſiderant apprehendere feram ſiue beſtiam, quam venantur, ſiue per inſecutionis veſtigia, ſiue per tranſitum beſtiæ, per ingenioſas inſidias obſeruando ſtudent magno præſidio iungi: conſimiliter etiam perſonam Manfredi vbicumque eſſe percepit aggredi feſtinauit, dilationibus omnibus quantum in eo fuerat, prætermiſſis. Et ita, Rex ipſe ſpiritu Dei præuio conſequutus etiam ſpiritum conſilij, huiuſmodi actus diſpoſuit vt Capuam vallaret, Manfre-
B dumque in ea. Cumque adhuc à Capua longè poſitus conſilio commiſiſſet, ex qua parte Capuam expugnaret, ſapientum conſilio viſum fuit non ex ea parte, qua dictus fluuius, muri, & turres fortitudinem ei dabant, expendere vires ſuas, ſed à parte altera faciliùs experiri. Vnde cum nouiſſet Caſtra ſua, vt quamuis amplum circuitum faciendo, Capuam à parte altera faciliùs auxiliante Domino expugnaret, iter faciens Theleſium peruenit. Manfredus autem quondam Princeps vt audiuit, quòd Rex Carolus dimiſerat rectam viam Capuam veniendi: & quòd circuitum faciendo volebat Capuam, & ipſum in ea, parte altera faciliùs obſidere, totus metui ac ſtupori deditus dixit: Si hoſtem noſtrum hic apud Capuam expectamus, com- “
prehendet nos vtrique vniuerſos, cùm vires noſtræ nondum venerint expectatæ. “
Melius eſt igitur vt adeamus locum aliquem tutiorem, vbi vel ſuccurſum ſecuriùs “
expectemus, aut eius impetui liberiùs & ſpatioſiùs obuiemus. Vnde properauit præ- “
ter velle cum feſtinantia non modica Beneuentum adire, & ita Capuam, eiuſque meliores liberauit Dominus, & pauperes à potente.

Qualiter Capua, Neapolis, & aliæ ciuitates veniebant ad implorandum Regis clementiam cum tremore.

CVMQVE ciuitates & Caſtra Regionis eiuſdem brachium Eccleſiæ per miniſterium regium & egregium confortari viderent, adeo vt virtus cœlica quaſi de nouo intonuerit Eccleſiæ iſtud victoriæ timpanum. *Obſerua igitur, & audi vocem*
C *meam, & inimicus ero inimicis tuis, & affligentes te affligam, & præcedet te Angelus meus.* Primò ciuitas Capuana, & Neapolitana, poſtmodum aliæ quoque ciuitates & Caſtra ad magnifici Regis Imperium tanquam ad leonis rugitum timorem omnibus inferentem, tracta quaſi quodam metus, horroriſue funiculo veniebant ad implorandam Regis clementiam cum reuerentia & tremore.

Quam manifeſtè dirigebat Dominus greſſus Regis.

REx autem audito Manfredi quondam Principis verſus Beneuentum profecto, cùm Theleſium, ſicut dictum eſt, perueniſſet, captoque conſilio ſtatuiſſet vt priùs totam terram laboris reflecteret, & poſtmodum Manfredum quondam Principem fortiùs inſequeretur: Eſurie militum pane terræ ſterilis ſaturata, volens Deus, qui Moyſi quondam in nube loquebatur, loqui nunc caro ſuo Carolo in elementis fluminis, quod ibi tranſire habebant, tanta fecit eadem nocte inundationis rabie intumeſci, vt ipſa nox aquarum multarum quaſi quodam terribili rugitu tonare videretur, non placere Domino ordinem hunc ſeruari: ſed exterminato prius Manfredo Regnum deinde peragere; Et ita orto diuino hortamine inundationis huiuſmodi, Rex eo propetantiùs duce Chriſto hoſtem inſequi publicum eſt directus, quo animi erat ei penes conſilium ſapientum, quietem ſibi non dare, ſed ad prælium perurgere.

Qualiter Decanus Meldenſis omnibus de Regis exercitu Corpus & Sanguinem Chriſti dedit, & Epiſcopus Altiſiodorenſis ante congreſſum abſoluit eos ab omnibus nexibus peccatorum. A

CVM aurem Caſtra ſua Rex mutato conſilio verſus Beneuentum proficiſci mo-
uiſſer, ac Nobiles viri Conſtabularius & Mareſcalcus præambuli ad octo mil-
liaria, vbi Caſtra metaretur exercitus, tantoria iam fixiſſent; Rex poſtmodum ſu-
perueniens fixa eorum rentoria relaxauir, & vt ad Beneuentum deſcenderenr è vi-
cino ſex milliaria dietæ ſuperaddidit illo die. Cùm Caſtra Regia ſex milliaribus
peractis ſua ibi tentoria fixiſſent, & Rex Illuſtris ſalutaribus monitis præhabitis præ-
cepiſſer, vr vnuſquiſque Dei & Eccleſiæ ſeruitio inſiſtens muniret ſe viatico Eu-
chariſtiæ, Decanus Meldenſis Regni Siciliæ Cancellarius, vir magni nominis ac
viræ venerabilis, aſſociatis ſibi de Ordinibus Frarrum Prædicatorum & Minorum
Preſbyreris non paucis, audiris prius eorum Confeſſionibus, & ſic à peccatorum
omnium nexibus liberatis, corpus & Sanguinem Chriſti dedir eis. Poſtmodum
eriam venerabilis pater Dominus Epiſcopus Alriſiodorenſis, ſeminato militibus B
verbo Dei, acoſtenſo inrer alia nedum prope eſſe, ſed quod eis aduenerir Regnum
Dei, peruenit cum ſanctis congreſſum abſolurione peccatorum omnium generali.

Qualiter Rex nouem acies in quinque redigit.

ET licer, ſicut in præcedentibus eſt tactum, exercirus regius expenſis neceſſa-
riis exrenuatus tam in equis quàm etiam in hominibus ingrata eſurie angere-
tur, in Craſtino tamen, ſcilicet ſexta feria, quæ eſt dies belli, à primo diluculo vſ-
què ad horam quaſi rertiam, per diſtricta nemorum, decliuia vallium, & prærupta
montium, decem milliaria equites cum ad quemdam monrem Capraria vocarum,
diſtantem à Beneuenro circirer quatuor miliaria, perueniſſent, ibi regia induſtria
nouem acie. quas habebar in quinque redegit, prouidè ad caurelam quinque peri-
tos milites & præfectos præficiendo eiſdem: vt videlicer cum belli Dei, cui Rex
deuotus humeros ſuos ſubiecerat, melius circa quinque præfectos, quàm circa no-
uem Regia circumſpectio exercere valerer, ſenſum ad plura diuiſum vr minorem
ad ſingula, ſic ad pauciora ſufficientiorem proſpectans.

Qualiter vterque ante congreſſum allocutus eſt gentem ſuam.

POSITIS itaque Manfredo quondam Principe apud Beneuentum, Rege ve-
rò Illuſtri apud montem Caprariam vulgariter appellatum, qualiter vterque C
genrem ſuam fuerit allocutus. Ecce hinc poſteris exemplum, hinc ſtupori admi-
ratio colligarur.

Qualiter Manfredus alloquitur gentem ſuam.

„ MANFREDVS etenim vniuerſis partis ſuæ fautoribus ita dixir: Inuenio in
„ libris ſapienriſſimorum Aſtrologorum, quorum ſpeculatio infallibilis eſt,
„ & concordans, parrem meum Dominum Fredericum eis obtemperantiſſimè inten-
„ dentem feciſſe per fauſta * imperialia pertranſire, quòd ciuitas Beneuenrana per
„ me debear periclitari. Vnde cùm ineuitabile futurum ſit neceſſe, vehementiſſima
„ me admiratio ſtupori adæquabilis apprehendir, ex qua videlicet, vel ex quibus cau-
„ ſis me ſcio euerri oporreat voluntatem. Cùm ciuitas Beneuentana, mei ſiue fideliſſi-
„ mi, & ego menti poſuerim ipſos tanquam emeriros ſupra omnes alios Regni fideles
„ gratiarum proſequi donariuis: Nullus tamen de roto exercitu ſuo, vel de fauroribus
„ fertur ei dediſſe reſponſum confortarionis vel conſilij, ſed totum conſilium ſilen-
„ rio ſuffocarunt. Cumque vidiſſer Manfredus quondam Princeps, quòd verba hæc
„ auditores non iocundè ſuſceperant, ſed triſtanter, volens quaſi ipſe ſibi negatum
„ gaudium ſimulare, quaſi per indignationem ſubiunxir. Scirote Domini circum-
„ ſtantes, quòd ego hodie fore non potero niſi lærus. Gipertiram etenim cauſam
„ meam diuido, vel vincam hodie, vel moriar. Si victor exritero, excelſinsgaudium
exquirere

Digitized by Google

A exquirere non eſt mihi, per hoc enim acquiſitum erit, mihi quempiam mortalium de cætero non timere. Sin autem interea m, nomine Regis moriar vitam pro regni certamine pulcherrimè concludentis. Nullus autem excogitet; quòd extra iſta duo membra tertium mihi hoc euenire valeat, videlicet capi viuum. Vos autem ô conſanguinei mei, qui non pro Regno certatis, ideóque mortem quantum fas fuerit libenter euitabitis: quia feciſtis me haberi odio ab omnibus amicis meis de Regno, cùm quoſdam ex eis vobis ſuggerentibus interemi, quoſdam mutilaui, alios carcere detineri præſcripſi, nec vnquam cum matre Eccleſia componere permiſiſtis. Videbo antequam moriar, vel etiam in anima poſt mortem, occidi turpiter, aut in talem captiuitatem trudi non immeritò & includi, in qua cum Hieremia plangere poſſitis: *Melius fuit occiſis gladio quàm interfectis fame.*

Qualiter illuſtris Rex Carolus alloquitur gentem ſuam.

ILLVSTRIS autem Rex Carolus vniuerſos militiæ ſuæ ſocios huiuſcemodi verbis ad Dei prælium inducebat: ô præclari ſocij & commilitones mei, ſpiritus
B Domini, qui in exordio mundi huius ferebatur ſuper aquas, ex omnibus gentibus, quæ ſicut aquæ fluxu continuò diffluunt ritu mundi labentis, hoc tempore nos ſpecialiter elegit ſuum prælium præliari, quos nouit à primis progenitoribus deuotiſſimos ſibi & Eccleſiæ ſuæ ſanctæ. Placeat, igitur vos reminiſci ſanctiſſimam deuotionem feliciſſimæ memoriæ progenitorum veſtrorum, à mundo * clariſſimam probitatem, qualiter cum magno Carolo feliciſſimo Imperatore Romanorum in diuerſas mundi partes quondam in ſeruitio Dei & Eccleſiæ proficiſcentes tam ſpectabilia obſequia præbuerunt. Cúmque frequenter, vt ſtatus fidei Chriſtianæ reputetur hodie ab Eccleſia, per ipſorum fidem & brachium non modicùm confortatus, vnde dignum eſt quòd ſancta mater Eccleſia vos fiducialius inuocet ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, qui abrepto incontinenti gladio Petri, quo auriculam ſerui abſciderat, id eſt gladio ſpiritus quod eſt verbum Dei, hoc eſt Ieſus Chriſtus, & enſe Pauli, qui conualeſcentes ex fide confundebat iudæos, affirmans quoniam Ieſus eſt Chriſtus, iniuriam Dei & Eccleſiæ iuxta ſolitum victoriâ dextera vlciſcantur: cùm Eccleſiæ non ſint fas percutere in gladio materiali, iuxta illud, *Conuerte gladium tuum in vaginam.* Et cùm huiuſmodi opera mundo clara exercuerint chariſſimi anteceſſores veſtri per fidem, per quam iuſtus viuit, licet peccatores ſimus (in multis enim peccauimus) omnes reminiſcamur, illius verbi prælucidi *Sancti per fidem vicerunt Regna, &, lux cælica emicat lucem ſuam, & veritatem ſuam,* ſpiritus ſcilicet conſilij & fortitudinis, quæ felices progenitores veſtros deduxerunt per ſeruitia Eccleſiæ, & adduxerunt in montem ſanctum ſuum, & in tabernacula
C ſua. In qua quidem fide decet nunc nos eſſe deuotos, maximè in Regno Eccleſiæ recuperando: reducendo menti verbum illud beati Ioannis, quia, *Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra.* Conſideretis etiam, dilectiſſimi ſocij, conſortes fortunæ vnius, videlicet vitæ vel mortis, quòd nos non venimus ad præſens principaliter accipere Regnum, ſed venimus pro fide Dei & Eccleſiæ ſuum præliũ præliari, ſuamque iniuriam propulſare. Vnde cauſa ſit Dei, & prælium ſit ſuum. Si nos fuerimus fortes in fide, dabit vtique virtutem, & fortitudinem plebi ſuæ benedictus Deus.

Tria notabilia, quæ in quolibet milite perfecto concurrunt.

ITEM in quolibet milite perfecto tria concurrunt, Sapientia, Fortitudo, & Audacia. Et cùm in hoſte noſtro Manfredo, & ſuis complicibus horum contraria claro clariùs videamus, ſcilicet malitiam, ſuperbiam, & temeritatem. Eya ergo milites Chriſti iuncti hodie Chriſto per communicationem pretioſiſſimi corporis & ſanguinis ſui, ſapientia vincat malitiam, fortitudo ſuperbiam vt & per audaciam dignè temeritas feriatur.

Tria notabilia in bello.

ITEM cùm in huiuſmodi præliis tria conſueuerunt accidere, ſcilicet vel mori, vel vincere, quæ ſunt ſtrenuorum aut proborum, aut quod eſt morte turpius, fugæ

„ remedia adhibere. Quartum verò ſcilicet captiuari, non eſt computabile, cùm ſit A
„ reputabilis mors ſecunda. Hortor vos ad honorem & gloriam nationis ac Religio-
„ nis Francorum, quatinus tertium hoc membrum à nobis penitus elidi debeat & ab-
„ ſcidi: quoniam ſi caſu ignominioſus cogitationis fumus aſcenderet caput noſtrum,
„ locus noſter refugij, ſcilicet natale ſolum, longo diſtat ſpatio ſicut ſcitis, hic autem
„ non foret vbi reconderetis capita tam probroſa, qualia etſi in Franciam, aut Pro-
„ uinciam veherentur, quid aliud dicerent nobis præclari noſtri cari, niſi, væ nobis,
„ vt quid nati ſumus videre in iſtis noſtræ inuicem gentis opprobrium ſempiternum?
„ Neceſſarium eſt igitur, vel vt moriamur egregie in prælio Dei & fidei, aut cum
„ gratia Dei & fidei memorialem & ſalutiferam memoriam teneamus. Cùm longe
„ melius ſit præſertim in bello Dei & Eccleſiæ benè mori, quam malè viuere. Item
„ conſiderare debetis vniuerſi, qui Chriſtiana profeſſione cenſemini quòd illi ſunt
„ excommunicati, nos autem per obſequioſam communionem Eccleſiæ militantis.
„ Magna fides, ſpeſque non minor, debent introducere in Eccleſiam triumphantem,
„ dum tamen per fidem perfectam ac ſpem bonam, ac per eam, quæ his eſt maior,
„ charitatem, ſic vnanimiter pro iuſtitia pugnaueritis, vt prælio moriamini, pro de-
„ fenſione alterius nullatenus poſtponetis, tam vitam quam mortem ſocij propriam
„ iudicantes. Perſpicatius etiam intueri poteſtis: quò altiùs mentem noſtram iuſtitia B
„ & fiducia eleuant in ſublimi, pugnandique audaciam ſubminiſtrant, eò fortiùs ani-
„ mum aduerſariorum noſtrorum votumque pugnandi excommunicatio & iniuſtitia
„ in ima deprimunt, & ſubruunt in profundum. Quis enim ſanæ mentis tormenta ge-
„ hennalia non paueſcat, maximè in ambitu finis, imò certæ perditionis periculo
„ conſtitutus. Nam & ipſi qui vnum Deum credunt Sarraceni, & colunt iuxta ritum
„ iſtum, eum reputant in iudicio non obliquum. Ideo contra cauſam iniuſtam, quam
„ fouent inuiti, ſeu quadam incautabilitate tracti & ducti, vt creditur, potiùs quàm
„ volentes, hunc merito pugnandi animum obligatum, cum autem ſenſus habeant
„ * ſi non etiam intellectum, ſacra videretis refugientem. Placeat igitur nobis ſic Deo
„ placere in præſenti, vt vos quoque nobis placeat placuiſſe. Ex quibus verbis totus
exercitus regius mirabiliter confortatus, tam vnanimiter, tamque effuſis viribus
æternorum intuitu poſtmodum pugnauerunt, vt pro victoria Eccleſiæ mori quo-
que paruipenderent, inſtar Chriſti militum perfectorum, nedum ſanguinem ſuum
tantum in calicem Dominicum propugnare *.

* *for. propinare.*

Qualiter quidam volebant prælium craſtinare, ſed Rex non permiſit.

NOTANDVM autem, quòd licèt quidam de exercitu, pro eo quod per via-
rum diſcrimina tam milites quàm equi tam laboribus quàm inediâ fuerant
per nimium fatigati, & propter hoc ad ſuſtinendum pondus prælij minus apti, con-
ſulerent prælium craſtinari, nobili & egregio militi Domino Buſono de Burdogalea C
eiſdem ſatis rationabiliter contradicente, videlicet deuium eſſe à via rationis dare
ſic audaciam inimicis. Crederent enim, ſi prælium differretur, quòd Gallici corde
mortui bellum eorum poſitum craſtinarent. Rex tamen induſtrius, cuius cor ſine
intermiſſione ſollicitabatur de non dando quietem inimico, ſed ad prælium perur-
„ gendo eorum craſtinationem, verbis tam efficacibus interemit. Dixit enim: quam-
„ quam, ô præclari ſocij, nos & equos inedia & laſſitudo prægrauauit, quia tamen
„ ſol in ſextam feriam tunc illuxit, qua in die Redemptor mundi hoſtem humani
„ generis proſtrauit; ideo prælium eius hodie ſine intermiſſione aliqua præliemur.
„ Ipſe etenim, qui cœpit in nobis opus bonum, perficiet, confirmabit, ſolidabitque
„ etiam fameſcentes. Ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Et cùm omnes in ſignum con-
* ſenſus gratias nati * reſponderunt, amen amen. Quem oriens ex alto Dominus vir-
tutum, & Rex gloriæ bello exitum dederit, ecce literæ nobilium militum Galli-
corum miſſæ de Domini Regis exercitu de ipſo campo prælij in Franciam inſinuent
potiùs quàm ego, tranſlatæ per me ſub hiis verbis de Gallico in Latinum.

A

Ecce totus belli proceſſus de ipſo campo prælij in Franciam intimatus.

DILECTIS Dominis ſuis & amicis omnibus militibus, & omnibus nobilibus de Andegauia, & de Turonia, Hugo de Bauçoyo eorum miles & amicus, & omnes eius ſocij ſalutem & amorem. Noua de exercitu Dei & Eccleſiæ, & de nobis, vobis ex promiſſæ amicitiæ nexu, quo veſtri obliuiſci non poſſumus, intimamus. Nam nos ſanos & incolumes per Dei gratiam habemus. Noueritis Dominum noſtrum Dominum CAROLVM illuſtrem Regem Siciliæ die Lunæ poſt Dominicam *Innocauit*, de ſancto Germano exiuiſſe, qui cum Beneuentum abſque bellorum obiectu aliquo, quin potius ſerenatis magis ac magis ſucceſſibus propinquaſſet, vtpote ciuitatibus Alipnia, & de Celeſe, & Capua, & aliis quoqne ciuitatibus, caſtris, & Fortelitiis ſe dicto illuſtri Regi reddentibus, non paucis etiam Comitibus, militibus, & Baronibus, Manfredo relicto, ad eundem illuſtrem Regem confluentibus, die Iouis poſt feſtum Matthiæ Apoſtoli caſtrametatus eſt in quadam ſylua prope Beneuentum ad quindecim miliaria, Manfredo apud Beneuentum cum ſuarum vniuerſitate virium exiſtente, & illa nocte venerunt ad Manfredum quondam Principem octingenti Theutonici cum equis & armis: qua de cauſa fuit ipſe Manfredus magis ac magis ad committendum prælium animatus. Illuceſcente verò die craſtina, ſcilicet ſexta feria, cùm diuini prælij exequutor illuſtris cum ſuis viribus propinquaſſet Beneuentum, ecce de quodam monte deſcendentes vidimus in quadam planicie pulcherrima Manfredum quondam principem cum toto exercitu ſuo & poſſe, aciebus paratis ad prælium mirabiliter ordinatis, ſecundum quod conſiderari potuit benè quinque millibus equorum faleratorum, & decem millibus Sarracenorum peditum cum arcubus & ſagittis. Cumque acies noſtra prima tanquam aggredientium vſque ad eos planè proceſſiſſet, aliis quoque aciebus noſtris conſequentibus prout fuerant ordinatæ, illi tanquam ingenioſiùs expectabant. Videntes tamen nos eſſe prope, imo quaſi ſuper ipſos, mouerunt ſe aliquantulum, planis tamen paſſibus, aduerſus nos, & ſic communiti cœpimus ingrata ſitientibus pocula propinare.

B

Quod altis perſonis quælibet acies Regia rutilabat.

VT autem audientes delectabiliùs audianr qualium & quantorum virorum perſonis noſtra quælibet acies rutilabat. In prima ſiquidem acie noſtra Prouinciales egregij milites parti noſtræ, imo Eccleſiæ Dei ad habendam victoriam laudabiliter miniſtrantes, quibuſdam etiam aſſociatis ſibi Dominus Ioannes de Verraſylua Mareſcalcus Siciliæ, Dominus Guido Mareſcalcus Merapij, Dominus Philippus de Monte-forti, Dominus Guillelmus Prunelecius, Dominus Ioannes de Mariolis, & Dominus Grauaſius de Magduno milites, refulgentes ſole iuſtitiæ in eorum clypeos aureos. Hij omnes pariter ac vnanimiter ſpectabilia obſequia præbuerunt gratiſſima Deo & Eccleſiæ ſanctæ ſuæ.

C

Secunda acies, in qua fuit ipſe Dominus Rex perſonaliter.

SECVNDAM verò aciem noſtram Dominus noſter illuſtris Rex Carolus ſola corporali præſentia tanquam ſolis radio, cum quo erant Venerabilis pater Dominus Epiſcopus Altiſiodorenſis, Dominus Henricus de Suliaco, Dominus Hugo eius frater dictus Archiepiſcopus milites, & omnes alij de domo Belli-montis, & Dominus Petrus Cambellanus Franciæ, cum Francigenis, tanquam planetæ cœlicæ mirabiliter illuſtrabant, aquilâ velociores, leonibus fortiores.

Tertia Domini Regis acies.

TERTIAM quoque aciem noſtram perſonæ nobiliſſimorum & robuſtiſſimorum virorum, Domini Roberti primogeniti Comitis Flandriæ, & Domini Ioannis primogeniti Comitis Sueſſionenſis, cum Bellouacenſibus, Viromendenſibus, & Remenſibus, tanquam fulgura & coruſcationes terribiles reddebant ſe hoſtibus tremebundos.

 A

Quarta & quinta Domini noſtri acies.

VLTIMÆ verò duæ noſtræ acies, videlicet quarta & quinta, nihil à dictarum
trium acierum, ſpiritu ſcilicet fortitudinis, & timoris Domini, diſcrepantes:
quarta Petrogoriſentium velut vltionis diuinæ, quinta verò almæ vrbis, ſcilicet no-
bilium Romanorum, Campanorum, Lombardorum & Tuſcorum, tanquam draco-
nes, ſeu iræ Dei falcibus fulgurabant. Et ſic cauda quaſi draconica plectentes ſu-
perſtites peremerunt, campumque ſanguinis pararunt diutinæ fœditati ac memo-
riæ ſempiternæ.

Quæ acies aciei ſe commiſit.

ET prima quidem acies noſtra commiſit ſe primæ aciei Manfredi quondam
principis, in qua erat Comes Iordanus, qui Comes Manuppellij erat, & dicti
Manfredi gradu conſanguinitatis coniunctus, cum multitudine Allamannorum &
gentium aliorum. B

De ſecunda Manfredi acie.

SECVNDÆ aciei Manfredi quondam Principis, in qua erant Comes Barchinus
& Comes Galuanus, cum magna multitudine Allamannorum, Sarracenorum,
& Apulorum, ſecunda Domini noſtri acies ſe commiſit. Quæ quidem quatuor
acies tanto ardore belli, tantaque ſiti victoriæ obtinendæ ſeſe inuicem irruerunt,
vt ipſe quoque virtutes cœlicæ quaſi iuxta eos contendere viderentur. Lucifero
cogitante, *ponam ſedem meam ab Aquilone, & ero ſimilis altiſſimo*, Michaële verò
iuxta interpretationem nominis concludente prævalidè, *Quis vt Deus?* & ideo cum
Angelis veritatis, cum tronis iuſtitiæ, & dominationibus potentiæ, duæ noſtræ acies
ſic aduerſæ imo euerſæ dominationes vires virtuoſiſſimè ruperunt, quod occiſis ex
eis quampluribus & captiuis, nominatim Iordano & Barchino Comitibus, aliis
quoque non paucis, illud retroactis temporibus prophetatum velut in exitu belli
huius ſuum recentius miniſterium miniſtrauit. Cecidit Babylon illa magna.

Tertia Manfredi quondam principis acies.

CVM autem tertiæ aciei miræ magnitudinis, quam ipſe Manfredus quondam
Princeps tanquam capitis ſui ſingulare præſidium alteri non creditam duce-
bat, quæ multis Comitibus, multis Marchionibus, & aliis quampluribus ſplendi-
diſſimè armatis irradiata intuentium oculos obſcondebat, noſtra ſe tertia commi- C
ſiſſet, cœpiſſentque partes dare læthifera debita mutuatim, gens Manfredi quon-
dam Principis, ſicut poſtea conſtitit, in campo eodem obruti, videntes quòd duas
eorum primas acies noſtri armati tanquam falcones & aquilæ celeres agileſve, ſeu
tanquam rigidiſſimi apri de ſylua, exterminauerant viriliter & potenter, ſentientes
etiam quòd aciei ſuæ groſſities paulatim paſſim cum diuino iudicio rareſcebat, &
quòd ſocij veri à quibus ſolamina expectabant, equorum pedibus miſerabiliter ob-
uoluti eis quaſi retiacula conceſſebant: cœperunt prout vnuſquiſque poterat fugæ
ſibi remedium mendicare. Ne tamen eis virtus mendicitatis huiuſmodi obumbra-
ret, animoſi noſtri plus etiam quàm prius nouo ac votiuo victoriæ munere animati,
quamplures ex eis occiderunt, alioſque vſque ciuitatem Beneuentanam, & vltra
minantibus gladiis fugauerunt, ipſaque ciuitas fuit capta. Et quia aliis quoque fu-
gientibus erat quaſi pro ſolamine ſolitudo, ideoque qui huc, qui illuc diſpercius
fugere properabant, quærentes antra deſerti, petrarumque foramina capitibus re-
condendis, nec inſequentibus reſiſtere poterant animo conſternati. Occidebantur
facile ſemiuiui, numeroſi etiam in Beneuentano flumine ſuffocati.

De numero

A

De numero captorum, præter illos qui in viis & deuiis perierunt.

ET licet omnium occiſorum certus non potuerit haberi numerus, eorum tamen qui campo ſanguinis perierunt, quidam duo, quidam tria millla pro certo numero poſuerunt. De noſtris tantum vnus mortuus in terra viuentium veritatis teſtimonium perhibuit, quòd nunquam viderint prælium tam optimum, tamque pulcherrimum in hac morientium terra, quandiu eius prolongatus fuerat incolatus.

De completione Protophetiæ Manfredi ſuper beneuento periclitando per eum.

HOc autem prætermittendum non videtur, quia cum fugientes ante faciem tribulantium, pluręſque Beneuentum intrarent, tanquam ibi haberent refugium præparatum, tempeſtas eos inſequens occidit tam incolas ciuitatis Beneuentanæ non paucos, caſualiter tamen, & non feriò, quàm etiam fugientes: cùm ignis inuoluens non poſſet diſcernere hos ab illis, ſicut flamma quæ diffundebatur in fornace, cubitis XLIX. incendit quos reperit de Chaldæis. Et ita iuxta prophetiam Manfredi de Beneuento periclitando per eum, completum fuiſſe futurum illud, ineuitabiliter eſt inuentum.

B

De loco, tempore, & modo prælij.

DE loco autem & de tempore prælij, & de modo, vt Deus dignè mirabilis prædicetur, & noſtra iocunditas in Domino delectetur, noueritis quòd hora ſexta prælio in campo Dominico, ſcilicet in ſpeciali territorio, ſiue Domanio Eccleſiæ, inchoatum manè, ante veſperas fuit in eodem campo iuſto Dei iudicio feliciter conſummatum.

De modo prælij.

ET ſicut torneamentum percutiendo, non etiam infringendo, iuxta ſolitum exercetur, ſic Theotonici, ſociique docti ab eis, gladiis ſuis longioribus, ſecuribus, atque clauis percutiendo, prælium exercebant, diſtantes ab aduerſariis ſpatio longitudinis gladiorum. Sed noſtri Gallici velut ſe agiliter infigentes, aut velut caro cum vngue ſe ſuis hoſtibus vnientes, ex breuibus ſpatis ſuis eorum latera perfodebant, vt vitam demerent corde tacto. Clarum eſt etenim, quòd infra ipſos exercitui belli ſtrepitus, ductor belli Dei, ſcilicet illuſtris Rex Carolus tanquam brachium Domini virtutum fortis in prælio, ac potens ex ſapientia pariter & audacia, quas à voce tonitrui magni contraxerat, milites ſuos ad inſiſtendum prælio ſic ore Regio hortabatur, Punctim infigite milites Chriſti, punctim transfigite. Nec « mirum, circumſpectus etenim militum adiutor & doctor legerat in libro de arte militari, quod nobiles Romani nullum alium meliorem modum pugnandi adinuenerint, quàm punctim ferire hoſtes.

Quod in die belli omnes Cruce-ſignati fuerunt læti & iocundi.

ET ſciatis quòd in die belli omnes noſtri erant Cruce-ſignati, bonæ ac lætæ voluntatis, ſicut ipſi inter ſe, & ſe tam ante prælium commiſſum, quàm etiam poſt quandam quaſi cœlitus immiſſam iocunditatis gratiam conferebant. Verum quia excelſiores apices pleniorem audientibus inducunt fidem ecce litteræ Regiæ tanquam quædam coruſcationes intonent plenioris ſtilla * fidei, & acta cælitus fulmina in Manfredum, miſſæ ſummo Pontifici in hæc verba.

Qualiter Rex ſcribit Domino Papæ de victoria ſua.

SANCTISSIMO *in Chriſto Patri & Domino ſuo* CLEMENTI *diuina prouidentia ſacroſancta Romanæ Eccleſiæ ſummo Pontifici*, CAROLVS *Dei gratia Rex*

Sicilia, Ducatus Apulia, Principatus Capua, alma vrbis Senator, Andegauia Prouin- A
cia, & Forcalquery Comes, cum omni reuerentia & honore deuoto, pedum oſcula beato-
rum. Multum meis reputans ſucceſſibus adiici, ſi Romana mater Eccleſiade felici-
bus filij proceſſibus, In quibus ſua cauſa prouehitur, certa fuit: ecce ſignifico vobis
ad gaudium, quod poſtquam Manfredus publicus hoſtes victus apud ſanctum Ger-
manum, à Capua quoque, vbi ſe iactabat velle reſiſtere, confuſus abſeſſit. Accepi
quòd idem hoſtis cum ſuarum reliquiis virium, quæ de ſancto Germano per fugam
euaſerant, profugus per terram laboris ſe tranſtulit Beneuentum. Ego autem meas
continuando dietas, per Abiphanos & Caliphanos campos contra ipſum hoſtes duxi,
in cæleſtis virtute præſidij procedendo. Sicque factum eſt, quòd die veneris XXVI.
menſis Febr. quodam deſiderio perueniendi, citiùs Beneuentum, meum meorum-
que animos ſtimulante, ac viarum & paſſuum difficultatibus, quales vix tranſiera-
mus antea, ſuperatis, ad quemdam montem perueni, vnde ſubiectus, & admodum
patens campus ordinatas iam hoſtium acies oſtendebat. Propter quod ego, licèt
equos commilitonum meorum præ malitia & magnitudine itineris cognoſcerem
plurimum fatigatos, propter hoc ad ſuſtinendum pondus prælij minus aptos, in-
ſtructis tamen meis in illius nomine, cuius agebatur negotium, copiis, ex aduerſo B
ad pugnam proceſſi. Et quamuis per magnam horam fuerit vtrimque decertatum,
cedentibus tamen diuinæ potentiæ, non meis viribus, duabus Prioribus hoſtium
aciebus, omnes aliæ cum non confiderent aggredientium impetum ſuſtinere, ſe
fugæ remedio commisêre. Facta eſt itaque in ipſo campo tanta ſtrages, quòd ce-
lant campum oculis ſuperiacentia corpora occiſorum. Nec tamen omnes fugientes
fugæ remedium ſaluos fecit, quin maior pars fugientium in gladio noſtrorum ipſos
perſequentium eo copioſiùs ceciderit, quo diſperſiùs fugiendo nec vnus tuebatur
alterum, nec eis loca ad quæ confugerent apparebant. Magnum ergo numerum
captiuorum ad carcerem noſtrum huiuſmodi bellicus euentus adduxit. Intra quos
Iordanus & Barchinus dictus ſimplex, qui nomen ſibi Comitum hactenus vſurpa-
runt, eorumque fratres, necnon Pieratinus de Florentia perfidiſſimus Gibellinæ
factionis author, in vinculis detinentur. De his autem qui de prioribus partis ad-
uerſæ in prælio corruerunt, certam non habens notitiam, nihil vobis exprimere
potui propter feſtinam præſentium miſſionem, licet Galuanus & Herrigeccus dicti
Comites mihi à pluribus aſſerantur in eodem prælio corruiſſe. De Manfredo autem,
vtrum ceciderit in conflictu, vel captus fuerit, aut euaſerit, certum adhuc aliquid
non habetur. Deſtrarius autem, cui inſediſſe dicitur, & quem habemus, caſus affert
non modicum argumentum. Hæc igitur, quæ de manu Domini me ſuſcepiſſe teco-
gnoſco, ideo beatitudini veſtræ denuntio, vt omnipotenti Deo, qui per miniſte-
rium meum cauſas Eccleſiæ proſequitur, deuotas pro tanto triumpho gratias refe-
ratis. Certam ſpem & fiduciam teneatis, quod eradicatis de regno Siciliæ ſcandalis C
& ſeminariis ſcandalorum, illud ad antiquam & conſuetam deuotionem Eccleſiæ
Romanæ plenè reducam, ad laudem & gloriam Domini, nominis exaltationem,
& pacem ipſius Eccleſiæ, incolarum ipſius regni ſtatum proſperum & tranquillum.
Datum Beneuenti XXVI. Februarij die idus IX. regni autem noſtri anno primo.

Qualiter Camerarius Domini Papæ literas Regias publicauit.

QVIBVS à Domino noſtro Papa & fratribus perlectis prius, & ſtatim conſe-quenter in communi Conſiſtorio per Magiſtrum Petrum de Carniaco Archidiaconum Senonenſem Camerarium ſummi Pontificis, perſonaliter publicatis, in tantum laudum præconium accedentibus honoris vocibus campanarum totius Peruſinæ ciuitatis, Eccleſia ferebatur, vt non ſolum vox in excelſis audita eſſet laudantium Dominum de magnifica gloria & honore, ſed etiam reſonaret terra in voces eorum. Cumque de morte Manfredi non haberetur vox certa omnium & concordans, ſed quidam vnum, quidam verò aliud æſtimarent, poſt dies paucos recepit etiam literas ſub ſæpefati victorioſiſſimi Regis autentico in hæc verba.

A

Qualiter ſcribit Rex Domino Papæ de corpore Manfredi quondam Principis inuento inter cadauera peremptorum.

TRIVMPHVM mihi conceſſum cœlitus de Manfredo hoſte publico apud Beneuentum ſanctitati veſtræ nuper memini meis literis intimaſſe. Verumque inualeſcente de caſu eiuſdem hoſtis in conflictu, inueſtigare feci in campo corpora mortuorum, pro eo etiam quòd nullus rumor ipſum Manfredum prædicabat fugæ auxilio ad locum aliquem perueniſſe. Contigit quòd die Dominica XXVIII. menſis Februarij corpus eius inuentum eſt nudum inter cadauera peremptorum. Ne igitur error ſibi locum in tanto negotio vendicaret, Ricardo Comiti Caſertano fideli noſtro, nec non Iordano & Barchino olim dictis Comitibus, & fratribus eorum, aliiſque etiam qui eum familiariter nouerunt, & tractauerunt dum viuebat, oſtendi feci. Qui recognoſcentes ipſum, prædictum eſſe olim Manfredum præter omne dubium affirmabant. Ego itaque naturali pietate inductus, corpus ipſum cum quadam honorificentia ſepulturæ, non tamen Eccleſiaſticæ, tradi feci. Datum in Caſtro apud Beneuentum. I. Menſis Martij, Regni autem noſtri anno primo.

B

Quali morte, ſiue quo genere occiſionis perijt Manfredus.

VT autem clarum ſit omnibus, quo genere occiſionis iudicium diuinum percuſſerit hunc electum, qui dixerat, quòd ſi eum mori contingeret in hoc bello, pulcherrimè concluderet vitam ſuam. Ecce qui dubitant ſic nouerant veritatem. Nam ſicut in præcedentibus eſt tactum, cùm tertiæ aciei ſuæ ipſe Manfredus ductor exiſteret, videns ipſe armatos ſuos, eiuſdem videlicet tertiæ aciei, in fugam conuerſos, ad primæ aciei ſuæ, quam adhuc in belli certamine perſiſtere credebat, brachium ſe contulit. Ibique quidam armatus partis Eccleſiæ, de cuius perſona & nomine ignoratur, enm in oculo deſtrarij ſui lanceam infixiſſet, læſus equus anteriore ſui parte in ſublime leuata, poſterioribus pedibus ſe dimiſit. Sicque ſeſſore cadente, Ribaldi pedites Manfredi quondam Principis gulam veluti cuiuſdam inter alios proſtratos miſerabiliter abſciderunt, Manfredo clamante voce altiſſima & dicente, *Ecce, ecce Siciliam ſic admitto.*

Vox Stylographi.

QVA igitur temeritate, ô Manfrede, præſumpſeras, qua veſania inuehebaris, quaue iuſtitia ducebaris, obiicere vas luteum terræ forti, vas vitreum criſtal-
C lino, vas accidum putridumve vaſi electionis diuinæ? An exciderat mente tua, quòd cùm te primò ad hunc exercitum proiiciebas, dixeras quaſi ſpiritu prophetico familiæ alila * tuæ, Proculdubio in hoc exercitu vel mortem vel captiuitatem incurreres? Aut quomodo poteras obliuiſci, vbi eodem die prædicationis tuæ à te prolatæ videres Illuſtrem Regem Carolum deſcendentem de monte Capraria ad prælium contra te, diceresque omnibus audientibus. Si aduerſarius obtinet montem hunc, quem nos ſperabamus tenere contra eum, collapſam e vedite partem noſtram. Quin potius tu ipſe determinaueras quæſtionem, quia cum ſuggereretur tibi, vt à cœpto deſiſteres, ſi mens tua vehementiſſima ſic dictabat, reſpondiſti deſiſtere non poſſe, quia ſic fieri oportebat.

* *Sic in Cod. MS. ſed verbum eſt corruptum.*

Exhortatio, quæ eſt loco petitionis.

RECOLLIGIT ſiquidem Regiæ mentis induſtria, quia eum ille vtrobique videlicet tam domi quàm in exitu proprium periculum ore proprio prædicabat, iſti verò lætitiam animo iubileo. Sicut in præcedentibus eſt tactum, profecto ſol iuſtitiæ, qui per Fredericum & Manfredum complices prætacti verbi Luciferi quaſi ſecundario in Cruce poſitus, & in perſona deuotiſſimi famuli ſui Domini Caroli Illuſtris Regis Siciliæ ad profugandam eorum ſuperbiam accinctus, diuerſa vtriuſque intulit ſtipendia inimicorum, diffinitiuam ſententiam ſuam, quam intelligi dederat futurorum præſagiis, vt eſt dictum, dignatus eſt taliter executioni mandare

ad perpetuam recuperationem & conſeruationem Regni Siciliæ, pacem Eccleſiæ A ſuæ, & ad gloriam perpetuam domus Regiæ Francorum, & Coronæ regni Franciæ adiutorem. Quapropter profuſis gaudiis, ſicutiuris & moris eſt, ad pedes cum * iuſti iudicis in recognitionem ſententiæ latæ pro Eccleſia, & pro vobis, qui eſtis militantis Eccleſiæ defenſor magnificus, ad ſalutem, ac executioni mandare * tam ſtrenuè per egregium palmitem dictæ domus manentem in illa vera vite, quæ dicit. *Qui manet in me, hic fecit fructum multum.* Si placet, vniuerſaliter procedentes cum populo Iſraëlitico cantemus Domino glorioſè.

Hic venerabilis pater & Dominus Radulphus Epiſcopus Albanenſis mittitur ab Eccleſia Legatus in Siciliam generalis.

POST hæc autem, cùm venerabilis Pater Dominus Radulphus Epiſcopus Albanenſis generalis per totam Siciliam Legatus ab Eccleſia mitteretur, vniuerſis aliis fratribus ſuis ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus eum conducentibus ad honorem, in Craſtino Dominicæ paſſionis noua ſedi Apoſtolicæ fama inſonuit, quæ etiam poſtmodum omni veritate vallari eſt inuenta, quod ſæpefatus Rex Illuſtris Nuceriam villam Sarracenorum, ac Manfredi quondam Principis per eum perempti vxorem, neptem, & duas filias, totumque theſaurum, naues quoque per quas euerti apparebant, vniuerſaliter comprehendit. B

Qualiter Nuceria ſe reddidit.

NVCERIA verò villa Sarracenorum, quos Fredericus quondam Imperator de diuerſis mundi partibus congregarat, ac etiam ipſe Manfredus quondam Princeps pro ſua poſſeſſione & periculo habebat, innumerabilium errore Machameti infectorum multitudine congregata, percepto Manfredi quondam Principis, ac exercitus ſui conflictu, ſe cum toto theſauro Manfredi quondam Principis quem habebat non modico, Domino Regi Carolo abſque belli ſtrepitu reddiderunt. Qui, iubente Rege muros omnes, turres, & alias munitiones, quoſcumque circa vel infra villam ſuam habebant, deſtruentes, foſſataque replentes, ad obtinendam gratiam regiam miſerunt ei auri & argenti donaria pretioſa, reddentes ſe in manus Illuſtris Regis Caroli, tantummodo vita ſalua, & quod fidem, ritumque ſuum non compellerentur per violentiam dimittere, niſi per prædicationem verbi Dei, ſemine pullulante.

De duobus ſignis diuinis, quæ notauit Eccleſia Romana in hac victoria.

NOTANDVM autem quòd Eccleſia Romana in hac victoria, quam ſola diuina dignatio ex noua, mira, & gratuita gratia Eccleſiæ ſuæ largiri deſuper eſt dignata, duo iſta inter alia tanquam diuino ſigno facta ſpecialiter annotauit. Primò quòd victoriam hanc Dominus noſter Ieſus Chriſtus dedit Eccleſiæ hora ſexta, qua hora Crucifixus à Iudæis hoſtem humani generis proſtrauit. Secundò quòd dedit Eccleſiæ in ſuo territorio ſiue domanio ſpeciali, videlicet in campo Dominico Beneuentano, vt quaſi area ipſa prælij non ſuſtineret falſum ſibi Dominum dominari, ſed non ſuum abigeret, ſuæque ſpecioſiſſimæ Dominæ ſanctæ matri Eccleſiæ fideliter adhæreret, ac ſi Manfredo diceret: Peccaſti, quieſce, peccaſti in benefactricem tuam matrem Eccleſiam, fatigando: quieſce in matre omnium, ſopore diutino dormiendo, ſicut cùm viderat Dominum vniuerſorum & ſuum pendentem in Cruce terra tremuit & quieuit. C

Tertium Signum.

ITEM milites Chriſti, cùm iam aciebus paratis prælium aggrederentur, eorum oculi prægrauabantur, ſolis radio eis oppoſito vehementer. Cumque rogarent verum illum Solem Iuſtitiæ, vt eis in hac re ingrata virtus Altiſſimi obumbraret, continuò nubes lucida grata ipſos caligine ſic protexit, vt militia Regis conuenienter hoſtibus dicere potuiſſet: *Nolite me conſiderare quod fuſca ſum, quia decolorauit me*

A *me ſol*, niſi occiſis omiſſis potioribus inſudaſſent, Rege vociferante: punctim infigite, punctim transfigite, vt eſt dictum.

Quartum Signum.

NEc eſt à ſtupore miraculi otioſum, quòd prælio conſummato ſic feliciter, vt eſt dictum, mox recedente nube ſic auras eaſdem ſolis radius reilluſtrat, vt quaſi diuina dignatio reddens ſe ſuis tractabilem & benignam, nunc nube loqui, nunc radio dignaretur, *Ecce aſſum qui vocaſti me.* "

Quintum etiam nota ſignum.

QVINTVM etiam nota, ſic Dei non eſt indignum, quòd Manfredus in poſſeſſione licet non iure, ſed iniquitate, fuit & domi, & ſicut iura intonant, melius videretur conditio poſſidentis, ſed ipſius Manfredi qualis ſit conditio, ecce vide.

B

De aduentu Henrici fratris Regis Hiſpaniæ ad Regem Carolum.

EODEM temporis concurſu frater Regis Hiſpaniæ Henricus, vir potens in rebus bellicis, multum callidus, ſed ſceleratiſſimus, & in cultu fidei Catholicæ non diligens proſecutor, offenſo fratre ſuo, cùm diu apud Regem Tunarum profugus latuiſſet, auditoque quòd Carolus Manfredum ſuperaſſet, & dominaretur, in Apuliam venit ad ipſum cum pluribus probis & electis militibus, qui eum fuerant de Hiſpania conſecuti. Quem Rex Carolus gratanter ſuſcipiens, eò quòd de ſuo eſſet ſanguine, & in re militari potens & ſtrenuus, illum quamplurimum honorauit. Et quia intentus erat Regni & terræ illius cuſtodiæ, quam de nouo acquiſierat, ſi poſſet fieri in pace conſeruanda, dictum Henricum amplius honorare cupiens, vrbis Romæ Senatoriam eidem loco ſui regendam commiſit. Ex quo facto poſtea damnum & grauamem non modicum reportauit. Clemens Papa obiit, poſt quem ſedes Apoſtolica per duos annos & nouem menſes non valuit propter diſſenſionem Cardinalium Pontificem obtinere. Vnde commotus populus vrbis Viterbij, vbi tunc Curia exiſtebat, donec Papam elegiſſent, incluſos tenuit Cardinales.

De aduentu Conradini filij Conradi contra Regem Carolum, & morte ipſius Conradini.

C CONRADINVS filius Conradi filij Frederici Imperatoris Romanorum depoſiti, qui propter patrui ſui Manfredi tyrannidem ad Ducem Baioariæ matris ſuæ genitorem confugerat, ipſius Manfredi necem intelligens, in ſpem Regni Siciliæ eleuatus, cum magna Allamannorum multitudine venit Romam; & adiunctis ſibi Lombardis, Romanis, & Tuſcis quamplurimis, more Imperiali à Romanis militibus ſuſceptus eſt. Qui parentum ſuorum proſequens veſtigia, & excommunicationem Romanorum Pontificum paruipendens, adiuncto ſibi Henrico de Hiſpania, qui vrbis Romæ Senatoriam pro Rege nouo Siciliæ Carolo gubernabat, aduerſus ipſum Carolum magnum exercitum congregauit. Quo Carolus intellecto, Luceriæ ciuitatis obſidione relicta, quæ poſt primam deditionem ipſum offenderat, contra Conradinum & ſuos, qui iam verſus Albam Campaniæ vrbem proceſſerant, occurrens, cum ipſis in Campo de Lions dimicauit, & fugientibus de parte ſua Prouincialibus, & multis aliis exteris nationibus, ante Henricum de Hiſpania Senatorem, Carolus eum ſuis Francigenis, qui ſecum remanſerant confecit aciem Conradini. Henricus autem fugatis Prouincialibus, de fuga rediens, & in manu ſua putans Carolum iam habere, ab ipſo deuictus in prælio fugâ elapſus eſt. Qui poſtea ad montem Caſinum deueniens captus fuit, & Regis Caroli redditus poteſtati. Quem, quia captus in ſacro loco fuerat, vel ne Abbas de monte Caſino, vt dicitur, qui ipſum reddiderat, irregularis fieret, aut ob reuerentiam fratris ſui Regis Hiſpaniæ ipſius Caroli Regis conſanguinei, viuum Rex Carolus in carcere

reſeruauit. Conradinus autem, qui latenter euaſerat, repertus poſtmodum, & quidam alij viri potentes de genere Manfredi, Caroli Regis iudicio decollantur. Et hoc facto, poſt dies paucos tota Apulia, Calabria, & Sicilia, Regis Caroli dominio ſe ſubmittunt. Gregorius X. Romanæ Eccleſiæ præſidet. Gregorio Papa defuncto Romanæ Eccleſiæ Innocentius V. præſidet. Hic de Ordine fratrum Prædicatorum, aſſumptus, frater Petrus Tarrecia * vocabatur. Innocentio Papa defuncto, Romanæ Eccleſiæ Adrianus V. natione Ianuenſis præſidet. Sed cùm menſe vno & diebus nouem ſediſſet, deffungitur. Poſt quem Romanæ Eccleſiæ Ioannes XX. natione Hiſpanus ſucceſſit. Qui cùm ſibi vitæ ſpatium per annos plurimos extendi crederet, & hoc etiam coram multis ſæpè aſſereret, ſubitò cum noua camera, quam pro ſe Viterbij circa palatium ædificari fecerat, ſolus corruit, & inter ligna & lapides colliſus ſexta die poſt caſum huiuſmodi, ſacramentis Eccleſiaſticis omnibus perceptis, expirans, in Eccleſia S. Laurentij ſepultus eſt: Poſt quem Romanæ Eccleſiæ Nicolaus IV. natione Romanus de genere Vrſinotum, præſidet. Eo tempore Tyber Romæ vrbis fluuius in tantum ſuos tranſcendit alueos, quòd ſupra altare beatæ Mariæ rotundæ per quatuor pedes & amplius viſus eſt excreuiſſe. A

1278. *De amotione Regis Caroli à Vicaria Tuſciæ, & aduentu filiæ Principis Antiochiæ in Franciam.* B

CAROLVM Regem Siciliæ Papa Nicolaus à Vicaria Tuſciæ remouens, conſtitutiones fecit tam de electionibus Prælatorum, quàm de electione Senatoris vrbis Romæ: Et ſe Senatorem ad vitam fieri procurans, Senatoriam iuſſit per
Antioch. ſuos parentes ferè per duos annos regi. Eodem tempore filia Principis Antiochiæ Maria de Hieruſalem in Francia exulans, ius regni Hieruſalem, quod ſibi competebat, Carolo Regi Siciliæ contulit, eo pacto quòd quandiu ipſa viueret, Rex eidem annuatim quatuor millia librarum Turonenſium ſuper prouentus redditium Comitatus ſui Andegauiæ aſſignaret. Miſſo à Papa Nicolao quondam ad Carolum Regem Siciliæ Cardinali vt ſuper Tuſciæ amota ſibi Vicaria patientiam eius
** for. attemperaret.* animi attemptaret. * Audito quòd Carolus eius nuntium cum honore & reuerentia ſuſcepiſſet, & eidem pacificè & modeſtè reſpondiſſet, dixiſſe fertur, Fidelitatem Carolus habet à domo Franciæ, ingenij perſpicuitatem à Regno Hiſpaniæ, diſcretionem verborum à frequentatione Romanæ Curiæ, poſſemus aliis præualere, iuſtum autem non valebimus ſuperare. Defuncto Papa Nicolao, poſt quinque menſes & viginti dies Romanæ Eccleſiæ Martinus IX. natione Francus præſidet.

De callida nauigatione Petri Regis Arragonum contra Barbaros.

PETRVS Rex Arragonum nauigium parans aduerſus Carolum Regem Siciliæ, Siculorum monitu, & vxoris, quæ filia Manfredi fuerat Regni Siciliæ inuaſoris, ne perciperetur quod male conceperat, miſit ad Romanam Curiam ſolemnes nuntios, fingendo ſignificans, quòd cum ſumptuoſo & ſollicito apparatu ad ſeruitium Dei, Eccleſiæ, & exaltationem fidei Catholicæ verſus Africam ſuper barbaros potentiæ ſuæ brachium dirigebat. Inter hæc apud vrbem Hambaldenſes de alto ſanguine Romanorum proci, Nicolai Papæ audito interitu, conuocata ſua parte, Capitolio & vrbis Romæ rochario exiſtentibus ſub cuſtodia Vicariorum, quos idem Papa conſtituerat, inuitis Vrſinis in ciuitate par Dominium habuerunt. Ita quod ex pacto inter eos habito, vnus partes Hambaldenſium, & alius ex parte Vrſinorum, fuerunt in Capitolio, Senatorum gerentes officium conſtituti. Sub quorum regimine multa homicidia, pluresque diſſenſiones, & alia mala quamplurima, ſunt in vrbe & eius diſtrictu habita nec punita. Deinde Papa Martinus eligitur in Senatorem ad vitam, qui loco ſui Carolum Regem Siciliæ conſtituens, de domo eius & familia aſſumpſit milites ad regendum patrimonium S. Petri, quos cum ſtipendiariis francigenis fere octingentis in Romaniolam deſtinauit contra Guidonem Comitem Montis-Felti, qui terram Romanæ Eccleſiæ occupatam illis in partibus detinebat. Deinde apud Vrbem Veterem orta fuit magna diſſenſio inter ciues, & gentes Caroli Regis Siciliæ, ita vt ad mortem ad Gallicos proclamarent. Et hoc totum factum eſt per vrbis Capitaneum Rainerium, qui aſſenſum ſuis ciuibus tribuebat. C

A tribuebat. Sed ad arma Francigenæ concurrentes plurimos de ipſis occiderunt, & ſic tunc neceſſitate cogente prædicta diſſenſio ſopita eſt. Menſe februariò piſcis marinis in leonis effigie captus apud Viteruetenſem, Vrbem Veterem, vbi erat Papa, & Curia, deportatur. Sed quia in ſua captione horribiles planctus emiſerat, hoc multi ſignum aliquod futurorum exinde fieri aſſerebant.

EPISTOLÆ SVMMORVM PONTIFICVM, HONORII TERTII, GREGORII NONI, INNOCENTII QVARTI, ALEXANDRI QVARTI, VRBANI QVARTI,
B ET MARTINI QVARTI, AD PRINCIPES, ET REGES FRANCORVM, ET ſVPER NEGOTIO REGNI SICILIÆ.

Ex diuerſis Codicibus MS. Epiſtola HONORII *Pontificis ad* PHILIPPVM *Regem Francorum.*

I.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. cariſſimo in Chriſto filio* PHILIPPO *Regi Francorum Illuſtri ſal. & Apoſtol. bened.* EA tibi libenter & fiducialiter ſuademus, in quibus & obſequium Deo impenditur, & honor Regiæ Celſitudinis promouetur. Sane ad aures tuæ Celſitudinis iam credimus perueniſſe, quòd Tholoſani ciues præteritorum obliti, & improuidi futurorum, cum quibuſdam ſuis complicibus negotium pacis & fidei tot perſonarum & rerum laboribus & diſpendiis in Prouinciæ partibus procuratum ſubuertere molientes, contra dilectum filium Nobilem virum Simonem Comitem Montis-Fortis Vaſſallum tuum aſſumpto rebellionis ſpiritu calcaneum erexerunt. Et tam ipſum quàm quoſlibet de genere Francorum, à finibus illis, quod abſit, exterminare contendunt. Quod non ſolùm in Dei & Apoſtolicæ Sedis, verùm & in tuam iniuriam redundaret: cùm præfatus Comes à te terram illam in feudum pro magna parte receperit. Et quicquid ibi actum eſt in exterminium hæreticæ prauitatis & reſtau-
C rationem fidei Chriſtianæ per vires tuas & tuorum præcipuè liqueat eſſe factum. Monemus igitur excellentiam tuam, rogamus, & exhortamur, in Domino, in remiſſionem tibi peccaminum iniungentes, quatinus per homines regni tui, qui Cruce-ſignati non ſunt ad ſubſidium terræ ſanctæ, dicto Comiti facias viriliter ac celeriter ſubueniri: vt per potentiam magnificentiæ tuæ reprimatur inſolentia prædictorum ciuium & aliorum, qui contra Deum & honorem tuum coniuraſſe videntur. Et idem Comes terram ipſam in vnitate pacis & fidei tuo fultus auxilio valear conſeruare, ad tuam & regni tui gloriam & honorem. Cruce-ſignatos autem pro ipſius terræ ſanctæ ſubſidio volumus ad partes vltramarinas tranſire in inſtanti paſſagio, cùm negotium illud nullatenus impediri velimus. Datum Laterani III. Kal. Ianuarij Pontificatus noſtri anno II.

Regi Francorum, de indulgentia.

II.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio* PHILIPPO *Regi Francorum Illuſtri ſal. & Apoſtol. bened.* Ad aures regias nequaquam ambigimus perueniſſe iamdudum, quòd in tantum permittente Deo ſecundum multam iudiciorum ſuorum abyſſum præualuerunt contra pietatem impietas, & tenebræ contra lucem, vt ille Chriſti athleta intrepidus, illa turris fortitudinis, illud mu-

nimen fidei Chriſtianæ, ille videlicet Comes inclytus Montis-Fortis machinis Tho- A
loſanorum corruerit impiorum. In cuius ruina ita erecta ſunt confringenda cornua
ipſorum, & complicum eorumdem, vt ad eradendum, quod abſit, de rerta ſtirpem
Comitis memorati, ac totam gentem Francorum in illis partibus conſiſtentem, ac-
citis vndique viribus ſe accingant. Vnde proculdubiò graue illis videtur periculum
imminere, niſi ſuccurſum habuerint feſtinatum. Contra quos ſi, quod abſit, præ-
ualeret fautio impiorum, fides & pax in partibus illis generale paterentur naufra-
gium, & regnum Franciæ non ſolùm damnum irreparabile, verum etiam oppro-
brium incurreret ſempiternum: cùm idem Comes à te in feudum terram illam pro
magna parre teneret, & quicquid ibi actum eſt in exterminium hæreticæ prauitatis,
& reſtaurationem fidei Chriſtianæ, per ſuas & regni tui vires præcipuè liqueat eſſe
factum. Nos igitur inualeſcentibus malis validioribus ſatagentes obuiare remediis,
fideles eiuſdem regni ad ſuccutſum dilecti filij Nobilis viri ALMARICI primogeniti
dicti Comitis, ac aliorum qui cum eo decertant pro defenſione fidei Chriſtianæ,
per innouatas indulgentias excitamus. Specialiter exhortantes cariſſimum in Chri-
ſto filium noſtrum LVDOVICVM primogenitum tuum, vt ad illorum ſubſidium, imò
ad defenſionem fidei Chriſtianæ ſe accingat viriliter & porenter, ſibi & iis qui ſe- B
cum ibunt illam indulgentiam concedendo, quæ conceſſa eſt proficiſcentibus in
ſubſidium terræ ſanctæ: plenam videlicet veniam peccatorum, de quibus vetè con-
triti fuerint & confeſſi. Verùm, quia hæc ſpecialirer ex tuo nutu dependent, Se-
renitatem tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, quatinus pro tui
regni gloria & honore, pro ipſius reuerentia IESV Chriſti, pro zelo fidei Chriſtia-
næ, pro tuorum remedio peccatorum, cùm peccemus omnes, & Dei miſericordia
egeamus; eundem primogenitum tuum illuc cum digno te ac illo ſtudeas & feſti-
nes dirigere apparatu, aut aliàs ſecundum quod Celſitudinis tuæ prudentia expe-
dire cognouerit, cum effectu ſuccurras negotio memorato, quod in antiquum chaos
abſque ambiguitate relabitur, niſi ſpecialiter per diuinam & tuam potentiam ſu-
ſtentetur. Nos autem de Dei miſericordia, & beatorum Petri & Pauli meritis con-
fidentes, eandem ribi concedimus indulgentiam, ſi iamdictum primogenitum tuum
illuc cum digno deſtinaueris Comitatu: aut ſaltem aliàs ſecundum quod magnitudi-
nem tuam decet ſuccurreris negotio ſæpedicto. Datum Laterani II. Idus Augu-
ſti, Pontificatus noſtri anno III.

Domino LODOVICO *filio Regis Francorum.*

III.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio Nobili viro* LVDOVI- C
CO *Illuſtris Regis Francorum primogenito ſal. & Apoſtol. bened.* Ad autes tuas
nequaquam ambigimus perueniſſe, &c. *Vt in præcedenti, paucis duntaxat verbis im-
mutatis.* Datum Laterani Id. Auguſti, Pontificatus noſtri anno III.

Philippo Regi Francorum Illuſtri.

IV.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei cariſſimo in Chriſto filio* PHILIP-
PO *Regi Francorum Illuſtri ſal. & Apoſtolicam bened.* Cùm pro negotio pacis
& fidei, quod geritur in partibus Tholoſanis magna facere ſecundum magnificen-
tiam tuam incæperis, vigili curâ tibi eſt prouidendum, ne bonum quod incæpiſti
ſpe retributionis æternæ reſpectus denigret & minuat commodi temporalis. Ac-
cepimus ſiquidem quòd Tholoſani & eorum complices ad faciendam nouam con-
ceſſionem de Comitatu Tholoſano & circumadiacentibus terris re multimodis in-
ducere moliuntur. Quod eſſet contra ſtatuta Eccleſiæ ſuper hoc dudum facta, &
etiam contra honeſtatem tuam, cùm prædicta conceſſeris claræ memoriæ SIMONI
Montis-Fortis Comiti, & dilecto filio Nobili viro AMALRICO Comiti Tholo-
ſano. Excellentiæ quidem tuæ prudentia plenè, vt credimus, cognoſcit & videt,
ipſos Tholoſanos & eorum complices ad id ſpecialiter & principaliter tendere, vt
apparatum

A apparatum quem feciſti pro iam dicto negotio, quod abſit, valeant impedire. Quia verò ſine graui ſcandalo & diſpendio tuæ ſalutis & famæ non poſſes nouam conceſſionem facere de prædictis, vel differre promotionem præfati negotij, pro quo tantum apparatum noſceris iam feciſſe, plenam habemus fiduciam, quòd tuæ magnitudinis circumſpectio hæc attendens, ſe non ſinet ſeduci prædictorum verſutiâ malignorum, nec maculam iſtam in gloria tua pones, per quam proculdubio multum obfuſcaretur titulus tuæ laudis, & tuorum minueretur cumulus meritorum. Ex abundanti tamen Regiæ ſublimitatis conſtantiam ſollicitandam duximus & hortandam, quatinus in hoc facto habens præ oculis ſolum Deum, te à prædictis circumueniri fallacibus non permittas: ſed viâ Regia gradiens more tuo, nullius mundanæ vtilitatis obiectu declines ad dexteram vel ſiniſtram. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, Idus Maij, Pontificatus noſtri anno III.

Tholoſano, Carcaſſonenſi, & alijs Epiſcopis, pro ſubſidio negotij Ieſu Chriſti.

V.

B HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabilibus fratribus Tholoſano Carcaſſonen. Bigorritanen. & Conuenarum Epiſcopis ſal. & Apoſtol. benedictionem.* Cùm ad ſubuentionem fidelium, qui contra peruerſores fidei Chriſtianæ decertant in partibus Tholoſanis, fideles alios de mandato noſtro ſollicitè animetis: vt labor noſter fructum poſſit vlteriorem afferre, præſentium vobis auctoritate concedimus, vt in locis, in quibus vos huiuſmodi officium exercere contigerit, eis qui pro iniectione manuum violenta, vel etiam pro incendiis excommunicati habentur, ſi contra inimicos fidei ſupradictos ire voluerint, poſtquam paſſis iniuriam ſatisfecerint competenter, abſolutionis beneficium vice noſtra impendere valeatis iuxta formam Eccleſiæ conſuetam: niſi forſan aliquorum eſſet ita grauis & enormis exceſſus, quòd meritò eſſent ad ſedem Apoſtolicam deſtinandi. Concedimus etiam, vt ſi qui pœnitentiâ ſiue voto ad laborem alicuius peregrinationis aſtricti, ad ſuccurſum ire voluerint fidelium prædictorum, vobis liceat peregrinationes ipſorum in laborem huiuſmodi commutare, Hieroſolymitana peregrinatione duntaxat excepta, à qua nullum aſtrictum ad illam propter hoc volumus excuſari. Datum Laterani XI. Kal. Febr. Pontificatus noſtri anno III.

Cardinali ſuper Eccleſiis incaſtellatis.

VI.

C HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio B. tituli ſanctorum Ioannis & Pauli Presbytero Cardinali Apoſtolicæ ſedis Legato ſal. & Apoſt. bened.* Præſentium tibi auctoritate mandamus, quatinus Eccleſias tuæ largitionis incaſtellatas excaſtellari facias, & incaſtellari de cetero non permittas. Contradictores per cenſuram Eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita compeſcendo. Datum Laterani idus Martij Pontificatus noſtri anno III.

Confirmatio totius terræ Albigenſis, pro Domino Amalrico.

VII.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilecto filio nobili viro* AMALRICO *Comiti Tholoſano ſal. & Apoſtolicam benedictionem.* Iuſtis petentium deſideriis dignum eſt nos facilem præbere conſenſum, & vota quæ à rationis tramite non diſcordant effectu proſequente complere. Sanè in Regeſtis bonæ memoriæ INNOCENTII Papæ prædeceſſoris noſtri perſpeximus contineri, quòd ipſo Biterrenſes Carcaſſonenſes & Albienſes ciuitates, ac alias Hæreticorũ terras, quas Dominus tradidit in manibus inclytæ recordationis patris tui, ac exercitus Chriſtiani, eidem patri tuo, cui principes eiuſdem exercitus cum conſilio Legatorum Apoſtolicæ ſedis illas regendas commiſerant, nec dum heredibus eius in fide Catholica & deuotione ſedis Apoſtolicæ permanentibus confirmauit. Principalium dominorum, & aliorum ſi quibus fortè competit, iure ſaluo; exceptis Hæreticis & fautoribus, credentibus,

defenſoribus, & receptatoribus eorumdem. Eodem patre tuo tres denarios per ſingulas domos eiuſdem terræ annualiter Romanæ Eccleſiæ promittente: ad iudicium quòd terras illas ipſas in deuotione Apoſtolicæ ſedis & ſancta Religione conſeruare de cetero diſponebat. Idem etiam prædeceſſor noſter ſtatuit in Concilio generali, vt terra quam Cruce-ſignati obtinuerunt aduerſus Hæreticos, credentes, fautores, & receptatores eorum, cum Monte-albano atque Tholoſa, dimitteretur atque concederetur, ſaluo Catholicorum per omnia iure virorum, mulierum, & Eccleſiarum, Comiti memorato; vt eam ab illis teneret, à quibus eſt de iure tenenda. Nos igitur tuis iuſtis precibus inclinati, terras, quas ipſi patri tuo & heredibus eius dictus prædeceſſor noſter noſcitur confirmaſſe, ad eius exemplar tibi ac hæredibus tuis auctoritate Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus. Quòd verò de aliis concedendis & dimittendis eidem patri tuo ordinauit in Concilio generali, circa te ac hæredes tuos habere decernimus robur perpetuæ firmitatis. Nulli ergò omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Laterani XVI. Kal. Septembris Pontificatus noſtri anno III. B

Aliæ eiuſdem Honorij litteræ ad ipſum Amalricum iiſdem verbis conceptæ. Laterani III. Non. Iunij, Pontificatus anno V.

Philippo Regi Francorum.

VIII.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei cariſſimo in Chriſto filio* PHILIPPO *Regi Francorum Illuſtri ſal. & Apoſtol. benedictionem.* Ex eo coniicitur te ad ſuccurrendum negotio fidei & pacis in partibus Tholoſanis magnum iuxta magnificentiam tuam propoſuiſſe facere apparatum, quòd interim protectionem ac tutelam Apoſtolicæ ſedis tibi ac tuis dignanter expoſcere voluiſti, qui non ſolùm tua, ſed etiam aliena brachij tui potentiâ protegis & tueris. Nos igitur Regiæ petitioni benignum impertientes aſſenſum, perſonam & regnum tuum cum omnibus iuribus & pertinentiis ſuis, necnon perſonas & terras fidelium tuorum & aliorum, per quos ſuccurres negotio memorato, ſub ſpeciali Apoſtolicæ ſedis protectione ac defenſione ſuſcipimus, & ea tibi ac illis firma & illibata permanere ſancimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ protectionis & conſtitutionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Laterani, Non. Septembr. Pontificatus noſtri anno III. C

Ingerranno de Cociaco.

IX.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilecto filio nobili viro* INGERRANNO DE COCIACO *ſal. & Apoſtolicam benedictionem.* Sacroſancta Romana Eccleſia deuotos & humiles filios ex aſſuetæ pietatis officio propenſiùs diligere conſueuit: & ne prauorum hominum moleſtiis agitentur, eos tanquam pia mater ſuæ protectionis munimine confouere. Cùm igitur tanquam bonus Chriſti athleta ſigno viuificæ crucis aſſumpto in ſubſidium exercitus fidei orthodoxæ ad expugnandum Albigenſes Hæreticos iam pluries laboraris, nos tuis poſtulationibus inclinari, perſonam, familiam, terram, & omnia bona tua, quæ in præſentiarum rationabiliter poſſides, ſub beati Petri & noſtra protectione ſuſcipimus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ protectionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Reate XIII. Kal. Octobris Pontificatus noſtri anno IV.

Archiepiſcopis

A

Archiepiſcopis Franciæ.

X.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabilibus fratribus Archiepiſcopis
& Epiſcopis, & dilectis filiis Abbatibus, Prioribus, & Clericis omnibus per re-
gnum Franciæ conſtitutis, ſal. & Apoſtolicam benedictionem.* Deo, in cuius manibus
ſunt corda Regum, gratiarum referimus actiones, quòd cariſſimus in Chriſto filius
noſter PHILIPPVS Rex Francorum illuſtris, antequam noſtræ litteræ, quibus
Regiam incitare magnificentiam ſtudebamus ad perfidorum Tholoſanotum & ſuo-
rum complicum malitiam comprimendam, ſibi fuerint præſentatæ; ipſe diuino
ſpiritu incitatus id aſſumpſit propoſitum faciendi, ſicut ipſius litteræ nobis exhi-
bitæ declarant. Sanè quòd idem Rex per eaſdem litteras poſtulauit, vt de viceſima
regni ſui & aliis collectis & colligendis ibidem huic ſubuenire negotio curaremus,
animum noſtrum quaſi quadam perplexitate perſtrinxit. A principio enim Ponti-
B ficatus noſtri ſtatuimus, vt tam ipſius regni quàm aliorum viceſima colligeretur in
ſingulis dioceſibus, & per Epiſcopum loci ſi eſſet Cruce-ſignatus, alioquin per
alios Cruce-ſignatos ipſius dioceſis fideles & idoneos vltra mare ferretur, viris ne-
gotio terræ ſanctæ vtilibus eroganda: ne ſi aliter feciſſemus, videri potuiſſet ali-
quibus, quòd eam vel aliquam partem eius noſtris vellemus vſibus applicare. Quod
non ſolum facere nullatenus cogitauimus, verum etiam cameram noſtram exau-
ſimus pro ipſius negotio terræ ſanctæ vltra XX. marcharum millia expendendo.
Nobis igitur ſuper prædicti Regis petitione ac eodem ſtatuto ſollicitè meditanti-
bus, valdè periculoſum viſum eſt, & detractioni obnoxium, pecuniam iamdictæ
Terræ ſanctæ negotio deputatam in alios vſus conuertere, ipſamque Terram ſan-
ctam eadem pecunia quodammodo defraudare. Sed rurſum cogitantibus in quan-
tam confuſionem negotium pacis & fidei relabitur in partibus Tholoſanis & con-
uicinis, niſi eidem potenter in inſtanti articulo ſuccurratur; grauiſſimum viſum eſt
negotium illud tantis rerum & perſonarum diſpendiis hactenus procuratum Apo-
ſtolico auxilio deſtituere: præſertim cùm negotij iamdicti promotio ad honorem
pertineat regni ſui, quod Deo teſte diligimus præ cæteris regnis mundi: & ille,
qui ad quæ vult corda Regum inclinat, propoſitum ſuccurrendi eidem negotio
ipſi Regi dignatus fuerit inſpirare. In hac ergo quaſi quadam concertatione viam
mediam eligentes, ſic duximus prouidendum, vt videlicèt excepta viceſima illa-
rum dioceſum, quarum Epiſcopi ſunt in partibus tranſmarinis, vel illuc eundi iter
ſunt vſque ad feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ proximum aggreſſuti, ſaluis etiam
conceſſionibus, quas quibuſdam Epiſcopis & Baronibus Cruce-ſignatis, ſiue qui-
C buſlibet aliis fecimus de viceſima terrarum ſeu Eccleſiarum ſuarum, ac viceſima Cru-
ceſignatis iam tradita, vt per eos vltra mare feratur, ipſius Terræ ſanctæ ſuccurſui
remanente: tota alia viceſima dicti regni, Narbonenſi & Auxitanenſi Prouinciis
duntaxat exceptis, tam collecta quàm etiam colligenda, nec non pecunia trunco-
rum, & pro votorum redemptione donata & donanda de cetero æqualiter diuida-
tur; & medietate ad ipſius terræ ſubſidium deſtinata, reliqua iuxta petitionem Re-
gis eiuſdem in prædicto negotio expendatur. Ad eam autem colligendam, & vt
prædiximus diuidendam, venerabiles fratres noſtros Nouiomenſem & Meldenſem
Epiſcopos, & dilectum filium Abbatem Ciſtercienſem duximus deputandos; qui
vna medietate iam dictæ terræ ſubſidio reſeruata, reliquam memorato Regi aſſi-
gnare procurent, prout expediens viderint, in ſtipendiarios & alias vtilitates nego-
tij largiendam. Ideo vobis vniuerſis & ſingulis per Apoſtolica ſcripta in virtute
obedientiæ diſtrictè præcipiendo mandamus, quatinus viceſimam ipſam præfatis
Epiſcopis & Abbati, vel quibus etiam hoc onus duxerint iniungendum, ſine diffi-
cultate ac diminutione qualibet aſſignetis: ſcientes nos exercendi cenſuram cano-
nicam in rebelles dediſſe eis per noſtras litteras poteſtatem. Datum Laterani Non.
Septembris Pontificatus noſtri anno III.

 A

Domino Philippo Regi Francorum.

XI.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei cariſſimo in Chriſto filio* PHILIPPO *Regi Francorum illuſtri ſal. & Apoſtol. benedictionem.* Deo, in cuius manibus ſunt corda Regum, gratiarum referimus actiones, &c. *vt in præcedenti vſque ad hæc verba,* in ſtipendiarios & alias vtilitates negotij largiendam. *deinde ſequitur.* Decimam quoque redditunm dilecti filij nobilis viri LVDOVICI primogeniti tui, ac vicesimam illorum qui cum eo Angliam intrauerunt, quam de mandato Legati noſtri tenentur per biennium mittere vltra mare, huic negotio totaliter deputamus. Ita quòd illi eam ſibi retineant, qui perſonaliter ſubierint hunc laborem: alij verò eam ſibi aſſignent in ſubuentionem prædicti negotij conuertendam. Concedimus etiam vt ij, qui eidem primogenito tuo, non intrando Angliam, ſed alias ei præſtando fauorem, propter hoc excommunicationis vinculum incurrerunt, ſi ad ſuccurſum prædicti negotij perſonaliter ire voluerint, vel ſaltem bellatorum B aut pecuniæ iuxta facultates ſuas competens ſubſidium deſtinare, ab Epiſcopis ſuis, & etiam ab illis, quibus commiſſum fuerit officium prædicandi, poſſint beneficium abſolutionis recipere iuxta formam Eccleſiæ conſuetam. Porrò, per venerabilem fratrem noſtrum Agatenſem Epiſcopum Apoſtolicas deſtinauimus indulgentias omnibus qui in perſonis aut rebus ſuccurſum præſtiterint negorio ſæpedicto, quas in ſuo robore volumus permanere. Ad hæc, quia in Arelatenſi, Viennenſi, Narbonenſi, Auxitanenſi, Ebredunenſi & Aquenſi, Prouinciis pauci ſunt Cruce-ſignati pro ſubſidio Terræ ſanctæ, illarum vicesimam totaliter deputamus negotio memorato, per manus dilectorum filiorum noſtrorum beati tituli ſanctorum Ioannis & Pauli Preſbyteri Cardinalis, Apoſtolicæ ſedis Legati, & nobilis viri Amalrici Comitis Tholoſani, in ipſius vtilitatem negotij conuertendam. Monemus igitur Celſitudinem tuam & obſecramus in Domino, quatinus adhoc fidei & pacis negotium, quod per tuas & regni tui vires hactenus promotum eſſe dinoſcitur, intendas ſic magnificè ac potenter, quòd magnificentia regni tui per hoc ſpecialiter enarretur in litteris, & in cælis æterna tibi præmia referuentur. Datum Laterani VII. idus Septembris, Pontificatus noſtri anno III.

Domino Regi Francorum.

XII. C

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio* PHILIPPO *Regi Francorum illuſtri ſal. & Apoſtolicam benedictionem.* Etſi cuncti debeant dolere fideles, quod negotium fidei, pro quo in Prouinciæ partibus tanto tempore laboratum eſt, quaſi iam penitus corruit: nobis tamen & tibi præ ceteris eſt dolendum, quia ſicut negotium ipſum ſpecialiter per ſtudium noſtrum & vires regni tui profecerat; ſic eius ruina ſpecialiter in opprobrium noſtrum & tuum manifeſtè redundat. Quare vtrique noſtrûm ſummo eſt ſtudio innitendum, vt idem negotium diuino præeunte auxilio releuetur. Ad quod nos mente ſollicita intendentes, ac volentes tam honori tuo quàm regni tui vtilitatibus paterna ſollicitudine prouidere, venerabilibus fratribus noſtris Remenſi, Senonenſi, & Bituricenſi Archiepiſcopis in regno ipſo legationis officium diſtinctè commiſimus, vt fideles ad ſubuentionem ipſius negotij ſecundum datam ſibi à Deo prudentiam ſtudeant exhortari, & tam indulgentiis quàm modis aliis quibus expedire viderint animare. Quia igitur huiuſmodi factum quaſi totum ex magnificentia tua pendet, Excellentiam tuam rogamus, obſecramus in Domino IESV CHRISTO, ac tibi in remiſſionem iniungimus peccatorum, quatinus non diffidens de eo quòd negotium ipſum grauiter cecidiſſe videtur; ſed potiùs de diuina virtute confidens, ad ipſius releuationem magnificè ac potenter exurgas, cùm per hoc tibi temporalem honorem compares, & æternum. Et ſic tuum ſpeciale ſit ipſum negotium, vt etiamſi

nos

A nos illud relinqueremus, quod abſit, tibi tamen non ſit aliquatenus relinquendum. Præfatis ergo Archiepiſcopis in iis, quæ pro ſæpedicti releuatione negotij duxerint prouidenda, diligenter aſſiſtens, & acquieſcens eorum ſalubribus monitis & conſiliis tanquam noſtris, ita te habere ſtudeas in hoc facto, quòd tibi & regno tuo cedat ad gloriam & honorem. attendens quòd ad id etiam de iure teneris, cùm Princeps teneatur purgare malis hominibus terram ſuam ſecundum canonicas & legitimas ſanctiones. Datum Laterani IV. Non. Iunij, Pontificatus noſtri anno V.

Philippo Francorum Regi Illuſtri.

XIII.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei cariſſimo in Chriſto filio* PHILIPPO *Regi Francorum illuſtri ſal. & Apoſtol. benedictionem.* Quantò negotium fidei videtur in partibus Albigenſium grauiùs cecidiſſe, tantò ampliùs expedit, vt magnificè ad eius releuationem intendas, & maiorem inde poſſis laudem & gloriam B apud Deum & homines promereri. Ideóque Serenitatem tuam monemus, rogamus, & obſecramus in Domino Ieſu Chriſto, quatinus ad releuandum ipſum negotium ſtudium & operam ſic impendas, quòd ex hoc aſſequaris laudes hominum in præſenti, & à Deo præmium in futuro. Datum Laterani, Kal. Februarij, Pontificatus noſtri anno VI.

Carta G. Cardinalis Portuenſis.

XIV.

G... *miſeratione diuina Portuenſis & ſanctæ Ruffinæ Epiſcopus, Apoſtolicæ ſedis Legatus, vniuerſis Chriſti fidelibus, ad quos præſentes literæ peruenerint ſalutem in Domino.* Cùm nemini ſua liberalitas debeat eſſe damnoſa, ad veſtram vniuerſitatis notitiam duximus perueniendum, quòd omnes terræ & redditus, quos Illuſtris vir A. Dux Narbonenſis Comes Tholoſæ & Dominus Monris-fortis, & tam Barones ſui quàm milites, contulerunt vel conferent Ordini fidei Ieſu Chriſti in partibus Narbonenſibus conſtituto liberè redibunt ad ipſum Comitem & ad alios collatores. In huius autem rei teſtimonium præſentes literas ſigilli noſtri munimine duximus corroborandas. Actum Carcaſſonæ, anno Domini M.CC.XX. Nonas. Februarij.

Domino Ludouico Illuſtri Regi Francorum.

C XV.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei cariſſimo in Chriſto filio* LVDOVICO *illuſtri Regi Francorum ſal. & Apoſtolicam benedictionem.* Cùm Reges & Principes Chriſtiani propter Eccleſiam matrem ſuam, ex qua ſpiritualiter nati ſunt, & quam à Chriſto vt eam temporibus ſuis foueant ſuſcêpere tuendam, Deo teneantur reddere rationem; graue nimis debes gerere ac indignum, quòd intra terminos regni tui, videlicet in partibus Albigenſium Hæretici manifestè ac intrepidè impugnant Eccleſiam, fidem Chriſtianam euacuant, & dilacerant ipſum Chriſtum. Certè Nabuchodonoſor Rex decreuit, dicens, *Quicúmque dixerint blaſphemiam in Deum Sidrac, Miſac, & Abdenago, in interitu erunt, & domus eorum in diſperſione.* Si ergo taliter fuit Rex alienigena, ne deberet Deus Iſrael blaſphemari commotus, tu Regum Chriſtianiſſime, deuotiſſimorum Principum ſucceſſor & hæres, cum quo deuotio Chriſtiana coaluit, euacuari fidem noſtram, lacerari Chriſtum, & Eccleſiam diſſipari à talibus patieris? denique ſi poteſtates ſeculi, & Rectores raptores perſequuntur & fures, tu qui regni ſolium obtines terram tuam Hæreticis, qui animas precioſiores cunctis ſubſtantiis furantur & rapiunt, non purgabis. Sanè præceptum à Domino legitur, *Si audieris in vna ex ciuitatibus, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, inhabitare illic dicentes, eamus & ſeruiamus diis alienis quos non noſtis, pones illos in ore gladij, & igni ciuitatem incendes.* Nimirum etſi pro immenſis ſuſceptis

DDdd iij

in hoc ſeculo beneficiis, Deo, à quo eſt omne datum optimum, & omne donum A
perfectum, tenearis in multis; ad hoc tamen illi reputare te debes fortiùs obligatum, vt pro ipſo in fidei ſubuerſores à quibus blaſphematur, animoſus inſurgas, & pro Catholica puritate, quam de partibus illis attendentes dæmoniorum doctrinis eieciſſe noſcuntur, viriliter te opponas. Porrò non abſque dolore cordis & graui mentis amaritudine recolere poſſumus, quòd cùm ad extirpandam indè peſtem Hæreticam multis ſit perſonarum & rerum diſpendiis laboratum, penè omnia in confuſionem antiquam, populi Chriſtiani peccatis exigentibus, ſunt reducta; & ille, qui felicibus inuidet actibus, ſic armauit in Antichriſti præambulos partes ſuas, vt diffundentibus illis intrepidè ac latiùs praui dogmatis ſui virus, verendum eſt plurimum ne ipſorum veneno regnum tuum in fide ac deuotione præ aliis radicatum, cui Dominus benedixit, inficiant, & ex hoc contra totam Eccleſiam tanquam in principaliori parte concuſſam noua perſecutio excitetur. Multo ergo deſiderio expectantes, vt per te Catholicum Principem, & Catholicorum Principum ſucceſſorem impiis eorum conatibus celeriter obuietur, ne illud modicum terræ quod adhuc tenent Catholici amittatur, & peſtis huiuſmodi Regnum Franciæ maculet cui iam apertè ſuos expandendo laqueos appropinquat: Celſitudinem Regiam B
monemus, rogamus, & obſecramus in Domino, quatenus zelo vt decet fidei & deuotionis accenſus, oblatis Deo tuæ coronationis primiciis, cauſam huiuſmodi, quæ Chriſti eſt, tibi, per quem poſt Deum poſſe feliciùs agi extimatur, aſſumas; procerto ſecurus, quòd ſuper hoc licèt multum Romana Eccleſia laborauerit, non ſolùm ſpirituale, ſed temporale auxilium in perſonis & rebus quod potuit impendendo; nihilominus tamen parati nos ſumus adhuc & laborem aſſumere, & conſilium & auxilium impartiri. Cùm autem hic negotium ſummæ pietatis ſe ingerat, & ex eo videatur agi etiam cauſa tua, quòd peſtis ipſa loca iam tibi vicina venenat, citò, cariſſime fili, Chriſto & Eccleſiæ potenter & patenter prout Dominus tibi poſſe tribuit, in hac parte ſuccurras. Nam poteſtatem propterea ſuſcepiſti, vt per te perſecutores Eccleſiæ temporaliter, quod ipſa non poteſt facere, conterantur. Et quidem ſi, prout confidimus, Chriſti & fidei orthodoxæ opprobria in te cadunt, vt zelum ſicut potes habeas tantam iniuriam vindicandi: quod quippe Regis honori expedit, ne defectui tuo tantam fidei ſubuerſionem contingeret imputari. Speramus in eo, qui pueri propoſitum prouehit, & conſilium diſſipat peccatorum, quòd negotium in manu tua proſperabitur, & magnitudo tuæ deuotionis & fidei contritis Hæreticis clariùs elucēſcet. Ceterùm cùm, ſicut intelleximus, nobilis vir ALMARICVS Comes Tholoſanus quicquid iuris habet in terra tibi ſit offerre paratus in dominio tuo, illud accipias à te ac heredibus tuis liberè deinceps & quietè iure perpetuo poſſidendum. Ad hæc pro certo noueris, quòd RAYMVNDVM quondam Tholoſanum Comitem & filium eius cum eorum fautoribus dudum excommunicauimus, nec ad emendationem licèt benignè ammoniti reuertuntur, ſed C
contumaciter in ſua malitia perſeuerant. Venerabiles verò fratres noſtros Archiepiſcopum Bituricenſem, & Lingonenſem & Siluanectenſem Epiſcopos, qui de tuo regno exiſtunt, & tibi fauorabiles credimus & deuotos, & tui non dubitamus honoris exiſtere zelatores, ſpecialiter propter hoc ad tuam duximus præſentiam deſtinandos quibus ſolita benignitate ſuſceptis, oblatam tibi per eos, quibus in virtute obedientiæ huiuſmodi onus iniunximus, noſtram & Eccleſiæ petitionem tam neceſſariam affectuosè & efficaciter ſtudeas exaudire. Datum Laterani XIX. Kal. Ianuarij, Pontificatus noſtri anno VIII.

Super litteris exponendis Domino Regi.

XVI.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabilibus fratribus.. Archiepiſcopo Bituricenſi & ... Lingonenſi, & ... Siluanectenſi Epiſcopis ſal. & Apoſt. bened.* Fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, & in virtute obedientiæ diſtrictè præcipimus, quatinus ad cariſſimum in Chriſto filium noſtrum LVDOVICVM Regem Francorum Illuſtrem cum litteris, quas ſuper facto Albigen. per vos ei præſentari volumus, perſonaliter accedatis. Quem, aperte ſibi per lectis & fideliter expoſitis

A poſitis literis ſupradictis, quarum tenorem vobis, fratres Biturjcenſis & Lingonenſis, conſtitutis in noſtra præſentia dedimus, ad faciendum quod ſuper hoc de fratrum noſtrorum conſilio ab ipſo requirimus, tam diligenter quàm efficaciter inducere procuretis; ita quòd apud Deum & ſedem Apoſtolicam de diligentia debeatis meritò commendari. Datum Laterani II. Idus Decembris, Pontificatus noſtri anno VIII.

Domino Ludouico Illuſtri Regi Francorum.

XVII.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio* LVDOVICO *Regi Francorum Illuſtri ſal. & Apoſtol. bened.* Petitionibus, quas per venerabiles fratres noſtros Archiepiſcopum Bituricenſem, & Lingon. & Carnotenſem Epiſcopos nobis tuæ Serenitatis deuotio deſtinauit, à nobis & fratribus noſtris multa diligentia ſicut expoſcebat negotij magnitudo diſcuſſis; ita quòd finali
B tractatu habito ſuper illis, præfati Epiſcopi iam iter arripuerant ad te, cum noſtris litteris reuertendi, ipſo Archiepiſcopo, qui pro quibuſdam negotiis ſuis apud Apoſtolicam ſedem remanſerat, adhuc in noſtra præſentia conſtituto, ſuperuenerunt ſolemnes nuncij cariſſimi in Chriſto filij noſtri FREDERICI Illuſtris Romanorum Imp. ſemper Auguſti, & Regis Siciliæ, nobis per ipſos nuncios & Imperiales litteras exponentis feruens deſiderium, quod ei de terræ ſanctæ ſuccurſu Dominus inſpirauit, ac poſtulantis inſtanter, vt cùm ipſe Reges & Principes Chriſtianos ad id animare ſtudeat Imperialibus largitionibus & promiſſis, ſicut pleniùs colligere poteris ex tenore litterarum ipſarum, quem tibi per venerabilem fratrem noſtrum G. Portuenſem Epiſcopum Apoſtolicæ ſedis Legatum curauimus deſtinare, nos quoque vniuerſos Chriſti fideles exhortationibus & indulgentiis Apoſtolicis ad idem excitare negotium ſtuderemus. Prædictum ergo Legatum ad te cum feſtinantia dirigentes, tuæ Serenitatis deuotionem & magnificentiam rogamus, monemus, & obſecramus per aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti, qui pro te morti crucis tradidit ſemetipſum, quatinus cùm pro certo credatur, quòd nobilis vir R. filius quondam R. Comitis Tholoſani magnitudinis tuæ potentiam adeò reformidat, quòd ſi cognouerit te contra eum ex animo velle totis viribus tuis vti, eas expectare aliquatenus non audebit; ſed mandatis Eccleſiæ, quibus, & vtinam vera deuotione ſe offert, parebit iuxta tuæ beneplacitum voluntatis, ipſum regiis commonitionibus & comminationibus efficaciter inducere ſtudeas ad pacem cum Deo & eius Eccleſia veraciter faciendam. Ita quòd & terra purgetur hæreticis, & Eccleſiis ac viris
C Eccleſiaſticis congruè ſatisfiat de damnis & iniuriis hactenus irrogatis, & prouideatur libertati Eccleſiaſticæ in futurum, & honori dilecti filij nobilis viri A. Comitis Tholoſani, qui, ſicut & claræ memoriæ S. Pater eius, pro ſeruicio Dei & Apoſtolicæ ſedis expoſuit ſemetipſum, propter quod ſibi non poſſumus aliqua ratione deeſſe, in ipſa pace quantum fieri poterit deferatur. Quod ſuper hoc inueneris nobis celeriter reſcripturus. Si enim hoc feceris, vt de rerum diſpendio taceamus, multis eris cauſa ſalutis animarum & corporum. Ac remouendo impedimentum huiuſmodi diſcordiæ, quod multum poteſt officere negotio terræ ſanctæ, quaſi inæſtimabiliter eiuſdem terræ ſubſidio prouidebis. Nec ex hoc maiores potes aſſequi titulos laudis & gloriæ, quàm ſi præfatum nobilem ad viam ab initio, & ad Apoſtolicæ ſedis mandatum ſolo potentiæ tuæ terrore feceris ſine bellico ſtrepitu & ſanguinis effuſione redire. Depoſcimus igitur Serenitatem tuam precibus cumulatis, quatinus eundem Legatum tanquam perſonam noſtram digna te ipſo deuotione recipiens; ſic eidem, immò veriùs nobis in ipſo, ſuper præmiſſis intendas, quòd tibi proueniat ad incrementum gloriæ temporalis pariter & æternæ. Iis autem, quæ idem Legatus ex parte noſtra tibi dixerit, ſuper treugis inter te ac Illuſtrem Regem Angliæ innouandis, adhibeas plenam fidem. Datum Laterani II. Non. Aprilis, Pontificatus noſtri anno VIII.

 A

Domino Ludouico Illuſtri Regi Francorum.

XVIII.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei cariſſimo in Chriſto filio* LVDOVICO *Illuſtri Regi Francorum ſal. & Apoſtol. bened.* Dignas Deo laudes, & tibi gratiarum actiones immenſas referimus, quòd ſicut venerabilis frater noſter Portuenſis Epiſcopus coram nobis & fratribus noſtris propoſuit, prædeceſſores tuos non minus Chriſtiana deuotione quàm genere imitando, in ipſis tuæ coronationis initiis quantacumque tibi ſollicitudo incumberet, Chriſti negotium proprio, & communem vtilitatem priuatæ præponens, ſuper facto Albigenſium Chriſtianiſſimi Principis oſtendiſti, prout iniuria fidei orthodoxæ te augit, affectum: proteſtando quòd potiùs defectum in tua cauſa ſuſtinere volebas, quàm idem negotium tuis ei non ſubuenientibus diſpendium pateretur. Vnde Prælatis, & aliis, qui ſe occaſione facti tui ab ipſius ſubuentione negotij retrahebant, facilem & benignam tribuiſti licentiam eidem negotio, relicto tuo, perſonaliter intendendi. Denique affectus ipſius magnitudine te ad producendum illum in actum ſicut decuit impellente, decem milia marcarum argenti de elemoſyna inclytæ recordationis PHILIPPI patris tui ad negotij eiuſdem ſubſidium tranſmiſiſti. Quare de tua Serenitate confidimus & ſperamus, quòd ille, qui ad hoc tam promptè tuum animum excitauit, faciet etiam, quòd ſicut per alias literas à tua ſublimitate requirimus, tibi aſſumes ipſum negotium, & illud ad laudem ſui nominis, & tui honoris & ſalutis augmentum feliciter proſequeris. Et quidem non credimus te aliquid aliud agere poſſe ad præſens, vnde diuinam & Apoſtolicæ ſedis gratiam faciliùs aſſequaris, vel quod magis ad regni tui ſtatum pertineat & honorem. Ceterùm, vt efficaciùs atque libentiùs poſſis intendere negotio IESV Chriſti, treugas inter te ac cariſſimum in Chriſto filium noſtrum Illuſtrem Regem Angliæ intendimus prorogare. Datum Laterani, Idus Decembris, Pontificatus noſtri anno VIII. B

Archiepiſcopo Rhemenſi, & Epiſcopo Syluanectenſi.

XIX.

HONORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Venerabilibus fratribus, Archiepiſcopo Rhemenſi, & Epiſcopo Syluan. ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Pro captiuis & afflictis quaſi iugiter generalis orat Eccleſia & nos qui ei licet immeriti præſidemus, captiuitatis incommoda patientibus non compari nequeuntes, tantò ad liberationem ipſorum libenter interponimus partes noſtras, quantò captiuantibus & captiuis, vel potiùs liberatis & liberantibus nos conſulere ſalubriùs arbitramur. C Quare licet alieno intuitu cariſſimo in Chriſto filio noſtro LVDOVICO Illuſtri Regi Francorum preces dirigamus ad præſens; ex eo tamen quòd perſonam eius ſpeciali prærogatiua dilectionis, & gratiæ amplexantes, ipſum ſecundum vtrumque hominem proficere affectamus, ea quæ ad ſalutem animæ ſuæ ac gloriam regiæ dignitatis perueniunt ſtudioſè intendimus ſuadere, ipſum ad manſuetudinem precibus & monitis inuitando, ſcientes quòd exaltat manſuetos Dominus in ſalutem. Et ſapiens filium ammonens ait, *in manſuetudine fili opera tua perfice, & ſuper hominum gloriam dirigeris.* Sanè intellecto quondam, quòd inter claræ memoriæ Philippum patrem Regis eiuſdem & nobilem virum Comitem Flandrenſem conuenerat, vt idem Comes pro certa ſe redimeret pecuniæ quantitate; præſtanda nihilominus de terra Flandriæ quæ ad Dominum Regem ſpectat ea quam poſſet impendere cautione. Nos alterius compaſſi miſeriæ, ac miſeratione alteriùs delectati, eundem Regem noſtris litteris rogauimus & monuimus, vt dictum Comitem diuinæ pietatis intuitu liberaret. Volentes quoque indemnitati regiæ præcauere ad poſtulationem ipſius Comitis vobis noſtris dedimus litteris in mandatis, vt ſi prænominatus Comes in Regem vel prolem ſeu terram ſuam, quod abſit, inſurgeret, niſi infra quadraginta dies poſtquàm eſſet monitus in Curia Regia ſatisfactionem ſuper hoc iuxta Parium ſuorum iudicium exhiberet, eundem Comitem excommunicationi ac

terram

A terram ſuam interdicto ſupponere deberetis, donec ipſe modo ſatisfaceret ſupradicto. Verùm nequitiâ diaboli bonis actibus inuidente, prædicto Philippo ſublato de medio conuentio incompleta remanſit, & dicti Comitis liberatio eſt hactenus dilata. Quia verò nimis inhumanum videtur dictum Comitem vlterius captiuiraris, ſcaloribus...... memoratum Regem...... rogamus, monemus, & hortamur attentè, vt prudenter attendens quòd miſericordibus, miſericordiam Dominus pollicetur, & agnoſcens quòd optimum vindictæ genus eſt nolle punire cùm poſſit, eo quòd magnanimitas eſt magnificè parcere, ad liberationem ipſius Comitis cor ſuum clementer inflectar, & ipſum redimi patiatur. Nos enim vobis noſtris litteris damus in præceptis, quæ volumus etiam ad veſtros ſucceſſores extendi, vt ſi fortè Comes vel Comitiſſa Flandriæ contra conuentiones, quæ ipſius Regis & eiuſdem Comitis ac Comitiſſæ ſigillis apparuerint ſigillatæ, venire præſumpſerint, vos & ſucceſſores veſtri, in Comitis & Comitiſſæ ac coadiutorum ſuorum perſonas excommunicationis, & in terras eorum interdicti ſententias appellatione poſtpoſita promulgetis, & faciatis eaſdem inuiolabiliter obſeruari, donec id per iudicium Curiæ regiæ fuerit emendatum. Quòd ſi non ambo his exequendis potueritis intereſſe, alter veſtrum eas nihilominus exequatur. Datum Laterani x. Kal. Martij, B Pontificatus noſtri anno VIII.

EXEMPLAR *Epiſtolæ* GREGORII IX. *Papæ ad* LVDOVICVM IX. *Francorum Regem, vt nullus interdicat Capellas eiuſdem* LVDOVICI *Regis.*

XX.

GREGORIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio* LVDOVICO *Regi Francorum Illuſtri ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Illa filialis deuotio & dilectio ſingularis, quàm claræ memoriæ progenitores tui circa prædeceſſores noſtros & Romanam Eccleſiam habuerunt, & ita tu illis velut hæres legitimus hæreditario iure ſuccedis. Nos in eo conſtituti propoſito voluntatis, vt in his quæ à nobis ſecundum Deum Celſitudo regia duxerit poſtulanda, fauorem filij tuis deuotis precibus benignum impertientes & aſſenſum: auctoritate præſentium firmiter inhibemus, vt nulli liceat Capellas tuas Eccleſiaſtico ſupponere interdicto, niſi de licentiâ ſedis Apoſtolicæ ſpeciali. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ inhibitionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum in Teraron. Idus Nouembris, Pontificatus noſtri anno x.

C ITEM *Exemplar Epiſtolæ.* INNOCENTII IV. *Papæ ad* LVDOVICVM IX. *Francorum Regem, vt nullus in terram eiuſdem Regis, excommunicationis vel interdicti ſententiam proferat.*

XXI.

INNOCENTIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, cariſſimo in Chriſto filio Illuſtri Regi Francorum ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Apoſtolicæ ſedis benignitas ſincera obſequentium vota fidelium fauore beneuolo proſequi conſueuit, & illuſtrium virorum perſonas, quas in ſua deuotione promptas inuenit & feruentes, quibuſlibet titulis decentiùs decorare. Vt igitur ex deuotione, quam ad nos & Romanam Eccleſiam habere dinoſceris, fauorem Apoſtolicum tibi ſentias accreuiſſe, tuis deuotis ſupplicationibus inclinati, auctoritate tibi præſentium indulgemus, vt nullus in terram tuam excommunicationis vel interdicti ſententiam proferat, abſque mandato ſedis Apoſtolicæ ſpeciali. Nos enim decreuimus irritum & inane, ſi quid contra præmiſſæ indulgentiæ noſtræ tenorem contigerit attemptari. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſſionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Laterani XVIII. Kal. Ianuar. Pontificatus noſtri anno I.

 A

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* INNOCENTII IV. *Papæ ad Prælatos per Regnum Franciæ conſtitutos, vt non deffendant Cruce-ſignatos in ſuis criminibus.*

XXII.

INNOCENTIVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabilibus fratribus, Archiepiſ-
copis, Epiſcopis, ac dilectis filiis Decanis, Archidiaconis, Officialibus, & vniuerſis Ec-
cleſiarum Prælatis per regnum Franciæ conſtitutis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.*
Ex parte cariſſimi in Chriſto filij noſtri Regis Franciæ Illuſtris fuit propoſitum co-
ram nobis, quòd nonnulli Cruce-ſignati regni ſui, cùm deberent ab exceſſibus ab-
ſtinere, propter libertatem eis indultam furta, homicidia, raptus mulierum & alia
perpetrant deteſtanda. Nolentes igitur, vt aliqui Cruce-ſignati occaſione libertatis
eis indultæ præſumant ad talia extendere manus ſuas, Vniuerſitati veſtræ per Apo-
ſtolica ſcripta mandamus, quatinus Cruce-ſignatos eoſdem in huiuſmodi crimini-
bus minimè defendatis. Datum Lugduni VIII. Idus Nouembris, Pontificatus
noſtri anno IIII. B

ITEM *Exemplar Epiſtolæ* ALEXANDRI IV. *Papæ ad* LVDOVICVM IX. *Francorum Regem, vt nullus poſſit in terram eiuſdem Regis excommunicationis vel interdicti ſententiam promulgare.*

XXIII.

ALEXANDER, &c. REGI *Francorum, &c.* Illo charitatis affectu Regalem
excellentiam amplexamur, & ſic te tanquam ſpecialem ac deuotum Eccle-
ſiæ filium ſincero corde diligimus, & votis tuis fauorabiliter annuentes, petitio-
nes Regias quantum cum Deo poſſumus, ad exauditionis gratiam admittimus. Hinc
eſt quod tuis deuotis ſupplicationibus benignum impertientes aſſenſum, authori-
tate tibi præſentium indulgemus, vt nullus poſſit in terram tuam excommunicatio-
nis, vel interdicti ſententiam promulgare abſque licentia ſedis Apoſtolicæ ſpeciali.
Datum Laterani ſecundo Kalend. April. Pontificatus noſtri anno ſecundo.

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* ALEXANDRI IV. *Papæ ad Archiepiſcopum Rhotomagenſem de iuriſdictione in Cruce-ſignatos.*

XXIV.

ALEXANDER, &c. VENERABILI *fratri Archiepiſcopo Rhotomagenſi ſalutem* C
& Apoſtolicam benedictionem. TVA Fraternitas intimauit, quod prætextu In-
dulgentiæ Cruce-ſignatis ab Apoſtolica ſede conceſſæ, in qua continetur quod eos
cum familia & omnibus bonis ſuis recipimus ſub protectione ipſius ſedis & noſtra,
inter chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Regem Francorum Illuſtrem, & Ba-
rones & Bailliuos eiuſdem Prouinciæ Rhotomagenſis ex parte vna: Et te ac vene-
rabiles fratres noſtros Epiſcopos ſuffraganeos tuos ex altera, diſſenſionis materia
eſt exorta, proponentibus Rege, Bailliuo, & Baronibus prædictis, quod Cruce-
ſignati Laïci, eorum iuriſdictioni non ſunt ſubiecti, contrà iuriſdictionem huiuſ-
modi, eorumque iura prætextu talis indulgentiæ per Eccleſiaſticos iudices deffen-
dendi: Te verò ac prædictis Epiſcopis aſſerentibus ex aduerſo, quod dicti Cruce-
ſignati occaſione talis Indulgentiæ de foro veſtro exiſtunt; & quod in quibuſlibet
cauſis, tam criminalibus quam ciuilibus coram nobis ſtare iuri tenentur, & quod
ipſi à iuriſdictione Dominorum temporalium fuerint exempti, ſimiliter quo perii-
ſti per ſedis iſtius oraculum edoceri. Nos itaque conſultationi tuæ taliter reſpon-
demus, quod dictos Cruce-ſignatos à iuriſdictione Dominorum ipſorum Indulgen-
tia prædicta non eximit, niſi fortè conſuetudo legitimè præſcripta defendat eoſdem,
vt aliàs priuilegio, ſeu Indulgentia ſpeciali vel iure alio ſint muniti. Datum Viter-
bij VIII. Idus Auguſti, Pontificatus noſtri anno IV.

ITEM

Digitized by Google

A ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* ALEXANDRI IV. *Papæ ad* LVDOVICVM IX. *Francorum Regem qua illum hortatur, vt quotiens ſuper hoc requiſitus fuerit, Epiſcopo Pariſienſi volenti reprimere turbatores ſtudentium Pariſius, brachium ſuæ potentiæ Regiæ accommodet.*

XXV.

ALEXANDER *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei cariſſimo in Chriſto filio Regi Francorum illuſtri ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* DVM Apoſtolicæ ſedis ſermones & ſcripta ea promptitudine quotiens tuæ Celſitudini mittuntur aſſumis, vt videris in illis eum, cuius in terris vices licet immeriti gerimus, intueri. Expandis vtique latiùs animaduertendum ceteris Chriſtianiſſimæ deuotionis exemplar, quod palam ſemper effulſit, & in excelſo throno benedicti à Domino regni rui. Hinc nobis & Eccleſiæ Chriſti acceſſit aſſiduè materia ſpiritualis exultationis & laudis. Hinc quoque in preſſuris, quas eadem Eccleſia inter fluctuoſos mundi huius B impetus extrinſecus inquieta perpetitur, refrigerium percepit internæ conſolationis & pacis. Sanè quamuis experimentorum teſtimonia de tuarum nos læſificantia incremento virtutum, quas ſublimis venuſtat * humilitas, iugiter increbreſcant: hoc tamen nunc inter bona tua lætanter & gratanter accepimus, quòd ad fauorem regium contra Pariſienſis ſtudij turbatores, viris pacificis ſapientiæ otia ſtudioſa colentibus impendendum, preces & exhortationes Apoſtolicæ te pronum & beneuolum inuenerunt. Super quo Serenitati tuæ gratiarum exoluimus actiones. Cùm autem venerabili fratri noſtro Epiſcopo Pariſienſi contra turbatores eoſdem diuerſa mandata dederimus, in quibus exequendis ipſum oportet regalis potentiæ brachio adiuuari: Celſitudinem tuam rogamus & hortamur attentè, in remiſſionem tibi peccaminum ſuadentes, quatinus eidem Epiſcopo ad compeſcendum & puniendum illos prout expedire cognouerit, dexteram traditæ tibi diuinitus poteſtatis accommodes quotiens fueris requiſitus: vt tuo munimine inter inquietos innocens pacificorum tranquilitas muniatur, cupientium ſtudiis vacare prudentiæ tuta conualeſcat vtilitas, & exindè apud Deum tuorum creſcat cumulus meritorum. Datum Anagniæ, Idus Iunij, Pontificatus noſtri anno v.

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* ALEXANDRI IV. *Papæ ad Prælatos Franciæ, vt non impediant quominus Rex malefactores clericos in regno ſuo puniat.*

XXVI.

C ALEXANDER *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabilibus fratribus Archiepiſcopis & Epiſcopis, & dilectis filiis aliis Eccleſiarum Prælatis per regnum Franciæ conſtitutis ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Ex parte cariſſimi in Chriſto filij noſtri Regis Francorum Illuſtris fuit propoſitum coram nobis, quòd nonnulli clerici bigami, & viduarum mariti, & alij etiam clerici vxorati regni ſui diuerſa maleficia committere non verentur, quæ oculos diuinæ maieſtatis offendunt, & homines ſcandalizant. Quocirca vniuerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus non impediatis, quominus idem Rex Comites & Barones ipſius regni, ſub quorum iuridictione malefactores ipſi conſiſtunt, ipſos in enormibus duntaxat criminibus deprehenſos, quæ ſanguinis pœnam, * eis primitus clericali gradu præuia ratione priuatis, puniant, ſecundum quod iuſtitia ſuadebit, & conſuetudine contraria nonobſtante. Datum Anagniæ II. Kal. Febr. Pontificatus noſtri anno VI. * *deeſt aliquid.*

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* ALEXANDRI IV. *Papæ ad eoſdem Prælatos Franciæ, vt clericos negotiantes non deffendant.*

XXVII.

ALEXANDER, &c. *Venerabilibus fratribus Archiepiſcopis & Epiſcopis per regnum Franciæ conſtitutis ſal. & Apoſtolicam bened.* Ex parte cariſſimi in Chriſto

filij noſtri Regis Francotum Illuſtris fuit propoſitum coram nobis, quòd nonnulli cletici terræ ſuæ veſtrarum ciuitatum & dioceſeon potiùs ſecularibus negotiationibus quàm officiis diuinis intendunt, & gaudere volentes priuilegio clericali nolunt ſtatutis patriæ, quibus quotiens expedit ſicut laïci ſe tuentur, in negotiationum ſuarum quæſtibus ſubiacete. Quocitca fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus ſi tales tertiò à vobis ammoniti ab huiuſmodi non reſipuerint, ſed prætermiſſis diuinis officiis, negotiationibus inſtiterint ſupràdictis cum facto priuilegium clericale, * quominus dum his ſe implicant de ſuis facultatibus statutis & conſuetudinibus patriæ non ſubiaceant, non defendatis eoſdem. Datum Anagniæ III. Idus Ianuarij, Pontificatus noſtri anno VI. A

* *ſenſus corruptus.*

ITEM *Epiſtola* VRBANI IV. *Papæ directa ad Abbatem ſancti Dionyſij in Francia, vt non permittat Regem Franciæ contrà indulta priuilegiorum, & Indulgentiarum ab aliquibus indebitè moleſtari.*

XXVIII.

B

VRBANVS, &c. DILECTO *filio Abbati S. Dionyſij in Francia Pariſienſis Diœceſis ſalutem.* CVM ſicut ex parte chariſſimi in Chriſto filij noſtri LVDOVICI Illuſtris Regis Francorum fuit propoſitum cotam nobis quod nonnullæ indulgentiæ ac nonnulla priuilegia ſibi ſuper diuerſis gratiis à ſede Apoſtolica fuerunt conceſſa: Diſcretioni tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus quatenus non permittas eamdem Regem contrà indulra priuilegiorum & Indulgentiarum huiuſmodi ab aliquibus indebitè moleſtari, moleſtatores huius per cenſuram Eccleſiaſticam apellatione poſtpoſita compeſcendo, nonobſtante ſi perſonis aliquibus à prædicta ſit ſede indultum, quod interdici, ſuſpendi vel excommunicari non poſſit per litteras Apoſtolicas expreſſam non facientes de huiuſmodi indulto mentionem. Datum Vitetbij XII. Kal. Ianuarias, Pontificatus noſtri anno primo.

ITEM *Epiſtola eiuſdem.* VRBANI IV. *Pontificis ad* PHILIPPVM, *primogenitum* LVDOVICI IX. *Francorum Regis.*

XXIX.

DILECTO *filio* PHILIPPO *primogenito Clariſſimi in Chriſto filij noſtri Illuſtriſſimi Regis Franciæ.* DILECTVS filius Magiſter Matthæus Capellanus noſter chariſſimi in Chriſto filij noſtri, Illuſtris Regis Nauarræ Clericus, de tuæ iuuentutis primitiis nobis rumores attulit in tuarum conſideratione virtutum patris gratos auditui, cuius animum gaudio, & lætitia in ipſorum delectabili relatione profudit. Retulit namque quod cùm ipſe venturus ad Curiam, te ſi velles nobis mandare aliqua, requiſiſſet, tu ſibi laudabili humilitatis eloquio reſpondiſti, quod nos ſalutares libentiſſimè ſi auderes. Sanè, fili chariſſime, in his cum multa exultatione notauerimus tuam mirandam proculdubio in tanta teneritate modeſtiam, ioconda conſideratione colligimus extollendam, in tanta generoſitate maximè tibi à Domino humilitatis gratiam, nec minus mirabilem præſertim in tali iuuentute præſentiam, diligenter nimirum attendimus, & gaudenter. Nunquid enim non debuit in hoc attendi prudentia? Nunquid non debuit conſiderari humilitas? vel modeſtia non notari? quod tu proles Regia, & poſt tui progenitoris tempora Deo authore longæua, hæres regni futurus miro humilitatis genere, modeſtè notam cuiuſlibet præſumptionis euitans ætatem, ſupplente prudentia, dicis te non audere patrem, qui tamen te tanquam filium ſpecialem gerit in viſceribus charitatis, ſalutationis Elogio viſitare. Porrò fili benedictionis & gratiæ, talia virtutum aromata de te indubitatè promittit tui generis præclara proſapia. Talia de te ſpondet progenitorum tuorum recolenda memoria. Hæc de te læti percipimus, hoc de te ſperauimus hactenus, & adhuc profectò maiora, diuina gratia fauente, ſperamus. Verùm licet admodum gaudeamus te pollere virtutibus, licet paterno more lætemur, te ipſarum prærogatiua vigentem ætatis tempora præuenire: Quia tamen à te libenter ſalutationis verba recipimus, quia parati ſumus gratanter audire, quia tuæ ſinceritatis litteras, lætis C

inſpiceremus

A inſpiceremus aſpectibus. Nolumus quod de præſumptione notari timeas, vel de audacia reprehendi, ſi ſpirituali patri, erga te viſcera dilectionis & affectionis paternæ geſtanti, tu tam deuotus, tam charus filius tuæ ſalutationis, & deuotionis te præſentas affatus. Sed, quæſumus ad nos prompta ſecuritate recurre, preces nobis porrige ad exauditionis gratiam, quantum cum Deo poſſumus admittendas.

ITEM *Epiſtola eiuſdem* VRBANI IV. *miſſa ad* LVDOVICVM IX. *qua illum incommutabilem, & præcipuum Eccleſiæ deffenſorem eſſe teſtatur.*

XXX.

REGI *Francorum illuſtri.* NVPER de Viterbio recedentes, declinauimus apud Montem-Flaſconem caſtrum Eccleſiæ ſpeciale, ac inibi ad vitandos feruores æſtiuos aliquandiu moraturi, per dilectum filium noſtrum, videlicet Ioannem de Valencenis, quaſdam Serenitati Regiæ decreueramus litteras deſtinandas. Ad gaudium etenim ſedit nobis, & conſolationis multæ materiam, cum tua frui non poſſi-
B mus grata præſentia, viſitare noſtris interdum, vel tuis aliquando litteris recreari, ſed nobis ad idem caſtrum peruenientibus, & occurrente nobis dilecto filio Magiſtro Ioanne Pariſienſi nuncio venerabilis fratris noſtri, Tyrenenſis Archiepiſcopi ſtilum gratanter conuertimus ad delectabilia noſtris affectibus de te relata per eum. Ipſe ſiquidem nuncius bonus de terra longinqua, de tua tuorumque incolumitate, ac ſtatu proſpero Regni tui, noſtrum replens animum gaudio nos & fratrem noſtrum de puritatis tuæ conſtancia, immenſa nimium iocunditate perfudit. Retulit namque quod licet ad præfati Regni quaſi partes vltimas acceſſiſſes, & pro matrimonio inter dilectum filium primogenitum tuum, & dilectam in Chriſto filiam, natam filij noſtri Illuſtris Regis Arragonum contrahendo. Comperto tamen quod idem Rex filiam Manfredi quondam principis Tarentini, perſecutoris Eccleſiæ manifeſti variiſque ligati excommunicationum ſententiis, vt de aliis taceamus, primogenito ſuo non ſententiæ magna derogatione, ſui nominis matrimonialiter copularat omninò ab ipſius matrimonij perſecutione deſiſtens, in ſpiritu deuotionis, & ſolitæ ſinceritatis abundantia illud & nobis acceptum non immeritò eloquium protuliſti, quod nullomodo tuus animus pateretur, te vel tuos alicui, qui ſe cuiquam inimico vel perſecutori Eccleſiæ, qualicumque obligationis vinculo adſtrinxiſſet, alicuius affinitatis fœdere copulari, ne ſic vel inimicis Eccleſiæ fauorem aliquem impertiri, vel ab eius beneplacitis quoquo modo recedere videreris. O vtinam! fili chariſſime, liquidò tibi pateret quam gratum Deo, (ſicut pro certo credimus) quamquam nobis & eiſdem fratribus votiuum huiuſmodi tuæ deuotionis obuenit eloquium. Profectò meritò exultares quod tantum nobis & ipſis fratribus exulta-
C tionis iubilum præſtitiſti. Plus enim in his animo in Domino pſallimus, quam litteris imprimamus. Attendentes quod tu benedictionis filius, honoris tuæ matris Eccleſiæ zelator eximius, votis ipſius, non ſolum cordis, verbi, & operis conſtitui promptitudine te conformas, ſed ea omni ſollicitudinis ſtudio niteris preuenire. Lætemur igitur & gaudeamus in his proculdubio de te ipſo, quia non ſolum progenitorum tuorum geſta recolenda proſequeris, & laudabilia veſtigia imitatis, ſed generis tui ſucceſſor non degener, eos virtutibus conaris excedere, quibus in tantæ proſapiæ claritate non indignè ſuccedas. Lætemur etiam nimirum, & non ſine cauſa gaudeamus, quia mater Eccleſia in te, quem ſui proſecutorem honoris, & libertatis Eccleſiaſticæ protectorem aſſiduum experitur, ſecura quieſcit, nec oportet ipſam aliquibus ſollicitari moleſtiis, aut ſollicitudinibus moleſtari, ne cuiuſvis fraudibus ab eius ſepareris gremio, vel vberibus abducaris. Dignè itaque Petri ſucceſſor, & Vicarius Ieſu Chriſti, teſte veritate fatetur, te ſingulare fortitudinis brachium, meritò communis aſſertionis teſtimonio concurrente, te prædicat in commutabilem Eccleſia ac præcipuum deffenſorem. Sicut enim Petrus, Iacobus, & Ioannes à Domino in montem excelſum aſſumpti, & poſt transfigurationis ipſius, apparentibus illis Moyſe, & Elya, tandem voce patris audita, timentes in faciem ceciderunt. Sed tactis & auditis per ipſum confortationis eloquiis, ne timerent, ſuos leuantes oculos neminem non ſolum Ieſum vidiſſe leguntur, ſed nos & prædicti fratris ingruentibus frequenter diuiſarum procellarum fluctibus, & mul-

tiplicibus turbunibus tempeſtatiſque in huius mundi pelago, mulrotiés concutiunt A
Perri nauem, in altitudine cogitationis erecti leuamus in circuiru noſtræ conſide-
rationis aciem, ſed in vrgentium neceſſitatum articulis, efficaciter Eccleſiæ aſſi-
ſtenrem, te ſolum ſingulariter intuemur. Super his à Deo, quas poſſumus tuæ Cel-
ſitudini referentes gratiarum multimodas actiones, quas vt ipſe author ſalutis, &
pacis, te ac Regnum præfatum in ſtatu proſpero & tranquillo per rempora lon-
giora conſeruet, & tibi de tua benignitate concedat, quod inrenta mente conſi-
deres, & vnà nobiſcum ſolitam ſolicitudinem feruenter adhibeas, vt ſtatus Eccle-
ſiæ ad ſalutem fidelium de bono procedar in melius, & ad honorem diuini nomi-
nis exalretur, ad quod Regalem Celſitudinem eo vacare ſperamus inſtantiùs, eo-
que libentiùs laborare, quo nos & Eccleſia ipſa quæ te inrer cæteros mundi Ca-
tholicos principes, ſpecialem filium reputamus, patriam tuam, præclaris tuis exi-
gentibus meritis, vberiore proſequimur charitate.

ITEM *Epiſtola eiuſdem* VRBANI IV. *ad eumdem* LVDOVICVM *Fran-
corum Regem vt pacem inter Capitulum Carnotenſe, & Comitem* B
Bleſenſem componat.

XXXI.

REGI *Francorum illuſtri.* DVM commoda pacis attendimus, & diſſenſuum
diſcrimina cogitamus, deſideranter appetimus pacem velut flumen in vni-
uerſos ſanctæ matris Eccleſiæ filios declinare, vt populus curæ noſtræ commiſſus
in pulchritudine pacis ſedens, in fiduciæ tabernaculis habiret, & in requie opu-
lenta quieſcat. Scimus namque ſcriptum eſſe, quod omnia in pace concreſcunt.
Scimus quod ſi in chariratis virtute pax fiat non ſolum in turribus, in ſæculi ſcili-
cet magnatibus abundantia ſequitur, ſed & minores abundantiæ ipſius participes
quietis non relinquuntur expertes, ſicque lupus & agnus paſcuntur inſimul debiles,
& porentes, infimi, & ſublimes, in pace in idipſum dormiunt & requieſcunt, &
dum multitudinis credentium anima vna, & cor vnum efficitur benè ac iocundè,
vtiliter ac delectabiliter habitatur in vnum: operibus pietatis licet vacare liberius,
& ſaluti efficaciùs intendere animarum. Sed & illud non ignoramus quod per diſ-
ſentiones & diſcordias ſubiiciuntur omnia vaſtitati conſumuntur bona, corpori
quies ſubtrahirur, mens iniquis ſollicitudinibus occuparur, & quo magis ſe aduer-
ſantium conſideratio ingerit, eo magis diffidentiæ cauſa ſuboritur, vnitas ſcindi-
tur chariraris, raneores creſcunr, odia nutriuntur, pia negliguntur opera, inſidiis
intenditur, & animæ periculis exponuntur. Hæc ex officij debito cura peruigili &
intento ſollicitudinis ſtudio meditantes, plenis deſideramus affectibus, votiuè la- C
bores noſtros impendimus, & libenter operam adhibemus, vt orta inter dilectum
filium Carnotenſe Capitulum, ex parte vna, & nobilem virum Comirem Bleſen-
ſem ex alrera, ſuper aduocatione ſeruientium ipſius Capiruli, & canonicorum eiuſ-
dem ac aliis arriculis diſſenrionis, materia pacis & concordiæ remedio ſopiatur.
Ad quod Celſitudinis Regalis ſuffragium vtille ac neceſſarium arbitrantes, ſere-
nitatem Regiam eo ad id confidentius inuitamus, quo magis tu magnirudine non
aburendo potenriæ, ſed Clementia & bonirare gubernando ſubiectos niteris vt ipſi
abſque vllo terrore vitam ſilentio tranſigentes optata cunctis mortalibus pace fruan-
tur. Quocircà Regalem Excellentiam rogamus, monemus, & hortamur atrentè in
remiſſione peccaminum tibi iniungentes quatenus ad reformandam pacem & con-
cordiam inter prædictos ciues retributionis obtentu, ae pro noſtra & Apoſtolicæ
ſedis reuerentia diligenter intendens ad id magnificenriæ Regiæ partes ſic effica-
cirer interponere ſtudeas, quod operoſæ tuæ ſollicitudinis interuentu partibus
tranquillitas, quam deſiderabiliter obueniat, tibi dum retributor bonorum omni
operi tam virando deſeruies, apud ipſum, non indignè meritum comparetur, &
nos qui hoc gratum habebimus plurimum, & acceptum, ſinceritatis tuæ prompti-
tudinem, condignis in Domino gratiarum actionibus proſequamur.

ITEM

A ITEM *Epiſtola eiuſdem* VRBANI IV. *ad eundem* LVDOVICVM *Francorum Regem, exhortatiua ad ſuccurſum Terræ ſanctæ.*

XXXII.

REGI *Francorum illuſtri.* VOCEM terroris audiuimus. *Formido, & non eſt pax.* Hæc vox multi doloris nuncia ſuper vulnerum noſtrorum doloresadiiciens in excelſis audita eſt de partibus orientis. Vox quidem lamentationis, fletus, & luctus: reſidua namque Chriſticolarum paucitas tranſmarina lamentatur, nec immeritò flet & luget. Formido enim, & fouea, & laqueus ſuper eam, & quæ fugiſſe credebat à facie formidinis Tartarorum, à Bababylonis furore confunditur, in eius foueam incidit, & ipſius laqueis irretitur, propter quod multiplicatis affectionibus lamenta multiplicans, deſuper ingeminatis doloribus fletus ingeminat, & de continuâ & intolerabili perſecutione, quæ iam exterminium comminatur externum clamoris luctum continuando frequentat, clamat ad Chriſti Vicarium, Chriſtianos principes, & te principaliter, (Chriſtianiſſime principum) interpellat opprobriis ſatiata, tuæ poſt Deum potentiæ brachium vindicem expetit grauiter ſauciata, tibi vulnera de-
B tegit, à re ſingulariter opera medicantis expectans verum dum ea quæ ſtatu miſerabili Terræ ſanctæ. venerabilium fratrum noſtrorum, &c. & dilectorum filiorum, &c. lachrymabilis inſinuatio per litteras patefecit, & nuncios anxij referre ſatagimus, in ſe ipſam mens noſtra reflectitur, & loca dudum corporali præſentia cognita quorum deſtructio tam calamitoſa deſcribitur repreſentatiua quadam commemoratione quam preſentialiter intuetur, tunc paternum ſubit affectum, vt ex intimis ſuſpiria prodeant, oculi ſoluantur, in lachrymas ſingulariter erumpant, adeóque tam antiquarum oppreſſionum terræ illius conſideratione inducimur, quam illatarum nouiter recentia prouocamur. Cuius enim animus omnis compoſitionis expers ſine ſuſpiriorum tibi ſuccedentium tibi frequentia, ſine lachrymarum profluuio ſine ſucceſſione ſingultuum, aut antiquas ipſius recenſebit anguſtias, aut conſiderabit inſtantes, cum in antiquis vnde grauiter dolere poſſit inueniat, & in inſtantibus materia multi timoris, & mœroris occurrat. Nam ſi antiquas, & antiquatas ipſius terræ preſſuras, pij iudicij cenſura diſcutiat, ô quanta Chriſticolis cauſa doloris, & horroris ingeritur, ſi debita inter cætera pietate conſiderent poſt ſtrages fidelium varias, poſt alternatos frequentiſſimè ſucceſſus proſperos & caſus aduerſos, ſacratiſſima illa quorum alterum oriens ex alto virginis puerperæ partui, & ſuo digniſſimo deputauit ortui: alterum vero ipſe actor vitæ ſuæ paſſioni, & morti dilexit per inuidiſſimos Sarracenos occupata violenter ab olim decente vilicus & ipſorum viliſſima contractione polluta. O quanta compaſſione moueri debent Chriſtiani cuiuſque præcordia, ſi prudenter intelligat, diligenter attendat, quis ſtatus erit his qui diebus puſilli gregis
C Dominici reſidui videlicet in regione illa populi Chriſtiani, cum tartarica feritas multitudine numeroſa prævalida & ſæuitia innata terribilis ſic in conuicina Regna & partes inualuit, quod eorum aliquibus depopulatis omninò, & ipſis ac aliis ſubiugatis, & ſuæ ſubditis ditioni, modicum illud Chriſtanitatis reſiduum, & comminationum inculcatione terrebat, & ei iugum ſuæ importabilis ſeruitutis, vel ipſius excidium variis terroribus minabatur. Si autem ad eam quæ nunc imminet, & diſſimulari non poteſt, eiuſdem terræ deſolationem, dirigimus noſtræ conſiderationis intuitum, hinc timor, hinc metor, hinc ploratus, & vlulatus incolarum regionis illius. Hinc nobis, & cũctis Chriſtianæ fidei cultoribus, pudoris noui ſuffuſio, & pudor confuſionis immenſæ. Si redemptoris noſtri, & piiſſimæ ſuæ genitricis tã atroces iniurias de cætero vel patientia damnabili toleremus, vel damnoſa tolerantia patiamur. Ecce etenim dum diuina prouidẽtia in Sarracenorum perfidiam Tartarici gladij vltionem quaſi ſui virgam furoris, exteris totam terram ab Alapia vſque Hieruſalem ipſorum ſpurcitia purgauiſſet, & tandem Tartaris exterminatis exinde fidelibus illis ſolùm hoſtis Babylonicus ſupereſſet, eiſque adeò videretur accidere proſperitas, vt abreuiaris viribus hoſtium, imò ipſis etiam hoſtibus pro magna parte deleris, ad recuperanda deperdita ſpes pateret, & proſperi ſtatus reintegratio ſponderetur, Chriſtianis negligentibus cauſam Chriſti, perfidus ſoldanus Babyloniæ treugarum, & pactorum fide quam cum Chriſtianis ipſis inierat, infideliter violata, cum exercitu copioſo, quem in graui multitudine congregarat, caſtrametatus inter Montem Tabor & Naym, & tota Chriſtianorum terra vſque ad portas Acconienſes occupata hoſtiliter,

& inter Admiratos ſuos pro libito diſtributa per varios à Chriſtianæ fidei cultoribus A
aditus ſollicitus multiplieiter, vt ſollicitè requiſitus, in aliquo inclinari non potuit,
nec moueri quidem prophanus hoſtis radicati perſecutor odij, quod contrà Chriſtia-
num nomen & cultum, de iniqua editus radice conceperat, dolos præparans, iniqui-
tatem pariens, ſic in venerandam Eccleſiam Nazarenam, infrà cuius ambitum virgo
virginum ſalurata per Angelum de Spiritu ſancto concepit, & ipſius partus Angelico
extitit prænunriatus affatu, manus non ſolum occupatrices, ſed etiam deſtructrices
iniecerit, quod ipſam per ſacrilegos & nefandos iniquitatis ſuæ miniſtros totaliter
deſtruéns, redegit ad ſolum eius ſtructura nobili omninò deſtructa Eeeleſiam inſu-
per Montis-Tabor, in Dominicæ transfigurationis honorem conſtructam, ac Eccle-
ſiam de Tabula vbi Deus, & homo vnigenitus Dei filius Ieſus Chriſtus poſt Reſur-
rectionem ſuam cum diſcipulis ſuis, vera & ineffabilia Reſurrectionis eiuſdem, &
ſuæ humanitatis exhibens argumenta, comedit, ſacrilegio ſimili demolitus, & poſt
paucos dies planitiem Aeconenſem aggreſſus ipſam, quam iam concurſuum multi-
plicatione concuſſerar multis vexauit incendiis, ac turri Doc circà quam caſtra fixe-
rat, igne ſuppoſito capta, & diruta, cuſtodiamque ipſius, aliis morte traditis, reli-
quis vt diutiùs morerentur captiuitati ſeruatis, demum ciuitatem Acconenſem inua- B
dens, eamque multæ cariſtiæ coarctarat inedia, circumiacentium viridariorum ma-
nerüs ignis voracitare conſumptis, & primùm ſagittis impetiit, & poſtmodum aliis
equitum ordinatis cum equitatibus, & armorum fragore, per cœmeterium beati Ni-
colai tranſitum faciens, contrà paucos milites Chriſtianæ religionls Athletas, quî
extrà foſſatum eiuitatis eiuſdem, ad ipſius tutamen, & propriam deffenſionem exie-
rant, dimieaturus cum eis, immò potius, vt in ſpiritu ſuperbiæ ſuæ credebat eos ab-
ſorturus acceſſir, ſed vt firmiter credimus, adſtitit de cœlo prædictis Arhletis auxi-
lium. Aſtitit illius potentia in cuius conſpectu non eſt differentia in multis liberare,
vel paucis, ipſe illos de manibus inimicorum eripuit. Ipſe ciuitatem prædictam, è ru-
gientibus præparatis ad eſcam, ſuæ virtutis potentia liberauit. Nam paucis ex dictis
militibus, qui mortem huius ſeculi ſigno crucis viuificæ inſignitis tam feliei martyrio
finierunt tranſeuntibus vt ſperabamus ad viram reliquos ſagittarum & ſpiculorum
viam, quæ grandinis more vndique diſſultabat ferre ampliùs non valentes, memo-
rato tamen Gaufrido, & aliquibus aliis licet paucis vulneratis ex eis, ciuitas ipſa ſola
Dei vittute recepit. His (fili chariſſime) & his ſimilibus, immò etiam grauioribus
agitatur Terra ſancta procellis, his traiieitur fluctibus, his tempeſtaribus fluctuat, ta-
libus inibi laceſſitur iniuriis, talibus laſſarur anguſtiis, tali preſſurarum mole oppri-
mitur, & profectò, ſi tu præcipuè & cæteri Catholici mundi principes, veſtros ſub-
duxeritis humeros, imò niſi ei celeriter ſubuentionis porrexeritis dexteram, irreme-
diabiliter, vt creditur opprimetur. Licet enim impiiſſimus ille Soldanus hoſtis Chri-
ſtianitatis infeſtus conſtantiam Chriſti fidelium in defenſione prædictæ ciuitaris ex-
pertus, ad tempus vt occuparet Craceæ & Montis-regalis caſtrum, quorum Domi- C
nũ proditoriè captiuarar, obſceſſerit ſuo in diuerſis locis exercitu derelicto, vt fideles
proſequentes ipſorum inſultus atterat, & eos in ſuo reditu facilius debellet atrritos,
comminarus eſt: tamen ſe poſt modicum temporis, eo inſtructiorē hominibus, armis
& inſtrumenris bellicis rediturum, quo ad delendam de terra illa omnem Catholicæ
fidei & Chriſtianorum memoriam, ipſum vacaturum inſtantiùs prædictorum conie-
ctura prætendit. Si enim quæ geſta ſunt diſſimulationis conniuentia non tranſimus,
ſaris aduertere poſſumus, quod ad exterminandum omninò in ſupradictis partibus
Chriſtianitatis reliquias, ciuitatem prædictam eiuſdem ciuitatis in partibus ipſis ro-
bur tam potenter, tam ardenter inuaſit ad abolendum pro poſſe nomen Domini om-
ninò de terra annunciationis ipſius, & conuerſationis loca deſtruxit. Et quaſi matrem
piiſſimã tam chariſſimi non afficerent iniuriæ filij, vel eam inoffensã ipſius prætererẽt
offenſæ, prædictam Nazarenam Eccleſiam vt præmittitur, deſtruendo ſpecialiter ſæ-
uiuit in ipſam. Ha Deus! erectus eſt inimicus, manũ ſuã hoſtis ad quæq; deſiderabilia
Terræ ſanctæ, vineam Domini aper de Sylua ſine obice contradictionis exterminat,
ſingulares feras nullo impedimento depaſcitur. Ha Deus! non inueniet aduocata
noſtra patronum, gentis Chriſtianæ paterna, non inueniet deffenſorem, peccatorum
refugium ad quem cõfugiat non habebit. Deus iudex, iuſtus iudex vltionũ Dominus,
ſuorum proſecutorem iurium, & iniuriarum non habebit vltorem! Abſit, Abſit vt deſit
virgini tuæ maximæ aliorũve Chriſti fideliũ in tanta neceſſitate deuotio, Abſit quod
præmiſſum

A præmiſſum Chriſtianitatis reſiduum derelinquatur excidio, beſtiarum dentibus exponatur. Abſit vt Redemptoris noſtri negotium, quod tu, & tui progenitores inclyti tot eſtis huc vſque proſecuti laboribus, tam immenſis ſuſtinuiſtis expenſis, tuo & eorumdem principum deſtitutum auxilio, & per hoc finali præcipitio derelictum, in illius deſperationis baratrum corruat, quod vt reſurgat in poſterum, ſpei reliquiæ non ſuperſint. Attendant igitur zelum tuum tot & tantæ tui contumeliæ Saluatoris. Exurgat quæſumus, magnificentia Regia, exurgat in adiutorium Chriſto ſuo. Conſurge, fili, Domino aduerſus malignantes, & aduerſus operantes iniquitatem ei, perſeuerentia conſueta conſiſte. Cæterum licet nonnullos alios orbis terræ Magnates ad ſubueniendum terræ prædictæ, noſtris litteris hortemur. Quia tamen tuum ſpecialiter (Sereniſſime Regum) orat & implorat auxilium cauſa Regis æterni, Excellentiam Regiam affectuoſè rogamus, & hortamur in Domino Ieſu Chriſto in remiſſione tibi peccaminum ſuadentes, quatenus illius, ſuæque genitricis vindicandis opprobriis, ſuper quem pro nobis opprobria exprobrantium ceciderunt, auxiliatricem dexteram Regiæ maieſtatis extendens ad præſtandum terræ memoratæ ſubuentionis celeris ac oppportunæ remedium, prout ipſius penſatis conditionibus, quas
B tua ſublimitas non ignorat, expedire putaueris, ita promptum exhibens Regalis pietatis affectum, quod cæteri fideles ad feſtinum eiuſdem terræ ſuccurſum, quem ipſius extrema neceſſitas inſtanter exigit, tuo inducatur exemplo, ſicque diuinæ potentiæ virtute præambula reprimantur nationis prauæ atque peruerſæ, conatus & inimicorum fidei conſternatis cornibus fidelium exaltentur, Domini liberetur hæreditas, Chriſtianus populus de ore Leonis, & beſtiæ manibus eruatur, tibique non ſolum de beſtiis, quæ tu ipſe illi terræ impenderis, ſed & de his quæ aliis te laudabiliter imitantibus impendantur, merces accreſcat retributionis æternæ.

ITEM *Epiſtola eiuſdem* VRBANI IV. *ad Reginam Franciæ, vt pacem cum* CAROLO *Comite Prouinciæ Germano ſuo faciat.*

XXXIII.

REGINÆ *Francorum illuſtri.* CVM ſimus pacifici Regis vicarij vt commiſſæ vitis exequamur officium, pacem & veritatem in omnibus deſideranter appetimus. Sed inter te ac dilectum filium nobilem virum Carolum Comitem Prouinciæ, tantò deſideramus & nunc præcipuè procuramus ardentiùs, quantò fore nouimus indecentiùs, nec minus periculoſiùs, tam ſublimes tamque coniunctas affinitate perſonas animorum contrarietate diſiungi, vel ab inuicem diſſidere, tantòque nobis, & Romanæ Eccleſiæ foret vtiliùs, ſi Comes idem in neceſſitatibus ipſius Eccleſiæ, in quibus eiuſdem cogimur implorare ſuffragia tuo fauore ſuffultus, magnitudinis tuæ potentia fulciretur. Noſti ſiquidem, filia, quod nullum proſequentes ſingularis dilectionis
C affectum quem ad inclytam domum Franciæ, ab olim eadem geſſit, & gerit Eccleſia, quique in veſtris ſuprà noſtros prædeceſſores variis ex cauſis exulerat Regnũ Siciliæ quod eſt eiuſdem Eccleſiæ ſpeciale: Cariſſimo in Chriſto filio noſtro Regi Francorum illuſtri viro tuo aliquibus ex cõmunibus natis veſtris duximus liberaliter offerendum. Verum ab eodem Rege tanquã Chriſtianiſſimo principe ſuper hoc reſponſo deuoto ſed non pro voto recepto, quia inter cæteras graues moleſtias, & amaras, quibus in partibus Italiæ memorata vexatur Eccleſia, illæ mentem noſtram moleſtant grauiùs, & pungunt acerbius, quas in prædicti Regni occupatione, ac alias ab ipſius occupatore ſentimus ad prouidendum eidem Eccleſiæ contra rantas dicti occupatoris iniurias leuauimus in circuitu noſtræ conſiderationis oculos, & vt præfati Regis potentiam: quam velut nutricem libertatis Eccleſiaſticæ præcipuam in ipſius nato deſiderantes quæſiuimus, nec habere iuxtà deſideria noſtra potuimus, experiremur ſaltem propitiam in Germano: ad eumdem Comitem noſtræ deliberationis conuertimus aciem cum ipſo ſuper facienda ſibi conceſſione prædicti, tractatum de memorati Regis conſcientia & beneplacito ineuntes. Et quia ſperamus quod idem Comes afflictionibus noſtris, & Eccleſiæ prædictæ compatiens, ſuis non parcet laboribus, ſed in præmiſſis eiuſdem Eccleſiæ deffenſionem, ad noſtræ petitionis inſtantiam, de prædicti Regis conſilio laudabilia prædeceſſorum ſuorum veſtigia imitaturus aſſumet, ne ipſius ac prædicti Regis tam pium in hac parte propoſitum, occaſione diſcordiæ, quæ inter te, ac eumdem Comitem eſſe dicitur impediri vel retardari

contingat. Serenitatem Regiam rogamus, monemus, & hortamur attentè in remiſſione tibi peccaminum iniungentes, quatenus prudenter attendens, quam ſit diſpenſioſa tua, & Comitis prædicti diſſentio, quæ in commotione noſtra multorum commotis animis, & plurimorum cordibus in noſtra turbatione turbatis, tamen poſſet mutuis dare periculis, & periculosè vtriuſque impedite profectus, ac proinde penſans, conſideransque ſalubriter, quod pax Domini, ad quem tanquam fide præclaram, & deuotione feruentem aſpirare te credimus ſine pace proximi non habetur, Excellentiæ Regalis animum cum eodem Comite ad concordiam & pacem inclines ipſumque tibi, teque ipſi ſtudeas in vnitate ſolidæ charitatis vnire, ne per ſciſſuram huiuſmodi, veſtra in partes ſciſſa minuatur potentia, ſed hinc inde incrementa ſuſcipiens alterius creſcat augmentis, tuque ac idem Comes incumbentia nobis, noſtrorumque onera, quæ proculdubio contrà vos contingunt, communi auxilio portare commodiùs, & difficultates occurrentes interdum concordi auxilio, Deo propitio faciliùs euitare poſſitis, dictoque Comite tuæ magnitudinis adiuto ſuffragiis, in aſſumpti circa memoratum Regnum proſecutione propoſiti ad honorem Eccleſiæ, ac exaltationem Regni Franciæ diuinæ clementiæ virtute præambula proſperante nos, & eadem Eccleſia, qui poſt Deum in ſpe ſubſidij memorati Regis & ſuorum ac tui B
ſpecialiter, & eiuſdem Comitis reſpiratus optatum conceptæ ſpei conſequamur effectum, & tuæ manſuetudinis ac deuotionis promptitudine, dignis in Domino laudibus, & debitis gratiarum actionibus proſequamur.

A

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* VRBANI IV. *ad* LVDOVICVM IX. *Francorum Regem vt pecuniam pro negotiis Regni Siciliæ,* CAROLO *Comiti Prouinciæ fratri ſuo, nomine mutui concedat.*

XXXIV.

REGI *Francorum illuſtri.* ETSI ſufficere ſoleat his qui ad aliquos ſincero afficiuntur affectu, illorum neceſſitates exponere, cum huiuſmodi expoſitio apud ipſos efficacis frequenter interceſſionis ſortiatur effectum. Nos temen licet non ignoremus ſinceritatis Regiæ puritatem erga dilectum nobilem virum Comitem Prouinciæ, ac Andegauiæ Comitem Germanum tuum, & incumbentia ſibi negotia paternæ beneuolentiæ affici charitate, nihilominus tamen neceſſitates imminentes eidem, quas te nouimus non latere commemorationis ſuccinctæ miniſterio breuiter exponentes, eis adiiciendas decreuimus partes noſtras. Noſti (fili chariſſime) memorato Comiti grande Regni Siciliæ negotium imminere. Noſti quanta idem negotium accelerationе indigeat, quantos ſumptus expoſcat, nec te latet quod collectio decimæ proſecutioni huiuſmodi negotij deputatæ maioris quam accelerandæ proculdubio proſecutionis eiuſdem qualitas exigat, moras habet, quæ nec contrà eas magnificentiæ tuæ dextera ſuccurratur, poſſent ſuprà prædictum negotium grauiores quam forſitan creditur difficultates ingerere, ac expenſarum importabilium grauamina inculcare. Ideoque Regalis Excellentiæ pietatem rogamus, monemus & hortamur attentè in re tibi petita ſuadentes quatenus prudenter attendens, quod memorati negotij accelerata promotio in celere cedet illo faciente, qui poteſt, ſubſidium Terræ ſanctæ, ac Imperij Romani pacem promouebit Italiæ, ac vniuerſali Eccleſiæ tranquillum & pacificum ſtatum dabit. Præfato Comiti ad id negotium celeriùs & commodiùs proſequendum, pecuniam vſque ad quantitatem dictæ decimæ, de ipſius prouentibus rehabendam, quam tibi ad hoc ſpecialiter volumus obligari nomine mutui, de Regia liberalitate concedas, vt ex felici prædicti conſummatione negotij, quæ de huiuſmodi tua ſubuentio ne ſpiratur, tantis per te totius quaſi orbis commodis procuratis apud retributorem bonorum omnium, exinde retributionis æternæ præmia merearis. C

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* VRBANI IV. *ad* LVDOVICVM IX. *Francorum Regem, vt* GAVFREDO *de Sarcenis in Terra ſancta commorante ſubueniat.*

XXXV.

REGI *Francorum illuſtri.* QVAM vtiliter circa negotium Terræ ſanctæ dilectus filius nobilis vir Gaufridus de Sarcenis extiterit tibi (filij chariſſime) nouimus

A mus non ignotum. Nouit enim Excellentia Regia qualiter idem nobilis ad deffenſionem terræ illius ſua vota direxit, & ſe totum in hoc crucifixit, qui terram eandem ſui pretioſi ſanguinis aſperſione, per ſui patibulum inſigniuit miniſterio deuouens, indefeſſos ad id labores expoſuit, & exponit. Non vitauit pericula, ſibi ab innumeris, quas ipſum propter hoc ſubire oportuit, anxietatibus non pepercit. Memor es fili, operum tuorum quæ nec nobis ſunt incognita in hac parte, ſeis etenim, nec nos latet, quod idem nobilis per ſe impar ſumptibus, quos terræ illius neceſſitates expoſcunt, per te fili benedictionis, & gratiæ, dicti negotij proſecutione præſtitit ipſius onera tuis fretus auxiliis, tuis fultus beneficiis, ſupportantur. Verum ſicut frequens clamor indicat, qui ad Apoſtolicam ſedem frequenter de partibus illis aſcendit, ex neceſſitatibus inibi neceſſitates ingruunt, grauamina grauaminibus accumulantur. Siquidem præter antiquas & continuatas ab olim Babylonicæ proſecutionis iniurias, horribiliùs ſolitò ſicut fertur horror tartaricus inhoreſcit. Gemit terra eadem, tantis preſſa moleſtiis ſuſpirat, & ſuſpirando deplorat memoratum nobilem vnicum deffenſionis ſuæ miniſtrum preſſum paupertatis incommodis, in tam laudabilis propoſiti proſecutione deficere, cogique ad deferendum eamdem
B expenſarum cogente defectu, propter quod venerabiles fratres Epiſcopi, & dilecti filij noſtri præſbyteri, ac Diaconi Romanæ Eccleſiæ Cardinales, ad quos eadem Eccleſia tunc vacante, ſuper hoc habitus eſt recurſus ſuas tibi ad hoc litteras deſtinarunt, vt de centeſima quæ ad opus terræ ipſius authoritate ſedis Apoſtolicæ colligenda venerabili fratri noſtro Tyrenenſi Archiepiſcopo eſt commiſſa de tuo conſilio & aſſenſu in eiuſdem terræ ſubſidium conuertenda procurares ſubuentionem congruam prout expedire videres memorato nobili exhiberi. Quia vero & nos idem terræ præfatæ commodis putamus expediens, Serenitatem Regiam rogamus attentè in remiſſionem tibi peccaminum, tibi nihilominus ſuadentes quatinus conſideratis eiuſdem terræ neceſſitatibus, quæ tibi ſicut credimus, pleniùs innoteſcunt, & vtilitate quæ de præſentia ipſius nobilis prouenire creditur, ac periculis, quæ de ipſius abſentia eidem terræ imminere dicuntur, prout tuæ Serenitatis induſtria vtile fore putauerit, procures eidem nobili de dicta centeſima celeriter ſubueniri.

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* VRBANI IV. *ad* LVDOVICVM IX. *Francorum Regem, vt* CAROLO *Comiti Prouinciæ fratri ſuo contra* MANFREDVM *quondam Principem Tarentinum ſuccurrat.*

XXXVI.

ILLVSTRI *Regi Franciæ.* AD Serenitatis tuæ notitiam pertulit iam ſaltem fa-
C ma celerior, qualiter chariſſimus In Chriſto filius noſter CAROLVS Siciliæ Rex Illuſtris Germanus tuus volens iuxta quod indicit ſibi radicata ſui generis bonitas, & laudabilis in eo nutritura confirmat, Romanis quibus ſe certo tempore venturum ad eorum regimen pleniter aſſumendum ſub iuriſiurandi religione promiſerat ſeruare promiſſum, ac deſiderans tanquam benedictionis filius Eccleſiæ occurrere diſpendiis contra inimicos ipſius, qui pro libito in eius patrocinio craſſabantur, nec hoſtis horrens inſidias, nec vitans pericula maris innumera, ſed ſub fiducia Dei, & inane virtutis audacia incerto ventorum ſe committens Imperio, Romam ſine pecunia & equis, cum decenti tamen comitiua hominum peruenit. Verum pharao contemptus ſurgit in ſcandalum, ſic & perditionis nutritius & iniquitatis alumnus MANFREDVS quondam Princeps Tarentinus videns ipſius aduentum, & præuidens exinde ſe præcipitio proximum, & debitæ ruinæ vicinum ex eo ſpiritu nimiæ præſumptionis aſſumpto, quod idem Rex ſuum ex præmiſſis cauſis iter accelerans, venerat equis vt præmittitur, & pecunia immunitus, quodque Militiæ Regis eiuſdem per eumdem MANFREDVM variis impedimentis oppoſitis via non patet, niſi forſan in magna multitudine veniat, tunc præſertim cum auxilio Medtolanenſium facilè tranſitura vires ſuas conflauit in vnum, ſatagens memoratum Regem vel per repulſæ opprobrium, vel per concluſionis diſpendium confundere in ſinu Eccleſiæ matris ſuæ, ac ipſam Eccleſiam in eodem. Ecce fili ſæpius clamat ad te facti huius qualitas, ſatis etiam fratris charitas interpellat. Amanti enim ſufficit nunciare, ſufficit vt noueris tu, qui quos debes amare non deſeris, ſufficit, vt firmiter credimus, intimâ

pro certo ſupponimus matri tam pio filio ſuas neceſſitates exponere. Sufficit fra- A
tri apud fratrem gerentem nihilominus erga ſe matris affectum, talibus interpellare
precibus, & ipſum ad ſuccurſus accelerandi remedium taliter prouocare. Accen-
datur igitur zelus filij, fratris, & patris, nec in tanta neceſſitate affectio ſic accumu-
lata deficiat matri, filio, ac germano, ad quod & nos ex intimo mentis affectu, quas
poſſumus deprecatorias perſuaſiones, & perſuaſorias preces adiicimus, pietatem
Regiam rogantes, &, obſecrantes in Domino Ieſu Chriſto, ac in re tibi petita ſua-
dentes quatenus prædicta ipſa qua decet meditatione conſiderans memorato Regi
compatiaris, & nobis ad ſubuentionem ipſius, & noſtram modis quos ad hoc vtiles,
& efficaces fore putaueris dexteram potentiæ Regalis extendas. Cum autem par-
ticularis ſolutio Decimæ in negotij ſubſidium quod eidem Regi imminet deputato
proſecutioni eiuſdem negotij accelerationem omnimodam exigenti omninò non
congruat, ſed multiplicandarum expenſarum diſcrimina, & alia grauiora pericula,
quæ auertat Dominus, comminetur; Placeat Excellentiæ Regiæ vſque ad vires De-
cimæ ipſius, quæ tuam non poſſunt latere notitiam præfato Regi mutuum conce-
grè ac ſine damno aliquo ex ipſa decima retrahendum. Sicque piæ matris, chari
fratris, & filij ſuccurrendo extremis quaſi neceſſitatibus, & periculis occurrendo, B
non tam memorato Regi & nobis quam illi præcipuè fœnerare pecuniam, à quo
ſperare debes, te infallibilis promiſſionis centuplum, & æternæ vitæ poſſeſſionem,
inæſtimabile quidem interuſinum recepturum.

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* VRBANI IV. *Papæ ad* LVDOVICVM IX.
*Francorum Regem, vt querelas Prælatorum Prouinciæ promptitudine
celeri, finire faciat.*

XXXVII.

REGI *Francorum Illuſtri.* PRIVILEGIVM amoris, &c. vſque moleſtamur.
Preſſuræ vero, quibus Prouinciæ ipſi Eccleſiæ per Bailliuos tuos illarum par-
tium opprimuntur, tantò nos premunt infeſtiùs, quantò certius reputamus, imò pro
certò nouimus tibi, qui Eccleſias, ac perſonas Eccleſiaſticas ſingularis affectionis &
deuotionis proſequeris ipſarum grauamina, & omne illicitum diſplicere: propter
quod, fili, tibi ſuper his cum magna fiducia ſcribimus, & confidenter porrigimus
preces noſtras. Præſertim cum hæc ad ſalutem tuam, quam in omni ſtatu noſtro
quæſiuimus, & ad quam, ſicut tua nouit Serenitas libenter ſemper laborauimus iux-
ta vires, ex ſolitæ ſinceritatis puritate procedant. Noſti, fili chariſſime, quàm fi-
deliter, quàm conſtanter Prælati eiuſdem Prouinciæ, honori Regio tempeſtatibus
querratum in partibus eiſdem exortis ſemper aſtiterint, quam viriliter illum fuerint
proſecuti, nec ipſorum meritò ex eodem apud Regalem magnificentiam detrahi C
quod in hoc, & ſuis vtilitatibus conſulebant. Noſti quotiens iidem Prælati pro ſuo-
rum relatione grauaminum apud tuam Serenitatem inſtiterint, nobis etiam frequen-
ter laborantibus pro pace ipſorum, & dum finalis de parlamento in parlamentum
differebatur reſponſio, ſuperaddita noua grauamina, nouas querimonias pariebant.
Decet igitur & animæ tuæ ſaluti, ac famæ credimus expedire, quod his celerem fi-
nem prouidentia Regalis imponat, tùm quod diuturnitas peccatum, nec deffenſio-
ne munit, nec minuit, ſed augmentat: tùm quia verò hoc tempore tuo finalem ex-
peditionem receperint, proculdubio tua poſteritas illa irreuocabilia reputabit, ve-
riſimiliter creditura pro certo nulli vitio ſubiacere, quæ Rex tanti nominis, tantæ
deuotionis & zeli tam longo tolerauit tempore, nec vnquam emendare curauit, ſu-
per hoc pluries requiſitus. Ideoque Serenitatem Regiam monemus, rogamus ex
veteri præſcriptaque amicitia ob diuinum amorem, ac tuæ ſalutis obtentum, & in
tuorum remiſſionem peccatorum ſuademus, quatenus eorumdem Prælatorum com-
patiens laboribus, & expenſis ſic finaliter prædicta omnia ſopias, quod & præterita
tollàtur grauamina, & futuris via quàtùm honeſtè fieri poterit præcludatur. Illudane
circa hoc, & his ſimilia Regalis attendat prouidentiâ corrigendum, vidimus ſiqui-
dem Prælatorum, & aliorum querelas, qui ad parlamenta Regalia de remotis fini-
bus concurrentes eſſent cæteris in audientia præferendi frequenter in parlamento-
rum fine ſeruari, ſicque dum fatigatis conſiliariis, & ad ſuas anhelantibus manſiones
cum

A cum tædio & perfunctoriè audiuntur, demum dies in parlamentum aliud infecto
negotio prorogatur. In his itaque ſi placet remedium inpoſterum promptitudo
correctionis adhibeat, cuius prompta celeritas obmiſſionem præteritam frequen-
ter excuſat.

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* VRBANI IV. *Papæ ad eumdem* LVDOVICVM IX. *Francorum Regem, vt S. Tituli ſanctæ Cæciliæ præsbyterum Cardinalem Legatum in Franciam ſuper negotio Regni Siciliæ benignè recipiat.*

XXXVIII.

VRBANVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei cariſſimo in Chriſto filio* LVDOVICO
Illuſtri Regi Francorum ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Ecce, fili cariſ-
ſime, Manfez quidam Princeps Tarentinus innumerabilibus iniuriis & offenſis,
quibus Romanam hactenus vexauit Eccleſiam non contentus, prætextu negotij re-
gni Siciliæ quod inter nos & dilectum filium nobilem virum CAROLVM Ande-
B gauiæ ac Prouinciæ Comitem Germanum tuum agitur, duriùs & aſperiùs ſolitò
continuis Eccleſiam ipſam aggreſſibus impetit, aſſidua perſecutione concutit, rabie
tyrannica diſtrahit, & diuerſis aliis tribulationum generibus inceſſanter affligit: adeò
quòd eadem Eccleſia tot malis afflicta, tot arctata moleſtiis, totque flagellis oppreſ-
ſa, vix poteſt ab huiuſmodi oppreſſionibus reſpirare. Nam præter id quod idem
Manfez, qui Sarracenorum actus amplectitur, ac illos in cotidianis eius obſequiis
notabiliter ſecum tenet, & præfert eos in opprobrium Catholicæ fidei Chriſtianis,
Sarracenorum ipſorum præcipuè conſilio, auxilio, & fauore prædictam impugnat
Eccleſiam. Præter illud etiam quòd Archiepiſcopales, Epiſcopales, & alias prædi-
cti regni Siciliæ Eccleſias & Monaſteria detinet, ſeu detineri facit damnabiliter oc-
cupata, in eorum aliqua fictos & pernicioſos intrudendo miniſtros, vel iam intruſos
nefariè confouendo, quædam verò pro ſuo commendando libito, & illorum con-
uertendo in vſus proprios periculosè prouentus, pullulant ferè vbique per Italiam
hæreſes, cultus diuinus minuitur, fides orthodoxa premitur, immò reprimitur, &
opprimitur ſtatus fidelium, ancillantur Eccleſiaſticæ libertates, & iura Eccleſiaſtica
conculcantur: Prælati quoque & alij clericali militia præſigniti pœnas ſubire cogun-
tur exilij, capiuntur, & ignominiosè tractantur, ac in atroces detruduntur carceres,
mutilantur, & morte turpiſſima condemnantur. Spoliantur ſacra & pia loca tam
religioſa quàm alia, poſſeſſionibus & aliis bonis ſuis, & cùm ſint diuino dicata cul-
tui, ad vſus deputantur illicitos & profanos, deſpiciuntur, & abominationibus &
ſpurcitiis ſordidantur. Nonnulli quoque clerici diuina coguntur officia in locis Ec-
cleſiaſtico interdicto ſuppoſitis in contemptum clauium Eccleſiæ celebrare, & ex-
C hibere ſceleratis, excommunicatis, & impiis Eccleſiaſtica ſacramenta. Pontificalis
paruipenditur auctoritas & poteſtas, Eccleſiaſtica cenſura contemnitur, pereunt
animæ, trucidantur corpora, incenduntur vrbes, deſtruuntur Caſtra, infringitur
Caſtrorum ſecuritas, ſpoliantur viatores, Sarraceni & ſciſmatici Chriſticolis præ-
feruntur, defenduntur hæretici, adeò quòd in nonnullis locis non audemus proce-
dere contra ipſos. In aliquibus verò terris Prædicatores Euangelicæ veritatis ver-
bum Dei proponere fidelibus prohibentur. In quibuſdam verò hæreſes publicè præ-
dicantur. Quamplura inſuper alia deteſtabilia & abominabilia committuntur, quæ
diuinæ oculos maieſtatis offendunt, ſcandalum in Eccleſia commouent, & tremen-
dum Eccleſiaſticæ cenſuræ vigorem debilitant & conculeant, nec poteſt ipſa Ec-
cleſia prædicti perſecutoris inualeſcentibus viribus opportunum ſuper hiis reme-
dium adhibere; cùm nuper etiam idem Manfez truculentas manus in viſcera eius
immittens quoſdam Theotonicos ſuæ vtique perſecutionis miniſtros in patrimo-
nium beati Petri in Tuſcia, in quo nos cum tota noſtra Curia reſidemus, deſtinare
præſumpſerit, in noſtrum & ipſius Eccleſiæ opprobrium, turbationem Prouinciæ,
ſuorumque fidelium nocumentum. Alias etiam militum copias in Ducatum Spo-
letanum diſponit immittere, vt nos & prædictam Eccleſiam in quadam quodam-
modo ſagena concludens, ſic arctet vndique vias ſpacia & tranſitus, vt nullus ad
nos venire valeat, vel nos aliquos extra Curiam noſtram deſtinare poſſimus. Verùm
quia cæleſtis altitudo conſilij liberationem prædictæ Eccleſiæ tibi tuæque Chriſtia-

niſſimæ Domui reſeruauit & velle videtur vt iugum oneris eiuſdem Eccleſiæ, & A ſceptrum exactoris eius per tui regni potentiam ſuperentur. Ecce dilectum filium noſtrum S. Tit. ſanctæ Ceciliæ Presbyterum Cardinalem ad Chriſtianiſſimū regnum tuum, pro negotio dicti regni Siciliæ, à quo vtique regno panditur omne malum ipſius Eccleſiæ, & tantorum periculorum cauſa procedit in perſonam memorati Comitis, in quem ſuæ deuotionis & ſtrenuitatis penſatis meritis oculos mentis noſtræ direximus, auctore Domino promouendo * commiſſo ei plenè legationis officio de fratrum noſtrorum conſilio deſtinamus. Ideoque Serenitatem tuam rogandam duximus attentiùs & hortandam, in remiſſionem tibi peccaminum nihilominus ſuadentes, quatinus prædictum Cardinalem de tua vtique beneuolentia plurimùm confidentem, ob reuerentiam Apoſtolicæ ſedis & noſtram regia benignitate recipiens, & honorificentia condigna pertractans, ac habens propenſiùs commendatum, ſibi in huiuſmodi promotione negotij quoad illa expedienda, quæ ipſius negotij natura requirit, cum omni diligentia & prompta exhibitione conſilij, auxilij, & fauoris aſſiſtas. Et quia nouimus quòd piiſſimum & benigniſſimum pectus tuum miſericordiæ affluentiâ & diuinæ gratiæ vbertate repletum, prædictæ Eccleſiæ ſuper tot eius calamitatibus, tribulationibus, & preſſuris ex multa humanitate compatitur, nos B manſuetudinis tuæ elementiam copioſis exindè laudum titulis efferentes, ac referentes magnitudini tuæ gratiarum multiplices actiones ſupplicamus Altiſſimo qui dat ſalutem Regibus, vt te nobis & prædictæ Eccleſiæ ſaluum atque incolumem per tempora longiora conſeruet, ac dies ſuper dies Regis adiiciens, vitam tuam florenti regno protendat, detque tibi tranquilla tempora, & ad laudem ſui nominis copioſa. Quæſumus ergo, Chriſtianiſſime Princeps, vt huiuſmodi tuæ compaſſionis affectum in promotione præfati negotij, per quam ſperamus prædictam Eccleſiam ab inimicis eius, qui in circuitu eius ſunt, fauente Domino liberari efficaciter, potenter, & libenter oſtendas, ita quòd etiam poſt tui diſſolutionem corporis nunquam tam pij tamque ſalubris operis memoria celebris moriatur; ſed extendatur ab hoc tui gloria nominis in generationibus ſeculorum. Ne verò prætextu diſcordiæ, quæ inter cariſſimam in Chriſto filiam noſtram MARGARITAM Francorum Reginam Illuſtrem vxorem tuam & prædictum Comitem orta dicitur, tantum Eccleſiæ bonum impediri valeat vel differri, tu, quem tanquam pacis Angelum in regno tuo prouidentia diuina conſtituit, & qui ex indulto tibi pacifici Regis dono noſti diſcordiarum eradicare zizanias, & ſerere ſemen pacis; ſic huiuſmodi diſcordiam amicabili compoſitione ſopias & decidas, impendendo ad hoc omnem opem & operam efficacem, vt cuiuſlibet inter eos ſcandali cauſa ceſſante, dictus Comes memoratum negotium ſecuriùs aggredi valeat, & liberiùs ac efficaciùs promouere, tibique à Deo exindè præmium, & à nobis cumulata proueniat actio gratiarum. Datum apud ..... v. Non. Maij.

C

ITEM *Exemplar Epiſtolæ* MARTINI IV. PAPÆ *de proceſſu facto contrà* PETRVM *Regem Arragonum, eiuſque fautores & adhærentes ſuper negotio regni Siciliæ.*

XXXIX.

MARTINVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei; Ad certitudinem præſentium & memoriam futurorum.* DE inſurgentis in Regno Siciliæ fremitu tempeſtatis, quod execranda Panormitanæ rebellionis audacia inchoauit, & reliquorum Siculorum malitia Panormitanam imitata proſequitur, ad ſedem Apoſtolicam infauſto rumore perlato: nos poſt proceſſum in hac vrbe vetana ciuitare, in feſto Aſcenſionis Domini tranſacto nouiſſime habitum, ad compeſcendam tempeſtatem eamdem, quia procellarum illius ſpiritus non ceſſabat, ſed per inſidias Petri Regis Arragonum, quem ſtylo circa Reges ſolito, non deſcribi, ſubſcripta eius demerita metuerunt, inualeſcere potius videbatur; vt eiuſdem Regis, qui Regiæ dignitati non deferens & generis ſui claritati non parcens, dictorum rebellium ſe Ducem conſtituit & aurigam, nequitia reuelaretur apertius, & Eccleſiæ Romanæ inſtantia contra eum euidentius appareret. Pridem in feſto Dedicationis Baſilicæ Principis Apoſtolorum præterito, nuper in platea Eccleſiæ S. Flauiani Montis-Flaſconis Balneoraienſis

A Balneoraienſis Diœceſis, præſente tunc multitudine numeroſa fidelium duximus
recenſendum, qualiter Felicis recordationis Innocentius Papa IV. prædeceſſor no-
ſter quondam Fredericum olim Romanum Imperatorem, qui per ſuos exceſſus gra-
uiſſimos & culpas innumeras, Imperio & regnis, omnique honore ac dignitate red-
diderat ſe indignum, in Lugdunenſi Concilio, ipſo Concilio approbante, propter
ſuarum iniquitatum multitudinem deteſtandam à Deo ne regnaret vel imperaret
abiectum, oſtendit & denuntiauit, omni honore & dignitate priuatum à Domino,
& nihilominus ſententiando priuauit, prout in eiuſdem prædeceſſoris ſententia
contra Fredericum promulgata præfatum noſcitur contineri, qualiter & poſt eiuſ-
dem Frederici obitum, quamquam regnum Siciliæ ad diſpoſitionem Romanæ Ec-
cleſiæ cuius iuris & proprietatis exiſtit eſſet liberè deuolutum, dictuſque præde-
ceſſor ſe de illo publicè in eodem prædixiſſet Concilio prouiſurum, quondam Con-
rardus prædicti Frederici filius, licet in eodem regno ex ipſius ſui genitoris ſucceſ-
ſione, nullum penitùs ius haberet, tamen, ſicut apparet liquido ex præmiſſis nec
illo mortis ſuæ tempore habuiſſet, nec alias prædicto Conrardo ius competeret in
eodem, regnum ipſum præſumptione temeraria occupauit, quodque ipſo Con-
B rardo ſublato de medio, quondam Manfredus tunc Princeps Tarentinus, quem ve-
lut de copula damnata ſuſceptum à regni ſucceſſione præfati, non ſolum præmiſſa
eiuſdem Frederici priuatio, ſed etiam macula illegitimæ natiuitatis arcebat, contra
iuramentum fidelitatis ab ipſo prædeceſſore prædicto præſtitum temere veniens,
ſub quondam Conrardini nati dicti Conrardi ſui pronepotis, ſimulata protectione
tutoria, ad quaſdam ciuitates, Caſtra & alia eiuſdem loci regna manus occupatrices
extendit, propter quod & alios etiam nefarios actus ſuos & graues offenſas piæ me-
moriæ Alexander Papa IV. prædeceſſor noſter ipſum ex cauſis variis excommuni-
cationis vinculo innodatum Tarentini Principatus honore, Montis ſancti Angeli,
omnibus Comitatibus, terris, Feodis, dignitatibus & honoribus aliis ac bonis & iu-
ribus quæ in eodem regno & quæ alibi etiam ab Eccleſiis & perſonis Eccleſiaſticis
obtinebat, necnon & Vicaria in quadam ipſius regni parte ſibi ab eadem ſede con-
ceſſa, omnibus etiam conceſſionibus, donationibus, largitionibus, confirmationi-
bus & priuilegiis ſiue ab eiſdem Frederico patre, vel Conrardo fratre ſuis, ſiue à
prædicta ſede in regno ſibi factis, eodem vel alibi, etiam ab Eccleſiis quibuſcum-
que vel perſonis Eccleſiaſticis tanquam rebellem & hoſtem Romanæ Eccleſiæ ac
violatorem fidelitatis ſibi præſtitæ manifeſtum, ſuorumque iurium inuaſorem, oc-
cupatorem, detentorem, ſacrilegum & tanquam ſociatum nefando fœdere Sarra-
cenis, eorum complicem, ductorem & protectorem publicum, Apoſtolica autho-
ritate priuauit. Cumque Manfredus memoratus nec hiis aliiſvè remediis contra il-
lius malitiam adhibitis in ſua iniquitate remiſſior, ſed in committendo cotidie prio-
C ribus deteriora feruentior, poſtmodum fraudulenter præfati nepotis ſui morte con-
ficta, dictum regnum proprio nomine occupans, & Regium in illo titulum & no-
men vſurpans ſe, ortus ſui non erubeſcens primordia, in eiuſdem regni Regem
inungi & coronari feciſſet, præfatus Alexander eius prædeceſſor fraudes & iniqui-
tates abominans & deteſtans caſſauit & irritauit, caſſum & irritum nuntiauit quic-
quid circa dictum Manfredum per vnctionem vel potius execrationem & corona-
tionem, quas recipere de facto præſumpſerat, quaſque nullas eſſe conſtabat, extitit
tam temerariè tam doloſè præſumptum, eiſdem vero Manfredo & demum Cor-
rardino qui ætatem præueniendo malitia, ab eorumdem prædeceſſorum ſuorum ini-
quis ſemitis non declinans, ſed ad eadem Imperium & regnum adſpirans, præfa-
tam Eccleſiam, & cariſſimum in Chriſto filium noſtrum Carolum Siciliæ Regem
Illuſtrem inſidiis multis impetiit, & multipliciter apertis conatibus infeſtauit. Pro-
pter quod contra ipſum ſuoſque fautores per recolendæ memoriæ Clementem Pa-
pam prædeceſſorem noſtrum varij habiti ſunt proceſſus, * ſua forte ſuccisis nobis *
Regi regnoque prædictis pacis & quietis Serenitas arrideret, * in ſubitas tempe-
ſtates acta eſt æſtiua tranquillitas, bellum in media pace ſurrexit, facti ſunt hoſtes
ex ſubditis, & qui memorato Regi Siciliæ ad fidelitatem debitam tenebantur, re-
bellionis ſpiritum infideliter aſſumentes, non ſolum hoſtilia, ſed etiam Tyrannica
patrauerunt. Sicut enim grauis clamabat & adhuc clamat infamia, proceſſit adeò
Panormitanæ ciuitatis & ciuium præſumptuoſa rebellio, quod rebellandi audacia
& iurium interuerſione regalium, ſuique, quantum in eis fuit, adiectione Domini

** Forſan legendum, quibus forte ſuccisis.*

** Textus hic læſus eſt.*

non contenta, ferinæ immanitatis dexteras ad crudelitates inauditas expoſuit, dum A
eorum exitialis iniquitas non ſolum quos ex deuotis Regis ipſius concepta potuit præoccupare nequitia, ſine ſexus ætatiſvè reſpectu inhumanè occidit, verumetiam partus quos adhuc viſcerum portionem clauſtra materna celabant, illis ſæuè deſectis, ſic præcipiti feſtinatione produxit in lucem, quod eis minus proculdubio innaturaliter lucis vſum antequam concederet natura ſubſtraxit eis adeò prima cura, & impiiſſima cæde cæſis quod eorum ortus principia præuenit occaſus. Quia vero ſicut ex tunc plurimorum habebat aſſertio & euidenter exitus iam probauit hæc in noſtram & ipſius Eccleſiæ turbationem & diſpendium tentabantur & ad hoc plurimum intentio laborabat & ſtudium vt fornacis quaſi recenter extinctæ, nos Eccleſia & Rex prædicti renouata eò grauiora ſentiremus incendia, quo ſolent nocere grauius pericula recidiua. Nos tantorum malorum obſtare principiis cupientes, ne illis inualeſcentibus ſerò parari contingeret medicina, in dicto feſto Aſcenſionis Domini, præſente fidelium multitudine copioſa, de fratrum noſtrorum conſilio, vniuerſos & ſingulos, cuiuſcumque præeminentiæ, conditionis aut ſtatus attentè monuimus, diſtrictè præcipientes eiſdem, ne in præfato regno vel eius parte nos & eamdem Eccleſiam aut præfatum Regem Siciliæ qui dictum regnum ab ipſa Eccle- B
ſia tenet, per ſe, vel per alium moleſtare, impetere vel etiam perturbare præſumerent occupando, inuadendo, ſeu occupari aut inuadi faciendo regnum ipſum vel aliquam partem eius, præcipimus inſuper vniuerſis Chriſti fidelibus & ſpecialiter Marchionibus, Comitibus, Baronibus, ciuitatibus, communitatibus & vniuerſitatibus Caſtrorum, villarum & quorumcumque locorum Italiæ, maxime ipſius Eccleſiæ Romanæ temporali Iuriſdictioni ſubiectis, ne huiuſmodi moleſtatoribus, imperitoribus, perrurbatoribus, occupatoribus vel inuaſoribus aut occupari vel inuadi facientibus regnum ipſum vel aliquam partem ipſius in præmiſſis intenderent, & ne cum armis vel ſine armis ad turbandum in eodem regno pacem prædictorum Eccleſiæ ac Regis ſcilicet præſtarent illis auxilium, conſilium vel fauorem, publicè vel occultè, neuè ſuper hoc ſocietatem, coniurationem aut fœdus inirent aliquod cum eiſdem. Si quis autem contra monitionem noſtram & præcepta præmiſſa per ſe vel per alium quibuſcumque dolo, fraude vel machinatione facerent, cuiuſque forent præeminenriæ, dignitatis, conditionis aut ſtatus, excommunicationis ſententia quam ex nunc in eos protulimus, ipſo facto ſe noſcerent innodatos, ciuitates quoque ac communitates quaſlibet quæ contra monitionem & præcepta eadem, quocumque dolo, ingenio, arte vel machinatione venire præſumerent, interdicti Eccleſiaſtici ſententiæ, quam ex nunc in illos promulgauimus, volumus ſubiacere. Ad hæc prædiximus Parriarchis, Archiepiſcopis, Abbatibus, aliis inferioris gradus Prælatis quod ſi contra præmiſſa vel eorum aliquod venirent, attemptarent, eos omni Eccleſiaſticæ dignitatis honore, cæteros autem clericos non Prælationis officium, ſed dignitatis forſitan vel perſonatus ſeu alia beneficia obtinentes & priuare C
curaremus obtentis & inhabiles reddere ad alia obtinenda, prout facti qualitas ſuaderet, laïcis vero cuiuſcumque præeminenriæ, dignitatis, conditionis aut ſtatus & præcipuè temporaliter ipſi Eccleſiæ Romanæ ſubiectis expreſsè denuntiamus, quod ſi monitiones & præcepta huiuſmodi, contra ea per ſe vel per alium veniendo, temerè non ſeruarent, nos rantam temeritatem impunitam remanere nolentes ipſos feudis & aliis omnibus quæ ab eadem vel aliis tenerent Eccleſiis priuare, Vaſſallos eorum, ſi quos haberent, à fidelitatis iuramento quo tenentur eiſdem reddere penitus abſolutos, & perſonis eorum citra periculum mortis & mutilationis expoſitis, ad expoſitionem bonorum ſuorum, prout culpæ ipſorum exigerent & expediens videretur, procedere curaremus. Et licet Panormitanæ ciuitatis & ciuium prædictorum ac nonnullorum Caſtrorum illarum partium, qui contra eumdem Regem Siciliæ rebellarent, culpa grauis, acerbiorem proceſſum exigeret; Nos tamen deſiderantes quod ciuitates, ciues & loca prædicta manſuetudo corriperet & à tanti erroris inuio reuocaret, erga eos non rigorem ſed manſuetudinem proſequentes, vniuerſitaribus eorumdem ciuitatum, Caſtrorum, aliorumque locorum diſtrictè præcepimus, vt ſubmoto cuiuſlibet difficultatis & dilationis obſtaculo, ad noſtra & Eccleſiæ ac Regis prædictorum mandata redirent, quodque moleſtarores præfatos, turbatores, occupatores, inuaſores aut dantes eis in hoc auxilium, conſilium vel fauorem, in dictis ciuitate, Caſtris, villis ſeu diſtrictibus eorumdem, nullatenus

receptare

A receptare attemptarent nec ipſorum, aut alicuius eorum dominio vel regimini ſe
quouis modo ſubmitterent, nevè ipſis vel eorum alicuius contra Eccleſiam vel Re-
gem præfatos impenderent in prædictis conſilium, auxilium vel fauorem publicum
vel occultum. Et nihilominus confœderationes ſeu obligationes quaſlibet, ſi quæ
inter vniuerſitates eaſdem vel inter ipſas & qnoſcumque alios initas ſiue factas ſuper
occupatione & inuaſione prædictis & iuramenta de illis ſeruandis vel alia pro eis
hinc inde præſtita penitus relaxantes, vniuerſitatibus ipſis apertè prædiximns quod
niſi præmiſſa celeriter adimplerent, contra eaſdem ciuitates & villas earum ſpiritua-
liter & temporaliter ſic procedere, actore Domino curaremus, quod pœna docente,
ſuæ temeritatis & ſuperbiæ recognoſcerent qualitatem. Cæterum licet dum his &
aliis modis & viis filiorum ſalutem paterna venabatur affectio, reliquorum ciuita-
tum, caſtrorum, & villarum, cæterorumque locorum ciuium & incolarum ſcilicet,
in noſtram notitiam perlata rebellio, & præcipuè Meſſanenſium qui Panormiranorum
ipſorum imitati ſæuitiam, quamplures ex miniſtris & deuotis eiuſdem Regni Siciliæ,
poſt ſecuritatem illis præſtitam crudeliter trucidaſſe dicuntur, caſtrum Regium eiuſ-
dem loci temerariis auſibus occupantes, multæ commotionis cauſam induceret; nos
B tamen propterea non deſiſtentes à cœpto, venerabili fratre noſtro G. Epiſcopo Sa-
binenſi ad partes illas eum plenæ legationis officio tamquam pacis Angelo deſtina-
to, bona in illis & pro illis quæſiuimus partibus, nec venerunt. Expectauimus pacem,
& turbinis tempeſtas grauioris apparuit. Machinatis ab olim, prout communis quaſi
tenebat opinio, & ſubexecutorum conſideratio ſatis indicabat & indicat euidenter
dolis & inſidiis reuelatis. Siquidem Petrus Rex Arragonum de procedendo aduerſus
Africam quæſito colore, Siciliæ inſulam, terram vtique peculiarem ipſius Eccleſiæ,
militum & peditũ caterua ſtipatus, inuadens & occupans, ac in illa eiuſdem Eccleſiæ
pacem turbans, grauem ſeditionem excitans contra eam, grauiterque populum con-
citans, in illam temeritatis prorupit audaciam, quod cum ciuitatibus aliiſque locis,
vniuerſitatibus, ciuibus & incolis eiuſdem inſulæ, quibus ratione vxoris, filiæ ſcili-
cet Manfredi prædicti natorumque ſuorum ſe tueri prætendit, confœderationibus,
pactis & conuentionibus ſicut ex tunc ferebatur, quin. Potius cõſpirationibus & ſce-
leſtis factionibus initis in Regno prædicto nomen iam vſurpabat regium, ſe Regem
Siciliæ nominans & gerens pro Siciliæ Rege, præſumens in maioris præſumptionis
augmentum, Regi Carolo ſupradicto in ſuis litteris Regni Siciliæ titulum ſubtra-
hendo, ſicque non ſolum Panormitanos eoſdem qnos alias pluries ad hæc ſollicitaſſe
per nuncios dicebatur, in inchoatæ contra præfatum Regem Carolum ſeditionis &
rebellionis contumacia obfirmauit, eos per ſe ac gentem ſuam fouens ipſiſque fauens
in illa. Sed tam ipſos quam exteros inſulæ prælibatæ rebelles adeò contra iamdictam
Eccleſiam eorum ſpecialem matrem & Dominam concitauit, quod nonnulli ex eis
C & ſpecialiter Meſſanenſes qui ante ipſius in inſula prænominata præſentiam, dicti
Legati nuncios deuotè ac humiliter admittebant, dominiũ præfatæ recognoſcentes
Eccleſiæ nomen publicè inuocantes, illos poſtmodum admittere contumaciter recu-
ſarunt, baculo arundineo, eidem ſcilicet Regi Arragonum, prætextu eorumdem ipſo-
rum & filiorum, vt fertur, periculoſius innitentes. Quos tamen vxorem & filios ſiue
Regem per eos, ſeu ratione ipſorum in eadem inſula, vel aliqua dicti Regni Siciliæ
parte ius aliquod non habere apertins præmiſſa declarant; Et nos nihilominns de-
cernendum duximus & etiam declarandum. In quæ autem crimina falſa Regiæ di-
gnitatis, immo & ſimplices Magiſtratus aſſumptio, ſeditio, violentiæque cum armis
commiſſio incidant, quibus addicendi ſint pœnis talium patratores, nec fuit nec eſt
opus exprimere, quia id nota vetuſtiſſima decreta ſanxerunt. Et quia memorati Re-
gis Arragonum exceſſibus non leue pondus adiicit ipſius & Regni ſui explicitè deſ-
cripta conditio, ſeriosè duximus explicandnm, qualiter de archiuo ipſius Eccleſiæ
prodeuntis monimenta manifeſtè teſtantur, quod piæ memoriæ Innocentius Papa
IV. prædeceſſor noſter, quondam Petrum Regem Arragonum, eiuſdem Petri Arra-
gonnm Regis auum, Arelatenſi Archiepiſcopo qui tunc erat, & aliis perſonis Eccle-
ſiaſticis, necnon & quamplutibus ſuis aſſociatum proceribus per mare ad ſedem Apo-
ſtolicam accedentem, vt inibi ab eodem Innocentio prædeceſſore militiæ cingulum
& Regium acciperet diadema, honorauit multipliciter, honorificè ac benignè rece-
pit; & in Eccleſia ſancti Pancratij martyris iuxta Tranſ-tyberim per bonæ memoriæ
P. tunc Portuenſem Epiſcopum in Regem inungi faciens, deinde manibus propriis

coranauit, & regalia inſignia vniuerſa, mantum videlicet & colobium, Septrum & Pomum, Coronam & mitram quæ ad opus ipſius non ſolum ſpecioſa, ſed etiam pretioſa parati fecerat ex more in Regum coronationibus obſeruando munificè largitus eidem, ab eo iuramentum corporale recepit, per cuius religionem præfatus Rex inter cæteos fidelitatem & obedientiam ipſo ſummo Pontifici eiuſque ſucceſſoribus dictæque Romanæ Eccleſiæ, Regnum ſuum in ipſius obedientia fideliter conſeruare promiſit, ac demum Rex ipſe cum multo tripudio & applauſu coronatus, iuxta eundem prædeceſſorem Innocentium, ad B. Petri Apoſtolorum Principis baſilicam tediens, ſuper illius altare Sceptrum & diadema depoſuit, & militarem enſem de manu eiuſdem prædeceſſoris accepit, dictumque Regnum ſuum antea cenſuale à ſuis prædeceſſoribus eidem Eccleſiæ conſtitutum cupiens, principali poſt Deum, ipſius beati Petri & Apoſtolicæ ſedis protectione muniri, præfato Innocentio prædeceſſori per eum ipſi ſacroſanctæ Apoſtolicæ ſedi obtulit; Illudque ſibi & ſucceſſoribus eius in perpetuum dinini amoris intuitu, & pro ſuæ, ſuorumque progenitorum remedio animarum; nouo adiecto cenſu cōſtituit cenſuale pollicendo addiiciens, & addiiciendo pollicens quod ipſe ac ſuceeſſores ſui ſpecialiter eidem ſedi fideles & obnoxij teneantur. Hæc autem perpetua lege fore ſeruanda decernens vt huius regalis conceſſio robur firmitatis & inuiolabilis obtineret, ipſam in ſcriptis redactam & de procerum curiæ ſuæ conſilio, præſentibus dicto Arelatenſi Archiepiſcopo, quondam Sancio patruo ſuo, Hugone de Bancio & Arnaldo de Faciano Baronibus ſuis, ſigili ſui munimine roboratam eidem prædeceſſori conceſſit. Antequamigitur præmiſſa collata pariter & ſolerti examinatione diſcuſſa, præfatum Regem nepotem fidelitatis ad quam memoratus auus cuius eſt in eodem Arragonum Regno hæres, ipſum ſicut & ſucceſſores cæteros tam publicè, tam ſolemniter obligarat, eidem Eccleſiæ debitorem ac violatorem publicum reum non accuſabant infidelitatis damnabilis accuſant. Profecto fidei debitæ violatio, violentem proculdubio arguit infidelem; præſerrim cum præmiſſa non leuiter aggrauet fraudulenta confictio qua idem Rex Arragonum nepos, non abſque fraudis commento notabilis finxiſſe detegitur etiam apud nos, per ſolemnes nuncios affirmaſſe, quod cum ſumptuoſo & ſollicito apparatu ad Dei Eccleſiæ ſeruitium & exaltationem Catholicæ fidei potentiæ ſuæ brachium dirigebat. Quod tamen contra eiuſdem vtilitatem fidei, dictum Regem Carolum cruceſignatum in Terræ ſanctæ ſubſidium & publicè ad Dei eiuſdemque fidei obſequiis perſequenda diſpoſitum, nulla diffidatione præmiſſa, quod multorum iudicio proditionis notam non effugit, hoſtiliter impetendo: necnon & contra ipſam matrem Eccleſiam, terram eius ſicut prædicitur inuadendo & occupando direxit. Nec eum excuſat ſed potius accuſat quod ad partes Africæ, inſulæ prædictæ vicinas, diebus aliquibus declinauit, id enim ipſum ideo concinaſſe probat immo & conuincit euentus, vt opportunitate captata commodius iniquitatem quam conceperat parturiret. Maximè cum per ſuos nuncios miſſos exinde pluries eoſdem Panormitanos ſollicitaſſe ac ipſis in præſumpta malitia obtuliſſe conſilium & auxilium diceretur: nec eſſet vtinam ſic veriſimile quod eamdem Africam, terram quippe diffuſo vaſtam ambitu, refectam incolis non prorſus imbellibus, crebris munitionibus, vt habet fama, non vacuam, opibus & aliis opulentam, cuius inuaſionem vix multorum Regum & Principum quorumcumque, potentia coaceruata præſumeret; ipſe ad hoc proculdubio diuitiis impar & viribus cum comitiua modica bellatorum ſolus aſſumeret inuadendum. Nunquid & iterum hoc non oſtendebant & patenter oſtendunt quod idem Rex Arragonum nepos tamquam eiuſdem inſulæ dicti Regni Siciliæ partis non modicæ manifeſtus inuaſor & occupator, ac Panormitanorum rebellium & ſeditionis, commotionis ſeu concitationis, paciſque perturbationis contra præfatum Regem Carolum motæ, notorius fator & fautor, & aduerſus eamdem Eccleſiam actor & factor, ſuique complices, Comites, ſatellites & miniſtri præmiſſam per nos in prædicto Aſcenſionis latam; In omnes, noſtris monitionibus, præceptis & inhibitionibus non parentes excommunicationis ſententiam incurrerunt. Nec abſolutionis vaſallorum ſuorum à iuramento fidelitatis ſi quo tenebantur eiſdem, priuationis Feudorum, quæ ipſi à Romana vel aliis quibuſcumque tenebant Eccleſiis & expoſitionis perſonarum citra mortem & mutilationem, bonorumque ſuorum, comminatum in eodem feſto periculum euitarunt. Vniuerſos autem inſulæ prælibatæ rebelles, ſcilicet, Meſſanenſes, Agrigentinenſes & cæteros Ciuitatum, Caſtrorum, Villarum, aliorum-

que

A que locorum ipſius inſulæ ciues, habitatores & incolas, cuiuſcumque ſint præemi-
nentiæ, dignitatis, conditionis aut ſtatus qui Panormitanis eiſdem in pertinacia
rebellionis aſſumptæ ſaltem ſe illis audacia ſimili ſociando. Ac illos proinde vali-
diores & firmiores in illa reddendo, necnon ſocietatibus, confœderationibus, pa-
ctionibus, pœnarum & iuramenti adiectione firmatis, vt ex tunc dicebatur, iu-
uando fauerunt. Et tam alios quam Panormitanos eoſdem qui prædicto Regi Ar-
ragonum nepoti, contra prohibitiones & monita noſtra præmiſſa intendere, in
inuaſione aut occupatione præfatis, ipſum recipere ac receptare, ſe illius regi-
mini ſubmittere, ſibique contra Eccleſiam vel Regem Carolum prædictos fauo-
rem & auxilium impendere præſumpſerunt, eiſdem ſubiectos ſententiæ ac peri-
culo fore proculdubio ex tunc liquebat & liquet expoſitos, ciuitates vero, villas
& caſtra & alia loca prædicta, necnon & vniuerſitates ipſorum Eccleſiaſtico ſup-
poſita interdicto. Hæc ſunt quippe quæ per eumdem Arragonum Regem nepo-
tem Deo & Eccleſiæ ſeruicia exhibentur. Hæc ſunt quæ ipſius Eccleſiæ proſequi
iactabant obſequia. Hæc fidei Catholicæ incrementa, ſic exaltatione religionis
Chriſtianæ proſequitur & ſic procurat. Sic Dei, fidei, Eccleſiæ ac religionis ea-
B rumdem hoſtes perſequitur, ſic impugnat, talibus in ſe regalem dignitatem in-
titulat; talibus titulis vitam ſuam, famam, genuſque decorat. Quamquam au-
tem tantis exceſſibus excedentiumque demeritis, proceſſus grauior deberetur, &
ad præmiſſorum comminationem, proſecutionem ex tunc procedere non iniu-
ſtè poſſemus; immo & ſicut prædictorum perhibet conſideratio deberemus; quia
tamen neſcit à caris caritas etiam læſa recedere, paternæ caritatis affectio nos
induxit, vt cum ſimus, licet inſufficientibus meritis illius Vicarij qui non mortem
peccatorum, ſed vt conuertantur & viuant ſe velle fatetur, Regem Arragonum &
alios ſupradictos denuntiationibus, monitionibus & mandatis, prohibitionibus,
comminationibus, ad conuerſionem celerem, ne in peccatis, iniquitatibus & ſen-
tentiarum laqueis, prout ex præmiſſis liquet, quibus ſe apertius inualuerant, ob-
dormirent in morte, curaremus benignius excitare. Ideoque in feſto dedicationis
& platea prædictis, de fratrum noſtrorum conſilio, denuntiauimus ſæpefatos Pe-
trum Regem Arragonum nepotem, ſuos Comites, complices, ſatellites & miniſtros,
ac Inſulæ memoratæ rebelles ex cauſis prædictis, excommunicationis, ciuitates, villas
& caſtra & alia loca prædicta, necnon & vniuerſitates ipſorum interdicti, præmiſſis
per nos latis ſententiis ſubiacere, de nouo tam in Regem & alios ſæpedictos, quam
in vniuerſitates, caſtra, villas & loca prædicta, ex cauſis eiſdem, & propter contu-
maciam eorumdem in non parendo noſtris monitis & præceptis & à nobis prohibita
pertinaciter proſequendo, duritius tunc ſententias ſimiles promulgantes; præ-
fatum autem Regem & cæteros vniuerſos & ſingulos qui cum eo aut alias in præ-
C ſentis turbationis ſiue rebellionis auxilium, prædictam inſulam ingredi præſum-
pſerunt, vel inibi exiſtentes eidem turbationi ſeu rebellioni quomodocumque fa-
uerunt attentè monuimus, eiſdemque diſtrictè præcepimus vt ab huiuſmodi ſuis
exceſſibus & offenſis penitùs deſiſtentes, eamdem inſulam exirent omninò num-
quam illuc noſtrum, Eccleſiæ & Regis Caroli prædictorum, quoad præmiſſa qua-
lecumque præiudicium reuerſuri. Addicimus etiam ne quis de nouo ad idem in-
ſulam ſupradictam intraret, vel aliquam eiuſdem Siciliæ Regni partem, publicè
vel occultè impeteret, turbaret vel aliquatenus moleſtaret: vniuerſis quoque ciui-
bus, incolis, habitatoribus & vniuerſitatibus ciuitatum, aliorumque locorum ipſius
inſulæ cum ſimilibus monitione ac diſtrictione iniunximus vt Regem Arragonum
& exteros antedictos prorſus expellerent, nullo vnquam tempore ipſos aut alios
ad præmiſſa vel ſimilia inibi recepturi. Diſtrictius inſuper inhibere curauimus, ne
idem Rex Arragonum ſe Regem Siciliæ nominaret nec Regium ſub intitulatione
Regni Siciliæ ſigillum aſſumeret vel vteretur aſſumpto; Neque priuilegia, immu-
nitates, Feuda, donationes, bona vel iura quæcumque in eo, aut aliqua eius parte
concederet, vel tanquam Rex Siciliæ quicquam agere attemptaret, neque domi-
nium vel ſubiectionem aliquam in quaſcumque ſingulares perſonas aut terras ip-
ſorum, ſeu poteſtariam vel quamlibet rectoriam, ſiue officium quocumque nomi-
ne cenſerentur, in ciuitate vel quouis alio loco, maximè ipſius Regni Siciliæ aut
alicuius partis Italiæ in noſtrum, Eccleſiæ, aut Regis Caroli eorumdem quomo-
documque vel qualecumque grauamen per ſe vel per alium reciperet vel etiam

acceptaret, aut cum eis vel eorum aliquo in ipſorum Eccleſiæ vel Regis grauamen A
ſicut prædicitur, ſocietatem vel aliam confæderationem contraheret vel ſeruaret
qualiterque contractam; Neque ſingulares perſonæ præmiſſæ vel aliæ vndecumque
ciuitatesvel alia loca eidem, in Eccleſiæ ac Regis Caroli prædictorum perſecutione
huiuſmodi perſiſtenti, vel alij pro eo ſeu in fauorem ipſius in præmiſſa concederent,
vel aliquem præmiſſorum, ipſum aut alium pro eo vel in fauorem illius ad prædictam vel aliquam eorum eligerent, nominarent, reciperent vel aſſumerent quo-
quomodo; Nec ipſe Rex Arragonum vel quiuis alius ſingulares perſonas, ciuitates & loca eadem vel vniuerſitates ipſorum, ſpecialiter autem cuiuſcumque partis
Regni Siciliæ, vt ſe vel terras ſuas eiuſdem Regis Arragonum dominio vel obedientiæ cuique ſupponerentur, aut eum vel alium pro eo ſeu in fauorem ipſius in
poteſtatem, rectorem, vel ad aliud quodcumque officium, vt prædicitur, eligere,
nominare vel admitterere attemptarent, ſiue cum eo ſocietatem aliquam vel confæderationem contraherent, aut obſeruarent qualitercumque contractam, ſeu
quod ciues, incolæ, habitatores, ciuitates vel alia loca prædicta, ſiue vniuerſitates
eorum, præſertim cuiuſcumque partis eiuſdem Regni Siciliæ à noſtra, Eccleſiæ, ac
Regis Caroli prædictorum fidelitate ſeu deuotione, quocumque modo aduerterentur, vel aduerſa etiam in huiuſmodi aduerſione perſiſterent, per ſe, nuncium B
vel litteras inducere, aut donis promiſſionibus ſeu alio quouis modo allicere vel
ſollicitare præſumerent; Neve ſingulares perſonæ, ciuitates, caſtra, villæ, ſeu loca
præfata ſe dicti Regis Arragonum, huius Eccleſiæ, ac ipſius Regis Caroli perſecutioni quomodolibet inſiſtentis, dominio, vel regimini, vel obedientiæ qualitercumque ſubiicerent, ſiue in noſtrum, Eccleſiæ, ſiue Regis Siciliæ præiudicium vel
grauamen, vt prædicitur, ipſum Regem Arragonum litteras vel nuncios ſuos, vaſa
quæuis apta cuicumque nauigio, gentemve reciperent vel receptarent, aut accederent ad eumdem, ipſive litteras mitterent, aut ſibi, genti vel nunciis ſuis, ſeu alij
pro eis, maximè in aliqua parte ipſius Regni Siciliæ obedirent vel intenderent,
miniſtrarent Fodrum, equos, arma vel vaſa huiuſmodi ſubuentionis titulo, aut
aliter quomodocumque ducerent concedenda, ſeu ab eodem Rege Arragonum
vel alio pro ipſo immunitates, Feuda & largitiones quaſlibet in eodem Regno Siciliæ quas conſtabat; Et nos nihilominus declarauimus & adhuc declaramus, decreuimus & adhuc decernimus non tenere, vel alibi, occaſione inſtantis negotij
eiuſdem Regni Siciliæ, aut ſtipendia vbicumque contra nos, Eccleſiam vel Regem
Carolum ſupradictos reciperent, vel pro receptis promiſſum audeant ſeruitium exhibere, aut alias præſtare conſilium vel fauorem publicum vel occultum; nec cum
ipſo Rege Arragonum, vel alio pro ipſo, ſeu in fauorem ipſius ſocietatem, colligationem ſeu quaſcumque conuentiones in noſtrum, Eccleſiæ ac Regis Caroli eorumdem diſpendium qualecumque contrahent, aut contractas, etiam ſub vinculo iuramenti, vel quorumlibet adiectione pœnarum ſeu pactorum auderent quomodolibet C
obſeruare. Singulariter autem Michaëlem Paleologum qui ſe Imperatorem nominabar, quique ſuper hiis & præcipuè exhibito in prædictis eidem Regi Arragonum
contra nos & præfatos Eccleſiam ac Regem Carolum conſilio, auxilio, vel fauore,
necnon pactis, confæderationibus, conuentionibus initis cum eodem, ex tunc argumenta veriſimilia deſcrebant; vox prætetea publica & communis accuſationis quaſi
continuè inceſſabat; omneſque ſibi de facto vel quomodocumque ſubiectos attentè
monuimus eiſque diſtrictè præcepimus, vt omnia, monitiones, præcepta & inhibitiones præmiſſa quæ Michaëlem & ſubditos contingebant, eoſdem vt poſſent
quoquomodo contingere aut in eis ſeu quoad eos qualitercumque locum habere,
quæ omnia & ſingula volumus prænominatim & ſingulariter & expreſsè repetitis
haberi, & velut taliter repetita robur efficaciamque ſortiri diligentius obſeruarent,
eiſque ſtuderent in omnibus & per omnia obedire, alioquin tam ipſos Petrum
Arragonum Regem nepotem, & Michaëlem Paleologum, quam alios vniuerſos & ſingulos dictis noſtris monitionibus, præceptis vel inhibitionibus non parentes, cuiuſcumque forent præeminentiæ, dignitatis, conditionis aut ſtatus Eccleſiaſtici vel mundani, excommunicationis ſententiam quam in eos de fratrum
prædictorum conſilio, ex tunc duximus perferendam perindè innodatos eſſe decreuimus ipſo facto, ac ſi expreſſi fuiſſent in huius proceſſus noſtri ſerie nominatim.
Ciuitates vero, caſtra & alia loca quælibet, necnon vniuerſitates quæ iamdictis
monitionibus

A monitionibus, præceptis vel inhibitionibus non parerent Eccleſiaſtico interdicto quod ex tunc in illa promulgare curauimus eſſe volumus eodem modo ſubiecta. Interdicta vero præmiſſa ſic arctè præcepimus obſeruari, vt in locis quæ incidiſſent in eo vel inciderent in futurum, nulla Eccleſiaſtica Sacramenta, excepto duntaxat baptiſmate paruulorum & pœnitentiis morientium miniſtrentur, nulla diuina celebrantur officia, niſi ſolum Miſſarum ſolemnia quæ in Cathedralibus, vel aliis Collegiatis & Parrochialibus Eccleſiis ad conficiendum corpus Chriſti morientibus miniſtrandum, ſubmiſſa voce, clauſis ianuis, interdictis & excommunicatis prorſus excluſis, ſemel tantum in ſeptimana permiſimus celebrari; Nonobſtantibus quibuſlibet priuilegiis vel indulgentiis Ciſtercienſibus, Prædicatoribus, Minoribus vel Religioſis aliis, ſecularibus perſonis, communitatibus, ciuitatibus, caſtris, locis, collegiis vel vniuerſitatibus quibuſcumque ſub quauis forma vel expreſſione verborum ab eadem ſede conceſſis, quæ omnia, quo ad hæc, volumus omnino viribus vacuari. Et nihilominus ſocietates, colligationes, conuentiones huiuſmodi & quaſlibet alias factas vel etiam faciendas in fauorem ipſius Regis Arragonum, quoad inſtans negotium eiuſdem Regni Siciliæ, aut in Eccleſiæ ſeu Regis Caroli prædi-

B ctorum qualecumque diſpendium vel grauamen, etiamſi eſſent iuramentorum, pœnarum adiectione vel quouis alio vinculo roboratæ, de poteſtatis plenitudine diſſoluentes & carere decernentes omni robore firmitatis, vniuerſos & ſingulos qui ſe ad eorum obſeruationem quomodocumque, ſeu quacunque ſolemnitate aſtrinxerunt, ad eas obſeruandas, decernimus non teneri, nec pro eo quod ipſas deinde minimè obſeruarent, de reatu periurij aut ratione pœnarum vel conuentionum quarumlibet adiectarum illis poſſe in iudicio vel extra iudicium impeti ſeu aliquatenus moleſtari, quinimmo eos ab illarum obſeruatione ſub pœna excommunicationis quam ex tunc protulimus, & ipſos ſi ſecus facerent incurrere voluimus ipſo facto, præcipimus penitus abſtinere. Prædiximus quoque apertius omnibus tam perſonis Eccleſiaſticis & ſecularibus quam ciuitatibus, locisque aliis & vniuerſitatibus ſupradictis quæ huiuſmodi mandatis noſtris, præceptis & inhibitionibus contumaciter non parerent, quod non ſolum ad exequendum comminationes præmiſſas; ſed & alias grauius ſpiritualiter & temporaliter contra eas, & ſpecialiter contra ciuitates quas contingeret in huiuſmodi contumacia deprehendi, ad priuandum eos Archiepiſcopali vel Epiſcopali dignitate, contra memoratos rebelles inſulæ ſupradictæ ad interdicendum ipſis cum quibuſlibet aliis, & aliis quibuſcumque cum eis omne commercium quando & prout facti ſuaderet qualitas, & fore videremus expediens, procedere curaremus. Ad hæc præfatis Regi Arragonum, Michaëli Paleologo & aliis vniuerſis qui contra præmiſſa noſtra monita & præcepta vel inhibitiones, prædictum Regnum Siciliæ in eadem inſula, ſiue in reliquis

C Regni præfati partibus inuadere, turbare impetere ſeu moleſtare quomodolibet præſumpſerunt publicè vel occultè, generali & publico edicto denuntiauimus, quod niſi Rex ipſe Arragonum, aliique prædicti in eiſdem inſula & Regno Siciliæ, ac vicinis ſeu quibuſcumque Italiæ partibus commorantes, infra feſtum Purificationis beatæ Mariæ virginis nuper præteritum, alij vero in locis remotioribus conſtituti, infra Kal. Aprilis, ac idem Paleologus infra Kal. Maij proxime ſecuturas, quod quidem tempus eis pro peremptorio termino duximus aſſignandum, humiliter ad noſtra & Eccleſiæ mandata redirent noſtris præciſè beneplacitis pariturì; & tam nobis & eidem Eccleſiæ, quam præfato Regi Carolo de contumacia & contemptu, damnis & iniuriis, omnique intereſſe, ſatiſfactionem plenariam competenti tempore quod eis ad hoc præfixerimus impenſuri, ex tunc perſonas eorum eis tamen mortis & mutilationis periculum & bona omnia mobilia expoſuimus à quibuſlibet fidelibus liberè occupanda, ipſoſque Feudis, bonis & iuribus omnibus quæ ab eadem Eccleſia Romana, vel aliis quibuſcumque tenerent Eccleſiis, priuilegiis, indulgentiis & gratiis quibuſlibet, ipſis ab eadem ſede ſub quauis verborum forma conceſſis, Apoſtolica authoritate priuauimus, vaſallos eorum à iuramento fidelitatis quo forſan tenerentur eiſdem penitus abſoluentes: prædicto autem elapſo termino, quandocumque nobis videretur expediens ex prædictis ad priuandum eumdem Regem Arragonum, ipſius etiam abſentia nonobſtante, præfato Regno Arragoniæ, omnibuſque aliis terris ſuis, ſeu ad ipſa Regnum & terras ſimiliter exponenda, quoad Regnum ipſum, terraſque prædictas, ſemper noſtro & eiuſdem Romanæ Eccleſiæ

iure ſaluo. Et nihilominus contra eum pro qualitate criminum quibus, vt præta- A
ctum eſt ipſum ſuperiora prætendunt, obnoxium, quantum noſtrum officium pa-
teretur, facti ſuggeretur qualitas, nobiſque fore videretur expediens, actore Do-
mino procedere curaremus; Præmiſſas vero excommunicationis ſententias prohi-
buimus abſque ſpeciali Apoſtolicæ ſedis mandato, niſi forſan in mortis articulo
relaxari. Quo caſu niſi abſolutionis beneficium obtinentes infra tres menſes poſt-
quam forent ſanitati priſtinæ reſtituti, de loco interdicto ſuppoſito, ſi fortaſſis exi-
ſterent inibi, recedentes, Apoſtolicæ ſedis conſpectui præſentare curarent. Satiſ-
facturi de ſuis exceſſibus pro quibus incurrerent ſententias ſupradictas, & ſedis
eiuſdem beneplacitis parituri, relaberentur in ſententias ſimiles eo ipſo, dictas
quoque ſententias ſic firmiter & inuiolabiliter voluimus obſeruari, quod abſol-
uendi ab eis vel relaxandi eaſdem, niſi forte in mortis articulo, vt eſt dictum, tam
omnibus pœnitentiariis noſtris, quam aliis quibuſlibet confeſſoribus, ſiue gene-
ralibus, ſiue ſpecialibus, ſeu familiaribus quarumcumque vel quantumcumque
ſublimium perſonarum vbilibet conſiſtentium ademimus poteſtatem, etiamſi à no-
bis vel aliquo prædeceſſorum noſtrorum ſub quacumque verborum forma, gene-
ralem vel ſpecialem aut liberam, abſoluendi aliquem vel aliquo à ſententiis hominis B
vel canonis ſeu alias quomodolibet relaxandi obtinuerint facultatem. Si quis au-
tem abſque ſpeciali ſedis Apoſtolicæ mandato, ex tunc obtinendo, contrarium fortè
præſumeret, tam abſoluentem à prædictis ſententiis, ſeu relaxantem eaſdem, quam
huiuſmodi abſolutionem vel relaxationem recipientem, in quacumque forent di-
gnitate, præeminentia, ſtatu, vel ordine conſtituti, ex cauſa, huius excommunica-
tionis vinculo duximus innodandos. Huius etiam relaxationem ſententiæ præfatæ
ſedi ſimiliter obſeruantes, mortis articulo duntaxat excepto; & tunc niſi ſanitate
recepta, infra temporis ſpatium competentis, iuxta locorum diſtantiam, ad ſedem
venerint ſupradictam, ſuum humiliter recogniturí reatum, & ſedis eiuſdem bene-
placitis pariturí, relaberentur in ſententias ſimiles ipſo facto. Ab hiis vero mulie-
res in hoc tantum voluimus excipi, vt ſi ſolum præſtiti ratione fauoris in huiuſ-
modi ſententias forſan inciderent, poſſent per Diœceſanos ſuos iuxta formam Ec-
cleſiæ abſolutionis beneficium obtinere. Tantis itaque ac talibus per præmiſſas mo-
nitiones, prohibitiones, & pænarum comminationes, memoratis P. Regi Arra-
gonum nepoti, rebellibuſque Siculis, miniſtris, complicibus & ſatellitibus & fau-
toribus eorumdem tanquam apertis datis ſignificationibus, vt à facie arcus fuge-
rent & ſe ab inſtantia recti iudicij merita duritia liberarent; non humiliatum, ſed
obduratum eſt in ſuis peruerſitatibus inſipiens cor eorum; Nec enim acquieuerunt
monitionibus, nec prohibitionibus paruerunt; nec comminationum horruere ſæ-
uitiam, nec ab earum inſtantia expauerunt. Sed eis contemptis omnimodis ſuas
non ſolum continuatione aggrauere nequitias, verumetiam multiplicationibus
variis ampliarunt, ad alias partes Regni Siciliæ extra ſæpefatam inſulam conſtitu- G
tis hoſtiliter impetendas, ſuos, ſicut fertur, conatus nefarios extendentes. Ne igi-
tur tam iuſtæ comminationes fiant iniuſtæ ludibrio, ſi eorum iuſtitia perſecutione
debita fraudaretur; nevè ſine vindicta grauis adeò creſcat inſania, dignum puta-
uimus vt memoratum Petrum nepotem Regem Arragonum, tantamque ipſius
proteruiam vltrix ſententia proſequatur. Et ideo Regnum Arragoniæ, cæteraſque
terras Regis ipſius, de fratrum noſtrorum conſilio exponentes vt ſequitur, ipſum
P. Regem Arragonum eiſdem Regno & terris regioque honore ſententialiter, iu-
ſtitia exigente priuamus, & priuantes exponimus eadem Regnum & terras occu-
panda Catholicis, de quibus & prout ſedes Apoſtolica duxerit prouidendum, in
dictis Regno & terris eiuſdem, Romano vt præmittitur iure ſaluo, vaſallos ipſius
quos vt præmiſſa declarant, à iuramento fidelitatis ſi quo tenebantur eidem, iam
abſoluimus, denuntiantes pœnitus abſolutos, & denuo ab eodem & à quolibet fi-
delitatis vinculo & homagio expreſſius abſoluentes, ac eoſdem P. quondam Re-
gem, ſiculos, complices & fautores eorum, omneſque alios ſingulares qui prædi-
ctas monitiones, inhibitiones & comminationes damnabiliter contempſerunt præ-
miſſæ excommunicationis, vniuerſitates vero, caſtra, ciuitates & loca cætera de-
nuntiamus interdicti ſententiis ſubiacere, ipſos & ipſa ex cauſis eiſdem & propter
continuatam auctamque ipſorum contumatiam ſimilibus ſententiis ſupponentes.
Vniuerſis præterea Chriſti fidelibus cuiuſcumque conditionis, præeminentiæ ſiue
ſtatus,

A ſtatus, etiamſi dignitate pontificali ſeu Regia forſitan decorentur; & ſpecialiter
Archiepiſcopis, Epiſcopis aliiſque inferioris gradus Prælatis & perſonis Eccleſiaſti-
cis, religioſis cuiuſcumque religionis aut ordinis, & ſecularibus, ipſique P. quon-
dam Regi Arragonum, Comitibus, Vice-comitibus, Baronibus, vniuerſitatibus ci-
uitatum, Caſtrorum, cæterorumque locorum, ac vniuerſis incolis & habitatoribus
eorum Regni & terrarum quibus dictum P. tunc Arragonum Regem priuauimus
diſtrictius inhibemus ne ipſe P. de dictis Regno & terris ſe de cætero aliquatenus
intromittat; nevè cæteri ſupradicti idem P. dudum Regi vel aliis quibuſcumque
contra dictas priuationem & expoſitionem, aut perſequentes eaſdem, per quos
dicta Regnum & terras occupanda ſedes eadem prouidebit, temptantibus ſe op-
ponere aſſiſtant vel qualitercumque faueant ſiue præſtent in hoc conſilium, auxi-
lium vel fauorem publicum vel occulrum, quacumque occaſione quæſita, vel
prætextu alicuius homagij, vel cuiuſcumque colligationis confæderationis, ſocie-
tatis ſeu cuiuſvis conuentionis, aut iure contractæ hactenus ſiue impoſterum
contrahendæ, etiamſi colligationes, confœderationes, ſocietates & conuentiones
huiuſmodi & alia ſupradicta pœnarum adiectionis, litterarum, vel iuramenti, ſeu
B cuiuſliber alterius ſint vinculo firmitatis innexa: Nos enim colligationes, con-
fœderationes, ſocietates, conuentiones, cæteraque huiuſmodi præmiſſa quoad
hoc, de poteſtatis plenitudine diſſoluimus, iuramenta ſuper illis præſtita pœnaſ-
que propter ea promiſſas pœnitus relaxantes, & vniuerſos & ſingulos qui eas
contraxerant ſe ad earum obſeruantiam quantumcumque ſolenniter aſtringendo
ab ipſarum in præmiſſis obſeruatione pœnitus abſoluentes. Specialiter autem
Archiepiſcopis, Epiſcopis & cæteris perſonis Eccleſiaſticis, Comitibus, Vice-
Comitibus, Baronibus, incolis & habitaroribus ſuptadictis earumdem Regis Ar-
ragonum terrarum, prohibemus expreſsè, ne dictum P. olim Regem Arrago-
num pro Rege vel Domino recipiant vel habeant, neuè ſibi obediant vel inten-
dant, aut ipſi vel alij pro eo de redditibus vel obuentionibus ſiue iuribus regalibus
ſeu ratione dominij debitis reſpondeant, vel aliquam ſatisfactionem impendere ſub
velamine quocumque præſumant, alioquin memoratum P. quondam Regem &
omnes ſingulares perſonas cuiuſcumque ſint præeminentiæ, conditionis aut ſtatus,
Eccleſiaſtici vel mundani, etiamſi Regalis dignitatis honore præfulgeant, excom-
municationis, Ciuitates vero, Caſtra, villas & loca cætera, necnon vniuerſitates
ipſarum, quæ dictas inhibitiones vel earum aliquam præterire propria temeritate
præſumpſerint, interdicti ſententiis quas ex nunc fecimus, decernimus ſubiacere;
nonobſtantibus quibuſlibet priuilegiis vel indulgentiis quibuſcumque Imperato-
ribus, Regibus, Principibus, Archiepiſcopis ſeu quibuſlibet Prælatis aliis, Ciſter-
cienſibus, Prædicatoribus, Minoribus, Hoſpitariis, Templariis, ſeu Religioſis aliis
aut ſecularibus perſonis, etiam in dignitate qualibet conſtitutis, Ciuitatibus, Ca-
C ſtris, locis, communitatibus, Collegiis vel quibuſvis vniuerſitatibus ſub quacum-
que verborum forma vel expreſſione ab eadem ſede conceſſis, & quibuſlibet aliis
Indulgentiis eiuſdem ſedis, per quas præſentia proceſſus effectus impediri valeat
vel differri. Quæ quidem omnia priuilegia & Indulgentias quoad hoc omninò viri-
bus vacuamus. Et nihilominus contra huiuſmodi præſumptores & ſpecialiter con-
tra dictos Prælatos, Religioſos, Comites, Vice-Comites, Barones, Incolas, habi-
tatores, ciuitates, Caſtra, villas & alia loca, & vniuerſitates ipſorum ad priuandum
eos & ea, quibuſlibet priuilegiis, Indulgentiis, immunitatibus ſiue gratiis, ipſis ab
eadem ſede conceſſis, necnon terris, feudis & iuribus quæ à præfata Romana vel
aliis quibuſcumque tenent Eccleſiis ſeu perſonis Eccleſiaſticis, ac alias grauius ſpi-
ritualiter & temporaliter, quando & ſicut facti ſuaſerit qualitas & expedire vide-
remus; præuia diuina gratia procedemus. Vt autem huiuſmodi noſter proceſſus ad
communem omnium notitiam deducatur, cartas, ſiue membranas proceſſum con-
tinentes eundem, in maioris Eccleſiæ Vrbeuetana appendi vel affigi oſtiis ſeu
ſuperliminaribus faciemus, quæ proceſſum ipſum ſuo quaſi Sonoro, præconio, pa-
tulo, iudicio publicabunt. Ita quod idem Petrus vel alij quos proceſſus ipſe con-
tingit nullam poſtea poſſint excuſationem prætendere, quod ad eos talis proceſſus
non peruenerit vel quod ignotarint eumdem, cum non ſit veriſimile remanere, quo
ad ipſos incognirum vel occulrum, quod tam patenter omnibus publicatur. Actum
apud Vrbem Veterem in platea dictæ maioris Eccleſiæ XII. Kal. Aprilis, Pontifi-
catus noſtri anno ſecundo.

A

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* MARTINI IV. *Papæ ad Epiſcopum Reatinum, qua inhibet quòd nemo conſilium, auxilium, & fauorem det Siculis, quòd in eorum rebellione ſint pertinaces.*

XL.

MARTINVS *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabili fratri Epiſcopo Reatino ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Nuper aſcenſionis eorum occaſione,
quæ diebus iſtis in ciuitate Panormitana contigerant, iuxta morem Eccleſiæ Ro-
manæ habiti ſunt proceſſus, quorum tenorem inſertum præſentibus tibi duximus
deſtinandum, fraternitati tuæ in virtute obedientiæ per Apoſtolica ſcripta præci-
piendo mandantes, quatenus tenore ipſo diligenter inſpecto, huiuſmodi proceſſus
in regno Siciliæ, in terris & locis videlicet ipſius regni, in quibus expedire videris,
publices, & facias per alium vel alios, quos ad hoc, ſi neceſſe fuerit, per cenſuram
Eccleſiaſticam appellatione remota compellas publicari ſolemniter, ac de publica-
tione huiuſmodi confici publica inſtrumenta illa nobis per fidelem nuncium tranſ- B
miſſurus, ac reſcripturus fideliter per tuas literas harum ſeriem continentes quic-
quid in prædictis duxeris faciendum. Dictus quidem tenor talis eſt.

MARTINVS Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad contradictionem præſentium
& memoriam futurorum. Cogit nos temporis qualitas, & nequitia plurium dete-
ſtanda ſollicitat, vt infrà ſcaptorum prædeceſſorum noſtrorum geſta, quæ plenius
in archiuo conſeruantur Eccleſiæ, recenſentes, ipſius prouideri quieti cautiùs ſtu-
deamus. Sanè felicis recordationis INNOCENTIVS Papa IV. prædeceſſor noſter
culpas graues, immò grauiſſimas & multiplices, ac manifeſtos exceſſus quondam
FREDERICI Romanorum Imperatoris perpenſus maturitate conſilij, ac certi iu-
dicij diiudicans, eique ſecundum praua opera ſua reddens, ipſum honore Imperij,
regno Siciliæ, Ducatu Apuliæ, ac Principatu Capuæ, generali ſuper hoc congre-
gato Lugduni Concilio approbante, ac iuſtitia exigente priuauit: prout in vniuer-
ſalem mundi notitiam non eſt dubium deueniſſe, nec ab eadem veriſimiliter credi-
tur alienum, qualiter Fredericus ipſe, aucto ſuperbiæ ſpiritu, quanquam ſic dignè
depoſitus, ſic iuſtè priuatus, ſententiæ priuationis huiuſmodi prolatæ in eum per-
tinaci animo parere contemnens, regnum & Imperium ſupradicta poſt eiuſdem pro-
lationem ſententiæ occupata detinere præſumpſit. Qualiter etiam poſt iamdicti
obitum Frederici, quondam CORRADVS natus eius paternæ malitiæ imitator di-
ctum regnum præſumptuoſis auſibus occupauit. Et tandem prædicto CORRADO
humanis rebus exempto, quondam MANFREDVS olim Princeps Tarentinenſis,
eiuſdem vt dicitur Frederici filius, qui etiam abſque priuatione prædicta, propterea C
legitimæ ſucceſſionis participiũ perdidit, quia ipſum partus legitimus non agnouit;
vtpote de damnali commiſtione ſuſceptum, ad occupationem prædicti regni te-
meratias & occupatrices manus extendit. Grauibus igitur & enormibus admodum
per potentiam & malitiam eorumdem iniuriis irrogatis Eccleſiæ, ipſaque ipſius mul-
tipliciter afflicta fidelibus, reſpexit Altiſſimus ſponſam ſuam, & conuertens illi nu-
bilum in ſerenum, ſceleſtam prædicti Frederici domum, quæ conſueuerat quauis
malis abundare perſonis, ſic penè redegit ad nihilum, ſic illam iactura multimodæ
diſſipationis oppreſſit, vt de ipſa nonniſi ſcintilla vnica remaneret, CORRADI-
NVS videlicet Corradi filius ſupradicti. Qui, cùm in eo malitia ſuppleret ætatem,
ipſeque annorum ſuorum curricula nequitiâ ſuperaret, progenitorum ſuorum ne-
farios actus ſequens, ac illorum profanas iniquitates amplectens, mentiſque ambi-
tioſæ vitio Imperium experens, ſibique regnum intitulando Siciliæ, ſe ipſius regni
Regem determinare temerè præſumebat. Et cum nonnullis e contra inimicis, Lum-
bardis, Tuſciis, Marchianis, & Apulis præcipuè de regno profugis prælibato, frau-
dulentis ſe implicando commerciis, in vrbe, Lumbardia, Tuſcia, & per alia diuerſa
loca ſuas ſeminare litteras non ſinebat ſub expreſſione proprij nominis, & præmiſ-
ſas intitulationes tenere ſigillo Regiæ Maieſtatis impreſſas, per quas commouere
populum, concitare gentes, ac turbare pacem Eccleſiæ nitebatur, in ipſius Eccle-
ſiæ, ac cariſſimi in Chriſto filij noſtri CAROLI Siciliæ Regis Illuſtris graue præ-
iudicium & diſcrimen. Vnde piæ memoriæ CLEMENS Papa prædeceſſor noſter,
cùm

A cùm ſibi de his euidentiùs conſtitiſſet, diligenter attendens multam ipſius Corra-
dini malitiam, & ſuorum conatuum peruerſorum volens obuiare principiis, certum
habuit in hac parte contra eum proceſſum, prout vidit rationabiliter expedire, ac
negotij qualitas perſuaſit. Demum præfato Corradino ſublato de medio, eidem
regno pax rediit, aurora tranquillitatis illuxit, ſedatis turbationis fluctibus, quos ip-
ſius Corradini praua ſtudia ſuſcitarant. Sed ſicut nuper non ſine multa turbatione
fide dignorum relatu percepimus, nonnulli proteruæ temeritatis ſpiritum aſſumen-
tes, ad noſtram, necnon & Eccleſiæ, dictique Regis turbationem & ſcandalum aſ-
pirantes, in prædicto regno ignem turbationis emortuæ reaccendere moliuntur. Ad
id iniqua ſtudia congeruntur, ad id ſuarum virium potentiam coadceruant, manus
præſumptuoſas apponunt, & etiam occulti fauoris auxilium largiuntur. Teſtantur
hæc inter cetera horrendi ſceleris feralis immanitas de nouo in ciuitate Panormi-
tana patrari; vbi ſic debacchatus eſt gladius, ferrum infremuit, furor ſcanduit, ra-
bies inſaniuit, manus truculenta deſæuiit, quòd ſicut rumor mœſtus enunciat,
non ſuffecit virorum ac mulierum multitudinem inibi cædi dari, niſi & hi, quos
nondum in lucem produxerat maternis apertis vteris necarentur, trucidarentur
B innati, & deliteſcentibus viſceribus genitricum impiæ præfocationis exitium infer-
retur. Quia igitur præfatum regnum Siciliæ ad Romanam Eccleſiam pertinere di-
gnoſcitur, ſuique iuris & proprietatis exiſtit, ac propter hoc nos, qui vna cum Ec-
cleſia ipſa medullitus in hac parte contingimur, & quaſi cuiuſdam acerbæ pun-
ctionis aculeo excitamur, volentes tam grauibus huiuſmodi malorum initiis, tantis
periculis acceleratis remediis prout poſſumus obuiare, ne tam horrenda principia
conualeſcant: præſente hac fidelium multitudine copioſa, de fratrum noſtrorum
conſilio vniuerſos & ſingulos, cuiuſlibet præeminentiæ, dignitatis, conditionis,
aut ſtatus, monemus attentè, diſtrictè præcipientes eiſdem, ne in prædicto regno
vel eius parte, nos, & eandem Eccleſiam, ac præfatum Siciliæ Regem in ipſa, qui
prædictum regnum ab eadem tenet Eccleſia, per ſe, vel per alium, aut alios mole-
ſtent, ſeu impetant vel perturbent, occupando, vel inuadendo hoſtiliter, ſeu oc-
cupari vel inuadi hoſtiliter faciendo regnum ipſum, vel aliquam partem eius. Præ-
cipimus inſuper vniuerſis & ſingulis Chriſti fidelibus, ſpecialiter autem Marchio-
nibus, Comitibus, Baronibus, Ciuitatibus, Communitatibus & Vniuerſitatibus
Caſtrorum, villarum, & aliorum quorumcumque locorum Italiæ, & maximè iu-
riſdictioni temporali Eccleſiæ Romanæ ſubiectis; ne prædictis in occupatione vel
inuaſione huiuſmodi prorſus intendant. Et cum armis, vel ſine armis, ad turbatio-
nem regni, & ad turbandum in prædicto regno pacem eiuſdem Romanæ Eccleſiæ,
ac præfati Regis Siciliæ, in eadem præſtent eis in occupatione vel inuaſione præ-
dictis conſilium, auxilium, vel fauorem publicè vel occulrè, & ne ſuper hoc ſocie-
tatem, coniurationem, aut fœdus aliquod iniant cum eiſdem. Si qui autem contra
C monitionem, & præcepta noſtra præmiſſa, per ſe, vel per alium, aut alios, quibuſ-
cumque dolo, fraude, arte, vel machinatione fecerint, cuiuſcumque ſint præemi-
nentiæ, dignitatis, conditionis, aut ſtatus, excommunicationis ſententiâ, quam ex
nunc in illos proferimus, ipſo facto ſe nouerint innodatos. Ciuitates quoque &
Communitates quaſlibet, quæ contra monitiones & præcepta noſtra prædicta, quo-
cumque dolo, fraude, ingenio, arte, vel machinatione venire præſumpſerint, Ec-
cleſiaſticæ ſententiæ interdicti, quam ex nunc in illos proferimus volumus ſubia-
cere. Apertè quoque prædicimus Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abba-
tibus, & aliis inferioris gradus Prælatis, quòd ſi contra monitionem & præcepta
noſtra præmiſſa, vel eorum aliquod venire temptauerint; nos eos omni Eccleſia-
ſticæ dignitatis honore, ceteros autem clericos non Prælationis officium, ſed digni-
tatis forſitan vel perſonatus, aut alia quæuis Eccleſiaſtica beneficia obtinentes, &
obtentis priuare curabimus, & inhabiles reddere ad alia obtinenda, prout nobis
facti qualitas ſuggeret, & iuſtitia ſuadebit. Laïcis verò cuiuſcumque præeminentiæ,
dignitatis, conditionis, aut ſtatus, & præcipuè iuriſdictioni temporali Eccleſiæ Ro-
manæ ſubiectis, denunciamus expreſsè, quòd ſi contra monitionem & præcepta no-
ſtra huiuſmodi per ſe, vel per alium, ſeu alios temerè veniendo, ea non curauerint
obſeruare: Nos tantæ temeritatis audaciam non intendentes relinquere impunitam,
ipſos feudis, & aliis omnibus, quæ à prædicta & aliis Eccleſiis ac perſonis Eccleſia-
ſticis obtinere noſcuntur, priuare, & vaſſallos eorum ſi quos habent, à fidelitatis

iuramento quo tenentur eiſdem, reddere penitus abſolutos, & perſonis eorum circa mortis & murilationis periculis expoſitis, ad depoſitionem ipſorum procedere Deo auctore curabimus, prout eorum culpæ exegerint, & videbimus expedire. Ceterùm, quia prædicta ciuitas Panormitana, & nonnulla Caſtra ſeu villæ illarum partium, contra præfatum Regem Carolum, qui regum ipſum ab eadem tenet Eccleſia, rebellionis ſpiritum aſſumpſiſſe dicuntur. Nos circa illa nolentes iuris obſeruare rigorem, ſed yti potiùs manſuetudinis lenitate, quam in actibus noſtris libenter amplectimur: intendentes ac volentes eadem ab huiuſmodi erroris inuio paternis ſtudiis reuocare, Communitatibus ciuitatis & Caſtrorum ac villarum prædictarum diſtrictè præcipimus, vt ſublato cuiuſlibet difficultatis & dilationis objectu, ad noſtram & Eccleſiæ ac Regis prædictorum mandata redire procurent. Eiſdem quoque Communitatibus diſtrictè præcipimus, ne prædictos moleſtatores, turbatores, occupatores, ſeu etiam inuaſores, aut dantes eiſdem in prædictis auxilium, conſilium, vel fauorem, in ciuitatem, Caſtra, & villas, ſeu diſtrictus eorum quouis modo recipiant vel receptent, & nec ipſorum, aut alicuius eorum dominio vel regimini quomodolibet ſe ſubmittant; neque ipſis vel eorum alicui contra nos & eamdem Eccleſiam ac Regem prædictum in ea, impendant in prædictis auxilium, conſilium, vel fauorem publicum vel occultum. Nos enim confæderationes ſeu obligationes quaſlibet, ſi quæ inter Communitates eaſdem, vel ipſas & quoſcumque alios initas ſiue factas, ſuper occupatione & inuaſione prædictis, penitus diſſoluentes, ac iuramenta de illis ſeruandis vel aliàs quomodocumque pro prædictis hinc indè præſtita relaxantes omninò. Communitatibus illis apertè prædicimus, quòd niſi præmiſſa curauerint quantociùs adimplere, contra eas, ac ciuitatem, Caſtra, villas eorum ſpiritualiter & temporaliter taliter denuò procedemus, quòd pœna docente cognoſcere poterunt, quàm ſit temerarium & ſuperbum mandatis Apoſtolicis contraire. A B

Vt autem huiuſmodi noſtri proceſſus ad communem omnium notitiam deducatur, Cartas ſiue membranas proceſſum continentes eundem, in maioris, Eccleſiæ Vrbeuetanæ appendi vel affigi oſtiis ſuperliminariis faciemus, quæ proceſſum ipſum ſuo quaſi Sonoro præconio, & patulo iudicio publicabunt. Ita quòd illi, quos proceſſus ipſe contingit, nullam poſſint excuſationem prætendere, quòd ad eos talis proceſſus non peruenerit, vel quòd ignorauerint eundem. Cùm non ſit veriſimile remanere quoad ipſos incognitum vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. Datum, &c.

Item *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* Martini IV. *Papæ ad* Gvidonem *de Monte-forti, qua illum, Capitaneum generalem exercitus pro negotio Eccleſiæ à Rege nominatum confirmat.* C

XLI.

Martinvs *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio Nobili viro Guidoni de Monte-forti Capitaneo exercitus Romanæ Eccleſiæ in Romaniolæ partibus generali ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.* Quam ſit excelſa deuotio & affectio quam ſublimis, quibus inter cæteros mundi Reges, imo inter cæteros proceres, cariſſimus in Chriſto filius noſter Philippvs Rex Francorum Illuſtris, claris progenitorum ſuorum inhærendo veſtigiis erga Romanam Eccleſiam matrem ſuam feruere dignoſcitur, crebris liquet indiciis, multimodis aperitur operibus, & frequentibus actibus declaratur. Proinde etenim ipſius Eccleſiæ neceſſitate multiplici dicti Regis expoſita ſenſibus, ſibi vt in hac ſancta neceſſitate illi ope Regij fauoris aſſiſteret, Apoſtolicis Prioribus deſtinatis, ipſe tanquam filius benedictionis & gratiæ conformans deuotius Apoſtolicæ ſedis beneplacitis vota ſua, & in adiutorium eiuſdem Eccleſiæ promptus exurgens, honorabilem militum, Armigerorum & peditum Comitiuam ad nos pro negotio Romaniolæ quantocius deſtinauit, ac nuper etiam laudanda liberalitas dicti Regis Armigerorum & Baliſtariorum quantitatem non modicam pro ipſius celeri promotione negotij continuata deuotione direxit, & gerens cordi negotium quaſi ſuum vt de ipſius votiua expeditione ſollicitus, vt exercitus eiuſdem Eccleſiæ tam de militibus vel cæteris antedictis quam aliis vel ipſius

A Eccleſiæ ſtipendiariis in Romaniolæ partibus congregatis, rectore gubernetur idoneo, Duce prouido dirigatur, ac de ſuperbia deteſtanda rebellium, glorioſum ad laudem Dei & exaltationem Eccleſiæ, cœleſti cooperante virtute valeat reportare triumphum, ſuper conſtituendo ſeu præficiendo eidem exercitui Capitaneo generali, prouidam ſui ſalubris deliberationem conſilij, nobis per dilectum filium Galterum de Fontanis Præpoſitum de Ingreio in Eccleſia Carnotenſi Capellanum noſtrum quem ad eiuſdem Regis præſentiam pro negotio iamdicto tranſmiſimus voluit intimari, te ad Capitaniam huius exercendam expreſſe ac ſpecialiter nominando, prout hæc in eiuſdem Capellani litteris nobis miſſis perſpeximus pleniùs, contineri. Nos autem firma imo firmiſſima credulitate tenentes, quod præfati Regis conſilium, ingens maturitas, circumſpectio plurima, ſummaque deliberatio præceſſerunt, propter quod exiſtit eidem non immerito adhærendum, & laudandæ tuæ ſtrenuitatis virtutem in multis & arduis multoties approbatam, tuæque fidelitatis conſtantiam qua pollere conſpiceris diligentius attendentes, ac non incerta ducti fiducia quod ea quæ tibi præſertim in articulo tantæ tamque vrgentis neceſſitatis cũctis ſtudiis cunctiſque viribus exequeris, te in Capitaneum exercitus prædicti præ-B ficimus ordinamus & conſtituimus generalem & omnia quæ ad Capitaniam hanc pertinent, & quæ præfati exercitus regimen quo quomodò contingunt tibi plenarie committendo vt quia per vnitatem concordiæ ſolet rebus accedere incrementum & per diuerſitatem diſcordiæ diſſipationis periculum imminere, quia prout ipſa facti euidentia edocet vix vtiliter & fideliter ducitur per diuerſos Duces exercitus, cum inter ſe illorum perſæpe diſſideant voluntates, quoſlibet alios Capitaneos per nos, vel per alium ſuper eodem exercitu hactenus conſtitutos ab illius Capitania penitus amouemus, dilecto filio nobili viro Ioanni de Compa de cuius fidelitate probata & experta probitate confidimus, in totius Prouinciæ Romaniolæ regimine, prout ſibi per nos commiſſum extitit nihilominus remanente, volentes omnino vt tibi tanquam generali exercitus eius Capitaneo & hiis quæ ad te ratione huius Capitaniæ tibi commiſſæ pertinent, idem omneſque alij de exercitu memorato humiliter pareant & intendant. Rogamus igitur nobilitatem tuam & hortamur attente per Apoſtolica ſcripta mandantes, quatenus pro noſtra & Apoſtolicæ ſedis reuerentia tanquam deuotionis & obedientiæ filius, Apoſtolicis beneplacitis te coaptans, onus huius, quamuis ſollicitudinibus multis & ingenti labore non vacuum tuis robuſtis humeris impoſitum confidenter ſub promptitudine deuotionis aſſumens, te ad partes Romaniolæ ſupradictæ, ſublato moræ diſpendio perſonaliter conferre procures, omnem in commiſſi tibi executione officij diligentiam impenſurus vt exinde fructus proueniat quem nobis concepta de tua probitate fiducia repromittit, cedat ad laudem & gloriam ſummi Regis, honorem Eccleſiæ, tuæ commendationis augmentum, tranquillum ſtatum fidelium, & pacem eorumdem & per-C petuum rebellium detrimentum; ac Sedis Apoſtolicæ gratia quam libenter ad filios deuotos extendimus, circa te non immerito augeatur. Datum apud Vrbem Veterem quinto Idus Maij, Pontificatus noſtri anno tertio.

ITEM *Exemplar Epiſtolæ eiuſdem* MARTINI IV. *Papæ reſponſiua Epiſtolæ Petri Regis Arragonum.*

XLII.

MIRANDA tuis ſenſibus noſtra venit Epiſtola vt ſcripſiſtis, ſed mirabilior tua noſtris. Sanè ſi noſtræ paginæ verba iuſto libraſſes examine; Si litteram ad ſpiritualem ſenſum poſtpoſito coniugis nomine tranſiſſes, interpretis non ſuſpecti iudicio, inueniſſes in illis vnde ſpirituali patri teneris & matri. Tuæ quidem tenor Epiſtolæ continebat quod præter omnium opinionem, & conſilia Principum, vt tuis verbis vtamur, te inuenimus ad beneplacita noſtra paratum; Ita vt nullus prædeceſſorum tuorum vllis retroactis temporibus recolatur adeò Eccleſiæ fuiſſe deuotus. Sed de Principibus non aliter ex hiis verbis noſtrum informabimus animum, quam probabilis credulitas habeat facti experimento probata, de quibus Apoſtolicæ Sedis conſtantia rectæ opinionis iudicium, ſiniſtræ ſuggeſtionis inſtantia non mutabat, cum facta præferenda ſint dictis, & cætera præiudicent poſitiuis. Ecce de

archiuo Eccleſiæ munimenta publica prodeunt, quæ ſingulorum penè omnium A Principum, munita ſignaculis opinionem repudiant qua fortè videris ingemere contra illos, eo quod veriſimilitudo non recipit tales ac tantos viros excellentiæ tuæ conſilium dediſſe contrarium ſcripto, tui & ipſorum ſignato ſigillis. De prædeceſſoribus autem tuis ſi aliquid certius...... dediſſet expreſſio metiremur in illis, quid in te ſperare poſſemus, quoniam ſi ad proximos ſanguinis ſcribentis referatur intentio, modicum deuotionis ſufficiet; vt in eius comparatione procedas, ſi tamen comparatio gradum inueniat, vbi ius præuenit poſitiuos. Quod ad illos prædeceſſores intellectum patiaris extendi, qui fide præclari, claritate feruentes, deuotione ſinceri, ſuis ſubditis proficientes, verbo pariter & exemplo Eccleſiam multis libertatum priuilegiis munierunt, multarumque largitionum liberalitate ditarunt; illis ſi placet ſe in hiis magnificentia tua non præferat; Sed conſideres potius ſi affluentia talium, illorum metas attingat, diſcutiatque ſimul viri prudentis ingenium, ſi merito titulum tibi multæ deuotionis aſſumis. Dum beneficia matris Eccleſiæ reuocare conaris in dubium, tanquam ſi poſſent vnius inficiatione celari, quæ multo notam publicat, & ſingularis aſſertio reddit ambiquam, quæ vniuerſalis notitia manifeſtar. Porro illa ingratitudinis ſpecies qua beneficia percepta negantur, aliquid turbationis conſueuit afferre. B Sed illa maioris doloris habet aculeos, qua in bono malum præſumitur & odium in diſcretione notatur. Circa tutelam quoque tui ac...... Imperatrice Conſtantia, Regina Siciliæ, Apoſtolicæ ſedis relicta, ac beneficiorum gratia excipis, ſi rutelæ ſit debitum ſatisfactum, eo quod fax inducebat ne fieret & nefax, ſi defecerit notaretur. Verum cum nullus neceſſitatis articulus tunc vrgeret Eccleſiam, vt in te qui omni eras ſuffragio deſtitutus, onus non leue ſuſciperet, tutelæ ſuſceptio, quæ à gratia ſumpſerat, exordium habere te debuit adeò de perſecutionis debito, non ingratum, ſaltem, vt tutricis notam non ſolum ſuſpectæ, verumetiam fraudulentæ adminiſtrationis non conareris impingere, dicens, quod Eccleſia nomine defenſorum, hoſtes immiſerat palliatos, qui ad perdendam animam pueri feſtinarent, & pupilli ſuſciperent regnum pariter & coronam. Habebat præterea diffamationis adiectio, quod quam tutrix Eccleſia debuit promouere deiecit, erigens in paterna ſede hominem alienum, qui non contentus Imperio, ad regnum nihilominus aſpirauit, & quidem non id habuit hactenus tua confeſſio, non id continebat vſque nunc tuarum ſeries litterarum, quibus poſt Deum, totum aſcribebas matris Eccleſiæ ſtudio, totum attribuebas eiuſdem tutricis laboribus quicquid eras & etiam quod viuebas; Vnde igitur contraria iſtis tam nouella proceſſit opinio, vnde præſumptio tam aduerſaria & tam repentina prorupit. Si enim frequens miſſio litterarum comitem conſcientiam mittentis habebat, cum nulla ſubiecta ſit tam nouæ ſcientiæ, neque ſcientia nouæ cauſæ, cur ſubſtituta calumnioſè impingitur quod euidentia facti non patitur? Cur ſub quodam inuolucro duplicitatis infertur, quod rei ſimplicitas non admittit, quod ſi ſcripta præmiſſa deſtituta erant credulitate ſcribentis tua circumſpectio colligat quod de iſtis illatio ſubſequatur. C Suntne iſta ſubſidia quæ promittebas Eccleſiæ ſi neceſſitas immineret: Eſt hic retributionis affectus quem offerebas ſi grauamen occurreret? non id mater expectauit à filio, non id tutrix expectare debuit à pupillo. Ha Deus! quæ in tali filio ſpei reliquiæ aliis relinguntur; Si mater tam diligens deſperare cogatur. Ha Deus! quæ de tali pupillo fragmenta fauoris ceteri colligent, ſi tutrix tam vtilis iaculis detractionis impetitur. Ha Deus! quot & quantos labores admiſit Eccleſia, ſi palmes quem multo ſudore plantauit & coluit, in amaritudine vitis conuertitur alienæ; cum ſit minoris diſpendij fructus nullos producere, quam nociuos? O quam vberes lachrymas, quamquam amaras, prædeceſſor noſter Innocentius Papa multotiens pro te fudit? O quanta ſollicitudine laborauit vt te à nocentium eriperet manibus, & Inſidiantium laqueis liberaret, & quaſi de mortis faucibus extorqueret. Ecce quid retributionis eidem Imperialis excellentia afferat. Ecce quid regalis magnificentia recompenſat, dum pupilli vitæ inſidiator occultus dicitur, & bonorum tacitus ſpoliator. Recogita? recogita? fili cariſſime & infra clauſtra pectoris tui frequenti meditatione reuolue, quam paruum quamque depreſſum te ille ſummus Pontifex poſt obitum matris accepit & quam grandem quamque promotum in ſua morte reliquit. Porro, vt credimus te noſſe, tenellæ infantiæ nondum finem attigeras, cum impius ille Macualdus tui nominis detractor

A detractor perfidus, auiduſque tuorum inuaſor, Regni Siciliæ metas aggreſſus, vtraſque inuaſionis manus extendens, Montecaſſinum obſedit & inſultibus multis impetiit, exercens ſui robur exercitus ad ſperatum exterminium captionis. Sed in hoc Eccleſiæ ſollicitudo tibi non defuit, quæ per duos Cardinales cum multis militibus & expenſis non modicis, efficacem manum auxilij porrexit obſeſſis, vires inuaſoris debilitatus & conatus obſidentis elidens. Cumque obſidionis exitus inſultantis non reſponderet affectui & prorogatum ſpe defenſionis ad alios reſiſtentis vigorem animum reſumerent conuicini; Sed iniquus ille in Siciliam tranſtulit, vt ſi ibi de . . . Regis, deſiderij ſui fines attingeret, ad Regni faſtigium ſine difficultatis obſtaculo perueniret. Sed nec tunc protectionis ſolitæ dexteram ſubtraxit Eccleſiæ mittens illuc bonæ memoriæ tituli S. Laurentij in Lucina Preſbyterum Cardinalem, Nobili viro Iacobo Conſobrino prædeceſſoris noſtri multis aſſociato militibus in ſubſidium, nihilominus deſtinato; alius etiam Cardinalis tunc poſtmodũ extitit deputatus, qui tuis vtilitatibus non remiſſus ibi diem clauſit extremum; conſequentet alio conſtituto vt ſollicitudinis debitæ plenitudo, circa tuæ perſonæ cuſtodiam non deeſſet. Interea Diopuldi malitia longe lateque diffuſa ſic ſe per partes Apuliæ hac terræ laboris extendit, quod tantumque receperat
B incrementi quod obtenta de P. quondam Comite Celanenſi victoria pro maiori parte homines regionis ſuo applicabat arbitrio, ſuoque domino abdicabat in aliquo ſicut poterant reſiſtentes, eo crudelius debacchando, quominus paucorum & humilium tenebat repagulo, qui de maiorum & ſublimium viribus triumphabat. Cumque in partibus illis non haberet Eccleſia quem erigeret contra illum multoſque ſumptus ammiſerat in hominibus regionis; quæ pro te iam feci expenſas multarum millium vnciarum, Recepto à G. Comite quondam Brennenſi ad opus tuæ fidelitatis Apoſtolicæ iuramento, ipſum miſit in Regnum vt per eum elati cornua conſtringeret inimici, numquam hoc fuit commiſſum ſpoliare pupillum, de throno Dei prodeat ſententia, numquam hoc fuit commiſſum prodere puerum, & virtus altiſſimi rectum iudicium operetur. Si aduerſus Eccleſiam tuam excellentiam decuit talia credere, ſi debuit ex hiis excepta credulitas in portum prodire, huius vt verbis & ſcriptis authoritas expoſita in publico comparetur. Sed forſan hoc diuina prouidentia voluit, vt habeatur imposterum cautela ſecurior ex prouiſo. Circa hominem ſiquidem alienum, quem in ſede patris tui, ſi tamen patris ſedis poteſt dici, vel debeat quæ ſucceſſionis, vel electionis iure defertur, erectum fuiſſe prædixeras tua prudentia, aduerſus Eccleſiam ſuſtinuiſſet inuectio, eo quod veritas negata de publicis minus relinquit fidei, de occultis nullum enim angulum latet Imperij. Imperator H. defuncto quid olim Philippo Duci Suatiæ quid Ottoni poſtmodum Imperatrici diuerſis voluntatibus adhæſerunt. Et licet idem Philippus nomen tuum primo pretenderit, ad ſe poſtea conuertit negotium illud. Sic ſuccedentibus proſperis, ſuis vtilitatibus applicans, quod non eum de iure dubitabat Imperij, ſecundum ſpem ad occupationẽ Regni Siciliæ prorogabat L. quondam Verna-
C cienſem Epiſcopum ad hoc mittens, in his etiam tuo ſubſidio Apoſtolicæ ſedis prouidentia non defecit, ſic illum per memoratum O. Cardinalem & nonnullos vaſallos Eccleſiæ reſiſtentes in Marchia, quod conatus contriuit aduerſariis, & interdictus eſt hoſtibus aditus, & etiam ad primos Regni fines acceſſus. Philippo tandem ſublato de medio, Ottoni quem omnium Principum roborata cenſentibus præſtabat electio, nec expediuit nec decuit diadema Imperij denegata, qui proculdubio, vt ſcripſiſti, ſubitò factus ingratus, tergum, non faciem vertit Eccleſiæ immemor receptorum, & quamuis eam multis prouocarit offenſis, diſſimulabat illas vtrumque miſericordius Eccleſiæ patientia conſueta. Sed poſtquam ad tuam prorupit iniuriam, in te quaſi pupilla oculi tantum contrarium ſufferre non potuit, multas vias excogitans, quibus pleno remedio ſuo poſſet ſubuenire minori. O quam proximus eras periculis. O quam paratus ad caſum. Quapropter inuocauit Eccleſia illius auxiliũ qui ſuperbis reſiſtit & dat humilibus gratiam, qui imperat mari & ventis & ceſſat tempeſtas, qui deponit potentes de ſede & ponit humiles in ſublimi. Inuocauit etiam Principum corda fidelium puſillos & magnos ſollicitans, vt ei ad tui releuationem collapſi manum porrigeret adiutricem. Obſtitit tandem diuina potentia ingratis conatibus, faciens in te eum Eccleſia ſignum in bonũ, vt elato cadente, tu ſurgeres, & potente debilitato tu poſſes. Arguit enim illum malitia ſua, ſuaque aduerſio increpauit, quẽ iuſto iudicio Dei perdidit, qui euare concupierat aliena, cui tui Regni vix extrema remanſerint illius omnino Imperium obtinens: Hæc itaque ſalutis remedia cũ auxilio Principũ, diuinæ prouidentiæ virtute præ-

ambula tibi prouidit mater Eccleſia talia beneficia pueto contulit & adulto, quid vltra A
tibi facete potuit, & non fecit, de contigentibus nil obmittens; & ea etiam ad quæ non
tenebatur adiiciens. Miramur autem quod in hiis tuos labores commemoras, te dicens
dubij caſus fara ſecutum, qui vocatus ad certa, laborantibus aliis in laboribus alterius
inrroiſti, metēs quæ non ſeminaſti & colligens quæ proculdubio non ſparſiſti. Denique
in defuncti non fatigata perſona noſtra tua non præteriuit intentio, minus diligenter
conſideтans quod nos qui prædeceſſori prædicto, quod ad vtilitates tuas affectione ple-
naria ſuccedentes, ad tui concinnationem honoris patenter aſtitimus, & patenter no-
ſtro in multis detraximus vt tuo adiiceremur honori, facti quodammodo noſtræ famæ
prodigi tuæ parti. Sed pro iſtis & aliis hac nobis retributione reſpondens, quia dicis
modò, Regni Siciliæ in electionibus Prælatorum, ſicut aſſeris, debitum ex antiquo,
noſtris conſtitutionibus innouati. Verum ſi ſcripta tua & genitricis tuæ manum ſollici-
tudinis reuoluiſſes. Si & ſanctorum patrum conſtitutiones aduerteres, non culpares
Eccleſiam, circa defenſionem Eccleſiaſticæ libertatis, cum non debeat alium de perſe-
cutione mordere iuſtitiæ, qui contendere nititur de abuſu; aſſeris inſuper nos præter
formam communiter requiſitam te inconſulto quibuſdam Eccleſiis Regni vacantibus
præfeciſſe perſonas: ſed quæ ſit illa forma neſcimus, quæ pro certo nimis eſſet informis, B
per quam Apoſtolicæ ſedis iudicium ex tuæ voluntatis arbitrio dependeret. Non ta-
men intendimus promouere ſuſpectos, dummodo non vltra notam ſuſpitionis exten-
das, quam rationis tramites patiantur. Tarentinum poſthæc Archiepiſcopum quem
apud te quaſi ſummo gratiæ in profundum odij caſus repentini mutatio ſic deiecit, vt
qui paulo ante quaſi cor vnum & anima vna cum Principe cenſebatur, ſubito fur, ſu-
bito proditor, ſubito tui nominis & ſanguinis dictus ſit obtractor, non excludimus à
reſponſo iurantes, quid nullum vltionis expectas, quem per ſubtractionem bonorum
& interdictum ſuæ ſedis acceſſum contra fax & licitum, tui proſecutor arbitrij iam pu-
niſti, pœna præueniente iudicium & executione non expectante libellum. Sed forſan
eſt qui dicat quod dum ſua placuiſſe creduntur, ipſe diſplicuiſſe videtur. Cathenien-
ſium quondam Epiſcopum non duximus obmittendum, cuius prodigalitate rerum, to-
tum Regnum dicis eſſe corroſum; ſed ſi in totum proceſſit corroſio; vnde tibi tot re-
manſerunt reliquiæ corrodendæ, hic ſi merces laboribus, ſi fructus ſeruitiis, ſi meritis
præmium reſponderet, aliud pro certo reciperet ſeruitiis quam ſoluatur, pro quo quid
fratribus noſtris apud ſanctum Germanum, quid nobis apud Ferrentinum tua promiſit
magnificentia non ignoras. Deinde Cephaludenſis Epiſcopi quem ſanguinem occiſo-
rum ad nos aſſeris de terra clamare nec vita nec ſpoliatio ſub nube tegatur, vt de ipſo
poſt debitum iuſtitiæ ſatisfiat, nec monemur. Si ſuper hoc ad lachrymas & querelas
tuorum fidelium fortè, ſicut aſſeris mouearis, dummodo in illum qui ſuo dominio ſtat
aut cadit non proceſſeris ad vindictam, primo in Caſtrum Eccleſiæ, ac bona eius manu
occupationis extenta, quem querelam dilatio iuſta proferret ad examen iudicis com-
petentis. Quapropter non inferas vt apud nos ille meruit vnde apud te demeruiſſe vi- C
detur, ſed tamen non ignores quod pro iuſtitia ſpoliatæ ſtetit Eccleſiæ Prælatis vide-
licet inferioris gradus, licet apud te propter hoc demeruiſſe credatur, apud nos qui
ſumus & eſſe tenemur iuſtitiæ zelatores ſibi meritum comparauit. Tandem concuſſis
columnis Eccleſiæ, Prælatis videlicet inferioris gradus & ordinis, clericos rigor tui
grauaminis acceſſit & quaſi aliorum velis ſupplere defectum, prætendis negligentiam
Prælatorum, licet ſuperioris ſedis non deſit authoritas, quæ crimina diligenti exami-
nata iudicio, & iudiciali examine cognita tanta cenſura proceſſit, quod penè deſcriptio
culpæ intercidit exemplum, & vindictæ ſeueritatis eſſe poterit aliis limes offenſæ. Quia
vero Dei cauſæ deeſſe non poſſumus nec debemus ſuper omnibus iſtis & aliis contin-
gentibus Eccleſiaſticam libertatem ſic diuina ſuffulti potentia debitum noſtri proſe-
quemur officij, quod Deo pro poſſe ſatisfacientes, & homini, in hoc geremus vtiliter
negotium noſtræ ſalutis & tuæ cum deferre homini contra Deum, præſertim in talibus
ſit nocere, & parcere ſit ſæuire. Manus enim mulierum miſericordium filios decoxe-
runt; ſed habet vera dilectio plagas ſuas quæ dulciores fiunt, cum amarius inferuntur.
Adieciſti præterea quod poſt reditum tuum in Regnum Siciliæ, reintegrantis viribus
tuis pro temporum varietate diſperſis, excluſis rebellibus, dicis Eccleſiam contra ma-
tris officium ſuſpectos filios receptaſſe; & quidem de virium reintegratione gaudemus,
& vtinam reintegrantis affectio ſic debitis fuiſſet contenta limitibus, quod à iuſtitia
recuperationis in ſuis, cum alienis ad ſuperioris iniuriam non tranſiſſet, quia præter id

quod

A quod in die nouiſſimo diſtricti iudicis vltione reddatur, conſummari felicibus ſubſtantia non conſueuit euentibus, augmentis non congregata legitimis, quinimmo grandis aceruus inficitur partis adiectione corruptæ. Super excluſis reſponſo ſuperſedere poſſumus, niſi alicuius iudicio crederetur retardatum ſilentium repetitam iuſtificaro querelam. Sed vt videmus, quod reſpondentis hactenus diſſimulato diſtulit, nunc extorquet inſtantia conquerentis. A memoria quoque tua excediſſe non credimus quod Comite Tholoſano, Raynaldo de Auerſa & fautoribus eorumdem, antequam caſtra quæ viribus obtinere nequiueras reſignarent, inter alia quæ publica & autentica ſunt conuentione notata, venit expreſſis perſonarum ſecuritas in compromiſſum, & vt id robur maioris firmitatis haberet; Nos, vniuerſos fratres noſtros affectuosè rogaſti per litteras & nuncios ſpeciales in teſtimonium conſeruatos, vt Romana Eccleſia ſuper ſe.... cònfidente reciperet, quæ præmiſſa inuiolabiliter prædictis attenderes & plenariè obſeruares. Sed vtrum facta verbis reſpondeant fideſque promiſſis, pluſquam deceat Apoſtolicæ ſedis & excellentia Imperialis honorem afflictionibus publicis & pœnis manifeſtiſſimis exponuntur. Nonnulli de fautoribus Comitis memorati, quorum multos poſt ſperatam de ſecuritate fiduciam dediſti exilio, & quoſ-
B dam ignominioſa morte damnaſti, proinde poſſumus non immeritò formidare, ne noſtra patientia in prædictis, nomen veræ patientiæ ammiſerit & affectum. Quare non credas id obliuioni eſſe relictum, licet ſit actus diſſimulatione ſuſpenſus, in quo quantum authoritati ſedis Apoſtolicæ ſit detractum, quæ ipſos ad precum tuarum inſtantiam ſub ſua ſecuritate recepit ſatis intelligunt qui rem ſciunt. Sed quid in ſimilibus per te inferiores promittere debeant, de ſpeculo poterunt renitenti recipere ſpeculum & exemplar. De Comite verò Mathonum quem apud te in ſubtractione ſuorum, Terræ ſanctæ, ſubſidium crucis & crucifixi reuerentia non defendit: Comite quoque Rogerio olim capto, vt noſti, & poſtmodum liberato, vt ſcimus, necnon & quibuſdam aliis qui ad vrbem & loca confinia venerant, à perſequentis facie confugerunt. Conquieſcat quæſo de cætero...... principis excellentis, nec ſic tam ſtipulam proſequi, nec contra folium quod à vento rapitur ſuam monſtrare potentiam videatur. Hæc quippe à Iulij Cæſaris geſtis non elicis, qui Dominum pœnæ auidum & contemptorem veniæ, verum ſeruauit initium & Mecaldum ſe gladiis offerentem iuramenti Principis reputauit indignum. Certè Iſraëlitico populo ciuitates erant refugij; & vrbem ad refugium Chriſtianus populus non habebat. Dauid recurſus erat oppreſſis, & ſummus Pontifex Dauid magiſterij Vicarius auerteret faciem ab afflictis & vtique cum per illos nulla aut aliqua moleſtia tibi inferatur, & tuis, niſi velis id dumtaxat ferre moleſtè quod viuunt. Ad hæc de egregio viro ſocero tuo ſi ad veſtram perueniſſet notitiam, quid de hiis quæ tibi facere debuit obmiſiſſet, noſtra eum nunc præteriret monitio, quem tibi deſideramus acceptum & te illi potiſſimè glorioſum,
C in quo mouet multorum corda miratio, quod cum alij conſueuerint creſcere ex affinitate maiorum, iſte, non ſine multorum ſcandalo, non ſine Terræ ſanctæ diſpendio, non ſine tui nominis læſione, decreuiſſe videtur. Et quidem hiis ſimilia magnificorum Principum geſta non continent, ſublimium mores ignorant, & liberalium largitas non attrectat, non ſic illius terræ procurat vtilitas, non ſic ad eius ſubſidium bellatores ſtrenui aduocantur. Super quo tibi onera grauia & importabilia nos aſſeris, tuiſque humeris alligare quæ digito noſtro mouere nolumus, non attendens quod iam pluribus annis elapſis vltro te iſtis oneribus ſubieciſti. In Theutonia ſpontaneus ſignum crucis aſſumens, Eccleſiæ in Eccleſiaſticorum decimatione prouentum, non attendens quod per fratres noſtros & alios Prædicatores, multi potentes & nobiles, magni & parui ſe crucis obſequio deuouerunt; pro mercatoribus autem Romania excellentiæ tuæ frequenter ſcripſiſſe meminimus, ſicut dicis. Sed cum per hoc ius ſuum non aſſequuntur, vt aſſerit, non debet illis in ſua iuſtitia Eccleſiaſtica cenſura deeſſe. De Vaſſallis quoque patrimonij de quibus prædeceſſorum Priuilegiorum inſpectio proteſtatur. Quod ſi præter debitum, à nobis in illis aliud pro Terræ ſanctæ ſubſidio petiſſes, ſicut decuerat, formata petitio ad exauditionis gratiam introiſſet, prouideas tamen aduocante notabilium frequenter tuis litteris repetitum, tua ſi placet non protrahat interpretatio in abuſum. Quoniam cum aduocatus Eccleſiæ idem intelligi debeat quod defenſor, ſedis defenſoris admittis effectum impropriè nomen retines aduocati, quod ſatis marquata & aliis caſtris, quorumdam noſtrorum fidelium oſtendiſti, quæ contra iuſtitiam detines, occupata poſt illatam violentiam, poſt commodum

opponis adeptum factus de petitore poſſeſſor, offers conquerentibus ius in tua curia A redditurum, ſuper quo ſi qua iura noua ſunt condita in publicum prodeant, cum id non patiantur antiqua. Quia vero non eſt abbreuiata manus Domini vt non poſſit ſublimitatem incuruare potentum hominum & altitudinem humiliare virorum nunc cum felicium tuis votis ſucceſſiuum, ſplendor illuxerit humilitatem in ſereno non deferas, quam in nubilo prætendebas. Speramus itaque quod principis tam diſcreti memoriam nunquam ſic ad obliuionem deducet obliuio vt omnino in vitium ingratitudinis incidat, quod reprehendit in emulo, & culpam quam damnat in hoſtem, committat. Non ergo ſeducant te proſpera, quam incenſiſſe debuerunt aduerſa, cum Pharaonis Pincerna notatus, eo quod ſuccedentibus proſperis, ſui eſt oblitus interpretis, & lex nobilitatis id habeat, vt nobilium mentes excelſa non eleuent, & infima non dimittant. Quapropter, fili Chariſſime, probitatis Apoſtolicæ ſedis affectibus nullius ſuggeſtio te ſeducat, quæ niſi obſtaculum minime indeuotionis impediat, à te dextera beneficiorum non ſubtrahet & dulcedinis verba non abſcondet, & cum non ſit veriſimile quod animi feruentis affectum, ab illo de facili velit aduertere, quem multo ſudore fouis in puluerem, multaque ſollicitudine promouit adultum. B

De Vercellenſi Eccleſia.

XLIII.

NON Nœmi, id eſt pulchra. Sed mara, hoc eſt amara dici poteſt Eccleſia Vercellenſis, eoquod, ſicut accepimus, amaritudine repleuerit eam populus ſuus, immo non ſuus, quia quod ius ſpirituale dedit in proprios, laïcalis reddit iniutia alienos. Inſurrexerunt etenim in matrem filij, à paſtore oues oberrant, in vitam Prælati ruunt iniurioſè ſubiecti. Deludent itaque oculi, vberes reſoluantur in lachrymas, & ploret Vercellenſis Eccleſia mortuos ſuos, non tam culpa quam fama, quoniam alienati ſunt & ab vtero filij, errauerunt à ventre, non attendentes ad petram de qua exciſi ſunt, & ad cauernam loci de qua præciſi noſcuntur, dum ſoliditatem paternæ deuotionis non retinent & affectionis vtique proprium non obſeruant. Sic matris honoribus oneroſique, ſibi ſunt oneri, ancillantes matrem vt non vocentur filij liberæ, ſed ancillæ. Ecce conuerſa eſt, & vtinam non verſa à ſtatu priſtino ciuitas Vercellenſis, quia quæ in vertice ſuo 1. Epiſcopo celſior cenſebatur, depreſſo capite preſſa iacet. Ecce de amaritudinis calice bibimus, quo dictam Eccleſiam ciues illi nimis inciuiliter potauerunt, dum ibi plus deſolationis audimus, vbi plus ſolatij ſperabamus. Credebamus ſiquidem quod in aduentu noſtro Eccleſia illa quieſceret, ſed lapſæ requies non eſt data: Prælatus enim, Domini Papæ cogitur adire præſentiam, & non ceſſat moleſtia ſubditorum. Sed adhuc manus eorum extenta, caſtra Eccleſiæ quæ prima rapina non ſuſt[illegible] inſtantia continuatæ vexationis impugnat. Sanè ſi iuſtitia Dei attenditur, hoc pro certo non licuit, ſi decus Ro- C manæ conſideratur Eccleſiæ, iſtud non decuit, ſi vtilitas notatur, Prouinciæ id non erat expediens & maximè hiis diebus. Et forſan eſt qui credit quod qui huiuſmodi læſionibus pungit Eccleſiam tali negotio negotiatur, alij commodum vergat & negligit regionem, numquam in talibus adhærebit lingua palatio, numquam ſilentio labia conticeſſent. Numquid non exaltabitur vox quaſi tuba vt illi populo ſua ſcelera nuncientur? ne igitur taciturnitas nobis illorum offenſam concommunicet, Mandamus quatenus viſis litteris, omni mora ſublata, perſonaliter accedentes ad locum, poteſtati & populo Vercellenſi præcipiatis ex parte noſtra diſtrictè, vt omnino recedant ab obſidione caſtrorum quæ obſidiſſe dicuntur, & alias ceſſent à moleſtiis Vercellenſis Eccleſiæ matris ſuæ, quia nec ad Dominum Papam, nec ad nos poſſent velata facie mittere nuncios ſuper exhibitione iuſtitiæ vel petitione concordiæ tam moleſti. Quod ſi fortè non quieuerit furor eiuſmodi, nobis explicitè reſcribatis, vt acerbitas culpæ, pœnæ rigore exageret, monitioni debita ſuccedente cenſura, & ferro ſubſequente fomentum.

EXCERPTA

A

EXCERPTA EX CHRONICIS FRATRIS PTOLEMEI DE LVCA ORDINIS FRATRVM PRÆDICATORVM.

B

SVPER GENEALOGIA, ET POSTERITATE CAROLI REGIS SICILIÆ, FRATRIS LVDOVICI IX. FRANCORVM REGIS, VSQVE AD ANNVM M.CCC.LXX.

ANNO Domini M.CC.LXIII. Pontificatus Domini Vrbani Papæ IV. anno ſecundo, idem Papa videns partem Eccleſiæ in Italia deficere, & prædictum Manfredum in ſuis peruerſis actibus proſperari de conſilio Cardinalium Comitem Prouinciæ nomine Carolum, fratrem Ludouici Regis Francorum, in ſuum aduocat auxilium: & vt ad adiuuandam Eccleſiam eſſet feruentior, prædictum regnum Siciliæ, à quo præfatum Manfredum antea priuauerat, ſibi contulit cum ſuis annexis.

ANNO Domini M.CC.LXV. Clemens Papa IV. exiſtens Viterbij, Pontificatus ſui anno primo prædictum Carolum in Eccleſia ſancti Ioannis de Laterano in Regem Siciliæ coronare mandauit.

EODEM anno præfatus Rex Carolus in planicie Beneuenti bellum habuit cum prædicto Manfredo: in quo bello idem Manfredus ſuccubuit: & fuit occiſus: cuius habitæ victoriæ cauſa, præfatus Rex Carolus fecit ædificari Monaſterium Ordinis Ciſtercienſis quod vocatur ſancta Maria de Regali-valle in diœceſi Nolana: quæ coniuncta eſt diœceſi Beneuentanæ. Non enim ædificari fecit in loco vbi habuit victoriam; quia territorium non erat ſuum: ſed Eccleſiæ Romanæ.

C ANNO Domini M.CC.LXVIII. Pontificatus prædicti Domini Clementis anno III. prædictus Conradinus filius præfati Regis Conradi cum militia Teotonicorum, & Lombardorum ſubito intrat Italiam: & deinde confinia regni Siciliæ: cum quo tunc erat Henricus frater Regis Caſtellæ, & nepos Regis Caroli ſupradicti: qui quidem Henricus occupauerat vrbis ſenatum. Contra quos venit præfatus Rex Carolus cum magna gentium armorum comitiua: diuque pugnato per ambas partes in die ſancti Bartholomæi in introitu prædicti regni prope Caſtrum, quod dicitur Talliacoczium, tandem gentes prædicti regni propè caſtrum Conradini ſuccumbunt: & idem Conradinus aufugiens captus fuit in Aſtura: in plaga Romana: & in plagiis Neapolitanis; poſtmodum decapitatus. Fuit etiam in dicto bello captus prædictus Henricus frater Regis Caſtellæ & per præfatum Regem Carolum in Apulia carceri mancipatus. In eo autem loco vbi idem Rex Carolus prædictum Conradinum deuicit, fecit idem Rex ædificari ſolemne Monaſterium Monachorum Ordinis Ciſtercienſis vocatum ſancta Maria de Victoria: quod hodie propter terræmotum quaſi totaliter eſt deſtructum. In ipſo vero Monaſterio, & alio ſupradicto de Regali-valle, Monachi nulli niſi Gallici exiſtere poſſunt. Decapitato igitur, vt præfertur Conradino prædicto, de genere ſupradicti Frederici Imperatoris nullus remanſit ſuperſtes.

PRÆDICTVS autem Rex Carolus vxorem habuit filiam Raimundi Berengarij Comitis Prouinciæ, nomine Beatricem: quæ fuit vltima filia, & hæres dicti Comitis:

A

& habuit dictum Comitatum Prouinciæ: ex qua vxore prædictus Rex filium habuit nomine etiam Carolum: qui in vita dicti ſui patris vocabatur Princeps Salernitanus. Ipſa autem Domina ſepulta eſt Aquis in Prouincia vna cum patre, & ſorore Regina Franciæ in Eccleſia Hoſpitalariorum.

ANNO Domini M. CC. LXXXIII. prædictus Rex Carolus moritur: & in maiori Neapolitana Eccleſia ſepelitur: cui in dicto regno, & Comitatu Prouinciæ ſucceſſit præfatus Carolus filius ſuus: vocatus poſtea Rex Carolus ſecundus.

HIC Rex Carolus II. vxorem duxit Dominam Mariam filiam Regis Vngariæ: quæ ſuo patri ſucceſſit in regno Vngariæ: ex qua prædictus Rex Carolus multos filios & filias habuit: quorum primogenitus fuit Carolus cognominatus Martellus Princeps Salernitanus: qui viuentibus ſuis patre, & matre, eſt in Regem Vngariæ coronatus: Præmortuus eſt autem dictis ſuis patri, & matri. Secundogenitus vero dicti Regis Caroli fuit S. Ludouicus Epiſcopus Tholoſanus. Tertiogenitus Robertus Dux Calabriæ: qui patri ſucceſſit in dicto regno Siciliæ. Quartogenitus Philippus Princeps Tarentinus. Vltimogenitus Dominus Iohannes Princeps Achaiæ: deinde Dux Duracij. De aliis vero filiis per dictum Regem Carolum habitis, hic non fit mentio, quia ſine prole deceſſerunt.

B

PRÆDICTVS autem Carolus Martellus Rex Vngariæ, & Princeps Salernitanus vxorem duxit filiam Rodulphi Regis Alamaniæ: ex qua duos filium, & filiam habuit: videlicet Carolum, qui patri ſucceſſit in regno Vngariæ: & Dominam Clementiam, quæ copulata fuit matrimonio Regi Ludouico filio Philippi pulchri Regis Francorum. Ex prædicta autem Domina Clementia natus eſt filius eius primogenitus vocatus Iohannes anno Domini M. CCC. XVI. ſed parum vixit: nam VII. die à natiuitate ſua migrauit ad Dominum: regnumque Franciæ exſtitit poſtmodum ad collaterales tranſlatum.

PRÆDICTVS præterea Carolus II. Rex, & dicta Maria eius vxor Regina Siciliæ miſerunt in Vngariam Carolum Principem prædictum Principem Salernitanum filium prædicti Caroli Martelli Regis Vngariæ: & ei dictum regnum conferunt: & titulum ipſius, vt ſuo patri concedunt. Dictum enim regnum Vngariæ tunc ab infidelibus multum vexabatur: & Barones ipſius regni pro maiori parte tunc inobedientes erant prædictæ Reginæ Mariæ: aliqui tamen fideles, licet pauci venerunt in Apuliam pro dicto Rege Carolo: qui tunc erat nouem annorum: ipſumque ſecum in Vngariam conduxerunt: qui infra plures annos dictum regnum Vngariæ recuperat & augmentat.

SVPRADICTVS autem Rex Carolus II. Rex Siciliæ pater dicti Roberti Ducis Calabriæ, & auus præfati Caroli pupilli Regis Vngariæ petiit à Domino Bonifacio Papa IX. declarari, qui poſt mortem ſuam eſſet ſibi in prædicto regno Siciliæ ſucceſſurus: an videlicet prædictus Robertus filius ſuus, vel dictus Carolus Rex Vngariæ nepos eius. Præfatus autem ſummus Pontifex declarauit in breuibus: dictum Robertum eſſe prædicto ſuo patri, in præfato regno Siciliæ ſucceſſurum. De ſancto autem Ludouico tunc primogenito non fit mentio, quia iam effectus erat frater minor: & Epiſcopus Tholoſanus. C

ANNO verò Domini M. CCC. IX. V. die introitus Maij obiit ſupradictus Carolus II. Rex Siciliæ: anno regni ſui computando ab obitu patris XXV.

ANNO Domini M. CCC. IX. Dominica prima menſis Auguſti coronatus eſt prædictus Robertus Dux Calabriæ in Regem Siciliæ per Dominum Clementem Papam V. in Auenione.

HIC autem Robertus duas vxores habuit: primam cum adhuc eſſet Dux: Dominam Violantem filiam Regis Arragonum: ex qua habuit filium Carolum Ducem Calabriæ: aliam vero Dominam Sancciam filiam Regis Maioricarum: ex qua nullus ei hæres ſuperuixit.

SVPRADICTVS Carolus II. Rex Vngariæ vxorem duxit Elizabeth ſororem Ducis Poloniæ: qui poſtmodum factus eſt Rex; & vocatus Rex Poloniæ, ſeu Cracouiæ: ex qua vxore tres filios habuit: primogenitum Ludouicum præſentem Regem Vngariæ: Andream ſecundo genitum: & Stephanum tertiogenitum.

ANTEDICTVS Carolus Dux Calabriæ, filius prædicti Roberti Regis Siciliæ duas vxores habuit: primam ſororem Ducis Auſtriæ: ex qua nullam prolem procreauit: ſecundam Dominam Mariam filiam Domini Caroli de Valoys ex tertia

vxore:

A vxore: quæ fuit filia Comitis S. Pauli: ex qua dictus Duce duas filias habuit: primam Dominam Iohannam præſentem Reginam Siciliæ: & Dominam Mariam: quæ nata eſt poſt mortem dicti ſui patris.

Prædictvs autem Dux Calabriæ mortuus eſt anno Domini m. ccc. xxix. in die beati Martini: viuente adhuc patre ſuo Roberto Rege prædicto.

Viventibvs vero prædictis Roberto Siciliæ, & Carolo Vngariæ Regibus contractum eſt matrimonium, inter præfatum Andream ſecundo genitum ſupradicti Caroli Regis Vngariæ, & prædictam Dominam Iohannam filiam ſupra ſcripti Ducis Calabriæ: Duxque & Duciſſa Calabriæ nuncupantur: & ordinatum eſt contrahi matrimonium inter præfatum Ludouicum primogenitum Regis Vngariæ, & prædictam Dominam Mariam ſecundogenitam Ducis Calabriæ ſupradicti: ad hoc quod omnino prænominatum regnum Siciliæ ad hæredes Regis Vngariæ deueniret.

Anno Domini m. ccc. xliii. in feſto beatæ Agnetis obiit præfatus Robertus Rex Siciliæ: anno regni ſui xxxiii. cui ſucceſſit in regno prædicta Domina Iohanna filia Ducis Calabriæ: & fuit vocata Regina: & dictus Andreas maritus B ſuus vocatus Rex Siciliæ: ipſa vero Domina Iohanna tunc coronata non fuit.

Anno Domini m. ccc. xlv. interemptus fuit prædictus Rex Andreas in Auerſa: menſe Septembri dicta domina Iohanna Regina eius vxore prægnante: ex qua natus eſt poſtmodum filius dictus Carolus Martellus.

Prædictvs Stephanus tertio genitus Regis Vngariæ vxorem duxit filiam Ducis Bauariæ: ex qua vnicam filiam habuit nomine Elizabeth. Ipſe autem Stephanus poſt hæc modicum ſuperuixit.

Svpradictvs Philippus Princeps Tarentinus filius Caroli II. Regis Siciliæ duas vxores habuit: primam filiam & hæredem Deſpoti Romaniæ: ex qua vnicum filium habuit: qui intitulabatur Deſpotus. Hic autem Deſpotus vxorem duxit filiam Regis Maioricarum: neptemque Reginæ Sanciæ vxoris ſupradicti Regis Roberti: qui Deſpotus ſuo præmortuus eſt patri: liberis nullis ab eo relictis. Secunda vxor dicti Principis vocata eſt Catharina filia ſupradicti Caroli de Valoys: quam habuit ex ſecunda vxore ſua: quæ fuit filia Balduini Imperatoris Conſtantinopolitani: & dicto Balduino in titulo dicti Imperij ſucceſſit: dictaque Catharina præfatæ ſuæ matri ſucceſſit: & vocata eſt Imperatrix Conſtantinopolitana. Ex dicta autem Catharina Imperatrice prædictus Princeps tres filios, & vnam filiam habuit: videlicet Robertum, Ludouicum, & Philippum & Margaritam.

Dictvs autem Robertus ſucceſſit ſuis patri, & matri: vocatuſque eſt Imperator Conſtantinopolitanus, & Princeps Tarentinus: qui recepit in vxorem Dominam Mariam filiam Ducis Borbonij: quæ antea vxor fuerat Conneſtabuli primogeniti Regis Cypri. Ex ipſis autem Roberto, & Domina Maria nulli filij ſuper-C uixerunt.

Svpradictvs Dominus Iohannes Dux Duracij filius prænominati Caroli II. Regis Siciliæ vxorem duxit Dominam Agnetem filiam Comitis Petragoricenſis: ex qua tres filios habuit: videlicet Carolum: qui ſibi ſucceſſit in Ducatu Duracij: & Ludouicum, ac Robertum: mortuuſque eſt idem Dux eius vxore, & filiis relictis.

Cvm vero tractaretur matrimonium inter prænominatum Ludouicum, tunc primogenitum Regis Vngariæ, & de perficiendo inter eundem Ludouicum, & Dominam Mariam ſecundo genitam ſupradicti Caroli Ducis Calabriæ, ipſa Domina Maria, operante quadam Domina, quæ erat in ſocietate ipſius, abſque conſenſu prædictæ Dominæ Iohannæ Reginæ ſororis ſuæ, contraxit matrimonium cum præfato Carolo Duce Duracij: & repente vna cum matre dicti Ducis recedens de Caſtro Regio Neapolis, vbi cum prædicta Domina Regina ſua ſorore manebat & accedens ad domum ipſius Ducis ibidem vicinam, diſpenſatione ſuper hoc à Domino Clemente Papa VI. obtenta, & per Dominum Talayrandum Cardinalem Petragoricenſem fratrem matris dicti Ducis procurata, illico matrimonium conſummauit.

De ipſis autem Carolo, & Domina Maria natæ fuerunt quatuor filiæ: videlicet Iohanna primogenita, quæ in dicto Ducatu ſucceſſit, Agnes, Clementia, & Margarita.

Anno Domini M. CCC. XLVII. prædictus Ludouicus Rex Vngariæ intrauit A
prædictum regnum Siciliæ: pro exercenda vindicta Regis Andreæ fratris ſui; vt præmittitur interempti: ad quem cum eſſet in ciuitate Auerſæ acceſſerunt prædicti Robertus Imperator Conſtantinopolitanus, & Princeps Tarenti: ac Philippus frater ſuus: nec non Carolus Dux Duracij, & Ludouicus, ac Robertus fratres ſui: qui per dictum Regem Vngariæ fuerunt in principio ſatis bene tractati & accepti: non tamen multum honorati: nec fraternaliter pertractati, nam vltimo fuerunt carcerati: & prædictus Carolus Dux Duracij decapitatus: in loco vbi prælibatus Andreas fuerat interemptus: non tamen tanquam idem Dux fuiſſet conſcius mortis dicti Regis Andreæ, ſed tamquam ille, qui receperat in vxorem ſupradictam Dominam Mariam: quæ debebat contrahere cum ipſo Rege Vngariæ, vt præfertur: anhelans idem Dux poſſe ad ſæpedictum regnum Siciliæ, ratione dictæ Dominæ Mariæ ſuæ vxoris deuenire. Prædictus autem Ludouicus Rex, & Domina Iohanna Regina Siciliæ, cum præfatus Rex Vngariæ eſſet in Auerſa, cum diuerſis nauigiis receſſerunt per mare, de Neapoli: & venerunt in Prouinciam: & deinde Auenionem: vbi præfatus Dominus Clemens Papa VI. cum ſua curia reſidebat: & ibi per ipſum Papam fuit facta diſpenſatio inter ipſum Regem, & Reginam. Ibi- B
dem autem prædicta Regina peperit quandam filiam nomine Catharinam: quæ infantula eſt defuncta: aliam verò filiam poſt dictam factam diſpenſationem habuit vocatam Franciſcam.

Præfata verò Domina Maria vxor prænominati quondam Caroli Ducis Duracij, ſciens mortem dicti ſui mariti, receſſit prægnans de Neapoli in habitu fratris Minoris: & tranſiens prope Auerſam vbi tunc erat prædictus Rex Vngariæ, per terram venit vſque Tuſciam: deinde per mare in Prouinciam: ſtetitque in Caſtro Bocacij: vbi peperit prædictam ſuam filiam Margaritam. Aliæ vero filiæ ſuæ remanſerunt in prædicto regno Siciliæ: vbi per ſuas nutrices fuerunt in diuerſis locis ſecretè, & ſalubriter conſeruatæ.

Svpradictis Roberto, & Philippo de Tarento, ac Ludouico, & Roberto de Duracio per prædictum Regem Vngariæ captis, vt præ filio prænominati Regis Andreæ, quem præfata Domina Iohanna Regina dimiſerat Neapoli in Caſtro-nouo, vt aſſignaretur dicto Regi Vngariæ, miſſi ſunt in Vngariam: vbi dictus Carolus Martellus modicum ſuperuixit. Dicti autem quatuor regales in ſatis arcto carcere fuerunt per plures annos detenti.

Anno Domini M. CCC. XLVIII. ſupradictus Rex Vngariæ à prædicto regno Siciliæ repente receſſit: dimiſſis tam in Caſtris Neapolitanis, quam in quibuſdam aliis locis dicti regni, qui ipſa Caſtra ſui nomine cuſtodirent: & gentibus aliis armigeris, tam Vngaris, quam Teutonicis, in numero ſatis magno: qui dictum regnum pro ipſo Rege tenerent.

Eodem anno prædicti Ludouicus Rex & Domina Iohanna Regina Siciliæ à C
Prouincia Neapolim ſunt reuerſi: ac præfata Domina Maria Duciſſa Duracij: qui Rex, & Regina ſtatim fuerant in regno recepti, vt Domini: & in ſatis breui tempore, quaſi totum ipſum regnum recuperauerunt.

Anno Domini M. CCC. L. ſupradictus Rex Vngariæ in ſæpe dictum regnum Siciliæ eſt reuerſus: & obſedit ciuitatem Auerſæ diſtantem à Neapoli per octo milliaria: operante illo, qui cuſtodiebat Caſtrum ciuitatis ipſius: qui quidem proditorie ſe gerens tam Caſtrum quam ciuitatem dicto Regi dedit. In dicto autem regno tunc prædictus Rex reſiſtentiam magnam reperit: & de perditis pauca recuperauit. Fuerunt tandem habita pacta inter prædictos Ludouicum Vngariæ & Ludouicum Siciliæ Reges: ac Dominam Iohannam Reginam de accedendo ad Curiam Romanam: & ſtando de iure ſucceſſionis dicti regni Siciliæ declarationi ſummi Ponti. dictuſque Rex Vngariæ his pactis habitis iuit ad vrbem: & prædicti Rex, & Regina Siciliæ Cajetam: ex certis autem cauſis, nullus ipſorum ad prædictam Curiam dicta de cauſa acceſſit.

Dvravit autem guerra inter prædictos Reges Vngariæ & Siciliæ à prædicto anno M. CCC. XLVIII. vſque ad annum M. CCC. LII. quo anno de mandato prædicti Domini Clementis Papæ VI. fuerunt ſupradicti, Ludouicus Rex & Domina Iohanna Regina Siciliæ die XXVI. menſis Maij, in feſto Pentecoſtes Neapoli ſolemniter

A lemniter coronati: & declarata ipſa Domina Regina eſſe vera Domina dicti regni.
Fuitque ordinatum per eundem Papam quod omnia loca, quæ tenebantur in prædicto regno per præfatum Regem Vngariæ aſſignarentur Domino Petro de S. Martiali Nuncio Apoſtolico: qui ipſa reſtituit dictis Ludouico Regi, & Dominæ Iohannæ Reginæ: & etiam procurauit Dominus ſummus Pont. quod prædicti quatuor regales, qui detinebantur captiui in Vngaria facerent liberari: & magna ſumma pecuniæ, quam pro ſui redemptione dicto Regi Vngariæ dare promiſerant, fuit eis contemplatione dicti ſummi Pontificis per eundem Regem remiſſa. Infra verò ſex dies poſt coronationem prædictam mortua eſt prædicta Franciſca filia ipſorum Regis, & Reginæ: & ex tunc ipſa Regina non concepit.

Prædicti quatuor regales ab Vngária de carcere liberantur: & tres ex eis videlicet Robertus Imperator Conſtantinopolitanus & Philippus frater ſuus, ac Ludouicus de Duracio in regnum Siciliæ reuertuntur. Dictus verò Robertus de Duracio vadit in Franciam: & coram Rege Franciæ præfatum Regem Vngariæ de duello inuitat: dicens ipſum Regem Vngariæ non feciſſe iuridice, decapitari faciendo prædictum Carolum Ducem Duracem fratrem ſuum: quod duellum ef-
B fectum non habuit: & prædictus Robertus poſtea mortuus eſt in bello: in territorio Pictauenſi: in quo, & præfatus Rex Franciæ per Principem Vualliæ captus fuit.

Aliquo præcedente tractatu prædictus Philippus de Tarento repente rapit prædictam Dominam Mariam: olim Duciſſam Duracij conſobrinam ſuam: atque in triplici conſanguinitatis gradu coniunctam: & de facto matrimonium contrahit cum eadem. Pro habenda vero ſuper hoc diſpenſatione idem Philippus venit ad Curiam: & per plures annos laborauit, antequam poſſet eam habere. Ex ipſis autem Philippo, & Maria ante, & poſt dictam diſpenſationem fuerunt multi filij, & filiæ procreati: aliqui ex eis nati mortui: qui autem ſuperuixerunt omnes muti fuere, & claudi: abſque dentibus, & capillis: ex quo apparuit, quod dictum matrimonium Deo gratum non fuit.

Anno Domini M. CCC. LII. die XXVI. menſis Maij qua die fuit feſtum Aſcenſionis Domini, obiit prædictus Ludouicus Rex Siciliæ Neapoli: completis X. annis integris à die ſuæ coronationis.

Anno Domini M. CCC. LXIII. completo anno obitus prædicti Regis Ludouici ſupradicti, Domina Iohanna Regina contraxit matrimonium cum Domino Iacobo Rege Maioricarum cum quo nupta manet ad præſens.

Prædictus Ludouicus de Duracio vxorem duxit Dominam Margaritam de ſancto Seuerino: natam Domini Roberti de ſancto Seuerino: de genere Comitis ſancti Seuerini nobilis de regno Siciliæ: ex qua vnicum filium habuit nomine Carolum: quæ Domina Margarita poſtquam dictum filium peperit, per modicum tem-
C pus ſuperuixit.

Anno Domini M. CCC. LXII. dictus Ludouicus obiit Neapoli in Caſtro Oui: in quo ex certa cauſa detinebatur arreſtatus infra duos menſes poſt mortem ſupra dicti Regis Ludouici.

Anno Domini M. CCC. LXIV. obiit Neapoli ſupradictus Robertus Imperator Conſtantinopolitanus, & Princeps Tarenti abſque liberis: cui ſucceſſit in dictis Imperio, & Principatu prænominatus Philippus frater ſuus.

Anno Domini M. CCC. LXVII. Dominus Ludouicus de Nauarra recepit in vxorem Dominam Iohannam Duciſſam Duracij primogenitam Caroli Ducis præfati. Agnes vero ſoror dictæ Duciſſæ antea contraxerat cum Caue-ſignore Domino Veronæ. Clemencia autem tertiogenita ſoror dictæ Duciſſæ obiit virgo Neapoli anno Domini M. CCC. LXIII.

Anno Domini M. CCC. LXIX. obiit Neapoli prædicta Domina Maria vxor ſupradicti Philippi Principis Tarentini: & poſtmodum Imperatoris Conſtantinopolitani.

Anno Domini M. CCC. LXX. prædictus Philippus Imperator Conſtantinopolitanus, & Princeps Tarentinus acceſſit Vngariam: & matrimonium contraxit cum Domina Elizabeth filia Stephani fratris Regis Vngariæ: & ſecum duxit prædictam Dominam Margaritam filiam prænominati Ducis Duracij: quæ cum diſpenſatione Domini Vrbani Papæ V. contraxit cum Carolo filio prælibati

INDEX
RERVM AC VERBORVM QVÆ IN TOMO V. CONTINENTVR.

A

ABRAS Cluniaci fit Epiſcopus Lingonenſis. 342.b
Abbatia ſancti Antonij Patiſius fundata. 41. c. cauſa fundationis. *ibid.*
Ablutio pedum Monachorum Mandatum vocatur. 447.b
Acharon ciuitas à Francis capitur. 76.a
Achon ciuitas Regibus Franciæ & Angliæ, cum vniuerſis armis & munitionibus redditur. 34.c
Adam Comes Meledunenſis miles optimus. 226.a
Adela Regina. 4. a. mater Philippi Auguſti. *ibid.*
Ademarus Pictauenſis, Eccleſiæ inimicus. 645.a
Admiraldus eſt quaſi Comes & Capitaneus exercitus Sarracenorum. 432.c
Adou caſtrum, 329.c
Agareni, id eſt Sarraceni. 10.b
Aginnum ciuitas nobilis. 616.a
Agotus fluuius. 596.c
Aymericus de Rochechoüart Armiger. 551.c
Aymericus le Bruo vir magni nominis Lemouicenſis pagi. 57.b
Aymericus Dominus Montis-Regalis & Lauriaci. 676. a. frater nobilis mulieris Geraldæ Dominæ dicti caſtri. *ibid.* in ſuſpendium eleuatur à Simone Comite Montis-Fortis, *ibid.* c
Aymericus Dominus Narbonæ. 578. a 614
Aymericus de Caſtro-nouo, Coſa dictus. 675. b. Arnaldus frater eius. *ibid.*
Aymericus Vice-Comes Narbonæ. 816. b
Ala Regina apud Pariſium moritur. 48. c. ſepelitur apud Pontiniacum in Burgundia. *ibid.*
Ala Francorum Regina. 34. a
Alanus de Rociaco vir multæ probitatis. 609. a
Alanus Romanorum hoſtis. 97. c
Alapia Regnum in Terra Emach. 433. b
Alaricum Caſtrum inter Carcaſſonam & Narbonam ſitum. 581. b
Alardus de Eſtrepig miles. 633. c
Albamarna Caſtrum. 78. c
Alba Campaniæ vrbs. 849 c
Alba fluuius. 201. b
Alba-Curia Abbatia. 439. a
Albedunum Caſtrum in Diœceſi Narbonenſi ſitum. 611. a
Albericus Comes Domni Martini. 113. c
Albericus Regis Francorum Mareſcallus. 34. b. in ciuitate Achon à Paganis occiditur. *ibid.*
Albertus Rex Alemaniæ à nepote ſuo occiditur 790. a
Albertus Dux Auſtriæ. 788. b.
Albertus de Parma Notarius & Capellanus familiaris Innocentij quarti Papæ. 829. c
Albion Inſula. 69. c. Britannia vocata à nomine Bruti. *ibid.*
Alercius Sororius Philippi Ducis Sueuiæ. 756. c. filius Iſaaci quondam Imperatoris Conſtantinopolitani. 756. c
Alienordis quondam Angliæ Regina apud Turonis Philippo Regi hominium facit pro Comitatu Pictauenſi. 43. b
Alipnia ciuitas Apuliæ. 485. a
Almaricus filius Simonis Comitis fit miles ab Epiſcopo Aurelianenſi. 634. b
Almanſora ciuitas. 702. a
Almaphora villa Sarracenorum. 781. c
Almaricus de Piſſiaco miles. 577. b
Almericus Magnates Nobilis ſuſpendio eleuatur. 765. c
Alphonſus Camerarius Franciæ ſub Ludouico nono. 423. a
Alphonſus frater S. Ludouici Francorum Regis, fit miles apud Salmurum. 336. c
Alta-Ripa Caſtrum ſitum inter Murellum & Sauerdunum. 638. c
Altus-pullus Caſtrum. 613. a
Alzona villa. 574. c. 581. c
Amalricus Hæreſiarca. 51. a
Amalricus Comes Franciæ Conſtabularius. 687. b
Amalricus Comes Montis-fortis. 422. a. Conſtabularius Franciæ ſub Ludouico nono Rege. *ibid.*
Ambia villa. 110. b
Ambiletum Caſtrum propè Albiam ſitum. 580. b
Auclanetum Caſtrum. 617. c
Aucherius tituli ſanctæ Praxedis Præſbyter. 836. c
Andreas Vngarus Belæ & Stephani Regum Hungariæ Capellanus. 826. c
Andreas Caluen miles ſtrenuans. 692. b. Seneſcallus Regis. *ibid.* in boſco Centenaria dicto ab hoſtibus interficitur. *ibid.*
Andriopolis ciuitas Græciæ munitiſſima. 806 b
Anicienſis ciuitas, nunc Podium dicitur. 12. a
Anſellus Meldenſis Epiſcopus. 314. a
Antbaradum ciuitas. 434. c
Antonius de ordine fratrum minorum claret. 319. c
Appamæ Caſtrum. 592. c. pruprium Abbatis & Canonicorum beati Antonini. 593. b

Digitized by Google

Araris fluuius. 622.a
Areuſica ciuitas. 662.c
Archas Caſtrum. 78.c
Argentara villa. 644. ſic denominata à nobili viro Pontio de Monte-Lauri. *ibid.*
Armenius Epiſcopus Domeſticus Regis Armeniæ. 352.c
Arneldus Almaricus Abbas Ciſtercienſis, Legatus mittitur ab Innocentio tertio. 673.b
Arnaldus de Faciano Baro Petri Regis Arragonum. 878.b
Arnaldus Abbas Ciſtercienſis. 558.a
Arnaldus Archiepiſcopus Narbonenſis. 657.b
Arnaldus de Camprano clericus ſæcularis. 670.b
Arnaldus Almaricus Archiepiſcopus Narbonenſis. 677.c
Arnulphus de Viſemale miles Templi. 532.c
Arnulphus Comes Flandriæ. 285.a
Arnulphus de Andenara miles probiſſimus. 63.a
Arſanga ciuitas. 340.a
Arſeron prima Turchiæ ciuitas 339. c. terra hus dicta, in qua beatus Iob dicitur olim habitaſſe. 340.a
Arſulæ Caſtrum. 833.b
Arturius Comes Britanniæ 43.a. nepos Regis Angliæ. *ibi.* fines Andegauenſium ingreditur. *ibid.* Regi Francorum hominium facit. *ibid.*
Aſcalon ciuitas ab Angliæ Rege funditus euertitur. 35.a
Aſcanius Lauiniam filiam Letini Regis in vxorem ducit. 17. b. ex qua filium nomine Iulinum ſuſcepit. *ibid.*
Aſilianum Caſtrum. 695.b
Aſtrologi Iudæi & Sarraceni. 21.c
Atax flumen. 577.b
Atax fluuius. 202. c. mitis dictus. *ibid.*
Athia pagus. 190.c
Athonus Vice-Comes Leomaniæ. 698.a
Aubertus de Longaualle, vir in armis ſtrenuiſſimus, ab Arragonis interficitur. 548.a
Ancerrium, villa. 338.a
Audenardenum Caſtrum. 209.c
Audura fluuios. 142.c
Auinio Caſtrum. 614.b
Auxanus Satrapa Græcorum. 408.c

B

BACHON Dux. 350.b
Bailloilum villa in territorio Carnotenſi. 79.b
Bainacum Caſtrum. 769.a
Baiona Gaſconiæ ciuitas maritima. 537.c
Balbona Abbatia Ciſtercienſis ordinis. 638.a
Baldech ciuitas. 347.c
Balduinus Cantuarienſis Archiepiſcopus. 25.a
Balduinus Comes, frater Comitis Tholoſani, Regis Franciæ Conſobrinus. 645.b
Balduinus Comes Flandrenſis Regi Angliæ Richardo confœderatur. 41.c
Balduinus Comes Flandriæ hominium facit Philippo Franciæ Regi apud Compennium. 40.c
Balduinus Hæreſiarcha. 558.b
Balduinus Imperator Conſtantinopolitanus. 278.c Haynenſis Comes. *ibid.*
Balduinus frater Comitis Tholoſæ. 601.c
Balochius freter militiæ templi. 283.c
Bapalma villa. 112.c
B. Archiepiſcopus Cuſentinus. 830.b. poſteà Meſſanenſis. *ibid.*
Barbeellum Cœnobium ordinis Ciſtercienſis è Ludouico ſeptimo Francorum Rege fundatum. 72. b. *ibi.* ipſe Ludouicus 7. ſepelitur. *ibid.*
Bartholomæus Turonorum Archiepiſcopus obit. 86. c. ei ſuccedit Gaufredus Archidiaconus Pariſienſis. *ibid.*
Bartholomæus de Roia vir prudens. 59.b
Bartholomæus Camerarius Ludouici noni Regis. 814.c
Bartholomæus de Roia Franciæ Camerarius. 261. c. exequutor Teſtamenti Philippi Auguſti Francorum Regis. *ibid.*
Bartholomæus de Roia. 62.a
Baruth Caſtrum. 710.c
Batardus de Roſſilione Armiger. 545.b
Baſto Princeps Tartarorum. 340.b
Bænatium Caſtrum. 652.c
Bealna ciuitas. 105.c
Bedeſius Agathenſis Epiſcopus. 679.a
Bella-garda Caſtrum. 659.c
Bellum fit in Liguria, in Territorio Cremonenſi. 53.c
Bellumforte Caſtrum in Andegauia. 55.b
Beatrix vxor Caroli Siciliæ Regis. 852.b
Beatrix Comitiſſa vxor Caroli Comitis & Senatoris in Reginam Siciliæ vngitur. 836.c
Beleſinum Caſtrum. 329.a
Belfogia vicus. 144.b.
Bellagarda Caſtrum. 582.c
Beleſmum Caſtrum. 327.b
Belus Hungarorum Rex. 73.b
Benedictus tituli ſanctæ Suſannæ Præſbyter Cardinalis. 804. c. Apoſtolicæ ſedis Legatus. *ibid.*
Berengaria ſoror Regis Caſtellæ. 285. c. vxor Iohannis Regis Hieruſalem. *ibid.*
Berengaria filia Regis Nauarræ. 137.c
Berengarius Epiſcopus Carcaſſonæ. 571.c
Beritum ciuitas. 434.c
Bernardus de Canſuaco Dominus Caſtri Montisfortis. 769.a
Bernardus Comes Conuenarum apud Lantarium prandendo moritur. 697.c
Bernardus de Cimorra Hæreſiarcha maximus. 562.a
Bernardus Anicienſis Epiſcopus. 410.b
Bernardus Andequerrij miles ſtrenuus Auinionenſis occiditur. 687.a
Bernardus Comes Armeniaci. 698.a
Bernardus Heremita tempore Philippi Auguſti, vir ſanctus & religioſus. 8.b
Bernardus Comes Conuenarum moritur. 687.b
Bernardus Clareuallenſis Abbas vita & litteratura conſpicuus. 667.b
Bernardus de Vgenauo Fuxenſis Comitis Notarius. 745.a
Bernardus Decanus Blakernenſis clericus Balduini Imperatoris. 424.c
Bernardus de Portellis miles. 646.c
Bernardus Tholoſanus præſul. 197.b
Bertrandus de Sexiaco miles hæreticus. 557.a
Berugia turris fortiſſima. 337.a
Bertrandus de inſula Epiſcopus Tholoſanus eligitur. 704.c
Bertrandus Martini inſignis Hæreticus. 699.a
Beſſeda Caſtrum in Diœceſi Tholoſana. 775.c truncatur. *ibid.*
Biblium ciuitas. 434.c

Biron

Biron Caſtrum. 619. b. Martinus Algais Dominus huius Caſtri. *ibid.* patibulo ſuſpenditur. *ibid.*
Blacherna palatium. 276. a. ciuitas Imperialis. *ibid.* c
Blancha primogenita Ludouici noni Regis. c. in Eccleſiis Monaſterij Regalis Montis ſepelitur. *ibid.* eius Epitaphium. *ibid.*
Blancha Regina omnium mulierum ſui temporis prudentiſſima. 329. b
Blancha Regina ad regni Francorum cuſtodiam ſola remanet. 354. b
Bleſme Caſtrum. 395. b
Bobas Caſtrum. 117. c
Bocardus Comes Vindocinenſis crucem aſſumit. 834. c
Bocardus Comes vindocini, miles audax & in armis acerrimus. 374. c
Boimond Palatium. 274. a
Bolbonia Abbatia ordinis Ciſtercienſis. 610. b
Bondodar Babyloniæ ſoldanus. 537. a
Bonifacius Marchio Montiſferrati. 52. a
Bonifacius Dominus de Caſteleine in Prouincia. 370. a
Bothauao caſtrum. 161. a
Bouas caſtrum. 13. c
Boucolium caſtrum. 644. c
Braia caſtrum. 13. b
Brāchaleon de Bononia vrbis Romæ ſenator. 361. c
Branchaleo iterum in ſenatorem eligitur. 370. b Romæ obit. *ibid.*
Brayum villa ſuper ſequanam. 332. a
Brecebanenſis fons admirabilis. 167. a
Breic caſtrum. 337. c
Brimiciom caſtrum. 662. b
Brixienſis ciuitas capitur. 836. b
Brom caſtrum. 580. b.
Bruerolos caſtrum. 81. b
Brugia villa. 511. c
Brugia oppidom. 207. a
Brunſweig caſtrum; ibi Otho reptobus imperator obit. 91. b
Bucardus de Marliaco miles. 577. b
Bucceauia portus. 273. b
Buſenzacum caſtrum. 27. a
Buſonus de Burdogalea miles. 842. c
Burdegala vrbs. 287. a
Burdonarij, id eſt peregrini. 615. b
Byarz Abbatia verſus Peronam. 438. c

C

CABARETVM caſtrum fortiſſimum in Carcaſſeſio. 765. c
Cadocus Dominus Caſtri Gaillonis. 151. a
Cadomum villa opulenta. 183. b
Cahuſacum caſtrum in territorio Albienſi ſitum. 611. b
Calax caſtrum in pago Lemouicenſi. 80. b. ibi Richardus Rex Angliæ occiditur. *ibid.*
Callaricanus portus. 385. b. gallicè chaſteau caſtre. ibid.
Caluus-mons, caſtrum. 74. c
Camele vrbs pertinens ad Soldanum Halapiæ. 351. b
Canis-ſoſpenſus caſtrum. 581. c
Capdenacum caſtrum. 769. a
Capraria mons. 840. b. diſtat à Beneuento circiter quatuor milliaria. *ibid.*
Capreoti caſtrum. 835. c
Capua ciuitas Apuliæ caput. 839. a
Caputſtagni caſtrum. 578. a
Carachoſius Sstrapa Salahadini. 34. b
Carmanum caſtrum 558. b
Carnotum vrbs. 516. c
Carnotenſis, Pariſienſis, & Syluanectenſis Epiſcopi, cum Abbate ſancti Victoris, exequutores teſtamenti Ludouici VIII. 325. c
Carolus Comes & ſenator vngitur in Regem Siciliæ. 836. c
Carolus Rex Siciliæ obit. 543. c
Carolus Comes frater Ludouici noni Regis Francorum fit almæ vrbis Senator. 830. a
Carolus Caluus Imperator, Eccleſiæ beati Dionyſij, clauum & ſpineam coronam, & brachium S. ſenis Simeonis, & multa alia pretiociſſima dona confert. 18. b
Carolus Andegauiæ, & Prouinciæ Comes eligitur in ſenatorem Romanum ad vitam. 373. c
Carolus frater iunior ſancti Ludouici Francorum Regis, apud Meledunū Caſtrum fit miles. 345. c
Carolus ſimplex inito cum Normannis fœdere, filiam ſuam Rolloni eorum Duci vxorem dedit & Normanniam eum ipſa conceſſit. 18. b
Carolus Comes Andegauiæ Marſiliam ſubiugat. 370. a
Carolus Princeps Salernæ in Frāciam venit. 537. b
Carun caſtrum propè terram Comitis Fuxi ſitum. 610. c
Carus fluuius. 133. a
Caſlutium caſtrum Comitis Tholoſæ in territorio Caturcenſi ſitum. 602. c.
Caſſanolium caſtrum in territorio Aginnenſi. 650. a. eius Dominus Hugo de Rommiaco frater Epiſcopi Aginnenſis. *ibid.*
Caſſellus mons. 207. a
Caſſer caſtrum. 614. b
Caſſolium caſtrum fortiſſimum in territorio Agennenſi. 768. c
Caſtellanus Belliquadri ſeruiens Regis. 391. a. à Sarracenis interficitur. *ibid.*
Caſtellio caſtrum. 15. c. à Philippo Auguſto obſeſſum capitur. 16. a
Caſtellio caſtrum, non procul à fluuio Ligeri ſitum. 104. c
Caſtellio caſtrum ſuper fluuium ſequanam ſitum. 75. b
Caſtnauciaus caſtrum. 329. c
Caſtra caſtrum. 613. a
Caſtra caſtrum ſub Monte-Leterici ſitum. 328. a
Caſtra obtenta à Carolo Siciliæ Rege numero 32. ab eodem Carolo Cœnobio beati Benedicti in Monte-Caſſino reſtituuntur. 838. b
Caſtrum Montis-caſſini obtinetur à Carolo Rege Siciliæ, & obtentum Cœnobio beati Benedicti reſtituitur. 838. a
Caſtrum Kinonis à Caio quondam Dapifero Artuti Regis fundatum. 57. b. ab eo nomen ſumpſit. *ibid.*
Caſtrum Lucij de Capreolo in Prouincia Lemouicenſi. 42. c
Caſtrum-nouum caſtrum. 652. c
Caſtrum Carthaginis à Francis capitur. 380. b
Cathogoba Dux Tartarorum. 433. a
Catum machina belli. 610. c
Cauſacom caſtrum. 601. b
Caym Soldanus. 430. a
Cayphas caſtellum. 739. a

Celeſa ciuitas Apuliæ. 843.a
Cencium caſtellum. 80.b
Centullur Comes Aſtariaci. 685.b
Ceſona villa. 58.c
Cham magnus Rex Tartarorum. 347.c
Chaurſia vrbs ſita inter Barrenſem villam, ſuper Sequanam, & vrbem Treceuſem. 328.b
Childebertus in Eccleſia ſancti Vincentij martyris ſepelitur. 15.b
Chinonium caſtrum. 28.b
Chinum caſtrum. 764.b
Ciuitas Pariſiorum, quæ Lutecia dicebatur, de nomine Paridis, Pariſius à Marcomiro vocata eſt. 18.a
Clarius Carcaſſonenſis Epiſcopus. 693.a
Clodoueus Rex Francorum 15. e. cum Clotildi vxore ſua in Eccleſie beeti Petri ſepelitur. ibid.b
Clotarius primur in Eccleſia ſancti Medardi Sueſſionis ſepelitur. 15.b
Colloquium epud Giſortium inter Philippum Auguſtum, & Henricum Regem Angliæ celebretur. 74. b. in hoc colloquio vterque eorum crucem aſſumit. ibid.
Comes de Alancione Philippo Auguſto Regi confœderatur 46. c. Terram ſuam Regi tradit cuſtodiendam. ibid.
Comes Tholoſanus à Domine Rego Franciæ fit miles. 777.c
Comer Perticēſir, in obſidione Accij moritur. 33.c
Comes Clerimōtis in obſidione Accij moritur. 33.c
Comes Alanzonis Philippi tertij Francorum Regis frerer. 519.c
Comes ſancti Egidij terram Tholoſæ feodaliter tenet à Rege Francorum. 74.b
Comer de Arundello obſidet vellem Ruolij. 38.b
Comes Cabilonenſis contrà Eccleſies Dei eggreditur. 6.b
Cometa præuenit infirmitatem Philippi Auguſti Francorum Regir, de qua moritur. 249.a
Concilium generale apud Lugdunum. 342. c. ibi Fredericus Imperetor condemnatur. ibid.
Concilium generale apud Montem-peſſulanum conuocatur. 654.e
Concilium Pariſius celebratur à Philippo Auguſto. 74. b. in illo infinita hominum multitudo erucesignatur. ibid.
Concilium celebratur apud Montem-peſſulanum. 286.b
Concilium Prouinciale in Syluanecto celebratur. 790.c
Conciliū Prouinciale Pariſius coaduneiur. 790.b
Concilium generele conuocetur epud Viennam ſuper Rhodanum. 791.b
Concilium Sueſſionis conuocatur ab Octauiano Oſtienſi Epiſcopo. 44.a. ci Philippur Francorum Rex intereſt cum Archiepiſcopis, Epiſcopis & Baronibus ſuis. ibid.
Concilium celebratur Lugduni ab Innocentio quarto Pontifice. 699.b
Concilium apud Diuionem à Petro Cardinali conuocatur. 43.b
Concilium apud Auinionenſem Prouinciam celebratur. 581.a. ibi Comes Tholoſanus excommunicatur. ibid.
Concilium à Philippo Auguſto Rege Pariſius celebratur. 25.b. ibi multi eruce inſigniuntor. ibid.
Concilium à Legato apud Biterrim celebretum. 694.b.
Concilium celebratur apud Vallem-Coloris. 286.c
Concilium in Vienna Burgundiæ celebratur. 792.a
Concilium Lateranenſe celebratur ſub Innocentio tertio. 658.c
Concilium generale Romæ celebratur anno. 1215. 681.c
Conradus Pater ordinis Ciſtercienſis, Epiſcopus Portuenſis, Legatur à ſede Apoſtolica & Romanur Cardinalis. 686.b
Conſtantia caſtrum. 592.a
Conſtancie Regina vxor Petri Regis Arragonum Manfredi quondam Principis Terentini filia. 537.c
Conſtantianum caſtrum verſus termas ſitum. 609.b
Corbeia villa. 113.b
Corbeia oppidum florentiſſimum. 73.a
Cornetum caſtellum in finibus Thuſciæ ſitum. 526.b
Corradus Ciſtercienſis ordinis Epiſcopus Portuenſis. 777. c. à ſede Apoſtolica Legatus. ibid.
Coraldus Portuenſis Epiſcopus Cardinalis. 67.a
Cotarelli in Prouincia Bituricenſi interficiuntur vſque ed ſeptem milia. 11.b
Cracea caſtrum. 868.c
Crazaium caſtrum. 119.a
Cremona ciuitas. 335. c. ibi fit tempeſtas maxima, & cadit lapis grandinis, in quo erat crux & imago ſaluatoris expreſſe, deſuperque litteris eureis ſcriptum. I. N. R. I. ibid.
Creſtal caſtrum in Diœceſi Valentina. 663.a
Creta inſola. 436.a
Croſanum caſtrum. 339.a
Cuc caſtrum. 614.b
Cuiſia ſylua. 99.b
Cura regni Adelæ matri Philippi Auguſti Francorum Regis committitur, & Guillelmo Rhemorum Archipræſuli, dum ipſe Philippus in partibus tranſmarinis commoratur. 75.b
Curtinetum Caſtellania. 408.c

D

DAGOBERTVS Eccleſiam hyeromartyris Dionyſij fundat, 18.a. multa donaria eidem Eccleſiæ confert. ibid.
Dagobertus in Eccleſie beatiſſimi Dionyſij ad dexteram partem maioris altaris tumulatur. 15.b
Dahires portus in Prouincia. 361.a
Dam portus famoſiſſimus diſtanr à Brugiis in Flandria, duobus milliaribus tantùm. 54.b
Damaſcus ciuitas, caput Syriæ. 433.b
Dandalus Dux Venetorum. 282.c
Dangutum caſtrum. 148.b
Dani Rhotomagum capiunt. 18. b. Dux eorum Rollo. ibid. totam ſibi Neuſtriam ſubiugat. ibid. à nomine gentis ſuæ Normanniam vocat. ibid.
Danubiur fluuius. 68.c
Decanus Meldenſis Regni Siciliæ Cancellarius. 840. a. vir magni nominis ac vitæ mirabilis. ibid.
Deppe villa. 39. c. à Philippo Francorum Rege deſtruitur. ibid.
Deſiderijmons villa. 110.b
Dictatorum conſilio exercitur Philippi Auguſti regitur. 32.b
Didacus Oxomenſir Epiſcopus. 764.b
Didacus Lupi miler. 427.a
Diegus Oxomenſis Epiſcopus vir magnus & magnificè eatollendus. 557.c

Diſſenſio

Diſſenſio Pariſiùs inter Burgenſes & clericos oritur. 330. a. per S. Ludouicum Regem pacificatur. *ibid.* b
Diuio oppidum Allobrogum. 80. c
Doc turris. 868. a
Doma caſtrum. 652. b. ſuper Dordoniam fluuium ſitum. *ibid.*
Dominas caſtrum. 416. c
Dominicus canonicus Oxomenſis, 768. a. poſtmodum fratrum Prædicatorum Ordinis inſtructor & inſtitutor. *ibid.* Bononiæ moritur. 773. c
Dordania flumen. 287. a
Doroberuia caſtrum. 90. a
Drieneuria caſtrum. 159. b
Droco miles. 610. b
Drucum villa. 112. a
Duber flumen. 222 a
Dudo Phyſicus & clericus Ludouici noni Regis. 475. c
Dulcinus Nauarienſis hæreſiarcha. 789. c. conſors eius Margarita. *ibid.*
Durandus pauper carpentarius. 12. a. Dominus illi apparet in Anicienſi ciuitate. ibid.
Durandus de Oſca contra hæreticos ſcribit. 672. b
Durandus Epiſcopus Albienſis. 698. c
Durenſa fluuius erumpit ex alueo. 688. a
Dux Brabantiæ intereſt Concilio ſucceſſionis conuocato. 53. b
Dux Burgundiæ in obſidione Accij moritur. 33. c
Dynaſtia dignitas habendi, vel eligendi Regem. 141. c

E

EBROINVS Maior-domus Dagoberti Francorum Regis. 70. a
Eccleſia in Roma, ſchola Græcorum vocata, 18. c. ibi Stephanus Papa tertius, os quoddam de brachio ſancti Dionyſij poſuit. *ibid.*
Eccleſia beatæ Mariæ Carnotenſis caſuali incendio conſumitur. 77. c
Eccleſia beati Dionyſij corona Francorum à Rigordo nominata. 19. c. Regum ſeu Imperatorum ſepultura. *ibid.*
Eclipſis Lunæ vniuerſalis. 75. a. per tres horas durat. *ibid.*
Edictum Philippi Auguſti Regis contrà iudæos. 9. b. propter quod quidam ex eis regenerati ex aqua & ſpiritu ſancto conuertuntur ad Dominum. *ibid.*
Egidius Conſtabularius Franciæ ſub Ludouico nono. 423. a
Egidius Cornutus Archiepiſcopus Senonenſis. 342. b
Eiſoldunum caſtrum. 23. b
Electus Cameracenſis ab Hugone d'Ameleneort capitur. 43. a
Elizabet Domina Montis-acuti ſoror Balduini Imperatoris. 416. a
Elizabet Regina vxor Philippi Auguſti Regis inungitur. 7. b. filia Balduini Comitis Haenuẽſis. *ibid.* neptis Philippi magni Comitis Flandriæ. *ibid.*
Elizabet Regina vxor Philippi Auguſti Francorum Regis obit. 75. b. in Eccleſia beatæ Mariæ Pariſiùs ſepelitur. *ibid.*
Elizabet Regina vxor Philippi Auguſti Regis obit 29. b. Pariſius ſepelitur in Eccleſia beatæ Mariæ virginis. *ibid.* pro eius memoria Mauritius Epiſcopus in eadem Eccleſia altare erigit. *ibid.*
Elogium Caroli Siciliæ Regis. 850. c
Emanuel Imperator apud Conſtantinopolim imperat. 45. b. filius eius Alexius. *ibid.* Agnetem filiam Ludouici Regis Francorum in vxorem ducit. *ibid.*
Emelina Regina Soror Henrici Regis Cypri. 348. c
Emeniardis Comitiſſa Namurci. 285. b
Endria fluuius. 190. b
Epiſcopus Leodienſis interficitur à miſſis ab Henrico Imperatore eo quod electus & conſecratus fuerat contra voluntatem eius. 33. c
Epiſcopus Prænestinus, in Romana Curia Cardinalis. 695. b. Legatus à latere. *ibid.*
Epta fluuius. 152. a
Eraclius Imperator vir doctus in liberalibus artibus, & maximè in Aſtronomia. 10. b
Erardus de Valerico, vir famoſus in militia. 379. c
Erchalthay vir magnus de gente Tartarorũ. 347. b
Euecent Abbatia in Anglia. 373. b
Euſtachius de Bello-Marchaſio miles Philippi tertij Francorum Regis. 529. c
Euſtachius de Quern miles. 602. a

F

FACARDINVS Admiratus Soldani Babiloniæ. 428. b
Facardinus Admiratus Ægypti. 354. c
Faleia vicus. 183. b
Faleſia oppidum, ſic denominatum propter firmitatem rupis qua ſedet & circumdatur tota villa. 85. b
Feritas Bernardi caſtrum. 75. a
Ferraria ciuitas. 790. a
Ferrandus Flandriæ Comes. 53. c
Figeria villa. 546. a
Flandrenſis Comes Philippum Auguſtum Regem puerum de ſacro fonte leuat. 110. a
Florentia ciuitas. 371. c
Florentius Comes Hollandiæ frater Guillelmi Romanorum Regis. 361. b
Focora, Religioſi Soldani Ægypti. 434. c
Folcandus & Ioannes de Brignio fratres, viri ſtrenui & bellicoſi. 684. c. in conflictu moriuntur. 685. c
Fontenaium caſtrum. 357. b
Franci, quaſi feranci, id eſt feroces apellati. 17. a
Francio Priami Regis Troiæ nepos. 17. a
Fredericus Imperator in Apulia moritur. 358. b
Fredericus Romanorum, & Theutonicorum Imperator. 32. c. filius eius Dux Bohemiæ. *ibid.*
Friſacum Burgum in Epiſcopatu Salenburgenſi. 36. a
Fulco Tholoſanus Epiſcopus. 561. c
Fulco ſacerdos in Gallijs prædicat. 39. b. per eius prædicationes multi ab vſuris reuocantur. *ibid.*
Fulco Abbas Floregiæ ſiue Torondeti Ordinis Ciſtercienſis, eligitur in Epiſcopum Tholoſanum. 671. b
Fulcrandus Epiſcopus Tholoſanus. 670. c

G

G. Sabinenſis Epiſcopus. 877. a
G. Portuenſis & ſanctæ Ruffinæ Epiſcopus. 857. b. Apoſtolicæ ſedis Legatus. *ibid.*
Galo de Montigniaco miles fortiſſimus. 61. a

Galo Cardinalis, Legatus mittitur in Franciam. 87.a
Galliacum caſtrum. 601.b
Galterus de Fontanis Præpoſitus de Ingreio in Eccleſia Carnotenſi Capellanus Martini IV. Papæ 887.a
Galterus Rhotomagenſis Archiepiſcopus. 25.a
Galterus de Langatone miles. 603.a. frater Epiſcopi Cantuarienſis. ibid.
Galtherus Rothomagenſis Archiepiſcopus obit. 86.c
Galtherus Senonenſis Archiepiſcopus. 410.b
Galuanus Comes Manfredi auunculus. 376.c
Gandauum oppidum opulentiſſimum. 54.c
Garinus Regis Philippi Auguſti Conſiliarius. 50.c
Garinus Syluanectenſis Epiſcopus exequutur teſtamenti Philippi Auguſti Francorum Regis. 261.c
Garinus Syluanectenſis Philippi Auguſti Regis amicus ſpecialis. 225.c
Garciacum Abbatia in pago Meledunenſi ſita. 526.b
Garſias Romanus miles. 427.a
Gaſto de Bearno Vaſconiæ Princeps. 619.c
Gaubertus miles Medontenſis in arte nandi peritus. 83.b
Gaucherus Comes ſancti Pauli. 59.c
Gaudium-Vallis Abbatia. 439.a
Gaufredus Liſinanicus ſtrenuus miles. 125.a
Gaufredus de Sarginis, vir ſapiens & fidelis. 360.b. vrbis Acconenſis Gubernator pro S. Ludouico Rege. ibid.
Gaufredus Marchiæ Comes apud Damiatam moritur. 701.c
Gaufredus de Sarcenis miles. 870.c. ſubſidij terræ ſanctæ Zelator eximius. ibid.
Gaufredus Syluanectenſis Epiſcopus. 55.c. renuntiat Epiſcopatui, & ſe transfert ad Monachos Caroli loci, Ciſtercienſis ordinis. ibid. ei ſuccedit frater Garinus ſpecialis Conſiliarius Regis Philippi Auguſti. ibid.
Gaofredus Dux Britanniæ obit. 73.c. in choro beatæ Mariæ Pariſiis tumulatur. ibid.
Gaufredus dictus Freilons Archidiaconus Turonenſis, fit Epiſcopus Aurelianenſis. 370.b
Gaofredus de Bello-monte Capellanus Papæ, & Cancellarius Baiocenſis, Caroli Comitis & Senatoris familiaris & Conſiliarius ad ſuccurſum militiæ Gallicanæ Cruce ſignatæ mittitur. 835.c
Gaufredus Meldenſis Epiſcopus. 55.c. Epiſcopatui renuntiat, fit Monachus in Monaſterio ſancti Victoris Pariſienſis. 56.a. ei ſuccedit Guillelmus cantor Eccleſiæ Pariſienſis. ibid.
Gaufredus Comes Britanniæ. 20.b. Pariſius moritur. ibid. c
Gaufredus de Bello-loco ordinis Prædicatorum, Confeſſor Ludouici noni Regis. 441.b
Gaugelmus famulus & cubicularius Ludouici noni Regis, ei ſpecialiter familiaris. 469.c
Gelien caſtrum. 426.c
Genebaudus Dux. 17.a
Geon vnum de Paradiſi fluminibus maximum. 348.c
Gerunda vrbs Arragoniæ fortiſſima. 546.b
Gibellini qui. 829.a
Gilo Brunus Conſtabularius Franciæ ſub ſancto Ludouico Rege. 365.a
Gilo de Rhemis Monachus S. Dionyſij in Francia, Hiſtoriam & geſta S. Ludouici noni Francorum Regis inchoauit, ſed morte præuentus, terminare non potuit. 328.c
Girardus præpoſitus de Pixiaco. 19.c. vndecim millia marcas argenti de proprio ſuo in theſauris Regis Philippi Auguſti ponit. ibid. & ſic à Curia recedit. ibid.
Girardus Bituricenſis Archiepiſcopus. 62.b. vir potens. ibid.
Girardus de Parma Cardinalis. 539.c
Girardus Aſue, fortis miles. 254.c
Girardus de Caſabone Caſtellanus nobilis. 587.b
Girardus Ebredunenſis Archiepiſcopus. 655.a. vir multæ ſcientiæ & bonitatis. ibid.
Giſortium caſtrum. 53.a
Gobertus de Eſſigniaco. 577.b
Gonſalues vnus ex Principibus Nauarrorum. 534.b
Gornacum oppidum. 161.b
Gotbofredus tituli ſancti Georgij ad Velum aureum Diaconos Cardinalis. 856.c
Grandis ſylua Abbatia ordinis Ciſtercienſis, in territorio Tholoſano ſita. 608.c
Graua caſtrum in Diœceſi Albienſi ſitum. 609.c
Grauaſius de Magduno miles. 843.c
Grauelinga villa. 112.a
Gregorius de Monte-longo Patriarcha Aquilegenſis. 827.c. per totam Lombardiam Apoſtolicæ ſedis Legatus. 828.a
Gregorius X. Papa apud Lugdunum venit, ibi generale Concilium celebraturus. 528.b
Groſſoni quidam infideles. 342.b. Terram ſanctam intrant. ibid.
Guala Preſbyter Cardinalis in Franciã mittitur. 89.a
Gualcherus de Iouiniaco miles. 569.a
Guelphi qui. 829.a.b
Gueſpia caſtrum. 615.a
Guichardus de Bello-joco miles. 569.a
Guidenochus Venetenſis Epiſcopus. 149.b
Guido de Luccio Dominus Caſtri de Podio Laurentij. 614.c
Guido de Bruciaco miles prouidus. 689.c
Guido de Toarz, vir in armis ſtrenuus, & acer in hoſtes. 40.b. fugiente Rege Angliæ capitur. ibid.
Guido Dominus Caſtri quod dicitur Vergy. 14.c
Guido de Bauceio vir in armis ſtrenuus. 517.c. à Sarracenis interficitur. ibid.
Guido Comes Aluerniæ. 51.a. Epiſcopum Claromontenſem capit. ibid. à Philippo Auguſto Rege exhæredatur. ibid.
Guido Comes Bigorræ, confoſſus vulneribus expirat. 684.c
Guido Mareſcallus Mirapij crucem aſſumit. 834.c
Guido Rex Hieroſolymitanus. 35.a
Guido Carcaſſonæ Epiſcopus. 650.b
Guido Carcaſſonenſis Epiſcopus. 614.b
Guido de Leuis miles. 569.a
Guido Comes ſancti Pauli. 288.a. percuſſus lapide petraria moritur in obſidione Auignionis ciuitatis. ibid.
Guido Comes de Monte-forti vulneratus ictu Carrelli in capite, apud Varillas propè Apamiam obit. 775.b
Guido de Baſainvilla domorum militiæ Templi præceptor in regno Hieroſolymitano. 372.a
Guido de Leſigniaco Dominus de Peirac. 551.c
Guido Comes Cabilonis. 503.b
Guido Senonenſis Archiepiſcopus. 7.b

Guido

Guido Sabinenſis Epiſcopus. 374. a. poſtea Papa Clemens quartus *ibid.* anteà fuerat aduocatus,& Regis Franciæ Conſiliarius. *ibid.*
Guido Vice-comes Lemouicenſis. 422. a
Guido de Malloto Epiſcopus Altiſiodorenſis crucem aſſumit. 834. c
Guido de Lucio vir nobilis & fidelis. 600. a. illi datur Podium-Laurentij caſtrum, tribus leucis diſtans à vauro in Diœceſi Tholoſana. *ibid.*
Guido de Lauallo crucem aſſumit, 834. c
Guido de Luceio miles. 583. b
Guiraldos de Pepios miles Minerbenſis. 577. c
Guillelmus Iulij Comes Leceſtriæ. 37. c. à Rege Philippo Auguſto capitur. *ibid.* Stampis in carcere ponitur. *ibid.*
Guillelmus Niuernenſis Epiſcopus obit. 771. c. duo millia pauperum omni die paſcebat. *ibid.*
Guillelmus ſacerdos Anglicus ſanctitate vitæ & moribus pollens apud Pontiſaram moritur. 35. c. ad eius ſepulchrum multa miracula facta ſunt. *ibid.*
Guillelmus Melloti Dominus. 152. b
Guillelmus Archidiaconus Pariſienſis zelo fidei chriſtianæ valdè ſuccenſus. 588. a
Guillelmus Rolandi Cenomanenſis Epiſcopus obit. 370. b
Guillelmus Rex Romanorum à Friſonibus interficitur. 361. b
Guillelmus catas miles Carcaſſonenſis. 606. c
Guillelmus Epiſcopus Albienſis. 668. b
Guillelmus Bonebel nauis Regis Capitaneus. 385. c
Guillelmus Carnotenſis ordinis Prædicatorum miſſus in Franciam poſt obitum Ludouici noni Regis. 441. b
Guillelmus de Buſſiis Aurelianenſis Epiſcopus obit. 370. b
Guillelmus de Matiſcone Canonicus Pariſienſis 475. a. teſtis eſt miraculi facti à ſancto Ludouico Francorum Regi. *ibid.*
Guillelmus de Leſtendart Dux Francigena. 379. c
Guillelmus Braoſitas proditor. 166. a
Guillelmus Daura miles indigena. 610. c
Guillelmus Decainus nobilis Francus cruceſignatus. 586. c
Guillelmus Epiſcopus Albienſis. 576. c
Guillelmus & Petrus de Bellomonte milites cum ſuis fratribus crucem aſſumunt. 834. c
Guillelmus de ſancto Amore canonicus Belnacenſis 358. c
Guillelmus ſcureto miles. 589. a. ſolus non fugit in obſidione Tumeti. *ibid.*
Guillelmus de Barris Comes de Rupeforti. 25. a
Guillelmus de Scala miles, Vicarius Regis Arragonum in Tholoſana ciuitate. 677. c
Guillelmus Pariſienſis Archidiaconus Biterrenſis Epiſcopus eligitur. 614. c. electioni conſenſum non præbet. *ibid.*
Guillelmus Archidiaconus Pariſienſis. 614. b. cruceſignatus. *ibid.*
Guillelmus Comes Salebsrienſis. 54. c. longa ſpada cognominatus. *ibid.*
Guillelmus Prundecius miles. 843. c
Guillelmus de Barris frater vterinus Monforti Comitis. 638. b
Guillelmus Cathalaunenſis præſul. 252. c
Guillelmus Epiſcopus Autiſſiodorenſis. 633. b

H

HDandulus Dux Venetorum. 801. a
Hambaldus tituli duodecim Apoſtolorum Præſbyter. 836. c
Hambaldenſes de alto ſanguine Romanorum orti 836. c
Hamericus Vice-comes Thoarcij. 286. a
Haymardus Theſaurarius templi. 261. c. exequutor teſtamenti Philippi Auguſti Francorum Regis. *ib.*
Haymo Epiſcopus Leonenſis. 71. b. ab Epiſcopatu ſuo expellitur à Guidomaro fratre ſuo Vice-comite. *ibid.* interficitur. *ibid.* c
Hebo Bituricus Comes. 103. b
Hebo de Carentonio Clericos opprimit. 6. b. A Philippo Auguſto rege vincitur. *ibid.* veniam obtinet. *ibid.*
Hedinum villa. 111. a
Helias Garini Abbas Grandis ſyluæ. 690. c
Helenus vates filius Priami. 17. b. euadit ab excidio Troiano. *ibid.*
Hemanmelinus Rex Moabitarum Hiſpanias intrat. 78. a
Henricus Rex Nauarræ, & Comes Campaniæ, ſororem Comitis Attrebatenſis Roberti ducit in vxorem. 528. b. ex ea genuit Iohannam poſteà Franciæ Reginam. *ibid.*
Henricus de Cuſanciis Dux Francigena. 379. c
Henricus de Sulíaco crucem aſſumit. 834. c
Henricus frater Regis Hiſpaniæ vir potens in rebus Gallicis. 849. b. aducnit ad Carolum Siciliæ Regem. *ibid.* et vrbis Romæ Senatoriam loco ſui regendam committit idem Carolus Siciliæ Rex *ibid.*
Henricus Franciæ Mareſcallus obit. 57. c. in Monaſterio de Torpanaio ſepelitur. *ibid.* ei ſuccedit Iohannes filius eius adhuc impubes. *ibid.*
Henricus Rex Angliæ. 5. b
Henricus Albanenſis Epiſcopus Apoſtolicæ ſedis in Franciam Legatus. 4. b
Henricus verius fidelis ac familiaris miles Balduini Imperatoris. 426. a
Henricus frater Regis Hiſpaniæ conſanguineus Caroli Regis Siciliæ 378. a
Henricus Comes Trecenſis apud Achon obit. 41. b. ei ſuccedit in Comitatu Trecenſi Theobaldus frater eius. *ibid.*
Henricus Imperator, Apuliam, Calabriam, & Siciliam ſuo ſubiugat Imperio. 38. c
Henricus Romanorum Imperator obit. 41. a
Henricus Rex Angliæ apud Chinonium obit. 28. c. apud Fontem Ebraudi ſepelitur. 29. a
Henricus filius Richardi Regis Alemanniæ apud Viterbium occiditur. 785. c
Henricus Comes Trecenſis. 79. a. Rex Hyeroſolimorum conſtitutus. *ibid.* apud Acharon obit. *ibid.*
Henricus Imperator, Calabriam, Siciliam, & Apuliam bello ſibi ſubiugat. 77. c
Henricus Rex Angliæ obit in caſtro Kinonis. 71. b. ſepelitur in Monaſterio Fontis-Ebraudi. *ibid.*
Henricus Comes Campaniæ. 36. b. in Regem ciuitatis Dei eligitur. *ibid.* c. filiam Regis Hyeroſolimitani in vxorem accipit. *ibid.*
Heraclius Patriarcha Hyeroſolimitanus. 14. a. ad Philippum Auguſtum Regem mittitur. *ibid.* Pariſius venit. *ibid.*
Herloinus Monachus beati Dionyſij Pariſienſis, vir in ſacris litteris eruditus. 41. c. prædicat apud Britones. *ibid.* multi cruces de manu eius aſſu-

munt. *ibid.* mari tranſito cum eo apud Achon veniunt. *ibid.*
Hermitmomelim Rex Moabitarum id eſt credentium Hiſpanias intrat. 38. c. terras Chriſtianorum vaſtat. 39. a. Hildephonſus Rex Caſtellæ ei occurrit. *ibid.*
Herueus Comes Leoniæ miles ſtrenuiſſimus. 71. b
Herueus Comes Niuernenſis. 64. c
Heudo Comes minoris Britanniæ. 71. a. à ducatu expellitur. *ibid.* ei ſuccedit Conanus filius Alani Ducis. *ibid.*
Hiena fluuius. 217. b
Hieruſalem Helya dicta ab Ælió Imperatore, qui eam reædificauit. 244. a
Homo quidam fingit ſe eſſe Balduinum Imperatorem Conſtantinopolitanum. 287. b. patibulo ſuſpenditur. *ibid.*
Hugo Dux Burgundiæ. 422. a
Hugo Comes Marchiæ. 422. a
Hugo faber hæreticus peſſimus 560. b
Hugo de Arpaione Baro. 552. b
Hugo Comes ſancti Pauli 422. a
Hugo de Couulans Mareſcallus Campaniæ. 55. c.
Hugo de Banceio vir in armis ſtrenuus. 517. c. à Sarracenis interficitur. *ibid.*
Hugo de Bançio Baro Petri Regis Arragonum. 878. b
Hugo dictus Archiepiſcopos crucẽ aſſumit. 834. c
Hugo magnus Pariſienſis Comes. 285. a. Pater Hugonis Caputij. *ibid.*
Hugo Caputius Comes Pariſienſis. 284. c. Dux Francorum. *ibid.*
Hugo Comes Marchiæ. 336. c
Hugo Comes Marchiæ, Theobaldus Comes Campaniæ, & Petrus Comes Britanniæ contrà Regem & Dominum ſuum Ludouicum nonum conſpirant. 327. b
Hugo de Caſtellione Comes ſancti Pauli, & Bleſenſis. 345. a
Hugo ſancti Dionyſij Abbas. 3. b
Hugo Fulqualdi Abbas beati Dionyſij obit. 41. a. ei ſuccedit Hugo Mediolanenſis Prior ſanctæ Mariæ de Argentolio. *ibid.*
Hugo d'Alfar cuſtos caſtri pennæ. 616. c
Hugo Dux Burgundiæ. 54. c
Hugo Gornacius miles. 561. b
Hugo Capet Dux Burgundiæ, ſiue Allobrogiæ. 70. c. Rex à Francis eligitur. *ibid.*
Hugo Dux Allobrogum Vergiacum obſedit. 73 b
Hugo de Turre Rubea conſanguineus Regis Arragonum. 733. a
Hugo Dux Burgundiæ, à Proceribus Franciæ Rex ſtatuitur. 58. c
Hugo Dux Burgundiæ. 14. c.
Hugo Claromontenſis Epiſcopus. 698. b
Hugo Noui-caſtri miles. 571. b
Huquelinus Epiſcopus Hoſtienſis eligitur ad Papatum. 329. b

I

IACOBVS de Vitriaco crucesignatus. 614. b
Iacobus de Vitriaco, vir magnæ litteraturæ & eloquentiæ. 683. c. poſteà Epiſcopus Acconenſis *ibid.* deinde in Romana Curia Cardinalis. *ibid.*
Iacobus, albus Monachus, Epiſcopus preneſtinus, Apoſtolicæ ſedis Legatus in Francia. 335. a
Iacobus Gaucelini, Vicarius Caroli F. Ludouici noni Regis, exercens vice ſua Senatoriam 830. a
Iacobus Præneſtinus Cardinalis Epiſcopus. 343. c
Iadera, hodie Zara vrbs Dalmatiæ, ſeu Sclauoniæ. 574. a
Iamia vrbs in terra Roſſilionis. 549. c
Ianua ciuitas Italiæ. 75. b
Ianua ſuperba cognominata. 544. c. à Philippo tertio Francorum Rege capitur. *ibid.*
Ibor Dux. 17. c
Ibreia Caſtrum. 75. a
Ingeramus de Balliolo miles egregius Amiralius claſſis Philippi tertij Francorum Regis, ab Arragoniis capitur. 548. a
Iogeburgis Frannici Regis Danorum ſoror. 258. a ſecunda vxor Philippi Auguſti Francorũ Regis. *ib.*
Ingorrandus vir corpore maximus. 216. a
Innocentius Papa tertius Othonem filium Ducis Saxoniæ, Romæ coronat Imperatorem. 51. b
Inſula Caſtrum. 58. b
Iohanna Regina Siciliæ. 895. a. Ducis Calabriæ filia. *ibid.* b
Iohanna de Ranes Vice-comitiſſa de Alueto. 551. c
Iohanna filia Comitis Tholoſæ vxor Alphonſi fratris S. Ludouici Francorum Regis. 336. c
Iohannes Dux Duracij filius Caroli ſecundi Siciliæ Regis. 895. c. Agnetem filiam Comitis Petragoricenſis vxorem ducit. *ibid.* obit. *ibid.*
Iohannes Princeps Achaiæ filius Caroli ſecundi Siciliæ Regis 894. b. deinde Dux Duracij. *ibid.*
Iohannes dictus le Iay miles ſtrenuus. 698. b
Iohannes frater Regis Angliæ, ſine terra dictus, Regi Francorum Philippo Auguſto confœderatur in dolo. 37. b
Iohannes Prior Eccleſiæ beati Dionyſij fit Abbas Corbeiæ. 40. a
Iohannes Clericus Regis. 784. c
Iohannes Rex Hyeroſolimitanus. 67. a
Iohannes filius Regis Angliæ. 24. a. ſine terra dictus. *ibid.*
Iohannes de Cleriaco Dux Francigena. 379. c
Iohannes Viennenſis Archiepiſcopos. 695. a
Iohannes tituli S. Piſcę Pręſbyter Cardinalis. 755. b
Iohannes Præſbyter Rex Indiæ. 350. a
Iohãoes de Ybelim Coneſtabularius Armeniæ. 348. c
Iohannes de Acon Buticularius Franciæ. 389. c
Iohannes de Nigella miles Regis. 331. b
Iohannes de Bello-monte miles. 334. a. fidelis S. Ludouici Francorum Regis. *ibid.*
Iohannes Rex Hyeruſalem. 284. b
Iohannes Pariſienſis nuncius Tyrenenſis Archiepiſcopi ad Papam. 865. b
Iohannes de Valencenis dilectus Papæ. 865. a
Iohaones Comes Cabilonenſis. 422. a
Iohaones de Brenoa Rex Hyeroſolimitanus. 408. c
Iohannes de Compa fidelis Conſiliarius Martini IV. Papæ. 887. b
Iohannes Comes Niuernenſis filius ſancti Ludouici Regis obit vltra mare. 391. b
Iohannes de Roſelieres miles. 391. a. à Sarracenis interficitur. *ibid.*
Iohannes filios Lodouici noni Regis. 442. c. ſepelitur in Eccleſia Monaſterij Regalis-montis. *ibid.* eius Epitaphium. *ibid.*
Iohannes de Aurelianis Cancellarius Pariſienſis. 537. a. fit Epiſcopus Pariſienſis per Papam Nicolaum. *ibid.* Epiſcopatũ relinquit. *ibid.* in domo F. Prædicatorum Pariſius habitum aſſumit. *ibid.*
Iohannes de Solliaco Bituricenſis Archiepiſcopus obit. 528. b. ei ſuccedit Gaufridus de Ponte Cheuron decanus Pariſienſis. *ibid.*

Iohannes

Iohannes de Hardicuria Mareſcallos Franciæ ſub Philippo tertio Regs. 547. a
Iohannes primogenitus Comitis Sueſſionenſis crucem aſſumit. 834. c
Iohannes de Mariolis miles. 843. c
Iohannes de Verraſylua Mareſcallus Siciliæ. 843. b
Iohannes Cholet ſanctæ Ceciliæ Præſbyter Cardinalis. 542. a
Iohannes Buticularius Franciæ ſub Ludouico nono. 423.
Iordanus Comes Manupellij. 844. a. Manfredi quondam principis Tarentini gradu conſanguinitatis coniunctus. ibid.
Iordanus frater, ordinis Prædicatorum Magiſter, mittitur ad prædicandom Sarracenis. 411. b. obit in portu maris. ibid.
Iordanus ſancti Saturnini Abbas. 686. b
Ipra villa. 511. b
Iſabella filia Ludouici noni Regis. 443. a. in Eccleſia Monaſterij Clareuallenſis ſepelitur. ibid. eius Epitaphium. ibid.
Iſara fluuius. 140. b
Iuchellus de Mediana vir nobilis. 49. b
Iuchellus de Mediana Vice-comes ſanctæ Suſannæ. 64. c
Iudæi capiuntur per totam Franciam in ſynagogis ſuis. 6. a
Iuhellus Archiepiſcopos Turonenſis fit Archiepiſcopus Rhemenſis. 342. b

K

KALA Monaſterium. 42. a
Kalatraus Caſtrum. 426. c
Kanutus Danorum Rex. 36. c. ſoror eius Ingeburgis Philippo Augoſto Francorum Regi, matrimonio copulatur. 37. a. ab ea ſeparatur. ibid.
Karnopolis, vel Karlopolis ciuitas. 5. a. Compendium vulgo dicitur. 13. a
Karnopolis Caſtrum. 87. b. nunc Compendium. ibid. ibi Ludouicus primogenitus Philippi Auguſti Regis, cingulum militiæ de manu patris ſui induit. ibid.
Kycmel Soldanus. 430. a

L

LACONA ciuitas. 687. a
Lambertus de Torreio probus miles. 631. c
Landagraoa Comes Palatinus, id eſt Comes Palatij. 49. b. Philippum Romanorum Imperatorem interficit. ibid.
Landegrauius Thuringiæ Dux moritur. 346. b
Lauracum Caſtrum. 695. b
Lauranum Caſtellum propè Carcaſſonam. 562. a
Leodegarios Monachus Montis-regalis, leproſus. 489. b. ei Ludouicus nonus Francorum Rex cibos miniſtrat. ibid.
Leonides Pedagogus Alexandri Regis. 395. c
Laſcura Caſtrum. 686. c
Letrat Caſtellum fortiſſimum in Babylonia. 537. a
Leuroſiom Caſtrum. 27. b
Lsutheria ciuitas Sarracenorum. 378. a
Lidericus fluuius. 217. b
Lidus fluuius. 200. b
Ligeris fluuius. 75. a
Lilium Abbaria iuxta Meledunum. 438. b
Limathoſius Satrapa Salahadini. 34. b
Limolium Caſtrum. 287. a
Limoſium Caſtrum. 695. b
Limoſum Caſtrum in territorio Redenſi. 576. c
Lions Campus. 849. c
Lochia Caſtellum. 190. b
Loëlinus princeps wallenſiom. 531. c
Lotharingi Bilinques. 219. c
Loudunum oppidum in finibus Pictaoorum. 65. b
Ludouicus Varniacenſis Epiſcopus. 889. c
Ludouicus Rex Vngariæ Regnū Siciliæ intrat. 896. a
Ludouicus primogenitus Philippi tertij Francorum Regis, impotionatus obit. 532. a
Ludouicus Philippi Auguſti Regis Francorum vnigenitus. 44. a. Blaucham filiam Hildefonſi Regis Caſtellæ in vxorem ducit. ibid.
Ludouicus pater Philippi Auguſti Regis in Eccleſia ſanctæ Mariæ de Barbeel ſepelitur. 15. b
Ludomcus primogenitus Philippi Auguſti Francorom Regis ſigno-crucia ſe conſignat. 767. a
Ludouicus VII. pater Philippi Auguſti Regia moritur Pariſius. 7. c. ſepelitur in Eccleſia ſanctæ Mariæ Barbael quam ipſe fundauit. ibid.
Ludouicus octauus Francorum, Rex apud Pariſioa ganerale Parlamentum tenet. 285. c
Ludouicus VIII. Francorum Rex moritur apud Montem-pancrium in Aruernis. 688. b
Lodouicus nonus Francorum Rex Capellam pulcherrimam in Regali Palatio Pariſius conſtruit. 400. c
Ludouicus nonus Prancorum Rex Matthæum Abbatem ſancti Dionyſij & Dominum Simonem da Nigella ad Regni ſui Franciæ cuſtodiam relinquir. 405. b
Ludouicus nonus Francorum Rex, Eccleſiam appud Syluanectum conſtrui fecit, 408. c
Ludouicus nonus Rex in tangendo infirmos, ſignum ſanctæ Crucis addit. 460. b
Ludouicus nonua Rex Sclauos & Sarracenos, ſiue gentiles, de proprio enu ſacit, & baptixari. 457. b
Ludouicus filius Ludouici noni Regis. 442. c. ſepelitur in Eccleſia Monaſterij Regalis-montis ibid. eius Epitaphium. ibid.
Lumbers caſtrum prope Albiam. 575. b
Luna Tuſciæ ciuitas. 70. b
Lunpoldus Dux Auſtriæ. 36. b. Impsratoris conſanguineus. ibid.
Lupara caſtrum Pariſius ſitum. 476. b
Lutecia à luti fœtore dicta. 16. b
Lyans Abbatia in Anglia. 372. b

M

MACVALDVS nominis Petri Regis Arragonum detractor. 888. c
Mafredus de Bello-viſū vir Catholicus. 766. b
Mafredus filios Frederici Imperatoris. 702. b. in bello interficitur. 703. a
Magiſter de Hungaria Dux paſtorellorum qui ſe cruce-ſignauerant tempore ſancti Ludouici, à Bituricenſibus interficitur. 358. c
Mahometicum ſimulacrum in partibus Amakæ manet. 272. b
Malaſſias Epiſcopus ſanctiſſimus. 350. a
Mamsrdus de Guorze Comes. 36. a
Mamelim Dux Sarracenorum. 417. b
Manaſſes Aurelianenſis Epiſcopus. 633. b
Manfredus quondam princeps Tarentinus. 829. a
Manſum Caſtrum. 648. a. in extremis finibus Diœceſis Aginnenſis ſitum. ibid.
Mauzer, id eſt de ſcorto natus. 817. c
Marchus Guirinus Nuncius Ducis Venetorū. 435. c
Marchaderius Dux Cotarellorum. 42. b
Marcharedus Dux Ruptariorū & Cotarellorū. 78. b
Marcomirus à Pariſienſibus honorificè recipitur,

quia à Troianis deſcendebat. 17.c
Mare Leonis ſic dictum, quod ſemper eſt aſperum, fluctuoſum, & crudele. 385.a
Margatum ciuitas. 434.c
Maria Trecenſis Comitiſſa ſoror Philippi Regis Francorum ex parte patris, & ſoror Richardi Regis Anglorum ex parte matris obit. 41.b
Maria de Lignies fœmina mirabilis in territorio Leodienſi. 768.b. obit. ibid. eius vitam ſcribit Magiſter Iacobus de Vitriaco poſtmodum Cardinalis. ibid.
Maria filia Ducis Bohemiæ tertia vxor Philippi Auguſti Francorum Regis. 258.a
Maria vxor Caroli Ducis Duracij ſciens mortem Mariti ſui recedit prægnans de Neapoli in habitu fratris Minoris. 896.b
Maria de Hieruſalem filia Principis Antiochiæ in Francia exulat. 850.b. ius regni Hieruſalem quod ſibi competebat, Carolo Regi Siciliæ confert eo pacto, quod quamdiu ipſa viueret Rex eidem annuatim quatuor millia librarum Turonenſium ſuper prouentus redditium Comitatus ſui Andegauiæ aſſignaret. ibid.
Marmanda Caſtrum. 649.c
Marmanda villa nobilis. 619.a
Marrel Caſtrum in Prouincia Caturcenſi. 11.b. ibi moritur Henricus iuuenis Rex Angliæ. ibid.
Martelli Caſtrum. 72.c. ibi moritur Henricus iuuenis Rex Angliæ. 72.c
Marliacum Caſtrum in territorio Pariſienſi. 79.b
Martinus Algais miles Hiſpanus. 606.b
Maſſora villa. 355.a. ibi capitur S. Ludouicus à Sarracenis cum duobus ſuis fratribus, videlicet Alphonſo Pictauenſi, & Carolo Andegauenſi Comitibus. 356.a
Mathæus Cõſtabularius Ludouici IX. Regis. 814.c
Mathæus de Maſſi Canonicus de Bethunia. 757.c
Mathæus de Rachino vices tenens Domini Regis [illegible] in partibus Albigeſij. 816.b
Mathæus Capellanus Vrbani IV. Papæ. 864.b. Regis [illegible] Clericus. ibid.
Mathæus tituli ſanctæ Marthæ in porticu Diaconus Cardinalis. 836.c
Mathæus de Marliaco miles. 606.a
Materna fluuius. 201.b
Matildis filia Ducis Brabantiæ. 331.c. vxor Roberti Attrebatenſis Comitis, fratris S. Ludouici Regis. ibid.
Maurinus Appamiæ Abbas. 678.c
Mauritius Pariſienſis Epiſcopus. 40.c. pater pauperum & Orphanorum. ibid. obit. ibid. quatuor Abbatias fundat antè obitum, videlicet Heriuallem, Hermerias, Hederam, & Gif. ibid. ei ſuccedit Odo natione Soliacenſis. ibid. frater Henrici Bituricenſis Archiepiſcopi. ibid.
Mauriliacum Caſtrum. 649.c
Mautas Caſtrum. 337.c
Mauuiliacũ Caſtrum in Diœceſi Rotbenenſi. 768.c
Mechina, ſiue Meſſana Siciliæ ciuitas. 75.c
Mediana fluuius. 56.c
Meduana fluuius. 214.c
Medunta Caſtrum. 66.c. ibi Philippus Auguſtus moritur. ibid.
Meldenſis, & Syluanectenſis Epiſcopi tenentur Eccleſiæ B. Dionyſij in conſecratione Altariorum, ſeu in ordinatione Monachorum viciſſim ſubuenire, & præcipuè Epiſcopus Meldenſis. 20.a
Meldis ciuitas in Bria. 777.a
Melec-Elmahadim Soldanus Sarracenorum. 432.c
Melec-Elmehec Soldanus, natione Turchus. 433.a. ab vxore ſua in balneo ſuffocatur. ibid.
Melec-Eluahet Bondogar Soldanus Ægypti. 433.b
Melec-Henahec Soldanus Ægypti. 433.a
Melecel Manſor Soldanus. 433.a
Melpinum Caſtrum. 339.a
Memphis ciuitas, nunc Damiata. 91.c
Merevilla Caſtellania. 710.b
Merchadertus Dux Cotarellorum. 39.a. ſuburbium Exoldunum deſtruit. ibid.
Michaël de Luſia miles. 417.a
Michaël Decanus Pariſienſis in Patriarcham Hieroſolymitanum eligitur. 37.b. poſteà Senonenſis Archiepiſcopus. ibid.
Michaël Paleologus Imperatorem ſe nominat. 880.c
Miles quidam in territorio viromannico mortuus reuiuit. 79.a. multa futura incredibilia dicit. ibid.
Milo clericus à latere vt Legatus in Tholoſanas partes mittitur. 566.b
Minerba Caſtrum fortiſſimum circa Carcoſſonam. 574.b
Minerva Caſtrum fortiſſimum. 765.b. à Simone Comite Montis-fortis obſidetur. ibid. capitur. ibid.
Miracula varia facta per merita ſancti Ludouici Francorum Regis. 476. 477. 478. 479. & 480.
Miramolinus Rex Africæ. 766.c
Miramoraclin Rex Sarracenorum. 416.b
Mirapeis Caſtrum. 570.b. de Dominio Comitis Fuxenſis. ibid.
Mollans Caſtellum Gaſtonis de Biardo. 534.a
Monaſteriolum ciuitas ſuper mare. 285.a. Caſtrum Regis Franciæ. ibid.
Monaſterium Beatæ Mariæ Regalis-Montis Ciſtercienſis ordinis à Ludouico nono fundatum. 451.b
Monaſteriom ſancti Mathæi iuxta Rothomagum, à Ludouico nono Rege de proprio acquiſitum. 451.b
Moncontor Caſtrum. 57.c
Moneta Melgonenſis. 810.b
Moneta Tholoſana. 814.c
Monomachia, id eſt bellum, ſiuè duellum. 471.b. à Ludouico nono Rege in regno ſuo extermi natur. ibid.
Mons-Maurus Caſtrum. 614.b
Mons-Oliuus Caſtrum. 695.b
Mons-Maſcei in Gaſconia. 537.c
Mons-Cuc Caſtrum. 616.a
Mons-Acutus Caſtrum. 601.b
Mons-Grenatius Caſtrum. 661.b
Mons-Albanus Caſtrum. 611.c
Mons-Regalis Caſtrum in Carcaſſonenſi Diœceſi. 559.a
Mons-Argi villa. 438.c
Mons Piſatus Caſtrum in Diœceſi Agennenſi. 768.c.
Mons-Lenardus Caſtrum. 645.c
Mons Tricardi Caſtrum. 122.b
Mons-Tricardus incendio flagratur à Philippo Auguſto Rege. 27.c
Mons-Ferrandus Caſtrum. 601.a
Mons-fortis Caſtrum in Petragoricenſi Diœceſi. 651.b
Mons-Flaſco Caſtrum Eccleſiæ ſpeciale. 865.a

Mons-Gandij

Mons-Gaudij Caſtrum propè Podium-Laurentij. 597. b. 600. b
Mons Luzonis Caſtrum. 122. b
Mons-Euæ Caſtrum in territorio Caturcenſi. 646. a
Mons-Lanri Caſtrum propè Monaſterium de Craſſa. 581. c
Mons-Regalis Abbatia. 330. a. à ſancto Ludouico Francorum Rege conſtructa propè Bellimontem, in loco qui Cuimont dicebatur. *ibid.*
Montegium caſtrum. 689. c
Montogium caſtrum. 776. b
Montilium caſtrum. 567. b. ibi Concilium celebratur. *ibid.*
Montilium Caſtrum. 663. a. eius Dominus Guitaldus Ademari. *ibid.*
Montis-Clarus Caſtrum. 836. a
Moretum Caſtrum. 82. b
Moretonium Caſtrum. 52. c. in confinio Minoris Britanniæ & Neuſtriæ ſitum. *ibid.*
Moritania Caſtrum. 575. a
Mornanus Vice-comes ſagi apud Acharon moritur. 91. c
Mortemer villa. 358. c
Moſa fluuius. 220. a
Moſella fluuius. *ibid.*
Moſlaicum Caſtrum. 619. c. propè fluuium Tarni ſitum. 620. a. ſic denominatum à verbo moys, quod eſt aqua. *ibid.* Pipinus Rex ibi Monaſterium fecit mille Monachorum. *ibid.*
Moſteriolum en fors d'Ione villa. 332. a
Moſteriolum Caſtrum in Gaſtina. 337. a
Mummilinus Sarracenorum Rex. 52. b. ſecundum linguam eorum Rex Regum dictus. *ibid.* à Chriſtianis in bello ſuperatur. *ibid.* eius lancea & vexillum in Eccleſia beati Petri Romæ poſita. *ibid.*
Muredal portus. 426. c
Murellum Caſtrum. 652. a. ſuper Gatumnam fluuium ſitum. *ibid.*
Murſia ciuitas Sarracenorum expugnatur à Iacobo Rege Arragonum. 703. c
Muſſula ciuitas. 349. c. olim Niniue vocabatur. *ibid.*

N

Navarrvs Conſoranenſis Epiſcopus. 561. c
Nays mons. 867. c
Nazareth ciuitas. 456. c
Nemus Vicenarum muro fortiſſimo circumcingitur à Philippo Auguſto Francorum Rege. 72. c
Nicea Bithiniæ ciuitas. 35. c. ibi Fredericus Romanorum Imperator moritur. *ibid.* ei ſuccedit filius eius Henricus, vir ſtrenuus in agendis, in hoſtes acer, largus & munificus. 33. a
Nichocia ciuitas. 351. a
Nicolaus de Corbeia Monachus Cluniacenſis. 188. a. in Epiſcopum Auignionenſem conſecratur. *ibid.*
Nigella villa. 110. b
Nimotium villa Cypri. 347. a
Niordum Caſtrum. 286. a
Niuerna ciuitas. 587. c
Nongentum oppidum in Perticanſi pago. 75. a
Nouauilla oppidum in territorio Senonenſi. 566. c
Nuceria villa Sarracenorum. 848. a

O

Octavianvs Oſtienſis & Velletrenſis Epiſcopus. 44. a. venit Legatus in Franciam. *ibid.*
Odo de Caſtro-Radulphi Epiſcopus Tuſculanus. 344. c. ſedis Apoſtolicæ Legatus. *ibid.* anteà Pariſienſis Cancellarius. *ibid.*
Odo Dux Burgundiæ. 56. a. Herueus Comes Niuernenſis. 56. a
Odo Clementis Abbas ſancti Dionyſij in Francia. 330. c
Odo Pariſienſis Epiſcopus obit. 49. a. ei ſuccedit Petrus Theſaurarius Turonenſis. *ibid.*
Odo frater Henrici Regis. 18. c
Odo Dominus Montis-acuti vit Elizabeth ſororis Balduini Imperatoris 426. a
Olima Caſtrum in Caturcenſi Diœceſi. 645. c
Oliua Caſtrum in territorio Agennenſi. 680. b
Oliuerius de Terminis miles. 391. b
Orgeleſtum Caſtrum nobilis viri Domini Iohannis Cabilonenſis. 475. a
Ordo fidei Ieſu Chriſti in partibus Narboneſibus conſtitutus. 857. b
Ordo Prædicatorum ſub Fulcone Epiſcopo exoritur. 673. b. eorum vexillifer beatus Dominicus. *ibid.*
Othelinus Comes Burgundiæ. 531. c
Otho de Linaris miles. 689. c
Otho de Cauda miles. 689. c
Otho Portuenſis Cardinalis Epiſcopus. 343. c

P

Palavisinvs Vicarium Imperij per Lombardiam ſe vocat. 835. b
Pampiliona ciuitas Nauarræ Metropolis. 534. c
Pandulphus Noruicenſis Epiſcopus. 67. a
Panormitana ciuitas Metropolis & ſedes Regia totius Regni Siciliæ. 524. b
Papa Clemens IV. Carolum Comitem Prouinciæ in Regem Siciliæ coronari mandat. 895. a
Pariſius ſtudium litterarum floret tempore Philippi Auguſti Regis. 557. c
Pax inter Regem Francorũ Philippum, & Iohannem Angliæ Regem reformatur inter Varnonem & inſulam Andeliaci. 43. c
Pax reformata inter Philippum Auguſtum Franciæ Regem, & Henricum Regem Angliæ, in loco qui dicitur Columbarium propè Turonis. 75. b
Penna Caſtrum in territorio Aginnenſi. 616. b
Perona villa. 110. b
Perona Caſtrum. 58. a
Peſenacum Caſtrum in territorio Agathenſi. 581. c
Petralata villa. 546. a
Petrus Amelij Archiepiſcopus Narbonenſis. 698. c
Petrus tituli ſancti Marcelli presbyter Cardinalis. 761. b. Apoſtolicæ ſedis Legatus. *ibid.*
Petrus de Caſtro-nouo Monachus Ciſtercienſis Legatus inſtitutus contrà peſtem Albigenſium. 555. b.
Petrus Cambellanus Franciæ. 843. c
Petrus de Cortenaio Baro Franciæ miles nobiliſſimus Regum Francorum ſanguine deriuatus. 531. c

Petrus de BenaïsEpiſcopus Beluacenſis conſanguineus vxoris Perri de Brocia. 529.b
Petrus Rex Arragonum Domiŋam Mariam filiam Guillelmi de Monte-peſſulano in vxorem ducit. 673.c.
Petrus Alynzonis Carnotenſis Comes. 826.c
Petrus de Carniaco Archidiaconus Senonenſis, Camerarius Papæ. 846.c
Petrus de Lauduno miles. 476.b. cuſtos puerorum Philippi tertij Regis. *ibid.* anteà Cambellanus Ludouici noni Regis. *ibid.*
Petrus ComesAltiſiodorẽſis cognatusRegis. 62.b
Petrus de Vico nobilis Romanus 830.c. filius eius in Tyberim ſubmerſus expirat. *ibid.*
Petrus Capuenſis Legatus Papæ Innocentij III. in Franciam. 42.c. miſſus ad reformandam pacem inter Philippum Regem Francorum & Richardum Regem Angliæ. *ibid.*
Petrus Comes Celanenſis. 889.a
PetrusBeneoentanus Cardinalis. 647.c. Apoſtolicæ ſedis Legatus. *ibid.*
Petrus deRoſſiaco ſacerdos, vir litteratus, & ſpiritu Dei plenus. 41.b
Petros Comes Alenſonis frater Philippi tertij Franciæ Regis deſpõſat Iohannam filiam Iohan- Comitis Bleſenſis. 528.b
Petrus Marci corrector litterarum in Curia Papæ. 629.c.
Petrus marci notarius Papæ de Nemauſenſi Diœceſi oriundus. 636.b
Petrus Sances vnus de Nauarrorum principibus. 534.a. à Garſio morani interficitur. *ibid.* ille Garſius Morani Philippi tertij Francorum Regis aduerſariorum princeps & capitaneus erat. 534.a
Petrus de Brocia Philippi tertij Francorum Regis Cambellanus, 529.a. anteà chirurgicus Ludouici noni. *ibid.* pauper homo natus de Turonia. *ibid.*
Petros de Charni Archiepiſcopus Senonenſis obit. 527.c. ei ſuccedit Magiſter Gilo Cornuti præcentor Eccleſiæ Senonenſis. *ibid.*
Petrus de Corbolio Innocentij Papæ didaſcalus. 43.b. Senonenſis Archiepiſcopus eligitur. *ibid.*
Petrus Marcus corrector litterarum Papæ. 727.a
Petrus Bogis à breuitate naſi ſic vocatus. 85.a
Petros de Cullomedio gerens vices Legati. 691.c. Concilium Tholoſæ celebrat. *ibid.*
Petrus ſanctæ Mariæ in via lata Diaconus Cardinalis. 710.c
Petrus de Verooa hæreticorum inqviſitor. 782.b. pro pietate fidei occiditur. *ibid.*
Petrus Comes Britanniæ minoris. 299.b
Pbilippus Dux Suauiæ. 889.b
Philippus Beluacenſis Epiſcopus. 587.c
Philippus tertius Francorum Rex Mariam filiam Henrici quondam Ducis Brabantiæ ducit in vxorem. 529.a
Philippus cognomine Dagobertus frater Ludouici noni Regis. 442.b. ſepelitur in Eccleſia Monaſterij Regalis-montis. *ibid.* eius Epitaphium. *ibid.*
Philippus princeps Tarentinus filius Caroli ſecundi Siciliæ Regis. 894.b
Philippus primogenitus Philippi tertij Francorum Regis, Iohannam conſanguineam ſuam defuncti Henrici Regis Nauarræ, Comitiſque Campaniæ filiam vnicam diſpenſatione Romanæ Eccleſiæ in vxorem ducit apud Pariſius. 543.c
Philippus Auguſtus honorificè recipitur apud Meſſanam à Tancredo Rege. 31.c.
Philippus Auguſtus Mariam filiam Ducis Meraniæ & Bobemiæ, Marchioniſque Hyſtriæ in vxorem ducit. 40.a
Philippus Auguſtus Rex Iudæos Pariſins reducit. 42.a
Philippus Auguſtus Francorum Rex anno ætatis ſuæ quinto decimo, viuente adhuc patre ſuo Rhemis in Regem vngitur. 257.c
Philippus Auguſtus Giſortium capit. 36.c. Nouum Caſtellum quod Rex Angliæ Henricus iniuſtè longo tempore detinuerat beato Dionyſio reſtituit. *ibid.*
Philippus Auguſtus Rex ſportam & baculum peregrinationis, de manu Guillelmi Rhemenſis Archiepiſcopi, auunculi ſui in Eccleſia ſancti Dionyſij accipit. 29.c. teſtamentum ſuum condit. *ibid.*
Philippus Rex obſidet Radipontem. 47.a. impugnat & capit. *ibid.* Faleſiam Caſtrum & Domnofrontem capit. *ibid.* b. Rbotomagum obſidet. *ibid.*
Philippus princeps Tarentinus filius Caroli ſecundi Regis Siciliæ duas vxores habet: primam filiam & hæredem Deſpoti Romaniæ. ſecundam Catharinam filiam Caroli de Valoys. 895.b. illa Catharina vocata eſt Imperatrix Conſtantinopolitana. *ibid.*
Philippus Ebroicenſis executor teſtamenti Ludouici noni Regis. 440.b
Philippus Bituricenſis Archiepiſcopus obit. 371.c. ei ſoccedit Ioannes de Soliaco Decanus Bituricenſis vir nobilis & ſpectabilis genere. 371.c
Philippus Comes Boloniæ. 422.a
Philippus Ludouici groſſi filius, à porco interfectus. 19.a
Philippus Dux Sueuiæ. 756.c
Philippus Comes Boloniæ frater Ludouici octaui Francorum Regis. 325.b
Philippus Comes Flandriæ in obſidione Accij moritur. 33.c. terra eius ad Balduinum nepotem & vnicum hæredem ſuum, filium Comitis Henoẽnſis deuoluitur. 34.a
Philippus Rex ſororem ſuam A. qoam Rex Angliæ Ricardus remiſerat, dat in vxorem Comiti de Pontiuo. 38.c
Philippus Comes Namurij. 43.a. à Roberto de Beho & ab Euſtachio de Noua-villa capitur. *ibid.* Regi Philippo traditur. *ibid.*
Philippus tertius Francorum Rex Remis coronatur per manum Epiſcopi ſueſſ[illegible]enſis, vacante ſede Remenſi. 516.b
Philippus de Monte-forti miles. 843.b
Philippus Dox Sueuiæ. 42.b. frater Imperatoris Henrici. *ibid.* maximam Imperij partem obtinet. *ibid.*
Pieratinns de Florentia perfidiſſimus Gibellinæ factioois author. 846.b
Piſcis marinus in effigie Leonis capitur. 540.c. pellis eins piloſa, pedes breues, cauda Leonina, apud Vrbem-veterem deportarur. *ibid.*
Podiolus, fortia propè Tboloſam. 678.b
Podium-Laurentij Caſtrum. 614.c
Podium-celſum Caſtrum in Diœceſi Albienſi. 634.b
Podium Soxiquei Caſtrum in territorio Biterrenſi

ſitum

ſitum. 577. c
Poiſſiacum Caſtrum. 369. c. ibi ſanctus Ludouicus Rex ſacri baptiſmi gratiam ſuſcepit. *ibid.*
Pomaireda Caſtrum in Tholoſana Diœceſi ſitum. 611. a
Pons Sorgæ. 314. a
Pontiſara ciuitas. 341. a
Pontius Iordani, & Arnardus Ariſati Hæreſiarchæ. 675. a
Pontius Petri de Gauges miles occiditur in prælio. 698. a
Portus S. Saturnini villa ſuper Rhodanum fluuium ſita. 662. b
Poſtquariè Caſtrum. 662. b
Prexanum Caſtrum. 580. a
Priamus Rex Auſtricus. 97. c
Princeps tenetur porgare malis hominibus terram ſuam ſecundum canooicas & legitimas ſanctiones. 857. a
Priſſanum Caſtellum Comitis Fuxenſis. 576. c
Pruuinum villa. 438. c

Q

QVARE Reges Franciæ portant in armis ſuis florem lilij. 330. b
Quicmel Soldanus. 356. c

R

RABASTENX Caſtrum. 614. c
Rabaſtenſe Caſtrum in territorio Albigenſi. 601. b
Radipons Caſtrum. 82. c
Radulphus Attrebatenſis Epiſcopus. 644. a
Radulphus Comea, Bobarum Caſtri Dominus. 114. c
Radulphus Epiſcopus Albanenſis. 836. c
Radulphus Albanenſis Epiſcopus Legatua generalis mittitur in Siciliam ab Eccleſia Romaoa. 848. a
Radulphus de Nigella Franciæ Conſtabularius ſob Philippo tertio Rege. 547. a
Radulphus Monachus Ciſtercienſis Legatus inſtitutos contrà peſtem Albigenſium. 555. b
Radulphus Comes Augi. 422. a
Radulphus Rufus Comes de Aſſatio, eligitur & corooatur in Regem Alemanniæ. 518. b
Raymondus Vticenſis Epiſcopus. 592. b
Raymundus de Cerdooa miles Comitis Fuxi. 546. b. Capitaneus Gerundæ ciuitatis in Arragonia. *ibid.*
Raymuodus Comes Tholoſæ obit. 38. c. ei ſuccedit filius eius Raymundus Regis Francurum conſaoguineus ex Conſtancia ſorore Ludouici Regis. *ibid.*
Raymundus de Rocaodo miles Comitis Tholoſani Couſiliarius. 681. b
Raymundus Comes ſancti Egidij. 12. a
Raymundus Prior Prouincialis fratrum Prædicatorum in Prouincia. 693. c. fit Epiſcopus Tholoſanus. *ibid.*
Raymundus Comes Tholoſæ, apud Amilianum febre correprus moritor. 781. b. apud Monaſterium Fontis-Ebraudi ſepelitur. *ibid.*
Raymondus Tarraconeoſis Archiepiſcopus. 743. a
Raymundus Berengarius Comes Prouinciæ moritur. 780. c
Raynaldus filius Comitis Domni-Martioi Regi Angliæ confœderatur. 41. a. ei Comitiſſam Boloniæ cum ſuo Comitatu in vxorem dederat Rex Fraocorum. *ibid.*
Raynaldus de Falgario, de Mira-Monte Caſtro, Prior Prouincialis fratrum Prædicatorum in Prouincia eligitur Epiſcopus Tholoſanus. 778. a
Raynaldus Comes de Auerſa. 891. a
Raynerius vrbis Romæ Capitaneus. 850. c
Regenaldus de Monte-peſſulano Biterrenſis Epiſcopus. 570. a
Regenaldus Tullenſis Epiſcopus. 610. c
Reginaldus de Domno-Martino Comes Boloniæ. 52. c
Regiteſtenſis Comes Codiciaci Dominus. 109. a
Regnaudus de Pontibus homagium facit Comiti Pictauenſi. 359. a
Regula Caſtrum. 648. a. 649 c
Renulfus Comes Ceſtriæ. 65. c
Rex Angliæ quinque millia paganos & amplius captiuos decollari facit. 35. a
Rex Angliæ Luchas capit. 37. c. Canonicos ſancti Martini Turonenſis eicit. *ibid.*
Rex Angliæ hominium facit Philippo Auguſto Franciæ Regi pro Ducatu Normanniæ, Comitatu Pictauenſium, & Andegaoenſium. 39. c
Rex Vngariæ Carolus ſecundus Elizabeth ſororem Ducis Poloniæ vxorem ducit. 894. c
Rex Vogaræ Carolus cognominatus Martellus filius Caroli ſecundi Siciliæ Regis. 894. b. Princeps Salernitanus. *ibid.* filiam Rodulphi Regis Alamanæ vxorem ducit. *ibid.* eius filia nomine Clementia copulatur matrimonio Regi Ludouico filio Philippi pulchri Regis Francorum. *ibid.*
Rex Siciliæ Carolus moritur. 894. a. io Maiori Neapolitaoa Eccleſia ſepelitur *ibid.* ei ſuccedit filius ſuus Carolus vocatus poſteà Carolus ſecundus. *ibid.*
Richardus Comes Pictauenſis. 23. c
Richardus Comes Cornubiæ frater Regis Angliæ apud Aquiſgranum in Regem Alemanniæ coronatur. 362. a
Richardus Rex Angliæ Caſtrum virſonis in dolo capit, & funditus euertit. 40. b. Caſtellum Norencort recipit. *ibid.*
Richardus Rex Aogliæ Caſtrum Archas obſidet. 39. a
Richardus Comes Pictauenſis. 27. a. iotrat terram Comitis Tholoſæ cum exercitu. *ibid.* Moiſacum capit. *ibid.*
Richardus ſancti Angeli Diaconus Cardinalis. 836. c
Richardus Rex Angliæ circa Lemouicam ciuitatem vulneratus moritur. 42. c. apud Fontem Ebraudi ſepelitur. 43. a
Richardus Comes Caſertanus fidelis Caroli Siciliæ Regis. 847. a
Ridula fluuius. 77. c
Robertus Comes Drocarum. 62. b
Robertus de Correnæio cognatus Regis. 90. c
Robertus Buticularius Ludouici noni Regis. 814. c
Robertus de Corceone Cardinalis Apoſtolicæ ſedis Legatus. 645. b

Robertus frater S. Ludouici Francorum Regis, fit miles apud Compendium. 332. c
Robertus Rothomagenſis Archiepiſcopus. 614. c
Robertus Claromontenſis Epiſcopus vir potens. 662. b
Robertus de Cultimano Decanus Carnotenſis, fit Aurelianenſis Epiſcopus. 379. b
Robertus Malus-Vicinus miles miræ probitatis, & perfectæ ſcientiæ. 578. c
Robertus de Corceone, natione Anglicus, Legatus Papæ in Franciam. 635. c
Robertus Comes Attrebatenſis Conſanguineus Philippi tertij Francorum Regis. 526. c. miles probatiſſimus. ibid.
Robertus Patriarcha Hieroſolymitanus. 468. c
Robertus de Corzon Cardinalis. 724. c
Robertus Comes de Droeis. 587. c
Robertus primogenitus Comitis Flandriæ crucem aſſumit. 834. c
Robertus Dux Calabriæ filius Caroli ſecundi Siciliæ Regis. 894. b
Robertus Imperator Conſtantinopolitanus & Princeps Tarentinus. 895. b. Dominam Mariam filiam Ducis Borbonij vxorem ducit. ibid. illa Maria anteà fuerat vxor Conneſtabuli primogeniti Regis Cypri. ibid.
Robertus Dux Calabriæ. 894. b. in Regem Siciliæ coronatur per Clementem V. Papam. ibid. c duas vxores habuit, primam Violantam filiam Regis Arragonum, aliam Sanciam filiam Regis Maioricarum. ibid. obit. 895. a
Roberti Regis Siciliæ filius nomine Carolus Dux Calabriæ duas vxores habet, primam ſororem Ducis Auſtriæ: ſecundam Mariam filiam Domini Caroli de Valuys. 894. c
Rocea arcis Caſtellum à Carolo Rege Siciliæ capitur. 837. a
Rocca Iauule Caſtrum à Carolo Rege Siciliæ capitur. 837. b
Rocha Caſtrum. 700. b. ſuper Rhodanum ſitum. ibid. c. Rogerius de Cloregio eius Dominus. ibid.
Rodeſtech ciuitas. 806. c
Rodolia vallis. 147. a
Rogerius de Iſartis miles Gallicus. 678. a
Rogerius Comes. 891. c
Rogerius Bernardi Comes Fuxi moritur. 697. a
Rogerius de Comenge nobilis de Vaſconia, conſanguineus Comitis Fuxi. 599. c
Roia villa. 110. b
Rolandus de Palma Epiſcopus Spoletanus. 484. a
Roneſtria ciuitas. 89. a
Roſſa ciuitas. 807. c
Rotroudus Comes Petricenſis. 25. a
Rorolla villa. 287. a
Rubeus Thuſciæ Comes. 542. c
Rufus de Volta Ianuenſis tres galeas Regi Franciæ parat. 34. c
Rufus Comes Thuſciæ. 524. c
Ruma flumen. 220. a
Rupes Monachi Caſtrum. 56. c. à Guillelmo de Rupibus Andegauiæ Seneſcallo de nouo ædificatum. ibid.
Rupes Monachi Caſtrum. 289. a
Rupis Amatoris villa. 603. a
Rupis fortis Caſtrum. 571. b

S

SAINA ciuitas maritima. 785. c. ibi Alphonſus frater Ludouici noni Francorum Regis moritur. ibid.
Saincti-Orbe Caſtrum. 383. b
Saira ciuitas maritima. 704. c. ibi Alphonſus Comes Tholoſanus, & vxor eius moriuntur. ibid.
Saladinus Rex Syriæ & Ægypti. 24. a. terras Chriſtianorum inuadit. ibid.
Salahadinus Rex Syriæ & Ægypti apud Damaſcum obit. 36. c. ei ſuccedunt duo filij eius, vnus nomine Zaphadinus ſuper Syriam, alius nomine Meralitius ſuper Ægyptum. ibid.
Salnaterra Caſtrum. 426. c
Saluaterra villa in Gaſconia. 535. b
Salaedin Soldanus. 432. c
Sancta Capella Imperatorum os Leonis vocatur. 48. a
Sancta Maria Monaſterium in terra Comitis Vrgellenſis. 594. c
Sanctus Richardus à Iudæis crucifigitur. 72. a. corpus eius in Eccleſia ſancti Innocentij Pariſiùs requieſcit. ibid.
Sanctus Iohannes de Angeliaco Caſtrum. 286. a
Sanctus Germanus Aculearius Caſtrum. 375. a
Sanctus Michaël Caſtrum. 614. b
Sanctus Dionyſius Regum Francorum patronus. 5. a
Sanctus Gaudentius Caſtrum. 622. c
Sanctus Ludouicus Epiſcopus Tholoſanus filius Caroli ſecundi Siciliæ Regis. 894. b. fit frater minor. ibid. c
Sanctus Macharius Caſtrum. 287. a
Sanctus Guillelmus Archiepſcopus Bituricenſis obit. 764. c
Sanctus Benedictus de Monte-Caſſino Abbatia. 381. b
Sanctus Florus Caſtrum Aruerniæ. 686. c
Sanctus Nicolaus de Boſco Abbatia. 364. c
Sanctus Marcellus Caſtrum. 615. a
Sanctus Ægidius villa. 657. b
Sanctus Gelaſius Caſtrum. 337. c
Sanctus Felix Caſtrum. 614. b
Sanctus Antoninus Caſtrum. 615. b
Sanctus Tiberius Caſtrum. 648. c
Sanctus Martinus Caſtrum. 606. b
Sardias ciuitas in Dalmatia. 82. a
Sarlatium Monaſterium nigrorum Monachorum. 652. b
Sarracenum Caſtrum. 621. b
Sauardunum Caſtrum de Dominio Comitis Fuxenſis. 576. b
Sauerdunum Caſtrum in Diœceſi Tholoſana. 621. c
Sauaricus Regis Angliæ Seneſcallus. 629. a. inimicus Eccleſiæ. ibid.
Sauaricus de Malleone, impugnator Eccleſiæ & Chriſti hoſtis. 604. b
Sauteqoant villa. 348. c
Saxiacum Caſtrum in Diœceſi Carcaſſonenſi ſitum. 577. b
Scaldus fluuius. 212. a
Sceditius Agathenſis Epiſcopus. 768. a
Sein Fedyn Tocos Admiratus. 433. a
Semina amnis. 285. b. Salmone Ferax. ibid.
Senandone Mons. 531. c

Senebaldus præſbyter Cardinalis. 341. a. poſtea Papa Innocentius IV. *ibid.*
Senex de Monte Dominus Arſacidorum. 351. a
Seqnana flumen Galliæ ſic ſuos tranſcendit alueos, vt duos pontes Pariſius fregerit. 538. a
Sera amnis. 185. b. Salmone ferax. *ibid.*
Serritus Paſtici miles ſtrènnus. 698. b
Seucracum Caſtrum prope Rhuthenam. 653. c
Sicardus Hæreſiarca. 669. a
Sicardus Dominus Podij, Laurentij. 600. a
Siciliæ Rex Andreas in Auerſa interimitur. 895. b
Siciliæ Rex Carolus ſecundus Mariam filiam Regis Vngariæ vxorem ducit. 894. a. obit. ibid. c
Siciliæ Rex Carolus Monaſterium ordinis Ciſtercienſis, vocatum ſancta Maria de Regali-Valle in Diœceſi Nolana ædificari facit. 893. b. cauſa. *ibid.* ibi nulli Monachi niſi Gallici. *ibid.* c. fecit etiam ædificari Monaſterium eiuſdem ordinis Ciſtercienſis vocatum ſancta Maria de Victoria in loco vbi Conradinum deuicit, vbi etiam nulli Monachi niſi Gallici. *ibid.*
Simon de Monte-forti Comes Leyceſtriæ Regis Angliæ ſororius. 703. c
Simon ſanctæ Cæciliæ præſbyter Cardinalis. 831. a
Simon ſanctæ Cæciliæ præſbyter Cardinalis Apoſtolicæ ſedis Legatus in Francia. 459. b
Simon Comes Montis fortis in obſidione Tholoſæ, vulneratus in capite petra miſſa de petraria, martyrio coronatur. 91. a
Simon ſanctæ Cæciliæ præſbyter Cardinalis natione Gallicus, de Mont-pincem in Bria in Papam eligitur, & Martinus huius nominis IV. apellatur. 538. b
Simun Caſtellanus de Malpha miles. 602. a
Soldanus per Medicos ſuos Ludouicum nonum Regem ſanari facit. 456. c
Sonno Antenoris filius. 17. a
Stephanus Epiſcopus Pariſienſis executor teſtamenti Ludouici noni Regis. 440. b
Stephanus Regis Vngariæ filius filiam Ducis Bauariæ vxorem ducit. 895. b
Stephanus de Longo-Campo miles probus. 61. b
Stephanus Comes ſacri Cæſaris caſtri. 72. a. illud olim tempore Iulij Cæſaris Auaricon vocabatur. *ibid.*
Surianum Caſtrum propè Viterbium. 538. a. ibi Nicolaus Papa moritur. *ibid.*
Sydon ciuitas. 434. c
Synay mons. 434. c
Syria regnum. 431. c

T

TABOR mons. 867. c
Taileburgum caſtrum. 338. a. ſuper Aquam Charantæ ſitum. *ibid.*
Tallayrandus Cardinalis Petragoricenſis. 895. c
Tanays fluuius. 68. c
Tara fluuius. 812. b
Thaneos fluuius. 354. c
Tancredus Rex Siciliæ. 75. c
Tanta fames in Hungaria, vt homines viui comederent mortuorum corpora. 340. c
Tarnus fluuius. 592. a
Taunaium caſtrum ſuprà voutonam. 337. c
Terma caſtrum. 586. c. in territorio Narbonenſi ſitum. 587. a. diſtans quinque Leucis à Carcaſſona. *ibid.*
Terminis caſtrum. 675. a
Terræ motus in vrbe Roma ita magnus, quod Campana ſancti Syluestri de capite per ſe pulſauerit. 362. a
Thabor mons. 359. b
Thanet Inſula. 89. c
Theobaldus de Placentia Archidiaconus Leodienſis in Papam eligitur dum eſſet abſens in tranſmarinis partibus apud Accon. 528. b
Theobaldus Comes Dapifer Francorum. 76. b. in obſidione Acharon moritur. *ibid.*
Theobaldus Epiſcopus Dolenſis in Britannia. 532. c
Theobaldus Rex Nauarræ in villa Traparum obit. 523. c. ibi ſepeliuntur eius interiora in quadam Eccleſia. *ibid.* corpus vero apud Pruinum in Bria, in fratrum minorum Eccleſia tumulatur. *ibid.*
Theobaldus Abbas Vallium-Cernaij. 406. b
Theobaldus Comes Bleſenſis. 13. a. Princeps militiæ Regis. *ibid.* Franciæ Seneſcallus. *ibid.* Regis auunculus. *ibid.*
Theobaldus Rex Nauarræ gener Ludouici noni Francorum Regis. 784. c
Theodiſius Canonicus Ianuenſis vir multæ ſcientiæ, vir conſtantiæ mirabilis. 566. b
Thibaldus Comes, Franciæ Seneſcallus. 20. c
Thibaldus Comes Regis Francorum Seneſcallus. 33. c. in obſidione Accij moritur. *ibid.*
Thomas Archipræſul Cantuarienſis exulat in Francia. 71. c
Thomas de ſancto Valerio vir nobilis. 63. b
Thomas de ſancto Valerio vir ſtrennus, & in armis potens. 62. a
Thomas Beheliuitanus Epiſcopus. 433. b. Apoſtolicæ ſedis Legatus in Accon. *ibid.* poſtmodum Patriarcha Hieruſalem. *ibid.*
Thomas Maurocenus Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Patriarcha. 804. c
Thomas Maurocenus deſignatus Patriarcha Conſtantinopolitanus. 277. c
Thomas Cantuariorum Epiſcopus ſub Henrico Angliæ Rege patitur. 20. a
Thomas de Couciaco alto Francorum ſanguine procreatus. 383. a
Thomas præſbyter Cardinalis tituli ſanctæ Sabinæ. 260. c
Tileras caſtrum. 161. a
Tinqueneburgis regio. 234. c
Tirſacus Imperator. 275. c
Tornacum, vrbs. 212. a
Torz caſtrum. 338. a
Trancauillus Vice-Comes Biterrenſis. 569. b
Trapera ciuitas in Sicilia. 704. c
Trincanellus Vice-comes Biterrenſis. 765. a
Tripolis ciuitas. 434. c
Troia ædificata tempore Aiat Iudicis Iſraël quarti. 19. b
Troa Caſtrum. 27. c. incendio comburitur. *ibid.*
Tudelle caſtrum in Albienſi Diœceſi ſitum. 611. b
Tumcium caſtrum. 587. b
Turonica ciuitas à Turno fundata & ſic denominata. 69. c
Turris Draconeti fortiſſima. 662. c. ſuper Ripam Rhodani ſita. *ibid.*
Tyber Romæ vrbis fluuius in tantùm ſuos tranſcendit alueos, quod ſuper Altare beatæ Mariæ

rotundæ per quatuor pedes & amplius viſus eſt excreuiſſe. 850.e
Tyrenſis Archiepiſcopus Regis Ludonici ſancti procancellarius. 359.c
Tyris ciuitas. 434.c

V

VADVM Iacob, fortiſſima munitio Chriſtianorum. 14.a. à Iudæis capitur. ibid.
Veëticum ciuitas in Gothie. 19. b. ibi terræ motus factus eſt anno Domini M. C. LXXXV. ibid.
Valenciene oppidum in Comitatu Henoniæ. 58.a
Verille caſtrum propè Fuxum. 602.b
Vaſtachius Dei & Eccleſiæ inimicus. 344.b
Vaſtrachius Satrapa Græcorum. 408.b
Ventilo caſtrum. 586.b
Ventilon caſtrum in territorio Minerbenſi. 582.a
Verdunum caſtrum. 621. b. ſuper Gerumnam fluuium ſitum. ibid.
Vergi ceſtrum in Burgundia. 14.c
Vetulus Arſacidarum Rex. 35.c
Vetulus de Montanis Rex Arſecidarum. 332.a
Vice-comes Toarcenſis à fidelitate Regis Francorum recedit. 48.c. Regi Angliæ confœderatur. ibid.
Vice Dominus Laudunenſis Eccleſiæ pſendoprophete in Frencie. 532.b
Victoria Abbetie iuxta Syluanectum. 66.e
Vigenna fluuius. 190.a. 214.c
Villanoua Archiepiſcopi, ville. 410.b
Viuarli caſtrum in diſtrictu Nouarienſi conſtructum. 835.a
Viuarie ciuitas. 662.b
Viridepodium caſtrum. 592.a
Virſo caſtrum in territorio Bituriguin. 78.c
Vonentum caſtrum. 337.b
Vrbanus Pepa quartus moritur. 24.c
Vrbs Aueria à Neapoli per octo milliaria diſtat. 896.c
Vrſellodunum oppidum in Aquitania florentiſſimum. 74.c. vulgò Euſſodunum. ibid.
Vrſio Camerarius Philippi Auguſti Francorum Regis. 720.b
Vvaldius Lugdunenſis homo. 557. b. ab eo vvaldenſes hæretici dicti. ibid.
Vvelterus Dominus de Aueſnis. 721.c
Vveerdam caſtrum. 87.c
Vvillelmus de Rupibus Seneſcallus Andegauiæ. 64.c
Vvillelmus Barrenſis flos militum. 59.b
Vvillelmus de Piſſiaco miles. 577.b
Vvillelmus de mortuo mari. 59.b
Vvillelmus de Rupe-forti frater Bernardi Cercaſſonenſis Epiſcopi. 602.a
Vvillelmus de Rupibus miles. 569.a
Vvillelmus Rhemenſium Archiepiſcopus. 5. b. Cardinalis tituli ſanctæ Sabinæ. ibid. Apoſtolicæ ſedis Legetus. ibid. Regis auunculus. ibid. 13.a
Vvulturnus fluuius. 838.b
Vxſellodunum caſtrum. 19.a

Y

YONA fluuius. 424.a
Yconium Turchiæ ciuitas. 346.a
Ydida mater Ioſiæ. 444.c
Ymbertus de Bello-Ioco contrà Eccleſias Dei egreditur. 6.b
Ymbertus de Bello-Ioco miles, conſanguineus Philippi tertij Francorum Regis. 528.c. Franciæ Conſtabularius. 534.a
Ypra ciuitas. 207.a
Yſabellis filia Balduini Comitis Hanoniæ prima vxor Philippi Auguſti Francorum Regis. 258.a
Yſabellis Regina Franciæ, vxor Philippi tertij Regis dum quemdam fluuium ſubtus Martrenenſem vrbem in Calabria pertranſit abſque nauigio, vtero prægnante grauida de equo in terram ſubito corruit. 524. b. in vrbem Cuſantinam deleta non multò poſt expirat. ibid.
Yſara fluuius. 202.b
Ytumna flumen. 223.b

FINIS.

Google

507

Digitized by Google

Digitized by Google

908

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google